DIVI DIONYSII CARTHVSIANI

In

SENTENTIARVM LIBRVM II.

Commentarij Locupletiſsimi.

IN QVIBVS DE RERVM CREATIONE, naturæ angelicæ & humanæ ſtatu, ac conditione copioſiſſimè, & Chriſtianiſſimè diſſeritur.

Poſt omnes editiones accuratiſsimè recogniti.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV

Venetijs, Sub ſigno Angeli Raphaelis.

M D LXXXIIII.

ECCLESIASTICI XVIII.

Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Quis ſufficiet enarrare opera illius? Quis enim inueſtigabit magnalia eius? Virtutem autem magnitudinis eius, quis enunciabit? aut quis adijciet enarrare miſericordiam eius? Non eſt minuere, neque adijcere, nec eſt inuenire magnalia Dei.

Index diſtinctionum omnium Secundi libri Sententiarum.

Secundus *liber Sententiarum diuiditur in*

- *Procemium* — *In quo aperit formam tractandi, premittens quadam generalia de creaturarum productione, diſt. 1.*
- *Tractatũ, in quo determinat de productione creatura*
  - *Merè ſpiritualis ſ. angelicę*
    - *Creatione*
      - *Quando, ubi, diſtin. 2.*
      - *Quomodo, boni an mali, diſtin. 3.*
      - *Quales, perfecti an imperfecti, diſtin. 4.*
    - *Creatorum ad deum habitudine*
      - *In genere, quales effecti per conuerſionem & aduerſionem. diſt. 5.*
      - *In ſpecie*
        - *Auerſione*
          - *Caſu auerſorum & pralatione, diſt. 6.*
          - *Arbitrio & libertate, diſt. 7.*
          - *An corporei nel incorporei, diſt. 8.*
        - *Conuerſione de dictione*
          - *Ordinum, diſt. 9.*
          - *Nominum, diſt 10.*
          - *Officiorum ad homine, diſt 11.*
  - *Merè corporalis*
    - *In communi, dinſ. 12.*
    - *In ſpecie de productione*
      - *Inanimatorũ*
        - *Lucis & eius effectu, diſt. 23.*
        - *Cæli & elementorum, diſt. 14.*
      - *Aiatorum*
        - *Anima irrationali i. hominis, ut infra patebit.*
        - *Anima irrationali & requie ſeptimę diei, diſt. 15.*
  - *Media inter corporalē et ſpiritualem hoīs. ſ.*
    - *Cõſtitutionē in eſſe quãtum ad*
      - *Principiũ*
        - *Effectiuum ſ. deum, diſt 16.*
        - *Conſtitutiuum*
          - *Virum, diſt. 17.*
          - *Mulierem, diſt. 18.*
      - *Conſeruationem*
        - *In ſe, diſt. 19.*
        - *In ſpecie, per filiorum prodnctionem, diſt. 20.*
    - *Deſtitutione per peccatum*
      - *De peccato primorum parẽtum*
        - *In ordine ad ſe*
          - *De culpa,*
            - *De diaboli tentatione, diſt. 21.*
            - *Hominis tranſgreſſione, diſt. 22.*
            - *Dei permiſſione, diſt. 23.*
          - *De potentia p quã ſtare potuit. quę fuerit lib. arbi. de qno determinat*
            - *Quo ad ſe, diſt. 24.*
            - *Comparatiue*
              - *Ad alias animę potentias, diſt 25.*
              - *Ad gratiã d quã agit*
                - *Quo ad ſe, eius. ſ. quidditatem et effectum, diſ. 26.*
                - *Cõparatiuē ordine*
                  - *Ad habitũ gratuitũ, diſt. 27.*
                  - *Ad liberum arbi.*
                    - *Poſt lapſũ diſtin. 28.*
                    - *Ante lapſũ diſt. 29.*
        - *Ad poſteros de peccati originalis*
          - *Quidditate, diſtin. 30.*
          - *Traductiõe, diſ. 31.*
          - *Multiplicatione, diſt. 32.*
          - *Deletione, diſt. 33.*
      - *De peccatis actualibus poſterorum*
        - *Secundum ſe et ſuas cauſas*
          - *Quæ ſit origo peccati. diſt. 34.*
          - *Quid ſit peccatũ*
            - *In ſe, diſtin. 35.*
            - *Reſpectu alterius peccati, diſt. 36.*
          - *De radice peccati ſecundum aliam opinionem, diſtin. 37.*
          - *De ſubiecto peccati*
            - *In uoluntate ſubiectiuè, diſtin. 38.*
            - *Quare in uoluntate, non in intellectu. diſt. 39.*
        - *De actibus exterioribus pctĩ*
          - *In genere de actibus bonis et malis rõne*
            - *Finis uoluntatis, diſt. 40.*
            - *Luminis fide intentionem dirigentis, diſt. 41.*
          - *In ſpecie*
            - *De peccati diſtinctionibus, diſtin. 42.*
            - *De peccatis in ſpiritumſanctum, diſt. 43.*
            - *De potentia peccandi, diſt. 44.*

* 2

Locatio in Secundum Sententiarum.

Liber Secundus Sententiarum eſt de rerum, creaturarumq; creatione. Et habet quadraginta quatuor diſtinct.

Compendioſum memoriale Libri Secundi Sententiarum.

Diſtinc.

1 ſ. Deus ĩ principio celũ & terram ex nihilo. *Creauit*	2 ſ. ſimul creauit cũ celo empyreo, & materia. *angelos*	3 ſ. ſunt angeli, & pſonaliter diſtincti in eſſentia. *diſformes*	4 ſ. creauit angelos, non miſeros, non beatos. *perfectos*	5 gratia data eſt bonis angelis cooperans. *reformans.*
6 ſ. inter oẽs angelos excidit, ſcilicet lucifer. *Maior*	7 ſ. diabolus voluntate obſtinata. *malefacit*	8 ſ. proprio non ſunt veſtiti angeli. *corpore*	9 ſ. ſunt chori angelorũ. *nouem*	10 ſ. omnes angeli Deo, & hominibus. *miniſtrant.*
11 ſ. angeli boni homines. *Cuſtodiunt*	12 i. materiam informẽ fecit Deus in principio. *terram*	13 ſ. facta eſt prima die. *lux*	14 ſ. fecit Deus in medio aquarũ ſecunda die. *firmamentum*	15 ſ. factus eſt ſexta die poſt omnia. *& homo.*
16 ſ. & ſimilitudinem ſuam poſuit Deus in homine & angelo. *Imaginem*	17 ſ. Deus Adam in paradiſum terreſtrem. *locat*	18 formatio facta eſt de coſta Adę dormientis in paradiſo. *Eua*	19 ſ. fuit factus primus homo quodammodo, & immortalis. *mortalis*	20 ſ. fuiſſet natus in ſtatu innocentię ſine corruptione, & pruritu. *puer.*
21 ſ. diabolus primũ hoĩẽ in ſpecie ſerpentis ex ſuperbia, & inuidia. *Tentat*	22 ſ. dicit Euam principali peccato innobedientię. *peccantem*	23 ſ. Adam plenum triplici cognitione. *ſcientem*	24 ſ. habens arbitrium. *liberum*	25 gaudet non ſolum hõ. ſed & Deus, & angelus. *libertate.*
26 ſ. duplex eſt, operans, & cooperans, *Gratiaque*	27 ſ. numeratur inter magna bona, & quid ſit. *virtus*	28 pelagij opinio hęretica de virtute liberi arbitrij. *monachi*	29 ſ. fuerunt nři parẽtes gratia, & virtutibus. *ſpoliati*	30 ſ. peccatũ primi hoĩs in oẽs hoĩes pœnaliter, & culpabiliter. *tranſit.*
31 ſ. tenet fides animam a Deo, non ex traduce. *Infuſam*	32 ſ. baptiſmus aĩam à peccato originali. *purgat*	33 ſ. eſt ſtatus puerorũ decedentiũ in originali. *pœnalis*	34 ſ. mali ẽſt bonum. i. bona natura. *origo*	35 ſ. diffinitio eſt multiplex. *peccati.*
36 ſ. Deus vnum peccatum per aliud. *iuſtè punit*	37 ſ. omnium bonorum eſt Deus. *auctor*	38 i. ex fine eſt voluntas bona, vel mala. *finalem*	39 ſ. & volũtatis inordinatum malum, non aliarum potentiarum. *actum*	40 malo iudicatur omnis actus exterior malus: non ſic de bono, *ex fine.*
41 ſ. non in oĩ actu peccãt *Infideles*	42 hoĩes volũtate, & opatione tanq̃ vno peccato. *peccant*	43 blaſphemię eſt ſceleratiſſimum genus peccati. *ſpiritus*	44 ſ. & potẽtia peccãdi vtitur homo, quam habet a ſe vel a diabolo. *poteſtate*	

EPITOMAE SINGVLARVM
DISTINCTIONVM LIBRI SECVNDI SENTENTIARVM,

CVM VERSIBVS MEMORIALIBVS clariſſimi viri Arnoldi Veſalienſis, theologiæ & trium linguarum peritiſſimi, canonici quondam metropolitanę eccleſiæ Colonienſis: paucis, quos ille morte præuentus non abſoluerat, à ſtudioſo quodam adiectis.

Liber Sententiarum ſecundus complectitur. Diſtinct. XLIIII.

DISTINCT. I. QVAE INCIPIT, Creationem rerum,&c.epitoma.

Omnium rerum,uiſibilium ſcilicet, & inuiſibilium,Deum eſſe creatorem, & eas in temporum principio creaſſe,ſcriptura ſacra in ſui oſtendit primordio,elidens per hoc errores Platonis, & Ariſtotelis:quorū alter Deū nō creatorē, ſed quaſi opificē rerū eſſe potuit, ſupponēs ſ; materiā in opere Dei, cum creatio ſit ex nihilo,quo etiam mō aliquid facere ſoli Deo conuenit.Ariſtoteles aſit ponens duo principia,ſcilicet materiam,& formam,& tertium operatorium,mūdum æternum dixit.Dr̄ aūt Deus aliquid facere,vel agere non quia operando mutetur,ſed æterna voluntate ſine ſui motione,cuius ſimile aliquod in callore ſolis eſt inuenire.Cauſa autem rerum creatarū eſt bonitas creatoris.Qui etiam,vt creatura beatitudinis ipſius particeps fieret,rationalem ſecit creaturam,eam ſcilicet,quæ ſummum bonum intelligeret amaret,poſſideret,& per hoc ea frueretur.Quæ quidem diſtincta eſt in corpoream ſeu angelum,& corpoream ſeu hominem. Non quaſi ipſe creator his indiguerit,ſed ut ei ſeruirent,ac eo fruerētur.Denique,& ipſe mundus ad ſeruiendum vlteriùs hoī factus eſt,& hō ad ſeruiendum Deo,non ad Dei, ſed totum ad hominis vtilitatem:ad Dei autem gloriā. Inſuper,& angeli,licet nobis ſuperiores ſint naturā noſtri tamen ſunt,quia ad vſum nobis ſunt, & ſeruire nobis debent, vt in ſimili, res dominorum dicuntur famulorum propter vſum Nec propter angelorum ruinam factus homo dicitur principaliter licet illa ſit una concauſa.Eſt autem anima corpori unita:primò,quia Deus ita uoluit: dehinc, ut unio hominis cum Deo per amorem poſſibilis oſtēderetur,atque ut in corpore Deo deſerniēs homo, maiorem mereretur coronam.Inter angelum autē, & hominem alia eſt creatura quædam corporalis tantum, & de his tribus tractabitur in hoc libro ſecnudo.

Prodiit ex vno rerum natura creata,
Id tamen ante ſophis non placuiſſe ferunt.

DISTINCT. II. QVAE INCIPIT, De angelica itaque natura,&c.epi.

¶Angelica natura(q̄ & in ſcriptura ſapiētia quādoq; dr̄) omnium prima creata eſt, non quidem quaſi tēpore omnes præcedens, ſed dignitate. Ipſa enim,& cęlum empyreum,tempus,& quatuor elemētorū materia,ſimul ſunt condita,Vn̄,quod dr̄,in principio creauit Deus cęlum,& terram,per cęlum ſecundum Auguſtinum intelligitur ſpiritnalis creatura,per terram autem corporalis.Quamuis autem angelum alias creaturas omnes duratione quadā ꝓceſſiſſe Hieronymus dicere uidetur: hoc tamen nō ex ꝓpria,ſed ex aliorū opinione locutus putari debet.Deniq;,ſicut ex ſcripturæ auctoritate colligit,in cælo empyreo creati ſunt angeli.Vn̄,& mali p peccatum inde corruerunt,& boni in eodē permanſeennt.Quod quidē cælum tale dr̄ quaſi igneum, & eſt id, de quo dicitur,quòd in principio Deus cęlū creauit,&c.Eſt aūt angelus primo creatus informis quo ad habitum gratiæ: poſtea aūt ſecundum eandem formatus,& ad.Deum conuerſus. Notandum tamen extra textum, quòd ſecundum quoſdam creatus in gratia angelus tenetur.

Tam mens ſpiritum,quàm rerum cætera moles,
Mox à principio nuda creata fuit.

DISTINC. III. QVAE INCIPIT. Ecce oſtenſum eſt, &c. epi.

¶Circa naturam angelicā quatuor in primis conſideranda occurrunt,eſſentiæ ſcilicet eorū immaterialis ſimplicitas,diſtinctionis eorū pſonalis diuerſitas, intelligēdi pſpicacitas, & nolēdi libertas.Quæ quidē oēs angeli in eorū acceperunt creatione,nō tn̄ æqualiter.Verū ſicut in naturæ gradu unus alterum excedit,ſic,& in cognitione,& etiā gratiæ collatione,in arbitrij quoq; libertate,prout ſcilicet noluntatem ſequitur.Nā quo ad id,quod cogi nō pōt arbitrium,oēs ſunt æquales.Neq; uerò angeli aliq mali creati ſuut, ut nihil moræ interceſſerit inter creationē,& lapſum,ut aliqui opinati ſunt:ſed oēs boni creati ſunt,quantum ad naturam attinet. Vn̄. & mora aliqua interuenit inter creationem, & lapſum malorum.Nihil enim mali Deum producere pōt.Inſuper,& mox creati angelici ſpiritus,oēs naturalem cognitionem ſui, ac creatoris, ac cęterarū creaturarū habuerunt,intelligentes quid bonū,aut malum Habebant,& naturalem quendam Dei, & ſui amorem, licet ſecundum Magiſtrum nondum meritorium,eo,quòd(ut dicti)gratiam tunc nondum acceperint.

Non eadem angelicas ornabant munera mentes,
Hac minor ingenio,promptior illa fuit.

DISTINC. IIII. QVAE INCIPIT. Poſt hæc videndum, &c. epi.

¶Nec in beatitudine, neq; in miſeria angeli creati ſunt, eo, quòd miſeria non eſt, niſi ſit Peccatū in quo ipſi creati non ſunt. Neq; ẽt boni angeli ſtatus ſui certitudinẽ habuerunt, ſicut, nec alij poſt lapſi, illius ſui lapſus præſcii fuerunt. Quamuis aũt beatus Auguſtinus bonos pręſcios ſuæ cõfirmationis fuiſſe dicere videatur hoc tamen (vt ex verbis ſuis patet) nõ aſſertiuè; ſed inquirendo potius dicit. Poſſunt autem dici angeli creati perfecti, & imperfecti, perfecti quidem pro illo ſtatu, & tempore, quia habebant quicquid ille requirebat ſtatus. Imperfecti autem reſpectu eius, cuius erant capaces, vt quod adhuc eis reſtabat conferendum. Quo tamen etiam accepto, à perfectione diuina in infinitum diſtant.

Non miſer, aut felix primo fuit angelus æuo,
Conſcius euentus, nec fuit ille ſui.

DISTINCT. V. QVAE INCIPIT, Poſt hæc conſideratio aducit, &c. epi.

¶Poſt creationem ſuam angeli quidã creatori amore adhęrentes, per gratiã illuminati ſunt: alij verò ab eo auerſi, excæcati: non quaſi obcæcationẽ Deus eis immiſerit, ſed quia gratiam ipſis nõ appoſuit. Per dictam autem conuerſionem hi facti ſunt iuſti, ſicut ꝑ auerſionem alij peccatores. In hac etiam ſua conuerſione boni gratiam cooperantẽ acceperunt, ſine qua ſcilicet ad meritum vitæ nemo proficit. Nam gratia iuſtificante non indigebant, eo, quòd mali nunq̃ fuorint. Vnde, quòd boni conuerſi ſunt à bono, quod habebant, ad bonum, quod nõ habebant, ex gratia ipſis prouenit. Hęc aũt gratia licet malis collata non fuerit, non tñ per hoc excuſari poterant: quia quouſq; eis conferretur, ſtare nolebant. Alijs autem dicentibus, quòd boni per gratiam eis collatam beatitudinẽ tunc meruerint: alijs verò, ꝙ non, ſed magis ꝑ ea, quæ mõ circa nos faciunt. Magiſter dicit ſibi hoc vltimum magis placere. In hoc autem Magiſter non tenetur, ſed primum amplectantur doctores.

Mox è ſpiritibus maleſuada ſuperbia quoſdam,
Damnauit, reliquos conſtabiliuit amor.

DISTINCT. VI. QVAE INCIPIT, Præterea fieri oportet, &c.

¶De omnibus angelorum ordinibus aliqui ceciderunt. Inter quos, & ſupremus omnium Lucifer, propria excellentia male conſpecta, cecidit primus. Qui & in hunc aerem caliginoſum uſque ad iudicii diem detruſi ſunt, quaſi ad locum ob eorum tenebroſitatem ſibi debitum, & ob exercitium noſtrum. Vltimo autem ad infernum detrudentur. At uſq; ad iudicii diem tam inter bonos, q̃ malos officia prælationis, & ſubiectionis permanẽt. ubi, & mali à uitiis, in quibus tentant, quandoque denominantur. Eſt autem uerisſimile, quotidie aliquos dæmonum ad infernum deſcendere, ad animas illic cruciandas deducendũ. Lucifer uerò ibi relegatus à quibuſdam putatur ab eo tempore, quo à Chriſto uictus eſt, circa tempora Antichriſti ſoluendus. Quidam tamen ab initio peccati ſui illic eum fuiſſe dicunt. Sed & alii dæmones cum à nobis uincuntur, tentandi poteſtatem amittere uidentur, & hoc maximè in uitio, in cuius reſiſtentia uicti ſunt.

Obſcurum quamuis habitet malus aera dęmon.
Attamen hunc poterit uincere caſtus homo.

DISTINCT. VII. QVAE INCIPIT, Supra dictum eſt, &c. epit.

¶Perſtantes angeli in bono per gratiam ſunt confirmati, ita, ꝙ iam peccare nõ poſſunt: cadẽtes uerò obſtinati, qd iã etſi bonum aliqñ ſit, quod uolunt: bene tñ uelle non poſſunt. Neq; tñ per hoc, uel hi, uel illi liberum amiſerunt arbitrium, nõ obſtante, ꝙ hoc ad utrunq; ſe habet, cum boni adiuti gratia, ſponta neè hoc faciant: mali etiam à gratia deſerti, & corrupti, ſurgere ad bonum nolunt. imò per hoc boni arbitrium habent liberiùs, quia peccato ſeruire nõ poſſunt, quod ante potuerãt, prout loquitur Hieronymus. Quamuis aũt mali angeli per malitiã obdurati ſunt uiuaci tñ ſenſus non ſunt penitus priuati, ſed magno ſcientiæ acumine uigent, tã natura, q̃ experientia, q̃ ẽt bonorum ſpirituum reuelatione, quę eis qñq; fit Deo id uolente. Quorum, & malorum ſcientia magicæ artes Deo ꝑmitiente fiunt ad fallẽdum fallaces, & ad monendũ fideles, & ad probandum patientes. Neq; uerò ꝑ hoc uiſibilis rerũ natura malis angelis ad nutũ deſeruit. Nec ipſi ex hoc creatores dici poſſunt, cũ hoc ſit ſolius Dei, ſed ꝑ occulta quædã, & latentia in rebus ſemina ea ꝑficiũt: ſicut, nec parentes filiorum dicuntur creatores, ſicut in ſimili homo exteriùs docere poteſt, licet difficiliùs: ſed ſolus Deus intrinſecus iuſtificare. poſſunt tamen, & multa per naturæ ſubtilitatẽm dæmones, quæ à Deo facere non permittuntur, prohibentibus etiam quædam bonis angelis.

Non male conatur bonus angelus, aut bene prauus,
Sit licet arbitrio liber vterq; ſuo.

DISTINC. VIII. QVAE INCIPIT. Solet etiam in quæſtione uerſari, &c. epi.

¶Corpora naturaliter ſibi unita angeli ſiue boni, ſiue mali, non habent. Et licet Auguſtinus eos corpora aerea haberẽ, dicere uideat. hoc tñ nõ aſſertiuè, ſed magis recitatiuè ponit. Aſſumunt aũt corpora, ut uiſibiliter nobis ꝓ uoluntate, aut permiſſione Dei appareant, & circa nos operenť. Vñ, & iterũ illa corpora deponunt. In quibus ẽt corporibus aſſumptis locuti ſunt qñq; ex parte totiũs trinitatis, quandoque autem in perſona patris, quandoque filii, quandoque, & ſpiritusſancti. Vtrum aũt Deus aliquando in formis corporalibus apparuerit, & utrũ angeli in corporibus apparentes, in ſuis tantum corporibus hoc faciãt ea ingroſſando (dato, quòd corporei ſunt) an groſſiora quædã ſuperinducant, ſub dubio relinquit Magiſter. Sed extra textũ dr̃, quòd faciunt in corporibus aſſumptis. Ipſi enim corpora non habent. Eſſentia autem Dei, quia immutabilis eſt, nunquã in ſe uideri potuit ab aliquo Nęq; uerò diabolus, uel ẽt angelus bonus ſubſtantialiter mẽti humanæ illabi poteſt, ſed ſolus Deus., licet dæmones corpora ingredi poſſint, & ea uexare.

Angelus interdum commiſſa negocia complens,
Aere de liquido ſumere membra ſolet.

DISTINCT. IX. QVAE INCIPIT Poſt prædicta ſupereſt, &c epi.

¶Nouẽ angelorũ ordines eſſe ſcriptura tradit, q in tres diſtincti ſunt hierarchias, vt Seraphim, Cherubim, Throni, & Dñationes, virtutes, Poteſtates, & Principatus, Archangeli. Dr̃ aũt ordo multitudo cęleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ aſſimulantur, ut Seraphim in charitatis ardore, Cherubim in ſcientię plenitudine, & ſic de aliis.

alijs. Hæc autem nomina ipſis conueniunt propter nos. Et ab his nominantur, quæ in ipſis præcellunt, non quòd alij ordines hoc non habeant, ſed quia illi in hoc excellunt, ſcilicet reſpectu inferiorum. Et hi ordines in angelos ab initio creationis eorum ſecundum Magiſtrum nõ fuerunt, eo, quòd à gratuitis denominantur, quæ poſtea ſecundum eundem accepe runt. Vnde, nec dæmones cecidiſſe dicuntur, quia in ordinibus ſuerint: ſed quia poſtea fuiſſent, dũ perſtitiſſent. Neq; verò omnes eiuſdem ordinis angeli ſunt æquales, ſed ſicut in ordine apoſtolorum, aut martyrum alius alio dignior eſt. Ad hos autem angelorũ ordines, homines ſaluandi aſſumentur, & per hoc decimum dicuntur efficere chorum. Saluabuntur etiam tot ex hominibus ſecũdum Gregorium, quot ex angelis perſtiterunt. Quod nec Auguſtinus abnuit, licet ad minus tot, quot ceciderunt, ſaluandos putet.

Conſecrata choris cæli nitet aula nouenis
Spiritum, ſummo, qui famulantur hero.

DISTINCT. X. QVAE INCIPIT,
Hoc etiam inueſtigandum eſt, &c. epi.

¶De angelorum miſſione, & aſſiſtentia opiniones ſunt. Nam quidã aliquos mitti putant, alios verò nũquã, ſed ſemper aſſiſtere, iuxta Danielis, & Dionyſij auctoritaté. Alij verò oẽs mitti dicunt, eo, quòd ad Iſaiam de Seraphim (qui ſupremus ordo dicitur) aliqs miſſus legatur, & Apoſtolus oẽs eos adminiſtratorios ſpiritus eſſe commemorat. At his contrariũ eſt, quòd vnus tãtum ordo angelorum, id eſt, nunciorũ dr. Ad quod iſti dicunt omnes eos angelos dici quando mittuntur. Nam ab officijs angeli, & dæmones nomina ſortiuntur, vt de Michael, & Gabriel, ac ſimilibus patet. Similiter, & de dæmonum nominibus, qualia ſunt, diabolus, Sathan, Belial, & ſimilia. Vnde hi auctoritates Danielis, & Dionyſii exponere nituntur. Sed extra textum, notandum, quòd neoterici primam communiter affirmant opinionem. Vnde, & Magiſter alios eſſe dicit, qui omnes præter primos tres ordines mitti dicunt. Et hi Seraphim ad Iſaiã miſſum, dicunt non de ordine ſupremo fuiſſe, ſed ſic dictum propter inflammandi officium. Angeli autem, & adminiſtratorij ſpiritus omnes dicuntur, quia ſuperiores mediis, & hi infimis denunciant, quod ad homines perferant. Vel per ly, omnes, non niſi eos, qui de inferioribus ſunt, intelligitur.

Angelus ad noſtras quoties delabitur oras,
Officio proprium nomen habere ſolet.

DISTINC. XI. QVAE INCIPIT.
Illud quoq; ſciendum eſt, &c. epit.

¶A natiuitate ſua quiuis homo angelum habet bonum pro ſui cuſtodia, habet, & malum pro exercitio. Et cum omnes angeli boni noſtram velint ſalutem ſpecialiter tamen illi, qui alicui deputatus eſt, ſic, & ſpecialiter malus ille plus alijs eundem ad malum incitat. Quicquid autem ſit de maiori numero angelorum, vel hominum bonorum, ſiue malorum, tamen ſinguli homines actualiter exiſtentes, ſingulos habere poſſunt angelos pro ſui exercitio, vel cuſtodia. Quamuis, & pluribus hominibus vnus deputari poſſet, & eis ſufficere, & vnum angelum poſsibile ſit plures homines ſucceſsiuè cuſtodire. Proficiũt autem ſecundum quoſdam (quod & Magiſter magis approbat) omnes angeli vſque ad diem iudicii, tam in merito, quã in pręmio, hoc eſt, in Dei cognitione, & dilectione. Alij aũt oppoſitũ dicere volũt, quòd ſcilicet, quoad præmiũ nõ proficiant, habentes pro ſe auctoritates Gregorij, & Iſidori: quas tamen Magiſter ſoluit. Sed ſolutione illa non obſtante, quòd in præmio ſaltem eſſentiali proficiant angeli, non tenetur.

Mox puerum, poſtquam liquido caput intulit orbi,
Cuſtodes ſubeunt: hic bonus, ille malus.

DISTINC. XII. QVAE INCIPIT,
Hæc de angelicæ naturæ, &c. epi.

¶Elementorum materiam Deus in principio cum angelica natura produxit informem, & confuſam ſeu indiſtinctam, quàm poſtea ſex diebus diſtinxit, atque formauit ſecundum quoſdam ſanctorum, licet ſecundum alios illa materia ſimul creata ſit, & diſtincta. Ad primum magis conſonum videtur literæ ſacræ, quòd, & Magiſtro placet Eſt aũt materia illa multis, & variatis nominibus appellata, ſcilicet terræ, abyſſi, & aquæ, ne vnius tantum forma receptiua putaretur, & vt rudes (quibus loquebat̃ Moyſes, facilius docerentur. Tenebræ autem illę, quę ſuper faciem abyſſi fuiſſe dicuntur, iam lucis ſignificant abſentiam, & nihil ſunt: iam verò aerem obſcurum, & tunc ſunt aliqua creatura. Nec tñ dictã materiã informẽ fuiſſe hoc mõ accipiendum eſt, quaſi oi forma caruerit: ſed quia confuſam habuit formã, poſtea diſtinguẽdã. Erat aũt illa materia vbi mõ mundus eſt, & extendebat̃ vltra locũ firmamenti, inferius quidem groſsior, ſupra aũt rarior. Vñ, & aquæ illæ factæ ſunt, quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur. Sic ergo Deus ſex diebus materiam creatã diſtinxit, & opere perfecto ſeptima die quieuit, ſ. à facienda noua creatura. Nihilominus tñ, & vſq; modo operat̃. Non enim ſolum omnia in verbo diſponendo, & temporaliter creando, ac diſtinguendo operatus, eſt, ſed & alia ex alijs producendo, quòd vltimum vſque modo facit.

Primum materies ſub inerti pondere rerum.
Condita, per ſenos eſt renouata dies.

DISTINCT. XIII. QVAE INCIPIT,
Prima autem diſtinctionis operatio, &c. epit.

¶In opere diſtinctionis Deus primo cõgruenter fecit lucem, quæ alia habet manifeſtare. Quæ quidem lux. & ſpiritualis intelligi poteſt, ſcilicet angelica natura præcedenter per cælum ſignificata. hic aũt per lucem, id eſt, per gratiam formata. poteſt, & intelligi corporalis, ſcilicet pro nubecula aliqua lucida de præiacenti materia producta, in ea ſcilicet parte, vbi mõ ſol eſt ſeu mouetur, cuius, & vices habuit, noctem, & diem illo triduo diſtinguens. Quæ nec ab aquis impediebatur propter earundem tunc raritatem. Poteſt aũt dies tunc dicta, intelligi, aut lux prædicta, aut ipſius illuminatio, aut ſpacium viginti quatuor horarum. At prima dies naturalis à plena luce exordium ſumens, aurora, & mane caruit, & per veſperam in mane ſequentis diei tendens, excreuit in ſpacium ſupradictum. Poſtea aũt in myſterio dies à veſpere incepit Dicta verò lux, ſolum ſuperiores illuminabat partes, nec ita clare, vt ſol modo facit. Vnde nec fruſtra poſt quarta die ſol formatus eſt. Et hoc, aut de eadem luce, uel ſaltem eam coniunctam habet. Porrò Deus pater mundum producens, nullum uocis ſonitum edidit, ſed uerbo ſuo (id eſt, filio) nõ, quidem, ut inſtrumento, ſed uno ſecũ opifice ex ſe æternaliter genito, cuncta creauit. Qđ incidẽter dicit Ma

giſter contra hæreticos, qui in ſcripturum intellectu enormiter oberrabant.

Tempora, quo certis Deus intercideret horis,
Mox à luce ſuum nobile cœpit opus.

DISTINCT. XIIII. QVAE NCIPIT, Dixit quoque Deus &c. epit.

¶Secuoda die Deus fecit firmamentum, quod ſm Bedam dicitur cælum ſidereum, quòd quidem ſm ſcripturas habet aquas ſupra, & ſubtus ſe, quòd qualitercũq; fiat, diuioæ tñ virtuti poſſibile non dubitatur. Eſt aũt firmamẽtũ à firmitate dictũ, ſiue moueaſ, ſiue nnn. Nã ẽi ſi moueatur ſm ſubſtãtiam, tñ eſt firmum, ꝙ ſi nó moueatur, poſſibile tñ eſt ſidera in ipſo moueri Extra textum tñ diceodum eſt ipſum vnà cũ ſideribus fixis moueri. planetas aũt ſingulos ſuos habere orbes cum quibus moueantur. Die verò tertia Deus aquas, qoæ ſub cęlo ſunt, in vnum locum conhregauit, vbi tunc alia corpora clariora apparuerũt, herbæ, & ligna fructiſera prodncta ſunt. Dicta aũt aquarnm congregatio, ſicta eſt ant aqois inſpiſſatis, aut partim terræ cõcauitates iotrantibus, quæ & occultis meatibus ſibi continuantur. Cum autem præcedentibus tribus diebus opus ſuum poſt creationem ipſius Deus diſtinxerit. ſequentibus tribus diebus ipſum orauit. Nam die quarta ornatũ eſt firmamentum ſole, luna, & ſtellis, vt per eas illuſtretur pars inferior mundi, per quorum & motum, tempora, dies, & aoni deſignantur, &c. Quinta verò die aer volatilibus, & aqua piſcibus ornatum acceperunt, & ſexta demum die terra iumentis, reptilibus, & beſtijs ornata eſt, poſt quę vltimo factus eſt homo de terra quidem formatus, ſed ad cęlũ poſſidẽdũ ordinatus.

Sideros orbes lux admirata ſecunda eſt.
Tertius obſtupit facta elementa dies.
Hitc firmamentum ſtatuit, mox diſpulit undas.
Protulit, & quarto lumina magna die.

DISTINC. XV. QVAE INCIPIT, Dixit etiam Deus, &c. epit.

¶Die quinta Deus fecit opus ornatus aeris, & aquę, creans volatilia, & ea in aera ſurſum leuans, piſces verò in aquis relinquens. Sexto autem die terras ornauit iumentis, reptibilibus, & beſtijs de ea formatis. Animalia tamen nocitra, & venenata, creata fuerunt innoxia: ſed homine peccante, ſacta ſunt noxia, vt per ea peccata puniantur, & bonorum probetur patientia. Ea verò, quæ ex putrefactione naſcuntur, tunc producta non fuerunt niſi materialiter. Nouiſſimè vero factus eſt homo tamqnam omnium dominator animalium. De creatiooe autem rerum quidam dicunt per interualla ſex dieruot res eſſe formatas, & diſtinctas, quod & ſcripturæ magis videtur conſonum, & ab eccleſia approbatum. Alij autem dicunt oĩa ſimul facta eſſe, quædã quidem formaliter, quædam aũt materialiter tantum, & poſtea diſtincta. de quo & ſupra habitom eſt. Die autem ſeptimo Deus quieuiſſe dicitur, & opus ſuum compleſſe, per hoc, ꝙ vltra creaturam nouã non condidit, quæ ſcilicet materialiter, vel in ſuo ſimili non præſuerit. res tñ productas ſanctificauit, & benedixit Sic ergo die ſexto compleuit opus ſuum Deus operãdo. ſeptimo autem ipſum opus ſanctificando. Vnde dies ille myſtica qoadam ratione dicitur ſanctificatus.

Aera quinta dies, tellurem ſexta repleuit,
Septima completum ſanctificauit opus.

DISTINCT. XVI. QVAE INCIPIT, His eacurſis, &c epit.

¶Quòd ſcriptura narrat Deũ dixiſſe, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, intelligendũ eſt, locutum patrem ad filium, & ſpiritũ ſanctum, non aũt ad ſpiritus quoſcũq; creatos. Nã aliorum ſpirituum, vt angelorum, non eſt eadẽ imago cum Deo. Neq; hõ factus eſt imaginem vnius perſonæ, ſed totius trinitatis. Vñ falſum eſt, ꝙ quidã dixerunt per imaginẽ filium intelligi debere, & nõ hominem. Neq; approbatur, ꝙ alij dicunt per imaginẽ iotelligi filium, & per ſimilitudinem ſpiritum ſanctũ. Eſt ergo homo factus ad trinitatis imaginem ſm naturam, ſcilicet animam, & ad ſimilitudinem, quo ad ſuperaddita, vt ſont virtus, & innocẽtia. Dicitur aũt filius imago patris, non ad imaginẽ, quia non creatus, ſed natus ęqualis eſt patri, & in nullo diſſimilis. Homo uerò imago Dei, & ad imaginem diciſ, qnia non æqualis, & creatus, & per hoc longè diſtans à modo exiſtendi imaginem, quomodo filios eſt.

Optimum ad exemplar prꝫſtans homo factus, imago
Vnius, & trini dicitur eſſe Dei.

DISTINC. XVII. QVAE INCIPIT, Hic de origine &c. epit.

¶Animam hominis Deus non de ſua ſubſtantia inſpirauit, nec faocibus, ant manibus corporis, ſed eam de nihilo creãdo, & corpori de terra facto ad modũ flatus indendo. Et quicquid ſit de primi hominis anima, de alijs tamen certum eſt, ꝙ in corpore creãtur, & ſic creando infunduntur, & infundendo creãtur. Eſt autem homo non virtute naturæ, ſed diuina in ætate virili, & extra paradiſum creatus, & ſic poſitus in paradiſum, vt ſic, qnia inde pellendus erat, agnoſceret ex gratia, non ex natnra illic ſe fuiſſe. Qui quidem locus licet ſecondum quoſdam ſit corporis præciſe, ſecuodum alios autem ſpiritualis, poteſt tñ dici eſſe vtrumq; Corporalis enim eſt locus à terra habitabili longe diſtans, altitudine vſque ad globum lunarem pertingens, gerens ſpiritualiter typum eccleſiæ præſentis, vel foturæ. In quo erant ligna diuerſa, inter, quæ vnum fuerat dictom lignum vitæ, cuius fructus diuinitus acceperat virtutum conſeruandi à morte, & firmitate. Fuerat aũt, & ibi lignũ ſcientiæ boni, & mali, quod ſic ab euentu dictum eſt, dum homo de eo prohibito guſtans, boni, & mali diſtantiam experimento didicit.

Primum materies ſub incerti pondere rerum,
Condita, per ſenos eſt renouata dies.

DIISTINCT. XVIII. QVAE INCIPIT, In eodem quoq; paradiſo, &c. epit.

¶Intra paradiſum mulier formata eſt à Deo. Poſtquam enim Adam illic poſitus eſt, & animalibus ad eum adductis, nomina eis impoſuerat, immiſit Deus ſoporem in ipſum, & ex nna de coſtis eius Euam formauit. Noluit autem Deus mulierem ſimul cum uiro creare, & ad coofundandam diaboli ſuperbiam, qui principium aliud à Deo eſſe uoluit, & ut ſimilitudo Dei, qui eſt omoium rerum priocipium in homine per hoc fieret manifeſta. Eſt aut mulier facta non de capite, aut pedibus, ſed de coſta uiri, vt non domina, aut ancilla, ſed ſocia illius habetur. Et hoc ipſius dormientis, oe ſcilicet dolorem ſentiret, & Deus potentiam ſuam in non excitando eum per hoc oſtẽderet, vſque ſacrameotorum proceſſus de latere Chriſti figuraretur. Nec ad coſtam illam aliqua fuit

addita

addita materia,ſed(ut cum quinq; panibus factum eſt materia illa uirtute Dei fuit multiplicata. Licet autem aogeli ad hoc miniſtrauerint,ſolus tñ Deus, quod creationis eſt effecit. Neque organizatio corporis illius fuit ex aliqua ratione ſeminali, ſicut in rebus à natura productis fieri ſolet, ſed uirtute diuina ſupernaturali. Anima uerò ipſius mulieris nõ (ut quidam ſentiebant)de anima.Adæ,cum indiuiſibilis ſit,ac incorruptibilis, formata eſt,nec præcedenter etiam eſt creata, ſed creaodo(ut cęteræ)infuſa,& infundendo creata.

Olim formoſi granido de corporis oſſe
Scilicet enata eſt fęmina prima uiri.

DISTINC. XIX. QVAE INCIPIT.
Solent quæri plura &c.

¶In innocentiæ ſtatu homo mortalis erat quodammodo,& quodammõ immortalis. Poterat em̃ mori poterat, & non mori. Habuit ergo tunc poſſe oon mori, poſt peccatum habet neceſſe mori: poſt reſurrectionẽ autẽ non poterit mori. Erat ergo tũc corpus ipſius hominis animale,cibis indigẽs, unde & mortale,ſed poſtea factum eſt mortuũ,neceſſitatẽ moriendi habens, poſt reſurrectionem uerò erit ſpũale,nec cibis egẽs,nec mori potens. Quam tamẽ immortalitatẽ, non ex coodi ione naturæ, ſed dono gratiæ habuit homo,ex eſu ſcilicet ligni uitæ,de quo ſi non ediſſet,peccaſſet, eo quòd de hoc ędere præceptum ſibi fuerat, unde & moreretur.De hoc aũt ligno quidã dicunt, ꝙ nõ fuit totalis cauſa immortalitatis,ſed coadiuuans.Alij autem, ꝙ immortalitatem omnino habuit homo ex uſu ligni uitæ. Sed & quibuſdam uĩ,quod à natura quandam habuiſſet immortalitatem, at perfectionẽ eiuſdem ex uſu dicti ligni aſſecutus fuiſſet. Magiſter autem ſentit,quòd ex eodem etiam primam immortalitatem habuerit.

Dum paradiſiacis diuerſaretur in hortis,
Nulla mortis erat lege reuinctus homo.

DISTINCT. XX. QVAE INCIPIT.
Poſt hæc uidendum &c.epi.

¶Etiam in innocentiæ ſtatu homines contra falſam quorundam opinionem filios generaſſent,abſque libidinoſa concupiſcentia genitalibus em̃ mẽbris ad hoc opus,vt cæteris,pro uoluntate uſi fuiſſent.Quod autẽ nõ generauerint, inde euenit,quia Deus hoc nondum præceperat, & paulo poſt mulieris formationem peccauerunt. Poſteaquã autem in paradiſo generaſſent,an parentes illic relicta poſteritate,ſtatim tranſlati fuiſſent ad requiem beatitudinis, vel expectaſſent omnes quouſq; beatorũ numerus compleretur,ex ſcripturis ſacris certum non eſt, ut Magiſter dicit.Tamen extra textum cõiter primũ amplectunt̃ doctores.Generaſſent aũt ẽt in hoc ſtatu paruulos filios pro ſtrictitudine uteri materni qui filij ſecundum magis probabilem opinionẽ in ſtatu corporis,loquela, alijsq; hmõi per temporis ſucceſſionẽ profeciſſent. Nam vt ſupra dictũ eſt cibis quoq; in eodẽ ſtatu indigebant. Sed & in pertinentibus ad animã cũ tpe profeciſſent, neq; tamẽ pœnoſa eis fuiſſet rerũ inſcitia, nec ob id ignorantia dici potuiſſet, eo ꝙ reſpectu eorũ, quæ nec ſcire tenebantur,fuiſſet,Parauerat ergo Deus homini ſicut bonũ tẽporale, & uiſibile pro natura corporis,ſic inuiſibile,& ſpirituale pro anima. Vnde ſi præceptum Dei ſeruando perſtitiſſet, ultimo ad requiem beatitudinis ſine mortis interuentu ipſa, & tota poſteritas ſua fuiſſet tranſlatus.

Spumat perpetuo caro fęda libidinis æſtu.
Quam nimium primus commaculauit homo.

DIST. XXI. QVAE INCIPIT,
Videns igitur diabolus &c. epito.

¶Inuidens diabolus homini,quem per obedientiam aſcenſurum ſciebat, vnde per ſuperbiã ipſe, corruerat,in debiliori eum parte, ſcilicet muliere, tentando aggreſſus eſt, dolo ſupplantare volens, quos uirtute ſuperare non poterat,apparẽs ſ; eidem ſpecie non qua uoluit, ſed qua permiſſus eſt, in qua tamẽ fraus eius facile perpendi poſſet, per ſerpẽtẽ ſcilicet,quaſi per inſtrumentum eidem locutus,ut angelus bonus per aſinã Balaam,quem tñ mulier loquelam à Deo accepiſſe credebat. Hinc ergo interrogatione ſolicitauit,ut qua uia tentando incederet,ex ipſius diſceret reſponſione: Vnde & cum quaſi dubitando reſponderet mulier, ſtatim intulit,quod uoluit, metum ſcilicet mortis,ſi comederẽt,mendaciter excludens,& dignitatis excellentiã falſo promittens. Tẽtauit aũt eã de gula, de uana gloria, & auaritia per dictam promiſſionẽ.Eſt oẽpe duplex tentatio, exterior ſcilicet,& interior,quæ ultima qõq; ab hoſte tantũ ſit ſine peccato tentari, qñq; & à carne, & tunc non eſt ſine peccato,quæ & quia difficilior eſt,quàm exterior qua hõ cecidit, ideo grauiùs puniendus erat.At q̃uis leuem habuit ad peccandũ occaſionẽ, quia tñ ad alterius ſuaſionem peccauit, ideo remediabilis fuit, nõ autẽ diabolus, qui nullo ſuadente peccauit, præſertim etiã quia non tota angelica natura ceciderat ut humana, per quam & angelica ruina fuerat reparanda. Præceptorum autem domini de non comedendo utrique datum, ad mulierem per uirum conuenienter peruenerat,eo quòd ipſa uiro ſubdita eſſe debebat:quos & Deus fecerat,ut inuicem loqui poſſent,& ab alijs(ſi eſſent)dicere.

Callidus accedens muliebria pectora dęmon
Perſuaſit miseræ ſumere poma necis.

DISTINCT. XXII. QVAE INCIPIT,
Hic uidetur diligenter inueſtigandum &c. Epi.

Protoparentum primi peccati origo fuit,q̃dã p̄ſumptiõis elatio repriměda, ex qua primò mulier, poſt hoc uir in pctm̃ ꝯſenſit,nõ quaſi illa elatio diaboli ſuggeſtionẽ,ſed opus pcti p̄receſſerit.Quæ tñ aliter in animo mulieris fuit, q̃ ſerpẽti credębat nõ aũt uir vñ,& aliter,q̃ mulier intellectus fuit.Hũc ẽt & grauiùs peccauit mulier, tũ ꝙ ſerpẽti ꝯ Deũ credidit, tum ꝙ clarẽ nimis ſe æqualẽ Deo fieri poſſe putauit,ꝙ uir nõ fecit, tũ ẽt,ꝙ nedum in ſe.& proximum ut uir,ſed etiã in Deũ peccauit. Nec obſtat,ꝙ parem factũ in utriſq; fuiſſe Augu.dicit.Hoc enim de excuſatione intelligitur,ſed nõ,quo ad p̄dicta.Sed nec hi,qui & uirũ Dei æqualitatẽ appetijſſe dicunt, mulierẽ in hoc magis exarſiſſe tacent Deniq; & ſi mulier peccauit ex ignorantia,quo ad hoc ꝙ ſeducta eſt,uir aũt ſeductus non eſt:nõ tamẽ ignorauit Dei præceptũ, unde nec per hoc excuſari põt.Nõ enim oĩs ignorantia excuſat,ſed inuincibilis tm̃.Vincibilis aũt potius aggrauat. Porrò cũ hoĩs nã bona eſſet ſine uitio,cõſenſus mali ex libero uoluntatis arbitrio proceſſit, diabolo id ſuggerẽte. Vnde nec volũtas mala inquãtũ actus,peccatũ

præceſſit, licet inquantum quædam natura, ſeu naturalis potentia.

Eſſe Dei ſimilis dum falſa cupiuerit uxor,
Deguſtanda uiro noxia puma dedit.

DISTINT. XXIII. QVAE INCIPIT,
Præterea quæri ſolet &c. Epi.

Quanquam Deus hominem caſurum præſciret, tentari tamen eum permiſit ad dignitatẽ hominis oſtendendam, qua potior eſt ille, qui tentari quidẽ põt, & non conſentire, q̃ nec conſentire, nec tentari poſſe. Quẽ & licet malũ futurũ ſciret, creauit tñ ob bonũ, ꝙ inde nouit euenturũ. Nec eũ impeccabilẽ facere uoluit, licet melius eſſet, eo ꝙ hoc ſit ſanctorum angelorũ. Neq; à conſenſu eũ præſeruauit, vt ſic nec infructuosẽ eſſe bonus, nec malus impune. Sed nec uolũtatis diuinæ præter ipſam alia cauſa eſt quærenda. Dedit autem homini mox cum ipſum creauit, ſcientiã rerũ creatarũ, ſuipſius, & creatoris, per quandã interiorem inſpirationẽ, infra tñ eam, quæ in patria eſt, qua quidẽ ſciẽtia, quid cuiq; deberet, ſatis agnouit. Et quãuis agendorũ tantam habuerit ſcientiam, caſus tamen ſui præſcius non fuit, ut ſupra de angelo malo dictum eſt.

Primu hominẽ ornabat numeroſa ſcientia, quãuis
Non fuerit caſus præſcius ipſe ſui.

DISTINC. XXIIII. QVAE INCIPT,
Nunc diligenter inueſtigari oportet &c. epi.

Habuit protoparens ex ipſa ſui creatione rectæ uoluntatis auxilium, quo reſiſtere malo potuit, licet non mereri, alioqui ſi hoc nõ habuiſſet, nõ fuiſſet ſibi imputabile peccatũ, hinc fuit uoluntas illa recta per mali carentiã. Nec ſequitur per eam malo reſiſtere potuit, ergo & mereri, cũ hoc ipſum reſiſtere ſit mereri. Hoc eñ nõ in primo homine, ſed in nobis tenet, qui ad malum incitamur, quod in innocentiæ ſtatu non fuit. Fuit autem auxiliũ hoc ipſum liberũ arbitrium gratia adiutum. quod quidẽ eſt facultas uoluntatis, rationis, & quo & bruta carent, quæ ſenſum tñ habẽt, & ſenſualitatis appetitũ Na id, quod cũ brutis cõe habemus, per rõnẽ excedimus. Quæ & in portionẽ ſuperiorẽ, & inferiorẽ diuidiẽ, nõ quaſi duæ ſint potentiæ, ſed propter diſtincta potentiæ unius officia, quæ ſunt intendere æternis, & diſponere tpalia. Cõtingit aũt in nobis peccatũ ad inſtar pcti primorũ parẽtũ, vt ſ. vice ſerpentis habeaẽ ſenſualitas, ratio inferior vice mulieris. & ſuperior uiri. Motus ergo pcti ſi in ſola ſit ſenſualitate, erit uenialis: ꝙ ſi ad ſuperiorẽ rationẽ peruenia, ſit mortale: & hoc eſt virũ cõcedere. Si uero in inferiori ſit, nec diu teneaẽ, ſed ſtatim repellaẽ manet veniale: at ſi ibi diu voluntate teneaẽ, erit item mortale, etiam ſi perficere nolit, & hoc eſt comedere mulierem. Aduertẽdum quoq;, quod ratio interior quandoq; ꝑ ipſa ſumitur ſenſualitate, quod inter legendum autores perpend debet.

Arbitrium, ſummæ partem rationis amœnam,
Quo mala uitaret, primus habebat homo.

DISTNCT. XXV. QVAE INCIPIT,
Iam vero ad propoſitũ redamus &c. epi.

Apud philoſophos liberũ arbitriũ dicitẽ eſſe liberum de uoluntate iudicium, eo ſ. ꝙ libere ad hoc, vel aliud moueri poſſit, & hoc reſpectu futurorũ contingentium. Quod quidem aliter eſt in Deo, ſcilicet ab omni ſeruitute peccati liberum, & in angelis beatis. ſ. per gratiã confirmatũ. & in nobis, ſcilicet flexibile ad bonũ, & malum. Nã & in nobis ſecundum ſtatus diuerſos, diuerſa quoq; inueniẽ libertas. In ſtatu namq; primo potuit hõ peccare, & non peccare, in beatudine nõ poterit peccare. Ante reparationem non põt nõ peccare mortaliter poſt reparationẽ aũt uenialiter. Vnde patet, per peccatũ uolneratum eſſe liberũ arbitrium, quo ad naturalia: & ſpoliatũ, ꝙ ad gratuita: a quibus ſine gratia reparari non poteſt, ſicut in ſimili patet de occiſio, quia implicat. Eſt autẽ triplex libertas, ſ. à coactione, quæ manet homini ſemper, & a miſeria, & hãc libertatem habuit in ſtatu primo, & habebit in gloria, & a peccato, quam per gratiã aſſequeẽ in via carentia aũt iuſtitiæ, non libertas, ſed ſeruitus eſt dicenda. Quãuis aũt, & poſſe in bonũ, & malũ, utrunque ſit a libero arbitrio, tñ alterũ habet ex ſe primũ aũt a gratia, ſine qua in bonũ non niſi multũ debiliter poteſt, Hinc & liberum arbitrium per peccatum quodammodo corruptum eſt & imminutũ, eo quod ante peccatum potuit ſine difficultate moueri ad bonum autem non ſic. Neq; enim libertas naturæ, ſeu a coactione ſufficit ad bonum agendũ, niſi gratia concurrentis, nec uolentis, ſed Dei per gratiam miſerentis.

Arbitrij fœdu pulcherrima muneræ lapſu,
Primi hominis quodam ſunt temerata modo.

DIISTINCT. XXVI. QVAE INCIPIT,
Hæc eſt gratia operans &c. epi.

¶Duplicem Deus gratiã libero confert arbitrio, operantẽ ſ. qua uoluntatẽ præparat, ut bonũ uelit, & cooperãtẽ, ne fruſtra, ſed effectualiter velit. Hinc male ſentit hæreticus, putans hominẽ poſſe, & uelle bonum operari ex libero arbitrio ſine gratia, cũ dicat Apoſtolus: Non eſt volẽtis neq; currẽtis, ſed miſerentis Dei. Neq; enim iõ Deus alicuius miſereẽ quia uelit, & currat: ſed iõ uult, & currit, quia Deus ſui miſeretur, ita ut totum Deo tribuat, q̃ hominis uoluntatem præuenit, & præparat adiuuãdã, & adiuuat præparatã ad efficaciter operãdum. ſicq; gratiã comitaẽ bona uolũtas, nõ gratia volũtatẽ. At eadẽ gratia, quæ dicta eſt operãs, q̃ſq; & præueniens & ſubſequẽs nominaẽ. Quæ operãs, ſeu præueniẽs, fides cũ dilectiõe exiſtens, voluntatẽ bonã nõ quidẽ tẽpore, ſed natura, & cauſalitate præcedẽs, ab ipſa uolũtate non aliquo merito acquiriẽ, ſed a Deo gratis daẽ, habita tñ grã, & ipſa uolũtas cũ eadem multa alia Dei dona præcedit. Deniq; & (ut ex uerbis Auguſtini colligit) grãm præuenientẽ, & operãtẽ, qua bona in homine voluntas ꝑparaẽ, bona quædam ex Dei gratia, & libero arbitrio præcedenter, quædam etiã ex ſolo libero arbitrio. ſ. ut uideamus bonas eſſe Dei iuſtificationes, deinde ut eas deſiderare concupiſcamus, & tunc tandem, faciente gratia, earum delectet operatio.

Huc opus humanum merita bonitate decorum eſt.
Prauia, quod ueſtit gratia, quodq; ſequens.

DISTINCT. XXVII. QVAE INCIPIT,
Hinc uidendum eſt quid &c. epito.

¶Vna eſt eſſentialiter gratia operans, & cooperans, ſecundum diuerſos effectus aliter nominata. Inquantum enim uoluntatem à malo liberat operans dicitur: in quantum autem eandem adiuuat ad bonum ulterius faciendum, cooperans appella-

pellatur. Sunt autem hominis tria bonorum genera, magna ſcilicet ut uirtus, quibus nemo male uti poteſt: minima, ut bona temporalia: & media, ut potentiæ animæ, quibus ultimis duobus, & bene, & male homines uti poſſunt. In medijs autem bonis etiam liberum arbitrium continetur, cuius ēt bonus uſus, uirtus eſt: quæ in magnis bonis computatur, quæ omnia à Deo eſſe conſtat. Propriè tñ uirtus non eſt actus uel uſus, ſed bona mentis qualitas, qua rectè uiuitur, & qua nullus male utitur, quam Deus ſolus in homine operatur. quod ſecūdum magiſtros de uirtute intelligitur infuſa, quod de uirtute iuſtitiæ, & fidei apertè ex ſcripturis probatur, ſic, ꝙ uirtus non eſt animi motus uel affectus, ſed qualitas, ſeu habitus. Quod, & de gratia cenſeri debet, cum ipſa quoque uirtus quandoq; nominatur. Quamuis aut nullū ſit in homine meritum ſine libero arbitrio: principalis tamen merēdi cauſa eſt gratia gratumfaciens, qua uoluntas hominis ſanatur, & iuuatur. Vnde ex gratia, & libero arbitrio bonus animi motus, & meritum procedit. Vnde, & per gratiam uirtutes mereri rectè dicuntur, ex quarum actibus iuſtè uiuimus. Hinc quod ſupra dictum eſt, uſum liberi arbitrii uirtutem eſſe pro actu uirtutis eſt accipiendum. Hinc etiam male opinati ſunt, qui fidem, & charitatem et ſimiles motus animi fore dicebant, cum ſint uirtutes animum ad actum mouentes, iuxta quod & uerbum Auguſtini accipiendum eſt, quo dicit fidem eſſe credere, quod non vides: hoc eſt, fides eſt uirtus mouens ad credendum id, quod non vides.

Omne licet meritum capiat deuota uoluntas,
Hoc tamen in primis gratia ſola parit.

DISTINCT. XXVIII. QVAE INCIPIT,
Id uero inconcuſſe &c. epit.

¶Indubitanter tenendum, eſt, liberum arbitriū ſine gratia præueniente, & adiuuante ad ſalutem non ſufficere, nec meritis noſtris gratiam aduocari, ſicut tamē hæreſis aſſeruit Pelagiana: quæ a Deo gratiæ Dei contrariatur, ut omnia ipſius mandata implere hominem ſine ea poſſe dicat: nec gratiā dari voluit, niſi ut facilius ea impleantur, ipſum liberum arbitrium, per naturam illam fore gratiam aſſerens, ſine qua nihil boni facere valemus, Deo per legem ſuam nos inſtruente. Itaq; per hæc cōcedebant Pelagiani dari quidem gratuitò ſciētiā at non ſic charitatem, & gratiam, ſed quaſi ex meritis eam acquiri. Deſtruunt autem, & per hoc eccleſiæ orationes. Et inſuper paruulos ſine originalis peccati uinculo naſci contendebant. Auctoritates verò Auguſtini quibus erronei innitebantur, ad ſanum intellectū acceptæ, nihil pro eis faciunt, ut in textu. Igitur liberum (ut Hieronymus inquit) ſic confitemur arbitrium, vt dicamus non ſemper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum uitare nō poſſe, quàm illos, qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Quo ſimul, & error Pelagij eliditur.

Nemo implere poteſt leges aut vincere crimen.
Cuius in arbitrio gratia nulla ſedet.

DISTINCT. XXIX. QVAE INCIPIT
Poſt hæc conſiderandum eſt epit.

¶Indiguit homo primus gratia operante, non quidem ut ea à malo ſeu peccato (quod non habuit) liberararetur, ſed ut ad bonum uoluntas eius præpararetur. Habuit autem) opinione contraria non obſtante) uirtutes, ut iuſtitiā & ſimiles, quas tamen actualiter peccando amiſit. Hinc, & in peccati pœnam a voluptatis horto excluſus fuit, ſimiliter ab eſu ligni uitæ prohibitus. De quo non quidem poſt peccatum, ſed ante comedens, uiuere in æternum poterat. Vnde, ꝙ in Geneſi legitur, Videte ne ſumat de ligno vitæ &c. Accipiendum eſt, ſcilicet quo indignus nunc eſt, de quo dum ante peccatum commediſſet, immortalis manere poterat. Et in hunc etiam modum poſita eſt cuſtodia ne ad paradiſum homo rediret. Quanq̃ autem de ipſo ligno uitę ante peccatum manducaſſe probabiliter putari poteſt: non tamen ſtatim immortalitatem permanſiuam aſſecutus eſt: quia ad hanc cōſequendam requirebatur ſæpe iterata eiuſdem ligni comeſtio.

Exturbatus homo felicibus exultat hortis,
Mox vetitum cupido dum capit ore cibum.

DISTINCT. XXX. QVAE INCIPIT,
In ſuperioribus inſinuatum eſt &c. epi.

¶Id peccatum, quod (iuxta apoſtolum) per primum hominem in mundum intrauit, non actuale ut quidam uolebant, ſed originale debet intelligi. Quod nec ſolum imitationis exemplo, ut Pelagiani dicebant, ut ſic ſit actualę cuiuslibet, ſed uitio propagationis in poſteros peruenit. Eſt itaq; hoc peccatum ſecundum ueritatem culpa quædam, à primo parente per originem in poſteros traducta. Quæ quidem non eſt actus hominis, ſed concupiſcentia quædam vitioſa habitualis, concitans in ipſo deſideria prauitatis. Quę iam dicitur lāguor naturæ, iam lex membrorum, iam fomes peccati, iam lex carnis, concupiſcentia, concupiſcibilitas vel tyrannus. Quod quidem peccatum ex inobedientia primi prouenit parentis, in quo uoluntariū fuit, licet poſteri neceſſariò ipſum incurrant. Alij enī homines ſecūdum corpora fuerūt in Adā ꝑ ſeminalem rationem, & ex ea lege propagationis deſcenderunt. Quod autem Magiſter adiicit de alimento in humani corporis ueritatem nihil tranſire, & id, quod de ipſius ueritate eſt, in Adam actualiter fuiſſe, non tenetur.

Ut generis noſtri primo deducta parente.
Eſt caro ſic prima vulnera carnis habet.

DISTINCT. XXXI. QVAE INCPT.
Nunc ſupereſt inueſtigari, & c. epitom.

¶Contrarium eſt fidei catholicæ, quod quidē opinati ſunt originale peccatum trahi ſecundum animam non ſolum ſecundum carnem: dicentes animam quoque eſſe ex traduce, quæ tamem ſecundum ueritatem ex creatione eſt, ut ſuperiùs patuit. Trahitur autem originale à parentibus ſecundum carnem, eo ꝙ in feruore libidinis concipitur, & in corpus formatur, ex cuius cōtactu infuſa anima, & ipſa polluitur. fitque rea concupiſcentiæ illius, quæ ſupra originale uocatur. Quod quidem dicitur manere in carne non ſicut in ſubiecto, cum ipſa culpę ſubiectum eſſe nō poſſit, ſed ſicut in cauſa ipſum virtualiter continente. Eſt itaque ipſum originale quidā carnis defectus, & fœditas, quo ipſius uitium, & corruptio rectè dici poteſt, quam, & in carne ante animæ infuſionem eſſe, hinc patet, ꝙ ipſa infuſa ilico commaculatur.

latur. Nec mirum, filios originale contrahere à parentibus baptizatis, quorum iam originale dimiſſum eſt, cum, & ab homine circunciſo filius habẽs præputium naſcatur, & ex grano purgato ariſta. Vocatur autem originale hoc peccatum, eo, ꝙ ab origine ſuas proles ipſum contrahit, faciente hoc carnis ſeminali commixtione libidinoſa.

Eſt caro quæ miſeram conſpurcat origine prolem.
Nempe animam ſoboli non dat origo ſequax.

DISTINCT. XXXII. QVAE INCIPIT.
Quoniam ſupra dictum eſt originale & c. epi.

¶Remittitur in baptiſmo originale, quantũ ad culpam: quamuis concupiſcentia etiã poſt baptiſmum remaneat: quæ tamen per ipſum minuitur, & debilitatur, ſicut in actuali peccato reatus manet actus tranſeunte, ut in homicidio uel conſimili An uerò etiam ipſa caro fœditate, quam in conceptione cõtraxit, baptiſmo liberetur, quidam cõtraria ſentiunt: ubi, & Magiſter declinat ad partẽ affirmatiuã. Doctores uero alij oppoſitum tenẽt. Dictæ autem concupiſcentię Deum cauſam eſſe, inquantum pœna eſt, non dubium: licet inquantũ culpa eſt, à diabolo ſit, & à primo peccante. Imputatur inſuper animæ originale, non quia in ſui infuſione carni maculatę cõdelectetur. (ſic enim ſic actuale peccatum eſſet) ſed ob id, ꝙ primi hominis anima peccatrix carnem infecit, a qua ulteriùs anima prolis inficitur. Eſt autem peccatum originale neceſſarium, pro eo, ꝙ uitari non poteſt: at uoluntarium eſt ideo, ꝙ ex primi hõis uoluntate ꝓceſſit. unde, & alij ipſum contrahunt. Quo nõ obſtante, Deus animam carni coniũgit ſecundũ ſuæ beneplacitum uoluntatis, ut ſic ſaluetur propagationis humanæ inſtitutio. Ex quibus, & patet animas dum corporibus infunduntur, non omnino tales manere, quales à Deo creantur, cum ex mundis fiant inquinatę. Quæ nec æquales à Deo creantur, ſed alię alijs in naturalibus quoque potiores.

Sit purgata ſacro quamuis baptiſmate culpa,
Non tamen inſano fomite membra carent.

DISTINC. XXXIII. QVAE INCIPIT,
Prædictis adijciendum uidetur, & c. epi.

¶Actualia parentum ſuorum uel etiam priorũ, paruuli ab origine non contrahunt. alioqui non eſſet mitiſſima pœna eorum, qui ſine baptiſmo in originali decedunt, vt tamen Auguſtinus aſſerit. Quãuis aũt idem in quibuſdã dicere uideatur. eos etiam actualia parentum contrahere, hoc non aſſertiuè, ſcilicet magis inquiſitiuè dicit. Quod etiã in Pſalmo dicitur: In iniquitatibus cõceptus ſum, non eſt in contrarium. Ibi enim plurale pro ſingulari iuxta morem ſcripturæ ponitur. Quanquam etiam priorum parentum peccatum maximum intulit nocumentum: non tamen fuit omnium grauiſſimum, ut patet de peccato in ſpiritum ſanctũ, quod nec in futuro remiſſibile dicitur. Denique, ꝙ totam naturam corrupit, non ratione grauitatis ſuæ prouenit, ſed quia in Adam tota tunc conſiſtebat humana natura. Quòd etiam maiora damna intuliſſe dicitur, non quo ad pœnam ęternam, ſed quo ad defectus ex eo ſequẽtes, accipi debet. Porro in filijs parentum peccata non puniuntur, niſi in quibus eorundem filij imitantur nequitiam. Et ſic intelligi oportet ſcripturas, quę dicunt in filiis parentum peccata uiſitari. Nam, & alia ſcriptura dicit, Filius non portabit iniquitatem patris.

Multa licet noſtros damnet errata parentes,
Sola tamen pueris triſtis origo nocet.

DISTIN. XXXIIII. QVAE INCIPIT,
Poſt prædicta de peccato actuali, & c. epi.

¶Origo, & cauſa prima primi peccati, res bona fuit, cum ante id malum nullum extiterit, & hoc in primo angelo peccante initium cepit. Sequentium tamen peccatorum cauſa fuit prima uoluntas mala. Ac per hoc cauſa peccati prima, bona eſt, non aũt ſecundaria, & proxima. Oẽ quoq; malum ſiue pęnæ, ſiue culpæ, in bono eſſe oportet, nec ſubiectum mali eſſe poteſt niſi bonum, cum malum non ſit niſi boni corruptio, ſeu priuatio. At ubi bonum non eſt, ibi nec eius priuatio. Ac ꝑ hoc nec malũ eſſe poteſt, ſicut nec morbi aut uulnera ſunt niſi in corporibus. Hinc cum homo malus dicitur, perinde eſt, ac ſi dicatur bonum malũ. Nec habet ibi locum dialecticorum regula de contrarijs, quæ in eodem non ſimul exiſtunt, quamuis in alijs contrarijs tenere comperiantur. Neque ẽt contra eſt, quod propheta imprecatur: Vę dicentibus bonũ eſſe malum. Hoc enim intelligitur de eo qui cauſam, qua bonus malus efficitur, ut fornicationem, bonam diceret: non autem, qui dicat hominem natura bonum, ea initio malum eſſe.

Hęc mala, quę primum nimis infecere parentem,
Non niſi principio deſiliere bono.

DISTINCT. XXXV. QVAE INCIPIT,
Poſt hæc uidendum eſt quid ſit
peccatum etc. epi.

¶Definitur peccatum, eſſe dictum uel factum uel concupitum contra legem Dei. Vel, eſt uoluntas volendi vel retinendi, quod iuſtitia uetat. Vel, eſt præuaricatio legis, & cæleſtium inobedientia præceptorum. Quarum definitionum prima, & ultima actus tam interior, ꝙ exterior ſecunda autem interior oſtenditur peccatum eſſe. Et cum peccatum ſit in actu tam interiori, ꝙ exteriori, nõ obſtãtibus opinionibus extraneis quorundam: principalius tamen eſt in actu interiori, procedens ut fructus malus ex arbore mala, ſ. praua uolũtate. Quãuis autem uoluntas, & ipſius actus, mala quædam dicuntur, inquantum ſunt contra legem Dei, qa tunc nihil ſunt: bona tamen quædam ſunt inquantum ſunt à Deo, à quo nihil mali eſſe poteſt. A Deo autem eos eſſe patet alioqui ad ipſius non pertinerent prouidentiam. Adulterium ergo, homicidiũ, & huiuſmodi actum quidem nominant, inſuper & actus deformitatem, & ſecundum hanc à Deo non ſunt. In peccatis quoque omiſſionis licet negatiões importare videantur: tamen aliquid poſitiuum in eis intelligitur, ſ. receſſus a bono. Neque tamen peccatum tale malum eſt, quale pœna, quę ſcilicet à Deo eſt: ſed eſt corruptio actiua, quę nihil eſt. unde ſic à Deo non eſt. corruptio tamẽ paſſiua effectus eſt peccati. Nam per ipſum anima ſpoliatur gratuitis, & homo in naturalibus quo ad animam, & corpus uulneratur. Et per hoc ceſſant quorundam obiectiones, ut in textu.

Finitur uaria ſceleris ſubſtantia lege,
Quã magis hoc complet, quod latet intus, opus.

DISTIN. XXXVI. QVAE INCIPIT,
Sciendum tamen quędam ſic eſſe peccata & c.

¶Vnius peccati pœnã eſſe peccatũ aliud, ex utrinſ

que

que teſtamenti ſcriptura oſtendi poteſt, vt quod Geneſis dicit oō dū cōpleta eſſe peccata Amorræorū Et Apocalyp. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc & ſic de alijs vt in litera. Eſt autem hoc intelligendum de pctō, non inquantum tale: quia ſic eſt malum, nec eſt à Deo: ſed inquantum corruptio, quædam ſequens pctm̄. Et licet eſſe corruptionem omoi peccato conueniat, non tñ oē eſt pœna pcti: ſed illud tm̄, quod ad alio cauſatur, & eſt effectus ipſius Abſurdū tñ non eſt, ſiquis dicat ēt alia quædā pctā pœnas eſſe eorū, quorū effectus non ſunt, ſed eſſentialiter eſſe aliorū pęnas, vt de rebellione carnis Auguſt. dicit. Sed & ira, iouidia, ſuperbia, & ſimilia ſpiritualē quandam pœnam annexam habent, quæ tō noo eſt. Cum autem Aug. dicat quædam fieri ex neceſſitate, Hieronymus verò dicat ſemp̄ in hominis eſſe poteſtate peccare vel ooo peccare. non tñ intelligendi ſunt ſibi contradicere, cum hic de venialibus, ille de mortalibus loquatur gratiæ auxilio ſuccurrente, vel de ſtatu ante pctm̄ uult iotelligi. Sunt igitur actus aliqui boni quidem eſſentia, mali autē inquantum deordinati, ut peccata: aliqui vero boni ſunt ex genere, vt opera miſericordiæ: quidam etiā abſolutè boni ſunt ex cauſa, & fioe, & hi ſunt perfectè boni.

Sępe ſcelus ſceleri comes indiuiſus adhęret.
Vt fiat ſceleri pœna ſubinde ſcelus.

DISTINC. XXXVII QVAE INCIPIT.

Suot, & alij plures &c. epi.

¶ Prædictæ ſententiæ, qua dictum eſt, voluntatē malam, & actū malū, inquantū actus, aliquid eſſe, & bona eſſe, ac à Deo fore, licet non inquantū deformitates quædam ſunt, plurimi contra dicuot, aſſerentes ea nulla rōne bona eſſe, nec aliquo modo à Deo fore, cū ſcriptum ſit, ſine ipſo factum eſt nihil. i. pctm̄ Soluuntq; rōnem ſupra adductam. ſ. oīa, q̄ ſunt, inquantum ſunt, bona ſunt, &c. Dicentes hoc veritatem babere io naturale habentibus, qualia peccata oon ſunt. Dicunt enim illud, per quod homo ſit deterior, quale eſt peccatum, a Deo eſſe non poſſe neque ipſum cauſam eſſe eius, quod eſt nibil, vt eſt pctm̄ &c. Magiſter ergo harum opinionum iudiciū lectori relioquens, nihil ibi expreſſè concludit. Doctores aūt extra teatum ſentiunt cū prima, iuxta dicta. Nec difficile eſt ſoluere alterius motiua, diſtinguendo inter pctm̄ inquātum actus, & inquantum deformitas, ſecundum quam etiam diſtinctionem diuerſæ auctoritates accipi poſſunt, & concordari. Porrò cum dr̄, Deum mali cām non eſſe, quod oēs tenēt, noie mali pœna intelligēda nō eſt, ſed pctm̄ Alioqui verum oon eſſet, quod dr̄, oon eſt malum in ciuitate, quod Deus non fecit. Et, Ego ſum Deus creans malum. Pœnæ enim malæ quidem ſunt malis inquantum aūt iuſtæ ſunt, & bonæ. Sicut, & Deus dr̄ mortem noo feciſſe. i. hoc, pro quo mors infligitur, ſcilicet peccatum, & tamen ſcriptum eſt, mortem a Deo eſſe. ſ. inquantum pœna eſt.

Nulla Deo quenquam præmit auſpice culpa tametſi
Cauſa voluntatis ſit Deus ipſe mala.

DSTIN. XXXVIII. QVAE INCIPIT.

Poſt pręd icta &c. epi.

¶ Ex fine ſuo voluntas rectitudinem vel peruerſitatē accipit, vt a bono bona fiat, & malo mala. Eſt autem fiois bonus charitas, qui tamen ad vlteriorem finem ordinatur. ſ. ad Deum. Hinc bonæ voluntatis finis eſt charitas, beatitudo, vita æterna. & Deus ipſe. Finis autem malus eſt delectatio in aliquo vitioſo. Poſſunt ergo tam bonæ, q̄ malæ voluotatis eſſe plures fioes intermediū, qui ſunt quaſi iter quoddā & via ad vltimū finem perueniēdi. Cui nec obſtat, q Aug. dicit non poſſe duos ſimul fines cōſtitui. Hoc enim verum eſt, vbi unus in alterum non ordinetur quod tñ ſit io propoſito. Notaodum etiam ooo idē eſſe omnino voluntatem, quæ nominat potentiam: & intentionem, quæ motus eſt quo ad ipſum finem tēdimus, & finem, in quem tendimus. An etiam idē actus vt quo quis vult finem, & ea quæ ſunt ad finē, vel ſint actus diuerſi, Magiſter ſub dubio relinquit Sed doctores conceduot vtrunque ſub diſtinctione Poteſt enim in utrunque voluntas abſolutè, & ſecundum ſe ferri, & ſic ſuot duo motus voluntatis, vel in vnum propter aliud, & ſic erit vnus.

Recta voluntatem profert intentio rectam,
Et probat intenti regula finis opus.

DISTIN. XXXIX. QVAE INCIPIT.

Hic autem oritur quæſtio, &c. epi.

¶ Voluntas quidē de ſe bona eſt, ioquātum. ſ. naturalis potētia: mala tñ dr̄ ob denominationē, q̄ in ea contingit. Et hic quidem eſt modus dicēdi, ſeu ſnia eorū, qui dicunt oīa eſſe bona inquantū ſunt. Sed ſm Mgr̄m q̄ri tūc ab eis pōt cur nō ita ſit, & in cæteris. Vbi vlteriùs illi dicūt, q i actibus barū nō ɔtingit deordinatio eo mō, quo in actu volūtatis illi ſed rōne inordioatæ voluntatis actus earum mali fiunt Quod quidem inde eſt, q earundem actus nō ſunt eiuſdem generis cum actibus voluntatis, pro eo, q ad concupiſcendum vel rn̄dendum non ordināt ur vt actus voluntatis, quamuis actibus eorum voluntas abuti poſſit. Vtrum autem idem ſit voluntatis motus, quo bonum eligit, & malum reſpuit, vel diuerſus, Magiſter refert ɔ̈rias opiniones, nec definit. doctores autem communiter ſentiunt, quòd ſiot diuerſi.

Sola voluntatis mala dicitur actio, quamuis.
Cętera virtutum ſit maculata cohors.

DISTINCTIO. XL. QVAE INCIPIT.

Poſt hæc de actibus, &c. epi.

¶ Actus exteriores boni ſunt quidem omnes, inquātum ſuot, iuxta quod ſupra ſecundum opinionem magis probatam dictum eſt. Moraliter autem boni aut mali, ex recta vel ioordinata uoluotate iudicari habent, ſic. ſ. vt hi boni ſimpliciter dicantur, qui bonam, ac rectam cauſam hn̄t ex bona facti intentione, hoc eſt ad bonum tendunt finem mali verò ſimpliciter, quæ ex peruerſa ꝓcedunt intentiooe. Hinc & dominus voluutatem arbori, & fructibus opera comparauit. Hæc opinionibus aliis dimiſſis de ombus vniuerſaliter intelligenda ſunt, exceptis tameo eis, qui de ſe mali ſunt, vt adulterari, & huiuſmodi. Hi enim per voluntatem boni fieri non poſſunt. malum nempè etiam ſi pia iotentione fieri videatur, bonā tamen cauſam veraciter hr̄e nequit. Neque enim bonum poteſt eſſe futurum etiam ſi ideó fiat, ut pauperi ſubueniatur, neque rapina, & ſic de aliis quamuis bonas cauſas habere videantur.

Pręcipua commendat opus bonitate voluntas,
Quamuis, & propria ſit ratione bonum.

DISTINCT. XLI. QVAE INCIPIT.

Cumque iotentio, &c. epi.

¶ Noo omnis infidelium actio, pctm̄ eſt, ſed multa

in

In genere bona operari poſſunt etiam fide carentes quamuis per huiuſmodi vitam beatam non mereatur, utpotè extra gratiam ſancta. Bonum namque multipliciter dr̃ qñq;.ſ.quod eſt licitum, quãdoq; qđ utile, quando etiam quod eſt, aut ſignũ boni, aut ſpeciẽ boni habet. Aliqñ aũt hoc bonũ dr̃, quòd dignũ eſt remuneratione vitæ, quo quidem mõ licet carentes fide bonum agere non poſſint, pręcedentibus tñ poſſunt modis. Vnde, & opinio contraria non valet. Porrò pctm̃ oẽ voluntarium eſt, ita quòd ſiue actuale ſit mortale, ſiue veniale, imò & originale, voluntas tñ aliquo mõ in eo concurrat, quod cũ in originali minus videatur, voluntariũ tñ in voluntate primi parentis. Deniq; & ſic volũtarium eſt peccatum ꝙ nedum actus malus peccatum dicitur, verum & ipſa voluntas qua peccatur, peccati nomine, ꝑ Auguſtinum cenſeatur, ſeu peccatum dicatur.

Non ſatis eſt feciſſe bonum, niſi feceris apte.
Is ſolus meritum, qui bene fecit, habet.

DISTINC. XLII. QVAE INCIPIT,
Dum autem voluntas, &c. epi.

¶Vnum eſt peccatum mala voluntas, & actus exterior malus, nec obſtant oppoſitæ opinionis rationes. Etſi enim ſint duo actus interior. ſ. & exterior, quia tñ ex vno ſiũt contemptu, vnũ reputanẽ pctm̃. Quod verò plus punitur, ſi quod intus conceptũ eſt malũ, opere perficiatur, q̃ ſi in ſola perſiſtat cogitatione, non ideo eſt, quia diuerſa ſunt pctã, ſed quia ex pluribus hoc peccatum procedit. Nec ẽt obſtat, ꝙ diuerſis præceptis, peccandi voluntas, & opus pcti prohibẽtur, ut de furto, vel adulterio, quod à ſimili patet de charitate, q̃ cum vna ſit, diuerſis tñ mandatis eſt præcepta, tranſeunte autem actu peccati ſimul, & peccandi voluntate, Peccatum tñ reatu ad pœnam ad obligante, manere dr̃. Notandum ẽt ꝙ omne pctm̃ ſi mortale, eſt prouenit, aut ex cupiditate male incẽdẽte, aut timore male humiliãte, & ſit aut verbo, aut facto cogitatu. Et hoc aut in Deũ, ꝓximum, aut ſeipſum. Dr̃ autem peccatum à facto, delictum verò à facti omiſſione. Inſuper pctm̃ in ſeptẽ cap. Greg. partitur, ſ. inanem gloriam, iram, inuidiã accediam, auaritiam, gaſtrimargiam, atq; luxuriã ex quibus mortiferæ corruptelæ oẽs quaſi ex fontibus quibuſdã manant. Vnde & capitalia uocantur, nec tamen ꝑ hoc minus rectè ex ſuperbia ſimiliter, & auaritia, omnia mala oriri dicuntur diuerſo reſpectu.

Qui labor externus mentis ſecretus ab actu eſt,
Huic eadem ſceleris noxa ſubeſſe poteſt.

DISTINC. XLIII. QVAE INCIPIT.
Eſt præterea quoddam peccati genus, &c. epi.

¶Grauiſsimum omnium pctõrum eſt, id quod in ſpiritum ſanctum fieri dr̃, quod. ſ. nec in hoc ſeculo, nec in futuro remittitur, nec pro eodẽ orãdum ſcriptura dicit. Quod tamẽ varie à diuerſis ſcribiẽ. nam ſm quoſdam eſt induratæ mentis obſtinatio, & aiua pertinax in malitia, ꝑ quã homo ſit impœnitens, ac de Dei miſericordia deſperat, malitiã ſuã excedere putans diuinã bonitatẽ. An verò omnis talis obſtinatio peccatum in ſpiritum ſanctum dici debeat, ẽt ea a qua homo adhuc ante mortem reſpicit, & conuertitur, nec ne duæ ſunt opiniones, quarum prima hoc ipſum affirmans, peccatum in ſpiritum ſanctũ dicit irremiſsibile, pro eo ꝙ difficulter remittatur. Alia vero dicens ꝙ illa ſolum obſtinatio quæ eſt cũ finali impœnitentia, ſit peccatum in ſpiritum ſanctum, ſicut, & cuiuſlibet peccati finalis impœnia, & hoc ipſum penitus irremiſsibile dicit, & vtraque eſt uera ſm modum quo accipit hoc peccatum. Sed ſecunda magis conuenit ſcripturæ. Definitur etiam hoc peccatum, ꝙ eſt inuidentia ſeu oppugnatio fraternæ, ac ſuperne gratiæ, quæ tñ tale peccatum proprie non eſt, niſi cum finali impœnitentia, quæ non ſolum neget pœnitendi actum, ſed, etiam ſit in propoſito. denique, & definitur eſſe peccatum ꝯ bonitatem, & virtutem ſpiritusſancti commiſſum. Quod tamen non ſic in ſpiritum ſanctum committi diciẽ, quaſi per hoc aliæ, perſonæ non offendantur. ſ. quia contra appropriatum ſit ſpiritusſanctum. ſ. bonitatem diuinam.

Tunc animam uitiat teterrima culpa nocentem.
Flaminis irridet cum pia dona ſacri.

DISTINCT. XLIIII. QVAE INCIPIT
Pox prædicta conſideratione dignum, &c. epi.

¶Opinati ſunt quidam peccandi potentiam à Deo, non eſſe, ſed a nobis ipſis & a diabolo, a Deo autẽ nobis eſſe tantum rectæ actionis potentia, ſicut de mala voluntate dicitur Sed hoc ſcriptoris contrarium, ex quibus conſtat potentiam omnem, nedum bene agendi, verumetiam peccandi, a Deo fore. Non enim eſt poteſtas (ſecundum Apoſtolum) niſi a Deo. Ad quod, & alia pleraque aſtipulantur, ut in litera. Neque vero per hoc malitia uoluntatis, ſed poteſtas quæ male agens uolens abutitur, a Deo eſſe dicitur. Nec cuiuſquam rei poteſtas aliunde eſſe poteſt niſi à Deo æquo, quamuis æquitas illa nos lateat. Hinc nec ualet quod i oppoſitum dici poſſet. Ergo poteſtati tyranni uel diabolo non eſt reſiſtendum eo quod Apoſtolus dicit. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Etſi enim ſemper obediendũ ſit a ſubdito ipſi poteſtati, non tñ abſui eius qua contra Deum poteſtas aliqua præcipit. Nã tũc ꝑcipiente contempto, ipſi Deo eſt obtẽperandum.

Omnis, ut æterno venit ex auctore poteſtas,
Patrandi ſceleris ſic venit ipſe vigor.

DE ANIMAE RATIONALIS HOMINISQ.

Prima conditione, ex tomo primo operum Minorum D. Dionyſij Carthuſiani.

DE origine &, finali inſtitutione animæ rationalis multo aliter docet ſcriptura, quàm philoſophorum phalanx: quoniam tam Platonici, quàm Peripatetici philoſophati ſunt, ab æterno fuiſſe animam rationalem: Platonici autem vniuerſas animas rationales dixerunt ſimul cum intelligentijs ab æterno creatas, atque in ſtellis animarum numero paribus collatas: opportunis quoque temporibus ſigillatim vniri corporibus. Paripatetici verò dixerunt in vno eodemque actu non præcedere potentiam, nec formam ſubſtantialem ſuam materiam: ideoque animas rationales producit de nouo, dum ſuis vniuntur, & infunduntur corporibus. Attamen, quoniam mundum putabant ab æterno fuiſſe, poſuerunt hominum generationem, ac animas ęternaliter extitiſſe. At theologica veritas animam rationalem proteſtatur nequaquam ab æterno fuiſſe, ſed de nouo creatam, infra, aut poſt temporale mundi exordium: ſicque primò corpori humano infuſam, quód corpus non fuit motu cœleſtium corporum ex ſemine humano ſucceſſiuè modo naturali nunc conſuetò formatum, complexionatum, organizatum, ſed omnipotentis Dei virtute repente, perfecté, ſupernaturaliterque

Gene.1. ex limo terræ paratum, cui tunc protinus anima à Deo immediaté creata vnita eſt, & infuſa. Deinde ex coſta, & latere primi illius hominis facti in ſexu, ſtatura, atque ætate virili, formatũ eſt corpus primæ mulieris, viro illi matrimonialiter ſociatę, ad propagandum genus humanum tam propter complendum ordinem vniuerſi, quám ad reparandum cœlo empyreo ruinã creaturæ angelicę, & ad obtinendum finaliter poſt huius vitæ decurſum in cœlo empyreo fęlicitatem plenariam carnis, & animæ. Interim hęc doctrina nequaquam naturali ratione inuenta eſt, neque innotuit, aut conficta eſt, ſed diuinitus reuelata, & ſupernaturaliter

Gen.2.21. tradita. Primos itaque generis humani parentes condidit Deus, non ſolum in naturalibus, ſed, & in gratuitis donis, quia (vt in geneſi recitatur) hoĩem primum extra paradiſum plaſmauit, & protinus in paradiſum tranſtulit illum, adduxitque coram eo animalia cuncta, quibus ipſe conuenientia illorum naturis impoſuit nomina, quo probatur, quód natu-

Eccle.7. ralium ſcientiam ſibi habuit concreatam. De ruina quoque naturæ angelicæ, & modo colendi Deum, ac cauſa finali ſuæ creationis fuit inſtructus excellentiori modo, quàm coniunx ipſius. Inſuper (ſicut teſtatur ſcripturá) Deus fecit hominém ab initio rectum: quoniam originalem iuſtitiam concreauit ambobus; per quam corpus animę fuit ſubiectum, & ſenſitiua pars rationi, ac ratio Deo, ita, quód ſi mens manſiſſet obediens, nulla rebellio, aut inordinata motio potuiſſet conſurgere, aut oriri in car-

ne

Eccl. 17 ne ſenſitiuaque parte: hinc de ſua nuditate non erubeſcebant. Vnde in Eccleſiaſtico legitur: Deus de terra creauit hominem, & ſecundum imaginem ſuam fecit illum: poſuit timorem illius ſuper omnem creaturam: creauit ei ſcientiam ſpiritus: ſenſu impleuit corda illorum. addidit illis diſciplinam ſpiritus, & lege uitæ hęreditauit illos. Denique paradiſus terreſtris cum ſit amœniſſimus, pulcherrimus, & temperatiſſimus locus, in quo nec tempeſtates, nec pluuię generantur, néc meteorologiæ fiunt impreſſiones, valde competebat, proportionatusque fuit primis parentibus & habitationi eorum, quia in magna conditi érant mentis, & interiorum tranquillitate, & temperatiſſima corporis complexione, ac quadam immortalitate, qua potuerunt non mori, ſi videlicet non peccarent. Síc quippé fuerant inſtituti, vt in eis malum pœnæ non præcederet malitiam culpæ, quia non decuit rationali creaturæ tam ſublimiter, & ſupernaturaliter inſtitutę infligi pœnam antequam incideret culpam: cum pœna ſit effectús, merces, & vltio culpæ in huiuſmodi creatura. Attamen concreatio originalis iuſtitiæ, tranſlatio in paradiſum, manſio tam tranquilla, immortalitas quoque iam tacta, erant ſupernaturalia dona: vnde, & propter tranſgreſſionem primorum parentum ſublata ſunt eis. Naturalia veró quamuis per culpam aliquo modo lędantur, & indiſponantur,
Dionyſi. non tamen omnino tolluntur, cum, & in dæmonibus manſerint integra, vt quarto capitulo de diuinis nominibus magnus Dionyſius conteſtatur.

TITVLI SEV RVBRICAE LIBBI SECVNDI Sententiarum, ab ipſo magiſtro primum ſic Digeſti.

Dist. 1. QVod vnum eſt principium rerum,& non plura.
Quid ſit creare,quid facere.
Secundũ quam rõnem dicuntur de Deo huiuſmodi verba agere,facere.
Quare rationalis creatura facta ſit,id eſt, homo uel angelus.
Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici caſus:
Quare ita homo ſit inſtitutus, ut unita ſit anima corpori,
Dist. 2. ¶ De angelis quando facti ſunt.
Quòd nihil factum eſt ante cęlũ,& terram
Quod ſimul cum tpe,& cum mundo coeperit ſpiritualis creatura,& corporalis.
Vbi angeli mox creati,fuerint.
Quòd ſimul creata eſt viſibilium mã,& inuiſibilium natura,& vtraq; informis.
Quõ dixit Lucifer,aſcendam in cęlum.
Dist. 3. ¶ Quales facti fuerit angeli.
An omnes angeli fuerint æquales in eſſentia,& ſapientia libertate arbitrij.
Quæ cõia,& æqualia habuerunt angeli.
An boni,vel mali creati ſint, & an aliqua mora interfuerit creationem,& lapſum
De triplici ſapientia angelorum ante caſum,uel confirmationem.
An aliquam habuerunt Dei dilectionem vel ſui ante caſum.
Dist. 4. ¶ An perfecti,& beati creati,ſint,an miſeri,& imperfecti.
Dist. 5. ¶ De ꝯfirmatione,& ꝯuerſione ſtantium, & auerſione, & lapſu cadentium.
De libero arbitrio breuiter tangitur.
An aliqd datum fuerit ſtantibus quo conuerterentur.
Qua gratia indigebant angeli,& qua non
An lapſis ſit imputanda auerſio.
Vtrũ beatitudinem,qua acceperunt in ꝯfirmatione ſtantes,meruerunt ꝑ aliquã tunc appoſitam gratiam.
Dist. 6. ¶ De maioribus,& minoribus quidam ceciderunt,inter quos vnus fuit celſior,ſ. Lucifer.
Vnde,& quomodo deiecti ſunt.
Quare non eſt eis conceſſum habitare in cęlo,vel in terra.
De prelationibus dæmonum.
An omnes dæmones ſunt in hoc aere caliginoſa,uel aliqui in inferno.
De poteſtate Luciferi.
An dęmones ſemel victi à ſanctis,vltra accedant ad ipſos,uel ad alios.
Dist. 7. ¶ Vtrum boni angeli peccare,vel mali recte viuere poſſint,
Quod cum. vtrique habeant liberum arbitrium, non tamen ad utrumque flecti poſſunt.
Quòd boni poſt confirmationem liberiùs habent liberum arbitrium, quàm ante.
An poſſint ex natura peccare ſicut ante.
Quibus modis angeli mali noſcant veritatem temporalium rerum.
Quòd magicæ artes virtute,& ſcientia diaboli,valent,quæ eſt eis à Deo,
Quòd malis angelis non ſeruit ad meritum materia uiſibilium rerum.
Quòd non ſuſit creatores,licet per eos magi ranas,& alia fecerunt,ſicut nec boni & ſi per eorum miniſterium fiunt creaturæ.
Quòd ſolus Deus ſic operatur creationem rerum, ſicut iuſtificationem mentis.
Quòd angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorem,quæ non poſſunt propter Dei prohibitionem.
De formis,quibus apparuit Deus,& de illis,in quibus angeli apparent.
Quòd Deus in ſpecie,qua Deus eſt, nunquam apparuit mortalibus. Dist. 8.
Quomodo dicuntur dæmones intrare in homines.
¶ De ordinum diſtinctione.
Quid appelletur ordo,& quæ ſit ratio cuiuſcunque nominis. Dist. 9.
Qđ nomina illa ſumpta ſunt a donis gratiæ non propter ſe,ſed propter nos eis data.
Vtrum hi ordines ab initio creationis diſtincti fuerit.
Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales
Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem compleri debere de hominibus.
Vtrum homines aſſumantur iuxta numerum ſtantium,vel lapſorum.
An omnes cęleſtes ſpiritus mittantur.
An michael,Gabriel,& Raphael ſint nomina ordinum,vel ſpirituum. Dist. 10.
¶ Quòd ſingulę animæ habent angelum. bonum ad cuſtodiam, malum verò ad exercitium. Dist. 11.
Vtrum angeli proficiant in merito,& pręmio,uſque ad iudicium.
¶ De diſtinctione operum ſex dierum. Dist. 12.
Quòd aliis ſenſerunt omnia ſimul facta in materia,& forma, alii per ĩterualla temporum.
Quomodo per interualla temporum res corporales conditæ ſint.
Quo ſenſu tenebrę dicantur eſſe aliquid, & qui dicantur non eſſe aliquid.
Quare illa materia confuſa ſit dicta informis,vbi ad eſſe prodijt,& quantum in altum

Diſt. 13. tum aſcenderit.
De quatuor modis diuinæ operationis.
¶De primo diſtinctionis opere.
De luce facta primo die ſpiritualis au corporalis fuerit.
Quibus modis accipiatur dies.
De naturali ordine computationis dierũ & de illo, qui pro myſterio introductus eſt.
De intelligentia horum verborum, dixit Deus.
Ex quo ſenſu pater dicitur operari in filio
Diſt. 14. vel per filium, vel in ſpirituſſancto.
¶De opere ſecundæ diei, qua factum eſt firmamentum.
Quod cęlum tunc factum debet intelligi.
De qua materia factum ſit.
Quomodo aquę poſſunt eſſe ſupercęlum & quales ſint.
De figura firmamenti.
Diſt. 12 Quare tacuit ſcriptura de benedictione operis huius diei.
De opere tertiæ diei quando aquæ congregatæ ſunt in unum locum, cum multa ſint maria, & flumina.
De opere quartæ diei, qua facta ſunt luminaria.
Quomodo accipiendum ſit, illud, ſint in ſigna, & tempora.
Diſt. 15. ¶De opere quintæ diei, qua facta ſunt natarilia, & uolatilia.
De ope ſextæ diei, qua creata ſunt animalia, & reptilia terræ.
De venenoſis, & noxiis animalibus.
Vtrum minima animalia tunc creata fuerunt.
Quare poſt omnia factus eſt homo.
De ſententia illorum, qui ſimul omnia facta eſſe contendunt.
Quomodo intelligenda ſit requies die.
Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur Deus compleſſe opus ſuum optima die ſeptima die cum tunc quieuerit.
Quomodo omnia facta à Deo dicantur ualde bona.
De ſanctificatione ſeptimæ diei.
¶De hominis creatione.
Qualis factus ſit homo.
Diſt. 16. De imagine, & ſimilitudine, ad quam factus eſt homo.
Quare homo dicitur imago, & ad imaginem, filius verò non imaginem.
¶De creatione animæ, an de al iquo facta ſit
Diſt. 17. De inſpiratione, & inſufflatione Dei quã do facta fuerit anima, an in corpore, vel extra.
In qua ętate factus eſt homo.
Quare homo extra paradiſum creatus, in paradiſum ſit poſitus.
Quibus modis paradiſus accipiatur.
De ligno vitæ.
Da ligno ſcientię boni, & mali. Diſt. 18
¶De formatione mulieris.
Quare de latere uiri, & non de alia parte corporis formata ſit.
Quare dormienti uiro, & non vigilanti ſubtracta ſit coſta.
Quod de coſta multiplicata in ſe ſine addi tamento extrinſeco facta fuerit.
De cauſis ſuperioribus, & inferioribus.
De cauſis, quæ in Deo ſunt ſimul, & in creaturis, & de his, quæ in Deo tantum ſunt.
De anima mulieris, quæ non eſt ex anima viri, quia animæ non ſunt ex traduce.
¶De ſtatu hominis ante peccatum, qualis fuit ſecundum corpus, & qualis poſt peccatum. Diſt. 19.
Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem.
Corpus hominis ante peccatum mortale & immortale erat, poſt peccatum mortuum.
Vtrum immortalitas, quam tunc habuit, fuerit de conditione naturæ, an ex gratiæ beneficio.
Si poſſet homo viuere ſemper vtens aliis lignis, & non de ligno uitę, Deo non mãdante, vt de illo ederet.
De immortalitate corporis.
¶De modo procreationis filiorum, ſi non peccaſſent primi homines. Diſt. 20.
Quare in paradiſo non coierunt,
De modo tranſlationis in melius, ſi non peccaſſent.
Vtrum in perfectione ſtaturæ, & uſu membrorum procrearentur filij.
Vtrum etiam in ſenſu paruuli naſcerentur
De duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo.
¶De inuidia diaboli, qua ad tentandum acceſſit. Diſt. 21.
De forma, in qua venit.
De calliditate ſerpentis.
Vtrum elegerit ſerpentem, ut per eum tentaret diabolus.
De modo tentationis.
De duplici tentionis ſpecie.
Quare peccatum hominis, & non angeli remediabile ſit.
Quòd non ſoli viro præceptum fuit datum.
¶De origine illius peccati. Diſt. 22.
De mulieris elatione.
De uiri elatione.
Quis magis deliquerit, uir aut mulier.
De ignorantia excuſabili, vel excuſabili.
An uoluntas pręceſſerit illud peccatum.
¶Quare

Diſt. 23. ¶ Q'tare Deus permiſit hominem tentari
quem ſciebat caſurum.
Qualis fuerit ſecũdum animam homo an
re peccatum.
De triplici ſcientia hominis ante lapſum.
Vtrum homo præſcius fuerit eorum, quæ
ſibi futura erant.
Diſt. 24. ¶ De gratia hominis, & potentia ante ca
ſum.
De anditorio homini in creatione dato,
quo ſtare poterat.
De libero arbitrio.
De ſenſualitate.
De ratione, & partibus eius.
De ſimilii ordine peccandi in nobis, &
in primis parentibus.
Quòd in nobis eſt uir, & mulier, & ſer-
pens.
De ſpirituali coniugio viri, & mulieris in
nobis.
Qualiter per iſta tria in nobis conſumme-
tur tentatio.
Quando mulier manducat ſola cibum ve
titum.
Quando etiam vir manducat.
Quando ſit veniale, vel mortale pecca-
tum.
Quibus modis accipitur ſenſualitas in ſcri
ptura.
Diſt. 25. ¶ Diffinitio liberi arbibitrij ſecũdum phi-
loſophos.
Qualiter in Deo accipitur liberum arbi-
trium.
Quòd angeli, & ſancti liberum habent ar-
bitrium.
Quòd liberiùs erit liberum arbitrium, quã
peccare non poterunt.
De differentia libertatis liberi arbitrij ſecũ
dum diuerſa tempora.
De quatuor ſtatibus liberi arbitrij.
De coruptione liberi arbitrii per pecca-
tum.
De tribus modis libertatis liberi arbitrij, a
neceſſitate, à peccato, à miſeria.
De libertate, quæ eſt ex gratia, & quę ex
natura.
Diſt. 26. ¶ De gratia operante, & cooperante.
Quid ſit voluntas.
Quæ ſit gratia voluntatem bonam præue-
niens.
Quòd bona voluntas, quę pręuenitur gra
tia, quædam Dei dona præuenit.
Quod cogitatio boni præcedit fidem.
Quòd intellectus, & cogitationem boni,
& delectationem prę uenit.
An per liberum arbitrium bonum opera
tur homo ſine gratia.
Vtrum una, & eadem gratia, ſit quæ dici-
tur operans, & cooperans.
Quomodo gratia meretur augeri.
De tribus generibus bonorum.
In quibus bonis ſit liberum arbitrium.
¶ De virtute quid ſit, & quid actus eius. Diſt. 27.
De gratia, quæ liberat volũtatem, ſi uirtus
eſt, vel non.
Quomodo ex gratia incipiunt bona meri
ta, & de qua gratia hoc intelligatur,
Quòd bona voluntas grę principaliter eſt.
Qua ratione dicitur fides mereri iuſtifica-
tionem.
De muneribus uirtutũ, & per gratiam, quæ
non eſt, ſed facit meritum.
Quòd idem eſt vſus virtutis, & liberi arbi-
trij, ſed virtutis principaliter.
Quidam putant virtutes bonos vſus eſſe li
beri arbitrii, id eſt, actus mentis.
¶ De hæreſi Pelagiana. Diſt. 28.
Quomodo Pelagiani dictis Auguſtini utũ
tur in teſtimonium ſui erroris.
Quomodo Auguſtinus illa verba determi
net, in retractationibus.
De hæreſi Iouiniani, & Manichæi, quas col
lidit Hieronymus.
¶ Vtrum homo ante peccatum eguerit Diſt. 29.
gratia operante, & cooperante.
Si homo ante lapſum virtutes habuerit.
De electione hominis de paradiſo.
Quomodo intelligendum ſit illud, ne ſu-
mat de ligno vitę, & viuat in ęternum.
De flammeo gladio ante paradiſum po-
ſito.
An ante peccatum homo comederit de li
gno vitæ.
¶ Quòd per Adã peccatum, & pœna tran Diſt. 30.
ſiit in poſteros.
Vtrum illud peccatum, quod tranſiit, fue-
rit originale, vel actuale.
Quidam putant fuiſſe actuale.
Quomodo aſſignant illud intraſſe in mun
dum.
Quod originale peccatum verè fuit, quod
tranſiit in poſteros.
Quid ſit originale peccatum.
Quòd originale pecatum eſt culpa.
Quòd originale peccatum dicitur fomes
peccati. i. concupiſcentia.
Quid nomine concupiſcentiæ intelligitur
quę fomes eſt peccati.
Quòd per Adam originale peccatũ intra
uit in omnes. i. concupiſcentia.
An ſit originale peccatum, in quo omnes
peccauerunt.
Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedien-
tiam unius, multi ſunt conſtituti pecca-
tores.
Quod originale pecatum in Adam fuit, &
in nobis eſt.
Quomodo omnes dicuntur in Adam fuiſ
ſe quando peccauit, & ex eo deſcẽdiſſe.
Quòd nihil extrinſecum conuertatur in
humanam ſubſtantiam, quæ eſt ex Adã
Quomodo originale peccatum à patribus Diſt. 31.
tranſeat

transſeat in filios, an ſecundum animã, an ſecundun carnem.

Quod per carnem introducitur peccatũ, & quomodo odendit.

Carnis corruptionis cauſam oſtendit, ex qua peccatum fit in anima.

Quare dicitur peccatum eſſe in carne.

Vtrum cauſa orginalis peccati, qua eſt in carne, ſit culpa, vel pęna.

Quare dicitur originale peccatum.

Diſt. 32. ¶Quomodo originale peccatum dimittitur in baptiſmo.

Vtrum fœditas, quam ex libidine trahit, in baptiſmo diluatur.

Vtrum illius concupiſcentiæ Deus ſit autor.

Quare illi peccatum imputetur animæ.

Vtrum illud peccatũ ſit neceſſarium, uel uoluntarium.

Quare Deus iungit animam corpori, ſciẽs eam inde maculari.

An anima ſit talis, qualis Deo creatur.

Animæ ex creatione ſint in donis naturalibus æquales.

Diſt. 33. ¶An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahãt, vt peccatum Ade.

Quomodo in illo primo uno peccato plura repetiuntur.

An peccatum Ade ſit grauis cæteris.

An illud peccatum ſit primis parentibus dimiſſum.

Quomodo peccata parentum viſitentur in filios, & non uiſitentur.

Diſt. 34. ¶De peccato actuali.

Quæ fuerit origo, & cauſa prima peccati.

Quæ fuit ſecundaria malorum.

Quod non niſi in bona re ſit malum.

Quod in his fallit dialecticorũ regula de contrarijs.

Diſt. 35. ¶Quid ſit peccatum.

Vtrum malus actus inquantum pctm̃ eſt, ſit corruptio, vel priuatio boni.

Quomodo peccatum poſſit coruumpere bonum, cum nihil ſiut.

Qualiuer ſe homo elongat à Deo.

An pęna ſit priua boni.

Diſt. 36. ¶Quod quædã ſimul ſunt peccata, & pœna peccati, quædã peccata, & cauſa peccati, alia verò peccata, & cauſa, & pœna peccati.

An peccatum ſit cauſa peccati, quantum, peccatum eſt.

Quòd non omne peccatum eſt pœna peccati.

Vtrum peccata aliqua eſſentialiter ſint pęnæ peccati.

Quod cum peccatum ſit pęna peccati, peccatum eſt ab homine, pęna à Deo.

De quibuſdam quæ indubitãter ſunt peccata, & pęnæ, & inquantum eas patimur peccata non ſunt.

¶Quod aliqui putant malos actus nullo modo eſſe à Deo. Diſt. 37.

Ex quo ſenſu dictum ſit Deus non eſt mali autor. Diſt. 38.

¶De voluntate, & eius fine.

Quid ſit bonus finis. ſ. charitas.

Quod omnes bonæ voluntates vnum finem habent, & tamẽ quędam diuerſos fines ſortiuntur.

¶De differentia voluntatis, & intentionis & finis. Diſt. 39.

Quare voluntas dicitur peccatum, cum ſit de naturalibus, quorum nullum aliud peccatum eſt.

Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum nõ ſunt peccata.

¶Ex quo ſenſu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum. Diſt. 40

An ex fine omnes actus penſari debeant

¶Ex quo affectu vel fine omnes ſint boni vel mali. Diſt. 41.

An omnis intentio, & actio infidelium ſit mala.

Quibus modis dicatur bonum.

Quomodo intelligitur illud pctm̃ à Deo eſt uoluntarium, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit uoluntarium.

Et illud, Nuſquam niſi in uolũtate peccatum eſt.

Et itẽ, Non niſi in uoluntate peccatur

¶Quod mala voluntas eſt uoluntarium peccatum. Diſt. 42.

An voluntas, & actio mala in eodem, & circa idem ſint vnum peccatum, vel plura.

Si peccatum ab aliquo commiſſum, in eo ſit vſqueq uo pęniteat.

Quibus modis accipiatur reatus.

De modis peccatorum.

Quomodo differant delictum, & peccatũ.

De ſeptem principalibus uitiis.

De ſuperbia.

Quomodo ſuperbia dicatur radix omniũ malorum, & cupiditas, cum ſuperbia non ſit cupiditas.

¶De peccato in ſpiritumſanctum. Diſt. 43.

¶De potentia peccandi, an ſit homini, uel diabolo à Deo. Diſt. 44.

An aliquando reſiſtendum ſit poteſta

F I N I

DIVI
DIONYSII CARTHVSIANI,
IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM FIDEI CATHOLICAE, IN QVO

De rerum creatione, & hominis lapſu præcipuè agitur.

PROLOGVS.

Ioan. 12. QVIS ignorat, qood manus dñi fecit hæc oĩa, in
cuius manu eſt anima
oĩs uiuentis, & ſpiritus
vniuerſæ carnis hoĩs?
Quamuis namq; omnipoteos Deus in ſeipſo a
viatoribus claꝛè, ac faci
aliter in hac oita uideri
non queat, attñ in ſuis
effectibus omnipotentiam, beneuolentiam, ac ſapiẽ
tiam ſuam tam euideoter, multipliciterq; monſtrauit, vt iam oĩbus conſtet, ꝙ oẽ, qnod citra Deũ eſt,
alitidq; ab ipſo, ab eo ꝓfluxerit, a quo & (teſte phi-
Eccle. 42. loſopho) oĩbus deriuatũ eſt eſſe, & uiuere. Propter
De ignorãtia ſummi & ueri dei nemo ſe excuſare poteſt. quod in Eccleſiaſt. hr̃: Gloria dñi plenum eſt opus
eius. Nonne dñs fecit ſanctos enarrare oĩa mirabi
lia ſua, quę confirmauit oĩpotens dñs, ſtabilis in glo
ria ſua? Itaq; de ignorantia ſummi, & ueri Dei nemo de ſe iam poterit excuſare: Imo, vt in Sapientiæ
Sapien. 13. lib. ſcriptum eſt: Vani ſunt oẽs hoĩes, quibus non
ſubeſt ſcientia Dei. & de his quæ uidenꝛ bona, non
potuerunt intelligere eũ, q eſt. A magnitudine eñ
ſpeciei creaturę, cognoſcibiliter poterit creator
Iſaiæ 11. horum intelligi. Hinc, & in Iſaia legitur: Repleta eſt
terra ſciẽtia dñi, ſicut aquæ maris operientes.

¶ Præterea quãuis Deus ita ex ſuis ualeat creaturis per naturalem rõnem cognoſci: clariùs tñ; atq;
præclariùs põt per ſupernaturalem reuelationẽ, ac
fidem intelligi, prout io præcedenti diffuſiùs declaratum eſt libro. In qno: qm̃ de ipſo ſupergloriofiſsimo Deo tractatum eſt, de ſoæ videlicet deitatis
vnitate, & ſupereſſentialiũ, ac ſuperſubſtantialiom
ꝑſonarum Trinitate: recto nonc ordine de eins agi
tur creaturis, de productione mundi ſenſibilis, totiusq; vniuerſi, de natura angelica, & perſonis eius
tám electis, q̃ reprobis, præſertim de hoĩe, & ipſius
originali inſtitutione, & circunſtantibus, pertineotibusq; ad eum: q̃ oĩa in themate tangunꝛ inducto,
otpote omnipotentia creatoris, cum dr̃, Manus dñi
mundus ſenſibilis, totumq; vniuerſum, cum addiꝛ.
Hæc omnia: & ipſorum creatio, in uerbo hoc, Fecit
ſpecialiter quoq; homo, dum ſubditur, Et ſpiritus
vniuerſæ carnis homiois.

S. Tho. ¶ Deniq; ſanctus Thomas: Aliter, inquit, cõſideratio creaturarum pertinet ad philoſophos, & aliter
ad theologos Philoſophi namq; creaturas conſiderant ſm̃, quod in propria natura conſiſtunt. unde ꝓprias cauſas, & paſsiones, ſeu ꝓprietates rerum inquirunt. Theologi verò creaturas conſiderant, ꝓut a primo principio exierunt, atq; ad finem ultimũ
qui Deus eſt, ordinanꝛ. De hac manu creatoris fer
Pſal. 103. tur in pſalmo: Aperiente te manum tuam, oĩa imple
Pſal 94. buotur bonitate. Siquidem in mano eius ſunt oẽs
fines terræ: qm̃ ab æterno non niſi in eius poteſtate fuerunt. Aperta aũt hac mano claue amoris, pro
Iſaiæ. 9. dierunt creaturæ in eſſe, de qua manu loquiꝛ Iſaias:
Ecce oon eſt abbreuiata manus eius: qm̃ infinita
ſua uirtute rerum naturam in eſſe produxit. Quam
vtiq; Dei manum abbreuiare conati ſunt, qui aſſerunt a Deo oihil fieri poſſe ex nihilo. Inſuper de his
eaponi põt, illud Iob: Spiritus eius ornaoit cœlos,
& obſtetricante manu eius, eductus eſt coluber tor Iob. 25.
tuoſus. In quibus uerbis oñditur Trinitas perſonarum, uidelicet ſpiritusſanctus, cum dr̃, ſpiritus eius:
& perſona patris, in hoc pronomine, eius: vnde &
in Sapientia, Spũs dñi repleuit orbem terrarũ. Atq;
in oomine, manus, exprimiꝛ filius, qui & brachium Sap. 1.
patris vocaꝛ, cum ipſe ſit uirtus, & ſapientia patris. Luc 1. Hebr. 1.
Ea parte quoque actus duo tangunꝛ, puta ornatus,
qui pertinet ad rerũ diſpoſitiooẽ: qm̃ uaria eas pulchritudine decorauit, ſm̃ illũ Eccleſiaſtici, Magna-
lia ſapientiæ ſuæ decorauit: & itẽ obſtetricationis Eccle. 42.
officium, quod ſpectat ad prouidentiæ gubernationem, qua creaturas propria uirtute ſubſiſtere non
ualentes, inſtar obſtetricis cõſeruat in eſſe, & neceſſaria ueniendi ad finem largiꝛ, ac impedimenta ſalutis repellit, etiam mala ordinanda in bonum.

¶ Ampliùs, ex parte effectus tangit duo, videlicet
cœlum, & colubrum tortuoſum. In cœlo dno penſanꝛ. Primum eſt eius ſtabilitas, iuxta illud Prouer- Prouer. 3.
biorum: Stabiliuit cœlos prudentia. Secundum eſt
indeficiens claritas eius, de qua in Eccleſiaſtico: Eccle. 24.
Ego feci io cœlis, ut orneꝛ lumen indeficiens. Sicq;
per cœlos intelligi pñt creaturæ, quæ in ſuo decore
firmiter perſtiterunt. Similiter in colubro tortuoſo
duo ſignanꝛ. i. obſcuritas, atq; obliqnitas. Coluber
quippe dr̃, quaſi colens umbram, q̃ ſonat lucis priuaoonem. Obliquitas uerò exprimiꝛ, dum additur.
tortuoſus. Diſtortum eſt. n. quod a rectitudine obliquatur. Sicq; per colubrum denotanꝛ creaturæ, quã
tum pulchritudo per peccatum eſt obſcurata, & re
ctitudo obliquata, præſertim diabolus, cuios inui- Sapien. 2.
dia mors introiuit in orbem terrarum. Itaq; rectè
dr̃ Deus cœlos ornaſſe, qa in creaturis, q̃ ſuũ ordinẽ
ſeruauerũt, diuioa bonitas clariùs ſplẽdet, & deco
ris ornatus non eatat mutatus. Rectè quoq; dr̃ obſtetricante mano eius coluber tortuoſus eductus,
qa in malis relucet diuina potentia, per hoc, quod
cohibentur: atq; diuina prouidentia, per hoc, qđ
eorum mala in bonum ordinantur. Hæc Thomas.

¶ Circa hæc ſcribit Bonauentura, inducens ꝓ the Bonauent.
mate illud Eccleſiaſt. Solũ hoc inueni, quòd Deus fe Eccle 7.
cerit hoiem rectum, & ipſe ſe immiſcuerit qõnibus
infinitis. In his namq; duobus claudiꝛ terminus totius humanæ cõprehenſionis, ut cognoſcat originẽ
boni, & cognoſcendo eam requirat, atq; ad illam ꝑ
ueniat, & in ea quieſcat, ot inſuper noſcat originẽ
mali, & illud deuitet. ¶ In his quoq; claudiꝛ tota intentio tractatus libri iſtius. Qui circa duo uerſatur,
videlicet circa hoĩs conditionem, & deuiationem.
Quorum primum tangitur, cum dr̃, fecit Deus ho- De hominis rectificatione.
minem rectum, dando videlicet ei gratiam, ac virtutes. Tunc nempè dr̃ homo rectus, dum intelligen

tia eius adæquatur ſummæ ueritati in cognoſcẽdo, voluntasq́; eius conformaſ ſummæ bonitati in dili gendo, & uirtus eius continuatur ſummę poteſtati in operando. Et hoc eſt q̃ñ homo ad Deũ conuertitur ex ſe toto. Adæquatur aũt noſtra intelligentia

Anſelmus

ſummæ ueritati nõ per omnimodam completionẽ, ſed aliqualem imitationem. Si.n. (ut ait Anſelmus) ueritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis, & rectitudini non põt æquari niſi rectum, dum intellectus noſter æquatur ueritati, neceſſariò rectificatur. Tuncq́; rectificaſ, q̃ñ ſe actualiter conuertit ad ueritatem. Veritas namq́; in actu diffiniſ, quod eſt adæquatio rei, & intellectus. Hinc ſine ueritate nullus iudicat rectè. Secundò hõ rectificaſ, q̃ñ uolũtas ſua ſummæ bonitati cõformaſ. Sũma etenim bonitas, eſt ſumma æqnitas, ſeu iuſtitia. Vnde quanto quis

Anſelmus

iuſtior, tanto eſt melior: q̃m teſte Anſelmo, Iuſtitia rectitudo eſt uoluntatis. Nihil aũt conformaſ rectitudini, niſi rectum. Tunc ergo uoluntas ſummę bonitati æquaſ, & æquitati conformaſ, cũ ad ipſam di

Hugo.

ligendo conuertiſ. Vnde Hugo: Scio, inquit, o aīa, quia dum aliquid diligis, in eius ſimilitudinem trãſformaris. Hinc qui ſummã diligit bonitatem, rectus

Cant. 1.

eſt. Propter quod primo Canticorum induciſ: Recti diligunt te. Recti.n.o dñe, ad tuam ſunt bonitatẽ conuerſi, & tua ad eos bonitas inclinatur. Quod ex

Pſal. 72. Pſal. 33.

pertus uir ſanctus, fateſ: Quàm bonus Iſrael Deus his, qui recto ſunt corde? Et quia hoc ſoli recti ex

Quid ſit rectum.

periunſ, ideo rectos decet collaudatio. Nihilominꝰ rectificaſ hõ, dũ virtus ſua ſũmæ bonitati cõtinuaſ.

¶Rectũ.n. eſt, cuius mediũ non exit ab extremis. Porro extrema ſunt primum, & ultimum, alpha, &

Apo. 1. 12.

ω, principium, & finis. Medium inter hæc, eſt operatio per quam efficiens pertingit ad finem. Illa ergo uirtus eſt recta, cuius operatio eſt a primo principio, & ad vltimum peruenit finem. Cumq́; diuina uirtus oīa opereſ, & pp ipſummet Deum, rectiſsima eſt in operando. Nihil demum continuaſ recto niſi rectum. Cum igitur virtus noſtra diuinæ poteſtati continuatur, ſine dubio rectificaſ. atq́; ex hoc efficiſ homo non ſolum rectus, ſed & rector, ac rex,

Deut. 33. Homo rex dicitur.

iuxta illud Deuteronomij: Erit apud rectiſsimũ rex congregatis principibus populi cum tribus Iſrael. Hoc namq́; erit in gloria, q̃ñ continuabiſ uirtus noſtra ueritati diuinæ. Tunc quippè erimus omnipotentes uoluntatis noſtrę, quemadmodum Deus ſuę, ſicq́; omnes erimus reges. Hinc uniuerſis promittitur regnum cœlorum. At uerò intelligentia noſtra a ſumma veritate ſe auertendo, ignara effecta eſt & q̃onibus ſe immiſcuit infinitis. Vna etenim q̃o gñat aliam, & aliam parit contentionem, & incidit hõ inextricabilem dubitationem.

¶Præterea voluntas diſcordando a ſumma bonitate, infecta, immiſcuit ſe infinitis q̃onibus per con

Eccleſ. 5.

cupiſcentiam, & cupiditatem. Propter quod Salomone teſtante, Auarus non impleſ pecunia, quemadmodũ ignis nunquã dicit, ſufficit. Cõcupiſcẽtia ẽt nũquã ſatiaſ infinitis q̃onibus volnptatũ. Sic & virtus humana ſe a ſumma p̃tãte diſcõtinuando, infirma facta, miſcuit ſe infinitis q̃onibus per inſtabilitatẽ. Vnde ſemper quærit q̃etẽ, nec inuenit niſi in Deo. Reſecanda ſunt ergo uana, inutilia, immoderata, & ſola utilia ſunt quærenda. Hæc Bonauentura.

Petrus de Tarãtaſia.

¶Ampliùs, Petrus de Tarantaſia, qui fuit Papa In

Eccle. 15.

nocentius V. hic aſſumit pro prologo: Qui uiuit in æternum, creauit uīa ſimul. In quibus uerbis opus creationis ſufficienter exprimitur, in quo etiam huius ſecundi libri Sententiarum materia deſignatur. Tangit namque Eccleſiaſticus ſummi opificis dignitatem, dicendo, Qui uiuit in æternum: operandi quoque modum ſingularem, ſubdendo, Creauit: tertiò operum perfectionem, addendo, Oĩa: quarto, operationis ordinem, ſubijciens, Simul. Quatuor namq́; præcipui opifices ſunt inter creata, quorũ in dignior, atq́; infirmior ẽ natura, q̃ (ut ait Boethius) eſt uis inſita rebus, ex ſimilibus ſimilia procreans.

Boethius.

¶Secũdus eſt quinta eſſentia, ſ. cœlum; puta congeries cœleſtium corporum. Vnde ſm Philoſophũ

Philoſop.

1. de gñatione, ſm allationem ſolis in circulo obliquo inferiora.

¶Tertius eſt humana induſtria.

¶Quartus natura angelica, per quam corporalis regitur creatura. Hi ſunt quatuor fabri, de quibus

Zacha 1.

Zacharias ait: Oñdit mihi dñs quatuor ſabros. Super quos eſt quintus faber oĩm fabricator, de quo ſertur in pſalmo. Tu fabricatus es auroram, & ſolẽ.

Pſalm. 73.

¶Deniq́; poſuit mundũ non eſſe creatum in tpe, ſed ab æterna cauſa æternũ, ut Boethius, atq́; Am

Boethiꝰ. & Ambroſiꝰ Plato.

broſius referunt. Plato uerò poſuit mundum nõ eſſe æternũ, ſed de æterna materia factũ. Epicurus quo

Epicurus. Mundi perfectio quatuor declaratur indicijs.

que dixit mundum non eſſe æternum, ſed ex æternis atomis caſu concurrentibus factũ. Deniq́; perfectio mundi quatuor indicijs declaraſ. Primò, numero dierũ, in quibus eſt factus, quia in ſex diebus. Senarius quippe Aug. eſt primus numerus pfectus:

Senarius numerꝰ ſecundũ Augu. Plato.

q̃m conſtat præcisè ex aggregatione ſuarũ partium aliquotarũ. Secũdò, in rotunditate ſuæ figuræ. Nempe (ſm Platonẽ) ut mundus quaſi perfectũ aīal eſſet

Idem.

unum perfectum ex imperfectis oībus citra ſenium diſſolutionemq́; conſtitit, formamq́; congruã, puta rotundam, & globoſam, omnium formarũ intra ſe contentiuam, ei donauit. Tertiò, ipſius mundi unitate, ſeu ſingularitate: quia ſm Platonem, ut mundus ſuo exemplari ſimilis eſſet, unicus a Deo eſt ſactus, quæ unitas atteſtatur mundi perfectioni. ſiquidem de ſpeciebus imperfectis Deus plura ſingularia fecit de perfectis verò ſenſibilibus, unum ſolum, ut patet de Sole, & Luna. ¶Quartò, additionis impoſ

Diffinitio perfecti ſecundũ philoſophum

ſibilitate. Perfectũ namq́; (ſm philoſopum) eſt, cui impoſsibilis extat additio. Operibus autem Dei nõ eſt addere neq́; minuere, ut in Eccleſiaſtico aſſeriſ.

Eccle. 18.

Hęc Petrus. In cuius verbis obſcurũ vr̃, q̃ ait ſm Platonẽ mũdũ nõ eſſe æternũ. ſed de hoc infra diceſ.

¶Richardus quoq́; de Media uilla, in ꝓlogo ſuo

Richard.

ſuper ſm: Quædam, inquit ſunt facta per uerũ Dei non de aliquo, ut prima principia, quæ ſunt de eẽntia rerum creatarum, ut prima materia. Quædam verò ſunt facta per uerbum Dei de principijs unum ꝑ eſſentiam conſtituentibus, ut Adam ex limo terræ, & aīa. Quædam facta ſunt per verbũ Dei de compoſitis non conſtituentibus vnũ per eſſentiam, ſed per ordinem quendam, ut machina mundi, ſeu uniuerſum de quatuor elementis, corporibusq́; cœleſtibꝰ, & alijs partibus eius. Hæc Richardus.

¶At verò ſicut hic ſcribit Albertus: Deſcẽdente

Albertus. Exod. 34.

Moyſe de monte, ignorabat, q̃ cornuta, & ſplendida eſſet facies ſua ex conſortio Dei. Ita, & utinã nobis deſcendentibus de monte contemplationis ſ. de ſublimitate materiæ primi libri, in quo de ente increato ſuperaltiſsimo, de ſimpliciſsima deitate, & incõprehẽſibili ſupergloriofiſsima Trinitate tractatum eſt, ad materiã libri præſentis, puta ad cõſiderationem creaturarum, & ꝓductionis diſtinctionis, atq́; ornatus earũ, reſplendeat facies mẽtis, & in eã

2. Cor. 3.

dẽ lucis imaginẽ trãſformemur a claritate in claritatẽ, reuelataq́; facie, gloriã dñi ſpeculemur: & ex tali illuminatione de libri huius materia dignè tractemꝰ, & i lumine Dei, q̃ vera ſũt videamꝰ. Hęc Alb.

SENTENTIARVM FIDEI CATHOLICAE,

DOCTISSIMI VIRI PETRI LOMBARDI STVDIO COLLECTARVM,

de rerum creatione, ac hominis lapſu præcipuè tractans,

LIBER SECVNDVS.

Epilogus libri primi, huc tamen neceſſariò pertinens.

QVæ ad myſterium diuinæ unitatis, atque Trinitatis, licet ex parte, cognoſcendum pertinere noſcuntur: quantum valuimus, diligenter executi ſumus. Nunc ad
A conſiderationem creaturarum tranſeamus.

Vnum eſſe rerum principium oſtendit, non plura, ut quidam putauerunt. *Diſtinctio I.*

CREATIONEM rerum inſinuans ſcriptura, Deum eſſe creatorem, initiumq; tpis, atq; oīum viſibilium, vel inuiſibilium creaturarum, in primordio ſui oſtendit, dicens: In principio creauit Deus cœlum, & terram. His etenim verbis Moyſes ſpiritu Dei afflatus, in uno principio a Deo creatore mūdum factum refert: elidēs errorem quorundam, plura ſine principio fuiſſe principia opinantium. Plato namq; tria initia exiſtimauit, Deum.ſ.exemplar, & materiam: & ipſa increata ſine principio, & Deum quaſi artificem, non creatorem. Creator.n.eſt, qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè eſt, de nihilo aliquid facere. Facere verò, nòn modo de nihilo aliquid operari, ſed etiam de materia. Vnde, & homo, & angelus dicitur aliqua facere, ſed non creare. vocaturq; factor ſiue artifex, ſed non creator. Hoc.n.nomen ſoli Deo propriè congruit: qui de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipſe eſt ergo creator, & opifex, & factor, ſed creationis nomen ſibi propriè retinuit: alia verò etiam creaturis communicauit. In ſcriptura tamen ſæpe creator accipitur tanquam factor, & creare
B tanquam facere ſine diſtinctione ſignificationis.

De creatione humanæ naturæ

Gen. 1.

Plato dixit tria principia eſſe

Ex qua rōne propriè dicit creator. & qd ſit creare, & quid facere.

Quòd hæc verba, ſcilicet agere, & facere, & huiuſmodi, non dicuntur de Deo, ſecundum eam rationem, qua dicuntur de creaturis.

Veruntū ſciendum eſt, hæc verba, ſ.creare, facere, agere, & alia hmōi, de Deo nō poſſe dici ſm eam rōnem, qua dicuntur de creaturis. Quippè cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi ineſſe intelligimus, vel aliquam in laborando paſsionem: ſicut nobis ſolet accidere, ſed eius ſempiternæ voluntatis nouum aliquem ſignificamus effectum: id eſt, æterna eius uoluntate aliquid nouiter exiſtere. Cum ergo aliquid dr̄ facere, tale eſt, ac ſi dicat̄ iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere, vel eſſe: ut in ipſo nihil noui contingat, ſed nouum aliquid, ſicut in eius æterna voluntate prædeſtinatum fuerat, fiat ſine aliqua motione, uel ſui mutatione. Nos uerò operando mutari dicimur, quia mouemur. Non.n.ſine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere, uel facere dr̄, quia cauſa eſt rerum nouiter exiſtentiū: dum eius uoluntate res nouæ eſſe incipiunt, quæ ante non erant, abſq; ipſius agitatione: ut actus propriè dici non queat, cum uidelicet actus omnis in motu conſiſtat, in Deo autem motus nullus eſt. Sicut ergo ex calore Solis aliqua fieri contingit: nulla iñ in ipſo, vel in eius calore facta motione, vel mutatione: ita ex Dei voluntate noua habent eſſe ſine mutatione auctoris, qui eſt vnum, & ſolum, & omnium principium: Ariſtoteles vero duo poſuit principia, ſcilicet materiam, & ſpeciem: & tertium, operatorium dictum: mundum quoque ſemper eſſe, & fuiſſe.

Ex quo ſenſu dicitur Deus aliqd facere.

Per ſimile oſtendit

Ariſt circa finem ſecundi de generatione.

C *Quod catholicum eſt, docet.*

Horum ergo, & ſimiliū errorem ſpūſſanctus euacuās, ueritatisq; diſciplinam tradēs: Deum in principio tpum mundum creaſſe, & ante tpa æternaliter extitiſſe ſignificat, ipſius æternitatem, & omnipotentiam commendans. Cui uoluiſſe, facere eſt: quia, ut

Gene. 1. a

prædiximus,ex eius voluntate,& bonitate res nouæ exiſtunt. Credamus ergo rerũ creatarum cœleſtium,uel terreſtrium,viſibilium,vel inuiſibilium cãm non eſſe,niſi bonitatem creatoris,qui eſt Deus vnus,& verus. Cuius tanta eſt bonitas,vt ſummè bonus beatitudinis ſuæ,qua ęternaliter beatus eſt,alios velit eſſe participes:quam videt,& communicari poſſe,& minui omnino non poſſe. Illud ergo bonum, quod ipſe erat, & quo beatus erat: ſola bonitate, non neceſsitate alijs communicari uoluit: quia ſummè boni erat, prodeſſe velle, & omnipotentiſsimi, nocere non poſſe. Beda.

D

Quare rationalis creatura facta ſit.

Et quia non ualet eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis, niſi per intelligentiam, quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius hr̃:fecit Deus rõnalem creaturam,q̃ ſummum bonum intelligeret,& intelligendo amaret, & amando poſsideret, ac poſſidẽdo fiueretur.Eamq; hoc modo diſtinxit,ut pars in ſui puritate permaneret,nec corpori vniretur,ſ.angeli: pars corpori * iungeretur,ſ.animæ. Diſtincta eſt utiq; rõnalis creatura in incorpoream,& in corpoream: & incorporea quidem angelus, corporea uerò homo uocatur,ex anima rationali,& carne ſubſiſtens. Conditio ergo rationalis creaturæ primam cauſam habuit Dei bonitatem. * vniretur. Quo diſtincta ſit rõnalis creatura.

E

Quare creatus ſit homo,vel angelus.

Ideoq; ſi quæratur,quare creatus ſit homo,uel angelus,breui ſermone reſponderi poteſt: Propter bonitatem eius. Vnde Auguſtinus in libro de doctrina Criſtiana:Quia bonus eſt Deus, ſumus: & inquantum ſumus,boni ſumus.

F

Ad quid creata ſit rationalis creatura.

Et ſi quæritur,ad quid creata ſit rõnalis creatura:reſpondetur, ad laudandum Deum, ad ſeruiendũ ei,ad fruendum eo: in quibus proficit ipſa, non Deus. Deus.n. perfectus,& ſumma bonitate plenus,nec augeri poteſt, nec minui. Quod ergo rõnalis creatura facta eſt a Deo,referendum eſt ad creatoris bonitatem,& ad creaturæ utilitatem.

G

Breuiſsima reſponſio, cum quæritur quare, vel ad quid facta ſit rationalis creatura.

Cum ergo quærit̃,quare,uel ad quid facta ſit rõnalis creatura: breuiſſimè rñderi põt, pp Dei bonitatem,& ſuam utilitatẽ.Vtile nempè ipſi eſt,ſeruire Deo, & frui eo. Factus ergo angelus ſiue homo pp Deum dr̃ eſſe,non quia creator Deus,& ſummè beatus, alterutrius indiguerit officio,qui bonorum noſtrorum non eget:ſed ut ſeruiret ei, ac frueretur eo,cui ſeruire,regnare eſt.In hoc.n.proficit ſeruiens,non ille cui ſeruitur. Pſalm. 15.

H

Sicut factus eſt homo, vt ſeruiret Deo, ſic mundus, vt ſeruiret homini.

Et ſicut factus eſt homo pp Deum,id eſt,ut ei ſeruiret:ita mũdus factus eſt pp hoĩem, ſ.ut ei ſeruiret.Poſitus eſt ergo homo in medio:ut ei ſeruiretur,& ipſe ſeruiret:ut acciperet utrunq;,& reflueret totum ad bonum hoĩs,& quod accepit obſequium,& quod impẽdit. Ita.n.uoluit Deus ſibi ab hoĩe ſeruiri,ut ea ſeruitute non Deus, ſed homo ſeruiẽs iuuaretur:& uoluit,ut mundus ſeruiret homini,& exinde ſimiliter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat:& quod factum eſt pp ipſum,& pp quod factus eſt ipſe. Omnia.n.(ut ait Apoſtolus) noſtra ſunt,ſ.ſuperiora,& ęqualia,& inferiora. Superiora quidem noſtra ſunt,ad perfruẽdum,ut Deus Trinitas. Aequalia, ad conuiuẽdum,ſ.angeli. Qui & ſi nobis modo ſuperiores ſint,in futuro erunt ęquales: qui, & modo noſtri ſunt, quia ad vſum nobis ſunt. Sicut res dñorum dicuntur eſſe famulorum,nõ dñio, ſed quia ſunt ad uſum eorum. Ipſiq; angeli in quibuſdam ſcripturę locis nobis ſeruire dicuntur, dum propter nos in miniſterium mittuntur. 1.Cor. 3. Quo oĩa nſa ſunt. Hebræ. 1.

I

Quomodo dicitur aliquando in ſcriptura, homo factus eſt propter reparationem angelici caſus.

De homine quoq; in ſcriptura interdum reperitur,quòd factus ſit propter reparationem angelicę ruinę: quod non ita eſt intelligendum, quaſi non fuiſſet homo factus, ſi non peccaſſet angelus:ſed quia inter alias cauſas,ſcilicet pręcipuas,hæc etiam nonnulla cauſa extitit. Noſtra ergo ſunt ſuperiora,& ęqualia. Noſtra etiam ſunt inferiora,quia ad ſeruiendum nobis facta.

K

Quare ita ſit homo inſtitutus, vt anima ſit vnita corpori.

Solet ẽt quæri,cũ maioris dignitatis videtur eſſe anima,ſi abſq; corpore permãſiſſet, cur vnita ſit corpori. Ad quod primo dici poteſt, quia Deus voluit, & uoluntatis eius Prima cauſa.

cauſa

cauſa quærenda non eſt. Secundò autem poteſt dici, ꝙ ideo Deus voluit eam corpori uniri: ut in humana oſtenderet conditione nouū exemplum beatę vnionis, q̄ eſt inter Deum,& ſpiritum: in qua diligitur ex toto corde,& videtur facie ad faciem. Putaret.n. creatura ſe non poſſe vniri creatori ſub tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret, & cognoſceret, niſi videret ſpiritum, qui eſt excellentiſſima creatura, tam infimæ, id eſt, carni, quæ de terra eſt, in tanta delectatione uniri, vt non valeat artari ad hoc, vt velit eam relinquere: ſicut oſtendit Apoſtolus, dicens: Nolumus corpore expoliari, ſed ſuperueſtiri. Per quod oſtenditur, ſpiritum creatum ſpiritui increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ ſocietatis, quæ inter Deum, & ſpiritum rationalem in glorificatione eiuſdem perficienda erat, animam corporeis indumentis,& terrenis mā ſionibus copulauit: luteamq; materiam fecit ad vitæ ſenſum vegetare, vt ſciret homo quia ſi potuit Deus tam diſparem naturam corporis,& animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impoſſibile futurū rationalis creaturæ humilitatem, licèt longè inferiorem, ad ſuæ gloriæ participationem ſublimare, Quia ergo pro exemplo, rationalis ſpiritus in parte vſque ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt, ne forte in hoc nimis depreſſus videretur, addidit Dei prouidentia, vt poſtmodum cum eodem corpore glorificato, ad conſortium illorum, qui in ſua permanſerunt puritate, ſublimaretur: vt quod minus ex diſpenſatione creatoris ſui acceperat conditus, poſtmodum per gratiam eiuſdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noſter Deus rationales ſpiritus varia ſorte pro arbitrio voluntatis ſuæ diſponens, illis quos in ſua puritate reliquerat ſurſum, in cælo manſionem: illis verò, quos corporibus terrenis ſociauerat, deorſum in terra habitationem conſtituit, vtriſq; regulam imponens obedientiæ: quatenus,& illi ab eo vbi erant, non caderent:& iſti ab eo, vbi erāt, ad id vbi non erant, aſcenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici ſubſtantia, corpus de terra componens, animam verò de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ ſunt animę corporibus, ut in eis Deo famulantes, maiorem mereantur coronam.

Secūda cā.

2.Cor. 15.

I *Poſt ſacramentum trinitatis de creatura tripartita agendum eſt: & prius de digniori, id eſt, angelica.*

Ex prēmiſsis apparet, rationalem creaturam in angelicam, & humanam fuiſſe diſtinctam: quarum altera eſt tota ſpiritualis, id eſt, angelica: altera ex parte ſpiritualis,& ex parte corporalis, id eſt, humana. Cum itaque de his tractandum ſit, ſcilicet de ſpirituali,& corporali creatura, de rationali,& de non rationali: primo de rationali, & ſpirituali; id eſt, de angelis agendum videtur, ut à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra intendat: deinde ad conſiderationem corporeæ, tam illius, quę eſt rationalis, quàm illius, quæ non eſt rationalis, deſcendat: ut Trinitatis increatę ſacramentum tripartitę creaturę, cique concretorum, atque contingentium ſequatur documentum.

D. Dionyſii Carthuſiani in II. librum ſententiarum collectanea.

Summa diſtinct. 1.

POſtquam in I. lib. de Deo creatore tractatum eſt, hic de creaturis tractatur: & primò in generali, ſecūdò in ſpeciali diſt. 2. qua de angelis agitur. Deniq;, in exordio diſtinctionis prēſentis primò ponit intentum, affirmans, Deum eſſe omnium creatorem ex tempore, vel potius ſimul cum tempore, ita ꝙ non ab æterno. Deinde circa hoc primò excludit Platonis errorem, ponentis plura principia increata: quo circa declarat, quid ſit creare, & qualiter diſtinguatur à factione, item ꝙ ſoli conueniat Deo. Oſtendit quoque, ꝙ facere,& agere, non ſm eandem rationem conueniunt Deo, & creaturis. ¶ Deinde excludit errorem Ariſtotelis, mundū ab æterno fuiſſe, ac futurum eſſe ponentis. ¶ Inſuper docet, quòd Deus cuncta produxit non neceſsitate naturæ, ſed ex propria bonitate, ac libera voluntate. Et circa hoc exprimit cauſam finalem inſtitutionis, atque plaſmationis rationalium creaturarum. Specialiter verò cur factus ſit homo, curque rationalis anima corpori ſit vnita.

QVAESTIO I.

CIrca hæc ad literam quæritur, *cur primò tractauit de creatore, quā creaturis, cum tamē noſtra cognitio à creaturis incipiat, & connaturale ſit ab imperfectioribus, ad perfectiora conſcendere. imò à ſenſitiua notitia ad intellectualem procedere.*

¶ Ad hoc Bonauentura rūdet, ꝙ res non pōt cognoſci, niſi cognoſcat eius principiū. Cumq; Deus ſit vniuerſorū principiū primū, rectè de ipſo actū eſt primò. Vnde nūc determinat de creaturis, ſm quod cognitio Dei adminiculatur earū agnitione. Alij dicunt, ꝙ philoſophia, & theologia oppoſito mō procedunt. Cū.n. philoſophia ſit humana,& acquiſita ſciētia, ex imperfectioribus, & ſenſibilibus ad pfectiora,& intellectualia ſurgit. Theologia aūt cū ſit p diuinā reuelationē accepta, à ſuperioribus, ad inferiora deſcēdit. Porrò quod ait Magiſter in litera, Moyſes ſpiritu Dei afflatus, i. diuinitus inſpiratus, & doctus, in vno principio refert mūdū a Deo creatū, tripliciter explanaī: Primo ſic, in vno principio. i. ſimul ſeu ante oia. Secūdò, in vno principio. i. in filio. Tertiò, in vno principio. i. in exordio tpis.

Bonauen.

¶ Præterea quærit, *Vtrū ſit tantum vnum principiū increatum.* Vr, ꝙ non, qm̄ ubicunq; eſt inuenire maius,& minus, ibi aſsigatur,& maximū. Malorum aūt qdā ſunt magis mala, aliqua minus. Ergo eſt ali

Quod non ſit tantum unū principium increatum.

quod maximum malum. In omni autem genere pri
mum, & maximum, eſt cauſa ſecundorũ, & poſte-
1 riorum. Ergo ſicut eſt unum primũ principium vni
uerſorum bonorum, ita & malorũ. Et ita ſunt duo
prima principia increata: quoniam maximum ma-
2 lum eſſe non poteſt à ſummo bono. ¶Secundò, in
creaturis ſunt multa animalia venenoſa, fœda, no-
cina, turpiſsima, imò & crudeliſsima, ad nihil (ut ap
paret) vtilia: quæ & beſtiarum manſuetarum, inno-
centium, vtilium, imò & hominum ſunt deuorati-
ua: & nequaquam videtur congruere, quod Deus natu
raliter bonus, pius, ac ſapiens, inſtituerit, atq; pro-
3 duxerit illa. ¶Tertiò, in rebus eſt contrarietas tanta
in omni genere, ac ſpecie rerum, tanta impugnatio
mutua, ut patet in auibus, piſcibus, & iumentis, at-
que hominibus, vt à principijs primis cõtrarijs pro
ceſsiſſe originaliter videantur, uerificariq; æſtime-
tur opinio Empedoclis, aſſerentis litem, & amici-
tiam eſſe formalia, ſeu effectiua rerum principia.
4 ¶Quartò, ſecundum Philoſophum ſecundo cœli, &
mundi, ſi vnum contrariorum fuerit in natura, &
aliud. Ergo ſicut eſt ſummum, & primum bonum,
5 ita & primum, & maximum malum. ¶Quintò, bo-
num, & malum ſunt genera aliorum, ſecũdũ quod
genus dicitur ambitus prædicabilium ſecũdum ra-
tionem eandem. Ergo vnumquodque eorum eſt
principium omnium in ſuo habitu contentorum.
6 ¶Sextò omnis proceſsio cauſatorum, à ſuis cauſis
per ſimilitudinem quandam efficitur, cum effectus
ſit participata quædam ſuæ cauſæ ſimilitudo. Cum
igitur Deus lucis ſit eſſentialiter, bonus, pulcher,
pius, ſapiens, ſimplex, & proſſus immaterialis, non
apparet quod iſta corporea, ſordida, inordinata,
7 confuſa, ab ipſo profluxerint. ¶Septimò, cauſa bo-
na, & pia, ac prouida, eſt ſuorum effectuum conſer-
uatiua: nec ſic eos inſtituit, quòd vnus ſit alterius
deſtructiuus. Cernimus autem quemadmodum vn
dique vna res ſit corruptiua alterius.

In oppoſitum. ¶In contrarium eſt, quod videamus totum vni-
uerſum eſſe ordinatum, & ordinem eſſe intimum
rebus: ipſa quoque ſpiritualia, & corporalia ſibi in-
uicem deſeruire, prodeſſe, & cooperari ad bona.
Philoſo. Inſuper ſicut probat Philoſophus, impoſsibile eſt
aliquid eſſe ſummum, & purè, ſeu eſſentialiter: quia
corrumperet ſemetipſum malum, & hoc conſe-
quenter multipliciter oſtenditur.

Alexãder. ¶Ad hoc doctor irrefragabilis Alexander reſpõ
det: Boni, & mali non ſunt duo principia, ex æquo
diuidentia ipſum ens ſiue principium, quãuis enim
malum aliquo modo habeat principiũ in eo, quod
factum: non tamen ex æquo ſe habet ad principiũ
Auguſt. boni. Denique, Auguſtinus in libro de moribus Ma
nichæorum: Primum, inquit, principium boni, eſt
ſummum bonum. Sed in ſummo bono nihil poteſt
eſſe de non bono, hoc eſt, de imperfectione, priua-
tione, nocibilitate, aut violatione. Ergo nullum ma
lum poteſt ei nocere, læſionem aut violationem in-
ferre, imò nec efficaciter reluctari, quia omnipo-
tens eſt. Ideo falſum eſt, quod aſſerit Manichæus de
mutuo bello inter ſummum bonum, & ſummum
malum. ¶Amplius, ſummum malum, aut eſt aliquid
poſitiuum, aut pura negatio, ſiue priuatio. Si eſt ali
quid poſitiuum, non eſt ſummè, atq; totaliter ma-
lum, cum ipſum eſſe ſit bonitas quædam. Si autem
eſt vera negatio, aut priuatio, non poteſt inuadere
regnum boni, regionemve lucis. Quod enim nõ eſt,
Auguſt. non agit, cum actus ſecundus ſupponat primum.
Hinc Auguſtinus in Enchiridio probat, quòd ex
bonis orta ſunt mala, & quòd non ſubſiſtunt niſi in
bonis, & dependent ex illis. Etenim bonum, & ma-
lum morabiliter dicta, reducuntur ad vnum prin-
cipium, quod eſt voluntas, liberumve arbitrium,
quod inquantum ex nihilo, poteſt deficere, & eſſe
principium mali moralis, ſeu culpæ. Hæc Alexan-
der in Scripto ſecundi, qui, & in Summa ſua de his
pleniùs ſcribit.

¶Porrò ſanctus doctor, videlicet Thomas, his cõ S. Thom.
ſonans: Primum, ait, dupliciter dicitur, puta ſimpli-
citer, & in certo genere, ſeu ordine. Si ſecundo mo-
do ſumatur, ſic ſecundum genera plura cauſarum
ſunt plura prima principia, vt primum materiale
principium, quod eſt materia prima: & primũ for-
male, quod eſt eſſe. Primum verò principium ſim- 1
pliciter ſumptum, impoſsibile eſt eſſe niſi vnum,
quod patet tripliciter: Primò, ex ordine vniuerſi,
cuius partes ſunt inuicem ordinatæ, quemadmodũ
partes, ſeu membra animalis in toto, quę mutuo ſi-
bi deſeruiunt. Talis verò ordinatio partium nõ eſt,
niſi intendat aliquod vnum. Idcirco neceſſe eſt eſſe
vnum ſummum ultimum bonum, à cunctis deſide-
ratum, quod eſt primum principium. Secundò, pa- 2
tet hoc ſic, quia in rebus eſt aliud eſſe, aliudque eſ-
ſentia. Oportet ergo quod habeant eſſe ſuum ab
alio, cum eſſe non ſit de intellectu earum, ſicut eſ-
ſentia: ſicque oportet deuenire ad vnum primum,
cuius eſſentia eſt ſuum eſſe, & à quo omnibus eſſe
communicetur. & hoc eſſe non valet niſi vnum, &
iſta eſt probatio Auicennæ. Tertiò patet idem ex 3
immaterialitate Dei. In immaterialibus quippe
non poteſt eſſe diuerſitas, niſi ſecundum quod na-
tura unius eſt magis, in actu, atq; perfectior, quàm
natura alterius. Hinc quod pertingit ad plenitu-
dinem actualitatis, & ſummam eius perfectionem,
eſſe non poteſt niſi vnum, à quo proficiſcitur om-
ne, quod potentialitati admixtũ eſt: quoniam actus
præcedit potentiam, & completum diminutum,
ut nono Metaphyſicæ demonſtratum. Veruntа- 1. Error.
men circa hoc tripliciter eſt erratum. Quidam na-
que vt primi naturales materiales, non poſuerunt ni
ſi cauſam materialem. Vnde qui ex eis poſuerunt
plura materialia principia, poſuerunt plura princi- 2. Error.
pia prima ſimpliciter, ut elementa quatuor. Quidã
verò cum cauſa materiali poſuerunt, & cauſam a-
gentem, dicentes duo eſſe contraria prima princi-
pia, utpote litem, & amicitiam, ſicut Empedocles.
Cuius opinio concordat Pythagoræ, qui diuiſit om
nia, entia in ordines duos, & ordinem vnum redu-
xit in bonum, ſicut in primum principium: alterum
autem in malum, & inde pullulauit hæreſis Mani- error Manichæi.
chæi, qui duos poſuit Deos: vnum, creatorem inui-
ſibilium, incorruptibiliumq; bonorum noui teſta-
menti: alterum, creatorem malorum viſibilium, &
corruptibilium veteris teſtamenti. ¶Tertius error 3. Error.
fuit ponentium cauſam agentem, atq; materiam,
ſed cauſam agentem non eſſe principium effectiuũ
materiæ: quamuis ſit tantum vnum agens, & hæc
fuit opinio Anaxagoræ, ac Platonis, niſi quod Pla- Opinio Anaxagoræ.
to ſuper addidit principium tertium, ſcilicet for-
mas ſeparatas, quas exemplaria nuncupabat: nec
vnam earum eſſe cauſam alterius: mundum, quo-
que, & res ex quibus conſtat, cauſari ex tribus iſtis
principijs. Hæc Thomas in Scripto.

¶Præterea in prima parte Sũmæ, quæſtione qua-
drageſima nona diſſeruit: Non põt eſſe vnum prin-
cipium primum malorũ, ſicut eſt vnum principium
primum bonorũ. Primò, quoniam primum bono-
rum principium eſt per eſſentiam bonum. Nihil aũt
põt eſſe per eſſentiam ſuam, malũ, quia ens inquan-

tum

tum eſt bonum. Secundò, quoniam ſummum bonum oportet eſſe omnino perfectum. Summum uerò malū eſſe nō ualet. Nā etſi malum ſemper diminuat bonum, nunquam tñ poteſt totaliter illud conſumere. Tertiò: quoniam ratio mali repugnat rationi primi principij. Malum namq; eſſe non poteſt cauſa niſi per accidens: ideo eſſe non poteſt prima cauſa. Cauſa eñi per accidens, poſterior eſt cauſa p ſe, ut 2 dr̃ Phyſicorum. Denique ponentes duo prima rerum principia unū bonum, aliud malum: ex eadem radice in hunc corruerunt errorem, ex qua aliæ quoq; antiquorum poſitiones erroneæ ortum duxerunt: quia uidelicet non conſiderauerunt cauſam uniuerſalem totius entis, ſed ſolum particulares particularium effectuum cauſas. Hinc, quod uiderunt alicui particulari naturæ nociuum uirtute ſuæ naturæ, dixerunt naturam illius eſſe malam, ut ſi dicatur natura ignis mala, quia cōburit alicuius pauperis domum. Sed iudicium de rei bonitate non eſt accipiendum ſm ordinem ad aliquid particulare, ſed ſm ſeipſum, atq; ſm ordinem ad totum uniuerſum, in quo quælibet res ſuum locum ordinatiſsimè habet. Conformiter, quia uiderunt duorum particularium effectuum contrariorum duas particulares cauſas eſſe contrarias, neſcierunt cauſas illas particulares contrarias reducere in cauſam uniuerſalem cōmunem. Hinc uſq; ad principia prima contrarietatem in cauſis eſſe putabant. Verum cum cuncta contraria conueniant in uno communi, oportet ſupra cauſas contrarias proprias ponere cauſam unam communem, quemadmodum ſupra qualitates proprias elementorum, inuenitur cœleſtis corporis uirtus. Sicq; ſupra omnia quocūque modo exiſtentia, eſt unum primum commune eſſendi principium. Hæc Thomas in prima parte.

Iſai. 45.

¶ At uerò in Summa contra gentiles libris ſecundo, ac tertio, de hac re ſcribit diffusè per diuerſa capitula: Impoſsibile, inquiens, eſt eſſe aliquod ſummum malum cæterorum malorum principium: quoniam malum illud oporteret eſſe abſque omnis boni conſortio. Omnis autem eſſentia eſt bonitas quædam. Nihil quoq; agit, niſi inquantū eſt in actu, & uirtute. Ens autem, inquantum tale habet rationem perfecti, & boni. Item contrariorum agentiū extant contrariæ actiones. Eorum ergo quæ p unā actionem perducuntur, non ſunt contraria ponenda principia. Bonum uerò, & malum eadem actione producuntur, ſicut eadem actione aqua corrumpitur, & aer generatur. Non igitur ſunt ponenda contraria principia, propter differentiam boni, ac mali exiſtentem in rebus: imò ut patet ex dictis, malum non eſt niſi priuatio boni nati, debitiq; ineſſe. Priuatio uerò non habet cauſam per ſe agentem habere: quoniam omne agens agit, inquantum eſt habens formam. Idcirco effectum eius per ſe oporteret formam habere, cum omne agens agat ſimile ſibi. Ideo malum incidit per accidens in effectibus cauſarum per ſe agentium. Idcirco non eſt unum p ſe principium primum malorum. Sed primum uniuerſorum principium, eſt per ſe bonum, in cuius effectibus conſequitur malum per accidens. Propter

Idē Tho

quod Deus per Iſaiam teſtatur: Ego Deus, & nō eſt alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creās malum, ego dñs faciēs omnia hæc.

Eccleſ. 11.

In Eccleſiaſtico quoq; conſcriptum eſt: Bona, & mala, uita, & mors, paupertas, & honeſtas a Deo ſunt.

Eccle. 33.

Itemq;: Contra malum bonum eſt, & contra uitam mors: ſic contra uirum iuſtum peccator, & ſic intuere in omnia opera altiſsimi, duo contra duo, unū contra unum. Porro Deus dr̃ facere mala, inquantum creat, quæ ſm ſe bona ſunt: & tñ alijs ſunt nociua: quemadmodum lupus quamuis in ſua ſpecie ſit quoddam bonum naturæ, nihilominus oui eſt malus: & ignis aquæ, inquantum corruptiuus eſt eius. Conformiter Deus eſt in hominibus cauſa malorum, quæ pœnæ dicuntur, iuxta illud Amos: Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecit? Hinc ait Gregorius: Creare mala dominus perhibetur, dum res in ſe bonas creatas nobis male agentibus in flagellum conuertit. Poſtremò, per hæc excluditur error ponentium prima rerum principia eſſe contraria in natura: qui error ab Empedocle cœpit, qui dixit litem, & amicitiam eſſe prima principia contraria, & actiua, & amicitiam eſſe cauſam generationis, litem corruptionis. Poſuit quoq; Pythagoras duo prima contraria, ſcilicet bonum, & malum, non tñ per modum agentium, ſed formalium principiorum: aſſerens hæc duo eſſe genera, ſub quibus omnia alia comprehenderētur, ut primo Metaphyſicæ hr̃. Hos antiquiſsimorum philoſophorum errores, qui etiam a poſterioribus philoſophis ſatis ſunt reprobati, quidam peruerſi ſenſus homines Chriſtianæ doctrinæ præſumpſerunt inſerere, quorum primus extitit Marchus, a quo dicti ſunt Marciani hæretici, quem ſequuti ſunt Marchionitæ, & ultimo Manichæi, qui iſtum errorem maximè diffunderunt. Hæc ibi.

Amos 2.

Gregorius

Creare mala qñ dñs dicitur.

Pythagoras.

Errores quorūdā hæreticorum antiquorum.

¶ Præterea doctor deuotus, dñs Bonauentura: Hæc, inquit, eſt ueritas, q mundus in eſſe productus eſt non ſolum ſm ſe totum, ſed etiam ſm intrinſeca ſua principia, quæ non ex alijs, ſed de nihilo ſunt producta. Quæ ueritas quamuis nunc cunctis innoteſcat fidelibus, latuit tñ philoſophos, qui in horū inquiſitione diu deuiauerunt. Nam quidam eorum dixerunt mundum factum a Deo de ſui ipſius eſſentia. Non enim uiderunt quomodo aliquid fieri poſſit ex nihilo, ſoluſq; Deus extitit ab æterno. Ideo dixerunt eum fecit omnia de ſeipſo, quod philoſophis quoq; poſtea uiſum eſt irrōnabile eſſe, q ſimplex, inuariabilis, ac nobiliſsima Dei eſſentia fieret corporalium rerum materia, quæ de ſe imperfecta cōſiſtit. Alij ergo dixerunt mundum ex præexiſtentibus factum principijs, ſcilicet forma, & materia, & formas in materia latuiſſe, antequam intellectus ipſas diſtingueret. Verum: qm̃ omnes formas ſimul in materia eſſe non capit rō recta: tertij poſuerunt mundū ex præexiſtentibus principijs eſſe formatum, uidelicet ex forma, atque materia, & materiam primo ſeorſum fuiſſe, & formas ſeparatas, ac poſtmodum ex tempore ab opifice eſſe coniunctas. Et hi fuerūt Platonici. Fuerunt, & quarti, puta Peripatetici, quorum princeps, & dux Ariſtoteles fuit, qui ueritati magis propinquantes, dixerunt mundum eſſe factum, non tamen ex præexiſtentibus principijs. Vnde 2. uegetabilium Ariſtoteles loquit: Mundus ſemper fuit plantis, & animalibus plenus. Vtrum autem poſuerit materiam, & formam factas ex nihilo, neſcio: credo tamen, quod non peruenit ad hoc. Vbi aūt defecit philoſophorum doctrina, ſubuenit orbis ſacroſancta ſcriptura. Porro error Manichæorū non ſolum eſt contra fidem, imò, & adeo contra rationem, ut uix credam hoiem aliquid de philoſophia ſcientem, errorem hunc potuiſſe, aut defendiſſe, cum error iſte ſit peſsimus. Attñ qm̃ aliquam uĩ ſpeciem pietatis prætendere, attribuendo Deo bona, & pulchra, atq; nobilia, cætera uerò principium tenebrarū, hinc magis ſubintrauit, ac fœdauit eccleſiā. Nā, & a ſimplicibus faciliùs capi pōt, ac falsò imaginari.

Bonau.

Opinio dicentiū mūdū factū a Deo de eſſentia.

Opinio dicentiū mūdū factum ex præexiſtentibus principijs.

Aliorum opinio.

Opinio peripateticorum dicentiū mūdū factum nō tñ præexiſtētib. principijs, magis ueritati conſona.

Manichæorum error hac in re peſsimus.

ginari. Sed ad errorem hunc peſſimum alij conſequunt errores uaniſſimi, ut conſtat ſcientibus ſectā Mani chæorum. Confundit enī ordinem rerū, & omnipotentiam Dei coartat, dicendo, ꝙ non poſſit corporalia facere: eſſentiamq; circunſcribit diuinā, dicendo, ꝙ Deus bonus ſit tm̄ in regione lucis. Idcirco deceptus eſt ſtultus, & impius Manichæus, quod & ſenſibiliter declaratur. Videmus quippè, quod idem artifex per eandē artem domificandi, facit aulam regiam, & cloacā. Nec ad hæc agenda duo exigunt artifices. Sic ſumus Deus per eandem ſapientiam ſuam fecit pulchra, & uilia. Quod peſſimus Manichæus non intelligens, eſt deceptus, ac perijt. Fuitq; error eius oībus uilior, quia circa primū deuiauit principiū. Nec eius errorem credo inuenisſe humanam malitiam, ſed diabolicam prorſus uerſutiam, ut ipſe diabolus ſe alium Deum perſuaderet mentibus peccatorum. Hæc Bonauentura.

Albertus

¶ Inſuper Albertus Magnus hæc eadem magis ꝓliuè, ac reſolutè ꝓſequit. Circa hanc, inquiens, quęſtionem quadrupliciter diuerſificati ſunt philoſophi, ut 11. Metaph. recitat Commentator, Quidam namq;, ut Anaxagoras, & ſui ſequaces, poſuerunt formarū latentiam, dicentes omnia eſſe in oībus infinite, ita ut infinitus ſanguis ſit in aquā, & infinitū uinum in uite, infinitumq; oleum in oliua, & in eius humore, infinitos quoq; homines in hoīe, & in humore ipſius, & ſemen hominis eſſe homines paruos non diſtinctos ꝑ membra, quemadmodum 16. aialium eſt tractatū. Et ita de omnibus homogenijs, & heterogenijs, niſi ꝙ homogenia dicebant ibi eſſe in actu diſtincta; tm̄ latere: heterogenia uerò dicebant ibi non eſſe, niſi reducta in homogenia. Hi dicebant gn̄ationē non eſſe mutationem de non eſſe in eſſe, ſed ſegregationem diſtincti, & manifeſti de latenti, atq; occulto. Hos reprobat Ariſtoteles, dicens: Quicquid eſt in re finita, eſt finitum dimenſione, & numero. Cumq; materia ex qua fit gn̄atio, ſit finita, quicquid in ea eſt, utroq; mō extat finitum. Omne autem finitum ab omni finito totaliter ſegregabile eſt, ita quod nihil ſui maneat in illo.

Commentator.

Ariſt. contra Anaxagoram.

¶ Alij ſicut Democritus, & Leucippus, dixerunt oīum principium eſſe atomos ab æterno in uacuo diſcurrentes, formasq; rerum non eſſe niſi figuras, actus quoq; formarum non eſſe niſi motus conſequentes figuras hm̄ōi atomorum. Hos reprobauit Philoſophus: qm̄ atomi ſunt indiuiſibiles: omne aūt figuratum, eſt diuiſibile. Diuiſibile uero ex indiuiſibilibus nequit cōponi, cū indiuiſibile additum indiuiſibili, nō faciat ipſum maius. Item tales figuræ nō ſunt niſi formæ accidentales, conſequentes naturā ſpecificā, ſicut figura leonis ſequitur formā ipſius. Poſt has Epicureorū opiniones ſuperuenerunt Socrates, & Plato, dicentes vniuerſas formas eſſe a datore formarū efficiēter, formaliter autem a formis ſeparatis, per ſe exiſtentibus, quarum ſementem facit dator formarum, & tradit dijs Deorum. Contra hoc arguit Ariſtoteles: Quia eſtrinſecum non pōt dare eſſe intrinſecum ſubſtātiale. Interea uenit Anaxagoræ tractatꝰ, dicentis, ꝙ materia oīm fuit chaos confuſum, in quo erant formæ oīm indiſtinctæ, & ad ꝓpria ſubiecta non determinatæ neq; continuatæ. Diuidebaturq; ſecta illa in duas. Nā Anaxagoras dixit, quod intellectus agens, q ſolus immixtus eſt, purus, & nulli cōe quid habēs, lumine ſuo ſuperueniēs mixto, diſtinguit mixtū in formas ſpeciales, alicui dans formā intellectualem, ut hoī: alicui formam depreſſiorem, ſm̄ quod magis, aut minùs participat de lumine, & ꝑfectione intellectus agentis.

Opinio Democriti, & Leucippi.

Opinio Epicureorum.

Ariſt contra Socratem & Platonem.

Porro Empedocles, & Milleſius, & collega eius Parmenides aſſerebant, ꝙ diſtinguens oportet eſſe in materia: qm̄ omne diſtinguēs in aliquo, oportet eē in illo. Hinc dicebant, ꝙ lis, & amicitia diſtinguunt formas in mixto ſeparando, & congregādo. Amicitiā quippè dicebant, congruentiā cognatorū cōuenientiū ad unū, & idē naturaliter cōſtituendū. litē uero, diſcōueniētiā repugnātiū ad idē cōſtituēdū.

Opinio Empedoclis, Milleſij, & Parmenidis.

¶ Poſtremo his oībus ſuperueniens Ariſtoteles, dixit formā eſſe in potētia materiæ. i. potētia formali, & effectiua. Quāuis. n. materia ſm̄ quod materia, nullo mō poſſet eſſe cauſa formæ, ſicut nec ecōuerſo: tn̄ in materia ſunt formalia q̄dā principia effectiuā, q̄ faciunt materiā eſſe huius, aut illius materiam ꝑ analogiā, ſeu habitudinē, quā habet ad hanc formam, uel illā. Hæc aūt principia ſm̄ eū colliguntꝰ ex tribus, uidelicet ex calore, aut uirtute cæleſti, in q̄bus eſt uirtus primi motoris, & motoris ſecundi, ac tertij, ſicq; deinceps, q̄ uirtus immittit materiæ per reſpectū luminis cœleſtis, uirtute cuius principia, q̄ ſunt in materia, mouet, & mutāt materiam ad formā iſtā, aut illam. Colligit quoq; ex uirtutibus elementalibus, ſicut ex calore ignis dirigente, vel digerente; & purificāte materiā, ſpūali humido aeris ſpirante in materia, & undiq; differente virtutē corporali humido aquę, cōtinuante partes materię, atque terreſtri ſiccitate partes materiæ continente in ſua conſiſtentia, ac figura. Colligit ēt ex ui formatiua, q̄ eſt ex gn̄ante in ſemine, ex quo fit gn̄atio: & eſt in his cōplexus ſicut in fato. Formatiua namq; mouet uirtute, & informatione, quaſi inſtſaliter virtutibus cœleſtibus uirtutes elmētales. Demū in omnibus his principat cauſa prima ſm̄ ꝓuidētiā, qua ſingula ꝓducit ad eſſe alia rōne ꝓducens hoīem, alia equū. Atn̄ aīam rōnalē ꝓducēs per ſe ad imaginē, & ſimilitudinem ſuam, non ad imaginem, aut ſimilitudinem uirtutum cœleſtium, aut elementaliū, ſeu formatiuarū gn̄antiū. Hinc 11. primæ philoſophiæ ait Philoſophus, ꝙ gn̄atio eſt ex cōueniēti. Principia namq; in materiā gn̄abiliū ſunt influxa, ex q̄bus materia fit ad hāc, aut illā formā cōueniēs, & ꝑ q̄ ipſa forma in eē ꝓducit. Deniq;, ſi ſubtibiliter inſpiciat prima cauſa in oībus his, hīs primatū ex ꝓuidentia ſua, & legitimę ſuæ bonitatis in oībus, dat eſſe formæ ꝑ creationem, qa creatio eſt ꝓprius actus eius. In alijs aūt ſecundis, & deinceps principijs, q̄ ſine ipſa nil pñt, operat ad formæ determinationem, & diſtinctionē, pter hoc, ꝙ aīam intellectualē ſerpſa, ac ꝓpria opatione ꝓducit. Propter ꝙ 16. de aialibus ait philoſophus; ꝙ ſolus intellectus eſt ingrediens ab extrinſeco: idcirco nullius corporis actus eſt. Eſtq; ſubiectum ueritatis æternæ ſm̄ Platonē, & immortalitatis habet radicē, ut ait Alphorabius, in lib. ſuo de intellectu, & intelligibili. Et hanc fateor meā eſſe opinionē de ꝓductione formarū, quia, & philoſophiæ congruit, atq; catholicæ fidei, & dictis ſanctorum in nullo contradicit. Hæc Albertus.

Philoſop.

Philoſop. Solus intellectus ē ingrediēs ab extrinſeco.

¶ Cuius dicta recitatiuè commemoro, in cuius verbis etiam uidet obſcurum, ꝙ ait, poſt iſta, uidelicet poſt opinionē Socratis, & Platonis, Anaxagoræ venit tractatus, qui dixit, ꝙ oīm materia erat cōfuſum quid & chaos, &c. Anaxagoras namq; fuit ante Platonē, & Socratem, ut ēt ex pinductis patet Alberti verbis. Rurſus, opinio illa de chaos, ſeu confuſa materia, & indiſtincta ab Ariſtotele Platoni aſſcribitur, ac primo Timei hr̄. Inſuper, quod ait Albertus, eſſe oīm formarū dari a prima cauſa ꝑ creationem, uidetur obſcurè prolatum. Forma namque non habet niſi unum eſſe ſubſtanciale, & actuale: & ſi illud

Dionyſ.

Anaxagoras ante Platonem claruit.

eſſet a Deo immediatè p creationẽ formæ de potẽ
tia materiæ eductæ, eſſent a Deo creatę, atq; ab ipſo
immediatè pductæ. Nẽpè ab illo res verè, ac imme
diatè pducir, ac creat, a quo ſuũ eſſe ſubſtãtiale, &
actuale immediatè p creationẽ ſuſcipit, & ſortitur.

¶Ampliùs, in uerbis phabitis vr̃ Albert⁹ formarũ
inchoationẽ inſinuare, ac tãgere, & illa ſua opinio
multis patet calũnijs, ſeu obiectis, ut alibi hẽt oñdi.

¶Pręterea de qõne ppoſita ſcribit Albertus in' 1.
qõne Scripti ſui ſuper ſm: Dũ quærit de vno princi
pio, q̃rit de principio efficienti, & formali, ſeu exẽ
plari, & finali, de principio inquam vniuerſi eſſe ue
ri, & boni, id eſt, de cauſali principio totius eſſe, &
ueritatis, ac bonitatis oĩm cauſatorũ. Hoc aũt prin-
cipium in prima rerũ pductione non põt hr̃e aliqđ
præiacens, ex quo, & in quo operet, ut in materia:
nec põt uti inſtrõ, nec diſpoſitionibus materiam ip
ſam aptãtibus. In omnibus em̃ principijs quæ præ-
ſupponunt materiam, & inſtrumento, diſpoſitioni-
buſq; utunt, aliquid de ipſo eſſe eſt a materia, & ali
quid ab inſtrõ. Aliquid quoq; a diſpoſitionibus, &
ſic illa principia non ſunt cauſa totius eſſe, & uerita
tis, ac bonitatis, q̃ ſunt in cauſatis. Nec ſunt ſufficiẽ-
tes potentiæ ad producendum in eſſe ſua cauſata.
ſicq; nequeunt eſſe prima principia. Sic ergo loquẽ
do de primo principio, non eſt niſi unũ. Mundus
namq; archetypus in mẽte diuina cõſiſtens, princi-
pium eſt oĩm, quæ ſunt facta, eo ꝙ ſunt in ipſo, ſicut
artificiata in artificis arte. In omnibus aũt gñaliter (Ariſtot.)
uerum eſt, ꝙ una eſt ars, & una ſcientia oppoſitorũ,
ſimilium, & diſsimilium, æqualium, & inæqualium;
quod & maximè uerum eſt in arte prima. cum teſte
Philoſopho 6 Ethico. ars ſit factiuum principium
cum rõne omnium, de quibus eſt ars. Mundus uerò
archetypus, eſt ars prima, & una notitia boni, ac ma
li: boni, per formam idealem: mali, per priuationẽ:
& item rei corporalis, ac ſpũalis, ordinati, & inordi
nati, mobilis, & immobilis, materialis, & immateria
lis, unius quoq;, & multi. Vnde 7. c. de diuinis nomi
nibus ſanctus Dionyſius pteſtatur, ꝙ Deus cogno- (S. Dion.)
ſcit materialia immaterialiter, mobilia immobili-
ter, confuſa inconfuſibiliter in ordine ad vnũ, mul-
ta unitè. Omnium ergo horum Deus artifex prim⁹,
unicum extat principium. Hæc Albertus.

¶Concordat Vdalricus Alberti diſcipulus in Sũ- (Vdalricus)
ma ſua lib. 4. Primum, dicens, principium unum eẽ
ſupra probauimus uia phyſica per rõnẽ primi mo-
toris. Nunc idem probauimus ex rõne principij, qđ
primam cauſam uocamus, Platonis philoſophiam
in hoc Ariſtoteli præferentes. In omni etenim gñe
rerum, in quibus inuenitur medium compoſitum
ex extremis, quorum vtrunque eſt ſubſtantia, & ha
bent rõnes oppoſitas, neceſſe eſt inueniri extrema
ſimplicia: qa compoſitum reſoluit in principia com
ponentia. Præcipue quoq; hoc uerum eſt in quoli-
bet genere cauſæ. In omni quippe gñe cauſarum in
uenitur, quod eſt cauſa, & cauſatum, quod ex mul-
tis uirtutibus extat cõpoſitum, putà cauſantis, &
cauſati. Quæ qñ diuerſæ ſunt, diuerſas important
ſubſtantias, habentes oppoſitas rõnes. Ergo reſolui
tur in id, quod eſt ante ſe, ut cauſans: & in id, quod
eſt poſt ſe, ut cauſatum. Aut ergo in hac reſolutione
contingit uenire in primum cauſans, & in vltimum
cauſatum, aut non: ſi non, infinita erunt media cau-
ſantia cauſata, quod eſt impoſsibile. Eſt ergo in gñe
cauſæ efficientis, aliquid efficiẽs tm̃, quod uocamus
primum principium: & aliquid effectum tm̃, quod
eſt ultimum: & aliquid efficiens, & effectum, quod
eſt medium: & ita in alijs cauſis. Deniq; hoc princi
pium appellatur principium primum. i. ante quod (Quid uocetur primũ principiũ.)
nihil, non ita, quòd ordo ad nihil maneat affirma-
tus, ſed dr̃ principium ſm ordinis rõnem, ſm quod
ipſum ordine prioris nihil habet ante ſe, quod ſe ha
beat ad ſuum eſſe: uel priuatiuè: qm̃ non proceſsit
ex priuatione ſui eſſe: uel negatiuè: qm̃ eſſe ſuum
nunquam potuit negari: uel potentialiter: qm̃ eſſe
ſuum nunquam potuit radicari in aliquo ante ſe. Si
enim ordo maneret affirmatus, tunc nihil eſſet ante
ipſum, & ipſum ex nihilo proceſsiſſet. Vocatur er-
go primum principium ſm ordinis rõnem, ex eo,
quod omnia ſm ordinem reducantur ad ipſum, ip-
ſum ſm eſſe ſuum non reducitur in aliquid ante ſe:
quia ut dicit Boethius, in omni, quod eſt citra pri- (Boethius)
mum, aliud eſt eſſe, & aliud quod eſt: quod aliqui uo
cant, quod eſt, & quo eſt. In primo aũt hæc penitus
idem ſunt. Id namq; quod nihil habet ante ſe, nega-
tiuè aut priuatiuè, aut potentialiter, oportet eẽ ſuũ
non hr̃e ab alio. Sicq; oportet, ꝙ eſſe ſuũ, ſit ipſum,
quod eſt, ſeu quidditas ſua. Si enim differret ab ea,
accideret quidditati, & haberet illud non a ſe. Cũ
ergo quælibet res quidditatem ſuam habeat a ſe for
maliter: qm̃ quidditas rei eſt de intellectu, ac rõne
ipſius: patet, ꝙ primum principium nec ſm quod
eſt, nec ſm eſſe, reducitur in aliud. Porro quæ ſunt
citra primum, a ſe habent, quod ſunt, ut patet per
hoc, ꝙ negatio habet affirmationem cauſam ſui.
Cum enim dr̃, homo non eſt aſinus: cauſa eſt: qm̃
homo eſt homo. Quæ uera eſt, ſiue hõ ſit, ſiue non
ſit, eo quod ibi dicatur, quod eſt de quo eſt. Et ſic,
quod eſt per ſeipſum, refertur ad ſeipſum, & non p
aliud, quod influat ſuper ipſum. Patet igitur, ꝙ oẽ,
quod eſt, habet a ſeipſo, quod eſt. Eſſe autem ſuum
neceſſariò habeat ab aliò, cũ ſit ex nihilo: Ex quo ſe
quit, quod poſsibile fuit ad eſſe, & ad non eſſe: & ta
le eſſe, differt ab eo, quod eſt: & quod eſſe ſuum nõ
eſt ei ſubſtantiale, ſed accidentale, ſm quod accidẽ
tale uocatur oẽ, quod non conuenit alicui per ſe,
id eſt, ſm quod ipſum, ſed per accidens, id eſt, ab
alio. Cumq; omne per accidens reducatur ad p ſe,
omnia, ſm eſſe ſuum reducuntur ad primum princi
pium tanquam ad cauſam. Hæc Vdalricus.

¶At uerò dicta Petri de Tarantaſia, de hac qõne, (Tarãtaſi⁹.)
in præinductis uerbis Thomæ continentur.

¶Similiter dicta Richardi de Media uilla, qui ad- (Richard.)
dit: Si eſſent duo principia creaturarum, quorum
unum non eſſet ab alio, quodlibet illorum eſſet ne-
ceſſe eſſe per ſeipſum: quoniam eſſe nullius illorũ
dependeret ab alio. Sicq; illorum quodlibet ſum-
mè eſſet, & ita quodlibet illorum eſſet uerus Deus.
Probatum autem eſt in 1. libro impoſsibile, eſſe plu
res, aut duos ueros Deos.

¶Concordat Aegidius, qui iſta prolixè declarat. (Aegidius.)

¶Antiſiodorenſis, quoque epiſcopus, dñs Guli- (Antiſiod.)
elmus, in Summa ſua libro ſecundo diffuse tractat
de malo, oſtendens, quod non ſit aliquid oppoſitũ,
ut Manichæus confinxit, & allegat Auguſtinum in (Auguſt.)
libro contra epiſtolam fundamenti dicentem: Ideo
deceptus eſt Manichæus: quoniam priùs uoluit ſci-
re unde ſit malum, quam quid ſit malum. Si enim
ſciuiſſet, quod malum nihil eſt, nunquam aliquod
ens poſuiſſet principium mali.

¶Denique Hanibal: Omnis, inquit, res cuius (Hannibal.)
eſſentia non eſt ſuum eſſe, habet eſſe ſuum ab alio
ſibi influxum: quia ſi eſſe rei eſt præter eſſentiam
eius, oportet, quòd ei coniungatur per aliquam
cauſam. Quæ quidem eſſe non poteſt ipſa rei eſſen-
tia, ſicut ſubiectum cauſa eſt accidẽtis: qm̃ nihil po
teſt eſſe cauſa alicuius, niſi per hoc, quod eẽ habet.

Vnde

Vnde relinquitur, quòd cuiuſlibet rei, quæ non eſt ſuum eſſe: ſit cauſa eſſendi aliquid ſeparatum ab eo. Nulla demum res poteſt eſſe, cuius eſſentia ſit ſuum eſſe, niſi una tantum: quoniam huius rei eſſe, non additur alicui, per quod diuidatur, vel contrahatur: ſicut non poſſet eſſe niſi una albedo ſeparata, ſeu per ſe ſubſiſtens. Relinquitur ergo, quòd non poteſt eſſe niſi unū increatū, & p cōſequēs in ipſum ſicut in cauſam, oportet res alias oēs reduci. Hæc Hanibal.

¶ Cuius reſponſio procedit ſecundum viam dicentiū, quòd eſſe, & eēntia in creaturis realiter differunt. Vñ, & hanc ratonē etiā Auicenna in ſua metaphyſica tangit, Thō. quoque, Aegidius, & Petrus.

Gulielmus.

¶ Præterea contra prætactam Manichæorū perfidiam dominus Gulielmus Parhiſienſis epiſcopus in primo uolumine ſuo de vniuerſo, pleniſſimè ſcribit. Hic, inquiens, error cœpit in Perſide, & auctor eius dictus eſt Manis, cuius ſequaces a Chriſtianis vocati ſunt Manichæi. Sed, & ipſe Manis, frequēter vocatur Manichæus. Fuitq; error iſte, & adhuc eſt non ſolum pernicioſiſſimus, ſed etiam peſtilentiſſimus. Quapropter ipſum etiam igne, & gladio perſequi, & exterminare plebs Chriſtiana non ceſſat. Decepit autem hic error præſertim vulgares intelligentiæ paruæ, & exercitationis permodicæ. Præfatus ergo ſeductor, atque falſiloquus, poſuit duo principia, duoſque Deos: quorum unum uocauit Deum lucis, quem dixit eſſe benignum. alterum uero Deum tenebrarum, quem dixit malignum.

Manis Manichæus cuius error peſſimus a chriſtianis igne & gladio perſequendus.

¶ Conformiter poſuit duo uniuerſa, duoq; regna, videlicet regnum lucis, & regnum tenebrarū. Duas quoque gentes, quas iuxta nominationes iam tactas nominauit gentem lucis, & gentem tenebrarum. Sed & ſubſtantias nobiles diuiſit iuxta hunc modum, & quas Græci uocant eudæmones, Latini vero angelos bonos, dixit a Deo bono, principe lucis, eſſe creatos, & eſſe ipſius miniſtros. Quas autem Græci uocant cacodæmones, Latini angelos malos, atque diabolos, poſuit creatos à principe tenebrarum Deo maligno, & eius eſſe miniſtros, ad omnia mala promptiſſimos. Poſuitq; contrarietatem inter hos principes, non ſolum perpetuam, ſed & æternam: & inter regna, ac gentes eorum: imò, & alia innumerabilia deliramenta confinxit. Dico ergo, quia cum erronei iſti ponant duo principia, & illa eſſe contraria, & coæqualia, ac coæterna, coguntur fateri utrunque eſſe neceſſe eſſe, ideò ſimplex in vltimitate, ſeu fine ſimplicitatis. Si enim alterum eorum eſſet compoſitum: haberet partes, nec eſſet primum principium, cum haberet partes ſe priores, & dependeret ex illis, nec eēt neceſſe eſſe.

¶ Proſequitur autem hic doctor diſputationem ſuam multum prolixè, & virtus rationum ſuarum competenter præhabita eſt. ideò breuitati ſtudens pertranſeo. Nam, & Thoma in Summa ſua de malo, contra inſaniam illam pleniſſimè ſcribit. Iamq; hæreſis illa (Deo laus) vndique eſt extincta, quæ, & facillimè poteſt confundi. Si enim Deus ille tenebrarum eſt tantæ potentiæ, vt à Deo lucis nequeat ſeparari, & intellectuales creauit ſubſtantias, habet in ſe notitiam ueritatis, & ſapientiam, uitam eſſentiam, poteſtatem, perfectionem. Notitia ueritatis, ſapientia, vita, eſſe, ſapere, poſſe, poteſtas, perfectio, ſunt quædam bonitates ſecundum ſe, & appetibiles ſunt. Non ergo ſunt puræ malitiæ, nec Deus illè eſſentialiter malus eſt. Denique, teſte præfato doctore, intantum deſipiunt Manichæi, vt Deum tenebrarum dicant eſſe corporeum, totumq; regnum eius eſſe tenebroſum tenebroſitate etiā corporali, & ipſum cum gente ſua habitare in terra tenebroſa infinita, & infinita caligine cooperta, atq; in igne teterrimo. Manifeſtum eſt autem, quod ſecundum hoc non poterit dici ſimplex, nec neceſſe eſſe: imò hæc omnia Ariſtotele, & melioribus philoſophis ſatis ſunt improbata, videlicet nullum corpus poſſe infinitū conſiſtere nec intellectuales ſubſtantias eſſe corporeas, nec infinitam virtutem in corpore eſſe finito. Et breuiter ut ſanctus Leo recitat Papa: Prodigioſus ille figulus mendaciorum, inexplicabilium falſitatum monſtra contexuit.

Manicheorum error facilē cōfundi pōt.

Nullū corpus poteſt infinitum cōſiſtere.

Leo Papa.

¶ Præterea in Summa virtutum, & vitiorum tractatu de fide, deliramenta Manichæorum diffuſiùs exprimuntur, atque clariſſimè reprobantur. Dixit itaque Manichæus Deum tenebrarum corporalia, & corruptibilia produxiſſe, & ipſum fuiſſe Deum legis, ac prophetarū: Deum verò lucis, intellectuales, & ſpirituales produxiſſe ſubſtantias: ipſumque eſſe Deum euangelicæ legis; & ipſum ante formationem huius ſenſibilis mūdi, bellum geſſiſſe contra Deum, ac principem tenebrarum, atq; intantū præualuiſſe, quod de corporali materia a principe tenebrarum creata, fecit cælos, ac cœleſtia corpora, tanquam muros, & fortalitia in munimine regni ſui, aduerſus impugnationes principis tenebrarum, admiſcens corporibus illis cæleſtibus lucem viſibilē pro decore. Inſuper dixit ſtolidiſſimus Manichæus in quolibet homine eſſe animas duas, vnā naturaliter malam, nec ad virtutes flexibilē, à Deo tenebrarū creatam, & miſſam, ad omnia mala, quæ fiunt ab homine, operantem: aliam verò animam, bonam de ſubſtantia boni Dei productam, & iugiter virtuoſam: quam dixit à principe lucis miſſam in corpus, ad reprimendum, & temperandum malā animæ naturaliter malæ, ita quod Deus lucis videns quanta labes, ac uaſtitas ſuo regno immineret, niſi animas bonas corporibus, immitteret, ad temperandum tyrannidem, atque facinora, ipſaſq; animas bonas ex commixtione cum animabus malis, aliqualiter inquinari, ligari, & retardari a reditu ad regionem, ac populum lucis; & ob hoc liberatore indiguiſſe: ideoq; Chriſtum veniſſe, nō verè in carne, ſed in ſimilitudine, ac phantaſmate carnis, ad reducendum animas bonas ad luminis regionem. Alia multa, uana, ſtulta, & friuola, imò ridiculoſa, inſipientiſſimus Manichæus, ac eius ſequaces finxerunt. Sed, & turpia quædam, ac prorſus ſacrilega in ſuis ſacris exercuerunt: cōtra quæ omnia doctores catholici, potiſſimè beatiſſimus Auguſtinus, q longo tempore fuit perfidia Manichæi ſeductus, ſcripſerunt. Ipſeq; Auguſtinus in pluribus locis, videlicet in libro contra Fauſtum quendam epiſcopum Manichæorum, atq; in libro contra Fortunatum Manichæorum presbyterum, in libro quoque de duabus animabus, & in libro contra epiſtolam fundamenti, & alibi. Legitur in vita ſancti Thomæ de Aquino, quod inuitatus à ſancto, ac piſſimo rege Franciæ Ludouico ad prandiū, in ipſo conuiuio ſpeculationi ſuæ intentus, venit ad raptum. Tādem, reuerſus ad ſe, ſumpto in manu cultello ſuper menſam percutiens: Modo, inquit, concluſum eſt contra Manichæum. Tuncque Prior ſecum ad menſam ſedens, traxit eum cum cappa, dicens: Frater, attende te eſſe in menſa regis. Mox Thomas exteriora aduertens, humili capitis inclinatione petijt ſibi a' rege ignoſci. Rex autem delectatus in his, iuſſit notarium aduocari, ad ſcribendum, quæ tantus doctor in illa eleuatione conſiderauit.

Errores Manichæi.

Quibus in locis Aug. maxime Manicheorum hæreſim inſequitur.

Nota de S. Thom.

¶ Nunc obiecta in principio q̄ſtionis inducta, ſoluenda

uenda ſunt, q ex præhabitis multipliciter, atq; faciliter queunt diſſolui. Nempè ad primũ dici poteſt, q etiã inter mala eſt maximũ malum, ſed non vt poſuit Manichęus. Cum.n. duplex ſit malum, videlicet

Duplex malum.

culpæ, & pœnæ, inter mala culpæ eſt maximũ malũ .i. grauiſsimum vitiũ, ex quo & cætera oriuntur eo modo, quo vnũ peccatũ ex alio naſci, ac procedere perhibetur, nõ quaſi ex cauſa poſitiua, & effectiua, ſed diſpoſitiuè, aut cõcomitanter, ſeu demeritoriè, vel alijs cõſimilibus modis. Sic equidẽ amor priuatus fertur omniũ vitiorũ origo, ſuperbia quoq;: ſed & odium Dei, grauiſsimũ, & maximum malum eſt. Deniq; inter mala pœnę, pœna ignis infernalis dr̃ maxima, ſeu aliud quodcunq; tormentum inferni.

Thom. in Scripto. Ad 1. Quemadmodũ ſummum malum cõtrarietur ſũmo bono. Philoſop.

¶Thomas verò in ſcripto r̃ſidet, quod ſummum malũ non contrariatur ſummo bono ſm̃ rem, ſed ſolum ſm̃ vocem. Primò, qm̃ ſummum malum eſſe non põt, qm̃ nihil eſt eſſentialiter malum, cũ ens, & bonũ, vnum, & verum, conuertibilia ſint: nec aliquid ſit adeo malũ, quin in ipſo ſit aliquid boni ad minus eſſe. Propter quod philoſophus 4. aſſerit Ethicorũ: Si eſſet malum ita perfectũ, q proueniret ex omnium corruptione circunſtantiarũ, non ſuſtineret

Ad 2.

ſeipſum. Secundò, qm̃ ſummo bono quod nullo mõ põt auferri nec minui, nihil opponitur priuati-

Ad 1.

uè, neq; contrariè. Vnde nec particulare malũ opponitur ſummo bono directè, ſed particulari bono, quod per ipſum priuatur. Et dico aliqd directè opponi alteri, quando opponit̃ ei ſecundum quod huiuſmodi, ſicut albedo manus nigredini manus, nigredini aũt parietis opponitur indirectè, utpotè non inquantũ eſt albedo iſtius, aut nigredo illius, ſed inq̃tum albedo, & nigredo. Cumq; adijcitur, q in omni genere primũ & maximum eſt cauſa ſequẽtium, verũ eſt in poſitiuis, quibus põt competere ra-

Ad 2.

tio, & efficientia cauſæ. ¶Ad ſecundũ dicendum, q animalia oĩa illa aliquid bonitatis, entitatis, decoris

S. Diony.

& vtilitatis participant, prout diuinus Dionyſius conteſtat̃, & ſpectant ad ordinẽ, ac pulchritudinem vniuerſi, & quãuis vnum alteri ſit nociuũ, non tamen omnibus neq; ſimpliciter. ¶Inſuper ad moralẽ inſtructionem, ad virtuoſam exercitationem, ad multiplicẽ conſiderationem, ad incutiendum ſalubrem timorẽ, ad prouocandum gratiarũ actionem, animalia huiuſmodi cõferunt, ſicut & experientia

Ad 3.

docet. ¶Per quod patet ſolutio tertij. Talis namq; contrarietas ordinẽ rerum naturalẽ, & complexionũ diuerſitatem cõſequitur: nec ſimpliciter, ac vniuerſaliter, ſed quãtum ad quid, & particulariter eſt nociua. Sapientia etiã creatoris ordinauit inferiora, ac minora, in vſum & pabulũ ſuperiorum. ¶Ad

Ad 4.

quartũ, q auctoritas illa verificatur de his, q̃ verè, ac propriè extant contraria, & habẽt fieri circa idẽ. Sic aũt ut patuit, nihil contrariatur bono altiſsimo,

Ad 5.

nec ſummũ malum dicit, quid poſitiuũ. ¶Ad quintum r̃ndet Albertus: Error Manichęorum ex ignorãtia venit. Putabant.n. q ſicut bonum eſt, quod venit à bono, atq; plantatũ eſt in forma boni, à quo eſt, ita malũ ſit, quod eſt à malo, & plantatũ in forma mali, à quo eſt, quod reprobatũ eſt alibi: qm̃ malũ non eſt in forma mali, & malitia non eſt forma.

Dionyſius diuinus c. 4. de diuinis nominibus.

Ait namq; ſanctus Dionyſius 4. capitulo de diuinis noĩbus, q malum non eſt, quid exiſtens, nec aliqd in exiſtentibus. Ideo nõ eſt forma, ſed defectus boni, & pulchri ſm̃ formam. Hinc illud, in quo eſt malũ, malo non formatur, ſed deformatur, ac priuat̃ modo, ſpecie, & ordine in eſſe, & forma veri, & boni. Propter quod nõ põt habere principium directè & perfectè efficiens, ſed deficiens, ut aſſerit Aug. & hoc eſt liberũ arbitrium hoĩs, aut angeli, à ſummo bono defluxũ. Quod verò ait philoſophus, q bonũ, & malũ non ſunt in genere, intelligit, q nõ ſunt in

Bonauen. malũ quemadmodum nõ ſunt in genere.

gñe vno tm̃, ſecundũ quod vna coordinatio prædicabiliũ conſtituit vnum genus. Imò ſunt in oĩ gñe, ita q bonũ in gñe ſubſtantiæ eſt ſubſtãtia, & in quãtitate q̃titas, & in qualitate qualitas. ſicq; de alijs. Malũ aũt in omni gñe eſt ut priuatio boni. Quẽadmodum etiã ens ſm̃ formã, & actum. atq; priuatio entis ſm̃ formã, & actum, non reducunt̃ in diuerſa principia agentia in natura, ſed in vnũ agens, & in in alterũ deficiens: ſic bonum, & malum reduci nequeunt in diuerſa actiua principia, ſed in vnũ agẽs, & in alterũ ab illo deficiens. Cauſa aũt deficiens, in

Aug. in 83. queſt. lib.

nullo põt eſſe primũ principium. Hinc in libro 83. q. loquitur Augu. Omne, quod deficit ab eo, quod eſt eſſe, deficit, & tendit in non eſſe. Hæc Albertus.

¶Dictum eſt quoq;, q malum priuatiuè ſumptũ, nõ eſt propriè genus, ſed reductiuè in gñe. ¶Ad ſex-

Ad 6.

tum, q oĩs creatura aliquid diuinę perfectionis participat, nõ tamen oĩa, ſed eandẽ noĩationem, rationem, & menſurã. Deus verò oĩa idealiter, & exẽplariter operatur, & q̃dam ab ipſo intelligentiã ſortiũ-

Ad 7.

tur, q̃dã eſſe tm̃, quædã eſſe, viuere, & ſentire. ¶Ad ſeptimũ, q Deus cuncta produxit ut eſſent, & cõſeruat ea in eſſe, ſecundũ capacitatẽ, & diſpoſitionem ipſorũ. De neceſſarijs quoq; prouidet eis, nec directè intẽdit deſtructionẽ, & corruptionem eorũ, ſed indirectè, & quaſi per accidens, inq̃tũ ad vnius generationẽ, conſeruationẽ, & pabulũ, ſequit̃ ſiue requirit̃ alterius corruptio, atq; deſtructio, ſicut ad cibationẽ vnius aĩalis, ſequitur mors cuiuſdã alte-

Sapien. 1.

rius. Ideo ſcriptũ eſt in li. Sap. Deus mortẽ nõ fecit, nec lętatur in perditione viuorum. Creauit.n. vt eſſent oĩa, & ſanabiles fecit nationes orbis terrarum.

Damaſce.

¶Præterea Damaſ. 1. c. 5. cõpendioſè demõſtrat, impoſsibile eſſe plures cõſiſtere Deos, nec mundũ poſſe perſiſtere, niſi regat̃ ab vno ſummo principio. Quod ſi pugna, & contrarietas eſſet inter rectores, diſſolueret̃. Libro itẽ 2. teſtat̃, q malum ſit priuatio boni, & tenebræ priuatio luminis. Quas rõnes Ale-

Alexand. Bonauen.

xander proſequitur clarius. Quemadmodũ etiã Bonauentura oſtendit, Magna, & rudis fuit imperitia Manichæi, ſic arguentis: Oppoſitorũ, & contrariorũ oppoſitæ, atq; cõtrariæ ſunt cauſæ. Quod de cauſis intrinſecis, non extrinſecis verificatur. Alioquin aliud eſſet primũ cauſale principiũ calidi, aliud frigidi. Veruntamen dici põt, q Deus vnumquodque propria condidit rõne. ſicq; diuerſorũ, & oppoſitorũ idealis in Deo rõnes, exẽplaresq; cauſæ diſtinctæ ſunt. Nihilominus ab eodẽ libero arbitrio põt eſſe bonum virtutis, inquantũ participat aliquid diuinæ perfectionis: & malum culpæ, inquantũ diſtat à creatore, & ex nihilo eſt hac imperfectum, vertibile, atq; mutabile in ſeipſo, niſi per dona gratiæ, ac

Iob 5.

gloriæ adiuuetur, ac cõfirmetur. Vnde in li. Iob habetur: Ecce qui ſeruiunt ei, nõ ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem. quanto magis hi, qui habitant domos luteas, conſumentur velut à tinea? Itaq; cum Deus ſit cauſa voluntariè, ac liberè operans, ac totum ordinem rerum inſtituens, poteſt cõtrariorum, & oppoſitorum eſſe cauſale principiũ: ſicut, & idem pictor, pulchræ, ac fœdæ imaginis cauſa eſt: imò pulcher pictor, frequenter turpem facit imaginem, & turpis pictor formoſam. Non enim oportet, imò neque poſsibile eſt effectum ſuæ cauſæ in omnibus conformari. Imò omne creatum quantumcunque perfectum, neceſſariò occumbit, ac deficit infinitè ab excellentia creatoris.

QVAE-

QVAESTIO II.

Argu. 1. SEcundò quæritur, *An omnia profluxerunt à Deo per creationem*. ¶ Videtur quòd non, quia com-
mune eſt apud philoſophos dictum, ex nihilo nihil
2 fieri. Secundò, quoniam quod fit, fuit in potẽtia an-
tequam fieret: & illa potentia fuit paſsiua, & funda-
batur in aliquo puta in materiali principio, ſicq; ex
3 illo eſt orta productio. Tertiò, in permanentibus fie
ri eſt uia ad factum eſſe, atque præcedit illud. ſed
quod creatur, fit: ergo antequã creatum eſt fieri il-
lud, in aliquo ſubiectatur, non ergo ex nihilo pro-
4 ducitur. Quartò, ſi creatio eſt aliquid: aut eſt crea-
tor, aut creatura: non creator, quia non denomina
ret formaliter creaturã: nec creatura, quia ſic crea-
retur, & creationis eſſet creatio, cum tamen ſecun-
Philoſophus. dum philoſophum 5. Phyſicorum, Generationis
non ſit generatio, nec mutationis mutatio.

In oppoſitum. ¶ In oppoſitum eſt ſcriptura, & illud libri Cauſa
rum: Prima rerum creaturarum eſt eſſe.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Creationem eſſe,
Thom. in Scripto. non tantum fides tenet., ſed ratio quoque demon-
ſtrat. Omne namque imperfectum in aliquo gene-
re, manat ab eo, in quo natura generis illius reperi-
tur perfectè. Cumq; omnia circa primum ſint entia
imperfecta, & ipſum eſſe participent, oportet totũ,
quod ſunt, & habent, a primo, & perfecto eſſe ori-
ginaliter oriatur, quod eſt creari. Creare enim eſt
Ad creationis rõnem duo pertinent. in eſſe producere ſecundum totam ſuam ſubſtan-
tiam. Deniq; ad rationem creationis pertinẽt duo.
Primum ẽ, quod nihil præſupponit in re, quæ crea-
1 ri dicitur: & in hoc ab alijs mutationibus differt. Ge
neratio namque præſupponit materiam, quæ nõ ge-
neratur, ſed per generationem completur, tranſmu
tata, & actuata per formam ſubſtantialem. In reli-
quis vero mutationibus præſupponitur ſubiectum:
quod eſt ens completum. Hinc cauſalitas, ac alte-
rans non ſe extendit ad omne id, quod reperitur in
re, ſed ad formam, quæ de potentia in actum educi
2 tur. Secundum eſt, vt in re, quæ creatur, non eſſe
præcedat eſſe, non prioritate durationis, aut tem-
poris, ita vt res priùs non fuerit, ſed prioritate na-
turæ: ſic quod rem creatam, ſi ſibi relinquatur,
conſequatur non eſſe, quoniam eſſe non habet, niſi
ex influentia cauſæ ſuperioris. Priùs etenim vnicui
que naturaliter conuenit, quod non conuenit ei ex
aliquo, quàm quod cõuenit ei ex aliquo: & per hoc
differunt creatio à generatione æterna, in qua non
eſſe non præcedit eſſe: nec dici poteſt, quod filius
Dei ſi ſibi relinquatur, non habeat eſſe, cum à patre
ſuſcipiat idem ipſum eſſe, quod patris eſt: quod eſt
eſſe abſolutum, non dependens ab aliquo. Itaq; ſe-
cundum hæc duo creatio dicitur eſſe ex nihilo: tũ,
ita quod negatio neget ordinem creationis impor
tatum per præpoſitionem ex, ad aliquid præexiſtẽs,
vt dicatur eſſe ex nihilo, quia non eſt ex aliquo præ
exiſtenti: tum, ita, ꝙ remaneat ordo creationis ad
nihil præexiſtens natura affirmatus, vt dicatur crea
tio eſſe ex nihilo, quoniam res creata naturaliter
priùs habet non eſſe, quam eſſe. Et ſi hæc duo ſuffi-
ciant ad rationem creationis, poteſt creatio demõ-
ſtrari. ſicq; eam quidã philoſophi poſuerunt. Si ve-
ro dicatur ternũ exigi, vt ſ. non eſſe duratione præ
cedat eſſe, demonſtrari nõ valet: nec à philoſophis
conceditur, ſed fide tenetur. Hæc Thomas in Scripto.

Idem in Summa. ¶ Porro in prima parte Summæ, quæſtione 45.
Non ſolum, inquit, conſiderare oportet emanatio-
nem particularis entis ab ente particulari, ſed ema-
nationem quoque totius entis à cauſa vniuerſali,
quæ Deus eſt: quam emanationem, creationis no-
mine deſignamus. Quod autem ſecundum emana-
tionem particularem procedit, non præſupponitur
emanationi: ſicut dum homo generatur, priùs non
fuit homo, ſed homo fit ex non homine, & album
ex non albo. Similiter, quòd procedit ſecundum
emanationem uniuerſalem, non præſupponitur
emanationi huiuſmodi. Vnde ſi conſideremus ema
nationem totius entis vniuerſalem à primo princi-
pio, impoſsibile eſt, quod aliquid ei præſupponā-
tur. Idem verò eſt, nihilum, & nullum ens. Hinc ſi-
cut generatio hominis eſt ex non ente, quod eſt nõ
homo: ita creatio, quæ eſt emanatio totius eſſe, eſt
ex non ente, quod eſt nihil. Hæc in Summa.

¶ Præterea de hac re ſubtiliùs, atq; diffuſiùs ſcri- Idẽ in Sũma cõtra gentiles.
bit in Summa contra gentiles libro ſecundo per di
uerſa capitula: Omne, inquiens, quòd alicui conue
nit non ſecundum quod ipſum, per aliquam cau-
ſam conuenit ei. quod enim cauſam non habet, pri
mum, & immediatum conſiſtit. Idcirco oportet, vt
ſit per ſe, & ſecundum quod ipſum. Impoſsibile au
tem eſt aliquid conuenire duobus, & utrique ſecun
dum quod ipſum: quod namque aliquo dicitur ſe-
cundum quod ipſum, non illud excedit, ſicut eſſe
rationale, ſiue riſibile, non excedit hominem. Im-
poſsibile ergo eſt aliquid de duobus prædicari, ita
quod de neutro per cauſam dicatur: ſed oportet,
aut unum eſſe alterius cauſam, ſicut ignis eſt cauſa
caloris mixto, aut quod aliud tertium ſit cauſa vtri
que. quemadmodum duabus candelis ignis eſt cau-
ſa lucendi. Eſſe autem dicitur de omni, quod eſt: im
poſsibile igitur eſt, eſſe aliqua duo, quorum neutrũ
habeat cauſam eſſendi. Ab illo ergo, cui nihil eſt cau
ſa eſſendi, neceſſe eſt eſſe omne, quod qualitercun-
que eſt. Præterea, ſi dicatur ens non prædicari de
cunctis uniuocè, nihilominus prædicta conclu-
ſio ſequitur Non enim de multis æquiuocè dicitur
ſed per analogiam. ſicq; neceſſe eſt fieri reductio-
nem ad unum. Inſuper, quod alicui conuenit ex ſua
natura, non ex aliqua cauſa, non poteſt in eo eſſe
minoratum, neq; deficiens. Si enim naturæ aliquid
eſſentiale ſubtrahatur, ſiue addatur, non manet ipſa
natura, ſicut in numeris patet. Itaque ſi natura intẽ
gra permanente, aliquid minoratum inueniatur in
ea, id non dependet ſimpliciter ex illa natura: ſed
ex aliqua alia cauſa, per cuius remotionem minora
tur. Quod igitur uni conuenit minus, quàm alteri,
non conuenit ei ex ſua natura tantum, ſed ex ali-
qua cauſa. Illud ergo eſt cauſa omnium in aliquo
genere, cui maxime competit illius prædicatio ge-
neris: ſicut quod maximè calidum eſt, eſt cauſa ca-
loris in alijs. Deo autem potiſsimè, ac perfectiſsimè Deo perfectiſsimè competit eſſe.
competit eſſe. Idcirco eſt alijs oĩbus cauſa eſſendi.

¶ Amplius, ſecundum ordinem effectuum opor
tet ordinem eſſe cauſarum: quia effectus ſuis pro-
portionati ſunt cauſis. Cumq; eſſe uniuerſis effecti-
bus ſit commune, oportet ipſum reduci in primam
cauſam. Quemadmodum enim effectus proprij re-
ducuntur in proprias cauſas, ita quod effectibus
proprijs eſt commune, oportet reduci in cauſam
communem. Rurſus, quòd per eſſentiam dicitur,
cauſa eſt omnium, quæ per participationem dicun
tur. Solus autem Deus eſt ens per eſſentiam. Hæc
ibi. Vbi, & iſtud multipliciter comprobatur. Verum
breuitati ſtudens, abbreuio.

¶ Concordat Petrus: Triplex, dicens, eſt modus Petrus concordat Thomæ.
productionis alicuius ex aliquo, ſ. aut de ſua natura
aut de aliena, aut de nulla. Primus, eſt gñatio: ſecun
dus, factio: tertius, creatio. Cumq; oĩs actus nobilis
includatur in omnipotentia, oportet hos tres actu
omni-

omnipotenti Deo aſcribere. Omnipotentię quippe eſt totum effectũ producere ſine alterius indigentia cauſę. ¶Porro, quod dr̃ de nihilo, tripliciter põt exponi. Primò, ut deſignet cauſam materialẽ; ſicut cultellus factus fert de ferro. Secundò, cauſam efficiẽtẽ, quemadmodũ opus eſt de artifice. & his modis de nihilo nihil fieri põt. Tertiò, ut dicat rationẽ ordinis tantum, & hoc dupliciter. Primò, ut dicat ordinẽ naturę duntaxat, ſicut de informi materia fit formata. Secundò, ut dicat & ordinem durationis, vt de mane fit meridies.

Philoſop.

Primò modo dicunt philoſophi mundum creatum, quamuis ęternum: quĩ totum ſuum eſſe a Deo ſortitus eſt.

Theologi.

Secundò modo dicũt theologi mundum a Deo creatum. Amplius, nobilior, atq; potentior eſt cauſa ſibi ſufficiens ad totum effectum cauſandũ, q̃ non ſufficiens ad hoc. Cauſa prima potentiſsima, ac nobiliſsima eſt totũ, ergo producit. Hęc Petrus. Idem Richardus.

Bonauent.

Quam ob rẽ res mũdanæ habuerunt principiũ ꝑductiuũ.

¶Bonauentura demum hic loquitur: Secundum theologos, atq; philoſophos, omnes res mundanæ habuerunt principium ꝑductiuũ, tum propter rerum varietatem, tum propter earum mutabilitatẽ, tum pp̃ rerum ordinem, tum pp̃ earum imperfectionem. Multitudo namq; ortum habet ab vnitate, & motus, ac mutabile ab immutabili. Ordo quoq; ad primum, & imperfectum ad perfectum originaliter, ac ultimate reducitur. ¶Deniq; quod non eſt ab alio, eſt a ſe ipſo: & tale non indiget alio vt fiẽ, ſed omne intrinſecum principium indiget alio ad hoc, quod ſit: qm̃ forma eget materia, & econtra: Vtrunq; ergo a Deo eſt. Ruſus, efficiens, & finis, ſunt cauſæ correlariæ, vt 2. metaph. dr̃. Ergo, quod non eſt ab alio, non eſt ad aliud. Sed omnia ſunt ad aliud ſm omne, quod ſunt: quia ſm omne, quod ſunt, appetunt bonum, & ſtatus non eſt niſi in ſummo bono. Et quod ratio iſta exiſtat idonea, ſic probatur: Bonum, & ens conuertuntur, ergo quod ſeipſo eſt ens, ſeipſo eſt bonum ens: quod autem ſeipſo eſt propter aliquid aliud. ergo, quod nõ eſt ab alio, non eſt propter aliud. Cum ergo mundana omnia, imò omnia, quæ ſunt citra Deum, ſecundum ſe tota ſint propter aliud, conſtat, quod ſint ab alio. Hæc Bonauentura.

Albertus.

¶At verò Albertus: In huius, ait, quæſtionis ſolutione laborat Magiſter, dicendo, q̃ verba hæc facere, & creare, de Deo, & creaturis dici nequeunt ſm rationem eandem: quia cũ dicimus Deum aliquid facere, non aliquem in operando motum intelligimus ei in eſſe, nec aliquam in laborando paſsionẽ, ꝑut nobis ſolet accidere: ſed eius æternę voluntatis aliquem nouum ſignificamus effectũ, hoc eſt, ęterna eius voluntate aliquid nouiter exiſtere. eſtq; iſta

Auguſt. Strabus. Gen. 1.

ſolutio bona, ac ſumpta ex verbis Augu. & Strabi ſup illud Geneſ: In principio creauit Deus cœlum, & terram. Creatio quippè actiua nõ eſt aliquid medium inter creantem, & creatum: quia creatum obedienter ſe habet ad creatoris voluntatem, ſiue accipiatur in potentia creatoris, ſiue in eſſe ſm quod actum eſt. Nec aliter verum eſſet illud Apoſtoli ad

Rom. 4.

Romanos: Deus vocat ea, q̃ non ſunt tanquam ſint. Hinc creatio eſt exitus in eſſe, qđ ſit ex nihilo, & eſt ꝓpriè actio primi principij. Sed hæc actio de ipſo non dr̃, ſicut dicitur actio de creaturis, in quibus tẽporalem motum ſignificat: quia in eis agẽs, vt agẽs, non comparatur ad patiens, niſi per influxum actus, ac veritatis in patiens. In Deo autem nõ deſignat aliquid actus, & virtutis influi patienti, ſed, quod ad imperium voluntatis diuinæ totum creatum ſecundum id, quod eſt, & ſecundum eſſe ſuũ, uocetur ad eſſe ex nihilo ſine motu agentis. Hęc Albertus.

Vdalricus

¶Hinc Vdalricus in Summa ſua li. 4. Actus proprius Dei, eſt creare, quod eſt ex nihilo facere; vt aſſerit Damaſcenus libro primo. & ſumitur ibi facere pro actione artificiali, ſicut ſumit philoſophus

Damaſce. Philoſop.

7. Ethicorũ, diſtinguendo factibilia contra agibilia. Attribuitur quoq; hoc facere Deo per excellentiã, quemadmodum cætera, quæ Deo, & creaturis communia ſunt, omni videlicet imperfectione excluſa. Deus quippè ſola voluntate ex non ente de eſſe entia deduxit: ſicq; inquantum per ſuam ſcientiã operatiuam, ſeu practicã eſt vniuerſorum principium, ſic actio ſua eſt factio. Cumq; dicitur ex nihilo, præpoſitio, ex, nõ tenetur cauſaliter: quoniam nihil nullius eſt cauſa, ſed ordinaliter.

Actiua creatio tria includit.

Hinc actiua creatio tria includit, ſecundum quę omnis effectus cauſat a Deo: puta potentiã Dei, quæ ſemp in actu eſt in ſe ipſa, & ſcientiam ſemper ſe eodem modo habentẽ, ac voluntatem quæ inuariabiliter ſtat in hoc, quòd hęc, aut illa res procedat in actũ non ab ęterno, ſed tempore opportuno, ſecundum diſpoſitionem, ac rationem diuinæ ſcientiæ. Connotat autem nomen creationis iſtius effectum in creatura: idcirco Deo nõ conuenit ab ęterno. Inſuper ſuper iſta fundatur, atq; conſequitur quædam relatio, qua Deus nominatur creator, & ad creaturam refertur, imò creatura magis ad ipſum: quoniam eſt relatio rationis dũtaxat. Ideo quidam dicunt creationem non dicere actionem, ſed relationem, intelligentes hoc de actione, quæ diuerſa eſt ab agente. Conuenit itaq; Deo creare, cum ei ſolum conueniat cauſare alio nullo cauſante, ita, quòd nihil præexigit, nil ſupponit, qđ per ſe influat in eius effectum.

Auerrois mẽtiri cõuincitur.

Mentitur ergo Auerrois, qui ſuper octauum phyſicorum affirmat non derogare diuinæ potentiæ, ſi dicatur non poſſe illud, quod non poteſt fieri, ideſt, creare: quia communis conceptio animi eſt, qua cuncti conſenſerunt philoſophi, ex nihilo nihil fieri. Ipſe namque ęquiuocat fieri, quod uno modo dicit naturalem mutationem, vt eſt generatio: & ſic vera conceptio illa. Alio modo dicit productionẽ ipſius eſſe poſt non eſſe, per ſimplicem primi principij actionẽ ſine præſuppoſitione cuiuſcunque alterius cauſæ: & ita derogaret diuinę potentię, non poſſe creare: quoniam ſequeretur ipſam non eſſe primam uirtutem: quia in quolibet genere cauſę primum cauſat ſine alijs, non econtra.

¶Præterea quamuis actiua creatio dicat tria: paſſiua tamen creatio non dicit niſi duo uidelicet effectũ creationis actiuæ, & relationem fondatam ſup exitum illum in eſſe: non autem dicit paſsiuam potentiam correſpondentem actiuæ potentiæ creatoris, quia ſic creatio actiua aliquid preſuponeret, in quo potentia illa fundaretur paſsiua. Hęc Vdal.

Albertus in lib de quatuor coęquęuis

¶Albertus aũt hoc loco de creatione pauca inquirit. Sed in exordio libri ſui de quatuor coęquęuis, octo qõnes mouet de ea: videlicet, an ſit, qđ ſit, cuiꝰ ſit proprius actus, an ſit cõicabilis cauſis creatis, an ſit opus naturæ vel voluntatis, an ſit actus ſeparabilis ab operatione naturæ, atq; ꝓpoſiti, an ſit magis oſtenſiua potentiæ q̃ ſapientiæ, ſeu bonitatis, vtrum ſit actus naturalis, aut miraculoſus. Et nunc patuit, quòd oportet ponere creationem, & qđ ſit, itemq;, quòd ſit actus proprius oĩpotentiæ Dei. Dicit quoq; quòd nõ ſit cõicabilis creaturis, cũ ſit actus infinitæ uirtutis. De hoc tamen ſuo loco plenius eſt tractandum. ¶Addit etiam, quòd creatio eſt opus voluntatis, & naturæ. Secundum enim quod voluntas eſt principium operans ſuper eſſentiam ſibi extrinſecã,

quemad-

quemadmodum ars, ſic eſt opus volūtatis. Sed quia
in Deo realiter idē ſunt oatura, & uolūtas, ſic crea-
tio etiam dr̄ opus naturæ, atq; ſubſtantiæ. Propriè
vero natura eſt principiū intrinſecū in eadem eſſen
tia producēs ſibi ſimile ſm formā, & ſpeciem: ſicq;
creatio nō eſt opus naturæ, ſed gn̄atio. p̄cipuè quo
que creatio oñdit potētiā. Cętera ſuis locis patebūt

Hanibal. ¶ Poſtremo Hanibal: Deus, inquit, ab oībus intel
ligitur id, quod eſt primum in gn̄e cauſarum agen-
tium, inter quas effectus primæ cauſæ per cauſas ſe
cundas determinatur: quemadmodum actio ſolis
determinatur ad productionem pomi, per virtutē
actiuam exiſtentē in planta. Oportet ergo, ꝙ cauſa
ſecnoda cauſet rem eſſe ſm quod eſt indetermina-
ta natura ſolum, ſed cauſa prima ſm gn̄alem ratio-
oem effectus. Ideò Deus, qui eſt ſimpliciter prima
canſa, eſt uniuerſalis cauſa entis, inquantū huiuſmo
di: quemadmodum ignis cauſa eſt caldi, inqnantū
eſt calidum. ideò ad cauſas ſecundas naturales ſpe-
ctat efficere res ſm formam tm̄, per quā unūquod-
que determinatur ad propriā ſpeciem. Dei vero eſt
producere rem ſm totum entitatis, quod eſt, & hēt
hoc eſt, ſm formā, atque materiam. Hæc Hanibal.

Rn̄ſio ad prædicta. ¶ Rn̄dēdum ergo ad primū, ſicut in verbis Vdal
rici nunc tactum eſt. Ad ſecundū Thomas, Petrus,
Duplex ē agēs ſecundū Auicē. & Richardus rn̄dent: Secundū Auicennam duplex
eſt agēs, vnum naturale, quod agit p motum: aliud
diuinū, quod ſimplici emanatione producit: & hoc
non præſupponit potentiā paſſiuā ex parte p̄ducti:
ſed poſſe rem fieri, non eſt aliud, q̄ Deum poſſe eam
efficere. ¶ Ad tertiū, ꝙ in permanentibus, quæ fiunt
ſeu producūtur per mutationem, & motum pro-
priè dictum, fieri eſt via ad factū eſſe, nec eſt totum
ſimul. Verum in his, quæ creantur, fieri (.i. creari) eſt
totum ſimul: nec eſt uia ad rē niſi ſecundum modū
ſignificandi, put eſt acceptio q̄dam ipſius eſſe: ſicq;
res ſimul creatur, & creata eſt. ſicut ſimul ſunt illu-
minari, illuminatumq; eſſe. ¶ Ad quartum Thomas
Creatio actiuè, & paſſiuè ſumitur. rn̄det: Creatio ſumitur actiuè, & paſſiuè. Actiuè eſt
operatio Dei, & eius eſſentia cū quadam relatione,
vt dictum eſt. Paſſiuè vero eſt quoddam accidēs in
creatura, nec propriè dicit paſſionem, ſed relatio-
nem. Eſt enim habitudo habentis eſſe ab aliquo, cō-
ſequens operationem diuinam: eſtq; in re creata, vt
in ſubiecto, quemadmodum filiatio eſt in Petro, in
quantum recipit naturam humanam à patre ſuo.

Richard. An creatio ſit mutatio. ¶ Ex præinductis innoteſcit ſolutio quæſtionū,
quas quidam hic mouent doctores. ¶ Quærit enim
Richardus. An creatio ſit mutatio. Et rn̄det ſecūdū
Gregori⁹. Gregorium 2. Moraliū, Mutari eſt ex alio ad aliud
ire. quod ſi intelligat̄ de duobus extremis realibus,
creatio non extat mutatio, cum non habeat reale
extremum, niſi terminū ad quem. Si vero intelligat̄
etiam de extremo ſecundum rationem, annihilatio
quæ eſt de ente in non ens, & creatio, quæ eſt de nō
ente in ens, dicuntur mutationes. Negationes nam
que bene ſunt entia rationis, inquantum intelliguo
tur per oppoſitas affirmationes. ¶ Veruntn̄ cum eſſe
ſolum ſecundum rationem, ſit diminutum, creatio
impropriè vocatur. ¶ Inſup quærit Richardus, An
creatio actiua ſit creator, & patet ex dictis rn̄ſio.
Richard. An creatio actiua ſit creator. Iterum, An creatio paſſiua ſit creatura. Rn̄det, Quia
creari ſit ſine motu, & mutatione propriè dicta, qui
bus ſubtractis, non remanet in paſſo niſi ad agēs re
latio: ideò creatio iſta paſſiua, eſt relatio quædam.
An creatio paſſiua ſit creatura. quia creari non eſt aliud, quàm nunc primo eſſe ab
aliquo, non de aliquo: quod importat relationem
creatæ eſſentiæ ad creatorem. Hæc Richardus.

¶ Verūtn̄ aliqui dicūt, ꝙ paſſiua creatio, ſeu crea
ri, ſit ipſamet res creata: quod intelligi pōt materia-
liter. Formaliter verò ē habitudo. Nec creatio crea-
tur alia creatione, ſicut nec relatio refert̄ alia rela-
tione, nec differentia vna differt ab alia differentia
alia. Imò creatio p̄priè non creat̄, sū creari ſicut &
fieri, ac generari, ſit propriè exiſtentiū per ſe. Vnde
dicunt aliqui, ꝙ concreat̄, & impropriè fert̄ creari.

¶ Præterea Bonauentura reſpondendo ad iſtud, Bonauen. reſpōſio.
An creatio dicat medium inter creatorē, & creatu-
ram, affirmat: Creatura uno modo vocatur, omne
quod eſt à Deo, & eſſe ſuum habet ab eo: & ſic crea
tio eſt creatura. ¶ Secūdò creatura nominatur, ſub-
ſtantia rei producta ex nihilo. ſicq; creatio dicit q̄d
medium, non ſecundum naturam, & rem, ſed ſecū-
dum rōnem, & habitudinem: quæ tamen non dicit
aliquid per eſſentiam diuerſum à creatura. Creatio
quippe dicit habitudinē ad non eſſe præcedens, &
ad principium productiuum: quæ habitudo eſt q̄-
dam mutatio, nec eſt aliud, q̄ res ipſa. Eſt etenim tri Mutatio triplex.
plex mutatio, puta mutatio ad eſſe, mutatio ab eſſe,
& mutatio in eſſe. Mutatio ad eſſe, nihil ponit à par
te termini ad quem. Mutatio ab eſſe, nihil ponit niſi
à parte principali .i. à parte termini, à quo. Mutatio
in re, ponit aliquid à parte utriuſque. Ideo mutari
primo modo, nihil aliud eſt, q̄ nunc primo eſſe. Mu
tatio ſecundo modo, nil aliud, quàm nunc ultimo
eſſe. Mutatio in re, utrumq; habet extremum, atque
ſubiectum, quod eſt priùs natura, q̄ terminus. ideo
talis mutatio poteſt aliquid eſſe natura præcedens
terminum, & diuerſum ab illo ſecūdum rem. Hinc
creatio non eſt medium inter creatorem, & creatu-
ram, ſicut generatio inter generantem, & genitum.
Deniq;, triplex exiſtit relatio. Vna, quæ fundatur ſu Relatio triplex.
per proprietatem accidentalem, ut ſimilitudo fun-
data ſuper albedinem. Secūda, quæ fundatur ſuper
dependentiam eſſentialem, ut habitudo materiæ ad
formam. Tertia, quæ fundatur ſuper originem na-
turalem. Prima relatio aliquid addit reale, tertia ni-
hil, ut patet in diuinis. Media verò relatio dicit ali-
quid, quod eſt quodammodo idem, quodammodo
aliud. Creatio autem dicit relationem hoc medio
modo: quoniam creatura eſſentialiter, ac totaliter,
à creatore dependet. Et concedendum quod crea-
tio non eſt aliud ſecundum rem à creatura, ſed ſe-
cundum rationem, & habitudinem, ut eſt dictum.
Hæc Bonauentura.

¶ Concordat Alexander, quantum ad hoc, quod Alexāder. Bonauenturæ concordat.
dicit creationem paſſiuam non eſſe, quid medium
inter Deum, & creaturam.

¶ Porrò Albertus, Aegidius, & Vdalricus ꝯteſtan Vdalric⁹.
tur creationē paſſiuā eſſe realem relationē. Nihilo-
minus Vdalricus poſt hæc paulo poſt aſſerit, quod
ſit relatio ſecundum dici, & non ſecundum eſſe.

¶ Quę non videntur conſtare, quia relatio ſecun
dum dici non uocatur realis.

¶ Thomas quoque in Scripto fatetur, quòd crea- Thomas.
tio paſſiua ſit accidens creato inhærens, & ſæpius
ait, quòd ſit realis relatio. Nihilominus in 1. parte
Summæ quæſtione 45. diſſeruit, quod creatio non
ponit aliquid in creato; quod intelligendum vide-
tur de aliquo abſoluto, non de aliquo reſpectiuo.
Nam ſubdit, ſed relationem tantum. Vbi & addit:
Creatio ſignificatur ut mutatio. Mutatio autem me
dia eſt, quodammodo inter mouens, & motum: id-
circo creatio ſignificatur, ut medium inter creato-
rem, & creaturā: creatio tamen paſſiuè ſumpta, eſt
in creatura, eſtq; aliquo modo creatura. Creationi a
etiā prout ſignificatur ut mutatio, creatura eſt ter-
minus: ſed vt eſt verè relatio, creatura eſt eius ſub-
iectum,

iectum,& priùs ea in eſſe ſicut ſubiectum priùs eſt accidente.Habet tamen creatio iſta quandam rōnē prioritatis ex pte obiecti,ad quod dr,quod ē principium creaturę. Hęc Thomas in Summa.

Petrus. ¶Concordat Petrus,dicendo: Creationē paſſiuam dicunt quidam non eſſe aliud,q̄ ipſam creaturam,quæ creatur realiter;& tñ differe ab ea ſm rōnem,qm̄ dicit creaturam comparatam ad creatorē. Alij ꝓbabilius dicunt,ꝙ differt ſm rem,quia eſt accidens quoddam in creatura,& ſignificat rē,q̄ non eſt ꝓpriè in prædicamento paſſionis,ſed relationis. Eſt enim habitudo,& dependentia habentis totum eſſe ſuū a creatore,conſequens creantis actionem, & rei createę exiſtentiam, ſeu actum exiſtendi, non aliquā paſſionē,ſicut filiatio in filio conſequit̄ actionem patris,& exiſtentiam filij a patre.Hęc Petrus.

Dionyſ. ¶Qui in hac re totaliter ſequitur Thomā, quorum poſitio uerior reputatur,q̄ alia.¶Præterea, qd̄ Bonauentura effatur relationem fundatam ſuper naturalem originem, non addere aliquid, verum eſt in diuinis: ſed in generatione creaturarum paternitas ſuper generationem fundata, eſt realis relatio ſubiecto aliquid ſuperaddens reale.

QVAESTIO III.

TErtiò principaliter quæritur, *An cuncta creata ſint a Deo immediatè creata, ita quòd vna creatura nō eſt effectiue inſtrumentaliterve creata ab alia*

Arguitur primo. ¶Quod uniuerſa creata non ſint immediatè a Deo ꝓducta,primò vr̄,quia ab vno ſimplici nō procedit immediatè niſi vnum, vt peripatetici dicunt.

2 ¶Scdō,idē eodē mō ſe habens,facit idē,nō varia & diuerſa.Deus aūt eſt inuariabiliter idē,& ęternaliter ſe vniformiter hñs,ergo nō facit diuerſa imme-
3 diatè,ac plura. ¶Tertiò, quę a Deo ſunt, ordinata
Rom 13. ſunt,teſte Apoſtolo ad Rom.ergo creata proceſſerunt ab eo,ordine quodam, non immediatè, ſed unum alio priùs,ut ordo requirit.

¶Quartò,proceſſus rerum a Deo,eſt per ſimili-
4 tudinem quandam, ut Proclus Platonicus in Ele-
Philoſop. mentatione ſua theologia probat. Nam, & teſte Philoſopho agens producit ſimile ſibi. Cum ergo Deus glorioſus,& adorandus,ſit purus,& ſuperſimplicisſimus actus,non uidet̄,ꝙ corporalia aliqua ab ipſo immediatè profluxerut: imò nec aliquid, niſi
5 una quædam actualiſsima mens. ¶Quintò, ſanctus
S.Dion. Dionyſius frequenter fatetur, ꝙ Deus ſe habent uno modo ad oīa,quamuis non oīa habeant ſe uno mō ad ipſum.Propter quod etiā in libro fertur Cauſarum,ꝙ cauſa prima eſt in oībus rebus ſm unam diſpoſitionem,quamuis non econtrario. Si autem Deus eſt cauſa diuerſitatis, ac ordinis rerum,& plura immediatè producens,nō haberet ſe ono mō ad oīa:nec eēt, ęquè ſm unā diſpoſitionē in omnibus.

6 ¶Sextò,Auicenna,& Algazel in metaphyſica ſua & auctor libri de Cauſis,ex intentione probant, & tenent iſtud.

¶In contrarium eſt ſcriptura,& ratio,auctoritasque ſanctorum,ſicut patebit.

Reſponſio Bonauent. ¶Ad hoc Bonauentura reſpondet:Dicere, quòd Deus produxerit res per aliud agens,eſt contra rōnem,& fidem, nec capi poteſt, quod agens finitæ potentiæ,aliquid ex nihilo producat:nec credo aliquem philoſophorum hoc poſuiſſe.Sed ſuppoſito poſſibili,ſeu materiali principio,plures fuerunt philoſophi, qui poſuerunt ordinem in producendo, gradatim deſcendēdo hoc mō.Deus cum ſit omnino ſimplex,non produxit niſi intelligentiam primam,& unicam.Illa verò propter diſtare ipſius a prima cauſa,intelligit ſe,& primū: ſicq; aliquo mō fuit cōpoſita.& ita produxit orbē ſuū,& intelligentiam orbis ſecundi,& ita deinceps,uſq; ad orbē lunæ,& intelligentiam decimā,quę irradiat ſuper animas noſtras:& ſicut eſt ordo in ꝓducendo, ita in irradiādo.Verū hic error falſum habet fundamentum, videlicet, quòd materiale principium non ſit ꝓductū.Falſā quoq; habet rōnē,dicēdo ꝙ qa ſimplicisſimus eſt Deus,non ꝓducit niſi unū: imò rō illa magis concludit oppoſitū: qm̄ quanto qd eſt ſimpliciùs in natura,tanto potentiùs eſt:& quanto potentiùs,tanto in plura poteſt. Cum ergo Deus ſimpliciſsimus,potentiſsimusq; conſiſtat, poteſt in oīa ſine medio. ¶Rurſus, hæc rō eis repugnat. Si eñ ob ſuā ſimplicitatē non producit niſi unū, cū intelligentia ſecunda inferioribus extet ſimplicior: cur in orbe eius maior eſt multiplicitas,diuerſitasq; ſtellarū,q̄ in aliquo orbe inferiori? ¶Dicendū ergo, ꝙ oīa in prima conditione ſunt imediatè a Deo ꝓducta. Hęc Bonauentura.

Reſponſio Albert. ¶Deniq;,huic recitationi,& poſitioni Bonauent. ſatis concordat rñſio Alexandri, q tñ nō ait ꝙ ſm philoſophos ita ponentes, materiale principiū fuerit non productū,ſeu increatū.Nec eñ vr̄ hoc fuiſſe de intentione Auicennæ,& Algazelis, imò dixerunt totum orbem ab intelligentia eſſe productum, & ſi dixerunt unam intelligentiam potuiſſe creari ab alia, quid mirum ſi unum orbem dixerunt ab intelligentia una creatum? Materiam quoque inferiorum poſuerunt ab infima intelligentiam eſſe ꝓductam,imò,& elementa. Itaq; ſm Alexandrum, multitudo,diſtinctio,atque diuerſitas rerum, fontaliter prodierunt a primo productiuo principio, iuxta diſpoſitionem ſapientiæ eius,& exemplarium rationum,ac mundi archetypi. Nempe enim Deus ſit rerum cauſa per intellectum, ipſe, qui vniuerſa, & ſingula ſimul perfectè intelligit,ſimul producere potuit plura,& tot,ac tanta,& talia,ſicut in ſapientia ſua concepit,& prout placuit ei:cuius tam oīpotentia,q̄ ſapientia,ac libertas, prorſus ſunt infinitæ, Luce 1. incoartabiles, efficaciſsimę,penitusq; imenſę: cui nihil ualet reſiſtere,imò cui non impoſsibile, neq; difficile oē uerbū.Hęc ſententialiter Alexander.

¶Porro Thomas:Circa hoc,inquit,eſt triplex opi- Thomas.
nio.Quidam namq; philoſophi poſuerunt,ꝙ a pri-
ma cauſa eſt unū primū cauſatū, quo cauſata ſunt Opinio. 1.
alia.Poſueruntq; unā intelligentiam creari alia mediante, & animam mediante intelligentia,& corporalem creari naturā immediatè ſpirituali,quod ꝓ hæreſi condemnatur:quia honorem Deo debitum,
tribuit creaturæ. Vnde propinqua eſt ad trahen- 2
dum in idololatriam.Alij ergo dixerunt,ꝙ creatio
nulli conuenit creaturæ,neq; communicabilis eſt, 3
ſicut nec infinita potentia, quam creationis opus requirit.Cæteri poſuerunt creationem nulli creaturæ cōicatam,ſed communicabilē eſſe, quod, & Magiſter 4.libro defendit.Harum aūt utramq; opinionum,aliquid habet,cui innititur.Cum eñ de ratione ſit creationis,ut nīl ei præexiſtat ſaltem ſm naturæ ordinē, poteſt hoc accipi uel ex parte creātis, uel ex patre creati. Si ex parte creantis, ſic illa actio appellatur creatio,quę nō fundat̄ neq; firmat̄ ſuper actionē alicuius cauſę prioris:& talis tm̄ eſt actio cauſę primę,ſuper quam oīm ſequentiū actiones cauſarū fundant̄,Hinc ſicut nulli creaturę cōicabile eſt,ꝙ ſit cauſa prima,ita nec uis,aut actio creatiua.Si aūt ſumat̄ ex parte creati,ſic creatio illius eſt actio,cui nō preexiſtit aliquid in re:& hoc eſt eē,quod

eſt

eſt prima rerum creatarum, quod etiam (vt in libro de Cauſis aſſeritur) eſt per creationẽ, cæteræ verò perfectiones ꝑ informationẽ, atq; in cõpoſitis præcipuè illud eſſe, quod eſt primæ partis cõpoſiti, puta materiæ. ſicq; creatio cõicari potuit creaturæ, vt in uirtute primæ cauſæ operantis in ea, aliquod eſſe ſimplex, vel materia produceretur ab ipſa. Sicq; poſuerunt philoſophi intelligentias creaſſe, quamuis hæreticum ſit. Hæc Thomas in Scripto.

Diony. ¶ In quibus verbis fateẽ creatiuã vim, ſeu actionẽ intelligentijs, ſeu cauſis ſecundis eſſe cõmunicabilẽ quãuis aliter alibi ſentia:. Nẽpe in prima parte Summæ, q. 45. Vniuerſaliores, ait, effectus in vniuerſaliores, ac priores cauſas oportet reducere. Inter oẽs aũt effectus vniuerſaliſſimũ eſt eſſe, idcirco eſt proprius primæ cauſæ effectus. Vnde in libro de Cauſis habetur, ꝙ nec intelligentia, nec anima nobilis dat eſſe, niſi inquãtum operatur operatione diuina. Porro producere ipſum eſſe abſolutè, non inquantum eſt hoc, aut tale, ad crationis pertinet rationẽ. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ creatio eſt propria actio Dei. Cõtingit aũt, ꝙ aliquid participat propriam actionem alterius non uirtute propria, ſed inquantum agit inſtrumentaliter in virtute alterius, quemadmodum aer virtute ignis calefacit. Sicq; opinati ſunt aliqui, ꝙ quamuis creatio ſit propria actio Dei, tñ aliqua inferiorum cauſarum, inquãtum agit in uirtute primæ cauſæ, poſſit creare. Et ita poſuit Auicẽna, ꝙ prima ſubſtantia ſeparata, à Deo creata, creauit aliam immediatè ſe ſequente, & ſubſtantiam orbis, ac animam eius, & quod ſubſtantia orbis creat materiam corporum inferiorum Sed hoc eſſe non poteſt, qm̃ cauſa ſecunda inſtrumentalis noñ participat actionem cauſę ſuperioris, niſi inquantũ per aliquid proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis. Si ergo nihil ibi ageret, ſecundum id, quod ſibi eſt proprium, fruſtra adhiberetur ad operandũ. Nec oportet eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum. Sic namq; uidemus, ꝙ ſecuris ſcindendo lignum, quod habet ex proprietate ſuæ formæ, producit formam ſcamni, quæ eſt effectus principalis agentis. Id autem, quòd eſt proprius effectus Dei cauſantis, eſt qood præſupponitur omnibus alijs cauſis, videlicet eſſe abſolutè Idcirco non poteſt aliquid diſpoſitiuè, ac inſtrumentaliter ad hunc operari effectum, cum creatio nõ ſit ex aliquo præſuppoſito, quod poſſit diſponi per actionem inſtrumentalis agentis. Sic ergo impoſſibile eſt, ꝙ alicui creaturæ conueniat creare, videlicet neque uirtute propria, neq; inſtrumentaliter per miniſteriũ. & hoc præcipuè inconueniẽs eſt de aliquo corpore, ꝙ creet, cũ nullũ corpus agat, niſi tangendo, atque mouendo: ſicq; requirit in ſua actione aliquid præexiſtẽs, quod poſſit tãgi, & moueri, quod eſt cõtra rationem creationis. Hæc Thomas in Summa.

¶ Veruntñ iſta materia ꝓ vtraq; parte ſatis ꝓbabilis eſt, nec ratio illa, ꝙ cauſa inſtrumentalis non participat actionẽ cauſæ ſupioris, niſi ꝑ aliqd, &c. videtur procedere, præſertim cum Deus oĩpotens interdum produxerit quoſdam effectus ſupernaturales, per cauſas ſecundarias inſtrumentales: quę ex propria uirtute non ſolum non diſponebant, nec diſpoſitiuè cooperabantur ad illum effectum, imò etiam directè impeditiui erant effectus huiuſmodi,
Iſaiæ. 38 quemadmodum in Iſaia habetur, ꝙ Iſaias præcedit vt tollerent maſſam de ficis, & cataplaſmarent ſup ulcus Iezechiæ, & ſanareẽ. Vbi per ulcus Symmachus, & Aqla, ac Theodotiõ intellexerũt regiũ morbum, alij apoſtema, quorũ vtriq; cõtrariaẽ applicatio dulciũ, & tñ per ea ſanatus eſt Iezechias diuina virtute. Propterea circa hoc ſcribũt expoſitores, & ſanctus teſtaẽ Hieronymus, ut curatio Iezechię oſtẽ- Hierony.
dereẽ miraculoſa, ac diuina, per res noxias, & aduerſas extat collata. Similiter legiẽ 4. Regum, ꝙ Eliſeus 4. Reg. 2.
propheta miſit ſal in aquas Ierichũtinas amaras, ſalſas, ac ſteriles, ut ab amaritudine illa eruerentur, & factũ eſt ita, cũ tñ adiectio ſalis ex ſua natura amaritudinem illã auxiſſet. Conformiter Reg. 4. legitur 4. Reg. 5.
Naamã Syrus à lepra in Iordane mundatus, ad quã lepræ expurgationem nõ uidentur aquæ illæ ex ſua virtute ullam habuiſſe diſpoſitoriam cooperationem. Rurſus, recitatur ibidem, quòd manubrio cuiuſdam ſubmerſo, miſit Eliſeus lignum in aquam, enatauitque ferrum, ad quem ſupernaturalem effectum non diſpoſuit lignum illud ex ſua virtute. Nihilominus ob rationabiles cauſas Deus iuſſit illa inſtrumentaliter adhiberi ad producendum illos effectus. Iſtud pro ſcholaſtica exercitatione ſic tango.

¶ Inſuper in Summa contra gẽtiles li. 2. per varia Thomas.
media probat, ꝙ ſoli Deo creatio cõpetat, nec alijs valeat conuenire. Cap. 20. & præcedenti ibidẽ capitulo probat, ꝙ nullum corpus poſſit creare, Vnde in fine cõcludit capituli: Patet ergo falſitas poſitionis quorundã dicentium ſubſtantiã cęleſtium corporum eſſe cauſam materiæ elementorum. In fine quoq; capituli infert viceſimi: Per hęc deſtruitur error quorundã philoſophorum, q dixerunt Deum creaſſe primã ſubſtantiã ſeparatam, & ab ea fuiſſe creatam ſecundã: & ſic quodã ordine uſq; ad vltimã. Vnde & Damaſcenus 1. lib. teſtatur. Quicunq; Damaſce.
dicunt angelos eſſe creatores cuiuſcunq; ſubſtãtię, hi oẽs ſunt patris ſui diaboli. Eodem libro 41. cap. Thomas infert, Ex prædictis excludiẽ opinio Auicẽnę, dicentis, ꝙ Deus intelligendo ſe produxit vnam intelligentiã primam, in qua ſunt actus, atq; potentia, q̃ ſm̃ quod intelligit Deum, producit, & creat intelligentiã ſecundã. Inquantum verò intelligit ſe ſecũdum id, quod eſt, producit animã primi orbis: inquãtum verò intelligit ſe ſm̃ quod eſt in potẽtia, producit primi orbis materiã. ¶ Excluditur quoq; per hęc error antiquorũ hęreticorũ, q dixerũt Deũ non creaſſe hunc mundũ, ſed angelos: cuius erroris primus inuẽtor ferẽ fuiſſe Simõ magus. Hæc ibi. ¶ Ex qbus conſtat verum eſſe, qđ dixi Auicennã, & Agazelẽ aſſeruiſſe, materiã corporaliũ rerũ ab intelligentijs eſſe creatã, qđ etiã ex ſequẽtibus eluceſcit.

Error hæreticorum antiquorũ excluditur dicentium mundũ ab angelis creatum.

¶ Cõſonat his Richardus, q de hac quæſtione ſatis ſolidè ſcribit: Quidã, inquiens, de quorũ opinione extitit Auicẽna, dixerunt, ꝙ à Deo nõ proceſsit immediatè niſi una creatura, videlicet intelligentia prima, in qua ut 9. metaphyſicæ ſuæ loquitur Auicẽna, eo ipſo, quo fluxit ab alio, eſt poſsibilitas, ſeu potentialitas aliqua. Intellexit igitur intelligentia illa tria, uidelicet cauſam primã, propriam actualitatẽ, & propriã potentialitatẽ. Inquantum intellexit primã cauſam, proceſsit ab ea intelligentia ſecunda. Inquãtum intellexit ſuam actualitatẽ, produxit animam primi cæli, quã dixit formam cœli illius. Inquantum verò intellexit ſuam poſſibilitatẽ, proceſſit ab ea, corpus illius orbis. Verum iſta opinio extat erronea, poteſtq; reprobari ex his, quæ cõceſſit alibi Auicenna. Concedit equidem 3. metaphyſicæ ſuæ capitulo ſecundo, ac tertio, quod eſſe & eſſentia realiter differunt in intelligentia: eſſentia autem intelligentiæ non potuit proprium eſſe producere, ergo à Deo fuerunt plura immediatè, videlicet eſſe atq; eſſẽtia intelligẽtię primę. ¶ Pręterea, in octaua ſphæra magna eſt multitudo atq; diuerſitas ꝓpter diuerſi-

Richard⁹.

Opinio Auicennæ de creatione.

diuerſitatem, multitudinemq; ſtellarum. & ſi orbis ille ſm Auicennã eſt primus, eſt ab intelligentia prima: ſi ſecundus, eſt à ſecunda. Aut ergo in intelligẽtia creatrice orbis illius fuit tanta multitudo intentionum intelligibilium, quanta in orbe illo multitudo eſt rerũ, vel non. Si nõ, tunc nõ eſt verũ quod 9. Metaphyſicæ dicit: Si ex intelligentia prouenit eſſe multitudinis, hoc eſt propter multitudinẽ itẽtionum exiſtentium in eadẽ. ¶ Et pterea, ſi maior multitudo ex minore põt oriri, pari rõne pauca multitudo immediatè poteſt oriri ex unitate: ſicq; à primo principio poterunt aliqua plura immediatè ꝓcedere. Si aũt in intelligentia cauſa octauæ ſphæræ tãta eſt multitudo intentionũ, quanta eſt in ſphæra illa multitudo rerũ, ſeu ſiderũ: quæro, à quo eſt illa multitudo in intelligẽtia immediatè? Si à Deo, ergo plura à Deo immediatè ꝓceſſerunt, quod Auicẽna negauit. Si à ſeipſa, aut ergo à ſeipſa mediãte alia multitudine iſti æquali, aut non. Si non, tunc maior multitudo immediatè orireť a maiori. & ſic argui põt, vt priùs, ꝙ ſcilicet ſimili rõne parua multitudo immediatè poſſet ab uno ꝓcedere. Itaq; Auicẽna oñditur ſibi ipſi cõtradixiſſe, atq; phãtaſticè eſſe locutus. Inſuper in libro de Cauſis habeť, ꝙ intelligẽtia eſt plena formis. i. intelligibilibus ſpeciebus ſibi concreatis, ſicq; ipſa cũ multitudine formarũ illarũ eſt immediatè à Deo. ¶ Amplius, cũ uniuerſæ ꝑfectiones in cunctis rerũ gñibus reperibiles, excellentiſſimè, & cũ infinita eminẽtia ſint in Deo, & creaturæ ſint q̃dã participationes ꝑfectionũ illarũ immediatè, imitabilis ẽ à multitudine creaturarũ ſm diuerſas participationes ꝑfectionũ illarũ. Vñ nõ ſolũ poterunt ab eo aliqua plura immediatè manare, ſed ẽt oĩa, q̃ ſunt in gñibus entiũ, ab ipſo immediatè fluxerũt: quãuis q̃dã illorũ immediatè, & mediatè ſimul. Dico ergo, ꝙ oẽs creaturæ ſunt immediatè à Deo, ſed q̃dam immediatè tantum, vt oẽs angeli rationaleſq; animæ, & corporalia primò producta, inſtitutiones quoque, & leges naturales rerum primitus productarum. Quædam uerò mediatè, & immædiatè, ut ea, q̃ ſunt ab ipſo mediantibus cauſis ſecũdis, ſicut oſtenſum eſt primo libro. Hæc Richardus.

Auicenna ſibi ipſi cõtradixiſſe oſtẽditur.

¶ Inſuper de his ſcribit Albertus: Quẽadmodũ 6 Ethicorũ ait Philoſophus, ſapiens eſt q rõne finis demõſtrat rõnem operis in quolibet ope ſuo, & facit ac ordinat ea, q̃ ſunt ad illius operis finẽ. Cumq; bonum uniuerſi cõſiſtat in Deo tanquã in duce exercitus, prout 11. Metaphyſicæ dicit, ars in Deo comprehendens, & diſponens qualiter bonũ vniuerſi participeť ab oĩbus, licet in Deo ſit, una tñ multa includit, & reſpicit unũquodq; ſm analogiã, & habitudinẽ quã habet ad bonũ, & ordinẽ vniuerſi. ſicut ars domificandi cõcernit oĩa, quæ requiruntť ad domũ, atq; ad eius finẽ neceſſaria ſunt. Et qm̃ bonitas, oĩpotentia, & ſapiẽtia Dei, reꝑſentari nõ quiuit ꝑfectè in uno ente creato, ſed potius in toto vniuerſo, ac ordine eius: idò uniuerſa ꝓduxit. & plura immediatè creauit. Ideò ſtare non põt opinio Auicennæ, imò ſm eã intelligentia aliquid poſſet, videlicet plura immediatè ꝓducere, quod Deus non poſſet. ¶ Præterea, ſi intelligentia per hoc eſt multitudinis cauſa, ꝙ intelligit plura, cũ etiã prima cauſa intelligat ſe, & alia, poterit eẽ immediata cauſa rerũ multarum. ¶ Rurſus, intellectus practicus non eſt principiũ formæ in ope, niſi illius ad quã refert opus. Cũ aũt intelligentia intelligit ſe, & illud a quo eſt, ad illud intellectum ipſa nõ refert opus. Ergo ex hoc nihil reſultat in opere, & ita nec unitas, nec multitudo põt eſſe in re creata, ex hoc, ꝙ intelligentia intelligit ſe, & id à quo ẽ. Hæc Albert. in Scripto. ¶ Porro in cõmento ſuo ſuper librũ de Cauſis, Albertus opinionẽ illã Auicennæ, & cõſentientiũ eis diffuſiùs narrat, eamq; multũ cõmendare videť, & approbare, affirmans propoſitionem illã, Ab vno ſimplici nõ eſt niſi vnũ immediatè ſm naturæ ordinẽ, à nullo philoſopho eſſe negatã, niſi ab Auicebron in libro fontis uitæ, vbi ait binarium immediatè ab vnitate procedere. Verum, vt ipſemet Albertus in illo fatetur commento, ipſe non loquitur ibi niſi peripateticorum ſententiam exponendo, nec quicquam de proprijs interſerendo. In ſcripto aũt ſuo ſuper hunc librum Sententiarum, ſm propoſitionem illam exponit, prout paulo poſt in argumentorum ſolutione patebit. Veruntamen obiecta quædam nunc tacta, quæ obijcit Auicennæ, ex his, quæ in præfato ſuo ſcribit commento, faciliter ſoluerentur.

Albertus. Philoſop.

¶ His concordat Vdalricus, cuius dicta opportunioribus locis infra ponentur. *Vdalricus*

¶ Petrus quoque circa hæc conteſtatur: Duplex eſt rerum ordo. Vnus primæ inſtitutionis in primis ſuis principijs, alter propagationis, & conſeruationis. In primo ordine ſolus Deus immediatè eſt operatus, in ſecundo aũt ordine operatur nunc per miniſterium creaturarum. Primus etenim ordo fuit inſtitutio naturarum, & naturalium legum, quæ pertinet ad ſolum totius naturæ dñm. Secundus uero ordo eſt multiplicatio, & conſeruatio naturarum iã inſtitutarum ſecundum inditas ſibi leges, quæ, & ꝑ alterum fieri poteſt. ¶ In primò ordine facta ſunt, quæ per generationem fieri nequeunt. in ſecundo fiunt etiã ea, quæ per generationem poſſunt produci. Porro, quæ non habent eſſe, nec poſſunt fieri per generationem ſicut ſpiritualia, & quæ non habent contrarium, vt cęleſtia corpora, & quæ non habẽt ante ſe ſimile ſuæ ſpeciei, vt generabilium, & corruptibilium hypoſtaſes primæ: facta ſunt immediatè à Deo, quoniam omnis generatio naturalis fit ex materia aliqua per actionem contrariorum, virtute naturæ ex ſimilibus ſimilia producentis. Hęc Petrus. *Petrus.*

¶ Poſtremò in primo libro de uniuerſo Gulielmus Parrhiſienſis de his ſcribit diffuſè: Poſuerunt, inquiens, philoſophi, maximè Peripatetici, id eſt, ſequaces Ariſtotelis, & qui famoſiores erant de gente Arabum in Ariſtotelis diſciplinis, primum creatum ex neceſſitate fuiſſe vnum, & vnicum, quod dixerunt eſſe nobiliſſimam intelligentiam emanantẽ à creatore per intellectũ ipſius, quo intellexit ſeipſum
vt lucidiſſimum illius exemplar. Illa demum intelli 1
gentia prima, primum intelligens creatorem ſuum in magnificentia ſua, & gloria, uelut tanto lumine exhuberanter irradiata, atque impleta, emicuit tanquam ſplendorem quendam à ſe intelligentiam ſe
cundam: intelligens verò potentialitatem ſuam, eie 2
cit tanquam vmbram à ſe materiam primi cæli: intelligens autem ſeipſam in perfectione ſua, emicuit
de ſe ſplendorem ſecundum: ſicq; exiuit de ea tan 3
quam radius minoris, ſecundiq; luminis, forma primi cęli. ¶ Quartò quoq; intelligentia hæc intelli
gens ſuum eſſe ſpirituale, quo eſt intelligentia, emi 4
cuit de ſe tertiũ radium animam primi cęli, quæ eſt virtus ipſum mouens localiter. Cęlum quippe animatum eſſe dixerunt, atq; compoſitum ex corpore primo moto tanquam materia, & ex anima ſic mouente tanquam ex forma. ¶ Decimam uerò intelligentiam dixerunt eſſe quaſi intelligibilem ſolẽ aiarũ noſtrarũ, quas ab illa cauſari putabãt, & inferiora iſta etiã ab illa produci. ¶ Hæc Gulielmus, cuius narratio a ꝑinductis aliqualiter diſſonat, ĩ eo quod

Gulielm⁹ Quatuor emanãtia ab intelligentia prima.

dicit quatuor emanare ab intelligentia prima, ac alijs vſq; ad decimã, ſm Peripateticorũ opinionẽ. Præallegati verò doctores ſic recitant, quaſi tria tãtum ab intelligentijs fluxerunt ſecundum illorũ poſitionem. Verum hoc facilè cõcordatur, qm̃ formã, & materiam orbis præfati doctores cõprehendunt ſub vno, præſertim qm̃ peripatetici communiter dixerunt formas orbium eſſe animas ipſas, quas nobiles appellabant, quod & auctor libri de Cauſis manifeſtè videtur ſenſiſſe. ¶ Conſequenter Gulielmus contra errores hos diſputat multum prolixè, & breuiter tãgam pauca ex multis. Intellectus, inquit, ſeu intelligere, quo creator intelligit ſe in ſe, & per ſe, non magis reſpicit unum creatorum, q̃ generaliter quicquid eſt creator in ſe, hoc eſt ſine comparatione ulla, & reſpectu ad alia, & hoc æqualiter eſt omnibus, nec magis eſt intelligens, videns, aut noſcens vnum, q̃ aliud. Itaq; quod eſt intelligens ſe ꝑ ſe, non magis ad vnum, quàm ad aliud pertinet, idcirco ꝑ hoc non magis eſt ex eo unum, q̃ aliud, nec magis exit ab eo intelligentia vna, ſeu prima, q̃ ſecũda ſeu tertia, ſicut ex Socrate, ꝑ hoc, quod eſt Socrate, nõ potius egreditur articiũ vnum, q̃ alterum: qm̃ quod ẽ Socrates, æqualiter habet ſe ad artificia oĩa. ¶ Rurſus, creator æqualiter, & perfectè intelligit vniuerſa, cum ſit oĩum ſplendidiſſimũ expreſſiſſimumq; exemplar: ideò ex ſe non determinatur, aut aliqua neceſſitate limitatur ad productionem vnius duntaxat, neq; unius magis, q̃ aliorum. ſed oĩpotẽs ſua libertas, atq; electio, rõ eſt, ꝙ ab eo emanauit unũ, aut plura, & quæ voluit, & item, vt voluit. ¶ Deniq; cum Deus ſit penitus infinitę cõicabilitatis, excellẽtiæ, atq; potentiæ, qũo fluxit ab eo finitus, & limitatus effectus, & nec dignior, neq; indignior, niſi qm̃ in ſeipſo liberè determinauit, elegit, & voluit, quod crearet? Attñ ꝙ intellectus iſte, quo aĩa condidit, eſt intellectus ab eo genitus, cuius gñationis reuelatione, atq; notitia ſoli Chriſtiani gloriantur in dño, vocantq; eum ſapientiam genitam, artem, ac verbum Dei: hæc eſt altiſſima profunditas, ad quã nec Hebræorum gens attigit, niſi forſan in paucis ſanctis, ac ſapientibus ſuis, puta prophetis, & ſi qui alij à prophetis hoc acceperunt. Gens demũ Arabũ ſm ſuã cõiatem nondum hoc nouit, imò iuxta errorẽ quo ſeducta eſt, id tanquã impoſſibile negat. Porrò Auicebrõ theologus, ſtylo, & noĩe (vt uidet) Arabs euidenter id appræhendit, quia in libro, quẽ ſontẽ ſapientię nominat, expreſſam inde efficit mentionẽ ſpecialemq; edidit librũ de verbo Dei cuncta agente, & ob hoc puto eum Chriſtianũ ſuiſſe, cum ex hiſtorijs innoteſcat, totũ regnũ Arabũ olim ſuiſſe chriſtianæ religioni ſubiectũ. Nonnulli quoq; ex antiqs philo. hoc nouiſſe uidentur, vt Plato, & præſertim Mercurius, q de uerbo ꝑfecto integrũ ſcripſit librũ quẽ, & ob hoc Logiſteleos vocauit. Hæc Gulielm⁹.

Auicebrõ qualis fuerit.

Nota de regno Arabiæ.

Mercuri⁹.

¶ Qui contra præfatum errorem alia quædam inducit: quæ idcirco omitto, qm̃ contra intentionem philoſophorum ſic opinantium parum militare uidentur, & ab ipſis faciliter ſoluerentur: quorũ poſitionem, & intentionem Scotus compẽdioſè in Scripto ſuo ſuper primum expreſſit, & infra tangetur. ¶ Porro quid de hoc uideatur tenendum, an ſcilicet Plato, & Mercurius trinitatem perſonarum, aut ſaltem deitatem patris, ac filij nouerint, iam ſupra primum huius voluminis librum diligenter expoſui. ¶ Præterea, quod Gulielmus ait intellectum, quo ꝑ omnia ſecit eſſe intellectum genitum, ſcilicet filiũ Dei: non eſt ſic intelligendum, quaſi intellectus, & intelligere non dicantur in diuinis etiam abſolutè, & quaſi per ea ſic dicta, non ſint omnia facta; prout ſuper primum expreſſum eſt. ¶ At verò Auicebron iſte, quem Gulielmus uocat theologũ, & putat fuiſſe Chriſtianum, ac Arabem, atq; ante Machometũ (qui Arabes decepit) fuiſſe, ipſe eſt Auicebron, q, vt narrat Albertus in lib. de mirabili ſcientia Dei, fuit Platonicus, & liber, quem Gulielmus uocat fontẽ ſapientiæ, communiter nuncupatur liber fontis uitæ, in quo Auicebron faſſus eſt Deum patrem oĩa operari per uerbum ſuum ad intra conceptũ, iuxta illud Iohannis: Omnia per ipſum facta ſunt. Iohan. 1.

¶ Nunc obiecta ſoluenda ſunt, & ad primũ rñdet 1
Albertus, quòd verbum illud, Ab uno non eſt niſi vnum, ſeu idem facit idem, intelligẽdum eſt de agẽte per neceſſitatem naturæ, quemadmedum calidũ caleſacit: non autem de operantibus per intellectũ & uoluntatem, quæ agunt per rationem, & ſimilitudinẽ ſuorum effectuũ, & iuxta exigentiam finis intenti. Idem dicit Richardus, & de hoc dictũ eſt plenius ſuper primum, per quod etiã patet ad ſm ſolu
tio. Nihilominus ſicut pręhabitũ eſt, Deus in ſe ſum 2
mè, & incomparabiliter unus, & ſimplex, idẽ, & inuariabilis, diuerſa diſtinctis agit rõnibus, ac ideis, & ita quodam modo uario mõ ſe habet ad ea: quæ uarietas nullã ponit uariationẽ, aut diuerſitatẽ in ipſo
ſed attẽditur per reſpectũ ad creata, ac ideata. ¶ Ad 3
tertium, quod utiq; creata à Deo manãtia, inter ſe ordinata ſunt, nõ confuſa: & ſic ordinatè fluxerunt a creatore, non per intermedias cauſas, & cauſalitates diuerſas, ſed ꝑ moderatricẽ increatã ſapientiam
oĩa ordinantẽ, ac proprijs rõnibus ꝓducentẽ. ¶ Ad
quartũ, ꝙ omne creatũ aliqd diuinę participat bo- 4
nitatis, ſed Deus excelſus, & glorioſus uoluit ſuam perfectionẽ, bonitatem, & eminẽtiã à ſummo creato, vſq; ad infimũ diuerſimodè in reũ ordinibus declarare, faciẽs angelũ prope ſe, & materiã ꝓpe nihil & tñ etiã primũ creatũ quantũlibet eminẽs alijs, occumbit, & deficit penitus infinitè ab excellentia, ꝑfectione, & gloria ſuꝑglorioſi creatoris. ¶ Ad quin
tum, quòd auctoritas diuini Dionyſij ſumitẽ de cõ- 5
paratione Dei ad creata, ſm quod ipſis iã conditis influit, prouidendo, & tribuẽdo vniuerſis ſuata capacitatem, & diſpoſitionẽ ipſorũ. Deus quoq; eodẽ modo ſe habet ad oĩa, ita ꝙ in ipſo nõ cõſiſtit diuerſitas, quãuis ex fonte ſapientiæ ſuæ ordo, atq; diſtin
ctio rerum originaliter duxerint ortũ. ¶ Ad ultimũ, 6
ꝙ Auicenna, ac ſui, in hac parte non recipiuntur, quia ſcripturæ, & rationi, ac fidei contradicunt.

Qualiter mundus a creatore effluxit, et factus ſit, et qualiter de hoc diuerſi diuerſimodè ſint loquuti.

Gulielm.

PRimo libro de vniuerſo, vigeſimoſecũdo capitulo ait Gulielmus Parrhiſienſis: Declarabo qualiter uniuerſum exiuit à Deo & qualiter exeãt ab eodẽ quotidie, quæ creãtur, ac generantur, ſeu alio mõ ab ipſo efficiuntur. Itaq; quidam dixerunt creata exire à creatore, per modum emanationis riuorũ ex fonte, ponẽtes creatorẽ, vt fontẽ: creata uerò iuxta magnitudinẽ paruitatemve ſuã, eſſe riuos, aut riuulos, ſeu diſtillationes fluentes ex ipſo. quorũ error deliramẽ, quia quod manat ex fonte per modũ iſtũ, fuit in fonte ꝑ parte, aut toto anteq̃ emanauit ex illo. Cumq; i fonte, qui Deus ẽ, nihil ſit qđ nõ ſit ipſe, oĩa fuiſſent, vel ipſe creator, aut pars ipſius, ipſe verò indiuiſibilis ẽ & ſũmè ab oĩ creatura diuerſus. Alij dixerũt uniuer

Opinio. 1.

ſum

ſum exiſſe à Deo, quẽadmodũ forma inſpectoris in ſpeculo exit ab inſpectore. & iſti ſimiliter, quãuis intẽderint, ac ſenſerint ueritatẽ, nõ tñ ꝓpriè expreſſerũt cum vniuerſum nõ ſit in alio, tanq̃ in ſpeculo ſuſcipiente, & ſuſtinẽte, niſi dicat̃, ꝙ poſſibilitas eius ſit quaſi recipiẽs, & ſuſtinens eã, cũ tñ illa ante vniuerſi ꝓductionẽ nõ fuerit extra Deũ aliquid poſitiuũ. Alij dixerunt Vniuerſum exiſſe à Deo inſtar umbræ à corpore, ſed iſti minus circunſpectè loquunt̃, cũ vmbra non ſit aliq̃d exiens à corpore, ſicut egredit̃ lumẽ à corpore luminoſo, nec aliud ẽ vmbratio iactus ve umbræ, niſi ꝓhibitio luminis, quã facit corpus vmbroſũ ſua interpoſitione inter corpus luminoſum, & id, quod obũbrat. Corpus quippe umbroſũ nõ eſt aliquid iaciẽs ex ſe, ſed potius prohibẽs ne luminoſum oppoſitũ iaciat lumẽ in id, quod eſt poſt ipſum vmbroſum. Alij dixerũt, ꝙ uniuerſum emanat à creatore ꝑ modũ ueſtigij à calcante, & imprimẽte, cũ tñ p̃ter creatorẽ nil fuerit, cui imprimeret, aut ſuꝑ quod graderet̃. Alij poſuerũt, ꝙ uniuerſũ à deo egredit̃ ſicut odor ex odoramẽto, ita vt uniuerſum nõ ſit niſi odor ꝑtenuis bonitatis diuinę increatæ. Quidã aſſeruerũt vniuerſum fluxiſſe à Deo, ſicut artificiatũ ab artifice, ſeu fabricã q̃cunq; à fabricatore. & iſti uident̃ magis ueritati appropinquare, q̃uis non exprimãt eã ſatis perlucidè. imò ſermo eorum obſcurus eſt, & incõpletus, cum diuinæ fabricationis, ſeu operationis nõ exprimãt modũ. Denique p̃inducti ſermones q̃ſtionẽ ꝓpoſitã nõ diſſoluũt ſed reuera dicũt cõparationes, ac ſimilitudines vtiles ad imaginandũ ſupereminentiã creatoris ſuper humanũ ad cõtemplandũ vtcunq; magnificentiam gloriæ cõditoris. Cũ namq; uniuerſũ dr̃ quaſi umbra creatoris, intelligũt hoc, q̃ ritè intelligunt talẽ eſſe eminentiã creatoris ſuꝑ vniuerſum, qualis eſt eminentia corpori ſuꝑ vmbrã, q̃ non eſt niſi tenuiſſima, & quaſi inaniſſima deſignatio corporis. & nulla ex parte cõparabilis corpori in uirtute, aut bonitate, ſicut nec vniuerſum creatori, ſaltẽ unitate. Sic quippe oĩs gloria, ptãs, pulchritudo, ſuauitas, ſapiẽtia, bonitas, beatitudo totius vniuerſi, ſingularũq; partium eius, ad gloriã, ptãtem, pulchritudinẽ, ſuauitatem, ſapientiã, bonitatẽ, beatitudinem, pfectionemq; Dei cõparatæ, ſunt uelut umbra ꝑmodica. Sicq; cõparationes, ac ſimilitudines iſtæ nõ parũ ſe iuuãt, ac erigunt ad contemplandũ ꝓ poſſe, aut ſaltem imaginandum, utcunq; maieſtatẽ ſupereminẽtiſſimã creatoris. ¶ Conſimiliter habet ſe ſimilitudo de inſpectore ſpeculi, & ſuæ imaginis: tñ in hoc differunt, ꝙ interdũ imago reſultãs in ſpeculo, penè eiuſdem apparet pulcritudinis, ut inſpector. Vniuerſum uerò diſſimilitudine incõparabilis ꝓrſusq; infinitæ diſtantiæ, lõge extat, ac deficit à creatore, ac pulchritudine eius: quemadmodũ etiã iuxta diuerſitatẽ ſpeculorum in claritate, magis, aut minus apparet in eis pulchritudo inſpicientis: ſic iuxta diuerſitatem creaturarũ, magis, aut minus relucet in eis ſimilitudo pulchritudinis creatoris, ſm quod Plato verè dixit de Deo in 1. Timæi: Optimus erat. Porrò ab optimo inuida lõge eſt relegata. Itaq; cuncta ſui ſimilia, ꝓut cuiuſq; natura capax beatitudinis. i. bonitatis eẽ poterat, effici voluit. Hęc uidet̃ intellexiſſe Auicebrõ: Creaturæ, ingens, erexerũt me ad creatorẽ, feceruntq; mihi umbrã. ¶ At uerò qui dixerũt vniuerſum eſſe uelut veſtigiũ creatoris inſinuauerunt nobis remotiſſimã diſtantiã vniuerſi à Deo in bonitate, & omni pfectione, ipſumq; vniuerſum, ac ſingulas partes eius eſſe q̃dam ſigna, ac vias ducentes ad creatoris notitiã, ſicut ferarũ veſtigia ducũt venatores ad ferarũ latibula. quantũ etiã Deus uoluit nos excitari, & adiuuari ad cognoſcendũ maieſtatem ipſius, quibus tot, ac tãta donauit ſigna, atq; veſtigia ad obtinendũ ſui notitiã? Inſuper quantũ ad ſimilitudinem illã odoris, ac odoramenti, diligẽter aduerte, ꝙ oĩs bonitas, oĩs ſuauitas, oĩs utilitas vniuerſi, eſt quaſi quidã odor diuinæ bonitatis, atq; dulcedinis, excitãs, & alliciens ad deguſtandũ, & appetendũ dulcedinem illã increatã. quã ex hac cõparatione conſtat eſſe immẽſam, quo cõſtat, q̃ vile ſit odoribus iſtis creatis plus affici, & gauderi, q̃ interminabili illa dulcedine. Et ſi ſuauitates iſtæ permodicæ conſiſtunt tam magnæ, & ualidæ, ꝙ cor humanum eis interdum non ſolũ impletur, & inebriatur, ſed etiam immergit̃, ac abſorbet̃. q̃ ſumma, & infinita eſt ſuauitas creatoris, & q̃ inæſtimabiliter glorioſum ẽ, illã in ſeipſa guſtare, & abſorberi in eã? ¶ Præterea qui uniuerſum dixerũt emanaſſe à Deo, tanq̃ artificiatum, & fabricã ab artifice, verũ locuti ſunt, cum uniuerſum ſit opus pulcherrimũ dei, ab increata ipſius arte ꝓcedens. Veruntñ pars vniuerſi, q̃ primo creata eſt, nõ videt̃ per modũ artificij ꝓceſſiſſe quantum ad hoc quod non per inſtrumenta extitit facta, ſimiliter nec ſpirituales ſubſtãtiæ. Hæc Gulielmus, q̃ de his ſcribit ꝓlixè. & q̃uis cõparationes illas emanationis mundi à deo, primo redarguere videat̃: poſtea tamen eas competenter collaudat. Nã & piè queunt ſaluari, cũ non dentur niſi per ſimilitudinem quandam, & omne ſimile exiſtat diſſimile. Verum de iſta materia infra pleniùs diſſeretur.

QVAESTIO IIII.

QVartò principaliter quæritur. *An mundus ſit æternus*: & nũc ſupra multipliciter eſt oñſum, quod ſit ꝓductus à Deo, & quòd Ariſt. ſenſit hoc, Plato quoq;, & alij meliores philoſophi, quòd & ſuper primũ eſt demonſtratũ. Et ergo hæc quæſt. *An mundus ab æterno, & ſine omni tꝑali initio ſit creatus*,

An mũdꝰ ab æterno & ſine initio temporali ſit creatus.

Videt̃ quòd ſic. primo apparet auctoritate ꝓbationibusq; Philo. qui iſtud in pluribus locis ex intentione ꝓbat, & tenet. Primò, quia materia prima in- 1
genita ẽ, & incorruptibilis. quod eñ gñat̃ ex ſubiecto, ſeu materia aliqua gñat̃: & quod corrumpit̃, in
ſubiectũ corrumpitur. Secundò, cęlũ nõ habet con- 2
trariũ, ergo ingñabile, & incorruptibile extat, ꝓut primo cęli arguit Philoſoph. Tertiò, ſi machina mũ- 3
di de nouo, & ex tꝑe eſt creata, ergo vacuũ ab æterno fuit vbi nunc cęlũ eſt. Quartò, de tꝑe nõ habe- 4
mus niſi Nunc fluẽs, cuius rõ eſt, quod ſit finis p̃teriti, principiumq; futuri. ergo ante oẽ Nũc tꝑis fuit tꝑs. Multa his cõſimilia ad iſtud ꝓbãdum inducunt̃ argumẽta, q̃ omitto, q̃a nil aliud ꝓbant, niſi qđ mũdus nõ incepit ꝑ aliquẽ primum motũ, aut naturalem mutationẽ, neq; ꝑ variationẽ primi agẽtis: non aũt quod nõ inceperit ꝑ ſimplicẽ emanationẽ ab inuariabili, atq; liberrimo creatore, q̃ in ſe incõmutabilis ꝑmanens, in illo Nunc ac tꝑis primo inſtanti condidit mundũ, in quo ab ęterno ipſum creare decreuit, ſicut, & alia multa quotidie facit, & creat de nouo. Porrò Auicenna, & Algazel, Auerrois, & alij quidã peripatetici, acutiores ad probandum mũdi æternitatẽ rõnes introduxerunt, q̃ ipſe Philoſoph. utpotè qđ uoluntas Dei naturaliter, & neceſſariò opat̃, qđ intellectꝰ diuinus dictat, & oñdit melius & cõueniẽs, imò optimũ, cõuenientiſſimũq; cõſiſtere, & ei potiſſimè cõgruere, ac decere, vtpotè ſuã immẽſã bonitatẽ rebꝰ cõicare, atq; diuitias gloriæ ſuę oſtendere, & ſuæ maieſtatis hẽre miniſtros, ac regnũ, & uniuerſale dñiũ, qđ totũ abſq; ſuę beatitudinis detrimẽto pactũ eſt. ꝑ hoc qđ ſe æternaliter ꝑ creationẽ

communicat: Imò iſtud videtur ei naturalisſimum, iucundisſimumq́; fuiſſe, cum bonum, & tale bonũ, vt ipſe eſt, ſit ſui naturaliter diffuſiuum: & tenacitatis, & quaſi inuidētiæ videatur, non impartiri alijs, quod eius optimum, ſaluberrimumq́; conſiſtit, & ſine impartientis incommodo, eis poterit impartiri. ¶ Præterea non uidetur poſſe cauſa rationabilis aſſignari, cur diſtuliſſet muudum creare. ¶ Et rurſus

Græcorũ doctorum opinio.

multi ſancti inter doctores Græcorum, dixerunt intellectuales creaturas, ſeu angelos diu omnino ante ſenſibilis muudi creationem eſſe creatos: qm̃ indecens ipſi apparet, ꝙ ſumma, & ſuperoptima illa maieſtas, per tot ſecula abſq; miniſtris, & effuſione ſuæ liberalitatis ab æterno fuiſſet, vſq; ad ſenſibilis mundi productionem. Sed ſimili ratione poteſt probari, quòd ante, quæcũq; ſecula asſignabilia, & imaginabilia numero, ac duratione finita, creatus ſit mundus, cum ante ſecula illa, ac talia, adhuc imaginari queant ſecula infinita, in quibus Deus ſine regno, & miniſtris, ac munificentia extitiſſet. ¶ Inſup cauſa potisſimè intellectiua, ac bona, naturaliter in ſuo delectatur effectu, & complacentiam habet in

Pſal. 103.
Plato.

eo. Vñ & ſcriptura teſtatur: Lętabitur dñs in operibus ſuis. Plato quoq; diſſeruit Deum gaudio fuiſſe elatum, dum mundum produxit, ſicut in libro de

Auguſt.

ciuitate Dei recitat Auguſtinus. Has autem delicias gloriæ Deus ante mundi productionem per infinita ſecula non habuiſſet, ſi mundum produxiſſet de nouo. ¶ Amplius, ſicut nunc meliùs eſt mundum eſſe, quàm non eſſe: ſic ab æterno meliùs (vt apparet) fuiſſet, mundum eſſe, quàm non eſſe: quod autẽ meliùs æternaliter fuit, decuit ab æterno fieri, ac compleri à Deo. ¶ Poſtremò Auguſtinus ſic arguit: Vel

Auguſt.

Deus potuit ab æterno gignere filium ſibi æqualẽ, aut non potuit. Si non potuit, nequaquam oĩpotẽs fuit. Si potuit, aut ergo etiam voluit, vel non uoluit ergo genuit: ſi non uoluit, ergo inuidus fuit. Cõformiter argui põt ad iſtud propoſitum, quia aut potuit, & voluit mundum ab æterno crare, aut non. ſi non potuit, non fuit omnipotens. ſi non uoluit, nõ fuit munificus, liberalis, & charitatiuus, ſed tenax, & inuidus. Iſta hisq́; ſimilia ſunt, q̃ humana ſapientia, vel potius humana fatuitas contra immenſam creatoris ſapientiam obijcit, excogitat, fingit. ¶ Denique rationes non minus fortes ad ꝓbandũ huius oppoſitum inducuntur, & tam ex philoſophia, quã ex theologia ſumuntur, prout paulopoſt eluceſcet.

Reſponſio Thomæ.

¶ Ad hæc Thomas reſpondet: Circa hãc quæſtionem eſt triplex poſitio: Prima eſt philoſophorum, qui dixerunt, quòd non ſolum Deus extitit ab æterno, ſed etiam alia. & circa hoc diuerſificati fuerunt. Nam quidam ante Ariſtotelem poſuerunt mũdum generabilem, ac corruptibilem eſſe: quia ita eſt de toto uniuerſo, ſicut de quocunq; particulari, cuius vnum indiuiduum corrumpitur, & aliud generaĩ. Et iſta Empedoclis fuit opinio. ¶ Alij dixerũt, quòd res ab æterno mouebantur motu inordinato, & poſtea ad ordinem ſint redactæ. aut caſu, vt dixit Democritus: vel à creatore, vt Plato, vt patet tertio cęli. Alij dixerunt, quòd res ab æterno fuerunt ſecundum ordinem in quo nunc ſunt, & illa eſt opinio Ariſtotelis, & omnium philoſophorum ſequentiũ eum, eſtq́; probabilior alijs, quanquam omnes ſint falſæ, atq; hæreticæ. ¶ Secunda poſitio eſt dicentiũ, quòd mundus incepit eſſe, cũ priùs non fuit, & omne, quod eſt præter Deum, & quòd Deus nõ potuit mundum ab æterno facere, non ex impotentia ſua, ſed quoniam muudus ab æterno fieri non potuit cum ſit creatus. Volunt quoq; quòd mundũ incepiſſe non ſolum fide teneatur, ſed etiam demonſtratiuè probetur. ¶ Tertia poſitio ẽ, quòd omne, quod eſt præter Deum, incepit eſſe: attamen, ꝙ mundum incepiſſe, nequeat demonſtrari, ſed reuelatione innoteſcit, ac creditur, quæ poſitio innititur auctoritati Gregorij aſſerentis, quòd eſt quædam prophetia de præterito, ut cum Moyſes dixit: In principio creauit Deus cęlum, & terram. Cui poſitioni con-

Gene. 1.

ſentio, quia non credo, quòd ad hoc valeat ratio demonſtratiua adduci, ſicut neq; ad ſummam trinitatem, quamuis impoſſibile ſit eam non eſſe. quod oſtendit debilitas rationum, quæ ad hoc pro demõſtrationibus adducũtur, quæ omnes à Philoſophis ponentibus mundi æternitatem, inductæ ſunt, & ſolutæ: ideò potius in fidei irriſionem, q̃ in eius cõfirmationem vertuntur, ſi quis talibus rõnibus innitens mundi nouitatem contra philoſophos probare intenderet. Dico ergo, quòd ad neutram partem quæſtionis iſtius ſunt demonſtrationes, ſed rationes ad vtranq; partem probabiles, ſiue ſophiſticæ. quod inſinuant verba Philoſophi, primo Topicorum dicen-

Philoſop.

tis, quòd ſunt quædam problemata de quibus rationem non habemus. vt, Vtrum mundus ſit æternus. Vñ hoc ipſe demonſtrare nunquam intendit. quod patet ex modo ſuo procedendi, quoniam vbicunque quæſtionem iſtam pertractat, ſemper adiungit aliquam perſuaſionem, vel ex opinione multorum vel ex approbatione rationem, quod ad demonſtratorum nullatenus pertinet. Cauſa autem cur demõſtrari non poteſt, eſt iſta: quoniam natura rei variatur ſecundum quod eſt in eſſe perfecto, & ſecundũ quod eſt in primo fieri ſuo, quo à cauſa ſua egreditur, quemadmodum alia natura eſt hominis iam nati, & ſecundum, quod adhuc in vtero eſt materno. Hinc ſi quis ex conditionibus hominis iam nati, & perfecti, vellet argumentari de conditionibus eius ſecundum quod adhuc eſt imperfectus, atq; in vtero matris exiſtens, deciperetur: prout refert Rabbi

Rabbi Moyſes de quodam puero.

Moyſes de quodam puero, qui mortua matre, cum menſium eſſet paucorum, in ſylua ſolitaria eſt nutritus. perueniensq́; ad annos deſcritionis, interrogauit à quodam an homines eſſent facti, & quomodo. Cui cum ille exponeret ordinem natiuitatis humanæ, non credidit puer, obijciens, quod niſi hõ reſpiret, & comedat, ſuperflua quoque expellat, nec vno valeat uiuere die. Similiter errãt, qui ex modo fiendi res mundo iam perfecto, volunt neceſſitatẽ, vel impoſſibilitatem inceptionis mundi oſtenderet quia quod nunc incipit eſſe, incipit eſſe per motũ. propter quod oportet, ꝙ mouens præcedat durationem, & quod præcedat materia, & contrarietates exiſtant: quæ neceſſaria non fuerunt in primo egreſſu vniuerſi à Deo. Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho.

¶ Inſuper in prima parte Summæ, quęſt. 26. Voluntas, inquit, Dei cauſa eſt rerum. ſi ergo aliqua neceſſe eſt eſſe, ſicut neceſſe eſt Deum illa: quia neceſſitas effectus ex neceſſitate cauſæ dependet, vt 5 Metaphyſicæ dicitur. Oſtenſum eſt autem in primo ꝙ abſolutè loquendo non neceſſe eſt Deum aliquid velle niſi ſeipſum: non eſt ergo neceſſarium, Deum velle, quòd mũdus fuerit ſemper. Vnde, nec demonſtratiuè poteſt probari, nec Ariſtoteles demonſtratiuè probauit hoc, imò ſpecialiter intendebat probare, quòd non incepit eo modo, quo quidam poſuerunt philoſophi. Vnde tam 8. Phyſicorum, q̃ primo cęli, præmittit opiniones Anaxagoræ, Empedoclis, & Platonis. Hinc mũdum incepiſſe ex tempore, eſt articulus fidei. ¶ Nouitas quippe mundi demonſtrari nõ ualet ex parte mundi ipſius.

Articulus fidei ẽ, mũdũ incepiſſe ex tpe.

Princi-

Principium namq; demonſtrationis eſt, quod quid eſt. Vnũquodq; autem ſecundum rationem ſuæ ſpeciei, abſtrahit ab hic, & nunc propter quod vniuerſalia dicuntur eſſe vbiq;, & ſemper. Vnde demõſtrari non poteſt, ꝙ homo, lapis, aut cęlum non fuerit ſemper. Similiter demonſtrari non põt ex parte cauſæ agentis, quæ agit per voluntatem. Voluntas aũt Dei, ratione nõ poteſt inueſtigari, niſi circa ea, quæ neceſſe eſt Deum velle. Talia autem non ſunt, quæ circa creaturas vult Deus. ¶ Denique vtile eſt hoc penſare, nec forte quis, quod fidei eſt demonſtrare præſumens, rationes nõ neceſſarias introducat, quę infidelibus præbeant materiam irridendi, æſtimantibus illis, ꝙ propter huiuſmodi rationes conſentiamus credendis. Hæc in Summa.

Voluntas Dei rõne nõ põt inueſtigari.

Idem.

¶ Porrò in Summa contra gentiles libro 2. ſanctus doctor de hac materia ſcribit multum diffuſè defendens etiam ibi, quæ dicta ſunt, & rationes varias introducens philoſophorum, tam ex parte Dei quàm ex parte rerum, q̃ etiam factionis, ad probandum mundi ęternitatem: quas diligenter ſoluit ibidem. Rationes quoq; conantium demonſtrare impoſſibilitatem æternitatis mũdi, quas itidem ſoluit.

Petrus.

¶ Pręterea Petrus in hac materia tenet, ꝙ mũdus nõ potuit fieri ab æterno, imò ꝙ nulla creatura potuit Deo eſſe coæterna, nõ ex impotẽtia Dei, ſed ex repugnãtia, & incapacitate naturæ creatæ, ſicut fortior vinci nõ põt à minus forte. Et quãuis Deus potuit ab æterno creare ſm̃ quod ly, ab æterno, determinat verbũ hoc, potuit: non tamẽ ſm̃ quod determinat hoc verbũ, creare. Huius poſitionis motiua infra ponẽtur. ex qua etiã ſequitur, ꝙ mundũ incepiſſe non ſit articulus fidei, ſed valeat demonſtrari.

Richard.

¶ Idem tenet hoc loco Richardus, Petro concordãs, & multas ꝓ ſe rõnes adducẽs, quę infra tãgentur.

Albertus.

¶ Albertus quoque tenet hoc ipſum, & multipliciter probat, quemadmodum iam patebit.

Vdalricus

¶ Et ſequit eũ Vdalricus in Sũma ſua li. 4. vbi declarat Philoſophũ in hac materia non aſſertiuè, ſed opinatiuè eſſe locutũ: & ꝙ dicẽdo mundũ eſſe æternũ, ſumpſit æternitatẽ nõ niſi pro tota duratione primi mobilis motũq; ei⁹, & ita nõ derogaret fidei veritati, ponere mũdũ eſſe ęternũ. Hæc Vdalricus.

Diony. cõtra Vdalr.

¶ Verantamen Ariſtoteles potius opinabaẽ hoc tempus, & ipſum mobile primum, eiuſq; motum, non incepiſſe de nouo, nec Deum ea præceſſiſſe duratione. idcirco in hoc non debemus Ariſtotelẽ noſtræ fidei concordare. nec eſt concordatio, niſi ad vocem, & aerem, non ad intẽtionem, & veritatem.

Ariſtotel.

¶ Inſuper Bonauẽtura hic loquitur: Ponere mũdum æternaliter eſſe productum, & res omnes ex nihilo eſſe productas, omnino eſt contra veritatem & rationem: intantum, vt nullum philoſophorum quantumcunq; parui intellectus, id crediderim potuiſſe, quia hoc implicat manifeſtam contradictionem. Ponere autem mundum eſſe æternum, pręſuppoſita æternitate materiæ, rationabile, & intelligibile eſſe uidetur duplici exemplo. Egreſſus enim rerũ mundanarum à Deo, eſt per modum veſtigij. ideò ſicut nil prohiberet veſtigium eſſe æternum, ſi pes eſſet æternus, & etiam puluis in quo formaretur veſtigium, & tamen veſtigium eſſet à pede: ſic ſi materiam eſſet Deo coæterna, & non producta, nil prohiberet rem ex ea factam eſſe æternam. ¶ Aliud exẽplum eſt, quia creatura procedit à Deo, vt vmbra, filius Dei, vt ſplendor: ſed quàm cito eſt lux, eſt etiã ſplẽdor, ac umbra, ſi ſit corpus opacũ obiectũ. Si ergo materia coæterna eſt auctori tanquam opacum tunc ſicut rõnabile eſt ponere filium, qui eſt ſplendor p̃ris, patri coæternũ: ſic rõnabile uidet, mundũ qui eſt vmbra ſũmæ lucis, eſſe ęternũ: imò rõnabilius eſt hoc, q̃ eius oppoſitũ, vtpotè, ꝙ materia fuerit æternaliter abſq; forma, vt quidã dixerũt philoſophi: & intm̃ rationabilius, vt, & excellentior ille philoſophus Ariſtoteles in illam opinionem dilapſus ſit, vt ſcti ei imponũt, & cõmẽtatores eius exponũt, ac verba ipſius p̃tendunt. Quidã tñ moderni dicũt eum hoc nunq̃ ſenſiſſe, nec intẽdiſſe ꝓbare, ꝙ mundus oĩno nõ cœperit, ſed ꝙ motu nõ cœperit naturali. Porrò quid horum ſit verius, neſcio: hoc vnum ſcio, ꝙ ſi poſuit mũdum nõ incepiſſe, ſed naturã. i. naturali mutatione, ac motu, verum dixit: & rõnes eius ſumptæ ex motu, & tpe, ad hoc ſunt efficaces. Si vèrò ſenſit, ꝙ nullo mõ incepit, manifeſtè errauit. atq; ad vitandũ contradictionẽ neceſſe fuit eũ ponere, aut mundũ nõ eſſe factum, aut non eſſe factũ ex nihilo: ad vitandũ verò actualẽ infinitatẽ, neceſſe ei fuit ponere, aut rõnaliũ aĩarum corruptionem, aut vnitatẽ, aut circulationẽ: & ita auferre verã eẽ felicitatẽ: ſicq; error de mũdi æternitate malũ habet initiũ, & peſſimum finem. Hæc Bonauẽtura.

Nota.

¶ Sed ſicut iã patuit euidenter, ẽt magni Peripatetici, qui dixerunt oĩa, quę ſunt citra Deũ, eſſe ꝓducta, materiã quoq; creatã, poſuerũt nihilomin⁹ creaturas ab æterno ſine tꝑali fuiſſe initio, & unã intelligentiã eſſe creatã ab alia. ¶ Auerrois demũ p̃cipuus Ariſtotelis cõmentator, in lib. ſuo de ſubſtantia orbis, apertiſſimè ꝓteſtatur, ꝙ nunquã fuit de mente Ariſtotelis, dicere, ꝙ cęlũ eſſet à prima cauſa ſolũ p dependentiã, ſed etiã p realẽ ꝓductionẽ, ſeu veram creationẽ. Idcirco nec poſuit mũdum nõ eẽ factũ, nec etiã, ꝙ nõ ſit factus ex nihilo: imò dixit, à Deo oĩbus deriuatũ ẽ eſſe, & viuere. atq; 2. primæ philo. Illud quòd eſt maximè ens, & maximè verũ, videlicet, Deũ oĩbus cæteris eſſe cauſam veritatis, ac entitatis nõ ſolũ finalẽ, ſed ẽt effectiuã, cũ dicat ab ipſo oĩbus eẽ deriuatũ, & cõicatũ ipſum eẽ, & viuere, his clarius, his verò obſcurius. Nec putandũ, ꝙ tãti philoſophi, q nouerũt nobiliſſima illa, vtputa intelligẽtias eſſe creatas, ignorauerint intimũ, & imperfectiſſimũ entiũ, puta materiã primã, eſſe productam imò creatã. i. aliũde habere hoc ipſum, ꝙ eſt, & hoc infra oñdã. Et hoc clarius dicit i lib. quẽ fecit de natura deorũ, & i epiſtola de principio vniuerſi. ¶ Deniq; Alexãder idẽ proteſtãs: Triplex eſt, inq̃t, cognitio, puta p inſpirationem, p ſcripturarũ declarationẽ, p operũ reuelationẽ. Oĩbus modis his cõtingit uenire in cognitionẽ creationis, videlicet p fidei inſpirationẽ, cũ fides ponat creationẽ: p ſcripturarũ inſpectionẽ, quæ eſt ex lege, ꝓphetis, & euãgelio, p operũ reuelationẽ. Nã operũ reuelatio. i. manifeſtatio effectuũ Dei, indicat oĩpotentiã eſſe in Deo. Oĩpotentia verò ponit creationẽ. i. productionẽ ex nihilo. Si. n. non poſſet creare. i. producere niſi ex nihilo, nõ eſſet oĩpotẽs, cum maior potẽtia poſſet ſm̃ veritatem intelligi. Quod aũt quidã philo. nõ peruenerunt ad cognitionẽ creationis, ẽ, qa nõ aſcẽderunt vltra rõnem materiæ. Quod aũt ꝑuenerũt qdam ad eam tã ex ſcripturis, q̃ operũ cõſiderationibus: cõſtat ex hoc, quod 12. cõfeſſionũ aſſerit Auguſt. Oñdiſti mihi p hoĩem quẽdã quoſdã libros Platonicorum ex Græco in latinũ verſos, in q̃bus legi nõ qdẽ his verbis, ſed multis, & multiplicibus ſuaderi rõnibus, ꝙ in principio erat verbũ, & verbũ erat apud Deũ: vſq; ad illud, Et mũdus eũ nõ cognouit. Porrò quod ſequit, In ꝓpria uenit: & rurſus, Verbũ caro factũ eſt, ibi nõ legi. Itaq; philoſophi meliores creationem nouerunt. Ait quippe Auicẽna in ſua prima philo-

Auerrois.

Alexand.

Auguſt.

Auicenna

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

philoſophia: Si fuerit eſſe rei poſt non eſſe abſolutè, tunc aduentus eius à cauſa erit creatio, qui eſt dignior modus dandi eſſe, quia priuatio remouetur omnino, atq; inducitur eſſe. ſed ſi ponatur priuatio taliter, quòd eſſe præcedat eam: ſic generatio eſt impoſſibilis, niſi ex materia: & inductio ipſius eſſe rei ex re, quod eſt debile, & breue, & futurum. Item in libro de cęlo, & mũdo habetur: Per hũc numerũ, puta ternariũ, adhibuimus nosipſos magnificare Deũ creatorẽ, eminẽtẽ proprietatibus eorũ, quæ creata ſunt. Vñ accipitur, quòd philoſophi peruenerũt ad cognitionem creatoris inquantũ creator. Hæc Alexãder.

Durãdus de ſancto portiano.

¶ Amplius, Durandus de ſancto Portiano, circa hæc multa inducit: Creaturã, inquiens, ſemper fuiſſe, ita quòd non habuit ſuæ durationis initium, ſed ſuæ entitatis cauſam, atq; principium, negari nõ poteſt, niſi, vel propter defectum diuinæ potẽtiæ, quod nemo affirmat: vel propter repugnantiam creaturæ, quod dici non ualet, quoniam repugnantia illa eſſet, aut propter defectum paſſiuę potentiæ ab æterno, aut ex repugnantia intellectuum. Primum dici nõ põt. Nam pari ratione nihil omnino poſſet creari, nec ab æterno, neq; de nouo, cum creatio nihil ſupponat ex parte facti. Nec ſecundum, quia cõtradictionem non implicat. Tria ergo probanda ſunt. primũ, quod non repugnat creaturæ permanenti ab æterno eſſe productum. Secundum, quòd motui, & omni rei ſucceſſiuè repugnet. Tertium, quòd dato, quòd iſte motus, vel creatura ſub motu non potuerit eſſe ab æterno: tñ non eſt dare primum inſtans, ante quod non potuit eſſe creatura ſub motu. Primum apparet tripliciter, ſecundum tria, quæ ſunt de ratione creaturæ. Eſt enim creatura ens productũ ab alio. Et ratione qua creatura eſt ens, non poteſt ei repugnare eſſe ab æterno. Alioqn repugnaret Deo, cui potiſſimè competit eſſe. Si igitur creaturæ repugnet, hoc erit, vel ex parte cauſæ producentis, quia ab alio: vel ratione productionis, quia ens productũ: vel ratione termini à quo, quia de nihilo. Quòd autem non ſit neceſſe cauſam agentem duratione præcedere ſuum effectum, patet: quia hoc eſſet ratione agentis, inquantum eſt agens abſolutè, aut inquantum tale agens, puta per uoluntatem. primum non poteſt dici, quia ſunt multa agentia, quorum effectus ſunt ſtatim cum eis, vt calor, ſeu lumen cũ igne, & ſol eodem inſtanti, quo conditus eſt, hemiſphærium illuminauit. Nec eſt de ratione agentis per uoluntatem, niſi uoluntas ſit de nouo accedens, ita vt de non uoluntate fiat uolens, aut uolũtas deliberationem ſit ſequens, quorum nullum in Deo eſt. Item uoluntas diuina non minuit eius potentiam, ſed omnes concedunt, quòd ſi Deus ageret neceſſitate naturæ, res fuiſſent ab æterno. ergo nõ obſtante, quòd agit per voluntatem, creaturæ potuerunt eſſe ab æterno. Nec eſt repugnantia ex parte productionis: quamuis hoc magis appareat. Nã ſiue creatura dicatur producta in inſtanti, ſiue in tempore, ſequi videtur, quòd ſit de nouo Ad quod remouendum diſtinguendi ſunt modi fiendi, qui in vniuerſo ſunt quatuor. Quædam namq; fiunt per

Quatuor modi fiendi in vniuerſo.

motum ſolum, vt aqua per motum calefactionis fit calida. Alia fiunt per mutationem ſequentem motum ex neceſſitate, quemadmodum forma ſubſtan-
1 tialis per præuiam alterationem. Quædam per mu-
2 tationẽ, quæ ſequitur motum, ſed non per motũ, neq; ex neceſſitate, ſicut illuminatur hemiſphærium no-
3 ſtrum à ſole, quam illuminationẽ præcedit motus ſolis localis, per quẽ efficitur nobis præſens. In primo autem inſtanti quando factus eſt ſol, fuit aer illuminatus abſq; præuio ſolis motu.

¶ Quartò, aliqua fiunt non per motum, aut mutationem, ſed ſimplicem emanationem, quemadmodum, quæ creantur, in quibus fieri, & factũ eſſe ſunt ſimul, ſic quòd menſura creationis eſt Nunc ſtãs, quod coexiſtere põt pluribus Nunc temporis. nec neceſſarium eſt aliquod Nunc temporis, cui primò coexiſtat, cum nullus motus creationẽ præcedat. Sic nõ eſt neceſſarium dare à parte poſt vltimũ. Nũc tpis, cui duratio creaturæ vltimo coexiſtat. Ex his ita arguitur: Actio, quæ non eſt ſucceſſiua, ſed ſubita, nec menſuratur Nunc fluente, quod non contingit pluries accipere, ſed Nunc ſtante: talis actio non impedit, quin productum per eam, poſſit ſemper coexiſtere producenti. Si enim eſſet ſucceſſiua, impediret coexiſtentiam reſpectu cuiuſlibet agentis. Rurſus, ſi ſubita eſſet, & menſuraretur Nunc fluente: non impediret coexiſtentiã reſpectu tẽporalis agentis: impediret tamen reſpectu æterni, quoniam tale Nunc non contingit pluries accipere. idcirco cum ſemel acceptũ ſit, prius accipi nequit. Sicq; ab æterno nõ fuit. His vero amotis, nihil impedit ex parte actionis coexiſtẽtiam effectus cum agente æterno. Creatio aũt eſt ſubita, nec menſuratur Nunc fluente, ſed ſtante. nõ ergo repugnat creaturæ ratione ſuæ productionis, quin poſſit ab æterno coexiſtere creatori, loquendo de creatura permanẽtis naturæ. Porro motui, ſeu creaturæ ſub motu repugnat ab ęterno fuiſſe. In quibuſcunq; enim eſt dare primum, & ultimũ illa ſunt finita: ſed in reuolutionibus cęli præteritis, & acceptis, oportet dare primam, & vltimam, ergo non præceſſerunt infinitæ. Minor probatur, quia in omnibus præteritis reuolutionibus fuit ordo durationis, ita quòd nunquam fuerunt duæ ſimul, ſed vna poſt aliam in poſtſumendo, vel una ante aliam in anteſumendo. ergo cum quælibet accepta ſit, & omnes, aut eſt accepta ante, quàm nulla, aut non: ſi ſic, habeo propoſitum: quoniam illa eſt prima, & hodierna eſt vltima. ſi non, contrà ante omnes nulla fuit. Si ergo omnes acceptæ ſunt, non potuit eſſe alia. Et confirmatur hoc, quia in poſtſumendo non eſſent omnes acceptæ, niſi acciperetur vna claudẽs: ergo nec in anteſumendo omnes accipiuntur, niſi ſumatur una prima claudens omnes. hoc demum manifeſtius fieret, ſi loco cuiuſlibet reuolutionis præteritę ſumeretur aliquid permanens, ſcilicet granum milij, & deduceretur in eis ratio præinducta. In tota quippe multitudine granorum quodam ordine acceptorum, uidelicet quod vnum fuit acceptum ante aliud, vel poſt aliud, nullumq; aliter: neceſſariò eſſet dare aliquod granum ante, quod nullum eſſet acceptum, vel non omnia grana eſſent accepta, propter ordinem acceptionis, ratione cuius vnum includit aliud. Poteſt quoque ratio ſic formari, quòd neceſſarium eſſet ponere in accipiendis reuolutionibus, ſeu granis, ſi deueniretur ad hoc, quod eſſent acceptæ, neceſſarium eſt ponere in iam acceptis: ſed in accipiendis, ſi deueniretur ad hoc, quòd eſſent acceptæ, eſſet dare primam, & vltimam, ergo, & in acceptis. Præterea, reuolutio hodierna, aut diſtat in infinitum ab alia poſita, vtpotè prima, aut non: ſi ſic, cum non poſſit infinita diſtantia dari maior, ſequitur quod illa reuolutio fuit prima, ſicq; habetur propoſitum: ſi non, ergo non præceſſerunt infinitæ. ¶ Inſuper, ſi generatio potuit eſſe ab æterno, hoc maximè fuiſſet, ponendo virum, & mulierẽ creatos ab æterno: imò nõ videtur poſſibile aliter, cũ opus propagationis ſupponat opus creationis. & ita fuiſſent duo homines primi, inter quos

Argumentum.

Minor probatur.

& eos,qui nunc ſunt, nõ potuiſſent eſſe intermedij
infiniti. Itẽ ſi gñatio potuit eſſe ab æterno,ergo, &
corruptio,cum gñatio vnius ſit corruptio alterius.
corruptio aũt non potuit ab æterno,qm̃ præſuppo
nit aliquid ſe priùs duratione, videlicet gñationem
ſeu genitũ,aut corruptibile, cũ ſit alicuius præexi-
ſtentis corruptio.¶Amplius,homo creatus ab æter
no,aut priùs fuiſſet,& poſteriùs genuiſſet, & ſic ge
neratio non fuiſſet ab æterno:aut non priùs fuiſſet,
quàm generaſſet. hoc antẽ impoſſibile eſt,qm̃ agẽs
per modum præexiſtit termino , motus non ſolum
natura,ſed etiam duratione:ſicq; gñatio nõ potuit
eſſe ab æterno.Concludit quoq; hæc ratio non ſo-
lũ de generatione iſta,vel illa,ſed de gñatione ſim-
pliciter.Nam ſicut hic generans præcedit hanc gña
tionem,ſic generans ſimpliciter, & abſolutè . ¶Ite-
rum, hominem creatum neceſſe eſt præcedere ho-
minem à ſe genitum,& ſic inter creatum, & quocũ
que alium genitum non fuiſſent homines infiniti ,
nec duratio infinita,cum illè creatus non fuiſſet tẽ-
pore infinito ante genitum à ſe, & tempus ab illo
genito vſque nunc,eſſet finitum.Motui ergo,& ſuc
ceſſiuis repugnat ab æterno fuiſſe,cum natura mo
tus requirat ordinem partium, in quibus acceptis
neceſſe eſt dare primam, & ultimam,ſicut probatũ
eſt. Hæc Durandus, qui alia plura de hac ipſa ſcri-
bit materia, quæ forſan tangentur infra.

Gãdauus ¶ At vero Henricus de Gãdauo,qui uocatur do
ctor ſolennis,quodlibeto primo ſuper hac materia
mouet duas quæſtiones:Vtrum creatura potuit eſ-
ſe ab æterno , Vtrum repugnet creaturæ ab æterno
fuiſſe . quæ cum parum, aut nil differant, una rñſio
ne determinat:Opinio,inquiens,erat philoſopho-
rum,quòd creatura potuit eſſe ab æterno,& ꝙ hoc
non repugnat eius naturæ , imò quòd non potuit
non eſſe ab æterno:quoniam prima cauſa per ſuam
eſſentiam cauſa eſt rerum. Vnde ſexto Metaphyſicę
ſuæ aſſerit Auicenna: Quod aliquid ſit cauſa exiſtẽ
di cauſatum, cum priùs non fuerit, hoc contingit,
quia non eſt cauſa eius per ſuam eſſentiam,ſed per
* operationem aliquam determinatam*comparationẽ, quã habet
* operationis. ad illud , cuius*cõparationis cauſa eſt motus: ſicq;
dixerunt,quòd Deum eſſe cauſam creaturæ, nõ ſit
ex uoluntatis diſpoſitione , ſed neceſſitate naturæ,
Ambroſ⁹. prout primo Hexameron ait Ambroſius : Plerique
philoſophi mundum Deo coæternum eſſe uolebãt
tanquam umbraculum diuinæ virtutis . ¶Porro fi-
des catholica tenet,quòd Deus liberali,ac libera uo
luntate mundum creauit, atq; conſeruat, ita quòd
Gen. 1. potuit non creare , & poſſet non conſeruare, ſicut
ait Ambroſius,Pulchrè ait Moyſes,Fecit Deus cœ-
lum,& terram:nec dixit, cauſam dedit mundo, ut
eſſet,ſed fecit.Ex ipſo namq; eſt principium,& ori-
go ſubſtantiæ uniuerſorum,id eſt, ex eius uolunta-
te,& poteſtate,nulla neceſſitate naturæ coniuncta:
quoniam abſolutè loquendo, nõ eſt neceſſe Deum
velle aliquid niſi ſeipſum, & ea, q̃ ſunt intra ipſum,
non aliquid extra ſe

Philoſophorum opinio. ¶ Philoſophi ergo dixerunt mũdum habere eſ-
ſe ſuum à Deo, modo quodam uix intelligibili, ita
ꝙ non habuit durationis initium , nec habuit fieri
ſui facti eſſe,quemadmodum 9. de Ciuit. Dei loqui
Auguſt. tur Auguſtinus : Si pes ex æternitate ſemper fuiſſet
in puluere,ſemper ſubeſſet veſtigium, quod tamen
à calcante nemo ambigeret factum,nemo inquam
dubitaret à calcante factum eſſe , non in ipſo fieri,
ſed in ſolo facto eſſe. Veſtigium enim in puluere
non fit,niſi depreſſione partium pulueris , quæ ne-
ceſſariò fit aliquo motu ,aut mutatione ante quam
pes nõ fuit in puluere, & ante illã non fuit veſtigiũ.
Hinc aptior eſſet ſimilitudo de ſole,eiusq; radio, q
naturali neceſſitate fluit à ſole : & ſic eſſe creaturæ
à Deo, non eſſet niſi conſeruatio ſua continua,atq;
perpetua in ſuo facto eſſe abſq; omni fieri præcedẽ
te.vel quod eſſe creaturæ non eſſet niſi in continuo
fieri,vt æternaliter ſimul eſſent fieri eius, & factum
eſſe , quemadmodũ iuxta quoſdam radius ſolis nõ
habet eſſe,niſi in continuo fieri.¶Deniq; cõis omium
tam philoſophorũ, quàm fideliũ fuit opinio, quòd
creatura inquantum creatura , non habet eſſe niſi
participatum:ideò non à ſe,ſed ab alio. Verum cir
ca eſſe creaturæ duplex putatur fuiſſe philoſopho-
rum opinio: Vna,quòd creatura ita haberet eſſe ab Duplex philoſophorũ opinio circa eſſe creaturæ.
alio, ꝙ ex ſe & ex ſua natura non haberet non eſſe,
neq; ſm rem,neq; ſm intellectũ,ſicut credit̃ de pro
ductione filij Dei,dempto quòd filius habet eſſe in
eadem natura cum patre, creatura in aliena : quod
omnino abſurdum eſt , qm̃ nulla ſubſtantia ex ſua
natura aliena eſt à non eſſe, niſi illa, quæ eſt eſſe per
eſſentiam,non per participationem. Alia ergo fuit
opinio , quòd creatura cum hoc , quod habet eſſe
ſuum ab alio,ita habet ipſum,quod quantum eſt de
ſe,ac ſua natura,habet non eſſe. ſed in hoc variatur
quorundam philoſophorum,& catholicorum ſen-
tentia . Habere enim non eſſe de ſe, intelligi poteſt Habere nõ eſſe de ſe dupliciter intelligi poteſt.
dupliciter. Vno modo apud intellectum ſolummo
do,vt creatura prius intelligatur in non eſſe,quàm
in eſſe. Alio modo,ut in ſe realiter priùs duratione
ſit non ens,quàm ab alio accipiat eſſe. Primo mo-
do quidam philoſophi dixerunt creaturam habe-
re eſſe poſt nõ eſſe, & hoc uocabant creationem.
Vnde 6. Metaphyſicę ſuæ loquitur Auicenna,quòd Auicenna.
apud ſapientes uocatur creatio, ſic ſimplici emana
tione habere eſſe poſt non eſſe, ſeu dare eſſe poſt
non eſſe,abſolutè. Cauſatum enim quantum eſt in
ſe non eſt. ¶Secundo modo dicunt catholici crea-
turam habere eſſe à Deo non neceſſitate naturæ,
ſed libera uoluntate:ſicq; loquendo de tali produ-
ctione, eſt quæſtio noſtra , an creatura potuit eſſe
ab æterno producta.& dicunt aliqui, ꝙ hoc non re
pugnat:& quòd Deus creaturam produxit ex tem
pore,hoc meræ eſt uoluntatis Dei,cuius cauſa quæ
renda non eſt:quia hoc eſſet quærere cauſam primę
cauſæ, ſeu eius,cuius non eſt cauſa , vt Auguſtinus
expreſſit. Hi quoque dicũt, ꝙ ſola fide tenetur crea An mũdus potuit eſſe æternus.
turam non ſemper fuiſſe,& quod demonſtrari non
queat: quia quod quid eſt rei.i. quidditas creaturæ,
abſtrahit ab Hic , & Nunc, ſeu ab omni duratione.
¶Quod autem non poſſit probari creaturam ince-
piſſe,ſecundum modum quo ponebant philoſophi
bene verum eſt:probare uerò eam incepiſſe,ſecun-
dum modum quem ponunt catholici, bene poſſibi
le eſt,quibuſdam ſuppoſitis,quæ recta ratione ſunt
ſupponenda.Nec valet opinionis alterius rõ:quam
uis enim quidditas rei abſolutè accepta , abſtrahat
ab Hic,& Nunc:non tamen actualis exiſtentia eius
ſemper ſic abſtrahit . Nam quàmuis, quòd quid eſt
eclipſis lunæ, abſtrahit ab hic, & nunc,ita vt ſimpli
citer ſumptum, non poſſit probari eſſe:tamẽ actua
lis exiſtentia eius non abſtrahit ab hic,& nunc,ideò
valet probari hic , & nunc eſſe . Sic quamuis quid
eſt creaturæ,& eſſe, vt ſequitur eſſentiam eius,non
poſſit probari : eſſe tamen actualis exiſtentiæ ſuæ,
bene poteſt probari nouum eſſe,inquantum eſſe in
effectu oſtenditur creatura mundi non poſſe habe
re niſi poſt non eſſe præcedens duratione.

¶ Dicendum igitur abſolutè, quòd mundus non
ſolum incepit ex tempore, ſed nec potuit eſſe ab

Ambroſ. æterno: quia repugnat naturæ eius, dicente Ambroſio, in Hexameron: Quid tā inconueniens, vt ꝙ æternitas operis cum omnipotentis æternitate coniungeretur? ¶ Deniq; hoc ita probatur: Creatura, quæ ex ſe eſt non ens, ita ꝙ nec effectiuè, neq; formaliter habeat eſſe ex natura ſuæ eſſentiæ, non ſolū hēt ab alio eſſe, ſicut Dei filius in diuinis, vel ſicut radius à ſole, ſi vtroq; ſit æternus: ſed oportet, ꝙ creaturæ acquiratur eſſe ſuum, ita vt Deus non ſolū det cauſam ei, vt ſit in facto eſſe, ſed etiā, vt faciat eā, eſſe de non eſſe, quod appellatur creatio. Si eñ Deus creaturæ daret eſſe in ſolo facto eſſe, nec pter hoc faceret eam alio modo, non aliter pr̄ in diuinis daret eſſe filio, & Deus creator creaturæ, præter hoc, ꝙ filio datur eſſe in ſubſtantia patris, creaturis verò in aliena natura: quia cum oīs tranſitus factionis de non eſſe in eſſe ſit transmutatio, & hæc trāſmutatio naturalis eſt, qñ eſt circa ſubiectū præexiſtens: actus creationis, quamuis non ſit tranſmutatio, ſicut illa quæ dr̄ naturalis, attñ cum ſit de nō eſſe in eſſe, modum mutationis habet, non motus, inſtar actionis, qua rei acquiritur eſſe per generationē naturalem. nec eſt differentia, niſi ꝙ gñatio eſt ex materia, creatio ex nihilo. ¶ Porro nīs tranſmutatio, quæ eſt ſubita actio, eſt indiuiſibilis durationis, non ſucceſſiua. creatio ergo, qua cuicunq; rei acquiritur eſſe, non poteſt eſſe ab æterno. ¶ Actio quoq;, qua rei acquiritur eſſe, præcedit actionem, qua ſit rei cōſeruatio, q̄ continuat eſſe in poſterum, hinc ualde inſipienter dicunt quidam, ꝙ eadem actione Deus res creat, & conſeruat, quēadmodum ſol eadem actione cauſat & conſeruat lumen in medio. ¶ Dicēdum eſt igitur abſolutè, ꝙ creatura, eo ꝙ creatura eſt, à Deo de nihilo uoluntariè facta, non pōt eſſe ab æterno, cōtradictione repugnāte. Hæc Henricus, q in iſta rñſione interſerit alia multa, circa quæ infra inquiſitio erit.

Idē. Hēri ¶ Præterea 9. quodlibeto inquirit, an ſm̄ fundamenta Ariſtotelis ſit dicendum, ꝙ ſemper fuerit hō & vnus ab alio in infinitum. In cuius quæſiti deciſione multa inducit, quæ nimis prolixum eſt recitare. Aſſerit tamen, ꝙ ſecundum intentionem Philoſophi in infinitum generatus ſit homo ex homine, nec aliquis fuerit hō, qui non ſit gñatus ex homine ſe priore: & hoc infinities in tempore infinito, ita ꝙ omnes opiniones, leges, religiones, ſectæ, doctrinæ, & hæreſes, quæ nunc ſunt, infinities præceſſerūt & poſtmodum infinities erunt, quia infinities reiterantur: & ita de aliarum indiuiduis ſpecierum, præſertim, quæ ex commixtione gignunt. Deinde oſtēdit hic doctor, ꝙ quamuis iſta fuerit Ariſtotelis intentio, nihilominus ponit, ꝙ naturaliter ſimpliciter & eſſentialiter ſemen potius procedit ab homine, quàm homo ex ſemine. Ait quippe 1. Metaphyſicæ, reprehendēdo illos, qui dicunt, ꝙ principia rerum non ſunt bonum, & nobile, quia ſunt imperfecta, vt ſunt ſemina rerum: ſed bonum, & nobile, ſeu perfectum ſunt in generatis ex illis, quæ perfecta ſunt entia, vt plantæ, & animalia. contra quos dicit, Nō eſt verum, quòd eſtimant, qm̄ imperfecta, ut ſemina, non ſunt abſolutè principia perfectorum, ſed econtrario. Semina namque, ex quibus perfecta ſunt entia, ſunt ex alijs præcedentibus perfectis. Primū eñ, vt dicit, non eſt ſemen factum, ſed aliquod perfectum. Verbi gratia, ꝙ hominem oportet eſſe ante ſperma, non illum hominem, qui generatur ex ſpermate, ſed alium ex quo ſit ſperma. ex quo patet, ꝙ philoſophus iſte quamuis ex fundamentis ſuis, quibus principaliter innitebatur, non poſuit hominem ante quē nullus, ſed iugiter fuiſſe hominē añ hominem, & hominē ex ſpermate, & ſperma ex homine in infinitum: hic tamen ipſa veritate coactus, apertè ponit, quod ſm̄ veritatem, naturamq; rei, ſimpliciter, ac naturaliter hō prius factus ſit ſemine naturali, eſſentialiq; ordine, quo perfectum oportet prę cedere imperfectum, & ita neceſſe eſt ponere hominem aliquem à Deo immediatè productum, aut vnum, aut plures, & ita de alijs primis ſuppoſitis. Vnde, & rurſus 9. Metaphyſicæ teſtatur, ꝙ quamuis in eodem potentia actū præcedat, ſicut in hoc ouo potentia præcedit actum in gallina, quæ generatur ex eo: ſimpliciter tamen, & in diuerſis actus præcedit potentiam, nec hoc procedit in infinitum: imò neceſſe eſt ſtare in gallina, quæ non habet eſſe ex ouo, ſed omne ouum præcedit, & omnem gallinā generatam ex ouo. & ita de homine, equo, conſimilibusq; dicendum. Hæc Henricus.

Gulielm. ¶ Adhuc aūt de his ꝓlixè ſcribit Gulielmus Parhiſienſis primo libro de vniuerſo: Sic, inquiens, arbitrati ſunt philoſophi vniuerſum exire à primo, ſicut ſplendorem à ſole, & calorem ab igne. ſicq; ex bonitate eius bonitatem vniuerſi, & ex uita eius vitam, quæ eſt in vniuerſo. Hinc creatorem dixerunt, nec aliud, nec aliter facere potuiſſe: quod omnino erroneum eſt. Creator, namque ſic habet ſuam bonitatem, potentiam, ac ſapientiam ſuam, vt nō producatur ab ea ad extra, niſi quod uoluerit, & cum voluerit, & quomodo voluerit, & hæc eſt nobilitas atque ſubtilitas potentiæ eius, ac libertatis. Ponam ergo in primis opinionem Ariſtotelis, & tōnes eius. vnde, quicquid dicatur, & qualitercunq; quis eum excuſare conetur, hæc fuit indubitāter opinio eius, ꝙ mundus ſit æternus, quod etiam aſſeruit Auicenna, ac ſequaces ipſorum. Et prima eorum ratio fuit, quia creator præceſſit mundum, vel non. Si non, ergo mundus eſt ei conſempiternus. Si præceſſit mūdum, aut præceſſit tempore, aut æternitate: non tēpore, qm̄ ante mundum non fuit tempus. ergo non præceſſit mundum, niſi ſicut cauſa effectum: & cū ante mundum, & tempus non fuerit niſi æternitas, quæ in infinitum præceſſit tempus, ſequitur, quòd Deus in tota ſua æternitate infinitè omne tēpus pręceſſit. Imaginare ergo, quòd aliqua creatura fuerit ab æterno cum creatore, & cogitauerit apud ſe, an mundus eſſet futurus, & potuit dicere, mūdus erit: aut igitur nullo intermedio, aut intermedio aliquo ſi nullo intermedio, ergo mox, ac ſubito fuit futurus. Quare iam inſtans erat inceptionis ipſius, & fuit ſimul cum creatore ex tunc. Etenim ſimul ſunt, inter quorum exiſtentia nihil eſt medium. Si verò dicatur, quòd tota æternitate creator mūdum præceſſit, in infinito ergo præceſſit: & poſt dictum illud, mundus erit, in infinitum poſt ſubiectum eſt eſſe mundi. Cumq; infinitum nequeat pertranſiri, nūquam eſſe peruentum ad inſtans, quo mundus incepit. Quod ſi creator intra ſe ante tempus dixit, Creabo mundum: & poſt aliquantulum creauit, quantum fuit intermedium illud: quia aut fuit tota æternitas, aut pars eius, vel tempus. Non tota æternitas, quoniam illa non poteſt pertranſiri, neque finiri; & ita uentum nunquam eſſet ad mundi inceptionē: nec pars æternitatis, quia æternitas indiuiſibilis eſt, totaq; ſimul, nec aliquid intra ſe dixit creator, quod non dixerit ab æterno: nec tempus, qm̄ nondū fuit.

Opinio Ariſtotelis fuit q̄d mūdus ſit æternus.

¶ Secunda ratio Auicennæ eſt: Intellectus verus teſtatur, quia ſi eſſentia aliqua omnibus modis ita ſe habet nunc dum aliquid operatur, ſicut qñ non operabatur, neceſſariò ſequitur, quod ſi nunc aliqd operatᷣ, etiam ante idem operabatur, Alioquin non

Secūda ratio Auicē.

potius

potios operaretur nunc, q̄ priùs, cum eodẽ modo ſe habeat: & idẽ eodem modo ſe habens, faciat idẽ. Nam & artifex, ſi oibus modis ita ſe habet quaodo ædificat, ſicut ante, ſequtur ꝙ & ante ædificabat quẽadmodum ounc. Cooſtat autem, ꝙ nulla facta ſit nouitas in poſſe, & ſcire, aut velle creatoris.

Tertia rõ Auicẽnę.

¶ Tertia ratio Auicennæ eſt, quia creator ante mundum, aut potuit creare corpus aliquod, quod haberet motum durantem vſq; ad muodi creatiooem, aut noo potuit: & friuolum eſt dicere, ꝙ noo potuit hoc, Si igitur potuit, ponatur, ꝙ fecerit hoc, & nullum impoſsibile inde ſequetur. Si autem motus corporis illius durauit vſq; ad muodi creationem, ergo & tempus tunc fuit menſurans huiuſmodi motũ: ergo muodi creatio oon fuit in initio temporis.

Diony.

¶ Ad primã rationum iſtarum rñdeo, ꝙ creator præceſsit mundom æternitate, noo tpis prioritate. Deniq;, ante non dr̃ vniuocè de æternitate, & tempore, quemadmodũ nec duratio æternitatis, & duratio tpis. Ideo comparationes ſecundũ priùs, & poſteriùs, locum nõ habent inter æternitatẽ, & tempus: nec inter veri noĩs æternum, & tpale. Voiuoca quippe comparabilia ſunt, ſm Philoſophum. Quẽadmodum ergo oõ eſt recipienda, cõparatio inter tẽpus, & locum, ſeu numerum, ut dicatur, Tempus eſt maius loco, aut numero, nec contra: ita nec inter æternitatem, & tempus, nec inter creatorem, & mũdum, ſeu aliud tpale. Attende quoq; ꝙ ante, & poſt priùs, & poſteriùs, fuit & erit, intentiones, ſeu differentiæ ſunt tpis: & ob hoc fluxus, & ſucceſsiones, ac præteritiones tpis ſont. Idcirco cum dr̃, aliquid fuit ante mundũ, tale eſt quaſi dicatur aliquid eſſe extra mundum, vel ultra muodũ. Itaq; ante mũdum non fuit locus, nec tempus, oeq; in æternitate eſt mora, aut diuturna protractio, nec expectatio, aliqua reſpectu futuri: ideo argumẽtatio illa ex falſa, & imperita imaginatione ꝓcedit. ¶ Ad alia duo facilis extat reſponſio, qa creator excelſus, & glorioſus io ſeipſo eſt prorſus innariabilis, & io ſeipſo inuariabiliter ſapientiſsmè, atq; liberrimè ordinauit, quaodo, & qualiter, ſeu in quo. Nnoc vniuerſa crearet, nec aliquid noui ei acceſsit. Potuit etiã ante mundum creare quodcuoq; corpus, & illud mouiſſe in tpe. Sed cum mundus dr̃ factus in initio tẽporis, capit mũdus pro primo, & vniuerſo creato. Cooſeqoenter ſoluit Gulielmus Ariſtotelis rõnes, quæ & infra ſoluentur: imò pro maxima parte ſolutæ ſunt. Inſerit demũ argumenta quorundam dicẽtium: Cum nihil aliud ioduxerit Deum ad creandũ mundum, niſi booitas ſua pura, innariabilis, atque largiſsima, neq; de nouo vidit vtilitates, ꝓpter quas mundus erat creandus, nec maiores eas vidit in ipſa mũdi creatione, q̄ in æternitate, nec ſibi facilior fuit creatio tunc, q̄ ab æterno, cur ergo potius tũc, q̄ ab æterno condidit mundum? Ad quod dico, ꝙ noo ſtetit, nec impedimẽtum fuit ex parte creatoris, quominus crearetur mundus ab æterno, ſed ex parte mundi fuit defectus, atq; impedimẽtum: quia natura mũdi, nõ fuit ab ætero o creabilis, nec ſuſceptibilis æternitatis, qm̃ ſua natura, quæ eſt poſsibilitas, eſt qd prohibitom ab eſſe æternitatis. Cooformiter reſpondebis ad ſimiles qoæſtiones, dũ quæritur: Quid intẽdebat creator in mũdi creatione? aut mundi, & mundialium rerum vtilitatẽ, aut laudem & gloriã ſuam, aut vtrunq;. Quodcunq; verò iſtorũ dicatur, conſtat, ꝙ tanto maior fuiſſet Deo laus, & gloria, creaturis quoque tanto maior vtilitas de mundi creatione, ſi ab æterno fuiſſet creatus, quanto æternitas maior eſt tempore. Ab æterno ergo debuit eum craſſe. ¶ Quod ſi dicatur, ꝙ nihil horum intendebat creator, ſed propter ſeipſum tm̃, & gratis ipſum creauit: ex hoc ſequi viderur, ꝙ multo magis debuit ipſum ab æterno creaſſe. Verũ iſtud non ſequitur, qm̃ impoſsibile fuit mundum ab æterno creari: quemadmodũ ſi dicatur. Si Deus creaſſet te impaſsibilem, maior gloria eſſet Deo de tua creatione, & ubi maior vtilitas: debuit ergo te impaſsilẽ creaſſe. Noo ſequitur. Quia te impaſsibilem fieri, naturaliter noo fuit poſsibile. Hæc Gulielmus. qui etiã multipliciter probat impoſsibilitatẽ æternitatis mundi ex parte incapacitatis creaturæ, ita ꝙ implet, quemadmodũ, & præfati doctores. Diffuſiùs, tamen & inter cætera arguit ſic: Ex dictis Ariſtotelis ſequitur, non priùs fluxiſſe horã de toto tempore pręterito, q̄ diem, vel menſem, aut annũ, imò nec antequã mille millia annorum. Aut. n. horam quãcũq; nullum tẽpus præceſsit, & ita tempus habuit initium à parte ante, aut tempos præceſsit: & hoc fuit vel finitum, vel infinitũ: ſi finitum, ergo tempus non fuit ab æterno. Si infinitum, habetur propoſitum: qa mille millia ſuot pars tẽporis infiniti. Hoc autem conſequẽs impoſsibile eſt, quia oportet partem præcedere totum: & cum ſit ordo in partibus temporis, oportet fuiſſe primum, puta initium.

Infinitum pertrãſiri, nõ poteſt ſecundum Ariſtotelem.

¶ Præterea ut ipſemet Ariſtoteles faſſus eſt, infinitũ pertranſiri oon poteſt. qũo ergo infinitum tempus iam tranſijt, præſertim cum fluxus eius non ſit infinitæ velocitatis? & ponam exemplum de aqua. Si enim imagineris aquã infinitã, cuius fluxus ſit per fiſtulam finitam velocitate finita, nõ erit poſsibile ipſum unquam totaliter effluxiſſe. Amplius, totum tẽpus futurum (ſecundum Ariſtotelem) infinitum eſt io potentia, nec vnquam finietur. Non igitur minus futurum eſt de tempore toto, q̄ quod præterijt de eodẽ, cum æquales ſint velocitates, quibus totũ pręteritum fluxit, atq; pręterijt, & totum futurum prætereundum eſt. Ventum eſt autem ad finem præteritionis eius, quod de tpe modo præterijt tanta velocitate fluxus ipſius, non obſtãte infinitate eiuſdẽ. Venietur autẽ ad finem præteritionis totius tẽporis futuri, cum æquali velocitate prætereundum ſit qua illud præterijt, non obſtante infinitate eiuſdẽ: ergo neceſſe eſt ipſum finiri. ¶ Adhuc imagioemur ꝙ cœlum ab æterno duplo velocius fuerit motum, ergo duplo fuerunt plures reuolutiones: & illę, quę iam præterierunt, ſunt in media proportione ad illas, infinitum autem medietatem non habet.

¶ Quod ſi io duplo fuiſſent plures in tali caſu reuolutiooes, & cœlum non fuit completurum plures reuolutiones eis, quæ præceſſerunt, & eis, quæ futuræ ſunt ſimul acceptis: tot aũt iam compleuiſſet, duplo maiori velocitate reuolotũ: ergo finiſſet iã penitus motum ſuum, & ſtaret. Hæc Gulielmus,

¶ Cuius rationibus multæ poſſent adiungi: quia ſi mundus fuiſſet ab æterno, infiniti fuerunt phœnices, cum tamen tot centenarijs annorum phœnix viuere aſſeratur. Sol quoq; ſemel in aono complet reuolutionem ſuam in proprio orbe. & infra vitam vnius phœnicis tot ſiaot quotidianæ reuolutione cœlorum: ſicque proportio generationum phœnicis erit in diſtante valde proportione ad reuolutiooes cæleſtes, & quaſi modica pars illorum.

Petrus de Candia.

¶ Pręterea ſicut dñs Petrus de Candia, & alij quidã conſcribunt: Quidam Chriſtiani philoſophi volentes Ariſtotelẽ facere theologũ, aſſerunt eũ nunquã ſenſiſſe mundum ab ęterno fuiſſe. Primò, qa nequaquã vr̃ potandum, ꝙ tantus philoſohpus fuerit ſibijpſi cootrarius: quod tamen oportet cõcedere,

ſi di-

ſi dicat̃ ſenſiſſe ꝙ mundus ab æterno creatus ſit. Siquidẽ in diuerſis locis multa locutus eſt, ex qbus demonſtrat̃ oppoſitũ. Tertiò quippe phyſicorũ differuit: Impoſſibile eſt infinita eſſe pertranſita. Si autẽ mũdus extitit ab æterno, infiniti iã dies, infiniti anni, imò infinita millia annorũ eſſent ptrãſita, effluxa, finita, p̃terita. ¶ Secundò, qm̃ apud Ariſtotelẽ impoſſibile eſt eſſe multitudinẽ actu infinitã: ſi aũt ab æterno creatus eſt mũdus fuiſſent hoĩes infiniti, & ita iã eſſent aiæ ſeparatæ, ac actualiter infinitę. Rurſus, ſi quolibet die p̃terito Deus creaſſet lapidẽ vnũ, & poſteriorẽ quotidie vniſſet priori, iã ea illis cõſtaret lapidibus moles immẽſa. Tertiò, iuxta Philoſophũ, vnũ infinitũ non eſt altero maius. ſed ſi mũdus ab æterno eſt cõditus, multo plures fuerũt reuolutiones lunæ in ꝓprio orbe, q̃ ſolis in circulo ſuo. ¶ Quartò, ſm̃ Philoſophũ, ĩfinito neq̃t fieri additio. ſi aũt ab æterno fuit cælũ & circulatio eius, iã quotidie adderet̃ infinito motui cęli p̃terito circulatio vna, infinitę quoq; multitudini aiarũ aiæ multæ, & ſacto immẽſo lapis, q quotidie crearet̃. ¶ Quintò, ſequeret̃ partẽ eſſe æqualẽ ſuo toti. Cũ.n. infinito nõ fiat additio, nec vnũ maius ſit altero, & dies ſit pars mẽſis, mẽſis quoq; pars anni: ſeq̃tur, ꝙ tanta ſit q̃titas dierũ, vt menſiũ, ut annorũ. imò cum infinitum nõ cõſtet ex finitis, oportet q̃libet eius partẽ conſiſtere infinitã, & per cõſequens ei æqualẽ. ¶ In libro item de morte, & pomo, Ariſtoteles fert̃ dixiſſe, ꝙ Deus ſapia ſua cõdidit ſeculũ, atq; ſecũdo Metheororũ, ꝙ factũ eſt de nouo. & alibi, ꝙ hõ eſt priùs ſemine. In lib. ẽt de ſecretis ſecretorũ, ꝙ Deus cuncta fecit ea nihilo. ex qbus ſequi vr̃, ꝙ mundus incepit

Scotus Henrici inſectator.

de nouo, & ꝙ ipſe hoc ſenſit Hæc ille. ¶ Poſtremò Scotus harũ opinionũ motiua diligenter, & ſatis ꝓlixè ꝓſequit̃ qnamq̃ ea, q̃ probant mundũ non potuiſſe fieri ab æterno, ſpecialiter aſcribat Henrico, quẽ p̃ cęteris inſeq̃ ſolet: cũ tñ à ſenioribus, imò per mille annos añ Henricũ, non ſolũ à fidelibus, ſed ab ipſis quoq; puris philoſophis ſint̃ inducta. Soluit ẽt opinionũ iſtarũ motiua, & qualiter vnaqnaq; queat defendi, ꝓſeq̃tur: nec ad aliquã earũdem declinare vr̃. & ea q̃ ſcribit, ſentẽtialiter ſatis vident̃ p̃habita.

Quæſtio.

¶ Præterea q̃rit, Vtrũ prima cauſalitas reſpectu omniũ creabiliũ, in quocunq; eſſe de neceſſitate ſit in tribus diuinis ꝑſonis, ita ꝙ eſſe nõ valeat niſi in eis.

Cauſalitas perfecta neceſſariò eſt ĩ tribus perſonis.

¶ Rñdet, Cauſalitas ꝑfecta neceſſario eſt in tribus ꝑſonis. Primò, q͞a principiũ duarũ operationũ, videlicet neceſſariæ, & cõtingentis, neceſſariò eſt priùs principiũ neceſſarij, q̃ cõtingentis. Nõ.n. effectus neceſſarius ꝑſupponit contingẽtẽ, ſed aliqd in diuinis eſt principiũ productionis intrinſecæ, q̃ eſt neceſſaria: & aliqd principiũ productionis extrinſecę, q̃ eſt contingẽs: ergo prius neceſſariò eſt in Deo aliquod principiũ ꝓductionis intrinſecæ: atq; in iſto priori cõpleta ꝓductione, ad intra, cõcomitat̃ tribus ꝑſonis oĩs fœcunditas, q̃ non repugnat in eis: & ꝑ cõſequẽs concomitat̃ eis illud, quod eſt principiũ productionũ cõicationis ad extra: ergo in illo inſtanti, in quo eſt proximũ principiũ in Deo, ad producendũ aliquod cõtingens ad extra, illud concomitabit̃ tribus. ¶ Itaq; de neceſſitate cauſalitas ꝑfecta reſpectu oĩum creabiliũ eſt in tribus perſonis, & hoc reſpectu oĩum creabiliũ in quocunq; creabili ſiue ſimpliciter, ſiue ſm̃ qd, ita ꝙ non poſſit nõ eſſe in illis. Attñ ſi ꝑ ĩpoſſibile ponat̃, in diuinis vna tm̃ abſoluta perſona, ꝯñr eſſet dicendũ, ꝙ in tali perſona eſſet ꝑfectè talis cauſalitas. ſicq; cauſalitas ꝑfecta ex rõne termini ſui, non vr̃ neceſſariò includere, ꝙ ſit in tribus perſonis, quẽadmodũ, nec ex rõne termini illius inducit rõnẽ ꝓductionis ad intra. Hęc Scotus.

Idẽ Sco.

¶ Amplius, creare, inq̃t, eſt aliqd de nihilo producere in effectu: & ꝙ dr̃, de nihilo, põt notare ordinẽ naturę, & ordinẽ durationis. Primò mõ concedunt Philoſophi Deũ poſſe creare, ut patet ꝑ Auicẽnã 8. Metaphyſicæ ſuæ, quod intelligo de prioritate naturæ, ꝓut priùs natura põt aliqd dici, eſſe poſitiuè, q̃ ipſum ineſſe alicui. Sed ꝓut de nihilo, dicit ordinẽ durationis, creatio à philoſophis cõiter negat̃, qm̃ dicunt Deũ neceſſariò ꝓducere qcquid immediatè producit. ¶ Deniq;, ꝓut de nihilo, dicit ordinẽ durationis, diſtingui põt de hoc, qđ eſt nihil: qm̃ accipi põt de nihilo ſm̃ eſſe exiſtẽtiæ, aliquo tñ ſm̃ eſſe eſſentię: & ponit̃ à qbuſdã exemplũ, ꝙ q̃uis Deus poſſit cauſare de nihilo ſecũdo mõ, non tñ primo mõ: q͞a non põt aliqd aliud ꝓducere, quod nõ eſt ex parte ſui poſſibile, ut ait Auicẽna 2. Metaphyſicæ ſuæ. Nihil aũt nõ eſt poſſibile ex parte ſui, qm̃ non eſt rõ quare vnũ nihil eſſet poſſibile, nõ aliud. Confirmat̃ quoq; hæc rõ: q͞a in oĩ creatura eſt compoſitio ex actu, & potẽtia, in qbus, & ordine naturæ potentialitas prior eſt: & tũc iſta potẽtialitas nõ eſt nihil, ſed aliqd entis ſm̃ aliquod eſſe: nõ eſſe exiſtẽtiæ, ergo eſſe qdditatiuè: & hoc, ꝓut dictũ eſt primo lib. ꝑ potentiã Dei producit̃ in eſſe poſſibili paſſiuè: & tunc vltra põt ꝓduci in eſſe exiſtentiæ, nõ tñ niſi priùs natura producta in eſſe qdditatiuo, & in eſſe poſſibili paſſiuè. Itaq; de nihilo.i. de non aliquo, ſm̃ eſſe exiſtẽtiæ põt Deus aliquid creare. Etenim eſſe eſſentiæ nunq̃ ſeparat̃ ab eſſe exiſtentiæ. Non tñ põt aliquid creari.i. ꝓduci, ad eſſe ſimpliciter, de nihilo.i. nullo mõ exiſtente, nec ſimpliciter, nec ſm̃ qd. Nihil enim creat̃, quod nõ habuit priùs eſſe intellectũ, ac volitũ in ipſo eſſe intellecto, & fuit formaliter poſſibile & tunc fuit, quaſi in potẽtia ꝓpinqua, vt poſſit eſſe ſubiectũ oĩpotentiæ, & poni in eſſe ſimpliciter. Veruntñ aliqđ põt eĩ ſi nõ creari, tñ produci de ſimpliciter nihilo.i. de nõ aliquo, ſm̃ eſſe eſſentiæ, nec ſm̃ exiſtẽtiæ, nec ſm̃ aliqd eſſe, nec ſm̃ qd: quia creatura ꝓducit̃ in eſſe intelligibili, nõ de aliquo eſſe, nec ſimpliciter, nec ſm̃ qd, nec poſſibili ex parte ſui in iſto eſſe. Hæc Scotus.

Dionyſ.

¶ Cuius verba partim obſcura ſunt, & à cõi modo loquendi doctorũ non minimè aliena, q̃uis piè accipi poſſint.

Impoſſibile eſt creaturam ab æterno fuiſſe productam ſecundũ doctores catholicos.

¶ Itaq; p̃inducta ſummatim ꝑſtringẽdo, præallegati doctores, Albertus, Bonauentura, Petrus, Richardus, Vdalricus, Henricus, concorditer tenẽt, impoſſibile eſſe creaturã ab æterno fuiſſe productã, & hoc ex ſua incapacitate, ſeu repugnãtia ſuæ naturæ: q͞a potentialitas in ea p̃cedit actũ, & nõ eſſe, priùs eſt eſſe ipſius. q & dicunt poſſe mõſtrari mũdũ factũ de nouo non ab æterno, nec hoc eſſe directè articulũ fidei, qbus & Alexander cõſentire vr̃. ¶ Porrò ſanctus Thomas ſenſit horũ oppoſitum. Durandꝰ verò mediã ſecutus eſt viã, dicendo ꝙ q̃tum ad res ꝑmanentis naturę, non repugnet creaturæ ab æterno eſſe ꝓductã, ſed ſucceſſiuis, & ſucceſſioni, motuiq; ſubiectis repugnet. Nũc itaq; pleniùs ſũt tãgẽda cuiuſlibet opiniõis motiua.

¶ Albertus igitur: Ariſtoteles, inq̃t, inducit rõnẽ, quã putat eſſe fortiſſimã ad probandum motus, ac mundi æternitatẽ, aſſumens propoſitionẽ hanc tanquã per ſe notã, ꝙ priùs, & poſteriùs nõ poſſunt eſſe niſi in tpe, nec eſſe queunt niſi tpe exiſtente. Deinde aſſumit hanc, ꝙ tps nõ põt eſſe niſi ſit motus, cũ ſit numerus, & menſura motus. Cõſequenter probat, ꝙ tempus, nec incepit, nec deſinet, auctoritate omniũ philoſophorũ præter vnum.i. Platonẽ, quo dẽpto, oẽs dicunt tẽpus eſſe ingenitum, & non factũ. & hoc probat à ſigno per Democritum, cui (ut ait

Ambro-

Ambroſ⁹. tota antiquitas auctoritaté.

Ambroſius in Hexameron) tota antiquitas auctoritaté detulit magnam, qui dixit impoſsibile eſſe oīa eſſe facta, quia impoſsibile eſt tempus factū eſſe: ſolusq; Plato genitum (.i. genitum ſeu factum eſſe perhibuit) tempus ſimul cum cęlo. Ex hac auctoritate Democriti arguit Philoſophus, ꝙ de tempore nihil eſt accipere niſi nunc. Præteritum namq; iam abijt, futurum verò nondum eſt. Porrò nunc inſtans accipi nequit, niſi in ratione finis reſpectu præteriti, atque in ratione principij comparatione futuri. Accipiatur igitur nunc, in quo motus incepit: illud fuit finis præteriti, ergo ante hoc fuit tēpus. & ſi tempus, ergo & motus. ſicq; fuiſſet motus ante primū motum. Eodem modo probat, ꝙ non definet motus: qm̄ idem illud inſtans, principium eſt futuri & ita poſt ipſum erit tēpus, ergo & motus. ¶ Inſuper probat mundū iſtum ſenſibilem inferiorem ſemper & ab æterno fuiſſe: qm̄ cauſa eius, videlicet motus cæleſtis, extitit ab æterno, quod probat omniū auctoritate philoſophorum. Vnde in libro de plantis, fatetur, ꝙ mundus iſte nunquam ceſſauit producere plantas, & animalia, ſicut modo producit, neq; ceſſabit.

Rabbi Moyſes.

¶ Ad cuius rationis cōfortationē Rabbi Moyſes introducit in libro ducis neutrorum illud Philoſophi primo de cælo, & mundo, dicentis, ꝙ omnes philoſophi conuenerunt in hoc, ꝙ cælum eſt ſedes Dei. quod idcirco dixit Philoſophus: qm̄ ſicut Deus eſt ſine initio, ita & cælum. ¶ Amplius probat hoc, quia ſi motus incepit, aut incepit ſicut dixit Anaxagoras, aut ſicut Empedocles, aut ſicut Plato, & probat ꝙ nullo, illorum modorum, ut tactum eſt ſupra. Item hoc probant ex eius doctrina ſequaces ipſius, ſicut Abubather, ac alij.

Abubather.

quia ſi priùs motus incepit, hoc non potuit eſſe niſi per motum ſeu mutationem mouentis, ſcilicet primi causātis, aut mobilis. & ſic ante primum motū fuiſſet motus, & quęreretur de illo motu: quia & ipſe incepit, aut non, & ſi incepit, quæretur de illo, & ibitur in infinitum. Inſuper contra has rationes arguit Albertus primo ex Ariſtotelis verbis 3. primæ philoſophiæ dicentis, omnium, quæ in vno ſunt genere, principiū eſt id, quod ſimpliciſsimum eſt in genere illo. Cūq; æternum, & æuum, ac tempus ſint aliquo modo in vno genere moræ, quia ut ait Gilbertus Porretanus,

Gilbertus Porretan⁹.

Aeternitas eſt mora indeficiens, & incommutabilis eſſe. Aeuum verò mora eſt eius, quod extenſam habet potentiam, non extenſam eſſentiam tempus verò mora illius eſt, quod extenſam habet ſubſtantiā, potentiā, & actum. Aeuum ergo tempus principiātur à motu. ¶ Præterea, ſalua pace Ariſtotelis, ipſe non poſuit rationem Platonis. quam ſi poneret, ratio ſua paruum valeret, & eſt hæc: Id quod non eſt factum, ſed æternum, ſemper ſibi præſens eſt, totūque ſimul, nihil ſui abijciens in ꝑteritū, & nihil ſui expectans in futurum, ſed totum ſe poſsidet in vno indiuiſibili nunc ſtante, non mouente ſe. Idcirco non nouit fuiſſe, nec fore, ſed eſſe tantum. quod verò eſt factum, habet eſſe diſtentū, nec ſtatim in vno ſimul, ſed aliquid ſui abijcit in præteritum, & expectat in futurum. Cum igitur vnumquodq; propria, ac ſui generis menſuretur menſura, factum non poteſt menſurari æterno: ſed ſicut ſe habet factum ad æternum, ſicut tempus ad æternitatem. factū autem habet ſui eſſe principium à non facto. Aliter iretur in infinitum. ergo tempus ſecundum eſſe ſuū principiatum eſt ab æternitate, & ſerpit (ut loquitur Plato) ad imitationem ipſius ſecundum permanentiā ſuam: quemadmodum forma, quæ eſt in materia, imago eſt formæ ſecundum ſe acceptæ, ſerpens poſſe ad imitationem illius: ut quod in vno ſimul, & totum habere non ualet, ſaltem per uices, & ſucceſsionem obtineat: ideo eſſe temporis per creationem incepit. quod concedendum eſt. hoc enim naturæ eſt conſonum, & rationi ac fidei. Ad primam ergo Ariſtotelis rationem dicendū, ꝙ nos negamus motum cæli ſemper ſine initio extitiſſe. & quod ait omnes philoſophos hoc dixiſſe, falſum eſt: quoniā Plato, qui inter philoſophantes fuit præcipuus, dicit oppoſitum.

Plato inter philoſophos præcipuus.

Ait namq;: Deus faciendo mundum ſenſibilem, primum cæleſtem circulum fecit, & eūdem diuiſit in duos, uidelicet in circulum aplanes, utpote nonam ſphæram: & in circulum planes, quē admodum, & Eudoxus aſſeruit. Deinde circulum planes in octo diſtribuit: uidelicet in circulum ſtellarum fixarū, atq; imaginum cæli, & in ſeptem circulos planetarū: qui deſcendendo ſic numerantur, Saturni. Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunę, quibus ſic diſtributis, motus adhibuit proprios. Cū motu quoq; tempus adeſſe fecit, parteſq; temporis, quę ſunt annus, menſis, ſeptimana, dies, & hora. ¶ Ad aliud reſpondendum, ꝙ non ideò cœlum dictū eſt ſedes Dei, ꝙ ſit ſine initio ſicut Deus: imò hoc eſſet contra Philoſophum in epiſtola de principio vniuerſitatis, in qua probat ut Alphorabius, conteſtatur, ꝙ principium vniuerſitatis non eſt niſi vnum, à quo tanquam ab efficiente, & in quo ſicut in regente, ac mouente ſunt alia omnia tanquā in duce exercitus: ſed idcirco hoc dictum eſt: quoniam cælum impreſsiones peregrinas non ſuſcipit: ideo Deus per ipſum, & motum eius regit, & ordinat vniuerſa, quæ in inferioribus generātur, & corrumpuntur, ſiue mouentur.

Cælum impaſsiones peregrinas non ſuſcipit.

Ad id verò, ꝙ contra chaos confuſum obijcit Ariſtoteles, dicimus ſecundum theologiam, ac fidem catholicam, quod mixtum hoc, id eſt, confuſum ex materia quatuor elementorum, primo fuit, ut Moyſes ſcribit: nō tamen tempore infinito quieuit. Sed Deus dum voluit illud ſecundum intellectum idealem, quem in ſe habuit in formas diſtinxit, prout ab æterno præuidit, atq; præordinauit, ſicut Magiſter noſter Moyſes ſpiritu Dei afflatus edocuit. Nec per litem, & amicitiā factū eſt hoc, vt dixit Empedocles: quoniam ratio non admittit, quin omnis diſtinctionis, & ordinationis, ac ſegregationis prima cauſa ſit intellectus, utiq; Dei, qui ſecundum ſapientiam, ſcientiam, & prouidentiam ſuam ordinat, quando & qualiter & quomodo vniuerſa, & ſingula fieri debeant: productq; omnia ſecundum ordinem, & tempus, ac modum unicuiq; magis, conuenientem, quemadmodū Plato fatetur: Nulli, inquiens, negat aliquid horum, quæ accommoda ſunt ſuæ naturæ, & ordini, ac tempori, cum ſit ſummæ bonitatis principiū, à quo omnis longè relegatur inuidia.

Plato.

Sic ergo motus incepit, facto primo mobili ſimplici emanatione, non præuia mutatione. Cumq; Ariſtoteles obijcit, quod ſecundum hæc in primo mouente pręceſſiſſet mutatio: dicendū, quod in illa obiectione multum oblitus eſt ſuipſius. Ipſe enim tertio de anima atq; vndecimo primæ philoſophiæ probauit, quod intellectus agens, abſq; omni alteratione ſuipſius, quandoque agit, & quandoq; non agit, pro libertatis ſuæ arbitrio. Ideo multum fuit oblitus ſui, cum dixit, quòd intellectus diuinus non poteſt interdū agere, & interdum non agere, niſi recipiat peregrinas impreſsiones, quæ eum excitent ad agendum. ¶ Poſtremò, quod obijcit de tempore, quod nunc ſemper eſt finis præteriti principiumque futuri, ac medium illa continuans, multum mirandum eſt cū

ipſemet docuerit, quod omne continuum fluit ab indiuiſibili, ſicut linea à puncto. quamuis ergo de tempore nihil ſit accipere, niſi nunc continuans, ac medians, loquendo de tempore ſecundum eſſe ſuũ atque decurſum, & fluxum: non tamen loquendo, de tempore ſecundum ſuam originem, & naturam, qua fluit ab æuo, ſeu æterno. imò ſic naturalius ſumitur in primo Nunc à quo fluit, & in vltimo, ad quod terminatur, q̃ in medio, quod eſt continuans ipſum ſm̃ eſſe, & decurſum ipſius in re temporali. Hinc ratio illa Ariſtotelis nihil valet. Hęc Albertus.

Idẽ Alber.

¶Præterea in libro ſuo, quem ſecit de homine, Albertus proliχè tractat hanc quæſtionem, & ponens ſolutionem quorundam: Aliqui, inquit, reſpondent, quod rationes philoſophorum benè cõcluderent mundum ab æterno fuiſſe, ſi Deus vt cauſa naturalis, ſeu neceſsitate naturæ cauſaſſet mundum. ſed quoniam hoc non eſt verum, imò creauit per voluntatem, quæ eſt cauſa dilatoria, ideò diſtulit quandiu voluit, & creauit. Si verò quæratur ab eis cauſa dilationis, reſpondent, quòd vna, atque præcipua eſt: quoniam noluit, quod mundus ſibi in æternitate æquipararetur. Ex qua ſolutione ſequuntur hæreſes duæ: Vna eſt, quod mundus potuit eſſe ab æterno, ſed Deus non uoluit. Alia, quod uoluntas Dei exiſtat mutabilis ſecundum volita. Sequitur enim ex hac ſolutione, quod mundus ſuſceptibilis fuit, ſeu capax durationis æternæ. ſed beatus Dionyſius ait, quod Deus communicat communicabilia, id eſt, ea quorum creaturæ ſunt ſuſceptiuæ, eo quòd inuidia longè ſit relegata ab eo. Si igitur mundus fuit ſuſceptibilis æternæ durationis, Deus ei communicaſſet. alioquin inuidus eſſet. Item cauſa dilatoria differt ex ratione, niſi ſit ſtulta. Prætacta verò dilationis cauſa ex parte eſt uolitorum. ſicque Deus ſecundum volita diſponeretur. quod hæreticum eſt. Hęc Albertus.

Hæreſes duæ ſequũtur ex hac ſolutione.

Diony.

¶Quocirca dicendum, quod ſolutio illa non cẽſetur ita erronea, nec hæreticum eſt dicere mundũ, ſeu creaturam fuiſſe æternæ durationis capacem, ſumendo æternum pro eo, quod temporali caret initio, abſolutè loquendo, cum & ſanctus Thomas & multi doctores catholici dicant, hoc, nec eccleſia determinauit poſitionem illam eſſe hæreticam. ¶Inſuper ex illa reſponſione non ſequitur, quod Dei voluntas conſiſtat mutabilis: quia æternaliter ex certis, & ſapientialibus rationibus inſtituit, & decreuit mundum de nouo producere tunc, & taliter, quando & qualiter ipſum produxit. ¶Idcirco, nec cauſa illa dilationis fuit originaliter, aut principaliter ex parte creaturæ, ſed ex fonte, & immenſa, atq; imperſcrutabili profunditate increatę, ac ſuperliberrimæ ſapientię Dei, quamuis ratio illa quẽadmodum & idea, habitudinem quandam, ſeu relationem ad mundum includat, quæ habitudo non eſt realis ex parte Dei. ¶Inſuper Albertus in his verbis vr̃ ſibijpſi contrarius. Nam ſicut iam patuit, in ſcripto ſecundi teſtatur, quòd ſm̃ ſapientiam, ſcientiam, & prouidentiam ſuam præordinauit, quando, & qualiter uniuerſa fieri debeant. Quod verò ex auctoritate diui Dionyſij introducit, ſoluendum eſt: quòd Deus iuxta cenſuram ſapientiæ ſuæ dona ſua largitur, & ſicut ordo rerum requirit, non ſecundum extremitatem ſuæ virtutis, & communicabilitatis: imò poſſet plures ſpecies angelorum ſupra eas, quas creauit, producere, & multa communicabilia cõmunicare tam in naturalibus, quàm in gratuitis, quæ nuſquam communicat: nec idcirco eſt inuidus, quia ex irreprehenſibili cenſura ſuæ fontanę

Albertus ſibijpſi videtur contrarius.

prorſusque infinitæ ſapientiæ hoc omittit. ¶Rationes demum, per quas Bonauentura probat impoſſibilitatem æternitatis mundi, & quod creatura non quiuit ab æterno creari: virtualiter, imò quaſi formaliter ſunt inductæ.

Richard⁹.

¶Porrò Richardus multipliciter probat hoc: Primò ſic, ſi mundum ab æterno produxit, produxit eum in aliquo inſtanti, ante quod non fuit aliud inſtans: ſicq; duratio mundi incepit ab illo inſtanti, & à parte ante terminata fuit ad illud: non ergo ab æterno durauit. ¶Præterea ſi mundus ab æterno creatus fuiſſet, infiniti iã dies præteriiſſent. ſed Deus non potuit facere aliquid præteritum, niſi fuiſſet futurum: impoſsibile ergo fuit, quod faceret infinitos dies præteriti in accepto eſſe, niſi fuiſſent infiniti dies futuri in accepto eſſe. infiniti autem dies futuri, non poterant produci in accepto eſſe, ſed ſolum in accipiendo eſſe, aut fieri. alias non fuiſſent infiniti, ſed finiti & terminati. Rurſus, ſicut creatio eſt à non ente in ens, ſic annihilatio eſt de ente in non ens. Quemadmodum ergo annihilatio, & perpetua duratio à parte poſt, non ſtant ſimul, ita nec creatio & infinita duratio à parte ante. Amplius, ſi Deus mundum ab æterno creaſſet, non potuiſſet eum nõ creare, quia nec ante, quia non fuit ante: nec tunc quando creauit, quia (ut primo perihermenias dicitur) eſſe quando eſt, neceſſe eſt eſſe: nec poſtea: quia quod factum eſt, non poteſt non factum eſſe. Item ſi Deus potuit mundũ iſtum ab æterno creaſſe, pari ratione, & unum equum, unamque equam mox generare potentes: & quod generatio ab illis continuata eſſet, uſque in præſens, ſicque inter equum ante, quem alter non fuit, & equum nunc generatum, fuiſſet equi infiniti. quod omnino impoſsibile eſt, eo quod inter duos terminos ſignatos non valeat eſſe infinita ſucceſsio, nec multitudo infinita. Hæc Richardus.

Deus non potuit facere aliqd præteritũ, niſi fuiſſet futurum.

¶Cuius vltima ratio fortior videtur de homine: ſi enim potuit Deus mundum ab æterno creaſſe, eadem ratione, & duo indiuidua ſpeciei humanæ, à quibus infiniti homines eſſent progeniti. ex quo ſequeretur non ſolum inconueniens iam prætactum, ſed etiam quod eſſent infinitæ animæ rationales nunc à corporibus ſeparatæ.

Henricus.

¶At verò quamuis Henricus in quodlibetis ſuis pauca induxerit argumenta ad iſtud probandũ, in Sũma tamen plura inducit robuſta (ut apparet) motiua, quæ etiã tangit Petrus de Candia, & alij quidã. Aliqua tamẽ illorum ſunt introducta. Henricus itaque, & Aureolus, ac alij quidam, duodecim rationes potiores adducunt: Vna, quod Deus nõ potuiſſet mundum nõ produxiſſe, ſi ab æterno produxiſſet eundẽ. quæ ratio eſt inducta. Secunda eſt de annihilatione, & creatione, ſicut præhabitum eſt. Tertia eſt, quia de ratione creaturæ eſt ut non eſſe præceſſerit eius eſſe: aut ergo tempore, quo conceſſo, habetur propoſitum, quod ſcilicet non extitit ab æterno: aut natura, ſed contra quæcunq; ſunt priùs ſolum natura, poſſunt ſimul ſine repugnantia eſſe in tempore. Sicq; non eſſe creaturæ, & eſſe eius ſimul eſſent, ita quod creatura ſimul eſſet, & non eſſet. Quarta eſt, quia ſi creatura fuiſſet facta ab æterno, & hoc per creationem, factum eſſet hoc in inſtãti. & ſic inter illud inſtans, & nunc, quod eſt iam præſens, fuiſſet infinita diſtantia. ſicq; inter duos terminos finitos, fuiſſet infinita diſtãtia. Hæc quoq; ratio ſatis prętacta eſt. Quinta eſt, quandocunq; duæ diſtantiæ ſunt æquales, nõ videtur cur vnum mobile motum verſus unum extremum illius diſtãtiæ poſ-

duodecim rationes, probantes mundum ab æterno non fuiſſe, productũ.

ſet

ſet tranſire illam diſtantiam, q̃ ſi moueatur econtra
rio retrorſum. Si ergo Deus creaſſet aliq̃ creaturã,
illa neceſſariò duraſſet per tp̄s infinitum: & ſi inte-
rim mota fuiſſet, pertranſiſſet ſpatiũ infinitum in re-
ctũ. Si ergo rurſus moueatur per ſpatiũ idẽ retror-
ſum, quæro an vnq̃ interueniet terminum, an non:
ſi inueniet, non eſt ſpatiũ infinitum: ſi non inueniet,
hoc dici non poteſt, cũ ſit æqualis diſtantia. ergo ſi-
cut peruenit ad terminum iſtum, ita pertranſibit tã
6 dem totũ ſpatium illud econtrariò. Sexta, ſi mũdus
potuit fieri ab æterno, potuit euacuari diuiſio con-
tinui. fuiſſent etenim dies infiniti, in quorum quoli-
bet poterat cõpleri vna diuiſio. & ſic factæ eſſent in
illo cõtinuo infinitæ diuiſiones. ſtaret ergo diuiſio.
vel igitur ſtaret in partes diuiſibiles, & ſic non eſſet
cõpleta: aut in partes indiuiſibiles, & ſic continuum
7 ex indiuiſibilibus eſſet compoſitũ. Septima, ſi Deus
potuiſſet mundũ producere ab æterno, potuiſſet ſe
facere non omnipotentem, qa non potuiſſet mun-
dũ deſtruere, ſeu etiam lapidem vnum, niſi expectã-
do per tẽpus infinitum. Non enim potuiſſet eũ de-
ſtruere ab æterno in illo inſtanti, in quo eum produ
xit: quia ſi ſic, contradictoria fuiſſent ſimul vera. er-
go in alio inſtanti, aut tempore. Sed inter inſtans il-
lud æternitatis, & quodlibet inſtans, ſequens eſt in-
finita diſtantia: ergo oportuiſſet Deum tam diu tar
8 dare. Octaua, ſi Deus feciſſet mundum ab æterno,
aut ergo fuiſſet dies, aut nox: ſi dies, ergo ille fuiſ-
ſet primus dies. nõ igitur inter ipſum, & inter diem
iſtum fuiſſent infiniti dies, nec tẽpus etiam infinitũ.
ſi dicatur, ꝙ non fuiſſet primus dies, ergo mundus
9 non fuit ab æterno. Nona, ſi Deus fecit cælum, & lu
minaria eius ab æterno, aut ergo fecit ſolem ſuper
terram, vel ſub terra. Si ſuper terram, ergo ſol fecit
aliquẽ diem, & ille fuiſſet primus dies, & à princi-
pio Dei illius, uſq; diem ſequentem fuiſſet tempus
finitũ: ergo interim non fluxit tempus infinitum.
10 Decima, ſi produxiſſet mundum ab æterno, contin-
gens eſſe fuiſſet neceſſarium eſſe: quia non potuiſ-
ſet annihilari, nec deſtrui, niſi poſt tempus infinitũ,
11 vt patet ex dictis. Vndecima, ſi mundum, cælum, &
ſolem fecit ab æterno, ergo ſolem fecit in aliquo ſi
tu cœli, & ex illo cœpit moueri, non igitur ab æter-
12 no motus eſt. Duodecima, ſi creatura potuit fieri ab
æterno, potuit Deus ab æterno creare mulierẽ præ
gnantem, eamq; dimittere communi curſui. ergo
poſt nouem menſes peperiſſet, ergo à partu eius vſ-
que in præſens non fuit niſi tempus finitum, & ante
non erant niſi nouem menſes, qui etiam ſunt tẽpus
finitum. ergo totum tempus fuit finitum. ¶ Conſimi
lia multa poſſunt induci, qa potuiſſet Deus ab æter
no producere virum, & mulierẽ, q̃ non potuiſſent
generare niſi poſt tẽpus infinitum, & ſic vellent nol
lent, per tempus infinitum continuiſſent, atq; per
infinitum tempus, vixiſſent, & conſeruati fuiſſent
antequam genuiſſent: quod non fuiſſent naturale,
nec à philoſopho concedẽdũ. Conſequentia tamẽ
probatur, quia quicũq; generaretur poſt hoc, vide
licet poſt creationem ipſorum, in alio inſtanti tem-
poris generaretur: ſed à quocunq; tempore, ſeu in
ſtanti temporis poſt æternitatem ſignato, eſt infini-
ta verſus æternitatem diſtantia. Has rationes breui-
ter tango, quas quidam prolixè deducunt.

¶ Nunc reſtat videre, quid inter hæc probabilius
videtur: & quãtum capere queo, apparet quod ſan-
ctus Thomas de hac materia verius ſcripſit. ratio-
nes etiam aliter ſentientium rationabiliter ſoluit,
quamuis non omnes: quoniam quaſdam non tãgit.
Petrus quoq; de Candia, magis vr̃ poſitioni Tho-
mę fauere. Verũtñ ſolutiones quas aliq ponunt ad
alterius opinionis obiecta, non vident idoneę. itaq;
de hac materia ſub correctione loquẽdo, vr̃ ꝙ ab-
ſolutè loquendo iuxta ſenſum præhabitũ, nõ ſit im-
poſsibile mundum eſſe ab æterno creatum. Cumq;
obijcit, ꝙ ſtãte tali poſitione adhuc fuiſſet ordo re-
rũ à Deo, & prima indiuidua rerum generabiliũ, q̃
non niſi ex cõmixtione maris, ac fœminę, gñantur,
fuiſſent creata: fuiſſet quoq; & primus dies, & crea
tio prima: ſicq; fuiſſent infinitæ reuolutiones infini-
ti dies, & noctes, infinita indiuidua, inter duos ter-
minos certos, & aſsignatos. Ad quæ oĩa videretur
dicendũ, ꝙ mundus, motuſq; cæli, tẽpus, ſpecies re-
rũ, & indiuidua prima earũ, habuerunt eſſe ſuum à
Deo, & ita per comparationẽ eorum ad primã cau-
ſam efficientẽ, & creatorẽ, fuit primum in eis, & in-
diuidua prima, primuſq; motus, & gñatio prima.
Attñ aſcendẽdo nunq̃ veniret ad primũ, ſeu prima
illa: qm̃ inter primũ inſtans inſtantaneæ productio
nis, ſeu cretionis eorum, & horã hanc, infinitum tẽ-
pus effluxit, & inter tales duos terminos, q̃ infinita
diſtantia diſtãt ab inuicẽ, non eſt mirum, neq; abſur
dũ, eſſe intermedia infinita. Nã q̃uis in illis fuerit pri
mum per cõparationẽ ad cauſam efficientẽ, non tñ
quantũ ad tpalem inceptionẽ, ſeu quo ad inceptio-
nem in tp̄e, quia ſimul cum tp̄e, & ab æterno eſſent
producta. Nec ſic ponẽdo, oporteret dicere prout
aliq dicunt, ꝙ prima illa indiuidua fuiſſent infinito
tp̄e conſeruata à Deo, anteq̃ genuiſſent, infinitoq;
tp̄e cõtinuiſſent, & expectaſſent tp̄e infinito, anteq̃
genuiſſent: nec rõ naturalis hoc dictat, nec Ariſto-
teles id putauit. Sed genuiſſent tp̄e determinato, p-
ut eis conueniſſet, ſiue poſt diẽ ſiue poſt annũ ſe co
gnoſcendo, & naturali ordine pariendo. Cũq; obij-
cit, ꝙ totum tp̄s ab hora hac vſq; ad tẽpus illius cõ
mixtionis, ſeu parturitionis eſt finitũ: Rñderetur, ꝙ
totum tp̄s ſimul ſumptũ, eſt infinitum, quælibet ve-
rò eius pars, ſm̃ ſe fuit finita. Oẽs verò ſimul acce-
ptæ, ſunt infinitæ: nec aſcendendo eſſet deuenire ad
tp̄s illius primæ commixtionis. neq; ad reuolutionẽ
cęli ſecundã, aut tertiã: qa nec fuit prima neq; ſecũ-
da, aut tertia, quo ad tpalem inceptionẽ: imò ante
vnãquãq; tpalem & diuinã reuolutionem, gñatio-
nẽ, ſeu pteritionẽ in tp̄e aſsignabilẽ, innumerabiles,
ac infinitæ fuerunt. nec quãtũ ad hoc fuit per ſe, &
neceſſariò ordo, ſeu ordinatio inter ipſas, ſed mera
infinitas, videlicet quo ad tpalẽ fluxũ, curſum, ſuc-
ceſsionẽ, atq; durationẽ: qm̃ infinitè duraſſet hic re
rũ curſus. Et iſtud puto fuiſſe de mẽte Philoſophi,
q̃ de iſta materia prę cęteris philoſophis rõnabilius
vr̃ eſſe loquutus. Porrò in horũ cõſiderationẽ opor
tet imaginando imaginationem tranſcẽdere, aliter
quoq; loq̃ de tp̄e toto, & de ſingulis quibuſq; parti-
bus eius. nec ex his ſeqtur, ꝙ Deus de neceſsitate p-
duxit mundũ: imò potuit mundũ non creare in illo
inſtãti, quo eũ creauit: qm̃ liberè fecit hoc. Nec ſeq-
tur ꝙ ſimul potuit mundũs creari, & nõ creari. qũ
vnaq̃q; propoſitio illa p ſe ſumpta, põt poni in eſſe,
nõ ambæ ſimul. quẽadmodũ Deus, ab æterno pde-
ſtinauit electos, pſciuit, reprobauitq; reprobos, nõ
de neceſsitate, ſed liberè. Sic. n. & ſimul ſtãt inuaria
bilis pſcientia Dei, & rerũ contingentia, ac libertas.
¶ Præterea inter argumẽta, q̃ fiunt, difficultatẽ indu
cit, quod de infinitate rõnaliũ aiarũ ſeparatarum
obijcit: ad quod diuerſimodè rñderunt, & ipſemet
Ariſtoteles in iſta materia pp eius difficultatẽ, argu
mentorũq; vim, q̃ pro vtraq; parte fiunt, fluctuaſſe
vr̃, quẽadmodũ, & Henricus teſtat̃, & ex verbis Phi
loſophi, q̃ ſcripſit hinc inde perpẽdit. Nihilominus
dato

Impoſſibile eſt mundum creatum eſſe ab æterno.

Ad obiecta reſpõſio

Alia obiectio, & reſponſio.

dato, ꝙ iuxta quorundã opinionem, opinio iſta de mũdi æternitate ſaluari non poſſet in ſucceſsiuis, & gñalibus, & corruptibilibus, neq; in creatura humana: ex hoc tñ non ſequereť, ꝙ abſolutè loquẽdo ſaluari nõ poſſet de aliqua creatura ꝑmanentis naturæ, prętertim de angelis. Nec ad rõnẽ creationis exigitur tꝑalis præceſsio, ſeu durationis prioritas: imò ſufficit prioritas naturæ, qua cã naturaliter prior, eſt ſuo effectu, q̃uis non tꝑe, prout beatus Auguſtinus in multis locis teſtať, videlicet ſuper Iohãnẽ, in lib. quoq; de Ciui. Dei, & in li. de Trinit. Nempè ſuper Iohannẽ exẽplificat de virgulo ſuper aquam, & imagine eius in aqua: q̃ ſimul ſunt tꝑe, q̃uis unũ ſit cauſa alterius. Alibi verò de pede, ſi æternaliter ſtetiſſet in puluere, & eius veſtigio: alibi de ſole, & radio, de igne, & calore. Natura etiã ſpecifica, cauſa eſt ſuæ proprietatis, ſeu ſpecies proprij: & eodẽ momento, quo gñatur albedo, in luce ſimilitudinẽ ſuã diffundit. nec illud vr̃ ad intelligẽdũ difficile, quod & tot, ac tanti philoſophi dixerunt concorditer. Vnde quod qdã dicunt, qa ſi Deus aliquid ab æterno, creaſſet illius creaturæ non eſſe, nõ præceſsiſſet eius eſſe prioritate naturæ, ſtare quoq; nõ valet: nec verificať, ꝙ in tali caſu creatura eſſet à Deo ſolũ, quo ad ſuã cõſeruationem, q̃uis Henricus hoc dicere videatur: imò realiter, verè, & effectiuè eſſet creata à

Durand⁹.

Deo. ¶ Hinc quoq; nõ ſtat quod ait Durandus: Cõiter dicitur ꝙ creatura priùs eſt, non ens, q̃ ens, ita ꝙ priùs, natura ſibi conuenit non eſſe, q̃ eſſe. nõ intelligo qũo ſit verum: qa quod ineſt, & cõuenit alicui ex ſua natura, non eſt deſtructiuũ ſuæ naturæ. Illud inquã debiliter dictũ cenſetur, cũ certum ſit mixtis ex ſua natura conuenire cauſam ſuæ corruptionis, puta contrarietatẽ, qualitatẽ, niq; creaturæ ex ſua natura, ac rõne cõuenit inceſſanter, q̃diu eſt, depẽdere à primò, & labi in nihil, ſi illius manutenentia, ſeu conſeruatio tollať ab ea, ꝑut theologi ſancti, philoſophiq; præſtãtes ſunt faſſi. Sancti quoque vnanimiter proteſtanť, ꝙ rõnali creaturæ ex ſeipſa cõuenit deficere, & peccare. quod q̃ verum ſit, in excellentisſima illa creatura angelo ſummo, qui poſt ſuã creationẽ mox cecidit, patet. Nec tamen nõ eſſe, ſic conuenit naturę ea ſe, quaſi nõ eſſe ſit aliqd: vnde nec effectiuè corrũpit ſicut nec agit, nec eſt, cũ agere præſupponat eſſe: ſed eo ipſo, quo ex nihilo eſt, nec eſſe habet ex ſe, atq; hoc ipſum eſſe, qđ habet limitatũ eſt, & finitæ perfectionis, ac vanitati ſubiectũ. i. à vero, & incõmutabili eſſe deficiens, dr̃ eſſe de ſe non ens, ſeu defectuoſa, peccabilis, uana, & indigens. Nec hoc intelligere vr̃ difficile, quia eidem ſm diuerſas cõſiderationes diuerſa cõueniũt.

Rom 8.

¶ Præterea quod obijcitur de lapide primo creato, quem Deus interim auxiſſet in infinitũ: ſoluendum

Ariſto.

eſt, ꝙ iuxta Philoſophũ oĩbus rebus natura conſtãtibus, certa quantitas, & magnitudinis rõ cõuenit: nec capax eſt creatura augmenti quantitatiui infiniti, quemadmodũ, & natura vacuũ abhorrere aſſeritur, & infinitũ horrere tã infinitum in magnitudine, q̃ in actuali multitudine permanente. Ideo ſi cõcederet gñatio hominũ, ab æterno duraſſe, potius exegiſſet natura eaſdem aĩas rõnales per circulationem Platonicã diuerſa corpora informare, q̃ eas in

Algazel.

infinitũ augeri, q̃uis Algazel in metaphyſica ſua eas cõcedat numero infinitas: nec incõueniens arbitretur hoc ponere in his, q̃ nõ eſſentialem, ſed accidentalem ad inuicem ordinem ſortiunť. Mirũ quoq; ꝙ Auicenna, & ipſe tã abſolutè dicant mundũ ab æterno fuiſſe, & gñationem ceſſaturã nõ eſſe, infinitaſq; aĩas actu exiſtere: cũ ambo fuerint de lege Machometi, in qua oĩa illa reprobanť, mundusq; incepiſſe & primus homo in paradiſo fuiſſe, ac gñale iudiciũ ac infernale æternũ ſupplicium futura, narranť, ſicut in Alchorano, alijsq; diuerſis codicibus legis illius frequenter legiſſe me recolo. Vnde videnť fuiſſe hæretici Saraceni, & magis ſecuti philoſophiã, q̃ legẽ illam, ſicut in lege Moſaica, & euãgelica diuerſos fuiſſe hæreticos innoteſcit. Ex his itidem eluceſcit, ꝙ quamuis mundus ab æterno fuiſſet, non tamen eſſet continui euacuata, ſeu conſummata diuiſio propter incapacitatem naturæ: q̃ multitudinẽ actualiter infinitã non ſuſtinet. Ex his reor cõpetenter patere, qualiter, & reliqua ſolui, queant obiecta, q̃ à diuerſis diuerſimodè diſſoluuntur. Hinc breuitati ſtudens trãſilio, præſertim cum & tunc quæſtionis huius tractatus in verborum excreuerit molem.

QVAESTIO V.

QVintò principaliter quæritur, *An Plato poſuit tria principia increata? & in quibus poſitio ſua deficiat.* ¶ Vr̃, ꝙ non poſuit tria principia increata.

Arguitur contra veritatem.

Nã in primo Timæi pulchrè, & eloquenter demonſtrat, ꝙ Deus mundũ produxit iuxta propriæ mẽtis æternum increatũ, & non elaboratum exemplar. & in hoc Auguſtinus ipſum commendat, ac ſequitur in lib. 83. quæſtionum. ¶ Secundò, quia ſm Platonẽ oĩs multitudo procedit ab uno, & tota vniuerſitas rerum à primo principio mediatè, aut immediatè, efficiẽtialiter, fontaliterq; profluxit. Et hoc Proclus Platonis diſcipulus in Elementatione ſua theologica efficaciter probat. ¶ Tertiò, Plato in primo Timęi

Errores Platonis.

teſtatur Deum in rerum productione nequaquam ad exemplar extra ſe poſitum reſpexiſſe, ergo ideã mundi ſenſibilis, hoc eſt, archetypum mundum, aſſeruit eſſe in Deo. & quoniam Deum eſſe ſimpliciſſimum nouit, mundum illũ archetypum, idealemq; rationem diſſeruit realiter eſſe ipſummet Deum.

In contrarium.

¶ In contrarium ſunt auctoritates Ambroſij, ac Magiſtri, ut patet in litera.

Reſponſio Alberti ad Platonis errorem.

¶ Ad hæc rũdet Albertus: Quemadmodum ſancti dicunt, & Platonis verba oſtẽdunt, ipſe Plato circa principia errauit tripliciter: Primo, qm̃ tria principia ſine principio ab æterno eſſe dixit, puta opificem, exemplar, atq; materiam. Secundò, Nam dixit exemplaribus rationibus, quas vocauit mundum archetypum, ita conſtitui mundum iſtum ſenſibilẽ, quòd omnium rerum ſementem in ipſis exemplaribus, ſeu formis æternis, dijs ſecũdis attribuit. Sicq; formas vniuerſi extra Dei mentẽ poſitas, per Deos cœleſtes (.i. ſtellas, & orbes, & qualitates elementales) materiæ inuehi. Illas quoq; formas appellat rerum eſſentias, ac veritates, ex quibus (ut ait) conſtituitur eſſe rei, ac ratio cognoſcendi. ¶ Tertiò errauit gemino errore circa materiam. Hanc quippe dixit æternam, & increatam, receptionemq; eius, qua recipit formam, eſſe receptionem loci. Et ſicut eſt motus ad cælum, ita eſſe motum à datore formarũ ad materiam, quod eſt erroneum. Forma namque, quæ eſt eſſentia, & ueritas rei, ſecundum Philoſophiam, ac theologiam, educitur de potentia materiæ, & non ab extrinſeco aliquo in ipſam inducitur, quod non conuenit loco, & locato, quorum neutrum de alio educitur. Hæc Albertus.

Vdalric⁹.

¶ Porrò Vdalricus in Sũma ſua libro quarto fatetur: Platonis intentio eſt, quod ſupra probauimus, vtpotè creatam eſſe materiam. quãuis enim in Timæo dicat mundũ ex materia ab opifice generari, tñ ipſam materiam ab opifice conditam, ſeu creatam teſtať, omneſq; formas ei ab extrinſeco influi. Cũ etenim forma ſit ab alio, ſi materia non eſſet ꝑducta,

ducta, ſed ens ꝑ ſe, & ex ſe, eſſet perfectio ſumma: q̃a quod eſt ens per ſe, præſtantius eſt eo, quod eſt ens ab alio. Hæc Vdalricus. Sicq; vr̃ diſſentire Alberto, dicens materiam ſm̃ Platonem eſſe creatam, quam Albertus aſſerit increatam ſecundum Platonem.

Thomas. ¶ At verò Thomas: Quidam, inquit, poſuerunt agens, atq; materiam, ſed agens non eſſe principiũ materiæ, quamuis vnum tantũ ſit agens. & hæc fuit opinio Anaxagoræ, & Platonis, niſi quod Plato ſuper addidit tertium principium, ſcilicet formas ſeparatas à rebus, quas exemplaria dixit, & nullã earum eſſe cauſam alterius: atque per hæc tria cauſari modum, & res ex quibus mundus conſtat. Hæc Thomas in Scripto, in quibus concordat Alberto, & tamen in commento ſuo ſuper librum de Cauſis, aliter ſentire conuincitur. Bonauentura demũ, Petrus, Richardus, alijq; commentatores communiter dicunt, ſicut in textu ex verbis habetur Ambroſij, quòd ſcilicet Plato poſuit tria principia increata, & mundum non eſſe æternum &c.

Obiectio. ¶ Verum iſtis obijcitur, quia ut cõſtat eruditis in philoſophia, principijsq; Platonis, tota rerum pluralitas ſm̃ Platonem effectiuè manauit ab vno, & quicquid bonitatis, & entitatis eſt in totius entibus vniuerſi, à ſummo & per ſe bono, & à primo ente profluxit.

Proclus. ¶ Deniq; Proclus Platonicus, qui (ut Thomas in commento ſuo ſuper librum de Cauſis affirmat) totam magiſtri ſui Platonis mentem in elementatione ſua theologica expreſsit, atq; redegit, in eadem elementatione, theoremate 72. diſſeruit: Omnia, quæ in participantibus ſubiectorum habẽt rationem, ex perfectioribus procedunt, & totalioribus cauſis. participantia autem vocat inferiora, quæ ſuperiorum perfectiones participãt, & quæ in participantibus habent rationem ſubiecti, ut quæ alijs ſubijciuntur, ac ſubſtãt. hæc aſſerit à perfectioribus, & totalioribus, ſeu vniuerſalioribus cauſis procedere. Nec dubium quin etiam ſecundũ Platonem ratio ſubiecti, primò & maximè competat materiæ: idcirco ipſa quoq; ex prima ſumma, & vniuerſaliſsima producta eſt cauſa, quod & Proclus in

Proclus. prætallegati theorematis commento aperit, dicens: Propter quod materia quidẽ ex uno ſubſiſtens, entis ſecundum ſe expers eſt ſpeciei. Item que, Materia quidem ſubiectum exiſtẽs omnium, ex omnium cauſas ens proceſsit. Hoc idem fatetur, ac probat theoremate 59. & in eius commento, inter cætera loquens: Propter hoc extremum entium eſt ſimpliciſsimum, ſicut & primum, quia à ſolo primo proceſsit. Et palam quod per extremum entium intelligat primam materiam, quæ ſimpliciſsima perhibetur per totius actualitatis excluſionem, & priuationem, quando ſecundũ ſe ſumitur. Iſtud demum in multis propoſitionibus libri ſui exprimit Proclus, vt cum 5. propoſitione effatur: Omnis multitudo ſecũda, eſt ab vno Propoſitione quoq; 11. Omnia entia procedunt ab vna prima cauſa. atq; ſequenti propoſitione ibidem: Omnium entium principium & cauſa prima, eſt bonum. & iſtud Plato probauit ex concatenatione, coniunctione, & ordine entium vniuerſi. Vnde & Proclus theoremate 13. ſubtiliſsimè, atq; veriſsimè eſt loquutus: Omne bonum vnitiuum eſt participantium ipſo, & omnis vnitio bonũ, & bonum vni idem. Itaq; innoteſcit ꝙ iuxta mẽtem Platonis totus mundus, & quicquid in ipſo eſt, tam materia, quàm exemplar extra mentem diuinam conſiſtens, totam ſuam ſubſtantiã habet à ſummo Deo nec hoc tacuit Proclus. Nempè propoſitione 34. Omne, inquit, quod ſecundum naturam conuertitur, ad id, facit conuerſionẽ, à quo & proceſſum propriæ ſubſiſtẽtiæ habet. Ex cuius propoſitionis probatione, & declaratione tandẽ in commento concludit: Ex his manifeſtum, ꝙ appetibile oĩbus eſt intellectus, & procedunt omnia ab intellectu, & totus mundus ab intellectu ſubſtãtiam habet. Itaq; q̃uis Plato poſuit extra mentem diuinam ideas, ſeu exemplares ſeparatasq; formas, quas appellauit vniuerſalia ante rẽ: attamen fatebatur eas à ſummo bono procedere, & bonitatẽ, ab ipſo participare: quamuis id, quod eis eſt propriũ in ſuo ordine, formaliter ex ſe haberent: quemadmodũ homo formaliter ex ſe. i. ex propria rõne eſt homo, ſeu animal rõnale. quod Proclus freqnẽter teſtatur. Demũ & Albertus iſtud fatetur in Scripto ſecundi, dicendo: Plato dixit, quòd Deus ex fine operis rationẽ ſumens, formas, quæ ſunt rerum eſſentiæ, & veritates ab æterno ex ſe ꝓductas fecit. & rurſus formas illas ab æterno ab opifice productas, in ſemetipſis ſubſiſtere dixit. ſicq; recitatio iſta Alberti de poſitione platonis circa creationẽ materiæ, videt̃ ſibiipſi contraria. ¶ Inſuper quod Albertus reprehẽdit Platonem de hoc, quod receptionẽ materiæ dixit receptionem loci, debiliter eſt prolatum. Plato enim conſueuit metaphoricè, & quaſi poeticè, ac myſticè loqui. Vnde & materiã rebus variis comparauit, uidelicet matri, gremio, loco, &c. ut infra patebit. Sicq; receptionẽ materiæ, qua recipit formã, dixit receptionem loci metaphoricè per ſimilitudinem quãdam, iuxta quem etiam modum attribuit formæ motum. Dicit item Albertus, quòd formas illas exemplares extra mentem diuinam conſiſtẽtes, æternaliterq; productas, Plato nuncupauit mundũ archetypum, quod non vr̃, quia (ut patet manifeſtè in primo Timæi) mundum archetypum Plato vocauit mũdum idealem, rationemq; primam exemplarem, increatam, in mente diuina inuariabiliter exiſtentem, aliunde non ſumptum, ad cuius ſimilitudinẽ, & imitationem condidit Deus mundum. ¶ Iterum ſcribit Albertus, ideas, & exemplaria ponere in mente diuina, non eſt error: ſed ita non poſuit Plato. quod denuo non apparet, ſed verũ eſt, quod non ſolum hoc modo poſuit Plato ideas. ¶ Adhuc autem affirmat quod Boethius dicendo de Deo.

> Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ Metr. 9. lib 3. de conſ phil.
> Materiæ fluitantis opus,

corrcait poſitionem Platonis: qm̃ Plato poſuit cauſas externas, quæ Deũ impellerent ad cauſandum. quod nequaq̃ verum cenſetur: imò Boethius in verbis illis expreſsit metricè, quòd Plato in primo Timæi dixit proſaicè, ut ꝑitè intuentibus conſtat Plato quoq; ibidẽ determinat, quod nihil induxit Deũ ad mundi productionẽ, niſi propria ſua voluntas, qua uoluit ſingula, quæq; creata iuxta ſuã poſsibilitatẽ eſſe participatiua, imitatiua, atq; capacia bonitatis, beatitudinis ve diuinę. Deum etiã dixit inuariabilẽ, ſimpliciterq; perfectum, à nullo paſsibilẽ, neq; cogibile. Nec obſtat, quod octauo phyſicorum habet, Platonẽ dixiſſe primum motorẽ exiſtere mobilẽ: q̃a per motionem illã non intellexit niſi proceſſum in actum, quẽadmodum primo cap. de diuinis nõibus, ſanctus Dionyſius proteſtat̃ diuinas illuminationes procedere pr̃e moto. i. in actum ꝓgreſſo.

Quæſtio. ¶ Iuxta hæc quæritur, An ſm̃ intentionem Platonis Deus dicendus ſit mundi creator. Ad quod reſpondet magiſter, quòd non, ſed potius opifex, & artifex mundi. quoniam non ex nihilo, ſed ex præiacenti materia fecit mundum. Idem dicit Magiſter in hiſtorijs, & Albertus, ac alij multi.

¶ Porrò

¶Porrò Vdalricus in Summa ſua libro quarto, ſicut iã patuit, conteſtatur, quòd ſm Platonem materia quoq; à ſummo bono creata eſt. & quo ad hoc, pôt Deus veraciter dici creator mũdi, videlicet quo ad primordialẽ vniuerſorum, atq; ipſius materię ꝑductionem ex nihilo, ſicut oſtenſum eſt. Vr autem, ſanctus Ambroſius poſitionẽ Platonis ſuperficialiter, & recitatiuè inducere, prout ſuo tpe forſan cõmuniter ferebatur, ſicque multi ſequuti ſunt eum.

¶Præterea q̃rit, An verũ ſit, quod Hexamerò (.i. ĩ li. de opibus ſex dierũ) ait Ambroſius, ꝙ Plato dixit mũdũ nõ ſp fuiſſe, ſed ſemp ſore. ¶Ad quod rñdet Albertus: Socrates, & Plato dixerunt mũdũ illũ inferiorẽ, videlicet gñabilium, corruptibiliũq; vniuerſitatẽ, ſæpè incipere, ac frequẽter deſinere: quã opinionẽ refert Gregorius Nyſenus in lib. ſuo de hoie. Dicebãt qppe circulũ cæleſtẽ ſuo motu eſſe cauſam oium motuũ inferiorũ. Ideoq; quotieſcũq; vterq; circulus cæleſtis, videlicet aplanes, & planes .i. ſphæra nona, & ſphęra ſtellata, ſeu octaua, in eandẽ redit figurã imaginũ, & poſitionis ſtellarũ, incipit nouus mundus, q oĩa etiã numero eadẽ cũ præcedenti cõtinet mũdo: ita ꝙ in mũdo nono idẽ Socrates idẽq; Plato redibunt, cũ eiſdẽ ſocijs, atq; diſcipulis, eadẽ pertractantes, q̃ olim in primi ſeculo tractauerunt: qm̃ eadẽ cauſa eodẽ modo ſe habens, facit idẽ: quã reuolutionẽ Calcidius in ꝯmento ſuper Platonẽ, in qbuſlibet quindecim millis annis fieri dixit. Epicurꝰ verò, & Democritus dixerunt hoc fieri in vigintiſeptẽ millibus annis, & vtrũq; ſine rõne eſt dictũ. Ptolemæus nãq; in Almageſti demonſtrauit, ꝙ ſtellæ fixæ ſuper polos orbis ſignorũ, q eſt motus planes .i. cæli ſtellati, nõ mouent̃ in centum annis niſi gradu vno, & in eodẽ tpis ſpatio mouent̃ auges planetarũ. & hoc ſm diuiſionẽ circuli in trecentos quadraginta, non cõplet̃ niſi in 36. millibus annis, in qbus, ſm veram rõnẽ aſtronomicã cõpletur magnus annus. Nec tñ probatum eſt, ꝙ in tota illa reuolutione imagines reuertant̃ in eaſdem figuras, nec ꝙ reſpectus planetarũ, ſeu radiationes eorum ad figuras reuertant̃ eaſdẽ. Radiationes nãq; tã ſtellarũ, q̃ planetarum, fiunt ſm deſcriptionẽ polygonij in circulo. eſtq; demonſtratũ in geometria libro 4. ꝙ ſi polygonij deſcripti in circulo anguli in infinitũ multiplicẽtur, ꝙ polygoniũ illud nec ad quantitatẽ, nec ad circuli figurã deueniet. Certũ eſt aũt ꝙ figura radiationũ cæleſtis circuli mouet inferiore naturã, ad gñationẽ, & corruptionẽ. ſicq; ſecunda circulatio non erit eadẽ, eo modo ſe habẽs cum prima. Hinc radix poſitionis illius eſt falſa: ꝑꝑ quod totũ, quod ei innitit̃, erroneũ eſt. Præterea Ariſtoteles 2. de gñatione probauit, ꝙ q̃cunq; habent ſubſtantiã corruptibilẽ motã, nõ reiterantur eadẽ numero. Conſtat verò ꝙ primę circulationis indiuidua habuerunt corruptibilẽ ſubſtantiam motã: idcirco non redeunt eadẽ numero, nec redibit idem Socrates, idẽq; Plato, cũ eiſdem amicis eadẽ pertractãtes. Atñ Socrates, & Plato ita dixerunt, ꝙ dij, quorũ uitæ tempus longũ eſt, in vna circulatione diſcunt qd in ſecunda ꝑdicere debent. Dixerunt quoq; ꝙ mundus taliũ circulationũ ſucceſsione in infinito tpe ſtetit, & ſtabit ſine fine. Et mirũ, ꝙ tanti uiri dixerunt hæc. Etiã Ptolemæo in quadripartito, capitulo 10. edocente, per probationẽ efficacẽ didicimus, ꝙ virtutes aſtrorũ, nõ deueniũt ad inferiora, niſi per aliud, atq; per accidens. Per aliud, qa per virtutes elementorũ: per accidens, qm̃ per virtutes, q̃ in materia ſunt. Sicq; ſola aſtra non ſunt cauſa oĩs mutationis, q̃ in inferioribus fit, ſed ẽt diſpoſitiones materiæ inferioris: propter qđ in cẽtilogio aſſerit Ptolemæus: Sapiẽs dñabit aſtris. & Haly dat in cõmento exemplũ, ꝙ ſi corpora cæleſtia ſcintillant ad quartanas, atq; ad melãcholiã, ſapiẽs medicus corpora diſponet ad ſanguinẽ, & non inducent̃ quartanę. Meſſehallat quoq; ait in lib. de ſphæra mota, ꝙ ſapiẽs hõ circulum mutat cæleſtẽ, ſicut mutatur terra aratione, & ſeminatione. Philoſophus etiã in lib. de ſomno & vigilia proteſtat̃, ꝙ in talibus eſt ſicut circa principẽ de cõſilio procerũ, ac familiarium ſecretorũ, q frequẽter mutant̃ conſilia procerũ. Hinc nil valet poſitio illa, nec ſolũ theologicę ueritati, ſed ẽt demonſtrationi tam aſtronomicæ, q̃ geometricę, ac naturalis ſcientię ꝯ̃riatur, & irrefragabiliter reprobatur. Ideo mirum, ꝙ à tantis viris hoc potuit æſtimari. Hæc Albertus.

Alberti reſponſio.

Gregoriꝰ Nyſenus.

Calcidij ſomnium.

Ptolemęꝰ

Habentes ſubſtantiã corruptibilem motam, non reiterãtur eadem numero.

Haly.

Meſſehallat.

Poſitio Socratis, & Platonis, reprobatur.

¶Ex qbus oſtenditur, ꝙ ſm Platonem, & Socratẽ mundus extitit ab æterno, & in æternũ durabit. Vnde & 5. de conſolatione philoſophiæ profert Boethius: Non rectè quidã, dum audiunt uiſum Platoni, mundũ nõ habuiſſe initium tpis, nec habiturum defectum, conditori conditum mundũ putant fieri coæternum. Aliud.n. eſt interminabilem duci uitã, quod mundo tribuit Plato: aliud, interminabilis uitæ totum ſimul complexum eſſe præſciẽtiam, quod diuinæ mentis eſt proprium. Hæc Boethius.

Boethius. Proſa. 6.

¶Verũ his obijci pôt, ꝙ ſm Ambroſium Plato ꝓhibuit mundũ nõ ſemp fuiſſe, quod ẽt ex primo Timæi probat̃, quo legit̃: Oẽ viſibile, corporeũq; motu importuno fluctuãs, neq; unq̃ queſcens ex inordinata iactatione redegit in ordinẽ, ſciens ordinatorũ formã confuſis, inordinatiſq; pręſtare .i. pręſtantiorẽ exiſtere. Vbi & Plato ꝓſeq̃tur mundi, & eorũ, quæ in mũdo ſunt productionem ordine quodã & quaſi ꝑ interualla cõpleram. ¶Dicẽdũ, ꝙ nec verba Platonis, nec dicta aliorum de poſitione Platonis, queunt faciliter cõcordari. Superiùs qppe inducta ſunt multa ex Proclo, ex qbus conſeq̃t mundũ ab ęterno fuiſſe. atq; ex recitatione Alberti habet̃ ꝙ cęleſtiũ circulationũ viciſsitudo, ſeu alternatio durauit, abſq; initio, & ſine termino ꝑdurabit. Dicit quoque Albertꝰ, ꝙ ſm Platonẽ aiæ ab æterno ſunt ſimul creatæ, & ſm eundẽ exemplaria extra mentẽ diuinã exiſtentia ab æterno ꝓducta ſunt. Introducta ſunt etiã aliqua in oppoſitũ militantia, ſicut iã patuit. Vnde & Albertus teſtatur, ꝙ ſm Platonẽ motus cæleſtis nõ durauit ſine initio. & rurſus: Solus, inq̃t, Plato generat tempus. Deniq; Ariſtoteles 3. cæli & mũdi, diſſeruit poſuiſſe Platonem, ꝙ res ab æterno mõuebantur motu inordinato in chaos cõfuſo, & poſtea in ordinẽ ſunt à Deo redactæ, ſicut & Thomas refert in Scripto. Pro quorũ cõcordia poſſet forſan quis dicere, ſicut & Auguſtinus ait de Moyſe, ꝙ q̃uis videatur ſenſiſſe res primo creatas in quadã inordinata, & confuſa materia, deinde per interualla dierũ redactas in ordinẽ: nihilominus ſenſit omnia ſimul eſſe creata diſtinctè, atq; ornatè, quãtũ ad ea, quæ ad decorem, & ordinem pertinent uniuerſi, ẽt quantum ad indiuidua prima. Ita & Plato intendit, ꝙ realiter ab æterno ſimul diſtinctè producta ſunt, quamuis prætacto modo loquatur ex certis cauſis. Nam & modum loquendi habuit ænigmaticum, & obſcurum. Nec inconueniens forſitan eſſet, ſi concedatur Plato, de hac re in diuerſis ſuis tractatibus diuerſimodè opinatus, quod & doctoribus catholicis aliquando noſcitur in quibuſdam materijs cõtigiſſe. ¶Veruntamen quod de præfata circulatione refert Albertus, Plato utiq; cenſetur ſenſiſſe, cum Auguſtinus in libro de ciuitate Dei hoc fateatur, ita quòd infinita ſecula, ſeu periodi generationum præceſſe-

Obiectio.

Reſpõſio.

Ariſtotel.

Eccle. 1. præceſſerunt hunc mundum ſm Platonem: quod & alij quidam ſenſerunt, eo, quod Salomon in Eccleſiaſte loquutus ſit: Quid eſt, quod fuit? ipſum, quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum, quod faciendum eſt. Nihil ſub ſole nouum, nec ualet quiſquã dicere, ecce hoc recens eſt. Iam n. præceſſit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos. Et forſitan ex his uerbis Plato ſuæ ſumpſit opinionis radicem. Siquidem libros ueteris teſtamenti creditur Plato legiſſe, prout hæc opportunioribus locis diffuſius referentur.

Veteris teſtamẽti libros creditur Plato legiſſe.

¶Præterea quæritur, quõ uerum ſit, quod Magiſter ait in littera Ariſtotelem poſuiſſe duo principia rerum, videlicet materiam, & ſpeciem. i. formã ſubſtantialem, & tertium addidiſſe, quod operatorium appellauit. Nempè ſm Ariſtotelẽ ſunt quatuor cauſæ rerum, ergo, & quatuor principia, cum cauſa, & principium idem ſint.

¶Secundò, multæ ſunt res, in quibus nõ eſt materia, ut ſubſtantiæ ſeparatæ.

¶Tertiò, quia philoſophus primo Phyſicorũ ponit tria naturalium rerum principia, utpote materiam formam, & priuationem: quibus ſi addatur principium operatorium, erunt principia quatuor.

¶Quærit quoq; qd vocet operatoriũ principiũ.

Bonauent. ¶Circa hęc ſcribit Bonauent. Ariſtot. poſuit duo intrinſeca principia, utpote materiam, & formam. ¶Tertium verò principium extrinſecum effectiuum, quod potiſsimè dixit Deum. Priuatio verò nõ differt a materia, vel a forma. Siue. n. priuatio nominet appetitum formæ cum eius carentia, ſiue eſſentiam formæ prout eſt potentialiter in materia, non differt realiter ab his duobus. Appetitus. n. ad materiam reducit, nec aliud eſt ab ea: eſſentia verò formæ, ad ſpeciem: per operatoriũ uerò principiũ, accipit. primã cauſam, ſeu primũ motorẽ. Hęc Bonauẽt.

Albertus. ¶Albertus quoq; Secundum Ariſtotelem, inquit, duo ſunt principia entis compoſiti, tria uerò ſunt princip ia motus, & rei mobilis: qa materia ſm ſe ſine priuatione non ſubijcitur mutationi. Patet irẽ, q duo ſunt numero, ſ materia, & forma: tria uerò ſm rõnẽ, qa priuatio nil numero addit ſup materiam, quod ſit actu ens, niſi rõne informitatis formabilis.

QVAESTIO VI.

SExtò principaliter quęrit, *An tantum ſit vnus mũdus.* ¶Vr q non, quia ad excellentiam Dei ptinere vr, ut hẽat plura regna. cũ igit mũdus ſit quaſi regnum, ac regio Dei, vr q plures ſunt mundi.

¶Secundò, Omnipotentia Dei innumerabilium eſt pductiua mundorum, ergo nõ decet eam unius mundi productione eſſe contentam.

Ioan. 18. ¶Tertiò, Chriſtus aſſerit: Regnum meum non eſt de hoc mundo.

In oppoſitum. ¶In oppoſitum eſt ſcriptura, doctrina quoq; Ariſtotelis, ac Platonis. Nam, & mundi nomine uniuerſitas rerum accipitur.

Alexand. ¶Circa hoc loquitur Alexander: Aliter ſumitur unum, dum dr, ſenſibilis mundus eſt unus: & cum dr, vnumquodq; creatum eſt unum, Mundus. n. ſenſibilis ſm rõnem vniuerſi. i. inquantum uocatur vniuerſum, ab unitate nomen accepit, quemadmodũ aſſerit Auguſtinus contra Manichæos. Hæc autem eſt vnitas multitudinis ordinatæ ad maximè unũ, multitudinis inquam habentis complexionem in partibus. De hac vnitate loquitur Auguſtinus in lib. præfato. Tanta eſt uis, atq; potentia integritatis, ac unitatis, ut quæ multa ſunt bona, ampliùs placeant, in uniuerſum aliquod conueniunt, atque concurrunt, ſm illud in Geneſi: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Rectè igr dr, q mundo archetypo tanquam vni exemplari perfectio, correſpondet mundus ſenſibilis tanquam unum exemplatum completum. Et ſumitur mundus ſenſibilis largè, put cõtinet in ſe etiã ſpirituales ſubſtantias. Vnde ſi aliæ res crearentur, aut fierent, ad mundum ſenſibilem pertinerent. Aliter verò dr vnum de uno quoq; creato, quia non dicit rõnem omnino perfecti in conditione, ſeu in rõne entis creati. Cũ itaq; mundus dicat quid totale, vniuerſum, perfectum, optimè ordinatum ad ſuum productiuum principium, non eſt niſi unus. Hæc Alexander.

Mundus ab unitate nomen accepit.

Geneſ. 1.

Gulielm. ¶Gulielmus Parrhiſienſ. in 1. lib. de uniuerſo: Aggrediar, inquit, inueſtigare de unitate uniuerſi, & q mundus ſit unus. Dico ergo, quod oẽ totum eſt unum, vt patet ex rõne, & nomine eius. Totum namq;, & pars relatiuè dicunt adinuicem. & totum ueriſsimè diffinitur eſſe quid adunatum ex partibus. Aggregatio autem, & adunatio non eſt, niſi vnitio partis, & partis partiumve adinuicem: quæ rurſus vnitio, unitas eſt totius. Sic quoq; interdum ſumit omne, ut cum in 1. Timæi loquitur Plato: Dicendum cur conditor, genitorq; uniuerſi oẽ hoc i. totum uniuerſum inſtituendum putauerit. Quemadmodum ergo cum in unoquoq; dr totum, nihil extra relinquitur, quod pars illius poſsit nocari: ita cũ mundus, ſeu vniuerſum dr totum, omnis in eo creatura includit. ſicut qui dicit vniuerſitatem aïalium, omne animal cõprehendit nullo relicto. Nec prohibet hoc contrarietas aliquorum. Ideo ſicut dici põt vniuerſitas coloratorum, ſeu totalitas hominum, quamuis quædam ſint alba, qdam nigra, & quidam hoïes ſint iuſti, & ſani, qdam iniuſti, & ægri: ſic vniuerſitas bonorũ, & malorum pariter collectorum, uniuerſitas una eſt, non obſtante contrarietate, quæ eſt inter bona, ac mala. ¶Ampliùs, uniuerſitas (ut patet ex nominatione ipſius) non eſt niſi in unum uerſa multitudo. Non aũt eſt uerſa in unum, niſi collectione, & adunatione in unum, quod tota illa multitudo cõicat ſiue participat, Sic & uniuerſitas entium nuncupatur tota multitudo, atq; cõitas rerũ, q ſub vno eſſe, quod participat, adunat, atq; colligit.

Vniuerſitatis etymologiam.

¶Præterea ſicut nõ capit intellectus duo omnia, ita nec duo tota, ſeu vniuerſa ſimpliciter: imò ſi talia eſſent duo, nullum eorum eſſet totum, aut uniuerſum. Itaque uniuerſum, ſeu mundus, vnum eſt opus, unum artificium, unaq; fabrica creatoris, ſicut etiam ipſe unus eſt, & unum principium, unusq; fons uniuerſalis emanationis. Nec. n. aliud eſt mundus: quàm redundantia quædam primi, & uniuerſalis fontis totius bonitatis. & artificium artis, ac ſapientiæ eius: quod euidenter oſtendit decor, & mirificentia non ſolum uniuerſitatis totius, uerum etiã operum ſingulorum, quorum inueſtigationi, & admirationi nec eruditiſsimorum, & ſubtiliſsimorũ virorum ſufficit intellectus.

Mundus quid ſit. ¶Mundus itaq; eſt quaſi ſcriptum verbum, quo Deus loquitur ſemetipſum, nõ tñ locutione perfecta, cũ infinite deficiat a repñtatione plenaria oïpotentiæ, ſapientiæ, & gloriæ ſuæ, ſed put capere potuit. Verbũ uerò æternum eſt pfecta, ac plena pris imago, quo plenè oïno ſe exprimit. Eſt quoq; uniuerſum hoc quaſi ſcriptura, & liber corã poſitus, in quo rõnalis creatura addiſcat, ac videat ſui magnificentiã, & eminẽtiã creatoris. Vñ cõſtat, q totũ ordinẽ, & cõgregẽ, unumq; ſit p cõparationẽ ad ipm.

Philoſophorũ opinio de mũdo.

¶Porro philoſophi q dixerũt mũdũ eẽ deorũ, ſeu ciuitatẽ, habitaculũq; deorũ, ac hoïum, cõ irrõnabiliter ſunt locuti, niſi, q nomine deitatis abuſi ſunt,

ꝙ non niſi uni ſummo, ac primo vniuerſorum principio conuenit.¶Deniq;,ideo dixerũt mundũ eſſe habitationẽ deorũ,& hominũ,non animaliũ irrationaliũ:qm̃ illa ad hominum vtilitatem ſunt facta, ſicq; nihil iuris,aut poſſeſsionis conuenit eis in mũdo.Nec obſtat,quòd quædam ſunt ſpiritualia, & immaterialia,alia verò corporalia,cum omnia inuicem ſint connexa,atq; coordinata a ſummo uſq; ad infimum.Nam,& ipſe homo quamuis ex ſpirituali, & corporali ſubſtantia conſtet:attamen vnus eſt,& vnum ſuppoſitũ.Hęc Gulielmus,qui libro prętacto diſputationem iſtã prolixè proſequitur, probando non eſſe mundum ex˙.ꝑ vltimam ſphæram vniuerſi iſtius,nec eſſe regionem tenebrarum extra hunc mundum,prout Manichęi finxerunt, ſicut in libro illo poteris inuenire.

Albertus.

¶Inſuper Albertus non in Scripto ſecundi, ſed libro ſuo de homine, ad hoc reſpondet quæſitum: Mundum,inquiens,dicimus eſſe vnum,nõ multos, ut qdã dixerunt hæretici,quorũ ſectę quadripartitę:Quidam.n.dixerunt infinitos eſſe mundos ꝑ ſucceſsionem,quorũ auctor fuit Empedocles, dicens, ꝙ completo uno motu cœli ſm̃ motum orbis decliuis,omnia reuertuntur in primã materiam: incipiente alio motu cœli,regnant alia numero eadẽ, & incipit alius mundus inferior:completurq; motus ille cœli ſm̃ fixarũ motus ſtellarũ ab oriente in occidentẽ,quo motu mouent planetæ proprio motu.completur inquam in trigiuta ſex millibus annis,& uocant hoc ſpatium magnum annũ. Alia ſecta dixit,quòd ſunt mundi infiniti,uno extra alium exiſtente,quẽ reprobauit Philoſophus primo cœli & mundi.Tertia Manichęorũ, ponentium regionẽ lucis, regionemq; tenebrarũ in mundis duobus, vt legitur in epiſtola Manichæi,quã nominat fundamentũ,qui error reprobatus eſt ſupra. Quarta eſt Iudæorum, qui dogmanzant aliũ mundum futurũ poſt iſtum,in quo ipſi in aurea,& gemmata Ieruſalem exiſtentes,clienticulos habebunt gentiũ reges, & reginas nutrices: nõ quòd mundus ille erit extra hunc mundũ,ſed quod erit vita beata.porro mũdũ eſſe unũ probauit Philoſophus. qm̃ eſt ex tota ſua materia:& rurſus,qm̃ omnia corpora,ſeu leuia mouent ad unũ locũ determinatum. Sicq; omnia grauia naturaliter mouentur ad centrũ terræ iſtius, & alibi uiolentur detinerentur,quod ordini rerum naturali non conuenit: nec ſemper duraret, cum nullum uiolentum perpetuum.Hęc Albertus.

Empedoclis opinio hęretica.

Alia opinio.

Tertia.

Quarta.

Thomas.

¶Ampliùs,Thomas in prima parte Sũmæ, qõne 47.Vnitatem,inquit,mundi manifeſtat ordo in rebus creatis exiſtens. Mundus quippè hic dr̃ unus vnitate ordinis ſm̃ quod quędam ad alia ordinatur. Quæcunq; verò a Deo ſunt,ordinem habent ad inuicem,atq; ad Deum,ſicut oſtenſum eſt, & ordo entium indicat.Vnde Philoſophus conteſtatur, quòd uniuerſum refertur,& comparat ad Deũ,ſicut exercitus ad militię principẽ.Hic oportet ut oĩa ad unũ pertineant mundum.Ideo illi poterant plures ponere mundos,qui cauſam mundi nõ poſuerunt aliquam ſapientiã ordinantẽ,ſed cauſant: ſicut Democritus,q dixit,ex concurſu atomorũ factũ eſſe hunc mundũ,& alios infinitos. Itaq; ratio cur mundus eſt unus,eſt:qm̃ oportet omnia eſſe ordinata ordine uno,& ad unum.Hinc 12.Metaphyſicæ,ex unitate ordinis exiſtentis in rebus,cõcludit Philoſophus unitatem Dei gubernantis:& Plato ex unitate exemplaris probat unitatem mundi quaſi exemplari. Si aũt obiciatur,quòd meliùs eſſet eſſe plures mũdos, & natura facit,quod melius eſt: reſpondendum, ꝙ nullum agens intendit pluralitatem materialẽ,vt finem:qm̃ materialis multitudo non habet terminum certum: ſed de ſe tendit in infinitum,quod rõni finis repugnat.¶Porro plures mundos eſſe meliores,q̃ unum,eſſet ſecundum multitudinem materialẽ:& tale melius non eſt de intentione Dei agentis.Nam eadem rõne,ſi feciſſet duos,dici poſſet meliùs eſſe ſi feciſſet tres,& ita in infinitũ. Hęc Thom.

Ratio cur vnus ſit mundus.

Obiectio.

¶Idem Vdalricus in Summa ſua libro 4.

¶Ad primum igitur reſpondendum,ꝙ unum ſolẽ regem,& monarcham altiſsimum, decuit unum habere regnum totale, & unam duntaxat monarchiã imperialẽ,in qua cuncta a ſe procedentia, atq; ad ſe iure creationis ſpectantia,continerentur.Hinc ex conuenientia regiminis uniuerſi,& decore ordinis,gubernationisq; omnium, Ariſtoteles 12. atque 12.primæ philoſophiæ probauit vnitatem principis ſummi omnibus præſidentis,vnitatem quoque uniuerſi gubernari per ipſum:Entia, inquiens, nolunt male diſponi,Pluralitas principum mala,unus igitur princeps.¶Ad ſecundũ,ꝙ Deus omnia operatur ſecundum cenſuram,& ordinẽ ſapientię ſuæ, non ſecundum extremitatem ſuæ potentiæ. Idcirco, ut ait ſcriptura,In numero,pondere, & menſura conſtituit vniuerſa.¶Ad tertium, quòd ſaluator in verbis illis per mundum intellexit homines impios,reprobos, & mundanos Sicque in euangelio,præſertim ſancti Iohannis,mundum frequenter accipitur iuxta quod aſſerit Chriſtus: Non pro mundo rogo.

Ad 1.

Ad 2.

Sapi.11.

Ad 3.

Ioan.17.

¶Poſtremo,de unitate mundi Plato, & (ut verbis utar beati Ambroſij) diſertiſsimus Plato,qui ut ſanctus loquitur Auguſtinus libro de ciuitate Dei, Ariſtotelem longè uicit eloquio, ait in primo Timæi:Nunc conſiderandum,utrum rectè mundum diximus vnũ,an plures dici oporteat, innumerabiles quoq;,unum planè:quoniam iuxta unũ exemplar formatus eſt:Id namque,quod vniuerſa continet intelligibilia,cum alio ſecundum eſſe non poterat.ut ergo exemplari,cuius imitationem æmulabatur,aſsimilaretur etiam numero,ideſt, principio numeri, utpote unitate, ſimilis eſſet: idcirco nec duo,neq; inumerabiles,a Deo eſt factus.Hæc Plato.

Platonis opinio de mundi vnitate.

¶De erroribus demum philoſophorum quorundam ſcribit in Hexameron ſuo Ambroſius:De mũdo,dicens,non mediocris inter illos quęſtio eſt.Pythagoras enim unum aſſerit mundum,alij innumerabiles,ut opinatur Democritus.Alij mundum æſtimant eſſe Deum,ita,quod ei mens inſit diuina. Alij partes eius,alij utrunq;. Hinc diuino ſpiritu præuentus ſanctus Moyſes,in exordio ſui ſermonis hos hominum excludens errores:In principio,ait,creauit Deus cœlum,& terram.

Ambroſ.

Geneſ.1.

¶Deniq;,circa hæc aliqui quærunt, An ſoli Deo conueniant res ipſas producere,& utrum Deus in omni operatione cauſę creaturæ,ac ſecundę,immediatè, ac principaliter operetur.De quibus pertranſeo,quia iam ſuper primum diſcuſſæ ſunt.Quidam verò hinc quærunt,An Deo conueniat creata conſeruare in eſſe,& quid ſit conſeruatio iſta,atq; an a creatione realiter diſtinguatur.

QVAESTIO VII.

SEptimò ergo principaliter quæritur, *An Deus cuncta conſeruet,& quid ſit conſeruatio iſta, videlicet, An ſit actio, aut paſſio,vel idem quod ipſa creatio.* ¶Vr̃,ꝙ non.Quædam.n.creata ſm̃ Philoſphũ 2. perihermenias,nõ pñt non eſſe:& ſicut in Metaphyſica

An Deus cuncta cõſeruet.

loquitur,

loquiſ, habét neceſſe eē. ergo nō indigét cōſeruari.

Henricus.

¶ Circa hoc ſcribit Henricus quodlibeto primo, 7. qōne: Actio, qua res acquiritur eſſe, neceſſariò ꝓcedit actionem, qua res conſeruatur, quę continuat eſſe in poſterū. Hinc valde inſipienter dicunt nō nulli, ꝙ Deus eadem actione res creat, atq; conſeruat, quemadmodum Sol eadem actione lumen cauſat, & conſeruat in medio. Si enim ſol haberet eſſe a ſe, nec aliquo mō ex ſua natura conueniret ei nō eſſe, & lucentia, ſeu diffuſio lucis naturaliter ab ipſo procedens, de natura ſua non haberet eſſe pót non eſſe, quamquam eius conſeruatio ſit in continuo fieri: non neceſſe eſſet præcedere aliquid fieri, quo primo eſſe reciperet. ideo ponendo ſolem ab æterno, & non habere de ſe non eſſe, neceſſe eſt ponere radium eius ab æterno non habentem eſſe poſt non eſſe, niſi intellectu: & forſan nec intellectu niſi. ponamus ſolem non neceſſitate naturæ, ſed libera voluntate producere radium. Magnum quoq; inconueniens eſſe vr̃, ꝙ eſſe creaturæ cum ſit eſſe ſubſtantiale, ac permanens, ſit ſemper in continuo fieri, q̃uis nō poſſit niſi ad præſentiam ſuæ cauſæ manere. Vnde ſicut videmus in generatione naturalium rerū, ꝙ agens particulare cum ſolum ſit cauſa fieri rei, qa non habet in ſe rōnem ſpeciei totius, cauſat per ſpeciem ſuam ſimile ſibi in materia: quo generato, ceſſat actio eius, nec illud conſeruat in eſſe. Agens uero uniuerſale habens in ſe rationem totius ſpeciei, ut corpus cæleſte, & eius motor, cauſa eſt fieri, & facti eſſe: ceſſanteq; fieri, conſeruat rem in eſſe, ut ſit alia generationis, conſeruationiſq; actio. Conſequenter ſi agens uniuerſale, primò per ſe, & immediatè ſimilitudinem ſuam generaret, & generatam conſeruaret, actio eius alia eſſet generandi, & conſeruandi: & ſicut tunc eſſet circa generatum, ſic in propoſito circa creatum. Hinc utriuſq; actionis diſtinctionem tangens Augu. libro de immortalitate animæ, proteſtatur: Vis & natura incorporea; effectrix corporis uniuerſi præſente potentia, tenet vniuerſum. Non. n. fecit, atq; diſceſſit, effectumq; deſeruit. & effectiua uis illa uacare non poteſt; quin id, quod ab ea factum eſt, tueatur: & ea ſpecie carere non ſinat, qua eſt, quantúcunq; eſt. Quod. n. per ſe non eſt, ſi deſtitueretur eo, quo factum eſt, profecto non erit. Nec poſſumus dicere id, dum factum eſt, accepiſſe, ut ſeipſo poſſit eſſe contentum, etiam ſi a conditore deſereretur. Hæc Henricus.

Deus eadē actiōe res non creat, aut conſeruat.

Auguſt.

Thomas.

¶ At verò Thomas in Scripto ſecundi qōnes iſtas non monet, ſed in prima parte, qōne 104. de hac ſcribit materia, aliterq; ſentire vr̃, q̃ doctor præfatus: Neceſſe eſt, inquiens, ſm̃ fidem, & rationem, ꝙ res conſeruentur a Deo in eſſe. Conſeruatur autem aliquid ab alio dupliciter. Primò, indirectè, & quaſi ꝑ accidens, ut is, qui remouet corrumpens uelut ſi qs puerum retrahat ne cadat in ignem. Sicq; Deus q̄dam conſeruat in eſſe, non omnia: qm̄ quædam non habent corruptiua, quæ pro eorum conſeruatione neceſſe ſit remouere. Secundò, directè, & per ſe, uidelicet dum id, quod conſeruatur, dependet a conſeruante, ita ut ſine illo eſſe non queat. Sicq; cuncta creata indigent conſeruatione diuina, ſine qua nec ad momentum poſſent ſubſiſtere: imò mox in nihilum redigerentur, niſi uirtute operationis diuinæ conſeruarentur in eſſe, ut ait Gregorius. quod ſic perſpici pōt. Omnis effectus dependet a ſua cauſa ſm̃ quod eſt cauſa eius. Porro aliquid eſt cauſa alterius ſm̃ fieri tantum, & non directè ſm̃ eſſe ipſius, quod in artificialibus, & naturalibus ita eſt. Nam eſſe domus, conſequitur formam eius: forma verò domus, eſt ordo, & compoſitio partium illius, quæ forma conſequitur naturalem unitatem rerum quarūdam. Quæmadmodum enim cocus coquit cibum adhibendo naturalem uirtutem ignis actiuam, ſic ædificator facit domum adhibendo cementum, lapides, ligna, quæ ſunt ſuſceptiua, & conſeruatiua talis compoſitionis, ac ordinis. Hinc domus depēdet ex naturis rerum illarum, ſicut fieri ſuum ex ædificatore: ſic in naturalibus eſt conſiderandum. Si etenim duo aliqua eiuſdem ſint ſpeciei, unum nō poteſt per ſe eſſe cauſa formæ alterius, ſecundum quod eſt talis forma. Alioquin eſſet cauſa propriæ formæ, cū eiuſdem ſint rationis. ſed poteſt eſſe cauſa huius formę, ſm̃ quod eſt in materia, ideſt, ꝙ hæc materia acquirat hanc formam: & hoc eſt eſſe cauſam ſecundum fieri, ut cum homo generat hominem, ignis ignem. Hinc q̃ñcunq; effectus naturalis eſt natus recipere impreſſionem agentis ſm̃ eandem rationem, qua eſt in agente: tunc fieri effectus, ab agente dependet, non eſſe ipſius. Cum aūt effectus non eſt aptus recipere formam ſm̃ rationem, qua eſt in agente, tale agens poteſt eſſe cauſa formæ ſm̃ rationem formæ huiuſmodi, & non ſolum ſecundum quod eſt in iſta materia: & agens tale non ſolum eſt cauſa fiendi, ſed & eſſendi. ſicut ergo fieri rei non poteſt manere ceſſante actione agētis, ſic eſſe effectus remanere non ualet ceſſante conſeruatione eius, quod eſt cauſa effectus non ſolum ſm̃ fieri, ſed etiam ſm̃ eſſe. Et iſta eſt ratio, cur aqua calefacta retinet calorem actione ignis ceſſante, aer verò nec ad momentum manet illuminatus ceſſante actione ſolis: quia uidelicet materia aquæ ſuſceptiua eſt caloris ignis, ſm̃ eandem rationem, qua eſt in igne. unde ſi perfectè perducatur ad formam ignis, retinebit ſemper calorem: ſi autem imperfectè participet aliquid de natura ignis, calor nō ſemper manebit in ea. Porro aer nullo modo natus eſt ſuſcipere lumen ſecundum eandem rationem, qua eſt in ſole, ut ſcilicet recipiat formam ſolis, quæ eſt principium luminis. Ideo qm̄ lumen non habet radicem in aere, mox ceſſat actionem ſolis ſubtracta. Sic autem ſe habet omnis creatura ad Deum, ſicut aer ad ſolem illuminantem quemadmodum. n. ſol eſt lucens per ſuam naturā, aer uero ſit luminoſus participando lumen a ſole, non ſolis naturam: ſic ſolus Deus eſt ens per eſſentiam: quoniam ſua eſſentia eſt eſſe ſuum. Omnis autem creatura eſt ens per participationem. Veruntamen conſeruatio rerum a Deo non eſt per nouam aliquam actionem, ſed per continuationem actionis, qua dat eſſe, quæ actio eſt ſine motu, ac tempore, ſicut, & conſeruatio luminis in aere eſt per continuatum influxum a ſole. Hinc Auguſtinus 4. ſuper Geneſim ad literam dicit: Si uirtus Dei a creaturis ceſſaret, ſimul illarum ſpecies, omniſq; natura concideret. Hæc Thomas in Summa.

Dupliciter aliquid ab alio cōſeruatur.

Gregorius

Ratio cur aqua calefacta retinet calorem actione ignis ceſſante.

Auguſt.

¶ Si autem quæratur, An Deus immediatè omnē creaturā cōſeruet. & vr̃ quod ſic, quia vt dictum eſt in verbis iam poſitis, eadem actione Deus eſt cōſeruator, qua, & creator: ſed ipſe immediatè omnium eſt creator, ergo, & conſeruator.

¶ Ad hoc præallegato loco rñdet Thomas: In naturalibus quædam ſunt cōſeruatiua aliorū, utroque mō præfato: videlicet corrumpentia impediendo, ut patet de medicina: & item eſſe cauſando, ut patet in cauſis ſubordinatis. Sic. n. cęlū motu ſuo eſt cā ꝓductiua, & cōſeruatiua inferiorū. Iō cōſeruatio rerū principaliter, & primariè eſt a Deo: ſcḋariò uerò & quaſi inſtr̃aliter, a cauſis ſcḋis, & tāto eminētius

eſt ab eis, quanto ꝓpinquiores ſunt primæ cauſę. Ad obiectū ergo dicendū, ꝙ Deus immediatè creauit, ſed in ipſa creatione ordinē rebus inſtituit, ut q̃dam ab alijs cauſarent de cætero, ac dependerent, per q̃ ſecundario conſeruarent, præſuppoſita principali conſeruatione ipſius Dei. Deniq; nulla creatura poteſt eſſe cauſa alterius, quo ad hoc, ꝙ nouā formā, aut diſpoſitionem acquirat, niſi per modū mutationis alicuius: quia non agit niſi ſubiecto ſuppoſito. Poſtquā verò diſpōnem, aut formā induxit effectui, talem diſpōnem, ſeu formā ſine noua mutatione cōſeruat: ſicut in aere eſt quædā mutatio, qū illuminatē de nouo, ſed cōſeruatio luminis eſt abſq; noua mutatione ex ſola illuminātis præſentia. Hęc Thomas.

¶De hac quoq; materia pulchrè tractat in Sūma cōtra gētiles 3. li. inter cętera loquēs. Oportet, ꝙ idē ſit cauſa rei, & cōſeruatiōis ipſius. Cōſeruatio etē rei nō eſt niſi cōtinuatio ſui eſſe. Cumq; Deus ꝑ intellectū, & voluntatē ſit cauſa eſſendi oībus reb⁹, cōſtat, ꝙ ꝑ intellectū ſuū, & uolūtatē eas in eſſe cōſeruet. ¶Ampliùs, ſicut opus artis ꝓſupponit opus naturę, ſic opus naturæ ꝓſupponit op⁹ Dei creātis. Materia qppè artificialiū eſt a natura, naturaliū uerò ꝑ creationē a Deo. Artificialia uerò cōſeruanē in eē uirtute naturaliū, quēadmodū domus fortitudinē lapidū. ergo, & naturalia uirtute diuina. Et qm̄ iuxta fidei ueritatē Deus eſt cauſa rerū de nouo ꝑ creationē, ut voluit, ita, & volūtate eas cōſeruat. Hęc ibi.

Dionyſius. ¶Verū id, qđ ait Thomas artificē nō eſſe cām artificialiū ſm̄ eſſe, ſed ſolū ſm̄ fieri, vr̄ in multis pati inſtantiam. Multæ ſunt. n. artificialium formæ, quæ directè, & effectiuè uidentur ab artifice cauſari, ac introduci, ut forma ſcamni, figuraq; apicum.

Richard. ¶Richardus demū in hac materia vr̄ a Thoma in aliquibus diſſentire: Creatio, inquiens, & conſeruatio quātū ad id, qđ dicunt ex parte Dei, realiter idē ſunt, cū ſint actio Dei, q̃ eſt ipſemet Deus agēs, ſed differūt rōne. Nam alia ſm̄ rōnē eſt relatio Dei ad creaturam, inquantū creator: alia, inquantū conſeruator. Inquantū uerò ad id, qđ dicunt ex parte creaturæ, ſeu connotant, realiter differunt: qa creari eſt accipere eſſe non de aliquo, uel nunc primo referri ad creatorē: conſeruari aūt, eſt teneri in eſſe ꝓdicto,

Creari qd. Conſeruari quid. qđ idē eſt, ꝙ duratio, & permanentia rei in eſſe illo. Accipere aūt eſſe ab alio, & duratio ipſius eſſe, realiter diſtinguunē: ergo ēt relatio eſſe creari ad Deū, & relatio durationis eius ad Deum, relationes ſunt differentes. Sicq; ſiue creatio dicaē nunc accipere eſſe nō de aliquo, ſiue nunc referi ad creatorē, realiter differt a cōſeruatione. Alij dicunt, ꝙ creari, & cōſeruari non differunt ſm̄ aliquid poſitiuū, & abſolutū, qa creari eſt Nunc primo eſſe ab aliquo, non ex aliquo: cōſeruari uerò eſt eſſe ab aliquo, nō Nūc primo, nulla præcedente interruptione eſſendi. Et hi dicunt eandem creaturā eſſe a Deo ſine interruptione quādiu eſt, quāuis non ſemper creeē quādiu eſt. qđ ēt (ut affirmant) coguntē fateri, & illi, q ſunt cōtrariæ opinionis, qa quādiu aliqs rē cōſeruat, tādiu facit eā durare: ſicq; dn̄t, ꝙ eadē actione Deus rē creat, atq; cōſeruat. Similiter dicunt, ꝙ eadē actione, qua Sol ꝓducit lumē in medio, illud iugiter conſeruaret, ſi ſtaret immotus ſup aerem ſemꝑ. Inſuper aduertēdū, ꝙ ab eodē eſt rei creatio, & cōſeruatio; puta a Deo: & ſicut q̃dā ſunt a Deo immediatè tm̄, q̃dam uerò mediatè, & immediatè, ut q̃ ſunt a Deo mediantibus cauſis ſecundis: ſic q̃dam conſeruanē ab eo tm̄ immediatè, q̃dam utroq; modo. Itaq; idcirco cūcta indigent conſeruari a Deo: qm̄ ipſe ſolus eſt prima, & principalis, atq; per ſe cauſa uniuerſorum. Dicunt aūt nonnulli, ꝙ gn̄ans non ſemꝑ eſt cauſa geniti, quantum ad eſſe ipſius, ſed quantū ad fieri: ideo fieri illud non manet, niſi quandiu conſeruatē a gn̄ante: ſed quo ad eſſe, non eſt a gn̄ante dependens. Propter quod 6. metaphyſicæ ſuæ aſſerit Auicenna, ꝙ fabricator, & pater, & ignis, non ſunt verę cauſę exiſtentiæ rerum, quæ fiunt ab eis, nec cauſa ipſius eſſe. Nam & unaquęq; cauſa ſimul eſt cum ſuo effectu. ſed contra res accipit eſſe ꝑ ſuum fieri ergo cum gn̄ans ſit cauſa fieri ipſius eſſe geniti, eſt ēt cauſa ipſius eſſe mediante fieri. Hæc Richard⁹, qui etiam quærit, An conſeruare ſit agere. Auicenna. Quæſtio.

¶Ad quòd rn̄det, ꝙ duplex eſt actio: una radicata in motu, quæ eſt ab agente in paſſum, & vocatur actio extra tranſiens. Alia eſt actio immanens, & eſt duplex. una, per quam nihil fit extra agentem, ut intelligere ſpeculatiuum. & ſic conſeruare non eſt agere, ſicut nec primo modo. Alia eſt actio immanens, ſeu in agente perſiſtens, per quam cauſatur aliquis effectus in alio. & ſic conſeruare Dei, eſt agere. Eſt enim diuina actio, manens in Deo cum relatione rationis ad creaturam, ut conſeruatam, per quam actionem cauſatur permanentia creaturæ in ſuo quandiu eſt. Hæc Richardus. Reſponſio Richardi.

¶Qui hoc vr̄ conſentire Henrico, ꝙ alia actione Deus creat, ac conſeruat, & ꝙ creari ſit aliud, q̃ cōſeruari. In hoc autem, quod Richardus videtur inſinuare, quòd agens particulare, ut gn̄ans, ſit non ſolum cauſa fieri, ſed etiam ipſius rei genitæ, a Thoma, & Henrico diſſentit. Videtur autem poſitio ſancti Thomæ quantum ad primum iſtorum, rationabilior eſſe. Non tamen Thomas uult dicere, quod eſſe rei creatæ, & conſeruatio ſit continuum fieri, ſed eſſe continuatum. Verum quantum ad ſecundum, uerius reor, quod ait Richardus, quòd ſcilicet generans ſit cauſa eſſe ipſius geniti: non tamen cauſa totalis, nec principalis: imò cauſæ ſuperiores, & uniuerſales, potiſsimè cauſa prima, magis ſunt cauſæ ipſius eſſe horum inferiorum. Attamen cauſa particularis uerè dicitur cauſa eſſe ſui cauſati. Nam & teſte Philoſopho, proles non poteſt parenti rependere æquiualens: qm̄ habet eſſe ab illo. Pater quoque uocatur, qui de ſubſtantia producit ſimile ſibi, quod eſt generare, & facere abſolutè. Deniq; ſuper illud in Exodo, Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram, dicunt expoſitores, quòd proles ſuos parentes honorans, idcirco meretur uitæ prolongationem: quoniam a parentibus habet eſſe & viuere. Dionyſ⁹. Ariſtot. Exod. 20. Cur proles honorans parentes, lōgiori vita ſit digna.

¶Sed obijci poteſt prædictis, quod in Elementatione ſua theoremate 34. Proclus loquitur in commento, quamuis perpetuus ſit mundus, propter hoc non procedit ab intellectu. neque enim propter hoc non eſt conuerſus: quoniam ſemper ordinatus eſt, ſed & procedit ſemper. Ex quo uidetur, quòd creatura, quamdiu ſubſiſtit, inceſſanter procedat, atque creetur. Et ſi quis auctoritatem deſpiciat Procli tanquam Platonici, quid ad auctoritatem diuini Dionyſij reſpondebit, qui quarto capitulo de diuinis nominibus, quòd Deus eſt bonitas ſumma, omnium productiua, non quaſi Nunc producens, & Nunc non cauſans: ſed quoniam indeſinenter omnium cauſa eſt, & omnia cauſant? Verum ad hæc reſpondetur, quo propter inceſſabilem dependētiam uniuerſorum a primo fonte, iſta dicuntur: quia res tam inceſſanter indigent ſuſtentari a creatore, ac ſi omni momento ab ipſo de nouo ſuſciperent eſſe. Proclus. S. Dion.

¶Præterea Durandus: In his, inquit, quę fiunt per ſimplicem

ſimplicem emanationem,ut ea quæ creaẽ, fieri, & factum eſſe ſunt ſimul, & utrunq; menſuraẽ nunc ſtãte.Cum ergo creatio ſit ſine motu,creare,& creari dicunt ſolos reſpectus inter Deũ,& creaturã :ita, ꝙ creare non eſt aliud,q̄ dare eſſe alicui nullo ſuppoſito:& creari,q̄ ſic habere eſſe a Deo:idcirco cũ ꝑ quolibet inſtanti uerũ ſit dicere, ꝙ creatura habet eſſe a Deo:ꝓ quolibet ẽt inſtãti uerũ eſt dicere, ꝙ creaẽ,& creata eſt,nec oportet menſuram creationis primo coexiſtere alicui Nunc temporis:quia non oportet aliquẽ motum præcedere creationẽ,ſicut ſit in noua illuminatione rõne nouitatis. Sed ſicut in diuinis ſemꝑ uerũ eſt dicere,ꝙ filius gigniẽ, & genitus eſt neceſsitate naturæ in identitate ſubſtantiæ,ita de creatura,q̄diu eſt,ſemꝑ uerũ eſt dicere,ꝙ creatur,& creata eſt:attamen libera uoluntate,& in diuerſitate eſſentiæ,ut ſit eadem actio creationis rerum,& cõſeruationis earũ. Et quamuis ita ſit ſentiendũ:tñ aliter eſt loquẽdum, uidelicet ſicut plures.Cum.n.actiones,q̃ fiunt cum motu, nobis ſint notiores,ut gñationes naturalium, in qbus res non dñr fieri poſt primum inſtans in quo ſuſcipiũt eſſe:ideo iuxta hanc ſimilitudinẽ nec nos dicimus, quod põt,cœlũ nunc creatur, aut angelus,cum tñ ſm rei ueritatem ita ſit ſentiendum. Menſura ergo creationis eſt Nũc ſtans, quod habet pluribus Nũc temporis coexiſtere: nec eſt neceſſarium aliquod Nunc temporis, cui primo coexiſtat, cum nullus motus creationem præcedat Hæc Durandus.

Dionyſ.

¶Ex quibus conſtat,ꝙ in hoc conſentit Thomæ, Deus eadem actione res creat,& conſeruat. Cætera uerò,quæ dicit.Durandus,patiunẽ inſtantiã. Nẽpè,quod ait,ꝙ ſm ueritatem ita ſit ſentiendum, ꝙ res q̄diu eſt creaẽ,vr̃ concordare articulo cõdemnato,quo dr̃,Deus non plus priùs creauit intelligentiam,q̄ modo,prout tangit Richardus.

¶Præterea aliter loqui,q̄ corde ſentiẽ, vr̃ eſſe duplicitas,dolus,& falſitas, cũ ea,quæ ſunt i uoce,ſint notæ,& ſigna eorum,q̃ ſunt in mente: atq; ut aſſerit Plato,ad hoc nobis datus eſt ſermo,ut mutui cõceptus fiant indicia.Propter quod loquiẽ Aug.Non aliud pectus tegat,aliud lingua ꝓferat. quod eſt intus in corde,hoc foras ſonet in uoce. Nec rõ ualet Durandi.Creari namq; non eſt ꝓpriè hr̃e eſſe a creatore,ſed potiùs accipere eſſe a Deo ex nihilo, ſeu nullo ſuppoſito.atq;,vt Alexan.Bonauent.& alij addunt, Creari eſt Nũc accipere eſſe a creatore,ꝓſuppoſito nullo.creatura aũt nõ accipit eſſe a Deo niſi in nunc,quo creaẽ.ideo falſum eſt,ꝙ q̄diu eſt, uerè creeẽ.¶Præterea quærit Richardus, Vtrũ Deus conſeruet creaturas per aliquem influxum. Ad hoc rñdet Richardus,Dixerunt quidam,ꝙ res conſeruanẽ a Deo per influxum medium,qui non eſt res permanens,ſed ſucceſsiua.quia rem conſeruari,eſt ipſam continuè fieri.Sed iſtud eſt falſum. Si.n.res ſucceſsiua,& debilis immediatè,& abſq; intermedio influxu conſeruatur a Deo, quanto magis nobiliores creaturę,quæ habent fixum, & ſtabile eſſe? Idcirco dicendum,ꝙ creaturæ,quæ ſolum immediatè proceſſerunt a Deo,conſeruanẽ ab eo non per influxum mediũ:quia ille influxus non poteſt dici res ſucceſſiua,ut patuit:nec res permanens: qm̃ oporteret eũ alio influxu medio conſeruari:& ita argueretur de illo influxu,nec eſſet ſtare.

Auguſt. in homilia.

Quæſtio.

Reſponſio Richardi.

¶Præterea,cum maius ſit rem creare, q̄ conſeruare,ſi Deus põt ſua uirtute rem immediatè creare, põt eam,& ſine medio conſeruare.Hinc in libro de cauſis uiceſima ꝓpoſitione hr̃: Inter agens, quod agit per eſſe ſuum,& factum ſuum non eſt continuatio,neq; res media.Creaturæ autem, quæ proceſſerunt a Deo immediatè,& mediatè, conſeruantur a Deo utroq; modo:qm̃ cauſa ſecunda,ſeu influentia eius,põt dici quidam influxus primæ cauſæ.Hæc Richardus.Verum ex iſta reſponſione ſequi cenſeẽ,ꝙ conſeruari a Deo,non ſit aliud,q̄ ab ipſo creari,nec reale,& abſolutũ quid addens. Et itẽ, ꝙ conſeruare in Deo non dicat actionem in ipſo manẽtẽ cũ effectu cauſato in alio,ita ꝙ actio illa cauſet ꝑmanentiã creaturæ in eſſe ſuo. qđ tñ paulo añ. Rich.aſſeruit.

QVAESTIO VIII.

OCtauò principaliter quęriẽ, *An Deus agat propter finem,& qualiter bonitas eius ſit omnium finis.* Vr̃,ꝙ Deo non competat agere ꝑꝑ finem. Primò:qm̃ ipſemet eſt omnium vltimus finis, prout in Apocalypſi teſtaẽ: Ego ſum Alpha, & ω, principiũ, & finis,primus,& nouiſsimus. Secundò, finis ꝑficit eũ,qui operaẽ ꝑꝑ finẽ.Deus autem a nullo ꝑficitur.

Arguitur primo.

Apoc. 1.

¶In oppoſitum eſt,ꝙ omnis intellectualiter,ac ſapientialiter operãs,agit intuitu alicuius boni,quod eſt finis ſuæ actionis. Vnde finis (ut dicitur) mouet efficientem ad operandum. Id quoq;,quod non fit propter finem,dicitur uanè,fruſtraq; fieri.

¶Circa hæc loquitur Alexander:Vna eſt oĩm cauſa finalis, de qua libro de diuinis nomi.S. Dionyſius conteſtatur:Omnia quæcunq; ſunt,& fiunt, ꝑꝑ pulchrum,& bonum ſunt, & fiunt, & ad ipſum cuncta inſpiciunt,ac ipſum deſiderant oia,atq; mouenẽ,& continuentur ab ipſo hoc eſt,a cauſa illa finali: nec eſt aliquid exiſtentium,quod non participet aliqualiter bono,& pulchro.¶Deniq; hoc bonum, & pulchrũ eſt ipſemet Deus,ſeu diuina eſſentia, eſſentialiter,purè,& incircũſcriptibiliter,infinitè,& incomparabiliter bona: q̃ ut 4.cap. de diuinis nominibus magnus Dionyſius protulit,Omnia ad ſe conuertit, ordinat,& princeps eſt congregans diſperſa,ac tanquam principalis,ac uiuifica uirtus. vniuerſa reducit tanquam origo,& cauſa ordinis oĩm:ad quã tendit,in qua ſtat ordo,atq; reductio omnium.

¶Deniq;,Deus eſt ꝑfectiſsimum agens,ergo non agit ꝑꝑ aliquid extra ſe:alioquin aliquid ei deeſſet, uidelicet bonum finale, ꝑꝑ quod ageret, & ita non eſſet perfectiſsimum agens.Hinc in prouerbijs ſcriptum eſt: Omnia ꝑꝑ ſeipſum operatus eſt dñs. Per Iſaiam quoq; ait de hoie,qui principalis eſt creatura.Omnem,qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum.¶Inſuper duplex eſt appetitus: Vnus ex præuia cognitione conceptus,& ita omnia non appetunt bonum ſummum,ac finem :qm̃ eum non noſcunt,eo ꝙ intellectualem non habeãt appetitum:quem,qui habent naturaliter appetunt beatitudinẽ,ſm qđ bonũ ſupmũ, & beatitudo ſunt idẽ.

Proue 16.

Iſai 43.

Duplex eſt appetitus.

¶Secundò ſumitur appetitus pro naturali inclinatione,ſeu appetitu.& ſic omnia appetũt bonum, non ſub determinata ratione felicitatis, ſed ſub generali ratione, qua ſummum bonum uniuerſa conſeruat, ac terminat. Vnde cum plantæ, & aliæ corruptibiles creaturæ appetant continuationem ſui eſſe, & permanentiam ſui in ſpecie, quæ ſunt eis a ſummo bono ubique, ſuntque participationes increati eſſe, & bonitatis ſupremæ, conſtat: quòd hoc modo naturaliter appetunt ſummum bonum.

¶Si aũt obijciaẽ,ꝙ poſt reſurrectionẽ cõem ceſſabunt hæc mixta,ſicq; naturalis eorũ appetitus fruſtraretur,quod nõ vr̃ poſsibile. ¶Rñdẽdũ, ꝙ quidã eſt finis corruptibiliũ creaturarũ, ſm quod ſunt ꝑꝑ

Obiectio.

Reſponſio.

finem:& illo fine euacuato, congruit eis vltra non pmanere, q finis eſt ſupplementum neceſsitatis humanę.

Finis creaturæ.

Eſtq; alius a fine, quē naturaliter appetūt ſm̄ ꝓprias ſuas naturas, q finis ex diuina ordinatione cedit fini illi naturali. Hæc Alexander.

Bonauent.

¶Præterea Bonauentura hic ſcribit: Cū vniuerſæ creaturæ ſint cōditæ pp Dei gloriā, & ꝓpriā vtilitatem, ſicut ait Magiſter, & Aug. in lib. de doctrina Chr̄iana, ꝙ dn̄s nos fecit, & diligit nō pp ſuā vtilitatem, ſed pp bonitatem ſuam, & utilitatem nr̄am: q̄ritur qs ſit finis principalis cōditionis rerū.

Quæſtio.

Gloria Dei, an nr̄a vtilitas? Vr̄, ꝙ gloria Dei, quia ad illā referř vtilitas nr̄a, non econuerſo. Rurſus, gloria Dei perfectior eſt ergo rō finis potiùs cōperit ei.

1. Cor 13. 1. Ioan. 4.

¶In oppoſitū eſt, ꝙ charitas non quærit q̄ ſua ſunt. Deus vero eſſentialiter charitas eſt ergo in rerū creatione magis intendit rerum utilitatē, q̄ gloriā ſuā. Creatura quoq; cōiter plus appetit ſuā utilitatē, q̄ gloriā creatoris.

Reſponſio

Rn̄dendū, ꝙ principalis finis creationis, & rerū creatarū, eſt tam gloria, ſeu bonitas Dei, q̄ utilitas creaturæ, iuxta illud:

Proue. 16. Pſal. 15.

Vniuerſa pp ſeipſum operatus eſt dn̄s, non pp utilitatē, aut indigētiā ſuā, qa bonorum nr̄orū non eget. ergo pp gloriā ſuā nō augēdam, ſed manifeſtādā, atq; cōicādā, in cuius manifeſtatione, & cōicatione, ſeu participatione attēdiř ſumma vtilitatis creaturæ, videlicet glorificatio, & beatificatio eius. Charitas igiř increata, qua Deus diligit ſe, & nos, q̄rit Dei gloriā, & honorē: qm̄ ipſemet Deus eſt ſummū, & cōſummū bonū, & bonū, & oīs boni.

Salus creaturæ unde attēdatur.

Tota quoq; ſalus, & uera vtilitas creaturæ attēdiř in ordinatione ſua ad Deum. Ideo charitas Dei rectiſsima, oia fecit, & cōuertit, ac ordinat ad ſe. Creatura ēt bene diſpoſita, maximè appetit finē iſtū: ſed incuruata, & peruerſa, reflectiř inordinate ad cōmoda ſua. Si uerò obijciař, ꝙ fruitio magis perficit ſanctos, q̄ laus creatoris, ergo fruitio illa eſt maxime finis ipſorū: dicēdū, ꝙ laus Dei eſt duplex, uidelicet imperfecta, & pfecta.

Laus Dei duplex.

Laus itaq; imperfecta, minùs perficit ſanctos, q̄ fruitio: ſed laus Dei perfecta, magis perficit eos: qa beati plus gaudēt de Dei gloria, & honore, q̄ de ſua glorificatione. Hæc Bonauentura.

Thomas.

¶Porro Thomas: Agere, inqt, pp finem, intelligi pōt dupliciter, Primò, pp finem opis. Secūdò, pp finem operantis. Finis operis eſt id, ad quod opus ab agēte ordinař, & dr̄ rō opis. Finis aūt operātis eſt, quē operās principaliter intendit: quod patet in domificatore, q cōgregat lapides, vt eos componat, & cōpoſitio illa, in qua cōſiſtit domus forma, finis eſt operis. Vtilitas uerò ꝓueniēs domificāti, eſt finis ex parte agētis. Sicq; finis operis pōt eſſe in alio. Finis aūt agentis eſt ſemp in ipſo agente. Cumq; oē opus diuinū in aliquē finē ſit ordinatū, certū eſt, ꝙ Deus ex parte opis agit pp finē. Sed qm̄ finis operis ſemp reduciř in finē opeātis, oportet, ꝙ ēt ex parte operātis cōſidereř finis ſuæ actionis, qui eſt bonū ipſius in ipſo. Sciēdū ergo, ꝙ hoc mō agere pp finē, cōtingit dupliciter:

Agere propter finem dupliciter contingit.

Primò, pp deſideriū finis. Secundò, pp amorē ipſius. Deſideriū aūt eſt boni nondū adepti, amor verò eſt boni iā habiti. Ideo oī creaturæ conuenit agere pp deſideriū finis: qm̄ unicuiq; creaturę acqriř bonū ex alio, quod nō habet ex ſe. Sed Deo cōpetit agere pp amorē finis, cū Dei bonitati addi nihil qat. Ipſe etenim bonitatē ſuā amat pfectè. & ex hoc vult, ꝙ bonitas ſua cōiceř p modū poſsibilē in eius imitatione, ex qua cōicatione oriř maxima vtilitas creaturæ, inquātū diuinæ recipit ſimilitudinē bonitatis. Hinc ferř in litera, ꝙ Deus fecit nos pp bonitatē, & gloriā ſuā, quātū ad finē operantis: & pp vtilitatē creaturæ, quātū ad finē operis.

S. Dion.

Ideo S. Dionyſius 4. c. de diui. nomi. Diuinus, ait, amor non reliqt Deum ſine germine eſſe. Et Augu. ꝙ qa Deus bonus eſt, ſumus. Hæc Thomas in Scripto.

Thomas.

¶Inſup i prima parte, qōne 44. Oē, ait, agēs agit pp finē. Alioqn ex actione agētis nō magis ſequereř hoc, q̄ illud, niſi a caſu. Eſt aūt idē finē agētis, & patiētis, inquātū hmōi aliter tn̄, & aliter. Etenim unū & idē eſt, quod agens intendit imprimere, & quod patiēs intēdit recipere. Aliqua quoq; ſunt, q̄ ſimul agunt, & patiunř, q̄ ſunt agentia impfecta, q̄ ēt in agēdo intēdūt aliqd acqrere. Verū hoc primo agēti nō pōt cōpetere: imò ſolū intendit ſuā bonitatē cōicare, & q̄libet creatura intēdit ſuā cōſeq pfectionē, q̄ eſt participatio, & q̄dā ſimilitudo pfectionis, bonitatiſq; increatę, & ita bonitas Dei eſt oim rerū finis.

Quēadmodum Deus finis oīum rerum dr̄.

Dr̄ itaq; Deus finis oim rerū, nō ꝙ oia ipſum cognoſcāt, aut ipm̄ intellectualiter apprehendere, aut attingere valeāt: ſed qa, uel intellectuali, aut ſenſitiuo, aut naturali appetitu cupiant ipſum, ſeu bonū, quod non habet rōnē finis, aut appetibilis, niſi inquantū participat ſimilitudinē Dei. Hæc Thomas in Summa. ¶Porro in Sūma cōtra gētiles 3. lib. ſcribit de materia iſta diffuſiùs, primò demonſtrās, ꝙ oē agēs agit pp finē: Deinde, ꝙ oē agēs agit pp bonū: cōſequēter, ꝙ finis cuiuſlibet rei eſt bonū, & ꝙ oia ordinanř in unū finē, q eſt De⁹, & ꝙ Deus ſit oim finis. Itē, ꝙ oia cupiūt Deo aſsimilari, atq; ꝙ res deinde ordinanř in ſuos fines. & inter cętera loquiř: Oia ordinanř in unū bonū, ſicut i vltimū finē. Si. n. nihil tēdit in aliqd ſicut in finē, niſi inquantū illud eſt bonū: ergo oportet, ut bonū, inquātū bonū, ſit finis. Quod ergo eſt ſummū bonū, eſt maximè oim finis. Sūmū verò bonū eſt unū tn̄, quod eſt Deus Oia ergo ordinanř in unū ſummum bonū, quod eſt Deus. Itē ſicut ſummū bonū eſt cauſa oi bono, qđ eſt bonū, ita ſummus finis q De⁹ eſt, eſt oi fini cā, ꝙ ſit finis. Per hoc aūt, ꝙ res ita participat ſummā, & primā bonitatē, Deo aſsimilař. ideo Deo aſsimilari, eſt oim finis.

Aſſimilari Deo oīm finis eſt.

¶Ampliùs cernimus, ꝙ oia appetūt eē. & q̄ uiuūt, atq; intelligūt, natur aliter appetūt uiuere, & intelligere: ſed inquātū uiuūt, & intelligūt, Deo aliqualiter cōformanř. ſicq; Deo aſsimilari, ritè aſſeriř oim ultim⁹ finis.

[illegible]

¶Deniq; oē agēs ꝓducit ſimile ſibi, pp quod effectus uocař q̄dā participata ſuæ cauſæ ſimilitudo, & creatura eſt quaſi qdam radius ſui creatoris. Sicq; Deo aſsimilari, eſt oim vltimus finis. Verū diuerſa diuerſimodè aſsimilationē hāc aſſequunř, ſm qđ altioris, aut inferioris extāt naturæ, & vel p ſola naturalia, aut p gratuita. Hæc ibi. in qbus de oibus his ꝓlixè, ac ſapiēte ꝓſequiř.

Reſponſio Thomæ.

¶Præterea q̄riř hic, an oia facta ſint pp hoiem, ita, ꝙ homo ſit oim finis. Ad qđ Thomas in Scripto: Aliqd, inquit, dr̄ finis alicuius rei dupliciter Primò, qa in illud naturaliter tēdit, ſicut oia dn̄r appetere beatitudinē.

Qualiter oia pp hominem facta ſunt.

Secūdò, qa ea eo, ꝙ ordinař in ipſum ſicut in finē, aliquā conſequiř utilitatē ſm intentionē ordinéq; agentis. Vtroq; aūt modo hō dr̄ finis creaturarū. Primò modo ex parte operis, ſecundo modo ex parte agentis Differenter tn̄ homo dr̄ finis rerū, & bonitatis Dei. Diuina. n. bonitas ex parte agentis eſt finis rerū, ſicut ultimum intentum a Deo agente. Natura uero humana non eſt intenta a Deo quaſi mouens uoluntatē eius, ſed ſicut ad cuius vtilitatē ordinatus eſt effectus ipſius Dei.

Dupliciter quid dicitur ppter aliud eſſe.

Ipſe quippè duplicē in uniuerſo inſtituit ordinē, ſ. principalem, quo res ordinātur in Deum: & ſecūdariū, quo una iuuat aliā ad obtinēdū ſimilitudinē diuinā. Propter, quod 11. metaphyſicæ dr̄, ꝙ ordo partium uniuerſi eſt pp ordinem illum, qui eſt in bonum ultimum, ac diuinum. Sicq; omne illud dicitur pp aliud eſſe, ex quo

alia

alia ꝓuenit ei utilitas. quod cõtingit dupliciter. Primò ſic, ꝙ illud ex quo prouenit alicui vtilitas, non habet participationem bonitatis diuinæ, niſi ſm ordinem eius ad hoc, cui eſt vtile, ſicut ſunt partes ad totum, & accidens ad ſubiectũ: quę non eſſent, niſi illud eſſet, cui ex eis ꝓuenit utilitas. Quædam verò ſunt, q̃ habent participiationẽ bonitatis diuinę abſolutã, ex qua alicui rei vtilitas ꝓuenit: q̃, & talia eſſent: quáuis id, cui ex eis ꝓuenit vtilitas, nõ eſſet. Sic que angeli, & cęterę creaturę ſunt pp hoiem factę, Sic quoq; homo factus eſt pp reparationẽ ruinę angelicæ: qm̃ iſta vtilitas creationẽ hoïs eſt cõſequuta, atq; a Deo ꝑuiſa, & ordinata. Similiter ex parte opis ipſę creaturę tendunt in bonitatẽ diuinã, ſicut in id cui per ſe aſsimiliari intendunt. Sed qm̃ optimo aſsimilatẽ aliq d p hoc, ꝙ fit ſimile meliori ſe: ideo oïs creatura corporalis tendit in aſsimiliationẽ creaturę intellectualis quantũ põt. q̃ altiori mõ diuinã bonitatẽ cõſequitẽ. Hinc, & forma hoïs, vtpote aïa rõnalis, dr̃ eſſe finis ultimus a natura inferiori intẽtus, ꝑut 2. de aïa dr̃. itaq; nõ eſt homo finis creaturarũ principalis, & ultimatè intẽtus, ſed ſicut id, ad quod aliquo mõ ordinatẽ opus, ſeu effectus Dei agẽtis. Vñ 2. dr̃ phiſicorũ. Sumus, & nos quodãmõ finis oïm. Si verò obijciatur, ꝙ multę ſunt creaturę nobis nociuę, non utiles, baſiliſcus, ſpinę, pulices: rñdẽdum, ꝙ talia nõ fuerunt a principio nociua hoïbus, ſed poſt culpam: ex q̃bus nihilominus aliquæ vtilitates prouentunt nobis, qa ex eis humiliamur, atq; in eis ſapientiam, & gloriam Dei conſideramus, ex eis quoque in cognitione, & multiplici informatione ꝓficimus. Verumtñ auctoritas Philoſophi ex 2. phyſicorum inducta, de artificialibus ſumitur. Hæc Thomas in Scripto.

Petrus. ¶His per omnia Petrus concordat, & addit: Duplex eſt finis rei operatæ, uidelicet finis proxim⁹, ſeu proprius, qui eſt operatio eius, & itẽ finis ultimus, ac cõis, puta bonitas diuina. Sciendũ verò, ꝙ ſicut duplex eſt agens, ita & duplex eſt finis. Finis namq; & agens proportionantẽ ad inuicẽ, ſicut materia, & forma. Eſt.n. quoddam agens improportionatum effectui, ut agens æquiuocum, quemadmodum ſol inferioribus: & tale agens non imprimit formã ſuã, ſed aliquã eius ſimilitudinẽ. Eſt aliud agens proportionatum effectui, ut agens particulare, atq; uniuocum, ut ignis gñando ignem, & pater filium. Et tale agens imprimit ſuam formam. Conformiter duplex eſt finis agentis. Vnus proportionatẽ effectui, & hic non acquiritur ab eo, quod eſt ad ipſum, ut eius perfectio, ſed aliqua eius ſimilitudo. Eſt alius finis proportionatus, prout ſanitas eſt finis medicinalis operationis, & hic finis acquiritur.

¶Porro bonitas Dei finis eſt rerum non ꝓportionatus rebus, imò proportionabiliter eas excedens, ideo non acq̃ritẽ a rebus, ut earũ exiſtens perfectio, ſed aliqua eius ſimilitudo, uidelicet bonitas participata, q̃ maior eſt in intellectualibus creaturis: quia in alijs eſt aſsimilatio tm̃ ſm naturã in rõne finis, in rõnali aũt, & intellectuali creatura, eſt ẽt ſm intellectum in ratione obiecti. Hęc Petrus.

Durandus ¶Verum Durandus vr̃ præbabitis diſſentire pro parte: Hæc, inquiẽs, qõ, Vtrum Deus agat pp finem, dupliciter põt intelligi. Primò, an agat pp finem agẽtis. Secundò, an pp finem actionis diuinę, & rei per eam productæ. Primò modo Deus agit pp finem: qm̃ finis eſt melior his, q̃ ſunt ad finem. Deo autem nihil eſt melius. Sed ſecundo modo Deus agit pp finem, qui eſt ſua bonitas, eſtq; finis omnium actionum diuinarum, & rerum per eas productarum. Deus enim operatur ad extra per voluntatem: ideo ſicut vult alia pp ſuã bonitatẽ, ſic facit illa pp eãdẽ.

¶Hæc reſponſio vr̃ partim ſibi ipſa contraria, & partim a ueritate aliena. Cum n. actio Dei ſit eius eſſentia, ſicut nihil eſt melius Deo, ita nec eius actione. Idcirco ſi non agit pp finem, quantum eſt ex parte ipſius agentis, quia finis melior eſt his, quæ ſunt ad finem, ergo nec agit pp finem actionis. Præterea declaratio Thomæ, & Petri ſatis oſtendit, ꝙ & qualiter Deus agit pp finem ipſius agentis. Verum eſt autem, ꝙ finis eſt melior his, quæ ſunt ad finem. i. medijs, quæ ad finem referuntur, in quibus finis realiter differt a medijs: ſicq; bonitas Dei non eſt finis Dei agentis, nec diuinæ actionis. & quamuis bonitas Dei dicatur finis Dei agentis, vt agens eſt ſapienter, ac liberè ob aliquod bonum, ac ſuæ actionis: non tñ abſolutè conceditur, ꝙ aliquid ſit finis Dei, aut ꝙ bonitas Dei ſit finis eius pp diſtinctionem ſm rationem. Deus namq; eſt omnium cauſa finalis, nõ finita: ſicut eſt omnium cauſa efficiens, non effecta. Dionyſi⁹.

QVAESTIO IX.

NOnò principaliter quæritur, *An anima rationalis immortalis, naturale, atque conueniens fuerit uniri corpori, & præſertim corpori mixto, groſſo, mortali.* ¶Vr̃, ꝙ non, quia per unionem huiuſmodi anima impeditur a ſua actione principali, quæ eſt vacare diuinis, & a fine ſuę creationis, qui eſt contemplari creatorem, cum ſcriptum ſit: Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Sapi. 9. Vñ & Plato loquitur in Phædone. ꝙ corpus decem millia contemplationum impedimenta ingerit animæ. Plato.

¶Secundò, natura non procedit a diſtante in diſtans niſi per medium, ut S. Dionyſius proteſtatur, atque ut ait Philoſophus, ſuſceptiuum non eſt contingens, ſed actus actiuorum ſunt in paſsiuis diſpoſitis. Anima autem rationalis cum ſit ſimplex, diuina, perpetua: eſt maximè diſsimilis corpori ſpiſſo, complexionato, pingui, ac ſordido: innaturaliter ergo coniungitur illi. Tertiò, anima intellectualis eſt in ſe ſubſiſtens, cum intelligere ſit actio immaterialis: non ergo eſt corporis forma.

¶In oppoſitum eſt, ꝙ unicuiq; formæ ſubſtantiali auctor naturæ aptam conſtituit, ac parauit materiam. Homo quoq; eſt ens naturale, in ſua natura cõuenienter diſpoſitum, atque ad ordinem pertinens uniuerſi. Iterum, ſicut probauit Philoſophus, forma eſt finis materiæ, non econtra: non ergo vnitur materiæ, niſi propter proprium bonum.

¶Ad hoc Thomas reſpondet: Cauſa finalis coniunctionis animæ, & corporis, ſufficienter aſsignatẽ a Magiſtro in litera. Finis namq; accipitur tam ex parte agentis, quàm operis. Ex parte autem agentis, uidelicet Dei, finis eſt bonitas eius, ſecundum quod cadit in uoluntate ipſius ſuam diffundere bonitatẽ. Sicq; uoluit ſuam bonitatem communicare rebus corporeis, eis animas ſociando: & hæc eſt ratio prima Magiſtri. Porro ex parte operis, finis intentus eſt pertingere in aſsimilationem beatitudinis Dei, cuius beatitudinis quædam ſimilitudo eſt immediata animæ, corporiſq; coniunctio, & ex hoc, ꝙ Deus ita cõiunxit immaterialem, ac materialem ſubſtantiam, credibile ſit, ꝙ ſpiritum creatum cum ſpiritu increato immediatè per beatificã fruitionem coniũget. Hæc eſt ſecũda rõ, quam tangit Magiſter. Tertia eſt: qm̃ aïa per actiones ſuas in corpore beatitudinem ꝓmeretur, & ſic expedit ei corpori immediatè Thomę ratio in oppoſitum.

Intellect⁹ animæ eſt tanquã tabula raſa.

vniri. Intellectus qppè aïæ in ſui principio eſt tãquã tabula raſa, in qua nihil eſt ſcriptũ, nec pictũ. Ideo naturale eſt ei perfici ꝑ ſpecies a ſenſu acceptas, & adipiſci ſcieotias, Veruntñ pp diſsimilitudiné, atq; diſtantiã inter corpus, & aïam. Plato aſſeruit aïam eſſe in corpore, ſicut eſt motor io mobili, & nauta in naui, ut Gregorius refert Nyſenus. Vnde & Plato perhibuit, ꝙ homo non eſt res conſtãs ex aïa, & corpore, ſed ꝙ homo ſit anima utens corpore. Et pp hoc ẽt quidam poſuerunt quædam media inter animam, & corpus, vt ſpiritum corporalem, & aïam vegetabilem, atq; ſenſibilẽ, lucẽ quoq;, ſeu aliquid quintæ eſſentiæ, quibus mediantibus aïa corpori uniret. quæ omnia ſm philoſophiam abſurda ſunt, & a Philoſopho 8. metaphycæ improbata. Ideo dicimus, ꝙ eſſentia animæ rõnalis immediatè corpori unitur, ſicut forma materiæ figuraq; ceræ, ut dr̃ 2. de anima.

Gregorius Nyſenus.

Sciendũ ergo, ꝙ cõueniẽtia aliquorũ attenditur dupliciter. Primò, ſm ꝓprietates naturæ. ſicq; corpus, & anima multum diſtant. Secũdò, quãtum ad proportionẽ potentiæ ad actum, & ita anima, & corpus conueniunt maximè. Et iſta cõueniẽtia exigitur ad hoc, ꝙ aliquid uniat alteri immediatè, vt forma, aliàs nec accidens ſubiecto, nec aliqua forma materiæ uniret immediatè, cũ ſubiectũ, & accidẽs ſint in diuerſis gñibus. Hæc Thom. in Scripto.

Cõuenientia aliquorum dupliciter attenditur.

¶ Præterea oportuit talẽ formam, videlicet animam rõnalem, corpori complexiouato uniri, cuius rõoem aſsignat Auiceona: Oportet, dicens, ordinẽ ꝑfectibilium eſſe ſm ordinem perfectionum. Inter omnes autem perfectiones. i. formas perficientes, nobiliſsima eſt illa, quæ mouet cœlum, cui anima rationalis potiſsimè aſsimilatur. Ideo corpus eius oportet eſſe ſimilius cœlo. De bonitate uerò corporis cœleſtis eſt, ꝙ oon habet cootrarium. Ideo corpus illud, quod venit ad maximam æqualitatem mixtionis, & pręcipuè ſeparatur a contrarietate, eſt cœlo ſimillimum. Corpora verò generabilium, & corruptibilium non poſſunt omnino a contrarietate eſſe abſoluta, & tale eſt corpus humaoũ, Idcirco dr̃ 2. de anima, ꝙ homo habet meliorem tactum inter animalia uniuerſa. & quanto melioris eſt tactus, tanto, & melioris eſt intellectus: quia ſubtilitas tactus ſequit̃ æqualitatem complexionis. Inſtrumentũ namq;, ſeu organũ tactus, debet eſſe in potẽtia reſpectu ſuorũ ſeoſibilium ſicut medium, & non ꝑ priuationẽ, ſicut pupilla eſt potentia album, & nigrum, ut in eodem dicitur libro. Hæc idem ibidem.

Auicennæ ratio.

¶ Porro in prima parte Summæ, qõne 76 Neceſſe eſt, ait, dicere, ꝙ intellectus, ſeu aïa intellectiua, ſit humani corporis forma. Experitur etenim unuſquiſque ſe intelligere, quemadmodum, & videre, ergo oportet, ꝙ in ipſo ſit formale principiem hmõi actionum: & hoc eſt anima rõnalis, hñs in ſe diuerſas potentias, inter quas ſupremæ ſuot uires intellectuales. Hinc philoſophus 10. ethicorum felicitatẽ hominis conſtituit ia operatiooe intellectus. Veruo tamen cum intelligere ſit ſine cõione materiæ, mirum uideri põt, q̃uo intellectiuum priocipium eſſe ualeat corporis forma ſubſtãtialis intrioſeca. Idcirco cooſiderandum, ꝙ quãto forma extat oobilior, tanto plus dominatur materiæ corporali, ac minus ei immergitur, magiſq; ipſam ſua tranſcendit uirtute. Vnde videmus, ꝙ forma corporis mixti aliquam habet operationem, q̃ ex qualitatibus elementaribus non cauſatur & quaoto plus procedit in nobilitate formarum, tanto ampliùs uirtus formæ elemẽtarem excedit virtutem, ſicut aïa vegetabilis pluſquam forma metalli, anima quoq; ſenſibilis pluſquam uegetatiua. Anima uero humana in nobilitate formarũ, ſuprema eſt. Vnde intantũ ſua uirtute excedit corporalem materiam, ꝙ habet aliquam operatiouem, atq; uirtutem, in qoa nullo modo cõmunicat corporalis materia, quæ uirtus dicitur intellectus. Hæc io Summa.

Thomas.

Ariſtot.

¶ Verum in Summa cootra geotiles lib. 2. de hac difficultate profundiùs ſcribit, ubi cap. 55. inquirit, qualiter ſubſtãtia intellectualis corpori poſsit nniri, & uaria tangit motiua ad probandum, ꝙ non valeat eſſe corporis forma. Deinde per diuerſa oſtendit capitula, non poſſe ſaluari quorundam philoſophorum opiniones de eſſentia, & unione animę cũ corpore ſuo. Tandem cap. 67. infert: Ex præmiſsis concludere poſſumos, ꝙ intellectualis ſubſtantia corpori poſsit oniri, ut forma. Nam ſicut probatum eſt, non unitur ei ſolum vt motor, prout aſſeruit. Plato: nec continuatur ei ſolum per phantaſmata, ut dixit Auerrois, ſed vt forma: nec tamen intellectus, quo homo intelligit, eſt præparatio io humana natura, ut optoatus eſt Alexander: neq; complexio, ut Galenus: neq; barmonia, ſicut Empedocles: nec corpus, oec ſenſos, neq; imaginatio, vt dixerunt antiqui. Relinquitur ergo, ꝙ aoima humana ſit iotellectualis ſubſtantia, corpori vnita vt forma. quod poteſt ſic fieri manifeſtum.

Idem Thomas.

¶ Ad hoc quippè, ꝙ aliquid ſit forma ſnbſtantialis alterios, duo requiruntur. Primùm, ut forma ſit principiũ eſſendi ſubſtantialiter ei cuius eſt forma: Priucipiũ dico oon effectiuum, ſed formale, quo aliquid eſt denoĩatur ens. Ex quo ſequit̃ aliud, ſ ꝙ materia, & forma conueniant io uno eſſe, quod nõ cõtingit de principio effectiuo, & eo, cui dat eſſe: & hoc eſt eſſe, in quo ſubſiſtit ſubſtantia compoſita, q̃ eſt vna, ſm quod eſt ex materia, & forma conſtans. Non aũt impeditur ſubſtantia intellectualis ꝑ hoc, ꝙ eſt ſubſiſtens eſſe, formale principium eſſendi materiæ. Non. n. eſt incõueniens, ꝙ idem ſit eſſe in quo ſubſiſtit compoſitum, & forma ipſius, cum compoſitum oon ſit niſi per formam, nec ſeorſum utrunq; ſubſiſtat. Nec ẽt eſſe illud eodem modo eſt eſſe materiæ, atq; intellectualis ſubſtantiæ. Eſt. o. materiæ, ut recipientis, ac ſubiecti ad aliquid altiùs eleuati: ſubſtantiæ uerò intellectualis, tanq̃ priocipij, & ſm congruentiam propriæ ſuæ naturæ.

Duo requiruntur, ut aliquid ſit forma ſubſtantialis alterius.

¶ Deniq; io hoc refulget mirabilis rerum coonexio. ſemper etenim infimum ſuperioris generis, ſeu ordinis, inuenitur contiogere ſupremum generis inferioris. Hinc ſicut io genere animalium ſunt, quædam parum excedentia vitam plantarum, ut oſtrea terræ affixa, & ſolum tactum habeotia: ita ſupremũ in genere corporum complexionatorum, uidelicet corpus humanum, attingit iofimom generis ſuperioris, utpote animam rationalem, quę infimum gradum ſortitur in ordine intellectualium ſubſtantiarum, ut ex modo ſuo intelligendi prependitur. Ideo anima rationalis dr̃ eſſe quidam corporeorũ, & incorporeorum horizon, atq; confiniũ: imò quo ipſa plus uincit materiam, tanto plus ex ea, & corpore ſuo efficitur unum. Nec põt ei communicare materia iu omni ſua operatione, cum ſit partim ſuꝑ omnem materiã eleuata, & cũ intellectualibus ſubſtantijs ſeparatis aliquid habens commune. Idcirco beatos Dionyſius 7. cap. de diuinis nominibus: Diuina, inqoit ſapientia coniungit fines ſuperiorum principijs ſecundorum. Hæc Thomas.

S. Dion.

¶ Concordat Petrus, dicẽdo: Aliqd eſt per ſe ſubſiſtens dupliciter. Primò ſic, ꝙ oullo modo aptũ eſt cõicare alteri ſuũ eſſe, & tale alteri nõ vnit̃ niſi, accidentalite,

Petrus.

cidentaliter, quia unius rei non eſt niſi unom eſſe ſubſtantiale. Secundò ſic, ꝙ aptũ eſt ſuum eſſe alteri cõicare, & tale põt materiæ eſſentialiter counıri, vt anima rõoalis. Decuit quoq; eſſe creaturam ita cõpoſitam ex corporali, & iotellectuali ſubſtantia, ꝓpter complemẽtũ, connexionemq; vni uerſi. Eſt nãque creatura aliqua purè corporalis, & eſt creatora purè ſpũalis: ergo condecuit eſſe aliquã ex vtranque compoſitam, quia extrema, intantum diſtantia, nequeunt coniugi niſi per medium. ¶Inſuper creatura facta eſt ad repræſentandũ diuinom exemplar quod omoia continet. Oportuit ergo fieri creaturã, quæ prout effici quit, totum, ſeu cuncta repręſentaret. quod facere non valebat creatura totaliter corporalis, nec purè ſpũalis, ſed ex utroq; vnita.

¶Prętcrea quãuis aia ſimplex ſit in ſua eſſentia, ẽ tñ multiplex in ſuis poteotijs. Cũq; ſm ordioẽ perfectionũ oporteat eſſe ordinẽ ꝑfectibilium, oportuit corpus hmõi animæ eſſe quodammodo ſimplex, quantũ ad eſſe, & multiplex operatione. Sicq; oportuit ipſum eſſe mixtũ complexionatũ organicũ, vt per diuerſa mẽbra, ſeu organa eius, diuerſę actiones aiæ cxercerctur: & quia in contrarietate tanto maior acceſſus aſt ad ſimplicitatem, qoãto magis acceditur ad mediũ, ac æqualitatẽ, ſic (enim io ono conueoiunt: qm̃ mediũ, neutrum extremorum eſt actu) hinc oportuit corpus humanũ in cõplexione temperatiſsimũ eſſe. Vnde, & io corpore humano neceſſe foit plus eſſe de terra. Nam elementa quanto plus habent de forma, tanto plus hñt de uirtute actiua. Idcirco nõ poſſet æqualitas fieri, oiſi de his, q̃ plus habẽt de materia, & minùs de forma, ſeu ſpecie, plus ibi eſſet ſm quãtitatẽ: qm̃ elementa quanto plus habẽt de forma, aut ſpecie, & minùs de materia, tãto plus hñt de uirtute actiua. Hic Petrus.

Dionyſ.

¶De hoc materia multi doctores nihil ſcribũt io diſtinctiooe pñti: qm̃ infra diffuſiùs locũ ſortit. idcirco ꝑtrãſeo. & q̃ Albertus li. de hoie, & alibi, alijq; doctores ſup his ſcribũt, infra Deo ꝓſtãte inducam.

¶Quidã verò hic grandẽ agunt inquiſitionẽ, qd ſit cauſa multitudinis, diſtinctionis, & ordinis rerũ: ad quod ex præhabitis patet ſolutio, qoia infinita ſapientia Dei, q̃ vniuerſa, & ſingula ꝓprijs, ac idealibus rõnibus increatis producit, & oẽm rerũ ordinem footaliter ex ſeipſa ioſtituit. Formæ aũt ſpecificæ ſunt iotrinſeca, atq; formalia principia eſſentialis diſtinctionis, & multitudinis rerũ, ſicut Thomas potiſsimè in Sũma contra gentiles, Albertos, Booauentura, ac alij in Scriptis ſuper ſm oſtendunt.

¶Deniq; circa hæc ſcribit Bonauentura: Decuit Deũ hũc facere ordinẽ io rebus creatis, vt quædam eſſent ſubſtantiæ penitus corporales, qoædã oino ſpũales, q̃dã mediæ, nt hoies ex corporali, & ſpirituali oatura cõpoſiti. Ad ꝑfectionẽ etenim voiuerſi hoc triplex geoos exigit, ꝓp triplicem vnioerſi perfectionẽ, q̃ attendit in ampliatione ambitus, & ſufficientia ordinis, atq; in infloentia bonitatis, in qbus tribus vniuerſum exprimit, & oñdit triplicẽ ꝑfectionẽ in Deo, videlicet potentiæ, ſapientiæ, booitatis.

Bonauent.

¶Decuit itaq; Deũ ſic facere cũcta, vt eſſent manifeſtatiua ſuæ potentiæ, q̃ manifeſtat in prodoctione rerũ multum diſtantiũ, & in earũ coniunctiooe ad inuicẽ. Potentia namq; tanto virtuoſior cõprobat, quanto plus põt ſup multũ diſtantia. Prima verò, & ſumma ſubſtantiarũ diſtantia, eſt ioter incorporeũ, atq; corporeũ. Hæc quippè ſunt primæ differentiæ gñis. ergo ad hoc, ꝙ plene dioina manifeſtet potentia, neceſſe fuit ſubſtãtiam corporalem, ac ſpiritualem producere, ac productas unire.

¶Decuit quoq; Deũ res ita ꝓducere, vt in eis declaret eius ſapientia. Sapientia aũt artificis præſertim patet in ordiois ꝑfectione. Ordo verò de neceſsitate habet ſupremũ, & mediũ, ac iſimũ. Cumq; infimũ ſit natura purè corꝑalis, ſummũ aũt natura ſpũalis, mediũ uerò compoſita ex utroq;: niſi Deus oia hæc feciſſet, nõ oñderet io rebus perfectè ſapiẽtia eius. ¶Inſup decuit Deũ creatoras ita ꝓducere vt oñderet bonitas eius, q̃ declarat in diffuſione, & cõicatiooe ſui ad alterũ, & præcipuè in cõicatione nobiliſsimorũ actuũ, qui ſunt niuere, & intelligere maximè verò in hoc, ut & creatura poſsit hos actus alij cõicare. Sed uiuẽs, atq; intelligens eſt ſubſtãtia ſpũalis, & quod ꝑ eã viuificat, & ꝑficit, corpus eſt. Sicq; ad perfectã diuioæ bonitatis manifeſtationẽ, oeceſſe fuit fieri ſubſtaotiã ſpũalem, & corporalẽ: quæ non mani feſtarẽt hoc plenè, niſi & ona ſe alteri cõicaret. quod fieri nequiuit, niſi per vniooẽ ambarum. Sicq; oeceſſe fuit fieri cõpoſitam ex utraq;. Itẽ ſi ponit dña vna cõtrarietatis, ergo, & altera. Si igit corporalis, ergo & ſpũalis. Hæc Booauentura.

Sap'ẽtia artificis maximè percipitur in ordinis ꝑfectione.

¶Ad primũ igit rñdẽdũ, ꝙ intellectualitas aię rõnalis, eſt naturaliter ita decliuis, ꝙ conueniẽtiùs ꝑfici neqt in adeptiooe ſcientiæ, ac virtutũ, niſi per vnionem ad corpus, & ex cognitione ſenſitiua ad intellectiuam ꝓgrediendo. Propter quod ait Auerrois, ꝙ ſicut ſe habet materia in ordine rerũ, ita aĩa rõnalis in ordine intellectualiũ ſubſtantiarum. Itaq; naturalis eſt unio aiæ, & corporis, & corpus ſubſeruit, ac proficit animæ in multis directè. Ex cõſequẽti tñ, & quaſi ꝑ accidens ꝓp iodigentias, occopationes, & oeceſsitudioes ſuas frequeoter retrahit aĩam iam proficientem, ſeu perfectã ab exercitio ſpũali.

Rñdet ad primum.

Auerrois

¶Porro ſm Petrum, & Aegidium, io corpore duo cooſideratur, uidelicet vitium & oatura. Vitiũ oon eſt a Deo, & impedit. Natura uero a Deo eſt, nec impedit niſi ſecundum modum prætactum. Quo circa Thomas, & præſati, ac alij quidam doctores affirmant, ꝙ corpus, quo ad ſuam naturam, non impedit animam quantum ad modum ſuam naturalem cootemplandi, ſeruiendiq; Deo, inditum animæ. Quibus obijci põt, ꝙ naturalis modus contemplandi, ac ſeruiendi Deo, ioditus animæ, eſt ioſiſtere profectui ſcientiæ, ac virtutum ex ſenſitiua ootitia, & aliorum informatione, lectiooe, ſtudio, & inhæſiooe, ac immoratiooe ſpiritualium exercitiorum: a quibus omnibus plurimi retrahuntur, ac impediuntur ex neceſsitatibus corporis, præſertim egeoi, atq; mechaoici, qni circa exteriora verſaotur aſsiduè.

Duo i corpore conſiderãtur, ſ. uitiũ, & natura

¶Ad ſecundum, ꝙ conuenientia aliquorũ dupliciter poteſt attendi. Primò, ſecundum proprietates naturæ, ſicq; corpus, & aĩa maximè diſtant. Secũdò, penes proportiooem ad actum, & ita conueniuot. quæ coouenientia ad vnionem iſtam requiritur.

Ad 2.

¶Ad tertium, ꝙ anima oon eſt purè, & perfectè in ſe ſobſiſtens. imò, & ſeparata naturalem habet inclinatiooem ad corpus, ſine quo plurimas ſoas exercere non valet actiooes Hinc ſuũ eſſe quo ſubſiſtit, poteſt corpori communicare: nec tamen totaliter comprehendi a corpore, oec ei omoino immergi, ſicut expoſitum eſt.

Ad 3.

¶Circa hęc ſcribit Bonaoentura: In coniunctione animæ ad corpus, ſalua eſt proportio, & abſolutè, & io relatione ad finem. Abſolutè, nam quãuis ſupremum ſpiritus, & ioſimum corporis multam, & magnam habeant elongationem, nihilo mious ſupremum corporis, & ioſimum ſpiritus maximam habẽt uicinitatem. Spiritus enim rationalis

Bonauent.

habet

haber potentiam viuendi, potentiam vegetandi, & ſentiendi. Corpus verò humanum habet cõplexionis æqualitatem, organorum moltiplicitatem, ſpirituum quoq; ſubtilitatem. & hoc ſm differẽtiam triplicem. Nam habet ſpiritum vitalem, ſpiritum aīalē & ſpiritum naturalem. Cõparando ergo cõplexionem æqualē ad vim viuificatiuam, p mediū, ac vinculum ſpūs vitalis, nexus eſt optimus. Similiter cõparando non ſolū cõplexionis æqualitatem, ſed & organizationem, & organizationis perfectionē ad vim vegetandi, ac ſentiendi, mediante ſpiritu naturali, ac aīali, optima extat ꝓportio, atque mirabilis nexus. Vñ ſicut ignis, & terra multū diſtātes ab inuicem, nectuntur duplici medio: uno, quo ignis magis cõicat cū terra, vtpotè aqua: & alio, quo magis cū igne, videlicet aere: ita eſt in propoſito. Attenditē itē inter corpus, & aīam perfecta proportio in relatione ad finē. Nempe cū aīæ humanæ data ſit libertas arbitrij vertibilis, & reuertibilis. i. potens ſtare, & cadere, ac iterum ſurgere: datū eſt ei corpus potens mori, & potens non mori, ac demū in ſempiternū viuificari. ¶ Rurſus, cum anima creata ſit tanq̃ tabula raſa, datum eſt ei corpus habēs multiplicia organa, quibus perfici queat ſcientijs. Conformiter ex parte corporis, optima conſiſtit proportio in relatione ad finem. Cum enim ordo ſit in corporalibus formis, conſtat, ꝙ forma elementi ordinetur ad formam mixti, & forma mixti ad formam cõplexionati, ſeu animati. ¶ Et rurſus, forma vegetabilis ad ſenſibilem: nec ſit ſtatus in re corporali, & imperfecta: ideò non eſt ſtatus in illis, ſed vltimo diſponunt ad animam rationalem, per quam etiā corpus, & corporalis natura efficitur æternæ beatitudinis particeps. Sic ergo omnis intentio corporalis noſtrę fruſtratur, aut neceſſe eſt pertingere, mediante anima rationali in vltimum finem. Hæc Bonauentura.

QVAESTIO X.

DEcimò principaliter quæritur, *An angelus ſit dignior homine, & vtrum anima rationalis, & angelus differant ſpecie* ¶ Videtur, ꝙ nõ, qm̃ Auguſt. in lib. de Trinit. atq; in libro de ciuitate Dei, teſtatur ꝙ mente humana ſolus Deus eſt maior & rurſus, ꝙ inter Deū. & mentem rõnalem nil mediat, atq; ꝙ ipſa à ſolo Deo immediatè formaī Item præhabitū eſt, ꝙ hō eſt oīum finis. & infra habeī, ꝙ angeli miniſtrant hoībus, ergo hoīes digniores ſunt angelis.

¶ In oppoſitū eſt, ꝙ angeli ſunt ordinis ſuperioris, & Deo ſimiliores, nec corporum formæ, nec à corporalibus ſcientiam adipiſcentes, ſed concreatam ſibi habentes ſcientiā. ¶ Ad hoc Bonauentura (Bonauen.) rñdet: Quæſtio iſta intelligi põt de duplici dignitate, ſeu ordine. Primò de dignitate, ſeu ordine p cõparationem ad finem: & *iſta ſunt pares, qm̃ ad eandem beatitudinē immediatè ordinātur, atq; eiuſdē patriæ cæleſtis erunt cõciues: nec hō eſt ſimpliciter aut principaliter propter angelum, nec ecõtra, attñ vnus quodammodo eſt propter aliū, & econuerſo. Nam ſicut in corpore naturali mēbra inuicem ſibi ſubſeruiūt, & vnū alterius indigētiā ſupplet, quēadmodum, & in ciuiū eiuſdē vrbis videmus cõciuibus: ita in homine, & angelo eſt penſandū. Homo namque labilitatem habet ad peccandum, & libertatem, ſeu poſſibilitatē ad reſurgendū. Angelus verò ſtans, habet perpetuitatem in ſtādo: & cadēs, impoſſibilitatem ad reſurgendū. Ideò angelus ſtās ſuſtentat humanā infirmitatē, & hō reſurgens reparat ruinā angelicā. Ideò angelus quodāmō eſt propter hominē, & econtra. Idcirco in iſto ordine pares ſunt. ¶ Secūdo intelligi poteſt hęc quæſtio de ordine, & dignitate

(* ita)

naturę. ſicq; angelus eſt dignior hoīe, vtpotè ſubſtātia ſimplex, immortalis, incorporalis, altioriſq; ſpeciei. Angelus quippe, & aīa rationalis differunt non numero ſolū, ſed etiam ſpecie: ſimiliter homo & angelus. Alioquin angelus eſſet naturaliter corporis forma, ſicut & aīa. Sed tūc remanet quæſtio, quæ ſit differentia illa, qua differunt. Quo circa eſt triplex poſitio. Vna, ꝙ ſpecificè differunt per cõparationē ad Deum: qm̃ differentia vltimo cõpletiua, accipit ab eo, quod nobilius, ac dignius eſt in re. ſicq; angelus differt ab aīa: qm̃ angelus habet intellectum deiformē, ut B. Dionyſius conteſtatur. Propter quod habet ſpecies intelligibiles ſibi innatas, & intelligit intuitu ſimplici. Aīa verò habet intellectum potentialem, & collatiuū, ſeu inquiſitiuū, & hoc naturaliter, quicquid ſit de gloria. Verū iſta poſitio non videtur oīno conueniens. Primò, quia differentiæ rerū ſumuntur ſecundū cõparationem, quam habent a ſe, non in relatione ad Deum, reſpectu cuius cõueniunt. ¶ Amplius, deiformitas intellectus reſpicit potentiā intellectiuam, nos aūt inquirimus de differentia eſſentiarū, nõ potentiarum. ¶ Poſtremò deiformitatē intellectus angelus ſortitur per gloriam, imò & aīa ſeparata hanc habet. Anima quoq; Adæ, etiā habuit ſpecies innatas. & ita hæc oīa ad differētiam ſpectant accidentalem. ¶ Secūda poſitio eſt, ꝙ angelus, & aīa differūt ſpecificè per cõparationem rerum ad inuicē, & quia auctores huius opinionis nõ potuerunt inuenire actus differētes formaliter, per quos deuenirent in cognitionem diuerſarū differētiarum angeli, ac animæ, ſed inuenerunt actus differentes gradu, ac dignitate, dixerunt, ꝙ differunt ſpecie ſecundum maiorem exceſſum in ſimplicitate, & bonitate naturæ. & iſte exceſſus in eſſentialibus variat ſpeciē, dum exit limitem debitum ſpeciei, quēadmodū calidum in quarto gradu eſt alterius ſpeciei, q̃ calidum in primo. ſed hoc valde ambiguum eſt, ꝙ angelus intm̃ excedit aīam, ꝙ ex ipſo exceſſu diuerſarum ſint ſpecierum, cum optima aīa, ſcilicet aīa Chriſti, ſit nobiliſſima creatura, nec tñ humanā exeat ſpeciem. ¶ Præterea, dato ꝙ ibi eſſet talis exceſſus, non tñ penes eum ſumeretur differētia horum ſpecifica: imò potius videretur ſequi differentiā ſpecificam, q̃ econtra. Potius namq; res diuerſarum bonitatum gradus habent in nobilitate ꝑꝑ diuerſas naturas, quę ſunt aptę capere plus, & minus, q̃ viceuerſa. Hæc quoq; differentia eſt valde generalis, & tranſcēdens eſſe vr, quia ſi ita poteſt hic accipi, pari ratione vbiq;. ¶ Idcirco eſt tertia poſitio, quam puto probabiliorem, quę ſumit differentiam iſtam per cõparationem animæ rationalis ad corpus humanum, ex qua parte anima nobis innoteſcit, nõ ſolum ſecundum accidentia ſua, ſed etiam ſecundum ſuā eſſentiam: nec ſolum ſecundum id, quod eſt in dignitatis, ſed itē penes id, quod eſt nobilitatis. Hoc namq; quod eſt, animā corpus viuificare, & informare, non dicit actum accidentalem, neq; ignobilem, cum anima ratione illius ſit nobiliſſima forma, & in anima ſtat appetitus totius inferioris naturæ. Corpus quippe humanum nobiliſſima complexione, & organizatione, quę eſt in natura, eſt organizatum, & complexionatum: ideò non completur, nec natum eſt compleri, niſi nobiliſſima forma. Hoc itaque, quòd anima unibilis eſt corpori tali, dicit quid eſſentiale, reſpiciens, quod eſt nobiliſſimum in anima. Sicque penes illud rectè ſumitur ſpecifica differentia, ſecundum quam anima differt à natura angelica. Hæc Bonauentura.

(Poſitio Prima.) (Secunda poſitio.) (Tertia poſitio.)

¶ Concordat Albertus (Albertus.): Anima, inquiēs, rationalis

lis, & angelus differunt ſpecie, & gñe. Eſt.n.anima animalis, intendens in delectabilia corporis, & ſic gñe differt ab angelo. Angelus namq; eſt ſpûs, non reſpiciens ad delectabilia illa. Differunt ēt ſpecie. Anima enim rationlais ſm ſeipſam, & ſm totum officium, ſeu effectum, corpori extat vnibilis. Angelus verò ſeparata ſubſtantia eſt. ¶ Deniq; quod anima ſm eſſe ſuū corpori uniatur, patet per hoc, quod ipſa eſt actus corporis organici phyſici, vitam habentis in potentia: qund non eſt per potentias animæ tantum, vt quidam dixerunt, ſed per ſuam eſſentiam. & niſi ipſa conſiſteret hominis forma ſubſtantialis, homo non eſſet hnmo. Propter quod decimn

Philoſop. Ethicorum ait Philoſophus: Homo eſt ſolus intellectus, eo quod eſt a ſola intellectuali anima tâquam ab vltimo perfectiuo, reſpectu cuius omnia alia, quæ ſunt in hnmine ſicut ſunt inferiora, in potentia ſunt. homo eſt homo, & eſſe ſpecificum habet. Quod ſi obijciatur, quod intellectus nullus eſt corporis actus, hæc obiectio eſt hominis ſeipſum non intelligentis. Inquantum enim nullius cnrporis actus eſt, eſt in potentia omnium acceptiua. quòd ſi eſſet alicuius corpnris actus, quemadmodum uiſus actus eſt oculi, non acciperet niſi exiſtentia de harmonia, compoſiuoneq; corporis ſui, ſicut uiſus non recipit ea niſi quæ ſunt de harmonia, compoſitione, & perfectione perſpicui humidi, & luminis.

Auicenna. Nnnc aūt per abſtractinnem recipit omnia. Hinc 6. de naturalibus loquitur Auicenna, quod anima rationalis ſola ſm eſſe eſt actus. & anima hominis. uegetabilis autem, & ſenſibilis non ſe habent niſi tanquam potentiæ ad eandem.

Gregorius Nyſenus. ¶ Veruntamen, ut ait Gregnrius Nyſenns ſeqnẽs Platonem in hoc vera dicentem, anima rõnalis non ſolum eſt corporis actus, ſed etiam ſuppoſitum, & ſubiectum in ſe perfectum, corpore utens, & illud regens: ideo ſeparatur poſt mortem, & eſt ſubſtantia uitæ in ſemetipſa. Atq; in hoc principaliter differt ab angelo. Et ſi quis inſtet, quia ſm hoc anima ſeparata non differret ab angelo: dicendum qund imò: quoniam anima ſeparata manet unibilis corpori, affectum, & intentionem reſeruans ad illud intantum, ut per hoc a contemplatione aliqualiter

Auguſt. retrahatur. Vnde dundecimn ſuper Geneſim ad literam Auguſtinus loquens de anima rapta, a ſenſibus corporis alienata, & de ſtatu poſt mortem, fatetur: Ineſt animæ quidam naturalis appetitus adminiſtrandi corpus, quo appetitu quodammodo retardatur, ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum intellectualem, id eſt, ſuper beatiſsimam trinitatem, quamdiu ei nõ eſt, ſubeſt corpus, cuius adminiſtratione appetitus ille quieſcat.

¶ Præterea ex hac differentia, quæ ſubſtãtialis eſt inter angelum, & animam, conſequuntur quædam aliæ in eorum potentijs. Ex hoc enim, quod anima forma eſt corporis, intellectus eius coniungitur cõtinuo ipſi. eſtq; neceſſe, ut a phantaſmate ſumat ſpecies intelligibiles, quod non facit intellectus angeli. Hinc quoq; oportet, vt intellectus animæ formeſ, & illuminetur ab inferiori, inquantum inferinra ſunt ſub lumine intellectus agentis. Intellectus verò angeli nõ formatur, neq; illuminatur, niſi a ſuperiori. Hanc differentiam ponit Alexander, in libro de motu cordis, dicendo: Anima eſt ſubſtantia intellectualis, illuminationum, q̃ ſunt a Deo ultima relatione perceptiua. & innuit, quòd angelus eſt ſubſtantia intellectualis, illuminationum, quæ ſunt a Deo prima

Dionyſius relatione perceptiua. Propter quod ēt ſanctus Dionyſius proteſtatur, quòd angelus eſt Deiformis intellectus. homo autem intellectus rationalis, & inquiſitiui. Hęc Albertus.

¶ In cuius verbis videť minùs congruenter ſonare, quod aſſerit animam per hoc differre ab angelo gñe: qm̃ anima eſt intendens in delectabilia corporis. Animæ etenim uirtuoſæ, præſertim heroicæ a delectationibus illis ſe retrahunt, & eas cordialiter aſpernantur Et ſi dicatur, quòd ex ſua natura affectabiles ſunt ad eas, obijci põt, qund affectatio illa uenit ex fomite. Vitium aūt eſt contra vel præter naturam. Sed quicquid inde dicatur, apparet, ꝙ ex intendentia illa ad corporis oblectamẽta, genus ſumi nnn queat: quia differentia generis etiam eſſentialis eſt, non accidentalis. Intendere autem ad delectabilia illa, accidentale, & ſeparabile eſt. Attamen forſan quis dicat, ꝙ actualiter in illa attendere, accidentale ſit: intendere quoq; in illa ordinatè, extat culpabile: ſed in ea intendere aptitudinaliter, & prout delectationes illæ ſunt purè naturales, ac ordinatæ, nec accidentale eſt, neq; culpabile.

¶ Porro Vdalricus in Summa ſua lib. 4. dñam, ac diſtinctionem ponit in angelis inter ſe, & inter angelns, ac animas rõnales, ex mainri, & minori ꝓpinquitate ad creatnrem, ſeu iuxta diſtantiam ab eodem: hoc eſt, ſm quod magis, aut minùs participãt de actu, & potentia. Quæ enim propinquiores ſunt per ſimilitudinẽ mutationis primo principin, quod eſt purus actus, maioris ſunt actualitatis, & minùs de pntentia ſortiuntur. Idcircn earum natura eſt formalior, ſpiritualior, atq; perfectior. Anima uern rõnalis per hnc differt ab angelis, quòd præ ipſis maioris eſt pntentialitatis, minoriſq; actualitatis, intantum, quod intellectualitas in ipſa intantum occumbit, ac deficit, ut a ſenſibilibus ſcientiam adipiſci cõuen at. Vnde ſecundum Iſaac Iſraeliticum philoſophum, anima in umbra intelligentiæ eſt producta aptiùs rationalis, ac diſcurſiua, q̃ intellectualis, ac ſynceriter intuitiua cenſetur. Hæc Vdalricus. Vdalricus

¶ Cuius reſponſio, ut mox patebit, eſt aptior.

¶ Inſuper de hac re loquiť ſanctus doctor in pluribus locis, videlicet in 1. parte Summæ, qõne 75. In ſumma quoq; contra gentiles libro 2. 92. cap. pleniùs uerò in Scripto ſecundi, diſtinctione tertia dicens: Quidam dixerunt, quòd anima rationalis non eſt in genere ſubſtantiæ ſicut ſpecies, ſed ſicut principium ſpeciei, cum ſit forma, & ita non dicitur propriè differe ab alio ſpecie. Sed hoc non uidetur, quia (ut ait Auicenna in metaphyſica ſua) ad hoc, quod aliquid ſit propriè in genere ſubſtantiæ, requiritur, quod ſit res quidditatem habens, cui conueniat eſſe abſolutum, ita, ut per ſe eſſe dicatur ſiue ſubſiſtens. Hinc (ſecundum Auicennam) duobus modis poteſt contingere, quòd aliquid ad genus ſubſtantiæ pertinens, non ſit in genere ſubſtantiæ, ut ſpecies. Primò, quia res illa non habet quidditatem niſi ſuum eſſe, ideoque Deus non eſt in prædicamento ſubſtantiæ ſicut ſpecies. Secundò, quia res illas non habet eſſe abſolutum, ut dici ualeat ens per ſe: idcirco materia prima, & formæ materiales non ſunt in genere ſubſtantiæ ſicut ſpecies. Anima autem rationalis habet eſſe abſolutum a materia non dependens: ideo eſt ſpecies, inquatum res talis: atque principium ſpeciei, inquantum eſt corporis forma. Eſt ergo poſitio verior, quod angelus, & anima differunt ſpecie. Quibus autem differentijs ſpecificis diſtinguantur, diuerſimodè aſsignatur: quia ſecundum quoſdam differunt ſpecie per unibile corpori, & non ynibile, ſecundum alios per rationale, & intellectuale:

Thomas. Auicenna. Duobus modis aliquid non eſſe in gñe ſubſtantię. Poſitio ſanior, quod angelus, & anima differunt ſpecie.

le: ſecundum quoſdam, per hoc quod eſt habere intellectum poſsibilem reſpectu ſuperiorum tantum, quod conuenit angelo, qui à Deo, & ſpiritu creato altiori illuminatur, & habere intellectum poſsibilẽ reſpectu ſuperiorum, & inferiorum, quod cõuenit animæ rationali, quæ à ſuperioribus illuſtrabat, atque à phantaſijs cognitionem venatur. Secundum nonnullos, per hoc quòd eſt habere vertibilitatem immutabilem, quod conuenit angelo, qui incõuertibiliter adhæret bono, aut malo, ad quod ſe ſemel per electionem conuertit & per habere vertibilitatem mutabilem, quod conuenit animæ. Secundum cæteros, per virtutem interpretatiuam, quia ſecundum Damaſcenum, angelus interpretatur, ſeu loquitur quibuſdam ſignis, & nutibus intellectualibus, abſq; uocis expreſsione, homo autem loquitur voce expreſſa. Nec mirum, ꝙ tã diuerſimodè angeli, ac animæ differentiæ aſsignantur, quoniam differentiæ eſſentiales nobis ignotæ, & innominatæ ſunt vt 7. metaphyſicæ dicitur, per differentias accidentales deuotantur, quemadmodum cauſa per ſuum effectum, ſicut, & calidum, & frigidum nominãtur differentiæ ignis, & aquæ. Sicq; poſſunt plures differentiæ pro ſpecificis aſsignari, ſecũdum plures proprietates rerum ſpecie differentium, ex eſſentialibus differentijs cauſatæ: quarum tamen illæ melius aſsignãtur, quæ ſunt priores quaſi eſſentialibus differentijs propinquiores. Cum ergo ſimplicium ſubſtantiarum differentia in ſpecie, ſit ſecundum gradum actualitatis, & potẽtialitatis in eis, ex hoc anima rationalis differt ab angelis, quod ultimum gradum in ſpiritualibus tenet ſubſtantijs, ſicut materia prima in ſenſibilibus rebus, vt tertio de anima loquitur Cõmentator. Cumq; plurimum de potentialitate habet, tam propinqua eſt materialibus rebus, vt corpus eam poſsit participare. ideò conſequuntur illæ differentiæ inter angelum, & animam, vni-

Diſtinctio prima inter angelũ & animã.

1 bile corpori, & non vnibile ei, & item rationale, &
2 intellectuale. Ex hoc quippe, quòd angelus plus habet de actu, & minus de potentia, quàm anima, participat quaſi in plena ince intellectualitatem, propter quod intellectualis vocatur. Anima verò eam participat defectiuè, & obumbratè, ideò appellatur rationalis, quoniam ratio in umbra intelligentiæ oritur. Ex his procedit diſtinctio tertia. Cum enim

Quamobrem aĩa rationalis dicitur.

3 ſit anima corporis forma, habet quaſdam uires organicas, ſcilicet ſenſus, ex quibus ad intelligibilium cognitionem aſcendit. Porro diſtinctio quarta na-
4 ſcitur ex ſecunda. Cum enim angelus intellectum habet deiformem, conuertitur immobiliter ad quodcunq;: non autem anima, quæ per inquiſitio-
5 nem acquirit notitiam. Quinta diſtinctio ex prima deſcendit, quia cum anima corpori uniatur organico, poteſt exteriorem uocem formare, non angelus. Hinc harum diſtinctionum prima eſt melior, quia accipitur ſecundum eſſe, quod primum eſt. Secunda verò, & tertia ſumuntur penes vim cognoſcitiuam, quarta penes uirtutem appetitiuam, ad quam ſecundum philoſophum ſpectat electio. Cũ electio ſit cognitione poſterior, ideò iſta differentia minus valet, quàm præcedentes. Quinta ſumitur penes virtutem motiuam, per quam ſit vocis formatio. Eſtq; motiua poſterior cognitiua; & appetitiua: ideò diſtinctio iſta cæteris minus ualet. Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho.

¶ Quibus cõſonat, quòd idem affirmat in ſuo tractatu de eſſe, & eſſentia: Qm̃, inquiens, in intelligẽtijs ponunt actus, & potẽtia, nõ erit difficile, multitudinẽ, & ordinẽ intelligẽtiarũ inuenire. Quod impoſsibile eſſet, ſi nulla in eis eſſet potentia. Vnde dicit cõmẽtator tertio de anima: Si natura intellectus poſſibilis, eſſet in nobis ignota, non poſſemus inuenire diſtinctionem, & ordinẽ in ſubſtantijs ſeparatis. Idcirco diſtinctio earum ad inuicem, eſt ſecundum gradum actus, & potentię, ita quòd intelligentia ſuperior, quæ magis propinqua eſt primo, maius habet de actu, & minus de potentia. Sicq; de alijs: & completur in anima humana, quæ in intellectualibus ſubſtantijs ultimum tenet gradum, cuius intellectus poſsibilis ita ſe habet ad formas intelligibiles, ſicut materia prima ad formas ſenſibiles, ut 3. de anima loquitur cõmentator. Ideo Philoſophus comparat eum tabulæ raſæ, in qua nihil eſt pictum. Hinc inter ſubſtantias intellectuales plus habet de potentia, atq; intãtum efficitur materialibus rebus propinqua, ut materialis res trahatur ad participãdum eſſe ipſius, ita ꝙ ex anima, & corpore reſultat eſſe unum in uno cõpoſito, quamuis eſſe illud prout eſt animæ, non ſit dependens à corpore, & ita poſt hanc formam, videlicet animam rationalem, inueniuntur aliæ formę plus de potentia habentes, ac propinquiores materiæ, intantum vt eſſe earum ſine materia non ſit. In quibus inuenitur etiam ordo, & gradus vſque ad primas, ſeu ſubſtantiales formas elementorum, quæ propinquiſsimæ conſiſtunt materiæ. Vnde nec aliquam habent operationem, niſi ſecundum exigentiam qualitatum actiuarum, & paſsiuarum, ac aliarum, quibus materia ad formas diſponitur. Hæc ibidem.

Albertus cõcordat.

¶ Quibus ſatis concordant ſcripta Alberti in li. ſuo de homine, & in tractatu de quatuor coæquæuis, in commento quoq; ſuper librum de Cauſis.

Thomas.

¶ Hinc & Thomas in Scripto ſecundi: In homine, ait, eſt intellectus: nec tamen ob hoc in ordine intellectualium ponitur. Illa namq; ſubſtantia intellectualis uocatur, cuius tota cognitio ſecundũ intellectum eſt: quoniam omnia, quæ cognoſcit, ſubito, & ſine inquiſitione intuetur: anima verò per inquiſitionem, & rationis diſcurſum. Ideo rationalis dicitur, quia eius cognitio ſm̃ principium tantum & ſecundum terminum intellectualis exiſtit. Secũdum principium, quia prima principia ſtatim cognoſcit, propter quod habitus principiorum indemonſtrabilium dicitur intellectus. Secundũ terminum quoq; qm̃ inquiſitio rationis ad rei intelligentiam terminatur. Idcirco anima intellectum nõ habet ut propriam naturam, ſed per quandam participationem. Si autem obijciatur, ꝙ ratio etiam interdum angelis, imò & Deo aſſcribitur (nam & Magiſter rationalem creaturam in angelum, animãq; diſtinguit. Gregorius quoq; in homilia, Angelus, inquit, rationale eſt animal, imò & Plato in primo Timæi fatetur, ꝙ Deus auctor eſt maximus operis ſui ratione, atq; prouidentia) reſpondendum, ꝙ ratio vno modo accipitur, prout contra ſenſum diuiditur, ſicque conuenit Deo & angelis. Hæc Thomas in Scripto. Idẽ Vdalricus in Summa libro quarto.

Gregori⁹.

Scotus.

¶ Præterea Scotus vr̃ contradicere ꝑductis de ſpecifica inter angelũ & aiam diſtinctione. Cõcedit eqdem, ꝙ ſpecificè differũt, nõ tñ ſicut duę ſpecies, cũ anima non ſit ſpecies, ſed pars ſpeciei, videlicet hoĩs, ſed ſicut ſpecies, & pars ſpeciei, quod dictũ à Thoma, & Bonauẽtura ſatis eſt improbatũ. nec locũ habet cauillatio illa in aĩa ſeparata, quæ non eſt actualiter pars ſpeciei. Attñ verum eſt, quod aĩa rationalis, præſertim corpori ſociata, nõ eſt ita propriè ſpecies, ſicut hõ & angelus: nec etiam aĩa ſeparata eſt tam propriè ſeparata ſubſtãtia, ac perſona,

quemad-

quemadmodum angelus, cum ex ſua natura corpori extet vnibilis, tanquam pars eſſentialis. ¶ Viterius addit Scotus. Dicunt quidam, q̄ prima rō huius ſpecificæ diſtinctionis, eſt vnibilitas ad materiã, q̄ non vnibilitas. ſed contra, forma eſt finis materiæ, 2. Phyſicorum: ergo diſtinctio materiæ eſt pp diſtinctionem formæ, non econuerſo. Hinc alij dicunt, q̄ gradus intellectualis maior, aut minor in angelo, & in anima, eſt principiũ diſtinctionũ vnius ab alio. Aſſerũt quoq;, q̄ iſte diſtinctus modus intelligendi, eſt, qđ angelus intelligit ſine diſcurſu, aĩa cũ diſcurſu. Sed contra, aĩa non diſcurrit circa principia, ſed circa concluſiones, nec circa obiectũ beatificũ. Si ergo iſti duo modi cognoſcendi differunt ſpecie, & ſpecificam diſtinctionē inducunt, erunt in aĩa duę intellectualitates ſpecie differentes. Hęc Scotus.

Dionyſ. ¶ Circa quæ dico, q̄ prima illa obiectio rudis eſt, & nec contra verba, nec contra mentē doctorũ militat pręfatorum. Nempè Alexander, Albertus, Bonauentura, & alij quidã differentiam illã inter angelũ, & animam aſsignantes, non dicunt, q̄ aĩa, & angelus differunt p materiã, & non materiã, put Scotus eos dicere innuit, & concludit, ſed p vnibilitatē, & nõ vnibilitatē, ad corpus ſiue materiã: q̄ vnibilitas eſt ex natura animæ, ſeu ex gradu ſuæ intellectualitatis extremæ, ſeu vltimæ, & penitus imperfectæ, ex qua indiget miniſterio corporis, ac ſenſuum eius ſcientiam obtinere, ſicut expoſitũ eſt: & quæ non vnibilitas angeli, eſt ex natura ipſius, ſeu gradu ſuæ intellectualitatis perfectiori, qua naturale eſt ſibi concreatam habere ſcientiam. Quamuis etiã forma ſit finis materiæ: ex hoc tamen non ſequitur, q̄ diſtinctio materię nullatenus ſit a forma, imò ſecundum philoſophum forma eſt, quæ diſtinguit, & ſeparat. ſic, & ſanitas eſt finis medicinæ, nihilominus ſanitatum diſtinctio a medicinis cauſatur.

¶ Inſuper inſtantiæ factæ contra ſecundam poſitionem pꝛorſus inualidæ ſunt. Differentiæ etenim accipiunt, & inoteſcũt nobis nõ ex quocũq;, ſed ex principali, & pprio, naturaliq; actu naturæ ſpecificæ: talis verò actus animæ rõnalis, eſt rõcinari ſiue diſcurrere, ad quem etiam cognitio principiorum ſubſeruit, ac ordinatur.

Scotus. ¶ Deinde Scotus ſuam poſitionē exprimendo, incidit hoc ipſum, quod reprobat. Ait .n. Quicquid eſt, & agere poteſt, eſt aliquod ens habens actum primum, qui ſm naturam prior eſt illi ſm ſe, q̄ in comparatione ad actum ſecundum cuius põt eſſe principium, ita, quod licet id, quo eſt tale ens principium actus ſecundi, non ſit aliud a ſua natura: non tñ prima entitas ſua eſt natura ſua, ſm quod eſt principium talis actus ſecundi, ſed natura ſua, ut in ſe, eſt hæc. & iſta prima diſtinctio entis non eſt per naturam ſuam, inquantum eſt principium talis operationis, ſed ut eſt hęc natura, quãuis per identitatē ipſa ſit principium actus ſecundi. Sic dico in ppoſito. quod licet natura angelica ſit principiũ intelligendi, & volendi, & anima ſimiliter ita, quod duę potentię nihil dicunt additũ eſſentię aię, tñ primũ hic, & ibi, ſcilicet in angelo, & aĩa eſt hęc natura, & rõ naturę ad ſe. & iſta diſtinctio primo eſt ad ſe, quã ſequtur diſtinctio principiorũ operãdi. q2.n eſt hęc natura, ideo principium talis operationis, non econuerſo. Hęc Scotus.

Dio. rñſio. ¶ Ad quod dico, quòd eo mõ, quo res ipſas cognoſcimus, noĩa eius imponimus. ideo ſicut rerũ naturas ſpecificas, non niſi per earum proprias operationes agnoſcimus, ſic earum differentias ſignificamus per nomina habitudinem, aptitudinem, ſeu habilitatem quandam ſignantis ad proprios actus illarũ: nõ, quod eẽntialis differentias vnius naturę ab alia ſit primò, & immediatè p hmõi actus, q̄ ipſam naturã, & actuale eſſe eius conſequunt tanquã effectus. Siquidem actus ſecundus præſupponit actum primũ, q̄ eſt eſſe. Porro vna natura ſpecificè differt ab alia p ſuam ultimatam, & ſupremã eſſentialem perfectionem intrinſecam, a qua fluit eſſe, & agere præſertim ſi eſſe dicat realiter diſtingui ab eſſentia. Et neq; eſſentiam neq; eſſe rei diſtinctè cognoſcimus, niſi per actus ſecundos, potiſsimè principales, ac proprios. Et iſta per præfatorũ doctorũ intentio, quos dũ Scotus reprobare conatur, in eorum poſitionem collabitur. Quòd verò potentias animæ dicit non ſuperaddere qd reale eſſentię animę, hoc eſt, realiter nõ diſtingui ab aĩa, improbatũ eſt lib. 1.

Idē Sco. ¶ Amplius quęrit hic Scotus, Vtrum creatio angeli ſit idem angelo. Et qm̃ quæſtionis huius ſolutio dependet a ſolutione quęſtionis, qua quæritur, Vtrũ relatio creaturæ ſit eadem fundamento, ideſt, realiter idem cum ſubſtantia, quantitate, ſeu qualitate, in quo fundatur, ideo quærit, & hoc. (Queſtio.) Primoq; improbat opinionem dicentium, quòd relatio eſt eadem fundamento, quam tñ ſpecialiter aſſcribit Henrico, & multipliciter probat, quòd relatio ſit quid reale a fundamento ſuo diſtinctũ. Nihilominus tenet, qđ relatio ad Deum omni creaturæ communis eſt idem realiter fundamento, differens formaliter ab eodem. Inſuper de creatione ſubiungit: Creatio non tantum videtur importare relationem ad Deũ ſub ratione cauſæ efficientis, ſed etiã ad non eſſe p̃cedens, & hoc ordine durationis, prout propriè ſumitur creatio. ſed ordo ille põt intelligi vel ad non eſſe p̃cedens immediatè vel indiſtinctè. & primo mõ dicitur res tantum creari in primo inſtanti, ſecundo modo dicitur res ſemper eſſe creata dum manet. Loquendo igitur de prima relatione, videlicet ad cauſam efficientem, patet ſolutio ex prædictis, utpote, quod a fundamento non differt. De ſecunda relatione videtur, quod iſta non ſit eadem fundamento. Verum quæſtio iſta in primo libro diſcuſſa eſt. Vbi oſtenſum eſt, quòd relatio ſecundum eſſe differt a fundamento realiter. Vnde irrationabile eſſe videtur, quod Scotus concedit hoc ipſum, & nihilominus tenet, quòd relatio ad creatorem communis omni creaturę, non differat realiter a creatura.

¶ Tertium verò, quod dicit, omni ratione cenſetur carere. Argumentum quoque, quo probat relationem ad Deum, communem omni creaturę, idē eſſe fundamento, probatur inualidum. Sic enim arguit: Id, quod propriè dicitur ineſſe alicui, & ſine quo illud non poteſt eſſe, ſine contradictione eſt realiter illi idem. Hoc quippè faciliter reprobatur: quoniam accidens proprium propriè ineſt ſpeciei, nec ſpecies ſine illo poteſt eſſe, ſicut homo non põt eſſe ſine riſibili: & tamē riſibilitas realiter differt ab humanitate tanquam proprietas eius. De his quia præhabita ſunt, transeo. Conſentiendumq; eſt Alexandro, Thomæ, Alberto, Bonauēturæ, cæteris quoque præallegatis concorditer affirmantibus, quòd paſsiua creatio ſit realis relatio, diſtincta realiter a fundamento, ſicut oſtenſum eſt.

Richardi. ¶ Poſtremò Richardus hic ſciſcitatur, an tres perſonæ, pater, filius, & ſpiritusſanctus, ſint æquæ primæ, & immediatæ rerum principium. Et reſpondet, quòd imò, quia creare conuenit eis, nõ vt ſunt diſtinctæ perſonæ, ſed ut ſunt unum in natura, & in eſſentia. & quamuis pr̃ dicatur omnia operari per filium, pater quoq;, & filius per ſpiritumſanctũ,

illa

illa tamen mediatio nõ excludit iſtam immediationem, ſed denotat, ꝙ filius habet á patre creatiuã virtutem, ſpirituſſanctus quoq; à patre, & filio. Qualiter autem tres ſupergloriosæ, & ſuperbenedictę, & ſuperadorandæ perſonæ dicantur vnus creator, & vnum principium, in primo oſtenſum eſt libro.

A *Quæ conſideranda ſunt de angelica natura. Diſtinctio II.*

De angelica itaque natura hæc primò conſideranda ſunt, quando creata fuerit, & vbi: & qualis facta ſit, dum primùm conderetur. Deinde qualis effecta, auerſione quorundam, & conuerſione quorundam: De excellentia, quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs, ac nominibus, alijsq; pluribus, aliqua dicenda ſunt.

B *Quando facti ſunt angeli priùs dicit, in quo videntur ſibi obuiare auctoritates.*

Quædam auctoritates videntur innuere, ꝙ ante omnem creaturam creati ſunt angeli. Eccl. 1. a. Vnde illud, Primò omniũ creata eſt ſapientia: quod intelligitur de angelica natura, quæ in ſcriptura ſæpe vita, & ſapientia, & lux dicitur. Nam ſapientia illa, quæ Deus eſt, 1. Cor. 1. creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta, nec creata: & tota trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta, nec creata eſt, nec genita, vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum eſt, de qua dicit ſcriptura quando facta eſt, ſcilicet primo omnium. Sed rurſum alia ſcriptura dicit, Gene. 1. a In principio creauit Deus cęlum, & terram. Pſal. 101. a Et in propheta: Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cęli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex aſſertionibus iſtis. Nã ſi primo omnium creata eſt ſapientia, omnia poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam facta videntur cęlum, & terra, & ipſa facta ante cęlum, & terram. Item, ſi in principio creauit Deus cęlum, & terram, nihil factum eſt ante cęlum, & terram, nec ipſa ſapientia facta eſt ante cęlum, & terram. Cum ergo hæc contraria videantur, nec in diuina ſcriptura fas ſit ſentire aliquid eſſe contrarietatis, requiremus intelligentiam veritatis.

C *Quid tenendum ſit docet, præmiſſas auctoritates determinando.*

Videtur itaq; hoc eſſe tenendum, ꝙ ſimul creata eſt ſpiritualis creatura. i. angelica, Eccl. 18. a. & corporalis, ſecundum quod accipi poteſt illud Salomonis: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. i. ſpiritualem, & corporalem naturam: & ita non priùs tempore creati ſunt angeli, ꝗ̃ illa corporalis materia quatuor elemẽtorum: & tamen primo omnium creata eſt ſapientia: quia etſi non tempore: præcedit tamen dignitate. Quod autẽ Aug. li. 1. cap. 1. ſimul creata fuerit corporalis, ſpiritualisq; creatura, Aug. ſuper Gen. apertè oſtendit: dicens, per cælum, & terram, ſpiritualem, copotalemque naturam intelligi, & hæc creata ſunt in principio, ſcilicet temporis, vel in principio, quia primo facta ſunt.

D *Quòd nihil factum eſt ante cælum, & terram, nec etiam tempus. cum tempore enim creata ſunt, ſed non ex tempore.*

Ante eum. n. nihil factum eſt, nec etiam tempus factum eſt ante ſpiritualem, ſ. angelicam naturam: & ante corporalem, ſ. materiam illam quatuor elementorum confuſam. Illa enim cum tempore creata ſunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tẽpus in tempore creatum eſt, quia non fuit tempus antequam eſſet cælum, & terra. Vnde Aug. li. 5. cap. 6. Auguſt. in libro de Trinitate dicit, ꝙ Deus fuit dominus antequam tempus eſſet, & non in tempore cœpit eſſe dominus, quia fuit dominus temporis quando cępit eſſe tẽpus, nec vtiq; tempus cępit eſſe in tẽpore, quia non erat tempus anteꝗ̃ inciperet tempus.

E *Quòd ſimul cum tempore, & cum mundo cœpit corporalis, & ſpiritualis creatura.*

Simul ergo cum tpe facta eſt corporalis, & ſpiritualis creatura, & ſimul cum mundo: nec fuit ante angelica creatura, quàm mundus, quia ut ait Aug. Aug. ſup Gen. li. 5. capit. 19. Nulla creatura creata eſt ante ſecula, ſed à ſeculis, cum quibus cœpit. S. Hieron. ſuper epiſtolam ad Titum. cap. 1. Hieronymus tamen ſuper epiſtolam ad Titum, aliud videtur ſentire, dicens: Sex millia necdum noſtri temporis implentur annorum. & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quãtas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq; ordines ſeruierunt Deo abſq; temporum vicibus, atque menſuris, & Deo iubente ſubſtiterunt? His verbis quidam adhærentes, dixerunt cum mundo cœpiſſe tempus ſeculare: ſed ante mundum extitiſſe tempus æternum ſine mutabilitate, & in eo immurabiliter, & intemporaliter aſtruunt angelos Deo iubente ſubſtitiſſe, eique ſeruiſſe. Nos autem quod priùs dictum eſt, pro captu intelligentiæ noſtræ magis approbamus: ſalua tamen reuerentia ſecretorum,

torum, in quibus nihil temere aſſerendum eſt. Et illud Hieronymum dixiſſe, non ita ſentiendo, ſed aliorum opinionem referendo arbitramur.

F *Vbi angeli mox creati fuerint, in empyreo ſcilicet, quod ſtatim factum, repletum eſt angelis.*

Iam eſt oſtenſum, qn̄ creata fuerit angelica natura: nunc aūt aduertendum eſt, ubi facta fuerit. Teſtimonijs quarundā auctoritatū euidenter monſtraſ, angelos ante caſum fuiſſe in cœlo: & inde corruiſſe quoſdam ꝑꝑ ſuperbiam, alios uerò, qui non peccauerunt, illic perſtitiſſe. Vnde dn̄s in euangelio ait: Videbā ſathanā tanquā fulgur de cœlo cadentē. Nec appellaſ hoc cœlum firmamentū, quod ſecunda die factum eſt: ſed cœlum ſplēdidum, qđ dr̄ empyreum. i. igneum, a ſplendote, non a calore: quod ſtatim factum, angelis eſt tepletū, quod eſt ſupra firmamentum. Et illud empyreum quidam expoſitorū ſacræ ſcripturę, noīe cœli intelligi uolunt, ubi ſcriptura dicit: In principio creauit Deus cœlum, & terram. Cœlum, inquit Strabus, non uiſibile firmamentum hic appellat, ſed empyreum. i. igneum, uel intellectuale, quod nō ab ardore, ſed a ſplendore dr̄: quod ſtatim factū, repletū eſt angelis. Vnde Iob: Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina, &c. De hoc quoq; Beda ita ait: Hoc ſuperius cœlum, quod a uolubilitate mūndi ſecretum eſt: mox ut creatum eſt, ſanctis angelis impletum eſt: quos in principio cum cęlo, & terra conditos teſtatur dn̄s, dicens: Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filii Dei? Aſtra matutina, & filios Dei, eoſdē angelos Dei uocat. Cęlum. n. in quo poſita ſunt luminaria, non in principio, ſed ſecunda die factum eſt. Ex his liquet, ꝙ in empyreo oēs angeli fuerunt ante quorundam ruinam: ſimulq; creati ſunt angeli cum cęlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Luc. 10. c. Gene. ſ. 1. a Strabus. Iob 38. a. Beda ſup Geneſim.

G *Quòd ſimul creata eſt viſibilium rerum materia, & inuiſibilium natura, & vtraq; informis ſecundum aliquid, & formata ſecundum aliquid.*

Simul ergo uiſibilium rerum materia, & inuiſibilium natura condita eſt: & utraq; informis fuit ſm̄ aliquid, & formata ſm̄ aliquid. Sicut. n. corporalium materia cōfuſa, & permixta, q̄ ſm̄ Græcos dicta eſt chaos, in illo exordio cōditionis primariæ, & formam confuſionis habuit, & non habuit formam diſtinctionis, & diſcretionis, donec poſtea formaretur, atq; diſtinctas reciperet ſpecies: ita ſpiritualis, & angelica natura in ſua conditione ſm̄ naturę habitum formata fuit, & tn̄ illā, quā poſtea per amorem, & conuerſionem a creatore ſuo acceptura erat, formam non habuit, ſed erat informis ſine illa. Vnde Aug. multipliciter exponens præmiſſa uerba Geneſ. per cęlum dicit intelligi informē naturā uitæ ſpiritualis, ſicut in ſe pōt exiſtere nō conuerſa ad creatorem, in quo formaſ: per terrā, corporalem materiā ſine omni qualitate, q̄ apparet in materia formata. Aug ſuper Geneſ. lib. 1 cap 1.

H *Quomodo dicat lucifer ſecundum Iſaiam, Aſcendam in cælum, & ſimilis ero altiſſimo, cum eſſet in cælo.*

Hic quæri ſolet, ſi in cęlo empyreo fuerunt angeli, quàm ſtatim ubi facti ſunt, quomodo (ut legitur in Iſaia) dicit lucifer, Aſcendam in cęlum, & exaltabo ſolium meum, Iſaię. 14.
& ero ſimilis altiſſimo? ſed ibi cęlum uocat Dei celſitudinem, cui parificari volebat, & eſt tale: Aſcendam in cęlum. i. ad æqualitatem Dei.

Summa diſtin. 2.

POſtquā præcedenti diſtinctione tractauit Magiſter de creaturis i gn̄ali, nūc de principali creaturarū portione, uidelicet de immaterialibus, immortalibus, & intellectualibus creaturis proſequitur, & primò tāgit qđ de ipſis ſit ꝓſequendum, uidelicet qn̄, ubi, & quales ſint factæ, deinde, quales proprijs meritis, ſeu demeritis ſint effectę: de earū quoq; excellentia, ordinib⁹ & gratuitis donis, atq; officijs. Deinceps in iſta diſtinctione inducit, An angeli facti ſint aū ſenſibilē mūdū: & ꝓbat, ꝙ ſimul cū cœlo, & terra creati ſint.

QVAESTIO I.

HIc quærit̄ primò, *An angeli ante ſenſibilem mūdum ſint conditi.* ¶ Vr̄, ꝙ ſic. Primò, auctoritate Hieronymi ſuper epiſtolam ad Titum: Sex millia, in
Hierony. 1

quit, annorum nr̄i tp̄is nōdum expleta ſunt, ex quo creatus eſt mundus iſte uiſibilis. & quantas priùs æternitates, quantaq; tp̄a, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus angeli, throni, dn̄ationes, ac cæteri ordines dn̄o ſeruierunt abſq; tp̄m uicib⁹, ac mēſuris, & Deo iubēte ſubſtiterunt?

¶ Secūdò, in lib. de eccleſiaſticis dogmatibus legitur: Cū adhuc tenebrę ipſam aquā occultarēt, facti ſunt angeli, & oēs cœleſtes uirtutes, ut nō eſſet Dei bonitas otioſa, ſed haberet, in quibus per multa aū ſpatia ſuam oſtenderet bonitatem. 2 Auguſt.

¶ Tertiò, quia Grego. Nazianzenus cognomento Theologus, ꝓteſtaſ: Primum excogitauit Deus angelicas, & cęleſtes uirtutes, & excogitatio eius fuit opus ipſius ¶ Quartò, hoc ipſum allegat, & approbat Damaſc. lib. 2. Quidā, inquiēs, aiunt, ꝙ aū oēm creationē angeli geniti ſunt, vt Theologus dicit Gregorius. 3 Greg. Nazianzenus 4 Damaſce.

goris. Alij verò poſtquam genitam eſt primū cęlū. Ego aūt Theologo conſentio Gregorio. Decebat.n. primum intellectualem creari ſubſtātiam, & ita ſenſibilem, ac tunc ex utroque hominem.
5 ¶ Quintò, in collationibus patrum deſcribitur, quemadmodum abbas Serenus hoc fortiter dixerit.
6 ¶ Sextò, in Eccl. ſcriptum eſt: Primò omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo, quod cum de increata ſapientia nequeat accipi, de creata videtur ſapiā exponendū, imò de natura angelica ſm Auguſtinū.

Eccl. 1.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum ſunt, quæ continentur in litera.

Albertus.

¶ Ad hoc rñdet Albertus: Quemadmodū ait Magiſter, quidam nimis adhærentes verbis Hieronymi diſtinxerūt duplex tempus, uidelicet ſeculare, & ante ſeculare, puta æternum, allegantes illud Apoſtoli: Temporibus æternis tacitis: Et illud, Ante tēpora ſecularia tempus anteſeculare uocantes moram indeficiētis æternitatis, quæ omne tēporis includit. Verum, quia abſurdū eſt, ſm Platonē, & oēs philoſophos, ꝙ aliquod fuerit tēpus ante ſeculū (vnde 13. de Ciuitate Dei loquitur Auguſtinus: Mundus non incepit in tpē, ſed ſimul cum tēpore, eo ꝙ ante mūdum non fuit tēporis, in quo mūdus inciperet. Imò cum motu cęli incepit tempus, q̄a vt dr̄ 4. Phyſicorum, Tempus eſt numerus motus, ſm priùs, & poſteriùs) hinc ait Magiſter, & bene, ꝙ ſpiritualis, & corporalis natura ſimul ſunt factæ cū tempore. Et quod dixit Hieronymus, non aſſerendo, ſed aliorū opinionem narrando deprompſit. Nempe, vt dictū eſt ſupra, Stoici quorum Socrates fuit princeps, dixerunt ab æterno ſibi ſecula ſuccedere, & vniuſcuiuſque ſeculi eſſe proprium tempus. Illorumque opinionem refert Hieronymus, quę iam ante eſt improbata. Hæc Albertus in Scripto.

Rom. 16. Tit. 1.

Auguſt.

Vdalricus

¶ Hinc Vdalricus in Sūma ſua libro 4. Simul creati ſunt angeli, cum natura corporali, atq; cum tempore, ſecūdum poſitionem Auguſtini, Gregorij, Bedæ. Alij verò, quàm plures dicunt eos creatos ante cætera uniuerſa, uidelicet Gregorius Nazianzenus, Damaſcenus, Hilarius quoq; 12. de trinitate, & lib. de ſynodis, dicens: Non magnum eſt, ꝙ Deus pater dñm noſtrū ante cælū, & terram genuerit, cum etiā angelus creatura cæli, & terræ inueniatur antiquor. Vnde, & Iob de Behemoth.i.diabolo dicit: Ipſe eſt principium viarū Dei.i.creaturarum. Et ſi dicatur, ꝙ illi loquantur de prioritate dignitatis, ordiniſq; naturæ, non durationis, obuiant prænducta verba Hieronymi. Porrò alij, vt recitat Damaſcenus, dixerunt angelos factos poſt cęli formationem, & ante hominis productionem. Inter hæc autem nil tñ aſſerentes, quod non ſufficienter probamus, Auguſtino potius conſentimus. Nam, & ſecundum Phyloſophos intelligētiæ, & orbes cæleſtes ſemper ſimul fuerunt cum motu, & Auguſtinus ſuper Geneſim ex textu hæc probat. Hæc Vdalricus.

Gregori⁹ Beda.

Iob. 40.

Thomas.

¶ At verò Thomas in prima parte Summæ, quæſtione 61. Circa hæc, inquit, inuenitur fuiſſe duplex ſanctorum doctorum ſententia. Illa tamen probabilior uidetur, ꝙ angeli ſimul cum creatura corporea ſunt creati. Angeli namque ſunt quædam pars vniuerſi. Non enim per ſe conſtituunt vniuerſum, ſed tam ipſi, q̄ creatura corporea in conſtitutione vnius uniuerſi conueniunt. quod apparet in ordine vnius creaturæ ad aliam. Ordo quippe rerum ad inuicem, bonum eſt uniuerſi. Nulla autem pars pfecta eſt à ſuo toto ſeparata. Non eſt ergo probabile, ꝙ Deus cuius perfecta ſunt opera, angelos ante alias creaturas ſeorſum creauit, quāuis contrariū nō ſit reputandum erroneum. pręcipuè pp auctoritatem atq; ſententiam Gregorij Nazianzeni. cuius eſt tanta in doctrina Chriſtiana auctoritas, ut nullus unquam eius dicta calumniam inferre præſumpſerit: ſicut nec beati Athanaſij documentis, ut ait Hieronymus. Hæc ibidem.

Gregorij Nazianzeni doctrinæ maximæ auctoritatis.

Idē Tho.

¶ Porrò in Scripto ſecundi: Creatio, ait, rerū ex voluntate creatoris depēdent: qui tunc, & nō priùs res creare voluit. Quę cū nobis ex naturali lumine nota non ſit, initium creationis rerum ratione inueſtigare non poſſumus, ſed fide tenemus, prout nobis traditum eſt ab eis, q̄bus diuinā voluntatem credimus reuelatā. Sciendum ergo, quod circa rerum inceptionē ſancti cōuenientes in eo, quod fidei eſt, vtpote nihil præter Deum ab æterno fuiſſe, uaria, ad minus quantum ad ſuperficiem verborum, inueniuntur dixiſſe in his, quæ de neceſſitate fidei non ſunt, in quibus licuit eis diuerſimodè opinari, ſicut & nobis.

Auguſt.

¶ Plures namq; eorum q̄ Auguſtinum præceſſerūt, ſicut Hieronymus, Hilarius, Gregorius Nazianzenus, videntur poſuiſſe angelos ante corporalē creaturā creatos, corporalemq; creaturam per ſpecies ſucceſſiuè diſtinctā. Auguſtinus verò corporalē, & ſpiritualem creaturas ponit ſimul productas: corporalem quoq; ſimul ſecundum materiā, & ſpecies: non tamen ſecundum indiuidua, quæ ſucceſſione temporum generantur. Poſteriores verò, Gregorius, Beda & alij, concordant cū Auguſtino in coęuitate ſpiritualis, & corporalis creaturæ: cum alijs autem in ſucceſſione diſtinctionis corporum per ſpecies diuerſas. Hinc tenetur cōmuniter, ꝙ angelus non eſt factus ante corporalem creaturam. Hoc quippe probabiliùs videtur tam ex parte diuinæ potentiæ, cuius non eſt ſucceſſiuè operari, ad excludendum errorē, ne videātur angeli eſſe corporalium creatores. Veruntamen alteri ſententiæ non eſt præiudicandum, vt habetur in litera: quoniam illud non eſt demonſtratum, nec fide expreſſum. Hæc in Scripto. In Summa etiam contra gentiles libro 2. aliquid ſcribit inde.

Petrus.

¶ Concordat Petrus: Quatuor, inquiens, ponuntur communiter concreata.i. coæquæua, quaſi prima quædam principia creaturæ agendæ. Primum exemplar.i. natura angelica, quę uocatur exemplar inferiorum eo modo, quo prima & perfectiora vocantur exemplaria inferiorum ſequentium, quę ad ſuperiorum imitationem producta ſunt, prout primo libro oſtenſum eſt. Prima potētia.i. materia prima. Primus locus.i. cęlum empyreum. & prima menſura durationis, videlicet tempus. Veruntamē Ambroſius in Hexameron loquitur: Angeli, & dominationes quāuis aliquando eſſe cœperunt: erant tamē quando hic mundus factus eſt. quod exponitur ſicut auctoritates quædam præhabitæ. Hæc Petrus.

Ambroſ⁹.

Richard⁹.

¶ Richardus quoque quæſtione, qua quærit, An æuum creatum ſit ante tempus, affirmat: Tēpus dupliciter ſumitur. Primò communiter, pro quacunque menſura ipſius eſſe exiſtentis in variatione. Secundo propriè, prout eſt cōtinuatio motus numeratio ab anima, qua mediante motu cuius tempus eſt paſsio.i. proprietas, propriave menſura, menſurat & anima durationes motuum aliorum, quę cōtinuatio eſt ſicut in ſubiecto in natura primi mobilis, nobis manifeſtè noti ex ſenſibilia apparētia ſiderum, ac ſignorum, quæ in ipſo conſiſtunt. Itaq; primo modo loquēdo de tēpore, æuum non fuit creatum ante tempus duratione, ſed dignitate: quoniā ſimul facta ſunt natura angelica; in qua cointelligitur ſua menſura, videlicet æuum, & cœlum empyreum, primumq; temporis communiter ſumpti inſtans,

Tēpus dupliciter accipitur.

ſtans, atque materia corporalium aliorum. Loquēdo aūt de tempore ſecundo modo, æuum præceſſit tempus non ſolum duratione, ſed etiam dignitate, ſecundum opinionem dicentium opera ſex dixerū facta per interualla temporum. Hæc Richardus.

Bonauen.

¶ Inſuper Bonauentura hic ſcribit: Quatuor fuerunt primo creata, cælum empyreum, natura angelica, materia, tēpus. Cuius duplex ratio aſsignatur:

Duplex rō cur quatuor primo fuerūt creata.

Vna, quoniam in principio debuerūt prima in omni gn̄e creari, in rebus ſcilicet, ac menſuris, & in ſpiritualibus, ac corporalibus, in corporalibus, quoq; actiuis, & paſsiuis: qm̄ prima inter ſubſtantias ſpirituales, eſt angelus: prima uerò inter ſubſtantias corporales, cælum empyreum: & prima inter paſsiua, materia elementorum: & prima inter menſuras, tēpus: quia non tm̄ dicit menſuram durationis, ſed etiam egreſsionis: idcirco hæc quatuor dicunt primo creata.

Secūda ratio.

Secunda, quia ſubſtantia ſpiritualis angelica, primum debuit fieri tanquam caput, & minus dependens. Et ſtatim, vt facta eſt, ſimul habuit diſtinctionem, & ordinem. Ordinem uerò exiſtentiæ non habuit, niſi in aliquo cōtinente: ergo ſimul factum eſt cælum empyreum corpus ſupremum, idcirco, & capaciſsimum. Cumq; uacuum eſſe non poſſet, neceſſe fuit ſimul fieri materiam corporalē, ſeu mobilem. & qm̄ omnis productio in aliqua eſt menſura, hinc tria iſta neceſſariò ſequitur tempus.

¶ Præterea ſi quis inſtet, quia nihil pōt creari niſi ab infinita uirtute, ergo uirtus diuina ſe totam exponit in unius creaturæ productione, non igitur pōt plura ſimul creare: rurſus diuina uirtus cum ſimpliciſsima, ad quod ſe conuertit, totaliter ſe cōuertit: vnum igitur quodcunque creando, totaliter ſe conuertit ad illud efficiendum, nec ſimul aliud facere valet: Dicendum, ꝙ nō conuertit ſe ad aliquid unū, imò nec ad plura creanda totaliter, id eſt, ſm̄ extremum poſſe ſuum, nec quaſi exhauriendo ſuam potētiam: nec ſic totaliter, quaſi nec plura, neq; maiora queat efficere: ſed ita totaliter, quod non partem omnipotentiæ ſuæ. Nempe diuina poteſtas dicitur infinita, atq; omnipotēs, non ſolū qm̄ poteſt de nō ente facere ens: ſed oīa, quia non poteſt in tot, quin plura, imò quātum in ipſa eſt, poteſt intenſiuè, & extenſiuè in infinitū maiora, & plura. Hæc Bonauen.

¶ Conſonat Alexander, qui de hac quæſtione non ſcribit ſpecialia præter præhabita.

Hanibal.

¶ Porrò Hanibal refert: Quidam dixerūt, quòd impoſsibile fuit angelos ante corporalē creaturam creari, qm̄ nequeunt ab inuicem eſſe diſtincti, niſi in diuerſis locis exiſtant. Diuerſitas aūt locorum ſine corpore nequit intelligi. ſed hoc nō uidetur, qm̄ illa ſolum de neceſsitate loco diſtinguūtur, de quorum ratione eſt ſitus, utpotè, quæ dimenſiuè ſubiacent quantitati. Angeli uerò incorporei ſunt: idcirco ſicut eorum ſubſtantia non dependet ab aliquo demēſiuè, ſic nec eorum diſtinctio. Alij uerò, vt Baſilius, & Gregorius Nazianzenus, multiq; antiquorum doctorum, dixerunt angelos ante corporalem conditos creaturam.

Baſilius. Nazianzenus.

Quòd utiq; fuit Deo poſsibile. Quòd cum ex diuina dependeat voluntate, improbari efficaciter non ualet, niſi aliqua auctoritas in ſcripturis reperiatur canonicis contra hoc: quæ cum deſit, Auguſtinus probabilitèr perſuadet angelos ſimul cum creatura corporali eſſe productos. Quem ſequūtur oēs moderni latinorum doctores. Nempe ex angelis, & corporalibus creaturis unum conſtituitur vniuerſum, cuius partes principales decuit ſimul creari, ac eſſe, ut oſtenderetur oēs unitate ordinis ad vnū aliquid pertinere. Hæc Hanibal.

Rn̄ſio ad auctoritates introductas.

¶ Ad auctoritates in oppoſitum introductas, breuiter reſpondetur, quod procedunt ſecundum æſtimationem Græcorum doctorum, & antiquorum quorundam latinorum. Alia verò poſitio probabilior eſt. Aliqui tamen uolentes quaſi cōcordare poſitionem vtranq; ad inuicem, reſponderunt, quod loquuntur de prioritate, & ordine dignitatis, non durationis, aut temporis, quæ concordatio non eſt niſi ad aerem, quamuis Albertus, Bonauentura, Petrus, Richardus, & alij quidam ſic ſonant. Non enī procedit ſecundum mentem ſanctorum illorum, ſicut, & Thomas fatetur, & ex præhabitis innoteſcit, ex libro quoq; collationum ſanctorum patrum, vbi abbas Serenus mentis ſuæ intētionem apertiſsimè pandit, doctores ſequens Græcorum perfectos. Poſtremò, auctoritates ſcripturæ, quę hoc velle uidentur, rite de dignitatis prioritate, ac ordinē exponuntur.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *An æuum menſura ſit angelorum.* ¶ Videtur, quòd non, quia in ſecunda propoſitione libri de Cauſis aſſeritur: Omne eſſe ſuperius, aut eſt ſupra æternitatem, aut in ęternitate, aut poſt æternitatem. Idem ſententialiter habetur in Proclo, & per eſſe, quod eſt ſupra æternitatem, intelligitur Deus, & increatum eſſe ipſius: per eſſe in æternitate, intelligentia, ſeu angelus. Ergo æternitas eſt angelorum menſura, præſertim cum in libro de Cauſis dicatur. Intelligentia parificatur æternitati.

2 Boethius. Me 9 li. 3.

¶ Secundo, Boethius ait Deo:

Qui tempus ab æuo
Ire iubes.

Ergo tēpus proficiſcitur, ſeu cauſatur ab æuò. Cauſa verò tēporis non eſt niſi æternitas, ſeu Deus æternus, cum tempus ſit vnum quatuor coæquæuorum à Deo immediatè (vt patuit) productorum. Ergo æuum non eſt menſura ab æternitate diſtincta.

3 Tertiò, in libro de Cauſis habetur: Inter rem cuius ſubſtantia, & operatio eſt in æternitate, & rem cuius ſubſtantia, & operatio eſt in tempore, eſt res media cuius ſubſtantia eſt in æternitate, & actio in tempore: ergo præter æternitatem, & tempus, non eſt alia ponenda menſura, quæ æuum vocetur.

4 Quartò, aut eſſe angeli eſt totum ſimul fixum, non fluens, aut non: ſi primum, menſuratur ęternitate: ſi ſecundum tempore.

5 Quintò, ſi æuum eſt menſura diſtincta à tempore, non apparet cur tempus ſit potius unum de quatuor coæquæuis, quàm æuum. Imò apparet, quod æuum magis, cum ſit tempore dignius, & ſecundum aliquos priùs illo.

¶ Circa hoc quæritur, An ſit unum æuum omnium æuiternorum, ſicut vnum ponitur tempus tēporalium vniuerſorum. Itemq;, An in æuo ſit vera, & realis ſucceſsio. Hæc cōndependent, & de his nō ſcribit hic Alexander, ſed potius ſuper primum, atque in Summa Albertus, quoq; nō hic, ſed in libro ſuo de quatuor coæquęuis, ſicut patebit. Eſt autem materia iſta difficilis, & multa, quę de ea dicuntur, certitudine carent, & opinatiuè promuntur magis, quàm aſſertiuè. Deniq; Auguſtinus in libro Cōfeſſionum, apertiſsimè tenet, ac pro uiribus probat, quod tempus non ſit aliquid reale extra animam, ſed ſolum protenſio animi circa rem temporalem.

Thom. rn̄ſio ad primum.

¶ Itaq; Thoma ad primum horum rn̄dens: Aeuū inquit, ponitur mēſura media inter tempus, & ęternitatem. Porrò de diſtinctione temporis ab ęuo eſt, triplex opinio. Vna, quòd idem ſit nunc ęui, & tēpo

ris ſecundum eſſentiam, differens ratione: quia nũc temporis menſurat mobile ipſum ſm quod eſt in motu eo, quòd ſicut ſe habet tempus ad motum, ita nunc temporis ad mobile, ut quarto dicitur Phyſicorum: ſed nunc æui menſurat ſubſtantiã mobilis primi, prout conſideratur in ſe. Sicq; tẽpus, & æuũ differunt tantummodo ratione. Attamen æuo menſuratur non ſolum ſubſtantia cæli, ſed etiam angeli. Hoc autem ſtare non ualet, quia duratio reſpicit eſſe in actu, non autem eſt idem actus, neq; rationis vnius eſſe cęli, quod menſuratur æuo, & mouere ipſius, quod tempore menſuratur. Idcirco ſecundũ rem differunt tempus, & æuum, cum diuerſorũ generum diuerſæ conſiſtant menſuræ, vt 10. metaphyſicæ patet. Hinc alij hoc concedentes, dixerunt, ꝙ æuum eſt menſura rei permanentis naturæ, tempus vero menſura eſt rei motæ, & tamẽ in æuo eſt priùs atq; poſteriùs, ſicut in tpe. Sed differunt, quia in tẽpore ẽ priùs, & poſteriùs, cum innouatione, in æuo autem abſq; innouatione, & innouatione. Sed hoc nihil uidetur dictu, qm̃ vbicunq; eſt priùs, & poſteriùs, oportet intelligere partem priorem, & poſteriorem, quæ in nulla duratione ſunt ſimul: & dum eſt priùs, nondum eſt poſteriùs. Sicq; oportet illud aduenire de nouo. Exemplum quoq; quòd ponunt falſum ſupponit. Etenim dicunt, ꝙ ſicut inuenit fluxus alicuius ab alio cõtinuus cum innouatione eo, quòd ſemper aliud, & aliud eſt, quod fuit, quemadmodum in exitu riui à fonte: ſic etiã inuenitur fluxus continuus ſine innouatione, ut in emanatione radij à ſole, qui ſemper eſt idem. Hoc autem nõ eſt verum, quòd in exitu radij à ſole priùs, atq; poſteriùs attenduntur, cum illuminatio ſit inſtantaneus motus, & conſequens motum corporis illuminantis. Eſſe autem angeli non reducitur in innouationem alicuius motus ſicut in cauſam, neq; innouatur in ſe: qm̃ nihil fit, quod priùs non fuit, ergo impoſſibile eſt, ꝙ aliquo mõ ſit ibi priùs, & poſteriùs. Idcirco dicendũ, ꝙ tempus eſt menſura habens priùs & poſteriùs, æuum verò eſt menſura non habẽs ea. Oportet namq; rationem menſuræ ex mẽſurato accipere. Cumq; eſſe angeli, quòd æuo mẽſuratur, ſit indiuiſibile, carẽs uariatione, æuum priùs, & poſteriùs non habet, ſed motus, qui tpe menſuratur ſucceſſione quadam perficitur. Ideoq; in tpe priùs

Aeui, & æternitatis differentia.

& poſteriùs reperiuntur. Denique, æuum differt ab æternitate, quemadmodum eſſe angeli ab eſſe Dei in duobus. Primò, qm̃ eſſe diuinũ eſt per ſe ſtans, cũ ſit realiter id, quod eſt, ſeu diuina eſſentia, ſeu ipſemet Deus. In angelo aũt aliud eſt eſſe, & quod eſt. Secundò, Nam eſſe angeli fluit ab alio, eſtq; participatio quædam eſſe diuini, & increati. Ideò ſicut eſſe angeli eſt nõ ipſum eſſe diuinum, ſed participatio eius: ſic menſura eſſe angeli, ſeu æuũ, non eſt ipſa æternitas propriè ſumpta, ſed participatio eius. Hinc auctores parum loquuntur de differẽtia æternitatis, ac æui, imò beatus Dionyſius, utroque vtitur differenter. Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho.

¶ Præterea in prima parte Sũmæ, quæſtione 10. Aeuum, ait, differt ab æternitate, & tempore, mediũ inter ea exiſtens, ſed horum differentiam quidam aſſignant, quia æternitas principio caret, & fine Aeuum uerò principium habet, nõ finem Tempus. autem principium, finemq; habet. Verum iſta differentia eſt per accidens. Nam quamuis æuiterna ſemper ſuffecient, & ſemper eſſent futura, ut aliqui ponunt, vel etiam tandem deficerent, quod Deo eſſet poſſibile: adhuc æuum ab æternitate, & tempore diſtingueretur. Alij ergo diſtinguunt inter hæc tria p

Aeuũ mediũ ẽ inter æternitatẽ & tempus

hoc, quod æternitas non habet priùs, & poſteriùs, tempus autem habet priùs, & poſteriùs cum innouatione. æuum uerò hæc habet ſine innouatione, & veteratione, quod ſupra iam improbatum fuit. Eſt igitur reſpondendum, quòd cum æternitas ſit menſura eſſe permanentis, hinc ſecũdum quod aliquid recedit à permanentia eſſendi, ſecundum hoc recedit ab æternitate. Quædam itaq; ita recedunt à permanentia exiſtendi, quòd eſſe eorum eſt tranſmutationis ſubiectum, vel in tranſmutatione conſiſtit, & hæc tempore menſurantur, ut motus, & eſſe oium corruptibilium rerum. Quædam minus credunt à permanentia eſſendi. Quoniam eſſe eorum, nec in tranſmutatione conſiſtit, nec eſt trãſmutationis ſubiectum: tamen habent tranſmutationem adiunctã in potentia, vel in actu, quemadmodum in corporibus patet cęleſtibus, quorum eſſe ſubſtantiale intranſmutabile eſt cum tranſmutatione ſm locum. Angeli quoque intranſmutabile eſſe habent, cum tranſmutabilitate ſecundum electionem, quantum ad eorum naturam: & cum tranſmutatione intelligentiarum, & affectionum, atque locorum, iuxta modum ipſorum: ideò menſurantur æuo, quod inter æternitatem, & tempus eſt medium. Sicq; tempus habet in ſe priùs, & poſteriùs, æuum uerò non, attamen poſſunt ei coniungi: æternitas, nec habet ea, nec poſſunt coniungi eidem. Hæc in Summa. In Summa etiam contra gentiles libro primo, capitulo 15. hinc aliqua tangit.

Petrus.

¶ Idem Petrus, qui, & apertiùs loquens: In angelis, inquit, eſt eſſe ſubſtantiale, & hoc ſemper manet inuariabile, menſuraturq; æuo Eſt quoq; in eis eſſe accidentale, ſecundum affectiones, & operationes variabile, quod non menſuratur æuo, ſed tempore non propriè dicto, quod eſt menſura motus primi mobilis: ſed largè accepto, quod eſt mẽſura cuiuſcunque mutationis. Vnde in æuo ſecundum ſe, nõ eſt fuiſſe, nec futurum eſſe, ſed per comparationem ad tempus cui coexiſtit. Hæc Petrus.

Richard⁹. Ad primũ

¶ Porrò Richardus circa hęc ſcribit diffuſiùs: Primò dicens declarandum eſt quid ſit tempus: ſecundo, quid inſtans: tertio, quid æuũ: quarto, quod angeli, ſunt in ęuo. Itaque dico, quòd tempus eſt continuatio, ſeu duratio, ſeu mora ipſius motus primi, numerata ab anima, qua continuatione (motu mediante, cuius tempus eſt paſſio. i. proprietas) mẽſurat anima continuationes, ſeu durationes motuũ aliorum. Quòd autem tempus non ſit motus, dicit expreſsè Philoſophus 4. Phyſicorum: quoniã motus dicitur uelox, aut tardus, tempus uerò non longum, aut breue. Aliqui tamen dicunt, quòd tempus non differt à motu primi mobilis ſecundum rem aliquam abſolutam. Sunt namque (vt dicunt) priùs & poſteriùs in motu primi mobilis, inquantum ab anima numerantur. Et allegant pro ſe illud Auguſtini 5. ſuper Geneſim, Tempus eſt creaturæ motus. Cumq; motus ſit aliquid in re, dicunt ſe non impingere in illum articulum condemnatum, ſeu excommunicatum, tempus, & ęuum nihil ſunt in re, ſed ſolum in apprehenſione. Verum prima opinio eſt ſecurior, cum, & motus mobilis primi tempore menſuretur. Quòd autem tempus ſit continuatio, uidetur dicere Auicenna ſecundo ſuo Phyſicorum capitulo vltimo loquens: Non eſt tempus aliquid, cui accidat continuatio propria illi, imò ipſum eſt continuatio illa: atque ad hoc, ut habeat plenã temporis rationem, oportet, ut numeretur à ui apprehenſia, ſicq; imaginabiliter, uel intelligibiliter reducatur quaſi ad modum, quia cum tempus ſit mẽſu-

Quid ſit tẽpus.

Auguſt.

Auicenna

ra, & rõ menſuræ principaliter inueniatur in diſcretis, præſertim in principio diſcretionis, quod ẽ unitas ſm philoſophum decimo Metaphyſicæ, & cõſequenter ad continua deriuetur: oportet nos imaginabiliter, vel intelligibiliter aliquam facere diſcretionem in cõtinuatione motus, quã dicimus tẽpus, cum per ipſam aliquid mẽſuramus. Sic ea dictis patet, quòd eſſe in tpe, eſt tempore menſurari.

Eſſe in tẽpore quid ſit.

Et quia nil tempore menſuratur niſi motus, uel rõne motus, hinc motus per ſe eſt in tpe, & illud cuius eſſe eſt in motu, eſt in tempore rõne motus: & quies, inquantum eſt motus priuatio.

Ad ſecundum.

Quantum ad ſecundũ dico, quod inſtans eſt quid indiuiſibile habens connexionem ad tempus, non pars temporis, ſed initiũ eius, aut terminus, & id quo ſine reali diſcootinuatione temporis, partes tpis ab aĩa numerãtur, ut patet ex quarto, & ſexto Phyſicorum.

Quid ſit inſtans.

¶ Porrò inſtans, quòd eſt terminus præteriti, initiumq; futuri, nõ eſt in tempore actualiter, atq; realiter, quia ſic tempus diſcontinuaretur, ſed eſt ibi potentialiter tantum, aut aliqua vi apprehẽſiua actualiter ſignatum imaginabiliter, ſeu intelligibiliter. Et quia hãc ſignationem efficit aĩa aſpicieodo ad mobile, idcirco ſm quoſdam dicit Philoſophus quarto Phyſicorum, quòd inſtans ſequitur id, quod fertur, & quod eſt idem in eſſentia in toto tempore, quemadmodum mobile manet idem: quamuis ſecundũ alios, & cõmunius verbum illud intelligatur de inſtanti, quod idem eſt in eſſentia, variatum ſecundum diuerſa eſſe, ſecundum quod mobile in toto motu manet idẽ & variatur quantum ad eſſe. Sed de illo inſtanti nõ intendo nunc loqui. Ex prædictis patet, ꝙ inſtãs eſt menſura mobilis ſub rõne, qua mobile. & ſi eſt mobile motu, quo diſponatur ad proficiendum in eſſe, vel ad defectum eſſendi, ſic menſuratur inſtãti, realiter differenti ab inſtanti æui. Si autẽ eſt mobile motu noo tendente ad eſſe ſubſtãtiale, aut de eius corruptionem, ſiue defectum, ſicut ſunt corpora cæleſtia, & angeli: ſic inquantum mobilia ſunt, eſſe eorum ſubſtantiale, menſuratur inſtanti, quo ſola ratione differt ab indiuiſibili æui.

Ad tertiũ

¶ Quantũ ad tertiũ, dico, ꝙ æuum eſt menſura eſſe creati uniformiter ſe habentis, ad rationem relata, qua (ipſo eſſe mediante cuius eſt paſſio) poteſt intellectus menſurare oẽm exiſtentiam creatã vniformiter ſe habentẽ.

Quid ſit æuum.

Quòd aũt æuũ non ſit ipſum eſſẽ æuiterni, ſed eius paſſio: declaratur ſic, æuum non conuenit ipſi eſſe vniformiter ſe habenti, niſi inquantum eſt limitatũ ſuperiùs, atq; inferiùs. Eſtq; limitatum ſuperiùs p hoc, quòd eſt ab alio: inferiùs quoq;, per hoc, quod recipitur ab alio. ergo æuũ non conuenit ei niſi mediante habitudine eius ad aliud à ſe diuerſum: & tale oportet eſſe diuerſum à ſe, qm̃ inter ea, quæ ſunt realiter idem, non cadit realis relatio media. ¶ Præterea in eodem inſtanti, in quo creatum eſt æuiternum, habuit totum ſuũ eſſe ſubſtaotiale. oon antẽ durationem, ſed durationis initiũ. Vnde ſi poſſibile fuiſſet ipſum eodem inſtant deſtrui, & deſtructum fuiſſet, verum eſſet ipſum fuiſſe, ſeu eſſe habuiſſe, nõ tñ duraſſe. Cum ergo æuũ ſit duratio æuiterni, non eſt ipſum æuum eſſe æuiterni. Veruntñ quidam dicunt, quòd æuum non differt ſm aliquid abſolutũ ab eſſe æuiterni in quo eſt. Nã ſi duratio eſſe æuiterni eſſet aliquid aliud ſuperadditũ illi eſſe, pari rõne cum duratio eius duraret, duraret per aliam durationem ſuperadditã ſibi, & ſic eſſet procedere in infinitum. Aeuũ aũt idem eſt, quod duratio eſſe æuiterni. Videtur igitur iſtis, ꝙ æuum oil aliud ſit, q̃ eſſe æuiterni ſimpliciſſimi vniformiter conſeruatum inquantum intellectus põt per ipſum mẽſorare omnem creatam exiſtentiam vniformiter ſe habẽrem. Cum eſſe ſimpliciſſimi æuiterni ſit aliquid io re, atque ſecundum rem abſolutam differens ab alia exiſtentia uniformiter ſe habente, dicunt ſe non offendere in excommunicatum illum articulum, Aeuũ, & tempus nihil ſunt in re. Sed cõtra hoc eſt, qm̃ pari rõne poſſet dici, & tempus nõ differt à motu mobilis primi, quod 4. Phyſicorũ Philoſophus probat. ¶ Rurſus, ipſum eſſe ſimpliciſſimi æuiterni menſuratur æuo, nec tñ menſuratur ſeipſo. Hinc opinio prima ſecurior eſt.

Ad quar. Quod angeli ſunt in æuo.

¶ Quartò, ex inductis cõcludiẽ propoſitum, vtpotè, ꝙ eſſe ſubſtantiale actualeq; angelorũ, eſt in æuo, nõ in tpe, nec in inſtanti realiter diſtincto ab æuo: qm̃ eſſe illud nõ eſt motus, nec de neceſſitate exiſtens in motu, nec quies. ergo nõ eſt in tpe Veruntñ viciſſitudo cogitationũ, & affectionũ ſuarum alia menſuratur menſura. Hæc Richardus.

Albertus. Aeui diffinitio.

¶ At verò Albertus li. 4. de coæquæuis, æuũ diffinit, dicendo: Aeuum eſt menſura durationis rerum habentium principium, & nõ finem tota ſimul. Ad eſſe etenim temporis, exigitur motus ſm locũ, iuxta philoſophos, vel ad minus variatio ſm ſanctos. Vnde cum multipliciter ſint aliqua variabilia (quædam enĩ habent in ſeipſis cauſam varietatis, & hæc ſunt, quæ habent contrarium in ſe, vt mixta: vel extra ſe, vt elementa. Et q̃dam, quæ non propria, ſed diuina uirtute reſiſtunt varietati, vt angeli, & incorruptibilia corpora, vt ait Boethius) illa ſunt in tpe, quæ ſunt primo mõ variabilia, oon illa, quæ ſecundo mõ. Et ſi obijciatur, ꝙ iſta ſunt media ioter æternum, & tẽporalia, ergo eſſe eorũ non eſt totum ſimul: dicendũ, ꝙ non ſequiẽ, qm̃ etſi ſit totũ eorum eſſe ſimul, non eſt tñ eiuſdem rõnis cũ toto ſimul eſſe æternitatis, qm̃ non eſt à ſeipſo, ſed à virtute diuina uerè, & perfectè æterna.

Ad obiectũ rñſio.

Si rurſus obijciatur, ꝙ omoe creatum ex ſe tendit in non eſſe, ergo eſt uariabile, non uniforme, neq; in æuo: rñdendum, ꝙ ex ſe in nihil tẽdere, multipliciter dr̃. Quædam namq; tendunt in ooo eſſe per principium pugnæ intra ſe, vt mixta: aut extra ſe, ut elementa: quædam ea hoc, ꝙ habent diuiſibilitatẽ continui: cuius diuiſionis cauſa non eſt in ipſis, ſed poſſet eſſe, ſi in ipſa ageret uirtus ſuperior, ſcilicet Deus, vt ſunt incorruptibilia corpora. Quędam ob hoc, ꝙ cõſeruatio eorum non eſt ex ipſis, ſed ex ſuperiori, vt angeli, & orbes cęleſtes, qui ſunt in æuo Aliqui tamen dicunt, ꝙ ſolum ſpũales ſubſtantiæ in æuo conſiſtant, faciuntq; differentiam inter nunc tpis, & æuũ: quia nunc dicit id, quod eſt de tempore accipere ſm ſubſtantiã ſuam, & dicunt hoc eſſe menſuram ipſius eſſe corporum incorruptibiliũ. Inſtans verò dicit ipſum indiuiſibile, quod eſt cauſa priori, & poſteriori. Atq; in hoc dicunt eſſe ipſum eſſe corporũ mutabilium. Sed hoc oobis noo videtur. Quocunq; enim mõ accipiatur, aut eſt ſtans in ſua duratione, aut non. Si ẽ ſtãs, manet in rõne æui. Si nõ, ſic cadit in eſſentiam temporis. Eſſe itaq; cæleſtium corporum eſt in æuo & motus eorum io tempore. Hæc Albertus.

Idẽ Alib.

¶ In commenso quoque ſuo ſuper librum de Cauſis, de his multa ſcribit conſonantia iſtis, aliqua, quoque obſcura, & quæ prima facie non uidentur rectè ſooare, vt quòd idem ſit Quando, & Nunc æternitatis, ac temporis, differens ſecundum eſſe. Hæc enim, vel ſimpliciter in aĩa ſunt, vel maximam ſui rõnem habent in aĩa. ¶ Quo circa diceudũ ꝙ ſecundum Ariſtotelem tempus eſt vtrunq; ens. ĩ imperfectũ, oon habens completã ſui rationem formalem eatra animum conſiderantem: non tamen

eſt ſolū, neq; totaliter in aīa, ſed, & partim in re. Denique iuxta Boethium, æternitas non eſt tm̄ protēſio animi circa rem æternalem: imò realiter eſt ipſemet Deus ætern⁹, vtpotè interminabilis uitæ tota ſimul perfecta poſſesſio. Nūc quoq;, & Qn̄ æternitatis, ſola rōne ab æternitate diſtincta ſunt: idcirco à Qn̄, & Nunc tēporis realiter diſtinguuntur. Multa alia ſcribit ibidē, de quibus ptranſeo. Ipſe quoq; Albertus alibi fatſus eſt, ꝙ tēpus ſit partim i re, partim in aīa, ſicut, & numerus, qa materialiter, & fundamentaliter eſt in re, formaliter uerò, & cōpletiuè in anima.

Vdalricus ¶ Vdalricus demū in Sūma ſua lib. 4. fateē, ꝙ tempus ſit aliquid extra aīam, & realis mēſura motus, realiter à motu diſtincta. Inſuper eodē libro, ſcribit de æuo, q̄ à prædictis partim diſſonare uidenē: Menſura, inquiens, eſſe cęli, & motoris eius, & angelorū eſt æternitas participata: quā moderni uocant æuū potius ſecundū uocabuli apparitionem, q̄ proprietatem. Nam, & auctores cōiter utuntur æuo ꝓ æterno, vt Plato in primo Timæi, & Boethius in de cōſolatione, aliiq; philoſophi ſanctus quoq; Dionyſius. Et ſic ſumitur in Eccleſiaſtico: Sic exigui anni in die
Eccl. 18 æui. i. ad cōparationē æternitatis ſecundū Gloſſam. Vnde grāmatici dicunt, quòd æternum dicitur per ſyncopā ab æuiterno. Nihilominus prædicta appropriatio auctoritatem ex ſcriptura ſortitur, cum in Eccleſiaſtico dicatur: Oīs ſapientia à dn̄o Deo eſt, & cū illo fuit ſemper, & eſt ante æuū, id eſt, ab æterno antequam fuit æuū. Sic rurſus in Eccleſiaſtico:
Eccl. 1. Nomen bonū permanebit in æuum. Sic ergo ſumēdo æuum, ipſum eſt menſura eſſe neceſſarij, non neceſſitate abſoluta, ſed dependente ad ſuā cauſam, ſiue hoc ſit eſſe primum, ſiue eſſe ſecundum, quod conſiſtit in naturalibus operationibus creaturæ intellectualis, quæ ſunt intelligere, & uelle. Quapropter in talibus æuum menſurat ipſorum uiuere, & intelligere, ac uelle. Conſtituitur aūt hæc menſura etiam à Nunc ſtante in infinitum à parte poſt, non tm̄ ſicut æternitas. Inquantum. n. hoc Nunc, adiacet enti neceſſariò, inquantū eſt ens neceſſarium, id eſt, inquantum eius actus eſt eſſe non exiens de potentia in actum, videlicet intrāſmutabile: ſic ipſum eſt oīno ſtans, & ſtatu ſuo principiat æuum, vt menſuram immutabilem ſecundum ſucceſſionē, vel uiciſſitudinem neceſſarij eſſe. Inquantū uerò adiacet eidem enti, prout eſt ſecundū eſſe ſuum ſecundum: ſic idem nunc uariatur ſecūdum eſſe prioris, & poſterioris, quemadmodū, & primum ens illud creatum uariatur, per ſuorum operū uices. Sicq; æuum
Æuum habet prius, ac poſterius. principiatum ab ipſo, menſurans hoc eſſe ſecundū eſt menſura habens priùs, & poſteriùs. Quæ cū non habeat continuans aliquid, eo quod nec opera ſint inter ſe continua: idcirco uocantur vices, ſeu viciſſitudines, ex quibus non conſtat aliquid ſucceſſiuū continuum, & ſic deficit à permanentia veræ æternitatis: atq; ob tactā ſimilitudinē æui, & temporis,
Augu. ſup Gene. capit. 8. Auguſtinus ipſum æuū nominat tēpus, dicēdo: Spiritus creator mouet ſeipſum ſine loco, & tēpe: creatum verò ſpiritum, per tēpus ſine loco: corpus, per tempus, & locū. Nam addit ibidem, videlicet octauo capitulo ſuper Geneſim, quod per tempus moueri, eſt per affectiones cōmutari. & ex hoc conſtat quod nō ſumit proprè tempus, cū primo libro de immortalitate animæ dicat: Omne quod tempore mouetur, corpus eſt. Nec tamen angeli mutationi ſubduntur in contemplatione creatoris. de cuius bonitatibus quanto plus ſortiūtur, tanto plus vnū ſunt, ac magis ſimplificantur. Propter, quòd duodecimo libro Confesſionum loquit Auguſtinus Deo
Idem.
de natura angelica: Præ dulcedine feliciſſimæ contemplationis tuæ, variabilitatem ſuā cohibet ſine lapſu ex quo facta eſt, inhærēdoq; tibi, excedit oēm volubilē uiciſſitudinem tēporum. Hæc Vdalricus.

¶ Cuius poſitio in hoc à prænductis diſſentire Dionyſ. videē, quod ponit æuū habere priùs, atq; poſteriùs & per ipſum etiā menſurari intellectiones, volitiones, & actiones angelorum uiciſſitudinatas, & nouas, ac inuicem ſuccedentes: quæ ſecundum præfatos doctores, non æuo, ſed tēpore cōiter ſumpto, & diſcreto menſurantur. Aſſerit tamē Vdalricus, æuū ſecundum ſe, & in ſua eſſentia, eſſe ſimplex, & indiuiſibile, nihilominus priùs, poſteriuſq; habere, inquantum ſuum eſſe non eſt totum ſimul. Alia plura de hac re ſcribit Vdalricus, quæ uel præhabita ſententialiter ſunt, aut infra tangentur.

¶ Inſuper Bonauentura: Dum quæritur, inqr, An Bonauen. natura angelica propriam habeat menſuram diſtinctam à tempore, diſtinguendum eſt: quia aut loqueris de menſura ſpiritualium ſecundum eſſe eorum, quod non mutatur, aut ſecūdum affectiones. Si primo modo, ſic menſuratur angelus æuo: ſi ſecundo modo, non. Si autem conſueuit ab antiquis doctoribus reſponderi: aut loqueris de diuerſitate in genere menſuræ, aut in genere entis. Si in genere menſuræ, ſic oportet ponere differentiam mēſurarum ſpiritualium, & corruptibilium. Si in genere entis, ſic triplex fuit opinio. Vna, ꝙ ſicut locus, & ſuperficies unum ſunt, & idem per eſſentiam, differentes per comparationem: ſic idem ſit Nunc æui, ac tēporis, ſola comparatione differens. Nunc, enim reſpicit ſubſtantiam rei: ſubſtantia uerò primi mobilis, quantum ad eſſe, eſt omnino immobilis: ſed comparata ad ſitum, eſt mobilis. Et primo mō menſuratur Nunc æui, ſecundo modo Nunc temporis, ita quòd idem eſt Nunc, diuerſimodè comparatum: quēadmodum idem ultimum comparatū ad corpus ambiens, eſt ſuperficies: comparatum uerò ad corpus ambitum, eſt locus. Sed iſtud ſtare non ualet, quoniam circa vltimum corporis hæ duæ comparationes ſunt incompoſſibiles. Nunc uerò temporis, & Nunc æui, habent proprietates incompoſſibiles. Nempe, ut aſſerit Auguſtinus in libro 83. quæſtionum. Nunc æui eſt ſtabile, Nunc temporis fluxibile.

Opinio triplex, qualiter ſpūalia habeāt mēſuram diſtinctam à corporalibus.

1

Auguſt.

Impoſſibile autem eſt, vnum, & idem ſecundū idē moueri, ac ſtare. Hinc ſecunda tenet opinio, quod ipſum Nunc ſequitur eſſentiam materiæ primæ. Si- 2
cut ergo materia in omnibus eſt eadem per eſſentiam, differens ſecundum eſſe, ita nunc æui, ac temporis idem eſt per eſſentiam, non ſicut indiuiduum, ſed inſtar materiæ, idem per eſſentiam, differens per eſſe. Et iſti dixerunt, quòd cuiuſlibet rei quidditas menſura eadem per eſſentiam menſuretur. Verum, nec illud eſt multum intelligibile. Cum enim æuum eſſe ſtabile, & quietum reſpiciat, quod materia habet à forma perfecta, & iſta menſura non reſpiciat niſi eſſe actuale, & modum eſſendi completum, uidetur quod æuum non poſſit accipi ex parte materiæ, quicquid ſit de tempore. Cum ergo modus durandi eſſentialiter, atq; formaliter differat, hinc inde ſequitur, quod propria etiam menſura.
Tertia ergo opinio eſt, quòd ſpūalia habent menſu- 3
ram diuerſam à tēpore, non ſolum in gn̄e menſuræ, ſed etiā in gn̄e entis: nec ſolum in cōparatione, ſed etiam ſecundum ſubſtantiam, & formā. Quicquid aūt ſit de diuerſitate in gn̄e entis, diuerſitatem ſecūdum menſuræ nemo poteſt negare, & hoc ſufficit quæſtioni præſenti, qua quæritur, utrum ſpiritualia habeant menſuram diuerſam à corporalibus.

Ad

Ad quod dicendum, ꝙ imò, & illa ſm ſanctos, atq; philoſoph. ẽ æternitas participata, ſeu æuũ. Cumq; æternitas propriè ſumatur pro increato, & ęuum frequẽter accipiaẽ pro tpe, poteſt menſura hæc proprio nomine ęternitas nuncupari, quæ reſpicit ipſũ eſſe ſpũalis creaturæ immutabile, atq; perpetuũ. Si verò quæraẽ de menſura angelicarũ affectionũ, an ſit diuerſa à tpe infra diſcutietur. Nuncq; conſtat, quòd æuiternitas uariationem affectionũ illarũ nõ menſurat, prout ad Oroſium loquitur Auguſtinus. Aeuum quippe, ſolius incõmutabilis eſſe mẽſura eſt.

Auguſt. ad Oroſium.

¶ Præterea aduertendũ, ꝙ hominis beati, ſeu glorificati, & angeli, eadem eſt menſura, uidelicet æuũ: quoniam ſimilẽ habẽt modum durandi, non tñ homo uiator habet modũ eſſendi huiuſmodi. Menſura verò non tm̃ concernit eſſe, ſed modũ quoq; eẽndi. ¶ Quòd ſi quęratur, in quo gñe ſit menſura angelicę durationis: dicunt nonnulli, ꝙ non ſit quãtitas, niſi quantitas uirtutis, ideoq; non ſit propriè in genere quantitatis. Sed uerè mẽſura eſt, quomodo nõ eſt quantitas uera? Hinc alij dicunt, quòd eſt in gñe quantitatis ſicut principium. Si tamẽ quæraẽ, cuius ſit principium, cum dicat menſurã diuerſam à tempore, difficile erit aſſignare. Ideò ſanius dici poteſt, ꝙ ſicut tempus ponitur in ſubſtantijs ſpiritualibus quantum ad affectiones, ſecundum Auguſtinum, quamuis conſideratio philoſophi ad illud non conſcenderit: ſic & menſura ponitur differens ſpecie à quantitatibus alijs, quamuis de illa loquatur Philoſophus, quoniam inferiorum rerum naturas determinare intendit, nec ex hoc ponitur in ipſo inſufficientia. & ſi poneretur: non tamen ob hoc eſſet à veritatis tramite diſcẽdendum. Hæc Bonauentura.

Spũalia mẽſuram habent diuerſam a corporalibus.

¶ Præterea ſuper his ſcribit quædam in ſuis quodlibetis Hẽricus. Nono equidem quodlibeto quæſt. ſeptima quærit, An æuum ſit ſubſtantia, vel accidẽs. Reſpondet, Cũ æuum ſit menſura, oportet modos menſurarum uidere, & per hoc ex comparatione æui ad alias menſuras, patebit pro parte cuius menſura ſit. Itaq; in qualibet re actualiter exiſtẽte, duo conſiderantur: uidelicet eius eſſentia, & exiſtentia, & ſecundum vtrunq; correſ̃det ei menſura. Ex parte namq; eſſentiæ Dei, menſura eius eſt immenſitas, quæ ſola ratione differt à diuina eſſentia. Porrò in eſſentia creaturæ eſt duplex ratio menſuræ: vna, ſecundum, quod eſt eſſentia ſimpliciter: alio modo, ſecundum quod eſt extenſa, ſeu multiplicata ꝑ partes. Primo modo quælibet creatura duplicem hẽt menſuram: unam intra, quæ eſt limitatio in gradu eſſentiæ, ſeu naturæ: aliam extra id, quod eſt primũ verisſimum, atq; digniſſimum ens in genere ſuo. Vniuerſaliter quoq; quo ad res oĩum generum, id quod primum ens ſimpliciter, quod eſt diuina ſubſtantia, eſt per ſe vniuerſorum menſura, ſm quod eſt ex ſe quid abſolutum, & non inquantum habet reſpectum ad creaturam, niſi quia creatum habet reſpectum ad ipſam, quatenus ex hoc, quod creatura habet reſpectum ad Deum, rationes perfectionales conſiderentur in ipſo: quemadmodũ aliqui dicunt, quod rationes attributales non ponantur in Deo, niſi quia per intellectum creaturæ ſecundum correſpondentiam horũ, quæ Deo attribuũtur, referuntur ad Deum: vt quantum ad hoc, cõtrario modo conſiderentur rationes ideales, & rationes perfectionales. Ideales etenim conſideranẽ in Deo ex hoc, quod creaturæ habent ad Deum referri, non econtrario. Deniq; in prætactis modis menſurarũ, nulla cadit accidentalitas, nullòq; horũ modorum æuũ menſura eſt. Conſiderando aũt mẽſuram eſſentiæ, vt eſt extenſa, ſic eius menſura, quantitas eſt cõtinua: ſub cuius partibus partes ſubſtantiæ materialis extenſæ ſunt, & contentæ, atq; per quantitatem iſtam accidentalem intrinſecam, conuenit ſubſtantiæ corporali quantitas dimenſionalis extrinſecam quę dicitur locus, & ſimpliciter accidens eſt. Prout autem multiplicata eſt, accidit ſubſtantijs materialibus numerus. Nec adhuc de natura, & ratione talium menſurarum eſt æuum. ideò nihil eſt in re pertinẽs ad eius eſſentiam ratione ipſius eſſentiæ, imò ſolum eſt de ratione menſurarum ratione ſui eſſe, cuius menſura eſt duratio in eſſe, & diuerſificatur ſecundũ diuerſum modum durandi in eſſe. Eſtq; in triplici genere. Eſt enim duratio abſq; omni variabilitate, quæ eſt Dei, & uocatur ęternitas. Quędã uerò eſt uariabilis ſecundũ cõtrarias diſpoſitiones & dicitur tempus, quæ eſt per ſe menſura motus, & nõ alterius, niſi inquantum mutabile eſt ſecundũ contrarias diſpoſitiones in eſſe. Tertia duratio eſt, quæ eſt uariabilis ſecundũ cõtradictorias diſpoſitiones duntaxat. & eſt duplex. Quędam tranſiens, quæ nõ non eſt menſura, niſi eius, quod eſt mediũ inter terminos uariationis, cuiuſmodi eſt inſtans, quod eſt per ſe mẽſura ſubitæ mutationis, atq; ipſius rei mutabilis, inquantum eſt ſubiectum talis mutationis. Quædam uerò manens, quæ eſt mẽſura eſſe rei manentis in eſſe poſt non eſſe, inquantum manens, tamen poſſibilis cadere in nõ eſſe, ſi ſibi ipſi relinquatur, quod eſt ſimpliciter mẽſura, fixa, & ſtans abſq; innouatione, & ſucceſſione, ſicut, & eſſe cuius menſura eſt. Si autem obijciatur, quia ſecundum Philoſophum 10. metaphyſicæ menſura eſt vnigenea ſuo menſurato, ergo ſicut angelus eſt ſubſtantia, ita, & æuum eius menſura: dicendum, quod auctoritas illa eſt intelligenda de menſura extrinſeca conuenienti rei rõne eſſentiæ ſuæ ſimpliciter, prout in omni gñe primum eſt menſura ſequentium. Quòd eñ eſt ſicut mẽſura ſubſtãtiæ, ſubſtantia eſt. Hæc Hẽricus.

Henricus.

An æuum ſit ſubſtantia, vel accidens.

Duplex rõ mẽſuræ in eſſentia creaturæ.

Obiectio.

¶ Porrò hæc rationabiliter poſita, Scotus more ſolito impugnat, & expugnare conatur, ſic arguendo: Videtur Henricus contradicere ſibijpſi, quia expreſsè dicit, quod angeli eſſe habet terminari. Ergo poteſt in quolibet inſtanti quantum eſt ex ſe, deficere. Ergo ſi illud æuiternum habeat formaliter eſſe cum illo Nunc, hoc non poteſt eſſe ſecundum illud eſſe: quoniam illud eſſe habuit terminari cum illo Nunc: ergo oportet, vt vel alio eſſe ſit cum ſecundo nunc, vel eodem iterum poſito.

Scotus.

¶ Verũ iſta obiectio impertinens, & puerilis cenſetur, nec ſecundum mentem doctoris ſolẽnis procedit. Ipſe eñ, vt ex præinductis eius eloquijs elucescit, affirmat eſſe angeli terminari non duratione, aut deſitione, ſed intrinſeco gradu ſuæ perfectionis ſpecificæ, ſicut, & eius eſſentia, & oĩs entis creati natura limitatur, ac terminatur, cum oĩa in numero, & põdere, & menſura ſint conſtituta. Idẽ igitur permanet eſſe ſubſtãtiale angeli, nec deſinit, neq; repetitur. Nihilominus omni inſtanti, & momẽto poteſt deficere, ſicut, & qualibet entitas creata dependens, ſi manutenẽtia ſupergloriosi creatoris ceſſet, & abſtrahatur ab ea: quæ duo ſtãt ſimul, vt patuit.

Dionyſ.

Sapien. 11.

¶ Amplius de æuo ſcribit hic Scotus, quęſt. qua quęrit, Verũ in angelo actualiter ſit ponere aliquid menſurans exiſtentiã eius, ſeu durationem exiſtentiæ eius: realiter aliud ab exiſtentia eius: Mẽſurare, eſt quantitatẽ ignoratã certificare per quãdam magis notam. Quæ certificatio aliquãdo fieri põt per quantitatẽ exiſtentẽ in re, vel in imaginatione, quẽadmodũ artifex expertus per quantitatem quã in

Scotus de æuo.

Menſurare quid ſit.

ſua habet imaginatione, menſurat quantitatē quācunq; ſibi occurrentē. Quandoq; fieri poteſt per quātitatem aliquam in re, & hoc tripliciter. Primò per excedentem, ſicq; certificat intellectus de quantitate minore per acceſſum eius ad maiorem, aut per receſſum ab ea: & ſic ponitur menſura in quidditatibus rerum. Hæcq; menſura eſt perfectior menſurato, quæ & menſurato notior naturaliter eſſe debet, ſicut albedo ponitur menſura in genere illo, & poſt prima menſura in genere primo. Secundò, per quantitatē exceſſam, quoniā quantitas nota minor eſt, & pars quantitatis maioris ignotæ, & tunc quātitas minor per ſui replicationē menſurat illud totū, quod dicitur maius. Sicq; minor motus poteſt eſſe menſura maioris ex rei natura. Tertiò menſuratur quantitas ignota per aliam quātitatem notam, diſtinctam, ſibi æqualem: quod fit per applicationē, ſuperpoſitionemve ſui. Itaq; dico, quod in actuali exiſtentia angeli, non oportet quærere menſuram aliquā intrinſecam, aliā à natura ipſius rei quoniam nihil aliud ibi eſt a natura rei menſuratæ. Menſura autem à natura rei aliud eſt à menſurato. & conſtat quòd ſi poneretur in angelo aliqua menſura, non poneretur ibi niſi hoc tertio modo. Neq; enim eſſet excedens neque exceſſa, ſed æqualis. neq; exiſtentia iſta videtur poſſe eſſe menſura ſui ipſius, ſicut in alijs quātitas, vt diſtinctè cognita, poteſt concipi per partes in ſe confusè, & eſſe menſura ſuiipſius. non ita eſt hic, cū iſta exiſtētia ſit indiuiſibilis: idcirco nequnt partes eius confusè concipi in ſe, quia nō habet partes ſimpliciter. Ergo non eſt neceſſe in angelo exiſtēte ponere aliud ab actuali exiſtentia eius, quod ſit menſura actualis exiſtentiæ ſuæ: & cū non ſit ponenda pluralitas ſine neceſſitate, nec hic eſt neceſſitas ponere eā, non uidet̄ hic eſſe ponenda. Non ſolū autem non eſt neceſſe ponere abſolutum aliquid pro menſura, ſed nec aliquam relationem: quia non eſt neceſſe aliquā relationem hic ponere, quàm iſtam, quæ eſt ad cauſam efficientē. & iſta relatio non eſt aliud à fundamento, vt probatum eſt ante. Hæc Scotus.

Scoti opinio reprobatur.

¶ Innoteſcit, itaq; quod Scotus dicit æuum non eſſe menſuram diſtinctam ab exiſtentia angeli: ad cuius reprobationē reor ſufficere, quod tot præclari doctores iam allegati concorditer tenent, atque idoneè probant oppoſitum. Videtur quoq; impingere iuxta præinductam recitationem Richardi, in eū communicatum articulum, quòd tēpus, & æuū nō dicant aliquid extra animam, niſi excuſetur per hoc, quod dicit æuū eſſe ipſam exiſtētiam æuiterni.

Gulielmꝰ

¶ Inſuper de æternitate, æuo, & tempore, ſcribit diffusè Gulielmus Parrhiſienſis primo de uniuerſo, de quibus breuiter tāgam: Opinati, inquit, ſunt quidam æternitatem non aliud eſſe in eſſentia, quàm tempus. Vnde, & diffinierunt tempus eſſe partē æternitatis. Et iſti fuerunt Italici, ſecundum quos nō differt tempus ab æternitate, niſi ſicut totum tempus à parte ſua, & ſicut maius tempus à minori. Et ſicut ante æternitatem nihil fuit, eſſe ve potuit, ita nec ante totum tempus. Sed hoc ſtare non ualet. Aeternitas, namque impartibilis eſt ſecundum priùs, & poſteriùs, cum eſſe æternitatis ſit permanens, imò ipſa æternitas interminabilis permanentia eſt. Permanētia autem, & fluxibilitas, contraria ſunt. Ergo nil fluxus, nihilq; fluens eſt in æternitate. Idcirco nec priùs, neq; poſteriùs ſunt in ea. Quid enim eſt tempus, niſi fluens eſſe, & nullatenus permanens? non ergo ſunt vnum, nec unum pars eſt alterius. Præterea mirum videtur, quod inter fortiſſimum eſſe æternitatis, & debiliſſimum eſſe temporis, medium non eſt, vt apparet. Illud namque aut eſſet fluens totaliter ſicut tempus, aut totaliter permanens, vt æternitas, & neutro horum modorum eſſet medium: aut partim fluens partimq; permanens, & hoc non eſſet unum, ſed quid ex æternitate, & tempore aggregatum.

¶ Quòd ſi quis dixerit, quia horizon æternitatis, ac temporis, quem ponunt philoſophi, eſt medium, quia vtrique communicat, nec aliud eſt, quàm perpetuitas, quæ per inceptionem uidetur cōicare cū tempore, & per indiuiſibilitatem cū æternitate. Propter quæ duo dixit Philoſophus ipſum eſſe horizontem æternitatis, ac temporis, & poſt æternitatem, ac ſupra tempus. *Philoſop.*

¶ Hanc materiam proſequitur Gulielmus diffusè, & qualiter æternum, & æuum, ac tempus, ſeculum quoque, & perpetuitas, uarijs modis accipiantur, oſtendit. Aeuum quoque, ſeu perpetuum attribuit angelis, ipſasq; menſuras à menſuratis eſſe diſtinctas, ſatis inſinuare uidetur. De æuo tamen non loquitur abſolutè.

Thomas.

An æuum vnum ſit omnium æuiternorum

¶ Nunc elucidandū, an unum ſit æuum omnium æuiternorū. Et circa hoc loquitur Thomas: Ponēdo vnitatem æui, oportet eā inueſtigare ad ſimilitudinem tēporis, cuius cauſa tripliciter aſſignat. Quidā etenim dicunt, quod cū tēpus ſit numerus motus: hinc ſicut eodem denario numerantur decē canes, & decem equi, ita idē eſt tēpus, quo numerantur oēs motus. Sed hoc improbat Commentator quarto phyſicorum, quoniam unitas numeri diuerſorum numeratorum, non eſt niſi unitas numeri mathematicè ſumpti. Tēpus aūt non eſt quid mathematicum, ſed naturale. Præterea oia mathematica multiplicantur ſecundum eſſe, quod habent in rebus, ſicut non eſt realiter eadem linea in cupro, & ligno: ideò ſequeretur, quod tempus ſecundum eſſe, ſeu realiter numeraretur ad numerum motuū, eſſentq; ſimpliciter tēpora plura, vnū tantum in imaginatione, ſeu abſtractione. Alij dixerunt, quod cum tempus ſit menſura uariationis: & omnis uariatio eſt ex potentialitate materiæ: ideò tempus eſt unū ab vnitate materiæ. Sed hoc non eſt uerum. Tempus namq; nō menſurat uariationē in potentia, ſed uariationē in actu. Actus autem uariationis in materia non eſt unus tantū, ſed plures. Prima tamen potētia ad uariationem eſt una. Veruntamen hoc non eſt per ſe notum, imò potius forſan eſt falſum, quod omniū mobilium ſit una materia. *Auerrois.*

¶ Inſuper tēpus cū ſit numerus, de neceſſitate reſpicit aliquam multitudinē numeratā. In prima uero materia ſecundum eſſentiam nō eſt aliqua multitudo, ſed ſolum ſecundum eſſe, id eſt, ſecundum actualem, & realem exiſtentiam eius, ſeu per reſpectum ad durationem, & operationem: atq; ſecundum hoc eſſe non eſt unà in pluribus. Vnde nec tempus correſpondet materiæ ſecundū eius eſſentiam, ſed ſolum ſecundum eſſe ipſius ſecūdum quod uariatur per motum. Idcirco ex vnitate materiæ nullo modo poteſt eſſe tempus vnum. Idcirco dicendum cum Comentatore quarto Phyſicorum, quod tempus eſt vnum ab vnitate motus primi mobilis. Tempus quippe cōparatur ad illum motū, non tantū, vt menſura ad menſuratum, ſicut ad aliquos motus: ſed etiam ſicut accidēs ad ſubiectum, quod ponit in diffinitione ipſius, à quo vnitatem, multitudinemq; ſortit̄. Nam primo menſurat motum diurnū, & per illū cæteros oēs. Quemadmodum enim decimo metaphyſicæ dicitur, Vnūquodque mēſuratur per primū, & minimum ſui generis. Conformiter dicendum de æuo, quod ſit vnum ab vnitate ſimpliciſſimi eſſe æuiternorū, quorum vnū oportet eſſe ſimplicius alio, vt infra probabitur. Si autem

Tēpus eſt vnum ab vnitate motus primi mobilis.

autem obijciatur, quòd menſura multiplicatur iuxta multitudinem menſuratorum: ruſus, primus, & ſummus angelus creditur cecidiſſe, & factus diabolus peſsimus: ergo iuxta nunc dicta, eſſe omnium angelorum ſanctorum menſuratur ad æuum diaboli, tam maligni.

¶ Reſpondendum ad primum, quòd mẽſura eſt duplex. Vna intrinſeca, quæ eſt in menſurato quẽadmodum accidens in ſubiecto. Et hæc multiplicatur iuxta multitudinem menſurati, ſicut plures ſunt lineæ, quæ menſurant longitudinem plurium æqualium corporum. Alia eſt menſura extrinſeca, quam non oportet multiplicari ſecundum multiplicationem menſuratorum, ſed eſt in uno ſicut in ſubiecto ad quod multa menſuratur, vt multi panni longitudine vlnæ vnius. Sicq; multi motus menſurantur ad numerum unius primi motus, qui numerus eſt motus: multa quoque permanentia ad unitatem vnius permanentis, quæ eſt æuum. ¶ Ad aliud, quòd cum æuum ſit participatio æternitatis, quanto plus aliquid eſt in participatione ęternitatis, tanto per prius menſuratur æuo. Cumq; angelus beatus magis ſit in participatione æternitatis, quàm ille, qui corruit, non ſequitur, quòd angelus beatus menſuretur ad æuum diaboli, ſed econtra. Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho.

¶ At vero in prima parte Summæ, quæſtione decima addit: Quidam aſsignat cauſam vnitatis temporis ex unitate æternitatis, quæ eſt principiũ omnis durationis Sicq; omnes durationes ſunt unum ſi attendatur earum principium, ſeu per reſpectum ad illud. Plures verò ſunt, ſi conſideretur eorum diuerſitas, quę durationem recipiunt. Verum illud non ſufficit, quoniam ea, quæ ſunt unum principio aut ſubiecto, præſertim remoto, nõ ſunt unum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Præterea de ſubſtantijs ſpiritualibus duplex fuit opinio: Vna, ꝙ omnes
1 proceſſerunt à Deo in quadam æqualitate, vniusq;
Origenes. ſpeciei ſpecialisſimæ, vt Origenes, vel ſaltem multę
2 earum ſecundum quoſdam. Alij, ꝙ profluxerunt à
Diony. Deo quodam gradu, & ordine: quod ſanctus Dionyſius ſenſiſſe uidetur, qui dicit decimo capitulo cæleſtis hierarchiæ, ꝙ inter ſpirituales ſubſtantias ſunt primæ, mediæ, & ultimæ, etiam in uno choro, ſeu ordine angelorum. Itaque ſecundum primam opinionem dicere oportet, ꝙ plura ſunt æua ſicut æuiterna prima æqualia. Sed ſecundum aliam eſt dicendum, ꝙ ſit unum æuum, ſicut oſtenſum eſt. Interdum, quoque accipitur æuum pro ſeculo, quòd eſt alicuius rei periodus. & ita dicuntur multa æua.
3 Eſd. 4. Sincq; in apochryphis Eſdræ habetur: Maieſtas, & poteſtas æuorum eſt apud te domine. Hæc idem in Summa.

Petrus. ¶ Amplius, Petrus poſitionem hanc Thomæ hic recipitur: qua recitata, mox addit: Vnum eſt æuum, cuius ſubiectum quidam dicunt eſſe angelum primum, Deo in habitudine magis propinquum. Sed cum ille nullam vniuerſalem habeat rationem reſpectu aliorum, alijs conuenientiùs eſſe uidetur, ꝙ ſicut primum ſubiectum temporis eſt primum mobile, quod eſt omnium regula motuum, ſic primum ſubiectum æui ſit primum immobile, id eſt, cęlum empyreum, quod eſt continentia omnium creaturarum, id eſt, omnium uiſibilium, & inuiſibilium.

¶ Quærit quoque Petrus hic, An ſit alia menſura creata præter tempus, & æuum. Reſpondet, tempus multipliciter ſumitur. ¶ Primò communisſimè, pro menſura cuiuſcunque mutationis, ſiue actualis, ſiue posſibilis ſolum. Sicque accipitur, cum dicitur vnum de quatuor concreatis, id eſt, coæquæuis. ſic enim complectitur æuum.

Tempus multipliciter ſumitur.

¶ Secundò ſumitur minus communiter, pro menſura cuiuſlibet actualis mutationis, ſiuæ ſit ſubita, ſiue ſucces ſiua. Sicq; Deus dicitur cœpiſſe dominus eſſe ex tempore.

¶ Tertiò propriè, pro menſura cuiuſcunq; actualis mutationis ſucces ſiuæ, ſiuè continuæ, ſiue non. & ita ſecundum quoſdam aſſerit Auguſtinus, quòd Deus mouet creaturam ſpiritualem per tempus.

¶ Quartò proprijsſimè, pro menſura mutationis actualis ſucces ſiuæ, continuæ, & præter tempus. ſic ſumptum, eſt menſura alia, qua menſurãtur affectiones angelorum, & qua menſurabuntur uariationes quæ erunt poſt finale iudicium, quoniam tunc ceſſabit hoc tempus. Hæc Petrus.

¶ Qui iterum quærit, Vtrum æuum incepit ante tempus. Reſpondet, Secundum Auguſtinum duodecimo cõfesſionum, alterum altero dicitur priùs quatuor modis: uidelicet ęternitate, ſicut Deus cuncta præcedit: tempore, vt flos fructum: electione, ſeu dignitate, vt fructus florem: origine, quemadmodum ſonus cantum. August.

¶ Dico ergo, quòd æuum præcedit tempus propriè ſumptum, dignitate, ſeu electione, & duratione: quoniam tempus illud non fuit à principio creationis, ſed á motu primi mobilis. Tempus verò acceptum communiter pro menſura cuiuſcunque actualis mutationis, præces ſit menſura, quæ dicitur æuum, dignitate non duratione. Hæc illè.

¶ Procedit autem iſta reſponſio, ſecundum poſitionẽ dicentiũ, opera ſex dierum facta per temporis interualla. Porrò ſecundum Auguſtinum tẽpus ꝓprijsſimè ſumptũ, & æuũ ſimul duratione fuerũt.

¶ Richardus demum in hac quæſtione parũper ab inductis uidetur recedere, dicens: Non ſic poteſt dici vnum æuum omnium æuiternorum, ſicut vnũ tempus omnium temporalium, quamuis omnium æuiternum ſaltem ſpiritualium valeat aliquo modo dici vnum æuum. Nam iuxta præhabita, tempus eſt continuatio motus numerata ab anima, qua (motu mediante cuius pasſio eſt motus) menſurat anima durationes motuum aliorum. Menſurare autem durationem vnius motus per alium, eſt ex comparatione motus vnius ad alterum, certificari de duratione alterius motus: quemadmodum mẽſurare pannum per vlnam, eſt ex comparatione quantitatis panni ad quantitatem vlnæ, certificari de panni illius quantitate. Maior uerò certitudo habetur de re per cauſam, q̃ per effectum: atq; ꝑ ſimplex, q̃ per compoſitum. Hinc vnitas certior eſt menſura, quàm numerus. Certitudo quoq; acquiritur de minus noto per magis notum. Motus autẽ primi mobilis manifeſtè nobis noti (quod dicõ propter nouũ orbem) inter omnes alios motus nobis manifeſtè cognitos, plus habet de cauſalitate reſpectu motuũ inferiorum. Eſt item ſimplicior, quoniam regulariſſimus: & mobile illud in minori mora plus tranſit de ſpatio, q̃ aliquod corpus inferius. Eſt etiã notior nobis ex parte ſui, ob maiorẽ ſui ſimplicitatem, & per cõparationem ad nos propter ſenſibilitatẽ diſtinctionũ ſignorum, quæ in ipſo conſiſtit, per quã ab hominibus certiùs, vniuerſaliusq; cognoſcitur. Ideò ſola continuatio motus illius, vt numerata ab aĩa, plenè habẽt rationẽ menſuræ reſpectu motuũ aliorũ. Ideò ſola eſt tẽpus proprijsſimè dictũ. Hinc loquit Auicenna in ſuo phyſicorũ: Nõ oportet, vt vnum quenq; motũ comitet per ſe propriũ tẽpus, nec vt quicquid menſurat aliquid, ſit accidens illi.

Richard.

Tẽpus qd

Auicen.

¶ Porro nullius æuiterni eſſe habet cauſalitatem ad alia æuiterna, cum omnia illa ſint à Deo immediatè creata: ideò nullius æuiterni duratio tam plenè habet rationem menſuræ reſpectu durationis aliorum æuiternorum, ſicut de motu iam dictū eſt. ¶ Veruntamen qnoniam inter æuiterna eſt vnum, cuius naturale eſſe actualiùs, atq; ſimpliciùs eſt naturali eſſe alicuius alterius æuiterni: & angeli naturali cognitione ſciunt ipſum tenere ſummū gradū inter æuiterna, ac comparādo eſſe ſuū ad eſſe illius, magis cognoſcuut, quem habeant gradū eſſendi inter æuiterna, quantum ad naturalia ſua: idcirco duratio illius nobiliſſimi æuiterni ad intellectum relata, qnodammodo habet rationem menſurę, quāuis non plenam reſpectu cuiuſlibet actualis exiſtentiæ creatæ vniformiter ſe habentis: & iſta menſura dicitur æuum. Si autem obijciatur, ꝙ ſummus angelorum ceciderit, ſicq; eſſe angelorum ſanctorum mēſuraretur per eſſe illius: reſpondent quidam non eſſe inconueniēs, ꝙ omnes angeli alij naturali cognitione comparando ſuum eſſe naturale ad naturale eſſe illius, magis cognoſcant quem gradum eſſendi quilibet eorum teneat in ordine entium creatorū: quoniam naturalia illius angeli non ſunt ei per caſum ablata, ſecundum Dionyſium: ideò naturale eſſe ipſius nobilius remanet naturali eſſe cæterorū. Nihilominus angeli ſancti ſupernaturali cognitione aſpiciendo eſſe diuinum, & ſe in comparatione ad illud, certò ſciunt, quem habeant gradum in ordine rerum, tam quo ad eſſe naturę, quàm quo ad eſſe gloriæ. Hæc Richardus.

Ad obiectum reſponſio.

Reſponſio Thomæ magis cōueniens.

¶ Videtur autem in his reſponſio Thomæ conuenientior eſſe, quia de ratione menſuræ durationis, de qua nunc ſermo, non eſt, ut ſit cauſa menſuratorum. Nam, & tempus menſura eſt temporalium rerum, non propriè cauſa: imò potius radix quædam deſinendi ab eſſe, iuxta illud: Omnia, quæ ſunt in tēpore, tempore labuntur, & tabeſcunt. Et ſicut in libro ſex principiorum habetur, Quando eſt infectio quædam in re temporali, ex adiacentia temporis derelicta. Aliter quoque ſumitur menſura, dum primum in unoquoque genere perhibetur menſura ſecundorum: & dum æuum, & tempus dicuntur menſuræ durationis rerum, vt conſtat ex introductis: quod tamen Richardus in uerbis ſuis iam habitis non uidetur penſaſſe.

Albertus

¶ Albertus demum in libro de coæquæuis, prædictis concordat: Poteſt, inquiens, dici quòd æuum ſit in vno ſicut tempus, atque æternitas In reductione enim menſuratorum ad menſuram, non attenditur ratio cauſæ, neq; carētia termini, ſed ſimplicior & notior quantitas. Et hoc euidenter patet in reductione grauiorum ad mediū, & in reductione maſſæ ad ſactionem. In alijs quoque ſimiliter, in quibus non attēditur in primo menſurante niſi ſimplicior, ac notior quantitas, quæ vt aliquot a ſe habet ad totum menſuratum. Cumq; talia ſit inuenire in æuiternis, (Non enim vnum æuiternum infinitè excedit aliud in ſimplicitate) patet, quòd reducuntur ad aliquod vnum in ſuo genere primò menſurans. Hæc Albertus. ¶ Ex quibus patet verum eſſe, quòd dixi de ratione menſuræ durationis non eſſe, ꝙ ſit cauſa eſſe menſuratorum, aut durationis eorum.

Bonauen.

¶ Bonauentura autem ſuper his aliter ſentiens: Ad huius, inquit, quæſtionis intelligentiam, prænotandum qualiter accipiatur vnitas temporis, quam quidam tripliciter tentauerunt accipere, ſecūdum quod accidens comparatur tripliciter ad ſubiectū. Habet enim accidens in ſubiecto cauſam, & exiſtentiam, ac apparentiam. Dixerunt ergo aliqui, quòd tempus eſt unum ratione ſubiecti, in quo eſt primò & per ſe: quo remoto, remouetur, & tempus. Vnde dixerūt quidam. quòd tempus eſt unum, quoniam eſt in primo mobili, cuius motu ceſſante, ceſſat, & tempus. Sed iſtud non ſufficit, quia ut ait Auguſtinus, ſi ceſſaret motus primi mobilis adhuc poſſet moueri rota figuli: & conſtat, quòd menſuraretur ille motus, ergo non tantum eſt ibi tempus, imò, & in alijs rebus mobilibus. Item tempus eſt in affectionibus, & cogitationibus liberi arbitrij, quod non ſubeſt motui cęli, vt aſſerit Auguſtinus. Alij ergo dixerunt, quòd tempus eſt vnum ratione ſubiecti in quo apparet. Cum enim tempus ſit numerus menſurave motuum, & numerus iſte ſecundum eſſentiam ſit in re mobili, ſeu re mota, in qua eſt priùs, atque poſteriùs: ſecundum actualem verò numerationem ſit à parte animæ, vt vult Philoſophus, & Auguſtinus, cum anima omnes motus, & numerationes numeret, aſpiciēdo ad menſuram motus primi mobilis, ſcilicet per idem, annum, & horam, voluerunt dicere, quòd vnum eſt tempus ratione ſubiecti in quo apparet. & ſi omnia habeant proprias periodos: menſurantur tamen, & numerantur per menſuram motus regularis, certi, ac nobis notiſſimi, vtpotè motus mobilis primi. ¶ Verumiſtud non ſufficit, quoniam dicit Philoſophus libro de cęlo, & mūdo, quòd ſi eſſent duo mobilia prima, adhuc vnum eſſet tempus: nec tunc poſſet dici unum ratione ſubiecti, in quo primò eſſet, nec in quo primò apparet, cum utrunque eſſet æquè primum, & euidens: nec ratione animæ, quoniam tempus non eſt numerus numerans, ſed numerus numeratus, ut vult Philoſophus. Eſtq; tempus diſpoſitio rei ad extra, non fictio animæ. Hinc tertij dixerunt profundiùs, quòd vnitas temporis ſumitur penes vnitatē ſubiecti a quo cauſatur, quod eſt materia in quantū mutabilis, & ita, vt ens in potentia. Materia quippe. vt eſt in acquiſitione formæ, mutatur: & ſic eſt ens in potentia. Hinc tempus potiſſimè inter omnia accidentia tenet ſe cum materia. Quemadmodum ergo materia una eſt per eſſentiam, differens per eſſe: vna inquantum nō unitate vniuerſalis, nec ſingularitatis: ita, & tempus eſt unum in temporalibus uniuerſis. Et ſi quæras unde hoc eſt, quòd tempus eſt unum, cum motus ſint uarij: dicēdum quòd motus diffinitur per id, ad quod eſt. Vnde motus reſpicit motorem, & mobile, & terminum. Tempus verò reſpicit durationem variam, & ſucceſſiuam, quæ venit ex potentia rei mobilis. Cumq; motus conſimilis ſit naturæ durantis, & natura ſuper quam fundatur, eſt numero una, hinc tempus non ſolum eſt unum ſpecie, ſed etiam numero, in temporalibus omnibus differens penes eſſe, vt poſuerunt ſapientes communiter circa materiam iſtam loquuti. Porrò ſi quæras, cur ita non ſit quantitatibus cunctis, cum omnes concernant materiam: reſpondendum, ꝙ aliæ omnes etſi eſſe completum habeant in materia (ſunt enim in materia dimenſiones infinitæ) attamen eſſe earum completum eſt à materia exiſtente ſub forma. Tempus autem habet eſſe ex hoc, quòd materia tendit ad formam propter hoc, quod cauſatur à motu, qui eſt endelechia, ſeu actus entis in potentia, ideò tenet ſe maximè ex parte materiæ. idcirco non eſt diſtinctum. Nec dico, quòd tempus ſit in materia omni forma circunſcripta, & quamuis ſit à materia, quæ eſt forma: magis tamen cauſatur à materia prout tēdit ad formam. & hoc eſt, vt uidetur, ratione ſuæ poten-

Auguſt.

Ariſtot.

ἐντελέχεια

Aliqui in æuo ponẽdam durationẽ vnitatem.

potentialitatis. ¶Deniq;, iuxta hunc triplicem modum, niſi ſunt aliqui in æuo ponere vnitatẽ. Primò, ratione ſubiecti, in quo primo eſt. Poſuerunt nãq; in intelligentijs ordinem ſm continentiam virtualem, ſicut in viſibilibus continentia reperitur localis: & ſicut tẽpus in primo mobili fundatur, ſic æuũ in prima eſt intelligentia, quæ virtualiter continet alias, & influit illis. Hæc aũt poſitio ſtare nequit. Primò, qm̃ omnis intelligentia in corruptione habet æqualitatem, vt infra dicetur. Secundò, qm̃ conſeruatio intelligentiarũ immediatè pendet ex eo. Tertio, qa ſi illa intelligentia deſtrueretur, fundamentũ æui periret. Poſsibile quoq; fuit illam peccare, imò ſtatim peccauit, ita ut credatẽ diabolus fuiſſe excellentiſsimus angelorũ. Hinc alij aſsignauerũt vnitatẽ æui rõne ſubiecti, in quo primò apparet, quòd eſt cælum empyreũ, in quo non cadit variatio, imò nimio quietũ eſt. Sed nec hoc ſufficit: qm̃ immortalitas & impaſsibilitas per priùs eſt in ſubſtantijs ſpiritualibus, q̃ corporalibus, cũ ſint digniores, & digniùs mẽſurari non habeat per reſpectũ ad minus dignũ. Propterea alij niſi ſunt ſumere vnitatẽ æui ex parte cauſæ, dicentes, ꝙ duratio, & conſeruatio intelligẽtiarũ continuatur per diuinã influentiam. quæ cum ſit vna, æuũ eſt vnum: Verum nec hoc ſtare poteſt: qm̃ influentia illa actiuè, accipitur, aut paſsiuè. Si actiuè, non eſt aliud, q̃ Deus influens: & ita non habet æuũ menſurã. Si paſsiuè, tot ſunt influẽtię, quot, qui ſuſcipiũt eas. Idcirco non reſtat alius modus, niſi per vnitatẽ materiæ, ut dictum eſt de tpe. Sed multi negant intelligẽtias habere materiam. Attñ quicquid ſit de hoc, æuũ reſpicit eſſe actuale, & ſtabile, tps verò materiam vt eſt in potentia. Ideo ſicut vnitas tpis cõformatur materiæ, ſic vnitas æui formæ, non inquantum eſt iſta, aut illa, ſed inquantum immutabilis. Hinc ſicut linea in corporibus q̃uis diuerſis, eſt eadem ſpecie: ſic æuum habet vnitatẽ vniuerſalis, nõ vnitatem, quam habet tempus. Idcirco concedendæ ſunt rationes, probantes non eſſe vnũ æuum æuiternorum, ſed multa. Hæc Bonauentura.

¶Cuius opinio in multis differt ex dictis ſm Thomam, Albertum, Petrum, Richardũ, Vdalricum, Hẽricum, ac alios: ex quorũ etiam dictis patet ad perſuaſiones has Bonauenturę, ſolutio: nec vacat ſingula eius verba diſcutere. Principalis quoq; eius opinio de vnitate temporis, ex vnitate materiæ, à ſancto Thoma ſatis improbata cenſetur. Patet item ex tanta diſſenſione doctorum, difficultas, atque incertitudo huius materiæ. Vnde & opinatiuè magis, quàm aſſertiuè loquendum eſt hic.

Durand⁹.

¶Prętereà de his ſatis notabiliter ait Durãdus: Videndũ eſt primò quid ſit de rõne menſuræ. De cuius rõne eſt ut per eã habeatur certitudo de re menſurata. vel quantũ ad id, quod eſt, ſi ſit menſura qdditatis, & naturæ: vel quantũ ad permanentiam ſui eſſe, ſi ſit menſura durationis. Vtrunq; autem horũ contingit dupliciter: qm̃ certificari poſſumus de re, vel quantum ad id, quod eſt ſeu quantũ ad ſui eſſe durationẽ. Primò per ſe, atq; directè, quod ſit ſolũ per cauſam rei: ſicut de eclipſi lunę per interpoſitionẽ terræ inter ſolem & lunam. Per cauſam nãq; res per ſe, & directè cognoſcit̃. Secundò certificamur de re indirectè, & cõparatiuè. Sicq; certificamur de õnibus, quæ ſunt in aliquo genere per id, quod in genere illo exiſtit perfectius, quaſi habẽs in ſe oẽm generis illius actualitatem: ut eſt albedo in generis coloris. Nã per albedinem menſurantur colores indirectè, & cõparatiuè: qm̃ tanto perfectiùs participãt naturã coloris, quanto propinquiùs accedũt ad naturam albedinis. Ratio menſurationis iſtius eſt, qa per notius natũ eſt certificari minus notum: quando maius, & minus notum, inter ſe habitudinẽ ſortiuntur, ut quæ eiuſdẽ ſunt generis. Porro qđ actualiùs, atq; perfectiùs eſt in genere, hoc ex ſua natura eſt notius. Idcirco per illud nata ſunt cętera in genere illo menſurari. Hæc quoq; menſura dr̃ indirecta, & cõparatiua reſpectu primæ menſuræ: qm̃ nõ eſt ita directa, & per ſe habitudo ad inuicẽ eorum, quæ ſunt in eodẽ genere, quantum ad eſſe, & cognitionẽ, ſicut eſt habitudo effectus ad cauſam. Hinc patet ꝙ de ratione menſuræ vniuerſaliter nõ eſt, ꝙ cauſa ſit mẽſurati. Nã ſi lapis moueretur ſurſum ab angelo, motus ille mẽſuraretur per motũ primum: tamen ab eo non cauſaretur. Aut ergo quærit̃, quæ ſit menſura quidditatis, & perfectionis naturæ euiternorũ, aut q̃ ſit menſura durationis, ac permanẽtiæ eorundẽ. Si primum dicẽdum, ꝙ ſola diuina eſſentia accepta ſub rõne ideæ imitabilis à creatura, eſt per ſe, ac directè menſura qdditatis, & perfectionis naturę æuiternorum. Eſſe aũt ſupremi æuiterni, eſt menſura eorũ indirectè, & cõparatiuè. Sola etenim cauſa prima habet rõnem menſuræ per ſe ſimpliciter, & directè. Primũ verò in genere, indirectè, & cõparatiuè, ut dictum eſt. Sola verò diuina eſſentia ſub rõne ideę eſt cauſa æuiternorũ. Porrò ſi quæratur de menſura durationis, ac permanentiæ, ſic q̃ſtio iſta magis eſt dubia: An. ſ. ſit una duratio alicuius æuiterni, per quã menſurentur cæterorum durationes æuiternorũ. & de hoc eſt duplex reſpõſio.

An ſit vna duratio alicuius æuiterni. Reſponſ. 1.

Vna, ꝙ ſic, ita ꝙ duratio primi, & perfectiſsimi æuiterni, eſt menſura durationis reliquorum: qm̃ ſicut ſe habet eſſentia ad eſſentiam, & eſſe ad eſſe, ita duratio, ad durationem. Quemadmodũ ergo eſſentia primi æuiterni menſura eſt eſſentiarũ aliorum æuiternorũ: ſic eſſe, atq; duratio eius, menſuræ ſunt ipſius eſſe, ac durationis illorũ. Secunda reſpõſio eſt, 2 ꝙ præter beneplacitum Dei, ac ordinationẽ diuinã circa durationẽ æuiternorum, non eſt inter æuiterna duratio alicuius, quæ ſit mẽſura durationis aliorum. Quæ enim ſunt æqualis vniformitatis, ac certitudinis, non ſunt apta ad hoc, ut vnum menſuretur per aliud, cum mẽſura ſit vniformior, potior ac certior menſurato. Sed æuiterna ſunt æqualis uniformitatis, ac certitudinis in durando. Nam quamuis eſſe vnius æuiterni ſit ex ſua natura ꝑfectiùs, ac notiùs eſſe alterius: tamen duratio cuiuſlibet æuiterni eſt æquè vniformis: quoniã nulla varietas eſt in eſſe vnius potius, q̃ in eſſe alterius, quandiu durant. Verum hæ, & conſimiles rationes, quamuis ſint probabiles: attamen ſolui poſſunt. Hæc Durandus.

¶Qui vtriuſq; opinionis motiua ponit, ac ſoluit: nec ad aliquam ſpecialiter diuertit. Imò per modũ inquiſitionis, non aſſertionis ſe loqui fatetur. Dicit quoq; in hac quæſtione, ꝙ tempus ſit realiter idem cum primo motu: quod quamuis & alij quidã defendant: communiùs tamen, probabiliuſq; tenetur oppoſitum, præſertim cũ Philoſophus quarto phyſicorum ex intentione formaliter, & expreſsè dicat, probet, teneatque contrarium.

Tẽpus nõ eſt realiter idem cum primo motu.

Henricus.

¶Inſuper circa hæc ſcribit quodlibeto vndecimo, quæſtione vndecima Henricus. Quæſtio iſta, an ſit vnũ æuum omnium æuiternorum, poteſt plures habere ſinus, ac plures intellectus. Primũ, an ſinguli angeli habent æuũ proprium ſibi, ita ꝙ æuum primi angeli eſt menſura aliorum æuorum, & per hoc menſura aliorum angelorum. Aliud, an ſit unũ æuũ vnius primi angeli, quod ſit omnium aliorum angelorum menſura, ſic ꝙ nullus illorũ habeat propriũ

æuum, quemadmodum vnum tempus menſura eſt
omnium motuum. Et dico ꝙ plurium nuoquam eſt
vna menſura ſm numerum plurium, quæ eſt pro-
pria vnius illorũ, ſic ꝙ oullum aliorum habet pro-
priã menſuram, niſi illa connexiooem, & connatu-
ralitatem habeant inter ſe, ſm rationem cauſæ, atq;
cauſati: & ſic eſſe oium alinrum dependet ab eſſe
primo, ſicut oẽs motus naturales cauſantur à mo-
tu primo. propter quod, tempus quod eſt menſura
motus illius, menſura eſt oium motuum aliorum.
Cũq; vnus angelus nullã habeat cauſalitatẽ in eſſe
ſuper alium, dico ꝙ non eſt aliquud æuum propria
menſura vnius angeli, & aliorum per ipſum, ſic ꝙ
nullũ illorum propriũ habeat æuum. Imò dico, ꝙ
quilibet angelus habet ſuum propriũ æuum. Atta-
men æuũ vnum eſt menſura alinrum æuorum, quo
ad digoitatem naturæ. Sicq; æquiuocè dr̃ æuũ hinc
inde. Et de menſura quantũ ad dignitatẽ naturę lo-
quitur Philoſophus, dicens ꝙ in oi genere eſt vnũ
primũ menſura ſequentium in genere, ſeu ordine il
lo. Sic q̃ppe menſura in voo quoq; genere appellat
id, in quo nobiliſſimè, & perfectiſſimè reperitur ge
neris illius natura. & hæc menſura dr̃, vnigenea.i.
vnius generis menſuratio, & minimum q̃d in gene-
re illo.i. ſimpliciſſimum, à cuius ſimplicitate cætera
aliquo modo recedunt. Eſt aũt duplex genus, vide-
licet metaphyſicũ, & logicum. Genus metaphyſicũ
accipitur penes cõitatem merè analogicã, quę con
tinet aliq̃d, cui principaliter nomen & ratio compe
tunt, quod & alijs eſt menſura, atq; per attributinã
quandã participationem conuenit eis, & ſic ens dr̃
genus nnum, in quo eſt vnum primum minimum,
quod menſura eſt aliorũ. & hoc eſt Deus, cui perfe-
ctiſſimè conuenit eſſe vniuerſorum menſuram, qui
eſt extra & ſupra oẽ genus prædicameoti, quod eſt
logicum genus. Et ſicut ens geous tale ad decẽ præ
dicamenta, ſic accidens ad nouẽ generaliſſima ac-
cidentis: In genere quoq; logico inuenitur menſu-
ra, ſic ꝙ ſpecies eminentior eſt menſura inferioris,
ſicut ſubſtantia incorporea, corporalis, & homo,
cũ ſit ſpecies excellentior in rebus corporeis, mẽſu
ra eſt rerum corporearũ. Indiuiduo autem non cõ
petit eſſe hoc modo mẽſuram, niſi per accidens, eo
ꝙ ſpecies ſpecialiſſima, non niſi in indiuiduo vno
exiſtat, ut patet in corpore orbis primi, quod poni-
tur menſura oium corporum, ſecundum quod cor
pora ſunt: & in primo angelorum, ſi ſit vnicus ſub
ſpecie ſua: ſi tamen ſit pooere primum aliquẽ, & ſu
premum. quod dico, ſed nno aſſero. Si.n. eſſet ali-
qua ſubſtantia ſeparata, quæ eſſet aliarum mẽſura,
in ipſa eſſet ſtatus. Sed ſecundum quendam artico-
lum damnatum Parrhiſijs, nulla creatura habet ſta
tom in ſupremo, quin ſuperior ea poſsit eſſe, eo ꝙ
ſemper in infinitũ diſtet à ſubſtantia iocreata. In in-
fima verò eſt ſtatus, videlicet in anima rationali.
Quòd ſi aliq̃s angelus ſecuodum ſpeciem aliquam
eſſet menſura omnium angelorũ ſimpliciter, reue-
ra ooo poſſet ſuperior fieri: q̃m ſtatus eſt in menſu-
ra ſimpliciter. Itaq; ſicut in ſubſtantijs in quolibet
genere eſt pooere menſuram, & menſuratum, ita in
accidentibus. Quia tamen ponendo æua differre ſe
cundum differentiam angelorum, eſt genus vnum
æuorum ſubalternum, ſicut & angelorum: & ſerũ-
dum euodem modum quo ponendum, aut nõ po-
nendum eſt, eſſe menſuram vnam angelorum ſm
ſubſtantiam in una ſpecie angeli: ſic ſimiliter eſt po
neodum in æuo, ponendo ſcilicet vel oon ponẽdo
æuum illius eſſe menſuram aliorum æuorũ. Sed nul
lo modo ponendum eſt, eſſe æuum menſuram alio-
rum æuiternorum propter menſuræ æquiuocatio-
oem. Hæc Henricus.

¶Qui de iſto ſcribit moltũ prolixè, & imuolutè,
& hæc eius reſponſio vr̃ in multis à præhabitis diſ-
ſonare. Eſtq; oſtenſum non exigi ad rõnem menſu-
rę ꝙ ſit cauſa menſuratorum, cum & ipſemet dicat
albedinẽ eſſe menſuram in genere, ſeu voiuerſitate
colorũ: cum tamen albedo non ſit cauſa nigredinis
& aliarum ſpecierũ coloris. Inſuper non eſt contra
articulum Parrhiſienſem, pooere ſtatum in angelis
de facto, hoc eſt, ſecuodum ordinem rerũ iam inſti
tutum, cum certum ſit vnum eſſe actualiter ſupre-
mum in angelis, io quibus eſt ordo.i. ſummũ, ac io-
fimum, mediaq; cõnexa: non tamen ita eſt ſtatus in
angelis, quio quacunque ſpecie aſsignata, Deus per
omnipotentiam ſuam creare poſſet eminentiorem.
Deniq; tandem concedit Henricus, ꝙ ſummus an-
gelorum, meoſura eſt inferiorum, & ſummum æuũ
menſura eſt inferiorum æuorum. Et tamẽ nec ſum-
mus angelus caoſa eſt inferiorum angelorum. nec
ſummum æuum cauſa eſt inferiorum æuorũ. Si ve-
rò pro concordantia horum dicatur, ꝙ ſummum
æuum non eſt menſura inferiorum æuiternorum,
quia hoc oporteret intelligi de menſura duratio-
nis, de cuius ratione eſt, ꝙ habeat cauſalitatem ſu-
per ea, quorum fertur menſura: iam patuit hoc ve-
rum non eſſe, cum nec tempus ſit cauſa temporaliũ,
quorum perhibetur menſura, iuxta ſenſum iam in-
troductum. Probabilior ergo cenſetur poſitio illa
Thomæ, Alberti, atq; ſequacium eorundem quam-
uis in his noo habeatur certitudo demonſtratiua.

¶Poſtremò Scotus hic recitat, primo prętactam
opinionem Henrici: Hic, inq̃eos, dicitur, ꝙ tot ſunt
æua quot æuiterna. Sed iſta poſitio videtur pooere
pluralitatem ſioe neceſsitate. Idcirco dicẽdum ad-
uerſus eam, ꝙ æuum vocatur, aut actualis exiſten-
tia angeli æuiterni: & ita tot ſunt æua quot æuiter-
na. Aut æuum dr̃ aliquid intrinſecum actualiter exi
ſtenti, menſurans exiſtentiã eius, & ſic æuum nihil
eſt: aut dr̃ aliquid extrinſecum, aliud ab exiſtentia
actuali æuiterni: quod tamẽ extrinſecum ex ſua na
tura natum eſt menſurare actualẽ exiſtentiam æui-
terni. Et ſic põt poni tripliciter: quia vel poteſt oe- 1
gari oẽ tale extrioſecum, ponendo oia æuiterna ha
bere exiſtentiam æquè iouariabilem. Nam q̃uis vna
exiſtentia ſit perfectior alia, & per hoc poſsit illam
menſurare menſuratione quidditatiua, de qua ait
Philoſophus, In omoi genere eſt unum primũ men
ſura ſequentium: attamen menſuratione duratiua,
quæ reducitur ad quantitatẽ, nollo modo videtur
una exiſtentia inuariabilior alia: q̃m vnicuiq; repu-
gnat ſucceſsio partium in ipſa: tuocq; diceretur, ꝙ
cum æuum ponatur menſura, inqoantum eſt inua-
riabiliter durans, & illud extrinſecum oporteat eſ-
ſe notius, ex natura rei ſecundum rationem inoa-
riabilis, & non ſit talis differentia inter exiſtentias
æuiternorum, nihil eſſet æuum. Alio modo poteſt 2
dici, quòd quęlibet exiſtentia ſuperior, conſiſtit ſim
plicior, qualibet exiſtentia ioferiori, & nata eſt ex
natura rei ipſam certificare. & pro taoto quælibet
exiſtentia ſuperior, dici poteſt eum reſpectu in-
ferioris. & ſic quoque tot ſunt æua, quot æuiter-
na, hoc dempto, quòd in vltimo æuiterno nullum
eſt æuum. quia ex ſua natura nullam aliam exiſten-
tiam iouariabilem menſurat. Similiter exiſtentia ſu
premi aogeli eſt, tantum æuum aliorum inferio-
rum: quoniam inuariabilis exiſtentia eius omnes
alias menſurat. nec habet hoc modo aliquod æuũ,
quia nullam aliam exiſtentiam habet ſuperiorẽ ſe.

Ter-

Marginal notes: Qualiter vnius angelus habeat ſuũ proprium æuum. — Scotus. — Opiniones tres de æuo. — Ariſtot. In omni genere eſt vnum primum menſura ſequẽtium.

Tertiò modo dici poteſt, q̄ ſi æuum non dicatur quęcunq; exiſtētia ſimplicior alia, & illam nata certificare, ſed iſta ſimpliciſsima, q̄ ex ratione ſua formali in ſe, eſt certiſsima, & primò nata certificare de alijs. Sic etiam poteſt dici vnum æuum tantummodo, ſcilicet exiſtentia primi angeli reſpectu omnium æuiternorū. Hæc Scotus. ¶ Cuius opinio fuit, vt ſupra quoq; innotuit, q̄ æuū non ſit aliquid realiter diſtinctum ab exiſtentia æuiterni, quod improbatum eſt paulo ante. Verum quia hic loquitur ſophiſticè, non aſſertiuè, non eſt immorandum. ¶ Porrò q̄ dicit primū angelum non habere exiſtentiam ſuperiorem ſe, non eſt verum ſecundum quod verba ſonant, cum creatoris exiſtētia ſit infinitè ſuperior ipſa. Verum eſt tamen ſecundum mentem dicentis, intendit enim q̄ non habet exiſtentiam ſui ordinis ſuperiorem ſe. Nihilominus exiſtentia animæ Chriſti, beatiſsimę quoque, atque deiferę virginis in eſſe gloriæ, ſuperior eſt omni exiſtentia angeli primi.

Nulla de æuo harū opinionū tenenda.

Nulla demum harum trium viarum, ſeu opinionū, quas hic recitat Scotus, de æuo videtur tenenda, vt lucet ex dictis. Nec aptè ſonare cenſetur, q̄ angelus primus, qui communiter appellatur primum & ſummum æuiternum, non habet æuum, cum æuiternum dicatur ab æuo, quemadmodum coloratū à colore. Rurſus ſecundum illam opinionem videretur dicendum, q̄ exiſtentia infimi angeli poſſit dici æuum animarum ſeparatarum, quæ aliquo modo ad ſubſtantias pertinent ſeparatas. Rationabilior ergo apparet poſitio illa Thomæ, Alberti, Petri, Richardi, Vdalrici, & imitantium eos. Ex diuerſitate quoque, & imbecillitate opinionum iſtarum pateſcit, quàm verè ſit ſcriptum; Difficile inuenimus, quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cœlis ſunt, quis inueſtigabit?

Sapien. 9.

Bonauen. Duplex opinio.

RESTAT iam tertium in quæſtione præhabita tactum, videlicet an in æuo ſit vera, & realis ſucceſsio. ¶ Porrò Bonauentura reſpondet: Circa hoc fuit duplex opinio. Vna, q̄ æuum eſt totum ſimplex ac ſimul, quemadmodum id, quod menſurat, ſcilicet eſſe ſubſtātiæ æuiternæ: & quod eius duratio eſt tota ſimul, non habens ſucceſsionem prioris, & poſterioris. Vnde dixerunt æuum non propriè eſſe quantitatem, ſed in genere quantitatis ſolum eſſe per reductionem, ſicq; ſimplex eſt ſine extenſione: attamen quantum eſt virtute, & adeo quantum, q̄ ſua virtute excedit omne eſſe temporale, ad ſimilitudinē æternitatis increatę. quemadmodum enim anima ſimplex eſt, quoad quātitatem molis, qua caret, & tamen propter ſuam virtutem, & ſimplicitatem eſt in qualibet ſui corporis parte: ſic in propoſito eſt intelligendum de æuo, q̄ ſcilicet totum ſimul ſit in qualibet tēporis parte. ¶ Alia opinio probabilior, intelligibiliorq; cōſiſtit, videlicet quod in æuo ſint priùs, atq; poſteriùs, i. ſucceſsio talis tamē q̄ in tempore. In tempore namq; eſt ſucceſsio cum variatione, & priùs, ac poſteriùs cum inueteratione, & renouatione: in vero æuo eſt priùs, & poſteriùs, quod dicit durationis extenſionem, quod tamen nullam dicit variationem, nec innouationem.

Opinio alia.

Quæſtio.

¶ Quod ſi forte quærat, quomodo poteſt eſſe priùs & poſteriùs ſine nouitate, dicendum q̄ ſicut videamus, q̄ aliter egreditur fluuius ex fonte, aliter radius à ſole, ſic in propoſito intuere. Fluuius namq; ſeu riuulus ſic manat ex fonte, quòd noua aqua continuo exit. Non ſic radius à ſole, quia non iugiter aliquid nouum emittitur, ſed quod emiſſum eſt, cōtinuatur, ſeu conſeruatur, ita q̄ ſolis influentia non eſt aliud, q̄ continuatio dati. Similiter in motu, & in eſſe rei mobilis aliqua proprietas habita amittitur, vel non habita acquiritur. Sed in eſſe rei æuiternæ, quod primo datū eſt, per continuam Dei influentiā continuatur. Quælibet n. creatura inceſſabiliter indiget diuina virtute cooperante. Ideo eſſe totum eſſe ſuum habeat: tamen continuationem eſſe non habet totam ſimul: idcirco eſt ibi ſucceſsio ſine innouatione circa rem, ſeu abſolutam eius proprietatem. Tamen ibi eſt vera continuatio, reſpectu cuius creatura habet eſſe quodammodo in potentia, & per hoc habet ſucceſsionē. Solus igitur Deus, q̄ eſt purus, infinitusq; actus, totum ſuum eſſe, & totam eius poſſeſsionē habet ſimul. ¶ Deniq; probatur iſta poſitio. Ait namq; Hieronymus: Tantum Deus eſt, cuius eſſe non nouit fuiſſe, neq; futurum eſſe. Item Anſelmus in proſlogion: Dei æternitas eſt, quæ tota ſimul eſt, & creaturæ æternitatē excedit, quę non omnino tota eſt ſimul. ¶ Præterea ſicut vnitas angeli deficit ab vnitate Dei, ita ſimplicitas angelica à ſimplicitate diuina: ergo in æuo angeli eſt compoſitio aliqua, qua differt, ac deficit à ſimplicitate æternitatis. Cōpoſitio autem in duratione ponit priùs, & poſteriùs. ¶ Rurſus, duratio angeli eſt infinita. Si ergo eſt tota ſimul in actu, ergo aliquod creatū in actu eſt infinitum. Inſuper in eo, quod habet totum eſſe ſimul in actu, idem eſt eſſe, fuiſſe, atq; futurum eſſe. Sed quod fuit, impoſsibile eſt cogitari nō fuiſſe. Si intelligatur fuiſſe, ergo ſi idē eſt æuiterno fuiſſe, & fore, impoſsibile eſt cogitari ipſum non fore: quod falſum eſt, cum hoc ſit proprium Deo. ¶ Amplius, ſi totum eſſe præſens eſt, ergo non differt eſſe & fuiſſe. ergo quod eſt nunc, fuit: & ſi fuit, eſt. Sed Deus non poteſt facere id, quod fuit, non fuiſſe: ergo non poteſt facere æuiternum non eſſe. ¶ Adhuc, ſi totum eſſe æuiterni ſimul eſt, & tota eius duratio ſine priori, & poſteriori, ergo nō eſt ibi longiùs, & breuiùs. Anima igitur ſancti Petri non fuit diutiùs in gloria, quàm ſancti Franciſci. Hęc Bonauentura.

Hierony.

Anſelmus

Deus non poteſt facere id, q̄d fuit non fuiſſe.

¶ Porrò Richardus, vtriuſq; opinionis tāgit motiua, & ſoluit non declinans ad aliquam, ſed declarans qualiter vtraque queat defendi: Ad hanc, inquiens, quæſtionē dicūt aliqui magni, q̄ in æuo angelorum non eſt ſucceſsio abſolutè loquendo, quā uis aliqualiter valeat ibi poni per cōparationem ad noſtram durationem, & noſtram imaginationem: quod non eſt ſm rem ponere in æuo ſucceſsionem, ſed tempore, cuius partes per ſucceſsionē æuo coexiſtunt. ¶ Pro hac opinione ſunt multæ auctoritates. Ait nāq; Philoſophus duodecimo Metaphyſicæ: Nec poſsibile eſt eſſe priùs, & poſteriùs, cū non ſit tempus. ¶ Auicenna quoque nono metaphyſicæ ſuæ: Hoc, inq̄t, vocamus tempus prioritatē, ſeu menſurationē, quę non habet ſtatum, nec ſtabilitatem, ſed eſt ſm viam ſucceſsionis. Vndecimo quoq; phyſicorū: Cui ex ſe accidit ante, & poſt, tempus eſt. In libro item de intelligentijs, dr: Nullum immutabile menſuratur ſuccedente. Eſſe autem intelligentię eſt immutabile. Rurſus Auguſtinus duodecimo cōfeſſionum, loquens Deo de angelo: Te ſibi ſemper pręſente, ad quem toto affectu ſe tenet, non habens futurum, quod expectet, nec in pręteritum traijciens, quę meminerit. Ecce q̄ creatura angelica quantum ad eſſe ſuum, & quantum ad contemplationem, qua Deum immutabiliter beatificè contemplatur, nullam habet in duratione ſucceſsionem. Hinc Gregorius ſuper illud Iob, Ibi requieuerunt feſsi robore: Quid eſt, ait, ſtantem ſemper in pręſenti, & quietem quærere, niſi ad illud, cui nil aduenit, nil

Richard.

Ariſto.

Auguſt.

Gregor. P. Iob 3.

pręte-

Auguſtin. præterit, æternitatis gaudium anhelare? Deniq; lib. 83. quæſtionum aſſerit Auguſtinus: Inter æuum, & tempus hoc diſtat, q illud eſt ſtabile, iſtud mutabile. Nullum autẽ ſucceſsiuum eſt ſtabile. quod enim ſuccedit, non ſtat. Duodecimo quoq; libro de ciuitate Dei Auguſtinus teſtatur: Immortalitas angelorum non tranſit in tempore. nec præterita eſt, quaſi modo non ſit, nec futura quaſi nondum ſit. tamẽ eorum motus, quibus tempora peraguntur, ex futuro in præteritum tranſeunt.

S. Diony. ¶ Inſuper ſanctus Dionyſius 2. capitulo de diuinis nominibus: Aeuum, inquit, dicit quieta, & tota ſimul vita. Et infra de æuo loquens, ſub nomine æterni, diſſeruit: Proprietas æterni eſt antiquum, & immutabile. Succeſsio autẽ immutabilitati repugnat. ¶ Ad idem ſunt rationes. Dictum eſt.n. q æuum eſt menſura eſſe creati vniformiter ſe habentis. & conſtat q tali vniformitati repugnet ſucceſsio. ¶ Rurſus, in æuo nõ eſt ſucceſſio cum variatione: quoniam eſſe æuiterni, inquantum eſt æuiternum, inuariabile eſt. Nec eſt ibi ſucceſsio ſine variatione, quia in omni ſucceſsione eſt tranſitus à futuro in præteritum per præſens, quod ſine variatione conſiſtere nequit. Hæc Richardus.

Richard doctor ſolidus vocari ſolet. ¶ Quo circa ſciendum, q venerabilis iſte Richardus, qui ſolet vocari doctor ſolidus, communiter ſequitur ſanctum Thomam, quamuis non nominet eum. Sed dicendo, Aliqui magni dicunt, communiter denotat ſanctum doctorem. & ſicut ex præinductis circa principium huius patuit quæſtionis, Thomas, & Petrus eum ſequentes, ſunt poſitionis iſtius, quòd in æuo non exiſtat ſucceſsio, quorum motiua ibi ſunt tacta.

Durand⁹. ¶ At verò Durandus eis conſentit: q2 (vt ait) ſimpliciùs eſt eſſe æuiternorum, q̃ generabilium & corruptibilium: quorum tamen eſſe nõ eſt ſucceſsiuũ: qm omnis ſucceſsio, eſt eſſentialiter aliquod fieri, ſm formam aut locum. Si ergo eſſe generabiliũ, & corruptibilium in ſucceſsione conſiſteret, idem dicendum eſſet de ſe fieri eorundem: & ſic quicquid eſſet cauſa in fieri, eſſet & cauſa conſeruatiua in eſſe, quod falſum eſt. Idẽ patet ex incorruptione æui, cuius eſſe proportionat æuo. In omni quippe ſucceſsione amittitur aliquid, & aliquid verè acquiritur: quia cum priùs, & poſteriùs, ſine quibus non eſt ſucceſsio, non ſint nec eſſe valeant ſimul propter manifeſtam contradictionem, quæ in ipſis terminis implicatur: poſterioris acquiſitio, eſt prioris amiſsio. Sed in eſſe angeli, atque cuiuſlibet æuiterni, nulla eſt noua acquiſitio, neque amiſsio, cum incorruptibile ſit. Hæc Durandus.

Albertus. ¶ Concordat Albertus libro de coæquæuis, dicẽdo: Cum enim reſpiciat eſſe ſecundum ſe, non in comparatione ad quantitatem, quæ ordinatur ad motum, conſtat q æuum adiacet eſſe indiuiſibili, & indiuiſibiliter. Impoſsibile autẽ eſt intelligere, qualiter id, quod eſt cum priori, & poſteriori, ſit menſura eius, quod non diuiditur: ita quòd partim ſit in termino à quo, & partim in termino ad quem. Hæc Albertus, qui in commento ſuper librum de Cauſis, pleniùs inde ſcribit.

Henricus. ¶ Porrò Hẽricus quodlibeto 7. quæſtione 13. de hac re ſcribit diffusè, & tenet q in æuo nulla conſiſtat ſucceſsio: Aeternitas, ingens, æuum, & tempus, non ſunt niſi quædã moræ rei in eſſendo. Sicq; ſunt menſuræ ipſius eſſe rerũ, inquantum morantur, ſeu durant in eſſendo, reſpicientes eſſe rei non ſub rõne, eius quid qd eſt, aut quale, ſed ſub rõne qua quantũ.

Menſura quid. Menſura.n. eſt id, per quod cognoſcitur quantitas rei. Cũq; menſura ſit vnigenea menſurato, ſpecies, qualitasq; menſuræ debet cognoſci ſm qualitatẽ, & ſpeciem menſurati, quemadmodũ econtrario, quantitas menſurati ſm quantitatem menſuræ. Proprio etenim modo eſſendi correſpõdet ꝓprius modus durationis in eſſendo. Deinde prolixè proſequitur qualiter modus eſſendi quantum ad durationem in vniuerſitate rerũ non niſi triplex exiſtat, videlicet in omnimoda independenti incommutabilitate, & in continua defluxione, ſucceſsione, ſeu variatione, atq; in medio inter hæc modo, cui æuũ correſpondet, de quo teſtatur: Menſura moræ in eſſendo ſecundo modo dicitur æuum, quæ propter ipſius eſſe actualem immutabilitatem neceſſariò eſt tota ſimul: quoniã nihil reſtat acquirendum. Aeuũ ergo omnino partes non habet, nec eſt in eo vlla ſucceſsio, ſicut nunc in eſſe ſubſtantiali ipſius æuiterni. Conſequenter recitat duas opiniones huic contrarias, & improbat eas, ſicut patebit.

¶ Præterea in hoc loco pulchrè declarat, cur & qualiter ipſi eſſe ſubſtantiali generabiliũ, & corruptibiliũ. potius cõuenit eſſe, menſurariq; tempore, q̃ ipſi eſſe æuiternorũ: qualiter etiam diuerſis diuerſimodè conueniat eſſe in tempore. Sciendum eſt, dicens, q propriè, per ſe, & primò, non menſuratur tempore niſi motus habens partes defluentes, & nõ mobile niſi inquantum eſt in motu. Sed modus iſte poteſt eſſe duplex, puta continuus ſm partes ſuas diuiſibiles, & connexas, vt eſt mutatio in corporalibus rebus exiſtens: vel diſcretus, ſecundum partes incõnexas, cuiuſmodi ſunt cõceptus, affectionesq; angelorum, & conſimiles actiones eorum, quæ largè motus vocantur, ac tempore menſurantur, alterius generis à tempore corporalium rerum. Et qm tranſmutatio ſecundũ illos motus nil abijcit à ſubſtantia angeli, nec ab eo, à quo dependet ſubſtantia eius, ſeu eſſe ſubſtantiale: hinc operatio eorundem tempore menſuratur. Subſtantia verò eius in eſſe non menſuratur niſi æuo.

Motus cõtinuus in rebus corporalibus duobus fit modis. Porrò motus continuus in rebus corporalibus duobus fit modis. Primò, ſecundũ diſpoſitiones non imprimẽtes per ſe in ſubſtantiam rei, vt eſt variatio ſecundum ſitus, & ſecũdum illuminationes, & obſcurationes, quæ dicuntur nõ imprimentes in ſubſtantiam rei: qm variatio in eis per ſe, nil abijcit à ſubſtantia rei, neq; ab eo à quo in re dependet eſſe ſubſtantiale: ideò in cæleſtibus reperitur corporibus, quorum variatio ſecundum illas tempore menſuratur, cum eorũ ſubſtantia menſuretur æuo duntaxat. Secũdò fit motus iſte ſecundũ diſpoſitiones per ſe imprimentes in ſubſtãtiam rei, quarum variatio q̃uis nihil abijciat de eſſe rei ſubſtantiali, quia non habet partẽ, & partem, vt vna abijciatur poſt aliam: abijcit tamẽ ab eo, à quo dependet, eſſe rei ſubſtantiale, vt eſt variatio ſecundum calidum, & frigidum, humidum, & ſic cũ, quæ ſolum in rebus generalibus, corruptibilibusq; conſiſtit, in quibus motus huiuſmodi primo, & per ſe, tẽpore menſuratur: non ipſa mobilia, niſi inquantũ talis trãſmutatio abijcit, aut adijcit quid in eis, quæ abiectio, vel adiectio, aut ſit ſucceſsiuè, aut tota ſimul. Primo modo quantitas, & qualitas ad quas, vel à quibus fiunt motus per ſe, tempore menſurãtur, ſed non primò: vt dum albedo continuè generatur motu augmenti, quo ipſa augetur ſecundum quod per partes cõtinuè acquirunt albedinis partes, album, & albedo per ſe, quamuis non primò, tẽpore menſurantur. Secundo modo eſſe ſubſtantiale, quod generationis mutatione acquiritur, & mutatione corrumpitur in fine augmenti, aut alterationis, tempore menſuratur inquantum per tẽporalia determina-

determinatur, ſic quod per alterationem ſm qualitates imprimentes, neceſſe eſt ipſum in fine corrũpi: ita q́ eſſe talium generabilium, & corrupbilium dupliciter conſideratur. Primò, prout inter generationem, & corruptionẽ manent res illæ in toto ſuo eſſe ſubſtantiali, ſine adiectiooe ad illud, nec ſic tẽpore menſorantur. Alio modo, inquantum á generationis inſtante continuè ſecundũ periodum currit motus alterationis ſecundum qualitates imprimentes, quibus in fine neceſſariò corrumpuntur, ſicq́ue tempore metiuntur. Hæc Henricus.

Diony.

¶ Qui ibidem de his plura conſcribit. Veruntamẽ vnum addit, quod noo vr̃ veritate ſubnixum: Non ſolum, inquit, ſubſtãtiæ ſpirituales, atq; cæleſtia corpora, ſed generabilia quoq;, & corruptibilia inquãtum eſſe ſuum habet ſimul, æuo menſurari dicenda ſunt. Nempè hoc dictum non apparet idoneum, cũ iuxta præhabita æuum non ſit menſura oiſi æuiternorum, id eſt, perpetuorum, & incorruptibilium. eſtq́ue menſura eſſe creati vniformiter ſe habentis.

Scotus.

¶ Deniq; circa hæc Seotus ſcribit prolixè, non tamen determinando ſe finaliter ad aliquam opinionem de hac quæſtione prætactam: ſed vtriuſq; opinionis rationes, auctoritateſq; recitat, ac diſſoluit. Veruntamen ait quædam probabiliter, poſſe teneri, quæ nequaquam videntur poſſe ſaluari: vt quod inceſſabilis cõſeruatio angeli ſit cõtinua eius creatio, & infinitæ creationes ipſius: quod ſupra & alibi, ac circa primum eſt reprobatum. Item, q́ nunc æui aſſiduè diuerſificetur: cum tamen ſecundum Philoſophum Nunc temporis maneat idem. Itemque, q́ in æuo ſit ſucceſsio, nõ tamen in actuali exiſtentia æuiterni, cum tamen ſecundum ipſum æuũ, non ſit niſi ipſa æuiterni exiſtentia actualis: & iuxta Philoſophum priùs, & poſteriùs, non ſint in mẽſurato, niſi quia ſunt in menſurante. Vnde quarto aſſerit Phyſicorum, quòd priùs, atque poſteriùs in tempore ſunt propter priùs, ac poſteriùs in motu. Ratiooabilior ergo cenſetur poſitio illa Thomæ, Alberti, Petri, Henrici, q́.ſ. in æuo non ſit ſucceſsio.

Vdalricus.

¶ Vdalricus verò in Summa ſua libro quarto aliter ſenſiſſe videtur, cuius poſitio quantum ad hoc, quòd etiã ab Alberto recedit, improbata eſt ſupra.

Henricus.

& de hoc ſic ſcribit Henricus: Huic poſitioni duæ opiniones cootrariantur. Vna dicentium, q́ æuum deficit ab æterno, & abundat in tẽporali: quia æternum eſt res fixa, ſtans immobiliter ſecundum ſubſtaotiam, & operationem. Tẽpus verò eſt res fluẽs, ſecundum vtrunq;. Aeuum autem menſura eſt media, conueniens cum æternitate in indiuiſibilitate, ſecundum quod reſpicit ſubſtantiam æuiterni: atque cum tempore habens protenſionem, & partes, prout reſpicit, & menſurat operationes.

Opiniões duæ contrariæ.

¶ Sed planè apparet quod dictum iſtorum eſt defectiuum: quooiam in re, quæ fixa eſt ſecundum ſubſtantiam, & fluens ſecundum operationem, aliud eſt eſſe ſecundum rem ipſius ſubſtantiæ, aliud operationis: quemadmodum alia res eſt ſubſtantia, aliud operatio. Cumq́ue iuxta diuerſitatem ſpeciei, & qualitatis rei menſuratæ. ſit diuerſitas menſurarum, cum menſura ſit vnigenea menſurato, ſicut aliud eſt eſſe ſubſtantiæ, & aliud operationis: ſic alia, & alia menſura conuenit eis. Nec dicendum quod menſura ipſius eſſe ſubſtantiæ protenditur, vt fiat menſura operationis: imò hoc implicat contradictionem, videlicet quod idem ſit ſimplex, fixum, & indiuiſibile reſpectu vnius menſurati, fluens autem & diuiſibile reſpectu alterius: quod etiam in corpore patet cæleſti, cuius ſubſtantia menſuratur æuo: motus verò, quo operatur circa inferiora, tempore.

Opinio 2

Alia eſt opinio, dicentium quod in æuo eſt accipere ſucceſsionem, & partes: aliter tamen quàm in tẽpore, ſicut expreſſum eſt, ita quod in æuo ſit durationis extenſio ſine innouatione, variatione, ac veteratione: qoia ſecundum eos nullum creatum vnico actu ſimplici totum ſuum poſsidet eſſe. Nam vt in libro de Cauſis probatur, Nullum creatom accipit bonitatem fluentem à primo ſecundum modum ſimplicitatis quo eſt in primo. Sicq; cum nequeat recipere eſſe ſuum totum ſimul, accipit illud ſecundum fieri per partes, & partes, vt ſic æuiterna nec ſecundum ſubſtantiam, nec ſecundum operationem habeant immobilitatem. Heſternum quippe eſſe eorum, & hodiernum, ac craſtinum, non ſunt ſimul, neque vnum, & idem. Eſſe enim ſecundum iſtos, noo eſt niſi continua ioſluentia à primo priocipio. Sed iſtud ſtare non poteſt, quia ſecundũ hęc ſucceſsio illa inoouationem includeret, ſcilicet recentem, ſeu nouam influentiam illam indeſinenter: & quod dicunt nullum creatum totum ſuum eſſe poſsidere ſimul, negandum eſt, ſiue intelligatur de eſſe rei, ſiue de fieri, quo habet produci, & conſeruari. Verum eſt tamen, quod non poſsidet eſſe ſuum ſimul quaſi ex ſe, ac propria poteſtate, ſicut poſſeſsio ſumitur in diſſinitione æternitatis. Hinc falſum eſt, quod eſſe creaturæ heſternum, & craſtinum, non ſit idem, & ſimul: quamois intellectus noſter continuo, & tempori allegatus, accipiat illud cum quadam protenſione ad dies diuerſos, quibus coexiſtit. Hæc Henricus.

Richard.

¶ Qui conſequenter argumenta illius ſoluit opinionis, quæ & Richardus ſoluit, dicendo qood auctoritas illa Anſelmi in proſologion intelligenda ſit de menſura angelorum, non quantum ad eſſe eorum, ſed quaotum ad operationes inuicem ſuccedentes, & vicisſitudinatas. Poteſt etiam reſponderi, qood æternitas creata, ſeu æuum non eſt totum ſimul ita perfectè, ac propria virtute, ſicut æternitas increata. nam & ſucceſsiooẽ quantum ad actiones ſecum admittit, quæ tamen non æuo, ſed tempore quodam diſcreto metiri feruntur. ¶ Ad aliud 2
reſpondetur, quod vtique ſimplicitas æui a ſimplicitate æternitatis plurimum diſtat, ac deficit, oon tamen intantum, quod prioris, & poſterioris ſucceſsionem includat, ſed quia dependet, & potentialitatem habet admixtam, nec ſucceſsionem prorſus excludit à ſuo ſubiecto, ſeu menſurato. ¶ Ad ter 3
tium, q́ loquendo de infinitate qua æuum eſt infinitum, oon eſt inconueniens, infinitum eſſe ſimul in actu: quia infinita illa non eſt infinitas perfectionis, neque eſſentiæ, ſed durationis: quæ vltra finitatem ſuæ entitatis, & perfectionis, oon addit niſi negationis, deſtructionis, ſeu deſitionis ab eſſe. ¶ Ad
quartum quod in æuo realiter, & ex ſua natura nõ 4
eſt niſi eſſe, non autem fuiſſe, nec fore, niſi per coexiſtentiam ad tempus, vt dictum eſt. Ideo quamuis æuo impoſsibile ſit non coexti͏tiſſe præteritum, quod ei iam realiter coextitit, nihilominus poſsibile, atq; intelligibile eſt ei, non coexiſtere tempus futurum: quoniam Deus poteſt conſeruationem ſuã ab æuo in præſenti ſubtrahere. & per hoc patet ſolutio quinti. Quamuis enim æuum nõ queat ſimul eſſe, & non eſſe, tamen in ipſo inſtanti, quo eſt, poteſt ei conſeruatio Dei auferri: & ita non erit, quẽadmodum dictum eſt ſupra, quod quamuis Deus mundum diceretur ab æterno creaſſe: tamen potuiſſet eum non feciſſe: quia in illo inſtanti in quo feciſſet, potuiſſet non feciſſe, quia liberè operatur.

Qualiter Anſelmi Auctoritas intelligenda ſit.

Sed

Sed poſito vno, tollitur aliud, quemadmodum poſito, quod antichriſtus erit, non poteſt, non produci. ¶Ad vltimum dici poteſt, quod illa obiectio ſit puerilis. Nam ſimili modo argui poſſet, quòd Deus non fuit diutiùs ſelix, quàm anima ſancti Franciſci, quia in æternitate non eſt longiùs, nec breuiùs, nec priùs, neque poſteriùs. quemadmodum ergo Deus diutiùs fuit beatus, quàm aliquis ſanctus, inquantum æternitas ſua omni tempori, vel reali, vel imaginabili coexiſtit, aut coexiſteret, ſi eſſet huiuſmodi tempus: ſic æuum ſuo modo omni tempori coexiſtit, & illud includit: & æuum, quo anima ſancti Petri fuit in gloria, diuturniori coextitit tempori, q̃ æuum, quo anima ſancti Franciſci fuit in gloria, ſecundum quod æuum reſpicit animam eius.

Quæſtio. Durand⁹.

¶Quæritur etiam hic, Vtrum nunc æui ſit idem quod æuum. Reſpondet Durandus clarũ eſſe quòd ſic: quoniam in duratione indiuiſibili non habente in ſe extenſionem, neque ſucceſsionem, nequeunt differre realiter duratio, & nunc durationis. Rurſus, menſuræ, & durationes differentes realiter, ſunt durationes, ſeu menſuræ rerum realiter differentium. Sed in æuiterno non ſunt aliqua realiter differentia, quibus correſpondeant æuum, & nunc æui: imò vnum & idem eſſe angeli eſt, quod correſpondet vtrique. Porrò difficilior quæſtio eſt, An realiter idem ſint nunc temporis, & tempus. Hæc Durandus.

Vdalric⁹.

¶Vdalricus verò in Summa ſua libro quarto cõtradicit, & dicit: Differt etiam æuum realiter à principio ſuo intrinſeco, quod eſt nũc æui: ſicut in creaturis ſemper differt, quod eſt, cuius menſura eſt in perpetuis eſt nũc æui, ab eſſe cuius mẽſura eſt æuũ: quia menſuræ differunt ſecundum rationem menſuratorum: quod patet ex eo, quia cum nunc æui ſit omnino vnum, & indiuiſibile, ac ſimplex, tamen æuum eſt menſura, ſeu numerus aliqualiter compoſitus ex vicibus, & diuiſibilis in eas, licèt alio modo ſit ſimplex, videlicet inquantum eſt menſura inuariabilis eſſe. Aeuum enim comparatur ad æuiternum, vt menſura propria, & adæquata in modo eſſendi: quoniam ſicut æuiterna ſecundum id, quod ſunt, ſtant ſimul, ſed ſuo poſſe, & agere non ſunt ſimul: ita æuum eſt menſura, quæ ſecundum aliquid eſt ſimul, & ſecundum aliquid non eſt ſimul. Hæc Vdalricus.

¶Cuius poſitio in hoc deficit, quòd ponit æuum in ſe includere vices, & priùs, poſteriuſque habere: & quoniam ita ſentit, conſequenter habuit dicere, quòd nunc æui differt re ab æuo. Cumq; iuxta præhabita æuum non habeat vices, neque ſucceſsionem, aptiùs dicitur, quòd nunc æui non differt ab æuo realiter.

Albertus.

¶Albertus demum libro de coæquæuis, ſciſcitatur de nunc æui, & quando æui, & dicit quod nunc æui differt ab æuo non in ſubſtantia, ſed in eſſe. Eſſe etenim æui, eſt in tota duratione ſimul manente. Sed nunc comparatur ad ipſum durans ſecundum quod eſt indiuiſibile vnum. Sicque non re, ſeu ſubſtantia, ſed proprietate, ſeu ratione videntur differre. Si autem quæratur, an ex æuo relinquitur quando: dicendum quod ſic, ſed non diſtinguibile per præteritum, & futurum, niſi fortè per accidens, ſcilicet per comparationem ad tempus, cui coexiſtit. Vnde dicimus quando angelus fuit, eſt vel erit. Hæc Albertus. de cuius verbis dictum eſt paulo ante.

Thomas de Argentina.

¶Thomas quoq; de Argentina teſtatur, quòd in angelis ſit inuariabile eſſe totum ſimul, quamuis ſit in eis reuelationum, & quorundam, gaudiorum ſucceſsio.

Richard. Quæſtio.

¶Poſtremò Richardus hic quærit, Vtrum eſſe alicuius corporis habeat menſuram vnigeneam cum æuo angeli. Et reſpondet: Videtur quibuſquã quòd non, quia in angelis, aut nulla materia eſt: aut ſi eſt, ibi non eſt vnigenea, id eſt, eiuſdem rationis, aut generis cum materia cuiuſcunque rei corporalis, nec forma illorum cum forma horum, nec eſſe vnius cum alio: ideo dicunt, quod æuum cæli empyrei, æuumq; angeli ſunt diuerſa. Alij dicunt quòd propria menſura intrinſeca ipſius eſſe cæli empyrei, & menſura eſſe angelici, vnigeneæ ſunt, & ipſorum vnum ſit æuum. Hæc Richardus.

¶Qui vtriuſque opinionis ponit, & ſoluit motiua, nec declinat ad aliquam. Sed iuxta præhabita, ſm Thomam, Henricum, Petrum, ac alios multos, ſecunda probabilior reputatur. Subſtantiæ enim ſpirituales, & corporales in eodem ſunt genere ſaltem prædicamentali. & ſicut declarat Henricus, nõ niſi tres ſunt differentiæ menſuræ, ſeu moræ durationis, puta æternitas, æuum, & tempus. Motus quoque cæleſtium corporum, & inferiorum, multum differunt ſpecie, imò & quodam genere ſubalterno. Similiter elementa à mixtis, & mixta inter ſe: quorum quædam ſunt animata, quædam inanimata: & animatorum quædam vegetatiua, quædam ſenſitiua: quædam ſecundum locum motiua, aliqua rationalia. & tamen omnium horum vnum eſt tempus. Cur ergo non omnium perpetuorum illorum, tam ſpiritualium, quàm corporalium, vnum ſit æuum?

QVAESTIO III.

Tertiò principaliter quæritur, de cælo empyreo, de quo quidam, potiſsimè Alexãder, plures faciunt quæſtiones. Verum vt immoderata vitetur prolixitas, quæro. *Quid ſit cælum empyreum. & quare ſit conditum*, & de proprietatibus, atq; efficientijs, ſeu effectibus eius. Itaq; quæritur primò, Quid ſit cælum empyreum ¶Videtur primò quòd nõ ſit, quia philoſophi, qui naturam vniuerſi diligenter rimati sũt, & ſcrutati, de hoc cælo nihil loquuti ſunt.

¶Secundò, quia nec ſacra ſcriptura de ipſo loquitur euidenter.

¶Tertiò, quoniam non videtur habere connexionem ad ordinem vniuerſi, qui pulcherrimus eſſe oſtenditur ex dictis philoſophorum, ſecluſo, nec poſito cælo empyreo.

¶Quartò, in libro de cælo, & mundo probat Philoſophus, quòd extra cælum, id eſt, primum mobile, nullum ſit corpus. Deinde, apparet quòd non ſit corpus: quoniam Strabus, & Beda dicunt ipſum eſſe intellectuale, contemplationiſque locum. Contemplatio autem, quæ eſt ſpiritualis actio corporeum non exigit locum.

Strabus. Beda.

¶In contrarium eſt ſanctorum auctoritas.

Alexãder.

¶Ad hæc Alexander reſpondet: Cœlum empyreum eſt, & propter cauſas creatum eſt. Cauſa verò ſuæ creationis non eſt continuatio generationis, & corruptionis, nec continuatio, aut conſeruatio eſſe corruptibilium rerum, ſed vt compleatur vniuerſum in genere corporum ſecundum determinata extrema, & ſecundum medium inter ea, ad oſtenſionem ſummæ ſapientiæ, omnipotentiæ, bonitatiſque creatoris. Extrema autem in genere corporum ſunt, corpus maximè luminoſum, & corpus ſummè opacum. Primum eſt cælum empyreum, ſecundum eſt terra.

¶Præterea, licèt ſpiritus à corporibus ſeparati, nõ

indi-

indigeant quantum ad ſuum eſſe aliquo corpore, tamen eſt congruentia, corporis alicuius ad ipſos propter conuenientiam magnam in ſimplicitate, claritate, ac puritate: & hoc eſt cælum empyreum, vt patebit. ¶ Inſuper, ſpiritus rationales, qui coniunguntur corporibus, cum peruenietur ad corporum reſurrectionem, incorruptionem, & glorificationem, congruenter collocabuntur in corpore, quod eſt vltimæ, id eſt, maximæ nobilitatis in vniuerſo, eo quòd corpora illa maximam habebunt nobilitatem: imò & ante corporum ſuorum glorificationẽ conuenienter collocantur in cælo illo propter merita ſua. Vnde de hoc cælo loquitur Damaſcenus, Cœlum eſt continentia viſibilium, & inuiſibilium creaturarum. Hinc continet Chriſtum ſecundum naturam humanam, ſecundum quam Chriſtus in ipſo eſt diffinitiuè, ſeu circunſcriptiuè. Ideo cum Chriſtus dicitur eſſe, aſcendiſſe, & reſidere ſuper omnes cælos, intelligendum eſt, quod dignitate ſit ſuper eos. Hæc Alexander.

Damaſcenus de cælo empyreo.

Albertus. ¶ Circa hæc ſcribit Albertus: Dicendum cũ ſanctis, quibus de cęlo empyreo eſt credendũ eo quòd ipſi patrem cęleſtem præ cęteris cognouerũt, quòd cælum empyreum eſt cœlum ſupremum, & verum corpus, in quo angeli ſancti, & animæ beatæ ſunt, non circunſcriptiuè, ſed diffinitiuè, de quo cœlo ait ſaluator: Vidi ſathanam ſicut fulgur de cęlo cadentem. quod vocatur empyreum, id eſt, igneum, non à calore, ſed claritatis ſplendore: quod factũ, mox ſanctis angelis eſt repletum. De quo ſupra illud, In principio creauit Deus cœlum, & terram, loquitur Strabus: Cælum appellat non viſibile firmamentum, ſed empyreum. Dicitur autem hoc cęlum angelis ſanctis repletum, non corporali repletione, nec ſicut anima replet corpus, ſed proportionata decoratione ad manſiones patriæ, quæ per ſapientiam Dei in ipſo creatæ ſunt, ita quod nulla earum eſt vacua, ſed angelo in beatitudine ſibi proportionato inhabita. Hæc Albertus in Scripto.

Lucæ. 10.

Strabus ſuper Geneſim.

Idẽ Alber. ¶ Porrò libro de coæquæuis, affirmat quòd cœlum empyreum ſit inter omnia corpora ſimplicia nobiliſſimum corpus, & maximè vniforme, non habens diuerſitatem dexteri, & ſiniſtri. & angelis ſanctis repletum eſt, non ſicut locus locatis, ſed per diſtinctionem hierarchiarum, & ordinem, & multitudinem condecentem. Hæc ibi.

Vdalric⁹ cõcordat. ¶ Quibus concordat Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Angeli, inquiens, creati fuerunt in cœlo empyreo, & ſimul cum ipſo. Propter quod aſtra matutina vocantur, quæ ſunt ornamenta cœli illius, vt dicitur in libro Iob: Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina? id eſt, in principio temporis creata. Quoniam hora matutina eſt prima hora diei, de cœlo cecidiſſe lucifer perhibetur. Ex quo patet, quòd cum dixit, In cœlum conſcendam, vt dicitur in Iſaia, cœlum metaphoricè intellexit altitudinem maieſtatis diuinæ, cui volebat æquari. Hæc Vdalricus. ¶ Et illa celſitudo, ſeu excellentia Dei, inquantum eſt omnia continens, ambiens, & conſeruans, vocatur metaphoricè cælum. eſtq; cęlum trinitatis.

Iob. 40.

Iſaia. 14

Thomas. ¶ Inſuper Thomas: Cœlum, ait, empyreum ratione inueſtigari non valet. Quicquid enim de cælis cognoſcimus, viſu, aut motu ſcimus. Cœlum verò empyreum nec viſui, nec motui ſubiacet, ſed per auctoritatem eſt habitum. Hinc intellectuale vocatur, quia non viſu, ſed intellectu cognoſcitur, non quòd in ſe non ſit viſibile. Eſt autem præcipuè lucidum. Omnis namque res determinatur à fine, quoniam ſecundum exigentiam finis oportet ipſam diſponi. Cumque cœlum empyreum ordinetur ad ſtatum beatorum, & corporum glorificatorum, quibus cõuenit maxima participatio lucis diuinæ, quietis æternæ, & æternitatis ſupremæ: ideò decet cælum empyreum potiſſimè, lucidum, immobile, & incorruptibile eſſe. Et quoniam beatitudo illa ſupernaturalis inueſtigationem excedit humanam, etiam cęlum illud empyreum excedit eam, ſecundum philoſophos.

Obiect. 1. ¶ Verum his obijci poteſt, quia, vt ait Auicenna, cauſa luciditatis eſt congregatio partium diaphani, vt patet in cryſtallo. Idem aſſerit Commentator libro de ſubſtantia orbis. Cœlum autem empyreum ſubtiliſſimum, ſimpliciſſimumq; conſiſtit, non ergo eſt lucidum: imò ſi tam lucidum eſſet, magis cauſaret nobis iugiter diem, quàm ſol ſuper noſtrum exiſtens horizontem. Rur 2
ſus, ſecundum opinionem probabilem in cœlo empyreo erit laus vocalis, quæ ſine reſpiratione, emiſſione, fractioneque medij eſſe nequit. Imò, & corpora glorificata per donum agilitatis mouebuntur in eo, ergo ſcindetur: & ita non videtur eſſe incorruptibile, neque indiuiſibile.

Auerrois.

Laus vocalis erit in cœlo empyreo.

¶ Amplius, natura eſt principium quietis, & mo- 3
tus, ſecundum Philoſophum. Sed cœlum empyreum eſt corpus naturale, ergo & mobile.

Reſponſio ad 1. ¶ Reſpondendum, quod prima obiectio illa conuincit, quod cœlum empyreum non eſt taliter lucidum, quòd radios viſui noſtro viſibiles emittat. Propter quod, nec ignis elementaris in propria ſphæra lucet.

ad 2. Ad aliud dicendum, quòd dubium eſt an poſt reſurrectionem communem laus vocalis erit in cœlo, quibuſdam dicẽtibus quòd ibi ſolum erit laus mentalis, quæ dignior eſt: quia nec reſpiratio erit ibi, ſine qua vox non formatur, vt dicitur ſecundo de anima. Alij dicunt ibi futuram laudem vocalem, vt nihil in ſanctis vacet à laudibus Dei, neque mens, neque lingua. Quomodo autem eſſe valeat, dicunt quod in pulmone, & inſtrumentis vocalibus eſt aer incluſus, per quem poterunt voces formari, quemadmodum animalia habentia ſpiritum complantatum, vt dicitur in libro de ſomno, & vigilia, formant vocem. Et hoc, quantum ad aliquid, videtur conueniens: quoniam ad formationem vocis non eſt neceſſaria expulſio, vel attractio aeris. Nam reſpirando, aut expirando non poteſt animal vocem formare, vt dicitur ſecundo de anima. Sed quantum ad aliquid, non videtur ſufficiens: quia ad vocem non tantum exigitur aer interior, ſed item exterior, cuius contractione, & motu ſonus deferatur. Ideo plus addendum eſt, vtpotè, quod quædam ſenſibilia deferuntur ad ſenſum ſecũdum eſſe ſpirituale tantum, vt ſpecies colorum: quædam ſecundum eſſe materiale, ſicut in guſtu, & tactu. Quædam vtroque modo, vt ſpecies odoris cum euaporatione fumali. & ſimiliter eſt de ſono, & motu. Ibi tamen ſpecies ſoni deferetur ſecundum eſſe ſpiritale tantum. ideo non oportebit ad hoc ibi conſiſtere motum, aut confractionem, nec condenſationem. Poteſt quoque dici, quod ibi erit confractio cęli empyrei. nec hoc erit ignobilitatis, quod erit inſtrumentum motum à lingua glorificata, atque diuinæ laudis materia. nec inde conſequitur, quod generabile, aut corruptibile erit: quoniam raritas, & denſitas æquiuocè competunt corpori illi, & inferioribus iſtis. Sic, & aſtrologi inter duas ſphæras, quæ ſcindi nequeunt, aliquod ponunt ſpatium repletum corpore diuiſibili, cum in ſpatio, illo motus ſit planetarum in

Qualiter laus vocalis ſit in ſanctis.

Ariſtote.

epicy-

epicyclo. Veruntamen quid de his verum ſit, eſt incertum: quia nec fide determinatur, nec ratione probatur. Ad vltimum, quòd naturale dupliciter dicitur. ¶Primò, prout diuiditur contra ens in anima. Sicq; dicitur naturale, quicquid habet eſſe firmum in rerum natura. & ita cœlum empyreum, ac angeli dicuntur naturalia, nec omne tale materiale eſt mobile. ¶Secundò, prout diuiditur contra ens diuinum, quod abſtrahit à motu, atq; materia. Sic naturale vocatur id tantum, quod mouetur, & ad generationem, ac corruptionem entium ordinatur: & ita cœlum empyreum non eſt naturale, ſed diuinum, ad electorum gloriam ordinatum. Hæc Thomas in Scripto.

Ad tertiũ.

Idẽ Tho.

¶Inſuper de hac re ſcribit in prima parte Summæ, quæſtione ſexageſimaſexta: Cœlum empyreũ non inuenitur niſi per auctoritates Strabi, & Bedæ, & rurſus per auctoritatem Baſilij, in cuius cæli poſitione partim conueniunt, puta in hoc quod ſit locus, & manſio beatorum. Dicunt etenim Beda, & Strabus, quod factum, mox angelis eſt repletum. Baſilius quoq; in ſecundo Hexameron: Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ſic remunerandi pro dignis operibus, reſtaurantur in ea, quæ extra mundum eſt, luce, & quietis domicilium ſortientur. Differunt autem in ratione ponendi. Strabus quippe, & Beda idcirco ponunt hoc cœlum: quoniam firmamentum, per quod cælum ſidereum intelligunt, non in principio, ſed ſecunda die dicitur factum. Baſilius verò ideò ponit hoc, ne videatur Deus opus ſuum à tenebris inchoaſſe, quod Manichæi calumniantur. vnde & Deum veteris teſtamenti, Deum nominant tenebrarum. Hæ autem rationes non multum cogunt. Quæſtio namque de firmamento, quod ſecunda die dicitur factum, aliter ſoluitur ab Auguſtino, ac alijs ſanctis. ¶Obiectio verò de tenebris, ſecundum Auguſtinum ſoluitur per hoc, quod informitas, quæ per tenebras deſignatur, non præceſsit formationem duratione, ſeu tempore, ſed origine, ſeu ordine naturæ. Porrò ſecundum alios cum tenebræ non ſint creatura aliqua, ſed priuatio lucis, diuina ſapientia atteſtatur, quod ea, quæ produxit ex nihilo, primò, in ſtatu imperfectionis inſtituit, poſtea verò ea ad perfectum deduxit. Poteſt autem conuenientiùs ratio ſumi ex conditione gloriæ. Expectatur equidem in futura remuneratione gloria duplex, videlicet ſpiritualis, & corporalis, non ſolum in glorificandis humanis corporibus, ſed etiam in toto mundo innouando. Inchoata eſt autem ſpiritalis gloria à mundi principio in beatitudine angelorum, quorum æqualitas ſanctis promittitur. Hinc fuit conueniens, vt etiam à principio corporalis gloria inchoaretur in aliquo corpore, quòd ab exordio ſeculi fuerit, abſque ſeruitute corruptionis, & mutabilitatis, atque totaliter lucidum, quemadmodũ tota corporalis creatura expectatur poſt reſurrectionem futura.

Strabus Beda.

Baſilius.

Gen. 1

Manichęorum calumniæ.

Duplex gloria expectatur in remuneratione.

Auguſti.

¶Denique Auguſtinus quinto de Ciuitate Dei teſtatur, quòd Porphyrius diſcernebat à dæmonibus angelos, ita vt aerea loca dæmonum, ætherea, ſeu empyrea eſſe diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cœlum ſidereum poſuit igneum eſſe: ideoque vocauit empyreum ſiue æthereum, prout nomen ætheris ab inflammatione accipitur, non vt Ariſtoteles ait, à motus velocitate. Quod dico, ne quis opinetur Auguſtinum poſuiſſe cœlum empyreum, ſicut nunc ponitur à modernis. Nec ex his ſequitur, quod illuminet aerem, quia vt in ſecundo Hexameron fatetur Baſilius, cęlum factum eſt rotunditate concluſum, habens corpus ſpiſſum, ac adeo validum, vt poſſit ea, quæ habentur extrinſecus ab inferioribus ſeparare. ob hoc neceſſariò regionem relictam poſt ſe, luce carentem conſtituit, vtpotè fulgore ſuper radiante cœli empyrei, excluſo à regione inferiori. Sed quoniam corpus firmamenti etſi ſit ſolidum: tamen diaphanum eſt, quod non impedit luminis tranſparentiam, vt patet per hoc, quod lumen ſtellarum ſtaum videmus, non obſtantibus medijs cælis: poteſt aliter reſponderi, videlicet quod cœlum empyreum habet lucem non condenſatam, propter quod radios non emittit: ſed ſubtilem, vel habet claritatem gloriæ, quæ non eſt claritati naturali conformis. Hæc Thomas.

Baſilius.

¶Circa hæc dubitatio oritur ex eo, quod Thomas affirmat Porphyrium tanquã Platonicum æſtimaſſe cœlum ſidereum igneum eſſe. per quod innuit Thomas Platonem ita ſenſiſſe, quod non videtur. Dixit enim cœlum illud aqueum eſſe, & ſtellas ex igne, vt infra patebit. Rurſus, quod Thomas ſcribit cœlum empyreum non inueniri poſitum, niſi auctoritatibus Bedæ, & Strabi, atque Baſilij, impugnatur: quia quod ait Damaſcenus libro ſecundo, Cælum eſt continentia viſibilium, & inuiſibilium, non verificatur propriè, nec ſecundum Damaſceni intentionem, niſi de cœlo empyreo. Propter quod libro de coæquæuis ſcribit Albertus: Sancti dicunt, Damaſcenus potiſsimè, cælum empyreum continere ſanctos angelos, & beatos. De eodem cælo ſecundum Damaſcenum, & antiquos expoſitores, dixit Apoſtolus raptum ſe vſque ad tertium cælum. de quo rurſus: Scimus, inquit, quia ſi terreſtris domus noſtra diſſoluatur, quod ædificationem à Deo habemus, domum non manufactam in cœlis. Gregorius quoque multa de hoc cœlo videtur dixiſſe diuerſis in locis. Et quod ad Hebræos ſcripſit Apoſtolus. Non in manufacta ſancta Ieſus introijt, exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum: non niſi de cœlo empyreo aptiſsime ſumitur. Atque in hoc cœlo ait Gregorius peccaſſe diabolum, ac inde delapſum. De quo itidem cœlo Hieronymus, in ſermone de aſſumptione glorioſiſsimæ virginis multa deprompſiſſe probatur.

Diony. Thomas.

Plato.

Damaſce.

2. Cor. 12.

2. Cor. 5.

Heb. 9.

Gregori^9.

Hierony.

¶Circa hæc loquitur Petrus: Omnia corpora facta ſunt propter corpus humanũ, quod eſt forma naturali perfectiſsima informatum. hinc ſecũdum intentionem naturæ, finis eſt corporum aliorum. ¶Corpus autem humanũ duplicem habet ſtatum, vnum mortalitatis in præſenti, alium immortalitatis in futuro. Ideo Deus quædam ei præparauit ſecundum præſentem ſtatum præcipuè, vt viſibilia corpora: quędam verò ſecundum ſtatum futurum, vt cœlum empyreum. & hæc eſt cauſa creationis illius præcipua: quamuis, & aliæ poſsint eſſe cauſæ creationis illius nobis occultæ. Hoc igitur cęlum in propria natura ſenſibile eſt, quamuis intellectuale dicatur, quo ad nos, & propter contenta, ſeu habitantes in ipſo. Inducuntur etiam rationes quòd ſit. Nam ſicut ſimplex eſt ante compoſitum, & vnum ante multa: ſic vniforme ante multiforme, ergo ante cœlum firmamenti multiforme, eſt cœlum vniforme per totum, puta empyreum. Item dum aliquid compoſitum eſt ex duobus, ſi vnum illorum inuenitur per ſe, & aliud. In genere autem cœlorum eſt vnum, conſtans ex luminoſo, & non luminoſo, vt cœlum ſtellatum: & vnum to-

Petrus.

tum

rum non luminoſum ex ſe, ut orbis lunę. Ergo eſt aliud totum luminoſum.

¶Rurſus, centrum, & circumferentia ſunt contrariarum proprietatum. Vnde, & ipſa ſunt termini motuum oppoſitorum. Centrum autem mundi eſt totum opacum, ergo extremum mundi eſt totum clarum, & ſplendidum. Hæc Petrus.

Richard⁹.

¶Idem Richardus, qui etiam quærit hic, Vtrũ cęlum, empyreum ſit ſtellatum. Ad quod reſpondet, Cœlum illud non eſt ſtellatum, ſed per totum uniformiter luminoſum, quãuis luminoſitas illa lateat ſenſus mortaliũ. quod eſt, vel ideo: qm̃ improportionabilis eſt occulis non glorificatis, quemadmodum lux corporum glorificatorum.

¶Vel quoniam aquæ, quæ ſunt ſupra firmamentum, non ſunt illius luminis traductiuæ: vel quia ob nimiam eius diſtantiam multiplicatio ſui luminis non protenditur vſq; ad uiſum noſtrum, niſi forſan ita debiliter, vt a uiſu noſtro nequeat percipi: vel quia non adeſt ei influentia Dei ad hoc, vt ſe multiplicet ſenſibiliter vſq; ad nos. Veruntamen cum aquę, quę ſuper firmamentum eſſe dicũtur, ſint ita perſpicuę, ut ab auctoribus cœlum cryſtallinum vocentur, quod impediant illius luminis transfuſionem, non video niſi adeſſet alia cauſa.

Gene 1. Pſal. 148.

¶Voluit demum Deus cœlum empyreum eſſe abſque ornatu ſtellarum: quoniam ciues ipſius, & corpora beatorum erunt ei pro præclariſſimo ornamento. Vnde ad illud cœlum forſitan pertinet illud Apocalypſis: Ciuitas non eget Sole, neque Luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus.

Apoc. 21.

Bonauēt.

¶Inſuper de his ſcribit Bonauentura diffuſè: Verum ſententia ſua quaſi tota præhabita eſt. Fatetur in primis, quod de hoc cœlo empyreo exponit Damaſcenus, quod ſcriptum eſt, In principio creauit Deus cœlum, & terram. & addit, Ponẽdum eſſe hoc cœlum, perſuadet triplex ratio finis, id eſt, cauſæ finalis, propter quam factum eſt.

Gene. 1.

¶Prima eſt perfectio vniuerſi. Cum enim cœlum quoddam ſit luminoſum, & difformè, ſi non eſſet cœlum totum luminoſum, & vniforme, deeſſet vniuerſo quædam perfectio.

¶Secunda eſt, ut cœlum ſupremum mobile habeat orbem fixum, infra quem, & in quo tanquam in loco moueatur.

¶Tertia, vt congruum habitaculum beatorum, præſertim hominum glorificatorum conſiſtat. Finis aũt neceſſitatem imponit his, quæ ordinantur in ipſum. Nec putandum, quod cœlum empyreum illuminetũ a Sole. Non. n. ab inferioribus recipit lumen, nec indiget. Talis quoq; eſt limitatio virtutis ipſius Solis: qm̃ nihil agit vltra terminum ſibi a Deo cõſtitutum. Hinc quẽadmodum ignis quieſcit perueniens ad horizonta, ſeu ſphæram lunæ, & terra ad centrũ perueniens: ſic radij ſolis non protendunt vltra firmamentum. Sol namque lucerna eſt huius ſenſibilis mundi. Tãta quoque eſt influẽtia, & luminoſitas cœli empyrei, quod lux; & influentia Solis non pertingit ad ipſum, ſed abſorbetur ab ipſo ſicut lumen candelæ à Solis luce. Eſt ergo hoc cœlum: quoniam in quolibet gñe mobile præſupponit immobile, & fluxum influxibile, ad quod terminatur. & ideo ſupra omnes mobiles cœlos, eſt cœlum quoddam immobile, quieti beatorum correſpondens.

Cœlũ empyreũ lumen ab inferioribus nõ recipit.

¶Habitatio namq; habitatoribus proportionanda eſt.

¶Rurſus, in quolibet genere, in quo ponitur infimum, & medium, ponitur, & ſupremum. Porro gradus corporum attenditur penes gradus lucis atque perſpicui, quæ ſunt proprietates corporum principales. Cumque terra ſit corpus opacum ſimpliciter, exigit ordo, vt ſit corpus luminoſum ſimpliciter, quod dico cœlum empyreum. Hæc Bonauentura.

Diony. Quale cœlũ poſuerẽt philoſophi. Damaſce.

¶Quocirca ſciendum, quod & philoſophi poſuerunt quoddam cœlum ſimplex, lucidum, diaphanum, vniforme, ſphæricum, non ſtellatum: uidelicet nonam ſphæram, quam dixerunt mobilem eſſe, & de hac ſphæra aſſerit Damaſcenus. Quoniam qui foris ſunt ſapientes, id eſt, philoſophi, ipſam ſine ſtellis ſphæricæ eſſe figuræ aiunt.

Durãdus.

¶Amplius, præinductis pro maiori parte concordat Durandus. Aliqua uerò quaſi corrigere volens: Aliqui, inquit, dicunt, quod cœlum empyreum principaliter factum eſt propter ordinem vniuerſi. quod ita declarant, Inferiora in entibus ſecundum ſui ſupremum, attingunt ſuperiora ſecundum illorum infimum, vt beatus Dionyſius conteſtatur. Intelligentia autem eſt motor immobilis, ergo oportet, quòd ſit aliquod corpus ipſam attingens, quo ad eius immobilitatem, quæ quid infimum eſt in ea, intellectualitas verò eſt ſupremum in ipſa. Sicque oportet eſſe quoddam immobile corpus cœleſte, quod eſt cœlum empyreum. Illud inſufficienter dictum uidetur. Præfatus etenim ordo rerum penes eſſentialia eſt penſandus. Sed eſſe immobile, non eſt eſſentiale neque intrinſecum cœlo empyreo: quoniam poſſet moueri ſicut & alij orbes poſſent quieſcere, non mutatá natura eorum. Hæc Durandus.

S. Diony.

Dionyſius

¶Sed reprobatio iſta non valet: quoniam ordo ille prætactus tam quantum ad eſſentialia, quam quo ad accidentalia rerum perpenditur. Vnde, & diuinus Dionyſius in libro de angelica hierarchia aſsignat hoc modo connexionem, & ordinem inter angelicam, & eccleſiaſticam hierarchiam, quòd infimi in ordine angelicæ hierarchiæ, propriè angeli nuncupantur, qui de choro ſunt infimo: ſupremi quoque in ordine eccleſiaſticæ hierarchiæ, utpote ſacerdotes potiſsimè præſules, angeli appellantur, iuxta illud Malachiæ: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quoniam angelus domini exercituum eſt. Apoſtolus quoque: Mulier, ait, debet uelata eſſe, & propter angelos, id eſt, ſacerdotes, certumque eſt, quòd ordo iſte penes accidentalia perpendatur. Sic rurſus diuinus Dionyſius faſſus eſt, quod ſtatus euangelicæ legis medio modo ſe habet inter ſtatum veteris teſtamenti, ſtatumque angelorum, quæ coordinatio in accidentalibus ſumitur.

S. Diony. Malach. 2. 1. Corĩ. 1. S. Diony.

¶Denique quamuis homines uniuerſi unius ſint ſpeciei ſpecialiſsimæ: nihilominus multiplex ordo eſt inter eos in officijs, gradibus, dignitatibus, gratijs, virtutibus, donis, prout ad Corinthios docet Apoſtolus, quod tam in ſpirituali, quàm in ciuili ſtatu, atque regimine facilè eſt penſare.

1. Cor. 12

¶Inſuper iuxta hunc modum in triceſima-prima propoſitione libri de Cauſis, aſſeritur: Inter rem cuius ſubſtantia, & actio ſunt in momento æternitatis, & inter rem cuius ſubſtantia; & actio ſunt in momento temporis, exiſtens eſt medium, & eſt illud cuius ſubſtantia eſt in momento æternitatis, & actio in momento temporis.

¶Poſtremò eſſentiales, ac propriæ differentiæ rerum, præſertim cœleſtium, latent nos: ideo circunloquimur, deſignamus, atque exprimimus eas per accidentalia quædam. Illa itaque reprobatio nullius cenſetur ualoris. Addit quoque Durandus, quòd non propter angelos factum ſit cœlum empyreum: quia, ut aliqui probabiliter dicunt, angelis non conuenit eſſe in loco, niſi ſecundum operationem, quam habent circa locum: & adhuc ſecundum illam dicuntur ibi metaphorice eſſe. Verum iſta obiectio ſatis ſoluta eſt. Angelis namque non propter neceſsitatem, ſed congruentiam locus iſte eſt deputatus: qui etiam propriè ſunt in loco diffinitiuè, non circunſcriptiuè, aut commenſoratiuè: quamuis abſolutè loquendo, non dicantur propriè eſſe in loco, iuxta quod ait Boëthius, quòd propoſitio apud ſapientes per ſe nota eſt, angelos, ſeu incorporalia non eſſe in loco. Itaque angelis, ſeu contemplationi deputatur pro loco cœlum empyreum: quemadmodum orationi, & laudi diuinæ in hac vita materialis eccleſia: non quòd extra illam Deus orari, ac laudari non poſsit, nec debeat, ſed per congruentiam quandam, vt etiam Thomas diſſeruit: & ſicut materialis eccleſia ex ſua conſecratione quandam idoneitatem ſortitur, vt in ea oratio, lauſque diuina efficatior, ac Deo ſit acceptior: ita credendum videtur, quòd cœlum empyreum ſit domus a ſummo legiſlatore totius benedictionis, conſecrationiſque ſonte ab exordio dedicata, ac deputata ad ipſius beatificam fruitionem, pleniſsimum cultum, perpetuumque præconium. Rurſus, quamuis angeli non ſint pars vniuerſi corporei: pertinent tamen ad illud tanquam adminiſtratores, & gubernatores ipſius. & decentiſsimum fuit, vt vniuerſitas creaturarum tanquã vnus creatoris exercitus, ad inuicem, & ad Deum principaliter coordinatus, vno contineretur ambitu, palatio, ſphæra, ac zona, in ſignum, quòd omnipotentis imperium nullum creatum queat euadere. Ideo apte prolatum eſt, quòd cœlum empyreum eſt continentia, ideſt, manſio contentiua viſibilium, & inuiſibilium creaturarum.

¶Inſuper de hoc cœlo ait Gulielmus prima parte de vniuerſo: Quoniam tanto prophetæ, videlicet Moyſi, primum credidit gens hebræorum, inductã ſignis, ac mirabilibus, in quibus miſſus eſt, vt ei crederetur ab ipſis, per quę etiam humiliato rege Aegyptiorũ, & flagellata Aeg. pro flagellis, quibus nec dij Aegiptiorum reſiſtere poterant, populum hebræorum a ſeruitute liberauit Aegyptia. Gens quoque Chriſtianorum non minus credidit eidem prophetæ, quin etiam magnificentiùs, atque ſublimiùs ſentit de ipſo, eiuſque ſermones reputat, ſicut verè ſunt, Dei ſermones, & nefas eſſe contradicere eis. Proſequar eiuſdem narrationes prophetæ, & declarabo veritatem, in qua vtraque lex concordat. Dico itaque, quòd cœlum ſummum, ideſt, empyreum, eſt vltra, & ſupra nouem motos, nominatoſque cœlos, ſupereminens eis diſtantia multa, quod eſt habitatio angelorum: & terra eſt eius contrarium, non ſecundum ſe totam, ſed ſecundum modum ſui, quod vocant infernum. Quemadmodum enim infernus locus eſt purè, & maximè, ac ſolius miſeriæ: ſic cœlum illud eſt purè, & maximè, ac ſolius felicitatis, & glorię.

¶Porro indigentia pars miſeriæ eſt. Cumq; omnis motus ſit propter indigentiam, & ſi fuerit localis, erit propter indigentiam loci, aut ſitus, qui per motum quęritur: ergo cœlum illud immobile eſt.

¶Pręterea ſicut infimo corpori, videlicet terræ, debetur infimus locus tanquam ei naturalis, & proprius, & ob id naturaliter in eo quieſcit quiete perpetua: ita ſupremus locus in mundo, debetur alicui corpori tanquam ei naturalis, & proprius, atque ob hoc in ipſo quieſcit perpetuè. Eſt igitur vltra nouem cœlos mobiles cœlum aliud quietiſſimum.

¶Adhuc autem manifeſtum eſt, manſionem hominum beatificandorum eſſe ſeorſum a tempeſtate, & turbine tantæ rapiditatis, vtpote pacatiſsimam: nec alius locus conuenit illis corporibus, quàm cœleſtis: quoniam corpora illorum maioris incomparabiliter gloriæ erunt, quàm aliquod ex nouem cœlis, aut ſtellis.

¶Rurſus, corpus, quod non indiget motu, neque, vt perfectione, neque, ut uia ad perfectionem, priùs ac meliùs eſt corpore indigente alterutro dictorum modorum. Primum ergo, & ſummum corpus eſt immobile: quòd ſi tale corpus vniuerſo deeſſet corporeo, magna ei deeſſet perfectio, ſicut, & mundo ſublunari, ſi ei deeſſet ignis, aut aqua. Nec extraneum debet uideri, quod, & propter angelorum congruam, ac condecentem habitationem factum perhibetur hoc cœlum, cum & vnuſquiſque in ſeipſo valeat experiri, quantum ad animas ſpectet humanas incorporales de habitatione in ſuis corporibus, quæ habitacula ſunt earum, quantum corporum ſuorum diligunt ſpecioſitates, ſanitates, & alias habitudines bonas, imò, & domorum, & atriorum, hortorum, vrbium, & prouinciarum eminentiam, & decorem. Qui iſta attendit, conſpicere poteſt ad angelos pertinere de nobilitate, & ſpecioſitate cœli empyrei. Ipſum quoque vniuerſum quaſi contrario modo ſe habet ad hominem. Quemadmodum enim homo habet cor intus, & corpus extra: ſic uniuerſum vniuerſum, & corpulentiorem habet ſui partem, uidelicet terram interius: nobiliorem verò ſui partem, vtpote cœlum empyreum, tanquam cor, habet exterius ipſum circundans. Et ſicut cor hominis paruum eſt ad comparationẽ corporis ſui, ſic econtrario uniuerſum habet quaſi cor incomparabiliter maius parte ſua inferiore. Cor namque eſt quaſi vas, & receptaculum vitæ, atque vitalium, & ſedes animæ totum reſiduum regentis, & adminiſtrantis. Sic cœlum ultimum, ſeu empyreum, ea, quæ maximè uitalia ſunt in mundo, continere neceſſe eſt, & eſſe thronum, ac ſolium creatoris, cuncta gubernantis, ac diſponentis. Hinc loquitur in propheta: Cœlum mihi ſedes eſt. Et, In cœlo ſedes eius. Et quicunque de gloria Dei dignum quid locuti ſunt, cœlum ſedem eius eſſe dixerunt, quemadmodum, & in libro cœli, & mundi Ariſtoteles narrat.

¶Porro ſedem oportet eſſe quietam, & ſtabilem, Eſt igitur cœlum empyreum velut amictus ſplendoris totius mundi, & quaſi tectum pulchritudinis præclariſsimi palatij Dei, dominatoris omnium ſeculorum, & velut operimentum ſpecioſiſsimum templi ipſius, quod vtique totus mundus eſt. Eſtque habitaculũ gloriæ eius penetrale, ac intimum, & alia ratione tanquam ſacrarium Dei, continens, atque recipiens quæcunque in toto vniuerſo ſunt ſancta, ac digna in tanto reponi ſacrario. Cuius item uiſitas eſt manifeſtatio gloriæ, ac magnificentiæ creatoris. Quemadmodum enim in regali palatio in hoc mundo ex aſsiſtentibus regis ex multitudine, & varietate miniſtrorum, ex ornatu,

Du randus
Boethius.
Thomas.
Gulielm⁹.
Exo 5.6.7. 8.10.12.
Infernus locus miſeriæ, cœlum verò felicitatis.
Iſa 4.
Cœlum et factum eſt pp decẽtẽ angelorũ habitationem.
Iſa 66. Pſal. 10.
Ariſtot.
Cœli empyrei præconium.
Simile.

ornatu, & apparatu ipſorum, & ex ipſis obſequijs eorundem: ex ipſa etiam munificentia, & decore palatij, elucet magnificentia, & gloria regis: ita in cœlo empyreo gloria Dei inæſtimabiliter cernitur, vbi innumerabilium cœleſtium militiarum chori laudes ipſius ineffabilis concentus ſuauitate reſonant inceſſanter. Idem demum eſt ordo ſubſtantiarum, atque locorum. Ideo ſicut angeli ſancti primò creati ſunt, ita cœlum empyreum. Namq;, & ipſum eſt quaſi aula palatij regis ſummi. Aula autem ædificatur in primis.

Ridiculũ cuiuſdã dictum.

¶Poſtremò de materia cœli huius merito dubitatur. Et fuit vnus, quem Hebræi reputant fuiſſe philoſophum, dicens, quòd Deus de ſplendore pallij ſui fecit hoc cœlum: terram verò, de niue, quæ fuit ſub pedibus eius. Quod cum iuxta ſuperficiem, planitiemq; verborum nequeat ſtare, alter hebræorum Philoſophus dixit illum per verba iſta intellexiſſe, quòd de alia, & puriori materia factum ſit cœlum, terra. Sed de materia cœleſtium corporum infra tractabitur. Hæc Gulielmus.

QVAESTIO IIII.

QVartò principaliter quæritur, *An cœlum empyreum agat in alia, præſertim in corpora inferiora.* ¶Vr quòd ſic. Nihil eſt expers propria operatione. & quanto ſubſtantia eſt dignior, actualior, atque formalior, tanto eſt ad operandum influendumq; alijs magis aptum, potens, & efficax. Cœlum aũt empyreum inter omnia corpora formalius, actualius, digniuſq; conſiſtit.

Arguitur primo.

2 ¶Secundò, In omni creato ſunt, eſſe, poſſe, & agere: & quo eſſe præſtantiùs eſt, eo poſſe eſt efficaciùs, & actio altior. Altiùs autem, & perfectiùs eſt, alijs bonitatem propriam communicare, & conſeruatiua influere, quàm in ſeipſum tm̃ peragere, vt diuinus Dionyſius ſępius proteſtatur. Quãto igitur cœlum empyreum alijs orbibus nobiliùs, ſplẽdidiùſq; conſiſtit, tanto cauſaliùs eſt in alia corpora.

3 ¶Tertiò, Platonici quædam corpora dicebant deificata, eo quòd diuina proprietate, vtpote generali cauſalitate in hæc inferiora ordinata ſint, prout etiam in elementatione theologica Procli, & in libro patet Cauſarum. Sed cœlum hoc inter corpora cuncta deiformis iudicatur.

Ordinata.

4 ¶Quartò, Locus eſt conſeruatiuus, & ſaluatiuus locati, ſecundum Philoſophum 4. Phyſicorum. Cũ ergo cœlum ſit viſibilium, & inuiſibilium locus ſecundum præhabita, influit omnibus eis.

¶In contrarium eſt communis poſitio, imò ſi in inferiora influeret, patuiſſet philoſophis. Omnia quoq;, quæ naturaliter fiunt, ſaluantur non ponendo cœlum empyreum, vt philoſophi, atque aſtrologi docent.

In oppoſitum.

¶Ad hoc Bonauentura reſpondet: Circa hoc duplex fuit opinio. Quidam etenim naturales dixerunt, quod cœlum empyreum influit in hæc corpora inferiora etiam nobiliſſima influẽtia. Cum enim ſit corpus, neceſſe eſt influentiam eius, ſi qua eſt, conſiſtere corporalem. Cumq; ſit nobiliſſimum inter cœleſtia corpora, ſuper nobiliora corpora influentiam habet. & illa ſunt corpora humana, quæ ad nobiliores formas, vtpote rationales animas ordinãtur. Nobiliorem quoq; diſpoſitionem requirunt in ſuis corporibus. Cum ergo natura locis diſponat ad vitam, & triplex ſit vita, ſecundũ triplicem differentiam animæ differens gradu, ac dignitate, Deus condidit cœlos inter ſe ordinatos gradu, ac dignitate non ſolum naturæ, ſed etiam influẽtiæ; ita, quod cœlum ſidereum ex ſe ordinatur ad conciliationẽ elementorum in mixto, ad recipiendum animã vegetatiuam: cryſtalli, ad ſuſceptionem ſenſitiuæ: empyreum, ad ſuſceptionem rationalis. Et hoc rõnabile eſſe vr̃, non ſolum rõne ordinis influentiæ, ſed ẽt ratione conformitatis naturæ. Cœlum quippè empyreum locus eſt ſpũalium ſubſtantiarum, locus quoq; corporum glorificatorum. Cumq; conueniẽtia ſit loci ad locatum occulta, vel manifeſta, vr̃ influentia cœli illius eſſe noſtris corporibus conſona, & noſtris animabus amica, non ratione earum, ſed corporum, quæ informant.

Bonauent.

Opinio...

¶Alia opinio fuit huic omnino contraria, vtpote, cœlum empyreum nullam ſortiri influentiam in iſta inferiora: quia corpora non influunt mutuò, niſi ſm̃ ordinem conditoris, habito reſpectu ad finem. Cumq; empyreum ad perfectionem vniuerſi ſit conditum, atq; vt locus ſit beatorum: regio eius, & lux a nobis ſemota eſt, & occulta, quemadmodum gloria ipſa, quam ſola fide tenemus. Ideo dicunt, quod empyreum non eſt ad hominis obſequium in præſenti, ſed in futuro: nec meliorabitur, imò vniformiter in ſua dignitate ſubſiſtet. Quælibet verò harum opinionum ſatis extat probabilis: quæ aũt ſit verior, nõ planè apparet. Quis etenim nouit an Deus cœlo illi hanc occultam indidit influentiam ſup corpora noſtra rõne ſuæ nobilitatis, & conformitatis? quod nec auctoritate, nec ratione faciliter poteſt refelli.

Secũda opinio.

¶Rurſus, nec rõ efficax, neq; auctoritas pandit, quod ſit neceſſitas influentiæ huius, præſertim cũ cęterorum influẽtia corporum vr̃ ſufficere. Idcirco in neutram partem declinando, dicendũ vr̃, quod cũ cœlum empyreum ſit primũ creatũ inter corpora, maximũ virtute, ac mole, omnia corporalia locat per ambitum, & continentiam. Et quia maximum eſt virtute, cætera vegetat, & conſeruat per ſuam influentiam. Omittendo igit̃ influentiam, quam habere dicitur ſuper corpora humana, ſuſtineri põt, quod aliquã hẽat influentiam, & effectum ſup corpora inferiora, tanquã primũ cauſarũ corporeũ ſup ſequẽtia. Et rõnes ad hoc inductę, ſunt cõcedendæ. Hęc Bonauentura.

¶De hac re breuiter, & obſcurè ſcribit Albertus. Nempè in Scripto ſecundi ſic arguit: Secundum ordinem naturæ, primum, & ſupremum influentiam habet ſuper inferiora. & ſicut ait 2. de generatione Philoſophus, Idem eodem modo ſe habens, ſemper facit idem. Si ergo cœlum empyreum eſt vniforme in lumine, ſm̃ cœlum cui influit formam, atque virtutem, eſſet vniforme in lumine. Sed hoc eſt falſum: quia ſm̃ cœlum eſt firmamentum, quod eſt valde difforme in lumine, vt patet in difformitate ſtellarum, in partibus etiam non ſtellaris.

Albertus.

¶Ad illud reſpondet: Non eſt ſemper verum, quod idem eodem modo ſe habens facit idem, niſi, & recipiens etiam eodẽ mõ ſe habeat. Hinc quãuis dicamus, quod primum cœlũ influit ſuper ſm̃: non tñ oportet, quod ſm̃ ſit vniforme, vt primum: quia ſm̃ nõ ſe habet eodẽ modo recipiendo. Nam in quadã ſui parte receptiuum eſt luminis, in quadam non. Hęc in Scripto.

¶Porro lib. de coæquæuis, eandem obiectionem ſic ſoluit: Cœlum empyreum influit inferioribus. Verum, vt ait Philoſophus in lib. de ſubſtantia orbis, & item Boethius, Actio agentis non eſt ſm̃ poteſtatem agentis tantum, ſed etiam ſm̃ poteſtatem, & diſpõnem recipientis, propter hoc cum inferiores cœli non ſint æquè nobiles cum cœlo empyreo, non tñ vniformiter ſuſcipiunt lumen ſicut influentiam.

Philoſop. Boethius.

Dionyſius

¶In his verbis fatet̃ Albertus: quod cœlum̃ empyreum influit in ſerioribus cœlis, pręſertim proximo ſibi cœlo, formam, virtutem, & lumen. Vr̃ quoque hic inſinuare, quod cœlum ſtellatum ſit cœlo empyreo proximum, quamquam tam in Scripto, quàm alibi dicat cœlum cryſtallinum, ſeu nonam ſphęram, vel primũ mobile inter hęc mediare. Nec Albertus vult dicere, quòd cœlũ empyreũ influat alicui cœlo formam ſubſtantialem.

¶Dicit rurſus, Bene concedi poteſt, quod cœlum empyreum innouabitur. & addit: Sententia iſta de cœlo empyreo, quòd ſit vniforme, atque immobile, ſub opinione eſt, non de his, quæ ponit fides. Philoſophi verò non ponunt ipſum, quia loquuti ſunt de ſuperioribus quantum ex ſenſu cognoſcitur: aut ſecundum conſequentiam rationis. Et ſecundum ſenſum apparent nobis tantummodo octo ſphæræ. Nona verò probatus ſecundum conſequentiam rationis. Decima vero, quæ ponitur immobilis, nec ſenſu, nec forti ratione manifeſtatur. Hęc Albertus.

Thomas.

¶At verò Thomas in his aliter ſentiens: Cœlum, inquit, empyreum nullam ſuper alia corpora influẽtiam habet, quæ rationabiliter poni poſsit. Non enim ponimus corpus aliquod influentiam habere ſuper aliud niſi per mótum: quoniam vt in libro de Cauſis aſſeritur, etiam anima in hoc ab intelligentia deficit, quia non imprimit in res niſi mouendo eas, multoque minus corpus. Nullum verò corpus mouet niſi motum, vt probant philoſophi. Cœlum namque per motum ſuum cauſat generationem, & corruptionem in inferioribus. Propter quod octauo dicitur Phyſicorum, quòd motus eius eſt quaſi vita exiſtentibus omnibus. Vnde, & Rabbi Moyſes loquitur, quòd cœlum in vniuerſo eſt ſicut cor in animali: cuius cordis ſi motus ad horam quieſceret, vita corporis finiretur. Cumque cœlum empyreum ponatur immobile, non poteſt rationabiliter dici influentiam ſuper inferiora habere. Conſtat quippè, quòd non habet influentiam ſine motu ad motum creãtis: nec tamen negatur, quin Deus potuerit ei dare influentiam abſque motu. Sed quoniam hoc nec auctoritate confirmatur, nec ratione: idcirco præfata illa opinio eadem facilitate contemnitur, qua recipitur: præſertim cum in talibus non quæratur quid Deus per miraculum facere queat, ſed quid rerum naturæ conueniat, prout ſecundo ſuper Geneſim diſſeruit Auguſtinus. Vnde opinio illa ſuper tria falſa fundatur.

Nullum corp⁹ mouet niſi motum ſecundũ philoſophos.

Rabbi Moyſes.

¶Primũ eſt, quòd diſpoſitio, quæ eſt in corpore humano, eſſe non valeat ex ſolis virtute, cum tamen nobiliſsima diſpoſitio, quæ unquam poteſt eſſe in corpore ad formam, ſit infra cęli nobilitatem, ita, quòd eadem eſt virtus cœleſtis, qua corpus diſponitur ad formam elementi, & animæ vegetabilis, ſenſibilis, ac rationabilis. Nec oportet ſi hoc cœlum diſponatur ad animam vegetatiuam, quòd diſponere nequeat ad ſenſitiuum, niſi probet, quòd illud ſit vltimum ſuę virtutis. quod falſum eſt.

¶Secundum eſt, quòd lux ſit corpus materialiter veniens in aliquam compoſitionem.

¶Tertium, quòd ſit medium inter animã, & corpus. quę ſunt abſurda. Hęc Thomas in Scripto.

Dionyſ.

¶Præterea Thomas videtur hoc loco de incerto nimis aſſertiuè loquutus, nec ratio eius concludit. Multa etenim agunt in alia ſine motu ſuo locali, quemadmodum magnes attrahit ferrum, & lupus etiam ſi immobiliter ſtet, influit oui inimicitiæ ſpeciem, ac timorem, & fugam. Et candela ſtans fixa illuminat rem ei obiectam. Nec poſitio illa, quã reprobat, ponit lumen eſſe corpus, aut materialiter aduenire in compoſitionem inferiorum: ſed virtualiter eis influere, ac diuerſos ibi effectus producere: quod negari non valet, & ipſemet Thomas alibi hoc concedit. Nec inconueniens eſt, quòd lux dicatur media inter animam, & corpus, medium, in quam conciliatiuum, pręparatiuum, atque aptificans ad hoc, quòd corpus immediatè receptiuum ſit animæ. Hinc demum idem ſanctus, ac venerabilis doctor in prima parte Summæ, quæſtione ſexageſima ſexta de hac re conſultiùs loquẽs, ſic arguit: Secundum Auguſtinum tertio de Trinitate, Inferiora corpora per ſuperiora quadam origine diriguntur. Si ergo cœlum empyreũ eſt quoddam corpus ſupremum, oportet, quòd habeat aliquam influentiam in corpora inferiora. Ad quod reſpondet ibidem: Satis probabile eſt, quòd cœlum empyreum ſecundum quoſdam cum ſit ordinatum ad gloriæ ſtatum, non habet influentiam ad corpora inferiora, quæ ſunt ſub alio ordine tanquam deputata ad naturalem rerum decurſum. Probabiliùs tamen videtur dicendum, quòd ſicut ſupremi angeli, qui aſsiſtunt, influentiam habent ſuper medios, & infimos angelos, qui mittuntur, quod ipſi (ſecundum Beatum Dionyſium) non mittantur: ita cœlum empyreum influentiam eſt ſortitum ſuper corpora, quæ mouentur, quamuis non ipſum moueatur. Ideo dici poteſt, quòd cœlum empyreum influit in primum mobile cœlum, non aliquid tranſiens, adueniensq́ue per motum, ſed aliquid ſtabile, & fixum, puta virtutem continendi, & cauſandi, aut aliquid tale ad dignitatem pertinens. Hæc in Summa.

Idẽ Tho.

Reſponſio

¶Idem Petrus, & addit: Inconueniens videtur, quòd corpus tam magnum, ac nobile, influentia, & operatione careat vſque ad reſurrectionem futuram. Ideo dici poteſt, quod cœlum empyreum comparatur ad corpora inferiora, atque ad hominem, propter quem creatum eſt: & ſecundum ſtatum pręſentem influit corporibus inferioribus, mediante multitudine ſtellarum, ac orbium, continendo, conſeruandoq́; ea. Sed principalis eius vtilitas eſt reſpectu ſtatus futuri, in quo erit hominum electorum regio glorioſa. Hæc Petrus.

Qualiter cœlum empyreum influat ſ primum mobile.

¶Richardus quoq́. Mihi, ait, videtur, quod cœlum empyreum ordinatum eſt ad obſequium hominis non ſolum in uia, ſed item in patria: & forſitan influentia eius præſertim cooperatur ad debitam proportionem diſpoſitionis corporis humani, cum cœlum illud ſit nobilius inter cœlos, quemadmodum corpus humanum inter corpora generabilia, & corruptibilia: imò, & nobilius cœlo, inquantum anima informatum, cum cœli ſint inanimati, vt infra probabitur. Si autem obijciatur, quòd corpora cœleſtia non agunt in inferiora, niſi per lumen, & motum: cœlum autem empyreum non ſpargit lumen inferiùs, neque mouetur, vt patuit: Reſpondendum, quod virtus cœleſtium corporum interdum benè pertingit ad inferiora, quando lumen eorum non pertingit ad ea. Luna namq́; exiſtẽte ſub hemiſphęrio noſtro, benè ſit fluxus, & refluxus maris, vbi lux Lunæ non pertingit, videlicet verſus hemiſphærium noſtrum. Sic, & virtus aliqua empyrei cœli poteſt inferiora attingere: quamuis lumen eius ad eadem non pertingat. ¶Deniq́; mótus non fuit cœleſtibus corporibus neceſſarius propter influentiam, ſed propter influentiarum contemperantiam.

Richard⁹.

Ad obiectũ reſpõſio.

Nam

Nam quamuis Sol ſtaret: tamen lumen, & calorem influeret. Sed qooniam influentiæ nequeunt proportionari, niſi alternentur ad quod motus cœleſtium reqoiritur, ideo datus eſt illis motus. Et ſicut omoe mobile reduci oportet ad immobile, ſic forſan influentiæ cœlorum mobilium, quę alteroantur, iuuãtur, & contemperantur per influentiam cœli empyrei, nec eius influentia alternatur. Veruntamen quidam dicuot, quod alia uirtus ab vna parte eius influitur, quàm ab alia: quoniam etſi ſit vniformiter luminoſum: noo tamen eſt vniformiter virtuoſum. Gregorius Nam quarto Moralium ait Gregorios: Terra aere fœcundatur, aer cœli qualitate diſponitur. Cum ergo, ut dicunt, videamus terras æqoaliter ab vtroque polo diſtantes, ſicq; habentes omnem influentiam cœleſtium corporum mobilium æqualem, diſpoſiõones habere diuerſas, corpora quoq; homana in terris illis inclinationes habere diuerſas, ac ſemper ita fuiſſe, ex quo terræ illæ inhabitari cœperont: uidetur hoc eſſe: quoniãm terræ illæ diuerſas influentias cœli receperunt empyrei, quæ noo alternantor. Nec dici poteſt hoc eſſe: quoniam ſphæra octaua continuè mutet polum: quia tunc terræ illæ ooo ſemper foiſſent iu diſpoſitionibus ita ſibi repugnantibus, ſicut fuerunt. Opinio aliorum. Alij dicunt, quòd ſicut cœlum illud eſt uniforme in lumine, ita & in virtute, omneſque partes eius virtutem vniformiter ioſluunt. Dicunt quoqoe, dioerſitates naturales, quæ ſont in diuerſis partibos terræ, non oportere reduci in influentiam cœli, ſicut io totam cauſam creatam: quoniam elementa proprias ſuas influentias habent ex ſua natora, & terram in diuerſis partibus diuerſam ex diuerſis diſpoſitionibus, quas a ſua conditione recepit in diuerſis partibus ſuis. Sed prima opinio euidentiùs videtur reddere rationem. Hæc Richardos.

Hanibal. ¶ Porro Hanibal ſequitur reſponſiooem Thomę in Scripto, quamquam, & Thomas in quodlibetis quæſtione, qua quæritur, An cœlum empyreum agat in inferiora, illam ſuam reuocet reſpõſionem. Quamuis enim cœlum empyreum principaliter ordinetur ad gloriam beatorum: oon tamen oportet, ut ſolom ad illam conferat atqoe deſeruiat directè, immediatè.

Gulielm. ¶ De ioſluentia demum cœli empyrei in alia, non videtur Gulielmus loqui diffusè, niſi quòd cõparat cœlum illud interdum cordi, aliquando capiti. Cordis autem, & capitis eſt, corpori ſuo influere vitam, & motum, ac cooſeruatio oem.

Durandus ¶ Durandus uerò magis declinat ad hoc, quòd cœlum empyreum agat in inferiora. Dicitque ipſum ex natura ſua tenere gradom, & ordinem inter naturalia corpora, atque eiuſdem ordinis eſſe, quamuis de beneplacito Dei ſit locus, & maoſio beatorum. Quod dictum videtur poſſe probari ex hoc, quòd ſpecies rerum ſe habent vt numeri, & coordinatæ ſont mutuò, & unum conſtituunt ordinem vniuerſi.

¶ Veruntamen obijci poſſet, quia ut ſuper Geneſim Obiectio. August. aſſerit Auguſtinos, Io rerum creatiooe oõ quęritur quid Deus potuerit, ſed quid rerum conueniebat naturis. Si ergo cœlum empyreum ex ſua natura gradum, ordinemq; ſortitur ioter naturalia corpora, & eiuſdem cum illis eſt ordiois: apparet, qoòd ex ſua natura competeret ei moueri, quemadmodũ cęteris cœlis, & quies conueniret ei vel contra naturam, ſeu ſupra naturam, ſiue miraculosè: ſicque in exordio Deus ooo inſtituiſſet creata, ſicot eorum naturis conueniebat.

¶ Dicit quoq; Durandus, quod nihil conſeruatur ab alio per ſe, niſi illud ſit caoſa ipſius per ſe. Nihil conſeruaſ ab alio per ſe Aristot.

¶ Cui obijci põt, quod teſte Philoſopho, locos oaturalis eſt oaturaliter conſeruatious locati. Propter, quod leuia tendunt ſurſum, grauia uerò deorſum. non tamen locus eſt per ſe cauſa locati. Quædam quoq; ſunt naturales occultæ, ac ualidæ uires gemmarum, quæ uitam animalis conſeruant, oõ ſolum impediendo corruptiua, ſed ẽt naturam in ſe uigorando, vt legitur. ſic, & medicinalia quædam.

¶ Concedeodæ ſunt itaq; rationes, quæ probant cœlom empyreum influere alijs, tã cęleſtibus, quàm inferioribus corporibus: imò, & cunctis cœleſtis palatij ciuibus, quos delectat manſio tam coogrua, & præclara, prout ex dictis iam patuit Gulielmi Parrbiſienſis. In cuius oihilominus verbis incertum, aut certè non uerum eſt, qood ait omnem motum localem propter indigeotiam, ſeu ex indigẽtia eſſe. quod & Albertos, & alij quidam negnat, cum & quidam motus ex lętitia, imò & ex quadam exhuberantia iucunditatis procedere uideantur. Quod & io corporibus gloriſicatis creditur affuturum, quæ dono agilitatis ornata, tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Sapi 3. Et quidam in uita hac ex iucundæ deuotionis plenitudioe, & conſolationis ſupernæ redundante dulcedine, ſe continere, atque reprimere non valentes, in quoſdam motus, ſaltatiooes, ac curſus erumpuot. Coius rei ueritas, & figura in ſancto Daoid, aote arcam domini totis viribus ſubſiliente, præceſsit. 2. Reg 6. Nec defuerunt nec deſunt hoc ipſum experti, qui & ex ſententia grata meute dicere qoeunt: Psal 30. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine? Verum iſtud pleniùs diſcutere ſpectat ad quartum, & ibi domino concedente tractabitur. Poſtremò, quod io contrarium adducitur, nihil probat. Non enim patuerunt philoſophis vniuerſi effectus cœleſtium, inferiorumque corporum, nec cauſæ eoruodem effectuum. & breuiter ſicvt empyrei cœli proprietates, uires, & excellentiæ pro maxima parte oos latent, ita effectus cauſalitates, ac ioſluentiæ eius. Idcirco de talibus nil temere aſſerendum.

QVAESTIO IIII.

Præterea, circa hãc diſtinctionem qoidam doctores quaſdam mouẽt quæſtiones difficiles de motu, locoq; angelorum, uidelicet: Quęſtiones quorũdã doctorum. An angelis conueniat eſſe io loco corporeo, & an plures angeli ualeaot eſſe io loco eodem: an etiam angelus poſsit eſſe in loco punctali, & utrum vnus, & idem angelus queat ſimul, & ſemel in pluribus eſſe locis. Ad quas quæſtiones ſuper primom diſtinctiooe octaoa introductæ ſunt reſponſiooes Thomæ, Petri, Richardi, Alberti, Vdalrici, Aegidij, & Durandi: quæ modo non ſunt repetendæ, ſed aliorum quoruodam reſponſiones ponendæ ſont modo. Quæſtiones quoq; de motu angelorum, ſtatim poſt hæc ſecũdum eoſdem determinabuntur.

¶ Itaque circa quæſtiones de locationibus angelorum, loquitur Alexander: Alexand. Secundum Auguſtinũ libro de ſpirito, & anima, ſolus ſpiritus increatus, eſt iucircunſcriptus: ſpiritus uerò creati, loco circũſcribuntur.

¶ Quęrit ergo, *An angeli creati & collocati fuerunt in cœlo empyreo.* ¶ Vr̃ ꝙ non: qm̃ in Iſaia angelus apoſtata ferẽ dixiſſe: Iſa. 14. In cœlum cõſcẽdã ſupra aſtra cœli exaltabo ſoliũ meum. ergo ioſra cœlum, & aſtra cœli creatus eſt. Et ſi ipſe, ergo, & alij, præſertim cũ

Auguſt.

dicatur primus angelorum fuiſſe. Secundò, Auguſtinus ſuper geneſim tertio libro ait: Superior pars aeris propter puram traoquilitatem cœlo communi pace coniungitur, & eius vocabulo nũcupatur: in qua ſortaſſe parte ſi ante traoſgreſsionem ſuam fuerunt angeli traoſgreſſores cum principe ſuo, nunc diabolo, tuoc archangelo: non mirum, ſi poſt ſuum peccatum in hanc ſunt detruſi caliginem. Vode elicitur, quòd angeli in ſuprema aeris parte traoſgreſsi ſunt, & iode collapſi: ergo, ibi ſunt facti, qa de loco ſoæ creatoris non ſunt niſi pro colpa ſua eiecti. Tertio, Damaſcenus libro ſecundo loquens de angelis impiis, proteſtatur: Ea angelicis iſtis virtutibus, qui terriſtri præerat ordini, & cui terræ cuſtodia erat commiſſa, ſua electione factus eſt malus. Non ergo in cœlo empyreo, ſed in aere eſt creatus.

Damaſcenus lib. 2.

¶In oppoſitum ſunt auctoritates, & rationes pręhabitæ. per Iezechielem quoqꝫ dominus huic angelo loquitur: Poſui te in monte ſancto Dei.

Ieze 38.

Alexand.

¶Ad hanc quæſtionem reſpondet Alexander: Aogeli vniuerſi in cœlo empyreo ſunt creati. nec decuit creaturas illas iotellectuales nobiliſsimas, alibi quàm io ſummo cœlo creari. Vnde, & ſuper illud, Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei, aſſerit Gloſſa: Secundum ſubſtautiam eũ formaſti, in qua fuit boous, & in cœlo empyreo collatus. Idcirco, quòd angelus ille dixit, In cœlum aſcendam, non eſt intelligendum de aſcenſu corporeo, ſed metaphoricè ſumpto, vt aſceoſus ille dicatur rei excelſioris affectus, videlicet immoderans diuinę ęqparantiæ appetitus, quo voluit eſſe inſtar Dei, id eſt, alteri non ſubeſſe. Ad auctoritatem Auguſtini dicendum, quòd loquitur opinatiuè, & iuxta æſtimationem, quorundam philoſophorom, dicentiũ dæmones habere aerea corpora, angeloſque ſimiliter: propter quod dæmonibus conueniret aer inferior, angelis verò aer ſuperior. Ad auctoritatem ẽt Damaſceni poterit dici, quòd præſidentia illa angeli ſuper orbem terreſtrem, non exigit localem ꝓpinquitatem, cum & angeli ſancti in cœlo empyreo exiſtentes præſint hominibus. Hæc Alexander, Qui in alia quæſtione teſtatur: Angelus habet eſſe in loco corporali, non quantom ad illam loci proprietatem, quæ eſt ſaluare locatum, cum angelus ſine huiuſmodi loco potuerit fieri, & extra ipm poſſit ſubſiſtere, & ſaluari: ſed quo ad illam, quæ eſt continere locatum, ac diſtinere. Attamen valde dubitabile eſt, qoomodo hoc ſit poſsibile: quooiã in corporibus cernimus, quòd corpora contenta ſuot potẽtialia, ſeo poſsibilia reſpectu continentium, & per continenoam termioantur. Propter quod corpus conoaens eſt ſuperius, vt cum aqua continet terram, aerque aquam. Ponimus qooque corpora continentia inquantum huiuſmodi, eſſo vt ſpecies reſpecto contẽtorum inferiorum. Sicque io corporalibus ſemper ponimus aliquam formalem natoram in continente, ſecundum quam oatũ eſt continere. Nec videtur poſsibile reperire in corpore talem naturam reſpectu ſpiritualium ſubſtantiarum, quæ dicuntur eſſe io ipſo: nec ex parte ſubſtantiarum illarum aliquam poteotialem, aut materialem naturam, qua valeat a corpore contineri. Hinc valde dubitabile eſt, quomodo angelus poſſit contineri a corpore. Ideo aduertendum, quòd aliter corpus, & aliter ſpiritus continetur a corpore. Aliqua namque proprietas eſt in corpore ſuperiore, ſecundum quam natum eſt angelum continere. Non tamen dicimus, quòd ſit proprietas corporalis ex corporis parte proueniẽs, ſed diuinitùs data. Conformiter eſt aliqua proprietas angeli, qua natus eſt contineri: & hoc dicimus ſine præiudicio ſententiæ melioris. Non enim inuenimus hoc planè determioatum in ſcripturis, nec ſanctis, nec ab expoſitoribus ſcripturarum. Ad quod clariùs explanandum, aduertẽ, quòd Deus ea ſua natura habet duo, videlicet, quòd omnia continet, & quòd eſt vbique. Quæ duo communicat creaturæ, prout illa capere poteſt. Rationem ergo contioendi communicat creaturæ, ſed creatura ſpiritualis, quæ eſt angelica, eam nequiuit ſuſcipere: qnoniam angeli ad inuicem ſuot diſtincti ſecundum ſuas oaturas: nec ita vnus ordinatur ad aliom, ſicut ex parte corporum eſt. Similiter dicimus ea parte animarum. Congruit ergo creaturæ corporali pront poſsibile eſt, vt quod io Deo eſt indiuiſibiliter, io ea ſit ſecundum diuiſionem. Vnde potentia iſta in Deo eſt ioſinita, in creatura verò corporali finita. Nempè, vt ait Philoſophus: Omnis virtus vnita magis eſt ioſinita, quàm mulriplicata. Et præcipuè coogruit illi corporeæ creaturæ, quæ eſt compoſita in voiuerſo: & hoc eſt ipſum voiuerſum, quod vnum eſt, & ex ſe habet virtutem cootinendi tam corpore, quàm ſpiritus, quod præcipuè communicatur creaturæ quæ exiſtit nobilior, utpote cœlo: & alijs magis, & minùs, ſecundum maiorem, & minorem gradum nobilitatis eorum. Sicque nobis videtur dicendum, quod in creatura corporali eſt proprietas diuinitùs data, qua poteſt ſpiritus continere: quam non habet ea ea parte, qua corpus eſt. Denique Deus noo ſolum habet virtutem omnia continendi, ſed etiam eſſe ubique, & hoc communicat creaturæ ſecondum quod creaturæ poſsibile eſt. Sed eſſe vbique, nulli poteſt competere creaturæ, ſed ſolummodo eſſe hic, proot in libro de ſpirituſancto, ſcribit Ambroſius, quod unaquæque creatura finibus, atque limitibus entis eſt deſioita. Et ita ſpiritus angelicus habet ad minùs ex parte ſua, quòd loco debeat diffiniri: &, quòd ita ſit hic, quòd non alibi. Sicque hæc duo cooferunt ei, quòd ſit in loco. Poſſet nihilominus dici, quòd angelus non dicitur eſſe io loco, oiſi quia præſens eſt loco: & ſic non oportet eſſe aliquam dependentiam eius ad locum corporalẽ, aot ad aliquod corpus. Hęc Aleaander.

De auctoritatibus Auguſtini, & Damaſceni, quid dicẽdum.

Qualiter angel⁹ habet eſſe in loco corporali.

Quodã angeli proprietas.

Ariſtot.

Ambroſ.

¶Inſuper ad quęſtionem, qua quæritur, An angelus poſsit eſſe vbique ſimol, & ſemel reſpondet, quòd non: arguit tameo, quod imò. Primò: qm̃, anima rationalis eſt tota io toto, & tota in qualibet corporis ſui parte. Cumque angelus aliquis, motor ſit cœli, videtur eſſe in qualibet cœli parte: & quia per cœlum immutat, & agit in inferiora, puta in elementa, & mixta, videtur, quòd ſit io omnibus iſtis: quoniam vbi operatur, ibi eſt, ſecundum Damaſcenum. Dicendum, quòd quamuis moueat cœlom: ooo tamen eſt per totum cœlum: Non eñ, unitur ei ſicut ſorma materiæ, neque ſicut perfectio ſuo ſubiecto, ſed vt motor moto, aut mobili. Motor autem indiuiſibilis, poteſt mouere diuiſibile mobile, etiam per eſſentiam ſeparatum ab illo. Et ſi eſſet in aliqua parte mobilis vt in loco, poſſet iode cæteras partes mouere, qoemadmodum nauta ſedens in parte nauis. Si rurſus obijcias, quòd angelos iodifferenter ſe habet ad omnem locum, nec plus eſt in uno, quàm in alio: ergo ſi eſt in uno, pari ratione in quolibet alio, & ita vbique Dicendum, quòd angelus ita indifferenter ſe habet ad omnem locum, quòd ex ſua natura non determina-

Quæſtio.

tur locus determinatus,ut ſurſum.aut deorſum: tũ cum nunc hic eſt,aut operatur,pręſens eſt hnic locn,& contiuetur ab eo,ita,qnod nõ ab alio: & hoc ideo,quoniam determinatę virtutis eſt,ad differentiam Dei cuius virtus eſt iufinita.

Quæſtio. ¶Præterea ſi qnæratur,an angelus poſsit eſſe iu pluribus locis:apparet,quod imò: qnoniã vbi operatur,ibi eſt. Si ergn mittatur ad ſnbuertendam aliquam ciuitatem,ſicnt dum miſsi ſunt dun angeli ad
Geneſ.19. Sodomam ſubuertendam, oportet quòd ſit in tota ciuitate,aut in aliqua eius parte. Si in tota,ergn in pluribus locis. Si in parte,nou ſimul euerteret totã ſed partem poſt partem:niſi deſtructio unius partis dependeat ex deſtrutionem alterius,ſicut motus tntius nauis ex motu incipiente in una parte.

¶Rñdemus,quod angelns nou eſt niſi iu nno loco impartibili,ſm quod ipſum ponimns in locn ratione ſuæ limitatæ, ac finitæ, eſſentiæ. Nihilominus poteſt moueri corpus grande,& eſſe tantum in vnica eius parte.Attñ uirtus, & operatio eius extendẽt ſe ad quamlibet partem illus, diceturq́; præſens cnilibet parti per ſuæ operationis influxnm. Sicq́; intel
Damaſceni verba qũo intelligenda. ligi põt,quod loquitur Damaſcenus , qnod vbi eſt, ibi operatur , non quod opnrteat eum eſſentialiter eſſe vbicunq;,ſeu in quacunq; parte operatur , ſed ſolum per effectum ſnæ operationis , ſm quod ſua uirtus ſe põt extendere. Nam & corpora quædam mouent alia corpnra a ſe eſſentialiter diſtantia , & diſtincta,ſicnt adamas mouet ferrum,& multo plus poteſt hoc in angelicis eſſe ſpiritibus.Vnde ſm hoc dicimus,qnod angelus per eſſentiam non eſt niſi in unn loco etiam impartibili.Hæc Alexander.

Dionyſ. ¶Iu cuius verbis hoc potiſsimè vr̃ inepte ſonare; qnod dicit angelum ſecundum ſuam eſſentiam nõ eſſe niſi uno loco impartibili, ſen in loco punctali , ut conſtat ex dictis in primo, diſtinctione octaua .

¶Ampliùs, contra id,qnod ait de uirtute continendi ſpirituales ſubſtantias,obijci poſſet: quia aut uirtus illa eſt naturalis,aut ſupernaturalis.Si ſnpernaturalis, non conueniret ordini rerum primordialiter inſtituto, in quo ſecundnm Auguſtinum non quæritur quid Deus potuerit,ſed quid rerum naturis conueuit. Si naturalis, uon tranſcenderet corporalem cœli uaturam. Cumq́;.quod in alio recipitur,in ipſo recipiatur ſecundum naturam ipſius: ſequitur quòd uirtus illa in cœlo recepta, ſit ſecũdũ naturalem corporis cœleſtis conditionem, & eſſet uirtus in corpore.

Opinio quorũdã. ¶Præterea aduertendum,quòd illi, qui dixerunt primum angelum apnſtatam fuiſſe de infimo choro,& terreſtri orbi prælatum,etiam fatebãtur eum creatum in cœlo aereo.Et huius opinionis fuit Damaſcenus,ut Thomas tàm in Scripto, quàm in Summa teſtatur : quãquam aliqui aliter Damaſceni nerba exponant,vt infra patebit.

Bonauent. ¶De prima qõnum iſtarum,uidelicet qualiter angelis competat eſſe in loco corporeo, ſcribit Bnnauentura:Locus triplicem comparationem habet ad locatum. Primò namq; comparatur ad locatum in ratione continentis: ſecundò,in ratione menſurantis : tertiò, in ratione conſeruantis. Coutinet enim, ut uas , menſurat,vt quantitas, conſeruat , ut natura.Secundum hanc triplicem habitudinem, ſubſtantiæ finitæ corporales, & corruptibiles ſnnt in loco . Nam quia finitæ,ſeu limitatæ ſnnt,in loco continentur : & quia ſunt corporales , ſunt in locn menſurante:quoniam corruptibiles,ſnut in lnco conſeruãte,commenſnrante, & circnſcribente. Porro ſecundum primas duas comparationes, ſunt in loco ſubſtantiæ finitæ,& corpnrales , ſed incorruptibiles,ut cnrpora cœleſtia. Secundum primam verò,ſunt in loco ſubſtantiæ finitæ ſpirituales , & incorruptibiles,nt angeli : qui tamen habent locum ſpiritualem conſeruantem, uidelicet Dei uirtutem : Incum quoque commenſnrantem , ſeu circnnſcribentem,propriæ eſſentiæ, ac uirtutis limitationem, ſeu clauſionem . Locum verò habent continentem , non tantum ſpiritualem,ſed etiam corporalem . Ratio autem cur angeli continentur in loco abſque ambiente , eſt ordinatio partinm uniuerſi. Si enim non haberent aliquod continens,non eſſet eorum exiſtentia ordinata ad inuicem,nec haberet ordinem unus ad alium:quod non concedet vniuerſum,nec ſummum npificem. Ratin quoq; quare cnntinentur loco cnrporeo,duplex eſt. Vna ipſa limitatio ſpiritus Ratio 1.
creati. Nempe cum ſpiritus increatus, qui Deus eſt, habeat in ſe ſimplicitatem, per quam eſt inera omnia : atque immenſitatem,per quam continet omnia,& eſt extra, commnnicat illas proprietates creaturæ ,qnatenus natæ ſint recipere . ſicque ſimplicitatem cnmmunicat ſpiritui,ſed ſpiritus non poteſt recipere virtutem continentem. Cum enim ſimplicitas eius finita ſit , eſt hic,& nunc . & quia non habet partem,& partem , ideo ſecundum ſe totum eſt hic, & nnnc , uec poteſt unincrſalem habere rerum capacitatem . Corpus verò quia compnſitum, & innumerabiles habet partes , non potnit participare ſimplicitatem , ſed propter partium extenſionem potuit accipere capacitatem . Hinc Deus fecit unum nnbiliſsimum corpus, qnod natum eſt cuncta ambire, & extra quod nihil eſt , quodeſt cœlum empyrum : ideo neceſſe eſt angelum eſſe intra ipſum. Alia ratio eſt, quia in ſolo corpore eſt diſtinctio hic , & ibi . Cum etenim cæteræ creaturæ Ratio 2.
habeant ordinem in mundo, diſtinctionem,& poſitionem habent ſecundnm gradus : ita , quòd una eſt hic,alia ibi vna ſnrſum , alia deorſum: atque in ſolo corpore exiſtat poſsibilis diſtinctio ſecũdum hic,& ibi, hinc inter creaturas ſoli corpori debuit dari uniuerſalis potentia Incandi reſpectu viſibilium, & inuiſibilium: vt ſic nniuerſum eſſet unum, in cunctis ſuis partibus ordinatum.Hæc Bonauentura de iſto quæſito.

¶Inſuper de hoc,An vnus angelus ſimul,& ſemel Bonauen.
ſit in pluribus locis , an ſolum in uno , ſcribit:Cum Quæſtio.
angelus habeat eſſe indiuiduatum , baber eſſe hic, & nunc. Qui verò habet eſſe limitatum , & limitatam uirtutem, habet eſſe in hoc vno, ſeu in vno loco tantum. Cumq́ue tam indiuiduatio,q̃ limitatin inſeparabiliter inſint angelo,oportet eum ſimul eſſe tantum in uno loco. Quod autem in libro de ciuitate Dei aſſerit Auguſtinns , Angelus ibi eſt vbi Auguſt.
vult : non eſt intelligendum , quòd in eodem Nunc ſit vbicunque vnlt eſſe , ſed quod velle eius eſt efficax ad eſſendum vbi vult abſq; temporis mora notabili,imò ad nutum eſt ubi nult : quia non unlt,niſi , quod congruit ei . Sciendnm qnoque,quod ope Operari duplex.
rari alicubi contingit dupliciter,ſ. mediatè , & immediatè : ſicut anima immediatè operatur in manu , mediatè in naui per manum mnuendo temonem : & mouendo temonem , mouet totam nauem Nec oportet,ut ſit in tota naui, ſed vbi operatur primò,& immediatè. Sic intelligendũ eſt, quòd angelus eſt nbi operatur.

¶Præterea ſi q̃ratur, An angelns ſit in loco pũctali:dicẽdũ,ꝙ circa hoc fuit triplex opinio. Vna,ꝙ q̃uis angelus ſit in loco corporali,non tñ corpaliter, ſed ſpiritualiter ſolum.qm nõ eſt in loco ſitualiter, Quæſtio. Opinio 1.

ideo nec ſm totum, neq; ſm partem, nec ſm impartibile: qm̄ nulla omnino eſt commenſuratio angeli. Sed iſta poſitio non vr̄ intelligibilis eſſe, ꝙ .ſ. aliquid ſit in loco diffinitiuè, & quòd continetur in eo: nec tn̄ primo, & immediatè ſit in toto, vel in parte, aut in impartibili loci. Quicquid etenim eſt in aliquo toto, eſt in illo, aut rōne totius, aut rōne alicuꝰ partis ipſius.

Opinio 2. Ideo alia eſt opinio, ꝙ angelus eſt in loco impartibili, ſeu punctali: qm̄ angelus habet materiā a corporalium materia differentem, videlicet inextenſam, & ſimplicem inſtar puncti, ita ꝙ angelus habet ſimplicitatem ꝓportionabilem puncto. Sed hæc poſitio falſa eſt, nec intelligibilis. Quicquid .n. ſit de materia, quia de hoc infra dicet, verum eſt, ꝙ oīs locus corporalis eſt partibilis: ideo ſicut eſt oppoſitio in adiecto, dicere corpus impartibile, ſeu punctale, ita, & dicere locum punctalem. Et rurſus, cū punctus non ſit locus, ponere angelum in puncto, eſt eū ponere non eſſe in loco.

Opinio 3. Eſt ergo poſitio tertia, ꝙ cū angelus contineatur loco corporali, eſt in loco partibili tanquam in loco primo. Et quia non pōt extēdi in eo, neceſſe eſt, ꝙ ſit in toto: ita, ꝙ totus in toto ſuo loco, & totus in qualibet eius parte. Et in hoc ſimplicitas angeli quoddamodo ſimilis eſt ſimplicitati diuinæ, ſed deficit: qm̄ angelus ita eſt in uno loco, Deus aūt ubiq;. Verum his obijci pōt primo: qm̄ Damaſcenus affirmat: Angelus eſt in loco non figurabiliter, ſed intelligibiliter. Cum ergo nihil ipſius loci ſit infigurabile, & ſolum intelligibile niſi punctus, vr̄, ꝙ angelus ſit in puncto. Secundò, cum ſit ꝓportio loci ad locatum, vr̄, ꝙ angelo magis conueniat eſſe in puncto, cum tām angelus, q̄ punctus ſit ſimplex. Tertiò, ponamus angelum eſſe in loco, in quo minori non poſsit eſſe: quæritur, an locus ille ſit diuiſibilis, an non. Si diuiſibilis, ergo cum angelus ſimplex ſit, pōt eſſe in loco minori: & ſi eſſe non valeat in minori, apparet, ꝙ ille ſit indiuiſibilis: Nec autem indiuiſibile eſt in loco niſi punctus.

Ad 1. ¶ Dicendum ad primum, ꝙ angelus dr̄ eſſe in loco corporali infigurabiliter (id eſt, non commenſuratiuè) & intelligibiliter: quia hoc ſolum capit intellectus, ꝙ & qualiter ſimplex ſubſtantia ſit in loco.

Ad 2. ¶ Ad ſm, ꝙ non oportet vt ſit proportio ſm ſpeciales, & proprias conditiones angeli, & loci: qm̄ angelus non eſt propriè in loco. Eſt tn̄ ibi proportio quantum ad finitionem, & limitationem, per q̄ duo angelus diffinitur, & eſt in loco. Quemadmodum .n. angelus habet ſubſtantiam, & uirtutem finitam, ſic locus eius eſt arctatus, ac limitatus.

Ad 3. ¶ Ad tertium, ꝙ in hoc differt exiſtentia angeli in loco, & exiſtentia animæ in corpore ſuo, ꝙ anima cum ſit perfectio corporis nati uiuificari vita rōnali, quod eſt indeterminata corporis quātitate: ideo pōt eſſe in corpore ita paruo, ut eſſe nequeat in minori: qm̄ corpus minus non eſſet organizabile, & viuificabile. Angelus verò cum non ſit formalis, atq; intrinſeca perfectio loci, & ſimplex conſiſtat, quia in qualibet parte loci eſt totus: ideo quantuncunq; paruus ſit locus, ſaluatur in eo: nec pōt eſſe locus tā paruus, quin eſſe valeat in minori. ideo nō eſt dare locum, in quo minori eſſe non poſsit. Verūtn̄ eſt dare locū, in quo maiori eſſe nō q̄at, ſicut eſt dare corpus, & locū, in quo maiori eſſe queat aīa: quia hoc uenit ex limitatione ſubſtātiæ angeli, ac ſuę uirtutis.

Idem Bonauētura. Verum plures angeli eſſe poſsint in eodem loco. ¶ Amplius, ad q̄onem hanc, Verum plures angeli ſimul eſſe poſsint in loco eodem, primo rn̄det: Dixerunt quidam, ꝙ ſic, ꝑꝑ angelorum ſimplicitatem: & qm̄ locum ſua ſimplicitate replendo, nō minuūt eius capacitatem, quemadmodum, nec ſimilitudines rerum in medio, nec ſpecies in aīa, quę in eodē ſunt, & ſm idem, nec tn̄ ſimilitudo ponit in ſimilitudine, nec ſpecies in ſpecie, nec lumen in lumine: ita dicunt de angelis pluribus in loco eodem. Alij dicunt, ꝙ quāuis angelus ſpiritualiter ſit in loco, plures tn̄ ſimul in eodem nequeunt eſſe, repugnāte habitudine diſtinctionis, quæ eſt loci ad angelum. Quemadmodum .n. duæ ſpecies albedinis in eadem aīa eſſe non ualent, non ob hoc, ꝙ repugnet replectio, ſed quia repugnat ipſius animę informatio: qm̄ aīa informata una albedinis ſpecie, non pōt denuo conſimili ſpecie informari: ſic locus diffiniens aliquid, non pōt aliud quod eodem modo in loco eſt, diffinire. Vnde ſicut vnū corpus nequit duabus perfici aīabus, ſic nec locus unus primus pōt duobus deputari ſpiritibus. Verū hanc q̄onem meliùs poſſumus terminare, ſi penſemus cur angelus ponatur eſſe in loco corporeo. Hoc qppè non eſt ꝑꝑ indigentiam angeli, nec ꝑꝑ indigentiam loci, ſed ꝑꝑ ordinē vniuerſi, ut patuit. Qm̄ angelus locum nō occupat, indigentiam loci corporalis non terminat, nec ſimpliciter, nec in parte: ideo quantum eſt de ſpirituali natura ſui, ac loci, nil prohiberet plures ſpiritus eſſe ſimul, ſicut plures ſpecies ſunt ſimul in anima. Sed qm̄ ordo vniuerſi ſic tolleretur per omnimodam indiſtantiam, ſicut, & per infinitam diſtantiam: hinc ſicut non patitur ordo vniuerſi, ut unus angelus infinitè diſtet ab alio, ſed requirit, vt omnes infra vnā cœli circūferentiam contineantur: ita non patitur, ut unus angelus in eodem loco primo ſit ſimul cū alio angelo. Hæc Bonauentura. — Angelus locum nō occupat.

¶ Præterea de his ſcribit Henricus quolibeto nono q̄ſtione 9. Loquendo de loco propriè, prout locus ambiendo circumſcribit ſuperficie ſua locatum, vt Damaſcenus lib. primo ſententiarum ſuarum deſcribit locum, Angelus ſimplex non eſt in loco. Sed quæritur, an angelus ſit in loco, extendendo nomen loci ad omnem ſitum, vt illud eſſe dicatur eſſe in loco, quod aliquem ſibi determinat ſitum per præſentiam ſuam alicubi. quod (ut credo) Damaſcenus intellexit, cum ait: Eſt aūt intelligibilis locus, ubi intelligitur: & eſt intellectualis, & incorporea natura, ubi nimirum eſt, & operatur: & non corporaliter, ſed intelligibiliter continetur. Non enim habet figuram, ut corporaliter comprehendatur. Dicitur autem eſſe in loco: qm̄ adeſt, & intelligibiliter circūſcribitur, vbi, & operatur. Non enim poteſt ſimul in diuerſis locis operari. Velocitate autē naturæ, & quia parate, ac cito pertranſit, operatur in locis diuerſis. Deniq; libro ſecundo teſtatur: Circunſcriptibiles ſunt angeli. Cum .n. ſunt in cœlo, nō ſunt in terra: & cum ad terram mittuntur, non manent in cœlo. Intellectus etenim exiſtentes, nō ſunt corporaliter circunſcripti, ſed intelligibiliter operātur, & aſſunt vbicunque miſsi fuerint. Et quia non poſſunt ſm idem tempus hic, & ibi eſſe, & operari, ſed confeſtim ubiq; inueniuntur, ubicunq; diuinus iuſſerit nutus. Quocirca ſciendum, ꝙ ſicut duplex eſt locus, videlicet naturalis, & mathematicus, ſic duplex eſt ſitus. Naturalis ſitus uocatur, ad quem habet ſe res per dependentiam naturalem, ita ut naturale ſit ei eſſe in illo: & violentum, ac extra naturam, alibi eſſe. Situs verò mathematicus eſt, applicatio rei ad aliquod. Vbi determinatum, vel ſupra, vel infra, ſiue in oriente, ſiue in occidente, abſq; naturali dependentia, & determinatione plus ad vnum, quàm ad aliud: ita tamen, ꝙ neceſſe eſt rei ex ſua natura eſſe in aliquo illorum: quemadmodum ſi pūctus ſeparatus eſſet a cōtinuo, neceſſariò eēt hic,

Henricus. — Cur angelus dicitur eē in loco. — Locus duplex. — Sitꝰ mathematicus.

aut

aut alibi,& vel ſuperiùs, aut inferiùs,Et dũ eſſet hic,
nullatenus alibi eſſet. Primò mō angelus nō eſt in lo
co,nec in ſitu,cum ſm ſuam eſſentiam, nec a loco
corporeo,neq; a ſitu locum illum ſequente depen-
deat,nec ſubſtantia angeli ſm ſe eſt ſibi rō exiſtendi
in loco. Vnde non reſtat dubitatio, niſi an angelus
ſit in loco,aut ſitu mathematico. Et circa hoc nihil
agendum eſt,niſi,vt conſideret natura angeli,qua-
liter ſit determinata,aut limitata: ut ex hoc uideaẽ,
an limitatio ſuæ naturæ requirat ſitum an non. Pri-
Duplex cō poſitio rei — mò igitur aduertendum,qualis ſit ſimplicitas ange
li in ſua natura. Cumq; duplex ſit compoſitio rei,
una in ſe ex alijs,alia cum alio:determinatio rei ad
ſitũ,importat cōpoſitionē, ſeu vnionē eius cũ alio,
quamuis nullam haberet compoſitionem ex alijs. Il
lud ergo,quod cum hoc, quod nō eſt compoſitum
ex alijs,non requirit cōpoſitionem cũ alio, maioris
eſt ſimplicitatis,q̃ quod requirit cōpoſitionem cum
alio. Et penes hoc differunt ſm maiorem,& minorē
ſimplicitatem principia quantitatis,q̃ ſunt punctus,
& unitas. Vnitas namq; ſimplicior puncto eſt, quia
non dicit,nec requirit poſitionem in quantitate, ut
punctus.Porro angelus in ſua natura ſimplicitatem
Impoſſibile quiddã. — habet,non inſtar puncti, ſed vnitatis: qm̃ a natura
magnitudinis eſt oĩno abſtractus.Oĩno ergo impoſ
ſibile eſt,ut angelus ſm ſubſtantiam ſuam ſit in lo-
co,aut in ſitu,ita ut ſua eſſentia ei ſit rō exiſtendi in
hoc,aut illo ſitu,ſeu loco determinatè: imò adhuc
oĩno impoſſibile eſt,ut neceſſe ſit ipſum eſſe in ali-
Auicenna. — quo ſitu,aut loco ad modum pũcti.Vnde dicit Aui-
cen.3.Metaphyſi.ſuæ: Natura, quæ eſt aliquid aliud
præter hoc,quod non diuidiẽ,ſi illa natura eſt ſitus,
aut quod conuenit ſitui,hoc eſt punctus:vel ſi natu
ra illa non eſt ſitus,nec quod conuenit ſitui,erit ſi-
cut intelligentia,& aĩa. Qui ergo nequeũt angelum
intelligere ſm rōnem ſubſtantiæ ſuæ, ut unitatem
abſq; rōne puncti,ſunt illi,de quibus loquitur Com
mentator ſuper 2.metaphyſicæ, q̄ uirtus imaginati
ua dñaẽ in eis ſup uirtutem intellectiuam: qui(ut di
In eos,quę demõſtrationib⁹ nō credũt.niſi eas imaginatio comitetur. — cit) non credunt demonſtrationibus,niſi eas imagi
natio comitetur. Non.n.credere pñt,nec plenũ,nec
uacuum,nec tempus eſſe extra mundum:nec crede
re queunt,hic eſſe incorporea,neq; in loco, neq; in
tpe.Primum credere nequeunt,qa imaginatio eorũ
non ſtat citra infinita,ideo mathematicè imaginan-
tur:& quod eſt extra cœlum,eis infinitum vr̃.Secũ-
dum non poſſunt credere,qa imaginationem nō ua
let tranſcendere intellectus ipſorum.Hinc tales ſunt
melancholici,fiuntq; optimi mathematici,ſed peſſi
mi metaphyſici. Et fiunt naturales inepti: qm̃ ſub fi
nito non poſſunt intelligentiam ſuam concludere.
Oĩm quippè natura conſtantium,eſt terminus,& rō
magnitudinis, & augmenti, vt 2.de aĩa dr̃. At uerò
in angelo præter eſſentiam ſuam ſunt eius potẽtiæ,
intellectus uidelicet, & uoluntas, quæ conſiderari
Intellect⁹. & uolũtas in angelo dupliciter conſiderã tur. — pñt in ipſo dupliciter. Primò, ut ſunt in actu circa
corporalia. Secũdò, ut ſunt in habitu,ſeu in actu cir
ca incorporalia.Primò modo, indubitanter uerum
eſt,ſubſtantiã angeli eſſe in ſitu,& loco,quod tñ ni-
hil determinationis ponit in eius eẽntia, vel natura.
Nam,& hoc mō Deus habet eſſe in loco, & dr̃ eſſe
in loco,dicẽte Damaſc.Dr̃ Deus eẽ in loco,& dr̃ lo
cus Dei,ubi manifeſta opatio eius.Scd̃ò mõ non eſt
angelus i loco,aut ſitu rõne ſuę potẽtiæ, aut opatio
nis magis,q̃ rõne ſuę eſſentię: qm̃ nō minoris abſtra
ctionis eſt ſua potẽtia,q̃ eſſentia, &c.Hęc Henricus.
Dionyſius — ¶Sed quia hęc eius determinatio videbaẽ incide-
re articulũ Parrhiſijs a dño Stephano pſule condẽ-
natũ,quo dr̃,ſubſtantiam intellectualẽ ſeparatã, ui-
delicet angelum,aut intelligentiam, nō eſſe in loco
niſi p opationẽ ſuã,error.Et rurſus,q̄ ſubſtãtię ſepa
ratæ ſunt alicubi,& q̄ non poſſunt moueri ab extre
mo in extremũ, nec in mediũ, niſi qa pñt uelle ope-
rari,aut in medio,aut in extremis,error:ſi intelligaẽ
ſine opatione ſubſtantiã illam non eſſe in loco,nec
tranſire de loco ad locũ: hinc doctor iſte ſolennis
ſubiũgit, ne incauta locutio ſimplices protrahat in
errorem,Pontificalis ſnĩa diſtrictè talia dici,ſeu fie-
ri phibet:taleſq; articulos totaliter dãnat, excõicãs
oẽs,qui dictos errores, aut aliquẽ eorundẽ dogma
Angelus ſine operatione eſt in loco. — tizauerint,aut defendere pręſumpſerint.Dico ergo
ſm iam ppoſitã determinationem pontificalẽ,ange
lũ ſine opatione eſſe in loco. Sed tñ,ut dictũ eſt,ea-
dem pontificalis ſnĩa dicit,quod uerũ eſt,q̄.ſ.ſubſtã
tiæ ſeparatæ nuſquã ſunt,ſi intelligaẽ, q̄ ſubſtãtia ſit
rõ exiſtẽdi in loco.Et hoc ideo,qa ſubſtãtia ipſa non
eſt rõ eſſendi ſubſtantiã angeli in loco, etſi ſit in lo-
co.In hoc namq; cõcordabant oẽs magiſtri in theo
logia,ſup hoc congregati,quorum ego eram unus.
Conſimili quoq; rõne uerũ eſt, q̄ ſi angelus per ſuã
potentiam,utpote p intellectum, ac uoluntatẽ non
applicat ſuã uirtutẽ ad locũ operando circa ipm̃, q̄
potentia eius non eſt rõ exiſtendi ipſum in loco,niſi
forſan potentia eius ſit minoris abſtractionis, q̃ ſua
eſſentia.Quod ſi ita eſt,ego in hoc intelligendo defi
cio,ſicut in alijs multis.Ergo ſi potentia angeli non
ſit forſitã rõ exiſtendi ipſum in loco,quod ad præ-
ſens nõ determino,neq; ſuſtineo,nec defẽdo, opor
tet q̃rere aliqd aliud,quod ſit rõ exiſtendi angelum
ipſum in loco:in quo alios mallẽ audire, q̃ aliquid
dicere.Eſtq; tutius mihi in pposito pfiteri me igno
rare qd dicã, q̃ aliquid de meo indiſcretè ingerere.
Quid.n.illud ſit neſcio, niſi fortè dicamus ſubſtan-
tiam angeli ſine opatione eſſe in loco,ſ.per paſſio-
nem quã in ſe recipit a corporalibus rebus, q̃ ſunt
in loco,ut dæmones ab igne infernali, pp quod eſt
in inferno,ubi ignis ille eſt.Sed iſtud,ut credo, nihil
ad qõnem.Aequalis.n.error fortè iudicabiẽ, ſubſtã
tiam non eſſe in loco ſine paſſione, ſicut ſine opera
tione:ita,q̄ intentio Epiſcopi ſit, ſubſtãtiam angeli
eẽ in loco,quãuis circa corpus locale nĩl opeẽ,neq;
ab ipſo,quid patiaẽ,ſi tñ poſſibile ſit, q̄ nihil oper.
Non reſtat ergo niſi limitatio naturę angelicę, ſed
fortè quid aliud,maximè tñ limitatio:ut ex hoc,q̄ li
mitata eſt natura angeli,oporteat, q̄ ipſe ſit alicubi
in vniuerſo corporali,nõ nuſquã,nec ubiq;, quam-
uis non determinatè hic,aut ibi. Veruntñ quid ſit il-
lud, p quod angelus ita ſit in loco,& quid ſit in eo,
rõne cuius ſit in loco, ſiue ſit ipſa limitatio, ſiue
aliud,reuera ignoro: Attñ bene credere poſſum, q̄
ſit ipſa ſuę naturę limitatio,quamuis nõ intelligam,
quatenus credendo intelligere ualeam,cũ ſcriptum
Eſaię 7. — ſit:Niſi credideritis, non intelligetis. Veruntñ ſcio
Limitatio creaturæ duplex. — duplicem eſſe creaturæ limitationẽ:vnã in ſua eſſen
tia,& natura,q̃ in ſua pfectione,& ſpecie eſt finita,
& terminis certis cõtẽta:aliã,q̃ eſt ad ſitũ, qua ita fi-
nita eſt,vt neceſſe ſit eã eſſe alicubi, nõ nuſquã, nec
ubiq;:q̃ limitatio ptinet ad pdicamẽtum Vbi. & cer
tum eſt, eam eſſe p ſubſtantiam in qualibet creatu-
ra ſub quãtitate extentam,vel ſub rõne pũcti intel-
lectam.Porro,q̄ ois creatura differat a Deo per pri
mam limitationem, clarè cõſpicio:quõ aũt neceſſe
ſit oẽm creaturam diſtare atq; differre a Deo p limi
tationẽ ſecundã,& an limitatio prima ſit cauſę ſecũ
dę iſtius,ignoro:nec de hoc aliqd doceo,aut affir-
mo. Hęcq; iudixi,ut rei difficultatem inſinuem, &
aliquẽ ad eius declarationẽ ſic puocẽ.Et ſecundum
Angel⁹ ſecundũ ſub — iã dicta,dico,q̄ angelus ſecundũ ſubſtantiã ſuã ha-

bet

Rantiā ſuā habet eſſe in loco.

bet eſſe in loco: & huius rō pōt eſſe, vel opatio eius
vel limitatio ſua, aut aliqd aliud. Vñ cū opaťin loco
quāto, ac p hoc diuiſibili, uerū eſt, ꝙ eſt in loco per
ſuæ quātitatē uirtutis. Nihilominus tñ cū ē in loco
nō opando, bñ pōt in loco ſm ſubſtāuā ſuā p aliqd
quod illius eſt rō, licet nō indiuiſibili quāto, ſed in
ſimplici, & indiuiſibili, & forte etiā in quāto, ac di-
uiſibili. Qūo tñ, & in quanto loco, puta pedali, aut
bipedali, maiori, vel minori, uel in ſimplici, & indi-
uiſibili, vt uerum ſatear, neſcio. Hæc Henricus.

Gulielm⁹.

¶Cuius rñſio prima, vſq; ad id, qđ tactū eſt de ar
ticulo Parrhiſijs cōdennato, ſatis cōcordat rñſioni.
Thomæ ſupra primū diſt. 8. inductæ. Et multi docto
res Parrhiſiēſes antiq ſenſerūt hoc, quēadmodū, &
Albertus, vt patuit ſupra primū, ꝑſertim illi, q dñm
Stephanū ꝓceſſerunt Richardus verò, Petrus. & alij
multi cōſentiunt Stephano, quēadmodū, & Henri-
cus in ultima iſta rñſione. Nihilominus qdam poſte
riores, præſertim non Parrhiſienſes, primæ rñſioni
adhærent, & de excōicatione illa à Stephano facta,
non curāt, dicētes, ꝙ excōicatio epiſcopi nō ꝓten-
diť extra ꝓuinciā eius. Poſtremò hoc in uerbis Hen
rici uidetur magis obſcurū, quòd ait, determinatio
nē angeli p ſuā operationē, ſeu uirtutē extentā, ad
operationē circa corporalia, non ponere aliquam
determinationē in eius natura, qa & hoc mō Deus
in loco eſt Si. n. hoc ait, ſentiēdo, ꝙ ex illa determi-
natione p operationē, non ſeqnať realis, ac pſona-
lis præſentia angeli, ubi immediatè, & p ſe operať,
non uideretur poſſe ſaluari, & Damaſceno oppone
retur. ¶Adhuc aūt, de hac ipſa materia tractat Gu-
lielmus lib. de vniuerſo: Si qs, loquiens, dicat: quid
ad ſpūales ſubſtantias de loco, vel habitatione cor
porali? quemadmodū n. nihil ad corpora de habita
tione, vel domo ſpūali, ſic nihil ad ſpūales ſubſtan-
tias de loco habitationeve corporali. Poſſetne, in-
quiūt, grāmatica eſſe in burſa tua, quāto minus ſub
ſtantię ſpūales in locis corporeis? Quæro ab his qua
liter intelligāt Deū habitare in tēplis, quòd utique
oīs ſecta, & natio tenet. Neceſſariū ergo eis eſt, Vbi
ſpūale ab ubi corporali ſcire diſtiguere. Dico ergo,
ꝙ Vbi ſpūale, ſolū, ac propriè cōueniens ſpūalibus
ſubſtantijs, multipliciter differt ab Vbi corporali: ꝙ
ſolū, ac propriè corporalibus ſubſtātijs cōgruit. Pri

Differētia prima.

ma, & principalis differentia, eſt circundatio, ſeu cō
tinentia, qua corpus circundať, ſeu cōtineť ab inte-
2 riore ſuꝑficie corporis illud ambientis. Secūda ē re
pletio cōcauitatis illius, hoc ē, interioris ſuꝑficiei
iā dictæ: ob q̄ repletionē, nec corpus aliud, nec par-
tes corporis alteriùs ſecū cōpatiť in eadē cōcauita-
3 te, ſeu loco. Tertia ē adæquatio loci, & locati, nō ſo
lū ſuꝑficiei ipſius locati, ſed etiā cōcauitatis, quā re
4 plet corpus locati. Quarta ē ſitus, ſeu poſitio, ac or
dinatio ptiū locati, per quā aſſignanť ibi ſurſum, &
deorſum, añ & poſt, longū quoq;, & latū, atq; ꝓfun
dū, principiū, & finis, ac mediū. Ecōtrariò aūt ſe ha
bet in Vbi ſpūali. Spūales qppe ſubſtātiæ magis cir-
cūdant, & continēt id, in quo eſſe dicunť, q̄ circūdē
tur, & cōtineanť ab ipſo, quod de incircūſcriptibili
Deo eſt planū. Propter quòd unus philoſoph. Italię

Philoſop. quodam Italus.

dixit in lib. quē ſcripſit de natura deitatis: Deus oīa
intra ſe cōtinet, & enutrit quaſi partes ſuas. i. ac ſi
eēnt partes, ac uiſcera eius, qm̄ oībus ꝓuidet. Sic &
aiam dixerūt corpus ſuū cōtinere, & quaſi circūda
re, & corp⁹ potius eē i aīa, q̄ ecōtra. Hinc qdā dixit
phil. Aīa ē corpus circūdādo illuminas, & illuminā
do circūdās. Sicq; in hoc cū creatore aliqualiter ſi
militudinē hēt: qm̄ illè totū vniuerſū circūdat, cōti-
net, ac multiplici iſluxu illūinat. Sic & đ cęteris diffe
rētijs facile eſt videre: qa ꝓꝑria earum comitanť. Vbi
ſpūale. ¶Præterea ſi q̄ratur, quantā partē cęli empy

Quæſtio curioſa.

rei vnuſqiq; occupet angelorū: rñdēdū vř iuxta ea,
q̄ dixi de limitatione, & diffinitione virtutū huiuſce
modi ſubſtātiarū. Veriſimile etenim ē, ꝙ q̄ maioris
gloriæ nūc ſunt, aut tūc erūt, maiores, ſeu ſublimio
res, nobilioreſq; partes cęli illius obtineant, quamq̄
verum ſit ꝙ ēt in partibus æqualibus, diſſimiles, ſeu
inæqualis gloriæ angeli valeāt collocari, quēadmo
dū, & in corporib⁹ humanis æqualib. ſæpè ſunt aīæ
in ſapiā ac virtutibus plurimū inæquales. Cæterū ſi
cut nullū corpus ex ſua natura tā aptū eſt perfici p-
ſentia, inhabitatione, atq; virtutibus aīæ rōnalis, ut
corpus humanū: ſic nullū cælum tā idoneum eſt in-
habitari ab angelis ſanctis, & eorū rñdere, ac deco
rari fulgoribus, vt cælum empyreū. Hæc Gulielm⁹.

Scotus.

¶At verò Scotus hic ſcribit: Dicunt qdā, ꝙ ange-
lus eſt in cælo per opationē præciſè. Quibus obijci
tur, ꝙ hoc ſit articulus cōdēnatus. Et ſi dicant, ꝙ ex
cōicatio non tranſit diœceſim, obijciť, qa ſi eſt dā-
natus articulus, tanquā hæreticus dānatus eſt, non
ſolū auctoritate epī Parrhiſienſis, ſed etiā Papę, ex-
tra de hæreticis, c. ad abolendā, & in can. de reuer-
ſis vltro, C. montanus: vbi dř, ꝙ oēs hæreſes, quas
epī, eorūq; diſcipuli diſcernunt, vel ſcripſerunt non
ſolū republica, verum ēt ab oī eccleſia Romana eli-
minatas, atq; cū ſuis auctoribus, & auctorū ſequa-
cibus ſub anathematis indiſſolubili vinculo in æter
nū cōfitemur eſſe dānatas. Vel ſaltē ſententia eſt ſu-
ſpecta, qa in aliqua vniuerſitate articulus ſolenniter
eſt dānatus. Alij nō volentes vti verbo ſuſpecto, vi-
delicet angelū eſſe in loco per opationē, dicunt eū
eſſe in loco per applicationē ſui ad locum. Verū hi
ſub alio vocabulo idē occultè inſinuare videnť. Nō
.n. vř applicatio aliqd poſſe intelligi, niſi actus pri-
mus, aut actus ſecūdus. Nō actus primus, videlicet
eſſe, vt patet: nec ſecundus: qm̄ ille eſt operatio, &
nō immanēs, vt intellectio, aut volitio: qa operatio
immanēs abſtrahit a loco, ſicut & eſſe, ergo applica
tio eſt opatio trāſiens in corpus. Sicq; erit in loco p
operationē eius circa corpus in loco. Contra iſtud
arguiť, qa ſic dicēs, cōtradicit ſibipſi, qa in q̄ſtione,
an Deus ſit vbiq;, ꝓbat ꝙ imò: qa ſm philoſophū 7.

Ariſto.

Phyſicorū, mouēs eſt ſimul cū moto. Deus autē eſt
cā efficiēs, & ideò potēs mouere oē mobile, ex quo
cōcludit, ꝙ ſit pſens oībus, & vbiq;. Quæro qd intē
dit per hoc ꝯcludere. Aut eſſe pſentē mouentem, &
ſic eſt petitio principij, cū idē ſint ꝓmiſſa, & ꝯcluſio,
& nihil ad ꝓpoſitū: qa ibi intendit ꝓbare Dei immē
ſitatē, ſm quā pſens eſt rebus. Aut intēdit ꝓbare il-
lā pſentiā, q̄ ꝯpetit Deo inquantū immēſus: & tunc
ex opatione alicubi ſm ipm ſequiť pſentia Dei, q̄ p-
tinet ad immenſitatē diuinā, q̄ eſt ipſius Dei inquā-
tū eſt Deus: ita ꝙ naturaliter priùs eſt Deus, pſens,
inquātū, immēſus, q̄ inquantū eſt operans. Et tamē
hoc excludiť per hoc, quod per operationē eſt præ-
ſens, ſicut ex poſteriori priùs. Ergo à ſimili, in ꝓpo-
ſito angelus priùs naturaliter pſens eſt alicui per eſ-
ſentiā, q̄ per operationē. Itaq; dico ꝙ angelus non
eſt de neceſſitate in loco in actu, ſeu actualiter: qm̄
poſſet eſſe, creatura corporali nō exiſtēte: nec eſt in
loco determinato ęquali, nec eſt in loco p cōmēſu-
rationē. quātū. n. ſimplici, & imateriali nō eſt æqua-

An angelus ſit in loco hoc determinatè vel in iſto.

le, nec cōmēſurabile. Sed q̄ſtio eſt, an ſit in loco hoc
determinatè vel in iſto. Et ad hoc pertinet q̄ſtio iſta,
an poſſit eſſe i loco quātūcūq; magno. Et teneť cōi-
ter, ꝙ nō, qm̄ hoc eſt ꝓpriū Deo. Ex quo apparet, ꝙ
nō poſſit eſſe i loco quātūlibet pũo. De iſto igiť arti
culo vř tenendū, ꝙ angelus hēt locū determinatū,

tamen

tñ indeterminatè hoc mô, ꝙ aliquis locus eſt, quo maiorem non poſsit hr̃e. & aliquis locus, quo non poſſet hr̃e minorẽ, loquẽdo de loco continuo, quãuis forſan poſsit eſſe in puncto. Et de hoc, an poſsit eſſe in puncto, nô vr̃ rô neceſſaria ad unã partẽ, aut alterã: qm̃ licet indiuiſibilis, nô tñ habet indiuiſibilitatẽ limitatã ad ſiũ, ut punctus: ideo nô oportet eũ eſſe in puncto ſicut in loco. Nec forſitan ſibi repugnat, qa nullũ inconueniens inde ſeq vr̃. Nam ſi ex hoc inferaẽ, ꝙ non poſſet ſe mouere localiter, niſi ſpatiũ eſſet ex punctis, non ſequiẽ. Poſſet namq; ſe immediatè transferre de puncto in continuũ, cuius punctus eſt terminus. Vtrũ uerò angelus determinatũ locũ requirat, & determinatè, utpote, ꝙ hñs certã, & limitatã quantitatẽ uirtutis, ſi pñs eſt loco, de neceſsitate pñs eſt tanto loco, quẽadmodũ corpus requirit locũ ſibi æqualẽ. Aĩa quoq; rõnalis neceſſariè eſt in totius ſui corporis loco, nec in eius eſt poteſtate eſſe in loco maiori, aut minori. Iſtud itaq; de angelo, dubiũ eſt, nec una pars, nec altera vr̃ neceſſariè poſſe ꝓbari. Quod.n. incõueniens eſt, ſi quãtitas ſuæ uirtutis, per quã pñs eſt alicui loco, ſi ſit naturalis rô eſſendi in tanto loco ſuo mô, quẽadmodum quãtitas corpis eſt naturalis rô eẽndi in tanto loco mô ſuo? Vel ſi ponaẽ, ꝙ quãtitas virtutis ipſorũ hẽat locũ cõem adæquatũ, quo maiorẽ nô poſsit hr̃e, cũ ipa ſubſit angeli uolũtati, ut poſsit nô ſemp hr̃e hũc locũ, ſed maiorẽ, uel minorẽ, nô ſequiẽ incõueniens.

In angelo paſſiua eſt potentia, q̃ poſſit eſſe in loco.

Et quãuis angelus pôt eẽ ſine loco corporeo, corporaliq; creatura, attñ in angelo eſt paſſiua potentia, qua poſſet eẽ in loco. Quæ potẽtia fundaẽ immediatè in eius ſubſtãtia, vel in ipſa, ut eſt limitata natura actu exiſtẽs, uel in aliquo, quod ſit extrinſecũ angelo, qcqd ſit illud. Iô nô oportet q̃rere aliã intrinſecã rõnẽ eẽndi angelũ neceſſariè in loco, qa in eo nô ẽ: ſed tm̃ eſt in ipſo paſsiua ptãs, qua pôt eẽ in loco, eo ꝙ ſibi non repugnet. Pôt quoq; cõcedi, ꝙ ſupficies aliqua corpis cõtinẽt angelũ: nô tñ ſequiẽ, ꝙ ſuperficies illa ſit agẽs, ſeu influẽs, aut cõtinẽs reſpectu angeli: qm̃ cõtinẽtia loci, eſt alteriùs rõnis a cõtinẽtia formæ, ſeu ſpẽi. Nihil.n. aliud eſt hoc in angelo, niſi eõtẽtũ eſſe infra hãc ſupficiẽ cõtinẽtẽ, uel eſſe extra eã: & hoc uerũ eſt in quocũq; diffinitiuè exiſtẽte ĩ loco: qm̃ nihil eius eſt extra locũ diffinietẽ. Hęc Sco.

¶Circa cuius dicta nô oportet hic immorari, qa nô aſſertiuè, ſed opinatiuè hæc loquiẽ. Verũtñ, qđ in principio refert de poſitione cuiuſdã, qnẽ ſibijpſi dicit eẽ cõtrariũ, vr̃ dictũ de Thoma. Quo circa ſciẽdũ, ꝙ ineptè recitat verba ſancti doctoris. Nô n. ſanctus doctor ꝓbat exiſtẽtiã Dei in oĩbus p hoc, quod Philoſophus 7. Phyſic. affirmat, ꝙ mouẽs, & motũ ſunt ſimul, ſed auctoritatẽ illã p modũ declaratiõis adaptat, ad oñdẽdũ, ꝙ oẽ agẽs oportet cõiũgi ei, in qđ immediatè agit, & ſua uirtute illud contingere.

Dio. Scotũ taxat.

Thomæ verba.

Sic eqdẽ arguit 1. parte Sũmę, qô. 8. Oportet oẽ agẽs cõiũgi ei, in qđ agit imediatè, & ſua uirtute cõtingere illud. Vñ 7 Phyſic. ꝓbaẽ, qđ mouẽs, & motũ oportet eẽ ſimul. Cũ aũt De⁹ ſit ipm eẽ p ſuã eẽntiã, oportet, ꝙ eẽ creatũ ſit ꝓprius eius effectus, & ita in oĩbus eſt tãquã cauſa eius, qđ eſt intimũ rebus. Hęc rô efficax ẽ, nec eſt in ea fallacia, p̃ſertim cũ De⁹ ſit ſua virt⁹, qđ nô cõuenit angelo, idcirco nec ſimile eſt de ipſo.

Scotus. Quæſtio.

¶Inſup q̃rit Scotus, Vtrũ unus angelus poſsit ſimul eſſe in pluribus locis. Rñdet, Angelus de facto non eſt in duobus, aut pluribus locis, ut aſſerit Damaſcen. De ptãte quoq; angelorũ naturali vr̃ ꝓbabile, ꝙ non pñt ſimul in duobus cõſiſtere locis, quorũ vterq; ſit eis adęquatus ſm extremũ, ſeu vltimũ ſuæ potẽtiæ: ſed utrũ in duobus locis diſcõtinuis angel⁹ poſsit eẽ, quorũ nec unus, nec alter ſibi ſit adæquatus, eſt dubiũ. Nec vr̃ neceſſaria rô ꝓ, nec cõtrà. Porro, ꝙ in duob⁹ locis, ſiue adæquatis, ſiue nô adęquatis, valeat ſimul eẽ p diuinã potẽtiã, certũ puto: qa nô implicat, ſicut in quarto probabiẽ. Hæc Scotus.

¶Verum paulo ante, & ſupra primum diſtin. 8. introductæ ſunt uariæ rationes doctorum, probantes oppoſitum horum quorundam, quibus rationabilius conſentitur.

Idem Sco. Quæſtio.

¶Iterum quærit, an duo angeli poſſunt ſimul eſſe in loco eodem. Rñdet, in hac qône non eſt ueritas tam clara, & certa de facto, vt in præhabita quæſtione, An angelus ſimul ſit in duobus, aut pluribus locis: quia Richardus 4. de Trinitate arguit dęmones corpora non habere, quia legio dæmonium fuit in corpore unius obſeſsi, quod non fuiſſet poſsibile, ut apparet, ſi corpora habuiſſent. Ergo vr̃ arguere, ꝙ ſi habuiſſent corpora, fuiſſent corpora eorum ſimul in eodem loco, ergo modo non habent corpora. Sicq; dicendum vr̃, ꝙ ſimul fuerunt ſine corporibus. Verum quicquid ſit de facto, & de naturali potentia angelorum, vr̃ poſsibile per diuinam potẽtiam, ꝙ plures ſunt ſimul. Hęc Scotus. Qui de his opinatiuè eſſatur. Tñ ex argumento Richardi non ſequitur, ꝙ plures angeli boni, uel mali, ſint ſimul in eodem loco immediato, ac proprio.

Marc 5. Luc 8.

QVAESTIO IIII.

AMpliùs q̃riẽ, *An angelo competat moueri.* Et circa hoc inueſtigaẽ, an moueaẽ localiter, & in tpe, atq; per medium: de quibus dictum eſt in primo, diſtin. 8. ſm præfatos doctores. Nunc addenda ſunt aliqua ſm eos, qui ibi non ſunt allegati

Alexand.

¶Itaque Alexander circa hæc loquitur: Concedimus, ꝙ angelus mouetur de loco ad locum, quia ut ait Damaſc. mittuntur de cœlo ad terram. Atq; (ut ait Apoſtolus) Oẽs ſunt adminiſtratorij ſpũs, in miniſterium miſsi. Gregorius quoq; ſic inquit, Ad nos angeli ueniunt, ut ab intima contemplatione nequaquam recedant. Denique ſimul eſſe non ualent in pluribus locis, imò in uno ſunt loco diffinitiuè. Dũ ergo de cœlo mittuntur, in terram mouentur de loco ad locum.

Hebr. 1.

Gregorius Hom. 34.

Obiectio.

Sed obijci poteſt: Omnis motus eſt pp indigentiam ſuijpſius, ſiue alterius. Nam & cœlum, quod eſt corpus perfectum, etſi non moueatur propter indigentiam ſui: tamen propter indigentiam inferiorum iſtorum, videlicet cauſa generationis, & innouationis inferiorum iſtorum. Angelus autem non mouetur propter indigentiam ſui, cum iam ſit ultimam ſuam perfectionem, videlicet beatitudinẽ, aſſecutus: nec ob indigentiam creaturæ, quia completo finali iudicio, adhuc poterit Deo iubente moueri.

Reſponſio.

Indigẽ ia in creatura dupliciter aſsignatur.

Dicendum, ꝙ in creatura pôt indigentia aſsignari dupliciter. Primò, ut dicat diminutionem reſpectu perfectionis, quæ in Deo: ſicq; conceditur, quòd in omni creatura ẽt in quocunq; ſtatu, eſt indigentia. Hæc namq; non opponitur perfectioni, q̃ creaturæ debetur. Alio modo, ut dicat diminutionẽ contrariantem ultimatæ perfectioni creaturæ: ſm quod dicimus, ꝙ angeli ultima, ſeu finali perfectione perficiuntur: ſicq; dicimus, quòd nec in angelis, nec in corporibus glorificatis eſt: idcirco nec motus eorum eſt ex indigentia, quæ eorum perfectioni opponatur. Nec enim qñ mouentur, inueniunt in medio reſiſtentiam: imò tam cito ſunt ubi nolũt eſſe, ut uolunt. Et uerum eſt, ꝙ ſi aliter eſſet, quod in ipſis quoq; ad motum ipſorum eſſet, & ſequeretur indigentia eorum perfectioni oppoſita. Dicimus

ergo de angelis, ꝙ mouentur ob reparandã indigẽ
tiam noſtram,& quamuis in hoc non mereãť præ
miũ principale, ſeu eſſentiale,merentur tñ ſecunda
rium accidentaleve pmium : ſicut prælatus regẽdo
Simile. ſubditos ſuos,non acquirit præmiũ principale, ſed
ſecundarium . Et hoc pmium bene merenť angeli ,
quamuis mó beati, vſq; ad diem iudicij : nec tñ ob
hoc eſt in eis indigentia eorum perfectioni oppoſi
ta,ſicut oñſum eſt Dicimus quoq;,ꝙ quãuis nõ mo
uerentur propter nr̃am indigentiam reparandam,
ſed ſolum ad obediendum creatori:adhuc mererẽ
tur ſecundariũ præmium , quod tñ tunc eſſet alte-
rius generis, poſſetq; dici aureola. Hæc Alexãder.
Diony. ¶ In cuius uerbis mirum uidetur,ꝙ ait prælatos
regendo ſubditos ſuos non acquirere , ſeu mereri
præmium principale,ſed ſecundarium:cum omnis
actio ex charitate procedens , meritoria cenſeatur
beatificæ uiſionis.Cumq; bonum cõmune ſit diui-
niùs,q̃ proprium:& charitas ſit tanto pfectior,quã
to ad plures extenditur,ſicq; magis meritoriũ uide
tur præmij principalis,pcurare plurimorum ſalutẽ
ac bonũ cõe ex charitate,q̃ propriã.Porrò,ꝙ ait p-
fatum angelorũ præmiũ eſſe aureolã,referuetur ad
quartũ,ubi tractabitur, an angelis debeať aureola.
¶Inſuper ad quæſtionẽ hanc,An neceſſe ſit ange
Alexãder. Quæſtio. lis moueri per medium, rñdet : Dũ angelus moueť
localiter,mouetur per medium.Notãdum tñ,quòd
1 moueri per medium,dupliciter dr̃ . Primò, dũ una
pars eius .quòd mouetur,ẽ in una parte loci, & alia
in alia parte, ſicut ſit motus per commenſurationẽ
mobilis,& magnitudinis:ſicq; angelus non moueť
2 per medium,ſed corpus tm̃modo.Secundò ſic,ꝙ li
cet ſecundum unam partem ſuã non ſit in termi-
no à quo,atq; ſecũdum aliam in termino ad quem,
nec ſit motus per præfatam cõmenſurationem: re-
ſpicit tñ,& terminum à quo, & terminũ ad quem:
ſicq; angelus mouetur per medium . Vnde cum eſt
in illo medio ſpatio, non eſt in illo loco,à quo rece
dit,nec in illo,ad quẽ tendit,ſed habet relatiõnẽ ad
Aliaqueſt. vtrunque.Verum tunc quæritur,cur neceſſe ſit an-
gelo pertranſire medium in motu ſuo.Dicendum ,
ꝙ rõne motus localis,oportet.n.in motu locali, &
gñaliter in omni motu differente à mutatione eſſe
rõnem medij differentis ab extremis,videlicet à ter
mino à quo,& à termino ad quẽ, quod non opor-
tet in mutatione.nam cum mutatum eſt, ſtatim res
eſt in termino ad quẽ,nec oportet ibi medium eſſe
differens ab extremo . Cum ergo in motu oportet
eſſe rõnẽ medij differentis ab extremo vtroq;, hinc
dum angelus moueť localiter,neceſſe ẽ, ꝙ moueať
per medium : qa aliter non poſſet intelligi moueri
Obiectio. localiter. Sed obijci poteſt , qm̃ angelus ſimplicior
eſt luce corporea , de qua teſtatur Auguſt.in lib. 6.
Augu. in libro 6. q̃ſt. quæſt.Nõ citiũs peruenit radius ad propinquora lo-
ca,q̃ ad remotiora,ſed repente ſit immutatio in me
dio,& extremo.Spũs aũt angelic⁹ nobiliori mõ par
ticipat motũ localẽ,q̃ radius : ergo minus ptranſit
medium,q̃ radius ille.Rurſus Auguſt.fatetur,quòd
Deus mouet creaturam corporalem per locum, &
tempus, ſpiritum uerò non per loca, ſed tempora:
angelus ergo non mouetur per locum.Et rñdendũ
Ad primũ ad primum,ꝙ quamuis nobilior,atq; ſimplicior ſit
ſpiritus angelicus,q̃ lux corporalis, nihilominus in
hoc conueniunt, quod utrunq; mouetur p mediũ.
Hoc namq; exigitur non ex parte eius,quod moue
tur,ſed ex parte motus, in quo neceſſe ẽ eſſe medij
rationem ab utroq; termino differentẽ. In hoc tñ
abundat nobilitas ſpiritus angelici ſuper lucẽ cor-
poream, quod in motu ſuo non eſt ſecundũ unam
partẽ ſui in termino à quo vel in quo, vel in ſpatio
in quo, & ſm aliam in termino ad quem: quemad-
modum lux cũ pertranſit, commetitur ſe partibus
loci. Ad ſecundum, ꝙ Auguſtinus nõ intelligit hoc Ad ſecundum.
de motu locali, ſed interiori,quo angelus mouetur
ſm cognitionem,& affectionem . Hæc Alexander.
¶Qui in his verbis nõ vr̃ conſentire Auguſtino , Dioniſ.
dicenti , ꝙ lux non citius peruenit ad loca propin-
quiora, q̃ remotiora:imò videtur Alexander,ſenti-
re,quod illuminatio illa ſit repente, id eſt,in tempo
re imperceptibili:non tamen ſimpliciter in inſtanti.
¶Præterea quærit hic doctor , An angelus ex ſe Idẽ Alex. Quæſtio
moueatur localiter:an ad hoc,quod taliter mouea
tur, oporteat eum corpus aſſumere.Reſpondet, Si-
cut corpori , & ſpiritui diuerſimodè conuenit eſſe
in loco , ſic differenter conuenit eis moueri locali-
ter. Moueri quippe propriè eſt corporum tantum:
nec ſpiritibus conuenit niſi ex ordinatione ad cor-
pus, non in ſua natura, neque ſecundum ſe, ſed ſo-
lum per accidens : quemadmodum moto hominis
corpore,dicimus animam moueri per accidens: ſi-
militer dicimus moueri corpus quod aſſumit ange
lus,& angelũ in corpore illo per accidens: ſicq; lo-
quitur ſuper Cantica ſanctus Bernardus . Vnde ad Bernard⁹.
talem motum angelus requirit corpus, quod & po
tius eſt propter indigentiam noſtram, quàm eius .
Angelis verò ex ſe conuenit eſſe in loco diffinitiuè.
ſicq; quantum eſt de natura eorum , conuenit eis
moueri de loco ad locum modo prętacto ſine cor-
poris aſſumptione , præſertim cum & animæ ſepa-
ratæ ſic moueantur, ſine aſſumptis corporibus.Aut
enim aſſumerent corpora ſua, aut aliena: non ſua ,
cum illa iaceant in ſepulchris , aliena verò non vi-
dentur adhoc eis congruere. Hæc Alexander . Ve-
rum de hoc pleniùs infra dicetur.
¶Amplius de hac re ſcribit Henricus quodlibe- Henricus.
to quarto , decimaſexta quæſtione : Motus localis
nõ debetur niſi exiſtenti in loco,ita quòd iuxta mo
dum,quo habet eſſe in loco, debeatur ei motus lo-
calis de loco ad locum. Porrò de modo exiſtendi
angelum in loco, in alia dictũ eſt quæſtione, vbi di-
ctum eſt, ꝙ angelus non habet per ſe eſſe in loco ſe
cundum ſubſtantiam,niſi forte in aſſumpto corpo-
re: & ita per accidens cõpetat ei eſſe in loco,ut cõ-
tentum,& circunſcriptum à loco. Hoc etenim pro-
priũ eſt magnitudinum extenſarum,quæ,& pprìè,
habent moueri localiter , partim exiſtẽdo in termi-
no, à quo, & partim in termino ad quẽ: quod non
cõuenit angelis, niſi per accidens per corpora, quæ
ab ipſis mouentur localiter per ſe,ſi tamen verũ ſit,
ꝙ per accidens moueantur , & nõ potius moueant
ſine ſui mutatione locali,quemadmodum dixerunt
philoſophi intelligentias orbiũ motrices, in mouen
do nõ moueri , neq; per ſe, neq; per accidens. Alio
modo , ſicut expreſſum eſt in ptacta quæſtione , dr̃
aliquid eſſe in loco , extendendo rõnem loci ad ſi-
tum, vt dicatur eſſe in loco, quod aliquẽ ſibi ſitum
determinat in loco,quo eſt nunc, vel tũc,ita ꝙ non
alibi. Quod intelligi põt vno modo,determinatio-
ne facta per applicationẽ virtutis in agẽdo aliquid
vbi dr̃ ſituari. Alio modo, determinatione,ſeu appli
catione facta per ſubſtantiã ſolam abſq; oĩ applica
tione virtutis,& operationis.Primo modo fieri põt
dupliciter,ſ.naturaliter, & voluntariè. Naturaliter
animæ habent eſſe determinatum in ſuis corpori-
bus , quæ determinantur eis per eſſendi initium, in
quibus ipſæ aĩæ mouentur per accidens motis cor- Angeli nõ mouentur per accidens.
poribus. Sicq; angeli nõ ſunt dicẽdi moueri per ac-
cidens, niſi quis ponat, ꝙ cõnaturalia ſibi habeant.

corpora, queadmodū aiæ: aut φ diuerſi angeli in eē ſuo naturali diuerſis partibus vniuerſi determinantur, qbus naturaliter p̄ſint, & circa quas actiones aliquas naturales exerceant, quibus erigant in ſuū finē, quāuis non ſint formæ, atq; pfectio partiū earundē, queadmodū philoſophi poſuerūt diuerſas intelligentias incluſas diuerſis orbibus cœleſtium corporum. Vterq; aūt horum modorū impoſsibilis eſt circa angelos: qm̄ non ſunt corporum actus, ut aiæ: & qm̄ proprij, eſſētialeſq; actus eorū ab omni corporali ſubſtantia abſtrahunt, vt ſunt, velle, intelligere, ad quos nullo indigent corporali inſtrō, aut organo. Vn̄ ſi per applicationē uirtutis intelligant applicari loco, hoc non eſt, niſi quia locus, aut ſituale indigēt angeli operatione, ac influentia voluntaria. Sic quippè ſm fidem angeli mouent orbes cœleſtes voluntariè, ergo angelus pōt dici moueri localiter, innouando operationes, & influentias ſuas circa loca & corpora, & hoc vel continuè influendo ab extremo in extremū, per mediū in continuò, & tpe: vel alternādo influētias mō in vno extremo, mō in altero, & nō in medio: tuncq; mouebit de extremo in extremū ſine medio, & hoc vel continuando in vtroq; extremorū, aut in altero opus, aut trāſferendo opus a ſigno in ſignū p atoma temporum, ſed hoc impropriè eſt moueri, atq; per accidens: & eſt propriè iſtud moueri nō ipſius angeli, ſed rei circa quam operat. Quia hmōi motus inquantū reſpicit angelum, eſt actus perfecti, inquātū perfectū eſt: inquantū verò reſpicit id, circa qd̄ angelus operat, eſt paſsio: & eſt actus imperfecti, ut imperfecti. Et quāuis in tali operatione angelus nequeat dici verè moueri ſm ſubſtantiā ſuā, verè tn̄ dr̄, φ ſubſtantia eius eſt in loco: quia nil operat, niſi applicatione virtutis ſuæ circa illud, in quod operat. Et hoc nō per emiſsionem virtutis eius, ſed via gn̄ationis, & multiplicationis eius extra ſe: queadmodū Sol multiplicat lumē, & virtutes ſuas in medio toto, & ſm hoc per virtutē ſuā habet eē in toto medio. In angelo. n. hmōi gn̄atiua uis nō eſt ad tranſmutandū aliquod corpale. Oportet ergo, φ applicatio ſuę virtutis ſit per pn̄tiam ſubſtantiæ ſuæ illi, cui applicat eā, vnde per eā moueat illud, & ſic opet mō hic, mō ibi: ſitq; pn̄s mō hic, mō ibi: & dū operat alicubi, pn̄s ſit ibi, non alibi, vt vr̄ Damaſcenus ſentire. Si tn̄ ita ſit, φ p ſuam eſſentiam ad oēm ſitum æqualiter habet ſe, dū nihil oino circa corpalia operat, imò, φ impropriè dicat, φ ppior ſit eſſentia ſua orienti, q̄ occidenti, vel p æqualem diſtantiā habeat ſe ad ea, eo φ natura angeli ſm eſſentiam ſuam nullo mō habet eſſe ppè, aut longè, ſicut neq; albedo habet eſſe dulcis, vel amara. Nempè propè, & longè ſolū conueniūt, ſitum in ſua natura hn̄tibus, quemadmodū dulce, & amarum ſaporibus. Hinc angelicus intellectus ſine oi operatione circa rem corporalem ſic intelligitur eſſe in vniuerſo, ſicut pars in toto, quod eſt vnū non continuatione, aut ſituatione, ſed ordinatione partium, ſm diuerſos gradus perfectionis, reſpectu vnius finis: & ſm hoc, quia ſubſtantia angeli nō determinatur loco oino, ſed ſolum virtus eius applicat non per gn̄ationem alicuius tranſeuntis per aliquid, in quo non ſit eius ſubſtantia: quemadmodū virtus Solis tranſit per medium, in quo non eſt Solis ſubſtantia, nec per ſubſtantiæ determinationem illi loco, ſed per naturalem naturæ gradū, quo ſuperiùs natum eſt influere inferiori virtutē, ſicut angelus ſuperior inferiori. Et ſm hoc angelus non dr̄ ppriè moueri localiter, neq; per accidens, pp applicationem virtutis ab vna medij parte ad aliā: ſicut nec Sol dr̄ moueri per accidens in ſubſtantia ſua p mediū, quāuis virtutē ſuā vndiq; mittat, & ſpargat. Et multo minùs angelus, q̄ Sol, inquātū Sol virtutem ſuā non multiplicat, niſi p naturalē contactū, atq; cōtinuā gn̄ationē, pcedentē ab vna medij parte ad alterā, angelus verò non niſi per intellectū ſuū, ac voluntatē. Et ita ſi angelus ſm hanc poſitionem aliquo mō dicat moueri, hoc ſolū erit accidentaliter p accidens: qa videlicet virtus ab eo corpori influxa, mouet per accidēs, puta p corpus influit, & angelus p virtutē illā influxā, nō accidentalitate exiſtēte in ipſo, ſed in illa virtute. In hoc ēt mō accidentaliter p accidens habet angelus eſſe determinate vbi agit, & intercludi parietibus. Hæc Henricus.

¶ Verum hæc eius poſitio vr̄ dictis peripateticorum, dicentiū intelligentias loco, & operatione immobiles, immoderatè, & forſan periculosè cōſentanea, imò manifeſtè cōtraria determinationi D. Stephani, de loco, motuq; angeli, in præcedenti qōne inductæ. Vnde & ipſe Henricus, ne videret periculū illud incidere, mox adiecit: Nec tn̄ negabit angelus eſſe ſm ſubſtantiam abſque omni determinatione vbicunq; operet. Quod iterum malè ſonare vr̄, cū iuxta præhabita, & iuxta doctrinam Damaſc. ac D. Stephani, angelus ita ſit vbi immediatè operat, qd̄ non alibi, hoc eſt, cum determinatione. Hinc Henricus ptinus addit: Sed tunc quid eſſet dicendum, ſi angelus ponat eē abſq; omni applicatione, & actione virtutis ſuæ circa quodcunq; corporale? Nūquid dicendus eſt nuſquam eſſe, & ita nullo mō moueri de loco ad locum? Hoc non dico. Eſt. n. contra articulum condemnatum. i. hoc dicere eſt incidere talem articulum, uel eſt contra articulum condemnātē tale dictū, qui articulus eſt, Quòd ſubſtantiæ ſeparatæ ſint alicubi per operationem, & quòd non pn̄t moueri ab extremo in extremum, nec per medium, ſeu in medium, niſi quia pn̄t velle operari in eis. Error, ſi intelligat, ſubſtantiam ſeparatā ſine operatione non eſſe in loco, nec tranſire de loco ad locum. Cui ſententiæ non contradico, imò ſic credo, quamuis intelligere hoc ſit mihi valde difficilè. In quo me impedit, φ non eſt verè motus a termino in terminum, niſi pertranſeundo medium: ita quòd oīa æqualia ſibi exiſtentia in medio pertranſeat ſucceſsiuè. Cum ergo angelus in ſua natura ſit indiuiſibilis, ac puncto ſimplicior, oportet eum, vt vr̄, oīa ſibi æqualia inuēta in medio ſucceſsiuè pertranſire antequā deueniret ab vno extremo in aliud, cumq; æqualia illa in medio indiuiſibilia, vtpote puncta, ſint in quolibet continuò, etiam minimo, infinita, oporteret eū omnia illa, vnum poſt aliud, pertranſire. Infinita aūt pertranſiri nequeūt, niſi in tpe infinito. Et quāquā nō appareat mihi in iſto rōnis ſolutio: non tn̄ me coget hæc argumentatio dogmatizare, aut defendere, quod docere, ſuſtinere, ſeu defendere phibet pontificalis interdictio. Hec Henricus.

¶ Quæ excuſatio videret ſufficere, niſi rn̄ſio ſua includeret id, ex quo directè, & inſolubiliter ſeqt id, quod pontificalis illa traditio reprobat. Deniq; argumentū iſtud non vr̄ ad ſoluendum difficilè. ſiquidem ex erronea vr̄ imaginatione procedere. Nam ita procedit quaſi angelo propriè competat eſſe in loco punctali, ſeu puncto: cuius oppoſitum patuit ſupra, & ſuper primū diſtin. 8. ex dictis Thomæ, Bonauenturæ, ac aliorum. Rurſus vr̄ pcedere, ac ſi in continuò eſſent puncta actualiter infinita. Supponit quoq;, φ ſimplicitas angeli æqualis ſit ſimplicitati puncti, a qua tn̄ ſpecificè differt: & quaſi ſimplicitas angeli ſit ſumenda per excluſionē totius extenſionis,

Hæc Hēnrici poſitio eſt intricata

Henrici purgatio.

Articulus cōdēnat⁹.

Infinita ptranſiri nequeūt niſi in tpe infinito.

Dionyſi⁹.

extenſionis, cum tñ in angelo ſit magnitudo quãtitasve virtutis, iuxta cuius menſuram, & proportionē eſt angelo extenſio quædam eſſentiæ, non vtiq; extenſio quantitatiua corporalis, materialis, partibilis: ſed qualis cõuenit aīæ rõnali, quæ (vt ſic loquar) ſine extenſione extenſa eſt extenſione corporis ſui: imò, & imitatiua quadã proportione, ſicut ſup̃ ſimplicisſimus Deus in deitatis ſuæ natura extenſus eſt ita, ꝙ verè immenſus, incircũſcriptus, oīa penetrat, vniuerſaq; replet: & ſicut p̃ Ieremiã teſtat̃, Cęlũ, & terrã implet. De quo in infinitũ ſimplicisſimo Deo in lib. Iob fertur: Excelſior cęlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoſces? Lõgior terra mẽſura eius, & latior mari. Vñ & ſupra in verbis Gulielmi eſt tactum, quẽadmodũ probabile ſit, angelos altioris perfectionis, atque maioris uirtutis, plus ſpatij occupare, ſeu replere etiam in cęlo empyreo, eo uidelicet modo, quo occupare, & replere ſpiritibus incorporeis queunt competere.

Iere. 33.
Iob. 11.

Scotus.
Quæſtio.

¶ Præterea circa hęc Scotus ſcribit prolixè, queſtione qua quærit, An angelus posſit moueri de loco ad locum motu cõtinuo. Et rñdet, ꝙ ſic, qm̃ omne receptiuũ formarũ alicuius gñis, quod ex ſe non eſt determinatũ ad aliquã vnam illarũ, nec illimitatum ad eas. põt moueri, ſeu mutari ab vna illarum formarum ad aliã. Iſta propoſitio patet per ſe, quia ſubiectum includit prædicatum. Sed angelus eſt receptiuus alicuius Vbi, diffinitione, & circũſcriptione, vt patuit pauloante in quæſt. de locatione angeli: nec eſt illimitatus ad oīa, quia nõ eſt immẽſus. Ergo põt cõtinuè mutari ab vno vbi in aliud. Et ꝙ cõtinuè, patet: qm̃ inter duo Vbi, ſunt infinita Vbi media: quod probatur ex cõtinuo corporis motu per oīa illa Vbi. Et per oīa illa angelus põt tranſire, ita ꝙ in nullo eorum ſit, niſi indiuiſibiliter. Et per conſequens non põt hęc oīa pertranſire, niſi continuè moueatur. Quòd confirmatur, qm̃ aīa beata æqualiter angelis beatis, imò beatisſima aīa Chriſti mouebat̃ localiter deſcendendo ad inferos. Patet etiã ex ſcripturis, ꝙ angeli ſæpius misſi ſunt, & moti interdum in aſſumptis corporibus. Et ſi tunc à corpore mouebantur, uidet̃, ꝙ alia ſit motio paſſiua ipſorũ à corporis motione paſſiua. Sic & frequenter misſi creduntur ſine corpore, vt angelus misſus ad Ioſeph, ad annunciandum ei conceptum uirginis glorioſæ. Nec eſt inconueniens omne creatũ quantũcunque perfectum, eſſe capax, & poſſibile, ſeu potẽtiale reſpectu alicuius perfectionis, quamuis illa abſolutè minor ſit natura illius creati: ſicut, & intellectio angeli eſt aliqua eius perfectio. & tñ ſua eſſentia, perfectior, digniorq; conſiſtit illa eius perfectione: ideò moueri põt angelo conuenire. Cumq; arguitur, ꝙ angelus nequit moueri, quia eſt indiuiſibilis; quãuis poſſet faciliter rñderi, ꝙ angelus occupat locum diuiſibilẽ, & ideò reſpectu loci ſe habet ac ſi diuiſibilis eſſet: aut ſi occupat locũ indiuiſibilem punctualẽ, vt pũctualiter exiſtens, non põt moueri, vt ſemper habeat eſſe poſſibile: tñ quia non uidetur rõ, quare negatur indiuiſibile poſſe moueri, etiam ſi eſſet indiuiſibilis quantitatis per ſe exiſtẽs: ideo poteſt concedi, quòd angelus habens vbi punctuale, poteſt continuè moueri, vt eſt in puncto exiſtens. Nam ſphæra mota ſuper planum, deſcribit lineam in plano: & tamen non tangit niſi in puncto, ergo punctum illud pertranſit lineam totam, & tamen linea iſta, quę ſic pertranſitur a puncto, non componitur ex punctis. Ergo à ſimili, nec hic ſequeretur. Porrò de cauſa ſucceſſionis in quocunq; motu, dico, ꝙ cauſa illius eſt reſiſtentia mobilis ad motorem: non talis, ꝙ mouens non poſsit vincere mobile, tunc enim non moueret ipſum. Nec talis ꝙ mobili reinclinetur, aut renitatur ad oppoſitum: quoniam hoc ſolũ eſt in motu violento, ſed talis reſiſtẽtia, ꝙ mobile eſt ſub aliquo. Vbi, cui non poteſt immediatè ſuccedere terminus intentus à mouente: & reſiſtentia iſta eſt propter defectum virtutis mouentis, & etiam propter reſiſtentiam medij ad mouens, ac mobile. Tamen ſi virtus mouentis eſſet infinita, poſſet mobile ſtatim ponere in termino ad quem. Hinc quamuis angeli nulla ſit reſiſtentia ad ſe: tamen quoniam agit ex virtute finita, quando eſt in cælo, non poteſt mox eſſe in terra, ſed oportet medium pertranſire. Hæc Scotus, qui de his ſcribit diffusè, & argumenta ſoluit Henrici.

Inter duo vbi ſunt infinita vbi media.

Matth. 1.

Moueri angelo cõuenit.

Simile.

Quæ cauſa ſucceſſionis in quocunque motu.

¶ Inſuper quærit Scotus, An angelus posſit ſe mouere. Quæ quæſtio non uidetur difficultatem habere, cum angelus ſit liberæ poteſtatis, & ſapientisſimę apprehenſionis, & habens naturam, in qua conſiderantur actus, & potentia: ideo ſicut quo ad aliquid, poteſt moueri, & perfici, ſeu actuari, ita in ipſo eſt aliquid, quo ſe poteſt mouere, perficere, actuare. Veruntamen de iſto facit Scotus inquiſitionem prolixam, quæ neceſſaria non videtur.

Idem Scoti Quæſtio.

¶ Amplius quærit, An angelus poſsit in inſtanti moueri. Reſpondet, Hic dicitur, ꝙ angelus poteſt moueri in inſtanti, non quidem temporis continui, ſed diſcreti. Videtur doctor iſte, videlicet Thomas, contradicere ſibijpſi. Dicit namque angelum eſſe in loco per operationem, & ſi intelligat de operatione tranſeunte in corpus, illa operatio aut eſt in tempore, aut in inſtante temporis communis. Si autem intelligat de operatione immanente, videlicet intellectione, vel volitione, illa non eſt in tempore noſtro, nec alio, ſed in æuo ſecundum eum.

Alia quæſtio.

¶ Sed iſta obiectio inepta, ac debilis eſt. Aliud. n. eſt loqui de motu angeli, & de operatione eius, præſertim cum iſta quæſtio ſit de locali angeli motu, ad quem communiter ſequitur operatio eius in loco. Deniq; ſm̃ Thomam non qualibet, nec quæcũque operatio immanens angeli menſuratur æuo: ſed illa duntaxat, in qua non eſt innouatio neq; ſucceſsio, qualiter præſertim ſunt beatifica viſio, atque fruitio. Cæterę verò, in quibus contingit ſucceſsio, menſurantur tempore diſcreto, ſeu nunc eiuſdem, ſm̃ ſanctum doctorem, vt patuit ſupra. Hoc quoq; ſciendum, quòd Thomas non dicit prout recitat iſte. Siquidem in prima parte Summæ, improbat opinionem dicentium motum angeli conſiſtere in inſtanti, & tandem ibi concludit: Vnde relinquitur quod motus angeli ſit in tempore, in tempore, inquam continuo, ſi motus eius ſit continuus: & in tempore non continuo, ſi motus eius non exiſtat continuus. Vtroque enim modo contingit eſſe angeli motum, vt dictum eſt. Iſta ſuper primum diſtinct. 8. diffusè ſunt introducta.

Diony.

¶ Conſequenter Scotus dicit nõ eſſe ponendum tẽpus diſcretum. Ad cuius dicti reprobationẽ reor ſufficere, quòd tot præclari doctores, Alexander, Thomas, Albertus, Bonauentura, Petrus, Richardus, Henricus, ac alij ſæpe expreſsè ponunt hoc tempus: & rationabiliter, ac multipliciter probant ipſum eſſe ponendum, ſicut præhabitum eſt.

Poſitionis Scoticæ reiectio.

¶ Poſtremò q̃rit Scotus, An angelus poſsit moueri de extremo in extremũ, non pertranſeundo mediũ: & ea, quæ circa hoc ſcribit, concordare competenter videãtur dictis, de hoc ſupra primum, diſt. 8. nec circa hoc immoderata aſſertione, ſed potius comparatiua inquiſitione vtitur, idcirco pertranſeo.

Quæſtio.

Quæ-

A *Quales facti fuerunt angeli, & quòd quatuor eis attributa ſunt in ipſo initio ſuæ conditionis.* *Diſtinctio III.*

Ecce oſtenſum eſt, ubi angeli fuerint mox, ut creati ſunt. nunc conſequens eſt inueſtigare, quales facti fuerint in ipſo primordio ſuæ conditionis. Et quatuor quidem angelis videntur eſſe attributa in initio ſubſiſtentiæ ſuæ, ſ. eſſentia ſimplex (id eſt, indiuiſibilis, & immaterialis) & diſcretio perſonalis: & per rationem naturaliter inſitam, intelligentia, memoria, & voluntas ſiue dilectio, liberum quoq; arbitrium, id eſt, libera inclinandæ voluntatis ſiue ad bonum, ſiue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium ſine violentia, & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

B *An omnes angeli fuerint æquales in tribus, ſcilicet in ſapientia, in eſſentia, in libertate arbitrij.*

Hic conſiderandum eſt utrum in ſua ſubſtantia ſpirituali, & ſapientia rationali, & libertate arbitrij, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: ut ſit prima conſideratio de ſubſtantia, ſecunda de forma, tertia de poteſtate. Perſona quippè ſubſtantia eſt, ſapientia forma, arbitrium poteſtas. Et ad ſubſtantiam quidem pertinet naturæ ſubtilitas, ad formam verò intelligentiæ perſpicacitas, & ad poteſtatem rationalis voluntatis habilitas. Illæ ergo eſſentiæ rationales, quæ perſonæ erant, & ſpiritus erant, naturaq; ſimplices, & vita immortales: differentem eſſentiæ tenuitatem, & differentem ſapientiæ perſpicacitatem, atque differentem arbitrii libertatem, & habilitatem rectè habuiſſe intelliguntur, ſicut in corporibus nonnulla differentia eſt ſecundum eſſentiam, ac formam, & pondus. Quædam enim alijs meliorem, ac digniorem eſſentiam, & formam habent, & alia alijs leuiora, atque agiliora ſunt. Ad hunc ergo modum credendum eſt, illas ſpirituales naturas conuenientes ſuæ puritati, & excellentiæ, & in eſſentia, & in forma, & in facultate differentias accepiſſe in exordio ſuæ conditionis: quibus alij inferiores, alii ſuperiores Dei ſapientia conſtituerentur: aliis maiora, aliis minora dona præſtantis: vt qui tunc per naturalia bona * alijs excellebant, ipſi etiam poſt per munera gratiæ eiſdem præeſſent. Qui enim natura magis ſubtiles, & ſapientia ampliùs perſpicaces creati ſunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus prædi ti ſunt, & dignitate excellentiores aliis conſtituti. Qui verò natura minus ſubtiles, & ſapientia minus perſpicaces conditi ſunt: minora gratiæ dona habuerunt, inferioresq; conſtituti ſunt, ſapientia Dei æquo moderamine cuncta ordinantis. In ipſa facultate arbitrii, differentia animaduertenda eſt ſecundum differentem naturæ virtutem, & differentem cognitionis, & intelligentiæ vim. Et ſicut differens vigor & ſubtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio ſapientię ignorantiam non ingerit, ſic libertas inferior nullam arbitrio neceſſitatis voluntatem imponit.

* alios.

C *Quæ communia, & æqualia habuerunt angeli.*

Et ſicut in prędictis angeli differebant, ita, & quædam communia, & ęqualia habebant: & quòd ſpiritus erant, quòd indiſſolubiles, & immortales erant, commune omnibus, & ęquale erant. In ſubtilitate verò eſſentię, & intelligentia ſapientię, & libertate voluntatis, differentes erant. Has diſtinctiones intelligibiles inuiſibilium naturarum, ille ſolus comprehendere potuit, & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & menſura. Sapien. 11

D *An boni, vel mali, iuſti, vel iniuſti creati ſint angeli: &, an aliqua mora fuerit inter creationem, & lapſum.*

Illud quoque inueſtigatione dignum videtur, quòd etiam a pluribus quęri ſolet: vtrum boni, uel mali, iuſti, vel iniuſti creati ſint angeli: &, an aliqua mora fuerit inter creationem, & lapſum, uel ſine mora in ipſo creationis exordio ceciderint.

E *Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos: & ſine omni mora ruiſſe.*

Putauerunt enim quidam angelos, qui ceciderunt, creatos eſſe malos, & non libero arbitrio in malitiam declinaſſe, ſed in malitia a Deo factos eſſe: nec aliquam fuiſſe moram inter creationem, & lapſum, ſed ab initio apoſtataſſe; alios verò creatos fuiſſe plenè beatos. Qui opinionem ſuam muniunt auctoritate Auguſtini, ſuper Geneſim ita dicentis: Non fruſtra putari poteſt, ab initio temporis diabolum cecidiſſe, nec cum Augu. lib. 11. cap. 16.

ſanctis

Iohan. 8. A ſanctis angelis pacatum aliquando vixiſſe,& beatum,ſed mox apoſtataſſe.Vnde dominus ait:Ille homicida erat ab initio,& in veritate non ſtetit.vt intelligamus,quia in ve- August. li. 11. cap. 14. ritate non ſtetit,ex quo creatus eſt:qui ſtaret,ſi ſtare voluiſſet.Idem in eodem.Non fruſtra,inquit, putandum eſt ab ipſo initio temporis, vel conditionis ſuæ diabolum cecidiſſe, & nunquam in ueritate ſtetiſſe. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio Iob 40. ſecundũ 70. non eſſe inflexum,ſed in hac,quamuis à Deo, putant eſſe creatum,ſecundum illud beati Iob:Hoc eſt,inquit,initium figmenti Dei, quòd fecit Deus, ut illudatur ei ab angelis Pſal. 103. eius.Et Propheta ait: Draco iſte,quem formaſti ad illudendum ei . tanquam primo factus ſit malus,inuidus,& diabolus,nec uoluntate deprauatus His,aliiſq; teſtimoniis utũtur,qui dicunt angelos,qui eeciderunt,creatos fuiſſe malos,& ſine mora corruiſſe. Eos August. li. 2. cap. 2. uero qui perſtiterunt,perfectos,& beatos fore creatos, aſtruunt auctoritate Auguſtini, qui ſuper Geñ.dicit,per cœlum ſignificari creaturam ſpiritualem,quę ab exordio,quo facta eſt,& perfecta,& beata eſt ſemper.

F Aliorum ſententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos eſſe bonos, & aliquam morulam fuiſſe inter creationem, & lapſum.

Aliis autem uidetur omnes angelos creatos eſſe bonos, & in ipſo creationis initio bonos extitiſſe,id eſt,ſine uitio:iuſtoſq; fuiſſe,id eſt,innocentes: ſed non iuſtos,id eſt,uirtutum exercitium habentes. Nondum enim prędití erant uirtutibus,quæ ſtantibus appoſitæ fuerunt in confirmatione per gratiam. Aliis uerò per liberum arbitrium ſuperbientibus,& ideò cadentibus, aliquam etiam fuiſſe morulam,aiunt,inter creationem, & lapſum,& confirmationem:& in illa breuitate temporis omnes boni erant,non quidem per uſum liberi arbitrii,ſed per creationis beneficium:& tales erant,qui ſtare poterant,id eſt,non cadere per bona creationis,& cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare, & non peccare:ſed non poterant proficere ad meritum uitę, niſi gratia ſuperadderetur,quæ addita eſt quibuſdam in confirmatione. Et ad hoc cõfirmandum Aug. lib. 1. cap. 4 & 6. Gene. 1. utuntur teſtimonio Auguſtini, qui ſuper Gene.dicit angelicam naturam primò informiter creatam, & cęlum dictam: poſtea formatam,& lucem appellatam, quando ad creatorem eſt conuerſa,perfecta dilectione ei inhærens. Vnde priùs dictum eſt: In prin- Ratione idem aſtruit. cipio creauit Deus cęlum, & terram. & poſtea ſubditur, Dixit Deus: Fiat lux.& facta eſt lux.quia in primo agitur de creatione ſpiritualis naturæ informis, poſtea de formatione eiuſdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuiſſe malos. Non.n. potuit creator optimus, auctor mali eſſe: & ideo totum bonum erat,quod ex ipſo illis erat:& totum bonum erat:quoniam ex ipſo totum erat:hoc modo probatur,quòd boni erant omnes angeli, quando primo facti ſunt: ſed bonitate, quam natura incipiens acceperat.

G Probationem Auguſtini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos. verba etiam Iob determinat, quæ illi pro ſe inducebant.

August. ſuper Gene. li. 11. c. 13. Gene. 1. Ideoq; Auguſtinus exterminans opinionem eorũ, qui angelos creatos fuiſſe malos putant auctoritate,& ratione probat bonos omnes fuiſſe creatos: & verba pręmiſſa beati Iob,quæ illi pro ſe inducebant, quomodo ſint intelligenda,aperit,dicens ſuper Gen. Omnia,inquit,fecit Deus ualde bona.Naturam ergo angelorum bonam fecit. Et quia August. ſuper Gene. li. 11. c. 22. iniuſtum eſt ut nullo merito hic in aliquo quod creauit, Deus damnet:non naturam. ſed voluntatem malam puniendam eſſe credendum eſt:nec eius naturam ſignificatam eſſe,cum dicitur,hoc eſt initium figmenti Dei &c. ſed corpus aereum,quod tali voluntati aptauit Deus: vel ipſam ordinationem Dei,in qua eum etiam * intuitum fecit vtilem bonis, vel ipſius angeli facturam. Quia etſi præſciret Deus voluntate malum futurum:fecit tamen eum,prouidens quanta de illo ſua bonitate eſſet facturus.Figmentũ ergo Dei dicitur:quia cum ſciret eum Deus voluntate malum futurum,vt bonis noce- Iacob 1. ret: creauit tamen illum,vt de illo bonis prodeſſet. Hoc autem fecit,vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cum ſanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines, quos Deus malos futuros præuidens creauit: tamen ad ſanctorum vtilitatem,illuduntur,cum præſtatur ſanctis eorum tentatione profectus. Sed ipſe eſt initium, quia præcedit antiquitate, & principatu malitiæ. Hoc autem illuſio fit angelis malis, & hominibus malis per angelos ſanctos:quia ſubdit eis angelos malos,& homines malos, ut non quantum nituntur, ſed quantum ſinuntur, poſſint nocere. Ecce apertè oſtendit, qualiter prædicta

dicta verba Iob intelligenda ſint, & angelicam naturam bonam creatam eſſe aſſerit.

Quomodo intelligenda ſint verba præmiſſa domini, diſſerit: euidenter tradens angelos eſſe creatos bonos, & poſt creationem cecidiſſe.

H Deinde qualiter verba domini, quæ ſupra poſuit, accipienda ſint, Auguſtinus aperit. Vbi etiam ſua, quæ prędixit, verba determinat euidenter docens angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationem interpoſita aliqua morula cecidiſſe, ita inquiens: Quòd putatur diabolus nunquam in veritate ſtetiſſe, nunquam beatam vitam duxiſſe: ſed ab initio cecidiſſe, non ſic accipiendum eſt, vt malus à bono Deo creatus eſſe putetur, quaſi ab initio nō cecidiſſe diceretur. Non enim cecidit, ſi talis, id eſt, malus factus eſt. A quo enim caderet? Factus ergo priùs, ſtatim à veritate ſe auertit, propria poteſtate delectatus: beatęq; vitæ dulcedinem non guſtauit, quam acceptam non faſtidiuit, ſed nolendo accipere amiſit. Sui ergo caſus pręſcius eſſe non potuit, quia ſapientia fructus eſt pietatis. Continuo autem, vt factus eſt, cecidit: non ab eo, quod accepit, ſed ab eo, quod acciperet, ſi Deo ſubdi voluiſſet. Ecce hic apertè declarat, angelos bonos creatos fuiſſe, & poſt creationem cecidiſſe: & fuit ibi aliqua morula, licet breuiſſima. Quòd Origenes confirmat, ſuper Iezechielem dicens: Serpens eſt hoſtis contrarius veritati: non tamen à principio, neque ſtatim ſupra pectus, & ventrem ſuum ambulauit, ſicut Adam, & Eua non ſtatim peccauerunt: ita & ſerpens aliquando fuit non ſerpens, cum in paradiſo deliciarum moraretur. Deus enim malitiam non fecit. Ecce apertè dicit, poſt creationem interpoſita morula cecidiſſe. Ideoq; illa verba ſic accipienda videntur: Homicida erat ab initio, vel mendax, id eſt, ſtatim poſt initium, quando ſibi æqualitatem Dei promiſit, & ſeipſum occidit: qui homo dicitur in euangelio. Nec in veritate ſtetit, quia in ea non fuit, ſed ab initio temporis, id eſt, ſtatim poſt initium temporis apoſtatauit. Poteſt etiam, & ſic accipi illud, ab initio homicida fuit, vel mendax, id eſt, ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem pręcipitauit, & fallaciter ſeduxit. Ex prędictis ergo liquet, angelos bonos omnes eſſe creatos, & poſt creationem quoſdam cecidiſſe à bono: quod habuiſſent, ſi perſtitiſſent.

Aug. li. 11. ca. 22. Iohan. 8

Origē. ſuper Iezechie. Cap. 14. Gene. 3.

Sapi. 1.

Ioh. 8. Iſa. 14. Matt. 13.

Angeli omnes boni principio creati.

I *Quòd triplex fuit ſapientia in angelis ante caſum, vel confirmationem.*

Hic inquiri ſolet, quam ſapiētiam habuerunt ante caſum, vel confirmationem. Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua ſciebant, ꝙ facti erant, & à quo facti erant, & cum quo facti erant: & habeant aliquam boni, & mali notitiam, intelligentes quid appetendum, vel reſpuendum illis foret.

K *An aliquam Dei habuerint dilectionem, vel ſui inuicem.*

Solet etiam quæri, vtrum aliquam Dei, vel ſui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici poteſt, quòd naturalem dilectionem habebant; vt memoriam, intellectum, & ingeniū, qua Deum, & ſe aliquatenus diligebant: per quam tamen non merebantur

Sūma Diſtinctionis III.

DEclarato præcedenti diſtinctione, ꝙ angeli ſunt, & vbi, ac quando creati exiſtāt, nūc inquiritur, quales ſint conditi, & primò, quales in naturalibus: ſecundò, quales in gratuitis, vtpote an facti ſint boni, & iuſti, an praui, atque iniuſti. Et circa hoc ponit, ac reprobatur quorundam opinionem erroneam, & ſciſcitatur, an inter creationem & lapſum reproborum ſpirituum fuerit mora notabilis. Tertiò inueſtigat, quales ſint facti quoad felicitatem, & miſeriam. & exponit verba ſcripturæ, ex quibus quidam occaſionem ſumpſerunt ſui erroris. Oſtendit autē Magiſter, quòd angelis in ſua creatione attributa ſeu collata ſunt quatuor: vtpote ſimplex eſſentia, perſonalis diſcretio (creari enim eſt ſuppoſitorum) ſapientia quoque quantum ad intellectum, & libertas ſeu amor quantum ad voluntatem. Quocirca determinat, in quibus conueniebant, & in quibus diſtinguebantur.

QVAESTIO I.

De Angelorum ſimplicitate.

HIc quæritur primò de angelorum ſimplicitate, videlicet *An ſint pura & immateriales eſſentia ſeu forma in ſe ſubſiſtentes: an potius aliqua materia ſaltem ſpecialis, ſit in eis.* ¶ Videtur quòd in eis ſit ſpiritualis materia. ¶ Primò, quia ſi non eſt eis materia, actualitas, eorum eſſet illimitata, vtpote non recepta in aliquo. Hoc autem proprium deo, eſſe actum illimitatum. ¶ Secundò ens diuiditur in actum & potentiam. Si ergo eſſentia angelorum eſt ſimplex actus, non admixtus materiæ, ſed forma in ſe ſubſiſtens. videretur eſſe actus purus, quod deo eſt proprium. ¶ Tertiò, in omni creatura reperiuntur proprietas materiæ, quæ ſunt recipere, indigere, moueri, mutari, ſubſtare: recipit nāque eſſe & alia multa à deo, & inceſſabiliter indiget eo: & ſicut iam patuit, etiam angelis conuenit moueri, mutari, ſucceſſionemque pati. ¶ Quartò, angeli ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ergo ſunt materiales. Ait nanque Boethius, quòd Ariſtoteles extermis relictis, videlicet forma atque materia, agit de medio, id eſt, de ſubſtantia compoſita. ¶ Quintò in libro de Cauſis aſſeritur, quòd intelligentia eſt habens hyliathim. hyle autem nocatur materia. ſicq; videtur habere materiale principium. Rurſus, in eodē dicitur libro, quòd eſſe creatum cōponitur ex finito & infinito. & per finitū intelligitur actus limitatus. ꝑ infinitū indeterminata materia, vt vr̄. Cū ergo angelus ſit ens creatum, vr̄

Arguitur primò. 2 3 4 5

Eſſe creatum cōponitur ex finito & infinito.

ex illis cõpoſitus. Ad idẽ paſſunt multa adduci ſimilia, ſicut quod libro de Trinitate teſtaẽ Boethi⁹: Forma ſimplex ſubiectũ eſſe nõ põt. Et rurſus in omni, inquit, creato differunt, quod eſt, & quo eſt. Sãctus quoq; Dionyſius, ac Damaſcenus fatentur, ꝙ angeli, quo ad Deũ, ſunt materiales, imò, & corporales: atq; ꝙ ſolus Deus glorioſus, & adorandus eſt prorſus immaterialis. Idem ſenſerũt Plato, & magni Platonici, vtpotè, ꝙ in omni ente participato particulariter ſubſiſtente, inueniaẽ materia, vt patet in Elemẽtatione Procli, & in lib. Auicebrõ de fonte vitæ.

Boethius.

Diony.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum eſt auctoritas Peripateticorum, qui ſubſtãtias illas intellectuales nominant ſeparatas. Magnus etiã Dionyſius quarto capitulo de diuinis nominibus, angelos vocat immateriales. Porrò de hac materia, puta de ſimplicitate angelorum, & aĩatum, tractatum eſt primo libro, diſtinct. octaua, & alibi in eodẽ: videlicet, an in illis differũt realiter eſſentia, atq; potẽtia. idcirco nũc breuiùs ptrãſibo.

Thome. Opinio 1.

Auicebrõ

¶ Itaq; Thomas: Circa hæc, inqt, eſt triplex opinio. vna, ꝙ in omni ſubſtãtia creata exiſtit materia, atque, ꝙ omnium eſt vna materia. Cuius poſitionis auctor videtur Auicebron, qui fecit librum fontis vitæ, quem multi ſequuntur. Secunda eſt, ꝙ materia non eſt in ſubſtantijs incorporeis, ſed in omni corporali ſubſtantia etiã ſpecie una. E hęc poſitio Auicennæ. Tertia poſitio eſt, ꝙ corpora cæleſtia, & elementa non communicant in materia. Et hæc eſt opinio Rabbi Moyſi, atq; Auerrois, quæ, & Ariſtoteli magis concordare videtur. idcirco eligimus eam dicentes, ꝙ quicquid ſit de corporibus: tamen in angelis nullo modo poteſt eſſe materia, tum ratione intellectualitatis, tum ratione incorporeitatis. Quòd enim nullum intellectuale ſit materiale, communiter tenent philoſophi. Nam ex immaterialitate intellectualitas naturæ concluditur: quia materia prima recipit formam, non inquantum eſt forma ſimpliciter, ſed inquantum eſt hæc. Hin forma exiſtens in materia, non eſt intelligibilis, niſi in potentia: quia intellectus eſt formæ inquantum eſt forma. Idcirco intellectus habens materiam, non poſſet per formam ſuam intelligere, nec forma ſua eſſet intellecta niſi in potẽtia. Cuius ſignũ eſt, ꝙ forma materialis non eſt intelligibilis, niſi abſtrahatur à conditionibus, appendicijsq; materiæ. Sicq; efficitur perfectio intellectus ei proportionata. Et iſta neceſsitas abſtrahendi conſequitur materiam, non ex parte alicuius formæ. cum oĩs forma per abſtractionẽ a materia intelligibilis fiat: ſed conſequitur eam ſecundum ſe, ſiue ſub forma corporali, ſiue ſpirituali. Secundò, ratione incorporeitas. Cum enim vni perfectibili debeatur vna perfectio, & in materia prima non ſit vlla diuerſitas: oportet, ꝙ omnis forma, ante quam non poteſt in materia eſſe, neque intelligi vlla diuerſitas inueſtigat eam totã: ſed ante corporeitatem nõ põt in materia intelligi diuerſitas aliqua, quia diuerſitas p̃ſupponit partes, q̃ non poſſunt eſſe, niſi præintelligatur diuiſibilitas, quæ conſequitur quantitatem, quæ ſine corporeitate nõ eſt. Vñ oportet, ꝙ tota materia ſit forma corporeitatis veſtita: ideò omne incorporeũ oportet eſſe im materiale. Veruntñ compoſitionem, quandã in angelo ponimus. Nẽpe in rebus ex materia, & forma cõpoſitis, natura rei, quæ quidditas, vel eſſentia dicitur, ex coniunctione formæ ad materiam reſultat vt humanitas ex coniunctione animæ, & corporis. De ratione aũt quidditatis, inquantum eſt quidditas, nõ eſt, ꝙ ſit cõpoſita: quia nunquã inueniretẽ ſimplex natura, quod ad minus de Deo eſt falſum. Nec eſt de ratione naturæ, ꝙ ſit ſimplex, cum quædã ſit ſit cõpoſita, ſicut humanitas. Eſſe aũt, ſm̃ quod res diciẽ eſſe in actu, diuerſimodè habet ſe ad diuerſas naturas, ſeu quidditates. Quædã namq; natura eſt, de cuius intellectu non eſt ſuũ eſſe: quia intelligi poteſt ignorando an ſit, vt phœnix. Alia natura eſt, de cuius rõne eſt ſuũ eſſe, imò ipſa eſt ſuũ eſſe, taleq; eſſe non poteſt eſſe acquiſitũ: quia quod res habet ex ſua quidditate, habet ex ſe. Porrò omne, quòd eſt citra Deũ, habet eſſe acquiſitũ ab aliquo: idcirco in ſolo Deo ſuũ eſſe eſt ſua eſſentia. Sed cum quidditas, quæ ſequitur compoſitionem, dependeat ex partibus, oportet, ꝙ non ſit ſubſiſtens in eſſe, quod ſibi acquiritur, ſed ipſum compoſitũ, quod vocaẽ ſuppoſitum: ideò quidditas compoſita non eſt ipſum, quod eſt, ſed eſt hoc, quo aliquid eſt, ſicut humanitate eſt homo. Quidditas verò ſimplex cum non fundetur in partibus, ſubſiſtit in eſſe, quod ei à Deo cõfertur. Hinc quidditas angeli eſt, quòd ſubſiſtit, & eſſe ſuum eſt, quo eſt. Sicq; angelus fertur compoſitus ex quod, & quo eſt, ſeu ex eſſe, & eſſentia. Idcirco in libro de Cauſis aſſeritur, ꝙ intelligentia non eſt eſſe tantum, vt cauſa prima, ſed eſt in ea eſſe, & forma quæ eſt quidditas ſua. Cumq; omne ens ſit in potentia, quo ad id, quod habet aliunde, & nõ ex ſe, q̃dditas eſt ſicut potentia, & eſſe ſuũ ẽ ſicut actus ipſius. Vñ ex conſequẽti eſt ibi compoſitio ex actu, & potentia: & ſi iſta potentia vocetur materia, angelus dicetur compoſitus ex materia, & forma, quamuis hoc ſit omnino æquiuocè dictum. Sapientis aũt eſt de nominibus non curare. Hæc Thomas in Scripto.

Eſſe diuerſimodè ſe habet ad diuerſas naturas.

Angelus ex quibus compoſit⁹

Idẽ Tho

¶ At verò in prima parte Sũmæ, quinquageſima quæſtione, primò probat angelos incorporeos eſſe: Neceſſe eſt, dicẽs, aliquas creaturas incorporeas ponere. Id namq;, quod Deus præcipuè in rebus creatis intendit, eſt bonũ, quod cõſiſtit in aſsimilatione ad Deũ. Perfecta aũt aſsimilatio effectus ad cauſam attenditur, qñ effectus imitatur cauſam ſm̃ id, per quod cauſa producit, quemadmodum calidum efficit calidũ. Deus verò operatur per intellectum, & voluntatem. Hinc ad perfectionem vniuerſi requiritur, ꝙ ſint aliquæ creaturæ intellectuales. Porrò intelligere nõ poteſt eſſe actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ: qm̃ omne corpus determinatur ad hic, & nunc. Ad hoc ergo, ꝙ vniuerſum ſit perfectum, oportet, quòd ſit aliqua incorporea creatura. Antiqui verò ignorantes uim intelligendi, nec diſtinguentes inter intellectum, & ſenſum, putabant nihil eſſe in mũdo, niſi quod ſenſu, imaginationeq; capi poteſt. Et quia ſub imaginatione non cadit niſi corpus, æſtimabant nullum ens eſſe niſi corpus, vt quarto phyſicorum ait Philoſophus. Inde proceſsit error Saducæorum dicentiũ non eſſe ſpiritum, nec angelum. Sed hoc ipſum, ꝙ intellectus eſt altior ſenſu, rationabiliter pandit eſſe res incorporeas quaſdam ſolo cognoſcibilis intellectu: & iſtæ ſunt mediæ inter Deum, atque corporea. propter quod cõparatione Dei dicuntur corporeæ: quoniam medium comparatum vni extremo videtur aliud eſſe extremum: ſicut tepidum calido comparatum, videtur vt frigidum: & iuxta hoc auctoritates ſancti Dionyſij, ac Damaſceni ſunt exponendæ.

Ad perfectionẽ vniuerſi quid requiratur

Antiquorum error

Act. 23.

Saducæorum error

Idẽ Tho.

Conſequenter probat ibidem angelos eſſe immateriales: Quidã, inquiens, dicũt angelos ex materia, & forma compoſitos. Quòd Auicebrõ in libro fontis vitæ conatur aſtruere, ſupponens, ꝙ quæcunque diſtinguunẽ intellectu, diſtinguãtur, & re. In ſubſtãtia aũt incorporea intellectus aliqd apprehendit, p quod diſtinguitur à ſubſtãtia corporali: & aliqd p

quod

quod cum illa communicat. Vnde concludit, quòd id, quo ſubſtantia incorporea differt à corporea, ſit ei pro forma: & id quo cum ipſa cõmunicat, quod & ſubijcitur formæ, ſit eius materia. Hinc ponit, ꝙ ſpiritualium, & corporalium eadem ſit communis materia, ita ꝙ forma ſubſtãtiæ incorporalis impreſſa ſit materiæ ſpiritualium, ſicut forma quantitatis impreſſa eſt materiæ corporalium. Sed primo aſpectu apparet hoc impoſſibile eſſe. Forma etenim ſpiritualis, & corporalis recipi nequit in eadem parte materiæ: quia ſic vna, & eadẽ res numero eſſet corporalis, & ſpiritualis, nec materia diuidi poteſt niſi per quantitatem: qua remota, ſubſtantia manet indiuiſibilis, vt primo phyſicorum habetur. Oportet ergo materiam ſpiritualium quantitati eſſe ſubiectã, quod eſt impoſſibile. Hinc impoſſibile eſt, vnam ſpiritualium, corporaliumq; eſſe materiam. Impoſſibile, quoq; eſt, ꝙ ſubſtantia intellectualis materiam habeat qualemcunq;. Operatio namque cuiuſlibet rei eſt ſecundum modum ſubſtantiæ eius. Intelligere aũt eſt operatio prorſus immaterialis: quod apparet ex eius obiecto, à quo actus ſumit rõnem, ac ſpeciem. Si quippe vnumquodq; intelligitur, ſm quod à materia abſtrahitur. Nam formæ in materia ſunt indiuiduales, quas intellectus non apprehendit, vt tales, niſi ꝑ reflexionem &c. Nec oportet diſtincta ſecundũ intellectũ diſtingui realiter, qm̃ intellectus non apprehẽdit res ſm modum rerũ, ſed ſuũ. Vnde materialia infra intellectũ exiſtentia, ſimpliciori mõ ſunt in intellectu, ꝗ̃ in ſeipſis. Angeli verò ſunt ſupra noſtrum intellectũ: idcirco nõ valet ꝑtingere ad apprehendendum eos ſecundum quod ſunt in ſeipſis, ſed per modum, quo apprehendit compoſita. Sic quoque apprehendit, & Deum. Hæc in Summa.

Non eſſe vnã materiam ſpũaliũ, & corporalium.

Idẽ Tho. in ſũma.

¶ Amplius, de hac re loquitur Thomas diffuſiùs in Summa contra gentiles lib. 2. per diuerſa capitula, primo oſtendens, ꝙ ad perfectionem vniuerſi exigitur eſſe quaſdam ſubſtantias intellectiuas ad Deum creatorem redituas, non ſolũ quantũ ad ſimilitudinem ſui eſſe, quod eſt actus primus, ſed etiã operationis, quæ eſt intellectio, ac volitio: ita ꝙ creatorem ſuũ cognoſcerent, amarẽt, & colerent. Deinde, ꝙ tales ſubſtantiæ non ſunt corpus, nec corpora, nec corporeæ, cum illæ ſubſtantiæ ſint omnium receptiuæ, contentiuæ, & cognitiuæ, immaterialiter, & abſtractè, non cõmenſuratiuè, nec quantitatiuè, ideoq; immateriales exiſtant, & formæ in ſe ſubſiſtẽtes: non tamen omnimodè ſimplices. Et de his multa conſcribit ibidem iuxta ſua principia: quæ tamẽ faciliter ſoluerentur ab aliter ſentientibus. Attamen angelos immateriales eſſe, ſimpliciter reor tenẽdũ, præſertim ob auctoritatem diuini, & magni Dionyſij, qui in pluribus locis id inſinuare videtur, vocando eos ſimplices, & deiformes intellectus, ac lumina quædam pura, mentes, & animos ſupermundanos. Vnde, & quarto de diuinis nominibus ait capitulo: Propter diuinæ bonitatis radios ſubſiſterunt omnes intellectuales ſubſtantiæ, quæ ſicut incorporales, ita, & immateriales cenſentur.

Angelos eſſe immateriales.

S. Diony.

Petrus.

¶ Veruntamen Petrus præfatas duas narrans opiniones, primam dicit planiorem, & ei magis conſentire videſ, vtpotè, ꝙ i angelis ſit ſpiritualis materia. Concedit tñ, ꝙ in omni creato differunt realiter eſſe, & quidditas, & ipſum quod eſt angeli, dicit eſſe eius eſſentiam, prout eſt in potentia ad eſſe, quod recipit: atq; hoc ipſum, quod eſt, concedit eſſe cõpoſitum ex materia ſpũali, & forma. Veruntñ ſobriè, opinatiueq; loquiſ, vtriuſq; opinionis motiua mouẽs, & ſoluens. Porrò ad q̃ſtionem hanc, vtrum ſubſtantia angeli ſit ſimplex, cõpendioſè rñdet: Aliquid dr ſimplex dupliciter. Primò vniuerſaliter, à priuatione cõpoſitionis. & ſic nulla creatura præſertim ſubſiſtens, eſt ſimplex. differũt enim in ea, eſſe, & agere, eſſentia, & actio, quod eſt, & quo eſt. Secundò, in genere creaturarum, ſeu comparatiuè. Sicq; angelus ſimplex eſt, qm̃ minimam inter oẽs creaturas ſubſiſtens habet compoſitionẽ. Materia aũt ſecundũ ſuã eſſentiam eſt ſimplicior angelo: ſed ipſa eſt pars rei ſubſiſtentis non per ſe ſubſiſtens. Ipſa quoq; ſecundum eſſe ſuum non eſt ſimplicior angelo, ſed econtra. Componitur enim diuerſitati ſubſtantialium, accidentaliũq; formarũ. Quatuor verò attributa ſunt angeli: vtpotè ſimplex eſſentia, perſonalis diſcretio potentia imaginis, & libertas arbitrij. Hæc Petrus.

Veri ſubſtantia angeli ſit ſimplex.

Attributa angeli 4. ſũt.

¶ Præterea ꝑinductis obijci poſſet, ꝙ in lib. de mirabilibus ſcripturæ loquiſ Auguſtinus: Deus omnipotens ex informi materia, quam priùs de nihilo ꝓduxit, cunctarum rerũ ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectualium, & intellectu carẽtiũ ſpecies multiformes diuiſit. Et rñdendũ, ꝙ Auguſt. in verbis illis materiam primã ſumpſit largiſsimè, ꝓ omni eo, quod ẽ in potẽtia ad aliud: ſicq; nõ ſolũ materia corporaliũ, ſed q̃dditas quoq; ſubſtãtiarũ immaterialiũ, nomine materiæ cõtineſ. Propriè aũt ſumẽdo materiã Auguſt. ꝓhibet angelũ, & materiã ſimul creatos: angelũ ꝓpe Deũ, materiã prope nihil. Hinc, & Boeth. lib. de duabus naturis Chri fateſ: Ois natura incorporalis ſubſtãtiæ nulli materię fundamẽto innititur.

Auguſt.

Auguſtini verba qualiter intelligenda.

Boethius.

¶ Præterea Richardus hic ſatis fortiter tenet, ꝙ in angelis ſit ſpiritalis materia, alterius rõnis à materia corporali. Ad iſtam, inquiens, quæſtionem aliqui dicunt, ꝙ angeli eſſentia non eſt compoſita ex forma, atq; materia: ſiue loquamur de materia vnigenea .i. vnius rationis, ſeu generis cũ materia corporaliũ, ſiue nõ: nec tñ eſſentia angeli purè eſt actualis, ſed aliquo mõ poſſibilis, ſeu potentialis. Non n. oportet, ꝙ quælibet poſſibilitas requirat materiam: qm̃ omnis forma creata, inquantum à Deo eſt dependens, atq; poſſibilis. Pro hoc videtur eſſe, quòd primo ſuę metaphyſicæ loquiſ Auicẽna, ꝙ eſſe ſubſtantiæ, inquantum eſt ſubſtantia tantum, non pendet ex materia. Alioquin non eſſet ſubſtãtia niſi ſenſibilis. Sed hi debili innituntur fundamento. Non enim dicitur materia eſſe neceſſaria ad hoc, vt ſit res ſic poſſibilis reſpectu primæ cauſæ: ſed ad hoc, vt ſit poſſibilis reſpectu ſui ipſius, ſeu alicuius inferioris. Angelus aũt cum moueat ſe de vno velle ad aliud, & de vna cogitatione ad aliã, atq; de loco ad locum, quamuis non ꝑ commenſurationem, poſſibilis eſt aliquo modo reſpectu ſui ipſius: qm̃ omne motum, inquantum tale, poſſibile eſt reſpectu motoris. Auctoritates aũt B. Dionyſij, & Boethij, quę ad oppoſitum allegantur, intelligendæ ſunt de materia vnigenea materiæ corporaliũ. Nec debent inniti auctoritati Auicen. qm̃ Auicenna, & Ariſtoteles & auctor de Cauſis, ſenſerunt intelligentias, nunq̃ incepiſſe, nec eas eſſe poſſibiles niſi reſpecto cauſæ primæ, nec vllo mõ mutabiles. Ideò nõ eſt mirũ, ſi in hoc errore manentes, negauerũt in ipſis materiã. Si aũt crediſſet Auicẽna eas incepiſſe, ac eſſe mutabiles, poſuiſſet in eis materiam, cũ 4. metaphyſicę ſuę loquaſ: Oẽ quod incipit eſſe poſt nõ eẽ, habet ſine alia: Quòd res ſm q̃d ẽ in potẽtia, & i actu, ẽ alia, & dubio materiã. Scdo quoq; metaphyſicæ alia. Si demũ crediſſet Ariſtoteles, ꝙ intelligẽtię à ſe ipſis eẽnt mutabiles: poſuiſſet i eis materiã, cũ 2. metaphyſicę dicat: Materiã in oi q̃d moueſ, intelligere ẽ neceſſe. Hinc mihi vr̃, ꝙ eẽntia angeli cõpoſita eſt ex forma

Richard.

Auicenna.

Auctoritates Dionyſij, & Boethij qualiter intelligendæ.

Angeli eſſentia vñ cõpoſita.

ma, & materia, extẽdendo nomen materiæ ad oẽm naturam poſsibilem, ex qua, & alia natura actualiori conſtituitur vnum per eſſentiam. Quod ſic decla-

Angeli eſſentia vnde compoſita.

ro: Idẽ reſpectu eiuſdẽ, non eſt agens, & patiens ſimul rõne eiuſdem rei: quia cum agens agat inquantum eſt in actu, & non inquantũ eſt in potẽtia: & patiens patiat inquantũ eſt in potentia, non vt in actu ſi idem reſpectu, ac rõne eiuſdem ſimul eſſet agens, & patiens, ſequeretur, quòd idem reſpectu, ac rõne eiuſdem ſimul eſſet in actu, & nõ in actu, & in potẽtia, & non in potentia. quæ cõtradictoria ſunt. Sed mouere eſt agere, & moueri pati: ergo idem reſpectu eiuſdem, non eſt mouens, & motũ ſimul rõne eiuſdem. Cumq; mõ præfato angelus ſe moueat, ac mutet, patet, ꝙ idem angelus eſt mouens, & motus reſpectu eiuſdem, videlicet ſuipſius. Ergo in eius eſſentia ẽ una res, per quam ipſe ſe mouet, & alia, per quam mouetur, quarum primã dicimus formã ſecundum materiam. Ad hoc facit, quòd in libro cõfeſsionum aſſerit Auguſtinus: Omne mutabile inſi-

Auguſt.

nuat notitiæ nr̃æ quandam informitatem, quæ accipit formam. Et quod vndecimo metaphyſicæ loqui-

Commentator.

tur Commentator: Cauſa potentiæ in rebus in quibus eſt potentia, eſt materia. Super actuũ quoq; phyſicorum: Hæc, inquit, propoſitio eſt conuertibilis: Quòd ſimplex eſt, caret potentia: & quod caret potentia, ſimplex eſt. Potentia enim eſt cauſa compoſitionis alicuius ex duabus ſubſtãtijs. Vnde, & primo

Boethius.

de Trinitate teſtatur Boethius: Formæ ſimplices ſubiecta eſſe non q̃unt. Nã quod cæteræ formę accidẽtibus ſubiectæ ſunt, vt humanitas: non ita accidentia ſuſcipit in eo, ꝙ ipſa eſt, ſed in eo, ꝙ materia ei ſubiecta eſt. Interpoſitis quoq; paucis, ſubiungit: Quòd forma, quæ eſt ſine materia, non põt eſſe ſubiectum. Angelus autem, quorundam accidentium eſt ſubiectũ. Ad hoc valet, quo'd ait libro de vno, & vnitate, de angelo, & aĩa, ꝙ vnumquodq; eorũ unũ eſt coniũctione formæ, atq; materiæ. Hæc Richard.

Richard.

¶ Amplius quærit Richardus, Verum in angelis ſit aliqua realis cõpoſitio ex eſſe, & eſſentia. Et quãuis de hac quæſtione introducta ſint multa ſuper primum diſtinctione octaua ſecundum Thomã, Albertum, Bonauenturam, Aegidium, Vdalricum, pręſertim quoq; ſecundum Henricum: hic tamen aliqua addam, & primo ſecũdum Richardum, qui de hoc frequenter ſcribit opinatiuè, & ſuper primum differt, ac refert ſe ad ſecundum. Itaq; ait, Ego mõ quo eſſentia angeli, & eſſe ipſius differunt, eſt cõpoſitio ex eiſdem. Dicuntq; aliqui, ꝙ eſſe angeli non differt realiter à ſua eſſentia, ſed rõne duntaxat: idcirco ex eſſe, & eſſentia non eſt compoſitio in angelo, niſi ſecundum rationem. Sed hæc opinio ſtare non ualet: quia quæ ſola differunt ratione, de ſe inuicem prædicantur, vt genus de ſpecie, vt ſpecies de indiuiduo: hæc autem eſt falſa, Eſſe angeli eſt ſua eſſentia. Præterea Hugo primo didaſcalon, ca. 6. In

Hugo.

ſolo, inquit, Deo idẽ eſt eſſe & quod eſt. Alij dicunt, ꝙ cũ eſſentia angeli ſit compoſita ex actuali, & poſſibili, ſic, ꝙ id, quod eſt actuale in eius eſſentia, eſt actuale eſſe ipſius. Et ſi obijciatur, ꝙ eſſentia poteſt intelligi ſimplici intellectione præter actualem eius exiſtentiam, nec põt intelligi præterea, quæ ſunt de eius ratione, ſeu præter id, quod ipſa eſt: Reſpondet quòd angelus intelligi nequit, non intellecta re, quę eſt eius exiſtentia actualis, quamuis non ſub ratio-

Ad obiecta rñſio.

ne actualis exiſtentiæ. Nec mirum. Quòd enim eſt vnum in re, poteſt eſſe plura ratione, atque intelligi ſub vna ſua ratione, non ſub alia. Sicq; id, quod eſt actuale in eſſentia angeli, ſub alia rõne eſt pars ſuæ eſſentiæ, atq; ſub alia ratione eſt illius eſſentiæ actuale eſſe, ſeu exiſtentia actualis. Hinc ſecundum iſtos

Arguitur in contrarium.

eſſe angeli nõ prædicatur de eius eſſentia, ſicut, nec pars de toto. Sed contra hoc arguit: Per id, quòd eſt poſſibile in eſſentia angeli, aut intelligunt carentiam perfectionis actualitatis, aut aliquam materiã intelligibilem, quæ eſt natura potentialis non ſimpliciter, ſed reſpectu formæ angeli: aut aliquam naturam purè potentialem. Si primum, cum illa carentia non dicat reale aliquid poſitiuum, non poteſt eſſe pars eſſentiæ angeli. Atque ſecundum hoc, eſſe actuale eſſentiæ angeli, eſſet realiter ſua eſſentia, nõ differens ab ea ſecundum aliquid poſitiuum abſolutum, ſeu relatiuum. ſicq; non eſſet eſſe otiæ pars, ſed tota eſſentia. Si ſecundum, adhuc nihil eſſet de eſſentia angeli niſi actualitas: quoniam ſicut poſſibilitas formæ non eſſet eius eſſentia, ita nec poſſibilitas materiæ, ſed tantummodo conſtitutũ ex actualitate materiæ incompleta, & actualitate formæ cõplente. Sicq; adhuc ſequeretur, ꝙ actuale eſſe angeli, eſſet realiter ſua eſſentia, non pars eius. Si tertiũ, probabilis eſſet opinio, ſuppoſito, ꝙ in natura angeli poſſet eſſe aliqua natura purè potentialis de eius eſſentia, vtpotè ſpiritalis materia. Sed quoniam id, quod eſt loco materiæ in angelo, non eſt natura purè potentialis, ſicut patebit: videlicet, quia ſpiritalis illa materia eſt alterius rationis à materia corpora-

Opinio Thomæ.

lium, ideò illi opinioni non conſentio. Alij dicunt, ꝙ eſſe angeli vltra ſuam eſſentiam addit rem aliquã abſolutam, ita quòd eſſe eſt actus eſſentiæ: nec eſt accidens, imò eſt quid nobilius accidente: quia eſſentia plus habet de poſsibilitate, quàm eſſe ſuum. quod intelligunt de eſſe actuali: quia in hoc cuncti conueniunt, ꝙ eſſe eſſentiæ non differt realiter ab eſſentia ſaltem re abſoluta. Alij dicunt, ꝙ eſſe nil

Opinio Henrici.

abſolutè dicit ſuper eſſentiam angeli, ſeu aliorum, ſed tantum realem relationem ad datorem ipſius eſſe. Talis namque eſt diſtinctio inter ſubſtantiam, & accidens, ꝙ ſubſtantia nata eſt exiſtere in ſe, accidens autẽ in alio. Si igitur eſſe eſſet abſolutè aliud ab eſſentia, cum non valeat exiſtere in ſe, ſed in ipſa eſſentia, eſſet accidens eſſentiæ. Quod eſſe non poteſt, cum eſſe ſit actualiùs, quàm eſſentia. Denique

Ariſtotel.

ſecundum philoſophum primo de generatione, Subſtantia non habet eſſe ſimpliciter per aliquod accidens, ſed eſſe tale. Sequeretur itaque, ꝙ eſſentia angeli per ſuum eſſe non haberet eſſe ſimpliciter eo modo, quo eſſe ſimpliciter competit creaturæ. Eſſe ergo vltra eſſentiam angeli, ſeu alterius creaturæ non dicit niſi relationem ad Deum, inquantum eſt cauſa efficiens, & dator ipſius eſſe. Ideò non cõceditur, quòd eſſe creaturæ eſt ſua eſſentia, ſicut nec iſta currere eſt curſus: quia quod curſus dicit abſolutè, currere ſignificat in relatione ad currentem. Veruntamen quoniam relatio creaturæ ad datorem ipſius eſſe, res aliqua eſt, quamuis non abſolutã, ideò ſiue dicatur, ꝙ eſſe creaturæ dicat rem aliquam abſolutam vltra eſſentiam, ſiue ſolam relationem: concedendũ eſt, quòd in angelo, omniq; creata ſubſtantia, eſt compoſitio quædam realis ex eſſe atque eſſentia. Et ſi huic obijciatur opinioni, quòd

Obiectio.

poſſumus intelligere actualem exiſtentiam angeli, non intelligendo eam ſub ratione, qua creatus eſt: dico, ꝙ eo modo, quo intelligo actualem exiſtentiam angeli, intelligo relationem eius ad creatorẽ. Si enim intelligo actualem exiſtentiam eius in communi, intelligo relationem eius ad datorem ſui eſſe implicitè, atq; in generali. Si autẽ intelligo actualem exiſtẽtiam eius diſtinctè, & in ſpeciali, intelligo

relatio-

relationem ipſius ad ſui eſſe datorem in ſpeciali, & diſtinctè. Hæc Richardus.

Diony.

¶ Qui diuertit ad hoc, ꝙ eſſe ſuperaddit eſſentię, quid reale. ſed an relationem duntaxat, an quid abſolutum, non determinat, ſed per modum indifferẽtis ſe habet, vtriuſq; opinionis argumenta diſſoluẽs & inter cætera dicens, ꝙ ſecundum nonnullos Boethius, per quod eſt, non ſolum deſignat eſſentiā, ſed ſuppoſitum creatum, quod dicit creatam eſſentiam cum naturalibus ſuis proprietatibus. Et per eſſe, ſeu quod eſt, quidam intelligũt eſſe diuinum, & increatum, quo omnia ſunt efficienter, non formaliter. Argumentum quoq;, quo Thomas præcipuè nititur, ac inniti uidetur, ꝙ ſcilicet eſſentia poteſt intelligi præter ſuum eſſe, imò, & intellecto illo non eſſe, dicit ſic poſſe ſolui: Quamuis eſſentia angeli non queat intelligi præter id, quod realiter eſt ſuum eſſe, attamẽ poteſt intelligi non ſub formali, ac propria ratione qua dicitur eſſe, quia eiuſdem materialiter, ſeu realiter poſſunt eſſe rationes diuerſæ. Vnde intelligi poteſt color, non ſub ratione, qua ſpecialis color, nihilominus idem ſunt color, & ſpecialis color.

Argumentum Thomæ quẽadmodum ſoluitur.

Henricus

¶ Prætere a quid hac de re ſentiat Henricus, dictum eſt ſupra primum, vbi inducta eſt eius reſponſio in primo ſuo quodlibeto, quæſtione 8. Verum tertio quodlibeto, quæſtione 9. quærit, An ponenda ſit eſſentia aliqua in creaturis, per indifferentiam ſe habens ad eſſe, & non eſſe. Et arguit, ꝙ ſic: quoniam ad ſcientiam habendam de re, non requiritur eſſe, neque non eſſe. Nam ſiue res actualiter ſit, ſiue non ſit, nihilominus ſcitur de ea quid ſit. Et reſpondet, Sicut vult Auicenna primo metaphyſicæ ſuæ, vnaquęque res in ſua natura ſpecifica habet certitudinem propriam, quæ ſit eius quidditas, qua eſt id, quod eſt, & non aliud à ſe. Hinc conuenit ei intentio, ſeu ratio qua dicitur res, quæ intentio alia eſt ab intentione ipſius eſſe, quæ ſequitur intentionem eſſentię. Ex hoc, namq; ꝙ certitudo rei eſt id, quod eſt ſm ſe, ex hoc inquam habet eſſe in anima, ſeu in cõceptu intellectus creati, aut increati, non in ſingularibus extra. Certitudo quippe naturæ cuiuſcunque, quantum eſt de ſe, habet conceptum abſolutum, quo ſcit quid eſt res, abſq; commonicantia, vel concomitantia intelligendi eam eſſe vllo mõ iam tacto. Veruntamen non dico, ꝙ extra animam, ſeu intellectum, & extra ſingularia habet eſſe abſolutum, aut ſeparatum, ſed ꝙ natura ſecundum ſe habet abſolutũ conceptum, abſq; omnibus conditionibus, quæ ſequuntur. Nec ſequit inde, ꝙ ſit realiter ſeparata, imò rei ſic abſolutè acceptæ, ſolum conuenit eſſe, quod eſt. Sic namq; de rõne humanitatis nõ eſt vniuerſalitas nec particularitas, nec vnum, nec multa, ſed ſolum humanitas. Denique, circa rei quidditatem poſſumus habere triplicem intellectum verum, & vnum falſum. Triplicem quippe habet intellectum verum ſicut, & tres modos in eſſe. Vnum enim habet eẽ naturæ in rebus, alterum verò habet eẽ rõnis, tertium autem habet eſſe eſſentiæ: quemadmodum animal acceptum cum accidẽtibus ſuis in ſingularibus, eſt res naturæ: acceptum verò cum accidentibus ſuis in anima, eſt res rationis: ſed acceptum ſecundum ſe, eſt res eſſentiæ: de qua dicitur, ꝙ eſſentia eius eſt priùs, q̃ eſſe ſuæ naturæ, vel rationis, ſicut ſimplex eſt priùs compoſito. Hoc eſſe eſſentiæ, propriè dicit eſſe diffinitiuum, & quidditatiuum: quod nulli conuenit, niſi cuius ratio exemplaris eſt in intellectu diuino, per quam natum eſt produci realiter, ita, ꝙ ſicut ex relatione, & reſpectu ad Deum tanquam ad cauſam efficientẽ, habet, ꝙ ſit ens in effectu, & eſſe exiſtẽtiæ habẽs: ita ex relatione, & reſpectu ad ipſum ſicut ad cauſam, & formam, ſeu rõnem exemplarẽ, habet, ꝙ ſit ens aliquod per eſſentiā, ſeu eſſe eẽntiæ habẽs. Cęteris non cõuenit, eẽ, ſed magis priuatio. Intellectus aũt falſus circa id, quod ſm ſe eſt quidditas aliqua, eſt intelligere ipſum eſſe aliquid ſm ſe, abſq; omni conditione alterius, tam extra intellectũ quàm extra ſingularia. Sicq; aliqui imaginãtur eſſe eſſentiæ rei, quod diſtinguunt ab eſſe exiſtentiæ, & ab eſſe rationis. ſed male ſic opinant. Quemadmodum enim eſſe naturæ, ſeu exiſtentiæ rei, appellatur certitudo eius cum cõditionibus, ſeu ꝓprietatibus eius, quas habet ab efficiente in ipſis rebus: & eſſe rõnis, ac certitudo, quam habet cum cõditionibus, quas habet ab intellectu in eius conceptu in relatione ad aliquid aliud: ſic eſſe eſſentiæ rei appellatur certitudo eius abſolutè accepta, abſq; omni conditione, & proprietate, quam nata eſt habere in eẽ naturæ, & rõnis.

Circa rei quidditatẽ triplex intellectus.

Auicenna

Simile. Eſſe naturę, ſeu exiſtentiæ.

Eſſe eſſentiæ rei.

Dum itaq; quæritur, an ſit ponere aliquam eſſentiam habentem ſe per indifferentiam ad eſſe, & non eſſe: ſi intelligatur de nõ eſſe eius, quod non habet exemplar in Deo, nec natũ eſt eſſe, vt eſſe Chimæræ, nec eſt poſitiua natura: aut de non eſſe, quod negat eſſe ſecundũ vnum modũ eſſendi, ponit tñ eſſe ſecundũ alium modum, videlicet, quod negat eſſe actualis exiſtentiæ. Loquendo igit de nõ eſſe primo mõ, & de quocũq; eſſe ſibi oppoſito, nõ eſt ponere in rerũ natura, neq; in intellectu aliquā eſſentiam, q̃ per indifferentiam ſe habeat ad eſſe, & ad non eſſe: quia quod illo mõ eſt non eſſe, de ſe eſt neceſſe non eſſe. Quòd aũt ex ſua natura eſt vera eſſentia, non põt ſic non eſſe, imò natũ eſt eẽ. Loquendo aũt de non eẽ ſecundo mõ, puta de nõ eẽ actualis exiſtentiæ, & de eſſe ſibi oppoſito, bñ eſt ponere eſſentiam indifferenter ſe habentẽ ad eſſe, & nõ eſſe ſicut eſſentia roſæ eſt eẽ ſlorẽ, qui tpe hyemali non eſt, tempore æſtiuali eſt. Veruntñ diſtinguendum eſt de indifferentia. Nam aliquid per indifferentiam ſe habere ad eſſe, & non eſſe, intelligi põt dupliciter. Primò, ꝙ de ſe habeat neutrũ, ſed ęqualiter habeat ſe ad utrunq;. Alio mõ, ꝙ quantũ eſt de natura & eſſentia ſua, non ita ſibi determinat unum, quin poſsit habere alterũ. Iſto ſecundo modo eſſentia cuiuſlibet creaturæ inquantum eſt creatura, per indifferentiam ſe habet ad eſſe, & non eſſe: imò relictum ſibi, cadit in non eſſe, eſtq; à Deo creabile, aut creatum. Si demum loquamur de indifferentia ad eſſe, & non eſſe primo modo, ita uidelicet, quòd de facto neutrum habeat, ſed æqualiter ſe habeat ad vtrunque, hoc modo per indifferentiam ſe habere ad eſſe, & non eſſe, intelligi poteſt dupliciter. Primo modo, quo ad conceptum mentis de ipſa eſſentia. Secundò, quantum ad ipſam rem in ſeipſa. Primo modo, dico, quòd eſſentia cuiuſlibet creaturæ per indifferentiam ſimpliciter, & abſolutè ſe habet ad eſſe, & non eſſe. Eſſe etenim, & non eſſe, ſunt extra, & præter eſſentialem rei diffinitionem, intentionem, & rationem, vt patuit. Mentis ergo conceptus eſſentiam rei concipit abſolutè, ſuper quam fundatur per ſe veritas enunciationum de inhærentia eſſentiali, ut quòd homo eſt homo, ſeu animal, & ſuper hoc fundatur per accidens, quod habet eſſe in particularibus. Nempe, quòd homo eſt homo, & animal, pro certo habet ex certa ratione ſuæ naturæ, non ab alio: quoniam quantum ad hoc, non eſt aliquod factum, ſed ſolum habet hoc, quia formaliter eſt in intellectu diuino. Hinc veritas enunciationum ſuper certitudinem talem fundata, poteſt eſſe æterna in intellectu æterno: & æqualiter

Aliquid ꝑ indifferentiam ſe habet ad eſſe & non eſſe dupliciter.

ter vera eſt, re exiſtente, & non exiſtente: q̄m actuale eſſe extra veritatis rectitudinē eſt. Si verò loquamur de eſſentia creaturæ, quo ad certitudinem eius in ſeipſa: ſic dico, ꝙ nullo mō ꝑ indifferētiā ſe habet ad eſſe, & non eſſe in effectu, ſeu actu, ita quòd de facto neutrum habeat. De quolibet enim affirmatio, aut negatio, & non ſimul de eodē. Quāuis enī eſſentia creaturæ neutrum illorum in ſua rōne includat, ſemper tñ alterum illorum habet. Hæc Henricus.

Actuale eſſe eſt extra veritatis certitudinem.

Qualiter eſſe actuale, & eſſentia differãt.

¶ Ex cuius dictis habetur, quòd eſſe actuale, ſeu exiſtentia actualis, & eſſentia, non differunt realiter ſed ratione, & relatione: ita quòd vnum, & idem, relatum ad Deum ſicut ad cauſam exemplarem, vocatur eſſentia, ſeu eſſe eſſentię: relatum verò ad Deum vt ad cauſam efficientem, dicitur eſſe exiſtentiæ. Verum verba hæc eius iam tacta, videlicet, Nempe, ꝙ homo eſt homo, & aīal, habet ex rōne ſuæ naturæ, non ab alio effectiuè: quia quantum ad hoc, non eſt aliquid factum, ſed ſolum habet hoc, quia formaliter eſt in intellectu diuino: illud inquā, non videt ſatis reſolutè, ac ſecurè prolatum. Nam iam ſecūdum rei veritatem, atq; de facto, hominem eſſe hominē, & animal, eſt aliquid poſitiuum reale: ergo creatū eſt. Rurſus hominem eſſe hominē, non eſt niſi ipſemet hō, qui creatura veraciter dicitur. Iterum, quicquid habet creatura, habet effectiuè a Deo: ergo, ꝙ homo eſt animal, habet à Deo. Denuo, hominē eſſe hominem, & hominē eſſe, ſunt realiter idem ſecundum Henricum. Sed hominē eſſe, & effectiuè à Deo ergo, & hominem eſſe hominem, eſt aliquo modo à Deo efficienter: & non ſolum habet hoc, quia formaliter eſt in intellectu diuino, per rationem videlicet exemplarem præſertim. Et eſt alia ratio, ac confirmatio prædictorum: quia quod Deus de rebus in ſeipſo formaliter, exemplariterq; concepit, hoc eis effectiuè, & executiuè per creationem, ſeu efficientiam contulit. Ideò ſicut hominem eſſe animal, eſt à Deo formaliter ꝑ æternam præconceptionem, exēplaremq; inſtitutionem, ita eſt ab ipſo per realem, & effectiuam productionem, & executionem.

Idē Henri.

¶ Præterea decimo quodlibeto mouet idem doctor hanc quæſtionem: vtrum ponens eſſentiā creaturæ idem cum ſuo eſſe, poſſit ſaluare creationem. In cuius quæſiti determinatione, prolixè, ac diffusè imò, & profundè de iſta tractat materia, ponēs fortiora alterius opinionis motiua, ac eadem ſoluens, & inter cætera loquens: Hic oportet primò videre, quomodo eſſe ſe habeat ad eſſentiam. Et de hac re in primo noſtro diximus quodlibeto, & adhuc dicimus, quòd eſſe creaturæ non eſt aliquid re abſoluta aliud à creaturæ eſſentia, additum ei, vt ſit actualiter, ſeu in effectu: imò creatura ſua eſſentia, ſeu quiditate, qua eſt id, quod eſt, habet eſſe: non inquantū eſt eſſentia ſecundum ſe, & abſolutè conſiderata, ſed vt conſiderata in comparatione, & ordine ad diuinam eſſentiam. Etenim inquantum ipſa ſecundum ſe abſq; omni addito abſoluto, eſt ſimilitudo diuinæ eſſentiæ ſecundum rationem cauſæ formalis, ſeu exemplaris, conuenit ei eſſe eſſentiæ: inquantum verò ipſa in ſe abſq; omni abſoluto adiuncto, eſt effectus diuinæ eſſentiæ, vel immediatè: vel mediatè conuenit ei eſſe exiſtentiæ, ita vt nec eſſe eſſentiæ, nec eſſe exiſtentiæ aliquid ſuperaddat formale & abſolutum creatæ eſſentiæ, ſed ſolum reſpectum ad aliud. Sed obiecit nobis aduerſans, quia eſſentia de ſe eſt in potentia ad eſſe: ergo recipit illud aliunde, nec eſt realiter idem cum illo. Dicendum, ꝙ aliquid ex ſe eſt potentiale dupliciter Primò, vt ſubiectum tranſmutationis à non eſſe in eſſe. ſicq; materia ſola in naturalibus eſt in potentia. Secundò, vt terminus productionis. & ſic forma, quæ educitur, eſt in potentia, ſeu ipſum compoſitum. & tale ens, vt relatum ad cauſam efficientem, eſt quid actuale, inquantum participat actualitatem, & perfectionē illius.

Ad obiecta reſponſio.

Aliquid ex ſe eſt potētiale dupliciter.

Arguit ſecundò.

Secundò ſic arguit: Ex eo, ꝙ creata eſſentia habet reſpectum ad Deum, nō exiſtit, ſed eſt ad aliqd: ergo relatio ad primam cauſam efficientem, non confert eſſentiæ, quòd ſit ipſa exiſtentia actualis.

Solutio.

Dicendum, quòd exiſtere creaturæ re vera nō eſt exiſtere abſolutè, ſed ſub quadam dependentia ad manutenentiam creatoris, & ita in quodam reſpectu.

Eſſe nihil reale ſuperaddit eſſentiæ.

Denique, quòd eſſe nihil reale ſuperaddat eſſentiæ, probauimus. Primò, q̄m veritas, bonitas, & vnitas, nihil reale abſolutum addunt eſſentiæ, ergo nec entitas. Ad quod aduerſarius ille reſpondit; Ens vno modo dicitur, prout diuiditur in decem prædicamenta, quod eſt ens ab eſſe eſſentiæ, nec aliquid addit quidditati, ſicut nec veritas, vnitas, ſeu bonitas. Secundò dicitur ens, quod exiſtit in rerum natura; quod eſt forma addita quidditati. Aliter creatura tantæ eſſet actualitatis, ꝙ ex ſeipſa poſſet exiſtere;

Arguitur ad contrariũ.

Contra quod, dico, ꝙ non ſequitur: quoniam eſſentia creata ex ſeipſa non habet eſſe, ſed effectiuè à Deo. Secundò ſic probo intentum: Si eſſentia non habat eſſe niſi per abſolutum quid additum, hoc additum eſt creatura, de ſe non habens exiſtere, neque ſecundum ſe, neq; in alio: ergo ei per creationē acquiritur, ſeu confertur eſſe aliud à ſe, eademq; ratione illi eſſe aliud eſſe, & ita in infinitum. Iuxta hoc aduerſarius arguebat ad idem aduerſus ſe, ſic: Sicut eſſentia eſt poſſibilis ad eſſe, & non eſſe, ita & illud eſſe: ergo non niſi per aliquid additum habet exiſtere, quemadmodum, neq; eſſentia, & ita in infinitum. Ad quod reſpondit, quòd illud eſſe eſt poſſibile eſſe, cui acquiritur eſſe. Sed hoc eſt per accidēs, videlicet quia non habet eſſe niſi in ipſo poſſibili ad eſſe. Veruntamen quantum eſt de ſe, ſemper habet eſſe ſicut dicunt philoſophi, quòd omnis forma quantum eſt de ſe, eſt actus quidam, & neceſſe eſſe: ſed quod non eſt neceſſe eſſe, venit per accidens, ſ. quia recipitur in poſſibili eſſe, hoc eſt, in materia. Idcirco non itur in infinitum, q̄m illud primum eſſe non recipit aliud eſſe à ſe: quia non recipit eſſe, niſi quia recipitur in alio, quod eo habet eē. Verū ex hoc dicto apparet mox falſitas periculoſior, quòd ſcilicet formæ creaturarum ex ſe, & ipſum eſſe, quo creatura formaliter exiſtit, non ſunt poſſibile eſſe, ſed neceſſe eſſe, niſi quia ſunt in poſſibili eſſe; cum tamen non ſit niſi vnicum neceſſe eſſe, puta eſſe diuinum & increatum.

Arguitur tertiò.

Tertiò arguo ſic: Tale eſſe non pōt eſſe accidens, neq; ſubſtantia, quia nec eſt materia, nec forma, neq; compoſitum. Ad quod ille rñdit, quòd licet non ſit ſubſtantia recipiendo de ſe ſubſtantiæ prædicationem, eſt tamen de genere ſubſtantiæ, ſicut principium, & forma quædam dans actualitatem eſſentiæ, ſicut forma dat actualitatem, & hoc ſuo modo, quemadmodum punctus eſt de genere quantitatis, quamuis quantitas non prædicetur de eo. Sed hoc ſtare non valet, quoniam eſſe non eſt de prædicamento ſubſtantiæ, vt forma ſubſtantialis. Tunc enim rerum eſſentiæ ſeipſis, ſeu ſuo eſſe eſſentiæ non conſtituerent prædicamentum, ſed ſuo eſſe exiſtentiæ. Nec eſſet aliquod prædicamentum, niſi eſſent in rerum exiſtentibus. cuius cōtrarium vult Auicenna, atq; Tgemiſtius ſuper prędicamēta. Præterea Algazel in logica ſua dicit expreſſe ꝙ homini eē exiſtentiæ accidens eſt entis. Auicēna namq; ait, ꝙ eſſētiæ rei accidit eē, quod nō eſt ipſa, vt

Algazel.

quòd

ꝙ ſit vniuerſalis, vel particularis, in aïa, aut extra aiam, & vniuerſaliter, ꝙ ſit, ſeu nõ ſit. Auerrois quoque ſuper quintũ metaphyſicæ conteſtatur, ꝙ illud eſſe eſt de prædicamento accidentis, & illud, quod eſt eſſe eſſentiæ, eſt de ꝑdicamento generis ſubſtantiæ. Quòd, & ipſe ſufficienter confeſſus iã ſupra vbi ai: ꝙ eſſe exiſtẽtiæ, eſt forma ſupaddita eſſentiæ Et conſtat, ꝙ non ſit forma ſubſtãtialis, qa ſic nequaquam pertineret ad prædicamentũ accidentis. Et ſi ſpectat ad illud, non eſt de gñe ſubſtantiæ ſicut principium: ſicut nec eſſe eſſentiæ, quod eſt extra omne genus Vñ & ſuper illud Boethij, Vnumquodq; hẽt eſſe ex his, ea quibus eſt, id eſt, ex partibus ſuis, aſſerit Cõmentator: Eſſe namq; & id, quod eſt, nullo ꝑſus conueniunt gñe. Et ſuper illud de duabus naturis Chriſti, quæ eſt de hominisq; coniunctio: Eſſe, inquit, & quod eſt, nec eiuſdem gñis, nec eiuſdẽ ſunt rõnis, idcirco non componuntur, conſtituẽdo aliquod totum, quod ſit in gñe per ſe Sentiẽdum eſt, itaq; ꝙ eſſe non ſit quid abſolutũ eſſentię additum: nec tamen eſſentia ex ſe ſola, ꝓprietateq; ſua eſt ſuũ eſſe, ſed ex hoc, ꝙ eſt effectus Dei. Differunt quoq; eſſentia, & eſſe, non re, nec ſola rõne, ſed medio mõ videlicet intentione. Verum ꝯ hoc clamat ille: nõ intelligo quid ſit differre intentione aliud, q̃ rõne differre. Declaro ergo, vt capiat. Ecce albũ, & rõnale inter ſe differũt, rõnale etiã, & aïal inter ſe differũt, ſimiliter hõ, & animal rationale. Homo aũt, & aïal rõnale ſola differunt ratione, ſicut diffinitio, & diffinitum, ita vt nullam faciant compoſitionem. Rationale verò, & album differunt realiter, ſed rationale, & animal differunt intentione, cum vnum nõ ſit de intellectu alterius, & poſſunt ab inuicem ſeparari. Baptizetur ergo medius ille modus differendi, quatenus detur congruum nomen, ſi dici non põt differentia ſecundum intentionem. Sed fatuum eſt diſputare de nomine, dum conſtat de re. Cum igitur quæritur, Vtrum ponens eſſentiam eſſe idẽ cum ſuo eſſe, poſſit creationem ſaluare, dico ꝙ imò, dũmodo dicat ea diſtingui mõ prætacto: nõ autem, ſi dicat eſſe nullam addere relationem ad cauſam efficientem ſuper eſſentiam, ita ꝙ eſſentia habeat eſſe ſua proprietate abſq; extrinſeca participatione. Sic enim ſola diuina eſſentia habet eſſe, Veruntamẽ nõ eſt ruditer imaginandũ, ꝙ eſſentia creaturæ participet eſſe quaſi quid abſolutum diuerſum à ſe, ſicut aer participat lucem: ſicut hoc dictum eſt plenius primo quodlibeto, & ſuper octauam primi libri diſtinctione. Alio igitur modo intelligitur iſta participatio, intelligendo eſſentiam creaturæ, vt quoddam potẽtiale obiectũ, & ſicut terminũ actionis de nihilo productum: ipſum verò eſſe intelligendo eãdem eſſentiam, vt eſt actuale obiectum, & terminus actionis, ipſum de nihilo producentis. Præcedens aũt phantaſtica imaginatio, quodammodo fingens modum creationis procedere ſm modũ naturalis gñationis, hoc dempto, ꝙ gñatio illa præſuponit ſubiectum, non põt tam perfectè rõnem creationis ſaluare, vt iſta poſitio. Propriè namq; creatio non eſt de aliquo. Vñ ſi quis ponat eſſe ꝓductũ non de nihilo, ſed de aliquo, vt de eſſentia tanquã de potentiali ſuo creato, ſm hoc ipſum eſſe non eſſet propriè creatum, ſed eſſentia. Hinc uolens dicere, ꝙ eſſe ſit quid productum in eſſentia, realiter differens ab ea, melius ſaluaret creationem, dicendo, ꝙ eſſe non producitur de eſſentia, vt de ſuo potentiali ſubiectiuè, ſed ꝙ eſſe ꝓducat̃ in eſſentia ſimul cum ea & ꝙ vtrumq; eorum ſit quoddam potẽtiale: vt producatur obiectiuè de nihilo ipſa quidem eſſentia in ſe, eſſe verò in eſſentia, non de ea: quemadmodum ſi Deus crearet ignem, crearet formam eius, atque materiam ſimul, nec formã ex materia ignis illius. Hæc Henricus. Qui decimo quodlibeto de hac materia prolixiſſimè ſcribit, cuius uerba poſſent multum abbreuiari, nihil omittendo de ſenſu.

Auerroi.

Boethius.

Quid ſit differre intentione.

Iocoſè dictum.

Ad quæſtionem reſponſio.

¶ Nunc redeundo ad principale quæſitum, an videlicet angelus ſit ex materia, & forma compoſitus ponenda eſt reſponſio Bonauenturæ, dicentis: Certum eſt angelum non habere eſſentiam ſimplicem per totius cõpoſitionis priuationẽ, Poteſt enim conſiderari per comparationem ad ſuum principium productiuum: & ita cõpoſitus eſt, quia dependens. Simpliciſſimum quippe, abſolutiſſimum eſt: & omne dependens, eo ipſo, quo dependens, cadit in aliquam compoſitionem. Cõſideretur, quoq; quo ad ſuum effectum. ſicq; habet compoſitionem ex ſubſtantia, atq; potentia. Conſideratur nihilominus, vt ens in gñe. ſicq; ſm metaphyſicum componitur ex actu, & potentia: ſm logicum verò, ex gñe, & differentia. Rurſus cõſideratur, vt ens in ſe, & ita quãtum ad eſſe actuale indiuiſibile, eſt in ipſo compoſitio ex ente, & eſſe: quantum verò ad eſſe eſſentiale, ex quo eſt, & quod eſt: & quantum ad eſſe indiuiduale, ſeu perſonale, ex quod eſt, & quis eſt, Aliquæ tñ compoſitiones à ſubſtantia angeli remouent̃ propter quod ſimplex vocatur: vtpotè compoſitio ex partibus quantitatiuis, cõpoſitio ex partibus heterogeneis, cõpoſitio ex natura corporali, & ſpũali, ſed de compoſitione materiæ, & formæ hic ſpecialiter q̃ſtio eſt. Dixeruntq; aliqui, ꝙ non ſunt in angelis. ſed cũ in angelis ſi rõ mutabilitatis, & rõ cuiuſdã paſſibilitatis, rõ itẽ indiuiduationis, & limitationis, poſtremò rõ eſſentialis cõpoſitionis ſecundũ propriam naturam: nõ video quõ poſſit defendi, ꝙ in ſubſtantia angeli non ſit cõpoſitio ex diuerſis naturis, ſimiliter in eſſentia oïs creaturæ ꝑ ſe entis. Cũq; naturæ illæ ſe habeant ꝑ modum actualis, & potentialis, & itẽ per modum formę, atq; materiæ, verior apparet poſitio, ꝙ cõpoſitio ex materia, & forma cõſiſtat in angelo. Hæc Bonauẽtura, q ad iſtud multas auctoritates, & motiua ſatis præhabita introducit.

Bonauen.

De cõpoſitione materiæ, & formæ.

¶ Porrò hanc quæſtionẽ nõ inuenio in ſcripto Alexandri. Sed quærit an angelus ſit incorporea ſubſtãtia, & rñdet, ꝙ imò. An verò in angelis ſit ſpiritualis materia, in ſcripto eius determinatũ non cerno.

Hales.

¶ Albertus verò: Angelus, inquit, nõ cõſtat ex forma, atque materia, nec eſt ponenda aliqua ſimplex materia: quia vt dicitur in libro de ſubſtantia orbis materia non eſt niſi corporalium, & determinata ad motum, & quantitas ſequitur eam. Boethius quoque in libro de duabus Chriſti naturis, fatetur: Incorporalia ea nulla materia ſunt, vt angelus, & anima. Si autem quis dicat, ꝙ ſecundum librũ Auicebron (quem librum quidam nominant fontem vitæ, quidam verò de forma, & materia) duplex extat materia, ſcilicet ſpiritualis, & corporalis, & ꝙ in angelis ſit ſpiritualis materia: obijcitur contra hoc, quoniam Auguſtinus ſuper Geneſim ad literam diſputat, Vtrum anima rõnalis ſit ex incorporali materia, & cum multum ventilet quæſtionem, an materia illa ſit viua, vel non viua, vel vbi ſit illa materia, tandem diffinit, ꝙ ex nulla materia ſit anima: ergo multo minus angelus, qui Deo propinquior, atq; ſimplicior perhibetur, q̃ aïa: imò ſecundũ Auguſtinum, & Boethium, nulla eſt materia ſpũalium. Si verò obijciatur, quia ſecundum Damaſcenum libro 2. angelus dicitur immaterialis, & incorporalis quantum ad nos, non quantum ad Deum (omne

Albertus.

Boethius.

Auguſt ſuper Gene.

Nulla materia ſpiritualis ſecundũ Auguſtino, & Boethium

enim creatū comparatū ad Deū, groſſum, & mate-
riale inuenit. ſolusq; Deus eſſentialiter immateria-
lis, & incorporalis conſiſtit) dicendum, ꝙ corporeū
Corporeū & incorporeū dupliciter dicit.
& incorporeū dupliciter dicit: Primo, à forma cor-
poris, q̄ per eſſentiam ſuā in corpore eſt. quæ eſt eſſe
longū, latū, profundū, & ꝑ huius corporeitatis carē
tiā, angelus, & aīa incorporales cēſentur. Imò hoc
fuit hæreſis Tertulliani, ꝙ dixit angelū, & aīam cor
poralibus lineamentis figuratos, qa interdū viſibili
ter ſic apparent. Secundò à proprietate corpus cō-
ſequente, q̄ eſt localitas. Nēpe ex hoc, ꝙ corpus ter-
na dimēſione determinat, circunſcribit loco, & ſu
perficies ſua ad loci ſuperficiē terminat: hinc omne
ens, cuius eſſe, virtus, ſeu extenſio, terminat, & loco
continet, vocatur corporeū: ſic quoque angelus, &
aīa dicunt corporei, quia ſunt diffinitiuè in loco.
Solus quoq; Deus ſic appellatur incorporeus: quo
niam eius eſſentia eſt ſimpliciter infinita, & nuſquā,
ac termino nullo incluſa. Hæc Albertus.

Idē Alber.
¶ Inſuper de his in alia loquitur q̄ſtione, ꝙ ange
lus eſt ſubſtantia cōpoſita ex, quod eſt, & quo eſt. &
differunt in eo, habens, & id, quod hēt, eſſentia quo
que, & potentiæ. & ꝙ eſt cōpoſitum ex eſſentialibus
partibus, non tñ ex materia, & forma ſubſtantiali.
Quæ oīa qualiter ſint ſumenda, ſuꝑ primū diſtin. 8.
inductū eſt. Verumtñ impropriè dictū videt, ange-
lū ex eſſentialibus partibus eſſe cōpoſitum, præſer-
tim ſm eos, qui in eo nō ponunt materiā. Per quod
eſt, in angelo, accipit Albertus ſuppoſitum: per quo
eſt, naturam, ſeu formā. Et hæc in angelo idem cen-
ſentur, quia in eo ſuppoſitū nihil de gñe ſubſtantiæ
addit eſſentiæ: & ſic illa in eo nō videt realem face
re cōpoſitionem. Et in Albertus hic ſcribit: Angeli
compoſitio dinoſcitur in hoc, ꝙ angelus eſt, & hic
angelus. Conſtat aūt, ꝙ angelus, & hic angelus, rea-
liter idem ſunt: nec indiuiduū, præſertim in ſubſtan-
tijs ſeparatis, aliquid ſubſtantiale adijcit ſpeciei, &
de ſe inuicem eſſentialiter, atq; identicè prædicant.

Dionyſius & Auguſt. dicunt angelum eſſe ſimplicē eſſentiam. Boethius
Diuinus etiam Dionyſius, & Auguſtinus euidenter
teſtantur, ꝙ angelus eſt ſimplex eſſentia: quia videli
cet ad eius ſubſtantiam, ſeu naturā nil pertinet, niſi
ſimplex, immaterialisq; forma: forma inq̄ non infor
mans, ſed foris manēs, vt ait Boethius, non tñ ſicut
de ideis aſſeruit Plato, ꝙ ſint formæ ꝑ ſe ſeparatim
ſubſiſtentes, ac foris manentes. Præterea in libro de
Cauſis, propoſitione ſeptima dicitur: Intelligentia
eſt ſubſtantia, quæ non diuiditur. Non eſt ergo ex
eſſentialibus compoſita partibus, cum omne com-
poſitum diuidatur in componentia ſua, ac totum
in partes. Rurſus, 28. propoſitione libri de Cauſis
aſſeritur: Omnis ſubſtantia ſtans per eſſentia ſuam,
eſt ſimplex, quod inter creata nulli tā verè, ac pro-
priè cōpetit, vt intelligentiæ, ſeu menti angelicæ.

Albertus.
Albertus quoq; in commentario ſuo ſuꝑ de Cauſis
frequenter appellat intelligentias eſſentias, ſiue ſub
ſtantias ſimplices. Et ſi anima rationalis eſt ſimplex
ſpiritus, quanto magis angelus?

¶ At verò in libro de quatuor coæquæuis, tracta
tu de angelis, ait: Quatuor ſunt principia ſubſtātiæ
cōpoſitæ, ſ. materia, & forma, quod eſt, & quo eſt. Et
per quod ē, intelligo id, quod ſubſtat formæ, & pro-
priè id, rōne cuius ſubſiſtit. Eſſe aūt, ſeu quo ē, voco
formā cōpoſiti, q̄ ꝑdicat de ipſo cōpoſito. Hęc ibi.

Verba Alberti qualiter intelligenda.
¶ Ex quibus conſtat vera eſſe, q̄ dixi, & ꝙ Quòd
eſt, & Quo eſt, non faciunt in angelo compoſitionē
realem, ſecundum verba Alberti, q̄uis verba eius in
multis locis oppoſitum prætendere videant. Et for
ſan vult dicere, ꝙ formaliter, id eſt, ſecundum pro-
prias rōnes, nō ſubſtātialiter diſtinguant. Aliqua itē

ad ſubſtantiā perſonalem concurrunt, ac pertinent
quæ nō ſunt de rōne naturæ, imò ſuꝑaddunt eidē.

¶ Inſuper Vdalricus in Sūma ſua lib. quarto tuet
Vdalricus
poſitionem dicentiū in angelis non eſſe materiā. &
quòd in ſolis corporalibus materia ſit ponēda, put
ſupra primum diſtinct. 8. oſtenſum eſt, ac relatum.

¶ Hēricus verò quodlibeto quarto diſſeruit: Ali
Triplex opinio, quod oīa citra Deū habēt materiam Hēricus.
quorum fuit opinio, quam tenet Auicebrō in libro
fontis vitæ, quòd omnia citra Deum (videlicet cun
cta create) ſubſiſtentia, habent materiam, & quòd in
omnibus eis materia ſit rationis vnius. Alij ponunt
materiam in rebus corporalibus tantum, dicuntq;
eandem in omnibus illis eiuſdem cōſiſtere rationis: 2
quia materia ſecundum ſe eſt pura potentia, nullā
in ſe habens actualitatem, per quam vna poſſit dif-
ferre ab alia. Tertia opinio eſt, quòd materia quāuis 3
in ſolis ſit corporalibus: diuerſæ tamen rationis ſit
in diuerſis. Porrò philoſophus duodecimo meta-
phyſicæ, loquens, de intelligentijs, quas nos appella
mus angelos, vt quartò metaphyſicæ ſuæ loquitur
Auicenna: Hæ, inquit, ſubſtantiæ ſunt extra materiā
Auicenna
quibus non admiſcetur potentia, neque in ſubſtan-
tia, neque in loco, id eſt, paſſiua potentia, neque ad
generationem, & corruptionem, neque ad loci mu
tationem. Hinc alij dicunt, ꝙ in angelis eſt materia
ſpecialis, ac propriæ rōnis. Quòd ſi rōnabiliter dici-
tur, oportet vt de hoc nos doceat tranſmutatio ali-
qua: quia vt aſſerit Commentator circa finē primi
Commentator.
phyſicorum, ſecundum mentē philoſophi tranſmu
tatio docuit, ac monſtrauit eſſe materiam. Vnde, &
2. metaphyſicæ proteſtatur: Oportet imaginari ma
teriam in re mota. Porrò tranſmutatio, quam in an
gelis rōne conuincere poſſumus, eſt quædam rece-
ptio, propter quā ſi in angelis materiā ponere poſ-
ſumus, illa receptio non eſt niſi ſecundū intellectū,
& voluntatem: qm̄ illa, quæ eſt ſm locum, ponitur
propter limitationem, quæ indifferenter in angelis
ponitur, ſiue ſint formæ puræ, ſiue materiales. Sed
hoc, puta materiā talem eſſe in angelis, nequit nos
docere aliqua tranſmutatio ſm intellectum: quare
neq; ſm voluntatem, cum actio intellectus magis
conſiſtat in recipiendo, q̄ voluntatis. Cuius ſumma
probatio, eſt ex rōne operationis intellectualis: &
hoc, per ea, q̄ dicit philoſophus circa nr̄i intellectus
immaterialitatem: quo cum angeli ſint digniores
in ſpecie, magisq; ſeparati, oportet, ꝙ ſimpliciores,
& immaterialiores ſint eo. Vñ 3. de anima aſſerit
cōmentator, ꝙ ex his, quæ de nr̄o cognoſcimus in-
tellectu, ad eorū notitiā aſcendimus, qua circa intel
lectus ſunt ſeparatos. De nr̄o aūt intellectu docet
Idem. Philoſop.
Philoſophus 3. de aīa, ꝙ non habet de rōne paſſio-
nis, niſi ꝙ accipit intelligibilem ſpeciē, & in poten-
tia eſt ad eā, nec tranſmutat à forma illa, vt ſenſus:
quia nō eſt materialis, nec corpus, nec virtus in cor
pore. Deniq;, ꝙ oporteat eum talis eſſe naturæ, pro
bat ex eius operatione, quia videlicet intelligit ma-
terialia oīa: nec poſſet oīum eſſe receptiuus, ſi eſſet
de natura alicuius in ſpeciali, quo ad ꝓprietates ma
teriæ. Rurſus, ſicut philoſophus, & cōmentator oſtē
dunt ibidem, ad hoc, ꝙ intellectus intelligat, opor-
tet, ꝙ recipiat formas ſimpliciter, vt ſunt formæ, &
vniuerſale non ſecundum quod eſt hoc aliqd. Mate
ria verò, & oīs forma materialis, ꝓſertim, de cuius
eſſentia eſt materia, non recipit formas niſi, vt hoc
aliquid, & particulare, q̄ ſunt ſolum potentia intel-
ligibiles, nō in actu. Si ergo intellectus ita reciperet,
nō intelligeret ꝑ formā ita receptā. Cūq; angeli ſint
ſūmæ intellectuales ſubſtātiæ, neceſſe ē, ꝙ ſint oīno
immateriales, maximè ita, ꝙ materia nō ſit de eorū
eſſentia.

eſſentia. Hoc nãq; plus impediret actionem intelle-
ctualem, q̃ ſi eſſet actus materię. Hæc itaq; via eſt ꝓ-
bãdi immaterialitatẽ intellectualis naturæ. Idcirco
ſi cõpoſitio in ea eſt, illa non eſt ex forma, atq; mate
ria, ſed ex aliquo ſe habẽte ad modũ materiæ, & ex
aliquo ſe habente inſtar formæ: hoc eſt, ex actu, &
potentia, inquantũ omnis creatura deficit à ſimpli-
citate diuina. Et de tali modo cõpoſitionis loqtur
Commentator. cõmentator ſuper tertium de aĩa, dicens: Quemad-
modũ oẽ ſenſibile diuiditur in materiã, & formam
ſic intellectuale in cõſimilia iſtis. Hinc ſolus Deus
eſt pura forma, & actus purus. Cætera cõpoſitionẽ
habẽt ex eſſẽtia, & qdditate, ſeu ex quod eſt, & quo
eſt appellãdo qdditatẽ, Quo eſt: & eſſentiam, Quod
eſt. Vel ipm ſuppoſitum dr̃, quod eſt. Hęc Henricus.
Tamẽ in cõi modo loquendi, eſſentia, & quidditas
pro eodẽ ſumuntur: & per quo eſt, intelligitur eſſe.
Gulielm⁹. Parrhiſi. Error quorundam. ¶ Præterea Gulielmus Parrhiſien. ſecunda parte
libri de vniuerſo: Scire, inqt, debes quoſdã, q inter
ſapientes noiari voluerunt poſuiſſe oẽm receptibi-
litatẽ formarũ, propriam eſſe materiæ, ideoq; nullã
ſubſtantiã eſſe immaterialẽ: quia vt opinati ſunt, re-
ceptibilitas illa nõ niſi per materiã adeſt ſubſtantię.
Errauerũt aũt hoies iſti multipliciter in iſto ſermo-
1 ne. Primò, in intellectu, ac rõne materiæ. Receptibi
litas nãq; ſimpliciter non eſt diſpoſitio materię, ſed
magis ſubſtantiæ, quẽadmodũ Ariſt. ait: Quia maxi
mè eſt ſubſtantiæ propriũ, eſſe ſuſceptibile cõtrario
2 rum. Secundò, errarunt in rõne receptibilitatis, ni-
miũ extendentes receptibilitatẽ materiæ, cũ nulla-
tenus ſe extendat niſi ad formas corporales, quarũ
acquiſitione fit gñatio, & quarũ amiſſione, corru-
ptio. Alias. n. formas, q̃ ſunt poſt ipſas, ſiue ſint ſub-
ſtantiales, ſiue accidentales, ſola ſubſtãtia cõpoſita
3 recipit, & ſuſtinet. Tertiò errãt in hoc, ꝙ ponũt ma-
teriã primo exire à creatore: ſicq; oium ſubſtantia-
rũ imperfectiſſimã, eſſe propinquiſſimã Deo & pri
mo emanare à creatore, q̃ aliquam aliarũ: & ita im-
4 perfectũ, ordine naturali prius erit perfecto. Quar-
tò errant in rõne ſubſtantiæ, nõ intelligentes vel nõ
aduertentes, ꝙ ſubſtantia eſt ens per ſe. i. non indi-
gens ſuſtinente, aut ſuſtentante. Cũ ergo oĩs forma
ſubſtantialis ſubſtantia ſit, nõ oĩs forma creata indi
get ſuſtentante, aut recipiente materia. Nec indiget
ea propter receptibilitatẽ congruentiũ ſibi formarũ,
qa hanc habet ex ſua natura, ſeu parte, quia ſubſtan
5 tia, cuius eſt ſubſtare. Hinc quintò errãt in noie ſub
ſtantiæ, nõ attendentes etymologiã ipſius. Subſtan-
tia etenim dicta eſt ab eo ꝙ ſtat ſub, nõ ab eo, quòd
ſtat ſupra. ſicq; põt recipere, atq; ſubſtare. Sextò er-
6 rant in ſuperfluitate poſitionis huius materię quod
manifeſtũ eſt ex conſideratione formarũ, quarũ ſu-
ſceptibiles ſunt ſubſtantiæ huiuſmodi. Quẽadmo-
dũ. n. intelligere nõ eſt in corpore, nec per corpus,
nec adiuuat in aĩa humana corpore ſuo, intelligere
inq̃ quod deſuper irradiat: ſic intelligere hmõi ſub-
ſtantiarũ, videlicet intelligentiarũ, ſeu angeli, ab hu
iuſmodi non iuuat materia. Intelligere verò, quod
ab inferiori eſt, indiget adiuuatq; corpore: qm̃ for-
mæ ſenſibiles, à qbus fit abſtractio, recipiunt in ſen
ſibus corporis. Porrò in materia, quã ponunt in in-
tellectualibus illis ſubſtantijs, nulla fit receptio for-
marũ deſuper aduenientiũ: ideo propter intellige-
re illud, & propter receptionẽ intelligibium ſpecie
rũ, radiorum, ſeu luminũ deſuper prouenientiũ, ne-
quaq̃ indigent ſubſtantię illę materia. Conſidera. n.
oẽs formas ſubſtantiarũ huiuſmodi, & videbis eas
nihil oino habere in materia: ſicut ſcientia, & virtu
tes, ac ſimiles formæ, q̃ ſunt in animabus humanis,
nihil habent in corpore. Septimò iã patefactum eſt 7
tibi, ꝙ ſicut corpora impediunt nobiles hominum
perfectiones deſuper venientes: ita materiæ ſpiritua-
liũ illarum ſubſtantiarum impedirent perfectiones
earum, cum illæ perfectiones ſit oino formales. De
his conſequenter ſcribit hic doctor diffuſè, & mul-
tũ acutè contra aliter opinantes, quorum opinio-
nẽ vocat deliramenta, & ſomnia, ac figmẽta, varias
quoque auctoritates Ariſtotelis, atque Auerrois, &
quorundã catholicorũ ad poſitionis ſuæ corrobo-
rationẽ allegans. Veruntamen ſcribit hoc loco, ſi-
cut & alibi, ꝙ in angelis ſicut & in inferioribus, rea In angelis diſtinguuntur, quod eſt ipſum ens & quo eſt.
liter diſtinguuntur. Quod eſt, ſeu ipſum ens, & Quo
eſt. i. ipſum eſſe, ſeu exiſtentia actualis. Amplius, in
eodẽ volumine introducit grande capitulũ, ad de-
monſtrandũ intellectualium illarũ ſubſtantiarũ im-
materialitatẽ: In omnibus, inquiens, viuis cõpoſitis
forma viuificat ſuam materiã. materia autẽ ſubſtan
tiarum illarũ non eſt capax viuificationis intellecti
uæ, quia nec intellectio, neq; volitio põt ſubiectari
in ea. Inſuper inuenitur ſubſtantia oino corporalis
ac materialis, vt lapis: & ſubſtantia partim corpora
lis, partimq; ſpiritualis, ut homo: ergo eſt ſubſtãtia
creata oino ſpiritualis, & immaterialis. Poſuit quo-
que Auicenna exemplũ de oxymelle, quod ex ace-
to, & melle cõpoſitum: quod cum ſit in rerum natu
ra, oportet tam, vel q̃ acetum eſſe ſeorſum, & ſepa-
ratum. Adhuc aĩt cum tam infinita ſit ſpecioſitas,
ſimplicitas, ac vnitas Dei, non decet in præclariſſi-
mis eius creaturis vilem materiã ponere, & compo
ſitionẽ realem ex ipſa & forma in illis aſſerere, cum
proceſſus creaturarũ à creatore, per aſſimilationẽ
contingat. Poſtremò agnoſce, ꝙ homines, qui nega
uerunt, vel adhuc negant puritatẽ, & immaterialita
tẽ ſubſtantiarũ illarum, non fecerunt hoc niſi pro-
pter cauſas prætactas, & qm̃ terruit eos, & adhuc
terret eorum aliquos nomen formæ. Ridendus autẽ Ridendus error Philoſophorũ atque puerilis.
in eis eſt, qui philoſophi volunt vocari, hic error,
vtpotè puerilis, & ridiculoſus. Non. n. materiam ad
formam ſimpliciter dicitur, ſed ad formam genera
lem, ſicut mater ad prolem. Inde & nomen materię
ſumptum eſt, ac deriuatum, videlicet à nomine ma
tris. Forma verò agentis, ac generantis, eſt quaſi pa
ter genitæ formę. & in hoc laudãda eſt Platonis ſen
tentia, qua poſuit formas eſſe immateriales, & ſe-
paratas, quamuis hoc non intellexerit de his for-
mis. In hoc tamen reputo eum laudandum, quòd
formas ad materias non retorſit, nec retulit, ſed
abſtraxit. Hæc Gulielmus, qui non intelligit hoc,
quaſi ponendæ ſint ideæ, ſicut poſuit Plato.
¶ In his verbis videtur hic doctor fundamenta- Dionyſi⁹.
liter ſatis probare intentum. Aliqua tamen ſcribit
non certa, nec clara, utpotè receptibilitatem mate-
riæ ſe nequaquam extendere, niſi ad generabiliũ, &
corruptibilium formas: ex quo ſequeretur, in cor-
poribus cœleſtibus non eſſe materiam. Quod quã-
uis Commentator in libro ſuo de ſubſtantia orbis
perſuadere conatus ſit: opinio tamen ſua nequit ſal
uari, & à doctoribus communiter reprobatur, præ-
ſertim cum iuxta Philoſophum omne quantum, & Philoſop.
dimenſionatum, omne quoque corpus, & item om
ne ſenſibile, ſed & omne localiter mobile, ac com-
menſuratiuè locabile, veram ſortiatur materiam.
¶ Inſuper Durandus in concluſione concordat Durãdus.
Thomæ, Alberto, Henrico, Gulielmo &c. Dicit tñ
argumenta quædã prætacta nõ procedere, vt dum
ita arguitur: Illud cuius propria, & per ſe operatio
eſt intelligere, nõ habet materiã, ſed angelus eſt hu-
iuſmodi. Secundò, dum ita arguitur: Aĩa rationalis
non

non habet materiã, ergo nec angelus. Primum argumentum dicit inualidum: qm̃ operatio intelligẽdi poteſt eſſe alicuius dupliciter. Primò, ſicut principij immediatè elicientis, aut actionem illam ſuſcipientis. ſicq; conuenit animæ, & eius potentiæ, & de illo procedit obiectio. Secundò, ſicut perſonæ agentis, & ita non valet inſtantia, cũ homo ſit ſuppoſitum intelligens: & tamen materiam habens.

Dionyſi.

¶ Verum cauillatio iſta modici eſt momenti. Primò etenim dici poteſt, ꝙ nec hominis, nec animæ eius, nec potentiæ eius propria, & per ſe operatio eſt intelligere; ſed potius diſcurrere, & ratiocinari, vt tã ſublimiores theologi, Dionyſius, Boethius, Damaſcenus, q̃ clariores philoſophi, Plato, Ariſtoteles, Auicenna, Auerrois, conteſtantur. Imò propria & per ſe operatio ſubſtantiæ ſeparatæ, eſt intelligere, propter quod ab actu illo, ſubſtantiæ huiuſmodi, intelligentiæ à peripateticis appellantur: à diuino autem Dionyſio, deiformes intellectus, videlicet, quia ad imitationem increatæ mentis ſimplici intuitu ſiue diſcurſu intelligunt. Secundò dici poteſt, ꝙ inducentes primum illud argumentum, intelligunt ipſum de principio elicitiuo, & de incorporeis illis ſubſtantijs, de quibus eſt quæſtio iſta: nõ de homine, de cuius materialitate nulla eſt quæſtio. Secundum quoq; argumentum dicit Durandus inefficax: quoniam anima eſt pars ſpeciei, non angelus.

Dionyſi.

Ad quod dicendum, quòd argumentum eſt euidenter idoneum, cum multo maior, ac copioſior ratio ſimplicitatis, immaterialitatis, & puritatis ſit in angelis, præſertim ſuperioribus, quàm in anima. Nec anima rationalis ita omnifariè eſt pars ſpeciei, ut formæ inferiores corruptibiles, quibus nulla conuenit actio tranſcendens materiam: propter quod inſeparabiles à materia, corruptibilesq́; cenſentur. Porrò anima rationalis inquantum intellectiua, ac libera, tranſcendit materiam, & ſeparabilis eſt, & ſeparata: atq; vt ſic, per ſe ſubſiſtens: ut Thomas, Albertus, Aegidius, Henricus, & alij plures fatentur, ac probant. Nec anima ſeparata eſt actualiter pars ſpeciei.

Durãdus.

¶ Deinde Durandus efficaciùs alijs volens arguere, arguit ſic: Si angelus ex materia, & forma eſt cõpoſitus, aut forma illa ſeparabilis eſt à materia, aut non. Si eſt ſeparabilis, angelus eſſet corruptibilis: ſi non ſeparabilis, ergo imperfectior eſt anima rõnali ſeparabili: qm̃ forma inſeparabilis à materia, imperfectior eſt forma ſeparabili, vtpote magis dependẽs.

Dionyſi⁹ contra Durand.

¶ Sed huic argumento obijcitur, ꝙ formæ cœleſtium corporum ſunt inſeparabiles à ſuis materijs, nihilominus perfectiores ſunt (ſecundum philoſophos ponẽtes corpora illa animabus nobilibus animata) animabus humanis ſeparabilibus, atq; ſecundum veritatem perfectiores ſunt formis mixtorum ſaltem non viuentium, quæ per corruptionem ſeparantur à ſuis corporibus. ¶ Secũdò arguit ſic: Quod non habet cognitionem niſi intellectiuam, ut angelus, nullatenus indiget corpore. ¶ Ad quod alterius fautor opinionis dicere poſſet, quòd angelus indiget corpore: quoniam mouet, atque mouetur, & variatur, viciſſitudinemque operationum ſortitur, actum quoque, & potentiam, & ex genere, & differentia compoſitionem. Hinc efficaciores videntur præhabitorum rationes doctorum.

In angelis nõ eſſe veram materiam, poſitio probabilior.

¶ Hanc autem quæſtionem non reperi motam in Scoto. poſtea tamẽ patebit eius intentio. Verior demum, probabilior, ſubtilior, & peripateticis magis conformis videtur poſitio, ꝙ in angelis non ſit vera, ſeu omnino vera materia, & ꝙ non ſit in aliquo ſpiritualis materia. Ad primum ergo in oppoſitum eſt dicendũ, ꝙ actualitas ſubſtantiæ ſeparatæ, quãdoq; vocatur actuale eſſe ipſius: quod ſm̃ quoſdã receptũ eſt, & limitatum in eius eſſentia, ſicut Quo eſt in Quod eſt. Meliùs verò reſpondendo, dicendũ ꝙ actualitas angeli eſt quidditas eius, quo ad perfectionẽ ſuam ſpecificam, eſſentialem, intrinſecam, & ſupremam: & hęc in ſeipſa eſt per propriã differentiam limitata, atq; finita. i. certitudo, determinatoq; gradu intrinſecæ perfectionis locata, & conſtituta, quia differentia rei vltimatam eius eſſentialẽ perfectionẽ deſignat, nec opus eſt vt in aliquo materiali ſuſcipiente, ac ſuſtentante recipiatur.

Obiectio.

Sed obijci poteſt, quod ſanctus Thomas in tractatu ſuo de eſſe & eſſentia ſcribit: Intelligentię ſuperiùs ſunt finitæ, inferiùs infinitæ. Finitæ ſunt enim, quãtum ad eſſe ſuũ quod à ſuperiori recipiunt: non tamẽ finiuntur inferiùs, quia earũ formæ non limitantur ad capacitatem alicuius materiæ recipientis.

Ad primũ.

Ad quod reſpondetur, ꝙ vtiq; earum formæ, atq; eſſentiæ limitatæ ſunt & finitæ, q̃uis non in aliquo recipiente, quia limitibus ſuæ eſſentialis perfectionis ſunt terminatę, & circunſcribuntur terminis ſuę perfectionis, Deo creatore eos ita determinante, cuius ſolius eſſe eſt indeterminatũ, atq; incircumſcriptum, prout lib. 2. loquitur Damaſcenus.

Damaſce.

Thomas autẽ loquitur ſecundum ſuã opinionem, qua inter eſſe, & eſſentiã ponit in angelis diſtinctionẽ realem.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, ꝙ in angelis ſunt actus, & potentia nõ realiter ab inuicẽ differentes: quia ipſa eſſentia, prout ex ſe nihil eſt, & diſtans, atq; deficiens à plenitudine infinitæ actualitatis primi principij, iugiterq́; dependens ab ipſo, & indigens cõſeruatione ipſius, multas quoq; bonitatũ, ac luminum influentias ab ipſo mediatè, aut immediatè recipiens, ritè vocatur potentia. Et hæc ipſa eſſentia, ut primi, ac puri actus, q Deus eſt, perfectionẽ participans, ac creatori propinquans, ac ſimilis, eiusq; donis referta, rectè vocatur actus. Potentia etiã appellatur, quantũ ad ſuam rationem ac perfectionẽ communem, qua cũ alijs multis cõmunicat, à qua ſumitur eius genus, videlicet prout eſt ſubſtantia intellectualis. Sed dr̃ actus, quantum ad ſuam perfectionẽ eſſentialem, ſpecialem, & vltimatã, à qua ſumitur differentia eius, quæ latet nos, iuxta illud Damaſceni lib. 2 ca. 3. Cuius ſubſtantiæ ſpeciẽ ſpecialiſsimã, & terminum ſolus, q creator, eſt, noſcit.

Damaſce.

Alij dicunt ꝙ in angelis actus, & quo eſt, ſit eſſe, ſeu actualitatis exiſtentia eius. ex quo ſequeretur, ꝙ angeli in ſua natura, & ſpecie, ſecluſo eo, quod aduenit ipſi naturæ, nõ haberent actũ, atq; potentiam: imò ſm̃ eſſe ſuum quidditatiuum, & propriã rõnem, eſſent, vel purus actus, vel pura potẽtia. quod cẽſetur erroneũ.

Ad tertiũ Auerrois.

Ad tertium rñdet Auerrois, ꝙ proprietates materię inueniuntur æquocè in corporeis, & incorporeis rebus. Formæ aũt creatæ eo ipſo, quo creata eſt, competere nequeunt proprietates iſtę, q̃ ſunt, recipere, ſubſtare, perfici, moueri, eo modo, quo angelis aſcribuntur, ſicut oſtenſum eſt.

Ad quartũ Boethius.

Ad quartũ, ꝙ auctoritas Boethij intelligẽda eſt in genere, & ordine certo: qa in ſubſtãtijs materialibus verum eſt, ꝙ extrema ex quibus conſtant, & cõponuntur, non ſunt in prædicamento propriè, ſed potiùs reductiuè, tanquam partes, & principia ſubſtantiæ, cõpoſitæ, quæ per ſe exiſtit. Subſtantijs verò ſeparatis multo eminentiùs cõuenit ratio ſubſtantiæ, quæ eſt per ſe eſſe, q̃ ſubſtantijs compoſitis, quæ innituntur ſuſtentamento materiæ.

Ad quintũ

Ad quintum, ꝙ per hylhathim intelligentiæ deſignatur potẽtialitatis eius, ſicut oſtenſum eſt: & quoniã in natura intelligẽtiæ

eſt

eſt conſiderare aliqd potentiale, & indeterminatū, & etiā aliqd actuale, ac determinatum, ac ſpecialiſſimā ſpeciē perhibetur ipſa, ſeu eius eſſentia cōponi ex diuiſibili, & indiuiſibili. Ad alia patet ex dictis reſponſio. Ad inſtantias quoq; Richardi, q idem ſm idē ſe reſpectu eiuſdem vniformiter ſe habentis, & vno tm̄ modo cōſiderari, nō eſt in actu & potentia; & per hoc oīa eius argumenta faciliter diſſoluunē. Poſtremò, q̄uis Thomas in Scripto, & in tractatu ſuo de eſſe, & eſſentia, dicat ipſum Auicebron fuiſſe auctorē huius opinionis, q in intelligentijs exiſtat materia: nihilominus diu ante Auicebron fuit illa opinio, imò potius Plato fuit auctor ipſius, quē in hoc ſequutus eſt eius diſcipulus Proclus. De Auicebron aūt opinatur Gulielmus in libro de vniuerſo, q fuit Chriſtianus, & Arabs, antequā Saraceni legē Machometi tenentes, occuparunt Arabiā: præſertim qa in libro fontis vitæ loquitur de Deo patre, & verbo eius æterno, atq; interno, per quod aſſerit omnia eſſe facta. ¶ Quidam interea quęrūt hęc, Vtrum omnium intellectualium ſubſtantiarum ſit vna, & eiuſdē rationis materia ſpiritualis: & rurſus, an ſpiritualis illa materia ſit eiuſdem rōnis cū materia corporali. Sed quia nunc tanquā probabilius tentū eſt, non eſſe ſpiritalem materiā, nec in angelis neq; in alijs, quæſtiones iſtas dimitto. Illa tamē vbi quæretur, An omnium corporalium ſit vna materia, aliquæ inde tangentur. Poſtremò poſuit Plato animam rationalē non eſſe huic groſſo corpori immediatè vnibilem, niſi mediante ſpirituali materia, quam & in intelligētijs poſuit, quā & Proclus ſchema appellat. Vnde ducenteſimo decimo theoremate Elementationis ſuæ theologicæ faſſus eſt: Omnia anima ſuſceptaculum connaturale, & ſchema ſemper idem habet, & magnitudinem. Maius autem & minus videtur, & diſſimilis ſchematis, propter aliorum corporum ablationes, & appoſitiones.

Auicebrō.

Auicebrō Chriſtianus, & Arabs ſecundum Gulielmum.

Proclus in elementatione theologica.

QVÆSTIO II.

SEcundò quæritur, *An in angelis ſit perſonalis diſcretio i. perſonalitas, ſeu ſuppoſitalis diſtinctio, ac indiuidua.* ¶ Videtur q non, quia vel materia, vel quantitas, vel materia hæc, ſ. quanta & qualis, atq; ſignata, fertur indiuiduationis, & ſuppoſitalis diſtinctionis principiū, cauſa & radix. In angelis autē
2 nullum illorū eſt. Secundò angelus eſt ſimplex for-
3 ma: ergo cōicabilis eſt, non incommunicabilis. Tertiò, hic angelus magis eſt immaterialis, q̄ abſtracta humanitas. Humanitas namq; includit materiā in cōi, angelus nullam: ergo ratio cōmunicabilitatis, & vniuerſalitatis plus conuenit huic angelo, q̄ humanitati. Natura.n. indiuiduata, & particularizata per abſtractionem à determinata, ac determinante materia, rōnē vniuerſalis, & cōicabilitatis ſortitur. Cū ergo humanitas ſit cōis, communicabiliſq; natura, multo plus hic angelus: & ita hic angelus non eſt pſona, nec eſt in angelis perſonalitas vlla. Quar-
4 tò, ſpecies intelligibilis non indiuiduatur in intellectu: aliàs non repræſentaret vniuerſale. ergo nec intellectus, ille angelus ve, indiuidualis conſiſtit.

Arguitur primò.

¶ In contrarium eſt, quod ſuppoſitorum eſt eſſe, & agere, mouere, atq; moueri. Si ergo angeli nō eſſent ſuppoſita, nec perſonę, non cōueniret eis actualiter eſſe, Deo frui, aſcendere, atque deſcendere.

In oppoſitum.

¶ Ad hoc reſpondet Albertus: Perſonalis diſtinctio conuenit angelis, quæ diſtinctio ſola proprietate cognoſcitur. Quilibet etenim angelus eſt per ſe vna ſubſtātia, ſub hoc cōi, quod eſt rationalis, ſeu intellectualis natura. Perſona quoq; eſt nomen ciuile, & homines indiuiduales inſigniti prælaturis, perſonæ vocantur: vt præſes, tribunus, proconſul. Tales verò prælaturę ad dignitatē pertinentes, ſunt in angelis, vtpotè hierarchici actus, atq; officia, ac pſidentiæ prorſus præclaræ. Perſonatus autē non cōmittuntur niſi his, qui ſm naturam perſonæ ſunt diſtinctę ſub hoc cōmuni, quod eſt rationalis natura.

Albertus.

¶ Porrò Richardus in lib. ſuo de Trinitate: Perſona, inqt, tribus diſtinguitur modis, videlicet origine, proprietate, & vtroq;. Origine tm̄, ſicut in Deo tres ſupergloriosę perſonę relatione originis diſtinguuntur, non accidentali proprietate. Proprietate, tm̄, ut angeli, quorum vnus non originatur ab alio: ſed in hoc diſcernunē ab inuicem, q propria vnitas conuertunē cū ipſo, & ſingularitatem eius demonſtrāt, nec cōpetunt alteri. Homines verò vtroq; modo ab inuicē diſtinguūtur, cū vnus generet ab alio: & proprietatibus accidentium differunt, q̄ ſm Boethiū ſunt patria, parentela, locus, tēpus, actio, paſſio & cōſimilia. Verum his obijci pōt, quia ſm hæc angeli diſtinguerētur ab inuicē accidentaliter tm̄ non ſubſtantialiter, cum tn̄ ſint diuerſæ ſubſtantiæ. Dicēdū, q in angelis aliud eſt diſcretionē ſubſtantiæ faciēs, aliud ſubſtantiā diſcretā oſtendens. Quemadmodū.n. in materialibus indiuiduatio naturæ cōis, in hac materia determinata, ac ppria facit hoc aliqd: ita in natura ſpirituali, in quo differt. Quod eſt, a Quo eſt: natura cōis, quæ ſignificatur per quo eſt, particulata in ipſo Quod eſt, ſingulariter demōſtrato, facit ſingularis exiſtentiæ modū, & ſpiritalis naturæ indiuiduū. Et ſicut in corporalibus eſt collectio accidentiū, quæ iudicat in hoc corporali indiuiduo ſingularis, & incōicabilis exiſtentiæ modum: ita in ſpirituali indiuiduo, quędā proprietatū collectio eſt, vt localitas diffinitiua, officiū, pprius actus, quæ in eodē ſingularis, & incōicabilis exiſtentię indicant modū. Cumq; Richardus teſtet, q perſonæ angelicæ ſola proprietate diſtinguanē, tangit principiū, diſtinctionē oſtendens, nō faciens. Itaq; quāuis in angelis non ſit materia, eſt tn̄ in eis Quod eſt velut materiale, in hoc quod eſt principium indiuiduationis naturæ cōis in angelo, atq; per hoc ſit diuiſio ſubſtātiæ, per quam perſonæ illæ differunt ſm ſubſtantiā, quæ differentia oſtendit collectione incōicabiliū proprietatū. Hæc Albertus. ¶ Cuius poſitio vr̄ obſcura, quia (ut habitū eſt) ſm eius doctrinā, eſſe & eſſentia realiter idē ſunt in angelo: ſimiliter Quod eſt. i. ſuppoſitū, & quo eſt. i. natura: quia in angelo ſuppoſitū nihil de genere ſuperaddit naturæ. Si ergo quod ſubſtantiæ eſt, eſt realiter idem quod, quo eſt, non pōt vnum indiuiduari per aliud. Attamen ſæpè dicit Albertus, quod eſt, & quo eſt, eſſe diuerſa in angelo, & eſſe eſſētiales partes ipſius, quod ut interdum probatū eſt, non videtur poſſe ſaluari: tum, quia realiter idē ſunt, idcirco non faciunt cōpoſitionē; tum, quia eſſentiales partes ſubſtantiæ non ſunt niſi forma ſubſtātialis, atq; materia, quā informat huiuſmodi forma, quā materiam non ponit ipſe in angelis. Hinc etiā Hanibal ait, q differentia naturæ, & ſuppoſiti non inuenitur niſi in habentibus materiam. Propter quod aſſerit Auicenna, q quidditas ſimplicis eſt ipſum ſimplex.

Richard.

Boethius.

Obiectio.

Dionyſi⁹.

Hanibal⁹.

¶ Aduertēda ſunt ergo hic verba Vdalrici, ſi fortè ex eis clarior fiat poſitio, intētioq; Alberti: Negātes, inqt, cōpoſitionē intelligentiæ ex forma, & materia, dicimus tn̄ eā multiplici cōpoſitione eſſe compoſitā. Eſt.n. compoſita ex quod eſt, & eſſe: eo quod in ipſa aliud eſt, quod ipſa eſt, & aliud, eſſe ipſius. Eſt quoq; in ipſa compoſitio totius poteſtatiui, ſm tres naturales vires, ſeu proprietates, quas habet

Vdalric⁹.

in

in ſe: utpotè ꝓut in ſua natura hēt vim intellectiuā
& vim hēt cęli motiuā, eſtq; gratię miniſter per cō-
parationē ad Deū, & neutra hatū cōpoſitionum eſt

In intelligentia ſunt actus, & potentia.

eſſentialis. Eſt ergo intelligentia hoc aliqd ita cōpo
ſitū, habens duo in ſua natura: videlicet actū, inquā
tū eſt à prima cauſa: & potentiā, inquantū per di-
ſtantiā cadit à primo actu: ſicq; ſunt in intelligētijs,
actus, & potentia, ſm quod ſunt in oī creato: & in
natura intellectus potētia illa eſt potentia formalis,
& actus ille eſt actus materiæ nulli immerſus. Idcir
co Auerrois ſoluēs qōnē Theophraſti, qualiter diffe
rat potētia intellectus poſsibilis à potētia materiæ,
dicit, ꝙ neceſſe eſt eſſe alia principia rerū corporea
rū, alia incorporearū: qa corporea habent materiā,
& formā, incorporea aūt oīno ſunt formæ. Hinc in
tellectus poſsibilis nihil hēt de proprietatibus mate
riæ niſi æquocè. Eſt itaq; intelligentia hoc aliqd, ſm
quod oē ſuppoſitū per ſe ſubſiſtens, atq; naturę cōi
ſubſtās, ſiue ſit cōis vniuocè, ſiue analogicè, nuncu-
pat̄ hoc aliquid, Porrò ſuppoſitum in vnoquoq; eſt
hoc, quòd ipm eſt, & hæc intelligētia eſt id, quod à
Deo ꝓductū eſt ad receptionē eſſe: ideo eſt in potē
tia depēdentiæ ad ipm, & eſt in priuatione, inquā-
tū ex nihilo eſt: qa ſic ſm ſe nihil eſt, ſicq; ſuppoſi-
tū illud in his cōditionibus ſimilat̄ materiæ. Eſſe au
tē vniuſcuiuſq;, eſt iſta natura cui ſubſtat ſuū quod
eſt. i. ſuum ſuppoſitum. Propterea fertur in libro de
Cauſis, ꝙ intelligētia habet hyliathim. i. formā. Qua

Intelligentia quomodo ſit hoc aliquid

liter verò intelligētia per prædicta efficiat̄ hoc ali-
qd, ſic accipi pōt: Intelligentia ſm aliquid ſui eſt in
potētia, quæ in vnaquaq; intelligentia eſt propria,
& diſtincta à potētia cuiuſlibet alterius intelligen-
tiæ, quēadmodum, & ipſæ intelligentiæ ab inuicem
ſunt diſtinctæ. Cū ergo quælibet intelligētia habeat
propriā ſuam potentiā, q̄ fundat, atq; terminat ſm
eſſe ſibi proportionatū actum ſuū ad oē ratum, &
determinatū in natura, & ita indiuiduat actū illum:
ſicq; intelligentia eſt indiuidua ſubſtantia, ſicut in
corporalibus indiuiduatio eſt per potētiā materiæ
fundantē, & determinantem formam. Quāuis. n. vni
tas rei conſiſtat in forma, numerus tū inquantū di-
uiſionē conſequit̄, cauſatur à materia, vel à poten-
tia materiæ, ſimili, quantum ad hoc, ꝙ potentia eſt
cauſa diuiſionis formæ ſecūdum eſſe. Hæc Vdalric.

Dionyſius.

¶ Cuius ſcripta cōcordant Alberto, & tā obſcu-
ra vident̄ ut verba præhabita. Si. n. intelligentia eſt
forma tm̄, & forma illa eſt, quo eſt, ſeu ſua natura,
qūo Quod eſt, indiuiduat illā naturam, ſeu formā,
cum Quod eſt, ſit ipſa eadē forma, & ipſum hylia-
thim, quod uocat Vdalricus formā, niſi forte ipſum
Quod eſt, ſeu ſuppoſitū, inquantū eſt potentia, indi
uiduare dicatur: Veruntū indiuiduationem opor-
tet intelligere ante ſuppoſitū ordine naturæ, tāquā
rōnem, ſeu cauſam formalē ſuppoſiti, ſeu indiuidui
quod indiuiduationem ſupponit: quemadmodū al-
bum, ſecundum quod album, albedinem. Sed horū
intellectus, ex ſequentibus magis patebit.

Albertus.

¶ Deniq; libro de coæquis ſcribit Albertus eadē
q̄ iā ex Scripto eius inducta ſunt: Nil aliud, inqens,
facit ꝑſona per ſe vnā: niſi particulatio formę ſuper
hanc materiā. Cūq; in angelis ſit eſſe, & Quod eſt,
eſſe diſtinctū ſuper Quod eſt, facit angelū ꝑ ſe vnū
in natura angelica, & eſſe perſonā. Hæc ibi. Quibus
conſonāt ſcripta eius in cōmentario ſuper de Cau-
ſis, ubi ſæpiſsimè ſcribit, ꝙ in intelligentijs aliud eſt
Quo eſt ſeu eſſe, aliud Quod eſt: & tn̄ dū verba ip-
ſius reſoluunt̄, per eſſe intelligētię, intelligit formā,
naturā ſeu eſſentiam eius: per Quod eſt, ſuppoſitū,
ſeu perſonā eiuſdem, q̄ non eſt niſi hæc forma ſepa-
rata, per ſe ſubſiſtēs, nihil reale de genere ſubſtātiæ
ſuperaddens eſſentiæ. Et ſi dicatur ſuperaddere pro
prietates, ſeu accidētalia, illa ſm Albertū indiuidua
tionē non faciunt, ſed oſtendunt, ſicut nūc patuit.

Thomas.

¶ At verò Thomas: Perſonalitas, ait, in angelo eſt
aliter, q̄ in hoīe. quod patet, ſi tria, q̄ ſunt de rōne ꝑ-
ſonæ, conſiderent̄: videlicet ſubſiſtere, rōcinari, in-
diuiduū eſſe. Subſiſtit qppe hō in partibus ſuis ex q

Subſiſtere hominis, & angeli.

bus cōponitur. Angelus vero in ſimplici ſua ſubſi-
ſtit natura, nullo indigens partiū, neq; materiæ fun-
damēto. Rōcinatur hō diſcurrendo, & inquirendo
lumine ſuo intellectuali per tps, atq; continuū obū-
brato, ex hoc ꝙ cognitionē à ſenſu, imaginationeq;
accipit: qm̄ ſm Iſaac, rō in vmbra intelligentiæ ori

Iſaac philoſop.

tur, ſed angelus lumē intellectuale purū, & imper-
mixtū participat, Hinc ſecundū beatum Dionyſiū,
ſine inqſitione deiformiter intelligit. Similiter incōi-

Indiuiduatio in homine, & angelo.

cabilitas, ſeu indiuiduatio eſt in hoīe ex hoc, ꝙ ſua
natura in materię fundamento recepta eſt, atq; de-
terminata. In angelo aūt in ſeipſa determinata eſt,
ea hoc, ꝙ in alio recipi non pōt ſicut forma deter-
minabilis: & ex hoc ipſo ſatis incōicabilis eſt, & nō
per determinationem recipientis: quemadmodum
Deū eſſe, eſt proprium, & determinatū non per ad-

Dei indiuiduatio ē pura bonitas.

ditionem alicuius contrahentis, imò per negationē
omnis additionis. Propter quod dicitur in libro de
Cauſis, ꝙ indiuiduatio ſua eſt bonitas pura. Multo
ergo nobiliùs perſonalitas eſt in angelo, q̄ in homi
ne, ſicut & cætera, quæ eis conueniunt, ut ſanctus
Dionyſius loquitur. Hæc Thomas in Scripto.

Alexander.

¶ Cōſonat Alexander, cōtedens, ꝙ indiuiduitas,
ſeu perſonalitas non ſit in angelis ex parte materię.
ſicq; vr̄ in angelis ſpiritualem materiā non ponere.
Nempè qui materiam in angelis, ponunt indiuidua
tionem ei attribuunt. Inſuper quærit, ſecundū quā
rationē cōueniat perſonalitas angelo, & circa hoc
ponit tres modos, quibus ſecundū Richardum di-
uerſi angeli diuerſimodè inter ſe perſonaliter diſtin
guuntur, ſicut iam in reſponſione Alberti prætactū
eſt. Atq; ad quæſtionem reſpondet, ꝙ in angelis eſt

Ad quæſtionem reſpōſio.

diſtinctio perſonalis ſecundum abſolutā, & natura
lē qualitatem hypoſtaſis naturæ angelicæ, quæ qua-
litates ſunt perſpicacitas intelligentiæ, ac volunta-
tis facultas, quæ ſequuntur ſimplicitatem eſſentiæ:
Deinde qualitates ſic diſtinguentes, ſunt officia, di-
gnitates, & opera. Verum quia diſtinctio per accidē
talia iſta non inducit ſubſtantialem diſtinctionem,
ut tactum eſt, concedit Alexander, ꝙ perſonæ illæ
differunt, ſeu diſtinguuntur ſeipſis: quod videtur

Thomas.

concordare Thomæ dicentis, quòd natura angeli
in ſeipſa determinata, incommunicabiliſque conſi-
ſtit, quia in alio recipi nequit. In idem uidetur coin
cidere Alberti reſponſio, ſecundum quam dici non
valet, quòd indiuiduatio angelorum fiat per ali-
quid reale ſuperadditum eorum naturæ, quamuis
per talia oſtendatur, ac innoteſcat.

Petrus.

¶ Amplius Petrus reſpōſionē Alberti aſſequit̄, &
addit, ꝙ indiuiduatio ſecundum quoſdā fit non tm̄
per ſenſibilē, ſed ſpiritualē quoq; materiā. Inſuper
quærit qualiter diſtinguant̄ quatuor attributa an-
gelorū præfata. Rñdet, In vnoquoq; ente completo
inueniuntur ſubſtātia, qua eſt, & potētia, qua agit.
Subſtantia dupliciter dr̄, utpotè natura, & res natu-
ræ. i. ſuppoſitū. Penes primū attribuitur angelo ſim-
plicitas eſſentiæ, penes ſecundū diſcretio perſonæ.
Potentia etiā duplex eſt. Quædā determinata, q̄ agit
per modū naturæ: quædā indeterminata, q̄ agit per
modū liberæ voluntatis. Penes primā accipit̄ ꝑſpi-
cacitas intelligentię, ſeu triplex potentia imaginis:
penes

penes ſecundam, libertas arbitrij. Idem Alexander.

Richard⁹.

¶ Præterea q̃rit Richardus, Vtrũ angelus ſit ſub-
ſtãtia vna numero formaliter ꝑ aliq̃d ſuperadditũ
ſuæ eſſentiæ. Quæ q̃ő pręinductam reſpicit q̃õnem.

Vtrum angelus ſit ſubſtantia vna numero formaliter.

Rñdet, q̃dã dixerunt ꝙ ſic, de quorum opinione vr̃
Auicenna fuiſſe. Dicunt.n.ꝙ denominatiua ſignifi-
cant accidens. vnũ aũt eſt denominatũ. Item aliter
eſſet nugatio, dicere vna ſubſtãtia. Sed iſta opinio ir
rõnalis eſſe vr̃. Propter quod Cõmentator ſup quar

Auerrois cõtra Auicennam.

tũ metaphyſicæ de hoc redarguit Auicennã, dicen-
do: Auicenna multũ peccauit, æſtimando, ꝙ ens, &
vnũ deſignant diſpoſitiones additas eſſentię rei, &
mirũ eſt de hoĩe iſto, q̃ũ errauit tanto errore. Si.n.
res eſſet q̃d vnũ per aliquid ſuperadditũ, nihil eſſet,
vnũ per ſe & per ſuã ſubſtantiã, ſed per rem ſubſtan
tiæ additã: & illã res, q̃ eſt vna, ſi dicatur vna per in-
tentionẽ additã ſuæ eſſentiæ, q̃ritur etiã de illa per
quã ſit vna: an ſit vna per ſe, an per intentionẽ addi

Reſpõſio.

tã. & ſic reuertet̃, ac procedet in infinitum. Hæc Cõ
menator. Vr̃ ergo mihi dicendũ, ꝙ ſubſtantia ange-
li eſt numero vna formaliter, nõ per q̃d ſuperaddi-
tum, ſed per ſuam eſſentiã ſub rõne, qua indiuiſibi-
lis, ſalua ſua integritate: quod dico ꝑꝑ vnitatẽ ſpe-
ciei. Natura namq; humana ut intellecta præter vni
tatẽ, & multitudinẽ, intelligitur, non vt multiplica-
ta: tamẽ vt multiplicabilis, ſalua ſua integritate. Q̃m
quicq̃d debetur hoĩ, vnde hõ eſt, totum ſaluatur in
quolibet hoĩe ſingulari. Porrò indiuiſibilitas nõ di-
cit rem aliquã poſitiuã: & ſic naturalis vnitas eius,
& ſua eſſentia, nõ differunt niſi rõne, eo ꝙ vnitas ſu
per eſſentiã non addat niſi indiuiſibilitatẽ prędictã.

Auerrois.

Hinc Cõmẽtator ſuper quartũ metaphyſicę, loquẽs
de ente & vno: Eandẽ, inq̃t deſignant rẽ, ſed modis
diuerſis, non diuerſas diſpoſitiones adiũctas: & ſub
ſtantia cuiuſlibet rei eſt eſſentialiter vna, non per rẽ
additã ei. Hæc Cõmentator. Et ſic vnitas indiuidua
lis eſt ipſa eſſentia, inquantũ indiuiſibilis ſalua ſua

Obiectio.

integritate. Sed obijci põt, quia ſm Dama. 3. li. c. 21.
indiuiduatio ſit per accidẽtia. Idẽ affirmat Porphy

Auicenna

rius. Auicẽna quoq; 5. metaphyſicæ ſuæ ait: Vnitas
ſubſtantiæ non recipit in certificatione quidditatis
alicuius ſubſtantiarũ, ſed eſt quiddam ſubſtantiam
concomitans. Dicendum, ꝙ auctoritates illæ Dama
ſceni, atq; Porphyrij, intelliguntur de principio in-
diuiduationis manifeſtatiuo, non factiuo. Auctori-
tas verò Auicennæ in hoc abijcitur. Hæc Richard⁹.

Bonauen.

¶ Bonauentura quoq; hic ſcribit: Quidã dixerũt,
ꝙ in angelis eſt diſcretio perſonalis, ſed non puta-
bant, qa vt dicunt, in angelis tot ſunt ſpecies, quot indiui
dua, quod reprobabitur infra. Eſt ergo ſobria, & ca
tholica poſitio, ꝙ in angelis eſt diſtinctio perſonalis
tñmodo, aut in omnibus, aut in aliquibus ſaltẽ. Et
ſi obijciatur, ꝙ diſtinctio ſolũ perſonalis cauſatur
ex diuiſione materiæ: dicẽdũ, ꝙ falſum eſt. Sed mul-
titudo per generationem venit ex materiæ diuiſio-
ne; q̃m generans dat genito partem ſuæ ſubſtantiæ.
Diuerſitas autẽ angelorum non eſt per generatio-
nem, ſeu multiplicationem vnius ab altero, ſed oẽs
immediatè à Deo creati ſunt. Hæc Bonauentura.

Bonauen. Quæſtio.

¶ Qui inſuper quærit, Vtrũ perſonalis proprietas
ſit in angelis accidentalis: & eſt eadẽ quæſtio hęc cũ
mox præhabita q̃õne Richardi. Ad quam Bonauen-

Reſponſio. Opinio 1.

tura reſpondet: Circa hoc triplex opinio. Vna, ꝙ ꝑ-
ſonalis diſcretio eſt accidentalis proprietas: q̃m di-
cit id, quod eſt in genere accidentis, & quod cauſa
tur etiã ab accidentibus, ſicut diſcretio numeralis.
In hoc tamen differentia eſt, q̃a differentia numera
lis cauſatur à diuerſitate proprietatum in q̃bus cõi-
cat creatura rõnalis cum irrationali. Diſcretio verò
perſonalis à ꝓprietatibus proprijs creaturæ rõnali.
Hinc dixit Porphyrius: Indiuiduũ conſtat ex pro- Porphy.
prietatibus quarũ collectionẽ impoſſibile eſt in al-
tero reperiri. Sed iſta opinio nequit ſaluari, cũ indi
uidua differant ſm ſubſtantiã, non ſm accidentalia
tñ. Magiſter quoq; in litera loquit̃: Prima conſide-
ratio circa angelũ eſt de ſubſtantia eius: & ſub illa
cõſideratione cõpræhendit diſcretionẽ angeli per-
ſonalẽ, illa ergo eſt ſubſtantialis. Secũda opinio eſt, Opinio 2.
ꝙ perſonalis diſcretio dicit proprietatẽ accidenta-
lẽ, q̃ tñ non ab accidẽtibus, ſed à ſubſtãtialibus cau
ſat̃ principijs: quemadmodũ vnitas, q̃ eſt principiũ
numeri, eſt in gñe accidentis, tñ à ſubſtantia imme-
diatè accipit ortũ. ¶ Verum tã huic, q̃ ꝓcedenti opi- Obiectio
nioni obijcit̃, ꝙ perſona non eſt aliud, q̃ indiuidua
ſubſtantia naturæ rõnalis: indiuidua aũt ſubſtantia
rõnalis naturæ, eſt directè in prædicamẽto ſubſtan-
tiæ, non reductiuè: non ergo includit aliq̃d accidẽ-
tale. Præterea nullũ, accidens eſt, niſi in ſubſtantia
indiuidua. ergo indiuiduitatẽ conſequitur accidẽs
tã in rationali, q̃ in irrõnali natura: ergo prioritate
naturæ eſt ſubſtantia indiuidua, q̃ habeat accidẽs.
Tertia ergo opinio eſt, quòd diſcretio perſonalis, ſi Opinio 3.
videatur dicere accidens, eo ꝙ dicat per modũ ac-
cidentis, principaliter tñ dicit, q̃d ſubſtantiale: & ſi
aliquo modo importat accidens, hoc eſt conſeq̃nẽ-
ter, & à principijs ſubſtantialibus ortũ habet imme
diatè. Quod patet ſic, diſcretio perſonalis addit ſu-
per diſtinctionẽ indiuidualẽ, diſcretio verò indiui-
dualis duo includit, videlicet indiuiduationem, &
conſequẽter diſtinctionẽ. Indiuiduatio aũt ex prin
cipiorũ ſubſtantialiũ indiuiduatione, & appropria-
tione. Ipſa q̃ppe rei principia dum inuicẽ coniun-
gunt, appropriãt ſe, & indiuiduum faciũt. Ad quod
conſequit̃, eſſe diſcretũ, ſiue diſtinctũ ab alijs, & in-
de oritur numerus, & per conſequens accidentalis,
ꝓprietas ſubſtantiã ſequens: ſicq; indiuidualis di-
ſcretio dicit aliq̃d accidentale, & aliquid ſubſtan-
tiale. Porrò perſonalis diſcretio ſuper hãc addit di-
gnitatẽ perſonalitas, q̃ dignitas duo dicit, videlicet
nobilitatẽ naturæ rõnalis: quæ eſt, ꝙ rõnalis natura
inter creata tenet principatũ. Propter quod non eſt or
dinabilis ad formã perfectiorẽ; quæ nobilitas quã-
uis per modũ qualitatis intelligat̃, nihilominus ra-
tionalis creaturæ eſt eſſentialis. Dicit quoq; nobili-
tas illa eminentiã actualem, ita ꝙ in ſuppoſito nul-
la ſit natura tã principalis ut rõnalis. Dicendum er- Ad obiecta reſponſio.
go, quod ſicut indiuidualis diſcretio eſt ex exiſten-
tia formæ naturalis in materia, ſic perſonalis diſcre
tio eſt ex exiſtentia naturæ intellectualis, ac ſuper-
eminentis in ſuppoſito. quamuis utrobiq; impor-
tetur quid ſubſtantiale, & item quid accidentale,
quod conſequitur formam in materia, ſeu natu-
ram in ſuppoſito. Hæc Bonauentura.

¶ Qui denuo q̃rit, Vtrũ diſcretio ꝑſonalis, ſeu in-
diuiduatio ſit ex ꝑte formæ, vel materię, ſeu princi-
pij formalis, aut materialis. Rñdet, de hac q̃õne fuit Bonauentura alia quæſt.
cõtentio inter philoſophos. Quidã nãq; innitentes
verbis philoſophi, dixerũt quod indiuiduatio venit
à materia, q̃a indiuiduũ ſupra ſpeciẽ non addit niſi
materiã. Quod dixerunt, q̃a ſenſerunt vniuerſalia
nõ dicere niſi formas, & tunc primò tãgi materiã,
quando ad aliq̃d peruenit̃. Alijs viſum eſt, ꝙ indiui-
duatio venit à forma, ita quòd vltra formã ſpeciei
ſpecialiſſimę eſt forma idiuidualis. Et quod mouit
iſtos hæc dicere, fuit quod acceperũt ordinẽ in for-
mis eſſe ſm gñationem, & naturã, ſm eundem mo-
dũ, quo ordinantur in gñe: ita ꝙ forma generis gñа
liſſimi primo aduenit materię, & ſic alię, deſcẽdẽdo

usque

vſq; ad ſpeciē: nec illa forma conſtituat indiuiduū: quīa non eſt oīno in actu: ſed forma indiuidualis eſt prius in actu, ſicut materia fuit oīno in potētia. Denīq; quilibet harū opinionum aliqd habet, quod hoī non multū intelligenti rōnabiliter videri improbabile poterit. Valde nāq; difficile eſt videre, quō materia, q̄ in oībus eſt cōis, ſit principale principiū indiuiduationis. Rurſus valde difficile eſt capere, qn̄ forma ſit tota, atq; præcipua cauſa numeralis huius diſtinctionis, cū oīs forma creata quantū ex ſui natura, nata ſit habere aliā ſimilē ſibi: vel quando dicimus duos ignes differre formaliter, ſeu ēt alia, quæ plurificantur, ac numero diſtinguuntur, etiā ex ſola diuiſione continui, vbi nullius eſt nouæ formæ in-

Poſitio tertia planior.

ductio, Idcirco eſt tertia poſitio planior, quòd indiuiduatio conſurgit ex actuali coniunctione formæ cū materia, ex qua cōiunctione unū ſibi appropriat aliud: quēadmodū patet, dum ſit impreſsio multorū ſigillorum in cera, nec ſigilla plurificari poſſunt ſine cera, nec cera numeratur, niſi fuerit diuerſis in partibus ſigillata. Quòd ſi quæras, à quo principaliter veniat indiuiduatio iſta: dicendum q̄ indiuiduū eſt hoc aliquid, & quod eſt hoc, principaliter habet à materia, à qua habet forma poſitionem in loco, & tempore. Quòd verò ſit aliquid, habet magis à forma. Indiuiduatio ergo in creaturis ex duplici conſurgit principio. Hæc Bonauentura.

¶Cuius poſitio procedit ſm̄ ipſum, & eos, q̄ materiā ſpiritualem ponunt in angelis, & numerū de genere quātitatis, quorū nullum ponit poſitio alia.

Henricus.

¶Præterea circa hæc ſcribit Hēricus quodlibeto 2. Qō iſta tangit difficultatē de cauſa indiuiduationis, quō, ſ. id, quod de ſe eſt vnū, & ſimplex, ac indiuiſibile ſm̄ eſſentiā fieri queat plura ſm̄ numerum, de qua diuerſimodè loquunt̄ philoſophi.

Ariſtotel. Quæcunq; ſunt multa numero materiam ſortiuntur.

Ariſtoteles nāq; 12. metaphyſicę ponit cām huius eſſe materiā, vbi ait, Quæcūq; ſunt multa numero, materiam ſortiunt̄. In quo verbo ſiſtit, & de hoc nihil plus dicit. Per quod dat intelligere, q̄ in ſolis materialibus poſsibile eſt ſub eadē ſpecie, naturaq; ſimplici indiuidua eſſe plura q̄a materia cū ſit quantum eſt in ſe, ī potētia ad oīa, & ſua natura ſit eſſe ſub forma corporea quātitatiua, ut pbat Auicenna. forma aūt corporea quātitatiua diuiſibilis eſt naturæ: idcirco materiæ eſt, ut per quantitatē diuiſibilis ſit: forma autē ex ſua cōgrōne cōicabilis, multiplicabiliſq; cōſiſtit, cū ſit ſubiectū vniuerſalitatis. Pōt tamen ſm̄ philoſophū eſſe aliunde impedimentū, ut dū tota materia ſub vna forma cōcluſa eſt, ſicut in ſole, & luna:

Philoſop.

ex quo primo cęli cōcludit Phhiloſophus, quòd nequeunt eſſe plures cęli, ſeu mundi: qīa cęlū, & mundus ex tota ſua conſtāt materia. Hinc in formis immaterialibus non poſuit Philoſophus plura indiuidua ſub ſpecie vna. Verūtn̄ qcquid circa hoc dicat, & ſentiat, opinio ſua nullā habet neceſsitatē, nec in formis materialibus, q̄ ſ. in materia ſunt, aut eſſe poſſunt, neq; in formis immaterialibus, quod de formis materialibus declarat. Nā quamuis quædā earū ſtent ſub tota ſua materia, q̄ poſsibilis eſt ad eas, poſsibilitate naturæ: non tamē ſimpliciter cōtinent omnē materiam poſsibilem ad eas: qīa Deus poſſet alias materias ſimiles creare, q̄uis hoc multū abhorreret philoſophus, q̄ diceret Deū non alia poſſe facere in rerū naturis, q̄ quæ fecit.

Error philoſophi.

Patet etiā idem ex immaterialiū parte formarū: qīa eſſentia creaturæ quantūcūq; immaterialis, & ſimplicis, non eſt actu. exiſtēs ex hoc, q̄ eſt abſoluta eſſentia: qīa eſſe extra rationem eſſentiæ, nec cōuenit eſſentiæ ex ſe, ſed ex cauſa prima efficiente, ſeu creatore. Quod verò ita in ſe quædā eſſentia eſt, indifferentiam habet ad eſſe in vno, aut in pluribus: quod etiā bene declarat Auicenna 5. metaphyſicæ ſuæ.

Auicenna

ſed per exiſtentiā, quā habet à Deo, eſſentia determinatur ad exiſtendum in iſto, aut illo. & ſic pōt multiplicari effectiuè quidē à cauſa agente: cōpletiuè verò ſiue formaliter, per actuale eſſe, ſeu ſubſiſtere, quod ſuppoſitorum eſt, ſicut, & operari. Hinc multū errant, qui in intelligentijs ponunt ſpiritualem materiā, ad ſaluandum earum indiuiduationem, & multiplicationē: quaſi aliter indiuiduari, & multiplicari non valeant: quę vtique fieri queunt per actualem exiſtentiam illam, quam à cauſa efficiente ſuſcipiunt. Hæc Henricus.

¶Qui in determinatione q̄ōnis iſtius fatet̄, q̄ materia, & quantitas ſunt cauſa, & rō indiuiduationis in corporalibus, & in inferioribus rebus. Veruntn̄ in iſta q̄ōne inſerit multa, quæ & alibi ſæpè affirmat, videlicet quod intētio, & mēs Ariſtotelis fuit, intelligentias nō eſſe productas ab aliquo, nec creatas à Deo: ſed vnāquāq; earum eſſe quendam Deū in ordine ſuo, & habere neceſſe eſſe, nec in ea diſtinguī eſſe ab eſſentia.

Dionyſi⁹.

Verū iſtud nunquā fuiſſe de mente Philoſophi, euidentiſsimè ſuper primū oſ̄di ex verbis, & doctrinis philoſophi, p̄ſertim cū in metaphyſica ſua ſolidiſsimè tractet de actu, atq; potentia, &

Ariſtotel. defendit.

tandē inſolubiliter inferat, & cōcludat, q̄ ſolum primum ens eſt purus actus, & oīum princeps, ad quē totum vniuerſum, ſicut exercitus ad principē ordinatur. In cæteris omnibus ponit actū, & potentiam eſſe, ſolūq; Deum aſſerit ſimpliciter, & abſolutè perfectum, & per conſequens intrinſecè formaliter, & perfectionaliter infinitū. De quo & alibi proteſtat̄, quòd ab hoc ente oībus deriuatū eſt eſſe, & uiuere. Itemq; q̄ ipſe ſit cæteris cunctis cauſa entitatis, & veritatis. Scribit etiā hic Henricus, q̄ Auerrois in p̄dictis Ariſtotelis conſenſit, cū tn̄ in libro de ſubſtantia orbis Auerrois apertiſsimè fateatur nunquam fuiſſe de mente Ariſtotelis, q̄ cœlum ſit à Deo ſolum per conſeruationē, aut dependentiā, ſed quòd ſit ab ipſo per verā emanationem, ſeu productionē realē, imò q̄ oīum cæterorum eſſe à Deo effluxerit; nec vlla rō hoc permittit, ut dicātur plura increata ad vnū principium non relata: quanto minus putādum eſt, ingenioſiſsimum illum Philoſophum hoc ſenſiſſe, quæ & à magiſtro ſuo Platone toties didicit, quod omnis multitudo procedit ab vno.

Gulielm⁹

¶Deniq; de his ſecunda parte libro de vniuerſo, multa ſcribit Parrhiſienſis, quaſi Peripatetici præcipui nullā diſcretionē numeralem, aut perſonalē diuerſitatem in ſeparatis poſuiſſent ſubſtātijs. Reſtat ingens, pſcrutatio de hmōi ſubſtantijs, an ſit diuerſitas apud eas & multitudo: & intelligo an diuerſentur numero, & an numero tn̄, an etiā ſpecie. Fit de primo horū ſermo Ariſtotelis, & Alphorabij, ac Auicennæ, aliorūq; q̄ in his Ariſtotelē ſunt ſecuti: q̄ oēs concordarunt in hoc, q̄ oīs diuerſitas, oīs numerus à materia eſt corporali. Propter quod aīas noſtras cū fuerint ſeparatæ, dixerunt numerū nō habere, nec facere: ſed oēs eas unam ſubſtantiā eſſe, & prorſus unum, nec inuenire apud eas hoc & hoc. Hæc Gulielmus, qui conſequenter hæc reprobat.

Dionyſi⁹.

¶Sed agnoſcendum q̄ verba, non mentem philoſophorum illorum redarguit. Non .n. quemcunque numerum abſtulerunt illis ſubſtantijs, ſed eum, q̄ eſt de genere quantitatis, & ex diuiſione cauſatur cōtinui. vocaturq; numerus materialis, atque in ſolis corporalibus locum ſortitur. Alioquin verum non eſſet, quod ipſemet Gulielmus multoties refert Ariſtotelem poſuiſſe intelligentias nouē, aut decē iux-

ta

Auicenna & Algazel.

ta numerū cæleſtium orbium. Auicēna quoq; & Algazel cōteſtantur aīas hominū ſeparatas eſſe actualiter infinitas, vt dictū eſt ſupra. Nec oēs peripatetici concorditer aſſeruerunt aīas hominū poſt ſeparationē fieri, vnā, aut vnum quid: ſed Auerrois, & quidā perpauci eū ſequentes, mentiti ſunt animas hominū corruptibiles eſſe, & mori cum corpore: ſicq; poſt deſtructionē earū non remanere niſi intelligentiam quandam cōem, quam & animabus noſtris in hac vita coniungi dixerunt per irradiationē, applicationē q; quandam. Nec veriſimile eſt Ariſtotelem hoc ſenſiſſe, quāuis Auerrois ex verbis illius hoc conetur probare. Propter q̧ ſanctus Thomas in ſpeciali tractatū cōtra hoc edito diligentiſsimè probat oppoſitū,

Thomas.

Aegidius.

Aegidius quoq; in libello ſuo de vnitate intellectus: prout domino concedente, ſuo patebit in loco. Hinc demū in libro de cauſis habetur, quod cauſa prima eſt de ſe maximè hæc, & quod ipſa nō habet hyliathin. Et ſi dicatur habere hyliathin, hyliathin illud eſt indiuiduū eius: qm̄ ipſa indiuidua eſt per propriam bonitatē, quæ omnia ſecula bonitatibus, & gratijs implet. Deus quippe eo ipſo quo eſt purus actus, & bonitas pura, nulla eſt cōmiſcibilis, neq; alicui ſecundorum eſſentialiter cōmunicabilis: ſed in ſe & per ſe ſummè cōſiſtens, ab vniuerſis, & ſingulis infinita excellentia ſegregatus, nec cōparem habens, nec coæquæuum, neq; contrarium.

Scotus.

¶ Præterea Scotus de his tractās: Primò, quærit de materialiū indiuiduatione ſubſtātiarum, ut ex hoc clarius pateat, qualiter ſubſtātijs immaterialibus indiuiduatio competat. Itaq; quærit, utrū materialis ſubſtantia indiuidua ſit ex ſe, uel ex ſua natura. vr̄ quod ſic, quia Philoſophus ſeptimo metaphyſicæ cōtra Platonē probat, q̧ ſubſtantia cuiuſlibet rei eſt propria illi, cuius eſt, nec alteri ineſt: ergo per eā eſt diſtincta ab alijs, & propriū quid ſubſiſtēs. i. indiuiduū. Hic reſpondetur, q̧ ſicut natura formaliter eſt natura, ita ex ſe eſt ſingularis, ita q̧ non oportet q̄rere aliā cauſam ſingularitatis naturæ, quaſi natura priùs tēpore, aut naturali ordine ſit natura antequā ſit ſingularis, & tunc per aliqd adueniens trahatur, vt fiat, & ſit ſingularis: quod probatr̄ per ſimile. Nam ſicut natura per ſe habet eſſe verū extra animā, non autē habet eſſe in anima niſi ab alio. i. ab ipſamet natura in re, videlicet per abſtractionē à ſingularibus, (etenim eſſe verū conuenit rei ſimpliciter, ſed eſſe in aīa, eſt eſſe ſm̄ quid) ita vniuerſalitas non conuenit rei niſi ſm̄ quod habet eſſe ſecundum qd, puta in anima. Singularitas aūt conuenit rei ſm̄ ſuum verū, realeq; eſſe, & ita ex ſe, atq; ſimpliciter. Hic ergo quærēda eſt cauſa, cur natura ſit vniuerſalis, & dādus eſt intellectus q̄ſiti.

Ex quibus materialis ſubſtantia ſit indiuidua.

Cur natura ſit vniuerſalis.

Itaq; dico, q̧ ſubſtātia materialis ex ſua natura non eſt de ſe hæc: quia ſi ſic, intellectus non poſſet eā intelligere ſub ratione oppoſita. Aliqua ergo eſt vnitas in re realis, abſq; oī operatione intellectus, minor vnitate reali, ſeu vnitate propria ſingularis. Nēpè ut 5. metaphyſicæ ſuæ aſſerit Auicenna, equinitas eſt tantū equinitas, nec ex ſe eſt vna nec plures, nec vniuerſalis, nec particularis. Non eſt inquā vna ex ſe vnitate materiali, nec plures pluralitate oppoſita huiuſmodi vnitati, nec vniuerſalis actu eo modo, quo aliqd eſt vniuerſale, prout eſt ipſius intellectus obiectū, nec particularis de ſe. quāuis enim realiter nūquā ſit ſine aliquo horū, non tamen eſt de ſe aliquid iſtorū, ſed eſt naturaliter prior oībus iſtis, & ſecundum prioritatem hanc naturalem, eſt quod qd eſt, ſeu quidditas rei per ſe, & eſt obiectū intellectus per ſe, atq; vt ſic, conſideratur à metaphyſico, & per diffinitionē exprimitur.

Auicenna.

Prima ergo intellectio eſt naturæ, prout ei non cōintelligit̄ aliqs modus, neq; quem habet in intellectu, neq; quē habet ad extra: & ſicut ſm̄ illud eſſe, non eſt natura de ſe vniuerſalis, imò vniuerſalitas accidit ei ſm̄ primā rationem eius, ſm̄ quā eſt obiectum intellectus: ita etiā in re extra, vbi numerus eſt cū ſingularitate, non eſt illa natura de ſe determinata ad ſingularitatē, ſed prior eſt naturaliter ratione contrahente ad ſingularitatem: & inquantū eſt naturaliter prior huiuſmodi cōtrahēte, non repugnat ſibi eſſe ſine illo. Quemadmodū etiam obiectum in intellectu ſm̄ illā ſuam entitatem, & vniuerſalitatē, habet verè eſſe intelligibile, ita in rerum natura ſm̄ hanc entitatē, habet verū eſſe reale extra aiam, atq; ſm̄ illā entitatem habet unitatem ſibi proportionalē, eſtq; indifferens ad vniuerſalitatem, & ſingularitatem, ita q̧ illi vnitati non repugnat de ſe, q̧ cum quacunq; vnitate ſingularis ponatur. Hæc Scotus.

¶ Cuiu poſitio vr̄ erronea, & ſibijpſi contraria. Res. n. creata nō habet eſſe niſi in intellectu cauſante, ſeu cognoſcēte: & in re & in intellectu duntaxat cōuenit ſibi rō cōitatis, ſeu vniuerſalitatis, ſeu abſoluti, aut qualitercunq; abſtracti, nec æquati, aut humanitati cōuenit rō illa tā abſoluta, & propria, qua dr̄ tm̄ eſſe equitas, ſiue humanitas, ſm̄ quod eſt re, ſed ſolum ſm̄ quod conſtat in cōſideratione intellectiua, eā ſm̄ ſe nudè, & abſolutiſsimè apprehēdenti. Hoc cōiter dicunt Philoſophi Ariſtotelē aſſecuti; q̧ intellectus facit vniuerſitatē in rebus. Et rurſus, q̧ vniuerſale eſt dū intelligit: particulare, ſeu ſingulare, dū ſentitur. Et rurſus, ut ait Boethius: Oē quod eſt, extra intellectū videlicet, ideo eſt, quia vnū numero eſt. Siquidē eſſe actualiter, & in re, non cōuenit niſi enti determinato limitatū, & proprium eſſe habenti. Hinc Damaſ. 1. lib. c. 11. pandēs qualiter natura increata, puta diuina eſſentia, & natura creata ſicut humanitas, diuerſimodi ſint in pluribus, ſeu in diſtinctis perſonis: Oportet, inquit, ſcire: qm̄ aliud eſt re cōſiderari, & aliud rōne, & cogitatione: qa in oībus creaturis diuiſio. i. diſtinctio hypoſtaſiū, ſeu ſuppoſitorū, conſideratur re. i. realiter, ac ſubſtātialiter ſunt diſtinctæ. Ideo ſubdit: Re. n. Petrus à Paulo ſeparatus conſideratur. Intelligimus aūt intellectu, q̧ Petrus, & Paulus eiuſdē ſunt naturæ, & communē habent naturā: quaſi dicat, cōmunitas iſta eſt per intellectus conceptum fundatū in rebus, in quibus eſt realis diſtinctio: nō vnitas, neq; cōitas actualiter, ſecundū quod realiter ſunt ſubſiſtētes: imò ut ſic, non conuenit eis vnitas, neq; cōitas, niſi aptitudinaliter, & quaſi in potentia. Hinc addit Damaſc. Hæc ergo cōis natura, rōne eſt conſiderabilis. Neq; . n. hæ hypoſtaſes, ſ. Petrus, & Paulus, in ſe inuicem ſunt, ſed ſeorſum vnaqq;, & ſm̄ ſeipſam ſeparata. In ſumma autē trinitate eſt econtrario, quia in illa vnū re conſideratr̄. i. diuina eſſentia realiter vna eſt, permanēs vna, & eadē, ac indiſtincta. Hæc Damaſc. Erroneū ergo eſt dicere, imò oppoſitū in adiecto, q̧ natura creata habet eſſe verū reale extra aiam, indifferens ad ſingularitatem, & uniuerſalitatē: qm̄ eo ipſo, quod eſt in rerū natura, eſt ad ſingularitatem, ſeu particularitatē contracta, ſeorſum, & ſeparatim conſiſtens. Nihilominus verū eſt, q̧ in natura ſic exiſtente fundabilis eſt per actū intellectus rō uniuerſalitatis, & cōmunitatis, imò ſpeciei, ac generis, & etiam abſoluti ſecundum ſe, ita q̧ nihil illorū eſt de ſua intrinſeca ratione, & proprio intellectu, ac qdditatiua diffinitione, prout Auicenna intēdit, & Henricus diffusè explanat. Idcirco ſubſtantia materialis non eſt indiuidua ex ſua natura, ita quòd indi-

Dionyſius.

Boethius.

Damaſce.

uiduitas

uiduitas ſit de ratione ipſius, aut quaſi cõitas ei repugnet. Attamen ſecundum eſſe, quod habet in rerũ natura, indiuidua eſt. & numero vna, iuxta intẽtionẽ Boethij, aliterq; ſentire, reputatur Platonicũ.

Scoti ſecũda quæſt.

¶Secundò interrogat Scotus, Vtrum ſubſtantia materialis per aliquid poſitiuũ intrinſecum, ſit de ſe indiuidua. Quocirca narrat quorundam opinionem dicẽtiũ, quòd indiuiduum dicit negationem, videlicet indiuiſionem à ſe, & priuationem identitatis ad aliud: propter quod nõ poteſt partes ſubiectiuas habere, nec prædicari de pluribus. Contra quod arguit, quia nihil ſimpliciter repugnat alicui enti per ſolam priuationem: quod probat: quoniã quantuncunq; negatio tollat potentiam proximã: non tamẽ ponit repugnationem formalẽ. Ad quod videtur dicendum, quod negatio, imò & priuatio, ſic ponit repugnantiam formalem, quòd eis inexiſtentibus rei, nequeunt eidem rei conuenire oppoſita: ſicut nec cæcus, ſtante cecitate ſua, poteſt videre: nec ſurdus ut ſic, audire. Rurſus ſic arguit: Negatione non ponitur aliqd in entitate perfectiori, ſed prima ſubſtantia, ſeu indiuiduum eſt maximè ſubſtantia ſecundum philoſophum, ergo non ponitur in tali eminentia ſola negatione. Contra quod argui poteſt, ꝙ eſſentia diuiditur in eſſentiam creatã, & increatam. Increatum verò dicit negationem, & tamen increata eſſentia incõpatabiliter dignior eſt, quàm creata. Multa ſimilia obijci poſſent. Attamen verum eſt, ꝙ negatio vt pura negatio, poſitiuum, & dignificatiuum nõ habet effectum, ſed per poſitiuũ ſubſtratum, ſeu ſubintellectum. Agere equidẽ præſupponit eſſe.

Opinio Scoti.

Deinde Scotus ſuam ponit opinionem: Neceſſe eſt, inquiens, huic lapidi, ſeu materiali indiuiduo per aliquid poſitiuum intrinſecum tãquam per rationem propriã repugnare, partes habere ſubiectiuas: & illud poſitiuum erit, quod dicitur per ſe eſſe cauſa indiuiduationis: quia per indiuiduationem intelligo indiuiſibilitatem, ſeu repugnantiam ad diuiſibilitatem præfatam. Hæc Scotus. Qui adhuc non exprimit quid ſit illud. Ideo tertiò

Quæſtio.

quærit, An ſubſtantia materialis per actualem exiſtẽtiam ſit indiuidua, Ad quod dicit, quod nõ: qm̃ exiſtentia eſt extra coordinationem prædicamẽtalem ſubſtantiæ, & ipſa exiſtentia de ſe communis eſt ſicut eſſentia.

Dionyſ.

Ad quæ faciliter reſpondetur, ꝙ exiſtẽtia vel realiter eſt ipſa eſſentia, vel non extranea ab eadem: ſed immediatè reducenda ad idem genus, nec in prædicamento accidentis ponenda. Et inſuper ipſum eſſe, vt eſt terminus realis ꝑductionis eſt quid limitatum, & indiuiduale ſeipſo. Iſta ſcholaſticè tango, infra dicturus quid potius videatur tenendum.

Quæſtio.

Quartò quærit, Vtrum ſubſtantia materialis, per quantitatem indiuidua ſit. & multipliciter, atq; (vt reor) efficaciter probat, quod non, imò ex multis præhabitis conſtat, quòd non, & in hoc ſpecialiter confligit contra Aegidiũ, cuius poſitio non

Quæſtio.

videtur probabilis. Quintò igitur quærit, Vtrũ materialis ſubſtantia indiuidua ſit per materiam. Quocirca fatetur, & probat, quòd ex varijs auctoritatibus philoſophi videť ſic eſſe, propter quod à multis tenetur quod imò. Et quia quæſtionis illius, auctoritatum quoq; Philoſophi pẽdet ſolutio ex alia quæſtione: ideo quærit, an materialis ſubſtantia ſit indiuidua per entitatem aliquam poſitiuam, per ſe determinantem ipſam naturam ad ſingularitatem. Circa hoc loquitur, & tuetur quod imò, quod probat ſic: quemadmodum vnitas in communi per ſe conſequitur entitatẽ, vnitatẽ in communi, ita quæcunq; vnitas cõſequitur per ſe aliquam entitatem; ergo vnitas ſimplex, qualis eſt vnitas indiuidui, cõſequitur in ſe aliquam per ſe entitatem. Non autem conſequitur entitatem naturæ, quia illius eſt aliqua vnitas propria per ſe realis: ideo ſequitur aliquã entitatẽ aliam, determinantem iſtam entitatem naturæ, cum qua faciet per ſe vnum: qm̃ totum cuius eſt vnitas, perfectum eſt de ſe. Si dicas, ſi eſt aliqua vnitas realis minor vnitate numerali, aut eſt alicuius numeraliter in eodẽ, aut in aliquo alio. Non in eodem numero: qm̃ quicquid in eodem numero eſt, vnum eſt numero: non in duobus: qm̃ in duobus nihil eſt vnum, idemq; numero. Dicendum, quod naturaliter natura prior eſt, ꝙ̃ hæc natura, & vnitas propriè conſequens hanc naturã: nec natura prior eſt numeraliter ſua vnitate, ut hæc natura. Sicq; cõſiderat Metaphyſicus eam. In eodẽ ergo quod vnũ eſt numero, eſt aliqua entitas, qua conſequitur minor vnitas, quàm numeralis. Porrò, quæ ſit entitas iſta, declarari poteſt per ſimile ad entitatẽ, à qua ſumitur differentia ſpecifica: differentia namq; ſpecifica, ſeu entitas, à qua ſumitur ipſa, comparari poteſt ad id, quod ſupra ſe, vel ad id, quod eſt infra ſe, vel ad id, quod eſt iuxta ſe. Primo modo differentiæ ſpecificæ, & entitati illi ſpecificæ repugnat per ſe diuidi in plura eſſentialiter ſpecie vel natura: atq; per hoc repugnat toti, cuius entitas illa eſt per ſe pars: ita in propoſito huic entitati indiuiſibili repugnat diuidi in partes ſubiectiuas, & per ipſam repugnat talis diuiſio toti, cuius iſta entitas eſt pars. Eſtq; ſolum differentia in hoc, quòd vnitas iſta naturæ ſpecificæ minor eſt vnitate hac numerali. propter qđ iſta non excludit omnem diuiſionem, quæ eſt ſecundum partes quantitatiuas, ſed tantum eam, quæ eſt partium ſubiectiuarum. Sicq; realitas indiuidui ſimilis eſt realitati ſpecificæ, cum ſit quaſi actus determinãs realitatem ſpecificam tanquam potentialẽ. Sed quo ad hoc, diſsimile eſt: qa realitas indiuidui nunquã ſumitur à forma addita, ſed præcisè ab vltima realitate formæ. Realitas autẽ differentiæ, ſeu ſpeciei, aliquando ſumiť ab eo, quod aliud eſt à forma generis, quando videlicet ſpecies addit realitatem aliquam ſuper naturam generis. Item quo ad aliud, diſsimile eſt: quia realitas ſpecifica conſtituit compoſitum, cuius ipſa eſt pars in eſſe quidditatiuo. Iſta autem realitas indiuidui, eſt primò diuerſa ab omni entitate quidditatiua: quoniam intelligendo quamcunq; entitatem quidditatiuã limitatam, non habetur in quidditate intellecta vnde ipſa ſit. Hæc itaq; quidditas ſpecifica conſtituit in eſſe formali, & quidditatiuo, realitas verò indiuiſibilis cõſtituit præcisè in eſſe materiali. Verũ ſi quæras, quæ eſt iſta entitas indiuiſibilis, à qua ſumitur differentia indiuiſibilis, ſeu indiuidualis, & numeralis, eſt ne forma, aut materia, aut certè compoſitum?

Ad quæſtionẽ reſponſio.

Reſpondeť quod entitas iſta non eſt materia, nec forma, neq; cõpoſitum, inquãtum quodlibet iſtorum eſt natura: ſed eſt vltima realitas entis, quod eſt materia, vel entis, quod eſt forma, aut quod eſt compoſitum: ita quòd quantumcunq; cõmunis adhuc poteſt tamen determinabile diſtingui, quantumcunq; ſit vna res, in plures realitates formaliter diſtinctas, quarum vna non eſt formaliter alia: & hæc formaliter entitas ſingularitatis, & ita eſt entitas naturæ formaliter: nec poſſunt iſtæ realitates eſſe res, & res, ſicut poſſunt eſſe realitas, vnde accipitur genus: & realitas, vnde accipitur differentia, ex quibus realitas ſpecifica ſumitur: ſed ſemper in eodem, ſiue parte, ſiue toto, ſunt realitates eiuſdem rei formaliter diſtinctæ. Hæc Scotus.

¶Cuius

Dionyſius poſitionē Scoti ficti tiā quid ꝓ ſeſerit.

Cuius verba ſunt intrincata, & poſitio ſua videtur eſſe fictitium. Quid. n. ſunt iſtæ realitates, quas dicit non eſſe accidentia, ſed potius in gn̄e ſubſtantiæ, ſi non ſunt forma, nec materia, nec quid compoſitum ex eiſdem? Si autem vult dicere, ꝙ non realiter, ſed formaliter, iuxta ſuum modum loquendi, ab inuicem diſtinguunt̄, non erunt niſi entia rōnis, ſeu entia ſola rōne diſtincta, ſeu vnum, & idem multipliciter conſideratum. Manifeſtum eſt. n. iuxta omnem doctrinam peripateticorum, imò, & Platonicorum, ꝙ ſpecies ſpecialiſsima dicat totum eſſe quidditatiuum, & eſſentiale indiuiduorum ſuorum plenariè; & ea, quæ vltra in indiuiduo conſiderātur, nil prorſus eſſentiale adijciunt: quamuis variæ conſiderationes formales, ac propriè, in tali eſſe quidditatiuo indiuidualiter participato queant fundari, uel potius fingi, quæ in re ipſa nil addunt, nec ponunt realem hunc effectum. Nempè quid reale de gn̄e ſubſtātiæ ſuperaddit humanitas Socratis humanitati ſecūdum ſe abſolutè, & abſtractè conſideratæ, quo illa contrahatur, ac indiuiduetur?

Durandus Opiniones duæ de prīcipio indiuiduationis.

¶ Durandus demum hic narrat duas de principio indiuiduationis opiniones, Vnam, dicentium, ꝙ materia ſit illud principium: qm̄ ei non conuenit eſſe in multis, ſed alia potius recipere in ſe. Quæ perſuaſio eſt inutilis. Materia. n. ſm ſe eſt quid cōe, & ipſa eſt in materialibus rebus tanquam pars ſubſtantialis in toto. Aliam, ꝙ quantitas ſit indiuiduationis principium. Quod reprobatur, quia ſubiectum naturaliter priùs eſt accidente. Cum ergo quantitas accidens ſit ſubiecti indiuidui, naturali ordine ſequitur illud. Rurſus, ſi quantitas eſſet de rōne indiuidui in genere ſubſtantiæ, indiuiduum illud non eſſet ens per ſe, neq; ens vnum, nec in prędicamento ſubſtantiæ: quia in ſuo intellectu includeret accidens. Illud quoq; ſuperiùs ſatis eſt improbatū. Hinc addit Durandus: Dicendum ergo, ꝙ nihil eſt principium indiuiduationis, niſi quod eſt principiū naturæ, & quidditatis. Quod primò probatur ſic. Species, & indiuiduum ſunt idem ſm rem, & differunt ſm rōnem; quia quod dicit ſpecies indeterminatè, indiuiduum dicit determinatè, quæ indeterminatio, & determinatio ſunt ſm intellectum. Vniuerſale namq; eſt vnū tantummodo ſm intellectum: indiuiduum autem ſolum ſecundum eſſe ſingulare. Quemadmodum. n. actio intellectus conſtituit vniuerſale, ſic actio agentis naturalis terminatur ad eſſe ſingulare. Eadem ergo ſecundum rem differentia ſecundum rōnem, ſunt ſpeciei, & indiuidui. Secundò: qm̄ id, quod cū ente conuertitur, & de eadem re prędicatur, non dicit aliquid additum ſuper ea, de quibus prędicatur: ſed eſſe indiuiduum cōuertit̄ cum ente accepto ſm eſſe reale. Nil enim exiſtit ad extra in re niſi indiuiduum, nec conuenit alicui per aliquid ſibi additū, ſed per id, quod eſt eſſe indiuiduum; omniſq; alia vnitas eſt rationis. Per quid itaque Socrates eſt indiuiduum? vtique per id, quod eſt exiſtens, quod extrinſecè ſunt cauſa finalis, & cauſa efficiens, cuius eſt producere ſingulare. Intrinſecè autem ſunt hęc materia, & hæc forma. Quod ſi quæſieris, per quid forma eſt hæc: dicendum, ꝙ per id, quod eſt in re extra: & hoc extrinſecè eſt agens: intrinſecè autem materia: quia materia cōmunicat eſſe formæ, quæ abſque materia non exiſteret. Idem dico de materia, niſi ꝙ indiuiduatio ſua plus dependet a forma, ꝙ econtra. Forma quippè eſt magis cauſa eſſendi materiæ, ꝙ viceuerſa. Porro ſubſtantiæ ſeparatæ nullo alio intrinſecè indiuiduātur, niſi ſeipſis. Itaque quāuis duo indiuidua ſpeciei eiuſdem conueniant in

Duo indiuidua eiuſdem ſpēi qualiter, & qn̄ differant.

natura abſtractè, abſoluteque ſumpta ſecundum rationem: differunt tamen in ea ſecundum realem exiſtentiam ſumpta. Similiter differunt in principijs, ſeu partibus ſuis eſſentialibus, exiſtentialiter ſumptis. Cumq; opponitur, ꝙ forma non eſt hæc, niſi quia recipitur in materia ſignata, hoc eſt, per quantitatem determinata, atq; diuiſa: Dicendum, ꝙ falſum eſt: qm̄ forma per ſeipſam intrinſecè eſt hæc, & non per hoc, ꝙ recipitur in materia, niſi concomitanter: quia ꝙ ſit hæc, non habet niſi in materia, niſi ſit ſeparabilis forma, ut anima. Hęc Durandus.

Diony.

¶ Cuius opinionem recitatiuè induco: qm̄ multa includit, quæ a communi doctorum doctrina diſſentire videntur, præſertim, ꝙ dicit materiam communicare eſſe ipſi formæ: quod tn̄ videtur ad hunc ſenſum dixiſſe, quia eſt cauſa ſine qua non.

Ad primū.

¶ Ad primum in principio quæſtionis obiectum, dicendum, ꝙ in vniuerſitate corporalium rerum cauſa indiuiduationis fertur materia, aut materia hæc, vel quantitas. Angeli autem ſuperioris ſunt ordinis, & alius modus indiuiduationis iuxta præhabita competit eis.

2 ¶ Ad ſecundum, quòd angelo ſecundū eſſe abſtractū ſumpto, & inquantum eſt forma ſm cōem rationem formæ, conuenire pōt cōicabilitas, & ratio vniuerſalis: tn̄ inquantum eſt talis forma, cōuenit ei per ſe indiuidualiter, ſubſtantialiterq; exiſtere. Verum de hoc paulo poſt pleniùs refertur.

3 ¶ Ad tertium, quòd in rebus materialibus abſtractio a materia ponitur vniuerſalitatis, communicabilitatiſque cauſa, De immaterialibus verò eſt aliter iudicandum: imò quo angelus minus habet de proprietate, & natura materiæ, atq; potentiæ, eo plus competit ſibi per ſe ſuppoſitaliter eſſe, vtpote plus de formalitate, & actualitate habente.

4 ¶ Ad quartum, Species intelligibilis eſt quid commune per repræſentationem, non per exiſtentiam, neque per inhærentiam in ſubiecto. Poſtremò de indiuiduatione materialium ſubſtantiarum loquitur Thomas in tractatu ſuo de eſſe, & eſſentia; quia materia indiuiduationis principium eſt, ex hoc fortè ſequeretur, ꝙ eſſentia, quæ materiam, & formam complectitur, ſit tantum particularis. Idcirco ſciēdum, ꝙ nō quæcunque, ſed ſolum ſignata materia, quæ ſub determinatis dimenſionibus continetur, indiuiduationis conſiſtit principium. Et hæc materia non ponitur in diffinitione hominis, ſed Socratis, ſi diffinitionem haberet. Hæc ibi. Quibus obijci poteſt, ꝙ materia ſignata, quæ in diffinitione indiuidui poneretur, ſi diffinibile eſſet, eſt materia indiuidua, ſeu indiuiduata. Materia namque de ſe nominat quid commune, quòd per quantitatem certam ſeu determinatam, & qualitatem indiuiduatur: ergo ipſa non eſt indiuiduationis origo, & radix, ſed quod eam indiuiduat, limitat, & deſignat. Quòd ſi quis dicat ipſam eſſe principium indiuiduationis materialium ſubſtantiarum primarum, puta indiuiduorum: non autem ſimpliciter totius indiuiduationis in genere corporalis ſubſtantiæ:

Obiectio.

Obijcietur, quia quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, & quod prima cauſa in omni ordine plus cæteris Influit. Id ergo, quod eſt cauſa indiuiduationis materiæ, erit potiſsima cauſa indiuiduationis eorum, quæ per materiam ſignatam indiuiduantur. Denique materia ſignata in ſua ratione, ſeu intelligentia includit non ſolum materiam de genere ſubſtantiæ, ſed & aliquid de genere quantitatis, aut etiam qualitatis, quemadmodum homo albus. Ergo non eſt quid vnum ſimpliciter, neque

in prædicamento ſubſtantiæ, ſicut nec album. ergò nec indiuiduum, de cuius intellectu, ſeu rõne eſt talis materia. Sicq; primæ ſubſtantiæ materialium rerum, ac ſpecierũ, vt Petrus Iohannes, non eſſent in prædicamento ſubſtantiæ. quòd prorſus abſurdum eſt. Inſup poſſet ſic argui: Compoſitio prima, videlicet vnio formę ſubſtantialis cũ materia, præcedit compoſitionem ſecundam, quę eſt coniunctio materię cũ forma accidentali, qualis eſt dimenſio. Cũ ergo indiuiduationis principium, quòd ſm hanc opoſitionem, materia eſt ſignata, includat compoſitionem ſecundam, vtpote cõiunctionẽ materiæ cũ quantitate, includit, & compoſitionẽ primã: ſicque talis materia eſſet iam quid informatũ forma ſubſtantialis: & ita non eſſet pars ſubſtantialis ſubſtantiæ primæ, quæ dr̃ indiuiduari per eam. Pręterea ſi materia ſm ſe ſumpta, dicat indiuiduationis principium, vtpote terminans fluxum formæ, vt Albertus, & alij multi vident ſentire: obijci poteſt, quod iuxta Philoſophum forma eſt, quæ diſtinguit, & ſeparat, actuat, atque determinat. Et ſicut forma generaliter ſumpta dat eſſe materiæ, ita hæc forma dat materiæ huic hoc eſſe indiuiduale, & ſubſtantiale. Sicq; forma multo plus limitat, determinat, indiuiduatq; materiam, q̃ econtra: præſertim cum materia ſit de ſe pura potentia, indifferens, & indeterminata ad formam quãcunq;, aut ſaltem ad iſtam, ſeu illam. Quo ergo conferet alteri determinationem indiuidualem, potiſsimè ei, quo eius indeterminatio ſpecificatur, ac terminatur, atq; ad indiuiduale eſſe perducitur? Vr ergo mihi magis dicendum, quòd cum res ab eodem habeat eſſe, & hoc eſſe ab eodem inquam efficienter, atq; ſm realem influxum: quemadmodum etiam in eodem realiter idem ſunt, eſſe, & hoc eſſe, loquendo de eſſe ſimpliciter, cum vnius, & eiuſdem non ſit niſi vnum, & idem eſſe ſimpliciter dictum, illud eſt effectiua cauſa indiuiduationis in omni indiuiduo ſuppoſito, & perſona, quòd eſt effectiua cauſa illorum: ipſumq; eſſe actualis exiſtentiæ, inquantũ eſt terminus ꝓductionis realis, ac effectiuę, eſt proxima formalis, atq; intrinſeca cauſa indiuiduationis. Hoc etem eſſe de ſe, eſt quid indiuiduale, eo ipſo, quòd eſt terminus realis productionis, cũ ꝓducere, & ꝓduci ſint ſuppoſitorũ, ſeu indiuidualium, aut particularium rerum. Eſſentia quoq;, ſeu forma vt hoc eſſe actuata, ſubſiſtens eſt, ſeu conſiſtens, & cõicabilis pluribus imò, & alteri cuicunque. Porrò quid huic poſitioni obijci poſsit, cum ſua ſolutione prætactum eſt. Quamuis ēt eſſe, cõiſsimè accipi queat ſicut eſſentia, tñ vt eſt terminus realis productionis, neceſſario eſt quid indiuiduale, & limitatum. Iſta quoq; poſitio poteſt teneri tam ſm eos, qui inter eſſe, & eſſentiam ſtatuunt diſtinctionem realem, quàm ſecundũ aliam traditionem. Nec oportet indiuiduationẽ fieri per quid realiter ab indiuiduato diſtinctum, vt etiam Thomas fatetur in angelis. Præterea ſi obijciatur, quòd iuxta hæc eſſe exiſtentiæ eſſet de intellectu, & ratione indiuidui, & mentiretur Porphyrius loquens, Siue Socrates ſit, ſiue non ſit, Socrates tñ eſt homo: Dicendum, quòd multa concurrunt, requiruntur, ac pertinent ad eſſe actuale, ſeu indiuidualem exiſtentiã hominis, quę nõ ſunt de intellectu, & rõne ipſius, vt accidentales diſpoſitiones diuerſę. Illud ſcholaſticè dictum ſit, vt ſtudioſis prębeat inquiſitionis acutioris occaſio. Nec enim in opinabilibus iſtis materijs, in quibus etiam magni tam diuerſimodè opinantur, aliquid cum temeraria aſſertione eſt ꝓferendum, aut quaſi certitudinaliter

Dionyſij opinio.

determinandum: quanquam nonnulli in talibus nimis aſſertiuè loquantur, [illegible], ac præcellenti pollerent ingenio.

QVÆSTIO III.

An oẽs angeli eiuſdem ſint ſpeciei.

TErtiò principaliter quæritur de differentia eſſentiali angelorum inter ſe, videlicet, *An omnes angeli ſint eiuſdem ſpeciei.* ¶ Et iſta quæſtio complectitur multas, quæ ſimul ſunt expediendæ, vt uitetur immoderata prolixitas. Poteſt etenim quæri: An ſub vna ſpecie angeli ſint, aut eſſe ualeant plura indiuidua, ſeu perſonæ, præſertim ſi in ipſis nulla conſiſtat materia. Iterum quæri poteſt, an angeli vniuerſi ſint ſpeciei eiuſdem. Deinde, an cuncti angeli vnius chori, ſeu ordinis, ſint ſpeciei vnius. Circa quas quæſtiones varia fiunt argumenta ad partem utranque, quæ in proceſſu partim tangentur.

Alexãder.

¶ Itaq; ad quæſtionem, qua quæritur, An angeli differant ſpecie, Alexander reſpondet, quòd imò. Quoniam angeli ſupremę hierarchiæ plus differunt ab angelis infimæ hierarchię, q̃ angeli infimæ hierarchiæ ab inuicem. Sed angeli, qui ſunt eadem hierarchia, aut idem ſunt ſpecie, & differunt numero: vel idem ſunt genere, & differunt ſpecie. Ergò angeli, qui ſunt in ſuperiori hierarchia, cum plus differunt ab his, qui ſunt in infima, differunt ad minus ſpecie ab eiuſdem. Inſuper angeli de ordine Seraphin inter ſe magis conueniunt, quàm cum angelis de ordine Cherubin. Aut ergo conueniunt ſpecie, & differunt numero: aut conueniunt genere, & differũt ſpecie. & quodcunq; horum dicatur, conſequens eſt, quòd angeli inter ſe differunt ſpecie. Præterea chori, ſeu ordines angelorum inter ſe diſtinguuntur ſecundum officia, & dignitates, atq; prelationes vnius ſuper alium, ſicut, & nomina ordinum pandunt, quæ ſunt: Archangeli, Principatus, Poteſtates, Virtutes, & Dominationes. ſed ipſa officia differunt ſpecie; ergo, & angeli. Iuxta hoc quæritur, An ordo naturaliter angelis inſit vel accidentaliter tantũ, videlicet ex meritis. Videtur, quòd naturaliter; quoniam ſapientis eſt ordinare, & ordinatio ſapientiæ atteſtatur. angeli autem a diuina ſapiẽtia omnia ordinante, creati ſunt. Reſpondendum; quòd ſm Auguſtinum duodecimo de Ciuitate Dei, ordo inæqualitatem requirit: ideo ab exordio creationis inerat angelis ordo. Ordo tamen ille non tantum reſpicit naturam, ſed etiam gratiam. Vtroq; enim modo ordinem habent angeli boni. Mali verò angeli quamuis non habeant ordinem gratiæ: tamen ordinem habent naturæ: ita quòd ex natura quidã ſunt perſpicacitatis maioris; quidam minoris; & ita de alijs naturalibus donis: Quemadmodum etiam in hominibus aliqui conſtituti in officijs, deijciuntur propter ſuam indignitatem, & tranſgreſsionẽ: ſic angeli mali de cœlo eiecti, & ab honore, quem habuiſſent, ſi perſtitiſſent.

Ordines angelorũ inter ſe diſtinguunt.

Quæſtio.

Reſpõſio.

Alexãder.

¶ Præterea ad quæſtionem hanc, An in angelis ſub vna ſpecie ſint plures perſonæ, reſpondet Alexander, quòd ſic. Maior namque eſt virtus, eſſentiam ſuam communicare pluribus ſine diminutione, quàm vni ſoli: ergo hæc virtus in eminentioribus, ac virtuoſioribus plenius inuenitur. Cumque ſpiritualis creatura ſit virtuoſior corporali, & in corporalibus talis virtus conſiſtat, multò plus in ſpiritalibus erit. Nam, & diuina eſſentia indiuiſa, & ſimplicißima perſeuerans, tribus cõmunicatur perſonis. Cumq; natura angelica præ-

Quæſtio.

cæteris

cæteris ſimilior, atq; uicinior ſit diuinę eſſentię, conuenit ei communicabilitas iſta ſecundum modum ipſius. **Obiectio.** Veruntamen obijci poteſt: quoniam cauſa multiplicationis indiuiduorum ſub una ſpecie, videtur eſſe corruptibilitas indiuiduorum, contingẽs ex parte materiæ, vt ſpecies conſeruetur. Rurſus ſpiritualis creatura magis aſsimilatur creatori in vnitate, q̃ corporalis: ſed in corporalibus rebus ſuperioribus, inuenitur vnum indiuiduum tantum eſſe ſub ſpecie vna, vt in Sole, & Luna, ergo magis in angelis. **Reſponſio** Dicendum, quòd alia eſt ratio multiplicationis indiuiduorum in ſpiritibus ſub ſpecie vna, q̃ in rebus corporeis. In ſpiritibus quippè eſt ad manifeſtationem bonitatis diuinæ, quæ vult alijs communicare participationem beatitudinis ſuæ, quatenus ſicut multiplicatur numerus indiuiduorum in ſpecie rei naturalis, ita multiplicetur numerus angelorum ſub quacunq; ſpecie ad fruitionem beatitudinis. Deniq;, potentia regis terreni, & decens diſpoſitio in aula eius oſtenditur, dum multi conſimilis diſpoſitionis ſeruiunt ei in officio aliquo, magis, q̃ ſi vnus duntaxat; ut dum multi pincernæ ſunt, non vnus tantummodo. Cumq; poteſtas, & magnificentia regis ſuperni ſit prorſus improportionalis, atq; in infinitum ſublimior omni poteſtate regis terreni, diſpoſitio quoq; aulæ cœleſtis in immenſum decentior ſit omni diſpoſitione terreni palatij, conueniẽs eſt, angelos, qui ſunt ſerui miniſteriales altiſsimi, plures eſſe ſub ſpecie vna. **Ad aliud.** Ad aliud, quod diuina eſſentia non ſe communicat niſi ei, quod vnum cum ea eſt, cum nõ ſit poſsibile plures reſiſtere ueros Deos; non autem ita in angelis eſt, imò eis plus congruit pluralitas perſonarum. Nec eſt ſimile de domino, & miniſtris; quoniam vnitas, & indiuiſio perfectioni domini amplius cõuenit, iuxta illud Philoſophi, pluralitas principium mala. ſeruis uero plus conuenit multitudo, atque pluralitas, quum & Salomon **Prou. 14.** in prouerbijs proteſtetur: In multitudine populi dignitas regis. In paucitate plebis, ignominia principis. Angeli autem ſunt adminiſtratorij ſpiritus, Nec eſt ſimile de Sole, & Luna, quia in eis pluriſicatio ſuppoſitorum ſub ſpecie vna obeſſet ordini, & bono communi.

Alexãder. ¶Conſequenter quærit Alexander de cauſa tantæ multitudinis angelorum. Reſpondet, Ad hoc dicendum videtur, quòd cum angeli ſint miniſtri poteſtatis diuinæ in creaturis mundi, cum eius iuſſa per angelorum obedientiam deſuper miniſtrantur, peruenit iuſsio Dei non ſolum ad homines, aues, & pecora, imò, & ad ea, quæ latent ſub aquis, ſicut ad **Ionæ 2. & 4.** cœtum, qui deglutiuit Ionam, & ad vermem, qui corroſit (Deo iubente) cucurbitam, ſeu hederam. Si enim dominium donauit Deus homini, vt carnẽ portans poſsit non ſolum pecora, & iumenta ſuis vſibus deputata, nec ſolum aues domeſticas, verum etiam ferociſsimas beſtias capere, manſuetaſque facere, & eis imperio rationis, non robore corporis præſidere: quanto magis hoc angeli poſſunt, qui iuſſa Dei, quem perpetuò intuentur, incommutabili veritate perſpecta, valent efficere, & implere, mouendo ſe per tempora, & corpora ſibi ſubdita, per locum, & tempus mira agilitate, vt quocunq; venire opus eſt, imperceptibiliter adducantur? Ex quibus Auguſtini verbis elicitur, quòd neceſſaria eſt multitudo angelorum ſecundum cõgruentiam: non quòd mediantibus paucis, Deus nõ queat creaturas has diſpenſare, ac miniſtrare: ſed quoniam potius condecet fieri iſta per multos miniſtros, quẽmadmodum, & in terreno cernimus regno. Veruntamen quamuis non eſſent iſta terrena, adhuc decere eſſe multitudinem angelorum ad aſsiſtendum regi ſupremo, tamquam paratam ſemper parere eius imperio. Deniq; pluribus verum eſt, quòd diſtantiã a Deo ſecundum ſimilitudinem concomitatur maior multitudo rerum diſtantium. Propter quod maior eſt multitudo mineralium, quàm plantarum, & plantarum, quàm animalium: ſed utrum ita ſit de angelis, ſoli Deo eſt cognitum. Attamen finitus eſt numerus eorundem, hominibus verò incertus eſt, ut ait Gloſſa ſuper illud Iob: **Iob 25.** Nunquid eſt numerus militum eius? Illud etenim eſt de his, quæ ſpectant ad altitudinem ſapientiæ Dei, cuius incomprehenſibilia extant iudicia. Verum, quod maxima ſit multitudo angelorum, conijci poteſt ex dictis. Quo circa quæri põt, **Vtrum numerus angelorũ certus ſit angelis.** Vtrum numerus angelorum certus ſit angelis. Dicendum, quod ſicut ex Enchiridio Auguſtini hr̃, angeli ſancti noſcunt ex quot electis hominibus eorũ ruina ſit reparanda. Vnde videtur, quod vident in verbo æterno numerum omnem ſuorum concinium. Hæc Alexander. Cuius dicta, & rõnes inæſtimabilis multitudinis angelorum ſanctorum, infra magis patebunt.

Bonauent. ¶His per omnia concordat Bonauentura, qui ẽt addit: Quidam dixerunt, quòd in angelis tot ſunt ſpecies, quot indiuidua: quorum opinio vr̃ præſumptuoſa, cum non appareat ad hoc aliqua rõ cogẽs, & neq; per ſcripturas, neq; per dicta ſanctorũ, neq; per officia angelorum, innoteſcat nobis tantã eis in eſſe diuerſitatẽ: imò ſicut in inferioribus cernimus, quòd omne animal naturaliter appetit conſortium ſimilis ſibi in ſpecie, & delectabilius illi conuiuit, ita in angelis eſſe videtur, quorum naturale deſideriũ fruſtrari non ualet. Hęc Bonauentura.

Petrus. ¶Petrus verò hic recitat aliorum opiniones, non ſe diuertens ad vnam potius, quàm ad aliam: ſed declarans qualiter quælibet poſsit defendi. De numero autem angelorum dicit ſicut iam tactum eſt, & ſicut poſt pauca ex Thoma dicetur. dicit quoq; angelos eſſe in genere, & ſub illo diuerſas ſpecies ſpecialiſsimas accipi, poſſe conſiſtere, ſicut hoc ſupra clarius eſt oſtenſum.

Thomas. Opiniones tres de angelorũ differentia. ¶Præterea de hoc, An ſint plures angeli vnius ſpeciei, ſcribit hic Thomas: De hoc ſunt tres opiniones. 1 Quidam namque dixerunt, quòd omnes angeli ſunt ſpeciei unius, intantum quòd quidam etiam poſuerunt angelos, & animas rationales vnius conſiſtere ſpeciei. 2 Alij dicunt, quòd angelus, & anima differunt ſpecie, & item, quòd angelus vnius ordinis differt ab angelo alterius ordinis ſpecie. Omnes verò angelos vnius ordinis, eiuſdem eſſe ſpeciei affirmant. 3 Alij dicunt, quod quilibet angelus differt a quolibet alio, ſpecie, ita quòd tot ſunt ſpecies in angelis, quot perſonæ: quòd conſonat dictis Philoſophorum, & ſancti Dionyſij, qui decimo capitulo cœleſtis hierarchiæ in eodem ordine perhibet eſſe primos, ac medios, & infimos. Huic autem poſitioni eſt neceſſarium conſentire, tum ex angelorum immaterialitate, tum ex eorum incorporalitate. Si enim immateriales ponantur, cum nulla natura, ſeu forma multiplicetur niſi ex diuerſitate materiæ, oportet, q̃ forma ſimplex, & immaterialis non recepta in materia aliqua, tantum ſit una: ideo quicquid eſt extra eũ, alterius eſt naturæ, & diſtat ab ea ſecundum formam. Talis verò differentia cauſat diuerſitatem in ſpecie. Inſuper idem de neceſsitate ſequitur, quamuis ponantur materiales, dummodo non ponantur corporales. Quoruncunq; namq; materia ſecũdum ſe differre aſſeritur,

oportet ſi illa materia eiuſdem ſit ordinis in vtroque, quemadmodum materia generabilium, & corruptibilium vna eſt, quòd diuerſæ formæ ſm̃ quas diuerſum eſſe accipitur, recipiantur in diuerſis materiæ partibus. Non enim vna pars materiæ, diuerſas formas oppoſitas, & diſparatas, ſimul recipere poteſt. Diuerſitas autem partium in materia intelligi nequit, niſi præintelligatur in ea quantitas dimenſiua ad minus interminata, vt libro de ſubſtantia orbis, & primo Phyſicorum loquitur Commentator. Hæc Thomas in Scripto.

Diuerſitas partiũ in materia quo neqt intelligi.

¶Hoc idem fortiter aſſerit in 1. parte Summæ 50. q̃one: Impoſsibile, inquiens, eſt angelos eiuſdem hierarchiæ, aut ordinis eſſe ſpeciei vnius. Ea quippe, quæ conueniunt ſpecie, & differunt numero, in forma conueniunt, & materialiter diſtinguuntur. Cumq; angeli non ſint ex materia, & forma compoſiti, impoſsibile eſt duos eiuſdem ſpeciei angelos eſſe. Si etiam angelus haberet materiam, nec ſic poſſent eſſe plures angeli ſpeciei vnius: oportet enim, quod principium diſtinctionis vnius ab alio, eſſet materia, non ſecundum diuiſionem quantitatis, cum ſint incorporei, ſed potentiarum: quæ diuerſitas materiæ cauſat diuerſitatem non ſolum ſpeciei, ſed generis. Hæc in Summa.

Idẽ Tho.

¶Amplius in Summa contra gentiles libro 2. cap. 91. idem defendens: Subſtantiæ, ait, ſeparatæ, ſunt quidditates per ſe ſubſiſtentes. Species autem rei eſt, quam ſignificat diffinitio. Quidditates igitur ſubſiſtentes ſunt ſpecies ſubſiſtentes. Ideo ſubſtantiæ ſeparatæ nequeunt eſſe plures, niſi ſint ſpecie differentes. Multiplicatio quoq; ſpecierum magis confert ad nobilitatem, perfectionem, decorem, & ordinẽ vniuerſi, q̃ multiplicatio ſm numerum: idcirco plus competit ordini, ac decori vniuerſi, quod ſinguli angeli differant ſpecie. Hæc ibi.

Subſtãtiæ ſeparatæ nequeunt eſſe plures niſi differãt ſpecie.

¶In his verbis Thomas non ſolum teſtatur, quod angeli omnes, ac ſinguli differant ab inuicem ſpecie, ſed etiam, quòd impoſsibile ſit plures eſſe ſpeciei eiuſdem. Et ſi intelligit hoc ſic, quòd ſimpliciter impoſsibile ſit, ita, vt nec a Deo fieri queat, eo quòd ſimpliciter, ſaluari non poterit, vt infra patebit. An verò ſecundum naturam impoſsibile ſit, infra diſcutietur.

¶Deniq; Thomas in his a doctrina Magiſtri ſui Alberti extremè receſsit: cum tamen Albertus motiua Thomæ ſoluerit clarè. Qui item Albertus in doctrina peripateticorum eminenter fuit exercitatus, qui ſcribit hoc loco. Circa iſtam materiam ſunt tres opiniones ſolennes: Vna, quod ſinguli angeli a ſingulis differunt ſpecie, propter rationes præhabitas. Alij probabilibus tenent, quòd omnes angeli vnius ordinis eiuſdem ſint ſpeciei, dicentes, quòd ſapientia increata multiplicat ſub uno communi, quod eſt ſpiritus, perſonas angelicas, propter multiplicitatem miniſteriorum, atque officiorum ad cœleſtis regis ornatum ſpectantium. Tertij dixerunt, quòd omnes angeli vnius ſunt ſpeciei, hierarchijs, ordinibuſque differentes, eo quod quidam eorum ſunt algamata, ſeu exemplaria iuxta Deum exiſtentia. Alij verò ſecundum diuerſa dona, dignitates & opera diuerſimode diſtinguuntur. Et quia ſententia plus congruit dictis ſanctorum, & in eam magis conſentire videntur: ideò apparet ei conſentiendum. Nam & diuinus Dionyſius in libro de angelica aſſerit hierarchia, quòd omnes dicuntur cœleſtes eſſentiæ, & omnes dicuntur cœleſtes uirtutes, omnes quoque angeli appellantur: redditque cauſam nominum horum, dicens, quòd omnes vocantur cœleſtes eſſentiæ: quoniam hoc commune, quod eſt cœleſtis eſſentia, æqualiter participant. Omnes quippe in cœlo creati ſunt; omnes etiam ad miniſterium regni cœleſtis ſunt ordinati. Dicuntur demum cœleſtes virtutes: quoniam omnes ad actus miniſteriorum ſuorum virtutem, efficaciamq; ne ſortiti ſunt plenè: propter quod in ſingulis ordinibus extant diſpoſiti. Omnes inſuper angeli nuncupantur: quoniam angeli infimum habent chorum: idcirco omnes ſuperiores perfectionem ipſorum includunt. In omnibus etenim poteſtatibus virtualibus, ſuperiores dona inferiorum continent eminenter, non econtrario. Apparet ergo, quòd omnes vnius ſint ſpeciei ſecundum naturam; quæ eſt cœleſtis eſſentia, & nõ niſi donis, ac poteſtatibus differant. Adhuc autem proportio eſt, & quædam ſimilitudo militiæ regis terreni ad militiam regis cœleſtis. In militia autem regis terreni, omnes vnius ſunt ſpeciei, inter ſe differentes dignitatibus, ac poteſtatibus, & ornatũ pertinente ad illos. Rurſus, vt ſanctus Dionyſius conteſtatur, omnes diuina ſunt lumina, & clariſsima ſpecula, increati luminis manifeſtatiua: & ipſorum eſt vna perfectio, vnuſque modus Deiformiter intelligendi; atque ad finem ordinati ſunt vnum. Cum ergo obijcitur, quòd multiplicatio ex æquo facta ſub vno communi, quod commune eſt ad multa differentia non per materiam, ſit per differentias; & ſpecies diuidentes illud commune: angeli autem multiplicantur ſub genere hoc communi, quod eſt ſubſtantia ſpiritualis intellectualis; ergo per differentias, & ſpecies diſtinguuntur: præterea, commune ſubſtantiale non contrahitur ad hoc, aut illud, niſi per differentiam conſtitutiuam, aut materiam: in angelis verò commune illud ſubſtantiale præfatum, non contrahitur per materiam, ergo per formam, ſeu differentiam conſtitutiuam: dicendum, quod maiores obiectionum iſtarum non ſemper ſunt vera, ſed in logicis, & naturalibus tantum: non autem in ciuilibus. In ciuilibus namq; multiplicatio eſt ad miniſteria per ordinationem politici ſapientis. Diſtributio autem, diſpoſitio, ſeu ordinatio regni cœleſtis, ſimilior eſt politicis, atq; ciuilibus, q̃ logicis, ac naturalibus. Cuius ſignũ eſt, quòd regnum cœlorum, ciuitas, & domus, ac patria nuncupatur. Hæc Albertus.

Thomas ab Alber. diſſentit. In Summa de quatuor coæquæuis vt Alber. ſentire, quod quilibet ab alio differt ſpẽ & non numero tãtum, vt hic fatetur.

Oẽs angelos eẽ ſpeciei eiuſdẽ magis dictis ſanctorum congruit.

S. Diony.

Obiectio.

ad obiecta reſponſio.

¶Cuius poſitio vr deficere in hoc, quod vniuerſos, & ſingulos angelos vnius dicit ſpeciei conſiſtere, ſicut partim oſtenſum eſt, & infra probabitur. Idcirco in hoc Vdalricus quoq; eius diſcipulus receſsit ab ipſo, ſcribens quarto ſuæ Summæ libro:

Dionyſius

Vdalricus

¶Quamuis præfata naturæ angelicæ attributa cunctis cœleſtibus eſſentijs exiſtimant communia, nulla tamen earum participat aliquod eorum æqualiter cum altera, ſicut nec in eſſentia ſunt æquales: Cum enim ſecundum Dionyſium ſanctum, illuminationes deſcendant a ſuperioribus inferiores, nec ſolum veniant a hierarchia in hierarchiam; atque ab ordine vno in alium hierarchiæ eiuſdem, imò etiam in eodem ordine veniant ab angelo vno in alium: propter quod diuinus Dionyſius in eodem ordine ponit primum medium, & vltimum: patet, quòd omnes angeli inter ſe differant, ſicut differũt plura gradatim deſcendentia ab vno principio: quia non eſſet ratio, cur angeli eiſdem ordinis, eſſent in gradibus primi, & medij, ac vltimi, & nõ alij. Porro in talibus, nec in eſſentia, nec in perfectionibus, nec in eſſentialibus attributis eſt æqualitas vnius cũ aliquo alio: ſed ille angelus eſt alijs ſpiritualior,

S. Diony.

alior, cuius natura conſiſtit formalior, ex eo, quòd ſua actualitas eſt potentialitati minus permixta, & hoc ex propinquitate ſua ad actum primum, ac purum. Simplicior quoq; eſt ille effectus prę omnibus, qui ordine naturæ emanauit immediatè a ſimpliciſſimo primo. Minus etiam habet mutabilitatis, quia plus habet actualitatis, & altioris eſt immortalitatis. Sed & propter minorem a creatore diſtantiam, manet in clariorè, plenioreque lumine intellectus. Ex his ſoluitur quæſtio de differentia angelorum, an quilibet ab alio differat ſpecie, vel aliqui tantum numero a ſe differant, an etiam differant genere.

De angelorũ differẽtia.

Differunt namque ſicut diuerſi gradus eiuſdem naturæ, cauſati ex diſtantia ab vno primo eorum principio, eiuſdem inquam naturæ, non ſecundum vnitatem vniuocationis realiter, ſed ſolum ſecundum vnitatem analogicæ communitatis: talia autem nec genere, nec ſpecie vnum ſunt. Ideo verò dixi, loquendo realiter: quoniam ſi ſumamus illam naturam ſecundum logicam intentionem, & non ſecundum eſſe reale, tunc ipſa eſt vnum genus ſubalternatum ſubſtantiæ, quod vocatur natura intellectualis. Et vltra diuiditur in genera ſibi ſubalterna, & illa rurſus ſubdiuiduntur, donec tandem deueniatur ad ſingulas ſpecies, quarum quælibet non habet niſi indiuiduum vnum. quemadmodum etiã ſecundum dona, & gradus gratiæ, quibus correſpondent gradus naturæ, diuiduntur primò in tres hierarchias: quælibet quoque hierarchia in tres ordines, & vnuſquiſque ordo in primos, & medios, ac vltimos. Cumque natura rationalis non ſit propriè natura intellectualis, ſed vmbra eius conſtat, quòd anima rationalis, nec in ſpecie, nec in genere proximo conuenit cum angelis. Hæc Vdalricus. Cuius poſitio conſonat Thomę.

Durãdus.

¶ Præterea de iſta materia, ſcilicet, An plures angeli poſſunt ſub eadem ſpecie eſſe, ſcribit Durandus ſatis ſubtiliter, ac diffusè: Hic eſt, dicens, vnũ præintelligendum, videlicet, quòd quando effectus dependet ex vna ſola cauſa, tunc tota poſsibilitas, ſeu impoſsibilitas illius effectus dependet ex conditione, & poteſtate illius cauſæ. Entitas autem, ſeu eſſe angelorum, & per conſequens vnitas, pluralitasque eorum, immediatè, ac ſolum dependet a cauſa prima. Hinc tota poſsibilitas vnitatis, ac pluralitatis ipſorum ſub ſpecie vna, ex natura diuinæ potentiæ eſt penſanda. diuina autem potentia ad omnia, quæ contradictionem non implicant, ſe extendit. Quærendum eſt ergo. Vtrum plures angelos eſſe ſub vna ſpecie, implicat. Et dicunt quidam, quod ſic, propter rationem præhabitam, vtpote quia differentia ſecundum formam, eſt differentia ſecundum ſpeciem, præſertim quando accipitur ſecundum abſolutam rationem ipſius formæ. Itaque primo inquirendum eſt hic, quid ſit principium multitudinis indiuiduorum, & an quantitas ſit talis plurificationis principium. Eſt autem aduertendum, quòd ſi in materialibus natura ſpeciei priùs eſſet vna ſecundum numerum, & poſtea diuideretur in plura ſecundum numerum, quemadmodum vnum numero lignum in ligna numeraliter plura diuiditur, nemo ambigeret quantitatem eſſe principium plurificationis huiuſmodi. ſic autem non diuitur natura communis in indiuidua plura, ſed ipſa præcedit, & vna ſolum ſecundum rationem: imò nec propriè in plura diuiditur, ſed potius vnitas eius ex indiuiduis multis colligitur per actum intellectus, qui vniuerſalitatem facit in rebus. Hinc iſta diuiſio differt ab illa in tribus. Primum eſt: quoniam quantum eſt vnum ſecundum rem, ſpecies autem ſecundum rationem. Secundum eſt, quòd partes quanti diuiſi, ſunt partes integrales, nec totum illud prædicatur de vnaquaque earum. Indiuidua verò ſunt partes ſubiectiuæ ſpeciei, de quibus, & ſpecies prædicatur. Tertium eſt, quia in diuiſione quanti, ſurgit multitudo præcedente vnitate reali: in diuiſione autem ſpeciei, ſeu vniuerſalis, ex multitudine actuali, ſeu potentiali indiuiduorum, oritur vnitas ſpeciei operatione intellectus abſtrahentis. Vniuerſale namque aut poſteriùs eſt, aut nihil, vt dicitur primo de anima. Poſtquam verò ita formatus eſt conceptus ſpecificus, rurſus ſecundum rationem diuiditur in indiuiduorum pluralitatem. & ita ſecundum rationem vnitas pluralitatem aliquo modo præcedit.

Vniuerſale, aut poſteriùs eſt, aut nihil eſt.

Cumque tam differens ſit diuiſio quanti, a diuiſione ſpeciei, patet, quòd quantitas non eſt cauſa plurificationis indiuiduorum ſub ſpecie modo prætacto. Veruntamen aliquo modo cauſa eſt eius ſecundum quoſdam, inquantum videlicet materia, quæ eſt altera pars indiuidui in corporalibus, non poſſet plures recipere formas, niſi mediante quantitate, non ſecundum eſſe ſubiectum formæ, ſed ſecundum quod eſt medium in tranſmutati, aut fieri: tamen nec illud eſt uerum. Primò: quoniam eadem ratione quantitas eſſet cauſa plurificationis ſpecificæ: quia ſicut duæ formæ eiuſdem rationis non recipiuntur in materia niſi per quantitatem diuiſa, videlicet cum diuiſio facta eſt ſecundum rem: ita nec plures formæ diuerſarum rationum recipi queunt in materia tali, niſi eodem modo diuiſa. Nec tamen propter hoc ponitur, quod quantitas ſit cauſa plurificationis ſecundum ſpeciem: ergo nec propter hoc ponendum eſt, quod ſit cauſa pluralitatis ſecundum numerum. Secundò, quia opinio iſta non aſsignant cauſam plurificationis formæ, ſed ſolum materiæ. Tertiò, Nam quamuis diuerſæ formæ coexigant diuerſas materiæ partes, in quibus ſint: nec tamen oportet id eſſe cauſam plurificationis formæ, quod eſt cauſa diuiſionis materiæ. Non enim ex hoc ſunt diuerſæ formæ, quia recipiuntur in partibus diuerſis materiæ: imò econtra, quia diuerſæ ſunt formæ, idcirco requirunt diuerſas partes materiæ, in quibus recipiantur: cui tamen receptioni præintelligitur, formarum diuerſitas. Cum ergo principalior pars rei ſit forma, cuius multiplicationis cauſa non redditur: ideo inſufficienter aſsignatur principium pluralitatis indiuiduorum ſub ſpecie ex ſola materiæ plurificatione per quantitatem. Dicendum, quòd cauſa principalis, atque intrinſeca, quòd aliqua forma ſit plurificabilis, eſt latitudo ſuæ naturæ, ex qua conuenit ei poſſe eſſe in pluribus. Porro, quòd poſsibilitas, ſeu aptitudo iſta producatur ad actum, poſſunt eſſe variæ cauſæ extrinſecæ, ſeu concauſæ. Denique quædam formę, vt animę rationales manent naturaliter multę ſine materia, & quantitate: & formæ inferiores per omnipotentiam Dei poſſunt a materia ſeparari, & ſeparatim manere. Hæc etiam latitudo conuenit formis a cauſa agente, ſeu creante, & poteſt omni naturæ competere, vt probabiliter dicitur: cum materia, & formæ accidentales, ac naturales inſint pluribus ſub ſpecie vna. De ſubſtantijs quoque ſeparatis idem probatur auctoritate, ac ratione. Ratio talis eſt, Omnis natura, quę producitur ab agente actione reiterabili, poteſt ſecundum numerum plurificari: ſed omnis natura creata eſt talis. Quemad-

Plures angeli poſſunt eſſe ſub vna ſpecie

modum enim agens vna productione producit vnum, ſic pluribus plura. Et ſicut actio iterabilis eſt, ita, & terminus actionis. In his namque tota, poſsibilitas vnitatis, pluralitatiſque actionis, & producti, eſt ex virtute, & efficacia producentis. Hinc in diuinis eſſe non valet niſi filius vnus: quoniam actio, qua producitur, non poteſt interrumpi, nec iterari ſicut creatio. Omnis igitur creatura poteſt plurificari numero, præſertim ſubſtantiæ ſeparatæ, cum tota ex Deo dependeat. Auctoritatẽ etiam patet hoc Auguſtini, tertio libro de libero dicentis arbitrio, vbi loquens de angeli peccato, ſuppoſito, quòd omnes peccaſſent, ait: Nec bonitas Dei tædio aliquo, nec omnipotentia eius difficultate deficeret alios creando, quos in eiſdem ſedibus collocaret. Poſtremò, fundamentum alterius opinionis, quo dicitur, Omnis differentia ſecundum formam, eſt differentia ſecundum ſpeciem, falſum eſt: imò breuiter dico, quòd nulla differentia eſt niſi per formam. Siquidem per materiam, quæ eſt pura potentia, res non poſſunt differre ab inuicem: quia differre ſupponit eſſe. Per materiam autem nihil habet eſſe, ſed tantum per formam. Quæcunque ergo differunt, & qualitercunque differunt, totum eſt per formam in habentibus formam, atque materiam. Nihilominus materialia ab immaterialibus penes materiam differunt ſecundum affirmationem, & negationem. Nam vnum habet materiam, aliud non. Hoc item ſciendum, quòd quamuis conſeruatio ſpeciei ſit cauſa multiplicationis indiuiduorum ſub ſpecie corruptibilium rerum: non tamen eſt cauſa in omnibus, nec ſola, nec tota cauſa. Alias non multiplicarentur plus quàm neceſſe eſt ad ſpeciei conſeruationem. Multiplicantur ergo, & propter alias multas vtilitates, quas Deus præordinauit prouenire ex eis, tam corruptibilibus, quàm in incorruptibilibus. Hęc Durandus.

¶In cuius dictis ſunt aliqua, quę recitatoriè tango: attamen ſatis videtur probare, poſsibile eſſe plures angelos ſub vna ſpecie eſſe, quod & infra clariùs, ac efficaciùs oſtendetur.

Scotus. ¶Scotus quoque: Dicentes, inquit, principium indiuiduationis eſſe quantitatem, aut materiam, conſequenter dicunt in angelis non poſſe plures ſub vna ſpecie eſſe & habent dicere quod hoc non ſolum impoſsibile ſit ex proprietate intrinſeca, ſed etiam proprietate extrinſeca, ita, quòd impoſsibile ſit: quia naturæ huic repugnat diſtinctio ſolum indiuidualis, eo quòd ſibi repugnet id, quod præciſe poteſt eſſe principium talis diſtinctionis. Fundamenta autem huius opinionis improbata ſunt ſupra: idcirco tenenda eſt concluſio ſimpliciter oppoſita. Omnis etenim quidditas quantum eſt de ſe, communicabilis eſt, etiam quidditas Dei. Nulla autem communicabilis eſt pluribus in identitate numerali niſi ſit infinita. Ergo quælibet alia communicabilis eſt cum diſtinctione numerali. Porro quidditatem communicabilem eſſe, probatur: quia hoc ſibi non repugnat ex perfectione, cum conueniat diuinæ eſſentiæ: neque ex imperfectione, cum conueniat inferiorum naturæ. Iterum, quælibet quidditas poteſt intelligi ſub ratione vniuerſalis, ergo, & ſub ratione communicabilis. Rurſum, Deus poteſt quemcunque angelum in nihilum redigere, conſeruationem ſuam abſtrahendo eidem, & alium eiuſdem ſpeciei producere, ſicque ordinem vniuerſi recuperare: & ſicut poteſt duos eiuſdem ſpeciei producere ſucceſsiuè, ita, & ſimul, cum non ſit incompoſsibilitas ad hoc. Ampliùs, niſi in angelis eſſent plures perſonæ in una ſpecie, multæ ſpecies vniuerſi intellectualis naturæ eſſent totæ damnatæ, quod multi habent pro inconuenienti. Dico ergo, quod omnis natura quæ non eſt actus purus, poteſt communicari, & plurificari ſecundum illam realitatem, quę eſt in potentia: quoniam indiuiduatur per eam. Cumq́; obijcitur, quòd differentia formalis eſt differentia ſpecifica: dicendum, quòd differentia formalis dupliciter dicitur, ſcilicet differentia in forma, & differentia formarum, quamuis non ſit in forma, ut in ratione diſtinguendi. Primò modo poteſt aſſumptum illud concedi. Quilibet autem angelus, quamuis ſit ſimplex, ac forma immaterialis: non tamen ſuperaddit cuilibet alteri angelo gradum eſſentialis perfectionis: ideo non diſtinguitur ab alio quocunque ſpecificè. Hæc Scotus. Qui plura ſuper his ſcribit, quæ ſatis præhabita ſunt. & ipſe per modum alium ſaluat pluralitatem angelorum ſub una ſpecie, quàm Durandus. Henricus verò adhuc ſaluat hoc alio modo.

Oppoſitũ tenendũ.

Ad obiectionẽ reſponſio.

Henricus. ¶Itaque quodlibeto ſecundo, octaua quæſtione, diſſeruit, quòd eſſentia intelligentiæ de ſe communicabilis, multiplicabiliſque conſiſtat. & quamuis ſecundum mentem Philoſophi id fieri nequiuerit: quoniam materiam, & quantitatem non habet: illa tamen poſitio ſua neceſsitatem non obtinet: quoniam alio modo indiuiduatio, & multiplicatio eſſentiæ intelligentiæ fieri valent, videlicet per eſſe actualis exiſtentiæ, ſicut expoſitum eſt in fine quæſtionis præhabitæ. Imò ex illa opinione Philoſophi inconuenientia duo magna ſequuntur. Primum, quòd aliquid ſit in potentia creaturæ, & in fundamento naturæ, utpote multiplicatio naturæ, atque pluralitas eius in indiuiduis: quę tamen nunquam per quodcunque agens poſſet ad effectum perduci: ſicque fruſtra eſſet aliquid in natura, quod nec ipſe concedit Philoſophus. Secundum eſt, quòd aliquid eſſet in potentia creaturæ, quod nec per infinitam Dei virtutem poſſet in actum reduci: & ita non eſſet Deus verè omnipotens, quia non poſſet omne id, quod ex parte rei eſt poſsibile, fieri. Hinc inter erroneos articulos nuper ab Epiſcopo Parrhiſienſi, ſcilicet domino Stephano, qui fuit doctor theologiæ, damnatos, eſt illa poſitio. Vnus namque illorum fuit articulorum, Quòd Deus non poſſit multiplicare indiuidua ſub ſpecie una ſine materia, Error eſt. Alius fuit, Quod formæ non recipiunt diuiſionem, id eſt, multiplicationem niſi ſecundum materiam, Error, niſi intelligatur de formis ea materiæ potentialitate adductis. Tertiùs eſt, Quia intelligentiæ non habent materiam, Deus non poſſet facere plures ſpeciei eiuſdem. Error. Hinc ſancti noſtri teſtantur in qualibet ſpecie angeli plurima indiuidua eſſe. Vnde, & Damaſcenus: Creator, inquit, multitudinem ſpecierum inſtituit. Hypoſtaſim verò ſecundum unãquanque ſpeciem conſtituit differentem, vel hypoſtaſium differentiam, & copulationem fecit inter has naturalem. Omnes quippè ſub eadem ſpecie hypoſtaſes, ratione naturæ vnitæ ſunt. Differentiam autem hypoſtaſium habent: quoniam characteriſticis proprietatibus diſcernuntur. Propter hoc autem, quòd ſecundum vnumquenq; ordinẽ angelicarum virtutum differentes hypoſtaſes condidit non ſolum: ſed & ſẽm unamquãq; ſpeciem, quatenus communicantes naturam, id eſt, in natura ſpecifica cõuenientes, ad inuicẽ gaudeant, ac naturali ha-

Articuli dãnati ab Epiſcopo parrhiſiẽ.

In q̃libet ſpẽ angeli plurima ſunt indiuidua.

bitudine

bitudine copulati, ſecurè, & amicabiliter ad inuicem diſponantur. Hypoſtaſium verò differentia propriam diſcernit ab alieno. Omnis itaque creata eſſentia in eo, quod eſt Dei creatura, participat eſſe: & ipſa eſſentia intelligentiæ, ſeu angeli, nulla alia re adiecta, fit perſona, hac ſola intentione adiecta, qua habet eſſe effectus Dei actualiterve ſubſiſtens. Hinc duo angeli in ſolis ſubſtantialibus exiſtentes, dato, quod nullum accidens reale ab eorum eſſentia realiter differens in ſe habeant, vtpote nec actum, nec habitum, nec quicquam huiuſmodi, indiuidualiter ſunt diſtincti hoc ſolo, quod ſubſiſtunt: nec ſubſiſtere unius, eſt ſubſiſtere alterius: ſicque duplicatur in eis ſpeciei natura. Denique vniuerſaliter verum eſt, quod per nulla accidentia fit ſubſtantiæ indiuiduatio. Subſtantia enim prior eſt accidente, diffinitione, cognitione, & tempore: ideo nullo modo poteſt intelligi indiuiduatio ſubſtantiæ immaterialis per additionem alicuius diuerſi a ſe ſecundum rem. Oportet ergo, quod fit additione alicuius tantum ſecundum intentionem: quoniam eſſe non addit ſuper eſſentiam, niſi reſpectum ad cauſam efficientem, vt ſupra oſtenſum eſt. Hæc Henricus.

[Idē Hēri.] ¶ Porro quodlibeto vndecimo, prima quſtione inquirit, vtrum Deus facere poteſt angelum de nouo in aliqua ſpecie ſpecialiſsima eiuſdem naturæ cum angelo iam creato.

[Dionyſius] ¶ In cuius deciſione quæſiti pro magna parte ſcribit, quæ in quodlibeto nunc allegatu, & tenet, quod imò, præſertim quia oppoſitum Parrhiſijs eſt damnatum. Quocirca ſciendum, quòd ſanctus Thomas diu præceſsit diuum Stephanum Parrhiſienſem Epiſcopum, qui de conſenſu, & approbatione vniuerſitatis Parrhiſienſis damnauit prætactos, aliosque diuerſos articulos. Ideo reor, quòd ſi Thomas tempore damnationis articulorum illorum fuiſſet, aut poſtea, non defendiſſet ſcienter cõtrarium. Hinc non decet nunc quemquam Thomiſtam contra illam damnationem defendere Thomæ opinionem, cui & tam multi ſulennes doctores iam nominati, ac alij plures rationabiliter contradicunt.

[Richardus] ¶ Vnde Richardus: Deus, inquit, potuit creare plures angelos in eadem ſpecie. Illæ namque creaturæ in eadem ſunt ſpecie, quæ ſimilitudinem habent vniuocam in eſſentia, nec in aliquo gradu eſſentiali ſuæ completæ eſſentiæ ſe excedunt. Propter quod Philoſophus tertio Metaphyſicæ [Philoſo.] dicit, quod in indiuiduis eiuſdem ſpeciei non eſt hoc priùs, & illud poſteriùs in dignitate eſſentiæ. Aliàs eiuſdem ſpeciei non eſſent, cum quilibet gradus in gradu eſſentiali poſsit deſignari in differentia eſſentiali, quæ conſtituit ſpeciem. Eſſe autem plures angelos tales, nullam contradictionem includit, ſiue habeant materiam, ſiue non. Nam quamuis ſupradicto modo ſunt ſimiles, adhuc ſe pſis formaliter poſſunt diſtingui: quia vt dictum eſt in iſta diſtinctione, res formaliter vna eſt per eſſentiam propriam, inquantum indiuiſibilis ſalua integritate. Per quod autem res eſt numero vna, per id diſtin- [Articulus condemnatus.] guitur ab alijs. Hinc dominus Stephanus Parrhiſiēſis Epiſcopus, magiſter in theologia, excommunicauit iſtum articulum, Quod Deus non poteſt multiplicare indiuidua ſub vna ſpecie ſine materia. Nõ tamē credo, quòd omnes angeli unius ſint ſpeciei. Hæc Richardus.

[Culielmꝰ. An apud] ¶ Præterea, ſecundo libro de vniuerſo Gulielmus ſuper his ſcribens: Tentabo, inquit, ſcrutari an apud ſubſtantias ſeparatas ſit diuerſitas ſecundum ſpeciem. Dico ergo, quòd ſecundum doctrinam Chriſtianorum dicentium excellentiorem illarum corruiſſe, & principem dæmonum factam, difficile eſt reſpondere rationibus, quibus probatur diuerſitas ſpecifica eſſe in illis. [ſubſtātijs ſeparatis ſit diuerſitas ſecundum ſpeciem]

¶ Primò: quoniam cuncta eiuſdem ſpeciei indiuidua, habent omnia eſſentialia, & naturalia ſua æqualia, ita quòd inæqualitas in his non eſt, niſi ab accidenti: & quicquid de hoc dicatur in corporalibus: in ſubſtantijs tamen ſimplicibus ſeparatis omnino ſic eſſe conuincitur. Cum ergo ſupremus, & primus angelus ille apoſtata ſactus, longè inæqualis, atque diſsimilis fuerit alijs in ſapientia naturali cæteriſque uirtutibus, ex neceſsitate alterius extitit ſpeciei. Amplius, naturalis diſsimilitudo, ſeu inæqualis in angelis, non fuit ex naturali, & neceſſaria influentia creatoris, cui non competit de neceſsitate, ſed liberè operari ad extra, nec ex receptibilitate, ſeu capacitate illorum. quia ante eorum creationem reale nil erat niſi creator, ergo ex ſolo beneplacito creatoris proceſsit. Quòd ſi dicatur, mirum videtur cur tantam excellentiam dederit ei, quem nouerat mox abuſurum omnibus donis illis, conuerſurumque omnia illa in contumeliam largitoris: inferioribus verò præſtitit dona minora, quos præſcierat bene illis vſuros, ac conuerſuros in cultum, gloriamque ipſius: rurſus, ſi nulla eſſet in angelis diſsimilitudo naturalis, & eſſentialis ſiue ſpecifica, non eſſet in eis ulla cauſa, ſeu ratio alterius diuerſitatis, aut diſsimilitudinis niſi ex parte creatoris, quod habet admirationem non paruam. Vt quid enim apud eos eſſent tot gradus dignitatum, ac differentiæ tantæ, ut in ſcripturis habetur? Itaque alij throni, alij dominationes, alij virtutes vocantur. & cur Raphael dixit, Ego ſum vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Deum? [Thob. 12.] Si autem in natura eſſent æquales, irrationabiliter, & ſine cauſa videretur facta a creatore in illis tanta dignitatum varietas. Quòd ſi quis dixerit quia ſecundum iſtam probationem non deberet inter homines eſſe differentia dignitatum, ac poteſtatum, cum ſint natura æquales: Reſpondeo, quia reuera ſi ſola natura in hominibus operaretur, non eſſent hi gradus, aut ordines apud eos, ſicut nec in beſtijs vnus equus vult alijs dominari. In hominibus vero præter naturales perfectiones, unus plus habet induſtriæ, aut ſapientiæ, vel uirtutis, quàm alter. habent quoque ſtudia, ac artificia multa.

¶ Denique inter vires ſenſitiuas exteriores, viſus oculorum, interiori uiſui, id eſt, intellectui ritè ſimilior perhibetur. Viſus autem exterior in diuerſis animalibus multipliciter ſecundum ſpeciem diuerſificari videtur. Viſus etenim cati, & viſus veſpertilionis, ac noctuæ, cæterorumque animalium, quæ uident in tenebris, nequaquam videntur eſſe ſpeciei eiuſdem cum uiſu humano. [Viſus cati, & veſpertilionis differunt.] Similiter nec viſus aquilæ, quem iuuat fulgor ſolaris, qui obtundit uiſum humanum. Porro lynceis (ut dicitur) oculis denſiſſimi parietes peruij ſunt. Sunt autem, & aliæ multæ differentiæ apud ſenſum uiſus. Nam, & uiſus columbæ, ut aucupes dicunt, a cæcitate nouies reuiuiſcit. Si ergo tanta inuenitur diuerſitas apud viſum corporalem, qui eouſque ſimilis eſt viſui ſpirituali: quomodo non tanta, aut maior diuerſitas eſt apud viſum ſpiritualem, quæ diuerſi- [Viſus columbæ nouies a cecitate reuiuiſcit.]

tas in angelis eſſe non ualet in ſpecie vna? Dico ergo, quia difficilè ualde eſt inuenire diuerſitatem ſecundum ſpeciem in ſubſtantijs illis, propter elongationem earum a conſuetudine, & experientia noſtra. Prophetis autem, & alijs viris ſanctis, qui familiaritatem aliquarum ex illis habuerunt, atque alloquiorum frequentiam, & apparitionum, poſſibile fuit, ac facilè, ſi ad hoc intendere voluiſſent. Quod vero dictum eſt: quoniam quicquid eſt naturale vni indiuiduorum cuiuſcunque ſpeciei, naturale eſt omnibus indiuiduis cæteris, non eſt verum, ut patet de primis hominibus, quorum naturalis diſpoſitio in corporibus, & animabus eorum, alterius fuit habitudinis, quàm poſterorum. Corpora namque eorum integra facta ſunt a creatore in fortitudine, & magnitudine. Vnde, & decuit eorum corporibus infundi animas ſapientia, uirtutibuſque perfectas, quæ ad motum, & gubernationem illorum ſufficerent corporum. Idcirco ſcientiæ, & virtutes fuerunt eis naturales, ſtatimque inditæ, & innatæ in plaſmatione eorum, quod animabus poſterorum non conuenit. At verò veriſimile eſt, ſapientiſsimum creatorem non omnes ſpirituales, ſimplicesque ſubſtantias, quamuis eiuſdem ſpeciei eas creauerit, creaſſe eas per omnia æquales, & in omnibus ſimiles: quemadmodum neque in aliqua ſpecie ſenſibilium ſubſtantiarũ hoc ei facere placuit, ſicut nec omnes æquos. Præuidit namque, quòd ex ipſa inæqualitate, diſſimilitudine, ac varietate augeretur inæſtimabiliter ſpecioſitas præclariſsimæ ciuitatis ſupernæ, ſicut militiam ornat veſtium precioſa varietas. Hæc Gulielmus.

Omnes angelos eſſe ſpeciei vnius ſecundum Gulielmum.

Qui in his verbis videtur ad hoc diuertere, ac ſentire, quòd omnes angeli, ſeu immateriales illæ ſubſtantiæ ſint ſpeciei vnius: quod & ita perſuadere conatur, Quemadmodum formæ accidentales eiuſdem puritatis, & immixtionis, ſeu ſimplicitatis, ſunt unius ſpeciei ſpecialiſsimæ, ut omnes albedines: ſic vniuerſæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quarum vna nihil ſuper aliam habet, nihil habet naturaliter admixtum, ſunt unius ſpecialiſsimæ ſpeciei. Vnde enim eſſet diuerſitas ſpecialis, ſeu ſpecifica inter eas? In coloribus enim diuerſitatem ſpecificam extremorum ad medios, & mediorum ad inuicem, ſola facit admixtio. Cumque in ſimplicibus illis ſubſtantijs non habeat locum admixtio, aut depuratio, nec diuerſitas talis ſpecifica inter eas conſiſtere poteſt. Rurſus, quæcunq; ſunt eiuſdem ſimplicitatis, & puritatis in eſſe, non diuerſificantur, nec diſsimilantur ad inuicem. Tales autem ſunt omnes ſubſtantiæ illæ. Hæc Gulielmus.

Dio. Car.

¶ Quocirca ſecundum quod hæc motiua modici ſunt uigoris, & ex præhabitis ſoluuntur facillime, nec aliquam uidentur ſapere ſubtilitatem. Quamuis enim angeli ſunt ſimplices formæ ſuppoſitaliter ſubſiſtentes: nullus tamen ſapientum ambigit, aut ignorat formas illas non eſſe actus puros, ſed aliquid potentialitatis habere admixtum, inquantum ſunt dependentes, & diſtantes a puro actu, qui eſt Deus glorioſus, ac adorandus: atque inceſſabiliter indigentes conſeruatione, ac influentijs eius. Idcirco eorum puritas, ac ſimplicitas non eſt omnifariè perfecta, aut plena, ſeu impermixta, quamuis careat admixtione, & impuritate non ſolum omnis peccati, ſed etiam omnis materiæ, ac diuerſitatis eſſentialium partium. Imò in eis eſt compoſitio varia, & ſpiritualis permixtio: quia vt diuinus Dionyſius proteſtatur, diuerſificantur in eis, eſſe, poſſe, & agere: ac iuxta Boethium, differunt in eis, Quod eſt, & Quo eſt. Nec ſunt eſſe purum in ſeipſo ſubſiſtens. Nec oportet, quod actus, & potentia, ſeu Quod eſt, & Quo eſt, ſint in eis eſſentiæ, ſeu naturæ realiter ab inuicem differentes: ſed una, eademque eſſentia, inquantum eſt quædam participatio, & ſimilitudo primi puri, & increati actus, uocatur Actus, & quo eſt, ſeu Eſſe: atque inquantum a primo actu illo diſtans, occumbens, deficiens, ipſoque iugiter indigens, nominatur potentia, imò, & Quod eſt, ſecundum quod recipit influentias eius, prout iſtud ſuperiùs frequenter eſt declaratum. Sic quoque facilè eſt penſare, qualiter in eis accipiantur genus, & differentia, diſtinctioque ſpecifica.

S. Diony.

Angeli nõ ſunt æquales puritati, & ſimplicitati.

Hinc itidem eluceſcit, quod omnes non ſunt æqualis poteſtatis, & ſimplicitatis: imò quæ maioris ſunt actualitatis, & formalitatis, ac puro actui per participationem diuinæ perfectionis propinquiores, maioris ſunt puritatis, vnitatis, ac ſimplicitatis: quamuis in hac ſimplicitate, & puritate communicent, quòd non componuntur ex forma, atque materia. Denique cum ſint ſimplices formæ, non habent in eis locum diuerſitas illa in naturalibus, quæ ex parte contingit materiæ. Remotiſsima quoque, & debiliſsima ſimilitudo, eſt inter formas accidentales, & formas illas digniſsimas ſubſtantiales, non informantes, ſed foris manentes, in ſe perſonaliter ſubſiſtentes. Sed & argumentum a ſimili debiliſsimum perhibetur. Nec verum eſt, quod in angelis eſſentia vnius ſuper eſſentiam alterius nihil habet adiunctum, ac additum: imò vna ſuperaddit alteri gradum eſſentialis perfectionis, quæ ſpecialem conſtituit ſpeciem, & a qua perfectione differentia conſtitutiua accipitur. Poſitio itaque dicentium omnes angelos eſſe ſpeciei eiuſdem, cæteris improbabilior, debiliorque videtur.

Opinio quædã dãnata.

Opinio verò dicentium in angelis eſſe tot ſpecies quot indiuidua, ſicut iam patuit, a Parrhiſienſi Epiſcopo excommunicata eſt, & damnata, conſentiente tota illa vniuerſitate, & a magnis, & multis doctoribus improbata.

Poſitio verior angelos eiuſdẽ chori eſſe ſpẽi eiuſdem.

Media ergo poſitio verior reputatur, videlicet angelos eiuſdem chori, ac ordinis eſſe ſpeciei eiuſdem. Nec tamen aſſerere audeo omnes angelos chori vnius in ſpecie ſpecialiſsima conuenire, obſtante ſacratiſsimi Dionyſij auctoritate, qui iuxta prætacta in ſpiritibus illis eiuſdem ordinis perhibet eſſe ſupremos, & medios, ac infimos. Quod quamuis ad diſtinctionem in accidentalibus poſſet referri: incertum tamen eſt mihi qualiter princeps ille theologorum intellexit hoc ipſum. Imò in iſtis quæſtionibus de angelis ſanctis, uitanda eſt omnis incauta aſſertio, ac irreuerentialis locutio, præſertim diſputatio contentioſa.

Cũ reuerẽtia, & formidine de beatiſsimis intelligentijs eſt diſſerẽdũ.

Nempè cum reuerentia, formidine, & cautela de ſubſtantijs illis digniſſimis, dominis, ducibus, adiutoribus, protectoribus, & cuſtodibus noſtris, nos loqui oportet: aliter fando de ipſis, offendamus beatiſsimos, ac benigniſsimos vultus eorum. Præterea ſic loquendo de ipſis, non apparet cur iuſtus, ac ſuperſapiens Deus largitus fuiſſet eiuſdem tam inæqualia gratiarum, poteſtatum, & dignitatum chariſmata, ſi in natura ſpecifica pares fuiſſent, niſi forſan propter differentias meritorum ipſorum, quod Gulielmus non exprimit, & infra dicetur probabilius eſſe, quod qui excellentiores erant in donis, perfectionibusque naturæ, fortiùs, & perfectiùs ſe cõuerterunt ad creatorẽ, & ita eminẽtiores

in

in donis gloriæ ſunt effecti, atque in ſuperiori ordine collocati:ita,quod excellentia gratuitorum, & glorioſorum donorum correſpoodet in ipſis, excellentijs, ac differentijs naturalium.Nam & Deus omnipotens unicuiq; influit ſecundum capacitatem, dignitatem,diſpoſitionem, ſeu merita eius, quemadmodum in euangelio faſſus eſt: Tradidit illis bo

Matt. 25.

na ſua,vnicuiq; ſm propriam virtutem. Poſtremò, argumenta ad oppoſitum introducta, ſatis ſoluta ſunt,hoc dempto, quod tangit Thomas, Cum ordo,& decor uniuerſi in ſpeciebus conſiſtat, videtur potiſsimè ad decorem,ac ordinem cœleſtis patriæ pertinere,quod ibi ſint tot ſpecies, quot ſuppoſita angelorum. Ad quod puto dicendum, quòd ordo

Argumēti Thomæ ſolutio.

utranq; diuerſitatem includens, utpote tam diuerſitatem plurium perſonarum ſub una ſpecie, q̃ plurium ſpecierum in vno choro,aut certè in vna hierarchia, multo plus confert ad decorem & venuſtatem,ac delectabilitatem paradiſi cœleſtis, atq; angelicorum ſpirituũ, quàm ſola diuerſitas ſpecierũ, ęqualis numero ſuppoſitis angelorum. quemadmodum ēt in eccleſiaſtica hierarchia multo ſpecioſior, atq; iucundior eſſet ſeſsio,proceſsio,multitudo, in qua eſſent multi archiepiſcopi,multi epiſcopi, multi abbates,multi archidiaconi, &c. multi etiam reges,multi duces,multiq; comites,& barones:q̃ illa, in qua eſſet de uno quoq; iſtorum vnus duntaxat, quamuis eſſent tot gradus in vnitatibus illis, quod æquarentur numero perſonarum illarum.

Gulielm⁹.

¶Nunc proſequenda eſt quæſtio de numero, & multitudine angelorum,ad quam inducta eſt reſpōſio Alexandri, de qua re Gulielmus ſecundo libro de uniuerſo,conſcripſit:Quæſtio iſta multam habet difficultatem, tum propter ſermones authenticos, & antiquos,qui ſibi inuicem videntur contrarij, tũ propter urgentiſsimas rationes. Quibus reſponderi oportet:Ait quippé antiquorum ſapiētum vnus,

Iob 25.

Nunquid eſt numerus militum Dei? quaſi dicat,nō. quod per hyperbolen dictum eſſe intelligere, non eſt nouum,nec in ſcripturis inuſitatum.Alter vero

Sapien. 11.

ſapiens ait: Omnia in numero, pondere,& menſura conſtituti.Verum quia ex tropis,ſeu figuris locutionum,& uaria expoſitione auctoritatum, non poteſt numerus angelorum ad liquidum deprehendi, ad rationes,ac probationes eſt recurrendum. Dico ergo in primis, quia ſi in angelis eſt reſtrictio, aut determinatio numeri,illa eſt,aut ex parte creatoris, aut ex parte ipſarum ſubſtantiarum,aut vtriuſque. Non ex parte creatoris,cum ſit poteſtatis,bonitatis, & munificentiæ penitus infinitæ.Nec ea parte angelorum, cum nulla inter eos fuerit contrarietas, qua ſe inuicem impedirent. Non enim anguſtant ſe locis,nec inuicem contrariantur: quemadmodum beſtiæ feræ, ſicut leones, ad paucitatem (Deo prouidēte) redactæ ſunt, ne hominibus noceant. Reſpon

Reſpōſio.

deo,quod defectus infinitatis angelorum fuit ex irreceptibilitate,incapacitateq; rerum,quę nec infinitæ magnitudinis, nec infinitæ multitudinis ſunt capaces:imò de ratione numeri eſt, eſſe finitum. Et ſicut mundo non capaci magnitudinis infinitæ dedit Deus magnitudinem limitatam ſuæ naturæ congruentiſsimam,qua omnia capere, & intra ſe claudere naleret:ita angelis infinitæ multitudinis incapacibus,præuidit,præfixit,& contulit infinita ſapientia Dei congruentiſsimum numerum.Quem autem numerum deceat eſſe angelorum,& quis ille ſit, nō eſt leue determinare. propter quod non paruam habet admirationem ſermo eius, qui dixit: Quod legio una proportionaliter eſt medio loco inter ordinem vnum,& angelum vnum. quod eſt dicere,Ordinem vnum tot legiones continere, quot angelos

Mirū qd.

continet legio vna. Porro huius ſermonis declaratio non peruenit ad me, neque quis dixerit hoc. Quia vero notus eſt numerus legionis unius, facilis eſt quadrati numeri huius inuentio.Hoc enim eſt ducere ipſum in ſemetipſum, ſeu multiplicare ipſum per ſe, id eſt, toties ſumere ipſum, quot in ſe continet vnitates. Videri interea poteſt, vt quoniam iuxta legem, atque doctrinam Chriſtianorum, animæ hominum electorum ęquandæ ſunt angelis ſanctis in felicitate, & gloria, etiam coæquandæ ſint eis in numero: quod & decor ſupernæ Ieruſalem ex angelis, & hominibus conſtruendæ, videtur requirere. Decet etenim omnem domum æqualitas parietum, omnemque ciuitatem æqualitas laterum. Parietes verò, & latera domus ciuitatis ſupernæ, erunt vniuerſitas angelorum bonorum, & vniuerſitas hominum electorum: quorum numerus admodum magnus erit, & nobis adhuc incertus eſt. Quoniam autem lex, & doctrina Chriſtianorum, ac hebræorum, & vtriuſque legis prophetæ crebro nominãt millia millium,& decies millies centena millia, opinabitur forſitan aliquis denarium eſſe radicem numeri illius. Denarium quoque dixerunt Pythagorici primam quadraturam, ipſumque eſſe numerorum conſumationem.nec vltra ipſum propriè numerum eſſe,ſed ipſius cum additione repetitionem.Quoniam ergo cubitus denarij,millenarius,primus videlicet cubitus, qui additionem in ſe nec habet,nec continet, ſed nec diminutionem a denario,per ipſum maximè uidetur numerari ſpiritualium militiarum exercitus:ſimiliter, & per centeſimum medio loco proportionalem, & eſt quadratus denarij,latus uerò millenarij.Cum ergo cubitarius millenariorum exereſcat in millies mille millia,& nam cum quadraueris millenarium, prouenit quadratus eius, videlicet mille millia · in quem ſi duxeris latus ipſius, id eſt, mille,cubitatis illud,& prouenient millies mille millia Quem ſi iterum cubitaueris, excreſcet in millia,quæ via capiet imaginatio tua,& erit tertius cubitus in ordine millenariorum: quem ſi rurſus cubitaueris, exurget in tot millia millium, in quorum apprehenſione intellectus tuus laborabit, & indubitanter omniũ numerabilium mundanorum numerum ſuperabit. Non tamen intelligas, aut arenam maris, aut pluuiæ guttas, vel grana quæque hic me vocare numerabilia, ſed ea, quæ in mundo ſolent numerari, ſicut exercitus, & greges, ac alia, quæ verſantur in contractibus hominum. Hi ergo inter numeros videntur pulcherrimi,atque ab ipſo conſurgentes denario, qui numerus eſt tam cœlorum, quam ordinum per multitudinem perfectiſsimam, utpote cubitum.Decem autem dicuntur cœli,videlicet nouem mobiles,& cœlum empyreum: & decem chori,ſeu ordines angelorum, ex quibus vnus aſſeritur corruiſſe,id eſt,tot de nonē,quod poſſet inde unus cōſtare, vt infra clariùs exponetur.Veriſimile ergo videtur,ac decens,elegiſſe creatorem in hac ordinatione numerorum numerum iſtum, quo numerari ei complacuit militias ſuas & exercitus tam angelorum ſanctorum,quàm hominum electorum. Poſtremò ſi quis dicat æqualem eſſe numerum ſtellarum fixarum,quæ ornamenta ſunt cœli ſtellati:& ciuium ſupernorum,qui ornamenta ſunt cœli empyrei, nō video ad hoc validam rationem, cum nec ſtellæ ex illis dependeant,nec econtra:nec ad finem ordinantur eundem.Hæc Gulielmus.

Angeli boni hõieſq; electi parietes erũt & latera ciuitatis ſupernæ

Apoc. 5.

Dan. 7.

Denarius numerus a pythagoricis quis dictus ſit.

Decem dicuntur cœli.

Opinio quorũdam inualida.

¶Inſuper

Thomas. ¶ Inſuper Thomas: Ratio, inquit, humana deficit
à cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ta-
men notiſſima ſunt naturæ, id eſt, ex ſua natura, vt-
potè excellenter actualia, immaterialia, atq; forma-
lia, ad quæ intellectus noſter ſe habet ſicut oculus
noctuæ ad lucem ſolis. Hinc vndecimo de animali-
bus dicitur, quòd de his valde pauca cognoſcere
poſſumus, quod tñ delectabile valde eſt, & amatū:
idcirco philoſophi de illis quaſi nihil demonſtrati-
uè, & pauca ꝓbabiliter ſunt locuti. Quòd oſtendit
Diſſenſio philoſophorum in ponēdo numerum angelorum. eorum diſſentio in ponendo numerū angelorum.
Quidam namq; poſuerunt numerū ſubſtantiarū ſe
paratarum ſecundum numerum motuum cęli, vt Ari
ſtoteles undecimo Metaphyſicę. Quidam ſm nume
rum ſphærarum, vt Auicenna. Aliqui penitus nega
uerunt incorporea eſſe. ſicut Empedocles, atq; De-
mocritus, & Saducæi Iudęi. Nonnulli dixerunt vnū
tantum angelum eſſe, qui ſecundū actus ſuos diuer
ſos diuerſa ſortiretur vocabula, vt quidam hæreti-
ci. Rabbi Moyſes uerò poſuit angelos in numero
nobis indeterminato: ſed per angelos ſignificari aſ-
ſeruit in ſcripturis omnem uirtutem, ſeu corpora-
lem, ſeu ſpiritualem, tanquam diuinæ potentiæ nun
cium, per quam Deus ſuæ prouidentiæ exequitur
ordinem, intantum quòd etiam unum concupiſcibi-
lem nuncupauit, angelum concupiſcentiæ. Subſtan
tias verò ſeparatas perhibuit eſſe ſecundum nume
rum, quem poſuerūt philoſophi. Porrò fides catho-
lica docet numerum ſubſtantiarum illarum, quas
angelos appellamus, Deo eſſe finitum, nobis autem
infinitum, id eſt, innumerabilem. Vnde in Gloſſa Da
Gregorius nielis ſeptimo Gregorius dicit numerum angelo-
rum excedere omnem multitudinem naturalem.
S. Diony. ſanctus quoque Dionyſius decimoquartò cæleſtis
hierarchiæ capitulo, idem fatetur. Et hoc ſatis pro-
babile eſt. Videmus namque corpora nobiliora, vt
cæleſtia, diuinam bonitatem eminentiùs participan
tia quaſi incomparabiliter excedere corpora infe-
riora in magnitudine, & virtute. Quod eſt, quoniā
bonitas Dei, quam creaturis voluit communicare,
eſt cauſa, & ratio creationis rerum: ex quo videtur,
quòd ſpirituales naturas, in quibus bonitas Dei re-
lucet, præcipuè creauit in numero, quaſi impropor
tionabiliter excedente numerum corporalium na-
Obiectio. turarum. Si autem obijciatur, quòd numerus eſt ſpe
cies quantitatis diſcretæ, ergo in materialibus non
eſt. Rurſus ſecundum philoſophos. In his, quæ ſunt
ſine materia, numerus eſſe non valet, niſi ſecundum
cauſam, & cauſatum, ſed vnus angelus non eſt cau
ſa alterius. Præterea motor, & mobile proportio-
nantur, & parificari videntur in numero, ergo tot
ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, quot orbes. Iterum nume
rus angelorum determinari uidetur, cum dicitur in
Dan. 7. Daniele: Millia millium miniſtrabant ei, & cætera.
ergo, & nobis finitus eſt, præſertim cum ſecundum
philoſophos ea, quæ primo vni, ac ſimpliciſſimo
ſunt propinquiora, ſunt minus multiplicata, vtpo-
tè Deo ſimiliora. Propter quod ait Auerrois ea,
quæ diminuta ſunt, non ea, quæ perfecta ſunt, mul-
tiplicari. Vnde diuina eſſentia multiplicari non po
teſt. Dicendum ad primum, quòd unum dupliciter
Ad 1. Vnum dicitur dupliciter dicitur. Primò communiter, prout conuertitur cū
ente, quod non determinatur ad aliquod genus. &
multitudo, ſeu numerus ſequens vnum ſic ſum-
ptum, non eſt in genere quantitatis, ſed tranſcen-
dens: quia non ſequitur diuiſionem quantitatis, aut
materiæ, ſed diſtinctionem naturarum. Talem ergo
multitudinem, & numerum non poſuerunt philo-
ſophi in ſubſtantijs ſeparatis, neque nos in angelis.
Secundò dicitur vnū, prout eſt principium numeri,
qui eſt quantitas diſcreta, ex cōtinui ſeu materiæ di
uiſione cauſata. Taliſq; numerus non eſt niſi in re-
bus corporeis. Ad ſecūdum, quod ſm philoſophos Ad 2.
qui diſtinguunt numerum ſubſtantiarum ſeparata-
rum per cauſam, & cauſatum, cauſa & cauſatū nō
ſunt per ſe diſtinguentia, imò ſecundum eos conſe-
quūtur ad diſtinctionis principia. Cum enim diſtin
ctio ſit (per ſe loquendo) per hoc quod eſt compoſi
tio maior, aut minor, atque ſecundum diſtantiam
actus, & potentiæ, conſequens eſt ſecundum philo
ſophos, id quod eſt plus in actu, eſſe cauſam eius,
quod minus in actu eſt. Secundum quem modū di-
cunt multitudinem ab vno primo ſimplici proceſ-
ſiſſe. Quem tamen modum Commentator vndeci-
mo Metaphyſicæ dicit inſufficienter probatum. Vn
de concedit ab vno primo ſimplici potuiſſe plura,
immediate procedere, ſicut & nos cōcedimus om-
nes naturas intellectuales a Deo immediatè ſtatui,
ſe diſtinctas ſecundum ordinem ſapientiæ diſponē
tis diuerſos gradus ſpiritualium naturarum. Idcir-
co remoto quod infidelitatis eſt, videlicet ordine
cauſalitatis angeli vnius ab alio, & retēto eo, quod
fidei conſonat, utpotè gradu ſimplicitatis, habe-
mus eundem diſtinctionis modū, quem illi. Ad ter- Ad 3.
tium, Quod motores orbium benè parificantur or
bibus inquantum motores, nō ut intelligentiæ, aut
angeli: ſic enim ordinantur ad finem ſuperiorem,
nec propter corporalia principaliter facta ſunt, ſed
ut Deo aſsiſtant, vacent, inhæreant: honorificen-
tiam, laudem, gloriamq; impendant. Ad vltimum, Ad 4.
Quod auctoritas Danielis à diuerſis diuerſimodè
exponitur. Sanctus quippe Dionyſius, & Grego-
rius in hoc concordant, quod angelorum nume- Angelorū numerus, non eſt nobis determinat⁹ ſecundum Dionyſiū, & Gregorium.
rus non eſt nobis determinatus. In hoc autem diſ-
ferunt, quia ſecundum beatum Dionyſium cum di
citur, Millia millium: vnum mille multiplicat aliud,
ac ſi diceretur, milleſies mille. ſicque æqualis nume
rus importatur, cum dicitur, Millia millium, primo:
& cum dicitur, decies centena millia, ſecūdo: pro-
ut habet litera vna. Tantum enim ſunt decies cen-
tum milia, quantum millies millia. & iuxta hoc da-
tur intelligi, quod æqualis ſit numerus angelorum
miniſtrantium, & aſsiſtentium. Vel ſecundum aliā Dan. 7.
literam, quæ habet, Millia millium miniſtrabant ei,
& decies millies cētena millia, &c. inſinuatur, ꝙ nu-
merus aſsiſtentium ob ſuā nobilitatem excedat mi-
niſtrātium numerū. Quod conſonat ei, quod dictū
eſt, quod ſecundum diuini Dionyſij intentionem, Nobiliores creaturę numero ſunt plures.
nobiliores creaturæ ſunt plures. Hinc ait, quòd in
præfata auctoritate maximus numerus apud nos
nomen habens, ſcilicet mille, multiplicatur per om
nes maximos numeros, utpotè limites nominatos.
Hoc eſt per ſeipſum, cum dicitur, millia millium:
& per denarium, cum dicitur, decies milles: per
centenarium quoque, cum dicitur, centena millia,
In quo oſtenditur numeroſitas maxima intellectū
noſtrum excedens. Gregorius verò vult, quòd ſit Gregori⁹.
conſtructio partitiua, dum dicitur, millia millium.
quaſi dicatur, millia de numero millium. Sicq; vult
quòd deſignetur maior numerus miniſtrantium,
quam aſsiſtentium, propter hoc, quòd quo ad mi-
niſtrantes, ponitur numerus non determinatus, cū
dicitur, millia millium: & quo ad aſsiſtentes, nume
rus determinatus. Auctoritas verò peripatetico-
rum bene conuincit, quòd ea, quæ immediatiùs à
Deo procedūt, in ſeipſis, ſeu in ſua natura ſunt ſim-
pliciora: non tamen per hoc aufertur pluralitas
graduum. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porrò

Idē Tho. ¶Porro in prima parte Summæ, q̃ōne 50. Circa numerum, inquit, ſubſtantiarum ſeparatarum diuerſi diuerſis rationibus proceſſerunt. Plato enim poſuit ideas ſeparatas eſſe ſpecies ſenſibilium rerum. ſicque ſubſtantiæ illæ ſeparatæ eſſent ſecundum numerum ſenſibilium ſpecierum. quod Ariſtoteles improbauit, quia materia eſt de ratione ſenſibilium horum. Poſuit tamen, quod ſubſtantiæ ſeparatæ habent ad ſenſibilia iſta rationem mouentis, & finis. Hinc ſecundum primorum, ſeu cœleſtium motuum numerum, poſuit numerum ſubſtantiarum illarum. Quod cum repugnet ſcripturis, Rabbi Moyſes volens concordare vtrunq;, poſuit quòd angeli ſecundum quod dicuntur immateriales ſubſtantiæ, numerantur ſecundum numerũ motuum, corporumve cœleſtium. Angeli verò, vt addidit, dicuntur etiam in ſcripturis homines diuina annunciantes: & item virtutes rerum naturalium, omnipotentiam Dei manifeſtantes. Verum hoc a conſuetudine ſcripturarum eſt alienũ, quòd irrationalium rerum virtutes angeli appellentur: idcirco dicendum, quòd angeli, vt ſunt immateriales eſſentiæ, in maxima multitudine ſunt. Propter quod 4. cap de diuinis nominibus, ſanctus Dio-

S. Diony. nyſius proteſtatur: Multi ſunt mentium ſupernarum exercitus, infirmam, & conſtrictam commenſurationem numerorum materialium corporum excedentes. Cum enim vniuerſi perfectio ſit id, quòd Deus principaliter in rerum creatione intendit, quanto aliqua ſunt magis perfecta, tanto in maiori exceſſu ſunt creata. Quemadmodum autem in corporibus attenditur exceſſus ſecundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis poteſt attendi exceſſus ſecundum multitudinem. Videmus autem, quòd corpora incorruptibilia, quę perfectiora ſunt alijs, excedunt in magnitudine quaſi incomparabiliter corruptibilia corpora. Rationabile ergo eſt, quod ſubſtantiæ immateriales, vt angeli, excedant quaſi incomparabiliter ſecundum multitudinem materiales ſubſtantias. Hæc Thomas in Summa.

Idē Tho. ¶At verò in Summa contra gentiles, libro ſecundo, capitulo nonageſimo: Sciendum, ait, quòd Ariſtoteles non ſolum probare conatur non ſolum

* ſubſtantias. eſſe * ſubſtãtiales intellectuales ſeparatas, ſed etiam præciſè tantas, quot motus deprehenſi in cœlo. Probat namq; non eſſe aliquos motus in cœlo, quia nobis nequeunt deprehendi, per hoc, quod omnis motus, qui eſt in cœlo, eſt propter motum alicuius ſtellæ, quæ ſenſibilis eſt. Orbes quippè deferunt ſtellas: motus autem deferentis, eſt propter motum delati. Probat quoque, quòd non ſunt aliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ, a quibus non prouenirẽt motus in cœlo: quia cum motus cœleſtes ordinentur ad ſubſtantias ſeparatas ſicut ad fines, ſi eſſent aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quàm illæ, quas numerat, eſſent aliqui motus ordinati ad eas ſicut ad fines: aliter eſſent motus imperfecti. Hæc autem probatio neceſsitatem non habet: nempe in his, quæ ſunt ad finem, neceſsitas ſumitur ex fine; vt ipſemet docet ſecundo phyſicorum, non econtrario &c. vt ſupra. Reſtat ergo probandum, multo plures eſſe ſub-

Subſtãtiæ ĩtellectuales trãſcẽdunt oẽm naturam corporeã. ſtantias ſeparatas, quàm ſint motus cœleſtes. Subſtantiæ enim intellectuales ſecundum genus ſuum tranſcendunt omnem naturam corpoream. Oportet ergo accipere gradum in ipſis ſecundum eleuationem earum ſupra naturam corpoream. Sunt autem quædam intellectuales ſubſtantiæ eleuatæ ſupra corporalem ſubſtantiam ſecundum generis ſui naturam tantum: quæ tamen corporibus vniuntur vt formæ, vt animæ rationales. Cumq; intellectuales ſubſtantiæ ſecundum eſſe ſuum nullam ad corpus dependentiam habeant, inuenitur huiuſmodi ſubſtantiarũ altior gradus: quæ etſi non vniantur corporibus, vt formæ: ſunt tamen proprij corporum determinatorum motores. Similiter natura intellectualis non dependet ab actu mouendi, cũ mouere ſit actus conſequens ad principalem eorũ actum, qui eſt intelligere. Erit ergo, & adhuc altior gradus intellectualium ſubſtantiarum, qui non ſunt orbium motores, ſed eis ſuperiores. Hæc ibi. Multa quoq; conſimilia inducit ibi motiua ad idem probandum. Concordat Petrus.

¶Quocirca mirum videtur, quòd Ariſtoteles dixerit non eſſe aliquos motus in cœlo, quia nobis deprehendi non poſſunt, eo quòd omnis motus cœleſtis ſit propter motum alicuius ſtellæ ſenſibilis. Non enim omnes ſtellæ nobis apparent diſtinctè. Dionyſius

¶Inſuper, qualiter numerus ſit in angelis, oſtendens Richardus: Quædam, inquit eſt vnitas ſubſtantialis: quoniam eſſentia eſt vna numero per ſubſtantiam ſuam, non per accidentale quid additum. quia hæc vnitas non ſuperaddit niſi indiuiſibilitatem, quæ non dicit aliquid poſitiuum. ſic & qualitas vna eſt formaliter per ſuam eſſentiam, quantitasq; ue ſimiliter, & ita de alijs. Cum ergo tam ex vnitatibus ſubſtantialibus, quam ex vnitatibus, quæ ſunt quantitas, & qualitas, poſsit conſtitui multitudo, & omnis multitudo ſit numerus, ſequitur, quòd numerus circuit omne prædicamentum quemadmodum vnitas. Cumque in angelis ſint vnitates ſubſtantiales, quæ ſunt eorum ſubſtantiæ ſub ratione indiuiſibilitatis, conſtat, quòd in eis ſit numerus, qui ſuper eorum ſubſtantiam non addit quid poſitiuum. idcirco reducitur ad genus ſubſtantiæ. Conformiter eſt in eis numerus, qui conſtituitur ex vnitatibus, quæ ſunt qualitates. nec ſuperaddit eis niſi rationem indiuiſibilitatis, ſeu negationis: ſed non eſt in eis numerus conſtitutus ex vnitatibus, quæ ſunt quantitates dimenſionales. Hęc Richardus. Richard⁹. Ex q̃bus multitudo cõſtituit.

Albertus. Duplex cã multitudinis angelorum. ¶Præterea de inæſtimabili multitudine angelorum ſcribit Albertus: Cauſa multitudinis angelorũ eſt duplex. vna eſt multiplicitas miniſterij ad indigẽtiam hominis ordinati, quod ſit non ſolum in rebus vno, aut certo numero comprehenſis, ſed in omnibus huius mundi creaturis, ex quibus erudiri, corrigi, aut iuuari corporaliter, aut ſpiritualiter poteſt. Alia eſt: quoniam bonitatis, ac liberalitatis diuinę eſt, non tm̃ vno modo, aut paucis modis, comprehẽſo e numero cõicare lucem, ac beatitudinem ſuam in theophanijs, id eſt, apparitionibus, ſeu illuminationibus deſcendentibus ab ipſo, ſed omnimodo ad regni ornatum pertinente, omnique modo poteſtatis perfectę, & omni modo operationis completę, vt diuinus Dionyſius dicit, ideo infinitos, quo ad nos angelos condit, quatenus omnis modus cõicationis illuminationum in angelis manifeſtetur. quod intendit propheta, dicẽdo: Millia millium miniſtrabant ei, per hoc innuens miniſterij multiplicitatem: atq; addendo, Et decies millies centena millia aſsiſtebant ei, per hoc innuens ſuperfluentẽ ſuæ magnificentiæ bonitatem, in infinitis, quo ad nos modis participationis, & illuminationis, ac beatitudinis ſuę: qui ad nullum numerum materialium, & apud nos coarctatum redigi queunt. Sic namq; limitaret, & coarctaret ſuperfluẽs modus participationis bonitatis ipſius. Ideo ſcriptũ eſt in Iob: Nũq̃d eſt numerus Dan. 7. Iob. 25.

numerus militum eius?&c. His cauſis duabus aliqui tertiam addunt, quæ eſt quaſi ciuilis, dicentes, ꝙ ſicut inhumanis de magnificentia eſt regali, ꝙ innumerabiles habet miniſtros ad Curiæ regalis frequẽtiam pertinentes, innumerabiles quoque proceres regali gloriæ aſsiſtentes magis ſpectat ad maieſtatem immenſam regis cæleſtis, vt innumerabiles milites ei miniſtrent, innumerabiles quoque principes ei aſsiſtant: quod inſinuatur 3. Regum, vbi Micheas ait propheta: Vbi dominum ſedentem, & omnem exercitum cæli aſsiſtentem ei à dextris, & à ſiniſtris. Hinc dixit Saluator, Putas, ꝙ non poſſum rogare patrem, & exhibebit mihi plus, quàm duodecim legiones angelorum? Itaque ſicut in cęleſtibus multiplicaotur lumina à diuina ſapientia non per materiæ diuiſionem, ſed in adminiſtrationem generationis, & corruptionis inferiorum, in quibus (vt dicũt philoſophi) orbis lunæ mouet aquam, & orbis ſolis ignem, orbesq; aliorum quinque planetarum, puta Saturni, Iouis, Martis, Veneris, & Mercurij, mouent aerem, propter, quòd in aere multi ſunt motus, orbis verò ſtellarum fixarum mouet terram ad figuras, ac formas multiplices generatorum, & corruptorum: ſic eadem ſapientia ordinans cæleſtis curiæ magnificentiam, cauſa eſt multitudinis cæleſtiũ ſpirituum miniſtrantium, ac aſsiſtentium ſummore g'. Porrò Rabbi Moyſes, & Rabbi Iſaac, Iudæi philoſophi, friuole uolẽtes dicta philoſopborum reducere ad verba legis Moſaicæ, dixerunt, quòd angeli ſunt intelligentiæ, quibus datum eſt mouere corpora cæleſtia, atque ad numerum cæleſtium corporũ ac motuum multiplicantur. Hinc Rabbi Moyſes ait ꝙ angeli non ueniunt ad nos niſi in ſignis per uiſiones ſomniales, & in effectibus per corporum immutationes. Vnde ſuper illud Geneſis, Iudas vidit Thamar in biuio, perhibet, ꝙ angelus concupiſcentię tetigit eum. Hæc autem ſecundum fidem catholicam ſunt friuola, & abſurda. Hæc Albertus.

3. Reg. 22.
Mat 26.
Rabbi Moyſes.
Gene. 38.

¶ Quocirca ſciendum, ꝙ iuxta prætacta Rabbi Moyſes, & eius ſequaces aſſeruerunt per angelos interdum intelligi intellectuales ſubſtantias, ſicq; eſſe tot angelos, ſeu intelligentias, quot ſunt orbes cæleſtes. Interdum uerò quaſcunque virtutes naturales diuino imperio obſequentes, quandoque homines angelicum habentes officium, vt ſacerdotes.

Vdalricus Angeli ſuorum concíuiũ agnoſcunt numerum.

¶ Cõcordat Vdalricus per omnia. qui etiam verba ſancti Dionyſij, proteſtantis, ꝙ angeli ſancti agnoſcunt ſuorum conciuium. i. angelorum omniũ numerum, & verba Gregorij, affirmantis, quòd numerus ille ſoli creatori eſt, agnitus, ita concordat: ꝙ angeli non niſi ex diuina ſapientia noſcunt hunc numerum. Veruntamen certum eſt, quòd etiam naturalem, & omnem ſcientiam ſuam habent à Deo.

Tot eẽ ſpecies, quot indiuidua angelorũ.

¶ Inſuper ſecundum Vdalricum tot ſunt ſpecies quot indiuidua angelorum: ſpecies autem rerum ad ordinem pertinent vniuerſi, angelis verò naturali cognitione competit ordinem vniuerſi cognoſcere. Melius ergo uidetur dicendum, quòd ſoli Deo numerus angelorum dicitur cognitus per incluſionem domeſticorum patrisfamilias domus, ac patriæ ſuper cæleſtis: ſicut interdum dicimus ſolum patrẽfamilias terrenum eſſe in domo ſua, quoniam nullus extraneus ſecum eſt, iuxta quem modum loquitur Damaſcenus libro ſecundo, quòd ſoli Deo cognitæ ſuot ſpecies ſpecialisſimæ angelorum.

Damaſce.

Durãdus

¶ Præterea circa hæc Durandus multa conſcribit, ꝓbans, quòd rõnes præhabitæ de innumerabili nobis multitudine angelorum, neceſsitatem nõ habeant. ¶ Ad quod dico, ꝙ pręallegati doctores non introducunt huiuſmodi rationes tanquam demonſtratiuas, ſed ſicut probabiles, ac rõnabiles perſuaſiones, quemadmodũ ad cætera, quæ fidei ſunt, argumenta formantur. Tangit quoq; duos modos intelligẽdi verba ſancti Dionyſij recitata. Primus eſt, quòd plures ſunt ſpecies angelorum, q̃ ſint ſpecies materialiũ rerum. Secundus, quòd plures ſunt angeli, q̃ res materiales. Iuxta primũ modum non ſequeretur multũ exceſsiuus numerus angelorum, præſertim ſi ſub vna ſpecie non ponãtur angeli plures. Species enim materialium non videtur tam exceſsiua, ſicut de angelis legitur, Millia milliũ miniſtrabãt ei, & decies millies &c. Porrò, ſecundus ſenſus vr̃ incredibilis. ¶ Circa quod reor dicendum, quod intentio diuini Dionyſij eſt loqui de multitudine inæſtimabili ſuppoſitorum angelicorum. Et ſi obijciatur, quòd ſecundum hoc plures eſſent angelorum perſonæ, q̃ guttæ aquarum, gramina terræ, arena & pili: dicendum iuxta inducta ex Gulielmo, quòd per numerum materialium rerum intelligenda ſunt indiuidua rerum, quæ in numerationẽ hominum ſolent venire, ſicut ſunt ſuppoſita communitatis, pecora gregum, & conſimilia. Verum contra hoc eſſe videtur quod addit Durandus: Nihil prohibet plures eſſe animas hominum, q̃ ſuppoſita angelorum: loquendo de animabus omnibus, quæ fuerunt, ſunt, & erunt, Circa hoc dico, hoc probabiliter poſſe defendi ſecundum poſitionem ſancti Gregorij, perhibentis, quòd tantus eſt numerus hominum prædeſtinatorum, quantus, & angelorũ ſanctorum: ita quod tot homines ſaluabuntur, quot angeli ſunt beati: Nempè cum numerus hominum reproborum intantum excedat numerum hominũ electorum, vt electi reſpectu reproborum dicantur pauci: de angelis verò multo pauciores ceciderunt quàm manſerũt, videretur probabile, quòd plures eſſent homines condemnandi, quàm ſint electi homines, electiq; angeli, atq; diaboli. Verum de poſitione iſta Gregorij, alij lõgè aliter ſentiunt. Scriptura quoque Deuteronomij, quam allegat, videlicet iſta, Statuit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei, alias habet tranſlationes, alias etiam expoſitiones, vt infra patebit. Porrò in reuelationibus ſanctæ Brigidæ continetur, ꝙ bene tot ſunt angeli ſancti, quod quamuis vniuerſi homines, q̃ fuerunt, ſunt, & erunt, eſſent collecti: adhuc unicuique homini poſſent decẽ ſancti angeli deputari, cui narrationi conſonant verba Thomæ iam inducta. Denique cum vnicuiq; homini etiam infideli, imò, & nõdum nato ex vtero, deputatus ſit angelus bonus de infimo choro exiſtens, ad minus ſunt tot angeli de infimo choro, quot vnquam eodem tẽpore homines fuerunt, in ſeculo iſto. Cumq; inter nouem ordines angelorum, tanto in quolibet ordine plures ſint ſpiritus angelici, quãto ipſe ordo eſt altior, ut infra ex verbis ſancti Dionyſij innoteſcet: conſequens eſt, ꝙ in ſupremis primæ hierarchiæ ordinibus ſint quaſi inæſtimabiliter, plures, quàm in choris infimæ hierarchiæ. Potiſsimè phalanga illa ſacratiſsimorum ſeraphim, indicibiliter ſuperat felicem catalogum angelorum ordinis imi. Conſtat q̃ inenarrabiliter, & nobis innumerabiliter multi ſint in toto angelici ſpiritus, quos omnes valde diligere, ac reuereri debemus, atque ad eorum glorioſa conſortia feruide aſpirare.

Duplex modus intelligendi verba S. Dionyſij.
Ad obiectionẽ reſponſio.
Aequalis hominum & angelorum numerus, auctore Grego.
Gregori'.
Deut. 32.
De numero angelorum ex reuelationibus Brigidæ.
Vnicuique hoĩ etiam nondũ nato deputatus eſt angelus bonus.

¶ Inſuper de his circa principiũ ſecundi libri, de vniuerſo ſcribit Gulielmus: Cauſę, q̃ induxerũt Ariſtotelẽ ad ponendum nouem intelligentias, fuerũt

Gulielm'.

nouem

nomea motus cœlorũ mobilium. Dixit namq; in cœlis illis eſſe animas mouentes, animabusq; illis poſuit ꝓportionata intelligibilia abſtracta, videlicet intelligentias, quarũ pfectionem animæ illæ ingiter intuerent cupientes intelligentijs illis uehementiſsimo effectu aſsimilari: Imò, & ipſos cœlos, quorũ ſunt animę conformare intelligentijs. Hanc aũt perfectionem dixit eſſe cõpletam actualitatem, qua nihil haberent in potentia: ſed totũ quantũ ipſis poſsibile eſt, in actu: quod ad earũ ſpectat perfectioonem, ſicut nos ponimus de ſtatu animarum, pſertim poſt reſurrectionem futurã. Hac de cauſa dixit animas illas continuè reuoluere ſuos orbes. & hoc, qm ſitus poſuit pfectiooes eſſe partibus cœlorũ quemadmodum natura pręfixit corporibus mobilibus naturalia loca. Qm ergo cœlorũ partes nõ põt ſimul habere omnes ſitus, ſatagit anima cuiuſlibet cœli ea velocitate, qua põt quãlibet partem ſui cœli, ad hmõi producere ſitus. Sed iſtud erroneum eſt: qm ex ſituum talium acquiſitione nulla perfectio partibus cœli accideret. Contra hanc opoſitionẽ doctor iſte multipliciter arguit: cuius tñ argumenta a peripateticis ꝓ maxima parte faciliter ſoluerẽtũ, quanquam opinio illa ſit falſa.

Opinio Ariſtotelis erronea.

¶Veruntñ noo vr hic doctor Ariſtotelis poſitionem rectè referre. Ariſtoteles nãq; ſicut (ꝑhabitum eſt 11. metaphyſicæ) dixit tot eſſe intelligentias, quot ſunt motus cœleſtes. Et ita referunt Thomas, Albertus, Durãdus, ac reliqui. Nihilominus alio capitulo iterum refert Gulielmus: Circa numerũ intelligentiarum non tam erraſſe, q̃ inſaniſsimè deliraſſe vr Ariſtoteles. Atq; interdũ affirmat, ꝙ Ariſtoteles poſuit intelligentias decem, interdum, ꝙ nouem: qa cum illa, quam dixit ſpheræ actiuorũ, & paſsiuorũ præeſſe, eſſent decem. Deinde ſatis idoneè probat, ꝙ perfectio animarum cœleſtium, ſeu nobilium vltimata, ac principalis, non põt eſſe in vnione earũ ad intelligentias, ſed ad creatorem, prout hoc ſuis probabitur locis. Item, ꝙ finis intelligentiarũ nõ ſit ipſos orbes mouere, aut animas orbium in mouendo dirigere, ſed potius contemplationi, & amori creationis intẽdere, ſicut & ſupra ꝓbatũ eſt: idcirco ex numero mobiliũ, aut motorũ nõ poſsit intelligẽtiarũ numerus certus, aut determinatus probari.

Vdalricus

¶Pręterea Vdalricus in Summa lib. 4. conatur dicta theologorum, & philoſophorum taliter concordare, vt ſubſtantiæ ſeparatæ inquantum ſunt gratiæ Dei miniſtri, & gloriæ conditoris intenti, quaſi innumerabiles aſſerantur: ſed inquantum ſunt intelligentiæ, ac motores cœlorum, ponantur in numero quem taxant philoſophi.

Dionyſius

¶Verum iſta concordia non eſt ad rem. Peripatetici.n. dixerunt, ꝙ ſubſtantiæ ſeparatæ non eſſent plures, q̃ motus, & orbes cœleſtes.

¶Poſtremò, vt peripateticorum innoteſcat intentio, præfatos ſitus partium orbium non dixerũt eſſe perfectiones partium illarum, inquantum ſunt ſitus, aut pp ſitus duntaxat: imò dixerunt intelligentias, & animas nobiles ſub Deo, & iuxta diſpoſitionem ipſius intendere bonum vniuerſi, illudq; procurare, & conſeruare, atq; ob hoc generationũ, ac corruptionum periodo, ac uiciſsitudinis continuare, ad quæ neceſſarij ſunt diuerſi reſpectus, ſitus, & influxus cœleſtium corporũ circa inferiora.

QVAESTIO IIII.

QVartò principaliter quæritur, *An angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuerit malus.*

¶Hæc autem quæſtio duas complectitur, ſecundum quod dupliciter poteſt intelligi. Primò, an angelus aliquis naturaliter malus. Secundò, an dato, quòd angelus ſit a Deo bonus creatus: fuerit tamen, aut eſſe potuerit malus in primo ſuæ creationis inſtanti. Circa primum argui poteſt, quòd Deus fecerit angelum malum. Ipſe namque omnipotens per Amos prophetam teſtatur: Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecit? Et item per Iſaiam Ergo dominus faciens bonum, & creans malum. Inſuper malum confert ad vniuerſi decorem. Cum ergo ordo, & decor vniuerſi a Deo ſiot, videtur, quòd aliquæ creaturæ ſint a Deo malæ creatæ. Præterea argui poteſt, quòd angelus in ſuæ creationis primo inſtanti fuerit malus, atque peccauerit. Quædam enim ſenſibiles res eodem inſtanti, quo incipiunt eſſe, incipiunt operari: ſicut lux eodem inſtanti, quo producitur lucet, & illuminat. Ignis quoque cum generatur, ſine mora aſcendit. Angelus verò in natura, & operatione eſt multo ſimplicior, agilior, & actualior ſenſibilibus rebus: eodem ergo, quo creatus eſt inſtanti, exorſus eſt operari. Cũ igitur operatio eius ex libero procedat arbitrio, apparet, quòd in primo ſuæ conditionis inſtanti poterat agere male, ſeu debitum bonum omittere. Amplius, ſi priùs fuit bonus, & poſtea malus, ſignari poteſt vltimum inſtans, in quo fuit bonus, & innocens: & primum inſtans, in quo fuit malus. Aut ergo eſt unum, & idẽ inſtans, & ſic ſimul fuiſſet bonus, & malus: aut aliud & aliud, ſicque cũ inter quęlibet duo inſtantia ſit tempus medium, in tempore illo nec bonus fuiſſet nec malus. Quod cum impoſsibile ſit, non eſt angelus ex bono malus effectus, ſed in principio ſuæ creationis extitit malus.

Amos 3.

Iſa. 45.

¶In contrarium eſt illud Apoſtoli: Omnis creatura Dei bona. Et illud in Geneſi. Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona.

1 Tim 4. Gen. 1.

¶Ad hæc Bonauentura reſpondit: Non ſolum falſum, ſed & hæreticum eſt dicere diabolum innatam ſibi habere malitiam voluntatis. Opus etenim Dei eo ipſo, quo eſt opus Dei, neceſſe eſt eſſe laudabile, ordinabile, acceptabile, perfectum, aut perfectibile. Nihil enim facit Deus, niſi, quod ſuam condecet maieſtatem. Idcirco cum ipſe ſit in ſe, & in ſuis effectibus magnus, laudabilis, glorioſus: impoſsibile eſt ꝙ opera ſua, ſm quod ab ipſo fluxerunt, uituperabilia ſint. Malum autem culpæ, de quo nunc ſermo, vituperabile eſt, dignumq; pœna, non eſt ergo a Deo. Rurſus, id, quod Deus fecit, ordinabile eſt in finem, & acceptabile creatori, atq; perfectum, aut perfectibile, cum Dei perfecta ſint opera: quod totum verum eſt de opere Dei, quantũ ad id, quod habet a Deo. Cumq; malum culpæ non ſit ordinabile nec Deo acceptum, neq; perfectum, conſtat, quòd non ſit a Deo.

Bonauent.

¶Porro ad hoc, An angelus in primo ſuæ creationis inſtanti fuerit, aut eſſe potuerit malus: Reſpondet, Antiqua quorundam poſitio fuit, quòd ſimul tempore fuit diabolus, & peccauit, nec unquam fuit niſi malus. Quod Auguſtinus ſuper Geneſim vndecimo approbare uidetur, dicendo: Non fruſtra putari poteſt in initio temporis diabolum ſuperbia cecidiſſe, nec ullum ante tempus fuiſſe, quo cum angelis ſanctis pacatus uixerit, & beatus ſed in ipſo creaturæ primordio, a ſuo creatore apoſtataſſe. Si dixeris Auguſtinũ iſtud non dicere ſm propriam opinionem, ſed aliorum: nam, & alias multas recitat ibi opiniones, quas nõ tenet: obijcit cõtra

Idem Bonauent.

August.

tra hoc, quia Auguſtini opinio fuit, oīa ſimul eſſe creata, & per lucem intelligit angelicam creaturā formatam: per tenebras verò intelligit auerſam à deo. Ergo ſi ſimul facta eſt lux & diuiſa à tenebris, ſicut exponit, non fuit ibi mora inter creationē, & culpam. Hinc quidam moderni ſic tenent. Sed quia ſecundum Auguſtinum vndecimo de ciuitate dei, iſta opinio eſt propinqua opinioni hæreticæ, aſſerēti angelos malos eſſe creatos, & ita quaſi hæreſim ſapit: idcirco communis opinio magiſtrorum Parrhiſienſium tenet, ꝙ creatio angeli lapſum eius duratione præceſſit, atque de communi magiſtrorum conſilio, oppoſita opinio ab epiſcopo Parrhienſiēſi eſt excommunicata: ideo illam opinionem, magis catholicam, veram, probabilem dico, ꝙ inter ꝓductionem & lapſum angeli morula fuit quamuis paruula. Propter qđ ſancti, & expoſitores, ac ſcriptura, loquuntur de diaboli malitia, quaſi fuerit ſemꝑ in ea, quoniam modicum illud quaſi pro nihilo reputatur. Vnde cum dr̄, diabolus ab initio peccauit: ſenſus eſt, ſtatim poſt initium. Auguſtinus quoque ſuper Geneſim verba inducit prætacta ſecūdū aliorum opinionem. Nā ipſe libro de ciuitate dei dicit contrarium. Cumque obijcitur ꝙ ipſe potuit oīa ſimul facta, dicendum ꝙ verum eſt quātum ad eſſe, ſed non quantum ad bene eſſe. Poſuit quippe ꝙ lux corporalis ſimul fuit facta & à tenebris diuiſa, & ꝙ fuit non materialium ordo dierum: at tamen ſpiritualium dierum ordinē poſuit ſecundum ſeptēplicem conuerſionem intellectus angeli ſuper creata. Hæc Bonauentura.

Auguſt.

Creatio angeli lapſum eius duratione præceſſit.

Auguſt.

Obiectio.

S. Tho.

Opinio. 1.

¶ At vero Thomas. de hoc, inquit, An angelus in principio ſuæ creationis potuit eſſe malus, triplex fuit opinio. Vna, ꝙ angelus à deo creatus eſt malus, quod hæreticum eſt & impoſſibile. Nullus enim effectus progreditur ab agente, niſi ſcd̄m conditionē agentis. Cūq; cauſa creationis rerum fuerit bonitas dei, quā deus voluit reb9 cōicare, impoſſibile eſt à deo aliqd fieri, niſi ſcd̄m quod diuinæ bonitatis eſt particeps, & hoc ē bonū, nō malū. Hic alij aſſerebāt, ꝙ angelus in principio ſuæ creationis fuit mal9, nō habendo à deo, ſed à ꝓpria voluntate malitiā. Hæc aūt opinio vana & erronea eſt ac falſa. Vana, qa nō habet firmū fundamentū quo probetur, cū malitia angeli ex voluntate eius dependeat, ideo cū volūtas ad vtrumlibet ſe habeat, rōne inueniri non pōt. Erronea eſt, quia primæ opinioni valde vicina, & a magiſtris damnata. Falſa eſt, qm̄ ipoſſibile eſt angelū in primo ſuæ creationis inſtāti peccaſſe: cui9 impoſſibilitatis cauſa hæc aſſignatur, quia duarū operationū ſe cōſequentiū nō pōt terminus eſſe vnus. Operatio aūt angeli creationem conſequitur. Hinc eſſe non valet vnum & idem inſtans, in quo primo eſt ens quod eſt terminus creationis: & in quo primo eſt malus, quod eſt terminus operationis. Verū hæc ratio non videtur cogens, quia cum operatio voluntatis angeli non ſit continua, non oportet quòd vltimum eius differat à principio. Principium autem poteſt eſſe ſimul cū termino creationis, ergo & terminus operationis poteſt ſimul eſſe cum termino creationis, nec poteſt dici, quòd oportuit actum voluntatis ſequi apprehenſionē intellectus, niſi ordine naturæ: quoniam de eodē pōt ſimul eſſe cognitio & voluntas. Nec iterum poteſt dici quòd oporteat collationem præcedere appetendo: quoniam intellectus angeli non eſt inquiſitiuus nec collatiuus. Ideo aliter eſt reſpondendum, videlicet ꝙ cum intellectus nō ſit niſi boni, non poteſt aliquod eſſe volitū, niſi apprehēdat̄ vt bonū ad appetendū,

Duarū operationū ſe cōſequētiū nō pōt eſſe terminus vnus

Quòd ſi verè bonū eſt appeti, non eſt peccatum in appetitu: ideo ſi ſit peccatū, oportet ꝙ ſit bonū veriſimiliter, ſeu apparenter, non verè. Porrò ſm̄ Auguſtinum in libro contra Academicos non pōt aliquid indicari veriſimile, niſi verum ſit cognitū: ergo oportet vt intellectus veri boni præcedat intellectum veriſimilis boni, ſicq; appetitus æſtimati boni, quo angelus ſit malus, non poteſt ſequi primum actum intellectus, quo conſiderat verum bonū, ſed ſecundum quo conſiderat veriſimile bonum. Vnde cum impoſſibile ſit intellectu creato plura ſimul intelligere, non potuit appetitus angeli eſſe malus in primo inſtanti ſuæ creationis. Hæc Thomas.

Auguſt.

¶ Cuius dicta nō videnť conſonare verbis Bonauenturę, dicentis: Quāuis aliqui dicāt in nulla creatura ſimul eſſe rei productionem, & operationem, quia tamen Auguſtinus vr̄ contrariū, dicere in luce, & ſplendore, concedamus hoc ipſum in angelo: non tamē fuit ſimul in actu electionis: quia illum antecedit deliberatio & præcognitio plurium. Vnde rurſus Bonauētura ſic arguit: Omne peccatū actuale exit in eſſe per actū deliberationis. Sed vbi deliberatio, ibi collatio, atq; ſucceſſio: ergo ſi peccatū ſequitur deliberationē, angeli peccatum ſequitur creationē angeli, nō ſolum natura, ſed itē duratione. Si dicas ꝙ angelus ꝑ intellectū deiformem deliberat in inſtāti, & ſimul videt, atq; deliberat, oſtēdo quòd non. Angelus. n. ad hoc, ꝙ appeteret, certa neceſſariò ꝓcognouit, videlicet appetibile, & cui appetiuit, rōnemq; appetendi. Aliqua etenim rō fuit, quæ excitauit ad appetendū. Hæc aūt diuerſa ſunt, eſtq; impoſſibile per naturā, potentiā aliquā, ſimplicem ſimul, & ſemel ad plura cōuerti. Propter quod etiam dicit Philoſophus, intelligimus vnum ſolum ſimul. Hæc Bonauentura. Quo circa apparet ꝙ plura, vt connexa ſimul apprehendi nil prohibet.

Bonauen.

Arguitur rurſum.

Ariſtotel.

¶ Inſuper circa verba Thomæ vr̄, ꝙ quamuis ſm̄ Auguſtinū non queat, quid veriſimile indicari, loquendo formaliter. i. ſub rōne veri ſimilis, niſi verū ſit cognitū: nihilominus poteſt creata mens aliqd cupere, quod materialiter eſt veriſimile, nō præintelligēdo actualiter verū bonum, ſub ꝓpria rōne.

Thomas.

¶ Denīq; in prima parte Summæ qōne 63. loquitur Thomas: Oē quod eſt, inquantum eſt, & naturā aliquā habet, naturaliter tendit in aliquod bonū, vt potè ex bono exiſtēs principio, qm̄ ſemper effectus in ſuum principiū conuertuntur. Contingit autem alicui bono particulari aliquod malum eſſe annexū, vt igni eſſe conſumptiuū bonorum. Bono autē vniuerſali nō pōt aliquod malum eſſe annexum. Si ergo ſit aliquid, cuius natura ordinetur in aliquod bonū particulare, poteſt naturaliter tendere in aliquod malū: non inquantum eſt malū, ſed per accidens, inquantum eſt coniunctū cuidā bono. Si verò ſit aliquid, cuius natura ordinetur in aliquod ſecundū rōnem boni communem, hoc naturaliter, ſeu ſecundū naturam nō poteſt tendere in aliquod malū. Cumq; quęlibet intellectualis natura habeat ordinē in bonum vniuerſale, quod poteſt concipere, ut quod eſt volūtatis obiectū: non pōt diabolus naturaliter eſſe malus, nec naturalē inclinationē habere in malum culpæ. Quòd ſi obijciatur, qa vt decimo de ciuitate Dei recitat Auguſtinus, quoddā eſt dęmonum genus natura fallax, ſimulās Deos, ut aīas defunctorum. in ſcriptura quoq; dicitur de quibuſdam: Erat. n. naturalis eorum malitia. Sed & beſtiæ quædā vidētur naturaliter prauæ, ſicut vulpes, & pica ſunt ſubdolæ, lupusq; rapax. Dicendum ꝙ Auguſtinus ibidem reprehendit Porphyrium, qui

Auguſt. de ciuitate Dei li. 10. cap. 11.

Sapiē. 12.

&

& ideo dixit hoc, quia putauit dęmones eſſe animalia naturam ſenſitiuam, animamq; paſſiuam habentia. Porro hominum quorundam multa dr̃ naturalis, vel propter conſuetudinem, quæ eſt altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte animæ ſenſitiuæ ad inordinatam aliquam paſſionẽ: ſicut quidam dicuntur naturaliter iracundi, aut cõcupiſcentes, non ea parte naturæ intellectualis. Natura autem ſenſitiua ordinatur in aliquod bonum particulare, cui poteſt aliquod malum eſſe coniunctum. Sic, & bruta inclinationem naturalem ſortita ſunt ad quædam particularia bona, quibus coniuncta ſunt aliqua mala: quemadmodum vulpis ad quærendum uictum ſagaciter, cui vnitur doloſitas. Hinc eſſe doloſum, non eſt malum in vulpe, ſicut nec eſſe iracundum in cane, vt quarto capitulo de diuinis nominibus beatus Dionyſius ait. Hæc Thomas in Summa.

Malicia quorundã quare naturalis dicatur.

dẽ Tho.

¶Inſuper de hoc, ꝙ diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis non eſt malus; ita ſubiungit ibidem: Impoſſibile eſt angelum in primo inſtanti ſuæ creationis peccaſſe per inordinatum liberi arbitrij actũ. Quamuis enim res aliqua in primo inſtanti, quo incipit eſſe, poſſit incipere operari: tamen operatio illa, quæ ſimul incepit cum eſſe rei, eſt ab agente, a quo habet eſſe: ſicut moueri ſorſum, eſt igni a generante. Vnde ſi aliqua res habeat eſſe ab agẽte deficiente, quod poſſit eſſe cauſa defectiuæ actionis, poterit in primo inſtanti, in quo incipit eſſe, defectiuam operationẽ habere, ut tibia, quæ naſcitur clauda ex ſeminis debilitate, ſtatim incipit claudicare. Porro cauſa angelorum, videlicet Deus, non poteſt eſſe cauſa peccati: ideò dæmon in primo inſtanti ſuæ conditionis, non potuit eſſe malus: quod etiã ex ſcripturis probatur, quia de primo apoſtata angelo in Iſaia dicitur ſub regis Babylonis figura: Quõ cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? Iezechiel quoque ſub regis Tyri perſona: In delicijs paradiſi Dei fuiſti, donec inuenta eſt in te iniquitas. Verum his obijci põt primo illud Ioannis, Ille homicida fuit ab initio. Secundò, quia angelus in primo inſtãti ſuæ creationis potuit mereri, ergo & demereri. Dicendum ad primum ſecundum Auguſtinum, quod diabolus peccauit non ab initio creationis, ſed ſuæ tranſgreſſionis: quia ex quo cœpit peccare, non deſijt. Ad ſecundum, quòd non eſt ſimile: quoniam actio meritoria eſt a Deo, non culpa.

Iſa. 14.
Iezech. 28

Obiectio.
Ioan. 8.

Reſponſio

Dionyſius cõtra Thomam.

Veruntamen huic rõni, quam aſſignat hic ſanctus doctor, de hoc, ꝙ diabolus non potuit a principio ſuæ creationis eſſe malus, ſic obijci poteſt. Videretur enim eadem ratione, ꝙ nunquam potuiſſet peccare, quia non ſolum, imò nec plus prima actio eius fuit a cauſa agente, ſeu creatore, q̃ actiones eius ſequentes. Prima namq; eius actio, fuit ſolum ab ipſo tanquam a principio elicitiuo actionis illius, immediato, & proprio, atque ſubiecto actionis eiuſdem. fuit autem, & a prima cauſa, tanquam a cauſa prima, & principali propria virtute agenti, quæ plus influit, in omnem effectum cuiuſcunq; cauſæ ſecundæ, q̃ ipſa cauſa ſecunda, vt in prima propoſitione libri de Cauſis, & in Proclo probatur. ſed hoc modo creator cauſa eſt cuiuſcunq; actionis angeli ſiue diaboli. quòd etiam patet de igne, cuius non ſolum primus motus, ſeu aſcenſio eſt a generante eo modo, quo ſecundum Philoſophum, grauia, & leuia a generante mouentur, ſed etiam motus ſequentes. Inſuper, Deus eſt prima principaliſq; cauſa non ſolum actionis bonæ, ac uirtuoſæ, imò etiam actionis prauæ, & vitioſæ, quantum ad id, quod entitatis, & efficaciæ eſt in illa, vt probatum eſt ſuper primum. Sicq; diabolus nunquam potuiſſet peccaſſe, quia omnis actio ſua fuit principaliter a creante. Amplius, ſicut tibia curua primo incipit claudicare, ita & tibia recta infantuli incipientis incedere, qui protinus cadit niſi ſuſtentetur, quamuis ex virtute ſeminis ſufficiente nata ſit recta. Denique, ſi Deus omnipotens per ſe immediatè producat, ſeu creet hominem claudum in diſpoſitione virili, vt Adam: etiam ille claudicabit mox in ſui inceſſus exordio, quamuis tibia ſua ſit facta ab indefectibili, indeuiabili, omnipotenteque cauſa. Rurſus, prima actio angeli libera fuit, non coacta, præſertim cum (ſm doctorem hunc) fuerit, aut eſſe potuerit meritoria. Deus autem influit cauſis ſecundis ſm diſpoſitionem, capacitatem, & naturam earũ: ſicq; in exordio mouit angelos ad primos eorum actus influentia libera, non cogente, ita ꝙ angeli liberè proceſſerunt in actus potentiarum ſuarum: ergo poterant agere malè, ut benè, demereri ſicut mereri. Iſta ſcholaſticè tango, non ad probandum concluſionem hanc ipſam, ſed ꝙ ratio illa non ſit idonea.

Deus eſt prima cauſa actionis bonæ, & prauæ.

Simile.

¶Præterea de his aliter ſentit Alexander: Concedimus, inquiens, ꝙ nec mali angeli ſemper fuerunt mali, nec boni ſemper bonitate confirmata, quã ſunt poſtea conſecuti. Dicimus ergo, ꝙ in alio inſtanti inceperunt eſſe, & in alio ſe verterunt, ſeu operati ſunt. Nec oportet inter duo illa Nunc, eſſe medium tempus: ideo dicimus, quòd propoſitio illa. Inter quælibet duo Nunc eſt intermedium tempus. intelligitur de inſtantibus temporis, prout eſt menſura continuorum: nec tenet hic, imò poſſunt eſſe duo inſtantia quaſi contigua ſine intermedio. At verò ſuppoſito, quòd fuerit aliqua morula intermedia, ſi quæratur quid angelus egerit in ea: dici poteſt, quòd tunc mouebatur per intellectum, non per affectum, motu videlicet penes quem determinatur bonitas actualis, ſeu conuerſio, id eſt, motu meritorio. Non tamen eſſet incõueniens, dicere, quòd mouebatur motu naturali, non gratuito, quo nec merebatur, nec demerebatur. Sed obijci poteſt, quia ſecundum Auguſtinũ, cœlum, & motus eius ſunt coæui: ergo eodem inſtanti, quo creatum eſt cœlum, cœpit moueri. Angelus autem ſimplicior, atque agilior cœlo eſt: ergo primo inſtanti, quo fuit, potuit velle. Dicendum, ꝙ nec in cœlo, neque in angelo, neque in aliqua creatura contingit hoc, ꝙ in eodem inſtanti, in quo primo eſt, habeat aliquem actum. In omnibus namque citra Deum, prius eſt potentia, q̃ actus, non ſolum natura, ſed etiam duratione, quãuis in quibuſdam ſimul ſint potentia, atque eſſentia, iuxta quod dicitur, ꝙ in perpetuis non differt eſſe, & poſſe: ideo non eſt verum, ꝙ in primo inſtanti exiſtentiæ cœli cœpit motus ipſius. Et hoc verbum, incepit, quamuis ſignificet per modum actus: tamen dicit actum, aut motum, ſed inclinationem quandam proximam actioni, ſeu motui, quæ inclinatio eſt quaſi media inter potentiam cœli, & motum eius. Porro, quòd motus dicitur cœlo coæuus, non ideò dicitur, ꝙ in eodem inſtanti ſimul ſuit cum cœlo: ſed qm̃ in eodem inſtanti incœpit. ſed illud, Incœpit non dicit motum, ſed inclinationem ad motum. Hæc Alexander.

Alexãder. Quod angeli, nec ſemp fuerunt mali, nec boni.

Obiectio.

Cõfutatio

In perpetuis nõ differt eſſe, & poſſe.

Verum hæc eius poſitio, quantum ad hoc, ꝙ ait: Nec in angelo, nec in cœlo, neq; in aliqua creatura in eodem inſtãti fuiſſe primo ipſum eſſe, ſeu poſſe, & actionem ipſius, manifeſtè eſt contra Auguſtinũ in pluribus locis, & improbata eſt ſuper primum. Eodem

Dionyſ.

dem quoque inſtanti, quo luna illuminatur à ſole, aer illuminatur à luna.

Petrus. ¶ Amplius Petrus: Duplex, ait, eſt malū. vnum pęnæ, aliud culpæ Malum pœnæ ſeu pęnale, quãuis ſit malum per comparationem ad ſuſtinentem: tamen poteſt bonum eſſe per comparationem ad agentē ſeu infligentem, quoniam iuſtum. Malum culpæ malum eſt tam quo ad ſuſtinentem, puta naturā quæ illo corrumpitur, quàm ad agentem, videlicet voluntatem, quæ per illud à ſuo fine auertitur. Hinc malum pœnæ poteſt eſſe a deo autore, inquantum bonum & iuſtum. Vnde ſcriptum eſt: *Amos. 3.* Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecit? Malum verò culpæ nullo modo à deo eſt, niſi permiſsiuè. Deus enim non pōt directè eſſe cauſa auerſionis a ſeipſo, in qua auerſione conſiſtit perfecta ratio mali. Hęc Petrus de hoc, an angel9 potuit à deo malus creari.

Tarātaſ9. ¶ De hoc autem, An in primo inſtanti ſuæ creationis potuit eſſe malus, colligit dicta Alexandri, Thomę, & Bonauenturæ in vnum, dicendo: Angel9 nec in primo inſtanti malus creatus eſt, nec bonus creatus in eodem inſtanti voluntariè cecidit: imò nec tunc cadere potuit triplici ratione. *Ratio. 1.* Vna, ꝓpter naturam intellectus creati, qui plura ſimul intelligere nequit. Nihil enim mouet apetitum, niſi bonum, aut verum, aut apparens. Appetitus veri boni, peccatū non eſt: appetitus verò apparētis boni, abſq; eius præcognitione eſſe non ualet: nec cognitio boni apparentis, ſine ꝑcognitione boni exiſtentis, & vtrūq; bonū angelus nō potuit actualiter ꝑcognoſcere in inſtanti. *2* Alia, propter naturā liberæ volūtatis, quæ cum poſſet agere & nō agere, ſpr ſuo actui prçxiſti. *3* Tertia, propter naturā malitiæ culpæ actualis, quæ eſt priuatio alicuius boni. In eodem autem inſtanti idem bonum eſſe per creationem, & non per priuationem, non potuit. Hæc Petrus.

Manichęorū error. ¶ Qui etiam refert, ꝙ hæretici aſſerentes angelū malum eſſe creatum, fuerunt Manichæi. & addit, Quidam dixerunt ꝙ angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuit malus: non tamen ex creatore, ſed ex propria voluntate: quod tanquam erroneum Parrhiſijs per aſſenſum doctorum, & auctoritatem E- *De angeli malitia.* piſcopi Parrhiſienſis Gulielmi reprobatum eſt: Quia ſi primo inſtanti peccaſſet, peccatum illud ineuitabile fuiſſet. Hæc Petrus. Qui in hoc Alexandro conſentit, quòd angelus in primo ſuæ creationis inſtanti non operabatur ſaltem elicitiue.

Richard. Præterea de illo ſecundo ſcribit Richardus: Angelus in primo inſtanti ſuæ creationis, nō potuit ſe à deo auertere: quia obiectū naturalis actus ipſius voluntatis eſt bonum abſolutè: obiectum autē uoluntatis deliberatiuæ, eſt bonum in relatione ſiue ad finem, ſiue ad circunſtantiam, ſiue ad obiectum, ſiue ad aliquid aliud. Regula quoque creata actus naturalis voluntatis, eſt dictameu naturalis intellectus. Regula vero ad actus uoluntatis deliberatiuę, eſt dictamen intellectus infuſum, ſeu acquiſitum. Actus etiam uoluntatis naturalis, eſt à uoluntate inquantum, eſt natura: actus autem ſuus deliberatiuus eſt ab ea inquantū, eſt libera. Porro bonum in relatione non ꝑcedit ordine naturæ bonū abſolutum, nec dictamē acquiſitum dictamē naturale, nec uoluntas libera ſeipſam ut natura: ergo in angelo non potuit eſſe actus uoluntatis deliberatiuus ante omnem naturalem ipſius actum, ſed primus naturalis actus uoluntatis angelicæ, non potuit eſſe niſi rectiſsimus rectitudine proportionata ſuæ naturæ: quia res non impedita, tendit in ſuum principium naturali motu inquantum poteſt, cū omne generans; ſeu producens determinat ſuum effectū, ad aliquem actum, quo conetur ſuo coniungi principio. Sic ergo, & Deus creando voluntatem angeli, determinat eam ad actum aliquem naturalē, quo nitebatur creatori ſuo vniri: nec in illo motu potuit eſſe obliquitas, nec cum actu illo rectiſsimo poterat ſimul eſſe actus voluntatis deliberatiuus vitioſus. Nam quamuis non opponatur ei ratione ſpeciei: opponitur, tamen ei ratione generis, inquantū vno actu tēdebat in ſuum principium, & alio actu ab eodem receſsit: nec vnus actuum horum ordinabatur ad alium: Ideo ſicut videmus, ꝙ quælibet triſtitia remittit naturaliter perfectionem gaudij, in eodem, & quòd motus non ordinatus ad alium, naturaliter remittit perfectionem alterius in eadē ſubſtantia, multoq; plus in eadē potentia: ſic oportet concedere, quòd prauus actus voluntatis deliberatiuæ remittit perfectionē naturalis actus eiuſdem: ſequitur ergo, ꝙ actus malus voluntatis deliberatiuæ, non potuit præcedere in angelo primum naturalem actum voluntatis ipſius, nec ſimul eſſe cum illo. Hinc angelus, ab inſtanti ſuæ creationis, nequiuit habere aliquem voluntatis actum iniquū, ideo nec peccare peccato commiſsionis, neq; omiſſionis: quia non eſt peccatum omiſsionis, niſi cum voluntas omittit actum, ad quem tenetur pro illo tempore, vel inſtanti, quo ad illum tenetur. Angelus autem ab inſtanti ſuæ creationis non tenebatur ſe ad Deum conuertere aliquo actu voluntatis deliberatiuo: ergo in illo inſtanti auertere ſe nequiuit, nec peccato commiſsionis, neq; peccato omiſſionis. Hæc Richardus. *Peccatum omiſsionis quando incurritur.*

¶ Præinductis concordat Albertus, quantum ad principale intentum: attamen ait, ꝙ angelus nec in primo inſtanti, nec in aliquo inſtāti indiuiſibili potuit moueri in bonum, aut malum deliberatiuè. Nō .n. eodem modo eſt in motu liberi arbitrij, & in potentijs naturalibus. In motu namq;, ſeu actu liberi arbitrij, exigitur arbitratio, & æſtimatio eius, ac diſpoſitio qualiter pertingatur ad illud, atq; ſententia de motu, quo mouetur ad illud: quæ omnia ſimul exigunt moram temporis, & in vno indiuiſibili nullo modo fieri valent. Et præter hæc omnia exigitur affectus, delectatioq; in eo. Hoc dictum Alberti conſonat præinductis verbis Bonauenturæ; quamuis aliter ſenſerit Thomas, vt patuit. *Albertus.*

¶ Vdalricus quoq; Alberto cōcordans: Volūtas, inquit, quæ concomitatur eſſe rei perfectæ ad eſſe, & ad operationes naturales, non poteſt eſſe voluntas electiua, qua ſola conſummantur peccata. Cum enim eligere ſit duobus propoſitis vnum alteri pręoptare: oportet illa ante comparationem abſolutè cognoſcere, & poſtea comparare in intellectu, ac voluntate. Sicq; præcedunt hāc voluntatē aliæ operationes. Voluntas ergo mox concomitans inceptionem eſſe rei, eſt voluntas naturalis, procedens ex imperfectione habitus naturalis, qua omnis voluntas naturaliter diligit ſuum ſubiectum, vel obiectum, & Deum, in quibus operationibus non conſiſtit peccatum, & ita in primo inſtanti productionis ſuæ angelus non peccauit. Hæc Vdalricus. *Vdalricus* *Eligere quid ſit.*

¶ Veruntamen ꝗuis hæ actiones, & ſucceſsiones requirantur ad actum deliberatiuum, ſeu electiuū mentis humanæ: non tamen apparet, ꝙ ad actum talem mentis angelicæ, quæ ponitur, non collatiua, nec diſcurſiua: præſertim cum & in ſuperioribus fiat per pauciora, quod inferioribus fit per plura.

¶ Amplius de his ſcribit Scotus ſup quintā diſtinctionē, & probauit rōnes quorundā doctorū præ- *Scotus.*

habitas

habitas non eſſe idoneas, ſicut, & modo probatum eſt partim. Ratio quoque illa, quòd angelus de neceſſitate peccaſſet, ſi in primo inſtanti ſuæ creationis peccaſſet, ſoluta eſt ſupra; ubi oſtenſum eſt, quòd quamuis Deus ab æterno creaſſet mundum, nihilominus liberè, non de neceſſitate creaſſet eum, ſicut, & electos liberè ab æterno prædeſtinauit.

Gulielm⁹.

¶ Gulielmus demum libro ſecundo de vniuerſo: Neceſſe eſt, inquit, malitiam angelorum aduenticiam eſſe, non naturalem, neque innatam: aliàs eſſet creatori attribuenda. Neque enim poſſibile eſt, vt in primo ſuo Nunc, depprauauerint ſemetipſas. hoc namque eſt ponere primam eorum operationem fuiſſe malam. Cum autem bene agere conueniat eis ex naturalibus ſuis, malè verò agere eis ſit acquiſitum, vel ex acquiſito, neceſſe eſt priùs in eis fuiſſe bene agere, quàm agere malè, ſicut & priùs eſt eſſe bonas, quàm malas: quia priora ſunt vnicuique rerum eſſentialia, & naturalia ſua, quam aduenticia, & acquiſita. Amplius; proportionabilia ſunt bonitas, & malitia, bene agere, & male agere: ergo ſicut bonitas præceſſit in eis malitiam, ſic bene agere præceſſit in ipſis agere malè. Quòd ſi quis quærat, quale bene agere præceſſit in eis malè agere, reſpondeo, quòd vis apprehenſiua, & vis motiua non fuerunt otioſæ: idcirco in ipſo Nunc creationis ſuæ fuerunt in actu ſeu effectu operationum ſuarum, ita quòd vis intellectiua fuit in actu cognoſcendi, & vis motiua in actu amandi. Cumque intelligere conueniat eis non à rebus, ſed ex innato lumine virtutis intellectiuæ, neceſſe eſt eas in ipſo primo nunc exiſtentiæ ſuæ intellexiſſe actualiter ea, quorum cognitio innata ſeu indita eis fuit. De amore quoque ſeu actu voluntatis ſimiliter habere ſe nec dubium, quin omnis actus cuiuſcunque virtutis naturalis naturaliter bonus ſit. Primum ergo intelligere, & primum amare cuiuſlibet angeli, bona fuerunt. Hæc Gulielmus.

Ad quæſtionẽ rñſio.

¶ Solutio ad obiecta ex præhabitis innoteſcit. Malum quoque culpæ directè non confert ad decorem aut ordinem vniuerſi, ſed potiùs bonum, quòd bonus ac ſapiens deus elicit inde.

QVAESTIO III.

QVintò principaliter, quæritur, *An angeli cognoſcant per ſpecies vniuerſales tam communia quàm particularia ſeu ſingularia diſtinctè, ac ſimul*.

1 ¶ Hæc quæſtio multa includit. Primum eſt, An
angeli cognoſcant per ſpecies ſeu ſimilitudines rerum, & circa hoc inquiretur, an angeli ſuperiores
intelligant per ſpecies vniuerſaliores. Secundum,
2 an per huiuſmodi ſpecies cognoſcant diſtinctè tã
communia, quàm ſingularia. Tertium, an cogno-
3 ſcant talia, vt pote plura ſimul. De his, quidam ſigillatim diuerſas proferunt quæſtiones. Quantum ad primum, apparet, quòd angeli non cognoſcant per ſpecies rerum. Ipſa enim eſſentia angeli eminentiùs continet, & præſentant inferiorum naturas, quàm intelligibiles formæ ſeu ſpecies, præſertim quia ſecundum Dionyſium ſuperiora in rebus ſunt exemplaria inferiorum.

Superiora in reb⁹ ſũt exemplaria inferiorum.

¶ In oppoſitum eſt doctrina philoſophorum, & theologorum, ſicut patebit.

Albertus.

¶ Ad hæc reſpõdet Albertus: Dicit quidã ut Philippus Cancellarius Parrhiſienſis, quòd in Deo eſt rõ cognoſcẽdi omnia, & rõ operandi vniuerſa: & hãc duplicem poteſtatem communicauit creaturæ, dãs creaturæ ſpirituali (videlicet angelo) poteſtatẽ cognoſcẽdi omnia, quæ ſunt in mundo ſenſibili, naturæ verò contulit poteſtatem agendi ea: iõ angelis in principio dedit rõnes ſeu ſpecies aut ſimilitudines intelligibiles vniuerſalis ordinis, in quo eſt creatus eſt mundus: atque in illa ſpecies ordinis vniuerſalis, cognoſcunt ea, quæ curſu ordinato, & cõſueto fiunt in mundo. Hi autem innituntur autoritati Maximi, qui ſuper quintum capitulum de diuinis nominibus ſcribit: Cauſæ primordiales ſunt, quas Græci vocant ideas, hoc eſt, ſpecies ſeu formas æternas, atque incommutabiles rationes, ſecũdũ quas, & in quibus viſibilis mundus formatur, ac regitur. Ideoque à græcorũ ſapientibus protypa appellari meruerunt, id eſt, principalia exempla, quæ pater in filio repræſentat, & per ſpiritũ ſanctum in ſuos effectos cõtinuo diuidit, atque multiplicat. In his, quæcũque diuina prouidentia fiunt, incommutabiliter prædefinita ſunt, quæ à Platone, Platonicisque philoſophis diuinæ voluntates appellari ſolent: quia quæcunque Deus facere voluit, in ipſis primordialiter, cauſaliterque inſtituit. Et addit Maximus: Has diuinus Dionyſius, ac alii ſancti, nominant per ſe bonitatem, per ſe eſſentiam, per ſe vitam. Nẽpe quæcunque bona ſũt, participatione per ſe bonitatis bona ſunt: & quæcunque ſunt, participatione per ſe eſſentiæ ſunt: & quæcũque viuũt, participatione per ſe vitæ viuũt. Nulla ſiquidẽ natura ſiue generalis ſiue ſpecialis, in natura rerũ eſt, quæ ab his primordialibus cauſis participatione inæſtimabili non procedat. Hinc dicũt hi ſancti, quòd per tales formas ſeu ſpecies ideales, id eſt, ab æternis ideis profluentes, intellectui angelico in eorũ creatione a deo inditas, angeli intelligunt oĩa, quæ in hoc mundo fiunt, & ſunt. Nec obſtat, quòd in deo nõ eſt realis pluralitas idearum; quia in mentibus creatis multiplicantur. Ait quippe ſanctus Dionyſius quinto capitulo de diuinis nominibus; Angelos ſcire dicũt eloquia ea, quæ fiunt in terra, non per ſenſum apprehenſionem, ſed ſecundum propriã deiformis mẽtis virtutem. Et virtus angeli natura deiformis mentis dicitur eſſe, propter duas cauſas. Vna eſt ex parte medii, per quod cognoſcit. Alia eſt ex parte actus cognoſcendi. Nam quantum ad primum, eſt per ſpeciem, & exemplar vniuerſalis ordinis omnium rerum, ſecundum quod fiunt à verbo æterno, per quod fiunt omnia, & in quo tanquam in primo, & ſummo exemplari ratio ordinis vniuerſorum ab æterno præfulſit. Quantum verò ad ſecundum, cognoſcit nihil accipiendo à rebus, & tamen cognoſcit res in proprio eſſe. Angelus namque cognoſcendo exemplar cauſæ, ut eſt exemplar huius, atque illius, cognoſcit hoc, & illud in eſſe ſingulari ac proprio: & hoc eſt cognoſcere ſecundum deiformis mentis virtutem, ac naturam. Cuius exemplum eſt forma artis in ipſo artifice, per quem artifex cognoſcit, & operatur in proprio eſſe unumquodque eorum, quæ exiguntur ad opus, nihil accipiendo ab opere. Etenim forma artis eſt ad rem cognoſcendam, & operandam, & non eſt à res per abſtractionem accepta. Denique Auguſtinus quarto, & octauo ſuper Geneſim ſcribit: Deus ab initio indidit materiæ cauſas ſeminales, & cauſas rõnales, quæ ad hoc inditæ ſunt, ut eis producatur omne opus naturæ. Et cauſæ illæ, ut dicit Anſelmus, ſunt duplices, utpote ſeminales: quæ ad hoc inditæ ſunt, ut ex eis producatur opus naturæ, de quibus dr̃: Producat terra herbam virentem, lignumque pomiferum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit. Illæ etenim cauſæ ſeminales in plantis, animalibusque conſiſtunt. Aliæ cauſæ ſunt, quæ magis dicuntur rationales, quàm ſeminales, & illæ ſunt, ſecundũ quas in natura non eſt ut ex ipſis fiat, ſed ut ex ipſis voluntate dei fieri poſſit, ut miraculum. Nihil enim rationa-

Maximus. πρότυπα. Dionyſ. Auguſt. Anſelmus. Gene.

bdius eſt, quaquàm vt creatura obediat creatori, vt loquitur Auguſtinus. Vnde, & quarto ſuper Geneſim aſſerit Auguſtinus: Non erat coſta Adæ vt ex ea fieret Eua, ſed, vt ex ea fieri poſſet voluntate diuina. Porro ordo iſte cauſarum ſeminalium, quem indidit Deus naturæ, ab æterno præfulſit in deo, vt vita, & lux, vt ait Iohannes: atque ſecundum modum, ac ordinem, quo proceſſit à verbo in naturã, ſic per ſimilitudinem, & ſpeciem exemplariter in intellectibus refulſit angelicis. Sicque in ſpecie huius ordinis vniuerſalis, angeli omnia naturalia ſingularia, ac proprio eſſe ipſorum cognoſcunt, etiam dato, quòd ea non operentur. Ea verò, quę ſunt liberi arbitrij, noſcunt inquantum veſtigia ſui relinquunt in corpore. Et ſi talia nulla relinquunt, cognoſcere eam non queunt, niſi angeli boni cognoſcant ea in verbo. Mali verò ea cognoſcere nequeunt. Hinc angeli boni ad cognoſcendum ſingularia non indigent inquiſitione, ſed ſimplici intuitu ea cognoſcũt p exẽplar artis diuinæ. Hec Albertus.

Auguſt.

Iohan. 1.

Angelico gnoſcunt ſpecies vniuerſales

¶ Ex qbus patescit q angeli cognoſcũt p ſpecies, imò p ſpecies vniuerſales ſibi à ſua creatione inditas, & qualiter p eaſdẽ particularia quoq; noſcat.

Idẽ Alb.

¶ At verò in Commento ſuo ſuper librum de Cauſis, declarans qualiter intelligentiæ ſuperiores intelligunt per formas vniuerſaliores. Influxus, inquit, formarum ab intelligentijs ſuperioribus deſcendit ad inferiores. Hinc oportet, quòd formę, quæ ſunt in intelligentijs ſuperioribus, ſint magis vniuerſales, eo quòd ſint in pluribus, atque de pluribus. In inferioribus autem intelligentijs ſunt magis cõtractæ, & particulares, qa in paucioribus & de paucioribus ſũt. Formæ.n. ſuperiorũ cõprehendũt, tenẽt, ac regunt formas inferiorũ, nõ ecõtrario: & qcquid ptõ inferior, põt ſuperior eminentiùs. In primis quippe intelligentijs propter earum ſimplicitatem, & vnitatem ac propinquitatem ad primum, eſt virtus præcipua: in inferioribus verò, eſt virtus debilior, idcirco minoris eſt ambitus, & comprehenſionis minoris. Hæc ibi, quæ & in libro de Cauſis, & in cõmento eius pleniùs cõtinentur.

Vdalricus a magiſtro ſuo diſſentit.

¶ Præterea à dictis iſtis Alberti videtur diſſentire diſcipulus eius Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Angeli, inquiens naturali cognitione ſcđm quoſdam cognoſcunt per ſpecies rerum totius ordinis vniuerſi, quæ concreatę ſunt angelis. ſuntque ſimilitudines ideę ſeu, idealiũ rationũ verbi æterni, idcirco angeli per eas cognoſcant res non ſolũ ſecundum genera, & ſpecies, ſed ẽt ſecundum indiuidua, quemadmodũ Deus per ſui intellectus ideam ſingularia noſcit. Quod dictũ, quia nec ratione probatur, nec alicui autoritati innititur, fictum vr, iuxta errorem Platonis, qui etiam noſtrum intellectum talibus formis adeo dixit perfectum, q negauit nos aliquid diſcere, ſed immemores recordari. Inſuper ſequit ex hoc dicto, q angeli eodẽ modo ſciunt oia contingentia futura per cauſas vniuerſales, ſicut ſciunt ea poſtquam ſunt facta, qđ eſt contra Auguſtinum dicentẽ: Res futuras cognouerũt in verbo, factas verò in propria natura. Rurſus, quales ſint ſpecies, p quas vnus angelus cognoſcit alios angelos, difficile eſt fingere, cum nos ex noſtro, & non ex aliquo alieno huiuſmodi ſpiritualia cognoſcamus. Nos verò in hac materia indubitatam rõnẽ ſequẽtes, atq; in certis certa præferentes, dicimus, q cũ Deus in ordine, & cõnexione condiderit vniuerſũ, ordo eſt talis, q poſterius ſemper productũ eſt mediatante priore. Talis quoque ſcđm ſanctum Dionyſiũ eſt cõnexio graduũ, q ſemper ultima, ſeu infima priorum, cõiuncta ſunt ſupmis poſteriorũ. Hinc ſicut anima rationalis virtualiter in ſe habet oium rerum, tam ſuperiorum, ac ſpiritualiũ, q̃ inferiorum, corporaliumq; naturas, ita q eius cognitio vr maximè ad oẽm proficere veritatem, vt dr primo de anima: ſic & multo plus, quælibet ſubſtantia intellectualis naturæ in ſua eſſentia virtualiter hẽt oium rerum naturas non ſolum in gñe, ſed item in ſpecie, ſcđm gradus ſingulos vniuerſi, diuerſimode tñ. Nam ſuperiorum naturas habet in ſe impfectè, ſicut, & imperfectè eas participat. Inferiorum verò naturas habet in ſe perfectiùs, quã ſint in ſeipſis. Cũ ergo ois tali ſubſtantia perfecta ſit in ſuijpſius, cognitione, eo qđ ſuus intellectus poſſibilis ad actum perfectè reductus ſit, cognoſcit ſuã entiã in oia ſua virtute: quẽadmodũ aia rõnalis nõ cognoſceret ſe pfectè, niſi ſciret in ſe virtutem intellectus, & rõnis, ſenſitiuæ quoq; potẽtiæ, & potẽtiæ uegetatiuę, hæc aũt ſciendo ſcit oẽs naturas, qs in ſe uirtualiter hẽt. ſicq; aia rõnalis cognoſcendo totã virtutẽ ſuã, cognoſcit aiam uegetatiuã, & aiam ſenſitiuã, & intelligentiã ſeparatã: ergo, & angelus ita ſcit oia, ſed ſuperiora impfectè, inferiora pfectè, ut patet in exemplo de aia. Cumq; gloria nõ tollat naturalẽ pfectionem, conſtat, quòd iſta cognitio ſit etiam angelorum in gloria exiſtentium. Vñ ſuper Geneſim aſſerit Auguſt. In ſuperna gloria ſp eſt dies in contemplatione incõmutabilis veritatis, & ſp veſpera in notitia creaturæ. Si aũt, q̃rat, p qđ hæc cognitio determinetur ad indiuidua cognoſcenda, quorũ cognitio eis eſt naturalis, cũ in dæmonibus quoq; ſit: dicimus ſine pīudicio, quod ſicut noſter intellectus per reflexionẽ ad phantaſmata determinando ſpeciem uniuerſalem ad particularem, cognoſcit uniuerſale determinatũ in iſto, aut illo particulari, ita quod tunc intellectus noſter dr phãtaſia: ita intellectus angelicus ſpeciem indeterminatã intellectualẽ determinat ad ipm particulare in natura exiſtẽs, ſiue illud particulare ſit oino ſpũale, qm ſine hmõi applicatione non poſſent inuicẽ ſibi loqui angeli ſignis ac nutibus; ſiue ſit corporale, qm aliter nõ uẽnt uices in ſucceſſiua angelorũ cognitione. ſicq; ĩ illa ſpecie ſic determinata, cognoſcit determinatè ipſũ particulare. Hinc ſeptimo de noibus diuinis capitulo S. Dionyſius ꝓteſtatur: Angelos ſcire dicũt ſacra eloqa ea, q̃ ſũt in terra, nõ ſcđm ſenſus cognoſcẽdo ſẽſibilia, ſed ſcđm ꝓpriã deiformis mẽtis naturã, atq; uirtutẽ. quam deiformitatẽ imediatè pmiſit, dicẽdo: Deus exiſtẽtia cognoſcit ſciẽtia, q̃ ẽ ſuiipſius. Vñ addit Cõmẽtator, Corporales eẽ creaturas ſpiritaliter pſpiciũt angeli ĩ ſpiritualib9 cauſis. Hęc Vdalricus, de cuius opinione qd uideat, ĩfra dicet.

Auguſt.

Obedia.

Thomas.

¶ Pręterea Thomas ad hoc, an angeli cognoſcant res per ſpecies rerum, uel per eſſentiam propriam reſpondes: Intellectus, inquit, angelicus medius eſt inter intellectum diuinum, & humanum in uirtute, & modo cognoſcendi. In intellectu autem diuino ſimilitudo rei intellectæ, eſt ipſa intelligentis eſſentia, que eſt rerum cauſa finalis, & exẽplaris atq; efficiens. In intellectu uerò humano ſimilitudo rei intellectæ eſt aliud à ſubſtantia intellectus, & eſt ſicut forma ipſius. Ideo ex intellectu, & ſimilitudine rei efficitur unum completum, quod eſt intellectus actu9 intelligens, & huiuſmodi ſimilitudo eſt accepta à re. Porro in intellectu angelico ſimilitudo eſt aliud à ſubſtantia intelligentis, non tamen eſt acquiſita à re, cum angeli non ſint ex rebus diuiſibilibus cognitionem congregantes, vt S. Dionyſius aſſerit ſeptimo capitulo de diuinis nõibus: nec

tamen

tamen forma illa eſt cauſa rerum ſm fidem, ſed eſt influxa à deo ad cognoſcendum. Cuiùs rõ ſumi põt ex cnmẽtatore 11. metaphyſicæ, vbi dicit, quòd ſm ordinẽ ſimplicitatis naturarũ ſeparatarũ, eſt nrdo differentiæ ſpeciei intellectæ ab intellectu. Vnde in prima eſſentia, cui non admiſcerunt pntentialitas aliqna, omnino idem ſunt intelligens, & intellectũ. In alijs verò ſecundum qnnd plus admiſcetur, de potentia, eſt maior diſtantia inter ſpeciem intellectam, & intellectum. Nihil enim nperaẽ niſi ſm qđ eſt in actn. Hinc illnd cuius eſſentia eſt purus actus, intelligit ſine receptinne perficientis, qund ſit extra eſſentiã eius. Illud verò, in qun eſt potentia, non poterit intelligere, niſi perficiatur actu per aliqnid ab extrinſecn receptũ. Et hnc eſt lumen intellectuale naturale, quod à den in ſnbſtanrias intellectuales emittiẽ. Cũq; vnunquodq; recipiatur in alio ꝑ modũ recipientis, lumẽ illud, quod in Deo eſt ſimplex, recipiẽ in mente angeli vt dinifum, & multiplicatũ. Oĩs nãq; potentia receptiua, diuiſibilitatẽ habet ex ſe, ſm qund nõ eſt determinata ad vnũ, qund ſit ꝑ actũ determinantẽ. Hic dẽ in libro de Cauſis: Sicut in natura inferiori multiplicantur ſingularia, ita &

Obiectio ſpecies intelligibiles in intelligentijs. Vtrũq; etẽm eſt ꝑꝑ multiplicitatẽ pntentiæ, & iſtæ ſunt ſpecies ꝑ quas itelligũt angeli. verũ his obijci põt, qa ſm philoſphũ 3. de aĩa, aĩa eſt ſpecies ſpecierũ: ergo multn plus angelus, q eſt ſimplicinr, atq; pſtãtior aĩa, ſicq; angelus ꝑ ſuã eẽntiã intelligit cætera. Rurſus, ſm B.

Dionyſ. Dionyſius 5. de diuinis nõibus. Nobiliora in entibus, ſũt exẽplaria inferiorũ. Angeli ergn ſuã eẽntiã intuendo, inferiora cognoſcũt. Vnũqundq; em̃ in

Reſpõſio ſun exẽplari cognoſciẽ optimè. Dicendũ ad primũ, quòd aĩa dẽ ſpecies ſpecierũ, inquantũ ꝑ intellectũ agentẽ facit ſpecies eẽ intelligibiles actu, ſicut man⁹ dẽ organũ organorũ, qa ꝑ ipſas oĩa artificialia ſiũt, Ad aliud, ꝙ res nõ cognoſciẽ iexẽplari, niſi à qua duciẽ ſeu formaẽ ſm totũ, qđ i ipſa ẽ, ſicq; cognoſcunẽ i exẽplaribus rõnibus ſeu ideis mẽtis diuinæ: Eſſẽtia verò angeli, nõ ẽ eã, aut exẽplar totius, qđ ẽ in re, nec ẽ eã angeli iferioris, Hæc Tho. i Scriptn.

¶ At verò in prima perte Sũmę, quęſt. 55. Id, ait, qun intellectus intelligit, cõparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius, qm̃ fnrma ẽ, quo agẽs agit. Ad hnc aũt, ꝙ potẽtia pfectè cõpleaẽ ꝑ fnrmã, opportet, ꝙ oĩa cnntineantur forma, ad q̃ potentia ſe extendit. Hinc in corruptibilibus fnrma nnn perfectè complet pntentiam materiæ, quia potentia materiæ ad plura ſe extendit, q̃ ſit cõtinẽtia formæ huius aut illius. Potentia verò intellectiua angeli, ad intelligendum omnia ſe extendit: quia nbiectũ intellectus eſt ens, vel verum communiter ſumptũ. ſed eſſentia angeli nnn comprehendit omnia in ſe, cum ſit determinata ad genus, & ſpeciem, imò hoc proprium eſt diuinæ eſſentiæ, quæ cũ ſit infinita, cõprehendit ſimpliciter in ſe nmnia. Idcirco ſolus Deus cuncta cognoſcit per ſnam eſſentiã. Intellectum

Diony. 4. cap. de diuinis nominibus. igitur angeli npnrtet ſpeciebus perficit ad res cognoſcendas. Vnde 4. cap. de diuinis nnĩbus Dionyſius ſanctus teſtaẽ, ꝙ angeli illnminantnr rõnibus rerum, q̃ eis connaturales exiſtunt. Quamuis ergò tam ea, quæ ſupra angelũ ſunt, q̃ ea, quæ infra eũ ſunt, ſint in ſubſtantia angeli: non tamen ſecundũ proprias rationes ipſnrum. Denique oportet accipere diſtinctionem, & ordinem ſpiritnalium ſubſtãtiarũ, ſicut eſt ordn, atq; diſtinctin corpnralium rerum. Hinc ſicut corpnra cæleſtia, & ſuprema habent pntentiam à principio ſui omnino completam per formã, potentia verò materiæ corporum inferiorum nnn completur per fnrmã vnam, ſed ſucceſſiue ſuſcipit plures: ſic potentia intellectiua ſubſtantiarum ſuperiorum, videlicet angelorum, à ſui exordio cõpleta eſt per intelligibiles ſpecies ſibi connatas ad nia cngnoſcenda, quę naturaliter cognoſcere põt. Pntentia vera intellectiua in ſubſtantijs inferinribus, ſcilicet aĩabus, nnn eſt in principio ſui ita cõpleta, ſed ſucceſſiuè perficitur per abſtractionem ſpecierum à rebus Iõ aĩæ rõnales corpnribus naturaliter vniunẽ. Hęc ĩ Sũma, de q̃bus, & multa habenẽ in Sũma contra gentiles librn ſecundo.

¶ Amplius de hoc, qualiter angeli per formas ſeu ſpecies intelligibiles vniuerſales particularia noſcant, conſcribit Præter opininnem dicentium angelos particularium notitiam non habere, q̃ hæretica eſt, & veritati ſcripturæ contraria, ſunt diuerſæ npiniones quomodo angelus ſingularia nnuit.

Quidam etenim dicunt, ꝙ angeli per formas innatas cognnſcũt cauſas vniuerſales, ſed ex rebus iſtis accipiunt, vnde ſingularia ex vniuerſalibus cauſis producta cngnoſcunt Hoc autem nnn vẽ conueniens. quod nãq; acceptum eſt à re ſingulari, non ducit in cognitinnem ſingularis eius, niſi quam diu ſeruantur in eo conditiones materiales indiuiduãtes, qnod non põt eſſe ſpecie exiſtente in organo cnrpnrali, nt in ſenſu, & imaginatinne. Cumque angeli nrgano careant corporali, etiam ſi ſpecies à rebus abſtraherent, non poſſent per hmõi ſpecies ſingulariũ cngnitinnem habere. Hinc alij reſpõderunt, quòd omnia ſingularia ex cauſis vniuerſalibus prodeunt, vel producuntur nrdinatis in natura Cumq; in angeln ſint formæ ordinis cauſarum vniuerſis; per hninſmodi fnrmas nmnia ſingularia cognnſcere valet, & hæc videtur poſitio Auicennę. Nnn tamen videtnr ſm fidem noſtram ſufficere, qa in cauſis vniuerſalibus nõ cngnnſcitur aliquid ſm conditiones indiuidnales. Vnde dicit ipſe Auicenna, ꝙ Dens non cognoſcit patricularia particulariter, nt poſe nunc eẽ, & nunc nnn eſſe, & eſt ſimile de en, q cognnſcit eclipſim in cauſis ſuis vniuerſalibus, q tñ nnn cognnſcit hanc eclipſim ſm qđ ẽ hęc. vt nunc inchoans, & nũc deſinẽs, niſi ſenſu ꝑcipiat. Ideo ad hanc poſitinnẽ aliqui addiderunt, ꝙ ex applicatinne harum uniuerſalium fnrmarum ad hnc particulare vel illud, determinaẽ angeli cngnitin, ut hoc ſigulare cngnoſcat. Sed hnc iterũ nõ vẽ ſufficiẽs: qa hæc applicatio aut ẽ ad ſingulare qđ eſt in itellectu angeli, ſicq; ſuppnneret iſta npinin id de qno dubitaẽ, vt pnte ſingularia eẽ i intellectn angeli: vel ad ſingulare qđ ẽ in re, ꝓut vñr intẽdẽre, vt ſi lux ſnlis eſſet intelligens, intelligeret corpora ad q̃ ſui radij applicanẽ, ſed hoc eẽ nnn valet. Cũ. n. cngnitio nõ ſit niſi ſm aſſimilatinnẽ, impoſſibile ẽ, ꝙ cognitin ſe extendat vltra id in qun ẽ aſſimilatio. Si ergn lux ſnlis uel itellect⁹ angeli aſſimilaẽ rei, quã irradiat, hoc non põt eſſe niſi uel eo quòd illud, qđ ẽ rei recipiẽ i intellectn. aut i luce ſnlis: hoc ipſi nõ ponũt, qa rediret prima opinin. Vel ex eo qđ à ſnle aliqnid circa rẽ pnniẽ, & ſic nõ cognnſceret de re niſi qđ circa eã pnniẽ, ſicut ſol cngnoſceret naturã lũinis, nnn ꝓpriã rõnẽ huius uel illius colnris, q̃ eſt ex diuerſa recipientiũ prnportione. Similiter angelus ꝑ huiuſmodi applicatinnẽ nõ haberet de rebus ꝓpriã cognitinnem, cum propriam naturam rebus non ennferat. Alij dicunt, quòd ex cõiunctione uniuerſalium, quæ cngnnſcunt, reſultat cognitio particularis, ſecũdum quod ex pluribus formis cõgregatis reſultat accidẽtiũ quędã collectio, quã nõ eſt reperire in alin. Sed neq; hoc ſufficit, qm̃ indiui-

An angelus noſcat ſingularia

Auicenna

nec innatas, ſed intellectui eorũ obiectas, & imme-
diatè repræſentatas. quemadmodum enim lux con
tingendo colorata, videret ea, ſi viſiuã haberet po-
tentiam: lux quoq; intellectus agẽtis, imaginabiles
intelligit ſpecies, ſuper quas radiat, ita lux intelle-
ctus angelici dirigendo radios ad res ipſas, quodã
contactu contingit eorum formas. ſicq; cognoſcit
eas, q̃ ſi ſe multiplicandu in ipſis. Aliter quippe perfi
citur actiua potentia, ſcilicet ſe multiplicando: ali-
Opinio aliorum 2. terq; paſſiua, vt pote recipiendo. Alij dicunt, ꝙ ſin-
gularia quædam, id eſt, quę habent eſſe neceſſariũ,
& determinatũ, cognoſcit per formas innatas: ea
verò quæ habent eſſe contingens, per formas ẽ re-
bus acceptas. Habet namq; naturam ſpeculi in reci-
piendo, & lucis in agendo, multo quoque perfecti-
or, lux angelici intellectus, q̃ noſtrĩ. Hic immedia-
te à rebus materialibus poteſt abſtrahere formas, ſi
Opinio 3. cut à phantaſmatibus. Tertia opinio eſt, ꝙ omnia
nuſcit per formas abſtractas, & nihil per acquiſi-
tas. Iſtæ verò formæ exemplatæ ſunt à formis ideali
bus mentis diuinæ: idcirco per ea cognoſcit perfe-
ctè quo materiam, & formam, & accidentia ipſas
res, quemadmodum filius artificis ſi à formis pater
ni intellectus reciperet formas, agnoſceret p eaſdẽ
res à patre fiendas. Harum opinionũ ſecunda pro-
babilior mihi vr̃, quia non video quomodo (vt di-
cit prima opinio) poſſit angelus res cognoſcere,
niſi informetur earũ eſſentia, aut ſimilitudine. Nec
video quomodo (vt tenet opinio tertia) vna forma
creata cum determinati ſit generis, valeat intelle-
ctum angeli ad diuerſa in propria rõne cognoſcen-
da ſufficiẽter informare, cũ hoc ꝓpriũ videat̃ ideæ
mentis diuinæ, eo quòd non ſit in aliquo genere
determinata.

Quæſtio. ¶ Amplius de hoc, Quõ angeli ſingularia no-
ſcunt: reſpondet, Oẽs fatẽtur, quòd angeli noſcunt
ſingularia. Verũtñ de modo ſunt poſitiones diuer-
Opinio. 1. ſę. ¶ Prima, namq; iam tacta opinio, dicit, ꝙ cogno
ſcunt ea immittendu ipſi rei intelligibile lumẽ: que
madmodũ ſol inferiora cognoſceret, ſi radius vim
2 viſiuã haberet. ¶ Alij dicũt, ꝙ accipiendo ſpeciẽ ſi
Obiectionis cõfutatio. milẽ ſpeciei materiali ipſarũ materialiũ reorũ, tñ
immaterialẽ: q̃a recipit eã ſcd̃um modũ ſuũ. Quòd
ſi obijciatur, quia intellectus non recipit immedia-
te à ſenſibilibus, ſed mediante ſenſu: dicendũ, ꝙ ve-
rum, eſt hoc de intellectu cõiuncto, nõ ſeparato: q̃a
lux intellectus ſeparati liberior, efficaciorq; cõſiſtit,
q̃ lux intellectus cõiũcti. Hinc ſufficit p ſe formã ma
3 terialẽ ad intelligibile eſſe pducere. ¶ Tertij dicũt,
ꝙ per ſpecies innatas. Et horũ poſitio triplex eſt. A-
Poſitio 1. liqui etenĩ dicũt q̃d ſpecies illa, qua cognoſcũt ſin-
gulare, vniuerſalis eſt in ſe, ſed per eius applicatio-
nẽ appropriat̃ ſingulari. ſicq; per eã ab angelo ſin-
gulare cognoſcitur. Sed cõtra, q̃a aut angelus p̃co-
gnoſcit id cui applicat ſpeciẽ vniuerſalẽ, & ita ſine
illa, & ante applicationẽ huiſmodi cognoſcit ſingu
lare: aut nõ, & ſic ſurtuitè applicat eã, nõ electiuè.
Secunda. ¶ Alij dicunt, quòd habet ſpecies vniuerſales to
tius vniuerſi ſcd̃um genera, & ſpecies oĩum decem
generũ, atq; per cõparationẽ diuerſarũ ſpecierũ ſin
gulare cognoſcit: ſicut quis noſcit aureos montes
quos nũquã uidit, cõiungendo aurũ cũ mõte. Sed
contrà, quia cõiunctio vniuerſaliũ formarũ nũquã
Tertia. facit ſingulare, niſi determinata addat̃ materia. ¶ A-
lij dicũt, ꝙ angelus cognoſcit ſingulare, neq; p ſpe
cies vniuerſales, neq; ſingulares, ſed quaſi habẽtes
vim ſingulariũ. Quemadmodũ enĩ deus per formã
vnicam in ſe, ſolaq; ratione, ſeu reſpectibus multi-
plicatã, multa cognoſcit ſic angelus p formas ſpe-
cierum ſub diuerſis reſpectibus ſingularia noſcit.
Porro hæ ſpecies, ſeu formæ intelligibiles vniuerſa
liores ſunt, & nihilominus efficaciores, quia ſim-
pliciores, atq; æternis ideis ſimiliores tam in ſupe-
rioribus, q̃ in inferioribus angelis. ¶ Contra iſtud o- Obiectio.
bijcit̃ quia ſic angelus vno cognoſceret multa, q̃d
proriũ eſſe videtur cognitioni diuinæ. Hæc Petrus.
qui inter has opiniones nõ præligit vnã alteri, ſed
qualiter vnaquæq; ꝓbabiliter queat teneri, declarat
¶ Porro Richardus determinãs, An intelligen- Richard⁹. Quæſtio.
tia, ſeu angelus cognoſcat per ſpecies: Angelus, in-
quit, cognoſcit aliquid per eſſentiam ſuã, videlicet
de, qm̃ intellectui, quẽ corruptibile corpus nõ aggrã Sap 9.
uat, ſimilitudo non eſt neceſſaria ad cognoſcendũ
aliquod creatũ, niſi ad hoc, vt intellectus ſimilior
fiat intelligibili, actualiorq; reſpectu illius, & deter-
minetur ad intelligibile ipſum, atq; p ſimilitudinẽ
ſuam intelligibile aliquo modo ſit in intelligẽte. An
gelus aũt per eſſentiam ſuã, eſt ſimilior ſibijpſi, q̃ p
aliquam intelligibilem ſpeciem: actualior quoq; re
ſpectu ſuijpſius, & ſufficienter determinatus ad ſe,
ac veriùs in ſeipſo per eſſentiam ſuã, q̃ intelligibile
ſit in intellectu per ſpeciem. Deniq; alia à ſe realiter
in ſe exiſtentia, ut habitus, cognoſcit per ipſa non p
ſpeciem: quia per ipſa intellectus angelicus eſt ſuffi
cienter informatus, & determinatus ad habitus co
gnuſcẽdos? Non tñ eſt ita de aĩa mole corporis præ
grauata, cuius cognitio à poſterioribus incipit, Alia
etiam à ſe, quæ non ſunt realiter in angelo, cogno-
ſcit per ſpecies rerum, vt probatur ex introductis. Ad obiecta reſpõ
Si aũt obijciatur illud ex libro de Cauſis, Oĩs intel-
ligẽtia ſcit res per hoc, quod eſt intelligẽtia, eſt aũt
intelligentia per eſſentiam, ſuã ergo cognoſcit, er-
go per eſſentiam ſuã cognoſcit res: dicẽdũ eſt, ꝙ in-
telligit res per hoc, quod eſt intelligentia, q̃a ꝓprie-
tas intelligẽtię eſt ſciẽtia, vel intelligit res per hoc,
quod eſt intelligentia ſpeciebus entiũ informata. Idẽ Rich.
¶ Amplius de hoc, An oĩa, quę angelus cogno-
ſcit per ſpecies, cognoſcat p ſpecies cõcreatas: rñ-
dei, Nõ oĩa, quæ angelus naturali cognitione co- Quæſtio
gnoſcit per ſpecies, p ſpecies cognoſcit cõcreatas:
imò aliqua p concreatas ſpecies noſcit, vt vniuer-
ſalia omnium naturalium rerũ, multa quoq; ſingu
laria incorruptibilia: quędam verò cognoſcit per
ſpecies à rebus acceptas. Experimur quippe in no-
bis, quod habemus in intellectu ſpeciẽ alicuius rei,
modo actualiter non exiſtentis, & poſtea exiſtentis.
Si ergo vis apprehenſiua mea non recipit de nouo
aliquid à re illa, nec aliter diſponitur cognitio, non
mutatur, quàm antè de re illa habebam: ergo ſi an-
gelus nil penitus recipit ab his rebus, non aliter
cognoſceret eas naturali cognitione dum ſunt, quã
antè: ſicq; ſequeretur, ꝙ naturali cognitione mul-
torũ futurorum contingentium haberet notitiam:
quod eſt falſum, cum, & Damaſcenus libro ſecũdo Damaſce.
teſtetur, ꝙ futura ſcilicet cõtingẽtia, nec angeli nec
dæmones naturali cognitione nouerũt. Vñ quod a-
liquid cõtra hæc dicũt, quod res exiſtens aliã habet
relationem ad ſuã ſpeciẽ, qñ eſt, & antequã eſt, parũ
valet, q̃a manẽte eadẽ diſpoſitione intellectus ange
lici, res exiſtens non habet aliam relationem ſub ra-
tione, q̃ repræſentata eſt ad intellectum angelicum,
quàm habuit antequam eſſet. manente verò æqua-
li diſpoſitione intellectus, atq; ęquali relatione rei
ad intellectũ ſub rõne, qua repræſentata eſt, poteſt
intellectus æqualiter rẽ illam cognoſcere naturali
cognitione. Itaq; angeli ab inferioribus illis intelli
gibilem recipiũt ſimilitudinẽ, nõ p virtutẽ inferio-
rũ niſi inſtrumentaliter q̃m angelus p ſuum intellel

ctũ actiuũ principaliter, & ꝑ ſimilitudines inferiorũ inſtrumẽtaliter educit de potẽtia ſui poſſibilis ſpeciẽ itelligibilẽ, q quã hẽt de nouo aliquã inferiorũ notitiã, eſtq; illa opatio naturalis, ſicut ĩ nobis ẽ operatio naturalis intellectus agẽtis. Hæc richardus.

Dionyſi⁹.

¶ Qui in his parumper à Thoma recedit, nec apparet quõ per ſimilitudines inferiorum inſtrumẽtaliter angelus agat hoc, niſi ſimilitudines illæ mentẽ mouerent angelicam ad hmõi eductionẽ: nec vr̃ eã poſſe mouere, niſi ei aliquid impeimendo, quod nõ videtur poſſibile. Verum de his non audeo aſſertorie iudicare, cũ certũ ſit nos à plena, clara, & certa notitia angelicarũ ꝓprietarũ, viriũ, & operationũ, tam naturaliũ, q̃ gratuitarũ, vehementer deficere: quippe, qui à ſenſibilium cognitione eatenus caligamus. Euidens quoq; huius eſt ſignũ, ꝙ doctores de his tam diuerſimodè ſentiunt. Nam & Bonauentura circa hæc recitat prænductam rñſionem Alberti, cui & Tomas concordat, ac improbat eam: Difficile, inquiens, eſt videre, qualiter ſpecies q̃ant in angelo multiplicari. Species enim vnius rei non generat ſpeciem rei oĩno differentis a ſe, nec eadem ſpecies multiplicat ſe in aĩa ſecundùm numerum, cum in vna ſit anima, quemadmodum & vnius obiecti vna eſt ſpecies in vno ſpeculo indiuiſo.

Bonauẽt.

Poſitionẽ Richardi reprobat Bonauẽt.

¶ Deinde poſitionem ex Richardo narratam refert & reprobat: Hæc, dicens, poſitio videtur includere duo oppoſita, puta, quòd angelus habeat ſpecies vniuerſalium, poſtq; ſuſcipiat ſpecies ſingularium. Species quippe intelligibiles eiuſdẽ naturæ ſpecificę, non niſi numero differunt, & impoſſibile eſt, accidentia eiuſdem ſpecies in eodem ſubiecto numero eſſe diuerſa. Nullus igitur intellectus põt habere duas intelligibiles ſpecies hoĩs: ergo ſi habet unã innatam, non põt aliã eiuſdem ſpeciei recipere, ſicut nec duæ albedines in eodẽ ſunt corpe. i. in eadem corporis parte. Quòd ſi dicas duarũ albedinũ ſimilitudines in eodẽ aere eſſe, diuerſa quoque lumina eiuſdem naturæ, vt diuinus Dionyſius ait, & facies duorum hominum in eadem imagine, non eſt ſimile, qm̃ idola ſeu ſimilitudines & lumina diſtinguuntur in medio per ſuas origines: ſicq; vẽ dicta poſitio implicare cõtraria. Amplius, ſi ſpecies eſt totũ eſſe formale indiuiduorum, vt dicit Boethius, nec eſt indiuiduatio niſi ex coniunctione formę cũ materia, ſi ſpecies in intellectu exiſtens oĩno abſtrahit à materia, nullo modo eſt in eodem intellectu, ponere formas ſeu ſpecies diuerſas ſolo numero differentes. Si ergo intellectus angelicus habet oĩum vniuerſaliũ ſpecies innatas, nullã vlterius recipit ſpeciem, ſed ſufficienter per illas oĩa noſcit. Conſequenter tertiã ponit opinionẽ, q̃ cõplectitur in ſe poſitionem, quã ſequitur Thomas, & vnã earũ, qua recitat Petrus. Hinc, inquit, eſt tertia poſitio, ꝙ angelus oĩa noſcit ꝑ ſpecies innatas, non quia, non poſſit, de nouo recipere ſpecies: quia ſi deus nouã crearet naturã, angel⁹ aut illã neſciret, aut de nouo ſpeciẽ eius reciperet: iõ hæc nõ eſt rõ, ſed hoc quòd deus glorioſus & benedictus, intellectũ angelicum poſſibdem tot ſpeciebus impleuit, ꝙ ꝑ eas põt cognoſcere oĩa ſine noua receptione. Iõ dr̃ intellect⁹ angelicus eſſe in actu reſpectu rerũ, non quia ſeipſo ſit in actu, vel qa ſit actus purus: ſed, quia ꝑ ſpecies factus eſt in actu. De⁹ etenim angelis cõcreauit ſpecies vniuerſales rerũ oĩm fiendarũ, per quas poſſũt vniuerſa cognoſcere etiam ſingularia: ſed non niſi componat eas ad inuicem, vt ſi habeam apud me ſpeciem figuræ hominis, ſpeciem coloris, & temporis, & componam ad inuicẽ, cognoſcam ſine noua ſpeciei receptione indiuiduũ in ꝓpria natura. At tñ qm̃ talis cõpoſitio eſſet fictio, atq; deceptio, niſi eẽt ſm̃ certitudinẽ, & correſpondentiã ad rẽ ipſã: iõ angelus ſingularia nõ cognoſcit, niſi dirigat ſuũ aſpectũ ſupra cognoſcibile ipm̃, & ſm̃ qđ illud eſt in re, ipſa cõponat ſpecies in ſe. ſicq; habet tã clarã, & certam cognitionẽ de re, ac ſi ſpeciẽ eius ſtatim reciperet. Hęc poſitio magis placet, qm̃ concors eſt rationi, & philoſophię, ac ſcripturę. Hęc Bonauẽtura.

Poſitio tertia.

Dionyſi⁹.

¶ Verũ huic opinioni obijcit põt, ꝓut tangit Richardus, quòd directio intellectus angelici ſuꝑ cognoſcibile, non poteſt eſſe niſi illud cognoſcat, & ita cognoſceret ſingulare, antequam cõponeret in ſe diuerſas ſpecies ad illius habendam notitiam.

Obiectio.

¶ Inſuper de his Alexander multa cõſcribit, atq; de mõ, quo angeli cognoſcũt ſe inuicẽ, tractãs: Quadruplex, ait eſt modus cognoſcẽdi angelum vnum ab alio. Primus eſt ꝑ effectum, q modus angelo, ac aĩę eſt cõis. Quemadmodum em̃ vna aĩa noſcit aliã in ſuis effectibus, vt ẽ, mouere corpus, cõferre ſenſum, & locutionẽ, atq; hmõi actus deuenimus ad cognitionẽ potentiarum, ꝑ agnitionẽ quoq; potẽtiarum ad agnitionẽ eẽntiæ, ſic vnus angelus põt cognoſcere alium ꝑ ſuos effectus. Sunt nanq; q̃dã operationes mirabiles, q̃ nequnt fieri niſi ab angelo, ꝑ q̃s ẽt hõ põt deuenire ad cognitionẽ angeli. Verbi grã. Scim⁹ ꝙ aĩa ꝓna ẽ ad lapſũ, nec ex ſe habet nõ labi freq̃nter: ſicq; dephendim⁹ quòd nõ labi frequẽter ea alterius habet cuſtodia, vt3 dei aut angeli. Deinde elicimus, ꝙ hoc non eſt ſolũ ex dei cuſtodia, ſed magis ex q̃dã ſpeciali cuſtodia, q̃ data eſt ei ob ſuã nobilitatẽ. & hæc ẽ cuſtodia angeli. Si ergo nos ꝑ cognitionẽ actuũ angelorũ deuenimus ad eorũ notitiã, multo fortiùs vnus angelus ad cognitionẽ alterius, qm̃ vñr angeli effectus ſuos ĩter ſe magis q̃ aĩę ſuos: & angeli boni, ac aĩæ ſãctæ meli⁹, q̃ angeli mali & aĩæ paruę, ꝓpt̃ mai⁹ poſſe quod in ſctis ẽ ex grã. Alius modus cognoſcendi ẽ ꝑ ſcripturas, ex qbus cognoſcim⁹ eos diuerſos, ac diuerſis modis appuiſſe, atq; in diuerſis locis. Tertius & q̃rtus ſunt circũſcripta oĩ operatione, & hoc eſt ſimpliciter noſcere: quod cõtingit dupliciter, vt pote in verbo æterno & in ꝓprio gñe. His etẽm modis vnus angelus cognoſcit aliũ, & ſm̃ hũc modũ vnus angelus cognoſcit aliũ ꝑ ſpeciẽ nõ innatã, ſed poti⁹ acquiſitã, quã ipſe ſibi facit in ſe. & concedimus, quod in angelo eſt duplex natura ſeu potantia, vna dãdi formas intelligibiles, alia recipiendi eas alio. Hæ quoq; naturæ exiſtant in angelo ſicut in aĩa. Et em̃ in eis ꝓprietas ſpeculi, & ſic poſſunt recipere formas itelligibiles: & rõ luminis, & ſic poſſũt eas dare, nõ tñ ſm̃ rõnẽ luminis ꝓprij, ſed diuini ſuꝑ influẽtis. Dicimus ergo, ꝙ vnus angelus cognoſcit aliũ ꝑ ſpeciẽ ſeu ſimilitudinẽ ſuã, & accipit illã a ſpecie alteri⁹ angeli, qm̃ ſimilitudinẽ accipit ſpeciei illi⁹, quã fert accipe ac ſibi cõferre, qm̃ facit quod in ſe ſcit. Contrario aũt mõ eſt hoc ĩ intellectu angelico & in intellectu poſſibili aĩæ. Intellectus quippe angelicus non abſtrahit dum alium vnus intelligit, cũ immateriales ſint angeli. Concedimus quoq;, quòd non ſufficit mutua angelorum præſentia, ſed vltra requiritur conuerſio cognoſcentis ſupra cognitum, accipiendo ſimilitudinẽ eius, vt dictũ eſt, nec requirit̃ adiutoriũ extinſecũ. Vñ Bernar. homilia ſuꝑ Cãt. 5. Nec brutus nec angelicus ſpũs ad ea capiẽda, q̃ beatã & ſpũalẽ faciũt creaturã, ſuis aliquo mõ eorpib⁹ adiuuantur: ille qdẽ ꝓ innata ſtoliditate nẽ capiẽs, ille verò ꝓ excellẽtioris gloriæ prærogatiua non indigens.

Alexãder Quadruplex modus cognoſcẽdi vnũ angelum ab alio.

Angel⁹ vnus cognoſcit alium ꝑ ſpeciem.

Bernard.

¶ Præterea q̃rit, An vn⁹ angelus aliũ noſcat tripliciter,

Queſtio.

citer, puta in verbo, & in ſeipſo cognuſcente, atque in proprio gñe rei, ſicut tripliciter noſcit cæteras creaturas. Dicédũ q̃ imò. Cognitio. n. qua angel' cognoſcit aliqd in ſeipſo, non eſt tm̃ de re fiéda, ſed ét de re facta: quemadmodum artifex pôt videre in ſe tã rem fiendam, q̃ factam. Omnia quoq; cognoſcit in verbo æterno, atq; in genere proprio.

Quæſtio

¶ Inſuper quæritur, qualiter angelus cognoſcat corporalia, & inferiora, q̃ in ipſum agere, aut ſpeciẽ ei imprimere neq̃unt. Dicimus, q̃ ſicut lux habet potentiam multiplicandi ſe in diuerſis partibus aeris, & ét ipſa ſpecies colorati: ſic angelus cum ſit lumen, habet tm̃ poſſe vt ſimilitudini corporali det eſſe ſpirituale, ac intelligibile: ſicq; intelligit illa. Iô illa non agunt in angelum, ſed ipſe potius agit in illa ſicut nobiliùs in ignobiliora.

Quæſtio

¶ Iterũ q̃ritur, Quô angelus bonus, ac malus cognoſcant habitus naturales, & acquiſitos, atq; gratuitos, vt iuſtitiam naturalẽ, & acquiſitã, ac gratuitã. Habitus namq; cognoſcunť per proprios actus. Cũ igitur angelus malus non habeat actus illos, vr̃ q̃ illos non noſcat. Dicendum q̃ noſcũt iuſtitias naturalẽ & acquiſitã per ſpecies ſuas, quæ tñ ſpecies non ſunt aliud, q̃ res ipſę. Veruntamen ſm̃ Aug. angelus bon' cognoſcit iuſtitiã ſpeculatiuè, & practicè, qm̃ ꝓ́piens eſt in ſuo intellectu, atq; affectu. Sed mal' ſpeculatiuè tm̃, habẽdo eã cognitiuè tm̃ in intellectu: ſicq; hẽt eã ſm̃ qđ, bonus vero angelus habet eã ſimpliciter, imò angelus malus cognoſcit iuſtitiã, non ſolũ per ſpeciẽs, ſed itẽ per priuationẽ. Si vero q̃rat, vñ habet angelus malus ſpeciẽs iuſtitiæ, ac habituũ cæterorũ: dicẽdũ q̃ ab exordio creationis datæ ſũe ei adeo, nec eas amiſit peccãdo, & eas habere, ẽ ei pęna. Porro de iuſtitia gratũ faciẽte dicimus q̃ angelus bonus eã cognoſcit p ſeipſam. Malus vero p eius effectum, videndo gratuita opa; q̃ & ſubtili', ac maiori experiẽtia videt, q̃ hoĩes, vt aſſerit Aug. lib de diuinatiõe dęmonũ. Gratiã aũt nõ videt, nec per ſeipſã nec per ſpeciẽ, q̃a nec eius intellectus, nec ei' affectus ẽ deiformis. Hæc oĩa Alexander, q̃ exprimẽdo qualiter angel' cognoſcit inferiora, loquiť iuxta doctrinã illorũ, q̃ dixerũt viſionẽ fieri extra mittendo: & alia q̃dã ſcribit. q̃ opinabiliter ſũt ꝓlata. Obſcurum quoq; vr̃, quòd dicit angelũ malũ cognoſcere iuſtitiã naturalem, & acquiſitam per ſpeciem, quæ ſit ipſa res, puta iuſtitiæ habitus: cum tamen nullam in ſe realiter iuſtitiam habeat.

Durãdus. Quæſtio.

¶ Præterea Durãdus circa hæc ſcribit ꝓlixè ſũpẽdo ad hoc: An angeli cognoſcũt p eẽntiã ſuã, an per ſpecies: Duo, inquens, ſunt videnda. Primò, quô intelligere fiat i nobis: ſcđo, quô in angelis. De primo eſt duplex opinio. Vna q̃ intelligere in nobis ſit act' intellectus informati p ſpeciens rei, quæ opinio vr̃ inepta, q̃a ſm̃ hoc actus, intelligendi magis principiarẽť a ſpecie illa intelligibili, q̃ ab intellectu, cum ſpecies illa eſſet quaſi formale principiũ. Alij dicũt q̃ intelligere, & ſentire p hoc ſolũ fiũt in nobis, q̃ obiectũ mouet potentiã, nõ cauſãdo in ea ſpeciem aliquã obiecti repſentatiuã. nec actionis elicitiuam, ſed immediatè cauſãdo ipm̃ intelligere atq; ſẽtire. Illud em̃, ad quod aliqd ſe habet in potentia, fit actu in ipſo ab agẽte proportionato, & nõ per aliud: ſed potentia apprehenſiua, vt ſenſus, & intellectus, ſolũ eſt in potentia ad appræhẽſionem: ergo per obiectum proportionatũ ſenſui, aut intellectui, ſolũ fit in actu. Verũ vt horũ veritas clariùs pateat, ſciendũ q̃ intelligere & ſentire nõ dicũt aliquid reale ſuperadditũ potentiæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ, faciẽs cõpoſitionem realem. Nam actus primus eſt forma,

Actus primus quid

vt intellectus in homine, & calor in igne. Actus vero ſecũdus eſt operatio, vt intelligere & calere. Operatio autem formæ nõ poteſt eſſe ab ea diſtincta, qui niſi actus primus: quia tunc operatio non eſſet actus ſecundus, ſed primus. Forma namq; quæcunque ſubſtantialis, vel accidentalis, dicit actũ primũ. Et rurſus ſi operatio ſecundum ſe eſſet aliqua forma eius, eſſet aliqua operatio, ſicq; procederetur in infinitũ: qm̃ formæ eſſet forma, & operationis operatio formæ non eſt forma ei addita. Inſuper dico qđ intelligere, & ſentire ſunt in nobis per ſe à dante ſẽſum vel intellectum, quod eſt creans vel gñans. ab obiecto autem, ſicut à cauſa ſine qua non. Cum. n. nil addant ſupra potentiam, ſunt ab eodem à quo ipſæ potentię. Actus quoque proprius ſpeciei, eſt à dante formam, per quam res in ſpecie ponitur. Inſuper ſpecies nullo modo requiritur ad actum intelligendi, niſi ſolũ vt repræſentet obiectum, & in hoc eſt cauſa ſine qua nõ. Angelus vero intelligit ſe & alia: ſe quidem per eſſentiã ſuam, non per ſpecies, vt cõcedunt philoſophi, atq; theologi. Alia vero ſm̃ communem opinionẽ intelligit per ſpecies ei influxas, non acquiſitas. Sed hoc ſtare non valet, quia ſm̃ hoc ſemper de neceſſitate intelligeret actu oĩa, quorum ſpecies habet cum ad actualem intellectionem nõ plus exigatur, q̃ intellectus, & obiecti præſentia. Dicendum ergo q̃ angeli non intelligũt alia à ſe per ſpecies, nec etiam per ſuam eſſentiam, ſed per ipſarum rerũ pręſentiam, in ſe aut in cauſis ſuis: quæ præſentia non attenditur ſm̃ ſitum, ſed ſecũdũ ordinem, qui hoc facit in ſpũalibus, quod ſitus in corporalibus. Quem ordinem non puto eſſe niſi proportionem intellectus angelici ad omne, quod naturam entis participat. Hæc Durandus.

Actus ſecundus.

Actus proprius

Dionyſius.

¶ Verum quid de iſta materia ſit tenendũ, dictũ eſt ſupra primũ diſtinctione 7. vbi errores huius opinionis ſũt reprobati. Iô ſufficit iſta hic breuiſſimè tetigiſſe. Et breuiter in hac quæſtione ſcribit iſte Durãdus tot & tam manifeſtos errores, vt videatur indignũ contra eos arguere. Sunt ét contra cõem ſolidãque doctrinã oĩum autenticorũ ſcholaſticorum doctorũ. Alexãdri, Thomæ, Alberti, Bonauẽturæ, Petri, Richardi, Aegidij, Gulielmi Parrhiſiẽſis, & domini Altiſiodorẽſis. Quid em̃ eſt dicere, q̃ operatio mẽtis creatę non differat realiter ab eius eſſentia, ſeu potentia, & quod non ſuperaddat potẽtiæ quid reale, ita q̃ contemplatio & dilectio nõ ſint aliquid ſuperadditum intellectiuæ potentiæ, ac voluntati? Quo dato, mox ſequitur, quod merita, & demerita, ſeu actiones meritoriæ & demeritoriæ interiores, nõ ſunt aliquid reale vltra ꝑ̃fatas vires, ſicq; non ſit aliqd reale in ſanctis, & electis angelis, mẽtibuſq; hũanis, p quod creatori cõplaceãt, & uita æterna cõdigni ſint, ꝑter & ultra id, quod ẽ in dęmonib', atq; iniqs hoĩbus. In oĩbus em̃ his ſũt potẽtia intellectiua, & volũtas. Et ſi actiones imanẽtes viriũ harũ, nõ ſunt aliquid reale ſupadditũ viribus iſtis, nec realiter diſtinctæ ab eis, cõſtat quod nihil reale ſit i electis & virtuoſis, p qđ cõplaceãt deo, & beatitudine digni ſĩt, quod nõ exiſtit in reprobis ac iniqs. Iô error iſte ẽ ſtolid', ne dicã hæ̃ticus. Perſuaſiones quoq; à Durãdo iductæ, leuiſſimæ ſũt, ac nulli' valoris. Vnũ nãq;, & idẽ, reſpectu diuerſorũ, vocať actus primus & actus ſcđus, quemadmodũ ét vnũ acidẽs reſpectu diuerſorum eſt formale, ac materiale. Nõne anima eſt actus primus ſui corpis, & vltrã forma ſubſtãtialis ſuæ materiæ? & tamen anima reſpectu creatoris eſt actus ſecundus, & p modũ rei materialis ſe habẽs, recipiẽdo iſluẽtias ſuis actoris,

Indignũ ut contra errores Durandi arguatur.

Durandi error hæreticus.

Eſſe quoq; dicitur actus primus, & operatiò actus ſecundus: & tamen eſſe per comparationē ad formā ſeu eſſentiam, à qua fluere perhibetur, eſt quaſi actus ſecundus, & ſequens. Similiter operatio interior, quæ eſt actus ſcdus reſpectu ipſius eſſe, eſt act⁹ primus reſpectu actus exterioris ab interiori actu manantis: quemadmodum loqui, & conſilium, auxiliumq; foris impendere, procedūt ex cōceptu interno, & dilectione ſeu pietate mētali. Deniq; quāuis ſpecies intelligibilis ſit principiū formale inexiſtēs, atq; ad actualem intellectionem cauſaliter cōferens & concurens: ex hoc tamen non ſequitur qd ſpecies, illa ſit magis cauſa intellectionis, quàm ipſa uis intellectiua: imò dico, quod ipſum ſuppoſitum eſt potiſſimè principium actionum, deinde forma ſubſtantialis, tertiò potentia. Suppoſitorū quippe eſt, eſſe, & agere, atq; pati. Species vero intelligibilis quamuis vno mō ſe habeat per modū formalis principij, non tñ per modum formalis principij principalis, ſed concauſalis: præſertim cum ſit accidēs debilis entitatis, in intellectu ſortiēs fulcimētum. Amplius, non eſt inconueniens, quòd formæ ſit forma, ſicut potentia eſt in anima, & virtus in potentia, & actio in vtroq;. In talibus tamen vnum ſe habet aliquo modo per modum materiæ, & aliud per modum formæ, inquantum vnum perficit aliud, ſic & operationis poteſt operatio eſſe, ſecundum quod vna procedit ex alia: non tamen in infinitum. Infinita his conſimilia poſſunt erroribus obijciā prętactis, ſed his in dignum eſt immorari.

Henricus qdlibe. 5

¶ Verum Henricus in ſuis quodlibetis partim cōcordat cum poſitione ex Durando narrata, affirmans quòd angelus non cognoſcat intelligibilia per ſpecies eorundem, ſed per habitus ſcientiales: ita quòd ad actualem intellectionem ſufficiunt tria hæc, intellectus ſeu uis intellectiua, habitus ſcientialis, & intelligibile obiectiuè præſens & in ipſo habitu ſplendēs, non inhęrens. Quòd autem in angelis non ſint ponendæ ſpecies intelligibiles. probat qm̄ ſequeretur, ꝙ infinitę eſſent ſpecies in ipſis, ſicut in deo ſunt infinitæ ideæ, eo quòd nati ſint intelligere intelligibilia omnia. Et item, ſi per ſpecies intelligerent omnia ſimul, etiam de neceſſitate intelligerent, cum ſpecies illæ eis indeſinenter præſentes conſiſtant, naturaliterq; ea præſentent. Deinde grandem inducit perſcrutationem, qualiter intellectus angelicus fiat de potentia actu intelligēs: quocirca inter cætera ſcribit: Intellectus angelicus non intelligit, neque de potentia in actum perducitur per obiectum ſibi ab alio præſentatum, ſed habet in habitum ſcientialem perfectum ad omnia à ſe naturaliter cognoſcibilia, qui habitus eſt virtualiter, omnia ab angelo ipſo ſcibilia, naturalemque colligantiam correlationis habet ad ipſa: & angelus in habitu tali creatus, mox naturaliter inclinatur ad concipiendum rerum ſimplices quidditates: & tāto plus ad iſtas, quàm ad illas, quanto eſſentialiùs ordinat ad iſtas, quàm ad alias, vt forte ad cognoſcendum quodditatē eſſentiæ ſuę, ſeu creaturæ magis abſtractę, & actualis plus de intelligibilitate habentis. & tunc demum cū perfectus eſt in actu primo, libero voluntatis imperio ex habitu ſcientiali diſcurrit ad ſingularia tam complexa, quàm incōplexa intelligenda diſcurſu, quo cognoſcitur, hoc poteſt hoc, non hoc ex hoc. Hęc Henricus.

Dionyſi⁹. contra Ganda.

¶ Contra cuius poſitionem diſputatū eſt ſatis ſupra primū, nec.n. apparentiam habet, nec eius motiua concludunt. Non.n. oportet in angelis aut intelligentijs tot ponere ſpecies, quot in deo benedi-ideas, cum ipſe incōprehenſibilis, & incircūſcriptibilis deus i infinitum plura intelligat, quàm aliqua mens creata, præſertim intelligentiæ ſimplicis viſione. Sufficit quoq; in angelis ponere ſpecies uniuerſi, etſi alia quoque quædam cognoſcere queāt: non tamen eorum capacitas eſt immenſa. Inſuper ſpeciebus intelligibilibus ſuis vtuntur ſecundū ſuæ diſpoſitionē naturæ, videlicet intellectualiter, & liberè, & prout ſunt cognoſcitiuæ, ſicut paulo infra tāgetur. Nec magis neceſſariò vtuntur ſpeciebus ꝗ̄ habitu ſcientiali, quorū vtrumq; inſeparabiliter ad actum intelligendi cōcurrit, imò ſcd̄m Henricū loqui vr̄, quod cuncta cognoſcerent ſimul, cum dicat habitum ſcientialem vnicum eſſe in quolibet angelo, quod item reputatur erroneū. Quamuis.n. plura cognoſcant per habitum vnū, ꝗ̄ intellectus humanus: non tamen creatorem, & creata. Immaterialia quoq; & materialia, naturalia & ſupernaturalia, ſubſtantialia, & accidentalia, vnico habitu ſcientiali cognoſcunt, nec oīa iſta tam diſtincta, diuerſa. & varia in eodē habitu ſcientiali reſplendent tam clarè, vt per eum diſtinctè intelligantur, ideo propriè intelligibiles ſpecies requiruntur, & habitus plures. De hac quæſtione inueniens præfatum doctorem quodlibeto quinto loquentem.

Erroneum quiddam.

Scotus cōtra Henricum

¶ Aut vero Scotus quoque hic recitat ac improbat opinionem Henrici, ſic arguens: Inconueniens eſt intellectus creatus perfectus ex toto cauſarum naturalium ordine non poſſit in actum intelligēdi intelligibile ei proportionatum: quia hoc pōt imperfectior intellectus, puta humanus, qui cum phantaſmatibus, & intellectus agente poteſt exire in actum ſuum. Sed hoc ſequitur, ſi angelus non intelligit niſi per habitum illum. quoniam habitus iſte à ſolo deo eſt, & ſic omnes cauſæ naturales non poſſunt habitum hunc cauſare.

Dionyſi. contra Scotum

¶ Verum hæc ratio Scoti videtur infirma. Quamuis enim hic habitus ſcientialis angeli, à ſolo ſit deo per concreationem: tamen cum naturaliter competat angelo, quemadmodum calor igni, inter cauſas naturales eſt computandus reſpectu actus intelligendi. Eadem quoque ratio contra poſitionem Scoti poſſet adduci. Ipſe etenim ait, quòd angelus intelligit ſe per eſſentiam ſuam, ita quòd ſua; eſſentia ſibi ſit ratio cognoſcendi ſe ſine aliquo repræſentante actum intelligendi naturaliter præcedente. Certum eſt autem, quòd eſſentia angeli à ſolo ſit deo per creationem, quemadmodū ſcientia illa habitualis, ſeu habitus ſcientialis. Secundo ſic arguit Scotus: Si angelus non poteſt intelligere eſſentiam, niſi vt relucet in habitu illo: aut hoc eſt, quia obiectū non eſt intelligibile, niſi ſit relucēs in habitu: aut quia nō eſt huic intellectui (puta angelico) intelligibile, niſi vt ita relucens: aut quia non eſt proportionabiliter præſens in ratione intelligibilis, niſi vt relucens in habitu. Non primo modo, quia ſic deus non poſſet illa cognoſcere: quia non poteſt cognoſcere aliquid niſi ſit intelligibile. Nec ſecundo modo quoniam huic intellectui, ſcilicet angelico, eſt intelligibile illud, videlicet eēntia angeli, ſummè proportionatum. Nā oē intelligibile eſt alicui intellectui proportionatū, nec eſt obiectū magis adæquatum, & proportionatum alicui intellectui, quàm ſuo. Nec tertio modo: quoniā non requiritur præſentia per informatione ad hoc, quod intelligibile aliquod ſit intellectui pręſens, alioquin Deus nō cognoſceret eſſentiam ſuam. Hinc ſufficit, quod ſit præſens ſub ratione, qua intellectus poteſt ad eam redire, reditione completa. Eſt ergo proportio-

portionatum intellectui eius, præſentatum eidem, & ita eſt alio modo intelligibile, quàm per habitum ſcientialem. Multa conſimilia ad idem probandum Scotus inducit.

Scotus. ¶ Inſuper prætactam ſuam poſitionem, videlicet quòd angelus intelligit ſe per ſuam eſſentiam, probat ſic: Obiectum habet cauſalitatem aliquam particularem reſpectu intentionis, & hoc obiectũ (inquantum eſt intelligibile) & intellectus habent ſuã cauſalitatem particularem reſpectu eiuſdem actus, ita ꝙ duo hæc quando vnita ſunt, ſunt vna integra cauſa reſpectu intentionis, & ex hoc arguo ſic: Omnis cauſa particularis, quæ eſt in actu perfecto ſibi proportionato, ſecundum quod talis cauſa poteſt cauſare cauſalitate ſibi correſpõdente effectum, & quãdo vnita eſt alteri cauſæ particulari in ſuo actu, poteſt cum ea perfectè cauſare: ſed eſſentia angeli eſt de ſe in actu primo correſpondente obiecto, qa de ſe actu intelligibilis eſt, atq; ex ſe vnita intellectui, ſicut obiectum, quod eſt altera cauſa particularis: ergo poteſt immediatè cum alia cauſa partibili vnita, habere actum perfectum intentionis reſpectu eſſentiæ. Hæc Scotus, qui in his rationabiliùs Henrico loqui videtur.

Scotus Quæſtio. ¶ Inſuper quærit Scotus, Vtrum ad hoc, quòd angelus diſtinctè cognoſcat, quidditates creatas alias a ſe, neceſſariò requiratur, quòd habeat proprias, ac diſtinctas rationes cognoſcendi illas. Quo circa refert, & impugnat opinionem Henrici: Gandenſis, inquiens, quodlibeto 5. dicit, quòd angelus cognoſcit omnes quidditates per vnũ habitum ſcientialem. Nam quamuis habitus ille ſit in intellectu, vt forma in ſubiecto: tamen obiectum nõ eſt in eo niſi obiectiuè ſplendens in habitu: & quãuis habitus ille ſit vnus, atq; i prima ſpecie qualitatis: tamẽ in ipſo plura obiecta reſplendent: qm̃ ſuper ipſum fundatur eſſentialis ſui reſpectus ad ſcibile, qui reſpectus ab eo ſeparari, non valet, propter naturalẽ colligantiã correlationis ad ſcibile. Per unum quoque habitum ſciẽtialem poſſunt plura obiecta eſſe præſentia mẽti: qm̃ habitus ille virtute continet intelligibilia multa, circa quæ verſatur ſcientia. & tãto actualiùs, quãto ſimplicior eſt: ita quòd ſi eſſent infinitæ ſpecies creaturarũ, vnicus habitus iſte ſufficeret ad intelligendum eaſdem, etiã in infinitum procedendo, vnam poſt aliã: & hoc tanto faciliùs, atq; lympidius ſingula intelligende, quãto habitus ille magis fuerit indeterminatus in ſua natura, ſecũdum quod angeli ſuperiores dicuntur intelligere per habitus vniuerſaliores, & ſimpliciores. Alia opinio dicit, quòd non oportet in angelo ponere proprias rationes reſpectu ſingularũ, quidditatũ creaturarum: qm̃ licèt inferior angelus intelligat quidditates diuerſas per plures rationes noſcendi, ſuperior tñ bene poteſt cognoſcere per vnam aliquam rõnem, prout duodecimo angelicæ Hierarchiæ diuinus Dionyſius probat, ꝙ angeli ſuperiores vniuerſaliorem habent ſcientiã, ꝙ̃ inferiores. Hæc opinio cũ præcedenti coincidit in hoc, ꝙ ſicut illa ponit, ꝙ infinitę quidditates cognoſci poſſunt per vnicum habitum, quantũ ex parte ipſius eſt: ſic iſta ponere habet, ꝙ in vno, ſeu ſummo aliquo angelo ſit vna rõ repræſentans omnia, & non tot quidditates quin plures, aut ſaltem per paucæ rationes, ſeu ſpecies. Sed hæc opinio ſtare non valet: qm̃ oĩs vna ratio cognoſcendi, habet vnum obiectum, adæquatũ, in quo includuntur perfectè oĩa per hanc rationem cognoſcibilia. ſed hæc ratio una, quam ponit prætacta opinio, non habet obiectũ aliquod includens virtualiter omnes alias quidditates ſecũdum totã cognoſcibitatem ipſarum. Ponitur nãq; præciſè habere pro obiecto cuncta creata, nullaq; creatura ſic oẽs includit. Hinc etiam prima opinio eſt inepta. Non. n. in vno habitu poſſunt tam diuerſa, & multa diſtinctè relucere. Ideo dico, ꝙ angelus, ad cognoſcẽdũ diſtinctas quidditates, habet rationes cognoſcendi diſtinctas. Habet. n. rõnes cognoſcendi, alias ab ipſis eſſentijs cognitis, repræſentantes eas, quæ verè, & propriè dicuntur rationes, ſeu intelligibiles ſpecies: & ſi ab aliquibus nominẽtur habitus, hoc accidentaliter conuenit eis: rõ etenim habitus accidentaliter cõuenit ſpeciei in intellectu à quo difficulter deletur. Inſuper dico, ꝙ angelus quamlibet quidditatem aliã à ſe, & etiam ſuam poteſt cognoſcere per ſpecies, & itẽ per ipſarum eſſentias: per eſſentiam quidem, cognoſcendo rem cognitione intuitiua ſub ratione, qua præſentatur in actuali eſſentia: per ſpeciem verò cognoſcẽdo cognitione abſtractiua. Hæc Scotus, qui contra dicta Henrici argumentatur diffusè, & (ni fallor) idoneè.

¶ Inſuper Parrhiſienſis libro ſecundo de vniuerſo: Reſtat, inqt, ſcrutandum de naturalibus angelorũ ſcientijs, qui à ſapientiſsimis appellantur clariſſima ſpecula, ac lucidiſsimi libri rerum ab eis naturaliter cognitarũ: & dictum iam eſt, ꝙ non decuit eas in ſcientijs, naturalibusq; virtutibus eſſe æquales propter decorẽ earum, ac vniuerſi, q prouenit ex varietate, & inæqualitate pulchritudinum harũ. Cũq; ſcientiæ dicãtur æquales, aut claritate, aut certitudine, aut amplitudine, qa ſcientia propter qd, & ſcientia qa, amplitudine poſſunt eſſe æquales: vt qñ verſantur circa eadem tñ, aut circa æqualia numero: attamen certitudine, aut claritate nequeunt eſſe pares, cum ſcientia propter quid, ſemper luminoſior, certiorq; conſiſtat, vtpotè prior, atq; ex ipſis principiorũ luminibus tanquam ex maximis ſplendoribus ſcientialibus emicans: ſcientia verò qa ex minoribus. Hinc ſcientiæ angelorum non ſunt ſm claritatẽ, certitudinemq; æquales, ſicut nec naturales eorũ virtutes. Si verò æquales ſint ſecundũ amplitudinẽ, & extenſionem, ita vt nihil cadat in ſcientiã vnius ipſorum, quod non cadat in ſcientiam ſingulorum: nihilominus reſtat inueſtigãdum, vtrum omnia ſcibilia in vniuſcuiuſq; eorum cadant ſcientiam, an quædam ſic, & quædam non: & rurſus, an cuncta ſcibilia cadant in quarundam ſcientiam, in quarundam verò non, niſi quædam: & quæ vel cuiuſmodi ſint illa, & quæ cauſa diuerſitatis huiuſmodi. Dico ergo in primis, qa ſi virtus, intellectiua in eis perfecta eſt ſua naturali perfectione, habet totũ in effectu, ſeu actu, quicquid naturaliter in potẽtia habet: oĩa ergo ſcit actu, quæ in potentia noſcit. Cõſtat autẽ quòd intellectus purus à corruptione, & obſcuratione naturaliter habet ſciẽtiã omnium pteritorum, præſentium, & futurorum. Quemadmodũ. n. viſus ſe habet ad viſibilia, ſic intellectus talis ad omnia intelligibilia. Quare ſicut ſi perficeret potentialiter viſus, ita quòd totaliter, ac perfectè redigeretur ad actũ, omnia viſibilia apud ipſum eſſent viſa in effectu: ſic apud intellectum huiuſmodi omnia intelligibilia ſunt intellecta, ſeu ſcita in actu, ergo vnuſquiſq; angelorum eſt ſciens omnia præterita, præſentia, & futura in effectu. ¶ Amplius, ſi quis eorum non eſt ſciens, niſi quædam, & non omnia, imperfecta eſt virtus intellectiua ipſius, & in parte perfecta. Hæc autem dimidiatio non decet diuinæ munificentiæ largitatem in angelis ſuis. Amplius, id, quod deeſt perfectioni angeli, aut eſt acquiſibile Gulielm.

S. Diony.

per

per doctrinam, aut expectat largitionem creatoris. Si per doctrinam, iam dudum eſt acquiſitum, cũ tot millia annorum à creatione fluxerint angelorũ, niſi forſitan quis delirans, dicat eis defuiſſe doctorem. Si verò à creatore danda eſt angelis illa perfectio, quid retardauit, aut prohibuit largitatem ipſius, vt cum dederit alteram partem perfectionis iſtius, nõ donauerit, & reliquã? Sed forſan quis dicet, quia ea rum rerum ſcientiã contulit angelis Deus, quarum ſcientia eis vtilis, aut neceſſaria fuit. Multa quippe eſſe videntur, quorum ſcientia eis non prodeſſet, vt eſt ſcientia numeri arenæ maris, aut guttarum pluuiæ, ſeu muſcarum, quæ quotidie generãtur, vel pereunt.

Obiectio. Angelis naturaliter notus eſt numerus arenæ maris &c.

Dico quòd ille eſt ſermo hominis ignorantis perfectionem angelorum, & animarum noſtrarum, ipſamq́; veritatem, atq; nobilitatem perfectionis.

Confutatio.

Etenim ſi nulla videatur neceſsitas, aut vtilitas noſſe numerũ arenę maris, aut aliquid de alijs talibus: gloria tamen non modica eſt, ſcientia tam difficilium intellectui noſtro in iſto ſtatu ſciri impoſsibilium. Gloria etiam magna eſt, imò complementum pulcherrimum gloriæ, qualem vis intellectiua naturaliter poteſt habere impreſsio, vel impleto poſsibilitatis naturalis, abſq; diminutione, & euacuatio integra potentialitatis, & imperfectionis. Nam & imperfectus eſt liber, qui non eſt totus inſcriptus, indecorumq́: caput, quod non eſt totũ pilis ornatum. Cum igitur illa ſit natura angelorũ, vt naturaliter creari non valeant, niſi perfectè naturali perfectione, quantum ad intellectum, cuius naturalis perfectio eſt completa ſcientia naturalis, hoc eſt, naturaliter indita, ſeu innata eorũ, quæ naturaliter ſunt ſcibilia: quemadmodum piſces multi nequeunt naſci, niſi perfecti integritate membrorum ſuorum, ſuorum virtutibus quoque animalibus motiuis, & appræhenſiuis, propter quod nati, mox natant ad paſtum, quod & in uolatilibus multis ita ſe habet: Quanto magis in ſubſtantijs ſeparatis ita ſe habere oportet: præſertim cum earũ perfectio, nec tempus, nec moram vllam requirat: quemadmodum in hominibus, qui & ſine dentibus generantur, & animalibus multis videmus? Virtus uerò intellectiua nihil per partes, aut ſucceſsiuè recipere poteſt, ſed ex neceſsitate tota ſimul, ac ſubito illuminatur. Similiter vis motiua, ſeu affectiua angelorum, uirtute tota ſimul, & repente perficitur: idcirco in eorum creatione oportuit eos illuminari totaliter, ac ſubitò ſcientia naturali completa, quãtum ad uim intellectiuam: perfici quoq; totaliter, ac ſubito bonitate integra, quæ eſt totus decor naturalium virtutum quantum ad uim motiuam. Amplius, tota eorum perfectio deſuper venit, nec ab inferioribus quicquam recipiunt. Nec ita prædicta intelligo, quin adhuc à creatore poſsint recipere dona ipſius. & ipſe in eis pôt augere naturalia dona ſua. De ſupernaturalibus etiam, & ſecretis myſterijs pôt eos docere.

Scia ſubſtātiarum ſeparatarum duobus modis limitata. Dionyſi⁹.

Verum naturalis ſubſtantiarum ſeparatarũ ſcientia duobus modis eſt limitata. Primũ limite, ſeu termino naturalium rerũ, quarum fines ſcientia illa exire non ſinitur. Secundò, neceſsitate vel vtilitate rerum, quarum ſolarum cognitio ipſis neceſſaria, utilisve conſiſtit. Hæc Gulielmus.

¶ Præterea in his verbis quædam contineri vidẽtur obſcura, & à cõmuni doctorum dogmate aliena, vt quod teſtatur, & perſuadere conatur angelis naturaliter notum eſſe numerum arenæ maris, pluuialiumq́; guttarum, muſcarum & conſimilium rerum, omnia quoq; præterita, pręſentia, & futura, de quibus in Eccleſiaſtico habetur: Arenam maris,

Eccl. 1.

& pluuiæ guttas, & dies ſeculi quis dinumerauit? Per quod inſinuari videtur, quod creatori propriũ ſit illa cognoſcere. ¶ Rurſus quod ait & probat angelos in ſua creatione in omni naturali ſcientia, atque virtutibus cõditos fuiſſe perfectos, actualiterq́; ſuſcepiſſe, & habuiſſe, quod capere poterant: & tamen poſtea loquitur, quòd dona naturalia poterãt in eis augeri, non apparet inuicem conſonare. Inſuper quod ait. Vim intellectiuam eorum nihil per partes, aut ſucceſsione poſſe ſuſcipere, videt à philoſophis diſcordare, ſecundum quos inferiores intelligentiæ à ſuperioribus diriguntur, & illuſtrantur. Vnde in libro de Cauſis aſſeritur, quòd intelligentiæ inferiores procijciunt vultus ſuos ſuper lumina intelligentiarum ſuperiorum, ut perficiantur ab ipſis. Ait etiam inter hæc: Prophetici ſplendores & aliæ illuminationes, quæ de ſurſum ſunt, totaliter ſimul, ac ſubitò infunduntur. Cõtra quod obijci poteſt, quòd propheticæ reuelationes communiter factæ cum imaginaria uiſione, diuq́; ſæpius durarũt, & ſucceſsiuè completę, angelis ſanctis loquentibus cum prophetis, & exponentibus ipſis per allocutionem internam, aut certè externam, ſeu alio modo ſignificationes imaginariarum, & prophetaliũ uiſionum, ſicut in Iſaia, Ieremia, Iezechiele, Daniele, & in Apocalypſi ſancti Iohannis oſtẽditur: imò & Paulus apoſtolus in raptu ſuo diu detentus fuit, & verba audiuit arcana, atq; ſecreta didicit plura, nec totum hoc factum eſt in inſtãti. Denuo ſcribit: Quis dicat creatorem ab initio inſtituiſſe arithmeticum, aut geometricum, qui nihil habuit numerare, aut menſurare? Cui dicto obuiare uidetur, quod ſecundum doctores communiter primo parenti cõcreata eſt naturalis ſcientia rerum, quæ & poſtmodum Salomoni infuſa eſt. Nec dubium, quin primus homo habuit aliqua numerare, ac menſurare, ſuamque ſobolem de talibus informare. Sed de hoc infra pleniùs conſcribetur.

Obiectio. 2. Cor. 12.

¶ Nunc reſtat exprimere, An angeli plura intelligant actu ſimul. Quocirca loquitur Thomas. Cauſa quare non poſſunt plura ſimul actu intelligi eſt, quã aſsignat Algazel, dicens: Oportet intellectum cõfigurari actu per ſpeciem ſuam intelligibilẽ rei, quam actu intelligit, ut ſit aſsimilatio utriuſq́;, quæ ad rei cognitionem exigitur. Quemadmodum autem impoſsibile eſt, corpus ſecundum eandem partem diuerſimodè figurari: ſic impoſsibile eſt, eundem intellectum ſimul diuerſis ſpeciebus ad diuerſa intelligenda actualiter informari. Hinc quicunque intellectus plura intelligit per ſpecies plures, oportet, quòd ea nõ ſimul intelligat, ut patet in intellectu humano ſecundum ſtatum pręſentem à rebus accipiente. Porrò intellectus diuinus: quoniam uno (puta per propriam eſſentiam) uniuerſa intelligit, ideo ſimul actu eſt omnium. Intellectus verò angeli cognoſcit res dupliciter. Vno modo per plures ſpecies, quæ in ſuo ſunt intellectu. ſicque non cognoſcit ſimul plura, niſi inquantum reducuntur ad vnam ſpeciem, qua noſcuntur. Alio modo cognoſcit res in uno, quod eſt cauſa earum, puta in verbo æterno, & ſic poteſt ſimul eſſe in actu cognitionis omnium, & iſta cognitio eſt quaſi formalis reſpectu pręcedentis, à qua angeli nunquam ceſſant. Ideo inuenitur ſæpius dictum à ſanctis, atque philoſophis, quòd in intellectu angelorum non eſt ſucceſsio, nec renouatio, ſcilicet quo ad cognitionem rerum in Deo: quamuis ſit in eis uiciſsitudo, inquantum intelligunt res in propria natura per ſpecies concreatas. Si autem obijciatur,

Quæſtio. Thomas

Intellect⁹ angelicus res dupliciter cognoſcit.

Obiectio.

quia

quia (ut ſanctus DIONYSIVS docet) intellectus angelicus eſt deiformis, ergo inſtar Dei plura, aut omnia ſimul intelligit: rurſus, ſecundum Auguſtinum, in patria non ſunt uolubiles cogitationes, nō ergo intelligunt angeli unū poſt aliud, ſed omnia ſimul. Iterum tertio de anima dicitur de intellectu agente humano, quòd non quandoque intelligit, & quandoque non, ſed ſemper: multo ergo plus intellectus angeli indeſinenter intelligit, quòd cognoſcit. Dicendum ad primum, quòd intellectus angelicus dicitur deiformis, nō quòd omnia ſimul, & uno actu intelligat niſi in uerbo, ſed quia agnitionem à rebus non accipit, & ſine inueſtigatione, diſcurſuq; rationis, & abſq; adminiculo ſenſus cognoſcit. Ad ſecundum, quòd cogitationes beatorum dicuntur non eſſe uolubiles, quantum ad cognitionem rerum in verbo. Ad tertium, quòd intellectus agens, & poſsibilis, eſt in angelis, & in nobis modo diuerſo: quoniam intellectus noſter uocatur poſsibilis reſpectu ſpecierum acceptarum à rebus per lumen intellectus agentis actu intelligibiles factas, in angelis uerò poſsibilis appellatur, reſpectu luminis à Deo in eos procedentis. Similiter lumen intellectus agentis in nobis, non ſufficit ad diſtinctam rerum cognitionem habendam, niſi ſecundum ſpecies receptas, quas informat, quemadmodum lux colores. Lumen autem intellectuale in angelis eſt ad habendum diſtinctam rerum cognitionem, quia hoc ipſum lumen eſt, ex quo formæ intellectuales multiplicantur, quibus intelligentiæ plenę dicūtur. Sicut ergo intellectus agens ipſorum dicitur, ſemper in actu eſſe: quoniam inceſſanter ad aliquid intelligendum actu lucet in angelis, quēadmodum & in nobis, quantum in ipſo eſt non tamen oportet ut ſemper ad unam ſpeciem fiat conuerſio. Hæc Thomas in Scripto.

Ad obiecta reſponſio.

Idem. ¶ Præterea in prima parte quæſtione quinquageſima octaua, hoc ipſum declarans: Quemadmodum inquit, ad unitatem motus requiritur unitas termini, ita ad unitatem operationis exigitur unitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi ut plura, & ut unū ſicut partes continui (ſi unaquæq; per ſe accipiatur) ſunt plures, nec una operatione, nec ſimul cognoſcuntur per ſenſum, aut intellectum. Secundum accipiuntur, ut unum in toto, ſicq; una operatione, ac ſimul noſcuntur tam per ſenſum, quàm per intellectum, dum totum continuum conſideratur, ut dicitur tertio, de anima. Sic quoque intellectus noſter ſimul cognoſcit ſubiectum, & prædicatum, prout ſunt partes propoſitionis unius. Hinc multa ſecūdum quod ſunt diſtincta, non poſſunt ſimul intelligi, ſed prout in uno intelligibili uniuntur. Porrò unumquodque eſt intelligibile actu, ſecundum ꝙ eius ſimilitudo, ſeu ſpecies conſiſtit in intellectu. Quæcunque ergo per unam ſpeciem intelligibilem queunt cognoſci, cognoſcuntur vt vnum intelligibile: ideò ſimul noſcuntur. Quę uerò per diuerſas cognoſcuntur intelligibiles ſpecies, ut diuerſa intelligibilia capiuntur. Quæ ergo angeli cognoſcunt in uerbo, intelligunt una intelligibili, quaſi ſpecie, quæ eſt diuina eſſentia: ſicque omnia ſimul cognoſcunt, etc. ut ſupra. Ex his conſtat qualiter illud philoſophi ſecundo Topicorum ſit intelligendum: Contingit multa ſimul ſcire, ſed unum ſolum intelligere. Hæc in Summa.

Idem. ¶ Inſuper in Summa contra gentiles libro ſecundo capitulo ultimo; Omne, ait, hoc eſt actu intellectū, cuius ſpecies intelligibilis eſt actu in intellectu, ita ꝙ intellectus utitur ea. Cum enim ſubſtantia intelligens ſit etiam uolens, atq; per hoc domina ſui actus in poteſtate ipſius eſt, dum habet ſpeciem aliquam intelligibilem, ut ea utatur ad intelligendum actu: ut ſi habeat plures, ut utatur, una earum. unde & ea, quæ ſcimus non omnia actu conſideramus. Subſtantia ergo intellectualis per ſpecies plures cognoſcens, utitur una, qua uult, cum per hoc ſimul actu cognoſcit omnia, quę per unam intelligit ſpeciem omnia quippe illa ſunt quaſi unum intelligibile, inquantum per unum ſunt cognita. Eſt ergo in intellectu ſubſtantiæ ſeparatæ quædam intelligentiarum ſucceſsio: non tamen propriè motus, cum non ſuccedat actus potentiæ meræ, ſed actus actui. Hæc ibi.

Durand. ¶ De hac demum materia in quibuſdam, aliter ſentit Durandus. Negat namque, quod dictum eſt, quòd ſicut corpus, non poteſt ſimul figurari diuerſis figuris, ſic intellectus ſimul informari non ualet diuerſis ſpeciebus. Omnes enim ſpecies intelligibiles, in intellectu exiſtentes quātum ad actum informādi ſunt in actu ſimpliciter, ſiue intellectus conſideret, ſiue non. Secundò negat, quod dictum eſt, quòd angelus cum ſit liber, & uolens poteſt uti ſpecie una non alia. Contra quod ſcribit: Non poteſt eſſe, quin agente, & paſſo approximatis fiat actio, neque poſsibile eſt, quin præſentes obiecto potentiæ cognitiuæ neceſſariò fiat cognitio: idcirco in poteſtate uoluntatis non eſt, quòd intellectus noſter, non intelligat præſentato ſibi obiecto in phantaſmate, ſed quia uolūtas facere ualet, quod phantaſia, non phantaſietur de aliquo poteſt ex cōſequentia facere, quòd intellectus nihil de illo conſideret. Cum igitur intellectus angelico per ſpecies, quas habet, omnia obiecta æqualiter præſententur, impoſsibile uidetur, quòd in poteſtate ſit eius intelligere unum, non aliud: & uti ſpecie una, non alia. Ideo reſpondendum, quòd angelus ſemper in actu intelligit ſe: quoniam indeſinenter præſens eſt ſibi. Alia quoque, quæ ex ſolis naturalibus cauſis dependent, inceſſanter intelligit actu: quoniam etſi talia, non ſunt præſentia menti angelicæ ſecundum eſſe exiſtentiæ propriæ: attamen ei præſentia ſunt ſecundum eſſe, quod habent in ſuis cauſis. Si uerò obijciatur: quoniam ſicut unitas motus requirit unitatem termini, operationis unitatem obiecti: ergo uno actu, non poteſt angelus intelligere plura dicendum, quod cū intelligere fiat in nobis per hoc, quod intelligibile fit intellectui præſens, cōſimiliter quoq; in angelo, quam præſentiam facit, non ſitus, ſed ordo, omnia illa habentia rationē unius obiecti intelligibilis, unoq; actu ab angelo poſſunt intelligi, quæ ei ſub uno, ualent ordine præſentari. Omnia namque, quæ angelus naturaliter noſcit, præſentantur ei ſub ordine uno, atque in ordine ad unum puta in ordine ad uirtutem cęleſtem, quam plenè nouit, & cui omnes cauſæ inferiores, cum ſuis effectibus ſubijciuntur in aliquo: & omnia talia habent rationem obiecti, actuq; uno queunt intelligi: quæ autem angelo reuelantur, ſub alio ordine cadunt, & alio actu intelliguntur. Hæc Durandus.

Obiectio.

Dionyſi. ¶ Inter has duas opiniones, uidetur uia media eligenda, utpotè, quòd angelus, uti poteſt ſpecie una, non alia, conuertendo ſe liberè ſuper unam magis, quàm ad aliam. Nec in omnibus uerum eſt, quòd agente, & paſſo approximatis, ſeu applicatis, neceſſariò fiat actio: ſed in his, quę naturaliter inuicem aguntur. Intellectus quoque participat libertatem. Vnde ſecundum Auguſtinum ſuper Iohannem,

Auguſt.

hannem, Nemo credit niſi volens. Denique ſicut in tellectus liberè vtitur habitu ſcientiali, ita & ſpecie intelligibili, quamuis quidam aliter opinentur. In cæteris, vt in ſolutione inſtantiæ, defendi poteſt Durandi opinio: imò ſi intellectus non poſſet ſimul informari pluribus ſpeciebus, videretur redire opinio Auicennæ, quòd ſcilicet, actuali intellectione ceſſante, ſpecies intelligibiles non manerent actualiter, ſeu realiter in intellectu. Denique viſus exterior ſimul videt colores diuerſos, prout ſub aliquo ordine ſitus ei repræſentantur: ergo viſus interior, ſcilicet intellectus, qui viſu exteriori multo potentior eſt, plura ſimul apprehendere poteſt, atque ad plures ſe conuertere ſpecies modo præfato. Veruntamen de angelis ſanctis ſub eorum pia ſupportatione, & correctione omnia dico, quorum eminentia & perfectio, pro maxima parte, nos latet. Cum enim à certa, & plena notitia proprij intellectus, & eorum, quæ ei inſunt, & competunt, tam vehementer deficiamus: quanto magis à cognitione angelorum ſanctorum, qui præclariſsimi ſunt omnipotentis Dei effectus, ad quorum cognitionem ſe habet intellectus humanus, quemadmodum ad intuitum ſolis noctuæ oculus?

QVAESTIO VI.

SExtò principaliter quæritur, *An angelus cognitione naturali, nouit diuinam eſſentiam in ſeipſa abſque omni medio, & creaturæ adminiculo.*

Arguitur primò.

¶Videtur quòd ſic: quoniam Deus præſentiſsimus fuit angelicæ menti. Secundò, omne cognoſcibile per ſe, aut cognoſcitur per ſui eſſentiam, aut per ſpeciem. Si ergo angelus Deum naturaliter nouit, vt habetur in litera: aut cognouit ipſum per ſpeciem, aut in ſua eſſentia: non per ſpeciem, cum ſpecies videatur eſſe maioris ſimplicitatis, abſtractionis, & puritatis, quàm, id cuius eſt ſpecies. Deo autem nihil eſt purius, neque ſimplicius, ergo cognouit in ſua eſſentia. Tertiò, ſi angelus cognouit Deum, aut ergo per medium, aut ſine medio. Si ſine medio, ergo vidit Deum in ſeipſo. Si per medium, hoc eſt contra Auguſtinum dicentem, quòd inter Deum, & angelum nullum eſt medium: imò, & contra rationem: quoniam medium illud, aut erat magis, proportionale Deo, quàm angelus, aut minus: ſi magis, ergo creatura aliqua eſt ſuperior angelo: ſi minus, ergo potius impediuit cognitionem Dei, quàm iuuit.

In contrarium.

¶In contrarium eſt, quòd Deum clarè in ſeipſo videre, eſt beatitudo, & præmium electorum, ad quod nulla per naturalia ſua, poteſt pertingere creatura

Bonauen. reſponſio.

¶Ad hoc Bonauentura reſpondet: Angelus naturali cognitione diuinam eſſentiam in ſeipſa, ſeu propria, increataque claritate videre non potuit. Diuina enim lux per eminentiam ſuam inacceſsibilis eſt cunctis viribus naturæ creatæ, hinc per quãdam benignitatis condeſcenſionem facit, & dat ſe, cognoſci, ita quòd in illa cognitione cognoſcens, multo plus agitur, quàm agit. Illaque condeſcenſio bonitatis, eſt quid gratuitum. Non tamen deſignat diuinæ eſſentiæ humiliationem, cum illa non valeat minorari, ſed importat alicuius radij gratuitam immiſsionem, per quam mens clarè cognoſcit, cum immiſsio illa fuerit in abundantia ſicut erit in patria. Angelus ergo diuinam eſſentiam, in ſeipſa non poteſt cognoſcere per naturam, quemadmodum ex primo capitulo myſticæ theologiæ colligitur. Et quamuis ſit præſentiſsimus menti creatæ vt principium conſeruans: non tamen vt obiectum immutans. Cognoſcitur quoque naturaliter non per eſſentiam, neque per ſpeciem propriè, ſed per effectus viſibiles, & per ſpirituales ſubſtantias, per influentiam etiam luminis naturalis, quod ſimilitudo eſt cogniti. Sicque cognouit angelus Deum per medium, ſcilicet per effectum: non quia medium, illud fuit Deo magis proportionale, ſed intellectui angelico. Vnde Deus naturaliter videbatur per ſpeculum, & per veſtigium: quamuis non per ænigma, quod obſcurationi correſpondet. Auguſtinus autem vult dicere, quòd inter Deum, & mentem non eſt medium in ratione cauſæ efficientis. Hæc Bonauentura.

Alexãder

¶Alexander verò hic loquitur: Deus vno modo ſine omni medio cognoſcitur ſeipſo ab angelo, & in creaturis conſpicitur per ſimilitudinem, ſeu effectum. Lux namque non videtur per idolum: quoniam idolum eſt rei habentis propriam figurationem. Lux igitur ſumma, & increata idolo caret. Hinc non intelligitur ab angelo, neque ab anima ſub ſimilitudine aliqua illo modo iam tacto, ſed ſeipſo: nec aliquid aliud, ex parte ſui requiritur, tamen ex parte cognoſcentis requiritur aſsimilatio: quæ aſsimilatio fit in intellectu, cognoſcente, vel per donum naturæ, quo facta eſt ad imaginem creatoris, & hæc eſt aſsimilatio prima: vel per gratiam, & iſta eſt maior: ſiue per gloriam, & iſta eſt maxima. Poteſt quoque cognoſci per ſuos effectus, vt dictum eſt primo libro. Hæc Alexander.

¶Cuius poſitio bene intellecta, concordat Bonauenturæ. Deus quippe ex ſua natura ſeipſo ſummè cognoſcibilis eſt, & à beatis videtur ſine medio ab ipſo re ipſa diſtinctio, hoc eſt, per ſuam eſſentiam, ſeu per ſpeciem increatam.

Petrus.

¶At verò Petrus: Diuina, inquit eſſentia conſideratur dupliciter: Primò in ſe, & ita eſt obiectum omni creato intellectui improportionatum, nec poteſt ad ipſam attingere, niſi ſuper ſua naturalia eleuetur. Secundò, prout in creaturis reſultat, & ita Deus eſt aliqualiter menti creatæ proportionatus, ita quòd per ſuos cognoſci poteſt effectus. Intellectus quidem humanus, ex ſenſibilium cognotione incipit ad Dei cognotionem aſcendere. Angelus uerò ex immaterialium notione, & propria eſſentia, utitur tanquam ſimilitudine ad intelligendum Deum naturali notitia: ſeipſum uerò cognoſcit angelus per ſuam eſſentiam, alios uerò angelos per eorum ſpecies ſibi connatas, quamuis aliqui dicãt, quòd per ſpecies acquiſitas. Hæc Petrus.

Scotus Quæſtio.

¶Amplius Scotus hic quærit, An angelus habeat naturalem notitiam diſtinctam diuinæ eſſentiæ. Ad quod reſpondet: Quidam cõcorditer dicunt, quòd non: quoniam omnis ratio, propria intelligendi obiectum, per adæquationem illud præſentat. Nulla autem eſſentia ſpecies ve creata poteſt adæquatè diuinam repræſentare effigiem: quoniam quodlibet tale finitum eſt. Finiti autem ad infinitum, non eſt adæquata proportio.

Aliorum opinio.

¶Alij dicunt, quòd angelus cognoſcat Deũ per eſſentiam ſuam angelicam: quia eſſentia angeli, eſt imago, ſimilitudoq; Dei. Circa hæc dico, quòd duplex eſt cognitio de obiecto: Vna abſtractiua, quæ eſt ipſius quidditatis, ſecundum quod abſtrahit ab exiſtentia actuali, & non exiſtentia. Alia eſt intuitiua, quæ eſt ipſius rei, ſecundum actualem exiſtentiam eius, ſeu ſicuti eſt in ſe, & talem cognitionem expectamus habere de Deo, non talem qua-

lis

lis poſsit haberi de eo, dato impoſsile, quòd non eſſet. Itaque dico, quòd quamuis ſecundum communiter loquentes, non valeat angelus ex puris naturalibus habere cognitionem Dei intuitiuam: nõ tamen videtur negandum, quin naturaliter poſsit habere cognitionem de Deo abſtractiuam, ſic intelligendo, quod ſpecies aliqua diſtinctè repræſentet illam eſſentiam, quamuis non repræſentet eam, vt in ſe præſentialiter exiſtentem, tuncque poſsibile eſt habere intellectionem eius diſtinctam, licèt abſtractiuam: quoniam abſtractiua diuiditur in cõfuſam, atque diſtinctam, iuxta aliam, & aliam rationem cognoſcendi entitatem. Et talem ſpeciem repræſentantem diuinam eſſentiam, non videtur inconueniens ponere inditam eſſe intellectui angeli, à principio, ita quòd licèt ſpecies illa non ſit ita intellectui angelico naturalis, quòd poſsit eam ex naturalibus ſuis acquirere: neq; quòd poſsit eam habere, ex actione alicuius obiecti naturaliter agentis: attamen ſicut perfectiones angelo datæ in ſua prima creatione, licèt non neceſſariò ſequebantur naturam eius, dicerentur naturales, diſtinguendo naturale contra merè ſupernaturale gratiæ, & gloriæ donum: ſic iſta perfectio data intellectui angelico, qua diuina eſſentia, eſſet ei præſens, quamuis abſtractè, poteſt vocari naturalis, & ad naturalem angeli cognitionem ſpectare: ita quod quicquid angelus de Deo cognoſcit huius ſpeciei virtute, aliquo modo naturaliter noſcat, & aliquo modo non naturaliter, inquantum ſpecies iſta non eſt principium gratuiti actus, nec glorioſi, & inquantum ad ipſum, angelus nequit pertingere ex naturalibus, neque ex actione aliqua naturali. Denique, quod talis ſpecies ſit ponenda, ſic perſuadetur. Naturalis beatitudo angeli, excedit naturalem hominis beatitudinem, etiam loquendo de eis ſecundum innocentiæ ſtatum. ergo cum homo, pro ſtatu naturæ lapſæ poſsit habere cognitionem de vltimo fine in vniuerſali, ſequitur, quòd pro ſtatu innocentiæ potuit aliquo modo habere notitiam eius diſtinctam. volitio quoque ſummi boni ſequitur cognitionem ſummi veri. Conſequens eſt ergo, quòd in tali cognitione ſummi veri, volitioneq; ſummi boni poſsit angelus ſelicitatem habere maiorem, quàm homo. Præterea aliquis videns in raptu diuinam eſſentiam ceſſante raptu, poteſt habere memoriam obiecti ſub ratione eius diſtincta, qua fuit obiectũ, quamuis, non ſub ratione actualiter præſentis: quoniam præſentia, non manet poſt actum in ratione cognoſcibilis. Hæc Scotus.

Thomas.

¶Præterea Thomas in prima parte, quæſtione duodecima: Impoſsibile, ait, eſt quòd aliquis intellectus creatus Dei eſſentiam videat. Cognitio enim eſt, ſecundum quod cognitum eſt, in cognoſcente: cognitum verò eſt in cognoſcente ſecundum modum cognoſcẽtis. Hinc cuiuſlibet cognoſcentis cognitio eſt, ſecundum modum ſuæ naturæ. Quòd ſi modus cognoſcendi alicuius rei cogniti, excedat modum cognoſcentis naturæ, oportet, quòd cognitio illius cogniti ſit ſupra modum cognoſcentis. Multiplex verò eſt modus eſſendi rerum. Quædam enim ſunt, quorum natura non habet eſſe, niſi in hac induiduali materia, vt corporalia. Quorundam verò naturæ ſunt per ſe ſubſiſtentes ſine materia, quæ tamen non ſunt ſuum eſſe, vt angeli. Deo autem proprium eſt, quod eſt ſuum eſſe. Itaque connaturale eſt nobis cognoſcere ea, quæ habent eſſe in materia indiuiduali, eo quòd anima noſtra forma eſt corporis: quæ tamen duas habet vires cognoſcitiuas: vnam organicam, cui connaturale eſt noſcere res, ſecundum quod ſunt in indiuiduali materia: Alia eſt inorganica, ſcilicet intellectus, cui conuenit cognoſcere naturas in materia indiuiduali exiſtentes: non tamen ſecundum quod ſunt in ea, ſed ut ſunt ab ea per conſiderationem abſtracta, ſicque per intellectum noſcuntur in vniuerſali, quod eſt ſupra ſenſuum facultatem. Intellectui autem angelico connaturale eſt cognoſcere naturas, quæ in materia non ſunt, quòd excedit facultatem intellectus humani in ſtatu præſenti. Relinquitur ergo, quòd cognoſcere ipſum eſſe ſubſiſtens in ſe, intellectui diuino ſit connaturale, & omnis creatæ mentis, facultatem tranſcendat. Hęc Thomas Summa.

Multiplex eſt modus eſſendi rerum.

¶Inſuper in eadem Summa quæſtione quinquageſima ſexta: Tripliciter, inquit, cognoſcitur aliquid. Primò, per præſentiam eſſentiæ ſuæ in cognoſcente, ſicut ſi lux videatur in oculo, & ſic angelus, ſeipſum intelligit. Secundò, per præſentiam ſimilitudinis ſuæ in potentia cognoſcentis. Tertiò, per hoc, quòd ſimilitudo rei cognitæ ſumitur non immediatè à cognito, ſed à re alia, in qua ſimilitudo illa reſultat, ut cũ videtur homo in ſpeculo. Primæ cognitioni aſsimilatur cognitio, qua Deus per eſſentiam cernitur, ad quam cognitionem nullus per naturalia ſua, pertingere valet. Tertiæ cognitioni aſsimilatur cognitio Dei, qua eum in vita hac per creaturas cognoſcimus. Inter has media eſt cognitio, qua angelus Deum, per naturalia ſua cognoſcit, & aſsimilatur notitiæ, qua res videtur per ſpeciem ab ea acceptam. Cum verò natura angeli, imago ſit Dei, angelus Deum, per ſuam cognoſcit eſſentiam, inquantum ipſa ſua eſſentia eſt Dei ſimilitudo non tamẽ Dei videt eſſentiam per hoc: quoniam nulla ſimilitudo creata ſufficies eſt ad repræſentandum diuinam eſſentiam. Vnde, & iſta cognitio magis ſe tenet, cum ſpeculari notitia, quia natura angelica, eſt ſpeculum quoddam diuinam ſimilitudinem repræſentans. Hæc ibi.

Trib^9 modis contingit, aliqd cognoſci.

¶Deniq; de hac ipſa materia ſcribit ſubtiliùs, in Summa contra Gentiles libro tertio capitulo quadrageſimoſeptimo: Cauſa, inquiens, ex ſuo effectu multipliciter poteſt cognoſci. Primo, prout effectus ſumitur, ut medium ad cognoſcendum de cauſa, quod ſit, & quod talis ſit: ut ſit in ſcientijs: quæ cauſam per effectum ſuum demonſtrant. Secũdò ſic, quod in ipſo effectu cauſa conſpiciatur, inquantum ſimilitudo cauſæ in effectu reſultat, ſicut homo per ſimilitudinem ſuam uidetur in ſpeculo. Et differt hic modus à primò, quia in primo, ſunt duæ cognitiones effectus, & cauſæ, quarum vna eſt cauſa alterius. cognitio quippe effectus, eſt cauſa cognitionis ſuæ cauſæ. Sed in modo ſecundò eſt, una cognitio, utriuſque. ſimul enim, dum uidetur effectus, videtur, & cauſa in ipſo. Tertiò, ita quòd ſimilitudo cauſæ in effectu, ſit forma, qua cognoſcit cauſam ſui effectus, quemadmodum ſi arca haberet intellectum, & per formam ſuam cognoſceret artem, à qua forma ſua tanquam eius ſimilitudo proceſsit. Nullo horum modorum poteſt per effectum cognoſcit de cauſa, quid ſit, niſi ſit effectus, in quo tota virtus cauſæ reluceat. Porro ſubſtantiæ ſeparatę cognoſcunt Deum per ſuas eſſentias, ſicut cognoſcitur cauſa per ſuum effectum. Non primò modo, quia ſic eorum cognitio eſſet diſcurſiua: ſed ſecundo modo, inquantum vna videt Deum in alia. Tertiò quoque modo, inquantum quælibet earum videt Deum in ſeipſa. Cumq;

Cauſa ex ſuo effectu multipliciter, poteſt cognoſci.

nulla

nulla earum ſit effectus adæquatus virtutis diuinę, non eſt poſsibile, vt per hunc modum cognitionis videant Dei eſſentiam. Hæc ibi, vbi & alia multa circa hæc ſcribit, quæ & in quarto locum potius habent.

Dupliciter res cognoſcitur.

¶Poſtremò in commẽto ſuper Boethium de Trinitate reſpondet: Dupliciter, dicens, res cognoſcitur. 1 Primò, per propriam formam, quemadmodum oculus videt lapidem per ſpeciem lapidis. Secundò, per formam alterius ſimilis ſibi, ut noſcitur cauſa per ſimilitudinem ſui effectus, & homo per formam ſuæ imaginis. Per formam quoque ſuam aliquid dupliciter cernitur. Primò per formam, quæ eſt ipſa res, ſicut Deus cognoſcit ſe per ſuam eſſentiam. ſimiliter angelus ſe per eſſentiam ſuam intelligit. 2 Secundò per formam, quæ eſt ab ipſo, ſiue ſit ab ipſo abſtracta, quando videlicet forma eſt im materialior, quàm res, ſicut forma lapidis abſtrahitur à lapide: ſiue ſit impreſſa intelligenti, ut quando res eſt ſimplicior, quàm ſimilitudo, qua noſcitur, Auicenna iuxta quod Auicenna aſſeruit, quòd intelligentias cognoſcimus per impreſsionem earum. Cumque intellectus noſter in vita hac habeat ſimilitudinem determinatam ad formas, quæ à ſenſu abſtrahuntur, cum ad phantaſmata comparetur, quẽadmodum viſus ad colores: non poteſt nunc Deũ cognoſcere per formam, quæ eſt ab eſſentia Dei, imò ſic cognoſcitur in patria. Abſens enim ſimilitudo quæcunq; à Deo impreſſa intellectui humano, non ſufficit ad hoc, quòd faciat eſſentiam Dei cognoſci, cum infinitè excedat, omnem formam terminatam. Nec in via cognoſcibilis eſt à nobis per ſpeciẽ, quæ ſit aliqua ſimilitudo ipſius, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad phantaſmata. relinquitur ergo vt ſolum cognoſcatur per formam effectus, ſed effectus eſt duplex &c. vt ſupra. Hinc non valemus in ſtatu iſto pertingere ad cognitionem Dei, niſi quia eſt. Veruntamen vnus cognoſcentium, quia eſt, cognoſcit perfectiùs alio: quoniam cauſa tanto perfectiùs, cognoſcitur per effectum, quanto perfectius per effectum apprehenditur habitudo cauſæ ad ſuum effectum: quæ habitudo in effectu non pertingente ad æqualitatem ſuæ cauſæ attenditur ſecundum tria, uidelicet penes progreſſum effectus à cauſa, & ſecundum hoc quòd effectus conſequitur de ſimilitudine ſuæ cauſæ, atque ſecundum hoc, quod deficit à ſua cauſa, ſicque mens humana tripliciter proficit in Dei cognitione, quamuis ad cognoſcendum quid eſt, nõ pertingat. Hæc ibi.

Dionyſi⁹.

¶In eodem commento magis accedens ad rem, ſciſcitatur an poſsimus diuinam formam ſiue eſſentiam, in ſtatu uiæ inſpicere. & arguit, quòd non, quia beatus Dionyſius in epiſtola ad Gaium proteſtatur. Si quis videntium Deum intellexit, non intellexit ipſum, ſed aliquid eorum, quæ ſunt eius. Forma autem diuina eſt Deus, ergo non poſſumus formam illam in hoc ſtatu inſpicere. Præterea forma Dei eſt diuina eſſentia, ſed Deum per eſſentiam ſeu diuinam eſſentiã nemo in vita hac valet agnoſcere, iuxta illud: Deum nemo vidit vnquam. Inſuper quicunque inſpicit formam alicuius, aliquid de re ipſa cognoſcit: ſed ut primo myſticę theologiæ capitulo diuinus Dionyſius loquitur. Intellectus noſter, ſecundum quod melius poteſt, Deo vnitur, quando omnino nihil eius cognoſcit. In oppoſitum eſt illud Apoſtoli, Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, à creatura mundi conſpiciuntur. Item ſuper illud Geneſis, Vidi dominum facie ad faciem, ait gloſa Gregorij: Niſi homo diuinam veritatem utcunq; conſpiceret, non ſentiret ſe non poſſe eam conſpicere.

Iohan. 1. Intellect⁹ noſter nõ poteſt intelligere ſubſtãtias ſeparatas, ſecundum poſitionẽ Thomæ. Rom. 1. Gene. 1.

Dupliciter aliquid cognoſcitur

Reſpondendum quod dupliciter cognoſcitur aliquid. Primò, dum ſcitur de eo an eſt, ſeu, quia eſt. Secundò, dum ſcitur de ea, quid eſt. Ad hoc autem, quod de re ſciamus, quid eſt, oportet, quòd intellectus noſter feratur, in ipſius rei quidditatem, ſiue eſſentiam, vel immediatè, vel mediantibus aliquibus, quæ ſufficiẽter eius quidditatem demonſtrent. Immediatè autem ferri non valet intellectus noſter pro nunc, in diuinam eſſentiam, neque in ſubſtantias ſeparatas: quoniam ad phantaſmata immediatè extenditur. ſicque immediatè poteſt conſpicere, quidditatem rei ſenſibilis, non rei immaterialis. Vnde ſecundo capitulo cœleſtis, hierarchiæ ſanctus Dionyſius faſſus eſt, S. Diony. quòd noſtra analogia nequit immediatè extendi in inuiſibiles contemplationes. Sed quædam inuiſibilia ſunt, quorum quidditas, & natura perfectè exprimitur ex quidditatibus ſenſibilium notis, & de talibus intelligibilibus poſſumus ſcire, quid eſt, ſicut ex hoc, quod ſcitur, quid eſt homo, & quid eſt animal, ſufficienter innoteſcit habitudo vnius ad aliud. Porrò naturæ ſenſibiles intellectæ, non ſufficienter exprimunt diuinam eſſentiam, nec ſubſtãtias ſeparatas, cum non ſint vnius generis. Ideo quidditas, & omnia eiuſmodi nomina ferè æquiuocæ dicuntur de ſenſibilibus, & ſeparatis ſobſtantijs. Hinc ſimilitudines ſenſibilium rerum tranſlatus ad immateriales ſubſtantias diuinus Dionyſius ſecundo capit. cæleſtis hierarchiæ vocat diſsimilitudines: idcirco per viam ſimilitudinis ſubſtantiæ illę ex iſtis, non ſufficienter innoteſcunt. Nec etiam per viam cauſalitatis, quia effectus earum in inferioribus iſtis, non adæquant virtutes ipſarũ. Hinc de illis ſubſtantijs ſcire nequimus, quid ſunt in ſtatu hoc, neque per viam naturalis cognitionis, nec per viam reuelationis: quoniam radius reuelationis peruenit ad nos ſecundum modum noſtrum, videlicet per conuerſionem ad phantaſmata, prout beatus Dionyſius fatetur: Impoſsibile eſt nobis ſuperlucere diuinum radium, niſi circumuelatum varietate ſacrorum velaminum. Separata igitur illa cognoſcimus ſolum cognitione an eſt, ſiue loquamur de cognitione naturalis rationis ex effectibus, ſiue de cognitione, quæ eſt ex reuelatione per ſimilitudines à ſenſibilibus ſumptas. Veruntamen Aduerta lector. aduertendum, quod de nulla re poteſt ſciri an eſt, niſi aliquo modo de ea ſciatur, quid eſt, vel cognitione perfecta, aut ſaltem cognitione confuſa, quẽadmodum ait Philoſophus, in principio Phyſicorum, quod diſtincta ſunt præcognita partibus diffinitionis. Scientem quippe hominem eſſe, & quærentem, quid eſt homo per diffinitionem, oportet ſcire hoc nomen homo: ſic quoque de Deo, & ſeparatis non poſſumus ſcire an eſt, niſi ſciamus, de eis, quid eſt ſub quadam confuſione, quod eſſe nõ poteſt per cognitionem alicuius generis proximi, aut remoti, eo quòd Deus in nullo ſit genere: intelligentiæ verò, ſeu angeli ſunt in genere. Et quamuis logicè loquendo conueniant cum inferioribus in genere remoto, quod eſt ſubſtantia: naturaliter tamen loquendo, non conueniunt cum eis, in genere. ſicut nec corpora cæleſtia cum inferioribus. Corruptibile namque, & incorruptibile non conueniunt genere, ut dicitur decimo metaphyſicæ. Logicus verò conſiderat intentiones, ſecundum quas nil prohibet materialia cum immaterialibus, & corruptibilia cum incorruptibilibus conuenire,

Natura-

Naturalis verò, & metaphyſicus conſiderant eſſentiat, ſecundum quod habent eſſe in rebus: ideo vbi inueniunt diuerſum modum eſſendi, dicunt genera eſſe diuerſa. Verum in his loco generis habemus cognitionem de eis per negationem, dicēdo quòd ſunt immateriales, incorporales &c. & quo plura talia negatiua de eis cognoſcimus, tanto cognitio eſt minus confuſa: quoniam per negationem ſequentem negatio prior contrahitur. Per hæc patet ad obiecta ſolutio. prima enim procedunt de cognitione quid eſt perfecta, alia de cognitione, quia eſt imperfecta.

Alia quæſtio.

¶Iterum quærit ibidem, an ad formam, ſeu eſſentiam Dei inſpiciendam, per ſcientias ſpeculatiuas poſsit perueniri. Videtur quòd ſic, quia tam metaphyſica, quàm theologia tractat de Deo, & ad eius inſpiciendam eſſentiam ordinatur. Dicēdum quod in ſcientijs ſpeculatiuis ſemper ex aliquo priùs noto proceditur, tam in demonſtrationibus propoſitionum, quàm in inuentionibus differētiarum, nec eſt ire in infinitum. Ideo omnis conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur in aliqua prima principia, quæ quilibet homo nō neceſſe habet addiſcere, aut inuenire. Hinc nihil poteſt ſciri in ſpeculatiuis ſcientijs, nec per viam demonſtrationis, nec per viam diffinitionis, niſi ea, ad quæ prædicta principia ſe extendunt. Huiuſmodi verò homini naturaliter cognita, monſtrantur ex lumine intellectus agentis, quod eſt homini naturale: quo lumine, nihil homini manifeſtatur, niſi inquantum per ipſum phantaſmata fiunt intelligibilia actu. Phantaſmata quoque à ſenſibus accipiuntur. hinc principium cognitionis prædictorum principiorum ex ſenſibus eſt, atque memoria. idcirco principia illa non ducunt nos, niſi ad ea, quorum cognitionem acquirere poſſumus ex his, quæ ſenſu apprehenduntur, inter quæ non continentur ſubſtantiæ ſeparatæ. Vnde per nullam ſcientiam ſpeculatiuam poteſt hic ſciri à nobis de ſubſtantia ſeparata quid ſit, vt tertiò, de anima loquitur commentator, quamuis quidam contrarium dixerit, quia putauit quidditates ſenſibilium ſufficienter exprimere quidditates immaterialium: quod vt ibidem commentator teſtatur, eſt falſum, cum quidditas de vtriſque dicatur, quaſi æquiuocè. Hæc Thomas, quæ ſecundum eius opiniones procedunt, quibus ait omnem intelligentiam, in vita hac oportere phantaſmata ſpeculari, cuius oppoſitum infra probabitur: & ipſum eſſe ab eſſentia differre realiter, quod improbatum eſt ſupra.

¶Verum de iſto, An in hac vita habeamus conceptum diſtinctum de Deo, ſeu de diuina eſſentia, aut ſolum confuſam, & indiſtinctam notitiam, dictum eſt pleniùs ſuper primum: atque vt ibi oſtenſum eſt, ſi conceptus, ſeu notitia vocetur diſtincta, & propria, quia verè, & ſolum conuenit rei conceptæ, ſeu cognitæ, ſic multa de Deo cognoſcimus cognitione diſtincta, ſaltem quantum ad quia eſt, vt quod ipſe purus actus, virtus omnipotens, veritas prima, bonitas ſumma, eſſe incircunſcriptum, ſimpliciſsimum, ſeparatiſsimum, in ſe ſubſiſtens, & conſimilia multa: attamen nihil horum cognoſcimus quantum ad quid eſt. Præterea, quod Thomas hic aſſerit, prædicata præfata perfectionalia, Deo & creaturis conuenire, quaſi æquiuocè, videtur parumper diſſentire ab eo, quod alibi ait multoties, talia, neque vniuocè, neque æquiuocè, ſed analogicè enunciari de ipſis.

Impugnatur Scot.

¶At verò contra dicta Scoti poteſt ſic argui: In Deo, ex natura rei penitus idem ſunt eſſe, & eſſentia, vt vniuerſi theologi, atque philoſophi bene fundari fatentur. ¶Ad quod inſinuandum, Rabbi Moyſes, & Auicenna dixerunt cauſam primam conſiſtere quoddam actualiſsimum, ac puriſsimum eſſe ſine eſſentia. Nec minus illimitata, & illuminata, & incomprehenſibilis eſt diuina eſſentia, quàm eſſe diuinum, ergo non potius poteſt haberi diſtincta notitia de eſſentia Dei, quàm de eſſe ipſius, præſertim cum & vtrunque ſit omnifariè, æquè inuariabile. Rurſus, cum de ratione propria formali intrinſeca Dei, ſeu diuinæ eſſentiæ ſit, eſſe perfectionaliter infinitum puromq; actum, & ens abſolutè perfectū, repugnat, & implicat Deum, ſeu diuinam eſſentiā, cōſiderare cum abſtractione, ab exiſtentia actuali. Vnde & in primo ex Anſelmo, Alexandro, Alberto, & Bonauentura monſtratum eſt, quòd Deus nō poteſt cogitari non eſſe. Amplius, cum omne cognoſcere ſit quoddam intueri, & intelligere ſit ſpiritale videre, conſtat, quòd omnis cognitio ſit intuitio, & intuitiua ritè dicatur: idcirco diſtinctio illa de cognitione intuitiua, & abſtractiua, modici ponderis eſſe cenſetur: tamen de vſu terminorum, non eſt ſuperfluè contendendum.

Moyſes & Auicenna

¶Porrò Henricus quodlibeto quintodecimo, ſciſcitatur: An actus intelligendi quo mens angelica, ſeu humana intelligit ſe, ſit ei eſſentialior, quàm ille, quo intelligit Deum. Ad quod reſpondendo multa ſcribit, vel incerta, vel communi doctrinæ non conſona idcirco pertranſeò, & breuiter dico, quòd in omni mente creata actus intelligendi realiter differt à mente. idcirco in nulla actus intelligēdi dici poteſt eſſentialis, quaſi eſſentialiter idem menti huiuſmodi. Poteſt tamen dici eſſentialis, id eſt, naturalis, atque eſſentiam ſtatim concomitans, quamuis, non abſque intermedia intellectiua potentia. Si autem quæratur, an mens creata præſeus intelligat ſe an Deum: conſtat de intellectu humano, quod eius cognitio ex creaturis, ad creatorem aſcendat, & ab vniuerſalioribus, ad particulariora deſcandat, à ſenſibilibus quoque ad ſeparata, ac diuina progrediatur. Et quamuis Henricus quodlibeto ultimo, & in Summa affirmet, quòd intellectus quoque angelicus primo intelligat vniuerſale directo, ac lineali aſpectu, particulare verò, ſiue ſe, ſiue quodcunque aliud, ſecundariò, ac reflexè, & quaſi obliquè: alij tamen probabiliùs tuentur, ac tenent oppoſitum. Non enim angelus ſicut homo, intelligit abſtrahendo: eodemque actu poteſt vniuerſale, & particulare ſaltem aliquod intelligere, & ipſe, per ſuam eſſentiam intelligit ſe directè, & ex ſui notitia creatorem cognoſcit, * quam per ſuā angelicā eſſentiam intelligere perhibetur, non ſine intermedio actu ſuæ propriæ agnitionis. ſicque intelligere ſe, conuenit ſibi per priùs: ſed intelligere Deum, principialiùs, atque finaliùs. & iſtud de naturali intellectione angeli dico. De actu verò intelligendi competente ei per dona gratiæ, aut gloriæ, acutiùs conſiderara reſtaret.

Henricus. Quæſtio.

Aliorum opinionē, vt probabiliorem affirmat. * quem

QVAESTIO VIII.

SEptimò principaliter quæritur, *An angelus dilectione naturali magis dilexit Deum, quam ſeipſum, & proximos ſuos ſicut ſeipſum.* ¶Videtur, quòd non, quia vt aſſerit Auicenna, Natura creata ex ſe auara eſt, & cupida proprij commodi. cui cōſonat, quòd ſanctus teſtatur Bernardus: Natura ſemper in ſe curua eſt. Vnde & rurſus in metaphyſica

Auicenna. ſita ſua inquitur Auicenna: Nullius naturæ actio merè liberalis eſt, niſi ſolius Dei. omnem namque alterius actionem ſequitur aliquod commodum agẽtis. Dilectio autem, qua creatura diligit Deum propter ipſummet Deum, non fertur ad proprium cõmodum. 2 Secundò, intellectualis creatura naturaliter appetit ſuam fœlicitatem, quæ eſt optima operatio eius, & ad eam refert cætera vniuerſa. ergo, 3 & Deum. Tertiò, diligere Deum ob ſuam propriam bonitatem nõ intuitu præmij, videtur actus præcipuus charitatis: non ergo eſt actus naturalis dilectionis.

¶ In oppoſitum eſt, quòd nullum purè naturale eſt vitioſum; ſed diligere ſe pluſquam Deum, eſt inordinatum, peruerſum, & vitioſum: non ergo eſt actus naturalis dilectionis, ſed libidinoſæ affectionis.

Antiſiodorenſis. ¶ Ad hoc Antiſiodorenſis in Summa ſua libro ſecundo reſpondet: Angelus naturali dilectione magis diligebat ſeipſum, quàm Deum: nec ſequitur, ergo peccauit, propter fallaciam conſequentis. Dilectionemque, qua quis diligit ſe magis, quam Deum, dupliciter habet ſe. Primò ſicut libido, ita quòd frui vult creatura, quod eſt mortale peccatum. & illa dilectio eſt innaturalis. Secundò, ita ſe habet naturalis dilectio, per eam mens diligit ſuã creatam vtilitatem, & conſeruationem: nec eſt peccatum, ſi tali dilectione naturali creatura plus diligat ſe, quam Deum; quoniam non eſt datum aliquid, quo diligat Deum pluſquam ſe, nec per ſeipſam hoc poteſt. Sed contra, Angelus naturaliter Deum cognouit, & voluit, ergo maximè delectabatur in ipſo, videlicet pluſquam in ſeipſo: quoniam angelus habuit cordis palatum nõ infectum.

Adducuntur quædã in partem contraria. Deus quoque ex ſua natura dulciſsimus eſt, ergo maximè delectabat guſtum mentis angelicæ: ergo, & maximè afficiebatur ad Deum. Inſuper, omnis potentia magis ſe habet ad id, ad quod principaliter eſt inſtituta, ac ordinata, quàm ad cætera: ſed vis concupiſcibilis potentiæ, appetitiuæ angeli, principaliter, & per ſe, ordinata fuit ad ſummum bonum: ergo ad illud potiſsimum ferebatur. Amplius, ſicut ſe habet habitus ad habitum, ita potentia ad potentiam: ſed habitus, quo diligitur creatura, maximè habet ſe, & tendit ad creaturam: ergo, & potentia, qua diligitur Deus, puta voluntas, maximè tendit in ipſum. Dicendum ad primum, quòd vis concupiſcibilis magis ſe habet ad diligendum Deum, quam temporalia, ſeu creata: quia ad diligendum Deum ſe habet naturaliter, quia ad hoc fuit collata, non ad temporalia diligenda. Attamen talis eſt facta, quòd potuit inclinari ad ea, quẽadmodum enim intellectus habet apprehendere tranſitoria, & æterna, ſic concupiſcibilis ei annexa habuit ea appetere. Veruntamen non valet hoc argumentum: Concupiſcibilis magis ſe habet ad di-

Quatuor cuiuſdam cauſæ. ligendum Deum, quàm temporalia, ſed ſola per ſe poteſt diligere temporalia propter ſe, & ſuper omnia, ergo ſola per ſe poteſt diligere Deum propter ſe, & ſuper omnia. Quoniam non concludit, quod propoſuit. propoſuit quippe de ſimplici dilectione, & concludit de dilectione perfecta, ad quam vis concupiſcibilis non magis habet ſe, quàm ad diligendum temporalia perfectè; propter quatuor

1 cauſas. ¶ Prima, quia ad opus perfectæ dilectionis requiritur deliberatio multiplex, ſed ad actum

Origenes. vitij nulla: quia ut aſſerit Origenes, virtus eſt tar-

2 da, vitium præceps. ¶ Secunda eſt, quia vis concupiſcibilis habet ſe ad diligendum Deum propter ſe non niſi per charitatem: quoniam aliter ferri non poteſt ſuper ſe. Immediatè verò ſe habet ad

temporalia diligenda. ¶ Tertia eſt: quoniam Deus 3

hic manifeſtè nõ cernitur, tẽporalia verò videntur

apertè. ¶ Quarta eſt fames & indigẽtia quotidiana. 4

Ad ſecundum conformiter reſpondendum. Nam & naturaliùs habet moueri vis affectiua ad Deum, & naturalem habet aptitudinem ad hoc: ſed executio exigit charitatis infuſæ auxilium, atque præſentiam. Hęc Antiſiodorenſis.

Quæſtio. ¶ Qui inſuper quærit hic, vtrum angelus naturali dilectione fruebatur ſe. Videtur quòd ſic; quia ſicut ſe ſuper omnia, & pluſquam Deum dilexit, ſic maximè ſibi ipſi inhæſit. & hoc frui, videlicet alicui propter ſe inhærere amore. Contrarium huius probauit, quia hoc fuiſſet iniquum: & modo inductum eſt, quòd amor angeli non fuit culpabilis. Dicendum quòd amor naturalis ſui; eſt ille, quo quis naturaliter vult ſibi bonum, vt eſſe, viuere, intelligere, qui amor non tendit niſi ad conſeruationem, vtilitatemque ſui. Secundò, amor ſui dicitur amor propriæ excellentiæ, qui eſt ſuperbia, & amor libidinoſus vitæ præſentis. eſtque fundamentum Babylonicæ ciuitatis, & cauſa, ac radix vitioſæ fruitionis, nec fuit in angelis ante lapſum.

Quæſtio. ¶ Tertiò quærit, an angelus illa dilectione fecit de uia finem, & de creatura Deum ſuum. Videtur quòd ſic: quoniam ſe pluſquam Deum diligendo ſeipſum conſtituit ſibi finem, & Deum: finis enim ſummè diligitur. Reſpondendum, quòd naturali dilectione, qua quis diligit ſe propter ſui vtilitatem, non peccat: quoniam illa dilectione non fruitur ſe, nec tendit ad ſui fruitionem: quod eſſet ſeipſum facere ſibi finem ſupremum. Cum verò quis diligit creaturam propter naturalem aliquam vtilitatem, talis dilectio non excludit vltimum finem. imò ex hoc, quòd diligit ſe propter ſuam vtilitatem, poteſt pertingere ad veram Dei dilectionem. Cumque dilexerit Deum, tunc perfectè diligit ſe propter ſuam vtilitatem: quoniam omnia deſideria, & opera noſtra referre debemus ad gloriam Dei, vtilitatemque noſtri. Gloriam quippe Deus vult ſibi aſſeribi, vtilitatem verò vult eſſe rem noſtram: quoniam bonorum noſtrorum non eget. Pſalm. 15. Hinc dilectio naturalis non eſt charitati Dei contraria, ſed poteſt eſſe via ad eam. & quamuis dilectio illa naturalis careat fine; non tamen illum excludit, ſed ſuſceptibilis eius eſt, ſicut in actionibus indifferentibus accidit.

Quæſtio. ¶ Iterum quærit, An dilectio illa naturalis in angelo, in primo ſtatu fuerit Simoniaca. Videtur quòd ſic, quia per actum ſuum ſpiritualem, videlicet dilectionem, intendebat acquirere ſuam vtilitatem. Propter hanc obiectionem, ac ſimiles, quidam dixerunt, quòd angelus, ſeu homo in principio diligebat ſe non propter ſe, ſed propter Deũ & Deum propter ſe tantum: atque quòd naturali dilectione diligebat Deum ſuper omnia, & propter ipſummet Deum. Naturali namque dilectione non diligit quis, niſi propriam vtilitatem: ergo maiorem ſui vtilitatem plus diligit, & maximè ſummam: ſed Deus eſt ſumma ſua utilitas, ſeu ſummum utile ſibi. Item præceptum hoc, Diliges Deut. 6. dominum Deum tuum ex toto corde tuo, mora- Matt. 22. le eſt: ergo à principio naturaliter fuit ſcriptum in Marc. 12. mente angelica, & ſic illud non adimplendo, tranſgreſſus fuiſſet legem naturalem. Sed contra, quia Deum propter ſe, & ſuper omnia diligere, eſt modus excellentiſsimus diligendi, & vera iuſtitia: quia ſit diligens Deũ, eſt rerum integer æſtimator, iuſtæ

æſtima-

æſtimationi nil addens nec ſubtrahens. ſicq́ ſola naturali dilectione iuſtè vixerunt, quod fuit hereſis Pelagiana. Reſpondendum, quòd duplex eſt dilectio naturalis, ſcilicet voluntaria, & inuoluntaria, ſeu rationalis, & irrationalis. Dilectio, quoq; inuoluntaria duplex eſt: vnam, quam habemus cum brutis communem, qua homo, diligit ſe, & ſuę vitę conſeruationem, ſanitatem, ac membra, ſicut, & bruta per uim æſtimatiuam ſequuntur conſeruatiua, fugiuntq́; nociua. & iſta dilectio non eſt culpa, cum nõ ſit voluntaria. Alia ergo eſt dilectio inuoluntaria, quæ eſt homini propria, qua naturaliter diligit anima ſummum bonum, appetens beatitudinem, ſine omni deliberatione, & prælectione. Hæc dilectio cum ſit rõnalis, & inuoluntaria, non poteſt eſſe peccatum. Dilectio uerò rõnalis, ac uoluntaria, in duas diuiditur ſpecies, ſ. in concupiſcentiam, & amicitiã, ſeu beneuolentiam. Cõcupiſcentia eſt dilectio, qua diligimus omne id, quo frui appetimus, habereve cupimus, ſicut guloſus diligit vinũ. Dilectio amicitiæ eſt, qua diligimus id, cui volumus bonum, ſeu cuius bonis congratulamur. Vtraq; hac dilectione diligimus Deum per naturam ſine adiutorio gratiæ, & item per gratiam. Per naturam quidem, qñ dilectio eſt inducta per teſtimonia creaturarum, quorum cõſideratio oſtendit Deum eſſe ſuauem, & optimum: ſicq́ accendit in anima quandam eius concupiſcentiam. Poſſunt, quoq; creaturæ teſtari, ac perſuadere Deum eſſe dignum, cuius bonum diligatur, & cuius bono congaudeatur: qm̃ ipſe fecit nos. ſicq́; inducunt in nobis dilectionem Dei, quæ amicitia nuncupatur: & talis amor eſt per naturalia acquiſitus ſine gratia gratum faciente, nec eſt Simoniacus: quia natura non facit eum uiam ad aliud acquirẽdum. hinc tali amore ſummum bonum volumus Deo, & eius bono congratulamur, quamuis nobis nil boni eueniat. eſtq́; gratuitus ex parte cauſæ finalis, licet non ex parte cauſæ efficientis, cum ex naturalibus rõnibus ſit inductus, & innitatur eiſdem, quemadmodũ amor, quo pater diligit magiſtrum filij ſui pp filium ſuum, qui amor ex parte cauſæ finalis eſt gratuitus, licet inductus ſit ex filij amore, cui vult bonũ. Amor verò, qui charitas dicitur, gratuitus eſt ex omni parte, ſiue ſit concupiſcentia, ſiue amicitia.

Duplex eſt dilectio.

Cõcupiſcẽtia quid.

Dilectio amicitia

¶ Ex his patet ſolutio ad obiecta. Ad primum enim dicendum, quòd amor naturalis, quo anima diligit Deum tanquam ſibi optimum, ac utiliſſimum, eſt idem amor, quo diligit ſe: quoniam regula eſt, quòd diligens ſe amore concupiſcentiæ, diligit quicquid aliud illo diligit. Et dicimus, quòd illo amore diligit homo Deum ſummè ſecundum ſtatum, in quo eſt, id eſt, ſecundum poſſibilitatẽ naturæ ſimiliter angelus in primo ſtatu naturali dilectione Deum dilexit, nec magis, nec minùs, quam ſe, neq; æqualiter: ſicut iſte non magis diligit dulce, q̃ vinum, nec minùs, neq; æqualiter: quia eadem numero dilectione, atq; eodem modo ſe habente, qua diligit dulce, diligit uinum. Quòd verò ſupra dictum eſt, quòd angelus, ſeu homo naturali dilectione plùs dilexit ſe, q̃ Deum, dictũ eſt de dilectione amicitiæ, qua diligitur Deus.

¶ Ad ſecundum, quòd præceptum illud dilectionis inſitum eſt cordi creato, quantum ad ſcientiã, non quantum ad faciendi poteſtatem: quoniam hæc eſt poteſtas ſolius gratiæ, ut quis diligat Deum pluſquam ſeipſum, & vt leuet ſe ſupra ſe.

Quæſtio.

¶ Poſtremò circa hæc quærit, an dilectio angelorum naturalis, fuit ordinata, an inordinata. Si ordinata, ergo charitas fuit: quia ut loquitur Auguſtinus, charitas eſt ordinata. Si inordinata, ergo fuit peccatum, cum ordo dilectionis ſit in præcepto. Dicendum, quòd naturalis dilectio angeli in primo ſtatu, differebat a charitate præcipuè in duobus, puta in cauſa efficiente ſeu originali, & in cauſa inducente, ſeu motiua. Cauſa namque efficiens dilectionis naturalis, eſt potentia, ſeu volũtas creata. Cauſa autem motiua ſunt beneficia Dei. ſed neutrum iſtorum, imò nec vtrunq; ſimul facit contrarietatem inter dilectionem naturalem, & charitatem, ſed ſolum finis dilectionis. Dilectio quippè, qua tendit mens creata ad fruendum creatura, vel ad delectandum in ea, contraria eſt dilectioni, qua quis fruitur Deo, uel tendit ad fruendum eo propter ſeipſum.

Quę ſit cã efficiẽs et q̃ motiua dilectionis naturalis.

¶ Hinc una iſtarum eſt uirtus, alia vitium: quia de creatura facit Deum ſuum, Itaque dilectio naturalis non eſt inordinata, prout inordinatum ſonat in uitium: tñ non eſt ex toto ordinata, nec habet aliqđ contrarium ordini charitatis, ſed eſt diſparata, nõ contraria charitati. Hæc Antiſiodorenſis, cuius poſitio ab alijs in aliquibus ſicut patebit, diſſentit.

Rñſio Bonauẽturę.

¶ Igitur Bonauentura reſpondens: Tempore, inquit, naturæ inſtitutæ, tàm homo, q̃ angelus habilis erat ad diligendum Deum propter ſe, & ſuper omnia. Nam impoſſibile fuit eum aliter eſſe rectum. Rectitudo etenim mentis cõſiſtit radicaliter in amore diuino. Amor verò rectus eſſe non ualet, ſi aliquid diligat ſupra Deum, vel æquè, aut aliquid diligat propter ſe, & Deum propter aliud. Si igitur Deus fecit hominem, ac angelum rectum, patet, ꝙ vnicuiq; dedit habilitatem ad amandum ſe, Deum ſuper omnia, & proper ſe. Hinc effectus angeli Deũ cupiebat habere propter ſe, id eſt, pp ipſummet Deum: qm̃ ſummè bonum, & ſummè reficiẽs fuit, non boni alterius gratia. Deo quoq; uolebat bonũ propter ſe Deum, multo plùs, q̃ amicus amico. Similiter pro nullo commodo, aut incommodo uoluit Deum offendere. ideo dico, quòd dilexit Deũ naturali dilectione propter ſe, & ſuper omnia. Hinc auctoritas ſancti Bernardi intelligenda eſt de natura, ut lapſa eſt. Nec impoſſibile eſt rationali, atq; intellectuali creaturæ eleuari ſuper ſe, id eſt, ad altiora ſua natura per contemplationem, & dilectionem naturalem, ſed ſuper ſuum poſſe eleuari non ualet niſi alieno auxilio. Cumq́; obijcitur, quòd Deum pp ſe, & ſuper omnia diligere, eſt perfectiſſimus actus, ac Deo gratiſſimus. Dicendum, quòd actus ille aliter attribuitur gratiæ, aliter naturæ inſtitutæ: quia naturæ inſtitutæ conuenit ex quadam habilitate, & rectitudiue reſpectu boni: gratiæ vero eſt, quia captiuatus eſt affectus in obſequium Chriſti, quemadmodum intellectus per fidem. Tunc autem captiuatur intellectus in obſequium Chriſti, dum contra illud, quòd naturalis ratio dictat, primę ueritati aſſentit, ſicuti, & affectus, quando id, ad quod diligendum naturaliter inclinatur, amore Chriſti eſt paratus odire: ſeu econtrario, dum id, ad cuius odium naturaliter inclinatur, amare paratus eſt. Talis affectus eſt, qui conuenit uitam carnalem, & honores, omneque deſiderabile ſeculi huius, & diligit odientes, perſequentes, atque ledentes ſe, propter Deum: & iſte eſt affectus, qui Deo famulatur, & placet, ac coronari meretur, & eſt a gratia, non a natura. Aliter etiam differt hic actus ab illo: quoniam ille, ſcilicet actus dilectionis naturalis, eſt ex naturali cognitione: alius, a cognitione fidei. Et differt cognitio iſta ab illa: quia cognitio naturalis cogno-

Obiectio.
Solutio.
2 Cor. 10.

cit Deum ſummè bonum, ex diffuſione, & cōicatione ſuæ bonitatis in naturalibus ſuis effectibus, & creatis: fides aūt, ex cōicatione diuina ad intra. Vtraque ergo cognitio fateſ Deum ſummè bonum, & ſummè amandum. veruntn̄ cognitio gratuita fidei multo præclariùs. ſic, & vtraq; dilectio Deum ſuper oīa pp ſe diligit: ſed dilectio gratuita multo ſublimiùs. Alia differentia dari ſolebat, videlicet, ꝙ dilectione naturali diligit animus Deum: qm̄ bonus eſt ſibi: & ideo ſummè diligit ipſum: qm̄ ſummè bonus eſt ſibi, & omne bonum, quod eſt, & quod habet animus, pendet ex Deo, & nihil eſſet niſi per ipſum: ideo plus diligit Deum, q̄ ſeipſum: Porro dilectione gratuita diligit Deum: qm̄ bonus in ſe: & qm̄ ſummè bonus, ſummè diligit eum. Cumq; nec ipſe homo bonus eſt, niſi inquantum diligit Deum, non diligit ſeipſum niſi pp Deum. Sic ergo inter has dilectiones eſt differentia triplex, prima ex parte modi diligendi, ſecunda ex parte cognitionis diſponentis, tertia ex parte motiui. Hæc Bonauentura.

Magis diligere aliqd tripliciter Quæſtio.

¶ Qui etiā ad qōnem hanc, qualiter angelus vnus habeat ſe circa aliorum angelorum dilectionem, rñdet: Magis diligere aliquid, pōt eſſe tripliciter: utpote, aut rōne boni optati, aut rōne affectus intenſi, aut rōne effectus. Primò modo magis diligit aliquem, q magis bonum appetit ei, ſic, ꝙ angelus inferior angelum ſuperiorem plùs diligebat, volendo ei bona deſuper ſibi collata. Rōne aūt intenſionis effectus, quis amplius diligit aliū, qñ affectio ſua plùs trahit ad illum, atq; libentiùs eſt cum illo, & de ipſius præſentia plenius conſolatur. & ſic angeli eiuſdem ordinis magis ſe inuicem diligunt, ſicut, & compatriotę magis ſe mutuò amant, dummodo moribus ſint conformes. Similiter hoīes eiuſdem officij, & profeſſionis, ſeu ordinis, niſi vices ſuas interponat inuidia, ſic, ꝙ angelus angelum eiuſdem ſecum naturæ, ac conformis officij maiori dilectione amplectitur naturali, præſertim cum non ſit ibi morum diuerſitas, nec rancoris malignitas. Rōne autem effectus beneficijve impenſi, quis ampliùs diligit illum, cui plùs benefecit, & circa quē magis ſolicitatur, quemadmodum mater circa prolem tenellam, in qua indigentiam videt maiorem: ſic angelus inferiorem plùs diligit, quem purgat, illuſtrat, & perficit. Hæc idem. Per hanc etiam diſtinctionem faciliter ſoluerentur obiecta, quæ ſunt in contrarium.

Alexāder ſubſcribit Antiſiodorēſis ſniæ.

¶ Præterea Alexander in his ſequitur Antiſiodorenſem, dicendo: Dilectione naturali, quæ eſt concupiſcentiæ, Deus naturaliter diligitur maximè, in qua dilectione non eſt magis, aut minùs, aut æquè diligere Deum, & ſe: quia dilectio iſta nō diſtinguit inter bonum, quod concupiſcitur, quaſi ſint duo cōcupiſcibilia: imò eſt vna dilectio huius, & illius. Vnde aſsignatur hæc regula, quòd amore naturali, q eſt concupiſcentia, diligitur vna dilectione id, quod maximè concupiſcitur, & cui concupiſcitur. Si aūt diligere dicatur adhærere alicui bono per affectum, ſeu delectabiliter affici circa bonum, inquantum hmōi, vt in dilectione, quæ ex deliberatione procedit: ſic angelus magis, & minùs potuit diligere, ꝓut diſtinguebat vnum alio magis, aut minùs bonum eſſe, & ſm hoc Deus eſt naturaliter magis diligendus angelo, q̄ angelus ſibijpſi. Sic. n. diligere ſequitur electionem, quæ eſt vnum alteri præoptare, & ſic angelus naturali dilectione concupiſcentiæ Deū maximè diligebat, tanquam ſummè concupiſcibilem, vtilem, ac neceſſarium ſibi, ſed ſeipſum maximè diligebat tanquam rationem propter quam Deum maximè concupiſcebat. Hæc Alexander.

Dionyſ. cōtra Alexādrū, & Antiſiod.

¶ Qui in his Antiſiodorenſem omnino ſequi videtur, quorum opinio, vt infra patebit, minùs eſt ꝓbabilis: quia ſe facere rationem diligendi Deum, eſt ſeipſum Deo pręferre, & Deum ad ſe referre, non ſe ad Deum, quod eſt ſeipſum ſibi facere ultimum finem, & Deum medium, quod eſt prorſus peruerſum, & Deo uti, ſeipſoq; frui. In alijs Alexander Bonauenturæ concordat, & ait, ꝙ unus angelus naturali dilectione diligit alium angelum, ſeu proximum ſuum ſicut ſeipſum: non tamen tantum quantum ſeipſum.

Thomas. Dilectio cōcupiſcētiæ.

¶ Denique Thomas: Circa hæc, inquit, eſt duplex opinio. quidam namq; diſtinguunt dilectionem in dilectionem concupiſcentiæ, & amicitiæ, q̄ differūt ſm duos actus voluntatis, quæ ſunt appetere, quod eſt rei abſentis non habitæ, & amare, quod eſt rei habitæ ſm Auguſtinum. Eſt ergo dilectio concupiſcentiæ, qua quis aliquid deſiderat ad adipiſcēdum, quod ſibi eſt bonum aliquem modum, & tali dilectione in ſtatu naturalium angeli Deum pluſquam ſe diligebant, uehementiùs appetendo bonum diuinum, q̄ ſuum, quia hoc eis delectabilius erat. ſicq; totam dilectionem hanc in ſeipſos retorquebant.

Dilectio amicitię. Ariſto.

Dilectio autem amicitiæ eſt, qua quis ſimilitudinem eius, quod in ſe habet amat in altero, volens bonum ei, ad quem ſimilitudinem habet. Propter quod ait Philoſophus, quod eſt ſimile ſimili amicum, quemadmodum vnus virtuoſus diligit alium, in quibus tantum eſt amicitia vera, & tali dilectione angeli quodammodo diligebant Deum ſupra ſe, quia optabant ei magis bonum, q̄ ſibi; videlicet eſſe Deum, quod ſibi non volebant. Attamen intenſiùs ſibi volebant bonum creatum, quàm Deo bonum diuinum, & increatum. Verum illa ſolutio ſtare non valet, quia oportet concedere angeloa in ſtatu illo dilectionem amicitiæ habuiſſe ad Deum, cum diuina ſimilitudo reſplenderet in ipſis per naturalia ſua. Hoc autem eſt de ratione amicitiæ, quòd quamuis habeat delectationes, & vtilitates ſibi annexas; non tamen ad has reſpicit oculus amantis, ſed ad bonum amatum: ergo in corde amantis præponderat bonum amatum omnibus vtilitatibus, & delectationibus conſequentibus ex amato. Nullum autem bonum erat in angelo niſi ex Deo amato: ergo plùs diligebant Deum, ſeu bonum diuinum, quàm ſeipſos. & hæc eſt ſecunda veriorque opinio. Hæc Thomas in Scripto.

¶ At verò in prima parte qōne 60. Falſitas, ait, illius primæ opinionis, apertè apparet, ſi quis in naturalibus rebus conſideret, ad quid res naturaliter moueaſ. Inclinatio namq; naturalis in his, quæ ſm rōnem eſt, demonſtrat inclinationem naturalem in voluntate intellectualis naturæ. Vnumquodq; verò in naturalibus rebus, quod ſecundum naturam hoc ipſum, quod eſt, alterius eſt, magis, principaliusq; inclinatur in id, cuius eſt, q̄ in ſeipſum. & hæc demonſtratio naturalis demonſtratur ex his, quæ naturaliter aguntur: quoniam vnumquodque ſicut naturaliter agitur, ita aptum natum eſt agi, prout a. dicitur phyſicorum. Videmus autem, quòd pars naturaliter ſe exponit pro conſeruatione totius: & quoniam ratio, imitatur naturam, imitationem huius in virtutibus inuenimus politicis. Eſt etenim uirtutis ciuis, ac militis, ut ſe exponat periculis mortis pro conſeruatione reipublicæ. & ſi homo eſſet naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio ei exiſteret naturalis. Cumq; Deus ſit bonum vniuerſale, ſub quo continetur omne bonum particulare creatum, etiam angelus, (Omnis equidem creatura ſe-

cūndum

cundum id,quod eſt, naturaliter eſt Dei creatoris ſui) ſequitur, quòd tam homo, quàm angelus naturali dilectione plùs, ac principaliùs diligat Deũ, quàm ſe. aliàs naturalis dilectio eſſet peruerſa, neque per charitatem perficeretur. Hæc in Summa.

Petrus.

¶Petrus demum in his omnino ſequitur Bonauenturam,etiam pene ſub verbis eiſdem, & ambo conſonat Thomæ.

Richard.

¶Richardus quoq; quantum ad primum, concordat eiſdem. Quidam, inquiens, dicunt, quòd angelus ex puris naturalibus non poterat Deum diligere pluſquã ſe,quia ex naturalibus nequiuit Deum amare,niſi inquantum eſt naturę dator, & conſeruator:ſed contra hoc eſt,quod quidam homines etiã gentiles ex naturali amore ad bonum commune,exponuerunt ſe morti pro bono huiuſmodi.Cum igitur Deus ſit totius naturę ſummum, & cõiſsimum bonum,poterat angelus ipſum pluſquam ſeipſum diligere.Porro quantum ad aliud,Richardus pauliſper a Bonauentura,ac Petro recedit,dicendo: Angelus ante ſuam conuerſionem,ſeu auerſionem magis diligebat angelum ſuperiorem, quàm ſibi æqualem , aut magis propinquum , magis bonum illi volendo , & etiam bonum illius intenſiùs cupiendo : quia cum gloria ſit naturæ rectę perfectio,& modo in gloria angelus inferior magis diligat ſuperiorem utroque modo præfato, videtur , quòd , & ante lapſum ſic fuit.Hinc mihi apparet, quod quilibet angelus magis diligebat Deum , quàm ſeipſum : plùs quoq; ſeipſum,quàm quemcũque alium angelum, atq; inter alios magis dilexit , qui Deo fuerunt propinquiores. Hæc Richardus.

Albertus.

¶Præterea Albertus,poſitionem præhabitam Antiſiodorenſis,& Alexandri ſecutus eſt : Antiqui , dicens ,ſicut Præpoſitiuus, & Gulielmus Antiſiodorenſis,dixerunt,quòd duplex eſt amor, videlicet cõcupiſcentiæ,& amicitiæ &c.ſicut præhabitum eſt.

Vdalricus

¶Vdalricus verò in hoc ab Alberto recedit: Dilectione,inquiens,naturali angelus plùs diligit Deum quàm ſe,ut patet per Auguſtinum, qui in libro de fide ad Petrum, diſſeruit:Tales Deus creauit angelos, ut ipſum præ ſe diligerent, cuius opere tales ſe eſſe creatos agnoſcerent. Quod quidam aſſerunt verum eſſe de amore concupiſcentiæ, quæ eſt dilectio propter utile , aut delectabile , vel propter vtraque , quæ amans percipit ab amato , aut percipere cupit,ſi non recipit. Cum ergo angelus naturaliter plùs concupiſcit bonum diuinum,quàm proprium tanquam ſibi melius , ac delectabilius , patet propoſitum. Non autem concedunt hoc de dilectione amicitiæ , qua amans uult amato bonum propter ipſum , non propter ſe : quia ad hunc actum (vt dicunt) charitas perficit naturam in ſe curuam . Verum hi errant : quoniam naturalis uoluntas ſequitur naturale iudicium intellectus . Intellectus uerò ex naturali rectitudine ſua indicat ſummum bonũ præ omnibus , & ſupra omnia eſſe amandum. Hæc Vdalricus , qui de dilectione, qua angeli inferiores diligunt ſuperiores , ſequitur iam prætactam poſitionem Richardi .

Henricus.

Amor qd.

¶ Præterea Henricus quodlibeto quarto ſuper his tractat diffusè : Oportet, dicens, videre quid ſit amor , & qui ſint gradus eius , quæ differentia inter amorem naturalem, & liberalem . Itaq; Amor , ſeu dilectio eſt inclinatio,aut motus in bonum , ita quod amans ſemper mouetur in bonum amatum , niſi habeat impedimentum,quòd in amore naturali (qui eſt ſine cognitione,nec eſt niſi quidam naturalis appetitus)eſt vnicum,puta contrarium:quemadmodum terra gignens naturali amore inclinatur in actum pullulandi,ac germinandi,& exit in opus, niſi calor viuificus impediatur per frigus cõtrariũ. In amore uerò naturali , qui eſt per cognitionem, eſt duplex impedimentum:videlicet ignorantia boni,in quod eſſet tendendum,& uiolentia , ſeu aliud aliquid impediens exteriorem motum ſine tendentiam,quamuis non interiorem:& iuxta hæc diuerſi ſunt gradus dilectionis,quibus ſit motus in bonum dupliciter.Primò,per impetum naturæ, cui non poteſt reſiſtere motum,ſeu amans,vel appetens.Secundò:per libertatem electionis,quæ eſt dilectionis liberalis,ſeu deliberatiuæ.Hinc dilectio naturalis naturæ impetum ſequens,eſt quaſi pondus naturaliter inclinãs ad motũ,& actum,ſicut grauitas trahit deorſum.Vnde in libro confeſsionum loquitur Auguſtinus:Amor meus pondus meum.eò feror,quocunq; feror.Motus autẽ dilectionis liberalis , eſt quaſi pes voluntariè ſe extendens ad proceſſum : ſm quod aſſerit Auguſtinus ſuper id Pſalmi , Comprehenſus eſt pes eorum : Pes animę rectè intelligitur amor. Hæ ergo duę dilectiones differunt , ſicut impetuoſum,& liberum,ſuntq; duæ ſpecies dilectionis , diſtinctæ penes modos inclinationis in bonum. Porro hæc quæſtio intelligitur de amore naturali intellectualis creaturæ ex cognitione naſcente,quæ eſt dilectio uoluntatis,ut natura eſt,atq; per hoc etiam de illa,quæ eſt uoluntatis, vt uoluntatis,utpote,ut eſt libera,& deliberatiua.Dilectio demum naturalis non eſt niſi boni ſimpliciter,quamuis voluntas , ut libera,habeat ſe indifferenter ad bonum ſimpliciter, & apparens.Cumq; nihil queat amari niſi aliqualiter cognitum,ſi Deus diligitur,hoc eſt ſm quòd cognoſcitur.Sed cognitio de Deo eſt duplex. vna in particulari , qua cognoſcitur , quòd ipſe eſt ſingularitas quædam,quæ eſt neceſſe abſolutè, ſeu finis beatificans creaturam. De hac cognitione Dei, ſiue per fidem, ſiue per ſpeciem,nihil ad propoſitum:qm omnis talis cognitio ſolum dirigit dilectionem deliberatiuam,qua Deus eſt diligendus in ſpeciali,quemadmodum cognitio illa eſt in ſpeciali:ſed ad propoſitũ ſpectat cognitio Dei in creaturis, aut in ſeipſo, qua dirigit dilectionem Dei purè naturalem , qua cognoſcit in uniuerſali ſolum,quemadmodum dilectione naturali non diligiť niſi dilectione in vniuerſali. Eodẽ etenim curſu procedunt cognitio,atq; dilectio circa Deũ.Itaq; loquendo de dilectione beneplacentiæ,qua diligiť bonum ipſi amanti, Deus diligiť naturali dilectione a quacunq; voluntate creata ſuper omnia,inquãtum eſt bonus ſimpliciter:& qm bonus,& rõ diligẽdi oĩs alterius boni,vniuerſaleq; bonum,ſine cuius participatione nihil eſt diligibile: nec diligens diligit ſeipſum , ſeu aliquid aliud , niſi inquantũ aliqua rõ boni in ſe ,aut in alio creato conſiſtit, quæ rõ perfectè continetur in Deo , qui in illo bono creato diligitur . Verũ iſta dilectio naturalis, qua ſuper oĩa diligitur Deus, valde eſt imperfecta , habetq; perfici dilectione deliberatiua , quæ ſequiť cognitionem Dei in creaturis in ſpeciali:&hoc,quo ad bona naturalia, ſeu moralia:& cũ informata fuerit charitate,quo ad bona gratuita. Sed vtrum dilectione naturali amicitiæ, & beneuolentiæ Deus ſuper oĩa diligať,non eſt ex his manifeſtum:quia nec in ſe manifeſtũ eſt,vtrũ tali dilectione abſolutè diligendus ſit.Eſt ergo dicẽdũ,ꝙ cũ amicitia ſm philoſopum quærat æqualitatẽ,nimia diſtãtia amicitiam corrumpat,Deus ꝓpriè loquendo nullo modo diligendus eſt dilectione amicitiæ,qa non decet eum

Amoris naturalis duplex impedimentum.

Auguſt.

Pſal 9.

Duplex eſt cognitio de Deo

Hinc propriè loquendo, dilectione deliberatiua amicitiæ nulla creatura diligit Deum. quare multo fortiùs, nec dilectione naturali amicitiæ, cum dilectio deliberatiua perficiat naturalem: & ſicut Deo non debetur dilectio amicitiæ, ita nec beneuolétiæ, cum dilectio beneuolentiæ ſit pediſſequa dilectionis amicitiæ. Vtraq; n. reſpicit bonum, quod quis vult ſibi, ac alij, & incipit a ſe. Nihilominus Deo debemus aliquo modo dilectionem amicitiæ, ac beneuolentiæ, quandam ſm ſuperabundantiam volẽdo ei optimum bonum, quod ipſe eſt, & cętera bona, q̃ decent eum, ut. ſ. honoretur, & diligatur ab omnibus. Nempè quicquid recta rõne conſiliata magis diligibile eſt in quocunq; genere dilectionis, hoc plus diligit voluntas naturalis, ut natura eſt, naturali inclinatione abſq; motu extrinſecùs inclinãte, ita q̄ appetitus naturæ, ut natura eſt, ſemper eſt in meliùs ſimpliciter: cui ſi uoluntas deliberatiua concordaret, ſemper quod meliùs eſſet, eligeret, ac magis diligeret, ad quod etiam eam dirigit charitas, perducendo eam perfectè ad id, ad quod eam inclinat natura, quamuis per ſe pertingere, complereq; nequeat. Dicendum eſt ergo ſummatim, quòd abſolutè eſt concedendum, Deum a creatura naturali dilectione ſuper omnia diligi, ita q̄ dilectione amicitię, ac complacentiæ per excellentiam, & ſuperabundãtiam quandam amatur, non propriè: quia ſm Philoſophum 10 Ethicis, amicabilia ad altera ſunt ex amicabilibus ad ſeipſum. Hæc Henricus.

Dionyſi. ¶ Cuius poſitio ad reſponſionem Thomæ, ac Bonauenturæ facili concordatione reducitur, quibus, & Hanibal conſonat. Aliqua tamen obſcura in dictis continentur Henrici, ut quòd ait particularem Dei cognitionem non concomitari naturalem eius dilectionẽ. Angeli enim naturali cognitione mox, vt conditi ſunt, cognouerunt Deum non confusè, aut in uniuerſali duntaxat, ſed multo clariùs, & particulariùs, q̃ aliquis homo in hac uita Deum cognoſcere queat, ſaltem naturali notitia: & ex illa prima cognitione incitabuntur ad amorem Dei ſuper omnia naturalem. Verum hoc dictum Henrici vr̃ ex eo procedere, q̄ opinabatur etiam angelicum intellectum primò in uniuerſali cognoſcere, deinde in particulari, ut ſupra narratum eſt, & improbatum. Tenendum eſt ergo, q̄ omnis mens creata in naturalibus bene diſpoſita, naturali amore diligit ſuper ſe, & ſuper omnia incõparabiliter Deum. Hoc etenim naturalis dictat, & exigit ratio. Angeli verò naturali ſapientia eminebant, & clariſsimè hæc nouerũt, imò niſi ſic eſſet, poſſet quis certitudinaliter, & experimentaliter ſcire ſe eſſe in charitate: q̃m homo ſm naturam uiuens, ad hoc poteſt pertingere, vt Deũ ſuper omnia naturalia amet affectu, & hoc ipſum experiatur in ſe: præſertim cum, & bonum creatum uirtute politica, aut etiam vitioſo amore plus poſſit amare, q̃ ſe, quemadmodum aliqui uirtuoſè expoſuerunt ſe morti pro bono cõi reipublicę, ſeu principis ſui, quidam etiam vitioſè pro uoluptate venerea, aut certa perſona impiè concupita: imò, & iuxta euangelica documenta debemus pro ꝓximis naturalem, corporalemq; uitam exponere, dicente glorioſo Iohanne: Nos debemus pro fratribus animas ponere. (1 Ioan 3.) Poſſent autem hic aliqua de libero arbitrio quæri, ſed inde infra pleniùs diſſeretur.

Quæ opinio ſit probabilior.

A An perfectos, & beatos creaui angelos, an miſeros, & imperfectos. Diſtinctio IIII.

Poſt hæc videndum eſt, vtrum perfectos, & beatos creauit Deus angelos, an miſeros, & imperfectos. Ad quod dici poteſt, q̄ nec in beatitudine, nec in miſeria creati ſunt. Miſeri. n. ante peccatum eſſe non potuerũt, quia ex peccato miſeria eſt. (Prouer. 14.) Nam ſi non fuiſſet peccatum, nulla eſſet miſeria. Beati quoq; nunquam fuerunt illi, qui ceciderunt: quia ſui euentus ignari fuerunt. i. peccati, & ſupplicij futuri. Si. n. lapſum ſuum præſciuerunt: aut uitare voluerunt, ſed non potuerunt, & ita erant miſeri: aut potuerunt, ſed noluerunt, & ita erant ſtulti, & maligni. Ideoq; dicimus, quia non erant præſcij euentus ſui, nec eis data eſt cognitio eorum, quæ futura erant ſuper eos. Boni verò, & qui perſtiterunt, fortè ſuæ beatitudinis præſcij fuerunt. Vnde Auguſt. ſuper Geneſim, (Aug. ſuper Gene. lib. 11. c. 23.) Quõ, inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati, atq; ſupplicij præſcius non fuit? Quæritur aũt cur non fuerit. Fortè hoc Deus reuelare diabolo noluit, quid facturus, uel paſſurus eſſet: cęteris vero reuelare voluit, q̄ in veritate manſuri eſſent. His verbis vr̃ Auguſtinus ſignificare, q̄ angeli, qui corruerunt, non fuerunt præſcij ſui caſus: ideoq; beati non fuerunt. Et q̄ angeli, qui perſtiterunt, beatitudinem ſibi affuturam præſciuerunt, atq; de ea certi in ſpe extiterunt: vnde quodammodò iam beati erant. Et reuera ſi ita fuiſſet, poſſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos, alios vero non, qui neſciuerunt euentum ſuum.

B Quòd opinando Auguſtinus hoc dixerit, non aſſerendo, ſcilicet, quòd angeli, qui perſtiterunt, præſcij fuerunt futuri ſui boni.

Sed hæc magis opinando, & q̃rendo dicit Auguſt. q̃ aſſerẽdo. Vñ & huic opinioni opponens, conſequẽter ſubdit: Sed quare diſcernebant̃ illi a cæteris? Vt Deus iſtis, quæ ad ipſos pertinerent non reuelaret, alijs uero reuelaret, cum non priùs ſit ipſe vltor, q̃ aliqs peccator. non. n. damnat ipſe innocentes. Hic videtur innuere, q̄ non peccaturis futurũ malum, nec permanſuris futurum bonum reuelauerit. Ideoq;, nec illi, qui ceciderunt, vnquam nec illi, qui perſtiterunt vſq; ad conſumationem, beati fuerunt: quia beati non poterant eſſe, ſi de beatitudine certi non erãt, vel ſi dãnationis incerti erant. Vñ Augu. in eodẽ: (Aug ſuper Gene. lib. 11 c. 17.) Dicere, inquit, de angelis, q̄ in ſuo gñe beati eſſe poſſunt damnationis, vel ſalu-

tis

tis incerti; quibus nec ſpes eſſet, quòd mutandi eſſent in melius, nimia præſumptio eſt. Quomodo enim beati eſſe poſſunt, quibus eſt incerta ſua beatitudo?

C *Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante cõfirmationem, vel lapſum non fuiſſe beatos, niſi per beatitudinẽ quis accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt ante caſum.*

Ex p̄dictis cõſeq̄tur, ꝙ angeli, q̄ corruerunt, nũquã beati fuerũt: niſi beatitudinẽ aliq̄s accipiat illũ ſtatũ innocẽtiæ, in quo fuerũt ante peccatũ. Illi verò, qui perſtiterunt, aut ſuam beatitudinem futuram Deo reuelante præſcierunt, & ita ſpei certitudine aliquo modo beati fuerunt: vel incerti extiterunt ſuę beatitudinis, & ita aliter beati non fuerunt, q̃ reliqui ceciderunt. Mihi aũt, ꝙ poſteriùs dictum eſt, probabiliùs videtur.

D *Reſponſio ad id, quod quærebatur, an angeli eſſent creati perfecti, aut perfecti: & dicitur quòd imperfecti fuerunt ſecundum aliquid, & imperfecti ſecundum aliquid.*

Ad hoc autem, quod quærebatur, vtrum perfecti, vel imperfecti fuerint creati: dici poteſt, quia quodam modo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non.n. vno modo aliquid dicitur perfectum, ſed pluribus.

E *Quòd tribus modis dicitur perfectum, ſecundum tempus, ſecundum naturam, & vniuerſaliter perfectum.*

Dr̃ namq; perfectum tribus modis. Eſt.n. perfectum ſm tempus, & eſt perfectum ſm naturam, & eſt vniuerſaliter perfectũ. Secũdũ tempus perfectũ eſt, quod habet q̄cquid tempus requirit, & cõuenit ſm tempus haberi: & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationẽ, vel lapſum. Secundũ naturam perfectũ eſt, quod habet quicq̄d debitum eſt, vel expedit naturæ ſuæ ad glorificationem: & hoc mõ perfecti fuerunt angeli poſt cõfirmationẽ, & erunt ſancti poſt reſurrectionẽ. Vniuerſaliter, & ſummè perfectũ eſt, cui nihil vnquam deeſt, & a quo vniuerſa proueniũt bona: quod eſt ſolius Dei. Prima ergo perfectio eſt naturę conditę, ſecunda naturæ glorificatę, tertia naturę increatę.

F *Prædicta breuiter tangit, tradens quales fuerunt angeli in conuerſione, & auerſione.*

Quales fuerũt angeli in creatione, oſtẽſum eſt: boni.ſ. & nõ mali, iuſti.i. innocentes, & ꝑfecti quodã mõ, alio vero mõ imperfecti. Beati uero nõ fuerũt vſq; ad confirmationẽ, niſi beatitudo accipiat̃ (ut iã dictũ eſt) ille ſtatus ĩnocẽtię, & bonitatis, in quo cõditi ſunt.

Summa diſtin 4. PRæcendenti diſtinctione determinatũ eſt de angelis, quantũ ad eſſentiã, & innocentiã, atq; malitiã, & quantũ ad naturales eorũ ꝓprietates, ſeu attributa: iam tractat̃ de eis quantũ ad eorũ gloriã, quæ debetur innocentię, & miſeriam, quæ infligitur, ac debet̃ malitiæ. & circa hæc primò inquiritur, an creati ſint beati, aut miſeri. Secũdò, an ſuã beatitudinẽ, vel miſeriã præcognouerũt. Tertiò, an conditi ſint iuſti, & perfecti, an non. Et hæc eſt materia diſtinctionis iſtius.

QVAESTIO I.

HIc quærit̃ primo, *An angeli creati ſunt beati, ita quòd beatitudo, ſeu gloria eis ſit concreata.* ¶ Vr̃,
Deut. 32. ſic: Primò, q̄a Dei ꝑfecta ſunt opera, perfectio aũt in felicitate cõſiſtit. Secũdò, q̄a de primo apoſtata an-
Iezech. 28 gelo in Iezechiele habet̃. In delicijs paradiſi Dei fuiſti. Tertiò, primi homines facti ſunt in donis gratię, ergo angeli in donis gloriæ, cũ ſit hominibus perfectiores in ſpecie. Quartò, q̄a, aut uiatores, aut comprehẽſores ꝓducti ſunt. Non uiatores, q̄a non ambu-
1. Cor. 13. lauerũt ꝑ fidẽ, nec cognouerũt ꝑ ſpeculũ in ænigmate, ergo cõꝑhenſores creati ſunt. Quintò, In libro de
Auguſt. Eccleſiaſticis dogmatibus Aug. eſſat̃: Angeli, qui in illa, qua creati ſunt, beatitudine perſeuerant, &c. ergo iſi beatitudine ſunt plaſmati.

¶ In oppoſitum ſunt, quæ tanguntur in litera.

¶ Ad hoc Thomas rñdet: Beatitudo angeli, ac hoīs, Thomæ reſponſio.
eſt perfectiſsima operatio eius cõtẽplatione altiſsimi intelligibilis, ſm philoſophos, atque theologos, quæ beatitudo inæqualiter ineſt eis, ſm quòd magis, aut minùs clarè intuent̃ ſummũ illud obiectũ: imò, & aliter conuenit Deo, & angelis, atq; hoībus ſm eorum naturalia cõſideratis. Deus q̄ppè ſe videt ꝑ ſuã eſſentiã, nõ ꝑ ſimilitudinem aliquam. Angelus verò uidet eã ꝑ ſimilitudinẽ eius acquiſitã, ſeu ſibi infuſam, & ꝑ ſuã eſſentiã, inq̄ãtũ eſt ſimilitudo q̄dã increatæ eſſentiæ, ſicut præhabitũ eſt. Intellectus aũt humanus ad hãc viſionẽ nõ ducitur naturali notitia, niſi ꝑ ſimilitudines ex creaturis acceptas. Prima harũ viſionũ eſt ſicut oculus videt lucẽ exiſtentẽ in pupilla, quã videt ꝑ ſe, nõ ꝑ ſpeciẽ aliã. Viſio aũt qua angelus Deũ videt, eſt ſimilis viſioni, qua q̄s cõſpicit hoīem ꝑ ſimilitudinẽ ab ipſo imediatè acceptã. Tertia verò uiſio aſsimilat̃ viſioni, qua quis ſpeculũ intuẽdo, videt in eo hoīem ꝑ ſpeciẽ ab hoīe in ſpeculo reſultãtẽ, & in hac naturali beatitudine uiſionis diuinę angeli ſunt creati, nõ aũt in ſupnaturali beatitudine, qua diuinã cõtẽplant̃ eſſentiã non ꝑ ſpeciẽ creatã receptã, ſed increatã: per quã increatæ felicitati conformes ſunt, quam meruerũt. Miſeria quoque non potuit in eis pręcedere culpam. Hęc

Thomas in Scripto. Idem in prima parte Summæ, quæſtione.65.

Petrus. ¶Petrus quoq; : Beatitudo, inquit, dupliciter dr̃. Primò largè, pro ſtatu quodam, in quo eſt carentia omnis mali culpæ, & pœnæ. ſic erant beati. Secũdò propriè, ꝓ ſtatu ultimo perfectè ſalutis, in quo eſt copia omnis boni & ſic non erant beati. Hæc.n. beatitudo conſiſtit in nobiliſsimo actu nobiliſsimæ potentiæ circa ſummũ obiectum præſtantiſsimo mõ per immediatam primæ veritatis viſionem, quæ appellatur viſio per eſſentiam, quã nnn habebãt: ideo non fuerunt beati ſimpliciter. Hæc Petrus.

Richard. ¶Idem Richardus. Gloria, dicens ꝓpriè conſiſtit in clara, & immediata Dei uiſione, & perfecta eius fruitione, ac tentionis ſecuritate, a qua gloria nullus cadere põt. Quæſtio. Inſuper quærit Richardns, Verũ quilibet angelus priùs ordine naturæ naturali cognitione intellexerit ſe, ꝙ̃ Deũ. Ad quod rñdet, ꝙ ſic, ſicut præcedenti diſtinctione rñſum eſt. Iterum quærit, An quilibet angelus naturali cognitione certiùs intellexit ſe, ꝙ̃ Deum: & rñdet, ꝙ imò. ſiue loquamur de cognitione quid eſt, ſiue de cognitione quia eſt. Naturali.n. cognitione cognouit Deum per hoc, quòd cognouit ſe. ſicq; cognitio ſui, præſtitit certitudinem cognitioni alterius. Hæc Richardus.

Dionyſij contra Richardum. ¶Cui obijci põt, quòd iuxta præhabita Deus nõ põt cogitari nõ eſſe. Iterũ, pluribus, & infallibilioribus rõnibus angelus ſciuit Deũ eſſe, ſeu quia eſt, ꝙ̃ ſe eſſe. Rurſus, Deus ex ſua natura cũ ſumma certitudine cognoſcibiliſsimus eſt. & quãuis nobis nõ ſit ita certiſsimè notus, atq; notiſsimè certus, quantum ad quid eſt, ob ſuæ actualitatis exceſſum: tñ quãtum ad quia eſt, non excedit noſtræ mentis intuitum, cũ ipſe in omni ſuo effectu clarè, multipliciterq; reluceat, quo ad hoc. Hinc dici ſolet, quẽadmodũ nihil incertiùs, incomprehenſibiliusq; conſiſtit, ꝙ̃ quid ſit Deus: ſic nihil certiùs, & clariùs eſt, ꝙ̃ Deũ eſſe. Vñ ad minùs vr̃ dicẽdũ, quòd extẽſiuè loquẽdo, angel⁹ certiùs nouit Deũ eẽ, ꝙ̃ ſe. Reor aũt, quòd & itẽſiuè.

Bonauent. ¶Ampliùs Bonauentura: Quorundam, ait, opinio fuit, quòd angeli in primo inſtanti ſuæ creationis fuerunt in actu conuerſionis, & auerſionis. & ſicut in prima illa auerſione auerſi æternaliter ſunt damnati: ita in prima illa conuerſione conuerſi, æternaliter ſunt glorificati. & hoc dictum intendiſſe Auguſtinum, dicendo, ꝙ aliqui angeli conditi ſunt beati: qm̃ ſimul tempore, quamuis poſteriùs natura factũ eſt cœlum, & lux, id eſt, angelica natura informis, & formata. Sed iſta opinio reprobata eſt ſupra, quantum ad hoc, quod dicit angelos in primo inſtanti fuiſſe auerſos: & nuoc quantum ad alteram partem, eſt improbata. Hæc Bonauentura.

¶Scotus demum hic loquitur: Scoti opinio. Angeli boni in primo ſuæ creationis inſtanti potuerunt eſſe beati beatitudo namq; non poteſt ineſſe creaturæ capaci, niſi a Deo. ergo in quocunq; inſtãti poteſt dari a Deo, atq; ineſſe creaturæ, poteſt eſſe creatura beata: ſed pro quocunque inſtanti potuit eam Deus conferre, & tam bene in primo inſtanti, vt in ſecundo, uel tertio. creatura quoque angelica quolibet inſtanti ſui eſſe, fuit ipſius capax. Attamen angeli boni non fuerunt de facto beati in primo inſtanti, quia (ut August. ait Auguſtinus quarto ſuper Geneſim) non plùs diſcernebat Deos bonos a malis, quàm pro tunc erãt diſtincti. ſi ergo fuiſſent beati in primo illo inſtanti, ergo omnes fuiſſent beati: quoniam vniformes erant creati, ſicque nullus eorum peccaſſet, cum certitudo aſſecurationis, & confirmatio in bono, Obiectio. ad beatitudinem exigantur. Sed obijci poteſt, angeli enim in primo inſtanti fuerunt beati beatitudine naturali, ergo, & beatitudine ſupernaturali: quoniam cauſa ſupernaturalis beatitudinis, ſcilicet Deus, efficacior eſt cauſa beatitudinis naturalis, quæ fuit ipſa mens angeli, ſeu cauſa naturalis creata. Item in primo inſtanti fuerunt in gratia, ut patebit. ergo in eodem fuerunt in gloria, quia angelus ſine diſcurſu perfectionem ſuam confeſtim conſequitur habitis requiſitis. Dicendum ad primũ, quòd Solutio. non ſequitur de cauſa efficiente, agente ſpontè, ac liberè. Ad ſecundnm, quòd dubium eſt an fuerint in gratia conditi. & eſto, ꝙ ſic: adhuc tamen non ſequitur. Nam quamuis ſine diſcurſu mox naturalem habuerint vnionem: non tamen oportet, quòd & ſupernaturalem. Eſt enim quædam diſpoſitio in fieri tantum, non in facto eſſe remanens, ad ſupernaturalem beatitudinem requiſita. & huiuſmodi diſpoſitio eſt meritoriùs actus. idcirco nõ pariter inſunt. Ad naturalem beatitudinem non requiritur diſpoſitio talis. Hęc Scotus.

Hanibal. ¶Hanibal etiam ſcribit: Beatitudo perfectionem importat, perfectio autem eſt duplex: vna ſecundũ genus determinatum, alia ſimpliciter. Sic, & beatitudo eſt duplex. una per quam quis habet perfectionem, ſeu operationem perfectam ſecundum modũ propriæ ſpeciei: ſicque homo, & angeli ſunt beati creati, quia in ſuæ creationis principio habuerũt perfectam cognitionem de Deo, ad quam ſe eorum extendebat natura: quia natura a perfectis ſumit exordium, ut in de conſolatione ſcribit Boethius, Boethius. Alia eſt beatitudo ſupernaturalis, qua creatura intellectualis habet operationem perfectam, ſimpliciter videndo Deum per ſpeciem, quam nullus reproborum habuit angelorum. Hæc Hanibal.

Dionyſius ¶Ad primum ergo dicendum, quòd perfectio multiplex eſt, quemadmodum in textu habetur: videlicet, ſecundum tempus, ſecundum naturam, & ſecundum omnem modum, ſeu uniuerſaliter.

¶Dei ergo opera ſunt perfecta ſecundum exigentiam, & diſpoſitionem naturæ eorum, & tempore ſuo, quia ad congruam ſibi perfectionem ordinantur, ac tendunt. Opera quoq; Dei ſimul ſumpta, ſunt eminenter perfecta, ſicut & valde bona.

¶Ad ſecundum, quòd per delicias illas intelligũtur naturalis felicitas, omniſq; concreata excellentia angelorum.

¶Ad tertium quòd non ſequitur. ſed dato, ꝙ primi homines facti ſunt in gratia, argui poteſt, quòd angelis excellentiùs conceſſum eſt hoc.

¶Ad quartum, quòd viatores fuerunt, habueruntq; fidem, aut aliquid fieri correſpondens, & ꝓportionale, ut infra dicetur.

¶Ad quintum, quòd Aug. per beatitudinem intelligit prætactam angelorum eminentiam in naturalibus, doniſq; gratiæ eis collatæ, prout Auguſtinus ſentire vr̃. Conformiter ſunt ſoluendæ ſimiles Auguſtini, ſeu aliorũ auctoritates, ut quod in libro de mirabilibus ſcripturæ Auguſtinus deprompſit: Angelus in ſummo ſui ordinis honore conſtitutus, collapſus eſt. In libro quoq; de fide ad Petrum, Angelici ſpiritus pro eo, quod rationales facti ſunt, æternitatis, & beatitudinis donum in ipſa naturæ ſuæ ſpiritualis creatione diuinitùs acceperunt.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *An angeli in gratia gratumfacíente creati ſint.* ¶Videtur, quòd ſic, per Auguſtinum

guſtinum libro de Ciuit. dicẽtẽ: Angelos Deus creauit, ſimul in eis condens naturam, & largiẽs gratiã.

¶ Secundò, ſanctificatio nõ fit in intellectuali creatura ſine gratia gratificante, ſed Damaſce. lib. ſecundo effatur, per verbum Dei creati ſunt angeli oẽs, & a ſpirituſancto per ſantificationem perfecti.

Oſee.3. ¶ Tertiò, ſuper illud Oſeæ, diligunt vinacea vuarum, ait Gloſſa Hieronymi: Per vinacea uuarũ, dæmones deſignantur, qui in magna pinguedine ſpiritus ſunt creati, ſed a ſuperabundantia areſacti, corruerunt de cœlo.

¶ Quartò, primi parẽtes in originali iuſtitia, & ſupnaturalibꝰ donis cõditi, ergo plus angeli. Salomõ quippè teſtatur: Fecit Deus hominem rectum.

Eccle.7.

¶ Quintò, infinitam munificentiam, bonitatem, & miſericordiam creatoris * condecuiſſe videtur, vt excellentiſsimas illas creaturas non decorari ab exordio donis gratiæ.

* non decuiſſe.

Auguſt. ¶ In contrarium eſt, quia ſi fuerunt creati in gratia gratumfaciente, ergo, & in charitate: ergo primus eorum actus, qui non potuit eſſe malus, fuiſſet meritorius, & fuiſſent per charitatem ad Deum conuerſi, præſertim cum nulla paſsione, nulla ſuggeſtione retraherentur, aut impedirentur a Deo in primo actu: ſed conuertentibus ſe ad Deum per charitatem, mox data eſt merces, uiſioq; beata. Cumq; ſit eadem ratio de angelis vniuerſis, nullus corruiſſet ex eis. Inſuper Auguſtinus ſuper Geneſim conteſtatur: Diabolus continuò, vt factus eſt, cecidit, nõ ab eo, quod acceperat, ſed quod ab eo acciperet, ſi Deo ſubijci voluiſſet. cecidit autem a charitate, & gratia, ergo eas nondum acceperat. Rurſus, Magiſter in litera fatetur: Angelus in ſua creatione accepit id, per quod poterat ſtare, non id, per quod quiuit proficere: non ergo charitatem, gratiamq; accepit, quia per illas proficitur.

Alberti reſponſio. ¶ Ad hoc reſpondet Albertus: In hac quæſtione diuerſificati ſunt aliqui, ſicut hic narrat Magiſter. Quidam enim concedunt, quòd omnes angeli in gratia gratumfaciente creati ſint, cuius opinionis fuit Præpoſitiuus, allegans illud Auguſtini duodecimo de Trinitate: Deus creauit angelos in caſto amore, ſimul in eis condens naturam, & largiens gratiam. Ad omnes verò auctoritates, & rationes, quæ dicunt, quòd Deus primo creauit informes, & poſtea eos formauit in conuerſione ipſorum ad ſe, dicunt, quòd priùs, & poſteriùs non notant ibi ſucceſsionem alicuius moræ, aut temporis, ſed prioritatem, ordinemq; naturæ, quo ordine naturalia præcedunt gratuita in eodem, ſicut, & eſſe eſt ante bene eſſe. quòd cõfirmant per Auguſt. ſuper Geneſim, vbi aliqua ſcribit, in quibus videtur abſurdum reputare, quòd angelus aliquando ſine gratia fuerit.

Anſelmus ¶ Anſelmus quoque in libro de caſu diaboli: Angeli, inquit, qui maluerunt illud, quod eis Deus nondum dare decreuit, quàm ſtare in iuſtitia, in qua facti erant, eadem iuſtitia iudicante, & illud propter quod Deum contempſerunt, nequaquam obtinuerunt: & quod tenebant bonum, amiſerunt: ex quo patet, quòd in iuſtitia facti ſunt: & conſtat, quòd loquitur de formata iuſtitia, quæ ſine charitate, & gratia non habetur. Auguſtinus item duodecimo confeſsionum loquitur Deo: Moyſes ſcribens te in principio feciſſe cœlum, & terram, tacet de temporibus, ſilet de diebus. Creatura etenim intellectualis tibi nequaquam coæterna: particeps tamen tuæ æternitatis, mutabilitatem ſuam præ dulcedine feliciſsimæ contemplationis tuæ cohibet, & ſine ullo lapſu, ex quo facta eſt inhærendo tibi, excedit omnem uolubilem viciſsitudinem temporum. Ex hoc habetur, quòd angeli, ex quo facti ſunt inhærent Deo feliciſsima contemplatione: ergo ex tunc felices, imò, & feliciſsimi ſunt. Iterum duodecimo de Ciuitate Dei diſſeruit: Quidam dicunt angelos ſecundum aliquem temporis proceſſum ſine gratia extitiſſe, dicentes, quòd primo tenebræ erant. hi non rectè dicunt, ſed ſimul vt facti ſunt, lux facti ſunt. His, & conſimilibus auctoritatibus innitentes, dicunt, quòd intellectualis natura non eſt perfectè formata, niſi per confirmationem beatitudinis. ideo ante illum ſtatum vocatur aliquo modo informis, quod dicunt ſenſiſſe Auguſtinum, dicendo, quòd priùs facta eſt informis, & cœlum dicta, poſtmodumque formata, & lux, ac diẽs appellata. Ampliùs dicunt hi, quòd per diuiſionem lucis a tenebris, non deſignatur diſtinctio naturæ, ac gratiæ: quia natura angelica nunquam eſt tenebra, cum per dona gratiæ gratis datæ multum ſit illuſtrata, per nobilitatem quatuor attributorum ipſius, de quibus præhabitum eſt. Propter quod etiam beatiſsimus Dionyſius quarto capitulo libri de diuinis nominibus teſtatur, quòd hæc naturalia in dæmonibus integra, ac ſplendidiſsima manent. Hinc dicunt, quòd per diuiſionem lucis a tenebris ſignatur ſeparatio bonorum angelorum a malis, inter quam ſeparationem, & eorum creationem concedunt fuiſſe moram: & quidam eorum dicunt, quòd morula fuit parua, quæ ſufficit ad cogitationem de propria poteſtate, & ad delectationem moroſam. Alij dicunt, quòd ſecunda die facta ſit ſeparatio illa, prout Magiſter in hiſtorijs narrat. Propter quod ſecundam feriam celebrant in honore ſtantium angelorum. hæc opinio ualde probabilis eſt, & plura ſanctorum originalia videntur conſentire in illam, Veruntamen, quia Magiſter in litera aliam ſequitur uiam, videlicet, quòd angeli in ſolis naturalibus ſunt creati, & poſtmodum quadam morulà interpoſita gratiam ſunt ſortiti: opinionem eius multi ſecuti ſunt, hac ratione præſertim inducti, quia non eſt in angelo ſicut in nobis. Homo quippè ſemel conuerſus ad gratiam, iterum labi poteſt: & relapſus, poteſt rurſus reſurgere. Angelus verò ſemel conuerſus ad gratiam, denuo cadere nequit: & ſi ſemel cadat a gratia, ſurgere rurſus non valet. Ideo dicunt, quòd angelus ante ſuam confirmationem nullam habuit gratiam gratumfacientem, & cur dicitur, quòd angeli in creationis ſuæ primordio boni fuerunt, gloſſant ſic: id eſt, ſine vitio; & cum fertur, quod iuſti fuerunt, gloſſant: id eſt, innocentes. & dicunt, quòd poſtea per gratiam ſunt confirmati. Dicunt namque aliquam fuiſſe morulam inter creationem, & inter confirmationem bonorum, ac lapſum malorum. Porro ad argumenta alterius opinionis reſpondent, quòd vbicunque ſancti affirmant angelos creatos in gratia, intelligendum ſit de gratia gratiſdata beneficio creationis. Cumque dicitur, quòd iuſti creati ſunt, exponunt hoc de iuſtitia innocentiæ, non de iuſtitia ſupernaturali formata per gratiam. Quòd etiam aſſeruntur in amore caſto conditi, exponunt de ingenita inclinatione ad charitatem, & gratiam. Cumque inquiritur, cur liberaliſsima bonitas creatoris non contulit eis gratiam in primo creationis inſtanti: reſpondent, quòd ſapientia Dei uoluit, vt primò experirentur quid eis conueniret ex ſe, & ex natura: deinde quid ex gratia. Deus autem dat gratiam creaturis ſecundum rationem, ac ordinem ſa-

Auguſt.

Dionyſ.

Opinio quorũdã.

pientiæ ſuæ. Poſtremò hi etiam dicunt primom hominem oon fuiſſe in gratia gratumfacieote creatū, ſed potius io gratia gratis data: ſicq; gratuitis dicit̄ ſpoliatus. Et iſta poſitio non habet aliquid figmento ſimile. Hæc Albertos. qui ut ex his verbis conijcit̄, hic opinioni hic magis conſentire uidetur.

Alberti opinio.

¶ Veruotameo in libro de coæquæuis, primæ opinioni magis conſentiens: Quidam, inquit, teſtantur, ꝙ in ſolis naturalibus creati ſunt angeli. Alij, ꝙ in gratia gratis data, non io gratia gratumfaciente. Tertij, quòd etiam in gratia gratificante, quibus cōſentire uidentur omnia originalia ſanctorum, ſiquis ea bene inſpexerit. Hæc Albertus.

Vdalricus

¶ Concordat Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Cum diximus, inquiens, angelos primò creatos informes, & poſtea gratia, ac ſapientia eſſe formatos, intelleximus hoc ſecuodum Auguſtinum de prioritate, qua materia corporalis omnioo informis, dicitur priùs creata, quàm formata, uidelicet ordine naturæ, non temporis, onde dicit

Auguſt.

Auguſtinus duodecimo confeſsionum: Angelica natura mox, ut facta eſt, eleuata eſt ſine temporis interuallo ad hoc, ut fieret lux eius. Cumque Auguſtinus frequenter dicat eos factos in gratia, & alij ſancti communiter ſentiant ita, reputamus præſumptuoſum, quòd aliqui dicunt oppoſitum, præ-

Ezech. 28.

ſertim cum de primo angelo dicat Iezechiel: Tu ſignaculum ſimilitudinis, quantom ad naturam: plenus ſapientia, quantum ad intellectum: & perfectus decore gratiæ, ac uirtutum, quantum ad effectum: io delicijs paradiſi Dei fuiſti, per actum fruitionis Dei, elicitæ ex vtroque genere donorum tā intellectus, quàm ipſius affectus: non tameo loquendo de fruitione gloriæ coofummatæ. Et ſi quis dicat hæc intelligenda eſſe de ſapientia natorali, & decore naturalis perfectioois, obuiat, quòd ſubditur ibi: Perdidiſti ſapientiam in decore tuo, id eſt, cum decore tuo, ex quo patet, quòd locutus fuit de ſapientia, & decore gratiæ gratumfacientis quæ peccando perduntur: quæ non ſunt naturalia, ſed gratuita dona. quia ſecundum diuinom Dionyſium, naturalia in dæmonibus integra permanſerunt, Dicitur quoque ibi, omnis lapis precioſus operimentum tuum, ſardius, topazius &c. per quos ſecondum expoſitiones ſanctorum, ſingulæ virtutes intelliguntur, quæ ſunt omni rationali naturæ operimentum decoris. Quòd ſi dicatur hoc de naturalibus verum eſſe uirtutibus, quæ etiam in nobis ſunt ſecundum imperfectam inchoationem: in aogelis autem naturaliter ſunt perfectè: contra hoc eſt, quod ſubditur ibi, Foramina tua in die, qua conditus es, parata ſunt. per quæ ſecundum Gloſſam, mentis capacitatem ſignificat. quo conſtat, quòd naturalis habilitas ad virtutes infuſas diſtinguitur contra ipſas. Si uerò obijciatur, quod ſecundum Gregorium per lapides intelliguntur nouem ordines angelorum, obuiat, quod

Pſal. 103. Hebr. 1.

additur ibi: In medio ignitorum lapidum ambulaſti. quod nequit iotelligi, niſi de igne charitatis, per quam Deus facit miniſtros ſuos ignem vrentem. qoo patet inferiores angelos io charitate fuiſſe, multoque plus conuenit hoc angelo primo. Hęc Vdalricus.

Thomas.

¶ Conſonat Thomas hic ſcribens: Harum opinionum, quæ verior ſit, non poteſt efficaci ratione deprehendi, eo quod creaturarum exordium ex ſola, ac ſimplici creatoris voluntate dependet, quam ratiooe inueſtigare eſt impoſsibile: tamen ſecundum conuenientiam ad alia opera Dei, poteſt vna pars, vel alia probabilius ſuſtineri. Opinio quippè ponens angelos in naturalibus tantum creatos conſonat opinioni dicentium omnia ſimul creata in materia, non per diſtinctas formas, ſeu ſpecies. Nam ſicut ſe habet materia informis ad formas corporales, ita agelica natura ad gratiam. Porro poſitio ponens angelos creatos in gratia, magis concordat poſitioni, qoa ponitur, omnia fuiſſe diſtincta a creationis exordio, quæ opinio mihi placet abſque alterius præiudicio partis: quoniam huic opinioni præcipuè quantum ad gratiam angelorum, plures ſanctorum auctoritates conſonare videntur. Hæc Thomas in Scripto.

Opinio Thomæ.

Thomas.

¶ Denique in prima parte, quæſtione ſexageſima ſecunda: Hoc, inquit, probabilius tenendum videtur, & dictis ſanctorum magis eſt conſonum, quòd angeli creati fuerunt in gratia gratificante. ſic enim videmus, quòd omoia, quæ proceſſu temporis per opus diuinæ prouidentiæ cauſantur ſub Deo operante, in prima rerum productione producta non ſecundum quaſdam rationes ſeminales, ut Auguſtinus ſuper Geneſim ad literam dicit, quemadmodum arbores, & aoimalia, & cuncta huiuſmodi. Manifeſtum eſt autem, quòd gratia gratumfaciens ſic comparatur ad beatitudinem, ſicut ratio ſeminalis in natura ad naturalem effectum. Vnde in euangelio gratia ſemen vocatur. ſicut ergo ſecundum Auguſtinum ſtatim in prima creatione corporalis creaturæ, inditæ ſunt rationes ſeminales vniuerſorum naturalium effectuum, ita mox in principio angeli in gratia ſunt creati. Hæc Thomas io Summa.

Matth. 13. Luc. 8.

Tarētaſ.

¶ Petrus quoque circa hæc loquitur: Gratia tripliciter ſumitur. Primò largiſsimè, pro omni dono gratis dato, & ſic naturalia etiam appellantur gratuita. Secuodò minus largè, pro omni dono ſpirituali gratis ſuperaddito donis naturæ. Tertiò ſtrictè, & propriè, pro gratia gratumfaciente. Primò, & ſecundò modo, in gratia conditi ſunt angeli. Nam, & Damaſceno teſtante, Angelus gratia immortalitatem ſortitus eſt. De tertiò modo dixit Præpoſitiuus, quòd in gratia ſunt producti, quia ad gratiæ ſuſceptionem ſuffecit diſpoſitio habitualis, quam habebant. Alij tenent contrarium, dicentes, quòd ad gratiæ ſuſceptionem exigatur diſpoſitio actualis, id eſt, motus aliquis voluntatis in habente liberi arbitrij uſum. Hæc Petrus, non magis vnam, quàm aliam opinionem approbans.

Richard.

¶ At verò Richardus conſentit opinioni dicentium, quòd non fuerunt creati in gratia: Non videtur, dicens, probabile, quòd a gratia gratumfaciente receſsiſſent, ſi in ea creati fuiſſent. Nec videtur probabile, quòd gratia eis data, gloria eorum fuiſſet dilata. & pro hac opinione eſt, quòd primo ſuper Geneſim loquitur Auguſtinus, dicendo: Principium creaturæ intellectualis eſt ſapientia illa ſumma, quòd principium in ſe incommutabiliter manens, nullo modo ceſſabat occulta inſpiratione vocationis loqui ei creaturæ, cui principium eſt, ut conuerteretur ad id, a quo eſt, quòd aliter formata, ac perfecta eſſe non poſſet. Idem videtur ſentire Gregorius ſuper Iob, exponens illud Iezechielis, Omnis lapis precioſus operimentum tuum: Huius, inquit, lapidis foramina præparata ſunt: quoniam capax charitatis conditus eſt, qua ſi repleri voluiſſet, ſtantibus angelis tanquam poſitis in regis ornamento lapidibus, inhærere potuiſſet. Sit interpoſi-

Ieze. 28.

tia

tis paucis, Habens ergo lapis iſte foramina, ſed propter ſuperbiæ uitium charitatis auro non ſunt repleta, Vnde apparet, quòd lucifer, de quo loquitur, gratiam, ſeu charitatem non habuit. Hæc Richardus.

Bonauent. ¶ Præterea Bonauentura: Quæſtio, inquit, hæc facti eſt, & non inuenimus de ea aliam rationem, quàm congruitatis. idcirco vtrunque de ea poſſumus probabiliter opinari. quidam namq; dixerunt, quòd fuerunt creati in gratia. & ratio eos mouens, fuit ex parte Dei perfecta liberalitas eius: atque ex parte creaturæ, idoneitas eius. quia enim ab initio erant uaſa munda, receptiuaq; gratiæ, & Deus promptus eſt gratiam impartiri niſi habeat obſtacula ex parte creati, non dimiſit uaſa illa uacua ad momentum, ſed talia exierunt de manu eius, vt ſtatim eſſent prompta, & apta in vſum bonum, ſeu meritorium. Obiectura quorũdã. Vnde ſicut probabiliter conijciunt aliqui, quòd Deus in principio fecit arbores fructibus plenas, alia quoque in nobiliſsimo ſtatu: ſic, & naturam angeli ornauerit gratia in primo ſuę creationis inſtanti, quę in primo vſu bono erat perpetua, & in prima de ordinatione perpetualiter amittenda. Motiuum verò alterius opinionis, fuit dipoſitio naturę angelicę, qua fertur in id, quod appetit, ſine retardatione nam ſicut ex conuerſione ad malum, in profundum auerſi ſunt, vt redire non valeant: ſic, imò, & multo plus ex conuerſione ad bonum, & habilitate ad illud, ita bono totaliter adhæſiſſent, quòd nunquam lapſi eſſent. Huic opinioni tanquam probabiliori eſt concordandum. Hæc Bonauentura.

Halen. ¶ Alexander demum frequenter inſinuat, & tanquam probabilibus tenet, quòd nec angelus nec homo in gratia gratumfaciente ſit conditus: ad quod potiſsimè introducit, quod in libro de correptione, & gratia loquitur Auguſtinus: Saluberrimè cõfitemur, & rectiſsimè credimus, Deum, qui creauit omnia valde bona, & mala ex bonis exortura præſciuit, ſciuitque ad omnipotentiſsimam bonitatem pertinere, etiam de malis bona facere magis, quàm mala eſſe non ſinere: ſic ordinaſſe angelorum, & hominum vitam, vt in ea primò oſtenderet quid eorum poſſet liberum arbitrium, deinde quid poſſet gratiæ ſuæ beneficium, iuſtitiæ quoque iudicium. Rurſus, per charitatem, & gratiam ſit ſpirituale matrimonium inter Deum, & mentem creatam. cuius lex eſt, vt ſine mutuo non fiat conſenſu: ergo in mente creata conſenſus eius gratiæ infuſionem præceſsit, ſaltem in utentibus ratione. Hæc Alexander. qui de his tractat diffuſè, ſed dicta eius uirtualiter ſunt inducta.

Durandi ſententia. ¶ Præterea Durandus doctoribus ordinis ſui, Thomæ, Alberto, Vdalrico, in his magis conſentiens: Probabiliùs, inquit, videtur, quòd angeli fuerunt creati in gratia: tum, quia ad hoc ſunt expreſſè auctoritates ſanctorum: tum, quoniam rationes probabiles hoc conuincunt. Non enim minoris dignitatis fuerunt angeli, quàm primus homo, qui fuit creatus in gratia. fuit enim conditus in originali iuſtitia, quæ non videtur fuiſſe ſine gratia concomitante: quoniam conſiſtebat in perfecta obedientia corporis ad animam, inferiorum que uirium ad ſuperiores, & rectitudine voluntatis ad Deum. & ſicut duo illa prima non videntur fuiſſe ſine gratia gratis data, ſic tertium, ſcilicet rectitudo voluntatis ad Deum, non vĩ fuiſſe ſine gratia gratumfaciente. Item ſicut eſt in eſſe naturali, ſic & ſuo modo in eſſe ſupernaturali: ſed ſic eſt in eſſe naturali, quòd quęcunque &c. ſicut ſupra in Thoma. Hęc Durandus.

¶ Scotus quoque: Videtur, ait, probabile, quòd quilibet angelus aliquando fuit in gratia, ſiue in inſtanti creationis, ſeu poſtea. & quamuis non ſit neceſſe ad hoc, quòd aliquis peccet, quòd priùs ſit in gratia: congruum tamen eſt, quòd illi, videlicet angeli, non ſolum non fuerunt iniuſti: quoniam acceperunt libertatem naturalem, per quam potuerunt ſaluare iuſtitiam naturalem: ſed quòd etiam acceperunt iuſtitiam gratuitam, ſecundum Anſelmum libro de caſu angeli, duodecimo, & ſextodecimo capitulis. Denique Deus non diſcernit inter iſtos, & illos, antequam ipſi per actus ſuos ſe diſcernunt: quia ſecundum Auguſtinum ſuper Geneſim, Non priùs eſt Deus ultor, quàm aliquis ſit peccator. ergo vſque ad inſtans meriti, atque demeriti, omnes erant vniformes. & ſi tunc primo gratia bonis apponebatur, apparet, quòd debuit tunc apponi, & alijs. Nam ante illud inſtans non demeruerunt. quare ergo non debuit eis apponi gratia, vt alijs, qui meruerunt? Si verò iſtius erant demeriti, ergo prius illam habuerunt: quia gratia, & culpa non ſunt ſimul. Hęc Scotus. — Quid Scotus ſentiat — Secũdum Aug Deus non prius eſt vltor q̃ aliquis ſit peccator.

Antiſiod. ¶ Antiſiodorenſis autem dicit in Summa ſua libro ſecundo, quòd angeli ante lapſum fuerunt in ſtatu bono, ac innocenti. ſed reſponſio hæc ad partem poteſt flecti vtranque. Nam, & vtranque præfata opinio hoc defendit, quamuis ſecundum diuerſum ſenſum, vt patet ex dictis.

Henricus. ¶ Ampliùs Henricus quodlibeto octauo ſuper his ſcribit: Vtrum gratia iuſtificans fuerit angelis in eorum creatione collata, nihil iudicio niſi, quòd ſic potuit eſſe factum. ſed an fuerit factum, quia a mera Dei voluntate dependet, ſcio, quòd nulla naturali ratione valeat certitudinaliter deprehendi. Modus autem aliquis, quo congruentiùs fieri potuiſſe apparet * quæritur, cum ſemper præſumendum ſit, Deum feciſſe, quod rationabilius conuenientiusque erat agendum. Nempè vt in libro de libero arbitrio Auguſtinus fatetur, Si recta ratione deprehendi valet, quòd decimum cœlum congruat eſſe credendum eſt Deum illud feciſſe. Itaque ſecundum decentiorem, congruentioremque modum credendum eſt, Deum gratiam angelis contuliſſe. Cumque gratia non ordinetur niſi ad meritum congrui, quo ad gratiam gratiſdatam: aut condigni, quo ad gratiam gratumfacientem, & uſque ad horam, qua deliberare poteſt, intellectualis creatura non meretur: actus voluntatis eius non eſt niſi purè naturalis, quo nec de congruo, nec de condigno habetur aliquod meritum: fruſtra fuiſſet angelo gratia data ante horam, qua quiuit deliberare. Hinc mihi apparet potius eſſe credendum, quòd uſque tunc angelus fuit in naturalibus tantum, in quibus, & fuit creatus: atque in naturali beatudine perſtitit, quouſq; deliberare potuerat: deinde Deum omnibus gratiam contuliſſe, antequam aliqui peccarunt ex ſeipſis. Sic ergo ſecundum Anſelmum libro de caſu diaboli, creator adiecit creaturę angelicę gratiam, atque iuſtitiam, qua non naturaliter tantum, ſed, & iuſtè, & condecenter concupiebant facilitatem. Verum ſi gratiam iſtam iuſtificantem angelis datam cenſemus, tunc angelos bonos, ac malos in gratia pares fuiſſe antequàm mali prolapſi ſunt, iudicamus: quod non. Auguſtinus

* Quare. — Auguſt.

guſtinus, non audet aſſerere, ideirco, nec nos affirmare audemus, imò rationabilibus nobis apparet, quòd primò omnibus angelis, data ſit gratia, & iuſtitia aliqua gratisdata, qua ſtare, & ad gratiã gratificantem, ſe de congruo præparare valebant, qua qui bene vſi ſunt, gratiam gratificantem mox acceperunt, atque per eius meritorium vſum, & actũ ſupernaturalem beatitudinem de condigo meruerunt. Cæteri abutentes demeruerunt gratiam gratificantem recipere, qui peccando deiecti ſunt, ruinam eorum videntibus angelis bonis, & ex ea Deum reuerenter timentibus, ſeq; ad ipſum, conuertẽtibus, quod agendo beatitudinem meruerunt, atq; in bono ſunt, confirmati, reprobis priùs lapſis, damnatis, & obduratis, prout pleniùs tractat Gregorius, exponens illud beati Iob: Cum ſublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur. Vnde ſecundum hæc angeli reprobi nunquam gratiam gratificantem ſunt adepti. Propter quod moralium libro trigeſimoquarto, capitulo octauo ait Gregorius: Secundùm hoc ponamus angelos peccatores gratiam iuſtificantem non habuiſſe, ſed ſimul illam, ac gloriam demeruiſſe. Hec Henricus.

Gregori⁹. Iob. 14.

Quę opinio veritati proprior.

¶ Inter tot opiniones probabilius error, quod omnes angeli in gratia gratificante ſunt conditi, non æquali, ſed quòd altioribus in natura ſpecifica, data ſint dona gratuita magis perfecta: quia ex hoc, vt mihi apparet, eminentiùs commendatur bonitas, charitas, & munificentia Dei in ipſis. Electorum quoque angelorum dignitas ex hoc amplius commendatur, ſicut, & reproborum ingratitudo, facinoroſitas, ac iuſta damnatio ex hoc clariùs innoteſcunt. Autoritas verò Auguſtini ab Alexandro contra illud inducta faciliter ſoluitur: quia per hoc, quòd Deus omnipotens mentes angelicas per dona gratuita non coegit ad bonum: ſed in propria libertate reliquit, ſatis monſtratur, quid illi per naturam, quid iſti per gratiam poſſent. Etenim ex hoc conſecuta eſt reproborum ruina, in quã naturalis illorum angellorum fragilitas, vel magis, quædam malitia patuit; & electorum angelorum libera, ac meritoria ad eum conuerſio, in qua diuinæ gratiæ efficacia ſplenduit. Poſtremò quod Henricus obijcit fruſtra fuiſſet, datam gratiam in creationis inſtanti ſeu ante deliberationis facultatem, nil obtinet: quia ex gratiæ infuſione mox diſponebantur ad meliora, & in ea apparuit bonitas, liberalitàsque diuina: Infantibus etiam in baptiſmo diu, ante deliberationis horam gratiarum infunduntur chariſmata.

Soluitur autoritates Auguſtini & aliorũ quorundam.

QVAESTIO III.

TErtio quæritur, *an angeli boni ſuam felicitatem, & gloriam præuiderunt. & vtrum angeli reprobi ſuam præuiderunt ruinam.*

¶ Videtur, quòd ſic: quia fuerunt multò maioris ſcientiæ, quàm homines viatores, qui tamen ſaltem conditionaliter, ſeu ex præſuppoſitione prænoſcunt ſe ſaluandos, ſi perſeueranter deo adhæſerint, aut damnandos, ſi à deo finaliter ſe auertant. ergo & angeli omnes antequam meruerunt, aut demeruerunt, præcognouerunt hoc ipſum.

¶ Secũdo, hoc ad diuinã videtur pertinuiſſe pietatem, atque iuſtitiam, ut per comminationem ac prænunciationem pœnarum cohibuerit ipſos à culpa, promiſſioneque præmiorum incitauerit illos ad obedientialem ſubiectionem, quemadmodum facit hominibus: præſertim cum illud ad omnem prudentem uideatur legiſlatorem ſpectare.

¶ Tertiò, angeli diuinam pietatem iuſtitiamq; nouerunt lympidiùs, quàm aliquis hominum uiatorum. ſed homines ex illa ſciunt, quòd Deus nullum peccatum deſerit impunitum, nec ullum bonum irremuneratum. Angeli ergo hoc agnouerunt. Et quia, nec bene, nec male egerunt, niſi bonum, aut malum præconcipiendo, in illo præconceptione nouerunt pœnam, aut gloriam eis retribuendam &c.

¶ In oppoſitum ſunt, quæ habentur in litera.

In contrarium.

¶ Ad hæc Alexander reſpondet: Angeli boni non habuerunt præſcientiam ſuæ ſtabilitatis, ſeu manſionis. Ait enim ad Oroſium Auguſtinus: Omnes angeli æquales creati ſunt, ſed cadentibus per ſuperbiam impijs, cæteri domino pia obedientia adhæſerunt, accipientes certam ſcientiam ſuæ ſtabilitatis, quam reprobi illi nunquam habuerunt. ſicque deinceps angeli boni ſunt, vndique gratia Dei circundati, vt nequaquam cadere valeant, à vita beata. Porrò angeli mali caſum ſuum non præuiderunt. vnde libro de correctione, & gratia loquitur Auguſtinus: Diabolus, & angeli eius ſe in miſeriam caſuros non præſciebant. Anſelmus quoque in de caſu angeli, arguit ſic: Scientia non eſt, niſi circa ea, quæ certa ſunt ratione intelligibilia: quod autem poteſt non eſſe, non poteſt certa ratione intelligibile eſſe, ſed angelus potuit, non peccare.

Alexãder.

Auguſt.

Auguſt. Anſelmus

¶ Inſuper ait Bernardus, loquens Lucifero: Si vidiſti præcipitium, quæ fuit inſania, vt cum tanta miſeria cuperes principatum, vt miserè malles præeſſe, quàm beatè ſubeſſe? Nec obſtat, quòd iterum dicit Bernardus: Si in præſcientia Dei tuum præuidiſti principatum, cur non, & præcipitium tuum? quaſi dicat, ſimiliter præuidere potuiſti vtrunque. Dicendum enim, quòd non eſt ſimile de vtroque: quoniam principatum proprium præuidere, non includit ſupplicium, quemadmodum proprium præcognoſcere caſum, quem prænoſcere eſt pœnale. pœna autem in angelis, non potuit præcedere culpam. Rurſus obijcitur illud Auguſtini in quæſtionibus veteris teſtamenti: Præuidit diabolus, quòd ad accuſationẽ eius factus eſt homo. Accuſatio autem non eſt, niſi de culpa, ergo præuidit ſuam culpam, igitur & ruinam. Dicendum, quòd Auguſtinus dicit hoc de lucifero pro ſtatu ſuo, quem habuit poſt ruinam. Præterea ſi quæratur, an principatum ſuum præuidit: reſpondendum, quòd dominatio duplex eſt. Vna qua peccator ſubditur diabolo, acquieſcendo voluntati, & ſuggeſtionibus eius, quæ non eſt ſine peccato diaboli præcedenti, nec hanc præuidit. Alia dominatio eſt in angelo ex conditione naturæ, vel beneficio gratiæ hancque potuit præuidere. Hæc Alexander.

Bernard⁹.

Cõcordat Bernar. ſi.

Obiectio Auguſt.

Dilutio.

Duplex dominatio.

¶ Thomas quoque: Aliquid, inquit, poteſt cognoſci dupliciter, ſcilicet certitudinaliter, vt quæ habent determinatas, & infallibiles cauſas, quemadmodum ſolem lucere: coniecturaliter, ut ea quæ habent cauſas determinatas, ut in parte maiori, ſicut medicus noſcit ſanitatem futuram, nautaque tempeſtatem. Cumque confirmatio, & caſus angelorum ex libero dependeant arbitrio, quod non eſt cauſa determinata ad vnum; non poterant certitudinaliter præſciri, niſi à Deo, qui omnia

Thomas.

nia

nia præſentialiter intuetur. coniecturaliter autem poterant præſumere ſe omnes beatitudinem adepturos, quia ad hoc erat eorum natura inſtituta, ac inclinata, caſum verò ſuum præſcire non poterant, neque ex ſe, neque per coniecturam, neque per certitudinem, ſed tantum cadendi potentiam. Nec congruebat eis deſuper reuelari, ne pœna culpam præcederet: ſi tamen eis hæc reuelata fuiſſent, intellexiſſent non quaſi per certitudinem, ſed cautelam, & auiſationem. per quod ſoluitur iſtud obiectum, Chriſtus Petro prædixit ſuum peccatum. Dato quoque quòd lucifer præſciuiſſet ſe ſuper iniquos dominium habiturum: non tamen ſequitur, quod caſum ſuum, ſeu culpam præſcierit. Dum enim ad aliquid conſequens per diuerſa media pertingitur, poteſt conſequens ſciri ſine hoc, quòd antecedens determinatè ſciatur: quemadmodum Ioſeph præuidit dominium ſuum ſuper fratres: non tamen venditionem ſuam, & alia, ex quibus conſecutum eſt illud dominium. Ita de dæmone eſt dicendum, præſertim quia bonus exiſtens, potuit princeps eſſe malorum. Hęc Thomas in Scripto.

Implicitę cuiuſdam obiectionis ſolutio

Gene. 37.

Petrus.

¶Idem Petrus, qui etiam ait, quòd angeli omnes habebant ſpem beatitudinis etiam ſine afflictiuo timore contrarij: quoniam non ſentiebant in ſe aliquid retractiuum a bono.

¶Concordat Richardus ſaltem pro parte maiore: qui tamen inter cætera arguit ſic: Angeli, aut ſuam futuram conuerſionem certitudinaliter præſciebant, aut credebant. ſed non credebant: quoniam fides eſt ænigmatica cognitio, qua ipſi carebant. ergo eam cum certitudine præcognouerunt. Ad quod reſpondet, quòd nullum illorum eſt verum, quia nec certitudinaliter ſuam præſcierunt conuerſionem, neque credebant propriè loquendo de credere, quòd actus eſt fidei: ſed probabiliter eam opinabantur ob cauſam præhabitam. Verum cum hoc dici non queat de illis, qui mali fuerunt futuri, quia in eis falſa fuiſſet opinio ante peccatum: hinc alijs dicendum videtur, quòd angeli poſt ſuam creationem ſtatim reſpicientes ſuam naturam, fuerunt per modicam moram in quadam admiratione ſuſpenſi: & paulo poſt bonitatem boni Dei recogitantes, mox ſe conuerterunt ad Deum: alij ſuam nobilitatem, & excellentiam intuentes, nec eam ad Dei laudem referentes, protinus ſe auerterunt a Deo. Hæc Richardus.

Dionyſius

¶In cuius verbis incertum apparet, quòd dicit angelos ante beatificam viſionem fidem nō habuiſſe, cuius oppoſitum multi tuētur, ſicut, & Thomas, vt infra tangetur. Item ſecundum verba Richardi uideretur, quòd nec probabilis coniectura ſalutis fuiſſet in angelis reprobis, quia oppoſitum contigit. Sicq; ante culpam fuiſſet in eis coniectura falſa erronea.

¶Porro ad quæſtionem, qua quæritur, an angelis reprobis reuelari potuit ſua futura auerſio ſiue damnatio: reſpondet, quòd non, quia cum certitudine futuræ damnationis non ſtat confidentia, ſed neceſſario ſequitur deſperatio de ſalute. ſicq; Deus compelleret deſperare, eſſetq; cauſa deſperationis, & culpę. Idem Alexander, & Antiſiodorenſis. Anſelmus quoq; ſic arguit libro de caſu diaboli: Si angelus adhue in bona ſtans voluntate, caſurum ſe præſciebat, aut volebat ſic fieri, aut non: ſi volebat, ergo voluntate iam cecidit, reusq; fuit: ſi non volebat, ergo ante culpam dolebat. Hęc Richardus.

Anſelmus

Bonauent.

¶Concordat hic Bonauentura, narrans de iſta materia duas opiniones, ſicut in textu habetur.

Albertus.

¶Albertus quoque ſuper his ſcribit diffusè, inter cætera recitans verba Anſelmi. libro de caſu diaboli inquientis: Quæri poteſt vtrum exiſtimationem, vel opinionem aliquam de caſu ſuo potuit angelus præhabere. Et oſtendit Anſelmus, quòd nō, per deductionem ad impoſsibile, ſic: Si angelus adhue in bona voluntate conſiſtens præſciebat, exiſtimabat, aut opinabatur ſe caſurum, aut volebat ſic fieri, aut non &c. ſicut ſupra. Inſuper Anſelmus ſic arguit: Eſt, & aliud, quo oſtenditur angelum malum ſuam præuaricationem nullatenus pręſciuiſſe. Nam, aut coactam eam putaſſet, aut ſpontaneam: ſed nil erat, quo ſe cogi poſſe ſuſpiciaretur ſimiliter ſuſpicari nequiuit quandiu in veritate voluit perſeuerare, ſe illam ueritatem ſpontaneè deſerturum, quia adhuc rectam habuit uoluntatem, & in ea propoſuit permanere. Quapropter volēdo tenere perſeueranter, quòd tenebat, nullo video modo vnde potuerit ſuſpicari: nulla alia cauſa accedente, deſerturum ſe illam ſola própria voluntate.

Anſelmus

Quæſtio.

¶Quæritur quoque, an angelus malus ante caſum ſuum ſciuit ſe non debere, id eſt, licere non poſſe deflecti a bono, in quo erat. Et apparet, quòd ſic: quoniam intellectualis fuit naturæ cum intellectu deiformi, ergo ſciuit, quid agēdum, quid cauendum. Quocirca vlteriùs quæritur, an ſciuit tantam pœnam eſſe infligēda pro tanta culpa ſi fieret, an non ſciuit hoc. Et videtur, quòd ſciuit namque Deum eſſe iuſtum, ergo ſciuit eum unicuique pro ſuis meritis redditurum. Ad quæ reſpondendum, quòd ſciuit ſe non debere deflecti a bono in quo erat: non enim potuit latere ratio iuſtitiæ eum, quæ deiformis extitit intellectus. Denique ex ratione iuſtitiæ, quam cognouit, ſciuit, & pœnam debere aſſequi culpam: attamen eandem pœnam fore ſecuturam, non præſumpſit. Nam quia iudicia Dei abyſſus multa, & inueſtigabiles uiæ eius, nequiuit comprehendere an Deus faceret, quòd iuſtè facere poſſet. Sed, & ſi quis dicat, quòd nullatenus credere potuit Deum damnaturum eſſe propriam creaturam pro culpa ipſius, quam tanta condidit bonitate, præſertim quiā adhuc nullum præceſsit exemplum vltionis diuinę iuſtitiæ: certusque eſſet, numerum illum angelorum, in quo facti erant, qui Deo fruerentur, tanta ſapientia eſſe certum, ac præfinitum, quòd ſicut nihil ſuperfluum habuit, ita ſi diminueretur, perfectus non eſſet nec certus, nec tam præclarum opus Dei ex alia parte imperfectum eſſe manſurum, nequaquam ſcire potuerit: ſi, inquam aliquis dicat hoc, quæ inconuenientia eſt? vtique nulla. Angelus enim bonus non præſciuit neque prænoſcere debuit culpam, & caſum angeli mali: quia tunc non ſolum amore iuſtitiæ, ſed & formidine pœnæ cauiſſet peccatum. non autem decuit eum timore ſupplicij a malo recedere, cum hoc ad imperfectionem pertinet. Hæc Albertus ex verbis Anſelmi, & addit Beatus Bernardus libro de gradibus humilitatis, aliter ad vnum prædictorum reſpondet, dirigendo ſermonem ad diabolum ſub his verbis: Credibiliùs eſt, quòd non præuidiſti caſum tuum, aut propter cauſam, quam dixi, videlicet: quoniam bonitatem Dei attendens, dixiſti in corde tuo, Non requiret Deus. propterea impiè puſtati Deum non ulciſci peccatum. aut: quoniam

Quæſtio.

Pſal. 35.
Rom. 11.

Bernar.

uiſo

viſo, concupitòque principatu, quod ſupra aſtra cæli exaltares ſolitum tuum, ſtatim ſuperbiæ trabs excreuit: qua ioterpoſita, cælum tuum videre non potuiſti. Hæc Bernadus.

Elucidat Auguſtini dicta.

¶ Quod autem aſſerit Augnſtinus ſapientiam eſſe fructum pietatis, ideòque diabolum non pręſciſſe ſuam ruinam, intelligi poteſt de increata iuſtitia: quę idcirco non fecit diabolum ſui caſus ſapientem, ſeu pręſcium, quoniam induxiſſet diabolum reuelatio talis in triſtitiam, ſeu timorem ante ſuum peccatum.

Theoſebia quid.

Poteſt item exponi de pietate creata, quę dicuot theoſebia, & eſt cultus dei: ex cuius cultu oritur ſapor diuinorum ioternus, qui eſt ſapientiæ quidam affectus, quem impediuiſſet releuatio talis.

Fortiſſima Anſelmi obiectio.

Sed contra hæc fortiùs obijcit Anſelmus: Quoniam primò homini adhuc ionocenti Deus reuelauit, in quo peccaret, videlicet ſi de fructu ligni ſcientiæ boni, & mali comederet: pœnam quoque, quam ſuſtineret, addendo: In quacuoque die comederis, morte morieris, ergo & angelo potuit, & debuit reuelare vtrunque. (Gene. 2.) Et reſpondet, quod non eſt ſimile de vtroque. Hominum namque natura propter priorum trangreſſionem parentum innumerabilibus incommodis eſt ſubiecta, paſſibiliſque effecta, ea qua paſſibilitate multis modis gratia operatur iocorruptibilitatem in oobis. Angelus verò nullo præcedente peccato, nullius mali meruerat paſſionem. Idcirco per reuelationem, ſui caſus in triſtitiam quæ maxima pœna eſt, induci ooo debuit.

Duplex pœna.

Alij quidam dixerunt, quòd duplex eſt pœna, videlicet promouens, & ſuffocans. Promouens eſt, quæ valet ad meritum. Hanc deus interdum infligit ſine culpa, vt patet in Iob. (Iob. 1. 2. 2. Cor. 7.) Suffocans eſt, quæ non inducit niſi deſperationem, atque triſtitiam, quę mortem ſecundum Apoſtolorum operatur. Hinc deus hanc non infligit ſine præuia culpa. Hæc Albertus ex quibus etiam patet obiectorum ſolutio.

Obiectio.

¶ Veruntamen contra hęc obijci poſſet, quòd deus primo homini non reuelauit ſuam tranſgreſſionem abſolutè, ſed conditionaliter: vt pote, ſi de prohibito ederet fructu. (Gene. 2.) Nempe quòd dixit, In quaconque die ex eo comederis, dixit præuiſando, & admonendo, ne inde comederet, non præinſinuando, quod ex illo manducaturus exiſteret. Pœnam quoque ei abſolute prędixit, ſi violaret pręceptum: nec tamen ea hoc primus homo, aliquam incidit pœnam, puta triſtitiam, aut dolorem. Ergo, & ſimili modo decuię angelo reuelari ſuam culpam, pœnamque, nec tamen ex hoc vllam incidiſſe afflictionem. Præterea ſummus ille angelus, qui peccauit, non ignorauit deum tam infinitæ eſſe iuſtitiæ, quàm infinitæ conſiſtit clementię, idcirco nequaquam permitteret culpam inultam: ſciuit quoque Deum eſſe omnipotentem, ideo poſſe eum faciliter reintegrare numerum minoratum, & reparare, ac recuperare deperditum. Rurſum, ſciuit deum eſſe ſanctitatis immenſæ, ideo impietatem vehementiſſimè deteſtari, odire, atque punire: imò talia ſciuit multo ſubtiliùs, quàm aliquis viatorum. quod totum ſic eſſe exiſtimo, ita quod omnia iſta habitualiter ſciuit, quamuis fortaſſis ea actualiter non penſauit, neq; diſcuſſit, an deus ſuam rebellionem vlciſceretur an non, & forſan de hoc vel actualiter cogitauit. ſed agnita dei maieſtate, atque propriæ pulchritudini ac eminentiæ cum complacentia, & delectatione intentos, mox ei ſubrepit conceptio peſſima, & ambitio intoleranda, ſequens ex ea, quæ fuit trangreſſio ſua grauiſſima: quam (ni fallor) oon incidiſſet, ſi poſuiſſet, cor ſuum ſuper vias ſuas. quod oon faciendo, negligenter, & omiſſiuè ſe habuit. (Agg. 1.)

Albertus.

¶ Amplius ea, quæ de hac materia ſcribit Albertus in libro de quatuor coæquæuis, per omnia conſonant præhabitis verbis ex Scripto. Dicta quoque Vdalrici in Summa ſua libro quarto, omnino concordant eiſdem.

Guliel.

¶ Poſtremò Antiſiodorenſis in Summa ſua, libro refert ſecundo: Dixerunt quidam, quòd Deus potuit angelis reuelare caſum ſuum futurum, ipſi tamen oon potuerunt illum præſcire: quoniam non habebāt poteſtatem hoc præſciendi: quam ſi Deus eis dediſſet, potuiſſent hoc ſcire: ſicut ego non poſſum miracula facere, quia oon habeo poteſtatem ad hoc: quam ſi Deus mihi conferret, poſſem miracula operari.

Refutatio.

Sed hęc opinio per præhabita reprobatur, quia ſic in angelis, pœna culpam præceſſiſſet, & deſperare coacti fuiſſent.

Matt. 26. Mar. 14. Lucę 22. Iohan. 13.

¶ Si autem obijciatur, quia Deus potuit dicere angelo, Tu per ſuperbiam cades: quemadmodum dixit Petro, ter me negabis: dicimus, quòd argumentatio iſta non valet, Deus potuit angelis culpam eorum prædicere, ergo potuit eos de ſuo caſu certificare: quoniam eſt fallacia conſequentis, à ſuperiori ad inferius affirmando. Porrò ſi Deus dixiſſet angelo, Tu per ſuperbiam cades, angelus debuit hoc iotelligere ſub cooditione, aut comminatione, aut præuiſatione, ſicut Niniuitæ intellexerunt verba Ionæ, de eorum ſubuerſione, & Petrus verba Chriſti de ſua negatione. (Ionæ. 3. Matt. 26.) Hæc Antiſiodorenſis, qui etiam in hac quæſtione ponit prætactam diſtinctionem de duplici pœna, videlicet promouente, & ſuffocante.

QVAESTIO IIII.

QVæritur, quartò, *qualiter cognitio matutina & veſpertina diſtinguuntur in angelis.* Ex cuius diſtinctionis aſſignatiooe patebit, qualiter fuerunt in angelis, ante confirmationem bonorum, & lapſum malorum, & qualiter poſtea.

Diuerſæ opiniones Auguſt.

¶ Quo circa ſcribit Bonauentura: Circa hęc ſunt poſitiones diuerſæ, quæ conſurgunt ex diuerſificatione verborum Auguſtini in illa materia. Quidam namq;, attendentes ad verba Auguſtini ſuper Geneſim ad literam, dicuot, quod dum quæritur, vtrum angeli à principio ſuæ creationis cognitionem habueruot matutinam, facienda eſt vis, de quibus quæratur: quia aut quæritur de omnibus, aut de aliquibus. Si de omnibus, dicunt, quòd noo omnes eam habuerunt: quoniam lucifer, & ſecum prolapſi, nunquam eam ſortiti ſuot: quoniam lucem diuinam io ſeipſa nunquam viderunt.

¶ De alijs angelis dicuot, quòd omnes eam habuerant: quia (vt dicnot) ſimul tempore fuerunt creati, atque per gloriam ad Deum conuerſi, & in eodem inſtanti ſunt formati, & à tenebris diuiſi: Io eodem quoque ioſtaoti res omnes cognouerunt ſecundum ſuum ordinem, & coonexionem, & hoc in verbo, quæ res, etſi in eodem inſtaoti, ac ſimul cum angelis ſunt creatæ: attamen natura, ac dignitate poſteriores ſunt angelorum productione, & conuerſione ad Deum. ideo dicitur, quòd angeli in verbo cognoueruot res fiendas.

¶ Iſtud expreſſè videntur pretendere verba Auguſtini

Auguſt. ſtini tertio,& quarto ſuper Geneſim. Sed: quoniam Auguſtinus vndecimo de ciuitate Dei videtur expreſſè ſentire oppoſitum: dicens, quòd fuerit mora inter creationem,& lapſum,& quod ante lapſum nec boni præſcij fuerunt ſuæ beatitudinis, nec mali ſuę miſeriæ: ita quòd in principio nec boni ſuerunt lux, nec mali tenebræ: idcirco ne ſibi contradicere videatur, diſtingunt aliqui cognitionem matutinam dupliciter. Cognitionem quippè matutinam

Quæ cognitio dicatur matutina. uocant, cognitionem rerum in verbo. Porrò in verbo angeli dupliciter dicuntur cognoſcere. primo perfectè, uidelicet intuendo ipſum verbum in ſe,& alia in verbo, quæ cognitio facit beatos. Secundò,

Duplex cognitio matutina. ſuſcipiẽdo illuminationem a verbo,& in illa ſuſceptione, cognoſcere alia. hæcque cognitio angelis fuit innata: quoniam indidit eis Deus omnium ſpecies,& lumen intellectuale expandit ſuper mentes eorum, quo cognoſcerent fienda, & facta. & iſta cognitio matutina eſt, de qua loquitur Auguſtinus ſuper Geneſim. fuitque in angelis omnibus, quam,& dicunt in dæmonibus remanſiſſe, ſed obſcuratam per culpam, idcirco nec matutinam uocari. Et ſicut diſtinguunt in cognitione, ita in luce,& tenebris, quod vno modo dicitur angelus lux propter irradiationem ab alia ſuperna luce prodeuntem, ſecundum ſtatum naturæ, per quam irradiationẽ cognoſcunt res in proprio genere, cognitione, quę dicitur ueſpertina,& prout res ad Deum dicitur matutina. Tenebra quoque per oppoſitum dicitur ignorantia, quæ ab angelis eſt excluſa. propter quod dicuntur ſapientia fuiſſe repleti. Alio modo dicitur lux ipſe angelus, propter irradiationem manantem a ſumma luce ſecundum plenitudinem gratiæ conſummatæ, ſeu gloriæ, qua angeli dicuntur illuminati, vt beatę ſapienterque viuerunt. atque in hoc ſtatu propriè appellatur cognitio matutina, quæ nunquam niſi in angelis fuit beatis. ſicque Auguſtinus diuerſimodè loquitur. per quod ſoluuntur rationes,& auctoritates, quæ hinc inde ad partem ſiunt utranque. Illud demum curialiùs ſonat, quàm dicere, quòd Auguſtinus ſibipſi contrarius ſit,& tamquam inſtabilis, nunc hoc, nunc illud affirmet. Veruntamen cum ſit de opinione Auguſtini circa rerum productionem, quam ita exponit, quod alijs contradicere ſanctis videtur: non tamen credendum eſt, quòd tantus homo ſibipſi contradicat, maximè in his quæ non retractat. ſed qualitercunque uerbo eius intelligantur, magis ſtandũ eſt hic, quę in libro de

Auguſt. ciuitate digeſsit, ubi loquitur aſſerendo, Super Geneſim verò ipſemet fatetur ſe loqui inquirendo. Cumq; in libro de ciuitate Dei teſtetur, quòd mora fuit inter creationem,& lapſum angelorum, ac per hoc inter creationem,& glorificationem eorum,& cognitio matutina propriè ſit glorioſa, tenendum eſt, quòd angeli eam nõ habuerunt a ſua creatione,& quòd angeli mali nunquam hanc habuerũt, Hęc

Bonauent. Bonauentura.

¶ Qui conſequenter reſpondens ad quæſtionem,

Quæſtio. qua queritur, Vtrum in angelis ſit cognitio ueſpertina poſt eorum glorificationem: Omnis, inquit, creatura quantum eſt de ſe, tenebra eſt, vt vult Auguſtinus. Deus verò lux eſt,& tenebræ in

1.Iohan.1 eo non ſunt vllæ, vt dicitur in prima Iohannis. Dies autem dicit illuminationem a luce fluentem ſuper hæc tenebroſa. Manè verò,& ueſpera ſunt media inter diem,& noctem, ſecundum abſceſſum luminis,& regreſſum. Itaque lux diuina illuminans angelum illuminatione perfecta ad ſui cognitionẽ efficit angelum lucem:& ipſa eius cognitio, dicitur dies in ſe, quia purè eſt lux,& cognitio, ac ratio cognoſcendi.

¶ Inſuper lux iſta angelica, ſeu angelus, qui eſt lux ſic illuminata, habet cognoſcere creaturam: ſic quę quia cognoſcit id, quod tenebra eſt, cognitio eius appellatur manè, ac ueſperè: ſed ueſpera, prout cognoſcit creaturam in ſeipſa: manè autem, prout ex illa cognitione ad creatoris laudem conſurgit,& refert, ac ordinat eam ad cognitionem ipſius in verbo. Vnde vndecimo de Ciuitate capite ſeptimo loquitur Auguſtinus: Scientia creaturæ com- Auguſt. parationem ſcientiæ creatoris aduerſperaſcit, iterumque luceſcit,& manè efficitur, cum ipſa refert in laudem, delectationemq; creatoris: nec in noctẽ uertitur, ubi nequaquam creator amore creaturæ relinquitur.

¶ Hinc nota, quòd quamuis ad ſimilitudinem huius viſibilis lucis dicantur in angelis manè,& ueſpera: differt tamen dupliciter. Primò: quoniam ibi ueſpera in noctem non uertitur. Secundò: quoniam ipſi manè non ſuccedit meridies, nec ueſpera diei, Nota. ſed totum eſt ſimul. Hinc Auguſtinus ſuper Geneſim quarto: Simul, ait habent diem, ueſperamq;,& Auguſt. manè. Itaque in angelis beatis eſt nunc cognitio ueſpertina cum matutina, nec habent ſucceſsionem,& ordinem temporis, ſed ordinem dignitatis: quia vt loquitur Auguſtinus vndecimo de Ciuitate, cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, q̃ cum in Dei ſapientia noſcitur. Vnde diuerſitas huius duplicis cognitionis non eſt niſi ratione diuerſi modi cognoſcendi: qui tamen nõ ſunt oppoſiti, ſed vnus alteri famulatur,& vnus perficit aliũ, non excludit. Hęc Bonauentura.

¶ Præterea de his mouet Alexander plurimas Alexãder. quæſtiones. Prima eſt, quare dicatur cognitio matutina,& ueſpertina. Reſpondet, de hac duplici angelorum cognitione loquitur Auguſtinus ſuper Geneſim,& libro de ciuitate Dei,& ad Oroſium. Itaque Cõparatio ſm Auguſtinũ, cognitio angelorum dr̃ dies, cuius ſunt duæ partes, videlicet manè,& ueſpera, vult igitur cognitionem comparare diei, ſeu luci, ignorantiam verò nocti, ſeu tenebris. Cumq; manè ſit principium diei, ueſpera finis: vult ſimiliter iuxta hoc, quòd cognitio angeli in verbo ſit matutina, cum ſit tanquam in principio rerum: ſed cognitio eius vel rerum in ſeipſo vel rerum in proprio genere, eſt ueſpertina, cum ſit in creatura: quæ inquantũ eſt creatura, eſt in declinatione,& caſu,& a ſumma luce occumbit. veruntamen iſta ſimilitudo non attenditur quantum ad omnia.

¶ Si autem quæratur, cur cognitio angeli non Quæſtio. vocetur diurna, dicimus, quòd benè poteſt ſic appellari. Vnde vndecimo de ciuitate Dei aſſerit Auguſtinus: In verbo cognoſcunt angeli tanquam Auguſt. diurna cognitione, in ſeipſis tanquam in ueſpertina. In quarto quoq; ſuper Geneſim: Cognitio, quę eſt in verbo, ad diem pertinet: quæ eſt in ſeipſis, ad veſperam.

¶ Sed fortaſsis quæretur, cum meridies ſit quaſi Quæſtio. media pars diei inter manè,& ueſperam, videtur, quòd ſecundum hoc erit tertia angelorum notitia, quæ dicetur meridiana. Dicendum, quòd hoc non Soilutio. oportet. non enim poteſt cognoſcere angelus, niſi aut in creatore, aut in creatura: hoc eſt, in Deo, aut in proprijs rerum generibus. Secundò quæritur, An cognitio angelorum matutina, ſeu ueſpertina Quæſtio. ſit naturalis. Dicendum, quòd cognitio poteſt naturalis vocari dupliciter. Primò, dum cognoſcun

tur

tur res in genere ſuo ſecundo, dum ex rebus aut ex
natura cognoſcentis ſine adminiculo gratiæ aſcen
Naturale dr̃ dupliciter. dit angelus ad notitiam dei. Naturale quoque du
pliciter dr̃ primò id ad, qđ ſufficit natura : ſecun
do, quod à principio eſt datum naturæ, reputa-
tur veluti naturale, & hoc ſecundò mõ cognitio
veſpertina dici poterit naturalis, imò & primo
modo, quæ veſpertina eſt, angelorum notitia di-
citur naturalis, qua angeli ex ſua naturali perfe-
ctione potuerunt cognoſcere res in ſeipſis vel in
proprio genere.

Quæſtio. ¶ Tertiò quæritur, An diuiſio illa cognitionis
angelicæ in matutinam, & verſpertinam, ſit ſuffi-
ciens. Videtur, quòd non: quia ſecundum Au-
Auguſt. guſtinum, Angelus res cognoſcit in verbo, & in
ipſo, & in proprio genere rerum: ergo erit vna
cognitio matutina, alia meridiana, tertia veſperti
na. Dicendum, quòd cognitio dicitur veſpertina,
Enucleatio. non ſolum qua cognoſcuntur res in genere ſuo,
ſed item illa, qua cognoſcuntur in angelo ſpecie-
bus rerum pleno.

Quæſtio. ¶ Quarto quæritur, quæ harum cognitionum
ſit dignior. Reſpondendum, quòd cognitio ma-
Reſpõſio. tutina: quia per illam noſcuntur res in Deo per ſpe
ciem increatam clariùs, ac puriùs, quàm in aliqua
re creata. Potior quoque eſt cognitio veſpertina
per ſpeciem angelo concreatam, videlicet, quæ eſt
in angelo ipſo, quàm cognitio rerum in proprio ge
nere, & prout ſunt in ipſa exiſtentia actuali.

¶ Quintò quæritur, vtrum cognitio, qua angelus
Quæſtio. intelligit verbum æternum ſeu increatũ obiectũ,
Auguſt. ſit matutina. Videtur, quòd non, quia ſecundum
Auguſtinũ cognitio dicitur matutina, qua res crea
tę videntur in verbo: ergo ſicut aliud eſt intueri lu-
men ſolis, aliud res in lumine: ſic aliud, aliaq; cogni
tio eſt, videre res in verbo, & ipſum conſpicere ver
bum. Dicendum ex verbis Auguſtini, ad Oroſiũ
Enodatio. ſic dicentis: Hoc poſſe intelligi arbitror, quòd Deus
non in ipſo die ſeptimo requieuit tanquàm indigẽs
die illo, vt in ipſo eſſet beatior: ſed ipſum diem ſe-
ptimum, id eſt naturam angelicam perduxiſſe ad re
quiem ſuam, vt viderent in Deo ſicut omnem crea-
turam formandam, ita & illum qui nullam creatu-
ram pro indigentia ſua, ſed ex ſola ſua fecerat bo-
nitate. Ex quo videtur, quòd eadem ſit viſio beatifi-
ca, qua angeli vident verbum, & ipſas res in verbo.
ſic autem non eſt eadem viſio, qua res videtur in
lumine, & qua ſol videtur. Hinc viſio verbi in ipſo
verbo, eſt cognitio matutina.

¶ Sexto quæritur, an dæmones habeant cognitio-
Quæſtio. Elucidatio. nem veſpertinam. Dicendum, quòd extendendo
nomen veſpertinæ cognitionis, dici poteſt, quòd
naturalis cognitio qua dæmones in principio co-
gnouerunt res in ſe & in proprio genere, vocari
valeat veſpertina reſpectu cuiuſlibet cognitionis
Dionyſi⁹. gratuitæ. Hæc Alexander.

¶ Qui in harum ſolutionibus quæſtionũ aliqua
ſcribit iuxta præhabitas ſuas opiniones, qbus opi-
natus eſt angelos non eſſe creatos in gratia, &
quod à rebus creatis recipiant ſpecies, quarum
oppoſitum ſupra probatum eſt. idcirco per-
tranſeo.

Thomas. ¶ Porro de his Thomas nõ tractat in Scripto, ſed
in prima parte Summæ, quæſtione quinquageſima
octaua: Id inquit, ꝙ dicitur de cognitione matuti-
na, & veſpertina, inductũ eſt ab Auguſtino, qui ſex
dies, in qbus legitur Deus cuncta feciſſe, exponit nõ
de vſitatis diebus, qui ſolis circuitu peraguntur, cum
ſol quarto die factus legatur, ſed de vno die, puta co-
gnitione angelica ſex rerum generibus præſentato.
Quemadmodum autem in die conſueto, mane eſt
diei principium, veſpere terminus: ita cognitio ip-
ſius primordialis eſſe rerum, dicitur cognitio ma-
tutina. Et hoc eſt ſecundum quod res ſunt in ver-
bo: Cognitio autem ipſius eſſe rei creatæ, ſecũdum
quod in propria natura conſiſtit, dicitur veſperti-
na. Nam eſſe rerum fluit à verbo æterno, ſicut à
quodam primordiali principio. & iſte effluxus ter-
minatur ad eſſe rerum, quòd in propria habent na
tura. Si autem obijciatur, quia inter veſpere, & ma- Obiectio.
ne cadit nox, & inter mane, & veſpere cadit meri-
dies: ergo ſi angelus eſt ponenda cognitio matuti-
na, & veſpertina, pari ratione meridiana, atque no
cturna. Dicendum quòd matutina, & veſpertina Refutatio.
cognitio ſpectat ad diem, id eſt, ad angelus illumi-
natos, qui à tenebris ſunt diſtincti, id eſt, ab angelis
malis. Angeli verò boni cognoſcentes creaturam,
non figuntur in ea, quòd eſſet tenebreſcere, no-
ctemque fieri: ſed referunt eam ad Dei laudem, in
quo ſicut in principio omnia noſcunt. Idcirco poſt
veſperam non ponitur nox, ſed mane: ita quòd ma-
ne ſit finis præcedentis diei, principiumque ſequen
tis, inquantum angeli cognitionem operis præce-
dentis ad laudem referunt creatoris. meridies au-
tem comprehenditur, ſub nomine diei, tanquam
medium inter duo extrema, vel poteſt referri me-
ridies ad Dei cognitionem, qui non habet princi-
pium, neque finem. Hæc Thomas.

¶ Denique ad quæſtionem hanc, vtrum ſit vna Reſpõdet quæſtioni Thom. 1.
cognitio matutina, & veſpertina: reſpondet, Iux-
ta præhabita cognitio dicitur matutina, ſecundum
quod angelus noſcit, eſſe rerum in propria eorum
natura, ſeu prout in ſeipſis exiſtunt, quòd per me-
dium duplex cognoſcit, puta per ſpecies innatas
atque per rationes rerum ideales exiſtentes in ver-
bo. Nempè videndo verbum, non ſolum cogno-
ſcunt eſſe rerum, quod habent in verbo, ſed & il-
lud eſſe, quòd in propria habent natura: quemad-
modum Deus videndo ſe, cognoſcit eſſe rerum,
quod habent in ipſo, & etiam eſſe, quod in natura
propria habent. Si ergo dicatur cognitio matuti-
na ſecundum quod angelus noſcit res, in propria
natura, videndo in ipſo verbo: ſic ſecundum eſſen-
tiam, vna eadem eſt cognitio matutina, & veſper-
tina, differens ſolum ſecundum cognita. Si autem
cognitio veſpertina dicatur ſecundum quod an-
geli cognoſcunt eſſe rerum in propria ipſarum na-
tura per formas innatas, ſic alia eſt cognitio matu-
tina, & veſpertina. ſicque videtur loqui Auguſti-
nus, dicendo vnam reſpectu alterius imperfectam.
Si autem obijciatur, quòd impoſſibile eſt vnam po Obiectio.
tentiam, ſimul duas operationes habere: cumque
angeli indeſinenter cognoſcant actualiter cuncta
in verbo, nunquam cognoſceret ea in proprio ge-
nere: reſpondendum, quòd duæ operationes eiuſ-
dem potentiæ poſſunt, ſimul conſiſtere, dum vna
refertur ad aliam: vt dum voluntas ſimul vult fi- Euaſio.
nem, & ea, quæ ſunt ad finem, Intellectus quoque
ſimul intelligit principia, & concluſiones per ip-
ſa principia, quando acquirit ſcientiam. Cogni-
tio verò in angelis veſpertina refertur, ad matuti-
nam ſecundum Auguſtinum. ideò ſimul eſſe poſ-
ſunt. Hæc idem.

¶ At verò Petrus his conſonans: Cognitio, in- Petrus.
quit, matutina in verbo poteſt dici dupliciter, ſcili
cet imperfecta per ſpeciem creatam acceptã à ver-
bo: & perfectam per ſpeciem verbi ipſius. ¶ Primã
angeli à principio habuerunt, ſecundam in glorifi-

cationē

catione acceperunt. Sed quoniam prima illa cognitio non videtur differre a cognitione rerum in proprio genere per ſpecies innatas, hinc uerius videtur, quòd angeli mali futuri, nunquam viderunt in verbo. Hęc Petrus.

Richard. ¶Richardus verò: Cognitio, ait, matutina tripliciter dicitur. ¶Primò, cognitio rerum in diuina eſſentia, quam angeli intuentes, ſimul in ea intuentur, & alia. Sicque ab Auguſtino accipitur quæſtione decimaſexta ad Oroſium, ubi teſtatur: Creaturæ cognitio in ſemetipſa veſpera, in Deo erat manè: quoniam plus, & clariùs videtur in Deo, quàm in ſeipſa. Vnde propter claritatem cognitionis iſtius uocatur ab Auguſtino aliquando meridiana, Auguſt. vt cum ſuper Geneſim hoc affirmat: Cum ſit una dies, ea, quæ facta ſunt in creatore primitus, & in ipſis angelus conſeqnenter agnoſcens, nec in ipſis remanens, ſed eorum cognitionem poſteriorem ad Dei referens dilectionem, veſperam, & manè, atque meridiem in omnibus præbuit, non moras temporum, ſed propter ordinem conditorum. hanc cognitionem matutinā angeli mali nunquam habnerunt, ſicut, nec Deum per ſpeciem conſpexerunt.

¶Secundò dr̄ cognitio matutina, qua angeli cognouerunt res in ſeipſis per ſapientiam eis concreatam, hoc eſt per ſpecies rerū ſibi innatas, referendo deliberata voluntate illam cognitionem ad cognitionem, laudemq́; creatoris. hic quoq; angeli mali cognitionē matutinā nunquā ſortiti ſunt. ¶Tertiò, cognitio matutina improprijſsimè dr̄, clara quędā cognitio creaturæ in ſeipſa per ſpeciem concreatam, ſiue referatur uoluntate deliberata in dilectionem, laudemq́; Dei, ſiue non. ſicq́; angeli mali dici poſſunt ante lapſum ſuum magis habuiſſe cognitionem matutinam, quàm poſtea: qm̄ per peccatum in eis eſt obſcurata. Angeli autem electi adhuc poſt ſuam glorificationem habent veſpertinam cognitionem, imò ſimul habent cognitionē matutinam, & diurnam, ac veſpertinam, ſicut oſtenſum eſt. Hęc Richardus.

Alberti opinio. ¶Albertus demum: Si quis, inquit, attendat verba Auguſtini ſuper Geneſim: Angelus malus nunquam factus fuit dies ex illuſtratione luminis diuini, ideo nunquam fuit in viſione matutina, aut ueſpertina, quæ viſiones diem illum diſtinguunt: & ſi cognouit res in ſeipſis naturali cognitione: non tñ attollebatur in laudem creatoris, vt uiſio matutina formaretur in ipſo, ſed potius delectatione proprię poteſtatis, & ſui amore cōuerſus eſt in tenebras noctis: ideo cognitio illa non terminabatur ad manè, quòd proprium eſt notitiæ ueſpertinæ, ſm Auguſtinum, vt ſcilicet ad matutinam lucem termimetur nō interpoſita nocte. Hinc cognitio matutina non appellatur ſimplex cognitio rerum in ſeipſis, ſed potius rerum in ſeipſis ex luce diuina ipſas res illuſtrāte, atq; ex aſſurectione in pręconium creatoris. Hęc Albertus.

Dionyſius ¶Cuius dicta quamuis a præhabitis videatur aliqualiter diſſentire, nihilominus per diſtinctiones prætactas faciliter concordantur. Veruntamen, quòd ait, angelum malum nunquam factum fuiſſe diem ex illuſtratione lucis diuinæ, videtur contrariari auctoritatibus Auguſti. præallegatis, in quibus fatetur angelos omnes in gratia gratumfaciente eſſe creatos, quod, & ipſe Albertus libro de coæquęuis, probat, & ſequitur. libro quoque de coæquæuis plus ſcribit de his, quæ cum ſententualiter ſint inducta, pertranſeo.

Vdalricus ¶Inſuper Vdalricus in Summa ſua libro quarto ſuper his conteſtatur: Naturalis perſpicacitas intellectus in angelis, in duplici conſiſtit cognitione ſecundum Auguſtinum in quarto ſuper Geneſim, ſcilicet in matutina, quæ eſt in lumine uerbi, & in ueſpertina, quæ eſt cognitio rerum in umbra naturarum ſuarum. Dicit etenim Auguſtinus, quòd primi ſeptem dies intelliguntur vel ſecundum ſucceſsionem temporum ex illuſtratione lucis corporalis, vel diffuſio luminis intellectus primi in eſſe formali ſeptem generum operum, ita, quòd manè ſit perfectio creaturæ ex participatione lucis diuinæ: & ueſperè, ſit obumbratio lucis illius per imperfectionem, & priuationem, quas habet omnis creatura ex ſe. Vel tertio dies intelligitur forma operis, ueſpera terminus, manè initium alterius operis. Vel quarto dies illi ſunt diffuſio lucis create intellectualis, ideſt, angelicæ, per operationem cognitionum ſuper eadem genera operum. Manè autem, & ueſperè diſtinguuntur modo prædicto Tria prima iſtorum non conſonant Auguſtino. Nec eſt intentio Auguſtini, quòd cognitio iſta rerum in uerbo, ſit cognitio beatorum, qui Deum clarè cernendo omnia perhibentur uidere in ipſo. Quod probat Auguſtinus per hoc, quòd etiam primus homo, qui non uidit Deum per ſpeciem, habuit cognitionem hanc duplicem, quemadmodum enim in creatione angeli duo dicuntur; uidelicet, dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux: ſic in creatione hominis dicta ſunt duo, utpote, Faciamus hominem &c. &, Fecit Deus hominem, Nam & iſta creatura rationalis, eſt etiam lux ſicut, & illa. Hinc illa cognitio eſt naturalis cognitio intellectus poſsibilis, multo fortioris in angelis, quàm in nobis, qui cognoſcit verbum non ſolum ſe, ſed etiam vt eſt omnium idea cauſalis, ita cunctis communis per ſui in ſe identitatem, quod ſingulis eſt propria per ſingulorum ſingularem ad ipſum relationem. Nec loquimur nunc de illuminationibus gloriæ, ſed de illuminationibus in diſtributionibus naturalibus, quibus verbum æternum, in quo omnia ſunt uita, & lux, ſicut diſpoſitis ad formas uitæ, & eſſe, infundit eas: ita diſpoſitis prætacta diſpoſitione ad lucem, ſe ſub ratione lucis intellectualis communicat: in quo etiam philoſophi in nobis conſtituerunt intellectum aſsimilatum. quod enim in materialibus operatur cōtractus materialis, hoc in ſpiritualibus facit propinquitas ſimilitudinis, ut ſcilicet vnum in aliud agat, & vnū ab alio recipiat. Vnde conſtat, quòd omnes angeli ante caſum quorundam, cognitionem hanc habuerunt: ſed mali nunc ipſa carent, quia ipſorum amentia, & irrationabilitas excludit uerbi illuminationes ab eis. Porro ueſpertinam cognitionem oēs moderni doctores dicunt eſſe per ſpecies rerum totius ordinis uniuerſi angelis concreatas. Hæc Vdalricus.

¶Qui in his ab Alberto recedit, tam matutinam, Dionyſi. quàm ueſpertinam cognitionem attribuendo angelis reprobis, ante eorum lapſum, atque ſpecialiter ab alijs multis, aſcribendo illis matutinam notitiam ante ipſorum ruinam. Rurſus in hoc, quod hanc duplicem cognitionem dicit in naturali perſpicacitate angelici intellectus conſiſtere. In hoc, quoque deuiare oſtenditur, quòd ait intentionem Auguſtini conſiſtere, quòd cognitio rerum in verbo non ſit cognitio beatifica. cuius oppoſitum conſtat ex dictis, ſed uerum eſt, quòd non ſolum illa cognitio dicitur matutina ab Auguſtino.

A *De conuerſione, & confirmatione ſtantium, & auerſione, & lapſu cadentium. Diſtinctio. V.*

POſt hæc conſideratio adducit inquirere, quales effecti ſint, dũ diuiderentur, auerſione, & conuerſione. Poſt creationẽ namq; mox quidã conuerſi ſunt ad creatorẽ ſuum, quidã auerſi. Conuerti ad Deũ, fuit ei charitate adhęrere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidię nãq; mater eſt ſuperbia, qua voluerũt ſe parificare Deo. In cõuerſis quaſi in ſpeculo relucere cœpit Dei ſapiẽtia, qua illuminati ſunt. auerſi verò, excæcati ſunt. Et illi qdẽ conuerſi ſunt, & illuminati à Deo, gr̃a appoſita: iſti verò ſunt excæcati, non immiſſione malitię, ſed deſertione gratiæ: à qua deſerti ſunt, nõ ita vt priùs dedita ſubtraheretur, ſed qa nunq̃ eſt appoſita, vt conuerterẽt. Hęc eſt ergo conuerſio, & auerſio, qua diuiſi ſunt, q natura boni erant, vt ſint alij ſupra illud bonũ per iuſtitiam boni: alij, illo corrupto, per culpã mali. Cõuerſio iuſtos fecit, & auerſio iniuſtos. Vtraq; fuit voluntatis, & voluntas vtriuſq; libertatis.

B *De libero arbitrio breuiter tangit, docens quid ſit.*

Habebant enim omnes liberum arbitrium: quod eſt libera poteſtas, & habilitas volũtatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere. in quibus conſtat liberum arbitrium. Nec creati ſunt volentes auerti, vel conuerti, ſed habiles ad volendum hoc vel illud. Et poſt creationem ſpontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum: & ita diſcreuit Deus lucem à tenebris, ſicut dicit ſcriptura, id eſt, bonos angelos à malis. & lucem appellauit diem, noctem verò tenebras: quia bonos angelos gratia ſua illuminauit, malos verò excæcauit.

Gen. 1.

Poſt creationem aliquid datum eſt ſtantibus, per quod conuerterentur, nec merito aliquo, ſed gratia cooperante. C

Si autem quęritur, vtrum poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit, per quod conuerterentur, id eſt, diligerent Deum: dicimus, quia eſt eis collata gratia cooperans, ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura, ad meritum vitæ. Cadere enim poteſt per ſe, ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

D *Qua gratia indigebat angelus, & qua non.*

Non indigebat angelus gratia per quã iuſtificaretur, quia malus non erat: ſed qua ad diligendum Deum perfectè, & ad obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur, qua iuſtificatur impius. i. de impio fit pius, de malo bonus. Cooperãs vero gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum, & operandum bonum, & ad perſeuerãdũ in bono, & huiuſmodi: de quibus poſtea pleniùs dicemus. Data eſt ergo angelis, qui perſtiterunt, cooperans gratia, per quam cõuerſi ſunt, ut Deum perfectè diligerent. Conuerſi ergo ſunt à bono, quod habebant non perdito, ad maius bonum, quod non habebant: & facta eſt iſta conuerſio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia alijs, qui ceciderunt, appoſita non fuit.

Qua ſit gratia operãs, & quæ cooperãs.

E *An ſit imputandum illis, qui auerſi ſunt.*

Ideoq; à qbuſdã dici ſolet, nõ eſſe imputãdũ illis, q auerſi ſunt, & nõ conuerſi: qa ſine gr̃a cõuerti non poterãt, ſed illa nõ eſt eis data: nec culpa illorũ fuit, ꝙ nõ eſt data, qa in eis nulla culpa adhuc ꝓceſſerat. Ad quod dici põt: qm̃ qbus appoſita eſt ipſa gr̃a, nõ fuit ex meritis eorũ: alioquin iã non eſſet gratia, ſi ex merito, quod eſſet ante gratiã, darẽt.

F *Qua culpa gratia non eſt data eis, qui ceciderunt.*

Quod vero alijs non eſt data, culpa eorũ fuit: qa cũ ſtare poſſent, noluerunt quouſq; gratia apponerẽt: ſicut alij perſtiterunt, donec illis cadẽtibus per ſuperbiã, eis gratia appoſita eſt. Apertè ergo cadentiũ culpa in hoc deprehendi poteſt, qa licèt ſine gratia nequirẽt proficere, quã nondũ acceperant: per id tamen, quod eis collatũ erat in creatione, poterãt non cadere. i. ſtare: qa nihil erat, quod ad caſum eos cõpelleret, ſed ſua ſpõtanea volũtate declinauerunt: ꝙ ſi non feciſſent, quod datũ eſt alijs, vtiq; daretur, & iſtis.

Quòd angeli in ipſa confirmatione beati fuerunt, ſed vtrum eam meruerint per gratiam tunc ſibi datam, ambiguum eſt, de hoc enim diuerſi diuerſa ſentiunt. G

Hic q̃ri ſolet, vtrũ in ipſa confirmatione beati fuerint angeli, & an ipsã beatitudinẽ aliquo modo meruerint. Quod in ipſa confirmatione beati fuerint, plures conteſtan-

tur

tur autoritates, & ideo pro conſtanti habendum eſt. Vtrum vero per gratiā tūc ſibi datam ipſam beatitudinem meruerint, ambiguū eſt Quibuſdam enim placet, quòd eam meruerint per gratiā, quā in cōfirmatione pceperunt: ſimulq; in eis meritū, & præmiū fuiſſe dicūt. Nec meritū pceſſiſſe præmiū tēpore, ſed cā. Alijs verò uidetur, quod beatitudinem, quā receperunt in cōfirmatione per gratiā tunc appoſitam, nō meruerint: dicentes tunc nō fuiſſe eis collatā gratiam ad merēdum, ſed ad beatè viuendum: nec tūc eis datum eſſe bonū, quo mererentur, ſed quo feliciter fruerētur. Quòd autem tunc in præmium acceperunt, per obſequia nobis exhibita Dei obedientia, & reuerētia mereri dicunt & ita præmium præceſſit merita, & hoc mihi magis placere fateor.

Summa di ſtinctionis V.

Hic tractat Magiſter, quales effecti ſint angeli in ſua conuerſione, & auerſione, hoc eſt, quales in ſua conuerſione ad Deum facti ſit angeli boni, quales itē cōſtituti ſint angeli reprobi in ſua auerſione à Deo, & circa hæc introducit qualiter in huiuſmodi cōuerſione, & auerſione aliquod donū gratuitū ſit cōuerſis appoſitū, & auerſis ſubtractatum. Inſerit quoque aliquid te naturalibus attributis viribus ſeu proprietatibus angelorum, ſicut, & ſupra: & quid per naturalia illa, pferri p liberū potuerunt arbitriū. Preterea tangit opinionem ſtultorum quorundam dicentium angelis prauis non eſſe imputandam, quòd peccauerunt. quam reprobat. Poſtremo producit in medium, An in angelis bonis meritum præceſſit præmium, an econtra. quo circa tangit, quid ſibi probabilius viſum ſit.

QVAESTIO I.

Hic quæritur primò, *Vtrum angeli potuerunt peccare, & qualiter atq; qua ſpecie peccati tranſgreſſi ſunt.* ¶ In quæſtione hac tria tanguntur. Primum eſt, an angelus fuit peccabilis, fallibilis ſeu deuiabilis. Scdm eſt, qualiter inductus ſit, ad peccandū, an. ſ. à ſeipſo, vel an vous alium induxerit ad peccandum. Tertium eſt, quod fuit peccatum cadentium angelorum. De primo apparet, ꝙ non potuerūt pec
1 care. Primò, quoniam omnis error voluntatis procedit ex aliquo errore, defectu, ſeu negligentia intellectus, qui eſt director, & oculus voluntatis. Angeli ſecundum diuinum Dionyſium, habent deiformē intellectum, in quo error non cadit neq; fallacia. ¶
2 Secundò, quia vt Ariſtoteles, Auicenna, & alij peripatetici conteſtantur, ſupra orbem lunæ non poteſt eſſe malum. ¶ Tertio, Auerrois ait, ꝙ intelligentia
3 eſt agens infallibile, & non errans. Angelus autem
Auerrois. eſt intelligentia. ¶ Quartò, ſecundum philoſophū, intellectus ſemper eſt rectus. Phantaſia verò recta
4 eſt, & non recta. In angelis autem non eſt phantaſia, ergo eorum intellectus ſemper fuit, & eſt rectus.

5 ¶ Quinto, origo, & cauſa errorum ipſius intellectus, ſunt ea, quæ ſunt in parte ſenſitiua, videlicet
Ariſto. paſſiones, fragilitas carnis, ſolicitudo, & occupatio circa extrema, quæ in angelis non fuerunt: Hinc ſecundum philoſophū ſeptimo phyſicorum, ōis variatio virtutis, ac uitij reducitur in alterationem, q̄ eſt ſecundū paſſiones partis ſenſitiuæ, quæ in ange
6 lis locū non habet. ¶ Sextò, ſi angeli peccauerunt, vel ergo ex habitu, aut ex infirmitate, aut ex ignorātia. Non ex habitu, quoniam ante primum eorum peccatum nō fuit in eis aliquid vitioſum, Nec ex infirmitate, quia non ex vehementia paſſionis: neque ex ignorantia, quoniam pleni erant ſcientia.

¶ In contrarium eſt auctoritas ſcripturarum, ſicut quod ait ſaluator: Vidi ſathanā ſicut fulgur De
Luc. 10. cælo cadentem. Et rurſus, In ueritate nō ſtetit, &c. Iohan. 8.
Illudque Iob, Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles. & in angelis ſuis reperit prauitatem, Item omne Iob. 4.
creatum ex ſe labile eſt, cum ex nihilo ſit productū. & diſtans à ſuo fine, indigenſque indeſinenter conſeruatione, ac manutenentia creatoris.

Gulielm. Parrhiſienſis rñſio.

¶ Ad hoc Gulielmus Parrhiſienſis ſecunda parte libri de vniuerſo reſpondet: Ariſtoteles expreſſè negauit maliciam poſſe ineſſe ſubſtantijs ſeparatis, contra quem dico: quia maliciam quarundam talium ſubſtantiarum indicat idolatraria, quaſi ſe coli volunt cultu ſoli vero Deo debito. Neque enim creator ullam illis irrogauit iniuriam, ob quam hoc iuſtè facere poſſint, quaſi exercendo vindictam: imò intantum proceſſit earum infidelitas, atque malitia, quòd creatoris cultum, & honorificentiam penè exterminauerunt De terra. Crudeliſſimas quoque mortes veri Dei cultoribus procurauerunt per tyrannos infligi. Aliud item indicium maleuolentiæ earundem, ſunt maleficæ artes, & opera earum, quibus nocumenta innumera tam corporalia, quam ſpiritualia ſunt innocentibus irrogata. Rurſus, indicium harum malitiarum, eſt eorum eiectio ab arreptitijs, & obſeſſis, & quòd à ſanctis hominibus fugiunt, ac vincuntur, atque, quod perſuaſerunt hominibus eſſe ſe Deos immortales, prouiſores, ac ſaluatores ſuorum cultorum.

Ariſtoteles cēſuit dęmoniū vexationē morbū eē.

Porro Ariſtoteles, & ſequaces ipſius, vexationes dęmonicas interpretati ſunt eſſe morbos. Vnde & incubum nocturnum. quem ephialtem aliqui vocant, opinatus eſt Ariſtoteles potius eſſe humorem cor comprimentem, quàm dæmonem. Similiter morbum, quem medici vocant lupinum dæmonium, non dæmonium, ſed morbum putauit. Lunaticos quoque, & occaſionatos, non à dæmonibus, ſed certis ęgritudinibus pati vexationes exiſtimauit. Hinc admirationem habet non paruam, qualiter tantum philoſophum quiuit latere tam patens, ac ſęuiens per totum orbem malignitas dæmonum, præſertim cum ipſe quendam dæmonem familiarem habuiſſe, & nefando ſacrificio obtinuiſſe dicerit. Qualiter enim opinari potuit bonum eſſe ſpiritum, quem ſacrificio tam impio acquiſiuit? uel qualiter potuit eſſe ſpiritus bonus, qui ſibi ſacrificium offerri permiſit, niſi forſitan illud creatori obtulerit? quod ipſa eiuſdem uerba, locuſque ſacrificij nullatenus patiuntur. Cur etiam credidit ſpiritum illum ſibi miſſum de cælo Veneris, magis, q̄ De alio cælo? Præterea rōnes Ariſtotelem inducentes, ad præfatum errorē, fuerunt: ꝙ dixit ſubſtantias illas eſſe intelligentias puras, immateriales, nō receptibiles influētiarū, aut paſſionū ab īferioribus: ſed deſuper tantum, a quo nil mali imprimitur ipſis. Præterea malitia non potuit intelligentijs eſſe innata, aut eſſentialis, ergo eſt eis aduētitia, & acquiſita: aut ergo ex ſeipſis, aut aliunde Non ex ſeipſis, cum ſint ſimplices: ideoq; nō potuerunt ſe mouere, & al-

Mirū qđ

Rōnes quibus Ariſtoteles adductus ſit in pfatum errorem.

terare à bonitate ad prauitatem, cum nihil ſecun-
dum idem ſit mouens, & motum, alterans, & alte-
ratum. Nec à ſuperiori ad malum culpæ inductæ
ſunt. Verum iſtę rationes ſupra ſolutæ ſunt. Nec.n.
penitus ſimplices ſunt, ſed ſunt in ipſis actus atque
potentia, voluntatis libertas, dependẽtia, & ſuſcep-
tibilitas, quædam. Vnde, & ſupra oſtenſum eſt, ꝙ in
ſcientia poſſunt proficere. inferior quoq; à ſuperi-
ori intelligentia valet influxum recipere, ex quibus
Gulielm⁹. patebit, qualiter angeli potuerunt peccare. Hæc
Gulielmus, qui conſequẽter declarat qualiter pec-
cauerunt, prout infra ponetur.

Thomas ¶ Inſuper ſuper his in diuerſis locis ſubtiliter, &
apertè conſcribit Thomas, & ait in Scripto: Apud
vniuerſos catholicos certum eſt, angelos peccaſſe,
dæmoneſq; effectos. Quomodo autem peccauerũt,
difficilè eſt videre: quia non põt eſſe pc̃tm̃ in volũ-
tate, niſi ſit aliquo mõ deceptio in intellectu, aut rõ
ne; pp quod omnis malus, & peccans eſt aliquo mõ
ignorans, vt quarto dicitur ethicorum: quod quali
ter verum ſit, videndum eſt ad quæſtionis propoſi-
tæ intellectum. Ipſe quippe philoſophus ſeptimo
ethicorum diſtinguit duplicem operandorum co-
gnitionem, videlicet vniuerſalem, & particularem.
Ariſto. Cumque operationes ſint circa ſingularia, contin-
git aliquem in vniuerſali bene intelligentem circa
ſingularia deuiare, atque peccare. Singularia quoq;
Singularia cognoſci dupliciter cognoſcuntur dupliciter, vtpote actu, & habitu.
Hinc contingit aliquem peccantem habere rectam
æſtimationem de aliquo ſingulari operabili in ha-
bitu, non tñ in actu: quia in homine habitus paſſio
ne ligatur, ne progrediatur in actum circa conſide
rationem particularis agendi, vt ira, & concupiſcẽ
tia: in tantum vt, etſi verba veritatis, ac virtutis pro
nunciet, ſenſum tñ mente non teneat. inquantum
iudicium rõnis abſorbetur vehentia paſſionis, iux-
Ariſto. ta quod ſexto ethicorum habetur, ꝙ delectatio cor
rumpit exiſtimationem prudentiæ. Quamuis aũt in
angelis iudicium intellectus ita corrumpi non va-
leat: quoniam paſſiones in eis non ſunt, poteſt tñ li
gari inquantũ conſiderando vnum, retrahitur à cõ
ſideratione alterius, eo, ꝙ plura ſimul intelligere ne
queant, niſi inquantum connexa, aut condependẽ-
tia ſunt, prout ſupra dictum eſt pleniùs, Contingit
aũt aliquid eſſe eligendum ſecundum vnã rei cõſi-
deratione, quod tñ eligendum non eſt, oĩbus con-
ditionibus cõcurrẽtibus cõſideratis. ſicq; in angelis
error electionis potuit eſſe peccatũ. Hæc Thomas.

Thomas. ¶ Porro in prima parte, quæſtione ſexageſima-
tertia ſcribit: Tã angelus, quàm quæcunq; creatura
rõnalis, ſi ſola ſua attendatur natura, poteſt pecca-
re. & quęcunq; peccare non valet dono grę, nõ cõ
ditione naturæ, hoc habet: quia peccare non eſt niſi
declinare à rectitudine actus, quem debet habere,
ſiue accipiatur peccatum in naturalibus, ſiue in ar-
tificialibus, ſiue in moralibus. ſolus autem actus il-
le à rectitudine non poteſt declinare, cuius regula
eſt virtus agentis: ſi enim manus artificis eſſet regu-
la inciſionis, non poſſet artifex incidendo errare:
ſed ſi rectitudo inciſionis ſit ab alia regula, poteſt
inciſio recta, & non recta conſiſtere, Cumq; nulla
voluntas creata rectitudinẽ in ſuo habeat actu, niſi
inquantum à uoluntate regulatur diuina, quæ ſola
eſt regula ſui actus, & ad quã pertinet ultimus finis
quemadmodum, quælibet volũtas inferioris regu-
landa eſt ſecundum voluntatem ſui ſuperioris,
vt volũtas militis volũtate ducis: hinc in ſola volun
tate diuina nequit eẽ peccatum, in qualibet verò vo
luntate creaturæ poteſt ex conditione ſuæ naturæ.

¶ Sed obijci poteſt, Appetitus non eſt niſi boni Obiectio.
veri, aut apparentis, in angelis autem non poteſt eſ
ſe bonum apparens, quod non ſit verum bonum: Solutio
quia in eis error eſſe non valet ſaltem culpam non
poteſt præcedere: ergo non poſſunt appetere niſi,
quod verè eſt bonum, quod appetere non eſt cul-
pabile. Dicendum, quòd peccatum in actu liberi ar
bitrij poteſt eẽ dupliciter. primo, ex hoc, ꝙ aliquod
malum eligitur vt adulterari, & tale pc̃tm̃ ſemper
procedit ex ignorantia, aut errore. Nam malum ſub Pc̃tm̃ i eſt
rõne mali nequaquàm eligitur, & adulter in parti- libero ar-
culari errando decipitur, eligendo actum vitioſũ bitrio du-
propter delectationem annexam. ¶ Secundo pecca pliciter.
tur per liberum arbitrium eligendo aliquid ſecun-
dum ſe bonum: attamen abſque ordine debitæ re-
gulæ, aut menſuræ: ita, quòd defectus culpam indu-
cens, ſit ſolum ex parte electionis, quæ debitum or-
dinem non habet, nec ſeruat nõ ex parte rei electę,
ſed ſolum ex parte electionis, quæ recto ordine ca-
ret, vt ſi orare eligeret, non attendens, ad ordinatio
nem ab eccleſia inſtitutam: & tale peccatum nõ ꝑ-
exigit ignorantiam in peccante, ſed ſolum abſentiã,
ſeu defectum conſiderationis eorum, quæ meritò
conſideraret. ſicque peccauit angelus, conuerten-
do ſe per liberum arbitrium ad proprium bonum,
abſque ordine ad voluntatem diuinam. Hæc Tho-
mas in Summa. Thomas.

¶ Inſuper in Summa contra gentiles, libro tertio
capitulo decimotertio: Siquis, inquit, ſequi vellet
Platonicos, facilis eſſet reſponſio. Dicunt enim dę-
mones eſſe animalia corpore aerea. ſicque eſſet in
eis pars ſenſitiua. Vnde, & paſſiones, quæ in nobis
ſunt cauſa peccandi, eis attribuunt, vt iram, odium.
Propter quod ait Apuleius, ꝙ animo sũt paſſiua. Apuleius.
Propter hoc quoque, quòd vniti corporibus perhi
bentur, poſſet forſan in eis aliud genus cognitionis
poni, q̃ intellectus. Nempe ſecundum Platonem. &
anima ſenſitiua incorruptibilis eſt: idcirco oportet,
quòd habeat operationem, cui non cõmunicet cor
pus. Verum opiniones illæ erroneæ ſunt. Ad euiden
tiam igitur propoſitæ, quæſtionis, ſciendum quòd
ſicut eſt ordo in cauſis agentibus, ita, & in cauſis fi-
nalibus: ut ſcilicet ſecundarius finis à principa-
li dependeat, ſicut ſecundarium agens à principali
agẽte. Accidit autem peccatum in cauſis agentibus,
dum ſecundarium agens exit ab ordine principalis
agentis: ſicut dum tibia ob ſuę curuitatem ab exe
cutione deficit motus, quem uirtus appetitiua impe
rauit. vnde ſequitur claudicatio. Conformiter in
cauſis finalibus cum finis ſecundarius non contine
tur ſub ordine primi, principaliſque finis, peccatũ
eſt voluntatis, cuius obiectum eſt bonum, & finis.

¶ Porro unaquæque voluntas naturaliter uult Volũtatis
proprium bonum volentis, videlicet ipſum eſſe per conditio.
fectum, nec poteſt velle huius contrarium. In illo
ergo volente nullum poteſt voluntatis peccatum
accidere, cuius proprium bonum eſt vltimus finis,
quod non continetur ſub ordine finis alterius, imò
ſub eius ordine omnes fines alij continentur: talis-
que volens eſt Deus, cuius eſſe eſt bonitas ſumma,
quæ eſt omnium ultimus finis. In omni autem a-
lio volente, cuius proprium bonum neceſſe eſt ſub
alterius boni ordine contineri, poteſt peccatum
accidere uoluntatis, ſi ſecundum propriam conſi-
deretur naturam. Quamuis enim naturalis volun-
tas vnicuique inſit volenti, ad volendũ, atq; amã-
dũ ſuijpſius perfectionem: non tamẽ naturaliter ei
eſt inditum, vt ſic ordinet ſuã perfectionẽ in alium
finem, quòd deficere ab eo nõ queat, cũ finis ſupe-
rior

Quo differant voluntatē habentia ab alijs.

rior non ſit ſuæ naturæ proprius. Relinquitur ergo ſuo arbitrio, quòd propriam perfectionem in ſuperiorem ordinet finem. In hoc quippe differunt voluntatem habentia ab alijs, quòd voluntatē habentia ordinant ſe, & ſua in finem: cætera à ſuperiori agente ordinantur, & quaſi aguntur ſeu impellūtur in finem. Potuit ergo in voluntate ſubſtantiæ ſeparatæ eſſe peccatum ex hoc, ꝙ proprium bonum atque perfectionem ſuam non ordinauit in vltimū finem, ſed inhæſit proprio bono vt vltimo fini. Cūque ex fine neceſſe ſit regulas accipi actionum, cōſequens eſt, ꝙ ex ſe regulatiter diſponeret alia, & vt eius voluntas non regularetur à ſuperiori, quòd ſoli Deo conuenit, ac debetur. ſicque intelligendū eſt, quòd appetijt Dei æqualitatem, non ſic ut ſuū bonum eſſe diuino, & increato bono æqualē, quod ſciuit impoſſibile eſſe, nec in eius intellectu poterat cadere: imò hoc appetendo appetere ſe non eſſe, cum diſtinctio ſpecierem ſecundum diuerſos rerū proueniat gradus. Velle autem alios regulare, ac regere, voluntatemq; ſuam à ſuperiori non regulari, eſt velle præeſſe, non ſubijci, quod eſt peccatum ſuperbiæ. ideo conuenienter aſſeritur, quòd primum pctm̄ dæmonis fuit ſuperbia. Verum quia ex vno errore circa principium uarius, ac multiplex error cōſequitur, hinc ex prima illa inordinatione uoluntatis in dæmone, conſecutum, & cōſtitutum eſt multiplex peccatum in voluntate ipſius, uidelicet iræ, & odij, contra reſiſtentem ſuæ ſuperbiæ, & punientem iuſtiſſimè culpam ipſius, inuidia quoq; contra hominem, & multa ſimilia. Præterea aduertendum, ꝙ dum proprium alicuius bonum ordinem habet ad plura ſuperiora, liberum eſt uolenti, ut ab ordine alicuius ſuperiorum recedat, & alterius ordinem nō relinquat, ſiue exiſtat ſuperior, ſiue īferior: ſicut miles qui ordinatur ſub rege, & ſub principe militiæ, poteſt uoluntatem ſuam ordinare in bonum principis, & non regis aut econuerſo. Si uerò princeps militiæ ab ordine regis recedat, bona erit uoluntas militis recedentis à uoluntate principis, non dirigētis uoluntatem ſuam in regem, & manentis ſub imperio regis, mala autem eſſet uoluntas militis, ſequentis uoluntatem principis contra uoluntatem regis: quoniam ordo inferioris principij, dependet ab ordine ſuperioris. Denique ſubſtantiæ ſeparatæ non ſolum ordinantur ſub Deo, imò, & una earum ordinatur ſub alia. Cumque in quolibet uolente poſt Deum ſecundum ſe conſiderato, potuit eſſe peccatum modo prætacto, poſſibile fuit, ꝙ aliqua ſuperiorum aut certè ſuprema ſecundum uoluntatem peccaret, quod ſatis probabile eſt. Nō nim in bono proprio quieuiſſet, niſi illud ualde perfectum, & excellens fuiſſet. Potuit etiam fieri, quòd aliquæ inferiorum ſua uoluntate proprium bonum ordinarent in bonum illius ſuperioris ſubſtantiæ ſeparatę, per hoc à diuino ordine recedentes, quæ ſimiliter peccauerunt. Aliæ autem in motu ſeu actu uoluntatis ſeruantes ordinem rectum ſub Deo, & recedentes ab ordine ſuperioris ſui ſecundum naturam recedentis à ſuo ſuperiori, uidelicet Deo, non peccauerunt: imò ſub ſummi regis obedientia permanſerunt. Hæc Thomas ibidem. Ex quibus patet, qualiter angeli potuerunt peccare, & qualiter peccauerunt: & item, qua ſpecie peccati tranſgreſſi ſunt. Attamen circa quædam nunc tacta, quidam aliter opinati ſunt, ut patebit.

Thomas

Præterea de his etiam alibi Thomas ſcripſit. Siquidem ad hanc quæſtionem, utrum diabolus appetijt Dei æqualitatem, reſpondet: Circa hoc eſt triplex opinio. Quidam namque ſimpliciter, & abſolutè concedunt, quòd angelus peccauit, Dei æqualitatem optando, non obſtante rei impoſſibilitate: quoniam teſte Auguſtino, cæca ambitio ſemper plus præſumit, quam poſſit. ſed hoc non uidetur conueniens. Nam quamuis homo plus ualeat deſiderare, quàm queat habere: non tamen plus poteſt uelle, quàm æſtimare: quia uoluntas intellectum ſequitur, non excedit. Præterea in angelo non eſt paſſio, quæ ex appetitu honoris liget iudicium intellectus, ſicut in nobis. Hinc alij dicunt, quòd Dei æqualitatem non appetiuit directè, ſed indirectè: quia appetijt aliquid, quo habito, ſequeretur, quòd eſſet Deo æqualis, uidelicet nulli ſubeſſe: ſed nec hoc conueniens eſſe uidetur: quoniam totum bonum angeli conſiſtit in hoc, quòd Deo ſubeſt: quemadmodum tota claritas aeris in hoc, quòd ſubijcitur radijs ſolis. & ita hoc non potuit ab angelo appeti. Ideo aliter eſt dicendum, quòd ſcilicet non appetijt æqualitatem Dei ſimpliciter, quantum ad ſubſtantiā deſiderati, ut ſcilicet uelle tantam bonitatem, & perfectionem habere ut Deus. Apetijt tamen æqualitatem ſecundum quod, & quantum ad modum habendi. Bonitas quippe, & beatitudo in Deo, eſt ex ſua natura, atque fontaliter, ita quòd ab ipſo alijs communicatur. Videns igitur angelus dignitatem ſuæ naturæ, qua creaturis cæteris præminebat, uoluit à ſe bonitatem, & beatitudinem in omnia inferiora deriuari. Voluit quoque per naturalia ſua in bonitatis perfectionem pertingere: ideo dicitur, quòd ſine merito uoluit obtinere, quod ex meritis ſuis habuiſſet, ſi perſtitiſſet. Nec etiam quantum ad modum habendi, uoluit Deo ſimpliciter æquiparari. Non enim uoluit à ſe felicitatem habere nec eſſe primum transfundens in alios, ſed à Deo, & ſub Deo, ſecundum quod Deus in omni operatur natura. Hæc Thomas in Scripto.

Triplex opinio.
1
2
3

¶ Ad quæſtionem demum hanc, Vtrum peccatum dæmonis fuit ſuperbia, reſpondendo: Superbia, inquit, tripliciter ſumitur. Primò habitualiter, pro inclinabilitate ad ſuperbiendum ex flexibilitate naturæ, aut fomitis corruptione. ſicque ſuperbia uocatur initium omnis mali. Secundò actualiter, prout quis effert ſe extra, & ſupra limites iuſſionis, ut præcipienti non ſubijciatur & ita non eſt ſpeciale peccatum, ſed generalis quædam conditio oē peccatum conſequens ex parte auerſionis. Tertiò ſuperbia dicitur inordinatus propriæ excellentiæ appetitus præſertim in honore, aut dignitate. & ſic eſt ſpeciale peccatum, & vnum ſeptem capitalium vitiorum. ſicque primum peccatum angeli fuit ſuperbia: quod patet tamen ex re deſiderata, quoniam eminentiam dignitatis appetijt: quàm ex motiuo, quia ex conſideratione propriæ pulchritudinis corruit in peccatum. Sed obijci poteſt, quicunque enim non agit, quod tenetur, peccat per omiſſionem, ſed angelus debuit intra ſe conferre, & cogitare de diuina ordinatione, ne eam excederet, qđ non fecit. Dicendum, quòd omiſſio quandoque eſt ſpeciale peccatum, quando uidelicet dimittitur, ꝙ fieri debet, & ſpecialiter iuſſum eſt. Interdum eſt conditio omne peccatum concomitans, ſecundū, quod eſt dimiſſio alicuius circumſtantiæ in opere obſeruandæ. & ſic in primo angeli peccato fuit omiſſio. Attamen dici poteſt, quòd non tenebatur actualiter tunc conferre, quia & alio modo potuit peccatum vitare. Hæc idem ibidem.

Superbia tripliciter accipitur.

Eccli. 10.

Obiectio.

Cōfutatio

Thomas.

¶ Præterea in prima parte quæſtione ſexageſima ter-

Pctm pōt in aliquo eē dupliciter.

tertia reſpondens ad iſtud, quale malum culpæ poſſit in angelis malis eſſe: Peccatum, inquit, pōt in aliquo eſſe dupliciter. Primò, ſecundum reatum. Secūdò, ſecundum affectum. Primo modo vniuerſa peccata in dæmonibus poſſunt eſſe, quia dum hoīnem, ad cuncta peccata inducunt, oīum vitiorum reatū incurrunt. Secundum affectum verò illa duntaxat peccata in eis ſunt, ad quę natura ſpiritalis afficit, quæ non afficitur ad bona corpori propria, ſed ad ea, quæ in rebus inueniri ſpiritualibus poſſunt. Nil enim afficitur, niſi ad id, quod ſuæ naturę aliquo modo eſt conueniens. In ſpūalibus aūt bonis non poteſt eſſe peccatum dū aliquis ad ea afficitur: niſi per hoc, ꝙ in tali affectu regula ſuperioris non obſeruatur. & hoc eſt pctm̄ ſuperbiæ, non ſubdi ſuperiori in eo, quo præſidet. Hinc primum peccatū diaboli non potuit eſſe niſi ſuperbia, cōſequenter verò potuit in eis inuidia eſſe. Eiuſdem etenim rōnis eſt, quo affectus tendat in aliquid appetendum, & ꝙ renitatur oppoſito. Inuidus aūt de bono alterius dolet, quia bonum illius reputat ſui proprij boni impeditiuum: nec poterat bonum alicuius reputari impeditiuum boni affectati per angelum malū, niſi inquantum affectauit excellentiā ſingularem, q̄ per alterius ſingularitatem iam ceſſat. ideo poſt pctm̄ ſuperbiæ conſecutū eſt in dæmone peccatū inuidiæ, ſecundum quod doluit de bono hoīs, & de excellentia creatoris, ſecundum quod Deus vtitē ea contra voluntatem diaboli. Porro in obſcœnitatibus carnalium vitiorum dæmones nō delectanē, quaſi ipſi ad vitia illa afficianē: ſed hoc totum ex inuidia oritur, ꝙ in qbuſcunq; hoīm exceſſibus delectanē, inquātū ſunt impeditiua ſalutis humanæ. Hoc quoque ſciendum, ꝙ in ſuperbia, & inuidia, prout in dęmonibus eſſe dicuntur, comprehenduntur vitia cuncta, quæ naſcuntur ex ipſis. Hæc ibi.

Thomas.

¶ De hoc demum, ꝙ dæmon peccauit dei ſimilitudinem inordinatę appetendo, ſcribit eodē loco: Angelus ſine dubio peccauit, appetēdo eſſe vt Deꝰ, quod intelligi poteſt dupliciter. Primò, per æquiparantiam: ſecundò, per ſimilitudinem. Primo modo non potuit hoc optare, quoniam ſciuit hoc naturali cognitione impoſſibile eſſe. nec primū actum peccandi præceſſit in angelo habitus aut paſſio ligans cognoſcitiuam potentiam, ita vt in particulari errando eligeret impoſſibile. & dato, ꝙ eſſet poſſibile, adhuc eſſet cōtra deſideriū naturale, Appetendo namq; eſſentialem gradū altioris naturæ, appetiſſet ſe non eſſe Veruntamen in hoc imaginatio fallitur. Nam quia homo apetit eſſe in altiori gradu, quantum ad accidentalia aliqua, quæ creſcere queunt abſque corruptione ſubiecti, æſtimatur, quòd poſſit appetere altiorem gradum naturæ, in quem peruenire non poſſet, niſi eſſe deſineret.

Duplex modus appetēdi eſſe vt deus p ſimilitudinem.

¶ Deniq; appetere eſſe vt Deus per ſimilitudīnē, contingit dupliciter. Vno modo, quantū ad in quo natū eſt Deo aſſimilari; & ſic ſi quis appetat eſſe ſimilis Deo, non peccat, dummodo ſimilitudinē Dei debito ordine appetat adipiſci, vt ſcilicet eā à Deo obtineat. Peccaret autē, ſi appeteret Deo aſſimilari virtute propria, non diuina. Secundò pōt quis appetere eſſe ſimilis Deo in eo, in quo non eſt aptus ei aſſimilari, vt ſi quis appeteret cælū, & terram creare, quod Deo eſt proprium, in quo appetitu eſſet peccatum. Sicq; diabolus appetijt eſſe ſimilis Deo non vt Deo aſſimilaretur quantum ad hoc, quod eſt nulli ſubeſſe ſimpliciter: quia ſic etiam ſuum nō eſſe appeteret, cum nulla creatura valeat eſſe, niſi per hoc, quòd Deo eſſe participat, & ſub eius conſeruatione ſubſiſtit: ſed in hoc appetijt indebitè eſſe ſimilis Deo, quia id, ad quod virtute ſuæ naturæ poterat peruenire, appetiuit vt finem vltimum beatitudinis ſuæ, auertens appetitum ſuum à ſupernaturali beatitudinē, quæ eſt ex gratia Dei: vel eam finaliter appetiuit: tamen voluit eam acquirere virtute ſuæ naturæ, non ex Dei auxilio, iuxta diſpoſitionem ipſius: quod conſonat Anſelmo, dicenti, quòd appetijt id, ad quod perueniſſet, ſi ſtetiſſet. Iſtaq; duo in idē quodammodo redeunt, quia ſecundum vtrunque modum apetiuit finalem beatitudinem per ſuā naturalē virtutem habere, quod eſt propriū Deo. Cūque id, quod eſt per ſe, ſit cauſa eius, quod eſt per aliud: idcirco ex primo illo, videlicet habere beatitudinem ſua virtute, conſecutum eſt aliud, quod appetijt principatum quendam ſuper alia inordinate, in quo etiam voluit Deo inordinate aſſimilari. Hæc Thomas ibidem. *Anſelmus* *Dionyſ.*

¶ Videtur autem ſanctus doctor in Scripto reprobare, quod in Summa contra gentiles affirmat, videlicet, quòd diabolus voluit nulli ſubeſſe: quod tamen dupliciter poteſt intelligi: Primò, vt nulli obediret. Secundo, vt à nullo influxum, aut conſeruationem acciperet, & primo modo (vt reor) intelligit Thomas, & (ni fallor) etiam illis, quos improbat.

Petrus.

¶ Porro ſcripta Petri dictis Thomæ omnino concordant, & comprehenduntur in eis. Attamen Petrus concedit, ꝙ in angelis lapſis aliquis error intellectus præceſſit vitium voluntatis, non ꝙ error ille fuit propriè culpa, ſed imperfectio conſiderationis ſeu, quędam omiſſio, iuxta ſenſum inductum: aut ſi extitit culpa, in peccato voluntatis includitur, tanquam via ad illud.

Richard.

¶ Circa hæc ſcribit Richardus: Peccatum Luciferi fuit ſuperbia. Non enim fuit gaudium inordinatum: quoniam gaudium eſt quies ipſius appetitus in re amata præſenti: Ideo præſupponit inordinatum amorem. Nec fuit inordinatum odium. Nā quicquid oditur, oditur in quantū apprehenditur vt repugnans rei amatæ: ergo præſupponit inordinatum amore. Nec fuit inordinatum deſiderium: quoniam deſiderium eſt reſpectu boni futuri, amor autem boni ſimpliciter, ergo inordinatum deſiderium præſupponit inordinatum amorem, quod homo poteſt experiri in ſe. quandocunque enim deſiderat aliquod bonum non habitum, idō illud deſiderat, quoniam complacet ſibi in illo: hoc eſt, quia in affectu ſuo eſt cooptatio quædam ad illud, quæ eſt amor. Nec fuit fuga, neque triſtitia, vt conſtat. Nec fuit inordinata ſpes, quoniam ſpes eſt reſpectu boni deſiderati. ſicque præſupponit deſiderium inordinatum. Hæc Richardus, qui illud prolixè de diuerſis paſſionibus, & peccatis proſequitur. *Dionyſ.*

¶ Veruntamen contra id, quod ait inordinatum deſiderium non fuiſſe peccatum Luciferi, obijci poteſt. fuit enim appetitus propriæ excellentiæ nondum adeptæ, ſed ſeparatæ vel magis præſumptæ, taliſque appetitus deſiderium propriè appellatur. & ſicut præhabitum eſt, in angelo ante actualem ſuā ſuperbiam non fuit aliquis amor habitualis inordinatus, aut paſſio.

Richard.

¶ Quærit quoque Richardus, An peccatū angelorum cum primo apoſtata illo peccantium, fuit ſuperbia an puſillanimitas. Reſpondet, primū peccatum illorum fuit ſuperbia: quia ſecundum Anſelmū libro de caſu diaboli, Id quod impij angeli appetierunt, fuit aliquid ad quod creſcere potuerūt, qđ in ſua creatione nō acceperunt, quatenus merito ſuo *Anſelmus*

ad

ad illud ꝓficerent. quemadmodum enim Lucifer excellentiam, ad quam conditus fuit, propria virtute mox uoluit obtinere abſq; merito ſuo, ita & angeli ei conſentientes : tamen ope Luciferi, & hac de cauſa ſibi ſubeſſe volentes. Poſſet tamen videri, ꝙ prima ipſorum ſuperbia fuit in diligendo deliberatiuè magis excellentiam propriã, quàm diuinam. Hacq; intolerabili ſuperbia obtenebratus Lucifer, putauit obtinere ſe poſſe excellentiam ſuam per naturam, virtutemq; propriam, alij verò per eius potentiam: quæ excellentia eis cõuenire nequibat niſi per gratiam. & ſicut ęſtimauerunt, ſic appetierunt. Taliter quoq; approbare falſum pro vero, non fuit in eis ante omne peccatum. imò æſtimatio talis, nec in angelo, neq; in homine fuit ante peccatum. Vnde Auguſtinus libro tertio de libero arbitrio: Approbare falſa pro veris, non eſt natura hominis inſtituti, ſed pœna damnati. Quod à ſimili poteſt dici de angelo. Porro, ꝙ angeli illi peruerſi magis voluerunt ſubeſſe ſeruo, quàm dño ſeu. Luciſero, quàm Deo: hoc non fuit humilitatis aut puſillanimitatis, ſed elationis: quia ad hoc maluerunt ſubeſſe Luciſero, vt magis manerent propriæ voluntatis, quod fuit ſuperbiæ: quemadmodum, quidam ſuperbi malunt ſubeſſe principi impotentiori, quàm præpotenti, vt minus coerceantur. Hæc Richardus.

August.

Obiectio.

¶ Verum his obijci poteſt, ꝙ actio intellectus, prior eſt operatione voluntatis. ſicque æſtimatio illa falſa Luciferi, qua putauit ſe ſuis viribus poſſe excellẽtiam tantam acquirere, præceſſiſſe videtur eius ſuperbiam. Nec enim optaſſet hoc, niſi poſſibile æſtimaſſet. & ſic ęſtimatio illa tã erronea fuiſſet pcm̃ elationẽ præcedẽs, quod & in cęteris angelis reprobis magis apparet ſi namq; putabant ſe adiutorio Luciferi poſſe ex viribus ſuis excellentiam, ſeu beatitudinem, ad quam facti erant, acquirere, vitiosè errauerunt ante commiſſionem ſuæ ſuperbię. Rurſus, nos viatores ſcimus per naturalem rationem, quòd impoſſibile ſit omni menti creatæ ad beatificam dei viſionem per ſpeciem naturali virtute pertingere, cum beatitudo illa ſit prorſus ſupernaturalis: ergo multo plus Lucifer, & eius ſocietas, omni naturalia ſcientia pleni, ſciuerunt hoc: non ergo videtur, ꝙ beatitudinem, & excellentiam illam ſupernaturalem, ad quam erant creati, voluerunt per naturalia adipiſci. Nam & illa fuit hęreſis Pelagiana. Sed ad hæc forſan quis dicet, ꝙ quamuis in generali loquendo, actio intellectus præcedat actionem volũtatis: non tamen quælibet actio intellectus quàmlibet voluntatis. ideo Lucifer primò per intellectum apprehendit appetitum excellentiæ ſuæ, moxq; intensè afficiebatur ad eam: & ita ambitioſo cæcatus affectu, errauit in intellectu, ęſtimando ſibi poſſibile, quod ſibi impoſſibile fuit: & quod habitualiter ſciuit, actualiter non attendit.

Suaſio.

Obiectio

¶ Sed tunc denuo obijci poteſt, ꝙ appetitus excellentiæ non habuit rationem culpæ mortalis, niſi ex conſenſu intellectus, qui conſenſus fuiſſet culpabilis, & ſic prius fuiſſet culpa intellectu.

Refutatio.

¶ Ad, quod forſan dicetur, quòd actiones intellectus, & voluntatis connexæ ſunt, Pariterque concurrunt ad complementum peccati mortalis. & in quibuſdam mortalibus principale, à quo fit denominatio, ſeu tenet ex parte voluntatis, ſicut, & in ſuperbia. De his nil temerè aſſero.

Alber.

Tria in beatitudine principali

¶ Preterea Albertus: Dicendũ, inquit, cũ ſanctis, ꝙ diabolus nihil apetijt niſi beatitudinem, ad quã perueniſſet, ſi ſtetiſſet. In beatitudine verò tria principaliter attẽduntur, videlicet perfectio poteſtatis, ꝑfectio, ſcientiæ, & perfectio bonitatis. Deſideratũ autem ab angelo, fuit perfectio poteſtatis, non conſiderata perfectione ſcientiæ nec bonitatis. Deſideratum autem primi hominis, fuit perfectio ſciẽtiæ, non conſiderata perfectione poteſtatis, & bonitatis. Appetibile demum Antichriſti erit perfectio bonitatis, non conſiderata ſcientia, ac poteſtate, quod ſecundum Anſelmum ita eſt accipiendum: Ad perfectionem poteſtatis tria exiguntur. Primum eſt, vt à ſe non ab alio habeat poteſtatem. Secundum, vt ſtatim habeatur, & non proficiatur ad eam per meritum. Tertium, ut in ſubiectis non patiatur reſiſtentiam per alterius poteſtatem. Ad pefectionem quoque ſcientiæ tria his conſimilia requiruntur, vt ſ. habeatur à ſe, nec ab alio per meritum expectetur, nec in ſcibilibus reſiſtentiam ſeu ignorãtiã habeat. Hinc in Geneſi dixit diabolus: Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum. Conformiter tria ad perfectionem pertinent bonitatis. volet equidem Antichriſtus à ſe mox bonitatem habere, non ab alio expectare, & ꝙ in bonitate nihil ſit ei comparabile, iuxta illud Apoſtoli. &c. Extollitur ſuper omne; quod dicitur aut, quod colitur. Dicimus demum cum ſanctis, Auguſtino, Gregorio & Anſelmo, ꝙ primum peccatum dæmonis fuit ſuperbia, ex qua ſurrexit in eo inuidia, qua hominem vicit. Hinc in tractatu de conflictu virtutũ, & vitiorũ, aſſeritur: Quàm denſiſſimus ſuperbiæ vitijs putamus in terra lutum inuolui, ſi potuit in cælo ſtella, quæ mane oriebatur, lucis ſuæ globos amittere? Vndecimo item ſuper Geneſim loquitur Auguſtinus: Inuidia ſequitur ſuperbiam, non præcedit. Non enim, cauſa ſuperbiendi eſt inuidia, ſed contra. Amando etenim quiſque excellentiam ſuam, aut paribus inuidit, quod ei æquãtur, aut inferioribus ne ei æquentur, aut ſuperioribus, quòd eis non æquatur. ſuperbiendo igitur inuidus. non inuidendo quiſque ſuperbus eſt. Verum tamen ſecundum Præpoſitiuum, ſuperbia tripliciter ſumitur. Primo generaliter pro appetitu excellentiæ ſeu altitudinis in quocunque, ſiue in laude, ſiue in alio. Hæcq; ſuperbia proprie dicitur tumor mentis. Vnde Gregorius: Tumor mentis eſt obſtaculum mentis. Qui quatuor modis contingit: Primò, dum quis credit ſe ex ſeſe habere bonum, quod habet. Secundò, dum proprijs meritis credit ſe id accepiſſe. Tertiò, dum falsè ſe iactat habere, quod nõ habet. Quartò, quando ſe putat cæteris plus habere. Hæc quatuor antiqui comprehenderunt hoc verſu:

ter attenduntur.

Anſelmus Ad pfectionẽ poteſtatis tria requiri.

Gene. 3. Tria ad pfectionẽ pertinent.

2. Theſ. 2.

Iſa. 14. August.

Præpoſitiuus. Supbia triplex.

Gregor. Tumor mẽtis fit quatuor modis.

¶ Ex ſe, pro meritis, falſo, plus omnibus, inſtant.

Secundo generaliùs appellatur ſuperbia amor proprij boni, cum auerſione à ſummo bono, prout ſuper Geneſim vndecimo libro Auguſtinus teſtatur. Nempe per hoc, quòd ſe auertit à ſummo bono, induit rationem ſuperbiæ. & iſta ſuperbia non eſt ſpeciale peccatum, ſed initium omnis peccati. Tertio ſuperbia ſpecialiſſimè nũcupatur appetitus excellentiæ in poteſtate ad dignitatem ſpectante. & hæc fuit primũ peccatum diaboli, & etiam hominis primi. Dæmon nãque excellere uoluit in poteſtatis propriæ dignitate, homo in dignitate excellẽtiæ propriæ. Similiter auaritia duobus ſumitur modis, videlicet generaliter, & ſpecialiter. Generaliter auaritia nominatur nimius amor cuiuſcunque boni creati. & hæc non differt à ſuperbia niſi rõne. ſiquidem amor ille vocatur ſuꝑbia, ſecũdũ quod à ſummo bono auertit: auaritia uerò, ſecũdum qđ ad cõmutabile bonum conuertit. Hinc ſuper illud, Radix omniũ malorum eſt cupiditas, Auguſtinus: Caueamus,

Eccl. 10.

Duobus modis ſumitur auaritia.

1. Timo. 6.

mus, inquit, ſuperbiam,& auaritiam,non duo ma-
le ſed vnum. Hinc ſuperbia fertur initium ois ma-
li,quia principium culpæ eſt ex parte formę,quę eſt
auerſio ab incommutabili bono. Auaritia verò eſt
radix,quia ex parte conuerſionis ad cōmutabile bo
nū, trahit ſuccum delectationis,atq; libidinis, quo
nutritur in vitijs. Secundò auaritia ſpecialiter dici
citur nimis appetitus peconiæ ſeu bonorum ſortu-
nę,quæ ſecundum philoſophum quinto Ethicorū,
numiſmate menſurantur,quæ propriæ philargyria
August. nominatur. Iō vndecimo ſuper Geneſim aſſerit Au-
Eccl. 10. guſtinus: Meritò initium ois peccati ſcriptura diffi-
1. Timo. 6. nit,dicendo: Initium ois peccati ſuperbia. Cu ap-
tatur illud Apoſtoli,Radix oium malorum eſt aua-
ritia, ſi auaritiam generalem intelligamus,qua quiſ
que amplius,quàm oportet, pp excellentiā ſuam,
& quendam propriæ rei amorem, qui rectè amor
priuatus vocatur, quod potiùs à detrimento, q̄ ab
incremento dictum elucet. Ois nanq; priuatio mi-
nuit. Vnde itaq; vult eminere ſuperbia, inde in an-
guſtias,& egeſtatem contruditur,cum ex commu-
ni ad proprium damnoſo ſui amore redigitur. Hac
generali auaritia diabolus cecidit,qui pecuniā non
dilexit,ſed propriam poteſtatē. Hic amore peruer-
Obiectio ſus ſancta ſocietate priuauit turgidum ſpūm, eūq;
artauit in miſeria, iā per iniquitatē ſatiari optantē.

¶ Porro ſi obijciatur, quòd in oī rationali natu-
ra rex,qui appetibilibus,& faciendis regere debet,
Prouer. 20. eſt ratio, ſecundum illud Prouerbiorum: Rex qui
ſedet in ſolo iudicijs, diſſipat omne malum intuitu
ſuo: ſed ratio tunc ita non rexit, ergo omiſſio fuit
Solutio eius peccatum: Dicendum, quòd ibi error fuit ra-
Anſelmus tioni admixtus, qui error (ſecundum Anſelmum)
fuit impunitatis pręſumptio. nec eſt ſpeciale pec-
catum, ſed error electionis, & inquiſitionis, vel
Ariſto. ignorantia pręcedens omne peccatum, prout ter-
tio Ethicorum ait Philoſophus, quòd omnis ma-
lus eſt ignorans: quæ tamen ignorantia non mere
tur ignoſcentiam aut miſerationem, ſed obiurga
tionem, & vituperationem. Præpoſitiuus, & Au-
tiſiodorenſis reſponderunt ad hoc, quòd angelus
non tenebatur conferre, quoniam aliter potuit cul
pam euadere: ideo non omiſit. potuit enim eua-
dere declinando ab appetitu proprij boni, ac de-
lectatione propriæ poteſtatis. Hæc albertus. Qui-
bus concordant ſcripta eius libro de quatuor coæ-
Vdalri. quęuis, vbi eadem ſcribit de his quæ hic. ¶ Deniq;
Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Qualiter in-
quit, creatura deiformi prædita intellectu, errare
potuerit, difficile eſt videre: præſertim cum de ho-
2. Timo 2. mine,quia diuina mente pręditus extitit, dicat Apo
Auguſt. ſtolus: Adam non eſt ſeductus in pręuaricationem,
mulier autem ſeducta eſt. Rurſus, cum dicat Augu-
ſtinus,quòd omnis actus peruerſus, ex aliquo eſt er
rore. atque ſecundum philoſophum, omnis ma-
lus, ignorans ſit: patet difficultas quæſiti. Verum
hoc faciliter ſoluitur, ſi modus ſui peccati perpen
ditur. Id namque,quod appetijt habuiſſet, ſi perſti
tiſſet; quoniā debitum ſuit naturalibus ſuis debito
congruitatis, non obligationis iuſtitiæ, cum ſit di-
uinæ beneficium gratiæ. primum horum actualiter
intuens angelus, poteſtateq; propria delectatus, per
didit ſecundæ conſiderationis ſapientiam in ſuo
decore, id eſt, decoris ſui occaſione: perdidit, in-
quantum ad habitum, ſed quo ad vſum, ita quòd
ad hoc oculum conſiderationis non deflexit, ſed
voluit voluntate electiua hoc conſequi à deo ſo-
lum naturalium ratione, ad quod etiam gratia re-
quirebatur, ac meritum. & hoc fuit ſuperbia. Quē

admodum enim paſſiones in nobis ignorantiam
pariunt particularis in actu, quod ſcitur in vniuer-
ſali, imò & in particulari ſecundum habitum: ſic ve
hementia affectionis ad propriam poteſtatem incli
nat in angelo ad vnam cōſiderationem, excluditq;
aliam. Propter quod, in libro de ciuitate loquitur
Auguſtinus: Angelus mox ut factus eſt, continuo ſe Aug.
à veritate auerti propriæ poteſtatis eleuatione ſeu
elatione deprauatus. Porrò peccando appetijt ſimi
litudinem dei, non ſimilitudine imitationis, quia in
ea conſiſtit bonum omnis creaturæ: ſed ſimilitudi
ne æquiparantiæ, de qua dixit: In cælum conſcen-
dam, quòd intelligendum eſt de cælo trinitatis: non
tamen appetijt ſimpliciter deo aſſimilari, cum ſci-
rēt hoc impoſſibile eſſe. Voluntas verò electiua im
poſſibilium non eſt ſecundum philoſophum. Ap-
petijt ergo illam æqualitatem tantum in quodam
modo habendi illud, quod poſſibile fuit conſequi
eum: imò quod conſecutus fuiſſet, ſi debito modo
id appetiſſet. Propterea Auguſtinus nono ſuper Ge Aug.
neſim dicit eum ab illa altitudine impia ſuperbia
cecidiſſe: quam ſi voluiſſet, fuerat percepturus. Nē-
pe cum ſecundum naturalia angelis data ſit maior,
aut minor beatitudo, & ſuper alios influentia, atque
prelatio, ipſe qui præ omnibus in naturalibus emi
nebat, maiorem omnibus felicitatem accepiſſet à
deo, & ſuper omnes angelos alios: imò per conſe-
quens ſuper omnia, quæ eorum miniſterio guber-
nantur, influentiam habuiſſet. Idque appetijt, di- Isa. 14.
cens: Super aſtra cæli, id eſt, angelos, exaltabo ſo-
lium meum, id eſt, poteſtatem prælationis, atque re
giminis mei, vt Auguſtinus exponit. Sedebo in mō-
te teſtamenti, id eſt, in ſupremo vertice æternæ feli-
citatis, quam ab æterno Deus ordinauit, & ab ex-
ordio ſeculorum frequenter teſtatus eſt ſe daturū
electis. In lateribus aquilonis, qui eſt locus caligi-
nis, & deſignat tenebras, quas Deus poſuit latibu Psalm. 17.
lum ſuum. Vnde, & in Paralipomenon fertur: Deus 2. Para. 6.
pollicitus eſt, vt habitaret in caligine: quæ (ſecun-
dum diuinum Dionyſium) inuiſibilem, plenitudi-
nem, & incomprehenſibilem excellentiam lumi- Diony.
minis increati deſignat. Hac Vdalricus.

¶ In cuius dictis duo præſupponuntur: vnum,
quod primus ille apoſtata ſummus extitit angelo-
rum. Secundum quod angeli altioris naturæ, al-
tioris quoque facti ſint gloriæ, per hoc, quòd intē
tiori affectu ſed ad deum conuerterint. Porro, q̄
ait, angelum ſapientiam perdidiſſe, non quantum
ad habitum, ſed quo ad uſum, ſeu actum, intelligi
nequit de ſapientia ſupernaturali infuſa charitati
ſemper annexa, in qua ſecundum præhabita creati
ſunt angeli, ſed de ſapientia naturali, quæ donum
eſt gratiæ gratis datæ.

¶ At uerò Bonauentura: Aliqui, inquit, dixerunt, Bonauẽt.
q̄ diabolus ſimul tp̄e peccauit pluribus generibus
uitiorū: principaliùs tamen ſuperbia, quod non ui-
detur. Cum enim affectiua uis dæmonis ſimplex ſit,
quemadmodum intellectus: ideo ſicut intellectus
non poteſt ſimul intelligere plura nec plures cogi-
tationes habere, ſic neque affectus in eodē inſtanti
poteſt plura peccata cōmittere: præſertim, quæ ad
diuerſas pertineāt actiones, ut infidelitas, ſuperbia,
inuidia. Iō aliter eſt dicendum, utpote, quod con-
tingit loqui de pctō ſcd̄m triplicem ſtatum, ſc;
quantū ad inchoationē, & cōſummationē, & cōfir-
mationē. Pctm̄ aūt diaboli initiatū eſt in ſua p̄ſum-
ptione. Mox.n. ut pulchritudinē ſuā uidit, p̄ſumpſit.
Cōſummatū ē in ambitione, q̄a p̄ſumens de ſe, appe
tijt qđ oīno ſupra ſe ē. Sed cōfirmatū ē auerſiōe ſui

dix

diæ,& rãcoris. Ex que .n. obtinere nõ valuit, quod optauit, inuidere cœpit, affectuq; odijci contraire, atq; in hoc pertinaciter eſt firmatus, qm̃ hoc ſeparauit eũ oĩno à Deo, & perfectũ obſtaculũ poſuit, ſicut perfecta charitas Deo plenè coniũgit.

Obiectio

¶ Si verò objiciaẽ, ꝙ pctm̃ diaboli fuit ingratitudo, dicendum, ꝙ ingratitudo dupliciter dr̃. ſ. negatiuè, & cõtrariè. Negatiuè dũ qs nõ eſt Deo gratus vt debet: & ita eſt circunſtantia oĩm vitiorum. Priuatiuè verò, ſeu cõtrariè, qñ non ſolũ nõ eſt gratus, imò & cõtrariè mouet, vtpote dũ cogitat de beneficio, vt eſt beneficiũ, & paruipẽdit illud, ſeu benefactorem, & ita eſt ſpeciale peccatum: & ſic non peccauit diabolus, quia nõ cogitauit de beneficijs dei, vt erãt dei, ſed inquantum erant ſua propria bona: idcirco elatus eſt. Hæc Bonauentura.

Ingratitudo duplex

Duplex ẽ ſimilitudo dei

¶ Qui declarans qualiter diabolus voluit Deo parificari: Duplex eſt, ait, ſimilitudo dei, vtpote æquiparantiæ, ſeu æqualitatis, & imitationis. Similitudo imitationis põt appeti ordinatè, & inordinatè. Ordinatè, qñ appetit in his, quæ nr̃æ ſunt aptitudinis, & diuinæ acceptationis, ut ſunt perfectiones virtutũ. Inordinatè, dũ appetiẽ, quod non decet aut Deo non placet, vt p̃eſſe, vlciſci. Similitudo aũt æqualitatis nullatenus põt appeti ordinatè, põt tñ (vt credo) aliquo mõ appeti in aliq̃ conditione, vt in dñio, p̃ſidentia, ſcientia. Sciẽdũ ergo, ꝙ diabolus aliquo mõ appetijt ſimilitudinẽ imitationis, & aliquo modo æqualitatis: quod patet, ſi attẽdatur appetibile eius, modusq; appetendi. Diabolus quippe appetijt alijs p̃ſidere, propria tamen autoritate. Quod appetiuit p̃eſſe, fuit imitationis, quod & obtinuiſſet, ſi p̃ſtitiſſe. Quod aũt, propria autoritate, ita quòd ſine meritis, & ſine p̃ordinatione datoris, ita quod nulli ſubeſſet, æquiparantiæ fuit, quod & multæ ſanctorũ autoritates teſtãtur. Ait naq; Gregorius, ꝙ voluit eſſe ſui iuris, ita ꝙ nulli ſubeſſet. Bernadus, ꝙ appetuit æqualitatem potẽtię. Anſelmus, ꝙ optauit p̃eſſe ſine meritis. Oẽsq; verum dicunt, & verbis diuerſis idem circunloquũtur, videlicet, quòd voluit præeſſe propria autoritate. Hæc idem.

Gregori⁹ Bernard⁹ Anſelmus

Pctã angelorũ luciſero ad ſpectãtiũ.

¶ Qui etiam aliorum angelorum prauorum peccata deſcribit, planum eſt, dicens ex dictis ſãctorũ, & gloſſis, ꝙ angeli minores peccato ſuperbię, ſãt auerſi: tñ in mõ ponẽdi, diuerſitas ẽ. Nã aliq dicũt, ꝙ inferiorũ ſuperbia fuit in hoc, ꝙ cõſenſerũt pctõ luciferi ſuperbientis, quod fuit ſuperbia: quẽadmodum Adam dr̃ ſuperbiſſe, qm̃ ſuperbienti conſenſit vxori. Sed hoc videtur probabile, quòd ſcilicet angeli minores priùs appetierũt alteri, puta lucifero, qđ bonũ cõmutabile, q̃ ſibijpſis, cum vnuiſcuiuſq; affectus maximè iunctus ſit ſibi, & priùs appetat inordinatè ſibi q̃ alteri: etſi alteri, tñ propter ſe. Hinc alij dicunt, quòd ſuperbierunt non ſolũ conſentiẽdo, ſed & ſibijpſis excellentiam appetendo. Cumq; cernerent ſe non poſſe ad aliud pertingere ſine luciferi ſublimitate, qui erat vt caput, tam ſibi, quã illi excellẽtiam optauerunt: ſicq; p̃priè ſuperbierũt, atque ſuperbię conſenſerunt. Fuit quoq; eorũ ſuperbia conformis ſuperbiæ principis tenebrarum, qui naturaliũ ſuorum ſtrenuitatem, excellentiam, præcellentiamq; conſpiciens, voluit præſidere, & in ſua autoritate quieſcere. Porro dæmones ei ſubiecti, non ſunt auſi tm̃ appetere: ſed naturalium ſuorum ſtrenuitatem penſantes, voluerunt ſub vmbra illius quieſcere, ita ꝙ non miniſtrarent, ſed q̃dam ſub illa potirentur voluntaria libertate, quam videbant ſe non poſſe ſub diuino habere imperio. Cognouerũt etem̃ angeli, factos ſe ad participandã gẽtis beatitudinem, ad acquirendum eã per opera, atq; obſequia ſua. In hoc ergo ſuperbierunt, ꝙ ſine meritis voluerũt eſſe beati, & ſine miniſterio quieſcere, ac ſine limite p̃priam voluntatem implere: quod totũ fuit ſuperbię, quamuis non tantæ, ſicut oĩbus velle præeſſe, & nulli ſubeſſe. Hæc Bonauentura.

Gen. 3.

Aliorum opinio.

Alexãder.

¶ Concordat Alexãder inter cætera loquens: Peccatum diaboli fuit ſuperbia, & radix eius cupiditas, nec eſt oppoſitio inter hæc ſe ita habẽtia. Superbia quippe, quæ eſt ſpeciale pctm̃, eſt amor ſeu appetitus propriæ excellẽtiæ, ita ꝙ hoc, quod dico, p̃priè, ſonet in culpã. Nam poteſt, quis amare, ſeu velle p̃eſſe pp deum, quod non eſt apoſtatare, nec amare excellentiam propriã: ſed excellentiam quaſi cõem, qm̃ ad cõem ordinatur vtilitatẽ. Hinc radix ſuperbiæ diaboli fuit cupiditas, quia p̃eſſe appetijt ob p̃prium commodũ, vel honorẽ. Veruntñ nõ appetiit æqualitatẽ diuinã in propria rõne, nec eſſe vt deus ſub hac rõne ſimpliciter: ſed appetijt aliquid, quod ſi obtinuiſſet eo modo, quo appetijt, eſſet æqualis deo, ſeu ſicut Deus. Etem̃ cunctis p̃eſſe, & nulli ſubeſſe, Deo eſt propriũ. Similiter habere btitudinẽ ex nullo merito, nec ſuo, nec alieno, cõuenit ſoli Deo. Multiplex quoque eſt ſimilitudo, videlicet naturæ, & grãæ ac gloriæ, quarum quælibet poteſt appeti ordinatè: quarta eſt ſimilitudo æquiparantię, quæ nullatenus eſt optanda. Hec Alexander.

Antiſiod.

¶ Inſuper de his Antiſiodorenſis ſcribit diffusè, cuius dicta ſentialiter ſunt inducta. Veruntñ tenet, ꝙ angelus reprobus appetijt ſimilitudinẽ ęquiparãtiæ dei. i. æqlitatẽ cũ Deo, volens p̃eſſe, & non ſubeſſe: ſicq; voluit rapere deitatẽ, pp quod amiſit felicitatem.

Obiectio.

¶ Cumq; objicitur, ꝙ fuit p̃ſpicaciſſimæ rõnis, ergo ſciuit hoc impoſſibile eſſe: rñdet, ꝙ habitualiẽ hoc agnouit, ſed pulchritudinis ſuæ conſiderationi intẽtus, actualiter non aduertit nec cõtulit.

Dilutio.

Recitat quoq; quẽadmodũ quidã dixerũt, primũ pctm̃ luciferi eſſe omiſſionẽ, dicentes, ꝙ quicũque actualiẽ peccat, peccat ẽt per omiſſionem, ſicut qui fornicatur, peccat fornicationẽ nõ vitando. Cũq; à ſanctis aſſeriẽ, ꝙ primũ peccatũ illius fuit ſupbia, exponũ: hoc de primo pctõ actuali illius. ſed cõtra hoc eſt, ꝑ angelus potuit pctm̃, pulchritudinẽ ſuam non conferendo: quia cũ fuerit liberi arbitrij, potuit flectere illud ad bonũ ſine collatione: ergo nõ cõferendo, non peccauit omiſſione, imò cõſideratio p̃priæ excellentiæ potuit, eſſe via ad laudẽ, & reuerẽtiã dei ſine collatione: quod cõcedimus, dicẽtes, ꝙ p̃poſitio iſta, Tenebatur vitare motũ ſuperbiæ, dupliciter põt intelligi: qa hoc verbũ vitare põt teneri tm̃modo priuatiuè, & valet tm̃, tenebaẽ nõ moueri elatione, & ita ẽ vera. Põt quoq; accipi poſitiuè, ſicq; eſt falſa. Dicimus item, quòd nullus peccat per appetitum, niſi priùs peccet p conſenſũ illicitũ. Vñ, & lucifer antequã appetijt præeſſe, & non ſubeſſe, cõſenſit in illũ appetitũ, q cõſenſus fuit mortale pctm̃, ſed fuit idẽ peccatũ cũ illa ſupbia.

Quæſtio ſolutio

¶ Si aũt quæraẽ de cauſa illius primi pcti, dicendũ, ꝙ cauſa eius fuit nõ neceſſaria cã, ſed libera, & contingens, vcʒ ipa volũtas creata, & defectiua: q̃ potius fuit cã deficiens q̃ efficiens, in quantũ peccans, p̃ſertim loquendo De formali ipſius peccati.

Obiectio.

Sed objici põt, qa ſi voluntas angeli fuit cauſa primi pcti, uel ergo bona uolũtas, uel mala. Non bona, quia bonum ut tale, non eſt cã mali. Nec mala, quia ante primũ pctm̃ uoluntas non fuit mala.

Cõfutatio

Dicimus, quòd ie uera liberũ arbitrium fuit cauſa primæ voluntatis, ſed non fuit eius cã per ſe, nec neceſſaria. Ideo nihil eſt cauſa efficiens primæ malæ uolũtatis. Libe-

tum verò arbitrium eſt cauſa ipſius per accidens, ſ. per defectum, qui duplex eſt, vnus eſt quaſi materialis, q̃a ex nihilo: alter quaſi formalis, puta priuatio vtilis actionis, ſeu ſalubris conſiderationis à vitio retrahentis. Aliorum autem angelorum peccatum fuit, quòd lucifero conſenſerunt, &c. vt infra dicetur. Hæc Antiſidorenſis.

Durãdus.

¶ Porro Durandus: Voluntas, inquit, angeli innititur regulæ defectibili, vtpote ſuo intellectui, in quo cadere quiuit defectus, etſi non erroris aut neſcientię, tñ inconſiderationis. Iõ potuit peccare. In

Differẽtia quorũdã.

hoc verò differũt, error, ignorantia ſeu neſcientia, & inconſideratio, ꝙ error eſt approbare falſa pro veris, ideo falſam æſtimationẽ includit. Ignorantia aũt eſt neſcientia horũ, q̃ quis ſcire tenetur, & põt. Inconſideratio eſt ſolus defectus actualis cognitionis eorum, q̃ habitualiter ſciunt. Quamuis ergo in angelis nõ ponat̃ ꝓpriè error, aut ignorãtia, ponit̃ tñ in eis incõſideratio. Non.n. oportet, ꝙ oĩa, q̃ quę circũſtare poſsũt, & rectificare volũtatẽ, angelus ſp cõſideret actu, ꝓſertim in his, quæ naturalẽ rõnem tranſcendunt, vt ea, per quę ad beatitudinẽ eſt tendendum: atq; ob huius conſiderationis defectum, fuit in angeli electione peccatum, dum appetijt id, quod ex genere ſuo fuit bonum, non cum circunſtantia ſine qua non fuerat appetendum, quia de illa non cogitauit. Hæc Durandus.

Dio.Ric.[9] & Dion.

¶ Quibus obiicit̃, quia diuinus Dionyſius ponit in angelis neſciẽtiam, ſeu ignorantiã, à qua ſuperio

Obiectio.

res ſua illuminatione purgant inferiores. Iterum dictum eſt, ꝙ angeli cõſenſerunt in motum ſuperbiæ, qui conſenſus fuit erroneus. Rurſus, appetere beatitudinem non appetendo media requiſita ad eam: non tamen excludendo eadem, non eſt malum. ſicut nec intellectus eſt falſus, apprehendendo vnũ eorum, quæ conſiſtunt in re, non apprehendendo aliud, niſi apprehendat vnum ſine alio eſſe.

Scotus

¶ Præterea Scotus: Cõiter, ait, hic dr̃, ꝙ angelus nõ potuit æqualitatẽ dei appetere propter quatuor

Rõ prima

rationes. Prima eſt, qm̃ nõ peccauit ex paſſione aut ignorantia, ſed electione. Electio aũt non eſt impoſſibilium, ſed angelum Deo eſſe æqualem, eſt impoſ

2 ſibile. Secunda, quia angelum eſſe Deo ęqualem, includit contradictionem, videlicet ipſum eſſe, & nõ

3 eſſe. Tertia, nihil poteſt voluntas velle niſi ſit ꝓconceptũ ab intellectu: ſed intellectus angelicus nequaquã potuit hoc ꝓconcipere: imò ſi hoc pręcõcepiſſet, erraſſet. ſicq; fuiſſet in eo error, & pœna añ pri

4 mum ſuum pctm̃. Quarta, qm̃ angelus nõ potuit velle ſe nõ eſſe, ſed creaturã eſſe Deo æqualẽ, includit eã non eẽ: q̃a non põt eſſe creatura, niſi ſit creatore

Cõfutatio

inferior. Veruntñ, qm̃ rõnes iſtæ nõ concludũt, põt aliter rñderi, vtpote, ꝙ angelus potuit appetere æqualitatẽ dei. Voluntas namq; duplicẽ habet actum

Voluntas duplicem habet actum amãdi.

amandi, vz amorẽ amicitiæ, & actũ concupiſcẽdi aliquid amato. Et ſm vtrũq; actum, habet totũ ens pro obiecto, ita, ꝙ ſicut quodcunq; ens põt aliqs amare amore amicitiæ, ita q̃dcunq; ens põt ipſe cõcupiſcere ipſi amato. Ergo angelus potuit ſeipſum amare amore amicitię. Potuit ergo ſibi concupiſcere quodcunq; concupiſcibile. Cumq; æqualitas dei ſit quoddã bonũ cõcupiſcibile ſm ſe, potuit ange

Ariſtotel

lus illud bonũ cõcupiſcere. Præterea, ſm Philoſphũ tertio. Ethicorũ, voluntas ẽ impoſſibiliũ ergo impoſſibilitas illa nõ ꝓhibet angelũ appetiſſe dei æqualitatẽ. Inſuper, angeli praui odiunt deũ, ergo volunt eum non eſſe, quod tñ impoſſibile eſt oĩno, & ſicut uolũt deũ nõ eſſe, ita poſſunt velle eminẽtiam dei eſſe in alio: ergo velle poſſunt eã eſſe in ſe, q̃d eſt dei æqualitatem appetere, Hæc Scotus.

Dionyſius contra Scotum

¶ Cuius, poſitio vr̃ prorſus abſurda. Primo in hoc, quod tot ſolenniũ doctorũ concordi determinationi contradicit, imò, & tot patrum ſanctorum, ſicut iam patuit. Secundò, quia pſuaſiones eius nullius vigoris ſunt. & ſi quid concludunt, non eſt ad ꝓpoſitum, nec contra mentem doctorũ. Siquidem prima perſuaſio ſua hoc ſolummò probat, ꝙ angelus potuit dei ęqualitatem velle, atq; appetere obiectiuè & ſic angeli boni eam voluerunt, dixerunt, & appetierunt, ad perfruendũ ea, & ad honorandum eam plenariè, & ut conſeruarentur ab ea in eſſe ad honorẽ, gloriamq; ipſius. Angeli verò iniqui voluerũt, & appetierunt dei æqualitatem, ad vtendũ ea, & vt cõſeruarent̃ ab ipſa ad propriũ cõmodũ, & honorem. Nec iſtud intendunt ſancti patres, ac ꝓbi doctores negare. Verũ nec angeli boni, nec angeli reprobi appetierunt, neq; appetere potuerunt deliberatiua electione æq̃litatẽ dei effectiue: hoc eſt, ita, ꝙ æqualitas Dei eſſentialiter Deis cõpeteret, & in eiſer, ſic, ꝙ ipſi verè eſſent Deo æquales, & per conſeques veri Dij. imò, & ex cõſequenti non eſſent creati, nec dependẽtes, nec indigentes, q̃d certiſſimè cognouerũt ꝓrſus impoſſibiliſſimũ eſſe. Ex his patet

Auguſt.

ad alia duo rñſio, q̃a (vt habitum eſt) & beatus Auguſt. hoc aſſerit: Primum peccatum angeli non fuit nec eſſe potuit odiũ Dei, neq; inuidia, q̃ neceſſariò ex inordinato ſui amore, & elatione naſcentur. Prima quoq; inordinata voluntas angelicæ creaturæ non potuit eſſe tã cæca, & impoſſibilium, ac implicantiũ reorum, ſicut, & infra in ſolutionibus quorundam argumentorum magis patebit.

Scotus.

¶ Amplius, de hoc an pctm̃ luciferi formaliter fuit ſuperbia, ſcribit Scotus: Cõiter dr̃, ꝙ pctm̃ luciferi fuit ſuperbia. Sed ad videndũ veritatẽ, primo eſt attendendũ q̃ fuit malitia in angelo primo: deiñ, ad q̃d genus peccati ꝑtinuit. Primo quoq; videndũ

Actus volũtatis q̃ ſint.

de ordine actuũ voluntatis, q̃ ſũt, velle, & nolle. Eſt equidẽ nolle actus poſitiuus uoluntatis, quo fugit ſeu reſilit ab obiecto diſconueniẽti. Velle aũt eſt primus actus uoluntatis, quo accepta obiectũ cõueniens. & ẽ duplex, ut dicat̃ uelle amicitiæ eẽ obiecti, cui, qs uult bonũ: uelle aũt cõcupiſcentiæ, eſſe obiecti, q̃d qs uult amato, iſtorumq; actuũ patet ordo: qm̃ oẽ nolle, præſupponit aliquid uelle. A nullo quippe reſugio, niſi q̃d ſtare nõ ualet cũ quodam, quod tanquã cõueniẽs accepto. Velle quoq; cõcu

Velle duplex eſt.

piſcẽtiæ præſupponit uelle amicitiæ. Cũ eñ amatũ ſit reſpectu cõcupiſcẽtis quaſi finis, cui uolo bonũ, nã pp amatũ concupio ſibi bonũ quod ei uolo, cũq; ne finis habeat primam uoliti rõnem, patet, quod uelle amicitiæ, ꝓcedit uelle concupiſcentiæ. Hinc ſimilis eſt proceſſus in uelle, & nolle deordinatis. Hinc primus actus uoluntatis inordinatus, fuit uelle amicitiæ primum reſpectu eius, cui uoluit bonum. Hoc uerò obiectum non fuit Deus, quia non potuit deum inordinate ex intentione amare ex amicitia: quoniam Deus eſt tale amabile, quod ex ſola ſui ratione ut obiectum eſt, completam dat rõnẽ bonitatis actui perfectè intenſo. nec eſt ueriſimile, q̃d aliquid aliud à ſe nimis intẽſe dilexerit actu amicitiæ: tum, quoniam naturalis inclinatio magis inclinat ad ſe, quàm ad aliud quodcunque creatũ amandum: tum, qm̃ non uidetur ꝙ aliquid aliud creatum à ſe, ſic intellexit ut ſe: tum, quia amicitia ſuper unitatem fundatur, 8. Ethicorum: & amicabilia ad alterum procedunt ex amicabilibus ad ſeipſum, 9. Ethicorũ: ergo primus actus innordinatus ange

Auguſt

li, fuit act[9] amicitiæ reſpectu ſuiipſius, Vñ ſm Augu.

amor

amor ſui creſcens, vſq; ad contemptũ Dei ciuitatẽ fecit diaboli, in quo cõtemptu cõſummata eſt iſta malitia. Porrò loquendo de prima inordinatione ipſius velle concupiſcentiæ, apparet ꝙ angelus ille primo cõcupiuit ſibi immoderatè beatitudinẽ. Proceſsit, oñq; ex affectione proprij cõmodi, prout cõmodũ comprehendit delectabile. Hinc apparet, ꝙ angeli primò concupierunt beatitudinẽ. Verum in hoc potuerũt tripliciter inordinatè habere ſe. Primò, plus appetendo beatitudinẽ ſibi, q̃ ſummo bono, ſeu plus beatitudinẽ cupiendo, q̃ Deũ amando. Secundò, volendo eã habere nimis citò, & ante finẽ morulæ in qua quaſi in via erãt. Tertiò volendo eã ex ſuis naturalibus adipiſci. ¶ Vlterius dici põt, ꝙ angelus inordinatè cõcupiuit ſibi aliquod bonũ creatũ, videlicet excellẽtiã reſpectu aliorũ. Deniq; de prædicto inordinato amore cõiter dr̃, ꝙ fuit ſuperbia: & vr̃ eſſe intentio Auguſt. in libro de Trinitate, quo ait ꝙ præſumptio eſt, nimis ſibijpſi placere: idcirco ſuperbi, in ſcripturis dicunẽ ſibi placentes. Hæc Scotus. Qui de his ſcribit ꝓlixè, & tandem concludit, ꝙ p̃ſumptio fuit ſimpliciter primũ peccatũ luciferi, & non vt eſt prima ſpecies ſuperbiæ.

Auguſt.

Nec peccatũ luciferi fuit ſimplex, & vnicũ, imò fuerũt multa peccata. Malitia quippe ipſius incepit ab immoderato amore ipſius, & deuenit ad deſiderũ beatitudinis inordinatũ: deinde ad excellentiæ, ac præſidẽtiæ ſuper alios appetitũ, & conſummabatur in odio Dei, quod maximum eſt peccatum, quia ex hoc ſequebatur, ꝙ nõ potuit habere volita Deo manẽte. Hinc ex inordinato appetitu priùs potuit velle Deũ non eſſe, & ita odire. Itaq; primũ illud peccatum luciferi, ſcilicet inordinata dilectio ſui, non erat irremediabile, ſeu irremiſsibile ex ſua natura, neq; grauiſsimũ: imò & quando peccauit ſecondo peccato, beatitudinem inordinatè optando, adhuc fuit in via, & potuit pœnitere de primò peccato, ſicq; recipere veniam, & miam. Ergo primum eius peccatum ex ſe non fuit irremiſsibile: ſed quia ex illo, deuenit ad terminũ, oĩa eius peccata irremiſsibilia facta ſunt. Omne nãq; peccatũ peccatoris perdurans uſq; ad terminũ incluſiuè, eſt irremiſsibile.

Peccatum luciferi non fuit ſimplex & vnicũ, ſed multiplex.

¶ In his Scoti verbis videnr̃ aliqua contineri documentis ſanctorũ, & præallegatorũ doctorum nõ conſona, præſertim in eo, ꝙ vr̃ ſentire peccatum luciferi formaliter non fuiſſe ſuperbiã, ſed magis præſumptionẽ, niſi forſan ſumat præſumptionẽ pro ſpecie quadã ſuperbiæ. Cõiter etiã ſancti teſtantur, ꝙ lucifer ob ſuã ſuperbiam de cælo eiectus ſit: ſicq; in ſuperbia illa videtur ſua iniquitas, quã ante eiectionẽ habuit, conſummata: & ſicut probatũ eſt, ante illã eiectionẽ non optauit Deum non eſſe, cũ ſciret ſe ſine Dei conſeruatione nõ poſſe ſubſiſtere. Rurſus, vr̃ in verbis eius contrarietas quædã, dum ait. Primũ peccatũ illius fuiſſe inordinatũ ſuijpſius amorẽ: & iterum, ꝙ primũ eius peccatũ fuit præſumptio.

Dionyſi. cõtra Scotum.

¶ Deinceps Hẽricus quodlibero 8. In actibus, inquit, intellectualis ſubſtantiæ, præſertimq; angeli intellectus primo ex habitu cõcreato cõprehẽdit vniuerſales rerũ eſſentias, & ſimul mox cõplacet naturaliter ſuæ uoluntati in illis, abſq; deliberatione: in qua complacentia, q̃ neceſſariò eſt primus actus ipſius, cũ nõ ſit circa particularia, non põt eſſe bonũ, aut malum moris. In cõprehenſione aũt particularũ ſub uniuerſali, cũ ſimul plura cõprehendere nequeat, ſed ſolũ per diſcurſum vnũ poſt alterum, nõ vnum ex altero, ſicut angelus in naturalibus ſuperior, priùs ſuam particularẽ eſſentiã tanq̃ ſibi præſentem intelligat, cuius cognitionẽ concomitatur cõplacentia naturalis in ea, & ſic in quolibet ſucceſsiuè, ſm quod ab intellectu cõprehenditur vnũ poſt aliud. Nec in aliquo actu hmõi uoluntatis põt eſſe bonũ, aut malum moris, ſed ſolummõ bonum naturæ. Vlterius uerò cum intellectus angeli primi eſſentiã propriam cõprehendit ſub cõparatione ad inferiorũ eſſentias, q̃bus ex naturalibus ſuis natus eſt præeſſe, ac dñari, atq; ꝙ hoc bonum eſſet ſibi, & alijs, in hoc uerũ dixit intellectus ipſius abſq; errore: Cũq; talẽ intellectionem ſequitur complacẽtia voluntatis, cõplacẽtia illa adhuc purè eſt naturalis, & abſq; oĩ deliberatione. Vnde ſiſtẽdo in ea, adhuc oẽs actus uolũtatis, q̃ neceſſariò plures ſunt, boni ſunt: bonitaſq; illorũ in Deũ eſt retorquẽda, quod ita ſe habet, ſiue angeli in gratia ſint creati, ſiue nõ. Siue itaq; angelus malus cõplacentiã illam ſub moderamine tenuiſſet, nõ peccaſſet. Sic.n. etiam boni angeli ſuperiores ꝓrogatiuam ſuã ſuper inferiores conſpexerũt, atq; in hoc eis cõplacuit: ſed non peccauerunt, quia ſub moderamine iuxta exigentiã ultimi finis, ſm inſtinctũ grãæ eis datæ ſeſe continuerunt. Angelus verò malus nequaquã, ſed cũ eo, ꝙ ſibi p̃eminentia ſua cõplacuit, in ſingularitatis tumorẽ erupit, & cõplacentię moderamen exceſsit, bonũ ſibi ſingulare ſingulariter reputans, & bonũ aliorũ deſpiciens: ſicq; in hoc ſe ſup alios altiſsimo ſimilẽ iudicans, ac per hoc ſe aliorũ cõſtituit finẽ. Et q̃a à ſine, ac ſm finis exigentiã regulanda ſunt ea, quæ ſunt ad finẽ, idcirco ſeipſo & ſm ſeipſum diſpoſuit alia regere, ac ipſis præeſſe. Cumq; ſm Gregorium quatuor ſint ſpecies elationis. Prima, dũ q̃s a ſeipſo habere ſe bona putat: ſecunda, dũ data ſibi deſuper bona pro ſuis ſe meritis accepiſſe exiſtimat: tertia, dũ iactat ſe habere, quòd non habet: quarta, q̃n deſpectus alijs ſingulariter videri appetit habere, q̃d habet: non peccauit lucifer prima ſuperbiæ ſpecie, q̃a ex naturali ſcientia nouit ſe accepiſſe à creatore quicq̃d fuit, & habuit. Nec ſecũda ſpecie, quia ex nihilo ſciuit ſe factũ. Nec tertia ſpecie, q̃a de nullo eſt gloriatus, ꝙ non habuit, quãuis de eo, quod habuit male gloriando, ulteriùs habere appetijt, quod non habuit: ideò quarta ſpecie arrogãtiæ eſt trãſgreſſus: q̃m ſingulariter videri, & præſidere appetijt de eo, ꝙ habuit, quod non proceſsit ex aliqua de ordinatione, errorève rõnis, q̃a non propoſuit uoluntati, niſi ꝙ fuit, nec rõ ante peccatũ voluntatis errare nequiuit. Vnde rõ in angelo non errauit, niſi poſtquã elatus fuit. Nẽpè poſt primam eius elationem rõ in ipſo eſt obſcurata, circa appetibilia, q̃ propoſuit voluntati, non pertractãdo quod ſibi ex puris naturalibus non cõpetebat: q̃a voluntas hoc pertractare intellectui non pręcepit. Hinc pertractationem, ſeu collationẽ huiuſmodi, non pertractans, prælationẽ optauit, eãq; ex naturalibus ſuis aſſequi, & quaſi in poſſeſsionẽ ſe ponere niſus, non curauit de modo, ac ordine pertingendi ad illã. Veruntñ non ſic iſtã cõcupiuit prælationẽ, ut quaſi non ſub Deo eã voluerit obtinere: q̃a ex naturali ſapiã ſciuit nullã creaturã naturali ordine poſſe alios regere, ſine influẽtia virtutis diuinæ: ſed p̃ſumptuosè putauit, ꝙ gñalis Dei influẽtia ſibi ſufficeret, & ꝙ vlterius ex puris naturalibus deberet habere alia regere: cũ tamẽ hoc ſe recepturum nõ niſi ex ſpeciali dono Dei debuerit p̃ſtolari, & ſi Deus ſic vellet. Ideo de eo, q̃d concupiuit, ſuſpẽdere debuit iudiciũ rõnis appetitũq; voluntatis, quouſq; præceptũ accepiſſet diuinũ, ſicut fecerũt angeli boni. Itaq; nihil optauit inordinatè, niſi ꝙ à Deo ordinatè per gratiã accepiſſet, ſi humiliter expectaſſet. Hinc vanũ eſt dicere, ꝙ

Henricus.

Quatuor ſpecies elationis iuxta Gregorium.

bonum

bonũ ſpirituale viſionis Dei, aut alicuius huiuſmo-
di ex naturalibus voluit obtinere. De tali quippe
bono, nec tunc, nec nunc aliquã potuit æſtimatio-
nem ex naturalibus puris habere. Hæc Henricus.
Dionyſ. ¶ In cuius poſitione multa dicuntur ſm cæteras
eius opiniones, vt ꝙ non poſsit eſſe error in rõne,
aut intellectu', niſi præcedat culpa in voluntate: de
qua re infra dicetur. Atq; ꝙ ait, Angelos non appe-
tiuiſſe ſpũale bonum viſionis diuinę, cuius oppoſi-
tũ ex Scoto probatũ eſt: nec veriſimile reor, ꝙ crea-
tor nõ manifeſtauerit angelis mox vt condidit eos,
ad quem finem creauerit ipſos. Aliàs viderẽtur de
ſua excuſabiles prauitate. imò & primis parentibus
reuelauit, ad quam beatitudinem inſtituerit eos.
Gulielm⁹. ¶ Poſtremò Parrhiſienſis lib. 2. de vniuerſo: Artẽ-
de, inq̃t, quemadmodũ primũ peccatum neceſſe eſt
fuiſſe ſuperbiã. i. actũ euntis ſuper id, quod fuit, aut
habuit: hoc eſt, à miniſterio in dñium, quaſi à ſerui
tute in altũ exemptionis. Ex alia verò parte videri
poteſt primum illud peccatũ fuiſſe auaritiæ, & furti
atq; rapinæ, cum ſcriptũ ſit, radicem oĩum vitiorũ
1. Timo. 6. auaritiã eſſe. Egregiorũ quoq; unus doctorũ, perhi
buit auaritiã non ſolũ eſſe pecuniæ, ſed etiã altitu-
Gen 3. dinis, atq; ſcientiæ In Geneſi etiã legitur euidenter,
ꝙ promiſsione altitudinis ac ſciẽtię primi parentes
ad peccandũ inducti ſunt. Nam dictum eſt eis. Qua
cunq; die comederitis inde, eritis ſicut elohim, ſciẽ
Elohim quid. tes bonũ, & malũ. Elohim aũt interpretatur, dij, aut
iudices. Ergo promiſſa eſt eis altitudo deitatis, aut
iudiciariæ ptãtis. In eo verò ꝙ additur, Scientes bo-
nũ, & malũ ꝓmiſſa eſt eis ſcientia boni, & mali, non
qualiſcũq;: ſed æminẽs, ac nobiliſsima, cũ illo in ſta
tu ꝓditi eſſent, & naturali boni, ac mali ſcia, & item
gratuita, q̃ oĩ naturali ſciẽtia longè eſt præſtãtior.
Angelorũ ergo peccatum una conſideratione fuit
ſuperbia, à ſupereundo, hoc eſt abeundo ſuper id,
quod erat, aut quod habebat in oaturalibus virib.
Superbiæ etymologia. ſnis. Alia aũt conſideratione fuit auaritia, ſeu cupi-
ditas, à cupiẽdo, ſeu rapiendo quod fuit alienũ. Vẽ
dicate namq;, aut vſurpare in re aliena dominiũ, in
qua uẽdicãs, ſeu vſurpans nõ habet niſi miniſteriũ,
ſuperbia, & auaritia ſimul eſt. Sicq; cõſtat nõ diſcor
Eccl 10. dare, quod dictũ eſt, Initium oĩs peccati ſuperbia
1 Tim 6. eſt, ab eo, qnod dr̃, Radix oĩum malorũ eſt auaritia.
Quæ fuerit ſupbia angeli. Porrò ſupbia angeli fuit, ꝙ inordinatè appetijt Dei
ſimilitudinem. non. n. veriſimile eſt, ꝙ appetijt Dei
æqualitatẽ, à qua & ex cõditione ſuæ naturæ ſciuit
ſe incomparabiliter plus diſtare, q̃ diſter ruſticus ab
imperij dignitate. Si ergo ruſticus tanquã ſtultiſsi-
mus ſperneretur, q ſe ad dignitatẽ integereret impe-
riãlẽ: quãto magis angelus ille imperitiſsimus fuiſ-
ſet, ſi ad Dei aſpiraſſet æqualitatẽ? Amplius, ignora-
re, nõ potuit quin tanta eſset ſua à creatore diſtan-
tiã, ut nec genere, imò, nec ꝑdicamento ei appro-
pinquaret: ideo certũ ei fuit, non niſi per ſuæ ſubſtã
tiæ corruptionem, ſuaq; ſpeciei mutationẽ ad crea
toris dignitatẽ, ſeu æqualitatem poſſe pertingere. Si
autem quis dicat, ꝙ vidẽs ſe ſignaculum ſimilitudi-
nis Dei præ omni creatura, inaniter eleuatus, in glo
riam pulchritudinis, ac ſimilitudinis, tam ad ipſum
patrem, q̃ ad eius filium uoluit compar haberi, cũ
ſe ſimillimum patri conſpiceret, ideoq; recuſauerit
eſſe ſeruus, non ꝙ eſſentialiter, aut perſonaliter vo-
luerit eſſe vnigenitus patris, ſed ſicut ipſe in hoc, ꝙ
non ſnbeſset, ſed tantum præeſſet omnibus ſe infe-
rioribus, quemadmodum vnigenitus patris: cuius
exemplum eſt in magnatibus, qui vehementer exal
tati, & honorati à regibus, pręeſſe volũt alijs, & ne-
quáquam ſubeſse eidem, interdum, quoque ſeruire
renuũt & ſubeſſe eis, à q̃bus ita ſunt honorati. Por-
ro lex creatoris eſt, quam Chriſtus expreſsit, ac a- Matt. 10. Luc 22.
dimpleuit, vt quibus vnuſquiſq; præeſſe videtur, il- Mar 10
lis maximè ſeruiat, ſubditusq; conſiſtat, & tũc quiſ- Quõ q̃s bene pręeſt.
que ritè, ac rectè multitudini præeſt, dũ in officijs
iniunctis diligenter, ac fideliter ſeruit eis, vel potius
creatori gubernatione illorũ. Primus verò ille apo
ſtata econtrario habuit ſe volẽs oĩbus, ſe inferiori-
bus, per naturam, pręeſſe, ac dominari, & nec ipſis
nec creatori in ipſorum regimine deſeruire: ſicut &
vnigenitũ dei dominari cõſpexit, ipſum imitari vo
lens peruersè Deniq; hæc eſt peruerſitas in oĩ, præ
ſidẽte creato aliud quærere in ſubditis, quàm cre-
atori placere, atq; ſeruire, & ipſis prodeſſe. Quærere
autem, ſeu amare ipm̃ dominari, quæſtum ve alium
ex ſubiectis, diabolica peruerſitas, ac ferina exiſtit
rapacitas. Itaq; ſi ita q̃s dicat, non longe à probabi-
litate conſiſter, cũ, & manifeſtũ ſit, homines ad do-
minandi libidinẽ eſſe tã pronos, vt nec magnis ſub-
ditorum multitudinibus ſint contenti: imo totis ſtu
dijs, viribus, ac fraudibus dñationẽ ſuam in plures
extendere enitantur, quanquã à tanta peruerſitate
angeli tanto longiùs eſſe debuerant, quanto, & a te
nebris ignorantiæ, & ab originali corruptione cre-
atæ ſunt immunes, ac liberę. Nec video qualiter pri
mus ille peccator præeſſe voluit, non ſubeſſe, niſi
modo prætacto. Difficillime nãq; maiores ad mino
rum, ac ſubditorum officia inclinant, niſi dei mu-
nere adiuuẽtur, & ſua officia, ac dignitates difficul
ter reputant onera eſſe. ¶ Præterea ſi quærat vnde
lucifero tantus auſus, tãq; intolerãda pręſumptio,
vt creatori ſubeſſe modo, prædicto noluẽrit: Rñ-
deo, quia ipſum præeſſe tanta libidine ei cõplacuit,
vt ſubeſſe nõ curauit, adhærens ipſi Præeſſe amore
non ſolum peruerſo, ſed ẽt nimio, & penè inſano.
Probatur, quod pro tunc non vidit, ꝙ verè, & ritè
ſubeſſe ſit verè, præeſſe: & quod mirabilius eſt, non
ſenſit iucunditatẽ, quam habet ſeruitus creatoris,
quę incomparabiliter maior eſt, q̃ delectatio, quam
ſomniat, ac mẽtitur ambitio in falſi nõis dñatione.
Et quamuis oẽe vitium obtenebret ſuũ ſubiectum,
maximè tñ ambitio, q̃ appropriatè cæca vocatur, q̃ Dubium.
& tantæ vehementiæ fuit in impio illo, ꝙ tam illu-
minoſam eius cæcauit ſcientiam. Si demũ, quis ad-
miret, qualiter tam ſubito rapere, quiuit luciferum Solutio
honoris illius illuſorij pulchritudo: attendat quam
citò, atque faciliter pulchritudo mulieris rapiat in
ſo ſapientium corda: ipſæq; fœminæ interdũ ex ſua
pulchritudine tam intensè, ac ſatuè extolluntur, ut
alios ſpernant, & ab hominibus penè cupiant ado-
rari. Multipliciter quoq; conſtat, qualiter quidã ſic
ambitione, vana ve gloria, aut amore carnali vincun
tur, & excæcantur, vt deſiderio honoris, voluptatis
aut famę, grauiſsimos ſubeãt ſumptus, labores, cu-
ras, afflictiones, & læſiones, quemadmodũ in exer-
centibus torneamenta, in hypocritis, in regibus, & Tres filię ſuperbię
tyrannis, ſua dominia augere optantibus patet. Ad
do, & hoc, quia vix ſeparantur ab inuicem tres illæ
partes, ſeu ſpecies, aut rami, ſeu filiæ ſuperbię, q̃ ſunt
dñandi libido, amor inanis gloriæ, & honoris am-
bitio. Nec veriſimile, primum illum apoſtatam ab
aliqua earum fuiſſe immunem. Porro ſi dicas, Tu
qui hæc dicis, & diſputas, que audacia te hæc uide
re præſumis, & primum angelum illum, quem ſapi-
entiſsimũ extitiſſe dubitat nemo, iſta non vidiſſe cõ
tendis, ꝓſertim cum inuolutus ſis tñbris, atque di-
ſtantia quaſi immenſa a luce ſapientię eius te lõge
eſſe negare non valeas. Reſpondeo, quoniã quantũ
cunq; expedita, & clara ſit virtus viſiua: non tamen

z ita

ita clarè, vt cęcutiens, ſeu lippiens oculis intuetur ea,
in quæ aciẽ non conuertit: ſic fidelis, & illuminatus
viator clariùs cõſpicit falſitatẽ, ac vanitatem illuſo-
riæ dñationis, q̃ angelus ille, qui vanæ illius domina
tionis amore, & ambitione captus, & excæcatus, eã
interiùs non perpendit, q̃ vana, vilis, & enormis cõ
ſiſteret; imò quemadmodum oculorũ quantacũq;
claritas ceſpitare permittit, ac cadere eũ, qui viſum
non dirigit in diſcrimina viæ; ſic ſplendor ſapiẽtiæ
angeli reprobi, intentus in alia, & profundatus in il
lis, non retraxit ipſum à caſu. Ex quibus apparet, ſu-
bitum, & non deliberatũ fuiſſe ipſius peccatum, ſi-
cut in eo, qui viſa fœmina ſpecioſa, mox ardet in eã,
non requirens, nec conſulens, neq; deliberans, an ſi
Superbia vento aſſimilatur. bi ſit appetenda. Subitaneitas, autem, atq; temeri-
tas magis inſunt ſuperbię, quàm alicui vitio, pro-
pter quod vento à philoſophis, ac theologis com-
paratur. Hæc Gulielmus in diuerſis capitulis libri
præfati, in quibus de his etiam alia multa cõſcribit.

¶Verum quod peccatũ illud luciferi dicit fuiſ-
ſe non deliberatum, ſed ſubitum, non videtur præ
habitis concordare, cum in creatura intellectuali
locum non habeat mortale peccatum ante plenum
conſenſum, & rationis deliberationem.

Aug. vnus ſapientũ. ¶Inſuper: Qm̃, inquit, vnus ſapientũ (vtpote Au
guſtinus) primũ malum fuiſſe affirmat auerſionem
ab incõmutabili bono, congruit ſuper hoc perſcru-
tari. Itaq; maximũ malum in moribus, atq; morali-
bus, eſt priuatio contraria adhæſioni, qua bono in-
cõmutabili adhęretur. Cumq; res cui adhæret, bo-
na eſt, & ſalubris ſine expediens bona eſt adhæſio,
ſicut dũ virtutibus adhæretur: ſi verò ſit nociua ad
hæſio, mala eſt, ſicut lepra dr̃ alicui adhærere. & de
Iſaiæ. 2. Iudæis loquitur Iſaias: Pueris alienis adhæſerunt.
Adhærendũ eſt igitur maximè creatori, de quo ait,
propheta, Mihi autem adhærere Deo bonũ eſt. Ipſe
quippe ſponſus eſt cuiuſlibet animæ virtuoſæ, ſm
tres nobiles eius vires, videlicet ſm intellectum, in-
quantũ veritas luminoſiſsima: ſm concupiſcibilem
Pſal. 72. ſuperiorẽ, vt bonitas ſuauiſsima: ſm iraſcibilem, vt
gloria magnificentiſsima, & honor, ſeu decus, poſt
quẽ non eſt alius honor, aut decus. Circa hæc. n. ver
ſantur cuncta nobilia humanarũ deſideria anima-
rũ, & iſta ſunt, quæ ſola rectè, & magnificè, ac lau-
dabiliter ab eis, quæruntur. Vnde ab alijs omnibus, q̃
propter iſta non quæruntur, illuditur eis, & rema-
nent vacuæ etiã cum ea fuerint aſſecutæ: ſed ad alia
tria eſt bona animarũ noſtrarum cõuerſio, puta ad
Deum, in quo iſta ſunt vnum, ad quod omne bonũ
creatũ eſt ordinandum. Hinc conſtat primũ pecca
tũ fuiſſe ſeparationem, receſſum, ſeu auerſionem à
ſummo bono, de ipſo peccato loquendo formali-
ter: quæ auerſio fuit priuatio debitæ adhæſionis, cũ
Deo. Nempè vt Ariſtoteles bene ait, Per ſe eſt, quo
poſito, aliquid ponitur: & quo remoto, remoue-
tur. Poſita autem hæc adhæſione cum Deo, boni ſu
mus: & ea remota, mali: ſicque priuatio ei appoſi-
ta, eſt malitia, qua per ſe mali ſumus. Hæc idem.

Thomas. ¶Pręterea tractat, An luciferi culpa prima fuit in
uidia: Nec ira, inquiens, nec dolor, nec odiũ, primò
ineſſe angelis potuerunt, niſi forſan dolor inuidiæ,
ſicut nonnullis eſt viſum, q dixerũt luciferum inui-
diſſe filio Dei, quẽ vidit ſibi infinita glorię ſuperemi
nentia pręcellentẽ. Conueniens ergo eſt, de hoc ali
quantulũ perſcrutari. Non. n. prætereundi ſunt tan
torũ ſapiẽtum ſermones in rebus tam arduis, & à
noſtra conſuetudine tã longè diſtantibus. Dico er-
go, q dolor inuidię locũ ſortitur, vbi ex aliena qua
cunq; pręſtantia, aut præeminẽtia quoquo modo,
quis cognoſcit, aut timet extollentiæ ſuæ diminu-
tionem, læſionẽ, ſeu obſcurationẽ, ſuæve apparen-
tiæ minorationẽ. Nã vbi nil horũ eſt, quæ cauſa po-
teſt eſſe inuidiæ, aut doloris? niſi forte qs dicat amo
rẽ ſingularitatis in bonis quibuſlibet dolorem hu-
iuſmodi generare, quod in angelo nequaquam lo-
cũ habuiſſe vr̃. Eadem etenim ratione inuidiſſet pa-
tri, atq; ſpiritui ſancto, quorũ vterq; in infinitũ emi
net ei. ſicq; per vnũquẽq; eorum impeditur ſingu-
laritas, ſeu ſolitudo, quã fertur amaſſe. Nec ſingu-
laritas illa potuit eſſe, niſi in hoc, q noluit creaturã
habere maiorẽ, aut patrem, quod & ita fuit. Nempè
vt dictũ eſt, non concupiuit, nec cupere potuit eſſe
ſimpliciter Deo æqualis. Alia igitur cauſa fuit, cur fi
lio Dei inuidit, nec apparet, quid veriſimilius dici
poſsit ſm eum, q iſta dixit, puta beatum Bernardũ,
niſi quod lucifer ille præuidit filio Dei regnũ ex hu
mano genere acquirendũ, & congregandũ, ſiue in
terra, ſiue in cælo, & terra. Ergo ſm iſtam ſententiã,
ambiuit ſimile regnũ in hominibus, quamuis cõtra
rium regno illi ordinato, ac iuſto. Sed cur non ſimi
liter, & in angelis regnũ ſibi ambiuit, cum videret
filiũ Dei tunc in angelis regnantem, ac poſtea regna
Ionæ. 1. turũ? Adducit autem ſanctus ille verba Ionę, dicen-
tis: Si propter me tempeſtas hæc orta eſt, mittite me
in mare. Hæc, inquã, dicentis in perſona Chriſti ad
patrẽ, ac ſpiritum ſanctum. Hancq; tempeſtatẽ in-
tellige totius generis humani lapſum in corruptio-
nẽ, ac mortem. Hanc filius Dei dixit propter ſe or-
tã, tanquam in inuidiam ſuã à primo angelo conci
tatã. Veruntamen admirationem habet non leuem.
qũo angelus ille hæc appetiuit, aut appetere potuit
qui ſe ſciuit ab oĩmoda ſubiectione filij Dei nullate
nus eximi poſſe. Nec ignorauit ſe nihil poſſe in ſe,
aut in ſubditis, niſi inquantũ daret, aut permitteret
Deus, cum nec homines, id neſciant etiã ſtulti: ergo
ſciuit ſe, nec regem, nec dñm poſſe eſſe cõtra illius
diſpoſitionẽ, niſi nominatione ſtulta, & vana, præ-
ſertim cũ ſciret oẽm poteſtatem, & regnũ in manu
conſiſtere vnigeniti Dei, ex cuius parte, ſua non mi
nuebatur, ſed dependebat fælicitas. Cur ergo illi in
uidit? Cogimur ergo fateri, primũ illius peccatum
fuiſſe ſuperbiã, quod & ſacri doctores cõcorditer
dicunt, qui & inuidiã proteſtantur eſſe ſuperbiæ fi-
liã, aut certè primogenitã eius prolem. Quod ſi di-
xerit qs, quod dederit Deus angelis nõ miniſteriũ,
ſed liberã dominationem in rebus, ac viribus ſuis.
abſq; legis reſtrictione, deſtruit hoc: quia ſecundũ
hoc nequaquã peccaſſent, imò ſm hoc potuiſſent
oĩbus donis creatoris vti in contumeliã, atq; iniu-
riã eius ſine peccato. Deniq; error hic intm̃ Sarra- Sarracenorũ error.
cenos ſeduxit pro magna parte, vt credant ſe omni
bus rebus ſuis liberè poſſe vti, ſiue abuti, pp quod
& ſeruis maſculis abutũtur, & aĩalibus multis. Rur
ſus, nil magis eſt noſtrum q̃ propria membra & par
tes, viresq; animæ. Ergo & linguis noſtris liberè vti
poſſemus ad mentiendũ, & periurandum, imò ad
blaſphemandũ, manibus quoq; ad furandum, & ra
piendũ, & intellectu, ac voluntate ad cogitandum,
ac appetendũ quæcunq; placentia, diuinæq; legi cõ
traria. Tenendum eſt igitur, angelis legẽ viuendi eſ- Nota.
ſe innatã, naturaliterq; inſcriptam, nec à iure natu-
rali fuerunt exempti. Porrò de eo, quod tactum eſt,
principem iſtum malitiæ inuidiſſe filio Dei, qm̃ ſan-
ctus, ac ſapientiſsimus vir in rebus diuinalibus di-
xit hoc, nec tutum, nec bonum eſt cõtradicere eius
ſermoni. Reuerentia etenim multa honorandi ſunt
tãti, ac tales viri, & eorũ ſermones: imò intolerãda
ſtultitia eſt, ſtatim contradicere ipſis, & putare eos
errasse,

erraſſe, quis veritas, & cauſa, quæ induxit eos ad ſentiendũ, atq; dicendum ſic, ignoretur, & difficulter inueniatur: Fortaſsis aũt nec veriſimile eſt, niſi multũ exercitatis, ac eruditis in diuinis, principem illũ præuidiſſe, aut præcogitaſſe futura in genere humano de colligendo, ſeu cõgregando regno ſanctorũ per filiũ Dei, & de hoc, quòd filius Dei eſſet regnaturus in eis in natura humana. Népè cum angelus ille ſolũ habuerit naturalẽ cognitionem, nec ex illa prænoſcere, aut cogitare potuerit ea, quæ ſupra naturalẽ curſum, & ordinẽ erant futura, vtpotè quæ in rebus naturalibus, neq; indicia vlla, nec coniecturas ſuę futuritionis habebant: conſtat, ex illis nõ potuiſſe inuidiã principi illi fuiſſe. Nihilominus verũ

Sap. 2.

eſt, quod ait ſcriptura, Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terrarũ. Potuit namq; conijcere ex eminentia, in qua vidit conditã naturam humanam, præſertim ex ſupernaturalibus ei adiectis transferẽdã ad angelicę fœlicitatis æqualitatem, longèq; altius eleuandã, quàm fuit ſtatus, de quo ipſe corruerat: quod poterat eſſe occaſio inuidendi hominibus, cũ quanto in naturalibus ipſo erant inferiores, tanto futuros perpenderet eſſe ſe ſuperiores, ex quo & contra filiũ Dei ira ſuæ malignitatis excandeſcere potuit, ac rancore torqueri. Non.n. ignorabat benignißimam Dei ſolicitudinem circa homines primos, ſeq; deiectũ, ac iuſtè deſpectum: ideo non improbabile eſt, quod inuidit filio Dei regnum quod habiturus fuit in genere humano. Tũc ergo primò in inuidia illa exarſit, dum cõditos nouit homines primos. An verò de deitate, & gloria filij Dei voluerit, non eſt mihi adhuc aliquo ſermone authentico declaratũ. Prȩterea quamuis ſciret ſe aduerſus Deũ nil poſſe: tamen prælato modo ex cõſideratione excellentiæ ſuæ in arrogantiã eleuatus, cæcatus fuit: nec actu attendit, quod meritò attendiſſet. Nam & ſerui vilißimi à ſuis dominis magnificè honorati, atque ditati, aduerſus dominos ipſos aliquando intumeſcunt. Hæc Gulielmus.

Dionyſ.

¶ In quibus oõ vr̃ ſufficienter reſponſum ad verba ſancti Bernardi, qui in ſermone, quo ſcribit hæc, vr̃ ſentire, quòd lucifer ante ruinam, & eiectionem ſuam, cõcepit inuidiam etiã contra hominem protoplaſtũ. Nihilominus idem ſanctus frequenter & euidenter teſtatur, luciferum ob ſuã ſuperbiam lapſum, & cõdemnatum. Idcirco quod ſcribit primũ angelũ primumq; hominẽ inuidiſſe filio Dei, vr̃ intelligendũ, non quod primum vtriuſq; peccatũ formaliter fuerit inuidia, ſed quod vterq; per quandã appropriationem peccauerit in filiũ Dei, inordinatè appetendo ſimilitudinẽ creatoris: quia cum filio approprietur, ſeu propria ſit imago, ſimilitudo, atque æqualitas patris, eo ipſo, quo angelus primus, & homo protoplaſtus appetierunt inordinatè, & immoderanter aſsimilationẽ diuinam, & quandam quodammodo adæquationẽ, ſaltem angelus ille: palam, quod appropriatè peccauerunt in filium Dei, eiusq; maieſtati, & gloriæ derogauerũt, qui conformari ſtolidè præſumpſerunt: & quia qui alterius excellentiã taliter appetit, eidem inuidere faciliter ſolet, aut per modum inuidentis ſe habere, hinc ex ſequela, & concomitantia quadam, ſeu æquiualenter vel quãtũ ad ſimilitudinem effectus, vnigenito Dei filio inuidiſſe dicuntur. Poſtea verò diabolus inuidit Deo formaliter. Etenim hoc modo ſanctus, & illuminatus Bernardus in ſermone quodã de aduẽ-

Ionæ. 1.

tu, præallegata verba Ionæ inducit, pertractat, exponit, in perſona filij Dei loquens: Duas rationales creaturas condidit Deus pater, videlicet angelum, & hominẽ, ſed vtranq; propter me perdidit, id eſt, propter peccatum in me appropriatè commiſſum abiecit. Et rurſus: Omnes, inquit, inuidẽt mihi. Pater verò zelans pro filio, iniuriam filij vultus eſt, filius autem paternæ maieſtatis honorem recuperare deſiderans, deceptoq; homini ſubuenire intendens, dixit: Si propter me tempeſtas hęc orta eſt, id

Ibidem.

eſt, vehemens illa vindicta, atq; expulſio vnius de cęlo, alterius de paradiſo, mittite me in mare, id eſt per incarnationis myſterium in mundum inferiorem, in abyſſum tribulationum, & perſecutionum, profunditatem, ad redimendum genus humanum. Vnde in Pſalmo eſt dictum: Veni in altitudinem maris, & tempeſtas dimerſit me. Pſal. 68.

Gulielm⁹ mouet dubium. Vtrum luciferi cultum creatoris ſibi vſurparit.

¶ Rurſus de qualitate, & ſpecie peccati luciferi, mouet Gulielmus hoc dubium, nec prætereundũ, vtrum ab initio ſuæ creationis apoſtata ille ambierit cultum, & honorificẽtiam creatoris: hoc eſt, An inſtat creatoris adorari, & coli voluerit, quẽadmodum poſtea multi ex eius cõſortio, qui & genus humanum ad idololatriam induxerunt, ſeq; in idolis adorari, ac coli procurauerunt. Nec parum eſt admirãdũ, eos ab initio iſtam incidiſſe inſaniam, cum nullus hominum, niſi mente captus huiuſmodi cultum ſibi vnquã impendi voluiſſe legatur, donec hominibus eſt ſuaſum, quoſdam in Deos tranſire, ac deificari propter egregios ſuos, atque magnificos actus. Inualuit demum hucuſq; iſta opinio de hominum tranſlatione in Deos, vt quidã adhuc in carne viuentes, vellent dij reputari, & coli, ac ſtatuas ſibi erigi præciperent, vel gauderent. Vnus quoque ex regibus Babylonis in dementiam eam proſilijt, quòd Deos omnium gẽtium exterminari præcepit, quatenus ipſe ſolus à gentibus ſibi ſubditis, Deus

Iudith. 3.

colleretur, & adoraretur, ſicut in Iudith libro deſcribitur. Ex quibus alicui põt videri, quòd ab ini-

Iſai. 14.

tio apoſtatæ angeli in hanc elationis amentiã proruperunt, hęcq; ſit ſimilitudo, quam primus eorum optauit: Similis, inquiens, ero altißimo, vtpotè in honorificentißima huius culturæ. Nec iſtud à probabilitate, & veriſimilitudine longè eſt, cum homines, qui ignorare nequibant ſe eſſe mortales, ad tantam corruerint cordis amentiam: angeli verò ſe immortales eſſe ſciebant. Hæc Gulielmus.

Dicta Gulielmi ſibi mutuo cõtraria.

¶ In ſupra inductis autem verbis huius doctoris, aliqua continentur, quæ ſibi inuicem non conſonare videntur, vt quòd angelum illũ primum ſolam, ait naturalem habuiſſe cognitionẽ: & rurſus, quòd præſupponit, & ait eum habuiſſe notitiam filij Dei: imò & totius ſupergloriosißimę trinitatis, quamuis nondum per ſpeciem cognitio autem filij Dei, ſeu trinitatis, naturalem tranſcendit ſcientiam.

Bernard⁹.

¶ Amplius, ſi quis cum ſancto Bernardo dicere, aut verba ſancti illius defendere velit in eo, quod tangit luciferum ante ſuam deiectionem homini inuidiſſe, poſſet forſitan opinari, quod & ſupernaturalium, & futurorum, quorundam ſcientia concreata, aut data fuit lucifero ante ruinam, de quo iuxta probabiliorem opinionem tenetur, quod in charitate, & gratia, atq; in ſapientia illa, quę donum eſt ſpiritusſancti, creatus ſit ſicut probatum eſt. Deni-

Doctorũ opinio.

que, ſecundum doctores communiter primo homini ante ſuam tranſgreſsionem deſuper fuit reuelatum, vnigenitum patris ex ſuo ſemine incarnandum. Potuit ergo & tale, quid angelo illi multum in naturalibus digniori diutiùs reuelari, quamquam de his nil temerè ſit pcomouendum.

Gulielm⁹.

¶ Reſtat nunc tertia pars quæſtionis huius ſoluẽda: videlicet, an angeli alij lapſi ex inueſtigatione lu-

ciferi

ciferi peccauerũt, an magis proprio motu, atq; cõcepto. Quo circa ſcribit Gulielmus: Reſtat, ingens, inquirẽdum qualiter tanta angelorum peccauerit multitudo, an adhærendo lucifero in ſua ſtultitia, vel per ſeipſos ſuperbiendo: & vtrũ ipſe hæc procurauerit aliqua ſuggeſtione, aut ſuaſione, & vtrũ inter eos tractatus aliquis fuerit, ſeu deliberatio de conſpiratione agenda contra creatorẽ, & de erigẽdo, eligendoq; regẽ alium, & principem ex aduerſo. Conſtat aũt, q apud nos non fiunt tales aggreſſus ſine fautoribus, atq; cõplicibus. Aut ergo lucifer nõ intendebat aliquid in creatoris iniuriã attentare, cũ ſciret ſe contra eũ nil poſſet aut fretus fiducia multitudinis, ac potentiæ ſibi adhærentium, hoc præſumpſit. Verũ hoc faciliter reprobatur: qm̃ ſciuit ſe contra creatorẽ nihil valere, etiãſi totus angelorum ſibi aſtaret exercitus. Amplius, quo terrore, aut fauore, qua ſuggeſtione, promiſsione, adulatione, qbus ſignis, aut miraculis, potuit angelos illos inducere, vt ſe pro ſummo Deo adorarent, aut colerent, quẽ ſecum ſimul creatum videbant, nec ſine creatoris volũtate, & influxu poſſe eſſe, viuere, aut manere ſciebãt. Inſuper, aut iſti tractatus latebant angelos alios, aut non: ſi latebant, cur potius eos latebant, q̃ cæteros, cũ ipſis poſſet impius ille propoſitũ ſuum ſuggerere, quemadmodũ bonis? ſi non latebant, ergo peccauerunt nõ retrahẽdo, nec arguẽdo iniquũ. Quicquid ergo de his dicatur, mihi apparet, q naturalis ordo inſtitutione naturę hæc prohibeat, etiam ſi hæc naturalis non efficeret. Multa nãq; natura per ſeipſam plerũq; facere nequit, quæ tamen in ſuis ſubſtantijs nõ prohibet naturaliter ab alio effici: ſicut aer ſeipſum illuminare non poteſt, ſed illuminationẽ promptè ſuſcipit aliũde. Deniq; in ſubſtantia intellectuali nondum peruerſa, naturalis inſtitutio habet, vt ex donis ſibi à creatore collatis, proſit, ac ſeruiat alijs: ſicut & paſtor ſuis pecudibus, reges, & princeps ſuis ſubiectis: ergo & angeli ſua ſcientia naturali multo plus potuiſſent, ſi voluiſſent quibuſdam prodeſſe. Idcirco ſi creatori ſubeſſe, & inferioribus prodeſſe ſpreuerunt, aut noluerunt, manifeſta fuit eorum ſuperbia. Hinc apparet, ſuperbiã extitiſſe primum, atq; cõmune vniuerſorum illorũ peccatum, & omnes, ex eadem cauſa, videlicet ex pulcritudine excitatos ad ipsã ſuperbiã, appetentes præfatam libertatem inanẽ, dominationemq; falſam, ſeu inordinatam ſuper inferiores. Itaq; probabilius reor, vnumquenq; illorũ propriæ malitiæ fuiſſe auctorem, ita q primus, & maximus iniquorũ illorum, cæteros non ſeduxit, neq; ſubuertit. Nec.n. ex contractu, aut tractatu video ſeductionem illã peractam. ¶ Quod ſi quæratur, cur potius peccauerunt quidam eorum, q̃ cæteri omnes dico nullũ illorum violento impulſu ad peccandum inductũ, ſed vnuſquiſq; propria voluntate peccauit, liberè eam auertẽs à verò bono, & applicans eam bono falſo: nec aliã cauſam, aut occaſionem habuit quiſquam eorum, q̃ dixi. Porrò ſi quæras cur cauſæ illæ potius induxerũt quoſdam in culpam, q̃ alios, reſpondeo, quia ipſi dederunt ſe huiuſmodi cauſis, ſeu occaſionibus, quod dare, fuit niſi velle, ſeu appetere falſum bonũ. Si quæris, cur eandem cauſam non habuerunt illi, qui non peccauerunt, reſpondeo: qm̃ voluntatẽ ſuam falſo bono non applicuerunt. Contingit etenim in duobus gladios æquales habentibus, q vnus gladio ſuo ſe perimit, alter nõ. Nec in hoc eſt alia cauſa, niſi q alter voluntatẽ ſuã ſtultiſsimè applicat tanto malo, alter non. Conformiter eſt de duobus, vires, & rationes habẽtibus ad ambulandum, aut negociandum: vnus graditur deſiderio lucri attractus, alter non: quod à voluntate procedit, quæ tantæ libertatis, & imperioſitatis cõſiſtit, vt nequaquam cogatur. In actibus igitur malis non habet auctorem niſi ſe, in bonis verò creatorem, cuius iuſsio venit ad eam per lumen innatum, aut per inſpirationem gratuitam, vel per legem, ſiue doctrinam. Hæc Gulielmus.

An lucifer angelos inferiores ad peccandum induxit.

Cur potius aliqui angelorum peccarunt quàm cæteri omnes.

Quæſtio.

¶ Albertus quoq; his conſonans: Lucifer, inquit, princeps dęmonum, nulli actualiter ſuam voluntatem perſuaſit, ſed vnuſquiſq; propria voluntate cõſenſit ei. videntes namq; decorem eius in naturalibus, reputauerunt eum dignũ Dei æqualitate, atq; quod propria regeret poteſtate ſeipſum, ac alios, nulli ſubiectus: & hoc fuit peccatum eorũ, nec fuit ibi perſuaſio, niſi occaſionaliter, ſecundũ quod excellentia pulchritudinis eius quilibet inferiorũ perſuaſus eſt. Propter quod ſuper Cãtica ſermone 14. dicit Bernardus, quòd lucifer in lumine diuino prę uidit tantam Dei eſſe benignitatem, quòd aliquam creaturam rationalem Deus aſſumpturus eſſet in ſuæ perſonę vnitatem. Vidensq; lucifer ſuæ naturæ decorem, ac poteſtatem, & poteſtate propria delectatus, æqualitatem Dei concupiuit, nulli volens ſubeſſe, & cæteris præſidere. Hæc Albertus. *Albertus.* *Bernard.*

¶ Quibus obijci poteſt, q nullos angelorum tam hebes, aut ſimplex fuit, quin ſciuit creatorem omni creatura, ac ipſo lucifero in infinitum perfectiorem, pulchrioremq; eſſe, cum & ipſis philoſophis, in lumine naturali hoc ipſum conſtiterit. Denique prætactam reſponſionem ponit Albertus etiam libro de coæquæuis, dicens cæteros angelos propria eligentia, & voluntate peccaſſe. *Obiectio.*

¶ Porrò Vdalricus ſuper his aliter ſentiens in Sũma ſua aſſerit libro 4. Ceciderunt iſti, videlicet cæteri angeli, ſuggeſtione luciferi. Hęc quippe eſt cauda, qua (vt in Apocalypſi legit) draco traxit in terram tertiam partem ſtellarũ. Nil demum aliud fuit illa ſuggeſtio, niſi cõceptæ malitiæ inſinuatio, vniuerſaliter omnibus angelis facta per intellectus locutionem, in quam aliqui cõſenſerunt, cum per eũ & cum eo beatitudinem virtute naturalium ſuorũ obtinere conati ſunt. Alij verò diſſentiẽtes, ad creatorem cõuerſi ſunt, eius bonitate, & gratia fælicitatem, & gloriam adipiſci optantes. & de hac appetituum cõtrarietate anagogicè exponitur prælium illud magnum factum in cęlo, quod aſſcribitur Michaeli nõ ratione ordinis, cum nõ ſit de ſupremis, ſed nominis, quod interpretatur, quis vt Deus? Cui competit reſiſtere illis, qui voluerũt eſſe vt Deus. i. eſſe altiſsimo ſimiles. Quamuis autem malitia luciferi præceſsit caſualitate peccatum inferiorum, nõ tamen duratione, aut tẽpore. Cum enim inſtar fulgoris cecidiſſe dicatur, protinus vt peccauit, peccatum eius non fuiſſet alijs peccandi occaſio, cum eũ vidiſſent deformatum, atq; damnatum: ſed potius fuiſſet timoris occaſio, & cautelæ, nec ſimul corruiſſent cum ipſo. Nec irrationabile, quod plura dicimus ſimul eſſe duratione, quorum vnum cõſequitur alterum vt effectus. Hoc namq; contingit in cũctis operibus momentaneis, & indiuiſibilibus, ab inuicem non diſcretis, ſed ſimul iunctis: quoniã indiuiſibile contingit indiuiſibile totum ſecũdum ſe totum tam in loco, quàm in duratione, ſicut ſimul ſunt aeris illuminatio, coloris abſtractio, ipſorum in viſu receptio, & iudicium de receptis. Sic enim etiam hic omnia hæc ſimul fuerunt, appetitio luciferi, elocutio eius ad angelos, conſenſus malorum, caſus omnium ſimul, conuerſio bonorum ad Deũ, *Vdalric.* *Apoc. 12.* *Ibidem.* *Luc. 10.*

infu-

infuſio gratiæ. Hæc Vdalricus.

Alber argumenta ſoluuntur

¶Ex quibus ſolui videtur argumenta Alberti, dicentis: Si angelus primus perſuaſit alijs voluntaté ſuam iniquam, ad perſuaſionem illã exigebatur mora, in qua, quod perſuadere voluit, concepit, & ordinauit ad alios, ut eos ad conſenſum induceret: ergo aliquo tempore malus fuit in cælo, quod eſt contra Auguſtinum, dicentem: Superbiæ ſuæ demento mox ſuit depreſſus. *Auguſt.* Rurſus, ſecundum Auguſtinum, qui per alium peccat, per alium redimi poteſt: ſi ergo angeli mali ſuggeſtione luciferi peccauerunt, redimi poſſent. Hoc tamen ex verbis illis Vdalrici non ſoluitur, ſed infra ſoluetur.

Thomas.

¶At verò Thomas: Hæc eſt, ait, opinio multiplex. Quidam dicunt, quod inter peccatum angeli primi, & aliorum, non attenditur aliquis ordo, niſi ſecundum quantitatem culpæ: quia peccatum angeli primi cæteris fuit enormius: quod non videtur conueniens, quia ex modo loquendi ſcripturæ deſignatur cauſalitas aliqua primi angeli ad aliorum peccatum. Hinc alij dicunt quod præceſsit tã gratuitate, quã cauſalitate: & item duratione. Sed nec hoc videtur conueniens, quia ſecundum Damaſcenum: *Damaſce.* Quod in hominibus eſt mors, hoc angelis eſt caſus: ideo ſicut morientes in peccatis mox condemnantur, ſic angelus peccans ſtatim ſuam damnationem recepit, & a bonorum conſortio eſt eiectus: ſicq; alios non potuiſſet trahere ad peccandũ. Idcirco dicendum, quod peccatum luciferi aliorũ præceſsit peccata non tantum gratuitate, ſed etiam cauſalitate, non tamen duratione. Quod qualiter contigerit, ſic poteſt videri. Angelus primus id conſequi voluit, vt ſicut natura alios præcellebat, ſic eis, quodammodo cauſa eſſet obtinendi vltimam perfectionem, ſeu fælicitatem. Cumq; modus deſiderij indiuiſibilis fuerit, non continous: idcirco principium eius nõ præceſsit terminum eius. Ideo que motus alius ab ipſo cauſatus, qui incepit in termino eius, ſimul omnino fuit cum ipſo, ſecundum quod id, quod deſiderauit ad actum perduceret, alijs ſuum deſiderium exponendo. & ſimul cum hoc fuit aliorum inſpectio, deſiderijque conſenſus peruerſus, ſicut contingit in omnibus operationibus inſtantaneis, vt ſupra.

Obiectio.

¶Verum his obijci poteſt, quia ſi lucifer alios inſtigauit ad ſibi conſentiendum: ergo iam viderunt culpam, & turpitudinem eius, & ita non conſenſiſſent ei. Rurſus, in angelis bonis non ponitur, quod vnus fuit alteri cauſa conuerſionis ad Deum: ergo nec in malis ponendum, quod vnus alteri fuit cauſa auerſionis: dicendum, ad primum, quod deformitas culpæ conſecuta eſt in angelo primo ex actu ſuo ſimul cum actu: *Buſio.* viſio autem angelorum inferiorum non referebatur in angelum primum, ſecundum quod ex actu relinquebatur in ipſo deformitas, ſed ſecundum quod actus proceſsit ab ipſo. Quæ enim coniuncta ſunt tempore, per actum animæ ſeparantur, præſertim dum vnum naturaliter prius eſt altero. ¶Ad ſecundum, quod conuerſio efficaciam habuit per gratiam, quę non eſt ab aliqua creatura, ſed creatura ex ſe ſufficit ad auerſionem. Attamen non eſt remotum à veritate, dicere, ꝙ conuerſio vnius angeli fuerit occaſio. & exemplum conuerſionis aliorũ: imò videtur ex eo, quod *Apoc. 12.* ſcriptum eſt, Michael & angeli eius. Nec ex his habetur, ꝙ peccatum angelorum ſit remiſsibile: quoniã alio inſtigante tranſgreſsi ſunt: quia nec illa eſt cauſa, quod peccatũ angeli primi eſt irremiſſibile, ſed eſt cõgruitas quædam. Hęc Thomas in Scripto.

Thomas.

¶Porrò in prima parte, q̃ne ſexageſima quarta: Peccatũ, ait, angeli primi fuit alijs angelis cauſa peccandi non cogens, ſed admonens: cuius ſignũ eſt, ꝙ oẽs dæmones illi ſupremo ſubduntur, vt manifeſtè apparet per verba Chriſti, dicentis: *Matt. 25.* Ite maledicti in ignẽ æternũ, q paratus eſt diabolo, & angelis eius. Habet. n. hoc ordo diuinę iuſtitiæ, vt cuius ſuggeſtioni aliqs conſentit in culpa eius poteſtati ſubdatur in pœna, iuxta illud Petri in prima ſua canonica. *2. Pet. 2.* A quo qs ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Hæc in Summa, quibus per omnia Petrus concordat.

¶Conſonat, & Richardus, q̃uis videatur in verbis aliqualiter diſſentire, dicendo, ꝙ peccatum luciferi non fuit propriè cauſa peccati aliorum, quia eorum peccatum ex propria ipſorum ortũ eſt voluntate. Fuit tamẽ occaſio per hoc, ꝙ ipſis ſuũ inſinuauit conceptum, & prauum dedit exemplũ. Circa quod dico, ꝙ omne actuale, & perſonale peccatum ex proprii peccantis voluntate procedit. Nihilominus vnus dr̃ cauſa peccati alterius varijs modis, puta hortando, comminando, iubendo, &c.

Thom. de Argẽtina. Bonauen.

¶Thomas quoq; de Argentina, fatetur, ꝙ lucifer alios ſecũ traxit ad culpam. Inſuper Bonauentura recitat hic tres opiniones, ſicut & Thomas, & magis conſentit opinioni dicentiũ, ꝙ lucifer fuit alijs cauſa, occaſioue peccandi. Tertia, dicẽs, opinio eſt, ꝙ in peccatis luciferi, & aliorum angelorũ fuit ordo, quantum ad gradũ peccati, quia peccatum luciferi fuit enormius: & quantũ ad occaſionẽ: qm̃ alijs præbuit exemplũ: & quantũ ad durationem: qm̃ ſicut in lucifero neceſſariò fuit eſſe prius, q̃ actus peccandi, q̃a in primo inſtãti non potuit eſſe malus: ſic in minoribus angelis oportebat, ꝙ priùs aſpicerẽt, quid angelus voluit, deinde reſpicerent commoda ſua. ſicq; peccatũ luciferi duratione præceſsit eorũ ſuperbiã. & quia aſpectum habuerunt ad peccatum luciferi, idcirco eodẽ gñe peccati tranſgreſsi ſunt. Hæc via intelligibilior eſſe videtur, & iuxta hoc diceretur, ꝙ ceciderunt ſimul. i. non eodem inſtanti, ſed repente, quaſi in imperceptibili tempore. Vel lucifer non ſtatim cecidit vt peccauit, ſed poſtquam peccatũ eius fuit cõſummatum, & confirmatũ per odium, atq; inuidiã. & poſtquã diuiſio facta eſt bonorum angelorũ à malis, de quorũ conſortio mox, poſt beatificationẽ ipſorũ, angeli mali repulſi ſunt. Nec ex his ſequitur, ꝙ peccatũ luciferi aliquando ſine decore ſuſtinæ, quia peccatũ ſemper habet pœnã internam ſibi adiunctam. Vnde quemadmodum homo nõ ſtatim fuit eiectus de paradiſo poſtquam peccauit, ſed protinus internã habuit pœnã, puta carnis rebellionẽ, & erubeſcentiam nuditatis: ita de angelo primo vr̃ dicendum, ꝙ non in eodem inſtãti cecidit, quo peccauit. Deniq; iuxta hanc viã peccatum luciferi præceſsit tã conuerſionem angelorũ bonorũ, q̃ auerſionem malorũ. Ipſe etenim primus ſuperbiuit, & ſuã ſuperbiã omnibus indicauit. Atq; ex tunc ei aliq adhæſerunt, alij reſtiterũt, & Deo adhæſerunt. ſicq; ſimul iſti lux, & illi tenebræ ſunt effecti, ita ꝙ eodem inſtanti fuit angelorum bonorum conuerſio, & malorum auerſio. Hæc Bonauentura.

Alexãder.

¶Alexander quoque de his aliorum narrat opiniones, nil pro certo determinans.

Durand⁹.

¶Durandus vero poſitionem ſequitur Thomæ: tamen veritatem huius quæſiti, dicit infra certitudinem eſſe, cum ſit de facto, nec ſcriptura aliquid clarè inde determinat.

Scotus.

¶Porrò Scotus opinat, & probat, ꝙ actus p̃fati, videlicet conceptio ſupbię luciferi, & inſinuatio, qua eã alijs patefacit, ſuggeſtio, & angelorũ aliorũ perceptio

ceptio, ſeu apprehenſio, quam illam apprehenderunt, atque conſenſio, ſiue adhęſio, non potuerunt eſſe in eodem inſtanti.

Henricus. ¶Idem tuetur Henricus, &; de hoc infra magis tractabitur.

¶Inter tot opiniones vr̃ poſitio Thomæ ſcripturis cõformior, ac rõnabilior, dempto ꝙ dicit omnes actus illos p̃ſatos in eodẽ fuiſſe inſtanti: imò quo ad hoc, Bonauenturæ magis cõſentio: nec ſimile vr̃ de (Quæ opinio probabilior.) illuminatione aëris, diffuſione, & immutatione coloris, informatione, apprehenſioneq́; uiſus, in q̃bus eſt cõdependentia, ſeu cõnexio naturalis, non ſic antẽ inter actus illos prætactos. Auctoritatibus quoq; (Damaſce.) hęc poſitio conſonantior eſſe cẽſetur. Ait. n. Damaſcenus libro 2. Simul cũ lucifero euulſa eſt, quæ ſecuta eſt, multitudo infinita eorũ, qui ſub ipſo fuerãt (Iſidorus. Bernard.) ordinati. Iſidorus quoq; Bernardus, & alij ſancti, teſtantur, ꝙ dæmones lucifero in malitia cõſenſerũt, conſenſus verò ſequi ſolet perſuaſionem, ſed, & rõ conſonat. Cũ enim quæreret omnibus pręſidere, & ſciret ſe non poſſe angelos, ad hoc cogere, probabile eſt quòd nitebatur eos ſibi per blanda allicere.

QVAESTIO II.

Secundò quęrit, *An angeli indiguerunt gratia ad hoc, quod conuerterentur ad Deum* ¶ Videtur ꝙ non, quia habebãt liberũ arbitrium ſine intrinſeco retrahente, & ſine culpa grauante, cũ ratione perſpicaci, intellectuq; deiformi, & per hæc potuerunt ſe liberè ad creatorẽ conuertere. Nõ ergo ad hoc ope gratiæ eguerunt. Secundò, conuerſio ad Deũ, eſt diſpoſitio ad gratię receptionem, ſi ergo cõuerſio illa eſſe non ualet ſine gratia præcedẽte, nec iterum illa gratia ſine pręparatione alia, alioquin cunctis daretur, uidetur hoc modo eſſe proceſſus in infinitum.

In oppoſitum. ¶In oppoſitũ eſt, ꝙ ex naturalibus ſolis, nec hõ, nec angel' p̃t ſaluari, imò nec ꝓmereri, uec vitã gloriç adipiſci, qđ totũ efficit per conuerſionẽ ad Deũ.

¶Ad hoc Thomas r̃ndet: Circa hoc ẽ duplex opinio Vna, ꝙ ad cõuerſionem meritoriã exigitur gratia duplex. (Duplex gratia.) Vna gratumfaciens, quæ actũ conuerſionis informat, ac meritoriũ reddit. Alia gratia data, ex qua elicitur ſubſtantia actus, per quam liberũ arbitriũ inclinatur ad volendũ: ſed hanc gratiã ponere non vr̃ neceſſe, niſi libertas arbitrij gratia appellet̃, quã à Deo habemus, uel aliquæ occaſiones, quæ interdum conferuntur à Deo hoĩbus ad conuerſionẽ diſpoſitiuè, ut inſtructio legis, caſtigatio humilians, &c. ſine quibus tamẽ poſsibile eſt gratiã obtinere, hoĩe quod in ſe eſt faciente, ad quod non exigitur aliquid aliud. Id nãq; ad quod per ſe non ualet, nec ſufficit liberum arbitrium, nõ eſt in homine ut faciat illud. Hoc quippe in nobis dr̃ eſſe, cuius nos dñi ſumus. Hinc iſta poſitio implicat, ponendo ꝙ liberum arbitrium nr̃m non ſufficit ad faciendũ, quod in nobis eſt. Hinc dicẽdũ, ꝙ liberum arbitriũ ſufficit ad eliciendum actum conuerſionis, per quẽ diſponit ſe ad gratiam obtinendã. Veruntamen efficacia conuerſionis ad meritũ, non eſt niſi per gratiã gratificantem. Vnde unus & idem eſt actus in quo gratia infundit̃, & eſt diſpoſitiuus ad gratiã, ſecundũ quod exit à libero arbitrio: & meritorius, ſecundũ quod gratia informatur. Et ſimile eſt in motu contritionis, quo primo impius iuſtificat̃, quod qualiter fiat, põt uideri in his, quæ in natura contingunt. In eodem, nãq; inſtãti, in quo prima eſt diſpoſitio neceſsitatis in materia, forma ſubſtantialis inducitur. Cum. n. generatio ſit terminus alterationis, oportet in eodẽ inſtanti alterationem terminari ad diſpoſitionẽ, quæ eſt neceſsitas, & generationẽ ad formam ſubſtantialẽ. Verum cum alteratio ſit motus continuus, ideo principium alterationis, & medium, qua materia ad formã ſubſtantialem diſponitur, præcedunt tempore formæ introductionẽ Motus uerò uoluntatis diſponens ad gratiam, ſimplex eſt, non continuus: & vel vnus tantum eſt ſufficiẽs ad gratiã diſpoſitio, vel vltimus inter plures, agens in uirtute omnium præcedentium actuum: idcirco cũ illo infunditur gratia. Hæc Thomas in Scripto. Thomas.

¶Porrò in prima parte Summæ, quæſtione ſexageſima ſecunda: Angeli, inquit, indiguerunt gratia ad hoc, quod conuerterentur ad Deum tãquam in ſupernaturalis beatitudinis obiectum. Naturalis etenim inclinatio uoluntatis, eſt ad conuenientia ſecũdum naturam. Ideo ad ſupernaturalia ferri nõ valet, niſi aliquo ſupernaturali dono adiuta, quemadmodũ ignis naturaliter calefacit, non autem generat carnem, niſi vt inſtrumentum animæ nutritiuæ. Cũq; viſio Dei per ſpeciem ſit ſupernaturalis, nulla creatura poteſt habere motum uolũtatis ad illam, niſi adiuta ſupernaturali agẽte, quod nuncupamus auxilium gratiæ, loquendo de agente formali. Nec tamen itur in infinitum. Nam quilibet motus uolũtatis in Deum, dici põt cõuerſio ad ipſum. Hinc triplex eſt in Deũ conuerſio: vna per dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ Deo perfectè fruentis, ad (Cõuerſio in Deum triplex.) quã requiritur gratia conſummata, vtpote gloria. Alia eſt cõuerſio quæ eſt beatitudinis meritum, ad quã requiritur gratia gratũfaciens habitualis, quæ eſt merendi principium. Tertia eſt, qua q̃s præparat ſe ad gratiam illã, & ad hanc non exigitur gratia habitualis, ſed operatio Dei animã ad ſe cõuertentis, iuxta illud Threnorũ: Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. (Thren 4.) Hæc in Summa. Hoc idem probat in ſumma contra gentiles, tertio libro, & quarto.

¶At uerò Petrus: Conuerſio, ait, angelorum, ad Deũ, fuit ſecũdum actum dilectionis. (Petrus.) Actus autem dilectionis eſt actus naturæ, & gratiæ, ac gloriæ, ſed ut naturæ, ſic eſt meritorius ſolum de congruo: ut gratiæ, de condigno: ut glorię, ſic eſt de præmio. Dico ergo, ꝙ angeli actu dilectionis naturalis per naturalia, actu conuerſi ſunt in Deum ſuper omnia diligendum: & quia natura non põt plus, hinc in ipſo actu tanquam in præparatione ſufficienti, infuſa eſt eis gratia actum illũ informans: & quia natura angelica, ad quod cõuertitur, tota conuertitur, infuſa eſt etiam ei gloria confirmãs, eam a ſuo obiecto, ac ſine immobilem faciens. Fueruntq́; tria iſta in eodem inſtanti ſm priùs, & poſteriùs, natura, & cauſalitate, ita ꝙ primò fuit in actu illo perfectio naturę, ſecundo perfectio gratię, tertio perfectio gloriæ. Nec fuit neceſſaria gratia *gratis, aut gratumfaciens, ad (*gratis data) abijciendum ſubſtantiam actus contrarij, vt quidã dixerunt: quia natura illa fuit ſana, & integra, nulli vitio ſubdita. Hęc Petrus.

¶In cuius verbis aliqua uidentur cõtineri obſcura, (Dionyſi.) præſertim, ꝙ dicit in eodem inſtanti tria illa fuiſſe, de quo infra dicetur, nec conſonat hoc poſitioni dicentium, quòd angeli fuerunt creati in gratia.

¶Richardus quoq; Petro concordans: Conuerſio, inquit, angelorũ bonorum fuit per naturam inchoata, per gratiã gratumfacientẽ promota, Deoq́; placita facta, atq; per gloriam conſummata. (Richard.) & quamuis inter iſta non fuit ordo ſecundũ priùs, & poſteriùs in duratione: tamen inter ea fuit ordo ſecundũ priùs, & poſteriùs ordine naturæ. ſic. n. primò fuit motus liberi arbitrij in Deũ, in quo motu fuit conuerſionis illius inceptio. Secundò, promota fuit per gratię gratumfacientis adiutoriũ, dum facta eſt angelo

gelo gratię gratumfacientis infuſio. Tertiò recepit angelus gloriæ habitum, per quam facta eſt ſuæ cõuerſionis conſummatio. Hęc Richardus.

Bonauen. ¶ Deniq; Bonauentura: In cõuerſione, ait, angelorũ ad Deum, attenditur, & conſiſtit rectitudo ſpiritualis ſubſtantię quantũ ad eius mentem, pręſertim quo ad vim motiuã, nec poteſt eſſe recta, niſi actu, aut habitu ſit ad Deum conuerſa, quemadmodum ergo duplex eſt rectitudo, ita & duplex conuerſio. Eſt quippe quædã rectitudo naturæ inſtitutæ, & penes hanc eſt originalis iuſtitia, & eſt rectitudo gratiæ, penes, quam eſt iuſtitia meritoria, quam iudex ſummus acceptat ad retributionem æternam: quoniam videt in ea pulchritudinem gratiæ, merito cuius animam traducit in ſponſam, eiusq; opera ſunt ſibi amabilia, & accepta. ſic eſt duplex conuerſio, quædam à rectitudine naturali, quædam à rectitudine gratuita. Primam abſque gratia angeli potuerunt habere, non ſecundam: cætera, ſicut ſupra in Richardo. Hæc Bonauentura.

Alexãder. ¶ Inſuper Alexãder dicens angelos non eſſe creatos in gratia, aſſerit eos profeciſſe ad eam, & in cõuerſione ad Deum ipſos eam ſortitos.

Albertus. ¶ Super his ſcribit Albertus: Angeli efficaciter cõuerti non poterant ſine gratia appoſita, quam Magiſter vocat gratiam cooperantem. Diſtinguit etenim Auguſtinus gratiam in duo, videlicet in gratiã

Auguſt. operantem, & in gratiam cooperantem. Vocatque gratiam operantem, in qua ſolus Deus operatur. quę eſt gratia iuſtificationis impij. Iuſtificationem, namq; impij Deus operatur in nobis, ſine nobis, vt

Iſaiæ. 43. per Iſaiam ait: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et in Euangelio dicitur: Quis poteſt di-

Matth. 9. mittere peccata, niſi ſolus Deus? Hac gratia non indiguit angelus, Omnes. n. erant iuſti iuſtitia innocentiæ naturalis. Gratia verò cooperãs eſt, q̃ coope-

Quæ gratia cooperans. ratur libero arbitrio ſicut virtus gratuita eleuãs potentiã liberi arbitrij, vt efficaciter, ac meritoriè velit, & poſſit in bonum, quod ſupra ſe eſt, quod eſt bonum æternum. Cumq; conuerti per amorem, ſit Deo inhærere propter ſe, & ſuper omnia, conuerti eſt meritorius actus, & charitatis effectus. Hinc angelus in actum illum ex naturalibus ſolis non potuit. Hæc Albertus. Concordat Vdalricus.

Hanibal. ¶ Hanibal demũ hic loquitur: Motus liberi arbitrij in Deum, eſt duplex. Quidam imperfectus, ſicut

Motus liberi arbitrij in Deũ eſt duplex. in homine gratiam non habente, & eſt quaſi tendere ad virtutem, & ad hunc nõ requiritur gratia gratumfaciens, ſed exigitur gratia gratis data ſecundũ quoſdam. quod verum eſt, ſi per gratiam gratis datam intelligitur quodcunq; diuinum auxilium, ſine quo, nil poſſumus boni: non autẽ ſi intelligatur habituale aliquod bonum, quia iretur in infinitum. Alius liberi arbitrij motus in Deum eſt perfectus, ſimilis actui, qui eſt à virtute, in quem motum non valet liberum arbitrium ſine gratia, quæ ei perfectionem largitur. Talisq; fuit conuerſio angelorum in Deum, idcirco ad eum gratia requirebatur. Hæc Hanibal & in iſta concordant catholici.

¶ Verum vt infra patebit ad actum meritorium præter liberum arbitrium, habitualemq; gratiam, ſeu charitatem requiritur, & cõcurrit actualis, quæ dũ motio ſpiritusſancti. Poſtremò prætacto his verbis Alberti. Iuſtificationem impij Deus operatur in

Obiectiuncula. nobis ſine nobis, obijci poteſt verbum illud Auguſtini commune. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te, ſine te: quod in adultis, & ratione vtentibus conſtat ſic eſſe, quamuis in infantibus baptizatis ſit alıter.

QVAESTIO III.

Tertiò, quęrit, *Utrum angeli ſuam beatitudinẽ meruerunt, ita quòd in eis meritum præceſſit præmium*. ¶ Quo circa eſt inquirẽdũ de mora, quæ fuit inter angelorũ creationem, & cõuerſionem, ac glorificationẽ, de qua re iam dicta ſunt aliqua in q̃õne præhabita. Vr̃ autem, ꝙ in angelis meritum eorum præmiationẽ nequaq̃ præceſſerit. Primò auctoritate Magiſtri, q̃ in textu magis hoc approbat. Secundò, ex Petro, & Richardo inductũ eſt, ꝙ actus dilectionis naturalis, cõuerſio actualis, & glorificatio, fuerũt in angelis bonis in eodẽ inſtãti. Tertiò, angelus ſe totũ, inflexibiliterq; cõuertit ad id, ad quod ſe cõuertit. Ergo primò actu ſuæ cõuerſionis ad Deũ, immobilitatus fuit in eo, & per conſequens cõprehenſor, non ergo meruit beatitudinem actu illo, aut in eodem inſtanti fuit uiator, & comprehenſor.

¶ In contrariũ eſt, ꝙ ſicut via eſt ante terminũ, ſic meritũ ante præmiũ. Rurſus, Deus nõ eſt perſonarũ acceptor: ideo ſicut non tribuit aĩabus, ita nec angelis felicitatẽ, & gloriã ſine præuijs gratia, ac merito. In contrarium.

¶ Ad hæc Albertus rñdet. Magiſter hic innuit tres opiniones: Prima eſt, ꝙ angeli, nec ante, nec poſtea perceptam beatitudinẽ meruerunt. & addit, ꝙ gratia in confirmatione data eſt angelis, nõ ad merendũ, ſed ad beatè uiuendum. Secunda eſt, ꝙ meruerunt gloriam per conuerſionem liberi arbitrij gratia informati ad Deum, atq; ꝙ meritũ illud præceſſit beatitudinem cauſa, non tẽpore, quod dictis ſanctorum uidetur magis congruere. Tertia, ꝙ meruerunt beatitudinẽ non ante, ſed poſtea per obſequia hoĩbus exhibita ex iuſſione diuina, ita ꝙ præmium fuit priùs meritum, non cauſa, ſed tpe. Hanc opinionẽ Magiſter dicit ſibi magis placere. Verũ ſequendo Auguſtinũ & Anſelmũ, dicendũ, ꝙ angeli ſe conuertendo ad Deũ per liberum arbitrium gr̃a informatũ, meruerunt beatificari, & in beatitudine cõfirmari: ita ꝙ meritũ priùs fuit præmio cauſa, non tẽpore. Porro per obſequa nobis exhibita merent̃ præmiũ accidentale, ꝙ eſt gaudiũ de profectu miniſterij ſui, iuxta illud Lucæ: Gaudiũ ẽ angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte. Hæc Albertus de primo. Idẽ Vdalricus in Summa ſua, libro quarto. Albertus. Tres ſubiungit opiniones. Auguſt. Anſelmus. Luc. 15.

¶ Inſuper de mora, quæ fuit inter angelorũ creationẽ, & conuerſionẽ, ſeu auerſionẽ, ſcribit Albertus. Tẽpus, & momentũ, caſus angelorũ malorũ incertũ eſt, nec ex ſcripturis determinatũ. Ideo dicit Magiſter, Alijs vr̃ morulam fuiſſe inter creationem, & lapſum. Cumq; ſaluator ait. Ille homicida fuit ab initio: gloſſat ſic. i. ſubito poſt initium. Attamen dici poteſt, ꝙ aliud ſit initiũ tpis, aliud initiũ creationis angeli, & aliud initiũ ſtatus eius: atq; ꝙ uerbũ Chriſti intelligendũ ſit nõ de initio tẽporis, aut creationis, ſed ſtatus. Status etenim fuit ante conſumationẽ, ſicut res imp̃fecta eſt in ſui exordio, perfecta aute in ſtatu pleno. Magiſter verò in hiſtorijs dicit Bedã, & quoſdã ſanctos dixiſſe, ꝙ ſecundo die angeli ceciderunt, aſſignantes ad hoc triplicẽ rõnem. Prima accipitur ex numero, q̃ binarius eſt primus numerus recedens ab vnitate, per quod cõpetenter ſignificabatur receſſus angeli, a monade Deo. Secunda rõ, quia dum dicitur in Geneſi: Fiat lux, intelligitur, ſcdm Auguſtinum natura angelica formata per gratiam: ſimiliter cum dicit̃, diuiſit Deus aquas, quę ſunt ſuper fundamentũ, ab his, quæ erant ſuper firmamentum: per aquas, quæ erant ſubtus, intelliguntur angeli, qui ad loca caliginoſa deſcenderunt. Vnde duodecimo confeſsionum loquitur Auguſtinus, Per aquas, quæ deſcenderunt in præceps, ſignantur Iohan. 8. Bede, & aliorũ ſanctorũ triplex ratio. Gen. Ibidem. Auguſt.

Iob 16. Gene. 1. …tur angeli, qui deſcenderunt in abyſſum, de quibus in libro Iob ſcribit: Ecce gigantes gemunt ſub aquis & qui habitant cum eis. Tertia ratio eſt: quia in Geneſi opus ſecundæ diei benedictione caret: quia non dicitur ibi, uidit Deus, quod eſſet bonum: quod dicunt omiſſum propter ruinam cadentium angelorum. Hinc in honore ſtantium angelorum faciunt ſecunda feria celebrari. Hæc Albertus.

Antiſiod. ¶Preterea Antiſiodorenſis in Summa ſua libro 2. teſtatur: Cum dñs ait, diabolus mendax fuit a principio, hæc propoſitio a, non eſt incluſiua, ſed excluſiua principij: ut ſit ſenſus, paulo poſt principium. Et creditur, quod angeli ceciderunt ſecunda die: quod uidetur reuelatum fuiſſe eccleſiæ, quæ ſecunda die cantat de angelis ad honorem ſtantium angelorum, qui confirmati ſunt quando alij angeli corruerunt. Gene. 1. Sed ſuper illud Geneſis, diuiſit Deus lucem a tenebris: dicit Gloſſa, angelos bonos a malis, quod factũ eſt prima die. Vñ uerius creditur, quod lapſi ſunt prima die. Eccleſiæ teſtimonium. Eccleſia uero cantat de angelis ſanctis ſecunda die, quia poſt Deum debemus angelis ſm honorem, qui nos ex Dei præcepto cuſtodiunt, & ſecundam dignitatem naturaliter habent poſt Deum. Hæc Antiſiodorenſis.

Alexãder. ¶Amplius Alexãder ad utramque huius puncti partem multiplicitex arguit, & tandem ſubdit: Vtramque opinando dictum eſt, id eſt, quæ pro utraque parte adducta ſunt, non aſſertiuè, ſed opinatiuè prolata ſunt. Non enim ex ſcriptura alterum horum eſt manifeſtum. Auguſt. Vnde, quod Auguſtinus ſuper Geneſim ait, Angelus factus continuò ſe a luce ueritatis auertit, ſuperbia tumidus, & propriæ poteſtatis dilectione corruptus: & quod ait Iſidorus, Mox ut factus eſt, in ſuperbiam erupit, atque quod in Iezechiele conſcriptũ eſt, Iſidorus. Iezech. 28 Ambulaſti perfectus in uijs tuis, donec inuenta eſt iniquitas in te; non oportet ſic accipi, quaſi angelus ſtatim poſt inſtans ſuæ conditionis peccauit, aut quod longo tempore in uia iuſtitiæ ſtetit: ſed quod diu non ſtabat, nec per tempus notabile perſeuerauit: & quod perfectio naturalis bonitatis fuit in eo, quouſque tranſgreſſus eſt. Hæc Alexander.

Quæſtio. ¶Qui etiam circa hoc quærit, An diabolus ante hominis creationem peccauit. Vr, quod ſic, quia in libro de ſummo bono dicit Iſidorus, prius de coelo Iſidorus. cecidit diabolus, quam hõ conditus fuit. Rurſus, homo factus eſt ſexta die, diabolus aũt lapſus eſt prima, aut ſaltem ſecunda die, ſicut iam patuit. Dicendum, quod ſm poſitionem dicentium oĩa ſimul eſſe creata non ſolum in materia, ſed itẽ in forma, prius creatus eſt hõ, quam ille tranſgreſſus, ſicque diſtinctio illa dierum, ad ordinem naturæ rerũ, & angelicæ illuminationis refert. Auguſt. Vñ iuxta hoc loquitur Auguſt. quod diabolus ſtatim poſtquam ſuperbiuit, inuidit, utpote homini iam exiſtenti. Ad quod etiã allegatur illud Iob: Ecce Behemoth, quem feci tecum. Iob 40. Per Behemoth aũt deſignatur diabolus. Si ergo ſimul cum homine factus eſt, & tranſgreſſio ſua ſuam creationem ſecuta eſt, ergo ante eius præuaricationem, & lapſum homo eſt conditus. Hæc Alexander.

Thomas. ¶Præterea Thomas de primo horum: Suſtinẽdo, inquit, angelos in gratia eſſe creatos, meritum certiſſimè præceſſit præmium, ſeu beatitudinem angelorum. Si aũt dicantur non eſſe creati in gratia, ſed gratia eis fuit data cum gloria, tunc ſunt hic tres opiniones, &c. ut ſupra in Alberto. Opinio aũt dicentium, quod angeli beatitudinem nequaquã meruerunt, iam improbata eſt. Illa quoque, quod beatitudinem merentur per obſequia nobis exhibita, improbatur: quoniam beatitudo habet rationem termini: meritum autem cum ſit tendens in aliquid, habet rationem uiæ. Hinc beatus non poteſt eſſe in ſtatu merendi. Nihilominus ſecundum aliquid poteſt ſaluari illa opinio, ut dicantur mereri præmium accidentale: quod eſt gaudium conceptum ex his, qui per eorum ſaluantur officia. Hinc cum alijs uidetur dicendum, quod meritum in eis non præceſſit præmium tempore, ſed natura. Quemadmodum enim actus liberi arbitrij eſt diſpoſitio ad gratiam, ſic actus gratia informatus eſt meritum gloriæ. ſicque nouus, & idem motus conuerſionis, eſt præparatio ad gratiam, ſecundum quod ex libero procedit arbitrio: & meritorius gloriæ, prout eſt gratia informatus: & rurſus fruitionis actus, ſecundum quod completur per habitum gloriæ. Hæc Thomas in Scripto.

¶Conſonat Petrus, qui opinionem Magiſtri dicit fuiſſe Præpoſitiui. & addit: In angelis duplex eſt Petrus. uis, puta contemplatiua, cuius obiectum eſt Deus, qua modo non promerentur, ſed præmiantur. Alia miniſtratiua, cuius obiectum eſt creatura, hac merentur non eſſentiale, ſed præmium accidentale. Hæc Petrus. Concordat Hanibal.

¶Richardus quoque. Opinio, ait, Magiſtri hic communiter non tenetur. Richard. Magis quippè congruus ordo eſt, ut meritum præcedat mercedem, quam econtra. In hoc etiam magis pateſcit, quantũ Deus appreciatur motum uoluntatis ex gratia, & quanta ſit gratiæ uirtus, quo uoluntas unico actu tam intẽſe potuit, ac perfectè moueri, ita, quod unico actu, & motu tantam, & tam æternalem potuit beatitudinem promereri. Denique, dato, quod homines nõ fuiſſent, angeli eis non miniſtraſſent: & tamen beatitudinem ſuam promeruiſſent, ſicut & meruerunt; & quamuis meritum illud non fuit multiplicatum, nec iteratum: hoc tamen recompenſatum eſt intenſione, perfectioneque actus, ſeu conuerſionis illius. Hæc Richardus.

¶Concordat Bonauentura: qui tamen dicit Magiſtrum rationabiliter motum. Bonauentura. Cum enim non ſit meritum ſine gratia, nec magnum meritum ſine magno obſequio, atque in angelis propter naturæ ſuæ uelocitatem, & idoneitatem ſimul duratione datæ ſint gratia, & gloria, uidetur quod in angelis meritum non potuit præcedere præmium. Veruntamen opinio alia rationabilior eſt, & ſufficit, quod meritum præceſſit mercedem natura, & cauſa. Hæc Bonauentura.

¶At uero Durandus prædictis in hoc concordat, quod meritum prius fuit præmio angelorum in Durandus hoc uerò diſſentit, quod dicit meritum illud etiam tempore præceſſiſſe mercedem: quoniam actus oppoſitionem circa ſtatum operantis includentes, neque ſunt ſimul eſſe: ſed tales ſunt actus meriti, & præmij circa eundem. Mereri namque eſt eius, qui eſt in ſtatu acquirentis, ac tendentis ad terminum. Præmium uerò reſpicit ſtatum non acquirentis, ſed poſſidentis: nec tendentis ad terminum, ſed iam exiſtentis in termino. Quæ apertè opponuntur: ergo neceſſe eſt meritum duratione præcedere præmium, non econtra, quamuis Magiſter dicat contrarium. Magiſtri opinio reprobatur. Quod & quidam confirmant, dicentes per ſimile, quod miles per actus ſequentes ſtrenuè præliando, meretur equum, ſeu donatiuum ſibi prius a rege collatum. Sed iſtud non ualet, quia aut rex dat militi equum gratis, & abſolutè, aut ſub conditione. Si primum, tunc opera ſequentia non ſunt niſi quædam recompenſationes gratitudinis pro beneficio dato, non merita: quia

per meritum ſit aliquid alicui debitũ, ſeu attinens, quod prius ſibi non debebatur, nec attinebat. Nullus aũt meretur, quod ſuum eſt. Si ſm, tunc miles per actus ſuę militię non mereretur, quod prius fuit ſuum, ſed aliquid ſibi accommodatum. Beatitudo aũt confertur a Deo, ſimpliciter ergo priùs datam nullus meretur. Hęc Durandus.

Dionyſius. ¶ Qui in his contradicit Thomæ, Bonauenturæ, Alberto, Petro, Richardo, & alijs multis, & quicquid ſit de veritate concluſionis, motiuum tñ Durandi non conuincit. Non enim incongruum eſt, ſinum, & idem alicui conuenire ex pluribus cauſis, ac meritis: quemadmodum Chriſto ſm naturam aſſumptam conuenit iudicaria poteſtas miniſterialis. & quantum ad prolationem ſententiæ, rõne hypoſtaticæ unionis ſuæ humanitatis cum uerbo ęterno: & item rõne ſuę humiliationis, dijudicationis, & paſsionis, ſicut ait Apoſtolus: Humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem. Propter quod, & Deus exaltauit illum. ſic quoq; & ipſe pro ſuę humanitatis glorificatione, accidẽtaliq; pręmiatione orauit, dicendo: Pater, clarifica filium tuum. Quæ tñ ſibi conueniebant, ac debebantur rõne unionis præfatæ, ac ſuæ conuerſionis ſanctiſsimæ, & paſsionis amarę. Deniq; omnis actio ex charitate procedẽs, eſt meritoria uitæ æternæ: non tñ creſcit homo in pręmio eſſentiali, niſi, & creſcat in charitate, ut cõis tenet poſitio. Qui ergo in charitate eſt, & ex charitate eiuſdem gradus, plura peragit opera, ideſt, præmium pluribus actibus promeretur. ſicq; meretur, ꝙ etiam debebatur, ut ei ex pluribus meritis, aut rõnibus debeatur. Inſuper dici poteſt, ꝙ in caſu prætacto rex dat militi equum, ueraciter tñ cum onere, ſeu obligatione obſequij. Iterum, Actus oppoſitionem circa ſtatum agentis ponentes, quærunt ſimul meſſe, quamuis non ſm idem: quemadmodum idem homo põt ſimul eſſe ſeruus, & dominus, ſeruitutis, quoq;, atq; dominij exequi actus.

Dubiũ extricatum. ¶ Verùm circa hæc oritur dubitatio grandis, difficultasq; ingens. Nempè ut ex præinductis verbis Thomæ, Alberti, Bonauenturæ, Petri, Ricardi habetur, meritum, & pręmium angelorum bonorum eodem fuerunt inſtanti: nec vnum aliud tempore, ſeu duratione præceſsit, ſed ſolum natura, ſeu cauſalitate. Si ergo iuxta Thomam, Albertum, Vdalricum, Præpoſituum, multoſq; alios, dicantur angeli in gratia gratumfaciente: vſ, quod in primo ſuæ creationis inſtanti habuerunt, aut certè potuerunt habere actum meritorium, ex gratia huiuſmodi procedentem. Cumq; ſm iam tacta ſimul in eodem inſtanti fuerint meritum, & præmium, ſequitur, ꝙ in primo ſuę creationis inſtanti fuiſſent beati: quod eſt contra pręhabita diſtinctione quarta, nec a quoquam conceditur: & ſi omnes fuerunt creati in gratia, omnes habuiſſent meritorium actũ. Cumq; cõuerſi ad Deum, beatitudinem protinus ſint adepti, omnibus fuiſſent glorificati. Deniq; ſanctus doctor in his videtur ſibipſi contrarius. Siquidẽ hic ſatetur, quod meritum, & pręmiũ ſimul duratione fuerunt in angelis. Porrò in prima parte Summę qõne ſexageſima ſecunda, articulo quinto, ſcribit in corpore qõnis: Angelus poſt primũ actum charitatis, quo habitudinẽ meruit, ſtatim beatus fuit, ita quod ſtatim poſt meritum beatitudo fuit conſecuta in eo. Ex quibus verbis apparet, quod meritũ fuit priùs pręmio illo, & nõ in eodem inſtanti. Quod ſi dixeris, quia intentio Thomę eſt, quod fuit priùs nõ duratione, ſed natura, ſeu cauſa, ut tactum eſt, obuiat, quod in ſolutione ſecundi argumenti eiuſdẽ qõnis

Thomas ſibimetipſi vi contrarius.

teſtatur, Angelus eſt ſupra tempus corporalium rerũ. Vñ inſtantia diuerſa in his, quę ad angelos pertinent, non accipiuntur niſi ſm ſucceſsionem in actus meritorius ipſorum: non aũt potuit ſimul in eis eẽ actus meritorius beatitudinis, & ipſe beatitudinis actus. ſ. meritũ, & pręmium, cum unus ſit gratiæ imperfectæ, alius gratiæ conſummatæ: Idcirco oportet diuerſa inſtantia accipi, in quorum uno beatitudinem meruit, atq; in alio beatus fuerit. Hęc ibi, ex quibus patet propoſitum ¶ Præterea in eadẽ Summa, qõne 63. articulo quinto ſic arguit: Natura angelica uirtuoſior eſt, quàm natura corporea, ſed res corporalis ſtatim in primo inſtanti ſuæ creationis incipit operationem ſuam habere, quemadmodum ignis in primo ſuæ productionis inſtanti incipit ſurſum moueri: ergo angelus in primo inſtanti ſuæ creationis potuit operari, agere, & mereri. Aut ergo habuit operationem rectam, aut non rectam: ſi rectam, ergo cum habuerit gratiam, per eam meruit beatitudinem. In angelis aut ſtatim ad meritum ſequitur premium, ſicut eſt dictum: ergo fuiſſent ſtatim beati, & nullus eorũ peccaſſet. Hoc argumentum ſic ſoluit: Deus non diſcreuit inter angelos ante cõuerſionem quorundam, & peruerſionem malorum, ut aſſerit Auguſtinus undecimo de ciuitate Dei. Ideo omnes angeli in gratia creati, in primo inſtanti meruerunt: ſed quidam eorum ſtatim impedimentum præſtiterunt beatitudinis ſuæ, præcedens meritum mortificantes: ideo beatitudine, quam meruerunt, ſunt priuati. Hæc ibi. Ecce in his uerbis Thomas apertiſsimè dicit, quòd angeli condemnati in primo ſuæ creationis inſtanti ſe ad creatorem actualiter, & meritoriè conuerterunt, & uitam meruerunt æternam, ita, ꝙ per charitatem erant in Deum conuerſi, ſine qua nullus uitam gloriæ promeretur. Si ergo meritum, & pręmium ſimul fuerũt in angelis, uniuerſi fuiſſent beati. Si verò dicatur, ꝙ uerbum illud intelligatur de angelis bonis, ergo illi fuiſſent beati in primo ſuæ conditionis inſtanti. Deniq; ſolutio illa ſancti Thomæ non vſ poſſe ſaluari. Si enim lucifer, & angeli eius fuiſſent per actum charitatis in Deum meritoriè, actualiterq; conuerſi, fuiſſent in diſpoſitione ꝓpinqua: imò, & proxima, ac ſufficienti ad ſuſceptionẽm gloriæ, ac mercedis a Deo, præſertim cum & Thomas teſtet, ꝙ angelo ex ſua natura conueniat unico actu, & meritorio, motu beatitudinẽ adipiſci. Grã, inquit, perficit naturam ſm modũ naturæ, ſicut, & omnis perfectio recipitur in perfectibili ſm perfectibilis modum. Eſt aũt hoc proprium naturæ angelicæ, ꝙ naturalem ſuam perfectionem non per diſcurſum acquirat, ſed ſtatim habeat per naturã. Quemadmodum aũt angelus ex ſua natura habet ordinem ad ꝑfectionem naturalem, ita ex merito ordinem habet ad gloriam: idcirco poſt meritũ ſtatim in eo conſecuta eſt gloria. Ex quibus ipſius ſancti doctoris uerbis vſ haberi ꝓpoſitũ. Si verò reſpondeatur ꝓ eo, ꝙ præallegata ipſius verba ſint uera, & intelligẽda, niſi aliũde occurrat impedimentũ: ideoq; lucifer, & angeli eius non fuerunt felicitatẽ adepti: quia protinus obicẽ poſuerunt, contra hoc multipliciter argui põt. Deus namq; omnipotens ex ſua bonitate, & liberalitate immenſa, ſuam influit largitionem, gratiam, & gloriã ubicunq; uidet ſufficientẽ, & condignam præparationem: & hoc ſm ſtatũ, ac naturã rei creatæ diſpoſitiuę. Cũ ergo naturę angelicę cõpetat vno meritorio actu ſufficienter diſponi & aptari ad gloriã, vſ, ꝙ Deꝰ cũctis angelis ſe ad ipſum ita cõuertẽtibus, diſponẽtibus, & idoneè, ac ſufficiẽter

Auguſt.

Solutio Thom. refutatur.

Proprium naturæ angelicæ.

ter aptantibus, mox ſine dilatione influxerit gloriam. Rurſus faciente mente creata, quod in ſe eſt, creator mox adeſt, confert, & perficit actum, & conatum illius. Iterum, conuerſio illa angelorum ad ſupergloriosiſsimum creatorem, non fuit temporalis ſucceſsiua, ſed inſtantanea, totaq; ſimul. Non ergo apparet ratio, cur Deus in uno magis, q̃ in altero gloriam addidiſſet, & felicitatem ꝓ merito tribuiſſet, aut dignum diſtuliſſet præmium impartiri. Amplius, ſicut præhabitum eſt, communiterq; tenetur, angelus ſe totum conuertit ad id, ad quod ſe cõuertit. Vnde & Albertus, & alij plures conſcribunt, ꝙ angeli in ſuæ productionis primordio ſe, uel inauertibiliter conuerterũt ad bonum, uel inconuertibiliter ſe uerterunt ad malum. Si igitur Lucifer in primo ſuæ creationis inſtanti, aut etiam ſtatim poſt hoc, conuertit ſe per gratiam, & charitatem ad Deum, inauertibiliter, atque totaliter ſe uertiſſet ad eum, & ſic nunquam ſe auertiſſet ab eo. & idem argui poteſt de angelis. Inſuper communiter dicitur, & Thomas hoc ipſum fatetur, quòd quanto angeli fuerunt altioris naturæ, tanto eminentiorẽ gloriam meruerunt, uidelicet, quia intenſiori affectu ferebantur in Deum. Cum igitur Lucifer credatur fuiſſe ſummus inter angelos vniuerſos, ſequeretur, quòd ipſe præ angelis vniuerſis amoroſius, feruentiùs, atque perfectiùs conuertebatur in ſuperdigniſsimum creatorem: ergo præ cunctis diſpoſitiſsimus fuit pro tanto charitatis ardore, beatitudinem mox ſortiri. Adhuc autem, cum perfectio in actu charitatis conſiſtat, ſequitur, quòd Lucifer fuit perfectiſsimus angelorum: ſed ut loquitur Origenes, nullus eorum, qui in ſummo, perfectoque gradu extiterit, ſubito, & ſimul totaliter euacuatur, ſiue ſubuertitur, ſed paulatim, atque per partes. Nõn ergo apparet probabile, quòd Lucifer tam inſtantaneè, aut repentè, ac prorſus omnino à tanta perfectione, & bonitate ad tam extremam corruiſſet malitiam. Probabiliùs igitur reor, quòd tenendo cum Auguſtino, alijs multis ſanctis, Luciferum cum ſuis fuiſſe creatum in gratia, dicendum ſit, quòd nec ipſe, nec angeli eius vnquã vſi actualiter fuerit gratia illa, nec ex charitate, & gratia ſe unquam conuerterunt ad ſuperſanctiſsimum creatorem. Etenim liberi erant arbitrij, poterantq; gratia vti, & non uti.

Cõis opinio.

In actu charitatis Oĩs perfectio conſiſtit Origenes.

Auguſtini opinio ꝓbabilior.

¶ Præterea, de mora, quæ fuit inter angelorum creationem, & auerſionem, ſeu conuerſionem, ſcribit beatus Thomas in prima parte Summæ, quæſtione ſexageſimatertia, Circa hoc eſt duplex opinio, Sed probabilior, & ſanctorum dictis conſona, eſt, quòd ſtatim poſt primum inſtans ſuæ creationis diabolus peccauit. & hoc neceſſe eſt dicere, ſi ponatur, quòd in primo inſtanti ſuæ creationis in actum liberi arbitrij prorupit, & in gratia conditus fuit. Cum enim angeli per vnum actum meritorium ad felicitatem pertingant, ſi diabolus creatus in gratia in primo inſtanti promeruit, ſtatim poſt primum actum beatitudinem accepiſſet, niſi ſtatim impedimentum dediſſet peccando. Si uerò ponatur, ꝙ angelus in gratia creatus non fuerit, aut quòd in primo inſtanti liberi actum arbitrij habere nequiuerit, nil prohiberet aliquam moram inter creationẽ, & lapſum fuiſſe. Hæc Thomas.

Thomas.

¶ Et idem dicendum de creatione, & conuerſione angelorum bonorum, iuxta ꝙ dictum eſt, eodem inſtanti bonos conuerſos, reprobosq; auerſos. Verum de hac re alij aliter ſentiunt, ſicut iam patuit, & patebit.

Dionyſius

¶ Etenim Scotus: De hoc, inquit, quot fuerunt moræ inter angelorum creationem, & damnationem ſiue ſaluationem, communiter dicitur duas fuiſſe moras. Vnam in uia, aliamq́ue in termino. Nam ponitur, quòd non ſimul præmiabantur, & meruerunt, nec boni, nec mali. Sed vtrum prima mora in uia fuit vnica, dicit vnus doctor, quòd imò: quoniam omnes angeli in primo temporis inſtanti diſtincti gratiam habuerunt, per quam in eodem inſtanti potuerunt meritorium elicere actum, & per conſequens inſtanti temporis obicem poſuerunt: ideo non fuerant præmiati. cuius dicti ratio eſt inducta. Contra quod obijcitur: Quicunque ꝑ tota mora viæ manet in merito, neceſſariò maximè in termino erit beatus, iuxta illud: Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit. In ultimo namq; inſtanti uiæ, in quo debuit recipere beatitudinem, non potuit ponere obicem. aliter inſtanti non fuiſſet terminus. ſed pro mora viæ, per te boni, & mali fuerunt æquales in merito, pro tota moræ viæ ſiue pro inſtanti temporis diſcreti. ergo in termino fuerunt æquales in præmio. Dico ergo, quòd boni, & mali angeli fuerunt diſtincti ad inuicem in uia, aliter non fuiſſent diſtincti finali diſtinctione in termino In uia ergo fuerunt neceſſariò tres moræ. Vna, ſeu prima mora, in qua fuerunt vniformes in gratia, ſi volumus dicere, quòd mali gratiam habuerunt, uel uniformes ſaltem in natura. Secunda mora, in qua adhuc in uia exiſtentes fuerunt diſformes, ita quòd boni angeli ultimatè meruerunt, & mali vltimatè demeruerunt. Tertia mora fuit finalis diſtinctio unius ab alio. Probabile quoque eſt, quòd in ſecunda mora, in qua fuerunt diſformes in via, fuerunt morulæ multæ: quoniam in illa peccauerunt multis ſpeciebus peccati, videlicet ſuperbia, odio, inuidia. & hi actus ordinati non fuerunt vno inſtanti eliciti, ut patet diſtinctione ſecunda, & eſt auctoritas Auguſtini. Hoc iterum patet per illud Apocalypſis: Factum eſt prælium magnum in cœlo, & dicitur ibi, quod Michael fecit victoriam, quæ ceſsit in laudem angelorum bonorum. quod non fuit, niſi quia peccatum angelorum malorum fuit incentiuum tentationis bonorum, qui tentationem illam vicerunt. Cum ergo. Michael non fuerit præſcius ſuorum euentuum, priùs fuit elicitum peccatum ab angelo malo, antequam ipſum fuiſſet bonorum tentatio. Ideo in ſecunda mora fuerunt multæ morulæ, ſeu culpæ a malis elicitæ. Sed de prima mora, in qua fuerunt vniformes, poteſt probabiliter ſuſtineri, quòd in primo inſtanti fuerunt vniformes in ſtatu naturæ creati ſine gratia, poſtea in ſecundo inſtanti erant vniformes in gratia, deinde in tertio inſtanti viç mali multipliciter demeruerunt, & boni multipliciter meruerunt, & in quartò inſtanti fuerũt in termino. quod rõnabile eſſe apparet. ſic namque experti erãt de omni ſtatu, atque maiorem habebant occaſionem eliciendi intenſiùs meritorium actum. Poſtea ſimul gratiam habuerunt ex hoc, ꝙ erant experti, quòd ex naturalibus in primo inſtanti hoc non potuerunt. Vel dici poteſt, quòd in primo inſtanti erant uniformes creati in gratia, & in ſecundo inſtanti boni promeruerunt, & mali demeruerunt ante terminum: quoniam Deus non diſcreuit eos, antequam fuiſſent inter ſe diſcreti. Nec ualet quod dicebatur ſuperiùs, quòd ſi ſtetiſſent in primo inſtãti, debebant beatitudinem recepiſſe. ideo boni tunc fuerunt in termino. Longiorem enim fuit uia illorum, quàm mora vnius inſtantis; imò fortè per

Scotus.

Matth. 10

In uia neceſſariò tres fuerũt moræ.

Apoca. 12.

Quorũdã reprobantur.

duo, aut tria inſtantiæ ſequentia habere beatitudinem non debebant. ſi autem dicamus, quòd in primo inſtanti erant in naturalibus uniformes, ita, quòd nunquam erant uniformes in gratia, tunc dicendum eſt, quòd in ſecundo inſtanti dabatur gratia non ponentibus obicem. quæ fuiſſet data malis, niſi obicem poſuiſſent. Potueruntque obicem ponere reſpectu gratiæ recipiendæ, quamuis non reſpectu præmij recipiendi in inſtanti, in quo debuit recipi: quoniam tunc non erat recipiens in uia, ſed in termino. Tuncque ipſi demeruerunt, ac boni promeruerunt omnes adhuc in ſtatu uiæ exiſtẽtes, atque in termino boni erant beati, mali obſtinatis ita, quòd non credo, ꝙ omnino pares in uia, fuerũt diſpares in termino. Sed quantæ fint iliæ moræ, dicit unus doctor; ꝙ ſunt diſcretæ temporis. ſed alibi dictum eſt, ꝙ nulla eſt neceſsitas ponẽdi tempus diſcretum. Hæc Scotus.

Quæ opinio magis ſit probabilis.

¶ Ex his conſtat diuerſitas opinionum circa hæc, & quòd ueritas horum infra certitudinem nobis ſit, nec aliquid hic aſſerendum incautè. Veruntamen modus ille prætactus, videlicet, quòd fuiſſent omnes primò creati in naturalibus purè, deinde in ſecundo inſtanti omnes gratiam recepiſſent, improbabilis reputatur. Si enim angeli reprobi adhuc in naturalibus conſiſtentes, profeciſſent, ſeu pertigiſſent ad gratiam, ſe diſponendo ad eam, fortius (ut apparet) gratiam iam ſortiti, ac per eam roborati, profeciſſent, ac pertigiſſent ad gloriam. Hæc quoque opinatio multifariam Scoti, non conſonãt documentis dicentium, ꝙ angeli totaliter, & inauertibiliter fine finaliter ſe conuertunt, aut auertunt.

Henricus.

¶ Porro Henricus quodlibeto octauo, a poſitione illa Thomæ longè diſcedens: Si quis, ait, non diſtinguat inter actum voluntatis naturalem, & deliberatiuum, dicere poteſt, quòd creatura intellectualis poteſt primum actum habere malum. Vnde dicentes, quòd deliberatis naturæ intellectualis fieri ualeat ſubito, quia intelligit ſine diſcurſu, dicere poſſunt, quòd in primo inſtãti actio eius in prima eſſe poterit mala.

Dionyſius

¶ Circa hæc verba Henrici dico, quòd quamuis Thomas dicit angelum in inſtanti poſſe deliberare; imò, & in ſui exordio in primo ſuæ creationis inſtãti deliberaſſe: attamen non concedit primum ipſius actum potuiſſe exiſtere malum ob cauſam ſuprà inductam: nec ex dictis Thomæ hoc ſequitur, qui nihilominus inter actum uoluntatis naturalem, & deliberatiuum diſtinguit, quamuis aliter, quam Henricus, prout infra magis patebit.

¶ Inſuper loco prææallegato ſcribit Henricus, deliberatum motum, affectum, ſeu actum voluntatis angelicæ deliberatiuæ neceſſariò præceſsiſſe quoſdam actus, & complacentias uolũtatis naturalis, ut ſupra expreſſum eſt, in quibus actibus naturalibus non conſiſtit ratio meriti, neque demeriti: & ita ſecundum eum primus actus uoluntatis angeli, nullatenus fuit, nec eſſe potuit meritorius. Vnde ſubiungit; Quòd aliqui dicunt angelos fuiſſe creatos in gratia gratumfaciente, atque quòd omnes in primo inſtanti ſuæ creationis meruerunt, non uideo, quòd tunc potuerunt mereri, cum quantum eſt de natura ſua, & angelus tunc de nullo quiuerit deliberaſſe, imò neceſſe ſit actus ipſos complacentiæ naturalis omnem deliberationem præiſſe Conſequẽter defendit, ꝙ omnes angeli per aliquod temporis ſpatium fuerunt in cœlo antequam peccauerunt, ut pote actibus uoluntatis naturalis intenti, & conſiderationibus ſuæ naturæ, aliarumq; rerum quarundã infixi, quouſq; deliberauerunt, & deliberatè adhæſerunt, uel creatori, aut creaturæ. Inſuper addit, Poteſt quis bonum velle temperatè tripliciter. Primò, ex puris naturalibus ſecundum dictamen ingenitæ rationis. Secundò, ex naturalibus cum adiutorio gratiæ gratis datæ naturam iuuantis. Tertiò, ex dono gratiæ gratumfacientis, naturam perfectiùs adiuuantis, ita, ut ex primo actu nullum omnino meritum eſſe ponamus, ex ſecundo autem meritum congrui tantum ex tertio, meritum condigni.

Inepta quorundã reputatur ſententia.

Alia poſitio Henrici

Temperatè bonum velle pôt, quis tripliciter.

¶ Cumque, quod aliquo merito dari alicui pôt, congruentiùs (ut videtur ſecundum communem curſum) datur merito congrui præcedente, & denegatur propter demeritum congrui, quàm ut abſque omni merito, aut demerito tribuatur, aut denegei, quemadmodum (iuxta Anſelmum) beatitudinem congruentiùs eſt conferri ex merito, quàm ſine eo; hinc quamuis non pono omnes angelos in gratia gratificante creatos, potius tñ puto, ꝙ omnibus primo data ſit gratia, ſeu iuſtitia aliqua gratis data, qua ſtare potuerunt, & bonum temperatè uelle, atque mereri de congruo: qua qui benè vſi ſunt, gratiam gratumfacientem adepti ſunt, & per eam gloriam meruerunt; cæteri abutendo gratiam demeruerũt, & gloriam perdiderunt Hæc Henricus.

Anſelmus

Dionyſius

¶ Poſtremò Gulielmus, & Albertus, cæteriq; dicentes Luciferum non inſtigaſſe angelos ad ſibi cõſentiendum, minorem indigent ponere moram inter angelorum creationem, & auerſionem, atq; cõuerſionem, quàm prætacta poſitio.

A

Quòd de maioribus, & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet Lucifer. Diſtinctio. VI.

Iob 40.c
Iezec. 28.c
Greg. lib. 32. Moral cap 24 & Hom. 34. Iezec. 28 c
Grego. homil 34. Iſa 14.c
Iſidor. de ſum. bo. li. 1.c.25.

PRæterea, ſciri oportet: qm̃ ſicut de maioribus, & minoribus quidã perſtiterũt, ita de vtroq; gradu quidã corruerũt. Inter quos vnus fuit omnib' alijs cadẽtibus excellentior, nec inter ſtãtes aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimonijs auctoritatũ monſtrat. Ait.n. Iob: Ipſe principium viarum Dei. Et in Iezechiele legitur: Tu ſignaculũ ſimilitudinis, plenus ſciẽtia, & pfectione decorus, in delicijs paradiſi Dei fuiſti. Quod Grego. exponẽs, ait: Quãto in eo ſubtilior eſt natura, eo magis in illo imago Dei ſimilitudinis inſinuat impreſſa. Itẽ in Iezechiele legit: Oĩs lapis precioſus operimentũ eius. i. oĩs angelus quaſi operimentũ eius erat. quia ut dicit Gregorius, In aliorum comparatione cæteris clarior fuit, Vnde uocatus eſt Lucifer, ſicut teſtatur Iſaias: Qũo (inqt) cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? &c. qui non vnus ordo, ſed vnus ſpiritus accipiendus eſt. Qui (teſte Iſidoro) poſtquã creatus eſt, eminentiam

nentiam naturæ, & profunditatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorem ſuper-
biuit: intantum, quòd etiam Deo ſe æquare voluit, ut in Iſaia dicitur: In cœlum aſcē- Iſa. 14. d
dam, ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo. Similis quidem
Deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

B *Unde, & quo deiectus fuerit merito ſuæ ſuperbiæ.*

Et naturæ ſuperbiæ merito de cœlo, id eſt, de empyreo, in quo cum alijs fuerat, deie-
ctus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nam ut Apoc. 12. a
Iohannes ait in Apocalypſi, Draco de cœlo cadens, ſecum traxit tertiam partem ſtella
rum: quia Lucifer ille alijs maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alij multi, qui ei in ma
litia conſenſerunt: eoſq; cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum recepit. Et hoc
ad noſtram probationem factum eſt, ut ſit nobis exercitationis cauſa, vnde Apoſtolus: Ephe. 6. b
Colluctatio eſt nobis aduerſus principes, & poteſtates mundi huius, & aduerſus recto-
res tenebrarum, contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus: quia dæmones, qui ſunt ſpi-
rituales, & nequam, in hoc turbulcuto aere nobis propinquo (quod cœlum appella- Luc. 12.
tur) habitant. Vnde & diabolus princeps aeris dicitur.

C *Quòd non eſt conceſſum eis habitare in cœlo, vel in terra.*

Non.n. eſt eis conceſſum habitare in cœlo, quia clarus locus eſt, & amœnus: nec in
terra nobiſcum, ne homines nimis infeſtarent: ſed iuxta apoſtoli Petri doctrinam in epi 2. Petri. 2.
ſtola canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui eis quaſi carcer vſq; ad tempus iudi
cij deputatus eſt: tunc detrudentur in barathrum inferni, ſecundum illud: Ite maledi- Matt. 25. d
cti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.

D *Quòd dæmones alij præſunt, & habent etiam alias prælationes.*

Et ſicut inter bonos angelos alij alijs præſunt, ita, & inter malos alij alijs prælati ſunt, &
alij alijs ſubiecti: quandiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homi-
nes hominibus præſunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, ut docet Apoſtolus. 1. Cor. 1.
* alij. Habent quoque ſecundum modum ſcientiæ maioris, vel minoris, prælationes, * alias
maiores, uel minores: Quidam enim uni prouinciæ, alij vni homini, aliqui enim vni
vitio præſunt. Vnde dicitur ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus luxuriæ, & huiuſmodi: quia de
illo uitio maximè poteſt homines tentare, a quo denominatur. Inde etiam eſt, quòd no- Luc. 16.
mine dæmonis diuitiæ uocantur, ſcilicet mammona. Eſt enim mammon nomen dæ
monis, quo nomine vocantur diuitiæ ſecundum Syram linguam. Hoc autem non ideo
eſt, quòd diabolus in poteſtate habeat dare, uel auferre diuitias, cui uelit, ſed quia eis utitur
ad hominum tentationem, & deceptionem.

E *An omnes dæmones ſint in hoc aere caliginoſo, an aliqui ſint in inferno.*

Solet aūt quæri, utrū oēs in iſto aere caliginoſo ſint, an aliqui iā ſint in inferno. Quòd
in infernū quotidie deſcendant aliqui dæmonū, ueriſimile eſt: quia animas illuc crucian
das deducūt. Et quòd illic, aliqui ſemper ſint alternatis fortè uicibus, nō procul eſt a uero: quòd
illic animas detinent, atq; cruciant. Quod aūt animæ malorum illic deſcendant, atq; il-
lic puniant, ex eo conſtat, quòd Chriſtus ad inferos deſcendit, ut iuſtos, qui ibi tenebātur,
educeret. Si enim iuſti illuc deſcendebant, multo magis iniuſti: & ſicut tradit auctori-
tas, cum iuſtos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non abſorbuit. Zachar. 9
Oſee 13.

F *Quidam putant Luciferum eſſe in inferno religatum, ex quo tentauit Chriſtum, & victus fuit, quem dicunt primum hominem tentaſſe, & uiciſſe.*

De Lucifero aūt quidā opinant. quòd ibi religatus ſit, & ad nos tētādos nūc acceſſum nō
hēat, quia in Apocalypſi legit: Cum cōſummati fuerint mille anni, ſoluet ſathanas de
carcere ſuo, & exiet, & ſeducet gentes: quod erit nouiſsimo tpe Antichriſti, qn̄ erit tāta Apoc. 20 c
tribulatio, vt ēt ſi fieri pōt, moueantur electi. Quem ibi religatum dicūt ab eo tpe, quo Matt. 24. b
tentauit Chriſtum in deſerto, vel in paſsione, & victus fuit ab eo. Ipſum putant primum
hoīem tentaſſe, & viciſſe, & ſecūdo Deū: ſed ab eo victum eſſe, & ideo in inferno religa- Matth. 4.
tum. Alij aūt dicunt, ex quo cecidit, pro peccati ſui magnitudine illuc fuiſſe demerſum Luca. 4.

G *Quòd Lucifer non habet poteſtatem, quam habebit in tempore Antichriſti.*

Sed ſiue in infernū dimerſus ſit, ſiue non: credibile eſt, eū non habere poteſtatem ac-

cedendi ad nos, quam habebit in tempore Antichriſti, in quo fraudulenter, ac violẽter operabitur. Et ideo fortè dicitur tunc ſoluendus, quia tunc dabitur ei poteſtas a Deo tẽtandi homines, quam modo non habet.

H *Quòd dæmones ſemel victi à ſanctis, non accedunt ampliùs ad alios.*

Alijs quoque, qui a ſanctis iuſtè, & pudicè uiuentibus uincuntur, poteſtas alios tentandi videtur adimi. vnde Origenes: Puto, inquit, ſanè quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos incentores, & uincentes, minuant exercitum dæmonum, uel ut quamplurimos eorum interimant: nec ultra fas ſit illi ſpiritui, qui ab aliquo ſancto caſtè, & pudicè viuendo uictus eſt, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligẽdum tantum de illo vitio, in quo ſuperatus eſt, ut ſi de ſuperbia aliquem virum ſanctum tentat, & uincitur, ulteriùs non liceat illum, vel alium de ſuperbia tentare.

(Origenes.)

(Summa diſtin. 6.) HIc pleniùs tractat Magiſter de angelis lapſis, oſtendens, de quibus fuerint choris, & de quo ordine fuerit primus ille apoſtata: deinde, de quo loco eiectus ſit, & in quem locum fuit detruſus. inſuper tractat quò inter dæmones ſit quædam prælatio, & ꝙ diuerſi diuerſis hominibus ſint ad exercitium deputati: ſpecialiter quoque de Lucifero aliqua introducat, ac tandem inquirit, an dæmones ab hominibus ſemel victi, ampliùs eos tenent.

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *An primus ille apoſtata Lucifer fuit non ſolum cadentium, ſed etiam omniũ angelorum ſupremus*. ¶Vř, ꝙ non, quia quo mens creata eſt increatæ menti propinquior, & eo ſimilior. Cum ergo mens increata ſit ſummè impeccabilis, infallibilis, & infinitę actualitatis, ſequitur, ꝙ angelus ſummus præ omni creatura ſit ex ſua natura minùs peccabilis, fallibilis, & ad paſsibilitates, ruinas, mutabilitates minimè pronus: non ergo tam citò, enormiterq́; peccauit.

(Damaſce.) ¶Secundò: qm̃ Damaſcenus in lib. 2. cap. 4. apertè teſtatur: Ex his angelicis virtutibus, is qui præerat terreno ordini, & cui terræ cuſtodia a Deo commiſſa erat, non ferens illuminationem, & honorem quem illi conditor largitus fuerat, eleuatus eſt aduerſus factorem ſuum, ei rebellare uolens. Ex quibus verbis probatur, ꝙ fuit de infimo choro, aut ſaltem de ultima hierarchia: quia ſm̃ diuinum Dionyſium miniſterijs inferioribus, ac terrenis, atq; humanæ cuſtodiæ, & Eccleſiaſticæ hierarchiæ præfecti ſunt, ac deputati angeli infimæ hierarchiæ. (S. Dion.)

(Iezech. 28) ¶Tertiò, ad apoſtatam iſtum dř in Iezechiele: Tu Cherub extentus, & protegens. ergo fuit de ordine Cherub, non Seraphin. Seraphin autem eſt ordo ſupremus.

(Ariſto.) ¶Quartò, ſecundum Philoſophum, Deus, & natura nil agunt fruſtra, nec in præcipuis ſuis fruſtrantur effectibus: increata ergo, & infinita ſapientia, quæ omnem rationalem, & intellectualem creaturam ad ſuiipſius beatificam plaſmauit fruitionem, non eſt in præclariſsima creatura ſua ordinatione, intentione, & inſtitutione fruſtrata.

(In oppoſitum.) ¶In oppoſitum ſunt, quæ introducuntur in textu ex ſcripturis, & ſanctorum eloquijs, præſertim ex verbis Gregorij.

(Alexander. Gregori.) ¶Ad hoc Alexander reſpondet: Multis ſanctorum auctoritatibus comprobatur, quòd impius ille fuit de ſupremo ordine angelorũ, & ſummus in ordine illo. Ait etenim Auguſtinus in libro quæſtionum veteris teſtamenti: Lucifer erat quaſi princeps multorum, inter quos clarior erat, quorum ſocietate ad impium deſcendit certamen. (Auguſt.) Gregorius quoque Moralium tricesimo ſecundo, primum angelum * Deum reliquis angelis, quorum nouem ſunt ordines, eminentiorem conſtituit. Rurſus in Moralibus conteſtatur: Quoniam comparatione claritatis ſuæ cęterorum claritatem obumbraſſe creditur, ipſe extentus, & protegens perhibetur. Reliquos enim quaſi obumbrando operuit, qui magnitudinem eorum excellentia maiore tranſcendit. Nec obuiat his, quod vndecimo ſuper Geneſim ad literam loquitur Auguſtinus: Dicere de aliquibus angelis, quòd in ſuo genere beati eſſe poſsint, futuræ iniquitatis, vel ſalutis incerti, uix ferenda eſt præſumptio: niſi fortè dicatur, ita creatos hos angelos mundanis miniſterijs diſtributos, ut pro rectè geſtis præpoſitis accipiant uitam beatam, de qua poſſunt certiſsimi eius ſpe gaudentes dici beati, ex quorum numero ſi diabolus cecidit cum ſocijs iniquitatis ſuæ, ſimile eſt hoc ei, quòd cadunt a iuſtitia fidei etiam homines ſuperbia præuaricati. In quibus uerbis inſinuari uidetur, quòd diabolus de ordine fuit inferiori, cui adminiſtratio terrenorum commiſſa eſt. Ad quod dicendum, quòd Auguſtinus hoc ſcribit non aſſerendo, ſed potius aliorum opiniones narrando. imò in libro quæſtionum veteris teſtamenti diſſeruit: Vidit Lucifer infra ſe multas ſpirituales creaturas quippè, cum in paradiſo Dei præſtantior eſſet cognitione miniſterij cœleſtis. Gregorius item exponens illud Iezechielis, Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei, abietes non adæquauerunt ſummitatem eius. Omne lignum paradiſi Dei non eſt aſsimilatum ei, & pulchritudini eius, ait: Per cedros, & abietes, cœleſtium virtutum proceræ celſitudinis agmina deſignantur: quæ quamuis excelſa ſint condita: huic tamen non ſunt prælata, nec adæquata. tanta ſpecies illum pulchriorem reddidit, quanta ipſum ſuppoſita angelorum multitudo decorauit. Hæc Alexander.

(Gregori. * Deus. Iezech. 28 Auguſt. Idem. Iezech. 28 Gregori. Iezech. 31)

(Bonauent.) ¶Concordat Bonauentura, dicendo: Sicut teſtantur ſcripturæ, & auctoritates ſanctorum, Lucifer valde fuit excellens, & ſi ſteriſſet in ſupremo ordine collocatus fuiſſet. Deniq; ipſe appetijt cunctis præeſſe, & putauit ſe poſſe hoc obtinere, quod nõ eſt probabile ipſum optaſſe, aut attentaſſe, niſi uidiſſet ſe omnes præcellere dignitate naturæ. & ſi de minoribus fuiſſet, ſufficere ſibi putaſſet ſupremo angelo coæquari. Rurſus, peccatum eius fuit grauiſsimum inter peccata omnium angelorum, immò, & omnium creaturarũ. Peccatum autẽ eſt tãto enormius, quanto eminẽtioris naturæ, ac gradus eſt, peccans. Si autẽ obieceris, Lucifer fuit excellentiſsima creatura, ergo & creatori chariſsima: non eſt ergo

(Quanto quodque peccatum grauius.)

credibile,

credibile, quòd creatura ita præclaram permiſit ſic perire, quam tam facillimè potuit conſeruare. Dicendum, quòd in hoc mira Dei iuſtitia commendatur, quæ intantum conſeruat iuſtitiam, ut ordinem inſtitutum nullo modo infringat: atq; intantum odit peccatum, vt propter illud etiam, quos chariſſimos reputauit, abijciat. Hinc credo, quod tam pauendum myſterium diuinę ſeueritatis in angelo ſũmo, ac nobiliſsimo, ac homine primo, quorũ vtrunque proprijs manibus plaſmauit, ac decorauit Deus infirmis nobis appoſuit, & oſtẽdit, ut diſcamus quãtum odit peccatum, præſertim ſuperbiã, q̃ pro uno motu cordis nobiliſsima omnium creaturarũ ęternaliter, & ſine ſpe veniæ eſt damnata: ac pro vno esu pomi Adã, & tota eius poſteritas uſque ad finẽ mũdi mortalitati, & multiplici pœnalitati eſt ſubiecta. Quo conſtat, q̃ horrẽdum ſit incidere in manus Dei viuentis. Nempè ſi ſuperbienti nobiliſsimo angelo non pepercit, quid erit de viliſsimo cinere, & abiectiſsimo in altum ſe extollẽte, cum iacere debeat in cinere, & cilicio, imò in ſterquilinio ipſo? Hęc doctor deuotus.

2. Petri. 2. Iere. 8. & 25.

Thomas.

¶ Inſuper Thomas: Hanc, inquit, q̃ōnem Auguſtinus mouet 11. ſuper Geneſim, & indeterminatam relinquit: quia de his, quæ ad angelos pertinent, pauca uoluit aſſerendo conſcribere. Poſtea vero Gregorius expreſsè determinauit, q̃ Lucifer altior fuit cæteris non ſolum peccantibus, ſed etiam ſtãtibus: cui conſentit cõis ſententia. quæ quidem probabilis eſt: tũ, propter multas auctoritates ſcripturæ, quæ hoc figuratiuè videntur exprimere: tum, quia non eſt probabile, quòd creatoris æqualitatem ille appetijt ſpiritus, q̃ creaturæ fuit ſubiectus. Hęc Tho. in Scripto.

Thomas. In peccato duo conſiderantur

¶ At verò in prima parte, q̃ōne 63. In peccato, ait, duo conſiderantur, videlicet pronitas ad peccandum, & motiuum peccandi. quantum ad primum, minùs apparet, q̃ ſuperiores angeli peccauerunt, quàm inferiores propter quod dixit Damaſcenus, q̃ maior eorum, qui peccauit, fuit ordini terreſtri prælatus. & vr̃ iſta poſitio conſonare opinioni Platonicorum, quam recitat Auguſtinus 8. & 9. libris de Ciuitate Dei. Dicebant namq;, q̃ omnes Dij ſint boni, ſed dæmonum quidam ſunt boni, & aliqui mali: Deos nominantes ſubſtantias intellectuales, quę erant a globo lunari ſuperiùs: dæmones verò, ſubſtantias intellectuales, quæ ſunt a globo lunari inferiùs, ſuperiores hominibus ordine naturæ. Nec eſt abijcienda iſta opinio, ſ. Damaſceni, tanq̃ aliena a fide: q̃m tota creatura corporalis adminiſtraĩ a Deo per angelos, ſm Auguſtinum tertio de trinitate. Vnde nil prohibet dicere, inferiores angelos diuinitus diſtributos ad adminiſtrandum corpora inferiora: ſuperiores ad adminiſtrandum corpora ſuperiora: ſupremos, ad aſsiſtendum creatori. Sicq; loquitur Damaſcenus, q̃ illi, qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus, in quorum ẽt ordine aliqui boni angeli permanſerunt. Porro ſi conſideretur motiuum ad peccandum, hoc magis in ſuperioribus inuenitur. Peccatum etenim dæmonum fuit ſuperbia, cuius motiuum eſt excellentia, quæ fuit in ſuperioribus maior. Hinc dixit Gregorius, q̃ primus ille peccãtium, fuit inter angelos vniuerſos ſuperior. & hoc probabilius vr̃, quia peccatum angeli non proceſsit ex pronitate, ſed ex ſolo libero arbitrio. Hinc magis vr̃ pẽſanda rõ ex parte motiui ad peccandum. Veruntñ alij opinioni non eſt præiudicandum: q̃m etiam in principe inferiorum angelorum potuit eſſe aliquod peccandi motiuum. Hæc Thomas in Summa.

August.

Gregori.

Dionyſius

¶ Cuius reſponſio videtur egregia. obſcurum tamen apparet, quòd ait peccatum Luciferi non proceſsiſſe ex aliqua pronitate, ſed ex ſolo libero arbitrio: quia ex libero arbitrio non oritur culpa inquantum liberum arbitrium. Alioquin angeli ſancti adhuc poſſent peccare: imò & Deus, in quo excellentiſsimè conſiſtit libertas arbitrij. Non itaq; peccatũ progreditur ex libero arbitrio, niſi inquãtum illud eſt aliquo modo pronum ad malum. imò ſecundum Auguſtinum in libro de Ciuitate, & alibi, omnis voluntas creata inquantum ex nihilo, ex ſe eſt prona ad malum. Et niſi Lucifer fuiſſet ad vitium pronus, quomodo tam citò, ac ſubitò ex ſe, nullo penitus inſtigante, ad tam enormiſsimam corruiſſet impietatem?

Inducit reſponſionem Thomę.

August.

Petrus.

¶ Petrus præterea conſonat, dicens: Luciferum ſummum angelorum fuiſſe, perpenditur ex motiuo peccandi: quoniam vniuerſalis ſuperioritas mouit eum ad appetendum vniuerſale omnium creaturarum dominium liberum, ac regimen per ſe vſurpandum. Item ex termino, quia ad quandam Dei paritatem conſcendere uoluit. quod nõ uſurpaſſet, ſi aliquem ſe ſuperiorem inter Deum, & ſe uidiſſet. Item ex conſortio, quia de ſingulis ordinibus ei tanquam principi magna multitudo adhæſit. Hæc Petrus. Idem Richardus. Cõcordat Albertus in Scripto, & libro de coæquæuis, atque Vdalricus in Sũma libro quarto.

Albertus

Durandus

¶ Durandus uerò ſcribit: De quo ordine fuerit Lucifer, non poteſt certitudinaliter ſciri, quia nec ſcriptura ſuper hoc aliquid loquitur. quod enim Iſaiæ decimoquarto de Lucifero dr̃, de rege Babylonis ad literam exponitur. & quod Iezechielis vicesimooctauo de rege ſcribitur Tyri, non niſi allegoricè exponitur de primo apoſtata angelo. Hæc Durãdus, qui alia plura circa hæc ſcribit, quæ in reſpõſione Thomæ contenta ſunt.

Dionyſ.

¶ Verum circa hæc uerba Durandi ſciendum, q̃ uerba illa Iſaiæ, & Iezechielis a diuerſis diuerſimodè exponuntur. quidam enim totum paſſum vtriuſque prophetæ exponunt ad literam de regibus illis, quidam de primo impijſsimo angelo, nonnulli partim de regibus illis, partim de apoſtata primo: quorum expoſitio aptior eſſe videtur. Quamuis enim totum aliquo modo queat de regibus illis interpretari, & non de angelo illo prauo: attamen certum eſt, intuentiq; conſtat, aliqua ibi dici, quæ exponi non ualent de regibus illis ad literam, niſi multum impropriè: aliqua quoque ibi conſcripta accipi nequeunt de perditiſsimo illo apoſtata ad literam, niſi impropriè valde: ſicq; credendum cenſetur, q̃ ſcriptura illis in locis ad literã de tranſgreſsione, & dãnatione loquitur primi reprobi angeli, iuxta vnam ſeptem regularum ad intellectum ſcripturæ neceſſariarum, quæ eſt, q̃ ſcriptura interdum ſub eodem contextu ſermonis a diabolo ad membra ipſius, & econuerſo: aſſcribendo, quæ unius ſunt alteri; & econtra, ſicq; occaſione deſcriptionis iniquitatis, atq; damnationis regum Babylonis, ac Tyri, tranſeunt ſancti illi prophetæ ad deſcribendum præuaricationem principis, & capitis regum illorum, & omnium iniquorum, videlicet primi apoſtatę, ſicut in Pſalmo loquitur ſcriptura de bonis, ac malis hominibus, quaſi de eiſdem, dicendo: Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & conſtat, q̃ qui occidebantur, non reuertebantur ad eum diluculo.

Pſal. 77.

¶ Ad primũ ergo dicẽdũ, q̃ quãtũcunq; Lucifer fuit excellens: tñ eoipſo, quo fuit creatura, ac liberè volũtatis, ex ſeipſo habuit deficere, & peccare ſibijpſi reli-

Dilutio obiectionis primę

relictus, nec gratia conformatus: ſed quanto minorem habuit inclinationem, & pronitatem ad culpã, eo inexcuſabilior fuit.

2 Ad ſecundum Petrus, & Richardus reſpondent, ꝙ Lucifer fuit ordini terreſtri prælatus prælatione generali, & mediata, tanquam cunctis ordinibus altior, non prælatione immediata, & ſpeciali. Albertus uerò, & Alexander reſpondent, ꝙ dicitur ordini terreſtri prælatus, quia & eos, qui terrenis præſident, habuiſſet illuminare, atq; dirigere.

Damaſce. ¶Veruntamen iſtæ, & ſimiles ſolutiones non procedunt ſm Damaſceni intentionem, cuius ſi uerba ritè penſentur, certum eſt, ꝙ dicere intendebat, ꝙ Lucifer fuit in loco ſublunari, & de ordine inferiori. pp quod ſm Damaſceni intentionem dixit: In cęlum, puta empyreum, conſcendam. Ideo meliùs ſm Thomam dicendum, ꝙ Damaſcenus fuit illius opinionis, & (ut in Scripto ſuo teſtatur Albertus) idem omnino cũ Damaſceno dixit Gregorius Nyſenus, qui fuit ſancti Baſilij frater. Gregori. Richard. Hinc quoq; Richardus pleniùs reſpondendo: Damaſcenus, inqt, huius opinionis, ꝙ ſubſtantiarum intellectualium quædã ſunt a globo lunari ſuperiùs, quarum quædam ſunt aſsiſtentes, quædam corpora cœleſtia adminiſtrantes: & ꝙ nulla iſtarum peccauit. quædam uerò ſint infra globum lunarem, & ſuprema iſtarum, multæq; aliæ peccauerunt: & quæ ex eis ſteterunt, inferiora hæc adminiſtrãt. Gregori. Sed opinio Gregorij Papæ rõnabilior, communiorq; conſiſtit: ideo ei magis eſt acquieſcẽdum, ꝙ̃ Damaſceno. Hæc Richardus.

Dionyſius ¶Deniq; meliùs reor, mentes auctorum uerè, & ſyncerè exprimere, ꝙ̃ gloſsis fucatis concordãtiam apparentem non exiſtentem inducere: quamuis etiam ſanctus Thomas dicat opinioni Damaſceni non præiudicandum: tamen, ut recitat Alexander, Auguſt. beatus Auguſt. 11. ſuper Geneſim, poſitionem illam recitatoriè tangit, & improbare vr̃, dicendo: Mirum ſi dici hoc põt. & certè ſm concordem patrum doctrinam, omnes angeli ſunt in cœlo empyreo, quãuis interdum ad inferiora mittantur.

¶Ad tertium, ꝙ apoſtata ille dicitur Cherub, non
3 quia de ordine Cherubin fuit, ſe ad inſinuandum 1.Cor.8. ſuæ iniquitatis incitamentum, qualitatem, & enormitatem: quoniam per ſuperbiam corruit. ſcientia autem inflat, & eminentia ſapientiæ ſuæ extulit eũ, Iezech.28 quemadmodum in Iezechiele habetur: Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo &c.

¶Ad quartum, ꝙ ſapientia Dei in nullo ſuo effe
4 ctu fallitur, aut fruſtratur, nec aliquid ei non præcognitum accidere poteſt. & ꝙ ex vna parte uidetur egredi ordinem prouidentiæ Dei, ex alia parte relabitur in eandem.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *An de quolibet ordine angelorum aliqui lapſi ſunt.* Vr̃, ꝙ ſic, quia ſm Gregoriũ in ſermone de angelis, ad ſingulos ordines angelorum aliqui homines aſſumuntur electi. Hugo quoq; apertè hoc dicit. communiter etiam dicitur, ꝙ angelorum ruina per homines reparatur.

In contrarium. ¶In contrarium arguitur, quia dæmones nunquam in ſcripturis deſignantur nominibus throni, & Seraphin: cum tamen aliorum uocabulis ordinum exprimantur: ergo ſaltem de illis duobus choris cecidit nullus.

Bonauent. ¶Ad hoc Bonauentura rñdet. Sancti ex ſcripturis accipiunt, & affirmant, ꝙ de ſingulis choris aliq lapſi ſunt, quod & rõ perſuadet. Cum.n. de ſupremo ordine aliqui ſint euulſi, credendum, ꝙ cęteri, inferioresq; ordines ſenſerunt ruinam. Veruntñ in ſcripturis dæmones non uocãtur throni, aut Seraphin, qa hæc noia in ſua ſignificatione, & rõne aliquid includunt virtutis. Seraphin quippè dr̃ charitatis incendium. throni verò ſeſsionis quietem per gratioſam inhabitationem ad iudicandum, quæ in dæmonibus non inueniuntur, in quibus tñ ſunt principatus, poteſtates, & dominationes, &c. quamuis inordinate. Hæc Bonauentura. Idem Alexander. Alexãder.

Thomas. ¶Porro Thomas in Scripto qõnem iſtã non mouet, ſed in prima parte, qõne 63. eam ſic ſoluit: Secũdum dicentes, ꝙ primus apoſtata fuit de infimo ordine, conſtat, ꝙ non de quolibet choro quidam ſint lapſi, ſed de infimo tantum. Verum ſecundum dicẽtes, ꝙ primus impius ille fuit de choro ſupremo, probabile eſt, ꝙ de quolibet choro aliqui corruerunt: in quo etiam libertas arbitrij comprobatur, quæ ſecundum quemlibet creaturæ gradum flecti poteſt in malum. Hæc Thomas, cuius cætera dicta de hoc ſunt præhabita.

Quæſtio. Alexãder. Thomas. ¶Ad qõnem demum, qua quęritur, An plures peccauerunt, ꝙ̃ ſteterunt: Alexander, & Thomas rñdẽt, ꝙ plures manſerunt, cum peccatum ſit contra naturalem inclinationem, & præter naturam, ac ordinẽ: & talia, vt in paucioribus accidunt, quamuis in hominibus ex corruptione fomitis, & ſenſualitatis rebellione aliter fiat. Hinc, quòd ait Philoſophus, malum, vt in pluribus fieri, bonum, ut in paucioribus, quãtum ab homines accipi debet. Quòd aũt plures manſerunt, probatur ex eo, quòd 4. Regum loquitur Eliſeus: Plures nobiſcum ſunt, ꝙ̃ cum illis. ubi ꝑ plures intelliguntur angeli ſancti. 4.Reg 6.

Petrus. ¶Concordant Petrus, & Richardus: qui addit, ꝙ per homines electos angelorum ruina dr̃ reparãda, non ꝙ ob hoc principaliter factus ſit homo, aut quaſi factus non eſſet, niſi angeli corruiſſent: ſed qa, & hoc bonum, uidelicet reparatio illa, creationem hominis eſt ſecutum. & ad hoc allegat Hugonem libro de Sacramento id, aſſerentem, atq; quorũdam imperitiam increpantem, qui ob reparationem illã putant conditum genus humanum: quaſi inſtitutũ non extitiſſet, niſi angeli fuiſſent collapſi. De hoc diffuſiùs ſcribit Anſelmus libro, Cur Deus homo. Anſelmus Nempè cum homo ad complementum, ac ordinẽ pertineat vniuerſi, conſtat, ꝙ fuiſſet creatus, quãuis angelus non fuiſſet tranſgreſſus. In his concordant doctores communiter, nec immorari oportet.

QVAESTIO III.

TErtiò quæritur, *An angeli tranſgreſſores in aerem caliginoſum ſint detruſi, & collocati in eo, vel potius in inferno.* Vr̃, ꝙ in inferno locus namq; congruit locato. Cum ergo peccatum ſit vtilitas maxima, & ipſe mortaliter peccans indignus ſit omnium creaturarum obſequio, apparet, ꝙ nullus locus tam proportionatus, & congruus ei ſit, ſicut infernus. Secundò, ſummæ, & grauiſsimæ elationi ſuperbiæ debetur ima, & extrema depreſsio, utpote collocatio in inferno. Tertiò, in ſecunda Petri canonica hr̃, ꝙ demones rudẽtibus inferni detracti ſunt. rudentes autem inferni detrahunt in infernum, non in aerem tetrum. Quartò, in Apocalypſi legitur, Proiectus eſt draco magnus, ſerpens antiquus, qui uocatur diabolus, & ſathanas, in terram, & angeli eius cũ eo miſsi ſunt. Additur quoq; ibi: Vę terræ, & mari, quia deſcendit ad vos diabolus, habens iram magnam. ergo terra, & mare, non aer, eſt locus illorum 2.Petri.2. Apoc.12.

rum

rum. Apparet præterea, quòd alius locus deputetur diabolo ante Chriſti paſsionẽ, & alius poſtea, aliuſque poſt diem iudicij, cum in Apocalypſi ſcriptum ſit: Angelus, qui habeat clauem abyſsi, & catenam, apprehẽdit draconem, qui eſt diabolus, & miſit eũ in abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper eum. & cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur ſathanas, & ſeducet gentes Gog, & Magog, &c. quòd Antichriſti tempore erit. & nunc tempore gratiæ, quòd per mille annos ſignatur, eſt religatus.

Apoc. 20.

Albertus. duplicem ponit locũ in quẽ præuaricator cecidit.

¶Ad hoc reſpondet Albertus: Duplex eſt locus, in quem cecidit dæmon. Vnus, in quem cecidit ſm meritum ſuæ ſuperbiæ. Alter, ſm ordinem prouidentiæ Dei, quæ non ſineret fieri mala, niſi ſciret bona, quæ ex malo eliceret. Vnde ait Gregorius. Etiam illud Deo militat, quòd per malitiã voluntatis contrariatur, & obſtat. Primus locus caſus illius eſt profundum inferni. Talis etenĩ locus: qm̃ infimus, eſt tantæ debetur ſuperbiæ, ut in Iſaia dicitur: Veruntñ ad infernum detraheris in profundũ laci. Secundus locus eſt aer caliginoſus, in quo uſq; ad diem iudicij ad tentationis exercitium continetẽ. Nempè hoc bonum, quòd eſt exercitium uirtutis ſanctorũ, elicuit prouidentia diuina de tanto malo. Itaq; quantum ad exercitiũ hoc, poteſtatẽ diuerſimodè habet. Nam uſq; ad tempus antichriſti habet poteſtatem ligatam, & refrenatam, eo quòd in diſerto tentauit Chriſtum, atq; ſuccubuit. In paſsione quoq; conatus eſt per uxorem Pilati paſsionem impedire filij Dei. Vnde, & tunc uictus, poteſtatẽ interim habuit religatam. Sed tempore antichriſti ꝑꝑ demerita hominum, qui ueritate abiecta iniquitati conſentient, laxabitur eius poteſtas. Hæc Albertus.

Iſa. 14.

Matth. 4

Matth. 27.

Thom. de Argẽtina.

¶Concordat Thomas de Argentina: Caſus, inquiens, diaboli eſt duplex, ſcilicet ſpiritalis in culpam, & localis: qui duplex eſt, utpote in aerem, & infernum. Tria verò conſiderantur in eo: Natura, peccatum, officium. Naturæ ſuæ competebat cœlum empyreum, peccato infernus, officio aer caliginoſus. Nec conuenit ei ſuperior aeris regio ob ſuam luciditatem, nec in ſima, ne homines nimis infeſtet. Hęc ille.

Vdalricus

¶Hinc Vdalricus in Summa ſua libro quarto diffuſiùs ſcribens: Qm̃, inquit, dæmones ſuperbiæ uitio obdurati fuerunt, de cœlo empyreo ſunt eiecti, rudentibus inferni detracti in tartarum, ideſt, in pœnam tartari, non in ipſum locum: quia in epiſtola Iudæ apoſtoli legitur, Angelos, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, ideſt, cœlum empyreum, reſeruauit Deus uinculis æternis, ideſt, reatu inexpiabilis obligationis in iudicium magni Dei, ideſt, uſq; ad diem iudicij, in qua die exaltabitur Deus ſolus, ut dicit Iſaias, ſub caligine, ideſt, aere caliginoſo, quod a philoſophis medium aeris interſtitium nominatur. Nam uſq; ad diem iudicij non ſunt in inferno religati, quia utitur Deus eorum malitia ad profectum iuſtorum: nec conceſſus eſt eis locus circa nos, quatenus ipſa loci diſcretione oſtenderet Deus uerum eſſe illud Apoſtoli: Fidelis Deus, qui nõ patietur uos tentari ſupra id, quod poteſtis ſuſtinere. Quod non uideretur nobis verum eſſe, ſi ſemper apud nos exiſtentes, continuis intercisionibus nos pulſarẽt. nos conceſſum eſt eis habitare propè cœlum, ideſt, in ſphęra ignis, aut ęthere, quę loca ſunt luminoſa: qm̃ iuxta Chriſti ſententiam, damnationi tenebrarũ interiorum debentur tenebrę exteriores. Mediũ ergo aeris interſtitium, quod eſt tenebroſum, & tempeſtuoſum, ac frigidum, competens dæmonibus obtenebratis per culpam, inquietis per tentationum inuaſionem, frigidis a charitate, uſq; ad diem iudicij ipſis conceſſum eſt. Porro in iudicio congregabuntur congregatione vnius faſcis cum reliquis condemnatis, & mittentur in lacum. Ratio horum eſt, quia ex ordine naturæ fuit angelus ordinatus a Deo, ut miniſterialiter coopereratur in ſalutem electis. Cumq; diuina ordinatio, ac prouidentia prorſus fruſtrari nõ queat, decens eſt, ut ꝑmiſsione diuina per accidens, & præter ſuam intentionem cooperetur ipſis in bonum, ipſas tentando, & ſuccũbendo. Ipſe namq; eſt draco formatus ad illudendum ei. Hęc Vdalricus.

Iudę. 2.

Iſa. 2.

1. Cor. 10.

Matth. 12. 22. 25.

Iſa. 24.

Pſal. 103.

Thomas.

¶Præterea Thomas: Angelo, ait, ſecundum ſuam eſſentiam non debetur locus, ſed ſolum quantum ad ſuam operationem, uel per modum congruentiæ, ut in actu contemplationem, uel per modum neceſsitatis, ut in his, quæ circa nos operantur. Operatio aũt angeli, cum ſit intellectualis ſubſtantia, eſt contemplari. Hinc omnes in loco contemplationi apto, ideſt, in cœlo empyreo, ſunt creati. Operatio uerò gloriæ non differt ab operatione naturæ eorum, niſi ſicut perfectum ab imperfecto: ideo idem locus debetur angelis conditis, & glorioſis. Sed quantum ad ſtatum culpæ, aut miſeriæ, poteſt eorum operatio attendi tripliciter. primò, ſecundum lucem naturæ, quæ in eis angelis peccantibus remanſit, quamuis obtenebrata peccato. Secundò, quantum ad tenebras culpæ. ſicq; locus eis debetur tenebroſus, atq; pœnalis, Tertiò, quantum ad ordinem diuinæ ſapientiæ, quo ex eorum malitijs elicitur bonum noſtræ exercitationis. ſicq; debetur eis media regio aeris: quia inquantum eſt diaphanum per naturam lucis, conſonat eorum perfectæ naturæ: quantum ad turbulentiam, competit vt pœnalis contra culpam. inquantum verò nobis propinqua, conuenit nobis ad exercitium. Infernus demum competit eis contra culpam, inquantum pœnalis, tenebroſus, ac horridus ¶Verum his obijci poteſt. Primò: qm̃ dæmones cum ſint incorporales, nullam a loco recipiunt impreſsionem, nec illuminationem, neq; infrigidationem: ergo inutiliter eis locus corporeus deputatur in pœnam. ¶Secundò, Philoſophus refert in ſecundo libro de cœlo, & mundo, ꝙ Pythagoras dixit ignem eſſe carcerem iniquorum, ſeu damnatorum: non ergo in aere ſunt. ¶Tertiò, dæmones cum hominibus ſunt libenter nõ ex charitate, ut proſint: ſed ex inuidia magna ut noceant, ergo hoc eis admitti non debuit, quia conceſsio placiti exhilarat potius, q̃ affligit.

Obiectio. 1

2

3

¶Quartò, peccatum dæmonum grauiùs eſt peccato animarum, ſed animæ ſceleratæ mox, ut a corpore ſeparantur, ad infernos deprimunt, ergo multo plùs dæmones. ¶Quintò, ſm Gloſſam Iacobi ſecundo, Dęmones quocunq; uadunt, ſecum deferũt ignem ſuum, puta tartareum. ergo ſemper in igne ſunt. ¶Dicendum ad primum, ꝙ dicuntur eſſe in loco non quaſi a loco aliquid recipientes, ſed quaſi circa locum operationes aliquid cõſonum proprietatibus loci. ¶Ad ſecundum, Pythagoras loquebatur de igne, quem in medio uniuerſi ponebat, ut ibidem habetur, quem dicimus eſſe ignem inferni, horridum, tenebroſum, atq; pœnalem dæmonum locum. Ignis uerò elementaris eſt inter generabilia, & corruptibilia omnia ſubtiliſsimus, magiſque luminoſus: ideo angelis obtenebratis nõ conuenit. imò Deus fons luminis, & angeli lucis, per proprietates ignis, & ſecundum metaphoras ſumptas ab igne, frequentiùs deſcribunt, ut in fine cœleſtis hierarchiæ

4

5

Rñſi ad 1.

Ad 2. Pytago.

rarchiæ

non ſolum, ut hominibus noceant, ſed item ut per hoc eorum releuetur tormentum. Verum hæc quæſtio ſuper quartum potius habet locum.

Bonauent. Quis locus dæmonũ poſt ruinã. ¶ Inſuper Bonauentura: Locus, inquit, dæmonum poſt ruinam, eſt aer caliginoſus. utrum autem quidam eorum detruſi ſint in infernum, ignoro, nec a ſanctis determinatum inuenio: ſed credo, quod quidam ex eis deſcendant ad infernum ad animas puniendas, ſecundum quod inter ſe habent deputata maledictionis officia. Porro in aere ſunt ad exercitum electorum: quia (vt aſſerit Auguſtinus) Auguſt. nunquam Deus feciſſet, quos malos præſciuit futuros, niſi pariter agnouiſſet quibus bonorum uſibus eos accommodaret. Vnde diuina diſpoſitio exigit, vt etiam de preuaricatoribus angelis profectum electorum eliciat. Hæc Bonauentura, quibus etiam multæ uiſiones, & reuelationes concordant.

Quæſtio. ¶ Præterea quærit hic doctor, utrum dæmones ceciderunt in infernale ſupplicium, id eſt, an concienter ubicunque exiſtunt. Et reſpondet. Circa hoc ſunt diuerſæ poſitiones doctorum. Nam quidam dicunt, quòd ſic, non tamen ita intenſè, ſicut poſt diem iudicij. Cumque non ſit benè intelligibile, quod ignem concremantem ubique circumferant ſecum, niſi habeant corpora alligata: fatetur, quòd a caſus ſui principio habeant ſibi aptata huiuſmodi corpora, in quibus torquētur, atque intrinſecus circumferunt reale incendium quocunque diſcurrunt in ſtar febricitantis, qui ſecum ſuum defert ardorem. Sed quia difficile eſt iſtud defendere, alij dicunt, quod in dæmonibus pœna ignis uſque poſt iudicij diem differtur. Quæ harum poſitionum ſit uerior, neſcio. Nam gloſſa illa ſuper canonicam Iacobi ſi tota aſpiciatur, non loquitur de ardore, aut flamma ignis materialis, ſed uitiorum iræ, & inuidiæ, quibus torquentur. Hæc Bonauentura.

Dionyſij ſententia. ¶ Circa, quæ uidetur non eſſe ad intelligendum, ſeu credendum difficilè, qualiter dæmones ſine corporibus ſibi taliter alligatis deferant ſecum ignem materialem, cum materia corporalis quantum ad motum localem, ſubſit ſpiritualium poteſtati ſubſtantiarum, frequentiſsimè etiam exterioribus uiſum ſit oculis, corporalia quædam huic inde deferri, nullo uidente a quo deferebantur. certumque fuit ea deferri a ſpiritu quodam, prout etiam Gulielmus ſecunda parte de vniuerſo, plenius ſcribit. Vidi puellam, quæ Nota de Gebella poſtmodũ religioſa. perſonaliter retulit mihi, qualiter diabolo ſcripſit ſuæ perditionis chirographum. In brachio quoque ſuo cicatricem uulneris mihi monſtrauit, ex quo ſanguinem traxit, quo chirographum illud conſcripſit. quam diabolus ille frequenter ad loca tulit remota, & ſubito reportauit. Quamuis etiam dæmones grauiter affligantur: ex hoc tamen eorum impugnatio non impeditur: quia ex ſuis ſupplicijs ad phantaſiam proteruiam, & furorem amantem, uehementiùs excandeſcunt. Dato etiam, quod poſt peccatum, aut lapſum habeant corpora ſibi apta, & alligata: ſi tamen ex ipſis, & illis corporibus non ſit unum ſimpliciter, ſeu unum ſuppoſitum, non uidentur ex illa connexione pati ab igne. Rurſus, ſi in ſuæ ſimplicitate naturæ manendo, non poſſunt ignem circumferre, quomodo poſſunt circumferre corpora illa?

Alexãder. Quæſtiões aliquot. ¶ Circa hæc primo quærit Alexander: Vtrum ſit dæmonibus pœna, eſſe in aere iſto caliginoſo. Secundò, quomodo ponantur ibidem. Tertiò,

an tantum ille caſus localis, ſit eis in pœnam, an etiam alij caſus locales. Quartò, an omnes ceciderunt in habitationem aeris caliginoſi, an quidam in illam, quidam in infernum.

¶ Ad primum reſpondet, quòd imò. quia ſecundum Auguſtinum ſuper Geneſim, ſunt ibi quaſi in carcere. & uigeſimoprimo de ciuitate Dei teſtatur: In hoc cœlo aereo, & in terris dæmonum, & hominum miſerrima uita eſt, erroribus, ærumnisque pleniſsima. Cœlum uerò empyreum luminoſum, & ſummum, fuit eis locus connaturalis. Itaque eſſe in aere tenebroſo, pœna eſt illis: non, quòd pœna eſſet angelo bono eſſe tenebroſo in loco, ut ſi mittatur ad partes terræ inferiores: ſed idcirco cedit dæmonibus locus ille in pœnam, quia reuerti nequeunt ad regionem luminis ſibi connaturalem. Deferunt etiam ſecum tenebras interiores, quæ magis ſunt eis in pœnam, quàm tenebræ exteriores. Ad 1. Auguſt.

¶ Ad ſecundum Alexander reſpondet: Dicendum videtur, quòd ſtatus dæmonum in præſenti mediam teneat rationem inter ſtatum innocentiæ, quem habuerunt, & ſtatum ęternę miſerię, cui ſunt deputati, congruebat, ut dum eſſent in ſtatu hoc medio, haberent aliquid de potentia, & aliquid de paſsibilitate. Ad 2.

¶ Primus quippè ille ſtatus ad potentiam pertinebat, alter ad miſeriam: & diſtant extrema loca his ſtatibus congruentia, ſcilicet cœlum empyreum, & infernus. Conuenit ergo, ut medium locum teneant modo, congruentem duobus prætactis, ut agere queant, & pati in ipſo: agere homines impugnando, & pati a caliginoſo ergaſtulo.

¶ Ad tertium idem reſpondet: In libro collectionum de ſententijs patrum inducitur, & verbum Ambroſij eſſe videtur: De tribus locis diabolus cecidit. Primò de cœlo per ſuperbiam, ſecundò de paradiſo per homicidium Adæ, tertiò de terra per inuidiam generis humani in infernum. quod dictum videtur per quandam coaptationem. Nempè ſecundum hęc, ſi diuerſi hi caſus eſſentialiter correſponderent diuerſis peccatis prętactis, tunc pro primo peccato ſuperbiæ cecidiſſet in infernum, iuxta illud Iſaiæ: Veruntamen in infernum detraheris. Vbi notatur, quòd pro peccato illo ſuperbiæ inflictus eſt ei caſus gehennę. Vnde per coaptationem de diuerſis locis dicitur cecidiſſe. Nam quia peccauit in cœlo ſuperbiens, de cœlo cecidit per ſuperbiam: quia peccauit in paradiſo ſuggerendo primis parentibus, fertur corruiſſe de paradiſo per homicidium: & quia quotidie peccat in terra tentando homines, dicitur cecidiſſe de terra, quaſi de hominum habitatione. ſicque quantum ad terminum a quo, de tribus cecidit locis: ſed quantum ad tertium in quem, duo loca ponuntur, uidelicet aer caliginoſus, & infernus. Ad 3. Iſa. 14.

¶ Ad quartum reſpondet: In moralibus ſuper Iob beatus Gregorius exponens illud ſancti Petri apoſtoli, Deus angelis peccantibus non pepercit, diſſeruit: Quantum ad ſublimitatem cœli, aer iſte caliginoſus non immeritò poteſt infernus uocari: quemadmodum quantum ad eiuſdem altitudinem, terra qua inferiùs iacet, poteſt infernus intelligi. Malignus itaque ſpiritus de ſuperioribus in hęc inferiora deiectus, ne ad cœleſtia ualeat euolare, pœnę ſuæ pondere coartatur, & hic Ad 4. Gregor. 2. Petri 2.

quaſi

quaſi in carcere conſtringitur: quia tentare bonos, quantum deſiderat, prohibetur: & ut implere mala, quæ appetit, nequeat, ſuperna diſtrictione religatus anguſtatur. Ex quibus uerbis colligitur, quòd eſſe in aere caliginoſo, eſt pœna indifferenter cunctis dæmonibus. Loquitur enim de diabolo, & angelis eius, & ita indifferenter vterque locutus eſt demonum pœna. Videtur autem quibuſdam, quòd pœna aeris caliginoſi, ſit pœna eorum vſque in diem iudicij: pœna vero ignis gehennalis: poſt iudicium. Sed quòd pœna gehennalis ſit etiam pœna ipſorum in præſenti, patet per verba Bedæ, dicentis, quòd vbique deferant ignem ſuum ſecum. Præterea primum peccatum diaboli fuit maius, quam peccata illud concomitantia. ergo & maior pœna inflicta eſt. Cum ergo pro illo peccato iam iudicati ſint; maior, illa pœna, videlicet pœna inferni, eis inflicta eſt, quamuis nondum locus ille inferior. Inſuper in iudicio vltimo cum proponitur ſententia iudicis, nulla fit mentio de iudicio ferendo in angelos malos. ſed tantum de iudicio ferendo in homines vitioſos. ex quo probatur, quod iam latum eſt in eos iudicium: quibus (vt ait ſaluator) paratus eſt ignis ille. & ita nunciatum eſt iudicium contra eos reſpectu illius pœnæ. Nec pœna aeris tenebroſi eſt pœna ipſorum principalis: quia in aere illo ſunt collocati cauſa exercendi genus humanum. Hæc Alexander. Cuius reſponſio de vltimo quæſito, videtur reſponſioni Thomæ penitus concordare.

Luciferi atque eorũ primã pœnã fuit maius.

Hanibal.

¶ Hanibal quoque videtur quaſi in omnibus ſequi Thomam, & parum aut nihil conſcribere, quod non contineatur in ſcriptis Thomæ.

Gulielm⁹.

¶ Amplius de his fatur Gulielmus ſecundo libro de vniuerſo: Cum doctrina Chriſtianorum habeat euidenter, in aeris parte caliginoſa dæmones quaſi in carcere habitare vſque ad diem iudicij: quæritur, qualiter inde tam liberè exeant, & in multitudine tanta. Aliquando enim quaſi totam terram occupaſſe uidentur in templis, & ſtatuis, ac receptaculis alijs, in domibus, ac penetralibus, liminibuſque agrorum, ac ſyluis, in fontibus atque fluminibus, & locis amœnis, in quibus colebantur, ac reſpondebant: Aut ergo paucisſimi remanebant in aere, aut incredibiliter numeroſa eſt multitudo eorum. Vnde videntur liberum habuiſſe, imò & adhuc habere egreſſum, cum ad incantationes, inuocationeſque magorum, & nigromanticorum mox veniant. Quid etiam dicam de opere maioris, minoriſque circuli, in quibus tanta eorum multitudo apparet, vbi & quatuor reges eorum a quatuor mundi partibus cum exercitibus ſuis innumeralibus venire dicuntur? De exercitibus quoque nocturnis, quid de ſatis, & ſatabus, ac dominabus nocturnis, quarum principem vocant Abundiam ſeu Satiam, ab abundantia, & ſatietate, quas largiri creduntur domibus quas frequentant, præſertim à mulieribus, quæ anilibus deliramentis intendunt, cum hæc omnia maxime maligni ſpiritus uideantur? quomodo ligati aut incarcerati cenſentor, qui ita diſcurrunt? Nam & euangelium proteſtatur in vno homine legionem dæmonum vnam fuiſſe. Veruntamen ob hæc nullatenus debes de veritate doctrinæ Chriſtianorum prætactæ ambigere: Quod ſi reminiſcaris ſermonis eius, qui dixit, quod tot legiones, in vnoquoque ſeparatarum ordine ſubſtantiarum conſiſtunt, quod ſunt perſonæ in vna legione, videbis in vnoquoque ordine eſſe ſex millia, & ſexcentas, & ſexaginta ſex legiones. Vnde nequaquam putandum eſt, quod ad libitum poſsint ſæuire in homines. Nec ſine permiſſione prouidentiæ creatoris egredi queunt, & noſtram habitationem intrare: imò iuſto Dei iudicio illudunt, & pœnas varias infligunt iniquis, in quibus omnibus creatoris intentio ſancta, & recta eſt, vtpote decor iuſtitiæ, correctio peccatorum, punitio medicinalis culparum, exercitatio electorum. Porrò de exercitibus nocturnis, & de his, quæ fiunt in maiore, minoreque circulis, non oportet putare, quod ſint veri exercitus: vel etiam ſi veri eſſent, quod eſſent ex demonibus illis. non enim omnia, quæ ſic videntur, vera ſunt, ſicut nec ea, quæ videntur à ſomniantibus, & raptis, ac mente alienatis. Nam multa huiuſmodi in viſione tantum fiunt, non in re, & veritate. Hęc Gulielmus, qui de his multa diſſeruit, quorum quędam infra tangentur.

Mat. 5.
Luc. 8.

Audi admonitionem.

Henricus.

¶ Denique de his, & qualiter incorporeus ſpiritus ab igne corporeo realiter affligatur, ſcribit Henricus bene, ſubtiliter, catholicè, & diffuſè, quodlibeto octauo: quod tamen ad quartum inſerere differo: intantum nunc tangens, quod de hoc ponit ſex modos, quorum quinque reputat minus idoneos, ſextumque ponit: Oportet, inquiens, dicere ſexto modo, quod ignis ille affligit ſpiritum inquantum calidus, atque eodem genere afflictionis, quo affligeret corporis ſenſum. Sed cum non ſit actiuum ſine paſsiuo ſibi correſpondente, non poteſt ignis agere ſua naturali actione in ſpiritum, ipſum affligendo, niſi ſpiritus poſsit pati ab ipſo ueram paſsionem, qualem ſenſus ab igne reciperet. Propria autem potentia recipiendi huiuſmodi paſsionem, non eſt niſi ſenſus, & actus actiuorum ſunt in patiente diſpoſito. Diabolus verò vim ſenſitiuam non habet. Reſtat ergo difficultas ex parte ſpiritus, quomodo ab igne corporali poſsit in ſe paſsionem recipere: nec poteſt dici, quòd potentia illa paſsiua ſit in ſpiritu naturaliter, quia tunc indifferenter pateretur, exiſtens in igne infernali ſpiritus peccator, & non peccator, & magis peccator, & minus peccator, cum peccatum non ſit diſpoſitio ad pœnam, niſi memoriè; quod falſum eſt, dicente Gregorio quarto dialogorum: Vnus gehennæ ignis, non eodem modo cruciat peccatores. Vnuſquiſque enim quantum exigit culpa, tantum ſentit de pœna. Nec poteſt dici, quod Deus in hoc mutet naturam ſpiritus: quia tunc non ſuſtineret pœnam, qui commiſit culpam. Reſtat igitur vt videtur, quòd Deus ſupernaturaliter imprimit naturæ ſpiritus angelici, ac humani communem vim, qua pati queat ab igne corporeo: vel ita naturaliter ineſt eis, quod latet nos, ſicque illam temperat Deus, vt ipſe ſpiritus per illam ſuſtineat pœnam peccatis correſpondentem, vt ſecundum quod dicit Gregorius nono moralium. Quamuis angelorum, & hominum ſit natura diſsimilis, vna tamen pœna implicat, quos unus in crimen reatus ligat. Hæc Henricus.

Gregori⁹.

Gregor⁹.

Dionyſi.

¶ Poſtremò vt Magiſter refert in litera, aliqui dicunt luciferum in inferno religatum a tempore, quo a Chriſto uictus eſt in deſerto, ſeu tempore paſsionis. Alij opinantur, quòd mox ut peccauit, in infernum proiectus ſit ob ſui enormitatem exceſſus:

ceſſus. Diuerſæ quoque uiſiones teſtantur tam in inferno, quàm in purgatorio dæmones plures eſſe ad puniendum animas reas. & ſicut Lazarus per angelos ſanctos fuit in ſinum Abrahæ deportatus, ſic per dæmones ducuntur iniqui ad inferos. quod & multi à morte reſuſcitati, teſtati ſunt ſanctique aliqui in reuelationibus ſuis, prout in diuerſis chronicis, & Legendis deſcribitur.

QVAESTIO IIII.

QVartò quæritur, *An in dæmonibus ſit ordo, atque prælatio.* ¶Videtur, quòd non: quia, ſecundum diuinum Dionyſium, ordo eſt optimum quid in rebus. In dæmonibus autem non eſt quid optimum, ſed peſſimum.

Argumētur primo.

2 Secundò, peccatum meretur depreſſionem, ac ſeruitutem: ergo angeli ſuperiores eo ipſo, quo inferioribus grauiùs peccauerunt, uehementiùs opprimi meruerunt, & ſubeſſe. ergo non præſunt inferioribus.

Gene. 3.

3 Tertiò, peccatum deordinatio eſt naturæ. In dæmonibus autem grauiſsima ſunt peccata, ergo deordinatio maxima.

4 Quartò, in libro Iob legitur. Vbi (uidelicet in inferno) umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

Iob 10.

¶In contrarium eſt illud Iob, Vna uni adhæret, quòd de ſquamis Leuiathan dicitur, per quas membra diaboli deſignantur. Rurſus, primus ille apoſtata appellatur princeps tenebrarum ac dæmonum, & rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Chriſtus quoque in euangelio loquitur: Si ſathanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? Habet igitur regnum, ergo & principatum, ac ordinem tanquam ſuperior.

In contrarium. Iob 40. Iob 41. Matth. 12. Luca 11.

¶Ad hoc Thomas reſpondet: Ordinem prælationis in dæmonibus eſſe congruit eorum naturæ, diuinæ quoque ſapientiæ, ac pœnæ peccati. Ex natura etenim quidam alijs ſuperiores fuerunt. & quia peccatum naturam non tollit, ſequitur, quòd etiam poſt peccatum quidam alijs ſuperiores remaneant. Ad diuinam etiam ſapientiam pertinet, ut ea, quæ ab ipſa ſunt, ordinata conſiſtant. Ideo poteſtas dæmonum ad exercendum homines, puniendumque damnatos à Deo eſt, & per gradus prælationum debet ordinata conſiſtere. Similiter ex nequitia ſua humano generi aduerſantur. Eos autem eſſe inuicem aliquo modo concordes, atque amicos, qui inimici ſunt eiuſdem, conſequitur; idcirco ut magis hominibus noceant, quaſi adinuicem confœderantur, ut concorditer, & ordinatè impugnent, faciliùs, copioſiuſque præualeant. Quòd ergo in inferno dicitur non eſſe ordo, intelligendum eſt de habitudine ad ultimum beatitudinis finem, quem nunquam recuperant. Hæc Thomas in Scripto.

Thomas. Rom. 13.

¶Inſuper in prima parte Summæ, quæſtione centeſimanona, de his duas quæſtiones inducit. Prima eſt, utrum in dæmonibus ſint ordines. Secunda, an in eis exiſtat prælatio. Atque ad primam reſpondens: Ordo, inquit, in angelis attenditur ſecundum gradum naturæ, & gratiæ. Gratia uerò duplicem habet ſtatum, uidelicet imperfectum, qui eſt ſtatus merendi: & perfectum, qui eſt ſtatus gloriæ conſummatæ. & quo ad hunc ſtatum perfectum, dæmones nunquam in ordinibus extiterunt angelicis, ſi uerò dicantur fuiſſe creati in gratia, ſic fuerunt in illis ordinibus. Quantum uerò ad naturalia, adhuc ſunt in ordinibus illis: quoniam naturalia non amiſerunt, nec illa tolluntur per culpam. Illa quoque ordinatio dæmonum bona eſt ex parte Dei omnia bene ordinantis, & malis bene utentis: ſed ex parte uoluntatis dæmonum non eſt ſacra, quoniam abutuntur ad malum ſua bona natura. Ordinem uerò eſſe in eis docet Apoſtolus: Non eſt, dicens, nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.

Thomas. Ephe. 6.

¶Ad ſecundam reſpondet: Cum actio ſequatur rei naturam, quorumcunque naturæ ſunt ordinatæ, oportet actiones mutuò ordinari, ut motus, & actus corporum inferiorum ſubduntur motionibus, actibuſque cœleſtium corporum. Quemadmodum ergo dæmones quidam alijs dæmonibus ſunt naturaliter inferiores, ita in actibus ſuis ſubduntur illis: nec illa ſuperiorum prælatio cedit eis in bonum, ſed in maius tormentum: & quanto ſuperiores ſunt in natura, tanto ſunt uiliores in culpa, & magis depreſſi ſeruitute peccati: nec ex uera amicitia, ſed ex communi, & pari nequitia obediunt inuicem, qua homines odiunt, ac iuſtitiæ Dei repugnant, quemadmodum homines pares libenter ſe ſubdunt, ac ſociant illis, quos uiribus uident potiores, ac ſuæ prauæ uoluntati conformiores. Hæc Thomas in Summa.

¶Idem Petrus, qui & contra hæc obijcit: De dæmonibus ait Iudas Apoſtolus: Non ſeruauerunt ſuum principatum, ergo nec prælationem. Item omnis ordo prælationis, & ſubiectionis, requirit quandam pacis, & concordiæ colligationem, quæ inter dæmones non eſt, cum ſint impij, & ſuperbi: atque, ut Salomon conteſtatur, Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia, & Iſaias: Non eſt pax impijs, dicit dominus. Dicendum ad primum, quòd reliquerunt ſuum principatum, id eſt, obedientiam ad principatum diuinum: uel non ſeruauerunt ſuum principatum, id eſt, ordinem principatus, quia de ſuis ordinibus ceciderunt, tamen extra ordinem illum quandam prælationis poteſtatem ſortiti ſunt.

Petri obiectio. Iude 1. Prouer. 13. Iſa. 48.

¶Ad ſecundum, concordant in uitijs, non in bonis. & ſicut inter latrones non eſt ſimpliciter regimen iuris, ſed ſecundum quid, inquantum aliquod ius ſocietatis inuicem ſeruant, & deprædata quaſi æqualiter inter ſe diuidunt, ſic inter dæmones non eſt regimen alicuius iuris ſimpliciter, ſed in male agendo aliquam iuris ſimilitudinem ſeruant. Vnde in Vitaſpatrum narratur, quòd quidam princeps dæmonum iuſsit alios flagellari. Hæc Petrus.

¶Richardus quoque: Prælatio, inquit, dupliciter ſumitur. Primò, pro prælatione de iure: ſecundò, pro prælatione de facto. Primo modo non eſt propriè in dæmonibus prælatio, quia in cunctis peruerſum finem intendunt. Secundo modo prælatio eſt in ipſis: quia quos uident in natura nobiliores, & in poteſtate ſtrenuiores, atque in nequitia ſubtiliores, libentiùs illis obediunt, non ex amore mutuo, ſed Dei, ac hominum odio, ut ſic fortificati plus noceant: & quia in tribus illis lucifer omnibus eminet, ei uniuerſi obediunt. Hinc loquitur Auguſtinus, & habetur in Gloſſa ſuper illud, Cum euacuauerit omnem prin-

Richard. Prælatio duplex. Auguſt. 1. Cor. 15.

principatum, & poteſtatem: Dum durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, & homines hominibus præſunt. Hæc Richardus.

¶ Veruntamen prælatio dæmonum poteſt dici de iure, inquantum ex diuina prouidentia oritur, ac procedit, ſicut & homines præſidentes, quamuis iniqui, veram habent autoritatem, & ius præſidendi, ſuntque verè prælati.

Hanibal.
¶ Hinc Hanibal ſcibit: In dæmonibus aliquid inuenitur dupliciter. Vno modo ex propria voluntate, & ſic nihil pulchrum, & ordinatum in eis conſiſtit. Alio modo, ex natura, & ordinatione diuina. ſicque in eis eſt pulchritudo, & ordo. Nempe vt Deus ex ipſorum malitia decentius bonum eliciat, voluit in ipſis ordinem eſſe prælationis, qui ad Dei ordinationem relatus, eſt rectus: ſed relatus ad ipſorum voluntatem, eſt peruerſus: & quantum ad finem, vt patuit: & quantum ad ordinis vſum, inquantum ſuperiores per ſuperbiam ſibi vſurpant dominium, & inferiores eo acti, renitenteſque obſequuntur. Hæc Hanibal.

Albertus.
¶ Cuius hoc vltimum verbum videtur non conſonum præinductis, cum dictum ſit, inferiores ſuperioribus illis libenter parere. Quo circa videtur: quòd forſan in quibuſdam libenter obediunt, vt quæ eorum peruerſæ voluntati plus placent: in quibuſdam inuitè, vel ex timore non præualendi, & confundendi, ſiue ex difficultate iniuncti. Metuunt namque interdum impugnare perfectos, & feruidos, quos noſcunt fortiter reniſuros.

¶ Concordat Albertus: Vnus, inquiens, dæmon ſubiicitur alteri, quemadmodum inter tortores regis terreni, vnus alteri ſubditur ad obiendum, dupliciratione. Primò, quia hoc ſpectat ad ordinem familiæ regis. Secundò, ex ſpontanea voluntate, vt inferior ſecundum mandatum ſuperioris de eodem uitio tentet, De quo alter poteſtatem tentandi accepit. Hinc ſuper illud Ioſuæ, Omnes bellando cepit, loquitur Gloſſa: Non eſt putandum, quòd vnus fornicationis ſpiritus ſeducat eum qui in Britannia fornicatur, & eum qui in India ſeu alijs locis, neque vnum duntaxat eſſe ſpiritum iræ, qui in diuerſis locis diuerſos exagitet homines: ſed potius puto fornicationis eſſe ſpiritum vnum ſuperiorem, atque innumeros, qui ei in hoc officio pareant: ſicque per ſingulos homines diuerſos eſſe ſpiritus ſub uno principe militantes, qui ipſos homines ad huiuſmodi peccata ſolicitent. Similiter iracundiæ principem unum arbitror eſſe, innumeroſque ſub eo, & idem de cæteris vitijs. Ideo plures dicit Apoſtolus eſſe principatus, contra quos nobis eſt pugna. Hæc Albertus. Gloſſa uerò præallegata, ex ſermone Origenis eſt ſumpta.

Ioſue 1.

Vdalricus.
¶ Hinc Vdalricus in Summa libro quarto: Quamuis inter dæmones non ſit ordo gratiæ, quo iuxta diuinum Dionyſium media per prima, vltima quoque per media reducuntur in Deum, propter quod Iob loquitur: Vbi nullus ordo &c. eſt tamen ibi ordo prælationis, quo inferiores voluntariè ſuperioribus ſubduntur, ac parent, quia affectus, quo in principio appetierunt excellentiam propriæ poteſtatis, quam & inferiores voluerunt adipiſci per ſuperiores, & econuerſo ſuperiores per inferiores, manet abſque fine in eis: quemadmodum in hominibus decedentibus in peccatis, manent affectus culparum: & hoc in dæmonibus eſt cauſa tentationum, quia conantur ſedere in lateribus aquilonis, id eſt, dominari multis iniquis, vnde & princeps mundi apud Iohannem nuncupatur. Idcirco ad hoc conſentiunt inuicem ſibi in malo, quamuis ſimpliciter ſe mutuò perſequantur, & odiant. In hac poteſtate non tenet illud Apoſtoli: Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Nam quamuis poteſtas iſta à Deo ſit effectiuè, prout in natura fundatur: non tamen quantum ad abuſum, & executionem ſuæ malitiæ, niſi permiſſiuè; imò ſic eſt à Deo, non vt ei obediatur, ſed reſiſtendo illudatur, quæ illuſio non ſolum conſiſtit in hoc, quòd à ſanctis vincitur, iuxta quod de Laban in Geneſi legitur, Sic deluſa ſolicitudo, quærentis eſt, ſed etiam quoniam victus, confuſus, & deriſibilis redditur. Hæc Vdalricus.

Iob 10.
Iohan. 12. 14. 16.
Rom. 13.
Gene. 31.

Alexander.
¶ Alexander etiam: Præſidentia, ait, angelorum malorum ſuper alios, eſt ex dignitate naturalium diſpoſitiuè, nec deriuatur ex meritis, ſed præſunt in miniſterio tentandi, ſeu puniendi, ſicut inter carcerarios, ſeu tortores vnus alij præeſt, vt expleatur ſecundum mandatum regis iuſtitia. Et quia minores conſenſerunt maioribus in maleficijs ſuis, in pœnam, à Deo inſtitutum eſt eis, vt ſubſint eis, tanquam & participes, & coadiutores ad puniendum. Hæc Alexander.

Bonauen.
¶ At verò Bonauentura: Prælationem, inquit, atque imperium eſſe inter dæmones, eſt probabile: tum, quoniam filij tenebrarum imitari conantur, quamuis falſo, & imperfectè, filios lucis: ideo ſicut dæmones vident angelos ordinatè exequi ſua officia ſecundum imperia ſapientiorum, atque maiorum, ſic & ipſi agunt malitia: tum, quia filij tenebrarum prudentiſsimi in generatione ſunt ſua. Cumque inſtentur aduerſus genus humanum, & exercitus diuerſa, ac capite carens ſtare non valet: ideò ſicut homines in exercitu præliantes quantumlibet præſumptuoſi, tamen ex hoſtium odio libenter habent ducem exercitus, & ſubdunt ſe ei, ita & dæmones. Nec illa prælatio eſt ex electione, neque ex violentia, ſed (vt credo) natura, & inſtitutione diuina. Vnde loquitur Hugo, quòd miniſterium illud in malo exercent, quod ex conditione perficiendum in bono acceperunt. Sicque ſibi inuicem præſunt, ſicut præeſſent ſi boni eſſent. & ita de facto eſt ibi prælatio, non propriè, aut omnino de iure, cum nihil præcipiant, niſi contra ius, quia ruperunt ius, fregerunt pactum, diſſipauerunt fœdus ſempiternum. Ideò nulla manet ibi obligatio iuris, videlicet quantum ad impiam voluntatem præſidentis, & executionis, abuſum, ſed bene per reſpectum ad præordinationem prouidentiæ Dei. Hæc Bonauentura.

Lucæ 16.
Diabolica, ſtant contra genus humanū.
Hugo.

Quæſtio.
De angelis loqui contingit tripliciter.
¶ Qui etiam quærit hic, Vtrum in dæmonibus ſit diſtinctio ordinum, & reſpondet: De angelis eſt loqui tripliciter, ſeu quantum ad triplicem ſtatum, videlicet gloriæ, & naturæ inſtitutæ, ac lapſæ. Quantum ad ſtatum gloriæ, in eis diſtinctio ordinum eſt perfecta: quantum ad ſtatum

tum

tum naturæ inſtitutæ, fuit in eis diſtinctio ordinum imperfecta, quia perfectio diſtinctionis illius à gratia eſt: quantum verò ad ſtatum naturæ lapſæ, eſt inter eos ordo peruerſus. Nempè, qui meliora naturalia habuerunt, grauiùs peccauerunt, & magis fuerunt ingrati, acriusq; vexantur. Hæc Bonauentura.

Gulielm. ¶ Inſuper Gulielmus libro ſecundo de vniuerſo, ſuper his multa inducit, quæ ab alijs communiter non tanguntur. Incipiam, inquiens, perſcrutari de ordinibus malignorum ſpirituum, ſi ſint, & qui ſint, & vnde ſint. Itaque quidam, qui dixit ſe habitaſſe cum inhabitantibus lucem annis triginta, & didiciſſe ab eis opera malefica, quæ conſcripſit, qui non diſtinxit inter ſpiritus bonos, & malos, imò nec ſenſit aliquos eſſe malos, quantum apparet ex uerbis ſuis. quo conſtat, eum intolerabili ignorantia excæcatum, qui tam diu conuerſatus cum ipſis, non deprehendit eorum malitiam: aut mira malignitate deprauatum, qui illorum malitiam non ſolum abſcondit, ſed etiam fouit, atque, ut foueretur nefarijs cultibus docuit, & omnibus alijs diffuſiùs ſcripſit. Nec mirum ſi tam diuturna familiaritate ipſis intantum conſenſit. Hic, Vnicuique elementorum deputatus eſt vnus ordo ſpirituũ. ſcripſit duodecim eſſe ordines ſpirituum abſtractorum, & de octo ordinibus ab errore diſcrepauit Mercurij, ac aliorum, qui poſuerunt vnicuique cœlo proprios ſpiritus. In circulo ſiquidem ſignorum poſuerunt ſpiritus miniſtrantes, ſimiliter in orbe Saturni, & ſphæra Iouis, &c. Vnicuique etiam elemento ordinem vnum ſpirituum. Hic uidetur *ſuggeſſe idolatriam ignis, quæ primo uiguit in * ſuxiſſe. Chaldæis. quapropter ipſi, ſpiritus in igne colebantur. Vnde, & princeps eorum a Mercurio Deus ignis uocatus eſt.

¶ Alium ordinem ſpirituum aeri deputauit, in quo templa, & phana ædificabantur excelſa Dijs, ſpiritibusque æthereis, ut idololatræ ibi per ſacrificia obtinerent reſponſa illorum per garritus, ſeu per exta, aut uolatus earum, aut alijs modis. Hæc templa conſecrata erant dijs æthereis, quorum multitudo magna frequenter in aere ſe monſtrauit, quibus attribuerunt ſerenitates aeris, tempeſtates, pluuias, niues, grandines, fulgura, tonitrua, ac cæteras aeris paſsiones. Hinc Latinorum philoſophus nobilis Cicero in libro de natura Cicero. deorum, & diuinatione, dixit æthera, ſeu aerem dijs immortalibus eſſe plenum.

¶ Tertium aſsignauit ordinem horum ſpirituum aliquis, quorum principes Neptunum, & Tethyn aſſeruit, iuxta fabulas poetarum, ex quibus ſpiritibus multi in maribus, atque fluminibus ſæpe apparuerunt, deos marium, ac fluminum eſſe ſe præſumentes, ut in periculis marium, & fluminum inuocarentur, & colerentur, quaſi auxiliari ualentes.

¶ Quartum ordinem dixit terræ præeſſe, cuius principes dixit Bacchum, & Cererem, in quo ordine poſuerunt numina hortorum, quorum principem dixerunt Priapum: numina quoque limi- * Limitaneum. tum, quorum principem uocabant * Lintanum. qui omnes credebantur ſecundum idololatrarum errorem ſubeſſe Baccho, & Cereri, propter fructus, utilitatesque terræ. Cæteri demum, qui in templis habitare dicebantur, aut in domibus, ſyluis, deſertis, ad hunc ordinem pertinebant, his demptis, quos in cœlis habitare dicebant. quanquam uerum ſit, quod planetæ reſponſa non dabant, nec aliquid ad numina pertinens operabantur: ſed nomina planetarum ſibi vſurpabant, quatenus dij crederentur cœleſtes, atque ſublimiùs colerentur. Nec mirum ſi aliquis illorum ſpirituum nomen Solis præſumpſit, cum permiſſum ſit ei interdum ſe transfigurare, & inſtar Solis ſe exhibere in idolo eius.

¶ Similis quoque Iudificatio de alijs planetis a 2.Cor. 11. dæmonibus eorundem nominum interdum eſt attentata, & facta cenſetur. Verum, quòd phantaſticæ fuerunt huiuſmodi apparitiones, hinc conſtat, quòd nullus vnquam planetarum receſsit ex ſphæra ſua, nec domum intrauit terrenam, quam nec præ magnitudine ingredi poſſet.

¶ Scitò igitur, quòd homo iſte non habitauit niſi cum angelis malis: quos tamen uocat habitatores lucis, & eorum prorſus tacet malitiam. Nec enim angeli boni in arido tali luco commorari elegerunt, quibus altior, ac nobilior manſio eſt poſsibilis: imò quomodo boni fuerunt, qui impium illum nigromantiam, idololatriamq; docebant? Nec vera ſunt, quæ dicit de octo ordinibus ſpirituum, iuxta ordinem octo cœlorum, cum in nullo ipſis cœlis queant miniſterium exhibere.

¶ Præterea perſcrutandum, quomodo homo Theologi Chriſtiani iſti decimum ordinem cecidiſſe ſentiunt. ille dicit duodecim eſſe ordines ſpirituum abſtractorum. Nempè ſi ordinem intellexit, prout vna hierarchia, eſt continens tres ordines ſublimium, ac beatorum ſpirituum, prout per reuelationem diuinam acceptum eſt, impoſsibile eſt eſſe duodecim ordines omnium ſpirituum, id eſt, bonorum, & malorum in ſimul acceptorum. Sed quoniam ex verbis illius habetur, quod non habuit bonorum agnitionem ſpirituum (dixit namque ſe idololatriam didiciſſe ab his, cum quibus ſe habitaſſe ſex luſtris annorum aſſeruit) ſed ſolummodo malignorum, quorum ſe uocauit familiarem diſcipulum: ſequitur, eum æquiuocè vſum nomine ordinis, aut non ordinis non intellexiſſe. Alioquin ſequeretur plures eſſe ſpiritus malos, quàm bonos: Ordines enim numero legionum, & numeroſitate ſpirituum æquales eſſe neceſſe eſt omnes. Iam autem dixi ordinem tot continere legiones, quot legio continet vnitates.

¶ Ampliùs; doctrina Chriſtianorum non ponit niſi nouem ordines angelorum ab initio conditos. Vnde ergo corruerunt duodecim ordines?

¶ Præterea theologi Chriſtianorum ponunt decimum ordinem tantummodo cecidiſſe: non quòd unquam fuerit decimus ordo, ſed quia tot ceciderunt quot unus continet ordo, ita, quòd ex uno quoque nouem chorum lapſi ſunt aliqui, ex quibus omnibus aggregatis completur ſumma unius. non ergo uniuocè ſunt duodecim ordines malignorum ſpirituum. Malitia uerò, & iniuſtitiæ opera non conſtituunt ordines, neque multiplicant, nec ſpiritus unius ordinis mutatur, aut transfertur ad alium ordinem. quare princeps malignorum ſpirituum non habet, nec unquam habuit poteſtatem transmutandi, vel potius peruertendi ordinationem a creatore conſtitutam, etiam in his, qui ceciderunt ſpiritibus, cum nec ante ſuam potuerit hoc ruinam.

¶ Dico ergo iuxta uериſimilitudinem, non Probabilis aſſertio iuxta certitudinem, quòd ſicut omnipotens bonitas creatoris permittit * homines principes im- * hoim.

pios

pios diuerſos ordines in principatibus, ac ditionibus collocare, qui & malos ſolent exaltare, ac bonos deijcere, imò indigniſſimos, ac peſſimos in dignitatibus, poteſtatibuſque ſtatuere: ita permiſit, & principi malignorum ſpirituum, iuxta ſuæ peruerſitatis malignitatem alios de malignis ſpiritibus ſublimare, uarijſque operibus malis præficere, alios ab eiſdem officijs remouere: quod Deus permittit propter innumeras utilitates, quas elicit inde, cuius ſignum eſt, quod in Vitaſpatrum narratur: Apparuit quippe cuidam ſancto uiro princeps malignorum ſpirituum in ſolio ſedés regali, & ante eum horribilium multitudo ſpirituum, qui de ſingulis regionibus uenientes, interrogabantur quid perpetraſſent. & quos modicum mali iudicauit egiſſe, flagellari præcepit. quorum cum unus retuliſſet ſe quendam ſanctum eremitam per quadraginta annos tentaſſe, & in ipſa nocte in fornicationis facinus deieciſſe, cum ingenti gaudio, & * feſtinanter ab illo receptus eſt, ita quòd eum iuxta ſe collocauit, & proprij capitis coronam deponens, dæmonis illius impoſuit capiti. Etenim ſicut ab initio ambitioſiſſimè affectauit aſſimilari altiſſimo, ita nunc uſque regnum ſuum tenebroſum, ac ſceleratum contendit inaniſſima impietate conformare regno, atque militiæ creatoris, deputando angelos tenebrarum diuerſis iniquitatis obſequiis, ſecundum quod angeli ſancti deputata habent miniſteria pietatis: ſic & eccleſiam malignantium ſuam aſſimilare conatur eccleſiæ ſanctorum, quatenus ſicut Deus, & ſaluator in eccleſia ſua conſtituit ueros apoſtolos, uerós prophetas, ſanctos martyres, fideliſſimos confeſſores, uirgineſque mundiſſimas: ſic & ipſe habere ſatagit pſeudo prophetas, falſos apoſtolos, martyres uanos, fictos confeſſores, ac uirgines fatuos. Enimuerò qui ab exordio fuit ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore, factus eſt ſimia ridiculoſæ, ac deformis imitationis: ſic & totum regnum ipſius ſua uanitate, ambitione, & iniquitatem congerie nerſum eſt uelut in ſimiam quandam eccleſię electorum, quæ uerè eſt regnum Dei. Nec mireris malignos ſpiritus ex ſuis acerbiſſimis cruciatibus, & tormentis, à ſuis ambitionibus, & impugnationionibus non auerti, cum ſcias Pharaonem ex tot plagis non emandatum, ſed induratum. De diabolo quoque legitur: Indurabitur cor eius quaſi lapis, & ſtringetur quaſi incus malleatoris. quemadmodum enim incus malleatoris aſſiduis malleorum reſponſionibus non frangitur, nec mollitur, quin potiùs induratur: ſic malignorum ſpirituum corda, id eſt, intima uoluntatis, nullis cruciatibus emolliuntur, neque à malis aliquibus auertuntur. Vitium namque ſuperbiæ adeo longè facit ſuperbum à fonte gratiæ, adeo inficit, & corrumpit intima ſuperbientis, adeo excæcat intellectum, atque imbuerit affectum ipſius, ut quaſi nihil relinquat naturæ illius, ſed totum ipſum uendicet ſibi, & totum ſine côtradictione poſſideat.

Exēplū e vitas pm

* feſtinita te

Exody 8. 9 10.

Dęmonū obſtinatio

Iob. 41.

Superbię vitiū q̃ ma lū operat.

¶ Præterea opinari quis poteſt inter dæmones eſſe ordines contrarios ſanctorum ordinibus angelorum, contrarijs quoque nominibus nominandos, ut antiſeraphim, anticherubim, antithroni dicantur: ſicque antiſeraphim appellentur, qui grauiori in creatorem odio exardeſcunt: anticherubim, qui maiori cæteris præcellunt aſtutia malignandi: antithroni, qui peſtilentiſſimum officium nocendi ſibiipſis aſſumpſerunt, vel à principe malitiæ ſuſceperunt, ſic & antidominationes, antiuirtutes, antipoteſtates &c. per contrarium ad ſanctas dominationes, virtutes, & poteſtates ſumuntur, & ita de alijs choris: & iſta eſt ordinatio, vel potius confuſio eccleſiæ malignantium, ſynagogæque ſathanæ.

¶ Nunc patefaciam tibi, & alium errorem nigromantici iam præfati. Scripſit namque vt tactum eſt, duodecim eſſe ordines abſtractarum ſubſtantiarum. Poſuitque quaſdam earum quotidie creari, & cadere, dicens bonitatem Dei à talium creatione nunquam in toto ceſſaro: & dixit quaſdam corruiſſe in diuerſas partes terrarum, & aquarum & deſerti, & fontium, ac gemmarum, atque herbarum; & quam quanque earum poteſtatem habere in rebus his, in quas corruit, ſicq; ab eis tantas eſſe virtutes, ac vires in gemmis, & herbis: quod eſſe non poteſt, cum caſus ille ſit ælno culpe, ac pœnalis calamitas. Quocirca meritò inquiritur, an gaudere poſſunt de vitijs hominum, aut de vitioſis hominibus, aut tormentis eorum. & videtur quòd imò, quia deſiderant talia euenire, & placent eis dum fiunt. complacentia autem talis non aliud eſt, quàm delectatio. Quod ſi ita eſt, erunt innumerabilia gaudia dæmonum, cum tot, & tanta fiant quotidie mala. ſicque cruciatus dæmonum abſorberi, à tot gaudijs iam videntur.

Pſalm. 79.

Apoc. 1.

¶ Ad quod dico, quòd quamuis plura ſint mala, quam bona in vita hac, & plures iniqui, quàm iuſti, nihilominus ipſa bona virtuoſa, ac meritoria, maiora ſunt magnitudine, ſeu intentione incomparabiliter, prout in tractatu de virtutibus, & vitijs declaraui, quapropter intenſio, & magnitudo bonorum non ſolùm recompenſat, ac redimit paucitatem eorum magnitudini multitudinique malorum, imò etiam illos incomparabiliter ſuperat, & excedit. Non ergo neceſſe eſt vt gaudium, ſi quod eſt malignis ſpiritibus de hominum malis, id eſt, vitijs, & tormentis, aut de alijs malis abſorbeat dolores, & cruciatus eorum, nec etiam vt mitigeret eos, ut ſemper eſſet, quamuis mundus duraturus eſſet in ſtatu hoc ſine fine. Licet enim multiplicarentur hominum mala, & tam numero, quàm menſura in infinitum excreſcerent, bona quamuis malis pauciora, ſimiliter excreſcerent: & quod minus haberent in numero, non ſolum ſuppleretur eis intenſione, ſeu magnitudine, imò longè ſuperabundantiùs adderetur eiſdem. Conſiderandum quoque quantum doleant de immenſitate gloriæ conditoris, de qua indubitanter dolent dolore incomparabiliter maiori omni gaudio, quod de hominum malis valent habere. Quanti ergo dolores ſunt eis de felicitate, & gloria angelorum ſanctorum, ac omnium beatorum? Nec veriſimile eſt, quod tormenta in quibus ſunt, eos vel ad modicum gaudere patiantur: quemadmodum manifeſtum eſt de his, qui iam in inferno ſunt poſiti, quorum immanitas, atque immenſitas, tormentorum non ferunt alicuius generis, gaudium eſſe in ipſis. Nec aliquod gaudium poſſet ei ineſſe, qui cremaretur igne apud nos exiſtente. Et breuiter ſicut felicitas illa ſuperna omnem excludit dolorem, ſic contraria miſeria totius expers eſt gaudij.

Gaudia dęmonum ex hominum culpis nō ſto lcuns.

¶ Porrò cruciatus malignorum ſpirituum longè major eſt damnatarum ſupplicio animarum: quia maligni ſpiritus contra creatorem ſe erigentes, multo enormiùs peccauerunt.

Cruciatus ſpirituum maior eſt multo ma ior q̃ damnatorum.

¶ Si

¶ Si verò quæratur, qualiter tanti cruciatus permittant eos tam ſtudioſè intendere inſidijs, tentationibus, atque interdum flagellationibus hominum, ut quaſi à cæteris cunctis vacare, nec aliud habere agere videantur.

¶ Ad quod voluntas, id eſt, permisſio creatoris, in hoc eſt propter multiplices vtilitates electis inde prouenientes. Tanta quoque eſt naturalis fortitudo, & vigor naturę dæmonum, vt tantis tormentis inde non prohibeantur, impediantur, nec retrahantur: ſic verò non eſt in animabus propter longè minorem fortitudinem earundem. Quòd ſi quis dixerit, quia differuntur dæmonum pœnę vſque in diem iudicij: dico, quòd in hoc eis inæſtimabilis gratia fieret, ſi eis per ſeptem milia annorum à debitis cruciatibus parceretur: quod ſine dubio eſſet, ſi pœnæ eorum differrentur uſque in diem iudicij, cum ab exordio mundi vſque ad tempus illud ſeptem milium annorum ſpatium à ſapientibus credatur. Secundum hoc quoque maior eſſet immiſericordia Dei in homines prauos, quàm in ſpiritus malignos, quod nemo rationalis unquam dicit. Etenim ira Dei in magis peccantes eſt maior, & in minus peccantes minor. quapropter cum longe grauiùs peccauerint huiuſmodi ſpiritus mali, quàm homines, ſaltem aliqui: maior eſt ira creatoris in illos, quàm in iſtos. Alioquin quæ eſſet iuſtitia creatoris, ſi illis per ſeptem milia annorum parceret à cruciatibus debitis, hominibus verò, nec ſpatio vnius horæ poſt mortẽ? Hæc Gulielmus.

Dionyſ. contra Gulielmũ ¶ Cuius verba pro maxima parte conſonant prę inductis Nihilominus quædam continentur in eis obſcura.

1 ¶ Primum, quod dicit choros omnes angelorum eſſe æquales adinuicem numero legionum, & numeroſitate ſpirituum ſeu perſonarum. Nempe vt infra pandetur, chori ſeu ordines angelorum quanto ſunt ſuperiores, tanto perſonas in ſe continent plures, iuxta diuini Dionyſii documenta. Verum ſecundum dicta Gregorij eſt econtra.

2 ¶ Secundum eſt, quod dicit ordinem angelicum continere tot legiones, quot legio continet unitates. hoc quippe incertum eſt, nec ratione probatur nec auctoritate, vt patuit ſupra.

3 ¶ Tertium eſt, quod ait ab exordio mundi uſque ad diem iudicij eſſe protractionem ſeu ſpatium ſeptem milium annorum. Nempe ut aſſerit Auguſtinus libro de ciuitate dei, Chriſtus dicendo, De die, & hora illa, puta iudicij generalis, nemo ſcit, repreſſit digitos omnium calculantium, ac vaticinantium de quantitate diſtantiæ vſque ad finem mundi, ſeu diem iudicii. Vnde, & dixit apoſtolis. Non eſt ueſtrum noſſe tempora, uel momenta, quæ pater in ſua poſuit poteſtate.

August. Mat. 24. Mar. 13. Act. 1.

¶ Præhabitis demum de dæmonum ordinatione, & principatu, concordant dicta Henrici, quodlibeto quinto in pluribus locis, vbi declarat, quàm inſeparabilis ſit ordo à rebus, & intimus eis, nec per peccata in toto auferatur.

QVAESTIO V.

QVintò quęritur, *An dæmon ſemel uictus ab homine de cætero a tentatione deſiſtat, & in infernum mox retrudatur.*

¶ Videtur, quòd non, quia ut creditur, primus ille apoſtata tentauit Chriſtum in eremo, fuitque victus. & tamen Chriſtus dixit de illo, videlicet tẽpore cœnæ: Venit ad me princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Mat. 4.

2 ¶ Secundò quia in euangelio legitur, quòd conſummata omni tentatione diabolus receſſit à Chriſto ad tempus. Quo verbo inſinuatur, quòd non receſſit omnino, ſed rediit poſtea. Luc. 4.

3 ¶ Tertiò tentatorem toties uicimus, quoties eius ſuggeſtioni conſenſum negamus: ſed dæmones quidam leguntur ſanctos nonnullos de eodem uitio pluribus annis tentaſſe, infra quos ſancti illi hubertim, imò quotidie uel magis aſſidue negabãt aſſenſum, ac penitus diſſenſerant ſuggeſtioni tentantis. Tẽtatorẽ qñ vicim⁹

4 ¶ Quartò, de beatisſimo patre Antonio legitur, quòd à dæmonibus etiam eiſdem frequenter tentatus eſt, & aliquoties crudeliter flagellatus.

5 ¶ Quintò, communiter dicitur, quòd unicuique homini deputatus eſt angelus bonus ad cuſtodiam, & malus ad exercitium, qui uſque in finem uitę præſentis non ceſſat temporibus ſuis tentare, quanquam interim frequenter uincatur.

6 ¶ Sextò, cum diabolus ſuperbisſimus inuidioſiſſimusque conſiſtat, apparet, quòd ſemel uictus, acriùs mox inuadat, quemadmodum, & de hoc multa leguntur exempla, ut in uita ſancti Hilarionis, &c.

¶ In contrarium ſunt quæ dicuntur in litera. Prętererea humana iuſtitia pugilem ſemel victum, ad conflictum ulteriùs non admittit. Inſuper iuſtus iudex æqualem imponit conditionem ſeu legem pugnantibus, ſed dæmon uictus minuit iuſtorum exercitum: ergo dum vincitur, ab exercitu tentantiũ remouetur. In oppoſitum.

¶ Ad hoc Bonauentura reſpondet: Circa hoc difficile eſt veritatem determinare. quòd enim imminutio fiat in exercitu dæmonum, improbabile non uidetur, cum ita uideamus contingere legem belli ut ſuperatus amoueatur à bello. Veruntamen quantum, & quando, ac qualiter remoueatur tentator, determinare eſſet difficile Ideo quicquid dicat Origenes, melius eſt ſuper hoc dubitare, quàm aliquid diffinire. Hæc Bonauentura. Bonauentu.

¶ Alexander quoque: Adamantius, inquit, (id ẽ, Origenes) diſſeruit. Qui pudice uiuendo fornicationis ſpiritum ſuperauit, non fas eſt ſpiritum illum victum, alium hominem impugnare. Sed Adamantius opinatiue hoc dicit. Poteſt tamen eſſe, ut ſi plene victus eſſet, non ultra tentaret illo genere tentationis. Vtrum quia in hac uita non eſt plena victoria, atque ut ait Gregorius, victis uitijs remanet aliquod minimum, quod uinci uix poteſt: ideo veriſimile, quòd ſemper remanet aliqua materia tentationis. Hincq; non uſquequaque deſiſtit tentare. Cautè ergo tanquam opinatiuè prolatum ſumendum eſt, quòd ſuper illud Ioſuæ, In illo tempore venit Ioſue, & interfecit, loquitur Origenes: Sãcti contra iſtos, vtpote dęmones, incentores peccatorum pugnantes, ac uincentes, minuunt exercitium dæmonum, & ſinguli victi, in abyſſum ſeu in exteriores tenebras abducuntur à iuſto iudice Chriſto. Vnde accipitur, quòd dum uicti ſunt, ultra tentare non ualeant. Quid enim eſt mitti in abyſſum, niſi poteſtate tentandi priuari, ac pœnæ magnitudini ſubiacere: Sed ut ſuper Lucam exponit Ambroſius, Abyſſus uocatur profunditas pœnæ. Porro tentatio diaboli

Alexãder. Adamãti⁹. Gregori⁹. Ioſuę. 11. Ambroſi⁹.

permittitur ad probationem electorum, pœnamq́; reproborum, quod vſque in finem ſeculi durat: & fieri poteſt, quamuis diabolus victùs rurſus impugnet. & in hoc diabolus ſeruit Deo. Vnde ſuper *Iob 40.* illud Iob, Nunquid accipies eum ſeruum ſempiternum, loquitur Gloſſa: Seruus Dei eſt, dum laudibus Dei neſciens ſeruit.

Quæſtio. ¶ Præterea ſi quæratur, An diabolus victus ſuper aliquo peccato, queat vltra tentare de illo peccato, Videtur, quòd non, ex præallegata Origenis autoritate. Reſpondendum, quòd ex illa autoritate non habetur, quòd non poſſit, ſed, quòd non audeat vltra inde tentare, ſaltem tam audacter vt ante. Nec eſt ſimile de pugna corporali, quod dicitur monomachia: quoniam victùs in illo non habet ultra ex iuſtitia poteſtatem pugnandi, Nam reputatur infamis tanquam de periurio conuictus. In bello autem ſpirituali, quia tentationes proſunt electi, permittitur diaboli poteſtas tentare, propter vtilitatem tentati, non tentantis.

Monomachia, vnus eſt vno ſingularis pugna.

Alia q̃ſtio, ¶ Inſuper ſi quæratur, an poteſtas diaboli ſit ligata reſpectu alicuius determinatæ perſonæ, vt eam non poſſit tentare; Dicendum, quòd non, *Matt. 4 Lucę. 4* quia Chriſtum, in quo non fuit fomes, tentauit, nec in prima tentatione victus ceſſauit, imò triplici tentatione impugnauit eundem continuè. Veruntamen ſic eſt ligata poteſtas iniqui reſpectu quorundam, vt non tentet eos vſque ad caſum. Eſt quoque tentatio duplex, puta interior, atque *Tentatio duplex.* exterior. A tentatione interiori cohibetur in illis, in quibus eſt fomes extinctus, vel vbi non eſt fomes, ſicut in Chriſto. A tentatione autem exteriori non cohibetur, qua & Chriſtum tentaſſe cognoſcitur. Hæc Alexander.

Thomas, ¶ At verò Thomas: Omnes, ait, concedunt dæmonem ſemel victum, aliquo modo à tentatione ceſſare, Sed circa hoc qualiter ceſſet, *Opinionũ iſtarũ prima.* tres ſunt opiniones, Vna, quòd ita repellitur, quòd, nec ipſum victorem, nec alium ultra tentare permittitur, nec de eodem peccato, neque de alio. Alij dicunt, quòd poteſt tentare de alio peccato, non de eodem: nec ipſum vincentem, nec alium, & iſtæ opiniones ponuntur in litera. Cæteri dicunt, ex quo aliquis dæmonem de alio vitio vincit perfectè, non poteſt de eodem uitio tentari ab illo, ſed de alio; alios verò poteſt tentare tam, de vitio illo, quàm alio, Hæc autem poſitio habet cauſam amplius manifeſtam: quoniam ille dicitur diabolum uincere de aliquo uitio, in quo paſſiones ad illud vitium totaliter deuincuntur, ut illis in quibus acquiruntur habitus conſuetudinales, & tunc non manet magna pronitas ad illud peccatum: ideo non tentantur à diabolo de hoc peccato, quia uires eorum cognoſcit. Aliarum demum opinionum ratio *Rõ aliarũ opinionũ.* poteſt eſſe, quia cum charitas opera bona reddat communia in tota eccleſia, ex victoria actiua vnius fidelis omnes aliquod commodum aſſequuntur, dum eodem hoſtes minuuntur, Veruntamen, quod horum ſit verius, eſt incertum: quia nec ratione, nec autoritate multum poteſt probari. Illi quoque, qui dicunt dæmones victos ab omni tentatione ceſſare, intelligunt tempus determinatum, poſt quod iterum ad pugnam redeunt Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porro in prima parte Summæ, quæſtione centeſima decimaquarta reſpondet, Aliqui dicunt, quòd dæmon ſuperatus nullum de cætero hominem poteſt tentare, nec de eodem peccato, neq; de alio. Alij dicunt, quòd alios poteſt tentare, non eundem: quod probabilius dicitur: ſi tamen intelligatur de impotentia illa vſque aliquod tempus. Nam ſcriptum eſt in euangelio: Conſummata omni tentatione, &c. Cuius duplex eſt ratio: *Lucę. 4.* vna parte diuinæ clementiæ, quia (vt dicit Chryſoſtomus:) non tam diu tentat homines Dei ut *Chryſo.* vult, ſed quàmdiu Deus permittit. qui etſi permittat illum paulìſper tentare: tamen repellit tentantem propter infirmatam tentati naturam. Alia ratio ſumitur ex aſtutia diaboli. Vnde Ambroſius aſſerit ſuper Lucam: Diabolus inſtare formidat, quia frequentiùs refugit triumphari. Quod tamen diabolus aliquando redeat ad eum, quem dimiſit, patet per illud Matthæi: Reuertar in domum meam unde exiui. Hæc Thomas in Summa.

alia ratio. Ambroſ°.

Mat. 12.

Petrus. ¶ Conſonat Petrus: Duplex eſt, dicens, uictoria, qua homo dæmonem uincit. Vna plena, quando demon, nec in multo, nec in modico præualet.

Quædam non plena, quando in aliquo præualet, & aliqualiter lædit. Et quando ſic præualet, non recedit: ſed quando vincitur plene, recedit ſaltem ad tempus, ut uſque ad uitam ſancti, a quo uictus eſt, niſi ex ſpeciali permisſione aliter permittatur, ſicut, & Lucifer in fine permittetur tentare. Hæc Petrus, in cæteris ſicut Thomas.

Richard°. ¶ Denique Richardus adhæc clariùs reſpondens: Diabolum, inquit, uinci ab illo, quem tentat, dupliciter poteſt intelligi. Primo de uictori tam perfecta, quòd diabolus deſperat de illo uicente obtinere triumphum de uitio illo, omnique alio: & quia diabolus eſt ſuperbus uinci abhorrens, ideo amplius illum non tentat, niſi coniecturet illum poſtea debiliorem, ac proniorem ad malum; Sed non uideo, cur non tentet alium, quem non æſtimat ita fortem, ut illum, quo uictus eſt. Cur etiam ille, qui uicit diabolum inferiorem, non tentetur à diabolo potentiori, non uideo. Hæc Richardus, &c. In cæteris ſicut Petrus.

Obiectio. ¶ Sed obijci poteſt, quoniam Iob à diabolo ſæpe fuit tentatus, & ſæpius vicit. Ad quod aliqui dicunt, quod Iob non habuit tentationes illas ab eodem diabolo; vel diabolus ille victus à Iob in vno, ſperauit vincere eum in alio, Qui autem dicunt diabolum ſemel victum non reuerti, poſſunt allegare pro ſe illud Iacobi: Reſiſtite diabolo, & fugiet a vobis. *Iac. 4.*

Hanibal. ¶ Hanibal conſonat Thomæ.

Thom de Argentina ¶ Thomas de Argentina nihil determinat, ſed opiniones tantum recitat aliorum.

Durãdus. ¶ Durandus magis concordat reſponſioni Richardi, atque præ cæteris loquitur aſſertiuè: Dæmon, inquiens, homines tentans de aliquo vitio, quantumcunque perfectè ſit uictus: alium tamen poteſt tentare de eodem peccato, ſed eundem eodem modo ſe habentem non poteſt de vitio eodem tentare. quod totum probatur hac vnica ratione: Omnis tentãs tentant ſub ſpe alicuius victoriæ. ſed demon quantumcunque perfectè victus ab aliquo, poteſt ſperare, quòd alios ſaltem quoſdam vincet ſimili tentatione: quia non omnes, ſunt, æque virtuoſi, potèſtque conſidere, quòd vincet eundem de alio vitio: quia qui non eſt pronus ad vnum vitium, ſæpe eſt pronus ad aliud. ſed dæmon non

poteſt

poteſt ſperare, quod eundem eodem modo ſe habentem vincet eadem tentatione: quoniam idem manens idem, natus eſt eodem modo reſiſtere. Hæc Durandus.

Dionyſi. contra

¶ Quocirca penſandum, quod perſuaſio iſta non tenet. Scit namque diabolus hominem non tam ſua, quàm diuina uirtute atque angelica ope tentationibus præualere. Quamuis autem Deus quantum in ſe eſt, nulli ſuum neget auxilium, non tamen ſemper vniformiter adeſt, neque æqualiter præuenit hominem.

¶ Homo quoque mutabilis eſt, & importunæ impugnationis diuturnitate deijci ſolet. Hinc beatiſſimos viros, Antonium, Hilarionem, ac ſimiles, non ſolum eodem modo ſe habentes, imò quotidie fortiter proficientes, demon fornicationis interpolatis vicibus acerrime impugnauit, vt in eorum narratur Legendis.

2. Cor. 12. ¶ Angelus quoque ſathanæ ſanctiſſimum Paulum apoſtolum iugiter proficientem, ac præualentem, importuniſſime impugnauit, vt ipſemet proteſtatur. Hinc Richardus de ſancto Victore, inter modus, ſeu ſpecies tentationum, vnam nominat importunam.

Richard⁹. ¶ Circa hæc quærit Richardus, Vtrum pœna dæmonum compatiatur ſecum aliquod gaudium. Et reſpondet, quòd ſic, ante futurum iudicium, non poſtmodum: quoniam interim pœna dæmonum, quamuis magna, non eſt tamen completa. ideo ſuſtinet admixtionem gaudij alicuius de malorum euentibus, iuxta illud prouerbiorum: Deſiderium ſi impleatur, delectat animam. Vnde, & quarto de Ciuitate dei loquitur Auguſtinus, quod turpibus gaudent. Poſt iudicium verò vltimam nullius gaudij erunt compotes, repleti miſerijs. Prou. 13. Auguſt.

¶ Huic reſponſioni videtur reſponſio Gulielmi paulo ante inducta, aliqualiter diſſentire

A. *Quòd boni angeli a Deo ſunt confirmati per gratiam, vt peccare non poſſint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.*

Diſtinctio. VII.

SVpra dictum eſt, quòd angeli, qui preſtiterũt, per gratiam confirmati ſunt: & qui ceciderunt, à gratia dei deſerti, ſunt. Et boni quidem intantum confirmati ſunt per gratiam, ꝙ peccare nequeunt: mali verò per malitiam adeo ſunt obſtinati, ꝙ bonam voluntatem habere ſiue bene uelle non ualent, & ſi bonum ſit, quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri, qđ Deus uult fieri: & utique illud bonum eſt, & iuſtum fieri: nec tamen bona uoluntate illud volunt.

B *Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad utrunque flecti poſſunt.*

Sed cum nec boni peccari poſſint, nec mali bene uelle, vel bene operari: uidetur, ꝙ iam non habeant liberum arbitriũ, quia in utranque partem flecti non poſſunt: cum liberum arbitrium ad utrunque ſe habeat. Vnde Hieronymus in tractatu de prodigo filio, dicit: Solus Deus eſt in quem peccatum cadere non poteſt, cætera, cum ſint liberi arbitrij, in utranque partem flecti poſſunt. Hic uidetur dicere, quòd omnis creatura in libero arbitrio conſtituta, flecti poteſt ad bonum, & ad malum. Quod ſi eſt ergo, & boni angeli, & mali ad vtrunque flecti poſſunt: ergo & boni poſſunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, quia boni tanta gratia confirmati ſunt, ut nequeat fieri mali: & mali in malitia adeo obdurati ſunt, ut non ualeant fieri boni. & tamen vtrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente neceſſitate, ſed propria, ac ſpontanea voluntate per gratiam quidem adiuti, bonum eligunt & malum reſpuunt: & mali ſimiliter ſpontanea uoluntate à gratia deſtitui, bonum uitant, & malum ſequuntur: & mali habent liberum arbitrium, ſed depreſſum, atque corruptum, quòd ſurgere ad bonum non valent. Hiero ad Damaſum papã de filio prodigo. Luce. 15.

C *Quòd boni poſt confirmationem liberius arbitrium habent, quàm ante.*

Boni uerò arbitriũ habent multo liberius poſt confirmationem, q̃ ante. Vt.n. Auguſtinus tradidit in Enchiridio: Non idõ carent libero arbitrio, qa male uelle non poſſunt multo quippe liberius eſt arbitrium, quod non põt ſeruire peccato. Neq; culpanda eſt volũtas, aut uolũtas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati eẽ ſic uolũt eſſe miſeri nõ ſolũ nolint, ſed nec prorſus uelle poſſint. Nõ poſſunt itaque boni angeli uelle ma- Auguſt. in Ench. c. 6. 101. & 102.

lum, vel uelle eſſe miſeri; neque hoc habent ex natura, ſed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ namque confirmationem potuere peccare angeli, & quidam etiam peccauerũt, & dæmones facti ſunt. Vnde Auguſtinus in libro contra Maximinum: Creaturarum natura cæleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum diabolus eſt princeps, & qui non peccauerunt: & cuicunque creaturæ rationali præſtatur, ut peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed dei gratiæ. Ideoque ſolus Deus eſt, qui non gratia cuiſquam, ſed natura, ſuã non potuit, nec poteſt, nec poterit peccare. Ecce hic inſinuatur, ꝙ angeli ante confirmationem peccare potuerunt, ſed poſt confirmationem non poſſunt: & potuerunt, fuit eis ex libero arbitrio, quod eſt eis naturale. Quod verò modo non poſſunt peccare, non eſt eis ex natura, id eſt, libero arbitrio, ſed ex gratia: ex qua gratia etiam eſt, ut ipſum liberum arbitrium iam non poſſit peccato ſeruire.

August. contra Maximinum li. 3. ca. 12.

D *Quòd poſt confirmationem angeli non poſſunt ex natura peccare ſicut ante: non quod debilitatum ſit eorum liberũ arbitriũ, ſed confirmatum.*

Quòd boni angeli poſt confirmationẽ non pñt peccare, ẽ ex gra. nõ natura aperit quomõ ſpdicta verba Hie. ſit itelligẽda

Non ergo poſt confirmationem angeli de natura, ſicut ante, peccare potuerunt: nõ ꝙ liberum arbitrium eorum debilitatũ ſit gratiam, ſed ita potius confirmatum, vt iã per illud non poſſit bonus angelus peccare: quod vtiq; non eſt ex ipſo libero arbitrio, ſed ex gratia dei. Quod ergo Hieronymus ait: Cætera, cum ſint liberi arbitrij, poſſunt flecti in utramq; partẽ: accipi oportet ſm ſtatutum in quo creata ſunt. Talis. n. & homo & angelus creatus eſt, qui ad vtrunq; flecti poterat: ſed poſtea boni angeli ita per gratiam ſunt cõfirmati, vt peccare non poſſint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter ẽt illud Iſidori intelligendum eſt: Angeli mutabiles ſunt natura, immutabiles ſunt gratia: quia ex natura in primordio ſuæ conditionis mutari potuerunt ad bonum ſiue ad malum: ſed poſt gratiam ita bono addicti ſunt, ut inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia, non natura.

Iſi. de ſũmo bo. li. 1. cap. 10.

E *Quòd angeli mali viuacẽ ſenſum nõ perdiderũt, & quibus modis ſciãt*

Iſido. de ſũmo bono li. 1. c. 10

Et licet mali angeli ita per malitiam ſint obdurati: viuaci tamen ſenſu non ſunt penitus priuati. Nam vt tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ vigent dæmones, ſcilicet ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſupernorum ſpirituum. De hoc etiam Auguſtinus ait: Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noſcere permittuntur, partim ſubtilitate ſenſus, partim experientia temporum callidiores, propter tam magnam longitudinem vitę: partim ſanctis angelis, quod ipſi ab omnipotenti deo diſcunt, iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquando autem ijdem nefandi ſpiritus, & quæ facturi ſunt, uelut diuinando prædicunt.

Aug. li. 2. ſup Gene. cap. 20.

F *Quòd magicæ artes uirtute & ſcientia diaboli valent, quæ virtus & ſcientia eſt ei data a deo vel ad fallendum malos, vel ad mouendum, vel exercendum bonos.*

Quorum ſcientia, atq; uirtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tñ tam ſcientia, ꝙ poteſtas à deo data eſt, uel ad fallendum fallaces, uel ad * monendum fideles, vel ad exercendam, probandamque iuſtorũ patientiam. Vnde Auguſtinus in libro tertio de trinitate: Video, inquit, infirmæ cogitationi quid poſſit occurrere, cur ſcilicet iſta miracula ẽt magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. ſed illud eſt amplius admirandum, quomodo magorum potentia, quę ſerpentes facere potuit, ubi ad muſcas minutiſſimas, ſcilicet cyniphes, ventum eſt, omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cædebatur. Ibi certe defecerũt magis, dicẽtes: Digitus dei eſt hic. Vñ intelligi datur, nec ipſos qdẽ tranſgreſſores angelos, & aereas poteſtates in imã iſtam caliginem tanquam in ſui generis carcerem, ab illius ſublimis ætheræ puritatis habitatione detruſos, ꝑ quos magicæ artes poſſunt quicquid poſſunt: nõ aũt aliquid ualere poſſunt, niſi data deſuper poteſtate. Datur autem uel ad fallendũ fallaces, ſicut in Aegyptios: & in ipſos etiam magos data eſt, ut in eorum ſpirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant damnandi: uel ad monẽdum fideles, ne tale aliquid facere pro magno deſiderent, propter quod etiam nobis in ſcriptura ſunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifeſtandamque iuſtorum patientiam.

* mouẽdũ

Aug li. 3. de tri. c. 7.

Exod. 7. & 8.

Exod. 8. c.

G *Quod trãſgreſſoribus angelis nõ ſeruit ad nutum materia rerũ viſibiliũ.*

August li. 3 de Tri. c. 8.

Nec putandum eſt iſtis transgreſſoribus angelis ad nutũ ſeruire hanc viſibiliũ rerũ materiã: ſed Deo potius, à quo hæc poteſtas datur, quantum incommutabilis iudicat.

Quod

H *Quod non ſunt creatores, licet per eos magi ranas, & alia fecerint, ſed ſolus Deus.*

Nec ſanè creatores illi mali angeli dicendi ſunt, quia ꝑ illos magi ranas, & ſerpentes fecerunt: non.n. ipſi eas creauerunt. Oĩum quippe rerũ quæ corporaliter, viſibiliterque naſcũtur, occulta quædã ſemina in corporeis mundi huius elementis latẽt, q̃ Deus originaliter eis indidit: Ipſe ergo creator eſt oĩum rerum, qui creator eſt inuiſibiliũ ſeminum: quia quæcunque naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiunt progrediendi hic primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, diſtinctionesq; formatum ab originalibus, ut ita dicam, regulis ſumunt.

De ſeminibus oĩum corporum quorũ creator ipſe ſolus creator eſt.

I *Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli, nec mali, & ſi per eorum miniſterium fiant creaturæ.*

Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominũ, nec agricolas creatores frugum, quamuis eorum extrinſecus adhibitis motibus iſta creanda dei virtus interiùs operetẽ: ita non ſolum malos, ſed nec bonos angelos fas eſt putare creatores. Sed pro ſubtilitate ſui ſenſus corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt: atque ita, & gignendarum rerũ, & accelerandorum incrementorũ præbent occaſiones. Sed nec boni hæc, niſi quantum Deus iubet: nec mali hæc iniuſtè faciunt, niſi quantum iuſtè ipſe ꝑmittit. Nã iniqui malitia voluntatem ſuam habẽt iniuſtã: poteſtatẽ aũt non niſi iuſtè accipit, ſiue ad ſuam pœnam, ſiue ad aliorum vel pœnam malorum, uel ad laudem bonorum.

Auguſt. li. 3. de Trin. capit. 8. 2. cap. 9.

Iniquus habet a ſe uoluntatem malam: a deo vero ꝑtãtem iuſte accepit

K *Sicut iuſtificationem mentis, ita creationem rerum ſolus Deus operatur, licet ceratura extrinſecùs ſeruiat.*

Sicut ergo mẽtẽ noſtrã iuſtificando formare nõ põt, niſi Deus: ꝑdicare aũt extrinſecùs euangeliũ ẽt hõĩes poſſunt, nõ ſolũ boni ꝑ veritatẽ, ſed ẽt mali ꝑ occaſionẽ: ita creationẽ rerum viſibiliũ Deus interiùs operatur. Exteriores aũt operationes, atq; contẽplationes ſiue occaſiones ab angelis tã bonis, q̃ malis uel ẽt ab hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficiliùs adhibenẽ, quãtũ eis deſunt ſubtilitates, & corporũ mobilitates in mẽbris terrenis, & pigris. Vñ qualibuſcunq; angelis vicinas cauſas ab elemẽtis cõtrahere quãto faciliùs eſt, tãto mirabiliores in huiuſmodi operibus eorũ exiſtũt celeritates Sed nõ eſt creator, niſi q principaliter iſta format: nec qſq̃ hoc põt, niſi vnus creator Deus. Aliud eſt.n, ex intimo, ac ſummo cauſarũ cardine, uel creaturarum ordine cõdere, ac miniſtrare creaturarũ, quod facit ſolus creator Deus: aliud aũt, pro diſtributis ab illo uiribus, ac facultatibus aliquã operationẽ forinſecus admouere: vt tũc, vel tũc, ſic vel ſic exeat, qđ erat. Iſta qppe originaliter, & primordialiter ĩ quadã textura elemẽtorũ cuncta iã creata ſunt, ſed acceptis opportunitatibus poſtea ꝓdeũt.

L *Quòd angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorem, quæ non poſſunt propter bonorum angelorum, & dei prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur.*

Illud quoque ſciendum eſt, ꝙ angeli mali quædam poſſunt per naturæ ſubtilitatẽ, quæ tñ non poſſuut ꝑp dei uel bonorũ angelorum ꝓhibitionẽ, id eſt, qa non ꝑmittunẽ illa facere à Deo vel ab angelis bonis. Poſſent itaque feciſſe cyniphes, qui ranas, ſerpentesq; fecerunt. Quædam uerò non poſſunt facere, etiam ſi permittantur ab angelis ſuperioribus, quia non permittit Deus. unde Auguſtinus in libro tertio de trinitate, Ex ineffabili potentia dei fit, vt quod poſſent mali angeli, ſi permitterentur, ideo non poſſunt, quia non permittuntur. Neq; enim occurrit alia ratio, cur non poterãt facere cyniphes qui ranas ſerpentesq; fecerunt, niſi qnia maior aderat dominatio, prohibentis Dei per ſpũm ſanctum, quod etiam magi confeſſi ſunt, dicentes: Digitus Dei eſt hic. Quid autem per naturam poſſint, nec poſſunt propter prohibitionem: & qđ per ipſius naturæ ſuæ conditionem facere non ſinantur, homini explorare difficile eſt, imò impoſſibile. Nouimus hominem poſſe ambulare: & neq; hoc poſſe, ſi non permittatur: uolare autem non poſſe, etiam ſi permittatur. Sic & illi angeli quædam poſſunt facere, ſi permittantur ab angelis potentioribus ex imperio dei: quædam uerò non poſſunt, ẽt ſi ab eis permittantur: quia ille non permittit, à quo eſt illis talis naturæ modus: qui ẽt angelos ſuos illa plerunque non permittit, quæ conceſſit ut poſſint.

Exo 7 8.

Augu. lib. 3. de Trin. cap 9.

Quare nõ potuerunt producere cyniphes quo ranas & ſerpẽtes fecerunt. Exodi 8 9.

Summa di ſtinctionis VII.

HIc tractatur de angelorum bonorum con
firmatione,atq; malorum obſtinatione, &
qualiter nihilominus in vtriuſq; liberum
permanſit arbitrium : & item qualiter in
angelis malis poſt peccatum manet ſcientia : & de
ſcientia eorum multiplici ,de operationibus etiam
eorundem, præſertim in actibus magicis .

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *Vtrum angeli praui ſint ob
ſtinati in vitijs,ita ut nec pœnitere nec agere va-
leant.* ¶ Quo circa quærendum, An omnis eorum
Arguitur primo
actio ſit vitioſa, ac purè mala, ita vt nil virtutis ſit
ei admixta.¶ Quòd aũt non ſint penitus obſtinati,
primò probatur ex textu , quia ſunt liberi arbitrij,
de cuius ratione eſt flexibilitatis in vtrunque. ergò
2 de malo ad bonum exiſtunt flexibiles . ¶ Secũdo ,
neceſſitas libertati repugnat,ſed obſtinatus ſimpli
citer de neceſſitate malo adhæret,ergò non habet
libertatem ſe inde auertendi,bonoq; adhærendi.
3 ¶ Tertiò,qui flecti nequit ad bonum,nõ peccat : qa
peccatum eſt adeo voluntarium, ꝙ nõ eſſet pecca-
4 tum,niſi eſſet voluntarium.¶ Quartò,naturalia ſe
cũndum diuinum Dionyſium in dæmonibus man-
ſerunt integra,ac ſplendida,ergo ratio dictat eis qd
ipſis expediat,ut pote pœnitere, ac veniam poſtu-
lare:& poſſunt hoc,cum vnicuiq; ſit naturale,noci
5 ua,ac inconuenientia abhorrere,ac fugere. ¶ Quin-
Iacob 2.
tò,in canonica ſancti Iacobi legitur , quòd dæmo-
nes credunt,& contremiſcunt,qui ſunt actus lau-
6 dabiles.¶ Sextò,dæmones ſi in omni actu peccant,
ergo,& demerentur,cum culpæ debeatur punitio.
Cumque perpetuè ſint manſuri,pœna ipſorũ,auge
7 retur in infinitum.¶ Septimò, ut Origenes in Peri-
archon,& libris ſtromatum, ac ſuper Threnos fate
Iob.14.
tur,decens vr̃ infinita miſericordia operi manuum
ſuarum tãdem porrigat dexteram iuxta quod ſcrip
Deute. 32. Pſalm. 70.
tum eſt:Cum iratus fueris, miſericordiæ recorda-
beris Itemque,Nũquid obliuiſcetur miſereri Deus,
aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas ?

¶ In oppoſitum ſunt, quæ continentur in litera.

Bonauen.

¶ Ad hoc Bonauentura reſpondet. Sanctorũ autoritates teſtantur , ꝙ uoluntas diaboli nullatenus poteſt rectificari , loquendo de poſſe habente aliquam ordinationem ad actum. Si vero intelligatur de potentia efficientis abſolutè , vtique potens eſt Deus reſtituere diabolo bonam voluntatem:ſed ex parte diaboli non eſt ordinatio aliqua ad hoc,imò facta eſt eius voluntas ad hoc impoſſibilis,vt ſancti teſtantur.& rõnes oſtendunt. Quod ſi cauſa huius impoſſibilitatis quæratur,dicendum,quòd ad rectitudinem,ac rectificationem voluntatis,per actuale peccatum lapſæ,quo cõcurrunt,videlicet pœnitentia ex parte voluntatis, & gratia ſanãs ex parte dei; quorum vtrunq; deeſt diabolo.ideo deeſt ei uita rectificationis omnino.Si autem quęratur,quid horũ

Quęſtio

eſt ratio defectus alterius:reſpondendum,ꝙ in pœnitentia diaboli eſt ratio,ꝙ gratia gratumfaciẽs deeſt ei,qa ad eũ pœnitentia informis diſponit . Rur-

Solutio

ſus,ſi inueſtigetur cur deeſt ſeu deficit ei pœnitẽtia:Dicendum , ꝙ quia deficit gratia gratis data , ꝗ præuenit uoluntatem ut pœniteat,& ſine qua ſe nemo unquam ad gratiam præparat,ut meliùs iã patebit.Si quæratur unde uenit defectus gratiæ gratis

Quęſtio .

datæ,vel quæ ſit ratio eius,abſq; dubio defectus nõ poteſt habere cauſam niſi deficientem. ſicque nec Deus,neq; natura angeli poteſt eſſe prima ipſius cã, ſed neceſſariò culpa , ꝗ diabolus ita ægrotauit , & ęgrotat,ut nõ pateat in eo aditus gratiæ : & in hoc cõſentiũt cõmuniter oẽs,ꝗ circa materiã hãc ſentiunt recte.Sed vnde culpa diaboli hanc habeat irremiſſibilitatẽ,diuerſæ ſunt opiniones.Quidã .n. dixerunt hoc eſſe ex cõparatione culpę ad ſeueritatem

Culpa diaboli quare irremiſſibiles Opinio quandam .

iudicantis,vt quia diabolus,& angeli eius grauiſſime peccauerunt,Deus iuſtus iudex mox eos dãnauit,quemadmodũ iudex magnum latronem in latrocinio deprehenſum ſtatim facit ſuſpẽdi, quãuis ſuſpendiũ differat parui latronis,ꝗ aliquam forſan excuſationem habet:ſed hæc ratio cõgruitatis eſt. Nam eſto,ꝙ diabolus minus peccaſſet, videret poſſe redire:& nos frequenter uidemus,ꝙ Deus interdum facit miſericordiã cũ ſceleratiſſimis hominibus,& interdũ quoſdam,qui modicũ peccauerũt , demergit in infernũ.Ideo ratio illa tm̃ congruitas eſt. Alij ſũpſerunt rationẽ ex cõparatione culpæ ad

Aliorum opinio.

naturã peccãtis:ut pote qa peccãs fuit natura oĩno ſpũalis,non habens pondus carnis : & qa ſubſtãtia eſt ſpũalis,ac ſemp in actu,pp quod non laſſatur imo quotidie habet volũtatẽ inordinatã, gratiãq; impugnat quotidie.iõ ei gratia non offertur. Verũ rõnes iſtæ non ſunt neceſſitatis:tum,qm̃ põdus carnis nõ inclinauit primũ hominẽ ad peccatũ : idcirco nec adeo excuſauit eius peccatũ,vt ſortiretur remediũ: nec carentia carnis inim̃ aggrauauit pctm̃ diaboli, nec ipſum ſic impediuit.Cõſimiliter,nec alia rõ.qm̃ gratiã gratis datã frequenter dat Deus homini exiſtenti in actuali uoluntate peccandi,quia hæc ſtat ſimul cũ culpa.Nã Paulus in uia, & actu perſecutiõis

Actuũ. 9

fidelium fuit admonitus, & cõuerſus.Sũt iñ cõgruitates quędã a latere. Alij ſumpſerunt rõnẽ ex parte

Aliorum opinio.

culpæ relatæ ad modũ peccandi,per oppoſitum ad hominis peccatum,vt qm̃ homo alio ſuggerẽte peccauit,dignum fuit eũ alio liberari. Rurſus, quia totum genus humanum ceciderat,ne totum periret congruũ fuit ad rectitudinem illud reduci. Angeli autem per tentationem non peccauerunt. maximè Lucifer. Hinc Gregorius quarto. Moraliũ. Nun

Gregori .

quam lumen primi ſtatus accepit, quia non perſuaſus illud amiſit.Similiter, quoniam cecidit ſecundum partem,ita ꝙ peccatum ſuum fuit particulare & partiale:ideo rectificari non debuit. Vnde in Enchiridio Auguſtinus:Placuit uniuerſitatis conditori,ut quia non tota angelorum multitudo deũ deſerendo perierat,ea quæ perijt, in æterna dãnatione

Augu.

maneret.Verum iſtæ ſimiliter ſunt rationes cõgruitatis:quia ſi homo peccaſſet propria voluntate ſine alterius ſuggeſtione,non uideo quare non poſſet

Alij.

recuperare bonã uoluntatem deo reſtituente. Alij rationem ſumpſerunt per comparationem ad ſtatũ peccantis;quoniam tempus merendi, & ſtatus meriti fuit præfixum uſq; ad primam operationẽ uel in aliam:ideo ſicut homo quantumcunque parum peccauit,dum tamen mortaliter,& qualitercunque peccauit,ultra nõ poteſt bonã uoluntatem recuperare,poſtquam tempus merendi pertranſiuit:ita de angelis eſt intelligendum.Sicq; aſſignat Damaſcenus,dicendo:Quod angelis eſt caſus, hoc hominibus eſt mors . Auguſtinus quoque libro de fide ad

Damaſce .

Auguſt.

Petrum:Sic,inquiens,creauit Deus angelos, ut perpetuè boni eſſent:qui nollent,nunquam eos diuino munere repararet.& ita Deus ſtatum,& tẽpus merendi præfixit in angelis uſque ad primum conflictum.& hãc rationem propriam,& neceſſariã credo:quia dũ aliq̃ paſſio ineſt diuerſis ſubiectis, ineſt ei ſecundũ aliquid cõmune. Diabolus autem ita eſt

Diaboli obſtinatio

obſtinatus,ꝙ bonã recuperare voluntatem nõ ualet.ſimiliter Iudas,& quicũq; dãnatus.cõſtat aũt,ꝙ hoc eis nõ ineſt rõne naturæ,nec rõne modi peccãdi,qa nullũ horũ eſt eis commune:ergo non inue-

nitur

nitur communitas niſi ex parte ſtatus, quia vterq; iam eſt extra meriti ſtatum. Deus namque decreuit dare gratiā, quādiu ē tps merendi. Cūq; cōtra ſuam diſpoſitionem nō faciat, nō offert gratiā tēpore pro merēdi finito, quæ gratia voluntatē præueniat, atq; ad pœnitentiam formet. ſicque remanet voluntas in impœnitentia, ſua in ſempiternum.

Obiectio.

¶ Præterea ſi obijcias, Deus Præuidit diabolum protinus peccaturum: cur ergo præfixit ei tam breue tempus merendi, ita vt non habuerit ſpatiū redeundi?

Cōfutatio.

Dicendum, ꝙ in conditione rerum non attenditur principaliter rō miſericordiæ ſiuè iuſtitiæ, ſed ſapientiæ. Decuit nāq; diuinā ſapientiā in vniuerſo producere duplicem creaturā rōnalem, ad hoc, ꝙ vniuerſum eſſet cōpletū: vnā corpori vnitā, vt animā rōnalem: aliā ſeparatā, & ſpūalem, vt angelū. Et quia ſubſtantia oīno ſpūalis, eſt oīno incorruptibilis, nō potuit unus angelus produci ex altero: ideo ſimul producti ſunt. & ſicut pariter ſunt creati, ſic erant ſimul glorificandi, ſeu ad glorificandū diſpoſiti. Cumq; ſpirituales, incorruptibilesq; conſiſtāt, nequaq̄ retardationem habentes, in loco gloriæ (ut pote in cælo empyreo) ſunt creati, ſicq; de ꝓximo ad gloriā erant diſpoſiti, ēt rōne naturæ loci. ideo tēpus meriti eſt eis tam breue præfixum, videlicet vſque ad primam deliberatiuam conuerſionē, aut auerſionem. Homini verò datus eſt locus, ac tēpus, diſtans ad promerendum, videlicet paradiſus terrenus, & ſpatium vitę præſentis: quoniam cōditus eſt in corpore animali ad generandum. hoc eſt, quod

Auguſt.

loquitur Auguſtinus in libro de mirabilibus ſacræ ſcripturæ: Angelus de ſublimiſſimo ordinis ſui ſtatu cecidit, ideo reſurgere non potuit. Et qm̄ extra ſtatum meriti fuit, certiſſimè fuit ſibi reuelatā ſua damnatio. Vnde ex tunc ſperare non potuit, ſicut nec angelus bonus poteſt ſuam confirmationem timere. Hæc Bonauentura.

Alexander Irremiſſibile dupliciter dicitū.

¶ Inſuper circa hæc loquitur Alexander: Irremiſſibile dupliciter dicitur. Primò, quod non remittitē. Secundo, quod non pōt remitti, quātū eſt de potētia. Primo modo pc̄tm̄ diaboli irremiſſibile perhibetur, ſed adhuc eſt diſtinguendū. Dr̄ enim irremiſſibile, quod non remittitur, quoniā liberū arbitriū non eſt in ſtatu receptibili remiſſionis, vt in anima vitioſa poſt mortem, in qua ſtatus merendi finitur.

Pc̄tm̄ diaboli irremiſſibile.

Rurſus irremiſſibile dr̄, qm̄ licet liberum arbitrium ſit in ſtatu, in quo poſſet demereri, non tn̄ eſt in ſtatu, in quo poſſet veniam deprecari ꝑꝑ mentis indurationem, ac deſperationē: ſicq; pc̄tm̄ diaboli eſt irremiſſibile Vnde dicit Iſidorus: Diabolus nō petit veniam, qm̄ non compungitur ad pœnitentiā. Pœnitere quoq; non pōt, quia in eo, qui pœnitet, eſt dolor de peccato, & gaudium de dolore, quæ nō ſūt in diabolo: imò adhuc eſt in eo gaudiū De pc̄tō, qđ (vt ait Gregorius) appetitū celſitudinis vertit in rigorem mētis, vt iā per duritiā ſe male eē non ſentiat, q̄ ꝑeſſe per gloriā quærebat. Præterea dr̄ irremiſſibile pc̄tm̄ diaboli rōne excellentiæ ſtatus angelici. Sicut. n. dominus proteſtatur in Geneſi, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt: ſic per oppoſitū dici pōt, permanebit ſpū idignationis diuinæ i ſpiritu maligno, qm̄ ſpūs eſt. Item rōne excellentię ſui ſtatus. Angeli quippe adhærentes bono, aut malo immutabiliter adhæſerunt, quemadmodum enim ait Gregorius: Angeli erant natura mutabiles, quatenus aut ſua ſponte caderent, aut ex arbitrio ſtarent, ſed hanc ſtandi mutabilitatē vicerunt immutabilitate angeli boni ideo per oppoſitum, quemadmodum angeli boni

Iſidorus.

Gregor.

Gen. 6.

Gregor.

acceperunt immutabilitatē in bono, quia ſteterūt in eo ſic per oppoſitum, alij obtinuerunt immutabilitatem in malo: quia conuerſi ſunt ad malū. Eſt ergo peccatū diaboli irremiſſibile rōne ſtatus pręfati, videlicet rōne ſtatus excellentiæ ſuæ. Denique pc̄tm̄ propter aliud dicitur irremiſſibile, & ꝑpter aliud irremediabile. Irremiſſibile etenim dr̄, quia ex parte ſui non habet cauſam motiuam ad remiſſionem. Irremediabile verò, quoniam nec per ſe, neque per alium eſt ſuſceptiuum remedij. Peccatum equidē originale, remediabile fuit per aliū: ſicut. n. homo cōtraxit aliunde peccatum, ita per alium eſt impenſum remediū. Actuale verò hominis, pc̄tm̄ remiſſibile fuit per pœnitentiā. Nam ſicut hō per ſe deliquit, ita per datā ſibi gratiā ſatisfecit. Habet nāque homo duplicem vertibilitatem, videlicet primam ad bonum ſeu malum: ſecundam, à bono in malum, & malo in bonū: qm̄ anima rationalis eſt ſpiritus carni unitus. Angelus uerò primam uertibilitatem tantummodo habet. Hæc Alexander.

Pc̄tm̄ irremiſſibile & irremediabile ꝑꝑ aliud.

Hō duplicem habet vertibilitatem.

Dionyſi.

¶ In quibus dicit diabolū eſſe in ſtatu demerendi, uidelicet quo ad pręmium ſeu potius ſuppliciū accidentale. Dicit quoq; gaudium quoddam eſſe in eo, quod tn̄ dicit omni amaritudini eſſe reſperſum, & cōcordat præhabitis uerbis Richardi.

Antiſiod.

¶ Antiſiodorenſis aūt in Summa ſua libro ſc̄do. Huius, inquit, quæſtionis ſolutionem habemus ex verbis beati Dionyſij, qui in libro de diuinis nominibus aſſerit angelum habere intellectum deiformem, animam uerò per diſcurſum, & collationem cognoſcere. Cūq; angelus inſtar Dei in inſtanti videat qđ agendū, hō uerò in tēpore inſtans aūt infinitè ſimplicius, atq; celeriùs eſt tpe: ideo angelus infinitè citiùs conſpicit, quod agere debeat, quàm homo. Vnde, & pc̄tm̄ diaboli in infinitum grauius eſt peccato hominis, ideoque irremiſſibile eſt omnino. Hæc Antiſiodorenſis.

Diony. cōtra Antiſi.

¶ In cuius verbis ſtare nō ualet, ꝙ dicit pc̄tm̄ angeli in infinitū grauius eſſe pc̄tō hoīs. Anima quoque q̄dā in inſtāti intelligere pōt, & ſine collatiōe, vt prima principia tā operandorū, q̄ ſpeculabilum. illa celeritas cognoſcendi inſtantanea grauat pc̄tm̄ diaboli infinitè. & ſicut actio virtuoſa angeli boni non potuit eſſe intenſiuè meritoria, aut uirtuoſa, ſeu uigoroſa in infinitum, ita nec tranſgreſſio diaboli fuit infinitæ enormitatis, aut infinitè demeritoria: imò ſicut potentia omnis creatæ mentis eſt finita, ita, & actio eius finitæ eſt virtuoſitatis, aut uitioſitatis, finitique meriti ſiue demeriti. Vnum uerò infinitum non excedit aliud finitum, præſertim einſdem generis, in infinitum.

Thomas.

¶ Amplius Thomas: In dæmone, ait, eſt natura bona à deo creata, ſed uoluntas mala, cuius malitia ipſe eſt cā. Ideo oīs actus naturæ eorum, eſt bonus: actus uerò uoluntatis eorū, eſt malus. Actū aūt contingit eſſe malum dupliciter Primò, quantum ad ſubſtantiā actus, ut fornicari. Secundò, quo ad modū agentis, ut dare eleemoſynā pro laude humana. Itaq; dæmones facere queunt actū bonū ex gn̄e, non tn̄ bona uoluntate. Cuius obſtinationis rō diuerſimodè aſſignatur. Quidā etenim dicūt, ꝙ liberū arbitriū angeli mediū eſt inter diuinū, & humanū, in hoc, ꝙ diuinū, & increatū immobile ē ante electionē, & poſt, humanū aūt mobile ante, & poſt, angelicū uerò ē mobile an̄, ſed imobile poſtea. Verū hæc rō ꝓſupponit id, cuius rō q̄ritur, vt ʒ immobilitatē liberi arbitrij angelorū poſt electionē. Secundū eam quoq; aſſignari non poſſet rō confirmationis, & obſtinationis animarū poſt mortē. Id

Actus dupliciter malus eſſe poteſt.

Grego. Bernard. dam dicũt ſanctorum, etiam Gregorius, & Bernardus, ideo primos parentes liberabiles fuiſſe, q̃a perſuaſione peccauerunt diaboli: reſpondet, hoc non eſſe totam reparabilitatis, redemptioniſq; cauſam.

Thomas. ¶De his etiam ſcribit beatus Thomas in Summa contra gẽtiles, libro quarto circa finem: ex quibus multa accipi queunt ad horum declarationem accommoda, quæ tamen ad quartum Sentẽtiarũ plus pertinent: & ibi, ſi Deus conceſſerit, inducentur.

Petrus. ¶Scripta demum Petri de his, in præhabitis verbis Thomę totaliter continentur. ſed Petrus ad nullam opinionum tactarum declinat.

Richard. ¶Porrò ſcripta Richardi in præinducta poſitione Bonauẽturę cõtenta ſunt. & ipſe Richardus cauſam irrecuperabilitatis, atq; impœnitentiæ dæmonũ tradens, plures rõnes de hoc præhabitas in vnũ commaſſat, quaſi vnaquæq; earũ per ſe non ſit ſufficiens: ſed oẽs, ſeu plures ſimul acceptæ, vnà cum diſpoſitione prouidentiæ Dei, ſapientiſsimè, rõnabiliterq; inſtituentis, vt via angelorũ terminaretur in prima eorũ electione, nec poſtea eis daretur auxiliũ redeundi. Pręcipuè autem cõmendat Richardus rõnẽ illam expreſſam ex parte ſimplicitatis naturæ angelicæ, ita ꝙ diabolus ſe toto conuertit conatu ad ſuam ambitionem, ſicut & angeli electi ad diuinam adhęſionẽ, per quod ſolui poſſet obiectio contra hãc cauſam adducta, videlicet, ꝙ diabolus q̃uis ſit ſimplex in natura: tamẽ eſt multiplex in virtute, & dominus ſui actus. Idcirco non oportuiſſe, ꝙ toto conatu ſe ad vanitatem conuerterit. Sed & Thomas obiectionẽ hanc faciens, nihilominus fatetur (vt infra dicetur) ꝙ angeli, quo erant altioris naturæ, tanto eminentioris facti ſunt gloriæ: quia videlicet toto conatu ſe conuerterunt, aut auerterũt. Vnde & ratio illa multum videtur feciſſe ad obſtinationem, impœnitẽtiãq; diaboli, propter quod &

Albertus. Albertus eam alicubi tangit. Qui & in Scripto ſuo

Obſtinatio dupliciter ſumitur. hic conteſtatur: Obſtinatio dupliciter ſumitur. Primò, pro immobili affectu in malo. ſicq; procedit à voluntate diaboli indurata, quæ nec timore pœnarũ retrahitur, nec pietate mollitur, iuxta illud Iob:

Iob 40. Ecce cor eius vt lapis indurabitur, & ſtringeẽ quaſi malleatoris incus. Secundò ſumitur pro pœna, videlicet pro non poſſe redire ad bonũ, quæ eſt maxima pœna: & ita à Deo eſt, & inflicta eſt iuſto eius iudicio, quemadmodum omnis pœna pro peccato inflicta à Dei procedit iudicio. Nempè iuſtiſsimum fuit, ꝙ angelus, qui deiformis fuit intellectus, & nihil in ſe habuit, quòd ad vitium inclinaret, ſed propria ſpontanea electione malũ elegit, in eodem immobilis perſeueret. Itaque prout obſtinatio iſta eſt pœna punitiua, & ſapientis effectus, nec creaturam facit deteriorem, aut turpiorẽ, ſed meliorem, ac pulchriorem. Iniquitas namq; impunita, eſt turpis: punita verò, reſplendet decorè, ſicut ſanctus ait

Ambroſ. Ambroſius, ꝙ fur pulchrè eſt in patibulo, & Iudas reſidet in inferno velut carbunculi gemmula in auro. Hinc loquitur Proſper in libro de vita contem-

Proſper. platiua: Angeli qui ſe contra creatorem typo lœtalis ſuperbiæ hoſtiliter erexerunt, de ſuperna regione proiecti ſunt: quos diuina ſententia eo iudicio condemnauit, ut quia noluerunt perſeuerare cum poſſent, nec velint reparari, nec poſsint. Siquidem præuaricationis eorum demeritum fuit, quòd irreuocabilis iudicij animaduerſione percuſsi ſunt. & ad damnationem iuſtiſsimã profecto pertinuit, quòd facultatem redeundi, ac voluntatem penitus, amiſerunt. Hæc Albertus.

IdemAlb. ¶Qui & in libro de coequæuis: Propria, inquit cauſa confirmationis dęmonũ in peccato, eſt eorũ voluntas: qm̃ ratio ſic eſt creata, ꝙ eſt boni, & mali, propter bonũ eligendum, & propter ſummũ bonum adipiſcendum. Vnde dum illud acquirit finaliter, tunc non eſt amplius boni, & mali, ſed ſtat in illo, eſtq; indeflexa ab illo. Voluntas quippe quandiu in via eſt, quãuis declinet ad culpam: non tamen induratur in ea, ita vt aliud affectare nõ valeat niſi culpã: quæ verò eſt in termino viæ, nil amplius vult q̃ peccatũ. ¶Hinc Anſelmus in libro, de caſu diaboli:

Anſelmus Angeli, ait, qui maluerũt illud, quod Deus eis nondũ dare voluit, q̃ ſtare in iuſtitia, in qua creati erãt, eadẽ iuſtitia iudicante, illud propter quod illam cõtempſerunt, nequaquã obtinuerunt: & quod tenebant bonũ, amiſerunt. Sic ergo diſcreti ſunt angeli, vt inhærentes iuſtitiæ, nullũ bonũ velle poſsint, quo non gaudeat: & deſerentes illã, nullum bonum velle queant quo non carẽt. Hæc Albertus ibidem. Tamen vt ſupra in verbis Thomæ eſt tactũ, in his præſupponitur id, cuius ratio petitur, vtpotè ꝙ dæmones prima electione ſua ponuntur in termino.

Vdalric. ¶Concordat prædictis Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Obdurationis dęmonum, & omnium damnatorum cauſa. eſt, qm̃ ipſe qui ait: Sine me nihil poteſtis facere: Dum deſerit hominem in hac vi-

Iohan. 15. Pſalm. 80. ta, mox ſequitur caſus in culpã, ſecundũ id Pſalmi: Dimiſi eos ſecundũ deſideria cordis ipſorum, ibũt in adinuentionibus ſuis. Et illud Iſaiæ: Auferam ſe-

Iſaię 5. pem eius, & erit in direptionẽ. Cum ergo totaliter deſerit qualemcunq; rõnalem creaturam, quãtum ad omne ordinatiuũ in bonum, non poteſt affectus creaturæ talis conſurgere in aliquod bonũ, ſed ſemper ad malũ: & hoc eſt in termino viæ, q eſt homini mors, & angelo caſus. Hinc diabolus habere nõ poteſt bonã voluntatem, nec opus bonum: quia quod vult, aut ſemper eſt malum, aut ſi eſt bonum: tñ vult illud male, aut vult illud imperfecta voluntate, quę nunq̃ pertingit ad actũ completum, niſi ſub ratione malitiæ quemadmodũ ſanctus Dionyſius, ait quarto capitulo de diuinis nominibus, ꝙ dæmones naturaliter appetunt bonũ, videlicet eſſe, viuere, intelligere: ſed naturalis iſte appetitus non procedit in actũ, niſi cum deformitate deliberatiuæ voluntatis, qua hæc volunt habere ad vſum peccãdi. Vnde bea-

S. Diony. tus Dionyſius ibi præmiſit, ꝙ ipſi non vident ſua naturalia dona, clandẽtes ſuas virtutes boni inſpectiuas, ne ſ. videãt ad bonũ vſum, ſed malum. Vel agit ex neceſsitate naturæ, ſicut ſynderesis ſua remurmurat malo: q̃a in ipſa ſunt ſcripta naturalia iuris præcepta, quæ neceſſariò renituntur ſuo contrario: nec

Iſaiæ. 66. Matt. 8. aliter eſſet in eis conſcientiæ vermis. Aut ex coactione diuinæ potentiæ, quemadmodũ ex Chriſti imperio de obſeſsis exiuit corporibus. Aut timore ſerui-

Iacob 2. Marc. 1. Lucæ 4. Actuũ. 16. li, ſecundũ illud Iacobi: Dæmones credunt, & contremiſcunt. Aut intẽtione decipiẽdi, vt cũ vera profert, quatenus falſa commiſceat. ideo Chriſtus eum obmuteſcere iuſsit, etiã quando vera pronunciauit de ſe. Paulus quoq; ſpiritũ pythoni cum vera de ipſo dicentẽ, eiecit. Aut ſimili aliqua prauitate, circũſtantia, aut fine peruerſo. Nec cauſam huius credo habitum malitiæ, vt multi dicunt: qm̃ ille non inclinaret ad omne malum, ſed tantum ad opera ſibi ſimilia ſecundum ſpeciem peccati. Cum ergo relictũ ſit ei liberum arbitrium, patet ꝙ impotencia iſta ad bonum nõ tollit ab eo libertatem arbitrij. Quoniã tamen peccatum vulnerat naturalia, quantũ ad habilitates eorum ad bonum, idcirco per immobilem malitię habitum libertas arbitrij multum in ipſo eſt diminuta, quantum ad id, in quo pręcipuè conſiſtit

eius

Diony cõtra Vdalricum.

eius libertas, quod eſt habilitas ad bonũ. Diminuta eſt aũt non per aliquam ablationem, ſed per inclinationem ad oppoſitum, per habitũ malitiæ, atq; per impotentiam propriæ ſuæ naturæ. Hæc Vdalricus.

¶ In cuius verbis vr̃ obſcurum, quod ait, Nec huius cauſam credo malitiæ habitũ &c. Cũ etenim habitus vitioſus ex multis malis actibus generetur, cõſtat dæmones prauis actibus iugiter inſiſtẽtes, vitioſis habitibus eſſe repletos. Vdalricus quoq; in verbis prætacta verba ſequentibus, fatetur habitũ malitiæ eſſe in ipſis. Quod ergo ait Vdalricus: Non credo cauſam huius eſſe habitum malitię, intelligit vel de habitu malitiæ generali, aut ſpeciali. Non generali, cum ſubdat, quia ille nõ inclinaret ad omne malum, ſed tm̃ ad opera ſibi ſimilia ſecũdum ſpeciem culpæ. Nec poteſt verificari de habitu malitiæ ſpeciali, quia ad ſpecialia vitia ex ſpecialibus inclinantur habitibus. Ipſe quoque Vdalricus tales habitus in dæmonibus ponere in verbis prætactis videtur.

Durãdus.

¶ Præterea Durandus circa hæc recitat aliorum poſitiones, ſpecialiter Thomæ, quãuis eum non exprimat. Itaq; arguit rationem, quam Thomas aſſignat obſtinationis diaboli, præinductã, videlicet ꝙ ſicut impoſſibile eſt à volũtate immutabiliter adhærente recto fini, procedere opus prauũ: ſic econtrario impoſſibile eſt, à voluntate immutabiliter adhærẽte prauo fini, procedere opus bonũ. Cõtra quod

Obiectio.

objicit ſic: Non eſt aliquis finis vnus, cui oẽs malæ voluntates adhærent, ſicut eſt vnus finis, cui omnes bonæ voluntates adhærent. Neq; enim eſt aliquod ſummum malum, in quo malę voluntates quietantur: ſicut eſt aliquod ſummum bonum, in quo omnes bonæ voluntates concordant. Et tamen hoc ratio illa ſupponit. Secundò, quia à voluntate adhærẽre recto fini, poteſt procedere opus prauũ quando non refertur ad finem illum: ſimiliter ex voluntate adhærente prauo fini, poteſt procedere opus bonũ quod non refertur ad illum finem, vt præſtituens ſibi delectationem adulterinam pro fine, eleemoſynam poteſt conferre. Hæc Durandus.

Diony cõtra Durã.

¶ Quo circa vr̃ dicendum, ꝙ non arguit efficaciter, imò nec contra mentẽ ſancti Thomæ, & aliorũ, quorũ eſt illa poſitio, puta Alberti, Petri, Vdalrici, Richardi. & dico in primis, ꝙ quãuis nõ ſit aliquod poſitiuũ ſummum malũ, ꝙ ſit eſſentialiter malum, nec aliquod bonũ creatum, ſimpliciter cõtentatiuũ mentis creatę, eſt tñ priuatiuè aliquod ſummũ malum, videlicet carentia diuinæ viſionis. ſimiliter eſt aliquod ſummũ malũ culpæ, vt odium Dei: eſt item ſummũ malũ pœnale. Rurſus, ſicut honor, & gloria Dei eſt generalis qdam finis omniũ bonorũ electorũ, ac beatorũ, ita eſt aliqs finis cõis omnium prauorũ reprorum, & damnatorũ, vt bono cõmutabili vltimatẽ inhęrere. Nã & Lucifer, ac angeli eius perpetuè, & inauertibiliter manẽt in ea affectione, in qua de cęlo eiecti ſunt: ſimiliter aię prauæ in illo affectu, in quo à corpore migrauerunt. Quod. n. hoĩbus eſt mors, hoc angelis caſus. Atq; vt Salomõ faſſus eſt:

Eccl. 11.

Vbicunq; ceciderit lignũ, ibi erit, ſiue ad auſtrũ, ſiue ad aqlonem. Hoc tñ ſanè eſt intelligendũ, prout infra clariùs exprimet. & de huiuſmodi fine vltimato, nõ de quocunq; fine ſubalternato præfati doctores loquunt, & de adhæſione inuariabili ad huiuſmodi finẽ. Adhæſio autẽ inuariabilis interruptionẽ

Durandus ineptè aſſumit.

nõ ſuſcipit. Sed cõtra hoc Durãdus iſte ineptè aſſumit, dicendo: A voluntate adhærente recto fini, põt procedere opus prauũ &c. Debuerat gppe ſic aſſumpſiſſe: A volũtate inuariabiliter adhęrente &c. q̃ voluntas oĩa ſua finaliter refert ad hmõi finẽ ſuum præcipuũ, & ꝙ hoc nõ procedunt illæ inſtãtiæ. Inſuper

Idẽ Dura.

dicit Durãdus: Bonitate gratię oĩs operatio dæmonis caret: qm̃ gratiam irrecuperabiliter amiſerunt: Cumq; malum nõ ſit niſi priuatio boni, põt dici, ꝙ oẽs actus dæmonum iſto modo ſunt mali: tamẽ improprie: qa cum malũ ſit carentia perfectionis debitæ, gratia aũt non eſt perfectio debita ineſſe creaturæ, alioquin gratia nõ eſſet gratia: ideo eius carẽtia facit actum defectuoſum, ſed non propriè malum.

¶ Circa quæ verba Durandi dico, ꝙ oĩs homo præſertim fidelis adultę ætatis teneť eſſe in charitate, & gratia cum primũ, generaliſſimũq; præceptum ſit, Deũ toto corde diligere: ſicq; gratia gratũfaciẽtis, eſt perfectio debita ineſſe creaturæ ex parte præcepti, qa obligatur ad eã: ex parte quoq; præcipiẽtis, inquantũ Deus requirit eam à creatura, illũq; expellens, quẽ non inuenerit ea vt veſte nuptiali indutũ.

Matth. 22.

Non autẽ eſt debita creaturæ, quaſi ipſa de condigno eã promereatur, vel quaſi eius operibus debeatur, loquendo de gratia prima, quę de cõdigno promereri, non valet, prout ad Epheſios docet Apoſtolus. Porrò Deus eam, ſicut & charitatem, ac fidem, requirit ab homine: quia ſi homo quod in ſe eſt fecerit, Deus vtique eam infundet.

Ephe. 2.

Scotus.

¶ Præterea Scotus ſic quærit, Vtrũ angelus malus neceſſariè velit malẽ. Et rñdet, Hic ponitur triplex cauſa cõſummationis malitiæ in angelis malis. Prima, qm̃ angelus apprehẽdit immobiliter ſine diſcurſu. Homo aũt mobiliter diſcurrẽdo &c. vt ſupra in

Quæſtio.

Thoma. Secunda, quãto voluntas eſt perfectior, tãto perfectiùs ſe cõiungit volibili, vt voluntas ſeparata, præſertim angelica: noſtra aũt voluntas corpori vnita, libertatẽ habet diminutã: ſeparata verò, habet maiorẽ. Noſtra quoq; volũtas exiſtens in corpore corruptibili, interdũ immobiliter ſe iungit obiecto, ita vt ab illo reſilire non valeat, iuxta illud Proverbiorũ: Impius cum in profundũ peccatorum venerit, contẽnit. Qñ ergo voluntas perfectè eſt libera electione præcedẽte, efficaciter currit in volitũ, ponendo in eo finẽ: veniensq; ad obſtaculũ ſynderesis, nõ ibi ſiſtit, ſed cõtemnendo impingit: imò in eã retunditur, vt ſe retrahere, nec velit, nec poſſit, velut ſi ferrũ impingať oſſi, retundiť, nec retrahi põt, nec eadẽ virtute, neq; maiori. Iſtis objiciť: Si voluntas humana ex ſe redire poſſet ad iuſtitiã, multo magis voluntas angelica: ergo nec voluntas angelica propter immobilitatẽ ſuæ cognitiuæ potentiæ, nec pp plenam libertatẽ eius, qa eſt ſeparata, eſt impoſſibilis ad iuſtitiã reuerti poſtquam peccauit. Vel ſic: Anima peccãs in inſtãti ſeparationis, eſt obſtinata: qa eſt in termino, & non per actum, quẽ tunc elicit: qm̃ in eodẽ inſtanti quo ſeparatur, totum cõpoſitũ corrumpiť, & in illo non intelligit, nec etiã per actũ præcedentẽ illud inſtans, eſt obſtinata, qa tunc fuit viatrix. Vel ſic: Si voluntas hoĩs pp hoc, ꝙ habet apprehenſionẽ immobilẽ, reddit ſe obſtinatã, vel hoc eſt, dũ eſt in corpore, vel qñ eſt extra corpus. Non primũ, qa tunc nõ habet apprehenſionẽ immobilẽ, cũ ſit viatrix. Nec ſecundũ, qm̃ inſtanti ſeparationis obſtinať, atq; dãnatur: nec tunc hẽt apprehenſionẽ, qa illud eſt inſtãs corruptionis. Præterea oportet aſſignare, vnã cõem obſtinationis cauſam in angelo, & aĩa cõdemnata. Itaq; ad horũ ſolutionẽ ſunt duo

Proue. 18.

Obiectio.

Solutio prædictorum.

videnda. primũ, de gradibus bonitatis, & malitiæ. ſecundũ, q̃ bonitas poſſit ineſſe volitioni dęmonis. De primo dico, ꝙ ultra bonitatem naturalẽ volitionis, q̃ conuenit ei inq̃tũ eſt, ens poſitiuum, & conuenit cuilibet enti ſecũdũ gradũ propriæ entitatis, adhuc eſt triplex bonitas moralis, ſcd̃m gradum ſe habẽs:

De gradibus bonitatis & malitiæ.

quarum

quarũ prima dr̃ bonitas in genere, ſecunda põt dici bonitas virtuoſa, ſeu bonitas ex circũſtantia: tertia eſt bonitas meritoria, ſeu gratuita, & ex acceptatione diuina in ordine ad præmiũ. Prima cõuenit volitioni ex hoc, ꝙ trãſit ſuper obiectũ cõueniens actui tali, ſm̃ dictamẽ rectæ rõnis, & non ſolũ quia cõueniens actui naturaliter, vt ſol viſioni. Hæc bonitas moralis vocatur bonitas ex gñe, qa eſt quaſi materialis reſpectu boni vlterioris in gñe moris. Nam actus ille eſt, quaſi formalis per quãcunq; aliam circunſtantiã moralẽ. Secunda bonitas conuenit volitioni ex hoc, ꝙ ipſa elicitur à voluntate cum oĩbus circũſtantijs à recta rõne dictatis ſibi cõgruere: qm̃ bonũ eſt ex integra cauſa. Vnde iſtud eſt bonum in ſpecie moris, qa iam habet oẽs differentias morales contrahentes bonũ ex gñe. Tertia bonitas conuenit actui ex hoc, ꝙ præſuppoſita duplici bonitate iã dicta, actus ipſe elicit̃ conformiter principio promerendi, quod eſt charitas, ſeu gratia, ſiue ſm̃ charitatis, & gratiæ inclinationẽ. Huic triplici bonitati opponit̃ triplex malitia ex oppoſita rõne accepta, vt facile eſt pẽſare: quælibet quoq; malitiarũ iſtarũ accipi põt priuatiuè, & itẽ contrariè. Etenim priuatiuè, ſolũ priuat, ſeu aufert bonitatẽ ſibi oppoſitam: contrariè verò, vltra carentiã ponit, aliqd bonitati repugnans. Angelũ aũt malum non eſt dubium poſſe habere, imò & habere volitiones multas bonas ex gñe, q̃ tranſeunt ſuper obiectum conueniens actui ſuo, puta amando ſe, pœnãq; odiendo. Porrò volitionẽ bonã ex charitate, ſeu gratia, non põt habere, intelligendo in ſenſu cõpoſito: q̃ nõ ſimul ſtãt, ꝙ ſit malus, & talẽ habeat bonitatẽ. ſed in ſenſu diuiſo põt ibi negari, vel potentia logica, vel realis, vt iſta, q̃ dicit rõnem principij, aut iſta quæ eſt differentia entis, quæ ordinem dicit ad actũ. De potentia ergo reali videndum eſt, q̃uo nõ habet potentiã, quæ ſit principiũ actionis meritoriæ. Habet aũt paſſiuũ principium, qa voluntas ſua eſt, quoddã receptiuũ rectæ volitionis. Quod enim de ſe eſt receptiuũ rectæ volitionis, q̃diu in ſe manet, non eſt non receptiuũ illius, illa autẽ voluntas angeli mali aliquãdo fuit receptiuũ bonæ volitionis, videlicet ante lapſũ. At verò loquẽdo de principio illo actiuo, poſſumus loq vel de principio partiali, quod eſt voluntas angeli mali, q̃ integra manet in eo, ſicut & naturalia alia, & eandẽ nunc habet, quã in ſtatu innocẽtiæ habuit. Idcirco non põt ab eo verè negari principium actiuũ partiale volitionis meritoriæ, ſed principiũ totale actiuum eiuſdẽ, quod principiũ eſt voluntas ſimul cũ gratia. ſi verò intelligatur de potẽtia logica, q̃ dicit modũ compoſitionis formatæ ab intellectu, hæc impoſſibilitas eſt, vel ex repugnãtia intrinſeca terminorum inter ſe, vel extrinſeca: q̃ requiritur ad hoc, ꝙ extrema ſint vnita. Itaq; impoſſibilitas iſta nõ eſt ex repugnantia intrinſeca extremorũ. In ſubiecto.n. non eſt repugnantia ad prædicatum. Si qua ergo eſt hic impoſſibilitas, erit ex repugnantia alicuius extrinſeci ad vnionẽ extremorum iſtorũ, & illud extrinſecũ non põt eſſe niſi Deus, qui ſolus eſt gratiæ cauſa. Ergo impoſſibile erit angelis, malis bene velle, gratiãq; rehabere, quia impoſſibile eſt Deũ eis gratiã dare. Impoſſibilitas demum ex parte Dei eſt duplex; videlicet ex parte potẽtiæ ordinatæ, & ex parte potentiæ abſolutę. Abſoluta eſt reſpectu oĩum, quæ contradictionẽ non includunt, & ſic nõ eſt impoſſibile Deũ ipſis gratiam impartiri. Sed potẽtia Dei ordinata eſt, quę eſt cõformis in agendo regulis p̃determinatis à diuina ſapiẽtia, vel potius à voluntate diuina: ut ſunt regulæ in ſcripturis expreſſæ, videlicet: Vbicunq; ceciderit lignum, ibi erit. Et: Vermis eorũ non morietur, & ignis non extinguet̃. Itẽq;: Ibunt hi in ſupplicium ſempiternũ, iuſti aũt in vitam æternã. Ex quibus regulis Auguſtinus 21. de ciuitate Dei, concludit: Certũ eſt Deũ nunquã daturũ dæmonibus gratiam. ſicq; impoſſibile dr̃ Deo, loquẽdo de potẽtia ordinata, dare gratiã illis. Conſequenter videndũ, an poſſint habere volitionẽ moraliter, ſeu ex circunſtantia, & ex ſpecie bonã. Et dicunt quidã ꝙ non, qm̃ omnem ſuam volitionẽ deformãt ex circunſtãtia aliqua, ſeu ex fine. Habitus quoq; in eis eſt perfectè malus, & oĩno inclinat ad malũ, eſtq; in termino, contra q̃ obijcitur, qa in eis manet remorſus ſynderesis, & habent actũ naturalẽ nõ vitioſum, atq; ex libertate ſua poſſunt nõ velle: qa ſm̃ Aug. nihil tã eſt in poteſtate voluntatis, q̃ ipſa voluntas, videlicet quãtũ ad operari. Hinc vr̃ poſſe dici, ꝙ nõ neceſſariò habent aliquẽ actũ malum: nec loquẽdo de actu determinato, nec de actu indeterminato, ſeu vago. Poteſt.n. ſe auertere ab vno actu ad alium. q̃uis ergo nõ poſſet habere volitionẽ moraliter bonam bonitate cõpleta ex circunſtantijs ſingulis: attamen poteſt habere eam moraliter bonam bonitate incõpleta. Hæc Scotus.

¶Qui de his ſcribit multũ diffuſè, vel magis plixè. & ſicut patebit, ſcripta eius ſunt cõtra excellẽtiores doctores cõiter, nec ritè procedũt. quod vt clariùs innoteſcat, introducam aliorum ſcripta de iſta materia, ex quibus reſpondebitur ad nunc tacta.

¶Itaq; Henricus quodlibeto 8. q̃ſt. 11. Quadruplex, inq̃t, diſtinguitur bonũ, videlicet naturæ, moris, gratiæ, & glorię. Dãnatis aũt non aufertur bonũ naturæ, quatenus in ipſo perſeueret malũ pœnę. Vnde in moralibus ait Gregorius: q̃uis diabolus ſublimitas potentiã perdidit, ſubtilitatẽ tñ naturæ rõnalis non amittit: & ita ſicut habet bonũ naturæ ſic habet bonũ naturalis actus in ſciendo, intelligendoq; multa vera naturali ſcia: naturali etiã uoluntate in cõplacendo bono naturæ, & fugiendo malũ ipſius, imò per ſynderesim, & cõſcientiæ vermẽ deteſtando malũ culpæ. Si verò intelligatur qõ de bono moris, quod conſiſtit in actu deliberatiuo: dicendũ, ꝙ in actu morali ſunt duo, videlicet ſubſtãtia actus, & forma, quã imponit intentio operantis: quorũ primũ poteſt eſſe in damnatis. Quantum aũt ad formã actus, intentionẽq; finis, dicunt aliq ꝙ in actum bonum põt dãnatus ex pietate naturali: quòd videtur ſentire Auguſtinus ſuper illud, In inferno aũt quis confitebitur tibi? Sic cõfeſſus eſt in inferno diues ille. adeo vt etiã ſuos vellet fratres moneri, ut à ſuis ſe cohiberẽt peccatis, quod ex plena deliberatione, voluit, ſicut ex euangelio cõprobatur. Contrariũ tamen vr̃ ſentire Gregorius 18. Moralium dicẽs: Omnis voluntas dãnati iniuſta eſt: uoluntas autẽ nõ eſt juſta, neq; iniuſta, niſi ex fine. Idcirco ut mediã uiã teneamus in iſto, diſtinguendũ, ꝙ uelle bonũ ex deliberatione qs põt dupliciter. Primò per ſe, propter ipſum bonũ, & eius amorem, ac odiũ mali. Secũdò per accidẽs, propter fugam pœnæ, uel propriæ, uel aliorũ. Si propriæ, ſic dico ꝙ poſſunt in actum bonũ moris, ut uelle nunquã peccaſſe, ne æternaliter punirentur: quæ tñ uoluntas in hoc nõ eſt bona bonitate moris, quia nec recognoſcunt ex uera pœnitentia illũ actum eſſe malum, nec diſplicet eis propter ſe, quia malus, ſed ſolum rõne pœnæ annexæ, quemadmodũ uellent nõ eſſe propter acerbitatem pœnæ. Si autẽ propter fugam pœnæ aliorũ, ſic poſſet quis dicere, ꝙ nequaquam, imò abſolutè, atque ſimpliciter oẽs damnati homines, ac dæmones uel-

lent

Margin notes: Triplici bonitati p dictæ opponitur triplex malitia. — Impoſſibilitas ex parte Dei duplex eſt. — Eccles 11. Eſai. 66. Mãtc. 9. Matt. 25. — Auguſt. — Obiectio. — Auguſt. — Cõfutatio. — Diony cõtra Scotũ. — Henricus. — Grego. — Pſalm 6. — Luc 16.

Omnes dãnari vellẽt oẽs ſe cum eſſe dãnatos.

lent oẽs ſecum eſſe damnatos, ac puniendos:& ad nullũ,neq; ad ſe inuicem, neq; ad Deũ,poſſunt habere actum amoris deliberatiuum,ſed ſolũ ad ſeipſos,ſtatuendo finem ſuũ in ſeipſis peruersè, inde ad ſe inuicem, & ad oẽs odium habẽt ſummum,& maximũ. Per accidens verò poſſunt taliter velle alteri bonũ.ſicq; diues ille petijt ſuos moneri, quia putauit ſe poſſe reſtitui corpori, & in eo mitti ad ſuos, ſicq; ſubtrahi à tormẽtis, & ita nec per aliũ à ſe eos moneri voluit. Vnde dicente Abraam habent Moyſen, & prophetas: reſpõdit. Non pater, ſed ſi aliquis ex mortuis, &c. quaſi dicat, Magis idoneus ſum, ideò fiat per me, quia & mihi plus credens. Gloſſa tñ aliter hoc exponit: Seruatur,inquiẽs, diuiti ad pœnã memor a fratrũ, quos reliquit, vt de pœna inutiliter amatorũ, amplius torqueatur. Et vr gloſſa intendere, quod voluit eos ſecum cõuerti, ne ſi ſecum in locũ tormentorum venirent, ex hoc acriùs turqueretur ex pœna, ſic amatorum. Quod vr ſentire Gregorius Nyſſenus, dicens: Quaſi quodam iuſto etiam poſt mortẽ à vita detinetur affectu carnali. Nam ſi quis omnino carnalis ſm mentẽ ſiat, nec poſtquam corpus exuerit remouetur à paſsionibus eius. Sed vnde eſt hoc, quod ex pietate naturali cum deliberatione non poſsint pro tanto, ſeu in tñ reuerti, ut velit bonum moris propter bonũ per ſe, aut ſaltem propter bonũ, ſicut exiſtens hic in peccato mortali hoc poteſt? Ad quod dicunt aliq, quod hoc facit alius, & alius ſtatus illorum, & horum quod non ſufficit: quoniã nulla commutatione facta, ſeu exiſtente circa uolũtatem, quod poteſt quis, quantũ eſt ex parte ſolius voluntatis, in ſtatu vno, poteſt in alio. Hinc alij dicunt, quod voluntas quãto liberior eſt, atq; perfectior, tanto perfectiùs ſe immergit, ſeu impingit in volitum: & ideo natura intellectualis ſeparata, cũ ſit omnino libera voluntate, in tantũ ſe inuoluit, immergit, impingit in uolitum, tantoq; illi alligatur amore, vt ab illo auerti non queat, nõ coactione aliqua impellente, ſed ipſa voluntate immobiliter illi adhęrere volente, vt etiam exinde homo in ſtatu innocẽtiæ propter corporis aliquantulam corruptibilitatem anima aliqualiter retardetur, neq; omnino immergat ſe volito per adhęſionem omnimodam: ſed ſeparata, aut exiſtens in corpore incorruptibili, totaliter ſe immergit, ut reuerti non poſsit: vt propterea quod hominibus mors eſt, hoc dæmonibus caſus ſit, iuxta quod dicit Gregorius: Idcirco diabolus peccans ſine venia eſt damnatus. Magnus quippe ſine comparatione fuit creatus: & hoc, quia ſecũdum magnitudinem ſuam ex creatione impegit, & immerſit ſe in volitum. Veruntamen hoc non ſatis explicat modum, quo fiat iſtud, quod quęrimus. Idcirco dicendum ſecundum illud Prouerbiorum, Peccator cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: quod quando voluntas eſt in ſua perfecta libertate, habita plena deliberatione, tanta efficacia currit in uolitum peccati, ponendo in eo finem, vt veniens ad obſtaculum ſynderesis, nec ibi ſiſtat, ſed contemnendo impingat in illam: & ibi retunditur, ut retrahere ſe, nec poſsit, nec velit, nec poſsit velle oppoſitum: quemadmodum ſi ferrum acutum penetrãs carnes, in oſsibus interioribus retundatur, nec extrahi queat. Homo autem viator, quia tanta efficacia impingere nequit, ideo ſemper poteſt reuerti in bonum. Porrò ſi fiat ſermo de bono gratiæ, aut gloriæ, ſiue quo ad habitũ, ſiue quo ad actũ: ſic damnati nũquam valent redire, quia hoc bonum à ſe habere non poſſunt, & Deus iuſto iudicio decreuit ſe nunquam daturum illis bonum gratiæ, aut glorię. Quamuis itaq; in damnatis ſit liberũ arbitrium: hoc tamen ſua affectione eſt ita in malo ligatum, ut quãuis libertas ſit ibi vt in radice, in eſſentium tamen non valeat proſilire. Hæc Henricus.

De diuite epulone.

Luc. 16.

Gregori.

Aliorum opinio.

Gregori.

Prou. 18

Diony cõtra Gandauum.

¶ In cuius verbis videtur obſcurum, quod ait diuitem illum putaſſe ſe poſſe corpori reddi, atq; ad ſuos mitti, intantum quod nõ voluit eos per alium admoneri: cum tamen in euangelio legatur dixiſſe: Rogo te pater, ut mittas eum, videlicet Lazarum, in domum patris mei, &c.

Luc. 16.

Albertus

¶ Præterea Albertus circa hæc multas inſerit quęſtiones: Vna eſt: Vtrum culpa diaboli aliquid ſecum compatiatur virtutis. Ad quod reſpondet, Malitia dæmonis nihil virtutis ſecum compatitur, nec virtutis informis, neq; formatæ, nec theologicæ, neq; politicę. Cumq; obijcitur quod credunt, & contremiſcunt, dicendum quod, nec fidem formatam habent, nec fidem informem. Vtraq; namq; eſt in voluntate electiua, quia vt loquitur Auguſtinus: Cętera poteſt homo nolens, credere autem non poteſt, niſi volens. Vtraq; quoq; fides, ut diuinus Dionyſius conteſtatur ſeptimo capitulo de diuinis nominibus, eſt lumen collocans credentes in prima veritate, & primam veritatem in eis. Credere igitur dæmonum non eſt actus virtutis fidei, ſed illius fidei, de quo tertio de anima fatetur Philoſophus: quod opinio rationibus innata eſt fides. ſicq; dęmones ratione, & experimento ſuæ pœnę conuicti, credunt, contremiſcunt itidem non timore initiali, imò neque ſeruili. Nã timor ſeruilis retrahit à peccato formidine pœnæ, quamuis (teſte Gregorio) in ita timẽte uiuat peccati uoluntas, & ſequeretur effectus, ſi ſperaretur impunitas. Dæmon aũt non ceſſat à peccato propter pœnam. Quòd uerò contremiſcit timens pœnam, atq; iudicium, eſt ex naturali timore, qui oritur ex fide, de qua dictum eſt paulo ante. Præterea quamuis dæmon ſit nobilioris naturæ, quàm homo: attamen bonum naturæ plus eſt corruptum in dæmone: quia corruptus eſt ſecundum oĩa, quibus debebat ordinari ad bonum, ſecundum rationem, appetitumq; voluntatis, & quamcunq; apparẽtiã boni. Nempè ſecundum rationem, ut tertio capitulo de diuinis nominibus beatus Dionyſius docet, malum dæmonis eſt furor irrationalis, quo irrationabiliter agitatur, atq; iraſcitur contra omne bonum. Secundum appetitum uerò malum eius eſt amens concupiſcentia: quoniam nulla mente frenatus, concupiſcit malum non bonum. Malum uerò ipſius quantum ad bonum apparens, eſt phantaſia proterua, non prout phantaſia eſt potentia animæ ſenſitiuæ, ſed à phanos græcè, quod apparitio ſonat latinè: quoniam contra omne, quod apparet in ſpecie boni, ac ratione, proteruit, ac repugnat pro poſſe. Hæc Albertus.

Iacob. 2.

Auguſt.

S. Dion.

Credere dæmonũ nõ ẽ actus virtutis fidei.

Ariſtotel.

Gregori.

S. Dion.

Idẽ Alb. Vtrũ diabolus iugiter ĩ ſuo perſeueret peccato.

¶ Qui inſuper quærit, Vtrum diabolus iugiter in ſuo perſeueret peccato. Reſpondet, Appetitus dæmonis poteſt dupliciter cõparari. Primò, ad radicẽ, ſeu iniquã uoluntatem, ex qua procedit appetitio ipſa. Secundò, ad obiectum, ſiue ad altitudinẽ Dei, in quã procedit. Et primo mõ adhuc dupliciter uidelicet, quo ad uoluntatis naturã, & quo ad iniquitatem, quæ informat uoluntatem. Si primo mõ, tunc ſemorſus contradicit appetitui propter ſcintillã rationis, quę ſynderesis nuncupatur. ſicq; aliquo modo deſiſtit à uoluntate iniqua, ſm quod ait Gloſſa ſuper illud Petri: Ibi cruciabuntur iniqui. ubi angeli mali, qui contra Deum ſuperbierant priùs, iamq; puniti ſunt, modo non portant, ſed magis abijciunt iudiciũ ſuperbiendi contra Deum, quod execrabi-

2. Pet. 2.

le

le eſt cõtra ipſos, quia pro illo grauiter puniuntur:
& territi magnitudine tormentorũ, ab illo præſum-
ptionis deſiſtũt iudicio, ſed iſtud eſt deſiſtere tñ ſe-
cundũ quid. Porrò ſi cõparetur ad iniquã volunta-
tem, ſm quod talis eſt, q̃ naturalem rõnem vincit in
dæmone, & trahit ad actũ prauum, tũc adhuc vſur-
pat ſibi quod priùs, non tñ in eodem, ſed ſimili, vt ſ.
in malis habeat poteſtatẽ, ſicut & Deus in bonis. Si
verò cõparetur voluntas ad obiectũ, rurſus dupli-
citer attenditur. Voluntatis namq; obiectũ eſt voli-
tum, & hoc intelligi poteſt concretũ, ſiue coniun-
ctũ culpæ tantum, vel cõiunctum pœnæ per culpã:
& ſi primo modo, ſic nõ deſiſtit à volũtate iniqua:
ſi ſecundo modo, ſic decor iuſtitiæ reſultat in culpa
punita. Cumq; diſpliceat dæmoni omnis decor iu-
ſtitiæ, ideo ſic ab iniqua voluntate deſiſtit. Cuius ẽt
alia ratio eſt, quia vt dicit Auguſtinus, pœnam hor-
ret bona natura: & quoniam dæmonis, natura eſt
bona, ac intellectualis, ideo horret pœnam, atque
horrore pœnæ aliquando deſiſtit ab actu peccati:
cum tamen culpa ſemper placeat ei. Hæc idem.

Idem
Vtrũ diabolus in omni actu peccet.

¶ Qui etiã quærit hic, Vtrum in ōi actu, ſeu motu
peccet, de quo infra videbiť. Ei quoq; quod ſcribit
Albertus, dæmones non habere fidem informẽ, vř
obuiare, quod ſm quoſdam omnes angeli ante cõ-
uerſionẽ, & auerſionẽ fuerunt creati in fide, quod

Thomas.

etiam Thomas in Secunda Secundæ quæſtione de fi-
de tuetur: quoniã erant viatores, poterantq; mere-
ri: imò & multi eorum promeruerunt, quæ ſine fi-
de non fiunt. Nouerunt etiam Deum eſſe trinum in
perſonis, vt plurimi atteſtantur, quod tamen in lu-
mine naturali cognoſcere non valebant.

Idẽ Tho.

¶ Verũ de hoc ſuo loco pleniùs eſt dicendũ. Præ-
inductæ autem rñſioni Alberti concordat, q Tho-
mas ait in Scripto: In dæmonibus manet potẽtia na
turalis ad bonum vt remota, & indiſpoſita, atq; per
contrariũ habitum deprauata: qua potẽtia poſſent
facere bene, ſi vellent: ſed velle nõ poſſunt, qm̃ habi
tus malitiæ ab eorũ voluntate remoueri non valet,
cũ in ſtatu viæ non ſint. Deniq; cũ in angelis natu-
ra ſit bona, oportet q naturalis appetitus eorum ſit
bonus, qui tñ per circunſtantias deprauatur: quas
apponit deliberatiua voluntas, qua viuere volunt
ſub deformitate peccati, ſicut laſciuus vult viuere
in turpi, & fœda delectatione. Aliqui autẽ opinati
ſunt, q ſynderesis in dæmonibus non remurmurat
culpæ, ſed pœnæ: quod nõ apparet, qm̃ impoſsibi-
le eſt, q aliquis non renitatur ſuo cõtrario. In ſyn-
dereſi autẽ ſunt vniuerſalia iuris naturalis princi-
pia. Vnde oportet ut omni ei remurmuret, quod ſit
contra ius naturale: tñ hoc murmur in dæmonibus
eſt actus naturæ, cui voluntas repugnat peruerſa,
per quã claudunt vires ſuas cognitiuas à debita cõ
ſideratione. Quamuis etiã aliqui dicant, q culpa dæ
monum creſcat vſq; in diem iudicij: hoc tamen nõ
vř, cum non ſint in ſtatu viæ. Propter quod ſicut

Pſalm 7.
Auctoris ſententia.

mutari non poſſunt in bonũ, ſic neq; in peius. Hinc
dicendum, q culpa, ſeu ſuperbia eorum diciť ſem-
per aſcendere, ſeu creſcere, non quantum ad inten-
ſionem malitiæ, ſed quantum ad actuum extenſio-
nem, ſeu multiplicationem. Eſſentialis quoque pœ-
na eorum non creſcit, ſed accidentalis, quæ eſt ex
multiplicatione damnatorum, ſicut & de beato-
rum eſt præmio angelorum. Hæc Thomas, quæ &
ſupra ex Vdalrico inducta ſunt, per quæ etiam pa-
tet inſtantiarum ſolutio.

Idem.

¶ Hinc itẽ ait in prima parte q. 64. Actus dæmo-
nis duplex eſt. Vnus ex deliberata voluntate proce-
dens, q propriè noĩatur dæmonis actus, & ſemper
eſt malus, q ſi aliquando aliquid boni, aut veri di-
cat, aut faciat: non tamen benè, vt dum aſſerit veri-
tatem vt fallat. Vnde nec voluntate credit, aut con
fitetur, ſed euidentia rerum coactus. Alius dæmo-
nis actus eſt naturalis, qui poteſt eſſe bonus, & at-
teſtatur bonitati naturæ. Nihilominus etiam tali
actu bono abutuntur in malum. Hæc idem.

Petrus.
An diabolus continuè peccet.

¶ Ad q̃ōnem autẽ, qua quæritur, An diabolus con
tinuè peccet, Petrus rñdet: quamuis motus naturæ
in diabolo non ſit malus, quia natura bona eſt: at-
tamen ōis motus volũtatis ipſius eſt malus, & quia
voluntas eius ab aliquo actu nõ ceſſat. i. ſemper ali-
cui actui eſt intenta. ideò à peccato non ceſſat. Aut

Continuè peccat diabolus.
Obiectio.

volendo, quod eſt malum ſecũdum ſe, aut quod eſt
malum ex circunſtãtia. Quod ſi obijciatur quia in-
terdum implet præceptum Dei, aut ſanctorũ ange-

Alia.

lorum, vel hominum, quod agendo nõ peccat: rur-
ſus, qm̃ nullus peccat in eo, quod vitare non valet,
ſed diabolus vitare non poteſt malum: dicendũ ad

Cõfutatio

primum, q quamuis non peccet implendo tale præ
ceptum quantum ad ſubſtantiã actus, ſicut ad Chri
ſti præceptum de obſeſsis egrediendo: peccat tamẽ
quantum ad modum agendi, quia cũ mu[illegible]ro, &
inuitè exequiť. Ad ſecũdũ, q q̃uis vitat [illegible] non queat
in vniuerſali: põt tamen in ſingulari, ſicut de venia-
libus quantum ad homines dici ſolet. Hæc Petrus.

Obiectio.

¶ Verum his obijci poteſt, quia nonnulla Dei, &
ſanctorum præcepta videtur libenter implere, ſicut
dum iuſto, ac pio Dei iudicio, affligit electos, ſeu

Actu. 5.

quoſdam reos occidit: ſicut Ananiam, & Saphirã,
& de quibus loquitur Paulus, quos tradidi ſatha-

1. Cor. 5.

næ. Itemque. Congregatis vobis in vnum, tradere
huiuſmodi in interitum carnis. In talibus tamen
peccare cenſetur, non quia obedit, ſed quia peruer-
ſa intentione, aut ex odio, ſeu ſimili praua circun-
ſtantia operatur.

Alexãder.

¶ Circa hæc q̃rit Alexander, an diabolus potuit,
an adhuc poſsit peccare veniali peccato. Vř q ſic,
qm̃ poſſet vnum verbũ ocioſum proferre. Rñdet,
diabolus non potuit primò peccare venialiter, nec
conſequenter. Primò, propter excellentiã ſui ſtatus:
deinceps propter animi ſui malignitatẽ. Nec ſequi
tur, potuit peccare mortaliter, ergo & venialiter.
Cũ.n. in tanta ſuit claritate, vt Deo poſſet adhærere
immediatè, ſi claritatẽ ſuæ cognitionis directè fuiſ-
ſet volũtas ſecuta, non peccaſſet. ideo primo rece-
dens, maximo receſsit receſſu: imò primus hõ rõne
ſui ſtatus non potuit primò venialiter peccare. Hæc
Alexander. De iſto tamen infra plenius inquiretur.

Gulielmº.

¶ Inſuper Antiſiodorenſis quærit hic, An omnis
actio diaboli ſit peccatũ. In cuius rñſione vř à præ-
tactis aliqualiter diſſentire. Non ōi, dicens, motu

Obiectio.
2. Cori. 6.
Illucidatio.

ſuo diabolus peccat, q̃a non peccat motu purè na-
turali. Cũq; obijciť, quod ſuper illud Corinthiorũ.
Quæ conuentio Chriſti ad Belial, ait Gluſſa: Chri-
ſtus ōia bene egit, diabolus ōia male: intelligendũ
eſt, quod Chriſtus ōia egit bene i. meritoriè: diabo-
lus ōia malè, quia nil meritoriè. Omnia quoq; quæ
egit ex libero arbitrio, & liberè, fecit male. Non au-
tẽ intelligendum eſt de his, q̃ fecit per violentiam,
& coactionem, vt de obſeſsis exeũdo corporibus:
quod agendo non peccauit, quia nõ fecit cum mur
mure, ſed ex Dei coactione, nec fecit ex libertate ar
bitrij. Hæc Antiſiodorenſis. q in hac reſpõſione in-
ter cætera dicit: Cum Chriſtus dicitur ōia merito-
riè egiſſe, intelligẽdũ eſt de operibus liberi arbitrij,
qm̃ motu ſenſualitatis nõ meruit Chriſtus, nec mo-
tu, quo timuit mori, vel quo voluit nõ mori. Quo
circa videtur, q̃a (ut S. fatetur Hieronymus) motus

Hierony.

&

& affectiones ſenſualitatis, uel potius ſenſitiui appetitus in Chriſto fuerunt potius propaſsiones, q̃ paſſiones: qm̃ ex præuio rationis iudicio, atq; voluntatis imperio, ſecundũ ordinem, & impulſum diuini amoris, ſeu charitatis, fuerunt in ipſo; ideo meritorij fuiſſe conſentur. Amplius quærit Antiſiodorẽſis, An credere diaboli ſit peccatum. Reſpondet, Credere diaboli aliquando eſt peccatum, interdum non. Quando enim credere eius procedit ex mera libertate, peccatum eſt: quoniam ea ſuperbia credit, vt Deum impugnet, aut ea, quæ Dei ſunt. Pigetq; eum credere, & murmurat in credendo. Illud verò credere, quod extorquetur ab eo per pœnas, vel per ſolas creaturas immittitur, velit nolit, non eſt peccatum, nec habet alicuius virtutis, ſeu fidei habitum formatum, neque informem.

Gulielm᷒.

Idẽ Guli. ¶ Vlterius quærit hic doctor, Vtrum diabolus habet ſpem, & an peccet ſperando. Videtur quod ſic, per illud Iob: Spes eius fruſtrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur. Gloſſa quoq; Gregorij ait ibidem: Diabolus de miſericodia Dei blanda ſibi promiſsione mentitur. Ruſus, Gregorius dicit ibi, quod verba intelliguntur de membris diaboli. Ad hoc aliqui dicunt, quòd quamuis diabolus æſtimet vehementer ſe æternaliter puniendũ: tamen ex præſumptione ſperat beatitudinem æternalem. Vel quantum ad hoc ſperat beatitudinem, & impunitatem, quoniam ſperat maiorem dilationem diei iudicij, diutiusq; regnare in impijs, q̃ obtinebit. Attamen poſſet dici quemadmodum aliqui dicũt, quòd diabolus eſt tantæ arrogantiæ, & obſtinationis, q̧ ſperat ſe habiturum à Deo multa bona, & tandem vitam æternam, quamuis maximè odiat Deum, ſicut quis confidit ſe habere multa bona ab homine aliquo, quem plurimum odit. Verum eſt autem quod membra diaboli quamuis modo ſint in inferno, aliquam ſpem habent adhuc, propter quod (vt eſt apud Mattheum) in die iudicij dicent: Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? Et alibi: Domine domine, aperi nobis. Vtrum verò, & diabolus ita ſperet, nemo poteſt ſcire, cum non ſit in ſcriptura determinatum. Hæc Antiſiodorenſis. Cuius dicta recitatiuè commemoro: quoniam quædam incerta continentur in eis: imò multi ſanctorum. atq; ſcholaſticorum affirmant doctorum, quòd damnatis grauiſsima pœna eſt, quòd ſciunt ſe æternaliter in inferno puniendos, & quòd in ipſis eſt deſperatio mera.

Iob. 40. Gregori. Matth. 7. Matt. 25.

Idem quæſit. ¶ Quærit quoque hic doctor, an diabolus velit ſe eſſe malum, & vtrum velit Deum eſſe: in quorum ſolutione prolixus eſt, ac inferens quædam incerta, idcirco pertranſeo.

Richard᷒. Diabolus ſemp peccat, & demeretur. ¶ Richardus etiam tenet, quòd diabolus ſemper ſeu inceſſanter eſt in aliquo actu peccati: quia non habet corpus, quo retrahatur ab actu, & quòd vſq; in diem iudicij demeretur, atque in die illo à Chriſto pro quolibet ſuo actu malo recipiet pœnam.

Gulielm. ¶ Poſtremò Gulielmus libro ſecundo de vniuerſo, tractatu de dæmonibus: Hæc, inquit, ſocietas, atque connexio virium apprehenſiuarum, ac motiuarum nobilium eſt, vt ſimul meliorentur, aut deteriorentur. Manifeſtum verò iam eſt innumerabilibus experimentis, vires motiuas malignorum ſpirituum tanta eſſe peruerſitate deprauatas, vt nihil boni velle poſsint principaliter, & propter ſe. Interdum quippe aliqua bona hominibus ſuggerunt, non quoniam bona ſunt, aut proſunt, ſed vt ſint eis occaſio nocumenti, ſeu mali. Cuius exemplum eſt, quòd hominibus quos noſcunt eſſe inſtabiles, interdũ ſuggerunt religionis ingreſſum, quatenus eos ad apoſtaſiam inducant. Cumq; deprauatio, & obſcuratio virium apprehenſiuarum nobiliũ ſit ex deprauatione, & peruerſione virium motiuarum, ſequi videtur, q̧ quãto maior eſt cauſa deprauationis huiuſmodi, tanto ſit maior obſcuratio eorum. Cumq; ſupremus malignorũ ſpirituum ſit maximè deprauatus in apprehenſiuis viribus ſuis, ſequi vr̃, quòd & in vi intellectiua ſit maximè obſcuratus: ſicq; princeps dæmonum inſipientiſsimus eſſet, atq; aſtutia minimus, quod nemo dixit vſq; adhuc. Dico ergo, quòd deprauatio affectiuę, ſeu motiuę, maximè obſcurat vim intellectiuam propter mutuam propinquitatẽ, & cõnexionem quemadmodum in auaro conſpicimus, cuius intellectus ex cupiditatis vitio ita obtenebratur, vt pecuniam intellectualiter dijudicare non valeat, an pecunia appetẽda ſit propter ſe, an contemnenda: imò teterrimum auaritiæ vitiũ intolerabiliter facit, & quaſi cogit errare auarum circa pecuniam, intm̃ quòd vnus. Italicorũ dixit philoſophorum: Auaritia eſt inhærẽs opinio, & quaſi inſita, q̧ pecunia per ſeipſam ſit bona, & propter ſe appetenda. Hoc ergo eſt ius, ac ordo naturæ intellectualis, vt minus videat, & cognoſcat circa rem, circa quam deprauata eſt eius voluntas, & hæc res eſt creator omnipotẽs Deus, naturaliter ſanctus, & bonus, in quẽ maxima eſt ira, odiumq; diaboli. Ideo illum minimè noſcit ex ea parte, qua illi iratus eſt: eumq; odit, quia ſi odit Deum qm̃ iuſtus eſt, minimè cognoſcit iuſtitiam eius, ſi in eo, quod ſapiens eſt, minimè cognoſcit ſapientiam eius. Eodẽ modo ſi in eo, quod bonus, & ita de alijs. Quod ſi quis dicat, quia ſecundum omnem reſpectum, & proprietatem creatoris odit eum princeps hic tenebrarum, ideoq; ei ex omni parte ignotiſsimus eſt creator, verum eſt hoc, iuxta meam intentionem. Vera namque eius cognitio eſt aſsimilatio cognoſcentis ad cognitum, iuxta quod ſcriptum eſt: Similes ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Idcirco impius ille diſsimillimus Deo eſt ſua vitioſitate. Per effectus autem, & opera Dei ipſum cognoſcit, ſicut per ſuam depreſsionem, & pœnam agnoſcit creatoris poteſtatem, & æquitatem. Nihilominus dico, quòd facillimum fuit Deo reſeruare huic maledicto apoſtatæ innatam ſuam notitiam, ac naturale in cognoſcendo acumen, & hoc in grauius eius tormentum. Hæc Gulielmus.

Dæmones hominib᷒ bona interdum ſuggerunt. Quædam auaritiæ diffinitio. 1. Ioh. 3.

¶ Nunc perſcrutãda ſunt breuiter præhabita verba Scoti. Itaque quando ſic arguit, ſi voluntas humana ex ſe ad iuſtitiam poſſet redire, multo magis voluntas angelica: conſtat q̧ iſtud non ſequitur, cuius multiplex ratio eſt inducta, præſertim quia increata ſapientia creatoris, primam electionẽ angeli ſtatuit eſſe terminum ſuæ viæ, hominibus verò mortem. Cumq; aſſumit anima peccans in inſtanti ſeparationis eſt obſtinata, &c. dico q̧ anima ponitur in termino per vltimũ actum ſuũ in corpore, in quo adhuc fuit viatrix, ideoq; actu illo meret, aut demeretur. ſicq; immediatè poſt actũ illũ amplius, nõ eſt viatrix, neq; in ſtatu merendi: ſed reddit obſtinata, ſi viam clauſit in malo: nec inconueniens, aut impoſsibile eſſe videtur, animam ipſo inſtanti, quò ſeparat à corpore, eſſe in aliquo actu, quo collocetur in termino, ita quòd illud inſtans ſit vltimũ nunc ſuæ viationis. Cum verò ſic arguit, ſi voluntas hominis ob hoc, quòd habet apprehenſionem immobilem, reddit ſe obſtinatam, vel hoc eſt dum eſt in corpore, vel quando eſt extra corpus: dico; quòd quãdo eſt in corpore ad hunc ſenſum, quòd

Argumentorũ Scoti perſcrutatio.

per

per vltimum actum ſuum, quem habeat in corpore, collocatẽ in termino, ita quòd deinceps, ſeu poſt illud momentũ, aut inſtans non eſt in via, neq; in ſtatu merendi: ſed immobilitata in ea diſpoſitione, ſeu affectione, hoc eſt, cõuerſione ad Deũ, ſeu auerſione ab ea, in qua à corpore emigrauit, & quamuis al[i]qui dixerunt animam particulari iudicio iudicari ante egreſſum de corpore, aliqui in inſtãti egreſſionis, tamẽ vt in tractatu de particulari iudicio in obitu ſingulorum probaui, magis videtur tenẽdũ, quòd poſt egreſſum de corpore, ſicut & multi à morte reſuſcitati, ſunt proteſtati, præſertim cum & Apoſtolus ad Hebræos teſtetur: Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium. Aliqui tamen ſancti, aut etiam ſcriptores catholici interdum de hoc loquuntur non multum præciſè, ſeu determinatè, dicendo quòd hoc fiat in morte, id eſt, immediatè, ſeu cito poſt mortem.

De particulari iudicio uniuſcuiuſq;.

Hebr. 9.

¶ Deinceps dũ Scotus ſubiungit, Angelum malũ nõ eſt dubium poſſe habere, imò & habere multas volitiones bonas ex gñe, quæ tranſeunt ſuper obiectum conueniens actui ſuo, puta amando, & pœnã horrendo, dico iuxta præallegatos doctores, quòd huiuſmodi actus vt naturales, poſſunt taliter eſſe boni. Attamen abſolutè loquendo, & prout ex deliberata voluntate procedunt, ſunt vitioſi: nec dæmones ſtant in nudo ſuo amore naturali, ſed ĩ amore inordinato, ac improbo, ad ſe peruersè reflexo: abutunturq; actibus illis, & horrent pœnam nõ ſolum, vt malũ naturæ, ſed vt effectum iuſtitiæ. Inſuper cum affirmat, quòd diabolus habet paſsiuum principiũ bonitatis gratuitæ, ſeu virtuoſæ, quia voluntas ſua eſt quoddam receptiuum rectæ volitionis: negandũ eſt, quia voluntas ſecundum ſtatũ, & exiſtentiam, in qua eſt, vtpotè incõuertibiliter auerſa à ſummo bono, non eſt receptiua rectæ, ſeu iuſtæ volitionis, vt clarè oſtenſum eſt. Et cum addit probando aſſumptũ, quod de ſe eſt receptiuũ rectæ volitionis, q̃diu in ſe manet, non eſt non receptiuum illius, iſtud videtur valde pueriliter, atq; debiliter dictũ. Nã & ſimili modo poſſet probare, quòd animæ iam finaliter condemnatæ eſſent receptiuæ cõuerſionis, ſeu rectæ volitionis. Similiter angeli ſancti peruerſæ volitionis, cuius ante confirmationem ſuam fuerant receptiui. Idcirco dicẽdũ, quia quod de ſe eſt receptiuum rectæ volitionis, quandiu in ſe manet, id eſt, in eodẽ ſtatu, ſeu diſpoſitione eſt receptiuũ illius: non tamen quandiu manet in ſe. i. in exiſtentia ſua. Hinc quoq; erroneum eſt, quod dicit de angelo malo nõ poſſe negari principium actiuum partiale, ad promerendum videlicet volũtatem ipſius productiuam, ſeu comproductiuam bonæ volitionis. Quemadmodum enim voluntas eius pro ſtatu, & diſpoſitione, in quibus nunc eſt, non eſt bonæ volitionis receptiua: ita nec productiua, aut conprincipiatiua: quia nec gratię capax, & indurata eſt in malo. Ex his facilis habetur reſponſio ad cætera argumenta iſtius. Quãuis enim potentia angeli manet integra ſuo modo, quanquam non parum ſit læſa, debilitata, ligata, & coartata, vt patuit: non tamẽ eadem poteſt, quia non manſit in ſtatu eodẽ. & ita aſt in ea repugnantia intrinſeca ex parte ſubiecti ad bonum virtutis: non tamen innata, ſed accidentaliter, culpabiliterq; contracta. Quæ autẽ contra hęc obijcit iſte, nullius vigoris ſunt. Quamuis enim ſit in dæmonibus aliquo modo remorſus ſynderesis, & actus naturæ bonus: tamẽ adeo debilis, & ita per liberum arbitrium, deliberatamq; voluntatem repercuſſus, deprauatus, abuſus, oppreſſus, vt idoneitatem non præſtet ad actum moraliter bonum. Deniq; cum finis ſit potiſsima circunſtantiarum, & ipſi cuncta ad peruerſum referant finem, nec aliquam obſeruent circunſtantiã ad actum virtutis requiſitam eo modo, quo eſt circunſtantia talis: ſed ſi quã materialiter videantur ſeruare, ſiniſtra hoc agunt intentione: ideo nullam poſſunt habere actionem moraliter bonam, nec bonitate completa, nec incõpleta, nec loquendo de actu determinato, neque de actu indeterminato. Quamuis enim non neceſſariò indeſinenter inſiſtãt huic, aut huic actui prauo, ſeq; conuertant de vno actu malo ad alium, ſemper tamen inſiſtunt actui malo, ita q̃ actui moraliter bono nequeunt inhęrere. Poſtremò, q̃ allegat Auguſtinum dicentẽ. Nihil ita eſt in poteſtate voluntatis vt ipſa voluntas, certum eſt debere intelligi de voluntate ſecundũ ſe ſumpta, non quo ad quemcunq; ipſius ſtatum, aut qualificationẽ. Aliàs bean ſe poſſent à Deo auertere. Exemplum demũ quod doctor ſolẽnis inducit de ferro incuſſo carni vſq; ad oſſa, &c. multum conueniens eſt, quamuis alter illud ſubſannet. ſynderesis namq; ob ſuam ſoliditatem, qua iugiter remurmurat vitijs, rectè comparata eſt oſsibus. Cæteræ autem vires, actiones, ſeu habitus, quę facilius cędunt malis, carni ritè aſsimilantur.

Obiectiones Scoti nullius vigoris ſunt.

Dion. cõtra Scotũ.

Dion. ſententia.

Auguſt.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *Angeli ſancti ita ſint in gratia confirmati, vt peccare non valeant & tamen in ipſis vere permaneat liberum arbitrium*. ¶ Et quod non eiſdem poteſt rationibus perſuaderi, quibus in præhabita argumẽtatum eſt quæſtione, quod in dæmonibus libertas arbitrij non ſit inflexibiliter determinata, ac verſa ad malum: præſertim quia ſecũdum philoſophum potentiæ rationales ſunt ad oppoſita, liberum autem arbitrium eſt rationalis potentia, cum ſit rationis, ac voluntatis facultas. Inſuper ſicut rationale non ſit irrationale, nec temporale ęternum: ſic liberum arbitrium ex ſua natura mobile, & ad vtrumq; oppoſitorum flexibile, non videtur poſſe fieri immobile, & inflexibile in vno illorũ. Iterum, in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, ergo agere bona cum potentia agendi iniqua, eſt præcipuè commendandum. Hoc igitur potiſsimè cõuenit angelis ſanctis.

De confirmatiõe bonorum angelorum.

Eccle. 31.

¶ In contrarium ſunt, quæ habentur in litera, & quod æterna ſecuritas, immobiliſq; conſtantia ad beatitudinem ſpectant.

In oppoſitum.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Quemadmodum Deus ex ſua habet natura, q̃ peccare, non poteſt ſic angelus, & omnes beati hoc habent ex gratia confirmationis. Principium namq;, & cauſa mutabilitatis rei, eſt potentialitas eius: nec defectus eſſe poteſt in re niſi per potentiam incompletam, ſeu paſsiuã. Id ergo cui nil admiſcetur de tali potentia, nec mutari poteſt, neque deficere. Illud verò cuius naturę commiſcetur illa potẽtia: quæ tamen tota per actũ completur: poteſt quidem quantum in ſe eſt, deficere, & mutari, ſecundum quod ſuum eſſe, & complementum non habet niſi ab alio, ſed ratione perfectæ receptionis, ſeu actuationis, quæ nihil potentiæ imperfectum relinquit, immobilitatem indeficientiamq; ſortitur, cuius exemplum in naturalibus, & intellectualibus patet. In naturalibus namq; quibuſdam potentia naturalis ad eſſe omnino completa eſt per ſuum actum, ſicut in angelis, corporibus quoque cæleſtibus, quæ ſuſceptiua non ſunt alterius eſſe, aut formæ. Vnde immunes ſunt à priuatione,

Thomas reſpondet.

tione,& per conſequens à corruptione. In intellectualibus etiam cum peruenitur ad primum principium per ſe naturaliter cognitum, terminatur potentialitas rationis ad conſenſum vnius partis cum impoſsibilitate alterius. Conformiter eſt de voluntate angeli beati, ad quam ita ſe habet lumen gratiæ, ſeu gloriæ, ac virtus, ſicut forma, vel actus in naturalibus; & finis vltimus, ſicut primum principiũ in ſpeculatiuis. Cumque per lumen gloriæ coniungantur perfectè vltimo fini, per plenam fruitionem, bonitati illius toti affecti, in contrarium non queunt deflecti. Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho. ¶Porrò in prima parte Sũmæ, quæſtione 63. Angeli, inquit, peccare non poſſunt, cuius ratio eſt, quia eorum beatitudo conſiſtit in hoc, quòd Deum per eſſentiam vident. Eſſentia autem Dei eſt eſſentia bonitatis pura, & infinita. Hinc angelus Deum clarè per ſpeciem videns, ita ſe habet ad Deum, ſicut ſe habet quicunque non videns Deum, ad rationem boni communem. Impoſsibile autem eſt, quod aliquis attendentes ad bonum, velit à bono diuertere inquantum huiuſmodi. Angelus ergo beatus nõ poteſt velle, vel agere niſi bonum: ſic verò volens, aut agens, non poteſt peccare. Hęc in Summa.

Idem. ¶In Summa item contra gentiles multipliciter probat, quòd de ratione beatitudinis ſit æterna ſecuritas, inauertibilis vnio, & contentatio plena, cum beatitudo ſit ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: Idcirco beati peccare non poſſunt.

Petrus. Vtrũ cõfirmatio aut obſtinatio minuat liberum arbitrium. ¶Conſonat Petrus, qui etiã quærit hic. Vtrum cõfirmatio, aut obſtinatio minuat liberum arbitrium. Reſpondet; duplex eſt libertas arbitrij, quædam eſſentialis, quę eſt à ſeruitute coactionis: quædam accidentalis, quæ eſt à ſeruitute culpæ, atque miſeriæ. Quo ad primam, æquè liberum eſt arbitrium angelorum, ac dæmonum ante ruinam, & poſt. Quo ad ſecundam, liberius eſt in bonis, & minus liberum in malis. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶Richardus quoq; concordat reſponſioni Thomæ in Summa, eamq; clarius ponens: Principalis, ait, ratio quare angeli non queunt peccare, eſt: ſicut volũtas nihil poteſt eligere niſi ſub ratione boni, S. Dion. ſecundum beatum Dionyſium quarto capitulo de diuinis nominibus, ſic nihil poteſt reſpuere, niſi ſub ratione mali, ſeu carentiæ alicuius boni. & quoniam angeli boni Deum videntes, nihil in ipſo ſub ratione mali apprehendere valent; & quicquid in creatura poteſt conſiderari, aut deſiderari, in Deo, in infinitum eminentiùs, perfectiùsq; conſpiciunt, quamuis non ſecundum eandem rationem. ideo nihil poſſunt diligere niſi ipſum, aut propter ipſum. Anſelmus & hác rationem tangit Anſelmus libro de caſu diaboli, dicens: Angeli à Deo ſunt prouecti, & tantum bonum adepti, vt non videant, quid amplius velle Iſidorus. poſsint. Iſidorus quoque libro primo de ſummo bono fatetur. Quamuis angeli mutabiles ſint natura: non tamen ſinit eos contemplatio mutari diuina. Hæc Richardus.

Albertus. ¶Albertum demum his conſonat: Confirmatio, inquiens, angelorum eſt ex duobus, videlicet ex dono perſeuerantiæ datæ eis ſecundum actum à Deo, & ea immobilitate honeſtatis ſecundum voluntatem eorum, quę immobilitas cauſatur ex hoc, quòd voluntas ipſorum coniuncta eſt vltimo fini: propter quod in his, quæ ſunt ad finem mutabilibus, atque mobilibus, amplius non patientur mutabilitatem. Hinc iſta neceſsitas non eſt coactionis, ſed immobilis honeſtatis ex conſecutione vltimi finis, cum additione doni perſeuerantiæ. Quod verò Auguſtinus, ait in libro de ciuitate Dei contra Tullium, quicquid eſt ex voluntate, non eſt ex neceſsitate, intelligitur de voluntate progrediente ad finem, per mutabilia ad finem illum ordinata. Hæc Albertus. August.

¶Cõcordat Vdalricus libro quarto Summæ ſuæ: Aſsiduitas, dicens, miniſterij angelorum cauſatur ea confirmatione eorum in conditoris amore, quo nihil poſſunt velle, niſi diuinæ gloriæ incrementũ. Eſt quippe cõfirmatio bonorũ angelorum ad hoc, quòd non poſſunt voluntatem habere malam, ſed ſemper volunt bonum, & bene: aut ſi nolunt malum, hoc nolunt bene: quia conformant omnino voluntatem ſuam iuſtiſsimæ voluntati diuinæ: & hoc non poſſe peccare, non eſt impotentia, ſed grandis potentia, cum habeatur, ac ſit per acceſſum ad perfectionem omnipotentiæ diuinæ: quia hoc habet creatura per gratiam, quod Deus per naturam: Vnde cum perfectio potentiæ non ſit minoratio ſuæ naturæ, uel alicuius ſuæ conditionis naturalis, patet quod voluntas, ſeu arbitrij libertas per hoc in angelis magis eſt aucta, quàm diminuta. Denique ſubſtantiam huius confirmationis Auguſtinus in Enchiridio, atque Hieronymus in tractatu de filio prodigo, Iſidorus quoque, dicunt eſſe gratiam. Decimo verò confeſsionum teſtatur cauſam huius cõfirmationis eſſe gloriam ſempiternam, dicendo: Delectationis feliciſsimæ contemplationis diuinæ ſuam cohibent mutabilitatem, & vtrunque eſt verum. Cum enim ſecundum Tullium, habitus virtutis naturalis ſit operatiuus per modum naturæ, quę inclinat tantum ad vnum, & quaſi immobilitat ad oppoſitum, multo plus conuenit hoc gratiæ, virtutibuſq; formatis per gratiam, quæ ſunt habitus diuini, & ſupereſſentiales, quod & maximè verum eſt de charitate, quæ ſecundum diuinum Dionyſiũ extaſim facit, id eſt, tranſpoſitionem in amatum, & eſt vinculum perfectionis, perfectè vinciens, ac vniens nos cũ Deo. Hoc autem imperfectè habẽt habitus iſti modo in uia, propter imperfectionẽ ſubiecti in ſtatu viæ, ſecundũ cuius ſubiecti proportionẽ extat perfectio habituum in præſenti. Cũq; id, quod ex parte eſt, euacuandum ſit adueniente illo, quod perfectum eſt; tunc habitus iſti inclinabunt perfectos cum immobilitate ad actus ſuos, cum impoſsibilitate ad oppoſitum; quemadmodũ beatiſsima virgo Maria, mater Dei, conſecrata fuit, & ſanctificata poſt cõceptionem filij Dei: & charitas ſemper actualiter tranſponet, & transferet amantẽ in amatum, puta in Deum, vt impleatur præceptum charitatis cum modo diligendi ex toto corde, totaq; anima, &c. Hæc Vdalricus, qui cõſequenter nititur improbare rationem confirmationis angelorum, aſſignatam à Thoma. Beatitudo, ait, confirmat eos non propter hoc, quòd implẽdo totam potentiam appetitus, immobilem eum reddat, vt aliqui dicũt: quemadmodum forma cœli totam potentiam materiæ incorruptibilem eam facit. Beati etenim appetunt multa, quæ ſunt extra eſſentialem beatitudinem ſuam, ſuorum ſcilicet corporum glorificationem, ſanctorum multiplicationem, & conſimilia: ſed potius propter hoc, quod mobile coniunctum perfecto motori, ſua virtute vincat non ſolum ipſum mobile, id eſt, ſeipſum, ſed etiam omne aliud mouens, & nihil in ſe aliud habens à virtute motiua, neceſſariò moueretur ſecundum virtutem illius motoris, ſed in patria per actum fruitionis intellectus, & appetitus perfectè vniti ſunt ſummo bono, quod eſt veritas prima, habens virtutem mouendi

Vdalric⁹.

Auguſt. Hierony. Iſidorus.

1 Cor. 13.

Nota de beata uirgine.

Idẽ Vdal.

di

di affectum,& intellectum ad deſiderium ſui: quæ virtus uincit oém affectum,& intellectum, & nihil aliud habet in ſe, rõne cuius poſsint intellectus, & affectus non moueri ad ipſum: ideo intellectus ſemper neceſſariò moueť ad contemplationem primæ ueritatis: & ſi moueť in aliud, hoc eſt ſub rõne huius veritatis relucentis in illo. Affectus quoq; ſemp neceſſariò mouetur ad ſummum bonum per fruitioné: & ſi in aliquid aliud mouetur, hoc eſt inquantum in illo eſt aliqua participatio huius boni: & hęc rõ, ac præcedens cõiter concludunt confirmationé angelorum, ac hoim beatorum, hoc dempto, ꝙ in

Duplex appetitus in homine.

hoie duplex eſt appetitus, quorum unus eſt ſenſitiuus, qui non mouetur directè, & immediatè a ſummo bono. Vnde uideri poſset, ꝙ ſm ipſum poſsit homo beatus moueri ad malum, ſed hoc non eſt verum: qm̃ pars ſenſitiua, quæ nunc ſolum aliqualiter participat, rõne in patria totaliter conuertetur ad rõnem, accipiens ab ea per redundantiam obiectũ ſuæ perfectionis, & non a corpore. Ideo ſummum bonum per redundantiam eandem perceptum ab appetitu ſenſitiuo, neceſſariò, & immobiliter mouet ipſum ad ſuum deſiderium, & retrahit ab omni delectabili ſecundum corpus Hæc Vdalricus.

Thomę rõ magis conueniens.

¶Quo circa vř, ꝙ uerbis illis Vdalrici non obſtãtibus, rõ illa Thomæ ſit conueniens, & ſubtilis. Increatum enim obiectum implet totam potentiam, ſeu uirtutem appetitus creati, quãtum ad id, in quo beatitudo eſſentialiter eſt conſiſtens, cuius reſpectu & cõparatione oẽ aliud, in quo accidentalis conſiſtit felicitas, eſt uelut arena exigua, & etiam uirtualiter, ac ſupereminenter continetur in ſummo bono, nec propriè appetiť extra illud, ſed in illo, & ſm illud: hoc eſt, intuitu, & amore ipſius, & ſm uoluntatem eius, atq; per relationem ad ipſum.

Idẽ Vdalricus.

¶Amplius, quod ſcribit Vdalricus; ꝙ ſummum bonum mouet appetitum ſenſitiuum per redundãtiam ita ad ſe. ꝙ retrahit eum ab omni delectabili ſecundum corpus, non uidetur omniſariè verum: quia nõ retrahit uires ſenſitiuas, & cognitiuas, & appetitiuas ab intuitu, & amore creaturarum quarundam, quæ & exteriores, interioresq; ſenſus, imò, & appetitum ſenſitiuum oblectant, ſicut potiſsimè ſunt Chriſti humanitas, & glorioſiſsima uirgo. Probabile etiam eſt, quòd in regno illo ſuperno erit laus Dei uocalis, atq; (ut puto) ſuauiſsimus glorificatorum corporum odor. Veruntamen ſummum bonum ſic retrahit ſenſitiuam partem ab his, quod non delectabitur in eis carnaliter, neq; inordinatè, ſed ordinatiſsimè: ſenſibiliter tñ, ac multo intẽſius, q̃ nunc in quocunq; obiecto ſenſibili ualeat delectari, ſicut & tunc maior erit uiuacitas virium ſenſitiuarum, & diſpoſito multo melior earundem.

Bonauent.

¶Præterea de præhabitis Bonauentura ſcribit diffusè. Nempè ad iſtud, Vtrum in dæmonibus ſit malæ uoluntatis continuatio, reſpondet: Contingit de mala uoluntate loqui tripliciter. Primò, quãtum ad eius deformitatem, & iſta iugiter manet diabolus. Secundò, quantum ad pronitatem, ſic quoque eſt in dæmonibus prauæ continuatio uoluntatis. Tertiò, quantum ad actuationem ipſius: & ſic etiam eſt in diabolo uoluntatis iniquæ continuatio, quantum ad aliquem actum peccandi: ſed non ſemper, quo ad actum eundem, nec quo ad idem genus peccati: quia nunc per ſuperbiam, nũc per inuidiam peccat, &c.

An in dæmonibus ſit malę voluntatis intenſio, triplex opinio.

¶Inſuper ad iſtud, Vtrum in dæmonibus ſit malæ uoluntatis intenſio, ſeu augmentum: reſpõdet, De hoc eſt triplex opinio: Vna, quòd ſicut in angelis ſanctis non fuit profectus, ſeu meritum, niſi vſque ad terminum primæ electionis, ita quòd bonitas eorum amplius non creuit in ſe, ſed ſolum in effectibus ſuis circa homines: ſic dæmonum uolũtas in prima eorum electione ſit in termino poſita, nec de cætero in ſe amplius deprauata, ſed in effectibus ſuis tantum: qm̃ plura mala ex æquali efficit impia voluntate. Cumq; ſupplicium non ſolum reſpiciat intentionem uoluntatis, ſed etiam actum, ideo grauius punitur diabolus ex his, quæ cõmittit. 1

Secunda opinio eſt, ꝙ diabolus aſsiduè in malitia creſcit: quia continuè peccat, & nouas nocendi excogitat uias. 2

Tertia eſt, quod in diabolo creſcit malitia voluntatis, quantum ad vim miniſtratiuam, 3
qua conuertitur ad hominem, non quantum ad vim contemplatiuam, qua a Deo ſimpliciter eſt auerſus: quæ etiam non habuit tempus, ſeu ſtatum merendi, niſi uſque ad primam ſuam electionem incluſiuè: adminiſtratiuæ: uerò uirtuti, quia concernit homines, præfixum eſt tempus merendi uſq; ad diem iudicij.

Vtrum cõfirmatio mutet liberum arbitrium.

¶Porro ad iſtud, utrum confirmatio, aut obſtinatio mutet liberum arbitrium, reſpõdet, quòd mutat illud non quantum ad ſuam ſubſtantiã, ſed quantum ad ſtatum: uel ſic, non mutat illud quantum ad eſſe, ſed quantum ad modum eſſendi.

Alia q̃ſtio.

¶Ad iſtud quoq;. Vtrum obſtinatio auferat dæmonibus liberi arbitrij uſum, reſpondet: Vſus, ꝓut nunc ſufficit, dupliciter ſumitur. Vno modo pro actu elicito a potentia, & ita eſt liberè uelle ſiue eligere. ſicq; in dæmonibus manet: quoniam liberè uolunt, quod uolunt Secundò, pro actu a potentia elicito ad rectum, ſeu debitum finem, & ita in illis non manſit.

Alia.

¶Adhuc quærit hic doctor, vtrum confirmatio, vel obſtinatio minuat libertatis dominium. Reſpondet; duplex eſt dominium. Vnum, quod opponitur coactioni, alterum, quod opponitur ſubiectioni. Primum dominium eſt libero arbitrio eſſentiale, quia ſimpliciter, & abſolutè cogi non poteſt: ideo nec confirmatione augetur, nec obſtinatione minuitur, ſecundum beatum Bernardum libro de libero arbitrio. Dominium autem libertatis oppoſitum ſubiectioni, ſeu ſeruituti, in prauis, & damnatis depreſſum eſt, & minutum, utpote uitijs, miſerijſq; ſubiectum, & ita eſt obſtinatione minoratum. In beatis uerò per confirmationem eſt auctũ, in omnibus tamen omnipotenti ſubiectum. Hæc Bonauentura.

Bernardus.

Alexãder.

¶Circa inducta mouet doctor irrefragabilis plurimas q̃ões, in quarum ſolutione ſatis concordat prædictis, præſertim nunc tactis ex Bonauentura. Aſſerit quoq;, quòd dæmones, nec ante peccatum, nec poſtea habuerunt fidem propriè dictam, qua ſit viſio ſpecularis, ſed habuerunt quandam credulitatem ex Dei, ſeu Chriſti operibus ſumptam, quæ eſt cognitio acquiſita: & de illa credulitate exponit auctoritates, quæ fidem aſſcribunt dæmonibus. Ad id demum, quod quæritur, An dæmones uelint Deum non eſſe, abſolutè, & bene reſpondet, quòd deliberata voluntate odio Dei repleta, uellent Deum non eſſe: ad quod allegat Auguſtinum, Innocentiũ quoque papam, in libro de miſeria conditionis humanæ id conteſtantem. Ad hanc autem quæſtionem, vtrum diabolus habeat ſpem planè; reſpondet qđ non, imò certus eſt de ſua damnatione.

Quæſtio.

Vtrũ diabolus habeat ſpem.

An dæmones velint ſe nõ eſſe.

¶Quærit item, An dęmones velint ſe nõ eſſe: quo circa reſponſioné recitat aliorum, dicẽdo: Secũdũ quoſdã ſynderesis in dæmonibus extincta eſt tribus

modis. Primò, quia nec promouet, nec promouere põt eos ad bonum. Secundò, quia ex ſuperbia uolunt agere cõtra Deum: quamuis ſciant inde acriùs ſe puniri. Tertiò: q̃m potius uolunt ſe eſſe, q̃ nõ eſſe, ut pugnent aduerſus creatorem, quod & ex magna eorum præſumptione, ac dominandi libidine põt procedere: homines autem damnati mallẽt nõ eſſe. Paruulis uero in limbo meliùs eſt ſic eſſe, q̃ nõ eſſe: q̃m nullam actualem habent pœnam. Poſtremò quærit, An dæmones nunc quantum puniãtur, quantum poſt diem iudicij. Ad quod reſpondet, q̃ non, & addit, quod malitia dæmonum intenditur, ſeu augetur, ita, q̃ in malitia creſcunt, & deteriores fiunt peccando, quæ ſuperaddunt. ſicq; demerentur uſq; ad diem iudicij. Hinc ait, quamuis a principio habeant uoluntatem faciendi quodcunq; malum: tñ actus additus uoluntati auget malitiã. Rurſus, determinatè uolunt aliquod malum, quod ante non uoluerunt. Vnde non tantum augetur eorum malitia ex actu, imò etiam ea ipſa uoluntate: & ſicut angeli boni quamuis confirmati in bono põt mereri, ſic dæmones quamuis obſtinati in malis, põt magis, magisq; demereri. Nec obſtat, q̃ ſunt in ſtatu retributionis. Nam põt eſſe in ſtatu retributionis ex præcedenti peccato, & eſſe in ſtatu demerendi rõne vlterioris tormenti. Hæc Alexander, qui in his a quibuſdam prædinductis diſſentit.

Paruuli in limbo nullam pœnã habent actualem.

Durandus

¶ Porro Durandus: Hic, inquit, ſunt duo uidenda. Primum, Vnde conueniat alicui, quod peccare non poſsit: ſecundum eſt, an illa cauſa reperiatur in beatis. Quantum ad primum, dico, q̃ ex hoc prouenit peccatum in electione, quod præcedit aliquis defectus in ratione: & ubi non poteſt eſſe defectus in ratione, nullo modo poteſt eſſe defectus in electione, quod patet tripliciter. Primò, quia uolũtas nunquam peccat niſi eligendo malum, aut reſpuẽdo bonum, aut præferendo minùs bonum bono maiori: ſed nullum iſtorum poteſt eſſe in uoluntate, niſi præcedente aliquo defectuum prætactorum in ratione. Voluntas enim nil eligit niſi ſub ratione boni, nec refutat niſi ſecundum quod apparet malum: idcirco non poteſt uoluntas eligere malum, refutareve bonum, niſi malum appareat bonum, aut bonum appareat malum, quorum utrunq; contingit ex rationis errore, ſeu inconſideratione. Secundò, patet hoc ſic: ſicut ſe habet habitus ad habitum, ita actus ad actum, ſed impoſsibile eſt eſſe habitum aliquem uitioſum in voluntate cum perfecto habitu rationis practicæ. Prudentia namq;, quæ eſt habitus rationis practicæ, coexigit cæteras uirtutes morales, quæ & connectuntur in ea, nec ipſa ineſt uitioſo, ſecundum Philoſophum. Ergo non poteſt in uoluntate eſſe actus aliquis uitioſus, niſi in ratione ſit actus defectuoſus. Tertiò, patet hoc, cum uoluntas ſequatur practicam rationem, actus uoluntatis correſpondent actibus practicę rationis. Actus autem rationis practicæ duplex eſt. Vnus reſpectu primorum, & uniuerſalium principiorum operabilium, utpote, quod bonum eſt eligendum, malum uerò uitandum. Alius reſpectu particularium, quę deducuntur ex uniuerſalibus illis principijs per deliberationem, atque conſilium. ſimiliter in uoluntate duo ſunt actus, prædictis duobus actibus correſpondentes. Vnus ſequens uniuerſale iudicium de agendis, alius deliberationem, & conſilium ſequens de aliquo particulari agibili. Ex his ita arguitur. Quemadmodum ſe habet primus actus uoluntatis ad primum actum intellectus, ita ſecundus ad ſecundum: ſed primus actus uoluntatis non põt eſſe vitioſus: q̃m primus actus intellectus non põt eſſe defectuoſus: ergo ſecundus actus uoluntatis eligẽtis aliquid poſt conſilium, & deliberationem, neq; uitioſus conſiſtere, niſi ſecundus actus rationis, qui eſt deliberare, & conſiliari, uitioſus exiſtat ſecundum aliquem prædictorum defectuum. Ex quibus patet ſecundum, uidelicet quod beati non ualent peccare, cum in ipſis eſſe non poſsit rationis defectus, aut error. Hæc Durandus.

Philoſop.

Actus rõnis practicę duplex eſt.

Argumentum.

Henricus.

¶ Verum Henricus quodlibeto primo circa hoc aliter ſentiens: Diſtinguendum eſt, inquit, de ignorãtia rationis, & deordinatione voluntatis, prout fuerunt in primo homine ex primo peccato, & prout in nobis ſunt. Nam primo modo abſolutè dicendum, quòd deordinatio voluntatis fuit cauſa erroris in ratione. Neſcientiam namque potuit primus homo habere ante peccatum, ſicut & angelus non ignorantiam, cum ignorantia ſit pœna peccati. Si uerò loquamur de his ſecundo modo, uidelicet, prout in nobis ſunt, ſciendum quod error, ſeu ignorantia rationis in nobis eſt duplex. Similiter deordinatio uoluntatis quædam eſt tantum pœnalis, quædam uitioſa. Pœnalis ignorantia eſt, quæ nobis inflicta eſt ex peccato originali duntaxat, & idem dicendum de deordinatione uoluntatis conſecuta ex ignorantia illa. Culpabilis uerò ignorantia eſt ex negligentia noſtra diſcendi, conſimiliter deordinatio uoluntatis concomitans. Vnde loquitur Auguſtinus: Non tibi imputatur ad culpam, quod ignoras inuitus, ſed quod negligis quærere, quod ignoras. Nam illud, quod ignorans eſt quiſq;, non rectè facit, & quod rectè facere volens non poteſt: ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberę uoluntatis originem ducunt: in ſe autem non ſunt peccata: q̃m ſicut ratio eſt ad capiẽdum præceptum, ita uoluntas ad obſeruandum. Ex quo autem incipit homo eſſe capax præcepti, incipit poſſe peccare. Duobus quoque modis peccat. Primò, non dando ſe ad accipiendum, ſeu cognoſcendum præcepta: ſecundo, non implendo, cum nouerit, aut meritò noſceret. Itaque ignorantia rationis, & deordinatio uoluntatis, prout in nobis ſunt ſolũ pœnales, præcedunt liberi arbitrij uſum: & poſſumus loqui de eis, ut ſunt in habitu, aut in actu. Si primo modo, ſic neutrum ab altero, ſed ambo ſimul, ac naturaliter a parentibus primis contracta ſunt. Si ſecundo modo, cum deordinatio illa uoluntatis naturalis ſit, non deliberatiua, ex præuia apprehenſione rationis deordinatæ non ueniat, idcirco adhuc in paruulis eſt, ſi qua eſt deordinatio in uoluntate, uenit a rationis errore. Poteſt quoq; cum hoc venire ex paſsione. Verum deordinatio illa non dicitur liberi arbitrij, cum ut talis, ſit in his, qui nondum habent liberi arbitrij vſum. Statim namq; cum quis eſt capax præcepti, ad eius notitiam, obſeruantiamq; tenetur: & mox vitioſæ redduntur ignorantia rationis, & deordinatio uoluntatis. Loquendo ergo de eis, ut in nobis ſunt uitioſæ, diſtinguendum eſt de errore. Aut enim eſt error ex ignorantia ſcientiæ debitæ haberi, aut ex obnubilatione ſcientiæ habitæ. Si primo modo, iam error cauſatus eſt a deordinatione uoluntatis. Nempè cum ille culpabilis ſit, & non habet ortum a culpa niſi a voluntate, ut dictum eſt, ſecundum Auguſtinum: neceſſe eſt cauſam illius culpæ præcedere ipſam uoluntatis deordinationem: & hoc dupliciter, in duplici modo erroris. Vno etenim modo eſt error ex carentia ſcientiæ debitæ ineſſe, quia uoluntas non mouet rationem ad ſtudendum, & inquirendum

Auguſt.

Homo incipit capax eſſe præcepti, incipit poſſe peccare.

rendum, ea quæ legis ſunt, & de neceſsitate ſalutis. Alio modo, quia uoluntas non retrahit rationem a temerario ſtudio, quo cadit in erroris excæcationem. eſtque vtroque modo uoluntatis deordinatio præcedens rationis errorem, ubi error voluntarius dici meretur: quia ut tertio libro de libero arbitrio loquitur Auguſtinus, Nulli homini ablatum eſt ſcire vtiliter quærere, quod inuti liter ignoratur. Porro ſi error rationis ſit ex obnubilatione ſcientiæ habitæ, quod contingit ex paſsionis feruore, de hoc eſt principaliter difficultas quæſtionis iſtius, peccato incontinentis, qui peccat ex paſsione, de quo dubitatio eſt, an paſsio priùs inficiat uoluntatem prauo conſenſu, & illa mediante obnubilet rationem, ut in ſuo erret iudicio, uel econuerſo, paſsio illa rationem primò obnubilet, ut erret, ſicque deordinatio uoluntatis ſecundum rationis errantis iudicium. Hæc Henricus. Qui de his ſcribit multum prolixè, duas recitans opiniones; quarum vna eſt, quod forma, ſeu ſpecies intellectus, qua concipitur cognitum ſub ratione veri, determinat, atque ſpecificat motum voluntatis, ità ut per conſilium finito iudicio & concluſa ſententia rationis de agendis, uoluntas mox fertur, & neceſſariò ſequitur rationis dictamen, ut ſi apprehendatur bonum ſecundum communem rationem boni cuiuſmodi eſt bonum beatificans, non poteſt uoluntas illud non uelle ſaltem in generali pro ſtatu uitæ præſentis, in qua non apprehendimus naturam eius, niſi ex particularibus bonis. In futuro autem in particulari, quando videbimus eum ſicuti eſt, tenentes iſtam opinionem, affirmant, quod ordinatio, & deordinatio voluntatis procedit ex ordinatione, & deordinatione rationis. Rationis autem deordinationem in incontinente, dicunt incipere a paſsione. Sed iſtud ſtare non poteſt: quoniam primus homo peccauit per uoluntatem, nullo præcedente errore in intellectu: imò contra determinatum iudicium rationis agendo, neque ex paſsione: & ſi tunc ſic fuit, quando voluntas fortior fuit nondum læſa, nec paſsioni ſubiecta, magis nunc ita eſt, quando voluntas debilior facta, difficiliùs tenet ſe in rectæ rationis ſententia. Dicendum eſt igitur abſolutè, & ſana fide ſtante aliter dici non ualet, quòd omnis deordinatio per errorem in ratione, procedit cauſaliter ex deordinatione voluntatis per prauam affectionem, non econuerſo: niſi occaſionaliter, inquantum cognitio eſt præuia ad uoluntatem. Non enim ordinatè cupimus, quæ per cognitionem non capimus. Idcirco, ut dicit Philoſophus ſecundo Ethicorum, oportet nos habere circa delectabilia, ſicut ſenes habebant ſe circa Helenam, dicentes: Fuge fuge, ne eius pulchritudine capiaris. ſic liberè poteſt agere homo contra certum iudicium rationis, ut tertio Ethicorum expreſſe teſtatur Philoſophus: Videntur, inquiens, non idem, eligere optima, & opinari, ſed opinari quidē meliùs. Propter malitiam verò eligere, quæ non oportet. Si autem præſit electioni opinio, aut ſequatur, nihil differt. Opinio autem Socratis fuit, ſcientem non poſſe eſſe incontinentem, nec aliquem poſſe agere contra id, quod ſcit eſſe malum, contra quem docet Philoſophus, qualiter ſciens, uereque iudicans in uniuerſali, poteſt in particulari decipi paſſione, & vinci. Hæc Henricus.

August.

2. Ioan. 3.

Arist.

Qualiter uerſari nos oportet circa delectabilia.

Socratis opinio.

¶De hac materia ſuperiùs introducta ſunt aliqua in his, quæ de caſu angelorum prolata ſunt, vbi oſtenſum eſt, qualiter culpam uoluntatis eorum præceſsit inconſideratio aliqua intellectus: quæ tamen in ſe, & ſecundum ſe non fuit ſecundū prædlegatos culpabilis: infra quoque inde tangetur in his, quæ de primorum tranſgreſsione parentum dicentur, & per hoc Henrici ſoluitur argumentum. Ad obiecta dicendum, quod rationalis potentia eſt oppoſitorum, quantum ad ea, quæ cadunt ſub electione, quorum propriè eſt liberum arbitrium. Electio autem non eſt de fine, ſed de medijs ad illum: & hæc non eliguntur niſi ſecundum regulam finis, quæ eſt in æſtimatione. Ideo circa finem non poteſt voluntas contrariè ſe habere, cū nemo poſſet effectare miſeriam, neque malum, ut tale, imò naturaliter appetit bonum, atque beatitudinem: ad quam tamen aſſequendam diuerſi diuerſas eligunt vias, ſecundum quod per illa æſtimant ſe poſſe beatitudinem conſequi. Hinc poteſt eſſe error in electione eorum, quæ ſunt ad finem. Vnde apud illos quorum eſt indeficienter recta æſtimatio de fine, & vniuerſali, & particulari, ut apud beatos, impoſsibile eſt eſſe uoluntatem alicuius eorum, quæ a fine deordinant. Attamen poſſunt uelle hoc, aut illud, quorum neutrum a fine deordinant, ſicq; ſaluatur in eis proprietas rationalis poteſtatis, ac libertatis, inquantum poſſunt hoc facere & non facere, quamuis non poſsint in illa oppoſita bonum, & malum. Denique quamuis libero arbitrio ex ſua natura competat quædam mobilitas: non tamen eſt inconueniens, quòd per gratiam eleuetur ad ſublimiorem proprietatem, ita quòd immobilitetur in bono, & ultimo fine, cum & præfato modo perſeueret in eo libertas. Sic quoque teſte Apoſtolo, mortale corpus, & homo paſsibiles induet immortalitatem, & impaſsibilitatem finaliter. Ampliùs, voluntas beatorum non ſic determinatur ad vnum, quin poſsit hoc facere, & non facere, ſeu hoc, aut illud peragere, niſi in actibus coniungentibus fini: nec inde conſequitur, quòd poſsit peccare: quoniam poſſe peccare eſt impotentiæ, defectuoſitatis, atq; miſeriæ: & quanto plùs quis poteſt, quod ſibi non expedit, neq; laudabile eſt, tanto miſerior, impotentiorq; probatur, ut & Anſelmus fatetur. Poſtremò, poſſe tranſgredi, & non trangredi, commendabile eſt pro ſtatu uiatorū, non quod poſſe tranſgredi ſit laudandum, ſed quia laudabile eſt potentiam illam a malo compeſcere, & ad bonum conuertere.

Ad obiecta ſolutio

1. Cor. 15.

Anſelmus

QVAESTIO III.

TErtiò quæritur, *An dæmones ſint acuti ſcientijs, ita quòd in ipſis ſit triplex ſcientia.* ¶Videtur, quòd non. ¶Primò: quoniam ſicut uoluntas eorum eſt per malitiam deprauata, ita eorum intellectus eſt multis, ac magnis uitijs obſcuratus.

Arguitur primo.

¶Secundò, quo in aliquo eſt maior paſsionum 2
multus, eo obſcuratio maior, & minùs de intelligētiæ luce. Paſsiones namq; excæcant mentem, præſertim improbus ſui amor, odium Dei. Hæc autem in dæmonibus præabundant, in quibus etiam teſte diuino Dionyſio, eſt amens furor, irrationalis concupiſcentia, & phantaſia proterua.

S. Dion.

¶Tertiò, tormentorum acerbitas retrahit men- 3
tem a conſideratione acuta. Siquidem vehemens occupatio, & intentio circa unum, impedit, atq; dirimit attentionem circa aliud: ſed iuxta præhabita in dæmonibus acerbiſsima ſunt tormenta, etiā acerbiora, q̄ in animabus damnatis, ergo non viget conſiderationibus intellectus.

4 ¶ Quartò, in Eccleſiaſte legitur: Quodcunque potest manus tua, inſtàter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia, ſunt apud inferos. Per inferos autem intelliguntur damnati, de quorum numero ſunt dæmones, qui & infernum ſuum, id eſt, ignem tartareum ubique deferunt ſecum, ergo omni carent ſcientia.

Eccl. 10.

5 ¶ Quintò, illud in Pſalmo, Draco eſt quem formaſti ad illudendum ei, a ſanctis exponitur de diabolo, cui a fidelibus faciliter, ac frequenter illuditur, dum eius tentamenta deuincunt: ergo uidetur rudis, & inconſideratus in ſuis congreſſibus, non peritus.

Pſal. 103.

6 ¶ Sextò, illuminatio præſupponit purgationem, ut ſanctus Dionyſius tradit. Cum ergo immundi ſpiritus in ſordibus ſuis iugiter perſeuerent, non videntur aliquam habere ſcientiam ex illuminationibus angelorum, ut in litera tangitur.

S. Dion.

7 ¶ Septimò, proficere in ſcientia per temporis diuturnitatem, & experientiam, conuenit his, qui ex ſenſitiua notitia ad intellectualem conſcendunt. Dæmones autem cum ſint incorporales, ita nō creſcunt notitia.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum ſunt, quæ in textu ſcribuntur, præſertim, quòd ſecundum magnum Dionyſium naturalia in dæmonibus integra, ac ſplendidiſſima permanſerunt, inter quæ perſpicacitas intelligentiæ computatur.

Alexãder. Duplex cognitio Dei.

¶ Circa hæc Alexander multa quærit. Primò, An dæmones ſint priuati notitia Dei. Reſpondet, Duplex eſt cognitio Dei. Vna per hoc, quod eſt lumen incommutabile, in quo cognoſcũtur cauſæ cardinales, ſeu principales, & quo illuminantur corda piorum. Hac cognitione priuati ſunt dæmones. Alia eſt cognitio Dei per temporales effectus uirtutis diuinæ, quæ ſunt ſigna, atque ueſtigia ad cognitionem creatoris, ſeu redemptoris ducentia, & hanc dæmones habent. Eſt quoque quædam cognitio Dei per effectus ſuæ iuſtitiæ, & ita cognoſcunt Deum, ut iudicem ſuum. Hinc in libro nono de Ciuitate loquitur Auguſtinus: Innotuit Chriſtus dæmonibus non per id, quod eſt uita æterna, & lumen incommutabile, quod illuminat pios, ſed per temporalia quædam effecta, & occultiſſima ſigna præſentiæ, quæ angelicis ſenſibus malignorum ſpirituum potius, quàm infirmitati humanæ poſſunt eſſe conſpicua. Et rurſus ibidem: Dæmones non æternas temporum cauſas in Dei ſapientia contemplantur, ſed quorundam nobis occultorum ſigna maiore experientia multo plura, quàm homines noſcunt. Hæc Alexander.

Vna. Alia. Auguſt.

Auctoris ſententia.

¶ Quo circa dicendum, quòd dæmones naturali cognitione ab exordio Deum cognouerunt eſſe vitam æternam, & increatam, atque incommutabile lumen, quod & Philoſophis patuit. Cognoſcũt etiam Deum naturali notitia non ſolum per effectus eius temporales, ſed item per ſpirituales cœleſtes, & immateriales eius effectus, per opera etiam ſuæ pietatis immenſæ, per quam electos angelos uiderunt ſtetiſſe, & gloriam impetraſſe, ac multis hominibus clementer eſſe ſubuentum. Sed ideo dicuntur Deum non cognouiſſe per hoc, quod eſt æternum, & incommutabile lumen, uitaque æternalis: quia priuati ſunt ſuis demeritis cognitione gratiæ, & gloriæ, & omni formata, ac ſalutari notitia.

Quæſtio.

¶ Secundo quærit Alexander, qualiter uerum ſit, quod in libro de gradibus humilitatis ſcribit Bernardus: Puto per aquilonem, reprobandos homines eſſe deſignatos: & per ſedem, poteſtatem in illos, quos utique lucifer in præſentia Dei, quanto cæteris perſpicacior præuidens nullo ſapientiæ radio coruſcantes, nullo ſpiritus amore feruẽtes, uelut uacuum repereris locum, affectaſti ſuper illos dominium.

Reſponſio.

¶ Ad hoc Alexander reſpondet: Si aliquam habuit angelus ille cognitionem de rebus in præſentia Dei, quantum ad primum ſuum ſtatum, non credo, quòd modo habeat illum modum cognitionis: ſed quod poſt caſum cognoſcit, a parte cognoſcit inferiori, uidelicet ex creatis. Qualis autem fuerit illa cognitio, non plenè uideo ex ſcripturis. Vnde ſi illa cognitio aliqua fuit, fuit naturæ primitus inſtitutæ. Et quamuis naturam habeat adhuc eandem: non tamen cum omni modo cognoſcendi eodem. Tunc quippè cognoſcere potuit a parte ſuperiori, & inferiori, nunc autem ita conuerſa eſt cognitio, ut principium cognoſcendi ſit tantum a parte inferiori, & priuetur modo ſuperiori. De hac autem auctoritate ſancti Bernardi etiam ſupra facta mentio.

Quæſtio.

¶ Tertiò quærit hic doctor, An dæmones cognouerunt myſterium ſapientiæ Dei de incarnatione, aduentuque Chriſti eſſe impletum: hoc eſt, ipſum filium Dei ueniſſe in carne. Videtur quòd non, per illud Apoſtoli: Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent, id eſt, ad crucifigendum inſtigaſſent. Ad hoc reſpondet, quòd certitudinaliter non cognouerunt hoc, ſed potius ex coniecturis, & ſuſpicione: uel ſi certitudinaliter hoc nouerunt, hoc fuit ex potentia ſignorum ipſius: non tamen ſciuerunt ſe morte Chriſti uincendos, atque eijciendos. Hæc Alexander.

1. Cor. 2. Reſponſio.

¶ Veruntamen ad iſtud poſſet ex dictis Auguſtini, & aliorum plenius reſponderi, ſicut, & ſuper tertium, Deo reſpondebitur concedente.

An dæmones noſcãt uirtutes.

¶ Inſuper quærit, An cognoſcant uirtutes. Reſpondet, Cognoſcere uirtutes multipliciter accidit. Eſt enim cognitio quædam uirtutis per ſuam eſſentiam, quædam per ſuos effectus, quædam per eius ſpeciem, & quædam per eius priuationem. Cognoſcunt ergo uirtutes per earum priuationem, & effectum, non per earum ſpeciem, atque eſſentiam.

Alia quæſtio.

¶ Amplius quærit, An priuati ſint cognitione rerum in proprio genere. Reſpondet, duplex eſt cognitio rerum in proprio genere. Vna, quæ data fuit angelis a principio, dum res in proprijs generibus fuerunt creatæ. Alia, quæ augetur per experiẽtiam temporum. Prima iterum duplex eſt: Vna naturalis, ſeu cum natura primitus inſtituta, altera uerò ex gratia. Cognitio autem ueſpertina dicitur illa, quæ eſt cognitio rerum in proprio genere ex gratia, ſicque angeli boni habuerunt notitiam rerum in proprio genere, ſed & tertio modo, puta per experientiam tẽporum. Vnde dicit Iſidorus, quòd dæmones triplici vigent ſcientia: Vna, ex ſubtilitate ſuæ naturæ: alia, longitudine, & experientia temporum: tertia, ex reuelatione angelorum ſanctorũ. Hæc Alexander.

Iſidorus.

¶ Bonauentura quoque hic ſciſcitatur, Vtrum in dæmonibus deceptio cadat, aut error. Rñdet, Deceptio, ſeu error venit ex deuiatione, ſeu deordinatione iudicij. Iudiciũ aũt duplex eſt in quolibet rõcinãte. Vnũ cognoſcendorũ ſub rõne ueri, aliud agẽdorum ſub rõne boni. Primum eſt intellectus ſpeculatiui, nec ad liberum arbitrium pertinet. Secũdũ eſt intellectus practici, & eſt pars liberi arbitrij. Primum

Bonauent.

Iudicium duplex eſt in ratiocinante.

mum iudicium quamuis in dæmonibus permaneat integrum, quantum ad ſubſtantiam potentiæ, eſt tamẽ per culpam aliquo modo obnubilatum: quoniam erant frequenter iudicando de multis, & decipiuntur in multis, præſertim de contingentibus iudicando. Aliud verò iudicium eſt in eis omnino ſubuerſum, & quantum ad hoc, excæcati ſunt angeli mali, ſicut quantum ad affectum ſunt obſtinati, & propter iſtius ſubuerſionem iudicij, dicuntur tenebræ facti, & in reprobum ſenſum dati.

Bonauent. ¶Quærit etiam idem doctor, Vtrum in dæmonibus cadat obliuio circa præterita. Reſpondet, Actus memoriæ accipi poteſt per modum habitus, ut ſpeciem rei cognitæ retinere, & dicitur eſſe hic actus per modum habitus: quia continuè retinet, magisque notet ſtatum, ſeu conuerſationem, quàm actionem. Alius actus memoriæ eſt actualiter recordari. Primus actus eſt naturalis, nec ſubeſt uoluntati, nec penes ipſum attenditur meritum ſiue demeritum. Secundus uerò actus memoriæ poteſt ordinari ad bonum, & item ad malum, & ſecundum hunc duplicem modum, diſtinguendum eſt de obliuione. Nam ſi dicatur obliuio per oppoſitum ad ſpeciei retentionem, ſic eſt deletio ſpeciei a memoria, nec conuenit dæmonibus. Si uerò dicatur per oppoſitum ad recordationem, ſic dicit inhabilitationem ad actum reminiſcendi: quod poteſt eſſe bonum, ut dum obliuiſcimur malorum, quæ nobis illata ſunt. Poteſt etiam eſſe malum, ut dum obliuiſcimur utilium ad ſalutem, & ſic cadit, ac ceciditin dæmonibus grandis obliuio: quia obliti ſunt ſuæ ſalutis, beneficiorumque creatoris: ac malis iugiter, ac memoriter intendendo, fiunt inhabiles ad recordationem bonorum. Hæc Bonauentura.

Thomas. ¶At uerò Thomas ad quæſtionem motam reſpondens: Cum, inquit, peccatum non tollat naturam, ſed tantum diminuat habilitatem ad bonum ſecundum quod facit magis diſtare a gratia, oportet in dæmonibus lumen intellectuale perſpicuum remanere, cum ſint intellectualis naturæ. Cognitio autem eorum de rebus eſt duplex: quædam, ſunt enim, quorum cognitio per cauſas naturales, aut ſigna haberi non poteſt, & talia non cognoſcunt niſi ſupernorum reuelatione ſpirituum. Alia ſunt, quorum cognitio naturaliter poteſt haberi, & hoc dupliciter: Primò, per cauſas determinatas ad naturales effectus, & talia noſcunt ſubtilitate ſuæ naturæ, inquantum in eis reſplendent ſimilitudines uniuerſi totius: uel per aliqua ſigna, ex quibus, ut in pluribus poteſt haberi cognitio alicuius, quemadmodum medici prænoſticant de ſanitate, & morte: & talia dæmones noſcunt per experientiam temporum, ſecundum quod talibus ſignis pluries concurrerunt tales effectus. Reuelatio demum, quæ fit dæmonibus ab angelis ſanctis, non requirit in dæmonibus puritatem uirtutis, & gratiæ, quia non fit per modum illuminationis: ita quòd intellectuale lumen dæmonis uigoretur per applicationem claritatis angelici luminis: ſed per modum locutionis, ita, quòd ſibi exponuntur cognoſcibilia quædam per modum, quo priùs non exponebantur. Rurſus, quamuis in dæmonibus non ſit ſenſitiua cognitio, propter quod a rebus cognitionem non capiunt: acuitur tamen eorum ſcientia longitudine temporum: quia per ſpecies rerum, quas habent innatas, cognoſcunt res, & quæ in eis ſunt quando cauſa determinatur ad effectum; ſed antequam ad effectum determinatur cauſa contingens, præſertim ad utrumlibet. non eſt in ea determinatè effectus eius. Idcirco non poteſt in ea cognoſci, qui tamen cognita ipſa cauſa cognoſcitur, quando iam ad effectum eſt determinata. Hæc Thomas in Scripto.

¶Præterea in prima parte, quæſtione ſexageſimaquarta: Duplex eſt, ait, cognitio ueritatis. Idẽ Tho.
Vna, quę habetur per gratiam, alia per naturam. Et illa per gratiam duplex eſt. Vna tantum ſpeculatiua, ut dum alicui quædam diuina reuelantur ſecreta. Alia affectiua, charitatem inflammans, quæ ad donum ſapientiæ propriè pertinet. Harum trium cogitationum prima in dæmonibus nec ablata eſt, nec diminuta. conſequitur enim naturam angeli, qui ſecundum ſuam naturam eſt quidam intellectus, ſeu mens: & propter ſuæ ſimplicitatem ſubſtantiæ, a natura eius nil abſtrahi poteſt, ut ſic per abſtractionem naturalium puniatur, quemadmodum homo puniri poteſt ſubſtractione manus, aut pedis. Cognitio quoque per gratiam in ſpeculatione conſiſtens, non eſt totaliter eis ablata, ſed minorata: quoniam de ſecretis diuinis tantum eis reuelatur, ſicut oportet per angelos, aut per quædam diuinæ uirtutis affecta, ut nono de ciuitate Dei aſſerit Auguſtinus: non autem ſicut angelis ſanctis, quibus plura, ac clariùs reuelantur in uerbo, aut per angelos ſuperiores. Tertia autem cognitione ſunt omnino priuati, ſicut & charitate. Auguſt.
Cognoſcunt etiam quædam per experientiam diuturnam, non quaſi ſenſu accipientes, ſed dum in rebus ſingularibus adimpletur ſimilitudine ſpeciei intelligibilis eis concreatæ: aliqua quoque noſcunt præſentia, quæ non præcognouerunt futura, ut de præcognitione, & ſcientia angelorum dictum eſt ſupra. Myſterium demum regni Dei, quod per Chriſtum impletum eſt, omnes angeli a principio aliquo modo nouerunt, maximè ex quo beatificati ſunt uiſione uerbi æterni, quam dæmones nunquam habuerunt: non tamen cuncti angeli hoc nouerunt perfectè neque æqualiter. Hinc dęmones Chriſto exiſtente in mundo, multo minus, quàm angeli myſterium incarnationis cognouerant. Auguſt.
Non enim innotuit eis (ut Auguſtinus diſſeruit) ſicut angelis Dei, qui participata uerbi ęternitate fruuntur: ſed ſicut eis terrendis innoteſcendum fuit per quędam temporalia geſta. Si autem perfectè nouiſſent ipſum eſſe filium Dei, & effectum paſsionis ipſius, nunquam Dominum gloriæ crucifigi procuraſſent. Hæc Thomas in 1. Cor. 2.
Summa.

Petrus. ¶Petrus quoque hic conteſtatur: Duplex eſt perfectio rationalis, ſeu intellectualis creaturæ, puta iuſtitia in affectu, & ſcientia in intellectu. In utraque creati ſunt angeli, ſed peccatum opponitur iuſtitiæ, non ſcientiæ. ideo per peccatum ſunt priuati iuſtitia, non ſcientia. Denique euentuum quidam contingunt ſemper, quidam frequẽter, aliqui rarò, & indeterminatè. Primos ſciunt ſubtilitate ſuæ naturæ, ut defectus luminarium, Secundos experiẽtia temporum, ut grãdines, tempeſtates. Vltimos ſciũt reuelatione angelorum, ut ea, quæ dependent ex uoluntate humana. Hæc Petrus.

Idem Pet. ¶Quomodo aũt ſit in dæmonibus obliuio, docet addẽdo: Triplex eſt actus, officiumq; memorię, utpote recipere, retinere, & ſuper ſpeciẽ cõuerti reminiſcendo, hoc eſt, actualiter recordari. Quo ad primum, & ſm, in dæmone non cadit obliuio: ſed quo ad tertium, ſuit in eo. Non enim conuertiẽ ad Triplex actus, officiumq; memorię.

conſiderandnm Dei miſericordiam,ſuamq; culpã, ac conſimilia. Hic enim actns ſolns poteſt eſſe meritorius,uel ad meritorium præparatorius. Vnde quo ad actum hunc,eſt in dæmone memoria deformata Hæc Petrus.

Richard. ¶Concordat Richardus: Obliuio, dicens, accipi poteſt primò, prout opponitur actui, atque habitui intelligentiæ conuertentis ſe ſuper memoriã. Secundò, prout opponitnr actui memoriæ tantum, & ſic eſt amiſsio aliqnorum, quæ memoria quaſi habitualiter ante retinehat: quoniam actus memoriæ inquantum eſt memoria tantum, eſt retinere duntaxat ſimilitudines rerum. Primò antem modo obliuio eſt, iotelligentiam non conuerti, nt debet ſuper id, quod in memoria cootinetur: & ſic in dæmonibus inuenitur, qnia per obſtinationem ſuam inhabiles facti ſunt ad reminiſcendum multa bona, quorum ſimilitudines intelligibiles in eorum memoria continentur, quæ ſpecies ab eorum memoria non delentur: quoniam accidens in ſubiecto exiſtens non corrumpitur, niſi per aliquam corruptionem circa ſubiectum factam, nel per introductiooem alterius formæ in illud ſubiectnm, incompoſsibilis accidenti præexiſtenti, uel per ſnbtractionem uirtutis conſeruantis. Potentia autem memoratiua diaboli, eſt incorruptibilis: ſpecies quoque intelligibiles ſibi inuicem in eadem potentia non repngnat. Et qua ratione poſſunt duæ eſſe ſimul, eadem ratione in numero quantumlibet magno, ſicut habetur quarto Phyſicorũ; quòd qua ratione poſſunt duo corpora eſſe ſimul in loco eodem, eadem ratione poſſunt in numero quantumcunque magno. Conſeruatio etiam ſpeciei intelligibilis in memoria diaboli, non dependet ab aliqua uirtute creata exteriori, ideo inde nequit deleri.

Ariſto. Præterea ſecundum Philoſophum primo de anima uirtutes, ſeu potentiæ non deteriorãtur: niſi quoniam organa peiorantur. Vnde affirmat, quod ſi ſenex haberet organum viſus diſpoſitum, ut iuuenis, uideret, nt iuuenis. Memoria uerò diaboli non eſt potentia organica: non ergo debilitatur, nec deficit in conſeruando.

Obiectio. Verum hic obijci poſſet, quia videtur ſequi ex eis, quòd nec a memoria noſtra intellectiua ſpecies delerentur, cuius apparet oppoſitum ex hoc, quod obliuiſcimur plurimorum.

Cõfutatio Dicendum, quòd etiam ſpecies non delentur ab intellectiua memoria hominis: ſed quoniam ſpecies imaginabiles delentur de organo, quæ ſecundum legem communem neceſſariæ ſunt ad intelligendum in ſtatu præſenti. ideo homines multa obliuiſcuntur. Hæc Richardus.

Henricus. ¶ Inſuper Henricus quodlibeto vndecimo: In diabolo, inquit, ſicut in angelis bonis, duplex habetur ſcientia. Vna a ſuæ creationis exordio purè ſpeculatiua circa æterna, & circa uniuerſales rerum omnium rationes, ei a Deo naturaliter indita: Altera ex tempore, practica, experimentalis, ex factis, & contingennbus particularibus acquiſita. De prima dico, quod circa eam in dæmonibus nulla cadit obliuio: quoniam ſicut integra ei manent naturalia, ita, & talis notitia. De ſecunda dico, quod hæc tria differunt, neſcientia, ignorantia, & obliuio: quoniam omnis ignorantia, & oblinio eſt neſcientia, non econtra. Qui enim ignorat aliquid aut oblitus eſt eins, neſcit illud. Quod uerò aliquis nunquam ſciuit, neſcit: non tamen ignorat illud, neque oblitus eſt: quoniam nunquam id ſciuit. Ignoranria qnippè, & obliuio propriè præſupponunt habitum fuiſſe, vel ad minus, quo ad ignorantiam potuiſſe. Neſcienti antem in dæmone eſt: quoniam multa ſciuiſſet, ſi ſtetiſſet, quæ poſtea nũquam ſciuit. Multa qnoque ſunt ſcibilia, imò, & ſcita de ſeipſo, quæ a nulla creatura ſciri poſſunt eo modo, quo ſciuntur a Deo. Et ſi neſcientia talis largè dicatur obliuio, ſic oblinio ineſt diabolo ſuo demerito, dicente beato Gregorio 4. moralium ſuper illud Iob: Obſcurent eum tenebræ, & vmbra mortis. Per vmbram mortis oblinio debet intelligi. Cumque apoſtata angelus æternæ obliuioni traditur, vmbra mortis obſcuratur. Porro obliuio propriè dicta eſt carentia notitiæ priùs habitæ per deletionem alicuius interioris, quo habuit eam, ſicut hoc dicatur ſpecies, ſeu habitus: & quoniam in diabolo nulla interiùs poteſt fieri deletio eorum, quæ a natura, & ex creatione habnit, ideo propriè in eo non cadit obliuio. Ignorantia uerò cauſatur tripliciter. Primò, quia quis neſcit, quod potuit ſcire, ac diſcere, ſed noluit faciendo, aut ſponte admittendo, quod eum impediuit ab addiſcendo, aut impotentem reddidit ad diſcendnm. Alio modo, quia per deletionem alicuius, quo ſciuit interiùs, eſt oblitus ſimpliciter. Tertiò: quoniam propter paſsionem ſuperuenientem non aduertit ad tempus. Primo modo dico, quòd multa ignorat diabolus, quæ beati nunc ſciunt. Secundò modo nihil ignorat diabolns, quemadmodum, nec oblitns eſt. Nempè, ut alibi dixi, Angelus per habitus cognoſcit innatos uniuerſalia, per quæ abſq; omni ſuâ mutatione cognoſcit ſingularia eorundẽ, ſm quod ſibi ſuccedunt, & contingunt in tempore: ſed ex illis tertio modo aliqua cognoſcit interdum certa experientia, aliquando coniecturali, ſicut de Chriſto, quod eſſet filius Dei: ſuperueniente tamen motu iræ, atque inuidiæ, putauit contrarium: ſicq; ad tempus ignorauit ad horam, qnod ante ſciuit. Aut fortè, quod aliquando ſciuit ex habitu interiore, vt quod Deus eſt iuſtus, poſt per paſſiones obnubilatus ad tempus variatione, non in habitu, ſed ſolum in actu mentis, potuit ad horam ignorare, quod ſciuit. Quod autem in actibus mentis, & uoluntatis ponatur mutatio in diabolo, nullum inconueniens eſt: ſicq; ignorantiam iſtam ad tempus largè uocando obliuionem, in diabolo cadit obliuio oon aliter, quæ tñ obliuio in angelis bonis locum non habet. Vnde Ioannes Saracenus 4. cap. de diuinis nominibus, loquens de dæmonibus, & de eorum oblinione propriè dicta, fatetur: Angeli ſemper diſcere poſſunt, ſed nunquam obliniſci. & ſequitur, Malitiam omnem ſuperat angelus, & oblinionem. Hæc Henricus.

Gregori. Iob 3. Luc. 4. Ioh. Saracenus.

Verum ex auctoritate illa Gregorij non videtur probari, quòd obliuio inſit dæmonibus ſubiectiuè, ſed obiectine: qnia a Deo traduntur obliuioni eo modo, quo reprobi, & damnati. Propriè quoque non eſt in eis obnubilatio paſsionnm, ſed merę malitiæ, ac ſpiritualium vitiorum, quæ corporalibus ſunt vitijs grauiora.

¶ Præterea de ſcientia dęmonum, & qualiter in ea creſcant, ac multa de nono addiſcant, & ſciant, ſcribit Gulielmus 2. parte de uniuerſo prolixè, in primis declarans, quod & omnibus nobis conſtat, ipſos dæmones particularia quęque cognoſcere, & quibuſdã aduocantibus aduenire, apparere, loqui, atq; ad interrogata proportionabiliter reſpondere, quemadmodum, & idololatris per idola dant reſponſa. Quo circa in primis elucidat, quòd ſicut homines minùs aſtuti ab aſtutioribus multa addiſcunr, ſic dæmones inferiores a ſnperioribus dæmonijs, Gulielm⁹.

monijs, qui per inferiores dæmones fraodes exercent innumeras. Deinde ſubiungit: Omnis affectio ſioe ſit bona, ſiue mala, multum exacuit mentem, apprehenſiuasq; uires ad ea conſideranda, ſeu obtinenda, ad quæ affectio ipſa inclinat: ſicut in auaris, guloſis, & libidinoſis uidemus, qui ad conquirenda lucra, ſeu oblectamenta carnalia, uarias, & aſtutiſsimas excogitant uias, qui tamen aliunde ſunt interdum rudes, ac ſimplices. Rurſus, ſicut teſte Philoſopho, Virtus omni arte certior, meliorque conſiſtit, ſic utique malitia omni aſtutia nequior extat, & certior. ergo ſicut uirtus illuſtrat ſcientiam circa pertinentia ad doctrinam, quemadmodum iuſtitia ſcientiam iuris: & ſic, & malitia ipſam malignandi aſtutiam, ita, ut quantum creſcit malitia, ita, & malignãdi aſtutia: quemadmodum etiam in uirtuoſis quãto plùs in oirtutibus creſcũt, tanto plùs augetur in eis lumen ſalutaris, ac moralis ſciẽtiæ. Hæc Gulielmus, qui & dæmones in malitia creſcere, & augeri, ſeu intendi, eorum malitiam proteſtatur, ſubdendo: Pertinacia creſcit ex mora, ideo pertinacia, & contumacia dæmonom creſcit indeſinenter. ſimiliter, & ipſorum malitia. Etenim ſeductionibus, ſubuerſionibus, ludificationibus hominum, atque operibus magicis inſeruiunt inceſſanter. Quemadmodum ergo ex frequenter malè agere creſcit malitia in hominibus, ſic & in dæmonibus, præſertim cũ tantas renouationes malorum operum, prauarumq́ue diſpoſitionum, ſeu paſsionum in eis fieri appareat euidenter. Sicut igitur inceſſanter creſcit eorum malitia, ſic & uerſutia. Amplius, cum inter eos ſint principatus, & poteſtates, noua iuſſa mala inceſſanter imperant eis, nouasque malitias ſemper ſuggerunt ipſis. quomodo ergo non inceſſanter, & noua mala addiſcunt, cum & nouis ſuggeſtionibus principum ſuorum, & noua faciendi experientia eis aſsiduè reuelentur? Hinc conſtat eos particularia, ſeu ſingularia tam hominum, quàm aliarum rerum inceſſanter addiſcere. Inſuper cum dicat Ariſtoteles obtinuiſſe ſe ſpiritum, qui de cœlo Veneris ad ipſum deſcenderit, de cuius obtentu, & familiaritate gloriatus eſt: ergo ſpiritus ille nouit Ariſtotelem, & facta ipſius, cui familiariſsimus, & cuius iuſsionibus obedientiſsimus fuit, ſecundum quod ipſemet Ariſtoteles dixit. Itaque ſupernatralia, & quæ naturaliter ſciri nequeunt, nec præſciri, dæmones non cognoſcunt, niſi, uel ſupernorum reuelatione ſpirituum, uel coniecturis. Vnde de talibus prædicere, ac diuinare nitontur. Enimuero dum iuſtiſsimo creatoris iodicio quidam homines malignis ſpiritibus traduntur uexandi, hoc eis ex relatione innoteſcit, quos, & quantum debent uexare, ne illos uexent pro ſuæ malignitatis deſiderio, ſed pro Dei arbitrio, cuius præceſsit exemplum in ſancto Iob. Porro qualiter nouæ ſcientiæ particolarium, & ſenſibiliom rerum in eis fiant, quæſtionem habet difficilem, cum a rebus illis nihil recipiant. Dico ergo, quòd apud Chriſtianos aliosve quoſcunque, ponentes animas ante futuram reſurrectionem igne torqueri gehennæ, non reputatur multum mirabile, ſi ab alijs rebus ſenſibilibus patiatur immateriales, & ſeparatæ illę ſubſtantiæ, præſertim paſsionibus; quæ eas non lædant, ſed potius iuuent, atque erudiant: quamuis modus recipiendi, ac patiendi non ſolum in eis mirabilis, & inuentu difficilis ſit, ſed etiam in potentijs intellectiuis animarum noſtrarum. Certum eſt autem, uim intellectiuam eſſe intelligibile ſpeculum, & intelligibiles apprehenſiones ipſius, non eſſe niſi apparitiones, ac reſultationes rerum in ipſo per ipſarum formas, imagines, aut ſigna. Aut ergo ſubſtantiæ illæ incorporales recipiunt a ſenſibilibus, & particularibus rebus talia ſigna, ſeu formas, aut non generantur in illis ſubſtantijs nouæ rerum iſtarum ſcientiæ. De modo ergo recipiendi huiuſmodi ſigna, eſt tota hæc difficultas. Quod ſi apprehenſiones animarum noſtrarum profundiùs perſcruteris, occurret tibi de eis ſimilis difficultas. Cum enim organa ſenſuum corporalia ſint, ſpiritus quoque, qui in interioribus neruis ſunt, per quos fiunt impreſsiones in animas noſtras, corporales eſſe noſcuntur, uidelicet humores ſubtiles: neceſſe eſt animas noſtras pati ſaltem ab huiuſmodi ſpiritibus, & ſimilitudines iſtas recipere. Quid itaque mirum, ſi a corporibus patiantur ſubſtantiæ illæ, ſeu dæmones, non obſtante ſpiritualitate ipſarom, cum ſpiritualitas animarum noſtrarum non impediant, quin patiantur a ſpiritibus illis neruorum. qui ſpiritus corpora eſſe non ambiguntur? Præterea ex narrationibus Chriſtianorum, & Hebræorum, imò, & idololatrarum conſtat dæmones iraſci, dolere, offendi, placari. De ligationibus item eorum, atque clamoribus ab exordio euangelicę legis ipſimet dæmones fidem fecerunt, proteſtando ſe cruciari a uiris ſanctis, ac angelis. libri quoque magorum, & maleficorum (ſi tamen eis credendum eſt, de ligationibus, & incarcerationibus, & incluſionibus dæmonum penè incredibilia narrant. Et quicquid ſit de eis, dubitari tamen non debet, eos a ſenſibilibus rebus, & per eas acquirere nouas ſcientias, & particulares notitias ſenſibilium, & particularium rerum, quacunque occaſione, ſeu modo hoc fiat? Nec mirom tibi uideri debet, mira facilitate, & occaſione leuiſsima hoc fieri apud eos, cum in animabus noſtris ſimilia fiant. Accidit quippè tempore meo, quòd mulier quædam uirum intenſiſsimè amans, præſenſit illum uenire ad ſe, cum adhuc abeſſet per unum miliare, aut duo. Interdum uerò exiſtente eo in palatio magno, & muliere a foris ſtante, & de uiro illo nil audiente nec aliter ſentiente, non potuit eam latere, quin ibi eſſet. Dic quæſo, qualis fuit cognitio, aut apprehenſio iſta? Nulla etenim ſenſibilis forma uiri poterat in illam agere fœminam: quia uerò in ciuitate, & a longè per quatuor miliaria potuit eam latere, ueriſimile eſt uim cognoſcitiuam mulieris illius, appropinquatione, ſeu propinquitate uiri illius iuuari, quãuis uir nullam in illam imprimeret paſsionem. Nec ualet negari, quin aliquid nouum circa animam mulieris tunc fieret a quocunque id fieret, dum ita uirum præſenſit. Simile huic eſt, quòd fœmina quędam interfectorem filij ſui chariſsimi ſeuo deprehendit horrore, quem ei homicida illa ingeſsit non ſolum aſpectu, ſed ipſa quoque propinquitate, quã ſecum in eadem exiit domo. Sed & prope tertiam natiuitatis meæ fuit cæcus a natiuitate, nihilominus ſtrenuiſsimus, acerrimusq́ue pugnator, qui tandem compunctus ſe totum contulit Deo, & uiſum ab eo corporalem ſuſcepit. Ideo ſcias, quòd in omnibus his, & conſimilibus in animabus noſtris, aliorumq; animalium uis motiua, ſeu appetitiua ſuæ affectionis uehementia incredibiliter adiuuat uim apprehenſiuam, iuxta illud: Vbi intenderit ingenium, ibi ualet. Propter quod uiri ſanctiſsimi in ſpiritualibus, ac diuinis multo profundiùs, ac clariùs uident, conſulunt, & reſpondent, quàm famoſi Theologi, & doctores. Quemadmodum in Eccleſiaſt. legit: Anima

Ariſt.

Ariſtoteles dæmonẽ habuit familiarẽ.

Qualiter nouæ ſciẽtię particularium & ſenſibiliũ rerum fiãt in dæmonibus.

Exemplũ.

Aliud exẽplum.

Aliud.

Sancti uiri in ſpiritualiũ pẽcrutatione ſæ moſis præferuntur theologis. Eccle 37.

uiri ſancti enunciat aliquando veritatem plus, ꝙ̄ ſeptem circuoſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandū. Sic putandum eſt mulierem illam ad apprehēſionem uiri illius in ſua imaginatione nouo quodam ſplendore irradiatam. ſicut econtra ex uehementia imaginationis uis concupiſcibilis non tñ inualeſcit, & confortat, imò & inflammat.

Quæſtio.

Quòd ſi quærat, cur ſeu ex qua cauſa uis affectiua ſic iuuat apprehenſiuam. Rñdeo, ꝙ ſimili mō quæri poſſet, cur apprehenſiua ſic adiuuat affectiuā. Manifeſtū eſt autem, ꝙ uis apprehenſiua ſubeſt motiuę ut imperanti, nec ſolum imperat motum, ſed & ea, quę adiuuant motum, ut pręcogitationem, deliberationē, cōpreſsionem oculorum, & eleuationem. In prętactis quoq; exemplis de ui imaginatiua uerisſimile eſt. uim imaginatiuam aliqualiter ad ſplendorē accedere. ꝓphetalem, q ſuper uim imaginatiuam ſolet deſcēdere, ad cuius receptionē diſponit imaginatiua abſtractione, ſeu alienatione ſenſuū exteriorum: qm̄ luminoſitas naturalis animarū noſtrarū ex obturationē ſenſuum multiplicat interiùs inſtar aquę currentis, ex obice, ac radij reflesione.

Philoſophorū quorundā opinio.

Quidā tñ philoſophi opinati ſunt hoc fieri ꝑ retentionē uirtutis apprehenſiuę interioris. Simili mō fit confortatio uirium motiuarū, & operatiuarū, ſicut q debiles hñt pedes, ac tibias, plerumq; manus hñt fortiſsimas: & q debilis eſt in una manu, aut brachio, reſtaurat ei in altera: & q cæcus, eſt acutiùs audit: ſurdus quoq; acutiùs ſolet uidere ſic, & in cæco pfato, quod minus in exteriori habuit uiſu, ſuppletū eſt in ui imaginatiua, aut ſenſu. Et ſuppletio iſta fuit ei ex multiplicatione, & corroboratione luminis naturalis, uel ex ſuperadditione diuini muneris ſplendori ꝓphetico ſimilis. Nihilominus ſcias multas mirabiles fieri apphenſiones ſenſu naturę, & apprehenſionē mulieris pręfatę fieri potuiſſe ſenſu naturę. Quæ.n. inimica ſunt naturæ, hoc eſt, uehementer contriſtantia, aut uehementer delectantia ipſam, horret, refugitq; natura abſque ulla apprehenſione ipſorū: atq; ex tali horrore conijcit is, q patit tale quid, præſentiā, aut ꝓpinquitatē hmōi rei: ſic quoq; fuit de muliere, qua horrebat interſectorē filij ſui, cū nihil de filij interfectione apphendiſſet.

Exēplum.

Memini ēt me uidiſſe mulierem, qua intm̄ abhorruit ſuū maritū, ut quoties introiret domū, i qua ille erat, morbo arriperet caduco. Nec iſtæ horripilationes, ſeu horrores ſine cauſa contingunt in corporibus noſtris a corporalibus abſq; perceptione ſenſuū exteriorū. quemadmodum.n. iſtæ ſpūales ſubſtātię agūt in corpora & corporalia, nō per corporalia organa, cū omnino non hñeant ea, ſed tm̄ faciunt abintus, ſic & animæ noſtræ in rebus hmōi totū patiunt abintus. Viua.n. eſt tota natura animæ humanæ: ideòq; tota ſentiens in ſe. ēt dum organis, membriſq; ſui corporis non iuuatur: quemadmodum natura ſubſtantiæ ſpūalis tota uiua eſt, & tota agens, atq; factiua in ſe, & per ſe. idcirco nec indigens ad actiones ſuas corporeis inſtrumentis. Quemadmodum ergo corpora, & corporalia patiuntur ab eis ſ. ſpūalibus ſubſtantijs non ꝑ medium aliud, ſic animæ noſtræ patiunt a corporibus, & corporalibus rebus, non per mediū interueniens inter hæc, & illa.

De ſatyris ſeu faunis

Cuius exemplū eſt in cacodæmonibus, q ſatyri, ſeu fauni uocant, de quibus innumeris conſtat experimentis, ꝙ ſaxa ꝓijciunt, atq; interdū oſtia frangunt: ergo uis imperatiua, ſeu uolūtas in eis talis eſt uirtutis, ut ei in hmōi motibus per ſe ſolam lapides, & alia obediant corpora, ita ꝙ ſolo imperio moueant ea. Sic & animæ humanæ mouent corpora ſua ſolo imperio: quia ſi media ſunt alia corpora, & illa ſolo imperio mouēt. Itaque ex prædictis nec impoſsibile, nec mirum tibi uideri deberet, præter paſsiones. & impreſsiones occaſionaliter generari a rebus ſenſibilibus nouas cognitiones, ſeu apprehenſiones in ſubſtantiis ſeparatis: & qm̄ occaſiones illæ ſiue pulſationes, aut excitationes iſtæ non fiunt niſi ſm longitudinem, ſiue diſtantiam certum ſm uirtutis actiuæ limitationem. Deniq; ex habitibus ſcientiarum, atq; uirtutum, ac operationum oriuntur cogitationes, paſſiones, & ſuſpiciones, leniſsimis excitationibus obuiantium, ſeu occurentium rerum, prout Ariſtoteles exemplificauit de eo, qui uidet loqui aliquem cū campſore, ex hoc uiſu incidit ei opinio, quòd uelit mutuare pecuniam. Sicq; aſpectus iſte dat occaſionem ſolertiæ, ut ex ea procedat cogitatio, ſeu ſuſpicio illa. *Ariſto.* Quod ſi in nobis per tam exiguas, & exiles occaſiones, ſeu excitationes generantur nouæ ſcientiæ, longe minoribus occaſionibus hoc fieri extat poſsibile in ſubſtantijs ſeparatis, præſertim cum incomparabiliter promptiores, & expeditores ſint ad omnes cogitatus, & apprehenſiones: ideoq; minoribus adminiculis rerum exteriorum particularium, excitari ad huiuſmodi apprehenſiones. Sicq; adminicula, quæ animabus noſtris præſtantur per paſsiones, & impreſsiones, quæ fiunt in organis exteriorum ſenſuum, ſuppleat perfectio uirtutis intellectiuæ, ac imperatiuæ in ſubſtantijs ſeparatis. Hæc Parrhiſienſis, qui de his proliſsimè ſcribit. & illa, quæ tetigi, ex multis ſumpta ſunt pauca, quæ etiam pro magna parte recitatiuè magis, ꝙ̄ aſſertiuè induxi, præſertim, quod dicit cacodæmones, ſeu alias ſubſtantias ſeparatas, ſola uoluntate, atque imperio corpora quędā mouere. De qua re quid uerius ſit, infra tangetur.

¶ Præterea Henricus quodlibeto tertio quæſtione, qua quærit, An dæmones cognoſcant noſtras cogitationes occultas, aliquid ſuper his ſcribit, dicendo: Quod cogitationes hominum dæmones quandoq; cognoſcunt, apertè loquitur Auguſtinus in retractatione libri de diuinatione dæmonum. *Gandauen.* *Auguſt.* Pernoſcere, inquit, hoīm diſpoſitiones non ſolum uoce ꝓlatas, ſed etiam cogitatione conceptas ad notitiam dæmonum, per nonnulla quoq; experimenta compertum eſt: ſed quō fiat, aut difficilè eſt, aut nullo mō poteſt ab homine inueniri, ut dicit. Vt tñ aliqd circa hoc poſsimus inueſtigare ſiue conijcere, ſciendum, ꝙ circa cogitationes noſtras duo eſt conſiderare, uidelicet naturam actus cogitandi, quod pertinet ad intellectum: atq; directionem ipſius actus in finem ſuum, quod ad uoluntatis ſpectat intentionē. Ad ſubſtantiam actus cogitandi non concurrunt niſi & ſpecies rei cogitatæ, & habitus, ſm quem cogitat, ſi artificioſa ſit cogitatio, & uerbū conceptus, qui eſt effectus actus cogitandi, & ipſe actus, qui eſt motus quidam ſpiritualis in intellectu. *Ad ſubſtātiam actus cogitādi, q̄ cōcurrat.* Omnia iſta cum ſint res quædam creatæ intelligibiles ſecundum naturam ſuam, & dæmones perſpicaciſsima habeant ingenia ad intelligendum cuncta creata: quoniam naturalia omnia eis ſubſunt, non uideo quomodo ſubſtantia cogitationis cuiuſquam dæmonem poſsit latere, ſi ſe conuertant ad illam inſpiciendam, cum & inferiora ſubſint intelligentiæ ſuperiorū. Porro quātum ad cogitationis directionem in finē, ſeu bonū, ſeu malū, maior eſt dubitatio. forſan.n. etſi uideat dęmon cogitationes noſtras, quo ad rē cogitatā: non tñ idcirco oportet, ut ꝓſpiciat ad quem, aut qualem finem dirigimus eas. Cogitare namque quis poteſt de pulchritudine mulieris,

lieris, ita, φ diabolus mox actum percipiat cogitandæ: imò cum homo cogitationem illam poſsit dirigere ad uitioſum concubitũ, & ad conuincendũ ſibi ipſi ne pulchritudine illa decipiaẽ, non oportet, φ diabolus hoc ſtatim cognoſcat. Hoc etenim pertinet ad internam, liberamq; uirtutem uoluntatis humanæ, q̃ ſoli ſubeſt Deo, qui & earum eſt perſcrutator. Multorum itaq; cogitationes dęmon forſitan noſcit, & tentat, quorum ſi uirtutẽ internã uoluntatis, qua cogitationẽ in finẽ dirigunt, cerneret, eos tẽtare ceſſaret, nec victus cõfuſus recederet. Hinc 12. ſuper Geneſim aſſerit Aug. Certiſsimis indicijs apud nos compertum eſt enunciatas a dæmonibus hoim cogitationes, qui tñ ſi uirtutẽ internã hoim hoĩbus poſſent conſpicere, nõ tentarent eoſdẽ, nec deuicti abirent cõfuſi: ſicut ſi illã beati Iob nobilẽ, admirabilemq; patientiã ſathan cernere potuiſſet, nollet a tentato utiq; ſuperari. Porro de virtute patientiæ, & alijs, inquantum ſunt habitus accidentales in anima, ac res quædam intelligibiles in qualitate, & quãtitate ſuæ uirtutis, φ latere poſsint diabolũ magis, q̃ actus cogitationis, non video: contrarium tñ non aſſero. Verũ internam uirtutem patientiæ, uirtutũq; aliarum, inquantum in ſuis actibus dependent ab interiori uirtute liberi arbitrij, qua dirigit actiones ſuas in ſuos fines intenſiùs, aut remiſsiùs, poſsibile eſt, φ non poſsit attingere, ſicut nec ipſam vim liberi arbitrij. Et credo, φ dictum Auguſt. ſic debet intelligi. Veruntñ diſtinguendum, quia intentio uolũtatis dirigentis põt conſiderari dupliciter. Primò in ſe, prout omnino latitat in intimis voluntatis. Secũdò in ſuo effectu, prout ex feruore intẽtionis actus alicuius affectionis in voluntate concipiẽ, & a uolũtate rõnabili in uirtute executiua, & ẽt forſan in corpore deriuaẽ: & hoc ſecundo mõ, non uideo quõ plùs poſsit latere diabolum affectio uoluntatis, q̃ cogitatio intellectus, cum vtraq; res intelligibilis ſit extra ſubſtantiã animæ, ſed nunquid intentio voluntatis, ſimiliter aliquid intelligibile, eſt ſuper ſubſtãtiã voluntatis. Reuera dicendum, φ nõ: qm̃ reſpectus ſolus eſt voluntatis ad finẽ, qui fundaẽ in eſſentia potentiæ uolitiuæ, quo reſpectu cogitationes diriguntur, ac tendunt in finẽ: ſicq; intentio uoluntatis non eſt res aliqua in ſe diſtincta a voluntate. & qa nihil eſt in ſe naturaliter intelligibile, niſi ſit qd determinatum in ſe, ideo, & ſi totã ſubſtantiã, & quæcunq; aliquid reale ret ſunt in ea, diabolus naturaliter põt conſpicere: non tñ uoluntatis intentionẽ. Hæc nãq; eſt natura reſpectuũ, φ ex perfecta notitia ſubiectorũ, in quibus ſunt, non de neceſsitate cognoſci non põt. Et ſi dæmõ p iudiciũ affectionis alicuius in uolũtate poſsit cõijcere uoluntatis intentionẽ, multo plùs hoc põt p indiciũ in ſenſualitate, & corpore, præſertim cum & hoĩes qdam ſubtiles, atq; periti p iudicia uiſa in corpore, ſcrutentẽ cogitationes, affectiones, intentioneſq; aliorum. Hæc Henricus.

¶In cuius verbis, quod dicit de intentione volũtatis, non differre ipſam a uoluntate, pcedit ex hoc, φ dicit relationẽ non diſtingui a fundamẽto. cuius oppoſitũ ſupra primũ oſtenſum eſt. Nec ipſa intẽtio minùs eſt realis uoluntatis, q̃ affectio, q̃ intentio ſm̃ Ambroſium imprimis ſpẽm actioni morali, & ipſa actio eſt oculus mẽtis, de qua Chr̃s diſſeruit: Si oculus tuus fuerit ſimplex. i. intentio recta. Idcirco, & ipſa reale quid ſuperaddit uoluntati, ſicut affectio. Præterea ex hoc, φ cogitationes ſunt res creatæ intelligibiles, non ſequiẽ, φ dæmones in particulari, & diſtinctè intelligãt cogitationes cordiũ humanorũ, ſed φ ſciãt in gñali qd ſit cogitatio ipſa. Scriptura quoq; hubertim teſtaẽ, φ Deo ſit, pprĩu ex ſua pſpicacia clarè, & diſtinctè in particulari cognoſcere cordium (.i. intellectuũ, ac uoluntatũ) ſecreta. ſed de his infra diceẽ. Hinc Vdalricus quarto ſuæ Sũmæ libro teſtaẽ: Intellectus noſter in ſe incognitus eſt dæmoni, ſimiliter liberũ arbitriũ. nec eos cognoſcit effectu ipſorũ in ipſis latẽte, ſed tunc qñ per ſigna interiora, ſut exteriora produntur. Hæc Vdalricus.

¶Inſtantiarum ſolutio ex pĩndictis hẽ. Breuiter tñ tangendo, dicendum ad primum, φ in uoluntate non ſtant ſimul deprauatio vitiorum, bonitaſq; virtutum, ſaltẽ infuſarum. In intellectu uerò ſunt ſimul vitioſitas, & claritas, ſubtilitas, atq; acumẽ ſcientiæ informis, ac naturalis. Ad ſm̃, φ utiq; in dæmonibus ſciẽtia eorundẽ p inquietudines, & peccata non modicè obſcuraẽ: imò a rectò, ac debito uſu penitus impediẽ: non tñ naturale lumẽ in eis, prius extinguiẽ, qn potius in tanto manet uigore, vt comparatione luminis naturalis humani a diuino Dionyſio ſplendidiſsimum (.i. valde ſplendidum) nuncupetur. quod tñ ſanctus ille tã fortiter, & quaſi per exceſſum expreſsit ad confutandã hæreſim Manichæorũ, quæ tpe apoſtolorum p Marcionem incepit, q dixit dæmones naturaliter malos, & a principio tenebrarum ſubſtantialiter malos pductos. Ad tertium rñdeẽ ſm̃ Gulielmum Parrhiſienſem, φ naturalis uigoroſitas dæmonum agit hoc, φ tanta pœnarum acerbitate ab acumine conſiderationum ſuarum in malis non impediunẽ, ſicut & obſtinata eorum malitia cauſa eſt, φ tantis tormentis, & præſcientia, ac timore incrementi eorum a tentationibus hominũ non retrahunẽ, neq; a Dei impugnatione deſiſtunt: imò vt aliqui dicũt, quãuis ſciant certiſsimè ſibi ex his ſemp mala puenire: tñ malunt in tantis calamitatibus eſſe, q̃ non eſſe, vt contra Deum pugnẽt, & eius honorificentiam, ac cultum diminuant. Aliq uerò, vt patuit ſupra, dixerunt dæmonum ſenſibilem pœnam vſq; ad diem differri iudicij, æſtimãtes, φ pœnarum acerbitas nõ ſineret eos tot, & tantis machinationibus doloſitatum, & tentationum inſiſtere. ſed prima rñſio vẽ magis idonea. Ad quartum, φ utique in inferno non ſunt ſapientia, ſcientia, & intellectus, put ſunt dona ſpũſſancti. ſic. n. charitati inſeparabiliter ſunt annexa, nec eſt ibi opus meritorium, nec rõ, quantum ad rectum iudicium: atq; vt aliqui opinanẽ, non ſunt ibi quæcunq; ſapientia, ſcientia, ſeu rõ, quantum ad actualem conſiderationem eorum, quæ poſſent ipſorum afflictionem aliquo modo mitigare. & breuiter ad nullum vtilem, rectum ve vſum in ipſis ſunt. Ad quintum reſpondet Gulielmus, φ diabolus in conſideratione ſalubrium, ſuæ prauitatis demerito rudis, & inconſideratus eſt ſæpe, ita, φ non conſiderat, q̃ faciliter homines uirtuoſi adiutorio gratiæ Dei, & ſuarum vigore virtutum, diſcretioniſq; luce poſsint ſibi præualere, atq; illudere. Ad cætera ex Thoma reſponſum eſt.

QVAESTIO IIII.

QVartò quæriẽ, *An dæmones præcognoſcunt futura, ita vt ex eorum reuelatione diuinatio, prophetia, ſeu p̃gnoſticatio, fieri queat.* ¶Videtur, quòd non, quia ſi præſcirent futura, non tentarent eos, a quibus uincendi ſunt. Secundò, ea, quæ ſunt hominis, nullus ſcit niſi ſpiritus hominis, ergo cum ipſemet homo ignoret quid die aget ſequente, aut quid uolet, uidetur, quòd nec dæmones ſciant hoc. Tertiò, futurorum certa præcognitio, aut prænũciatio, ſignum eſt diuinæ pfectionis, ac ueræ reuelationis, cum

Margin notes (left): August. — Intentio uoluntatis dirigentis dupliciter conſideratur. — Ambroſ. — Math. 6.

Margin notes (right): Vdalricus. — Auctoris ſolutio ad prænductas ſuaſiones. — Ad 2. — Ad 3. — Ad 4. — Ad 5. — 1. Cor. 2.

Iſaię 41 Ierem. 28. cum in Iſaia dicatur. Futura quoque annunciate, & ſciemus quia dij eſtis uos. Et in Ieremia: Quoniam ille eſt propheta, quem miſit dominus in ueritate, cuius verbum euenerit,

In oppoſito ¶ In oppoſitum ſunt, quę dicuntur in litera.

Albertus Magnus. ¶ Circa hęc ſcribit Albertus: Angelus tam bonus quàm malus ex naturali pręeminentia ſua ſupra animam ſenſitiuam poſſunt imprimere in ſenſus exteriores, & interriores ſpecies ſenſibiles, & imaginarias, non tantum in homine, ſed etiam in brutis. Vñ Auguſt. Auguſtinus ſexto ſuper Geneſim ad literam dicit: Ione 3. Omnis anima mouetur uiſis, & quod ad vermiculum, qui (ut in Ioua legitur) percuſſit hederam, uiſus ille, quo apparebat uermiculo percutiendam eſſe hederam, miniſterio angeli delatus eſt, & impreſſus animę uermiculi. Aliqui tamen dicunt, quòd per talem angelorum impreſſionem in ſenſu tam exteriori, quam interiori, nihil fit, niſi quod etiam per operationem fieret naturalem, per quam ſpecies ſenſui imprimuntur exteriori, pręſente materia ſeu obiecto: interiori uerò ſenſui imprimuntur etiam non pręſente materia. & niſi ſic eſſet, non eſſet triplex uiſio, ſcilicet ſenſibilis, imaginaria, intellectualis. 2. Cor. 11 de angelo quoque malò teſtatur Apoſtolus, ꝙ transfigurat ſe in angelum lucis. atque in tali transfiguratione ſub ſpecie ſenſibili decipit tam per uiſum, quàm per auditum, quemadmodum legitur apparuiſſe beatiſſimis Antonio, & Martino: ſic & angeli boni ſępe apparuerunt, & de multis inſtruxerunt per auditũ, & uiſum, vt Abraam, Lot, Thobiã. Quod verò ſic poſſint ſuper ſenſum interiorem, conſtat ex verbis Gregorij ſuper illud Geneſis, Gregor. Gene 37 Hęc ergo cauſa ſomniorum, atq; ſermonum, inuidię fomitem miniſtrabat: Niſi aliquando ſomnia ex miniſterio reuelationis angelorũ orirentur, Ioſeph pręferendum ſe fratribus ſuis fore ſomnio nõ videret. Quod itẽ hoc poſſit angelus malus, patet: quoniam multis illudit in ſomno per tentamẽta, & pollutiones, imaginationesq; turpes. Nec uerũ ẽ, ꝙ in apparitionib' iſtis nil aliud fiat niſi, quod operatiõe fit naturali. q̃uis .n. nõ fiãt alię ſpecies ſcd̃m formã, tñ alia fit abſtractio ſpecierũ, atq; impreſſio in ſenſũ, & imaginationẽ, & eminentiori virtute, & ad aliud deQuęſtio ſignandũ, q̃ in operatione naturali. Verum tũc quæritur, utrũ poſſit eſſe illuſio ab angelo bono in tali ſenſibili, aut imaginaria uiſione. Videtur, ꝙ ſic. Angelus n. q; ex ſua natura bonus, in uiſione proprij boni potuit falli. Lucifer nãq; deceptus fuit in hoc, ꝙ iudicauit, ꝙ peccatũ ſuum, quod Deus ex ordine ſuæ iuſtitiæ potuit uindicare, propter ſuam bonitaSolutio tem non taliter uindicaret, ut uindicauit. Dicendũ, ꝙ ſi angelus dicatur bonus bonitate naturæ tm̃, poſſet fallacia fieri. Vix tamen contingit, quia natura intellectualis angelica, quæ deiformis eſt intellectus, naturaliter inclinatur ad verum, non ad deceptionẽ. Si aũt angelus dicat̃ bonus bonitate gratiæ cõfirmatæ, non põt per eum deceptio fieri. Vnde in Auguſt libro de ſpũ, & anima qui Auguſtino aſcribit̃, dr̃: Humanũ ſpm̃ aliqñ ſpiritus bonus, aliqñ malus aſſumit: nec facilè poteſt diſcerni à quo ſpũ aſſumatur, niſi ꝙ bonus inſtruit, malus fallit. Inſuper AuIdem ſuper Geneſim. guſtinus duodecimo ſup Geneſim ad literam dicit: Angeli boni multis modis facili quadam, ac præpotenti unione cum animabus noſtris uiſa ſua faciũt eſſe noſtra, uiſionemq; ſuã ineffabili quodam modo faciunt eẽ noſtram. Circa, quid quęrit poteſt de illo Quęſtio ineffabili modo. Dicendum, ꝙ angelus tã bonus, quàm malus per hoc ipſum, ꝙ ſecundũ excellẽtiã Solutio ſuæ naturæ eleuatus eſt ſuper animam ſenſitiuam & rationalẽ, poteſtatẽ hẽt imprimẽdi, ei & ſuos cõceptus per modũ, quo oĩs natura ſuperior tã ſpiritualis, q̃ corporalis habet poteſtatẽ imprimendi in inferiora. ¶ Præterea aduertendũ, ꝙ ſcd̃m Auguſtinũ, Auguſt. & Anſelmum triplex eſt curſus. Primus eſt naturalis, & ad hũc manifeſtandum aĩæ ſenſibili non eſt neceſſaria impreſſio angeli. Secũdus eſt curſus voluntarius, quo fiunt res a voluntate ꝓcedentes, quẽ curſum nequeunt angeli manifeſtare: q̃a q̃ ſubſunt voluntati, nõ valent cognoſcere, niſi inq̃tũ manifeſtant in corporalib. ſignis, q̃uis ex pſpicacitate intelligẽtiæ talia ſigna ſubtiliùs celeriusq; percipiant, q̃ hoĩes dũ apparere incipiũt in corpore, vel ſanguine aut ſpũ interiore naturali, aut vitali, aut aĩali: & q̃ in corporalib. iſtis ꝑcipiunt, ea poſſunt imprimere in aĩam ſenſitiuã. Tertius eſt curſus miraculoſus, ſcd̃m quẽ in oĩ natura reſeruauit ſibi oĩpotẽtia creatoris, q̃d de vnaquaq; & in vnaquaq; natura faciet, quod vult, ꝓ pe ſuo ad oſtenſionẽ gloriæ, atq; potẽtiæ ſuæ: & quod de hoc angeli ſancti à Deo per reuelationẽ percipiunt, ut frequentiùs animabus reuelãt per ſenſibiles, & imaginarias viſiones. Hæc Albertus.

¶ In cuius verbis vr̃ obſcurũ, quod ait, Lucifer deceptus fuit in hoc, ꝙ iudicauit, ꝙ Deus peccatũ ſuũ non vindicaret &c. Nẽpè vt habitũ eſt, talis deceptio, error ſeu culpa nõ potuit eſſe in eius intellectu ante ſuę voluntatis ſubuerſionẽ. Rurſus, ſolutio illa Alberti immediatè ſequens verba iã tacta, ſonat ac ſi eſſent angeli aliq̃ boni naturali bonitate duntaxat, utpotè nec in charitate, & gr̃a, nec in peccato, quod non eſt ponendum, q̃uis iuxta præhabita aliqui opinentur, ꝙ in ſolis naturalibus fuerũt creati. Alberti verba ſub obſcura videntur.

¶ Pręterea ad q̃õnem hanc, vtrum angeli boni, & mali poſsint ſuper intellectũ humanum, reſpondet Albertus: In hac q̃õne valde diuerſificati ſunt doctores ante nos. Philippus. n. cancellarius Pariſiẽſis dixit, ꝙ ſolus Deus poteſt ſuper voluntatẽ creatã, informando, conuertendoq; eam ad quodcunq; voluerit, quod cõfirmauit auctoritate Fulgẽtij proteſtantis: Solus Deus operatus in cordibus hominũ ad inclinandas voluntates eorũ ad quicquid voluerit. Dixit quoq; ꝙ angelus bonus poteſt ſuper ſenſũ exteriorem, & interiorẽ, qui eſt ſenſus communis, & phantaſia, & imaginatiua, & æſtimatiua, atq; memoratiua. Dicit etenim Auicẽna ſexto naturalium, ꝙ quinq; ſunt ſenſus interiores, qui iam nominati ſunt, ſicut & quinq; exteriores. Item ꝙ poſsit ſuper intellectũ præſertim poſsibilẽ. Et Philippi ratio fuit, quia ſm̃ Auguſti aũ triplex viſio, puta ſenſitiua, imaginaria, intellectualis, miniſterio perficitur angelorũ. Inſuper dixit, ꝙ angelus malus poteſt ſuper ſenſum exteriorem, & interiorem obnubilãdo, illuſioneſq; faciẽdo in ſenſibus, ac phãtaſmatibus, ſed immediatè ſuper intellectum non poteſt, eo ꝙ intellectus verorum ſit, & luminis ſpiritualis receptiuus. Diabolus verò pater mendacij eſt, & auerſus à lumine. Mediatè verò põt procurare deceptionem in intellectu, & rõne per conuerſionem intellectus ad inferiora turbando phantaſmata: quibus turbatis, intellectus nequit ab eis accipere clarũ lumen veritatis, ſed fallitur. Porrò ꝙ angeli ſancti poſſunt ſuper intellectum, probauit per illud Hieronymi: Angeli hoĩbus auxilium tribuunt, miniſtrantes eis ſalutem, & annũciantes eis largiſsima bona. Quòd verò angeli mali, non poſsint hoc, probauit per illud Geneſis, Subter te erit appetitus eius. Dixit namq; ꝙ potentiæ iſtæ, intellectus, atq; voluntas, ſunt liberæ. Hęc verò opinio eſt rationabilis ualde, & dictis ſanctorum concordans, ideoq; tenẽda. Hæc Albertus.

Quæſtio. Alberti Solutio. Auicẽna. Iohan. 8. Hierony. Gene. 4.

¶ Quo

Auctoris iudiciũ de Philippo.

¶Quo circa ſciẽdum, ꝙ iſte Philippus fuit Alberto contemporaneus, & forſan conſocius. Doctores demum eis antiquiores, ut Antiſiodorenſis in Summa ſua, & alij quidam, eandem poſitionem diſſeruerunt, quam & ſequitur Thomas.

Albertus.

¶At vero libro de coæquæuis ſcribit Albertus: Dæmones non poſſunt niſi ſuper ſenſum, & phantaſiam, boni aũt angeli poſſunt ſuper intellectum, & non ſuper voluntatem. Dęmones verò ſuper intellectum directè, & immediatè non poſſunt: quoniam quamuis ſm naturam altioris ſint intellectus, quàm homines: tamen quia auerſi ſunt a lumine primo, intellectum ſortiti ſunt obſcuratum. Vnde ꝓp diſtantiam a lumine ſummo, amiſerunt uim agendi ſuper intellectum humanum. Supra uoluntatem verò hominis nulla intelligẽtiarum habet poteſtatem: quia uoluntas ſm perfectionem ſui non habet ſubiectũ ueri, ſed bonũ gratiæ, qđ infundi nõ põt niſi a Deo. Attñ dæmones cum adhuc habeant cognitionem ueſpertinam, quæ eſt rerũ creatarum in ſeipſis, quæ hñt cognoſci per ſenſibiles ſpecies, quę imprimuntur phantaſiæ: ideo dæmones poſſunt in iſtas uires ſic diſponendo ſenſibiles ſpecies, ut moueant ad illicita, quæ perſuadere intendunt. Hæc Albertus.

¶Veruntamen quidam affirmant in dæmonibus non eſſe cognitionẽ ueſpertinam. ſed iſta diſſenſio videtur in quid nominis ſtare.

Quæſtio.

¶Præterea quæri põt, An dęmones ualeant ſuper appetitum ſenſitiuum, qui in concupiſcibilem, iraſcibilemq; diuiditur. Et vr̃, ꝙ imò, cum ſint uires ſenſitiuæ organicæ, & ita uidentur eas poſſe multipliciter immutare; pręſertim cum aſſerat Auguſtinus, ꝙ ſanguinibus ſe immiſcent concitando, & inflamando ad libidinem, & bulliendo ad iram, atq; grauando ad ſomnolentiam, acediam, & torporem. Vnde elicitur, ꝙ diſpoſitiuè agant ad paſſiones appetitus ſenſitiui, quamuis culpam nequeant extorquere. Quo circa penſandum, quod ſcribit Albertus, reſpondendo ad quæſtionem hanc, Vtrum angeli boni uel mali, ſint immiſſores cogitationum bonarum ſiue malarum, aut incentores duntaxat. Ad hoc, inquit, Philippus cancellarius Parrhiſienſis reſpondet: Immittere dicitur multis modis. Interdum quippè refertur ad ſuggeſtionem, quandoq; ad opus hanc ſequens, in quod ex ſuggeſtione acceptata quis procedit. & ita interdum in malo accipitur, ſicut in Pſalmo: Immiſiones per angelos malos. & alibi: Cum diabolus iam miſiſſet in cor Iudæ ut traderet eum. Quandoq; in bono, iuxta illud: Immitet angelus domini in circuitu timentium eum. Aliquando verò refertur ad ipſas ſpecies intelligibiles, quæ per ſuggeſtionem inducuntur in intellectum: quę cum per abſtractionem fieri non queant in angelo, quia ſenſitiuas nõ hñt potentias, per quas fit abſterſio ſi tales formas immiteret angelus, cum immiteret nequeat niſi quod habet: oporteret, ꝙ faceret eas in intellectu humano, utpote per creationem producendo: quod falſum eſt, cum Deo ꝓprũ ſit creare. Hinc ſancti fatentur, ꝙ nec boni nec mali ſunt immiſſores hoc mõ cogitationum, ſed incentores earum ſunt diponendo, aut mouendo ad inſpectiones intelligibilium ſpecierum, quas vel Deus creando immittit, uel intellectus a ſenſibilibus abſtrahit. Quo circa quęrendum eſt, quibus modis, & qualiter fiat iſta incenſio. Dicendum, ꝙ multi modi inueniuntur a ſanctis ſuper hoc aſsignati, quibus intellectus illuminatur, & affectus accenditur: utpote per remotionem impedimenti, item patefaciendo meatus ueritati ad intellectum, quatenus lumen æternæ ueritatis uenire ad intellectũ liberè ualeat. Nempè, ut in libro octogintatrium quęſtionum diſſeruit Auguſtinus, quandoq; malignus ſpiritus obſtruit meatus intelligentiæ, per quos radius lucis æternæ pandere ſolet lumen rationis. Dr̃ namq; in libro de differentia ſpiritus, & animæ, ꝙ ad cellulam, quæ dr̃ logiſtica ſeu rationalis, in qua operatur uis intellectiua in ſpiritu animali, ſunt duo meatus: unus ab anteriori deferens a ſenſu cõi, & a ui imaginatiua formas ad cellulam logiſticam: alter a poſteriori ad eandem cellulam ducens formas a ui memoratiua: quę duę cellulę interdũ obſtruuntur dupliciter, qñdoq; uidelicet nigredine, ac ſpiſsitudine ſpiritus animalis, obnubilationeq; eius: quandoq; uerò quadam caruncula, quę ibi eſt, illum obſtruente meatum. Cuius ſignum eſt, ut dr̃ ibi, ꝙ dum hõ eſt in cogitatione ſubtili, & magna; agonizatur, ideſt, laborat flectendo caput, & retro, & ad dextram, atque ſiniſtram, per quod natura intendit remouere obſtaculum, quatenus intelligibiles formæ ualeant lucidè, ac liberè ad intellectum tranſire. Cumq; iuxta præhabita, angeli tam boni, q̃ mali in phantaſmatibus operentur in ſomno, atq; uigilia, ordinando, illuminando, ſeu obnubilando, operatio bonorum angelorum confert ad intellectus illuminationem: aliquando etiam ad ſpecies intelligibiles, de quo conueniens dat̃ exemplum, ut dum duo ſpecula directè inuicẽ opponunt̃, ſpecies exiſtentes in uno, reſultant in alio: ſic angelo coniuncto intellectui hominis, ſpecies quas habet in lumine diuino, cui coniunctus eſt, reſultant in hominis intellectu actione luminis diuini, cuius uirtute ſpecies illæ ſunt apud hominem: quas cum intellectus lympidè intuet̃, affectus incandeſcit, & charitatis calore acẽdit̃. Dęmones verò nõ ſunt incentores, niſi phantaſmata diſponendo, ac perturbãdo. Hæc Albertus.

August.

Similitudo.

S. Tho.

¶Circa hæc ſcribit Thomas: Futurorũ quędam ſunt in ſuis cauſis determinata, quędã verò nõ hñt cauſas determinatas, ut quæ ad utrunlibet ſunt: qlibet aũt effectus põt in ſua cauſa cognoſci, ſm quod determinat̃ in ea. Si.n. determinet̃ in ea, ut ex qua neceſſariò oriat̃, certitudinaliter cognoſcet̃, ut quæ circa motum cœli contingunt, ſicut ortus, & occaſus, eclipſes, luminariũ coniunctiones, quę oĩa multo clarius dęmones ſciunt per ſpecies cauſarũ ſibi innatas, q̃ per artẽ aſtrologus. ſi verò determinent̃ in ſuis cauſis, ut ex quibus frequenter naſcant̃ cũ poteſtate deficiendi in parte minori, ꝓp impedimentum ex parte agentis, aut recipientis, præcognitiò non certitudinalis, ſed coniecturalis põt haberi: quemadmodum aſtrologus prædicit quędam futura in terris ex motibus cœli, q̃ tñ potuerunt impediri ex inferiorum defectu cauſarũ. & iſta cognitio tanto plùs certitudini appropinquat, quanto plures cauſę ad eũdem effectũ concurrentes noſcunt̃, & q̃to uirtus, ſeu efficatia cauſę pleniùs ſcitur. Hinc dæmones in talium præcognitione ſunt ualde ſubtiles. Porro, q̃ cauſas determinatas non hñt, ut q̃ ad utrunlibet ſunt, aut in parte minori eueniunt, non queunt in ſuis cognoſci cauſis, ſed in ſeipſis duntaxat, quãdo pręſentia ſunt: ideo eorũ pręcognitio ſoli cõuenit Deo, cui ab æterno uelut pręſentia ſunt, & qbus ipſe uoluerit reuelare. Hinc taliũ futurorũ pręcognitionẽ nec homines nec dęmones pñt habere, niſi ſuꝑnorũ reuelatione ſpirituũ. Et demũ, q̃ dæmones præcognoſcunt reuelare homini pñt nõ obijciẽdo ſe aiæ, ut ſpeculũ, in quo cernunt̃, q̃ reluFcent

cent

cent in ſpeculo, vt aliqui dicunt: quoniam anima rationalis in ſtatu uiæ non videt ſeparata à materia, niſi inquantum ex phantaſmatibus in illorum pertingit notitiam. Nec ſpecies, quæ ſunt in intellectu angelico, proportionatæ ſunt intellectui humano, cum multo ſimpliciores, & vniuerſaliores conſiſtant. Vnde ſicut ſpecies quę ſunt in intellectu, nõ poteſt capere imaginatio, nec ſenſus ſpeciem imaginationis: ita, nec intellectus humanus ſm ſtatum viæ, ſpecies, quæ ſunt in intellectu angelico. Itaque angelus bonus, & malus talia põt homini aliter reuelare, videlicet per applicationem luminis ſui ad phantaſmata, ſicut applicatur lumen intellectus agentis phantaſmatibus, vt ex eis intentiones quædam in intellectu poſſibili eliciantur: & quanto lumen fuerit fortius, atq; perfectiùs, tanto plures, & certiores cognitiones eliciuntur: ſicq; ex phantaſmatibus illuſtratis angelico lumine reſultat aliquorum cognitio in intellectu poſſibili, ad quam eliciendã illuſtratio intellectus agentis humani non ſufficit, quia debilius eſt lumen ipſius. Ex pdictis habetur, ꝙ diuinatio eſt non quorumcunq; futurũ pręnunciatio, ſed eorum, quæ cauſas determinatas nõ habent, quæ ſcire eſt proprium Deo. Hinc ab uſurpatione actus Dei vocantur diuini, qui futuris pręnunciandis intenti ſunt. Hæc Thomas in Scripto.

Dioniſius a Thomas diſſentit.

¶ Cuius reſpõſio procedit ſecundum imaginationem ipſius, qua frequentiſſimè ſcribit, intelligentẽ in hoc ſtatu oportere ſpeculari phantaſmata. In qua opinione aliter ſeptio, propter motiua alibi partim tacta, & plenius infra tangenda: & videtur mirabile, cum dicat ſpecies in intellectu angelico exiſtentes, non eſſe intellectui proportionatas humano, nec recipi poſſe in eo propter earum ſimplicitatem, & vniuerſalitatem: cum tamen affirmet lumen intellectuale angelicę mentis poſſe immediatè phantaſmatibus applicari, ſicque eis proportionari, cum ipſe intellectus poſſibilis ſit ſimplex immaterialis, & inorganica virtus: phantaſma verò quid corporale exiſtat: & per conſeqnens ſpecies intelligibilis angelici intellectus incomparabiliter proportionatior eſt intellectui hominis, quàm lumen illud angelicæ mentis phantaſmati. Rurſus, intellectus angelicus immediatè illuminabilis eſt ab intellectu diuino, & increato, qui tamen incomparabiliter plùs tranſcendit omnem intellectum angelicum in ſimplicitate, & vniuerſalitate repræſentatiua, gppe qui per diuinam eſſentiam vnam, & indiſtinctã vniuerſa cognoſcit, quàm angelicus intellectus humanum: cur ergo intellectus humanus non eſt capax immediatè illuminationis angelicæ abſque reflextione ad phantaſmata?

Thomas.

¶ Inſuper de dæmonum diuinatione ſcribit ſanctus doctor in Snmma contra gentiles libro 3. capitulo. 147. Quemadmodũ maligni ſpiritùs veritatẽ fidei corrũperẽ molientes, abutuntur operatione miraculorũ, vt errorẽ inducant, argumentũq; fidei ex miraculoſis operibus ſumptũ, debilitent: non tñ verè miracula faciendo, ſed ea, quæ hominibus miraculnſa apparent: ſic quoq; abutuntur prænunciatione prnphetica, non utiq; veraciter prophetãdo: ſed aliqua ſm ordinem cauſarum homini occultarum prænunciando, vt futura in ſeipſis præcognoſcere videantur. Et quamuis ex cauſis naturalibns tales effectus proueniant, dæmones tamen ſubtilitate ſui intellectus magis cognoſcere poſſunt, quàm homines, qñ, & qualiter naturalium effectus cauſarum valeãt impediri: ideo pnunciando futura, mirabiliores, ac veriaciores apparẽt, quàm homines quã-tumcũq; ſcientes. Deniq; inter cauſas naturales ſupremę, & à noſtra cognitione magis remotę ſunt vires cæleſtium corporũ, quas conſtat dæmonibus ſecundũ proprietatẽ ſuę naturę cognitas eſſe. Cumq; cuncta corpora inferiora ſm vires, & motus cæleſtiũ corporum diſponantnr, poſſunt hi ſpũs multo plus, q̃ quicũq; aſtrologus, prænunciare ventos, & tẽpeſtates, huiuſcemodiq; effectus, & peſtes, quamuis cœleſtia corpora ſuper intellectiuã aiæ partem directè non queant imprimere. Veruntñ qm plurimi impetus paſsionũ, inclinationesq; corporales ſequuntur, qbus ſoli ſapientes, ac virtuoſi reſiſtunt, q pauci ſunt, in quas paſsiones, & inclinationes efficientiã habent cæleſtia corpora: hinc & de actibus hominũ multa prædicere poſſnnt, quãuis interdnm aliter accidat, propter arbitrij libertatẽ, aut diuinæ prouidentiæ diſpoſitionẽ. Ea quoq; quæ præcognoſcunt, prænunciant, nõ mentem illuminando, ſicut in reuelatione dinina. Nõ enim intendunt mentem ad veritatis cognitionẽ prouehere, ſed potius impedire. pronũciat verò imaginationis immutatione, vel in dormiendo, vt cum per ſomnia aliquorũ futurorum monſtrant indicia: ſiue in vigilando, vt in arrepticijs, atq; phreneticis, qui futura quædã pronunciant. Aliquando verò per exteriora indicia, vt per motus, garritusque anium, & per apparentia in extis animalium, ac in quorundam deſcriptione pũctorum, & in conſimilibus, quæ fieri ſorte quadam videntur. Quandoque verò viſibiliter apparendo, ſenſibiliterq; loquendo. Hæc ibi. Vbi, & de his diffuſiùs ſcribit Thomas etiam in capitulis alijs pluribus, ſed & in Secunda Secundæ, vt infra tangetur.

Vdalric⁹. Demõ vocatur ſpiritus diuinationis.

¶ Præterea Vdalricns in Sũma ſua 4. lib. Diuinatio, inqt, per dæmones, fit per præfatũ ſcientiæ eorũ acumen, vt Origenes & Auguſtinus teſtant. propterea demon vocaẽ ſpiritus diuinationis, iuxta illud Leuitici: Vir ſine mulier, in quibus phytonicns, ſeu diuinationis ſpũs fuerit. hinc aſſerit Origenes: Leuit. 19

Diuinatio dr: qm gentium natio credidit eſſe dininũ omne, quod per qnalemcunq; ſpiritũ profertur. qnod intelligendũ eſt de futnris, q̃ nulla poſſunt humana p̃ſciri peritia, ſiue in nulla cauſa p̃exiſtant niſi in Deo, vt ſnnt mirabilia diuinæ potẽtiæ: ſiue pręexiſtãt in naturalibus cauſis, quarũ collectio ſcitur ſufficiẽs à dæmonibus ex perſpicacitate eorũ, ſed à nobis ſciri non valet, niſi pars huius ſciæ, per quam nihil certũ de illo effectu pręcognoſcere poſſumus: ideo taliũ pręſciẽtia ſolius eſt Dei. Ideo probans ſe ſolũ eſſe Deũ, ait per Iſaiam: Annunciate, quę ventura ſunt, & ſciemus, qa dij eſtis. Dæmones ergo talia nõ ſciunt, niſi ex reuelatione angelorũ, aut prophetarũ. Videntur autem hoĩbus prophetare, cum naturales quoſdam prædicũt effectus, quorum cauſæ eis non ſunt notę, hominibus verò incognitę. Hinc tali ſallacia ſchola Stoicorum deluſa, dixit omnem diuinationem fieri per Deos, ita ꝙ per diuinationẽ probatur, ꝙ dij ſint, iuxta illud in ſecundo libro de natura Deorum: Prædictiones rerum futurarũ declarant hominibus Deos eſſe, qui hæc reuelãt. Cũq; per apparitiones dæmonum didiciſſent diuinationes per dæmones fieri, ſiquidem (vt in libro de Deo Socratis dicitur) Pythagorici mirãtur, ſi quis negaret vnquam vidiſſe ſe dæmonem, dixerũt dæmones eſſe Deos. Ideo Plato q in libro ſuo ſympoſio dicit cuncta denũciata, & magorum mirabilia, omnesq; præſagiorum ſpecies, fieri per dæmones ſnb primo oĩum Deorum parente, dnminatore, atq; auctore, poſuit gña tria Deorũ, videlicet ſnmmos Deos non ſolũ Inci diſpoſitione, ſed naturę etiã dignitate, qui

Iſaiæ 41.

Plato.

ſunt

ſunt inuiſibiles, quos ſolo intellectu contemplamur: ut Iuno, Veſta, Minerua, & huiuſmodi. Et medios Deos, quos perhibuit dęmones eſſe, quia ſm eum compoſiti ſunt ex natura intellectuali, atq; aereo corpore: & infimos Deos, qui ſunt omnino corporales, ut ſunt dij cœleſtes, quos uidemus, videlicet ſol, luna, & ſtellæ. Vnde patet, ꝙ per hoc dęmones traxerunt ad idololatriam homines: qm̃ Platos dicit ſingulos ſingulis eſſe hominibus deputatos, & ꝙ ſi aliquis dæmonum ab eo cui deputatus eſt, ritè cognoſcatur, atq; colatur, ſit ei proſpector in rebus dubijs, & incertis, apparendo ei per ſomnia, aut per ſigna, aut aliter, & in periculis præmunitor. Ideo in libro de Deo Socratis, dr̃ ipſe Socrates tam perfectus in ſapientia extitiſſe, quia dicit Homerus, officia diuinationis, ac ſapientiæ non ſunt diuiſa: ſic aũt diuinationi intendere, idololatrię ſpecies eſt, ac diuina lege prohibitũ. Vnde Hieronimus in originali ſuper Malachiam: Diuinatio, inquit, nunquã in bono accipitur. quod uerum eſt de diuinatione propriè dicta. aliter eſſet contrarium illud prouerbiorum: Diuinatio in labijs regis. Peripatetici verò non poſuerunt dæmones, & utentes nomine diuinationis ſm id, cui nomen imponitur, non ſm id, a quo nomen imponitur, dixerunt diuinationem non eſſe ſcientiam diuina inſpiratione conceſſam, ſed tantum naturalem effectum. Etenim diuinationem eſſe probat Ariſtoteles ſecundo de ſomno, & uigilia: quia quod ab omnibus experimentaliter eſt compertum, eſt uerum, & aliquid: ſed quòd ſomnia præoſtendant futura, quilibet ſæpe experitur, & hoc uocamus diuinationem. Porro, quòd iſta diuinatio non ſit immiſsio Dei, probatur ibi per hoc, ꝙ immiſsiones Dei maximè fiunt illis, qui ſunt ei propinquiores: & qui habent in ſe regimen ſuæ uitæ, ad quod habendum fiunt huiuſmodi immiſsiones: nullum verò animal habet in ſe regimen ſuæ uitæ, niſi homo, & inter homines Deo ſimillimus, ac amantiſsimus eſt ſapiens, ut dicitur 10. Ethicorum. Idcirco eſt propinquiſsimus Deo. ſicq; huiuſmodi immiſsiones non fierent alijs animabus ab homine. Inter homines quoq; magis fierent ſapientibus, quàm morionibus, & melancholicis. nos uerò uidemus totum oppoſitum. Itaq; iſti philoſophi non loquuntur de diuinatione, quæ fit maleficio dæmonum, nec de prophetia, quæ fit reuelatione ſupernorum ſpirituum: quia de his ſciri nil poteſt per rationem naturalem. ſed tñ loquuntur de naturali præoſtenſione futurorum, ſicut ex cantu galli cognoſcimus horam noctis. ſicq; uera dicit neq; illicitum eſt coniecturare taliter de futuris, niſi quis crederet Dei potentiam, ac prouidentiam his cauſis naturalibus alligatam, quaſi non poſsit aliter fieri, quàm in naturalibus oſtenditur cauſis: quo contra legitur. A ſignis cœli nolite metuere. Et in Iſaia: Ego dominus irrita faciens ſigna diuinorum. Si aũt quæratur, qualiter futura contingentia etiam, quæ ſubſunt libero arbitrio, naturali ſcientia cognoſcantur, reſpondent philoſophi iſti, ꝙ omne, quod fit in inferioribus iſtis, præexiſtit in motore cœleſti tanquam in naturali artifice: & explicatur per cœlum, & eius motum, ſicut per inſtrumentum illius artificis, ac motoris. Species ergo euentus futuri, quæ eſt in intellectu intelligibiliter, & in cœlo corporaliter, imprimitur inferioribus, ſcilicet elementis, & mixtis: & plùs efficit ea, q̃ actio qualitatis naturalis: qm̃ elementa derelictis ſuarum actionibus naturalium qualitatum, ſequuntur formam huius impreſsionis, ut patet in mixtione. Imprimitur ergo hęc ſpecies etiam corporibus animaliũ, partiq; animæ ſenſitiuæ, quę coniuncta eſt corpori: ideo elementa ſm ipſam componuntur. animalia quoque ſm huiuſmodi formas aguntur in motibus, atque garritibus ſuis. ſicq; per huiuſmodi cognoſcimus effectum futurum certiùs, q̃ hoc cognoſcatur per ſigna cœli. quia per illa tm̃ ſcitur effectus naturę vniuerſalis eſſe receptus in natura particulari, ſine quo effectus cœli fruſtraretur. Ideo Ptolemæus in centilogio uocat hæc ſecundas ſtellas. Nec tñ ex his adhuc certitudinaliter pręſcitur iſte effectus: tum, quia huiuſmodi motus, & operationes animalium ſępe fiunt ex alijs cauſis, quàm ex impreſsione naturæ uniuerſalis: tum, quia per multas indiſpoſitiones naturales effectus poterit impediri, prętertim in his, quę libero ſubſunt arbitrio, quòd reſiſtere poteſt, ac præualere inclinationi ex motu cœleſti, cauſatę. propter quod aſſerit Ptolemæus.

Hieron.

Prou. 16.

Iere. 10.

Iſa. 44.

Ptolemę.

Sapiens dominabitur aſtris.

Idem.

¶Denique impreſsiones iſtæ meliùs percipiuntur à brutis, quàm ab hominibus: & inter homines melius a ſtultis, & amentibus, ſeu dormientibus, q̃ a ſapientibus, ac uigilantibus: qm̃ quanto anima ꝑ alias occupationes minùs abſtrahitur a perceptione impreſsione iſtarum, tanto meliùs percipit eas. Sapiẽtes uerò in uigilia occupantur multis pertinentibus ad regulam uitæ, quibus furioſi, & amentes, ac dormientes, & irrationalia non intendunt: quemadmodum etiã in ſomnis paruos motus magis ſentimus, q̃ maiores in uigilia, ſicut paruo ſono terremur tanquam tonitruo. Aer quoque magis quietus eſt de nocte circa dormientem, & inquietudines obiectorum tunc ceſſant, & animus tunc liberior eſt ad percipiendos hmôi motus in ſe factos. Somnia demum in brutis ſunt tantum materialiter, ſcilicet, prout ſomnium eſt perceptio ſpeciei imaginabilis, abſq; hoc, ꝙ ex ipſo, ut ex ſigno ueniatur in ſignatũ. Formaliter verò, inquantum eſt ſignum euentus futuri, ſoliùs eſt hominis: qm̃ ordinare ſpecies imaginationis ad prænoſticationem futuri, non eſt imaginationis, niſi inquantum coniuncta eſt rationi. Hinc ait Auerrois, ꝙ ſolus homo propriè ſomniat, viſioneſq; alias videt: bruta autem tm̃ habent formas ſomniorum. Hęc Vdalricus.

Auerrois.

¶Qui de his, & de diuerſis diuiſionibus, ac ſpeciebus diuinationis, ſcribit diffusè, ac pulchrè: in quibus nihilominus quædam continentur obſcura, ut ꝙ ait ſecundum Platonem eſſe tria deorum genera, utpote ſummos, medios, & infimos, & ſummos eſſe, Iunonem, Mineruam, & Veſtam: medios autem, dęmones ex natura intellectuali, & aereo corpore compoſitos: & infimos, omnino corporales, ut Solem, Lunam, & ſtellas. Quo circa quærendum, quid per Iunonem, Veſtam, & Mineruam intelligatur: quia ſi homines, utpote fœminę illæ, ſeu animæ earundem, conſtat, quòd illę non ſunt ſecundum Platonem ſummi dij: imò ſecundum Platonem poſt ſuperaltiſsimum Deum ſummi dij ſunt ideę, quas poſuit ſeparatas, deinde intelligentię. Inſuper orbes cœleſtes, ſidera, & planetas dixit Plato altioris ordinis inter deos, quàm dæmones, quos animalia corpore aerea nuncupauit. Nempè in primo Timęi induxit patrem uniuerſorum loquentem ad eos: O dij deorum, quorum pater, & opifex ego, ut etiam Thomas, & Albertus teſtãtur, atq; ex ſerie textus oſtenditur. Vnde & Ariſtoteles libro de anima, Solem uocat patrem deorum, ac uiuorum. Nec Plato docuit luminaria cœli eſſe deos omnino corporales, id eſt, non conſtantes ex natura

Dionyſius contra Vdalricus.

Ariſt. ſolẽ vocat patrẽ deorũ ac uiuorũ.

ra intellectuali, & corpore, imò edocuit ea eſſe nobiliſſimis animabus animata. Vñ ſecundum eius ſequaces animæ illæ cælorum, ac cæleſtium corporum, animæ nobiles appellantur: quæ omnia in Elementatione theologica Procli Platonici, & partim in libro de Cauſis continentur. Præterea, ꝙ in præinductis uerbis Vdalrici commendatur illa peripateticorum poſitio de diuinatione, non uidetur recte prolatum: Primò, quia certum eſt Ariſtotelem, & ſcholam peripateticorum erraſſe in hoc, ꝙ non poſuerunt dæmones ſiue diabolos, opinantes angelos ſeu intelligentias non potuiſſe peccare. nec quoſdā eorum factos diaboles, vt dictū eſt ſupra. Deinde errauerūt in hoc, ꝙ diuinationes, apparitiones, variosque effectus qui ſecundum veritatem fiunt per dæmones, dixerunt fieri, & poſſe ſaluari per influentias, & virtutes cęleſtes, ac naturales. Quod, & Aegidius in tractatu ſuo cōtra errores philoſophorum apertiſſimè reprobat. Vñ, & ſanctus Thomas ait in Sūma contra gentiles 3. lib: vbi uerbis paulo ante ex Sūma illa inductis, ſubiūgit: Quāuis ultimū horū manifeſte p malignos ſpūs fiat, vtꝫ viſibilis apparitio, & ſenſibilis allocutio, alia tñ quidā conaſ reducere in cauſas naturales, &c. Deinde adiungit: Sed quia hoc modicā habet rōnē, magis putandū eſt talia ex intellectuali quadam ſubſtātia fieri, &c.

Scola peripatetico rū erraui.

Aegedius.

Thomas.

¶ De his autem non inuenio ſcripſiſſe Albertum in ſcripto ſuo ſuper ſecundum, nec libro de coæquæuis, ſed ſuper Geneſim, & Danielem aliqua inde tangit.

Petrus. Richardus

¶ Petrus hic Thomæ omnino concordat, nec ſuperaddit.

¶ Porro Richardus narrat hic duas opiniões de pręſcientia dæmonum circa impreſſiones metereonicas in aere, ſcilicet pluuiarum, tempeſtatum, uentorum: quarum una dicit, ꝙ non præcognoſcunt talia certitudinali ſcientia, ſicut iam ex Thoma, & Vdalrico probatum eſt: quoniam cauſæ eorum poſſunt impediri. Alia tenet, quòd certitudinaliter illa prænoſcunt: quia etſi impedimentum eueniat, de neceſſitate euenit: quoniam euenit per cauſam naturalem, quæ de neceſſitate operatur. Vnde ſi natura diſpoſuerit nubem ad pluuiam, de neceſſitate reſoluetur in pluuiā: niſi ſuperueniat aliqua cauſa ergo neceſſaria eueniunt, qñ eueniunt: & à cauſa neceſſaria impediuntur, quando impediūtur. Cùmque dæmones ſciant naturalem uirtutem elementorum, corporumqꝫ cæleſtium, motum quoque, curſum, & coniunctionem planetarum inter ſe, & cum ſtellis fixis, videtur, quòd præfatos effectus certitudinaliter præcognoſcant ſua naturali ſcientia. Harum opinionum motiua, & ſolutiones tangit Richardus, ad nullam declinans. Verum ſecunda iſtā omnino uidetur omnino erronea, imò erroribus Auicennę propinqua, qui dixit omnes naturales effectus in inferioribus de neceſſitate produci, ſi totus cæleſtium cauſarum ordo ſimiliter ſumatur, ac conſideretur. quam etiā opinionem Ariſtoteles ſexto metaphyſicæ reprobat. Etenim ſi naturalium cauſarum concurſus ſemper eſſet ex neceſſitate, omnes naturales effectus de neceſſitate prouenirent: quòd Philoſophus probat, ac reputat eſſe falſum. Opinio quoque uidetur incidere in articulum condemnatum a domino Stephano Parrhiſienſi epiſcopo, ac doctore, qui ait, quòd nihil ſit à caſu, ſed omnia de neceſſitate eueniunt: & quòd omnia quæ erunt, neceſſariò erunt: & quæ non erunt, impoſſibile ſit eſſe: & ꝙ nihil eueniat contingenter, conſiderando oēs cauſas, error eſt: quia cōcurſus cauſarum eſt de diffinitione cauſalis effectus. Et ponit tale exemplū, ꝙ aliquod corpus terreſtre ignitum in ſuperiori parte aeris generetur, atqꝫ deorſum cadat, habet aliquam virtutē cæleſtem. Similiter ꝙ in ſuperficie terræ ſit aliqua materia combuſtibilis, poteſt reduci in cauſam cæleſtē: ſed ꝙ ignis deſcendens huic materiæ incidat, & occurrat, non habet huiuſcemodi cauſam, nec cauſam neceſſariam ſeu per ſe, ſed cauſam per accidens.

Opinio 1.

Secunda.

Opinio 2. erronea.

Dñs Stephanus epiſcopus Parrhiſienſis.

Articulus condemnatus.

¶ Præterea huic poſitioni, & dictis ex Thoma, & Vdalrico cōcordat Bonauenturæ rñſio. & addit quia cognitio creaturæ dependet ex re, dum res incerta eſt in ſe, & in ſua cauſa, non pōt creatura certitudinaliter illā prænoſcere niſi per reuelationem: ideo præcognitio taliū eſt vel Dei, vel à Deo. Et quia ſuperbiſſimi dæmones maximè deſiderant ſibi impēdi diuinū honorem, maximè ſtudent oſtentare ſe illa præſcire. Veruntñ euentū futurorum aliquo modo præſentiūt, & frequenter vera prædicūt: & hoc quadrupliciter, ſm Auguſtinū 3. ſuper Geneſim ad literam. Primò, acrimonia ſui ſenſus, atqꝫ ingenij, vt dū diligenter cōſiderant ad qd inclinetur noſtra affectio, vel quæ ſint inducētia, aut retrahentia. Secūdò, multa experientia tēporum, quia ex talibus ſępius vidit dęmon accidere talia. Tertiò, dolo, cautela sua quando proponit aliquid facere, & pędicit tale qd euenturum. Quartò, aliena doctrina, vt dū iuſto Dei iudicio permittitur ab angelis diſcere. Itaqꝫ dæmones quāuis poſſint futura contingentia probabiliter præſentare, non tñ certitudinaliter præſcire, aut prænunciare. De ſomnijs verò ſciendum, ꝙ quinqꝫ de cauſis ſiunt, videlicet ex diſpoſitione corporis, ex ſolicitudine mentis, ex illuſione diabolica, ex reuelatione angelica, ex viſitatione diuina. Prima duo ſomnia ſunt futurorū præſagia, quæ cauſam habēt in nobis. Nam quæ coniungūt ex diſpoſitione corporis, ſigna ſunt infirmitatis, aut ſanitatis: quæ autē accidunt ex ſolicitudine mentis, ſunt ſigna eorū ad quæ facienda, vel deſiderāda inclinatur affectio noſtra. Aliorum verò non ſunt ſigna: imò ſi applicentur ad alia, potius prębent occaſionē errandi, ꝙ pręſciēdi. Somnia demum ex diabolica illuſione naſcētia, certum eſt roboris eſſe nullius: ſed omnia quæ ab angelis bonis ſunt, aut ex Deo, ſunt vera ſigna in nobis rerū illarum, ad quas præſignandas, aut oſtēdendas exibētur. Idcirco ex his non habetur, quòd præcognitio contingentium futurorum aliter habeatur, ꝙ à Deo, niſi per aliquam coniecturam. Hæc Bonauentura. quibus Alexander concordat.

Bonauen.

Dæmones futura pręſentiūt, & prædicunt vera quadrupliciter.

Somnia quinqꝫ de cauſis dormientibꝰ accidunt.

¶ Durandus quoqꝫ conſonat præinductis, niſi ꝙ concordare uidetur ſecūdæ opinioni ex Richardo iam recitatæ de præcognitione dęmonum circa cognitionem naturalium quorundam effectuum, quorum cauſæ poſſunt aliquando impediri.

Durādus

¶ Antiſiodorenſis ēt 4. ſuæ Sūmę libro cōſentit præhabitis, & qualiter dæmones ſint immiſſores cogitationū malarum, angeli verò bonarū, explanans. Re uera, inqr, diabolus immiſſor eſt cogitationum. Primò, per ꝙ imagines rerū ſenſibiliū delectantium imprimit inſtrumento, ſeu organo imaginationis: quia data eſt ei ptās immiſcendi ſe ſpūi ſenſibili, & immittit ipſum qñqꝫ, ſicut permittit imaginibus delectabilium rerū: ſicqꝫ immittit cogitationes rerū huiuſmodi, quemadmodū aliquis ponens ante me ſpeculū aliquod, immittit mihi viſum rei in ſpeculo relucentis. Scit namqꝫ diabolus ꝙ delectabile apprehenſum mouet: ideo immittit apprehenſionem, ut moueat ad appetitionem inordinatam. ſic quoque poteſt immittere cogitationem: non tamen cogitatio-

Gulielm.

Antiſiod.

nem

Beda Diabolus non eſt immiſſor cogitationũ malarum.

nem malam, quæ ſit peccatum. & eſt mala voluntas, ſecundum quòd dicitur: Peccaui cogitatione. Ideo bene dicit Beda, quòd non eſt immiſſor cogitationum malarum: quia eas propriè non immittit, niſi per operationem uirium noſtrarum. nec enim apprehenſio delectabilis malum parit volitionem tanquam neceſſaria cauſa, ſed tanquam occaſio, aut cauſa voluntaria: quomodo immittit diabolus cogitationes malas per modum conſulentis, quemadmodum angelus bonus immittit cogitationes bonas. & talis immiſsio appellatur ſuggeſtio. Qua autem lingua utitur angelus bonus, aut malus conſulendo homini, aut admonendo, ſemotum eſt a ſenſibus noſtris: & hoc ultimo modo poteſt diabolus tentare hominem de inuiſibilibus, ſicut dum aliqnem inducit ad errorem in fide. Hæc Antiſiodorenſis.

Gulielm⁹. Parrhiſiẽ.

¶Poſtremò Parrihenſis tertia parte libri de vniuerſo: Diuinatio, ait, imitatio quædam eſt deitatis, iuxta propriam nominationis huius intentionem, quamuis uſu certiſsimo ſola malignorum ſpirituum reuelatio diuinatio nominetur: qnia nec angelos, nec prophetas dicimus diuinare, Vulgariter verò diuini vocantur, qui reuelatione malignorum ſpirituum ſecreta loquuntur. & intellexerunt hoc antiqui de diuinitate, qua Deos, ſeu diuinos uocabant nonnullos. inde appellabant, & dæmones, id eſt, ſcientes, ex præminentia ſcientiæ, quam eos habere putabant, quia occulta præteritorum, præſentiorum, ac futurorum eos noſſe credebant. Hinc æſtimabant eos eſſe Deos, atque colendos, & ad cultum eorum multi prolapſi ſunt, & uſque præſens labuntur auiditate ſciendi ab eis occulta. Ariolos quoque, phanaticos, & arreptitios, dixerunt diuinos, ſimiliter illos qui aliqua adhibent inſtrumenta, quatenus in eis inſpiciantur occulta: ſicut ſunt ſpeculum, unguis pueralis, ouum, manubrium eburneum, gladius elimatus; quibus omnibus opponitur unctio, ut eorum augeatur lucidítas. Addunt item deceptores malefici quędam ſortiſsimala, ſeu adiurationes, & obſeruantias temporum, ac horarum, quaſi uirtute rerum illarum apparitio fiat ſeu uiſio in præfatis lucidis inſtrumentis. ¶Pręterea certum eſt, quòd in illis inſtrumentis non ſunt res nec rerum ſimilitudines, quæ quæruntur, ac inſpici ibi videntur. Alioquin ab omnibus ibi præſentibus inſpicerentur. Claruit autem iam multis experimentis, quòd dum ſeptem, aut decem pueri, ac puellæ ad huiuſmodi uiſiones applicantur, uix unus eorum uidet id, cuius reuelatio quæritur, ut furtum, aut latrocinium. Hęc Gulielmus, qui conſequenter prolixè circa hæc narrat. quemadmodum quidam quaſi Platonici, dixerunt animabus noſtris ſcientias, a c uirtutes concreatas, & pueros uirgines adhuc immaculatos, ex lucidorum inſtrumentorum illorum intuitu ad interiora ſua reflecti, ac intra ſe informis ſibi connatis cernere, quod ſciri optatur. Deinde inquirit quid uerius ſit, quod Plato dixit, an quod Ariſtoteles, aſſerens animam in principio ſui eſſe, ut tabulam raſam, & pulchrè, diffuſeq́ue probat in hoc erraſſe Platonem. Inter hec etiam refert, quemadmudum unus magorum antiquorum apud latinos famoſus, illo errore dementatus eſt, quòd credidit animam pueri immaculati uiolenter necati, habere ſcientiam omnium pręſentium, pręteritorum, ac fururorum: ideoq́ue puerum talem uiolenter necaſſe, & ab eius anima accepiſſe reſponſa. Quem autem intelligat doctor iſte per magum illum, certum non habeo: ſed ſuſpicor quod Simonem magum, de quo, & ſanctus Thomas in uno ſcripſit loco, quod ab anima occiſi infantuli reſponſa accepit. Veruntamen Gulielmus hic ſcribit, quod diabolica ſuggeſtione magus ille in tantum errorem, tamq; crudele facinus eſt collapſus, & quod diabolus in ſpecie talis animę apparuit ei.

Nota de Simone mago.

¶Conſequenter deſcribit, qualiter qnidam iuxta Ariſtotelis documenta dicentes ſcientias animabus non eſſe innatas, dicant per inſpectionem lucidorum inſtrumentorum apparere, ac diſci occulta per uiam naturæ ſine cooperatione diaboli ex irradiatione lucis diuinæ ſiue angelicæ: Videmus, inquiens, huiuſmodi illuminatione, irraditionesq́ue fieri in furioſis, & grauiter ægrotantibus, ac exceſſiue timentibus, in dormientibus, quoque, & grandem ſolicitudinem profundè gerentibus: qnia hæc abſtrahunt animam ab exterioribus, proprijsq́ue corporibus, ſicq́ue approſimant irraditioni lucis ſupernæ. Conformiter iſti dicunt pueros uirgines per talium lucidorum inſpectionem ab exterioribus reuerberari, ac intus redire, ſicq́ue deſuper illuſtrari. perpaucis tamen contingit hoc, quia prę cæteris ex donis naturę, complexioniſque qualitate, ac eleuatione ingenij ad illuminationem talem magis diſpoſiti ſunt: quamuis hæc dona diſſponant ad hæc: attamen multo plùs dona gratiæ, hac puritas mentis & uitæ. quæ interdum reuelationes obtinent non petitas, preſertim in his, qui zelo ſyncero ſoliciti ſunt de gloria, & honorificentia creatoris, ac utilitatibus publicis. Vnde Grabiel lucutus eſt Danieli: Nunc egreſſus ſum, ut docerem te, & ueni, ut indicarem tibi, quia uir deſideriorum es. Inueniuntur nihilominus aliquæ animæ, quibus huiuſmodi ſuperueniunt irraditiones ex fortitudine cogitationum in rebus diuinalibus, atque ex uehementia deuotionis in oratinibus ſuis, & ex ardore ſanctorum, ac piorum affectuum, quibus ſuperiucundiſsimam, prorſuſque infinitam creatoris pulchritudinem concupiſcunt. Galenus verò in libro de melancholia, dicit quoſdam ex deſiderijs talibus melancholicum incurrere morbum: qui utique deſipientia magna eſt, & alienatio a rectitudine intellectus, diſcretioneque rationis. Porro laborantes hoc morbo, ſuſcipiunt irraditiones rerum pariſculatas, & detruncatas. quapropter inſtar prophetarum de rebus diuinalibus mira loqui incipiunt, ſed locutionem illam non diu continuant. imò in uerba deſipientiæ conſuetæ mox recidunt. fumus namque melancholicus aſcendens intellectiuam uim, confeſtim offuſcat intercipiens mẽtis fulgorem, & a tantæ altitudine claritatis deijcit eam. Quandoque autem ad modicum ceſſat aſcendere, & tunc mira celeritate eleuantur ad contemplandum, & ad loquendum ſalubria, ſed rurſus melancolico aſcendente uapore, mira ſubitatione trahuntur deorſum, atq; in cogitationes, ac uerba alienationis, ac delirationis præcipitãtur. Porro, qui puritati, ac contemplationi, ut decet, intenti ſunt familiaritatem, ac conſortium angelorũ adipiſcuntur: quemadmodum de magiſtro ſuo Socrate teſtatus eſt Plato, dicens: Socrates ob egregiam uitam, & caſtimoniam ab infrãtia numen habuit comes, id eſt, ſpiritum bonum ſe comitantem, ac dirigentem. Tullius item in libro ſuo de natura deorum, diſſeruit: Si quis temperatè uteretur cibis, ac potibus, & immaculatũ ſe cuſtodiret, præſertim a Venereis, hic cõſortio frueretur, ac viſione

Daniel. 9.

Galenus.

Socratis numen.

Cicero.

deorum

deorũ. Anima etenim noſtra in horizõte eſt, & quaſi cunfinio ſuperiorum, ac inferiorum.

¶ Neque hoc lateat, quòd inſpectionibus lucidorum inſtrumentorum frequenter admiſcent ſe dæmones, quatenus fallant, aut ſaltem illo fulgore oculos intuentium lædant. Hæc Gulielmus. Qui de his multa proſequitur, & de generibus operum magicorum, ac miris occultiſsimis virtutibus multarum naturalium rerum, arborum, & herbarum, animalium, & gemmarum, de quibus infra tangentur nonnulla. Ab obiecta patet ex dictis ſolutio.

QVAESTIO V.

Arguit 1. QVintò quæritur, *An dæmones naturali virtute poſsint uera miracula facere*. Et circa hoc
multa occurrunt determinanda: videlicet an opera magorum efficaciam habeant à dæmonum poteſtate, & an materialia iſta obediant ad nutum dę-
2. monibus quo ad motum localem. Secundò, an ma-
3. teria quo ad receptionem formæ ſubſtantialis. Tertiò, qualiter magica opera fiat uirtute, operatione, cooperationeve dæmonum. Quòd autem vera miracula agere nequeant dæmones, videtur ex uerbo illo pſalmiſtæ. Benedictus dominus Deus Iſrael, qui
Pſal 71. facit mirabilia ſolus. Apoſtolus quoque mirabilia
2 Teſſ. 2. quæ fient per Antichriſtum, vocat ſigna mendacia: tamen illa fient cooperante principe dæmoniorum, cuius poteſtas præ ſolito tunc ſoluetur. Ergo ſi illa erunt ſigna mendacia ſiue fallacia, multo ma-
2. Cor. 6. gis ſigna dæmoniorum inferiorum. Tertiò, Apoſtolus ait, Quæ conuentio Chriſti Belial? ergo non decet opera dæmonum in hoc aſsimulari operibus Chriſti, quòd utraque ſint vera miracula. Quartò,
4. fides præſertim innititur, ac probatur miraculis: ergo ſi per dæmones fieri queunt uera miracula, robur fidei euacuatur.

In oppoſitum. ¶ In oppoſitum eſt, quòd ſuper uerba illa Apoſtoli, Cuius (ſcilicet Antichriſti) aduentus erit in ſignis mendacibus: dicunt expoſitores, quòd Anti-
2. Theſſ. 2. chriſtus faciet uera miracula: quæ tamen vocantur mendacia, quia ad deceptionem ordinabuntur.
Beda. Idem affirmat Beda ſuper Apocalypſim, vbi & le-
Apoc. 13. Apoc. 16. gitur, quòd beſtia (uidelicet beſtialiſsimus Anti-
Exod. 7. chriſtus) ſeducit habitantes in terra propter ſigna, quæ data ſunt ei facere. Idemq́ue, Sunt ſpiritus dæmoniorum facientes ſigna. In Exodo quoque leguntur magi Pharaonis eadem ſigna feciſſe quæ Moyſes fecit.

Thomas. ¶ Circa hæc ſcribit Thomas: Duplex error circa hęc fuit. unus gentilium, qui credebant dæmones, quorum uirtute magi operantur, deos eſſe: ſicq́ue eos per modum creationis poſſe nouos effe-
Error Auicennę. ctus producere. Alius eſt Auicennæ, qui dixit materiam inferiorum multo plus obedire conceptioni ſubſtantiæ ſeparatæ, quàm ſubdatur actionibus qualitatum contrariorum agentium in natura: quæ ſolum diſponunt ad formam ſubſtantialem, quæ ſecundum Auicennam à ſubſtantia ſeparata creatura. Sicq; ad conceptionem ſubſtantiæ ſeparatæ dixit in inferioribus quoſdam produci effectus, etiã præter ordinem ac curſum naturæ. poſuitq; exemplum de anima noſtra, ad cuius apprehenſionẽ totũ corpus ad uarias paſsiones mouetur, videlicet triſtitiæ, concupiſcentiæ, ſeu timoris. Verũ huic opinioni contradicitur à philoſophis, atq; theologis. A philoſophis, q̃m dicunt corpus cæleſte eſſe intelligentiæ inſtrumentũ: & ita non niſi per motum cæli poteſt in inferioribus prouenire effectus ab intelligentia. A theologis etiam, quoniam formę ſubſtantiales non ſunt ab influentia dęmonum, ſed Dei, qui eas in potentia materiæ poſuit, atque educere poteſt abſq; omni adminiculo agentis creati. Quòd verò educuntur in actum ſecundum curſum naturæ, eſt ex naturalibus determinatis agentibus. Hinc huius opinionis falſum eſt fundamentum. Idcirco dicendum, quòd dæmones ſola ſua virtute nullam queunt influere formam in materiam, nec ſubſtantialem, nec accidentalem, nec reducere eam in actum, niſi adminiculo proprij naturalis agentis, quemadmodum artifex non ſua, ſed ignis virtute calefacere poteſt cibum. Conformiter dæmones ad certa paſsiua coniungere poſſunt determinata actiua, vt ſequatur effectus ex naturalibus cauſis: attamen præter ſolitum curſum naturæ ex multiplicatione, ac vehementia virtutis actiuæ rerum aggregatarum, habilitateque paſsiuorum. Hinc effectus, qui non ſunt in poteſtate alicuius cauſæ naturalis, producere nequeunt, vt ſuſcitare mortuum, aut aliquid tale in veritate, ſed in præſtigio tantum, vt infra dicetur. Hæc Thomas in Scripto.

Dæmones ſola ſua virtute nequeunt influere formã in materiam.

¶ Porrò in prima parte, quæſtione centeſima decimaquarta quærit, an dæmones poſsint uera miracula facere ad ſeducendum. Reſpondet, Propriè loquendo de ratione miraculi, dæmones nequeunt miracula operari, nec aliqua creatura naturali virtute, ſed ſolus Deus: quia miraculum propriè appellatur, quod fit ſuper ordinem totius naturę creatæ, ſub quo vtiq; ordine dæmones continentur, & omnis virtus, ſeu potentia creaturæ. interdum tamen miraculum largè vocatur, quòd facultatẽ, & conſiderationem excedit humanam, ſicq; dęmones miracula facere valent, ſicut & vnus homo interdũ facit, quòd facultatem, & cognitionem tranſcendit alterius, & illum in admirationem deducit. Quamuis autem opera talia dæmonum ad veram, & plenam rationem miraculi non pertingant: ſunt tamẽ quandoque res vera, non phantaſtica: quemadmodum magi Pharaonis virtute dæmonum veros produxerunt ſerpentes, ac ranas, & quando ignis de cœlo cadens, ſancti Iob pecora, pueroſque conſumpſit, turbo quoque domum eius ſubuertit, & filios eius, filiaſque occidit. Quæ fuerunt non phantaſtica, ſed realia ſathanæ opera, vt viceſimo de Ciuitate Dei aſſerit Auguſtinus. Nihilominus huiuſmodi ſigna diaboli dicuntur mendacia ex parte finis: quoniam ad deceptionem hominum ordinantur à ſathana, nec fiunt ſolo imperio dæmonum (non enim materia corporalium obedit angelis bonis, aut malis ad nutum, ita quòd dæmones valeant immediatè ſua virtute tranſmutare materiam de forma ad formam) ſed ſemina quædam in elementis latentia poſſunt adhibere ad talia producenda, vt loquitur Auguſtinus tertio de Trinitate. Hinc omnes corporalium tranſmutationes, quæ talium ſeminum adhibitione, ſeu naturalium virtute fieri queunt, operatione dæmonum fieri poſſunt: vt dum res quædam tranſmutantur in ſerpentes, ac ranas, quæ & per putrefactionem aliquando generantur. Tranſmutationes autem corporalium, quæ fieri nequeunt virtute naturæ, nequaquam effici poſſunt verè realiter dæmonum poteſtate: vt quòd corpus humanum mutetur in corpus, & figuram alterius ſpeciei, ſeu beſtiæ: ſed hoc fit ſecundum apparentiam tantum, quod contingere poteſt dupliciter. Primò ab interiori, ſecundum quod dæmon poteſt immutare hominis phãtaſiam

Idẽ Tho. An dæmones poſsũt vera miracula facere ad ſeducendum.

Exo. 7. 8.

Iob. 1.

Auguſt.

Mutatio corporis humani in aliam ſpeciem dupliciter cõtingit.

tur

ad ſenſus corporeos, ita, quòd aliquando videatur aliter, quàm eſt, quòd & virtute quarundam corporalium rerum nonunquam effici perhibetur. Secundò ab exteriori. Cum etenim dæmon poſſit ex aere ſibi formare, atque aſſumere corpus cuiuſcunque figuræ, aut formæ, eadem virtute, ac ratione poteſt circumponere alteri rei quamcunque figuram, & formam corpoream, ut in illius ſpecie videatur, & appareat, quod non eſt. Et hoc eſt, quod decimo octauo de ciuitate dei Auguſtinus teſtatur, quia phantaſticum hominis, quòd etiam cogitando, ſeu ſomniando per innumerabilium rerum genera variatur, velut corporatum in alicuius animalis, aut alterius hominis ſpecie, ſenſibus appareat alienis. Quod non eſt ſic intelligendum, quòd ipſa vis phantaſtica hominis, aut ſpecies eius, eadem numero incorporata alterius ſenſibus oſtendatur: ſed quòd dęmon qui in phantaſia vnius hominis format aliquam ſpeciem, poteſt ſimilem ſpeciem ſenſibus alterius præſentare. Hæc Thomas in Summa.

August. capit. 18.

Thomas. An angeli boni ſeu mali poſſunt miracula facere.

¶ Præterea in eadem Sūma quæſtione centeſima decima quærit, An angeli boni ſeu mali poſſunt miracula facere. Reſpondet, Miraculum non dicitur propriè dum aliquid fit præter curſum, & ordinem alicuius particularis naturæ, aliàs qui lapidem proijceret ſurſum, operaretur miraculum. Sed miraculum propriè nominantur, quod fit ſupra ordinem totius naturæ creatæ. Ideo ſolus Deus poteſt miracula facere. Sancti uerò dicuntur operari miracula, vel quia ad eorum petitionem fiunt à deo, vel quia aliquod miniſtrium exhibent in miraculoſis effectibus. Sicque ait Gregorius: Virtutes uocantur illi ſpiritus, per quos ſigna, & miracula frequentiùs fiunt. Auguſtinus verò in libro octogintarium quæſtionum diſſeruit: Magi agunt miracula per priuatos contractus, boni Chriſtiani per iuſtitiam publicam, mali Chriſtiani per publicæ iuſtitiæ ſigna. Vnde Deum magi uirtute ſeu ope dæmonum operantur miracula, dicuntur hoc facere per priuatos contractus: quoniam qualibet creatura ſe habet in vniuerſo, ut virtus priuatæ perſonæ in ciuitate. Cumque magnos operetur per pactum cum dæmone initum, agit quaſi per priuatum contractum. Diuina verò iuſtitia ſe habet in uniuerſo, ſicut publica lex in ciuitate. Hinc boni per diuinam iuſtitiam miracula facientes, aſſeruntur ea facere per iuſtitiam publicam: mali verò per ſigna publicæ iuſtitiæ, ut per fidem informem, aut diuini nominis inuocationē ſeu ſacramentorum adhibitionem. Hæc idem ibidē.

Quẽadmodũ ſcti dicuntur operari miracula. Gregor. Auguſt.

Thomas.

¶ In ſuper in Summa contra gentiles libro tertio, multa ſuper his ſcribit. Fuit, inquiens, poſitio Auicennæ, quòd ſubſtantijs ſeparatis multo magis obedit materia ad productionem effectus, quàm contrarijs agentibus in ipſa. Sicque aſſeruit ad apprehenſionem intelligentię fieri pluuiam, ſanitatem, ac quædam miracula, quod reprobatum eſt alibi. Veruntamen attendendum, quòd dum angeli boni, aut mali adhibent naturalia aliqua ad determinatos effectus, vtuntur illis inſtrumentis. Inſtrumentorum autem aliquam ſortitur virtutem actiuam ex principali agentis ſupra propriam uim, ſicut ſerra inducit formam lecti ex motu artificis, quam per ſe non poſſet inducere. Conformiter ex naturalibus cauſis, ac viribus illis prouenire queunt altiores effectus, inquantum ſunt ſpiritualium inſtrumenta ſubſtantiarum, quàm ſecundum curſum prouenirent communem. Quamuis ergo tales effectus ſimpliciter miraculo non exiſtent, quia ex naturalibus proueniunt cauſis, mirabiles tamen nobis reduntur dupliciter. Primò, quia per ſpirituales ſubſtantias applicantur cauſæ illæ ad quoſdam effectum modo nobis inſolito. Nam, & ingenioſorum artificum opera illis facilia, mirabilia ſunt his qui modum operationis eorum non capiunt. Secundò ex hoc, quod cauſæ illæ ſic applicatæ, aliquid ſortiuntur ad producendum ex hoc, quòd ſunt ſpiritualium ſubſtantiarum inſtrumenta. Præterea quidam opera illa mirabilia, quæ magicis artibus fiunt, aſcripſerunt non ſpiritualibus ſubſtantijs, ſed cæleſtium uirtutibus corporum. Nam & magi certos ſtellarum ſitus conſiderant, herbas quoque, & corporalia quædam adhibent auxilia, quaſi ad præparationem materiæ ad ſuſcipiendum influxum, & effectum cæleſtium corporum. Verum iſta opinio expreſsè contrariatur his, quę manifeſte, realiterque apparent. In operationibus quippe magorum ſunt multa, quæ ſunt propria rationalis naturæ, quoniam dantur reſponſa de furtis, & talis: & appareat in uigilia aliqui colloquentes, ac de varijs rebus ratiocinantes, & reuellantur ſecreta. Ex quibus item probatur, quòd ſubſtantiæ illæ quarum ope fiunt huiuſmodi opera, ſint uitioſæ: quia ad multa ſcelera pręſtant conſilia, atque auxilia, idolatriamque perſuadent. De his multa conſcribit ſupradictus Thomas.

Simile.

Obſeruationes magorũ in operãdis mirabilibus.

Thomas.

In Secunda quoque Secundæ, quæſtione centeſima nonageſima quinta de his aliqua introducit, & ſpecialiter de ſpeciebus diuinationis compendioſè tractat ibidem: puta de diuinatione, quæ fit per dæmones, de diuinatione, quæ fit per aſtra, de diuinatione, quæ fit per ſomnia, de diuinatione, quę fit per auguria, & obſeruationes conſimiles, & de diuinatione, quæ fit per ſortes: & qualiter omnes ſpecies iſtæ cum genere ſuo, quòd eſt diuinatio, contrariantur cultui dei, & ſuperſtitionis ſunt ſpecies, quæret ibidem.

Petrus. An dęmones poſſũt aliqs ſpecies rerũ producere.

¶ Circa hæc quærit Petrus. An dæmones poſſunt aliquas ſpecies rerum producere. Reſpondet, Quidam effectus ſunt, quorum formæ ultimæ ſunt artificiales, ut domus, ſcamnum. Hos dæmonũ producere poteſt artificioſiùs, quàm homo. Quidam effectus ſunt, quorum ultimæ formæ ſunt naturales. & harum quidam producuntur ex ſemine, in quos dęmon non poteſt: quia in generatione commixtioni elementorum additur aliqua uirtus influens ab anima generantis, quam dęmonum non poteſt influere. Quidam ex putrefactione, ut uermes, & quidam ſerpentes: & in his contingit aliquod agens dupliciter operari, uidelicet adminaculando, ſicut agricola in productione ſegetum: & complendo, ſicut ſol. & natura in generatione inferiorum. Primò modo poteſt operari diabolus, non ſecundò. Poſſunt namque colligere ſemina, & actiua paſſiuis contemperare: quo facto, ſequitur introductio formæ per operationem naturæ. In cæteris conſonat Thomæ. Richardus ſimiliter.

Bonauẽt.

¶ Bonauentura uerò adiecit: Maligni ſpiritus poſsũt formas artificiales inducere propria per virtutem, & formas naturales per virtutem alienam: quoniā operantur per modum artis, non naturæ. Vnde ſicut natura non producit formā artificialē,

ſic, nec aes formam naturalem. ¶ Et ſi quæratur ratio huius, dico, quòd eſt limitatio potentiæ agentis ad talem, ſeu talem effectum, ſecundum diſpoſitionem dei, & primariam ordinationem cauſarum. Rurſus, ſi quæras quare ſic Deus diſpoſuit: dico, quòd ordo ſapientię hoc requirit. Cum enim triplex ſit agens, videlicet Deus, natura, & intelligentia, ita ſe habent, ita, quòd primum præſupponitur à ſecundo. & ſecundum à tertio. Deus namque operatur ex nihilo. Natura verò nõ operatur ex nihilo, ſed ex ente in potentia. Ars autem præſupponit operationem naturæ, & operatur ſuper ens completum. Non enim facit lapides, ſed domum ex lapidibus. Hinc ſicut natura non poteſt anticipare operationem dei, quæ eſt de nihilo producera, ſit nec ars operationem dei, quæ eſt de nihilo producere, ſic nec ars operationem naturæ. Si quæras, quare non eſt conuerſo, ita ut ars pręcedat naturam, dicendum, quòd operatio naturalis per naturam, prior eſt in eodem, quàm operatio artis: & etiam, quoniam agens per naturam producit ſibi ſimile ſecundum veritatem: agens verò per artem producit ſimile ſolum ſecundum exemplar. Quoniam ergo in productione rerum, ſeu formæ naturalis, agens aliquid impartitur paſſo, & nihil impartitur aliquid alteri, niſi id reſpectu cuius eſt in actu ſecundum veritatem: ideo formas illas de potentia in actu deducere nequit, niſi quod agit per modum naturæ. In artificialibus verò nihil impartitur agens paſſo, ſed aufert uel mutat, ut patet in forma compoſitionis, aut inſtitutionis. Hinc agens per artem non poteſt virtute propria formas naturales producere, niſi ille ſolus, qui eſt actus plenus, atque perfectus, reſpectu omnium tam in cognoſcendo, quàm operando, videlicet Deus.

Triplex agens.

Au magi pduxerũt veros ſerpentes.

¶ Præterea ſi quæratur, An magi Pharaonis cooperationem dæmonum produxerunt ueros ſerpentes, ac ranas: uidetur quòd non, quoniam Strabus ait, quòd diabolicis figmentis illudebant intuentium oculis. Gluſſa quoque Auguſtini dicit in Exodo ſuper illud, Deuorauit virga Moyſi uirgas eorũ: Virga Moyſi abſorbuit uirgas, non dracones; hoc nanque abſorbuit, quòd erant, non quòd non erant. Ergo virgę magorum non fuerunt uerè in dracones, ſeu ſerpentes conuerſæ. Natura etiam non videtur in tam imperceptibili ſeu breuiſsimo tempore, ſolida ligna, ve erant uirgæ magorum, poſſe in dracones veraciter tranſmutare. In contrarium eſt textus Exodi ſeptimo, vbi plane, hiſtorialiterq; refertur, quòd magi proiecerunt virgas ſuas, quæ vertebantur in ſerpentes. Hoc etiam tertio de trinitate Auguſtinus ſentire expreſsè videtur, deſcribendo ibidem qualiter id fiebat. Vnde, & Gluſſa ex verbis Auguſtini ſuper Exodũ ait: Dæmones mira celeritate diſcurrentes per modum, colligunt, & adducunt ſemina rerum. ſicque nouas rerum ſpecies producunt. Dicendum, quòd reuera Gloſſæ uidentur ſibi obuiare ibidem. hoc tamen plus ſonant, quòd virgæ magorum uerſæ fuerunt in veros ſerpentes. Cumque uirga Moyſi dicitur deuoraſſe uirgas magorum, dracones nominantur virgæ à præexiſtente materia: ſicut & uirga Moyſi, quæ uerè conuerſa extitit in draconem. Cumque obiicitur, quòd natura non poteſt tam ſubito operari, reſpondendum eſt, quòd verum eſt, loquendo de hac natura per ſe. ſed taliter poteſt eſſe adiuta, & conforta conuenientibus rebus, ac viribus, ut quaſi repente prorumpat in opus, ut patet de generatione ranarum, quas de quibuſdam folijs celeriter naſci contingit. Si denuo quęras, quomodo ab inuicem diſcernantur hæc ſigna ſeu miracula dei, & ſanctorum uera, & ſigna magorum: Dicendum, quòd etſi conueniant in materia: differunt tamen ex parte principalis agentis, & ex parte miniſtri, atque ex parte finis, & ex parte facti. Ex parte principalis agentis, quia in veris & propriè ſumptis miraculis, operatur omnipotentia infinita creatoris etiam ſuper naturam: in miraculis dæmonum ſeu magorum, operatur uirtus naturæ multipliciter per alias naturas adiuta. Ex parte quoque miniſtri, quoniam vera miracula per publicam fiunt iuſtitiam, id eſt, per fidem catholicam, qua viuitur iuſtè, ſeu etiam per opera, & merita eius: magorum verò miracula, per priuatos contractus, ut per incantationes, & quędam arcana. Quòd deſignatur, quòd ibi ſint opera tenebrarum: quia ut ait ſaluator, Qui male agit, odit lucem. Item ex parte finis, quia miracula dei ordinantur ad fidei roborationem, eccleſiæ utilitatem, & ad gloriam dei: magorum uerò miracula, ad deceptionem, ac gloriam vanam. Et rurſus ex parte facti. Dæmones namque faciunt inutilia, vana, ac uilia; ut canes cantare, ſtatuaſque moueri, ſerpentèſque, & ranas præcipue faciunt: quia hæc operatione naturæ faciliter producuntur. Itaque ſic Deus dæmonum potentiam, atque aſtutiam tẽperauit, vt eorum miracula, & malos queant decipere, iuxta eorum demerita: & à bonis valeant deprehendi, vt ſic fides cum miraculis habeat locum. Nempe ſi ſolus Deus, ac eius miniſtri egiſſent miracula, quis non credidiſſet compulſus miraculis? Nun verò dum, & boni, ac mali faciunt ea; hi diuinitus illuſtrantur, vt inter ea, queant diſcernere, per uera miracula adiuuantur, & per dæmonum miracula probantur, & exercentur. Hæc Bunauentura.

Auguſt.

Exod. 7.

Idem.

Ad obiectionẽ reſponſio.

Quęſtio 2

Iohan. 3.

Quẽadmodũ de⁹ tẽperauit dęmonũ potentiam.

Quęſtio.

¶ Qui etiam quærit hic, An introductio omnis formæ ſubſtantialis ſit à datore formarum, An aliquid agens particulare poſſit aliquam inducere. Reſpondet, de eductione formę in eſſe, quadruplex fuit opinio, Vna Anaxagoræ, qui poſuit latitationẽ formarum, quod dupliciter poteſt intelligi. Primò, quòd poſuit formas in materia actualiter pręexiſtere, ſed non apparere extrinſecus inſtar picturæ panno opertę. & hinc modus impoſſibilis eſt omnino, quia contraria ſimul ineſſent eidem. Secundò, quòd eſſentiæ formarum ſint in materia nõ ſolum latentes, ſed in potentia entes, ut materia habeat in ſe ſeminales formarum omnium rationes, à primaria conditione inditas ſibi, & per actionem agentis educerentur: quòd concordat philoſophiæ, ac ſcripturis. Verum iſte non fuit intellectus prætactę opinionis, ſed primus, ut dicunt expoſitores. Dixit namque, quòd agens particulare nil agat ad formæ productionem, ſed detegat eam.

De formę eductione q̃druplex opinio.

¶ Alia fuit opinio philoſophorum magis modernorum, dicentium, quòd omnes formæ ſunt à creatore: quæ etiam opinio dupliciter poteſt intelligi. Primò, quòd Deus ſit principaliter agens, & cauſans in omnium productione formarum, ac rerum, & poſitio iſta eſt uera. Vel ita, quòd Deus ſit tota cauſa efficiens, & agens particulare nil agat niſi adaptando materiam, ut ſicut Deus producit animas rationales, ita, & alias formas. Iſtud uerò ſtare non valet, quoniam agens particulare, aut producit aliquid, aut ni

hil

hil : & ſi nihil, ergo nil agit. Si verò aliquid, ergo aliquam inducit diſpoſitionem : ſed qua ratione poteſt inducere vnam, poteſt, & aliam. Ergo poſitio iſta irrationabilis eſt,

3. ¶ Tertia poſitio eſt, quòd formæ naturales penè omnes ad minus corporales, ut formæ elementorum, & mixtorum, ſunt in potentia materię, atque per actionem particularis agentis educuntur. Et hanc videtur tenere Philoſophus, tenentque eam communiter doctores in philoſophia, & theologia : attamen habent duas uias. Aliquid quippe dicunt, quòd ſunt in materia in potentia receptiua, & quodammodo actiua, & coperatiua : quia materia habet poſſibilitatem ad recipiendum, & etiã inclinationem ad cooperandum, & in agente eſt huiuſmodi forma producenda, ut in actiuo principio effectiuo, & originali : quoniam omnis forma per naturam ſuæ ſpeciei recepit naturam multiplicandi ſe. Vnde inductio formæ eſt ab agente, formam ſuam multiplicante. Ab uno quoque obiecto relucent multæ imagines in pluribus ſpeculis : atque huiuſmodi formæ non habent (ut dicunt) ex quo ſint materialiter, ſed ex quo originaliter : ideo non dicunt creati, neque ex nihilo fieri. Quòd enim creatura, nihil eſt : talis uerò forma ante eductionem ſuam aliquo modo eſt, tum ratione agentis, tum ratione materiæ.

4. ¶ Alia uia eſt, quòd formæ ſunt in prima materia non ſolum ut in qua, & à qua aliquo modo, ſed etiam ex qua : & hoc non ſic, quòd materiæ primæ eſſentia ſit ex qua forma producitur : ſed quòd in ipſa materia aliquid eſt creatum, ex quo agens dum agit in ipſam, educit formam, non ita ex illo, tanquam ex aliquo, quod ſit tanquam pars aliqua formæ producendæ, ſed quia illud poteſt eſſe forma, ſicut globus roſæ fit roſa. Et iſta poſitio tenet, quòd in materia ſint veritates omnium formarum producendarum naturaliter, ita quòd cum producitur forma, nulla quidditas, nulla eſſentia de nouo inducitur, ſed datur ei noua diſpoſitio, ut quod erat in potentia, fiat in actu. Differunt enim actus, & potentia, non quòd dicant quidditates diuerſas, ſed diſpoſitiones eiuſdem diſtinctas : non tamen ſunt diſpoſitiones accidentales, ſed ſubſtantiales. nec mirum, hoc eſſe in potentia agentis creati, ut quod eſt vno modo, faciat eſſe alio modo. Hæc poſitio inter ceteras uidetur eſſe intelligibilior, & ueritati uicinior : quam credo tenendam, non ſolum quoniam eam ſuadet ratio, ſed & cõfirmat auctoritas Auguſtini ſuper Geneſim, quã Magiſter allegat, quòd quæ producuntur à natura, ſecundum rationes ſeminales producuntur. Quid uerò ſint rationes ſeminales, infra patebit. Sicque ſecundum poſitionem iſtam dicendum, qđ agens particulare educit formas, & inducit, ac res producit. Et ſi quæras an ex aliquo, uel ex nihilo, dicendum, quòd ſecundum tertiam poſitionem ex aliquo : ſed non ex aliquo materialiter uel conſtitutiue, ſed ex aliquo originaliter. Vel formę fiunt ex aliquo, non quod ly, ex, dicat partem, ſed conſubſtantialitatem : ſicut roſa ex globo, quoniam globus fit roſa. Sicque materia ſe habet per modum receptiui : ſed ſeminatum in ea ſeu inditum ei, ſe habet quodammodo per modum actiui, & quodammodo per modum paſſiui, quoniam cooperatur agenti : & nihilominus variatur ab vna diſpoſitione in aliam. Hæc eſt ergo ſumma poſitionis iſtius, quod agens creatum nullam quidditatem, nec ſubſtantialem, nec accidentalem producit omnino, ſed entem ſub una diſpoſitione, facit eſſe ſub alia. Hæc Bonauentura.

Vltima poſitio tenenda.

¶ Cuius hoc ultimum verbum uidetur prorſus obſcurum, cum lux producat radium, calor calorem, obiecta ſimilitudines ſuas, & ſubſtantia operationem. Verum de hac quæſtione infra plenius diſſeretur. Tangit namque difficultatem in philoſophia præcipuam, puta de inchoatione formarum. Hæcque poſitio, quam Bonauentura magis hic approbat, uidetur eſſe opinio Alberti, Vdalrici & aliorum quorundam. Thomas uerò, Aegidius, & alij multi tenent contrarium, quibus in hoc magis reor conſentiendum, propter motiua ſuo loco ponenda : imò opinio illa, prout eam recitat Bonauentura, ponens exemplum de globo roſæ, & formam eductam formæ inchoatæ ſeu educendæ conſubſtantialem affirmans, ſi uerè reſoluatur, ac clarè, inuenietur parum, aut nihil ab Anaxagoræ opinione differre, ut etiam proteſtatur, & probat Henricus, ſicut infra pandetur.

¶ Inſuper Alexander circa hæc plura quærit, & ſcribit diffuſe, cuius dicta ſententialiter pro maxima parte ſunt introducta. Concedit quippe iuxta ſenſum præhabitum, quòd opera dæmonum, & magorum non ſint propriè dicenda miracula, ita quòd deo omnipotenti proprium eſt operari propria poteſtate miracula propriè ſumpta. Præterea ad quæſtionem hanc, vtrum opera magorum Pharaonis fiebant verè realiter, an apparentialiter, ac præſtigialiter tantum, reſpondet, quòd uerè realiter, quemadmodum Auguſtinus probat, tenet, præſertim quoniam uirga Aaron uirgas magorum (id eſt, ſerpens ſerpentes) legitur deuoraſſe. Circa hoc quærit Alexander, An dracones magorum redierunt in virgas. nec audet hoc diffinire, potiſſimè cum noſtro modo hoc naturalis habeat ordo, quòd dracones uertantur in ligna, ſicut, quòd ligna in dracones.

Alexãder.

Exodi. 7.

Alexãder An dracones magorum redierunt in virgas.

Dionyſ.

¶ Sed mirum uidetur quare hoc ſciſcitetur, aut ita reſpondeat, cum dicat colubrum Moyſi uerè, nõ phantaſticè, dracones illos voraſſe.

¶ Quod autem non fuit ibi phantaſtica illuſio, probat : quia in tota Exodo de tali illuſione nil legitur. imò Exodi octauo, ubi magi narrantur defeciſſe in non valendo producere cyniphes, ſunt locuti : Digitus dei eſt hoc. quod & ante dixiſſent, ſi in faciendo defeciſſent. Amplius, reſpondendo ad iſtud, an opera illa magorum fuerunt miracula, hanc ponit diſtinctionem : Miracula poſſunt dici uel quantum ad rem factam, uel quantum ad modum faciendi ſolum. Miraculum quantum ad rem factam, & non quantum ad modum faciendi, uocatur, quando ſuſpiciens nullum habet ordinem naturalem ad ſuſcipiendum effectum : ut dum natus cæcus, fit uidens, ſeu uirgo manens virgo, parit. Miraculum autem quantum ad modum faciendi tantum, dicitur, id quod mutatur in alterum, habet naturalem ordinem adhoc, ſed non quod fiat tam citò, ut dum ex aqua fit uinum, & ex uirga ſerpens. Porro iſtud citò, intelligi poteſt dupliciter.

An opera magorum fuerunt miracula.

Miraculũ quã fieri dr

¶ Primò, de inſtanti. & quando ſic fit, uerè eſt miraculum, & ſoli conuenit deo.

¶ Sccdò, de tempore breuiſſimo, & qua impceptibili. & ſic nõ eſt ppriè miraculũ, ſed quoddã mirabile.

Et quia diſcernere non valemus quando talia fiant, in inſtanti, aut in tempore breui, vtimur nomine miraculi ad vtrunque. Eſt autem triplex modus producendi ſerpentes, videlicet ex putrefactione purè naturaliter. Secundò per accelerationem, ſicut fecerunt magi. Tertio in inſtanti: ſicque diuina, omnipotentique virtute Moyſes fecit. Angeli demum boni, & mali præparare poſſunt materiam, non inducere formam ſubſtantialem. Hæc Alexander.

Queſtio de illuſionibus magicis. Tribus modis fit illuſio. ¶ Qui iterum quærit, qualiter fiant illuſiones atque præſtigia in operibus magicis. Reſpondet, Quædam illuſiones abſque cooperatione dæmonum, ſola agitatione oſtendentium, & occultantium aliqua, ut in tranſiectionibus. Interdum quoque ſine virtute dæmonum, virtute quorundam corporum mineralium: quæ qui habent, poſſunt per virtutem illis corporibus inditam, rem monſtrare non ſicuti eſt. nec tunc eſt falſitas ex parte viſi, quin aliquid ſit, quod videtur, non tamen eſt ſicut apparet. Tertiò ſit illuſio talis per dæmones, qui ex ordine ſuæ naturæ habeant poteſtatem ſuper quædam inferiora, quam in illis exercent quantũ Deus permittit, tuncque apparet res non ſicuti eſt. Et quamuis ſit iſta illuſio, quo ad modum videndi, ſubiacet tamen veritas ex parte rei uiſæ, ut de mineralibus dictum eſt: ſed hic ſit uirtute dæmoniaca, quod ibi uirtute naturali indita corpori illi. Adhuc tamen illuſio iſta non appellatur veſtigium, quod proprie eſt illuſio dæmonis, non habens cauſam ex parte mutationis rei, ſed cognoſcentis duntaxat. qui illuditur quantum ad organum, aut

Senſibile dicitur dupliciter. quantum ad potentiam. Ad intelligendum demum qualiter fiat, ſciendum, quod ſenſibile dicitur dupliciter, ſcilicet per ſe, & per accidens. Per ſe quoque dupliciter, ut pote proprium, & commune. Dicimus ergo, quod in proprio ſenſibili non decipitur viſus bene diſpoſitus, nam, quod album eſt, ſemper iudicat album. ſed in ſenſibili communi, & in ſenſibili per accidens, ſalli poteſt intus, & extra, & organum ipſum: & hoc per virtutem dæmonis aliquid ibi agentis, non quod mutet tunicas, humoresve oculi. varijs quippe modis poteſt formas formare, ac viſui præſentare, qui velit nolit obiectas apprehendit exiſtente organo in debito ſtatu, ita quod viſus apprehendit ſpecies, quas offert diabolus. nec dicendum, quod diabolus vniat eas viſui, imò naturaliter ex quo oblatæ ſunt ſenſui debito modo, ſenſus vnit ſe illis, & iudicat de eiſdem.

Qualiter dæmones illudunt hominis ſenſibus. Vlterius verò fallitur iudicando ſenſibile per accidens, cum formam quæ ſolebat eſſe huius rei, iudicat eſſe hanc rem vbi eſt, vbi videt talem formam: atque ſecundum diuerſas oblationes, aut ſecundum diuerſas mutationes formæ oblatæ, iudicat ſemper alia, & alia: ſicque deluditur. Vnde Auguſtinus in libro de ſpiritu, &

Auguſt. anima, & idem tangit libro de ciuitate dei: Quædam mulierculæ conuerſæ poſt ſathanam, illuſionibus, phantaſmatibusque ſeductæ, credunt, & fatentur ſe nocturnis horis cum Diana, & Herodiade, atque innumerabili mulierum multitudine equitare, & earum illuſionibus, ac iuſſionibus obtem-

2.Cor. 11. perare. Sathanas namque qui ſe in angelum lucis transfigurat, cum mentem talis mulierculæ ceperit, & eam ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illico per diuerſarum ſpecies fœminarum mentem, quam captiuam tenet, in ſomno deludens, modo triſtia, modo læta, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtens, per deuia quæque ducit, & tamen ſolus hoc patitur ſpiritus infidelis. Illud tamen in ſomno ſit per imaginatiuæ illuſionem, & proportionaliter fieri poteſt illuſio in ſenſu corporeo.

Alexander ¶ Poſtremò quærit, quid intelligatur per publicam iuſtitiam, cum in auctoritate præhabita aſſerit Auguſtinus, quod ſancti operantur miracula per iuſtitiam publicam, & tandem determinat hoc poſſe exponi de increata iuſtitia, qua Deus glorioſus, & infinitus agit miracula pro utilitate communi, aut uera, loco, & tempore opportuno, ſecundum exigentiam iuſtæ praue cauſæ, non per quoſcunque, ſed per præordinatos à ſe ad talia peragenda, Hinc ait: Diuina poteſtas publica, & uniuerſalis, uocatur diuina iuſtitia, quoniam decenter, ac publice omnia regit: & dum quis in ea ea conſiſtit, uirtute influentiæ eius fiunt miracula. quod contingit dupliciter: primò ſic, quod influit ſuper inuocantem, & ſuper factum pro quo inuocatur. ſicque boni, Chriſtiani faciunt miracula. Influit enim dominus ſuper fidem eorum formatam, & ſuper id, quod ex fide requirũt, quod ſupernaturaliter agitur. Dum uerò per malos facit miraculum, influit ſuper factum, non ſuper inuocantem. Hæc Alexander. Qualiter autem Thomas, & Bonauentura hæc uerba exponant, patuit ſupra.

Guliſm⁹ ¶ At uerò Parrhiſienſis tertia parte libro de uniuerſo: De præſtigijs, inquit, id eſt, operibus ludificatorijs, quibus dæmones uidentur facere quędam, quæ non uidentur eis poſſibilia eſſe, non immeritò quæritur, Vtrum fiant, & qualiter, nec

Ex dubium quin fecerint ranas, & ſerpentes, ut Moyſes ſcripſit. Sed cum nec animas illorum creare, nec corpora ualebant formare, conſtat eos miniſtraſſe magis Aegyptijs uel ſemina, uel materias illorum animalium, ex quibus facillimè generantur.

Qualiter fiũt opera magica. Vt autem clarius intelligatur, qualiter fiant opera magica, ponam exempli gratia aliqua. Primò de nummis aureis, atque argenteis, qui reuertuntur

De nũmis argẽteis q̃ ad dãtẽ reuertũtur. ad dantem, quoties dantur ſeu exponuntur pro alijs rebus. De quibus conſtitat, quod propria uirtute non redeunt, nec magi, nec dæmones eis præſtare greſſibilem queunt uirtutem: ideo non niſi malignorum poteſtate ſpirituum reuertuntur. Facile quoque eſt malignis ſpiritibus facere apparere ſimilitudines aureorum, & argenteorum nummorum, ubi ueritas eorum nulla conſiſtit. Ideo non oportet putare ut ueri omnes ſint qui reuerti dicuntur. Nam & uni ſanctorum, puta magno Antonio, apparere fecerunt in deſerto uas grande argenteum. Et ſi dæmones apparere creduntur in ſpecie hominum, cur apparere non ualeant in ſpeciebus nummorum ſiue uaſorum per tranſfigurationes, quas ipſi nouerunt? Nec multum refert an de ſe ipſis transfigurationes huiuſmodi faciant, an de materijs alijs. Denique in ſpecie ſerpentum, & ſpecioſarum mulierum interdum apparuiſſe leguntur. Et meritò quæritur, an realiter fuerint tales formæ, & in quo ueluti in ſubiecto, qualiter etiam malignisſimis ſpiritibus patuit tantus ad ſanctiſſimos uiros acceſ-

Iob. 1. 2. Cor. 12. Matt. 4. ſus. Verum ad hoc à ſapientisſimis Chriſtianorum reſponſum eſt, non hoc eſſe nimis mirandum, cum & ſæpeius flagellauerint ſanctos in corpore, & ipſummet ſaluatorem tentator adierit, atque aſſumpſerit ſecũ ad loca diuerſa. Deniq; qualiter uiros ſanctos quotidie tentant, ſi non eſt eis acceſſus ad animas eorundẽ, & ſi nõ eſt eis facultas pingẽdi

cogi-

cogitata huiuſmodi in imaginatione, & forte etiam in vi intellectiua illorum, præſertim ſi fuerit tentatio cogitationis blaſphemię de rebus ſpiritualibus, atque ſublimibus, vt de eſſentia creatoris, & de conſimilibus, quæ non cadunt niſi in intellectu? Quapropter facilè eſt malignis ſpiritibus in potentijs animarum noſtrarum pingere quæcunque cogitata, quæcunque voluerint, quoties ipſi permittitur. & illa non tantum vt cogitata, ſed etiam ut uiſa imprimere, quemadmodum in ſomnis, ac ſomnijs. Et hoc diligenter aduerte, cum ſit declaratio ludificationum iſtarum: interdum quoque cogitata in vigilia, eouſque in ſe rapiunt animas noſtras, ut appareat nobis, quòd ea non ſolum cogitemus, ſed potius videamus. Hinc poteſt patere de incantatoribus, qui videntur equos ſuos lacerare fruſtatim: quoniam forma equi vel integri, vel detruncati, eſt in animabus ſpectantium per procurationem, & depictionem (ut dixi) malignorum ſpirituum. Nec eſt in eis ut cogitatum, & ſignum, ſed magis vt viſum, & res: & hoc eſt ex fortitudine impreſſionis, cui addere, & auferre malignis ſpiritibus extat poſſibile. Hi ſicut cogitationes ipſas ingerunt inſpicientibus geſta, ſeu figmenta magorum, ſic ipſas cogitationes viſiones efficiunt: & quæ erant ſigna, videri faciunt non ut ſigna, ſed ut res. Quòd ergo magus equum ſuum fruſtatim detruncare ſeu hominem deuorare videtur, hoc modo eſt, quantum eſt de naturali virtute malignorum ſpirituum. Veruntamen non improbabile eſt, alias vias eis eſſe poſſibile, qui multarum rerum virtutes occultas, atque mirificas non ignorant.

poſſibiles

¶ Inſuper perſcrutandum, qualiter ſpiritus iſti qui nec colla, nec humeros, habent, homines quoſdam, & grandia ſaxa deportent: & qualiter iaciant lapides, qui manus ad iaciendum non habent, qui & ictibus illis rarò aut nunquam aliquem lædunt. quo conſtat, virtutem eorum diuinitus eſſe reſtrictam: quoniam iacere permittuntur, & lędere prohibentur. Eſtque mirabile qualiter vſque in homines iactent ſaxa abſque hominum læſione. Porro hæc poſſibilia eſſe ſcire potes iſtis exemplis. Adamas, nanque ſeu magnes ſola ſua uirtute abſque impulſu dat motum ferro contra ſuæ ponderoſitatis naturam: quid igitur mirum, ſi ſpiritualis ſubſtantia tanta virtute prædita, ſiue impulſu, & attractu corporali, præſtare poterit motum corpori graui, imò corporibus multis? Amplius, dum lapis proijcitur vel ſagitta emittitur, quid dat motum illis, niſi violentia impulſionis, quæ duo operatur ibidem? Naturalem.n. ponderoſitatem rerum ita motarum à naturali ſua actione, quæ eſt deſcendere, ſuſpendit, & motum illum largitur. Cumq; impulſio illa in comparabiliter minoris exiſtat uirtutis, quàm ſubſtantia ſpiritualis, quid mirum ſi talis ſubſtantia ſuſpendat ſua pręſentia corpus, ſaxum, ſagittam à ſua actione, poſſitq; ea mouere, quamuis aliqui opinentur ea moueri à violenta leuitate per impulſionem cauſata? Rurſus, ſi anima humana quæ eſt ſpiritualis ſubſtantia, dat corpori ſuo graui ſurſum moueri; quanto magis ſpiritualis pòt corpus ſic ferre ſolo imperio? Pręterea ſi quæratur de equo, quem ad vectandum malefici ſe facere credunt de canna, per nefandos characteres, & ſcripturas, quas in ea ſcribunt, ac pingunt: dico quòd malignis ſpiritibus impoſſibile eſt de canna uerum facere equum, nec cannam malefici eligunt ad talem ludificationem agendam, tanquam canna ſit aptior ut transformetur in equum, ſed forſitan propter ſuperficiei ſuæ planitiem aptior eſt, ut in ea execrabiles illæ fiant ſcripturæ. Congrua etiam canna dæmonibus, cum ſit lignum apparens, non verum, ſed vacuum, intus non habens de ligni ſoliditate, & veritate, niſi, quòd in ea apparet extrinſecus, per quòd etiam inſinuatur, quàm formidandum, & periculoſum ſit vti equo huiuſmodi, in quo totum ſit illuſione phantaſticę viſionis. Nec mirum ſi permittitur dæmonibus ita ludificare maleficos, cum ipſi malefici ſeipſos tradiderint manibus dæmonum per ſacrificia ſanguinis, quo & canna diabolicis characteribus, literiſq; inſcribitur, de qua equum ſic formare inſaniſſimè opinantur. De columbis, quoq; & leporibus, ac porcis, quos aliquando venales exhibuiſſe, ac vendidiſſe narrantur malefici, idem eſt ſentiendum, quod de equo pręfato phantaſtico. Nam & ſubito euaneſcunt, nec vlla relinquunt veſtigia exiſtentię ſuę. Nec arbitror aliud ſentiendum de ludificationibus famoſis apud partes occidentales, præſertim apud Britanniam, quarum vna eſt hæc: Interdum apparet alicui, quòd ſit in palatio magnifico, atque pulcherrimo, ac ſpecioſiſſimam ibi videre mulierem in regio apparatu, ſplendidiſſimis etiam epulis intereſſe: deinde tota nocte per uenerea commiſceri, & delectari cum illa. Euaneſcentibus verò figmentis phantaſticis, deprehendit ſe fuiſſe tota nocte in ſordiſſimo luto, & inter oſſa crurium vaccæ vnius, equumque ſuum alligatum ad arborem, tota nocte illa nil comediſſe. Recolo demum me potuiſſe videre hominem, cui acciderat iſta illuſio, ſed ex negligentia, atque accedia mea non vidiſſe. Facile autem malignis ſpiritibus eſt, homines de quibus hoc permittitur, ſoporare, eòſque ſomnialibus delectamentis tota nocte illudere: eis quoque ſoporatis, equos eorum arboribus alligare, & corpora eorum ubi voluerint collocare, cum nihil horum ſentiant ſoporati. Nihilominus raptis per illuſoriam viſionem ſimiles illuſiones fieri poſſunt, cum ad huiuſmodi viſa ſuſpenſi, alia nec uideant, nec attendant, interdum autem, nec ſentiant.

¶ Poſt hæc proſequar de ſubſtantijs apparentibus in ſimilitudine equitantium, & bellatorum in prælium currentium, & in ſimilitudine innumerabilium exercitium, interdum verò in paucorum ſimilitudine equitum. Circa quod dico, quòd ſubſtantię illæ non ſunt corporeæ, nec enim vulnerabiles: & dum homines quidam conantur eas transfigere, mox experiuntur ſe fruſtra hoc attentare. Quòd ſi haberent aerea corpora, mortaliſſima eſſent propter teneritudinem, ac paſſibilitatem corporum talium. Et ad quid eis arma, cum ab inuicem paſſibilia non ſint? nec contra homines gerunt arma. alioquin iam omne genus hominum proſtrauiſſent. Ludus ergo eſt, utpote haſtiludium, ſi quis inter eas armis agere, aut agi videtur. Equi quoque, & arma eorum ſolum in apparentia ſunt, cum ſimiliter inuulnerabiles ſint. ideo totum in viſione illuſoria, atque phantaſtica Et hic eſt vnus modus apparitionum iſtarum videlicet quia ludificationes dæmonum interdum non ſolum in iſta conſiſtunt manerie, ut appareant in ſimilitudine hominum mortuorum, ſed & apparent terribiles magnitudine equis, & armis. apparent quoque cum facibus, & faculis ſeu alijs ignibus. Sunt, & aliæ ludificationes malignorum ſpirituum, quos interdum faciunt in nemoribus, & locis amęnis, ac frondoſis arboribus, apparentes in ſimilitudine puellarum, ac matronarum, ornatu, & candore ful-

Exēplū de adamāte.

De equo maleficorū quē de cāna effingunt.

De illuſionibus partium Britanniæ.

Idē Guliel. De ſubſtātiis apparētibus in ſimilitudine bellatorum.

fulgentium. Item nonnunquam in ſtabulis cum luminaribus cereis.

Itē Guliel De dñab^9 nocturnis, vt uocant.

¶ Porro de ſubſtantijs, quæ apparent in domibus, quas vocant dominas nocturnas, quarum principem nominant Abundiam, eo quòd domibus, quas frequentant, abundantiam temporalem putatur præſtare, ſentio quemadmodum de prædictis. Nempe, quòd comedere videntur, ac bibere, illuſoria tantum eſt viſio, cum ſpirituales ſubſtantiæ cibis, ac potibus non vtantur. Deinde nihil conſumptionis, aut diminutionis apparet in cibis, & potibus, de quibus ſumpſiſſe narrantur, poſtquam euanuerint. Quapropter inantum inualuit imperitia hominum, præſertim quarundam inſania vetularum; vt vaſa vini, & receptacula ciborum diſcooperta relinquant, dum illas credunt ad ſuas domos eſſe uenturas, quatenus cibos illos, ac potus pro beneplacito ſine difficultate accipiant. quòd idolatriæ genus eſt: ob cuius eradicationem præcepit Deus in lege omnia vaſa cooperiri, & vaſa operculis carentia reputari immunda.

Idem de ſtrigib^9

¶ Idem tenendum de malignis ſpiritibus, qui vulgo ſtriges. & latine appellantur, apparentque de nocte in domibus, in quibus paruuli nutriuntur, quouſque de cunabulis raptos laniare, aut aſſare videntur, atque apparent in ſpecie vetularũ, quæ nec uerè ſunt vetulę, nec verè laniant pueros. Interdum uerò permittuntur pueros trucidare in pœnam peccati parentum, qui intantum afficiuntur ad illos, quòd dei ſui obliuiſcantur.

De exercitibus noctē apparētibus.

¶ Conformiter ſentiendum de exercitibus qui apparent de nocte in armis cum gladijs, veluti interfecti in ſpecie mortuorum: quorum quidam leguntur aliquando reuelaſſe viuentibus, ſe animas eſſe defunctorum, qui olim in ſeculo bellis, ac prę lis intenderunt, & per quæ peccauerint, puniri. Nec tamen oportet animas talium eſſentialiter, ac præſentialiter ibi adeſſe: imò de eis omnino eſt iudicandum, ſicut de viſis in ſomno, ita, quòd ſimilitudines tantum apparent.

Dionyſius

Defamilia Helliqui.

¶ De his, & quibuſdam ſimilibus, multa diffuſè ſcribit hic doctor, ſpecialiter quoque de ſamilia Helliquini, qualiter infra circulum maiorem in terra formatum conuenire videntur quatuor reges à quatuor finibus terræ, cum exercitibus ſuis copioſiſſimis, equis, & armis: quæ omnia dicit illuſorie fieri per ſimilitudines rerum, ac euaneſcere ſubitò, nec vlla in gyro aut alibi remanere vel apparere veſtigia equorum, aut equitum. De quibus ſi plenius appetis edoceri, ad uolumen illius recurſum habeto.

Vdalricus.

¶ Inſuper Vdalricus in Summa ſua libro quarto ſuper his ſcribit pulcherrimè, cuius ſcripta quantum ad ſenſum, pro maiori parte ſunt habita: additque, Multoties dæmones faciunt veros effectus, & hoc dupliciter: primò, ex ſua naturali potentia permisſione diuina: ſecundò, ſupernaturali virtute deo per ipſos operante: quemadmodum per homines paruos, qui dicent in die iudicij: Domine, nonne in nomine tuo uirtutes multas fecimus? In prima operatione ueri ſunt multi effectus eorum, vt in conuerſione uirgarum magorum in ſerpentes, & aquæ in ſanguinem, quamuis Strabus, & Rabanus dicant eos non verè illa feciſſe. Auguſtinus tertio de Trinitate, expreſſa dicit cõtrarium, Etenim perſpicacitate intelligentiæ ſeu ſemina, id eſt, neceſſarias diſpoſitiones ad ſingulas formas vbicunque diſperſæ ſint, aut latentes, colligunt in

Matt.7.

Auguſt.

natura. Sicut quoquo in quibus locis eſt uirtus fortior, eductiua formæ ad actum, ſiue illa conſiſtat in contemperantia qualitatum actiuarum, & paſſiuarum, ſiue in reſpectu cæli, illucque applicant materiam bene diſpoſitam, quibus conuenientibus in natura fit ſubito, id eſt, in tempore imperceptibili intentus effectus. Hinc dæmones facilius vocantur ſub vno aſpectu, quàm alio, & ſub uno aſcendente, quàm alio, & ſub vna conſtellatione, quàm alia, ut dicitur in libro Imaginum. Vnde, & in libro de manſionibus lunæ habetur: Quando deſcendit luna ad conſtellationem exiſtentem in ſecunda manſione orientis, habens de ſigno orientis fere tredecim gradus, fac idola ad mortem dominatoris terræ. angelos ad te clama. Quo patet, quòd dęmon non poteſt niſi in illum effectum, in quem poteſt natura. Nec poteſt in omnem talem effectum, ſed ſolum in, ea quæ ita ſunt imperfecta, quòd ad eorum productionem ſufficit natura vniuerſalis: quoniam illa tãtum põt vti dæmon, qualia ſunt mineralia, quę ſola conſtant permixtione: & plantæ, quarum ſol eſt pater, & terra mater, ut Anaxagoras protulit. Quædam quoque animalia facilis generationis, ut ranæ, & conſimilia quædam. Nã & Auguſtinus fatetur, quòd quandoque ad modicam pluuiam generantur innumerabiles ranæ paruę, & de capillis mulierum ſub terra aliquantulum poſitis in conuenienti ſolis aſpectu, generantur ſerpentes. Quòd item in terra ſua quandoque in una nocte inuentus eſt campus plenus bombycibus in momento, & omnes fecerunt ſericum. In his ergo miniſterijs ueræ ſpecies producuntur, quamuis alchimiſtę ſpecies mutare nõ valeant, ut in alchimia ſua diſſeruit Auicenna: quia à præfata dæmonum ſagacitate, poteſtate, & agilitate deficiunt, nec operantur per qualitates cauſatas ex reſpectu, & uirtute cæli, qua omnis ſpecies naturæ cauſatur, ſed per qualitates elementares: idcirco effectus eorum non perficitur in conſecutione formæ, & ſpecie illius. Porro, ea in quæ non poteſt natura, ut eſt mutatio vnius perfecti animalis, præcipue hominis in figuram, aut naturam alterius animalis, nec dæmones, nec homines facere queunt quamuis interdum ex dæmonum illuſione appareat aliter, quemadmodum decimooctauo de ciuitate dei Auguſtinus: Cum eſſemus, inquit, in Italia, de quadam audiuimus regione; ubi ſtabulariæ mulieres imbutæ artibus malis, vnctiones uiatoribus dare ſolebant, quibus in iumenta illico vertebantur, ac deferebant quæcunque neceſſaria: ac completis operibus, rurſus redierunt ad ſe. Quòd autem illa non fiant in ueritate, hinc demonſtratur, quòd hi, quos dæmon ita ludificare non poteſt, uident illa ſub priori figura: ſicut in Vitaſpatrum narratur de ſanctiſſimo abbate Machario, quòd fœminam ſibi adductam, quę alijs uidebatur conuerſa in equam, vidit ſub figura humana. Conformiter ut fertur in itinerario ſancti Clementis, cum Simon magnus transformaſſet faciem Fauſtiniani in ſuam, beatiſſimus princeps apoſtolorum Petrus vidit in Fauſtiniano propriam eius formam ſeu phyſonomiam. Nec credo dæmones poſſe produce res perfectas, quæ non cauſantur ex natura vniuerſali, niſi ipſa operetur in natura particulari, ut ſunt animalia, quę non generant niſi per coitũ, niſi forſan aliud habeat veritatis, quòd de incubis dicitur. At verò in ſcd'a operatione credo eos eẽ miniſtros dei in operibus ſupnaturalibus, q̃a Pſalmiſta enumeratis plagis Aegypti, q̃ fuerunt

Liber de mãſionib^9 lunę.

De ranarũ ſubita generatione. Nota de capillis mulierũ.

Mirũ q̃d de bombycibus.

Auguſt.

abbas Macharius. De fęmina trãſmutata in equã

Pſal. 77. fuerunt ſuper iniquitalia opera dei, ſubiungit: Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immiſſiones per angelos malos. Permiſit autem Deus dæmones operari in tentatione iuſtorum; & in his quæ ſunt diſcutis ipſorum dæmoniorum. Cuius permiſſionis cauſam
Origenes. ſuper librum Numerorum Origenes aſſignat, dicendo. Ex quo Deus conceſſit diabolo poteſtatem tentandi per magicam artem, non auferre eiuſum eiuſdem, ſicut nec vniuerſaliter poteſtatem tentandi. aliter verificaretur, quod dixit diabolus quaſi imperans. Chriſto: Veniſti ante tempus torquere nos, id eſt, ante tempus, quo non erit locus pugnandi; atque ut ibi aſſerit Origenes, intantum Deus detulit huic arti, quòd potius aliquando uoluit vocationé dæmonum præueniendo impedire, quàm uocatos à ſuo effectu arcere, vt patet in libro Numerorum viceſimo ſecundo capitulo, úſque capitulum viceſimum quintum. Qui effectus eſt maledictio tantú
Mal. 2. atque corruptio. Vnde aſſerit Origenes: Quamuis uirtus mali aliquid facere poteſt; tamen reſtituere in integrum non poteſt. Quamuis ergo benedictio diuina, qua Deus proteſtatus eſt populum ſuum eſſe benedictum, annihilare poterat maledictioné dæmonum de potentia abſoluta: non tamen de potē-
Mich. 6. tia ordinata, ratione iam dicta, ideo beneficium præſeruationis illud commendat populo ſuo, per Michæam dicens: Populus meus, memento quæſo quid cogitauerit contra te Balach. Hæc Vdalricus.

Dio. Tar. ¶ Qui in his verbis aperte fatetur, plagas illas ſupernaturales miraculoſas illatas Aegyptijs, eſſe irrogatas eiſdem Deo iubente, & exequentibus dæmonibus. Quod etiam Lyra defendit, & alij quidá;
Vera. præſertim propter autoritatem Pſalmiſtæ prællegatam, Mihi autem omnino uidetur oppoſitum, ſicut, & ſupra librum Sapientiæ ex poſui, ac probaui. plenius verò Exodi 12. Quo circa ſciendum, quòd quamuis Auguſtinus opinatus ſit percuſſionem primogenitorum Aegypti factam ab angelo malo: de alijs tamen plagis diſputatiuè inquirit, nec audet determinare, quòd ab angelis malis illatæ ſint. Denique in tota illa hiſtoria Exodi, ſcribi ur Deus feciſſe mirabilia illa, & interdum Moyſes per inuocationem ueri dei: & mediante uirga dei: quæ idcirco uirga dei vocatur, quia in ea, & Moyſes fecit ſigna illa virtute diuina, ſicut in Exodo fertur. Malefici autem Pharaonis operabantur virtute dæmoniorum. Nec veriſimile eſt, quod dæmones pugnauerunt contra ſe inuicem pro defenſione Iſraeliticæ plebis, & pro dei honore: nec ritè ſonat, quod tam Moyſi, quam magorum opera mira fiebant executione malignorum ſpirituum. nec dæmones
Sap. 18. hoc egiſſent niſi compulſi. Denique in libro ſapientiæ legitur: Dum medium ſilentium contineret oia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus, &c. quòd ad literam exponitur de ſpiritu, cuius executione percuſſa ſunt primò genita Aegyptiorum: nec aliquo modo de angelo malo hoc poteſt exponi, ſed, & Gloſſa exponit hoc ibi de angelo bono. Imò Exodi duodecimo appertiſſimè recitatur, quòd dominus media nocte pertranſiuit, & ingreſſus eſt domus Aegyptiorum, atque percuſſit primogenita ibi, quòd exponitur de angelo bono, qui in perſona dei ex diuino imperio fecit hoc. Nam legitur ibi, quod dominus iuſſit angelo face-
Pſal. 77. cere illud, nec dæmon uocatur dominus in illa ſcriptura. Nec obuiat illud Pſalmiſtæ, Immiſſiones per angelos malos, hoc quippe cōuenienter exponi-

tur de horrendis inquietiſſimis, ac moleſtiſſimis ſomnijs, quæ patiebantur Aegyptij ex dæmonum ingeſtione, deprauatiſſimis quoque cogitationibus; quas ex ſuggeſtione dæmonū conceperant Aegyp- 4 Reg. 19.
tij contra Deum, eiuſque populum. Itaque ſicut Deus percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque milia hominum per angelum ſanctum, ita, & primogenita Aegyptiorum. Præterea, Erronee poſiti Vdalrici.
quòd ait Vdalricus Deum omnipotentem non potuiſſe de ſua potentia abſoluta annihilare maledictionem dæmonorum, videtur incertum, ne dicam erroneum. Maledictio etenim dæmonum non fuit niſi imprecatione uel prænunciatio ſeu practicatio mali, quod Deus per gratiam ſuam poterat facilli- Num. 22.
mè impedire. Nec maledictio ipſius Balaam ex ſe efficaciam habuit, quamuis Balach adulatoriè, aut erroneè ei dixit: Noui, quòd benedictus ſit, cui bene- Ibidē. 24.
dixeris: & maledictus, in quem maledicta congeſſeris. Denique ipſe Balaam, & per eum diabolus maledixit filijs Iſrael, ſicut in Numeris ait: Reuertens ad populum meum, dabo conſilium quid populus tuus populo huic faciat. Imò, & alio modo ſaltem propoſito, & affectu, quamuis apertè ſcriptum nō ſit, cum in Deuteronomio Moyſes dicat: Noluit dominus Deus tuus audire vocem Balaam, ſed conuertit maledictionem eius in benedictionem. Rur- Deu. 23.
ſus, Deus quotidie arcet dæmonum poteſtatem varijs modis, vt dictum eſt. Nec ex demonū, aut ipſius Balaam maledictione liberum arbitrium filiorum Iſrael neceſſitabatur ad malum: imò adiutorio gratiæ reſiſtere quiuit, ac præualere. At vero, quòd ipſo Balaam eunte, ut quæreret augurium, & conſuleret dæmonem, angelus bonus ei occurrit, non fuit, quia Deus per ſuam abſolutam potentiam non potuiſſet præualere maledictionibus dæmonis, ſed ob alias cauſas, uidelicet quia per Balaam, quamuis iniquum, voluit magna prænunciare ſecreta, & omnipotentiam, ac prouidentiam ſuam oſtendere, &c.

¶ Inſuper Durandus: Si, inquit, quæratur qualiter dæmones poſſint nobis aliqua reuelare: Dicendum, quòd per ſonos formatos in aere ſimiles vocibus ſignificatiuis, poteſt nihilominus dæmon facere, quòd immutationes ſenſibilium, quæ manent in nobis, abeuntibus ſenſibilibus ipſis, veniant ad organum phantaſiæ: ſicque fiant apparitiones eorum quæ dæmon vult reuelare. nec præter hos duos modos uidetur alius eſſe poſſibilis. Hæc Durandus. Durādus.

¶ Cui obijci poteſt, quòd angeli boni, & mali Dionyſi.
poſſunt nobis aliqua reuelare etiam ſenſibiliter foris in uigilia apparendo, atque loquendo in aſſumptis corporibus, vt ſæpe factum eſt. Itē exterioribus ſenſibus ſpecies imprimendo, vel procurando, quod à ſenſu communi, aut alio ſenſu interiori influant ſpecies ad ſenſus exteriores, & eos afficiant, & informent, ac ſi obiecta forinſecus appareren, prout in ſequenti diſtinctione magis patebit. Durand.

¶ Inſuper quærit hic, Vtrum angelus mouet cælum aut aliud corpus, quodcunque per intellectū, & voluntatem, an per aliam potentiam aliquam.

¶ Henricus autem interrogat, an angelus moueat cælum per prius, & immediatius per intellectum, quam voluntatem. Verum hæ quæſtiones infra potius locum habent. Porro paulo ante introducta ſunt verba Gulielmi. In quibus affirmat angelum ſola uoluntate, & intellectu ſeu ſolo conceptu, atque imperio celū, ſeu alia quis mouere. Henricus.
Alij opinant oppoſitum præſertim cum dicat articulus,

Angelus non mouet ſola voluntate Sed de iſto inſra tractabitur. Obiectionum ſolutio eluceſcit ex dictis. De hac demum materia adhuc aliqua conti nentur in diſtinctione ſequenti.

QVÆSTIO VI.

Sextò quæritur, *An liceat dæmonum conſilio aut auxilio uti in diuinationibus, & magicis factis*

Arguitur contra veritatē. ¶ Videtur, quòd ſic, quoniam ipſemet Deus multa bona, ac iuſta per dæmones exercet, & ex malis elicit multa magnaq; bona. Ergo miniſtri dei poſſunt deū ſuum in hoc imitari. Secundò, Paulus Corinthiū inceſtuoſū tradidit ſathanæ i interitū carnis.

2. Corr. 5.

In oppoſitum Bonauēt. ¶ In contrarium eſt, quòd in lege diuina per Moyſen data, prohibita ſunt iſta ſub pœna mortis.

¶ Ad hoc Bonauentura reſpondet: Huiuſmodi artes, & diuinationes nequeunt eſſe ſine peccato, nec licet à diabolo conſilium, auxilium, miniſteriū ve requirere, niſi fortasſis Deus ſubijceret dæmones iuſto iudicio alicui homini ſancto, prout de aliquibus ſanctis adiui narrari. Voluntario autem commercio non licet. Imò aut eſt infidelitatis peccatum, ſi diuinum quid dæmoni ineſſe credatur: aut eſt idolatriæ crimen in obligationibus, pactis, & ſacrificijs, quæ in talibus fiunt: aut inobedientiæ vitium, cum ſit contra prohibitionem eccleſiaſticā, ac diuinam. Ratio uerò prohibitionis illius, eſt, quoniam talis peccat in ſeipſum, dum ſe committit diſcrimini: peccat quoque in eccleſiam, babendo cum illo commercium, qui eſt ab eccleſia omnino præciſus, & publicus eius hoſtis. Peccat item in maieſtatem altisſimi, dum eo relicto, recurrit ad dæmonem in cauſis huiuſmodi, quaſi non ſit uerè Deus Chriſtianorum omnipotens, bonus, atque ad exaudiendū paratus. In characteribus demum ideo conſiſtit peccatum, quoniam fiunt ad miniſterium dæmonum implorandum: nec ex ſe efficaciā habent characteres, ſed ex pactione cum dæmone aliquid efficientiæ ſortiuntur. Sic quippe diabolus pepigit cū familiaribus ſibi, quòd talia recognoſceret ſigna, & ſe ad ea exhiberet præſentem Oſtendit quoque ſeu ſimulat per illa ſe cogi, ut perſuadeat aliquid uirtutis ineſſe artibus illis, in quibus ſunt multa nefanda, per quę abducitur homo à fide, & cultu dei: idcirco nequaquam credendum eſt, quòd tales characteres aliquid posſint, præſertim ſuper ſpiritus, niſi ex pactione eorum. Omnia ergo carmina illa, quæ fiunt ibi, ſunt uana, atque pernicioſa: nec acquieſcit diabolus, quia in illis delectetur, ſed in infidelitate agē tium talia.

Rō phibitionis.

Prohibitū eſt quærere à dęmonib de rebus pſētibus ſeu latētibus. Prohibitum eſt etiam quærere à dæmonibus de rebus præſentibus, atque latentibus: quoniam ipſe mendax eſt, & ueris frequenter falſa miſcet: ſicq; mentiendo ſeminaret plurima mala ſicut dicendo, ille inuenit, aut abſtulit hoc uel illud, qui tamen non reperit neque ſuratus eſt hoc. Rurſus, quoniam dæmon quærit decipere, quædam honeſta in diuinationibus ſuis prætendit, ut quòd puero uirgini ſuas inſinuet diuinationes, cum tamen intus ad turpisſima incitet. Hæc Bonauentura.

Thomas. ¶ Concordat Thomas per omnia, dicens: Ea quæ ſunt ſupra facultatem hominis, ac naturæ, à ſolo deo ſunt requirenda. Ideo ſicut grauiter peccant, qui ea, quæ dei ſunt, creaturæ impendunt per idolatriæ cultum. ſic grauiter peccant, qui, ea quæ à Deo ſunt expetenda, auxilio dęmonum obtinere nituntur, ut vaticinatio de futuris. cognitio de occultis. Ideo dicitur in Iſaia: Nunquid non populus à deo ſuo requiret? Similiter habet ſe in alijs

Iſa 8.

operibus magicis, in quibus complementum operis ea uirtute dęmonis expectatur. In quibus omnibus eſt apoſtaſia à fide propter pactum cum dęmone initum: uel uerbotenus, ſi interueniat inuocatio: aut facto aliquo, etiam ſi ſacrificia deſint. Porro, quòd Apoſtolus, & quidam ſancti leguntur, aliqua egiſſe per dæmones, non fuit ex pacto cum illis, ſed ut exercentes per eos diuinam virtutē. Hæc Thomas in Scripto. Idem in Secunda Secundæ quæſtione 95. Et ſumma quoque contra gentiles, libro 3. per duo capitula multipliciter probat, vitioſos eſſe ſpiritus, quorum uirtute magica opera exercentur, cum ad multa ſcelera pręſtent ſubſidia, & delectentur mendacijs. Nam inuocans eos, interdum impoſsibilia comminatur, uidelicet, quòd niſi ille quē inuocat, ſtatim adueniat, ipſe inuocans comminuet cęlos, terrā euertet, ſidera tollet, prout refert Porphyrius ad Ambontem. Hæc Thomas.

Thomas.

Auguſt. ¶ Quo circa ſciendum, quòd Thomas hoc ſumpſit ex Auguſtino libro de ciuitate dei, ubi recitat Auguſtinus, quemadmodum Porphyrius ſcripſerit Amboni pcæſuli gentili Aegyptiorum, quem, & Porphyrius falsè inſtruxit, aſſerendo in illa epiſtola, quoddam eſſe ſtolidisſimum dæmonum genus, qui talibus comminationibus terrerentur, & ex timore huiuſmodi aduenirent. Quod ſecundum Auguſtinum nequaquam credendū eſt. Non enim poteſt in dæmonibus tanta eſſe ſtoliditas aut ignorantia, ut putent hominem fragilem, ac mortalem poſſe comminuere cælos, cum ſint de numero ſubſtantiarum ſeparatarum, & multa ſubtilisſima operentur, ac iuxta præhabita, triplicis ſcientię acumine vigeant. Vnde conſtat. & ipſum Porphyrium magnum, dæmonibus familiarem, ab ipſis dæmonibus in multis eſſe deceptum, ut Auguſtinus libro de Ciuitate dei teſtatur: Gulielmus quoque, ac alij concorditer id fatentur.

Petrus. ¶ At uerò Petrus: Miniſterio, inquit, diaboli contingit uti dupliciter. Primo ut obſequio ſerui, licita aliqua ei iubendo uirtute diuina omnibus præſidente. quòd licet ut patet de Paulo. Secundò, tanquam obſequio amici aut familiaris, ipſum rogando aut aduocando, quod prohibetur. Sic etiam licitum eſt uti virtute deſuper data uerbis ſacris, & herbis, ac gemmis, ad uſum diuinitus inſtitutum. Verbis autem magnorum, & characteribus Deus nullā uim dedit. imò diabolus artem hanc adinuenit, ac tradidit, qua ſe fingit compelli cum pareat ſponte, quanquam minores dæmones à maioribus valeant cogi forſitan metu tormenti. Hæc Petrus. Idem quoque ſentit Richardus.

Albertus ¶ Albertus demum concordat præhabitis, & uirgas magorum Pharaonis dicit uerè fuiſſe in dracones conuerſas, & quòd magi uerè produxerunt ranas iuxta modum præhabitum. Qualiter autem deludant ſenſus humanos, etiam tangit, prout in ſequenti diſtinctione narrabitur. Ex quibus uidetur, quòd opinio illa ſtare non ualet quæ ait, Quòd uirgæ magorum non fuerunt in dracones conuerſæ; ſed à dæmonibus celerrimè imperceptibiliterque ab eiſdem dæmonibus dracones fuiſſe ſuppoſitos: quia tam ſubitò non quiuit fieri magica arte virgarum mutatio in dracones, ut illa dicit opinio, quā ſuper Exodum ſequitur Lyra. Cuius contrarium probaui ibidem: & ut patet ex dictis, Alexander, Thomas, Albertus, Bonauētura, Petrus, Richardus, Vdalricus, concorditer tenent oppoſitum, eſtque contra Auguſtini doctrinam.

Exod. 7.

Vdalricus. ¶ Præterea Vdalricus in ſumma ſua libro quarto

con-

An liceat vti magicis artibus ad præſcientiam futuram.

cõſcribit. Si quærat an liceat vti magicis artibus ad præſcientiã futurorũ, vel ad vtilitatem aliquã conſequendã, credo diſtinguendũ. Aut n. conſiſtunt in inuocationibus dæmonũ per verba, aut ſacrificia, ſeu per vtraq;: & ita non licet. Aut cõſiſtunt in vana hominũ adinuentione, vt ſunt ſortilegia, &c. & ſic rurſus illicitũ eſt. Vel cõſiſtunt in conſideratione fatalis efficiẽtiæ, ſeu cæleſtis influẽtiæ, & ita licet eis intendere moderatè, inquantum ex cauſis, & influẽtijs purè naturalibus aliquid põt noſci, aut præcognoſci, niſi qs arte hac abutatur, aut eis plus innitatur, atq; confidat, q̃ prouidẽtiæ Dei: & hoc etiam in medicina, q̃ licita eſt, vituperatur, quemadmodum ſecundo Paralipomenõ refertur de Aza rege, ꝙ nec in infirmitate ſua quæſiuit dominũ, ſed magis in medicorũ arte confiſus eſt. Hæc Vdalricus. Cõcordat Thomas in Sc̃da Secũdæ, vbi de his pleniùs ſcribit. (2. Para. 16)

¶ Poſtremò Gulielmus in libro de fide & legibus, atq; in vltima parte de vniuerſo, clarè multipliciter q̃ oſtendit malitioſitatẽ ſpirituum, qui magicis artibus efficaciã largiuntur: & ꝙ eis aſſentire, & communicare, ſacrilegum ſit, ſuperſtitioſum, & proriùs damnabile. Et in his omnes concordant doctores catholici. Solutio ad obiecta, habetur ex dictis. (Gulielm.)

Vtrum angeli omnes corporei ſint, quod quibuſdam viſum eſt: quibus A *Auguſtinus conſentire videtur, dicens angelos omnes ante caſum habuiſſe corpora tenuia, & ſpiritualia: ſed in caſu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis poſſent pati. Diſtinctio VIII.*

SOlet etiã in qõne verſati apud doctos, vtrũ angeli oẽs, boni. ſ. ac mali, corporei ſint. i. corpora habent ſibi vnita. Quod aliq putant, innitentes verbis Auguſtini, qui dicere vr̃, ꝙ angeli oẽs ante confirmationẽ, vel lapſum corpora aerea habuerint de puriore, ac ſuperiore aeris parte formata, ad faciẽdũ habilia, non ad patiendũ. Et angelis bonis, q perſtiterunt, talia ſunt obſeruata corpora, vt in eis poſſint facere, & nõ pati: q̃ tantæ ſunt tenuitatis, vt à mortalib. videri non valeãt, niſi ſupueſtita aliqua groſſiori forma: qua aſſumpta, vnr: depoſitaq;, videri deſinũt. Angelis verò malis muta ſunt in caſu corpora ĩ deteriorẽ qualitatẽ ſpiſſioris aeris. Sicut. n. à loco digniori in inferiorẽ locũ. i. in caliginoſum aerẽ deiecti ſunt, ita illa corpora tenuia mutata ſunt, & trãsformata in deteriora corpora, & ſpiſſiora, in qbus pati poſſent in ſuperiori elemento. i. ab igne. Et hoc Auguſt. ſenſiſſe vr̃, ſuper Geneſim ita dicens: Demones dr̃ aerea aĩalia, qui corporũ aereorum natura vigent, nec per mortẽ diſſoluuntur: qa ꝑualet in eis elementũ aptiùs ad faciendum, q̃ ad patiendũ. Ad patiendum. n. humor, & humus, ad faciendũ aer & ignis aptitudinẽ ꝑbent. Transgreſſores verò angeli, cũ principe ſuo nunc diabolo, tunc archangelo, non mirũ ſi poſt peccatũ in hanc caliginẽ detruſi ſunt. Neq; ẽt hoc mirũ eſt, ſi conuerſi ſunt ex pęna in aerem qualitatem, qua poſſunt ab igne pati. Caliginoſa tñ aeris tenere tm̃ permiſſi ſunt, q eis quaſi carcer ſi vſq; ad tp̃s iudicij. Ecce his verbis vr̃ Auguſtinus id tradere, quod quidã opinantur de corporibus angelorũ. Hoc aũt eum alij dixiſſe aſtruunt, non ita ſentiendo, ſed opinionẽ aliorũ referendo: quod ex ipſius verbis diiudicare volunt, qbus ait: Dęmones dicuntur aere aĩalia, non ait, ſunt. ita. n. quidam dicebant. De habitatione verò caliginoſi aeris, in quẽ detruſi ſunt, non opinando, ſed rei veritatẽ aſſerendo, eum tradidiſſe dicunt: quod ipſius locutionis diſtinctio oſtendit. Dicunt quoq; plurimos catholicos tractatores in hoc conueniſſe, atq; id cõcorditer docuiſſe, ꝙ angeli incorporei ſint, nec corpora habent ſibi vnita. Aſſumũt aũt aliqñ corpora, Deo ꝑparante, ad impletionem miniſterij ſui ſibi à Deo iniuncti: eadmq; poſt expletionem deponunt, in qbus corporibus hoĩbus apparuerunt, atq; locuti ſunt. Et aliqñ quidem locuti ſunt ex perſona Dei ſine diſtinctione alicuius perſonæ, aliqñ ex ꝑſona patris, vel filij, ſiue ſpiritusſancti.

De poteſtate dæmonũ, quam habent ſuper corpora ſimilia humanis.

Quibuſdã vr̃ Auguſtinus non ita ſentiendo dixiſſe, ſed opinionem aliorum recitando.

B *Quòd Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.*

Nec dubitandum eſt, Deum in corporalibus formis apparuiſſe hoĩbus ſicut Auguſtinus in ſecundo libro de Trinitate oſtendit, conferens diuerſa ſcripturæ teſtimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuiſſe probat, & aliquando ex perſona Dei ſine diſtinctione, aliqñ ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe. (Aug. 2. li. de Trinit. cap. 7.)

C *De perplexa queſtione, quam ponit Auguſtinus, querens, an ad exhibendum has corporales apparitiones, creatura noua ſit formata, an angeli, qui ante erant miſſi, & ſi ipſi miſſi ſunt, vtrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate, aliquam ſpeciem corporalem de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuum mutauerint in ſpeciem actioni ſuæ aptam.*

Sed

Augu. lib. 3 de Tri. cap. 1. Sed vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit, perplexam quæſtionem proponit, quam nec abſoluit, quærens: vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum, in qua Deus hominibus appareret: an angeli qui ante erant, ita mitterentur, vt manentes in ſuis ſpiritalibus corporibus, aſſumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam ſpeciē corporalem, quam coaptatam quaſi aliquam veſtem mutarent in quaslibet ſpecies corporales, veras quidē: an corpus ſuum proprium verterent in ſpecies aptas actionibus ſuis, per virtutem ſibi à Deo datam. Ait enim ita Auguſtinus in tertio libro de Trinitate: Quærendum eſt in illis antiquis corporalibus formis, & viſis, vtrum ad hoc opus tantū creatura formata ſit, in qua Deus ſicut tunc oportuiſſe indicauit, humanis oſtēderetur aſpectibus: an angeli, qui iam erant, ita mittebantur, vt ex perſona Dei loquerentur, aſſumentes corporalem ſpeciem de creatura corporea in vſum miniſterij ſui: aut ipſum corpus ſuum, cui non ſubduntur, ſed ſubditum regunt, mutantes, atq; vertentes in ſpecies, quas vellent, accommodatas, atque aptas actionibus ſuis, ſecundum attributam à creatore ſibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum angeli manente ſpiritali ſui corporis qualitate, per hanc occultius operantes aſſumant ex inferioribus elementis corpulentioribus corpus: quod ſibi coaptatum quaſi aliquam veſtem, mutent, & vertant in quaslibet ſpecies corporales, & ipſas veras, ſicut aqua vera in vinum verum conuerſa eſt à domino: an ipſa propria corpora, & ſua transforment in id, quod volunt, accommodatum ad id, quod agunt. Sed quid horum ſit: quoniam homo ſum, nullo experimento comprehendere valeo, ſicut angeli, qui hoc agunt. Attende lector, quia quæſtionem propoſitam non ſoluit, ſed indiſcuſſam reliquit: vtrum angeli, qui mittebantur, ſeruatis ſuis proprijs ſpiritalibus corporibus, ſuperueſtirentur aliqua corpulentiori ſpecie, in qua poſſent videri, an ipſum corpus mutarent, & transformarent in quamcunq; vellent ſpeciem, in qua poſſent cerni. In quibus verbis videtur Auguſtinus atteſtari angelos eſſe corporeos, ac propria, & ſpiritualia habere corpora.

Quæſti. 2. Augu. lib. 2. de trin. cap. 7. Quæſt. 1. Augu. de trin. lib. 3. cap. 1. — A

Cōcedendū eſt angelos mitti, ſed reliqua expedire, non valemus.

Iohan. 2. b

Augu. li. 1 de Trin. cap. 1.

D *Quòd Deus in ſpecie, qua eſt Deus, nunquam mortalibus apparuit.*

Cæterum hæc velut nimis profunda, atque obſcura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quòd Deus in ſpecie eſſentiæ ſuæ nunquam mortalibus apparuit, ſicut famulo ſuo Moyſi dicit: Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Iohannis legitur: Deum nemo vidit unquam. Viſibile enim quicquam non eſt, quod non ſit mutabile. Ideo ſubſtantia, ſiue eſſentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis eſt, nullo modo per ſeipſam uiſibilis eſt. Proinde illa omnia, quæ patribus uiſa ſunt, cum Deus illis præſentaretur per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Et ſi nos latet quomodo ea miniſtris angelis fecerit Deus, per angelos tamen facta eſſe dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere: nec Deum patrem, nec uerbum eius, nec ſpiritum eius, qui eſt unus Deus, per id, quod eſt, atque idipſum eſt, ullo modo eſſe mutabilem, ac per hoc multo minus eſſe uiſibilem.

Exo. 33. b Iohan. 1. b

E *Vtrum dæmones intrent corpora hominum ſubſtantialiter, an illabantur mentibus hominum.*

Illud etiam conſideratione digniſſimum uidetur, utrum dæmones, ſiue corporei, ſiue incorporei ſint hominum ſubſtantialiter intrent corpora, eorumque animabus illabantur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ ſuæ ibi effectum exercent, Dei permiſſione opprimendo, atque uexando eas, uel in peccatum pro uoluntate ſua trahendo. Quòd in homines introeant, atque ab eis expulſi, exeant, euangelium apertè declarat, commemorans dæmonia in quoldam ingreſſa, & per Chriſtum eiecta: ſed utrum ſecūdum ſubſtantiam fuerint ingreſſa, an propter mali effectum dicantur ingreſſa, non adeò perſpicuum eſt. De hoc autem Gennadius in diffinitionibus eccleſiaſticorum dogmatum ait: Dæmones per energiam operationem non credimus ſubſtantialiter illabi animæ, ſed applicatione, & oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi ſoli poſſibile eſt, qui creauit: qui natura ſubſiſtens incorporeus, capabilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari, quòd ſubſtantialiter non illabantur dæmones, uel introeant corda hominum. Beda quoque ſuper illum locum Actuum apoſtolorum, ubi Petrus ait Ananiæ: Cur tentauit ſathanas cor tuum? dicit: Notandum, quòd mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſſit, niſi creatrix trinitas: quia tantum modo ſecundum operationem, & uoluntatis inſtinctum anima de his, quæ ſunt creata, impletur. Implet uerò ſathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum, & in ſenſum eius, neq; introiens aditum cordis, ſiquidem poteſtas hæc ſolius Dei eſt, ſed callida, & fraudulenta deceptione animam in *effectum malitiæ trahens per cogitationes, & incentiua uitiorum

Matt. 18. b Marc. 6. c. — Genna. cap. 11. — Beda. Actuū. 5. a — * affectum

rum quibus plenus eſt. Impleuit ergo ſathanas cor Ananiæ non intrando, ſed malitiæ ſuę virus inſerendo. Idem: Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, doctoribus veritatis venenum perſecutionis infundit. His auctoritatibus oſtenditur, quòd dæmones non ſubſtantialiter intrant corda hominum, ſed propter malitiæ effectum: à quibus pelli dicuntur, cum nocere non ſinuntur. Actuū. 5.

Summa diſtinct. 2.

IN hac diſtinctione tractator de angelorū bonorum, & malorum natura, quantum ad corporeitatem, an ſcilicet in ſua natura ſint corporales. Deinde, qualiter in corporibus ſuis appareant, an etiam corpora introeant obſeſſorum: & inter hæc docet, ꝙ etiam ſimpliciſsimus Deus in corporalibus formis interdum apparuit: qui tamen in ſua eſſentia viatoribus nunquam apparuit, de lege ſaltem communi.

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *An angeli habeant corpora naturaliter & inſeparabiliter ſibi vnita.* ¶ Verò hæc quæſtio iam ſupra ſatis videretur expedita, vbi de ſimplicitate, & immaterialitate naturæ angelicę, & intelligentiarum introducta ſunt multa, tam in iſto libro, q̄ in primo, niſi quædam verba Auguſtini difficultatem hic facerent. Abſolute enim loquēdo, videtur Auguſtinus ſublimis ille doctor ſentire, quòd angeli habeāt corpora naturaliter ſibi vnita, iuxta modum, qui in textu exprimitur. Quod ſuper Geneſim, & in libro de ciuitate Dei, ac alibi ſæpe videtur ſentire. Nempe in his, quæ ad naturalem ſpectant philoſophiam, Platonicos præcipue eſt ſecutus, quos & in libro de ciuitate Dei alijs cūctis pręfert. In quæſtione verò, qua quærit, an aliquā groſſiorem induant formam, ſiue materiam dum apparent hominibus, præſupponit eos habere corpora ſibi vnita, tam tenuia, atque ſubtilia, vt humanis nequeant oculis percipi. Aliqui tamen tātum patrem excuſant, dicentes, quòd in talibus opinatiuè, ac recitatiuè locutus eſt. Sed & illuminatus pater Bernardus in ſermonibus ſuper Cantica, Auguſtino in iſta materia conſentire videtur. Porrò ab his longè diſtat, quòd iuxta præhabita, nec ſpiritalis materia in angelis, aut dæmonibus eſt ponenda.

In quibus magis ſequitur Platonicos.

Bernard. ſuper Cātica.

¶ Itaque circa hæc ſcribit Albertus: Quia in primo libro diſtinctione 37. determinauimus quantū potuimus, qualiter angeli aſſumūt corpora, & qualiter mouentur in ipſis: reſtat hic inquirendum de alijs &c. ¶ Iſtud præmitto, vt ea, quæ infra ex Vdalrico ſcribentur de opinione Alberti, clariùs intelligantur. Porrò in prætacta prima diſtinctione fatetur, & ſcribit Albertus, ꝙ angeli corpora verè aſſumant, & in ipſis mouentur, & pergunt de loco ad locum, viſibiliterq; apparent, ac loquuntur hominibus. Quod item in libro de coæquæuis teſtatur, vbi apertè determinat, quòd verè aſſumunt corpora, & in eis verè ab extra apparent, ita quòd angeli ſancti aſſumunt ætherea corpora, id eſt, de puriori aeris parte, angeli verò mali de parte aeris groſsiori: quę corpora dicit inſpiſſari, & facta apparitione, reſolui in præiacentem materiam: ad quæ comprobanda multas inducit auctoritates ſanctorum Iſidori, & Bernardi, probatq; ibi diffusè, ꝙ non conuenit eis habere corpora naturaliter ſibi vnita.

Albertus.

¶ Verum his obuiare vidētur pro parte, quę ſcribit Vdalricus in Summa ſua libro quarto: Angelos, inquit, tam bonos, quàm malos apparere hominibus, nullus ignorat, qui fidem adhibet ſacræ ſcripturæ. Modus autem apparitionis incertus eſt, quia occultus eſt nobis. Nempè vt dicitur in libro de Deo Socratis, Dæmones compoſiti ſunt ex intellectuali, & corporali natura, habentes corpora de aere ſubtiliori, ſuntq; ornatus, & habitatores aeris ſuperioris, ſicut aues aeris inferioris. Quoniam omnia elementa habent animalia propria, etiam ignis, vt dicitur ibi. Et imponit auctor ille hoc dictum Ariſtoteli. Propter hoc dæmones ſunt viſibiles quibus volunt, cum diuinitùs ſpeciem ſui offerunt: & ſunt inuiſibiles quibus volunt: quoniam fila corporū poſſident rara, & ſplendida, qui vniuerſos viſus radios raritate* tranſmittant, ſplendore reuerberant, ſubtiliterq; fruſtrātur. Auguſtinus quoq; in libro de ciuitate Dei, & ſuper Geneſim, hoc dictum cōmuniter refert ad angelos bonos, ac malos: quia & Plato princeps huius opinionis, vtroſq; appellat dæmones, diuidens eos in Timæo in calodęmones, id eſt, bonos dæmones, & cacodæmones. i. dæmones malos. Et quamuis Auguſtinus non aſſerat hoc: tamen hoc ſupponendo, ac alia inquirēdo, videtur ita ſentire. Nam ſuper Geneſim dicit angelos habuiſſe corpora ſibi concreata de aere ſuperiore, ſed in dæmonibus eſſe mutata in qualitatē aeris groſsioris, qua pati poſsint, ab igne. & illud Iob, Ipſe eſt initium figmenti Dei, dicit non deſignare naturam angeli, ſed corpus aerium, quod tali voluntati Deus aptatur. Denique iſto ſuppoſito, quærit 3. de ciuitate Dei, An angeli manente ſpirituali ſui corporis qualitate, aſſumant corpus ex inferioribus corpulentioribus elemētis, quòd ſibi inſtar veſtis coaptatum mutent in quaſlibet ſpecies corporales, an propria corpora tranſmutent in id, quod volunt. Sed quoniam iuxta præhabita certū eſt angelos incorporeos eſſe, licèt hoc olim fuerit dubium, ideo illa opinio modo à cunctis abijcitur tanquā philoſophiæ, ac theologię contraria. Hinc Gregorius in Moralibus probat eos aſſumere corpora: Niſi, inquiens, angeli ad tempus ex aere corpora ſumerent, exterioribus noſtris obtutibus non apparerēt. Et hunc ſequitur modo totus cœtus doctorum. Itaq; iuxta hunc modū loquendi dico eos interdum aſſumere vera animalium corpora, ſicut dæmon aſſumpſit ſerpentem, & angelus bonus, mouit linguam aſinæ Balaam. Sed quia per illa præſentia angeli non monſtrabatur, nō vocatur hoc apparitio. In hac demum aſſumptione non eſt vnio formæ ad materiam, cū intellectus nullius corporis actus ſit, nec motoris naturalis ad mobile, ſed inſtrumenti cum artifice. Porrò cum angelus apparet, tunc de nouo aſſumit, & format corpus ex aere conuenientiùs, q̄ ex aliquo alio elemento: quoniam cœlum ſecundum partes abrumpi non poteſt, cum incorruptibile ſit. Ignem verò non ſuſtinerent hi, circa quos angelus apparēs operatur. Terra autem difficulter eſt mobilis, aqua etiā figuram corporalem per ſe non tenet. Nec iſta formatio eſt formæ ſubſtantialis, ſed accidētalis inductio. Hanc item poteſtatem formandi, & aſſumendi corpus, habet angelus ex ordine ſuę naturæ, quo altior eſt corporali natura: & omne altius alio, poteſt vti eo vt inſtrumento. Cumq; aer ſit peruius viſui, oportet eum in apparitione huiuſmodi condenſari vt terminet viſum, & tangere queat, ac tangi, & alia huiuſmodi opera exercere. Ad quod intelligēdum aduerte, ꝙ condenſatio rari, ſeu ſubtilis, contingit duplici-

Vdalric⁹.

Apuleius.

* tranſmutant

Iob 40.

Angelos eſſe incorporeos catholicorū ſententia ē. Gregor.

Gene. 3

Nume. 23.

Cōdēſatio rari, ſeu ſubtilis cōtingit dupliciter.

dupliciter. Primò, per alterationem alicuius qualitatis naturalis actiuæ: vt dũ frigiditate aeris vapor condenſatur in nubẽ, & nubes in aquam. Et talis inſpiſſatio non eſt hic, quia aer cõuerteretur in aquã. Secundò per ſolam partium compreſsionẽ ſine omni alteratione, quemadmodũ corpus cæleſte, quod

Iob 41.

replet uacuitates exiſtentes inter ſphæras, frequenter inſpiſſatur, & rareſit, & ita ſit in propoſito. Sic ergo cõpactum aerẽ ſubito ſormata angelus in figuras omnium organorum exteriorũ aoimalis, in cuius ſpecie vult apparere per vehementiam ſuæ virtutis: qm̃ non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei valeat comparari. Interiora verò orgaoa animalis illius non format, vt cor, epar, ſplen: quia opera illorũ non exercet in corpore illo, nec habet vires ſenſitiuas organicas. Idcirco per exteriora organa illa non videt, nec audit &c. faciunt quoq; angeli, boni & mali corpora ſic aſſumpta eſſe diuerſorũ colorũ, & claritatũ, ſiue per cauſas ſeminales inditas rebus, ſiue ex commixtione opaci, & luminoſi, ſiue ex altero horum alterũ excedente. Angeli autem boni hoc etiã poſſunt miraculoſæ virtute diuina. Vniuerſaliter quoq; loquendo, cum angelus corpus aſſumptũ poſsit mouere, non viuificare: põt oĩa opera exercere in corpore illo, quæ cõſiſtunt in motu, ſed nullum opus vitæ. Aliter aũt ab vniuerſis præmiſsis ſentit doctor meus, dominus Albertus, epiſcopus quõdam Ratiſponenſis, vir in oĩ ſcientia adeò diuinus, vt noſtri temporis ſtupor, atq; miraculum congruè poſsit vocari; in magicis quoq; expertus, ex quibus multum dependet materiæ huius ſcientia. Dicit nãque angelorum apparitionem non fieri per corporũ aſſumptionũ, ſed per ſpecies corporum, quas ſenſibus ingerunt. & conſentit Damaſcenus libro 2. capitulo 3. dicens: Transfigurant ad quocunq; dominator iuſſerit Deus, & ita hoĩbus ſuper apparent, cum diuina eis reuelãt myſteria. Et de dæmonibus eodẽ dicit libro capitulo quarto: Permiſsione Dei facta fortitudinẽ habẽt, & transmutantur, & transfigurantur in quãcunq; volunt figuram ſecundum imaginẽ phantaſticam. His ergo quãuis paucioribus, ego quoq; conſentio: quia natura non ſuſtinet ea, quæ de corpore aereo ſupra dicti tradũt doctores. Præterea inutiliter tanta ad hoc opera adhiberetur, quod per ſpiritualem operationem ſpirituali ſubſtantiæ congruã melius perficitur, dũ & ipſe ſpiritus pſens eſt, ſuamq; præſentiam per ſpeciem ſpiritalẽ oſtendit. Nec tñ hæc ſunt præſtigia falſa, vel illuſiones, niſi cũ ad deceptionem ordinantur, ſicut per operationes ſpirituũ immundorũ, & non quan

Magni facit Vdalr. præceptorem ſuum Albert.

Lucæ. 24.

do ad inſtructionem, cũ & Chriſtus in ſpecie peregrini apparuerit duobus diſcipulis. Quæ ſpecies in eorum tantum oculis fuit. Hæc Vdalricus.

Dionyſi⁹ Carthu.

¶Cuius ſcripta magnam mihi ingerunt admirationem: quia (vt patuit) Albertus ſuper primum, & in libro de quatuor coæquæuis apertiſsimè ſcribit, ꝙ verè aſſumunt corpora in quibus apparent, & ꝙ in illis mouentur localiter. imò & tres rationes aſsignat, cur eorum corpora nominantur aerea. Prima eſt, quoniam habitans, & habitaculum, locans, & locatum, vnius debent eſſe naturæ. Propter quod terreſtria collocant, in terra, aquæſtria in aqua, aerea in aere. Cumq; dæmones durante tentationis exercitio commorentur in aere, corpora eorum dicuntur aerea. Secunda eſt, quoniã inter elementa aer facilius recipit condenſationem, & ſubtiliationẽ, poteſtq; faciliter condenſari in corporales figuras de facili ſolubiles: quæ figuræ continentur in corpore tali non virtute alicuius mixti, depreſsi, ac denſi, ſicut retinentur figuræ in organis naturalibus corporalibus, in quibus humidũ figuraliter terminat ſicco admixto, ſed retinetur virtute ſpiritus apparentis in corpore illo. Tertia eſt, qm̃ corpora illa diſparendo reſoluuntur in aerẽ, per quod probantur aereæ eſſe naturæ. Multa his cõſimilia ſcribit ibidẽ, & auctoritate diuini Dionyſij probat hoc ipſũ. Inſuper ſoluit rõnes, qbus probat Vdalricus ꝙ corpus nõ aſſumat angelus bonus, ſeu malus. Sic quippe hoc probat, & arguit: Qm̃ vni apparet, non alteri, quis præſentis audit quoq; ab vno, non ab alio licèt aſtãte. Ad quod rñdet Albertus: Quòd vnus pcipit voces angeli apparẽtis, nõ alios, ideo eſt, quia locutio illa extat mirabilis. Quemadmodum n. non profertur per materialia organa ſecũdũ naturam, ita nec circulariter immutat medium, ſicut uox naturalis. Huius etiã cauſa eſt, quia locutio angeli fit conuerſione, & ordine ad eũ, cui loquitur, idcirco nõn ſonat niſi apud illũ. Idem de apparitionibus eſt dicendũ. Hæc Albertus. Eadem quoq; argumenta faciliter ſoluuntur ab alijs, ut patebit. Veruntamen non reor. Vdalricũ illa recitaſſe mendosè, nec ſuo magiſtro talẽ opinionem aſſcripſiſſe mendaciter. Poteſt etenim eſſe ꝙ de eadẽ materia in diuerſis locis, atq; temporibus diuerſimodè ſenſerit, ac ſcripſerit: quẽadmodum etiam in vno loco conſcripſit, ꝙ de forma conſecrationis ſanguinis Chriſti non ſunt, niſi hæc verba, Hic eſt enim calix ſanguinis mei. In alio autem, quòd & verba illa, Noui & æterni teſtamenti &c. ſint de eſſentia formæ conſecrationis illius.

Quare vnus percipit vocẽ angeli, & non alius.

¶Thomas quoq; de Argentina, recitat quoſdam eſſe prætactæ opinionis Vdalrici, quamuis Albertum non nominet.

Thomas de Argẽt. Hanibal.

¶Similiter Hanibal: Quidã, inquiens, dixerunt angelos nunq̃ aſſumere corpora. Totũ verò, quod in ſcriptura de angelorũ apparitione legitur, dicunt eſſe intelligendũ ſecũdum viſionem imaginariam. Vel dicunt hoc factum ſm̃ corporalem viſionẽ per modum præſtigiorũ, ita ꝙ ſpecies viſibilis formaretur in viſu ab angelis. Cui repugnat, ꝙ quandoque angeli apparentes non vni tm̃, ſed omnibus præſentibus apparebant: quod non ſolet in præſtigijs fieri, nec in imaginarijs viſionibus. Hinc cõiter tenetur, ꝙ angeli quandoq; corpora verè aſſumunt. Quod accidit quando nõ ſolum mouent aliquod corpus, vel qualitercũq; circa illud operantur: ſed quando ſic operantur circa illud, vt trãſferant ipſum in aliquam figurã conuenientem repræſentare, ꝙ angeli nobis de ſe volunt manifeſtare. Quã transformationem angeli facere, poſſunt mediantibus virtutibus naturalibus actiuis, & hoc ex efficacia ſuæ virtutis. Angeli verò ſancti, in hoc vlterius poſſunt ex virtute diuini imperij. Cumque angelus figurat corpus ad repræſentandum proprias ſuas diſpoſitiones, ac proprietates, tunc dicitur ipſe angelus apparere: quando verò ad repræſentandum maieſtatem diuinam, tunc dicitur Deus ſic apparere. Angelus quoque comparatur ad totum corpus aſſumptum: idcirco eſt totus in toto, & totus in qualibet parte, ſicut & anima: nec tamen eſt ſimul in pluribus locis, ſicut nec anima. Hæc Hanibal.

Angelos aliquando verè corpora aſſumere opinio communis.

S. Thom.

¶Hinc Thomas: Angeli, neq; boni, neq; mali habent corpora naturaliter ſibi vnita, qa hoc eſſe non poſſet, niſi eſſent formæ illorũ corporum, vel ſaltem motores proportionari illis corporibus. Cũq; ſint perfectioris naturę, q̃ aiæ, oporteret ꝙ haberẽt corpora nobiliora corporibus animarum. Sed inter oĩa corpora generabilia, & corruptibilia, nobiliſsimũ eſt corpus humanũ: vtpotè ſimilius corpori cæleſti

propter

propter æqualitatem complexionis. ſicq; oporteret corpora illa eſſe cæleſtia, & ita rediret error philoſophorum ponentium angelos eſſe formas orbiū, & multiplicari ſecundum eorum numerum: quod tamen multo probabilius eſſet, quàm eos habere aerea corpora naturaliter vnita.

Erroneum eſt dicere angelos nunquam aſſumere corpora.

¶ Inſuper erroneum eſt, q̃ aliqui dicunt angelos nunquam aſſumere corpora, & oĩa, quæ de apparitionibus angelorum leguntur, in præſtigijs eſſe facta, aut ſecundum imaginariam viſionem. Sed quia communiter dicunt ſancti, angelos etiam corporali viſione apparuiſſe hominibus, & ſcriptura cócordat, ideo ſine dubio eſt dicendum, angelos interdū aſſumere corpora. Cum etenim natura ſpiritualis ſuperior ſit natura corporali, oportet naturam corporalem obedire ſpirituali, non quidem formarum ſuſceptionem: quoniam prima inchoatio formarū in materia, ſecundum quod in ea dicuntur eſſe habilitates ad formas, eſt ab opere creatoris: ſed quantum ad motum localem, per quem nulla forma ponitur in re mota: & prout virtus motiua mouet corpus, coniungitur ei vt motor mobili. Cumq; angelus format corpus hoc taliter, quòd in eo appareãt proprietates ſuis inuiſibilibus proprietatibus congruentes, tunc dicitur corpus illud aſſumere.

An angelus aſſumat corp⁹ ſecundum veritatem naturæ.

¶ Præterea ſi quæratur, An angelus corpus aſſumat ſ̃m veritatem naturæ, in qua vr̃ dicendum, q̃ qualitas corporis aſſumpti ab angelo, dupliciter pôt inquiri: primò, quantū ad veritatem naturæ, qua habet. ſecundò, quantū ad naturam, ſeu materiam, de qua corpus aſſumitur. Quo ad primū, dicendum, q̃ corpus illud non habet veritatẽ naturæ, quæ oſtenditur. Vnde & ſi interdum moueat corpus veri aialis, non dr̃ propriè illud aſſumere: ſicut nec angelus dr̃ aſſumpſiſſe linguam aſinę, per quã alloquutus eſt Balaam: nec dæmon corpus, quod vexat & obſidet: qm̃ proprietates, quæ verè ſunt in aliquo corpore, ducunt in cognitioné principiorum ſubiecti, & nõ actu in cognitionem ſpiritualis ſubſtantiæ: quæ ductio eſt finis totius formationis ſenſibilis, vt ſanctus Dionyſius docet. Hinc quantū ad finem apparitionis, oportet q̃ ſint proprietates ſ̃m ſimilitudinem tm̃, quatenus nõ intelligatur illis ſubeſſe res aliqua niſi angelus, vt quaſi corpus angeli videatur: proprietatesq; eius proprietates ſint angeli.

Nume. 22.

Dupliciter cõſiderari poteſt materia aſſumpti corporis ab angelo.

¶ Si aũt quæratur de ſecundo, videlicet quale ſit corpus illud ſecũdum materiã: dicendum q̃ materia corporis aſſumpti ab angelo, cõſiderari pôt dupliciter. Primò, quãtum ad principiũ aſſumptionis. Secundò, quantum ad terminũ eius. Primò modo materia eius aer, cũ ſit maximè tranſmutabilis in quodcuoq;, cuius ſignum eſt q̃ quidã nitentes corpus à dæmone aſſumptũ ſcindere, aut perfodere gladio, non potuerunt: qm̃ partes aeris diuiſi ſtatim cõtinuantur. ſed vt figurã queat recipere congruentem angelo apparenti, oportet q̃ quantũ ad terminum aſſumptionis aer inſpiſſetur, ſicq; ad proprietates terræ accedat, ſeruata aeris veritate. Quod agere angeli valent, tam per motũ localem partes aeris congregando, q̃ per ſemina in elemẽtis reſperſa. Hæc Thomas ĩ Scripto,

diſ. Tho.

¶ Porrò in prima parte qõne 51. ſcribit. Quod accidit naturæ alicui, nõ inuenitur vniuerſaliter in illa natura: vt eſſe alatũ, cum non ſit de ratione animalis, non conuenit cuilibet aiali. Cũq; intelligere non ſit actus corporis nec virtutis corporeę, habere corpus ſibi vnitũ, non eſt de rõne intellectualis ſubſtantiæ, ſed accidit ei ex ſua imperfectione, qua miniſterio corporis indiget ſcientias adipiſci. Angelis ergo in ſua natura perfectis, & qbus eſt ſcientia concreata, non conuenit corpus habere. Sed obijci pôt, qa in libro periarchon aſſerit Origenes: Soli Deo (.i. patris, ac filij, & ſpũſſancti naturæ) id proprium eſt, vt ſine materiali ſubſtantia, & abſq; vlla corporeæ adiectionis ſocietate intelligatur ſubſiſtere. Sanctus quoq; Bernardus homilia ſexta ſuper Cantica loquitur: Demus ſoli Deo incorporeitatẽ, ſicut & immortalitatẽ, cuius ſola natura, nec propter ſe, nec ꝓpter aliud ſolatio indiget inſtrumenti corporei. Liquet aũt omnem ſpiritum creatũ corporeo indigere ſolatio.

Bern ſup Cantica.

Omnis ſpiritus creatus corporeo īdiget ſolatio.

Et ſciẽdum, q̃ quidam dixerunt, omne quod eſt, eſſe corpus: ex qua æſtimatione deriuatum, vt & quidã putauerint nullas ſubſtantias incorporeas eſſe, niſi vnitas corporibus, intantum, q̃ quidam dixerunt Deum eſſe animã mundi, ut ſeptimo de ciuitate Dei recitat Auguſtinus. Sed quia hoc fidei repugnat catholicæ, Origenes recuſans de Deo hoc dicere, quantũ ad alias intellectuales ſubſtantias, ſecutus eſt aliorũ errorem: ſicut & in alijs multis deceptus eſt, ſequendo antiquorũ opinionẽ philoſophorum. Auctoritas verò B. Bernardi poteſt intelligi, q̃ ſpiritus creati indigent corporeo inſtrumento non naturaliter vnito, ſed ad aliquid aſſumpto.

Auguſt.

Auctoritas B. Bernar. qualiter intelligenda.

¶ Inſuper de aſſumptione corporum ab angelo, ſcribit Thomas ea, q̃ ex Hanibale iã dicta ſunt, & addit: Angeli nõ indigẽt corpore propter ſeipſos, ſed propter nos, vt cum hoĩbus familiariter conuerſando, oſtendant ſpiritualẽ ſocietatem, quam hoĩes cum ipſis in cælis ſunt habituri. Illa quoq; aſſumptio corporũ in veteri teſtamento fuit figura incarnationis verbi æterni. Vnitur aũt corpus angelo non ſolũ vt motori, ſed vt motori repræſentato per corpus mobile aſſumptũ. Quemadmodũ enim in ſcripturis ꝓprietates intelligibiliũ rerũ ſub ſimilitudinibus ſenſibilium deſcribuntur, ſic ſenſibilia corpora ita formãtur virtute diuina ab angelis, ut congruãt proprietatibus eorũ repræſentandis. Hæc Thomas in Sũma.

Thomas

Idem in ſumma.

¶ Ad idẽ probandũ valent oĩa ſuperiùs introducta de ſimplicitate, & immaterialitate intelligentiarũ, & angelorũ. Inſuper in Sũma ꝯ gentiles li. 3. cap. 88. multipliciter ꝓbat Thomas, q̃ nulli corpori elemẽtari, aut mixto, niſi humano, vniãt intellectualis ſubſtãtia, vt forma ſubſtãtialis intrinſeca. Aut enim vniretur ei vt ſimplici, aut vt mixto. Non vt ſimplici, qm̃ elemẽta imperfectiora ſunt mixtis, & ꝓpinquiora primæ materiæ: idcirco imperfectiores formę cõpetunt eis. Neq; vt mixto, cũ inter corpora mixta tẽperatiſſimũ ſit corpus humanũ. Rurſus, corpora elemẽtaria ꝓp ſuarum excellentiã qualitatum, & contrarietatũ, ſunt inuicẽ actiua, atq; paſſiua: non ergo immortalibus illis cõueniunt. De ordinibus, aũt dæmonũ Plato diſſeruit in Timæo, q̃ triplex eſt. Quidã .n. ſecundũ eum ſunt ſupremi, ſummo opifici iugiter aſſiſtentes, quos dicit in æthere cõmanẽtes: nec aio eſſe * paſſiua, qm̃ circa inferiora non verſantur, neq; cõpatiuntur. Alij ſunt medij, hoĩbus pro cuſtodia deputati, eorũ profectibus congaudentes, & de malis eorũ dolentes, quos in ſuperiori aeris parte teſtatur eſſe manentes. Tertij ſunt ſpiritus mali, ad illicita inſtigantes, ac vitia punientes. Primi uocãtur calodæmones: ſecundi, cathodæmones: tertij, cacodæmones. Inſuper eodẽ libro capitulo 101. ait: Si quis dicat q̃ huiuſmodi apparentię in operibus magorũ non ſunt ſecundũ ſenſum exteriorẽ, ſed tantum ſecundũ imaginationem, non vr̃ hoc uerum. Non .n. alicui apparent formæ imaginatæ quaſi res veræ, niſi fiat alienatio ab exterioribus ſenſibus: qa non pôt eſſe, q̃ ſimilitudinibus attendat, tanq̃ rebus, niſi ligato naturali indicatorio ſenſu. hmõi aũtẽ collatio-nes,

Dæmonũ triplex ordo ſecundum Platonem.

* paſſiua

Nota.

nes, & apparitiones fiunt ad hoĩes, qui exterioribus ſenſibus liberè, actualiterq; vtunt, non eſt ergo poſſibile φ hmõi viſa, vel audita ſint ſm imaginationẽ duntaxat. Verum hoc verbũ S. Thomæ vr quibuſdã præhabitis repugnare, qbus dictum eſt, etiã ſenſum exteriorẽ poſſe ſic immutari ab interiori, quòd res aliqua apparebit quaſi ad extra verè obiecta.

Thomas. ¶Præterea in prima parte Sũmæ, qõne 111. Natura, inqt, corporalis obedit angelo, quantũ ad motũ localem: ideò q̃ ex motu locali aliquorum corporũ queunt cauſari, ſubſunt naturali angelorũ virtuti. Apparitiones verò imaginariæ qñq; fiunt in nobis ex locali mutatione ſpirituũ corporaliũ, & humorũ, vt in libro de ſomno, & vigilia ſcribit Philoſophus: Quòd dũ aĩal dormit, deſcendẽte plurimo ſanguine ad principiũ ſenſitiuum, ſimul deſcendũt motus. i. impreſsiones relictæ ea ſenſibiliũ motionibus, quæ in ſpiritibus ſenſitiuis conſeruãtur, ac mouent principiũ ſenſitiuũ, ac ſi à rebus ipſis immutaretur. imò tanta põt eſſe cõmotio ſpirituũ humanorũ, φ tales apparitiones etiã vigilantibus fiunt, vt in phreniticis, alijsq; hmõi patet. Quemadmodũ ergo hoc fit per naturalẽ cõmotionem humorũ, & qñq; per hoĩs voluntatem, qui voluntariè imaginatur, quod priùs ſenſit, ita hoc põt fieri pñie angeli boni ſeu mali: interdũ, quidem cũ alienatione ab exterioribus ſenſibus, qñq; abſq; tali alienatione. Hæc Thomas in quæſtione hac, Vtrum angelus poſsit immutare imaginationẽ, ſeu imaginatiuam vim hominis.

Vtrum angelus valet immutare ſenſũ humanum. ¶Deinde ſoluẽdo hanc qõnem, Vtrũ angelus valeat immutare ſenſum humanũ. Senſus, ait, immutaſ dupliciter. Vno mõ ab exteriori, vt à ſenſibili, ſeu obiecto: alio modo ab interioribus, qa videmus, φ perturbatis ſpiritibus, atq; humoribus, ſenſus mox immutaſ, quẽadmodũ lingua infirmi plena humore cholerico, oĩa ſentit rang amara: & conſimiliter agitur in alijs ſenſibus, & vtroq; modo angelus immutare põt hoĩs ſenſum naturali ſua virtute. Poteſt .n. exteriùs opponere ſenſibus ſenſibilia ante formata, aut ea de nouo formando, ſicut dũ corpus aſſũmit. Similiter põt intus cõmouere ſpiritus, & humores, vt dictũ eſt, ex qbus ſenſus diuerſimodè immutetur. Hæc Thomas, qbus & reor conſentiendum.

Petrus. Quadruplex ſpũs. ¶Concordat Petrus: Quadruplex, inquiens, ſm Bernardũ, eſt ſpiritus, puta diuinus, angelicus, humanus, & brutalis. Diuinus ſpũs nullo indiget corpore, nec quo ad eſſe, nec quo ad operationẽ. Angelicus quoq; nõ indiget quo ad eſſe, nec quo ad operationes ꝓprias, ſed quo ad operationes eius ad alterũ, vtpotè ad nos. Humanus verò ſpũs nõ indiget corpore quo ad eſſe, qm̃ põt eſſe ſine corpore, ſed quo ad operationes oẽs proprias: vel per ſe, vt quãtũ ad ſenſitiuas: aut per accidens, quãtũ ad intellectiuas, qa nõ intelligit ſine phantaſmate. Hæc Petrus.

Richard. ¶Richardus quoq; cõcordat, & ꝓter præhabita ponit paucißima. Ad probãdũ verò φ in angelis ſit corpus, allegat illud ex libro de Eccleſiaſtis dogmatibus c. 11. Creatura oĩs corporea eſt. Angeli & oẽs virtutes cœleſtes, corporei ſunt, q̃uis non carne ſubſiſtant. Itẽ quod quinto de cõſideratione S. pr̃ Bernardus deprõpſit: Angeli corpore extant æthei. Quę oĩa ſoluit, dicẽdo, φ creatura quantũlibet ſimplex, eã cõpratione ſimplicitatis, & immaterialitatis increatę põt vocari corporea quemadmodũ eſſe creatũ, & ſua facta, reſpectu increati eſſe, luminisq; æterni, dicunſ non eſſe, ac tenebrę. Propter quod Damaſcenus lib. 2. poſtq̃ aſſeruit angelos eſſe incorporales, adiecit qa cõparatione creatoris corporales eẽ ſentur, cuius cõparatione omne creatum, groſſum & materiale inuenif. Inſuper, ad probandum φ angeli aſſumant aliqñ corpora, introducit Auicenna 10. metaphyſicæ ſuæ, capitulo primo dicentẽ de illo, qui aptus eſt ad prophetiam: Hic eſt in cuius aĩa liberis auribus iſtæ cõſiſtunt proprietates, vt ſ. audiat verbũ Dei, & videat angelos transfigurantes ſe corã illo in forma, qua poßint videri. Hæc Richardus.

Dæmõ corpus aſſumit ex pluribus elementis. ¶Qui tñ à prædictis diſſentire vr. Credo, inquiens, φ qñ dæmon aſſumit corpus, quod ipſe format, vtpotè in quo apparet, aſſumit illud ex pluribus elementis: nec tñ hoc corpus habet formã mixti, qm̃ elementa remanent ibi ſub proprijs formis completis, naturali virtute dæmonis ita ſubtiliter confuſa, vt corporalis viſus inter diſtinctionẽ partiũ elementorum illorũ diſtinguere nequeat. Ex diuerſa quoq; confuſione eorũ in partibus illis diuerſis, lumen cadẽs ſuper ipſum corpus, in diuerſis partibus diuerſimodè eſt reſplendens inſtar diuerſorũ colorum. Corpus & illud plus habet de grauitate, q̃ leuitate, attamen facillimè, atq; celerrimè põt à ſpũ illo moueri, ex vehementi exceſſu virtutis ſpiritus illius ſuper huiuſmodi corpus. Hæc Richardus. Prætactorũ verò doctorum poſitio, dicentium corpus illud eſſe aereum, & non mixtum, rationabilior reputatur.

Richard. ¶Inſuper qrit hic doctor, An corpora, quę dæmones aſſumunt, ſint perfectibilia, ſeu informabilia ab aĩa intellectiua. Et rñdet φ non: quia dæmones formare nõ valẽt corpora perfectibilia ab anima intellectiua, nec immediatè propria ſua virtute: qa vt dictum eſt, per illã non poſſunt tranſmutare materiam ad aliquam formã ſubſtantialem. ſed in corporibus perfectibilibus ab aĩa intellectiua, præcedit aliqua forma ſubſtantialis animam intellectiuam. Nec poſſunt hoc opere naturæ eo modo quo ranas produxęrunt, & ſerpẽtes. Corpus quippe perfectibile anima intellectiua, non eſt producibile per viam putrefactionis: imò ad eius naturalem productionem requiritur cum virtute cæleſti virtus, & influentia particularis; agentis, ſimilis in ſpecie. Hæc Richardus.

Hanibal. Opiniões quatuor circa angelorũ corporeitatẽ. ¶Hanibal quoq;: Quatuor, inqt, fuerunt circa angelorũ corporeitatem opiniones. Quidam dixerũt angelos corpora cęleſtia habere naturaliter ſibi vnita, animas orbiũ inter angelos computantes, vt tangit in ſua metaphyſica Auicenna. Secunda poſitio eſt Rabbi Moyſi, qui dixit angelos eſſe quaſlibet naturales virtutes, quas conſtat corporibus eſſe vnitas. Tertia fuit Platonicorũ poſitio, dicentiũ angelos, quos calodæmones, & cacodæmones appellãbant, habere corpora aerea naturaliter ſibi vnita. quod etiã Auguſtinus in pluribus locis ſentire videtur. Quarta eſt B. Dionyſij, φ omnes angeli ſunt incorporei. & hæc ſententia tanquam rationabilior, ab eccleſia communiter iam tenetur. Hæc Hanibal.

Richard. De dæmonũ ludificatione. ¶Prętereà quatenus dicta de ludificatione dæmonũ clariùs intelligant, aduertẽda ſunt verba Richardi, dicẽtis: Dæmones dũ permittunſ, põt ſenſus ludificare humanos. A ſenſibus nàq; particularibus exterioribus ſunt viæ ad ſenſũ cõem, cuius organum eſt in prima parte primæ medietatis cerebri, ꝑ quoſdã neruos cõcurrentes ibidẽ tanq̃ in radice particulariũ ſenſuũ: atq; ab illo eſt via vſq; ad imaginatiuã, cuius organũ eſt in poſteriori parte primæ medietatis, in quo in abſentia ſenſibiliũ rerũ a quocũq; ſenſu particulari, & ab ipſo ſenſu cõi, eſt via vſq; vẽtriculũ, q eſt inter primã medietatẽ, & poſtremam cerebri, ubi eſt organũ virtutis cogitatiuæ, & æſtimatiuæ, q ſm quoſdã ſunt vna potentia, differens, ſm reſpectus, & ſimiliter organũ vnũ. A pſato aũt ventriculo, ulteriùs eſt via ad vẽtriculũ, q eſt in poſteriori

par-

parte cerebri, vbi eſt organũ potẽtiæ memoratiuæ. In prędictis quoq; organis, & vijs inter ipſa ſunt quedã corpora ſubtilia, clara quaſi vapores, q̃ Conſtabulus in libro de ſpũ, & aĩa, nõiat ſpiritus: nec ſunt organis, ac vijs pdictis continua, ſed cõtigua: & deferũt influentias potentiarũ aĩæ, ſimilitudinesq; ſenſibiliũ, ita ꝙ niſi affuerit impedimẽtũ, ſimilitudines, q̃ cõſeruant in organo imaginationis, poſſunt multiplicari ad organũ æſtimatiuæ per rectũ inceſſum, vel ad organũ ſenſus cõis per regreſſum, mediantibus iſtis ſpiritibus, ſicut per q̃dã diaphana corpora. Itaq; diabolus põt facere, vt viſibile, quod nõ eſt pſens exteriùs, appareat pſens per ſimilitudines viſibiliũ, q̃ ſunt in organo imaginationis, faciẽdo illas ſe multiplicare, mediãtibus ſubtilibus illis vaporibus vſq; ad ſenſum cõem: vel tam fortiter mouẽdo ſpm̃ ſimilitudine informatũ in organo imaginationis, vt tã fortiter recolligatur intẽtio aĩæ ſuper ſpeciẽ ibi exiſtentem, vt appareat ſibi, ꝙ immoteẽtur à re ſenſata, vel faciẽdo in aere talẽ diſpoſitionem, q̃ reflectat imaginẽ ad modũ ſpeculi, quę tñ aeris diſpoſitio viſum latebit: ſicq; contingere poterit, vt res, q̃ eſt retro nos à remotis, ante noſtros oculos videatur. Põt item facere, vt res, q̃ præſens eſt, lateat viſum, operãdo extra corpus noſtrũ & intra. Extra,

Damaſce.

qa, ut aſſerit Damaſcenus lib. 2. viſus videt ſm lineas rectas, q̃ à viſibili procedẽtes, tendunt in conũ, atq; cõſtituunt angulum in loco iudicij virtutis viſiuæ. Propter quod idẽ viſibile non vr̃ per eaſdem lineas à duobus hoĩbus iuxta ſe poſitis, nec à duobus oculis eiuſdem hoĩs. Diabolus autẽ põt aliquam in medio facere diſpoſitionem, q̃ lateat viſum, impedientẽq; trãſitũ linearum à viſibilibus diffuſarum. Cũq; talẽ facit diſpoſitionem oppoſitã lineis venientibus ad oculum vnum, & non oppoſitã lineis venientibus ad oculum alium, videbit idem hõ oculo vno, quod videre non poterit oculo alio. Simili mõ poterit facere, ꝙ id, quod vr̃ ab hoĩe vno, non videatur ab homine alio prope aſtante: ꝙ idem duorũ viſibiliũ iuxta ſe poſitorum hõ videat vnũ, non aliud.

Ariſtot.

Poteſt quoq; hoc facere operando intra corpus noſtrũ, quia ſm Philoſophũ libro de ſomno & vigilia, ſimulacra ſub die expelluntur, dũ operantur ſenſus & intelligentia, & exterminantur, quẽadmodũ iuxta magnũ ignẽ minor, atq; triſtitiæ, delectationesq; magnæ iuxta paruas. Dũ verò quieſcunt, ſuper natant parua ſimulacra. Põt autẽ diabolus facere, vt ſimulacrũ, quod eſt in organo imaginationis, ſimilitudinẽ ſuã multiplicet per ſpũs, q ſunt corpora diaphana. Vel per humorẽ ſubtilẽ, qui eſt in via exiſtẽte inter organũ ſenſus cõis, & organum imaginationis vſq; ad ſpm̃, q eſt in ſpiritu ſenſus cõis. Põtq; facere ꝙ ſpũs ille tam fortiter moueat ab illo ſimulacro, ut virtus aĩæ ità recolligat ad ſenſum cõem, ꝙ ipſos motus particulariũ ſenſuũ non attendat. Conformiter facere põt, ꝙ viſibile appareat alterius eſſe coloris, q̃ eſt, procurãdo interpoſitionẽ alicuius vaporis cholerici, vel ſanguinei, aut melãcholici inter oculũ, & locũ iudicij: ſicq; viſibile iudicabitur eſſe illius coloris, q cõſonat illi vapori, q̃uis alterius ſit coloris. Similitudo. n. coloris permiſcet ſe ſimilitudini coloris corporis diaphani, per quod tranſit, vt dum albũ vr̃ per rubeum vitrũ. Multos alios ludificationis modos poſſemus proſeq ex datis principijs, q̃ in vna q̃onum mearũ diſputatarum ſunt patefacti.

De operationibus dæmonum & ludificationibus.

Porrò ſi obijciatur, ꝙ ſm Philoſophũ ſenſus propriorũ ſemper eſt verus, & ꝙ ſenſibile pprium eſt per ſe notũ, ergo circa ea non eſt deceptio: dicẽdũ ꝙ verũ eſt per ſe, utpotẽ niſi fiat corruptio aliqua circa organũ. Si. n. diabolus cõgregat vapores humidos circa viſibile, ita ut radij venieẽtes à viſibili ad viſum, frangant à perpendiculari cũ veniunt ad mediũ rarius, ſicq; maiorẽ conſtituant angulum in loco iudicij, & per hoc viſus iudicet viſibile maius, q̃ ſit, non propter hoc falſus eſt: qm iudicat ſm exigentiã ſpeciei receptę in loco iudicij, quæ rẽ tanto repræſentat maiorẽ cæteris paribus, quanto maiorẽ angulũ in iudicij loco conſtituit.

Ad obiectionem reſponſio.

Deniq; ludificationes prętactas facit diabolus opere naturę, plures diſpoſitiones ſpeculares nos latentes faciẽdo in aere, ita ut pro vno homine appareat ſenſui magnus exercitus: aut circumuolẽdo ſpecies viſibiles ita, vt res quieſcens, appareat ſenſui circumuolui: ſeu deprimendo neruũ venientem ad oculum unum, alio nõ depreſſo: ita ut ſimilitudines ab eodẽ viſibili venientes per duos oculos, non habeant ſitum eundẽ in loco iudicij, ſed diuerſum, ſicq; vnũ viſibile appareat duo. Etenim naturale eſt, ab vno viſibili plures refulgere imagines in pluribus ſpeculis, & ſimilitudinẽ circumuolui circumuoluto ipſo ſpiritu deferente, ipſiq; circumuoluto naturale eſt repræſentare rẽ ut circumuolutã: ſimilitudinibus quoq; ab eodẽ uiſibili ad duos oculos venientibus, naturale eſt accipere ſitum diuerſum in loco iudicij: depſſo neruo veniente ad oculũ vnum, alio non depſſo, & ipſis in loco iudicij diuerſum ſitũ habentibus naturale eſt repſentare vnũ tanq̃ duo. Hæc Richardus.

Bonauen.

¶ Pręterea Bonauẽtura: De hoc, inqt, an angeli habeant corpa naturaliter ſibi vnita, dubitarunt aliqñ magni doctores. Vnde ſuper hoc dubiè loquit tam Aug. q̃ Bernardus. ſed nũc certitudinaliter tenet, & Richardus de ſancto Victore, affirmat, ꝙ angeli ſũt incorporei. Veruntñ de hoc plures dubitãt, an dæmones habeãt corpora ſibi inſeparabiliter alligata, in qbus torqueantur. Sed planũ eſt ſatis, ꝙ ſicut angeli boni nõ habẽt corpora niſi volũtate aſſumpta, ita nec dæmones. Cuius ſignũ eſt ſm Richardum, ꝙ corpus puſillũ, aliqñ obſidetur maxima multitudine dæmonũ, quemadmodũ in euangelio legit legio dæmonum fuiſſe in hoĩe vno. Duo autẽ corpora nequeunt ſimul eſſe. & ſi dæmones eſſent corporei, deceret eos quãtitas ſatis magna. Hinc dicendum, ꝙ nec corpora ſibi inſeparabiliter habeant coniũcta, nec punitio eorũ ab igne exigit corporis allegationẽ, ut patebit in quarto. Gregorius verò dicens in homilia, ꝙ angelus rõnale eſt animal, intelligit hoc non quãtum ad veritatem naturæ, ſed quo ad ſimilitudinem operationis intellectualis, ſeu quantum ad apparitionis effigiem. Hæc Bonauentura.

Angeli ſunt incorporei ſecundum Richardum.

Marci.

¶ Qui cõſequenter declarat, ꝙ corpora ab angelis aſſumpta nõ ſunt verè humana, nec intus organizata ut illa, ſicut hoc ſupra ex Richardo, & alijs oſtẽſum eſt. De materia verò eorũ ponit tres opiniones: vnã, ꝙ ſint ex quatuor elementis mixta, quã reprobat, cũ corpora illa diſpareant tã repente. Secundã, ꝙ ex ſolo ſint aere, quã etiã non commendat: cum corpora illa ſint diuerſimodè in partibus ſuis diſpoſita, colorata, ſeu lucida & tã ſpiſſa. Tertiã, ꝙ partim ſunt mixta, nõ purè aerea: ita quod aer prædominatur in eis cũ aliqua admixtione alterius elementi, ſicut videmus in nube: ſic quod aeri admixtus eſt vapor terrenus, ſeu aquoſus in formatione corpis ſic aſſumpti, ita ꝙ angelus tã bonus, q̃ malus, aſſumit corpus nõ ex natura cæleſti, ſed elementari: non ſimplici, nec plenè commixta, ſed medio modo: angelus tamen bonus ex parte aeris ſuperioris, dæmon ex inferiori. Hanc Bonauẽturæ poſitionem Richardus, ut patuit, eſt ſecutus, imò ambo ſimul in hoc

Corpora ab angelis aſſumpta non ſunt verè humana.

ſequuti

ſequuti ſunt quorundam veterum opinionem.

Alexand.

Corpora aſſumpta ab angelis aerea eſſe nõ mixta.

¶ At verò Alexãder circa hæc multa inquit, & patet ex præinductis reſpõſio. Tenet aũt cõem opinionem, dicendo ꝙ corpora aſſumpta ab angelis, ſunt aerea, non mixta, neq; cæleſtia. Idẽ dicit Durandus.

¶ Quid item de immaterialitate, & incorporeitate angelorum bonorum, atq; malorum ſentiat Gulielmus, & Henricus, patuit ſupra.

Scotus.

¶ Poſtremò Scotus: Angelũ, inquit, aſſumere corpus, non eſt ipſum informare corpus, nec illud hypoſtatice ſibi vnire, ſed eſſe intrinſecus corpis motor: & ſic eſſe diffinitiuè in illo, quod eſt alius modus, q̃ per operationẽ eſſe in loco. Nã & Deum eſſe vbiq; probat per hoc ꝙ vbiq; operatur. Quod ſi hi modi nõ differrẽt, eſſet ibi petitio principij, & argueret ab eodẽ ad idem. Angelus ergo aſſumit. i. ad ſe ſumit corpus, q̃a ad operationes ſibi ꝓprias exercẽdas vtit illo vt inſtrumento. Nec dr̃ iſta aſſumptio fieri q̃ corpus aſſumptũ mouetur motu progreſsiuo: q̃ talis motus nõ congruit fini propter quẽ aſſumit tale corpus. Deinde vidẽdũ quale corpus poteſt aſſumere. Et dico ꝙ nõ aſſumit corpus cęleſte, nec elementare: q̃ corpus elementare nõ eſt ſuſceptiuũ accidentium, in quibus apparet. Corpora aũt mixta generata põt aſſumere, ſicut cadauer defuncti, aut lapidẽ vel aliquid tale. Tamen quando aſſumit corpus, quod non vr̃ prius cauſatum à naturalibus cauſis, ſed q̃ ſubito tunc formatur, & completa operatione diſparet, tunc vr̃ probabile, ꝙ illud ſit corpus mixtum propter accidẽtia, quæ apparent in eo: non tamen plena commixtione: q̃a corpus ſimpliciter mixtum, non formatur niſi ex generatione, & determinato proceſſu naturæ. Hinc corpus quod ſubito formatur, atque reſoluitur, mixtum eſt mixtione imperfecta, qualitas poteſt induci ab agentibus naturalibus, quaſi ſubito facta approximatione elementorum. Hæc Scotus.

Dionyſ.

¶ Qui in his ſequutus eſt primam illam opinionẽ à Bonauentura narratã, & partim ſecundã. Atq; ex dictis patet error illius reſponſionis, nec verum eſt ꝙ aer per inſpiſſationẽ, aliaſq; adhibitiones prætactas, non ſit illorũ accidentium capax: experientia, quoq; aliquando docuit, corpus angeli mali nõ eſſe, quid groſſum, mixtũ, ſecabile, imò neq; tãgibile, ſicut & Thomas, & Durandus teſtant. Nec decet angelos ſanctos cadauera aſſumere mortuorũ. Verum tamen de dæmonibus non apparet vniuerſaliter eſſe negandũ, quin interdum aſſumant cadauera, ſicut de hoc in Cæſario, & alibi aliqua leguntur exẽpla, imò dæmones incubi, & ſuccubi talia creduntur aſſumere. Quædam quoq; puella, quæ multo tẽpore familiaritatẽ habuit cum dęmone incubo, perſonaliter retulit mihi ſe audiſſe à dæmone illo, ꝙ cadauer ſolet aſſumere, & illud forinſecus decorare.

Angelos minimè decet aſſumere mortuorũ cadauera.

Fabula quod Dionyſius retulit.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *An angeli boni, ſeu mali in aſſumptis corporibus vere exerceant opera vitæ.*

¶ Videtur ꝙ ſic, quia in Geneſi deſcribuntur locuti cum patribus, & mãducaſſe, ac ambulaſſe cum eis. Et quod legitur ibi, Videntes filij Dei filias hominũ, ꝙ eſſent pulchræ, Ioſephus & alij quidam exponũt de dæmonibus incubis. Mercurius quoq; in libro de Deo Deorum, aſſerit angelos in aſſumptis corporibus deceptos venereis. Inſuper angeli ſic apparentes, verè loquuntur ad homines, ergo & vident, ac audiunt per organa illa ſenſus, atque auditus.

¶ In contrarium eſt, ꝙ non habent vires vegetatiuas, nec ſenſitiuas, neq; ſunt formæ corporũ ſubſtantiales, nec corpora illa viuificant, nec vnum cũ illis conſtituunt. ¶ Ad hæc Alexãder rñdet: Dicendum vr̃, quòd in organis illis corporũ taliter aſſumptorũ, non eſt verè vis viſiua, neq; auditus, aut alius ſenſus, ſed ſi eſt, dr̃ ibi eſſe eo modo, quo in li. de ciuitate Dei loquitur Auguſtinus: Angeli præter hoc quod intelligunt, etiã ſentiunt. Sed nõ credo vnum fieri ex potentia illa ſenſibili, & organo. & puto ꝙ non aliter fiat immutatio in organo illo, q̃ fit reſultatio rei in ſpeculo. In ſpeculo namq; reſultat ſimilitudo ſenſibilis, ſed nõ eſt ſpeculo ſenſitiua vis vnita, quæ formã illam accipiat, & per eam indicet de re. Nec oportet ſi ſit forma ſimilis organis ſenſitiuis, ideò organa ſenſitiua exiſtant. Oculus enim qui vim viſiuam amiſit, nihilominus formã oculi tenet. Nec oportet ſi fiat locutio ſine percuſsio, vel operatio talis, quæ eſt quaſi ab intra, quæ fiunt ad aliquid deſignandum, aut operãdũ in nobis, ob hoc fiat viſio ſiue auditio, vel huiuſmodi aliq̃d, quod fit quaſi ab extra, cum ipſis angelis virtute intellectiua ſufficienter innoteſcant, quæ per ſenſus nobis pateſcũt.

Alexand.

Auguſt.

De angelorum comeſtione.

¶ De comeſtione verò dicendum, quod vera fuit comeſtio angelorum, ſed duplex eſt veritas comeſtionis: prima propter neceſsitatem comedentis, & ita non fuit ibi comeſtio. Secunda propter poteſtatem oſtẽdendam, aut familiaritatem habendam, cũ quibus edebãt, & ſic fuit vera comeſtio. Propterea loquitur Auguſtinus: Poteſtate comedebant, nõ neceſsitate. Et ponit exemplum de radio aquam conſumente, & de terra haue abſorbente. Hinc quod Thobię Raphael dixit: Videbar vobis comedere, intelligitur ſupplendo ex neceſsitatẽ. Et quamuis fuit ibi veritas comeſtionis, quo ad manifeſtationẽ, non tamen quo ad proiectionem in ventrem, aut incorporationem. Deniq; tale corpus celerrimè, & quaſi imperceptibiliter cito mouetur ab angelo dũ vult, quantum permittit natura eius, quod mouetur, & quanta eſt intentio virtutis motiuæ ex parte mouẽtis. Nempe quòd corpus illud aereum ſit, teſtatur Gregorius dicens: Niſi angeli quidam nobis interna nunciantes, ad tempus ex aere corpora ſumerẽt exterioribus obtutibus noſtris non apparerent. Quod etiam verè cibum ſumpſerunt, fatetur Auguſtinus in libro, ſexaginta quæſtionum contra paganos: Legimus angelos eſcas ſumpſiſſe non fictè, aut phantaſticè, ſed manifeſtiſsima veritate. Si aũt quæratur, an non exiſtente organo ad vocem formandam poſſet angelus formare vocem ſenſibilem: reſpondendum, quòd angelus habet poteſtatẽ formãdi locutionem in aere etiã ſine inſtrumento ad hoc determinato. Et ſi obijciatur, quod locutio eſt vox articulata, dicendũ ꝙ locutio, quæ eſt operatio animalis, requirit inſtrumẽtum corporeum: cum verò eſt operatio ſubſtantiæ ſeparatæ, nõ requirit inſtrumentum corporeum, ſed determinatam materiam. Quod enim ſpiritus coniunctis facit per organum, ſpiritus ſeparatus ſine organo facere poteſt. Etenim quod facit virtus inferior per plura, virtus ſuperior facit per vnum: nec indiget inſtrumentis vocalibus, per quæ homo, ſeu anima format vocem. Nihilominus poteſt quandoque in corpore aſſumpto conſimilia inſtrumenta habere ad vocis formationem. ſed non eſt neceſſe. Nam & per aſinam Balaam creditur protuliſſe ſine inſtrumentis, quibus fit vox humana. Verum ea, quæ rationem excedunt, magis oportet ex ſcripturis accipere, quàm indiſcretè ſcrutari. Hæc Alexander.

Thob 12.

Gregor.

Auguſt.

Quæſtio.

Num. 22.

Bonauen.

¶ Porrò Bonauentura vr̃ ad hæc pro parte aliter rñdere: Spiritus, inquiens, angelicus in corpore aſſumpto non habet operationẽ animæ vegetatiuæ, nec

quan-

quantũ ad cibationẽ, nec quantũ ad generationẽ: q̃a nec uim habet nutritiuã, nec generatiuã. Habet tñ aliquo mõ operationes his conformes. In cibatione quippè ſunt cibi ſumptio, conſumptio, cõuerſio, & unio. Quantũ ad duo prima, cõuenit eis comeſtio. Nã cibũ appoſitũ ſumpſerũt, conſumpſerũt non aũt in ſubſtantiã ſuã conuerterunt, nec ſibi incorporauerunt. Ideo faſſus eſt Auguſtinus: Aliter ſorbet terra aquã ſitiens, aliter radius calefaciẽs: ita cibatio aliter cõuenit angelo, aliter hoĩ. Idẽ dicendũ de actu gñationis, in quo eſt ſeminis cõſtitutio ſm numeros, & uirtutes, atq; caloris tali ſpeciei cõuenientes: tranſfuſio quoq;, & ſuſceptio ſeminis ſic pfecti. Quorum primum conuenit tm̃ illi, cui Deus dedit uim ꝓpagatiuam, quod nequaquã cõueoit dęmonibus aſſumentibus corpus. Secundũ uerò, utpote ſeminis tranſfuſio, & ſuſceptio, põt eis cõpetere. Primò.n. ſuccumbũt uiris in ſpecie mulieris, ex quibus ſuſcipiũt ſemẽ, quod quadam ſagacitate in ſua uirtute cuſtodiunt: deinde Deo permittente incubi fiũt, & ſemen illud in uaſa fœminarum transfundunt, ex quo hoĩes poterunt gñari. Hæc Bonauent.

Auguſt.

Qualiter dæmonibꝰ cõuenit ſeminis trãſfuſio, & ſuſceptio.

Idẽ Bonauentura.

¶ Inſup de hoc, An angelus in corpore aſſumpto exerceat opationes uirium ſenſitiuarum, ſcribit hic doctor: Cum aĩa uniaĩ corpori, ut perfectio, ſeu forma, & ut motor, q̃dam operationes conſequuntur aĩam, ut eſt motor, & q̃dam, ut eſt perfectio corporis, quædam partim ſic, & partim ſic. Differenter quoq; exercet operationes has aĩa. Opationes nãq; eã cõſequentes, ut eſt motor, ſic exercet p corpus, ut ẽt exerceat eas in corpus, q̃a non ſolum mouet alia corpora, ſed & propriũ corpus. Operationes aũt eam conſequentes, ut eſt perfectio corporis, ſic exercet in corpore p corpus, ꝙ exercet eas cũ corpore. ideo primæ competunt aĩæ, ut eſt hoc aliq̃d, & motor differens a mobili: ſecundæ uerò, ut eſt forma coniuncta mobili. Cumq; angelus vniaĩ corpori aſſumpto non, ut forma, ſed motor, primas operationes plenè exercet in corpore ſuo, ſecũdas minimè, tertias verò quodammodo ſic, & quodam modo non ſic. Motum etenim ꝓgreſsiuum exercet primo mõ, actum ſentiendi, nullatenus: actum ridẽdi, medio mõ. Ridere namq; competit animæ partim, ut eſt motor, & partim, ut eſt corporis forma: q̃a in riſu eſt quædam exhilaratio cordis, & hæc eſt ab anima, ut eſt forma: & eſt in riſu genarum motio, quæ eſt ab anima, ut eſt corporis motor. Rõne primi ridere nõ conuenit angelo, ſed rõne ſecundi.

Sentire tripliciter ſumitur.

Deniq; ſentire tripliciter ſumiĩ primo cõiter, & ita eſt idem, quod rem. ut pñtem cognoſcere. Secundò ꝓpriè, & eſt idem, quod rẽ, ut hic, & nunc apprehendere. Tertiò propriſsimè, & eſt ſpẽm exiſtentem in materia præter materiam mediante corporeo organo ſuſcipere. Primis duobus modis non differt ab intellectu niſi rõne duntaxat, & cõuenit angelis, q̃a ſua ui intellectiua cognoſcunt rem, ut pñtem, & ut hic, & nunc, nõ aũt tertio mõ.

Ad obiectionẽ reſponſio.

Et ſi obijcias, ꝙ imò, quia in organo corporis aſſumpti ab angelo recipitur ſpecies ſenſibilis ab obiecto: dicẽdum, quod in organis hmõi corporis non ſunt ipſę uires ſenſitiuè, nec organa, illa dicuntur uniuocè cum organis animalium, nec angelus plùs conſpicit hominem apertis oculis, q̃ clauſis. Hæc Bonauentura.

Thomas.

¶ Idem Thomas: Angeli, inquiens, corporibus aſſumptis uitam non influunt, ſed motum: ideo operationes conſequentes corpus uiuum, ut uiuum, angeli in corporibus aſſumptis nequeunt exercere: ſed eas, quæ conſequuntur corpus ſm quod mobile. Ideo non propriè comedunt, neq; bibunt, quia etſi cibum diuidant, atq; traijciant: non tñ propriè actus illi procedunt a potentia ualente digerere, atque nutrimẽtum conuertere. Abraam aũt in principio non cognouit tres illos, q̃bus obtulit cibos, angelos eſſe, ſed in fine. Et ſi in principio ſciuit hoc, obtulit eis cibos in commendationem alicuius myſterij.

Gen 18.

Aliqui quoq; affirmant, ꝙ dæmones in aſſumptis corporibus non ualeant gñare: nec per filios Dei in præhabita auctoritate dæmones incubos deſignari, ſed filios Seth: & per filias hoĩm, natas ex Cain. Sed quia a multis contrarium dr̃, & quod multis vr̃, non põt omnino falſum eſſe ſm Philoſophũ 7 Phyſicorum, & in fine de ſomno, & uigilia: ideo dici põt, ꝙ per actum illorum completur gñatio, in quantum ſemen humanum apponere pñt in loco conuenienti ad ꝓportionatam materiam, quemadmodum aliarum ſemena rerum colligere pñt ad quoſdam producendos effectus: ita ut dæmonibus ſolum attribuatur id, quod eſt motionis localis, nõ gñatio ipſa: cuius principium non eſt uirtus dæmonis, nec corporis ab ipſo aſſumptiꝰ, ſed uirtus eius a quo ſumptum eſt ſemen.

Gene 6.

Ariſtotel.

Ex incubis nati filij illius ſunt, a quo ſemen ſumptũ eſt.

Hinc natus ex ſemine illo, eſt filius hoĩs illius, non dæmonis. Inſuper taliter natos poſsibile eſt eſſe corpore magnos, ac fortes uelut gigantes: q̃m dæmones ſcire ualent uirtutem ſeminis defici ex diſpoſitione eius, a quo deciſum eſt, & mulierem magis ꝓportionatam ad ſeminis illius ſuſceptionem, itemq; conſtellationem iuuantẽ ad corporalem effectum, uidelicet optimæ complexionis: quibus oĩbus concurrentibus, gigniĩ huiuſcemodi proles.

Queſtio.

Ampliùs ſi quæraĩ an angeli boni, ſeu mali moueaĩ in aſſumptis corporibus: dicendũ, ꝙ moueaĩ ad motum illorũ p accidens, cum in eis ſint diffinitiuè. Deus aũt nõ moueĩ ad motũ corporis cuiuſcunq;, quia ſic eſt in uno, ꝙ ẽt in alio: quemadmodum aĩa non moueĩ ad motum. manus Similiter motor non moueĩ ad motum orbis, quia conjũgiĩ orbi ſm totum, ut dicunt Philoſophi, quãuis virtus eius primo appareat in dextera parte orbis unde incipit motus. ideo non mouetur per accidẽs: q̃m totus orbis non moueĩ, extra ſuũ locũ: ſed ſic, ꝙ ſit in alio loco rõne, & nõ ſubiecto Hæc Thomas in Scripto.

Idẽ Tho.

¶ Porro in prima parte, q. 51. Quædã, ait, uiuentium opera aliquid habent cõe cũ actibus alijs, ut loq cũ ſono irrõnalium, & progredi cũ motu inaiatorum. ideo opera uitæ quantum ad id, quod eſt utriſq; cõe, pñt ab angelis fieri p corpora aſſumpta: non autem, quantum ad id, quod ſunt uiuentium propria: quia ſm Philoſophum lib. de ſomno, & uigilia, cuius eſt potẽtia, eius eſt actus.

Philoſop.

Hinc nihil põt habere opus uitæ, quod non habet uitam, q̃ eſt per potentiale principium hmõi actionis. & quia ſentire eſt totaliter actus uitæ, ideo angeli per organa illa nil uident, nec audiunt, nec tñ fruſtra corpus organizatum aſſumunt, ſed ad deſignandum ſuas ſpirituales ꝓprietates & ut hoĩbus ſe familiariores, aut magis proportionatos exhibeant. De hoc demum, an dęmones fœminis commiſceantur, ac generent, ſcribit Auguſtinus lib. de ciuitate Dei: Multi ſe expẽrtos, aut ab expertis audiſſe affirmant, Siluanos, & Faunos improbos ſæpe cum mulieribus extitiſſe, & earum expetiſſeꝰ, ac peregiſſe concubitum, unde hoc negare imprudentiæ eſt. Sed angeli ſancti ſic labi ante diluuium nullatenus potuerunt. idcirco in Geneſi per filios Dei intelliguntur filij Seth, &c. ut ſupra. Hæc Thomas in Summa

Auguſt.

An dæmones fœminis commiſceantur.

¶ Qui in Scripto approbare vr̃ expoſitionem Ioſephi, intelligentis per filios Dei dæmones incubos. Meliùs uerò eſt, ut p filios Dei, intelligaĩ filij nati ex Seth, qui ad eps

Dionyſius

deuoti fuerũt. Nec in cnbi illi poſsẽt noĩari filij Dei, niſi forſan ꝓp naturã intellectualẽ, & rõne creationis. Rurſus, ꝙ Thomas dicit motorẽ orbis cõiungi orbi ſm totũ, maiori indiget inquiſitione, ſi intelligaĩ de intelligentia, & pſonali eius pñtia ꝑ totũ orbẽ, quẽ mouet, & de hoc infra diceĩ.

Petrus. ¶Petrus demũ inductus concordans Ex cõſideratione, inquit, finis diſponiĩ medium, & inſtrũm aptatur. Angeli aũt aſſumunt corpora, vt opereñ in eis opera ſenſibilia: non tñ naturalia, ſed voluntaria. Hinc aſſumũnt corpora, ut inſtra artificialia, nõ vt naturalia organa. Vñ corpa illa hñt naturaliũ corporũ ſimilẽ figurã, nõ naturã. Hæc Petrus. ¶Qui ẽt ſcribit corpora illa non eſſe purè aerea: Corpora, dicens, aſſumpta ab angelis, non ſunt ex elementis quatnor mixta, quia in eorum depoſitione fieret corruptio aliqua: ideo corpora illa fiunt diuerſorũ corporum confuſione, non commixtione, unũ corpus figurando, ita ꝙ aeri res alias, ſeu uapores apponunt plùs in una parte, q̃ in altera cõdenſando: ſicq; in vno corpore diuerſos producunt colores, quẽadmodum ex collectione nubium, & radio ſolis apparet coloratio diuerſa in aere. Quod aũt de gñatione dæmonum dr̃, aut non eſt verum: aut ſi eſt, oportet, ꝙ priùs ſuſcipiant ipſum ſemẽ ab hoĩe, & deinde transfundãt in mulierẽ. Vnde priùs oportet dæmonem eſſe ſuccubum, q̃ incubum. Quod tñ adhuc vr̃ impoſsibile, cũ oporteat ipſum ſemen calidum ſicut a uiro deſcindiĩ, transfundi in mulierẽ, ſecundum naturales. Hæc Petrus.

Priùs oportet dæmonẽ eſſe ſuccubũ, q̃ incubum.

Dionyſi. ¶Quocirca ſciendũ iuxta prçhabita, ꝙ dçmones naturaliũ uirũ uires ſcientes, occulta virtute queũt ſemen in ſuo ſeruare calore. Aliter quoq; valẽt ſemen colligere, q̃ ſuccumbendo, ut infra tãgeĩ. Sicq; non oportet vniuerſaliter dçmonem priùs eſſe ſuccubum, q̃ incubũ. Nec põt intellectus nr̃ in pñti cognoſcere vniuerſas dæmonum uerſutias circa hçc.

Richard⁹. ¶Hinc Richardus: Dum ait, diabolus non ꝓhibeĩ a Deo, aut angelis ſanctis, põt aſſumere corpus ad ſimilitudinem mulieris formoſç, ſemenq; viri recipere a uiro ſecũ concumbente, & illud ad aliquantulũ in ſua conſeruare uirtute: deinde aſſumere corpus virile, aut priſtinũ corpus mutare in ſimilitudinẽ corporis virilis, & ſemẽ illud in matricẽ fœminç ſibi conſentientis transfundere, ita ꝙ ex ſemine illo, & ſemine mulieris in ꝓportione naturali concurrentibus, fœtus concipieĩ, ut dr̃ de Merlino, q tñ nõ fuit dæmonis filius, ſed hoĩs, ex cuius ſemine fuit conceptus. Veruntñ qdam dicunt illud potius relinquendũ ſub dubio, q̃ aſſertiuè determinãdũ, cũ Augu. 3. de ciuitate Dei ſup hoc dubitatiuè loquaĩ. Rõnabile mihi quoq; vr̃, ꝙ alterã partem pertinaciter determinare non expedit. Hçc Richardus.

Mirũ qd

Vdalric. ¶Præterea Vdal. circa hæc multa inducit, q̃ ſentẽtialiter ſunt expreſſa, addit q; aliqua. Multi, dicens, affirmant dæmones coire corporibus, ac gñare, & vr̃ ꝓ eis eſſe ſcriptura, q̃ ſm aliã translationem continet, Videntes angeli Dei filias hoĩm. Ideo qõnem hanc mouet Aug. 8. lib. ſuper Geneſ. & tandem dicit ꝑ angelos deſignari hoĩes bonos natos ex Seth, quemadmodũ de ſancto ferĩ Iohãne: Ecce ego mitto angelum meũ. Dicuntq; aliq. ꝙ dçmones colligunt ab hoĩbus ſemen illud. Vel qui vni eſt ſuccubus, alteri eſt incubus, aut ꝑ pollutionẽ in ſomno, aut per mollitiã in vigilia ſuſcipiũt illud. Quidam etenim doctor magnæ auctoritatis, retulit ſe a quodam uerè intellexiſſe, ꝙ cũ ipſe uitio molliciei ſubiaceret, ſemel innumerabiles cati circa eũ pollutum cum maximo ſtrepitu, q ſemẽ lingentes deportauerunt. Sed ſuppoſito, ꝙ ſic cũ fœminis cocũt, adhuc eſt dubium duplex. Primum, qualiter ſemẽ ſic delatum poſsit eſſe gñationis principium, cum tota ſeminis uirtus, ꝑ quam eſt gñatio, conſiſtat in uirtute formatiua, impreſſa ab aĩa gñantis, q̃ ut in ſubiecto eſt in ſpũ incluſo, & conſeruato in ſeminis uiſcoſitate: ideo ipſo exhalante, uanum efficiĩ ſemen ad gñandum. Hoc aũt non ſolũ fit ꝑ tranſlationem ſeminis ꝑ tm̃ ſpatium, ut illi dicunt: imò Philoſophi tradunt, ꝙ ꝓp ineptam longitudinem venter euaporat ſemen in egreſſu, & ſpũs expirat ab eo ita, ꝙ fit gñationi ineptũ. Verũ ad hoc rñdent, ꝙ dçmõ põt ſup ſpm̃ illum ſicut, & ſup aerẽ, atq; ꝑ hoc tenet eũ ne exhalet. Inſup circũponit ei ſeminaliũ cauſas uirtutũ, ꝑ quas tam ſemẽ, q̃ ſpũs cõſeruaĩ in qualitatibus aptus ad gñandũ: ſicut videmus qñq; ꝑ aliquam cõſtellationẽ ẽt in ſemine aĩalis alterius ſpeciei imprimi aliqd figuræ humanæ, ita ꝙ Empedocles dixit, uaccas aliquas eſſe bouigenas, atq; uirgenas. Secundũ dubium, cur dæmõ, q non nult aliquid boni, ita ꝑ coitũ interpoſita mora ꝓijcit ſemẽ in fœminã, cũ ſemẽ fortius in ſuo maneret uigore, ſi ſubito in matricẽ ꝓijcereĩ. Dicunt, ꝙ ideo, quatenus ꝑ coitũ inducat fœminã ad iniqtatis conſenſum. Nã, & horror retraheret a conſenſu, ſi ſcireĩ hoc eſſe dçmonis opus. Hæc Vdalricus. Qui addit: Ecce hæc oĩa dicta ſunt ſine auctoritate, & rõne, ſm ſolam famam popularem, uel potius ficta: qm̃ fictum eſt, quod coactum eſt ad poſitionem, ut 12. metaphyſicæ ait Philoſophus.

Dubia duo.

Scotus. Atuerò Scotus cõſonat pinductis ẽt de gñatione, qualiter conueniat dæmoni, dẽpto ꝙ ait comeſtionẽ uerè cõpetere angelis in aſſumptis corporib⁹: quia ut dicit, comeſtio nõ eſt niſi cibi diuiſio, & diuiſi ad intra traiectio, tuncq; fieri põt exhalatio, & reſolutio in humores, aut elementa, & hi motus locales fieri queunt circa corpus actiua angeli.

Diony. ¶Verũ hæc uerba Scoti, ſunt a cõi doctorũ traditione. Tñ de iſto multũ cõtẽdere reor inanẽ: qm̃ difficultas hæc in qd noĩs ſtare vr̃. Nẽpè ſi illa diuiſio, atq; traiectio ad comeſtionis ſufficiunt rõnẽ, ſtare põt illa opinio. Si uerò ultra exigiĩ (iuxta ꝑtacta) cõuerſio nutrimenti in comedentẽ, & unio, ſeu incorporatio, ut aſſerit Bonauent. itemq; ꝙ actus ille ꝓcedat a ui nutritiua, ut exprimit Thomas, certum ꝙ opinio falſa ſit. Verũ ſm Guli. lib. de uniuerſo, diuiſio, & traiectio cibi nõ eſt realiter, ſed apparẽter comeſtio. Realiter aũt, & verè comeſtio eſt cibi in cibatũ mutatio, & horũ doctorũ uerior, ac ſubtilior eſt doctrina. Ampliùs, ſi comeſtio põt uerè cõpetere angelo in corpore aſſumpto nõ uiuo, nec aĩato, Chr̃s non ꝓbaſſet idoneè ſe uerè reſurrexiſſe edendo. Inſup Scotus ꝓnunciat: Chr̃i comeſtio ordinata fuit ad nutritionẽ, & loquiĩ de comeſtione Chr̃i poſt reſurrectionẽ. Nã ſubdit: Non. n. eſt mihi incõuenieñs, ꝙ corpus glorioſum poſsit in ſe conuertere corpus nõ glorioſum, ſicut põt ſimul eſſe cum illo. Poſſet. n. comedẽs ferre corpus glorioſum in parua q̃titate, & illud ꝑ comeſtionẽ verè augere: nec tñ aliqd de nutrito, uel augmẽto corrũpereĩ. Hçc Scotus. Quæ cõib⁹, ac ſolidis authẽticorũ documẽtis doctorũ nõ cõſonãt, ut ſup tertiũ, & quartũ plenꝰ oñdeĩ, ideo leuitati, & ſingularitati aſcribenda cenſetur.

Guliel⁹.

De Chriſti comeſtiõe

Durandus ¶Vnde, & Durandus hic cõtẽſtaĩ: Actus ſecũdus præſupponit actũ primũ. In corpore aũt aſſumpto ab angelo, non eſt actus primus uitç: qm̃ non uniĩ corpori illi, ut forma: idcirco in eo non ſunt aliqua opera vitæ, q̃ ſunt actus ſecundi. Opa uerò uitæ uocantur, non quia actiuè ſunt in principio uiuente.

alioquin

alioquin motus lapidis ab angelo diceretur opus uitæ: nec ideo, quia ſimilia ſunt operibus uitæ, quia ſimilitudo excludit identitatem. Sed quia ſunt in ſubiecto uiuente, & a principio uiuente, ut tale, hinc motus talium corporum non eſt opus uitæ, ſeu actus talis, cum non ſit a motore coniuncto nec ſucceſſiuus. Hæc Durandus.

Dionyſius

¶ In cuius uerbis uř obſcurum, quod dicit motum illum non eſſe ſucceſſiuum: ſi tñ hoc dicit. Forſitan enim liber, quem vidi, eſt incorrectus, ita ꝙ ꝓ dictione hac proceſſiuus, ſcriptum eſt proceſſiuus. Motusq; ille non eſt propriè proceſſiuus, cum non ſit animalis. Et ſi quis dicat contrarium, non eſt de uocabulo contendendum.

Gulielmus

¶ Poſtremò Gulielmus 2. parte de uniuerſo, multa ſuper hac diſſeruit q̃ône, præſertim angeli boni, uel mali uerè aſſumant corpora, in quibus apparẽt, an in apparentia tm̃. Atq; poſt perſcrutationẽ, & diſputationem prolixam uř tandem illam incidere opinionẽ, quæ pauloante ex Vdalrico eſt recitata, & Alberto aſſcripta. In primis aũt diſputat cõtra diffinitionem Apuleij Platonici, aſſerentis, ꝙ dæmones ſunt aïalia corpe aerea, aĩo paſsiua tpe æterna. Si.n. inquit, ſunt paſsibilia, ergo & corruptibilia ex natura: Nam & aer habet cõtrarium, & in ſuis partibus corruptibilis extat. Rurſus, ſi aïalia ſunt, ergo membra hñt, cum aïa ſit forma corporis organici phyſici. Ergo ꝑ amputationem membrorum naturaliter poſſent mori. Nempè, ꝙ dãnati reſumptis corporibus, protoplaſti quoq; parentes nři añ culpam immortales erunt, & erant, fuit & erit ſuper naturã ex diuinæ ordinatione iuſtitiæ. Amplius, ſi hñt corpora uera, poſſet eorum motio, progreſsio, penetratio retardari, ſeu impediri; cum plura corpora in eodẽ nequeant eſſe loco. Sed huius contrarium dicunt experimentatores, quorum nonnulli fateñ ſe attentaſſe pugnare aduerſus illos, ac ferro ꝑcutere ipſos, & motus eorum fortiſsimis ꝓhibere obſtaculis, funibus, trabibus, & catenis, nec aliquid profeciſſe. At uero ſi mouenř, q̃rit an nolẽt, aut gradianř. Si uolant, an habeant alas, & quales. Si gradianř, an habeant pedes, & quales. An ẽt corpora illa habeant figuram humanam, ac ſtaturam erectã. Præterea, q dicunt eos uerè aſſumere corpa, put uolũt, & eorũ obſequia exigunt, multas patiunř inſtãtias. Si.n. uera ſunt corpora, & organa hñt uera, oportet ores ſenſitiuas eis ineſſe, & eſſent tãgibilia uere. Multa his conſimilia tangit Gulielmus, quorum ꝑ parte patet ex dictis ſolutio, idcirco non immorandũ.

Gul. Par.

Iterũ arguit ita: Si vera corpora ſunt, q̃ apparent, ergo & veræ ueſtes; vera arma, uerīq; equi ſunt, in quibus, & cum quibus apparent. Cumq; interdum appareant abſq; numero, & videanř exercitus omnium regum, ac principũ terræ, magna, & mira eſt q̃ſ, ex qua materia ſint oïa illa formata: & quamuis poteſtas formandi hæc oïa tam repentè data eſſet angelis ſanctis, qui ea non niſi ad creatoris gloriam uti volunt, aut pñt: non tñ uidereř data malignis ſpiritibus, qui non uidenř ea uelle uti niſi ad irreuerẽtiam conditoris, & ad illuſiones deceptionesq; hominũ. Inſuper ob hoc, ꝙ aliquid apparet alicui, non oportet nouam ſubſtantiam, aut nouum corpus formari, aſſumi, aut realiter exhiberi forinſecus. Quod primò probař, & patet in dormientibus, q̃bus apparet, ꝙ veraciter aliqua videant, audiant, palpent, deoſculenř. Secundò id patet in febricitãtibus, qui alienationes patiunř ẽt uigilantes, qui territi clamant, & fugere enituntur, quia uř eis, ꝙ cernũt latrones, & alios hoſtes ſuper ſe irruentes, & per anguſtias feneſtras introeuntes. Palamq; eſt, ſolas imaginationes, ac phantaſmata, quæ in animabus illorum cõſiſtunt, ſufficere ad apparitiones hmôi. Tertiò patet hoc in melancholicis quibuſdam, quibus apparet, ꝙ hoſtes ingredianř per muros, & portas eorũ, nec põt eis perſuaderi oppoſitum. ideo territi, & clamantes, diffugiunt. Memini me audiſſe uirũ religioſum, ac bonum, qui dum mihi exponeret ægritudinem ſuam, in ipſa narratione iudicauit ſe videre mures magnos, & nigros, tentantes caput ſuum aſcẽdere: ꝓꝑ quod in continuò fuit pauore. Nec mirum ſi de rebus, quæ extra nos ſunt, aliqui illudanř, cum quidam de ſeipſis per phantaſticas imaginationes incredibilius, miſerabiliusq; fallantur. Fuit etenim tpe meo quidam, qui tam pertinaciter putauit ſe eſſe gallum, ꝙ de cætero noluit humana uti loquela, ſed galli cãtum, ac uocem effigiauit pro poſſe. Fuit & alter, qui indiſſuaſibiliter æſtimauit, & dixit ſe mortuum, ideo non poſſe ampliùs inter homines eſſe, nec manducare, quouſq; alter ſimiliter ſe mortuum ſimulans, illi ſuggeſſit, ꝙ ſecum eſſe, & edere poſſet, quia & ipſe mortuus eſſet, cum niuẽtibus autem neuter eorum. Fuit, & alius, qui indeſinenter credidit ſe uidere aquam ante ſe, ꝓꝑ quod non audebat vnum paſſum procedere tali perterritus phãtaſia. Deniq; ad propoſitum accedendo recordare apparitionum, ac uiſionum, q̃ per nigromanticos fiunt: quarum eſt una, ꝙ per inſpectionem pueri uirginis in proprio ungue, uř ſe uidere furem, & rem furtiuam, ac modum furandi, uiasq; furis, & ubi poſuerit furtum. Certum eſt aũt, res iſtas non eſſe in vngue, ideo intra ſeipſum uidit, & audiuit hæc oïa, & fiunt hæc uniuerſa per ſola rerũ phãtaſmata, nec aliquis ſpũs aſſumpſit corpus furis, nec corpus rei furtiuæ, nec corpora corporibus illis ſimilia, ſed ſolæ imaginationes phãtaſticæ ad hmôi apparitiones ſuffecerunt. Fiunt ergo hmôi apparitiones, ſeu uiſiones, per fortes impreſsiones phãtaſmatum ſiue imaginum in ui imaginatiua uidentis. Eodem mõ ſe habet de alijs inſpectionib⁹ maleficiis, quales ſunt quæ fiunt in ono, in ebore, in enſe, in pelui, in ſpeculo: in ſpeculo quoq; Apollinis, quod eſt i hmôi operibus apud maleficos maximũ. Nec dubites oẽs iſtas viſiones eſſe dæmoniacas quaſdam arreptiones: idcirco horrores faciunt in uiſibus ita videntia. Patet ergo duobus modis fieri apparitiones hmôi, videlicet ægritudinis alienatione, & maligni ſpũs imaginaria depictione. In quibus includere non intendo ſplendores propheticos, neq; ſanctorũ angelorum collocutiones, & ſocietates. Porro de exercitibus, armis, & equis q apparent de nocte, põt re uera contingere, ꝙ malignus ſpũs hmôi uiſiones ſuggerat, & procuret. Nihilominus angeli ſancti pñt aliqua per apparitiones hmôi reuelare. & quamuis diuerſa ſit cauſa reuelationis angelis bonis, ac malis, idẽ tñ eis eſt modus reuelationis, puta pingendo in ui imaginatiua has uiſiones, ſeu ſpecies. In Geneſi etiam fertur Iacob uidiſſe angelos ſanctos, atque dixiſſe, Caſtra Dei ſunt hæc. Vnde ueriſimile eſt, ꝙ apparebant inſtar caſtrorum, ſeu exercitus ordinati. In prophetiis verò Chriſtianorum narratur, patrem uiſum fuiſſe in medio angelorum bonorum, ac malorum. Eſtq; probabile, apparuiſſe ibi ſpecies prælianttum, & figuram, formamue prælij: nec dubium, quin per angelum ſanctum oñſa ſit uiſio illa. Nec aliquo modo apparet ꝓꝑ quancunq; apparitionum iſtarum creatum eſſe uñ exercitũ uerorum hoïm, aut aliquorũ corpora uera habentiũ. Quare ſicut ꝑdixi, multitudo ita apparens, nec uerorum eſt hominum, nec

Exemplū.

Exēplū de quodā, qui putauit ſe eſſe gallū.

Aliud.

Aliud.

De inſpectione in vngue pueri virginis.

De ſpeculo Apollinis

Duobus modis huiuſmodi apparitiones contingunt.

De exercitibus noctu apparentibus.

Gen. 32.

nerorum corporum humanorum, nec equorum, neq; armorum, qui eſſent de nouo. Fuerunt ergo apparitiones iſtæ ex irradiatione angelica ſuper animas prophetarum, pingente, ac deſcribente in eis hmôi uiſa, inter quæ fuit, & uiſio igneorum equorum, & curruum, ac armatorum oſtenſa Eliſeo, & ad eius preces puero ſuo. Sicq; puto intelligẽdum, quod de ſuſcitatione Samuelis, eiusq; apparitione facta Sauli regi, narrat hiſtoria. Nec.n. mulier illa maga phytonica, nec ſpiritus aliquis malus potuit illa realiter exhibere, cum & tpe illo corpus Samuelis iacuerit in ſepulchro emortuum. Manifeſtum eſt ergo, quòd ſpiritus ille phytonicus ſpeciem Samuelis præſentauit animo regis, non ipſam ueritatem pſonæ, ac corporis Samuelis.

4. Reg. 2.

Quo Samuel fuerit ſuſcitatus.

¶ Præterea qõnem habet, quòd angelus Raphael circa Thobiam iuniorem legitur peregiſſe, ipſum ducendo, alloquendo, & reducendo, ſi totum hoc uiſio tantum fuit, & factum in apparentia, non in exiſtentia uera. Nec.n. Thobias ille tanto tpe fuit in ſpiritu. Hæc Gulielmus. Qui de hac materia diſputationem protrahit in prolixum, ad utranq; arguens partem, introducens quoq;, quod in Geneſi recitatur de angelis, qui Abrã, & Lot apparuiſſe legũtur: nec tñ hanc opinionem euidenter, aut aſſertiuè determinat, ſed tandem ita concludit. Et angeli igitur potuerunt eſſe hoſpites uiri ſancti illius, & veri homines, uel noui, uel priùs a Deo creati.i. illi, quos ſanctus patriarcha Abraam hoſpitauit, potuerunt eſſe ueri angeli. Item potuerunt eſſe homines veri, vel tunc ab omnipotente Deo de nouo creati, uel antea conditi. Quo circa vr̃, quòd ex circunſtantia literæ libri Geneſeos, fateri compellimur, quòd fuerunt angeli ueri, non hoïes: nec uſquam legitur in ſcripturis diuinis Deum creaſſe, ſeu produxiſſe de nouo homines ſine uiri, ac fœminæ commixtione, exceptis primis parentibus, & Chriſto ex uirgine nato. Vnde Gulielmus adiecit: Puto, quòd decentiùs ſit, ueros angelos illos fuiſſe. Nec ueritas horum ad certum declarabilis eſt per uias probationum. Hinc ſufficere arbitror, ſentire in his, quod ampliùs congruit gloriæ creatoris, & utilitati eorum, pp quos talia fiunt. Hæc Gulielmus Parrhiſienſis.

Thob. 5. 6. 8. 10.

Gene. 18.

¶ Ad obiecta patet rñſio. Mercurius uerò in hoc, quod ex ipſo allegatur, errauit, ſicut & poſtea ſceleratiſsim⁹ Machometus, putantes quoſdã angelos incarnatos, nenereisq; illectos, ut recitatum eſt ſupra.

Id. Gulie. De cõmixtionib⁹, & generatiõibus dæmonum.

¶ Inſuper de dæmonum commixtionibus, & generationibus loquens: Eſſe, inquit, dæmonum incuborum, & ſuccuborum libidinoſam concupiſcentiam, & gñationem eſſe ab eis, credibilia teſtimonia uirorum, ac mulierum, qui teſtati ſunt paſſos illorũ illuſiones, improbitates, atq; moleſtias, famoſam credibilemq; fecerunt. Atteſtantur quoq; antiquæ hiſtoriæ, præſertim cum & gentem Hunorum ſic genitam eſſe orientalium regnorum affirmet hiſtoria, imò & totam inſulam Cypri populatam, habitatamq; eſſe a filijs dæmonum, prædicet fama. Et qđ ſcribit Apoſtolus, Mulier debet uelare caput ſuum, & pp angelos, intellexerunt, quidam de angelis malis, quorum libidinem opinantur vehementer puocari, ac inflammari pulchritudine muliebrium capillorum. Verum nec concupiſcentiam, nec generationem ſubſtantijs illis ineſſe, & conuenire, multis uijs probatur: quia nec carnem habent, nec oſſa, nec uires animæ ſenſitiuæ. Gñatio quoq; eſt ſimilis a ſimili. Porro ſi gigantes ex incubis nati ſunt, quõ nunc ceſſauit gñatio gigantum, cum adhuc nõ ceſſet commixtio incuborum? Iam enim a mille trecentis annis non eſt uiſus gigas ſuper terram. Atque in maiori Britannia multis interfecti ſunt prælijs per Brutum quendam ducem Troianorum, cũ tanta eorum ibi fuerat multitudo, ut terra gigantum uocaretur regio illa. Itaq; & gens Hunorum non eſt propriè nata ex incubis, ſed ex illorum ſeminibus, quorum ſemina incubi collegerunt, ac fœminis infuderunt. Deniq; leui, ac modico adiumento adiuuatur ſemen fœmineum, ut ex eo gñatio in quibuſdam animalibus fiat, quemadmodum in inſula quadam Portugaliæ, ubi flante vento fauonio, equæ abſq; maſculorum commixtionibus impregnantur. Natura etenim ſeminis maſculini eſt, q plùs habet caloris, ac ſpiritus, q̃ ſemen fœmineũ: & quia calore coagulatur, & frigiditate diſſoluit: & eſt aliquo modo ad ſemen fœmineum, ſicut coagulum lactis ad lac, iuxta illud: Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Apparet ergo ex his, quia quòd inſufflatur in matrices equarũ de uento fauonio ad ſemen fœmineum, quod eſt in eis, eſt ſicut ſpiritus qui eſt ſemine maſculino in eiſdem, cum euidenter operetur idipſum, quod ille ſpiritus operaretur in ſemine equarum. Non ergo eſt dubium, quin dæmonibus incubis facilè ſit ſimiles alias inſpirationes, inſufflationibusq; facere in mulierum matrices, dum illas ſuo illudunt concubitu. De ſeminibus demum quorundam animalium dum conuenienter ad generationem ſe applicant, uno exemplo notiſsimo te docebo. In prouincia namque Saxoniæ vrſus quidam rapuit militis cuiuſdam uxorem, & detulit eam in ſuam ſpeluncam, in qua habuit eam pluribus annis, genuitq; ex ea filios. Qui poſtea, matre ſua reſtituta ſuo marito, uixerunt cum ea, & facti ſunt milites. Cumq; ueri homines eſſent, hoc de natura urſina in ipſis apparuit, quod uultus eorum uultibus vrſorum aliquantulum ſimiles erant. Hinc a patre ſuo vrſo cognominati ſunt Vrſini. Vrſi uerò in duobus aſsimilantur hominibus. Primò: quoniam coeunt, ut cõiugati. Secundò, quia dum excoriati ſunt, tota corporis eorum figura ſimilis humano eſt corpori. Nõ igitur mirum, ſi ſemen urſinum tam ſimile ſit ſemini hominis, ut ei ad generationem conuenienti commixtione ualeat applicari. Talia autem ſemina poſſunt dæmones faciliter procurare, fœminisq; infundere. Præterea conſtat eos aquas Aegypti in ſanguinem conuertiſſe. Non autem difficilior eſſe uidetur conuerſio aquæ in ſemen humanum, quàm in ſanguinem: ergo, & ſic poſſunt ſemen procurare humanum. Ampliùs, ſancta quædam fœmina a dæmone ludificata, teſtata eſt, q tanto ſeminis fluxu eam inquinauit, quod mille uiri non tantum emitterent. Itaq; conſtat dæmones poſſe generationem hominum procurare. Nec mirum, cum iam ab hominibus attentatum, & creditum, ſeu traditum ſit, poſſet ab eis homines fieri per aliam uiam, quam per uiam conſuetæ generationis, prout in libris experimentatorum conſcriptum eſt. Interdũ quoque impregnatas ſe putant fœminæ ab incubis, & intumeſcũt uehementer ventres earũ. Cumq; tempus pariendi ueniſſe putauerint, ſola emiſsione multæ uentoſitatis detumeſcunt. Norunt quippè dæmones ſemina quædam, quæ uim habent faciendi tumorem, uentoſitatem, & quaſi tempeſtatem in uentribus hominum. Quod autem incubi magis infeſti ſunt muliebribus pulchros crines habentibus, Deo iuſtè permittente contingit, propter uanitatem, pompam, complacentiamq; inanem talium mulierum. Poſtremò de cambionibus, id eſt, paruulis

Dæmones puocãtur ad libidinẽ capillorum mulierum pulchritudine.

Mira qdã.

Nota de inſula Portugaliæ.

Iob. 10.

Exẽplũ de Vrſinis.

Vrſi in duobus hominibus aſsimilantur.

Incubi quare mulieribus pulchros crines habentibus magis infeſti ſint.

De Cambionibus.

uulis, qui a dæmonibus ſupponuntur mulieribus parientibus, earundē proprijs filijs ſublatis ab iocu bis, dico iuxta præhabita, q̄ dæmones ſint in ſpecie talium paruulorum: ſicut cum quodam ſancto legi tur dæmon in ſerpentis ſpecie habitaſſe, cum alio quodam in ſpecie ſerui, ſeu miniſtrantis. Cābiones verò a cambio tale nomen ſortiti, ſemp macilenti, & eiulantes dicunt, atq; intantum bibuli lactis, ut quatuor nutrices quātumlibet lactē repletæ, unum nequeant ſatiare. Hi cum nutricibus multis annis ſ morari, deinde ſubito euolarūt, aut potius eua nuerunt, nullū prioris exiſtētiæ ueſtigium relinquē tes, quorum ſitis illuſoria fuit. Hæc Gulielmus.

QVAESTIO III.

TErtiò quæritur, *An angeli boni, ac mali intra homines eſſe queant, & an illabantur animarū corporumve eſſentiis, & qualiter intrent obſeſſos.*

¶ Vr̃, q̄ intra homines eſſe non ualeant. Duo.n. ſpiritus ſimul in eodem eſſe nequeunt loco. Cum ergo anima ſit tota in toto, & tota in qualibet eius parte, non poteſt alius ſpiritus ſimul eſſe cum ea in corpore. Secundò, angelus ubi operatur, ibi eſt. Sed angelus bonus bonas cogitationes infert menti, & malus malas: ergo uterq; eſt intra mentem, nec, vr̃

Habac. 1. cur potius ſit intra corpus, q̄ intra animam. Tertiò gloſſa ſuper illud Habacuc, Dñs in templo ſancto ſuo, teſtatur: Dæmones ſimulacris præſidere poſ ſunt exteriùs, non intus adeſſe.

Thomas. ¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Omnes angeli boni, ac mali, ex ſua potentia naturali poſſunt immuta re corpora noſtra, ſicut & alia naturalia corpora. Cumq; ſint ubi operantur, ideo noſtris corporibus illabuntur, impreſsionesq; habent, ac faciūt in uires organis affixas: per accidensq; eorum im preſsio reſultat in intellectum, qui interiorum uirium miniſterio utitur: ſed non peruenit uſque ad uoluntatem, quia uoluntas, neque quantum ad actum, neque quantum ad ſuum obiectum depen det ex organo corporali: quia obiectum ſuum ab intellectu accepit, ſecundum quod intellectus aliquid apprehendit in ratione ueri. Sciendum præterea, quòd eſſe intra aliquid, eſt eſſe infra terminos eius. Corpus uerò habet terminos duplicis rationis, uidelicet ſuæ quantitatis, & ſuæ eſſentię. ideo angelus operans infra terminos corporalis quantitatis, illabitur corpori, non ita, q̄ ſit infra terminos eſſentiæ ſuæ, neque ut pars, neque ut uirtus dās eſſe, cum eſſe ſit per creationem a Deo. Subſtantia autem ſpiritualis non habet terminos quantitatis, ſed tantum eſſentiæ: ideo in ipſam non intrat, niſi qui tribuit ei eſſe, uidelicet Deus, qui habet operationem, influentiamq; intrinſecam in ipſam eſſentiam. Aliæ uerò perfectiones ſuperadditæ ſunt eſſē tiæ. Hinc angelus illuminans non dr̃ eſſe intra angelum illuminatum, aut animam illuſtratam, ſed extrinſecus aliquid operari. Hæc Thomas in Scripto. Vbi, & addit, quod allegatum eſt ſupra, uidelicet: formæ, quæ uidentur in præſtigijs, non ſunt niſi in ſenſu. quod dupliciter poteſt contingere dæmonū operatione. Primò, quòd ſpecies, quæ ſunt in theſauro imaginatiuæ, refluant ad organa ſenſuum exteriorum, ſicut in ſomno: ideo quando ſpecies illæ contingunt organum ſenſus exterioris, uniuntur ei, ac ſi res eſſet præſens ad extra. Secundò, ex immutatione organi, quo immutato, fallitur ſenſus iudicium: quemadmodum habēti guſtum corruptū, cuncta uidentur amara. Hoc autem facere valent virtute quarundam naturalium rerum, ſicut ad ſua porationem cuiuſdam ſumi, trabes domus uidenē moueri. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Conſonat Petrus: Spiritus, inquiens, creati Petrus. ſubtilitate ſuæ naturæ, quaſi medij ſunt inter ſpiritum increatum, & corpora. Quia reſpectu Dei conſiſtunt corporei, reſpectu corporum ſpiritus appellantur. Hinc ſicut ſpiritus increatus ſua ſubtilitate penetrat omnem ſpiritum alium, ſic ſpiritus creatus ſua ſubtilitate penetrare poteſt omne corpus. Porro intra animam aliquid dicitur eſſe dupliciter. Primò per eſſentiam, ſecundò per efficaciam. Per eſſentiam quoque dupliciter. Primò, ut coniunctū, ſicut principia rei eſſentialia ſunt intra ipſam. vel ut ſeparatum, ſicq; ſolus Deus eſt intra animam. Per efficaciam item dupliciter. Primò ſm partem intellectiuam, & ſic forſitan angelus bonus quando diuino imperio reuelat aliquid animæ, eſt intra ipſam, ſuum lumen miſcendo lumini eius, quemad dum Sol mittit lumen ſuum in domum illuminatā. Secundò, quantum ad partem affectiuam, ſicut deſideratum dicitur eſſe in corde deſiderantis: quoniam mouet cor eius. Sicq; diabolus praua deſideria ſuggerendo, anima conſentiente, dicitur ipſam intrare. Hæc Petrus.

¶ Idem Richardus, & aliqua addidit, quæ nunc Bonauent. ex Bonauentura tangentur, qui ait: Secundum Auguſtinum in libro de diuinatione dæmonum, dæmones per ſuæ ſubtilitatis, ac ſpiritualitatis naturā poſſunt quæcunque corpora penetrare, atq; in eis ſine impedimento ſubſiſtere, & ex ſua poteſtate poſ ſunt corpora, in quibus ſunt, agitare, turbare, uexare, dum deſuper permittuntur, tuncq; dicuntur corpora obſidere: & hoc reſpectu animæ, quam eſſentialiter ingredi nequeunt, ſed quaſi ab extra circum uallant. Permittit demum hoc dominus, uel ad ſuæ gloriæ oſtenſionem, uel ad peccati punitionem, vel ad peccantis correptionem, ſeu ad aliorum terrorem, & eruditionem. ſed * cur ex qua harum cau ſarum euentum permittat hoc Deus, ut frequentiùs latet nos. * cui fine. Prętereà in anima rationali idem eſt ſupremum, & intimum, quia ſm ſuum ſupremum Deo potiſsimè appropinquat, ſimiliter ſecundum intimum ſui. Nempè quo magis redit ad interiora, tanto plùs aſcēdit, & unitur diuinis: & quoniam ſolus Deus ſuperior eſt mente humana ſecundum ſupremum ſui, ſolus Deus poteſt menti intimus eſſe, & illabi ei. Hæc Bonauentura.

Dionyſius Carthu. ¶ Quibus obicij poteſt, quòd non ſolus angelus ſummus, ſed etiam infimus altior eſt mente humana, quo ad ſuum ſupremum: altior inquam, natura, & dignitate, intellectualiq; perfectione. Siquidem teſte diuino Dionyſio, ſupremum ordinis inferioris S. Diony. magnam conuenientiam habet cum infimo ordinis ſuperioris: non tamèn attingit neque æquatur illi, imò, & Chriſto teſtante, Qui minor eſt in regno Dei, id eſt, infimus beatorum, maior eſt illo, puta Iohanne Baptiſta, ut uiatore. Veruntamen cum uerba illa ſint Auguſtini, dicendum, quòd ſolus Deus altior eſt mente humana, quo ad eius ſupremum, non ſub rōne formæ, ſed finis. In ſolo etenim Deo conſiſtit mentis humanę, ſicut, & angelorum beatitudo. Rurſus, ſi iuxta Auguſt. dæmones habent corpora aerea naturaliter ſibi unita mirum quomodo dicat eos poſſe oīa penetrare, cum nec penetratio dimenſionum poſsibilis ſit per naturā. De ludificationibus quoq; dæmonū, magicarumq; artiū, diffuſè ſcribit Bonauentura, de quibus ſatis dictum. vr̃.

Alexāder. ¶ Concordat verò Alexāder dictis Bonauenturæ.

Durandus ¶Porro Durandus: Dicentes, inquit, ꝙ angelis competit locus diffinitiuè,& per conſequens rõne ſuæ eſſentiæ, quia finita eſt, neceſſe habent dicere, ꝙ angelus põt intrare, & exire quęcunque corpora circunſcripta. Qui aũt dicũt angelis nõ conuenire locũ quantum ad eorum eſſentiam, nec circunſcriptiuè, nec diffinitiuè, dicere hñt, quòd angelis quantum ad eorũ eſſentiam, non conuenit intrare, exire ve corpus, ſed ſolum quantũ ad operationem eorum: q̃a interdũ aliquid agunt infra terminos quantatis corporis, aliquando extra illos. Hæc Duran.

¶De cuius opinione dictum eſt ſuper primum quemadmodum imaginatus eſt quemlibet angelũ eſſe realiter in toto vniuerſo, nec loco aliquo claudi, nec unquam realiter de cœlo in terram deſcendere, neque de terra in cœlum aſcendere. Quę opinio ſcripturis, rationibus, autoritatibuſque repugnat, ut ſupra primum oñſum eſt: nec digna eſt recitari, ſed error fatuus reputari.

Ad primũ ¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ anima non eſt in corpore ſicut in loco, ideo ipſa, & dæmon non
2 ſunt in corpore vt in loco eodem. Ad ſm ꝙ angelus eſt in mente per influentiam, efficatiam, & effectum,
3 non per eſſentialem illapſum. Ad tertium, ꝙ dęmon non eſt in inſtituta interiùs tanquam forma intrinſeca: eſt tamen infra terminos quantitatiuos illius.

Gulielmꝰ. ¶Denique Parrhiſienſis tertia parte de vniuerſo ſuper his ſcribens, tractat qualiter dęmones dicanť ipſos homines obſidere, cum obſidere ſit ab extra circundare, ſeu ambire. Dæmones aũt intra eos, qui obſeſſi uocanť, conſiſtunt, cum frequenter per ipſos loquantur. Verum ad illud ante reſponſum eſt, quia obſidio ſumiť per reſpectum ad aĩam, cui non illabitur dæmon. Obſeſſi quoque dicunť per ſimilitudinem quandam. Nã ſicut a uiſibilibus hoſtibus circunuallati egredi prohibenť, & eorum amici ad ipſos ingredi non ſinuntur: ſic obſeſſus a dæmone, ad actus rõnabiles nequit exire, neque ad interiora ſua intrare. Interdum ẽt, ut tangit hic doctor, homines a dæmonibus obſidentur forinſecus, dum & ipſos dęmones in horribilibus conſpiciunt formis, atque eorum pręſentiam ſenſu quodam naturę percipiunt, & horreſcunt: quemadmodum ouia præſentiam lupi, ac homo latronis pręſentiã: & hoc ſm determinatam diſtantiam.

Qualiter dæmones dicantur homines obſidere.

¶Conſequenter tractat de uexationibus, quas hominibus inferunt, non ſolum iuſſa, ſed & pia creatoris permiſſione: quod duobus agiť modis, uidelicet a foris, & ab intus. A foris dupliciter, puta in rebus atque corporibus, ut patet in ſancto Iob, quem nobis præpoſuit Deus nõ ſolum in exemplum patientiæ, ſed ẽt prouidentiæ ſuæ diuinę, qua curat, regit ac tueť ſuos electos, ne in aduerſis formidemus nos a Deo relictos. Abintus verò ſunt uexationes, quibus aĩas hominum multipliciter lędũt, ac tribulare noſcunť. Hinc arreptiones uocanť, quæ fiunt interinſecus, quibus arreptitij detinentur, & a malignis infligũtur ſpiritibus, dum aĩæ taliter erreptorum ex ſignis, ſeu formis, & paſsionibus apprehenſiuarum, appetitiuarumq; uirium operante dęmonæ ad intro trahunť, ad intendendũ his, quorũ illa ſunt ſigna, & quæ ꝑ ſimilitudines deſignanť, ac circa, quæ paſsiones illæ uerſanť, intantum, ꝙ libertate voluntatis, expeditoq; uſu rõnis priuanť: ex quo ſolet accidere, ut noceat ſibi ipſi, ac alijs niſi liganť. In q̃bus itidem ex ꝓdominanti uehementia paſsionũ robur, augeť, dũ uis imperatiua intẽſiùs excitat, ac inſtigat intm: ꝙ uires executiuæ motus plurimũ inualeſcũt, & natura extremũ ſui poſſe exercet. Hęc Gulie.

De uexationibus, quas dæmones hominibus īferunt.

QVAESTIO IIII.

QVartò quæriť, *An Deus in formis uiſibilibus, corporalibusq; figuris unquam appareat.* ¶Vť, ꝙ non: qm̃ inter formam, ſeu figuram repræſentatẽ & rem præſentatam, debet aliqua eſſe proportio: alìás unum non poſſet aliud repræſentare, aut deſignare. Sed inter Deum eminentiæ infinitæ, & creaturas, nulla conſiſtit proportio. ¶Secundò, Talis apparitio eſſet errandi occaſio, utpote, ꝙ Deus in ſua natura corporalis, uiſibiliſq; exiſtat. ¶Tertiò, Deus nullibi eſt de nouo, imo inuariabiliter extat in oĩbus. In nullo ergo de nouo apparet. ¶Quartò, Deꝰ legiť ſæpe pñbꝰ apparuiſſe, & tñ in ueritate, q̃ apparuit, angelus fuit, non Deus: & corpus, in quo apparitio illa fiebat, formatũ fuit ab angelo.

¶In contrarium eſt, ꝙ Iſaias, Daniel, Amos, Iezachiel, Micheas, ſcribũt ſe Deũ uidiſſe ſub uarijs for.

¶Ad hoc Alexander rñdet: Apparitio, ſeu formatio ſpecierũ, in quibus Deus apparuiſſe deſcribitur, facta eſt a Deo per auctoritatem, & imperialiter, ab angelo aũt executiuè, & miniſterialiter. Hinc libro de Trinitate loquiť Auguſtinus: Dum pñbus antiquis antè incarnationem uerbi æterni Deus apparuiſſe narrať, uoces illæ, ſeu ſpecies ꝑ angelos ſunt formatæ, aut ipſis ex Dei perſona agentibus aliq̃d. Circa hoc quæriť, cur antè diluuium ſemper legiť dñs apparuiſſe in ſe: ſed poſt diluuiũ, & antè incarnationem ubicunq; legiť dñm apparuiſſe, legiť, ꝙ apparuit in angelo. Quid inde ꝑpendiť, ꝙ ubi ꝑmictitur, aut certè ſubiungiť de angeli apparitione. Vñ aliqñ dicit ſcriptura, angelum eſſe locutum, aliqñ Deum. Dicendum, ꝙ imminente diluuio oĩs caro corruperat uiam ſuã, in cuius punitione dñs induxit diluuiũ: idcirco tunc dñs minorẽ habuit familiaritatem cum natura humana. Ad quod innuendũ, poſt diluuium non legiť apparuiſſe in ſe, ſed in angelo. ut noteť elongatio Dei ab hoĩe ob illã corruptionẽ. Põt ẽt rñponderi, ꝙ poſt diluuiũ ſcribiť Deus apparuiſſe ꝑ angelos, ad inſinuandum appropinquationem tꝑoris in, quo appareret in angelo magni conſilij, hoc eſt, in Chřo, in quo multifario, multiſq; modis locutus eſt nobis pr. Quamuis ẽt Deus nequaq̃ indigeat obſequio angelorum informatione corporũ, & corporalium ſpecierũ in q̃bus apparuit, congruit tñ dignitati, & excellentię eius immenſę, ut in talibus ei angeli obſequanť. Propter, quod ſcribiť ad Galatas: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. Hæc Alexander.

Auguſt.

Hebræ. 1.

Galat. 3.

¶Hinc Bonauentura q̃onibus circa textũ: Corporalis, inquit, figura, ſeu ſenſibilis forma non ducit immediatè in Dei cognitionẽ, ſed mediantè ſpũ rõnali, cuius miniſterio fiebat apparitio illa. Dũq; aſcendendo priùs fiat abſtractio a corporali figura, atq; ſenſibili forma, q̃ perueniatur ad Deum, qñ a corpore aſcenditur mediante incorporeo ſpũ: hinc talis apparitio potius ſcala eſt ꝑducens ad ueritatis notitiã, q̃ deuiandi occaſio. Vñ quod in Exodo hr̃, loq̃bať dñs ad Moyſen faciẽ ad faciẽ, ſubintelligẽdũ dũ eſt, in ſubiecta creatura. Per eadẽ quoq; uerba atq; ꝑ illud Numerorũ, Palã, & nõ ꝑ ænigmata Moyſes uidit Deũ, inſinuať familiaritas Dei ad Moyſen q̃ tũ ad apparitionẽ, & cõtẽplationẽ, in q̃bus Moyſes alios excellebat ꝓphetas nõ ſolũ corporali, & imaginaria, ſed & intellectuali anagogicæ intuitione contemplans. Hęc Bonauent. ¶Initũ Thomas: Deꝰ ait, in ſua eſſentia corporalibus oculis nunquã põt uideri, nec ẽt intellectu, niſi a beatis. Verum in formis corporalibus apparuit hominibus. Diuinæ autem illuminationes ſm beatũ Dionyſiũ non deſcendentes

Bonauẽt.

Exod. 24.
Nume. 12.

Thomas.

dunt in nos niſi mediantè hierarchia cœleſti. idcirco in vniuerſis corporalibus apparitionibus illis corpus formatũ, eſt aſsũptũ, ac motũ ab angelo. Verumtñ in corporibus ſic aſſumptis, interdũ apparere dr̃ De⁹, aliqñ angelus. Apparitio namq;, atq; formatio hmôi corporũ, ſit ad deſignandũ ſpiritualiũ ꝓprietates ſubſtantiarũ. Dũ itaq; angelus immediatè inſtruens hoiem, intendit hoiem de ſua ꝓpria uirtutè angelica informa repreſentat, & exprimit ſimilitudines ſuæ uirtutis copore, & tunc dr̃ ipſe angelus apparere. Aliqñ verò vult hominem edocere de uirtute diuina ſupioris ve angeli: & tũc format corpus ad repreſentandum eminentiam maieſtatis diuinæ, aut proprietates angeli ſuperioris: tuncq; Deus dr̃ apparere, vel angelus ille ſuperior. Et hoc

Gregor. ẽt affirmat Gregorius in Gloſſa Exodi 3. aſsignans cauſſam cur angelus Moyſi loquens qñq; uocat angelus, aliqñ Deus, ſeu dñs. Fuitq; Deus abſq; ſua uariatione in hmôi creaturis nouo mõ, ſicut ſignatũ in ſigno. Hæc Thomas in Scripto.

Gene. 32. ¶At, verò in prima parte, qõne 12 ſcribit: In ſcripturis dicunt̃ aliq. Deum in hac uita uidiſſe, inquantum formatæ ſunt quædã figuræ ſenſibiles, aut imaginariæ, diuinũ aliqd ſcḋm aliquam ſimilitudinẽ repſentantes. ſicq; in Geneſi Jacob fatet̃, Vidi dñm facie ad faciem: non ꝙ diuinã eſſentiã uiderit, ſed figurã, & creaturã, in qua Deus repreſentabat̃, put 4. cap. cœleſtis hierarchię. S. Dionyſius loquit̃. uel dixit hoc ad inſinuandum eminentiam quandam ſuæ intellectualis contemplationis. Hęc ibi.

Petrus. ¶Idẽ Petrus, & addit: Deus hominibus in ꝓpria forma uiſibiliter nunquam apparuit, nec in forma altera ſibi vnita, niſi in Chr̃o: ſed neque in forma a ſe ĩmediantè aſſumpta, ſed angelo mediãte. Deus quippè ſcḋm ordinẽ prouidentię ſuę mediantibus angelis illuminat homines. Hęc Petrus.

Dionyſius ad primũ. ¶Ad primũ dicendũ, quòd inter creatorẽ, & crea
turam non eſt ſimilitudo naturalis, neque uniuoca,
2 ſed analogica, & imitatiua, ſeu repreſentatiua. Ad
3 ſcḋm eſt data ſolutio. Ad tertiũ, ꝙ Deus eſt in creatu-
ris, & relucet, & in eis ut cauſa in effectu. In corpori
bus verò, ſeu figuris ipſum repreſentantibus eſt ſi-
cut ſignatũ in ſigno, & hoc de nouo, nõ ꝙ uariatio
4 ſit in ipſo, ſed in re repræſentante. Ad quartũ patet
ſolutio, quia ꝑ angelũ facta eſt apparitio, ſeu manifeſtatio illa, nihilominus ipſe Deus apparuit.

¶Circa diſtinctionẽ hanc quidã aliqua quęrunt, ad quæ ſcḋm quoſdam iam ſupra reſponſum eſt. Pro quorum intelligentiam clariori nunc aliquid addam. Itaque ad hanc qõnem, Vtrũ, dæmones ſciunt cordium cogitationes, reſpondet hic Thomas: Cogitationes cordium ſcire, ſolius eſt Dei: attamen angeli poſſunt de eis conijcere ex ſignis exterioribus, ſicut ex uultus immutatione, iuxta illud:

Thomas. Vtrum dęmones ſciunt cordiũ cogitationes.

In vultu legitur hominis ſecreta voluntas.

& de motu cordis per qualitatem pulſus, per quem a medicis quoque aĩæ paſsiones noſcuntur. Porro ad id, An dęmones cogitationes immittunt: reſpondet, ꝙ imò, illuſtrando phantaſmata, ita quòd ſcḋm diuerſam eorum compoſitionem poſsit ab eis diuerſæ intentiones, ac ſpecies ſumi, ac elici, quas tñ intellectus non cogit acceptare. Nam præter obiectum, atque potentiam requirit̃ ad actualem cognitionem, intentio cognoſcentis per ſenſum, vel intellectum. Sed angeli boni ẽt directè in intellectum imprimere queunt, quia ſcḋm Auguſtinum, operantur intelligentias noſtras miris quibuſdam modis.

An dæmones cogitationes immittunt.

Hoc aũt eſt, inquantum lumen intellectus noſtri agentis confortatur per intellectuale lumen eorũ, hoc verò dæmonibus non conuenit: qm̃ quamuis intellectuale lumen eorũ naturaliter fortius ſit lumine intellectus humani, attñ uitiorũ tenebris obuoluti, nequaquam intendunt lumẽ intellectus noſtri rectificare, & roborare, ſed potiùs obſcurare, & fallere

Idem. Vtrum dęmões ſint incẽtores malorum. ¶Demum ad iſtud, Vtrum dæmones ſint incentores malorum, reſpondet: Dæmones dicunt̃ incentores, inquantum feruere faciunt ſanguinem ex quo anima ad concupiſcendum diſponitur, quemadmodum etiam cibaria quędam, & pocula ad libidinem pronocant. In voluntatem autem directè, ac immediate imprimere, ſolius eſt Dei, eo quòd voluntas ſit libera, & domina ſui actus: nec cogitur ab obiecto, ſicut intellectus euidentia demonſtrationis, ac rationis. Itaque dæmones imprimunt in phantaſmata, angeli in intellectum, Deus in voluntatem. Hæc Thomas in Scripto. Eadem ſcribit in prima parte Summæ queſtione. 55.

Petrus. Cogitationes cognoſcuntur dupliciter. ¶His Petrus concordat: Cogitationes, inquiens, contingit cognoſci dupliciter. primò clarè, & certè in ſe, ſicq; Deo eſt proprium eas cognoſcere, & cui reuelauerit ipſe. ſecundò, incompletè, & ꝑ cõiecturã, ut ꝑ effectus, & ſigna. Sed cũ ſigna ſint plurium ſignificationi apta, ideo talis cognitio non eſt certa.

¶Præterea cogitationes immittere, dicit actũ cuius effectus intra terminatur: idcirco immiſsio iſta intelligi põt dupliciter. Primò intrinſecus imprimẽdo, ſicq; non immittunt dæmones cordibus cogitationes. Secundò, extrinſecus excitando, & ita immittunt. phantaſmata namque dæmon componit, & lumine ſuo naturali irradiat, ac præſentat: ad quorũ ſuſceptionem anima, ſi uult, ſe conuertit: ſi nõ vult, ſe auertit.

Dupliciter dr̃ homo incendere. ¶Inſuper incendere dicit actum a corporalibus ad ſpiritualia tranſlatum. Dupliciter quoque dicitur homo incendere. Primò materiam miniſtrãdo, ſeu applicando, ut ligna in fornacem ponendo. Secundò, formam imprimendo, quẽadmodum ignis incendit domum. Primo modo poteſt diabolus cogitationes, & affectiones malas incendere, non alio modo &c. Hæc Petrus.

Richardus. ¶Richardus quoque: Demon, ait, non poteſt eſſe præſens in anima. idcirco non ualet uidere, q̃ ſunt in ea, niſi per ſimilitudinem eorundem. Res autem, quæ ſunt in anima voluntariæ, ſimilitudines ſuas non multiplicant niſi ad voluntatis imperium: ideo niſi homo conceptum ſuum voluntariè aperiat diabolo, non põt diabolus ipſum certiuè cognoſcere. Simplicitas autem animę, ac ſpũalis creatæ ſubſtantiæ non eſt ſimplicitas puncti, nec priuatiua, ſed poſitiua, cum ſit limitatæ perfectionis, eſſentialiterq; finita. Idcirco ſpiritaliter ſunt in ea intus, & extra, atq; profundum. Cumq; diabolus eſſentiam aĩæ nequeat introire, non põt eius cogitationes inſpicere, q̃ diu eas tenet in ſuo profundo ad intra. At verò dæmon non põt cogitationes propriè noſtro imprimere cordi: quia nec ſpeciem intelligibilem põt ei imprimere, nec intentionem intellectus directè dirigere ad rem, cuius eſt ſpecies, poſt ſpeciei receptionem, quorum utrumq; ad actualem cogitationem exigitur. Diſpoſitiuè uerò põt cogitationem immittere modo prætacto. Cõformiter, nequit affectionẽ uoluntati ingerere, nec eam ad malum affectum mediatè, aut immediatè neceſsitare, ſed inclinare per imaginarias repræſentationes, aut paſsionum commotiones, per quas voluntas pronior ſit ad mala. Et ꝑ iſtas diſtinctiones facilè eſt ſoluere auctoritates, quę contrarium uidentur ſonare. Hæc Richardus.

Diabolus non poteſt cõceptum hoĩs cognoſcere niſi voluntariè homo reuelet.

Bonauent. ¶ Porro Bonauentura: Deo, inquit, competit cogitiones immittere tanquam principali agenti, dæmoni autem tanquam exercitanti, & impellendi. Si uerò quæratur, An diabolus poſsit intellectũ compellere ad cogitandum, quę ei pręſentat, dicũt quidam, q pòt compellere ad cogitationis malorum, non tñ ad cogitationes malas. Cogitatio namq; de malo, non eſt mala niſi eam comitetur affectio praua, quæ in poteſtate eſt noſtra. Alijs probabiliùs vr̃, q demon non pòt facere aliquid, quo facto, cogitemus neceſſariò malum, niſi in caſu, ut dum cogitatio noſtra non eſt occupata circa utilia. Nempè dũ euagatur, & ociatur, pòt ei diabolus offerre imaginem turpem, ac uanam. Idcirco uolenti malas cogitiones, ac turpes imaginationes euadere, ſeolicitè eſt cauendum, ne animus ſuus ab utilibus abſtrahatur. Hoc tamen difficilè eſt quanquam uirò uirtuoſo, & perfecto multo faciliùs, delectabiliùsq; conſiſtat in cogitationibus bonis uerſari, q̃ carnalibus hominibus in fœdis, & turbibus imaginationibus occupari. Denique ſicut in exterioribus incendere eſt igni pabulum miniſtrare, non ignem propriè generare, ita in ſpiritualibus. Et hic ignis eſt concupiſcentia, ſeu libido peruerſa, cuius pabulũ ſunt cogitationes, affectionesq; prauæ, delectationes fœdè, quas cum diabolus poſsit animæ præſentare, & mõ prętacto ſubminiſtrare, conſtat q rectè dicat̃ incentor cogitationum, & affectionũ illicitarum.

Præſeruatio contra cogitationes inutiles.

¶ Inſuper, ſicut Deus contulit uoluntati rationalis creaturæ dominum ſui actus liberumq; arbitriũ, cui non præſidet niſi creator, ſic potentiæ intellectiuæ conceſsit ſecretũ ſuæ ſcientię, quod nõ penetrat niſi poteſtas, & ſapientia omnipotentis. Ideo apprehenſiones intellectus dæmones latent niſi p' ſigna & coniecturas, ac motus. cumq; pauca ſint cogitationũ noſtrarũ ſecreta, quæ nõ aliquo mõ pcedant in opera exteriora, aut appareant p ſigna faciei, aut p motus, uel opera, hinc p maxima parte cogitationes nrę affectiones poſſunt a dæmonibus deprehendi mõ pdicto, niſi deſuper arceant̃. Hęc Bonauent.

A *De ordinum diſtinctione; qui, & quot ſint.* *Diſtinctio IX.*

Poſt prædicta ſupereſt cognoſcere de ordinibus angelorum quid ſcriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem eſſe ordines angelorum promulgat, ſ. angelos, archangelos, principatus, poteſtates, uirtutes, dominationes, thronos, cherubin, & ſeraphin. Et inueniunt̃ in iſtis ordinibus tria terna eſſe, & in ſingulis tres ordines, ut trinitatis ſimilitudo in eis inſinuetur impreſſa. Vnde Dionyſius tres ordines angelorum eſſe tradit, ternos in ſingulis ponens. Sunt.n. tres ſuperiores, tres inferiores, tres medij. Superiores: ſeraphin, cherubin, throni. Medij: dominationes, principatus, poteſtates. Inferiores: uirtutes, archangeli, angeli.

Diony. li. 1. de cœleſti hierar.

B *Quid appelletur ordo, & quæ ſit ratio nominis cuiuſque.*

Hic conſiderandum eſt, quid appelletur ordo: deinde, utrum ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum. Ordo angelorum dr̃ multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium datorũ munère conueniunt. Vt verbi gratia, Seraphin dicuntur, qui præ alijs ardẽt charitate. Seraphin enim interpretatur ardens, uel ſuccedens. Cherubin, qui præ alijs in ſcientia eminent, Cherubin.n. interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dr̃ ſedes. Throni aũt uocantur, vt beatus Gregorius ait, qui tanta diuinitatis gratia replent̃, ut in eis ſedeat Deus, & p eos iudicia decernat, atq; informet. Dñationes uocantur, qui principatus, & poteſtates tranſcendunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiectis, quæ ſunt agenda diſponunt, eisq; ad explenda diuina * myſteria principantur. Poteſtates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in ſuo ordine acceperunt, ut virtutes aduerſæ eis ſubiectę, eorum refrenentur poteſtate, ne homines tantum tentare ualeant quantum deſiderant. Virtutes vocãtur illi, per quos ſigna, & miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nunciant. Angeli, qui minora.

Gregorius homil. 14. & lib. 32. moralium cap. 24.

* miniſteria.

C *Quòd hæc nomina non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt: quæ ſumpta ſunt a donis gratiæ, quæ non habent ſingulariter, ſed excellenter: & a præcipuis nominantur.*

Hæc noĩa illis nòn pp ſe, ſed pp nos data ſunt. Qui.n. ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et noĩantur ſinguli ordines a donis gr̃arum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt eis in participatione. In illa.n. cœleſti curia ubi plenitudo boni eſt, licet quædam data ſint excellenter, nihil tñ poſſidetur ſingulariter. Omnia.n. in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alij alijs ſublimiùs poſſident, quæ tñ omnes habent. Cumq; oĩa dona gratiarum ſuperiores ordines ſublimiùs, & perfectiùs perceperint: tñ ex præcipuis ſortiti ſunt uocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: ut Seraphin, qui ordo excellentiſſimus æſtimat̃, tam dilectionẽ, q̃ cognitionẽ diuitatis, & cætera uirtutum dona, cæteris oĩbus ſublimiùs, & perfectiùs pcepit: & tñ ab excellentiori dono.i.a charitate nomẽ accepit ille ſuperior ordo. Maius.n. donum eſt ipſa charitas, q̃ ſcĩa. Itẽ maius eſt ſcire, q̃ iudicare. ſcientia namq; informat iudicium. Ideoq; ſecundus ordo a ſecundo dono, id eſt, cognitione

gnitione ueritatis appellatus eſt,ſ.Cherubin.ita de alijs intelligendum eſt. Aſſignatur ergo excellentia ordinum ſm excellentiam donorum.Et tñ (ſicut Gregorius ait) illa dona omnibus ſunt communia.Omnes enim ardent charitate, & ſcientia pleni ſunt: ſic;& de alijs.Sed ſuperiores alijs excellentiùs (ut iam dictum eſt) ipſa acceperunt, a quibus,& nominantur.Vnde Gregorius:In illa ſumma ciuitate quiſq; ordo eius rei cenſetur nomine,quam pleniùs accepit in munere. Greg. Homil. 34. Eadem homil 34.

D *Quæſtio ex verbis Gregorij orta.*

Sed oritur hic quæſtio talis: Si quis ordo ab illo dono nominatur, quod pleniùs poſſidet.tunc Cherubin in ſcientia præminet omnibus, quia a ſcientia nominatur. Sed qui magis diligit, plùs cognoſcit. Tantum enim (ut tradit auctoritas) cognoſcit ibi quiſque,quantum diligit.Itaque Seraphin non ſolum in charitate,ſed etiam in ſcientia præeminent.Ideoq; auctoritas illa ſic vr̃ intelligenda,ut comparatio non referatur ad omnes ordines,ſed ad quoſdam,ſ.inferiores.Ille enim ordo non pleniùs Seraphin accepit ſcientiam in munere,ſed pleniùs aliis ordinibus,qui ſunt inferiores.Nec nominatur quiſq; ordo ab omni re,quam pleniùs aliis accepit,ſed ab aliqua rerum,quas accepit.Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines,ſed ad alia dona: nec ad omnia alia dona,ſed ad quædam. Sicut enim homines cum plura habeant dona,quædam aliis excellentiùs poſſident: ita fortè,& angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & aliis quibuſdam minùs. Explanatio illi' auctoritatis. Alia determinatio quidem.

E *Vtrum ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint.*

Iam nunc inquirere reſtat,utrum,& iſti ordines a creationis initio ita fuerint diſtincti. Quod ita fuerint diſtincti a primordio ſuę conditionis, vr̃ teſtimonio auctoritatis inſinuari,quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe.De ordine namq; ſuperiori Lucifer ille fuit,quo nullus dignior conditus fuit.Apoſtolus etiam principatus,& poteſtates tenebrarum nominat,oſtendens de ordinibus illis cecidiſſe: qui cum in malis miniſterium exerceant:non tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt. Sed non vr̃ illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebant, nec ſapientia pollebant,neq; in eis Deus ſedebat. Si enim hoc habuiſſent,non cecidiſſent.Non ergo tunc erant Cherubin,vel Seraphin,vel throni.Ad quod dicimus,quia ante caſum quorundam non erant iſti ordines,quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibuſdam cadentibus, aliis appoſita ſunt:eis q;, qui ceciderunt collata fuiſſent eadẽ dona,ſi perſtitiſſent. Ideoq; ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe,non quia fuiſſent in ordinibus,& poſtea corruerint, ſed quia ſi perſtitiſſent,eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus:qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perſpicacitate differentes gradus habebant,ſicut illi,qui perſtiterunt. Alii.n.(ut prędiximus) ſuperiores,alii inferiores conditi ſunt.Superiores,qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces:Inferiores,qui natura minùs ſubtiles, & intelligentia minùs perſpicaces facti ſunt.Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium,ſolus ille pōderare potuit,q omnia in numero,& menſurã,& pondere diſpoſuit.i.in ſeipſo, qui eſt menſura omni rei modū præfigens, & numerus omni rei ſpẽm pręben s,& pōdus oẽm rem ad ſtabilitatem trahens:id eſt,terminans,& formans,& ordinans omnia. Iere. 38 c. Ephe. 6. b. Reſpōſio. Sap. 11.

F *Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales.*

Præterea conſiderari oportet, utrum omnes angeli eiuſdem ordinis æquales ſint. Ita eſſe quibuſdam placuit: ſed non eſt hoc probabile nec aſſertione dignum, quia Lucifer,qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & aliis eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim unus eſt ordo apoſtolorum, & alter martyrum, & tamen in apoſtolis alii aliis ſunt digniores, ſimiliter, & in martyribus alii aliis ſunt ſuperiores: ita & in ordinibus angelorum rectè creditur eſſe. Per ſimile oñdit non oẽs eiuſdẽ ordinis pares eſſe.

G *Quomodo dicit ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri,cum non ſint niſi nouem ordines.*

Notandū ẽt,q decimus ordo legitur de hoĩbus reſtaurandus. Sed cum non ſint niſi nouem ordines,nec plures fuiſſent,ẽt ſi illi,qui ceciderunt,perſtitiſſent: mouentur lectores,qũo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hoĩbus. Gregorius namq; ait homines aſſumendos in ordine angelorum, quorum alii aſſumuntur in ordine Gregor. homil 34.

ſuperiorum,

ſuperiorum, qui ſcilicet magis ardent charitate: alii in ordine inferiorum, qui ſcilicet minus perfecti ſunt. Ex quo apparet, non eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint angelorum, & decimus hominum, ſed per homines qualitate meritorum ſtatuendos in ordinibus angelorum. Quòd ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictum fore accipi poteſt: q̃a de hominibus reſtaurabitur, quod ĩ angelis lapſum eſt, de q̃bus tot corruerunt * vnde poſſet fieri decimus ordo. Propter, quod Apoſtolus dicit reſtaurari omnia ĩ Chriſto, quæ ĩ cælis, & Ephe. 1. c. quæ ĩ terris ſunt: q̃a non Chriſtum redempti ſi eſt genus humanum, de quo fit reparatio Apoc. 1. ruinæ angelicæ: tamen non minus ſalneretur homo, ſi angelus non cecidiſſet.

H *Quòd homines aſſumentur iuxta numerum ſtantium, non lapſorum.*

Greg homilia 34. Non enim iuxta numerum eorum, qui ceciderunt, ſed eorum, qui permanſerunt, homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Gregorius: Superna illa ciuitas ex angelis, & hominibus conſtat, ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quan- Deu. 32. a. iuxta aliā tranſlationem. tos illic contigit angelos remanſiſſe, ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomii: Statuti terminos populorum, iuxta numerum angelorum dei.

I *Quidam dicunt ſecundum lapſorum angelorum homines reparandos.*

A quibuſdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum angelo- Auguſt. in Enchi. ca. 29. rum, qui ceciderunt, ut illa cæleſtis ciuitas nec ſuorum uiciorum numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Auguſtinus ĩ Enchiridio ſentire uidetur, non aſſerens Aug li. 22. de ciuitate dei c. 1. de hominibus plus ſaluari, quàm corruit de angelis, ſed non minus, ita dicens: Superna Ieruſalē mater noſtra ciuitas dei, nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, aut uberiore etiam copia fortaſſe regnabit. Neque enim numerum, aut ſanctorum ho- Gala. 4 minum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum ſuccedentes filii catholicæ matris, quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace, de qua illi ceciderunt, ſine Iſaie. 54. vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, ſiue qui eſt, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui uocat ea, quæ non ſunt tanquā Rom. 4. c. ea, quæ ſunt. Ecce apertè dicit, non minus de hominubus ſaluari, quàm corruit de angelis, ſed plus non aſſerit.

Summa di ſtinct. 60. HIc tractat Magiſter ſpecialiter de angelis ſanctis, quantū ad numerum ordinum, & hierarchiarū, primò oſtendens quid dicatur hic ordo. ſecundo, q̄ nouem ſunt ordines angelorum. tertiò, qualiter inter ſe diſtinguātur. quartò, cur nomina iſta eis impoſita ſint. Deinde circa hæc mouet tres quæſtiones, unam ex verbis Auguſtini, ut patet in textu. Secunda eſt, an ordines ab initio ſuæ creationis ita diſtincti fuerunt. Tertia, an omnes angeli eiuſdem ſint ordinis. Conſequenter declarat, quo ſenſu dicatur eſſe ordo decimus angelorom. Poſtremò determinat, quòd homines poſt hanc vitam ad aogelorum ordines aſſumuntur. Quocirca inquirit, an aſſumentur iuxta numerum ſtantium angelorum an lapſorum.

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *quid hierarchia.* ¶ Et iuxta diuinum Dionyſium dicitur eſſe ſacer principatus. Cui obiicitur, q̄ principatus eſt vnus, ac ſpecialis ordo angelicus, imò & pars infinitæ hierarchiæ, ſicut patebit. Pars autem noo prædicatur de toto, ſaltem pars integralis. ſed antequam multiplicentur hic argumenta, ponendę, & exponendę ſunt hic deſcriptiones hierarchiæ. Multa quoq; eorum, quæ in hac diſtinctione tanguntur, expedita ſunt ante: videlicet, an ordines angelorum à ſuæ creationis exordio fuerunt diſtincti, & vtrum omnes angeli eiuſdem ſint ordinis. Ex declaratione autem diffinitionum hierarchiæ, clarebit argumentorum, quæ hic fieri ſolent, ſolutio.

Thomas. ¶ Itaq; Thomas hic ſcribit: Hierarchia dicitur, quaſi ſacer principatus ab ἱερόν quod ē ſacrū, & ἀρχόν, princeps In omni autem principatu requiritur gra- Hierarchia quid dus poteſtatis, ac congruus finis. Hinc ſicut in principatu ſeculari finis eſt, vt ſubiecta multitudo pacificè diſponatur ad bonum intentum à principe ſic: in ſacro, ſpiritaliq; principatu aſsimilatio ad Deum, eſt finis: quem angeli conſequi nequeunt, niſi per ordinatam actionem, ad quam exigitor ordinata poteſtas, atq; ſcientia dirigens. idcirco in diffinitione hierarchię ponitur ordo, in quo gradus exprimitur poteſtatis: ſcientia quoq; vt dirigens, & actio tanq̃ ad finē perducens, ac Dei ſimilitudo vt finis intentus. Ait quippe quarto cęleſtis hierarchiæ capitulo diuinus, & magnus Dionyſius: Hierarchia eſt diuinus Hierarchiæ diffinitio ſecū dum S. Dion. ordo, & ſcientia, & actio, deiforme quantū poſsibile eſt ſimilans, ſeu imitās, & ad debitas ei diuinitus illuminationes proportionabiliter in Dei ſimilitudinem conſcendens. Porrò alibi dicit: Hierarchia eſt ad Deum quantum poſsibile eſt vnitas & ſimilitu- Diffinitio alia. do. Finis namq; eſt cauſa cauſarum. ideo diffinitio ſumpta ex fine, cæteris extat formalior, eſtque medium alias diffinitiones demonſtrans. Hinc illa deſcriptio, Hierarchia eſt ad Deum vnitas, & ſimilitudo, eſt velut diffinitio, quæ eſt medium demonſtrationis. Illa verò, hierarchia eſt ordo, & ſcientia, & actio, ſi nihil addatur, eſt quaſi demonſtrationis cōcluſio: quia includit eſſentialia hierarchiæ principia. Propter quod beatus Dionyſius eam ex prædicta concludit. Sed prior illa perfectior eſt: quoniam comprehendit utrunque. Vnde eſt quaſi demonſtratio poſitione differens.

¶ Deniq; ordo dupliciter ſumit: Primò, quaſi abſtra- Ordo dupliciter ſumitur. ctiuè, ꝓ ordinatione, q̃ eſt relatio īter ordines differentes.

rentes.ſicq; in diffinitione ponit hierarchiæ. Secun
dò concretiuè, ut noīat unum gradum, vt dicaẗ or
do, vnus gradus ordinat⁹, & ita eſt pars hierarchię.
per quod patet ſolutio argumenti iſtius, pars nō po
Cōtra diffinitiones hierarchię arguitur. 1 nit in diffinitione totius ſaltem, ut genus. Inſup cō
tra diffinitiones has ſic argui pōt: In angelis non ſo
lum eſt ordo ſm ſcientiam, ſed & ſm alia dona na-
turalia, atq; gratuita, quæ excellentiùs ſunt in ſupe-
2 rioribus, q̃ in inferioribus. ergo ponenda ſunt in
diffinitione hierarchiæ, ſicut ſcia. Secūdò, actio ſpe
ctat ſolum ad ordines miniſtrantes: ergo non eſt in
diffinitione hierarchiæ ponenda, cum hierarchia
3 miniſtrantibus, & aſsiſtentibus ſit cōis, nec cōe per
proprium habeat diffiniri. Tertiò, idem in diuerſis
gnībus non ſubalternatis poni non ualet. Subſtātia
aūt, actio, & ordo, non mutuò ſubalternantur, ergo
inconuenienter ponitur in diffinitione hierarchiæ,
4 ut gña. Quartò, in diuinis, & increatis ſuperglorio-
ſis, ac adorandis perſonis, nō eſt ordo ſciæ, & actio
nis, cum earum ſit una ſcia, vnaq; actio, ſaltem ad
extra. Ad rōnem aūt hierarchiæ pertinet ordo ſcię,
5 & actionis, ergo non ſimulat deiforme. Quintò, idē
eſt deiformitas, & ſimilitudo diuina. Ergo unum
Dicendū ad primū. eorum ſuperfluè ponit in hierarchiæ diffinitione.
Dicendum ad primum, q̄ ſicut aīa exiſtens in cor-
pore quendam effectum immediatè inducit in om-
nibus membris, uidelicet eſſe, inquantum eſt corpo
ris forma, alium aūt effectum influit uni membro,
alio mediantè, ut motum: ſic Deus omnipotens, &
excelſus cunctis cœleſtibus ordinibus immediatè
influit uitam naturæ, uitamq; gr̄æ, & glorię. Ad diui
norum uerò executionem officiorum mouet eos
ordinatè, videlicet medios p̄ primos, vltimosq; per
medios. Idcirco in diffinitione hierachiæ nō ponit
natura, gr̄a, aut gloria, ſed ſcia tanquā dirigēs actio
2 nē in diuinis officijs. Ad ſm, actio uiatoribus exhi-
bita, eſt miniſtrantibus propria, nec in diffinitione
hierarchiæ locat, ſed actio cōis, deſignans transfu-
ſionem luminis diuinitus dati in aliū: q̄ actio oībus
3 illis extat cōis. Ad tertium, ſanctus Dionyſius in uer
bis illis prætactis non intendit ordinare, neq; expri
mere diffinitionē hierarchiæ, ſed eſſētialia eius prin
cipiā tangere. Quorū unū eſt uelut materiale, p̄ mo
dum gnīs habens ſe, utpote ordo. Alia ſunt tanquā
formalia cōplentia rōnem hierarchiæ per modum
drīæ, quorū primum eſt luminis diuini receptio, q̄
noīe ſciæ deſignat. Secundū eſt transfuſio luminis
in alterū, q̄ p̄ actionē daẗ intelligi. Tertium eſt conſe
quutio finis in cōſequutione diuinæ aſsimilationis.
Sicq; inter hęc cōſequens eſt quaſi formale reſpectu
præcedētis, & pōt ex illis dari diffinitio hierarchiæ
ſub forma hac: Hierarchia eſt diuin⁹ ordo ſm ſciā,
4 & actionē ad adipiſcendā Dei aſsimilationem. Ad
quartū, ſm quoſdā in diuinis perſonis quædā hie-
rarchia cōſiſtit, quā ſupercœleſtē appellant, q̄ atten
diẗ ſm ordinē naturæ in diuinis p̄ſonis, quā aſsimi
Hęreticū eſt, in diuinis p̄ſonis ponere principatū unius ad alterum. lat, ſeu Imitat hierarchia angelorū cęleſtis, & hoim
ſubcœleſtis. Sed iſtud nō eſt cōueniens, nec ſancto
Dionyſio cōſonū: qm̄ in diuinis p̄ſonis ponere prin
cipatū unius ad alterū, cenſet hęreticū, aut q̄ pater
purget, illuminet, aut p̄ficiat filium: ſeu id, quod pa
tris eſt, recipiat inferiori modo in filio, q̄ eſt in p̄re.
Quæ tñ requiruntẗ ad rōnē hierarchiæ ſm intentio-
nē beati Dionyſij, & ſm ſignificationem uocabuli.
Ideo aliter eſt dicendū, uidelicet, q̄ hierarchia ſimi
lat deiforme, inquantum per lumē deſup̄ participa
tū aſsimilat claritati diuinæ, non p̄ æquiparantiam,
ſed ſm ſuā poſsibilitatē. Propter quod dicit ſanctus
Dionyſius, quātū poſsibile eſt. Oīs quippè p̄fectio

creaturæ, eſt q̄dam ſimilitudo bonitatis diuinæ, ſed
una expreſsior alia. Ad q̄ntū, agenti, ſeu imprimenti 5
pōt recipiens dupliciter. Primò, ſm formā tm̄: ſecū
dò, penes formā, & actionē, ſicut aliquid ita illumi
naẗ a Sole, q̄ alia quoq; illuminat, ut Luna: ſic ange-
li aſsimilant Deo lumē ab ipſo recipiendo, qđ nota
tur cū dr̄, Deiforme, quantū poſsibile eſt. Et itē lu-
mē a Deo receptū alijs cōicando, quod inſinuatur
dū ſubdiẗ, ad inditas illuminationes. i. ſm uirtutem
& regulā datarū illuminationū aſcēdēs ad ſimilitu
dinē Dei, operādo, & influēdo in alios ſm ſuā p̄por
tionē. ideo noīat hoc aſcenſum, q̄a in hoc cōſiſtit p̄
fectio ſimilitudinis Deiformis. Nam oīm diuinorū
diuiniſsimū eſt, Dei cooperatorē exiſtere, ſicut diui
nus Dionyſius ait ibidē. Ideoq; philoſophi poſue-
runt finē intelligentiarū mouentiū orbes ab eiſdem
intētū, eē aſsimulationē diuinā in cauſando. Sic itaq;
prima ſimilitudo corrñdet ſciētię, ſecūda actioni.
Bonauent Hæc Thomas in Scripto. ¶ Præterea Bonauentura
circa hæc partim aliter ſenſiſſe vr̄, increatā hierar-
chiā ponendo: Beatus, inq̄t, Dionyſius lib. de angeli
ca hierarchia tres ponit hierarchiæ diffinitiones.
Prima eſt, hierarchia eſt diuina pulchritudo, ut ſim
pla, ut optima, ut cōſummata, uel conſummatiua.
Secūda eſt, hierarchia eſt diuinus ordo, & ſcia, &
actio deiforme quātū poſsibile eſt ſimilās, ut ſupra.
Tertia eſt, hierarchia eſt ad Deū quātū poſsibile eſt,
ſimilitudo, & unitas, ipm̄ hn̄s ſanctæ ſciæ, & actio-
nis ducē, & ad diuiniſsimū ſuū decorē immutabili-
ter diffiniēs, quātū uerò poſsibile eſt, ſuos laudato-
res reformās. Harū diffinitionū prima eſt increatæ
hierarchiæ. Aliæ duæ ſunt hierarchiæ creatæ, q̄ in-
ter ſe differunt: qm̄ prima harū duarū principaliter
attēdit penes egreſſum a Deo, ſed ultima penes re-
greſſum ad Deū, quāuis in utroq; tangaẗ utrunq;.
Prima diffinitio, q̄ eſt hierarchiæ increatæ, exprimit
eā quātū ad trinitatē, & unitatē, ita q̄ nec trinitas p̄
iudicat unitati, nec ecōtrariò: imò unitas ad p̄fectio
nē p̄tinet trinitatis, & trinitas ad perfectionē unita
tis. Vt ergo oñdaẗ ibi eſſe unitas in trinitate, dr̄: Hie
rarchia eſt diuina pulchritudo. Pulchritudo nāq; cō
ſiſtit in pluralitate, & æqualitate, ut aſſerit Aug. lib.
de uera religione. Vt aūt oñdat, q̄ pluralitas nō p̄iu
dicat unitati, dicit: Vt ſimpla: qm̄ ſic ē ibi pluralitas,
ut tñ nō tollaẗ unitatis ſimplicita. Vt itē oñdat, q̄
vnitas nō p̄iudicat pluralitati, ſubiūgit: Vt optima.
Quia ſic eſt in Deo vnitas: ut tñ ſumma ſit bonitas,
p̄ quā eſt p̄fecta cōicatio, & ita p̄ſonarū pluralitas.
Poſtremò, ut oñdat, q̄ unitas ſpectat ad p̄fectionē
pluralitatis, & ecōtrariò, ſubdit: Vt cōſummata: in
quo inſinuaẗ, q̄ in trinitate, & vnitate cōſiſtit oīmo
da, & ſumma p̄fectio. Porro ſecūdæ diffinitionis in Intellect⁹ ſecundæ diffinitionis.
tellectus ſic ſumiẗ: Angelica hierarchia diffiniẗ ſm
egreſſum a Deo, egrediẗ aūt a Deo ſm rōnem ima-
ginis, & ſimilitudinis, ſicut, & hō. Hinc in illa notifi-
catione primò deſcribit hierarchiā egrediētē a Deo
p̄ modū imaginis, dicēs: Hierarchia eſt diuinus or-
do, & ſcia, & actio, ut ordo. i. ordinata p̄ās, corrñ-
deat p̄ri: ſcia filio, actio ſp̄ui ſancto, inſtar memo-
riæ, & intelligētiæ, ac uoluntatis. Secundò deſcribit
quantū ad rōnem ſimilitudinis, dum ſubiungit: Dei
forme quātū poſsibile eſt ſimilans, & tangiẗ ipſa ſi-
milatio quantū ad habitū, cū dr̄: Deiforme quātum
poſsibile eſt ſimilans, & quantū ad actū, cū ſubdiẗ:
Et ad inditas ei illuminationes, &c. Similitudinis
quippè, ſeu gr̄ę aſsimilantis actus, eſt ſurſum duce-
re: ſicut eius origo eſt, deſurſum deſcendere. In ter-
tia deſcriptione deſcribiẗ p̄ regreſſum ad Deū. No-
taẗ ergo i hac deſcriptiōe hierarchia regrediēs, ſeu

eius regreſſus primò quantum ad habilitatem, cũ dicitur: Hierachia eſt ad Deum quantum poſſibile eſt, ſimilitudo, & unitas. Secundò, quantum ad eius actualitatem, cum dicitur. Ipſum habens ſcientiæ ſanctæ, & actionis ducem. Tertiò, quantum ad eius immutabilitatem, cum additur: Et ad ſuum altiſſimum decorem immutabiliter diffiniens. Quartò, quo ad plenitudinis hubertatẽ, ſubhendo: quantum uerò poſſibile eſt referens ſuos laudatores in hoc ſcilicet, quòd non ſolum ſibi ſufficit, ſed ẽt pp plenitudinẽ, charitatis, & grãe, eſt potens alios adiuuare. Sicq; ex diffinitionibus illis innoteſcit, quid ſit hierarchia tã angelica, q̃ humana: ex quibus elicitur hæc diffinitio magiſtralis, oĩ conueniens hierarchiæ, non tñ uniuocè: Hierarchia eſt rerum ſacrarũ, & rationalium perſonarum ordinata poteſtas, in ſubditis debitum retinens principatum, quę tam angelicæ, quàm eccleſiaſticæ hierarchiæ conueniens, eſt. Hæc Bonauentura, qui addit, hierarchiarum alia ſupercæleſtis, alia cæleſtis, alia ſubcæleſtis.

Antiſiod. ¶ Concordat Antiſiodorenſis in Summa libro ſecundo: Hierarchia, inquiens, ſecundum diuinum Dionyſium eſt rerum ſacrarum, & rationalium ſacra poteſtas, in ſubditis debitum ſeruans dominium. In qua deſcriptione ponitur poteſtas pro genere: rationalium, ponitur ad differentiam irrationalium: ſacrorum, ad differentiam dæmonum, hominumque prauorum: in ſubditis ſeruans dominium debitum, ad differentiam rerum ſacrarum, & rationalium, quarum eſt obedire, non principari, quia ſubiectos non habent. Triplex quoque eſt hierarchia, uidelicet ſupercæleſtis, quæ conſiſtit in tribus diuinis perſonis: cæleſtis, quæ conſiſtit in angelis: & ſubcæleſtis, conſiſtens in prælatis. Hæc Antiſiodorenſis.

Petrus. ¶ His conſonans Petrus, addit: Cum tria ſint genera rerum rationalium, & ſacrorum, uidelicet diuinarum perſonarum, angelorũ, & hominũ, ideo ab antiquis doctoribus triplex cõſueuit hierarchia diſtingui. Prima eſt ſuper cæleſtis diuina, ita tñ, ut in ea non intelligatur ordo principiandi, ſed principiandi, quo pater à nullo eſt, filius à patre ſolo, ſpiritus ſanctus ab utroq;. Secunda eſt cæleſtis i. angelica. Tertia ſubcęleſtis. i. eccleſiaſtica. Mediã intẽdit ſanctus Dionyſius deſcribere per quatuor ipſam integrantia. In hierarchia namque eſt gradus poteſtatis alicuius, quæ dr̃ ordo: & aliquid, quod dirigit poteſtatem in finẽ ne erret, & hoc eſt ſcientia. i. diuina illuminatio. Aliquid quoq; ptingit poteſtas in finẽ, ſcilicet executio, quę dr̃ actio. Et aliquid, tanquam finis intentus ad quẽ ordinatur poteſtas, qđ eſt aſſimilatio deiformis. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶ Denique Richardus iſtis cõſentiens, ſequit̃ Thomã in hoc, quòd in diuinis pſonis nõ ſit hierarchia: Quia, inquiens, hierarchia principatũ deſignat inter pſonas, q̃ ſunt in ea, non ur̃ cõcedendũ, ſuperdigniſſimã trinitatẽ eſſe hierarchiam, niſi cũ iſta determinatione, q̧ in ea ordo principiandi, non principandi. Non. n. in ea una perſona alteri principatur, cũ ſit inter ipſas ſumma æqualitas. Hæc Richardus.

Albertus. ¶ Porro Albertus: Hierarchia, ait, eſt totum poteſtatiuum, quod in ſuis partibus ita ſe habet, quòd prima pars poteſtatiuè includitur in ſequente ſeu media, & media in ultima. Quod intelligendum eſt de primo ſecundum uiam generationis, non perfectionis, imò primum ſecundum uiam perfectionis, includit poteſtatiuè ſequentia. Ideo ſubdit Albertus, quemadmodum ſecundo de anima dicit Philoſophus, quòd uegetatiuũ eſt in ſenſitiuo, vegetatiuũ, quoq; ac ſenſitiuum in intellectuali, propter quod ſanctus Dionyſius, & Boethius dicunt: Quicquid põt potentia inferior, poteſt ſuperior eminenter, non econtrario: & ita eſt in iſtis cũ dr̃: Hierarchia eſt ordo, & ſcientia, & actio. Ordo etenim dicit hierarchiam ſm aliquid ſuę poteſtatis, ſcientia verò determinat eam, in qua eſt ordo, actio autem dicit eandem poteſtatem ſecũdum complementum.

Ordo dupliciter ſumitur. Ordo quoq; dupliciter ſumitur. f. pro forma, ratione ve ordinis, & pro re ordinata. Sicq; ſecũdum Magiſtrum ordo vocatur multitudo cæleſtiũ ſpirituum, qui inter ſe in aliquo dono gratiæ ſimilantur, ſicut in munere naturalium donorum & ita nõ ponitur in diffinitione hierarchiæ, ſed prout eſt forma, ſeu ratio ordinis in perſonis ordinatis.

Hugo. Atq; vt aſſerit Hugo, Hierarchia eſſentialiter in duobus conſiſtit, videlicet in participatione gratiæ illuminationis, & in eius effuſione ſuper inferiora. Ad participationem autem gratię illuminationis tria exigũtur, quę ſunt conuerſio ad principium illuminationis. Quæ conuerſio nomine ordinis deſignatur. Secundum eſt receptio luminis, & hoc dicit ſcientia, quæ eſt lumen ab illuminatore receptum. Tertium eſt effuſio luminis in inferiores, quod exprimit actio. Præterea quæri poteſt, An ſit aliqua hierarchia ſupercęleſtis diuina, & increata. Videtur quòd non, Ait quippe diuinus Dionyſius, quòd hierarchia habet Deum omnis ſcientiæ, actionisque ducem. D. Dion. Et rurſus: Hierarchia eſt deiforme quantum poſſibile eſt ſimilans, & ad inditas ei diuinas illuminationes in Dei ſimilitudinem proportionaliter aſcendens. Et certum eſt intelligenti, quòd nullum horum conuenit ſupergloriosiſsimæ trinitati. Dicẽdum, quòd antiqui communiter diſtinxerunt triplicem hierarchiam, vtpotè ſupercœleſtem, &c. Ideo reſpondendum, quòd hierarchia accipi poteſt ſecundum eſſentialem ſuam diffinitionẽ prætactam, & ita non dicitur in diuinis, ſicut verba tunc tacta demonſtrant. Et item ſecundum nominis compoſitionem, & ita non eſt niſi ſacra, & ordinata poteſtas. Quòd ſi ordo referatur ad ordinem naturæ patris, & filij, ac ſpiritusſancti, quo alter eſt ex altero, non quo alter prior eſt altero, ſic proculdubio in trinitate ſuper mundana ſupercœleſtis eſt hierarchia. Eſt enim ſacra, & ordinata poteſtas in filio ex patre, atque in ſpiritusſancto ex patre, & filio. Et hoc intendit Magiſter in nona iſta diſtinctione, dicendo: In ſingulis hierarchijs tres ordines, vt trinitatis in eis ſimilitudo inſinuetur expreſſa. Hæc Albertus in Scripto.

Idẽ Alb. ¶ In libro demũ de coæquęuis, hęc eadem ſcribit & ait, quòd ſecundũ diffinitiones à beato Dionyſio de hierarchia digeſtas, hierarchia non diuiditur in ſupercæleſtem, cæleſtem, & ſubcęleſtem, & quòd illa diuiſio ſit analogi in contenta ſub eo. Ibi quoque latiùs exprimit, qualiter hierarchia ſit totũ poteſtatiuum: Totum, dicens, poteſtatiuum eſt mediũ inter totum vniuerſale, & totum integrale. Totum. n. vniuerſale eſt in qualibet ſua parte, & p̃dicatur de ea. quia ut probat Philoſophus ſeptimo Metaphyſicę, quid eſt per eſſentiam, idem eſt vniuerſali, & particulari. Totum verò integrale non eſt in aliqua ſuarum partium, nec prædicatur de illis. Sed totum poteſtatiuum eſt in qualibet partium, quamuis non æquè potenter, ſed in prima ſecundum minus, in ſecunda verò potentius, & in ultima, id eſt, ſuprema ſecũdum totum poſſe, & tale totum eſt hierarchia. In poteſtatibus autẽ ordinatis ſemper ſequens præſupponit præcedentem, & habet plus, quod probatur

tur tam in pǒtatibus naturæ, ꝗ officiorũ, & gratiæ. In poteſtatibus namq; naturæ uegetatiuũ eſt in ſenſitiuo, & ſenſitiuum in rõnali. Sed non conuertiť, ut S. vult Dionyſius lib. de diuinis nominibus, cap. 9. In officijs quoq; poteſtas decani eſt in poteſtate cẽturionis, poteſtas cẽturionis ĩ poteſtate thetrarchę. In gratijs ẽt poteſtas ſubdiaconi in poteſtate diaconi, & poteſtas diaconi in poteſtate presbyteri, non ecõtra. Hinc partes totius poteſtatiui, ſm ordinem conſtituunt totum. Et prima conſtituit ipſum ſm quid, ſecunda autem ſm plùs, tertia verò perfectè: quemadmodum ẽt dicimus de diuiſione boni in bonum delectabile, & utile, & honeſtum. Delectabile.n. eſt bonum ſm quid, & utile eſt bonum plùs, honeſtum aũt eſt bonum ſimpliciter. Rurſus honeſtum includit, ſeu ponit utile, & delectabile, nõ ecõtra. Vtile quoq; ponit delectabile, non ecõtra. Conſimiliter dicimus de partibus eſſentialibus hierarchiarum, quæ ſunt ordo, ſcientia, & actio. Nã ordo ponit hierarchiã ſm quid, & ſcientia plùs, actio uerò perfectè. Hæc Albertus.

Vdalricus. ¶ Idem Vdalricus, cuius ſcripta de iſta materia in pręhabitis Thomę, & Alberti dictis ꝑ parte maxima continenť. Nempè 4. Summæ ſuæ lib. diſſeruit: Numerum ſupernorũ ſpirituũ nobis innumerabilẽ æterna ſapientia redigit in ordinem gr̃ę. quia inordinata multitudo extat confuſio, quam eſſe non decet in miniſteris æternæ ſapientiæ, cum & ordo miniſtrorũ Salomonis reginam Saba duxerit in ſtuporẽ, & ſapientis ſit ordinare. ¶ Deniq; ꝗuis omnium rerum perfectio in quodam conſiſtat ternario, ut Ariſtoteles, atq; Pythagoras conteſtať, puta in principio, in medio, & in fine, ſpiritualiter tñ perfectio ordinis integratur ex his. Hinc cœleſtia agmina ita in tria diuiſa ſunt, quæ Apoſtolus uocat tres cœlos, dum raptũ ſe dicit uſq; ad tertiũ cœlũ. S. uerò Dionyſius ipſos appellat tres hierarchias, & ut 3. cœleſtis hierarchiæ cap. loquitur, Hierarchia eſt ordo, non concretiuè pro uno ordinis gradu, qui eſt pars hierarchię, ſed formaliter, & in abſtracto acceptus, qui eſt ordinatio graduum inter ſe. & nominať ordo iſte diuinus, non ꝙ ſit in diuinis perſonis, ut aliqui dicunt ponentes hierarchiam ſupercœleſtẽ: quia hęreticum eſt ponere in diuinis perſonis ordinẽ in ſcientia, actibusq; hierarchicis, quãuis ibi ſit ordo naturę. Sed nũcupať ordo diuinus, quia attenditur ſm donum diuinum, & ſm reductionẽ in Deũ. Scientia quoq; nõ dr̃ hic uiſio Dei, quę tota eſt merces: quia illam cognitionem angelus unus non ſortiť ab alio, ſed omnes immediatè hñt eã a Deo nec ẽt uocať ſcientia, ſeu notitia rerũ in Deo per beatificã uiſionem, nec habitus naturalis ſcientię: ſed lumẽ diuinum, manifeſtans ea, quę ad regimẽ pertinent uniuerſi, atq; ad diſpoſitionẽ eccleſię, & ad notitiã myſteriorũ abſconditorũ a ſeculis in Deo. Similiter actio non dicit hic actionẽ miniſterij circa nos: qm̃ hoc non conuenit omnibus hierarchijs: ſed dicit uirtutem iam dicti luminis, ad explendum actus hierarchicos, qui ſunt purgare, illuminare, perficere.

Numerus ſupernorũ ſpũum nobis innumerabilis.

3 Reg. 10.

2. Cor. 12.

Dion. celeſtis cœleſtis hierarchia.

¶ Hoc quoq; ſciẽdũ, ꝙ etymologia noĩs nõ eſt eiꝰ ſignificatũ ſm grãmaticos: quẽadmodũ id, a quo nomẽ imponiť, nõ eſt id, cui nomẽ imponiť. Sic in ꝓpoſito quamuis etymologia huius nominis hierarchia ſit ſacer principatus, tñ ſignificatum eius eſt ornatus, ſeu pluchritudo, ꝑꝑ quod Damaſcenus libro 2. capitulo 3. hierarchias appellat ornatus. Beatus item Dionyſius poſt prætactam diffinitionem concludere uolens, dicit: Diuina pulchritudo. Dr̃ autem Deus pluchritudo: qm̃ inſtar luminis cũ fulgore influit uniuerſis pulchrificas fontam radij tradi tiones, quę & ſuo, theaſicos, id eſt ſubditos, facit diuina agalmata, id eſt, inſignes figuras, ſeu expreſſa imagines, ſpecula quoq; clariſſima. Itaq; ſm lumẽ prædictũ conſtat, & aſsignať diſtinctio triplicis hierarchię ſm doctrinã diuini Dionyſij, quã ſe a Paulo apoſtolo didiciſſe gloriať 6. cœleſtis hierarchię capitulo, uocans eum diuinũ ſuũ, & ſanctum ꝑfectorẽ. Hæc equidem fuit ſapientia, quã loquebať Apoſtolus inter perfectos, & hęc ſunt uerba arcana, quę uidit ipſe in tertio cœlo, quæ nõ licet homini loqui. Hæc Vdalricus.

Damaſcẽ. B. Dion.

Triplicis hierarchię diſtinctio. Paulus ꝑfector S. Dionyſij.

Durãdus. ¶ Porro Durandus: Conſiderandũ eſt, inquit, ſuꝑ quid hierarchia fundať. Idcirco notandũ, ꝙ quãuis omnes angeli ſancti immediatè uideant diuinã eſſẽtiã, in qua uiſione conſiſtit ipſorũ felicitas, miſteria tñ gratię, & ea, quæ circa nos agere debent, ut reducamur in Deum, non nouerunt niſi inquantum eis reuelant, atq; de ipſis illuminantur. Et qm̃ teſte Apoſtolo, quę a Deo ſunt, ordinata ſunt, illuminationes angelorũ de miniſterijs gratiæ, & cæteris, ꝗ circa nos ꝑ eos diuinitus ordinata ſunt fieri, ordinẽ hñt. Nam quidam de his immediatè illuminanť a Deo, alij mediatè. Medij equidẽ ꝑ ſupremos, infimi verò ꝑ medios. Itaq; hic ordo recipiendi illuminationes diuinas, quia ab uno deſcendit originaliter, ac dependet, puta a Deo, & ad unũ tendit finaliter, ut. ſ. reducamur in Deum, dr̃ hierarchia. i. ſacer principatus, ſeu ordo beatorũ ſpirituũ ſub Deo, in recipiendo diuinas illuminationes ab ipſo mõ prætacto. Sicque patet ſuper quid hierarchia fundeť, uidelicet ſuper ordinatam receptionem illuminationũ a Deo. Hæc Durandus.

Suꝑ quid fundet hierarchia.

Gulielmus. ¶ Inſuper de his ſcribit diffuſè Gulielmus ſecunda parte libri de vniuerſo: Manifeſtũ eſt, dicens, ꝙ hierarchia ſit ſacer principatus, & iuxta intentionẽ ſapientis, ac ſancti Dioniſij, nominatio iſta potiſſimè conuenit ſupergloriοſiſſimè, ac beatiſſimè trinitati, ꝗ eſt unus Deus, eſſentialiter ſanctus omnibus dominãs, & infinitè vniuerſis ſublimior. Cœtus verò ſublimiũ ſubſtantiarũ, uidelicet angelorũ, ſeu ẽt hominum, ad officia ordinũ, ſeu chororũ ſacrati, ac deputati, hierarchiæ dicunť iuxta ſapientiſſimi Dionyſij intentionem. Diſtinxit quippè hierarchias in tres, puta diuinam, angelicam & humanam. Dicendo aũt, quod hierarchia eſt diuinus ordo, ſcientia, & actio, intellexiſſe vř, quod totus ille ſacratiſſimus beatiſſimorum ſpirituum principatus, eſt diuinitus ordinata ſocietas, ordinata inquam pulcherrima diſtributione donorum, ac decentiſſima conſtitutione graduum ad obſequia creatoris iuxta congruẽtiã, exigentiamq; donorũ, hoc eſt, ſcientiarũ & uirtutum, quibus illuminati ſunt ab eodem qm̃ vna prę alijs perfectior, & exuberantior eſt in iſtis. Ideo ei de plenitudine ſua iuxta creatoris diſpoſitionem, ac placitum conuenit alijs communicare: quæ ſacra ſocietas eſt, deiforme quantum poſſibile eſt, ſimilans, id eſt, increatam formoſitatem eximiè imitans, quantum permittit infinita, & inexcogitabilis inferioritas, remotio, ſeu diſtantia a ſupereminentiſſima excellentia creatoris. Vires namque ſubſtantiarum illarum in perfectionibus naturæ, & gloriæ, ſunt in ſua ultimitate, id eſt, in actu, quo poſſunt maiore, niſi quid nouum eis adijceretur. Non enim ſe contrahunt, ſed magis extendunt, ut queant, nec ſe reſtringunt ad parua, ſcientes, quòd in hoc glorię detraherent creatoris. ¶ Rurſus quod ait, quantum poſſibile eſt, poteſt ita intelligi,

quantum

quantum fas eſt, & dignum, atque conueniens. Neque enim fas eſt, aut dignum eſt, vt diuinam, & increatam pulchritudinē imitentur, niſi quantum inſtituit, & gratuita cōtulit bonitate. Etenim vnaquaque ſubſtantiarum illarum ſuperdigniſſimæ trinitatis exemplum eſt, atq; clariſſimum ſpeculū. ſiquidē per uirtuoſam potentiā, q̄ præditus eſt, exemplū eſt dei patris: p luminoſam ſapiam, q̄ illuſtrata eſt, exēplū eſt vnigeniti filij dei: p ardētiſſimū ēt ſuū amorē in Deū, exēplū eſt ſpūs ſancti. Tota quoq; illa ſublimis, & beata ciuitas in ſingulis ciuibus ſuis, ita cōformis eſt dñantiſſimæ ac ſuper magnificētiſſimæ trinitati. Sicque reſplēdet ad ipſam, ut vnuſquiſque illorū, ſignaculū ſimilitudinis ſit illius. Propter qđ tota ciuitas in ipſa ſua totalitate, pace, concordia, & unitate ſynceris, ſimi feruētiſſimiq; amoris eximia pulchritudine ſimilitudinis ſe conformat, quantum fas eſt ad deiforme. i. formoſitatem diuinam Præterea ſicut igni puro de elementari fortiſſima, & inceſſabilis inclinatio eſt ad ſurſum, ſic beatis illis ſubſtantijs inabruptibilis, inſeparabilis, vigoroſiſſima, ac feruentiſſima inclinatio eſt ad ſubtilitatem aſſimilationis diuinæ. Hæc Gulielmus.

Henricus ¶ Præterea Henricus, quodlibeto 5. teſtaf, Cū perfectus fuerit intellectus nr̄ p habitus ſciales oium, quę per ipſos nata sūt cognoſci, & actu intelligit ea ex habitu, hoc eſt ſummū, & perfectiſſimū, ad q̄ ex puris naturalibus ſuis pōt pertingere ſm ſtatū vitę pñtis. Hoc tñ eſt infimū in intellectu angelico, qm habet habitum ſcientialē naturaliter ſibi connatum oium rerū à ſe naturaliter cognoſcibiliū. Deus verò ſicut in ordine rerū, ita in ordine intelligentium eſt pura forma, cuius eſſe eſt ſuum intelligere actuale. Angelus aūt inter deū, & intellectū humanū in principio ſui inſtar tabulæ raſæ nudum, habet ſe medio modo: qm habitus ſuos ſcientiales à ſeipſo nō habet, nec poſt ſuā productionē recepit eos, ſed concreati ſunt ei. Verū, quo ad actus ſuos eſt in potētia, ut nō ſit neceſſe eū oia ſimul intelligere. Sicq; ſęper inferiora in ſuo ſupremo connexa ſunt infimo ſuperiorū: & q̄ inferiori ſunt ſm ampliorē cōpoſitionē, & potētialitatē, in ſuperiori ſunt ſm maiorē ſimplicitatē, & actualitatē, quo oia finaliter recurrunt, & concurrunt in primā, & perfectiſſimā unitatē. Vnde 7. cap. de diuinis noībus beatus Dionyſius ait: Ipſe eſt ſuper omnia cōpaginans, & inſolubilis cā cōgruētiæ, ordinationiſq; oim, fines priorū ſemper coniungens principijs ſecundorū, & ſic vnā vniuerſitatis cōſpiratiā, & harmoniā efficiēs, & in hoc fundaf in angelis rō hierarchiæ. Hæc Hēric⁹.

QVÆSTIO II.

1\. DEinde hinc quæritur, *An in angelicis ſpiritibus ſolū ſint tres hierarchiæ & ordines nouem.* ¶ Vr quòd non: angeli enim ſunt ſimpliciſſimo deo propinquiores, quàm hoies. Ergo in eis eſt minor multiplicitas, atque diuiſio, quàm in hoībus non eſt niſi una hierarchia, videlicet eccleſiaſtica ergo hierar-

2\. chia angelica non eſt triplex, ſed una duntaxat. Secundò beatus Dion. in quolibet ordine angelorum dicit eſſe ſuperiores, & inferiores, ac medios, ergo

3\. in quolibet ordine eſt triplex ordo. Tertiò, ſupremus angelus in quolibet ordine minus diſtinguitur ab infimo angelo ordinis ſuperioris, quàm ab infimo angelo ſui proprij ordinis: quia ſpecies rerum ſe habent in numerum, & immediatè ſequitur angelum illum in ordine uniuerſi. Ergo plus pertineret ad ordinem ſuperiorē, quàm ad chorum

4\. ſeu ordinem in quo collocatur. Quartò, numerus impar imperfectior eſt numero pari: ergo potius ordines angelorū ſunt in aliquo numero pari: q̄ in nouenario, q eſt numerus impar. In euangelio quoq; mulier, per quā æterna ſapientia deſignatur, legitur dragmam decimā perdidiſſe, q̄ſiſſe, & inueniſſe, ſeu reparaſſe. Ergo videntur decē eſſe ordines angelorū. Et breuiter, quæſtio hæc inquirit per q̄d hierarchiæ angelicæ, ac ordines angelorū diſtinguuntur. Luc 15.

¶ Circa hæc ſcribit Albertus: Diuiſio hierarchiæ angelicæ in tres hierarchias, eſt diuiſio totius poteſtatiui in partes poteſtatiuas, nō totius vniuerſalis, in partes ſubiectiuas, nec totius integralis in partes ipſum integrantes. Dicit autem Magiſter in litera, q̄ tres ſunt hierarchiæ, & quælibet tres continet ordines. Hinc antiq doctores, vt Præpoſitiuus, & Antiſiodorenſis, dixerūt eſſe iſtas tres hierarchias, Epiphaniam, hyperphaniam, & hypophaniam: Epiphaniā iſtam ita diffiniunt: Epiphania eſt incaleſcentis affectionis incendio, altioris intellectus faſtigio, iudicij libertate, reſultatio diſtributa. Hyperphaniā diffiniunt ſic: Hyperphania eſt diuina illuminatio, ſui participes interſtalari reuerentia inſigniēs, vſumq; dominandi edocens, & arcens contrarium. Hypophaniam diffiniunt, aſſerētes q̄ hypophania eſt diuinum principium, legibus naturæ occurrēs, ſecreta reuelans, ſecundum participationem diſcretam. Et dicunt q̄ legibus naturæ occurrens, dicitur propter virtutes, quarum ſm Gregorium eſt miracula facere, quæ fiunt contra vel ſupra leges naturæ. Secreta reuelans, ſm participationem ſecretam, dicitur propter archangelos, & angelos, quorum eſt reuelare ſecreta, ita q̄ archangelorum eſt nūciare maiora, angelorū minora. Similiter in diffinitione epiphaniæ dicūt poni incaleſcentis affectionis incēdio, propter ſeraphim, qui interpretaf totus ardens, ſeu totus incendens. Altioris intellectus faſtigio, propter cherubim, qui interpretatur plenitudo ſciētiæ. Iudicij libertate, propter thronos, in quibus ſecundum Gregorium Deus ſedet, & per eos ſua diſcernit iudicia. In diffinitione demum hyperphanię ponitur diuina illuminatio ſui participes interſtalari reuerentia inſigniens, propter principatus, quarum (vt dicunt) eſt interſtalarem reuerentiam edocere, vt vnicuiq; ſecundum ſuum gradum reuerentia exhibeatur. Vſum dominandi docēs, ponitur propter dominationes, quarum (ut dicūt) eſt vſum dominādi docere Arcensq; contrarium, aſſerunt poni propter poteſtates, quarum eſt contrarias poteſtates arcere, ne tantū noceant quantum uolunt, & poſſent. Aliam diuiſionem ponit ſanctus Dionyſius in cæleſti hierarchia, capitulo ſexto: Diuinus, inquiens, noſter perfector (id eſt, Paulus aut Hierotheus) primā, & ſummam hierarchiam dicit eſſe circa Deum exiſtentem ſemper, & attentè ipſi intendentem, ſanctiſſimos ſcilicet thronos, & oculoſos, ac pēnoſos cherubim, & ſeraphim. Secundam verò hierarchiam, ex dominationibus, virtutibus, & poteſtatibus dicit conſtare. Nouiſſimam verò, ex principatibus, archangelis, & angelis conſtitutam.

Epiphaniæ diffinitio, hyperphaniæ diffinitio, hypophaniæ diffinitio.

Gregorius.

S. Dion.

¶ Quæritur ergo de harum ſufficientia diuiſionum, dicendū quod diſtinctio hierarchiarum propriè ſumitur penes duo, videlicet penes ſimplicitatem, & ſubtilitatem luminis, quod eſt in illuminatione, & penes analogicam intelligētiæ angelicæ ad tales illuminationes. Nēpè ut habetur in libro de Cauſis, bonitates, q̄ ſunt in cauſa prima, non ſunt ab aliqua intelligētiarū receptibiles in ea puritate, ac nobilitate, qua in prima ſunt cauſa. Perſpicaciùs tamē, nobiliùs, atq; ſimpliciùs recipiuntur ab intelligētia ſuperiori, q̄ inferiori. Cūq; angelus per intellectum Quæſtio.

deifor-

deiformẽ ſit quid medium inter lumẽ uerbi ęterni,
& animã rõnalem, mediũ aũt aliquo mõ attingit ex
tremorũ utrunq;. hinc angeli primo q; ſe hñt in ſim-
plicitate eſſentiæ, & perſpicacitate intelligentiæ, ad
illuminationes diuinas pcipiendas in ea puritate, &
nobilitate, qua ſub Deo maiorine q; intelligi, ideſt,
qua ſub Deo maiorẽ eſſe nõ decet in in gñe illo, hñc
ſe ad illuminationes diuinas prima relatione, & de
prima ſunt hierarchia. Illi verò, q hñt ſe ad illumina
tiones eiuſdẽ, ſm pportionẽ puritatis, qua receptæ
ſunt in intelligentia angelica hñt ſe ſecunda relatio
ne illuminationes diuinas, ſũt de hierarchia ſecũda.
Illi verò, q ſe hñt ad illuminationes eaſdẽ, ſm quod
ſuſibiles ſunt in intellectũ humanũ, q coniũctus eſt
cõtinuo, & ipi, tertia relatione ſe hñt ad illas, & de
hierarchia ſunt infima. Sicq; ſm triplicẽ pp oſitionẽ
intellectus angelici ad illuminatiões diuinas, diſtin
S. Dion. guunt tres hierarchiæ. Hinc 7. cœleſtis hierarchiæ
cap. ſanctus Dion. pteſtaẽ. Prima cœleſtiũ eſſentiarũ
diſpoſitio in circuitu Dei, & circa Deũ imdiatè ſtãs
& ſimpliciter, ac inceſſanter circuiens, ęterni eius
ſciam excellentiſsima circa creatorẽ uerſaẽ, indeſi-
nenterq; chorũ ducit circa diuinę illuſtrationis ful
gore, ac radios, & circuit eos. Angeli etẽi primæ
hierarchiæ tota, & affectuoſiſsima mentis intentio
ne iugiter ſe ea tendunt in Deũ, quatenus illumina-
tiones diuinas ſuſcipiãt in ea, qtũ ipſis poſsibile aſt
puritate, qua in Deo cõſiſtãt, atq; in illis feliciter de
lectent: & iſta eorũ extenſio circa illuminationes di
uinas, vocaẽ circularis motus eorũ, & chor' tripu-
diũ, quod ducũt iucundiſsimè circa Deũ. Porro me
dia hierarchia illuminaẽ a fõte illũnationis, ac prin
cipe mediante. In tertia verò hierarchia terminaẽ il-
luminationũ decenſus, qui ũ ad modũ influendi ſyn-
ceriter ſine sẽſibiliũ admixtione formarũ. Hęc quo-
que D. Dion. pbat teſtimonijs ſcripturarũ. Ait. n. q
imperiũ, ac locutio Dei ad angelũ, ſignificat ppor
tionẽ, & modũ primæ illũminis a Deo in primã hie
Iſaiæ 63. rarchiã immediatè deſcendentis, allegans illud Iſa-
iæ: Quis eſt iſte, q uenit de Edon, tinctis ueſtibus de
boſra? Vbi filius Dei p ſeipm inſtruit interrogantes.
Zachar. 1. Diſpoſitionẽ verò ſecundæ hierarchiæ probat p il-
lud Zacharię. Angelus clamauit ad aliũ angelũ. & p
Daniel. 10 illud Danielis, Vnus ſuperior angelus dixit Garbie-
li: Gabriel fac iſtũ intelligere viſionẽ. Dicit qppè, q
clamor eo, quod lõge ſonat, deſignant illuminatio-
nẽ diſtantẽ a primo illuminatore, & p aliũ tanq̃ p
mediũ deportatã. A uero tertię hierarchiæ diſpõnẽ
Zachar. 2. aſſerit ſignificari a Zacharia cũ dicit: Angelus, q lo-
quebaẽ in me, &c. Vbi ſignificaẽ illuminatio deſce-
dens ab angelo in hominẽ, quod pprĩũ eſt tertiæ
hierarchiæ. Vñ q theologi. i. auctores ſcripturę ca
nonicæ ita tripliciter loquuẽ de illuminationib'; di
cẽs eos. p hoc ſignificare hierarchiã triplicẽ angelo
rũ, quo conſtat, q ſufficiens eſt diuiſio hierarchiæ
angelicę in tres, eo q illuminationes a Deo deſcen
Denoĩnationes hierarchiarũ ſecundum antiquos, ut ſupra a Dionyſio diuino tradiçæ ... ſunt. dentes in hac triplici exiſtunt pportione. Poſtremò
qđ dictũ eſt primã hierarchiã dici epiphaniã, ſcđã
hyperphaniã, tertiã hypophaniã, de diffinitionibus
quoq; earũ dicendũ, q uerba hæc ficta ſunt, & nũq̃
a beatiſsimo Dion. tradita, aut expreſſa, nec q̃tũ ad
ſenſũ, nec q̃tũ ad uerba. Thronũ nẽq; ſanctus Dio-
nyſius nunq̃ attribuit iudicij libertatẽ. Principatus
quoq; nõ poſuit in hierarchia ſcđa, ſed tertia Simili
ter, uirtutes nũq̃ poſuit in hierarchia tertia, ſed ſcđa.
Hinc uerba illa tanq̃ ficta ſunt abijcienda. Hęc Al-
bertus in Scripto, & conſonant his ſcripta eius lib.
de coququis, ubi de his multa inducit, quę breuita
Vdalricus. ſtudens omitto. ¶ Amplius Vdalricus in Sũma. in

lib. 4. Lumen, ait, diuinũ, aut recipiẽ in ſimplicitate,
& puritate rõnis luminis pp immediatam eius ſu-
ceptionem a Deo, uel recipiẽ compoſitũ, & premix
tum cũ rõne principij operatiui eorum, quorũ no-
titiam pandit. Primò mõ primam conſtituit hierar-
chiam, quam pp puritatem rõnis, ideſt, immediatã
luminis huius ſuſceptionẽ beatus Dionyſius nomi-
nat æquiformem, q̃uis unus ordo hius hierarchiæ
perfectiùs iſtud participet lumen, q̃ alius. Confor-
miter eſt ſumendũ, q alios ordines eiuſdem hierar-
chiæ idem ſanctus æquiformes appellat, q̃tum ad
aõem modum ſuſcepti luminis, non q̃tum ad ſpe-
ciales gradus imperfectiones ſuſceptionis. Nempè
quo primæ hierarchiæ chori, ac ſpiritus immediati-
us a Deo pducunt, eo copioſiùs, & magis immedia
tè illuminanẽ ab ipſo, atq; donorum capaces ſunt
diuinorum ſm modum diuinum. & quia ſm capa-
citatẽ eorum datæ ſunt eius gr̃a, & gloria, ideo im-
mediatè circa Deũ conſiſtunt, ueluti in deitatis ue-
ſtibulis collocati, ut magnus Dion. loquiẽ: ubi oc-
cultũ Dei ornatũ interna familiaritate concernunt
ppterea in deificam ſcientiã proueliunẽ. Vnde lu-
men ſcilicet eis immiſſum, in ſua q̃tum poſsibile eſt
permanens puritate, & ſimplicitatè, non aliam hñs
rõnem, q̃ rõnem luminis diuini, inquantũ diuinum,
quod patet per eius effectum. Ita etenim manifeſtet
tribus primis illis ordimbus ſcientiam Dei da re-
bus, q nõ mouet eos ad aliqua opera, niſi q̃ imedia
tè ſunt circa Deum. Subſtantialiter. n. eis donatum
eſt ẽt ſuper, ſeu ultra illã ſimilitudinem, quam hñt
ex lumine gratiæ, & gloriæ. Cumq; ſimile moueaẽ
ad id, cui eſt ſimile, ideo lucis huius dulcedine ſem-
per mouentur in Deum magis, q̃ faciunt ex ſola de
lectatione ueræ, ac ſubſtantialis felicitatis. Et quia
per lumen hoc conformantur pulchritudini in-
creatæ, quæ (ut diuinus Dionyſius faſſus eſt) diſtri
butiua proprij luminis ſm uniuſcuiuſq; capacita-
tem, ac dignitatẽ, idcirco prima hæc hierarchia di-
ſtribuit lumen hoc hierarchiæ ſecundæ, q ut aſſe-
rit ſanctus Dionyſius, lege deitatis ſancitũ eſt, ut ſe
cunda reducanẽ in Deum p prima ſecundus mo-
dus huius luminis, eſt ex diſtantia a fonte primo, qui
pcedit ab ipſo in ſecundam, ac tertiam hierarchias
mediantè prima, p quam planè diſtantiam cadit a
ſimplicitate, ac puritate, in quandã compoſitionẽ,
& permixionẽ rõnum, ut patet p eius effectũ. Nõ. n.
ſolum mouet angelos harum hierarchiarũ in Deũ
per ſcibiles diuinorũ operum rationes in Deo ma-
nifeſtatas, ſed item ad opera rationum illarum eam
facta inſtar luminis artificialis, & practici. quod con-
tingit dupliciter. Vel enim hoc lumen a diuina ſim-
plitate deficiens, manet in ſua uniuerſalitate ha-
bens uirtutem non limitatam, aut deficit in utroq;,
ita quod habent non ſolam compoſitionem, ſed &
uirtutis ſuæ limitationem. Primo modo ſecundam
conſtituit hierarchiam, cuius omnia nomina ſunt
nomina poteſtatis vniuerſalis, ut dominationes, uir
tus, poteſtas. Secundò modo ſecundam conſtituit,
cuius ordines poteſtatem habent limitatam uel ad
unam gentem, aut ad aliquem modum officij, ſeu
ad unam perſonam. Veruntamen in omnibus his
lumen diuinum manet non obumbratum: quia an-
gelicus intellectus, utpote a corpore ſeparatus, eſt
huic lumini proportionatus. Si uerò hoc lumen ſit
uelatum, & obũbratum, ſpeculo ſenſibilium figura-
rum in ſacramentis, atq; figuris & ænigmate myſti-
carum, ac parabolicarum loquutionũ, ſic conſtituit
it ecclesiaſticam hierarciam, ut primo eccleſiaſticæ
hierarchiæ cap. ſacer Dioniſius conteſtaẽ. Nam ut S. Dion.
idem

idem primò cæleſtis hierarchiæ capitulo loquitur,
non eſt poſſibile aliter nobis radium lucere diui-
num, niſi varietate ſacrorum velaminū anagogicè
(.i. ſurſumductiuè) circum uelatū. Hæc Vdalricus.

Vdalrici verba q̄ p- pia obſcu- ritatis ꝓ ſe ferunt.

¶ In cuius verbis obſcurum vr̄, ꝙ aſſerit ange-
los primę hierarcię ducedine lucis hierarchicæ mo
ueri in Deum magis, q̄ ſula delectatione veræ, ac
ſubſtantialis felicitatis, utpote ꝓmij eſſentialis. De-
lectatiu namq; eſſentialis felicitatis, multu intēſior,
præſtantiorq; conſiſtit, q̄ dulcedu cuiuſcunq; alte-
rius doni creati, ſicut & ipſa felicitas excedit cæte-
ra dona. Rurſus, huc lumen, aut eſt lumen gratiæ,
aut lumen gluriæ, cum certum ſit ipſum non eſſe lu
men naturæ. Quomodo ergo datum eſt, ſupra ſeu
vltra ſimilitudinem, quam habet ex lumine gratiæ,
aut gloriæ, quaſi ipſum nun ſit gratiæ, aut gloriæ lu
men? Si aūt vult dicere, ꝙ dulcedo luminis huius
vna cum delectatione eſſencialis beatitudinis for-
tius mouet ipſos in deum, q̄ ſula delectatio felicita
tis, hoc nec difficultatē habet nec dubiū. Conformi
ter, ꝙ ait, lumen hoc in ſecunda hierarchia habere
virtutem non limitam, ſanu indiget intellectu, cū
omne bunum creatum uirtutis ſit limitatę.i. finitę.

Thomas

¶ Præterea Thomas: In angelis, inquit, inuenit̄ tri
plex diſtinctio. Vna hierarchiarum ab inuicē, ſecun
da ordinum in eadem hierarchia, tertia perſonarū
eiuſdem ordinis. Et qualibet harum diſtinctionū,
accipitur ſecundum diuerſam proportionem ad di
uini luminis receptionem. Diuerſitas namq; hie-
rarchiarum, eſt ſecundum diuerſum modum reci-
piendi illuminationes diuinas: diuerſitas uerò or-
dinum eſt ſm̄ actus diuerſos ad quos perficit lumē
diuinum, ſecūdum perfectus, & minus perfectum:
diuerſitas autem perſonarum eiuſdem ordinis, eſt
ſm̄ diuerſam virtutem in executione actus magis,
minus efficaci. Verbi gratia, eccleſiaſtica hierar-
chia diſtinguitur ab angelica in hoc, quòd ecleſia-
ſtica perficitur lumine diuino per ſimilitudines ſē-
ſibiles uelato, tam in ſacramentis, q̄ in ſcripturarū
metaphoris: angelica verò perficitur lumine ſimpli
ci abſuluto. Cumq; dictus modus communis ſit o-
mnibus eccleſiaſticæ hierarchię perſonis, earum tn̄ ſūt
actus diuerſi, ſm̄ quos diuerſi ordines diſtinguun-
tur. Alius enim actus eſt ſacerdotum, alius diaconu
rum immò in exercitio cuiuſlibet actuum horū, qui
dam ſunt alijs magis idonei. Verum angeli omnes,
quàmuis in hoc modo conueniant, ꝙ ſine inquiſi-
tiuois diſcurſu, & ſine figurarum velamine diuinū
recipiunt lumen: nihilominus differunt in hoc, ꝙ
quidam eorum recipiunt illud in maiori vniuerſa-
litate, q̄ alij. Propter, quòd ſuperiores dicuntur ha-
bere ſcientiā magis vniuerſalē, & huc variari non
valet niſi tripliciter. Aut enim cognitionem diuino
rum effectiuum recipiunt in prima cauſa vniuerſa-
li, & hic ē modus primæ proprius hierarchiæ, q̄ pro-
portionata eſt recipere illuminationes diuinas in
ipſo fulgore lucis diuinæ, idcirco dicunt̄ circa deū
eſſe, uēſq; ordines eius denominantur ab actione, q̄
circa deū uerſat̄, ut ſunt cognoſcere, & amare, aut
cognoſcunt res in vniuerſalibus rationibus rerum,
q eſt modus hierarchiæ ſecundæ. Ideo angeli
huius hierarchię cognitionē accipiūt à primæ an-
gelis hierarchiæ, in qbus ſūt formę maximè uniuer
ſales, & nomina ſortiunt̄ ab efficacia operandi in
rebus: aut noſcūt res in rōnibus proprijs, qui eſt
modus infimæ hierarchię, in quę ſunt formę magis
particulares, magisq; ꝓportionatę intellectibus no-
ſtris, ut illuſtretur ab eis. Simile horum videri pōt
in principatu terreno. Miniſtrorū quippe, qui ſub

vno ſunt rege, qdā immediatè operantur circa per
ſonā regis, vt cubicularij, conſiliarij & aſſeſſores: &
huc primę hierarchię eſt cōpetens. Quidam habent
officia ad regni regimen in cōi, non deputati huic
aut illi prouincię, ut dn̄i curiæ, principesq; militiæ.
iudices quoq; palatij: & his ſimiles ſont angeli hie-
rarchiæ ſecundæ. Alij deputant̄, ac præficiuntur ad
regimē alicuius partis regni, ut præpoſiti, & baliui,
& huiuſmodi minores officiari, & his ſimiles ſunt
angeli tertiæ hierarchiæ. Hæc Thomas in Scripto:
Cuius ſn̄ia coincidit cū reſponſione Vdalrici, imò
vtraq; cum reſponſione magiſtri eorum Alberti.

¶ Deniq; in prima parte, quæſt. 108. plenius ſcri- Idē Tho.
bit: Hierarchia, inquit, eſt ſacer principatus. In prin
cipatu autem ſunt duo, videlicet princeps, & multi
tudo ordinata ſub ipſo. Cumque Deus ſit princeps
nō ſolum omnium angelorū, ſed etiam hominum,
totiusq; creaturæ: hinc non ſolū angelorū vniuerſo
rū, ſed totius quoq; creaturę, q̄ ſacrorum particeps
eſſe valet, vna eſt hierarchia ſm̄ Auguſtinū 12. de ci
uitate Dei, Vbi duas ponit ciuitates, ſeu ſocietates, Aug. 12. de ciuit. Dei.
vnā angelorum, hoiumq; bonorū, aliam reprobo-
rū. Si verò conſideretur principatus ex parte multi
tudinis ordinatæ ſub principe, ſic unus principatus
vocat̄, ſm̄ quod multitudo vno, eodēq; modo, pōt
principis gubernationem ſuſcipere: & quæ ita ne-
queunt ab vno principe gubernari, ad diuerſos per
tinent principatus: quemadmodū ſub vno rege di-
uerſæ ſunt ciuitates, quæ diuerſis regūtur legibus,
ac miniſtris. Manifeſtū eſt aūt, ꝙ angeli, & hoīes di-
uerſis modis diuinas illuminationes recipiunt. An-
geli quippe in intellectuali puritate, hoīes verò ſub
ſenſibilibus formis eas recipiunt: idcirco diſtingui-
tur hierarchia angelica ab humana. Eodēq; modo
in angelis hierarchiæ tres diſtinguuntur, qm̄ angeli
ſuperiores vniuerſaliorē habent veritatis cognitio-
nē, q̄ inferiores. Cuius cognitionis triplex eſt gra-
dus in angelis. Rōnes etenim rerū, de quibus angeli
illuminant̄, tripliciter, conſiderant̄. Primò ut à Deo
vniuerſali principio fluunt, q modus primæ cōue-
nit hierarchiæ. Secundò, prout hmōi rōnes depen-
dēt ex vniuerſalibus cauſis creatis, & multiplicant̄.
& hic modus ſecundæ cōuenit hierarchiæ. Tertiò,
prout rōnes illæ applicant̄ ſingularibus rebus, & à p-
prijs cauſis depēdēt, q eſt hierarchię infimę modus.
Præterea in vnaquaq; hierarchia, cæleſti tres ordi-
nes cōtinent̄. Vna etenim hierarchia eſt unus princi
patus, i. una multitudo ordinata ſub principe. Non
aūt eſſet multitudo ordinata, ſed cōfuſa, ſi in multi
tudine ordines diuerſi non eſſent. Hinc rō hierar-
chię diuerſitatē ordinum exigit, q̄ diuerſitas ꝓpen-
dit ſm̄ diuerſa officia, ac varius actus, ſicut alius eſt
ordo iudicantiū, alius laborātiū in agris. Cūq; mul
ti ſint ordines ciuitatis vnius, uēs tn̄ reducuntur, ad
tres, ſm̄ quod q̄libet multitudo perfecta hēt princi
piū, & mediū, ac finem. Sicq; in ciuitatibus triplex
eſt hominū ordo, videlicet optimatū, & inferiorū;
vt eſt vulgus, ac mediorū, q honorabiles reputant̄.
Sic & ī qualibet hierarchia angelica ordines diſtin
guuntur ſm̄ diuerſos actus, atq; officia, & ōis iſta
diuerſitas ad tria reducit̄, puta ad ſummū, mediūq;
& infimū. Hinc in qualibet hierarchia ſanctus Dio-
nyſius ponit tres ordines. Præterea ſi obijciat̄, q in Obiectio.
eccleſiaſtica hierarchia diſtinguunt̄ ordines penes
hus actus, q ſunt purgare, illuminare, pficere: nā or
do diaconorū eſt purgatiuus, ſacerdotū illuminati-
uus, epōrū pfectiuꝰ, ut 5. hierarchiæ eccleſiaſticæ, glo
rioſus Dion. docet: ſed q̄libet angelꝰ purgat, illumi-
nat, & pficit: nō ergo ē diſtinctio ordinū in angelis.

¶ Dicen-

Solutio

¶ dicendum, quòd etiam inferior angelus ſuperior eſt ſupremo homine eccleſiaſticæ hierarchiæ, ſecundum illud Matthæi : Qui minor eſt in regno cælorũ, maior ẽ illo, id eſt, Iohanne baptiſta ut uiatore. Ideo minimus angelus hierarchiæ cæleſtis poteſt non ſolum purgare, ſed etiam illuminare, atq; perficere, etiam eminentiùs, q̃ aliquis eccleſiaſticæ hierarchiæ. Idcirco ſecundum diſtinctionem actionum iſtarum ordines cæleſtes non diſtinguunt, ſed ſecundum alias differentias actionum, de quibus dicetur. ¶ At uerò ad iſtud, Vtrum in uno ordine plurès ſint angeli, ſanctus doctor reſpondet : Qui perfectè cognoſcit res aliquas, poteſt vſque ad minima, naturas, virtutes, & actus earum diſtinguere: qui autem cognoſcit res imperfectè, nequit diſtinguere niſi in vniuerſali, quæ diſtinctio fit per pauciora: quemadmodum, qui imperfectè naturalia noſcit, diſtinguit corpora in cæleſtia, & terrena: q autem perfectiùs naturalia nouit, poteſt corporũ cæleſtium ordinis aſſignare diuerſos, corpora, quoque inferiora diuerſi modis diuidere in plantas, in mineralia, &c. Nos autem angelos, & eorum officia imperfectè cognoſcimus, ut 6. cæleſtis hierarchię capitulo dicitur. Idcirco eorum ordines, & officia diſtinguere non ualemus niſi in generali, ſecundũ quem modum multi angeli ſub uno ordine continẽtur. Si autem angelorum officia, ac diſtinctiones perfectè cognoſceremus, ſciremus, quòd quilibet angelus habet proprium ſuum officium, ac propriũ ordinem in rebus multo plùs, quàm quælibet ſtella, quamuis nos lateat. Itaq; ſpecialis diſtinctio ordinum, & officiorum, ſecundum quod quilibet angelus proprium habeat officium, ac ordinem, eſt nobis ignota. Hæc Thomas in prima parte Summæ.

Idẽ Tho.

¶ Inſuper de his in Summa contra gentiles libro 3. adhuc profundiùs ſcribens: Superiores, aſſerit, inter intellectuales ſubſtantias, ſicut ſunt vniuerſalioris uirtutis, ita perfectiùs diuinæ diſpoſitionis notitiam à Deo ſuſcipiũt in hoc, q̃ uſque ad ſingularia ordinis rationem cognoſcunt. Hæc diuinæ ordinationis manifeſtatio diuinitùs facta, vſque ad ultimas intellectualium, ſubſtantiarum perſonas attingit, iuxta illud Iob. Nunquid eſt numerus militum eius? & ſuper quem non ſplendet lumen ipſius? Verum inferior intellectus non in ea perfectione ipsã recipiunt, q̃ per eam cognoſcere queant ſingula ad ordinem prouidentiæ diuinæ ſpectantia, quæ p eos ſunt exequenda, ſed ſolum in quadam communitate: & quanto ſunt inferiores, tanto per illuminationem à Deo acceptam, minus in ſpeciali diuini ordinis cognitionem accipiunt: intantum, q̃ intellectus humanus, qui infimus eſt ſecundum naturalem cognitionem, ſolum quorundam uniuerſaliſſimorum habet notitiam. Superiores ergo ſubſtantiæ intellectuales, de ſuæ cognitionis eminentia inferioribus tradunt, quemadmodum cognitio diſcipuli imperfecta, a magiſtro perficitur. In qualibet deinũ prouidentiæ diſpoſitione, ordinatio effectuum ex forma deriuatur agentium. Effectùs namq; à cauſis ſuis ſecundum ſimilitudinem quandam procedunt. Quòd autem agens ſuæ formæ ſimilitudinem communicet effectibus, eſt propter aliquem finem.

Iob. 25.

¶ Primum ergo principiorum in diſpoſitione prouidentiæ, eſt finis ſecundum formam agentis: ſecundum, diſpoſitio ordinis effectuum. Sicque ſupremum in ordine intellectus eſt, quòd in fine attenditur ratio ordinis: ſecundum autẽ quòd in forma: tertium uerò, q̃ ipſa ordinis diſpoſitio cognoſcatur in ipſa, non in altiori principio. Hinc ars conſiderans finem, uocatur achitectonica, id eſt principalis, & pręceptiua, reſpectu eius, quæ conſiderat formam: & quæ conſiderat formam, reſpectu eius, quæ conſiderat ſolum ordinem motuum, qui ordinantur ad formã. Hęc ibi, quo in loco pleniùs illud proſequitur, ut mox infra tangetur: quia hoc ad diſtinctionem ordinum inter ſe ſpectat. Hæc Thomas, Idem Petrus, cuius ſcripta de iſta materia continentur in dictis.

Richardi reſponſio.

Reſponſio quoque Ricardi parum differt ab his, quæ tamen breuiter eſt tangenda, quoniam confert ad pinducta clariùs intelligenda: Angelica, inquit, hierarchia diſtinguitur in tres. Quamuis enim omnes angeli ſancti Deum immediatè, clareque uideant, ac alia multa in ipſo: hoc tamen eſt magis, & minus clarè, & plenè. Quidam namq; eorũ Deũ contemplantur tam clarè, q̃ non tantum in ipſo cõſpiciunt rationes, ſecũdũ quas Deus de lege communi regit aliquas partes mundi determinare, uniuerſumve orbẽ, ſed etiam rationes, ſecundũ, quas regit prædicta ſecundum leges, quas diſpenſat ex priuilegio ſpeciali: atque ex taliter conſpicientibus prima conſtituitur hierarchia. Sunt alij, qui quamuis in Deo non conſpiciant rationes, ſecundũ quas regit uniuerſum, & determinatas partes ipſius ſecundum leges, quas priuilegio ſpeciali diſpenſat, ſed rationes huiuſmodi eis reuelantur à Deo mediantibus angelis primæ hierarchiæ, quando diuinæ cõplacet uoluntati: attamen in Deo immediatè conſpiciunt rationes, quibus regit uniuerſum de lege communi: & ex illis conſtituitur hierarchia ſecunda. ſunt alij, qui nec ad primam, nec ad ſecundam cognitionem pertingunt. nihilominus in Deo immediatè conſpiciunt rationes, quibus regit aliquas partes mundi determinatas de lege communi: & ex illis conſtituta eſt infima hierarchia Hæc Richardus.

Dionyſi. contra Richardũ.

¶ Qui conſequenter exponit diſtinctionem nouem ordinum angelorum, ut ſequenti quæſtione patebit. In cuius obſcurum videtur, quòd ait angelos infimæ hierarchiæ non noſcere rationes, quibus Deus regit uniuerſum de lege communi. Vniuerſis etenim cæleſtis curiæ ciues in Deo immediatè intuentur rationem, & ordinem prouidentiæ Dei, qua uniuerſum gubernat ſecundum dictamẽ, atq; cenſuram ſapientiæ, iuſtitiæ, pietatiſq; ſuæ, ſm tenorem, & curſum legis generalis, ac ſolitę, ut in vniuerſis ſua maieſtas, perfectio, & gloria reſplendeat, ac pateat, ad honorem, & laudem ipſius, ſicut, & ipſum agnoſcunt ordinẽ uniuerſi, quamq̃ hæc oĩa angeli ſuperiores euidentiùs, ac latiùs contemplentur in Deo. Verum de his cum reuerentia, & timore ſine incauta aſſertione eſt differendum, ſicut, & ſanctus Dionyſius docet eſſe agendum.

Bonauent.

¶ Præterea Bonauentura: Rationes, ait, quæ inducuntur ad partem utranque de iſto, an nouem tantum ſint ordines angelorũ, ſolũ ſunt congruitatis, nec autoritates ſuper hoc inueniuntur expreſſę. Idcirco de hoc opiniones ſunt uariæ. Vna, q̃ quamuis omnes homines aſſumerentur ad ordines angelorum: non tamen in ſuperna illa Ieruſalem eſſent ordines niſi nouem, ut ſic ſit expreſſa configuratio ad ſupercæleſtem increatamque hierarchiam, quę in ſumma trinitate conſiſtit. Et quamuis angeli non peccaſſent, tñ ad eorũ ordines homines fuiſsẽt aſſumpti, ſicut & nunc aſſumuntur. Sed in hoc differẽtia eſt, q̃ tunc illa aſſũptio eſſet hominum beatificatio tñ, non reparatio ruinæ angelicæ, quem admodum

Opinio 1.

Hoīes ad ordines angelicos aſſumpti fuiſſent & ſi nõ peccaſſent angeli.

modum modo eſt. Nec obſtat ſi de beatiſſima vir-
gine obijciatur, ꝙ ipſa eſt ſuper oēs choros, & or-
dines angelorum ſublimata. ergo per ſe conſtituet
ordinem, qm̄ ſicut ſpeciale priuilegium non ėſt re-
ducendum ad legem communē: ſic ſingularis præ-
rogatioa, q̄ eſt in ſacratiſſima virgine, non eſt nu-
menda cum ordinum diſtinctionē quæ eſt ſm̄ le-
Alia opinio gem cōem: & iſta opinio ſatis uī probabilis. ¶ Ve-
runtamē, qm̄ auctoritas euangelij uocans hominē
decimam dragmam, vī aliud inſinuare, qđ & An-
ſelmus in libro de caſu diaboli vī ſentire, apparet
alijs magis probabile, ꝙ homines per ſe conſtituūt
ordinem vnum, quem nominat decimum reſpectu
nouem ordinum angelorum. Non autem decet, vt
dicunt, ꝙ homines ad angelorum ordinis aſſuman
tur, niſi qui angelis in uita hac ſimiles extiterunt,
ut pote virgines, ex quibus ſolis dicunt angelicam
inſtaurari ruinam, eo ꝙ angelis multum cognata
exiſtat virginitas. Sed iſta opinio non uidetur con
ueniens: tum, quia per decimam dragmam non ſo-
lum corrupti, ſed & uirgines deſignantur: tum, qm̄
multi carne corrupti, vt Petrus apoſtolus, & Mariā
Magdalena, multis ſanctis utriuſq; ſexus virginibus
ſine dubio ſunt maiores, feliciores, & ſanctiores.
Vltima opinio. Hinc tertia extat opinio, ꝙ vltra nouem ordines an
gelorū addetur decimus ordo ex his, q in hac vitā
ad tantam meritorum excellentiam non venerūnt,
ut ad angelorū ordines exaltētur, ſed meritis Chri
ſti ſaluati decimum tenent gradum. Et iſta poſitio
apparet probabilis. tum, pp̄ imperfectionem meri-
torum plurium in hac vita: tum, pp̄ perfectionem
denarij, in quo maxima conſiſtit numeralis perfe-
ctio, tum pp̄ decimationis ſignificationem, & pp̄
decimæ dragmæ inuentionem. idcirco hanc poſſu
Obiectiōis cōfutatio. mus ſuſtinere. Si autem obijciatur, ꝙ quilibet ordo
cæleſtis in aliqua continetur hierarchia. decimus
aūt ordo in nulla, ergo non eſt dicendum, ꝙ ſicut
præter angelicam hierarchiam nunc ponitur eccle
ſiaſtica hierarchia, ſic præter tres illas angelicas hie
rarchias erit decimus ille ordo, & erit ſaluatio in
decimo gradu illo ſimilitudine rationis ordinis, ac
hierarchiæ, hierarchiæ inquam, per comparationē
ipſorum ad inuicem, qm̄ non habebūt omnimodā
ęqualitatem: & ordinis, per comparationem ad or-
dines ſuperoires. Hæc Bonauentura, & de hac re
plenius infra dicetur, ubi quæretur, an homines ad
angelorum ordines aſſumantur.
Antiſiod. ¶ Porro Antiſiodorenſis in Summa ſua lib. 2. cō
ſcribit ea, quę Albertus imputat ei, & Præpoſitiuo,
quæ tamen Antiſiodorenſis ex uerbis S. Dionyſij aſ
ſerit elici, quantum ad triplicem illam diſtinctionē.
Sed de uſu nominū non eſt ſuperfluè contendum.
Scribit & alia quædam de ordinum diſtinctione,
quæ paulo poſt ſunt tangenda.
Gulielm⁹. ¶ Inſuper Gulielmus ſeconda parte de vniuerſo:
Tempore, inquit, adoleſcentiæ cum de ſacris iſtis
principatibus, atq; ordinibus cogitarem, incidit mi
hi cogitatio de regno terreno benė ordinato, ac de
center diſpoſito, & de familia regia. & uiſum ė mi-
hi, ꝙ proximi, lateraleſq; regis conſtituere debent
tres ordines hominum, quos oportet indeſinenter.
1 ac lateraliter aſſiſtere regi. Primus eſt amantiſſimo
Tres ordines hoīm circa principē terrenum. rum, id eſt, maximè regem amantiū, & amore ipſius
ſuper omnes feruentium. ¶ Conſuetudo etenim
regum eſt omnium, ut uelint habere, & habeant
iuxta ſe quoſdam proximos, quos ſibi fideliſſimos,
& amantiſſimos credunt.
2 ¶ Secundus eſt ordo ſapientium, quo ordine
nihil conuenientiùs neque decentius regi, cum &
ſapientia ſumma teſtetur: Per me reges regnāt. 3.
¶ Tertiùs ordo eſt iudicum, qui iura cuilibet red
dant, & controuerſias liteſque dirimant.
¶ Quartus ordo eſt excellentiſſimorum, hono- 4.
rabiliumq; ue magnatum, uī ſunt proceres, & baro-
nes, in quibus conſiſtit magna pars fortitudinis re-
gni. ¶ Quintùs eſt ordo præſidum prouinciarum. 5.6.
¶ Sextùs ducum, & legionum, ut ſunt inſtructores
bellorum, & capitanei acierum.
¶ Septimus centurionum, qui uindictas, atque 7.
iuſtitias exequuntur.
¶ Octauus nūciorum magnorum, qui legati uo-
cantur, qui magna, & alijs non ſinuanda denunciāt 8.
his, quibus rex iuſſerit nunciandum. ¶ Nonus, & in
fimus ordo eſt nunciorum minorum per totom di 9.
ſcurrentium regnum, ſiue equitum, ſiue peditum.
Nec numero cocos in iſta regali familia. q̄a nec re-
gni neceſſitas, nec decor eius aut gloria, ſed potiùs
delicioſitas noxia ipſorum miniſteria exquiſiuit.
¶ Idem de pincernis, cubicularijs, ac theſaurarijs di
co, quorum ſuperfluitati cauſam dederunt, volu-
ptas, curioſitas, & cupido, cum longe minori appa
ratu, & cura poſſit regibus miniſtrari, regnaque
gubernari. Et tunc benė erat rebus humanis, dum à
delicijs, & immoderatis diuitijs, ac uanis honori-
bus reges ſe abſtrahebant, ut quidam ait Philoſo- Nota lector.
phus, ut cū philoſophi regnauerūt, & reges philo-
ſophabantur. Cum ergo hic numerus, & iſta diſpo
ſitio regni terreni decentiſſima ſit, & omnis pul-
chritudo, decor, ac condecentia regni terreni exē-
plum ſit, & imago, atq; expreſſio quædam decoris,
ac eminentiæ regni illius ſuperni, ac ſummi: decet
in regno illo eſſe nouem ordines angelorum deſer
uiēt a creatori, incomparabiliter venuſtiſſimos, &
exemplares omnis alteriùs regni ritè diſpoſiti. Vñ,
& eccleſia militans inſtar triumphantis fertur di-
ſpoſi a. Itaque ordo ille primùs in regno regis ter- De nouem ordinibus angelorū ſummo regi aſſiſtēcium.
reni, uidelicet amatiſſimorum regis, & feruentiſſi-
morum in eius amore, proportionabiliter aſſimila
tur ordini ſeraphin: & ordo ſcđus ſapientum, ordi
ni cherubim: tertius ordo iudicum, ordini throno
rum quartus ordo excellentiſſimorum honorabi-
liùmque magnatum, ordini dominationum, in quī
bus potiſſimè relucet ſupereminentiſſima domi-
natio creatoris, quemadmodum in gloria, & pote
ſtate magnatum, potentia regni terreni unde baro-
nes à fortitudine nomen ſortiti ſunt. Ordo quin-
tus pręſidum prouinciarum, ordini principatuum.
Ordo ſextus ducum principumq; militiæ, ordini
poteſtatum. Septimus ordo centurionum, ordini
uirtutum. Octauùs legatorum, ordini archangelo-
rum. Nonus nunciorum minorum, ordini aſſimi-
latur angelorum ſanctorum. Theologi autem oūe
officium faciendi miracula ordini aſcribunt uir-
tutum, quoniam uirtus, & omnipotentia dei in mi-
raculis magis relucere uidetur. Poſſunt quoquē
iſta declarari in ſpiritali regno eccleſiæ, in quo
pontifex ſummus eſt quaſi loco, ac uice dei altiſſi-
mi. Cui pontifici iugiter aſſiſtere debent tres or-
dines clericorum. Quorum primùs inſtar ſeraphin
debet eſſe feruentiſſimùs in amore: ſecundus, ad
ſimilitudinem cherubin, ſapientiſſimus in rebus
debet diuinis conſiſtere: tertiùs, tanquam throni,
iura ſpiritualia, & leges eccleſiaſticas exhibere, ut
pontifex ſummus, ut in eorum iudicijs quietem in-
ueniat. Et hæc trium ordinum horum hierar-
chia, eſt ſacer cardinalium coetus. Dominationi-
bus patriarchæ, ſeu primates aſſimilanī, Principati-
b⁹ archiepiſcopi, ſeu metropolitani. Poteſtatib⁹ epi-
ſcopi

ſcopi, Virtutibus archidiaconi, Arch angelis archi-
Malac. 2. presbyteri, Angelis presbyteri correſpōdent, iuxta
illud Malachiæ. Sacerdos angelus domini exerci-
tuum eſt. Cumque omnis ordinatio, & omnis pul
chritudo ordinationis in omni regno terreno, tam
ſpirituali, quàm ſeculari, exemplum ſit, ſimilitudo,
ac relucentia, ſignumque pulchritudinis illius ſum
mi, ac nobiliſſimi regni, manifeſtum eſt huiuſmodi
pulchritudinem nouenariæ ordinationis, noniſor-
miſque ordinis, quamuis incomparabiliter pul-
chriorē in angelicis eſſe ſpiritibus. Hæc Gulielmus.
Ad primū. ¶ Ad primum ergo dicendū, ꝙ ea, quę primo ſim-
pliciſſimo enti propinquiora ſunt, ei quoq; ſimili-
ora. quantum ad hoc, ꝙ unūquodq; eorū in ſua na
tura eſt ei ſimilius in ſimplicitate eſſentiæ, & na-
turali uigore, non autem in cæteris oībus, quę ei cō
ueniunt per reſpectum, & nexum ad alios. ¶ Ad ſm,
2 ꝙ angeli eiuſdem ordinis ſunt in quadam diſtin-
ctione, non tñ tam grandi, quæ ordinis diuerſitatē
inducat, cum non pariat diuerſum modum acci-
3 piendi deſuper illuminationes diuinas. ¶ Ad tertiū,
ꝙ in angelis eſt ordinatiſſima ſubalternatio ſpecie
rum. & quantum ad hoc, angelus ſupremus ordi-
nis inferioris, ſimilior eſt angelo infimo ordinis ſu-
perioris, q̃ angelo infimo proprij ordinis. ¶ Verun
tamen in angelicis ſpiritibus eſt gradus quidā per-
mixtionis actus, atq; potentiæ, qui in angelicis men
tibus paulatim in tantum deſcendit, ꝙ in aliquo ſpi
ritu angelico eſt cauſa ſeu ratio, ꝙ in ipſo incipit
diſtinctus, ſpecialiſq; modus recipiendi cognitio-
nem à Deo, quæ diuerſifica in iuxta ꝓhabita paris
4 ordinis angelici certam diſtinctionem. ¶ Ad quar-
tum, ꝙ aliqui impares numeri pręcipuę ſunt perfe
ctionis, ut tria, ſeptem, ac nouem ¶ Ad autoritatē
verò euangelij introductam, eſt data reſponſio.

QVAESTIO III.

Tertiò *quæritur de ordinum diſtinctione appella tione & proprietate.* ¶ Et uidetur, quòd non
diſtinguantur ab inuicem. Primo, quoniam omniū
ordinum ſpiritus ſupernorum, angeli appellantur,
itemque uirtutes. Secundò, quia in deitatis amore
omnes inæſtimabiliter ardent. & ſic omnes potue-
runt ſeraphin appellari, ſic & omnes ſapientiali ful
gent ſplendore præcipuo. ſicque cherubin ſunt uo-
candi. Sed, & tantæ ſunt tranquillitatis, ut in eis do-
minus reſidere, & quieſcere affirmetur. & ſic thro-
ni ſunt nuncupandi. Multa cōſimilia poſſent argu-
menta formari, quorum ſolutio ex declaratione
quæſtionis patebit.

Bonauent. ¶ Ad hæc Bonauentura reſpondet: Angeli nomi
nari poſſunt per ea, quæ eis ſunt naturalia, & item
per ea, q̃ ſunt in eis gratuita, atque ab his, quæ ſūt
eis quodammodo naturalia, & quodammodo gra
tuita. Cumque eorum natura nobis nō innoteſcat
in ſingulari, ſed in cōmuni, idcirco dum denomi
nantur per naturalia, habent nominari nominibus
communibus ſumptis ab eorum natura, & forma:
& hoc dupliciter, vel a communi remoto, & ita
uocantur cæleſtes eſſentiæ, uel à communi propin
quo, & ſic dicuntur cæleſtes ſpiritibus, cæleſteſque
intellectus, & mentes. Si uerò nominentur ſecun-
dum dona grauita ſic quia in ipſi differentes. ha-
bent ſtatum & gradum, & per conſequens diſtin-
ctionem. ſic per illa habent ordines nominari no-
minibus proprijs, proprijs inquam, uel reſpectu
dæmonum, uel reſpectu ordinum aliorum, ſicut
dicuntur throni, & ſeraphin, quę nomina ſolis
conueniunt angelis bonis. Porro ſi denominatio
ſumatur ab his, quæ ſecundum unam acceptionē
ſunt naturalia, ſecundum aliam grauita; ſic nomi-
na poſſunt eſſe communia, & propria. Communia
inquam bonis, & malis, ac propria bonis, ut princi
patus, & poteſtates: quæ ſi dicantur à naturali pro-
prietate, conueniunt angelis, atque dæmonibus: ſi
uerò à dono grauito, conueniūt ſanctis ſpiritibus.
Vel communia cunctis ordinibus, propria autem
quibuſdam, ut angeli, & uirtutes. Si enim dicantur
à naturalibus donis, ut à lympiditate ſcientiæ, &
fortitudine potentiæ: ſic quia hæc, duo inſunt ei-
bus illis ſubſtantijs, omnes appellari queunt ange-
li, ac uirtutes, ut pote habiles ad reuellandum, &
fortes ad operandum. Quòd ſi dicanē à dono gra-
tiæ ſecundum, quòd ſunt ad iſta officia ſpecialiter
deputati, videlicet ad myſteria reuelanda, & ad mi
racula facienda, ſic ſunt quorundam nomina pro-
pria. Itaq; denominatio angelorum, quantū ad no-
mina ſingulis ordinibus propria, ſumpta eſt à do-
nis gratiarum ſm diuerſos ſtatus, & gradus, in qui-
bus diſtinguuntur, & ordinantur, ut dictum eſt. At
uerò in modo accipiendi hæc nomina, ſunt tria cō
ſideranda. Primum, quod unum eſt digniùs altero,
quemadmodum charitas præminet cæteris. Secun-
dum, ꝙ ordo ſuperior in omnibus excellit inferio Tria cōſiderāda circa angelorū denominationem.
res. Tertium, quòd denominatio fieri debet à di-
gniori. Cumq; nouem ſint ſtatutus, in quibus ordi
nes angelici habēt diſponi ſecundum differentem
gratuitorum præcellentiam. ordo ſupremus uēdi-
cat ſibi nomen à digniſſimo dono, ac ſtatu, ordoq;
ſequens à ſtatu, & dono magis accedente ad pri-
mum. & hoc eſt plenitudo ſcientię. Sicque de alijs,
deſcendendo uſque ad infimum. Hinc in de nomi-
natione conſideratur duplex exceſſus, ut pote doni
ad donum, & ordinis ad ordinē. quod Gregorius Gregori⁹.
innuit, dicens: Vnuſquiſq; ordo eius rei cenſetur no-
mine, quam plenùs accepit in munere. Pleniùs in
quam reſpectu inferiorum, niſi donum tantæ ſit di
gnitatis, quod ab ipſo denominetur aliquis ordi-
num ſuperiorum. Nā ordo cherubin plenius acce-
pit charitatem, quam aliquis ordinum inferiorū:
non tamen denominantur ab ea, quia cum ſit excel
lentiſſimum donum excellentiſſimo ordini appro
priatur. Nomen uerò throni ſumptum eſt ex Danie
le, quo narratur: Throni poſiti ſunt. Et qđ ait Gre- Dan. 7.
gorius, ordinem eſſe denominandū ab eo, qđ ple- Gregori⁹.
nius accepit, non eſt intelligendum de oī eo, quod
pleniùs accepit, ſed eſt de pleniùs accepto, atque di
gniſſimo, præſertim ſi ordo exiſtat digniſſimus: &
ſi ordo immediatè ſit ſequens illum, denominādus
eſt ab eo, quod immediatè ſequitur donum præcel
lentiſſimum illud, ſicque deinceps, deſcendendo
vſque ad infimum. Veruntamen infimus ordo no-
men ſortitur ab infimo, non quia id poſſidet pleni-
ùs, ſed cū alij denominati ſint ab eo, quod pleniùs
poſſident, id conſequuium eſt, ut infimus ordo de
nominetur ab infimo dono. ¶ Si autem, quis in-
ſtet, quod ſapientia eſt excellentiſſimum donum:
ergo cherubin, qui à ſapientiæ eminentia nomen
ſumpſit, ſupremus eſt ordo. ¶ Dicendum, quòd ſa- Sapientia vñdicatur.
pientia, ut eſt donum, dicitur à ſapore, non à ſcire,
& ita charitatem includit. Sapientia uerò, ſeu ſcien-
tia à qua ſeraphin nuncupatur, deſignat Dei cogni
tionem, quæ ordinatur ab affectione: & quamuis
ſit præclariſſima, quędam notitia, non tamen tam
digna, vt ſapientia, quæ dicitur à ſapore. Hæc
Bonauentura.

Thomas De hierarchijs & ordinib⁹ angelorum. ¶ Præterea Thomas: Ordinum, inquit, primæ hie
rarchiæ accipi poteſt numerus, atq; diſtinctio ſm
tres actus fruitionis, qbus anima beatificè coniugi-

tur Deo, & fruitur eo. Quorum vnus eſt compre-
hendere ſeu tenere, quo cōpletur memoria: & iux-
ta hoc accipitur ordo thronorum, quia in eis reſi-
det Deus, & quieſcit, dum ipſos in ſe quieſcere fa-
cit Alius eſt videre, quo perficitur intellectus. & ſm
hoc accipittur ordo cherubin, qui interpretatꝰ ple-
nitudo ſcientiæ. ¶ Alius actus eſt amare, quo perfici-
tur voluntas, & ſm hunc accipitur ordo ſeraphin,
qui interpretatur ardentes ſeu incendentes. Et quia
in hoc actu completiſſima vnio eſt ad Deum, eo
quòd amor facit interiora penetrare amati, ideo
ſeraphin eſt primus, cherubin ſecundus propter
vnitatem aſſimilationis, in qua ſcientia completur
in actu. Tertiùs autem thronorū, q̃a in ſeſſione im-
portatur vnio ſm contractum. Ordinū demū ſcdæ
hierarchiæ numerus, atq; diuiſio, ſic accipi poteſt.
Bonum regni ſeu cōitatis conſiſtit in hoc, quod ip-
ſum bonum commune ordinatè, ac pacificè diſpen
ſetur. Hicque ordo pacis per tria diſponitur, uno
videlicet ſententiante, quid vnicuique debeatur: &
ad hoc inſtitutus eſt ordo poteſtatum, quæ dicun-
tur arcere aèreas poteſtates. qui tamen non eſt ul-
timus finis, ſed quietem, & vtilitatem bonorum
diſpenſare, ſeu exhibere, quemadmodum poteſtas
ſecularis ſuſpendit latronem propter rei publicę
pacem. Setencia quoque debet efficax eſſe, & recta.
Ad hoc autem, quòd ſit efficax, indiget ſæpe aliquo
adiuuante, & propugnante, ut nihil ſit impoſſibile
exequi, quod per ſententiam determinantur. ad qđ
eſt ordo uirtutum, qui attingit ultimum in oībus
difficilibus operandis, & ad miniſteria diuina ſpe-
ctantibus. Hinc attribuitur eis miracula facere, q̃ſi
obuiare, ac pręualere legibus naturæ arduiſſimū
eſt. ¶ Ad hoc uerò quod ſententia recta ſit, indiget
aliquo dirigente, ac imperante, ad quod domina-
tionum pertinet ordo. ideo ſupremus eſt in hierar
chia ſecūda, quia ab ipſis dirigitur, ac iubetur, quic
quid in diuinis miniſterijs per angelos agitur. Poſt
quem eſt proximè ordo virtutum, à quibus actiō
poteſtatum. quæ ſunt tertius ordo, efficaciam ha-
bet: ſicut & reges ſeculares oportet eſſe armatos;
ut tum habeant coactiuam. ¶ Ordinum inſuper ter
tiæ hierarchiæ numerus, atque diſtinctio ſic ſumi-
tur: Nempe cum poteſtatem habeant limitatam,
oportet, quòd actus eorum limitentur vel ad unam
prouinciam vel ad hominem unum. Si ad vnā pro
uinciam, ſic eſt principatuum ordo, ut princeps
Perſarum, qui præfuit Perſis, de quo Daniel ſcribit.
Dan. 10. Si uerò limitetur ad hominem unum, aut hoc eſt
de his, quę ad ipſum pertinent ſolum, & ita eſt or-
do angelorum: aut de his, quę pertinent ad bonum
multorum, quæ per actum unius explentur perſo-
Luc. 1. næ. & adhoc eſt ordo archangelorum, quemadmo
dum Gabriel nunciauit natiuitatem Chriſti, atque
Iohannis Hinc dicantur nunciare maiora. Verum
numerus eorum, qui in uno ſunt ordine, ignotua
eſt nobis. ¶ In eccleſiaſtica uerò hierarchia exiſtūt
tres ordines, ut ſanctus Dionyſius tradit, qui diſtin
guuntur ſecundum tres actiones hierarchicas: quo
niam inferiorum miniſtrorum eſt purgare, ſa-
cerdotum illuminare pariter, & purgare, epiſco-
rum perficere, Sed talis diſtinctio non poteſt in
hierarchia eſſe cæleſti, quoniam ordo minimus an-
gelorum, ſuperior eſt ſupremo noſtræ hierarchiæ
Obiectio. ordine. Vnde poteſt purgare, illuminare, & item
perficere, Si autem his obijciatur, quod Gregori-
us ponit ordinem uirtutum primum tertiæ hierar-
chiæ, ordinem verò principatuum medium hierar-
chiæ ſecundæ: beatus autem, ac diuinus Dionyſius
conuerſo: dicendum, quod ordinatio ſancti Dio-
nyſius eſt rationabilior, quia diſtinguit ſecundam
hierarchiam à tertia penes vniuerſale, & particula-
re: ideo uirtutes ponit in hierarchia ſecunda, prin-
cipatus in tertia. Gregorius uerò non multum in-
tendit ordines diſtinctim, ac proprie ordinare, ſed
potius numerare. Nihilominus ordinatio illa Gre-
gorij accipi poteſt ſecundum actus exteriores, &
ſecundum conformitatem ad eccleſiaſticam hierar
chiam, in qua prælationem habentes ſunt ſupra pri
uatas perſonas: ideo in ſecunda hierarchia ordinat
illos, quorum nomina prælationem deſignant ſeu
prælationis officium, utpote dominationes, princi
patus, & poteſtates. In tertia uerò, ordines quorum
actus ſunt priuatarum etiam perſonarum, ut mira-
bilia facere, quod eſt uirtutum, & nunciare maiora
atque minora. Hæc Thomas in Scripto. Thomas.

¶ Præterea de nominibus ſeu appellationibus
angelorum, ſcribit ibidem: Circa nominationes or-
dinum eſt penſandum, quòd ſicut ordo ſeraphin
eſt altior, ita à perfectiori denominantur: & quam-
uis ea, quæ ſunt ſuperiorum, ab inferioribus, quo-
dammodo participentur: & quæ inferiorum ſunt,
à ſuperioribus uirtualiter habeantur: non tamen
nomina debent eſſe confuſa, ſed diſtincta. Ad hoc
quippe, quòd nomen aliquod propriè rem deſi-
gnet, duo requiruntur. Primum, ut id, quod ſigni
ficatur per nomen, habeatur perfectè ſecundum a-
ctum completum.

¶ Secundum, ut ſit vltima eius perfectio: quo-
niam omnis determinatio eſt à forma, quæ dat eſſe,
& uirtutem ſeu principium operationis, atque à di
gniori, ſicut in homine eſt quædam participatio in
tellectus. ſed quia non habet actum plenum intel-
ligendi: quoniam in principio ſui ſine diſcurſu, &
inquiſitione intelligere nequit, idcirco in ordine
intellectu alium ſubſtantiarum non ponitur pro-
priè. Similiter quamuis habeat ſenſum completiſ-
ſimè reſpectu animalium vniuerſorum, quoniam
tamen ſentire non eſt ultima ra perfectio eius, non
ponitur homo in ordine ſenſitiuorum, ſed in ordi
ne rationalium, quia rationis actum habet plenariè.
Eſtque actus eius inquantum eſt homo, ſecundum
hoc dico, quod donum angelorum ſuperiorum eſt
in inferioribus ſecundum quandam participatio-
nem, non ſecundum actum copletum. Idcirco ab
illo nequeunt nominari. Econtrario dona inferio-
rum ſunt in ſuperioribus eminentiùs, quàm in in-
ferioribus, ſed in illis actibus non eſt ſuperiorum
ultimum complementum. Hinc ab illis non nomi-
nantur proprio nomine. Hinc dicuntur ſibi in no-
minibus cedere, ut ſcilicet ordo ſuperior ab excel-
lentiori ſuo actu nomen proprium ſortiatur. Deni Principatꝰ ut ꝓpriū nomē cho ri, diuerſimode ſumitur.
que principatus prout in diffinitione ponitur hie-
rarchiæ, & ut eſt proprium nomen chori ſeu ordi-
nis, diuerſimode iuxta præhabita ſumitur. Omnes
quoque angelici ſpiritus, angeli appellantur. Ete-
nim nomen angeli manifeſtationem importat,
cum angelus nunciùs nuncupetur. Vnde eſſe ma-
nifeſtatiuum ſimpliciter competit cunctis ordini-
bus, inquantum ſecundum deſcenſum ordinum,
lumen intellectuale in eis eſt numerus ſimplex ma-
giſque proportionatum intellectui ſequentium:
Ideo decimo cæleſtis hierarchiæ capitulo ſanctus
Dionyſius ait: Semper inferior angelus ſupe- S. Diony.
riorem manifeſtat omnibus ſub ſe ordinatis.
Itaque eſſe manifeſtatiuum omnium ſuperio-
rum nobis eſt ultimo ordinis. Hinc ultimum ordi-
nem angelorū, nomine angeli deſignamus, alijs or-
dinibus

dinibus nominatis ab his, quæ altiorem modum nūciandi, aut manifeſtandi deſignant. Sicq; angelus eſt nomen naturæ, quia conditionem naturæ exprimit. Si autem nunciare dicatur ſecundum exterius miniſterium, quod exercent, ſic angelus eſt nomen officij, non naturę ſm Gregorium. Nomen quoq; uirtutis prout eſt nomen cōe cunctis ordinibus, dicit uim ſeu efficaciam conſequentem naturam. Quomodo aūt ſit propriū nomē ordinis ſpecialis, expreſſum eſt. Sed, & ſeraphim nō dicunt in cēdentes directè in alijs habitū charitatis, ſed q̄a illud minant de his, quę ad charitatis ſpectant ſernorem. Præterea nomina illa ordinū ſuperiorum non ſumuntur ſimpliciter ab actibus fruitionis, ſed ab excellentia eorūdem, quæ ſolū in ſuperioribus reperit, quāuis fruitio cōis ſit oībus. Non enim ſeraphim dicunt amantes, ſed ardentes, in quo conſummatio charitatis exprimitur. Similiter cherubim nō dicuntur ſimpliciter uidentes ſiue ſcientes, ſed pleni ſcientia, Sicq; habere ſcientiam, non oībus eſt cōmune. Hoc quoq; ſciendum, ꝙ nomina iſta, prout terminantur in in, vt cherubin, & ſeraphin, ſunt generis neutri pluralis numeri, & ponunt pro toto ordinis unius collegio: ſed vt terminant in im, ut cherubim, ſunt generis maſculini numeriq; pluralis, & ponunt pro pluribus ordinis unius pſonis. Cerub uerò, & ſeraph ſingularis ſūt numeri, & generis maſculini, & deſignāt pſonā illorū ordinū vnā. Hęc ibi.

¶ Inſuper in prima parte, quæſtione 108. In nominatione, inquit, ordinū angelorum oportet: attēdere, ꝙ propria nomina ſingulorum ordinum proprietates eorum ſignificant, ut 7. cæleſtis hierarchię capitulo diuinus Dionyſius loquitur. Ad uidendū demū, quæ ſit proprietas cuiusſlibet ordinis, oportet aduertere, ꝙ in rebus ordinatis aliquod poteſt tripliciter eſſe, puta per proprietatem, per exceſſū, & per participationem. Per proprietatem eſt aliq̄d in re, quod adæquatur, & proportionatur naturæ ipſius. Per exceſſum, dum quod attribuitur rei, eſt minus, quàm id cui attribuitur: attū aſſcribitur ei per exceſſum, ut dictum eſt de cunctis nominibus, quæ deo attribuuntur. Per participationem autem, dum id, quod alicui attribuitur, non plenè in eo inuenitur, ſed deficienter, ſicut homines ſancti dicuntur dij. Si ergo, quid debeat nominari nomine deſignante proprietatem ipſius, non debet denominari ab eo, quod imperfectè participat, neq; ab eo, quod excedenter habet, ſed ab eo, quod ſibi eſt coæquatum: uelut ſiquis uelit hominem propriè nominare, uocabit eum ſubſtantiam rationalem, nō ſubſtantiam intellectualem, quod eſt proprium angeli nomen, quia ſimpliciter intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini per participationem: ſic in ordinibus angelorum, omnes ſpirituales perfectiones cunctis angeli ſunt communes, oēs q̄ue abundantiùs exiſtunt in ſuperioribus. Cumq; in perfectionibus ipſi ſit gradus ſuperior, perfectio ſuperiori attribuitur ordini per proprietatem inferiori per participationem. Econuerſo inferior attribuitur inferiori per proprietatem, ſuperiori per exceſſum. Sicque beatus Dionyſius exponit ordinum nomina ſecundum conſequentiam ad ſpirituales perfectiones eorum. Gregorius uerò in expoſiuione nominū horum magis attendiſſe uidet miniſteria exteriora: dicit namque angeli nuncupantur, qui minima nunciant; archangeli uerò, qui ſūma: uirtutes, per quos miracula fiunt: poteſtates, q̄bus aduerſariæ poteſtates debellant: principatus, qui bonis quoq; pręſunt ſpiritibus. Hæc in Sūma.

¶ Amplius in Summa contra gentiles 3. libro affirmat: Inter intellectus illos, qui immediatè in deo perfectam cognitionem ordinis prouidentiæ diuinæ percipiunt, quidam eſt ordo: quia ſupremi, & primi ordinis ſpūs, accipiunt prouidentiæ rationē in ultimo fine, qui eſt bonitas dei. Quidam tamen eorum clariùs alijs, qui ſeraphin appellantur. quo nomine ſecundum beatum Dionyſium 6. cap. hierarchiæ cæleſtis, deſignatur eorum mobilitas circa diuina feruens, & inflexibilis, & reductio inferiorū in Deum ſicut in finē. Secundi autem ordinis ſpūs, rationem ordinis prouidentiæ in ipſa forma diuina perfecte cognoſcunt, & hi cherubim nominantur. Scientia namque per ipſius ſcibilis formam perficitur. Hinc diuinus Dionyſius proteſtatur, ꝙ nominatio illa ſignificat, quòd ſunt cōtemplatiui diuinę pulchritudinis in prima operatrice uirtute. Tertij uerò diſpoſitionem diuinorum iudiciorum in ſeipſa conſiderant, & hi throni dicuntur. Per thronū namque iudiciaria deſignatur poteſtas, ſecundum illud. Sedes ſuper thronum, qui iudicas ęquitatem. Vnde ſecundum Dionyſium hac appellatione inſinuatur, ꝙ ſunt deiferi, & ad oēs diuinas ſuſceptiones familiariter apti. Nec iſta ſunt ita intelligenda, quaſi aliud ſit diuina bonitas, aliud diuina eſſentia, aliud diuina ſcientia, diſpoſitionem continens rerum: ſed ꝙ ſecundum hæc eſt alia, & alia conſideratio eius. Inter ipſos quoque inferiores ſpiritus, q per ſpūs ſuperiores conſequuntur perfectam cognitionem diuini ordinis per eos exequendi, ē differentia. Nam qui inter eos ſunt altioris virtutis, & ſunt uniuerſaliores in cognoſcendo, unde cognitionem ordinis prouidentiæ in principijs, & cauſis magis uniuerſalibus adipiſcuntur. Inferiores uerò in cauſis magis particularibus. Altioris etenim intellectus eſſet homo, qui ordinem omnium naturalium conſiderare poſſet in corporibus cęleſtibus, quàm qui ultra hoc indiget ad perfectam naturalium cognitionem habendam ad inferiora cōſpicere. Illi ergo, qui in cauſis uniuerſalibus, quæ medię ſunt inter Deum, & cauſas particulares, poſſunt ordinem prouidentiæ perfectè cognoſcere, medij ſūt inter illos, qui in ipſo Deo rationem prædicti ordinis conſiderare ſufficiunt: & eos, qui in cauſis particularibus neceſſe habent rationem ordinis huius cōſiderare, & hi à B. Dionyſio in media hierarchia ponuntur, quæ ſicut à ſuprema dirigitur, ſic in finē dirigit, ut 8. cæleſtis hierarchiæ capitulo dicitur. Denique inter ſubſtantias huius mediæ hierarchiæ ordinem oportet conſiſtere: quoniam uniuerſalis prouidentiæ diſpoſitio diſtribuitur. primo quidem in multos executores, quod fit per ordinem dominationum. Dominorum quippe eſt pręcipere quid alij exequantur. Hinc 8. cæleſtis hierarchiæ cap. fertur, ꝙ nomē dominationis deſignat quandam anagogen. i. ſuperductionem, ſuperpoſitam omni ſeruituti indignæ. Scdò, ab operāte, & exequēte diſtribuit, & multiplicatur ad diuerſos effectus, ꝙ per ordinē ſit uirtutū: quarum nomē ſm diuinum Dionyſium deſignat fortem uirilitatē in oēs operationes diuinas, non relinquentem ob ſui imbecillitatem motum aliquē deiformē, quo conſtat, ꝙ principium uniuerſalis operationis ad hunc ordinem pertinet. Vnde uidetur, ꝙ ad ordinem iſtum pertineant motus cæleſtium corporum, ex quibus tanquam ex uniuerſalibus cauſis ſequuntur in natura particulares effectus. Ideo virtutes cælorum uocantur apud Lucam, ad quas etiam pertinet facere ea, quę pręter naturę ordinem fiunt.

Gregor. Idē Tho. Idem. Seraphin Cherubim S. Dionyſ. Pſal. 9. Throni. Luca 22.

Tertiò, vniuerſalis ordo in effectibus iam conſtitutus, inconfuſus cuſtodiatur, dum ea, quæ eum poſſent impedire, arceantur: quòd ad ordinem pertinet poteſtatum, quę ſecundum Dionyſiũ importat bene ordinatam, & inconfuſam circa diuinas ſuſceptionem. Porro infimi inter intellectuales ſubſtantias ſunt, qui ordinem diuinæ prouidentiæ in particularibus cauſis cognoſcibilem diuinitus accipiunt, & hi immediate rebus præponuntur humanis, per quas intelliguntur omnes inferiores naturæ, & cauſæ particulares, quæ ad hominem ordinantur, & inter hos ſpiritùs ordo eſt, Népe in rebus humanis eſt quoddam bonum cómune, quod eſt bonum

Principat⁹ ciuitatis, aut gentis, quòd vr̃ ad principatuũ ordiné pertinere: quòd nomen, vt ſanctus Dionyſius di-

Dan. 10. cit, deſignat quoddã dñium cum ordine ſacro: propter quod in Daniele fit mẽtio de Michaele principe Iudæorum, de principe quoq; Perſarum, atque Græcorũ. Sicq; diſpoſitio regnorũ, & mutatio dñationis de gente in gentẽ, ad miniſteriũ ordinis pertinere vr̃: ad quem ẽt ordiné pertinere vr̃ inſtructio principum de his, quæ ad miniſtrationem regiminis pertinent eorundẽ. Aliud eſt bonũ humanũ ad vnum pertinens, non tñ uni ſoli v, ſed multis, vt quæ ab oĩbus, & ſingulis credenda ſunt, & ſeruanda. & hoc núciare, & exhibere ad archangelos ſpectat. Aliud eſt bonũ humanũ, ad vnumquẽq; ſingulariter pertinens, q̀ núctare, prouncare, & cuſtodire, ad angelos p̃tinet, q cuſtodes ſunt hominũ ſin-

Gregori⁹. gulorum. Gregorius aũt (vt patuit principatus in media ſtatuit hierarchia & tã ſua, q̃ beati Dionyſij poſitio ex verbis Apoſtoli habet auctoritatem. Nam ad Coloſſenſes primò loquutus eſt: Siue throni, ſiue dñationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Vbi pri-

Eph. 1. cipatus inter dñationes, & poteſtates conſtituit. Ad Epheſios verò diſſeruit: Conſtituens illum, videlicet Deus pater Chrm̃, ſuper omnem principatũ, & poteſtatẽ, & virtutẽ. Hęc Thomas i Sũma pallegata.

Petrus. ¶ Concordat Petrus, niſi q̀ iuxta diſtinctionẽ ex Bonauentura inductã, ordini principatuũ attribuit pręeſſe principib⁹: archãgelis verò, regnis ſeu gẽtib⁹.

Richard⁹. ¶ Richardus aũt: Oẽs, ait, ordines angelorũ mediatè, aut immediate miniſtrant. Etenim diuina prouidentia ſupremũ ordinem ſeraphin deputauit ad miniſtrandum ea, quæ uoluntatẽ diſponunt ad diuinæ dilectionis incendium, Ordinem verò cherubin ordinauit ad miniſtrandum ea, quæ diſponunt ad lucem diuinæ cognitionis. Thronos, ad miniſtrãdum, quæ uoluntatem diſponunt ad pacis tranquillitatem internã, quæ nomine ſeſſionis exprimitur. Sicque his choris, atq; obſequijs primam hierarchiam conuenienter diſtinxit, Hæc Richardus; qui in cæteris conſonat præinductis, & ordini principatuum aſſcribit præeſſe principibus, ac prælatis: archangelis uerò prouincijs. ſicut Bonauentura, q aſſerit plus eſſe præeſſe principi, quàm communitati ei ſubiectæ, cũ princeps dignior ſit eadẽ, de quo dicto, quid uideatur, infra tangetur.

Albertus. ¶ Porro Albertus: Seraphin, inquit, à proprietate ignis ſic nominantur. quia ut ſanctus ſcribit Bernardus ſuper Cantica ſermone 19. Angelos, qui ſeraphin appellantur, ipſa quæ Deus eſt, charitas adeo in ſe traxit, atque abſorbuit, & in eundem rapuit ſanctæ affectionis ardorem, ut unus cum Deo eſſe

Quęſtio. ſpiritus uideantur inſtar profecto ignis. Si aũt quæratur, cur potiùs nominentur ſeraphin. i. incẽdẽtes, & calefacientes, q̃ incenſi, & calefacti pręſertim cũ prima conuerſio in deum per ignem amoris ſit ſm̃

Solutio. accipere, & non ſecundum dare: dicendũ, q̀ ideo, quia perfectio hierarchiæ conſiſtit in effuſione, cõmunicationeq; luminum deſuper ſortitorũ in alios: quòd magis deſignat hoc nomen incendentes, quàm incenſi. ¶ Rurſus, ſi obijciat, q̀ quæ ſunt ipſi- Obiectio.

ignis proprietates, illuminatiua videlicet, & uſtiua, uſtiuã uerò habent inquantum eſt elementum, illuminatiuam ex conuenientia cum orbe cæleſti, ut ſecundo de anima dicit Philoſophus, illuminatiua ergo proprietas ignis præſtantior eſt, ſicq; ſeraphi ab ea magis dicerentur illuminantes, quàm in- Reſpõſio.

cedentes.

¶ Reſpondendũ, q̀ hę duę proprietates dupliciter conſiderantur, primò in ſe, ſcdo in comparatione ad uitam, quã faciunt. Vtraq; namq; viuificũ eſt principium in naturis. Itaq; illuminoſũ in ſe conſideratũ, dignius eſt vſtiuo, & calefactiuo. ſed in ordine ad uitã, quam faciunt, vſtiuum proximius eſt vitę, q̃ calefactiuum. luminoſum quippe non efficit uitam niſi per calidũ, tã in naturalibus, q̃ in ſpiritualibus. q̀a in naturalibus cor ſeu id, quod eſt loco cordis, per calorẽ uiuificum uiuificat totũ corpus. In ſpiritualibus quoq; vita gratiæ, & gloriæ ſm̃ cõplementũ, conſiſtit in calore affectionis: nec eſt in lumine intelligentiæ niſi diſpoſitiuè: & ſicut calidũ cæli ſm̃ Philoſophũ operatur in uiuifico humido, illud ſubtiliando, & uiuificando, ſic calidũ diuinũ opera- Proprietates Seraphin ſcd̃m S. Diony.

tur in humido pietatis, & deuotionis. ¶ Proprietates uerò ſeraphin tangit magnus Dionyſius 7. angelicæ hierarchiæ capitulo, dicens: Seraphin manifeſtatiuo deiformiũ ſuarũ habitudinũ nomine, declarat mobile ſemp eorũ circa diuina, & inceſſabile, ſeu inceſſibile calidũ, & acutũ, & ſuperferuidũ, attentè, & intimè tãquã recaleficãs, & reſuſcitãs in ſimilẽ caliditatẽ igneũ cęlitus, & inextinguibile &c. Cherubin

Cherubin demũ ſecundum diuinum Dionyſiũ nominantur à plenitudine acceptionis illuminationis ſupernæ, & ab effuſione ſeu cõmunicatione einſdẽ in inferiores. Ad hoc verò, q̀ ſcientia plena ſit, & perfecta, exiguntur hęc, ſubtilitas cognoſcentis, ſubtilitas ſcibilis, & efficacia proprij medij ad ſcientiã faciendã. ¶ Inſuper duplex eſt actus ordinis throni, à quo denominatio habet, atq; deſcribi. Primus eſt, q̀ receptiuus eſt actualiter quietiſſimę ſeſſionis, & immaterialiſſimę, ac tranquilliſſimæ inhabitationis diuinæ. Sic. n. ſuſcipere thearchicũ, ac diuinũ ſuperaduentum, ac dei inſeſſionem, proprium officium, eſt thronorum. Secundus actus thronorum eſt, nõ inquantum ſunt throni, ſed prout referunt ad auctoritatem ſedentis in eis, q actus eſt iudicare, quem eis aſcribit Gregorius. De his thronis ſuper cantica fatetur Bernardus: In thronis reſidet Deus, & puto, q̀ in his ſpiritibus ſuper omnes alios, & illuſtrior cũ, & copioſior materia ſit diligendi. Nempe ſi intres alicuius regis palatium, nonne cũ plenum ſit ſcamnis, ſellis, & cathedris, regia ſedes in eminenti poſita cernit, nec opus eſt q̃rere ubi ſedere rex ſoleat? Sic quoq; ni decoris ornatu pręcellere cæteros intellige ſpiritus iſtos, in quibus ſtupenda dignatiõe rex ille omnipotens ſedere elegit. ¶ De hac ordinũ diſtinctione angelicorum multum diffusè ſcribit Albertus tam hic, q̃ in libro de coæquæuis, quæ breuitati ſtudens pertranſeo. Et in hoc conformis eſt eius poſitio præhabitis Thomæ, q̀ ad principatus aſſerit pertinere prouinciarum, & regnorum diſpoſitionem, atque cuſtodiam: ad archangelos, denunciare maiora. & hoc uerius reor, quàm quòd præfati dicunt doctores, aſſerentes, quòd ad principatus pertineat dirigere principes, & prælatos. imò cũ principes, & prælati ſint præcipuæ par-

Duplex actus ordinis Throni. — Bernard⁹. ſup Cãticã — Principat⁹ officium.

tes

tes, ac capita communitatum, magis apparet, ꝙ ad eoſdem ſpiritus angelicos de ordine principatuũ, ſpectet tam prælatorum, ac principum, q̃ communitatum illis commiſſarum directio, & item cuſtodia, ſicut, & Thomas tangit. Deniq;, dato, ꝓ principatuũ eſſet, prælatis principibusq; terrenis præeſſe, non tñ ex hoc ſequeretur, ꝙ ſuperiores eſſent ſpiritibus, quorum eſt prouincijs præſidere. Nam quãuis prælatus ſeu princeps ſit dignior grege ſibi cõmiſſo, inquantum ſuperior, non tñ eſt melior, nec principalius cadens ſuper prouidentia dei: imò bonum, & beatitudinẽ cõitatis Deus magis intendit, & quærit, q̃uis perſonæ etiã præſidentis. Hinc principes, & prælati in Chriſtiana religione cenſentur ſubditorum ſuorum miniſtri: quia ad ſubditorum profectum, pacẽm, & ſalutem ipſorum officiatio, ac præſidentia ordinantur, ac tendunt. ¶ In Daniele quoque, vt tactum eſt, principes appellantur angeli ſancti, prouinciarum, ſeu regionum præſides, & cuſtodes, vt Michael princeps tunc ſynagogę. Gregorius etiam in homilia apertiſſimè proteſtatur archangelos dici, q̃ maiora denunciant, non qui prouincijs præſident. Sic & Bernardus ſuper Cantica, & 5. de conſideratione de principatibus loquitus: Sunt principatus qui deum altiùs ſpeculantes, & vniuerſitatis eſſe principium attendentes, tanta ꝓinde principatus dignitate, ac gloria dominantur, vt vbique terrarum habeant poteſtatem quaſi de ſummo quodam cardine, regna, & principatus quoſlibet pro arbitrio mutare, dignitateſq; ordinare, quorum meritos faciunt primos nouiſſimos, & nouiſſimos primos, atq; deponunt potentes de ſede, & exaltant humiles. Et rurſus, principatus eſſe putemus, quorum moderamine, & ſapientia oĩs in terra principatus conſtituitur, regitur, limitatur, transfertur, aut mutilatur. ¶ Propinde recolo me ante annos 40. dum pueritia Suolis ſtuderem, vidiſſe tractatum à ſancto Bernardo compoſitum, in quo ſanctus ille pœnitentiam agit de hoc, ꝙ in aſſignatione, ordinatione, & diſtinctione angelicorũ ordinũ, à traditione, & aſſignatione diuiniſſimi, ſacratiſſimi, & theologiſſimi Dionyſij parũ receſſit. ¶ Adhuc autem Vdalricus in Summa ſua libro. 4. diſſeruit: Cum oĩs operatio huius primæ hierarchiæ ſit circa deum, & proprium ei ſit, immediatè ferri in eum: quod fieri nequit niſi tripliciter, videlicet ſecundum diuini ſuperadueĉtus acceptionem ſeu tentionem, vel ſecundum recepti cognitionẽ, uel ſecundum habiti, & cogniti fruitionem per amorem: patet, ꝙ tres ſint primæ ordines hierarchię, quorum infimus eſt thronorum: quoniam minus eſt deum tantum habere, quàm habere, & cognoſcere, & q̃ ipſo frui. Quamuis aũt thronus Græce ſit idem, quòd ſedes làtinè, propriè tñ non qualibet ſedes thronus ſed ſolum ſedes regalis, ſicut tribunal ſedes eſt iudicis, & cathedra doctoris. Hinc in ſcripturis thronus frequenter pro regno accipitur, iuxta illud: Trhonus tuus in ſecundum ſeculi. Itaq; ad huius ſedis ſimilitudinem throni dicuntur. ¶ Talis autem ſedes altitudinem habet in ſitu, ornatũ in apparatu, atq; officium loci in vſu. Ideo ſecundum hæc omnia ſumit ſanctus Dionyſius ab hoc nomine proprium actum ordinis huius, qui eſt deũ in ſe habere per hoc, quòd ipſi ſpiritus chori huius in ipſo quieſcũut in lumine manifeſtãte eis in ſeipſo diuina myſteria. At uerò ſm Hieronymum in originali ſuper Iſaiã, Nomen ſerahin nuſq̃ reperit in ſcripturis veteris teſtamenti, niſi Iſaię 6. quo legiẽ: Volauit ad me unus de ſeraphin, quod iterptat incẽdẽtes. nec eſt núc ſmo de flãma amoris, quo Deo fruũtur, vt ſummo bono, in quo fruendi actu cõplet felicitatis eſſentia: ſed de illo feruore amoris, quo circa ipſũ ut circa delectabiliſſimũ lumẽ illuminãs eos notitia ptinentiũ ad diſpoſitiões hierarchicas afficiunẽ per ipsã illuminationẽ, reducti in ipsũ immediatè: & iſte eſt proprius huius ordinis actus. Cũ aũt hæc ſumma hierarchia dr̃ non habere mediũ aliquod inter deũ, & ſe, à quo medio illuſtraẽ, intelligendũ eſt hoc de lege cõi hierarchici ordinis. Na Chriſtus homo ſingularis gratiæ priuilegio medius eſt, & ipſos illuminat, imo & ſacratiſſima virgo. Dona quoq; angelica cõparantur dupliciter. Vno mõ, comparando diuerſarũ ordinẽs ſpecierũ inter ſe ſm nobilius, & ignobilius. Sicq; diſtinguunẽ inter ſe, qm̃ quamuis ordo ſuperior habeat oĩa dona inferiorum, tñ cum inſuper habeat donum ſibi propriũ excellentius oĩbus illis donis, idcirco denominatur ab eo. ¶ Secundò fit cõparatio eorundem donorum ſm rõnem perfectioris, & imperfectioris. Sicq; ſm diuinum Dionyſium, ſuperiores ordines inferiorum nomina ſortiuntur: quia eorũ dona eminentiùs continent in ſe, q̃ ipſimet inferiores. Inferiores uerò non ſortiuntur nõia ſuperiorum, vt uocentur ſeraphin, cherubin, aut throni: qm̃ proprietates ſuperiorũ in inferioribus non ſunt perfectæ, Sed obuiare uĩ, quòd ait, Gregorius: In ſumma illa ciuitate, q̃dam ſunt ſpecialia ſingulorum, ut tñ ſint cõmunia oium, ſicut oẽs ardẽt cõditoris amore. Dicendum, ꝙ beatus Dionyſius loquitur de donis gratis datis, Gregorius uerò de his, in quibus beatitudo conſiſtit. Inſuper radius diuinus immixtus prácticæ rõni ſm uirtutẽ non limitatã ꝓ conſtituit mediã hierarchiã. ¶ Aut ergo hæc uirtus regendo tm̃ operatur circa inferiora, ita ꝙ nõ deprimitur per hoc, ꝙ opando ſit rebus immixta, uel deprimiẽ immiſcetque rebus ꝑ opationẽ circa eaſdẽ. Primò mõ ſunt dñationes denominatę à participatione diuinij dñij, cui cõformãt ſe ꝑ inceſſabilẽ appetitũ aſſimilationis ſuę dñationis ad increatũ dominiũ, nõ immiſcẽtes ſe ſubditis per operationẽ, ſed ſemp in altũ ſe eleuantes, dirigenteſq; ſubditos in operibus circa inferiora ꝑ lumẽ diuinũ ad hoc eos ꝑficiens. & hoc eſt ꝓprius actus ordinis huius. Si aũt uirtus operatiua hierarchicarũ diſpoſitionũ ſit inferioribus ꝑ opationem immixta, hoc nõ põt eſſe niſi dupliciẽ: qa uel eſt opatiua ſm rõnẽ ptãtis perfectæ, uel ſm rõnẽ perfectę iuſtitiæ uniuerſalis que pacis. & quãtũ ad primũ, eſt ordo virtutũ, q̃ denominantur à ſimilitudine increatæ diuinæ uirtutis. Hæc uirtus creata eſt robur naturæ, perfectũ dono grãe ſeu illuminationis diuinæ, ponens in ultimo loco myſteriorũ diuinorum: qa ſm Philoſophum Virtus eſt ultimũ de potentia: ió miniſtrare Deo in actibus hierarchicis ſm pſectionẽ roboris huius, ẽ ꝓprius huius ordinis actus. Cũque in oĩ ptãte ordinata poteſtas miniſterij ſit immediatè ſub ptãte dñij, patet, ꝙ ordo uirtutũ immediatè ſequitur ordinem dñationũ: quãuis Gregorius dicat, ꝙ primus ordo infimæ hierarchiæ, ponens principatum ubi glorioſus Dionyſius ponit uirtutes, ut multi imponunt, quamuis expreſsè non dicat. Solũ enim ex ordine expoſitionis uocabulorum hoc iſti conijciunt, qa gradatim ab inferioribus aſcendẽdo ſic ordinat. Sed iſti inſufficienti crediderunt ſigno. Cum enim Gregorius ꝓteſteẽ ſe uelle exponere noĩa officiorum, oĩa illa coniunxit, q̃ magis ſimiles habẽt rõnes, videlicet poteſtates, principatus & dominationes, nec attendit ordinum connexionem. Nec

Prælatus gregẽ ſuo eſt dignior nõ melior

prælati ſubditorũ ſuorũ ſunt miniſtri.

Gregori.

Bernar.

Suolis.

Notaẽ quodã tractatu D. Ber.

Vdalric.

thron' græce ſedem latinè ſignificat.

Iſai. 6.

Gregorius

Ariſtote.

S. Dionyſij ſnīa de angelis omniū ſanctorum dictis præferenda.

tñ uerifimile eſt, ꝙ Gregorius voluerit ſententiæ ſancti Dionyſij refragari. quicquid tñ ſit de hoc, ſententia Dionyſij de angelis, omnium ſanctorum dictis eſt præferrenda: quia & ipſa ſententiarū eius ſuperintellectualis profunditas, declarat eum dicta ſua non ad homine, accepiſſe, nec didiciſſe, ſed p reuelationem. ¶ Amplius, poteſtas in ciuilibus deſuper data eſt, quatenus noxio appetitu ſub regulis iuris redacto, homines viuant honeſtè, nullumque lædant, & vnicuiq; ſuū ius tribuant, in quibus pax communitatis conſiſtit. Ab huius ergo poteſtatis, ſeu officij ſimilitudine tranſlatum eſt nomē poteſtatis ad angelos. Sicq; ordinem poteſtatum ab actibus iſtis Dionyſius ſanctus deſcribit, ad quas inter cætera pertinet aduerſarias reprimere poteſtates. Cumq; rōnis ordo expoſtulet, vt poteſtas vniuerſalis ordinata ad finē rationali creaturæ cōuenientem, immediatè ſequætur poteſtatem generalem ordinatam ad oē miniſterium operum diuinorū in oībus inferioribus creaturis, conſtat, ꝙ ordo iſte immediatè ſequatur ordinē virtutū, ut magnus Dionyſius docet, nec ei præponitur, ut quidā dicunt ſenſiſſe Gregoriū. Porro vltima hierarchia recipit lumē per operationē inferioribus admixtū, quæ operatio ē limitata, ſicut & lumen illud non eſt ita uniuerſale, ut lumen mediæ hierarchiæ. Hæc itaque limitata operatio, uel limitata ē ad vnū agētem, vel ad vnam perſonam, ſm ea, quæ redūdat in bonū commune: vel ad vnam perſonam, ſm ea, quę tantum illam reſpiciūt. Primum horum ſpectat ad principatus, qui habent poteſtatem luminis gratię, limitatam ad vnam gentem: & eſt ſupremus hic ordo in vltima hierarchia, quia ſuperior eſt poteſtas, quæ præeſt cōmuninitati agentis totius, q̄ quæ perſonę præſidet ſingulari. Actus itaq; ordinis principatus, eſt multitudinē terreſtrē reducere ad actum, qua cōſeruatur in iure diuino, ac propria libertate cum ordine ſacro. i. quo ordine ad ſanctā hanc libertatē ordinant principes, & plātos ipſi multitudini. i. ad profectū cōmunitatis, cui pręſunt. ¶ Archāgelorum demū ordo eſt medius inter principatus, & angelos, ſm quod medium dicitur per communicationem extremorū, ſicut & nomē inſinuat. Proprius ergo actus ordinis archangelorum eſt, ꝙ ea, q̄ principatus propria operatur autoritate per ſe, aut per angelos, vtpote pertinentia ad bonum ſtatū cōmunitatis, archangeli autoritate principum nunciant nobis per eoſdem angelos, vel per ſe. Quemadmodum enim principatus per ſe exequuntur illa, in quibus directè pax conſiſtit, vt q̄ ad totius multitudinis ſpectant ducatum vel ad ducatum ducis, in quantum in ipſo conſiſtit bonum totius exercitus. Vnde 2. Machabeorum: Apparuerunt aduerſarijs de cælo uiri quinque in equis, ducatum Iudæis præſtantes, uidelicet quoniam quinque ſunt ordines, qui ad miniſteria exteriora mittuntur, quorum oīum vires, & actus ibi apparuerunt: ex quibus duo, vnus de ordine poteſtatum, & alter de ordine uirtutum, Machabæum medium babentes: quia vterque circa eum fecit officij ſui actum. Vnde ſequitur, Armis ſuis circumſeptum incolumem conſeruabant, quod eſt proprium poteſtatum. In aduerſarios antē tela, & fulmina iaciebant, quod eſt proprium principum. Illa verò, quæ indirectè in bonū communem redūdant, exequuntur per angelos inferiores: ut quæ pertinent ad ſingulares perſonas, quantum bonum earum refertur ad bonum commune, quemadmodum Philoſophus præter bonum commune exercitus, quod eſt bonum ducis. i. intentum à duce, ponit etiam bonum exercitus in ſe ſm ordinem partiū ad inuicem, quarū vna alteri ſub miniſtrat, ita ꝙ per huiuſmodi mutuum auxilium ad victoriam peruenitur, quæ eſt bonum ducis. Similiter archangeli minora, quæ per accidens ad bonum ſpectant communem, nunciant angelis, & angeli nobis, vt Dionyſius ait. Maiora aūt in quibus per ſe bonum conſiſtit commune, nunciant per ſe, ſicut Gabriel per ſe nunciauit Danieli ſucceſſiones regnorum, & beatiſſimæ virgini, ac Zacharię de Chriſto. Inquantum ergo circa idem eſt operatio archangelorum, circa quod eſt operatio principium, ſic communicat ordo iſte cum illo, inquantum videlicet eſt alius modus operandi, puta per modum nunciationis, & inſtructionis, ſic conuenit cum angelis. Vnde patet, quòd vterque iſtorum immediatè operatur circa ordinem angelorum, quamuis diuerſimode: quia quòd principatus exequuntur per eos, hoc archangeli eiſdem annunciant, & nobis per eos. ¶ Ex quib. eliciē, ꝙ actus angelorū eſt illuminare, ſeu nunciare noſtrę hierarchiæ ea, q̄ ipſi ab archengelis nunciantur in lumine dei: & circa eandē exequi illa, quæ principatus, per eos operātur auctoritatiue. Angeli demum eiuſdem ordinis, differunt ab inuicem penes maiorem, & minorem virtutem exequendi proprium illius ordinis actum. Hæc Vdalricus, q de his diffuſiùs ſcribit.

Act⁹ ꝓpri⁹ archangelorum.

2. Mac 10.

Diony.

Dan 7.
Lucę 1.

Actus angelorum quos ſit.

¶ In cuius attamen verbis aliquod cōtinetur obſcurum. Primum eſt, ꝙ dicit eos erraſſe, qui beato imponunt Gregorio, ꝙ à S. Dionyſii dogmate diſcrepet, ponendo ordinē principatus ubi Dionyſi⁹ ordinē ponit virtutū: & itē, ꝙ dicit illos iſtud conijcere ſolū ex ordine expoſitionis vocabulorū à Gregorio introductæ, quod reprobat, dicens: Cum eñ Gregorius proteſtetur ſe velle exponere nomina officiorum, quibus verbis repugnare videtur, ꝙ ipſe ait Gregorius: Cur iſtos perſiſtentium angelorum choros enumerādo perſtrinximus, ſi non eorū quoque miniſteria ſubtiliter exprimamus? Quo cōſtant, ꝙ non nomina tñ officiorum velit exponere, ſed ipſorum chororum ordinum miniſteria declarare: q̄ declarando, ponit virtutes in infima hierarchia, principatus media. Deinde elucidando, qualiter homines iuxta diuerſitatem meritorum, dignitatum ſeu officiorum angelorum ordinibus coaptentur, ac ſocientur, aſcendit gradatim ab angelis per archangelos, & virtutes, ac poteſtates vſque ad principatus: eosq; hoīes, qui principatibus deputātur, & conformātur, docet eſſe multo excelſiores, ac meliores, q̄ qui virtutibus cōiunguntur. Nempe ſic ait: Sunt nonnulli, qui mira faciunt, ſigna valenter operantur. quo iſti niſi ad ſupernarum uirtutū ſortē, ac numerū congruunt? Et ſunt nonnulli, q acceptis uirtutibus, etiam electorum hominū merita tranſcendunt. cumq; & bonis meliores ſunt, electis quoq; fratribus principantur. quo iſti ſortem ſuā niſi inter principatuū numerū acceperūt. Hæc Gregorius. Ex quibus conſtat, eius fuiſſe intentionem, quòd principatus ſint ſupra virtutes in media poſiti hierarchia, quoniam tam in ordinum enumeratione, quàm in officiorum eorum expreſſione, quàm in adaptatione electorum hominum ad conſortia ordinum angelicorum, gradatim aſcendat modo præfato. Inſuper, quamuis præconia præelecti, & feruentiſſimi Dionyſii ſpecialiſſimi mei patroni optimè ferre queam, nihilominus quoniam duobus exiſtentibus amicis, ſanctum eſt veritatem pręhonorare, apparet, quòd laus illa, qua Vdalricus ſanctum illum

Vdalrici verba obſcuritatem quādā ꝑ ſe ferunt.

Gregori⁹.

Idem.

S. Dionyſi⁹ ſpecialiſſim⁹ Dionyſij nři patronus.

illum commendat, dicendo quod dicta ſua, quæ de
angelicorum diſtinctionibus ordinũ deprompſit,
ac ſcripſit ab homine non accepit, nec didicit, ver-
bis ipſius Dionyſij ſancti contrauenit. quippe qui
in pluribus ſuorum locis voluminum fatetur, & ex
primit ſe à magiſtro, & inſtitutore, duce, & directo
re ſuo, per quem præſertim Paulum apoſtolum, vel
ſecũdum quoſdam beatum Hierotheum intelligit,
eſſe inſtructum. Et verum eſt, quòd ab vtroq; pro-
teſtatur ſe eſſe edoctum, interdum quoque ab alijs,
præſertim apoſtolis, aut apoſtolicis viris. Vnde com
muniter fertur, & ſuperiùs tactum eſt, quod ea, quæ
vas electionis vidit in raptu, huic Magno Dionyſio
ſuo diſcipulo reuelauit.

Gulielmꝰ. ¶ Præterea Parrhiſienſis in ſecunda parte de vni-
uerſo: Quoniam, inquit, quidam dixerunt angelos
eſſe ſortitos appellationes ꝑhabitas ex officijs, quæ
circa ſe inuicem, vel circa homines exercent, expo-
Seraphin. nam tibi horum intentionem. Poſtmodumq; ſcru-
tabor per vias probationum an ita ſit. Intenderunt
ergo hi dicere, ſeraphim eſſe vocatos ſupremos ſpi
ritus illos, qui à creatore hanc acceperunt virtutẽ,
Cherubin. quòd angelos inferiores, vel hoies, creatoris amo-
re queunt accendere. cherubin verò, quia ex pleni-
tudine ſapientiæ, atq; ſcientiæ ſibi collatæ alios va-
Troni. lent illuminare: thronos autem, qui de iure, modo,
ac regulis iudicandi, alios præſertim iudices habẽt
Dominationes. docere. Dominationes demum eſſe vocatus ſpiri-
tus illos cæleſtes, qui ad domandum, ac domeſticã-
dos indomitos, ferinoſq; homines, atq; ad exaltan-
dam, & ampliandã diuinæ dominationis honorifi-
Principatꝰ centiam diligenter, & ſtudioſè intenti ſunt. Princi-
patus item, qui diligenter docent, adiuuãt ipſos ho
Poteſtates mines regere ſeipſos, ac alios. Poteſtates quoque, d
quibus ſpiritus reprimuntur maligni, ne quantum
Virtutes. velint, ac poſſent hominibus noceant. Virtutes au-
Archãgeli tem, per quos miracula fiunt. Archãgelos, per quos
maiora, & ſecretiora denunciantur. Angelos, per
Angeli. quos nũciãtur minora. Cumq; charitas bonitatis
Dei ſit in eo, quaſi caminus, & fornax ſpiritualis ar-
doris, ſupra omnem æſtimationem immenſa, ideo
omnes ciues ſuper nos in medio huius fornacis cõ-
ſtitutos, & ei immediatè coniunctos, eoq; perfruen
tes, conſtant indeſinenter ardere ſuper cæteros vni
uerſos, qui fornaci illi minus propè vniti ſunt. Niſi
ergo inter ordines angelorũ differentia eſſet in gra
du dignitatis, perfectionis, & gloriæ, omnes æquali
ter eſſent ſeraphin, cherubin, & throni: quod qui-
dam ex antiquis theologis concedentes, prætactam
inter ordines diſtinctionem conſtituerũt, ita quod
ſeraphin non dicuntur inde purè, & per ſe ex amo-
ris ardore, ſed ex officio inflammandi homines di-
uino amore, ſicq; de alijs iuxta prætacta. ¶ Porrò ſi
ita eſt, cur primus ordo potius dicitur ſeraphin, q̃
ſecundus? Et ſi tres illi ordines, æquè idonei ſunt ho
mines inflammare charitatis ardore, cur primo or-
dini hoc magis aſſcribitur? Et ſi æqualitas omnimo
da eſt in choris angelicis, cur vnus dicitur primus,
alius ſecundus, alterque tertius? Quidam præterea
voluit primam hierarchiam adaptare ſupereminen
tiſsimæ trinitati, adaptans ſeraphin propter amo-
ris ſui ardorem ſpirituiſancto, qui ſine dubio for-
nax immenſa eſt, & infinitus caminus per omnem
modum ſpiritualiſsimi, ſanctiſsimiq; amoris: cheru
bin verò propter plenitudinem communicationẽ-
que ſapientiæ, adaptauit vnigenito patris filio, qui
eſt ſapientia abyſſalis: thronos patri, propter om-
nipotentiam eius, & nobilitatem, excellentiamque
regiminis eius, quo omnia cum ſumma tranquilli-
tate gubernat. Verum iſtæ adaptationes nouas in- Quæſtio.
gerunt dubitationes, ac pariunt quæſtiones, videli-
cet cur ſeraphin, qui primus eſt ordo, adaptetur ſpi
rituiſancto, qui tertia eſt in ſuperbenedicta trinita-
te perſona. Hæc Gulielmus. Qui diſputationem
iſtam prolixè proſequitur, & ſentire videtur tres or
dines cuiuſlibet hierarchiæ eſſe omnino æquales. ad
quod Dionyſium ſanctum allegat, dicentem quod
ſunt æquipotentes, ſeu æquipollentes. Aſſerit tamẽ
Gulielmus primum chorum ſeraphin appellari pro
pter eminentiam charitatis. Secundum cherubin:
quoniam ſapientia dono charitatis potiſsimè obti-
netur. Tertium thronos: quoniam regia virtus, regi
minisq; poteſtas non eſt danda niſi amatoribus Dei
ac ſapientibus, conſilia, atque iudicia eius ſcienti-
bus. Quibus verbis rurſus addit hic doctor: Di-
cit autem ſanctus, & ſapiens iſte, videlicet Diony-
ſius, omnes ſpiritus iſtos, videlicet primæ hierar-
chiæ, æquales eſſe in iſtis perfectionibus, & in alijs
multis. Sed vt tactum eſt ſupra, & clariùs infra di-
cetur, intentio Dionyſij non eſt talis, nec dicit eos
eſſe æquales, ſeu æquipotentes, niſi in generali, per
quod conuenit eis in eadem conſiſtere hierarchia:
imò ipſe Dionyſius euidẽter teſtatur, etiam in quo
libet ordine eſſe primos, medios, ac vltimos.

¶ Inſuper diſtinctionem illam ordinum angeli- Antiſiod.
corum à Gulielmo iam recitatam, ponit Antiſiodo
renſis in Summa ſua libro ſecundo, videlicet quod
ipſorum ſeraphin eſt homines ad charitatem accen
dere, Cherubin homines illuminare &c. Quæ di-
ſtinctio non videtur idonea: quoniam ſuperiores
illi angelici ſpiritus non agunt immediatè circa ec-
cleſiaſticam hierarchiã, & circa eius perſonas, nec
à diuerſis ſpiritibus, & diuerſorum ordinum ange-
lis oportet hominem inflammari, illuminari, ac de
diuerſis actibus, atque officijs edoceri: imò hæc om
nia vnus, idemq; angelus, etiam infimi ordinis, &
proprius hominis cuſtos, poteſt eum præſertim ut
eſt priuata perſona, docere, eumq; diſpoſitiuè, ac-
cendere. Conſtat etenim, quod iuxta beati Diony- S. Dion.
ſij documenta eiuſdem ſit angeli, inferiorem ange-
lum, ſeu hominem purgare, illuminare, perficere.
Nihilominus eſſe poteſt, ut angelus de ordine ſera-
phin altiori modo impendat obſequium ad homi-
nis inflammationem, ſaltem mediatè.

¶ Ait quoque Antiſiodorenſis: Diſtinctio ordinũ Antiſiod.
à beato Gregorio aſsignata, attenditur ſecundum
ſtatus. Primus autem ſtatus eſt incipientium, quo-
rum eſt implere præcepta duntaxat, hinc de ſacer-
dotibus, qui talibus præſunt, in Malachia habetur: Malac. 2.
Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex
ore eius exquirent: quoniam angelus domini exer
cituum eſt. Simplices etenim ſacerdotes habent of-
ficium angelorum infimi ordinis, quorum officiũ
eſt illuminare homines ad faciendum præcepta le-
gis diuinæ. Secundus eſt ſtatus proficientium, pur-
gatorias virtutes habentium, de quibus virtutibus
ait ſaluator: Beati mites, Beati, qui lugent, Beati Matt. 5.
qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, Beati miſericor-
des. Per hos quippe vſus, ſeu actus virtutum purga
tur homo ab omni labe peccati, & pertinet ſtatus
iſte ad archangelos, qui illuminant homines lumi-
ne ampliori, quo oſtendit homini virtutes Chriſti
ad imitandum. Tertius eſt ſtatus perfectorum, qui
virtutes iam habent animi purgati, quem ſtatum
Chriſtus oſtendit, dicendo: Beati mundo corde,
beati pacifici &c. Iſtis namq; debetur per congruẽ-
tiam poteſtas faciendi miracula: quia ad primum
reducti ſunt ſtatum, in quo Deus fecit hominem ad
imagi-

imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Dixitq; Adæ: Dominamini piſcibus maris, & beſtijs terræ. Hinc ſanctus Martinus imperauit bentis, & auibus, eremitęque coruis, ac eremi feris. & ſecundum Apoſtolum tales ædificant aurum, argentum, & lapides precioſos. Quemadmodum enim lapis precioſus variabilem habet virtutem, ita & ipſi mirabilem. Nec mirum, quia per donum ſapientiæ conſummatæ deſipit eis omnis caro, & viuūt in carne ſupra carnem. Ideo proprię debetur eis poteſtas faciendi miracula, in quibus præſunt eis virtutes. Sed quia diabolus confidit ſe poſſe ipſos deijcere, ſuſcitat eis certamina, in quibus ne ſuccumbant, ab angelicis poteſtatibus adiuuantur. Hæc Autiſiodorenſis.

Gene. 1. 1. Cor. 3.

Religioſis profeſſis, conſilia ſunt præcepta.

¶Cuius ſcripta per aliquam forſan appropriationem poſſunt ſaluari. Siquidem ad religioſos incipientes ſpectat non ſolum ſeruare præcepta, ſed item conſilia: quæ tamen facta profeſsione ſunt eis præcepta. Officium autem angelorum infimi ordinis, non ſolum eſt ſibi commiſſos homines edocere obſeruantiam præceptorum: ſed & omnium, quæ Deus requirit ab eis, & quæ ipſis ad profectum expediunt, cū & vnus homo viator de his omnibus inſtruat alium. Vnde diſtinctio ordinum horum, ſecundum Thomam, Albertum, & Vdalricum expreſſa, doctrinę diuini Dionyſij conſonabilior, veriorq; cenſetur. Ad obiecta patet ex dictis ſolutio.

QVAESTIO. IIII.

S. Dion.

QVartò quæritur, *Vtrum angelis ſanctis conueniat inuicem purgare, illuminare, perficere.*
1 ¶Videtur quòd non, quia ſecundum Dionyſium
libro de hierarchia cæleſti, Angelus eſt ſpeculum
purum, immaculatum, ac ſplendidum, ergo non
2 conuenit ei purgari. Secundò, purgatio eſt ab im-
munditia, culpa, ſeu macula, quorum nihil in ange-
3 lis eſt. Tertiò, angeli ſancti immediatè coniuncti
ſunt luci fontali, & abſorpti in illam: ergo non in-
4 digent à luce creata illuminari. Quartò, non vide-
tur poſſe aſsignari modus, quo angelus vnus illu-
minet alium. Aut enim hoc fieret per propriæ lucis
transfuſionem in alium, aut per productionem lu-
cis in alio. Primum non videtur poſsibile, cum
accidens non tranſeat à ſubiecto vno in aliud. Nec
videtur transfuſio illa fieri poſſe ſine medio defe-
rente, nec aliud dici valet, cum angelus non poſsit
lucem intelligibilem creare in alio. Quintò, angeli
ſancti ſunt perfecti, & beati, ac conſummati in Deo,
ergo perfici eis non competit.

In oppoſitum.

¶In cōtrarium eſt diuini Dionyſij doctrina prorſus authentica, qui affirmat hos tres actus hierarchicos angelis conuenire, atque quod ordo hierarchicus in hoc conſiſtit, vt angeli ſuperiores purgent, illuminent, perficiantq; inferiores: ita quod infimus chorus, angelicus ſingulos quouſque homines purget, illuſtret, perficiat, & infima hierarchia angelica eccleſiaſticam hierarchiam.

Albertus.

¶Ad hæc reſpondet Albertus: Angeli, ut ſanctus Dionyſius loquitur, purgantur à diſsimilitudinis confuſione, & à luminis minoratione ſecundum intellectum, non ab immunditia, aut peccato. Carentia enim luminis ad faciendum actum hierarchicū, eſt illuminationis priuatio, quæ illuminat ad agenda, vel ad cauſam rationemve huius: qua illuminatione priuata intelligentia, incompleta eſt in ſeipſa, atque diſsimilis illuminatori: ea verò accepta, ad ſimilitudinē illuminatoris eſt reducta, eo quòd vna illuminatio eſt in vtroque. Purgantur ergo inferiores ab ignorantia, quæ eſt diſsimilitudinis cauſa. Et ſi obijciatur, quia ſecundum Auguſtinum libro de libero arbitrio, Ignorantia aut peccatum eſt, aut coniuncta peccato. Dicendum quòd ignorantiā triplex eſt, puta negationis, & priuationis, & contrariæ diſpoſitionis. Ignorantia priuationis, eſt ignorantia agendorum, quæ quis ſcire tenetur; quia priuatio relinquit ſubiectum, cum debito ad ſciendum, & de illa verbum intelligitur Auguſtini. Ignorantia verò negationis non eſt, niſi ſimplex negatio, ſeu carentia illuminationis, vel agnitionis antequam habeatur: & hæc purgatur in angelis. Si rurſus obijciatur, quia ſecundum Auguſtinum intelligentia eſt de incorporeis rebus pura, & certa cognitio: cum ergo angeli ſint intelligentiæ, puram & certam habent cognitionem. Sicque nec purgari, neque de nouo illuminari competit eis. Dicendum quòd quamuis puram, & certam habeant notitiam de omnibus, quæ cognoſcunt, non tamen ſequitur, quòd de vnoquoque hierarchicę exercendo in ſingulari, & de cauſa, ac rōne cuiuſlibet peragendi, certam habeant, puramq; notitiam: quia illuminationes de agendis particularibus continuè deſcendunt à verbo æterno in angelos ſuperiores, & ab illis tranſcenduntur in inferiores. ſicque illuminantur ad ſingularia facienda. Denique actus iſti in angelis fiunt ſecundum idem, quod eſt illuminatio. Ex hoc enim quòd quis illuminatur à diſsimilitudinis confuſione, per idem lumen acceptum purgatur, atque ad proprios actus eiuſdem illuminationis perficitur. Itaque beatus Dionyſius conſiderat iſta penes differentiam terminorum, & finis. Hoc enim dicit purgatio in motu illuminationis termini a quo, illuminatio autem termini ad quem perfectio verò coniunctionem cum vltimo fine, quem intendit illuminator in illuminato. Et verum eſt, quod ſic differunt ratione, & diffinitione, ſuntq; hæc tria ſecundum eſſe. Attamen ſola formæ illuminatione perficiuntur hæc tria, ut diuinus Dionyſius loquitur. Eſt etiam inter hæc ordo, quia purgatio paſsiua prior eſt in hoc, quòd propinquior eſt materiæ, ſeu potentiali principio. Illuminatio autem prior eſt in hoc, quòd propinquior eſt agenti: quoniam ipſa eſt, quam dat agens. Perfectio verò habet rationem primæ cauſæ, puta finalis: quoniam mouet agentem ad illum illuminandum. Certum eſt equidem, quod purgatio, & illuminatio ad perfectionem finaliter ordinentur. Hæc Albertus.

Obiectio. Cōfutatio Obiectio alia. Reſpōſio.

Idē Alb.

¶Qui etiam quærit hic, Vtrum tres actus iſti conueniant angelis ex æquo, an per priùs. & poſteriùs. Et reſpondet, quòd hi actus tripliciter conueniunt eis, videlicet ſecundum ordinem hierarchiæ, & ſecundum diſpoſitionem ordinum in hierarchia, & ſecundum diſpoſitionem perſonarum in ordine. Primò modo prima hierarchia illuminata à Deo, illuminat mediam hierarchiam, ac vltimam, non illuminata ab aliqua hierarchia. Ideò maximè hierarchię maximè conuenit illuminare. Media autem hierarchia eſt illuminata à prima, & illuminans tertiam: ideo ſecundum analogiam ſe habet ad illuminationem. Tertia verò illuminata eſt, non illuminans aliquam angelicam hierarchiam, ſed eccleſiaſticam tantum: ideo tertiam habet ad illuminationem analogicam. In ordinibus quoque cuiuſlibet hierarchiæ, ut D. Dionyſius ſcribit, eſt primus, medius, & infimus: atque in hoc ordine primus eſt illuminans, non illuminatus: ſecundus, illuminatus, atque illuminans: tertium, tantum illuminatus.

S. Diony.

Similiter in quolibet ordine, ſunt perſonæ ſupremæ, mediæ, ac poſtremæ: & perſonæ illæ ſupremæ ſemper potentiores ſunt ad illuminandum, quã mediæ, & mediæ, quàm extremæ, imò inferior illuminat in virtute ſuperioris, quia illuminatio illa à ſuperiori inferiorem deſcendit.

Idem.

¶ Inſuper decimo capitulo hierarchiæ cæleſtis tangit ſanctus Dionyſius quadruplicem ſynagogam, id eſt, connexionem angelicæ diſpoſitionis. Vna eſt hierarchiarum adinuicem, ſecunda ordinum cuiuſlibet hierarchiæ, tertia perſonarum in quolibet ordine: quarta, illuminatio in eadem perſona exiſtentium. Hæc Albertus.

Vdalric.

¶ Vdalricus præterea in Summa ſua libro quarto: Actio, inquit, hierarchia, per quam diffinitur hierarchia, triplex eſt, vtpotè purgatio, illuminatio, perfectio: quæ tria realiter in angelis vnum ſunt, vtpotè aſſumptio diuinæ ſcientiæ, vt ſeptimo cæleſtis hierarchiæ capitulo Dionyſius proteſtatur.

S. Diony.

Diuina namque ſcientia, ſeu lumen diuinum, in quo habetur, & continetur ſcientia myſteriorum Dei, eſt emanatio ideæ diuinæ, continentis in ſe ſcibiles rerum rationes. ideo tria habet in ſe, ſcilicet quod eſt ſpecies rerum cognoſcendarum, & quod eſt lumẽ, & quod eſt ſimilitudo luminis intellectus diuini, ex quorum primo purgat intellectum creatum iuxta ſenſum prætactum. Intellectus enim creatus etiã angelicus, reſpectu cognitionis ſecretorum diuinæ ſapientiæ, eſt in potentia, quo ad ea, quæ ei nondum ſunt reuelata. Cuius potentiæ indeterminatio vocatur confuſio, cum ſeptimo cæleſtis hierarchiæ capitulo beatus Dionyſius dicat, quòd inferiores angeli à diſsimilitudinis confuſione purgantur.

S. Diony.

Porrò ex ſecundò illuminat. Quemadmodum enim corporali viſu, nihil videtur niſi ſub lumine manifeſtetur, ſic viſu intellectuali nihil intelligitur niſi ſub lumine intellectuali, atque ad hoc in naturalibus ſufficit lumen intellectus agentis. In ſupernaturalibus verò requiritur ſuperadditum lumen, quod ſuper infunditur lumini naturali, quatenus intellectus poſsibilis vtroque lumine informatus, videat, quæ ante neſciuit. Ex tertiò autem perficit quia per ipſum intellectus reducitur ad actum cognitionis, non ſolum illius rei cuius illud lumen extat idea, id eſt, forma ſed etiam Dei, cuius ſimilitudo eſt lumẽ illud, ut alter cognoſcatur, q̃ prius, uidelicet, ut exemplar, & cauſa illius effectus, qui in ipſo cognoſcitur. Sic quippe philoſophi, quoq; poſuerunt ultimam noſtri intellectus perfectionem in hoc, quod per lumen diuinum aſcendit per cõtemplationem in Deum. Ordinantur verò hæc tria inter ſe varijs modis: quia ſi ordo ſumatur ex parte ſubiecti circa, quod ſunt, ſic primum eſt purgatio, per quam aufertur priuatio formæ inducendæ contraria. Secundum eſt illuminatio, quæ eſt per formam, ſeu habitum. Tertium eſt perfectio, quæ eſt per operationem, potiſsimè illam, quæ reducit in vltimum finem, atque vt tertiò cæleſtis hierarchiæ capitulo magnus Dionyſi. addit:

Idem.

Purgatores oportet abundare in puritate, illuminatores in ſapientiali ſplẽdore, perfectores in finali perfectione quatenus ex plenitudine, & exhuberantia ſua influant alijs. Dẽo quoque excellentiſsimè competunt, purgatio, illuminatio, & perfectio ſumptæ actiuè. Deniq; illuminatio iſta non eſt manifeſtatio, qua Deus vt lumen offert ſe mentibus beatorum videndum per ſpeciem, ex qua illuminatione eſt viſio, quæ tota eſt merces: ſed qua Deus offert ſe intellectui creato, ut exemplar pertinentium ad diſpoſitionem vniuerſi, & ad myſteria eccleſiæ, vel mediatè, vel immediatè. Ex hoc duo eliduntur errores quorundam intelligentium hæc peruerſè.

Errores duo.

Vnus, dicentium quod Deus non uidetur ab inferioribus angelis ut obiectum beatitudinis, & per ſpeciem: ſed inquantum reſplendet in ſuperioribus, nõ obſtante, quod de infimis angelis, ait Saluator: Angeli eorum in cęlis ſemper vident faciem patris mei. Et de hominibus dixit apoſtolus: Videbimus eum ſicuti eſt.

Matt. 18. 1 Ioh. 3.

Alij ut Hugo de ſancto Victore, commentator ſancti Dionyſij ſuper angelicam hierarchiam, & alij plures Hugonem ſequentes, non intelligentes aliquam diuinam illuminationem, niſi illam, quæ eſt ſubſtantia beatitudinis, potius præſumpſerunt contradicere ſermonibus ſancti, negantes aliquam illuminationem deſcendere ab angelo vno in alium, quàm ſuam imperitiam humiliter faterentur: cum tamen ſecundum expoſitionem Hieronymi Apoſtolus dicat ſe illuminare principes, & poteſtates in cæleſtibus de multiformi ſapientia Dei.

Ephe. 3. Quæſtio.

Præterea ſi quæratur, qualiter lumen in vno angelo indiuiduatum in alium deriuetur. Dicendum quòd non eſt idem numero lumen, ſed eſt effectus ſimilis lumini illuminantis. Nempè cum lumen hoc diuinum formaliùs ſit actiuum, quàm lumẽ corporale, & quàm lumen naturale intellectus agentis, conſtat quòd angeli ipſo repleti, ipſum agere, deriuare, & diffundere poſſunt in ſibi ſubiectos, multo completiùs, quàm ſecundum philoſophos intelligentiæ ſuperiores lumen ſuum diffundunt in intelligentias inferiores, & intellectus, agens in intellectum poſsibilem, atque phantaſmata, & item quàm ſol, & luna poſſunt alia illuminare. Quod enim in corporalibus facit coniunctio tactus ad recipiendum actionem agentis, hoc in ſpiritualibus facit coniunctio ordinis: quia per hoc inferiùs fit inſtrumentum ſuperioris, cui ſuperiùs imprimit formam qua agit.

¶ Amplius, illuminationes huiuſmodi vocantur theophaniæ, id eſt, apparitiones, à theos quod eſt Deus, & phanos, quod eſt apparitio: quæ in via hac eſt per uelatum lumen ſcripturæ, in patria verò eſt in lumine non uelato, & hoc tripliciter: primò, dum Deus apparet in luminis ſui effectu, facientis ſcire ea circa, quæ illuminationes, angelorum præfatæ verſantur, non ipſum Deum: & hanc apparitionem ſuſcepit angelus vnus ab alio. Secundò, quando in lumine creato videtur lumen, increatum, iuxta illud, In lumine tuo videbimus lumen, non ſicut in ſimilitudine, per quam cognoſcitur res, ſed ſicut in diſpoſitione eleuante, & aptificante intellectum creatum ad luminis increati aſpectum.

Psal. 35.

Tertiò, quando Deus eſt intellectui creato ut lumen, ſub quo ipſe videtur: & ut obiectum, quòd beatificè cernitur. & his duobus modis Deum per theophanias videre, eſt eum immediatè aſpicere, & ſicuti eſt. Hæc Vdalricus.

Contra Vdalricũ.

¶ In cuius verbis grandem mihi ingerit admirationem, quòd aſſerit Hugonem de ſancto Victore contradicere ſermonibus ſancti, puta Dionyſij: nec intellexiſſe aliquam eſſe illuminationem diuinam, niſi illam, quæ eſt ſubſtantia beatitudinis, id eſt, beatifica viſio, qua Deus ſine medio ex ſe ipſo omnium beatorum, ideoque negaſſe aliquam illuminationem deſcendere ab angelo vno in alium. Iſtud etenim venerabilis, atque doctiſsimus ille Hugo non videtur ſenſiſſe, nec conſcripſiſſe: imò ex commentario ſuo ſuper angelicam hierarchiam clariſsimè, ac frequenter ſcribit oppoſitum, imò qui taliter ſentit, apertiſsimè, & quaſi omnino à beatiſsimo

Diony-

Dionyſij recedit doctrina, quam Hugo cum ingenti reuerentia amplectitur, & commendat. Itaque libro commentarij ſui quarto loquitur Hugo: Quoniam hierarchia ſecundum diſpoſitionem; quæ diuinam pulchritudinem imitatur, laudatores ſuos efficit tales, vt digni ſint lumen diuinum accipere, & lucere ex lumine: ſpecialiter autem quoſdam mundans ſic perficit, ut principalis luminis ſint capaces, & immediatè illuminentur à Deo, ac deinde ad eos, qui ſequuntur poſt ſe, & conſtituti ſunt ſub ſe, lumen ſuum transfundat copioſè ex abundantia perceptionis ſuæ primæ.

Hugo. ¶Rurſus ibidem: In hoc, inquit, conſiſtit hierarchiæ perfectio, aſcendere ad imitationem Dei, & fieri cooperatricem ipſius, ita vt diuinam actionem in ſe relucentem repræſentent: & quod deſuper receperunt, transfundant ad alios: & ita qui purgantur, purgent: & qui illuminantur, illuminent: & qui perficiuntur, perficiant.

S. Diony. ¶Amplius, hoc ipſum ſanctus Dionyſius ibi in textu euidenter expreſsit: Ordo, inquiens, hierarchiæ eſt quoſdam quidem purgari, quoſdam verò purgare: & quoſdam quidem illuminari, quoſdam verò illuminare: & quoſdam quidem perfici, quoſdam perficere. Super quæ verba Hugo inter cætera ſcribit: autem quidam ſuperiores, ſublimeſq́ue angeli, qui deitati propinquiores, ab ipſa immediatè ſuſcipiant purgationem, vt ſint mundi: & illuminationem, vt ſint clari: & perfectionem, vt ſint ſancti: atq; ab illis, qui ſequuntur purgantur, illuminantur, & perficiuntur.

Hugo. Idem aſſerit Hugo in pluribus locis. idcirco non parum exceſsiuum fuit, cum ſic reprobare non verè, de quo in libro Apū narratur, q̀ propter eminentiam ſcientiæ ſuæ vocatus eſt alter Auguſtinus, quē Iohannes Gerſon cancellarius Parrhiſienſis in libro ſuo de myſtica theologia annumerat ſanctis viris, Bernardo, alijsq; nonnullis, qui myſticam theologiam experti ſunt.

Thomas. ¶Inſuper circa hæc Thomas diſſeruit: Actio eſſe nequit niſi ſecundum diſpoſitionem, exigentiamq; agentis. Cumque hierarchia perficiatur ſcientia, vt patet ex eius deſcriptione præhabita, oportet q̀ actio hierarchica in transfuſione conſiſtat ſcientiæ.

S. Diony. Vnde ſeptimò hierarchiæ cæleſtis cap. Diuinus Dionyſius faſſus eſt: Purgatio, illuminatio, & perfectio, eſt ſcientiæ diuinæ aſſumptio. Ad ſcientiam autem in ſua acquiſitione duo concurrunt, videlicet contrarij, ſeu priuationis expulſio, & cōſummatio eius, quemadmodum in acquiſitione cuiuſlibet formæ. Conſummatio quoque ſcientiæ in duobus conſiſtit, ſicut & viſio corporalis, ad quam requiritur lumen, ſub quo videtur viſibile, & conſequitur cognitio rei viſibilis. Conformiter per lumen intellectuale habetur cognitio intellectiua. Itaque quantum ad remotionem priuationis, eſt purgatio: quantum ad influentiam luminis, eſt illuminatio. Sed quantum ad cognitionem conſequentem, in quam dirigit lumen ſicut in vltimum terminum, eſt perfectio. Hinc perfectores à ſancto Dionyſio appellantur, à doctrinarum traditione ſanctarum. Quamuis ergo purgatio à culpa ſit per gratiam, quæ à Deo ſolo confertur: purgatio tamen à neſcientia eſt per lumen doctrinæ, & poteſt eſſe ab angelo. Talis purgatio eſt à diſsimilitudinis confuſione, vt dicitur 3. cæleſtis hierarchiæ capit. Confuſio equidem intellectus eſt ex hoc, quòd eſt in potentia reſpectu plurium, à qua confuſione eripitur per hoc, quòd per lumen ſibi communicatum determinatur ad vnum, id eſt, ad certæ veritatis notitiam.

¶Denique omnes angeli immediatè diuinam cernunt eſſentiam: non tamen in ea vident vniuerſos eius effectus. Nec oportet eum, qui cauſam cognoſcit, cognoſcere cunctos ipſius effectus, niſi eam ſecundum totam ſuam poteſtatem agnoſcat; ſecundum quod Deus ſe cognoſcendo ſcit omnia. Aliorum verò, qui ipſum videndo non comprehendunt, vnuſquiſque tanto plura in eo cognoſcit, quanto plenius ipſum per fruitionem gloriæ capit, ſicut ex ſpeculatiuis principijs, qui melioris eſt intellectus, plures concluſiones elicere poteſt. Hinc in diuinorum cognitione effectuum angelus ſuperior inferiorem illuminat, quantum ad ſtatum naturæ, ſeu gratiæ, qui effectus angelorum officijs diſpenſantur, ſeu exhibent, prout 7. hierarchiæ cœleſtis cap. & in principio quarti capituli de diuinis nominibus expreſsè habetur. Hinc grauiter errarunt quidam dicentes, q̀ omnes angeli ita à Deo immediatè illuminationem recipiunt, q̀ ab inuicem non illuminantur; negantes totum quod beatus Dionyſius inde tradit auctoritatibus ſcripturæ munitum, & conſonū dictis philoſophorum.

Obiectio. Cōfutatio. Si autem obijciatur, q̀ ſolus Deus internùs docet, atque illuminat, dicendum eſt, q̀ verum eſt tanquam principalis docens, intellectualeq; lumen producens. Quemadmodum autem in cognitionem coloris ſenſibilem peruenit homo ex duobus, videlicet ex obiecto, & ex lumine, ſub quo videtur, & tam is, qui repræſentat obiectum, q̄ qui lumen adducit, dicitur rem monſtrare: ita ad intellectualem cognitionem duo exiguntur, videlicet ipſum intelligibile, & lumen quo videtur.

Docere aliquem dupliciter. Ideo dupliciter dicitur quis docere. Primò, vt proponens intelligibile: ſecundò, vt præbens lumen ad intelligendum.

Lumē duplex. Hoc autem lumen eſt duplex. Vnū intrinſecum, connaturale intellectui, cui aſsimilatur lumen, quod de compoſitione eſt oculi: & per collationem huius luminis Deus ſolummodo docet. Secundum eſt lumen ſuperueniens ad confortationem luminis connaturalis, cui in corporali viſu aſsimilatur lumen ſolis ſiue candelæ. Sicq; poteſt angelus angelum, ac hominem illuminare, non tamen poteſt homo hominem ſic docere, cum in eo lumen intellectuale debiliſsimè recipiatur. Aliqui tamen dicunt, q̀ nullo modo angelus docet vt lumen præbens, quod dictis ſancti Dionyſij expreſsè cōtrariari videtur.

Intelligibile duplex. Similiter intelligibile duplex eſt: Vnum, ad cuius intellectum ſufficit ratio hominis, dummodo ſibi conſiderandum proponatur: ideo ſic proponēs, dicitur alium docere, id eſt, in cognitionem deducere, ſicut in viſu corporali rem monſtrat, qui eam coram oculis ponit. Aliud eſt, ad cuius intellectum non ſufficit diſcipulus, niſi per aliquid ſibi magis notum manuducatur. Sicq; ex hoc, q̀ homo proponit illi aliqd magis notum, inſtruit ipſum: quemadmodum, qui alicui rem exteriorem à remoto digito monſtrat, facit eum videre: & his duobus modis dicitur homo hominem informare. & iſta doctrina non eſt per modum illuminationis, ſed locutionis. Hoc quoque ſciendum, quòd iſtæ tres actiones interdum iunguntur, nec differunt niſi ſecundum rationem: quoniam omnis perficiens, perficiendo illuſtrat, & purgat, & omnis illuminans purgat, non econtrario, ſicut in eccleſiaſtica hierarchia patet præcipuè. Non enim quamlibet purgationem ſequitur luminis receptio, ſed perfectam, Similiter non quamlibet illuminationem ſequitur cognitionis perfectio, ſed conſummata. Hæc Thomas in Scripto.

¶In cuius verbis, q̀ ait informationē hōis non eſſe per modū illuminationis, ſed locutionis, videt

obſcu-

obſcurum, cum iuxta doctrinam ſancti Dionyſij in
eccleſiaſtica hierarchia, prælatorum ſit purgare, illu
minare, atq; perficere ſubditos: quibus, & ait ſal-
Matt. 5. uator, Vos eſtis lux mundi: imò ſecundum Diony-
ſium, ſacerdotum eſt illuminare. Apoſtolus quoq;
Ephe. 3. ad Epheſios: Mihi, inquit, data eſt gratia hæc, illu-
minare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti.
Thomas. ¶At verò in prima parte quæſtione decima ſex-
ta teſtatur: Lumen, prout pertinet ad intellectum,
non eſt niſi manifeſtatio veritatis, ſecundum illud
Ephe. 5. ad Epheſios: Omne quod manifeſtatur, lumen eſt.
Vnde manifeſtare non eſt aliud, quam manifeſta-
tionem cognitæ veritatis alteri tradere. Sicq; vnus
angelus dicitur alium illuminare, inquantum ei ma
nifeſtat veritatem, quam ipſe cognoſcit. Cumq; ad
intelligendum duo concurrant, videlicet virtus in-
tellectiua, & ſimilitudo rei intellectæ: ſecundum
hæc duo, vnus angelus poteſt alteri cognitam à ſe
veritatem notificare. Primò, fortificando vim intel
lectiuam illius. Quemadmodum enim virtus im-
perfectioris corporis fortificatur ex ſituali propin-
quitate formæ corporis perfectioris, vt minus ca-
lidum ex calidiori: ſic virtus intellectiua angeli in-
ferioris, confortatur ex conuerſione angeli ſupe-
rioris ad ipſum. Hunc quippe agit in ſpiritualibus
ordo conuerſionis, quod in corporalibus ordo lo-
calis propinquitatis. Secundò, vnus angelus mani-
feſtat alteri veritatem, ex parte ſimilitudinis rei in-
tellectæ. Superior etenim angelus notitiam accipit
veritatis in vniuerſali, quadam conceptione, ad
quam ita ſumendam virtus angeli inferioris non
extat ſufficiens: ſed connaturale eſt ei, vt particula-
riùs veritatem accipiat. Superior itaque angelus ve
ritatem, quam vniuerſaliter accipit, quodammodo
diſtinguit, ac diuidit: ſicq; eam inferiori angelo co
gnoſcendam proponit, quemadmodum apud nos
doctores, quod in ſumma capiunt, multipliciter di
ſtinguunt, ac diuidunt, prouidentes inferiorum ca
pacitati. Et hoc eſt, quod decimoquinto cæleſtis
S. Diony. hierarchiæ capitulo ſanctus Dionyſius ait: Vnaquæ
que intellectualis ſubſtantia datam ſibi à ſuperiore
vniformem intelligentiam prouida virtute diuidit,
& multiplicat ad inferioris ſurſum ductricem ana-
Obiectio. logiam. Si autem obijciatur, quòd triplex eſt lumẽ
in angelis, ſcilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: ange-
lus autem illuminatur lumine naturali à creante,
lumine gratiæ à iuſtificante, lumine gloriæ à bea-
tificante, quod totum Dei eſt, ergo vnus angelus
Cõfutatio non illuminat alium: dicendum quòd vnus ange-
lus non illuminat alium, tradendo ei lumen natu-
ræ, aut gratiæ, vel gloriæ: ſed confortando lumen
naturale ipſius, & manifeſtando ei veritatem de his
quæ pertinent ad diſpoſitionem naturæ, gratiæ, aut
gloriæ. Hæc Thomas in Summa.

¶Cuius hoc vltimum verbum, quo ait, quòd an-
gelus ſuperior, non illuminat inferiorem, traden-
do ei lumen &cætera. videtur aliqualiter diſſonare à
prætacto verbo Scripti, quo profert: Quidam dixe-
runt, quòd angelus nullo modo docet vt lumẽ præ
bens. Ad quod poterit dici, quod non præbet alte-
ri lumen per creationem infundendo.

Quæſtio. ¶Si autem quæratur, An angelus ſuperior illumi
nat inferiorem de vniuerſis, quæ nouit, reſpondet
Thomas: Omnes creaturæ ex diuina bonitate par-
ticipant, vt bonum, quod habent, in alia aliquo mo
do diffundant ſiue communicent: quia de ratione
boni eſt, ſe alijs communicare. Hinc corporalia, &
naturalia agentia, ſimilitudinem ſuam pro poſſe
alijs traduntur. Quanto igitur agentia aliqua diui-
nam excellentiùs bonitatem participant, tanto co-
pioſiùs perfectiones ſuas communicant alijs. Cum-
que angeli ſuperiores in pleniſſima diuinæ bonita-
tis participatione conſiſtant, quicquid à Deo per-
cipiunt, ſubiectis communicant, & reuelant, quam-
uis ab inferioribus non recipiatur tam eminenter,
atq; perfectè, ſicut in ſuperioribus continentur: ideo
ſuperiores in altiori remanent ordine, & perfectio-
rem habent ſcientiam. Hinc decimoquinto capitu-
lo angelicæ hierarchiæ beatus Dionyſius conteſta- S. Diony.
tur, quòd vnaquæque cæleſtis eſſentia intelligen-
tiam ſibi à ſuperiori communicatam tradit inferio
ri. Gregorius quoq;: In illa, ait, cæleſti patria, quam Gregor.
uis quædam data ſunt aliquibus excellenter, nihil
tamen poſsident ſingulariter. Hęc ibi. Idem Petrus.

¶Concordat Richardus: Cum angeli ſuperio- Richard.
res Deum clariùs contemplentur, quàm inferiores,
idcirco in Deo quaſdam ſpeciales leges, & rationes
conſpiciunt, ad quarum intuitum inferiores, per
lumen gloriæ ſuæ non attingunt: & quaſdam de il-
lis reuelant inferioribus, quando diuinæ eſt placi-
tum voluntati, non efficiendo vt inferiores conſpi-
ciant leges illas in Deo, ſed ad hoc tantummodo
diſponendo. Nam ſolus Deus efficere poteſt, vt ve-
ritas aliqua nudè videatur in ipſo. His cõſonat quę
dam gloſſa ſuper illud Pſalmi: Da mihi intellectum Pſal. 118.
vt diſcam mandata tua, ſic dicens: Ita angelus dici-
tur dare homini intellectum, ſicut quis dicitur lu-
men domui dare, cui facit feneſtram, cum eam ſua
luce non penetret, nec illuſtret. Ergo ſimiliter an-
gelus angelum non illuminat, niſi diſpoſitiuè, lo-
quendo de illo modo illuminationis altiſsimo: quia
loquendo de modo illuminationis, quo tantum ſi-
gnificatur intellectui de veritate, quia eſt, vel de
illo, quo veritas intellectui inſinuatur in aliquibus
cauſis ſecundis, ſuperior angelus poteſt inferio-
rem illuminare effectiuè, ſi aliquid illorum igno-
ret, quæ in cauſis ſecundis poſſunt oſtendi. Hæc
Richardus.

¶Qui etiam quærit hic, An angeli inferiores illu Richardi quæſtio.
minent ſuperiores. Et reſpondet, quod non, quamuis
loquantur ſuperioribus. Illuminatio namque eſt
manifeſtatio veritatis pertinentis ad ſecundariam
intellectus perfectionem in ordine ad primum lu-
men, ipſumq; intellectum acutiorem, & clariorem
efficientis. Sic autem nil ſciunt angeli inferiores,
quod lateat ſuperiores. Cum igitur manifeſtare in-
tellectui veritatem, quam priùs neſciuit vel non ita
clarè cognouit, ſit ipſum docere, conſtat, quòd an-
geli inferiores non illuminant ſuperiores. Quòd ſi Obiectionis confutatio.
obijciatur, quòd angeli inferiores loquendo ſupe-
rioribus, manifeſtant illis ſuos conceptus, quos an-
te neſciebant: dicendum, quod hoc non ſufficit ad
rationem illuminationis, quia non pertinet ad ſe-
cundariam ſuperioris angeli perfectionem ſcire in
ferioris conceptum, quemadmodum diſcipulus nõ
illuſtrat magiſtrum, quamuis dicat ei, Ego cogito
hoc, aut illud. Hæc Richardus.

¶Eandem quæſtionem mouet Thomas in prima
parte Summæ, & conſonat iam inductis eius re-
ſponſio, quamuis exquiſitiùs inde ſcribat.

¶Bonauentura demum, & Antiſiodorenſis de
actibus iſtis hierarchicis, hic ſpecialia non indu-
cunt, ſed quæſtione ſequente, qualiter animas no-
ſtras illuminent angeli, Bonauentura ſcrutatur, vt
ibi diſcutietur, & illa ad horum quoque intelligen-
tiam valent.

¶Porrò Gulielmus ſecũda parte de vniuerſo, de Gulielm.
hac triplici actione hierarchia diſputat multũ diffu

ſè:

ſe: & quæ ſcribit proliaè, iam ſententialiter ſunt expreſſa Itaq; tangit in primis, quemadmodum no ia iſta, purgatio, illuminatio, & perfectio, accipi queũt dupliciter, actiuè videlicet, & paſsiuè, & quod non ſumũtur paſsiue, prout vniuerſi angeli ſancti a Deo purgãtur, illuminanẽ, atq; perficiuntur, ſed actiuè, quod probat ex hoc, ꝙ vir ſanctus, & ſapiens, utpote diuinus Dionyſius, tractat de eis ut ſunt angelorũ officia. Officium autem non dr̃ ad paſsiones, aut receptiones, ſed magis ad actiones, ac diſtributiones. Non. n. comburi dr̃ eſſe officium combuſtibilium, vt lignorum, quia officium ſonat in poteſtatem. Vnde & apud oratores officium diffinitur cõgruus actus vniuſcuiuſq; perſonæ ſecũdum mores, inſtitutaq; patriæ. Intellexit ergo Dionyſius de illuminatione actiua, qua angeli ſuperiores illuminãt inferiores. Conſequenter ſubiũgit: Tria hæc adhuc ſumuntur dupliciter, videlicet ſecundũ habitum, & ſecundum actum. Secundum habitum nõ aliud eſt illuminatio, q̃ luminoſitas; & purgatio, q̃ puritas, & perfectio, quàm plenitudo quædam ad eſſe, vel ad bene eſſe. Sanctus autem, & ſapiens iſte, intendit interdum hæc actus eſſe officiorum. Conuenit autẽ eis illuminare angelos iſeriores, & animas noſtras, ſicut hoc exemplo potes doceri. Nam homo ſcientificus lumen ſcientiæ animæ ſuæ, adhibet per vocem, & ſcripturas, ſeu per alia ſigna intellectui eius quem vult docere. Quamuis ergo occultus ſit modus ille illuminationis angelorum: hinc tamen potes aduertere, quòd longè plus poſſunt docere, & illuminare ſubditos ſibi, quàm humani, doctores. Nempe de ſpirituali luce nullo modo eſt dubitandum, quin ex ea deſcendant, ac oriantur influentiæ luminales, & ſcientiales ad inferiores, & ad animas noſtras, præſertim ad animas prophetarum, aliorumque ſanctorum virorum, quibus reuelationes fiũt per raptum, aut per extaſim, ſiue per ſomnum, non naturali neceſsitate, ſed libera voluntate. Vnaquæque enim huiuſmodi ſubſtantiarum, verè ſpiritualis eſt liber lucidiſsimæ inſcriptionis naturaliũ, ac diuinalium ſcientiarum, & applicat ſe inferiori, non corporali contactu, ſed ſpirituali coniuncto, cum ipſa ſit liber ſpiritualis, & ſpeculum purũ propter quod applicatio cuiuſlibet talis, ſubſtantiæ eſt eſſentialis, & immediata ad inferiorẽ, cui ſe offert, ac obijcit, intuẽdam. Ingreditur quoq; in animam, ſicut nouus protulit prophetarum: Angelus, ꝙ loquebatur in me, egrediebatur. Et de præſentia luminoſæ talis ſubſtantiæ, effulget in aĩa lumen reuelationis, quam voluerit facere in eadem. Hęc Gulielmus.

S. Diony.

Officij diffinitio.

Zachar. 2.

¶ Cuius poſitio cum præhabita poſitione Alberti videtur pro magna coincidere parte, dicentis, ꝙ ſicut ex oppoſitione ſpeculorum duorum ſimilitudines rerum, quæ ſunt in vno, reſultant in alio: ſic angeli applicatio ad mentem angelicam, ſeu humanam, facit ſpecies, quæ in ſuperiori ſunt angelo, apparere in inferiori: quæ tamen poſitio vt patuit ſupra, à Thoma, Richardo, Durando, multiſque alijs reprobatur. Attamen Thomas de Argentina approbat eam. Reſponſio ad obiecta, claret ex dictis. Etenim verum eſt, quod in clara, ac faciali deitatis inſpectione eſſentiale prǽmium ſitum eſt, quod etiam per ſe plenè ſatiatiuum, & contentatiuum eſt mentis creatæ, niſi quòd Deus ſuperpijſsimus, ac immenſus ex ſua liberalitate prorſus interminata, vltra illud voluit ſuis electis adijcere multiplex gaudium, & præmium accidentale. Vnde & ſancti, & beati cupiunt illa, & ad ſuperplenam contentationem habendam aliquo modo indigent illis; quamquam omnia illa ita ſe habeant ad præmium eſſentiale, ſicut punctum ad lineam.

Dionyſius.

QVAESTIO. V.

QVintò quęritur, *An angeli eiuſdem hierarchiæ, aut ſaltem eiuſdem ordinis ſint æquales.* ¶ Videtur quòd ſic, quia beatus Dionyſius libro de hierarchia cęleſti angelos eiuſdem hierarchiæ aliquoties nominat æquipotentes, ergo multo plus angeli eiuſdem ordinis pares ſunt. 1

¶ Secundò, ſicut angeli conueniunt in naturalibus, ita in gratuitis: ſed omnes angeli primæ hierarchiæ purgantur, illuminantur, & perficiuntur immediatè à Deo, vt diuinus Dionyſius tradit: ergo in naturalibus, atq; gratuitis conſiſtunt æquales. 2

¶ Tertiò, inæqualitas cauſa eſt diuerſitatis, diſtinctionisque ordinum. Si ergo angeli in dignitate, & gradu perfectionis ſunt impares, ad diſtinctos pertinent ordines. 3

¶ Quartò; Auguſtinus libro de vera religione teſtatur: In omnibus conuenientia placet, qua ſalua, & pulchra ſunt omnia. Conuenientia autem æqualitatem, & ſimilitudinem, non diſparitatem requirit. 4

¶ In oppoſitũ eſt auctoritas Dionyſij, qui (vt frequenter præhabitũ eſt) decimo angelicę hierarchiæ fatetur, in eodẽ ordine primos eſſe, & medios, ac vltimos. Lucifer quoq; dicitur ſummus fuiſſe in primo ordine angelorum, ergo in ordine illo alij erãt inferiores. Rurſus ordo ſecundum Auguſtinum eſt imparium, pariumque connexio apta. ergo in eodem angelico choro imparitas reperitur.

In oppoſitum. a Diony.

¶ Ad hoc Bonauentura reſpondet: In angelica hierarchia reperitur pulchritudo perfecta in genere creaturæ ex quadam gradatione diſparium. In hoc enim conuenientia, & pulchritudo conſiſtunt. Cum enim nullus angelorum in ſeipſo omnino perfectus ſit, neceſſe eſt ut ex quadam conuenienti diuerſitate, ac proportionali gradatione conſurgat conuenientia ordinata, & perfectio maior, ac pulchritudo in genere creaturæ perfecta. Hinc ſicut vnus dicitur ordo apoſtolorum, vnuſq; ordo martyrum, & vnus ordo confeſſorum, vnuſque virginum: & tamen in quolibet horum eſt gradus perfectionum, vnde de quolibet legitur ſancto, Non eſt inuentus ſimilis illi: ſic in angelicis extat ordinibus. Nec conuenientia ſurgit ex ſola æqualitate, ſed ex diſparium congruenti ordinatione, vt prææallegato libro loquitur Auguſtinus. Veruntamen in ſuperbeatiſsima trinitate ex ſola æqualitate, & ſimilitudine conſtat pulchritudo, & conuenientia ſumma, cum quælibet diuina, & increata perſona ſit in ſe abſolutè perfecta, cuius perfectionem cum ordo angelicus plenè nequeat imitari, ſupplet in ipſo diuerſitas, quod repræſentare non valet vnitatis ſimplicitas. Hæc Bonauentura.

Bonauen.

¶ Pręterea Thomas: Angeli, inquit, ſecundum diuerſitatem naturaliũ diuerſimodè in gratuitis ſunt perfecti. Cumq; iuxta præhabita in angelis tot ſint ſpecies, quot indiuidua, ſemper vnus angelus eſt ſuperior alio. Hinc angeli vnius chori dicuntur æquipotentes, ſeu æquipollentes, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, videlicet quantum ad modum accipiendi illuminationes diuinas conuenientẽ ſuæ hierarchię. Similiter angeli eiuſdem ordinis ſunt æquales, ſeu æquipotẽtes ſecundum conuenientiã actus ordinis ſui, non ſimpliciter in omnibus. Nec quælibet diſtinctio gradus facit diſtantiam ordinis, ſed illa, quæ eſt ſecundũ actus diuerſos, quamuis etiam omnium ſpirituum vnius chori ſit idem donum in generali, non tamen omnes æqualiter illud participant. Hæc Thomas in Scripto.

Thomas.

¶ Concor-

Petrus. ¶Concordat Petrus: Quemadmodum, inquiens,
in hierarchia eccleſiaſtica eſt diſtinctio ſtatuum ge
neralium, vt prælatorum, & clericorum, ac laico-
rum, atque in quolibet ſtatu diſtinctio graduum,
& officiorum, vt in clericis ſunt præsbyteri, diaco
ni, &c. in officijs quoque diſtincta idoneitas perſo-
narum ad exequendum illud officium, ita in ange-
lica hierarchia inuenitur diuerſitas multa ad actus
naturæ, & ad actus gloriæ, & item ad actus officij,
ſecundum quod maior eſt virtus naturalis vnius,
quàm alterius, maiusq; donum, & maior illumina-
Damaſce. tionum capacitas. Hinc quod libro 2. aſſerit Dama-
ſcenus, Ordo eſt vniformis cæleſtium ſpirituũ mul-
titudo: intelligendum eſt, quod vniformes dicun-
tur participatione vnius officij, non æqualitate par
ticipati. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶Richardus quoque: Angeli, inquit, eiuſdem or-
dinis non ſunt æquipotentes, nec in ſcientia diri-
gente, nec in potentia officium exequente, nec in
Auguſt. voluntatis perfectione. Cum enim ſecundum Augu
ſtinum nono de ciuitate Dei, ordo ſit parium diſpa
riumq; rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio,
videtur, quod in eodem ordine angelorum, in ali-
quo exiſtat diſparitas, & in aliquo paritas. Paritas
in hoc, ꝙ ad idem in ſpecie officiũ deputati ſunt: qꝛ
tamen propter ipſarum perſonarum diſparitatem,
quamuis proportionatam ipſarum illud officium
exequuntur diſpariter, quamuis proportionaliter,
non ſunt abſolutè æquales, ſeu æquipotentes, ſed
tantum ſecundum quid. Hæc Richardus.

¶Concordant Albertus, Vdalricus, alijq; com-
muniter, & etiam Alexander, non tamen omni-
modè. Vt enim ſuperiùs patuit, ipſe opinatur an-
gelos eiuſdem ordinis ſaltem aliquos eſſe ſpeciei
vnius, ſicut & Bonauentura: quoniam ſub vna ſpe-
cie ſpecialiſsima indiuidua ponũt plura in angelis.

Gulielm⁹. ¶Veruntamen vt tactum eſt ſupra, Gulielmus di
cit angelos eiuſdem ordinis, imò & omnes angelos
eiuſdem hierarchiæ eſſe omnino æquales. Sic quip-
pe ſecunda parte de vniuerſo effatur: Scito quòd
vir ſanctus, & ſapiens iſte, videlicet magnus Diony
ſius, non ponit ordinationẽ prioritatis, aut poſterio
ritatis, ſimiliter, nec maioritatis, aut minoritatis, ne
que omnino præcellentiam dignitatis inter tres or
dines ſupremæ hierarchiæ angelicæ: imò potius aſ-
ſerit eos immediatè collocatos, circa creatoris ſu-
perpręſtantiſsimam maieſtatem, & ab ipſo primum
ac immediatè dona influentiarum ſuſcipere. Hæc
Gulielmus, qui ſenſum eundem frequenter ponit
in alijs locis. Veruntamen ſicut iam claruit, iſtud
non eſt de ſancti Dionyſij mente, quamuis dicat an
gelos eiuſdem ordinis eſſe pares, quod intelligen-
dum eſt modo præfato, præſertim cum in eodem
choro eſſe ſupremos, medios, vltimosq; affirmet.

¶Ad obiecta pro maiori parte innoteſcit ſolutio.
Nihilominus ad ſecundum dicendum, quod ſicut
omnes angeli eiuſdem ordinis aliquo modo con-
ueniunt in gratuitis, ita in naturalibus, puta in ge-
nere. In ſpeciali verò, ſicut diſtinguuntur ſpecificè
in natura, ſic & dona gratiæ, ac gloriæ habent di-
ſtincta, & magis, ſeu minus perfecta.

QVAESTIO. VI.

SExtò quæritur, *An animæ rationales poſt hanc vitam, ſeu homines poſt reſurrectionem generalem ad angelorum ordines aſſumentur.* ¶Videtur
Arguitur primo. quòd non: quoniam homines, & angeli diuerſas
conſtituunt hierarchias, ergo & diſtinctos efficiũt
ordines, cum plus ſit diſtingui hierarchia, quàm
ordine, eo quòd ad eandem hierarchiam diuerſi
pertineant ordines Secundò, quæ eiuſdem ſunt or 2
dinis, ſunt eiuſdem naturæ: quoniam ordines per
dona gratiæ diſtinguuntur, homines autem, & an-
geli non ſunt eiuſdem naturæ. Tertiò, inferior an- 3
gelus non poteſt ad ſuperiorem pertingere ordinẽ,
ergo nec homo ad aliquem angelicum ordinem:
quia plus diſtat homo ab angelo, præſertim ſupe-
riore, quàm angelus vnus ab alio. Quartò, homi- 4
nibus poſt hanc vitam non conueniunt actus, qui
ordinibus competunt angelorum, videlicet nun-
ciare minora, ſiue maiora.

¶In oppoſitum eſt, quod apud Mattheum ait ſal- In oppoſitum.
uator, quod homines poſt reſurrectionem erunt ſi- Matt 22.
cut angeli Dei. Sanctus quoque Dionyſius primo
capitulo de diuinis nominibus, loquitur: Homines
angelorum gloriam ſortientur. Gregorius item in Gregori⁹.
homilia affirmat, quòd homines ſecundum diuer-
ſitatem meritorum ſuorum ad diuerſos transferun
tur ordines angelorum.

Ad hæc Thomas: Circa hoc, inquit, eſt triplex Thomas.
opinio. Vna Euſtachij Græci epiſcopi, qui ſuper ſex Euſtachi⁹.
tum aſſerit Ethicorum, quod nemo tantum animæ
ſuæ profectum poteſt ſperare, vt operationem in-
tellectuum ſeparatorum pertingat. Sicque homi-
num electorum eſſet decimus ordo, inferior alijs
nouem. Quæ opinio eſt dictis ſanctorum contra-
ria, & videtur hæreſim ſapere, cum beatiſsima vir-
go ſuper angelorum choros ſit exaltata, niſi fortè
dictum illud Euſtachij intelligatur de operatione,
ad quam homo ex naturalibus ſuis valet pertinge-
re Secunda opinio, quòd aliqui hominum ad or- Opinio 2.
dines perueniunt angelorum. Alij verò decimum
conſtituunt ordinem, iuxta parabolam decimæ dra
gmæ perditæ, ac inuentæ Hoc quoq; diuerſimodè
aſsignatur, quibuſdam dicentibus, quod ſolę virgi-
nes ad ordines aſſumunt angelicos. cæteriq; electi
homines faciant ordinem decimum: quod non vi-
det, cum multi non virgines, ut Petrus, & Magdale
na, multis virginibus eminentiores conſiſtãt. Hinc Alia opinio.
alij opinantur, ꝙ perfecti duntaxat ad ordines an-
gelorum pertingant, cæteri decimum ordinẽ com
pleant. Sed cum ex hominibus, & angelis vna eccle
ſia ſit futura, vnaq; hierarchia, non eſt probabile,
quòd numerus ordinum cæleſti competens hierar
chiæ, per tria trina diſtinctus, quatenus numerus or
dinum, ac hierarchiarum ſummæ trinitatis repræ-
ſentet veſtigium, per homines augeatur. Hinc ter- Opinio.
tia poſitio amplius mihi placet, quod ſcilicet cũcti
electi homines aſſumantur ad ordines angelorum,
quidam ad ſuperiores, quidam ad inferiores, qui-
dam ad medios ſecũdum diuerſitatem meritorum
ſuorum, Sacra autem virgo ſuper omnes eſt eleua-
ta. Porrò an tot homines aſſumentur, quot angeli
permanſerunt, an quot corruerunt, aut quot fue-
runt vtriq;, vel plures an potiores, ille ſcit, cui ſoli
cognitus eſt numerus electorum, in ſuperna felici-
tate locãdus. ¶Deniq; meritum hoĩum poteſt effi-
caciùs eſſe meritu angelorũ: tum propter difficul-
tatem, quæ eſt maioris conatus occaſio: tũ propter
aſsiduum, & diuturnum profectum in charitate, &
gratia, cum homo ſit multo diutiùs viator, quam
angelus: tum, quoniam merita hominum efficaciã
ſortiuntur ex merito, & gratia Chriſti, qui non an- Hebræ. 2.
gelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Ideo homi-
nes magis transferuntur in gradum gloriæ altio-
ris naturæ, ac ordinis, quàm angeli. Fit itaque ex
cunctis electis vna hierarchia cęleſtis. Quemadmo-
dum

dum enim ſe habet hierarchia eccleſiæ ad hierar-
chiam angelicam, ſic hierarchia ſynagogæ ad no-
ſtram, vt ſanctus Dionyſius docet. Hinc ſicut vetus
hierarchia fuit via, & figura hierarchiæ eccleſię, at-
que ad eam, & ad eius ordines eſt aſſumpta, ſic no-
ſtra hierarchia eſt via, ſignum, ſeu figura hierarchię
cæleſtis, & ad eam, eiuſq; ordines eleuatur. Non ta-
men conueniunt beatis animabus officia angelorũ
circa inferiora: quoniam officia illa conſequuntur
ordines angelorum, quantum ad gradum naturæ;
quia angelica natura inter Deum & nos, media eſt
magis, quàm ſecundum ordinum proprietates.
Ideo ſicut animæ damnatorum non deputantur
nobis in exercitium, ita nec animæ ſanctorum in
cuſtodiam. Hæc Thomas in Scripto, per quæ patet
obiectorum ſolutio.

Thomas. ¶Præterea in prima parte, quæſtione centeſima
octaua: Ordines, ait, angelorum ſecundum condi-
tionem naturæ attenditur, & ſecundum dona gra-
tiæ. Quantum ad primum, certum eſt homines non
aſſumi ad ordines angelorum: quoniam ſemper
manet naturarum diſtinctio: quam quidam conſi-
derantes, dixerunt homines ad angelorum ordines
non poſſe aſſumi, quod repugnat promiſsioni
Luc. 20. Chriſti, proteſtantis, quòd filij reſurrectionis erunt
æquales angelis in cælis. Quod enim eſt ex parte
naturæ, habet ſe ut materiale in ratione ordinis.
Completum autem, atque formale, eſt id, quod eſt
ex dono gratiæ, quæ ex Dei liberalitate, non ex
gradu naturæ dependet. Idcirco per gratiam ho-
mines poſſunt mereri gloriam tantam, vt angelis
in merito, & præmio coæquentur ſecundum gra-
Auguſt. dus ſingulos angelorum. Auguſtinus quoque duo
decimo de ciuitate Dei teſtatur, quòd non erunt in
cælo duæ ſocietates angelorum, & hominum, ſed
vna: quoniam omnium beatitudo eſt, vni adhære-
re Deo. Hæc in Summa.

Bonauen. ¶Concordat Bonauentura: Ad perfectionem,
inquiens, ordinis duo concurrunt, videlicet na-
tura tanquam fundamentum, & diſpoſitio, & gra-
tia, vt complementum, & conſummatio. Et quo-
niam aliud dicitur eſſe ſecundum quid, quando eſt
in ſola diſpoſitione: tunc verò ſimpliciter, quando
eſt in ſola perfectione, cum angeli ſancti, & dæmo-
nes in naturalibus conueniant, aliquãdo dicuntur
dæmones fuiſſe de diuerſis ordinibus angelorum,
quamuis nunquam fuerint in aliquo ordine. Pro-
pter quod intelligendum eſt hoc ſecundum quid,
non ſimpliciter. Sed cum homines valeant eleuari
ad excellentiam gratiæ, & gloriæ, in qua ſunt ange-
li, poteſt ex hominibus, & angelis idem ordo con-
Obiectio ſtitui. Si verò obijcias, quòd non poteſt eſſe cõfor-
mitas in perfectione, vbi non eſt conuenientia in
Cõlutatio præambula diſpoſitione: dicendum, quòd verum
eſt in diſpoſitione neceſsitatis, non in diſpoſitione
Pſal. 44 congruitatis, qualis eſt hic. Hinc ſuper illud in Pſal
mo, Conſtitues eos principes, ait Gloſſa: Elegit pau
peres, vt exaltaret eos ad ordines cæli, qui ex ange-
Ioſue. 1. lis, & hominibus fiunt. Et ſuper illud Ioſuæ, Omnẽ
locum quem calcauerit pes veſter, Gloſſa fatetur:
Si diabolum vicero, ſi meruero ut eum conterat
Deus ſub pedibus meis, conſequenter locum eius
Rom. 16. in cælo habebo. Hæc Bonauentura. De cuius reſpõ
ſione ad iſtud quæſitum, dictum eſt plenius ſupra
in quæſtione ſecunda diſtinctionis illius. Et illi re-
ſponſioni concordat omnino Richardi reſponſio.
Bonauentura autem in hac quæſtione loqui vide-
tur de dęmonibus ſecundum illam opinionem, quę
ponit eos nunquam fuiſſe in charitate, & gratia
gratum faciente. Reſponſio etiam Petri in dictis
Thomæ iam tactis totaliter continetur. Albertus
quoq;, & Vdalricus reſponſioni conſonãt Thomæ.

¶Porrò Durandus aliquid ſpeciale hic ſcribit: Durand.
Homines, dicens, aſſumi ad ordines angelorum, in-
telligi poteſt dupliciter. Primò, quantum ad æqua-
litatem officij: ſecundò, quantum ad æqualitatem
præmij. Primo modo non aſſumuntur: quoniam
actus, atque officia angelorum ſunt, purgare, illu-
minare, perficere, cuſtodire, & annunciare, quæ nõ
conueniunt ſanctis angelis poſt reſurrectionem,
nec modo conueniunt ſanctis animabus ſecundum
legem communem. Si verò intelligatur de æquali-
tate præmij, dicendum quòd homo per æquale me-
ritum non perueniet ad æqualem viſionem cum an-
gelo, nec per æquale lumen gloriæ uidet æquali-
ter Deum. Primum patet: quoniam magis diſtat
homo, ſeu eius cognitio naturalis à viſione Dei
per eſſentiam, quàm naturalis cognitio angeli, er-
go ampliori indiget merito ad hoc, quod perdu-
catur ad æqualem viſionem cum angelo. Secun-
dum patet, quia ſi inæqualibus addantur æqualia,
remanent inæqualia: ſed lumen intellectus ange-
li, & lumen intellectus noſtri, ſunt inæqualia: er-
go additio, æquali lumine gloriæ in vtroque ad ele-
uationem amborum, remanent inæqualia in virtu-
te: ergo ſi homo perueniet ad æqualitatem viſio-
nis cum angelo, oportet, quòd ei ſuperaddatur am-
plius lumen, quàm angelo: quod totum bene fie-
ri poteſt: quoniam angeli meruerunt tantum vni-
co actu, homo autem multis actionibus, & paſſio-
nibus, quas propter iuſtitiam tolerat, eiusque me-
ritum meritis Chriſti innititur, & ſacramentis iuua-
tur. Hęc Durandus.

¶Cuius poſitio videtur diuinæ repugnare iuſti-
tiæ, quæ pro æqualibus meritis æqualia vtique tri-
buit præmia. Inferioritas quoque naturę in homi-
ne, & debilitas luminis naturalis, magis commen-
dant eius diligentiam, meritum & conatum, quem-
admodum, & multiplicitas, ac vehementia tenta-
tionum. Inſuper ſecundum Auguſtinum, & alios
ſanctos concorditer, beatifica viſio correſpondet Beatifica viſio correſpondet
actuali charitatis perfectioni: ergo ſi homo in vita actuali charitatis perfectioni.
hac ad tantam charitatis perfectionem, & actuali-
tatem aſcendat, quantum habuit angelus in ſua ad
Deum meritoria conuerſione erit æqualis angelo
in beatifica uiſione. ¶Amplius, omnipotens iu-
ſtus, ac ſapiens Deus, vnicuique influit ſecundum
ſuam diſpoſitionem, capacitatem, dignitatem,
ſeu meritum. Perfectio autem charitatis diſponit
potiſsimè, immediatè, & proximè ad fruitionem
beatam: ergo quo viator magis perfectè, & ſyn-
cerè ad Deum afficitur, eo clarius ipſum cernet,
atque ſuauiùs eo fruetur. ¶Adhuc autem ut aſſe-
rit Auguſtinus: In his, quæ ſunt ſuper naturam,
tota ratio operis eſt omnipotentia Dei agentis: vi-
ſio verò deitatis per ſpeciem, eſt maximè ſuper na-
turam: ergo ad eam ſufficit omnipotentia crea-
toris, præſertim ubi æqualem inuenerit rationem
ſiue par meritum.

¶Argumentum quoque Durandi ex præhabitis
Bonauenturæ ſoluitur verbis, quoniam diſpoſi-
tio naturalis ad beatificam viſionem habet ſe ut di-
ſpoſitio congruitatis, non ut diſpoſitio neceſsita-
tis. Denique lumen gloriæ ſatis corroborat, & co-
aptat mentem humanam, & omnipotens æquitas
Dei ſupplet defectum naturæ. Ad hæc probanda
plures poſſunt rationes adduci, ſed non videtur
neceſſe.

¶Poſtre-

Thom. de Argētina.

¶ Poſtremò Thomas de Argētina, addit ꝓbabitis: Quidā dixerīt, ꝙ duo parietes erūt in cœlo. Vnus hoim, alius angelorum, & ꝙ ruina angelica reſtaurabit̄ ꝑ uirgines, q̄ cum angelis in eodē erunt pariete: & in alia pariete tot erunt beati, quot in angelorū pariete erunt uirgines, ac angeli ſancti. Hæc ille.

¶ Quo circa cū tota illa cœleſtis curia ſit una domus, & una triumphans eccleſia, nō vr̄ dictū illud abijciendū, quantū ad hoc, qđ imaginat̄ de ſimilitudine illa parietum, cū & in millitāte eccleſia duo populi, utpote Iudæi, & gentiles, inſtar duorum parietum in Chr̄o lapide angulari dicantur coniuncti.

Ephe. 2.

Quæſtio. An tot homines ſaluabuntur quot angeli perierunt.

¶ Quærunt demum hic aliq̄, An tot hoīes ſaluabunt̄, quot angeli ꝑiierunt. Ad qđ ex dictis hr̄ partim tn̄ſio, & qd ad hoc Thomas in Scripto rn̄derit, nunc patuit. Albertus quoq;, & Vdalricus concordant cum ꝓbabitis Thomę uerbis, ꝙ.ſ. iſtud certitudinaliter ſciri ſine reuelatione non queat. Probabiliùs tn̄ fatent̄, ꝙ tot ſaluabunt̄, quot angeli ſtātes mā ſerūt: q̄a etſi angeli nulli peccaſſent, nihilominus genus humanū ſuiſſet creatum, & ꝓ parte ſaluatum.

Thomas.

Præterea iuxta Thomā in prima parte, quo ordo angelicus extat ſuperior, eo plures perſonas continet in ſe: & ꝙ ſicut corpora cœleſtia excedunt corpora inſeriora in magnitudine quaſi incōparabiliter, ſic angelorum multitudo digniſſima excedit quaſi ſine comparatione inſeriora in numero, & iuxta hoc plures eſſent angeli ſancti, q̄ vniuerſi homines electi ſimul, ac reprobi. Sācta uerò Brigida ſibi aſſeruit reuelatū tot eſſe angelos bonos, ꝙ q̄uis hoīes uniuerſi, q̄ unquā fuerunt, ſunt, & erūt, eſſent actualiter ſimul collecti, adhuc cuilibet eorum decē angeli poſſent deputari, ita ꝙ decies plures eſſent angeli glorioſi, q̄ hoīes cuncti ſimul accepti.

Petrus.

Petrus ēt ait, ꝓbabiliùs eſſe, ꝙ tot hoīes ſaluabuntur, quot angeli ꝑmanſerunt, ut utriq; in numero ſint ęquali.

QVAESTIO VII.

Arguitur primo pro parte affirmatiua.

SEptimò quęritur, *An ordines angelorum manebunt poſt diem iudicij* ¶ Vr̄, ꝙ ſic, q̄a in ordine rerum, ac ſpecierum pulchritudo uniuerſi cōſiſtit, q̄ poſt diē iudicij augebit̄ magis, q̄ minuet̄. Secundò, q̄a diſtinctio ordinum attendit̄ penes dona naturæ, & gratiæ, q̄ utraq; manebūt in eis ꝑpetuè. Tertiò, q̄ a Deo ſunt, ordinata ſunt, ſm̄ Apoſtolū: & ordinata, imò ordinatiſſima, ꝓ̄ſertim in cęlo, ſine fine manebūt, ſicut ecōtrario in inferno dr̄ eſſe nullus ordo.

Rom 13.

Io. 10.

1. Cor. 15.

¶ In contrariū eſt illud Apoſtoli: Cum euacuauerit oēm principatum, & ptātem, & dn̄ationem.

Albertus.

¶ Ad hoc rn̄det Albertus. In hac q̄ōne ſunt multæ opiniones. Aliqui.n. dicunt, ꝙ quidam ordines nominant̄ a principatu, & ptāte ꝑtinente ad uiā, quemadmodum ptātes dicuntur dæmones cohibere, uirtutes miracula facere, principatus uerò regna ꝓuinciasq; diſponere, quorū uſus non erit poſt diem iudicij. ſicq; ceſſabunt hi ordines, quo ad horum uſus officiorum, q̄uis maneant, quo ad gradum naturæ, ac dona gr̄æ gratumfacientis. Hancq; poſitionem reputo ueram, ac alijs ꝓbabiliorē. Alij noiant̄ ab illuminationibus gr̄æ conuertentibus in Deum, ſiue ſm̄ charitatem, ut Seraphim: ſiue ſm̄ ſapiam, ut Cherubim: ſiue ſm̄ pacatiſſimā quietē, ut throni. Et illi nunq̄ ceſſabūt. Veruntn̄ uſus dn̄antiū, q̄ eſt diſponere quid cuiq; agēdū ſit, ceſſabit tūc. Vſus itē archangelorū, & angelorū, q̄ eſt maiora, & minora nūciare, tunc deſinet. Cuſtodia quoq; angelorū, & purgatio, illuminatio, ac pfectio, quā interim impēdūt eccleſiaſticæ hierarchiæ, oīa item officia ad militiam Chr̄ianā ſpectantia. Hinc gloſſa Augu. ſup ꝓallegatā verba Apoſtoli dicit: Dū durat mūdus, angeli angelus, dęmones dęmonibus, & hoīes hoīb⁹ ꝓſunt ad exercitiū, uel ꝓfectū. Sed uniuerſis infra receptacula ſua collectis, oīs ceſſabit ꝓlatio. Hæc Albertus.

Auguſt.

Gulielm⁹.

Albertus.

¶ Inſup Gulielmus in 2 pte de uniuerſo, & Albertus in iſta diſtinctione, teſtat̄ ea, q̄ dicta ſunt de illuminationibus hoīm ab angelis ſummis, & de immediata ſupremę hierarchiæ coniunctione ad Deū, eē intelligēda ſm̄ legē cōem: q̄a ex priuilegio eminēti, ac ſingulari, duabus cōceſſū eſt aīabus, utpote Chr̄i & glorioſiſſimæ mr̄is eius eminentiùs, & immediatiùs Deo uniri, & ineffabiliter exhuberantiùs illuminari ab ipſo, q̄ alicui ex hierarchia ſupma, inīm, ꝙ Chr̄s ēt ſm̄ naturā aſſumptā taliter glorificatam, & ꝓ̄electiſſima uirgo Maria, ex tā inæſtimabili plenitudine ſua purgent, illuminēt, atq; ꝑficiāt ēt quoſcūq; hierarchię ſupmę.

Vdalric.

¶ Præinductis cōcordat Vdalri. & addit: Ceſſabit in fine ꝓlatio. Non.n. neceſſaria erit, q̄uis non erunt actus hierarchici ad nouorū diuinorū cognitionē effectuū, attn̄ erit cōtinua influētia luminis a ſupioribus in inferiora, ꝑ quā inferiores cognoſcāt rōnes diuinorū ſecretorū in lumine ſuperiorū. Hæc Vdalricus.

Tho. aqui.

¶ Deniq; Thomas hæc clariùs exprimēs: In ordibus, inquit, angelicis duo conſiderant̄, puta diſtinctio graduū, & executio officiorū. Diſtinctio graduū eſt in angelis ſm̄ differentiam naturę, & gr̄æ, quorū utrunq; ꝑpetuè in angelis manet. Executio uerò officiorū aliquo mō manebit in angelis, & aliquo mō non. Ceſſabit nāq; ſm̄ qđ officia illa ordinant̄ ad ꝑducendū quoſdā in finem: remanebit uerò, ſm̄ quod conuſgit, & ſiſtit in ultima finis cōſecutione, ſicut, & alia ſunt officia militū in pugna, & alia in triūpho. Sicq; innoteſcit, quō ptātes, & principatus euacuabunt̄. Ampliùs, actiones unius angeli ſup aliū, ſunt pēſandæ ſm̄ ſimilitudinē actionū intelligibiliū, q̄ ſunt in nobis: quarū aliqua ſunt in nobis coordinatæ ſm̄ habitudinē cauſę, atq; cauſati, ut dū ꝑ multas ꝓ̄miſſas gradatim in vnā deuenimus concluſionē cuius cognitio ex ꝓ̄miſſis depēdet, nō ſolū q̄tum ad nouæ ſciæ acq̄ſitionem, ſed itē quo ad eius cōſeruationē, cuius ſignū eſt, ꝙ ſi q̄s obliuiſceret̄ mediorū, ſeu ꝓ̄miſſarū, non haberet de concluſione illa ſciam, ſed fidē, aut opinionē poſſet hr̄e de ea. Cūq; angeli inferiores rōnes quorūdā diuinorū opm cognoſcāt ꝑ lumē ſuperiorū, nō ſolū quātū ad nouā adeptionē, ſed ēt cōſeruationē ſciæ, patet ꝙ poſt iudiciū quoq; a ſuperioribus illuminabunt̄, q̄uis nō ꝓficiēt ex tunc. ſicut & hoīes ſalutem tunc conſecuti, aliquā illuminationē habebunt per angelorū obſeq̄a. Hæc Thomas in Sūma.

Diſtinctio graduum & executio operū notādæ in angelis.

Bonauent.

Præfertur vnū alteri tripliciter.

¶ Bonauentura quoq;: Tripliciter, ait, vnū alteri ꝓ̄fert̄. Primò, per modū excedētis tm̄, ut aurū ꝓ̄fertur argento. Secundò, ꝑ modū excedētis, & influētis, ut cœlum elementis. Tertiò, ꝑ modum imperantis, ut dn̄s ſeruo. Et ad ꝓlationem ꝑfectā concurrunt hæc tria, & in cœleſti ſunt hierarchia, cum ordo ſuperior ſit dignior, & influens, atq; ꝓ̄cipiens ordini inferiori. & quātum ad primum horum trium, nō ceſſabit prelatio angelorū adinuicē, cum unus ꝑmāſurus ſit alio eminentior in naturalibus, atq; gratuitis: ſed q̄tum ad alia duo, euacuabit̄: q̄a nō erit influētia noua ſuperioris in inferiores, nec iuſſio. Hæc Bonauentura.

QVAESTIO VIII.

Alexāder.

Diffinitio.

POſtremò ꝓ clariori horū intelligētia q̄rit̄, *Quid ſit angelus* ¶ Ad qđ Alexāder rn̄det: Damaſcen⁹ li. 2. diffinit ſic angelū, Angelus eſt ſubſtantia intelle

ctualis,incorporea,ſemper mobilis,arbitrio libera,
Deo miniſtrans,gr̃a nõ natura immortalitatẽ ſuſci-
Duplex eſt diffinitio.
piens.Pro cuius intellectu ſciendũ,ꝙ duplex eſt dif
finitio. Vna ex gñe,& differentia couertibili,uel ex
pluribus differentijs,quarũ unaqueq; ꝑ ſe eſt in pl',
tñ ſimul ſumptę ueniũt ad æqualitatẽ,ſeu cõuertibi
les ſunt cũ diffinito, & talis diffinitio notificat eſſe
rei ſubſtantiale,dũmò ſint differẽtię uerę,& eſſentia
les. Alia eſt diffinitio:qua cognoſcimus ſubſtantiã
ꝑ potentias.atq; potẽtias ꝑ ꝓprios act',& iſta noti-
ficat virtuale rei eẽ.taliſq; eſt ꝓfata diffinitio angeli.
Deniq; quo ad hoc,põt angelus notificari duplici-
ter,puta in ſe,& ĩ cõparatione ad aliud.In ſe quoq;
dupliciter,Primò ſm̃ uirtualẽ potentiã,qua hñt ad
cognoſcẽdũ.ſicq; dr̃ ſubſtantia intellectualis.Scd̃ò,
ad mouendũ,& hoc rurſus dupliciter. Primò, q̃tũ
ad cõditionẽ loci,& ſic dr̃ ſemꝑ mobilis. Scd̃ò,q̃tũ
ad conditionẽ effectionũ,ſicq; addit: arbitrio libe-
ra,& itẽ ad ꝑfectionẽ ſuã,ſ.ad gr̃am hinc ſubdit,im
mortalitatẽ ſuſpiciens gr̃a,nõ natura.& ad exercitũ
ſuũ,unde adiungit,Deo miniſtrans.Qualiter aũt cõ
Angeli, & aiæ rõnalis differentia.
ueniant angelo mobilitas,dictũ eſt ſupra:Differt de
mũ deſcriptio hæc angeli a deſcriptione aiæ rõna-
lis,in eo,ꝙ dr̃,arbitrio.i.iudicio,libera,ſm̃ quod ali
qs põt eligere liberè bonũ,ſeu malũ, quod diuerſi-
modè cõuenit angelo,& aię.qa ſine collatione,atq;
diſcurſu cõpetit angelo,q̃ ꝓpriè intellectualis uo-
cat,& aię cũ diſcurſu,q̃ idcirco rõnalis ritè aſſerit.
ſed & eſſe ſubſtantiã incorporeã,cõuenit angelo ꝓ
priè magis,q̃ aię,q̃ q̃uis in ſe corporea ſit , corpori
tñ unit,nõ angelus,ad faciendũ unũ compoſitũ:Dr̃
ẽt angelus immortalitatẽ ſuſcipiens ꝑ gr̃am,non ꝑ
Angel' eſt immortalis gr̃a non natura. Damaſce.
naturam.Vel qa ex ſua natura , inquantũ creatura
uertibilis eſt in nõ eſſe eo mõ,qua aſſerit Damaſce.
ꝙ oẽ ex nihilo factũ,& aliunde eſſe ſortitũ,eſt nihil
uertibile ex ſua natura,ita ꝙ ſi ſibijpſi relinqueret,
mox in nihil redigeret,uel qa eſt q̃dã imortalitas.i.
oĩmoda immutabilitas,ſoli Deo plenè cõueniens,
1.Tim.6.
iuxta illud Apoſtoli: Qui ſolus hẽt immortalitatẽ.
Et iſtã participat angelus,ꝑ gr̃am conſummatã.i. ꝑ
gloriã:qa inquantũ Deo beatificè fruit, nunq̃ mu-
tat,imo iugiter in eodem permanet actu,& in diſ-
poſitione inuariabiliter fixa.Vñ in diffinitione ꝓdi-
ćta,ꝑ gratiã deſignat,& gloria.Hæc Alexander.

¶ Inſuꝑ alexander exponens diffinitionẽ magni
Dio mar
Dionyſij de angelo traditã,ſcribit:Sanctus Dionyſi.
6.cap.libri de diuini nominibus,diffinit angelũ,di-
cens:Angelus eſt imago Dei, manifeſtatio occulti
luminis,ſpeculũ purũ, ſplendiſsimũ , immaculatũ,
incõtaminatũ,recipiens totã(ſi iuſtũ eſt dicere)
ſpecioſitatẽ bñ formatæ deiformitatis,& purè de-
clarans in ſeipſo ſicut poſsibilè eſt,bonitatẽ,q̃ in ab
ditis eſt.Dr̃ itaquè angelus Dei imago, extentè ſu-
mendo imaginẽ,ꝓ eo,quod eſt ab alio,& eſt ſimi-
litudo ipſius.Qualiter aũt angelus, & aĩa diuerſi-
modè dicant imago Dei,& quid magis propriè,di
Intelligendi actus,q̃ requirat.
ctũ eſt ſuper primũ Ad actũ verò intelligendi exi-
git primò,ꝙ ſit eſſentia aliqua potens intelligere:&
quantũ ad hoc,angelus hẽt rõnem imaginis. Requi
rit quoq; lumen,quo effectiuè intelligit,ſicq; ange
lus appellat manifeſtatio occulti luminis.Exigit itẽ
quo intelligit formaliter,utpote ſpecies recepta ab
intelligente.& quantum ad hoc, dr̃ ſpeculũ.Quem
admodũ enim in ſpeculo recipiunt, atq; reſultant
ſpecies rerũ ſenſibiles,ita in angelo ſpecies intelli-
gibiles. Qui dr̃ ſpeculũ lucidiſsimũ,ad differentiam
aię,q̃ poſt originalis pc̃ti contractionẽ, ꝓpᵉ aſsidua
ſua uenialia labẽ quotidiana,non põt lucidiſsimũ
ſpeculum nuncupari.Speculũ namq; põt ſordiſsi-
mum eſſe,uel quia in ſe maculam habet. Quo con-
Angelus triplici macula caret.
tra angelus dr̃ ſpeculum ſplendidiſsimum . Per ſe-
quentia verò uerba remouet triplex maculæ genus
ab angelo,ſ.macula innata,& contracta,ac ſupera-
diecta. Nam ſpeculũ põt ſordidũ eſſe. Primò, qa in
ſe maculã habet,ad qđ remouẽdum ab angelo, dr̃
ſpeculum immaculatum:uel quia in ſe recipit macu
lã ab extrinſeco,& hoc dupliciter.Primò,qa res ſor
dida adiungit ei.Secundò,quia ei iã ſordidæ iugit.
Remouet ergo ab angelo peccatum originale,cum
dr̃ immaculatum:& actuale, cum dr̃, incoinqnatũ,
Bonauent. Damaſce.
Hęc Alexãder.¶ Bonauent.quoq; Deſcribit,inqt,an
gelus a Damaſceno,quantũ ad ſubſtantiam, quan-
tum ad uirtutem,quantum ad opationem,& quan
tum ad durationem. Subſtantia angeli tangit, cum
dr̃,quod eſt ſubſtantia incorporea.Cumq; addit,in
Angel' triplici pollet virtute.
tellectualis,ſemper mobilis, arbitrio libera : tangit
triplex uirtus angelica.ſ.cognitiua,operatiua,impe
ratiua.Cognitiua,cum dr̃,intellectualis:operatiua,
cum ſubditur,ſemper mobilis:qm̃ angelus põt ſine
fatigatione inceſſabiliter operari.Imperatiua,dum
ſequitur , arbitrio libera. Quam potentiam angeli
non oportet realiter a prædictis diſtingui . Opera-
tio,cum ſubditur, Deo miniſtrãs. Duratio dum ſub
ditur,gr̃a immortalitatem ſuſcipiens,ubi per gr̃am
non intelligitur aliquis habitus gratis datus,ſed gra
Dio. mar.
tuita influentia Dei.Sanctus aũt Dion.diffinit ange-
lum,non ſolum quantum ad eſſe naturæ, ſed etiam
quantum ad bñ eſſe.ideo notificatur hic, inquãtum
habet in ſe Dei imaginẽ per naturam , & inquãtum
habet ſimilitudinem Dei per gr̃am, atq; inquãtũ ha
bet deiformitatem per gloriam. Rõ aũt imaginis ex
primit,quantum ad duo,uidelicet quãtum ad illud,
quod ſurſum eſt,& quãtum ad id , quod deorſum.
Primũ tãgit cũ dr̃, angelus eſt Dei imago. Secũdũ ,
cum ſubdit,manifeſtatio occulti luminis.Imago.n.
eſt Dei,inquãtum capax eſt eius,& particeps eẽ põt.
Manifeſtatio quoq; eſt luminis:qm̃ illuminationes,
quas deſuꝑ accipit,inferioribus tradit. Cõformiter
quãtum ad ſimilitudinẽ gr̃æ deſcribit,quantum ad
duplicem reſpectum,hoc eſt,ad ſurſum ꝑ operatio
nẽ,& ad deorſum ꝑ priuationẽ . Primum tangit ibi
ſpeculum clarum ſplendiſsimũ.ubi tãgit,ꝙ gr̃a de-
ſurſum ueniens,naturã conſeruat,decorat,atq; cõ-
ſummat,& quãtũ ad hæc tria,dicit, ſpeculum clarũ
ſplẽdidiſsimũ: Opatio demũ ad id, quod deorſum
notat,cũ dr̃ imaculatum, & incõtaminatũ,& inco-
inqnatum,ꝑ q̃ tria remouet triplicẽ fœditatẽ ab an
Fœditas triplex angelo repugnans.
gelo, gr̃æ repugnãtẽ. Primò, fœditatẽ actiuã , q̃ eſt
fœditas actualis pc̃ti,cum ait,imaculatum. Secũdò
fœditatẽ aduenientẽ,q̃ ẽ fœditas uenialis pc̃ti,cũ ſubiũ
git,incontaminatũ. Tertiò,fœditatẽ cõtractã, q̃ eſt
originalis pc̃ti,cũ addit incoinquinatum. Similiter
deiformitas gloriæ tangit ſm̃ duplicẽ cõparationẽ,
ſ.ad id,qđ ſurſum,& ad id,quod deorſum. Ad ſur-
ſum,cũ dr̃,ſuſcipiẽs ſicut cõueniẽs eſt,ſeu q̃tum poſ-
ſibile eſt,totã ſpecioſitatẽ boniformitatis,& deifor
mitatis.Cõparatio nãq; ad Deum,deiformis efficit
dum ſpecioſitatẽ a Deo ſortit . cõparatio quoq; ad
deorſum notat,cum ſequit,& in ſe reſplẽdere faciẽs
bonitatẽ ſilentij,quod eſt in abditis.Qđ eſt dũ reful
gẽtiã ſuã inferiorib' manifeſtat,quã uocat ſilentiũ:
qm̃ nemo intimè Deo cõiungit,qn qeſcet in ipſo.&
ſtrepitus qeſcat exterior.ideo uocat ſilẽtium in abdi
Albertus.
tis.Hęc Bonauent.¶ Inſuꝑ Albertus : Diffinitio ait,
Damaſceni data eſt de bonis angelis in cõi, ſcd̃m
quod ab optimo creatore ad eſſe deducti ſunt , &
iuxta cauſam finalem a creatore intentam. Et noti-
ficat angelum quantum ad eſſe, & poſſe, ac noſſe.

In

Angelus eſt ſemp mobilis. Peccandi impotētia arbitrij ℓ libertati nō repugnat. Corporeũ dupliciter dicitur.

In qua diffinitione intellectualis poniť ꝑ differentia, ꝑ ꝗ intellectuale radicať in eentia, nõ ꝑ ꝗ dř a potentia conſequente eſſentia. Dř ēt angelus ſp mobilis, qa ſm intellectũ, & appetitũ indeſinenter moueť in Deũ. Quæ, & arbitrio libera nomioať, ad differentiã potentiæ naturalis, ꝗ neceſſariò determinatur ad unũ. Nec obſtat, ꝙ nõ põt peccare, cũ poſſe peccare ſit impotẽtiæ, nec eſt libertas, neq; pars libertatis. Verũ in hoc conſiſtit libertas confirmatorum in bono, ꝙ ſine coactione, & obligatione ad aliquid alterum uolunt: libertas uerò obſtinatorũ in malo, conſiſtit in hoc, quòd ſine coactione nolunt, & eligunt malum ex pertinacia, & obduratione propriç uoluntatis. Sciendum quoq;, ꝙ corporeum dupliciter dř. Primò, a forma quãtitatiua corporis, quæ per eſſentiam eſt in corpore, quæ eſt, eſſe longum, latum, profundum. ſicq; angelus, & anima rõnalis ſunt ſimpliciter ſubſtantiæ incorporeæ. Secũdo, a proprietate corpus conſequente, quæ eſt localitas. Nempè ex hoc, ꝙ corpus longitudine, latitudine, & profunditate determinatum eſt, circunſcribitur loco. & iuxta hanc proprietatem, angelus, & anima ſimilitudinariè appellantur corporeæ, cum ſint terminatæ, non infinitæ. imò ad omnem ſitum terminatur eorum eſſentia, cum nihil eorum ſit extra terminos ſuæ eſſentiæ. Dř item angelus natura mortalis, quia de ſe ad nihilum tenderet, niſi a creatore conſeruaretur. & quia aliquo modo compoſitus eſt, utpote ex quod eſt, & quo, ſeu actu, & potentia, iuxta quem modum loquendi Plato in primo Timæi inducit Deum altiſsimum Dijs ſub ſe conſtitutis loquentem: O dij deorum, quorum opifex, idemque pater ego. opera ſiquidem mea uos eſtis, natura diſſolubilia: nec tamen ita uolente indiſſolubilia. Omne etenim iunctum, eſt diſſolubile, quia uoluntas eſt maior nexu ueſtro. Poſtremò beatus Dionyſius decimo capitulo de diuinis nominibus, non intendit angelum diffinire uera, & eſſentiali diffinitione, ſed ex boniformitate angeli intendit oſtendere, ꝙ in angelo non eſt malum, quemadmodum ante oſtendit, ꝙ malum non eſt aliquid exiſtentium, nec aliquid in exiſtentibus. Dicitur autem angelus ſpeculum purum puritate naturæ, clariſſimum perſpicacitate intellectualis eſſentiæ, quaſi in profundo ſuó recipiens boniformitates lucis diuinæ, & incontaminatum.i.alienum a terreneitatis, ac materialitatis contagione, incoinquinatum labe originalis peccati, & immaculatum per carentiam cuiuſlibet uitij. Hæc Albertus.

Plato. Dion. mar.

¶ Has inſuper angeli deſcriptiones Vdalricus quoque in Summa ſua libro quarto exponit: Angelos, inquiens, eſt ſubſtantia (non ſolum a ſubſtando, ſed etiam a ſubſiſtendo) intellectualis eſſentialiter ſiue totaliter, non ſecundum partem, ut anima, ſemper mobilis motu, de quo aſſerit Damaſcenus, quòd omne creatum uertibile eſt in nihil, & motu per tempora, non per loca, ut loquitur Auguſtinus, motu quoque circulari, & recto, atque obliquo, per contemplationem, ut quarto capitulo de diuinis nominibꝰ ſanctus teſtatur Dionyſius. Arbitrio libera: quoniam habet intellectum, & uoluntatem, quæ duo complent liberum arbitrium. Incorporea, non enim eſt corpus, ſed ſpiritus: nec uirtus corporalis, cum ſit ſubſtantia: nec uirtus in corpore, cum ſit purè intellectualis. Porro ſecundum diuinum Dionyſium, angelus eſt Dei imago. imò (ut in Iezechiele aſſeritur) ipſe ſignaculum, ſeu ſigillum ſimilitudinis. Sigillum quippè, ſeu ſignaculum, impreſſam ſibi habet exemplaris figuram. unde & homo in Eccleſiaſtico dicitur ſecundum Deum ueſtitus uirtute imaginis, ſpeculum quoque luminoſum. Speculum namque eſt diaphanum, & ex natura ſua luminoſum: ſed tamen terminatum per aliquod opacum, propter quod figura ei impreſsa non tranſit, imò reducitur ad uiſum inſpicientis, & ſignificat intellectum poſsibilem angeli, qui intellectus eſt luminoſus, inquantum intellectus: ſed quantum poſsibilis, occumbit a lumine, & tendit ad tenebroſitatem. Purum, a materia, & materialibus: clarum, per informationem intellectus agentis: clariùs, per lumen grãæ informantis lumen naturæ: clariſsimũ ꝑ lumẽ gloriç perficientis utrunque. Hinc in libro de motu cordis habetur, quòd angelus eſt ſubſtantia illuminationum, quæ ſunt a primo prima relatione receptiua, quia uidelicet inſtar ſpeculi habet in ſe diſpoſitionem ad ſuſcipiendum immediatè a Deo ſaltem in multis, illuminationes a creatore, a quo ſolo ſcientiam ſibi innatam, lucemque gratiæ, & lumen gloriæ eſt ſortitus. Et ita immediatè, ac primè ad conditorem ſuum refertur, reducitur, atq; conuertitur, tanquam ad cauſam efficientem, finalem, & exemplarem. Vnde & manifeſtatio occulti luminis perhibetur: quoniam incumprehenſibile increatumque lumen in ipſo reſplendet, ac repreſentatur. anima uerò rationalis eſt ſubſtantia, illuminationum, quæ ſunt a Deo, ſecunda relatione perceptiua, ſicut inferiùs exponetur. Hæc Vdalricus

Vdalricus. Damaſce. Auguſt. S. Dion. Idem. Eccle. 17.

A *An omnes ſpiritus cœleſtes mittantur, & ponit duas opiniones & auctoritates, quibus innituntur.* *Diſt. X.*

HOc ẽt inueſtigandum eſt, utrũ oẽs illi cœleſtes ſpũs ad exteriora nunciãda mittantur. Quidã putãt aliquos in illa multitudine eſſe, ꝗ foras ꝑ officio exeũt: alios, ꝗ intus ſemp aſſiſtunt, ſicut ſcriptũ eſt in Daniele: Millia milliũ miniſtrabant ei, & decies cẽtena millia aſſiſtebãt ei. Itẽ Dion. in hierarchia (ꝗ ſacer principatus dř) de ꝑlatione ſpũum ait: Supiora illa agmina ab intimis nunquã recedunt: qm̃ ea, quç præeminent, uſum exterioris officii nunquam habent. His auctoribus innituntur, qui angelos mitti, niſi inferiores, inficiantur.

De miniſterio, & miſſione angelorũ quantum ad angelos mittendos. Daniel 7. Dion cœleſti hierar. cap. 13. Grego. homil. 34.

B *Obiectio contra illos.*

Quibus obiicitur, qđ Iſaias ait, Volauit ad me unus de Seraphim, ꝗ ordo ſupior eſt, & excellẽtior. Ideoq; ſi de illo ordine mittuntur, nõ eſt ambigẽdũ quin etiã, & de aliis mittantur. Apoſtolus quoq; ait: Oẽs ſunt adminiſtratorii ſpũs in miniſterium miſſi. His teſtimoniis aſſerunt quidam oẽs angelos mitti. Nec debet indignum uideri, ſi etiam ſuperiores mittantur: cum & ille, qui creator eſt omnium, ad hæc inferiora deſcẽderit.

Iſaiæ 6 b. Hebræ. 1. d. Epheſ. 4.

Queſtio ſi oẽs mittũtur, cur vnus tantũ ordo nomine angelorũ cenſetur.

Hic oritur q̃ō: ſi oẽs mittuntur, & nuncii Dei exiſtunt: quare unus tm̃ inter nouem ordines, angelorũ noĩe cenſetur? Ad quod quidam dicunt, oẽs quidem mitti, ſed alios ſæpius, & quaſi ex officio iniuncto, qui propriè angeli, uel archangeli noĩantur. Alios uerò rariùs mitti, ſ. maiores, cauſa extra cõem diſpenſationem oborta: qui cum angelorum miniſterium ſuſcipiunt, ẽt nomen aſſumũt. Vnde in Pſalmo: Qui facit angelos ſuos ſpũs. quia illi, qui natura ſpũs ſunt, aliquando angeli (id eſt, nuncij) fiunt. Pſalm. 103

D *Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael, de ſuperiori ordine fuiſſe: & ſunt nomina ſpirituum, & non ordinum.*

Et putãt illi Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe. Michael interpretatur, q̃s vt Deus? Gabriel fortitudo Dei. Raphael, medicina Dei. Nec ſunt iſta noĩa ordinũ, ſed ſpũum. Et dicunt q̃dã ſingulum horum unius propriè, ac ſingulariter ſpũs eẽ nomen. Alij uerò non unius ſingulariter, & determinatè, ſed nunc huius, nunc illius eſſe nomen, ſm̃ qualitatem eorum, ad quæ nuncianda, uel gerenda mittuntur. Sicut & dæmonum q̃dã noĩa ſunt, q̃ quidam putant eſſe unius propria, alii uerò pluribus cõia. Diabolus quippè, qui Græcè ita uocatur, & criminator interpretatur, uel deorſum fluẽs, Hebraicè dr̃ Sathan, id eſt, aduerſarius. Dr̃, & Belial, id eſt, apoſtata, & abſq; iugo. Dicitur etiam Leuiathan, id eſt, additamentum eorum. & alia plura reperies nomina, quæ uel unius ſpiritus ſunt propria, uel pluribus communia. Gre. hom. 34. & li. 9 moralium cap. 7.

E *Quomodo determinent prædictas auctoritates, quæ videntur aduerſari, qui dicunt omnes angelos mitti.*

Qui autem omnes angelos mitti aſſerunt, premiſſas auctoritates, Danielis. ſ. & Dionyſij, ita determinant. Dicuntur ſuperiora agmina Deo aſſiſtere, & ab intimis nũquã recedere: non quin aliquando mittant̃, ſed quia rariſsimè ad exteriora prodeunt: neq; tunc ab intimis recedunt, ſed Dei præſentiæ, & contemplationi ſemper aſſiſtunt: quod etiam faciunt, qui frequẽter mittuntur. Daniel. 7. Diony. cœleſt. hierar. cap. 13.

F *Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti: cum determinatione auctoritatum, quæ videntur ſibi aduerſari.*

Alii uerò dicunt tres ordines ſupremos. ſ. Cherubim, Seraphim, & thronos, ita creatori aſſiſtere, q̃ ad exteriores non exeunt. Inferiores aũt tres, ad exteriora mitti. Tres verò medios inter vtroſq; cõſiſtere nõ mõ dignitate, uel loco, ſed ẽt officio: q̃a p̄ceptũ diuinũ a ſupioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoq; cũ ſupremi mediis, & medii imis, atq; hi hoĩbus p̄ceptũ Dei nuncient, meritò oẽs angeli noĩari debent. Et ob id fortè Apoſtolus ait: Oẽs ſpiritus adminiſtratores eſſe filii, & mitti in miniſteriũ. Vel p̄ oẽs, non ſingulos ordines, ſed de inferioribus ordinibus ſingulos angelos complexus eſt. Illud uerò, q̃d Iſaias ait, p̄ uerba Dionyſii determinãt, dicẽtes: Hi ſpũs, q̃ mittũtur, p̄cipiũt horũ vocabulũ, quorũ gerunt officiũ. Vnde dicunt illum angelum, qui miſſus eſt ad Iſaiam, ut mundaret, & incenderet labia prophetæ, fuiſſe de ordine inferiorum. Sed ideo dictus eſt fore de Seraphim, q̃a ueniebat incẽdere, & cõſumere delicta Iſaiæ. Grego ho mil. 34. Hebræ. 1. Dion. cœle ſtis hierar. cap. 13. Iſaiæ 6.

Summa di ſtinct. 10.

IN hac diſtinctione inquirit̃, an oẽs ſpũs cœleſtes, ſeu ſingulorũ ordinũ p̄ſonæ, ad exteriora agẽda mittant̃. Et circa hoc Magiſter p̄cedit ſcholaſticè, arguẽdo p̄ parte vtraq;, cautè tñ aliorum r̃ñſiones narrando, non ex p̄prio, quicquam temere aſſerendo. & ea, quæ ſcribit, potiſsimè ſumpta ſunt ex homilia beati Gregorij, q̃ in feſto legitur beatiſsimi Michaelis.

QVAESTIO L.

Gre. hom. 14

CIrca hãc diuerſi varias mouẽt q̃ones, videlicet, *an omnes angeli ſancti miniſtrent, ſeu ad exteriora mittantur, an omnes aſſiſtant* Et rurſus, *an yidẽ miniſtrent, & aſſiſtant* Itemque, *qui miniſtrent, & qui aſſiſtant.* Verũ cũ iſtę cõdepẽdeãt q̃ones, de oib9 facio vnã hãc, *Vtrum omnes angelici ſpiritus miniſtrẽt, ſeu in miniſterium mittantur.* ¶ Vr̃, q̃ ſic, q̃a Apoſtolus ait, Nõne oẽs adminiſtratorij ſpũs ſunt, in miniſteriũ miſsi p̄p̄ eos, q̃ hæreditatẽ capiunt ſalutis? Hebræ. 1.

2 ¶ Secũdò: q̃m Iſaias ait: Volauit ad me unus de Seraphim, q̃ eſt ordo ſup̄mus. Si ergo mittunt̃ de illo, magis de quolibet ordine inferiori. Iſaiæ 6.

3 ¶ Tertiò, diuinę, & increatæ p̄ſonę filius, & ſpũſſanct9, miſsi ſunt, & filius miniſtrauit, q̃ ẽt ſm̃ naturã aſſumptã p̄p̄ hypoſtaticã eius cũ uerbo unionẽ, cũctis angelis extat ſublimior. & ipſæ diuinæ p̄ſonæ in infinitũ cũcta trãſcẽdũt creata. multò igit̃ plùs ẽt ſummis angelis cõuenit miniſtrare, ac mitti.

4 ¶ Quartò, angeli ex charitate, dignatione, & humilitate nobis miniſtrãt miniſterio dignitatis, adminiſtrationis, atq; p̄lationis, q̃d ſupioritati nõ derogat. ſed q̃to ſunt ſupiores, tãto abũdãtiore charitate, dignatione, & humilitate ſũt pleni. ergo ſupremis potiſsimè cõpetit miniſtrare.

5 ¶ Quintò, Serui boni, & humiles ſuo ſe dño libẽter cõformãt, & eius ſectant̃ veſtigia, & exẽpla. cum igit̃ uniuerſi angeli videãt ſuũ creatorẽ, Deũ, ac dominũ ſe tm̃ humiliaſſe, q̃ miſſus venit, & ſeruiuit hominibus, vr̃, q̃ cum in hoc paſsim ſequantur. Quis enim baronum, aut militum non libenter miniſtret uulgari plebi ad menſam, ſi uideat ipſummet regem

Hebræ. 1. 6 gē id agere? ¶Sextò, Ad Hebræos ꝓbat Apoſtolus
excellētiā filij ſup angelos uniuerſos, ꝙ angeli oēs
Dei exiſtunt miniſtri, Chr̃s uero eſt hæres, & filius
naturalis, quæ probatio non haberet ꝓceſſum, niſi
7 oēs ueraciter miniſtrarent, ac mitterentur. ¶Septi-
Daniel. 10 mò, Michael appellat̃ præpoſitus paradiſi, nihilomi
nus mittit̃, ut Daniel inſinuat. ¶Econtra vr̃, ꝙ oēs aſ-
Thobi. 12. ſiſtant. Primò: qm̃ Raphael, q miſſus fuit ad Thobiā,
diſſerit: Ego ſum Raphael unus de ſeptē, q aſtamus
ante Deū. Sed ante Deū aſtare, ſeu ſtare, eſt Deo aſſi
2 ſtere. Ex eodē arguit ſic ſecundo: In uerbis illis p ſe-
ptenariū numerū uniuerſitas deſignata eſt angelo-
Apocal. 1. rū, quemadmodū in Apocalypſi, quo dr̃: Gr̃a uobis,
& pax a Deo, & a ſeptem ſpiritibus, q in conſpectu
throni eius ſunt. ergo uniuerſi aſsiſtunt. Quid. n. eſt
Deo aſsiſtere, niſi in cōſpectu throni eius eſſe, & ſta
3 re? Tertiò, regi aſsiſtere, eſt pñtem eius vultū conſpi
cere. ſed de angelis infimi chori, qui hoim ſunt cu-
Matth. 18. ſtodes, Chr̃us fatet̃: Angeli eorum in cœlo ſemp ui-
4 dent faciem patris m ei. Quartò, in Iob hr̃: Factū eſt
Iob. 1. quadā die, cum aſsiſterent filij Dei corā dño, affuit
inter eos ēt Sathan. ergo, & angelus malus Deo aſsi
Gregorius ſtit, multo magis quilibet angelus bonus. Gregori⁹
homil. 34. quoq; teſtat̃: Aſsiſtunt, qui intima contemplatione
Dion. mar. fruunt̃, ſed hoc angelis conuenit vniuerſis. ¶In con
Daniel. 7. trariū eſt doctrina diuini Dionyſij in hierarchia cœ
leſtis, & quod Daniel ait, Millia milliū miniſtrabant
ei, & decies millies centena millia aſsiſtebant ei:
Grego ho quo circa fatet̃ Gregorius, Alij ſunt, qui aſsiſtunt;
mil. 34 & alij, qui miniſtrant. ¶Circa hæc multa interrogat
Alexāder. Primò, an angeli a ſolo Deo mittant̃. Vr̃,
ꝙ ſic, qa oēs ſunt miniſtratorij ſpūs Dei, non unus
alterius. Rñdet, A ſolo Deo eſt miſsio angelorū au-
ctoritatiuè. Vnus uerò ab alio mittit̃, auctoritate, &
Zachar. 2. cōmiſsione diuina, iuxta illud Zachariæ: Angelus, q
loquebat̃ in me, egrediebat̃. & alius angelus egre-
diebat̃ in occurſum eius, & dixit: Curre, & loquere
Grego ho ad puerū iſtum. Circa quod ait Gregorius: Cum an
mil. 34. gelus ait ad angelum, curre: dubium non eſt, quin
angelus angelū mittat, ſuperior inferiorem: Hinc
dr̃, In conſpectu conditoris angelica miniſteria or-
dinata ſunt, ut cōi felicitate beatitudinis opificē ſuū
videntes, gaudeant, cū ꝓ cōi diſpoſitione dignitatis
alij aliis ſubminiſtrant. Sic namq;, & in regno terre-
no ſuperior officiatus mittit inferiorem. Secundò
quærit̃, utrum tā boni, q̃ mali angeli mittant̃ a Deo.
Rñdet, ꝙ imò, quod cū certū ſit de angelis bonis, ꝓ
3. Reg. 22. bat hoc idem de angelis malis per id, quod 3. Regū
Pſalm. 77. legitur Deus dixiſſe angelo malo: Vade, egredere,
& fac ita. Atq; in Pſalmo, Immiſsiones per angelos
malos. Veruntamē in tali miſsione alia eſt intentio
Dei mittentis, alia Sathanæ miſsi, cuius malitia utit̃
Deus in bonū, qui de malis elicit multa bona. Hæc
Exodi. 12. Alexander. ¶Qui in huius qōnis ſolutione concedit
primogenita Aegyptiorū ab angelis malis percuſſa,
de qua re aliter dictum eſt ſupra. Tertiò quęrit̃, utrū
angeli mittant̃ de quolibet ordine. Ad quod nihil
aſſertoriè dicit determinando, ſed recitatoriè tan-
tū, ſicut in litera rñdet Magiſter. Ex hoc, inquiens,
quod ait Gregorius utrum per ſe hæc faciant ſupe-
riores angeli, an per ſubiecta agmina, nos affirmare
non audemus, quod certis teſtimonijs non proba-
mus. Vñ accepit Magiſter, ꝙ duplicem inde ponit
opinionem. Vnam dicentium, ꝙ de quolibet choro
mittāt̃: aliam, ꝙ ſuperiores angeli nunciant ange-
lis inferioribus, & illi hoībus. ideo inferiores per ſe
mittit dicunt̃. Atq; ad illud Gregorij, Hi qui præmi
nent, uſum officij exterioribus non hñt, rñdent illi,
q dicunt de quolibet ordine mitti, ꝙ facienda eſt
uis in hoc, quod ait, exterioris officij: quia eſt quod
dam officium exteriùs, ad quod deputati ſunt ange
li inferiores, ac medij, ut nunciare, punire: aliud eſt
officium interius, ut purgare, illuminare, ad quod
deputati ſunt angeli de ordine ſuperiori, ut purga-
tio Iſaiæ facto miniſterio Seraphim. Similiter cum Iſaiæ 6
dr̃, Millia millium miniſtrabant ei. &c. non dat̃ in- Daniel 7.
telligi, ꝙ qui aſsiſtunt non miniſtrent, aut econuer-
ſo: ſed ꝙ oīm ſit duplex officium, ſ. miniſtrare, atq;
aſsiſtere. Quartò quærit, ad quid principaliter mit-
tant̃, Rñdet, ꝙ ad complendum diuinæ beneplaci-
tum uoluntatis, deinde ꝑꝑ electorum ſalutem, iux-
ta illud Apoſtoli: In miniſterium miſsi ꝑꝑ eos, q hæ-
reditatem capiunt ſalutis. Quintò ſciſcitat̃, utrum Hebræ. 1
ſinguli mittant̃ ad determinata officia adimplenda,
an ſinguli indifferenter ad oīa. Rñdet, Vr̃ dicendū,
ꝙ ſinguli ſint prompti ad oīa officia peragēda. Sed
qm̃ quędam ſunt per appropriationem quorūdā,
apparet, ꝙ illi mittant̃ ad illa frequentiùs: & ſi qui
alij de alio choro ad illa mittunt, accipiunt quo ad
hoc denoīationem ipſorum. Hæc Alexander.

¶Porro Bonauentura primo hic quærit, utrum Bonauent. Angeli cur mittantur ad hoīes.
angeli mittant̃ ad homines. Et rñdet, Angeli abſque
dubio mittunt̃ ad hoīes. Et quamuis huius poſsint
rōnes plurimæ aſsignari, una tñ potiſsima ex lege ſu
mitur charitatis. Hæc etenim miſsio concordat cha
ritati diuinæ, charitati angelicæ, & charitati huma-
næ. Charitati diuinæ, quia in hoc manifeſtatur boni
tas Dei: & quātū noſtrā amet ſalutem, ꝙ nobiliſsi-
mos ipſis illos, q ei intima charitate iunguntur, &
ipſo beatiſsimè perfruunt̃, dirigit, ac tranſmittit ad
procurandum noſtram ſalutē. Cōpetit quoq; chari
tati angelicæ. eſt. n. charitatis ardētis maximè deſide
rare aliorū ſalutem ꝑꝑ quod Iſaias dño dixit: Ecce Iſaiæ 6.
ego, mitte me. Cumq; angeli valeant nos iuuare, &
videant nos periclitari, & ſuo auxilio maxime indi-
gere, maloſq; angelos indeſinēter nos impugnare,
ideo eorū charitati cōcordat, & cōuenit, ut ſuo ad
nos aduētu nos adiuuēt. Cōuenit ēt charitati huma
næ, q̃ cū paruula ſit in ſtatu pñti, indiget foueri, nu-
triri, & excitari. Et qm̃ angeli ſunt conciues hoibus,
cū nō ſint iuncti ꝑ ſpecificā ſimilitudinē naturæ, q̃
excitat ad amorē, oportet eos nobis nunc iungi ꝑ
obſequium beneficentiæ ſuæ, ut ſic eorum ualidiùs
accendamur amore. Hæc Bonauentura.

¶Qui quærit ſecundo, an omnium angelorum
ſit mitti: Reſpondet, ſicut ait Magiſter in litera:
Quidam dixerunt, ꝙ ſoli angeli ultimæ hierarchiæ Dionyſi. martyr.
mittuntur ad nos, ꝙ beatum Dionyſium dicunt ſen Hebræ. 1
ſiſſe, Apoſtolum uerò ad Hebræos dicunt ſolum de
angelis hierarchiæ infimæ eſſe locutum, utendo di-
ſtributione accommoda. Sed quia non conſonat
hoc intentioni Apoſtoli, intendentis ꝓbare Chr̃m
eſſe cunctis angelis altiorem, alij dicunt, ꝙ uniuerſi
mittuntur. nec eſſe hoc contra Dionyſium, qui id- Dio. mar.
circo dicit angelos ſuperiores non mitti, quia non
mittuntur ita frequenter, nec pro communioribus
cauſis, nec directè ex proprio officio conuenit eis,
angelis infimę hierarchiæ. Sed quia expoſitio iſta eſt
ualde extranea, cum ſanctus Dionyſius dicat, quòd
angeli ſuperiores uſum exterioris officij nunquam
habent, & indubitanter credendum eſt, uera eſſe
uerba tam Apoſtoli, quàm diuini Dionyſij eius di- Dio. mar.
ſcipuli, idcirco eſt poſitio tertia, per diſtinctionem
ſaluans utrumque. & dicens, quòd duplex eſt miſ-
ſio. Vna exterior ad nos, quæ non competit ſuperio
rū agminibus ordinū. alia interior ad angelos, ſed
ꝑꝑ nos. ſicq; mitti cōpetit oībus angelis, quia ſupe-
riores mittuntur a Deo ad medios, & medij ad

infimos, dũ reuelãdo eis, quæ nobis expediunt, purgãt, atq; illuminãt infimos, quod totum eſt pp nos. Hinc ſignãter dixit Apoſtolus: Miſsi pp eos, non ad eos. Miſsio aũt unigeniti Dei, fuit ad redimendũ, & ſaluandũ. q̃ miſsio tãtæ eſt excellentiæ, ꝙ angelus nõ potuit cõuenire. idcirco nõ ſequit̃ inſtãtia iſta facta de filij miſsione. Itaq; uniuerſi angeli multipliciter nos iuuãt, ꝓtegũt, & ſuccurrũt, imediatè, aut mediatè reuelationes miniſtrãdo, orõnesq; nr̃as Deo aſsiduè offerẽdo. Nã ſupiores ſimul cũ inferiorib' pro nobis altiſsimũ interpellãt, & nr̃as orõnes ei exponũt, nõ ut inſtruãt Deũ, ſed ut nr̃as orõnes imperfectas, & tepidas igneis ſuis affectibus reddãt Deo acceptas, quẽadmodũ aduocati ornatis eloquijs aliorũ cãm tuent̃, ſicq; ẽt ad ſuorum ordinũ inſtaurationem cooperant̃, & charitatis legẽ pietatiſq; curã implent in nobis. Hæc idem.

In ſup q̃rit hic idẽ doctor alia quadã, ad q̃ q̃uis ex p̃habitis innoteſcat ſolutio: attñ qm̃ circa eã tãgit q̃dã nõ habita, breuiter tãgã ea. Itaq; ſciſcitat̃, ad qd angelus mittat̃. & primò, an ad inflãmãdũ affectũ. Ad rũdet, Affectũ nr̃m ab aliquo inflãmari, cõtingit dupliciter. Primò tanq̃ a principali agẽte, & directè imprimẽte, ſeu efficiẽte, & ita nõ põt ab angelo inflammari. Secũdò, tanq̃ a cauſa excitãte, & diſponẽte, & ſic põt. Huic uerè rñſioni addit Bonauẽtura: Primo mõ dixerũt q̃dã philoſophi intellectũ nr̃m ab intelligẽtia inflãmari. Dixerũt namq;, ꝙ aĩa eſſet inſtr̃m intelligẽtiæ, & ꝙ intelligẽtia influeret ſup aĩam, ſicut agẽs ſup inſtr̃m. Vñ dixerũt, ꝙ aĩa triplicẽ haberet opationẽ, uidelicet aĩalẽ, intellectualẽ, & diuinã: aĩalẽ ex ſe, intellectualẽ ex influẽtia angelica, diuinã, ex diuino influxu. Hæc Bonauẽtura. ¶ Quo circa ſciẽdũ. ꝙ ea, q̃ dicit poſuiſſe philoſophos. ipſi philoſophi ꝓtulerũt de aĩa nobili. i. cœleſti: q̃a cœleſtia corpa eẽ aĩata aſſeruerũt, ut euidẽter patet in lib. de Cauſis, & in elemẽtatione theologica Procli Platonici. Auicẽna uerò, & Algazel, dicẽtes aĩas humanas ab intelligẽtia ultima eſſe creatas, ẽt falsi ſunt eas poſſe directè illuminari, & accẽdi ab illa tanquã a creatore, quod ꝓrſus hereticũ eſt. Nihilominus ad piũ intellectũ põt cõcedi, ꝙ & aĩa rõnalis in hac uita triplicẽ hẽat actionẽ, utpote aĩalẽ ex ſe, inquãtũ corpus informat: intellectualẽ, inquãtũ lumẽ ſuum naturale ab anglo cõfortat̃, ac modis p̃habitis illuſtrat̃: & diuinã, in quãtũ a creatore p ſupnaturalia dona accẽdit̃, eleuat̃, atq; in Deũ quodãmõ trãsformat̃. Quartò inueſtigat, An aĩa ab angelo illuminet̃. Rñdet, Aĩam quo ad ſupiorẽ rõnis portionẽ illuminare, ſolius eſt Dei, ut frequẽter Aug. oñdit. q̃uis q̃dã nõ intelligẽtes, poſuerũt intellectũ nr̃m nõ peruenire ad lumẽ primũ, ſed illuminari, ac pfici ab eodẽ p mediũ intelligẽtiæ lumẽ, qđ extat hereticũ. Hinc tractatores catholici aĩam nr̃am quãtũ ad partẽ rõnis inferiorẽ. poſuerũt ab angelis p eorũ reuelationes illuminari. Qđ tripliciter põt intelligi. Primò, p modũ luminis irradiãtis. Secũdò, per modũ ſpeculi oñdẽtis. Tertiò, p modũ linguæ uiuaciter exprimẽtis, q modus rõnabilior eſſe vr̃, ita ꝙ angelus illuminat mẽtẽ nõ lumẽ infundẽdo, nec ſolũ offerẽdo inſtar obiecti, aut ſpeculi, ſed uiuaciter exitãdo, ut doctor exterior. Hæc Bonauent. ¶ Cuius uerba ex p̃habitis patẽt, ita ꝙ Deo eſt ꝓpriũ, aĩam quo ad ſupioris rõnis ſuæ portionẽ, qua intendit æternis, illuminare directè ꝓducẽdo in ea lumẽ naturæ, uel gr̃æ, aut gloriæ. imò hæc habet a Deo immediatè, & põt immediatè in ſolo Deo beatificari, & in pñti p donũ ſapiẽtiæ illuſtrari: ſimiliter p donũ intellect', cõſilij, atq; ſciẽtiæ, nihilominus ab angelo p̃ſatus modis hierarchice purgari, illuminari, ac perfici.

Affectus hoĩs quo accẽdatur ab angelo.

Bonauent.

Dionyſius

Proclus'.

Aĩæ rõnalis triplex actio.

Angelus quo aĩam illuminet. Auguſt.

¶ Præterea Thomas ad q̃õnẽ hanc, an angeli oẽs aſsiſtãt, rñdet: Aſsiſtere in angelis, dr̃ ad ſimilitudinẽ horũ, q regibus terræ aſsiſtũt, q̃bus aſsiſtere phibent̃, q circa eos ſunt. Cumq; B. Dionyſius dicat primæ hierarchiæ ꝓpriũ eſſe, ut ſic circa Deũ ſint eius agmina, tãquã in eius ueſtibulis collocata, ei dũtaxat cõuenit Deo aſsiſtere, inquantũ immediatè ab ipſo capax eſt illuminationũ in ipſa luminis diuini ſimplicitate, ut ſupra expoſitũ eſt. inferiores uerò illuminationes, ſeu cognitiones accipiũt ex ipſo lumine iã diuiſo, & ad particularia applicato. ideo nõ dicunt̃ circa Deũ eſſe, ſeu ei aſsiſtere. Verũtñ oẽs immediatè uniti ſunt Deo, ut beatificãti obiecto; & quãtũ ad multa, q̃ immediatè cognoſcũt in eo: non tñ oĩa cernũt in ipſo. Rurſus, tripliciter dr̃, q̃s Deũ intimè cõtẽplari. Primò, p hoc, ꝙ eius conſideratio ad exteriora ſenſibilia nõ diſtrahit̃, & ſic angeli boni, ac mali Deũ intimè cõtẽplant̃, q̃a a ſenſibilibus, aut ſenſu nõ ſumũt rerũ notitiã. Secundò p hoc, ꝙ nõ indigẽt exteriori ſimilitudine, qua Deũ cõtẽplẽtur, q̃ ſimilitudo ſit extra Dei eẽntiã, ſed eũ uidẽt in ſua eſſentia. ſicq; eũ cõſpiciũt uniuerſi beati. Tertiò p hoc, ꝙ nõ tm̃ uident Dei eſſentiã, ſed ipſam quodãmõ penetrãtes, in ipſa cõſpiciũt ſuorũ effectuum rõnes. ſicq; intimè cõtẽplari, eſt aſsiſtere, & ſoli ſupremæ cõuenit hierarchiæ. Secũdũ alios uerò modos dr̃ aſsiſtere hõ ſm̃ qd, nõ ſimpliciter. Hæc Thomas in Scripto. ¶ Deniq; de hoc, an oẽs angeli in miniſteriũ mittant̃, loquit̃ in eodẽ: Hanc q̃õnẽ mouet Gregorius, & indeterminatã relinquit. Quidã uerò dicũt aliquos angelos ex officio ad miniſteriũ deputari, uidelicet angelos inferiores; attñ aliqua cauſa ſpẽali extra cõem diſpenſationem, ſeu adminiſtrationem exorta, ſuperiores quoq; in miniſteriũ mitti. Sed hoc neceſſarium non vr̃: qm̃ ad quantumcunq; magna nunciãda, ſeu exequẽda inferiores ſufficiũt ordines. & iterũ, quãuis aliqua talia fiunt præter cõmunem curſum naturæ: non tñ præter ordinem gratiæ, ſm̃ quem attendit̃ diſtinctio ordinum. Hinc cũ B. Dionyſio rñdendum, ꝙ ſuperiores angeli nũquã immediatè circa nos miniſteriũ hñt. Cuius rõ ex tribus accipi põt. Primò ex diſpõne diuinæ ſapiẽtiæ, cuius ordinatione ꝓ lege ſancitũ eſt, ut a ſupioribus in ultima p̃ media actiones perueniãt, ut ſit ordinata cõnexio in partibus uniuerſi, & nulli ſua auferatur nobilitas, q̃ cõſiſtit in hoc, qđ quodãmõ cauſa eſt inferiorũ. Secũdò, ex parte illuminationum. quemadmodum. n. in actionibus corporalibus requirit̃ ꝓportio inter agens, & patiẽs, quod p̃cipuè in ſenſib' patet, q̃a ab excellẽti ſenſibili corrumpunt̃, ita eſt, & in intellectualibus. pp qđ intellectus habes ad ſubtiliſſimas ueritates non ptingit. cumq; lumẽ intellectuale in ſupremis angelis ſimpliciſsimũ uniuerſaliſsimumq; cõſiſtat, nõ eſt ꝓportionatũ intellectui nr̃o, niſi prius cõtrahat̃, & determinet̃ in inferioribus angeli, qui minoris ſunt ſimplicitatis. Tertiò ex parte actionũ, quas circa nos exercẽt. Cum. n. actiones miniſterij ſint particulares, & cira particularia, oportet, ꝙ earũ executio ſit p formas maximè particulares, atq; cõtractas. & hæ ſunt formæ, q̃ in angelis inferiorũ ſunt ordinũ. idcirco ſpectat ad eos miniſteriorũ executio diuinorũ. Hinc quoq; philoſophi poſuerũt motores orbium duplices, puta coniunctos, quos uocabant orbium animas. quorum conceptiones ſunt determinatæ, & particulatæ, quos ẽt Auicenna uocat angelos miniſtrantes: alios verò ſeparatos, quos intelligentias nominant, in quibus ſunt formæ ſimplices, & uniuerſales, quos Auic. appellat

Tho. aqui.

Dionyſius

Tripliciter eſt Deũ cõtẽplari intimè.

Gre. hom. 34.

Dion. mar.

Angeli ſuperiores immediatè circa nos miniſteriũ non habẽt

Motores orbiũ duplices ſecũ dũ philoſophos.

Auicenna.

angelos

S. Dion. angelos aſsiſtentes. Vnde conſtat, ꝙ iſta poſitio ra-
tionabilior ſit, cum quia ſanctus, & Dionyſius apo-
ſtoli Pauli diſcipulus tradidit eam, qui & Apoſtoli
uiſiones creditur conſcripſiſſe, & ipſum Apoſtolum
frequenter allegat, ac tanquam auctorem inducit.
Et ſicut 13. cœleſtis hierarchiæ cap. innuit, iſta po-
ſitio fuit uulgata tempore primitiuæ eccleſiæ: tum,
quoniam dictis meliorum philoſophorum plùs cō
Iſaiæ 6. ſonat, ut accipiamus ab eis ea, quæ fidei non repu-
S. Dion. gnant, alijs reſecatis. Porro obiectionem ex Iſaia in
ductam de Seraphim, beatus Dionyſius 13. cœleſtis
hierarchiæ capitulo ſoluit dupliciter. Primò, ꝙ an-
gelus miſſus purgare labia Iſaiæ, fuit de ordine infe
Seraphim quo Iſaiæ labia purgarit. riore. & dictus eſt Seraphim æquiuocè: quoniam ue
nerat purgare per ignem ardentem. Secundo, ꝙ ue
rè fuit de ordine Seraphim, non tamen angelus ille,
qui uiſionem reuelauit Iſaiæ, imò is fuit de ordine
inferiore, ſed cum uirtus hierarchica, quæ eſt in in-
ferioribus angelis, ſit primò a Deo, & conſequen-
ter a ſuperioribus angelis in inferiores deſcendens,
angelus uiſionem formans, reduxit prophetam nō
ſolum in cognitionem uirtutis immediatè agentis,
ſed etiam uirtutis diuinæ. unde oſtendit dominum
ſuper ſolium ſedentem, & per conſequens duxit in
notitiam ſupremarum uirtutum. unde oſtendit Se-
raphim ſtantia circa thronum, oſtenditq; uirtutem
purgatiuam ab eis per angelos inferiores uſq; in ho
mines deuenire, per hoc, ꝙ Seraphim uidebatur ad
Iſaiæ 6 eum uolare. Et ponit exemplum de ſacerdote, qui
abſoluit a poteſtate a pontifice deſcendente. ac ſi di
ceret, Pontifex te abſoluit, qui mihi tradidit poteſta
tem te abſoluendi. ſic, & angelus oſtendit Seraphim
purgantem: quoniam ipſe in uirtute illius purgat.
Angeli oēs ſunt admi niſtratorij ſpiritus. Conformiter omnes dicuntur adminiſtratorij ſpiri
tus, inquantum inferiores uirtute ſuperiorum mini
ſterium exequuntur. Pōt quoq; dici, ꝙ Apoſtolus ꝓ
bare intendit prēminētiam nouæ legis ad ueterem,
per excellentiam Chriſti, qui nouam contulit legē,
ad angelos, per quos lex uetus eſt tradita. ꝓpterea
loquitur de angelis ultimi ordinis, per quos data
eſt lex. Hæc Thomas ibidem.

¶ Inſuper ad hoc, an uniuerſi angeli ordinum
mediæ hierarchiæ mittantur, reſpondet: Quidam
dicunt angelos primæ hierarchiæ nullatenus mitti,
angelos autem infimæ hierarchiæ mitti ad homi-
nes, angelos verò mediæ hierarchiæ mitti ad illos
de tertia. Et tangitur opinio iſta in litera. Sed non
videtur conueniens, quia ſecundum eam non eſſet
differentia inter hierarchiam primam, ac mediam.
Nō enim poteſt intelligi miſsio angeli ad angelum,
niſi per hoc, ꝙ unus illuminat alium: ſed ſicut illu-
minat media ultimam, ſic prima ſecundam. Rurſus,
opinio illa dictis ſanctorum non conſonat, qui aſ-
ſcribunt angelis hierarchiæ ſecundæ actus, qui in
executione miniſterij exterioris complentur, ut mi-
racula facere, dæmonesq; arcere. Hinc ſequendo ra
tiones nominum in ſacra nobis pagina traditorū,
ex quibus oportet colligere proprietates, atq; offi-
Dion. mar. cia ordinum, prout a Dionyſio aſsignantur, dici-
mus, ꝙ duo ultimi ordines mediæ hierarchiæ, uide
licet poteſtates, & uirtutes, in miniſterium extra
mittuntur, quod ordini dominationum non com-
petit, ſed dirigere oēs ordines inferiores in miniſte
rijs ſuis. hoc quippè ſpectat ad dignitatem, actio-
nes inferiores ad nutum dirigere, eorumq; actibus
nō miſceri. Hinc ordo uirtutum eſt ſupremus inter
eos, qui mittuntur, quaſi pertingens ad ultimum in
diuinis miniſterijs, quia uirtus eſt ultimum in re de
potentia, ut dī, 1. cœli. Sicq; ſex ordines mittuntur,
& tres propriè aſsiſtunt, inter quos ordo dñationū
quaſi medio modo ſe habet: tamen ad miniſtratiuā
pertinet diſpoſitionem, inquantum præcipit mini-
ſtrantibus, & oñdit eis, quid agant. Ordo verò pote
ſtatum, actū ſortiē circa ea, quæ pertinent ad tran-
quilitatem totius, inquātū habet non limitatam po
tentiam ad iſtam, aut illam cōitatem: & talia efficit
ordo ille per ſe. Alia ſpectant ad ſtatum alicuius re
gni ſiue prouincię, & hæc non faciunt poteſtates, ni
ſi mediantibus principatus, qui per ſe talia exequun
tur. quædam verò ſunt pertinētia ſpāliter ad aliquē,
uel aliquos, & hæc principatus non exequūtur per
ſe, ſed per inferiores, & maiora per archangelos, mi
nora per angelos. Hęc Thomas in Scripto.

¶ Eadem continentur in Summa, 1. parte 112. qō- 1. p. q. 112. ar. 4. ad 2.
ne, quauis partim ſub alijs uerbis, & aliqua addit,
ſpecialiter de hoc an plures ſint, qui miniſtrant, ꝗ q
aſsiſtunt: De numero, inquiens, aſsiſtentium, & mi
niſtrantium duplex conſideratio pōt haberi. Grego Gregorius homel. 34.
rius quippè affirmat plures eſſe miniſtrantes: qs quod Daniel. 7.
ſcriptum eſt, Millia millium miniſtrabāt ei, exponit
nō multiplicatiuè, ſed partitiuè, ac ſi diceretur, Mil-
lia de numero millium. ſicq; miniſtrantium nume-
rus ponitur indefinitus, ad deſignandum exceſſum:
aſsiſtentium verò finitus, dum ſubditur: & decies
millies centena millia aſsiſtebant ei. Et procedit opi
nio iſta ſm̄ poſitionem Platonicorum dicentium,
ꝙ quanto aliqua ſunt uni principio propinquiora,
tanto ſunt pauciora, ſicut quo numerus eſt unitati
vicinior, tāto eſt minor. Et iſta ſaluatur opinio, quā-
tum ad numerum ordinum: quia ut dictum eſt; or-
dines ſex miniſtrant, & tres aſsiſtunt. Verum magnꝰ Dion. mar.
Diony. 14. cœleſtis hierarchiæ cap. ponit, ꝙ multi-
tudo angelorū tranſcendit omnem multitudinem
materialem quaſi in infinitum, ſicut & corpora cœ-
leſtia excedunt corpora inferiora in magnitudine.
ſicq; naturæ ſuperiores incorporeæ, tranſcendunt
multitudine oēs naturas corporeas: quia quod me
liùs eſt, atq; præſtantiùs, eſt magis à Deo intentum,
& multiplicatum. ſicq; plures ſunt aſsiſtentes, ꝗ mi-
niſtrantes. Et ita, quòd dī, millia millium, legendū Angeli aſſiſtentes plures ſunt miniſtrantibus.
eſt multiplicatiuè, ac ſi diceret, millies millia. cumq;
decies centum ſint mille, ſi diceretur, decies cen-
tena millia, daret̄ intelligi, ꝙ tot ſint aſsiſtētes, quot
miniſtrantes: ſed qm̄ dī, decies millies centena mil-
lia, multo plures dicunt̄ eſſe aſsiſtentes, ꝗ miniſtran
tes. Nec tn̄ hoc ita eſt accipiendum, quaſi tantus dū
taxat ſit numerus angelorum, ſed multo maior: qa
omnem multitudinem naturalem, ſeu materialem
excedit; quod deſignatur per multiplicationē maxi
morum numerorum ſupra ſeipſos, puta denarij, cē
tenarij, & millenarij, ut ſanctus Dionyſius dicit ibi-
dem. Hæc Thomas in Summa.

¶ Concordat Petrus, dicendo: Duplex eſt actus Petrus.
contemplationis angelorum. unus earum rerum, ꝗ
pertinent ad eſſentiam gloriæ, alius rerum, quæ ad
officium pertinent. Et iuxta hoc aſsiſtere, quod eſt Aſſiſtere dupliciter itelligitur
immediatè contemplari, dupliciter pōt intelligi.
Vno modo, quo ad actum contemplationis beatifi-
cantis, ſicq; cum angeli omnes immediatè Deum
contēplent̄, oēs ei aſsiſtunt. Alio modo, quo ad actū
contemplationis ad officium pertinentis. & ſic cū
non ęque immediatè contemplent̄ ea, circa, ꝗ uerſa
tur officium, non oēs aſsiſtunt qm̄ primi immedia-
tè a Deo, ſecundi a primis, ultimi a ſecundis, ſeu me
dijs illuminationes recipiunt. Hæc Petrus.

¶ Porro de effectibus circa nos ꝑ quos mittan- Affectꝰ humanus triplex eſt incentiuum.
tur angeli, concordat prætactis nunc Bonauenturę
reſponſis Petrus: Affectum, dicens humanum ab ali

quo incendi, aut inflammari, tripliciter põt intelligi. Primò efficienter, ſicq; ſolus Deus hoc põt. Secũdò motiuè, ſicut obiectum mouet potentiam, ſicq; deſideratũ inflãmat affectum. Tertiò excitatiuè, & ita q offert ſpeciẽ rei optatæ, & ſic angelus accedere põt. Hæc Petrus. Hæc ſupra pleniùs ſunt inducta.

¶ Circa hæc ſcribit multa Richardus, quæ ſententialiter ſunt præhabita, conſonantq; prædictis. Specialiter quoq; inquirit quõ angelus doceat hoiem in corpore aſſumpto, & item ſine aſſumpto corpore. De quibus dubijs & ſparſim multa ſunt dicta. Loquitur autem Richardus ſm imaginationem dicentium intellectum poſsibilem nihil intelligere poſſe, niſi phantaſmata intuendo. Ideo angelum ſine corpore non poſſe illuminare, aut inſtruere hoiem, niſi ſuper phantaſmata radiãdo, & ſuper ſpecies in ſenſu interiori contentas agendo, eaſdem diuerſimodè diuidendo, componendo, & oſtendendo. Qui aũt dicunt intellectum iam ſpecie intelligibili informatum, & actuatum, poſſe abſq; phantaſmatis ſpeculatione intelligere, ſm quod ſanctus Dionyſius ponit quandam anagogicam, & purè intellectualẽ cognitionem, ſubtilius, & (ni fallor) uerius dicere queunt, q angelus ſanctus ipſum intellectum immediatè, & purè poteſt illuminare, ſuper ſpecies intelligibiles abſtractas, ac depuratas in ipſo conſiſtentes irradiando, ſuoq; ſpũali lumine refulgentiam quandam ibi cauſando, quemadmodum lux ſenſibilis cauſat, & ſplendorem cauſat in rebus corporeis, ut ſupra in verbis Guhelmi expreſſum eſt. Nempè ſi phantaſmata, & formæ ſenſibiles capaces ſunt irradiationis, influentiæ, compoſitionis, & diuiſionis angeli ſancti, cur non potius ipſa mẽs intellectiua, & ſimilitudines ſpiritales exiſtentes in ea, cũ inter illud actiuum, & illud paſsiuum ſit maior pportio?

Richard⁹.

Dionyſiu⁹ martyr.

¶ Ampliùs circa hæc Albertus plurima ſciſcitatũ, in quorum ſolutione concors eſt dictis ſm Thomã. Veruntñ de miſsionibus angelorum, præſertim de hoc, an de ſingulis mittantur ordinibus, loquitur recitatiuè, non aſſertoriè, narrando, quæ in textu habentur, & ait, q illi, qui dicunt omnes de cunctis ordinibus mitti, affirmant Michaelem, & Gabrielem de ſuperiore ordine eſſe, cum & Gabriel altiſsimũ illud incarnationis filij Dei myſterium annunciauerit Virgini glorioſæ, additq; Etiam hæc videtur fuiſſe opinio Magiſtri in litera, & Præpoſitiui, atq; Guhelmi Antiſiodorenſis. Inſuper quærit ad quid mittantur. Et ſoluit, q ſicut ſm Philoſophos intelligentiæ, ac animæ nobiles mouent cœleſtia corpora principaliter, ut ſe conforment virtuti, & cauſalitati, & conditioni lumini, & increati principij: deinde pp vtilitatem adiunctam, quæ eſt generatio, & conſeruatio inferiorum: ſic angeli mittuntur ad homines, & ipſis miniſtrãt principaliter, ut diuinæ ſibi complacent uoluntati, eamq; exequantur. Vtilitas aũt adiuncta, & quaſi ſecundarius finis, eſt procuratio ſaluationis humanæ, ſicut ait Apoſtolus, in miniſteriũ miſsi pp eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Rurſus quærit Albertus, Vtrum quilibet angelus circa homines exercet tñ actum illius doni, a quo denominatur, ut Seraphim actum incẽdij charitatis, Cherubim actum lucis ſcientiæ, Throni actum iudicij, & determinationis iuſtitiæ, ſicq; de alijs, uel unuſquiſq; angelus miſſus promptus ſit, & paratus per miniſterium exercere actus omnium donorum, omnium aliorum angelorum. Et rñdet, Dicendum in ueritate, ſicut & ante nos, quidam antiqui dixerunt ſm dictum Beati Gregorij, q quilibet angelus promptus eſt, atq; paratus exercere officium oĩm aliorũ,

Albertus.

Angeli ad qd mittãt.

Hebræ. 1.

Albertus.

Greg. homil 34.

& quòd ordo denominatur ab aliquo dono; non quia ſolus accepit illud, ſed quia pleniùs accepit illud, & frequenter exercet actus ipſius. & ita Magiſter determinat. Hæc Albertus.

¶ Qui in hac cõfuſione uĩ a doctrina beati Dionyſij parumper deflectere. Ego uerò in his, ac cæteris ſacratiſsimi Dionyſij documentis abſolutè, ſimpliciterq; conſentio, obtempero, acquieſcendumq; reor.

Dionyſi.

¶ Porro Vdalricus in Summa ſua lib. 4. Qm inqt, in Daniele legitur, Millia millium miniſtrabant ei, beatus Dionyſius diuiſiones angelorum ad binem brem reducens, diuidit eos in aſsiſtentes, ac miniſtratores, & ex uerbis Danielis habemus, q alij ſunt aſsiſtentes, alij miniſtrantes: quia per numerum, & officia in prætacta auctoritate diſtinguuntur. Aſſiſtere demum Deo, uno modo idem eſt, quod exhibere paratum ad executionem uoluntatis Dei, uel ſigni, uel beneplaciti, ſiue exhibitio illa fiat bona intentione, ſiue peruerſa. ſicq; conuenit angelis bonis ac prauis, cum & Gabriel dicat: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum. & in Iob, q Sathan affuit inter filios Dei coram domino. Omnes autem ordines angelicos præter tres primos, ſanctus Dionyſius nominat miniſtrantes, cum & eorum nomina ab officijs ſint accepta. Veruntamen ſicut ad artificiatum non ſolum facere perhibetur tectonicus, qui ſuis manibus operatur, ſed etiam architectonicus, q manus artificum regit, eiſq; imperat, quamuis manum propriam non apponat: ſic miniſtrare feruntur nõ ſolum angeli, qui circa exteriora operantur, ut ſunt angeli ſex inferiorum ordinum, ſed etiam ordo dominationum, qui in agendis regit, ac dirigit nos, q tñ non dr̃ mitti, ut alij quinq;: qm mitti eſt extra locum contemplationis auctoritate ſuperioris deſtinari, ut miſſus per opus aliquod inferioribus miniſtrare. Nec his obſtat, quod ait Apoſtolus, Omnes ſunt adminiſtratorij ſpũs: qm loquitur de miniſterio, de quo auctoritate Pſalmiſtæ præmiſit: Qui facit angelos ſuos ſpũs, & miniſtros ſuos flammam ignis. Nempè, q ait flammam ignis, de Seraphim dixit, eo modo, quo in Iſaia legitur unus de Seraphim ad purgationis miniſterium miſſus, inquãtum per inferiorem angelum a ſe directum, hoc fecit. Denuq; Apoſtolus ad Hebræos per miſsionem angelorum probat Christum Dei filium, introductũ per miſsionem in carnem in orbem terrarum, eſſe maiorem angelis, ſicut filius eſt maior miniſtro: & ſicut adorandus eſt maior his, qui tenentur ei latriæ cultũ impẽdere, & ſicut præſidens in throno regni, diſpenſatoribus eius: & ſicut ſedens ad dexteram patris, maior eſt miniſtris in ſolio reſidentis: qm ſicut Chriſtus pp naturam aſſumptam eſt minoratus ab angelis, ſic pp perſonam miſſam per incarnationis myſterium maior eſt angelis, & patri omnipotenti æqualis. Idcirco non approbo ſolutionem quorundam dicentium Apoſtolum tantum loqui de inferioribus angelis, per quos data eſt lex: quoniam rõnes Apoſtoli concludunt de uniuerſis angelis. Pſalmiſta quoq; in uerſu prææallegato loquitur de angelis ſupremis, uidelicet Seraphim, ut Gloſſa exponit. Hæc Vdalricus. ¶ Cui in hoc ultimo uerbũ contra id, quod Thomas (ſicut iã patuit) tangit in Scripto, dicens Apoſtolum loq de angelis, p quos data eſt lex, quos dicit fuiſſe de ultimo ordine. Quod etiam ur̃ pati inſtantiam, cum lex illa pertinuerit ad commune, ac maximè bonũ, ſeu uerã ſalutem totius Iſraeliticæ plebis. Vñ angeli, per quos data eſt, potius uidentur fuiſſe de ordine principatuũ, q cõmunibus præſunt, ſm uerã expoſitionem: uel ſaltem

Vdalricus. Daniel 7.

Dion. mar.

Luce 1. Iob 1.

Iob 2. Pſal 103. Iſaiæ 6. Hebræ. 1.

Chriſtus maior eſt angelis.

Pſalm. 8.

Dionyſi.

tem arcangelorum, quorũ eſt nunciare maiora, & ea, quæ concernunt bonum commune: niſi forſitan Thomas per ultimum ordinem intellexerit ultimã hierarchiam. Fateor quoq; Apoſtolum ad Hebreos loqui de angelis vniuerſis, prout conſideranti circunſtantiam, connexionemq; literę ibi pateſcit.

Hebræ.

Durandus

¶ At uerò Durandus circa hęc recitat duas prætactas opiniones de iſto, utrum omnes angeli mittuntur in miniſterium, & ea quę quidam obijciunt contra primam, tangit ſicut ex uerbis Thomę obiectũ eſt ei. Contra quæ arguit ſic Durandus: Congruit ordini gratiæ, ut ſicut infima nunciantur per infimos angelos, ſic maiora nuncientur per medios, & ſuprema per ſupremos. quod decorum eſt, quatenus miniſteria illa angelica congruentiùs, & ordinatiùs fiant. Neq; enim decet regem magna per infimos nunciare. Item, cum omnes ordines, qui ſub dominationibus ſunt, ſm illam opinionem mittantur, & inter nos, & uirtutes ſint quatuor intermedij ordines, conſtat, quòd quando uirtutes mittuntur, & circa nos aliquid operantur, quatuor ordines medij intermittuntur. ſicq; in hoc ordo gratiæ non ſeruatur. Hæc Durandus. ¶ Et benè apparet, ꝙ opinio illa probabiliter poſſet defendi, niſi ſancti Dionyſij auctoritas obuiaret. Non tamen conuincunt perſuaſiones Durandi, quia & ſecundum beati Dionyſij documenta, maiora nunciantur per maiores, ut ꝑ arcangelos; inter quos etiam ſunt maiores, minores, medij, & maxima per ſupremos arcangelos, aut per principatus ſm quoſdam. Alia Durandi obiectio ſoluitur, quia uirtutum non eſt nunciare, ſed miracula operari. quod directè, ac propriè ad nullum inferiorum ordinum dicitur pertinere. ideo quando uirtutes mittuntur ad nos propter agenda miracula, & angeli ad nunciandum minora, non intermittuntur aliquis ordo medius inter illos; ad quem directè ſpectet aliquod officium illorum. Inſuper myſterium incarnationis filij Dei, inter omnia nuncianda fuit digniſſimum. & tñ Gabriel, qui illud electiſſimę uirgini nunciauit, ex ſcriptura probatur non fuiſſe de hierarchia ſuprema, aut ordine ſummo, imò inferior extitit Michaele, cum ipſe ſanctus Daniel dicat: Factum eſt autem cum uiderem ego Daniel uiſionem, & quærerem intelligentiam eius, ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies uiri, id eſt, angelus in ſimilitudine uiri. & audiui uocem dicentem: Gabriel, fac iſtum intelligere uiſioné, id eſt, ò tu Gabriel, expone huic Danieli hanc uiſionem. In his uerbis ſm expoſitores catholicos, & Hebræos, per angelum illum, qui iſtud commiſit Danieli, intelligitur Michael, & ſiue ille, ſiue alius, certum, ꝙ fuit ſuperior Gabriele. Michael autem princeps fuerat ſynagogę: & ſic fuit de ordine principatuum, & Gabriel de choro (ut fertur) archangelorum. Præterea, ſi iuxta Durandum ſuprema nunciantur per ſupremos, & media per medios, cur idé Gabriel nunciauit Chriſti incarnationem, & ſancti Iohannis natiuitatem imò, & alia quædam minora, ut in Daniele deſcribitur. Veruntamen obijci poteſt, quòd in homilia de angelis beatus teſtatur Gregorius: Ad hoc quippé (ordehoc incarnationis) myſterium nunciandum, ſummum angelum mitti dignum fuit, qui omnium ſummum uenire nunciabat. Sed & beatus Bernardus ſuper Miſſus eſt, Non arbitror, inquit, hunc angelum de minoribus eſſe. Ad quæ poterit dici, ꝙ fuit ſummus in ordine ſuo, uel ſummus, id eſt, ualde altus, & forſã inter archangelos primus.

Luce 1.

Daniel 8.

Luc. 1.
Daniel 12
Greg. homil. 34.

Argẽtinẽ. ¶ Præterea Thomas de Argentina: Differentia, ait, eſt inter miniſtrare, & aſſiſtere angelorum, quia aſſiſtere eſt Dei faciem contemplari. ſicq; aſſiſtunt omnes angeli boni. Item aſſiſtere eſt illuminationis à Deo immediatè recipere, ſic tres ordines ſupremi aſſiſtunt. Miniſtrare verò eſt nunciare pro temporis opportunitate, uel ſm officium operari. Miniſterium namq; eſt nuncij, atq; officij, & ſic miniſtrant Deo ordines duo angelorum, & archangelorum. Rurſus, aſſiſtere eſt appropinquare Deo; & extraneũ eſſe a miſſione. ſicq; aſſiſtunt quatuor reliqui ordines, utpote dominationes, uirtutes, poteſtates, & principatus. Hęc ille. ¶ Quę ꝓbabiliter non concordant, cum dictũ ſit, ad ordinem uirtutum ſpectare, miracula facere: ad poteſtates, dęmones coercere: ad principatus, regnis, & prouincijs, ſeu prælatis, & principibus præſidere: & ita mittuntur, atque miniſtrant. Miniſtrare & aſſiſtere differunt

Dionyſius

Ioh Sco. ¶ Inſup Scotus concedit uniuerſos angelos mitti, uel intra uel extra, & addit: Vr tñ, ꝙ ſupremi, aut aliquis de ſupremis mittunt quandoq; ad extra: quia incarnationẽ uerbi multi angeli neſcierunt ante tempus incarnationis, paſſionisve Chriſti. ꝓp, quod in Iſaia quęrunt, Quis eſt iſte q uenit de Edõ? Et in pſalmo, Quis eſt iſte rex gloriæ? Cum ergo myſterium illud nõ latuerit Gabrielem tam diu, ſequit ipſum de ſuperioribus eſſe. Hęc Scotus. Iſaię 63. Pſalm. 23.

Dionyſius ¶ Cuius uerba quid contineant ueritatis, diſtinctione patebit ſequente. et quamuis pręmiſſę eſſent ueræ, non tamen concluderent, quòd Gabriel fuiſſet de ſuprema, aut media hierarchia, ſed ꝙ nõ fuit de infimo choro.

Henricus ¶ Amplius de his ſcribit quodlibeto quinto Henricus, ſpecialiter qualiter unus angelus illuminet alium, & ei loquatur. Denique ſuper primum introducta eſt eius opinio, qua dicit actualem intellectionem non fieri per intelligibilem ſpeciem, nec ad actualiter intelligendum requiri ſpeciem talem, ſed ſufficere habitum ſcientialem, quæ opinio (ſicut ibidem expoſitum eſt) contrariatur communi, ac ueræ tam philoſophorum, q̃ theologorũ doctrinæ, Deinde ad hanc q̃ónem, utrum unus angelus poſſit aliquid de nouo cognoſcere per alterius angeli operationem, id eſt, illuminationem, locutionem &c. reſpondens: Quæſtio, ait, hæc tres comprehendit articulos: unum de angelorum illuminatione, ſm de eorum locutione, tertium de utriuſq; nouitate. Itaq; de illuminatione ſciendum, ꝙ ipſa ad intellectiuam potentiam pertinet, ita ꝙ omnis cognitio ex illuminatione procedit, ita ꝙ ſcire, intelligere, & cognoſcere, non aliud eſt, q̃ intellectum lumine quo illuminatus eſt, lucere. Scientia namq; ſm actũ, nihil eſt aliud, quàm cogniti manifeſtatio, quæ eſt per obiectum actualiter ſplendens in intellectu. Vnde obiectum, ut actualiter cognitum, dicitur lumen: quia cognitio fit per aſsimilationem cognoſcentis ad cognitum. Vñ dicit Apoſtolus: Omne quod manifeſtatur, lumen eſt. Quemadmodum. n. lumen in corporibus eſt viſibile primo, & per ſe, ꝑ quod videntur, & alia, inquantum participant lumen, & lumine illuſtrantur, ſic in ſpũalibus lux prima, quę Deus eſt, eſt primum intelligibile per ſe, cuius participatione in eſſe formali, & illuſtratione omnia alia intelliguntur. Hinc ſicut is dr̃ dupliciter oculos corporales illuminare, q facit quocunque mó ut lumé in medio ſplendeat, & ad actũ uidendi immutet, ſic ſpiritualiter dr̃ angelũ illuminare, q quócũq; agit intellectu angelico aliqd, quo actualiter immutet ad intelligédũ. Quod dupliciter fieri põt in ſpũalibꝰ, ꝓportionabiliter illuminationi; q̃ ſic

Ephes 5.

Angelus quo illuminetur ab angelo.

in corporalibus, vno modo lumen infundendo, alio mō aliquid faciendo. quo facto, lumen infunditur, tñ ab alio. Primus modus contingit dupliciter. Primò ipm lumen in oculo corporali, aut ſpirituali cauſando, quemadmodū ſol lumen ſuum infundit omni oculo corporali ſibi oppoſito. Secundo proponendo ipſi oculo aliquid participans lumen, ut eo illuminentur ad uidendū, quemadmodū caponeres oculo aperto in tenebris piſcium ſquamas, aut putridum lignum. cuius lumē ex ſe vr in tenebris. Primo modo ſolus Deus illuminat intellectū angelicum, cauſando in eo lumen naturæ, aut lumē gratiæ vel gloriæ, aut ēt increatū lumen infundendo, non faciendo ipsū eſſe ubi priùs non erat, ſed faciendo, quòd aliter ſit ibi, q̄ priùs, videlicet, aut tanquā rationem, & medium cognoſcēdi obiectiuè alia à ſe, non ſeipſum, ſm quod Auguſtinus poſuit omne verum in lumine primæ ueritatis cognoſci, præſertim oē uerum ſupernaturale, aut tanquàm obiectum cognitum, ſicut ſe manifeſtat beatis: Cumq; angeli eſſe nō valeant creatores alicuius luminum horū, nec increatū lumen manifeſtare, conſtat, ꝙ iſto modo vnus angelus alium illuminare non queat, ſed poteſt hoc proponendo intellectui aliquid participans lumen, illuminans intellectum ad cognoſcendum. Verum iſte modus ad doctrinam, & locutionem pertinet angelorum. Porro loquendo de illuminatione ſecundo mō principali, inferiores angeli à ſuperioribus habent illuminari. Poſſunt etenim ſuperiores angeli aliquid facere circa inferiores. quo facto, lumen quod illuminat ad cognoſcēdū, infundatur inferioribus, ꝙ ipſimet angeli nequeunt infundere. & hoc dupliciter: primò, merè contrarium impediens remouendo: ſecundo, diſpoſitionem neceſſariam inducēdo. Primo modo dicitur lumen infundere qui facit feneſtram in pariete: ſecundo modo medicina illuminat oculum ueritatū, remouendo ab ipſo ęgritudinis uitium impediens uiſum. ſicq; vnus angelus illuminat alium. Quocirca notandum, ꝙ cum oīa naturaliter, & ordinatim ad inuicem ſint connexa, connexio iſta non ſolum eſt accipienda ſecundum gradum, & ordinem naturarum, ſed etiam principaliùs ſecundum gradum influentiarum, & operationum, ita ꝙ natura inferior ſemper quo ad aliquid ē in potentia reſpectu ſuperioris, à qua poteſt per ſuperiorem reduci ad actum. & hæc eſt influentia uniuerſalis, quæ incipit à primo principio, & gradatim protenditur per media uſque ad infimam creaturam, quæ eſt materia prima: quam connexionem appellauerunt philoſophi auream catenam, qua vniuerſa inuicem connectuntur ad conſtituendum uniuerſi vnitatem, ita ꝙ ſi connexio talis per influentiā non eſſet in uniuerſo, ipſum uniuerſum nō eſſet unum, niſi ordine aggregatorum, quēadmodū murus lapidum ve aceruus, eſt unus. & quoniam influentiā illā non ponebant philoſophi niſi p motū cæleſtiū, idcirco iuxta numerū motuū, mobilium ve cæleſtiū poſuerunt numerū intelligētiarū, ita ꝙ ſi qua eſſet, q̄ non mouere corpus, illa eēt ocioſa, & fruſtra, put duodecimo metaphyſicę aſſerit cōmētator.

Auguſt.

Rerū connexio vocatur aurea catena.

Nota de locutione angelorū.

¶ Præterea de angelorū locutione aliquorū fuit opinio, qđ ſit aliud ab intelligere eorūdē, ut pote nutus ſeu ſignū, quo angel⁹ vn⁹ alteri idicat ſuū cōceptū. ſed ſm hoc nutus illi eſſent, qđ operatū ab angelo operatiōe intellectuali, cū loqui ſit actus rōnis, & intellectus. Si ergo loqui nō ē intelligere, nutus huiuſmodi eſſent aliquid operatum ab intellectu præter actum intelligendi, non ipſe cōceptus mentis: & ita non eſſent verba, niſi quemadmodum ſenſibilia facta, nutusq; monachorū dicūtur verba. Si ergo loqui propriè ponamus in angelis pro verbo menti, quod verius eſt verbum, q̄ verbum oris, cum nullus tali verbo loquatur, niſi actualiter intelligendo, quo actu concipit verbū, non eſt dicendū, ꝙ verbum angeli, ſeu loqui eius ſit aliud, q̄ intelligere, præſertim cum non ſit propriè loqui ſine verbo propriè ſumpto, ideò verbum angeli non oris ratione differt ab actuali intellectione. Nam dicitur intelligere, inquantū intelligentem reſpicit abſolute, & in verbo ſuo aliquid apprehendit. dicitur verò loqui, inquantū ordinatur ad indicandum alteri rē quæ verbo concipitur. Huiuſmodi ergo verbū, ſeu conceptus indicatiuus, qui dicitur verbum locutionis, prout in intelligente abſolutè conſideratur, cōceptus vocatur. Vt verò ordinatur ſcilicet ad alterum conceptum alij indicandum, dicitur nutus.

Angeli duplex notitia.

¶ Quocirca ſciendum, ꝙ notitia angeli duplex eſt, videlicet naturalis, & ſupernaturalis. Naturalis nō eſt, niſi quidditatum vniuerſalium, atq; eſſentiarum omnium creaturarum, vel in verbo, vel in propria natura. Viſo etenim verbo æterno naturaliter, quidditates, & eſſentiæ illæ videntur in ipſo, & pertinet quodammodo ad beatitudinem eſſentialē. eſt quoque naturalis notitia angeli ſingularium participantium q̄dditates, quæ ſingularia mox ut fuerint exiſtentia, angelus naturaliter noſcit quia in ipſo vniuerſalia cognita, ſunt rationes cognoſcendi ſingularia. Cognitio autem ſupernaturalis, eſt cognitio ſingularium futurorum, dependentium à ſola volūtate diuina, & præſcientia Dei, qualis fuit notitia, quando, & vbi, & de quo populo Chriſtus naſceretur. De eis ergo, quæ naturaliter noſcunt, propriè non loquuntur angeli: quoniam omnia illa, quilibet angelus nouit, niſi forſan ad admirationem, aut excitationem laudis diuinæ. Hinc angelorum locutio propriè eſt de particularibus factis, quæ ſpeciali reuelatione ab vno primo ſupernaturaliter cognoſcuntur, quæ vnus in alio naturaliter cognoſcere nequit, neq; in verbo, neq; in exiſtentia rerū, niſi cū actu ſunt. Hæc Henricus, q de his ſcribit probaè.

Ioh.Sco.

¶ Verum his Scotus contradicit pro parte. Vidēdū eſt ingens, de locutione angelorū. Et prætermiſſis opinionibus multis, vna eſt remouenda, in qua dr̄. primò, ꝙ angelus cognoſcit ſingulare, non primo, nec per aliquā rōnem propriam, ſed per vniuerſale ſuo intellectui concreatū: quā vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad cognitionē. forma aūt ſingularis nil addit ſuper vniuerſale, niſi negationē, ergo nec in cognitione. Contra quod arguitur, quia (vt ſupra diſtinctione tertia eſt oſtenſum) ſingulare aliquam entitatē addit ſuper vniuerſale. ergo vniuerſale cognitū; non eſt ratio perfecta cognoſcendi ſingulare. Rurſus cū ſingularia in infinitū multiplicentur, ſequereť, ꝙ vniuerſale cognitum eſſet infinitæ efficaciæ in repræſentando. Iterū ex illa opinione ſequeretur, ꝙ quodlibet ſingulare mox vt eſt exiſtens, notū eſſet cuilibet angelo: & ita localis diſtantia nō impediret angeli intentionē: quod negatur à multis, & eſſe vr̄ contra Auguſtinum in libro de cura pro mortuis agēda. Amplius ꝓbationes, quibus probat ſingulare non poſſe intelligi ab angelo, procedere videnť ex hoc, quod imperfectionis eſt in intellectu cognoſcere ſingulare, quod eſt falſum: qa ſm hoc intellectus diuinus non intelligeret ſingularia. ideo cōcluſio ab illo intenta, non eſt concedenda: quia probabile eſt, ꝙ ſicut ſenſus aliquis communis poteſt ſentire oē ſenſibile, ſic aliquis intellectus

Auguſtin.

tollectus creatus pôt intelligere omne per ſe intelligibile. Inſuper noo vr̃, ꝙ diſpoſitio illa ad formam merè ſupernaturalem, poſsit cauſari ab angelo: qa licet ad formam immediatè a Deo producibilem, cooperante communi curſu oaturæ, poſſet aliqua cauſa naturalis diſponere, ut patet de corpore organizato reſpectu animæ intellectiuæ, ad formam tñ omnino ſupernaturalem, ooo cooperante cõi curſu uaturę, diſpoſitioné immediatam agere agés
Dionyſius naturale, uidetur inconueniens eſſe.

¶Hęc, & multa coosimilia inducit Scotus contra Héricũ, qoorũ quædam non militant contra eũ. Nõ enim negat angelũ ſingularia iſta cognoſcere, ſicut obiectio illa Scoti vr̃ prętendere. Nec eſt iucoouenieos, angelũ diſpoſitiuè agere in ioſuſiooé ſupernaturalis effectus, ſeu formæ, utpote luminis gratię, & gloriæ, & aliorũ diuioorũ chariſmatum gratiæ gratumfacientis, eum & homo hoc poſsit, ut uiri ca-
Iacob. 5. tholici cooperatores Dei in conuerſione, & ſaluatione errantiũ ſicut ait Iacobus apoſtolus, Qui conuerti fecerit peccatoré ab errore uię ſuę. Et Paulus,
Scotus. ut ſaluos, inquit, faciam quoſdam ex eis.

¶Inſup Scotus: Circa hęc, ait, ſunt difficilia duo. primũ, qnomodo angelus loquens non loquit̃ cuilibet angelo, ſi enim loqui eſt pręciſè exprimere cooceptũ qui in ipſo loqueote vr̃ ſicut in lib & hoc expreſſum a quolibet pôt, uideri, æqualiter ergo exprimens illud, cuilibet æqualiter loquit̃. Aliud eſt, quomodo aogelus loquit̃ ei, in quo nihil cauſat. Nulla erit igit̃ rõ, quare & qũo nunc magis intelligat, quàm priùs, ſi nihil aliud fiat io eo. Hæc Scotus.

¶Verum ut ita materia de angelorum locutione clariùs iotelligat̃, ſcribenda ſunt hic doctorum ſeniotum reſponſa.

QVAESTIO II.

Gregor. Auguſt. Alexand. Auguſt. QVæritur ergo hic ſecuodo, *Vtrũ angelus unus loquatur alteri.* ¶Videtur, ꝙ non, quia ſm̃ Gregorium io moralibus ſuper Iob. & Auguſtinum lib. de ciuitate, Beatorum corda, & cogitiooes iouicem ſibi pateſcunt, & nota ſunt. ergo non indigent mutuò ſibi ea manifeſtare. Deinde ſi loquuntur adinuicem, quæritur de medio deferente, & de inſtrumentis loquendi..

¶Circa hæc primo quærit Alexaoder, utrum loq conueniat angelis. Rñdet, Duplex eſt ſpiritualis locutio angelorũ. Vna, qua Deo loquunt̃, de qua afferit Auguſtinus libro de Trinitate: Habet Deus nuncios, id eſt, angelos ſuos, non ꝙ ei aliquid, qnod neſcit annũcient, ſed bonum eorũ, de ipſius operibus eius conſulere noluotatem, ſeu ueritatem. Alia eſt
Obiectio ſoluitur. ipſorum adinuicem locutio. Si aũt obijciat̃, qa Commentator ſuper angelicam loquit̃ hierarchiam, angeli non indigent locotione, qm̃ conſcientias ſuas ad inuicem cootemplant. Dicẽdum, ꝙ ex fine autoritatis illius patet eius ſolutio. Sic quippè finit̃: Qm̃ conſcientias ſuas adiouicem contemplantur, ad alterutrum quodammodo ſine uoce loquunt̃, quaſi dicat, non ſenſibiliter, ſed intelligibiliter ſpiritualiterq; loqnuotur. Vel dicendum, ꝙ duplex eſt mani-
Angeli duplicem habét mutuè cõſcientiæ notitiam. Gregor. feſtatio conſcientiæ in bonis Dei miniſtris. (De malis namq; non loqnimur.) Vnam habent per cognitionem in uerbo, & ſm̃ hanc uerum eſt, ꝙ conſcientiæ eorum ſunt ſibi inuicem manifeſtæ. nam unus uerbo conſcicotiam uidet alterius. Hinc Gregorius de nobis ut glorificatis in patria, preſtatur: Vniuſcuiuſq; mentem ab alterius oculis corpulentia nõ abſcondet. Corporũ euim glorificatorũ tanta conformitas erit ad ſpũm, ꝙ ad effectus, q̃ erunt in ſpiritibus, ſequent̃ qoidã nutus in eorũ corporibus, in q̃bus poterunt dinoſci ipſi effectos in illis nutibos relucentes. Similiter dicimus eſſe manifeſtans angelorũ conſcientias in inuicem, quo ad cognitioné, quã hñt in uerbo. ſed hoc noo eſt ex natura propria angeli, ſed uerbi. Vnde hoc magis eſt ex gratia, q̃ ex natura. nec ideo eſt negandum quin alij alijs plura cognoſcuot in uerbo pro uolontate ipſius uerbi. nec in aogelis eſt locutio, quo ad illa, quia poteſtas manifeſtandi illa non reſidet apud angelum, ſed apud uerbum, ita ꝙ ſiue uellet, ſiue nollet angelus, qui plura cognoſcit in uerbo, ipſum uerbum hęc eadé manifeſtaret angelo paociora ſcienti. Alia eſt cognitio, quam habent angeli in ſeipſis, & de hac non eſt uerum, ꝙ cooſcieotiæ eorum ſunt ſibi inuicem manifeſtæ, imò plura ſcit nous, q̃ alius. & plura ſciens, oaturalem habet poteſtaté manifeſtandi ea illi, qui neſcit. Hæcq; manifeſtatio uocatur locutio. Hæc Alexander.

¶Secuodo, quærit. Vtrum locutio ſumatur uniuoce, aut ſm̃ eandem rõne, dum Deus dr̃ loqui angelo, ſeu animæ, & dum angelus dr̃ loqui Deo, atq; dum angelus dr̃ loqui aoimæ, ſeu aogelo. Reſpon- Quæſtio.
det; Locutio quaodam rõnem ſortitur, ſen habet ex parte ſiois, & ita non dicitur ſm̃ eandem rõnem reſpectu Dei, & angeli, ac animæ: ordinatur namq; locutio ad indicandum aliqoid ei, ſeu inſtruendum, & ita creatura non loquitur creatori omnia æternaliter cognoſcenti. Porro ex parte formæ ſecundum eandem dicit̃ rationem, tamen per priùs, & poſteriùs. ſic namq; eſt expreſsio, euidentia aut inſinuatio, ſeu ioterpretatio deſiderij, aut cooceptus. Vnde de animæ locutione ad Deum fatetur Gregorius: Animarum uerba ſunt deſideria ipſa. Si enim deſiderium ſermo non eſſet, propheta non diceret: Deſiderium cordis eorum audit auris tua. Si- Locutio q̃ rõne cõueniat Deo angelis, ac animabus. Gregori. Pſalm. 9.
militer per hoc, quod de locutione angeli mali teſtator Gregorius: Diabolũ loqui ad Deum, eſt pñti maieſtatis, ac ſapientiæ eius nil poſſe celare. Hinc locutio angeli non aliud eſt, q̃ cognitio, ſeu deſiderium eius expreſſum. reſpectu aũt alterios angeli, aut animæ, eſt indicatio horũ, ut cognoſcat̃ ab illis. Vñ & Auguſtinus lib. de Trinitate affirmat: Formata cognitio de re, quam ſcimus eſt, uerbũ, quod corde proferimus. Grego. Auguſt.

¶Tertiò quærit, an una ſit locutio Dei, & angeli, qñ Deus per angelom loquitur. Et circa hoc ſciſcitatur, an ſemper per ſe immediatè loquitur creaturæ prætertim rõnali, an ſemper p angelum. Ad primum horũ rñdet, ꝙ una eſt locutio, quæ eſt Dei, ut primò mouentis, ac imperantis, & angeli, ut exeqñtis, & obſequentis. etenim una eſt actio principalis agentis, & inſtrumenti, ut artificis, & ſecuris eſt una ſectio. Sicq; loquit̃ Deus angelũ, iuxta illud Apocalypſis: Loqoens p angelũ ſuũ ſuo ſuo Iohanni. Sic quoq; una eſt Dei, ac pphetæ locutio. Si uerò obijciat, ꝙ diuerſorũ agentiũ diuerſæ ſunt actiones; didicendũ, ꝙ uerũ eſt quando una non operat̃ per aliam, nec una in uirtute, ac uice alteri[us]. Et rurſus hoc uerum eſt, loqueodo de actionibus elicitiuè, ac immediatè productis ab ipſis agentibus. Ad ſecundum reſpondet, Deus aliquando loqnitur aoimæ per ſeipſum, quandoque per angelum, quemadmodum ex ſcripturis probatur. Propter quod ait Gregorius: Scriptum Dei quaſi quædam uerba nobis dicere eſt occulta, quæ agenda, aot cognoſcenda ſunt homini intimare, atq; cor hominis nõ adhibitis ſtrepitu, ac tarditate ſermonis, peritũ de abſcõditis reddere. Quæſtio. Apocal. 1. Diluitur obiectio. Gregorius

Loquitur deus hõi p ſubiectã creaturam multiplicites. dere. Cum enim loquitur per angelum, aliquando voluntatem ſuam rebus ſeu factis indicat, aliquando imaginibus oculis oſtenſis, interdum imaginibus ante corporeos oculos ex aere aſſumptis, interdum cæleſtibus ſubſtantijs, quandoque terrenis nonnunquã cæleſtibus pariter, ac terrenis humanis cordibus per angelum loquitur, vt ipſe quoq; per angelum mentis obtutibus pſentet. Verbis nanq; per angelum loquit̃, dum per imaginem nihil oſtendit̃, ſed ſupernæ locutionis verba audiunt, ſicut in euã-
Iohã. 12. gelio loquit̃: Clarificaui, & iterũ clarificabo, Neq; enim Deus, qui ſine tẽpore vi intimæ impulſionis clamat, in tẽpore vocẽ ſuam per ſubſtantiã edidit, quam incircunſcriptã tẽpore per humana verba diſtinxit; ſed de cæleſtibus loques, verba ſua q̃ audiri ab hominibus voluit, administrante rõnali creatura formauit. Aliqñ autem per angelos loquit̃ Deus,
Iezech. 1. rebus, dum verbo nil dr̃, ſed futura (ſumpta ex elementis imagine) nunciat̃, ſicut Iezechiel ſpeciem
Gene. 3. vidit electri in medio ignis. Interdũ verò per angelos rebus ſimul, & verbis loquit̃, put in Geneſi ſcri-
Gene. 28. bit̃: Cum audiſſet Adã, vocẽ dñi deambulantis, abſcondit ſe. Interdum imaginibus oculis cordis oſtẽſis, ſicut Iacob vidit ſcalã in ſomnis. Nõnunq̃ imaginibus ante corporeos oculos ex aere ad tpus aſ-
Gene. 18. ſumptis, ſicut Abraã vidit tres viros, qui nunc angeli, nunc dñus appellant̃. Qñq; loquitur cæleſtibus
Mat. 3. & 17. ſubſtantijs, ſicut dũ vox de nube inſonuit: Hic eſt filius meus dilectus. Interdum terrenis, quemadmodum ore aſinæ per angelum verba humana formauit. Aliqñ cæleſtibus ſimul, & terrenis per angelos loquitur Deus, ſicut ad Moyſen in monte, cum iuſſionis ſuæ verba edidit, ignem rubumque ſociauit,
Nume. 22.
Exodi. 19 & 20.
Aliqñ immediatè per angelos ſua ſecreta humanis
Zachar. 2. cordibus inſpirauit, quemadmodum Zacharias teſtatur: Dixit ad me angelus, qui loquebatur in me, Ex quibus patet, qualiter Deus diuerſis modis per angelos loquitur. Nihilominus põt per ſeipſum verba efficere, & res, per quas loquat̃, ſine miniſterio angelorũ formare: quatenus ſicut angeli ſunt medij inter Deũ, & creaturã rõnalẽ, ita Deo miniſtrẽt, & rõnali naturæ diuinã naturã inſinuẽt. Hæc Alexãder vel potiùs Gregorius. Qui Gregorius denuo
Gregori⁹ pteſtat̃: Dei locutio ad nos intrinſecus facta, vĩ potiꝰ quàm audit̃: qm̃ dũ ſeipſum ſine mora inſinuat, repentina luce tenebras ignorantiæ noſtræ illuſtrat.

¶ Quartò q̃rit, qd̃ dicatur locutio ſm̃, quod angeli mutuò loquuntur. Et ait Damaſcenus lib. 2. ꝙ locutio illa eſt intelligentiæ ſiue conſilij cõicatio ſine ſermone vocali. Quo circa ambigit, qualiter intelligentia unius angeli poſſit trãſferri ad aliũ, eũ id, ꝙ tradit̃, aut cõicat̃, ad alterum per aliquid tranſferatur. Dicendũ, ꝙ cõicatio iſta fit per ſimilitudinẽ
Queſtio. Damaſce. Intelli gentia uniꝰ angeli quõ trãſferat̃. quandam, quemadmodũ ſpeculũ ſuam ſimilitudinẽ cõicet alteri ſpeculo: ſic angelus cum vult, ſuam intelligentiam communicat alteri angelo. Si verò quæratur, quæ ſit differentia inter traditionem intelligentiæ, atque conſilij: reſpondendum, quòd intelligentia eſt de re cognoſcenda, traditio conſilij de re fienda. Hæc Alexander. Qui de hac materia adhuc multa inquirit, quæ infra tangentur.

¶ Inſuper de hoc an in angelo idem ſint locutio, & cognitio, Bonauentura reſpondet: Loqui dupli-
Bonauen. citer ſumitur. primo mõ loqui dicit actum in ſeu intrinſecum: ſecundo, actum ad alium, & quaſi extrinſecum. primo modo loqui, eſt idem, quod verbũ formare ſeu gignere. ſcdò, idẽ eſt, qd̃ formatum verbũ exprimere. Primo mõ locutio ſiue in Deo, ſiue i angelo ſiue in anima, nõ ẽ aliud, q̃ cogitatio, ſecundò modo plus dicit, q̃ cogitationẽ, diuerſimodè tñ in diuerſis: qa in Deo loq ad alterum, vltra intellectũ notat effectũ, videlicet reuelationem. nõ. n. dr̃ Deus homini loqui ſolũmodo, qa in ſeipſo intelligit, ſed qm̃ vltra hoc aliqd reuelando illuſtrat. in hoie aũt non ſolũ addit effectum, in alterum, ſed & mediũ ſignũ, videlicet vocem ſenſibilẽ, per quã mẽtis cõceptus alteri notificat̃. in hoie. n. eſt alius actus cõuerſionis ſupra ſe, & alius actus conuerſionis ſuper aliũ. in cogitatione conuertit̃ aia ſupra id, quod habet in ſe, in locutione, aũt offert hoc alteri. ſicq; aliud eſt cogitare, q̃ exteriùs loq. Anima quoq; quãdiu degit in corpore, nõ eſt nata ſuſcipe oiſi mediãte vi ſenſitiua. Idcirco reqrit̃ ſignũ ſenſibile, quatenus ſicut hõ cõpoſitus eſt ex aia, & corpore, ſic locutio eius aliqd habeat ſpũale, & aliqd corporale. in angelis aũt, cũ ſint ſpũales ſubſtantiæ, locutio habet ſe medio modo. nã vltra cogitationẽ addit effectũ, ſiue reſpectũ, non ſenſibile ſignũ. Addit autẽ effectum ſiue reſpectũ, qm̃ cogitatio quãtũ eſt de ſe, extat ſecreta. ideò non fit alteri manifeſta, niſi cogitãs aliqd offerat alteri, & quodã nutu mediãte aperiat ſe, ad ꝙ in ſe habet, faciẽs ad alterũ quaſi ad aurẽ puenire. Neceſſarius quoq; eſt actus nouus, qm̃ angelus non eadẽ cõuerſione cõuertit ſe ad ſe, & ad alterũ non aũt reqrit ſenſibile ſignum, aut deferens mediũ, cũ in angelis, nõ ſit ſenſitiua cognitio. ppea ſufficit eis intelligibilis ſpecies, q̃ ex virtute angeli intellectiua ad voluntatis ſuę imperiũ põt protendi ad alterũ: quemadmodũ etiã ſpecies illa dum eã ſibi, & in ſe intuebat̃, fuit verbũ interiùs, ita dum eam extẽdit ad alterũ, efficit̃ quaſi nutus, ſeu ſignum, & verbũ exterius. Cũq; tam ſpecies illa, q̃ virtus protẽdens eã ad alterum, & ipſa protenſio, ſpũales conſiſtãt, nõ egent medio deferente. Veruntñ qm̃ virtus illa finita eſt; ad hoc ꝙ angelus angelũ pfoſẽdẽdo illã ſpeciem excitet, oportet ꝙ nõ niſi finita diſtantia abinuicẽ diſtẽt. Itaq; locutio angeli vltra cognitionẽ addit vlteriorẽ actum, atq; reſpectum, rõne cuius concernit finitã diſtantiam, q̃uis cognitio, & intellectus abſtrahant ab oi diſtantia. & angeli ſancti cogitationes ſuas ad nutũ voluntatis mõ cõleantur, modo occultant. Verũ his objici põt. Locutio nãq; differẽs à cogitatione, addit aliqd exprimẽs ſignũ,
Locutio angeli differt ab eius cogitatione.
Obiectio ſi ergo angelus vult ſpeciẽ ſuã intelligibilẽ alteri angelo manifeſtare loquẽdo; & in ipſo differũt cognitio, & locutio, oportet ꝙ differant & ſpecies illa, & ſignũ quod exprimit. tũc quero de ſigno illo, q aut eſt ſpecies, aut eſt res. ſi ſpecies, pari rõne indiget aliquo ſigno. ſimiliter de tertiò ſigno, nec erit ſtatus. Si verò eſt res, aut ergo ſenſibilis, aut intelligibilis. nõ ſenſibilis, cũ nihil ſenſibile exiſtat in angelo. Si intelligibilis, quæro quare illã magis intelligit angelus, cui fit ſermo, q̃ ſpeciẽ ipſam, quę eſt in intellectu angelico. Et rurſus, res, q̃ eſt in vno angelo, nequit fieri in alio, ergo fit ſecundũ ſimilitudinem. ſicq; ratione ſpecies exiſtens in vnius angeli intellectu, poteſt gignere ſimilẽ ſui in alio. & ſi non, quæritur quare.

Dilutio. ¶ Et reſpondendum, ꝙ non oportet nutũ, & ſpeciem differre realiter. ſed ſufficit, ꝙ differant cõparatione. Eadẽ quippe ſpecies eſt, quæ conſideratur in ſe, & quæ põt protendi ad alterum differens relatione. Actus verò cõſiderandi, qui eſt cognitio, & actus protendendi eã ad alterũ, quæ eſt locutio, eſt alius, & alius actus: qbus actibus intellectus angelicus eadẽ re diuerſimodè utitur, ita ꝙ vna conſideratione eſt verbũ, & ſpecies. alia verò vocatur etiã nutus. Nihilominus dici poſſet, ꝙ ſicut ſpecies, quæ eſt in ſpeculo, dum ſe protendit ad oculum, non eſt

peni-

penitus eadem, ſed ſe multiplicat, ita & ſpecies intellectus angelici. Porro ſi quærãt de uirtute, qua fit, ſeu de luce ſpeciali: Dicendum, ꝙ concurrit ibi lux duplex, uidelicet lux intellectus angelici offerentis, & lux ſummæ ueritatis ut, ſicut in luce corporali ad immutandũ uiſum, uidemus concurrere lucem oculo incorporatam, & lucem ſolis ſuperinfluentẽ, ita in ſpirituali cognitione duplicẽ concurrere lucem intelligimus, puta diuinã, atq; creatã, ut ſæpius innuit Auguſt. Hęc Bonauentura. ¶ Qui itẽ ad illud, utrũ eadem locutio poſsit eſſe a Deo, & angelo ſancto, reſpondet: Sicut tripliciter dr̃ quis Deum uidere, utpote uiſione corporali, imaginaria, & intellectuali, ita ꝙ uiſione intellectuali vr̃ Deus in cœlis in ſe ipſo lucẽs, uiſione imaginaria, & corporali in creatura ſubiecta apparens, ſic tripliciter dicimur audire: primò, per ſignũ, ſeu ſui exteriori adhibitũ: ſecundò, ꝑ ſignum in interiori ſenſu imaginatione formatũ, tertiò, ꝑ uerbum inſpirationis menti inſtillatum: Et ſicut tripliciter Deus audiẽ, ita tripliciter loquiẽ, ſm̃ quod triplicem excitat in nobis auditũ, quemadmodũ ſenſũ noſtrũ ad ſuiipſius apprehenſionẽ ſigno ſenſibili, quo angelus appareret in Dei ꝑſona, uel Deus ex miniſterio angeli, aut mentẽ noſtrã ꝑ ſemetipſum informat, ut ipſum agnoſcat: ſic in locutione intelligendũ eſt, qa locutio, qua Deus loquiẽ nobis ꝑ ſignum ſenſibile ſiue interius ſiue exterius, aut ſemꝑ, aut freqnẽter exhibeẽ ꝑ angelũ, ut Greg. ait 3. morali. Nempè dũ Deus loquiẽ nobis ꝑ angelũ, aliqñ voluntatẽ ſuã rebus indicat, aliqñ imaginibus &c. ut ſupra in Aleaandro. & tunc eſt eadẽ locutio, ſicut eſt eadẽ oꝑatio principalis mouẽtis, ac inſtrumenti &c. ut ſupra. Præterea ſi quęrat, an angelus in Dei ꝑſona apparens, debeat adorari ex parte Dei, ſicut apparet in perſona Dei, & loquiẽ: dicendũ, ꝙ ſicut ſermo, quẽ format angelus in ſubiecta creatura, dupliciter põt referri ad Deũ, uidelicet immediatè, & mediatè: immediatè, dũ angelus ꝓnũciat, ac ſi Deus ꝓnunciaret: mediatè, dũ angelus ꝓnunciat, ut nuncius Dei: ita in apparitione ſenſibili eſt intelligendũ: qm̃ forma ille, aut principaliter ducit in angelũ, ſicq; põt dulia adorari: aut in Deũ, & ſic põt adorari latriæ cultu. Poſtremò, de hoc, an hm̃ói apparitiones, & locutiones ſenſibiles ſemꝑ fiant mediantè miniſterio angelorũ, Auguſtinus tertio de Trinitate, dubiè loquiẽ, attñ potius innuit, ꝙ omnes factę ſint miniſterio angelico in nouo, ac ueteri teſtamento. Gregorius uerò tertio moraliũ expreſsiùs hoc aſſirmat, ut patet in uerbis ex Alexandro. Hęc Bonauentura.

Auguſt. Deus uidetur multipliciter.

Loquitur Deus hói tripliciter.

Gregori.

Auguſt.

Gregor.

Tho. aque. Illuminatio, & locutio differunt.

¶ Præterea Thomas: In angelis, inquit, eſt quædã locutio, quæ tñ ab illuminatione differt in duobus. primò, q̃tum ad ea, de qbus ſunt: qm̃ illuminatio ꝓpriè eſt de his, q̃ ſuperior angelus in lumine diuinæ eſſentię apphẽdit, q̃ inferior angelus in ea nõ uidet ꝑꝑ quod indiget ut in lumine ſuperioris angeli magis contracto, ac determinato, q̃ eſt lumẽ diuinũ increatũ, illa cognoſcat. Locutio aũt eſt de motibus liberi arbitrij, quos unus nõ uidet in alio. His etiã modis duobus aliquid põt eſſe notũ angelo, uni, nõ alteri. ſecundo, quo ad modũ, quo utrunq; ꝑficiẽ, differentem ſm̃ duo, quæ ad uiſionẽ intellectualem requiruntẽ ad corporalis ſimilitudinẽ uiſionis. uidelicet res ipſa, q̃ intellectui ꝓponiẽ, & lumẽ ſub quo vr̃. Illuminatio ergo fit ꝑ hoc, ꝙ lumen intellectus vnius angeli ꝑ fortius lumen ſuperioris angeli cõfortatẽ ad aliquorũ cognitionẽ. ſed locutio fit ꝑ hoc ꝙ aliqua prius occulta ꝓponuntẽ ad cognoſcendũ ſi ne hoc, ꝙ uirtus cognoſcentis fortificeẽ, ut patet in recitatoribus fabularũ, in qbus aliquis cognoſcit quod priùs neſciebat ſine hoc, ꝙ ſuus intellectus clarificeẽ. Qaliter aũt aliqd poſsit ꝓponi angelo ad cognoſcẽdũ ab ipſo, patet ex ſimili in noſtra locutione. Eſt. n. aliquid in homine, quod alius homo de ipſo naturaliter ꝑcipere ualet, ut q̃ exterioribus ſenſibus ſubiacent: aliquid verò, quòd ita ab alio nequit cognoſci, ut interioris mentis conceptus. Species ergo conceptę interiùs, ſm̃ quod manent in ſimplici conceptione intellectus, hñt rõnem intelligibilis tm̃: ſed prout ab intelligente ordinanẽ, ut alteri manifeſtandæ, hñt rõnem uerbi, quod dr̃ uerbum cordis: ſm̃ autem, quod adaptantur, & quodã modo coordinantur ſignis apparentibus foris, ſi ſunt ſigna ad uiſum ſpectantia, dicuntur nutus: ſi ad auditum, uocaẽ propriè uocalis locutio. Hi. n. ſunt duo ſenſus diſciplinæ. Conformiter in angelis interior mentis conceptus libero arbitrio ſubiacens, ab alio uideri non põt. qñ ergo conceptam ſpeciem ordinat ad manifeſtandum alteri, dr̃ uerbum cordis; qñ uerò coordinat eam alicui horum, quæ unus angelus in alio naturaliter põt uidere, illud naturaliter cognoſcibile, fit ſignum expreſsiuum interioris conceptus: & talis expreſsio uocatur locutio non uocalis, ſed intellectualis, uirtusq; exprimendi nominaẽ illorum lingua Nec his obuiat dictum Baſilij, ſi nuda & intecta anima uideremus, ex ſolis motibus intentionũ cogitationes alterutrũ panderentur: qa per uerba hæc intendit Baſilius ab anima ſeparata indigentiam locutionis uocalis, non intellectualis negare. Et pari modo exponendæ ſunt multæ auctoritates, quæ idem uidentur prætendere. Nec cogitandi ſunt incorporei angeli, quaſi ſitualiter abinuicem diſtantes, & quaſi per medium defeſens colloquentes: imò quod in corporalibus agit ſitus, hoc in ſpũalibus ordo. hinc ad iſtam locutionem ſufficit ſolus ordo intentionis ad manifeſtandum quid alteri. Porro angeli ſancti indeſinenter ſunt in actuali ſuiipſorum conſideratione, & per conſequens eorum, quæ ad ipſos pertinent, quorũ oĩm ipſemet quicunq; angelus eſt rõ cognoſcendi. Nil etenĩ ꝓhibet plura ſimul intelligi, quorũ una eſt rõ cognoſcendi. Verum, q̃ cito angelus unus ordinat locutionem ſuam ad aliũ, efficiẽ locutio eius de ꝑtinentibus ad aliũ illũ, ſicq; ab ipſo cognoſciẽ. Quo conſtat, quõ unus angelus plures ſibi loquentes ſimul põt audire, unusq; ſanctus plures ipſum inuocantes. Hęc Thomas in Scripto.

Baſilius.

Vnus ſanctus quó plures eũ inuocãtes ſimul poſſit audire.

¶ Præterea in prima parte qõne 107. In angelis, inquit, extat locutio. ſed ut ſecundo moralium ait Gregorius, Dignum eſt, ut mens noſtra qualitatem corporeę locutionis traſcendat, quatenus ad ſublimes, atque incognitos modos locutionis intimè ſuſpendatur. Itaq; ad intelligendum qualiter unus angelus alteri loquatur, aduertendum, quòd uoluntas monet intellectum ad ſuam operationem. Intelligibile autem eſt in intellectu tripliciter. primò, quaſi habitualiter uel ſm̃ memoriam, ut loquiẽ Auguſtinus. ſecundò, ut actualiter conſideratũ, tertiò, ut ad aliud relatũ. Atq; de primo gradu in ſecũdũ trãſitur per uoluntatis imperium. Vnde in diffinitione habitus dr̃, quo quis cum uoluerit utitur. Similiter de ſecundo tranſitur per uolũtatem in tertium, qa ꝑ uoluntatem mẽtis conceptus ordinaẽ ad alium, ad aliquid operandum, manifeſtãdũve alteri. Dum verò mens cõuertit ſe ad conſiderandũ actu, quod nouit habitu, loquiẽ ſibiipſi. Hinc cõceptus mentis angelicæ ordinatus ad manifeſtandũ alteri per uoluntatẽ unius angeli, alteri innoteſcit, ſicq; unus loqtur

Arti. 1. Grego.

Intelligibile eſt in intellectu tripliciter. Auguſt.

tur alteri,cũ nil aliud ſit ad aliũ loqui, q̃ conceptũ
Obiectio. mentis ei manifeſtare. Si aũt obijciat,ꝙ loquẽs per
Dilutio. aliquod ſignũ,excitat audiẽtẽ,ut ſuæ locutioni at-
tendat,ſed nõ apparet per qđ angelus vnus ſic ex-
citat aliũ: Dicendũ,ꝙ q̃tum ad angelos beatos,qui
inceſſanter ſe inuicẽ uidẽt in verbo,non eẽt neceſſe
ponere aliqđ excitatiuũ: qm̃ ſicut vnus ſemper cõ-
ſpicit aliũ, ſic iugiter videt, qcquid in illo eſt ad ſe
ordinatũ,ac pertinens.ſed quia in ſtatu naturæ cõ-
ditæ ſibijnuicẽ loqui poterãt ẽt angeli mali, & nũc
inuicẽ ſibi loquunt: dicendũ, ꝙ ſicut ſenſus mouet
à ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili. hinc ſicut
per ſignũ ſenſibile excitat ſẽſus,ita ꝑ aliquã uirtutẽ
intellectualẽ excitari põt mens angeli ad attẽdẽdũ.
Hæc Thomas in Sũma.¶ In qua q̃rit ſcđò,an ange-
lus inferior loquat ſuperiori.tertiò, an angel' Deo
loquat.& ex ꝓhabitis conſtat,ꝙ imò.ſi qdem oĩs il
luminatio in angelis eſt locutio,nõ econtra.Quar-
tò quærit,an localis diſtantia aliquid agat ad locu
tionẽ angelicã, Quintò, an locutionẽ unius angeli
ad aliũ,angeli oẽs cognoſcant, ad quæ etiam ex di
ctis habetur in promptu reſponſio Operatio nãq;
intellectualis angelica eſt oĩno à loco, & tempore
ſeparata.& in eo,ꝙ ita eſt ſeparata, neque diuerſi-
tas temporis, neque diſtantia loci aliquid opera-
tur.Vnde in locutione angeli nullum parit impedi-
mentum diſtantia loci.Rurſum, cum dictum ſit,cõ
ceptum unius angeli per hoc percipi poſſe ab alio,
ꝙ unus angelus ordinatum ſua uoluntate ad mani
feſtandũ alteri,certumq; ſit, ꝙ ſic poſſit eum ordi-
natẽ ad unũ,quod nõ ad aliũ,cõſtat ꝙ ſic poſſit lo-
Albertus. qui angelo uni,ꝙ non alteri. Hæc Thomas ibidem.
¶ Albertus quoq;: Loquuntur, inquit,angeli ſer-
Damaſce. mone intus diſpoſito,non ꝓlato, ſcđm Damaſce-
num, ideo non ſunt in eis loquẽtiũ organa, ut lin
guæ,aures,& conſimilia,niſi ſecundum anagogicã
ſeu ſpiritalẽ ſignificationem. Hinc lingua in ange-
lis, eſt intellectualis ptãs interpretandi ſeu ſignificã
di ſuos conceptus ad alterum.Loqui ẽt cõuenit oĩ-
bus ad oẽs,loquẽdo de locutione ſimpliciter quã-
tum ad interioris cõceptus ſignificationẽ.Hoc n.eſt
de naturalibus angelorũ,nec ptinet ad miniſtrãtiũ,
& aſſiſtẽtiũ diſtinctionẽ.alia uerò ẽ locutio ad illu
minationẽ relata,& ita ſupiores angeli inferiorib'
Locutio angelorũ tria exigit loqũnt,nõ ecõuerſo.Deniq; ad locutionẽ in ange-
lis tria exigunt, puta cõuerſio luminis intelligẽtiæ
angelicę ſup ſpeciẽ rei,de qua uult loq.& hæc ſpe-
cies dr̃ ſignũ,ꝑ qđ angel' alteri loquit. ſm̃ eſt volũ
tas manifeſtãdi alteri angelo ſuũ cõceptũ & hoc à
Baſilius Auguſtin. Baſilio uocat cogitationũ intẽtio.ad hũc qppe finẽ
angelus tẽdit loquẽdo.dicitq; Auguſtinus,ꝙ inten
tio eſt uolũtas cũ finẽ.Tertiò exigit innuitio cũ lu-
mine intelligẽtiæ ad rem, quam uult manifeſtare,
& hoc dicitur nutus.Hæc albertus. Qui de his plu-
ra conſcribit hic, & in libro de coæquæuis.
Durãdus. ¶ Porro Durandus hic recitat,& impugnat quo
rundã opiniones circa angelorũ locutiones,quę ẽt
opiniones modicum apparentiæ ſortiunt: nec ipſa
Locutionis angelicę modus nõ plene cognoſcitur ad hõie. Durãdi opinio certitudinẽ habet,imò finaliter pu-
to,ꝙ ſicut natura angelica nr̃ intellectũ uehemẽter
trãſcedit,inim̃,ꝙ mẽs nr̃a ad eius cognitionẽ,& in
tuitionẽ ſe habet,quẽadmodũ ad lumẽ ſolare ocu-
lus noctæ: ſic & modũ locutionis angelicæ reor no
bis ꝓ maxia parte ignotũ,imò (ni fallor) tã ꝑ lumẽ
ſuũ naturale,q̃ ꝑ lumen grãæ pñt uarijs modis nobis
ignotis loq ad inuicẽ,& ad nos,atq; purgare,doce
re,influere,opari nec ſapientiæ eſt de talibus multũ
aſſertorie loq,ſed potι' Deo,& ipſis ipſorũ ſecretũ
cõmittere. Nihilominus poſitiões ſolẽniũ doctorũ
ſunt recitandæ, quatenus ex diuerſis,quantũ nobis
poſsibile eſt,veritatis notitiæ propinquemus. Pla-
cet demũ, & angelis ſanctis, vt eũ humilitate,mode
ſtia,& reuerẽtia,& timore de ipſis loquamur. Itaq;
Gulielmus ſecunda parte de vniuerſo: Qm̃,ait, in- Guil. Par.
greſſus ſum hunc ſermonẽ de illuminationibus an-
gelorũ,& applicationibus,per quas fiũt, aggrediar
perſcrutari diffuſiùs de allocutionibus illorũ ad in-
uicẽ,& ad aĩas noſtras, q vtiq; non naturali neceſſi
tate,ſed volũtate,& libertate lumina reuelationum
cõicant.Cuius exemplũ eſt in eo,q tenet librũ mul-
torum voluminũ, ac ſoliorũ, liberã habens volunta
tẽ claudendi illũ, atq; aperiẽdi, aſpiciendi, ad inſpe-
ctionẽ vnius folij, aut verſus, & oſtendẽdi in eo, qc-
quid voluerit, & quoties. Quilibet nãq; eorũ verus
eſt liber ſpũalis lucidiſsimę inſcriptionis naturaliũ,
ac diuinaliũ, ſeu ſupernaturaliũ ſcientiarũ: & quan-
tũ voluerit, aperit ſe,& aſpicientes in ſe,legere ſinit
ex iuſsione, & beneplacito creatoris, ſine qbus &
extra q̃ nil penitus faciunt. Nec ſunt ꝓrſus vt mate
rialia ſpecula,ſed ſũt reuera clariſsima ſpecula,ima
gines viſibiliũ. & inuiſibiliũ lucidiſsime repræſen-
tantia ſm̃ menſuram perfectionis eis à creatore ſu-
pergloriofo collatæ: ſic tñ, vt in eis nullus videat,ni
ſi quantũ ipſi voluerint. Atq; in hoc ſimilitudinem Sapien 7.
gerũt altiſsimi, ac ſapiẽtiæ eius: q cum ſit ſpeculum
ſine macula: attamẽ in eo nullus videre, aut noſcere
põt, niſi quantũ ſua dignatio dederit. Deniq; in al-
locutione humana per poſitiua, & ſenſibilia ſigna
excitat audiens, vt applicet ſe ad intelligendũ: quã-
to magis ſigna naturalia, qbus vtuntur angeli, pote
rũt excitare, & intentũ exprimere, tanq̃ veræ, & ex-
preſſæ, imagines rerũ? Formę etem̃ q̃ in hmõi ſubſtã
tijs ſunt, veræ, ac propriæ imagines rerũ ſunt, qua-
rũ ſciẽtia eſt in ipſis. ideò non ſunt alia ſigna neceſ-
ſaria beatis illis ſubſtãtijs, ad loquendũ, & deſignan
dũ, quod voluerint aiabus noſtris, alijſve ſpirituali-
libus ſubſtãtijs. Loqui ergo earũ adinuicem, vel ad
aias noſtras, nõ eſt niſi applicatio earũ adinuicem
ſiue ad aias noſtras: quemadmodũ, neq; loqui no-
ſtrũ ad alios, aliud eſt q̃ applicatio noſtræ vocis ad
auditũ illorũ. Cum ergo, vnuſquiſq; illorũ vox na-
turalis ſit, non poſitiua: & totus liber naturalis, ac
proprius totus, ſignũ: applicatio eorum adinuicem
& ad aias noſtras, eſt locutio eorum adinuicem, &
ad aĩas noſtras, ſpiritualis reuelatio quoq;, atq; in-
ſtructio, imò & linguagiũ naturale. Deniq; vox hu-
iuſmodi non tm̃ vox ſpiritualis eſt, ſed etiam fortiſ-
ſimus, & clariſsimus clamor, ſpirituali auditui au-
dibiliſsimus. Hæc Gulielmus. ¶ Amplius, vltra præ- Henricus.
habita quinto aſſerit quodlibeto Henricus: Locu-
tio angelorũ non eſt niſi conceptus expreſſus in cõ
ceptu vnius angeli, poſsibili videri in ſe ab intelle-
ctu alterius angeli: quemadmodum ſi legeret in li-
bro, quo eidem explicat conceptum aliquem, quẽ
naturaliter videre nõ poteſt, neq; in illo, neq; in re
ad extra: quod alter videre nõ valet illi ſic eſſe reue
latum, qm̃ abſq; immutatione cognitionis, & abſq;
nouo conceptu ſit reuelatio illa. Hæc Henricus. Dionyſ'.
¶ Qui circa hęc multa ſcribit difficultatẽ gignen
tia, ſicut & verba iſta nunc tacta. Nã quomodo põt
reuelatio iſta fieri ſine nouo cõceptu eius, cui ſit, ſi
per eã aliquid cognoſcit de nouo? Verũ circa hoc
ſcribit hic doctor multa obſcura, & q̃ verbis diuini
Dionyſij conſona non videntur. Puto, inquit, quòd
angelus vnus de nouo nihil poteſt cognoſcere per
alterius angeli operationem de nouo circa ipſum
illuminando, tamen de hoc ambiguẽ loquitur.
¶ At verò Scotus à nõnullis ꝓdictis diſſentiẽs. Ange- Scotus.
lus,

lus, inqt, loqȝ angelo, cādo imediatè cōceptū aut cognitionē obiecti, de quo loqȝ. Loquēs.n.principaliter intēdit exprimere ſuū conceptū intellectui, cui loqȝ. Quodlibet aūt agēs naturale, ſtatim ſi poſſet, induceret, qđ principaliter intēdit. angelus aūt pōt ꝑ ſtaiū effectū inducere. qđ.n. ſufficiēter eſt i actu primo reſpectu alicuius effectus, pōt effectū illū ꝓducere in receptiuo ꝓportionato, & approximato. angelus aūt actualē hñs notitiā alicuius obiecti, eſt ſufficiēter in actu primo ad cādū intētionē, ſeu cōceptū actualē ipſius ergo pōt effectū illū cauſare in quocunq; intellectu receptiuo. Intellectus aūt alterius, inferiorisq; angeli, eſt receptiuus illius effect⁹, ſeu notitiæ, aut cōceptus. pōt ergo angelus loquens cauſare in alio ſolū actū, ut ſi loquaȝ ei de aliquo, qđ ille habitualiter noſcit. pōt quoq; in illo cauſare ſpēm ſimul, & actū, ut ſi angelus, cui loqȝ, nō habeat ſpēm ſingularis, de quo fit ſibi locutio. Quēadmodū.n. ſpēs ſenſibilis pōt ſpēm cauſare ſenſibilē eiuſdē rōnis, ita ſpēs intelligibilis intelligibilē rōnis eiuſdē.

Dionyſius

¶ De his ſcribit Scotus ꝓlixè, in qbus a ſeniorū, & maiorum documētis recedit. quibus, quia rōnabiliora ſunt documēta, magis eſt cōſentiēdū. Nec .n. ea, q̄ ſcribit, plùs ꝓbāt niſi ꝙ unus angelus cauſat in alio actū, aut ſpēm diſpoſitiuè, excitatiuè, & cooꝑatoriè. Ipſa aūt intellectualis actio, ſeu actualis intellectio angeli, cui fit locutio, effectiuè, & imediatè ꝓcedit a potētia ſua intellectiua. nec angelus pōt in angelo aliqd ꝑ creationē efficere. Nec uerū eſt, ꝙ forma, ſeu ſpēs ſenſibilis, uerbi gr̄a, color eſt ſpēs diffuſa ab eo in mediū, eiuſdē ſunt rōnis, cū color habeat eē ratū, ſpecificū, denoīans ſuū ſubiectum, ſpēs uerò eē intētionale. Aſſerit ēt Scotus iſte, ꝙ localis diſtantia impedit locutionē angelicā, ꝙ a ꝑnoīatis doctorib⁹ ſatis eſt reprobatū.

Species coloris in aere non eſt eiuſdē rōnis cum colore.

Quæſtio.

¶ Inſup q̄rit hic, an angeli ꝑ exteriora miniſteria ſua, vel ꝑ miſſionē, & allocutionē retardenȝ, aut impedianȝ a cōtēplatione beatifica, & diuina. Ad qđ cōcorditer ab oibus rñdeȝ, ꝙ nō, qa inauertibiliter plenè, & conſummatè ſpq; actualiter uniti ſunt Deo, & ipſe eſt eis cauſa, & finis, & regula opādi in oī, qđ agūt.

Tho. aquī. Miniſteriū angeli cū felicitati nō officit.

¶ Hinc Thomas teſtaȝ: Angeli nullā opationē hñt, q̄ nō ſit eſſentialis felicitati eorū.i. ad eēntiā felicitatis eorū ptinēs, vel in qua ꝑ cōtēplationē nō diriganȝ. Hinc cōtēplatio eorum ſe habet ad miniſteria eorū, ſicut cōſideratio regularum artis ad executionē operum artificis, eo ꝙ Deus ſit finis oīm opationum hierarchiarū, atq; a fine ſumiȝ rō cuiuſlibet opis, ꝑꝑ qđ cum ita ſes habeat finis ad opabilia, ſicut principium ad ſpeculatiua, ideo ſicut artifex ſimul conſiderat rōnē artis, & exeqȝ opus, ſic angelus ſimul cōtēplaȝ Deū, & miniſtrat. Si aūt obijciaȝ, ꝙ Raphael dixit Thobiæ, Tēpus eſt, ut reuertar ad eū, q me miſit, nō aūt reuertiȝ ad Deū niſi ꝑ cōtēplationē: dicendū, ꝙ ſicut angelus a Deo receſſit nō cōtēplationē intermittēdo, ſed ſe viſibilē exhibēdo, ita ad Deū reuerſus eſt inuiſibilitatē priſtinā reſumēdo. Hæc Thomas in Scripto.

Thob. 12.

Obiectio diluitur.

¶ Cōcordat Petrus, dicēdo: Oīs actio agētis ſm ꝓpoſitum regulaȝ ꝑ apphēſionē. apphēſio uerò regulās motum, nō impediȝ ꝑ motum ipm: quēadmodū apphēſio artificis de regulis artis, nō impediȝ ꝑ opus artificiale: nec apphēſio locutionis exprimendæ, ꝑ actum locutionis. In angelis aūt oīs eorū opatio ſiue ſit circa Deū, ſiue circa angelum alium, ſiue circa nos regulaȝ ꝑ lumē cōtēplationis diuinæ, vñ nō minuit cōtēplationē eorum. Si aūt qs inſtet, & dicat, qđ una, & eadē potētia nō pōt ſimul exercere diuerſas opationes, dicēdum, qđ uerum eſt de opationibus nō coordinatis neq; cōnexis. Hæc Petrus.

Petrus.

Idē Richardus, Vdalricus, & alij. Vñ Saluator: Angeli eorum ſemꝑ vident faciem patris mei. Dr̄ quoq; angelus ad Deum reuerti, inquantū redit ad cœlū empyreum, in quo Deus ſpāliter eſſe, & habitare aſſeriȝ: qm̄ ibi clariùs cerniȝ, & gratioſiùs, ac glorioſiùs opaȝ. Hinc fateȝ Gregorius: Angelus ad exteriora ſic mittiȝ, qđ ab interna cōtēplatione nō elongaȝ. Et iterū, Quocunq; mittiȝ, intra Deū currit, ut Raphael, q dixit, Tempus eſt, ut reuertar, ſe nihilominus Deo pñtem eſſe inſinuauit, ego ſum, dicēs, unus de ſeptem, qui aſtamus ante Deum.

Mala 18.
Iſaia 66.

Gregorius

A *Quòd quæq; anima habet angelum bonum ad ſui cuſtodiam delegatum, & malum ad exercitium.* *Diſtinct. XI.*

ILlud quoq; ſciēdū eſt, qđ angeli boni deputati ſunt ad cuſtodiā hoīm, ita ut q̄ſq; electorū habeat angelum ad ſui ꝓfectū, atq; cuſtodiā ſpāliter delegatū. Vñ in euāgelio ueritas a puſillorū ſcandalo ꝓhibēs, ait: Angeli eorū ſemꝑ uident faciē pr̄is. Angelos dicit eorū eſſe, qbus ad cuſtodiā deputati ſunt. Sup quē locum Hieronymus tradit, unamquamq; aīam ab exordio natiuitatis hr̄e angelū ad ſui cuſtodiam deputatū, ingens ita: Magna dignitas aīarū eſt, ut unaquæq; hēat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui angelum delegatum. Gregorius quoque dicit, ꝙ q̄ſq; bonum angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum, & unum malum ad exercitium habet. Cum.n. oēs angeli boni nr̄m bonum uelint, cōiterq; ſaluti oīm ſtudeant: ille tñ, q deputatus eſt alicui ad cuſtodiam, eum ſpecialiter hortatur ad bonum, ſicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in Actibus apoſtolorum. Similiter, & mali angeli cum deſiderent malum hoīm, magis tñ hoīem ad malum incitat, & ad nocendum fortiùs inſtat iſte, q ad exercitium eius deputatus eſt.

De angelorū miniſterio, & miſſione ꝑ cōparatione ad hoīem, cui miniſtrant.

Matt. 18. & Hiero. li. 3. ſup Matt. cap. 18.

Gre. lib. 4. Mor. c. 31.

Thobiæ 5. 6. & 12.

B *Vtrum ſingulis hominibus ſinguli angeli, an pluribus deputatus ſit vnus.*

Solet etiam quæri: Vtrum ſinguli angeli ſingulis hominibus, an unus pluribus ad cuſtodiam, uel exercitium deputatus ſit. Sed cum electi tot ſint, quot & boni angeli ſunt, plures conſtat eſſe omnes ſimul bonos, ac malos homines, quàm boni angeli ſunt. Et cum tot ſint electi, quot angeli boni, & angeli boni plures ſunt, quàm mali: pluresque ſint hoīes mali, quàm boni: non eſt ambigendum, plures eſſe bonos homines, quàm ſint mali angeli: & plures eſſe malos hoīes, quàm ſint mali angeli, uel boni angeli.

Arguit quod non.

C *Confirmat unũ angelũ pluribus deputari, ſiue ſimul temporibus diuerſis.*

Ideoq; dici oportet unum, eundemq; angelum bonum uel malum, pluribus hominibus deputari ad cuſtodiam uel ad exercitium ſiue eodem tempore, ſiue diuerſis tẽporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore uel diuerſis tpibus: quia uĩ quibuſdam, ꝙ oẽs hoĩes, qui ſunt ſimul in aliquo tempore, ſinguli ſingulos, habere poſſunt bonos vel malos: quia licet maior ſit numerus hoĩm, computatis in unum omnibus, qui fuerunt, & ſunt, & futuri ſunt. ꝗ angelorum: tñ quia hoĩes decedentibus hoĩbus ſuccedunt, & iõ nunquam ſimul ſunt in hac uita: angeli uerò nunquam decedunt, ſed ſimul omnes sũt: ideo eſſe poteſt, ut ſinguli hoĩm dum in hac uita ſunt, ſingulos habeant angelos bonos uel malos, ad ſui coſtodiam uel exercitium deſtinatos. Cæterum ſiue ita ſit, ſiue non: nõ eſt dubitandum, unumquenq; habere angelum ſibi deputatum, ſiue pluribus ſimul deſtinatus ſit, ſiue uni ſingulariter. Nec eſt mirandum, unum angelum pluribus hominibus ad cuſtodiam deputari, cum uni homini plurium cuſtodia deputetur, ita ut eorũ quiſque ſuum dicatur habere dominum, uel epiſcopum, uel abbatem.

Eccl. 2.

D *Vtrum angeli proficiãt in merito, vel in præmio uſque ad iudicium.*

Præterea illud conſiderari oportet, utrum angeli boni in præmio uel in merito proficiant vſque ad iudicium. Quod in meritis proficiant, atque quotidie magis ac magis mereantur, quibuſdam uidetur ex eo, quia quotidie hoĩm utilitatibus inſeruiũt, eorumque profectibus ſtudent. Quibus etiam nihilominus uidetur, quòd & in præmio proficiant, ſcilicet in cognitione, & dilectione Dei. Licet enim (ut aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam, atque perfectam: augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis, ac magis diligunt, atque cognoſcunt: eſt eorum charitas, qua Deum, & nos diligunt, & meritum, & præmium. Meritum, quia per eam, & obſequia ex ea nobis impenſa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipſa eadem eſt præmium, quia beati ſunt.

Autoritatibus confirmant, quod dicunt.

E

Et, quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, teſtimonij ſanctorum confirmant. Dicit enim Iſaias ex perſona angelorum, Chriſti aſcendentis magnificentiam admirantium: Quis eſt iſte, qui uenit de Edõ, tinctis veſtibus de Boſra? Et in Pſal. Quis eſt iſte rex gloriæ? Ex quibus apparet, ꝙ myſterium verbi incarnati pleniùs cognouerunt angeli poſt impletionem, quàm ante. Et ſicut in cognitione huius myſterij profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quod autẽ in huiuſmodi myſterij cognitione profecerint, euidenter docet Apoſtolus, dicens: Quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in Deo, vt innoteſcat multiformis ſapientia Dei per eccleſiam principibus, & poteſtatibus in cæleſtibus. Super quem locum dicit Hieronymus, angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti, & apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Iſaie. 63. a
Pſal. 23. b.
Ephe. 3 b
Hiero. li. 2. ſuper epi. ad Ephe. capite 3.

F *Quòd in hac ſententia videtur Auguſtinus aduerſari Hieronymo.*

His autem vĩ contradicere Aug. ſuper eundem locũ epiſtolæ dicens: Non latuit angelos myſterium, regni cælorum, quod opportuno tpe reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſupra memoratum myſterium: qa oĩs creatura non ante ſecula, ſed à ſeculis eſt. Attende lector, qa vidẽtur diſſentire in hac ſententia illuſtres doctores. Ideoq; vt oĩs repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequẽtes ita determinemus, vt illis angelis, qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt, ex parte cognita à ſeculis fuiſſe, utpotè familiaribus, & nuncijs: illis verò, qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus, uſq; quo impleta ſunt, & per eccleſiam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Conſtat itaq; omnes angelos in cognitione diuinorum myſteriorum, ſecundum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde non incongruenter ipſi dicunt angelorum ſcientiã, ac beatitudinem augeri, vſque ad futuram conſummationem, quando in ſcientia, ac beatitudine ita perfectiſſimi erunt, ut nec augeatur amplius, nec minuatur.

Aug. ſup Gen li. 5. capite 19.
Determinatio pdictarũ autoritatũ.
Haymo ſuper epiſtolam Pauli ad Eph. 3.

G *Aliorũ opinio, qui dicunt angelos in quibuſdã prædictorũ non profeciſſe.*

Alij aũt dñt angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione, atq; notitia fuiſſe pditos, ut in his ulterius non pfecerint, nec pfecturi ſint. Profecerunt tñ in ſcĩa rerũ exteriorũ, ſicut in cognitione ſacramenti incarnationis, & hmõi: ſed non in contẽplatione deitatis, qa trinitatẽ in unitate, atq; vnitatẽ in trinitate non pleniùs ĩtelligũt ſiue intellecturi ſunt, ꝗ ab ipſa ꝯfirmatione pceperunt. Ita etiã dicũt eos in charitate nõ pfeciſſe

poſt confirmationem:quia eorum charitas poſtea non aucta, & ſic dicunt eos non ꝓfeciſſe in meritis,ſed hoc quantum ad uim merendi,ſed non quantum ad numerum meritorum. Plura.n. bona fecerunt poſtea,quæ tunc non fecerant:ſed eorũ charitas ex qua illa proceſſerunt,non eſt aucta:ex qua tñ meruerũt antequã iſta adderentur,quãtum poſtea his adiectis. Illud verò quod aliis ſuperiùs dicunt, probabilius uidetur,ſcilicet,ꝙ angeli uſq; ad iudicium in ſcientia,& alijs proficiant. — *Quid ſit ꝓbabilius*

H

Quædam auctoritates videntur obuiare probabiliori ſententiæ.

Quibus tñ uidentur obuiare quarundam auctoritatum uerba. ait.n. Iſidorus de ſummo bono Angeli in uerbo dei omnia ſciunt antequam fiant.ſed nec oẽs, nec omnia perfectè angelos ſcire dixit:& ideo eos in ſcĩa proficere non remouit. Gregorius quoꝗ in lib.4 dial.ait:Quid eſt,quòd ibi neſciant,ubi ſcientem omnia ſciunt? Vbi uidetur dicere,quòd omnia ſciant angeli,& nihil ſit,quòd neſciant. Sed accipiendum eſt hoc de his,quorum cognitio beatum facit cognitorem,ut ſunt ea, quæ ad myſterium trinitatis,& unitatis pertinent. — *Iſido li. 1 de ſummo bono c.10. Gre li. 4. dial.c.33.*

Summa diſtinctionis XI.

PRæcedẽti diſtinctiõe tractauit Magr de actib' angelorũ, q eis cõueniũt ꝑ reſpectũ ad Deũ,atq; ad inuicẽ, puta de purgatiõe,illũinatiõe,&ꝑfectione de aſſiſtẽtia,miniſtratiõe,miſſiõe, & locutione:hic ſpãliter loquit̃ d' quodã actu ac miniſterio,qđ iſeriores ãgeli circa uiatores exercẽt:hoc ẽ,de cuſtodia,qua cuſtodiũt hoĩes ipſos dirigẽdo,tuẽdo, cõfortãdo , ac alijs modis ſubuenẽdo. Deĩn circa hæc mouet q̃ſtiões ꝓutiles. Prima ẽ,an angeli talit̃ cuſtodiendo hoĩs, proficiãt ĩ merito, ac ꝓmio uſq; ad diẽ iudicij . Scđa eſt, utrũ miſterium incarnationis à principio ſuæ glorificationis nouerunt. Et circa has quæritur,an circa hoc ab eccleſiaſtica hierarchia aliquid didicerunt.

Q V A E S T I O I.

HIc q̃rit̃ primò. *Utrum angelis cõpetat hoĩes cuſtodire.* ¶ Vr̃,ꝙ nõ,qm̃ angeli aũt ſuperiores, ac digniores hoĩb',ergo ẽ cõtra ordinẽ rerũ,ut miniſtrẽt hoĩbus,tã defectuoſis. Scđò,ſi cuſtodiũt hoĩes,cũ ipſi angeli ſint ualde potẽtes,ac ſapiẽtes, apparet,ꝙ null' hõ perieret. Tertiò,q̃a ſi cuſtodiũt hoĩes,tenẽt eos ꝓ poſſe iſormare, & ab oĩ ꝑiculo ſaltẽ animarũ ſuarũ iugiter ꝑſeruare,imò & ipſis hoĩbus ſaltẽ aliqñ uiſibiliter apparere,ꝓ ipſorũ ſalute. Inſup circa hæc plurimæ q̃ſtiões naſcũt,vcʒ ad quẽ ordinẽ ãgelorũ ꝑtineat iſta cuſtodia:& itẽ,quorũ hoĩm ſit cuſtodiri utpote an primi parentes añ lapsũ ſuũ angelos habuerũt cuſtodes,an ẽt Chr̃s,& utrũ antichr̃s habebit angelũ ſcẽtm̃ cuſtodẽ. ¶ Circa hæc ſcribit Antiſiodorẽſis in Sũ.li.2.ſup illud euãgeli Angeli eorũ ĩ cęlis,&c.dicit auctoritas:Magna ẽ dignitas aĩarũ, q̃b' ad cuſtodiã deputati ſũt ãgeli,atq; ut ait auctoritas cuilibet aĩæ deputati ſũt angeli duo,un' ad cuſtodiã,reliqu' ad exercitiũ. Bonus igit̃ angel' tanq̃ fidelis amicus, cuſtodit hoĩem diligẽter,ita,ꝙ q̃tũ in ipſo ẽ,hõ ñ peccat,nec errat nec ꝑit. Nõ tñ aufert̃ ꝑ hoc hoĩ peccãdi libertas,ſicut, nec ꝑ ꝓuidẽtiã dei.nec ſeq̃t,hõ ſp cuſtodit̃ ab angelo , ergo nõ peccat.ſed ẽ ibi ſalacia cõſequẽtis,q̃uis.n.illa ſit cõnexa,nõ tñ ex neceſſitate,ſicut hic,iſte ẽ cõpt',& errabũdus d' nocte,ergo ẽ adulter. Angel' tñ ſp cõſeq̃tur finẽ q in ſe ẽ,qm̃ nihil omittit de ꝑtinẽtib' ad ſe, quẽadmodũ orator ſeu medic' uult iſtũ curari,ſicut & De' quãtũ in ſe ẽ. Circa hoc q̃rit̃, utrũ angel' malus ſit dat' à Deo hoĩ ad exercitiũ,quaten' hõ cautior,atq; hũilior fiat. Et teſtat̃ auctoritas, ꝙ ſic. Sed obijcit̃: De' deputauit hoĩ ãgelũ malũ,ut hõ cautior hũiliorq; reddat̃. Similiter angelũ bonũ cõtulit ad cuſtodiã,ut ſaluet̃ nec peccet,& tñ ita nõ ſit ergo intẽtio dei fruſtrat̃,nec ſit qcq̃d vult De'. Ad hoc q̃dã rñdẽt,ꝙ ĩ illis locutiõib',hæ dictiões,ut,ſeu, ad,diuerſas hñt ſignificatiões. Interdũ nãq; ſignificãt cauſã finalẽ,ſicut cũ dr̃,Paulo apoſtolo dat' ẽ ſtimulus carnis,ut hũiliaret̃ uel ad hũiliationẽ. Interdũ notãt cõcomitãtiã,ut ibi:lex ſubintrauit,ut abũdaret delictũ,aliqñ uerò debitũ,ſeu obligationẽ, ut in p̃nti. Nos verò dicim'.ꝙ dictiões illę in uerbis ꝑtactis de ſignãt cãm finalẽ.nec ualet argumẽtatio illa, Deus dedit angelũ ad exercitãdũ illũ,ergo directè,& cãliter uult ut exerceret̃,ſaltẽ ea itẽtiõe,q̃ hoc uult angel' mal'. Verũtñ ad iſtud argumẽtũ aliter rñdẽt, q dicũt,ꝙ oĩs actio ẽ à deo:& illi, q affirmãt, ꝙ actio mala nõ ẽ à Deo. Hęc Antiſiodorẽ. ¶ Porro Alexander primò hic ſciſcitat̃,utrũ angel' hẽt ꝑtãtẽ cuſtodiẽdi hoĩẽ ſm aĩã. Vr̃,ꝙ nõ,q̃a ſm Aug. mẽs hoĩs à Deo imediatè format̃,& iterũ, ait, ꝙ iter creatorẽ & mẽtẽ rõnale nullũ ẽ mediũ, ergo,nec itermedi' cuſtos. Dicẽdũ,ꝙ ãgelus hẽt ꝑtãtẽ cuſtodiẽdi aiam ſeu hoĩes, q̃tũ ad aĩas, quẽadmodũ S. Iob loquit̃ Deo: Quid faciã tibi cuſtos hoĩũ? Quẽadmodũ.n. ſm corpus indiget hõ cuſtode,& duce,atq; magis dũ puulus ẽ,ne erret,& ruat,ita ſm aiam,q̃diu durat hæc uita,ĩ qua ſpiritualiter debilis ẽ, hoſtibusq; uallatus, ꝓnus ad mala, facili quoq; fallibilis. Ad autoritates uerò Aug.aliq dicũt, ꝙ mẽs hũana duplicẽ hẽt ui,ſeu reſpectũ,vcʒ ſupiorẽ,quæ intelligẽtia nũcupat̃,ꝑ quã creatorẽ cognoſcit:& inferiorẽ, quæ cognoſcit creata. Et de prima ui mẽtis, quę eſt apex intellectiuæ,loquit̃ Aug. Nobis uerò ur̃ aliter rñdedũ, ucʒ, ꝙ mẽs hũna utroq; mõ hẽt cuſtodiã angeli,ſm aliquã rõnẽ cuſtodię,tñ q̃to plùs deſcendũt potẽtię,tãto ẽ in eis rõ maior cuſtodiæ. Et q̃uis q̃libet uis aię tã cognitiua , q̃ affectiua , imediatè à Deo formet̃ forma ultimatæ cõpletionis,nihilominus angeli habent uim diſponẽdi,ac ꝓparãdi eas ad talẽ cõpletionẽ. Et q̃uis Deus ꝑ ſeipm̃ oĩa poſſit, attñ cõuenit ordini rerũ,ut iferiora ꝑ ſuperiora regãtur,& cuſtodiant̃. Scđò q̃rit,an angelus habeat ꝑtãtẽ hãc cuſtodiẽdi à natura vel à gr̃a. Dicẽdũ , ꝙ ex utroq;,ſed differẽter:q̃a à natura ſicut à pricipio primo diſpoſitiuo,& ſundamẽtali,& à gr̃a tanq̃ à principio ꝓximo cõpletiuo. Dona n.naturalia,q̃ angel' hẽt eminent̃ reſpectu aiæ,ſunt hæc quatuor attributa:ſimplicitas eſſentiæ,diſcretio perſonalis, ꝑſpicacitas intelligẽtiæ,libertas arbitrij, quę ſunt diſpoſitio naturalis in angelo ad cuſtodiã aiæ. Sed nõ ſufficit excellẽtia iſta naturæ, imò ſupaddita ẽ angelis bonis gr̃a cõfirmatiõis,& ita ſũt iugiter,& in auertibiliter ſtãtes:aiæ uerò cõiter in hac uita labunt̃ frequẽter,aut labiles ſunt imò cõuenit regi,& cuſtodiri per angelos tanquã firmiores in uera ſapĩa,& oĩ uirtute immobiles , non aũt competit angelo cuſtodiri,cum non poſſit errare , Hæc Alexander.

Margin notes: *Arguitur primo contra veritatem.* — *Gulielm'.* — *Angeli cuſtodia peccãdi libertatem non tollit.* — *Obiectio.* — *2.Cor.12.* — *Rom 5.* — *Alexãder.* — *Obiectio. Auguſt.* — *Dilutio.* — *Iob 7.* — *Angeli ẽt aiam aias cuſtodiunt.* — *Angelus ꝑſtat hominẽ quatuor attributis.*

Bonauēt. Bonauentura quoq;: Conueniens, inquit, eſt hoīem lapſum deputari, ſeu cōmitti angelicæ cuſtodiæ, & angelos deputari ad hoīes cuſtodiendos: tū, qm̄ decet altitudinē diuinæ potētiæ: tū qm̄ decet ordinē ſapiētium, qa decet dulcedinē miæ. Altitudinē nāq; diuinæ potētiæ decet duplici rōne. Vna eſt, qm̄ De⁹ vult honorari nō ſolū in ſe, ſed et̄ in ſuis miniſtris. Vñ non ſufficit altitudini potentiæ dei, ꝑ angeli ei miniſtrent, imò ad oſſionē ſupercellentis potētiæ ſuæ, reqrit ab eis ut ſuis quoq; creaturis miniſtrēt. Scda eſt, qa diaboli ſunt aduerſarij dei, & decet ut illos uincat ꝑ ſuos miniſtros angelos ſanctos, ut in hoc declaret Dei ptās, ꝙ non ſolum in ſe, ſed et̄ in ſuis miniſtris tā ꝑpotēs eſt, ita ut merito dñus exercituū, ac Deus oipotens appelleſ. Conformiter decet hoc ſapiam Dei, qm̄ hic ē cōdecēs ordo, ut De⁹ infima ꝑ media deducat ad ſūmū. cūq; tā rōne ſuæ excellentis naturæ, ꝙ rōe grāæ cōſummatę, ſeu gloriæ mediū teneant locum inter Deū, & hoīes, decēs fuit, ut Deus hoīem adiuuaret, & cuſtodiret ꝑ angelū. Decet et̄ dulcedinē diuinæ miæ, quæ aperuit ſinum grāæ ſuæ, nec in aliqua defecit ei, qđ ſpectes ad ſuæ ſalutis ꝓmotionē. cūq; habeat dæmonē impugnantē, dedit ei angelū cuſtodē, & adiutorē. Decet

Ecci. 33. quippè, ut oē malū habeat bonū ſibi oppoſitū, iuxta illud Ecci: Cōtra malū bonū, &c. & ſic intuere in oia opa altiſſimi. Nec ex his ſequiſ, ꝙ hō ſit dignior angelo, iſta. n. eſt miniſtratio dignitatis, & miniſterium, qđ exhibeſ inferiori, ꝑꝑ ſꝑm principaliter, aut dūtaxat, ſed intuitu alicuius ſupioris: queadmodū miles ſeruit familiæ, aut miniſtro ꝑꝑ regem, aut dignitatē mittentis. Rurſus ſicut Deus cōcauit creaturis ſuis eſſe, poſſe, & agere, ad ſuæ bonitatis oſtionē, ita intellectualibus creaturis cōcauit ptātem præſidēdi, cuſtodiēdi, ac multipliciſ influēdi, ad ſuę

Tho. Aq. Boethius. liberalitatis, charitatis, & pietatis declarationē. Hęc Bonauētura. ¶ Cōcordat Thomas dicendo, ſꝫm Boethiū lib. de cōſolatione, Deus ꝓuidentiā ſuā de rebus exequiſ mediantibus, quibuſdā cauſis ſcdis. Et quamuis oīm rerū ꝓuidentiā habeat, ſpecialiter tñ rōnales creaturæ ꝓuidentiæ diuinæ ſubdunſ, inq̄tū eminentius conſeq poſſunt participationē bonitatis diuinæ, imò btīcā eius fruitionem. cumq; inter Deū, & hoīes angelica natura ſit media, Deus ꝑ angelos ꝓuidentiā ſuā exequit, hoīem adiuuando ad ſuæ ſalutis profectū, ac finē, & remouendo obſtacula horū, ſeu ab īpedimentis eripiendo. Iſtaq; executio prouidentiæ diuinæ ꝑ angelos circa hoīes, appellatur actiua cuſtodia angelorū. Deus uerò ē cuſtos primus, principalis, ac gñalis, in quo ſumma reſidet, ac plena auctoritas prouidendi, atq; cuſtodiendi, reſpectu cuius alij ſunt miniſtri, & quaſi cauſæ inſtrumentales, ſicut in artificialibus inſtrumēta diſ-

Obiectio. ponunt ad formæ ſuſceptionem quā artifex introducit, ſic angeli, & plati diſponunt ſibi cōmiſſos ad grām, & gloriā, quas ſolus Deus largiſ. Si aūt obijciaſ, ꝙ cuſtodiētis eſt cuſtodire creditū ſibi ſꝫm modū ipſius cōmiſſi, & cuſtoditi, ſed cōnaturale ē hoī à ſenſibilibus cognitionē accipe, ergo angeli cuſtodientes deberēt hoībus uiſibiliter appere, & inſtru-

Dilutio. ctionē impēdere, qđ nō paſſim, ſed rarò contingit. Dicēdū, qđ uiſibiles, ſeu ſenſibiles angelorū apparitiones, cū ſint ſupra naturā, incutiūt ſtuporē quēdā hoībus, & quodāmō violēter ad cōſenſū inducūt, in quo deperit aliqđ hoīs bonū, ꝙtū ad cōditionē naturę, qđ eſt inquiſitio rōnis. Hinc hmōi apparitiones aliquibus factæ ſunt ad fidei cōfirmationē, non multis, ſicut & mirabilia alia. Nihilominus angeli ꝑ modū nobis cōuenientes nos inſtruūt, illuſtrando phantaſmata, & lumē intellectus nri confortando, atque ad conſiderandum aliquid certius exercitando. Hæc Thomas in Scripto.

¶ At uerò in 1. parte q. 113. Scdm̄ rōnē, inquit, diuinæ ꝓuidentiæ hoc in oībus inuenii, ꝙ uariabilia, & mobilia ab immobilibus, & inuariabilius mouētur, & regulanſ. Corporalia quoq; ꝑ ſpūales ſubſtātias, & corpa inferiora per ſuperiora, & nos ꝑ prima principia immobiliter nota, dirigimur circa cōcluſiones, in quibus contingit diuerſimode opinari. cumq; affectiones, & conſiderationes humanæ multipliciter uariabiles, fallibileſq; cōſiſtant, expedientiſſimū eſt eas per angelos in bonis immobilitatos, moderari, ac regi. Hæc Thomas in Sūma, idē Petrus, & Richardus. Alberti et̄, & Vdalrici in ſuo in ꝓbabitis cōtineſ. Etenim dicūt, ꝙ ꝑꝑ picula uiæ, & ea ꝙ reſiſtunt hierarchiæ eccleſiaſticæ ad ꝓfectū, ac ſalutē adipiſcēdos, neceſſe ē angelorū cuſtodia iuxta illud: Angelis ſuis mādauit de te, vt cuſtodiāt te ī oībus uijs tuis. Vnde ultra tres actus hierarchicos, qui ſunt purgare, illuminare, ꝑficere, quas angeli in hominibus nūc exercent, requiritur ꝑſata cuſtodia. arti. 1. Pſalm. 90.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur. *Quorū hominum ſit cuſtodiri.* ¶ Et uidetur, ꝙ puſillorum duntaxat, quia Chrs de puſillorum cuſtodia ſolummodo mentionē, angelos quoq; cuſtodes noiat puſillorū. Videte, inquiens, ne contēnatis unum ex puſillis: Dico. n. uobis, ꝙ angeli eorum, & cæ. Inſuper apparet, ꝙ primi parentes in paradiſo ante lapſum angelicam non habuerunt cuſtodiam, quia ſcientia, atq; virtutibus erant ornati, & ſine difficultate poterant agere bona. Amplius quæritur, an obſtinati, potiſſimè antichriſtus, habituri ſint angelos ſctōs cuſtodes. Videtur, quòd non, quoniam fruſtra eam haberent, cum inflexibiles ſint, & indurati in malis. Præterea quæſtio eſt, an Chriſtus habuit angelum ſanctum cuſtodem; & vtrum quilibet homo habeat etiam ſpecialem dæmonem impugnatorem. Arguitur primo contra ueritatem. Matt. 18.

¶ Circa hæc ſcribit Thomas: Prouidentia propriè eſt ad conferendum promouentia in ſalutem, ſeu vltimū finem, & ad remouendum impedimēta. Vltimū uerò in adiutorijs iſtis, eſt, quòd coniungit ultimo fini, ſeu coniunctio ipſa cum Deo, qđ eſt ſolū effectiuè ab eo, uidelicet lumē gloriæ, ſeu btā fruitio. Hinc ab angelis cuſtodibus, qui diuinā prouidētiā circa ſingulares exequuntur perſonas, ſunt ꝑparationes, quædā iuuantes ad conſequēdum ultimū finem: ꝑparatus aūt non habet opationem circa rē ordinatam in finem, niſi ante finis conſecutionem. ideo cunctis hoībus ab infuſione animæ rationalis per quam ad ſalutem ordinantur, debetur cuſtodia uſq; ad mortem, in qua uia proficiendi finitur, aut per hoc, quòd ſiūt impœnitibiles, ut damnati: aut gloriam conſequuntur, ſicut beati. Deniq; quāuis in primis parentibus ante lapſum nō fuerit periculū ex corruptione carnis inſtigante ad malū, erat tamen periculum ex peccandi potentia, & dæmone opugnante. Erant quoq; debilioris cognitionis, & uirtuoſitatis, quàm angeli, nec erant confirmati in gratia. iō indigebant angelicæ ope cuſtodię. Similiter confirmati in gratia, quia proficere queunt, & à profectu retardari, ve uialiterque peccare. Pueri demū in aluo materno, ꝙuis non ſint eccleſiaſticorū ſacramētorū capaces, qm̄ non ſubduntur actibus miniſtrorū eccleſię, nihilominus ſubduntur opationibus Dei, ac miniſtrorū ipſius. iō ab inſtāti infuſionis animarū eorum aſſignantur eis angeli ſancti cuſtodes, per quos dæmones cohibentur à multis nocu-

nocumentis, quę poſſent illis inferre, deteriorando cõplexiones eorũ, per quòd fierent ad uitia proniores, & extinguendo vitã ipſorũ, & in his etiam proſunt paruulis oatis. [Antichriſt angelũ habebit cuſtodem.] Præterea antichriſtus angelũ habebit cuſtodẽ, quia lex cõis non eſt propter vnũ mutanda, & in hoc eius damnatio iuſtior apparebit, qa beneficia toti naturæ humanæ prouiſa, & communicata, non ſunt ei ſubtracta. Nã etſi ad bona per eũ non conuertetur, à multis tñ malis ceſſabit ab angelo cuſtode retractus. Hunc quippe effectum conſequetur angelus per ſuam cuſtodiam io quantumlibet obſtinato. Amplius, Chriſtus noo habuit angelũm cuſtodientem: tum, quia ſuperior fuit angelis vniuerſis anima eius pp unionem eũ verbo, à quo immediatè illumioabat: tum, quia verus extitit comprehenſor, pp quòd bonum eius, nec impediri potuit, nec iuuari. [Obiectio. & Diony.] Et ſi obijciatur, quòd quarto cæleſtis hierarchię capitulo diuinus Dionyſius loquit, q ſubdebatur paternis traditionibus mediantibus angelis, item quòd paſſione inſtante apparuit ei angelus ipſum cõfortans [Luc. 22. Diluno.] Dicendum, q ſubditus fuit paternis traditionibus per angelos quodammodo indirectè, inquantum angeli inſtruebant beatiſſimã virginem matrem eius, ac ſanctum Ioſeph de agendis circa puerum ipſum. [Angelus quò Chrm cõfortauerit.] Poſtremò angelus ipſum dicitur conſortaſſe, non ei aliquid imprimendo, ſed per modum miniſterij, inquantum congratulabatur fortitudini eius, quemadmodum homo in tribulatiooe naturaliter conſortatur ad præſentiam amicorum, ſicq; fuit vera conforratio, ſicut & uera triſtitia, non ſolum apparens, ut aliquid dicunt. Hęc Thomas in Scripto. [art. 4.] ¶ Porro in prima partè, quæſt. 113. reſpondens ad illud, an quilibet homo cuſtodiatur ab aogelo, ſcribit. [Pſal. 39.] Quandiu homo eſt in via, imminet ei ab intra, & ab extra multa pericula, iuxta illud: In uia hac, qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi ideo ſicut hominibus uiam non tutam pergentibus danatur cuſtodes, ſic cuilibet homini, quàmdiu viator eſt, cuſtos angelus deputatur. [Quæſtio.] Inſuper quærit ibidem, an ſingulis hominibus ſinguli angeli pręſint. Videtur, quòd non. Angelus namque homine extat ſapientior, atque potentior, ſed frequenter vnus homo ſufficit plures homines cuſtodire, dirigere, edocere: ergo plus angelus onus. Rurſus, cum in angelis tot ſint ſpecies quot indiuidua, uidetur, q unus tantum ſit angelus, qui immediatè cuſtodit homines, cum (iuxta præhabita) inferiora per ſuperiora reducantur in Deum, ſitque ſolus vnus angelus, inter quem, & homines oon eſt aliquis medius. Dicendom, quòd prouidentia dei comparatur ad ſingulos homines, ſicut ad ſingula genera, ac ſpecies corruptibilium rerum, ideo ſicut, teſtes Gregorio, [Gregori.] diuerſi angelorum ordines deputãtur diuerſis rerum generibus, ut pote poteſtates ad dæmones coercendos, uirtutes ad mirabilia facienda in rebus corporeis, eſtque probabile, quòd diuerſis rerum ſpeciebus diuerſi angeli eiuſdem ordinis pręficiantur: ſic rationabile eſt, q diuerſis hominibus diuerſi in angeli ad cuſtodiam deputentur, uidelicet ſinguli ſingulis. Veruntamen alicui homini adhibetur cuſtos dupliciter. Primò, inquantum eſt ſingularis perſona, ſicque uni homini adhibetur unus cuſtos, & interdum plures deputantur ad vnius cuſtodiam. Scdò, inquantum eſt pars alicuis collegij, & ſic toti collegio unus homo præficitur in cuſtodem, ad quem ſpectat prouidere ea, quæ pertinent ad hominem vnum in ordine ad totum collegiũ, ut ſuot ea, quæ exterius ſunt agenda, de qbus alij ædificantur, aut ſcandalizant. Angelorum aũt cuſtodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuiſibilia, & occulta, quę ad ſingulorum ſpectant ſalutem ſm ſeipſos, per quod patet ad primum ſolutio. ¶ Ad aliud reſpondendum, q angeli primæ hierarchiæ oẽs quantum ad aliqua, imediate illuminant à deo, attñ quędam ſunt de quibus illuminantur ſuperiores tñ immediatè à deo, q in ſerioribus reuelant. Idẽ quoq; in inferioribus eſt cõſiderãdũ ordinibus. Nã angelus aliquis infimus illuminatur quantũ ad aliqua, ab aliquo ſupremo, ſeu altiore & quantũ ad aliqua, ab eo, qui ei immediatè pfertur. ſicq; poſſibile eſt, q aliquis angelus immediatè illuminet hominẽ, quamuis habeat aliquos angelos ſub ſe quos illuminat. Hæc Thomas in Sũma. ¶ Amplius quærit, verũ ſingulos homines cuſtudire pertineat ſolũ ad infimũ ordioem. Rñdet, duplex cuſtodia homini adhibet, [Hoſ adhibetur duplex cuſtodia.] Vna particularis, inquantum eſt determinata perſooa. & illa cuſtodia ad ordinem pertinet infimũ: alia eſt cuſtodia uniuerſalis: quæ ſm diuerſos ordines multiplicatur. Nam quanto agens eſt uniuerſalius, tanto eſt altius: hinc cuſtodia multitudinis humanæ, ad ordinem principatuum, aut forte archangelorum eſt pertinens, qui archangeli nominantur principes angeli. Vnde, & Michael, quem archangelum dicimus, vnus de principibus appellatur à Daniele. [Danie. 12.] Vlterius verò ſuper oẽs naturas corporeas cuſtodiã habent virtutes, & ſuper dæmones ipſæ ptãtes. [Obiectio.] ¶ Verum his obijci poteſt, q ſuper illod, Angeli eorum in cælis, &c ait Chryſoſtomus: [Chryſoſt.] Non de quibuſcunq; angelis, ſed de ſupereminentibus loquitur Chriſtus hoc dicẽs. Iterũ ad cuſtodiũ hominum valde neceſſarium eſt arcere dęmones, q ſm Gregorium [Gregori.] ſpectat ad poteſtates, atq; ad aliorũ conuerſionem multum iuuaor miracula, quę facere pertinet ad uirtutes. Ergo & illi duo ordines deputantur ad cuſtodiam hominum, & non ſolũ infimus ordo. ¶ Dicendum ad primum, q uerbum Chryſoſtomi poteſt intelligi, vt loquatur de ſupremis infimi ordinis: quia, ut diuinus Dionyſius conteſtatur, [Dio mar. Dilecto.] in quolibet ordine ſunt primi, medij, & ultimi. eſtq; probabile, quòd altiores angeli infimi chori, ad illorum deputentur cuſtodiam, q ad maiorẽ gradum gloriæ ſunt electi Ad ſm, q etiam inferiores angeli exercent officium ſuperiorũ, inquantum aliquid de proprietate, & donis eorum participant. & ad ſuperiores ſe babent ut executores officij ſeu virtutis ipſorũ. ſicq; ẽt angeli iſimi ordinis, dęmones poſſunt arcere, atq; miracula opari. Hęc idẽ.

[Quęſtio] ¶ Qui denuo ſciſcitatur, quando angelus incipiat hominem cuſtodire, Reſpondet, quemadmodum ſuper Matthæum recitat Origenes, [Origenes] ſuper hoc fuit duplex opinio. Quidam eoim dixerũnt, quòd angelus deputatur homiui ad cuſtodiam ab hora baptiſmi: alij, quòd à tẽpore natiuitatis. Hanc opinionẽ approbat Hieronymus. Beneficia enim, quę dantur homini diuioitùs, ex eo, quòd Chriſtianus, incipiunt à baptiſmo, ſicot perceptio euchariſtię. ea verò, quæ prouidentur homini, inquantum habet naturam rationalem, ex tuoc ei debentur, ex quo talem accepit naturam. & tale beneficium eſt cuſtodia angelorom. Deniq; puer quãdiu eſt materoo in utero, oõ eſt totaliter ſeparatus à mre. ſed quadã colligatione eſt aliquid eius, quemadmodũ fructus [Hierony.] pendens in arbore, eſt aliqd arboris Hinc probabiliter dicitur, quòd angelus cuſtos matris, cuſtodit, & prolem quandiu in ventre eſt matris: atq; in natiuitate ex uterò, quando ſeparatur à matre, deputatur ei angelus pro cuſtode. Hęc Thomas.

Petrus. ¶ Conſonat Petrus: Cuſtodes, inquiens, hominũ propriè dicuntur angeli illi, qui ipſos homines immediatè illuminant, per quod excluduntur angeli primę hierarchiæ, & qui habent actus limitatos circa humana officia, per quod excluduntur angeli hierarchiæ ſecundę, & qui ſpecialiter ꝓcurant bonũ ſingularium perſonarũ, per quod excluduntur, quo ſuperiores ordines infimę hierarchię. Hæc Petr⁹.

Vdalric. ¶ Inſuper Vdalricus in Summa ſua quarto libro videtur de hoc aliter ſcribere: Angelis, dicens, de infima hierarchia, competit cuſtodire, quoniam cuſtos ſingularis perſonæ, eſt de infimo ordine. ſi verò præſint multitudini, tunc pro cuſtodia ſuæ perſonæ habet (vt dictum eſt) angelum infimi chori: & pro multitudine cuius eſt caput, habet cuſtodẽ de ordine principũ. Si aũt ſit priuilegiata perſona, poteſt habere cuſtodem de ordine archangelorum, ſicut Gabriel extitit feliciſſimę uirginis cuſtos. Confirmati quoque in uia, ut beatiſſima domina, & ſãctificati, qui mortaliter peccare non potuerunt, angelicam habuerunt cuſtodiam, quã potuerunt proficere. Similiter paruuli in maternis uiſceribus. Nec ſic ſinguli angeli ſingulis deputantur hominibus, quæ ſi iidem angeli ſucceſſiuè non præſint diuerſis hominibus, quia plures ſunt hoĩes oẽs, quàm angeli, cum tot ſint hoĩes electi quo angeli ſancti. ſic & idem diabolus ſucceſſiuè diuerſis deputatur ad exercitandum hominibus. Hæc Vdalricus.

¶ Cuius verba ſunt intelligenda cum moderamine ſuperiùs tacto, quia de numerò, & multitudine angelorum diuerſæ ſunt opiniones.

Gulielm⁹. ¶ Præterea dominus Antiſiodorẽſis (qui in multis ſpeciales habet opiniones) tenet, quòd Chriſtus, in quantum minor fuit angelis, ut pote ſecundum ſenſualitatem, paſſibilemq; naturam ut talẽ, habuit angelum cuſtodem. Et quòd angelus ille, quantum ad partem illã inferiorem, qua Chr̃s horruit mortem, uerè confortauit eum paſſione inſtãte. Nec obſtat, ut ait, ꝙ deitas Chriſti, imò & anima eius, quo ad partem ſuam ſuperiorem, ſufficiebat ad ſuæ inferioris partis cuſtodiam, cum & deitas ſua ſuffecerit, atq; ſufficiat ad uniuerſorum cuſtodiam hominum. Vult enim nihilominus adhiberi cuſtodiam angelorum ꝑꝑ meritum eorundem, & ꝑꝑ mutuum angelorum hominumq; amorem, atque vt homo ſuam conſideret dignitatem, ad dandum quoq; exemplum nobis perfectæ obedientiæ, & humilitatis, dum cernimus tã ſublimes, deiformes, innocentiſſimos, ac ſacratiſſimos ſpiritus, nobis tam defectuoſis, vilibus, ac ſordidis obſequi creaturis. Inſuper refert hic doctor, quemadmodũ quidã dixerunt, ꝙ antichriſtus non habebit angelũ cuſtodẽ, quod reprobat, quia ab initio ſui non erit obſtinatus, ſed peccando obſtinationem incurret. Addit tamen, quod dum ad tãtum elationem erumpet, ꝙ dicet ſe Deum, mox totaliter ab angelo cuſtode deſeretur, & hoc ei ꝓpriũ erit ſic relinqui ab angelo.

Thomas de argẽt. Hiero li. 2. ſup Matt. capite 4. Pſalm. 90. ¶ Idem dicit Thomas de Argentina, ac alij multi. Sed quia beatus Hieronymus ſuper Matthæum, & alij plures ſancti abſolutè affirmant, quòd ſcripturam illam ex Pſalmo, Quoniam angelis ſuis mãdauit de te, diabolus peruerſè allegauit prolatam de Chriſto, quia de membris eius ſolum eſt edita: idcirco communi poſitioni reor conſentiendum, quòd ſcilicet non habuit angelum cuſtodem: quia in nullo indiguit eo, ſicut nec angelus inferior, quã uis angelo ſuperiori ſit minor: non tamen cuſtoditur ab illo. Nec Chriſto cõpetebat proficere ſicut virgini glorioſæ, & à ſuæ incarnationis exordio data fuit ei ſecundum naturam aſſumptam, ut uerbo unitam, omnis poteſtas in cælo, & in terra. Poſtremò in hac materia à diuerſis diuerſa dicuntur, quæ p̄e ſunt ſuſcipienda, ut quod ait Albertus, Ibi cuſtodia habet locum, vbi eſt caſus periculum, ex quo ſequi videtur, quòd glorioſiſſima virgo prorſus confirmata in bono, non habuiſſet angelum cuſtodientem. Albertus.

Item quod ait Thomas, quòd lex communis non eſt propter vnũ mutanda, ideoq; antichriſtus angelum habebit cuſtodem, ex quo ſimili ratione ſequi videtur, quod Chr̃s quoq; cuſtodẽ angelum habuiſſet. Thomas. Demũ quamuis Chriſtus apud Matthæum ſpecialiter tangat de puſillorum cuſtoditione angelica: nõ tamẽ hoc negat de hominibus alijs, imò potiùs alibi in ſcriptis hoc exprimit. Matt. 18.

QVAESTIO III.

Tertiò quæritur, *Vtrum angelus bonus ſeu malus, interdum deſerat hominẽ quem cuſtodit ſeu tentat.* ¶ Videtur, quòd ſic, quoniam Michael, qui fuit princeps ſynagogæ, ipſa relicta, eſt factus princeps eccleſiæ. Arguitur contra veritatem. Secundò Apoſtolus Iacobus exhortatur: Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Iacobi 4. Tertiò, Ioſephus refert, quòd templo ſecundo vaſtato, auditæ ſunt voces angelorum ibi dicentium: Tranſeamus ab his ſedibus. Ioſe li. 7. bel Iuda. capite 12. Ad idem pertinet, quod apud Ieremiam angeli dicunt: Curauimus Babylonem, & non eſt curata, derelinquamus eam. Ieram 51. Et per Iſaiã loquitur Deus de ſynagoga: Auferã ſepem eius, & erit in direptionem. Iſaię 5. Vbi per ſepem intelligit Gloſſa auxilia angelorum. In Euangelio item Nazaræorum narratur, ꝙ tempore dominicæ paſſionis, auditæ ſunt in aere uoces angelorum clamãtium: Trãſeamus ab his ſedibus. Ergo angeli tunc reliquerũt filios peruerſiſſimæ ſynagogæ. In Vitas quoq; patrum habet ut qualiter quidam vir ſanctus vidit angelos ſanctos cum indignatione ab illis recedere, q inani loquebantur. Inſuper angeli cuſtodes frequẽter aſcendunt ad cęlum empyreum, nec valent tũc homines cuſtodire: quia vbi operantur, ibi ſunt, & ita non operantur in homine, quando in cælo ſunt. Ruſus ſanctus Bernardus in ſuis ſermonibus, interdum inſinuat, quòd angeli glorioſi à fratribus ſomnolentis, & pigris diſcedant, propter eorum negligentias, irreuerentias, & torpores. Bernard⁹.

In oppoſitum. ¶ In cõtrarium eſt, quòd angeli ſuum officium fideliſſimè, ac obedientiſſimè implent: & quandiu ſe vident aliquid poſſe in ſibi commiſſis proficere, ipſos cuſtodire non ceſſant. Poſſunt autẽ in eis vſq; in finem vitæ præſentis aliquo modo proficere, ſaltem retrahendo à quibuſdam exceſſibus. Nam & antichriſtum angelus cuſtos eius à nonnullis ſceleribus retrahet.

Albertus ¶ Ad hoc reſpondet Albertus: Angelus nunquã ſic recedit à cuſtodito, nec cum quandiu viuit, ita relinquit, quin aliquem effectum cuſtodiæ exerceat circa ipſum, Dicitur autem aliquando relinquere hominem, quantum ad illum affectum, qui eſt conuerſio à peccato, aut ſimilem. Nihilominus ſemper facit, quod in ſe eſt, & retinet hominem, ne toties, & tam grauiter cadat, vt caderet ſi cuſtodem angelum non haberet. Et per hanc diſtinctionem ſoluuntur obiecta pro vtraq; parte inducta. Hæc Albertus in ſcripto. Et eadem in libr. de coæquæuis.

Vdalric⁹. ¶ Vdalricus demum his conſonans: Angelus ait, cuſtos, cũ diuinæ prouidentiæ ſit miniſter, & executor, quæ prouidentia nunquã deſerit nos omnino, nũquã deſerit eum cui eſt deputatus, ſed deſerit, & nõ deſerit eũ, ſicut, & Deus, ſimpliciter aũt Deus non deſerit quẽquã, quia redigeretur in nihilũ, ſed deſerit

ſerit quantum ad quoſdam effectus, ut dum aliquẽ pro ſua utilitate, aut pro ſuorum exigentia merito rum tribulari pmittit, aut cadere in peccatũ, iuxta
2. Paral. 15. illud 2. Paral. Si dereliqueritis eũ, derelinquet vos. ſic angeli nunquam deſerũt exiſtentes in uia hac, ita ut nullũ prouidentiæ effectum ei exhibeant. ſed quantum ad aliquorũ operũ ſubtractionẽ, ex Dei voluntate, ut ꝙ non iuuant in periculis, & aduerſis. Nec hinc credendũ, ꝓ angelus ſemper localiter ſit cũ ſibi cõmiſſo, ſed per efficaciam ſuæ uirtutis ſemper eſt præſens: qm̃ imprimit fortes, ac ſtabiles illuminationum, & affectionum impreſſiones, quibus homo à malis ſpiritualibus præſeruatur, & ad bona diſponitur, atq; ex illuminatione diuina cognoſcit, qñ ſit opportunitas ꝓmouendi hominẽ ſibi cõmiſſum in ꝓſperitate tẽporali, aut ſpirituali. ſicq; aſcendit, & deſcẽdit. Cumq; uirtus eius motiua, ſit uirtus ſubſtãtiæ immaterialis, operatio eius eſt ſm modum ſubſtantiæ, à qua fluit. Vñ quia ſubſtantia ſpiritualis non eſt proportionata ſpatio medij localis, qa non habet quãtitatem, nec principiũ quantitatis in ſua natura: ideo dũ mouetur, uenit, quidem de extremo in extremum per mediũ, non cõmenſurando ſe medio, nec partes ſpatij numerando, ſed uirtute medio improportionata mouetur, uincendo mediũ impetu ſpiritus, ſui, ita ꝙ quantitas medij non eſt ei quãtitas, ſed ut indiuiſibile pũctum. aliter enim non ueniret æque uelociter de cęlo in terram, & de una parte terræ ad aliam, quod falſum eſt, Eadem itaq; uelocitate per ſpatium, qđcunq; mouetur, ꝙ patet ex hoc, ꝙ ſubito in locis operatur diuerſis, ut patet multoties in ſcripturis. Sic ergo mouet, ꝙ ĩ uno nũc eſt in termino à quo, & in alio in mediu, atq; in tertio ĩ termino ad quẽ. non autem mouetur in tẽpore, &c. Hæc Vdalricus.

T. Aquin. ¶ Hoc eſt, quod loquitur Thomas: Angelorũ cuſtodia cum ſit quædã executio diuinæ prouidẽtię,
Psal. 33. oportet idem eſſe iudicium de utroq;. Diuina autẽ prouidentia nunquam hominẽ relinquit ex toto, licet magis prouideat uni q̃ alteri. inde & oculi domini ſuper iuſtos, quibus adeo prouidet, ꝙ omnia
Roma. 8. cooperantur eis bonum. in quibus etiam angelus quãque tam fortem facit impreſſionem, ſeu diſpoſitionẽ, ꝙ manet ad tempus notabile, ut dum aliquis multum deuotè orat per plures dies, remanet iode deuotior. ſicq; angelus quamuis non ſemper ſit pſens, poteſt ſemper cuſtodire. & quamuis angelus ſciret ſibi commiſſum eſſe præſcitum, attamen poſſet eum à multis malis retrahere, & ad quædã bona inducere. Hæc Thomas in Scripto. ¶ Eadem ſcri
ar. 6. ad 3. bit in prima parte Summæ, quæſtionę 113. ubi & addit, quamuis angelus interdũ derelinquat hominem loco, non tamen effectu cuſtodiæ: nam & in cælo exiſtens, quid circa hominem agatur agnoſcit, nec indiget mora temporis ad motum localẽ, ſed ſtatim poteſt adeſſe. ¶ Deniq; Petrus: Duplex
P. Taran. eſt, inquit, cuſtodia angelorum. una generalis totius alicuius communitatis, & hæc aliquando deſe
Danie. 12. rit communitatem. unde dicitur, ꝙ Michael, qui fuit ſynagogæ propoſitus, factus eſt eccleſiæ princeps. Sequitur enim eccleſiam primitiuam ex Iudæis, in qua remanſerat fides eorum. Alia eſt cuſtodia ſpecialis perſonæ cuiuſlibet, quæ non deſerit ſimpliciter, &c. ut ſupra. Hæc Petrus.

Richard⁹. Angelus creditum ſibi hoſẽ nũquã deſerit ¶ Porro Richardus: Quidã, ait, dixerunt, ꝙ angelus interdum deſerit cuſtoditum, dum ſe uider circa illum non poſſe proficere, quẽadmodum medicus prudens deſerit ægrũ, de cuius curatione deſperat, ſicut, & angelus malus, cum ita perfectè ab homine uictus eſt, ꝙ ſe putat non amplius poſſe illi nocere, recedit, & omittit eum impugnare. Alia eſt opinio probabilior, atque communior, ꝙ nunquam in toto deſerit hominem cuſtodia angeli ſui, quia ſemper poteſt ei prodeſſe in aliquo, quod nõ poteſt medicus in quolibet ægro. Angelus quoque malus niſi ſit ita perfectè uictus ab homine, ꝙ æſtimat ſe non poſſe illum retrahere ab aliquo bono,
Apuleius nõ totaliter recedit ab eo. His alludit, quod in libro de Deo Socratis Apuleius aſſerit: Hinc quem dico, videlicet angelus cuſtos, prorſus cuſtoditor ſingularis, perfectus. domeſticus ſpeculator, ꝓprius curator, itimus cognitor, aſſiduus obſeruator, indiuiduus arbiter, inſeparabilis teſtis, improbator malorum, approbator bonorum. Hęc Richardus.

Antiſiod. ¶ Inſuper Antiſiodorenſis in Summa ſua libro 2. ſequitur primam illam, quam narrat Richardus, opinionem: Puto, inquiens, qđ cũ aliquis adeo fuerit purificatus, atque purgatus, quòd iam aſcendit ad ſtatum thronorum, & habet prudentiam ſpiri-
Iezechi. 1. tus oculatam ante, & retro inſtar animalium Apo-
Apoc. 4. calypſis, & Iezechielis: quæ, inquam, prudentia ſe habeat ad modum ancillæ oſtiariæ, nullum penitus motum illicitum permittentis intrare, ſed di-
Iob. 31. centis: Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarẽ quidem de uirgine. In tali ſtatu plenam habet uictoriam de diabolo, tuncque eum deſinet infeſtare Hæc Antiſiodorenſis.

Prouer. 24. 1 Ioh. 1. Iacobi. 3. ¶ Sed cum dicat ſcriptura, Iuſtus ſepties cadit in die: itemque, Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus: Et rurſus, In multis offendimus omnes: non uidetur ꝙ diabolus in toto recedat ab aliquo, præſertim cum mens humana ad diſtractiones ſit prona, nec immobilitata in cogitationibus bonis, potiſſimè cum, & ſanctus fate-
Bernard⁹. tur Bernardus: Puto, quòd qui clauſit cælum ora-
3. Reg. 17. tione, nõ clauſit animum à cogitatione, id eſt Elias, qui utique fuit uir excellenter heroicus. imò & beatiſſimi apoſtoli, quamuis recepta plenitudine ſpiritus ſancti non peccauerunt deinceps mortaliter: at-
Galat. 2. tamen uenialiter peccauerunt, ſicut & glorioſus princeps eorum in Antiochia iudaizando, ita, ꝙ Paulo teſte reprehenſibilis erat. Hinc non apparet, quòd aliquis uiatorum in hac uita ſit talis, quòd diabolus deſperet ſe poſſe aliquid in ipſo lucrari. Vnde, & beatiſſimo Martino aſtitit in extremis. Propter, quod loquitur Auguſtinus: Perſeuera uſq; in finem, quia tentatio perſeuerat uſque in finem. Vſque in quem finem? quouſque finias uitam. Attamen interdum ad horam fugit diabolus, ſicut in Vitaſpatrum legitur de duobus prælectis iuuenibus eremitis, quorum uni non audebat appropin-
Auguſt. quare diabolus. quia ad quemlibet verſum pſalmorum exiuit flamma ignis in cælum ex ore ipſius. Dicit etiam Auguſtinus: In infinitum feruentior eſt angelus bonus ad cuſtodiendum, quàm angelus malus ad obſiſtendum: quo declaratur, ꝙ angelus cuſtos non recedit in toto.

Alexãder ¶ At verò Alexander cõcordat: Multiplex, dicẽs, eſt effectus angeli cuſtodiẽtis circa animã hominis
Cuſtodię angelicę multiplex eſt effect⁹. cuſtoditi. Vnus eſt, quo ad potentiã ſpeculatiuam, videlicet illuminare eandem, quo ad quædã occulta. & quo ad iſtum effectum, angelus interdum recedit. ſicq; receſſit à Zacharia. qa nõ ſemper tangit. neq; illuminat corda ꝓphetarũ. Alius effectus eius eſt, quo ad uim motiuã. & iſte eſt quadruplex, ut poſſe ꝓficere in bonum gratiæ, nõ labi in malũ culpę, à malo reſurgere, nõ tñ nec toties cadere, nec caderet homo ſine cuſtodia illa, & aliquẽ horũ actuũ,

Auguſt. præcipuè quartum, angelus uſq; in finem exercet circa cuſtoditũ. Nec obſtat, quod loquitur Auguſtinus: Angelos ſanctos repellimus; dum eorum conſilio nõ acquieſcimus. & uidentes ſe operã perdere, dicunt: Relinquamus eum. Et quod ait Hieronymus, Infructuoſa eſt anima, quæ non habet Deũ hoſpitem, neque præſidium angelorum. Itemque,

Bonauẽt. Quotieſcunq; humana fragilitas ſuæ, relinquitur. imbecillitati, Dei. & angelorum auxilium ab ea recedit. Hæc Alexãder. Ad tempus. o recedunt. ¶ Præterea Bonauentura diffusè hic ſcribit: Cõiter, inquiens, à doctoribus tenetur, ꝙ angelus non relinquit obſtinatos oĩno, quàm diu ſunt uiatores, non tñ cuſtodit eos tam diligenter ut iuſtos, aut mediocriter malos. ideo dr̃ eos quodammodo deſerere. Verum cuſtoditi hominẽ ab angelo, dupliciter põt intelligi: puta ſecundum habitum, & ſecũdũ actũ. Dixeruntq; aliqui, ꝙ angelus deſerit obſtinatũ quã tum ad actum cuſtodiendi, non quantum ad habitum: quia paratus eſt ſubuenire, ſi uideri illum ſe ad uiam ueritatis diſponere. ſed illud non ſufficit, qm̃ nemo eſt ita obſtinatus, quin angelus poſſit ei aliquod cuſtodiæ beneficium impartiri. Hinc alij dicunt, ꝙ duplex eſt angelicæ cuſtodiæ actus. Vnus reſpectu corporis conſiſtens in repulſione hoſtis, ne opprimat corpora: alter reſpectu animæ, ne hoſtis peruertat eam. Efficacia primi actus conſiſtit in angelo, efficacia uerò actus ſecundi non ſolum in angelo, ſed & in nobis conſiſtit quantum ad primum actum, angelus hominem non relinquit uſq; ad mortem, qui non ſinit eum à diabolo opprimi, aut occidi, niſi aliud exigat æquitas diuini iudicij: ſed quantum ad actum ſecundũ, cũ actus illius efficacia ſit non ſolum in angelo, ſed & partim ex nobis ſubtrahit cuſtodiæ ſuæ beneficium ab his, circa quos uidet ſe fruſtra exerceri. Veruntamen cũ cuſtodia angelica magis reſpiciat animam, ꝙ corpus, non apparet probabile, ꝙ angelus omnẽ actũ cuſtodiæ ſubtrahat animæ. Hinc alij uerius dicunt, ꝙ effectus angelicæ cuſtodiæ eſt tam reſpectu boni adipiſciendi, aut conſeruandi, ꝙ reſpectu mali deuitandi, aut minuendi, & quantum ad iſtum actum reſpectu mali, angelus bonus non deſerit hominem obſtinatum, imò ſemper pro poſſe retrahit eum ne ruat in peius. quantum autem ad actum reſpectu boni, deſerit obſtinatos, nec antichriſtum cuſtodiet. Hæc Bonauentura.

G. Parrhi. ¶ Poſtremo Parrhiſienſis ſecunda parte de uniuerſo ſuper his tractans diffusè: Quoniam, ait, huc-

Angelicę cuſtodię neceſſitas ꝓbatur. uſque peruenit inueſtigatio iſta, ut dixerim quoſdam ex beatiſſimis iſtis ſpiritibus eſſe rectores inferiorum, rerumque humanarum, oſtendã tibi qualiter patuit iſtud. & dico, quòd primò per Hebræorum prophetas, in quorum uno, puta Daniele, fit

Danie. 10. Dani. 12. Plato. mentio de principe Perſarum, & Græcorum, & Michaele, qui inſinuatur ibi princeps exiſtere Iudæorum. Plato autem, & omnes Platonici ex eius doctrina ſenſerunt, ꝙ beatis ſpiritibus credita ſit cura, & gubernatio generis humani: plebs quoque Chriſtianorum ex uerbis legiſlatoris ſui hoc tenet, dicentis: Angeli eorum &c. quod, & rationabiliter poteſt probari. Naturalis namque pietas, atque dilectio, eſt inter homines mutua. naturalis etiã amor honeſtatis, compoſitioniſque uitę, per quem unuſquiſque paterfamilias ad hoc tendit, ut componat mores, & decoret uita familiæ ſuæ. in forinſecos quoque extendit hanc pietatem, & charitatẽ, commonens eos, atque corripiens pro peccatis: quanto plùs in ſanctis angelis eſt pietas hæc, & iſta dilectio? Vtiq; tanto plùs, quanto in donis naturæ, ac gratię ſunt nobiliores. Si ergo natura, & gratia humana nõ ſuſtinet homines bonos in præſenti miſeria à gubernatione, & correptione proximorũ, ac ſubditorũ ceſſare, quanto magis illa nobiliſſima angelorũ natura, ac copioſiſſima gratia, feruẽtiſſima charitas, ac intima pietas, nõ ſinet angelos abſtinere à cõicatione cõſilij, atq; auxilij in creatura rõnales, quas uidẽt aſſidue crudeliſſimorũ, ac fallaciſſimorũ dæmonũ dentes incidere? Amplius, ſicut hominibus dantur homines rectores, & cuſtodes contra uiſibiles hoſtes, ita ad diuinæ ꝓuidentiæ ſpectat perfectionem, ut contra inuiſibiles inimicos inuiſibilibus cuſtodibus angelis ſanctiſſimis muniantur: præſertim cum homines defectuoſi mortales, non ſufficiant hominibus fragilibus ſibi ſimilibus pro cuſtodia, atq; regimine, nec valeant ſibi commiſſis vbiq; adeſſe, imò calliditatibus, uiolentiis, ac viribus inuiſibilium hoſtium nequaquam ſua uirtute ualeant reluctari, aut præualere. Cumque bella, & clades, ægritudines, perſecutiones, damna, & mortes hominum, ex occultis, & iuſtiſſimis Dei iudicijs, ꝓp innumerabiles hominum vtilitates in hoc mundo contingunt, non eſt angelorum negligentijs imputandum, ꝙ nunc una gens, nunc alia datur in peſtem, & gladium, quemadmodum ex iuſtiſſimo Dei iudicio exercitus

Aegyptiorum in mari rubro ſubmerſus eſt, & totũ Exod. 14.
genus humanum uniuerſali diluuio, octo exceptis, Gene. 7.
extinctum eſt: ita in multitudine hominum, aut paucitate, & plerũq; in uno homine accidit, ex cauſis, & utilitatibus, quas nouit ſolus inſpector oĩum & curator altiſſimus, nec angeli conſtituti ſunt hominum cuſtodes, ut iuſtis Dei reſiſtant iudicijs. Stultus ergo ſermo eſt dicentium, quare princeps ſeu cuſtos angelicus permiſit urbem, aut gentem, aut hominem illum ſic deſtrui, aut iuſtum tam iniuſtè occidi? Eadem ratione angeli non ſemper reſiſtũt ſæuientibus in innocentes, niſi inquantum ut pro uoto non ſæuiant. Et qm̃ mors iuſtorum, præſertim pro fide, atque iuſtitia tolerata, tam precioſa, & meritoria eſt coram Deo, conſtat, ꝙ Deus ſuper glorioſus, ac angeli etiam illos cuſtodiũt, & defendunt, quos permittunt occidi. Verum circa hæc

obijci poteſt, quia ſi angelorum officium eſt homi Obiectio
nes informare, & ad Dei cultum inducere, cur tot nationes, & regna in impijſſimos errores cadere, & manere perpes ſi ſunt, & nũc uſque permittant, præſertim cum officium cuſtodiendi, inſtruendiq; homines iniunctum ſit non niſi propter Dei gloriam, & honorem, hominumq; ſalutem? Cur tantas contumelias creatoris, & tantas hominum pernicies, & ſpiritales ſtrages, ac clades non impediunt, nec auertunt? Nempe cum tam grandis ſit eorũ ſapientia, ac poteſtas, nequaquam contra eas ſtare valerent imbecillitas hominum, atq; ſæuitas, ſi ipſi

contra hæc mala impenderent quicquid poſſent. Diluti.
Sed ad hæc ſolutio eſt, quia iuſto Dei iudicio accidunt iſta, cum gentes exhibeant ſeipſas indociles. neq; cogendæ ſunt, nec ſolo terrore inducendæ ad

fidẽ. Et ſicut per Oſee prophetam locutus eſt Deus, Oſeę 4.
Quia tu ſcientiã repuliſti, repellam, & ego te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Sic, & in nouo legit̃ teſtõ,

ꝙ Apoſtolum, & ſuos coadiutores nõ permiſit ſpi Acta. 16.
ritusſanctus prædicare ad tẽpos in Aſia. Quid igit̃ mirũ, ſi & angelos ſanctos non ſinat creator impiiſſimis reuelare ſalubria, & ſecreta, ꝑſertim cũ, & dñs

ipſe in euangelio ꝑdicatoribus ſuis ꝑcipiat: Nolite Matt. 7.
ſanctũ dare canibus, neq; margaritas ueſtras ſpargere

gere añ porcos, euidenter oñdens ſacrã doctrinã non eſſe communicandam caninis hominibus, aut porcinis, utpote his, qui ſacris oblatrant doctoribus, eoſq; dentibus .i. uerbis maledicis perſequuntur. Deniq; tanta eſt in quibuſdam nationibus horribilitas, abominabilitas, ac feculentia uitiorum, q angeli ſancti eorum cohabitationem abominantur ac horrent. Vñ & dixiſſe interdum leguntur, Tranſeamus ex his ſedibus. Præterea de angelorum cuſtodijs dico, q ſicut ciuitatibus adhibent̃ cuſtodes contra incendia, & prædagogi pueris contra ruinas, nutrices quoque infantibus contra aquam, & ignem, ac porcos, & medici ægris ad curandum, &

Cuſtodia angelica. quatuor modis hõi impenditur.

viſitandum: his quatuor modis angeli ſancti impẽdunt cuſtodiam hominibus, pſertim electis quibus dormientibus eacubant tanquam fideliſſimi uigiles, & etiam contra corporalia nocumenta protegunt illos, maximè aũt ſoliciti ſunt a uitiorum, atq; libidinum incendio refrigerare, & eruere eos, Etiã inſtar pædagogi dirigunt ſibi commiſſos, ne offendant, ſcandalizent, lædant̃. Similiter tãquã nutrice, ſpiritaliter alunt creditos ſuæ cuſtodiæ, illuſtrãdo hortando: & à ſpiritualibus, ac corporabilibus que ac ignis periculis eruunt, atq; ut pijſſimi medici ſpiritaliter, & corporaliter ſanant diſpoſitiuè. Poſtremo ſancti, & ſapientiſſimi angeli iſti cuſtodes nr̃i, oĩa iuxta Dei propoſitum exequentes, eiuſq; bñplacito omnia operantes, interdum quoſdam puniũt peccatores, & deteriores illis non puniunt, eo q deteriores iuſto Dei iudicio reſeruent̃ ęternis ſupplicijs: alij tanquam minus rei, per temporales aduerſitates, ac pęnas piè, & paternaliter caſtigantur, ac reducuntur. Hæc Gulielmus.

QVAESTIO IIII.

QVartò quærit̃, *utrum angeli doleant de malis culpæ, ac pœnæ, præſertim damnationis æternæ eorum, quos cuſtodiunt, & an ex illorum perditione minuatur gaudium angelorũ*. & hoc eſt quærere, *an gaudium cuſtodientium angelorum augeatur*. In hac quæſtione tria tanguntur. primum eſt, an angeli doleant de uitijs cuſtoditorum. ſm, an de damnatione ipſorum, tertium, an augeatur angelorum iucunditas ex ſaluatione commiſſorum. Vr̃, q doleant de malis culpæ illorum, qm̃ ſicut ardentiſſimè diligunt Deum, ita uehementiſſimè cupiunt cultum, & honorificentiam eius: maximè quoque de cõtumelijs, offenſis, iniurijſque triſtantur ipſius.

arguitur.1 contra ueritatem.

Gene.6.

2 Secundò Deus ipſe in Geneſi legitur: dolore cordis tactus intrinſecus propter flagitia hominum: ergo, & angeli ſancti inde cordialiter dolent, ſutim in hoc creatorẽ ſequentes. Tertiò, angeli ſancti oĩ

3 pietate, & charitate abundant, ergo uehementiſſimè pereuntibus condolent, & ex dilectione de tãtis eorum malis triſtãtur. Ad quod allegari poteſt,

Iſa.33.

& illud Iſaiæ: Angeli pacis amare flebunt. Quartò,

4 angeli ſancti cooperantur hominibus ad ſalutem: ergo de eorum ſaluatione lætantur, pſertim cum dominus pteſtet: Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno

Lucę.15.

peccatore pœnitentiam agente, &c. Cumq; diuerſæ cauſæ pariant diuerſos effectus, ſequitur econtrario, q ex cuſtoditorum damnatione gaudium angelorum diminuantur, ergo, & inde triſtantur.

Bonauẽt.

¶ Ad hæc Bonauentura rñdet: De hoc an angeli doleãt, ſeu detrimentũ incurrant ex hominũ dãnatione, ac malis, diuerſi diuerſa ſunt opinati. q̃dã, q quãuis nõ incurrant inde glorię detrimentũ, incurrũt tñ miſericordię cõpaſſionis ſiue gemitũ. Quãuis enim ex ſublimitate gloriæ immortales, & impaſſibiles aſſerantur, non tamen ſunt incõpaſſibiles. Et iſtud accipiunt ex quibuſdam ſancti Bernardi verbis

Bernard.

qui nr̃ dicere, Sed non apparet probabile, q aliquis uerè condoleat, nec doleat, cum cõdolore ſit cũ alio dolore. Nec uériſimilè eſt, q angeli aliqua pietate, aut miſericordia flectant̃ ad reprobos, cum maximè zelentur iuſtitiam, gloriamq; diuinã, ut pote conſtituti in perfecto ſtatu ſtatu iuſtitię, atq; diuinæ iuſtitiæ conformati. Propter, quod in homilia de Lazaro, & diuite ait Gregorius, Iuſtorum animæ quãuis in ſuæ bonitate naturæ miſericordiam habeant, tamen autoris ſui iuſtitiæ iam unitę, tanta rectitudine conſtringuntur, ut nulla ad reprobos compaſſione moueantur. Hinc alij dicunt, q angeli cuſtodientes, ex eorum, quos cuſtodiunt damnatione, nec gemitum habent propter plenitudinem gaudij ſui, quod admixtionem non admittit contrarij, nec gloriæ detrimentum incurrunt, propter ſtabilitatem immobilẽ boni adepti. nil etenim habent boni, quod poſſint amittere. nec ex partè meriti, nec ex parte præmij, cum ſint in gloria, atq; iuſtitia confirmati. Vñ, quod aſſerit Origenes, angelos in iudiciũ adduci ſeu trahi propter homines pereũtes. intellidendum ẽ, qđ adducuntur in teſtimoniũ contra iniquos, qui eorum monitis acquieſcere noluerunt. Illud quoq;, angeli pacis amare flebunt, intelligitur non: quo ad ueritatẽ fletus, ſed quantum ad ſimilitudinem opis ſeu quantum ad ſignũ effectus, quẽadmodum Deus fertur tactus dolore cordis io intrinſecus. Etſi obijciat, q deſiderium angeli cuſtodis fruſtrat̃ in pereunte, ergo inde triſtat̃. Dicendum, q deſiderium deſiderãtis fruſtrat̃, qñ id, quod abſolutè, & in oẽm euentum appetijt, nõ impletur. Angeli autẽ ita non appetunt cuſtoditorum ſalutẽ, ſed cum moderamine iſto, ſi debitè obedierint, atq; adhęſerint Deo, & ſi ſint pdeſtinati ab eo. Imò quos ſciunt eẽ pſcitos, uolunt abſoluta uoluntate dãnari. nihilominus quãtũ in ipſis eſt, uolunt eos ſaluari. faciuntq; p illorum ſalute, qđ in ſe eſt, ſicut, & Deus uult illos dãnari uoluntate abſoluta, & conſequente, licet uelit eos ſaluari quantum in ipſo eſt, & uoluntate añcedente. Hæc Bonauẽtura.

Lucę.16. Gregori⁹.

Origenes

Iſaię 33.

Gene 6.

Obiectio.

Dilutio.

Albertus.

¶ Concordat Alexander, & addit: quamuis angelo reueletur dãnatio hominis ſibi cõmiſſi, non tñ quantitas damnationis illius, qm̃ hæc eſt de ſecretiſſimis Dei, ideo angelus neſcit quantum pficiet circa illum, quantum ad hoc, p minor ſit eius damnatio.

T. Aq̃nas.

¶ Deniq; Thomas: Angeli, inquit, cum ſint in contemplatione Dei continua, cui pfectiſſimè conformantur, nihil põt eẽ contra uoluntatẽ eorum ſicut nec contra Dei uoluntatẽ, põt tñ aliquid eſſe præter uoluntatẽ ipſorum. ſed hoc ipſum, inquantum ẽ à deo, uolitũ eſt ab ipſis ſicut a Deo. ideo nihil põt accidere, quo doleãt, ſicut, nec de quo doleat De⁹. Hinc ſimpliciter eſt dicendum, q neque de hominũ culpis nec damnatione triſtantur. ſed utrobiq; lætãtur de diuina iuſtitia, & iuſta eius permiſſione, ac debita prauorum punitione. Quod autẽ in Iſaia habetur angelis pacis amare flebunt, ad literã dictum eſt de nuncijs Iezechiæ, quos miſit ad quærendam ab Aſſyrijs pacem, qui nuncij fleuerũt amare, auditis blaſphemijs Rapſacis. Allegoricè uerò exponitur de apoſtolis. Si verò ad angelos referatur, intelligẽdus ẽ dolor metaphoricè, ſicut in ſcripturis attribuitur Deo ira, furor, & dolor. Hæc Thomas in Scripto.

Angelos cuſtoditorũ pditio nõ contriſtat.

Iſaię 33.

art 7.

Auguſt.

¶ In idẽ redit, qđ ſcribit in Summa, parte prima quæſtione 113. Dolor, ingens triſtitia ſunt de his, q̃ uolũtati cõtrariant̃, ut loquit̃ Auguſtinus: nil autẽ cõtingit in mundo, qđ cõtrariet̃ uoluntati beatorũ

quorũ uoluntas omnino adhæret ordini diuinæ iuſtitiæ, etenim nihil in ſeculo accidit, niſi Deo agente, aut permittente. Hinc abſolutè loquendo, nihil fit in mũdo contra uoluntatẽ angelorũ. Vt enim 3. dr̃ Ethicorum, Id ſimpliciter uoluntariũ dr̃, ꝙ quis uult in particulari, conſideratis oĩbus, quæ circunſtãt, quãuis in uniuerſali nõ eſſet uolũtarium: quemadmodũ nauta abſolutè nõ uolt merciũ proiectionẽ in mare, ſed imminẽtis ſubmerſionis periculo: pp quod, hoc ẽ magis uolũtariũ, ꝗ̃ inuolũtarium, ut dr̃ ibi. Conformiter angeli culpas, & pęnas non uolunt loquendo, nihilominus uolũt circa eos ſeruari ordinẽ diuinæ iuſtitiæ, qua Deus iuſto iudicio pmittit quoſdam peccare, ac debitẽ punit. Hæc Thomas in Sũma. ¶ Inſup, dc hoc, an gaudiũ cuſtodientiũ angelorũ minuaẽ, aut creſcat &c. ait in Scripto: Gaudiũ angelorũ nõ minuit ex dãnatiõe ſibi deputatorũ, qm̃ numer⁹ electorũ minorari nõ valet. Gaudẽt quoq; de bonis ſuis opibus, ꝗ̃ cuſtodiẽdo egerũt, quamuis cuſtoditus dãnetur. Hæc Thomas ibidem.

¶ Hinc Bonauentura diſſeruit: Ex ſaluatione hoĩnum creſcit accidentale gaudiũ angelorum. non tñ ſequitẽ ex hoc, ꝙ ex dãnatione hoĩm incurrant detrimentũ, aut dãnum gloriæ phabitæ. Si aũt ſit detrimentum reſpectu rei habendæ, hoc ſolũ eſt: qm̃ ex impedimẽto remanet indigentia aliqua, aut imperfectio in eo, ꝗ impedit: & ita non eſt in pꝛopoſito; qm̃ quãtũcumq; ille, ꝗ cuſtodit, damnetẽ, nihilominus tñ angelus saluũ habet pręmiũ ſuum, quãtũ ad gaudium, qđ habet in Deo, & quantũ ad gaudiũ, quod hẽt in ſeipſo ſeu de proprio bono Gaudebit, ꝗppe de bonis opibus, quę fecit circa eum, ꝗ̃ cuſtodiuit. Et itẽ quantũ ad gaudiũ, qđ habet in alio, qm̃ uno cadente, alter accipit eius coronã. Hinc quãuis ruina angelica nõ reparabitẽ ex illo, reparabitẽ ex alio. Quãuis ergo pp culpam illius cuſtodiui patiaẽ hoc impedimẽtum ꝙ de ipſo nõ gaudeat, aliũde tñ tãtundẽ gaudebit. Præterea ſicut duplex ẽ finis in ſe, eſt loqui ornatẽ: alter uerò pſuadere, ẽ finis eius in alio. ſic & accidẽtale pmiũ angeli duplex eſt: unũ, quo gaudet de operibus bonis, ꝗ̃ fecit: aliud, quo gaudet de ſalute eius, quẽ cuſtodiuit. Et quẽadmodum artifex ſi habeat ſinẽ primũ, ẽ retiq; ſ, do, ni ꝛ hilominus perfectẽ habere dr̃ methodum, ſi ea contingentibus nihil omiſit: ſic angelus, qui fideliter cuſtodiuit ſibi commiſſum ex propria culpa dãnatum, plectum habet meritum, & dũ de bonis operibus ſuis gloriatur. Hæc Bonauentura. ¶ Circa hæc ſcribit Albertus: In angelis nõ ſunt gaudiũ, & triſtitia, put ſunt paſſiones ſenſitiuã aiæ partẽ reſpicientes. eſt tñ in eis gaudiũ intellectuale, bonæ actioni annexum, ꝙ ut ſuper decimum Ethicorum fatſus eſt Michael Epheſius, eſt uniuſcuiuſq; naturæ refloritio in propria operatione, & hoc gaudium angelorum eſt diffuſio naturę angelicæ in operatione, quæ ſibi eſt propria ſm̃ theophaniam. & illuminationem deſcendentẽ à Deo in angelos ideo gaudere dicunẽ in conuerſionibus peccatorum, protectibus que bonorum, qm̃ hęc per illuminationem deſcendunt in illos. Nec ſequitur, accidit eis tales gaudiũ, ergo & triſtitia oppoſita, eo ꝙ oppoſita habent ſieri circa idẽ: qa ut dr̃ decimo Ethicorum, tale gaudium, talsq; delectatio non habent cõtrarium, ſed gaudiũ, & delectatio(ut ſunt paſſiones)contrariã habẽt triſtitiam. Inſuper dico, ꝙ angelus praſcitum cuſtodiẽs, uult eũ ſaluari, & Deus uult eum hoc velle, ſicq; in hoc ſe cõformat uoluntati diuinæ. uerum tñ ſciens finalẽ pſciti uoluntatem eſſe ad peccatum uertendam, & Deus per ultimam ſententiam decreuit eum damnare, ſic in hoc Deo conformat. Non enim iſta ſunt oppoſita, aliquem uelle ſaluari, inquã tum ſuæ curæ, atque cuſtodiæ eſt commiſſus, & eundem uelle damnari, propter finalem Dei ſententiam, & finalem illius impœnitentiam. Amplius, in angelis, ac beatis præmium ſubſtantiale non creſcit, neque decreſcit. præmium autem eorum accidentale, quòd eſt gaudere de multis bonis operibus, quæ quis fecit, & de multorũ beatitudine quos conuertit, ac cuſtodiuit. & meritum præmij huius in quibuſdam creſcit quotidie, & decreſcit. Nempè quo plura bona fecit in cuſtodiendo angelus ſiue homo, & quo plures conuertit, eo in pluribus exultabit: & quo egerit pauciora, eo in paucioribus congaudebit. & ita non eſt inconueniens dicere, quòd creſcat in angelis ex cuſtodia meritum, accidentaleque præmium. Concordat Vldaricus.

¶ Ad obiecta dictis patet ſolutio. Quòd enim in angelis non ſunt dolor, aut pœnalis affectio, eſt ex ſublimitate ſtatus, ac felicitatis eorum. Deteſtantur quoque, horrent, & aſpernantur peccata: tamen inquantum ſunt pœnæ idest de merito præcedentis culpæ à Deo iuſtè permiſſa, ſic & ipſi ſuſtinent ea, ſicut & Deus.

QVÆSTIO V.

Quintò quæritur, *an inter angelos ſanctos ſint pugna, atque diſcordia.* ¶ Videtur, ꝙ non, qm̃ inter eos eſt ſumma pax, charitas, & cõcordia, ſicut vera, & plena requirit beatitudo, iuxta illud: Qui poſuit fines tuos pacem. Secundò, inter angelos eſt tranquilliſſima prælatio, & in omni cauſa concordant in Deo.

¶ In contrarium eſt, quòd Danieli angelus ſanctus teſtatur, Princeps Perſarum reſtitit mihi viginti, & uno diebus. Itemque, Quatuor uenti cæli pugnabant. per quos ſecundum Gloſam, deſignantur quatuor angelicę poteſtates. quatuor principalibus regnis prælatæ.

¶ Circa hoc ſcribit Antiſiodorenſis in Summa libro 2. Ieremias prophetauerat populum iſrael à Babylonica captiuitate liberandum mox ſeptuaginta annis completis, quos Daniel ſciens impletos, orauit pro liberatione populi ſui. cui angelus dixit tẽpus eſſe impletum, orationemq; eius eſſe exaudidam. & addidit, Princeps perſarũ, angelus ille de ordine principatus, ut dicitur, præſidẽs regno Perſarum, reſtitit mihi. ſicq; uidet inter angelos illos ſanctos fuiſſe diſcordia. Ad quod dicimus, ꝙ nihil aliud fuit illa reſiſtentia, niſi ꝙ angelus Perſarũ reuelauit angelo Danielis(cum eſſet eo ſuperior)aliquid eſſe ſibi reuelatum, quod non angelo loquẽti ad Danielem. Reuelauit, inquam, ei ipſum uelle contrarium eius, quod Deus uolebat, & ille acquiuit, uoluntatemq; ſuã diuinæ ſuppoſuit uoluntati. Voluit autem princeps Perſarum nondum liberari Iudæos, ut ceſſaret odium Perſarũ aduerſus eos, quos ipſi perſuerant aliquando perſecuti. Et fortè ipſe erat archãgelus: & ei reuelauerat Deus Iudęos nondum plenè purgatos: quòd tamen non reuelauerat angelo Danielis, qui erat de ſimplicibus angelis. Hæc Antiſiodorenſis.

¶ Cuius reſponſio eſt obſcura, & continans quædã increata, uidelicet, ꝙ angelus Danieli apparens, & loquens, fuit de ſimplicibus angelis, cum in lib: Danielis legatur Gabriel extitiſſe, iuxta illud in Daniele: Ecce uir Gabriel ſtetit coram me, &c.

¶ Porro Tho planius pleniusq; reſpõdẽs: Verba inquit, hæc Danielis, ex quibus tota hæc difficultas exorta eſt, à ſanctis diuerſimode exponunẽ. Hieronymus

Marginalia (left): Philoſo. — Bonauẽt. — angeli gaudiũ nõ cõminui dãnatione nõ minuitur. — Premium angeli accidentale duplex — Albertus. — Michael Philoſop. — Ariſtot.

Marginalia (right): Argu. primò pro parte negatiua. Pſal. 147. — Dani. 10. — Dani. 7. — Iere. 25. 29. — Dan. 10. — Dany. Dani. 10. — Dani. 9. — T. Aquas.

Hie. ſuper Danielem capite 10.

mus náq; ait, ꝙ princeps ille Perſarũ reſiſtẽs liberationi Iſraeliticæ plebis, fuit angelus malus Perſis ꝓlatus. quẽadmodũ.n.vnicuiq; hoi daẽ ad exercitiũ vnus angelus bonus, & alius malus, ſic ſingulis gẽtibus duo angeli ꝓponunt, vn᷒ bonus, alius mal᷒. Sed hæc nõ eſt dubitatio minor. Cõſtat.n.ꝙ angelus loquẽs Danieli, extitit bonus. qũo ergo tot diebus efficaciter ei reſtitiſſet angelus malus, niſi cãm hẽret iuſtã, quã ſi habuiſſet, poſsibile fuit multo plus reſiſtẽtiã illã fieri p angelũ bonũ? Ideo cũ B. Gregorio

Gregori᷒.

ẽ dicẽdũ, ꝙ vterq; angelus fuit bonus, ꝙ ẽt magis ꝯſonat literæ, q̃ in eadẽ locutionis ſerie principẽ Perſarũ noiat angelũ illũ, & Michaelẽ principẽ Iudæorũ, quẽ ꝯſtat eſſe angelũ ſctũm. Hæc autẽ pugna ſm

Moral. 35.

Greg. ita eſt intelligẽda: Cũ Dei iudicia ſint abyſſus multa, ꝓfunditatẽ iudiciorũ eius angeli ſcti ꝯphendere nequeũt. ideo qd vnicuiq; gẽti, aut hoĩ debeaẽ ſm diſpoſitionẽ diuinã, nõ ſp intelligunt niſi eis deſup reuelet. In diuerſis verò gẽtib᷒ merita iueniunt diuerſa, ſm quorũ diuerſitatẽ vr̃, ꝙ vna gẽs dẽat alteri eſſe ſubiecta, vel ab eius dñio liberari. ſicq; in Iudæis tũc fuit, qm̃ Danielis oro q̃tũ in ſe fuit, liberationẽ populi Iſrael merebaẽ: ſed pctã plebis illius, & itẽ vtilitas, quã fecit in regno Perſarũ, qa p eũ notitia veri Dei diffundebaẽ in regno Perſarũ, erant, in ꝯriũ. Cũq; vnuſqſq; angelus ſm ſuũ offm̃ ad diuinæ ſapiẽ examẽ referat merita ſibi ſubditorũ, ideo ꝯtrorũ relatio meritorũ p diuerſos angelos facta, diuinã ſniam ꝑſtolantes, pugna angelorũ vocaẽ, quorũ ꝯcordatio eſt i pceptione diuinę ſnię, ſeu illuminationis ſupnę, p quã de diuina voluntate doceñ. Hoc qppe ꝯcorditer volunt, ꝙ pcipiunt Deũ velle.

Iob. 25.

Vñ dr̃ in Iob: Deus facit cõcordiã in ſublimib᷒ ſuis. Diuerſitas aũt opinionũ nõ repugnat amicitię, neq; ꝯcordiæ, ſed ſolũ diuerſitas volũtatũ. Hinc talis pugna, q̃ ẽ ſm iudicia ex diuerſis meritis ſũpta, nõ obſtat vnitati charitatis, cũ voluntas eorũ ſit vna, vt ſ. diuina ꝓuidentia expleaẽ. Hæc Thomas in Scripto.

Hieron. Daniel. 9.

¶ Quo circa pẽſandũ, ꝙ B. Hie. verba illa Danielis valde humiliter, ac ſobriè exponit ſine aſſertione in cauta. Vñ & Thomas in pte prima Sũmæ, q. 113. expoſitionẽ Hieron. nõ improbat. Hier. ingens, principẽ regni Perſarũ, dicit fuiſſe angelũ q ſe oppoſuit liberationi Iudęorũ, ꝓ qb᷒ Daniel iuocauit, & Gabrielẽ pces ſuas Deo pñtatẽ rogauit. Hęc verò reſiſtẽtia ita poterat fieri, ꝙ princeps aliqs dæmonũ Iudæos, in Perſidẽ ductos ad pctm̃ induxerat, p qd̃ impedimentũ fiebat exauditionis orõnis Danielis. Secundũ

Gregori᷒.

Gregoriũ verò 17. moraliũ, princeps ille Perſarum fuit angelus bonus &c. ut ſupra. Hæc Tho. in Sũma.

Petrus.

¶ At verò Petrus: Inter angelos, ait, nunq̃ ẽrepugnãtia, neq; diſcordia ꝓpriẽ ſumpta, atñ ſm ꝯſiderationes diuerſas põt eſſe inter eos diuerſa apphenſio de eodẽ, non tñ diuerſa diffinitio, ſeu determinatio.: Diuerſitas aũt illa inter diuerſarũ angelos ꝓuinciarũ, ex tribus ꝯtingit. Primũ ex ignorãtia ſniẽ diuini iudicij. ſcdm diuerſitas, & quaſi ꝯrietas meritorũ. tertiũ eſt ꝯſultatio angelorũ referentiũ ſe ad Deũ & præſtolatio diuinæ ſniæ, &c. ut ſ. in Thoma.

Diſcordia angelica oritur ex tribus.

Richard᷒.

¶ Richardus quoq;: Oẽs, aſſerit, creaturæ à primo ꝓcedunt principio, & q̃to plus diſtãt ab eo, tãto magis diſtãt & inter ſe, & quo amplius creatori ꝓpinquat, tãto plus inter ſe vniunẽ. Propter quod 5. de diuinis

S. Diony.

noibus ca. S Dion. egreſsionẽ creaturarũ à Deo, cõparat exitui linearũ a centro, qa quo lineæ plus elõgant à pũcto, tãto plus diſtãt ab inuicẽ. Cũq; angeli ſcti ſint Deo beatificẽ, & immediatẽ cõiũcti, ſunt & inter ſe pfectiſsimẽ p amorẽ vniti, ꝙ non eſſet, ſi inter ſe haberẽt diſcordiã. Pugna ergo eorum nõ niſi metaphoricẽ dr̃ pugna, ut ſ. Hæc Richardus.

Albertus.

¶ Concordat Albertus. Nõ eſt ingens, inter angelos ex cuſtodia ꝯdictio, nec pliũ. Non.n. hæc ꝯdicunt, populũ eſſe liberãdum pcibus, ꝓphetarũ, & nõ eſſe adhuc liberãdum, eo ꝙ nõdum ſatis ſit caſtigatus. Hinc ſup

Iob 25. Gregorius

illud B. Iob, Qui facit ꝯcordiã in ſublimibus ſuis, ait Greg. Sublimes ſpũs gẽtibus principãtes, nequaq̃ ꝓ agẽtibus iniuſta decertãt, ſed eorũ facta iuſtẽ iudicãtes examinãt, cũq; vniuſcuiuſq; gentis culpa, aut iuſtitia ad ſupnæ ſapiẽ ꝯſiliũ ducit. eiuſdẽ gentis ꝓpoſitus obtinuiſſe, aut nõ obtinuiſſe phibet, quorũ tñ oium ꝯcordia eſt ſui ſup ſe opificis ſũma voluntas, quã dũ ſup ſe ſp aſpiciunt, ꝙ obtinere nequeunt, nunq̃ volunt. Rectè ergo dicit, ꝙ angeli ſcti ꝯ ſe veniunt, qñ ſubiectarũ ſibi gẽtium merita ꝯdicũt. Hæc

Vdalricus.

Albert᷒ in Scrip. Idẽ lib. de coæquis. ¶ Vdalricus demum: Ex carẽtia, inqt, iudiciorum Dei, vñr interdũ angeli diſcordare. Circa ꝙ dicim᷒, ꝙ voluntates angelorum pñt materialiter diſcordare, puta in volito, nõ autẽ formaliter. i. in rõne volitorum, qm̃ oẽs volunt, ꝙ iuſtum eſt, & ꝙ Deo placere cognoſcũt. Liberatio verò Iudæorũ de captiuitate iuſta fuit pp ꝓmiſsionẽ, qua Deus p Ieremiã ꝓmiſit eos (70. annis elapſis) redimere, & pp ſctõrum, ꝓſertim Danielis, pces, & merita. Propter qd̃ in Zacharia angelus

Zacha. 5.

interpellãs ꝓ Iſrael dixit: Iſte ſeptuageſimus annus ẽ. Alia rõne iuſtum fuit vt diutiùs captiui manerẽt, pp pctã eorum i ipſa captiuitate ꝯmiſſa, ꝓcipuẽ qm̃ alienigenas duxerunt vxores, à qbus vxorib᷒, & peccatis nõdum fuerunt ſeparati, neq; purgati, ſed poſt reditum factum eſt hoc in Iudæa, ut patet in Eſdra.

1. Eſdr. 16 Hierony.

Hęc Vdalric᷒. ¶ Qui ẽt ſcribit ſic: Hie. dicit angelos, de qbus dr̃ Danieli, fuiſſe principes malos, de qbus ad Corinthios Apoſtolus, Sapiẽtiam loqmur nõ principum ſeculi huius. Sed hoc eſt ꝯ id, qd̃ ſeqnir ibi,

1. Cor. 2. Danie. 10

quod ipſe princeps venit pp orõnẽ Danielis, & Daniel uocat eum dñm, & confortauit Danielẽ. Circa hæc verba Vdalrici, dico ꝙ Hierony. ſuper Danielẽ p principẽ Perſarum, principẽq; Græcorum, intelligit ſpiritus malos: ſpiritum verò, q venit ad Danielẽ, & eum cõfortauit, docuit, & erexit, intelligit ſpiritum bonum, vt patet in eius cõmentario ſup Danielẽ. ¶ Rñſio demum Alexandri conſonat Thomæ, & tota ſententialiter continetur in præinductis.

QVAESTIO. VI.

SExtò qrit de ꝓfectu angelorum ſanctorum i cognitione. *An ſ. miniſtrando, cuſtodiendo, ac iuxta Dei imperiũ extrinſecus operando, proficiant in Dei cognitione eſſentialive præmio, aut ſaltẽ in aliarum notitia rerum, præſertim, an myſterium incarnationis per eccleſiam didicerunt.*

Arguitur primo cõtra veritatem.

¶ Vr̃ ꝙ in Dei cõtẽplatione, & ꝓmio eſſentiali ꝓficiant. ois náq; actio ex charitate procedens, eſt meritoria uitæ æternæ: ſed angeli in charitate perfecti ſunt, ergo miniſtrãdo ex ea maximẽ promerent. Rurſus, cum Deus ſit liberaliſsimus 2 præmiator, nequaq̃ illa aſsidua angelorum obſequia prõptiſsima charitate, ac ꝓfundiſsima humilitate, atq; ingẽti reuerentia ſibi, & ſuis miniſtris exhibita deſerit irremunerata. Inſuper ſ. oñſum eſt, ꝙ ange- 3 li ſcti mutua locutione, & illuminatione cognoſcũt quædã de nouo. Quod verò myſterium incarnationis ex apoſtolorũ prædicatione didicerint, uidetur ex verbis Apoſtoli ad Epheſios: Vt innoteſcat, inqt, principatibus, & poteſtatibus in cæleſtibus, &c.

Epheſ. 6.

Motus, & operatio differunt.

¶ Circa hæc loquiẽ Thomas: Secundum philoſophum. motus, & opatio differunt. operatio náq; eſt opus perfecti, ut lucere actus eſt lucidi, & intelligere actus eſt intellectus iã actuati. motus autẽ actus ẽ imperfecti ad perfectionẽ tẽdẽtis. Ideo ꝙ eſt in vltima

ma ſua perfectione, hēt operationem ſine motu, ut
Deus, ꝙ verò diſtat ab vltima ſua pfectione, hēt ope
ratione motui iunctā. cūq; pficere in beatitudine,
ſit qdā motus naturæ tēdētis in pfectionē, ideo qñ-
cunq; angelus, aut hō ponit in ultima ſua perfectio
ne opatio eius nō eſt meritoria, neq; pficiens. Verū
de hoc qñ angelus eſt in ſua vltima pfectione, ſunt
duæ opiniones: Vna, quā Magiſter approbat, vt potè
ꝙ hoc erit in die iudicij. alia, q̄ ēt in litera tangit, ꝙ
hoc fuit in prima ipſorū ad Deum ꝯuerſione, & cō-
firmatione. Et hæc pbabilior mihi vr̄, qm̄ vltima p-
fectio rei eſt in termino ſuæ viæ. terminus verò viæ
angelorū, fuit ꝯfirmatio eorundē. Non.n. nunc via
tores dñr, niſi forte ſm qd, inquātum circa viatores
opant: tum, qm̄ idē iudiciū eſt de hoibus poſt mor-
tē, & de angelis poſt ꝯfirmationē, ſeu lapſum. Hæc
Thomas. De qbus pertranſeo, qa phabita ſunt, ſicut
& qōnes de pfectu ſciæ angelorum ea mutua locu
Hierony. tione, & illuminatione. ¶ De vltima vero parte q̄ſiti
rñdet Thomas: De hoc vr̄ cōtrouerſia eſſe inter ſan
Auguſt. ctos Dionyſiū, & Auguſtinū, & inter Hieronymū.
S. Diony. qa Hieronymus ponit duo: vnū, videlicet ante in-
carnationē angelos incarnationis myſterium igno
raſſe, & quo ad hoc, vr̄ ei obuiare Auguſtinus, dicē
do, ꝙ à ſeculis.i. à mundi exordio hoc nouerunt. Se
cundū eſt, ꝙ angeli hoc myſteriū p hoīes didicerūt,
& q̄tum ad hoc, vr̄ ei B. Dionyſius obuiare, pteſtās
hoīes p angelos inde inſtructos ſm ordinē diuinæ
ſapiæ immobiliter cōſtitutum, quo inferiores p ſu-
periores diuinitus illuſtrant. Vt aūt ſciatur qualiter
quodlibet horū poſſit verificari, penſandū, ꝙ incar
nationis myſteriū dupliciter pōt cōſiderari. Primò,
q̄tum ad ſubſtātiā facti, & ſic à principio mūdi om-
nes angeli id nouerunt futurum, ſ. incarnationem,
paſſionē, reſurrectionē &c. Secundò, q̄tum ad cō-
ditiones illud circūſtantes, vt quod ſub tali pſide, il
laq; hora Chriſtus eſſet paſſurus, & hoc à principio
non ſciuerunt. ſic ēt differunt ppheta, & euāgeliſta,
qa ppheta prænunciauit ſubſtantiā facti, euāgeliſta
Angeli du- ēt recitat modū, & circunſtantias rei. Quantum ad
pliciter p- ſcd̄m, notādum ꝙ angeli dupliciter ſumunt notitiā
cipiunt re- rerum, primò per illuminationē, ſicq; angeli p ho-
rum noti- mines nihil recipiunt, ſed inferiores à ſuperioribus
tiam. illuminant, & ſuperiores immediatè à Deo, p quē
modum multæ rōnes myſteriorum eccleſię edocen
tur, ſecundò p modum cōpletionis rerum, quēad-
modum futura cōtingentia cognoſcunt, dum actu
cōplent, per hoc ꝙ eſſe eorum ad effectus determi-
nant, ut in eis queant agnoſci: & ſic qdā, q̄ circa in-
carnationis myſterium neſciebāt, prædicātib᷒ apo-
ſtolis dum actu cōplebant nouerunt, nō tñ ab apo-
ſtolis inde edocti. Porrò vt ſup prætacta verba Apo
ſtoli ait Gloſ. in apoſtolicis illis verbis cum dr̄, vt in
noteſcat &c per eccleſiā, hoc cōplexum, per eccle-
ſiā, nō determinat verbum hoc, innoteſcat: ſed præ
cedēs illud cōplexum, illuminare oēs: ut ſi ſenſus, ꝙ
apoſtolus erat data gratia illuminādi oēs de eccle-
Hierony. ſia Hieronym᷒ tñ vult, ꝙ determinet verbum hoc,
Auguſt. innoteſcat, & tunc intelligēdum eſt mō prædicto.
Pōt quoq; intelligi de eccleſia angelorum, ad quam
colligēda eſt noſtra eccleſia. ut ſit ſenſus, Myſterium
incarnationis fuit abſconditum in Deo: ita tamē, ꝙ
à ſeculis innotuit principibus per eccleſiā. i. in cæle
ſti eccleſia. Et hanc expoſitionem ponit Auguſtinus
quinto ſuper Geneſim. Hæc Thomas in Scripto.
ar. 2. ¶ Porrò in prima parte Summæ, qōne 117. Infe-
riores, aſſerit, angeli loq ſuperiorib᷒ poſſunt. ſed de
diuinis ſuperiores ab inferiorib᷒ nunq̄ illuminant.
Quēadmodum verò inferiores angeli ſuperioribus
ſubdunt, ſic ſupremi hoīes viatores infimis angelo
rum, iuxta illud: Qui minor eſt in regno cælorum, Matt. 11.
maior eſt illo, puta Iohāne Baptiſta vt viatore. Hinc
de rebus diuinis, vt de myſterio incarnationis, an-
geli ab hoībus nunq̄ ſunt illuminati, neq; illuminā-
tur. Quod autē Apoſtolus loqtur: Mihi oīum ſctō- Ephe. 3.
rum minimo data ē gr̄a, hæc illuminare oēs, q̄ ſit di
ſpēſatio ſacramēti abſconditi à ſeculis in Deo, Aug. Auguſt.
exponit ſic: Abſcōditi inq̄, ut tñ innoteſcat principi-
bus, & ptātibus in cæleſtibus per eccleſiā multifor-
mis ſapia Dei. quaſi dicat, Ita hoc ſacramētum fuit
abſcōditum hōibus, ut tñ cæleſti eccleſię notū eſſet.
Pōt quoq; dici, ꝙ id, quod abſcōditum eſt in Deo,
non tm̄ innoteſcit angelis deſuper, ſed etiā apparet
dum explet per homines. Hæc Thomas in Summa.
¶ Idē Petrus, & addit: Circa incarnationē eſt ꝯſi- Petrus.
derare ꝯditiones gñales ex diuina puidentia depē
dentes, ut Chr̄m de virgine incarnandum, naſcitu-
rum &c. Itē cōditiones ſpeciales ea libero arbitrio
determinatarum perſonarum pēdentes, ut ꝙ incar-
naret ex Maria virgine, ꝙ pateret ſub Pontio Pila-
to, traderet à Iuda, pdicaret, à Paulo, atq; ut Hay- Haymo.
mo ſcribit, quaſdā cōditionum iſtarum maiores an
geli p quos incarnationis myſteriū annunciatū eſt,
& Gabriel præſciuerunt, alij verò non. Hæc Petrus.
¶ Cōcordat Richardus, adijciēs: In angelis reſpe- Richard.
ctu Dei maior ē poſſibilitas, ſeu potētialitas, q̄ actua
litas: ideo inter eorum naturā, & Deum, q purus eſt
actus, eſt maior diſtātia, q̄ ppinquitas, maiorq; diſ-
ſimilitudo, q̄ ſimilitudo. Et q̄uis angeli potuerūt di-
ſponere ſe per ſuum actuale ad gloriā, non tñ ſe po
tuerunt intm̄ diſponere, q̄tum de gr̄a recipere po-
tuiſſēt: ideò q̄uis eorum capacitas ſit repleta per cō
paratione, ad diſpoſitionē, q̄ potuit in eis eſſe per
ſuum actiuum, nō tñ p cōparationē ad receptibilita
tē, q̄ eſt in eis per ſuum poſſibile paſſiuum. Porrò i
aīa Chr̄i, & in aīa virginis glorioſæ, tm̄ eſt de gr̄a,
q̄tum per ſuum poſſibile abſolutè recipere potue-
runt, ita ꝙ Deus in illis aīabus nō plus poſſet pone-
re de gr̄a, neq; de gloria. Hęc Richard᷒. ¶ Cuius hoc Dionyſ.
vltimum dictum vr̄ parumper obſcurum. Cum ēte-
nim aīa Chr̄i, ac ſacratiſſimæ virginis eiuſdem ſint
ſpeciei, vr̄ in eis æqualis eſſe naturalis capacitas ad
gr̄am, & gloriam. cumq; gr̄æ aīę Chr̄i, & gloria aīę
eius, multo plus trāſcendat gr̄am & gloriā ſuæ præ-
ſtantiſſimæ matris, q̄ gr̄a, & gloria deiferæ virginis
gr̄am, & gloriā cuiuſcunq; ſctōrum, vr̄ ꝙ Deus oī-
potēs plus gr̄ę, & glorię de ſua abſoluta potētia poſ-
ſit cōferre, ſeu dare potuerit aīæ electiſſimæ virgi-
nis, q̄ donauit, quamq̄ tm̄ ei cōtulerit q̄tum conde-
cuit. Oīa qppe in numero, menſura, & pōdere egit, Sap. 11.
ac ſtatuit. ¶ Bonauētura quoq;: Cognitio, inqt, in an Bonauen.
gelis q̄dā eſt à natura, q̄dā à gr̄a. Prima eſt duplex. q̄
dā etem̄ dr̄ à natura. qa naturaliter eſt inſerta, vt eo
rum cognitio, q̄ ſunt à prima mundi conſtitutione.
Et quo ad hāc, angeli non pficiunt, neq; deficiunt.
Nā quo ad hāc, habuerūt vniuerſales oīum ſpecies. Angel᷒ di-
Alia habet per naturalē potentiā, ſiue ſit innata, ſi- uerſa pfi-
ue acqſita. & q̄tum ad hāc, angeli pfecerunt ſm p- cit in co-
ceſſum tēporis per multiplicē experientiā, & cōuer gnitione.
ſionē ſuper ea, q̄ fiunt de nouo. Cōformiter q̄dā eſt
cognitio à gr̄a fixa, q̄dā à gratia influēte. Quēadmo
dum.n. in mēbris corporalibus ponunt q̄dā virtu-
tes influētes, q̄dā fixæ, ſeu vita q̄dā influens, q̄dā fi-
xa: ita intelligēdumē in ſpiritualib᷒ mēbris, angeli-
ciſq; ſpiritibus, in qbus gr̄a fixa, eſt gr̄a cōfirmatio-
nis: & cognitio à gr̄a illa pcedēs, eſt viſio lucis æter
næ, in qua nec pficiunt angeli, nec decreſcunt. co-
gnitio autē, q̄ eſt à gr̄a influēte, eſt cognitio reuela-
tionis.

tionis. Quæ ideo dr̃ influens, qa non ſemper reuelat
Deus myſteria, ſed loco, & tépore opportuno. Atq;
ſm hanc intelligit Magiſter angelos ꝓfeciſſe in Dei
viſione, non qa verbum viderint apertiùs, ſed qm̃
facta eſt eis reuelatio q̃dã de verbo. Quod verò ait
Gregor. Gregorius. Quid eſt, quod nõ vident, qui vidẽtem
oĩa vident, nõ eſt dictum per proprietatem, ſed per
æquiualentiã, & ſufficientiam: quia cognitio ſolius
verbi adeo ſufficit angelis, ac ſi oium rerum noti-
tiam ẽt in particulari haberent. Hęc Bonauentura.

Alexander. ¶Præterea circa præhabita aſſerit Alexãder: Qui-
dã angeli cognouerunt myſterium incarnationis à
principio non creationis, ſed cõditionis, cũ dictum
eſt, fiat lux, & facta eſt lux. Alij verò non cognoue-
runt illud ex tũc, ſed poſt plenè nouerunt dum fuit
impletum. Duplex quoq; põt diſtingui cognitio, pu
ta in verbo, & in genere proprio. Primo modo co-
gnouerunt à principio, nõ ſecundo modo. Vnde li-
Gene. 1. August. bro quinto ſuper Geneſim dr̃: Myſterium incarna-
tionis nõ in Deo tm̃ innoteſcit angelis, verum etiã
eis in hoc mundo apparet, cum realiter manifeſtaĩ,
1. Tim 3. iuxta illud Apoſtoli ad Timotheũ: Manifeſtè magnũ
eſt pietatis ſacramẽtũ, ꝙ manifeſtatum eſt in carne,
iuſtificatũ eſt in ſpũ, apparuit angelis, ꝑdicatum eſt
gentibus, aſſumptum eſt in gloria. Hæc Alexander.

Henricus. ¶Ad intelligentiã ꝑdictorum conferunt, q̃ ſcribit
Henricus ſexto quodlibeto, q̃ſtione, qua quærit, an
CHRISTVS ſm ꝙ hõ, illuminet angelos: Oĩs,
inqt, illuminatio procedit ſm ordinẽ, & gradus il-
luminantiũ, & illuminatorũ, ita ꝙ ſuperiora in gra
du, & ordine, nata ſunt inferiora illuminare, infe-
riora verò nõ illuminant ſuperiora. Et qa (ut patet
ex diuini Dionyſij dictis) iuxta naturalis ordinis rõ
nem ordo ſupernaturalis illuminationis procedit:
ſciendum ꝙ duplex eſt ordo rerum, & ſm hoc du-
plex eſt ordo illuminationis inferiorũ à ſuperiori-
bus. Eſt. n. quidã ordo rerum in eſſe naturę, q̃dam in
Rerum duplex eſt ordo. eſſe gratiæ. Ordo rerum in eſſe naturæ, eſt ſm quem
Deus trinitas naturaliter eſt ſuper oẽ ens, atq; ab ip
ſo vniuerſæ creaturæ, ſm ordinem gradus natura-
lis ꝓcedunt à ſumma incluſiuè, vſq; ad infimã. Or-
do rerum in eſſe gratiæ, eſt ſm quem Deus trinitas
ſuper oĩa bonus exiſtens, donis gratiæ intellectua-
lẽ creaturã ad ſeipſum reducit. Itaq; poſt diuinã, &
*eorum ſupercæleſtẽ hierarchiã, q̃ conſiſtit in *earum ordi-
ne, q̃ in diuina conſideranĩ eſſentia, ut ſunt rõnes at
tributales, & perſonæ ad perficiendũ totius munda
næ hierarchię decorẽ, ſequiĩ ordo creaturarum hie
rarchicus duplex, ſecundũ ꝑtactum duplicem ordi-
nẽ rerum. nẽpè ſecũdum primum ordinem hierar-
chia creaturarũ incipit à creatura in gradu & digni
tate naturæ ſupremæ, q̃ lucifer credit extitiſſe. poſt
ſpiritus verò cęleſtes ſequiĩ ſpiritus humanus. Et qa
hi ſpiritus, per dona naturæ nequeunt ſuo creatori
perfectè cõiungi, idcirco eſt ordo ſecũdus per gra
tiã ad intellectualem creaturã per ſe, ac ſpecialiter
pertinens, q̃ circulo quodã perfecto per gratiam, &
gloriã ad creatorem vnitiuè reuertitur. Eſtq; ordo
grãæ ſublimior ordine naturæ, & angeli ſancti dñan
tur dæmonibus, q eis ordine naturæ poſſunt eſſe ſu
blimiores, ſaltẽ nonnulli. Nec ſolũ hoc, ſed & hoĩes
per dona grãæ, & gloriæ angelis etiã bonis queunt
ꝑferri. Chriſtus autẽ Deus, & hõ cũctis angelis inef-
fabiliter eſt prælatus ſecundũ naturam aſſumptã,
nõ q̃tum ad ordinem naturæ, ſeu quo ad naturalia
ſua, ſed q̃tum ad ordinẽ grãæ, ſecundũ quod per do-
na grãæ, & gloriæ angelis, & oĩ mente creata eſt al-
tior, ideò oẽs illas in eccleſia triumphãte, ac militã-
te põt illuminare, & de plenitudine ſua exhuberan-
tiſsima illis cõicare, imò & poſt ipſum glorioſiſſi-
ma virgo mater ipſius, de qua in ſermone quodam
de eius natiuitate ſateĩ Maximus: Cælum, quod pe- Maximus Epiſcopus, in laudem
netraſti, & cuncta contenta in eo, noua & ineffabili virginis
gloria decoraſti, qa priorem gloriã eius ex præſen- matris.
tia tua vltra, q̃ dici poſsit, aut cogitari, magnificaſti,
noua, ac præcellenti virtutum tuarum dignitate il-
lis irradiãs, immenſaq; gratiarum tuarum luce per-
luſtrans. Vnde ob iſtam illuminationem angeli ſan-
cti in Chriſtum proſpicere deſiderant, deinde & in 1. Pet. 2.
præſtantiſsimam matrem ipſius. Hęc Henricus.

¶ Poſtremò Albertus, & Bonauentura. aſsignant Bonauen.
duodecim effectus cuſtodiæ angelorum, quos tñ di
uerſimodè exprimunt. Bonauẽtura qppe ſic ſcribit:
Cõſueuerũt magiſtris effectus cuſtodię huius duo-
decim aſsignari, q ex ſcripturis eliciuntur. Primus
eſt pro delectis increpare. vnde in libro Iudicum di-
ciĩ: Angelus deſcendit de Galgala ad locum fluen- Iud. 2.
tium, & dixit: Eduxi vos de terra Aegypti &c. & nõ
audiſtis vocem meã. Quare hoc feciſtis? Secundus
eſt, à vinculis peccatorũ abſoluere ſaltem diſpoſiti-
uè, ad quod deſignãdum ſcribitur in Actis cum di- Actu. 12.
ctũ eſt, Angelus domini aſtitit, paulo poſt ſubditur:
Et ceciderunt catenę de manibus eius. ¶Tertius eſt,
impedimenta boni auferre, in cuius ſignum legiĩ in
Exodo angelus dñi primogenita percuſsiſſe Aegy- Exod. 12.
pti. ¶Quartus eſt, dæmones arcere, vt eſt in libro
Thobiæ: Dæmonium ab ea ipſe cõpeſcuit. ¶Quin- Thob. 12.
tus eſt docere, vt in Daniele, Nunc egreſſus ſum ut Dan 9.
docerẽ te. ¶Sextus, ſecreta reuelare, ſicut in Geneſi Gene. 18.
tres angeli ſummæ trinitatis myſteriũ expreſſerunt,
quorum vnus addit ibidẽ: Nũ celare potero Abraã,
q̃ geſturus ſum? ¶Septimus, conſolari, ut in Thobia, Thobię 7.
Aequo aĩo eſto in proximo eſt ut à Deo cureris.
¶Octauus, in via confortare, vnde in 3. Regum li- Reg. 19.
bro diciĩ, Surge, & comede, grandis enim tibi reſtat
via. ¶Nonus eſt, in via ducere, atq; reducere, ut in
Thobia, Ego ducã, & reducam filium tuum. ¶Deci-
mus eſt, hoſtes deijcere, vnde in Iſaia: Angelus per- Iſa 37.
cuſsit in caſtris Aſſyriorum &c. ¶Vndecimus, tenta
tiones mitigare, quod ſignificatũ eſt in Geneſi vbi Gene. 32.
Iacob legitur luctatus cum angelo, & benedictione
accepta confortatus, ꝙq; emarcuit neruus femo-
ris eius. ¶Duodecimus eſt, pro nobis orare, & ora-
tiones noſtras in cælum deferre, unde in Thobia: Thob. 12.
Quando orabas cum lachrymis, ego orationem
tuam obtuli Deo. Hæc Bonauentura.

¶Albertus verò ſic exprimit iſta: Ponunĩ ab anti- Albertus.
qs magiſtris 12 effectus cuſtodiæ. ¶Primus eſt exci-
tare à ſomno inertię, & illuminare, ac ſoluere à vin
culis peccatorum, quod ſignificaĩ ibi: Angelus dñi
aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo carceris. per
cuſſoq; latere Petri, excitauit eum, dicẽs: Surge ue- Actu. 12.
lociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius. ¶Se-
cundus eſt cõfortare ad labores, & confortãtia mi-
niſtrare, in cuius ſignum angelus dixit Eliæ à facie 3. Reg. 19.
Iezabel fugiẽti: Surge, vade, & dedit ei ſubcineritiũ
panem, & aquã. ¶Tertius eſt, dæmones arcere, ut
ſupra. In cæteris, nãq; Albertus concordat Bonauẽ-
turæ, q̃uis alio referat ordine. Additq;, Si effectus
iſti accipianĩ per artem, põt ſufficientia eorũ ſic aſ-
ſignari: Ad cuſtodiã duo exiguntĩ, puta exclusio ma
li, & adductio boni. Et penes excluſionẽ mali ſumũ-
tur ſeptem de iſtis effectibus. Triplex. n. excludendũ
eſt malum, utpotè malum culpæ, malũ pœnæ, & ma
lum diſpoſitiuum ad aliqd horum. Malũ culpę con
ſideratur in ſe, & in cauſa ad ipſum inſtigante. Si ex
cludaĩ prout conſideratur in ſe, ſic eſt primus effe-
ctus: ſi verò conſideraĩ in cauſa, ſic conſiderari po
teſt

teſt dupliciter, videlicet penes inſtigantē, & penes modū inſtigationis, ſi penes inſtigantem, eſt tertius effectus, videlicet dæmones coercere: ſi penes modū, eſt undecimus effectus, videlicet tentationes mitigar̄. Porrò penes excluſionē mali eſt conſideratio duplex. Pœna nāq; conſideratꝰ in ſe, & quantum ad nocumentum ꝙ infert. Si excludiť malum in ſe, ſic eſt effectus, ſeptimus, q eſt adiutoriū contra hoſtes: ſi excludiť quantum ad nocumentum, ꝙ infert, eſt quintus effectus, qui eſt conſolari afflictos. ſi eſt excluſio mali, ꝙ diſponit ad malum culpæ, aut pœnę, hoc eſt dupliciter, aut.n. diſponit ad malū directè, aut indirectè. Si directè, eſt octauus effectus, qui eſt increpatio pro delictis: ſi indirectè, ſic eſt nonus effectus, q eſt auferre impedimenta peccandi. Si verò penſetur cuſtodia in adductione boni, ſeu in deductione ad bonū, hoc eſt dupliciter: nā bonum illud, aut eſt ex parte intellectus, aut ex parte affectus. Si ex parte intellectus, aut eſt de bonis pertinentibus ad ſalutē, aut de bonis pertinentibus ad reuelationem. Si primo modo, eſt quartus effectus, q eſt docere ſalubria. ſi ſpectat ad reuelationē, eſt ſextus effectus, q eſt reuelare myſteria per apparitiones. Si autem eſt bonum, affectus conſideratꝰ tripliciter. ſi.n. cōſideretꝰ affectus ſecundum ſtatum, tunc vel eſt affectus nō exiſtens proprio genere, ſed confortantibus indigēs: & ſic eſt ſecundus effectus, qui eſt confortatio ad bonū, vt via pœnitentiæ peragatꝰ. Aut ſecundum ſeruorē affectus, qui indiget duce ne ſeruor præcipitet eū, & tunc eſt effectus decimus, qui eſt ducere, atq; reducere. Si verò ſit ad bonum affectus impetrandum, tunc eſt effectus duodecimus, qui eſt orare, & orationes offerre. Hæc Albertus.

Vdalricus ¶ Vdalrico demum videtur quaſi ſuperfluum eſſe effectus cuſtodiæ angelicæ numerare, cum innumerabiles eſſe probentur ex ſcripturis nihilominus dici pōt, quod prætacta dinumeratio illorum effectuum bona & apta ſit, & data in generali, ad quam alij poſſunt reduci. ¶ De hoc quoq; an angeli per

Dionyſ. hoīes in diuinorū proficiāt cognitiones myſteriorum, ſcribit ſicut phabitum eſt, qualiter de hoc Hieronymus & Auguſtinus diuerſimodè ſenſiſſe videntur, atq; phabita verba Apoſtoli diuerſis modis exponant. Concordantiā etiā Haymonis, qua illos cōcordat, quā & Alexander ſequiť, aſſerit eſſe nullam: quā Auguſtinus dicit, illud myſterium innotuiſſe à principio angelis, q ſunt nūcij ad nos, q ſunt de infima hierarchia. Veruntā iſta improbatio ſm quoſdā antiquorum nō procedit, q dixerunt. Michaelē, & Gabriel eſſe de ſuperioribus angelis, ut dictū eſt ſupra. Itē ſcribit Vdalricus ſe nō approbare poſitionem dicentiū, ꝙ angeli cognouerunt incarnationis ac paſsionis &c. myſteria quātum ad ſubſtantiā facti, non quo ad circūſtantias, cōditionesq; particulares, q poſitio eſt Thomæ, Bonauenturæ, Richardi, multorūq; aliorum: nec tñ Vdalricus idoneā ponit improbationē poſitionis illius, ſed ait, ꝙ ſit contra mentē Hieronymi aſſerentis angelos ignoraſſe myſteriū incarnationis, ſed didiciſſe eos illud per prædicationē Apoſtoli. ¶ Verū hoc dictum Vdalrici nequaquā efficaciter eſt prolatū. ſequiť.n. ex eo, ꝙ angeli neſcierunt illud ante apoſtolicā prædicationē, cum tñ ad longiùs in Chriſti aſcēſione didicerint illud à Chriſto, quātum ad ſubſtantiā facti, & quo ad aliquas circunſtātis eius. ¶ At verò Scotus hic ſciſcitatur, Verum angelus cuſtodiēs poſsit effectiuè aliquid producere in anima, quam cuſtodit. Et dicit, ꝙ non, cuius oppoſitū patuit ſæpe. Et ut ex Gulielmo Parrhiſienſi oſtenſum eſt, lux ſpūalis angelicorū ſpirituum, non eſt minus idonea, & fœcūda, exhuberans, & cauſalis ad effundēdum, cōicandum, ac diſpergendū ſe ſpiritualiter, q̄ lux ſolis ad cōicandum, diffundendumq; ſe ſenſibiliter, & verè efficienter radios producendo, & ſplendorem in medio: ideò lux illa angelica emicantias, reſplendētiasq; producit in mētibus inferiorum, iuxta modum ex Gulielmo, Alberto, & alijs introductum, quorum poſitio dictis D. Dionyſius, & Auguſtinus concordat, imò & philoſophiæ Peripateticorum, Auicennæ, Algazeliæ, Auerrois, & auctoris libri de cauſis.

August. · Vdalric. · Hierony. · Scotus. · Dionyſ.

A *Poſt conſiderationem de angelis habitam, agitur de aliarum rerū creatione, & præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione. Diſtin. XII.*

De corporalis creaturę conditiōe quātū ad principiū materiale & hęc pductio dr̄ creatio Gene. 1. a.

HAec de angelicæ naturæ cōditione dicta ſufficiant: nunc ſupeſt de aliarum quoq; rerum creatione, ac præcipuè de operum ſex dierū diſtinctione nō nulla in medium proferre. Cū Deus in ſapīa ſua angelicos condidit ſpiritus, alia etiam creauit, ſicut oſtēdit ſupra dicta ſcriptura Geñ. quæ dicit, In principio Deum creaſſe cęlū. i. angelos: & terram. i. materiam quatuor elementorum adhuc confuſam, & informem quæ à græcis dicta eſt χάος, & hæc fuit ante oēm diem. Deinde elementa diſtinxit Deus, & ſpecies, proprias, atq; diſtinctas ſingulis rebus ſm genus ſuum dedit: quæ non ſimul, vt quibuſdam ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporum, ac ſex volumina dierum (vt alijs viſum eſt) formauit.

B *Quòd ſancti tractatores videntur ſuper hoc quaſi aduerſa tradidiſſe, alijs dicentibus omnia ſimul facta in materia, & forma alijs per interualla temporum.*

Quidam namq; ſanctorū patrum, q verba Dei, atq; arcana excellenter ſcrutati ſunt, ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntꝰ. Alij quidem tradiderunt oīa ſimul in materia, & forma fuiſſe creata. quod Aug. ſenſiſſe vr̄: alij verò hoc magis pbauerunt, ac aſſeruerunt, ut primū materia rudis, atq; informis, quatuor elementorū commixtionem, atq; cōfuſionem tenens, creata ſit poſtmodum verò p interualla ſex dierum, ex illa materia rerum corporalium gn̄a ſint formata ſcd̄m ſpecies proprias. Quam ſnſam Gregorius, Hieronymus, & Beda, alijque plures commendant, ac præferunt. Quæ etiam ſcripturæ Geneſeos, vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio, magis congruere videtur.

Augu. li. 1. ſup Gene. cap 4 & 7. Itē li. 5 c. 15 17. Gre. li 32. Mor. c 9. Hieron in quæſt. Geneſeos Beda.

Quomo-

C *Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ ſint.*

Secundum hanc itaq; traditionẽ, ordinem, atq; modum creationis, formationisq; rerum inſpiciamus, ſicut ſupra memoratũ eſt: In principio creauit Deus cælum .i. angelicã naturam, ſed adhuc informem, vt qbuſdam placet: & terrã .i. confuſam materiã quatuor elementorũ, quam noĩe terræ (vt Auguſtinus ait contra Manichæos) ideo appellauit Moyſes, q̃a terra inter oĩa elementa minus eſt ſpecioſa, & illa inanis erat, & incõpoſita pp oĩum elementorum cõmixtionem. Eandem ẽt vocat abyſſum, dicens: Et tenebræ erãt ſuper faciem abyſſi &c. q̃a confuſa erat, & cõmixta ſpecie diſtincta carens. Eadẽ etiã materia informis, dicta eſt aqua, ſuper quam ferebatᷣ ſpũs dñi: ſicut ſuperfertᷣ fabricandis rebus voluntas artificis, q̃a ſubiacebat bonæ voluntati creatoris, ꝙ formandũ, perficiendumq; inchoauerat: q̃ ſicut dñs, & conditor, p̃erat fluitanti, & cõfuſè materiæ, vt diſtingueret p ſpecies varias, qñ vellet, & ſicut vellet. Hæc ideo dicta eſt aqua q̃a oĩa quę in terra, naſcuntur, ſiue aĩalia, ſiue arbores, vel herbæ, & ſimilia, ab humore incipiunt formari, atq; nutriri. His hoĩbus vocabulis vocata eſt illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis inſinuaretᷣ imperitioribus, & nõ vno tm̃. Nã ſi vno tm̃ materia ſignificaretᷣ vocabulo, hoc eſſe putaret, quod conſueuerant hoĩes in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo noĩbus ſignificata eſt materia illa confuſa, & informis, q̃ nulla ſpecie cerni, ac tractari poterat .i. noĩbus viſibilium rerum, q̃ inde futuræ erant pp infirmitatem paruulorum, q̃ minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere, & tunc erant tenebræ .i. lucis abſentia. Non n. tenebræ aliquid ſunt, ſed ipſa lucis abſentia: ſicut ſilentium non aliqua res eſt, ſed vbi ſonus non eſt, ſilentium dicitur: & nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore vbi tegumentũ non eſt, nuditas dicitur: ſicut & inanitas non eſt aliquid: ſed inanis dicitur locus eſſe, vbi non eſt corpus, & inanitas, abſentia corporis.

Auguſt.

Gene. 1. Aug lib. vnico de Gen. ca. 4.

D *Quo ſenſu tenebræ dicãtur non eſſe aliquid, & q̃uo dicantur eſſe aliquid.*

Attẽde q̃a hic Auguſtinus tenebras dicit non eſſe aliquid, cum alibi tenebræ inter creaturas ponantur, quæ benedicunt dominum. Vnde dicitur: Benedicite lux, & tenebræ domino. Ideoq; ſciendum eſt, tenebras diuerſis modis accipi, ſ. vel pro lucis abſentia, qualiter ſupra accepit Auguſtinus, iuxta quam acceptionem non ſunt aliquid: vel pro aere obſcurato, ſiue aeris obſcura qualitate, & ſecũdum hoc aliqua res creata ſunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia nondum erat lux: quæ ſi eſſet, & ſupereſſet, & ſuperfunderetur. ſed nondum lucis gratia opus ſuum Deus venuſtauerat, quæ poſtea in primo die formata eſt.

Dan. 3. 1. e

Gene. 1.

E *Duo hic conſideranda ſunt, quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodijt, quantumq; in altitudine aſcenderit.*

De qua re priuſquam tractemus, duo nobis diſcutienda occurrunt. Primum quare illa materia confuſa, informis dicatur: an quia oĩ forma caruerit, an pp aliud. Secundò, vbi ad eſſe prodierit, & quantum in altum aſcenderit. Ad illud ergo, quod primò poſitum eſt, breuiter rñdentes, dicimus illã primam materiam non ideò dictam fore informem, ꝙ nullam oĩno formã habuerit, quia non aliq̃d corporeũ tale exiſtere põt, ꝙ nullã habeat formã: ſed ideo non abſurdè informẽ appellari poſſe dicimus, quia in confuſione, & pmixtione quadã ſubſiſtens, nondum pulchram *aptãq; & diſtinctã receperat formã, qualem mõ cernimus. Facta eſt ergo illa materia in forma confuſionis ante formã diſpoſitionis. In forma confuſionis prius oĩa corporalia materialiter ſimul, & ſemel ſunt creata, poſtmodum in forma diſpoſitionis ſex diebus ſunt ordinata. Ecce abſolutum eſt, ꝙ primò in diſcuſſione ppoſitum fuit, ſ. quare materia illa dicatᷣ informis.

Ad primũ, breuiter reſpondet.

* apertãq;

Aug li 1. de Gene. cap. 15.

F *Hic ad id, quod ſecundo quærebatur, reſpondet.*

Nunc ſupereſt, quod ſecundò proponebat, explicare: vbi ſ. illa materia ſubſtiterit, & quãtum in altitudine porrigebat. Ad quod nihil temerè aſſerẽtes, dicimus, ꝙ illa prima rerum oĩum moles, qñ creata eſt, ibidem ad eſſe vr̃ prodijſſe, ubi nunc formata ſubſiſtit. Eratq; terreum hoc elementum in uno loco, eodemq; medio * ſubſidens, cæteris tribus in una confuſione permixtis: eiſdẽq; circumquaq; in modo cuiuſdam nebulæ *oppanſis, ita *obuolutum erat ut apparere non poſſet, quod fuit. Illa verò tria in vna pmixtione confuſa circunquaq; ſuſpenſa, euſq; in altum porrigebantur, quouſq; nunc ſummitas corporeæ naturæ pertingit: & ſicut quibuſdam vr̃, ultra locum firmamenti extendebatur illa moles, q̃ in inferiori parte ſpiſſior, atq; groſſior erat. In ſuperiori vero rarior, ac *leuior, atq; ſubtilior exiſtebat: de qua rariori ſubſtantia putant quidam fuiſſe aquas, quæ ſuper fimamentum eſſe dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priuſquam reciperet formam, vel diſpoſitionem.

* ſubſiſtens.
* oppreſſis.
* inuolutum.
* leuior.

Oſten-

G

Oſtenſo qualis fuit mundi facies in ipſo primordio, incipit proſequi operum ſex dierum diſtinctionem.

Gene. 2 b

Nūc ſupereſt vt diſpoſitionem illam qualiter perfecta ſit, ordine proſequamur. Sex diebus, ſicut docet ſcriptura Geneſis, diſtinxit Deus, & in formas redegit proprias cuncta, quæ ſimul materialiter fecerat. Perfecitq; opus ſuum die ſexto, & ſic deinde die ſeptimo requieuit ab omni opere ſuo. id eſt, ceſſauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus ſex rerum genera diſtinxit, nihilq; poſtea fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus eſt tamen poſtea, ſicut veritas in euangelio ait: Pater meus operatur uſque nunc, & ego operor illud.

Ioh. 5 c

H

De quatuor modis diuinæ operationis.

Alcuinus.

Quatuor enim modis, ut ait Alcuinus ſuper Geneſim, operatur Deus. Primo, in verbo omnia diſponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. Vnde: Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Omnia ſcilicet elementa, vel omnia corpora materialiter ſimul creauit. Tertiò, per opera ſex dierum uarias diſtinxit creaturas. Quarto, ex primordialibus ſeminibus non incognitæ oriuntur naturæ, ſed notæ ſæpius reformantur, ne pereant.

Eccl. 18.

Summa diſtinct. 14.

POſtquā in præhabitis diſtinctionibus à ſecunda vſq; hunc locū, determinauit Magiſter de incorporeis, ſpiritualibus, & ſeparatis ſubſtātijs, vtpotè angelis bonis, & malis, hic tractare nunc incipit de ſubſtantijs materialibus, præſertim de operibus ſex dierum. De quibus primò determinat, quātum ad eorum creationem in hac ipſa diſtinctione: ſecundò, quantum ad eorum diſtinctionem, ſeu formam diſtinctione immediatè ſequenti: tertiò, quo ad eorū ornatum, decimaquinta diſtinctione. Circa primū tangit ipſum creationis exordiū, & ponit ſolenniores opiniones circa hoc ipſum, ſeu circa intellectū ſcripturę, ī qua corporaliū rerū, ſeu totius vniuerſi creatio ipſa deſcribiť. Inſup circa hęc qdā dubia mouet, & ſoluit.

QVAESTIO. I.

Arguitur primo pro parte affirmatiua.

HIc q̄ritur primò, *Vtrum oīa corporalia ſint ſimul creata.* ¶Et in hac qōne multa cōprehēdūtur, videlicet, an creata ſint ſimul, ſeu vno & eodē inſtanti, quantū ad materiam, & formā ſubſtantialē, an etiā quātum ad formas accidentales. Quo circa ſe ingerit, q̄ſtio, an materia poſsit eſſe, ſeu ſtare nuda, & vtrum oīum corporalium rerū ſit vna materia. Quòd aūt oīa ſimul creata ſint, probať primo per illud Eccl: Qui viuit in æternū, creauit oīa

Eccl. 18.

ſimul. Secūdò, Deus eſt infinitæ potētiæ in agendo,
2 ſimiliter infinitæ ſapiæ in diſponēdo, infinitæ quoq;
bonitatis, ſeu beniuolētiæ in cōplendo, ſeu perficiēdo: ergo in inſtanti cūcta creauit, diſtinxit, & ordinauit, cōpleuit, ſeu perfecit. Infinitæ quippe potentiæ cōpetit agere in inſtanti ſic & infinitæ ſapiæ conuenit in inſtāti diſtinguere. Tertiò, ſuperſublimis Deus
3 oīa condidit, vt in eis ſua repræſenteť, reſplēdeatq; perfectio. ſed in hoc oīpotentia, atq; immenſa ſapiētia eius, ac perfectio infinita magis innoteſcit, ac relucet, ſi dicatur oīa ſimul creaſſe, diſtinxiſſe, & ornaſſe, q̄ ſi per interualla dierum. Quartò, opus cor-
4 reſpondet ſuo factori, ergo ſuperpfectiſsimo Deo cōpetebat producere opus pfectū, diſtinctū, ornatū, non confuſum, informe, incōpletum. Vnde & in Deuteronomio habetur, Dei perfecta ſunt opera.

Deut. 32.

5 Quintò, Ordo eſt optimū qd in rebus, vt D. Dionyſius pteſtať. ergo Deus vniuerſum in ſuo ordine cōdidit primū, alioqn opus imperfectiſsimū plaſmaſſet. Sextò, ponere res eſſe creatas per interualla die-

S. Diony.

6 rum, poeticum eſſe vř; & fabulis conſonans poetarum, quæ ita dixerūt, ſicut in Metamorphoſi legiť:

Ante mare, & terras, & quod tegit oīa cęlum,
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quē dixere chaos. rudis, indigeſtaq; moles &c.

Septimò non decuit Deū lucis opus, pducere tene-
brosū, neq; à tenbris inchoare, ergo in exordio cō- 7
didit lucidā creaturam. Octauo, ſ. 2. diſtinctione in- 8
ductū eſt, q̄ ſubſtātiæ immateriales ſeparatæ, & res corporales. ſunt ſimul pductæ, ergo potius corporalia cūcta. cū magis ab inuicē diſtēt immaterialia & materialia, q̄ vnū materiale ab alio. Nono, ſi De9
dicať corporalia ↄdidiſſe per tpis interualla, oportet fateri, q̄ opus cuiuſlibet diei produxit in ipſius diei exordio, ſeu primo inſtāti, cur ergo nō ſtatim poſt inſtās primū cōtinuauit, & pſecutus eſt opus ſuū? Nunqd in primo momēto laſſatus eſt, & repauſauit? ¶In ↄtrium eſt ſacra ſcriptura Geneſeos, cuius ſcripturæ maior eſt auctoritas, q̄ oīs intellectus humani pſpicacitas, ſed in illa ſcriptura aptiſsimè deſcribitur Deus ſummꝰ p interualla ſex dierū creaſſe mundū ſenſibilē. Prætérea ↄueniēs eſſe vř, a diſtantibus in diſtās, & ab impfecto ad pfectū pcedere, ergo decēs fuit res primò impfectas pduci, deinde diſtingui, atq; ornari. In hoc quoq; clariſsimè eluſceſcit, Deū adorādū ac ſupliberrimū nō de neceſsitate naturę, ſed liberali, ac libera emanatiōe oīa pduxiſſe.

T. Aquin.

¶Ad hoc Thomas in Scripto; Pertinētia, inqt, ad fidē duplicia ſunt, qdā nāq; per ſe ſunt de ſubſtātia fidei, vt Deū eſſe vnū in eſſentia, & trinū in perſonis, & hmōi in qbus nulli licet aliter opinari. quędā verò p accidens tm̄, inquātū videlicet in ſcriptura traduntť, quā fides pſupponit ſpūſctō dictāte eſſe pſcriptā, q̄ & ſine priculo pnt ignorari ab his, q ſcripturas ſcire non obligaoť, vt ſunt hiſtorialia multa: & in his etiā ſctī interdū diuerſa ſenſerunt, ſcripturā diuerſimodè exponētes. Sic itaq; circa principiū mundi aliqd ad ſubſtantiā fidei ptinet, vtpotè mundū p creationē à Deo cœpiſſe, nec æternaliter extitiſſe, q ſctī cōcorditer faſsi ſunt. Porro quo mō ac ordine factus ſit, nō ſpectat ad fidē niſi per accidēs in q̄tum in ſcriptura tradiť, cuius veritatē ſancti ſaluātes eādē diuerſimodè expoſuerūt. Auguſtinus etenī vult in ipſo creationis principio quaſdā res p ſpecies ſuas fuiſſe diſtinctas in ppria natura, ut angelos, corpora cæleſtia, & elementa, & prima rerū indiuidua, alia verò in rōnibus ſeminalibus tm̄, vt, aīalia, plantas, & hmōi, q̄ oīa poſtmodum in naturis pprijs ſunt diſtincta illo ope, quo poſt ſenarium illorū dierū Deus naturā prius cōditā adminiſtrat, de quo opere ait ſaluator: Pater meus vſq; mō opatur, & ego opor. Vult igiť Augu. in diſtinctione rerū non eſſe attēdendum ordinem tpis, ſed naturæ,

Pertinet aliquid ad fidem dupliciter.

Augu.

Iohan. 5.

Auguſt.

atque

atq; doctrinæ. Naturæ, ſicut ſonus præcedit cantũ:
ſicq; quæ naturaliter priora ſunt, priùs facta cõme-
morantur, vt terra priùs q̃ animalia, & aqua priùs,
q̃ piſces, ſicq; de alijs. Ordine quoq; doctrinæ, vt pa
tet in docentibus geometriã. quãuis.n. partes figu-
ræ ſine ordine tp̃is figurã conſtituant, tamen geo-
metria docet conſtitutionẽ figuræ protrahendo li-
Plato. neã poſt lineam. Et hoc fuit exemplũ Platonis, vt di
cit primò, cæli, & mundi. Ita & Moyſes rudẽ popu-
lum de mundi creatione informãs, diuiſit per par-
Gregor. tes, q̃ ſimul ſunt facta. Porrò Gregorius, Beda. & alij
Beda. ponũt ordinem tp̃is in rerum diſtinctione ſeruatũ.
& poſitio iſta cõmunior eſt, & literæ quo ad ſuper-
ficiẽ eius, conſonãtior eſſe vr̃. prima verò eſt ratio-
nabilior, atq; à deriſione infidelium ſcripturam ſa-
Auguſt. crã magis defendens, quod ſm̃ Auguſtinum ſuper
Geneſim libro primo valde eſt obſeruandũ, vt ſcili-
cet ſcripturæ à fidelibus ſic exponantur, q̄ ab infi-
delibus nõ irrideant̃. ideo iſta opinio amplius mihi
Gregor. placet. Vtraq; tamen poteſt teneri. Sicq; ſm̃ Grego-
rium oĩa dicuntur ſimul creata per ſubſtantiã ma-
teriæ, non per ſpeciẽ formæ. Conformiter ſecundũ
iſtam opinionẽ in rerum creatione, non ſolum de-
buit manifeſtari Dei potẽtia, ſed & ſapientia eius, q̃
requirebat vt q̃ ſunt priora ordine naturę, prius in-
Deut. 32. ſtituerent̃. Similiter reſpõdetur, q̄ hoc ordini ſapiẽ-
tiæ magis conueniebat, q̄ in rerũ productione ab
imperfectione ad perfectionẽ paulatim procedere-
tur, quemadmodũ in operatione naturali videmus.
Simili modo dicendum, q̄ Dei perfecta ſunt opera,
non ſtatim in exordio, ſed opportuno tp̃e. nam ſi-
cut creatura non habet eſſe a ſe, ita nec perfectio-
nem. hinc ad oſtẽdendum vtrunq;, noluit Deus vt
creatura priùs non eſſet, deinde fieret imperfecta,
poſtmodũq; perfecta. Vnde & ordinẽ indidit Deus
rebus per interualla dierum quãtum ad ordinis cõ-
plementum. Hæc demum expoſitio à fabulis poe-
tarum ſatis diſſentit, ſicut patebit. tamen quantum
ad id, quod in dictis poetarum verum eſt, illis con-
cordat. Poſtremò quamuis materialia magis diſtãt
ab immaterialibus, quàm materialia ab inuicẽ, ſal-
tem quantum ad aliqua: tamen quia materia præce
dit natura compoſitum, idcirco vt ordo temporis
ordini naturæ correſpondeat, priùs facta ſunt ma-
terialia quo ad materiæ ſubſtantiam, deinde diſtin-
cta per formas: producto quoque opere cuiuſlibet
diei in primo inſtanti, diſtulit Deus opus ſequens,
non quaſi laſſatus, ſed vt vnicuiq; rerum diſtinctiõ
ni dies vnus ſpecialis, ac proprius reſponderet. Qui
autem vult aliam ſequi opinionem, dicet quòd ex-
Auguſt. poſitio Auguſtini non derogat ſcripturarum veri-
tati, nec fidei, & quòd magis decuit Deum ſimul
producere opus cõpletum, q̃ ſucceſſiuè. Hęc Tho-
mas in Scripto, & quæ infra clariùs innoteſcent.

¶ Porrò in prima parte Summæ, q̃ſtione 66. vbi
ar. primo. quæris, vtrum informitas materiæ præceſſit tẽpo-
re eius formationem, conatur prætactas opiniones
quodammodo cõcordare: Diuerſæ, inquiens, circa
hoc ſunt opiniones ſanctorum. Auguſtinus.n. tenet
Auguſt. q̄ non. Baſilius verò, Ambroſius, & Chryſoſtomus,
Baſilius. ſenſerunt q̄ ſic. Et quamuis opiniones hæ videan-
Ambroſi. Chryſoſt. tur cõtrariæ: parum tamẽ abinuicem differunt, qm̃
Auguſtinus ſumit informitatem materiæ pro carẽ-
tia omnis formę, ſicq; informitas materiæ non po-
tuit tẽpore eius formationem præcedere, cum oẽ
eſſe actuale ſit à forma. nec põt dici, q̄ materia ha-
buit primo aliquam formã cõem, & poſtea ſuper-
uenerunt ei formæ ſpeciales diuerſę, quibus diſtin-
cta ſit quia hoc eſſet incidere in errorem antiquo-
rum philoſophorũ, dicentium materiã eſſe corpus
in actu, vt ignem, aerẽ, aquã, vel aliquod medium.
ſicq; generari, & fieri, non eſſet niſi alterari, vt pbat
philoſophus libro de gñatione, qa præcedens for- Philoſop.
ma ſubſtãtialis daret eſſe ſimpliciter, ſeu eſſe ſubſtã
tiale. oportet ergo, q̄ materia fuerit primò creata
ſub formis diſtinctis, nec informitas eius ſuam for-
mationẽ præceſſerit tp̃e. Alij verò ſancti accipiunt
informitatẽ materiæ, non put excludit cõem hanc
formã, ſed formoſitatẽ, atq; decorẽ nunc apparen-
tẽ in creatura corporea. ſicq; opinantur, q̄ informi
tas materiæ pceſſit tp̃e formationem ipſius, & ſm̃
hoc quãtum ad aliqd, Auguſtinus cũ eis cõcordat: Auguſt.
& quo ad aliqd, diſcordat, vt infra patebit. Et quã-
rum ex litera Geneſis accipi põt, triplex formoſitas Gene. 1.
deerat, pp quod creatura corporalis dicebatur in-
formis. Deerat qppe toti corpori diaphano, quod
dr̃ cælũ, pulchritudo lucis, vnde dr̃ q̄ tenebræ erãt
ſuper faciẽ abyſſi. terræ quoq; deerat duplex pul-
chritudo, vna, quã habet ex hoc, q̄ eſt aquis diſco-
operta, ppterea dr̃, terra erat inanis, ſeu inuiſibilis:
qm̃ corporali cõſpectui apparere nõ poterat. Alia,
quã habet ex hoc, q̄ eſt herbis, ac plantis ornata,
ideo dr̃ q̄ erat vacua, vel incompoſita ſm̃ aliã trãſ-
lationẽ. i. non decorata. Sicq; cũ pmiſiſſet duas na-
turas creatas, videlicet cælum, & terrã informitatẽ
cæli expſſit per hoc, quod dixit, tenebræ erãt ſuper
faciẽ abyſſi, put aer ſub cęlo includitur informita-
tẽq; terræ, dicendo: Terra erat inanis, & vacua. Præ
terea dum dr̃, In principio creauit Deus cęlũ, & ter
ra, terra aliter ab Auguſtino, & ab alijs ſctis accipi-
tur. Auguſtinus.n. noĩe terræ, & aquæ dicit ſignifi- Auguſt.
cari materiã primam, quam Moyſes rudi populo ſi-
gnificare nequit, niſi noĩbus rerum eis notarũ pro-
pter quod ſub multiplici ſimilitudine exprimit eã,
non vocans eã tm̃ terram, aut aquã, ne videat̃ ma-
teria prima ſm̃ veritatẽ tm̃ eſſe terra, vel aqua. ha-
bet tñ ſimilitudinẽ cum terra, inq̃tum ſubſidet for-
mis: & cũ aqua, inq̃tum apta eſt formari formis di-
uerſis. Secundũ hoc ergo, dr̃ terra inanis, & vacua,
ſeu inuiſibilis, & incõpoſita, qa materia per formã
cognoſcit̃. hinc in ſe conſiderata, dr̃ inuiſibilis, ſeu
inanis, & eius potẽtialitas per formã replet̃. ppter
q̄ Plato materiã dixit locum. Alij verò ſcti per ter- Plato.
rã intelligunt elementũ, q̃ ſm̃ eos fuit informis mo
do pfato. Nec ſcti hi incidunt antiquorũ philoſo-
phorũ, errorem, q poſuerunt in materia confuſio-
nẽ, q̃ oẽm excludit diſtinctionem, præter hoc, quod
Anaxagoras poſuit ſolũ intellectum diſtinctiũ, atq; Anaxago.
immiatũ ſed ante oo' diſtinctionis ſcriptura ponit
diſtinctionẽ multiplicẽ, primo qdem cæli, & terræ,
in quo oñditur diſtinctio etiã ſm̃ materiam. vt in-
fra dicet̃. vnde ait, In principio creauit Deus cælũ,
& terrã. ſecundo diſtinctionẽ elementorum, q̃tum Gene. 1.
ad formas ſuas ſubſtantiales, per hoc q̄ noĩat terrã,
& aquã. Aerem verò, & ignẽ non nominat, qm̃ ru-
dibus, qbus loquebat̃, non fuit tã manifeſtum eſſe
ignẽ elementarẽ. & aerem, ſicut terram, & aquam,
q̃uis Plato ignẽ intellexerit ſignificari, per cælum,
q̄ dixit igneæ eſſe (q̃tum ad ſtellas) naturæ, vt reci-
tat li. de ciuit. Auguſtinus. Sed Rabbi Moyſes ĩ alijs Auguſt.
cũ Platone cõcordans, dicit ignẽ ſignificari per te- R. Moyſ. Plato.
nebras, qa in propria ſphæra nõ lucet. Conuenien-
tius tñ vr̃, quod dictum eſt priùs, qm̃ ſpiritus domi
ni in ſcripturis nõ niſi pro ſpirituſancto conſueuit
poni, q aquis dicitur ſuperferri, non corporaliter,
ſed ſicut voluntas artificis ſuperfertur materię, quã
vult formare. Demum diſtinctio 3. ſignificatur ſm̃
ſitum, quo terra erat ſub aqua, & aer, q eſt tenebra-
rum

rum ſublectum, ſub aquis, per hoc quod dr̃, tenebrę, erãt ſuper faciẽ abyſsi. Hęc Thomas in Summa.

Petrus. ¶Concordat Petrus, & addit qualiter ſecundum Auguſtinum intelligenda ſit diſtinctio ſex dierum, quod infra pandetur.

Richard⁹. ¶Richardus quoq; pro maiori parte cõcordans: Aliqui, inqt, dixerunt materiam fuiſſe creatam ſub formis cõpletis, & ꝙ omnia corpora ſub cælo empyreo á ſua creatione ſimul fuerunt cõfuſa, q̃ opinio irrationabilis cõprobatur: qa cum aliqua corpora inter ſe cõfunduntur, manentia ſub formis cõpletis, mutuò diuidunt ſe in partes multas. ſed non eſt putandum ꝙ corpora elementaria vnquã ita habuerunt ſe ad corpora cæleſtia, ꝙ fecerint partes illorũ diſtare ab inuicẽ per ſuarum partium interpoſitionẽ. Aliorũ phãtaſia eſt, ꝙ tota materia infra cælum empyreum, fuit creata ſub vna forma, & ꝙ de illo corpore vno facta ſint per interualla ſex dierũ, Gene. 1. q̃ in Geneſi facta narrantur, q̃ phantaſia irrationabilis eſt, quia ſm̃ eam corpora elemẽtaria, atq; cæleſtia facta eſſent ex vno corpore illo. Alij ꝓbabilius dicunt, ꝙ Deus in primo inſtanti tp̃is fecit corpora cæleſtia, & elementa, hypoſtaſes quoq; ſpecierũ Ibidem. aialium, quæ in Geneſi facta legũtur 5. & 6. die ſub ſuis formis completis, quam opinionem vr̃ ſentire Auguſt. Auguſtinus ſuper Geneſim libro primo: Ego autẽ æſtimo, ꝙ quãuis materia cœli empyrei creata fuit ſub forma completa: materia tamen corporũ aliorum non fuerit creata ſub forma completa, ſed partes illius molis contentæ ſub cœlo empyreo, creatæ fuerunt ſub formis incompletis illorum corporum, quæ poſtea de partibus illis ſunt facta per interualla ſex dierum: quæ opinio magis placere vi- Hugo li. 1. de ſacra. par. 1. c. 3. detur Magiſtro in litera, & Hugoni prima parte de ſacramentis, quo ait: In forma confuſionis primo materialiter omnia corpora ſimul, & ſemel creata ſunt, & in forma diſpoſitionis poſt modum per interualla ſex dierum ordinata. Gregor. Iob. 38. Gregorius quoq; ſuper illud Iob, Ecce Behemoth quem feci tecum, teſtatur, quòd ſimul extitit per ſubſtantiam materiæ, non ſimul apparuit per ſpeciem formæ. Idem ſe- Beda. quitur Beda, & doctores communiter, & magis conſonat literæ. Hæc Richardus. De cuius opinione quid ſentiendum ſit, infra clareſcit.

¶Præterea Albertus ad dubium iſtud, vtrum cõueniebat corporalem creaturã primo in maſſa confuſa, & informi produci, reſpondens: De hoc, in- Auguſt. quit, diuerſificati ſunt ſancti. Auguſtinus etenim dicit, quòd omnia ſimul facta ſunt in forma, atq; materia ſecundum genera, & ſpecies, ſicut nunc ſunt. Damaſce. Gregori⁹ Nyſſenus. Idem videnĩ ſentire Damaſcenus, Gregoriusq; Nyſſenus, dicentes, ꝙ de ſingulis ſpeciebus animalium duo perfecta ſecundum ſpeciem, & ſexum primo creauit Deus, ea quibus alia propagarentur. Alijs verò ſanctis, ſicut Hieronymo, Gregorio, & eorum Gregori⁹. Hierony. ſequacibus, potius viſum eſt, ꝙ Deus primo creauit confuſam materiam elementorum, & elementorum, atque ex illa per diſtinctionem, & ornatum ſecundum ſpecies, & genera res formauit ſicut adhuc ſunt: & vtrunq; catholicum eſt, quamuis ſecunda iſta poſitio magis conſonet literæ. Nihilominus Auguſt. expoſitio, & ſententia Auguſtini probabilior mihi videtur non enim apparet ratio aſsignabilis, cum Deus quamlibet creaturam creauerit verbo, & in inſtanti, ſeu primo momento ſuæ diei, quid in toto reſiduo diei illius feciſſet. ideò dicimus, ꝙ vno & eodem inſtanti cuncta condidit, & compleuit. Auguſt. Verum vt loquitur Auguſtinus, quod ſimul factum eſt, ſimul explicari nequiuit, ideo Moyſes poſuit volumina ſex dierum, per qua notaretur naturarũ creatarum diſtinctio, & ornatus. Præterea ſi quæratur, ſi oia Deus creauit in nunc, an hoc fuit nunc Gene. 1. æternitatis, vel æui, aut temporis: reſpondendum, ꝙ illud non fuit nunc æternitatis: quoniã quicquid eſt in nunc æternitatis, eſt vt in menſura ſibi adæquata non excedente, non ſicut in menſura excedẽte ſe, & excellente. Eadem ratione videtur dicendum, quod non eſt nunc æui, ſed eſt nunc quod eſt principium temporis, a quo cõtinuè fluit tempus, & cuius fluxus efficit tempus. Ab illo namq; coæua ſunt, natura angelica, cælum empyreum, materia corporalium prima, & tempus. Hæc Albertus in Scripto. Idem in libro de quatuor coæquæuis vltima parte, vbi determinat de eis in generali.

¶Concordat Vdalricus in Summa ſua lib. 4. Ma- Vdalric. teriam, inquiens, primò eſſe creatã ante omnia corporalia ſecundum ſuas ſpecies, & virtutes completa, aſſerunt concorditer omnes doctores: quoniam hoc expreſsè legitur in Geneſi. quo ſcribitur: In Gene 1. principio creauit Deus cælum, & terrã. Nẽpè cum id, quòd Moyſes primo nominat terram, poſtea vocet aquã, & abyſſum, cõſtat quod hoc nomine non intelligit terram propriè dictam, quæ eſt elementum, ſed metaphoricè per ipſam intelligit informẽ materiam, quam vocat terram propter informitatem, qm̃ inter omnia elementa terra minus habet formalitatis. Aquam quoq; appellat eandem propter potentiam ad formam: quoniam aqua bene receptibilis eſt. Abyſſum etiam vocat eam propter indeterminabilitatem ſuę potentię: quoniã nunquam tam fortiter, & perfectè per formam perficit, quin adhuc ſit in potentia ad alias formas. Veruntamen in horum ſpecificatione ſancti diſſentiunt. Hieronymus enim, Gregorius, Beda, ac alij multi, textui Geneſis ſimpliciter incumbentes, contemnunt omnem ſcientiam, quæ ſe erigit contra ſcientiam Dei traditã nobis ſpiritu prophetali per Moyſen. Dicũt ergo materiam primò eſſe creatã non penitus ſine omni forma ſubſtantiali, ſed materiam illam intelligunt cuncta ſimplicia elementa conſtituentia hũc mundum ſenſibilem, vtpotè quatuor elementa nobis nota, & quintum corpus, ꝙ à philoſopho nuncupatur quintum elementum, & quinta eſſentia: nõ ideò quod veniat in compoſitionem generabiliũ, ſed quoniã eſt de integritate mundi ſenſibilis. Vocatur autem omnia hæc materia per ſimilitudinẽ, inquantum adhuc erant in potentia ad ſuas figuras, & qualitates, virtuteſq; naturales. Hi ergo diſtinguunt triplex opus, videlicet creationis, diſtinctionis, atque ornatus. Verum his omnibus ſolita Auguſt. ſua ſubtilitate obuiat Auguſtinus, dicẽs: Omnia ſecundum diſtinctas ſuas ſpecies ſimul eſſe creata, in quibus vniuerſi cõſiſtit integritas, ſcilicet angelos, cœlos, elementa, perfectorumq; animalium prima indiuidua, ac hominem primum. alia verò quæ ex iſtis principijs ſufficiẽter cauſantur, ut animalia imperfecta, & plantas, dicit tunc eſſe creata in potentia cauſarum ſeminalium, quæ poſt proceſſerunt ex cauſis iſtis de potentia in actum, propter quod in Geneſi dicitur Deus feciſſe oẽ virgultum agri, pu- Gene. 2. ta cauſaliter antequam oriretur in terra actualiter. Sicq; intelligitur illud, Qui viuit in æternum, creauit oia ſimul. Ecce tactæ ſunt duæ opiniones, eſtq; Eccl. 18. oſtenſum nullam earum eſſe contrariam fidei. Veruntamen illa, quæ ponit creaturas per interualla dierum diſtinctas, continet aliquid quod eſt ad magnam indecentiam fidei ſanctæ, ſecundum quod per ipſam ſcriptura, non ſolum contra rationem

Materia prima cur terrę, aquę & abyſſi nominibus exprimatur.

Hierony. Gregori⁹. Beda.

expo-

exponitur,ſed etiam ita ridiculoſum errorem anti-
Auguſt. quorum philoſoporum renouare vr̃,ꝙ fides diriſi-
bilis apud infideles efficitur,quod ſm Auguſtinum
ualde cauendum eſt aliter poneremus coram eis
offendiculum contra legem diuinam, & contra
Matth.7. euangelium daremus ſanctum canibus, prouocan-
do eos ad oblatrandum, nec parati eſſemus omni
S.Petri 3. poſcenti nos reddere rõnẽ de ea, quæ in nobis eſt,
fide,& ſpecie Incidit enim ſcriptura ſm illam expo
Nota errorem antiquorũ de mundi origine. ſitionem in errorem vulgatum apud imperitos phi
loſophos Epicureos,qui ex vno confuſo mixto res
in eſſe dixerunt procedere. Sic quippè dixerunt
Anaxagoras, Empedocles,Democritus,& Leucip-
pus,intantum,ꝙ Ouidius quoq; hunc errorem me
tro cecinit,dicens:

Ouidius. Ante mare,& terras,& quod tegit oĩa cœlũ,
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos,rudis,indigeſtaq; moles.

Et hic error in philoſophia ſatis eſt reprobatus, qa
nec omnia commiſcibilia ſunt,nec poni poteſt cau
ſa naturalis,cur mouens mouet illa mixta ex confu
ſione ad determinatum eſſe nunc,& non priùs,cum
tamen omne illud,quod in natura non ſemper eo-
dem modo,eſt habeat cauſam ſuæ diuerſitatis, eo
Philoſop. ꝙ in natura nihil eſt inordinatum. & hæc eſt ratio
Ariſtotelis 2. Phyſicorum. Quòd verò prædictus
ſenſus ſit contra rationem,patet ex omnibus, quæ
ſupra de mundi inceptione diximus contra rõnes
philoſophi aſtruentes mundi æternitatem. Illæ ete-
nim rationes rationabiliter nequeunt ſolui,ponen-
do ſucceſsiuam mundi productionem. ſequeretur
etiam,corpora cœleſtia non eſſe naturaliter incor-
ruptibilia. Inſuper multa ponuntur in illa opinio-
ne,quæ rõnis nil habent, utpote cur confuſio illa
proceſſerit ab operante per ſapientiam, cuius eſt
ordinare potius,atq; diſtinguere,& cur Deus priùs
creauit naturas rerum,& non dedit eis ſuas natura
les uirtutes,cur etiam Deus, qui lux eſt, non ſtatim
in principio lucem creauit:& quare Deus ſucceſsi-
uè produxerit uniuerſum,quod eadẽ facilitate po-
tuit totũ ſimul producere Itaq; ex his motiuis opi-
Auguſt. Dionyſius nioni Auguſtini conſentio.Hæc Vdalricus.

¶Cuius dicta uidetur potius audenter,ꝙ̃ ſapien-
ter prolata.Nempè ſi expoſitio illa ſanctorum con-
tinet aliquid ad magnam fidei indecentiam perti-
nens,ſequitur,ꝙ abſolutè ſit falſa:qm̃ fides Chriſtia
na nil prorſus indecentiæ docet, tradit, aut conti-
net,cum ſit ſupernaturalis radius ſapientiæ increa-
tæ.ꝙ ſi falſa conſiſtit, nequaquam chatolica eſt. Am
Anſelmus plius,ut ait Anſelmus,In ſcripturis,ac fide minimũ
inconueniens, ſeu indecens, eſt impoſsibile abſo-
lutè.Et hoc ipſum in ſcriptis ſuper ſententias,& ali
bi,frequenter allegat Albertus. Si ergo ſenſus ille
ſanctorum inconuenientiam, indecentiamve inclu
dit, impoſsibilis eſt, & falſus, nequaquam catholi-
Auguſt. cus.Inſuper ſm Auguſtinum,& alios ſanctos,quam
uis ea,quæ fidei ſunt,ſint ſupra rationem,non tamẽ
ſunt contra rõnem.ſi ergo expoſitio illa ſanctorum
cenſetur chatolica, non eſt irrationabilis,nec ratio
ni contraria.Nec verum eſt, ꝙ expoſitio illa reno-
uat ridiculoſum antiquorum philoſophorum erro
rem.nec incidit in eundem,ut ſupra iam patuit par
Ei procuro tim,& nunc addo,quod philoſophi illi imperiti Epi
curei, dixerunt materiam eſſe totam rerum ſubſtan
tiam,quod expoſitio illa refutat,aſſerendo res pri-
mò productas ſub ſubſtantialibus formis ſpecificis,
quamuis nondum quantum ad accidentialia ſua di
ſtinctis. Nec uerum eſt, quòd cauſa, ſeu ratio ne-
queat aſsignari, cur Deus omnipotens mouit res
ex illo confuſo eſſe ad eſſe determinatum tunc, &
non ante,imo huius rõ eſt iam tacta.uidelicet ut cui
libet dici ſuum opus corrñderet, ſimiliter vnicuiq;
operum generi ſuus dies.Cæterorum quoq; moti-
uorum,& obiectorum Vdalrici ſolutiones,& rõnes
nunc traditæ ſunt,aut infra ponentur. Nec iſta re-
rum ſucceſsiua productio fuit inordinata, cum na-
turale ſit ex imperfectione ad perfectiora gradatim
aſcendere.Si verò creator altiſsimus reliquiſſet crea
ta omnino in tali confuſione, inordinatum fuiſſet.
Nec ex iſta expoſitione ſequitur, rõnes Ariſtotelis
ſolui non poſſe:quia, & iſta opinio dicit creatum il
lud confuſum,ab æterna,& inuariabili Dei volun-
tate ſimplici emanatione fluxiſſe.Vnde iuxta Ariſto
telis debilia,imo reuera debiliſsima argumenta, nõ
ſequitur, motum fuiſſe ante primum motum, nec
tempus ante exordium temporis.Si autem ſancti pa
tres dixiſſent illud chaos cõfuſum, ab æterno fuiſ-
ſe,aut æternaliter fluitaſſe, inciderent philoſopho-
rum errores,& argumenta philoſophi contra eos
aliquid apparentiæ, ſeu efficaciæ ſortirentur. Hæc
breuiter tetigiſſe ſufficiat, quæ diffuſiùs proſequi
non eſſet difficilè.Itaq; in hac tam ardua fidei ſacræ
materia, loquendum eſt ſine temeraria aſſertione,
& conſentiendum opinatiuè uni expoſitioni ſine al
teriùs derogatione.Subijcienda quoq; eſt rõ aucto Iſaiæ 45.
ritati diuinæ nec increatæ ſapientæ ſenſus irreueren
ter eſt diſcutiendus.Quis em̃ cognouit ſenſum dñi? Rom 12.
Auguſt. Quæ oĩa beatus,& diſſertiſsimus Auguſtinus in ſua
tunc & ſpeciali expoſitione ſeruauit. Et quamuis
expoſitio ſua ſubtilior,rationabiliorq; putetur,alia
tamen expoſitio extat ſecutior, utpote diuinæ ſcri-
pturæ conformior, nec in ueteri teſtamento aliquis
doctorum Moſaicæ legis inuenitur ita,ut Auguſti-
nus,expoſuiſſe,ſed potius ſecuti ſunt literam.Inten
tio tñ Auguſtini extitit pia, unde & meritò excuſa-
tur. Deniq; quod pauloante ex Alberto inductum
eſt, ꝙ Damaſcenus,& Gregorius Nyſſenus Auguſti- Damaſc. Gregor.
no concordant, dicendo omnia ſimul diſtinctè pro
ducta, non videtur certum, præſertim cum lib.2.
cap.1.Damaſcenus affirmet.In principio, ſicut ait Dionyſius
ſcriptura,ab aquis terra uelabatur,& inornata erat,
diuinaq; iuſsione proprium ſuſcepit ornatum, om
nimodis herbis,& plantis pulchra effecta. In qui-
bus,ni fallor, uerbis inſinuat Damaſcenus, terram
primò in ſua creatione fuiſſe aquis operatã,& inor
natam,deinde Deo præcipiente fœcundam.

¶Præterea Bonauẽtura primò hic ſciſcitat. Vtrũ Bonauent.
materia corporalium creata ſit omnimoda informi
tate,ideſt,abſq; omni forma. Et reſpondet, De ma- Materia nequit eſſe ſine forma
teria contingit loqui dupliciter. Primò, ſecundum
quod extit in natura. Secundò, prout conſideratur
ab anima.Primo modo materia nunquam eſt præ-
ter locum, & tempus, nec poteſt informis exiſtere
per priuationem omnis formæ,cum omne eſſe ſit a
forma.Secundo modo poteſt cõſiderari informis,
ſiue per priuationem formæ diſtinctæ, ſiue per pri-
uationem etiam omnis formæ:quia materia ſm eſ-
ſentiam ſui, eſt informis per poſsibilitatem omni-
modam.Dumque ſic conſideratur, ipſa formarum
capacitas, ſeu poſsibilitas eſt ei pro forma.Hæc Bo
nauentura.

¶Qui quærit ſecundo,Vtrum materia illa produ
cta ſit in actualitate perfecta,hoc eſt, ſub formis di
ſtinctis Reſpondet, Quidam ſancti in hac quæſtio-
ne magis ſecuti ſunt theologicam uiam, trahentes
rationem ad ea, quæ fidei ſunt quidam verò, in-
ter quos præcipuus eſt Auguſtinus, magis ſecuti
ſunt viam philoſophicam.ponendo ea, quæ uident

rationi plùs conſona. Cumq; videat̃ rõnabilius, a ſumma potentia oĩa ſimul produci, moraq; tẽpis inter iaceotis nullius uideatur utilitatis, aut neceſsitatis, dixerunt omnia ſimul diſtinctè producta, quæ expoſitio fuit multum rõnabilis, & ſubtilis. Verũtñ quia ad hanc poſitionem vr̃ intellectus ſcripturæ diſtrahi, & ſecurius, magisq; meritorium eſt, intellectum noſtrum ſcripturæ ſupponere, q̃ ipſam aliquo modo diſtrahere: hinc alij doctores communiter tam qui præceſſerunt, quàm qui ſecuti ſunt Auguſtinum, ſic intellexerunt, & expoſuerunt ſcripturã, ſicut textus ſonare videtur. Hanc poſitionem, quãuis minùs rationabilis appareat, non eſt irrationabile ſuſtinere. Nam quamuis ratio non percipiat eius congruitatem, ſecundum quod ſuæ conſiderationi innititur: percipic tamen eam prout lumine fidei captiuatur.

Nota rõnes ſucceſſiuæ formationis rerum.

Eſt enim huius ſucceſsiuè formationis, & diſtinctionis ratio quadruplex, utpote literalis, moralis, allegorica, & anagogica. Literalis in hoc, q; Deus non tantum facere intendit quantum poteſt, ſed & tantum communicare creaturæ quantum poteſt recipere. Vnde cum poſsit beatitudinẽ abſque meritis dare: uult tamen quod eam mereamur: ſic cum poſsit ſtatim naturam perficere, maluit tamen eam ſub quadam informitate, imperfectioneque facere, ut ex ſua imperfectione quaſi materia ad Deum clamaret, ut ipſam perficeret, & hoc idem voluit per ſenarium dierum differre, ut in ipſa perfectione numeri ſimul oſtenderetur perfectio vniuerſi.

Senarius eſt numerus perfectus.

Senarius quippè eſt numerus perfectus: quoniam conſtat ex omnibus ſuis partibus aliquoties, ita quod nec deficit, nec excedit. Partes verò aliquotæ dicuntur, quæ ſumptæ aliquoties, reddunt totum. Ratio moralis, ut in hoc homo erudiatur, quod ſicut natura corporea per ſeipſam extat informis, tuncq; formatur dum diuina bonitas eius informitati tribuit formam, ſic anima formari non poteſt per bonitatem, niſi Deus per gratiam ſuam infundat eandem.

Septimo diei cur nullum ſit aſsignatũ veſperè.

Cui etiam numerus ſenarius atteſtatur, quod tempus eſt merendi per uniuerſum tempus uitæ præſentis, quatenus poſtmodum detur homini quies, quia non perueni tur ad perfectionem meriti vſque ad cõſummationem gratiæ finalis, poſt quam nulla ſequitur veſpera. Ideo dies ſeptimus non habet aſsignatum veſperè in ſcriptura. Porro allegorica ratio eſt, quia ut

Auguſt.

Auguſtinus apertè oſtendit, in prima illa mundi cõſtitutione, quæ per ſenarium eſt diſtincta, totum ſpatium decurſus mundi præſentis ſecundum ſex ætates præſignatur, ut primus dies primæ ætati reſpondeat, ſecundus ſecundæ, ſicq; deinceps, prout pla

Auguſt.

nè adaptat ſuper Geneſim Auguſtinus. Anagogica ratio eſt, ut in illa dierum diſtinctione intelligatur cognitionis perfectio in angelica natura beatificata, ut planè oſtendit Auguſtinus ſuper Geneſim ad literam quaſi per totum, ideo uocat expoſitionem illam ad literam: quoniam expoſitionem iſtam, quam alij reputant anagogicam, dicit Moyſen legiſlatorem intendiſſe ad literam. Nihil tamen aſſerendo dicit ibidem, ſed modo inquiſitorio procedere ſe teſtatur, atq; ut patet ex eius intentione, potius uoluit intellectum ex ſcriptura elicere, ex quo ſcriptura non poſſet a uiris philoſophicis irrideri: nec propter ſuperficiem textus poſſet aliquis philoſophia imbutus, a fidei veritate, ac ſuſceptione retardari, quemadmodum ipſe aliquando fuerat retardatus, magis inquam, q̃ intellectum principalem exponere, quam ibi habuit legiſlator.

¶ Conſequenter quærit hic doctor, Vtrum materia illa corporalium creata ſit ſub aliqua formarum diuerſitate. Reſpondet, quidam dixerunt, quod materia illa dicta ſit chaos propter contrarietatem, multitudinemque formarum, quæ erant in partibus eius, ita quòd partes illæ non diſtinguebantur ab inuicem ſecundum loca determinata, nec ita proportionabiliter inuicem iungebantur, ut ex eis reſultaret aliquod mixtum completum. ideo erat ibi mixtio quædam non proportionis, ſed confuſionis, & ſicut non erat ibi mixtio proportionalis, ita nec erat ibi regularis actio, imò cuiuſdam pugnæ confuſio, ita ut calida pugnarent cum frigidis, & humida cum ſiccis, ſicque rectè poſſet materia illa chaos uocari. Verum hic modus ponendi, magis poeticus, quàm phyſicus reputatur: quoniam magis ſequitur imaginationis fictionẽ, quàm rationem, cum ſecundum iſtam poſitionem ponantur elementa materiam ſic productam naturaliter præcedere, quod nec rationi conſonat, nec ſcripturæ. Idcirco eſt alia poſitio rationabilior, quod materia illa producta eſt ſub aliqua forma: ſed illa non erat forma completa, nec dans materiæ eſſe completum, ideo non ſic formauit, quin materia adhuc diceretur informis: nec appetitum materiæ adeo finiebat, quin adhuc materia aliam formam appeteret. ideo forma illa diſpoſitio erat ad formas vlteriores. Et quia ad multas formas materialia illa informis appetitum, & inclinationem habebat, ideo quamuis illa forma non habebat in ſe diuerſas naturas: tamen materia in partibus ſuis diuerſis quandam diuerſitatem habuit imperfectã non ex actibus diuerſis completis, ſed magis ex appetitibus varijs. Ideo commiſta dicitur, & confuſa. Cuius eſt exemplum in embryone, qui actu habet vnam formam, & quandam maſſæ carnis figuram: illa tamen diſpoſitio eſt ad diuerſas membrorum figurationes. Attamen iſtud non eſt penitus ſimile: quoniam forma illa non erat tantæ actualitatis, ut eſt forma embryonis: nec in tanta propinquitate ad eductionem formarum ſequentium, ut forma embryonis ad formationem membrorum. forma namque embryonis exiſtit uiſibilis, atque per vim naturæ ad perfectionem perducitur. Illa uerò materia ſub tali forma incõpoſita fuit inuiſibilis, & ſola diuina uirtute ad formas ſequentes ducibilis. Hinc propter imperfectionem formæ illius, materia illa appellatur informis: & propter indeterminatum multarum appetitum formarum, confuſa dicitur, & permixta. Hæc Bonauentura.

¶ Verũ iſta eſt opinio quam Thomas ſicùt iam patuit ſpecialiter reprobat, quam & Richardus nominat phantaſiam. Richard⁹

¶ Præterea Alexander circa hæc multa quærit, & tandem ſequitur Auguſt. perhibens omnia facta in eodem nunc, dicitq; illud nunc fuiſſe nunc æui, non temporis, atq; in ipſo ſimul eſſe creata diſtinctè inuiſibilia, ac viſibilia. Alexãder. Auguſt.

¶ Henricus demum quodlibero 6. quæſtione ultima, qua inquirit, utrum elementa ſint diſtincta per corpora cœleſtia, parum tangit de iſta materia elementorum dicens: Ordo, ac diſpoſitio non eſt a cęlo, ſed immediatè a Deo, ſiue in primo inſtanti creationis mundi, ſiue per interualla dierum, ut narrat ſcriptura Geneſeos. Vnde ne errandi occaſionem accipere poſſet humana temeritas, ſi ſcriptura narraret primò factum cœlum, deinde elementa, pronunciat ea ſimul creata, cũ ait: In principio creauit Deus cœlũ, & terrã, noie terrę naturã oĩm quatuor elemen-

Henricus. Gen. 1. Ibidem.

elementorum deſignans, iuxta quem modum dicit in Hexamerō Ambroſius: Scriptura deſcribit terrę naſcentia eſſe facta tertio die, cum tñ Sol, Luna, & ſtellæ legant quarto die ꝓducta, ne ſi priùs Sol, Luna, & ſidera, per quorum uirtutem terrænaſcentia creſcunt, facta deſcriberentur, procreatio terrænaſcentium illis poſſit aſcribi. Hæc Henricus.

¶ In quibus non determinat, an omnia ſint ſimul diſtinctè producta, an non

Thomas. ¶ Porro Thomas de Argentina magis ſentire cōſpicit, quòd ſimul producta ſint diſtincta, dicendo: Deus dupliciter operat aliqua, mediante natura, & hæc cōiter fiūt ſucceſſiuè; aliqua p ſe immediatè, ut res creare, peccata dimittere, gratiamq; infundere: & talia in inſtanti fiunt pfectè, cū Deus ſit pōtētis pe pitus infinitæ. cumq; primordiales res nō pduxerit mediāte natura. ſed immediatè p ſe, vr̃ poſſe dici, ꝙ in inſtanti fecerit eas pfectas, & cōpletas, tā in materia, q̃ in forma. Hæc ille. Idem Hanibal.

Gulielm⁹. ¶ Præterea Gulielmus 1. parte libri de vniuerſo: Ordo, ait, naturæ eſt ordo creationis, ut quæ priora ſunt natura, intelligantur eſſe priora creatione, ſeu priùs creata. Cumq; extrema in omni contrarietate priora ſint alijs, cœlumq; ultimum, & terra ſint extrema inter oīa mundi corpora, atq; contraria, primo utiq; ſunt creata. Ideo ſcriptū eſt: In principio creauit Deus cœlum, & terrā, hoc eſt, ante corpora alia. Hinc quædam narratione ꝓpheticæ ſunt concluſiones philoſophicæ, ut eſt illud prophetæ: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mādauit, & creata ſunt.
Pſ. 32. 148. Gene 1. Itemq; illud, Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux. Hæc aūt narratio, In principio creauit Deus cœlū, & terram, ex concluſionibus multis eſt aggregata: quarum prima eſt, Deum eſſe, cuius declaratio ad primam ſpectat philoſophiam. Alia concluſio eſt, cœlum, & terram eſſe creata, & hanc declarat naturalis ſcientia. Tertia eſt, Cœlum, & terram inter corporalia primo creata eſſe, cuius probatio eſt prætacta: qm̃ idem eſt ordo creationis quorūcunq;, qui eſt eſſe ſiue eſſentia eorundem: qm̃ idem eſt ordo finium, & uiarum, quæ ducunt ad fines: Porro eſſe, & eſſentia ita ſe hñt ad creationem, ſeu gñationem, ut finis ad uiam ſuam. Declarat quoq; idem ordo (.i. prioritas creationis cœli, & terræ) per hoc, quod idem eſt ordo actuum, & potentiarum. Qui autem eſt ordo potentialitatum, idem eſt, & exituum de illis: & qui eſt ordo exituum, eſt & actuum ſiue effectuum. Cumq; creatio, & generatio exitus ſint de potentia in actum, & de potentialitate in effectum eſſendi, manifeſtum eſt, quòd quorum actus, ſeu actualitates ſunt primi, eorum exitus de potentialitate ſunt primi. Cum ergo cœlum, & terra neceſſariò prima ſint, utpote extrema inter corporalia, conſtat, quod primi ſint eorum exitus, ſeu ꝓductiones.
Cœlum, & terra a ſolo Deo potuerūt creari. Supra quoq; oſtenſum eſt cœlum, & terram a nullo poſſe, aut potuiſſe creari, niſi a Deo, quod ēt ſic probatur. Si non eſſet lux niſi ſolaris, non eſſet lucere niſi ab illa: ſic cū non ſit eſſe primū per ſe, & independens niſi Deus, nō poteſt eſſe, aliquod eſſe aliud niſi ab ipſo. Sic igitur imaginare creatorem in vniuerſo, ut radiantiſsimam lucem, & ipſum eſſe vniuerſi, ut latiſsimam ipſius radioſitatem, & circunfulgētiam in omnibus, & ſuper omnia expanſam. Verum nūc perſcrutandum eſt, utrum ſubito, uel per partes cœlum (quod eſt circa cœlū empyreū) & terra creata ſint, & utrū aliqua alia ſint ſimul creata cū eis, hoc eſt, eadem die, uel hora, ſeu puncto, & quæ, ac quot ſunt illa. Itaq; dico quòd ſi inter cœlum illud, & terram nō eſſent aliqua intermedia corpora, uacuum eſſet, ergo cum cœlo illo & terra ſimul creatum eſt aliquod medium unum, aut plura. Et quidam dicūt hoc eſſe quatuor elementa, alij materiam quatuor elementorum confuſam, tanquam maſſam indiſtinctam: ſuperioremq; partem eius, reuolutione cœli eſſe calefactam, & exſiccatam, ac ſubtiliatam, & ſic generatum eſſe ignem elementarem, cœlo lunari contiguam: ſecundam verò eiuſdem materiæ partē dicunt eodem motu cœli ſubtiliatam, & calefactā, non exſiccatam, ſed humidam remanſiſſe, ſicq; aerē procreatum. tertiam aūt maſſæ illius partē ob eius maiorem a cœlo elongationem, minus ſubtiliatā, nec calefactam: idcirco ea ea factam aquam elemētarem. Terram verò creatam fuiſſe, ac remanſiſſe in ea groſsitie, in qua eſt, aut reſediſſe in fundo mūdi illius, tanquam omnium fecem elementorum, generatamque eſſe ſubtiliorum ſeparatione ab ea. Sed iſtis difficilè eſt ſaluare reliquam partem ſcripturæ in Gen. quæ uidetur aſſerere cœlum eſſe creatum in medio aquarum, ipſi uerò non ponūt aquas eſſe ſupra Lunam, imo omnia elementa eſſe ſub illa. Geneſ. Deniq; cum cœlum empyreum ſit quietiſsimum, terra quoq; præ cæteris elementis quieta ſit, imo, quo ad ſe totam omnino immobilis, ſequitur, ꝙ cœlum ex ſua natura mobiliſsimū ſit in diſtantia æquali, inter duo illa extrema. i. in medio eorundem ſicut ait ſcriptura: Fiat firmamētum in medio aquarum Ibidem. totam etenim maſſam, ſeu molem, quæ fuit inter cœlum empyreum, & terram, ſapientes Chriſtianorum, ac Hebræorum dixerunt aquam uocari ſiue abyſſum, aut etiam aliquando terram. Scriptura demum nominat eam abyſſum, propter profunditatem, & confuſionem, inſinuatque totum fuiſſe aquam a terra uſq; ad cęlum empyreum, atq; in medio tātæ aquæ factum eſſe cœlum, quod nuncupat firmamentum. De igne uerò, & aere, generatiōnibusq; eorum, nullam vr̃ ſcriptura facere mentionē Ariſto. quamuis quidam ex philoſophis Hebræorum ſomniauerunt, per ſpiritum dñi aerem deſignari, quia in lingua eorum pro ſpiritu habetur uentus, quaſi uentum opinaretur propheta eſſe aerem motum, quod & in lib. Meteororum improbatur.

¶ De hac materia ſcribit hic doctor diffuſè, ſequens ſuperficiem literæ, dicendo cœlos ex aqua conſtare, ac factos in medio aquæ, ac conſeruari in aquis, quæ ſunt ſupra cœlos, quemadmodum piſces facti ex aquis inferioribus, conſeruant in eis, prout hæc infra pleniùs exprimentur. Tenet quoq;, quod per interualia dierum ſint facta, & in ſubſtātialibus formis ſaltem quibuſdam diſtincta.

QVAESTIO. II.

NVnc pertractandum eſt, *An materia ualeat ſtare nuda*. ¶ Videtur, quod non: quoniam omne eſſe eſt a forma, & ipſa materia eſt pura potentia, in ſe nil habens de actualitate.

¶ Ad hoc reſpondet Henricus primo quodlibeto: Hic oportet primò excludere falſam imaginationem quorundam de materia, dicentium, quod nihil ſit niſi potentia quædam. ideo quantum eſt de ſe, non eſt, quia quod ſolum eſt in potentia, inquantum huiuſmodi, non eſt, ita quòd in ſui natura intantum appropinquat non enti, quod ſi careat forma, mox cadit in eus. Hinc Plato in ſecundo Timæi debilitatem eſſe materiæ tangens, ait, quòd mira quadam, & incomprehenſibili ratione inter nullam, & aliquam ſubſtantiam poſita purā uidetur potentia, Auguſtinus quoque duodecimo Henricus. Plato. Auguſt.

confeſsionum teſtatur, propè nihil erat, quod informè erat, pp quod Auguſtinus fatetur ſe quandoq; putaſſe eam nihil poſſe niſi ſub forma. Suadebat ratio vera, ut omnis formæ qualeſcunq; reliqas omnino ſi detrahere uellem, prorſus omnino informè cogitarem. Et hoc potui. Citiùs enim nô eſſe cenſebam, quod omnino forma priuatur, q̄ cogitarem quiddam inter formam. & nihil, nec formatum nec nihil, ſed informè, & propè nihil. Vnde, & Auicenna quinto. Metaphyſicæ ſuæ: Materia, inquit, eſt quiddam, quod non habet per ſe ullo modo eſſe, nec eſt in effectu niſi per formam. Et quanquam materia ita ſit propè nihil, q ſit media inter ens actu perfectum ſub forma, & non ens: ipſa tamen in ſua natura eſt aliquid, prout duodecimo confeſsionũ loquitur Auguſtinus: Non eſt, inquiens, corpus nec color, nec forma, nec ſpiritus: non tamen omnino nihil, ſed aliquid factum, & creatum a Deo. Non ſolum materia eſt aliquid aliud præter formam, imo etiam inquantum eſt aliquid boni, eſt differens a bono, quod eſt forma, quæ materia non per aliquam ſpeciem ſentiri ſed per omnimodam ſpeciei priuationem cogitari mx poteſt. Quia ergo materia non ita eſt propè nihil. nec ita in potentia, quin ſit natura. atq; ſubſtantia capax formarum, differens per eſſentiam a forma: nec eſſe ſuum, quo eſt quid capax formarum, a forma eſt, ſed a Deo etiam immediatiùs, q̄ forma, ita quod ipſarum formarum productio quodam modo magis dici poſsit formatio quædam de materia, quàm creatio, non eſt dicendum propter debile, & potentiale eſſe materiæ, quod omnino poſsibilitas eſſe eius ſimpliciter ſit dependens a forma, ſed potius econtrario, imò eſt ſuſceptibilis eſſe per ſe tanquam per ſe creabile, & propriam habens ideam in creatore. Et quamuis ſecundum communem curſum inſtitutionis naturæ ſic ſit facta materia, ut aliqua actione naturæ nõ poſsit omnino ſpoliari forma (: quoniam pura actione naturæ non eſt generatio vnius ſine corruptione alteriùs) tamen actione creatoris ſpoliabilis eſt ab omni forma, ut id quod formæ eſt, relinquatur ſuæ naturæ, nec ipſa conſeruetur ab illo, ſed illud cadat in nihilum: idq; quod materiæ eſt, in eſſe conſeruet Deus per ſe. Non enim minus potens eſt Deus eſſe materiæ conſeruare. quàm ipſam creare: imo ſi non conſeruaret, nec in compoſito ſtaret: nec minus potens eſt eam per ſe creare, quàm eſſe formæ in compoſito ei communicare: quia natura, & origine eſſe eius in actu creationis compoſiti, præcedit eſſe formæ, atq; compoſiti, quamuis non tempore ſimpliciter. imò tenendum eſt, quod actione diuina ſupernaturali, materia poteſt per ſe ſubſiſtere nuda abſq; omni forma. multo plus q̄ accidentia, quæ magis remota ſunt a per ſe ſubſiſtente ſubſtantia, quàm materia, cum ipſa ſit ſubſtãtiæ pars eſſentialis. Et qui illud negant de materia, multo magis negarent hoc de accidente, niſi oppoſitum pateret per fidem. Ad obiectum dicendum, quod procedit ex defectu philoſophiæ non determinantis omnem modum eſſendi non ex contrarietate eius ad theologicam ueritatem. Quemadmodum enim ait ſuper ſecundam hebdomadam Boethij Commentator, In philoſophia eſſe ſimpliciter, & eſſe aliquid circa quamcunque, rem multipliciter dicuntur. Nempè in theologia quod aliquid dicitur eſſe, hoc intelligunt theologici denominatione extrinſeca, ab eſſe primi principij: quia uidelicet participant diuino eſſe, inquantum ſunt ſimilitudo quædam diuini eſſe.

Auicenna. August. Boethij.

Quod verò res dicitur aliquid eſſe, ut homo, vel corpus, dicunt ei conuenire denominatione intrinſeca a natura ſuæ eſſentiæ. Hinc in mat aria attenditur triplex eſſe, utpote eſſe ſimpliciter, quod habet a Deo participatione increati eſſe, inquantum eſt eius effectus & eſſe aliquid duplex, vnum quod eſt formarum capacitas, quod habet a ſua natura, qua eſt id, quod eſt, differens a formæ: aliud, quo eſt cõpoſiti fulcimentũ, & hoc habet a forma, quia quod forma, habet ex natura ſuæ eſſentiæ, per hoc quod perficit capacitatem, potẽtiamq; materiæ, communicat materiæ, ac toti compoſito: & tale eſſe eſt illud, quod materia habet in actu, per quod habet, & exiſtentiam actualem, ita quòd quantum eſt ex aptitudine ſuæ naturę niſi ſupernaturaliter conſeruetur, deſinere eſſe ſub forma, eſt ei deſinere eſſe ſimpliciter. Vnde philoſophi reſpicientes ad naturalem materiæ aptitudinem ſolum, dicunt quod materia eſt in potentia, & non habet actualiter eſſe niſi per formam, Hæc Henricus. Qui iſtud ibidem conſequenter declarat, ſicut & in quęſtionibus ſuæ Summæ.

¶ Porro Scotus reſpondet: Res materialis compoſita eſt ex duobus, quæ ſunt partes eius eſſentiales oppoſitæ, & ſemper aliquid generantis præexiſtit genito ſub forma corrupti. Vnde teneo, quod non eſt contradictio, materiam eſſe ſine forma quacunque ſubſtantiali, & accidentali: quoniam abſolutum diſtinctum, & priùs alio abſoluto, poteſt eſſe ſine illo abſque contradictione: ſed materia eſt q̃d abſolutum diſtinctum, ac priùs forma quacunque ſubſtantiali, & accidentali. maior eſt manifeſta in omnibus, niſi in illis ſit ſimultaitas originis, quæ includit ſimultaitatem correlatiuorum. Materia autẽ eſt quid abſolutum, cum faciat compoſitionem realem, & abſolutam: & eſt natura, uel origine prior forma, cum ſit receptiua, fundamentumq; formæ. Præterea quicquid Deus abſolutum facit in creaturis mediante cauſa ſecunda, poteſt facere ſine illa per ſe. ſi ergo per formam dat eſſe materiæ, poteſt hoc facere per ſe effectiuè, & conſeruatiuè. Rurſus, quod Deus immediatè creat, poteſt conſeruare immediatè, ſed materiã immediatè creat per ſe. Iſtud multipliciter probat Scotus, & auctoritatẽ Boethij, quod omne eſſe eſt a forma, exponit de eſſe perfecto ſpecifico, vel quod loquitur de facto, non de poſsibili ſecundum omnipotentiã Dei. Addit quoq; quod materia non eſt ens in potentia, ſicut futurũ quod nunquam fuit, ſed eſt in potentia reſpectu formę, & eſſe perfectioris. ſicq; Scotus in iſto conſentit Henrico, a quo communiter, ſeu valde frequenter diſſentit.

Scotus. Boethij.

¶ Porro Thomas, & Bonauentura, ut patuit ſupra, dicunt impoſsibile eſſe, materiam actualiter ſine forma exiſtere. Attamen dubium eſſe poteſt, an intelligant hoc de impoſsibilitate ſecundum curſum, ordinemq; naturę, an de impoſsibilitate ſimpliciter, ita quod implicet contradictionem.

Tho.aqui. Bonauent.

¶ Richardus uerò reſpondet: Materia dupliciter accipi poteſt. Primò pro re purè poſsibili, tranſmutabili in actualitatem generabilem, & corruptibilem, ſicq; contradictionem includit. quia ex hoc res dicitur purè poſsibilis, quod ſibi nullus actus conuenire poteſt per quamcunque potentiam. Secundò ꝓ natura recipiente formam, quæ manet altera pars compoſiti: & materiam taliter ſumptam, Deus facere põt abſq; omni forma. Quamuis enim naturale eſſe materiæ ſit eſſe ſub forma: tamẽ Deus ſupernaturaliter poteſt ipſam priuare illo eſſe, &

Richardus.

dare

dare ei eſſe per ſe, ut patet de accidente in ſacramento. Et quia res purè poſsibilis, tranſmutabilis in formã, concreata eſt materiæ, put ſumitur ꝑ natura ſuſceptiua formæ, quæ remanet altera pars cõpoſiti: ideo quamuis non ſit poſsibile ꝑ quamcunq; potentiam fieri illam naturam porè poſsibilem per ſe, tamen per diuinam potentiam poſsibile eſt ipſam eſſe ſupernaturaliter ſine actualitate, quæ eſt forma per hoc quod Deus poteſt facere materiã ſine forma. Hæc Richadus.

Dionyſius . ¶ Cuius rñſio uȓ obſcura, & implicans. Si enim contradictionem includit, materiã primo mõ ſumptam fieri per ſe, vȓ, quod nec per diuinam potentiam poſsibile ſit ipſam eſſe ſupernaturaliter ſine actualitate, quæ eſt forma. In creaturis quippè, qđ fieri nequit, eſſe non ualet, Inſuper quæ eſt illa res purè poſsibilis, tranſmutabilis inactualitatem? aut enim hoc eſt forma inchoata, ſeu quæcunq; inchoationis eius, uel aptitudo, potentialitas, diſpoſitio ve ad ipſam, Propriiſsimè aũt loquendo, materia prima, quæ eſt altera pars compoſiti ſm ſe ſumpta, & abſtractiſsimè conſiderata, eſt pura potentia paſsiua, per totius actualitatis exclusionem, utpote id, quod remanet abſtracta ab ea per intellectum omni forma ſubſtantiali, & accidentali, quæ materia

Philoſop. ſm Philoſophum non eſt quid, nec quale, nec quantum, & de illa materia uerſatur hæc difficultas. Por

Richardus ro materia illa primo modo accepta ſecundum Richardum, vel eſt realiter idem cum materia ſecundo modo ſumpta, vel cum forma ſubſtantiali, aut cum toto compoſito, alioquin non eſt in gñe ſubſtãtiæ per ſe, nec reductiuè. Si aũt eſt realiter idem cũ materia ſecundo modo accepta, non tranſmutaȓ in actualitatem: ſi eſt idem cum forma, non eſt res purè poſsibilis. Hæc breuiter tacta relinquo alijs plenius proſequenda.

Durandus ¶ Inſuper Durandus recitat ambas iſtas opiniones cum ſuis motiuis, & tenet, quod implicet cõtradictionem, materiam, quæ eſt altera pars compoſiti, eſſe abſq; omni forma ſubſtantiali, quod item impoſsibile uideatur, materiam eſſe ſub forma accidẽtali ſine ſubſtantiali, & motiua eius ſunt tacta. Nempè, ut aſſerit Commentator, materia ſubſtantificaȓ per poſſe: ideo eam actualiter eſſe ſine forma, implicare vȓ. Præterea uerius reor, quod omnipotentia Dei ſupernaturaliter poſsit materiam per ſe creare, & creatam per ſe nudam conſeruare. Inquãtum. n. materia recedit a non ente, ſeu nihilo, intãtũ ſortiȓ & habet aliquid de oppoſito, hoc eſt, de entitate, q̃ quamuis non ſit actualitas formalis completa naturaliter per ſe ſubſiſtabilis, aut ſubſiſtens, attñ eſt entitas abſoluta, incompleta, ſupernaturaliter conſeruabilis in ſe, nec eſt ſucceſsiuæ naturæ, nec contra hoc Durandi obiectio militat. Et iuxta hoc omnipotenti Deo poſsibile eſt materiam conſeruare ſub forma accidentali ſine ſubſtantiali.

QVAESTIO. III.

MOdo quærendum eſt, *An omnium corporaliũ ſit una materia.* ideſt, uniuocè dicta, ſeu eiuſdem rationis. Aliqui verò cõius quærunt, *An omniũ ſpiritualium, & corporalium ſit una materia.* Sed quia ſuperius tam in iſto ſecundo. q̃ ſuper primum eſt declaratũ, quod in angelis, & anima non ſit materia, propriè dicta, neque uniuocè cum rebus corporeis, hinc modo præcipuè eſt ſcrutandum, an omnium corporalium ſit una materia. De alia tamen

Bonauent. quæſtione paulũper tangendo, ſciendum quod Bonauentura circa hoc ſcribit ſupra 3. diſtinctione 3. Circa hanc q̃onem ſapientes ſapientibus uidentur contrarij. Magni etenim, ac profundi in theologia, philoſophiaq; clerici, qui eminentiùs ueritatis inquiſitores fuerunt, diuerſificati ſunt. Quidam enim poſuerunt, quòd materia in ſpiritualibus, & corporalibus differt, nec vnitatem niſi analogicè habet. Alij poſuerunt, quod ſit vna per eſſentiam. Si autem quis ſapienter conſideret, uidebit quod utraq; opinio ſecundum diuerſas uias uera loquatur. Ratio namq; huius diuerſæ poſitionis, fuit diuerſus modus cognoſcendi materiam: quia materia dupliciter ſcibilis eſt, utpote per priuationem, & analogiã. Cognitio per priuationem eſt priùs remouendo omnem formam, deinde diſpoſitiones ad formas, ſicq; conſiderare ipſam eſſentiam materiæ nudam quaſi intelligibilem tenebram. Cognitio verò per analogiam, eſt per conſimilem habitudinem Porro habitudo materiæ eſt per potentiam, & iſta cognitio eſt per materiæ comparationem ad formam mediante potentia Potentia quoque materiæ dupliciter poteſt comparari ad formam Primò, inquãtum materia præbet formę fulcimentum in rõne entis, ſicq; conſiderat eam metaphyſicus: aut ſub ratione mobilis, & ſic conſiderat eam naturalis. Itaq; conſiderantes materiam ſecundum priuationem omnis formæ tam ſubſtantialis, q̃ accidentalis, dixerunt quod eadem eſt in ſpiritualibus, & corporalibus ſecundum eſſentiam. Si enim ab omnibus formis, & ab omnibus accidentibus ſeparetur utraque materia, nulla omnino inter eas diuerſitas apparebit. Conſiderantes uerò materiam ſecundum analogiã, uidelicet ſub rõne potentiæ, inquantum præbet fulcimentum formæ in rõne entis, dixerunt eſſe eandem ſecundum analogiam: quia eſt ibi conſimilis habitudo. quemadmodum enim materia corporalium ſuſtinet, & dat ſuis formis exiſtere, atq; ſubſiſtere. ſic materia ſpiritualium eſt ratio participationis ſecundum plùs, & minùs. Nam in ſpiritualibus ſubſtat formæ ſpirituali tantum, in corporibus autem ſuperioribus formæ ſubſtantiali, & quantitati: in corporibus verò inferioribus, formæ ſubſtantiali, & quantitati, & contrarietati. Et quia quod purè eſt in genere ſubſtantię, plùs participat de ratione per ſe ſtantis, & independentis: quod verò plùs accedit ad accidentis naturam, in plùs elongatur: hinc ſubſtantiæ ſpirituales per priùs, ac uerius ſubſtantiæ appellantur, deinde corpora ſuperiora, poſtremò corpora inferiora. Poteſt quoque aliter dici, quòd dum loquimur de unitate materiæ, loquimur de ea prout ad ipſam ſtat ultima reſolutio principiorum: ideo tripliciter poſſumus loqui de ea, ſecundum quod tres ſunt, qui docent reſolutionem facere ad principium materiale. Ad materiam nãq; reſoluit naturalis, qui conſiderat generationem, & corruptionem. Ad eam reſoluit phyſicus uniuerſalis, qui conſiderat omne corpus mobile ſiue ſecundum ſitum ſiue ſecundum formam. Ad eam reſoluit metaphyſicus, qui conſiderat omne ens, & quilibet horum reſoluit ſecundum ampliationem ſuæ conſiderationis. Phyſicus quippè inferior, qui negociatur circa generationem, & corruptionem, conſiderat materiam, ut eſt principium generationis, & corruptionis, ſicque ſolum eſt in inferioribus. Cumque omnia illa ſint inuicem tranſmutabilia, ideo ſolum dicit generabilium. & corruptibilium eandem eſſe materiam: phyſicus autem ſuperior conſiderat ipſam naturam mutabilem ſiue ad ſitum, ſiue ad formam, uidetq; omnem paſsionem, in inferioribus

Materia dupliciter eſt ſcibilis

ſibus,& ſuperioribus, per quam mutabilia ſunt ad ſitum, eſſe a partibilitate mobilis, cuius principium eſt materia: aut contrarietate, cuius ſubiectum eſt ipſa, ideo reſoluit ad materiam omnes paſsiones rei corporalis. Hinc ſm ipſum eſt eadem materia in corporalibus uniuerſis. Porro metaphyſicus conſiderat naturam omnis creaturæ, præſertim ſubſtantiæ, per ſe entis, in qua eſt conſiderare,& actum eſſendi, quem dat forma,& ſtabilitatem per ſe exiſtēſi, quam præſtat id, cui innititur forma, hoc eſt, materia. Cumq; per ſe eſſe, in ſpiritualibus,& corporalibus dicat communitatem, non æquiuocationem, imò communitatem generis, ac rei, non analogiæ tantum, ideo oportet recurrere ad principij unitatem. Vnde ſm metaphyſicum, in omnibus per ſe entibus eſt materiæ unitas. Omnium horum philoſophorum conſideratio uera eſt, ſed iudicant differenter. Phyſicus namq; non dicit eandem eſſe materiam in corporalibus cunctis, quoniam non pertingit ad conſiderationem materiæ ſm eius eſſentiam, ſed ſolum ſm eſſe & abſq; dubio aliquod eſſe habet materia in corporibus, quod non in ſpiritualibus,& aliquod in corruptibilibus, quod non in incorruptibilibus. Metaphyſicus demū non tantum ſm eſſe, ſed & ſm eſſentiam conſiderat materiam, cumque omni eſſe abſtracto, non ſit reperire, imo nec fingere diuerſitatem in materia, ideo dicit eſſe unam in omnibus per eſſentiam. Idcirco dū hanc quæſtionem tractat theologus, aut pertractat eam ut naturalis, aut ut metaphyſicus. poteſt etenim ipſe accipere omnium modos ſcientiarum cum ei deſeruiant. Si ut naturalis, decet non eſſe eandem: ſi ut metaphyſicus, dicet eandem eſſe ſecundum eſſentiam, non ſecundum eſſe. Et quoniam nobiliori modo iudicat metaphyſicus, quàm inferiores ſcientiæ, hinc, qui poſuerunt eandem in ſpiritualibus, corporalibusque materiam, altiùs eleuati meliùs iudicarunt, quamuis ſecundum diuerſas conſiderationes utrique potuerunt dicere uerum. Hæc Bonauentura.

¶ Inſuper quærit ibidem, utrum materia ſpiritualium,& corporalium ſit numero una. Rñdet. Poſitio philoſophorum,& phyſicorū uirorū eſt, quòd materia in quibuſcunq; conſiſtit, eſt una numero ſecundum eſſentiam, cum ſm ſe ſit pura potentia nullum habens actum, nullamq; formam, ergo nullam diſtinctionem. Hæc ibi.

Dionyſius ¶ Quę recitatiuè induco, cum certum ſit materiā quæ eſt in uno, non eſſe eandem numero, quæ exiſtit in alio: neq; eſſentia unius eſt eſſentia alterius: Materia verò omnino abſtracta,& ſm eſſentiā ſuā conſiderata, ut ſic, non eſt in pluribus: imo ſoli increatæ diuinæ eſſentiæ proprium eſt eſſe eandem numero in pluribus, ut primo patuit libro.

Quæſtio ¶ Preterea hac duodecima q̄rit diſtinctione, utrū cœleſtium, atq; terreſtrium corporum ſit una materia quantum ad eſſe. Videtur, ꝙ ſic, quia cum dicitur: In principio creauit Deus cœlum,& terram. ſecundum expoſitores communiter, nomine terræ intelligitur materia uiſibilium omnium citra cœlū empyreum,& ſi extitit una, habuit aliquam formā, ergo cœleſtia,& terreſtria ex una materia, quo ad eſſe materię, ſunt producta

Reſpōſio. ¶ Dicendum, quòd qō iſta poteſt dupliciter intelligi, primo, de unitate materiæ ſm eſſe, quam habuit antè rerum ex ea ꝑductionem. Secundò, de unitate materiæ ſm eſſe ſuum poſt productionem rerum ex ea. Primo modo fuit una: quoniam una fuerat moles, unicam habens formā incompletam. q̄tum verò ad ſm quæſtionis iſtius intellectum, alia eſt cœleſtium terreſtriumq; materia, utpote diuerſis formis completis formata,& corruptibilis, ac priuationi ſubiecta ſub una forma, non nūc ſub alia, quod non ſolum facit diuerſitatem in materia ſm eſſe quantum ad actum, imò etiam quantum ad potentiam ad actum ordinatam, quæ diuerſitas non eſt in materia, prout formis elementaribus eſt ſubiecta? Nempè etſi materia ſubiecta formis ignis,& aeris, habeat aliud,& aliud eſſe actuale, attamen: quoniā utrobique ſubiecta eſt tranſmutationi, atq; priuationi,& poſsibilis ad utrunq;, ideo dicuntur materiam unam habere ſm eſſe. porro in cœleſtibus,& inferioribus corporibus non eſt ita, Hæc Bonauentura. ¶ Cuius rñſio procedit ſm præinducta eius opinionem, qua opinatus eſt primordialem illam materiam una cōi,& incompleta forma ſubſtantiali tm̄ fuiſſe formatam, cuius oppoſitum eſt oſtēſum.

¶ Poſtremò q̄rit de illa materia primordiali q̄tū ad tēpus,& locū, uidelicet qñ,& ubi fuerit creata. Et q̄tum ad tempus, rñdet ꝙ antè omnem diē, quo ad prioritatem ordinis naturæ: ſed quo ad ordinē durationis, ſeu temporis, diuerſimodè diuerſi ſenſerunt. Quidā namq; dixerunt, ꝙ non fuit aliqua mora inter creationem,& diſtinctionis inceptionē, ita, ꝙ ſtatim ut producta eſt illa materia, facta eſt,& lux, q̄ diē cauſauit nec ulla fuit intermedia morula. Alij dicunt, ꝙ intererat mora, cui plus conſonat expoſitorum ſententia, q̄uis de his non ſit certitudo omnimoda. Hæc Bonauentura. Qui addit unū iuxta ſuā poſitionē notabile: Quadrupliciter, inquiens, pōt intelligi unitas materiæ. Primò, q̄tum ad eius eſſentiā. Secundò, quo ad eſſe incompletū,& a cōpletione proximū, aut ſecundū eſſe ſuū icompletū complexioni proximū, aut ſm eſſe ſuū completum ſimpliciter. Et iuxta hoc diſtinguit materia, ꝙ quædam eſt ſubiecta formæ ſubſtantiali tm̄, ſicut in angelis: quędam formæ ſubſtantiali,& q̄titati, ſicut in cœleſtibus corporibus: quædam formæ ſubſtantiali, quantitati,& contrarietati, ut in elementis: quædam formæ ſubſtantiali, quantitati,& corruptioni ut in mixtis, quæ ſecundum ſe tota corruptioni obnoxia ſunt. Primo modo eſt eadem materia ſpiritualium,& corporalium. Secundò, cœleſtium,& terreſtrium, ſeu incorruptibilium,& corruptibiliū. Tertio mō, corporum elementariū, ac inuicem tranſmutabilium. Quarto, corporum ſpecie, ac natura ſimilium. At uerò q̄tum ad ſecundū, rñdet, ꝙ primordialis illa materia fuit in loco,& habuit ſitum, pertingens ſurſum uſq; ad cœlum empyreū, habuit quoque differentiam in partibus ſuis ſecundum ſuam ſubtilitatem, atq; groſsitiem ſemiplenam, poſitiones & ſecundū ſurſum,& deorſum quodammodo. Hæc Bonauentura. Materiæ unitas quadrupliciter intelligibilis.

Richard⁹ ¶ Præterea ad hoc, an materia angelorum,& corporalium ſit unigenea, idest unius rationis, rñdet Richardus: Dicunt quidam, ꝙ imo, eo modo, quo plures annuli facti ex auro, dicuntur unigeneam habere naturam, ideſt, in ſubſtantialitate conſimilem. quod probant: quoniam libro de mirabilibus ſacrę ſcripturæ primo capitulo dicitur: Ex informi materia, quam Deus primo ex nihilo condidit. cunctorum uiſibilium,& intellectualium, ac intellectu carentium ſpecies multiformes diuiſit. Sed mihi vr̄ quod omnium horum non eſt materia unigenea, ſeu uniuocè dicta, Materiam.n. corporaliū ſequit extenſio, non aliorum Materia quoq; ſe habet ad formam, ſicut potentia paſsiua ad actū. differentiæ autem potentiarū ſumunt iuxta differentias actuū.

Vnde

Vnde cum materia cuiuſlibet elementi ſit in potentia ad formam cuiuſlibet elementi, dicimus in eis eſſe materiam uniuocè. cumq; materia angelorum ſit determinata ad formã ſpũalem, & ei ꝓportionata, nec ſit in potentia ad formam aliquam corporalem, non eſt vnigenea materiæ corporalium rerũ.

Philoſop.

¶ Ad auctoritatem ergo prætactam dicendum, quod ibi accipitur informis materia non tantum ꝓ illa, de qua fecit Deus corporalia omnia infra empyreum cœlum contenta, ſed etiam largiſsimè ꝓ omni potentiali natura perfectibili forma ſubſtantiali. Hinc ſecundum philoſophum primo de generatione, illorum tantum eſt una materia, quæ traſmutationem habent adinuicem. Hæc Richardus.

¶ Qui iterum quærit, An angelorum materia ſit actualior, q̃ forma corporum quorumcunque. Reſpondet, Probabiliter dici poteſt, quòd imò: qm̃ paſsio intellectualis nobilior eſt, q̃ quæcunque actio purè corporalis, ergo nobilius eſt principium paſsiuum ſubſtantiæ intellectualis, uidelicet eius materia, q̃ principium actiuum cuiuſcunq; ſubſtantiæ purè corporalis. Veruntamen alij poterunt opinari, q̧ ſi materia illa eſſet actualior quacunq; forma corporali, ex ipſa, & forma eius non poſſet unũ ſimpliciter fieri. Hæc Richardus.

Richardus

¶ Ex quib9 manifeſtè apparet, q̧ iſti ponẽtes ſpũalẽ materiã in intellectualibus, loquunt̃ de materia impropriè, atq; æquiuocè, cũ materia ꝓpriè ſumpta dicat, qd ꝓrſus potẽtiale. Quid aũt ſup his ꝓbabilius uideat̃, dictum eſt ſupra, & ſuper primum.

¶ Ampliùs ad iſtud, utrum corporum incorruptibilium, & corruptibilium ſit una, & unigenea materia, rñdet Richardus: Dici pôt ſine præiudicio, & aſſertione ptinaci, q̧ non: quia (ut tactum) materia ſe habet ad formã ſicut potentia paſsiua ad actum. ideo ſicut potentiæ paſsiuæ non ſunt unigeneæ, quæ ita ſunt diuerſis actibus proportionatæ, ac determinatæ, q̧ una non pôt recipere actum actui alterius ſimilem nec econtra, ita materias iudicamus non unigeneas, quæ ita ad diuerſas formas ſunt determinatæ, & proportionatæ, q̧ una non ualet naturaliter recipere alterius formam, nec ecõuerſo. Cumq; materia corporum corruptibiliũ naturaliter nequeat incorruptibilium corporum ſuſcipere formas, neq; econtra, patet ꝓpoſitum. Hinc in metaphyſica ait Philoſophus: Omnia materiam hñt, quæ tranſmutãtur, ſed alia ſempiternorum materia, quæ non tranſmutantur. Commentator quoq; 8. metaphyſicæ ꝓ teſtatur: Themiſtius dicit, q̧ Sol, & Luna, & ſtellæ, aut ſunt formæ ſine materijs, aut ꝑ æquiuocationẽ hñt materiam. Iterum aſſerit Commentator: Non inuenitur materia una cõis unicuiq; naturalium rerum, niſi in rebus habẽtibus gñationẽ & corruptionem. Vnde & Rabbi Moyſes: Materia, inquit, corporis quinti, non eſt quatuor elementorum materiæ unigenea.

Themiſt.

Rab. Mo.

¶ Porro ad iſtud, utrum omnium corruptibilium ſit materia numero una, rñdet: Siue materia generabilium, & corruptibilium dicat ens purum in potentia, ſiue infimum actualitatis gradum, ſemper eſt numero alia, ſm quod conſideratur ſub formis: quia ſecũdum dicentes, q̧ materia dicit infimum gradũ actualitatis materiæ diuerſorum compoſitorum, diſtinguũtur ſe ipſis incompletè, & ꝑ formas completè. ſi verò materia dicatur, quid purè potẽtiale, quãuis in ipſa formis circumſcriptis nulla poſsit intelligi diſtinctio in actu: poſſet tñ in ea diſtinctio intelligi in potentia, quæ per diſtinctas formas reduceretur ad actum. ſicq; materia in diuerſis compoſitis adhuc eſſet numerata per formas, & formæ formaliter numeraræ ſeipſis, ideo concedendum, q̧ in diuerſis generabilibus, & corruptibilibus non eſt materia numero una. Hæc Richardus.

¶ Qui etiam addit, quòd materia de ſe importat infimum actualitatis gradum.

¶ Contra, quod obijci poteſt, q̧ cum materia, & forma ſunt extrema, & primò diuerſa, ac ſeipſis diſtincta, vnum nihil includit alterius, ergo materia de ſe nil actualitatis, aut formalitatis includit. Deniq;, ſi cum Thoma concedit formas per materias indiuiduari, ergo & numerantur per eas.

Dionyſi.

¶ Præterea de hoc, an omnium corporalium ſit una materia, ſcribit Thomas: Duplex ſuper hoc inuenitur philoſophorum opinio, quarum vtraque ſectatores habet. Auicenna etenim omnium corporalium dicit vnam in ſpecie eſſe materiam, argumentum ex ratione corporeitatis accipiens, quæ cum ſit unius rationis, una ſibi debetur materia. Hoc autem Commentator in principio cœli, & mũdi, & alibi ſæpe improbare conatur, quia materia quantum in ſe eſt, eſt in potentia ad omnes formas, licet non poſsit ſimul eſſe ſub pluribus formis, ergo ſecundum quod eſt ſub una, eſt ad aliam in potentia. nulla autem inuenitur potẽtia paſsiua, cui non correſpondeat potentia quædam actiua potens eam in actum reducere, aliàs fruſtra eſſet potentia illa paſsiua. cumq; non ſit aliqua potentia naturalis actiua, quæ materiam, cœli ad aliam queat formam perducere, nihil inuenitur in cœlo de materia prima corporum inferiorum. ſequeretur etiã, q̧ materia elementorum poſſet actuari formis cœleſtium corporum. Hæc poſitio iſta commentatoris probabilior mihi uidetur, & philoſophi dictis plùs conſona. quamuis autem corporeitas ſecundum intentionem logicam in cunctis corporibus extat vniuocè: tũ ſecundum eſſe conſiderata, non poteſt in materia corruptibilium, & incorruptibilium eſſe rõnis eiuſdem, quia non habent ſe ſimiliter in eſſendi potentia, cum unum ſit poſsibile ad eſſe, & nõ eſſe, non aliud. Hæc Thomas in Scripto.

Tho. aqui.

Auicenna.

Materia corruptibiliũ, & incorruptibiliũ nõ eſt eiuſdẽ rõnis.

¶ At verò in prima parte, qõne 66. Circa hoc, inquit, diuerſæ fuerunt opiniones philoſophorum. Plato namq; & oẽs ante Ariſtot. philoſophi, poſuerunt omnia corpora eſſe de natura quatuor elementorum. cumq; quatuor elementa in una cõicent materia, vt mutua gñatio, & corruptio in eis oñdit, ſequebatur, q̧ oim corporum una conſiſtit materia. Quod autem quædam corpora ſunt incorruptibilia, Plato aſcripſit non conditioni materiæ, ſed uoluntati primi artificis, quem in 1. Timæi introducit corporibus cœleſtibus dicẽtẽ: Natura vr̃a eſtis diſſolubilia, mea aũt uoluntate indiſſolubilia, qa volũtas mea maior eſt nexu veſtro. Hanc poſitionẽ Ariſtoteles reprobat per naturales corporum motus. Cũ. n. corpus cœleſte habeat naturalẽ motũ diuerſum à motu naturali elementorũ, ſequit̃, q̧ eius natura ſit alia a natura illorũ: & ſicut motus circularis, qui ꝓpriùs eſt cœleſtis corporis, caret contrarietate, motus autem elementorũ ſunt inuicẽ cõtrarij, ut motus ſurſum, & deorſum: ita corpus cœleſte eſt abſq; contrarietate, corpora verò elementaria hñt contrarietatem adinuicem. Cumq; gñatio, & corruptio ſint ex cõtrarijs, ſequitur, q̧ corpus cœleſte ſecundum ſuam naturã ſit incorruptile, elementa uerò corruptibilia. Verũ non obſtante hac differentia naturalis incorruptibilitatis, & corruptibilitatis, Auicebron poſuit oim corporum vnã materiam, attendẽs ad unitatẽ formæ corporalis: Sed ſi forma

Artl. 2.

Plato.

Philoſop.

Auicebron.

incorporeitatis eſſet vna forma per ſe, cui ſuperuenirent aliæ formæ quibus corpora diſtinguunt, dicere cogeretur, ꝙ forma illa immutabiliter materię inhæreret. & quantum ad illam formam, omne corpus eſſet incorruptibile, ſicq; corruptio accideret per remotionem formarum ſequentium, quæ non eſſet corruptio ſimpliciter, ſed ſm quid: quia priuationi ſubſterneretur aliquid ens actu, quemadmodum antiquis accidebat philoſophis, qui ponebant ſubiectum corporum aliquod ens actu, ut ignem, aut aerem, aut aliquid tale. Suppoſito autem, quòd nulla forma, quæ ſit in corpore corruptibili, remanet ſubſtrata generationi, & corruptioni, neceſſariò ſequitur, ꝙ non ſit eadem corruptibilium, incorruptibiliumq; materia corporum. Materia enim ſm id, quod eſt, eſt in potentia ad formam. oportet ergo, ꝙ materia ſm ſe conſiderata, ſit in potentia ad formas omnium illorum, quorum eſt cōis materia. per unam autem formam non ſit in actu niſi quantum ad illam formam. remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur per hoc, ſi una illarum ſit perfectior alijs, uirtualiter eas includens: quia potentia quantum eſt de ſe, habet ſe ad perfectum, & imperfectum. Vnde ſicut qñ eſt ſub forma imperfecta, eſt in potētia ad formam perfectam: ita dum eſt ſub forma pfecta, remanet in potentia ad formam imperfectā. ſicq; materia ſm quod eſt ſub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potentia ad formam corruptibilis corporis, & dum actu eam non habet, erit ſimul ſub forma, & priuatione. Hæc autem eſt diſpoſitio corruptibilis corporis. Impoſsibile ergo eſt, ꝙ corruptibilis, & incorruptibilis corporis ſit una materia. Non tñ dicendum eſt, ut fingit Auerrois, ꝙ ipſum corpus cœleſte ſit materia cœli, in potentia exiſtens ad ubi, & non ad eſſe, & forma eius ſit ſubſtantia ſeparata, quæ unitur ei, ut motor, quia impoſsibile eſt ponere aliquod ens actu, quin uel ipſum totum ſit actus, & forma, uel habeat actū, ſeu formam. Semota ergo per intellectum ſubſtantia illa ſeparata, ſi corpus cœleſte non eſt habens formam, ſequitur quòd totum ſit forma, & actus. Omne autem tale eſt intellectum in actu, ſeu quid actualiter intellectum, aut intelligibile, quod de corpore cœleſti dici non poteſt, cum ſit ſenſibile. hinc materia corporis cœleſtis non eſt in potentia, niſi ad formam ſuam, ſiue illa ſit anima, ſiue non. Hæc Thomas in Summa.

Auerrois. Subſtantia ſeparata non eſt forma cœli.

¶ Petrus verò circa hæc narrat aliorum opiniones, tangens earum motiua, & qualiter quælibet probabiliter, queat defendi declarans, nec ad aliquam ſpecialiter multum declinat, nolens in his, quæ intra certitudinem ſunt, aſſertoriè loqui. Sic & Albertus expoſitionem Auguſtini tangit, ac aliorum de operibus ſex dierum: magis tamen declinare uidetur ad Auguſtinum. An verò ſit una materia in omnibus ſpiritualibus, ac corporalibus, uel ſaltem in corporalibus cunctis, non mouet in illa diſtinctione, ſed ſupra in prima, ubi inducit poſitionē Auicebron, & Platonicorum, ſicut præhabitum eſt. Et ſequitur Peripateticos, aſſerentes non eſſe uerè, ac propriè materiam in intellectualibus ſubſtantijs ſeparatis, neq; in anima rōnali. Infra quoq; 14. diſtinctione tuetur, corpus cœleſte non eſſe naturæ elementaris, nec materiam euſdem rationis eſſe in cœlis, ac elementis.

Petrus. Albertus. Auguſt.

¶ Idem fatetur Vdalricus in ſumma ſua 4. uolum.

Vdalricus

¶ Præterea Durandus in deciſione huius quæſiti, vtrum omnium corruptibilium, & incorruptibiliū ſit materia eadem ſcribit notabilia quædā: De hoc, inquiens, eſt triplex opinio. una, ꝙ ipſorum eſt alia, & alia materia. ſecunda, ꝙ eadem. tertia, ꝙ nec eadē nec alia. Per incorruptibilia uerò intelligit ſolum cœleſtia corpora. Nempè in angelis non eſſe materiam alibi comprobauit. Per tertiam uerò opinionem intelligit poſitionem Auerrois, qui in libro de ſubſtantia orbis affirmat, in cœleſtibus corporibus non eſſe materiam, quæ ſit pars compoſiti. Prima uero opinio eſt, quam Thomas, & Richardus ſequūtur, cuius motiua tangit Durandus, quæ & modo inducta ſunt. Porro ſecunda eſt opinio ipſius Auicebron, quam Bonauentura magis ſequi vr̃. Durādus uerò ſequitur primam. nihilominus obijcit contra eam: Huic, dicens, opinioni duo obuiare apparent, primum, quia ſecundum rōnem eius ſequitur, ꝙ ſicut corruptibilium, & incorruptibilium corporum non eſt eadem materia, ita nec ipſorum incorruptibilium adinuicem: ſed ꝙ erunt tot materiæ primæ, quot corpora cœleſtia: quia materia unius corporis cœleſtis, aut eſt in potentia ad formas aliorum corporum cœleſtium, aut non. ſi eſt in potentia ad formas aliorum corporum, cum eas actu nō habeat, eſt ſub priuatione earum. materia autē ſub priuatione, eſt corruptionis principiū, ſicut dicunt, ſicq; corpus cœleſte corruptibile eēt, quod negāt. Materia uerò eſt in potentia ad formas omnium, quorum eſt cōis materia, ergo cœleſtium corporū ad inuicem non eſt aliqua cōis materia, ſed erit materia uniuſcuiuſq; differens a materia alterius propria rōne. Et præter materiam corruptibilium erunt tot primæ materiæ, quot cœleſtia corpora. quod inconueniens ualdę vr̃. Sic namq; cœleſtia corpora differrent inter ſe gñe. Secundum eſt, quia impoſsibile eſt ea, quæ diuerſarum ſunt rationum, eſſe in gradu propinquitatis æquali ad eſſe, quemadmodū impoſsibile eſt, diuerſas ſpecies numerorum eſſe in diſtantia æquali ad unum. Si ergo materia cœleſtium ſit alterius rationis a materia corporum inferiorum, non ſunt in gradu æquali. Cumq; materia gñabilium, & corruptibilium ſit pura potentia ad eſſe, & ad omnia, quæ conſequuntur ipſum eſſe, impoſsibile eſt, quòd materia cœleſtium ſit potentia pura ad eſſe: quia in pura potentia nō ſunt gradus, ſicut nec in puro actu, ſed materia illa neceſſariò erit actus, aut actum habens, quorum utrumque eſt impoſsibile, quia quoq; eorum dato, ſequeretur, ꝙ ex ipſa, & forma non fieret unum per ſe, ſicq; cœlū non eſſet unum per ſe, nec unum ſimpliciter. Verum hæc ſolui poſſunt, dicendo ad primum, ꝙ corpora cœleſtia communicant in materia: non tamen ſunt inuicem tranſmutabilia, nec materia unius propriè fertur priuata forma alterius. tranſmutatio namq; ſit inter contraria, non inter ſimilia. Communitas autem materiæ ad formas diuerſas, prouenit ex hoc ꝙ poteſt tranſmutari ad ipſas, & ad formas diuerſas ſecūdum diuerſos gradus ſpecificos. Cum ergo corpora cœleſtia non differant ſpecie, nec formę eorum, ſed numero ſolo, non ſunt adinuicem trāſmutabilia. Ad ſecundū dicendum, ꝙ in potentia pura paſsiua eſt dare gradus, & in puro actu ſimiliter, ſumendo actū proportionabiliter ad paſsiuā potentiam: ſicut. n. materia eſt pura potentia, ſic forma eſt purus actus. Materia namq; ſic eſt pura potentia, ꝙ nec eſt actus, nec habet actum partē ſui: tñ actui eſt unibilis, ſic forma ita eſt actus, ꝙ non eſt potentia, nec habet potentiā partem ſui: tñ potentiæ unibilis eſt. Quēadmodū ergo in tali actu, ſic & in huiuſmodi potētia eſt dare gradus. Secūda opinio eſt,

Durandus

Bonauent.

Obiectio prima.

Ad primū.

Ad ſecūdū.

quòd

ꝙ omniũ corruptibiliũ, & incorruptibiliũ eſt eadẽ materia. Hoc etenim ab alijs non negaẽ, niſi quia in (Philoſop.) feriora ſunt corruptibilia, non alia. Sed iſtud nõ obſtat quia materia non eſt corruptionis principium, niſi inquantũ priuationi, & contrarietati ſubiecta, ut primo phyſicorum habeẽ. materia verò cœli, q̃uis ſit eadem cum materia inferiorum, non eſt tñ priuationi, & contrarietati ſubiecta in cœlo, imò forma cœli eſt quodammodo omnis forma, utpote ꝓductiua omnium inferiorum formarũ. Quod demum ait philoſophus, ea communicare in materia, quæ poſſunt inuicem tranſmutari, intelligitur de materia non, prima, ſed proxima. His autem obijcitur, quia materia ſuſceptiua eſt formę, non ſolum ſm id, quod eſt uirtualiter, ſed item ſm id, quod eſt eſſentialiter, forma verò cœli non eſt eſſentialiter omnis forma, ergo materia ſtans ſub forma cœli, adhuc omni alia forma eſt priuata. Tertia opinio eſt, ꝙ in cœlo non eſt materia, materia quippe dupliciter ſumitur. Primò ut eſt pars eſſentialis compoſiti, ſicq; Auerrois cum ſuis ſequacibus negat ma- (Auerrois.) teriam eſſe in cœlo, dicens ꝙ cœlum ſit corpus ſimplex, non ſolum ſimplicitate oppoſita mixtioni, ſm quod elementa dicuntur ſimplicia corpora, ſed & ſimplicitate oppoſita compoſitioni ex eſſentialibus partibus, ſeu ex forma, & materia, qua ſimplicitate, nullum corpus generabile, & corruptibile poteſt eſſe ſimplex. Secundò ſumitur materia, ut eſt ſubiectum actu. eos, ſm quod accidentia dicuntur habere materiam, ſicq; dicunt in cœlo eſſe materiam vel potius ipſum cœlum eſſe materiam ſuę quantitatis, diaphaneitatis, & luminoſitatis. Denique opinio iſta fundatur in hac imaginatione. Ea, quæ a Deo ꝓcedunt, quanto plus diſtant ab ipſo, tanto compoſitionem inducunt ampliorem: & quo minus, eo minorem: cumq; cœleſtia corpora minus diſtent a creatore, q̃ corruptibilia, erunt minùs compoſita, itaque in eis non erit diuerſarum coniunctio naturarum, uidelicet formæ, & materiæ, ſed ſolum partium quantitatiuarum. Præterea ſm Commentatorem, operatio arguit, ſeu ſcire facit formã, tranſmutatio materiã nam ſicut operatio eſt entis in actu, ſic motos, ſeu tranſmutatio eſt entis in potentia. potentia quoque reſpicit materiam, quemadmodum actus formam. Quicquid ergo habet materiã, quæ, eſt in potentia ad eſſe, poteſt tranſmutari de eſſe ad non eſſe, & de non eſſe ad eſſe. Si igitur cœlum haberet materiam talem, poſſet tranſmutari de eſſe ad non eſſe, eſſetq; corruptibile. Veruntñ huic opinioni obijcitur, quia cœlum, aut eſt materia tñ, aut forma tñ, aut compoſitum ex utroque. Non poteſt dici, ꝙ ſit materia tantum, quia nõ eſſet quid actu: nec forma tantum: qm̃ forma per ſe actu ſubſidens, eſt intellectus, ergo compoſitum ex utroq;. Iterũ, in omni, quod mouetur, oportet imaginari materiã, ſimiliter, in omni re corporali ſenſibili. Ad hęc tamen alij reſpondet, ꝙ diuiſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum, non eſt uniuerſalis, ſed ſolum in certo genere rerum, cum angelus non ſit materia nec forma, quæ eſt actus materiæ, neque compoſitum, ſimiliter omne mobile, atque ſenſibile habet materiam altero modo prætacto. Tamen huic non cõſentio opinioni, nec uerum eſt quòd omnis materia, quæ eſt in potentia ad eſſe, ſit in potentia ad non eſſe, præſertim dum eſt actuata propria forma eius appetitum ſatiante. Hæc Durandus.

(Dionyſius) ¶In cuius uerbis obſcurum uidetur, ꝙ ait corpora cœleſtia ab inuicem ſpecie non differre nec formas eorum, cuius oppoſitum alibi eſt oſtenſum. Thomas quoque, & Richardus hoc improbant, & infra patebit contrarium.

¶Præterea circa ꝓhabitas q̃ones multa pulchra (Alexander.) diſſeruit Alexander, quæ ſententialiter ſunt inducta, & tenet, ꝙ non eſt communis materia cœli, & terræ: Nõ eſt, inquiens, una materia communis cœlo, & terræ, & quamuis omnium ſubſtantiarum ſit vnũ genus in rõnali philoſophia: non tamen eadẽ materia. Non. n. correſpondet materiæ genus, quãuis dicamus genus eſſe admodum materiæ, differentiasq; inſtar formæ aliàs eadem eſſet materia ſpirituum, & corporum. Diſtinguiẽ ergo, ꝙ quædam eſt materia ſubiecta motui, & contrarietati, ſicut in elementis: q̃dam motui, non contrarietati, ut in cœlis: q̃dam nec motui, nec contrarietati, ſed tm̃ formis, ut in ſpiritibus. Oportet aũt nos, loquendo ſm expoſitiones ſanctorũ, fateri non eſſe eandẽ materiã cœli, & terrę, ſi nomine cœli intelligat cœlũ empyreũ iuxta Strabum: ſi verò per cœlum intelligaẽ firmamentum, ac ſidera, eſt diſtinguendum. Materia namq; cõis poteſt uocari, in qua ſit formarum adinuicem tranſmutatio. nec ſic eſt cœli, & terræ communis materia, ſicq; Gregorius loquitur, diſtinguendo cœlum, & ea, quæ ſpectant ad ipſum, a terra, (Gregor.) & ab his, quæ producuntur ex ea. Si vero dicatur materia, in qua eſt formarum diſtinctio, antequam plenariè diſtinguantur, ſic communis potuit eſſe materia cœli aquei, ſeu chryſtallini, & firmamenti, ac inferiorum cœlorum. Inſuper dici poteſt, quia cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum, & terram, quòd per cœlum, & terram deſignaẽ informis materia, ex qua facta ſunt cœlum, & terra. Vñ Auguſtinus contra Manichæos, Primò materia fa- (Auguſt.) cta eſt confuſa, & informis, ex qua omnia fierent, quæ ſunt formata, atque diſtincta, quam credo a Græcis chaos uocari Si enim in libro Sapientiæ di- (Sapien. 11) citur Deo: Qui feciſti mundum de materia informi, pro quo aliqui codices habent de materia inuiſa. Hinc rectiſsimè creditur Deus omnia ex nihilo condidiſſe. quia etſi omnia de materia illa ſunt facta: ipſa tamen materia de nihilo facta eſt. Hæc Alexander, qui in cæteris ſatis concordat nunc approbatis, attamen nunc temporis, in quo omnia ſimul creata dicuntur ſecundum utranq; expoſitionem, non ſecundum eundem ſenſũ, dicit fuiſſe nunc æui, non temporis.

QVAESTIO. IIII.

QVæritur, *An ſint tantum quatuor coæquæua, uidelicet angelus, cœlum, tempus materia* ¶Videtur, quòd non, quoniam locus eſt conſeruatiuus locati, & ei coæuus, ſicut & tempus rei temporali, tempus uerò eſt corruptiuum rei temporalis, ergo locus eſt unum coæquæuorum, ſicut & tempus, imò, & magis, q̃ tempus. Secundò, tempus eſt menſura motus cœleſtis, ergo ſatis datur intelligi nomine cœli, nec ultra cœlum ponit in numerum, imò cum cœlum mobile, utpote firmamentum, ſecunda die ſit factum, tempus ſecunda die incepit, nec coæquæuum eſt angelo. (Arguitur primò contra ueritatem.)

¶In oppoſitum ſunt auctoritates Bedę Strabi, ac Rabani. (In oppoſitum.)

¶Ad iſtud rñdet Albertus lib de coæquæuis: Numerus coæquæuorum accipiẽ penes principia creationis, & coexiſtentiam eorundem. Sunt. n. quędã creata ex materia corporea mutabili, & illorũ principium extat materia, quædam verò ex materia immutabili, (Albertus.)

mutabili, id eſt, ingenita,& incorruptibi per ge-
nerationem,& corruptionem,& horum principiū
eſt cælum, quædam autem creata ſunt non ex cor-
porali materia,& hæc nequeunt eſſe principiata ex
materia, aut ea cælo, ut angelus, ideo tria illa ſunt
coæquæua. Tempus quoq; coæquæuum ponit eis, ſm
quod ſumit ex lenſo nomine, pro menſura cuiuſcū
que mutationis ad quod cunq; eſſe, vel pro men-
ſura progreſſionis rerū in eſſe per creationē. Hinc tē-
pus illud non eſt in uno dūtaxat, ſed adiacet trib9,
angelo, cęlo, materiæ: habetq; duplicē cōparationē
ad id, cui adiacet, ut pote, ut menſura,& accidens.
Atq;, ut accidens principatur ex illis, eſtq; poſte-
rius illis ſm intellectum, non quo ad eſſe,& dura-
tionem: ſed ut mēſura, eſt paſſio motus,& adiacet,
ut coæuum. Porro locus propriè non eſt niſi extre
mitas corporis alicuius,& refert ad ipm ſicut ter-
minans ad terminatū,& pars ad totū. Scđum autē
ꝙ accipit in generatione, atq; natura, habet influē
tiā quādā principij ſup formā,& figurā rei genera
tæ in ipſo, prout ait Porphyrius, locus generationis
Vdalric9. principium dicitur uel ab eo, qui genuit, aut ab eo
in quo quis genitus eſt. Hæc Albertus, & concor-
dat Vdalricus.

Tho Aq. ¶ Deniq; Thomas, p opus, ait, creationis inſtitu
ta eſt tota natura, quantū ad eſſe ſuū informe. Vñ,
quæ reduci nequeunt ad unum informe principiū,
quod eſt materia, faciunt numerū in opibus crea-
tionis. Subſtantia aūt,& accidens non reducuntur
in vnam materiam, qm̄ accidentis pars, materia nō
eſt. Hinc accidens, quod eſt ſicut extra menſurādo
denominās, ſubſtantiæ cōnumeratur, uidelicet tē-
pus. Subſtantia quoq; ſpiritualis, & corporalis in
materiam unam non reducuntur, cum ſpiritualia
careant ipſa materia. Similiter corporum cæleſtiū,
& inferiorum non eſt una materia: ideo angelus,
cælum & materia quatuor elementorum inter co-
Loc9 cur inter coæquæuā nō cēſeatur. coæqua connumerant. Cumq; locus ſit ſuperficies
corporis locantis creatio loci in creationem intel
ligitur corporalis naturæ. At uerò accidētium quę
dam denominant illud, in quo ſunt, ut albedo pa-
rietē,& illa intelliguntur creata in creatione ſubie
ctorum ſuorum, ſi ſint de his, quę primum eſſe cō-
ſequuntur figura quantitatis: quædam uerò de
nominant illud in quo non ſunt ut in ſubiecto, ut
locus non eſt locus corpis contenti: & tempus eſt
numerus omnium motuum, quamuis primo mo-
tus eius in quo eſt ut in ſubiecto, uidelicet motus
primi, p quē oēs motus alij menſurant. ut decimo
Tps cur annumeret coæquæuis. metaphyſicę dicitur. Attamen alia rō eſt de tēpo-
re,& de loco, qm̄ locus eſſentialiter eſt ſupficies
corporis locantis, tempus aūt non eſt idem numē
ro cū aliquo accidēte in ſubſtantia fundato. Locus
quoq; totū ſuum complementum ſortit in re. Rō
aūt temporibus cōplet actione animæ numerātis.
iō magis habet rōnē extrinſeci, ꝙ locus aut aliud, ꝙ
cunq; accidens. idcirco ꝑ illis inter coęquęua an-
numerat: quod & factū puto ad remouendū anti-
quorū philoſophorum errorem, q tpus dixerūt æ-
ternū. præter Platonē, ſicut octauo dr̄ phyſicorum.
Præterea ſi dicantur oia non ſimul facta, motus cę
Philoſo. li cœpit die ſc da, ſicq; tēpus iſtud non poteſt intel
ligi menſura, ſeu numerus motus primi mobilis,
ſed per tēpus ſignificatur, ęuū ſecundum quoſdā,
aut largiſſimè ſumitur pro mēſura cuiuſcunq; ſuc
ceſſionis, ita ut tempus primò creatum dicatur, qđ
menſurat creationem rerum, qua poſt non eſſe pro
dierunt in eſſe. Poſtremò per cęlum intelligitur
cælum empyreum, aut etiam cryſtallinum,& fir-
mamentum, quantum ad naturam eorum infor-
mem. Cęlum namque empyreum mox in ſua crea-
tione proprium habuit complementum. Hæc Tho
mas in Scripto.

¶ Porrò in prima parte, qōne 66. teſtatur: Cōmu- ar. 4.
niter ponunt quatuor ſimul creata, videlicet natu-
ra angelica, cælum empyreum, materia, tps. Verun-
tamē hoc dictum non procedit ſecundū intentionem
Auguſtini. Auguſtinus quippe ponit duo prima crea- Auguſt.
ta, puta naturā angelicam, & corporalē materiam
informem, nulla mentione facta de cælo empyreo.
Et hęc duo, natura angelica, ac informis materia, p̄-
cedunt formationē non duratione, ſed natura: & ſi-
cut natura præcedunt formationē, ſic etiā & motū,
& tps, ſicq; tempus non poſſet illis connumerari ut
coæquum. Procedit ergo enumeratio illa ſecūdum
aliorū intentionē ſanctorum dicentiū, ꝙ informi-
tas materię duratione p̄ceſſit formationem. ſicq; il-
lius durationis neceſſe eſt ponere aliquod tēpus. ali
ter. n. menſura durationis illius accipi non valeret.
At verò ſi motus firmamenti nō ſtatim à principio
cœpit, tunc tēpus, quod præceſſit, non fuit nume-
rus motus firmamenti, ſed cuiuſcūq; primi motus,
accidit etenim tēpori, ꝙ ſit numerus motus firma-
menti, inquantū hic motus eſt primus motuū, ſi au-
tem eſſet alius motus primus, illius motus menſura
eſſet tempus, qm̄ omnia menſurantur primo ſui ge-
neris ſecūdū philoſophum, oportetq; dicere ſtatim
à principio fuiſſe aliquem motū ad minus ſecundū
ſucceſſionem conceptionū,& affectionum in men-
te angelica: motus autem ſine tempore neqt intelli-
gi, cū aliud nihil ſit tps, ꝙ numerus prioris, & poſte
rioris in motu. Quod ſi quærat, cur tempus magis, Motus cur coæquæuis non ac cenſeatur.
ꝙ motus inter coæquæua annumeret, dicendum, ꝙ
inter primo creata, ſeu coæquæua cōputantur ea, ꝙ
habent generalem habitudinem ad res: tempus au-
tem habet rationem communis menſuræ, non mo-
tus, qui ſolum ad ſuum mobile comparatur. Hæc
Thomas in Summa. Ex quibus patent obiecta.

¶ Conſonat Petrus: Vniuerſale, inquiens, natura- Petrus.
liter prius eſt particulari. ideo ea, quæ reſpectu alia
rum rerum rationem alicuius vniuerſalis principij
habent, primò creata dicuntur, in qbus cętera quo
dam modo continentur. Ideo quatuor præfata, di-
cuntur primò creata, ſeu coæquæua. Nā oīa ſunt in
materia ſicut in ſuſtinente, in angelica natura ſicut
in continente,& regente, in cęlo empyreo, ut in cō-
tinente, in tempore, vt in menſurante. Hæc Petrus.

QVAESTIO. V.

CONſequenter quæritur, *an ſecundum expoſitio-
nem Auguſtini ſaluetur ſex dierum diſtin-* Auguſt.
ctio. ¶ Videtur, quòd non: quoniam dies ex ſua ratio
ne dicit ſucceſſionem temporalem,& temporis par
tem,& continet mane, meridiem, veſperam, quæ in
ſpiritali die, de qua loquitur Auguſtinus, non inue-
niuntur ad literam, ſed metaphoricè, myſticè, &
per adaptationem.

¶ Ad hoc Alexāder rñdet: Lux illa fuit irradiatio Alexand.
ſuper intellectum angelicū ad cognoſcendū, vel in
verbo, & ſic diceretur mane: vel in pprio genere,
ſicq; veſpere vocaret. Iſtæ verò irradiationes diſtin
guunt ſecundum operata. In opere nāq; diſtinctio
nis erat triplex diſtinctio: una lucis à tenebris, alia
aquarū ſuperiorum ab inferioribus tertia inferiorū
ab arida. Et ita tria ſunt operata,& ſecundū ea tres
dies: ſimiliter in ornatu erāt tria, puta ornatus cæli,
ornatus aeris, & aquæ, & ornatus terræ, ſicq; ſunt
alij dies tres. Septimus aūt dies determinat ſm con-
ſeruationē rerū factarū, qa nō ſolū oportet pduce-

ſeq

Tho. aqui.

re, ſed etiam conſeruare. Hæc Alexander.

Denique de his Thomas diffuſiùs, ac clariùs loquens: Illi, ait, ſex dies (ſecundum Auguſt.) ſunt vnus dies ſimul præſentatus ſex rerum diſtinctionibus, ſecundum quas numeratur, quemadmodum unum uerbum eſt, quo omnia facta ſunt, ſcilicet filius Dei, quamuis ſæpe legatur, Dixit Deus. Et ſicut opera illa ſaluantur in uniuerſis ſequentibus, quæ ex ipſis propagantur operatione naturæ, ita illi ſex dies manent in tota ſucceſsione temporis. Natura quippè angelica, intellectualis eſt, & lux eſt, & ſi propriè lux eſt, oportet, ut eius illuſtratio dies uocetur. Angelica aūtem natura in prima rerum conditione cognitionem earum accepit, ſicq; lux intellectus eius rebus creatis præſentabatur, inquantum cognoſcebantur. vnde ipſa cognitio rerum dicitur dies, atque ſecundum diuerſa genera, ac ordinem cognitorum, dies illi diſtinguuntur, ac ordinantur, ut in prima die intelligatur formatio ſpiritualis creaturæ ad uerbum, ſeu ad eius imitationem: in ſecunda die formatio creaturæ corporeæ, quantum ad eius partem ſuperiorem, quæ dicitur firmamentum, in tertia die, quantum ad partem inferiorem, uidelicet terræ, & aquæ, ac aeris ſibi uicini, in quarta die, ſuperior pars, ſcilicet firmamentū ornatur, in quinta, inferior pars, quo ad aquam, & aerem. In ſexta, quantum ad terram. Cumque Deus ſit lux plena, in quo nullæ ſunt tenebræ, cognitio Dei plena eſt lux, creatura uerò ex hoc, ꝙ tenebras paſsibilitatis, imperfectioniſq; habet, idcirco cognitio, quæ creatura cognoſcitur, tenebris eſt admixta. Poteſt autem cognoſci dupliciter, puta in uerbo, ſecundum quod exit ab arte diuina, ſicque eius cognitio dicitur matutina: quoniam ſicut manè finis eſt tenebrarum, & principium lucis, ſic creatura a uerbo principium lucis ſumit, cum priùs non fuerit. Cognoſcitur quoque prout eſt in propria ſua natura exiſtens: & talis cognitio dicitur veſpertina: qm̄ ſicut ueſpera eſt terminus lucis, & tendit in noctem, ſic creatura in ſe exiſtens, eſt terminus operationis uerbi, tamquam facta per uerbum, & de ſe in tenebras tendens defectionis, &c. Hæc aūt ſuperiùs dicta ſunt, ubi de cognitione angelorum matutina, ac veſpertina tractatum eſt. Hæc demum expoſitio ſobria, & bona eſt, dummodo dies, & lux in ſpiritualibus propriè, non metaphoricè dicantur. Sed qm̄ a pleriſq; negatur, ideo ſuſtinentes cum Auguſtino omnia eſſe ſimul facta, atq; per ſpecies diſtincta, dicere poſsimus, ꝙ dies de quibus hic agit̄, accipiuntur pro illuſtratione lucis corporalis, ita tamen, ꝙ ordo dierum attendatur ſecundum ordinem, & diſtinctionem eorum, in quæ lux illa corporalis refulget. Itaque lux illa, tam ſpiritualis, q̄ corporalis poteſt intelligi, & ſi intelligatur corporalis, dies diſtinguentur ſecundum diuerſa illuminata, non ſecundum tempus illuminationis. Si verò intelligat̄ lux ſpūalis, non eſt per influentiam luminis ad res creandas, ſed per lucis fulgorem ad res cognoſcēdas. Præterea ſpecies rerum primò habent eſſe in arte diuina, quæ eſt uerbum æternum, quod ſignificatur cum dr̄. Dixit Deus, fiat, ideſt, uerbum genuit, in quo erat, ut fieret. ſecundò habent eſſe in intelligentia angelica, quod ſignificatur cum dr̄, factum eſt. tertiò eſſe habent in rebus, quod ſignificatur dum dr̄, fecit Deus. Hæc Thomas.

Angeli matutina, ac veſpertina cognitione ſunt p̄dicta. Tho. aqui.

¶ In his doctores ſatis concordant, quamuis uarijs uerbis eundem exprimunt ſenſum. Thomas quoque in 1. parte q̄one 74. pleniùs ſuper his ſcripſit, ut ſuis locis tangetur.

QVAESTIO VI.

CIrca hæc quærit Richardus. *An materia ſit de eſſentia compoſiti.* Vr̄, ꝙ non: qm̄ 7. Metaphyſicę, loquitur Commentator, ꝙ anima eſt ſubſtantia animati. ¶ Itemq;, diffinitio eſt uniuerſalis intentionis, & formę, non aggregari ex forma, atq; materia. ſed diffinitio indicat quid eſt res, ergo materia non eſt de eſſentia rei.

Arguitur primò contra ueritatem.

¶ In contrarium eſt, quod 7. Metaphy. ſuæ cap. 5. Auicenna deprompſit: Compoſita non ſunt ex forma tm̄ id, quod ſunt. diffinitio. n. compoſitorum nō eſt ex ſola forma. diffinitio quippè rei ſignificat oē illud, ex quo componitur ſua eſſentia, vnde contingit, ut contineat materiam aliquo modo. Et ꝑ hoc agnoſcitur differentia inter quidditatem, & formā. forma namque eſt pars quidditatis in compoſitis. Rurſus, philoſophus 7. Metaphyſ. & Commentator ibidem affirmāt, ꝙ hō, & aīal eſt totum aggregatū.

In oppoſitum. Auicenna

Forma, & quidditas differunt.

¶ Ad hoc ait Richardus. Aliqui dicunt, ꝙ materia non eſt eſſentia compoſiti, ſed tranſmutat̄ in eſſentiam compoſitam, & eſt in quā reſoluit̄ eſſentia cōpoſita: nec tn̄ annihilatur: materia uerò tranſmutat̄ in id, quod gñatur. & ꝙ gñatur, dicunt non eſſe ex materia, & forma compoſitum, ita, ut materia ſit actu pars eſſentiæ illius, ſed pro tanto: qm̄ ipſum genitum ſecundū id, quod eſt, eſt actu forma. Quāuis aūt opinio hæc aliquā habeat probabilitatem: eſt tn̄ expreſsè contra philoſophum, ponente materiā ingñabilem, & incorruptibilem, eſſe 1. phyſicorū, & ꝙ ſit de eſſentia compoſiti, 7. Metaph. & contra Auicennam 5. Metaph. ſuæ, quo ait, ꝙ quidditas compoſiti eſt compoſitio formam, materiamq; complectens, & contra communem opinionem, quæ tenet, ꝙ nulla forma generabilis, & corruptibilis, poteſt naturalis exiſtere per ſe. Mihi autem apparet, ꝙ ſic accipiatur materia pro re potentiali tranſmutabili in formam. non eſt de eſſentia compoſiti, quamuis id, in quod tranſmutatur, ſit de illius eſſentia. Porro ſi ſumitur materia pro fundamento tranſmutationis primario, quod recipit formam tanquam eſſentialem ſuam perfectionem, nec tranſmutatur in eā, ipſa eſt de eſſentia compoſiti. Hæc Richardus.

Richard⁹.

Philoſop.

Auicenna.

¶ De cuius hac duplici acceptione materiæ, qđ uideat̄, tactum eſt ſupra, nec huius q̄onis diſcuſsioni volo hic immorari. ¶ Thomas uerò in pluribus locis, præſertim in tractatu ſuo de eſſe, & eſſentia, tenet materiam eſſe de quidditate materialium rerū. Albertus uerò Vdalricus, & alij quidam, imò & Hugo de ſancto Victore, ſenſerunt materiam non eſſe de eſſentia materiati, niſi ut quid intrinſecè terminans fluxum formę. Allegat quoq; Thomas pro ſe; ꝙ diffinitionis naturalium non dantur per additamenta: quæ tn̄ per materiam dantur. idcirco materia non vr̄ extranea eſſentiæ talium. Verùm de his loco opportuniori pleniùs inquiretur.

Tho aqui. Albertus. Vdalricus Hugo Victorinus.

AMpliùs Scotus hic ſciſcitatur, utrū ſubſtantia rei gñabilis, & corruptibilis, ſit aliqua entitas poſitiua realiter diſtincta a forma. Quo circa inter cætera ſcribit: Opinio vna eſt, quæ ponit rem generabilem, & corruptibilem habere tm̄ in ſe vnam realitatem poſitiuam. Verū aliqui hoc tenentes, dicunt realitatem illam eſſe materiam, aliqui formā. & differunt illæ opiniones ſolum in uoce, quia dicētes realitatem illam eſſe materiam, dicūt materiam in gradu ſuæ entitatis proficere, qñ res generatur: quemadmodum quantitas cum terminatur, non acquirit nouam realitatem, ſeu entitatem ab ipſa realiter aliā, ſed ꝑficit in gradu propriæ entitatis. Alij, dicētes

Quæſtio. Scotus.

te materiam non differre à forma, dicunt materiá in formam proficere in gradibus ſuæ entitatis, atq; materiam, ut eſt ſub hoc termino ſuo intrinſeco, eſſe compoſitum hoc: & ut eſt ſub alio termino intrinſeco, eſſe compoſitum aliud. Quibus obiicitur, quia ſecundū philoſophum primo Ethicorum, Oē agens naturale, aliquid corrūpit, & aliquid producit. ergo in oi actione naturali, oportet contrarium eſſe aliquid generato. vnū autē oppoſitorum non fit aliud, ſicut albedo non fit nigredo, ergo oportet aliquid commune manere ſub utroq; terminorum. Siquidem omne agens naturale, requirit potentiam in quam agat, quam tranſmutat de oppoſito in oppoſitum, non ſic, ꝙ nihil commune remaneat vtrique oppoſitorum, ergo ipſa materia in ſua manet natura, nec mutatur in formam. ¶ Circa hæc ſcribit Scotus proliſè, & benè concludit, ac philoſophicè probat, ꝙ totum compoſitum non eſt forma tantū: ꝙ item materia non mutatur, nec tranſit in formá, nec fit forma, ſed ſub vtroque termino manet vna, & eadem, & ſucceſſiuè diuerſis ſubſtat, ac perficiē formis. Imo opinio illa huic contraria, vī prorſus irrationabilis, & inſana. Veruntamen non videtur quomodo per hæc ſoluatur præpoſita quæſtio, iſta videlicet, utrum ſubſtantia rei generabilis, & corruptibilis, ſit aliqua entitas poſitiua realiter diſtincta a forma. Quid enim intelligit per ſubſtantiá rei generabilis, & corruptibilis? Si materiam, hoc videtur ineptum, quia de hoc Ariſtoteles præcipue reprehendit antiquos Epicureos philoſophos, ꝙ dixerunt materiam eſſe totá corporaliū, ac generabilium rerum ſubſtantiam, certumq; eſt ꝙ forma ſubſtantialis ſit potiùs tota ſubſtantia talium rerum, ꝗ materia, quanquam vtrunque ſimul ſit illorū ſubſtantia. Si autem per ſubſtantiam huiuſmodi rei intelligit formá, inculta eſt quæſtio, cum nihil ſit quærere, vtrum forma generabilium ſit aliqua entitas poſitiua, diſtincta realiter à forma, cum planū ſit, idem à ſeipſo non diſtinguit realiter, nec in eodem ſint plures formę ſubſtantiales, niſi forſan intelligatur de formis diuerſimode dictis, puta de forma partis, & de forma totius. Apparet autem, ꝙ Scotus per ſubſtantiam rei generabilis intellexerit materiam. Sic nāq; quæſtionem iſtam determinat, ꝙ materia, & forma realiter diſtinguuntur ab inuicē, atq; ꝙ ſunt primò diuerſa, & extrema extremè diſtantia, quanquam ex eis vnum per ſe naturaliter cōſtituatur ea coordinata naturali proportione, qua potentia perfici, & actuari habet per formá, & forma non intellectualis ſubſtentari indiget per potētiam, id eſt, materiam extra nequit naturaliter ſeparatim ſubſiſtere. Itaque quæſtio iſta planiùs, & formaliùs formaretur hoc modo: Vtrum materia rei generabilis, & corruptibilis ſit aliqua entitas poſitiua, realiter diſtincta à forma. Opinio demum contraria, dicens materiam non eſſe aliquid poſitiuū, ſed ſic puram potentiam. tanquam in ſe non ſit qd reale ſicut res producenda nondū producta, Antichriſtus eſt ens in potentia: ſatis eſt reprobata, cū materia ſit ſubiectū tranſmutationis: & altera pars compoſiti, creationiſq; terminus. Allegauit quoq; opinio illa pro ſe id, quod ſeptimo primę philoſophiæ Ariſtoteles materiam non eſſe quid, nec quale, nec quantum. Ad quod Scotus reſpondet verbū hoc falſum eſſe nec Ariſtotelem hoc dixiſſe ex intētione, ſed arguendo ad partem falſam pro antiquorum opinione.

¶ Veruntamen aliter dici poteſt, & meliùs, quòd ſcilicet philoſophus ex intentione hoc dixerit. Nā & cōiter, verbum iſtud tanꝗ auctoritas ſuſcipit, exponitur, atq; concedit adhunc ſenſum, ꝙ materia non eſt, qd, nec quale, nec quantū: qa in ſe conſiderata, & abſtractiſsimè ſumpta, non hēt eſſe ſubſtantiale determinatū formale, nec accidentale quātū, nec quale, non tñ eſt nihil, ſed aliquid poſitiuū. Attamen nō arbitror concedēdū, ꝙ ſit ſumpta ſic ens in actu, aut aliqd actuale, ſeu actus, quāuis Scotus cōcedat hoc: imò eſt ens prius purè, & penitus potētiale per totius actualitatis excluſionē, propriiſſimè loquēdo de actu, atq; potētia, ſm quod philoſophus ea diffinit, dicendo ꝙ actus eſt principium trāſmutandi, agendi, ſeu mouēdi, alterum inquantū alterū: potētia verò principiū eſt tranſmutandi, mouēdi, aut perficiendi in altero ut altero. ſic etenim Deus oīpotens, & æternus, ſupglorioſiſsimus. & immēſus, verè, ac ſubtiliſsimè dr actus purus, vtpotè primū, ac ſummū actiuum principiū, cuius eſt cętera vniuerſa agere, trāſmutare, mouere, perficere, Et ex oppoſito materia prima ſm ſe conſiderata, eſt pura potētia. i. paſsiuū, infimumq; principiū, cuius eſt trāſmutari, agi, perfici, & moueri, nullum eſſe actuale habēs ex ſe. Idcirco rectiſsimè dr facta prope nihil, & mediū inter non ens, & ens, idcirco, qui dicunt eā eſſe qd purum potentiale poſsibile, nil poſitiuū reale, valde modicum attribuūt ei: qui verò fatent eam ſm ſe eſſe quid actuale, aut ens in actu, ſeu actū, nimis multū ei aſſcribunt. Aliqui demū locuti ſunt, ꝙ aliqd dr ens in actu, ſeu actuale dupliciter, primò, ab actualitate eſſentiæ, ſicq; materiā primā poſſe dici quid actuale, inquantū recedit à nihilo, & diſtat à nō ente. ſecundò, ab actualitate formalitatis, ſeu formæ, à qua propriè, ac ſimpliciter fluit eſſe. Sed qm receſſus ille materiæ à nō eſſe, eſt tam imperfectus, & modicus, non apparet, ꝙ abſolutè loquendo ſufficiat materiam ita denominare, vt ſecundū ſe, & ea ſe dicatur ens in actu, vel quid actuale, aut actus, ſicut non valet argumētum à dicto ſecundū quid, ad dictū ſimpliciter

Philoſo. — Scotus — Scotus. — Dionyſi. — Actus & potentiæ diffinitio.

Quæ fuerit prima diſtinctionis operatio. Diſtinctio XIII.

A — Gen. 1. Augu. li. 1. de Gene. cap. 2.

PRima autem diſtinctionis operatio fuit formatio lucis, ſicut oſtendit ſcriptura Geneſis, quæ commemorata rerum informitate, earū diſpoſitionē a luce inchoauit, ſubdens: Dixit Deus, Fiat lux. & facta eſt lux. & diuiſit lucem à tenebris, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Et factum eſt veſpere, & mane dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit, vnde cætera, quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis, an ſpiritualis.

B — Aug. li. 1. de Gene. ca. 3. & 16.

Si ꝗritur qualis illa lux fuerit, corporalis, ſ. an ſpiritualis: id reſpondemus, quòd à ſanctis patribus legimus traditū. Dicit enim Auguſtinus, quia lux illa corporalis, vel ſpiritualis intelligi pōt. Si ſpiritualis accipitur, angelica natura intelligitur: quę priùs infor-

mis fuit, ſed poſtea formata eſt, cum ad creatorem conuerſa ei charitate adhæſit: cuius
informitatis creatio ſuperiùs ſignificata eſt, vbi dictum eſt, In principio creauit Deus De ſpūali luce,
cœlum, & terram. Hinc verò eiuſdem formatio oñdiť, cum ait: Fiat lux, & facta eſt lux. Gene. 1.
Hæc ergo angelica natura priùs tenebræ, & poſtea lux fuit: quia priùs habuit informita
tem, & imperfectionem, deinde formationis perfectionem: & ita diuiſit Deus lucem a
tenebris. Nam ut ait Aug. ſuper Geneſim, Huius creaturæ informitas, & imperfectio
fuit antequam formaretur in amore conditoris. Formata uerò eſt, qñ conuerſa eſt ad Auguſt. ſuper Gene.
incommutabile lumen uerbi. Si uerò corporalis fuit lux illa, quod utiq; probabile eſt, li. 1. cap. 6.
corpus lucidum fuiſſe intelligitur, uelut lucida nubes: quod non de nihilo, ſed de præia Hic de corporali luce;
centi materia formaliter factum eſt, ut lux eſſet, & uim lucendi haberet: cum qua dies
prima exorta eſt: quia ante lucem, nec dies fuit, nec nox, licet tempus fuerit.

C *Quòd lux illa facta eſt vbi Sol apparet, quæ in aquis lucere poterat.*

Si aūt quæriť, ubi eſt facta lux illa, cum abyſſus oēm terræ altitudinem tegeret: dici
pōt in illis partibus facta, quas nec illuſtrat Solis diurna lux. Nec mirum lucem in aqs
poſſe lucere, cum ēt naturarum operatione ſæpius illuſtrentur, qui in profundum mer
ſi, miſſo ex ore oleo, aquas ſibi illuſtrant: quæ multò rariores fuerūt in principio, quàm
modo ſunt, quia nondum congregatæ fuerant in uno loco. Facta ergo lux illa, uicem,
& locum Solis tenebat, quę motu ſuo circumagitata, noctem, diemq; diſcernebat. Ibi
ergo primum lucem apparuiſſe ueriſimile eſt, ubi Sol quotidiano curſu circumuectus
apparet: ut eodem tramite lux circumcurrens, ac primò ad occaſum deſcendens, ue-
ſperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram .i. manè illuſtraret. & ita diuiſit
Deus lucem, & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem. Gene. 1.

D *Quòd dies diuerſis modis accipitur.*

Hic notandū eſt, ꝙ dies diuerſis modis accipiť in ſcriptura. Dř.n. dies lux illa, q̄ illo Auguſt. de Gen. cap.
triduo tenebras illuminabat, & dř dies illuminatio ipſa aeris. Dř ēt dies ſpatium vigin 10 71.
tiquatuor horarum, qualiter accipitur cum dř: Factum eſt ueſperè, & manè dies unus.
Quod ita diſtinguendum eſt, factum eſt ueſperè priùs, & poſtea manè, & ita fuit dies Gen. 1.
unus expletus uigintiquatuor horarum. Dies .ſ. naturalis, qui habuit veſperam, ſed non
manè. Manè.n. dř finis præcedentis, & initium ſequentis diei, quod eſt aurora: quæ nec
plenam lucem, nec omnino tenebras habet. Manè ergo primus dies non habuit, quia
nec dies præceſſerat, qui ſequentis diei initio terminaretur: ex eo præcipuè, quia luce ap
parente mox ſup terrā plenus, atq; p̄clarus dies extitit, qui nō ab aurora, ſed a plena lu
ce inchoauit, & manè ſequentis diei conſummatus eſt. Vñ Beda ſuper Geneſim: Dece Beda.
bat, ut dies a luce inciperet, & in manè ſequentis diei tenderet: ut opera Dei a luce in-
choaſſe, & in lucē cōpleta eſſe ſignificarenť. Reliqui aūt dies manè habuerunt, & veſpe
ram: quorum quiſq; a ſuo manè incipiēs, vſq; ad alterius diei man tendebatur.

E *De naturali ordine computationis dierum, & de illo, qui pro myſterio introductus eſt.*

Hic eſt naturalis ordine diſtinctionis dierum, ut diſtinguantur, atque computen-
tur dies a manè uſque ad manè. Poſtea uerò myſterio factum eſt, ut dies computen- Amb. li. 1.
tur a ueſpera in ueſperam: & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione, cum Meta c. 10.
iuxta naturalem ordinem præcedens dies ſequenti nocti adiungi debeat: quia homo
a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ, & peccatorum, deinde per Chri
ſtum a tenebris ad lucem rediijt. Vnde Apoſtolus: Eramus aliquando tenebræ, nunc Ephe. 5.
autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, ſed a plena luce incipiens:
& poſt ueſperam paulatim occidente luce excipiens manè ſequentis diei, expletus eſt.
Vnde Beda: Occidente luce paulatim poſt ſpatium diurnæ logitudinis inferiores par Beda.
tes ſubeunte, factum eſt ueſperè, ſicut nunc vſitato curſu Solis fieri ſolet. Factum eſt
autem manè, eadem ſuper terram redeunte, & alium diem inchoante: & dies expletus Auguſt. li. unico ſup
eſt unus uigintiquatuor horarum. Fuitq; nox ab illo triduo omnino tenebroſa, quæ Gen. c. 13.
poſt creata ſidera aliqua luce claruit.

F *Cur Sol factus eſt, ſi lux illa ſufficiebat.*

Solet autem quæri, quare factus eſt Sol, ſi lux illa ad faciendum diem ſufficiebat?
Ad quod dici poteſt: quoniam illa fortè ſuperiores partes illuſtrabat, & ad illumina- Auguſt. ſu per Geneſ.
tionem inferiorum Solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto Sole, dici ful- li. 1. ca. 12.
gor auctus eſt. Ampliori enim multo luce radiauit dies poſtea, quàm ante. Si autem
quæritur, quid de luce illa factum ſit, cum modo non appareat: poteſt dici aut de ea

corpus

corpus ſolis ſormarum,aut in ea parte cæli eſſe in qua ſol eſt, non q ipſa ſit ſol,ſed ſic eſt ei unita,ut diſcerni non ualeat.

G

Quomodo accipiendum ſit illud, dixit Deus: an ſono vocis id Deus dixerit, an aliter.

Auguſt li. ſup Gen. cap. 2.

Johan. 1.

Præterea inueſtigandum eſt,quomodo accipiendum ſit,quod ait, Dixit Deus: utrũ temporaliter uel ſono uocis illud dixerit,an alio modo. Auguſtinus ſuper Geneſim tradit,nec temporaliter , nec ſono uocis Deum locutum fuiſſe:quia ſi temporaliter , & mutabiliter. Et ſi corporaliter dicatur ſonuiſſe uox Dei, nec lingua erat,qua loqueretur:nec erat quem oporteret audire,& intelligere. Bene ergo uox Dei ad naturam uerbi per,quod omnia facta ſunt,refertur. Dixit ergo Deus,fiat &c. non temporaliter, nõ: ſono uocis,ſed in uerbo ſibi coæterno, id eſt,uerbũ genuit intemporaliter,in quo erat & diſpoſuit ab æterno, ut fieret in tempore,& poſt in eo factum eſt.

H

Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritusſancto.

Auguſt lib. 2 de Gene. ca. 7 8

Pſal. 103 d Gene. 1 a Hebr. 1 a Pſal. 32 b

Auguſt ſup Pſal. 32.

Hic agit ex qua ſen. ſu dicat. pater operari in filio uel per filium.

Hinc q̃ri ſolet,quomodo accipiendum ſit,q dr̃ pater operari in filio,uel p filiũ, uel in ſpiritusſancto. Hoc.n.ſcriptura frequenter nobis proponit,ut: Oĩa in ſapientia feciſti dñe,id eſt,in filio Et,in principio,id eſt,in filio creauit Deus cælũ,& terrã. Et illud, Per quē fecit,& ſecula. Sup illũ quoque Pſalmi locũ, Verbo dñi cæli firmati ſunt &c. dicit Auguſtinus,q pater operatur per verbũ ſuum,& ſpiritumſanctum . Quomodo ergo hoc accipiendum eſt? Putauerunt aũt quidã hæretici,quod pater uelut autor,& artifex filio,& ſpiritusſãcto in rerũ operatione quaſi inſtrõ uteref, ex p̃dictis uerbis errãdi occaſionem ſumentes. Quod uelut blaſphemũ,atque ſanæ doctrinæ aduerſum abijcit pia fides. Non eſt itaque intelligendum,ideo ſcripturam frequenter commemorare patrē operari in filio , uel per filiũ , tanquam filius non poſſet facere, ſi ei non porrexiſſet pater dexterã,uel tanquã aliquod inſtrumentum fuerit patris operantis : ſed potiùs illis uerbis patrem intelligi uoluit cũ filio , & ſpiritusſancto operari , & ſine eis nihil facere

I

Contra hanc expoſitionem ſurgit hæreticus.

Reſpõſio.

Johan. 16

Sed dicit hæreticus hac rõne hoc * poſſe dixiſſe,filiũ operari per patrem uel in patre, & ſpiritumſanctũ cum vtroq; vel per vtrunq;,quia filius cum patre,& ſpiritusſanctus cum vtroq; operatur. Cui breuiter reſpondetur, Ideo illud dictum eſſe,& nõ iſtud, vt in patre monſtraretur auctoritas. Non enim pater à filio, ſed filius à patre operatur, & ſpiritus ſanctus ab utroque. Ideoq; etiam filius per ſpiritumſanctum legitur operari,quia eum ſpiritusſancto operatur hoc ipſum à filio habente,ut operetur. * poſſet

K

Alia prædictorum expoſitio.

Johan 5.

Chryſoſt ſuper epiſtolam ad Hebr ca. 1.homi. 2.

Poteſt & aliter illud accipi, ut dicatur pater in filio vel per filium operari, quia eum genuit omnium opificem, ſicut dicitur pater per eum iudicare,quia genuit iudicem. Ita & per ſpiritumſanctum dicitur operari,ſiue pater,ſiue filius,quia ab vtroque procedit ſpiritusſanctus factor omnium. Vnde Iohannes Chryſoſtomus in expoſitione epiſtolæ ad Hebræos ſic ait: Non ut hæreticus inaniter ſuſpicatur,tanquam aliquod inſtrumentum patris extiterit filius: neque per eum pater dicitur feciſſe, tanquam ipſe facere non poſſet:ſed ſicut dicitur pater iudicare per filium,quia iudicem genuit, ſic etiam dicitur operari per filium,quia eum conſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt ſecundum quod pater, multo amplius eorum cauſa eſt, quæ per filium facta ſunt. Hæc de opere primæ diei dicta ſunt.

Summa diſtinct. 13.

Rheſcripto opere creationis præcedenti diſtinctione,deſcribitur hic opus diſtinctionis quantum ad opus primæ diei, & ſequenti diſtinctione quantũ ad opus diei ſecundę. Primò igitur tangit, vnde diſtinctio iſta incepit,& quid fuit, vtpotè lucis formatio. Quo circa declarat, hoc poſſe intelligi de duplici luce, videlicet ſpiritnali , ac corporali : & qualis extiterit corporalis lux illa, ac vbi formata ſit, atque vt meliùs intelligantur quædam contenta in textu Geneſeos, exponit quot modis dies accipiatur, & qualiter diſtinguantur dies, ac noctes, & item quo ſenſu dicatur pater operari per filiũ, & in ſpiritusſancto.

Gene. 1.

QVAESTIO I.

Hic quærit primò, *An per opus diſtinctionis aliquid additũ ſit operi creationis. Et ſi ſit, quid ſit illud.* Et vr in primis q poſt opus creationis nõ fuit neceſſaria iſta diſtinctio, q̃a vt ait Apoſtolus, quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt ergo p̃cedentia à Deo per creationē,in ipſa creatione ordinata ſunt & diſtincta. Secũdò, ſapientis eſt opus ordinatum,& diſtinctũ p̃ducere. cũq;,teſte ſcriptura, Deus in ſapientia fecerit vniuerſa, condidit ea diſtinctē,& diſtincta. Roma. 13.

¶In oppoſitum ſunt, quæ habentur in litera. Pſal. 103. Prouer. 8.

¶Ad hæc Thomas r̃ider: Natura in operibus ſex dierũ ita eſt inſtituta, vt naturę principia tunc condita, In oppoſitum. Tho Aqu.

dita, in ſe ſubſiſterent, & ex eis ꝓpagari alia poſſent ꝑ mutuam actionem, & paſſionē. Ideo tunc datum eſt eis eſſe, uirtutes, quoq; actiuæ, & paſſiuę quas Auguſtinus rōnes ſeminales appellat, quibus ꝓducerentur ex eis effectus ſequentes. Hinc, quo ad eſſe ipſorum principiorū attendit̄ opus creationis, quo ſubſtantia elementorum mundi in eſſe ꝓducta eſt. Virtutū verò actiuarū, & paſſiuarū aliquę mouent ad ſpecies determinatas, ut uirtus ſeminis equi: quędam ad oēm ſpeciem, ut calidū, frigidum &c. ſicq; ꝑ opus diſtinctionis attributę ſunt rebus creatis uirtutes actiuę, & paſſiuæ cōes ad ſpeciē oēm mouentes ꝑ opus, aut ornatus collatæ ſunt rebus uirtutes mouētes ad ſpecies determinatas. Porro diſtinctio non pōt niſi tripliciter uariari. cum.n. motus alterationis ſm quem fit generatio, & corruptio, ducatur in unum primum alterans, non alteratum. ſ. cœlum, oportet in eſſentialibus mundi principijs eſſe tria: Primū, quod eſt alterans non alteratum, utpote cœlum: ſm quod eſt alterans alteratū, ut tria elementa, ignis, aër, aqua: tertiū, quod eſt ultimum, & minimum hñs de alterandi uirtute, uidelicet terra.

Baſil.
Auguſt.
Diſtinctio variatur tripliciter

¶ Primò, ergo oportuit diſtingui primum ab ultimo, quod factū eſt per lucis ꝓductionem, quę fontaliter eſt in cœlo, id eſt, corpore quodā cœleſti. ſ. ſole, & participatiuè in elementis ſm magis, & minus. Vltimum verò elementū, quod eſt terra, caret luce, aut minimum habet de ea. Secundò oportuit eſſe diſtinctionem primi a medio, quod factū eſt die ſecundo, quando diuiſæ ſunt aquæ inferiores a ſuperioribus, facto iam firmamento. Tertiò factū eſt diuiſio medij ab ultimo, quod factum eſt tertio die quando congregatæ ſunt aquæ in unum locum, & apparuit arida. Itaq; diſtinctio partium mundi, facta non eſt per extractionem materialem ab aliquo mixto, ut putabant quidam philoſophi, ſed per hoc formaliter, quod diuerſis rebus diuerſę uirtutes collatæ ſunt. Præterea in iſtis diſtinctionibus eſt quędā diuerſitas, quia cum corpora cœleſtia, & ſuperiora non ſint eiuſdem naturæ cum elementis inferioribus, & ab hoc loco confundi non ualeant, ideo prima diſtinctio, quæ eſt primi elementi ab ultimo, ſecunda quæ eſt medij ab infimo, eſt tantum ſm collationem diuerſarum uirtutum ad agendum, ac patiendum. tertia autem diſtinctio, quæ eſt medij elementi ab infimo, quæ commiſceri poſſunt, & loco confundi, eſt ſm utrunq;, in quantum elementis collatæ ſunt qualitates, quæ ſunt principia alterationis, ut calor, frigus, & illa, quæ ſunt principia motus localis, ut grauitas, leuitas. Hinc in tertio die mētio fit de loco, cum dr̄: Congregātur aquæ, non antè. Sciendum quoque, ꝙ opus diſtinctionis interdū communiter ſumitur, prout dicit diſcretionem ſm quamcunque uirtutis differentiam, ſicq; includit in ſe ornatum. Vnde in litera dicitur, ſex diebus Deus creaturas per ſpecies diſtinxit. Quandoq; accipitur propriè, ſicut iam patuit. Hæc Thomas in Scripto.

Gen. 1.
Gen. 1.
Tho. aqui. Arti. 4.

¶ Inſuper in Summa quæſtione ſexageſima ſeptima ſuper his plenius ſcribit: De productione inquiens, lucis eſt duplex opinio. Auguſtino namque uidetur, quòd non fuit conueniens, Moyſen prætermiſiſſe ſpiritualium creaturarum productionem. Hinc cum dicitur, In principio creauit cœlum, & terram, per cœlum intellexit ſpiritualem naturam adhuc informem: per terram verò, corporalis creaturæ informem materiam. Cumq; ſpiritualis creatura ſit dignior, priùs formata eſt, & eius formatio deſignatur, cum dicitur, fiat lux: Sicq; formatio lucis primo die facta, de ſpirituali exponitur luce.

Auguſt.
Gen. 1.

Alijs apparet, quod ſpiritualis creaturæ productio ſit prætermiſſa a Moyſe, non deſcripta. Cuius ratio ſm Baſilium eſt, quia Moyſes principium ſuæ facit narrationis ab exordio pertinente ad tempus ſenſibilium rerum. ideo natura angelica prætermittitur, quia fuit ante creata. Chryſoſtomus autem aliā ponit rationem: qm̄ Moyſes rudi populo loquebatur, non niſi corporalia capere ualenti, qui etiam ad idololatriam fuit pronißimus, a quo eos retrahere uoluit. Qui ſi audiſſent ſpirituales eſſe ſubſtantias, occaſionem ſumpſiſſent colendi eaſdem, cum & procliues fuerint corpora adorare cœleſtia. Prætermiſſa eſt autem circa corporales creaturas informitas multiplex. Vna cum dicitur, Terra erat inanis, & uacua. Alia, cum ſubditur, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Idcirco primo ablata eſt informitas tenebrarum per lucis productionem: primo: qm̄ lux eſt qualitas primi corporis, ſeu cœleſtis. Hinc per lucē fuit mundus primo formandus. Secundò. propter lucis communitatem, quia in luce inferiora cum ſuperioribus corporibus communicant: Tertiò, ſecundum Baſilium, quia per lucem omnia manifeſtatur. Quarta ratio addi poteſt: quoniam ſine luce dies eſſe non ualet. ideo prima die eam fieri oportebat, imò in primo inſtanti illius diei. Itaq; ſecundum ponentes informitatem materiæ formationem eius præcedere tempore, eſt dicendum, ꝙ materia a principio fuit ſub ſubſtantialibus formis creata, poſtmodūq; formata ſm conditiones quaſdam accidentales, inter quas primum locū lux obtinet. At uerò lucem illam quidam dicunt fuiſſe lucidam nubem, quæ facto ſole in materiam redijt præiacentem. Quod non vr̄, quia ſcriptura Geneſis deſcribit inſtitutionem rerum, quæ poſtmodum permanent: ideo dicendū non eſt, tunc aliquid factū, quod poſtea eſſe defecerit. Hinc alij dicunt, ꝙ nubes illa manet, & ſoli coniuncta eſt, quamuis diſcerni non queat. Sed ſm hoc uideretur ſuperfluè permanere. Propter quod alij dicunt, ꝙ ex nube illa formatum eſt corpus ſolis. Quod ſtare non poteſt, ſi ſol dicatur non eſſe de natura elementari. Dicendum igitur ſicut quarto cap. de diuinis nominibus beatus Dionyſius proteſtatur, ꝙ lux illa fuit lux ſolis adhuc informis, quantum ad hoc, ꝙ iam erat ſubſtantia ſolis habens illuminatiuam uirtutem communem, poſtmodum verò data eſt ei uirtus ſpecialis, & determinata ad particulares effectus. Sicq; in productione lucis iſtius, diſtincta eſt lux a tenebris quantū ad tria: primo, quod ad cauſam, ſm quod in ſubſtantia ſolis fuit cauſa luminis, in opacitate autem terræ cauſa tenebrarum. Secundo, quātum ad locum, quia in uno hemiſphærio erat lumē, in alio tenebræ. Tertiò, quātum ad tempus: qm̄ in eodē hemiſphærio ſecundum vnam temporis partem erat lumen, ſecundum aliam tenebræ. Hinc ſcriptum eſt, lucem uocauit diem, & tenebras noctem: Si autem, quæratur, qualiter lux illa cauſauit diem, & noctē, reſpondet Baſilius, quòd ſine motu per emiſſionem, contractionemque luminis. Sed contra hoc obijcit Auguſtinus, quia nulla tunc ratio fuit emittendi, retinendique lumen: quoniam homines, & animalia quorum uſibus deſeruirent, nondum fuerunt. In prima quoque rerū inſtitutione non quæritur miraculum, ſed quid rerum competebat naturis. Idcirco dicendum, quòd duplex eſt motus in cœlo. Vnus toti cœlo communis, qui fecit diem, & noctem, & iſte uidetur primo die inſtitutus. Alius qui per diuerſa corpora diuerſificatur, ſecundum quos motus diuerſitas fit dierum adinuicē, & menſium.

Chryſoſt. Angelica creationis cur Moyſes nō meminerit.
Lux cū primo die formata.
Baſilius.
Lux primo die formata non fuit nubes lucida.
Dion.
Lucis & tenebrarū triplex diſtinctio.
Gene. 1.
Baſilius.
Auguſt.

ſium, ac annorum. Hinc in prima Die fit mentio de ſola diſtinctione noctis, & diei, quæ fit per motum communem: in quarta autem die fit mentio de diuerſitate dierum, ac temporum, & annorum, cum dicitur, Sint in tempora, & Dies, & annos: quę diuerſitas fit per proprios cæleſtium corporum motus. Hæc Thomas in Summa.

Petrus. ¶ Concordat Petrus, qui expoſitionem Auguſtini intelligentis per lucis productionem, angelicæ naturæ conuerſionem, completionem, ſeu formationem, dicit allegoricam magis, quàm hiſtoricam eſſe, & addit: Doctores Greci dixerunt lucem illam ſine motu locali cauſaſſe diem radios emittendo, & poſtea noctem radios contrahendo, ſicut ſol in Exod. 10. Aegypto in habitatione Hebræorum radios fudit, in habitatione Aegyptiorum contraxit, non naturali ſua virtute, ſed omnipotentia Dei. Damaſc. Hinc Damaſcenus libro ſecundo: Primis tribus diebus refuſo, & contracto lumine diuino præcepto, dies, & nox fiebat. Doctores uerò latini dixerũt lucẽ illã cauſaſſe diem, & noctem, motu circulari de hemiſphærio uno in aliud per umbram materiæ groſſioris in medio poſitæ. Quæ opinio communior, probabiliorq́ue cenſetur. Materia enim illa prima, communis, informis, modo expoſito circa medium denſior fuit, & rarior circa partes ſuperiores, ſecundum aptitudinem quandam ad corpora, quę inde erant formanda. Nihilominus fuit una. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶ Idem Richardus, quòd ſcilicet materia illa groſſior fuit circa loca vbi nunc terra eſt, & quòd de ea facta ſit. Quòd ſi quæratur ubi incepit moueri, reſpondet, quòd à puncto orientis, vel ab illa parte orientis uerſus occidentem, ad quam iã deueniſſet per motum, ſi ab inſtanti creationis materiæ creata fuiſſet, atque moueri cœpiſſet, ita quòd comprehendendo tempus, quod fluxit ab inſtanti creationis materiæ vſque ad creationem lucis in prima die, prima dies æqualis fuit ſequenti, & tamen mane non habuit, quia nox nulla præceſſit. Hæc Richardus.

Albertus. ¶ Conſonat quoque Albertus, cuius reſponſa Thomas clarè expreſſit. Et addit Albertus, quòd Luc͂ cur deus diem uocauerit. lucem Deus vocauit diem idest luci dedit formã ſeu vim illuminatiuam, ob quam rectè dies vocatur cauſaliter, quoniam cauſat diem: & per priuationem formæ, ſeu luminis huius, opacũ vocauit tenebras. Tenebræ namq; dicuntur à tenendo, quoniã tenẽt lucem, ne quod illuſtret, quòd eſt poſt, ſeu retro opacum, dum luci opponitur. Tenebræ à tenẽdo ſũt dictæ nox à nocendo. Eaſdem uocauit noctem ab hac priuatione formę, ſeu luminis, Nox quippè à nocendo nomen ſortitur. Nocet etenim impediendo lumen viuificum cæleſtium corporum, ne generabilia, & corruptibilia uiuificet, & ne uenuſtentur lumine illo cæleſti. Si verò quæratur, an lux illa fuit perfectior ſole, aut efficacior eo, ad illuminandum: dicendum ſecundum ſanctos, q̃ ſol multo perfectior, atq; lucidior eſt, & fuit lux illa nubecula, parsq́; materiæ illius confuſæ, quæ uaporabiliter circa terram fuit appenſa, in qua Deus oriri fecit lucem ad illuminationem illius confuſę materiæ, quatenus partes eius luce illa mouerentur ad diſtinctarum formas rerum, nec nubecula illa fuit eſſentialiter lux, ſed lucis ſubiectum. Hęc Albertus.

Vdalric⁹. ¶ Vdalricus uerò de iſtis ſe expedit, dicẽs, q̃ oĩa iſta eodem inſtanti creata ſunt, diſtincta, & ornata.

Bonauent. ¶ At uerò Bonauẽtura de his ſcribit diffuſè, opinionẽ recitans Auguſtini de lucis ꝓductione, atq; motiua ipſius: nihilominus textui finaliter inhærẽs, declarat qualiter lux illa cauſauit diem, & noctẽ, ſicut expoſitum eſt. Videtur quoq; ſentire q̃ de nube illa fulgenti factus ſit ſol, de qua re infra tractabitur.

Alexand. ¶ Porrò Alexãder: In eodem, inquit, loco in quo nunc eſt ſol, facta eſt lux illa: & factio ſolis non vr̃ niſi aut maior coadunatio lucis illius, aut eius diuiſio per luminaria, quæ ſunt planetæ. Mouet quoq; hic doctor q̃ſtiunculas multas, intelligẽtiam textus concernentes, de q̃bus ſuper Geneſim ſatis vr̃ inductum. ¶ Item r̃ndendo ad iſtud, an lux illa adhuc ꝑmaneat: Dicit, ait, q̃ lux illa diuiſa eſt, ita q̃ de vna ipſius parte factus eſt ſol, de alia luna, ex alia & alia ſingulæ ſtellæ. Verũ tunc quæritur, in quo ſitu erat ante diem, an in ſuperiori, vel inferiori, q̃ ſol ſeu aliæ ſtellæ. Dicimus q̃ ex iſta luce facta ſunt luminaria, non tñ oportet in ea ponere naturam grauis, aut leuis: q̃a lux de natura ſua eſt diuiſiua, ſeu diffuſiua ſui. Nã diffundit ſe vndiq; niſi obſtaculum habeat. Et q̃uis in partibus eius non erat ponere grauiùs & leuiùs, attñ fuit in eis ponere ſimpliciùs minusq́; ſimplex, ſm quod plus, aut minus elongabatur ab inferioribus, ſicut in elementis. Vnde ſecundum hoc plus vr̃ eſſe de natura ſimplicitatis, & perſpicacitatis in Saturno, qui eſt planeta ſuperior. Nec inde cõſequitur q̃ citiùs moueretur. quod cõſequens eſſet, ſi planetæ mouerẽtur motu proprio præter ſuarũ motum ſphærarum, vt poſuit quidam philoſophus. Sed non eſt ſic. imò ſphærarum motu mouẽtur, aut non citiùs mouẽtur, q̃ ſphæræ. Quòd autem Saturnus tardior perhibetur, quia non perficit curſum ſuum ante viginti octo annos, hoc non intelligitur, quia groſſioris ſit corporis, nec q̃a tardior, aut remiſsior ſit motus ipſius: ſed quoniã maius ſpatiũ deſcribit pertranſeundo q̃ alij, ideo plus exigit temporis. Dicimus inſuper q̃ lux illa facta eſt nõ diminuta, ſed perfecta, prout competebat vſui ad quem ordinabatur: nec oportebat aliquam trãſmutationem fieri circa eã ad hoc, vt ad illum vſum ſeu actum eſſet idonea, vtpotè ad conſeruationem, declarationemq; rerũ, ſed ad vlteriorem vſum, vt ſcilicet eſſet cauſa generationis, & corruptionis in inferioribus, competebat vt ex ea luminaria fierẽt. Verum ſi lux illa erat perfectior luce ſolis, ergo nõ fuit materialis ad illam. Dicimus q̃ ſi cõſideremus hanc lucem quo ad ſuum vſum, & ſolem, quo ad ſuum effectũ, circunſcripto videlicet effectu lucis illius, quem in ſe includit ſol, ſic effectus illius lucis erat conſeruare, & declarare, ſolis verò ꝓprius effectus eſt generationem, corruptionemq; facere. Nempè q̃ ſol conſeruat, & declarat, accepit à luce illa. Vnde ſecundum hanc comparationẽ nobilior eſt effectus huius, q̃ ſolis, & ipſa lux, quàm ſol. Si autem conſideretur ſol ſecundum quod in ſe includit effectum illius lucis, & cum hoc alium ſuperaddit, ita perfectior eſt ſol, & materialis eſt lux illa reſpectu illius. Hæc Alexander.

Diony. ¶ Cuius verba recitatiuè, non aſſertoriè tango. Nã in multis diſſonant à prædictis, atq; ſeq̃ntibus. In hoc tamen cõmendabilia eſſe videntur, q̃a conformant ſe literæ libri Geneſeos, quæ vr̃ prætendere omnia corporalia etiã cæleſtia, ex prima illa confuſa, & informi materia eſſe ꝓducta, prout de hoc infra diffuſiùs diſſeretur. Hoc item penſandum, q̃ in his doctor hic ſumit lucem pro corporali ſubſtantia lucida, nõ ꝓ qualitate, ſicut & litera. ¶ Ex ꝓhabitis innoteſcit, q̃d opus diſtinctionis ſuꝑaddat operi creationis, videlicet non eſſe ſubſtantiale, ſeu accidentale: nec formas ſubſtantiales, ſed qualitates, nempe per opus creationis principia mundi ſenſibilis diſtincta ſunt, quantum ad eſſe primum, quod Diſtinctionis opus quid addat creationi.

eſt

eſt ꝑ formas ſubſtantiales. Sed aduenire opportuit
opus diſtinctionis, vt diſtinguerētur ēt ſm agere,
& pati ſm diuerſas virtutes rebus collatas. Vñ &
in iſto proceſſu fecit oīpotens opus ordinatū, atq;
diſtinctū, nō totū in primo inſtanti creationis peragendo,
quamuis potuerit hoc ex parte oīpotentiæ
ſuæ, ſed ſucceſſiuè cōplendo ob cauſas ēt in ꝓcedenti
diſtinctiōe expreſſas, quòd, & increatæ ſapientiæ
congruebat, q̄ nos in primo ſuo opere Gul. Par. Geneſ. 1.
naturali uoluit, informare inſtructione morali, ut
paulatim, & ſucceſſiuè ſtudeamus ꝓficere. ¶ Poſtremò
Gulielmus prima parte libri de vniuerſo,
diſſeruit: Poſt hæc ait ſcriptura: Dixit uerò Deus, fiat
lux, Id eſt, oīpotenti verbo ſuo ꝓcepit ut fieret
lux, & facta eſt lux. Et qm̄ lux pōt intelligi ſpūalis,
& corporalis, ſpūalem fieri lucem, non fuit niſi ſolem
intelligentiæ, atq; iuſtitiæ oriri ſubſtantijs ſeparatis.
Dies quoq; ex tali illuſtratione, ꝓcedēs, fuit
illuminatio earū præclara. Cum enim verbū creatoris
ſpūale, ſit ſplendor emicans ex luminoſitate
illius, & dictio eius ſit gñatio verbi eiuſdem, iō ortus
eiuſdē veri, ſpūaliſq; ſolis, eſt dictio eius foris
inſonans, illuſtratio, & illuminatio ſubſtantiarū
audientium verbum illud, & uidentiū ꝑclariſſimā
illā lucē. Hæc aūt illuminatio dies eſt in tota illa
angelicorum intellectuū regione. Porro ſi de corporali
luce illud accipiatur, conuenientiùs intelligitur
de empyrei cæli ſplendore, q̄uis de lucida quadam
nube, qdā intellexerint illud, cuius reuolutionē
dicāt factā i aqs, aut ſup aquas, qđ incredibile valde,
eſt, cū nulla uideaṫ utilitas nubis, aut reuolutionis
illius nondū exiſtentibus hoībus, aut iumentis,
quibus luceret, aut horas diſtingueret. Ampliꝰ, qd
factū eſt poſtea de hac luce? Si.n. añ ſolis productionē
deſtructa eſt taōq̄ ſup flua, vel ſi corpus ſolis
ex ea formatum eſt, ſequūtuṙ multa (vt vṙ) abſurda.
Vbi enim fabricatū eſſet corpus ſolis ex illa?
Si.n. vbi lux illa eſt facta, qualiter tranſferri potuit
per medios cælos ad cælum ſolis quarta die? Aut
quō uiſa eſt lux illa creatori bona, ſi per manentia
eius non placuit illi? Hæc Gulielmus.

Dionyſ. ¶ Qui diſputationē illā prolixè proſequiṫ quam
dimitto, qm̄ à cōi doctorū expoſitione, & à Beda,
Strabo, Rabano, ac Magiſtro diſſentit. Nec motiua
eius cōcludunt, imò ex verbis Alexandri inductis
faciliter queūt ſolui. Cælū quoq; empyreū in exordio
mūdi ſimul eodē inſtantiā creatū ē, & diſtinctum.
Et ſicut primum hoīem extra paradiſū plaſmatum,
Deus trāſtulit in paradiſum celerrimè, ſic
ſolem ex luce illa ubicunq; formatum, ſeu lucem
illam ad locum ſolis potuit ſupergloriosus creator
facillimè, ac velociſſimè transferre.

QVAESTIO .II.

Arguitur ꝑmo contra ueritatē Augu. 1 SEcūdo quæriṫ *Vtrum lux ſit corpus*. ¶ Vṙ, ꝙ ſic,
quia ſcriptura veritatis vṙ hoc expreſſè inſinuare,
intelligēdo ꝑ lucē illā primo die ꝓductā lucidū
corpus, ſicut expoſitū eſt. ¶ Scđò, Aug. lib. de libe-
2 ro arbitrio proteſtaṫ, ꝙ lux inter corpora primū
locum ſortiṫ, ergo eſt corpus ꝓcipuum. Philoſo-
Philoſo. phus quoq; fateṫ, ꝙ lux eſt ſpecies ignis, ergo ignis
eſt genus ipſius, & ꝓdicaṫ de ipſa. nec dubiū quin
ignis exiſtat ſubſtātia corporea ergo, & lux. ¶ Ter-
3 tiò, S. Dionyſius 4. ca. de diuinis noībꝰ loquiṫ. Duo
Dio. nec. rū luminariū lumina cōiunguntṙ, ac ſeparanṫ, ergo
ſubſtātiæ ſunt, cū accidētia de ſubiecto vno non
4 migrēt in aliud. ¶ Quartò, ꝓprietates corporū cōueniūt
luci, vt 3 reuerberari, moueri, cōfricari, &
ex cōfricatiōe calorē cauſare. Videmꝰ nāq; radios
ſolis ad corpora ſolida reuerberari, & eos à furſū,
de orſū deſcēdere, ſuaq; cōfricatiōe, & interfectione,
cauſare calorē. ¶ In oppoſitū ē, ꝙ lux pōt adeſ- In oppoſitum.
ſe, & abeſſe ꝑter ſubiecti corruptionē, ergo ē accidens.
Iō aſſerit Damaſcenus, ꝙ lux ē qualitas. ¶ Ad Damaſc.
hoc Bonauēt, rñdet: Quidā uerba Auguſtini nō pe- Bonauen.
netrātes, dixerūt lucē eē corpus, & aliqđ corpꝰ eē
purā lucē, ita ꝙ ipſo nihil admixtū ē de tenebroſitate
materiæ, ut corpus ſolare. Sed qa ꝓbatū ē nullā
ſubſtāiā eē purā formā niſi Deū, q ſolus ē purus
actus, & forma ſine oī admixtiōe materialis ꝓprietatis,
atq; materiæ, clarū ē nullū corpus eē puram
formam, præſertim cum nullum corpus careat extēſione,
qua fundatur ſuper corporalem naturam.
Vnde corpus ſine materia eſſe nequit. Si ergo lux
dicit formam, non poteſt conſiſtere corpus, ſed
aliqd corporis. imò ſi lux eēt corpus, cū lucis ſit
ſe ex ſe multiplicare, ſequereṫ, ꝙ aliqđ corpus poſſet
multiplicare ſeipm̄ ſine appoſitione aliūde materiæ:
qđ ē oī impoſſibile creaturæ, cū nō educaṫ
niſi ſola creatiōe. Hinc dicēdū, ꝙ ſicut humor, &
calor ſumunṫ dupliciter: Primò, ꝓut dicūt ꝓprietates,
ſeu qualitates corporalis ſubſtātiæ, ſicut cū
dṙ, humor aq̄, calor ignis: ſcđò, ut nomināt ſubſtā-
tiā ſub hmōi ꝓprietate, ſeu forma, ut cū aſſerit Au- Auguſti.
guſtinus, humor, & humus sūt elemēta, & phyſici Lux accipit dupliciter.
dicunt, ꝙ calor eſt ſubſtātia quędā ſubtilis: ſic lux
abſtractiuè accipi pōt ꝓ qualitate, ſeu forma accidentali
corporis luminoſi, ꝑ quā corpus habet lucere,
& agere: Scđò accipi pōt quaſi cōcretiuè pro Ignis tres ſunt ſpecies.
ſubſtātia luminoſa, ſicq; ſumitur in diuiſione qua
dṙ, ꝙ tres ſunt ſpecies ignis, carbo, flamma, & lux.
& ita frequenter loquitur Auguſtinus. Per qđ patet
ad autoritates ſolutio. Nā & ſic loquiṫ qñ ait,
lux, & aer sūt corpora ſubtiliora. Hęc Bonauētura.
¶ Qui inſuper ſciſcitaṫ, vtrū lux ſit forma ſubſtātialis
rei lucidę. Rñdet, In huius ſolutione ſapiētes
ſapientibus contradicunt. Aliqui.n. dicunt, ꝙ eſt
forma, & qualitas accidentalis, quēadmodū ſapientia,
ſeu ſciētia, q̄ ſpiritalis lux eſt, & qualitas animæ.
Sed qa ſcriptura īter cæteras formas corporales
lucē cōmendat, & catholici tractatores, ut ſan- S. Dion.
ctus Dionyſius quarto capitulo de diuinis nōibus, Auguſti.
& Auguſtinus in pluribus locis, atq; philoſophi
principaliter attribūt luci principiū operādi in corporibus:
hinc alij dicūt, ꝙ lux ē ſubſtātialis corpo- Lucis naturam omnia corpꝰ participat.
rū forma, ſm cuius maiorem, & minorem participationē
corpora habāt verius, ac dignius, ſeu indignius
eſſe in gñe entiū. Vñ nobiliſſimū corpus,
vt cęlū empyreū, ē maxime luminoſū: infimū verò
vt terra, maxime eſt opacū. Intermedia verò, ſcđm
qđ magis, aut minus ſunt nobilia, plus, aut minus
de luce participant. Porro, ꝙ oīa corpora naturā
participāt lucis, plane oñdūt, qa via ē corpus opacū,
qn ꝑ multā terſionē, & politiōē poſſit fieri luminoſū,
vt dū de cinere ſit vitrum, & de terra carbūculus.
Vtraq; iſta opinio eſt multū ꝓbabilis, pro
quarū cōcordātia dico, ꝙ lux dupliciter accipi poteſt.
Primo, ꝓ forma, q̄ dat eſſe corpori lucido, &
à qua corpus luminoſū principaliter ē actiuū, tāq̄
à primo mouēte, & regulāte. Scđò, ꝓ fulgore q eſt
circa corpꝰ luminoſū, & ſeqṫ exiſtētiā lucis in tali
materia: & ē ſēſus obiectū, operatiōiſq; inſtrm̄ &
ita ē qualitas accidētalis. Per quā diſtinctiōē ſolui
poſſūt obiecta, q̄ fiūt ad partē utrāq;. Hæc Bonauētura.
¶ Quo circa vṙ, ꝙ oīs forma ſubſtātialis reſpe- Forma ſubſtātialis non eſt lux uniuoce dicta.
ctu materiæ, cui dat eē, & ornatū, actiuitatē multiplicemq;
cōpleiōnē, pōt metaphoricè lux vocari.
Vniuocè tñ, ac propriè, nulla forma ſubſtantialis
eſt lux, cum lux augeatur, magis, & minus recipi-

at, contrarietatemq; habeat, ſeu oppoſitionē priuatiuam, atq; obiectum ſit viſus. Quòd ſi lux eſſet forma lucidorum ſubſtantialis, tantò vnum quodque eſſet nobilius, quanto lucidius, quòd fallit in multis. Alia multa huic poſſent obijci opinioni.

Tho. aqui.

Lux, lumē, radius, ſplēdor differunt.

¶ Hinc Thomas: Differunt, inquit, hæc quatuor lux, lumen, radius, ſplendor. Lux etenim dicitur, ſm quod eſt in copore aliquo lucido actu, à quo alia illuminantur, ut in ſole: lumen autem ſm quod eſt receptum in corpore diaphano terminato. Radius verò dr̃ illuminatio ſecundum directam lineā ad lucidum corpus. Ideo vbicunq; eſt radius, eſt lumen, non econuerſo. Contingit namq; lumen eſſe in domo ex radiorum ſolis reflexione, quamuis non ex directa oppoſitione propter aliquod corpus interiacens. Sed ſplendor eſt ex reflexione radij ad aliquod corpus terſum, politum, ſicut ad aquam, ſiue argentum.

Lux nō eſt corpus aut ſolis ſubſtantia.

¶ Denique circa naturam lucis, ac luminis multiplex fuit opinio. Vna, ꝙ lux eſt corpus, quod eſt ſubſtantia ſolis, ex quo fluunt quædam corpora parua. Quæ opinio eſt à philoſophis reprobata. Sequeretur enim, quòd illuminatio eſſet motus localis corporum a ſole fluentium, eſſetque motus hic ſucceſſiuus, qui ſenſum latere non poſſet per ſpatium maximum ab oriente in occidentem, & à ſole ad nos. Iterum ſequeretur, duo corpora in eodē ſimul loco conſiſtere, cum totum ſpatiū illuminatum, ſit aere plenum, ac lumine. Alij dicunt, ꝙ lumen recipitur in aeris poris, quod ridiculum reputatur. Inſuper ſequeretur, ꝙ ſol tali defluxu minueretur, & tandem deficeret prorſus conſumptus. Alij dicunt, ꝙ lumen receptum in corpore diaphano eſt accidens, cum poſt eſſe completū adueniat, & recedat rebus manētibus, ſed in corpore lucido lux ſit forma ſubſtantialis, aut ipſum lucidum corpus. Quòd ſtare non valet. Illuminatio enim eſt actio vniuoca, qua lucidū illuminat. unde ſi lumen in aere eſt accidens, oportet, quòd principium illuminationis in corpore lucido, accidens ſit, quēadmodum ēt Commentator probat, ꝙ calor non eſt forma ſubſtantialis ipſius ignis, qm̃ in corporibus calefactis eſt accidens. Quidā dixerunt, ꝙ lux nō addit ultra colorē, ſed euidentia ipſa coloris ſit lumen, ſeu lux. Quā poſitionem ēt improbat Auicenna, accipiendo oēs modos qbus intelligi poteſt. Sēſibiliter quoq; hoc falſum apparet in noctilucis, quorū color in nocte occultaẽ, dū lux apparet: & qñ color vr̃ in die, lux non vr̃. ſed verum eſt, ꝙ per lucem vr̃ color, qm̃ facit colorem eſſe viſibilem actu. Nonnulli dicunt, ꝙ lux non habet eſſe firmū, & ratū in natura, ſed intentionale, ſicut ſpecies coloris in aere. Nā p eandem aeris partē ſpecies albedinis, & nigredinis deferunt, ita intentio corporis lucidi in aere relicta, eſt lumē. Et hęc opinio valde probabilis ē. Primo, qa cū lumē det eē ſpūale coloris multo plus vr̃, ꝙ ipm̃ eē habeat ſpūale. Scdò, qm̃ qualitas nulla habens eē naturale immediatè ſuppoſita organo uiſus, põt uideri. lumē aūt oculū tāgens, vr̃. Veruntñ hoc vr̃ oīfariè uerū, qa per illud, quod habet eſſe intentionis tm̃, non ſequitur tranſmutatio niſi ſcd̃m animæ actionē, ut in uidēdo, & audiendo. Per illuminationē verò ſenſibiliter cernimus trāſmutationes fieri naturales p calíditatē ex radijs ſolis. Hinc alij, qbus cōſenti ēdū vr̃, dicūt, ꝙ lux eſt forma accidētalis, habēs eē ratū in natura. & ſicut calor eſt qualitas ignis actiua, ſic lux qualitas actiua eſt ſolis, atq; in alijs ē ſcd̃m, qđ magis cū ſole cōmunicant. Hinc Auicenna teſtaẽ,

Auicenna

Lux non habet tm̃ eſſe intentionale in aere.

Auicenna.

ꝙ nulla qualitas eſt à corporibus ſuperioribus deſcendens in inferiora, niſi p lucem, ſicut & ignis agit mediante calore. Vnde lux, & lumen differūt, ſicut calor in calido, & calefacto. Cumq; cęlum ſit primum alterans, qis alteratio in inferioribus perficitur per uirtutem luminis, ſiue ſit alteratio ſm eſſe naturale, ſiue ſecundum ſenſum: & ex hoc habet lux, ꝙ cunctis corporibus generationem confert. coloribus quoq; eſſe ſpiritualē largitur ſecūdum quod in medio, & organo recipiuntur. Nā & ipm̃ lumen uirtutem habet ſpūalem, & ſecundum Auguſtinum lumen in oī ſenſu eſt mediū, ſed primò, & immediatè in uiſu. Qualitates quippe viſibiles priores ſunt cæteris, put ſecundum eſſe ſuum formale in inferioribus conſiſtunt corporibus ſecundum qđ cū cæleſti conueniunt corpore, ut paret ſcd̃o de anima, & ſecundo de generatione. aliorum uerò ſenſuum mediantibus qualitatibus alijs. Hæc Thomas in Scripto.

Auguſt.

¶ Hæc eadē cū aliquātula additione, ſeu potiùs euidētiori explanatione ſcribit in prima parte, quæſtione. 67. ubi, & aliqua addit ad pbādū, ꝙ lumē pcedēs à luce, ſeu luminari, vel ſole, nō ſit corpus: oē, īquiēs, corpus hẽt motū naturalē determinatū. motus aūt illuminatiōis ē ad oēm partē, nec magis ſecundum circulum, quàm ſecundum rectitudinem. nō ergo eſt motus localis corporis alicuius. Rurſus, ſi lumen eſt corpus, ergo dum aer obtenebratur. lumen corumperetur, & eius materia aliam acciperet formā. Quod non apparet niſi qs dicat ēt tenebras eē, qđ poſitiuū. Nec vr̃ ex qua materia quotidie gñeẽ tm̃ corpus, totū hemiſphæriū replēs. Ridiculū quoq; ē dicere, ꝙ ad ſolā luminaris abſentiā corrūpat corpus tā grāde. Si verò dicaẽ nō corrūpi, ſed ſimul cū ſole accedere, recedere, circūferri, qđ poterit dici de hoc, ꝙ ad interpoſitionem alicuius corporis ad candelā, tota domus obſcuratur? Nec dici poteſt, ꝙ lumen congregetur, & refluat ad candelam: quoniā non apparet circa eam claritas maior poſtquàm ante.

art. 2.

¶ Præterea, ꝙ lumē in aere habeat eſſe naturale, nō intētionale, hinc cōſtat: qa denominat aerē, ſicut color parietem, & qm̃ habet realē effectū calefaciendo ſubiectum. Hæc Thomas in Summa.

¶ De hoc ſcribit Bonauētura: Circa hoc fuerūt quatuor opiniōes. Vna, ꝙ lumē, & radı᷒ ē corp᷒ in medio, & fluēs à ſole, ſicut riuus à fonte: nec ſol tñ cōſumiẽ, qa inferi᷒ attrahit ſibi uapores, ex qbus deꝑditū reſtauraẽ. Qđ Seneca aſſiſe vr̃, qđ eſt cōtra philoſophiā, q̃ corpora cæleſtia docet incorruptibilia eē. ¶ Scd̃a opinio ē, ꝙ lumē, & radı᷒ ſūt corpus, ita à ſole egrediēs, ſicut ram᷒ à radice abſque radicis minoratione. Sicq; ſol diceret cōtinuè lumē, radiūmq; emittere. Qđ reprobaẽ, quia ſi ſol obſcuretur, oportet lumen, & radiū de nouo creari. ¶ Tertia opinio imaginaẽ, ꝙ lumen, & radius in medio, corpus ē: & quātū ad formā, ſit à ſole: & quantum ad materiam, à creatore. Contra quod eſt, quòd Deus nunquam creat materiam ſine forma. Hinc quarta, & vera eſt poſitio, ꝙ lumen, & radius ſit qualitas. Hæc Bonauentura.

Bonauent.

Seneca.

¶ Cōcordat Petrus: Quia ēt tāgit opinionē dicētiū, ꝙ lumē indeſinenter nouū fluit à ſole, nō habēs eſſe fixū, ſed in fluxu cōtinuo. Ad quod allegaẽ, ꝙ loquiẽ Auguſtinus: Lumē non habet permanentiā niſi ad lucis influentiā. Verū ut ſuper primum oſtenſum eſt, verius reputatur, ꝙ lumen idem numero ad tempus conſeruatur à luce, ſeu lucido, q̃ conſeruatio influētia appellaẽ, nō tamē inceſſanter

Petrus.

Augu.

ter aliqnid ſuperanddens lumini cōſeruato,ſed eſt
Albertus. permanens habitudo cauſæ ad effectum.
¶ Amplius his concordans Albertus: Antiquiſ-
Democriti opinio de natura lucis. ſimus,inqnit,philolopbus Democritus,q ſm Ari-
ſtotelem,de oibus curā geſſit,dixit,ꝙ lux,& lumē
ſunt corpora parua, à ſole ſeu lucido i corpus per
ſpicuū,ſeu diaphanum defluentia.cumq; vbiq; iū-
Auicenna gantur partibus perſpicui, efficitur pſpicuū actua
liter luminoſum. Atq;,vt 6. de naturalibus recitat
Auicenna,rōnem accepit ex hoc,ꝙ uidebat lumen
tranſire de loco ad locū: radiū quoq; deſcendentē
à corpore luminoſo,ingredi p feneſtrā, & reflecti
à corpore ſolido,cūq; talia ſint corporalium rerū,
dixit lumen,& lucem conſiſtere corpus quod iam
ſatis eſt probatum . Hæc albertus.
Dio Car. ¶ Qui ēt conteſtatur,ꝙ lux,& lumen ſunt formę
intentionales,& naturales. Intentionales,quia ſm
eſſe intentionale ſeruantur in diaphano medio, &
illæ dicūtur ſpūales formæ,non ꝙ ſint ſpūs ſm ſub
ſtantiam,ſed,quia ſm eſſe intentionale,quod eſt eē
ſpūale,exiſtunt in ſenſu,ac medio,ut dicit commē
tator ſuper. 2. de aīa. Veruntā circa hoc verior vē
poſitio ſancti Thomæ,niſi intelligatur,ꝙ quodam
modo habent modum ſpūalis,intentionaliſq; eſſe,
ſicut practum eſt, alioquin non ſtaret, qđ ipſe hic
Albertus. ſcribit Albertus:Reuera,inquiens,lux,& lumē ſunt
formæ corporeæ,quę diſtenduntur incorpore ſm
corporis menſuras , & ſunt magnæ in magno , &
paruo. Circa, quæ uerba Alberti dicendum ,ꝙ in-
ter ſenſibiles qualitates,lux ſpūalis ſima nuncupať,
tanquàm minimè cum materia , & corporietate
participans:attā aliquo mō corporea dicitur,quia
corporali ineſt ſubiecto , & in eo per accidens eſt
extenſa per dimenſionem ſubiecti.
Soluuntur argumēta initio q̄ſti quia adducta. ¶ Ex his patet ad obiecta pro parte ſolutio . Ad
primum etenim, & ſm eſt dicendum,ꝙ in illa , &
conſimilibus autoritatibus ſumitur,lux pro corpo
re lucido,quemadmodum tenebræ,ſeu caligo fre-
quenter accipitur ꝓ loco, ſeu corpore obſcurato,
iuxta quē modū cōmētator 2.de aia naturalē calo-
re ꝓbat eſſe corpus.Diuiſio quoq; ignis pacta con
formiter ſumit lucem pro igne , prout in propria
lucet materia,per carbonem uerò,& flāma , prout
in materia lucens eſt aliena,ut per carbonem intel
ligať ignis in materia ſicca terreſtri,per flāmā acci
piať ignis in aereo humido.Ad tertiū,ꝙ coniūctio,
& ſeparatio illa intelligendę ſunt ſm intentionem,
remiſſionēq; luminis,multiplicatis, aut ſubtractis
luminibus,quorū radij inconfuſio dicunť pp lumi
nariū diſtinctionē.Ad quartū,ꝙ actus illi coueniūt
lumini per ſimilitudinē quandā , non propriè . Dē
namq; radius deſcēdere,& moueri, qm̄ principiū
Radiorū īterſectione nō ē calo ris cauſa. illuminationis ē ſupra nos. Ex interſectione etiam
radiorū ſolis non ſeqtur calor, ſicut ex corporum
cōfricatione:ſed concurrentibus radijs multis ad
unum punctū,oportet lumē multiplicari , ex quo
multiplicať,& calor,inquàntū lumē ex hoc,qđ ex
eſt qualitas primi alterantis, habet ad alterationē
iuuare,pſertim ſm qualitatem ,qua maximè,& ſi-
pliciter eſt actiua,uidelicet calor, q per hoc uirtu
tis primi alterātis maximè ē cōformis.Deniq;,ut aſ
ſerit Auicēna,lux, & lumē ſunt in gn̄e qualitatis,&
Auicenna in tertia ſpecie eius , qm̄ ſenſui inferunt paſſionē.
Nec tn̄ oportet,ꝙ habeant contrariū,qa illius ſunt
corporis qualitates,ꝙ eſt à cōtrarijs elōgatū. Hoc
quoq; pēſādū,qa ut diuinus Dionyſius faſſus ē,lu-
S.Dion. mē ſolis i diuerſi corporibus diuerſimode ſm ipſo
rū diſpoſitionē,& capacitatē recipitur.hinc,quędā
illuminantur in ſuperficiè tantum , ut opaca: quæ

dam uſq; in profundum,ſicut diaphana:quæ tam ē
lucem non retinent,qm̄ imperfectè illud ſuſcipiūt,
propter quod illuminante ſubtracto , ceſſat in eis
lumen.aliqua autem perfectiùs ſuſciciunt illud,ac
retinent,ſicut carbunculus.Hæc Thomas.
¶ Concordat Durandus per omnia. Qui tamen Durandus
ſic arguit : Lumina in medio ſunt diſtincta,ut bea-
tus Dionyſius quarto capitulo de diuinis nomini- S.Dion.
bus ait,quòd per experimenta probatur. Vnū cor
pus opacum luminaribus duobus oppoſitū, duas
producit umbras,quod non fieret,niſi eſſent lumi
na duo,cū vmbra nō ſit niſi priuatio luminis. Rur
ſus,à duobus luminaribus,quorū lumina tranſeūt
per vnū foramē , ſunt duo fulgores in pariete op-
poſito: qđ non eſſet,niſi in foraminè in quo coniū
gunť ſubiectiuè, manerent eſſentialiter diſtincta .
Item præcipua ratio cur lumen negatur eſſe cor-
pus,eſt :quoniā ſimul conſiſtit cū aere,duoq; cor-
pora nequeunt ſimul eſſe Sed probatur,quòd hoc
non obſtet . Ferrū namq; ignitur non in ſuperficiè
tantum ſed etiā in profundo Itaq; in ferro ignito
ſunt ferrum, & ignis , & tamen ferrum ignitū non
occupat locum maiorem,q̄ ſolum ferrum. Et rńdē
dum ad primū,quòd duæ umbræ non ſunt in eadē
medij parte,ſed in diuerſis.idcirco non argūt plu-
ralitatē luminis in eadē pte medij, ſed in diuerſis.
Ad ſcdm, ꝙ lumina diuerſa in eodē foramie con-
iungitur,& vnum ſunt lumen:attā radij, & fulgo-
res ultra ꝓcedētes diſtingunnť :non pp diſtinctio-
onem,ſeparationēvè luminis in foraminè exiſten-
tis , ſed qa non pōt ad eandē partē ultra ꝓcedere
utriuſq; actio lūinaris.imò ꝓcędit ad ptes diuerſas
pp corpus,in quo extat foramen, utriq; luminari
reſpectu alterius,& alterius ſitùs,iterpoſitū.Ad ter
tiū,ꝙ in ferro ignito nō eſt ignis intrinſecus,q nō
eſt niſi in materia rara,ſed eſt ibi diſpoſitio ad for-
mā ignis nondū ultima,& perfecta.Hæc Durādus.
¶ Cuius huic ultimo verbo obijci poteſt,ꝙ nūc
dictum eſt de triplici illa ſpeciè ignis,qualiter poſ
ſit eſſe in materia propria,& aliena,
¶ Præterea ad iſtud,vtrum lux ſit res uera,reſpō
det Henricus tertio, quodlibeto : Tota huius quę- Henricus Gandauus.
ſtionis difficultas oritur ex modo generationis lu-
minis quòd ſi dicatur educi de potētia medij tan- Lux eſt res uera.
quam ex materia, oportebit fateri, ꝙ ſit res uera ,
cum omnis forma educta de potentia materiæ, ſit
res vera. Si autē dicatur produci ſolum de efficiē-
te,per qualem neſcio diffuſionem, ſeu multiplica-
tionem lucis à corporè luminoſo in medio, quod
eſt ſolum in potentia receptiua,tunc aliquo modo
poſſet dici non eſſe res uera . Nec tamen videtur
quin adhuc illo modo eſſet rès uera , cum realiter
producatur,nec ſit dare medium inter ens, & ni-
hil. Vnde dicendum , quòd poteſt dici intentio
reſpectu eorum qua per manet , cauſa eorum ſub
tracta , quibus habet debiliùs eſſe , & res uera cō-
paratione nō entiū, Hæc Henricus,qui de mō pro
ductionis luminis,nō proſequitur loco pallegato.
¶ Porro Richardus mouet hanc quæſtionē,utrū Richard⁹ Quæſtio.
lumē educatur de potentia medij. Videtur,qđ ſic,
quia aliàs videretur creari, id eſt , non ea aliquo
fieri . Hugo quoque libro de ſacramentis : Opus, Hugo.
inquit , creationis , & multiplicationis , & anni-
hilationis , ſoli Deo poſſibile eſt,ſed ſi lumen non
educitur , oportet, quòd per multiplicationem
gignatur . ¶ Ad hoc Richardus reſpondet : Mul- Richard.
torum,& magnorum reſponſio eſt,quòd lux pro-
ducit lumē in medio, nō ipſum de potentia medij
educendo,ſed multiplicando ſeipſam Al ,quibus

conſentio, dicunt, ꝙ lux producit lumen, ipm educendo de potentia materiæ: & quæcunq; creatura ſimilitudinẽ ſuam producens in medio, educit de potentia materiæ eã. Alıter.n. produceret non de aliquo. Illud Richardus tenet ſobriè, non immoderate.

Diony.

Porro ꝗtũ capere queo, illa opinio pãdit hũanã imbecillitatẽ, ne dicã ruditatẽ, ingenij. Si.n. lux nõ produceret lumen, diffundẽdo, & multiplicando, ſeu cõicando ſeipſam, ergo nec calor ignis calorẽ, cuius oppoſitum experientia docet.

Lumẽ de potentia medij non educitur.

Et quõ lux poſſet tã inſtantaneè, & æquè velociter educere lumen de tã innumerabilibus, tãq; diuerſimode diſpoſitis, atq; diſtantibus corporibus ad luminis receptionẽ? Quõ de ferro, ſaxo, & conſimilibus põt tã repente educere lumen, & tam cito de illis, ſicut de uitro, argẽto, & ſtanno? Præterea opinio illa difficultatẽ, quã euadere ſtudet, illabitur. Etenim dato, ꝙ lux educat lumẽ de potẽtia medij, ſeu ſubiecti, quæro de quo ſit, ſeu producit illud lumẽ, an de nihilo, an de forma luminis inchoata, an de ſubſtantia medij. Si primũ, ergo creat: Si ſcđm, quæro an forma luminis inchoata ſit realiter idẽ, quod lumen eductũ, an nõ? Si ſic erunt innumerabiles formæ accidentales, & inuicẽ cõtrariæ in ſubiectis latentes. Si non eſt realiter idẽ, quærit, qđ ſit, an ſit ens uel non ens. Si aũt tertium admittat, ergo ſubſtantia conuertet in accidens. Et quærit, an materia medij, an ſubſtantialis forma ipſius, an utrũq; ſimul, an pars totius, ſeu pars partis conuertat in lumen, an in aliam formã accidẽtalẽ, quę de potẽtia materiæ ꝑhibet educi. Inſup iuxta hãc opinionẽ, nec ordo ꝑduci ſimilitudinẽ ſuã in medio, ſed de potẽtia materiæ, ſeu medij eã educit. ſicq; aer ſaltẽ materialiter cauſat ſimilitudinẽ colorũ, ſpeciemq; odorũ in medio, imò i ſe ipſo. Cumq; oĩs proceſſio ſit per ſimilitudinẽ, & unumquodq; ꝑducat ſimile ſibi, qđ eſt in aere de quo tã quàm de ſimili ꝑdeũt ſimilitudines, ſeu ſpecies illę? Hinc groſſa vr̃ illa opinio, nec motiuũ eius eſt ualidũ. Productio quippe accidentis nõ ſemꝑ requirit materiã ex qua, ſed naturaliter materiã in qua.

S. Dion.

Eſtq; opinio illa apertiſſimè diuini Dionyſij documentis contraria, qui libro de diuinis characteribus, & 4. capitulo de diuinis nõibus, ac alibi ſæpè teſtatur, ꝙ ſol naturali diffuſione, & emicatione lumen ſuum diffundit, & e ſũcta uenuſtat. Modũ quoq; gñationis æternæ, ac diuinæ ad intra, præſertim quantum poſſibile eſt, declarat per emanationem luminis à luce ſolis. Naturaliter quippe luci conuenit emicare, & emicatio eſt luminis productio. Ad, quod probandum poſſent verba Thomæ, Alexandri, Alberti, Bonaueturæ, copiosè induci: imo potius Auguſtini, Boethij, Anſelmi.

Scotus.

Triplex radius.

¶ Hinc Scotus dicit triplicem eſſe radium, directum, fractũ, reflexum: & quẽlibet immediatè genitũ, ſeu productũ à luce, ac ſpeciẽ eſſe lucis. Cumq; inquirit an lumẽ, ſeu radius habeat eſſe intẽtionale, dicit intentionẽ non ſignificare id, quod ſenſus intentio, ſed id, per quod tanꝗ per formale; & ſicut per medium tendit in rem. Sicq; lumen vocatur intentio, cum ſit ſimilitudo, & ſpecies lucis, per quam ipſa à ſenſu uidetur. Et ſicut quoddam ſignum eſt ſignum, & res, ſic lumen eſt intentio, & res; quia per ipſum uidetur obiectum, & ipſum quoque uidetur.

Quæſtio

¶ Amplius quæritur hic, an lux, lumẽ, radius, ſplẽdor, verius, ac perfectius magisq; propriè dicãtur, & inueniantur in ſpiritualibus, ꝗ in corporalibus.

Tho. Aq.

¶ Ad quod Thomas reſpondet: In hoc vr̃ eſſe quædam diuerſitas inter ſanctos, quia Auguſtinus ſenſiſſe uidetur, ꝙ lux in ſpiritualibus uerius inueniatur. ſiquidem 4. ſuper Geneſim loquitur: Non ſic Chriſtus lux dicit, quomodo lapis: quia propriè lux uocatur, lapis figuratiuè. Vnde, & Iohannes ait: Erat lux uera. Et alibi: Deus lux eſt, & tenebræ non ſunt in eo ullæ.

Auguſtin.

Iohan. 1.

1. Iohan. 1.

Porro ſanctus Dionyſius, & Ambroſius uidẽr ſic innuere, ꝙ lux in ſpũalibus non niſi metaphoricè inueniat, ait namq; beatus Dionyſius 4. cap. de diuinis nominibus, ꝙ Deus dr̃ lumen ex eo, ꝙ ſimilitudo eius præcipue reſultat in radio ſolis, quantum ad cauſalitatẽ. Et iſta poſitio uerior eſſe videtur, quia nihil per ſe ſenſibile ſpũalibus conuenit, niſi metaphoricè. Hæc Thomas.

S. Dion.

Dion.

¶ Huic quæſtioni nolo hic immorari. Alibi nãq; præſertim in libro de diuina eſſentia, ſeu Dei natura, euidenter, multipliciterq; monſtraui, ꝙ lux, lumen, radius, ſplendor, illuminatio, manifeſtatio, claritas, multo uerius, eminẽtius, magisq; propriè, Deo & ſeparatis, ac ſpũalibus, ꝗ temporalibus cõpetũt, imò hæc oĩa, & unũquodq; eorum in rebus materialibus, & ſenſibilibus non ſunt, nec eſt niſi obumbrata imitatio, ſeu imago lucis, & radij ſpiritualis.

Luce uerius inuenitur in ſpiritualibus quã corporalib.

Hinc Chriſtus ſeipſum, & Deitatem, ac ſpiritualia in toto euangelio ſecundum Iohannem nomine lucis poſitiuè, proprijſſimè, ac uerisſimè, imo, & frequentiſſimè deſignauit. Deniq; hoc ipſum eſſe mente diuini, & illuminatiſſimi Dionyſij, in prælegato tractatu clarè, & copiosè oſtendit. Nonne Deus proprijſſimè appellatur ueritas, ſapientia, ſanctitas, quorũ vnumquodq; aptiſſimè dicitur lumẽ? Sic, & ſpiritualia dona, gratia, ſapientia, ſcientia, & uirtutes, rectiſſimè lumina nuncupantur. Et quãuis lux, prout nos de ea contractè in communi loquendi loquimur uſu, dicatur ſenſibilis qualitas, ſicut & ſapientia dr̃ qualitas ſpiritalis, nihilominus loquendo de ea incontractè in ſua cõmunitate, multo eminentius ſpiritalibus conuenit, quemadmodũ ſapiẽtia potiſſime conuenit Deo, iuxta illud Apoſtoli: Soli ſapienti deo honor, & gloria.

Roma. 16.

Attamen ſapiẽtia prout communiter de ea loquimur, tanꝗ de forma accidentali, Deo nõ conuenit. At uero Thomas approbando poſitionem ſcđam, infirmare vr̃ opinionem ſuã, qua paulo ante ſecus eſt Auguſtinũ dicentẽ oĩa ſimul diſtinctè producta, atq; per lucem intelligendum eſſe angelicam creaturam.

Tho. Aqu.

Auguſt.

Quæ expoſitio, ut ipſemet Thomas fatetur, non literalis, ſed ſpiritalis, & myſtica eſt, ſi lux, & dies non propriè, ſed tranſſumptiuè, ſeu metaphoricè in ſpiritalibus, ac diuinis conſiſtit. dum ergo dr̃ expoſitio illa literalis, & & tamen lux metaphoricè in ſpiritalibus ponitur, inuenitur contradictio, & repugnantia quædam. Poſtremò, utriq; poſitioni ſatisfacere cupiens, dicere poteſt, quòd de luce loqui ualemus dupliciter:

Obiectio

Primò, quantum ad id, à quo nomine imponitur, quod eſt manifeſtare, iuxta illud Apoſtoli: Omne, quod manifeſtatur, lumen eſt. Vnde, & Ioh. ait: Qui facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifeſtentur opera eius. ſicq; lumen in ſpiritalibus potiſſimè reperitur, in quibus omnia clara, & euidentia ſunt.

Epheſ. 5.

Iohan. 4.

Scđò, quantum ad id, cui nomẽ imponitur: & ſic iuxta vſum loquentiũ lux in corporalibus magis eſt. Verumtñ quo ſpiritalia, ac diuina ex ſua natura, & in ſua eſſentia, ab oĩ feculentia materiæ, omniq; mixtione, & macula ſunt magis immunia, eo verius, ac eminentius nomen, ac ratio lucis conueniunt eis, quod, & multi affirmant doctores.

Quæſtio.

¶ Amplius quærit: An pater oĩa operetur per filium, & quaſi dictione, prolatione, ſeu uerbo Deus oĩa fecit. Videtur, quòd pater non fecit omnia per filium,

filium, quoniam is, qui facit, & per quem facit, non ſunt factor æquè immediatus, nec factor vnus, & idem: ſed pater, & filius ſunt omniũ creaturã vnus, idem, & immediatus creator, non ergo vnus eorum operatur per alium. De hac materia ſcriptum eſt ſupra primũ. Idcirco nunc breuiandum. ¶ Itaq; Thomas: Operari, inquit, quis dupliciter dr̃ per alium. Primò, per virtutem, ſeu autoritatem illius, ſicque baliuus operatur per regem. i. per poteſtatem regis ſibi commiſſam, quæ immediatior eſt operi, q̃ uirtus ſua, & ſic, nec pater operatur per filium, nec cõtra, imo ambo una, & indiuiſibili operantur uirtute. Alio modo, ſicut per operantẽ, ut rex per baliuũ. Cuius diſtinctionis iſta eſt rõ, qa cum operatio ſit medium inter operantẽ, & operatũ, cauſalitas importata per ꝑpoſitionem hanc, per, poteſt referri ad operationem, ſm quod exit ab operante, & ſic quis operatur per illum, cuius uirtute eſt operans. Poteſt quoq; referri ad operationem, ſecundum quod terminatur ad operatum. ſicq; operatur, quis per illud quod eſt ab operante ordinatum ad operatum, ut cauſa eius. hinc deſignator auctoritas in operãte reſpectu eius, per quem operatur, in quo eſt cauſalitas reſpectu operari, quòd contingit dupliciter. Primò, dum id, quod ordinator ab operante cauſa, ſm aliã operatur uirtutem à uirtute operantis, inquantum eſt motum ab operante: vel per imperium, ſicut ſerui vel motu corporali, ſicut ſecuris, & ſimilia inanimata. onde ſm philoſophum octauo Phyſicorum, ſeruus eſt organũ animatũ, & organa ſunt ſerui inanimati. Et ſic pater non operatur per filium, quod tamen hæretici aſſerebant. Alio modo, quando eadẽ virtute operatur, quam tñ ab operantẽ recepit is per quem agit. ſicq; pater per filium operatur. Nam filius eſt cauſa operatorum una, & eadem uirtute cũ patre, quam à patre naſcendo accepit. Hæc Thomas in Scripto.

Tho. Aq.

Operari p aliũ dupliciter dr̃.

Philoſo.

Inſuper Petrus ait: Dicere dei multipliciter ſumitur. Quemadmodum enim in nobis dicere notat actum interiorem abſolutum, aliqñ interiorem exteriori conniunctum, interdum interiorẽ ad exteriorem ordinatum (eſt enim uerbum conceptum, verbũ imaginatũ, uerbũ prolatum) ſic dicere dei, qñq; notat actum æternũ tm̃, ſine reſpectu ad creaturas, vt filiũ generare. Aliqñ uerò actum æternum cũ reſpectu actuali ad creata, vt generare filiũ, atq; in illo diſponere cuncta. Nonnunquam autem actũ æternum temporali coniunctum, ut filium generare, & in illo res ipſas producere. Primo modo non ſumitur hic Sic enim non connotat in creatura ullũ effectum vel reſpectum: ſed ſcđo, ac tertio mõ põt hic accipi, quia ſic connotat effectum actu, aut habitu.

Petrus.

A *De opere ſecundæ diei, qua factum eſt firmamentum. Diſtinctio XIIII.*

Dixit quoq; Deus: Fiat firmamentũ in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamento, ab his, quæ erant ſuper firmamentum. Sciendum eſt, ꝙ illius cæli deſcribitur hic creatio, ſicut ait Beda ſuper Geneſim, in quo fixa ſunt ſidera, cui ſuppoſitæ ſunt aquæ in aere, & in terra, & ſuperpoſitæ aliæ, de quibus dr̃: Qui tegis aquis ſuperiora eius. In medio ergo firmamentum eſt, ſ. ſidereum cælum, ꝙ de aquis factum eſſe credi põt. Cryſtallinus enim lapis, cui magna eſt firmitas, & perſpicuitas, de aquis factus eſt. Si quem verò mouet, quõ aquæ natura fluidæ, & in ima labiles, ſuper cælum poſſint conſiſtere, de Deo ſcriptum eſſe meminerit: Qui ligat aquas in nubibus ſuis. Qui enim infra cælum ligat aquas ad tempus uaporibus nubium retentas, põt etiam ſuper cæli ſphæram non uaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate aquas ſupẽderet ne labantur. Quales autem, & ad quid conditæ ſint, ipſe nouit, qui condidit. Ecce oñſum eſt his uerbis, ꝙ cælum factum ſit ſcilicet illud, in quo ſunt fixa ſidera. i. quòd excedit aerem: & de qua materia, ſcilicet de aquis: & quales ſint aquę, quæ ſuper illud cælum ſunt, ſcilicet ut glacies * ſolidatæ.

Gene. 1. Ambro in Hexam li. 2 cap. 3. Beda

Pſal. 103. a

Quõ aquæ poſſunt eſſe ſup cælũ & quales ſũt illę aq

Iob 26 c. Augu. li. 2. de Gene. capite. 11.

* ſolidatæ.

B *Alij putant cælum illud eſſe igneæ naturæ, quibus conſentit Auguſtinus.*

Quidam uerò cælum, quod excedit aeris ſpatia, igneæ naturæ dicunt, aſſerentes ſuper aerem purum ignem eſſe, qui dicitur eſſe cælum, de quo igne ſidera, & luminaria, facta eſſe coniectant. Quibus Auguſtinus cõſentire ur̃. Vtrum uero noĩe firmamenti cælum, ꝙ excedit aerem, an ipſe aer hic intelligatur, idem Auguſtinus quærit, nec ſoluit. Magis tñ approbare uidetur cęlum illud hic accipi, ꝙ ſpatia aeris excedit. Aquas autem, quæ ſuper illud cælum ſunt, dicit uaporaliter trahi, & leuiſſimis ſuſpendi guttis. Sicut aer iſte nubiloſus exhalatione terrę aquas uaporaliter trahit, & per ſubtiles minutias ſuſpendit, & poſt corpulentiùs conglobatas pluialiter refundit. Si ergo poteſt aqua (sicut uidemus) ad tantas minutias peruenire, ut feratur uaporaliter ſuper aerem aquis naturaliter leuiorem, cur non credamus ẽt ſuper illud leuius cęlum minutioribus guttis, & leuioribus emanere uaporibus? ſed quoquo modo ibi ſint, ibi eſſe non dubitamus.

Augu ſup Gene. li 2. capite 3. Augu li 2. ſup Gene. capite 4. 5 & 19.

C *Quæ ſit figura firmamenti.*

Queri etiam ſolet, cuius figuræ ſit cælum. Sed ſpirituſſanctus, quamuis autores noſtri ſciuerint, per eos dicere noluit, nisi quòd proſit ſaluti. Quæritur etiam, ſi ſtet, an moueatur cælum. Si mouetur, inquiunt, quomodo eſt firmamentum? Si ſtat, quomodo in ea fixa ſidera circumeunt? Sed firmamentum dici poteſt non propter ſtationem, ſed propter firmitatem uel terminum aquarum intranſgreſſibilem. Si autem ſtat, nihil impedit moueri, & circumire ſidera.

Vtrũ ſtet an moueatur cęlum

Quare dicatur firmamẽtũ.

D *Quare tacuit ſcriptura de opere ſecundæ diei, quòd in alijs dixit.*

Poſt hæc q̄ri ſolet, quare hic nō eſt dictū, ſicut in aliorū dierū operibus. Vidit Deus ꝙ eſſet bonū. Sacramentū aliqđ hic commendat. Ideo .n. fortaſſis non eſt dictum, quod tn̄ ſicut in alijs factum eſt, quia binarius principium alteritatis eſt, & ſignum diuiſionis.

E *De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ ſunt in unum locum.*

Gene. 1. Beda Sequitur: Dixit Deus, congregentur aquæ in vnum locum, & appareat arida. Tertiæ diei opus eſt congregatio aquarum in unum locum. Congregatæ ſunt .n. oēs aquæ cælo inferiores in unam matricem, ut lux, quæ præterito biduo aquas clare luca luſtrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra, q̄ cooperta latebat, & quæ aquis limoſa erat, fieret arida, & germinibus apta. Eodem .n. die protulit terra herbam uitentē lignū
Vbi cōgregatę ſunt aquę. que faciens fructum. Si aūt quæratur, ubi congregatæ ſint aquæ, q̄ totum texerant ſpatium uſq; ad cælum: potuit fieri ut terra ſubſidens, concauas partes præberet vbi fluctuā tes aquas reciperet. Poteſt ēt credi, primarias aquas rariores fuiſſe, q̄ ſicut nebula tegerent terras, ſed congregatione eſſe ſpiſſatas: & ideo facile in unum poſſe redigi locum.
Amb li. 3. Hexamerō ca. 2. Cumq; multa conſtet eſſe maria, & flumina: in unum tamen locum dicit aquas congregatas, propter continuationem, vel congregationem oīum aquarum, quæ in terris
Eccle. 1. ſunt: quia cuncta flumina, & maria magno mari iunguntur. Ideoq; cum dixerit aquas congregatas in unum locū, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum pp * multifidos ſinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium eſt. * multiplices

De opere quartæ diei quando facta ſunt luminaria.

F Sequitur: Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diē, ac noctē.
Gene 1. Aug li. 2. de Gene. capite 13 in ꝑcedenti triduo diſpoſita eſt uniuerſitatis huius mundi machina, & partibus ſuis diſtributa. Formata .n. luce prima die, q̄ uniuerſa illuſtraret: duo ſequentes dies attributi ſunt ſupremæ, & infimæ parti mundi, firmamento ſcilicet, aeris, terræ, & aquæ. Nam ſecunda die firmamentum deſuper expanſum eſt. Tertia uerò aquarum molibus intra receptacula ſua collectis, terra eſt reuelata, atq; aer ſerenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus ſuis locis diſtincta ſunt, & ordinata. Tribus autem ſequentibus diebus ornata ſunt illa quatuor elemēta. Quarta .n. die ornatum eſt firmamentum ſole, & luna, & ſtellis. Quinta, aer in uolatilibus, & aquæ in piſcibus ornamēta acceperunt. Sexta, accipit terra iumenta, & reptilia, & beſtias, poſt quæ omnia factus eſt homo de terra, & in terra: non tamen ad terram nec propter terrā, ſed ad cælum, & propter cælum.

G *Ante alia de ornatu cæli agitur, ſicut priùs factum eſt.*

Qua utilitate facta ſunt et luminaria. Quia ergo cælum cęteris elementis * ſpecie præſtat, priuſq; alijs factum eſt, iō aū alia ornatur in quarto die quo fiunt ſidera: q̄ ideo facta ſunt, ut ꝑ ea illuſtretē inferior pars, * ſpecie
nec eſſet habitantibus tenebroſa. Infirmitatiq; hominum prouiſum eſt, ut circūeunte ſole potirentur hoīes diei, noctiſq; uiciſſitudine, propter dormiendi, uigilandiq; neceſſitatem. Et ideo etiam ne nox indecora remaneret, ſed luna, ac ſideribus conſolarentē hoīes, quibus in nocte operandi neceſſitas incumberet, & quia quędam animalia ſunt,
Gene 1. lucem ferre non poſſunt. Quòd autem ſubditur, Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos, quomodo accipiendum ſit, quæri ſolet. Ita .n. dictum vr̄, quaſi quarto die cę-
Aug li 2. de Gene. cap. 14 piſſent tempora, cum priùs triduum ſine tempore non fuerit. Ideoq; tempora, q̄ fiunt per ſidera, non ſpatia morarum, ſed uiciſſitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus ſiderum fiunt, ſicut dies, & anni quos uſitatè nouimus. Sunt .n. in ſigna ſerenitatis, & tempeſtatis, & in tempora: quia per ea diſtinguimus quatuor tempora anni, ſ. uer, æſtatem, autumnum, hyemem. Vel ſunt in ſigna, & in tempora, id eſt, in diſtinctionem horarum: quia priuſquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indicijs, uel meridiana hora, uel qualibet hora. Hæc quarta die facta ſunt.

Sūma diſtinctionis XIIII. Deſcripto primo opere diſtinctionis præcedenti diſtinctione, hinc deſcribuntur duo alia opera diſtinctionis, videlicet productio firmamenti in medio aquarum, & congregatio inferiorum aquarum in locum unum. Et circa hæc quæſtiones mouentur in textu. Prima eſt, cuius figuræ ſit cælum: ſecunda, an moueatur: tertia, cur in deſcriptione horum non additur, Vidit Deus, quòd eſſet bonum, ſicut in deſcriptione operum aliorum dierum.

QVAESTIO I.

Hic quæritur primò, *Vtrum firmamentum. id eſt celum ſtellatum ſit factum de aqua, & an uere in medio aquarum ſit conſtitutum.* ¶ De qua tn̄ q̄ſtione iā introducta sūt multa, uidelicet, ꝙ corpora cæleſtia, & elemētaria ſint eiuſdē materiæ

teriæ

Gene. 1. Auguſt. Baſilius Ambroſi. Beda. Pſal. 103. Pſal. 148. Dan. 3.

teriæ, ac naturæ: & ꝙ ita ſit, ſcriptura Geneſeos, quę allegatur in litera. & ipſe Magiſter in textu, ſancti quoq; doctores, Auguſtinus, Baſilius, Ambroſius, Beda, & alij multi expreſſè teſtanť. Sed, & multa loca ſcripturæ canonicæ: ut illud in Pſalmo Qui tegis aqs ſuperiora eius. Et rurſus: Aque ſup cælos ſunt, laudent nomẽ dñi. In hymno quoq; puerorũ. Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, domino.

In oppoſitum. Philoſo.

¶ In oppoſitum rationes philoſophi primo cæli, & mundi, ubi uarijs rationibus probat, cælum eſſe alterius naturæ, quàm elementa, utpote alienum à contrarietate, & nec graue, nec leue, quod probat, quoniam naturaliter comperit et alios motus, quàm elementis, ſimiliter alius locus, alia item figura ſaltem pro parte.

Alexand. Gene. 1.

¶ Circa hæc ſcribit Alexander: Cælum, quòd dr̃ firmamentum, uidetur eſſe ex eadem informi materia, de qua dr̃ in Geneſi: Spiritus dñi ſerebatur ſup aquas: non tñ ex eadem materia propria, imo ſicut differt cælum cryſtallinum à firmamento, & aquæ inferiores congregatæ in unum locum differunt à firmamento, ſic differunt propriè materiæ ſingulorum iſtorum. Præterea, quidam dixerunt, quod frigidum, & humidum per hanc rationẽ continet cælum, cælum ignem, ignis aerem, aer aquam, ergo aqua ſimiliter circundare debuit totam terram ex oĩ parte, quod fieri nequiuit pp animalia terrę, hinc aquam eleuari oportuit alibi, ut circũdare poſſet terram totam. ideo eleuatæ ſunt ſup firmamentũ, ibi que habent naturã frigidi, & humidi. Alij dicũt, qđ ſolum ſunt ibi ſm naturam humiditatis. In aqua nã quæ ſunt humiditas, atq; frigiditas. Humiditas aũt continuatiua, fluxibilisq; conſiſtit, qm̃ terra quæ ſicca eſt, cõtinuitatem ſine aqua non habet. Propterea medici dicunt, quod humiditas glutinum eſt membrorum. Non autem ſunt ſuper cælom aquę, inquãtum fluxibiles ſunt. Fluerẽt enim deorſum, ergo manent ibi ſecundum naturam cõtinuationis. Siqoidẽ hæc proprietas continuatiua, nobilior eſt in ea. Etenim cum in cælis ſit natura ſupercæleſtium, & inferiorum, oportuit ea coniungi. ideo aqua eſt ibi ſm hanc coniunctiuam, & cõtinuatiuam naturam. Alij dicunt, ꝙ ſunt ibi ſcd̃m naturam perſpicui: perſpicuum verò eſt, quod habet aliquam diſpoſitionem ad recipiendum lucem per totum. Verum hæ qualitates ſunt ordinatæ, quia nil inordinantum eſt à ſumma ſapientia. Vna ergo harum qualitatom alia extat nobilior, certumq; eſt, ꝙ ſecundum nobiliſſimã ſuam qualitatem ibi conſiſtunt, hæc uerò eſt pſpicuitas. Aqua enim cum terra, & aere, ac cælo ſtellato, & igneo conuenientiam habet. Cælũ aũt ſtellatũ, & igneũ, nobiliora ſunt terra, & aqua. Aqua demum cum cælo ſtellato conuenit in diaphaneitate, ergo aqua ſecundum hanc qualitatem eſt ſuper cęlom. Præterea perſpicuitas non eſt pura qualitas, qñ miſceť qualitatibus contrarium habentibus, ut cũ humido graui, & calido ſicco, ergo alicubi eſt qualitas pura, qa ex ordinatione ſummæ ſapientiæ Dei, ſi aliquid impurum ſit alicubi, idem purũ eſt alibi. In inferioribus aũt qualitas iſta impura eſt. In aqua namq; eſt cũ frigido, & humido, in igne caliditate, in cælo quoq; ſtellato cum quadam difformitate: quia hoc cælũ in ſuo orbe, & ſtellis diuerſimode extat diſpoſitũ, cũ ſtella ſit pars denſior ſui orbis. Ergo locus huius perſpicui ſecũdum, quod pura natura eſt, eſt ſupra cælũ ſtellatum, & infra empyreum. In empyreo quippè eſſe non ualet, quia empyreũ datiuum eſt luminis, diaphanum verò eſt luminis receptiuum, ergo ſuper cælum ſtellatum ſunt aquæ iſtæ.

2 Petr. 3.

Hinc ſuper illud beati Petri, Elementa calore ſoluẽtur, affert gloſſa: Duo elementa, uidelicet aqua, & ignis, abſumẽtur: cælum autem, & terra in melius commutabuntur. Cælum ergo cryſtallinom nõ habet aquas cum ponderoſitate, frigiditate, aut humiditate, qm̃ ignis ille conflagrationis non attinget uſque ad cælum illud, Talis uerò erit renouatio duorum elementorum, quæ remanebunt, ꝙ oẽs qualitates contrarium habentes, cedent in pœnam damnatorum. ſi dicať, ꝙ diſpoſitio diuina ſeparabit ab aquis illi, quæ ſunt ſupra firmamentum, qualitates contrarias: contra, ipſe non facier in cælo ſtellato aquis illis inferiore, ꝙ aliqua eius pars cedet in locũ damnatorum: ergo nec in aquis illis ſupremis. Qm̃ itaq; ſancti ſuper hoc nil certi definierunt, opinãdo dico, ꝙ cælum cryſtallinum, ſeu aqueum, eſt luce ſicut ex complemento, & ex perſpicuitate, tanquam eẍ diſpoſitione materiali. Verũtñ Auguſtinus 10 lib. de ciuitate dei fatetur, Sicut humidũ ẽ in cerebro, & manet ibi quamuis ſit ſuperiùs, ſic humidum eẽ ſuper firmamentum nil prohibet Baſilius quoq; expræſſit, ꝙ Deus diſpoſuit ibi aquas ad tẽperandum feruentiſſimũ ſolis feruorem. In cuius etiam ſigoũ Saturnus dr̃ frigidus eſſe. Sed aduertendũ, ꝑ quoddã eſt calidum ſaluatiuũ, ut calidum ſolis: quoddã deſtructionum. Hæc Alexander. ¶ Cuius poſitio generat quæſtiones, utpote, quid intelligatur ꝑ lucẽ, ex qua tãquàm ex cõplemento factum dicit cælum cryſtallinum: quid item per diaphaneitatẽ, ex qua ſicut materiali diſpoſitione opinatur id factum, pręſertim cũ cælũ cryſtallinum non ſit lucidum luce ſenſibili, ſicut ſol, alioquin nõ fieret nox in terra. Sãcti quoque, qui allegant in litera, ſenſiſſe vñr, ꝙ aquæ illæ ſint humidæ, quàmuis non fluidæ, ſicut cryſtallus, quę eſt congelatiſſima aqua.

Auguſt. Baſilius. Dion.

Bonauent.

¶ Pręterea Bonauentura: In hac, inquit, q̃ſtione propter diuerſitatem poſitionum, debilitatemq; rõnum, uix dici põt aliquid certũ, ſed ex diuerſis rõſionibus elici põt, quędã coniecturalis rñſio ſobria, inter ſidem, & rõnẽ incedẽs quaſi media uia. Quidã enim uiã, ac rõnẽ ſapientiæ mundanæ ſequẽtes, dixerunt, ꝙ ſupra firmamentũ non ſunt aq̃ corporales, & ſcripturas loqui de ſpũalibus aquis, aõt noĩe firmamẽti intelligit aerẽ ſuperiorẽ. Quod ex verbis eliciũt Aug. 13. confeſſ. dicentis: Sunt aliæ aquæ, q̃ ſup firmamẽtum ſunt, immortales, & ab oĩ corruptione ſecretæ. Alij literæ tonitentes, dicunt ꝙ ſuper cælũ ſtellatũ ſit cælum aquæ naturæ, quas diuina diſpoſitio poſuit ibi ad refrigerandũ ætheris ardorẽ, ita ꝙ Deus in mundi conſtitutione magis attẽdit finis utilitatem, quam formæ qualitatem. Hinc ſicut in minore mundo, uidelicet hoĩe, poſuit cerebrum ſurſum ad temperandum cordis calurẽ, ſic ſupra cælum ſtellatum locauit aqueũ cælum: & ibi aquæ illæ quieſcunt, & ſuſtentantur ſoliditate, ut tangit Beda, vel ſua ſubtilitate, aut diuina uirtute ſic ordinãte. Sed qa credendũ eſt, ſapientiſſimũ mũdi artificẽ corpora mũdi optimo ordine collocaſſe, nec ſolũ cõſideraſſe finis utilitatẽ, ſed, & pfectionis dignitatẽ, nõ apparet, quod uerũ aquæ elemẽtũ ſupra firmamẽtũ locauerit. Hinc tertia poſitio ẽ, ꝙ ſupra firmamẽtũ non ſũt aquæ uerę, & elemẽtis cõſimiles in ſpecie, ac natura, ſed ob ſimilitudinẽ ꝓprietatis in diaphaneitate vocanť aquæ ſunt ẽt frigidæ effectiuè. Sicq; nomẽ aquę tripliciť ſumitur in deſcriptione primæ inſtitutionis mundi. Primò, pro inferiori materia, ut ibi: Spiritus dñi ferebatur ſuper aquas. Scd̃ò, ꝓ natura trãſparẽti, & luminis retẽtiua, ut ibi: Fiat firmamentũ in medio aquarũ. Tertio. ꝓ

Auguſt. Beda. Aque tripliciter ſumitur.

ipſo aquæ elemento, vt ibi congregentur aquæ in locum unum. Et ſic ſupra ſidereū cælū neræ ſunt aquæ: non tamen elementares, nec eiuſdem naturæ cum illis, quantum ad corruptibilitatem: nec quantum ad grauitatem, ignobilitatem, groſſitiem, aut tranſfuſibilitatem. Aqua autem, quæ apud nos eſt, habet diaphaneitatem, non ſolū, quia receptiua, ſed etiam quā retentiua quodammodo eſt luminis, ut experientia docet, ſi metallum ponatur in fundo vaſis in tenebris. Nam ſuperfuſa liquida aqua uidebitur ſub luce retenta ab aqua. Sicq; probari dicūtur rubini, qui per ſe non lucent de noctè. Verum in his oīno cauendum eſt, ne de incertis aliquid certitudinaliter aſſeratur. Meliùs quippe eſt pie ambigere quàm temerariè diffinire. Hæc Bonauentura.

Diony.

¶ In cuius poſitione uī obſcurum, ꝙ dicit ſuper cælum ſtellatū conſiſtere ueras aquas: non tamen elemētares, nec eiuſdem naturæ cū illis, &c. Ex quo ſequi apparet, ꝙ illæ, & iſtę non ſint aquæ uniuocè. Et ſi aquæ illæ ſunt ex natura incorruptibiles, non uidentur eiuſdem naturæ cum iſtis ex natura ſua corruptibilibus. Humiditas quoq;, & frigiditas uīr naturales proprietates aquæ, ut calor ignis.

Thomas.

¶ Denique reſponſio Thomæ uidetur ſatis conſonare reſponſioni Bonauenturę, dempto, quòd Thomas dicit aquas illas non eſſe uerè, aut ueras aquas. Sic equidem ait: Circa hæc uaria dicta ſunt,

Ambroſ.

Ambroſius nāq; in libro de ſpiritu ſancto, uidetur dicere, quòd per aquas, quæ ſuper cælos ſunt, intelligitur ſpiritus ſanctus Sed hoc ad anagogicam, nō ad literalem perinet expoſitionem: Alij dicūt aquas illas eſſe de natura elementi, quod apud nos eſt, & eas contineri ibidem uirtute diuina. Quòd remouet Auguſtinus, dicendo: In operibus ſex dierum, quibus natura inſtituta eſt, non quæritur, quid Deus facere poſſit ſua uirtute, ſed, quid rerum patia-

Auguſtin.

tur natura, & quid eis conueniat. Auguſtinus quoque inquirendo alium tangit modum, intelligendo per firmamentum aerem, ſuper quem uapores, aquoę aſcendunt Sed hoc non uidetur concordare ſcripturæ, quæ ſtellas aſſerit poſitas in firmamento, niſi fortè firmamentum diuerſimode ſumatur, quē-

Rab. Mo.

admodum rabbi Muyſes dicit, qui etiam expoſitionem hanc innuit. Meliùs tamen intelligitur de firmamento, quod eſt cælum ſidereum ſupra quod ſunt aquæ, non de natura aquæ, quæ apud nos eſt, ſed [illegible] natura quintæ eſſentiæ, habentes ſimilitudinem cum aqua, quæ apud nos eſt. Propter quod nomen aquæ ſcriptura eis attribuit, occulta per nota ſenſibilia manifeſtans, quæ ſimilitudo attendi nequit niſi ſecundum lucidum, atque diaphanum, in quibus corpora inferiora cum cæleſtibus conueni-

Cęlum aqueū cur dicatur.

unt, ut 3 a. de aīa dī. Ideo ſicut dicitur cælū empyreum id eſt igneum, quia cum igne conuenit in hoc, ꝙ totū eſt lucidū, ſic dī cælum cryſtalinum, ſeu aqueum, inquantum conuenit cū aqua in hoc, quòd eſt diaphanum, ſiue, ꝙ pars aliqua eius ſit lucens, ut in cælo ſidereo, cuius quædam partes lucēt ut ſtellæ. Hæc autē cælum aqueū nona eſt ſphæra, ad quā primò reducunt aſtrologi motum orbis ſignorum, communem oībus ſtellis, qui eſt de occidente in orientem: & iterum ponunt decimam ſphæram, ad quam reducunt motum diurnū, qui eſt de oriente in occidentem, ita, quòd Saturnus infrigidat, ex ꝓpria ſua habet natura, & uirtute ſuam ſpeciem cōſequente, non ex aquis, quę ſupra firmamentū ſint: quæ etſi verè eſſent ibidem, non poſſent tū infrigidare Saturnū, qui cū ſit de natura quintæ eſſentię, non eſt ſuſceptibilis peregrinæ impreſſionis: imo ſi eſſent ibi huiuſmodi aq. potiùs infrigidarent ſtellas octauæ ſphæræ tanquā ſibi propinquiores: quarum tamē aliquę calidiſſimi ſint effectus. Ampliùs, in qualibet materialium ſpecie, oportet eſſe terminum quendam rareſactionis, ultra quem ſpecies nō ſaluatur. Vnde ultima raritas, ad quā poteſt perueniri, eſt ſecundum qđ materia ſtat ſub forma ignis elementaris, ut aſſerit commentator quarto Phyſicorum. Hinc aqua intantum rareſieri poſſet, quòd nō maneret aqua, ſed fieret aer, aut ignis. Non ergo poteſt intantum rareſieri, ut ſupra firmamentū leuetur. Imo cum ignis maximè ſit actiuus, non poteſt uapor illè pertranſire regionem ignis, quin cōſumeretur. Minus quoque eſſet poſſibile, quòd ſubſtantiam orbium penetraret, qui ſecundum omnes indiuiſibiles perhibentur. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porro in prima parte Summæ, quæſtione 48. Auguſtino, inquit, teſtante, maior eſt huius ſcripturæ autoritas, quàm omnis ingenij humani capacitas. Idcirco dicendum, quòd quomodocunq;, aut qualeſcunq; aquæ ſint ſuper firmamentum, nequaꝗ dubitādū eſt eas ibi eſſe: quales verò ſint, à diuerſis diuerſimode traditur. Et. n. Origenes: Aquę, ait, quę ſuper cælos ſunt, ſunt ſpirituales ſubſtantię. Vñ in Pſal. dicitur: Aquæ, quæ ſuper cęlos ſunt, laudāt nomen domini In Daniele quoq; legitur: Benedicite aquæ oēs, quæ ſuper cælos ſunt domino. Verū ad hoc reſpondet Baſilius in tertio ſui Hexamerō, hoc non eſſe dictum ſic, quaſi aquę illæ rationales ſint creaturæ, ſed quia earum conſideratio apud ſapientes completam glorificationem perficit creatoris Nam idem dicitur ibi de igne, & grandine. Sunt igitur aquæ corporales, ſed quales oportet diuerſimode definire ſecundum diuerſas de firmamento ſententias. Si enim firmamentum, ſeu cælum ſtellatum dicatur de natura elemētorum, idē neceſſe eſt de aquis illis fateri Quòd ſi cælum illud dicatur nō eſſe elementaris naturæ, idem de aquis illis erit cenſendum, utpote, quòd ſicut ſecundum Strabum dicitur cælum empyreum. i. igneum propter ſolum ſplendorem, ita dicetur aliquod cælum aqueum, ob ſolam diphaneitatem, quòd eſt ſupra cælum ſidereum. Poſito etiam, quòd firmamentum alterius ſit naturæ præter quatuor elementa, adhuc pōt dici aquas diſtinguere, ſi per aquam non elementum aquę, ſed materiam corporum informem intelligamus, quia ſecundū hoc, quicquid eſt inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si verò per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condenſantur: ſic aquæ ſuper firmamentum exiſtentes, ſunt quę vaporaliter reſolutæ ſuper aliquam partem aeris eleuantur. Intelligendo demum per firmamentum cælum ſtellatum, per aquas has intelligendum eſt cælum totum diaphanū, ſcilicet nona ſphæra, quam aliqui dicunt primum mobile, quòd reuoluit inferiores cælos motu diurno, ut operetur per illum continuitatem generationis, quemadmodum cælum ſidereum per motum, qui eſt ſecundum Zodiacum operatur diuerſitatem generationis, & corruptionis per acceſſum, & receſſum per diuerſas uirtutes ſtellarum. Hæc Thomas in Summa.

q. 78 ar. 2.

Origenes Pſal. 148. Daniel 3.

Baſilius.

Aquę ſupcęleſtes non ſunt angeli.

Strabus.

Petrus.

¶ Idem Petrus: Aquæ, ingens, illæ frigidæ ſūt, nō formaliter, ſed effectiuè, ſeu virtualiter, & poſitæ ſūt ſupra firmamentū ad tēperādū in inferioribus effectū ardoris corporum ſuperiorum. Ideo autem aquæ dicuntur, non q̄a de aqua facta ſunt elementari, ſed parte clariori primæ materiæ, q̄ intelligitur nomine aquæ. Nēpe cum firmamentum, ex du-

Firmamētū duplici natura cōſtat.

plici

plici natura compoſitum ſit, videlicet perſpicua, & luminoſa, & ante oẽ difforme ſit vniforme, oportet ſuper firmamentũ eſſe vnum cælũ totaliter perſpicuum, aliudq; totaliter luminoſum. i. cælũ cryſtallinum, ſeu aqueum, & cælum empyreũ. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶ Richardus præterea recitat hic opiniones præfatas, ad nullam declinans, & addit ꝙ Auguſtinus 13. confeſſionum videbatur ſenſiſſe aquas, quæ ſuper cælos ſunt, eſſe ſpirituales, ſeu angelos ſanctos. idcirco in libro Retractationum hoc reuocat.

Albertus. ¶ At verò Albertus poſt multam argumentationem auctoritati ſcripturæ rationem ſubijciens, reſpondet fideliter: Nobis, dicens, rationabiliùs videtur, quod ſupra 12. diſtinctione ait Magiſter his verbis: Tria elementa permixtione cõfuſa circunquaq; ſuſpenſa, eoúſq; in altum porrigebantur, quouſque nunc ſummitas corporeæ naturę pertingit. & ſicut quibuſdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur moles illa, quæ in inferiori parte ſpiſsior erat, & groſsior, in ſuperiori parte rarior, atq; ſubtilior, de qua rariori ſubſtantia putant quidã fuiſſe aquas, quæ ſupra fimamentum eſſe dicuntur. Hanc opinionem ſequentes, dicimus aquas ſuper firmamentum eſſe certiſsimè, propter cælum cryſtallinum ſeu aqueum, quod ſancti ibi eſſe dicunt. Et dicimus, ꝙ materia huius cęli eſt rarior, atq; nobilior illius informis primordialis materiæ pars. Diſpoſitio autem materialis ad formam, ratione cuius diſponitur, & aptatur eſſe ſuper firmamẽtum, eſt perſpicuitas vniformis per totum, ſicut aqua per totũ perſpicua eſt, & ſicut chryſtallus: forma verò per quam ad locum ſuper firmamentum determinatur à Deo, eſt luminoſitas vniformis. Per hanc namque eſt nobilior firmamento, atque ſecundum ordinem naturæ ſuper illud locata. Hæc Albertus.

Dionyſius ¶ Verum vt tetigi, cælum illud non poteſt dici luminoſum luminoſitate perceptibili oculo corporali, alioquin indeſinenter excluderet noctẽ à terra. Et quamuis Albertus prætacto reſpondeat modo in Scripto, nihilominus libro de coæquæuis conſcripſit: Cum cælum non habeat motum, nec potentias, nec qualitates elementorum, non poteſt eſſe de elementorum natura.

Durandus ¶ At verò Durandus Thomã hic ſequens: Supra lunam, ait, non eſt locus generationis, & corruptionis. Vnde philoſophus loquitur, ꝙ ſuper orbem lunæ non eſt malum. Si autem ſupra cælum ſtellatum eſſent aquæ elementares, eſſet ibi locus generationis, & corruptionis. Si etenim aquæ eſſent inter duas ſphæras cæleſtes, poſſent, per motum cæleſtiũ corporum calefieri, & rarefieri vltra, quàm congruit formæ aquæ. ſicq; eis corruptis aliquid generaretur, vt aer, aut ignis, quod ibi fieri nequit. Non ergo ſunt ibi aquæ veræ. Hæc Durandus.

Philoſop.

Dionyſ. ¶ Veruntamen hęc ratio non conuincit. Nã multi dicunt, quòd nona ſphera ſit mobile primum. & quamuis ponatur decima ſphæra mobilis, dici poſſet, quòd aqua inter eam, & octauam ſphæram locata, ſic eſſet diſpoſita, quòd tali motu alterari non poſſet, quemadmodum nec octaua ſphæra à nona, ſed ſimul circunuoluerentur.

Gulielm⁹. Antiſiod. ¶ Denique circa præhabita Antiſiodorenſis multa conſcribit, quæ in introductis continentur. & loquitur textum, ac Moyſem magis, quàm Ariſtotelem, ponendo interualla dierum, & opus creationis præceſsiſſe opus diſtinctionis, opus quoque diſtinctionis, opus ornatus, & de prima illa informi materia, facta eſſe cęleſtia corpora.

Scotus. ¶ At verò Scotus quærit hic, an corpus cęleſte ſit ſimplex eſſentia. In cuius quæſiti reſponſione inducit, vtrum in corporalibus cęleſtibus ſit materia. Ad quod reſpondendo, inſerit & hoc, an orbes cæleſtes ſint animati. Quantum ad primum, teſtatur: Aliter videtur hic reſpondendum ſecundum philoſophos, & aliter ſecundum theologos. Secundum intentionem namq; philoſophi, cum omnis potentia paſsiua ſit potentia contradictionis, vt dicitur nono metaphyſicæ, & ſic quodcunq; ſempiternum ſit neceſſarium, & ita nequaquam in potentia contradictionis, cælum quoq; ſecundum ipſum philoſophum ſit ſempiternum, ſequitur, ꝙ ſecundum ipſum nihil ſit in cælo exiſtens in potentia contradictionis: atq; per conſequens, nec habẽs materiam, quam ſi haberet formaliter, corruptibile eſſet, quẽadmodum ignis. dato enim quod nõ eſſet aliquod agens extra, quod poſſet ipſum corrumpere, quia non haberet contrarium, hoc non tolleret quin intra haberet principium corruptionis, quo res poteſt eſſe, & non eſſe, vt ignis. Et in hoc videtur Auerrois in libro de ſubſtantia orbis, meliùs habere intentionem philoſophi, quàm alij ponentes in cœlo materiam. Hæc Scotus.

Ariſtotel.

Dionyſ. ¶ Cui obijci poſſunt duo. Primum, ꝙ iſta reſponſio videtur incidere articulum Parrhiſienſem damnatum, quo prohibetur ſic reſponderi: Aliter dicẽdum eſt ſecundum Ariſtotelem, ſeu naturàlem rationem, & aliter ſecundum ſcripturam, ſeu fidem, vel theologicam traditionem: quoniam talis reſpõſio ſonat, ac ſi ſint duæ veritates ſibi inuicem contrariæ, cum tamen verum conſonet vero, nec aliquid veritati contrarietur niſi falſum: & quicquid theologicæ veritati repugnat, falſum eſt abſolutè. Secundum eſt, quia ſupra probatum eſt copioſe, quòd opinio illa Auerrois extat erronea, Ariſtoteli quoque contraria.

nota damnatam reſpondendi formam.

¶ Inſuper ait Scotus, Secundum theologos ponẽda eſt in cęlo materia, q̃m chaos, quod poſuimus attigiſſe vſq; ad cælum empyreum, erat materia oium corporalium contentorum ſub cęlo empyreo. Imò poneretur ibi materia ſecundum ſe. & quantum eſt ex ſe eiuſdem rationis. ſicq; cælum quantum eſt ex materia ſua, corrupcibile eſſet. ¶ Sed huius dicti cõtrarium iam ſupra innotuit. Quid verò de animatione cælorum Scotus loquatur, infra pandetur.

G. Parrhi. ¶ Poſtremò de his ſcribit diffusè Gulielmus prima parte libri de vniuerſo, ſequens & ipſe fideliter Moyſen ſanctũ, ex diuina inſpiratione locutum magis, q̃ Ariſtotelem condemnatũ, humana ratione in multis deceptum: Declarabo, inquiens, firmamentum factum eſſe in medio aquarum, atq; diuidere aquas ab aquis, vtporè abyſſum illã, quæ impleuit totam concauitatem cæli empyrei vſq; ad terram. factum quippe, locatum, & ordinatum eſt firmamẽtum hoc in medio corporũ extremorum, id eſt, in medio mundi, puta in medio ſpatio, quod eſt inter cælum empyreum, & terram, & hoc medium fuit aquarum. Quod ſi quis dicat aquas illas ſupra firmamentum ſuperuacuę eſſe, reſpondebo, ꝙ ſicut in mundo iſto inferiori non ſunt ſuperuacuæ aquæ ex quibus facti ſunt piſces, qui & conſeruantur in aquis; ſic nec cõſumptæ, nec ſuperuacuæ ſunt aquę ſuperiores, ex quibus formati ſunt cæli, quos, & veriſimile eſt conſeruari in aquis illis, ſicut ex ipſis ſunt generati. Deniq; concordant hæc opinioni dicentium cœlos eſſe ex aquis illis per congelationẽ earum vehementiſsimam, & obdurationem fortiſſimam inſtar cryſtalli. Vnde & cryſtallinæ ſubſtantiæ eos eſſe ſunt opinati, ſed longè nobilioris, atque ſubti-

ſubtilioris, quàm cryſtallus terreſtris. Veruntamen hoc potius dicitur, quõ color cryſtallinus ſecúdum vulgi opinionẽ apparet in eis, color quoq; ſapphireus, vel hyacinthinus, iuxta illud in Exodo: Subter Deũ Iſrael erat, quaſi opus lapidis ſapphirini, quaſi cælũ quando ſerenum eſt. Impoſsibile autem videtur, vt verè cryſtallinæ ſubſtantiæ ſit aliquod cælorum per congelationẽ ex medio aquarum. Congelari enim non videtur aqua, niſi ex vehementia frigiditatis, neq; congelatio aliud eſt, q̃ frigiditatis exceſſus. Qualiter autem congelatum fuiſſet medium illud aquarũ, remanentibus extremis in temperantia ſuæ naturæ, præſertim cũ ſuperiores partes omnium aquarum priùs cõgelentur, & ob id ſuperior pars aquæ priùs debuit congelari? Amplius, cryſtallina ſubſtantia plus eſt terreſtris, q̃ aquea. Subſtantia quippe cryſtalli, omniumq; gemmarum, non eſt niſi cinis caloris vehementia reſolutus, ſeu liquefactus, & poſtmodum congelatus. nam per contritionem, aut comminutionem reſoluũtur in cinerem. Idem eſt ſentiendum de vitro. Rurſus, ſi ſubſtantia cœlorum eſſet cryſtallina, quaſi incomparabiliter ponderoſior eſſet, quàm tota terra. quare nec ſuper ignem, nec ſuper aërem ſtare poſſet. Adhuc, cum ignis impleat concauitatem cæli lunaris, vſque ad aëra, quomodo ſtabit contiguum tanto igni cęlum lunæ, ſi cryſtallina eſt eius ſubſtantia? Itaq; propter ſimilitudinem apparitionis, & viſus peruietatem, ac propter ſtabilitatem, & ſoliditatem ſubſtãtię corporeorum, dictũ eſt cœlum cryſtallinum. Eſt quippe cryſtallus difficillima ad liquefaciendum, atq; ſecandum. Forma ergo cœlorũ, quam medium illud aquarum in ſua ſuſcepit materia, diſtinctæ naturæ eſt à formis elementorum, & elementatorum. ideo nec à calore, neq; frigiditate extat paſsibilis. Præterea mirum, cur quidam mirantur eſſe ſuper cęlos aquas huiuſmodi, cum nullus miretur, aut horreat ignẽ eſſe ſub aquis, imò ſub terra, ſicut apparet ex locis naturalium balneorum, & ex inũdationibus, ac quaſi diluuijs ignis, quæ ex montibus tribus erũpunt, puta Vulcano, Aetna, Chimæra: quod non eſt minus contra naturam, q̃ aquas ſuper cælos conſiſtere. Nec dici poteſt, ꝙ ibi fuerũt repoſitę propter diluuium tunc futurum, & vt aqua pluuiarum inde deſcendat. impoſsibile .n. eſt aquam inde deſcendere, eo ꝙ cœlum omnino ſit ſolidũ. nec infra mille annos poſſet in terram pertingere, vt in libro de profunditate cœlorũ oſtenſum eſt. Nec dicendum eſt, ꝙ ſint ibi veluti in theſauris, eo ꝙ ſcriptũ ſit: Ponens in theſauris abyſſos. nam & ſimili modo in libro Iob fertur: Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti? Atq; in Pſalmo: Qui producit ventos de theſauris ſuis; cum tamen venti non ſint niſi dum flant. Ideo dico quòd aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, non ſunt ibi in forma aquarũ, quę circa nos ſunt, ſed ex eis regio illa, quę cœlo empyreo circũtegitur, ſic eſt facta, vt ſit amœna, & ſalubris, atq; per omnem modum apta habitatio glorificandis hoĩbus, conueniensq; immortalitati, ac impaſsibilitati vitæ eorum. ſicut quibuſdã forſan videtur. Nempe cum homines in aquis, quæ hic ſunt, viuere nequeãt, neceſſe eſt regionẽ ſuperiorum aquarum ſic eſſe diſpoſitam, vt requirit ſalubritas immortalitatis, & incorruptionis futuræ poſt reſurrectionẽ mortuorũ. Conuenientiùs, nãq; vr̃, vt regio illa ſit habitatio hominum glorificãdorum, q̃ ſubſtantia cœli empyrei, vt quidam forſitan opinantur, cũ cœlum empyreum ob ſuam ſoliditatem ſpirationi, & reſpirationi nequeat deſeruire.

Cęlũ cryſtallinum eſt non ex aquarum congelatione.

Cælũ cryſtallinum unde dicatus.

Nota tres mõtes ignivomos.

Pſal. 32.

Iob 38

Pſal. 134.

Quare ſi ſpirabitur, & reſpiraretur in illa vita, habitatio illa infra cælum, empyreũ ſola vr̃ conueniens glorificandis hoĩbus. Deniq; pulchritudo, ac ſplendor cœli empyrei magis digna eſt conſpici, q̃ calcari. imò cum cœlum illud ſit tectum totius mundi, non conuenit vt ſubſit habitãtium pedibus, ſed vt ſupereminea eorum capitibus. Ergo aquæ illæ iam verſæ ſunt in corpus tale, quale iam dixi: aut vertẽtur, dum homines glorificandi fuerint glorificati, & transferentur in alium. Hæc Gulielmus.

¶ Qui in his intricatus vr̃, & ſingularis opinionis, dicendo cęlos factos ex aqua illa primordialiter condita, & tñ diſtinctæ eſſe naturæ ab elementis ſeu aqua inferiori. Et multa ſuperiùs tacta contra hoc obijci queunt. Quod verò ſubiungit de cœlo aqueo, ꝙ erit habitatio hoĩum glorificatorum, videtur diſſonare à cõi doctrina ſanctorum, dicentium, ꝙ in ipſo cœlo empyreo morabunẽ. Verum hoc ad quartum ſententiarum eſt reſeruandũ. Apparet quoq;, ꝙ ſenſerit, ꝙ cęlum empyreum cęlũq; aqueum, de quo loquitur, ſplendebunt luce perceptibili viſu exteriori. Quod demum, ait, verſas, aut vertendas eſſe aquas illas in corpus, quod erit habitatio glorificatorum: dubium habet qualiter facta ſit, aut ſiet verſio illa, an per corruptionẽ, & expulſionem prioris formę ſubſtantialis. Et multa circa hoc inquirenda occurrunt. Loquitur tamen cautè, non quaſi ſecundum propriam, ſed aliorum opinionem, & forſan non audens exprimere euidenter, quod ſenſit: quia re vera illa opinio eſt inepta, nec aliquod cœlum quod nimis dignum eſt, vt in eo detineantur, qui Deo beatificè perfruuntur.

Dionyſius

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *an cœlum ſtellatum, ſeu firmamentum ſit de natura elementorum*. ¶ Quod ſic, videtur ex litera Geneſis, & ex verbis Magiſtri in textu; imò auctoritate eorum, quos allegat.

¶ In oppoſitum videtur auctoritas magni Dionyſij quarto capitulo libri de diuinis nominibus affirmantis, Cœli, & ſidera ingenerabilem, & intranſmutabilem habent ſubſtantiam.

S. Diony.

¶ Ad hoc Thomas reſpõdet: Circa hoc fuit diuerſa philoſophorum opinio. omnes namq; ante Ariſtotelem dixerunt cœlũ eſſe de natura quatuor elemẽtorum. Quod Ariſtoteles primo improbauit, dicens cœlum eſſe ſine grauitate & leuitate, alijsq; cõtrarijs, vt patet primo cęli. Et propter efficaciam rationum eius, poſteriores philoſophi conſenſerunt ei. Vnde nunc omnes opinionem eius ſequuntur. Expoſitores quoq; ſcripturæ diuerſificati ſunt, ſm quod diuerſorum philoſophorum doctrinis in philoſophia eruditi fuerunt. Baſilius namq;, & Auguſtinus, & plures ſanctorum, ſequuntur in philoſophicis, quæ ad fidem non ſpectant, opiniones Platonis, & ideo ponunt cœlum de natura quatuor elementorũ. Porrò D. Dionyſius ferè vbiq; Ariſtotelẽ ſequit̃, vt patet diligenter inſpicienti libros ipſius. Hinc 4. ca. de diuinis noĩbus ſecernit cęleſtia corpora ab inferiorũ natura, vt patet in auctoritate eius præallegata, cui cõſentio. Hæc Thomas in Scripto.

Tho. aqui.

S. Diony.

¶ Inſuper in prima parte, quæſt. 68. Conſiderando, inquit, ſuperficietenus literam Geneſis poſſet quis imaginationem cõcipere ſimilem imaginationi antiquorum philoſophorum dicentium aquam eſſe corpus quodam infinitũ, & omnium corporũ aliorum principiũ, quod corpus immenſum poſſet accipere aliquis noĩe abyſsi, cũ dr̃ tenebræ erant ſuper faciẽ abyſsi. Dicebant quoq;, ꝙ cęlum ſenſibile quod videmus, non continet intra ſe oĩa corporalia,

Art. 3.

lia,ſed eſſe infinitũ corpus aquarum ſupra,& extra
cœlũ.& iuxta hoc diceretur, ꝙ firmamentũ diuide
ret inter aquas ſuperiores,& inferiores. Sed qa hęc
opinio rõnabiliter reprobaẽ, nõ eſt ſcriptura ſic in-
telligenda. Idcirco dicendũ,ꝙ Moyſes rudi populo
loquens,atq; eorũ imbecillitati condeſcendens,illa
tm̃ propoſuit eis, quæ ſenſui manifeſtè apparent.
Aer autẽ non ita apertè ab oĩbus percipitur ſenſu,
vt aqua,& terra. Vt tñ veritatẽ capacious exprimie-
ret,dat locum intelligendi eundẽ,ſignificans ipſum
quaſi aquę connexũ, dicendo: Tenebræ erant ſuper
faciẽ abyſsi. Per quod daẽ intelligi, ſuperficiẽ aquæ
eſſe aliquod corpus diaphanũ, quod eſt ſubiectum
Empedoc. lucis & tenebrarũ. Amplius, Empedocles dixit ſtel-
latũ cęlum ex elementis eſſe cõpoſitum,non tñ diſ-
ſolubile eſſe: quia in eis non eſt lis,ſed amicitia tm̃.
Alij dixerunt firmamentũ eſſe de natura elemento-
rũ, non quaſi ex elementis cõpoſitum,ſed quaſi ſim
Plato. plex elementũ, vt Plato,qui dixit corpus cæleſte ele
mentum ignis exiſtere. Quidã poſuerunt cælum nõ
eſſe de natura elementorum, ſed eſſe quintum cor-
pus,vt Ariſtoteles. Hæc Thomas in Summa.

Dionyſi. ¶Cui obijci poteſt, ꝙ Plato perhibuit ſtellas eſſe
de ignis natura, ipſoſq; orbes de aqua, vt & ĩ. pate
Petrus. bit. Idem Petrus: Plato,inquiens,in Timæo aſſeruit,
quòd ſphæra ignis eſt cælum, quòd non habens al-
tius quò aſcendat,reuoluitur in circulum.

Richard. ¶Concordat quoq; Richardus: Aliqui,dicẽs:po
ſuerunt cęlũ ignee eſſe naturę, imò ipſum ignem in
ſphæra ſua,non ponentes aliquã quintam naturam
Marcian⁹. corpoream ſimplicem. Cuius opinionis vr̃ Marcia-
nus fuiſſe, dicens ꝙ mundus conſtat ex quatuor ele
Plato. mentis inſtar ſphæræ globatus. Plato etiã in Timęo,
Auguſt. & Auguſtinus decimo de Trinitate, vbi vr̃ abijcere
opinionẽ ponẽtiũm quintũ corpus ſuper quatuor
Cœlũ eſſe quintum corpus ab elementis alienum. elementa. Sed iſtud eſt contra Ariſtotelẽ,& cõmen-
tatorẽ,cõtra Auicennã, ac Algazelem:& quod ma
ius eſt,contra rõnem. quod primo probaẽ per mo-
tus naturã. Quodlibet qppe elementum habet pro-
priũ motum,& rectum, neq; poſsibile eſt vnũ cor-
pus habere duos motus naturales. cœlum autẽ na-
turaliter mouẽ motu circulari. Secundò per natu-
rã cæleſtium corporũ. Experientia docet, ꝙ Satur-
nus infrigidat,luna humectat, ignis verò calefacit,
& ſiccat. ergo Saturnus, & luna nõ ſunt igneæ na-
turę, igiẽ,nec cęlum in quo luminaria iſta cõſiſtunt.
Sol demum calefacit, atq; deſiccat,terra infrigidat,
aer,& aqua humectant: ſol ergo non eſt naturæ ter-
reæ,nec aquæ, neq; aereæ. Tertiò,ex parte mixtio
nis elementorũ. Elementa.n.habent contrarias qua
litates, contraria verò nunquam cõueniunt ad ali-
qd vnum conſtituendũ: imò à ſe diffugiunt,niſi per
aliqd ſublimatum ſuper contrarietatẽ concilietur,
ergo eſt corpus quintũ non habens ꝯ̃rium. Quinto,
ex parte ſaluationis,vnũ elemẽtum a ſe eſt per ſe ſal-
uatiuũ, ſed potius corruptiuum alterius. & tñ vnũ
elemẽtum renuit ſeparari ab alio,vt patet in clepſy-
dra, in qua dum obturatur foramẽ ſuperius,ne aer
poſsit intrare, aqua non deſcendit per inferiora fo
ramina, ergo hoc eſt ex influentia corporis ſupe-
Vdalric. rioris. Hæc Richardus. Concordat Vdalricus.

Albertus. ¶Albertus quoq;: Firmamentum, ait, duobus dr̃
Firmamẽtum vnde dicatur. modis. Primò,à firmitate naturæ naturaliter incor-
ruptibilis, qm̃ tota natura ſua eſt à contrarijs alie-
na, & à cõtrariorũ actione, & paſsione immunis.
Vnde ſm̃ philoſophum non recipit peregrinas im-
preſsiones, ſicq; totũ corpus, quod dr̃ quinta eſſen
tia, à luna & ſupra, dr̃ firmamẽtum, atq; in decẽ cõ-
prehendiẽ cœlis, videlicet ſphæris ſeptem planeta-
rũ, & cœlo ſtellarum fixarũ, cœloq; cryſtallino, &
cœlo empyreo. Secundò dr̃ firmamẽtum à firmita-
te ſtandi, ac diſtinguendi inter aquas, vt dictũ eſt.
ſicq; ſolũ cœlum ſtellatum firmamẽtũ vocaẽ. Itaq;
ſol, & luna, alijq; planetæ ſunt in firmamẽto primo
modo accepto, iuxta illud Geneſis: Fecit Deus duo Gene. 1.
luminaria, & poſuit ea in firmamẽto cœli. Itemq;,
fiant luminaria in firmamẽto cœli. Præterea cœlũ,
ſm̃ Auguſtinũ non eſt de natura aquæ deorſum fiu
xibilis,ſed eſt ex aqua, quæ ꝑꝑ puritatem naturæ in
ſubſtãtia, & perſpicuitatis in diſpoſitione materia-
li, ac luminoſitatis in ꝓfundum ſui per opus diſtin-
ctionis ſita eſt ſuper cælos,vt ex ea formarenẽ cęle-
ſtia,ſicut eſt dictũ. Et illa aqua nullũ eſt elementum,
nec in ea ſunt humidum,& frigidũ coniuncta in ele
menti cõplexione,ſed cõfuſa vt oẽs aliæ qualitates.
Nec materia illa ad formã cœli eſt determinata,ni-
ſi puritate ſubſtãtiæ, & perſpicuitate, ac luminoſita
te. Nec cœlum eſt igneum, quãuis Plato & Demo-
critus hoc dixerunt. Eſt tñ cõpoſitum ex eſſentiali-
bus partibus, ſ. ex forma,& materia,& reſolubile in
eaſdẽ reſolutione rõnis,nõ reali. Per opus qppe di-
ſtinctionis diuinæ, materia cæli determinata eſt ad
ſuã formã, ſicut & alia, quæ Deus creauit. Veruntñ Cœlũ cur ſimplex dicat a philoſopho
Ariſtoteles aſſerit cœlũ eſſe ſimplex, qa non cõſtat
ex cõtrarijs, neq; ex elementis. ¶Sed obijci poteſt, Obiectio.
qm̃ Ptolemæus in Almageſti, & Albumaſar in intro
ductorio ſuo, diuidunt ſtellas, & dicunt aliquas eſ-
ſe graues, vt Saturnũ, Iouẽ & Martem: quaſdã verò
leues, vt lunã, Mercuriũ, Venerem. grauiſsimas aũt,
q̃ ſunt in cœlo ſtellato. grauia verò,& leuia ex con-
trarijs cõſtant & elementis. Macrobius quoq; ſuam Macrobi.
ſic incipit philoſophiã: Mundus ex quatuor conſtat
elementis, iiſdẽq; totis. Idẽ loquitur Marcianus. Et Dilutio.
tñdendum ꝙ graue, & leue dicunẽ dupliciter, vt- Graue, & leue dupliciter dicuntur.
potè à natura, & ab actu. A natura, vt q̃ ex contra-
rijs ſunt cõpoſita. ab actu, vt velox, & tardum, pro-
ut 6. Phyſicorũ dicit philoſophus: Velox diuidit tẽ
pus, tardum autẽ magnitudinẽ. Velox qppe in tem
pore paruo trãſit ſpatium multum, tardum autẽ in
tempore magno ſpatium paruum. Sicq; ſtellæ dicũ
tur veloces, & tardæ, atq; tardiſsimæ, ſicq; tarda &
velocia ex cõtrarijs cõpoſita non ſunt. At verò Ma-
crobius totus fuit Platonicus. Idcirco Platonẽ ſe-
quens hoc dixit. Ariſtoteles verò Peripateticus im-
probauit illam opinionem, neceſſarijs argumentis
probans, ꝙ materia corporis cæleſtis non eſt in po-
tentia, niſi ad vbi. Hæc Albertus in Scripto.

¶Præterea Bonauẽtura diffusè ſcribit circa hæc, Bonauen.
dicẽs in primis philoſophos cõiter poſuiſſe, ꝙ cor-
pora cęleſtia nõ ſint elementaris naturæ: ſctõs verò
doctores voce tenus ſenſiſſe ꝯ̃rium. Quos tñ cõcor
dat, dicendo ꝙ iſti corpora illa dixerunt elemẽta-
ris naturę ꝑꝑ ſimilitudinẽ in claritate, diaphaneita-
te, effectibusq; quibuſdã, non ꝑꝑ veritatẽ naturæ ſpe-
cificæ. Conformẽ cõcordantiã tangit Albertus, di- Albertus Philoſop
cẽs: Ariſtoteles ait ꝙ antiq; dixerunt cœlũ igneum
eſſe, & hoc, vt ipſe ſubiungit, qm̃ oẽ corpus inflam-
mans, aut inflãmatum inflãmatione actiua, ſeu paſ-
ſiua, aut vtraq;, ignẽ vocabãt. Vidẽteſq; oẽ corpus
cæleſte ſuo lumine eſſe inflãmans, aut inflãmatum,
aſſerebant igneum eſſe. & hic non eſt ignis, q eſt ele
mentum, ſed qui eſt lumen, aut lux. Hæc Albertus.

¶Veruntñ ſi ea, q̃ Magiſter in textu cõſcribit, pẽ- Dionyſi.
ſenẽ, patebit, ꝙ cõcordãtia iſta nõ ſit niſi ad bo-iem
ſiue ad aerẽ, cũ certũ ſit Platonẽ, & Platonicos anti
quiores quoq; ſenſiſſe, ꝙ corpora cæleſtia ſint verè
elemẽtaris naturæ: atq; hęc ipſum Auguſtinũ, Baſi-
lium, Bedã, Damaſcenum, alioſq; prægallegatos ſen-
ſiſſe,

ſiſſe, vt S. Thomas verè, & planè enarrat, & infra ex verbis clarebit ſancti Ambroſij.

Ambroſi. Alexand.

¶ Porrò Alexander: Cœlum, inqt, ſtellatum vr̃ ex eadem eſſe informi materia, de qua dr̃ Geneſis primo: Spiritus domini ferebať ſuper aquas: non tamē ex eadē materia propria, imò ſicut differt cœlū cryſtallinum à firmamēto, & aquæ inferiores differunt à firmamento, ita differunt propriæ horum ſingulorum materiæ. Quæ riſio breuis eſt, & ſatis obſcura, ſed ex prætactis eius verbis clariùs innoteſcit.

G. Parrhi.

¶ Præterea Parrhiſienſis libro de vniuerſo prima parte: Generatio, inqt, nouē cœlorum, ex aquis eſt facta. i. ea materia, q̃ erat inter cælum empyreum, & terrā. Alioquin quid factum eſſet de aqua illa? Non n. per motum localē tranſlata eſt ad alium locum, cum nō fuerit tunc alius locus. Cumq; impoſsibile fuerit eā remanſiſſe in loco, in quo nunc ſunt cœli nouē, cum totū hunc locum cæli hi occupent, conſtat eā per corruptionē tranſiſſe in generationē cœlorum, quod fieri in inſtāti nequiuit. aliàs eadē materia ſimul, & ſemel ſub pluribus ſubſtātialibus formis ſtetiſſet. Hinc aliter facta eſt generatio cęli primi, puta empyrei, & cæterorū cœlorum. Ego autē intendo hic literam Moyſi planā defendere. Habet autē quæſtionē, à qua parte inceperit generatio cęlorum, eſtq; veriſimile ꝙ cælum quod vocat aplanū, primū creatū fuerit. i. in prima parte diei, deinde cælū fixarum ſtellarum quaſi in parte ſecunda, tertiò cælū Saturni, & ita donec veniatur ad cœlū lunę: quod etiā vr̃ requirere ordo dignitatis, & nobilitatis cœlorum. Idem n. eſt ordo cęlorū in dignitate, & nobilitate, & in ſitu ſeu altitudinis poſitione,

Alpetrag.

& ſm Alpetragium etiā in velocitate, & tarditate. Quibuſdā quoq; vr̃ ꝙ virtutes, & operationes, altiorum cęlorum inferioribus influunt cælis. Aliqui tamen potius opinantur, quod omnes cœli iſti ſint ſimul formati, eo ꝙ Deus propria virtute per ſe fabricatus eſt eos. Sicq; nomine firmamenti horum cœlorum congeries deſignatur. Hæc Gulielmus. Qui de his ſcribit proliſè, & inquiſitoriè magis, q̃ aſſertoriè, atque diuerſas tangit opiniones.

Dionyſi.

¶ Poſtremò, omnibus iam prętactis ritè pro poſſe penſatis, ſecuriùs reor textum Geneſeos, ac ſanctos ſequi doctores, & ipſam canonicę ſcripturę defendere veritatem. Certum eſt autē, excellentiores ſanctos doctores tam latinos, q̃ Græcos, Hieronymum, Auguſtinum, Ambr. Gregoriū, poſterioresq; multos, videlicet Bedam, Strabum, Rabanū, Alcuinum, Albinum, & inter Gręcos Baſilium, Chryſoſtomum, Gregorium Nyſenum, Iohannem Damaſcenum, & alios plures, ita egiſſe, ita ꝙ omnes hi ſenſerunt, ſcripſerunt & faſsi ſunt corpora cęleſtia elemētaris eſſe naturæ: opinionem quoq; illam, ꝙ ſint altioris ſpeciei, & quintæ eſſentiæ ex intentione redarguiſſe, prout ex præallegatis oſtenditur. Nam &

Quid antiquiores theologi ſenſerit de cęleſtium corporum natura. Ambroſi.

beatus Ambroſius in ſuo ſatur Hexameron: De natura, & qualitate ſubſtantiæ cæli quid enumerē ea, quæ diſputationibus ſuis philoſophi texuerunt, cū quidam aſſerant illud ex quatuor elemētis compoſitum, alij quintam quandā naturam noui corporis ad conſtitutionē eius inducant, atq; configant æthereum eſſe corpus, cui neq; ignis admixtus ſit, neque aer, nec aqua, nec terra, quia huiuſmodi elemēta proprium habent motum, vſum & curſum? Sed nō iſta opinio propheticæ potuit obuiare ſententiæ, quā & Chriſtus in euangelio approbauit: qua dicitur, Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt, & ſicut veſtimentū veteraſcent. Nil igitur agunt, qui ad defendū cœli perpetuitatem, quintum corpus æthereum introducunt, cum videant vnius mēbri partem diſsimilem cæteris labē corpori magis afferre. Hæc Ambroſius. Ita & Auguſtinus libro, de Trinitate: Quidam præter humū, & humorem, aerem & ignē, quintā neſcio, quam inducunt eſſentiā. Argumenta demū philoſophi nō videntur magni vigoris, cum & elementa ſuperiora, quibus naturaliter cōuenit ſurſum moueri, naturaliter moueanť deorſum in generatione mixtorū, quibus per comparationem, & reſpectum ad vniuerſalē naturā, & propter conſeruationē boni vniuerſi conuenit moueri deorſum, ſicut & aquæ aliquando conuenit naturaliter moueri ſurſum, etiam vltra particularem ſuæ naturæ proprietatē ad vacuū euitandum. Deniq; poſſet defendi, cęlum ſic eſſe contemperatum, ſeu naturas, & ꝓprietates elementorū ſic eſſe contēperatas in cœlis, cœleſtibusq; corporibus, vt nec ſurſum, nec deorſum moueri ſit eis naturale, ſed orbiculariter circumuolui, ꝓſertim per reſpectum ad totius vniuerſi naturā, conſiſtentiāq; ſeruandam. Sed & igni ſub orbe lunæ nō violenter, ſed naturaliter conuenit circulariter circunferri. Quāuis etiā Gulielmus, & alij quidā teſtentur corpora cæleſtia eſſe formata ex informi, & cōfuſa illa materia primò creata, quæ qñq; noīe aquæ ſignificať, & à terra vſq; ad cęlū empyreum protendebatur, ſm Magiſtrum in litera, & eos, quos ipſe allegat: non tamē fatentur, ꝙ ex aqua elementari ſint procreata. Hæc breuiter tetigiſſe reor ſufficere, quia materia infra certitudinem eſt, nec expedit in ea aliquid incautè aſſerere. Propter quod libro 2. cap. 6 aſſerit Damaſcenus: Subſtantiā cœli nimium quærere non oportet, ignotam nobis exiſtentem.

Matt. 24. Lucæ 21. Pſal. 101.

Soluuntur argumēta philoſop.

Damaſc.

QVAESTIO III.

Arguitur primo cōtra veritatem. 2. Cor. 12. Rabanus.

TErtiò quæritur, *quot ſint cœli*. ¶ Videtur quòd tantum ſint tres, quia Apoſtolus raptū ſe proteſtatur vſque ad tertium cœlum, & hoc fuit cælum ſupremum. Rabanus verò ponit ſeptem cœlos, cui obijcitur, quòd ſeptem ſunt cœli planetarum, & octauum eſt cœlum ſtellatum. Nonum verò cœlum cryſtallinum, & aliqui addunt decimam mobilem ſphæram, vt Thebit, quod & Thomas ſupra ſecutus eſt.

Thebit.

In oppoſitum.

¶ In contrarium ſunt, quæ habentur in litera.

Albertus. Damaſce.

¶ Ad hæc reſpondet Albertus: Damaſcenus lib. 2. cap. 6. ponit decē cœlos, puta empyreum, aqueum & ſtellatum, ſeptemq; orbes planetarum. Sed quærendū quomodo intelligatur illud Deuteronomij: En domini Dei tui cœlū eſt, & cœlum cæli. Vbi Rabanus ait in Gloſſa, Aliqui dicunt tres eſſe cœlos, videlicet aereum, æthereum, atq; ſidereum. Aliqui ſeptem, vtpotè aereum, æthereum, olympeum, quartū igneum, quintum firmamentum, ſextum aqueū, ſeptimum angelorum. Nempe ſm Rabanum ad eſſe cœli duo requiruntur. Primum quòd alicubi circulariter aliquod corporum ſimplicium contineat: ſecundum quod ſit ſphæricum, receptiuum luminis, ac datiuum. Hinc aqua & terra cum non contineant aliquod corpus ſimplex, non ſunt cœli, quia nec receptiua ſunt luminis, nec datiua. ſed tot ſecūdū Rabanum ſint cæli, quot modis contingit multiplicari perſpicuū circulariter aliquod continens ſimplex, tale verò perſpicuum, aut eſt receptiuū luminis, aut datiuum: aut motū, aut non motū: & aut vniforme in lumine, aut non vniforme. ſi eſt datiuū luminis, vniforme, & non motum, ſic eſt cęlum empyreum: ſi verò datiuum luminis, vniforme, motum, ſic eſt cælum cryſtallinum, ſeu aqueum: ſi eſt datiuum

Deute. 10. Rabanus.

Ad eſſe cœli duo requirūtur.

datiuum luminis, non vniforme, & motũ, ſi eſt firmamentũ, qui tres cæli ad quintã ſpectant eſſentiã. Porrò quarta cõbinatio eſſe nequit, puta nõn vniforme immotũ, quia omne non vniforme mouetur. Quod ſi ſit luminis receptiuũ, non datiuũ, aut recipit illud ſeparabiliter, aut inſeparabiliter. ſi inſeparabiliter, aut hoc eſt ſecundũ circulũ ſuperioris ſuperficiei, quæ eſt in forma conuexi, & ita eſt igneũ cœlũ, ſeu ſphæra ignis. Ignis nãq; eſt corpus inſepa-

Philoſop. rabiliter recipiens lumen, cũ in Topicis dicat philo-

Auicenna ſophus, quòd ignis in propria natura lux eſt, atq; vt loquitur Auicenna, ignis ſecundũ ſuperficiem ſuã ſuperiorem, ſeu exteriorem vbiq; tangit camerã cœli lunæ. Si verò ſecundũ ſuperficiem inferiorem, q̃ eſt in forma concaui, ſic eſt cœlum olympiũ, ab olon

ὅλον Olympiũ cœlum vnde dicatur quod eſt totum & lymphos, lucidũ. quaſi totum lucidum. vnde quo etiã dicitur lympidum, quod eſt clarũ. Si autẽ receptiuum eſt luminis ſeparabiliter, eſt cœlũ aereum. Aer quippe præſente lumine illuſtrat, quo ſubtracto obtenebratur. Quod tamen ſecundũ

Rabanus. Rabanũ, in duo diuiditur. ſi n. accipit aer in regione, ſeu parte ſua inferiori, vocatur propriè cœlum

Matt. 13. aereum, iuxta illud Matthæi: Volucres cæli comede-

Dani. 3. runt illud. atq; illud Danielis, Benedicite oẽs volucres cœli dño. ſi verò ſumatur aer ſecundum partẽ ſuam ſuperiorem inflãmabilem ex motu aſtrorum, vicinitateq; ignis, ſic Rabanus vocat illud æthereũ: quia vt ait philoſophus primo Meteororum, Antiqui omne corpus ſimplex inflammans, & inflammabile, vocauerunt æthera. Hæc Albertus.

Th. Aqui. ¶At verò Thomas: Cœlũ inquit, dici poteſt vel ab aliqua proprietate cœleſti, aut à proprietate pariter, & natura. Natura nãq; corporis cœleſtis eſt, vt ſeparatum ſit à corruptione, atq; cõtrarijs. proprietates verò eius præcipuè attenduntur in altitudine ſitus, & participatione claritatis. Si igitur nominetur cœlum à natura, atq; cæleſti proprietate, ſic eſt triplex cœlum: quorum vnũ eſt vniforme, & immobile, puta empyreum, ſecundũ vniforme, ac mobile, vt cœlum cryſtallinum, tertiũ difforme, & mobile, vt cœlum ſtellatum. Si verò dicatur à proprietatibus ipſis cœleſtibus tantum, ſic erit quadruplex cœlũ. Sunt etenim duo elementa, quæ ſimul claritatem participãt lucis, & altitudinẽ ſitus, videlicet aer & ignis. in quorũ vtroq; diſtinguitur pars ſuperior, quantũ ad conuexũ ſphæræ ipſius: pars quoq; inferior, quantũ ad concauum. Pars ergo ſuperior ignis, dicitur cœlum igneum, quia ignis ibi puriſſimus eſt propriam ſeruans naturã. pars autem eius inferior dicitur cœlum olympium, à mõte Olympio in Macedonia ſito, qui vltra nubes porrigitur. Superior demum pars aeris dicitur cœlũ æthereum, ob eius inflammationem ex ignis propinquitate: q vt dicitur primo cœli, & mundi. Aether eſt corpus velocis motus, cito inflammabile, & inflãmans. Inferior autẽ pars aeris dicitur cœlũ aereum, in quo eſt natura aeris nobis noti, atq; in noſtrum prouenientis vſum. Itaq; cœlũ ſuperbeatiſſimæ trinitatis dicitur cœlum metaphoricè ipſa celſitudo maieſtatis diuinæ. Cœlum quoq; ex natura ſua quãuis habet partem ſuperiorẽ, & inferiorem: non tamen in duplex cœlum diuiditur: quia alterabile, non eſt, ſed in vtraq; ſui parte vnius manet diſpoſitionis, atq; naturæ: imò cœli ſeptem planetarũ ſub cœlo includuntur ſtellato, quia in hoc omnes conueniunt cũ aſtrarum ſphæra ſtellarum, quòd habent difformitatem in partibus, eo quòd aliqua pars eorum eſt lucida, videlicet ipſe planeta. & altera pars diaphana, vt reliquæ partes orbis. Porrò cũ triplex diſtinguitur cœ-

lum, intelligitur ſecundum Gloſſam triplex genus viſionis, triplexve hierarchia. Vel dicitur triplex cœlum, quod naturam habet cæleſtem, ſicq; tertium cœlũ conſiſtit empyreum. Hæc Thomas in Scripto.

¶Præterea in prima parte, quæſtione ſexageſima octaua reſpondendo ad iſtud, vtrum ſit tm̃ vnum Art. 4.

cœlum an plures: De hoc, inquit, videtur, quædam eſſe diuerſitas inter Baſilium, atq; Chryſoſtomum.

Chryſoſtomus namq; dicit non eſſe, niſi vnum cœ- Baſilius. Chryſoſt.

lum. Quod verò pluraliter dicitur, laudent eum cœli cœlorum: eſt propter proprietatem linguæ hebreæ, in qua conſuetum eſt, vt cœlum pluraliter tãtum ſignificetur, ſicut & in latino quædam nomina ſingulari numero carẽt. Porrò Baſilius, ſequẽſq;

eum Damaſcenus, plures eſſe cœlos teſtantur. Ve- Damaſce.

rum illa diuerſitas vocalis eſt potius, q̃ realis. Chryſoſtomus quippe vnum cœlum nominat, totum quòd eſt ſuper aquam, & terram. ſed quia in corpore iſto multæ ſunt diſtinctiones, Baſilius aſſerit plures eſſe cœlos. Damaſcenus verò vocat cœlum aereum, totũ ſpatiũ quod eſt ab aquis, vſq; ad orbem lunæ. Ponit quoq; cœlũ ſidereum, & tertium, vſq; quò raptus eſt

Paulus. Cætera vt ſupra. Hæc Thomas in Summa. 2. Cor. 12

¶At verò Petrus: Cœlum, ait, dicitur à cælando. Petrus.

hinc cœlum vocamus, quod habet virtutem vniuerſalem continendi, & cælandi hunc mundum inferiorem. Aut ergo habet virtutem incorruptibilem, & ſic propriè dicitur cœlum: aut corruptibilem, ſicque ignis, & aer dicuntur cœlum. Et vtrunque dupliciter, vtpotè ſecundum partem ſui ſuperiorem, & inferiorem, vt patuit. Hæc Petrus.

¶Inſuper Richardus reſpõdens ad iſtud, vtrum Richard⁹.

omnia luminaria cœleſtia, vtpotè ſidera, & planetæ, poſita ſint in vno corpore continuo: Ad illam, aſſerit, quæſtionem dicunt nonnulli, quòd imò. dicentes luminare non aliud eſſe, q̃ partem cæli, in qua congregata eſt lux multa: quoniam cœlum in partibus, quæ luminaria appellantur, magis receptiuum & retentiuum eſt luminis. Quibus conſentire vide-

tur philoſophus, dicens ſtellam eſſe denſiorem ſui Philoſop.

orbis partem. Dicũt quoq; quod diſtinctio orbium inter ſe, non eſt propter diſtinctionem formarũ in ſpecie diuerſarum, quemadmodum diſtinguuntur inter ſe elementa, nec ex diſcontinuatione ſuperficierum, ſed ex diuerſitate motuũ, quæ non diſcontinuat corpus ſubtile, & ad motum habile, vt manifeſtè videmus in aqua, quando ſecundum varias ſui partes mouetur ad poſitiones diuerſas. Non enim repugnat, corpus naturaliter eſſe fluxibile, & vnam eius partem ab alia diuidi poſſe, ac denuo poſſe cõtinuari: nec tamen eius materiam naturaliter poſſe ſua forma priuari, & talem dedit Deus naturã corpori quinto. Alij dicunt quòd corpus cæleſte ſit ſo-

lidum neq; ſciſsibile, cum ſcriptum ſit: Cæli ſoliditateſ Iob 37.

ſimi ſunt quaſi ære fuſi. Philoſophus quoq; ſecun- Philoſop.

do cæli probat, quod ſtella non mouet ab vna parte orbis ab aliam: quia cœlum ſcinderetur, quod habet pro ineconuenienti. Hoc item multi rationabiliter videntur defendere, quoniã ſi fluxibiles, & ſciſſibiles eſſent, corruptibiles viderentur. Ideo dicunt quod illa contrarietas motuum, eſſe non valet cũ continuatione ſphærarum. Sunt ergo ſphæræ cæleſtes inter ſe contiguæ, non continuæ: & deferens planetæ, cuius circumferentia eſt inter cõuexum, & concauum ſphæræ, contiguus eum parte ſphæræ ipſum ambiente, & cum illa, quæ ambitur ab ipſo: & epicyclis, cuius centrum, & circunferentia eſt inter conuexum, & concauum deferentis, contiguus eſt partibus deferentis: & planeta, cuius centrũ, & circunferentia

cunferentia eſt inter conuexũ, & concauum epicy-
Obiectio. cli, contiguus epicyclo. Si autẽ obijciatur quod iux
ta iſtam opinionem ex confricatione cæleſtium or
bium in ſuo motu ſonus cauſaretur, ſeu melodia.
Dilutio. ¶ Dicendum quod quidam hoc conceſſerunt, dicẽ
tes aures noſtras ab exordio natiuitatis ita repleri
ſonitu illo, vt a nobis diſcerni non valeat, ſicut æra-
rij diſcernere nequeunt inter vocem, atq; ſilẽtium
propter diſpoſitionẽ cõſuetudinis, auditus eorum
Philoſop. & impreſſionẽ ex ſonitu malleorũ. Sed hoc philo-
ſophus ſecundo cæli reputat ridiculoſum. Alij di-
cunt, ꝙ ibi eſt ſonus harmoniæ, nõ tñ tam magnus,
vt ad noſtras perueniat aures, ad quod allegant il-
Iob 38. lud Iob: Concentũ cęli dormire quis faciet? Verum
iſta opinio nulla eſt, & male exponit ſcripturã: quia
ſcriptura illa intelligitur de concẽtu ſanctorum in
cælo empyreo poſt reſurrectionem, ſumendo cõti-
nens pro contento. Vel concentus ille eſt propor-
tio motuum cęleſtium corporum. Hæc Richardus.
T. Argen. ¶ Quidã præterea, quos ſequitur Thomas de Ar-
gentina, ponunt ſeptemdecim orbes, ſeu cælos, vi-
delicet empyreum, decimam ſphæram, quam pri-
mum mobile nominant, cælum cryſtallinum, firma
mentum, ſeptem orbes planetarum, tria interſtitia
ignis, & tria interſtitia aeris.
Bonauen. ¶ Amplius Bonauentura aliter à Prædinductis vi-
detur ſentire: Secundum cõmunẽ, dicens, poſitio-
nẽ loquentiũ in hac materia, tam naturalium quam
mathematicorũ, luminaria in orbibus collocantur
diuerſis: quæ diſtinctio orbiũ ſecundũ eos, qui me-
liùs intelligunt, non venit ex diſtinctione formarũ,
quemadmodum diſtinguuntur aer, & aqua. Nec ex
diſcõtinuatione ſuperficiei, ſicut diſtinguitur lapis
à lapide, ſed à diuerſitate motuũ, quæ non tollit cõ
tinuitatem à corpore ſubtili, habiliq; ad motum, vt
manifeſtè patet, in aqua, quando ſecundũ varias ſui
partes mouetur ad poſitiones diuerſas, atq; in ae-
re. Itaq; ſm iſtam opinionem dicẽdum, luminaria
cæli poſita eſſe in pluribus orbibus: tamẽ in corpo
re vno, quod ſcriptura nominat firmamentum, di-
Gene. 1. Obiect. 1. cens: Fiant luminaria in firmamento cæli. Verum
his obijci põt primò. Numerus in corporibus eiuſ-
dem naturæ procedit, ex diuiſione continui: ſed or
bes planetarum ſunt ſeptem, ergo ſunt diſcõtinui.
2 Secundò, impoſſibile eſt duo corpora, q̃ mouẽtur
diuerſis, diſparatiſq; motibus, ſm ſuum totum eſſe
continuari. orbes autẽ planetarum ſm aſtronomos
mouentur motu directè cõtrario motui firmamen
3 ti, aut vltimæ ſphæræ. Tertiò, ſi oĩa luminaria poſi-
ta ſunt in corpore vno continuo, ergo omnia ſunt
Ad primũ ſidera fixa, & nulla erratica. Dicẽdum ad primum,
quòd numerus ille conſurgit ex diuiſione cõtinui,
quo numerantur corpora eiuſdẽ naturæ in genere
entium. non autẽ eſt verũ de numero, quo numerã-
tur corpora in genere mobiliũ. imò ad hunc ſuffi-
Ad ſcđm. cit ſola diſtinctio motuũ. Ad ſecundum dicendum,
quòd verum eſt hoc in corporibus ſolidis, nõ in ra
ris, atq; ſubtilibus, cum manifeſtè habeat inſtantiã
in aqua, & aere, vt duo venti contrarij flant ſimul
in aere: vnus deſuper, alter de ſubter. ſicq; cælorum
diſtinctio magis attenditur ſecũdum diuerſitatem
proprietatum, & motuũ, quàm ſecundum diſcon-
Ad tertiũ. tinuitatem corporum. ¶ Ad tertium, quod non ſe-
quitur: quoniã in corpore eodem cõtenta poſſunt
diuerſimodè collocari, ita quod vnũ alligatur inſe-
parabiliter, aliud non. Stellæq; fixæ dicuntur imme
diatè poſitæ in ſphæra octaua, cuius motu mouẽt.
planetæ verò in orbibus ſunt, q mouẽt alio motu.
idcirco aſpectui noſtro errare videnẽ, dum contra-
riam ſuperioris orbis incedunt. Hæc Bonauẽtura.
¶ Contra cuius opinionem præſertim obijcitur, Dionyſius
quòd inuiolabili auctoritate ſcripturę canonicę cę
li ſolidiſſimi ſunt quaſi ære fuſi. propter quod vnũ,
& idem cælum in diuerſis partibus ſuis nõ videtur Iob. 37.
ſic poſſe moueri contrarijs motibus, inſtar, aquę, &
aeris ſeu conſimilium, ſubtilium, mollium, ac diuiſi
bilium corporum, & de hoc inferiùs plus tãgetur.
¶ Amplius Scotus circa hæc ſcribit: Supponẽdũ Scotus.
eſt, ꝙ nulla ſtella habet propriũ motum localem, ita
ꝙ moueatur motu alio, q̃ motu orbis, in quo eſt. Si
n. locũ mutaret recedendo à parte orbis, in qua lo
cat, aliãq; intrando, aut nihil ei ſuccederet, & ſic va
cuum eſſet: aut aliqd ei ſuccederet, & ſic corpus cæ
leſte eſſet rarefactibile, & cõdẽſabile: aut poſſet ſcin
di, recedenteq; corpore ſcindente, rurſus continua
ri, vel ſi neutrũ iſtorũ concedatur, oportet, ꝙ ſtella
mota ſemper ſit ſimul cũ alio corpore mouẽte. Hęc
eſt intentio philoſophi primo cœli. Hinc ſequit, ꝙ
quæcunq; ſtellæ non ſunt æquè diſtantes, non ſunt
in eodẽ cælo: qm̃ alia, & alia diſtantia diuerſis tem-
poribus non põt eſſe per motũ proprium ſtellæ, ſed
tm̃ per motũ cæli, in quo ipſa eſt. Et ſi ſtella à ſtella
diſtat difformiter, ergo cælũ huius mouẽt difformi
ter à cælo alterius. ergo ſunt cæli diuerſi. Mouentur
autẽ ſeptem ſtellæ, ſeu planetæ difformiter. ita ꝙ nõ
ſemper æquè diſtant à ſtellis fixis: quæ fixæ dicunẽ,
qm̃ ſemper ſunt inter ſe æquè diſtantes, atq; eundẽ
ſitum, ac figurã ſeruantes. ideo reſpectu oium ſtel-
larum fixarũ non oportet niſi vnum ponere cœlũ.
Neq; reliquæ ſeptem ſemper inter ſe æquè diſtant.
Hæc duo de inęquali diſtantia planetarũ inter ſe &
à ſtellis fixis, ſupponuntur ſecundũ conſiderationẽ
aſtronomorum. Poſſibile enim eſt, de locis planeta-
rũ per inſtrumenta certificari, de quorum numero
tractat Ptolomæus in Almageſti, diſt. 5. cap primo.
¶ Et ſi obijciatur, ꝙ radius viſualis frangitur pro- Obiectio.
pter mediorum diuerſitatem, ergo nõ certificat de
vero loco ſtellæ, dico ꝙ ſaltem certificabit de loco Dilutio.
ſtellæ viſibili: & ſi ſtellæ ſecundũ locum earum viſi-
bilem æqualiter diſtent, ergo & ſecundum locũ ve
rum: quoniam loca viſibilia nunc, & tunc propor-
tionabiliter habent ſe ad loca earum vera nunc, &
tunc: aut ſaltẽ nõ ita improportionabiliter, vt poſ-
ſit eſſe tãta diſtantia locorum viſibilium, ſine diſtã-
tia locorum verorum. Et illa diſtantia ad propoſi-
tum ſufficit. Ad minus ergo præter cęlum ſtellatum
ſunt ſeptem orbes planetarũ. Concedo quoq; cælũ
ſuperiùs cælo ſtellato, quia vnius corporis tantum
eſt vnus proprius motus. Motus autem diurnus nõ
eſt motus proprius cœli ſtellati, cum cœlum ſtella-
tum moueatur, & alio motu, vt ex conſiderabilibus
eſt probatum. Non enim quæcunq; ſtella fixa ſem-
per æquè diſtat ab immobilibus polis, neq; etiã ſem
per in temporalibus æqualiter æquè diſtat à capiti-
bus arietis, & libræ, ergo motus ille diurnus eſt pro
prius alicuius alterius corporis ſuperioris. Nõ enim
mouetur aliquod cælum proprio motu alterius, ni-
ſi illud alterũ exiſtat ſuperius. Conſequenter de eo
in quo non oẽs concordant, dubiũ eſt an vnicuiq;
planetæ ſufficiat ſuum cælum, ſicq; ſufficiat ponere
tm̃ nouem cælos. Triplex quippe in motibus planeta-
rũ apparet differentia. Vna in latitudine, qa nõ ſem
per planeta ab immobilibus polis æquè diſtat, ſecũ
da in lõgitudine, qa diuerſi non æqualiter pcurrũt
zodiacũ. tertia in eleuatione, & depreſſione, qm̃ idẽ
planeta interdũ plus propinquat centro terræ, quã-
doq; plus diſtat, vt pbat Ptolemæus, in Almageſti, Ptolemę.
vt apparet de Marte: quia dum eſt in auge, apparet
notabi-

nutabiliter paruę q̃titatis, reſpectu quantitatis, quã vř habere dũ eſt ĩ oppoſito augis. ꝓbatur quoq; de luna: qm̃ ipſa, & ſole exiſtentibus ꝓpe caudã & caput draconis, ecclipſis nõ ſp̃ æqualiter durat: ſed qñq; diutius, aliqñ minus. q̃ eſſe non põt, niſi qa luna qñq; plus, qñq; minus intrat vmbrã terræ, ita q̃ vbi trãſit diameter lunæ, diutius morař vmbra per ſe: qm̃ ibi eſt diameter vmbræ longior, q̃ alibi iuxtã conũ. Si etiã vltra negareř illa eleuatio, atq; depſio ſolis, ac lunę, neq; ea pte vnius, neq; ex parte alteri' poſſet aſsignari diuerſa q̃titas vmbrę. Semper etenĩ vmbra æquè in altũ porrigereř, ibiq; eſſet quãtitatis æqualis. Sẽper quoq; luna qñ æqualiter eſſet ꝓpè conũ, æquè eſſet iuata & ꝓpe vmbrã. Itaq; ex his & alijs cõſiderationibus Ptolemæi ſupponař eleuatio, & depſio iã prætacta. Porrò primã diſtantiam ſcd̃m duas differentias, ſ. lõgitudinis, & latitudinis, poſſet qs forſan ſaluare attribuẽdo planetæ vnũ cęlũ per exitũ polorum huius cæli, ſicut Alpetragius

Alpetragi

niſus eſt ſaluare in ſuo libello de qualitate cæleſtiũ motuũ: q̃ ponens polos cæli ſtellati exire polos cæli noni, & per ↄſequens circa polos illos immobiles deſcribere circulos paruos p̃ter cœlũ octauũ ſuper polos ſuos, ſed non ↄtra motu moueri motui primi cœli, ſed ad eandẽ partẽ: & q̃ polus octaui cœli minus efficiẽter recipit influentiã illã, q̃ cœlum nonũ, ideo polus ille nõ cõplet circulũ, dũ punctus in cœlo circulũ complet. Cũq; polus cœli inferioris deficiat à cõpletione, vocat *intercisionẽ primã, quam ſm̃ eum ſupplet motus cœli inferioris ſuper polũ illũ. In cælo autẽ octauo perfectè ſupplet, quantũ ad longitudinẽ: ſed quantũ ad latitudinẽ, neceſſariò eſt differentia. Nã polus exit polũ, qm̃ motus factus ſuper polũ cæli inferioris, q̃uis cõpleat motũ huius cęli circa polum ſuperiorẽ, q̃tum ad lõgitudinem, tñ nõ põt eſſe verè circulus alicuius ſtellæ motæ in circulo inferiore, ſed ſphæra: qa nõ redit ad punctum eundẽ à quo motus incepit. Ita per diuerſitatẽ polorũ quorundã cælorũ ab alijs, & per *intercisionẽ primã, & ſuppletionẽ eius, & ſpecialiter in qbuſdã ſtellis per hoc q̃ nõ ſituanř in medio cæli ſui, nitiř dare fundamẽta ad ſaluandũ differẽtias longitudinis, & latitudinis in motibus planetarũ. & hoc non ponẽdo aliquod cęlũ inferius moueri ↄ̃ motũ cæli ſui ſuperioris, vt talis, ſed ponẽdo cælũ ſuperiùs moueri ad eandẽ partẽ ad quã inferiùs. Attñ minus efficaciter: qm̃ naturale eſt q̃ virtus recepta in aliqbus naturaliter coordinatis, efficaciùs recipiař in ꝓximioribus. Hæc doctrina ſatis vř naturalibus conſonare principijs, ſi p eã poſſent ſaluari oĩa apparentia ſm̃ lõgitudinẽ, & latitudinẽ. Forſitã oĩa; per eã poſſent ſaluari ſtationes, & retrogradationes, ꝓceſsioneſq; planetarũ, ſicut & ipſe nitiř ſaluare in qbuſdã de polis. ſed differentiã tertiã, vtpotè depreſsionis, & impſsionis, ſeu eleuationis, impoſsibile eſt ſaluare, ponẽdo oẽs cælos eſſe excentricos: qa tunc ſi planeta nõ exit cælũ ſuum, ſed tm̃ partẽ eius, & illa pars cęli qualitercũq; moueař, ſp̃ æquè diſtat à cẽtro, ꝓeo q̃ totũ illud cælũ mundo cõcentricũ, vbicunq; ſtella fuerit, ſp̃ æquè eleuabiř, & æquè deprimeř per reſpectũ ad centrum ſuũ, & q̃uis nõ eſſet neceſſarium pp̃ duas differentias ponere excentricos, & epicyclos, ſm̃ Ptolomæũ, alioſq; aſtronomos, tñ pp̃ differentiã tertiã neceſſariũ eſt. Quo ſuppoſito, ad ꝓpoſitũ cõcludiř, nulli planetæ ad ſuũ motum ſufficere vnũ cælũ. Accipiař ergo verbi gratia cælũ Saturni ſi ponař excentricũ mundo, cum cęlum octauũ ſit cõcentricũ mundo, moueař cęlũ Saturni, ſuccedit ergo aux huius cœli oppoſito augis, ſi aux huius nõ intrauit cælũ ſtellatũ, vt duo corpora eſſent ſimul, ſed tm̃ attingebat oppoſitũ augis, minus eſt diſtans à centro terræ, q̃ aux, qui nõ attinget ſuper faciẽ cõcauã cæli ſtellati, vel erit ibi vacuũ. Non ergo põt vitare incõueniẽs de ſciſsione, aut ſimultate, vel vacuũ, niſi attribuendo ad minus cuilibet planetę tres cęlos terrã circũdantes, quorũ duo extremi habeãt ſupficies excentricas vltimas, vtpotè ſuperiùs cõuexã, atq; inferiùs cõcauã: habeant quoq; illæ duæ ſupficies alias duas, puta ſuperiùs cõcauã, inferiuſq; cõuexã, excentricas mundo: & inter illas duas ſupficies erit tertius orbis, q̃ dicař deferẽs, excentricus illis duabus ſupficies deferẽtibus: ita q̃ dũ illi duo reuoluẽtes quãcunq; partẽ moueanř, non ſequiř vacuũ ſp̃, ſi ſpiſsior pars vnius eſt ↄ̃ partẽ, minus ferẽs inter illos duos reuoluentes ſuperiorẽ, & inferiorẽ. ſicq; ex motione eius non ſequi, vacuũ nec ſciſsio, qm̃ ſupficies ambæ ſunt excentricæ ſuperficieb' intra quas cõtinenř, atq; moueně ſicq; ſtella fixa in pte vna huius deferẽtis, qñq; erit in auge, qñ videlicet pars, in qua eſt directè, ſu pponiř parti ſpiſsiori inferioris reuoluẽtis, ac ſ̃ poniř parti minus ſpiſſæ ſuperioris reuoluentis: qa tũc maximè diſtabit à cẽtro terræ. Erit aũt ſtella in oppoſito augis, qñ & illa pars orbis deferẽtis, & vbi ipſa fixa eſt, ſupraponeř tenuiſsimę parti ſuperioris reuoluẽtis, ſupponetur ſpiſsiſsimè parti ſuperioris reuoluẽtis, qa tunc maximè diſtabiř à cẽtro terræ. Illius imaginatio patet expſsiũs in figura. ¶ Præterea cũ Mercurius hẽat deferens, circa cuius cẽtrũ moueř, & non circa terrã, ſicut deferens lunæ: ſed ex vna pte deſcribendo circulũ paruũ; vt patet in Almageſti diſtinctione 6. ſequiř q̃ orbis deferẽtis cõcentricus eſt reuoluẽtib', ſub primo videlicet & infimo: ideo eſt ibi ad minus ponere quinq; orbes reuoluẽtes. & quatuor deferẽtes. Inſuper p̃ter iſtos oportet epicyclos ponere, qui nõ ſunt orbes terrã circũdantes, ſed parui orbes ſituati in determinata pte orbiũ circundãtiũ terrã: & hoc, qa maior eſt eleuatio ſtellę qñq; q̃ aliàs, quæ eleuatio eſſe nõ poſſet ex ſolo deferẽte ſtatio quoque, & retrogradatio faciliùs ſaluanř per epicyclũ. Verũ quicqd ſit de epicyclis, cæli mobiles circũdantes terrã, erunt ſaltẽ 25. videlicet 21. planetarũ. Scriptura autẽ accipit firmãmentum ꝓ toto cælo inter empyreũ, & elementa. Cœlũ quoq; non põt cedere ſtellæ, ſicut aer, & ignis rebus per eos motis: qm̃ corpus naturaliter incorruptibile, eſt naturaliter indiuiſibile: & hoc, ſi poniř incorruptibile tã ſm̃ partes, q̃ ſm̃ totũ vt cęlũ. ideo nõ põt eſſe motus alicuius in cęlo oĩ modo per agẽs naturale. Hęc Scotus. ¶ Ex p̃habitis innoteſcit, quãta ſit opinionũ varietas in iſta materia, quæ citra certitudinẽ eſſe cenſetur.

QVAESTIO IIII.

QVariò q̃riř, *an corpora cæleſtia animata ſint, ac moueantur à proprijs animabus*. Vř q̃ ſic, quia ſm̃ philoſophũ in oĩ gñe id, quod eſt p ſe, eſt priùs illo, q̃ eſt per aliud, ſiue per accidẽs: ergo in gñe mobiliũ, ac motorũ, primũ mobile eſt per ſe motũ, & ita moueř à motore ꝓprio intrinſeco, & cõiuncto, puta ab aĩa. Et hoc philoſophus. 8 phyſicorũ, nõ ſolum affirmat, ſed etiã ꝓbat. Similiter in libro de cęlo, & mundo, defendit hoc ipſum. In lib. quoq; de cælo teſtař, q̃ differentiæ loci, vt ſurſum, deorſum, dextrorium, ſunt in cælo: q̃ tñ differentię ſm̃ eundẽ nõ niſi in rebus aĩatis conſiſtunt. Inſuper ordo rerum hoc vř exigere, ſicut in libro de cauſis ꝓbatur, vbi per aĩas nobiles animæ cælorum intelleguntur.

Argumẽtum primò cõtra veritatem.

¶ Ad hoc Thomas rñdet: Circa hoc multiplex cõſiſtit opinio. Quidã etenĩ dicũt, q̃ ſicut motus aliorum

Th. 4 q.

rum

Cæleſte corpus nõ eſt ſuipſius motor.

rum ſimplicium corporũ eſt à naturis, ſeu naturalibus formis eorũ, ita & motus cæleſtium. Quod nõ vẽ, qm̃ oĩs motus ab aliquo eſt motore. in motu verò ſimplicium corporum, quis forma naturalis ſit principiũ motus, nõ tñ eſt motor: ſed eſſentialis motor eſt generans, ꝙ dedit formã, & accidẽtalis motor eſt remouẽs ꝓhibens, 8. phyſic. ꝓbator, quæ nequaquã cæleſti cõpetunt corpori. ¶ Præterea motus naturalis eſt ad vnã partẽ tm̃, & quiete perficit̃ naturali, eſtq; corporis extra naturale vbi exiſtẽtis, q̃ oĩa à cæleſti corpore ſunt aliena. Hinc alij dicunt, quòd oportet cœleſtiũ corporum motũ eſſe ab aliquo intellectu, & voluntate, ſed immediatè à Deo.

Cœlũ mouetur à Deo non immediatè. S. Dion. Gregorius.

Verum hoc diuinæ ſapiæ non cõgruit ordini, quia eius effectus per mediũ deueniunt ad vltima, vt beatus Dionyſius proteſtat̃. Gregorius quoq; 4. dialogorum fatet̃, ꝙ corporalẽ creaturã Deus per ſpiritualẽ adminiſtrat, mouet, ac regit. Idcirco probabile, ꝙ aliqs intellectus creatus ſit proximus motor cęli. Porrò philoſophi poſuerunt diuerſos motores diuerſis motibus, atq; mobilibus correſpõdere. Vnde ſecundũ eorum numerũ probauerunt, & poſuerum numerum intelligentiarũ mouentium. Vtriq; tñ orbi aſſignauerunt duos motores. vnum cõiunctum, quẽ dixerunt aĩam orbis: alterum ſeparatum, quẽ dixerunt intelligẽtiã. Cuius poſitionis rõ fuit, qa intelligentia ſm̃ eos habet formas vniuerſales, q̃ nõ conueniunt ad hoc, vt immediatè dirigant in diuerſis renouationibus motus cæleſtis, & in his, quę educunt̃ per motum cœlorum: idcirco oportet habere motorẽ in quo ſint formæ particulatæ dirigẽtes in motu, & hunc dicunt eſſe aĩam orbis. Hæc autẽ poſitio partim hæretica eſt, & partim põt catholicè ſuſtineri. Philoſophi nãq; affirmant, ꝙ res ſm̃ ordĩoẽ exeant, & cauſent̃ à Deo, ita ꝙ à prima cauſa immediatè producta ſit intelligentia prima, & ab illa ſit aĩa orbis primi, & ipſa ſubſtãtia orbis: & pro tanto, forma ſeu anima illa vocari põt motor proximus ſuis orbis, qa dat ſibi eſſe ſicut cauſa ſua proportionata.

Angelus angelem nõ creauit.

Sed hoc fides noſtra non patitur, q̃ ſolum Deum aſſerit creatorẽ: ideo angelos, qui proximẽ mouẽt cælos, poſſumus eorum motores vocare, nõ formas ſubſtantiales, aut aĩas: quia ab angelis recipiunt cœli motum tñ, nõ eſſe. Porro in hoc ſuſtineri põt, vt dicamus angelos ſuperiores, q formas habent vniuerſaliores, eſſe motores remotos, ac ſeparatos angelos autẽ inferiores, qui habẽt formas magis particulatos, proximos eſſe motores.

Auicenna.

Propter quod aſſerit Auicenna, ꝙ intelligẽtię apud philoſophos ſunt, qui in lege vocãtur angeli ſuperiores. Animæ verò orbium dicunt̃ inferiores, q dicuntur angeli miniſterij.

Cœli motus, qualiter dici poſſit naturalis.

Præterea ſi quærat̃, an motus cæli ſit naturalis: dicendum qa (vt primo cœli diſſeruit cõmentator) motus cœli dr̃ naturalis, nõ quia princium eius actiuum ſit forma aliqua naturalis, ſed quoniam corpus cæleſte eſt talis naturæ, ꝙ natum eſt talem ſuſcipere motum ab aliquo intellectu, non habens naturam huiuſmodi motui repugnantem. Natura quippe nõ tantum de forma, ſed etiam de materia dicitur. Verum vt in libro de ſubſtãtia orbis ait Auerrois, corpus cæleſte cum ſit ingenerabile, & incorruptibile, non indiget anima vegetatiua. Motor quoque cæli non accipit cognitionem à rebus, ſed habet ſcientiam quaſi actiuam. idcirco non indiget anima ſenſitiua. Hinc ſecundum philoſophos non dicitur vniuocè anima cœli, & anima hominis. Hæc Thomas in Scripto.

Art. 3.

¶ Inſuper in prima parte Summæ quæſtione 70. Circa hanc, aſſerit, quæſtionem apud philoſophos diuerſa fuit opinio. Anaxagoras namq;, vt 18. de ciuitate Dei recitat Auguſtinus, factus eſt reus apud Athenienſes, quoniam dixit ſolem eſſe lapidem ardentem, negans vtiq; ipſum eſſe Deum, ſeu aliquid animatum. Platonici verò poſuerunt corpora cœleſtia animata. Conformiter apud doctores fidei fuit de hoc diuerſa opinio.

August.

Origenes. Hieronym. Eccleſ. 1. Baſilius. Damaſcen.

Origenes quippe cæleſtia corpora, aſſeruit animata. Quod Hieronymus, quoq; ſenſiſſe videtur, exponens illud Eccleſiaſtis, luſtrans vniuerſa per circuitum pergit ſpiritus. Baſilius verò & Damaſcenus libro ſecundo dicunt cõtrarium. Auguſtinus autẽ hoc relinquit ſub dubio ſuper Geneſim ſecundo, atq; in Enchiridio, vbi ait Quod ſi cœleſtia corpora animata ſunt, ad ſocietatẽ pertinẽt angelorum. Porrò vt in hac opinionum varietate veritas aliqualiter innoteſcat, conſiderandum, ꝙ vnio animæ, & corporis nõ eſt propter corpus, ſed ad animam. nõ enim forma eſt propter materiam, ſed ecõtra. Natura autem & virtus animæ deprehẽditur ex eius operatione, quæ eſt quodammodo animæ finis. Corpus verò neceſſarium eſt ad animæ operationem: quoniam operatio illa mediante corpore exercetur. Aliqua demum eſt operatio animæ, quæ non exercetur corpore mediante. ſed tamẽ ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, ſicut per corpus exhibentur animę rationali phantaſmata, quibus eget ad intelligẽdum. Hinc talis anima cõiungitur corpori ob ſuam opinionem, quamuis eam ſeparari contingat. Porrò cęleſtis corporis anima nequit habere operationes animæ vegetatiuæ, quæ nõ fiunt niſi in corpore corruptibili: nec animæ ſenſitiuæ, quia ſecundum philoſophum omnes ſenſus fundantur ſupra tactum, qui eſt apprehenſiuus elementarium qualitatum, quæ in cœleſtibus non exiſtunt corporibus. Omnia quoq; organa ſenſitiuarum potentiarum determinatam requirunt proportionem ſecundum cõmixtionem aliquã elementorum, à quorum natura ſunt cęleſtia corpora aliena. Hinc de operationibus animæ nullæ conueniunt cœleſti animæ, niſi duæ, videlicet intelligere, & mouere. Nam appetere ſequitur ſenſum, & intellectum, & coordinatur vtrique. Intellectualis vero operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, niſi inquãtum ei per ſenſus phantaſmata miniſtrantur. Cumq; vires ſenſitiuæ non conueniant præfatis corporibus, ſicut iam dictum eſt, non vnitur cœleſti corpori anima propter operationem intellectualem, ergo propter motum duntaxat. Sed ad hoc, quod moueat, non oportet, ꝙ vniatur ei vt forma, ſed per contactum virtutis, vt mobili motor. Vnde Ariſtoteles

Philoſop.

octauo phyſicorum, poſtquam oſtendit, ꝙ primum mouens ſeipſum, componitur ex duabus partibus, quarum vna eſt mouens, & alia mota, oſtendens, quomodo partes hæ vniantur, dicit ꝙ vel per contactum duorum, ſi vtrunq; ſit corpus: vel per contactum vnius ad alterum, non econtra, ſi vnum ſit corpus, non aliud. Platonici quoq; non ponebant animas vniri corporibus, niſi per contactum virtutis, vt motor coniungitur mobili. ſicque per hoc, quod Plato dixit corpora cęleſtia animata, nil aliud datur intelligi, quàm quod ſubſtantiæ ſpirituales vniuntur corporibus cœleſtibus, vt motores mobilibus. Denique quod cœleſtia corpora moueantur ab aliqua ſubſtantia apprehendente, non à natura, vt grauia, & leuia, conſtat, quia natura non mouet niſi ad vnum, quo adepto, quieſcit, quod in motu cęleſtium corporum nõ contingit. Sic igitur patet, quod corpora cęleſtia nõ ſunt animata eo mo-

de

do,quo plantæ,& aïalia,ſed ęquiuocè. Propterea inter ponentes ea eſſe animata,& alios,parua,uel nulla differentia eſt in re,ſed tm̃ in uoce. Hæc Thomas in Summa. Qui ẽt in ſcripto ſecundi fatetur catholicæ fidei repugnare, quòd cœleſtia corpora uerè aïata dicantur:imò ex hoc idololatriam gentilium ortam,quod aliquid ninum eſſe putabant in illis.

Tho cõtra Gentiles.

Cœlũ mouet a principio intellectiuo ex traſeco.

¶Inſuper de his multa conſcribit in Summa contra gentiles,ubi tertio libro vigeſimoprimo capite multipliciter probat,quòd motus cœli eſt a principio intellectiuo:Nihil,inquiens, ſm propriam ſpeciem agens,intendit formam forma propria altiorem:qm̃ omne agens intendit ſimile ſibi producere. corpus autem cœleſte, ſm quod eſt per motum agens,intẽdit formam ultimam, quæ eſt intellectus humanus, ſeu rationalis anima, quæ omni forma corporali eſt altior.non ergo agit ad generationem ſecundum propriam ſpeciem alicuius ſingularis agentis,ut agens principale: ſed ſm ſpeciem alicuius ſuperioris agentis intellectualis,ad quod ſe habet corpus cœleſte,ut inſtrumentum ad agens principale.Cumq; agat ad generationem ſm quod monetur, ſequitur, quòd ab intellectuali ſubſtantia moueatur.

¶Ampliùs, ſi principium motus cœli eſt ſola natura abſq; apprehẽſione aliqua,oportet,quòd principium motus cœli ſit forma cœleſtis corporis, ſicut & in elementis.Quamuis enim formæ ſimplices non ſint mouentes,ſunt tñ principia motuum:quia ad eas conſequuntur motus naturales, ſicut & omnes alię naturales proprietates.ſed motus cœleſtis conſequi non poteſt formam cœleſtis corporis, ſicut actiuum principium. ſic enim forma eſt principium motus localis,inquantum alicui corpori ſecundum ſuam formam debetur aliquis locus, in quem mouetur ex ui ſuæ formæ tendentis in illum locum:quem quia dat generans,dicitur eſſe motor: quemadmmdum igni ex ſua forma conuenit eſſe ſurſum.corpori autem cœleſti ſm ſuam formam nõ magis debetur unum,quàm aliud.principium ergo motus cœleſtis non eſt ſola natura, ſed aliquod p apprehenſionem intellectualiter agens. Hoc idem probat ibidem per alia multa. Veruntamen ea,quę ſcribit de hac re,in libris præallegatis, non uidentur adinuicem conſonare. Nempè (ut patuit) in ſcripto teſtatur hæreticum eſſe, dicere,quòd corpora cœleſtia uerè ſint animata: ſed in Summa cõtra gentiles lib.2.affirmat:Hoc quod dictum eſt de animatione cœli,nõ diximus quaſi aſſerendo ſm fidei doctrinam,ad quam nihil pertinet,ſiue ſic, ſiue aliter dicatur. Vnde Aug.in libro Enchiridion loquiẽ: Nec hoc quidem certum habeo,utrum ad eandem, vtpote angelorum,ſocietatem pertineant Sol,& Luna,& ſidera cuncta. De his uerò, quæ fidei ſunt, nõ licet ambigere Inſuper in prima parte Summæ aſſeruit,inter eos,qui dicunt corpora cœleſtia animata; & inter aliter ſentientes, nullam aut modicam differentiam eſſe:quia ſm utroſq; anima cœli non poſſet niſi intellectualis conſiſtere, non ſenſitiua:taliſq; anima non poteſt corpori uniri niſi ut motor,non ut forma ſubſtantialis. Ex quibus ibi concludit, quod ẽt ſm philoſophos corpora cœleſtia dicuntur æquinocè animata,& plantæ,ac animalia. Verum his uidetur non concordare,quod in Summa contra gentiles lib.2.cap.69.diſſeruit: Quia, inquiens, Auerrois ſuam opinionem maximè nititur confirmare per verba,& demonſtrationes Ariſtotelis,reſtat monſtrandum, quod ſm doctrinam philoſophi neceſſe ſit dicere intellectum, ſeu intellectiuum principium ſm ſuam ſubſtantiam vniri alicui corpori,ut formam. Probat namq; philoſophus in libro phyſicorum,quòd in motoribus, & motis impoſsibile ſit in infinitum procedere. Vnde concludit,quòd deuenire oportet ad aliquod primum motum,quod uel mouetur ab immobili,aut mouet ſeipſum.atq; de his duobus accipit ſm, uidelicet, qđ primum mobile mouet ſeipſum hac ratione, quia quod eſt per ſe, ſemper eſt priùs eo, quod eſt per aliud.deinde oſtendit, ꝙ mouens de neceſsitate in duas diuiditur partes,quarum una eſt mouens, & alia eſt mota.ergo primum ſe ipſum mouens, ex talibus partibus duabus componitur,& omne tale eſt animatum. Cœlum ergo ſm Ariſtotelem verè eſt animatum. Hinc ſecundo de cœlo, dicit expreſsè, quòd cœlum eſt animatum. & ꝙ pp hoc oportet in eo ponere differentias poſitionis, non ſolũ, quo ad nos,ſed ẽt ſm ſeipſum.Inquiramus ergo,qua aïa cœlum ſit aïatum ſm Ariſtotelis poſitionem. Probat aũt 11.Metaph.ꝙ in motu cœli eſt aliquid conſiderare,quod mouet oïno immotum: & aliquid, quod mouet,motum. Porro,quod mouet,oïno immotum,mouet ſicut deſiderabile ab eo, quod mouẽ. Oſtendit quoq; non ſicut deſiderabile deſiderio concupiſcentiæ,quod eſt deſiderium ſenſitiuũ, ſed ſicut deſideratum deſiderio intellectuali. ergo cœlum,quod mouetur ab illo, eſt deſiderans, atq; intelligens nobiliori modo,ꝗ homo, ut probat ibidem.Cœlum ergo ſm Ariſtotelem compoſitum eſt ex anima intellectuali,& corpore. Hoc itẽ inſinuat 2.de anima,dicens:Quibuſdam ineſt intellectiuum, & intellectus,ut hominibus, & ſi aliquid hmõi eſt. actiuum autem homine rationabiliùs, utpote cœlum. Conſtat demum,ꝙ cœlum ſecundum Ariſtotelem non habet aïam ſenſitiuam,quia haberet organorum diuerſitatem:quod non conuenit ſimplici corpori,ad quod deſignandum ſubiungit, quòd quibus de numero corruptibiliũ ineſt intellectus, inſunt omnes aliæ potentiæ,ut daret intelligere,qđ aliqua incorruptibilia habent intellectum,uidelicet cœleſtia corpora,ꝗ non hñt alias potentias aïæ.idcirco nec dici põt,ꝙ intellectus continuatur corporibus cœleſtibus per phantaſmata, ſed dicere oportebit ſm Philoſophũ,ꝙ intellectus ſm ſuã ſubſtãtiã vniaẽ corpori cœleſti,ut forma.Hęc Thomas ibidẽ.

Dionyſius

Auguſt.

Philoſop.

¶Cæterum,ꝙ ait Platonicos nõ poſuiſſe animas vniri corporibus, niſi ſicut motores, vr̃ pati inſtantiam,quia Porphyrius,Anicebron,Plotinus, Macrobius, Apuleius, imò, & Proclus, inter Platonicos ſummi, dixerunt materiam eſſe puram potentiam, & non ens,id eſt,non aliquid actuale.ideoque eſſe ſortiti a forma ſubſtantiali. Verum eſt tñ, ꝙ animã rõnalem dixerunt corpori ita uniri. Siquidem in eodem ponebant plures formas ſubſtantiales, ſaltem quidam eorum. Porphyrius quippè Ariſtotelem, & Peripateticos in multis eſt aſſecutus. In hoc autem conſenſio,ꝙ ſm Ariſtotelẽ,& Platonẽ,præcipuoſq; eorum ſequaces,cœleſtia corpora uerè ſunt animata,quamuis ſm ſacratiſsimæ noſtræ fidei ueritatem uideatur,ꝗ plurimis aliter ſentiẽdum. Et quãuis ſm Auguſtinum ſuper Geneſim, de hoc non ſit aliquid aſſerendum niſi perſpecta certiùs ueritate, ſecuriùs tñ,ſeu minus periculoſum reor ſentire, ꝙ nõ ſint aïata,ꝗ qđ aïata exiſtant,præſertim cum ſancti cõiter dicant duas rationales, ſeu intellectuales creaturas Deum creaſſe,utpote angelum, & hominem, quod etiam Gregorius, Bernardus, Beda, multique alij excluſiuè intellexiſſe uidentur. Quòd ſi corpora cœleſtia uerè animata dicantur, ita

Dionyſ.

Cœleſtia corpora animata ponitur Platoni ac Ariſtoteli non fidei.

quod orbes, & ſtellæ ſunt intellectualis naturæ, multa occurrẽt ingrenda, uidelicet an ſint cõprehẽſores an uiatores, & utrũ ſint cõfirmati in gr͞a, an etiã vnquã peccauerũt. & ſi nõ, qũo accidit hoc, cũ ſint inferiores naturæ, q̃ angeli, in gl᷑ Deus reperit prauitatẽ, & itẽ, an ſint inuocãdi, ſicut & cæteri ſancti.

Petrus. ¶ Præterea Petrus: Quidam, inquit, dixerunt, ꝙ cœlum cum ſit primum mobile, mouet̃ immediatè a prima cauſa: qm̃ motus infinitus, i. ſine fine, eſt a

Philoſop. uirtute infinita, ſm̃ Philoſophũ 8. phyſicorũ. Verũ poſitio iſta non conuenit, quia motus cœli non eſt infinitus: imò ceſſabit, nec æternaliter fuit. Virtus quoq; primæ cauſæ, cũ ſit infinita, eſt uirtuti cuiuſcunq; motoris, ac moti improportionabilis. ideo poſſet mouere ſpatio improportionabiliter breuiori. Alij poſuerunt, ꝙ mouet̃ ab a͞ia, dicentes corpora cœleſtia animata, & a͞ias eorũ mouere ea, ut aſſimilent̃ur intelligentijs in ꝓductione inferiorũ. Sed hæc poſitio extat erronea; qm̃ corpora cœleſtia nõ ſunt a͞iata, cũ non ſint corpora organica. Intelligentiæ quoq; non ſunt cauſæ inferiorũ. Alij dicũt, ꝙ mouet̃ a forma ꝓpria inclinante, q̃ eſt cauſa motus eius ad locũ ſuum, queadmodũ accidẽtiũ aliorũ.

Boethius. V. lib. de Trinit. ait Boethius, habetq; motũ forma materiæ cõiuncta. Sed qm̃ mobile oportet eſſe ens actu, materia verò non eſt ens actu cõpletũ, hinc alij dicunt, ꝙ nullum corpus mouet̃ ſufficienter a forma ſua, ſed mouet̃ a gñante ſuo tanquã ab eſſentiali motore, & remouente ꝓhibens tanquam a motore accidentali. Verũ tali motore non indiget cœlũ. ꝓp quod dicunt, ꝙ mouetur ab intelligentia ad regimẽ inferiorum ꝑ motũ cœli diuinitus deputata; qm̃ Deus regit creaturam corporalem mediante ſpirituali, ſecundum Gregorium. Hæc Petrus.

Richard᷒. Ariſto. Auicenna ¶ Inſuper Richardus abſolutè rñdet, ꝙ corpora cœleſtia non ſunt a͞iata, dicendo: Quãuis Ariſtoteles, & Auicenna ſenſerunt cœleſtia corpora eſſe a͞iata. Ariſtoteles, quippè 2. de cœlo teſtat̃, Ipſa ſunt viua, operationem a͞ialem habentia. Auicenna quoq; 9. Metaphyſicæ ſuæ, Cœlum, ait, eſt animal Deo

Origenes. obediens & ẽt Origenes, Cœli, dicens, ſunt animalia rõnalia, ſicut apprehenſores creatoris. ad quod

Baruch. 3. item quidam allegant illud Baruch: Stellæ dederũt lucem in cuſtodijs ſuis. Vocatæ ſunt, & dixerũt, adſumus, & luxerunt ei cum iucunditate. in hoc tamẽ,

Auguſt. iſtis acquieſcendum non eſt. Quamuis etiam Aug. hoc interdum ſub dubio dereliquit, indubitanter tñ dicendum, ꝙ a͞iata non ſunt. Non. n. habent uegetatiuam, aut ſenſitiuam a͞iam, nec poſſunt hr̃e a͞iam tm̃ intellectiuam: qm̃ nullum corpus poteſt informari anima intellectiua, niſi habente uim uegetandi, & ſenſificandi. Operationes namq; intellectuales non exercet per corpus, niſi mediantibus uirib᷒

Pſal. 113. ſenſitiuis qbuſdã. auctoritas ergo Baruch metaphoricè eſt ſumẽda, ſicut & illud: Mare vidit, & fugit.

Iob 31. ¶ Præterea ſi corpora cœleſtia eſſent animata, eſſent veneranda, & inuocanda. quo contra Iob uir ſanctus ait: Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunã incedentem clarè, & oſculatus ſum manum meam, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimum. Hinc ponere corpora cœleſtia a͞iata, eſt articulus Parrhiſijs excommunicatus a dño Stephano Parrhiſienſi epiſcopo. Hæc Richardus.

Albertus. ¶ Inſuper de his ſcribit Albertus: Quod cœlum a natura moueri non ualeat, cõcorditer dicunt om-

Cœlum a natura nõ ꝗt moueri nes philoſophi Epicurei, & Stoici, ac Peripatetici, ob unam hanc ſimplicem rõnem: qm̃ omnis motus naturalis localis, eſt a generante, uel prohibens remouente, ut probat philoſophus. Cuius cauſam Commentator aſſignat, dicendo: Quantum generans dat de forma, tantum dat de conſequentibus formam, quæ ſunt motus, & locus. Hinc nihil in ſuo loco exiſtens mouetur a natura, ſed quieſcit ibidẽ. Cœlum autem mouetur in loco ſuo, non ergo a ſua natura, ſed a cauſa ſuperiori, quæ intelligentia eſt actiua. Nullum etenim mouens producit diuerſa per ordinem artis, & ſapientiæ ordinata ad unũ, niſi intelligentia. Hinc Peripatetici dixerunt intelligentiam eſſe actiuam formis plenam, quas explicat motu ſui orbis in inferioribus, quæ mouet. Rurſus, quia uidebant, quòd intelligentia ſecundum ſe nõ poteſt eſſe alicuius corporis actus, ſeu forma, & motor coniunctus ei, quod mouet, dixerunt omnes ſectæ philoſophorum, quòd hic motor cœli eſt anima, & quòd cœli mouentur immediatè ab ani-

mabus, & mediatè ab intelligentijs, ita quòd Plato ait in primo Timæi, quòd creator ad imitationem pulcherrimi mundi archetypi exiſtentis in ipſo, mũdum pulchrum producens, cum perfectio intellectus deeſſe non poſſet, & non niſi animæ poſſet intellectus accedere, dedit ei animam rationalem, & intellectualem, ipſamq; poſuit in medio, quatenus æqualem relationem haberet in circuitu ad circumferentiam, in exerendo uires ad omnem partem mundi: cui tamen animali creator, nec manus dedit, nec pedes, nec alas: quia nil erat extra ipſum, ad quod moueri deberet, aut indigeret. Itaq; Ariſtoteles, Auicenna, Auerrois, cum ſuis ſequacibus, dixerunt proximum cœli motorem animam eſſe, & illam moueri ab intelligentia, quæ eſt ordinatrix motus animæ ad finem a creatore diſpoſitum. Verum hæc omnia contraria ſunt patrum traditioni, ac fi- Plato.

dei. Nam & Damaſcenus ait lib. 2. cap. 6. Nullus autem cœlos animatos exiſtimet. Inanimati ſunt em̃, & inſenſibiles. Et iterum dicit, quòd omnes tales, qui cœlos, & luminaria animata dicunt, ſunt patris ſui diaboli, & cum ipſo ſunt maledicti. Dicendum eſt ergo, ſicut ibidem loquitur Damaſcenus, quòd vniuerſa diuina iuſſione facta ſunt, & firmata, uoluntatemque Dei, & eius conſilium pro inconcuſſibili fundamento ſortita ſunt. Ambroſius Damaſce.

quoque in ſuo Hexameron libro primo: Ego, inquit, qui profundum artis, ac ſapientiæ Dei comprehendere nequeo, non me diſputationum libramentis committo, ſed omnia in eius repoſita æſtimo poteſtate ſic, quòd voluntas eius fundamentum ſit uniuerſorum. Ideo illos ſuis relinquamus contentionibus, qui mutuis diſputationibus ſe refellunt. Nobis uero ſatis eſt ad ſalutem non diſputationum controuerſia, ſed ueritatis præceptum: nec argumentationis aſtutia, ſed fides mentis; ut ſeruiamus potius creatori, quàm creaturæ. Hinc dicimus, ꝙ omnia iſta mouentur iuſſu, ac diſpoſitione diuina, & quòd Deus omnium horum motor eſt. Et ſicut Deus diſpoſuit ſapientia ſua, ita mouentur ad propagationem generationis, & corruptionis inferiorum, quandiu ſtat hic mũdus donec implebitur numerus electorum. Mouentur inquam in locis ſuis motorem habentia, non naturam, nec animam, ſed virtutem diuini imperij, cui obedit om̃, quod in natura eſt. Veruntamen quidam temporis noſtri dicunt, quòd angeli ſunt intelligentiæ Deo deſeruientes in motu ſphærarum. Quod ortum habet a Rabbi Moyſe Iudæo. Sed hoc dictum ex imperitia uenit, quoniam omnis, qui ſcit qualiter philoſophi intelligentias poſuerunt, ſcit quod angeli non ſunt intelligentiæ. Nam ex alio, & ad aliud creantur, & multiplicantur intelligentiæ, & angeli. Ambroſ᷒. Fides ei diſputatio ſuperior.

Omnes

Oēs etenim angeli a Deo immediatè creati ſunt, &
ad miniſteria uirtutis aſsiſtricis,ac miniſtraticis mul
tiplicantur.Intelligentiæ uerò ſm philoſophos non
immediatè creantur a Deo,ſed prima intelligentia
immediatè a Deo eſt,ſecunda a prima,& tertia a ſe-
cunda,ſicq; deinceps uſq; ad decimam. Adhuc tñ
Aneualpe. Alpetrag. eſt vna opinio,quam tangit Aneualperras,ſeu Alpe-
tragius in aſtrologia ſua,ꝙ omnia cæleſtia corpora
mouentur ab uno motore primo,cuius uirtus for-
tior eſt in immediato,q̄ in mobili mediato. Hinc ſu
premum cœlum,quod eſt ſtellatum,ſm ipſum, mo
uet in uiginti quatuor horis.Et ſi quis ita vult dice-
re,caueat ne per primum motorem intelligat Deū,
cuius virtus,nec ꝓficit,nec deficit,cōparata ad im-
mediatum,mediatumve mobile, ſed eſt infinita ad
quolibet.Per primū ergo motorem intelligat uirtu
tem creatā,a Deo influxā mobili primo.qꝫ uirtutē
ſuam motiuā extendit in mobile quodlibet propor
tionabiliter ſibi cōiunctum.Hæc Albertus in Scrip.

¶Ampliùs lib.de coæquæuis, tractatu de cœlo,
multa ſuper his ſcribit,uarias allegando actoritates
Ariſtotelis,Auicennæ,Auerrois,ad probandum cor
pora cœleſtia eſſe animata.ſed qm̄ certum eſt, Pla-
tonem, Socratem, ac præfatos, imò Peripateticos
Platonicosq; communiter ita ſenſiſſe, auctoritates
Rab.Mo. illas dimitto. Allegat, & Rabbi Moyſen in ſecunda
collatione ducis neutrorum, dicentem: Cœli ſunt
animalia rationalia,apprehenſoresq; creatoris. Et
hoc verum eſſe probatur etiam per legem,id eſt,per
ſcripturas ueteris teſtamenti,ſeu legis Moſaicæ.Nec
ſolum ſunt corpora mota,ut ignis,& aqua,ac terra.
ſed ſunt ſicut dixerunt philoſophi,animalia obediē
tia creatori,& laudant ipſum, & cantant ei canticū
Auicenna. grande,& laudem ſublimem. Præterea Auicenna 6.
de naturalibus,& in libro ſuo de cœlo, & mundo,
expreſſè dicit,ꝙ cœlum habet animam, & phanta-
ſiam,cui obedit uniuerſa materia mundi inferioris,
quemadmodum corpus animalis obedit animę
ſuæ. Et ſicut corpus animalis immutatur ſecundum
imaginationes delectabilium,ſeu triſtium rerum,ap
prehenſas ab anima animalis,ita materia elemento-
rum immutatur ad imaginationes motoris cœli.
Propter quod fiunt qñq; terræ motus, atq; ſciſſuræ
Hierony. Eccle. 1. in terra. Adhuc autem S. Hieronymus ſuper illud
Eccleſiaſtis,Luſtrans uniuerſa in circuitu pergit ſpi
ritūs,teſtatur.Ipſum Solem Salomon ſpiritum no-
minauit,eo ꝙ animal ſit,& ſpiret, & vigeat, ac oēs
Damaſce. orbes ſuo expleat curſu. Sed his obuiat Damaſce-
nus, apertè affirmans cœlos non eſſe animatos. Di
cimus ergo cum ſanctis,cœlos animas non habere,
nec animalia eſſe.& ſi uellemus philoſophos ad idē
cum ſanctis reducere,dicamus, ꝙ quædam intelli-
gentiæ in orbibus ſunt deſeruiētes Deo in motibus
orbium,& intelligentiæ illæ dicuntur animæ orbiū,
non uniuocè cum intelligentijs,id eſt, animabus in
tellectualibus hominum:quia non egrediuntur in
actum intelligendi per abſtractionem a phantaſma
tibus,nec comparantur ad orbes ſecundum ratio-
nem hanc,qua anima dicitur endelechia,ſeu forma
corporis organici phyſici,potentia uitam habentis.
Intellectus enim corporis,nullius eſt actus. Deniq;
ꝙ iſta ſit ſententia, & intentio philoſophorum, pa-
tet ex dictis eorum. Ait quippè Rabbi Moyſes 2.
collatione ducis neutrorum.Nullus citò dicit,ꝙ cę
lum habeat animam, ſed apprehendit hoc labore
intellectus. Auditor autem putat, quòd hoc longè
ſit a ſcientia. id eſt,a uera notitia, quando aſcendit
in cor eius,cum dicimus, quòd cœlum habet ani-
mam, quaſi anima illa ſit ſicut anima hominis, aut
aſini, ſed non eſt ratione hac dictum. Eſt autem ra
tio eius,quòd motus ipſius localis oſtendit, quia in
ipſo eſt principium, a quo mouetur ſine dubio. &
illa uirtus prima dicetur anima. Eandem ſententiā
dicunt Auerrois,& Auicenna, & penè omnes phi-
loſophi. ſicq; non eſt contradictio inter ſanctos,
atque philoſophos de animatione cœlorum, niſi
nomine ſolo. Sancti namq; abhorrent nomen ani-
mæ circa cœlorum formationem, ne cogantur fa-
teri cœlos animalia eſſe.bene tamen concedunt, ꝙ
intelligentiæ quædam, ſeu angeli moueant cœlos.
Antiqui verò philoſophi Deum, & angelos dicebāt
animas mundi. Vnde 4 de Ciuitate Dei loquit̃ Au- Auguſt.
guſtinus: Hi ſoli aduertiſſe uidentur quid ſit Deus,
qui crediderunt eum eſſe animam motu,ac ratione
mundum gubernantem. Hæc Albertus.

¶Inſuper in commentario ſuo ſuper librum de
Cauſis,etiam multa hinc ſcribit,primò recitans ra- Notæ varia philoſophorum dicta de cœli motore.
tiones propter quas Peripatatici,ac Stoici dixerunt
motum cœli eſſe ab anima: & addit, Epicurei au-
tem,qui principium motus ponebant figuras, & na
turam ſoli dixerunt motum cęli per naturam eſſe,
atque principium eius eſſe rotunditates atomorū,
ex quibus cœlum eſſe compoſitum aſſerebant Aui-
cenna uerò, & Algazel eius ſecutor,& ante eos Al-
phorabius, & inter Græcos Alexander, & Porphy-
rius,dixerunt cœlum moueri ab anima imaginati-
ua,& electiua.aliter enim ſecundum eos non moue
retur determinatè ab hoc ſitu in illum, & de illo in
alium,ac rurſus ab alio illo in primum. Nempè con
cipiens differentias ſitus particulariter, & determi
natè, imaginatiuum eſt, & electiuum. Hanc demū
opinionem Hermes Triſmegiſtus, Socrates, Plato,
totaq; ſecta Stoicorum defendit,ac multi Peripate-
ticorum.Contra,quam diſputant Auerrois, ac Rab
bi Moyſes, multiq; alij philoſophorum Arabum:
quoniam anima per imaginationem, & electionem
mouens, eſt determinata ad unum, in quod perue-
niens quieſcit, nec ultra progreditur, quod moto
ri non conuenit cœli: cuius cum motus ſit iugiter
uniformis,potius ab intelligentia erit, q̄ ab anima
tali. Et quamuis intelligentia ſecundum eſſe ſuum
ſit ſeparata:tamen per lumen ſuum huic, aut illi in-
fluxum,efficitur immediata mobili, & coniuncta.
& lumen illud acceptum in cœlo, eſt ſpecificum
eſſe cœli. quod propria puritate perceptiuum,ac ſu
ſceptiuum eſt luminis huius.Hæc idem.

¶Quæ tamen recitatiuè magis ſcribit, quàm aſ- Dionyſius
ſertiuè, præſertim iſta in commentario ſuo ſuper
librum de Cauſis contenta. Denique in uerbis eius
prę̨habitis aliqua contineri uidentur obſcura. Pri-
mum eſt, quòd in Scripto ſecundi teſtatur omnes
philoſophos Epicureos, & Stoicos, ac Peripateti-
cos concorditer dicere, cœlum a natura moueri
non poſſe. In commentario autem ſuper librum de
Cauſis, ſicut iam patuit,narrat, ꝙ ſoli Stoici dixe-
runt cœlum a natura moueri. Secundum eſt, quia
in Scripto affirmat, quòd omnes ſectæ philoſopho
rum dixerunt cœlum moueri ab anima, & cœlos
immediatè moueri ab animabus, & mediatè ab in
telligentijs,ſed in pręfato ait commentario, quòd
non ſolum Epicurei,ſed Auerrois quoque, & Rab-
bi Moyſes aſſerunt cœlum moueri non ab anima,
ſed ab intelligentia: & quòd intelligentia effici-
tur cœlo immediata, & coniuncta per lumen a ſe
cœlo influxum. Tamen, quod Auerrois, & Rab-
bi Moyſes dicunt de anima, uidentur intendere de
anima imaginatiua, quam probabile eſt in cœlo
non eſſe.

Cœli motor nō idē ſanctis, & philoſophis.

Angelus, & intelligentia rōne differunt.

Cœlū eſſe ſpecificū habet a Deo non ab intelligentia.

Hinc quoq; ꝙ ait Albertus, concordando philoſophos ſanctus, ꝙ ſolum diſſentiant uoce, non re, non uŕ poſſe ſaluari: quia ut etiam fatetur Albertus, philoſophi pcipui poſuerunt intelligentias, animaſq; cœlorum realiter, ſuppoſitaliterq; diſtingui. ſancti verò dixerunt immediatos cœlorum motores angelos, ſeu intelligentias eſſe, & eos per ſimilitudinē quandam animas nuncupari. Rurſus, ꝙ reprobat uerba dicentium, ꝙ intelligentiæ ſunt angeli, non videtur apte prolatum: quia re uera ſic eſt, & ex uerbis Alberti hoc ſequitur, cum dicat omnem intellectualem, ſeu rōnalem creaturam eſſe hominem, ſeu angelum. Et perſuaſio, qua id reprobat, non in ueritate, ſed falſitate fundatur. falſa quippè, imò hæretica eſt philoſophorum illa opinio, ꝙ una intelligentia creauit aliam. Eadem quoq; ſubſtantia diuerſis rationibus angelus, & intelligentia nominatur, atq; ut ex uerbis patuit Thomæ, Auicenna etiam dixit hoc. Proſtremò, ꝙ dicit lumen ab intelligentia cœlo influxum, exiſtere ſpecificum eſſe cœli, non videtur idoneè dictum: qm̄ eſſe ſpecificum rei, eſt eſſe ſuum ſubſtantiale, ſubſtantialive forma, quod intelligentia pduxit, nec indidit cœlo, ſed omnipotens tantum creator.

Vdalric.

Philoſop.

Plato.

Lucæ 15.

Ptolemæ⁹.

Alpetrag.

¶ Hinc quoq; Vdalricus in Summa ſua libro 4. fatetur: Subſtantiæ intellectuales, quæ apud philoſophos uocantur intelligentiæ, in ſcripturis angeli nuncupantur, ſm quod penes illuminationes diſtinguuntur. Intelligentiæ verò mouent cœlos, non autem Deus effectiuè, & immediatè. Nec efficiens motor, & coniunctus poteſt habere naturam, & proprietates primæ cauſæ, ut in libro ducis neutrorum probatur, cum prima cauſa ſit eſſe penitus ſeparatū, cuius proprietas eſt omnipotentia, & actio eius creatio. Nec motor talis poteſt habere rationē ultimi finis: qm̄ omne, quod mouet, eſt propter id ad quod mouet, ſicut propter operis finem. Finis verò ultimus eſt propter ſe ipſum, & omnia alia propter ipſum. Mouens quoq; non eſt perfectum neq; ſufficiens per ſeipſum ſuas largiri bonitates. aliter motus eſſet ſuperfluus, ſed prima cauſa per ſeipſam ad hoc omnino perfecta eſt. Hinc philoſophus hac uia procedens, ponit primam cauſam ante primam intelligentiam libro de principio uniuerſitatis, atq; in libro de natura deorum, & libro de regimine dominorum, Conſentit, & Plato, qui in Timæo præter deos, qui orbium ſunt motores, ponit patrem deorum, qui deos illos, & totum uniuerſum condidit ſine motu. Sic ergo de intelligentijs loquimur, ſicq; philoſophi tractant hanc qōnem, an intelligentiæ ipſæ ſint angeli. Variantur tn̄ in hoc. Nam Auicenna, & Rabbi Moyſes, ac Iſaac dicunt intelligentias eſſe, quas lex diuina angelos uocat. Alij dicunt oppoſitum: qm̄ ea, quæ intelligentijs aſcribunt philoſophi, non conueniunt angelis. diſtinctio quoq; ſecundum illuminationes, & alia multa, quæ (teſte ſcriptura) angelis competunt, nec ad intelligentias pertinent. Inter hęc autē nos firmiter aſſerimus, uel intelligentias non eſſe in rerum natura, uel ipſos angelos eſſe. Oppoſitū quippè fidei extat contrarium. nullum enim eſſe intellectualem naturam præter angelicam, & humanam, pandit Chriſtus apud Lucam, dicens mulierem, id eſt diuinam ſapientiam habere decem dramas, quarum decima olim predita, per uerbum incarnatum reperta eſt. Præterea Ptolemæus in Almageſti dicit intelligentias non mouere cœlos, ſed ſolam Dei voluntatem, quod, & multi mathematicorum affirmant, ſpecialiter uerò Alpetragius in ſcientia ſecretorum aſtronomiæ, quæ ſibi aſſerit reuelata. dicit enim omnes cœlos immediatè moueri uirtute diuina, & ꝙ diuerſimodè mouentur, hoc eſt propter diſtantiæ gradus a primo: qm̄ omnis primi motoris uirtus, maiorem in mobili immediato. ideo illud ulociùs mouetur. hanc quoq; poſuit cauſam, ꝙ ſtellæ uidenť ſtantes ſiue retrogradæ. Epicyclos verò excentricoſq; negauit, & motum planetarum contra primi mobilis motum. Quod tn̄ irrationabiliter dictum eſſe hinc conſtat, ꝙ in inferioribus iſtis uidemus omne mobile mouens ſeipſum eſſe perfectum per motorem ſibi coniunctum, ut patet in animalibus uniuerſis. idcirco, ꝙ primū mobile, cuius motus eſt primus motuum, & cauſa omnis motus, non ſit per aliquod mouens ſibi coniunctum, perfectum, ſeu actuatum, inconueniens eſt omnino. Porro nobis uidetur conſentiendum probabiliori opinioni Peripateticorum dicentium cœlos moueri ab intelligentijs tantum, prout Ariſtoteles, Rabbi Moyſes, atq; Auerrois dicunt. Sunt enim intelligentię tres rationes, ſm quas diuerſa ſortita eſt nomina. Etenim ſecundum naturam ſuam in ſe intelligentia eſt: & ſecundum proportionem ſuā ad mobile, anima dicitur: ac propter eleuationem ſui ſupra id, quod eſt actus corporis, appellatur in libro de Cauſis, anima nobilis. Eſt equidem anima nobilis principium, & cauſa motus circularis ad formam intelligentiæ. Hæc Vdalricus.

Intelligentia tribus nominib⁹ nuncupetur.

Dionyſ.

De Alpetragio.

¶ Veruntamen iuxta præhabita potius eſt tenendum, ꝙ ſecundum Ariſtotelem, commentatorem, auctorem libri de Cauſis, ac Rabbi Moyſen, cuilibet orbi cœleſti deputati ſunt duo ſpeciales motores, videlicet intelligentia, anima nobilis, realiter, perſonaliterq; diſtincti, quod, librum de Cauſis ſubtiliter intuenti, lucidè patet. denique quod Vdalricus refert de Alpetragio, ut quod ſecretum aſtronomiæ ſibi aſſeruit reuelatum &c. Albertus in ſcripto ſecūdi de Alphorabio narrat: Nec poteſt dici, ꝙ fuit idē binomius: quia (ut ambo conſcribūt) Alphorabius ſenſit cœlū moueri ab anima imaginatiua, & electiua, non immediate uirtute diuina, ut Alpetragius.

Durādus.

¶ At verò Durandus hic probat, quod motor cœli non poteſt eſſe anima, quæ ſit forma ſubſtantialis informans materiam: quia cum idem ſecundum idem nequeat eſſe mouens, & motum, oportet ipſam rem motam ex ſe diuidere in partem mouentem, atque in partem motam, ut dicitur Phyſicorum 8. & pars, quæ moueret, aut eſſet anima, & pars quæ moueretur, eſſet materia: aut pars una quantitatiua, compoſita ex forma, & materia, moueret aliam partem quantitatiuam ad imperium animæ, ſicut in animalibus. Primum non valet dici, quia materia ſecundum ſe non poteſt habere rationem mobilis, cum ſecundum ſe non ſit quanta, nec ſecūdum ſe ſit ſubiectum ens actu, quod præcipuè requiritur ad motum localem. Nec forma reſpectu materiæ poteſt habere rationem mouentis: quoniam forma, & agens non coincidunt in idem ſecundum numerum. Hæc Durandus.

Dionyſ.

¶ Cuius dicta uidenť eſſe contra illud authenticum, & commune, Formæ eſt agere, & mouere, materiæ verò moueri, ac pati. Rurſus, quamuis materia ſecundum eſſe abſtractionis, quod habet in anima, non ſit quanta: tamen ſecundum eſſe ſuum reale nunquam eſt nuda, neque a quantitate actualiter ſeparata. Quamuis etiam forma, & agens non coincidant in idem numero reſpectu eiuſdē, bene tamen reſpectu diuerſorum: forma etenim rerum compoſitarum, eſt effectiuum, & radicale principium reſpectu

ſpectu quorundam effectuũ, præſertim anima rõnalis. Amplius, ex hac perſuaſione Durandi ſequeret̃, quòd nec animalia mouerẽt ſeipſa, ſeu quòd aĩa in ipſis nõ eſſet pars mouens, nec materia pars mota.

Bonauent. ¶ Inſuper Bonauentura, primò hic ſciſcitat̃, vtrũ cœlum mouetur immediatè a Deo. Rñdet, In omni operatione Deus intimè, & immediatè operatur, cũ diuina volũtas ſit omnium ſpecierum, motiuumq́; prima, ac ſumma cauſa. In aliquibus uerò ſic operatur, quòd ipſe eſt tota cauſa. In cæteris taliter agit, & mouet, quod uirtutem agendi, ac mouendi communicat creaturæ. Et prima dicuntur mirabilia, ſecunda uerò naturalia quantum ad egreſſum. Dum igitur quæritur, an motus primi mobilis ſit immediatè a Deo, qõ non eſt, an uirtus diuina immediatè, ac intimè operet̃ ad illam exercendam mutationem: quia ſic nil mouetur, niſi ipſe moueat, & cooperetur uirtuti motiuæ, ſed eſt quæſtio, utrum motus primi mobilis ſit a Deo tanquam a tota cauſa, an ſimul cum uirtute diuina mouente moueat aliqua alia uirtus. Ad quod planè poteſt rñderi, quòd cum motus ille natus ſit conuenire uirtuti finitæ, diuinaque bonitas communicet creaturæ, quòd ipſa eſt nata ſuſcipere: hinc primum illud mobile mouet mediante uirtute creata, ſicut & mobilia alia.

Cœlũ mouetur uirtute finita immediatè.

Philoſop. Philoſophus autem uirtutem motoris cœleſtis dixit adeo proportionari ſuo mobili, ꝙ ſi modicum quid materiæ corpulentæ adderetur mobili illi, laſſaretur in mouendo uirtus motoris. Conſequenter quærit, an motus cœlorum ſit a propria forma, uel ab intelligentia. Ad quod rñpondens: In hac, inquit, quæſtione duæ ſunt poſitiones probabiles, rationi, ac ſcripturæ concordes, præter tertiam dicentium cœlos eſſe animatos, ac inſtar animalium inferiorum moueri a proprijs animabus, quas dixerunt regi, ac dirigi a Deo mediantibus intelligentijs.

Cœlũ non mouetur ab intrinſeco inſtar animaliũ.

Auguſt. Quæ opinio falſa eſt, propter quod Auguſtinus retractat, ꝙ in libro de immortalitate animæ dixit mundum animari. Eſt quoq; contra multos philoſophicos tractatores dicentes intellectualem eſſentiam corpori non uniri ut formam, ſeu animam, niſi mediante uegetatiuo, ac ſenſitiuo. Porro modus reſpõdendi chatolicus, duplex eſt. Aliqui.n.dicunt, quod cœlum mouetur a propria forma. quoniam habet quantitatem, atq; figuram, per quam habile eſt ad motum huiuſmodi. Habet quoque lucis perfectionem, & formam, quæ inter cæteras formas corporales eſt magis actiua, & quaſi medium tenens inter formas corporales, ac ſpiritales. ſicq́; per uirtutem huius formę mouentur cœleſtia corpora motu orbiculari multo fortiùs, & ſufficientiùs, q̃ elementa motu recto: nec ad motum cœleſtem adhiberi oportet miniſterium intelligentiæ, aut animæ, ſicut nec ad motum elementaris naturæ. Nec obſtat, ꝙ recedit ab eodem loco ad quem mouetur. Cœlum namq; propriè nõ mouetur ad locum, ſed potius circa locum: nec pars exiſtens in oriente, mouetur ad occidentem, quaſi illum ſitum determinatè intendat, ſed quia intendit moueri orbiculariter, qui eſt motus cõueniens ſuæ naturæ. Verum ex his ſequi videtur, ꝙ quies eſſet cęlo uiolenta, ſeu contra naturam.

Angeli miniſterio cęlum mouetur.

Alia poſitio eſt, ꝙ Deus mouet cœlum mediante intelligentia, ſeu angelo, iuxta congruentiam ordinis uniuerſi, quo corporalia per ſpiritualia mouentur, & gubernantur. Vnde quemadmodum congruum eſt angelos deputari ad miniſterium hominum, ſic congruum eſt quoſdam angelos deputari ad motum, regimenq; cœlorum. Et iſta poſitio magnorum eſt in philoſophia, ac theologia: quoniam concors eſt fidei, pietati, ac rationi. Hæc Bonauentura.

Gulielm. ¶ Præterea Gulielmus prima parte libri de uniuerſo, narrat, ac reprobat opinionem dicentium totũ, quod eſt a luna ſupra nitam eſſe ſolummodo: & ſtellas, ac luminaria nil aliud eſſe, q̃ ſpiritus, & nihil omnino corporeitas, aut corpulentiæ eſſe ibidem. Fulgores autem, & luminoſitates, quæ ibi apparent, ꝓcedere ab ipſis ſpiritibus. In quem errorem potiſsimè lapſi videntur ex conſideratione nobilitatis, ac ordinis lucis, quæ inter omnia, quæ uidentur, prima, & nobiliſsima eſt: ergo a ſpiritali natura primò profluxit, quare nec corpus eſt, nec ſpiritus, ſed medium inter ea. Verum ex horum poſitione ſequitur, non eſſe in cœleſtibus uerum motum, & homines huius opinionis, non ſolum indigent ſenſu: quoniã nec ſenſibus cedunt, ideo indigent pœna.

¶ Conſequenter Gulielmus in ſecunda parte librĩ eiuſdem, ſcribit multum proliaè de animabus cœlorum, non quidem directè probando eas non eſſe ponendas, ſed non poſſe poni eo modo, & ob talẽ finem, quo eas poſuerunt philoſophi, utpote, ꝙ animæ illæ cœlos mouerent ob ſituum renouationem, atq; vt intelligentijs aſsimilarentur, quaſi ipſas intelligẽtias, & aſsimilationes earum ſummè, finaliterq; apparent. Quod multipliciter reprobat, & (ni fallor) reprobationes eius parum concludunt contra mentem philoſophorum, qui utiq; cognouerunt, & ſcripſerunt Deum altiſsimum eſſe omnium cauſam ultimatè, ac ſummè finalem, eiuſq́; cognitionẽ, & aſsimilationem uniuerſis intelligentijs, & animabus nobilibus eſſe finem ſupremum, ac feruentiſsimè affectatum. Dionyſius Nihilominus poſuerunt ordinem ꝓportionalem inter intelligentias, & animas nobiles, ita quòd prima, & ſumma anima nobilis, ſ. anima primi mobilis, ſpecialiter conuerteretur ad intelligentiam primam: quatenus dirigeretur, & perficeretur ab ea immediatè: attamen a Deo principaliter, ac mediatè, hoc eſt, mediante intelligentia prima, a qua etiam putauerunt primam nobilem animam eſſe creatam. Conformiter dixerunt ſecundã animam mobilem ad intelligentiam conuerti ſecundam, ſicq́; deſcendendo deinceds uſq; ad ultimam: Fatetur quoq; Gulielmus, ꝙ ſecundum Ariſtotelem & eius ſequaces animæ mobiles, & intelligentię realiter diſtinguuntur, ſicut & Bonauentura teſtatur, quod conſonat his, quæ dixi.

Scotus. ¶ Pręterea Scotus: Vr̃, inquit, ꝙ cœlum ſm̃ philoſophos non poteſt dici, nec eſſe animatum formaliter, quia aut eſſet intellectiua anima tantum, non enim poſuerunt ibi animam, niſi intellectiuam, ſicq́; ſolus intellectus eſſet quantus: quod non eſt intelligibile Nam conſtat cœlum eſſe formaliter quantum. Vel præter animam, quę eſt de eſſentia cœli, eſt ipſum cęlum aliquid, quo ad ſe perfectibile per animam, ſicq́; erit ibi paſſiua potentia, atq; potẽtia contradictionis, nec eſſet perpetuum, & incorruptibile. Vnde ſiue Philoſophus ſiue Commentator ponat cœlum formaliter animatũ, anima, quę ſit per ſe de eſſentia cœli, vr̃ ſtatim recedere a prima poſitione, qua aſſerit intellectum ſeparatum, nulliusq́; corporis actum, nec eſſe corporeum Sed quicquid ſit de Auerroe, non imputemus hoc Ariſtoteli, nec uerba eius cogunt, id ſibi imponi: qm̃ ubicunq; ponit animam cœli, poteſt ea poni quantum ad illam conditionem, qua anima dr̃ motrix corporis, nõ qua dr̃ forma, & illa anima eſt intelligentia propria motrix orbis et coniuncta, ut ꝓpria motrix. Auicenna. Auicenna tamen planè diſtinguit inter intelligentiam, & aĩam illam. Verum nulla extat neceſsitas multitudi-

Auguſt. nis tantæ. Præterea quantum ad animationem cœli ſm theologos vr̃ dubiũ eſſe: qm̃ Auguſtinus in Enchiridio de hoc loquitur dubitatiuè. Primò quoq; retractionum, ubi tangit, q alicubi dixit mundum eſſe aĩal, addit: Hoc non aſſero eſſe falſum, nec affirmo contrarium, qa de nullo horum auctoritatẽ habeo ſcripturarum. Et ſuper Geneſim vr̃ dicere cælũ habere aĩam. Quod dicit non retractatum tanq̃ falſum. Vñ manifeſtè vr̃, q in nullo lib. ſcripto ante librum retractationum id retractauit, ſed alius græ-
Damaſce. çus, uidelicet Damaſcenus, aſſerit cœlos nõ eſſe animatos. Ad quod rõ ponitur: qm̃ aĩa illa fruſtra uniretur corpori illi, ex quo aĩa illa non habet ſenſum, nec p conſequens aliquam ex corpore illo pfectionem acquirit. Veruntñ hoc non vr̃ congruè dictũ, q. ſ. forma unitur materiæ quatenus ab ea pfectionem accipiat, ſed magis, ut materiæ pfectionem cõi-cet, imo potiſsimè, ut totum ex eis compoſitum ſit perfectum. Ad quod rñdendũ, q forma aliquam a materia pfectionem ſortitur. Alioquin aĩa beata corpori fruſtra uniretur. Itaq; breuiter dico, ſi cœli ſunt animati, hoc eſt creditũ, non rõne concluſum; qm̃ nulla eſt conditio in corpore illo tã pfecto, manifeſtè apparens animationi corporis repugnare. Hæc Scotus.

Henricus ¶ At uerò Henricus circa hęc quodlibeto decimo tertio quærit, utrum angelus moueat corpus immediatiùs p uoluntatem, an p intellectũ. Ad quod rñdet: Quemadmodum in nobis primum principiũ motus, & actionis, eſt intellectus appetibile repræſentans: ſm verò, uoluntas determinans, interiorio; motu ſuæ uolitionis imperãs uiribus ipſis motiuis: tertiũ verò ſunt uires motiuæ, motũ, operationeſq; exequentes, tanq̃ principium immediatũ, & pximũ mouens, & agens ſic exiſtit in angelis, & ita, ut per principium primum mouet per intellectum: p voluntatem verò, ut p principiũ mediatum: tanquam autem per principiũ immediatũ, mouet ui ſua motiua: ſicq; immediatiùs mouet per uoluntatem, q̃ p intellectum. Hæc Henricus.

¶ Verũ ſpecialis eſt difficultas, an in angelis, ſeu intelligentijs uis illa motiua ſit realiter a uoluntate diſtincta. & ſi non, videret angelus ſua uoluntate, effectum producere, ad quæ doctor iſte hic non rñdet, ſed de hoc ſupra aliquid recolo tactum.

QVAESTIO V.

AMpliùs quæritur hic, *Utrum luminaria, ſeu planetæ moueantur in orbibus ſuis motibus pro-*
Bonauent. *prijs.* ¶ Reſpondet Bonauentura: De hoc controuerſia eſt inter naturales, & mathematicos. Matematici quippè potiſsimè attendens apparentia circa cœlos, ut illa queant ſaluare, ſimul cum vniformitate, & perpetuitate motus cœleſtis, epicyclos, atq; excentricos poſuerunt, planetas quoq; motibus proprijs moueri in epicyclis, ſicq; ſalua motus vniformitate, quandoq; contingit planetã deprimi, aliqñ eleuari ſm motum planetæ in epicyclo, atq; epicycli in excentrico, & excentrici circa centrum proprium, quod eſt extra centrum mundi. Porro poſi-
Ariſto. tio naturalium, ut Ariſtotelis, & commentatoris, eſt q planetæ non mouentur niſi ſuorũ orbiũ motu, ut clauus fixus in rota: qa, ut dicunt, corpus illud cœleſte ſcindi non põt. Ponunt quoq; idem eſſe centrũ corporũ ſuperiorũ, & inferiorũ, utpote centrũ mũdi: & hoc pp perfectã orbium rotunditatẽ, q circulariter mouenr̃, ita, & unus aliũ non ſubintrat. Ponunt itẽ cum hoc maiorẽ, ac minorẽ uelocitatẽ in molibus orbiũ, & ex hoc habere mõ retrogradationes, nõ progeſsiones: quia cũ unus planeta aliũ multum pcedit ſua uelocitate, alter retrodecere vr̃. Quę oĩa uidenr̃ rõni conſona ualde, q̃uis poſitio mathematicorũ ſm iudiciũ ſẽſuũ uerior æſtimer̃, qa ſm illã poſitionẽ ſenſus nõ fallunr̃ circa motũ cœleſtiũ: nõ tñ ſequir̃ hoc uerius eſſe, qm̃ falſum ſrequẽter eſt uia inueniendi verũ. Nihilominus naturalis philoſopus vr̃ rationabiliùs dicere. Hęc Bonauentura.

¶ Veruntñ agnoſcendũ, & Plato in Timæo aſſerit etiam ſtellas firmamenti moueri in eo, ſicut auis mouer̃ in aere, & piſces in aqua, quam opinionem ſecutus eſt Ptolomeus. Platonis opinio de ſtellarum motu.

¶ Inſuper Richardus: Luminaria, ait, q̃ ſunt in in ſphæra octaua, quæ dicunr̃ ſtellæ fixæ proprijs motibus non mouentur, ſed tñ motu ſphæræ, quæ proprio motu mouentur ab occidente in orientem in centũ annis uno gradu, p motum verò nonæ ſphæræ mouenr̃ motu diurno ab oriente in occidentẽ. Quilibet aũt planeta præter motum ſuæ ſphæræ, q eſt ab oriente in occidens, & pter motum propriæ ſphæræ illius, q eſt ab occidente in oriens mouerer̃ etiam motu deferentis Quilibet item planeta præter Solem, ultra motus prædictos mouetur per motum epicycli ſui. Solus verò Sol inter planetas epicyclo eſt carens. Nec eſt putandum, quod epicyclus transferatur de una parte deferentis ad aliam, ſed ſicut tota ſphæra mouetur motu circulari circa ſuũ centrum, & deferens circa ſuum centrum: ſic epicyclus mouetur motu circulari circa centrum ſuum, quod habet inter conuexũ, & concauũ deferentis. Porro an aliquis planeta moueatur circa centrum proprium, ſatis creditur de Sole quod non. De reliquis quinque incertum eſt mihi. Attamen eſt certum, q nullus transfertur de una epicycli parte ad aliam, ſicut nec epicyclus de una parte deferentis ad aliam: De Luna verò multis uidetur probabile, q motu proprio circulariter moueatur centrum ſuum, quod habet inter concauum & conuexum epicycli: quoniam macula Lunę nunquam apparet nobis modo oppoſito, ita ut pars illa maculæ, quæ apparet ſuperiùs, appareat inferiùs. quod & 2. cœli videtur velle Philoſophus. Et ſi proprio motu non moueretur per epicyclum, macula illa tranſponeretur. eſtq; motus Lunæ circa centrum ſuum ad partem contrariam motus epicycli, tali proportione, quòd quantum per motum epicycli illa macula tranſponeretur, tantum per motum Lunæ proprium ad contrarium tranſponi prohiberetur. Ve- Ariſtotel.
rum. Ariſtoteles fuit ſimpliciter contrariæ opinionis, utpote quòd planetæ non mouentur niſi ſuarũ motu ſphærarum, ac motu diurno, qui eſt in ſphæris inferioribus ex motu ſphæræ ſupremæ. Sic quippè ait 2. cœli: Remanet ut dicamus, quòd circuli tantum mouentur, & ſtellæ quietę ſunt rotundę in circulis fixę. Eodemq; libro nititur hoc probare de Luna per experientiam, dicens: Stellæ non mouen- Dionyſius
motu rotundo, quod clarum eſt: quoniam res inuoluta conuertitur, atq; reuoluitur. Facies autem Lunę eſt eadem apud nos, & ſemper nobis oppoſita. Hæc Richardus.

¶ Verum mõ cõis opinio eſt. quod planetę ſunt ſtellę erraticę, & non fixæ, ideo quãquam Ariſtoteles dicat 2. cœli, quòd planetæ moueantur ſolo ſuorum orbium motu: uerius tamen dicũt aſtronomi, ponentes ipſos moueri in epicyclis, atq; excẽtricis. Quod de excentricis patet: quoniam ſtella, quę mouetur ſolum motu ſphæræ, non poteſt quãdoq; magis, quandoq; minus terræ appropinquare: quo-

niam

niam omnes ſphæræ exiſtunt concentricæ, planetæ autem uno tpe plùs propinquant ad terram, q̃ alio. ſicut per aſtrologica patet experiméta. Hinc coacti ſunt aſtrologi ponere motum planetarum in circulis excentricis, quorum una pars maximè remouetᷓ a terra, ut aux, ſeu eleuatio: altera verò magis accedit ad terram. Similiter patet de epicyclis: qm̃ ſi planetæ mouerent ſolum motu ſphæræ, cum ſphæræ planetarum moueantur ab occidente in orientem, tunc ſi planeta aliqua nocte eſſet ex directò alicuius ſtellæ fixæ, ſequente nocte præcedere ipſam uerſus orientem: cuius oppoſitum ſæpe in quibuſdam planetis uidemus. Ergo præter motum ſphærarum oportet in eis ponere motum retrogradationis. qđ ſit in epicyclis, in quibus planeta eſt retrogradus, ſtationarius, uel directus. Veruntamen non diuiditur ſphæra planetæ. Ponitur enim excentricus circulus inter duas ſuperficies ſphæræ exiſtens cuius vna medietas magis accedit ad ſuperficiem ſphæræ concauam, altera ad conuexam, & mouetur hic circulus infra ſphæram, cum ſit ſphæræ contiguus, & motu eius mouetur planeta, tanquam pars eius exiſtens, planeta, inquam, hñs excentricũ ſine epicyclo, ut eſt Sol. Si verò habeat epicyclũ cũ excentrico, tunc epicyclus ponetur moueri in excentrico ꝑ modũ, quo ponitur moueri excentricus in ſphæra, quia epicyclus eſt ſphæricũ corpus infra excentricum contentum. ideo põt in excentrico ꝓprium motum habere, cuius epicycli pars eſt planeta. Hæc Durandus.

Planetæ mouentur non ſolum motu ſphærarum.

¶In cuius uerbis vr̃ obſcurum, quod dicit planetam eſſe epicycli partem: quia ſic non poſſet ſeparari ab eo, aut egredi illum, cum illud non uideatᷓ poſſe intelligi, niſi de parte integrali.

Dionyſius

¶Quærit demum Richardus, Vtrum cœlum ſit a nobis uiſibile in parte non ſtellata. Vr̃ quòd non, qm̃ Auicenna ſexto naturalium loquitur: Corpus ſimplex translucens, non eſt uiſibile, ſed cœlum in parte non ſtellata eſt corpus ſimplex tranſlucens, quia per medium ſphærarum ipſorum planetarum
2 ſtellæ uidentur. Rurſus ibidem aſſerit Auicenna: Viſibile ex ſua natura, prohibet videri id, quod retrò ſe eſt. pars autem cœli nõ ſtellata, nõ prohibet videri, quod poſt ſe eſt. Rurſus, ſi partem cœli non ſtella
3 tam videremus in die, videremus quoq; eam in nocte. Cum igitur illud, quod vulgus aſſerit eſſe cœlum, nõ uideamus æqualiter in die, & nocte, ſequitᷓ id non eſſe cœlum. Iterum, ignis quamuis in ſua
4 ſphæra ſit luminoſus: non tamen a nobis vr̃ ob ſui raritatem, ſed cœlum quocunque elemento rariùs ſubtiliùsve conſiſtit.

Quæſtio. Richardⁱ.

¶In contrarium eſt, ꝙ galaxia a nobis vr̃, in qua tñ ſunt partes plurimæ non ſtellatæ. Luna quoque videtur a nobis non ſolum in parte, in qua aggregatum eſt lumen, ſed item in alia. Ergo a ſimili, pars orbis non ſtellata, eſt nobis viſibilis.

In oppoſitum.

¶Ad iſtud rñdet Gulielmus de Conchis, in libro ſuo de naturalibus qõnibus ad ducem Normannorum: Supra Luna, nec tu, nec alius præter ſtellas aliquid uidit. Nec eſt ibi obſtaculum, quo repercutiatur, ſed deficit, & deficiendo ſpiſſatur radius viſualis, cum ad ſuperiora dirigitur. Cum autem tranſit per oculum, in quo eſt albugineus humor, & cryſtallinus cum exeritur, nec alius color ſibi occurrit, talem uidelicet cryſtallinum, & aqueum, ſibi colorem confingit. Radium uerò uiſualem (ut patet in libro eodem) dicit eſſe corpus, quod naturali agilitate in eodem ferè momento modo eſt in oriente, modo in occidente. Verum hanc opinionem inconuenientia multa ſequuntur. Primum eſt, quod viſio fieret extra mittendo, non intus ſuſcipiendo. Aliud, quod vnum corpus aliud penetraret, ac pertranſiret naturaliter ſine alterius læſione. Alij ergo dixerunt, quòd ſicut non uidemus aerem purum, nec purum ignem, propter eorum raritatem: ſic non uidemus aliquid de quinta eſſentia niſi ſtellas: qm̃ quanto corpora ſunt ſuperiora, tanto ſunt nobiliora: & quo nobiliora, eo & rariora. Igitur, quod videmus, eſt quoddam confuſum reſultans quantum ad apparentiam uiſus noſtri, ex aere, igne, & cœlo, ſicut ſi acciperemus plura corpora, quorum quodlibet eſſet tam tenue, quod neutrum eorum ſufficeret per ſe terminare uiſum noſtrum a remotis: ſed plura ſimul ſufficerent, ſi ita ordinarentur, quod vnum eſſet alio maius, diſtantia inter ea exiſtente. Tunc etenim uiſus a remotis aſpiciens, iudicaret ea eſſe vnum ſenſibile, nec apprehenderet inter ea diſtinctionem, appareretq; ſibi quoddam cõfuſum ex illis, ut ſi obijcerentᷓ uiſui plures parietes uitrei, vnus ante alium, diuerſimodè lumen participantes, ſed ſiue uideamus, ſicut dicit iſta opinio, ſiue non, conſtat, quòd quædam falſa contineantur in ea. Sol quippè eſt nobilior inter planetas, & tamen ſuper ipſum ſunt, Mars, Iupiter, & Saturnus. Pars quoque cœli ſtellata non eſt minoris nobilitatis eo, lumine ſuo, quod ſortitur a Sole, ſecluſo. & tamen eſt denſior, ꝑꝑ quod abundantiùs a Sole ſuſcipit lumẽ, ac retinet. Non eſt igitur verum in partibus quintæ eſſentiæ, quod quanto ſunt nobiliores, tanto ſunt rariores. Subtilitas namque cœleſtium corporum non attenditur penes maiorem, & minorem raritatem, ſicut ſubtilitas elementorum, quamuis ſubtiliſsimum inter illa, videlicet cœlum empyreum, credatur rariſsimum, eo quòd diſpoſitio talis congruat loco corporum glorificatorum: ſed attenditur penes maiorem, & minorem uirtutem ſubſtantiæ, quæ uirtus in aliqua parte denſiori eſt maior, quàm in alia parte magis rara. Sicq; dicimus aurũ ſubtilius plumbo, quamuis plumbum ſit rarius: ſic & corpora beatorum erunt igne ſubtiliora, non tamen tam rara. Alij dicunt, quod illud, quod homo iudicat ſe videre in parte cœli non ſtellata, ſimile ſit colori exiſteos in parte cœli non ſtellata, in cœlove cryſtallino. Quod quidem cauſatur ex naturali luce ipſius cœli, & lumine, quod recipit a Sole, ac ſtellis. Siquidem pars illa non eſt denſitatis tantæ, ꝙ in ea poſsit aggregari lumen ſicut in parte ſtellata, propter quam aggregationem non poſſumus videre in parte ſtellata ſimile illud colori, quod uidemus in parte octauæ ſphæræ non ſtellata, cœlove cryſtallino. Illa quoque pars cœli, in qua uidemus ſimile illud colori, non eſt tantæ raritatis, ut purus aer, puruſq; ignis. Vnde magis poteſt eſſe in ea æqualis aggregatio luminis, q̃ in aere puro, ſeu puro igne. Idcirco pars cœli non ſtellata, cœlumve cryſtallinũ, magis ualet terminare uiſum, q̃ purus aer, vel purus ignis. Hæc Richardus.

Gulíel. de Conchis.

Raritas corporum cœleſtium nobilitatis gradũ non facit.

QVAESTIO VI.

AMpliùs quærit, *Cur, & qua neceſsitate ponatur cœlum cryſtallinum, ſeu aqueum: præſertim cũ quidã aſtronomi dicant cœlum ſtellatum cum orbibus planetarum ad inferiorum productionem ſufficere, non nulli quoque theologi octauam ſphæram cœleſtem primum mobile nominent.* ¶Ad hoc Albertus: Quadruplici, inquit, neceſsitate ponitur cœlum cryſtallinũ. Prima eſt ex parte motus, quia ab uno motore ſimplici, non niſi unus poteſt exiſtere motus mul-

Albertus.

Cœlũ cryſtallinum, cur neceſſe ſit poni.

…s autem ſunt motus in cœlo ſtellato, non ergo eſt mobile primum: multi quoque, & multum difformes ſunt motus in ſphæris planetarum, ideo nulla earũ põt conſiſtere mobile primum, aut ergo vniuerſum non eſt completum in ordine mouentium, & motorum, aut ponendum eſt cœlum aliquod vniformè ſuper cœlum ſtellatũ, quod uno motu ſimplici moueatur a primo motore. Secunda eſt, quia cum ſit corpus vnũ circulare, quod participat bonitatẽ primi motoris ſine motu, ut cœlum empyreum: & aliud, quod ei per multos participat motus, requirit mobile medium inter illa extrema, quod primi motoris bonitatem participat motu vno. Tertia ſumit ex dictis Platonis in Timæo dicentis: Creator circulũ cœli in circulos duos reflexit, puta aplanes: circulum quoque planes, diuiſit in circulos ſeptem. Cumque duo ſint motus in genere, de perfectione principiorum naturæ eſt, quod uterque habeat proprium mobile. Et quia in cœlo ſtellato ſunt motus plures, qui ſunt planes: illud non poteſt eſſe mobile primum, nec mobile motus, qui uocatur aplanes. Eſt equidem motus aplanes ſuper polos mundi, & ſuper polos æque diſtantes æquinoctiali ad tropicum æſtiualem, & ad tropicum hyemalem. Motus verò planes eſt ſuper polos circuli æquinoctialis, q dr̃ circulus decliuis, & ſuper circulos æque diſtantes æquinoctiali ad partem utramque: & mobile illi primo motui proprium, oportet vniformè conſiſtere, quod cœlum dicimus cryſtallinum, a quo in cœlis omnibus inferioribus eſt motus diurnus, q motus aplanes uocatur: quia philoſophus ſecundo metaphyſicæ tradit pro regula, q quicquid eſt in pluribus per rõnem eſt in uno primo, quod eſt cauſa cæterorum. Quarta eſt ex parte finis. Nempè cum in inferioribus ſit diuerſitas in figura, difformitas quoque generationis, & alterationis, aliorumque motuũ, ad hæc cauſanda ſunt orbes, ac cœli difformes in partibus, & in motu. Eſt item in inferioribus vniformitas in eſſe ſpecifico, & in eſſe generico, oportet ergo, quòd ſit cœlũ aliquod vniforme influens uirtutem ad conſeruationem in ſpecie, & in genere: & hoc oportet vniformè eſſe in partibus, & in motu, & hoc non poteſt eſſe, niſi quod appellamus cryſtallinum: quia nullum aliud eſt vniformè poſt empyreum. Denique multæ difformitates ſunt in cœlo, uidelicet dextrum, & ſiniſtrum, ante & retro: nam ad auſtrum eſt ante, & ad aquilonem retro. Similiter eſt ibi ſurſum, & deorſum, per eleuationem, & depreſsionem in auge, ſeu in oppoſito augis planetarũ, & in aſcenſu deſcenſu ve circuli differentis, ſm quod uirtus vnius planetæ, præualet ſuper uirtutem alterius, atque ſm quod unus aſcendit in epicyclo, & alter deſcendit, & unus dirigitur, alter verò ſtat, uel retrocedit, prout ait Albumaſar. Quod ſi Sol aſcendit ſuper Mercurium, & Luna, & adiuuat a Marte, facit longitudinem ſerenitatis, & ſenectutis: ſi econtra fuerit, ſignabit humiditatem, & pluuias longas. Hæc Albertus in Scripto.

¶In cuius uerbis uidetur obſcurum, quod ait ab vno motore primo, & ſimplici non poſſe eſſe niſi motum unum, quod ſiue de Deo vero, ſiue de intelligentia intelligatur, inſtantiam patitur: nec iuuat ſi, & illud philoſophorum quorundam pariter allegetur, Ab vno ſimplici non procedit immediatè niſi unum, imo intellectualis ſubſtantia, potiſsimè Deus ſuperglorioſus, ſicut ſimul plura intelligit, ita & plura opere ſimul exequitur tam in creando, quàm in mouendo, ac perficiendo, & hoc etiam ipſe Albertus ſuper primum teſtatur. Superiùs quoque ex Thoma eſt tactum, quòd aliqui ponunt decem mobiles cœlos.

Plato. — *Philoſop.* — *Dionyſius* — *Motoris unitas nõ arguit motus unitatem.*

¶Præterea Bonauentura hic ſciſcitatur, utrum conueniat alicui orbi abſque ſtellis moueri, hoc eſt, an ſit ponendum aliquod cœlum mobile non ſtellatum, utpote uniforme in omnibus partibus ſuis. Et reſpondens: Ponendum eſt, ait, aliquod cœlum moueri, carens diuerſitate luminarium, ac ſtellarum, & hoc eſt cœlum cryſtallinum. Et ſi peruenerunt philoſophi pauci ad eius cognitionem, quia corporeum latet ſenſum: quidem tamen peruenerunt, dixeruntque eſſe nonam ſphæram, prout quidã aſtronomi probare conati ſunt. Communiter verò ad eius notitiã peruenerent tractatores catholici, illuſtratione ſcripturæ adiutiq illud eſſe apertè declarat, quamuis motũ eius, ſeu quietem nõ explicet. Doctores verò theologiæ ponunt, & pbant ipſum moueri potiſsimè ex pfectione uniuerſi, ex qua & diſtinctio, numerusque cœlorũ accipitur, &c. ut ſuprà in Thoma, Alberto, ac alijs. Et breuiter, in iſto concordant theologi, nec opus eſt immorari, cũ & ſupra inde tractatum ſit. *Bonauent.*

QVAESTIO VII.

QVæritur quoque, *An opus tertiæ diei conuenienter deſcribatur.* ¶Videtur quod non: quoniam tertio die ſeparata eſt aqua a terra, ſed aer, & ignis elementa ſunt præſtantiora, quàm aqua, & terra, ergo eorum diſtinctio debuit deſignari. *Arguitur primo contra neutratem.*

¶Secundò, elementa ab exordio ſuæ creationis habuerũt pprias, & diſtinctas formas ſubſtantiales, 2
ut pbabilior tenet opinio & ſupra oſtenſum eſt: ergo a principio fuerunt diſtincta ab inuicem & loco & ſitu, quia dans formam, dat conſequentia eam.

¶Tertio, naturale eſt, leuiora ſuperiùs collocari: 3
& innaturale eſt, ea ſub grauioribus ſituari. Cum ergo aqua ſit leuior terra, innaturale fuit eã de ſuperficie terræ ad locum redigere baſsiorem.

¶Quartò, tres ultimi dies pertinent ad ornatum 4
ergo in uno illorum debuit deſcribi, qualiter terra plantas produxit, & herbas, cum horũ productio ad ornatum pertineat.

¶Quintò, ſcriptũ eſt in Geneſi, quòd poſt tranſ- 5
greſsionẽ primorũ parentũ locutus eſt dñs homini primo: Spinas, & tribulos germinabit tibi, ergo terræ naſcentia nõ tertia die, ſed poſtea oriri cœperũt. *Gene. 3.*

¶In oppoſitum eſt ſcriptura Geneſis primo. *In oppoſitum.*

¶Ad hæc Thomas reſpondet: Opus diſtinctionis attenditur in hoc, quod corporibus, quæ ſunt elementa, collatæ ſunt uirtutes uniuerſaliter ad effectus naturales mouentes, cuiuſmodi ſunt qualitates actiuæ, & paſsiuæ elementorum, quæ datæ ſunt illis tertia die, quibus ab inuicem proprietate, & ſitu ſeparantur, eo quod inter qualitates elementares grauitas, & leuitas continentur, quæ ſunt principia motus elementorum ad propria loca, ac naturalis quietis ipſorum in illis, quemadmodum calidum, & frigidum ſunt principia alterationis. Hinc ex collatione talis uirtutis dicuntur aquæ tertia die in vnum locum congregatæ. *Tho. aqui.*

¶Ad primum ergo dicendum, quod ignis, & aer ſunt elementa magis latentia, ideo Moyſes rudi populo loquens de eis expreſſè non dixit. Aer quoque, & ignis, quantum ad ſuam ab inuicem, & ab alijs diſtinctionem, aliquo modo datur per aquæ diſtinctionem intelligi, quemadmodum ſecretiora per manifeſtiora relinquuntur prudentibus intelligenda. *Ad primũ.*

Ad

Ad ſecūdū. Ad ſecūdū, q̄d ſicut calor, & frigus nō ſunt formæ ſubſtantiales elementorum, ita nec grauitas, & leuitas. ideo ſicut forma ſubſtantialis in elementis non eſt principium alterationis niſi mediante frigore, & calore, ita nec quietis, niſi mediante grauitate, aut leuitate. ideo quamuis aqua formam ſubſtantialem habuit ex opere creationis: non tamen ex hoc congregabatur in proprium locum, ſed per opus diſtinctionis factum eſt hoc.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium, quanto elementum eſt ſubtilius, tanto maius, ſicut aer maior eſt aqua, & aqua quam terra: ideo aer complectitur illa duo, undique ſphæricam complens figuram, a quo deficit aqua terram cingens, non totam operiens, circulum complens, ſed a completione ſphæræ deficiēs. Et hoc eſt propter exigentiam finis, ob quem creata eſt aqua, & terra, ut in terra valeat eſſe habitatio animalium reſpirantium, generatioque plantarum, terra uerò quaſi minima in centro concluditur. denique corpora inferiora præter proprios motus ſequuntur quodammodo motum ſuperiorum. & quo corpus inferius extat perfectius, tanto plus conſequitur de motu ſuperioris. Quod patet ex hoc, quod in corporibus cœleſtibus orbis inferior præter proprium motum retinet motum orbis ſuperioris. Conformiter elementa ex motu cœleſtium corporum aliquid conſequuntur de motu circulari. præter motus proprios naturales. quod euidenter apparet in maris refluxu, qui ſequitur motum Lunæ: nec tamen hoc fit uiolenter, quia (ut aſſerit Commentator ſuper quartum de cœlo, & mundo) motus quibus elementa ſequuntur impreſsiones cœleſtium corporum, non ſunt uiolenti, cum ſit ſecundum ordinem corporum naturalem, quòd inferiora impreſsionem ſuperiorum ſequantur, atque per modum hūc ex corporum impreſsione cœleſtium mouentium elementa ad commixtionem aqua ſubingreditur terram, ut ſit ad generationem mineralium apta, & animalium, ac plantarum, & ex inde in locum proprium naturali motu reuertitur, Eccle. 1. iuxta illud Eccleſiaſtis: In locum unde exeunt flumina, reuertuntur.

¶ Ampliùs, elementa vbi ſe contingunt, ubinuicem alterantur, ut ſit quidam motus continuationis inter ea, & exinde in mari cauſatur ſalſedo ex Salſedo vñ gignatur. admixtione uaporis terreſtris, ſimul cum adustione radij ſolaris, & hoc præcipuè prope terram, & ſuperficie maris. Philoſop. In profundo etenim pelagi eſt aqua dulcis. vt patet ex uerbis philoſophi libro de animalibus, ubi ait, quòd piſcis nomine malariæ, inuenitur magnus ualde in locis pelagoſis, in quibus abundant aquæ dulces. Ad quartū Ad quartum reſpondendum, quod de productione plantarum uidetur eſſe diuerſitas inter Auguſtinum, & alios ſan- Auguſt. ctor. Auguſtinus quippè uidetur uelle, quòd cum dicitur, producat terra herbam uirentem, &c. non intelligitur tunc eſſe plantar productas in natura propria, ſed tunc terræ datam eſſe uirtutem germinatiuam ad producendum plantas opere propagationis. Alijs autem uidetur, quòd tunc etiam plantæ productæ ſunt. Propter quod ait Ambro- Ambroſ. Plātę, quo tpe ſint ꝓductæ. ſius: Herba ſole antiquior eſt. Et utroque modo plantarū productio ad diſtinctionis pertinet opus: quoniam ad earum productionem ſufficit uirtus cœleſtis loco patris, & virtus terræ loco matris. Sicque principia actiua communia ad opus diſtinctionis ſpectantia, ſufficiunt ad generationem plātarum, non ad productionem animalium perfectorum, ad quæ requiritur uirtus formatiua exiſtens in ſemine. uel quoniam quælibet res pertinet ad ornatum loci illius, in quo mouetur, non in quo quieſcit. Plantæ uerò radicitùs terræ infixæ adhærent, ideoque ad ornatum eius non pertinent, ſed computantur cum ipſa, ut ſuper Geneſim loquitur Auguſtinus: Plantæ nociuæ ſimul cum alijs ſunt productæ. Veruntamen ante peccatum ho- Ad quintū minibus non fuiſſent nociuæ, diuina protegente prouidentia: ſed poſt peccatum cœperunt hominibus eſſe nociuæ. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Vbi, & addit: Ariſtoteles dixit tantum orbes moueri, non ſtellas niſi in orbe. Ptolemæus Ariſtotel. Ptolem. verò diſſeruit ſtellas habere proprium motum præter motum orbis. Inſuper præter myſticam rationem, quæ in litera tangitur, de hoc cur in deſcriptione operis ſecundæ diei non dicitur, uidit Deus, quod eſſet bonum, aliam quoque literalem in hiſtorijs Magiſter aſsignat, quam etiam rabbi Moyſes tangit: quia videlicet in ſecundo die medium elementum a ſupremo diſtinguebatur, & ita non erat perfecta diſtinctio medij elementi, niſi etiam ab infimo diſtingueretur. ſicque opus ſecundæ diei tertia die eſt conſummatum. Hincque benedictio tertiæ diei ad utrunque refertur.

¶ Præterea in prima parte quæſtione ſexageſimanona: Tertia, inquit, die informitas terræ au- Arti. 2. fertur. Duplex uerò informitas circa terram de- Terræ duplex informitas eſt ablata. ſcribebatur. Vna quod erat inuiſibilis, ſeu inanis: quoniam aquis extitit cooperta. Alia, quòd fuit incompoſita, ſeu uacua, id eſt, non habens decentem decorem, quæ acquiritur ex plantis eam quodammodo ueſtientibus. idcirco utraque informitas die hac tertia remouetur. Prima, per hoc, quòd aquæ ſunt congregatæ in locum vnum, & apparuit arida. Secunda, per hoc, quòd terra protulit herbam uirentem. De productione autem mineralium non loquitur Moyſes: quo- Mineraliū productio cur a Moſe prætermiſſa. niam generationem habent occultam in uiſceribus terræ. Moyſes uerò ea tantum propoſuit, quæ in manifeſto apparent. Hæc Thomas in Summa.

¶ Circa hæc ſcribit Albertus: Aer diſtinctus Albertus. eſt, & liberam formam accepit, diſtinctumque locum, quando aquæ uaporabiliter in aere diffuſæ, per congregationem condenſatæ ſunt, & deſcenderunt ad terram. Ignis quoque uaporabiliter in aere mixtus, per hoc liberam formam accepit, & per conſequens motum: quia motus conſequitur formam. Vnde tunc undique liber aſcendit ad cameram cœli Lunæ, ſicque ab alijs eſt diſtinctus.

¶ Si uerò quæratur ad quem locum congregatæ ſint aquæ, reſpondet ſuper Geneſim Beda: Beda. Cum multa conſtet eſſe maria, ac flumina: in unū tamen locum dicit aquas congregatas: quoniam Aquæ in quē locū ſint cōgregatæ. cuncta maria, & flumina magno mari merguntur. & ſi qui lacus in ſeipſis reſtricti uidentur: occultis tamen in mare meatibus reuoluuntur. Foſſores quoque puteorum hoc probant: quoniam omnis tellus trahit aquas per inuiſibiles uenas, quibus ex mari principium eſt. Vnde in Eccleſiaſte: Eccle. 1. Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat. Ad locum unde exeunt flumina, reuertuntur ut iterum fluant. Dicit etiam Beda, quòd uerno tempore factus eſt mundus, in quo tempore ſolent herbæ apparere uirentes, & ligna pomis onuſta. Hæc Albertus.

De

A *De opere quinta diei, quando creauit Deus ex aquis uolatilia, & natatalia. Diſtinctio XV.*

Gene. 1. Ambro in Hexam. li. 5. ca. 1. 2. 3.

DIxit etiã Deus: Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile ſup terram, &c. Opus quintæ diei eſt formatio piſcium, & auium, quibus duo elementa ornatur: & de eadem materia, id eſt, de aquis, piſces, & aues creauit: uolatilia leuans in aere, & natatilia remittens gurgiti.

B *De opere ſexta diei, quando creata ſunt animalia, & reptilia terra.*

Aug. li. 4. de Ge. c. 1.

Sequitur: Dixit Deus, Producat terra animam uiuentem, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, &c. Sextæ diei opus deſcribitur, cum terra ſuis animalibus ornari dicitur.

C *Vtrum poſt peccatum uenenoſa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, priùs facta innoxia.*

Augu li. 3. ſuper Gene. c. 15.

Quæri ſolet de uenenoſis &, pernicioſis animantibus, utrum poſt peccatũ hominis ad uindictam creata ſint, an potius creata innoxia, peccatoribus nocere cęperint. Sano dici põt, quòd creata nihil homini nocuiſſent, ſi nõ peccaſſet. Puniẽdorũ namq; uitiorum, & terrendorum, uel probandæ, uel perficiendæ uirtutis cauſa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, ſed propter peccatum facta ſunt noxia.

D *Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint.*

Aug li. 3. de Gene. capit. 14.

De quibuſdam ẽt minutis animantibus quæſtio eſt, utrum in primis conditionibus creata ſint, an ex rebus corruptis poſtea orta ſint. Pleraq; n. de humidorum corporũ uitijs, vel exhalationibus terræ ſiue de cadaueribus gignuntur, quædã etiã de corruptione lignorum, & herbarũ, & fructuum, & Deus autor omnium eſt. Poteſt aũt dici, qđ ea, quæ dę corporibus animaliũ maximè mortuorum naſcũtur, cũ animalibus creata non fuerint niſi potentialiter, & materialiter. Ea uera, quæ ex terra, uel ex aquis naſcuntur uel ex eis, q̃ terra germinante orta ſunt, tunc creata fuiſſe non incongruè dici põt.

E *Quare poſt omia factus eſt homo.*

Omnibus autem creatis, atq; diſpoſitis, nouiſſimè factus eſt hõ tãquam dominus, & poſſeſſor, qui, & oĩbus præferendus erat. Vnde ſequitur: Vidit Deus, quod eſſet bonum, & ait: Faciamus hoĩem ad imaginem, &c. Sed antequam de hoĩs creatione tractemus, quòd ſupra breuiter tetigimus, pleniùs verſantes, clariùs faciamus. In hac. n. rerum diſtinctione catholici tractatores diſſentire (vt ſupra diximus) inueniuntur, alijs dicentibus res creatas, atq; diſtinctas ſm̃ ſpecies ſuas per interualla ſex dierum. Quorum ſentẽtiæ, quia litera Geneſis magis inſeruire vr̃, atq; catholica eccleſia magis approbat: ideo hactenus ſtudioſè docuimus, qũo ex illa communi materia priùs informiter facta, poſtea corporalium rerũ gñа per ſex dierum volumina diſtinctim ſint formata. Alijs autem vr̃, quod non per interualla temporum facta ſint, ſed ſimul ita formata ad eſſe prodierunt. Quod Auguſtinus ſuper Geneſim, pluribus modis nititur oſtendere, dicens elementa quatuor ita formata, ſicut modo apparent ab initio extitiſſe, & cęlum ſideribus ornatum fuiſſe. Quędam vero nõ formaliter, ſed materialiter tunc facta fuiſſe, quæ poſt per temporis acceſſum formaliter diſtincta ſunt, ut herbæ, arbores, & forte animalia. Omnia ergo in ipſo temporis initio facta eſſe dicunt, ſed quædam formaliter, & ſecundum ſpecies, quas habere cernimus, ut maiores mundi partes, quædam verò materialiter tantum. Sed (ut dicunt) Moyſes loquens rudi, ac carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquens à ſimili hominis, qui per moras temporum opera ſua perficit, cum ipſe ſimul ſua opera fecerit. Vnde Auguſtinus: Ideo, inquit, Moyſes diuiſim refert Deum illa opera feciſſe, quia non potuit ſimul ab homine dici, quod à Deo ſimul potuit fieri. Item potuit diuidere ſcriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuiſit. Illi, qui his auctoritatibus, & alijs huiuſmodi inhęrentes, dicunt quatuor elementa, atque cœli luminaria ita formata ſimul eſſe, & habuiſſe, illos ſex dies, quos ſcriptura commemorat, ſex rerum genera, id eſt, diſtinctiones, appellant, quæ ſimul factæ ſunt, partim formaliter, partim cauſaliter.

Aug. li. 1. ſuper Gene. cap. 6.

Hic proſequitur opinionem illorum, qui ſimul omnia facta contẽdũt. Aug. li. 5. capit. 18.

F *Quomodo intelligendum ſit Deum requieuiſſe ab omni opere ſuo.*

Gene. 2. Aug. li. 4. de Gene. capit. 12.

Iam de ſeptimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum eſt, quia compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, & requieuit dię ſeptimo ab uniuerſo opere, quod patrarat. Requieuiſſe dicitur Deus die ſeptimo, non quaſi operando laſſus, ſed ab uniuerſo

opere

opere requieuit, quia nouam creaturam facere ceſſauit. Requieſcere enim ceſſare dicitur. Vnde in Apocalypſi dicitur: Non habebant requiem, dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus, id eſt, dicere non ceſſabant. Requieuiſſe ergo Deus dicitur, quia ceſſauit à faciendis generibus creaturæ: quia ultra noua non condidit. Vſque nunc tamen (ut veritas in euangelio ait) operatur pater cum filio, ſcilicet adminiſtrationem eorundem generum, quæ tunc inſtituta ſunt. Creatoris enim uirtus, cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus uſque modo operatur, & ego operor, illud vniuerſæ creaturæ continuam adminiſtrationem oſtendit. Die ergo ſeptimo requieuit, ut nouam creaturam vlteriùs non faceret, cuius materia, uel ſimilitudo non præceſſerit: ſed uſque nunc operatur, vt quod condidit, continere, & gubernare non ceſſet. Apocal. 4 Ioan. 5.

G *Qualiter accipiendum ſit, quod dicitur Deus compleſſe opus ſuum ſeptimo die, cum tunc requieuerit ab omni opere ſuo.*

Sed quæritur quomodo ſeptimo die dicatur Deus compleſſe opus ſuum, cum ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio habet, Conſummauit Deus die ſexto opera ſua: quæ nihil quæſtionis affert, quia manifeſta ſunt, quæ in eo facta ſunt: & omnium conſummatio eo die perfecta eſt, ſicut ſcriptura oſtendit, cum ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilq; in ſui natura vitij habentia. Et ſunt bona, quæ condidit Deus etiam ſingula. Simul uero vniuerſa ualde bona: quia ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentiùs commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora ſint dum comparantur malis. Sextò ergo die facta eſt omnium operum conſummatio. Ideo præmiſſa oritur quæſtio, quomodo dicatur Deus die ſeptimò opus ſuum compleſſe: quod Hebraica ueritas habet, in quo tamen nihil nouum creaſſe dicitur. Niſi fortè dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuum, quia ipſum benedixit, & ſanctificauit, ſicut ſubijcit ſcriptura: Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio, & ſanctificatio, ſicut Salomon aliqd operis fecit cum templum dedicauit. Gene. 1. 3. Reg. 8 b

H *Quæ ſit benedictio, & ſanctificatio ſeptimæ diei.*

Illud autem diem, & benedixiſſe, & ſanctificaſſe dicitur, quia myſtica præ cæteris benedictione, & ſanctione eum donauit. Vnde in lege dicitur: Memento ſanctificare diem ſabbati. Et inde eſt, quòd numerando dies, vſque ad ſeptimum procedimus: & dicimus ſeptem eſſe dies, quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius ſit ab illis dies octauus, & nonus, & ſic de cæteris. Sed quia in ſex diebus rerum genera diſtincta ſunt, & in ſeptimo licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum: fuit tamen in eo quaſi quidam nouus ſtatus ſanctificationis operum, & requietionis opificis. Poteſt etiam ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, id eſt, completum, & conſummatum uidit. Exod. 20. b

Summa distin. 15. Eſcriptis operibus creationis, & diſtinctionis, nunc deſcribitur opus ornatus. Et primò ornatus cœli quarta die peractus, deinde ornatus aeris, & aquæ, quinto die completus. Conſequenter exprimitur ornatus terræ ſexto die effectus. Monet quoque circa hæc quæſtiones, & quædam obſcura exponit, uidelicet quare poſt omnia factus eſt homo: quomodo intelligendum ſit Deum requieuiſſe ab omni opere ſuo, quomodo etiam dicitur Deus compleuiſſe opus ſuum ſexto, ſeptimo, & qualiter * utrum uerificetur, utpote, quod ſexto die, & item, quod ſeptimo die opus ſuum compleuit, ſeu conſummauit. Quid etiam ſit benedictio, aut ſanctificatio ſeptimæ diei. * ut runq.

QVAESTIO I.

Modo quæritur primò, *De ſine conſtitutionis cœleſtium corporum. & ſpecialiter utrum orbes cœleſtes influant inferioribus iſtis, & quos effectus producant in eis, potiſſimè uerò an luminaria cœli, id eſt, ſtella, atque planetæ, ſint cauſa inferiorum etiam inclinationum, & morum, interiorumque actuum humanorum.*

¶ Et ecce hæc quæſtio multa includit, quæ per partes ſunt proſequenda: Et primò quid, & qualiter orbes, ſeu cœli influant mixtis, ac elementis. Superiùs uerò oſtenſum eſt, quòd nec ultima, nec aliqua intelligentia, nec anima nobilis, nec aliquis orbis cœleſtis creauit, aut diſtinxit elementa, ut quidam putauerunt philoſophi, præſertim Auicenna, & Algazel, aſſerentes ultimam partem intelligentiam præſidentem ſphæræ actiuorum, & paſſiuorum, produxiſſe, imò creaſſe elementa. Arguitur autem, quòd cœli non influant inferioribus iſtis. Primò, quia ex opinione dicentium, quòd corpora cœleſtia habent in inferiora iſta influxum, ſecuti ſunt multi errores, imo hereticæ prauitates, ut quòd omnia proueniant neceſsitate, etiam actus humani, prout Gulielmus Parrhuſienſis libro de fide Arguitur primò contra ueritatem. Gul Par.

& le-

& legibus, uolumine quoq; de vniuerſo declarar,
ergo vitanda eſt talis poſitio tanquam fomentū
errorum. Deniq; ut vitetur, Damaſcenus ait lib. 2.
capit. ſexto: Græci per aſtrorum iſtorum, & ſolis,
ac lunæ ortum, & occaſum, atq; concurſum, aiunt
omnia diſpenſari, quæ circa nos ſunt. Nos autem
dicimus, qm̄ ſigna fiunt ea ipſis ſicciatis, & frigidi-
tatis, & caliditatis, & humiditatis. Itemq;: Nos, in-
quit, dicimus qm̄ non ſunt cauſa alicuius eorum,
quæ fiunt, nec generationis, nec corruptionis. Si-
gna verò ſunt imbrium trāſmutationisq; aeris. Vn̄
etiam Damaſcenus hæc ſpecialiter protuliſſe con
tra Ariſtotelem, aſſerentem: Oportet hunc mun-
dum eſſe contiguum lationibus ſuperiorū, ut to-
2 ta ipſius uirtus inde gubernetur. ¶ Præterea, ſignū
diſtinguitur contra cauſam, ſed in litera, imò in
Geneſi ſcriptū eſt, Sint in ſigna: ergo corpa illa cæ-
leſtia, ac luminaria ſunt ſigna, non cauſæ inferio-
3 rum. ¶ Inſuper, cū certus, & inuariabilis, pureq;
naturalis ſit cæleſtium corporum ordo, motus,
curſus, vigor, influxus, ſi ipſa sūt cauſæ inferiorū,
Tulius. omnia in inferioribus neceſſariò, accidunt, quem
admodum Tullius dixit. Nam effectū oportet cau-
4 ſæ ſuæ proportionari. ¶ Amplius, cauſa nobilior
eſt ſuo effectu: ſed inferiora, pſertim creatura hu-
mana, cæleſtibus corporibus extant præſtantiora,
potiſſimè ſi illa dicantur inanimata, quod iuxta
præ habita magis conſonum videtur dictis ſancto
rum. viua namq; non viuentibus conſtat eſſe nobi
5 liora. ¶ Adhuc in Deuteronomio habetur, q ſol
Deute. 4. & luna, ac cœleſtia corpora in miniſterium cūctis
Ierem. 10. gentibus ſunt creata. Ieremias quoque: A ſignis, in
quit, cæli nolite metuere, quoniam leges populo-
rum (puta gentilium ſigna illa timentium) uanæ
ſunt. Ex quibus inſinuari videtur, q cauſalitatem
non habent in inferioribus iſtis, niſi prout in Ge-
neſi legitur: Vt ſint, inquit, in ſigna, & tempora, &
annos, & illuminent terram.

In oppoſitum S. Dion. Auguſt. ¶ In contrarium eſt auctoritas ſancti Dionyſij
quarto capitulo de diuinis nominibus proteſtan-
tis: Radius ſolis generationi viſibilium corporum
confert, ea ad uitam mouet, auget, nutrit, ac perfi
cit. Auguſtinus quoq; lib. de ciuitate dei fatet. Nō
abſurdè credi poteſt afflatus quoſdā ſidereos ad
ſolas corporum differentias peruenire. Idem pro-
bari multipliciter poteſt argumentis Ptolemæi in
Almageſti, & alibi, & ipſius Albumaſar in introdu
ctorio maiori, Albategni, Alfragani, & aliorū, imo
& Chriſtianorum philoſophorum.

¶ Circa hæc loquitur Alexander: Iuxta opinio
Alexāder Auguſt. nem dicentium ſidera habere proprium motum,
quā recitat Auguſtinus: vel, ſi fixa sūt in orbe ſuo,
ait philoſophus, diſtinguendum eſt inter fixa. Eſt
etenim, quoddam fixum, oriens ex illo, cui infixū
eſt. & aliud fixum, quod factū eſt in illo, cui infigiē
& quod ornat. Primo modo herbæ, & arbores infi
xæ ſunt terræ, ſecundo modo ſidera infixa ſunt cę
lo, & ornant illud. Primus verò actus lucis notaē,
cum dicitur, Luceant ſuper terram. Reflectitur. n.
radius lucis ex reſilientia terræ, corporiſvè terre-
ſtris. Et quamuis luceant ſuper aquam, & aerē, non
tamen ſcriptura hoc exprimit: quoniam virtus in
ſuo vltimo determinantur, & in illo alia danē in-
telligi. Porro ſol dicitur pєſſè diei in lumine, quo
cauſat diem, & luna noctis: non quòd luceat ſem-
per in nocte, ſed, quia dominatio, ſeu duratio in
die, & nocte penes duo luminaria iſta, quo ad effe
Obiectio ctus, prærtertim penſatur: attamen ipſa nox ex ſo-
lis receſſu cauſatur. Cōtra id verò, q fertur in Ge-
neſi, Diuidant inter diē, & noctem, obijcitur: qa lu-
minaria iſta ſunt facta quarta die, & ita fuit diſtin-
ctio inter diē, & noctē ante productionem iſtorum. Diſſutio. Auguſt.
¶ Ad quod Auguſtinus in libro cōtra Manichæum
rńdet: Sic dictum eſt, diuidant inter diem, & noctē,
ac ſi dicatur: Sic inter ſe diuidant diem, & noctem,
vt dies aſſcribatur ſoli, nox lunæ, atq; ſideribus cæ
teris. quæ duo iam erant diuiſa, ſed nondum pate-
bat quid per diē, quid per noctem appareret homi-
nibus. Inſuper quamuis ſol, planetæq; cęteri dican-
tur poſita in ſigna, ſunt tamen & alia ſigna in cęlo,
vt ſunt duodecim ſigna zodiaci, qui ſigniter appel-
latur. & præter illa ſecundum philoſophos, ſunt ſi-
gna, quæ vergunt ad auſtrum, & ſigna quæ vergunt
ad aquilonem. Ideo aduertendum, q oīa ſigna, quę
ſunt in cælo, aut ſunt ſigna principalia quæ ſunt in
zodiaco, vel vergentia ad auſtrum. vel ad aquilo-
nem, & omnia determinantur per ſtellas, & vocan-
tur imagines ex plurium ſtellarum cōiunctione. Di
cuntur etiam ſigna, quoniam aliquā præbent ſigni-
ficationem circa inferiora. Similiter, quinque pla-
netæ aliquam habent ſignificationem ſecundū dif- Planetæ, ac ſtellę
ferentiā ſui aſpectus, ſeu motus ſuper hæc inferio- cur ſigna
ra. Principaliter verò ſol & luna ſunt in ſigna. Ideo vocentur.
alia habet tranſlatio. Fiant ſidera in firmamento cę
li, vt per hæc intelligatur hæc omnia. In noſtra ve-
rò tranſlatione habetur, Fiant luminaria, quod etiā
eſt commune, quamuis magis ſpecificet de ſole, &
luna. Sunt etiam in ſigna, non quia de neceſſitate
producunt ſemper quicquid in inferioribus operā
tur, ſed quia frequenter, atq; in pluribus. Sicq; con-
cordātur Damaſcenus, & quod dicunt philoſophi,
quoniam Damaſcenus loquitur de cauſa ſimplici-
ter: philoſophi verò de cauſa propinqua. Actuum
verò rationalis animæ non ſunt cauſa directa, nec
certa ſigna. Veruntamen cum luminaria faciāt im-
mutationē in aere alijsq; corporibus, per hoc etiā
faciunt alterationem in corporibus noſtris. anima
autem inclinatur ad ſequendum ſui corporis incli- Sidera inclinat animum, non cogunt.
nationem, & ex hoc ſequuntur in homine diſpoſi-
tiones, quarum cauſa eſt anima: quam tamen non
eſt neceſſe ſequi impſsiones in corpore factas, imò
per liberum arbitrium eſt domina ſui actus. Scien-
dum eſt item circa illud. Sint in dies, & tempora,
q iam præceſſerant dies, & tempora quædam, ſed
non erant luminaria, quæ ita manifeſtè diſcernerēt
dies priores, vt nunc. Tempora verò poſſunt dici,
ver, æſtas, autumnus, & hyems, quæ per motum ſo-
lis diſcernuntur, nec prius ita diſcernebantur. Si-
militer ſolſtitium æſtiuale, & hyemale, æquinoctiū-
que vernale, & autumnale. De annis etiam conſtat,
q annus ſolaris, & annus lunaris terminantur ſecū
dum motum ſolis, & lunæ. ¶ Sed obijcitur, quia ſi Obiectio.
luna condita fuit cum ſole, cur annus lunaris non
continet tot dies, quot annus ſolaris, qui continet
dies trecentos ſexagintaquinque cum quadrante?
Vnde computantur in anno biſextili trecenti ſexa-
ginta ſex. Porrò annus lunaris continet dies tre-
centos quinquagintaquatuor. ¶ Dicendum, quòd Annus ſolaris cur
ſol factus fuit in quarto die mundi, Luna verò con ſit lunari
dita fuit perfecta, ſeu plena, quemadmodum ait Da ſuperior.
maſcenus, decuit eam plenam in lumine fieri: & ſe-
cundum Auguſt. perfecta eſt condita, vtpote à per-
fectiſſimo conditore producta. Cumq; luna facta
ſit plena, ſol verò 4. die oportuit vt anticiparetur cū
ſole vndecim diebus, vt ſic eſſet quaſi quartadeci-
ma, & velut in oppoſitione: & inde procedente tpe
accidit, q annus lunaris excedebatur ab anno ſola-
ri, vt aſtruit Damaſcenus. ¶ Deinde quod ſequiē, &
ſtellas,

ſtellas, exponitur tam de fixis, quàm de erraticis ſtellis, quas dicitur poſuiſſe in firmamento cœli, prout firmamentum includit orbis planetarum inferiores. Hæc Alexander.

¶Qui etiam quærit hic, an luminaria moueantur proprio motu, an motu tantummodo ſui orbis, quod perſcrutationi aſtrologorum relinquit. Et addit, ꝙ aliqui ad ſaluandum diuerſitatem motuum cœleſtium, opinabantur, ꝙ animata extiterint, ita ꝙ mouerentur diuerſis motibus ab animabus inſtar animalium mundanorum, cum corpora illa cœleſtia quantum eſt ex ſua natura, & figura, nõ plùs mouerentur ab oriente in occidentem, q̃ econuerſo, niſi eſſet inclinatio motoris, quo ſic aut aliter

Damaſce. mouerentur. Quo circa ſequitur Damaſcenum, dicendo, ꝙ inanimati, inſenſibilesq; conſiſtant.

Antiſiod. ¶In præinductis demum uerbis Alexandri continetur, quæ Antiſiodorenſis in Summa ſua lib. 2. ſcribit de opere quartæ diei.

Tho. aqui. ¶At uerò Thomas circa hanc quæſtionem aſſerit: Multiplex fuit error. Antiqui etenim naturales, non cognoſcentes aliquam eſſe ſubſtantiam præter corporea, ea quæ nobiliſsima erant in rebus, corporalia eſſe dixerunt. propter quod naturalem, ſeu phyſicam ſcientiam dixerunt primam eſſe ſcientiarum, ut 4. Metaphyſicæ dicitur. Hinc corpora cœleſtia Deos uocabant, quæ & animata dixerunt, ipſamq; animam corpus eſſe putabant, ut fertur primo de anima. Vnde cœleſtia corpora ſenſerunt primam habere influentiam in inferiora ex ſe, non aliũde, ex quo errore idololatria eſt ſecuta. Verum illa opinio non ſolum per ſcripturas, ſed & per philoſophos reprobatur, qui quaſdam eſſe intellectuales ſubſtantias conuicerunt.

Philoſop.

¶Alia eſt opinio quorundam philoſophorum dicentium corpora cœleſtia aliunde ſuſcepiſſe eſſentiam, ac uirtutem agendi: attamen eſſe inferiorũ a Deo procedere mediantibus illis corporibus. Nã

Auicenna. & naturam elementorum dicit Auicenna a ſubſtantia cœli cauſari, & hoc, ut oſtendat cuncta a Deo ſecundum ordinem proceſsiſſe, uidelicet animas mediantibus intelligentijs, corporalia mediantibus ſpiritualibus, corruptibilia mediantibus incorruptibilibus. Quod erroneum eſt, atque contrarium fidei, quæ ponit ſolum Deum materiæ rerum omnium creatorem.

¶Aliorum opinio eſt, quòd nullum omnino effectum in inferiorum corporibus habent, quod eſt penitus contra ſenſum, & contra auctoritates ſanctorum. Idcirco dicendum, quia (ut ait Auicenna) duplex eſt agens, puta diuinum, & naturale. Agẽs diuinum, ſcilicet Deus, eſt agens per ſe ſimplici emanatione. Agens naturale tranſmutat materiam. Sicq; cœleſtia corpora cauſæ ſunt generationum, & corruptionum, inquantum motus eorum eſt cauſa omnium inferiorum mutationum. Sed cum motus omnis ſit actus mouẽtis, & moti, oportet in motu manere uirtutem mouentis, uirtutemq; mobilis. hinc ex mobili, quod eſt corpus, habet uirtutem mouendi corpora inferiora ad diſpoſitiones corporales: & ex uirtute motoris, qui eſt ſubſtantia ſpiritualis, quæcunq; ſit illa, habet uirtutem ad formas ſubſtantiales. Manet quoque virtus cœleſtis motoris in motu cœli, ſicut uirtus mouentis in inſtrumento. ſicq; formæ naturales deſcendunt a formis, quæ

Boethius. ſine materia ſunt, ut teſtatur Boethius libro de Trinitate, & Commentator 11. Metaphyſicæ, quemadmodum formæ artificiatorum ab artifice.

Obiectio. ¶Verum ſi obijciatur, ꝙ omnia cœleſtia corpora habent lumen, ergo omnia calefacere, non infrigidare haberent: dicendum, quòd lux quantum eſt de ſe, ſemper eſt effectiua caloris, etiam lux Lunæ. propter quod libro de animalibus ait philoſophus, ꝙ noctes plenilunij ſunt calidiores: ſed præter naturam lucis, quæ cunctis cœleſtibus corporibus eſt communis, quælibet ſtella determinatam habet uirtutem, conſequentem ſpeciem eius, ex qua lux eius, & motus infrigidat, ſeu humectat, ſicut & præter communem motum diurnum quilibet orbis habet proprium motum. Dilutio. Noctes plenilunij ſũt calidiores

¶Præterea ſi quæratur, qualiter uirtus, & influentia ſuperiorum cœlorum ad inferiora iſta pertingat, cum medios orbes non immutet, mouens autẽ, & motum, quemadmodum agens, & paſſum, oportet aliquo modo eſſe ſimul: dicendum, quòd actio cuiuslibet agentis ſitum habentis, priùs recipitur in medio, quàm in termino: non tamen oportet, quod recipiatur in utroque eodem modo, ſed prout diſpoſitio exigit vtriuſq;. Cuius exemplum ponit Cõmentator phyſicorum octauo, de piſce, qui ſtupefacit manum abſq; hoc, quod ſtupefaciat rete, quod ſtupefactionis capax non eſt. & tamen aliquo modo alteratur a piſce. Sic & uirtutes ſuperiorum ſtellarum, ac orbium priùs recipiuntur in inferioribus, ac medijs orbibus, q̃ in elementis, ac mixtis, quamuis non eoſdem effectus habeant utrobique. Hæc Thomas in Scripto. Quæſtio. Virtus cœli ſuperiorũ pmeat ad infima abſq; medioꝝ orbium immutatione

¶Inſuper in 1. parte Summæ, qõne 115. Cum omnis, inquit, multitudo ab unitate procedat, quod autem immobile eſt, uno modo ſe habet: quod uerò mouetur, multiformiter: conſiderandum eſt in tota natura, quòd omnis motus ab immobili eſt procedens. Hinc quanto aliqua ſunt immobiliora, tanto plus cauſæ ſunt mobiliorum. Porro inter corporalia corpora cœleſtia ſunt magis immobilia: quũ non niſi motu locali mouent. ideo motus corporũ inferiorũ, qui multiformes, varijq; cõſiſtũt, reducũtur in cœleſtis corporis motũ tanquã in cauſam. Arti. 3.

¶Si verò obijciatur, quòd in inferioribus inueniuntur agens, & patiens, vt calidum, & frigidum, & ignis, ac ſtuppa: quæ ad alterationem ſufficiunt, non ergo ultra requiritur influentia cœli. dicendũ, quòd principia actiua in inferioribus corporibus non inueniuntur, niſi qualitates elementorum, quæ ſe habent, ut materiales diſpoſitiones ad formas ſubſtantiales corporum naturalium. materia autẽ non ſufficit ad agendum, idcirco oportet ſuper huiuſmodi diſpoſitiones materiales ponere actiuũ principium. Vnde Platonici poſuerunt ſpecies ſeparatas, ſecundum quarum participationem inferiora corpora formas ſortirentur ſubſtãtiales, quæ poſitio non eſt uera, cum ſpecies illæ eſſent omnino immobiles. idcirco ſm Philoſophũ 2. de gñatione, & corruptione, oportet ponere principium actiuũ mobile, quod per ſui abſentiam, atq; pñtiam cauſa ſit gñationis, & corruptionis, ac uarietatis corporũ inferiorum. Hmõi aũt ſunt corpora cœleſtia. hinc quicquid in inferioribus mouet ad formam, ſeu ſpeciem, agit hoc, ut inſtrumentum corporis cœleſtis, ut 2. dicitur phyſicorum, quòd homo generat hominem, & Sol. Thomas in Summa. Obiectio. Dilutio. Philoſop.

¶Præterea in Summa contra gentiles libro tertio capitulo octauo: Quemadmodum, ait, in ſubſtantijs intellectualibus eſt ſuperiùs, atque inferiùs, ita in corporalibus. hinc ſicut ſubſtantiæ intellectuales inferiores a ſuperioribus gubernantur, quatenus diuinæ diſpoſitio prouidentiæ proportionabiliter deſcendat, & pertingat uſque ad Thomas contra gẽt.

infima,

infima, ſi corpora inferiora per ſuperidra regun- tur. ¶ Iterum quanto corpus eſt loco ſuperius, tanto exiſtit formalius, ut patet in elementis, in quibus ignis elementaris formalior perhibetur. corpora verò cæleſtia ſunt loca ſuprema, ergo corporibus inferioribus formaliora. Et quanto formaliora eſſe probantur, tanto ſunt magis actiua, & aliorum motiua, cum formæ ſit agere, & mouere. Agunt ergo, & influunt in iſta inferiora. Quòd etiam conſtant ex hoc, ꝙ ſunt vniuerſalioris uirtutis, ſpiritalibus quoque ſubſtantijs ſimiliores, & propinquiores. Et denuo, quia in omni genere primum eſt cauſa eorum, quæ ſunt poſt ſe. cumque motus cæli ſit primus, eſt cauſa motuum aliorum. Hæc Thomas diffuſè proſequitur ibi.

Corpus ſuperius eſt inferiori formalius

Queſtio

Circa hoc locum habet quæſtio iſta, utrum elementa poſſent aliquid operari ſi cælum non influeret eis.

¶ Videtur, ꝙ non, quia in eſſentialiter ſubordinatis, poſterius operari non ualet ſine primo.

Richardus

¶ Circba hoc narrat Richardus tres opiniones. Vna eſt, ꝙ cælo non influente, quamuis elementa operari non poſſet omnia, quæ nunc operantur, aliquid tamen poſſent operari naturali operatione. Quemadmodū enim à deo immediatè creata ſunt, & formata, ſic immediatè ab ipſo virtutem actiuā ſortita ſunt. Inſuper dominus Stephanus epiſcopus Parrhiſienſis excommunicauit dicentes, ſi cælum ſtaret, ignis ſtuppam non inflammaret.

Stephan. Parrhiſiē.

¶ Alia opinio eſt, ꝙ cælo nnn influente elementa deſinerent eſſe, cum Rabbi Moyſes conteſtetur: Quemadmodum ſi cor à ſuo quieſceret motu, homo mox mnreretur: ita ſi cælum quieſceret, mundus inferior deſineret eſſe. Contra quod obijcitur, quòd elementa non habent eſſe à cælo, nec à motu cęleſti: unde, nec conuerterentur in non eſſe, niſi ſubtracta eis influentia ſuæ cauſæ, videlicet dei.

Rab. Mo.

¶ Tertia opinio eſt, quòd cælo non influente elementa manerent in ſuo eſſe, & quamuis nō poſſent producere naturales effectus, qui fiunt per motum, poſſent tamen producere intentionales effectus, ſicut eſt, ſpecies viſuales, ſeu lumen diffundere, ſenſusque immutare. Et ait Richardus, ꝙ harum opinionum prima, & tertia probabiliter pnſſunt teneri, nō ſecunda, quia vr̄ fauere errori dicentium materiam elementorum eſſe à Deo productam, cæleſti corpore mediante. Inſuper Rabbi Moyſes ſentire vr̄, ꝙ cælum non influeret rebus niſi per motum. in quo conſentio ei: fateor tamen, quòd cęlum habet aliquem modū influendi per motum, quē ſine motu non haberet: qm̄ eius influentiæ non ſic innouarentur, nec alternarentur per comparationem ad partes mundi diuerſas, nec ſecundum illum modum proportionarentur modo. Hæc Richardus.

¶ At verò de cauſalitate, & influentia cæleſtium corporum ſuper inferiora, diſſeruit: Cæleſtia corpora circa inferiora habent naturales quoſdam effectus ſpecie differentes, non tamen directè, & immediatè in liberum arbitrium, aut ſuper partem intellectiuam. Vniuerſitatis etenim exigit ordo, ut per corpora nobiliora, & potentiora regantur inferiora. uidemus quoque elementa ſaluari in ſuis locis per cæleſtis influentiam corporis in ea proportione, qua eſt elementi huius, aut illius ſaluatiua. Siquidem diuerſa cęleſtium influentiarum proportio in locis diuerſis, eſt ratio quare ſic ordinantur elementa ſecundum loca, & cur vnumquodq; conatur eſſe in proprio loco. Hæc etiam ratio non tantum oſtendit, quòd hic inferiùs habeant quoſdam effectus, ſed etiam quòd habeant effectus ſpecie differētes. Deniq; à diuerſis formis ſubſtantialibus emanāt diſtinctæ virtutes, per quas producuntur diuerſi effectus. Cumque cœleſtia corpora differant ſpecie per influentias ſubſtantialium ſuarum formarum, quas immittūt, cum ſuis radijs luminoſis cauſant effectus diuerſos in ſpecie in inferioribus iſtis. Propter quod Rabbi Moyſes dixit: Inuenies à ſapientibus dictum, non eſſe aliquam plantam inferiùs, quæ non habeat ſtellam in cœlo, quæ percutit eam, & dicit ei, Creſce. Hæc Richardus.

Petrus.

¶ Conſonat Petrus: Duplex, inquiens, eſt agens, videlicet principale, & inſtrumentale. Agens principale eſt Deus reſpectu omnium entium tam ſuperiorum, quàm inferiorum. Agens inſtrumentale eſt cœlum reſpectu effectuum corporalium inferiorum. Itaque in omni genere motus oportet eſſe aliquod mouens non motum, & aliquo mouens motum, atque aliquod motum non mouens. Hinc in alteratione inferiorū deuenire oportet ad aliquod principium alterans, non alteratum, vtpotè cœlum. Virtus autem agendi hoc, per tria completur, videlicet per virtutem conſequentem totam ſpeciem, ex qua diuerſi diuerſarum ſtellarum effectus naſcuntur, & per radium inferiùs emiſſum, atque per motum ſuum. Hæc Petrus.

Albertus

¶ Amplius circa hæc fatur Albertus: Signū multipliciter ſumitur. Primò enim ſecundum Auguſtinum, ſignum eſt, quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud facit in notitiam deuenire, ſicq; ſacramentum propriè dicitur ſignum. Secundò dicitur ſignum cauſa communis, non propria, innuens aliquem effectum, & non de neceſſitate illum inducens. ſicq; luminaria cœli ſunt in ſigna ex ſitu radiationis in coniunctione, vel præuentione, aut alia radiatione oppoſitionis, puta quadrati, trigoni, vel ſextilis aſpectus, ſignans effectum, quem non de neceſſitate inducit. Hinc in centilogio loquitur Ptolæmæus: Sapiens homo dominabitur aſtris. Dicitq; Haly in commentario: Si ſtellæ ſcintillant ad melancholiam, atq; quartanas, ſapiēs medicus corpora diſponat ad ſanguinem, & quartanę non inducentur. Vnde Meſtalach in libro de ſphæra mota: Sapiens, inquit, homo circulum iuuat cęleſtem, ſicut ad fructum iuuatur terra aratione, & ſeminatione. Cauſam quoq; quòd non poſſunt eſſe cauſæ de neceſſitate producentes effectum, aſſignat Ptolemæus in quadripartito, dicens: Virtutes aſtrorum, ac lumina non deueniunt ad corpora inferiora, niſi per aliud, atq; per accidēs. Per aliud, quia per alia elementa: per accidens, quia non agūt in nos niſi informando qualitates actiuas, & paſſiuas elementorum, quæ ſic informatæ, corpora ipſa immutant. ideo non ſunt cauſæ, nec ſigna eorum quæ cadunt ſub libero arbitrio hominis, quoniam liberum arbitrium, non immutatur virtute cæleſti, neque virtute elementari de neceſſitate. imò ſicut Ariſtoteles, Gregorius Nyſenus, & Damaſcenus teſtantur, liberum arbitrium eſt de his, quæ in nobis ſunt, id eſt, in noſtra poteſtate, & quorum nos ipſi cauſa ſumus. Et de his Ariſtoteles pulcherrimum dat exemplum, loquens de ſomnijs, quæ per ſignū, non per cauſam extant in nobis. Dicit enim, ꝙ ſicut cōſilia magnorum, qui multis intendunt, & ob hoc quæ propria ſunt ſingulorum circunſpectè intēdere nequeunt, ſępe mutantur à priuatis hominibus, qui ſingulorū propria magis valent attendere. ſicq; ſit vt ſigna, quæ ex inſpectionibus ſiūt aſtrorū,

Signum multipliciter ſumitur.

Ptolemę. Haly. Meſtal.

Damaſcen. Gregor. Nyſenus. Ariſtot.

&

& imprimuntur in ſomnijs, ſæpe fallant, eo quòd a proximis cauſis in corpora noſtra agentibus uarientur, ex quibus, & alterantur ad alias diſpoſitiones. idcirco frequenter decipiunt talia ſigna, ac ſomnia, niſi ſint uiſiones ſiue oracula reuelationibus diuinis accepta. Hęc Albertus in Scripto.

¶ Idem libro de coæquæuis, ubi & addit de cauſalitate, effectibusq; ſtellarum. Quædam ſtellæ dicunt ſiccæ, & calidæ, ut Sol: quædam ſiccæ, & frigidæ, ut Saturnus: quædam frigidæ, & humidæ, ſicut Luna: quædam calidæ, & humidæ, quemadmodū Iupiter.

Nota de cauſalitate ſtellarū.

Quod qualiter verum ſit, triplex datur reſponſio libro de ſubſtantia orbis. Prima, ꝙ qualitates iſtę æquiuocè ſunt in ſtellis, & elementis, ſicut diaphanū: & ꝙ illę, quę ſunt in elementis, ſequuntur actionem & paſsionem. Verum iſta ſolutio non vr̄ idonea, quia ſi calor, & frigus equiuocè eſſent in ſtellis, & elemētis, efficerent in inferioribus iſtis calorem, & frigiditatem alterius rationis.

¶ Alia eſt, ꝙ ſtellæ habent has qualitates ſolum effectiuè, nec eis efficiuntur: nec ſequitur ſi cauſent eas in inferioribus, ꝙ habeant eas in ſe: qm̄ nō oportet, ꝙ alterans aliud, ſm̄ aliquā qualitatē diſponat ſm̄ eandem. Id enim quod mouet localiter, calefacit. non tñ de neceſsitate oportet, ꝙ ſit calidū. Calidū quoq; interdū nigrificat, nec oportet, ꝙ ſit nigrū.

¶ Tertia ſolutio eſt, ꝙ ſicut in motu locali uenit ad unum mouens immobile, ita in motu alterationis ſm̄ qualitates primas, neceſſe eſt uenire ad vnū alterans, non alterabile ſm̄ qualitates eaſdem. & tamen qualitates primæ ſunt proprietates quas habent elementa a ſtellis mouentibus, non alterabilibus ſm̄ has qualitates, quemadmodum motus primus eſt proprietas primi mobilis, quam habet a primo motore ſecundum motum illum immobili.

Obiectio diluitur.

¶ Si autem obijciatur, quia uidetur, ꝙ omnes ſint calidæ, cum omnes ſint lucidę (de proprietate namque luminis eſt, ex motu, reuerberationeq; radiorū cauſare calorem) dicendum, ꝙ ſtellæ mouent per radios, & per proportionem ſitus earum, quæ cauſatur ex motu. Et quamuis de ratione luminis ſit calorem inducere: tamen, qm̄ lumē illud non eſt eiuſdem naturæ in omnibus ſtellis, nec proportio ſitus eſt una in omni tempore motus, idcirco ſtellæ non faciunt ſemper in inferioribus idem.

Cur plures ſint ſtellæ, q̄ quatuor.

¶ Circa hæc quæri poteſt, quare ſint plures ſtellæ, quàm quatuor, cum tamen accipiantur qualitates ſtellarum ſecundum complexiones qualitatum elementorum. Et reſpondendum, ꝙ ſtellæ mouent elementa ad generationes, & corruptiones rerum, & ſicut eſt multiplex generatio, ita neceſſe eſt multiplicem eſſe motum. Hinc multa ſunt mouentia, quæ ſunt ſtellæ, & multipliciter mouent ſecundum coniunctiones, & præuētiones, aliosq; reſpectus ſtellarum in ſe, & in imaginibus, ac ſpatijs cæli, ut dicit Albumaſar libro iudicorum.

Albumaſ.

Ptolemæ⁹. Albumaſ.

¶ Ampliùs ſuper his ait in Scripto: Ptolemæus in quadripartito, atq; Albumaſar in introductorio ſuo teſtantur, ꝙ fixarum ſphęra ſtellarum habet mouere terram, & contenta in ea propter inducendā multitudinem figurarum generabilium, & corruptibilium, quę ſunt in terra. Sphæra uerò Saturni propter frigidum, & ſiccum, quæ dominantur in Saturno (ſecundum ſenſum præhabitum) quorum utrūque parit potentiam retentiuam, habet in omni generabili, & corruptibili mouere conſiſtentiam, & retentionem ſpeciei, ac figuræ. Sphæra autem Iouis pp calidum, & humidū, quod dominat in eo ſicut in ſigno ex ordine diuinæ ſapientiæ omnia diſponē-tis, habet mouere calidū, & humidū, & q̄ ſunt principia generationis in omni complexionato. Porro ſphæra Martis pp calidum, & ſiccum, quæ ſunt in ea ſicut in ſigno, habet mouere ad calidum ultimū, quod conſumptiuum eſt ſuperfluorum impedientium generationē. Sed ſphęra ſolis pp lumē, quod abundant in eo, accendens mouet ad generationē, & recedens mouet ad corruptionem. Sphæra verò Veneris pp frigidum, & humidū temperatè, quod eſt in ea ſicut in ſigno, habet mouere humidū complexionale, quod eſt quaſi ſemen generationis, & augmenti in inferioribus. Sphæra demum Mercurij pp multiplices eius motus ualde difformes, habet mouere humidum fluxibile, præſertim aereū ad diuerſas figuras, & formas, Hoc. n. neceſſarium eſt pp ſpūs diſcurrentes in generatis inferioribus, aduehētibus ad diuerſas operationes potentias, & uirtutes: quia (ut aſſerunt Galenus, & Auicenna) ſpūs uehiculum eſt uirtutis. At verò ſphæra Lunæ cū ſit infima, mouet humidū elementare aqueum ad hoc, ꝙ moueat ad mixtionem generabilium, & continuationem terrenorum. Itaq; quęlibet inferiorū ſphęrarū mouet ad vnū in ſpeciali: & ad hoc vnū ſortit ſtellam ſiue planetam a prouidentia Dei, atq; ad illud complendum adiuuat uirtutes omnium ſuperiorū ſpherarum: qm̄ regulariter uerū eſt in omni natura, ꝙ ſicut ſuperiora uirtutibus ſuis informant inferiora, ſic inferiora reſtringunt ad vnū, atq; determināt ſuperiora.

Galenus. Auicenna.

¶ Præterea ſi quærat, an ſphęrę celeſtes ſe inuicem immediatè contingant: dicendū, ꝙ ad hoc nil poteſt uerius reſponderi, q̄ quod etiā reſponderunt philoſophi, utpote ꝙ ſphæræ cœleſtes non ſe contingunt, ſed una multum ſuper aliam exaltatur: & in medio earum eſt corpus ſpūale ſicut aer, in quo omnes mouent. & hoc eſt rarum, ac ſpiſſum, non raritate, & inſpiſſatione unius rationis cum raritate, & inſpiſſatione elementorum: qm̄ illa quæ eſt in elementis, ex actione, & paſsione primarum efficitur qualitatum. idcirco non conuenit niſi tranſmutabili, & corruptibili corpori. illa verò, q̄ in cœleſti eſt corpore, conſiſtit in ſolo ſitu, poſitioneq; partiū ꝓpinquiori, ſeu diſtantiori, ſicut expreſſe uidemus, ut loquitur Auicenna, ꝙ corpus ſolis magis conculcatum, compreſſum eſt in ſubſtantia, & lumine, q̄ alia pars orbis. ideo ſphæræ per tale medium motæ, non diuidunt ipſum diuiſione corruptionis, ſed diuiſione ſitus, & poſitionis. pp quod nullā inducunt corruptionem. Hęc Albertus in Scripto.

Quæſtio ſphęræ cœleſtes non ſe contingunt.

Auicenna.

¶ De hoc etiam ſcribit libro de coæquæuis: Anaxalpetras dixit, ꝙ ſphæræ contingunt ſe. Auerrois autē opinatus eſt, ꝙ a Luna ſuperiùs totum eſt unū continuum. Cęteri dicunt, ꝙ ſphæræ non contingunt ſe, & ꝙ corpus eiuſdem naturæ eſt inter eas, diuiſibile quidem a ſphæris, non tñ tranſmutabile in aliam formam. De hoc dictum eſt ſupra.

Anaxalp. Auerrois.

¶ Deniq; iam inductis Bonauentura concordat, affirmans luminaria diuerſos habere effectus, & influentias uarias in inferioribus, ſm̄ quod ipſa inter ſe ſpecificè diſtinguuntur, & iuxta ſpecierum ſuarum diuerſitatem diuerſas ſortita ſunt uirtutes cauſales. Vnde cum Luna ex indita ſibi uirtute cū adiutorio luminis aſpectum habeat ſup humorem, hinc per influentiam ſuam humidum augentur, q; ad eius præſentiam excreſcūt, & quaſi æſtuant, ac affluunt materia, ad abſentiam vero ipſius in ſinum ſuum reuertuntur, ac refluunt. Hęc Bonauentura.

Bonauent.

¶ Durandus quoq; Aliq inqt, dicunt, ꝙ quāuis cœlū nō ſit uiuens, qm̄ tñ mouet a ſubſtantia uiuente, id eſt, intelligentia, pōt uirtute illius aliquod ui-

Durandus

ucos

uens producere. Sed hoc nõ uſ, qa uel hoc eſſet per motum, aut per aliquam uirtutem ab intelligentia cælo influxam. Non per motum, quoniam motus localis non poteſt eſſe ratio aliquid operandi: nec per virtutem cęlo influxam, quia uel eſſet immediatè influxa ab intelligentia, vel mediatè. Non immediatè, quia intelligentia non agit immediatè per formam: nec motu mediantè; quia per motum localem, qualis eſt motus cęli, nihil acquiritur. Hinc dicendum, ꝙ ſicut in ſemine, quod non eſt viuens, eſt uirtus generatiua rei uiuentis, eo, ꝙ ſemen deciſum ſit à viuente, ita in cælo quamuis non viuente, eſt virtus generatiua reſpectu uiuentiũ: quia productum eſt à Deo tanquam ſemen quoddam omnium generabilium, & corruptibilium. ſicq; agit uirtute dei ad productionem viuentium, quemadmodum ſemen equi in uirtute equi generantis ad producendum ſimilem equum. Hæc Durandus.

Diony.

¶ Cuius dicta videntur inepta, & primò contra dictum illud commune philoſophorum, atq; theologorum, Cęlum agit in inferiora lumine, motu, influentia. Secundò, cum cælum ſit inſtrumentum intelligentiæ, aliquam vtiq; uim ſortitur ab ea tanquã à ſuo motore. Nec tamen negandum eſt, quin & virtute à Deo impreſſa agat. Attamen cælum valde impropriè dicitur ſemen inferiorum, cum ſemen ſit ꝓpriè principium rei in intrinſecum, & cauſa particularis vniuoca. cælum verò eſt principium inferiorũ extrinſecum, & item æquiuocum. Rurſus, ꝙ per motum localem nil acquiratur, eſt contra ſenſum, rationem & auctoritatem, cum videamus, & experiamur motum localem eſſe calefactiuum productiuumque ignis, qui ex chalybe, & ferro motu concuſſionis producitur.

Cęlum improprie dr ſemẽ inferiorum. Motus localis ẽ ꝓductiuꝰ alicuius.

Scotus.

¶ At verò Scotus: Stellę: ait, habent actionem in inferiora tam in elementa, quàm in mixta animata, & non animata. In elementa dupliciter, vtpote quo ad generationem, & quo ad alterationem. Aſcendente náq; ſole, & alijs ſtellis calidis ad cẽtrum cenith alicuius regionis, elementa ſuperiora (ut ignis, & aer) augentur, & inferiora (vt aqua, & terra) minuuntur, ac conuertunt in ſuperiora: & econuerſo, recedente ſole, & accedentibus ſtellis frigidis, vt Saturno, atq; Mercurio, accidit, & augetur generatio aquæ, & terræ. Itaq; ſicut accedente ſole ad cenith unius regionis per acceſſum eius plus generatur ibi de igne, & minuitur de aqua: ſic per receſſum eius ab alia regione, tantum generatur in illa de frigidis elementis: ſicq; ſeruatur ibi æqualitas, quo ad cęlum. Scdò, ſtellæ habent actionem in elementa. ſuperior namq; pars circulariter fertur ad motum cæli, cum videamus impreſſiones ignitas ibi generatas circulariter transferri. multo magis ſphæra ignis propinquior cælo, ad motum cęli circulariter mouet. ſic & luna cauſat in mari motum fluxus, & refluxus. Vnde aſtrologi experimentaliter probant, ꝙ luna habet dominium ſuper humida, ſicut ſol ſuper ſicca. Super quancumq; igitur regionẽ eleuatur luna, aſcendit in directum aqua maris, tanq̃ uerſus cauſam ſuam; ita, ꝙ aqua maris illo in loco qui directè ſupponit cẽtru lunæ, eſt altior, quàm in quocunq; alio loco.

Aquę eleuatio qualiter effectiue fiat.

¶ Qualiter demũ fiat illa eleuatio effectiuè, diuerſimode aſſignatur. Primò, ꝙ luna habet attractiuam uim aquę naturalem, quemadmodũ magnes attrahit ferrum. Scdò, ꝙ ſit ꝑ diuerſitatem angulorum, quos faciũt radij lunæ ſuper aquas in principio ortus lunæ, atq; in medio cęli exiſtentis. Poniturq; exẽplũ de pulmento in olla ſuper ignẽ, & de uapore reſoluto à cibo faciẽte animal dormire. Primę opinio-

nis fuit Albumaſar ſecundo libro maioris introductorij, in aſtronomiã. Verum ſequendo opinionem vtriuſq; cõem, puta ꝙ tumor ille ſemper eſt in directo lunæ vbicunq;, ſequitur qm̃ tumor ille totã circuit terrã in tanto tempore, in quanto tempore luna circuit ſuũ orbem per motũ firmamenti. Sed cur bis fluit mare in die & refluit? Albumaſar vbi ſupra, dicit ꝙ luna in quartis cœli habet effectum conſimilem in quartis terræ oppoſitis, ita ꝙ ſicut in orientali quarta inter orientem, atq; meridiem cum luna eſt in aſcendendo ſuper hemiſphærium, tunc cauſa fluxũ in hac quarta: & deſcendente luna à quarta meridiei ad occidentem, continuè incipit mare decreſcere in illa quarta, in qua priùs creuit, & fluit in alia parte occidentali, deſcendenteq; luna ab occidente ſub terrã vſq; ad angulum mediæ noctis, fluit mare in quarta orientali ſuper terrã illi quartæ oppoſitam, in qua eſt tunc luna. & ita iam bis in illa die ſit fluxus in illa quarta, & ſic de alijs.

Algumaſ.

Mare cur bis fluit in die ac refluit.

¶ De hac materia ſcribit Scotus diffuſè, proſequẽdo qualiter cœleſtia corpora agunt, & imprimunt in mixta imperfecta, vt ſunt impreſſiones, quæ generantur in aere, prout hoc in libro meteororum pleniùs edocetur. In cætera quoq; prætacta, imò & in homines quantum ad partem corpoream; non tamen quo ad partem intellectiuam neceſſitando, ſed inclinando indirectè, vt tactum eſt.

Guil. Par.

¶ Inſuper prima parte libri de vniuerſo diſputãns Gulielmus aduerſus eos, qui circa effectus planetarum, ac ſiderum errauerunt: ¶ Circa effectus, inquit, planetarum, atq; ſtellarum fixarum aliqui errauerunt erroribus impijs, ac blaſphemis, dicendo eos eſſe maleuolos, & infortunatos, ac cauſas vitiorum ſeculi huius, videlicet homicidiorum, furtorum, fraudium, contentionum, bellorum, & conſimiliũ. ſicq; ſpecialiter diffamauerunt Saturnum, & Martem, quod redundat in creatoris iniuriã, à quo naturam, eſſe, ac virtutem ſortiti ſunt. vnde ſequeretur ipſum eſſe maleuolum, qui ſcienter, ac ſpontè tales creauerit illos. Quòd ſi dixerit mala huiuſmodi non prouenire à Saturno & Marte per ſe & naturali intentione, nec voluntario motu planetarũ illorum, aut ſiderum, conſtat eos malos nõ eſſe. Quod enim per accidens eſt, non directè denominat, nec naturales auſert proprietates: ideo Mars & Saturnus nõ extant maleuoli, ſicut nec lux ſolis dicenda eſt mala ob hoc, ꝙ alicui viſui eſt nociua: nec ignis eſt malus, quia interdum comburit templum Dei, aut hominem ſanctum. Vnde qui attribuunt Saturno vim adiuuandi intellectum humanum, nequaquam debent Saturno aſcribere corruptiones, abuſiones, fraudes, verſutias, inclinationesq; prauas, mendacia, atque periuria intellectus: ſed magis hæc omnia fieri in intellectu ex ineptitudine, & inhabilitate ſuſceptibilis, vtporè potentiæ intellectiuæ, ſeu incapacitate ipſius, quæ ineptitudo ineſt ei ex parte materiæ, ſeu corporis, ſicut in tibia claudicante vitium claudicationis, eſt ex indiſpoſitione materiæ, nõ ex progreſſiua, & motiua virtute. Iuxta exempla hæc ponendum eſſet aſtronomis, ſi veræ eſſent eorum opiniones, vt cum Saturnus ſecundum eos aſpiciat virtutem animæ intellectiuam, tamen ex parte corporis impeditur huiuſmodi operatio Saturni, & retorquetur in aliud, ſeu in contrarium. Nempe cum ſecundum eos Saturnus intendat dirigere, & illuminare virtutem intellectiuam humanam, ad intelligendum recta, vtilia, ſalubria, etiam interdum vſq; ad prophetiæ ſplendorem, impeditur tamen hæc intentio operatioq; Saturni ex

Planetis ac ſtellis quos effectus tribuere ſit impium.

corpo-

corporis diſpoſitione: & cũ ex illuminatione Saturni (iuxta eorum opinionem) debet intellectus eſſe ſtudioſus circa ſcientias ſalutares, efficitur circa alias curioſus, intenditque fraudibus, ac interdum melancholicus redditur, quemadmodũ in viſu corporeo multiplex conſiſtit deceptio, nõ ex ipſa ui naturali viſiua, ſed ex organi qualitate, accidentibusq; diuerſis. Conformiter dicendum eis eſſet de Ioue, qui cum ſecundum eos intendat, & influat ſuper animas hominum fidem, ſeu fidelitatem, clementiã, iuſtitiam, benignitatem, modeſtiam, manſuetudinem, tamen à parte materiæ, ſeu corporis impeditur hæc operatio eius, ita, ꝙ animus hominis ſit remiſſus, malè flexibilis, diſſolutus, aut certè crudelis, ac durus. Sic, & de Marte dicere habent, qui cum ſecundum eos intendat magnificentiam conferre hominibus, iuſtamque indignationem contra uana, fœda, & uilia, nihilominus ex parte corporis inclinatio huiuſmodi bona influentia Martis (ut dicunt) impreſſa, in qualitates, & actiones vergit cõtrarias: velut ſi quis intendat ab igne recipere calefactionẽ, ſuſcipiat uſtionem, De Venere quoque ſic dicere habent, quæ cum iuxta eos intendat vim generatiuam præſtare, aut adiuuare; tamen materiæ diſpoſitio quandoque extendit eam in deteſtandam luxuriam, intolerabilemque, ac proſtitutam libidinem. Mercurius item cum ſecundum eos intendat iuuare, atque dirigere uirtutem interpretatiuam in homine, eloquentiamque conferre, diſpoſitio tamen materiæ facit non eloquentia, ſed loquacitas, & hiſtrionica garrulitas recipiantur. Pariformiter de ſole habent ſentire, qui cum ſecundum eos eminentiam, dignitatem, & uim aliorum regitiuam contribuat, ex ineptitudine tamen corporis recipiuntur ſuperbia, ambitio, & violenta oppreſſio aliorum. Poſtremò, de luna eſt eis conſimiliter ſentiendum, quòd bona ſit, & ex ſua natura bene intendat animabus humanis, quamuis ex præfata radice contingat oppoſitum. Sicque euidenter ſtat bonitas abſque infamatione malitiæ in ſeptem planetis. Nec loquor hic niſi de virtutibus naturalibus acquiſitis, & uitijs eis oppoſitis. Hæc Gulielmus, qui præallegato loco, & in libro de fide, & legibus, de his multa inducit, quorum aliqua infra tangentur.

NVnc plenius perſcrutandum, an cæleſtia corpora efficientiam habeant in liberum arbitrium ſuperioresque animæ uires.

Tho. Aqui. ¶ Ad quod Thomas reſpondet: Cum propria operatio rei ſequatur eius naturam, illud tantum poteſt eſſe cauſa operationis rei, quod aliquo modo eſt cauſa ſuę naturæ. idcirco cum actus ex libertate arbitrij procedentes, ex hoc, quòd uoluntarij ſunt, atque in noſtra poteſtate, propriè nominentur actus humani, non poſſunt in aliquam cauſam directè reduci, quæ ipſius animæ cauſa non ſit. Ideo ſecundum diuerſas poſitiones de cauſa, & productione animæ rationalis, conſecutæ ſunt uariæ opiniones de cauſalitate actuum humanorum. Quidã namq; philoſophi ſenſum, & intellectum idem eſſe dixerunt, intantum, ꝙ ſicut ea tranſmutatione corporis tranſmutatur ſenſus, ita, & intellectus, prout Democrito refert philoſophus. Cumq; omnes uirtutes corporales ex corpore dependentes, reducantur in uirtutes cæleſtium corporum tanquã in cauſas, ſequebatur, ꝙ corpora cæleſtia directè cauſalitatem haberent ſuper animas rõnales, & per conſequens ſuper operationes earum. hinc ponebant, ꝙ qualis vnuſquiſq; eſt ſm̃ diſpoſitionem, quam ex natiuitate conſequitur ex impreſſione cęleſtium corporũ, talis ei finis appareat bonus, ſicque diuerſificentur hoĩnũ electiones, uno hoc, alio aliud eligẽte. ¶ Verũ iſta opinio à philoſophis ſatis eſt reprobata, qui ꝓbauerunt intellectum non eſſe potentiam organicã, electiones quoq; in nr̃a conſiſtere poteſtate, alias homo, nec pęnam, nec gloriam mereretur. vnde. & ſancti errorem iſtum tanq̃ hæreticum damnauerũt. *Intellectus non ẽ potẽtia organica.*

¶ Alij intellectum à ſenſu diſtinguentes in hoc, ꝙ ad corpus non dependet, nec actum ſuum corporali organo explet, dixerunt nullam corporalem uirtutem habere cauſalitatẽ ſuper intellectũ humanum, ſed ipſum oĩno ab extrinſeco eſſe: ideoq; electionẽ humanum ex cęleſtibus nõ dependere corporibus, niſi per accidens, inquantum uidelicet ex diſpoſitione corporis (quam impreſſio cæleſtis relinquit) aliquo modo inclinatur anima ad ſequendum corporales affectiones per modum, quo paſſiones corporales rationem inclinant, & q̃nq; deducunt. Verumtamen qm̃ poſuerunt animas mediantibus intelligẽtijs à Deo creari, dixerunt motores orbium cauſare motus, affectionesq; uoluntatis humanæ. Vnde Auicenna in fine metaphyſicæ ſuæ affirmat, ꝙ varietas operum voluntatis reducitur ut in cauſam in cõceptiones uniformes motorũ cæleſtiũ, nec tamen poſuerunt tolli libertatem arbitrij, cum impreſſio recipiatur ſecundum modum recipientis.

¶ Sed hæc quoq; opinio eſt contra fidem, quæ teſtatur animas rõnales a ſolo deo immediatè creari; idcirco, nec corpus cęleſte, nec anima eius, neq; intellectus, ſed Deus omnipotens eſt directè, & per ſe cauſa electionis humanæ. Nihilominus exteriores liberi arbitrij actus cauſalitati corporum ſubijciuntur cæleſtium, ſecundum quod in corporali executione conſiſtunt, non ſecundum quod à voluntate, aut libero arbitrio imperantur, cum motus inferiorũ reducanẽ in motus ſuperiorũ tanquã in cauſas.

¶ Poſtremò, ſi obijciatur, ꝙ ex conſideratione cõplexionum medici multa prædicunt de actibus, & moribus hominum, quod fieri non ualeret, niſi homines etiam quantum ad partem intellectiuam ſequeretur corporalem ſuam diſpoſitionem. *Obiectio.*

Dilutio ¶ Dicendum, ꝙ plurimi ſequuntur animæ paſſiones, & corporis diſpoſitiones, non tamen neceſſitate: ideo talia poſſunt præſciri nõ certitudinaliter, ſed cõiecturaliter tantum. Ideo ſecundum Auguſtinum ſecundo ſuper Geneſim, non eſt tutum talibus prænunciationibus multum intendere, cum plerunque aſtrologi uera annuncient, non tam ex ſignis cęleſtibus, quàm ex dęmonum occultis inſtinctibus. Hæc Thomas in Scripto. *Auguſtin, aſtrologorum coniecturis non nimis inuẽdendum. art 4.*

¶ At uerò in prima parte Summæ quæſtione 115. corpora, inquit, cœleſtia in corpora quidem directè imprimunt, & per ſe: in uires autem animæ, quæ ſunt perfectiones organorum, non directè, ſed per accidens imprimunt: quoniam uires illæ à ſuis actibus impediuntur ex diſpoſitione corporalium organorum, quæ ſuperiorum corporum influentijs directè ſubijciuntur. Intellectus etiam, & uolũtas per accidens, & indirectè cæleſtes impreſſiones aliquo mõ ſuſcipiunt, inquantum aliquid ab inferioribus, atq; organicis viribus ſumunt in actibus; diuerſimode tamen, quoniam intellectus de neceſſitate accipit ab inferioribus uiribus apprehẽſiuis. vnde turbata imaginatiua, uel cogitatiua, aut memoratiua, neceſſariò turbatur actio intellectus. voluntas aũt non ex neceſſitate ſequitur inclinationem ſenſitiui appetius, hinc impreſſio cæleſtiũ corporum minus pertingit ad volũtatẽ, quæ eſt proxima cauſa actuũ

humanorū, q̄ intellectum. Hæc Thomas in Summa.

Thomas cōtra gentiles. ¶ Qui ad illa probanda multas, ac fortes infert rationes in Summa contra gentiles libro tertio. Primò, quoniam ordo diuinæ prouidentiæ habet, ut inferiora, ac corporalia per ſpiritualia, ac digniora regantur. ſed intellectus noſter, & uoluntas ſunt ſpirituales potentiæ, atque cunctis corporibus digniores. ¶ Item, oīl agit ultra ſpeciem ſuam. ergo nec corporalia, & mobilia imprimere queunt directè in ſpiritualia, ac immobilia, quales ſunt intellectus, & voluntas. ¶ Rurſus, quæ naturaliter, & neceſſariò fiunt, hæc ut in pluribus accidunt, cum natura ſit determinata ad unum, nec deficit niſi ut in paucioribus ſecundum philoſophum. electiones verò hominum pro maiori, & maxima parte ſunt deuiāter. Contra Homerū. Falſum eſt ergo, quod dixit Homerus: Talis eſt intellectus in dijs, hominibusque terrenis, qualem in die inducit pater deorum, atque virorum, id eſt, ſol vel potius Iupiter, quem ſummum eſſe Deum dicebāt, intelligentes per ipſum totum cælum, ſecundum Auguſtinum libro de ciuitate dei. Hæc ibi.

Petrus. Richard⁹ ¶ Concordat Petrus. Itē Richardus, q loquif de cometa: Dicunt aliqui, q̄ cometa, nec eſt ſtella cæli, neq; naturaliter generet, ſed iuſſione diuina, nec naturalem habet ſignificationem. Cometa uñ gñet & quid ſignificet. Alij verò viam philoſophicam magis ſequentes, dicunt, q̄ cometa ſit impreſſio ſicca, & calida, generata in ſuperiori aeris parte prope ignem ex uapore ſicco, & calido: & globus uaporis illius adunatus, apparet corpus ſtellæ: partes verò ipſius vaporis diſcontinuatæ circa globum, in longinquum protenſæ, in ſuis extremitatibus globo coniunctæ, ſunt quaſi coma ipſius. Et ſcd̄m hanc poſitionem cometa ſignat, & cauſat non per ſe, ſed per accidens mortalitatem prouenientē ex infirmitatibus calidis, & ſiccis. Vehemēs quippè, diſtemperataq; ſiccitas, conſueta eſt præuenire, & concomitari generationem cometę. Et quia ut plurimū diuites calidis nutriuntur, ideo tempore illo multi diuites moriuntur, inter quos mors regum, ac principium extat notabilis. Hæc Richardus.

Bonauēt. ¶ Amplius Bonauentura præclarè hic ſcribit, ſed ſenſus quaſi totus præhabitus eſt. Etenim quærit, Qœſtio utrum ex impreſſionibus luminariū cauſetur in hoībus diuerſitas morum. Reſpondet, Mores hominum Mores hoīm quō referri poſſint in ſidera. euentusq; futurorum a ſideribus, & planetis cauſarī, dupliciter poteſt intelligi. Primò, q̄ inde cauſentur neceſſariò, & ſufficienter. Scd̄ò, q̄ diſpoſitiuè, & contingenter. Primo modo repugnat fidei, rōni, & experientiæ, & culpam hominum refundit in Deum, datq; peccanti licentiam; Derogat quoq; diuinæ iuſtitiæ puniendi hominum culpas, cū eas uitare Damaſce. non ualeant, ſicut de hoc ſcribit Damaſcenus libro ſecundo capitulo ſexto. Hinc contra iſtum errorem diſputat ſanctus Gregorius in Homilia de epiphania. Gregori⁹ De his multa pulchra cōſcribit Bonauentura, de quibus, cum ſententialiter ſint inducta, pertranſeo.

Durādus. ¶ Durandus quoque: Aliquid, inquit, haberet cauſalitatem ſuper actum, ſeu motum alterius, intelligi poteſt dupliciter, puta cauſando, aut impediendo. Cauſando, intelligi poteſt tripliciter. Primò, quoniam dat naturam, ad quam ſequitur actus, ſeu motus, quemadmodum grauia, & leuia dicuntur moueri à generante. Secundò, in naturam ſubiectam imprimendo, ut qui lapidem proijcit ſurſum, & horum utrunq; eſt cauſa per ſe. Tertiò aliquid eſt cauſa grauium per accidens, ut qui remouet prohibens motum illorum. Impediendo etiam aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Primò directè, ſicut contrarium prędominans, ut aqua frigida impedit ignem à calefactione. Secundò indirectè, ſubtrahendo obiectum, ut qui retrahit lignum ex igne. Cūque cælum non ſit cauſa rationalis naturæ, conſtat, q̄ non habeat cauſalitatem ſuper actus intellectus, aut voluntatis primo modo, neque ſecundo modo: quoniam bonum, & malum, quod ineſt nobis ab extrinſeco, non habet rationem meriti ſiue demeriti, ſed potius pœnę, aut pręmij. Vnde ſecundum Auguſtinum primo de libero arbitrio, eſt malum, quod patimur; & eſt malum, quod facimus. Primum eſt malum pœnæ, ſecundum eſt malum culpæ. Auguſt.

¶ Amplius, corpus cæleſte non poteſt directè impedire actum liberi arbitrij, quoniam nihil per ſe impedit actum alterius, niſi ponēdo actum ſuum circa idem ſubiectum cum actu alterius: quia contraria compatiuntur ſe in diuerſis, atq; impediunt ſe tantum reſpectu eiuſdem. Cælum autem nullam poteſt habere impreſſionem in liberum arbitrium, ſicut oſtenſum eſt. ergo non poteſt directè impedire, aut prohibere actum ipſius: poteſt tamen hoc indirectè, agendo in partem ſenſitiuam, ſicut præhabitum eſt. Hæc Durandus.

PRæterea ut inducta de effectibus planetarum, ac ſiderum pleniùs intelligantur, aliqua ſunt addenda. Petrus de Aliaco. Nempe de iſta materia diffusè diſeruit reuerendus pater, dñs Petrus de Aliaco, doctore præclarus, Cardinalis, & Camaracenſis epiſcopus, in tractatu ſuo de lege, & ſectis contra ſuperſtitioſos aſtronomos, in quo ait capitulo primo: Sicut narrat Gul. Par. Gallorum doctor eximius Gulielmus Parriſienſis libro ſuo de fide, & legibus, quidam ſapientium ſeculi huius, diuerſitates legum attribuunt cœlis, & Nota errorē de diuerſorū legū origine ſtellis, ſicut, & alias hoīnum diuerſitates, & conditiones, dicentes, q̄ lex Hebræorum ortum habuit à Saturno, & eius cælo, unde, & diem Saturni, qui eſt dies ſabbati, celebrem habent, in qua etiam die pręſertim vacant legi ſuæ legendæ, atq; diſcendæ. Ob multiplicia quoque infortunia Saturni, videlicet retrogradationes, cōbuſtiones, aliasq; occaſiones, lex illa, & regimen eius, ac populus varijs cladibus, tribulationibus, multiplicibusq; infortunijs ſemper expoſita fuit, & eſt. Quoniam & Saturnus (ut aiunt) dux eſt prophetiæ, ac revelationum, idcirco hæc in lege illa plurimum abundabant. Sunt, & alia propria Saturni, ut dicūt, uidelicet auaritia, pertinacia, duritia, quibus uitijs gens illa ſemper noſcitur laboraſſe. Porro legem Saracenorum attribuunt Veneri, cuius die, & hora extitit promulgata propter, q̄ diem Veneris habent ſolennem, & venereis immoderantiſſimè ſunt intenti. De lege uerò Chriſtianorum, quæ ſola eſt lex veritatis, honeſtatis, ac ſanctitatis, aſſeritur, quòd ſit lex ſolis, & quòd regimen eius regnum ſit ſolis. propterea diem ſolis, qui eſt dies dominica, habent feſtiuum: & ſupremus præſidens in hac lege, ſcilicet Papa, ſedem habet in ciuitate ſolis, videlicet Roma, quæ figuram habet leonis, qui in cælo domicilium ſolis eſt, ipſaque ciuitas fundata eſt in leonis aſcenſu ſeu ortu. Atuerò quidam dixerunt legem Chriſtianorum eſſe legem Mercurij, quia Mercurius ſecundum aſtronomos reſpectum habet ad deitatem, ad oracula prophetarum, & ad credulitatem, atque orationem, maximè dum ei coniungitur Iupiter. Vnde, & lex Mercurialis prę cæteris difficilior eſt ad recedendum, & hoc propter motus Mercurij multiplices, ad cognoſcendū difficiles, & ob eius circuitus in epicyclo, & excentrico, & æquante, q ſunt difficiliores, ac mirabiliores omnibus motibus planetarum, ut patet ex dictis Ptolemæi, & pleniùs Albategnij, ac Alfragani: ideo ſignat

gnat ſuper legem, quæ difficiles habet articulos, oc cultasque veritates, cuiuſmodi eſt lex Chriſtiana.

¶ Inſuper dicunt, quòd Mercurius eſt ſignificator ſcripturæ, & profunditatis ſciẽtiæ in libris profundis, & facunditatis, & ſignat, quòd Chriſtiana lex tam authenticis ſcripturis, tamque profundis ſcientijs, ac poteſtate eloquentiæ defendetur, ꝙ ſtabit ſemper in robore ſuo, quouſque lex ultima quę erit lex lunæ, lex Antichriſti, lex corruptionis, & inſtabilitatis, eam ad tempus perturbet. Dicunt itẽ, ꝙ iſta eſt lex prophetæ naſcituri, nũc nati de uirgine, ut dixerunt aſtrologi. Omnes quippè Chaldæi Aegyptijque aſtrologi conteſtantur, quòd in prima facie ſigni uirginis oritur in terra uirgo mũda, puella immaculata, corpore decora, vultu venuſta, habitu modeſta, crine prolixa, puerum fouens in gremio in terra Hebræa. Sic etenim ſcribitur in maiori introductorio Albumaſar Mauri: His addunt, quòd ſi Iupiter coniungitur lunæ, erit ex hoc lex lunę, quę vltima erit, quemadmodum circulus lunæ eſt ultimus, & hæc erit lex corruptionis, & fœda, quæ violabit omnes alias leges, & etiam legem Chriſtianam ad tempus, Luna nãque (ut dicunt) ſignat nigromantiam, & mendacium. Idcirco lex lunæ erit magna, & mendoſa, verum non diu durabit, quoniam luna mutatur uelociter figuratione, & luce ſua. Statuetur autem (ut dicunt ab aliquo magno potente, ac impio, qui alijs præualebit. Aeſtimantque aſtronomi tàm ueteres, quàm moderni, quòd hæc erit lex Antichriſti, qui ultimo ueniens, legem corruptionis inducet, infatuabitque mundum per magicam artem, & per ſua mendacia.

Vaticiniũ Chaldæorũ de partu Virginis

¶ Præterea, quamuis quædam iam dicta uideantur pro laude euangelicæ legis ſonare, potius tamen ſunt pro euerſione eius, ſi perſpicaciter conſiderentur. Nam in libro de fide, & legibus ait Guilielmus: Vera fides docet ſtellas, & planetas diuino cultui ſubditas eſſe, ac legi diuinæ, non econuerſo. Obedierunt enim ſol, & luna ipſi Ioſuæ cultori dei, ſtando immobiles in cælo ſpatio unius diei, & non niſi propter cultum dei, ac miniſterium legis diuinæ. Ergo cultus dei, fides, & lex, ſuperiores, & fortiores ſunt ſideribus, ac planetis, & dei cultores faciunt illis potentiores. Idem patet ex retroceſsione ſolis ad inſtantiam Iezechiæ, & inuocationem Iſaiæ.

Stellę legẽ dei non ſtatuũt ſꝫ eidẽ obtẽperant.

¶ Inſuper cæli & ſtellæ, ſeu planetæ, aut ſcienter, ac uoluntariè hæc operantur, aut naturaliter. Si primo modo, grauiſsimè peccant in Deum, inducendo ſectas perditionis, & peccata prætacta. Rurſus, malitia iſta, aut eſt eis innata, aut acquiſita. Si innata, naturaliter mali ſunt, & à creatione malitiam iſtam ſortiti ſunt. Si acquiſita, ergo ab ingenita bonitate mutati ſunt, & decepti, eorumque animæ peccauerunt. Si verò purè naturaliter agunt, ſeruiliter operantur, & viliùs, quàm creaturæ, libertate gaudentes, atque in creatorem redundat prauitas eorum, cum opus naturæ ſit opus primi opificis.

¶ Amplius, ſi virtutes cæleſtium corporum corporales conſiſtunt, imprimere nequeunt in intellectum, & voluntatem, ſicut eſt demonſtratum. Si uerò ſunt ſpirituales, ſequitur, quòd ſcienter, & voluntariè agunt præfatos effectus, cuius oppoſitum patuit.

¶ Hæc & alia multa argumenta dominus Petrus ex Gulielmo inducit, nihilominus fatetur, quòd planetæ diſpoſitiuè, non coactiuè, agere poſſunt ad legum, & conſuetudinum immutationem, atque ad quędam eorum, quæ Deus ęternaliter fieri præordinauit, quod etiam conſonat dictis catholicorum doctorum præallegatis. Hinc præfatus Petrus affirmat: Omnes leges, ſectæ, quantum ad ea, quæ in eis purè naturalia ſunt, ſeu naturaliter fiunt, aſtronomicæ poteſtati, conſtellationi, ſeu diſpoſitioni cæleſti ſubeſſe aliqualiter poſſunt: quia ſecundum philoſophum, orbis iſte inferior infra ſphæram lunæ, contiguus eſt, & ſubiectus lationibus ſuperiorum, id eſt, cęleſtium corporum, ut tota eius uirtutus inde gubernetur. Quòd verum eſt de his, quę naturalia ſunt, naturaliterque procedunt: non de his, quæ purè liberè miraculoſeve fiunt. Verbi gratia, CHRISTVS à ſua natiuitate optimæ fuit naturalis complexionis. Non eſt ergo fidei diſſonum, imò rationi eſt conſonum, quòd ſub bona cæli conſtellatione fuerit natus, à qua complexionis ſuæ bonitas naturaliter potuit dependere. Sic, & de conceptione eius in utero virginis eſt dicendum, quantum ad naturalem præparationem materiæ, ac fomentum. Quemadmodum, & in generali diluuio per cataractas cæli, quæ tunc apertæ fuiſſe leguntur, Gulielmus intelligit partes cæli, quæ generatiuæ ſunt pluuiarum, & inundationis aquarum: qualia ſunt ſigna aquatica, cancer, piſcis, ſtellæ pleiades, & orion. Itaque figura, ſeu diſpoſitio cæli eſt quaſi liber naturalis, inſcriptus manibus dei, in quo tanquam literas, ſeu ſcripturas legibiles fecit luminaria cæli, vt ſint (ſicut Moyſes proteſtatur) in ſigna, & tempora. Ibi ergo repræſentantur futura non quæcunque, ſed naturaliter fieri poſſibilia. Hinc ex huiuſmodi ſignis non potuerunt prænoſticare aſtronomi de lege CHRISTI, aut de ſupernaturalibus veritatibus fidei.

Philoſo

Cataractæ cæli ſigna ſunt aquatica.

Obiectio.

¶ Si verò obijciatur, quòd de huiuſmodi multa prædixerunt infideles, ut Hermes Triſmegiſtus de verbo æterno, & Sibylla de CHRISTO, vt docet Lactantius, & libro de ciuitate dei recitat Auguſtinus.

Lactant. Auguſtin. Diluuio

¶ Dico, ꝙ iſti, ſeu alij eis conſimiles aſtronomi ſiue philoſophi, non habuerunt hæc per aſtronomiam uel naturalem ſcientiam, ſed forſitan ex ſcripturis, quas legerunt, aut per reuelationem propheticam, quam nec à Saturno neque à cælo, ut fabulantur aſtronomi, ſed à ſolo Deo credimus prouenire. Verum ad confirmationem propoſiti, adhuc unam facio rationem, quæ tanquam Achilles eſt fortior. Nam ſignemus figuram cæli, ſeu conſtellationem, quæ ſecundum Albumaſar, aliosve aſtronomos ſignauit ſuper lege CHRISTI futura: tunc quæro ab eis, an ſimilis conſtellatio aliquando præceſſerit, an non. Si dicant, ꝙ ſic, ergo tunc ſimilis propheta ex uirgine natus, ſimilis quoque lex atque conſimiles fidei veritates præceſſerunt: quoniam ſimilem cauſam ſimilis ſequitur effectus, ſicut & ſimile ſignum ſimile ſignatum. quod conſequens nullus concedit fidelium. Etenim fides tenet, quòd hæc lex, ſicut, & legiſlatoris noſtri mater, ſit incorrupta, nec primam ſimilem uiſa eſt, nec habere ſequentem.

Sedulius

¶ Porro ſi dicant, ꝙ nunquã ſimilis conſtellatio præceſſit, neqꝫ futura ſit, nec ſimilis cauſa in cælo, aut ſimile ſignum, vnde ſequi ualeat talis euentus, ſeu ſimilis prouenire effectus, ſequitur, ꝙ ipſi, aliive auctores aſtronomiæ, non potuerunt habere experientiam aſtronomiæ prædeceſſorũ ſuorum, & per conſequens, nec naturalem ſcientiam, ꝙ huiuſmodi con

ſtellatio eſſet aliqoo modo ſignum prænoſticans, aut cauſa efficiens huius legis, aut ſectę futurę: quia nec talem eſſe eam futuram ex huiuſmodi conſtellatione naturali pręcognoſcere potoerunt. Inſuper, ſi ſimilis conſtellatio nunquam præceſſit neque ſequetur, conſequens eſt, quod motus, ſeu reuolutiones cæleſtes improportioabiles, incommenſurabileſque conſiſtant, ita, quòd cęlum nunquam reuoluitur punctualiter, ſeu pręcisè ad eundem ſtatnm, cuius oppoſitum uidetur ſupponere communis aſtronomorum opinio. Hæc Petrus pręfatus.

Dionyſi.

¶ In cuius verbis videtur obſcurum, qnòd ait, quod ea quo CHRISTVS optimę fuit complexionis, ſub bona conſtellatione ſit natus, à qua complexionis ſuę bonitas potuit naturaliter dependere. ſimiliter conceptio eius in virgine, quantnm ad naturalem pręparationem materię, ac ſomentum. Contra quę breuiter obijci poteſt, quòd ſacratisſimũ corpus CHRISTI omnipotenti uirtute ſpiritnſancti ex purisſimis ſanctisſimę uirginis ſanguinibus formatum, organizatum, compleaionatum eſt io inſtanti, io quo mirabilisſimo, prorſuſque ſupernaturali opere nulla cauſa creata cooperata effectiuè cenſetur. & iuata quod aſſerit Auguſtinus, In his, quę ſont ſuper naturam, tota ratio operis eſt potentia facientis.

Cõplexio Chriſti cõſtellationi nõ ſuit obnoxia

Quæſtio.

AMplins idem Petrus in eodem tractatu inquirit, an motus cęleſtium corporum ſint inuicem commenſurabiles, proportionabiles. Ad cuius, quęſiti partem utranque multas rationes inducit, quas tamen fatetur ſolum probabiles eſſe, non demonſtratiuas. Innuit quoque quęſtionem illam de commenſuratiooe, & proportionalitate cęleſtium motnum, dupliciter poſſe intelligi. Primò, an etiam pariant ſenſibilem ſonum, ſeu audibilem harmoniam. Secundò, an ſolum iotelligibilem conſonantiam generent. Quòd autem audibilem faciant ſonum, ſic arguit: Proportio irrationabilis, ſeu incommenſurata, eacludirè cęlis non ſolum arithmeticam, ſed etiam ſubalternatam ei ſcientiam, utpote muſicam. Proportio quippè ſic irrationabilis, eſt ab omni conſonantia aliena: magiſque apta litibus horrendis ioferni, quàm motibus, atque concentibus cęli, in quibns dulcisſima muſica (ſecundum philoſophorum teſtimonia) ponitur reſonare, & dei gloriam enarrare. Vnde Pythagoras ſummam ibi conſonaotiam ſe ſatebatur audiſſe, per cuius dulcedinem opifex mundi nexum uniuerſæ fabricę muodanę creditur moderari.

Petrus de Aliaco.

Pythago.

Tullius.

¶ Denique Tullius ſexto de republica narrat ſomninm Scipionis, ubi dicitur, quòd implebat aures eius cantus dulciſonns, qui pulſu, & motu efficitur cęleſtium orbium. Quòd exponens Macrobios, allegat Platonem, qui dum in libro ſuo de repub. loqueretur, ait ſphęrarum motum numeris muſicis eahiberi.

Macrobi⁹

¶ Inſuper theologi gentilinm, puta poetę, dixeroot eſſe mouem muſas cęleſtes, videlicet octo ſphærarum muſicos cantus, ſeu ſonos, unamque cooſonantiam maximam ex illis omnibus reſultantem.

Heſiodus

¶ Rnrſus, ad hoc propoſitum allegat Heſiodum Macrobius ſuper ſomoium Scipionis, multaque dicit de muſica illa cæleſti, concludens, quòd ideo omnis anima in hac uita muſicis capitur ſonis, qoiaio corpus deſcendens, ſecum defert memoriam muſicæ, cuius in cælo conſcia fuit

¶ Præterea Boethius cooteſtatur, quòd non fruſtra à Platone ſit dictum, mundi animam muſica cõſooantia eſſe compactam: quod item dubitari non queat, quin animæ noſtræ, ac corporis ſtatus eiſdem quodammodo proportionibus uideat eſſe compoſitus, quibus modulationes barmoniacæ copulaoť.

Boethius

¶ Adbuc, Boethius muſicam poſuit trinam, primã uocans muodanam, de qua dicit, quòd in his ſuſcipieoda eſt, quæ in cælo, aut elementorum compagine, aut rerum varietate uiſuotur. Vnde ſubiungit: Non poteſt ab hac cæleſti uertigine ratus modulationis ordo abſiſtere.

¶ At uerò Hermes pater philoſopborum: Noo immeritò, inquit, in hominum cœtnm muſarum chorus à ſumma extat deitate demiſſus, nec terrenus mundns uideretor incultior, ſi modorum dulcedine caruiſſet: ſed potius miniſtratis hominum cãtilenis, celebraretur laudibus, qui ſolus eſt omnia, aut pater eſt omnium: atq; cæleſtibus laudibus, nec in terra harmoniæ deffuiſſet ſuauitas. ¶ Hæc demũ rationalis proportio cæleſtem efficiens muſicam, in eloquijs tangitur ſacris, cum legitur: Qois enarrabit cælorum rationem? aut concentum cæli dormire, quis faciet? Hinc Caſſiodorus muſicam recommendãs; Quid, inquit, prěſtãtius manchina cæli, quæ ſonora dulcedine modulatur, & naturę continentiam ubique diſperſam virtutis ſuę gratia comprehendit?.

Hermes

Iob 38

Caſſiodo.

¶ Veruntamen Plato rationalem cœli motum diait fieri ſine ſono. Nec Ariſtoteli placet, quòd orbium motus ſaciant ſtrepitum, aut ſonnm audibilem. Noo ergo iotellexerunt philoſophi mundi muſicam auribus ſore ſenſibilem, ſed animo iotelligibilem. hocque (ſecundum Hermetem) à paucisſimis, qui pura mente dotati, ſortiti ſunt cęli ſuſpiciendi venerabilem curam. Hinc (ſecundum eundem) muſicam noſcere, non eſt niſi cunctraum rerum ordinem ſcire. Ordo quippè ſingularum rerum in unum collotus, concentum quendam dulcisſimnm veriſſimumque coofecit. Vnde ꝙ hæc muſica nõ ſit perceptibilis auribus, Caſſiodorus aſſerit dicẽs: Harmonia cæli humaoo neqoit explicari ſermone, quam aoimo tantom ratio dedit, ſed auribus natura non prodidit. Qualis verò in cælis ſit moſica, manifeſtiùs pandit, dicens, quòd lyram Mercnrins dicitur inueniſſe, quam eſſe inter ſtellas requirendam putauerunt aſtrologi, perſuadeotes cæleſtem exiſtere muſicam, quando luoæ ſormam coopræhenderunt inter ſidera collocatam, Hæc Petrus præfatus.

Plato

Ariſtotel.

Caſſiodo.

¶ Veruntamen Pythagoras cum ſuis ſequacibus, diait cælos ſuo contactu in motu ſenſibilem facere melodiam dulcisſimam: & qui uult tenere contrarium, poterit dicere, quòd in hoc fuit deceptus, præſertim, quòd dixit ſe illam ſenſibiliter audiuiſſe, quemadmodum etiam fuit deceptus, dicendo animas tranſcorporari: potisſimè tanto in eo, qoòd affirmauit ſe recordari, quòd ante diu fuit idem in alio corpore, & qood ioterfuit prælio Troiano, atq; in illo ipſe extitit miles Euphorbius oomioe, & ſe fuiſſe ibiden ab Achille occiſum.

Nota ſuperſtitioſam Pythagoræ opinionẽ de animarũ migratione.

QVAESTIO II.

PRræterea quæritur *de operibus quinta, & ſexta dierum.* ¶ Quintò etenim die ꝑducti ſunt piſces & aoes ex aqua. ¶ Cootra ꝙ arguitur primò ſic: Aqua eſt elementũ non uiuum, ergo non potuit animalia uiua ꝑducere, cũ nihil agat ultra propriæ ſpeciei, ac oaturæ gradum, & dignitatem. ¶ Secundò omnia animalia mixta, conſtant ex quatuor elementis: ergo incõueniẽter dicunt aliqua ſacta ex aquã.

Arguitur primò contra ueritatem.

Si

Si autem reſpondeatur, quòd dicũtur facta ex aqua tanquam ex elemento prædominante, obijcitur quoniam vnicuique mixto debetur, & conuenit locus ſecundum elementum in ipſo prædominans, vt dicitur primò cæli: ſed locus auium eſt uel aer uel terra. Nam volant in aere, & quieſcunt in terra: ergo terra, aut aer eſt eis prædominans elementum.

¶ Tertiò, uita animalium conſiſtit in calido naturali, & humido radicali, ergo ignis prædominatur in eis.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum eſt ſcripturæ auctoritas.

Tho. aqui.

¶ Ad hæc Thomas reſpondet: Elementum prædominari in corpore, intelligi poteſt dupliciter. Primò ſecundum ſuum genus, ſeu quantum ad id, quod eſt proprium corpori in genere illo. Dum enim alicui corpori deputatur complexio aliqua, hoc non eſt ſecundum indiuiſibilem gradum, ſed ſecundum latitudinem quandam, ita, quòd eſt inuenire terminos aliquos, ultra quos non ſaluatur generis illius complexio: imo inter terminos illos eſt diuerſitas multiplex, ſecundum quod acceditur ad unum vel alterum. Verbi gratia, Complexio debita corpori humano, eſt complexio temperatiſſima. attamen multi inſunt gradus temperamenti, ſecundum quos quidam dicuntur melancholici, quidam cholerici, &c. propter propinquitatem ad terminos complexionis ſpeciei humanæ, uel in calore, aut frigore, quem non tranſcendit humana complexio. Dico igitur, quòd loquendo de elemento prædominante in corpore animalis, quantum ad complexionem conſequentem ipſum genus, oportet, quòd elementa inferiora, & groſſiora ſecundum quantitatem excedant elementa ſubtiliora, quæ tamen excedunt uirtute in mixtis ſecundum calidum, & humidum, in quibus uita conſiſtit, quæ ſunt qualitates principales ignis, & aeris. Nempe cum corpora animalium debeant eſſe alijs temperatiora, quatenus a contrarijs magis remota, per æqualitatem complexionis aſſimilata naturæ corporis cæleſtis, ſortiantur perfectionem ſimiliorem uirtuti, quæ mouet cælos, oportet elementa inferiora, quæ ſunt minus actiua, eo, quòd habeant plus de materia, & minus de forma ſecundum quantitatem excedere, ut uirtutis defectum ſuppleat quantitatis exceſſus. Veruntamen complexio, in qua ſaluatur animalis natura, multas habet diuerſitates: atque ſecundum quod accedit ad unum extremum uel alterum, dicitur in eo dominari hoc, aut illud elementum, Ignis demum ſecundum virtutem dominatur in corpore ſenſitiuo, eo, quòd calor inſtrumentum ſit animæ: non tamen poteſt eſſe, quod inſtrumentum ſit animæ: non tamen poteſt eſſe, quòd ignis dominetur ſecundum quantitatem materiæ, quia ignis cum maximè ſit actiuus, alia conſumeret elementa. Itaque in corporibus animalium terra prædominatur ſimpliciter, quantum ad quantitatem: quoniam aqua continuat partes, ita ut non * comminutionem, ſed mixtionem efficiat.

* obtineat

¶ Porro animalia præcæteris habentia plus de aqua, dicuntur conſtare ex aqua, penſata eorum propria complexione per comparationem ad complexionem communi generi debitam. Et ſecundum hoc piſces dicuntur pro ducti ex aqua, quo ad id, quod in aqua ſubtilius eſt. Auctoritas uero philoſophi ex primo de cælo adducta, de loco intelligitur naturali, qui eſt terminus motus, & in quo naturaliter corpus, quieſcit. ſicque locus auium non eſt aer, quoniam non in aere, ſed in terra quieſcunt. Aer uerò eſt locus earum quantum ad motum naturalem, cuius principium non eſt grauitas, & leuitas. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Ex quibus ad obiecta patet ſolutio, primò excepto, ad quod dicendum, quòd aqua, & terra dicuntur principia productiua materialiter, non efficienter.

arti. 2.

¶ Præterea in prima parte Summæ quæſtione ſeptuageſima prima: Operi, inquit, diſtinctionis correſponet per ordinem opus ornatus. hinc ſicut inter tres dies deputatos diſtinctioni, media, quæ eſt ſecunda, deputatur diſtinctioni medij corporis, ſcilicet aquæ: ita inter tres dies ornatui deputatos media, quæ eſt quinta, deputatur ornatui eiuſdem elementi per productionem auium, piſciumque ex aqua. Sexta autem die, quæ eſt tertia dies ornatus, correſpondens tertiæ diei diſtinctionis, decorata eſt terra per materialem productionem iumentorum ex ea. Per iumenta autem, & pecora, intelliguntur bruta domeſtica: per beſtias, animalia ſæua, ut urſi, leones: per reptilia uerò deſignantur animalia non habentia pedes, quibus eleuentur à terra, uel habent breues, quod modicè eleuantur, ſicut lacertæ, formicæ. Alia inter hæc ſe habent medio modo, quę per quadrupedia deſignantur. Vel quadrupedia præmiſit quaſi genus, & alia ſubiunxit, ut ſpecies. Sunt etiam quædam quadrupedia reptilia, ut lacertę. In deſcriptione quoque productionis plantarum, nulla mentio ſit de vita: quia imperfectiſſimam uitam habent, ſed de generatione duntaxat, quia ſecundum hanc tantum in ipſis eſt uita. Porro inter animalia, communiter perfectiora ſunt terreſtria auibus, & piſcibus, propter maiorem diſtinctionem membrorum: ideo animalia terreſtria uocat animam viuentem, ſed piſces nominat reptile animæ uiuentis. Cumque inter animalia iſta, perfectiſſimus gradus uitæ exiſtat in homine, ideo uitam hominis non dicit Moyſes produci à terra, aut aqua, ſed à Deo. Quamuis etiam quædam animalia uideantur hominibus inutilia, quia eorum commoditates ignorant, non tamen ſuperflua ſunt, cum ordo rerum, & uniuerſitatis integritas compleatur ex ipſis. multas que uires habent, & vtilitas, quæ latent nos. Quemadmodum ergo fatuus eſſet, quia artificis ingrediens officinam, ea inſtrumenta reputaret ſuperflua, quorum cauſam, vſum & utilitatem neſciret: ita ſtultiſſimi ſunt, qui creaturas quaſdam iudicant inaniter factas, aut à principio malas plaſmatas, quia earum utilitates, res, & proprietates ignorant, prout ſuper Geneſim libro primò Auguſtinus contra Manichæos conſcripſit. Hæc Thomas in Summa. Auguſt.

Petrus.

¶ Præterea Petrus circa hæc quærit tria. Primum eſt, an animæ brutorum ſint productæ ex nihilo: ſecundum, an corpora ipſorum conteſtent ex quatuor elementis, tertium, quæ elementa in eorum prædominentur corporibus. Primum horum reſeruo ad, quæſtionem infra diligenter diſcutiendam, uidelicet an rationes ſeminales, ſeu inchoationes formarum in materia ſint ponendæ. Alia duo condependent, ad quorum primum reſpondet: Anima ſenſitiua eſt forma, & motor corporis ſui. forma, ſecundum eſſentiam ſuam: motor, ſecundum potentias. Inquantum forma. cũ ſit nobilis ualde forma, requirit materiã per multas formas diſpoſitã, & contemperatam. Vnde præexigit formam potentiæ vegetatiuæ, formam complexionis, formamq; mixtionis. Porro inquantum motor,

Corpus animalis debet quatuor elementis conſtare.

tor, cum per diuerſas moueat vires, requirit organorum diuerſitatem. Complexio verò contemperata, & organorum diuerſitas, non poteſt in vno ſolo conſiſtere elemento, ſed in proportione quatuor elementorum conueniēter proportionata. Idcirco oportuit omne corpus animalis eſſe ex quatuor elementis compoſitum. Terra quippè præexigitur, quia oportuit corpus ſolidum eſſe. Aqua autem cum ſit multum ſubtilior terra, penetrat eam vſq; ad minima eius, & facit in ea continuationem, ac partium cohæſionē. Aer uerò cum ſit vtroque illo elemento ſubtilior, penetrat, ea vſque ad minima vtriuſque, facitque utriuſque extenſionem, & rarefactionem. Sed & ignis tanquam ſubtilior illis, penetrat omnia illa vſque ad minima eorundem, & alterationem facit elementorum. ſicque generatur ex ipſis corpus mixtum.

Obiectio. ¶ Si autem obijciatur quoniam elementa naturaliter ſunt in locis diuerſis, ergo, ſi ita miſcentur, hoc erit per uiolentiam, non per naturam: Dicendum, quòd quamuis actu ſint in locis diuerſis, attamen in potentia ſimul ſunt, ita, quòd vnumquodq; eorum eſt in potentia ad alia tria. Vel reſpondendum, quòd quamuis ſecundum ſe tota diſtincta ſint locis, tamen ſecundum aliquas ſui partes coniuncta ſunt. Siquidem in terra ſunt alia tria. nam terra, aqua, & aer alicubi ſe contingunt. ignis quoque generatur in terra medianubus cæleſtibus radijs. Præterea duplex eſt quantitas elementorum, videlicet molis, atque virtutis. & iuxta hoc prædominatia duplex eſt, Itaque elementa paſſiua, ſcilicet terra, & aqua, prædominantur in animalibus quantitate molis, quæ elementa plus de materia habent: alia uerò duo actiua, quæ plus de forma, ſeu ſpecie habent, & de materia minus, vtpote ignis, & aer prædominantur ſecundum quantitatem uirtutis. Aliter namque obſeruari non poſſet proportio debita, & æqualitas in corpore animalis: quoniam ſi paſſiua elementa vtroque modo prędominarentur, non eſſent corpora ipſa idonea ad ſuſcipiendum operationes, motusque animæ, ſicut nec corpora mineralia. Quòd ſi actiua utroque modo prædominarentur propter nimiam ſuperabundantiam actiui agentis, & paucitatem paſſiui reſiſtentis, alia duo elementa corrumperent. Hæc Petrus.

Dilutio.

Elementorū duplex ē quātitas

Richard⁹ ¶ Idem pro parte Richardus, & addit, quòd determinatus eſt gradus, vltra quem virtus elementorum actiuorum non poteſt excedere virtutem elementorum paſſiuorum, ſalua proportione neceſſaria in corporibus animalium ad operationes uitę, & ſenſus, & ad conſiſtentiam corporis bonam. determinatus quoque eſt gradus, ultra quem non poteſt uirtus elementorum actiuorum excedere uirtutem elementorum paſſiuorum, ad hoc, quod corpus ſit aptum uitam recipere animalem.

¶ Præterea aliqui dicunt, quod graue, & leue conſequuntur raritatem, & denſitatem, quæ ſunt in compoſito ratione materiæ. cumque motus naturalis ſit in generabilibus, corruptibilibusq; corporibus per naturam leuitatis, & grauitatis; affirmant, quod corpora mixta mouentur ſecundum exigentiam elementi prędominantis in eis ſecundum materiam. Sed contra hoc eſt, quòd non ſemper denſius corpus eſt grauius, cum plumbum ſit rarius ferro, & tamen eſt grauius eo. Iterum, quamuis corpora mixta moueantur ratione materiæ, attamen mouent ſe ratione formæ, ergo prędominatio elementi ſecundum materiam, non videtur ratio, quod mixtum huiuſmodi ſecundum exigentiam elementi illius ſe moueat. Hinc apparet, quod auctoritas philoſophi primo de cælo, dicentis, motus compoſitorum corporum ſunt diuerſi, veruntamen motio eorum eſt per motum corporis ſimplicis vincentis ſuper ipſum, intelligenda ſit de uictoria quantum ad prædominantiam quantitatis molis, inquantum mixtio in qua eſt talis prædominatio, diſponit ad talem formam mixti completiuam: quæ determinantur ad mouendum mixtum ad illam partem, ad quam elementum ibi prædominans, quantum ad molem moueretur per ſuam formam. Hæc Richardus.

¶ Qui in ultimo iſto dicto uidetur à Thoma, ac Petro recedere. Idem quoque Richardus, & Petrus allegant philoſophum in libro de morte, & vita, dicentem: Vita conſiſtit in calido difficulter infrigidabili, atque in humido difficulter deſiccabili, ita, quòd uita radicatur in humido aereo, quantum ad prædominantiam, ſicut in principio magis paſſiuo: & in calido aereo, ac igneo, tanquam in actualiori principio. vnde conſtat, quòd ad actiones uitæ animalis, plus confert uirtus ignis, & aeris, quàm terræ, & aquæ. Hæc Richardus.

Albertus ¶ Inſuper Albertus: Quæritur, inquit, quomodo vno, utpote quinto die producantur ornamenta aquæ, & aeris, cum tamen ſint duo elementa propter quod uidetur, quòd duobus diebus ornari debeat, quemadmodum cælum, & terra. Dicendum, quòd quamuis ſint duo elementa, conueniunt tamen in hoc ſecundum Platonem, quod ſunt media inter ſenſibilis mundi extrema, quæ ſunt cælum, & terra: idcirco diſtinctos ornatus habent cælum, & terra per dies duos. Ad eandem verò diem pertinet ornatus medij tam aquæ, quàm aeris. Aliter quippè, ut ait Plato, oporteret plures eſſe proportiones extremi ad extremum, quàm per media duo, quod eſſe non ualet. Hinc quia duobus medijs illis tanquam vno iunguntur illa extrema, ideo uno die ornata ſunt.

Plato.

Aqua & aer cur uno ſint die ornata

Auguſt. ¶ Secundò quæritur, quomodo de uno materiali principio producta ſunt ornamenta illa duorum elementorum, cum ornamentum cuiuslibet elementi uideatur debere pro principio materiali habere ſuum proprium elementum. Reſpondendum ſecundum Auguſtinum in libro contra Manichæos, quod ideo non eſt dictum, producant aquæ reptilia, & aer uolatilia, ſed utrunque ex aquis productum narratur: quoniam quicquid eſt aquarum ſiue labiliter undoſum, ſiue uaporabiliter tenuatum: totum tamen naturæ humidæ deputatur. Et intendit aſſerere, quod in libro de ſenſu, & ſenſato dicit philoſophus, quod ſcilicet aer eſt elementum humidi quaſi ſpiritualis, quod non eſt incorporabile in generatione animalium, & nutritione eorum. Aqua uerò eſt elementum humidi corporalis incorporabilis in generatione, atque nutritione, & quod faciliter induit formam aeris per euaporationem, & exhalationem. Vnde iuxta terram aer mixtus eſt humido aqueo. per quod aliquantulum inſpiſſatus poteſt eſſe locus, in quo aues mouentur ſuſtentando alas earum, & per ſpirationem attrahi poteſt ad ſpirandi refrigerium. In altiori autem eſt ita ſubtilis, quòd nec uapore humido ad rorandum, nec uapore ſicco terreo ad uentandum miſcetur: ideo habitatio animalium ibi eſſe non poteſt.

¶ Tertiò quæritur, quæ ſit differētia inter reptile,

vola-

Reptile volatile & natatile differunt. uolatile, natatile. Reſpondetur, quòd reptile dicitur, quod in uno motu proceſſiuo toto ſe corpore rapit, nec nititur ſpecialibus membris ad motum illum, ſicut ſunt, ala, pes, pinnula. Pedibus quippe nituntur greſſibilia, alis uolatilia phinnulis tãquã remis natatilia. Porro reptilia ſunt, q̃ vel motu, & uirtute coſtarũ ſe rapiunt, ut ſerpẽtes: uel motu annulorũ vt annuloſa, & uermes: uel cõtractione corporis ĩ mediũ anulũ, q̃ loco eſt cordis, & emiſſione corporis eiuſdem de illo, & tractu oris. Emittunt etenim illa anteriorem corporis partem, & tunc figunt os, totumque corpus tunc trahunt ad os, ut faciunt lumbrici terræ.

¶ Amplius, ſunt animalia quædam, quæ generant in terra, & nutriuntur in aqua, ut ſeptimo de animalibus ait Philoſophus de delphinu. qui & partus ſuos uſque duodecimum diem ſæpe ducit à littore maris ad mare, ut aſſueſcant ad illud. Talia ergo animalia ad ornatum illius pertinent elementi, in quo plus mouentur propriu motu. Ardea nempe, & anſer cum auibus ad aerem deputantur. Motus namque eorum volatus eſt, fitque in aere. Delphinus autem, & crocodilus, ac conſimilia, ſpectant ad aquam, quoniam motus eorum natatio eſt. Vrſus uerò marinus, & canis, caſtor, & luter, quamuis interdum veneneur in aqua quia pędibus nituntur, & gradiuntur, ac ambulant, ad ornatum pertinent terræ. *Philoſo.*

¶ Quartò quæritur, quare dicat ſcriptura, producat terra, cum uirtus productiua non ſit in terra, ſed in cęlo ſecundum aſtronomos, intantum ut Albumaſar in introductorio dicat, quòd uirgo, ſeu virginis ſignum, in cuius prima facie oritur conſtellatio quædam ad ſimilitudinem uirginis puerum in gremio habentis, tantæ uirtutis, eſt ut fœcunditatem quibuſdam uirginibus afferat ſine commixtione virili. Datque exemplum; quòd tamen omnino hæreticum eſt, quòd beata virgo ita concepit dominum Ieſum, quem gens Chriſtianorum adorat. *Albumaſ.*

¶ Inſuper Damaſcenus dicit libro ſecundo, q̃ cuiuſlibet ſpeciei animalis perfecti, primæ duæ hypoſtaſes maſculus, & fœmina, primò à Deo immediate crẹatæ ſunt, in quibus propter diſtinctos ſexus ſementina eſt uis propagandi: ergo debuit dici, ego producam in terra. Et reſpondendum, quòd dum dicitur Deum dixiſſe. producat terra, &c. non deſignatur niſi, quod terra ſit materiale principium rerum huiuſmodi. Quod verò dixit Albumaſar, error eſt preſſimus, & vituperandi ſunt, qui hoc quaſi pro teſtimonio introducunt, quod philoſophi nobis de partu virginis atteſtantur. In conceptu etenim ſaluatoris operatus nemo eſt niſi ſpiritusſanctus. Auctoritas quoque Damaſceni eſt uera, ſed prætactæ expoſitioni non obuiat. Hæc Albertus. *Damaſce.*

¶ Qui, & in fine libri de quatuor coæquæuis, ſcripſit de his, q̃ in præinductis uirtualiter continentur.

¶ Præterea Bonauentura circa hæc ſcribit diffusè, cuius ſcripta pro maxima parte ſententialiter extant præhabita: Corpora, inquiens, animalium habent ſine dubio in ſe naturam quatuor elementorum. Primò ut idonea ſint ad ſenſum. Secundò, ut idonea ſint ad motum. Tertiò, ut apta ſint ad multiplicem operationem. Quartò, ut habeant in ſe cõplexionis dignitatem. Perfecta uerò mixtio non eſt, niſi quouſque concurrant quatuor elementa. Aqua quippè cum ſit ſubtilior terra in decuſpla proportione, penetrat partes terræ: ſed non perfectè, quia aliquam habet groſſitiem. aer autem, qui eſt ſubtilior terra in centupla proportione, adhuc intimius ſe profundat, ſed ignis, qui eſt rarior, atque ſubtilior in milleſima proportione ſubtilitate ſua penetrat vſque ad intima, ſicque ſit vſque ad intima alteratio plena, mixtioque perfecta, quoniam miſcibilia perfectè ſunt alterata. Denique non eſt putandum, quòd Deus in exordio mundi corpora animalium componendo, fecit elementa ex diuerſis ſphæris cõcurrere. Hoc namque non oportebat, quoniam terra, & aqua non ſunt pura elementa: in unu quoque ſunt cætera in potentia, & ex eo fieri queunt alia, ſi aſſit uirtus alterans, & actiua ſine mutatione locali, & violentatione. Hinc dum ſit commixtio elementorum, natura non facit ignem aeremve deſcendere, ſed ignem, aut aerem, qui in terra eſt, uel per actionem alicuius generatur agentis, facit conuenire ad animalis conſtitutionem, quod ſit per naturam, non per violentiam. Cum enim natura ſecundum Philoſophum ſemper deſideret, quod melius eſt, materia, quæ ſub forma eſt elementari, appetit eſſe ſub forma mixti: & quæ eſt ſub forma mixtionis, cupit eſſe ſub forma complexionis. ideo cum ex diuerſis elementis ſit mixtio appetitus naturę, completur violentia, non infertur. Hæc Bonauentura. *Bonauen.*

¶ Veruntamen Auerroix, & alij quidam, dicunt in productione mixturum elementa ſuperiora, ſimpliciora, ac magis actiua deſcendere, talemque motum aiunt eſſe naturalem per reſpectum ad natura vniuerſalem, non quo ad naturam particularem. *Auerois.*

¶ Inſuper ſcribit Bonauentura: Corpus mixtum idoneum non eſſe ad ſenſum, niſi pręd ominaretur in eo terra, cum tactus ſit ſenſuum primus, in quo terram prædominari oportet quantum ad molem. Similiter ad hoc, quòd idoneum ſit ad ſenſum, oportet in eo prædominari ignem, quo ad ſuam uirtutem, puta calorem. Calor enim, & ſpiritus, ſunt inſtrumenta ſenſitiuæ uirtutis. Propter quod ſuper Geneſim libro tertio loquitur Auguſtinus: Tactus terreno elemento plus congruit. Siquidem per totum corpus animãtis. quod maximè eſt ex terra, tacta ſentiuntur. Anima enim, cui ſentiendi uis, eſt cum corporea non ſit, per corpus ſubtilius uigorem agitat ſentiendi. Inchoat quippè motum in omnibus ſenſibus per ignis ſubtilitatem. Vnde conſtat, quòd ad hoc, quòd corpus ſit aptum ad ſentiendum, neceſſe ſit elementorum actiuorum, & paſſiuorum eſſe prædominium mutuum. Quemadmodum enim artifex aliquis miſcendo terram cum aqua efficit lutum, & ex illo cõſtituit ſtatuam: ita dum aqueus liquor terrę miſcetur, ſit humor, qui dum per naturam coagulatur, ſit corpus organicum. Dupliciter quoque poteſt intelligi iſta commixtio, quia, aut ita, quòd aquæ præexiſtenti fluxibili commiſceatur terra, aut econtra. Rurſus, quædam dicuntur facta ex aqua, non quòd plus habeant de aqua quantum ad ſubſtantiam, quàm de terra; cum omne corpus animantis ad ſui conſtitutionem, atque ſubſtantiam recipiat plus de terra, eo, quòd ipſa alijs ſoliditatem, ſtabilitatemque præbeat, ſed ideo aliqua dicuntur facta ex aquæ, quia in eis potius, quàm in alijs natura aquea dominat. Quòd dico, non quantum ad prædñium qualitatis actiuæ ſiue paſſiuæ, ſed q̃tum ad aliquam conformitatẽ naturæ per quã illa, q̃ ex aquis ꝑducta ſunt, magis delectant eſſe in aqua. Cũq; humor aqueus duplex ſit, vnus in ratione humoris fluctuantis, alter *Bonauent* *Auguſtin.*

in ratione vaporis exhalantis: ideo aqua ſecundum rationem humoris eſt principium natatilium, & ſecundum rationem vaporis principium volatilium. Hæc Bonauentura.

Dionyſ.

¶ In cuius verbis, videtur obſcurum, quod ait quædam ex aquis producta deſcribit propter conformitatē naturę, qua magis delectantur eſſe in aquis. Quod quamuis de piſcibus pro maxima parte eorum verum ſit, de auibus tamen pro maxima parte inſtantiam patitur, cum plurimæ aues potiſſimè delectentur uolare in aere, aut in terra quieſcere, ac nutriri.

Alexāder.

¶ At uero Alexāder circa hæc loquitur copioſè, & inter cætera ſciſcitatur: Cum aqua, & aer habeant ſuum ornatum, cur non etiam ignis? Rurſus, cū duæ ſint aeris regiones, cur ſuperior non habet ornatum ſicut inferior? Dicendum, quòd nomine aquæ intelligitur aer, qui in ſua extremitate humiditatem habet aquoſam, vnde aliquando rorat. Hinc Auguſtinus libro contra Manichæos diſſeruit: Sciāt omnes, quos hæc mouent, hunc aerem nebuloſum, humidum, in quo aues uolant, à doctiſſimis hominibus, qui hæc diligenter inquirunt, deputari ſolere cum aquis. Concreſcit enim, & pinguis efficitur exhalationibus, & quaſi vaporibus maris, & terræ, ac de ipſo humore pingueſcit quodammodo, ut ipſos auium poſſit portare volatus. Idcirco per noctes ſerenas etiam rorat, cuius roris guttæ mane in herbis inueniuntur. Nempe mons Macedoniæ, qui Olympus vocatur, tantæ altitudinis eſſe ferē, ut in eius cacumine, nec uētus ſentiatur, nec nubes ſe colligant, quia excedit altitudine ſua totum hunc aerē humidum, in quo volitant aues. Idcirco, nec aues ibi volare dicuntur. Quòd ab eis fertur expertum, qui per ſingulos annos ſolebant, neſcio quorum ſacrificiorum cauſa memorati montis cacumen aſcendere, notaſque aliquas in puluere ſcribere literas, quas integras anno alio inuenerunt, qđ fieri non valeret, ſi ventum, aut pluuiam locus ille pateretur. Denique aer, qui ibi erat, eos non inſpirabat, qui erant ibidem, nec poterant ibi durare niſi ſpongias humectas naribus applicarent, vnde craſſiorem, & ſpiſſiorem ſpiritum ducerent. Hi quoq; indicauerunt ſe nullam auē aliqñ ibi vidiſſe.

Aquę nomine etiā aer exprimitur

Auguſtin.

Olympi montis nota altitudinem.

¶ Præterea, ſi quæratur cur communis illa auium, piſciumq; origo, magis nomine aquæ, quàm aeris exprimatur: dicendum, quòd aqua magis eſt ordinata ad animantium generationem, quàm aer, quamuis in aere multæ fiant impreſſiones propter aſcenſum aquarum.

Auiū origo ac piſcium cur magis aq̄ tribuatur quam aeri

¶ Ad aliud reſpondendum, quòd quamuis ignis pertinet ad mediam naturam inter cęlum, & terram: non tamen ſortitur ornatum ſecundum aliquam ſui partem, nec ſuperiorem, nec inferiorem: quia ob nimiam eius ſubtilitatem non poſſent ibi habitare, viuere, aut nutriri animalia aſ qua: multo utique minus id poſſent, quàm in ſuperiore aeris parte, aut Olympi. Rurſus, natura ignis eſt deſtruere corpus deſtructibile alienum, idcirco non poſſent ibi durare corpora aliena. Reſtat ergo, quòd ipſa lux in vtroque cælo eſt ornatus corporis ſuis ſufficiens, ut ſicut cælum aqueum, ſeu cryſtallinum nullum habet ornatum corporeum præter ſuam perſpicuitatem luminoſam, nec cælum empyreum præter ſuam lucem, ita, nec corpora iſta in ſuo genere alium habent ornatum, quam lucē. Hæc Alexander.

¶ Cui obijci poſſet, quòd ſecundum Auicennam ignis elementaris in propria ſphæra non lucet, nec cælum: aliquin nunquam hic fieret nox. Ad quod forſan, quis dicet, quod non lucent ad extra, ſicut, nec empyreum cælum, ut fertur.

QVAESTIO, II.

IN ſuper quæritur, *Vtrum trium elementorum ornatus ſufficienter, ac ordinate diſtribuatur* ¶ Videtur, quòd non, quia homo eſt digniſſimum animalium ſaltem mixtorum, ergo ante animalia alia debuit fieri. Secundò, ornatus correſpondere debet rei ornatæ. ſed inter elementa ornata præminet aer, ergo homo debuit dici ornatus, ſeu ornamentum aeris, & non terræ. Tertiò irrationalia animalia magis conueniunt inuicem, quàm rationale, & irrationalia: ergo animalia irrationalia gradientia ſuper terram, & natantia in aquis, & volantia in aere, potius debuerunt ſimul formari, quam homo, & cætera bruta terræ.

Arguitur primò cōtra ueritatem.

2.

3.

¶ Quarto, nullus videtur ordo ſeruatus inter productionem ornatuum trium elemētorum: quia nec ordo dignitatis, nec ſucceſſionis, aut generationis.

4.

¶ Circa hæc Antiſiodorenſis in Summa, ſua lib. cribit ſecundò: Homo, & animalia terræ ex eodē elemento, puta ex terra ſunt facta, atque ad terræ ornatum producta ſunt. Hanc autem conuenientiam non eſt inuenire in animalibus ſolum greſſibilibus, & natatilibus, ac volatilibus. Vel ſi placet recurrere ad generalem illam Auguſtini ſolutionem, ꝙ tantū in ſenario. i. numero ſex dierum fecit Deus opera ſua, volens operum ſuorum perfectionem oſtendere: ideo hominem, & animantia terræ vno conſtituit die, nolens ſenarium dierum numerum excedere. Ideo quoque hoc agit, quatenus homo cernens ſe factum eodem tempore, & ex eodem elemento cū beſtijs terræ, fragilitatem ſuæ conditionis penſaret, & ſe magis humiliaret. Si uerò, quis dubitet cur in operibus quintæ diei benedictio eſt adiuncta, non in operibus cęterorum dierum, dic, ꝙ benedictio diei facta vno die, intelligenda eſt facta cæteris diebus.

Antiſiod.

Auguſtin.

¶ Quæritur demum, cur de animalibus dicitur, quòd facta ſunt ſecundum genus ſuum, nec de uno, dictum eſt. Reſpondendum, quòd genus dicit ibi multitudinem, atque collectionem indiuiduorum ſub ſpecie, uel ſpecierum ſub genere, aut generū ſub ſpecie, & ponit uim generatiuam, ſecundum quod ipſa eſt ſubuentiua ſpecie, ne pereat, per propagationem indiuiduorum ſuorum: ſic uerò non eſt factus homo ſecundum genus, cum vnus ſolus primò plaſmatus ſit, qui etſi in primo ſtatu manſiſſet, corruptioni ſubditus non fuiſſet.

¶ Quæritur etiam de ordine ſex dierum, utrum ſit artificaliter attendendus ſecundum operum dignitatem, an naturaliter ſecundum rerum eſſentias, ac naturas. Quidam arbitrantur ordinem operibus aſſignandum, uel ſecūdum rationem principij ſiue cauſæ, uel ſecundum rationem loci, aut fundamenti. Cælum namque emphyreum locus eſt angelorum. Terra vero, cauſa, & principium, ac locus, & fundamentum eſt his, quæ ſunt facta ex ea. Alij ordinant ſecundum maiorum, & minorum participationem ipſius eſſe, ita, quòd terra in principio facta eſt, in qua omnia erant confuſa commixtaque elementa, ita, quòd ſeruari poſſent ab inuicem.

¶ Poſtremo quæritur, cur elementū ignis non eſt ornatum. Si dicatur, ꝙ nihil in eo viuere poſſet, falſum eſt hoc: quoniam ſalamandra uiuit in igne, & ex

Ignis cur nō ē a deo ornatus

Salamandra qualiter viuat in igne.

& ex igne. Ideo die; quòd cauſa huius eſt, quia ſi eſ-
ſent ibi animalia aliqua, in nullo ſeruirent homini-
bus, nec etiam ibi poſſent gigni, & educari, nec ſa-
lamandra ex igne illo elementari tam puro, & ſim-
plici gignitur, & nutritur. Quod autem quatuor
animalia, ſcilicet talpa, gramaleón, illec, ſalaman-
dra, conſtare dicuntur ex igne, intelligendum eſt
ſecundum ſuperabundantiam, atque dominum.
Hæc Antiſiodorenſis.

Alexand.

¶ Idem Alexander, qui & alias plures hic mouet
quæſtiones ex Auguſtino ſuper Geneſim, videlicet
de productione minutiſsimarum beſtiarum, & no-
ciuarum, de quibus pertranſeo: quoniam ſatis com
munia ſunt, & competenter præhabita. Nempe in
vniuerſis, & ſingulis multiplex valde, & magna in-
uenitur vtilitas, & quædam condita ſunt ad terro-
rem, quædam ad exercitationem, quædam ad infor
mationem, quędam ad ſolatium, quædam ad vſum.
Salubriter enim docemur timere infernalia illa tor
menta, ferocitatesq; dęmonum, ſi quarundã beſtia-
rum horribilitatem, & crudelitatem ritè penſemus,
& ex viſibilibus ad inuiſibilia informamur.

Bonauen.

¶ Præterea Bonauentura: In productione, inquit,
ſenſibilium duplex attenditur ordo. Vnus ſecundũ
diſtinctionem dici à die. Alius, ſecundum ordinem
eorum, quæ eodem die producta ſunt. Primus or-
do attenditur ſecundum exigentiam finis, atq; ma-
teriæ. Et quia volatilia, atque natatilia ex aqua pro-
ducta ſunt, prout aqua communis eſt ad humorẽ,
atque vaporem, suntq; ad ornatum naturæ perſpi-
cuæ, ideo ſcriptura aſſerit ea facta vno die. Cumq;
greſsibilia non ſolum rationalia, ſed & irrationalia
ad ornamentum pertineant terræ, & ex eadem ma-
teria, vtpotè terra, ſint facta: ideo alio die à prædi-
cto formata ſunt, ita quod ſicut vno die ornata eſt
natura cæleſtis, videlicet die quarta, ſic vna die, ſci
licet quinta, ornata ſit natura elementaris perſpi-
cua: & alia, vtpotè ſexta die terra. Secundus ordo
attenditur penes excellentiam perfectionis naturę.
Priùs enim producitur imperfectum, deinde perfe-
ctum: quia hic ordo eſt, vt à minus completo per-
ueniatur ad magis cõpletum. Hinc ſcriptura priùs
dicit eſſe producta natatilia, quæ ſunt minus per-
fecta, quàm volatilia. Similiter ſextò die priùs pro-
ducta ſunt irrationalia, quàm homo. Triplex quoq;

Homo cur poſtremo ſit productus.

ponitur ratio, cur poſtremo productus ſit homo,
Prima eſt, propter multitudinem partium eius. Nã
corpus hominis inter corpora mixta eſt completiſ-
ſimum. idcirco, & compoſitum ex membris, ner-
uis, venis, viribus, qualitatibus, proportionibusq;
diuerſis. & quãto compoſitius eſt, tanto poſterius.
idcirco poſt cætera eſt productum. Secundò, pro-
pter animæ, corporisq; diſtantiam: cum enim diſtet
anima à corpore, non ſolum ſicut forma à mate-
ria, ſed etiam ſicut ſpirituale à corporali, & ſicut
perpetuum à corruptibili: ideo magna diſtantia
debuit interuenire inter productionem hominis,
quantum ad materiale principium, & coniunctio-
nem partium eius: quatenus per diſtantiam tempo-
ris, intelligeretur diſtantia principiorũ conſtituen-
tium ipſum. Tertiò, propter totius compoſiti per-
fectionem: nempe cum homo ſua dignitate, & com
plemento finis ſit corporalium omnium, ideo fuit
poſt omnia producendus. Nam finis eſt vltimum in
executione: & finis, complet, ac perficit media. Hęc
Bonauentura.

¶ Qui etiam quærit hic, verum omnia ſenſibilia
facta ſunt propter hominem. Ad quod circa prin-
cipium huius ſecundi reſponſum eſt.

At verò Thomas: Animalia ait, non dicuntur or
namenta elementorum, niſi ſecundum quod com-
parantur ad elementa, vt locatum ad locum: com-
paratio autem corporis ad locum ſuum, eſt ſecun-
dum motum, & quietem ſuam in loco, motus verò
animalis eſt duplex. Vnus conſequens naturam cor
poris eius, ſecundum virtutem elementi prædomi-
nantis in ipſo, alius ſequitur apprehenſionem, & ap
petitum, qui eſt motus proprius animalis, inquan-
tum eſt animal: ideo animal ad illius pertinet ele-
menti ornatum, in quo motum obtinet animalem,
non ad quod mouetur motu conſequente natu-
ram corporis ſui: quoniam nõ conſequitur animal
inquantum eſt animal, ſed prout ex grauibus, leui-
busq; componitur. Quamuis igitur aues volando
mouent corpora ſua contra eorum naturam, pro-
pter quod motus ille eſt cum labore, & pœna, vt ſe-
cundo cœli habetur: attamen ad aeris ſpectant or-
natum, ſed naturaliter quieſcunt in terra quiete,
qua eorum labori ſuccurritur. Hæc Thomas in
Scripto.

Animalis duplex eſt motus.

¶ In his doctores concordant.

Gulielm.

¶ Gulielmus quoq; ſecunda parte libri de vni-
uerſo: Multi, inquiens, admirantur, quod latiſsima
illa regio ignis elementaris habitatoribus, atq; oc-
panibus caret, cum elementa inferiora, imò & terra
ſex elementorum, illis abundet. Deinde tangit tres
rationes iſtius. Prima eſt, quia habitatio debetur, &
conuenit animali ratione elementi in ipſo prædo-
minantis, quantum ad molem materiæ, ſicut præha
bitum eſt. ſic autem in nullo elemento eſt ignis præ
dominans. Secunda eſt, quòd animalia quęrunt eſſe
in loco, quo poſsint nutriri, & cõſeruari, ignis ve-
rò purè elementaris, nec nutritiuus eſt, neque ani-
mantium conſeruatiuus. Tertiò, quòd animalia ap-
petunt locum, in quo ſuas operationes valeant exer
cere, quas in igne exercere non queunt. Aſſerit itẽ
hic doctor, quòd nec ſalamandra, nec aliud animal
ex ſolo, puroq; igne poteſt conſtare, aut enutriri.

Ignis cur ornatu careat & habitatoribus.

QVAESTIO IIII.

QVæritur conſequenter, *An creator ſeptimo
die ſua opera conſummauit, & ab eiſdem produ
cendis quieuit, ipſumq; diem ſeptimum ſanctificauit,
quia in ipſo quieuit.* ¶ In hac quæſtione tria tangun-
tur. Primum eſt, an Deus die ſeptimò ſua opera
conſummauit. Secundum, an ex tunc ab operatio-
ne ad extra ceſſauit. Et duo hæc condependent. Ter
tium eſt, de ſeptimæ diei ſanctificatione. ¶ Quo ad
duo prima, arguitur, quòd non. Primò, quoniam
alia habet tranſlatio, quòd die ſexto compleuit, vel
conſummauit opera ſua. Secundo, quoniam Chri- 2
ſtus ait: Pater meus vſque modo operatur, & ego Iohan. 7.
operor. Tertiò, quoniam Deus indeſinenter con- 3
ſeruat, gubernat, & adminiſtrat creata: imò quic-
quid agunt cauſæ createq; ſecundæ, principalius agit
cauſa prima, & increata, iuxta illud in libro de Cau
ſis: Cauſa prima plus influit, quam quæcunque cau
ſa ſecunda. Quartò, Deus operando non moue- 4
tur, ergo ceſſando ab opere non quieſcit. Oppoſi-
ta quippe habent fieri circa idem. Quintò, quòd 5
non operatur per motum, habet actionem in ſuo
effectu non tantum quandiu fit, ſed quandiu durat
effectus in eſſe, vt Auicenna teſtatur, Deus autem
non agit per motum, imò ſtabilis, atque immobi-
lis perſeuerans, dat cuncta moueri, & ſolo imperio
mundum creauit: ergo inceſſanter producit eſſe
mundi, quemadmodum fons riuum ex fonte ma-
nantem.

Arguitur primò cõtra veritatem.

Auicenna

Boethius.

nantem. Sextò, ſolus Deus iuſtificat, donaq; gratiæ impartitur, & munera gloriæ elargitur, & rationales animas innumerabiles creat quotidie, iuxta
Pſalm 72. ta illud: Qui finxit ſingulatim corda eorum. Septimò, Philoſophus decimo ſeptimo de animalibus lo
7 quitur, quod quotidie apparent nouæ quædã animalium ſpecies in his, quæ ex putrefactione gignũtur, ergo nec à nouis rerum condendis ſpeciebus Deus ſeptima die quieuit. Vltra videtur, quòd ſe
8 ptimam diem non ſanctificauit. Primò, quoniam omni die vacandum eſt Deo, non ſeptimò die tantum. Rurſus, ſanctificatio conſiſtit in actu exerci
9 tioq; virtutum, non in ocio, & quiete: ergo diebus quibus operatus eſt Deus, potius conuenit ſanctificatio, quàm diei quietis.

Albertus. ¶Ad hæc reſpondet Albertus: Senarius qui perfectus eſt numerus, eſt cauſa congruentię, non neceſſitatis, quòd in ipſo fecit, & compleuit Deus opera ſua. (Deute 32.) Dei enim perfecta ſunt opera. Dicitur quoque Deus quieuiſſe, id eſt, ceſſaſſe à ſuis operibus, quæ patrauit. (Philoſop.) Quies namque vt quinto dicitur Phyſicorum, priuatio motus eſt, motus verò diuinus, qui eſt in Deo ſolummodo eſſectiuè, atque in creatura formaliter, opere peracto ceſſauit. Requieuit igitur Deus, opere conſummato ſecũdum genera, & ſpecies: nihilominus vſque modo operatur, propagando ſucceſsiuè ex illis generibus adminiſtrationem, & gubernationem totius mundi. Nec dicitur requieuiſſe quaſi laborauerit in creando: ſed quoniã quæ de Deo dicuntur, per effectum intelliguntur: hinc & requies illa per effectum accipitur, quia videlicet creaturam angelicam, & humanam fecit requieſcere in ſeipſo, tanquam in vltimo omnium fine. Porrò ſanctificatio diei ſeptimi, & benedictio eius, non fuerunt aliquid operis à quo Deus ceſſauit. Etenim ceſſauit ab opere creationis, & diſtinctionis, atque ornatus, quæ pertinebant ad mundi conſtitutionem, ex quibus eſt poſtea propagatio facta, ad mundi permanentiã, gubernationemq; pertinens. imò benedictio ad operis ſpectat conſummationem, à qua nunquam feriandum eſt, aut ceſſandum. (Auguſt.) Hoc eſt, quod loquitur Auguſtinus ſuper (Gene. 2.) illud Geneſis. Compleuitq; Deus die ſeptimò opus ſuum, quia ipſum opus benedixit, & ſanctificauit. Opus quippe nonnullum, eſt benedictio, & ſanctificatio. Aliquid enim operis fecit Salomon cum tẽplum dedicauit. Modus demum ſanctificationis illius, non fuit niſi, quod Deus indicauit rationali creaturæ, quod nulla cordis quies, & ſanctificatio eſſet in his, quæ fecit ad mundi adminiſtrationem, ſed ipſo duntaxat, quo ſolo fruendum eſt. Inquietum enim eſt cor noſtrum, donec ad ipſum perueniat. Et hoc notatur in ipſo modo loquendi, cum dicitur: Requieuit ab omni opere ſuo, id eſt, auerſus, ſeu ceſſans ab opere quieuit in ſeipſo, indicans homini nihil eſſe finem deſideriorum, niſi ipſum. Ideo ſeptima dies mane habet, non finem, ſeu veſperam. Illuſtratio enim qua illuſtratur rationalis creatura à Deo, quo fruitur, vita beata eſt, quę nunquam habebit finem, nec vnquam tendit ad occaſum. Hæc Albertus.

¶Hinc in fine libri de coæquæuis: Quieſcere, inquit, eſt ab opere ceſſare duobus modis, puta ex parte operis, & ex parte efficientis. Ex parte operis: quoniam poſtea nouum nil fecit, cuius principia naturalia ſecundum formam, vel materiam, aut ſimilitudinem in ſex diebus non præceſſerunt. Ex parte quoque efficientis, quia in ſex diebus naturam in ſuis principijs Deus per ſeipſum inſtituit. Poſtea verò non per ſe ſolus, ſed cum natura res naturales propagauit. At vero ſabbatum ſanctificare, eſt ſanctam Dei quietem demonſtrare, vt ſcilicet libros legis diſcat, in Deo per contemplationem, & amorem quieſcere, nec opera Dei pro Deo diligere, inſtar eorum, qui creaturis fruuntur. Hęc ibidem. (Sabbatum ſanctificare q̃d ſit.)

Th. Aqui. ¶Hinc Thomas diſſeruit: Sicut Magiſter in litera ait, in hoc noſtra tranſlatio diſcordat ab ea, qua vtitur Auguſtinus: quia in noſtra tranſlatione ſanctificatio aſſcribitur diei ſeptimæ, in alia ſextæ. Vtraq; autem eſt vera, ſiue intelligatur ſeptimus dies ſequi ſex alios ſucceſsione temporis, vt alij ſancti volunt: ſiue ſecundum Auguſtinum ponantur ſeptem dies, (Auguſt.) dies vnus, rebus ſeptemplicitèr præſentatus: puta cognitio angelica. Loquendo enim ſecundum Auguſtinum diſtinguẽda eſt duplex rei perfectio. Vna totalitatis, quam habet res ex hoc, quòd ex omnibus partibus ſuis eſſentialibus integrata eſt, & talis perfectio mundi competit ſextæ diei, quia poſt primos ſex dies nulla perfectio mundo eſt addita, quæ non aliquo modo in operibus ſex dierum extiterit, vt patebit. Alia perfectio rei eſt, quã habet ex fine, quæ eſt perfectio vltima: taliſque perfectio mundi competit diei ſeptimo, in quo Deus ab operibus omnibus requieuit in ſeipſo, ſicut in fine. Verum alios ſanctos ſequẽdo, rurſus diſtinguitur perfectio duplex. Vna eſt perfectio prima, quam habet res ſecundum eſſe ſuum. Hæcque perfectio mundi completa fuit ſexto die: quoniam nulla pars mundi poſtmodum addita eſt, quæ in primis ſex diebus non aliquo modo præceſsit. Alia eſt perfectio ſecunda, quæ eſt operatio rei, vt fertur ſecundo de anima. & talis perfectio mundi fuit ſeptimo die, quia ex tunc ceſſante operatione, qua Deus naturam inſtituit, incepit operatio propagationis toto in vniuerſo, ſecundum quod ex naturis iam conditis aliæ producuntur, quam operationem Deus in rebus omnibus vſque nunc facit. Hinc innoteſcit; qualiter ſenarius conuenit operibus primæ inſtitutionis. Senarius quippe numerus ratione partium ſuarum perfectus eſt, quia ex omnibus ſuis partibus aliquotis aggregatis conſurgit: idcirco perfectio ſenarij congruit illi mundi perfectioni, quæ conſiſtit in totalitate partium, quantum ad eſſe primum. Et ſicut partes aliquotæ ſenarij ordinatè, atque continuè ſibi ſuccedunt ſine alterius numeri interpoſitione, videlicet, vnum, duo, tria: ſic in productione partium vniuerſi, ordo ſeruatus eſt, vt poſt productionem, primæ partis, ſtatim narretur productio partis ſecundæ, ſicque deinceps vſque ad ſextam. Ex præinductis patet ſolutio ad tria prima.

¶Ad quartum dicendum, quòd Deo non aſſcribitur quies oppoſita motui, aut labori, ſicut expoſitum eſt: nec Deus dicitur ceſſare ab operatione, niſi ratione effectus ſequentis. Deus quippe non agit aliqua operatione media intrinſeca, vel extrinſeca, quæ non ſit ſua eſſentia: quoniam ſuum velle eſt ſuum facere, & ſuum velle eſt ſuum eſſe: nec tamen ab æterna operatione ſequitur effectus, niſi ſecundum determinationem ſuę liberrimæ voluntatis. Hinc dicitur incipere operari, vel ab operatione ceſſare ex parte effectus. (Soluuntur argumẽta initio quæſtionis adducta.)

¶Ad quintum, quòd ſicut irradiatio ſolis ſemper, & indeficienter eſt cauſa illuminationis, & lucem producit in aere, quandiu aer manet illuminatus: ſic Deus ſemper influit rebus eſſe non aliud & aliud, ſed vnum & idem; nec tamen res dicitur (Ad quintum.)

ſemper

ſemper fieri, aut cauſari ſiue inſtitui apud nos, ſed tunc, quando primò ſortita eſt eſſe. Ideo dicitur, quòd Deus ceſſat creare, & facere mundum.

Ad ſextū.

¶Ad ſextū, quòd Deus nil agit in creatura, quod in operibus ſex dierum non præceſsit: diuerſimodè tamē. Quædā namq; fuerunt in operibus ſex dierū, vt in principijs materialibus, & actiuis: & ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, vt ea, quæ generantur ex ſibi ſimilibus in natura: quædam verò ſicut in principijs actiuis materialibus, ſed non ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, vt animalia ex putrefactione genita; quædam ſicut ex principijs diſponentibus, non actiuis, & ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, vt anima rationalis: quædam, vt in potentia obedientiali duntaxat, vt quæ miraculosè, & ſupernaturaliter fiunt.

Ad ſept.

¶Ad ſeptimum, quod illæ nouæ ſpecies producuntur ex virtute cæleſti, quæ tenet locum virtutis formatiuæ in animalibus ex putrefactione genitis, & ex putreſcente materia: ideo ſpecies illæ fuerunt productę in operibus ſex dierum in ſuis principijs, ſcilicet in materia, & in rationibus ſeminalibus, quemadmodum alia, quæ per operationem producuntur naturæ. Ad alia reſpondebitur infra. Hæc Thomas.

¶Qui de requietione Dei in ſeptimo die ſubiungit: Quies propriè opponitur motui, & quoniam motus in operationibus noſtris cauſat laborem ſecūdum philoſophum, hinc quies labori quoque opponitur. Atque ex his ſignificationibus duabus, quietis, tranſſumptæ ſunt aliæ duæ. Nam quia operationibus noſtris motus adiungitur, venit in vſum, vt omnis operatio motus dicatur, quamuis impropriè, ſicq; omnis ceſſatio ab operatione, dicitur quies, & hæc à prima tranſumitur. Sed quoniam nil laborat niſi ex hoc, quòd à perfectione propriæ diſtat naturæ, vt patet in motibus violentis: hinc res in illo quieſcere perhibetur, in quo ſufficientiam inuenit. ſicque voluntas quieſcit in vltimo fine, & hæc quietis ſignificatio tranſumitur à ſecunda. Itaque quies conuenit Deo non quoad primam, aut ſecundam ſignificationem, ſed quātum ad tertiam, & ad quartam. Veruntamen non ſic quaſi ab operatione deficiat, cum ſua operatio ſit ſua eſſentia: ſed ratione effectus hoc dicitur: quoniam operatio æterna hoc facit, vt aliquis effectus temporaliter fit. Quies quoque voluntatis diuinæ in fine accipi poteſt dupliciter. Primò abſolutè, ſecundum quod in ſeipſo ſufficientiam inuenit. ſicq; quies Dei æterna eſt. Secundò per relationem ad creaturam, ſecūdum quod creatura complacet Deo, nec ſic quaſi Deus ea indigeat, ſed illam ad ſe ordinans, in ſeipſo ſufficientiam habet. Hæc idem.

Operatio cur mot⁹ dicitur, & ceſſatio quies.

Quies quatenus Deo conueniat.

¶De ſanctificatione demum & benedictione ſeptimæ diei ſubiungit: Diei ſeptimo duo attribuuntur, videlicet cōſummatio operū, & quies opificis. Quantum ad primū, debetur diei ſeptimæ benedictio; quia ſecūdum Gregorium, benedictio Dei, eſt collatio donorum ipſius, & multiplicatio eorundem. Multiplicatio aūt creaturarum, præſupponit duplicē rerum perfectionem. Vnā, qua vniuerſum perfectum eſt, ex omnibus ſuis eſſentialibus partibus conſtans. Vnde Philoſophus quarto Metaphyſicæ loquitur: Vnū quodq; perfectum eſt, quando poteſt alterum facere tale quale ipſum eſt. Aliam, qua vniuerſum perfectum eſt ex ordine ſuo ad finē: quoniam multiplicatio creaturarum, per generationem tendit ad hoc, vt diuinum eſſe pro poſſe perpetuent in poſteris, atque participent, vt ſecundò de generatione aſſeritur. Omnis quoq; creaturę operatio naturalis, ad finē aliquem ordinatur. hinc benedictio ſeptimæ diei debetur, in qua poſt primā vniuerſi perfectionem, quæ ſexto die completa eſt, ipſum vniuerſum perfectum eſt in ordine ad proprium finē. Porrò quo ad ſecundum, quod eſt quies Dei, debetur ſeptimæ diei ſanctificatio. In ſcripturis etenim dicitur aliquid ſanctificari, quia diuino cultui deputatur, ſeu conſecratur. ſicq; dies ſeptimus eſt ſanctificatus, quia actibus cultus diuini eſt deputatus, vt in eo fideles ſpecialiter eſſent Deo intenti, quatenus ſicut Deus à rebus conditis in ſeipſo quieuit: ſic nos nō in operibus, ſed in ſummo ipſo opifice finaliter quieſcamus: quæ vtique quies Chriſtianis non ad tempus, ſed perpetua indicitur, quibus dicitur: Sine intermiſsione orate, ideo temporalis obſeruatio illa in euangelica lege ceſſauit, ſeu potius obſeruatio diei dominicæ ei ſucceſsit. Denique quies iſta in Deo per actus contemplatiuos, & inter nos non impeditur: imò in eis conſiſtit, ſed exteriori inquietudini ſeruilium actuum, & vituperabilium ocioſitatū contrariatur. Hæc Thomas in Scripto, in quibus virtualiter cōtinētur, quæ de his ſcribit in prima parte Summæ, quæſtione ſeptuageſima quarta vbi & addit, quòd Deus ſeptimo die opus ſuum complendo etiam aliquid fecit, ea, quæ facta erant, adminiſtrando, & ad ſuas operationes mouendo, imò & conſeruando. In his etiam ſatis continentur non ſolum quæ Petrus, & Richardus, ſed item quæ Alexander & Antiſiodorenſis ſuper his ſcribunt.

Septimæ diei duo tribuuntur.

Gregor.

Philoſop.

Septimus dies cur ſanctificatus.

1. Theſſ. 5.

artic. 2. ad tertium.

¶Inſuper Henricus quodlibeto ſeptimo quærit, an Deus aliquid rebus influit, & reſpondet: Influere dupliciter dicitur, propriè & impropriè. Impropriè dicitur res ipſas producere, quod magis propriè diceretur effluere. Propriè autem influere, eſt in res ipſas iam exiſtentes beneficia ſua cauſare, ſuaq; dona rebus communicare. Et vtroq; modo Deus influit rebus. Primò modo dando eis eſſe immediatè per creationem: vel mediante naturali agēte, per generationem, ſeu aliam productionē, quibus tñ priùs dedit eſſe in ſuis primis principijs, ex quibus generantur, producēdo illa in eſſe per creationē, de quo dr̄ octaua propoſitione libri de Cauſis: Res omnes entia ſunt propter ens primū. Secundò modo influit in omnes, eas conſeruando, iuxta illud libri de Cauſis: Omnes virtutes quibus eſt finis, ſunt pendētes per infinitum primum, quod eſt virtus virtutum. Virtutes quoq; & bonitates influēdo ad dirigendum in bene eſſe, prout ait 20. propoſitione libri eiuſdem. Cauſa prima regit res omnes. vbi dicit in commentario, & influit ſuper eas virtutem vitæ, & bonitatis, ſecundum modum receptibilitatis, & pluralitatis earum. Hæc Henricus.

Henricus.

Influere dupliciter dicitur.

Qualiter Deus rebus influat.

QVAESTIO V.

ADhuc quæritur circa præhabita, *Vtrum in mixto remaneant elementa actu ſecundū ſuas formas ſubſtantiales.* ¶Videtur quòd non, quia mixta generantur ex elementis, generatio autem vnius corruptio extat alterius.

¶In oppoſitum eſt, quòd primò de generatione ait Philoſophus: Mixtio eſt alteratorum, non corruptorum.

Philoſop.

¶Circa hoc ſcribit Scotus: Fuit opinio Auicennæ, quā refert Auerrois tertio cæli, & primo de generatione, ꝙ elementa manent in mixto, non ſm̄ ſubſtantiam, ſed ſm̄ qualitatem ſuam remiſſa. Contra quod arguit commentator, quia ſi remittuntur ſecūdum qualitates, ergo ſecundū ſubſtantias, ſubſtātialesq; formas, cum ſit eadem ratio partis qualitatis,

Scotus.

litatis, totiusq; qualitatis. Ergo ſi pars qualitatis poſſet remitti non remiſſa ſubſtantia, eadem ratione qualitas tota: ſicq; poſſet remanere elementum ſine ſua naturali qualitate, vt ignis ſine calore: ergo poteſt ſubſtãtia elemẽti remitti, ſicut & qualitas eius. Probat autem, quòd elementum manet aliqualiter ſecundum remiſſam ſubſtantiã. Primò, quia ſecundum philoſophum tertio metaphyſicę, elementum eſt ex quo componitur res, & manet in re: ergo ſubſtantia elementi manet in mixto, quamuis remiſſa, ſed contra hoc arguit ipſe: quoniam ſequeretur, ꝙ forma mixti adueniret enti in actu, ergo eſſet forma accidentalis. Item nulli formæ competit intẽdi, & remitti niſi accidentali: ſubſtantia namq; non ſuſcipit magis, & minus, ergo ſi formæ elementares remitterentur, accidentales conſiſterent. Dico ergo ad quæſtionem, negando vtrunq; opinionem, videlicet, quòd elementa non manent in mixto ſecũdum ſubſtantiam remiſſam, vt opinatus eſt cõmentator: neque ſecundum ſubſtantiam non remiſſam, vt loquitur Auicenna. Non enim eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate. ſed nihil cogit ponere ſubſtantiales elementorum formas in mixto: quia nec operatio, eo quòd naturę tranſmutatio maximè cõcludit aliam ibi conſiſtere formã. Nec qualitas mixti, vtpotè frigiditas carnis, quoniam illa non eſt frigiditas terræ, aut aquæ. Præterea formas elementaris eſt nata conſtituere indiuidum per ſe ſubſiſtẽs in ſubſtantiæ genere: ergo ſi ibi manent quatuor formæ ſubſtantiales elementorum, erunt ibi quatuor indiuidua: imò & quintum cõſtituium forma mixtionali. Inſuper vnum & idem ſubſiſtens, non habet plures formas ſpecificas, præſertim quarum vna non eſt perſectibilis ab alia: quod tamen ſequeretur, ſi elementa ſecundum ſuas formas ſubſtantiales manerent in mixto. Quo modo ergo manent elementa in mixto? Dico, quòd in omni genere, & in qualibet re eſt inuenire medium rationis eiuſdẽ, cum extremis, vt decimo metaphyſicæ dicitur: quãuis autem medium dicatur compoſitum ex extremis, vt rubor ex albedine, atque nigredine: tamen compoſitio illa non eſt niſi quędam conuenientia, quoniam nullus ponit, quin qualitates mediæ ſint ſimplices formæ. Hinc propter conuenientiam hãc naturalem medij ad extrema, quæ non eſt extremorum adinuicem, dicuntur extrema, ſeu qualitates eorum, eſſe atque manere in medijs, nec dicitur, quod extremum ſit in extremo. Dico ergo, quòd in mixto dicuntur manere formæ elementorum própter naturalem conuenientiam formæ mixti cum elementis, ſeu forma eorum, quæ conuenientia nõ eſt vnius elementi ad aliud. Deniq; Ariſtoteles vult quòd forma generati, ſeu mixti eſt actualior, & perfectior forma elementi, ita quòd forma elementi inferior, potentialiorq; conſiſtit: ideo elementa dicuntur virtualiter manere in mixto, quemadmodũ imperfectiora, & inferiora dicuntur manere in ſuperioribus, in quibus non niſi virtualiter manent. Idcirco cum Ariſtoteles dixiſſet, quòd elemẽta manent in mixto, adiecit: ſaluatur enim virtus eorum. Dico ergo, quòd elementa non manent in mixto ſecundum ſubſtantiam, nec oportet dicere, quòd plus maneant in mixto, quàm vegetatiuum, & ſenſitiuum in intellectiuo. Quomodo ergo generabitur mixtum? Dico, quòd non eſt neceſſe quatuor elementa concurrere ad eſſe mixti, cum aliquando factum ſit mixtum ex vno elemento, iuxta illud Geneſis: Producant aquæ reptibile, &c. Dico tamen, quòd ſi cõcurrant, nunquam generatur mixtum per actiones eorum ſe mutuò corrumpentium. Nam quæro vtrum in inſtanti, quo gignitur mixtum, ſint in illo omnia elementa corrupta, an maneant aliqua. Si omnia ſint corrupta, ergo mixtum generatur ex non ente: ſi aliquid manet, ergo non corrumpunt ſe inuicem in generatione mixti. Tunc quoque non generaretur mixtum, niſi ex vnico illo. Itaque quòd mixtio dicitur alteratorum vnio, intelligendum eſt de vnione in vno effectu communi, in quo virtualiter ſaluatur virtus ipſorum. Vnde dico, quòd in mixto non ſunt veræ qualitates elementorum, ſed ſimiles eis. Nam calor ignis, generat ignem: calor hominis carnem. Hæc Scotus.

Philoſo. — Philoſop. — Philoſop. — Gene. 1.

¶Circa cuius poſitionem ſufficit tangere, quòd ipſa eſt manifeſtè contraria omnibus iam prællegatis theologis, ſimiliter Platoni, ac Ariſtoteli, atq; eorum ſequacibus peripateticis ac Platonicis, qui rerum naturas tam diligenter ſcrutati ſunt. Multis quoq; experimentis conſtat, mixta ex elementis verè eſſe compoſita, in quæ etiam ſenſibiliter reſoluũtur. Nec ratio Scoti alicuius cenſetur vigoris, cum conſtet elementa in generatione mixtorum nõ penitus annihilari, imò ad minus materialiter remanere, materia verò numeratur numero formæ ſuæ ſubſtantialis. Præterea de hac quæſtione magiſtralius ſcribit Richardus: Aliqui, inquiens, dicunt, quòd in corporibus animalium, & mixtorum ſint formæ ſubſtantiales elementorum ſecundum ſuas eſſentias incompletas. Quæ opinio multas pro ſe habet auctoritates. Ait etenim Damaſcenus tertiò libro, quòd neceſſe eſt dicere hominem eſſe compoſitum ad minus ex quinq; naturis, id eſt, ex quatuor elementis, & anima. Philoſophus quoque libro de generatione, & corruptione probat omnia mixta eſſe compoſita ex quatuor elementis, quia nec ſine aqua partes terræ ſibi cohærent, &c. Alij dicunt quod formæ elementares ſecũdum ſuas eſſentias, nullo ſint modo in mixto: quia cum quælibet pars mixti ſit mixta ſecundum philoſophum primo de generatione, oporteret quod formæ illæ eſſent ſimul in qualibet parte materię corporis animalis: nec formæ illæ eſſent ſine ſuis materijs, nec materiæ ſine dimenſionibus, & ſic duo corpora eſſent ſimul. ¶Rurſus formæ illæ exigerent dimenſiones diuerſas, formæ quoque ſubſtantiales non recipiunt magis, & minus. Hæc Richardus.

Diony. — Richad. — Damaſce. — Philoſop. — Elementorũ formæ ſubſtantiales nõ ſunt in mixto.

¶Qui vtriuſque huius opinionis tangit & ſoluit motiua, declarans qualiter vtraq; poſsit defendi, nec ad vllam declinans. Primam earũ videtur ſequi Albertus, ſecundum Thomas: quam reputo veriorem, & rationabilioribus argumentis fulcitam.

Diony.

¶Inſuper quærit Richardus, An animæ brutorũ ſint extenſæ. Quo circa duas recitat opiniones. Vnã dicentium quod ſic. Nam partes anguillæ, & aliorũ quorundam brutorum diuiſæ, ab inuicem manent viuentes, ac ſentientes, quod eſſe non poſſet, niſi anima earum diuiſione corporis diuideretur: nec diuidi poſſet, niſi eſſet extenſa ſaltem per accidens extenſione materiæ. educitur quoq; de potẽtia materiæ. Alij dicunt, quod non eſt extenſa, ſed eſt in qualibet parte corporis tota: quia vt eis apparet, aliter non poſſet mouere corpus ſecundum oppoſitas partes poſitionis, neq; ſentiret tota in qualibet parte corporis. Hęc Richardus. ¶Veruntamẽ aliqui tenent mediam viam, dicentes ꝙ animæ perfectorũ brutorum ſint indiuiſibiles, & totæ in toto, ac totæ in qualibet parte. Cæterorum, vt anuloſorum, & conſimilium, præfato modo extenſæ ſunt.

Brutorum animæ nõ ſunt extenſę in corpore.

De

A *De hominis creatione: vbi conſiderandum eſt, quare creatus ſit homo, & qualiter ſit inſtitutus, quæ duo ſupra tractata ſunt, & qualis factus, & qualiter lapſus, poſtremò quomodo ſit reparatus: quæ diſcutienda ſunt.* *Diſtinctio XVI.*

HIs excurſis,q̃ ſupra de hoīs creatione præmiſimus,effectui mācipare,atq; ordine explanare nunc ſuſcipimus. Vbi hæc conſideranda vr̃, ſ. quare creatus ſit hō, & qualiter inſtitutus. & qualis, & q̄uo factus, deinde qualiter ſit lapſus, poſtremo qualiter,& per q̃ ſit reparatus. Horum autē primo,& ſecūdo poſita.i. cauſam creationis hoīs humanæ,& modum inſtitutionis, ſuperius pro modulo noſtræ facultatis tractauimus. Ideoq; ſuperſt, vt qualis vel q̄uo factus ſit, diſcutiamus. In Geneſi legitur: Faciamus hoīem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtrā. In eo ꝙ dicit, faciamus, vna operatio trium perſonarū oſtenditur: in hoc verò ꝙ dicit, ad imaginem,& ſimilitudinem noſtrā, vna & æqualis ſubſtātia trium perſonarum monſtratur. Ex perſona enim patris hoc dicitur ad filium,& ſpiritum ſanctum, non (ut quidam putant) angelis: q̄a Dei,& angelorum non eſt vna eadē imago, vel ſimilitudo.

Gene. 1. c. Beda.

B *Quod imago, & ſimilitudo hic à diuerſis accipitur variè: à quibuſdam increata, & ab alijs creata, & increata: vel eſſentia trinitatis, vel filius, & ſpirituſſanctus.*

Imago aūt & ſimilitudo in hoc loco, vel increata intelligitur.i. trinitatis eſſentia, ad quā factus eſt hō. vel creata, in qua factus eſt homo,& ipſa hoī concreata. Increatam .n. imaginem, q̃ Deus eſt, intellexiſſe vr̃ Beda, cum dicit, non eſſe vnam imaginem Dei & angelorū, ſed trium perſonarum: & ideo perſonis, non angelis fit ibi ſermo. Impropriè tn̄ imago dicitur: quia imago relatiuè ad aliud dr̃, cuius ſimilitudinē gerit, & ad quod repræſentandum facta eſt: ſicut imago Cæſaris, quę ipſius ſimilitudinem præferebat, ipſumq; quodāmodo repræſentabat. Propriè autem imago dr̃ id, ad quod aliud fit: ſicut exemplum propriè dr̃, quod ſumitur ex aliquo: & exemplar, ex quo ſumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abuſiuè alterum pro altero: ita & minus propriè accipitur imago eſſentia trinitatis: ſi tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Beda ſup Geneſim. Matt. 22.

C *Opinio eorum, qui putauerunt filium per imaginem, & ſimilitudinem hic accipi.*

Filius verò propriè imago patris dr̃, ſicut ſupra in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli, q̄ ita diſtinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filiū: hominem, verò non imaginē, ſed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apoſtolus, dicens: Vir quidem eſt imago,& gloria Dei. Hæc nāq; imago.i. homo: cum dicitur fieri ad imaginem, non quaſi ad filium dicit̄ fieri. alioquin non diceretur ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtram diceret, cum filius ſolius patris imago ſit? Fuerunt autem & alij perſpicaciùs hæc tractantes, qui per imaginem filium, & per ſimilitudinem ſpiritum ſanctum intelligerent, qui ſimilitudo eſt patris,& filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici noſtram, id referentes ad ſimilitudinem tantum: ad imaginem verò ſubintelligendum eſſe, meam. Hominem verò & imaginem eſſe, & ad imaginem,& ſimilitudinem factum eſſe tradiderunt,& imaginem imaginis eſſe, & ſimilitudinis.

Aug. in 7. lib. de tri. cap. 6. 1. Cor. 11. b. Aliorum opinio.

D *Nec horum ſcientiam approbat, ſed imaginem, & ſimilitudinem Dei in homine quærendam, & conſiderandam docet, vt imago, & ſimilitudo creata intelligatur.*

Veruntn̄ hæc diſtinctiò licet reprobabilis penitus nō videat, q̄a de medio montiū.i. auctoritatibus ſc̄tōrum manat, congruentiùs in ipſo hoīe imago, & ſimilitudo q̄renda eſt,& conſideranda. Factus eſt ergo hō ad imaginē Dei,& ſimilitudinē ſm̄ mentem, in qua irrōnabilibus antecellit: ſed ad imaginē, ſm̄ memoriā, intelligentiā,& dilectionē: ad ſimilitudinē, ſcd̄m innocentiā,& iuſtitiā, q̃ in mēte rōnali naturaliter ſunt. Vel imago cōſideraī in cognitione veritatis, ſimilitudo in amore virtutis. Vel imago in alijs oībus, ſimilitudo in eſſentia: q̄a & immortalis,& indiuiſibilis eſt. Vnde Aug. in lib de quātitate aīæ: Aīa facta eſt ſimilis Deo, q̄a immortalē,& indiſſolubilem fecit eā Deus. Imago ergo ꝑtinet ad formā, ſimilitudo ad naturā. Factus eſt ergo hō ſm̄ aīam ad imaginē, & ſimilitudinē nō p̄ris, vel filij, vel ſp̄ūſſancti, ſed totius trinitatis. ita & ſm̄ animam dicitur

Zac. 6. In quibus conſideratur imago & ſimilitudo. Auguſt. de quantitate animę c. 2. & de immortalitate animæ cap. 2.

Aug. li. 15 de trin. cap. 14.

citur homo eſſe imago Dei, quia imago Dei in eo eſt. Sicut imago dicit̃, & tabula, & pictura, q̃ in ea eſt: ſed propter picturam, quæ in ea eſt, ſimul & tabula & imago appellat̃: ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo eſt imago, noĩe imaginis vocatur.

E

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem.

Aug. li. 7. de tri. c. 6.

Quo circa hõ, & imago dr̃, & ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem, q̃a natus, non creatus: æqualis, & in nullo diſſimilis: hõ creatus eſt à Deo, non genitus: non parilitate æqualis, ſed quadã ſimilitudine accedẽs ei. Vnde Auguſtinus in libro ſeptimo de Trinitate: In Geneſi legitur, Faciamus hoĩem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Faciamus, & noſtrã, pluraliter dixit: & niſi ex relatiuis accipi non oportet, vt facere intelligant pater, & filius, & ſpiritusſanctus ad imaginem patris, & filij, & ſpiritusſancti, vt ſubſiſteret hõ imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, ſed ab eo creata ideo ita imago dr̃, ꝙ & ad imaginem: quia nõ æquatur parilitate, ſed accedit quadã ſimilitudine. Filius aũt eſt imago, ſed non ad imaginem, q̃a æqualis patri. Dictus eſt ergo homo ad imaginem, propter imparẽ ſimilitudinem. Et ideo noſtrã, ut imago trinitatis eſſe homo intelligat̃: non trinitati æqualis, ſicut filius patri. Ecce oſtenſum eſt, ſecundum q̃d ſit homo ſimilis Deo, ſ. ſecundum animã. Sed & in corpore quãdam proprietatem habet, quæ hoc indicat: quia eſt erecta ſtatura, ſecundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cœlum erectum eſt.

Quod & ſecundum corpus poteſt dici factus ad ſimilitudinem Dei.

Summa diſtinct. 16.

Ompletis pertractationibus de ſubſtantijs intellectualibus ſeparatis, de ſubſtantijs quoq; corporalibus tã cæleſtibus quam elemẽtaribus, atq; mixtis: nũc tractatus inducitur de ſubſtantia partim ſpiritali, & intellectuali, partimq; corporali, & mortali, hoc eſt, de homine: de quo agitur hic, quando & qualiter, & quo fine ſit inſtitutus, & cõditus. Specialiter vero, quomodo ad imaginẽ, & ſimilitudinem ſuperbeatiſsimæ trinitatis formatus ſit: Verum oĩa, quæ hic de iſta tanguntur materia, præhabita ſunt, & diffuſè expoſita circa exordiũ primi libri. ideo prolixitatẽ deuitans, lectorem ad locum illum remitto. & nunc decimamſeptimã diſtinctionem aggredior.

A

De creatione animæ, vtrum de aliquo facta ſit vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione. Diſtinct. XVII.

Gene. 2. d. Beda. Quod non corporeis inſtrumẽtis formaſſe, vel ſufflaſſe Deus dicitur. Johan. 4.

Ic de origine animæ plura quæri ſolent, ſ. vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hoĩs formatio ſecundum corpus deſcribitur, cum dicitur, Formauit Deus hominem de limo terræ: ita eiuſdem ſecundũ animam factura deſcribitur, cum ſubditur, Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inſpirauit. Vel ſecundũ aliam literam, flauit, vel ſufflauit: non ꝙ faucibus ſufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus n. Deus eſt, nec lineamẽtis membrorum compoſitus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporeis manibus formaſſe corpus, vel faucibus inſpiraſſe animam, ſed potius hominem de limo terræ ſecundum corpus formauit iubendo, volendo, id eſt, voluit, & verbo ſuo iuſſit, vt ita fieret: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, ſubſtantiam animæ, in qua viueret, creauit: non de materia aliqua corporali, vel ſpirituali, ſed de nihilo.

B

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam eſſe de ſubſtantia Dei.

Putauerunt enim quidam hæretici Deum de ſua ſubſtantia animam creaſſe, verbis ſcripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur: inſpirauit, vel inſufflauit, &c. Cũ flat, inquiũt, vel ſpirat homo, de ſe flatum emittit. Sic ergo cum dicitur Deus flaſſe, vel ſpiraſſe ſpiraculum in faciem hominis, ex ſe ſpiritum hominis emiſiſſe intelligitur, id eſt, de ſua ſubſtantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum eſſe, ſufflauit, vel flauit, id eſt, flatum hominis ſcilicet animam fecit. Flare enim eſt, flatum facere: eſt animam facere. Vnde dominus per Iſaiam, Omnem flatum ego feci. Non ſunt ergo audiendi, qui putant animam eſſe partem Dei. Si enim hoc eſſet, nec à ſe, nec ab alio decipi poſſet: nec ad malum faciendum vel patiendum, compelli, nec in melius, vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus eſt à Deo non de Deo, nec de aliqua materia, ſed de nihilo.

Reſpõſio.

Iſai. 57. d.

C

Quando facta ſit anima, an ante corpus, aut in corpore.

Opi. Aug. li. 7. ſuper Gen. c. 21.

Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, etiã inter doctos ſcrupuloſa q̃ſtio eſt. Auguſtinus enim ſuper Geneſim tradit animam cũ angelis ſine corpore fuiſſe creatã, poſtea

vero

verò ad corpus acceſſiſſe. neq; compulſa eſt incorporari, ſed naturaliter illud voluit.i. ſic creata fuit vt vellet, ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Malè aūt velle viuere, non naturæ, ſed voluntatis eſt peruerſæ. Alij verò dicunt aīam primi hoīs in corpore fuiſſe creatam, ita exponentes verba illa: Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitę.i. animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen *ſpecialiter expreſſit, q̄a hæc pars ſenſibus ornata eſt ad intuenda ſuperiora. Sed quicquid de anima primi hoīs æſtimetur, de alijs certiſsimè ſentiendum eſt, ꝙ in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat. Dicendum eſt etiam animam illam non ſic eſſe creatam, ut præſcia eſſet operis futuri iuſti, vel iniuſti.

Aliorum ſententia.

* ſpiritualiter

Gene. 2.

Quòd aīa illa nō eſt pſcia operis futuri.

D

In qua ætate Deus hominem fecerit.

Solet etiam q̄ri, vtrum Deus hoīem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo, & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero. Auguſtinus ſuper Geneſim dicit, ꝙ Adam virili ætate continuo factus eſt: & hoc ſm ſuperiores, non inferiores cauſas.i. ſecundum voluntatē, & potentiam Dei, quam naturæ generibus non alligauit, qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis q̄bus aliter naturæ curſus innotuit: Deo aūt natura eſt, quod facit. Non ergo cōtra diſpoſitionem ſuā illud fecit Deus. Erat.n. in prima *creaturarum conditione, ſic hoīem poſſe fieri. ſed non ibi erat neceſſe vt ſic fieret: hoc.n. non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito creatoris, cuius voluntas neceſſitas eſt: hoc.n. neceſſariò futurū eſt, quod vult & præſcit. Multa verò ſm inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præſcientia Dei futura non ſunt. Si autē ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt ſicut ibi ſunt, vbi præſcit ille, qui non pōt falli. Sic ergo factus eſt Adam non ſecundum inferiores cauſas, quia nō erat in rerum cauſis ſeminalibus, ut ita fieret: ſed ſecundum ſuperiores cauſas non contra naturam operantes, quia in rerum cauſis naturalibus erat ut ita poſſet fieri.

Aug. ſup Gene li. 6. cap 16.

Exo. 7. b

Aug li. 6. ſuper Gene. ca. 15.

* creaturarum

E

Quòd homo extra paradiſum creatus, in paradiſo ſit poſitus, & quare ita factum ſit.

Hoīem autem ita formatum tulit Deus, vt ſcriptura docet: & poſuit in paradiſo voluptatis, quē plantauerat à principio. His uerbis apertè Moyſes inſinuat, ꝙ homo extra paradiſum creatus, poſtmodū in paradiſo ſit poſitus. Quod ideo factum dicitur, q̄a nō extra in eo permanſurus: vel ut non naturæ, ſed gratiæ hoc aſſignaretur. Intelligitur autem paradiſus localis, & corporalis, in quo homo locatus eſt. Tres.n. generales de paradiſo ſententiæ ſunt. Vna eorum, qui corporaliter intelligi uolunt tantum, alia eorum, qui ſpiritualiter tantum, tertia eorum, qui utroq; modo paradiſum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, ut homo in corporali paradiſo ſit poſitus, q̄ ab illo principio plantatus accipi poteſt, quo terrā omnem, remotis aquis, & herbas, & ligna producere iuſſit. Qui etſi præſentis eccleſię, vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum eſt eſſe locum amœniſſimum, fructuoſis arboribus magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, à principio, Antiqua tranſlatio dicit, ad orientem. Vnde uoluit in orientali parte eſſe paradiſum, longo interiacente ſpatio, uel maris, uel terræ, à regionibus, quas incolunt homines, ſecretum, & in alto ſitum, uſque ad lunarem circulum pertingentem. Vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerūnt.

Gene. 2.

Tres ſententiæ de paradiſo ſūt & quæ ſunt.

A quo principio ſit plantatus.

Qualis ſit locus paradiſi, & vbi.

F

De lignis paradiſi, inter quæ erant lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni, & mali.

In hoc aūt paradiſo erant ligna diuerſi generis, inter q̄ unum *erat, quod uocatū eſt lignū uitæ, alterū uerò lignum ſciæ boni, & mali. Lignum aūt uitæ dictum eſt, ſicut docet Beda, & Strabus, q̄a diuinitùs accepit hāc uim, ut q̄ ex eius fructu comederet, corpus eius ſtabili ſanitate, & ꝑpetua ſoliditate firmaret, nec ulla infirmitate, uel ætate imbecillitate in deteriùs, uel in occaſum laberet̄. Lignum aūt ſciæ boni, & mali, non à natura hoc nomen accepit, ſed ab occaſione rei poſtea ſecutæ. Arbor.n. illa non erat mala: ſed ſciæ boni, & mali, ideo dicta eſt, q̄a poſt prohibitionem erat in illa tranſgreſſio futura, qua hō experiēdo diſceret, q̄d eſſet inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malū. Non ergo de fructu, q̄ naſceretur inde, poſitum eſt illud nomen, ſed de re tranſgreſſionem ſecuta. Cognouit.n. homo priuſquā tangeret hoc lignū, bonum & malum: ſed bonum per prudentiā, & experientiā, malum uero per prudentiam tm̄. Quod etiā per experientiā nouit, uſurpato ligno uetito: q̄a per experientiam didicit, q̄d ſit inter bonum obedientiæ, & malū inobedientiæ. Si uerò primi parentes obedientes eſſent, nec contra præceptū peccaſſent: non ideo tū minus diceretur lignum ſcientiæ boni, & mali, quia hoc ex eius tactu accideret ſi uſurparetur. A ligno ergo homo prohibitus eſt, quod ma-

Beda ſup Geneſim. Strabus.

Si primi parētes nō peccaſſent ſi ideo minus ſciæ boni, & mali lignum diceretur.

lum

lum non erat:ut ipſa præcepta conſeruatio bonum illi eſſet,tranſgreſſio malũ. Nec melius conſideratur quantum malum ſit inobediẽtia, q̃ hoc modo,cum.ſ.ideo reus factus eſſe hõ intelligitur, quia prohibitus rem tetigit: quàm ſi non prohibitus tetigiſſet, nec peccaſſet,nec pœnã ſenſiſſet. Si.n.venenoſam herbam prohibitus tetigeris,pœna ſequitur: & ſi nemo prohibuiſſet, ſimiliter ſequeretur:*ſic etiã prohibetur res tangi, quæ non tangenti tñ,ſed prohibenti obeſt,ſicut aliena pecunia:ideo prohibitum eſt peccatum, quia prohibenti eſt dãnoſum. Cum vero tangitur,quod nec tangenti obeſt,ſi non prohibetur:nec cuilibet,ſi tangatur: ideo prohibetur, ut per ſe bonum obedientiæ,& malũ inobedientię monſtretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit, vt non ex re mala,ſed ex inobedientia pœna eſſe monſtretur, ſicut ex obedientia palma.

Summa di ſtinct. 17.

IN hac diſtinctione docetur, an primi hoĩs anima in corpore ſit creata:& qd de aliarum animarum rationalium creatione ſit ſentiendum, in qua etiam ætate factus ſit homo protoplaſtus:conſequenter hic agitur de paradiſo,& cur extra paradiſum factus ſit primus homo: de lignis quoq;, ſeu arboribus paradiſi, & de earum nominibus, ac nõminum rationibus.

QVAESTIO I.

Arguitur primo cõtra ueritatem.

HIc quæritur primò, *an anima primi hominis vere ſit creata* ¶ Videtur,ꝙ non qa ẽm philoſophum lib. de aĩalibus, ſolus intellectus,eſt ab extra, ſed aĩa rationalis non intellectũ duntaxat,imò cõprehẽdit in ſe vegetatiuum, & ſenſitiuum. ergo quantũ ad hoc, eſt de materiæ potentialitate educta. Secũdò,hõ verè generatur. ergo aliqua forma ſubſtantialis eſt terminus huiuſmodi gñationis, cũ materia, prima ingñabilis,incorruptibiliſq; conſiſtat, & non alia forma, q̃ anima rõnalis,niſi (quod abſit)plures formæ ſubſtãtiales putentur in homine eſſe. ¶ Circa hũc paſſum diuerſi diuerſas,ac plures mouent q̃ones. Prima eſt,an aĩa ſit de diuina eſſentia.

Tho. aqui. Bonauen.

Quocirca Thomas, Bonauentura,ac alij recitant antiquorũ opiniones adeo rudes,& fatuas,vt

Anima nõ eſt facta de diuina eſſentia.

prorſus indignæ ſint recitari. Iam quoq; à philoſophis, atq; theologis pleniſsimè eſt probatũ, & demonſtratiuè oſtẽſum, ꝙ ſupergloriosiſsimus Deus ſit purus actus, bonitas pura, incõmutabile, incirconſcriptibile, penitusq; perfectũ ens,vniuerſis,& ſingulis prorſus in infinitũ ſublimior, felicior, atq; in oĩ perfectione, fœlicitate, & gloria dignior. ideo ſuperſtultiſsimum, & ineffabiliter rudiſsimũ,ac imperitiſsimum eſt,putare aliquid factum eſſe,aut fieri poſſe de ſubſtantia Dei: qm̃ ſequeretur Dei ſubſtantiam eſſe mutatã, aut rem factam Deo eſſe conſubſtantialẽ. Secunda quæſtio eſt, vtrum aĩa rationalis ſit ex aliqua materia conſtituta ſiue compoſita. Cuius q̃ſtionis ſolutio elucelcit ex dictis,tam in iſto lib. 2. de ſimplicitate, & immaterialitate angelorum,ſeu intelligentiarũ, ac etiam aĩarum,q̃ in libro primo de rebus eiſdẽ. Tertia quæſtio eſt, an aĩę rõnales creatæ ſunt ſimul,& extra corpus,an ſigillatim & in corporibus. Et circa hoc aliqui quærũt. an in cunctis hoĩbus ſit anima vna intellectiua, vel ſaltẽ vnus numero intellectus. Et de his aliqua ſunt

Anima nõ eſt naturę materialis.

dicenda. ſpecialiter quoq; ponendum eſt vnũ motiuũ, quo Thomas probat animã non eſſe in ſua natura materialẽ. Nempe cum aĩa ſit corporis forma, oportet vt vel tota ſua eſſentia ſit forma corporis, vel pars ſuæ eſſentiæ. ſi tota ſua eſſentia eſt corporis forma, impoſsibile eſt ꝙ materia ſit pars ſuæ eſſentiæ. Quod.n. in ſe eſt pura potentia,non põt eſſe forma,aut actus alicuius. Porrò ſi ſecundũ partem ſubſtantiæ ſuæ forma eſt corporis, ẽm quam partẽ ipſa eſt in actu, & nõ ẽm aliam,quæ eſt materia ſua, ſequunẽ inconuenientia duo: Vnum,ꝙ vnus,& idẽ numero actus eſt diuerſarũ forma materiarum,videlicet materiæ ſpiritualis,& corporalis. Aliud, ꝙ in potentijs non vnius generis,eſt vnus actus perficiens. in materia namq; corporalis, & ſpiritualis non poſſunt eſſe vnius rõnis. Hæc Thom. in Script.

Intellect⁹ triplex.

¶ Inſuper de hoc, an ſit idẽ numero intellectiuũ principiũ, ſeu ipſe intellectus,aut aĩa rationalis, in vniuerſis hoĩbus,ſcribit: ẽm philoſophos triplex diſtinguitur intellectus, videlicet intellectus poſsibilis,intellectus agens,& intellectus in habitu. Intellectus poſsibilis eſt,q eſt in potentia ad recipiendũ intelligibiles formas Intellectus, agens,q intelligibilia in potentia, facit intelligibilia actu, quemadmodum lumen facit colores actu viſibiles. Intellectus in habitu, ſeu formalis vocatur ab eis, qñ intellectus poſsibilis iã perfectus eſt ſpẽ intelligibili, vt valeat operari. Nulla qppe virtus paſsiua habet operationẽ,niſi perfecta ſpecie ſui obiecti,ſicut viſus non videt anteq̃ coloris recipiat ſpecies Denique in hoc penè oẽs cõcordãt philoſophi poſt Ariſtotelem,ꝙ intellectus agens,& poſsibilis differunt ẽm ſubſtantiam,& ꝙ intellectus agens ſit quædam ſubſtantia ſeparata, intelligentiarũq; vltima,ita ſe habens ad intellectũ poſsibilem, quo intelligimus, ſicut intelligentiæ ſuperiores ad aĩas orbium. Sed hoc ẽm fidem ſuſtineri non põt. Si enim(ut probat

Anſelmus Intellect⁹ agens non eſt ſubſtãtia ſeparata.

Anſelmus)reparationem hoĩs Deus per angelũ fieri noluit,ne paritas hominis,& angeli in gloria tolleretẽ, dum angelus homini fieret cauſa ſalutis: ſimiliter ſi poneretẽ anima noſtra ẽm naturalem operationem depẽdere ab intelligentia quadã,ſeu angelo, nõ poſſet rationabiliter ſuſtineri,ꝙ anima futura ſit angelis æqualis in gloria: qm̃ vltima vniuſcuiuſq; perfectio, eſt in complemento,ſeu completiuo ſuæ operationis. idcirco prætacti philoſophi dicut vltimam hoĩs, fœlicitatem eſſe vnionẽ cum intelligentia illa agente. Ideo quidã doctores catholici præfatam opinionẽ corrigẽtes,& partim ſequẽtes, poſuerunt ipſum Deũ eſſe intellectum agẽtem: quia per applicationem noſtrã ad ipſum,anima noſtra beata eſt,ꝙ confirmãt per illud Iohannis: Erat lux vera, q̃ illuminat &c. ¶ De intellectu quoq; poſſibili fuit magna diuerſitas inter philoſophos Ariſtotelem ſequentes. Quidam enim dixerunt intellectum poſsibilem in diuerſis hoĩbus eſſe diuerſum, aliqui vero eundẽ in omnibus. Eorum aũt q poſuerunt eſſe diuerſum in diuerſis, ſunt tres opiniones.

Iohan. 1.

Vna,ꝙ intellectus poſsibilis non ſit niſi ꝑparatio in natura humana ad recipiendum impreſsionem intellectus agentis:& hanc eſſe virtutem corporalẽ, conſequentem complexionem humanam, quæ fuit opinio Alexandri. Sed ipſa Ariſtoteli quoq; repugnat, ẽm quem intellectus poſsibilis receptiuus eſt ſpecierum intelligibilium,quarũ præparatio illa nequaquã eſt receptiua. Cum.n. ſit corporalis, nõ niſi corporaliter recipit, nõ ſpiritualiter,& abſtractè. Præterea ſequeretur, ꝙ intellectus poſsibilis nõ eſſet vis cognoſcitiua; quoniam nulla vis,ex elemẽ-

Intellect⁹ poſsibilis nõ eſt virtus corporalis cõplexionẽ conſequens.

torum

torũ cõmixtione cauſata, cogniſcitiua cõſiſtit. aliàs elemẽta agerent ultra ſpẽm ſuã. Alij ergo dixerunt, ꝙ intellectus poſsibilis nil aliud eſt, quàuis imaginatiua, ſm quod nata eſt, ut in ea fiut formæ intellectæ in actu. Et hæc opinio fuit Auenpothe, q̃ eſt falſa, qa ſm philoſophũ 3. de aĩa, phãtaſmata, q̃ ſunt in imaginatiua, ſe hñt ad intellectũ ſicut colores ad uiſum. hinc oportet, ut phantaſmata moueant ad intellectum poſsibilẽ, quẽadmodũ color uiſum. Vnde aptitudo, quæ eſt in intellectu poſsibili ad intelligẽdum, eſt ſimilis aptitudini, q̃ eſt in patiente in potentia, ut actualiter patiaſ: aptitudo uerò, q̃ eſt in imaginatiua, eſt ſicut aptitudo agentis in potentia, vt ſit agens in actu. impoſsibile aũt eſt, idẽ eſſe mouens, & motũ, agens, & patiens ſm idẽ ergo impoſsibile eſt ꝙ uirtus imaginatiua ſit intellectus poſsibilis, imò ex hoc ſequereſ, ꝙ intellectus poſsibilis eſſet uirtus organica: deniq; ſm iſtas opiniones intellectus poſſibilis cum hoĩe corrumpereſ. cumq; in hoĩbus nõ ſit diſtinctio, ſeu dĩa intellectus, niſi ipſius intellectus poſsibilis; qm̃ agens eſt unus: ſequiſ. ꝙ illud, qđ remanet de intellectu ex hoĩbus vniuerſis poſt mortem, eſt vnũ numero, intellectus uidelicet agens: qđ eſt valde hæreticum: qm̃ tollereſ retributio meritorum poſt mortem. Idcirco eſt tertia opinio Auicennæ, dicentis intellectum poſsibilẽ in diuerſis eſſe diuerſum, atq; in eſſentia aĩæ rõnalis fundatum, nec gñari, neq; corrumpi cum corpore, ſed cũ eo incipere. Sicq; quantum ad intellectum poſsibilem, conſonat fidei: ſed circa intellectũ agentem errat cum alijs. At uerò eorum, q ponunt intellectum poſsibilẽ eſſe unũ in cunctis hoĩbus, eſt duplex opinio: Vna Themiſtij, & Theophraſti, vt Commenta. eis imponit 3. de aĩa. Dixerunt. n. ꝙ & intellectus in habitu eſt æternus, & unus oĩbus, & eſt quaſi compoſitus ex intellectu agente, atq; poſsibili: ita ꝙ intellectus agens eſt quaſi forma illius. & per continuationem intellectus poſsibilis, cõtinuaſ & nobis intellectus agens. ſicq; intellectus agens eſt de ſubſtantia intellectus ſpeculatiui, q & nuncupaſ intellectus in habitu, per quẽ intelligimus. Et huius ſignũ inducũt: qm̃ actio intellectus, q̃ iu noſtra eſt iu ptãte, pertinet ad intellectum in habitu. cum ergo a phantaſmatibus abſtrahere ſpẽs ſit iu nr̃a ptãte, oportet ꝙ intellect⁹ agens ſit, ut forma intellectus in habitu. Ad hanc demum poſitionem inducti ſunt, qa ex demonſtratione Ariſtotelis dicunt hr̃i, ꝙ intellectus poſsibilis ſit unus in oĩbus, cum non ſit hoc aliqđ nec virtus in corpore, ideoq; æternus Intellectum quoq; agentẽ dicunt æternum, & ꝙ impoſsibile ſit effectum eſſe corruptibilem, ſi agens & recipiens ſit æternũ. Hinc poſuerunt, ꝙ ſpẽs intellectæ æternæ ſint, & ideo cõtingit, ꝙ intellectus qñq; intelligat, & qñq; non intelligat ꝑ hoc, ꝙ fiant in eo nouæ intelligibiles ſpẽs, ſed ex coniunctione intellectus agentis cum poſsibili, ſm quod nobis continuaſ per ſuã impreſsionẽ. Verũ hanc opinionẽ reprobat & Cõmẽtator: qm̃ ſequereſ, ꝙ formæ rerũ naturaliũ, q̃ intelliguntſ, eſſent ab æterno ſine materia, & extra aĩam, ex quo ſpẽs illæ non ponunſ in intellectu poſsibili tanquã forma ipſius: qm̃ forma intellectus poſsibilis poniſ ab eis intellectus agens. Sequereſ &, ꝙ cũ prima perfectio hoĩs ſit ſm intellectũ poſsibile, & ultima ſm intellectũ in habitu, ꝙ hõ non differret niſi ſm primã pfectionẽ, non ſm ultimam. ſicq; eſſet unũ eſſe, & una opatio oĩm hoium. Ideo ipſe tenet aliã uiã, ꝙ. ſ. tam intellectus agens, q̃ poſsibilis, ſit ætern⁹, ac vnus in oĩbus, ſpẽs uerò intelligibiles non ſint æternæ: & ꝙ intellectus agens non ſe habeat ad poſsibilem, ut forma illius, ſed ſicut artifex ad materiam: & ſpecies intellectæ abſtractæ a phantaſmatibus, ſint ſicut forma intellectus poſsibilis, ex quib⁹ duobus efficiſ intellectus in habitu. Atq; ꝑ hanc poſitionem euadere nitiſ oĩa impoſsibilia, q̃ contingunt Themiſtio. Primò, qa oñdit non eſſe neceſſarium, ſi intellectus agens eſt æternus, & recipiens æternum, videlicet intellectus poſsibilis, ꝙ obiecta ſint æterna, utpote ſpecies intelligibiles. Quẽadmodũ. n. ſpecies uiſibilis habet duplex ſubiectũ, unum, in quo habet eſſe ſpũale, ſ. viſum: & aliud, in quo habet eẽ materiale, ut corpus coloratum: ſic ſpecies intelligibilis habet duplex ſubiectũ, unum, in quo habet eſſe materiale, puta phantaſma, & in quo habet eſſe immateriale, utpote intellectum poſsibilem. & ſm hoc eſſe, & ſpecies illæ non ſunt gñabiles nec corruptibiles. Sed iſta rñſio nulla vr̃. Sicut. n. non eſt eadẽ numero ſpecies, q̃ eſt in pariete, & q̃ eſt in oculo, ita non eſt eadem numero ſpẽs, q̃ eſt iu imaginatione, & intellectu. Secundò conaſ oñdere, ꝙ ex hac poſitione nõ ſequiſ, ꝙ oĩm hoium ſit unum eſſe, & operatio una ſm quas oẽs ſint ſapientes. dicit namq; ꝙ cum ſpẽs intellecta ſe habeat ad intellectũ poſsibilẽ quodãmodo ſicut forma ad materiã, ita ꝙ ex eis efficiſ quodammodo unum cõpletum, cõiunctio eius ad nos, eſt per id, quod eſt formale in dicta cõiunctione, puta per ſpẽm intellectam, cuius vnũ ſubiectũ dicit eſſe phãtaſma, qđ eſt iu nobis: aliud, intellectũ poſsibilẽ. Cumq; in diuerſis diuerſa extẽt phãtaſmata, diuerſis hoĩbus cõiungiſ intellectus poſsibilis diuerſa cõiunctione, & ex hoc hoĩes hñt diuerſum eſſe, unusq; ſcit, ꝙ alter ignorat: quia ſm unã ſpẽm intellectam coniungiſ uni, ſm quam non coniungitur alteri. Ex hac quoq; opinione ſequitur, ꝙ nulla animarum diuerſitas manet poſt mortem.

¶ Verum iſta rõ oñdiſ multipliciter friuola: quia (ut dictum eſt) ſpecies, quæ eſt in intellectu poſsibili, non eſt eadem numero in phantaſmate, & in ſubiecto, ſed eſt ſimilitudo illius. vñ ſequiſ, ꝙ intellect⁹ nullo mõ nobis coniungiſ. & ideo per ipſum nõ intelligeremus. Secundò, quia coniunctio intellectus cum ſpecie intellecta, eſt per operationẽ intellectus pertinens ad perfectionẽ ſecundã. impoſsibile ergo eſt, ꝙ mediante tali coniunctione acquiraſ homini perfectio ſua prima, & eſſe ſubſtantiale. ſicq; cũ hõ ex tali coniunctione ſit hñs intellectum, ut dicũt, hõ non eſſet hõ in ſpecie determinata per hoc, ꝙ habet intellectum: qm̃ medium illud, uidelicet ſpẽs intellecta, coniungiſ vtriq; extremorum ꝑ modum accidentis, quod eſt contra Philoſophum 8. Metaphyſicę aſſerentem, ꝙ aĩa coniungiſ nullo mediante etiã nec mediante ſcientia, ut dixit Licoſton, Tertiò, operatio non egrediſ ab obiecto, ſed a potentia. non. n. uiſibile uidet, ſed uiſus. ſi ergo intellectus non coniungiſ nobis niſi per hoc, ꝙ ſpẽs intellecta aliquo mõ habet ſubiectũ in nobis, ſequiſ, ꝙ hic hõ nõ intelligat, ſed intellectus ſeparatus intelligat ea, q̃ ipſe imaginaſ. Alia multa abſurda ex opinione illa ſequuntur. ¶ Hinc remotis illis erroribus, dico cum Auicenna, intellectum poſsibilem cum corpore incipere non deficere, & in diuerſis diuerſum eſſe, ac multiplicatum, ſm diuiſionem materiæ in diuerſis indiuiduis, ſicut alias formas ſubſtantiales. Et ſuper addo, intellectum quoq; agentem in diuerſis eſſe diuerſum. Nequaquam. n. v r probabile, ꝙ in aĩa rõnali nõ ſit principium poteſtatiuum intrinſecum, quo naturalem ualeat operationem explere. Nec dico intellectum agentem, & poſsibilem eandem eſſe potentiam diuerſimodè nominatam ſm operationes diuerſas;

Auenpothe.

Intellectus poſsibilis non eſt uis imaginatiua.

Auicenna.

Themiſtij, & Theophraſti opinio de intellectu poſsibili.

Ariſto.

Licoſton.

Auicenna. Intellectus diuerſus ẽ in diuerſis.

Intellectus agẽs & poſſibilis non ſunt una potentia.

diuerſas: quia quæcunque operationes in contraria reducuntur priucipia, impoſsibile eſt eas reducere in eandem potentiam. ſed quomodo queant in eadem radicari ſubſtantia animæ, difficilè eſt uidere. Non enim apparet, quòd eidem poſsit conuenire ſubſtantiæ, eſſe io potentia reſpectu omnium formarum intelligibilium, quod eſt ipſius intellectus poſsibilis, & eſſe in actu reſpectu earum, quod eſt intellectus agentis, aliàs non poſſet formas facere intelligibiles actu. Veruntamen non eſt inconueniens aliqua duo eſſe, quorum otrunque ſecundum diuerſa eſt in potentia reſpectu alterius, ſicut iguis eſt in potentia frigidus, quod actu conoenit aquæ: & aqua eſt in potentia calida, quod actualiter conuenit igni: ideo agunt, & patiuntur adinuicem. Conformiter habet ſe ſenſibile ad animam intellectiuam. ſenſibile namque eſt in potentia intelligibile, & actu naturam habens determinatam. Iu anima quoque eſt actu lumen intellectuale, ſed determinatio cognitionis reſpectu huius, uel illius naturæ, eſt ibi in potentia, ſicut pupilla eſt in potentia reſpectu huius, & illius coloris. ideo anima uirtutem habens, per quam facit ſpecies eſſe intelligibiles actu, quæ uirtus eſt intellectus agens, habet etiam oirtutem, per quam eſt in potentia, ut efficiatur in actu determinatæ cognitionis a ſpecie rei ſenſibilis facta actualiter intelligibili, & hæc uirtus eſt intellectus poſsibilis. Harum autem duarum uirtutum actiones ſequitur omne intelligere noſtrum tam principiorum, quàm concluſionum. Vnde apparet falſum, quod aliqui dicunt habitum principiorum eſſe intellectum agentem. Hæc Thomas in Scripto.

Artic. 1. & 2.

¶Inſoper iu prima parte, quæſtione ſeptuageſima ſexta. mouet de hae ee duas quæſtiones condependentes.

¶Prima eſt, utrum intellectiuum principiũ uniatur corpori, ut forma ſubſtantialis.

Intellectiuum principiũ forma eſt corporis.

¶Secunda, au multiplicetur multiplicatione corporum.

¶Ad primum reſpoudet, quod imò. Illud enim quo aliquid primò, & per ſe operatur, eſt forma eius, coi operatio illa aſſcribitur ſicut, quo primo corpus ſanatur, eſt ſauitas: & quo primo ſcit anima, eſt ſcientia. propter quod ſanitas forma eſt corporis, ſcientia animæ: quia nil agit niſi ſecundum quod eſt in acto. unde quo aliquid eſt actu, eo agit. manifeſtum eſt autem, quod primum, quo uiuit corpus, eſt anima. cumque oita manifeſtetur ſecundum diuerſas operationes iu gradibus diuerſis uiuentium, id quo primum operamue, unumquodque horum operum uitæ, eſt anima. Anima namque eſt, qoo primum nutrimur, ſentimus, localiterque mouemur, ac intelligimus. hoc ergo principium, quo primo intelligimus, ſiue intellectus dicatur, ſiue anima intellectiua, eſt corporis forma. Et hæc eſt Ariſtotelis demonſtratio ſecundo de anima. Porro ſi quis dixerit animam intellectiuam nou eſſe corporis formam, oportet, ut aſsignet modom, quo actus intelligendi conueniat homini iſti. Experitur etenim unuſquiſque ſe eſſe uerè intelligentem, atq; ſcientem. Actio autem attribuitur alicui tripliciter ſm philoſophum 5. phyſicorum. Nam dẽ quis mouere, ſeu agere, oel ſm ſe totum, ſicut medicus ſonat: uel ſm partem, ſicut homo uidet: aut per accidens, ſicut album ædificat: quia ædificatioei accidit eſſe album. Com autem dicimus Socratem intelligere, manifeſtum eſt, ꝙ intelligere attribuitur ei non per accidens, ſed per ſe, inquantum eſt homo, quod eſſentialiter prædicatur de ipſo. aut ergo Socrates intelligit ſecundum ſe totum, ut Plato aſſeruit, dicens hominem eſſe animã intellectiuam: aut ita, ꝙ intellectus, ſeu anima intellectiua ſit aliqua pars hominis huius. Sed primum horum ſtare non ualet: quia idem homo eſt, qui percipit ſe intelligere, & ſentire. ſentire uerò non eſt ſine corpore; idcirco oportet corpus eſſe hominis partem. Intellectus ergo, quo Socrates intelligit, eſt aliqua pars Socratis, ita ꝙ intellectus aliquo modo vnitur corpori Socratis. Hanc verò vnionem Commentator 3 de anima dicit fieri per ſpeciem intelligibilem, quæ habet duplex ſubiectum, uidelicet intellectum poſsibilem, & phantaſma, ſicque per ſpeciem intelligibilem continuatur, atq; coniungitur intellectus poſsibilis corpori hoius ſiue illius. Verum hæc unio non ſufficit ad hoc, ꝙ actio intellectus ſit actio Socratis. nempè ſm philoſophum tertio de anima, ita ſe habent phantaſmata ad intellectum, ſicut colores ad uiſum. Quemadmodum ergo ſpecies colorum ſunt in oiſu, ita ſpecies phantaſmatũ in intellectu poſsibili. ſed ex hoc, ꝙ colores ſunt in pariete, quorum ſimilitudines ſunt in uiſu, actio viſus non attribuitur parieti. non enim paries uidet, ſed vſ. ex hoc ergo, ꝙ ſpecies phantaſmatũ ſunt in intellectu poſsibili, non ſequit, ꝙ Socrates, in quo ſunt phantaſmata intelligat, ſed ꝙ ipſe, ſeu eius phãtaſmata intelliguntur. Hęc in Summa

Plato.

Homo nõ eſt anima intellectiua Auerrois.

Philoſop.

¶Inſuper, ꝙ intellectiuum principiom, ſeu uis intellectina poſsibilis, multiplicetur multiplicatione corporum humanorum, oſtenditur. Si n. iuxta Platonis ſententiam homo ſit tantum intellectus; Petrus, & Iohannes eſſent unus homo, nec diſtinguerentur niſi per id, quod eſt extra eſſentiam utriuſq;. Similiter, ſi iuxta doctrinam Ariſtotelis intellectus ponatur pars, ſeu potentia animæ, quæ eſt hominis forma. Impoſsibile quippè eſt plurium numero diuerſorum eſſe unam numero formam, ſicut impoſsibile eſt, quòd ſit vnum eſſe eorum. Hæc & multa conſimilia introducit Thomas ibidem.

Intellectus multiplicatur corporum multiplicatione

Ariſto.

Dio. Car.

¶Ex quibos euidentiſsimè claret error, imò inſania, atq; fatuitas Auerrois in hoc, quod dixit eũdem numero intellectum eſſe in cunctis hominibus. Cõ etenim actus intelligendi ſit actus immanens, id eſt, eſſentialiter maneos in eo, a quo elicitiuè, formaliterque egreditur, & quem denominat, apertiſsimè conſtat, ꝙ ſi in homine non ſit formaliter, & item intrinſecè intellectiuum principium, utpote anima uerè intellectiua, ſeu potentia intellectiua immaterialis, & inorganica, a qua actio intellectiua, qua immaterialia, & abſtracta uniuerſaliter, & abſtractè intelliguntur, immanenter egrediatur, ac profluat, quod homo nequaquã uerè intelligat immaterialia, abſtracta, & ſeparata uoiuerſaliter ſine materia, & conditionibus, ac appendicijs eius, cuius contrarium experimur in nobis. Ideo opinio illa Auerrois ſuit fictitium, & error ſtoltiſsimos. Et ſicut ſuper tertium de anima ſcribit Aegidius; ipſe Auerrois adhuc uiuens, non potuit opiniooem ſuam defendere, ſed ſic, aut ſimili modo dicere iu publicis diſputationibus conſueuit: Viri fratres, hãc poſitionem tanquam probabilem, non demonſtrabilem pono. ¶Prætereà, omoibus conſideratis, clariſsimum eſt, quòd Auerrois ex alijs ſuis erroribos, imò pfidijs, quas relinquere uoluit, incidit, excogitauit, & finxit iſtum errorem. fuit euim primo de lege Machometi, quam tandem propter multa uana; & friuola ibi coutenta reliquit. Fides quoque Chriſtianorum propter multa incomprehẽſibilia, & ſu-

Auer. veſana opinio.

Aegidius.

Auer. arrogãtia, atq; perfidia.

per

per naturalia in ea incluſa, ſibi diſplicuit. Similiter lex Moyſi. Vnde lege naturali noluit eſſe contentus. Hinc indicit multos prorſus enormes, intolerabileſq; errores, ut ſubuerteret fundamenta ſacratiſſimæ legis, ac fidei Chriſtianæ. Negauit enim prouidentiam Dei, futurum iudicium, pœnas inferni, immortalitatemq; animæ.

¶ Contra prætactum quoque ſuum errorem de unitate intellectus poſſibilis in cunctis hominibus, fecit Aegidius ſpecialem tractatum pulchrum, & planum: Thomas etiam magis difficilem, & profundum. Inſuper in Summa contra gentiles in libro ſecundo per diuerſa capitula tractat ſubtiliter, fundamentaliter, ac diffuſè de iſta materia, utpote quo modo intellectualis eſſentia, ſeu anima intellectiua poſſit corpori uniri, ut ſubſtantialis informans, & intrinſeca forma. Anima enim rationalis inferiorum naturalium formarum perfectiones, & gradus includit in ſe, ita quod ipſa etiam eſt uegetatiua, ſenſitiua, & ſecundum locum motiua. Nihilominus quantum ad uires ſuas intellectuales ſupremas, eſt ſeparata a corpore, id eſt, eidem non immerſa, nec obligata, ſed inorganicas, immaterialeſq; uires habens, & actiones incorporeas, ac diuinas. Hac ibi copioſè probantur.

Albertus.

¶ His concordant ſcripta Petri, Richardi, & Hanibalis, ac ſententialiter comprehenduntur in iſtis.

Albertus cõtra Auer. errorẽ diſputauit in curia.

¶ At uerò de hac re ſcribit Albertus multum prolixè. Dixerunt, inquit, Arabes quidam, ſicut Auerrois, quod unus numero intellectus ſit in omnibus animabus humanis, & in cunctis hominibus. Qui error intantum inualuit, quod multos habuit defenſores. & eſt ualde periculoſus, contra quem diſputaui in curia.

¶ Ponit quoque Albertus triginta rationes pro hac opinione uaniſſima, quarum licet quædam uideantur Alberto ſubtiles, & fortes: nulla tamen earum, quantum capere queo, ullius uigoris eſt. Ponit item Albertus triginta ſex rationes magis idoneas contra inſaniam illam, quarum potiſſima eſt, quam etiam in commentario ſuo ſuper librum de Cauſis inducit: Homo, dicens, ſeipſam ſortitur a perfectione hac eſſentiali, & quidditatiua, quæ eſt eſſe rationale, per quam poteſt in actus, & exercitia rationis ex cognitione materialium, & ſenſibilium rerum, ad diuinorum, & immaterialium, ac abſtractiſſimorum cõtemplationem proficiendo, & multa prorſus incorporalia, atq; ſubtilia intuẽdo, abſq; reflexione ad formas ſenſibiles, appendiciaſq; materiæ. Huiuſmodi autem actio, ſeu contemplatio cum ſit actio pura, diuina, & circa uniuerſalia uniuerſaliter uerſans, nullatenus poteſt ſubiectiuè conſiſtere in aliqua potentia organica, neq; in organo corporali: imò neceſſario inhæret, ac ineſt immateriali, indiuiſibiliq; ſubiecto. Ergo in ipſa natura animæ eſt talis potentia, & tale ſubiectum. Cumque potentia nullatenus eſſe queat præſtantior, immaterialior, ſublimior, aut diuinior eſſentia, a qua fuit inſolubiliter, ſequitur, quòd ipſa eſſentia animæ ſit pura, ſimplex immaterialis ex ſe, deriuans, effluẽs, & producens immateriales diuinas, & inorganicas uires, & actiones, quæ competunt homini ex ſpecifica differentia ſua, atque ex eſſentiali ſua perfectione intrinſeca. Alioquin conſtitueretur in ſpecie non ex propria quidditatiua, & intrinſeca perfectione, quod nulli competit rei, neque in cœlo, neque in terra.

¶ Præterea, nulla uis organica eſt reflexiua ſuper proprium actum, nec rediens ad ſe reditione completa: quod Proclus in elementatione ſua theologica, & auctor libri de Cauſis, ſubtiliſſimè probãt. Nempè, quod reflectitur, atque conuertitur plenè ad ſe, & ſuper ſe ipſum ſecundum quodlibet ſui coniungitur ſibi, nec poteſt in ipſo ſitualis diſtantia reperiri. omne quoque organicum, & materiale, eſt in infinitum diuiſibile, nec poteſt hoc actu compleri, ac pertranſiri. experimur autem in nobis, quòd intellectus noſter reflectitur, ac redit ad ſe reditione completa, diſcutiendo, cognoſcendo, & intuendo ſeipſum, & proprios actus, intentiones, ac ſtudia.

Proclus.

¶ Ampliùs, ex errore illo peſtifero ſequitur, quòd anima humana mortalis ſit inſtar animarum brutalium: ergo nulla poſt hanc uitam eſt merces, ſeu retributio meritorum, ac demeritorum, quod diuinæ iuſtitiæ ineffabiliter derogat, præſertim cum uideamus iuſtos, & uirtuoſos, ac contemplatiuos frequenter plùs opprimi in uita præſenti, quàm impios: imò interdum occidi a peſſimis, ac tyrannis, quod multis quoque philoſophis legitur contigiſſe. Cumq; etiam, teſte philoſopho, homo contemplatiuus theoricus, & heroicus, ſit amantiſſimus Deo, conſequens erit, quòd iuſtiſſimus Deus ſummè liberalis, bonus & amoroſus, nullum penitus condignum exhibeat præmium ſuis chariſſimis. quod etiam ſapientiæ creatoris indicibiliter derogat. Cur enim tribuit homini rationem, niſi ut ea utatur, & ſuum diligat, conſideret, colat, uenereturque creatorem? Quod ſi fecerit benè, & meritoriè conuerſetur, dignus eſt laude, & felicitate. ſi non, utique demeretur, & pœnas recipere habet.

¶ Diſputationem autem Alberti, breuitati ſtudens, dimitto, præſertim cum error ille tam peſſimus iam omnibus innoteſcat, & copioſiſſimè a doctoribus catholicis ſit deſtructus.

Henricus.

¶ Inſuper Henricus de hac quæſtione: Mihi, ait, non uidetur mirum, quod homines dubitant, quid de his duobus, uidelicet an intellectus ſit idem numero in diuerſis, & utrum intellectus ſit forma, & actus corporis, Ariſtoteles ſẽſerit. imò (ut arbitror) ipſemet Ariſtoteles ſuper his ſemper in dubio fuit, nec unquam pro certo, aut ſuppoſito quaſi principio habuit, quòd intellectus in omnibus unus ſit, neque ꝙ in diuerſis diuerſus, neque quòd eſſet forma, ſubſtantialiſq; actus corporis, neque quòd nõ; ſed inter utrunque horum fluctuans, modo pro una, modo pro alia parte apparentia protulit. Sed quod quidam expoſitorum eius, tam Gręcorum, quàm Arabum, exponunt eum in omnibus dictis ſuis pro una parte, & alij pro alia. Nempè, qui dubitans fluctuat, non tanta profert pro una parte, cui fortè magis adhæret, quin & alia quædam pro alia parte loquatur. Hioc non ea nudis propoſitionibus, quæ modo uidentur ſonare pro una parte, modo pro alia, nec ex dictis expoſitorum ipſius, ſed ex fundamentis eius (de quibus omnibus conſtat, quòd de eius intentione fuerunt) inquirendũ eſt, quid ſuper his ſenſerit, aut ſaltem, cui parti magis conſenſerit. Denique duodecimo metaphyſicæ ait: Cauſæ mouentes ſunt quæ præcedunt. Hæ autẽ ſunt ſimul, ſicut ſi homo eſt ſanus, ſanitas, & homo ſunt ſimul. Si autem aliquid remanet in poſtremò, ſeu poſteriùs, quærendum eſt de hoc. Si enim anima talis eſt diſpoſitionis, non tota, ſed intellectus, tota enim fortè impoſſibile eſt, hoc eſt dicere, quòd cauſæ mouentes præcedunt generatum. forma

Ariſto. qd ſenſerit de immortalitate aiæ.

ma aũt eſt ſimul cum eo: quia non priùs habet eſſe homo ſanus, q̃ ſanitas eius. Sed ſi aliqua forma remanet ſine eo cuius eſt forma, de hoc quęrendum eſt hic in Metaphyſica. Quo circa notandum, ꝙ dicendo, ſi anima talis eſt, non aſſerit, ꝙ ſit talis, neq; ꝙ poſt hominis mortem remaneat, quamuis aſſerat ꝙ non præcedat: ſuppoſito tñ, ꝙ ſit forma, ſubſtãtialisq; actus materiæ. Ex quo euidens eſt, Ariſtotelem non aſſerere, ꝙ in homine ſit forma aliqua, quæ manet eo corrupto. Rurſus, euidens eſt ipſum non aſſerere, intellectum eſſe formam, & actum materiæ. Hinc non eſt certum, nec euidens, an poſuerit intellectus plures plurium, uel unicum ſingulorum. Si namq; ſenſiſſet, quòd non eſſet actus, & forma materiæ, neceſſariò dicere habuiſſet, ꝙ ſi unicus oium hominum intellectus, ex illo uidelicet fundamento, ꝙ indubitanter poſuit ſub eadem ſpecie non multiplicari indiuidua niſi ꝑ materiam. Econtrariò, ſi ſenſiſſet, ꝙ intellectus ſit actus, & forma materiæ, neceſſe dicere habuiſſet, ꝙ ſingulorũ eſſent ſinguli intellectus, ex alio ſuo fundamẽto, quo poſuit formas exiſtẽtes ĩ materia, plurificari plurificatiõe materię.

¶ Præterea, ſi Ariſtoteles aſſeruiſſet intellectũ, ſeu aiam intellectiuam eſſe corporis formam, conceſſiſſet infinitam animarum talium multitudinem actualiter exiſtentem, ac ſeparatam, eo ꝙ ſenſit mundum ab æterno fuiſſe, nec intellectum corrumpi poſſe. non autem conceſsit multitudinem actu infinitam in permanentibus rebus, ſed benè in ſucceſsiuis, vbi numquam ſimul eſt infinita in actu. unde conſtat ꝙ Ariſtoteles nunquã in naturali philoſphia aſſeruit aiam ſeparabilem eſſe corporis formam. Si.n. hoc ibi aſſertiuè dixiſſet, nequaquã in Metaphyſica ſua, in qua ſupponit determinata ĩ naturali philoſophia, hoc ſub conditione propoſuiſſet.

¶ Præterea certum eſt, quòd animam humanam aſſeruit corporis formam, ſed cum incertum ſit an intellectum ſenſerit eſſe corporis formam, incertum relinquitur, an animam humanam ſenſit eſſe uerè ex ſua natura intellectiuam. ſed cum homo intelligere nequeat niſi intellectus eſſet in aia eius, dubium remanet qualiter ſenſit actum intelligendi homini conuenire. Vnde cum tres ſint partes, ſeu uires animæ principales, uegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, utrum intellectus differat ab alijs ſubiecto, ita ut nõ ſint in eadem ſubſtantia animæ, an potius ſit idem illis ſubiecto, & ſint ſicut trigonum in tetragono indeterminatum relinquit. Hinc & qñ aiam definiens dixit, quòd anima eſt actus primus corporis organici, non dicit determinatiuè de intellectu ſic eſſe, niſi fortè eſſet actus corporis, ſicut ſunt alię vires in brutis, & vegetabilibus. Propter quod ſubdit: Si oportet aliqd cõe in omni anima dicere &c. Et quamuis pro certo determinet, quòd aĩa, in qua ſunt vegetatiuum, & ſenſitiuum, ſit ſubſtantialis forma hoĩs: non tñ pro certo determinat hoc de aĩa, in qua ſunt vegetatiuum, ſenſitiuum, & intellectiuum. Iterum firmiter ſenſit (ut patet 1. de cœlo) nihil perpetuum eſſe a parte poſt, quod non fuit ꝑpetuum a parte ante. Si ſenſiſſet animas poſt corpora remanere, ſenſiſſet, & eas a parte ante ab æterno fuiſſe, quod tñ non ſenſit, determinãdo formam in eodem non præcedere materiam, nec fuiſſe, nec eſſe multitudinem ſimul actualiter infinitam. Hinc vr̃ magis ad hoc declinaſſe, quòd principium intellectiuum non ſit actus, formaq; corporis, nec plurificetur ſm corporum plurificationem, ſed magis ſit unus in omnibus intellectus Nec tñ ſuis intantum credidit fundamentis, ut id, quod ſequebaĩ ex eis, expreſsè voluerit aſſerere: ſed ne de facili reprehendi poſſet. ſub dubio id reliquit: qm̃ ad oppoſitum alias rõnes habuit efficaces, quibus certitudinaliter rñdere neſciuit, quin. ſ. intellectus eſſet corporis forma, ideoq; plurificaret ſm corporum numerum. Quod utiq; ex dictis Ariſtotelis certitudinaliter poteſt oſtendi, præſertim qm̃ exprimitur in nobis actũ intelligendi. Actus autem nulli conuenit, niſi a forma, cui debetur, ſeu competit ille actus, aut quia ipſe agens eſt forma illa, aut quia forma illa eſt aliqd eius. Nam primo modo intelligit angelus, ſeu intelligentia, ſecundo modo homo: quia ſi homo intelligeret primo modo, ipſe homo non eſſet niſi intellectus, ſeu anima intellectiua, ut dixerunt Platonici, cuius contrarium docet Ariſtoteles 7. Metaphyſicę.

Plato.

Et quamuis hæc rõ in ſe uerè ſufficiens ſit ad ꝓbandum, quòd anima intellectiua ſit corporis forma, Ariſtoteli tñ non fuit ſufficiens, ꝑꝑ alia eius fundamenta, quibus magis adhæſit. Nobis uerò, qui illa eius fundamenta falſa eſſe cognoſcimus, ratione fide ſuffulta, demonſtratio certa eſt, quòd intellectiua eſſentia ſit corporis forma, & numero corporũ multiplicata, atq; corrupto corpore permanens, quamuis ſimul cum illo incipiat, cui ſufficienter pręparato de nouo infunditur. Hæc Henricus.

¶ Qui de his ſcribit prolixè.

Dio. Car.

¶ Quo circa mihi vr̃, quòd ſicut expoſitores Ariſtotelis Gręci, & Arabes, ita expoſitores eius latini atq; catholici uerba Ariſtotelis diuerſimodè ſumũt, exponunt, intelligunt. imò aliqui horum dicunt Ariſtotelem abſolutè ſenſiſſe, quòd anima hominis ſit mortalis: quod & Gulielmus Parrhiſienſis in lib. de uniuerſo Ariſtotelem ſenſiſſe frequenter inſinuat, dicens, quòd ſm Ariſtotelem, corruptis hominibus non remanet niſi vnum cõe intellectiuum principium, id eſt, intelligentia ſeparata. Alij aſſerunt Ariſtotelem ſenſiſſe contrarium, utpote intellectiuum principium eſſe hominis formam, & incorruptibile eſſe, ac plurificari ſm indiuidua hominũ, Et hoc ſanctus Thomas, Albertus, Aegidius, & alij quidam, potiſsimè ſanctus doctor, affirmant. Alij demum fatentur Ariſtotelem in difficultate hac fluctuaſſe; ut probat Henricus, & horum quidam ſentiunt, ut Henricus præfatus. Alijs uerò apparet, ꝙ non plùs ad unam, q̃ ad aliam declinauerit partem. Verum qm̃ pars illa, ad quam ſm Henricum magis diuertit, eſt in ueritate tam apertè irrationabilis, & abſurda, ita ꝙ eius oppoſitum cadit ſub demonſtratione, ut Henricus quoque fatetur, & Albertus, Thomas, Aegidius, ac alij plurimi conteſtãtur, reor, ꝙ Ariſtoteles magis conſenſit in hoc, ꝙ intell·ctus poſsibilis ſit uerè potentia animæ, ipſaq; anima rationalis intellectiua, ſit hominis forma, ac immortalis.

G. Parrhi.

Quę ſbĩa magis probata Ariſt. circa intellectus naturam.

Nam & hoc Ariſtoteles in quibuſdam alijs ſuis dictis, uidelicet in lib. de ſecretis ſecretorum, in lib. quoq; de uita, & morte, ſeu morte, & pomo, atq; in quibuſdam ſuis epiſtolis ſenſiſſe conſpicitur. Poſtremò, quamuis Gulielmus in lib. ſuo de vniuerſo, ita ut tactum eſt ſcripſit, alibi tñ & ſi benè recordor, in libro ſuo de diuina rhetorica, id eſt, de oratione refert Ariſtotelem protuliſſe, & exoraſſe: Nunc te inueni ò cauſa cauſarum, fac me tibi acceptum. At uerò fundamentum illud de mundi æternitate, Ariſtoteles ſciuit, ac faſſus eſt non eſſe demonſtratiuum, ſed topicum, cum in topicis dicat ꝓblema de mundi æternitate eſſe pro utraque parte probabile. 5

Ariſt. iudiciũ de mũdi æternitate.

¶ Bonauentura quoq; alijs uerbis recitat pręinducta, & quaſdã antiquorũ impietas refert opiniões:

qualiter

qualiter ēt Auerrois tres intellectus diſtinxit in aīa, utpote efficientem, recipientem, & paſsiuū. Verū de huiuſcemodi uanis, friuoliſq; erroribus ſatis dictū vī, quos & Gulielmus plenariè improbat.

QVAESTIO II.

Arguitur contra unitatem.

NVnc reſtat inquirere *an anima rationalis uniatur ſuo corpori immediatè.* i. abſq; intermediāte alia aīa, ita q̄ in hoīe nulla ſit alia forma ſubſtantialis, q̄ aīa rōnalis. ¶ Vī, q̄ non immediatè ſuo corpori vniatur, cum inter ipſam, & corpus ſit tam grādis diſtantia, atq; (ut diuinus Dionyſius docet) a diſtanti in indiſtans non itur niſi p medium. (S. Dion.) ¶ Circa hæc multa ſciſcitatur Albertus. (Albertus.) Primò, an aīa rōnalis corpori extet unibilis. Et rñdet, Sicut ait Gregorius Nyſenus in lib. ſuo de hoīe cap. 3. (Greg. Nyſ.) difficultas qōnis iſtius Platonem compulit dicere, q̄ homo non eſt compoſitus ex aīa, & corpore, ſed ſit aīa corpore utens. Et rō ſua fuit: Quæcunq; vniunt in unum, quod neutrum unitorū eſt, diſtant formis, quibus vnumquodq; vnum eſt in ſeipſo: quia ſi non diſtarent a formis illis per vnionem, non vnirent, ſed manerent diſtincta. Quod aūt aliqua duo diſtincta remaneant, & coniungant in unum, illa duo nō ſtant ſimul. Si ergo coniungit aīa corpori, iā incipit a ſua diſtare natura ipſa unione. ſed hoc eſt falſum, quia ſic ſimul confunderent, & neutrū remaneret, quod erat. Præterea aīa rōalis eſt hypoſtaſis, & hoc aliqd, ſimiliter corpus organicū: ergo ex eis non pōt conſtitui unū. Et rñdendum, q̄ abſq; dubio aīa rōnalis, & quæcunq; alia aīa, tam ex ordine creationis, q̄ ex ordine ſuæ naturæ, unibilis eſt corpori ad vnum animatum conſtituendum: & operationes vitæ, quæ ſibi eſſentiales ſunt, & naturales exercere non ualet niſi in corpore, & p corpus, præter intellectuales ſolas, quas exercet p ſe: q̄a ſm illas eſt ſeparata. Porro Plato errauit, putando, q̄ nulla duo diuerſa vnirentur in unum niſi p modū mixti, vel cōfuſi, ubi utrūque vnibiliū alterat aliud: quod nō eſt verū, niſi in corporibus qualitates actiuas, ac paſsiuas habentibus: in his verò, quæ coniungit ſibi ad cōicādum in una actione, aut paſsione, nō eſt unio talis, ſed utrūque manet diſtinctum, ſicq; iungunt intellectus, & appetitus, aīa quoq;, & corpus, & ita nō diſtāt, uidelicet ordine cōicationis in operibus uitæ, & paſsionibus: imò in pportione congrua, & immediata ſe hñt, niſi q̄ aīa eſt ſicut principians, & corpus ſicut ſubiectum. Deniq; nec corpus, nec aīa eſt pfecta hypoſtaſis, ſed hō conſtitutus ex eis. (Philoſop.) Corpus. n. ſm philoſophum 2. de aīa, eſt tamquā materia: & non eſt hypoſtaſis, ſed perfectibile imperfectū. aīa aūt ut dī ibi, eſt ſicut forma, q̄ ēt non exiſtit hypoſtaſis, ſed pfectio pfectibilis. i. actus materiæ, q̄ p ipſam perficit. Hinc Greg. ait Nyſenus, (Greg Nyſ. Aīa corpꝰ continet.) q̄ continens, quod per ſe continens eſt, ſemper eſt incorporeum. cōtentum uerò, quod indiget cōtinentia ne diſſoluat, ſemper corporeū eſt. continens aūt, & contentū, coniūcta ſunt, & unū conſtituūt. aīa aūt continet corpus, cuius ſignū eſt ſm Philoſophū in fine primi de aīa: qm̄ aīa egrediēte, corpus expirat, marceſcit, diſſoluit.

¶ Inſup ad hoc, an aīa cōiungit corpori immediatè, rñdet Albertus: (Albertus.) Duplex eſt mediū. unū in ſe alterans, uniensq; extrema, ſicut eſt mediū in mixto, & cōplexionato, nec tali medio uniunt corpus, & aīa. (Mediū duplex.) Nam quamuis corpus a ſuis ſit qualitatibus alterabile, aīa tñ a ſuis pprietatibus nullatenus alteratur. Aliud eſt medium congruentiæ, faciens extrema cōgruere ſibi ad inuicē. taleq; mediū neceſſe eſt eſſe duplex, ut fert in lib. de ſpiritu, & aīa. Vnum, quod facit congruere vnum extremū: aliud, quod facit congruere alterū. Et tale mediū ex parte carnis eſt ſenſualitas, non illa, quæ eſt pars aīæ ſenſibilis, ſed illa, quę eſt ſenſibilitas, quā aīa influit corpori organico, quatenus tanquam inſtrm ſuſceptibile ſit ſenſibilium ſpecierū ſine materia, ea tñ præſente. Hancq; aſſerit ignem eſſe: quia quod laxat organa ad ſenſibilium receptionem, calor eſt naturalis, qui ignis habet pprietatem. Similiter cum dicit, q̄ medium ex parte aīæ eſt phantaſticus ſpūs, qui congruit ſenſibilitati, nō eſt intelligendū de ſpū, qui eſt ſpiritalis ſubſtantia, & aīa, uel pars eius, ſed de ſpū per defert ſenſibiles formas ab organis ſenſuū: quē pbat Auicēna (Auicenna.) eſſe corporeum, quia in oībus organis potentiarū aīæ ſenſitiuæ interrioribus, & exterioribus, nihil recipit niſi ſub corporali figura, nec in ſomno, neq; in uigilia. Nil quippè recipiunt potentiæ aīæ ſenſitiuæ niſi ſenſibile, aut cum ſenſibili: ſenſibile, ut ſenſus exteriores: cum ſenſibili, ut ęſtimatiua, q̄ apprehendit conueniens, & nociuum: ſicut ouis uidens lupū, apprehendit, ut inimicū, & nociuū, ac fugit: uidens canem, æſtimat amicū, & ipſum accedit. Hic quoq; ſpūs in lib. de ſpū, & aīa, appellat uigor naturalis, & pprietatem ignis ſortitur, ut Ariſtoteles loquit: qm̄ congregat homogenea, & diſgregat heterogenea, quod igni eſt pprium. Hic laxat, & penetrat organa, ac media ſenſuum, & defert in ea, & ab eis in aīam formas ſenſibiles. ſicq; ſumendo medium, quod facit ſibi extrema congruere, aīa corpori vnitur per mediū, nō aliter. Aīa inſup quātū ad ſuā eſſentiam, eſt tota in corpore ſuo toto, cū ipſa ſit indiuiſibilis: & tota in qualibet corporis parte, vt Ariſtoteles, Auguſtinus, Gregoriuſq; Nyſenus teſtant. nihilominus ſm partes ſuas potentiales, eſt in determinatis partibus corporis, in quibus operationes ſuas exercet. Nec plures ſunt aīæ, ſubſtantialesve formæ in hoīe, ſed aīa rōnalis inferiores uirtualiter continet. Hæc Albertus. ¶ Inſuper Thomas in 1. parte qō. 76: (Tho. aqui. Plato.) Plato, inquit, poſuit diuerſas eſſe aīas in corpore vno, ēt organis, ſeu ſubiectis diſtinctas, quibus diuerſa uitæ opera aſſcribebat, dicens uim nutritiuā eſſe in hepate, concupiſcitiuam in corde, cognoſcitiuā in cerebro. Quod Ariſtoteles reprobat de aīa, (Ariſto.) quantum ad illas animæ partes, ſeu uires, quæ corporeis organis in ſuis utuntur operibus, ex hoc, q̄ in aīalibus, quæ deciſa uiuunt, in qualibet inueniuntur operationes diuerſæ animæ, ſicut ſentire, atq; appetere: quod non eſſet, ſi diuerſa principia operationū aīæ tanquam per eſſentiam diuerſæ, eſſent diuerſis corporis partibus diſtributa. ſed de intellectu ſub dubio uidetur relinquere, utrum ſit ſeparatus ab alijs aīæ partibus rōne tm̄, an etiam loco.

¶ Porro opinio Platonis poſſet utique ſuſtineri, ſi anima uniretur corpori ſolum, ut motor, non ut forma, ut poſuit Plato. Nullum namq; inconueniēs ſequi vī, ſi idem mobile a motoribus moueatur diuerſis, præſertim ſm operationes diuerſas. Si verò ponamus animam corpori vniri, ut formam, impoſsibile eſt plures animas per eſſentiam differentes, in vno corpore eſſe. (Vno in corpore una tm̄ eſt aīa.) Primò: qm̄ animal non eſſet ſimpliciter vnum, cum res habeat eſſe per formam, & ab eodem res habet, q̄ ſit ens, & q̄ ſit vna. Hinc q̄ denominantur a formis diuerſis, non ſunt vnum ſimpliciter, ut hō albus. Secūdò, hoc patet ex mō prędicationis. Quæ. n. a diuerſis formis ſumunt, prędicantur ad inuicē, uel p accidēs, dum formæ nō ſunt adinuicem ordinatæ, ſi aūt formæ ſunt inuicē ordinatæ, erit pdicatio p ſe, in ſecūdo mō dicendi p ſe: qm̄

ſubiectum ponitur in diffinitione prædicati, ſicut ſuperficies præambula eſt ad colorem. Si ergo dicatur, ꝙ corpus ſuperficiatum eſt coloratum, erit ſecúdus modus prædicationis per ſe. Vnde ſi alia forma ſit a qua dr̃ animal, & a qua dr̃ homo, ſequitur, ꝙ unũ iſtorum non poſsit prædicari de altero niſi per accidens, ſi duæ hæ formæ non hñt adinuicem ordiné, uel ꝙ ibi ſit ꝑdicatio in ſecundo modo dicendi per ſe, ſi una animarum ad aliam conſiſtat præambula. Vtrunq; aũt horum manifeſtè eſt falſum: qm̃ aial ꝑ ſe prædicat̃ de hoie, non per accidens. Homo uerò non ponit̃ in definitione aialis, ſed econuerſo. oportet ergo eandem eſſe formam, per quam res eſt homo, & aia; alioqum homo non eſſet uerè id, quod eſt animal. Tertiò patet hoc: qm̃ vna operatio aiæ cũ fuerit intenſa, impedit aliam: quod non eſſet, niſi principium actionum eſſet per ſe unum.

¶Inſuper cum anima intellectiua vniat̃ corpori, ut forma ſubſtantialis, non põt in hoie poni alia forma ſubſtantialis, q̃ anima: qm̃ forma ſubſtãtialis dat eſſe ſimpliciter, & ponit in ſpecie, forma verò accidentalis dat eſſe ẜm quid, & quicquid aduenit enti in actu, eſt accidentale. Hæc Thomas in Summa.

Richardꝰ. ¶Verum in hac re aliter ſentit Richardus: Quidã, inquiens, dicunt in hoie non eſſe aliam formã ſubſtantialem, q̃ aiam intellectiuam, nec completã, nec incompletam, nec in aliquo compoſito vno eẽ formam ſubſtantialem niſi unam, dicentes eſſe cuiuſlibet ſubſtantiæ indiuiſibili conſiſtere. & formam ſubſtantialem, quæ fuit educta de potentia materiæ in aduentu aiæ intellectiuæ, corrumpi: recedenteq; aia intellectiua, aliam formam ſpecificam in materiã introduci: noua quoq; accidẽtia prioribus ſimilia, in eadem cauſari materia. Sed contra hoc, quod dicunt eſſe cuiuſlibet ſubſtantiæ in indiuiſibili cõſiſtere, ſunt oia argumenta dicentium elementa manere in mixto ẜm formas ſuas ſubſtantiales. experimẽtaliter ẽt conſtat, eandem plantam in una ſui parte mori, in alia viuere: & tñ partes eius manent continuæ, quod non eſſet, niſi aliqua forma ſubſtantialis maneret utriq; cõis parti. Aut ergo in plãta ſunt formæ plures ſubſtantiales, uel forma eius recipit magis, & minus. ſed quocunq; horum dato, ſequit̃ falſum eſſe, ꝙ eſſe plantæ in indiuiſibili ſit conſiſtens.

¶Præterea contra hoc, quod dicunt formam eductam de potentia materiæ, in aduentu intellectiuæ, ſeu animæ rõnalis corrumpi, arguit̃: Non corrumpit̃ a ſeipſa, imò unumquodq; ſuæ corruptioni pro poſſe reſiſtit. nec ab eſſentia materiæ primæ, cũ illa perficiat̃ ꝑ eam. nec ab eſſentia aiæ intellectiuæ, cũ vna alteri non cõtrariet̃: nec a Deo creante animã rõnalem corrumpit̃, cum illa corruptio naturalis non eſſet: (Deus aũt in ꝑductione naturaliũ effectuũ non agit ſupernaturaliter, aut miraculosè) neq; a cauſa naturali, q̃ eã eduxit: qm̃ cauſa naturaliter ſuũ conſeruat effectum. ¶Præterea, ſi in aduentu aiæ intellectiuæ corrumpit̃, quicquid ante in materia fuit productum, ergo forma præcedens fruſtra fuit producta. Vñ vr̃, ꝙ facta prima corruptione in ſemine, rõnalis aia mox crearet̃, & induceret̃, quia ex tũc eſſet in materia diſpoſitio requiſita ad intellectiuæ aiæ receptionem, utpote denudatio ab omni alia forma ſubſtantiali, & accidentali. ¶Inſuper ex illa opinione ſequitur unum inopinabile, quia ſi in eodem inſtanti introducerent diuerſis materijs forma hominis, formaq; aſini, materia hois tam apta eſſet recipere formam aſini, ut formam hoĩs, ſimiliter materia aſini tam apta conſiſteret recipere formam hois ſicut aſini formam: quia in illo inſtanti denudaret̃ ab omni forma præcedente, ſeu ab omni diſpoſitione ad formam, & nuda eſſentia materiæ non plùs reſpicit vnam formam, q̃ aliam. ¶Ampliùs, cõtra hoc, quod dicunt recedente aia intellectiua, noua accidentia introducunt̃ in materia prioribus ſimilia, obijcitur: Nam introductio illa non eſſet a caſu, cũ caſualia in paucioribus cõtingant, nec poſſet huius introductionis cauſa aſsignari determinata. Illa nãque non eſt eſſentia materiæ primæ: qm̃ quantũ eſt de ſe, non magis determinat̃ ad accidentia illa, q̃ alia: nec eſſentia animæ intellectiuæ: qm̃ ordine naturæ ipſa priùs a materia ſeparatur, atq; recedit, q̃ accidentia illa noua introducantur. Pari etiam rõne arguitur, quòd priora accidentia materia nõ determinant ad conſimilia accidentia noua: qm̃ ordine naturæ priora accidentia, priùs oportet corrũpi, q̃ induci. ſed impoſsibile eſt, quòd ordine naturæ cauſa priùs corrumpatur, q̃ eius effectus producatur. Nec dici põt, quòd cauſa determinans materiam ad accidẽtia illa, noua ſit influentia cœli: qm̃ ſi in eiſdem loco, & tpe, in quibus decapitatur uir magnus, & albus decapitetur paruus, & niger, non apparerent accidentia illa in materia parui, & nigri, quæ apparerent in materia magni, & albi. Nec dici põt, quod corrũptio illa fit ea parte corrumpentis naturalis aſsimilari corrupto per hoc, quod corrũpendo patitur a corrupto: quia cũ maximè patiat̃ a qualitatibus actiuis ipſius corrupti, maximè determinaret materiam ad qualitates actiuas illis conſimiles, quæ in corrupto ante ſuam corruptioné fuerunt. Deniq; forma prior, fuit forma uitæ: forma ſequens, eſt forma cadaueris. ergo forma iſta ſequẽs cadaueris, non requirit, neq; determinat, nec ꝑducit in materia illa accidentia prioribus ſimila, ſed potius diſsimilia, ſicut & formę illæ ſubſtãtiales diſſimiles ſunt. Nec eſt determinatio illa per ipſos ſpiritus, qui erant in corpore dũ uiuebat; quia ẜm Cõ- Cõſtabulꝰ. ſtabulum in lib. de dr̃ia ſpiritus, & animæ, ſpiritus dum ſeparat̃ a corpore, perit. Cumq; ẜm prænarratam opinionem in ſeparatione aiæ intellectiuæ non remanet corporeitas in materia prima, ſpiritus, qui erant in corpore adhuc uiuente, pereunt, præſertim cum ẜm eundem Conſtabulum in lib. eodem, ſpiritus uitalis exeat in morte. Præterea ſi illi ſpũs remanerent, cum ſint naturaliter operantes, nunquã poſſent determinare materiam ad accidentia uiolẽter introducta, ſicut ſunt cicatrices: & tñ uidemus in corpore mortuo cicatrices conſimiles ſicut in corpore uiuo. Reſtat ergo, quòd recedente anima intellectiua, remanent in corpore aliqua accidentia eadẽ numero, ut eadẽ quantitas, eademq; figura. Alij dicunt, quòd in hoie non eſt alia forma, quã intellectiua. nihilominus ea egrediente, manent aliqua accidentia eadem numero, q̃ fuerant priùs, ꝑꝑ unitatẽ materiæ: quia ut loquit̃ Auicenna 1. ſuo phyſicorũ, quæ conſequunt̃ ex parte materiæ, aliqñ manẽt poſt formam, ut vulnerum cicatrices, & nigredo æthiopis poſt mortem. Pro hac demum opinione eſt, qđ ait Commẽtator lib. de ſubſtantia orbis, quòd dimẽſiones interminatæ præcedunt formã ſubſtãtialem in materia, & ſunt coæternæ ipſi materiæ.

Auicenna.

Auerrois.

¶Verum his quoq; obijcit̃, quia ẜm philoſophũ 1. phyſicorum, materia cũ forma eſt oium accidentium cauſa. ergo nullum accidens põt eſſe in materia, niſi mediante forma aliqua ſubſtantiali. ergo ſi poſt ſeparationem aiæ remanent accidentia aliqua eadem numero in materia corporis, oportet ibidẽ manere aliquã formam ſubſtantialẽ incõpletã, quæ ſimul cum anima intellectiua fuit in illa materia.

Philoſop.

¶Hinc

¶Hine mihi vr̃ dicendum, ꝙ in Adam ſimul cum aĩa rõnali fuit aliqua forma ſubſtantialis incõpleta, & ita in quolibet alio homine, quæ forma educitur de potentia materiæ, ex qua & materia conſtituit vnum compoſitum incompletum: quod cum aliquibus ſuis accidentalibus diſpoſitionibus incompletis, eſt materia proxima, & immediata ad recipiẽdum animam intellectiuam. Nec illud compoſitum habet plenè rationem ſubſtantiæ, inquantum ſubſtãtia eſt: nec corporis, inquantum corpus eſt: ſed tantummodo incompletè, atq; per quãdam reductionem. Hæc opinio ſic probatur: Per actum generantis educitur aliqua forma de potentià materiæ, nec corrumpitur in aduentu intellectiuæ, ſicut probatum eſt. ergo in homine eſt forma ita educta ad animæ rõnalis ſuſceptionem diſpoſitiua. Item niſi ſic eſſet, non manerent in corpore aliqua accidentia eadem numero poſt animæ ſeparationem, cuius oppoſitum eſt oſtenſum:

Henricus. ¶Præterea aliter filius carnalis non haberet eſſe genitum a patre. Materia namq; ingenita eſt, anima verò creatur. Hæc Richardus. qui de iſta materia ſcribit diffusè, & pro hac ſua opinione uaria inducit motiua partim philoſophica, partim theologica, que & infra tangentur.

¶At verò eidem fauens opinioni Henricus 12. quodlibeto: Si ex conditione, inquit, naturæ humanæ eſt, quòd forma corporeitatis quoq; modo ſit media ad hoc, vt anima humana vniatur materiæ ad hominis conſtitutionem, firmiter teneo (ſicut & aliàs ſæpius declaraui) quòd ſicut aĩa humana non poſſet eſſe forma corporis aſini, in quo clarum eſt, corpus eſſe corpus ab aliqua forma educta de potẽtia materiæ, ſic impoſsibile eſt ſolam animam eſſe formam materiæ in homine. Nempè ſi homo Chrs Ieſus (ſicut & alij) eſſet corpus a ſubſtantia animæ rõnalis, & tranſſubſtantiatio panis fieret in corpus Chri, neceſſariò fieret in ſubſtãtiam animæ rõnalis. Non. n. dici poſſet, quòd fieret tranſſubſtantiatio in animam, ſm quod dat eſſe corporeitatis, ſic quod tñ non fieret in animam rationalem: qm̃ nõ dat eſſe corporeitatis niſi per ſuam ſubſtantiam, nec ſeparãtur eſſe corporeitatis, quod dat anima, & eſſe ſenſualitatis, ac intellectualitatis, q̃ ſimiliter aĩa præſtat niſi ſm rationem: neq; in id, quod eſt accidens ſubſtantiæ, ſed ſolum in id, quod uera eſt ſubſtantia rei naturalis, ſit tranſſubſtantiatio illa. Hinc quicunque concedit, quod eſt impoſsibile fieri tranſſubſtãtionem in ſubſtantiam animæ rationalis, & cũ hoc, qđ ſola anima rõnalis ſit forma hominis contradictionem in ſuis implicat uerbis. Hæc Henricus.

¶Qui argumentationem iſtam prolixè proſequitur, quæ tamen pro magna parte ad quartum pertinet librum.

Philoſop. ¶Inſuper tertio quodlibeto, ſoluendo hãc qõnẽ, vtrum homo gñat hominem, ait: Secundum philoſophum 5. phyſicorũ, Per ſe termini generationis, & corruptionis diſtinguunt penes eſſe, & non eſſe. ideo illi conuenit propriè gñari, & corrumpi, cui conuenit eſſe, puta compoſito, & non parti in ſuo toto, & quaſi per accidens. Toti namq; compoſito acquiritur eſſe per naturalis agentis, ac particularis generantis operationem, cum tñ eſſentia materiæ ingenerabilis, incorruptibiliſq; dicatur. Si ergo alicui compoſito acquiritur eſſe per agens aliquod, quamuis ipſum agens non poſsit ſuper eſſentiam componentium ſm ſeipſas producẽdo in eſſe, quo ad amborum eſſentiam, ſed ſolum quantum ad eſſe actuale, quod habent in compoſito, Hinc ſicut homo corrumpitur per agẽs naturale, ſic gñat̃ p agẽtale, nõ tñ omnino tam propriè animalia cęteræ: qm̃ homo gñans non ita extrahit animam intellectiuã de potentia materiæ, ſicut in cæteris animal gignẽs. Nec ſolum ſic homo generat hominem, ſed oportet, quod aliquam formam educat de potentia materiæ, aliter nullum eſſe faceret, aut cauſaret in gñato, nec aliquod eſſe ei præſtaret. Hæc Henricus.

Dio. Car. ¶Inter has opiniones reor cum Thoma, Alberto, Aegidio, Petro, multiſq; alijs, ꝙ in homine, ſeu quocunq; compoſito non eſt niſi una forma ſubſtantialis, ſicut probatum eſt. Veruntñ ſicut ait Arbertus, inter animam, & materiam eſt medium congruentiæ. Nec puto in ipſa animæ rõnalis infuſione pręcedentes diſpoſitiones accidentalis figurationem, organizationem, qualificationem, complexionem, corrumpi, aut deſinere eſſe, ſed eaſdem numero permanere. alioquin fruſtra præceſsiſſent. Et ſi deſtruũtur, quid in ipſa infuſione animæ rõnalis, ſeu immediatè poſt ipſam producit in materia præfatas accidentales diſpoſitiones, lineamenta, complexionem & organa? Non. n. agens naturale poteſt illa in inſtãti producere, cui competit ſucceſsiuè operari per motum. Si uerò dicantur illa naturaliter concomitari, & produci ab aĩa rõnali infuſa, ergo & ſine pparamentis tot medijs poterant produci ab anima, ſeu concomitari eandem. Poſtremò, dicere, quòd in homine, ſeu iumento defuncto nõ maneant aliqua accidentia eadem numero, puta figura, cicatrix, color, ac alia quædam, vr̃ omnino contra ſenſum, & experientiam, ac rõnem Nec agens naturale poſſet talia in defuncto in inſtanti producere. Et quamuis hoc poſſet: non tñ id ageret: qm̃ forma ſubſtantialis in defuncto ſuccedens, talia accidentalia non requirit in materia ſua, nec ei deſeruirent in aliquo, cum per talia non operet̃. ideo fruſtra ibi de nouo producerentur. Hinc dimẽſiones interminatas ſentio coęternas, ſeu magis coæuas materiæ, q̃ nunquã nec tpe, nec inſtanti nudatur ab omni quantitate. Cumq; obijcit̃, quod accidentia non migrant de ſubiecto in ſubiectum, quòd item cõpoſitio prima eſt ante ſecundam: rñdeo, quòd materia nunquam ſtat nuda a forma ſubſtantiali, & quod forma altior ſuperueniens, ac prioribus formis ſuccedens, ipſas uirtualiter, ac poteſtatiuè includit in ſe. eſtq; ipſarũ uicem locum, & actum ſupplens, ita quòd ſubiectũ æquiualenter eſt idẽ: imò & materia, rõne cuius inſunt accidentia illa, eadem manet. Cum uerò per mortem anima rõnalis recedit, ſeu anima rõnalis eſſe deſiſtit, forma ſuccedens quantum ad hoc, ſupplet uicem, locum & actum formæ prioris, qđ præfata accidentia ad tempus cõſeruat in eſſe. Illa quoque forma põt in inſtanti educi: qm̃ in materia morientis præparatio manet ſufficiens ad eius eductionem. Hæc non niſi breuiter tango, præbens legenti occaſionem perſcrutationis maioris.

Accidẽtia eadem numero manent in uiuo, & mortuo.

Dimenſiones interminatæ ſunt coęquæ materiæ. Obiectio. Dilutio.

¶Porro, ꝙ argutum eſt, a quo forma præcedens corrumpatur, faciliter ſolui vr̃, dicendo, quòd ſubtractio conſeruationis ſuæ cauſæ, ad eius corruptionem ſufficiens eſt, quæ conſeruatio tunc ei ſubtrahitur, dum completo miniſterio ſuo, aduenit forma ultimate intenta: qua infuſa, ſuperflua eſſet inexiſtentia ipſius formæ prioris.

Forma pręcedens, a quo corrũpatur ſuccedente perfectiore.

QVAESTIO III.

MOdo quæritur cõſequẽter, *vbi & quando creata ſint anima Adæ, ac anima cæterorum.* ¶Ad quod Bonauentura rñdet: Quãuis egregius doctor

Bonauent.

Auguſt. — Auguſtinus dubitaſſe vr̃,q̃n anima Adæ fuerit condita; quia utraque pars vr̃ de hoc probabiliter poſſe defendi, pro probabiliori tñ, ac ueriori tenendũ eſt, quòd producta fuit in corpore non ante corporis formationem. Quamuis enim uideatur ſatis rationabiliter poſſe dici, quòd Deus produxit animam ante corporis ſui formationem, ut oſtenderet eam non dependere a corpore, ac ſine corpore poſſe ſubſiſtere, conſormitatem quoque habere cum angelis, atque ad illorum beatitudinem ordinari: multo tamen rationabiliùs eſt, ut dicatur in corpore facta, tum quia unitur corpori, ut naturalis perfectio, cui naturaliter appetit copulari, intantum, ut pœna ſit ei ſine illo: tum, quia coniungitur corpori, ut motor mobili, ſine quo mereri nequit, aut demereri. Hinc in Geneſi legitur Deus primo corpus Adæ formaſſe, deinde eidem uitæ ſpiraculum inſpiraſſe. Hæc Bonauentura.

Veriſſimilius eſt animam corporis formationem nõ præceſſiſſe.

¶Ex quibus elicitur, ꝙ & cęterorum animæ in ſuis corporibus ſint creatæ non ſimul, ſed ſigillatim, iuxta illud pſalmi: Qui finxit ſigillatim corda eorum. Vnde de hoc plenius ſcribit hic doctor, dicendo, ꝙ de hoc fuit triplex opinio. Vna quorundam philoſophorum dicentium, quòd animæ rationales ſimul ſint conditæ, & in ſtellis comparibus collocatæ. Quam multum approbat Macrobius ſuper ſomnium Scipionis. Sed verè poſitio iſta magis eſt ſomnium, quàm dictum authenticum. Alia fuit opinio hæreticorum Manichæorum, qui dixerunt animas ſimul creatas in cœlo, & ibi ad ſuggeſtionem Dei tenebrarum peccaſſe, atque ob hoc in corpora tanquam in carceres eſſe demerſas. Tertia eſt catholicorum poſitio, quòd animæ infundendo creantur, & creando infunduntur. Si enim animæ ante corpora ſimul creatæ fuerunt, aut habuerunt vſum rationis, aut non. Si non, quid impediuit? Quod cum aſsignari non ualeat, ſequitur, quòd vſum habuerit rationis: ergo meruerunt, uel demeruerunt. Quorum vtrunque eſt contra illud Apoſtoli, Antequam boni, aut mali quicquam egiſſent &c. Hæc idem.

Pſal 32. Macrobi⁹. Roma. 9.

Tho. aqui. — ¶Thomas quoq;: Quidam, inquit, Philoſophi dixerunt animas extra corpora eſſe creatas, qui dixerunt animas uniri corporibus, ut nautam naui, & hominem ueſtimento. quod Ariſtoteles reprobans, docet animam habere ad corpus ſuum, cui dat eſſe ſubſtantiale ſpecificum, tam eſſentialem habitudinem, ut aliud corpus informare, atq; perficere nequeat. Hæc Thomas in Scripto.

Arti 4. Auguſt. — ¶Porro in Summa quæſtione 90. refert: Auguſtinus ſeptimo ſuper Geneſim dicit, quòd anima Adæ ante corpus cum angelis eſt creata: quoniam opinatur, quòd corpus Adæ in operibus dierum non fuit productum in actu, ſed ſolum ſecundum rationes cauſales, quod non poteſt de anima dici: quoniam nec ex aliqua materia corporali, aut ſpirituali præexiſtente fuit facta, nec ex aliqua potuit uirtute creata produci. Hinc apparet, ꝙ ipſamet in operibus ſex dierum ſit creata cum angelis; & poſtea propria voluntate ſit inclinata ad corpus adminiſtrandum. Sed hoc locutus eſt Auguſtinus non aſſerendo. imò cum anima ſit naturaliter pars hominis, tenẽdum eſt, ꝙ in corpore ſit creata. Deus namq; res primò inſtituit, ſicut earum naturis conueniebat. Hæc Thomas.

Alexand. — ¶Præterea de omnibus his quæſitis Alexander ſcribit egregiè, & penè omnium aliorum nunc aſſegatorum dicta continentur in ipſo. imò in his quaſi omnes catholici concordant.

Richard⁹. — ¶Richardus demum inter cætera quærit, vtrum anima rationalis fuit ipſius Adæ ſpecifica forma. Et patet ex dictis, quòd imò. Sed cuiuſlibet hominis ſpecifica forma, eſt anima ſua. Obijcit tamen Richardus: quoniam Auicenna ſexto naturalium ait de anima rationali: Ipſa veriſsimè eſt ego, aut ipſa eſt ego, regens hoc corpus. Ad quod reſpondet, quòd verbum illud Auicennæ eſt falſum, & contra illud in ſymbolo, Anima rationalis, & caro, unus eſt homo.

Auicenna.

Aīæ hoīm non ſunt ſimul creatæ. — ¶Præterea de hoc, an omnes animæ rationales fuerunt ſimul creatæ, effatur: Animæ hominum non ſunt ſimul creatæ. Cuius rationem quidam aſſignant, quia non potuiſſent fieri animæ numero multæ ante corporum multiplicationem: quoniam animæ indiuiduantur per corpora. Et hoc ſumptum videtur ex Auicenna 6. naturalium. Verum hæc ratio nulla eſt: quia ſi Deo placuiſſet, potuiſſet omnes animas ſimul creaſſe antequam aliquod corpus formaretur, & quælibet earum fuiſſet ſeipſa formaliter numero una, ſicut & modo, quamuis a Deo hanc vnitatem ſumpſiſſet. Hæc Richardus.

Durandus — ¶Quibus concordans Durandus: Quidam, inquit, affirmant, ꝙ impoſsibile eſt animam ante corpus produci: quoniam impoſsibile eſt terminum generationis generationem præcedere. anima autem eſt terminus generationis. Item, quoniam formæ non multiplicantur ſecundum numerum niſi ex parte materiæ. Sed iſta poſitio neceſsitatem non habet, nec prima ratio tenet. Nam eo modo, quo terminus generationis ad quem, non valet generationem præcedere: ſic terminus, a quo corruptionis, nequit poſt corruptionem manere. Quemadmodũ enim terminus ad quem acquiritur, ſic terminus, a quo abijcitur. ſed ſicut anima eſt terminus ad quẽ in generatione, ita eſt terminus, a quo in corruptione: ergo ſi non poteſt præexiſtere generationi, pari ratione non poteſt poſt corruptionem exiſtere. Conſiderandum eſt ergo, ꝙ aliquid poteſt dupliciter eſſe terminus gñationis. Vno modo, quia per gñationem acquirit eſſe, & eſſe in hoc, puta in materia: quæ eſt gñationis ſubiectum, taliq; terminus gñationi præexiſtere nequit, nec poſt corruptionẽ manere. Et tales ſunt omnes formæ naturales, anima rationali inferiores. Alio modo aliquid terminat generationem, non quia abſolutè per gñationẽ acquirit eſſe, ſed quia acquirit eſſe in hoc: & talis terminus poteſt poſt corruptionem manere, gñationi quoque præexiſtere, ut anima humana acquirit eſſe per creationem, ſed eſſe in materia acquirit aliquo modo per gñationem, ſaltem diſpoſitiuè. Ratio item ſecunda non cogit, quia probatum eſt ſupra, nil prohibere ſubſtantias ſeparatas, & etiam formas materiæ unibiles numeraliter ſine materia multiplicari. Hæc Durandus.

Aliquid eſt gñationis terminus dupliciter. — ¶Et ambo iſti doctores in his contradicunt ſcriptis beati Thomæ, cuius tñ poſitio in doctrina Ariſtotelis, & Auicennæ euidenter ſatis fundatur.

¶Vnde Gulielmus Parrhiſienſis libro de uniuerſo, alibiq; fatetur, ꝙ ſecundum Ariſtotelem non eſt multiplicatio indiuiduorum ſub eadem ſpecie ſpecialiſsima niſi per materiam: ꝑꝑ quod nec in ſubſtãtijs ſeparatis nec in cœleſtibus corporibus ſunt plura indiuidua ſub ſpecie una, cum & cœleſtia corpora ex tota ſua conſtent materia.

Animarũ trāſcorporatio refellitur. — ¶Inſuper libro de uniuerſo Gulielmus longã, & efficacẽ diſputationẽ inducit contra Pythagorã, & Platonẽ, dicẽtes animas ſimul ꝓductas, ad incorporationem

rationem deſcendere: in qua ſi impiè uixerint, quandoq; tranſcorporari quoq; expiatæ, & purgatę rurſus aſcendant ad compares ſtellas, id eſt, animarum numero pares. Hi enim philoſophi, ut probat Gulielmus, naturam rõnalium animarũ ignorauerunt: quæ non ſolum ſunt intellectualis, ſed etiam ſenſitiuę, ac uegetatiuę naturæ, ita ꝙ naturale eſt eis uniri corporibus, ac ea perficere: ideoq; innaturale, ac uiolentum eis conſiſtere, extra corpora produci, ac detineri. Porro ſi in ſtellis comparibus ſunt locatę, ſciẽtia fuit eis connata, ergo ſciuerunt uitã illã multo nobiliorem, atq; feliciorem eſſe, ꝙ immergi corporibus, & uitæ huius ſubdi miſerijs. Non ergo deſcenderunt in corpora ſponte, nec ſine earum demeritis inde in ea detruſæ ſunt, cuius tñ oppoſitum dixerunt philoſophi pręfati. Quòd ſi fateantur eas ꝑ ſua demerita corporibus tanquam carceribus alligatas, uidentur ſentire de animabus, quod theologi dicunt de angelis malis. Irrationabile quoque uidetur aſſerere nullam animam in corpore exiſtentem quantumlibet proficientem, puram, contemplatiuam, abſtractã, & eleuatam, poſſe reminiſci ſe fuiſſe in compari ſtella, ac ſiderea manſione, cum tamen in ueritate ex fide, ac certiſsima relatione, imò & experientia multiformi noſcamus multorũ animas Chriſtifidelium fuiſſe abſtractas a corpore, ſiue per raptum, ſiue per mortem, ſiue per imaginariam ſubductionem, aut alienationem propheticam, qui tñ reſuſcitati a morte, aut ad ſeipſos reducti, reminiſcebantur eorum, quæ in tali ſeparatione, ſeu raptu, uel abſtractione contemplati fuerunt. Præterea adhuc mirabiliùs irrationabiliùsq; conſequitur fari, quod animæ miſerias uitæ præſentis ſemel, imò frequenter, ac pluribus annis expertæ, exeuntes de corpore, ac redeuntes ad ſidera, prorſus obliuiſcerentur omnium horum malorum culpabiliũ atq; poenalium, intantum quòd poſt aliquanta temporum interualla rurſus delectarentur corporibus, & afficerentur ad unionem, conturbeniumq; cum eis in his tantis miſerijs: unde eſſet in eis ignorantia maxima, & multo maior, quàm in animabus cõiũctis, nec eſſet in illis ulla uera felicitas, de cuius ratione ſunt æterna ſecuritas, ac ſecura æternitas. Hanc diſputationem proſequitur Gulielmus prolixe. Hinc quoque, ut in libro de ciuitate Dei recitat Auguſtinus, Porphyrius Platonicus in hac re a Platone receſsit, & eius opinionem in re iſta ſecundum Auguſtinum non parua correxit; dicens animas uirtuoſas a corporibus ſeparatas, nequaquam de cætero facere lapſum ad corpora, nec affici eis, ſed fugere ea. Verum iſtud proſequi magis ſpectat ad quartum. Patet itaq; ex prædictis, quòd omnis rationalis anima creatur immediatè a Deo cumq; ſolus intellectus dicitur eſſe ab extra per intellectũ, intelligitur intellectualis eſſentia, non ſola eius potentia.

Auguſt. Porphy.

QVAESTIO IIII.

AMpliùs *quæritur hic de formatione corporis hominis primi, a quo & ex quibus formatum ſit:*

Arguitur primò contra ueritatem.

¶Dicitur autem in Geneſi: Formauit Deus hominẽ de limo terræ. Vnde apparet, quòd a Deo immediatè ſit corpus illud formatum, & ex limo terræ materialiter ſumptum. Contra primum arguitur. Omne agẽs producit ſimile ſibi. Propter quod effectus uocatur participata ſuæ cauſæ ſimilitudo, hinc in elementatione ſua theologica theoremate uigeſimo octauo Proclus eſſat: Omne producens, ſimilia ad ſeipſum ante diſsimilia ſubſtituit. Sequente quoque theoremate ibi teſtatur: Omnis proceſſus per ſimilitudinem ſecundorum ad prima efficitur, cum ergo Deus glorioſus, & adorandus ſit incomparabiliter ſimpliciſsimus ſpiritus, & corpus humanum inter omnia corpora magis compoſitum, uidetur non eſſe immediatè a Deo formatum.

Proclus.

¶Secundò, inter primum, & ultimum eſt diſtantia maxima, ſed a diſtanti in diſtans non itur neq; pertingitur niſi per medium, ut diuinus Dionyſius loquitur. ergo ultimum, & vltimè factũ inter creata, non eſt immediatè a Deo. 2

Dio. mar.

¶Tertiò, effectus contingens, corporeus, & infirmus, non uidetur immediatè a ſuperſimpliciſsimo, omnipotentiq; Deo productus: corpus autem humanum ex ſua natura eſt res prorſus contingens, corporalis, infirma. 3

¶Inſuper probatur, quod non ſit formatum ex limo terrę, quia ex quatuor elementis formatum, ac mixtum, eſt conſtat ex dictis. 1

¶Secundò, corpus humanum fertur ad cœli formem æqualitatem potiſsimè eſſe redactum, ergo aliquid de natura cœleſtis corporis ei admixtum eſt. 2.

¶Tertiò, anima hominis per intellectualem ſuã portionem cõuenit cum natura cœleſtis motoris, ergo & corpus humanum cum cœleſti corpore conuenit in natura quintæ eſſentiæ, Eadem quippè eſt habitudo mobilium, ac motorum. 3.

¶Quartò, in ſemine triplex eſt calor. utpote elementaris, ſeu igneus, & cæleſtis, atq; uitalis: & ita in humano corpore eſt quid cęleſtis naturæ. Nec aliter uident elementa inter ſe tã contraria, ad tantam comproportionẽ, & æqualitatem poſſe conciliari. 4.

¶In oppoſitum horum eſt pręallegata ſcriptura, & item, quod corpus cœleſte incorruptibile eſt, & incommiſcibile elementis.

In oppoſitum.

¶Circa materiam hanc Alexander multa ſciſcitatur. Primò, an corpus Adæ in ſtatu innocentiæ ſit factum a Deo. Secundò, an fieri, ſeu formari poterat ab angelo. Tertiò, an a natura cœleſti. ¶Ad primum reſpondet, quòd corpus primi hominis conditum, & formatũ fuit a Deo, non ab angelo, neq; ab alia creatura. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſim ad literam proteſtatur: Formare, ſeu ædificare coſtam in mulierem uſq;, intantũ nõ potuit niſi Deus, ut nec illud quidem carnis ſupplementum in corpore uiri, quod loco coſtæ in ipſo ſucceſſit, ab angelis eſſe crediderim, ſicut nec hominem ipſum de puluere terræ.

Alexand.

Adami corp' formatum eſt a Deo immediatè. Auguſt.

¶Duplex quoq; eſt cauſa, ob quã decuit corpus immediatè formari a Deo. Prima, quoniam Adam etiam ſecundum corpus, eſt aliquo modo Dei imago: nam ſicut Deus ſimpliciter cauſa, eſt, & principium omnium rerum, ſic Adam ſm corpus ſuum fuit principium omnium ſui generis corporum. Secundò, cum Deus ſit alpha, & ω principium, & finis uniuerſorum, uoluit ut homo ſecundum utranq; ſui partem a nullo alio ſortiretur eſſe, quatenus ſe totum ſciret Deo aſtrictum, a quo etiam ſecundum corpus tanta bona ſuſcepit.

Apocal. 1

¶Ad ſm rñdet, quod angeli non potuerunt per miniſterium ſuum educere, ſeu formare corpus humanũ, nec ad hoc fuit eorum potentia ordinata.

¶Si autem obijciatur, quòd non ſolum angeli boni, ſed etiam angeli mali poſſunt formare, atq; aſſumere corpora in effigie humana: dicendũm, quòd corpora illa nõ ſũt verè, ſed ſimilitud. nanè corpa

Obiectio.

Dilutio.

naturalia,

naturalia, & humana: imo ſunt artificialia corpora; opera autem naturę angeli facere nequeunt, niſi applicando actiua, & paſſiua, in quibus etiam effectú accelerare valent, & expedire. Nec aliqua cauſa naturalis inferior poterat corpus Adæ formare, & intus, ac foris congruenter organizare. Hæc Alexander. Ad quæ ex alijs doctoribus pleniùs patebit reſponſio.

Auicebrō.

¶ Item, quærit, an corpus Adæ fuit compoſitum ex quatuor elementis. Reſpondet, Sicut ait AVICEBRON in libro fontis uitæ, corpus humanum inter omnia corpora compoſitiſſimum eſt. Nam ut dicitur ibi, quanto ſubſtantia aliqua eſt à materia magis immunis, tanto plurium operationum eſt effectiua. Anima ergo intellectiua cum maximè immunis ſit à materia, plurimarum operationum eſt productiua. ideo pluribus indiget organis, atque potentiis, propter quod corpus eius oportuit eſſe compoſitiſſimum, & hetcrogeneum. Veruntamen corpus illud factum ſpecialiter perhibetur de limo terræ. Primò, quia ſecundum philoſophum terra in ipſo magis abundat. Habet etenim plus de materia, & minus de ſpecie. Motus namque ſequitur prędominantis elementi naturam. Secundò, quia ſecundum Auguſtinum humus, & humor, id eſt, terra, & aqua aptiores ſunt ad patiendum, aer, & ignis ad agendum. Fieri autem dicit rationem paſſibilis. idcirco ex terra dicitur homo factus. Tertia eſt, ut homo magis humiliet ſe, ſciens ſe ex elemento iſto viliſſimo factum. Quartò, quoniam cætera tria elementa reperiuntur in terra. Hæc Alexander.

Adami corpus cur de limo factum dicatur.

Auguſtin.

Tho. Aq.

¶ At uerò Thomas hic quærit, an in compoſitione corporis humani ſit aliquid de natura cœleſti. Reſpondet, aliquid aduenire in compoſitionem alterius, contingit dupliciter. Primò, ſecundum eſſentiam ſuam per modum principij materialis, aut formalis. ſicque nihil aduenit de natura cæleſtium corporum in compoſitionem corporum humanorum, quoniam plura corpora conuenire in conſtitutionem corporis unius, non contingit niſi tripliciter. Primò, per ſimplicem aggregationem, quemadmodum ex lapidibus ſit aceruus: ſecundò, per compoſitionem, quæ eſt in ordine, & colligatione partium determinatarum, ut ex ſaxis, & lignis ſit domus: tertiò, per commixtionem, ſicut ex elementis ſit mixtum. Sed nullo horum modorum poteſt aliqua pars corporis cæleſtis in compoſitionem corporis uenire humani: quia in primis duobus modis oportet unam partium, eſſe diſtinctam ſecundum ſitum ab alia, non autem reperimus in corpore humano aliquid corporis cæleſtis, ſitu diſtinctum ab elementis. In tertio autem modo oportet alterationem cōponentium eſſe, cum mixtio ſit miſcibilium alteratorum unio, ut primò de generatione habetur. natura uerò cæleſtis corporis, inalterabilis eſſe cenſetur. Alio modo uenit aliquid in compoſitionem alterius per effectum ſuæ uirtutis. ſicque natura cęleſtis corporis in compoſitionem corporis humani deſcendit, omniumque corporum mixtorum: quia nihil eorum conſequitur formam ſubſtantialem, niſi per corporis cæleſtis uirtutem, eo quod corpus cæli eſt primú alterans, cuius uirtute nés alterationes regulantur, atq; ad fines proprios perducuntur. Nihilominus quidá dicút aliquid de natura corporis cęleſtis eſſentialiter venire in corporis, cōpoſitionem humani, quaſi concilians elementa: qđ aſſerunt eſſe lucem, quam corpus eſſe affirmant. Verú iſta opinio falſo innititur fundamento, dicendo lucem eſſe corpus, quod reprobatum eſt ſupra, quo remoto, veritatem haberet quodammodo. Nec tamen adhuc corpus cæleſtis naturæ eſſet de corporis humani compoſitione, quia natura cæleſtis, ſeu lux non eſt forma ſubſtantialis corporis humani, ſed aliquo modo cauſa eius, videlicet diſpoſitiuè. Virtualis demum aduentus cæleſtium corporum, ad conciliationem ſufficit elementorum. Hęc Thomas in Scripto.

Corpora plura qualiter in cōpoſitionē unius corporis conueniant.

Humanū corpus cęleſti corpore non cōſtat.

Dio. Car.

¶ In quibus videtur obſcurum, quod ait nullum mixtorum formam conſequi ſubſtātialem, niſi per corporis cæleſtis virtutem, cum anima rationalis immediatè à Deo creetur. Et ſi ad hoc reſpondeatur, quòd cum non creetur, nec infundatur niſi diſpoſito corpori, ad cuius præparationem, & organizationem diſpoſitiuè concurrit, ac operatur corpus cæleſte, ideo aliquo modo cauſa eſt animæ rationalis: obijcitur contra hoc, quod omnipotens virtus Dei per ſe immediatè, ac repentinè diſpoſuit corpus Adæ ad infuſionem animæ ſuæ, cæleſti corpore non cooperante. Conformiter obijci poſſet de corpore Chriſti, & ita in corpore primi hominis, nullo modo fuiſſet aliquid de natura orbis cæleſtis.

articul. 2.

¶ Porrò in prima parte Summæ, queſtione nonageſima prima ſáctus doctor diffuſiùs ſcribit de his. Etenim ad id, vtrum hominis primi corpus ſit factum de limo terræ, reſpondens: Cum, inquit, Deus perfectus ſit in ſuis operibus, perfectionem contulit rebus ſm modum earú, iuxta illud: Dei perfecta ſunt opera. Deus auté perfectus extat ſimpliciter, eo quòd omnia præhabeat in ſe non per modú cōpoſitionis, ſed ſimpliciſſimè. Iſta autem perfectio deriuatur ad angelos, ſecundum quod omnia à Deo creata, in ipſorum cognitione exiſtunt. Ad hominem vero inferiori modo deriuatur per ſidem. Non enim in naturali ſua cognitione habet omniú naturalium rerum ſcientiam, ſed eſt quodammodo ex omnibus rebus compoſitus: quia de genere ſpiritualium ſubſtantiarum habet animam rationalé, de ſimilitudine cœleſtium corporum, elongationem habet à contrarijs per maximam æqualitatem complexionis. elementa verò ſecundum ſubſtantiam, ita quòd ſuperiora elementa aer, & ignis, prædominantur in eo ſecundum virtutem: quia vita conſiſtit in calido, quod eſt ignis, & humido, quod eſt aeris: inferiora verò elementa vt aqua, & terra, abundant in eo ſecundum ſubſtantiam: aliter enim non valeret in eo mixtionis æqualitas, niſi inferiora elementa, quæ ſunt minoris virtutis, abundarent ſecundum quantitatem. Ideo corpus hominis fertur de limo terræ formatum: quoniam limus eſt terra aquæ permixta. Hinc homo dicitur minor mundus, quoniam cuncta creata in ipſo, quodammodo continentur.

Deute. 32.

Homo cur dicat minor mundus.

¶ Secúdò quærit Thomas ibidem, vtrum corpus humanum ipſius Adæ, ſuit immediatè à Deo productum. Reſpondet, prima corporis humani formatio, non potuit eſſe per aliquam virtutem creatam, ſed immediatè à Deo. Poſuerunt autem quidam, formas, quæ ſunt in corporali materia, à formis immaterialibus deriuari: quam opinionem ſeptimo metaphyſicæ Philoſophus, improbat per hoc, quòd formæ non competit ſecundum ſe fieri, ſed compoſito. Cumq; oporteat agens eſſe ſimile facto, non conuenit, quòd forma pura, quæ eſt ſine materia, producat formam, quæ eſt in materia, quæ non ſit niſi per hoc, quod compoſitú ſit. Nec oportet, quod forma, quæ non eſt in materia,

Philoſop.

ſit cauſa formæ,quæ eſt in materia,ſm quod com-
poſitum a compoſito generatur.Porro ſolus Deus
quamuis immaterialis,ſolus tñ materiam põt crean
do producere:idcirco ipſius ſolius eſt formam in
materia producere ſine adminiculo præcedentis
formæ materialis.Hinc angelis nequeunt corpora
tranſmutare ad aliquam formam,niſi adhibitis qui
buſdam ſeminibus,prout tertio de Trinitate loquit
[Auguſt.] Auguſtinus.Qm ergo corpus humanum nunquam
ante fuit formatum,cuius uirtute corpus Adæ per
uitam generationis formaretur,non poterat niſi a
Deo formari:Potuit tamen fieri quod aliquod mi-
niſterium angeli exhibuerint Deo in illius corpo-
ris formatione,quemadmodum exhibebunt in ul-
[Obiectio prima.] tima reſurrectione pulueres colligendo Sed obijci
poteſt,quia nihil ſit ea materia corporali, niſi per
aliquam materiæ tranſmutationem,ad quam requi
ritur motus cœleſtis.

[Auguſt.] ¶Rurſus Auguſtinus ſuper Geneſim ait, quòd
homo factus eſt ſecundum corpus in operibus ſex
dierum ſm rationes cauſales,quas Deus corporali
inſeruit creaturæ,poſtmodum verò factus eſt actu.
Quod autē ſic in materia præexiſtit,per cauſas po-
[Dilutio 2.] teſt naturales produci ¶Et reſpondendum, quod
motus cœli eſt cauſa tranſmutationum naturaliū,
[Ad ſecūdū] non ſuper naturalium.¶Ad ſecundum,quod ſecun
dum rationes,cauſales aliquid in creatura Præex-
ſtit dupliciter. Primò, ſecundum potentiam acti-
uam,atq; paſsiuam,ita ut non ſolum ex materia p̄-
exiſtenti fieri poſsit,ſed etiam ut aliqua uis in ma-
teria exiſtens hoc facere ualeat.Secundò,quantum
ad potentiam tantum paſsiuam,ut ſcilicet ex mate-
ria præexiſtenti fieri poſsit a Deo, ſicq; ſecundum
[Auguſt.] Auguſtinum corpus humanum præextitit in operi
bus ſex dierum ſecundum rationes cauſales.Deni-
[Humano corpori ni hil adueni ſcet quin tæ eſſentiæ] que falſum eſt,quod aliqui dicūt aliquid de quinta
eſſentia ad compoſitionem corporis humani mate
rialiter aduenire,ponentes animam corpori, medi
ante quadam luce,uniri. Primò etenim eſt, quod
dicunt lucem eſſe corpus:ſecundò impoſsibile eſt,
aliquid quintę eſſentiæ a cęleſti corpore diuidi,aut
elmentis miſceri propter impaſsibilitatem corpo-
ris cœleſtis.Hoc quoq; ſciendum, quòd animalia
perfecta,quæ generantur ex ſemine, nequeunt ge-
[Auicenna.] nerari ſola cœleſtis corporis poteſtate,ut Auicen-
na confinxit:imo exigitur etiam uirtus particularis
[Philoſop.] agentis,ut probat Philoſophus. Requiritur etiam
locus temperatus ad talium generationem. Vn-
[Albumaſ.] de ſecundum Albumaſar,in locis exceſsiuè calidis,
aut frigidis homines non gignuntur.Hæc Thomas.

[Richard9.] ¶De hoc ultimo pleniùs ſcribit Richardus, dicē-
do: Quidam ponebant corpus humanum poſſe
gñari de terra p̱ influentiam corporis quinti, ſicut
mus gignitur abſq; concurſu particularis agentis
uniuoci,quamuis conuenientius generetur in ma-
trice.Cuius opinionis extitit Auicenna, ut recitat
commentator ſuper octauum Phyſicorū. Hi quip-
pè dixerunt,quòd corpus humanum ante animę in
tellectiuę infuſionem,non ſit niſi quoddam com-
poſitum ex materia,& formis quatuor elemento-
rum incompletis,exiſtentibus in eadem parte mate
riæ in aliqua proportione determinata, per quam
ſufficienter diſponitur ad animæ intellectiuæ ſuſce
ptionem.Ad qualemcunq; autem elementorum p̱-
portionem in materia,ſufficit influentiam corporis
quinti.Cum enim per influentiam eius poſsit de ma
teria terrę educi forma cuiuſlibet elemēti in uarijs
gradibus,eis apparet, quòd cuicunq; proportioni
formatum elementarium correſpondeat cœleſtis
influentia aliqua,tanquam ſufficiens cauſa propor
tionis. illius Illam quoque influentiam dicunt re-
gnaſſe quando corpus Adæ formatū fuit,nō obiq;,
ſed ſuper locum terræ,de qua corpus eius formatū
eſt.Verum opinio iſta hæretica eſt,utpote contra il
lud.Geneſis:Formauit Deus hominem de limo ter- [Gene 2.]
ræ.Eſt quoq; articulus ille excommunicatus,ꝙ ho- [Homo generari non pōt ex putrefactione.]
mo generari poſſet ex putrefactione.Eſt item con-
tra philoſophiā,dicit etenim commentator phyſi-
corū 8.quia ſi poſsibile eſſet, ꝙ homo generaret
ex non ſemine,homo ſic genitus, diceretur homo
equiuocè:quoniam diuerſificata materia proxima,
diuerſificatur,& forma.Hęc Richardus.

¶Preterea cognoſcendum,quòd Auicenna dixit [Diluuium naturaliter fieri nō potuit.]
generale diluuium naturaliter fieri poſſe,& poſt il
lud ſpecies rerum naturaliter renouari modo præ
fato. quod eſt contra ſcripturam,& philoſophiam.
Vnde Auerrois Auicennam irridens,dicit tales opi
niones prorſus abijciendas ab homine uolente phi
loſophię operam dare.

¶Inſuper quærit Richardus, An qualitates ele-
mentares in corpore Adæ, fuerunt ad punctalem
æqualitatem redactæ.Et reſpondens: Quidam, in-
quit,dixerunt quòd non, loquendo de æqualitate
æquiparantiæ.aliàs non fuiſſet in corpore ille mu-
tua actio,& paſsio,& per conſequens nec conſum
ptio cibi. Veruntamen quicquid ſit de qualitatum
æqualitate,falſum videtur,quod ſi qualitates in ali-
quo corpore eſſent ſecundum æqualitatem æquipa
rantiæ,non poſſent ionicem agere,ac pati. Agens [Agēs corporale in agendo repatitur.]
namq; debiſius.quamuis uincat a fortiori agente;
attamen aliquam tranſmutationem facit in agente
prædominante,ſi agentia illa in materia communi
cent.Nam omne huiuſmodi agens,patitur in agen
do ratione alicuius inferioris:ut cum ignis agit in
terram,patitur ab eadem:quoniam ignis ex parte
ſuæ materiæ,eſt inferior forma terrę,ideſt, materia
ignis eſt inferior forma terrę. Hinc ponendo for-
mas duorum elementorum, ut ignis, & aquæ in
punctali æqualitate, adhuc ignis ratione ſuę mate-
riæ patêretur ab aqua.Itaq; qualitates in corpore
Adæ fuerunt in maxima æqualitate proportionis
per comparationē ad naturales actus animæ eius,
ſic ꝙ nobilius complexionari nō potuit.non tamē
fuerunt in æqualitate æquiparantię.imo ſm quoſ- [Aequalitas ęquiparantiæ nequit eſſe in humano corpore.]
dam in nullo mixto uiuo,in tali ęquiparantia eſſe
nequeunt. Nempè cum uita ſtet per calidum,& humi
dum,cuius ſignum,eſt ꝙ corpora mortua efficiunt
mox ſicca,& frigida,oportet in corpore uiuo, præ
ſertim humano,plus eē de calido,& humido,q̄ de
ſicco:& frigido.Alioquin ineptū eſſet ad actus ui-
tales·Hęc Richardus.

¶His cōſonant ſcripta Thomæ in 1.parte,qō.61. [Artic.3.ad primum.]
dicētis:Tactus, qui fundamentum eſt ſenſuum alio
rum,perfectior eſt in homine,q̄ in aliquo alio ani-
mali.idcirco oportuit hominem temparatiſsimam
habere complexionem inter aialia uniuerſa, Pręce [Tactu præcedit hō mo cætera animalia.]
dit quoq; homo animalia cætera, quantum ad ui-
res ſenſitiuas interiores:ſed quo ad aliquos ſenſus
exteriores,homo a quibuſdam animalibus deficit.
Siquidem inter omnia animalia peiorem habet ol-
factum.Neceſſarium enim fuit, quòd homo inter
animalia omnia reſpectu, & comparatione cor-
poris ſui,haberet cerebrum maximum: tum ut, in
eo liberius perficerentur operationes ſenſuum in-
teriorum,q̄ neceſſarię ſunt ad intellectus operatio
nētum,ut frigiditas cerebri calorem temperet cor
dis,quē oportet in homine abundare ad hoc,quod
ſit erecta ſtaturæ:magnitudo quoq; cerebri ob ſuā
humi-

Viſus & auditus obtuſiores ſunt hominis q̃ quorũdam animaliũ.

humiditatẽ,eſt impedimentum olfactus,q ſiccitatẽ requirit.Conformis eſt rõ,ꝙ quadã aĩalia ſunt uiſus acutioris, & ſubtilioris auditus, q̃ hõ,ꝑꝑ impedimentum ſenſuum horũ in hoĩe: qđ neceſſe eſt hoĩe conſequi ex ſuæ complexionis æqualitate. Vnde,& quædã aĩalia ſont homine velociora, cui excellẽtiæ velocitatis repugnat equalitas cõplexionis. Poſtremo,ſtatura cõuenit hoĩ.

Homini erecta ſtatura cur conuenit.

Primò,qm̃ ſenſus dati ſunt hoĩ non ſolũ ad vitæ neceſſaria procuranda,ut aĩalibus cæteris, ſed ẽt ad proficiendũ in cognitione intellectuali.vñ cum cætera aĩalia non delectentur in ſenſibilibus niſi per relationẽ ad cibos, atq; venerea,ſolus hõ delectaẽ in illis ipſa pulchritudine eorũ dẽ.Cũq; ſenſus in facie præcipue nigeant,alia aĩalia habent faciẽ pronã ad terrã, quaſi ad cibum querẽdum,& prouidendũ ſibi de uictu Hõ verò uultũ habet erectũ,ut per ſenſus, præſertim per uiſum, qui extat ſubtilior,& plures oſtendit differentias rerũ, valeat ex oĩ parte liberè ſenſibilia cæleſtia,& terrena cognoſcere.Secundò,ut interiores vires liberius ſuas exerceant operationes,dũ cerebrũ in quo quodammõ perficiunẽ, nõ eſt depreſſum. ſed ſuper oẽs partes corporis eleuatum.Tertiò, quia ſi hõ pronã haberet ſtaturam vtilitas manuum ad diuerſa opa exercenda ceſſaret.Quartò,qm̃ ſi haberet pronã ſtaturam, ſeu manibus vteretur loco pedum anteriorum,oporteret,ꝙ caperet cibũ ore, ſicque haberet os oblongum,& labia dura,ac groſſa, linguamque durã, ne ab exterioribus læderetur, ut in alijs aĩalibus patet: talis aũt diſpoſitio impediret oĩno loquelam.Iſta quoq; diſpoſitio ſtaturæ humanæ, maximè diſtat à plantis.nam hõ habet ſuum ſuperius, utpote caput uerſus ſuperiùs mundi,& inferiùs ſui verſus inferius mũdi,ideo optimè diſpoſitus eſt ſcd̃m diſpoſitionem totius mundi.Porro plantæ habent ſuperiùs ſui uerſus inferiùs mundi:qa radices in eis ſunt ori proportionales, inferiùs autem ſui habent verſus ſuperiùs mundi, ſed bruta ſe habent medio mõ,Superiùs enim animalis,eſt pars,quæ accipit alimentum:inferior pars,quæ emittit ſuperfluum.Hæc Thomas in Summa.

Petrus.

Partium componẽtium ẽ duplex æqualitas.

¶ Præinductis conſonat Petrus: Duplex eſt dicẽs, æqualitas partium componentium.Vna ponderis, alia æquitatis.Cuius exemplum eſt in modico auro & multo plumbo,quia modicum aurum, ſcd̃m æqualitatem iuſtitiæ, æquiualet multo plumbo,nõ ſcd̃m æqualitatem ponderis,quæ eſt æqualitas æquiparantiæ:& hæc in humano corpore eſſe nequiuit, quia, ſcd̃m quãtitatem ſolius molis, eo, ꝙ nimia eſſet prædominantia elementorum actiuorum, quæ plus habent de ſpecie ideſt forma, ſeu uirtute in minori materia: nec ſcd̃m quantitatem ſolius virtutis, quia non eſſet uictoria qualitatum actiuarum ſuper paſſiuas.ergo,nec alteratio, nec motus naturalis, nec mixtio.Nec ſecundum q̃titatẽ molis, atq; uirtutis ſimul,qm̃ elementa,quæ plus habent de materia, minus habent de ſpecie, & econtra. Aequalitas uerò iuſtitiæ,ẽ æqualitas ꝓportionis in cõparatione uniꝰ ad alterum,oĩmq; ad formam ſuam,& hæc in corpore Adæ fuit. Ex qua æqualitate fiebat alteratio quædam ad conſeruationem corporis pertinens, non ad corruptionẽ ipſius.Hmõi quippe æqualitas in triplici gradu,ſeu ſtatu conſideratur.Primo,cum poſſibilitate ad corruptionẽ.ſic erit in gloria. Sc̃do, cum neceſſitate ad corruptionem. ſic eſt in præſenti miſeria. Tertio, cum poſſibilitate ad utrunque. ſic fuit in paradiſo tempore innocentiæ. Hæc Petrus.

¶ Cuius rñſio ex Bonauentura ſumpta vř,& huc cõpẽdioſè ꝯplectiẽ, ꝙ Bonauentura ꝓlixè ꝓſequiẽ.

Adami corpus cur elementare fuerit.

¶ Porrò circa compoſitionem corporis Adæ ſcribit. Corpus Adæ fuit de natura elementari,exigente hoc congruentia ordinis,quẽ in cunctis ſuis operibus conſeruat ſapientia creatoris. Exigebat nãq; hoc ordo hominis ad ſe, ad creaturam inferiorem, ad creaturam æqualem, & ad omnium creatorem. Nempè cũ homo creatus fuerit,vt aptus multa de nouo cognoſcere duplici cognitione, datum eſt ei corpus, diuerſa organa, diuerſaſq; vires habens,& qm̃ fuit conditus in libertate vertibili liberi arbitrij, qua potuit mereri,ac demereri,datũ eſt corpus mortale. Idẽ requirebat ordo hominis ad inferiora,quæ facta erant vt homini deſeruirent ad neceſſaria vitæ, & ad profectum ſcientiæ: ideo factus eſt homo ex natura elementorum,non cæleſtium corporum. Ordo quoq; ad parem, puta ad angelum. Quemadmodũ.n.facta fuit creatura rationalis, incorporalis,immortalis in cælo,ſic decuit fieri creaturam rationalem,corporalem, mortalem in terra, vt iſta ad illius conſociationem progrederetur, & creator omnipotens ab vtraq; collaudaretur. Ordo item ad Deum,vt homo ſuæ conditionis,& cõpoſitionis fragilitatem,ac vilitatem cõſiderans,ſuo ſe magis ſubijceret conditori,& illuc per humilitatem iugiter aſcendere niteretur, vnde per arrogantiam deiectus dæmon agnoſcitur.

¶ Inſuper quidam dixerunt,quod natura cęleſtis venit in compoſitionem humani corporis, vt elementum:quia dixerunt cælum eſſe naturæ ignis, ꝙ improbatum eſt ſupra. ¶ Alij dicunt, quod natura cæleſtis in compoſitionem humani corporis venit non vt elementum, ſed vt medium ligamentum elementa colligans, atq; concilians,vt requirit dignitas conditionis humanæ. Sed contra hoc eſt,quod corpora cæleſtia incorruptibilis ſunt naturę,neque à ſuis locis queunt ſecari ſiue deſcendere. Cæteri dicunt, quòd venit per influentiam, & virtutem, quod iuxta præhabita verificatur. Quod verò Philoſophus ait in ſemine hominis cæleſtem eſſe calorem,intelligendum eſt, non quòd in cæleſtibus corporibus calor ſit, ſed quia ab ipſis cauſatur in inferioribus ſecundum aptam proportionem, qua valet ad vitæ conſeruationem. Hæc Bonauentura.

Philoſop.

Albertus.

¶ Denique ſcripta Alberti concordant præhabitis. Qui etiam quærit hic,an anima rationalis ſit immortalis.Reſpondet,Peripatetici,qui dicebant animam à corpore ſeparabilem eſſe, ac poſt mortem manere,decem ſigna immortalitatis huius inducebant,quæ omnia decimoſexto de naturalibus colligit Auicenna.Primum eſt,quòd omnis virtus organica corpore deſtructo deſtruitur, intellectus verò non debilitatur neq; deſtruitur organo quouis deſtructo,aut debilitato per infirmitatem, aut ſenectutem.ergo natura intellectualis non eſt organica virtus,ſed ſeparata, & incorruptibilis. Secundum eſt, quod nulla organicarum virtutum apprehendit ſe, ac proprium inſtrumentum, ſeu organum, intellectualis autẽ natura apprehendit ſeipſam, quia conuertit ſe ſupra ſe, quod facere nequit organica virtus,ergo intellectualis natura eſt libera,& ſeparata. Tertiũ eſt, quòd nulla virtus organica qualitatẽ organo ſuo perfectè aſſimilatam apprehendit.calefactus,namq; non apprehendit ſibi ſimile calidũ.Ethicus quoq; calorem ſuum nõ ſentit, quamuis ſit magnus, eo quòd habitualiter conuerſus eſt ad ſimilitudinem habitus naturalis,ſed intellectus melius apprehendit perfectè ſibi aſſimilatam,quàm aliud:ergo nõ eſt virtus organica, ſed ſeparata in ſe exiſtẽs.

Auicenna. Immortalitatis animę decem ſigna.

¶ Quæ-

¶Quartum eſt, quòd nulla uirtus organica agit, ſeu operat ſeipſa, ſed inſtrumento, utpote ſpiritu, ſeu calore, intellectus aũt agit ſeipſo, & apprehendit in ſemetipſo, habens agens incorruptibile, & ſeparatum, nec immixtum alicui corpori, & habens in ſe in quod agit: quod eſt intellectus ſpeculatiuus, qui eſt obiectum ſeparatum, & incorruptibile, ergo intellectus non eſt uirtus dependens a corpore.

¶Quintum eſt, quod ab Ariſtotele ſumitur, qm̃ omnis uirtus organica ſi multum intendatur ad vnum, minus ſentit, ac percipit aliud, ut patet in uiſu, qui ex intuitu luminis magni, minus conſpicit aliud. Intellectus verò ex ſubtili intellectione vnius ac altioris, meliùs intelligit, & clariùs uidet minora: ergo eſt uirtus ſeparata, nil cõe habens cũ corpore.

¶Sextum eſt, quòd actiones uirtutum organicarum poſt quadraginta annos debilitantur, atq; laſſantur, intellectus verò ex tunc confortatur.

¶Septimum eſt, quia ſi intellectus eſſet uirtus organica nihil reciperet niſi ſub figura corporis, & in inſtrumento corporeo, quod falſum eſt, cum nullam talem recipiat formam.

¶Octauum eſt, quod & magis eſt propriũ, quod intellectus nil recipit niſi ſeparatum, & a materia denudatum, appendicijsq; materiæ: quia receptum eſt in recipiente communiter, ſm naturam & poteſtatem recipientis. Sequitur ergo ex neceſsitate, ꝙ intellectus ſit a materia denudatus, ac ſeparatus.

¶Nonum eſt, quoniam ſi intellectus dependeret a corpore, utereturq; corpore in operationibus ſuis, non apprehenderet niſi ea, quæ de illius corporis ſunt natura, ſicut uiſus, & auditus non ſentiunt, niſi quæ ad ſua corporalia ſpectant obiecta. Intellectiua verò potentia apprehendit omnia, quia ꝑ intellectum agentem eſt omnia facere, & per intellectum poſsibilem eſt omnia fieri, ut dr̃ tertio de anima. Intellectus ergo eſt ſeparatus, & immortalis.

Philoſop.

¶Decimum eſt, quòd intellectus percipit formam infinitam, id eſt, non finitam corporali menſura. vniuerſale namque eſt ubique, & ſemper, & hoc percipit intellectus. Porro nulla uirtus corporea accipit infinitum, ſed potius limitatum menſuris corporis, in quo eſt. Ergo intellectus eſt liber, & independens a corpore. Ex quibus omnibus ſic arguit Auicenna: Quicquid ſecundum nihil ſui dependet a corpore, nec ſecundum eſſe, neque ſecundum agere, manet reſoluto corpore: ſed talis eſt anima intellectiua, ergo eſt immortalis. Hæc Albertus.

¶Sunt autem rationes iſtæ notabiles, & ſubtiles, Veruntamen apud eos, qui imaginantur hominem non poſſe intelligere in hac uita, niſi intuendo phantaſmata, quædam earum parum concluderent, prout hoc alibi ſæpe oſtenſum eſt.

¶Addit quoque Albertus, Quòd anima ſeparabilis ſit a corpore, ita quòd per ſe ſeparata maneat, & agat ſecundum intellectum, ponit fides catholica, poſueruntq; Stoici omnes, ut patet in libro Phædonis, quem in morte compoſuit Socrates, atque ad hoc probandum talem dat uiam Ariſtoteles primo de anima: Si eſt aliquod operum animæ propriũ, quod ſcilicet non habet in cõicatione ad corpus, ſed ſm ſeipſam, erit ipſa anima ſeparabilis: ſi autem nihil, non erit, id eſt, ſi anima non habet huiuſcemodi actum, non erit ſeparabilis, quia ſic nihil operabitur niſi in corpore.

Philoſop.

¶Ampliùs, Plato hoc probat ſic: Anima eſſentialem ſimilitudinem habet ad intelligentiam, immortalem, ergo & ipſa eſt immortalis. Hinc Plato in Timęo inducit ſummum opificem loquentem ad intelligentias planetis, ac orbibus prę ſidentes: Horũ, uidelicet inferiorum, ſementem ego faciã, uobiſq; tradã; ueſtrum autẽ exequi per erit, ita ut ubi quod nobis ſimile perſpexeritis, atque iuſtitiam colere, & ueritatem amare, iſt eſt, animas rationales recipiatis ad uos poſt ſeparationem a corpore. Hinc cũ Socrates occidendus eſſet ueneno, & Plato, ac alij ſocij ſui flerent, conſolabatur eos Socrates, dicens: Nolite flere. Animę namq; philoſophorum mori non poſſunt. imo per corporis mortem ibimus ad deos, & ad optimos uiros illos.

Plato.

Nota inſignem ſedu la ethnici hominis.

¶Hinc Iſaac Iſraelita philoſophus in libro definitionum fatetur, quòd animæ peccatrices poſt mortem deprimentur ſub orbe triſti, & erunt ibi in magno igne. Animæ verò benè meritæ erũt in pſalmodia & laude, ac contemplatione cum Deo. Hæc Albertus.

Iſaac.

¶Ex quibus conuincitur, quod etiam iuxta Ariſtotelis mentem probari non ualeat, animam eſſe immortalem, ſi nullam habet in corpore actionem, in qua non indigeat communicatione, ſeu miniſterio organicę potentiæ, ſeu reflexione ad phantaſma, cum nulla res ualeat eſſe expers propriæ operationis. Et ſi dicat, quòd ſeparata habeat alium modum intelligendi, ſicut & alium modũ eſſendi: hoc eſt petitio principij, qa hoc reſtat probandum, qđ poſſit ſeparari, & manere corpore reſoluto.

¶Quod autem Albertus refert Socratem in morte compoſuiſſe librum Phædonis, videtur dictum obſcure: quoniam Plato librum illum compoſuit, quamuis & ibi alibi inducat Socratem ſub ſua perſona diſputantem: quia Socratem maximè diligebat, ut in libro de ciuitate Dei recitat Auguſtinus.

Liber Phedonis ſcri ptus Plato nis eſt, non Socratis.

QVAESTIO V.

QVæritur demum, *An ea, quæ de paradiſo terreſtri leguntur, ſint vere ad literam corporaliter intelligenda* ¶Videtur quòd non: quoniam Deus præuidit genus humanũm tali regione fore indignum, atque in hac terra miſeriæ habitaturum: ergo fruſtra inſtituiſſet huiuſcemodi locum. Si dicatur, quòd primi parentes manſerunt ibidem, & nunc Enoch, & Elias ſunt ibi, obijcitur quia propter tam paucos non oportuit, nec decuit conſtitui regionem tam grandem, quæ toti generi ſuffeciſſet humano.

Arguitur primo contra ueritatem.

¶Secundò, fertur in litera ex uerbis Bedę, & Strabi, quod pertingit uſq; ad orbem, ſeu globũ Lunæ. quod videtur impoſsibile, quia ſic penetraret ignẽ elementarem, & ſtaret in medio eius, nec aptus fuiſſet, aut eſſet habitationi humanæ: præſertim, quoniam (ut in hiſtorijs ait Magiſter) in cacumen montis Olympi nequibant aſcendere philoſophi, ob ſubtilitatem aeris ibi, niſi ſpongijs humidis ad nares applicitis, per quas craſsiorem attraherent aerem, attamen mons ille non pertranſit mediã aeris regionem. 2.

¶Tertiò, homo primus præditus fuit mente ſpirituali, & ornatus ſcientia nec morti ſubiectus: nõ ergo indiguit arboribus ſcientiæ boni, & mali, ac uitæ, imo nec ei comedere competebat, cum de corpore eius nihil deperderetur. comeſtio autem fit ad reſtaurationem deperditi, ergo fruſtra erant ibi arbores cum fructibus ſuis, de quibus in litera. 3.

¶Quartò, Damaſcenus libro ſecundo teſtatur, ꝙ 4.

fons,

fons de quo habetur in Geneſi, Fons aſcendebat de terra, fuit oceanus. Oceanus autem vniuerſam ambit, & circuit terram, ergo per paradiſum intelligendus eſt totus mundus, non determinata pars terræ.

5. ¶ Quintò, flumina quatuor, quę ex paradiſo manare narrantur, alibi originem habere reperiuntur, ut hiſtoriographi ſcribunt, ergo falſa, & fabuloſa
Origenes eſt iſta de paradiſo hiſtoria. Vnde, & Origenes totum, quod de paradiſo dicit ſcriptura, ſpiritualiter aſſerit, non literaliter exponendum.

In oppoſitum. ¶ In oppoſitum eſt ſcripturæ auctoritas.

Albertus. ¶ Ad hæc reſpondet Albertus: Tres ſunt de paradiſo poſitiones, Vna, exponentium totum corporaliter, quod de paradiſo ait ſcriptura, Alia, dicentium totum ſpiritaliter tantum eſſe intelligendum. Tertia, ꝙ utroque modo ſit accipiendum, quod verius iudicatur.
Paradiſus triplex in ſcripturis. 2. Cor. 12. Rurſus, de triplici paradiſo fit mentio in ſcripturis, videlicet de paradiſo deliciarum, beatorum ſpirituum, iuxta illud Apoſtoli: Scio hominem in Chriſto, quoniam raptus eſt in paradiſum dei. Item de paradiſo terreſtri corporaliū perſonarum, iuxta illud Geneſis: Plantauerat autem do-
Gene. 2. minus Deus paradiſum voluptatis à principio, in
Luc. 23. quo poſuit hominem. Eſt item paradiſus hoīm glorificatorum, qui non ponit in numerum cum primo paradiſo. Et quamuis paradiſus terreſtris altior eſſe credatur monte Olympo, propter quod aquæ diluuij non deuenerunt ad eum, nihilominus aptiſſimus fuit, & eſt habitationi humanæ: quoniā fontem habet rigantem vniuerſam ſuperficiem paradiſi congruis locis, ac modis, ex cuius humore, & frigiditate temperatur ilico aer, ut aptus ſit reſpi-
Paradiſus ad uſq; lunę ſphęrā pergit imitatione nō extenſiōe. rationi humanæ. Hinc, quod paradiſus pertingere perhibetur uſque ad ſphæram lunæ, videtur intelligendum non de corporali extēſione, & eleuatione, ſed imitatiua participatione, ita, quòd proprietates lunæ, ac orbis ſui participat per hoc, ꝙ eſt locus quietis, immortalitatis, & incorruptionis. Nō enim ſunt ibi tempeſtates, & peregrinę impreſſiones. Hoc tamen dico ſine præiudicio ſententiæ melioris, quoniam in quibuſdam libris antiquiſſimis inuenitur, quod glorioſus Thomas apoſtolus fuit illius ſententiæ auctor, q̄ Bedæ, ac Strabo aſcribitur, ꝙ ſcilicet
Arbor ſciētiæ boni & mali vñ dicatur. paradiſus ſua altitudine tendat vſq; ad ſphæram lunæ. ¶ At uero arbor, ſeu lignum ſcientiæ boni, & mali, vocatur non à uirtute cauſali, quaſi ſcientiā cauſare potuerit vel conferre, ſed à conſecuto euentu: quia ex eſu ipſius experimentaliter inotuit, quid interſit inter obedientiæ bonum, & inter inobedientiæ
Adam immortalitatis gratiā vñ habuiſſet. malum, Immortalitatem quoq; in primo habuit ſtatu ex tribus. Primo ex carentia culpæ, quæ cauſa eſt mortis, ſecundum illud Apoſtoli: Per unum hominē peccatum intrauit in mūdum, & per peccatū mors. Secundò, ex gratia innocentię, quæ ab Anſelmo nocatur originalis iuſtitia tanquam ex conſeruāte. Tertio, ex eſu ligni uitę, ſicut ex diſponente, & diſpoſitiones contrarias remouente. Hinc decimo tertio
Auguſt. de ciuitate dei loquitur Auguſtinus: Accepit Adam aliorum lignorum refectionem contra defectionē, eſum autem ligni uitæ contra uetuſtatem, & infirmitatem. Et quoniam immortalitas illa non fuit omnimoda, ſed dependens, ideo cibis indiguit. Hęc Albertus in Scripto.

¶ Preterea in libro de homine circa finē pleniùs ſuper his ſcribens: Paradiſus, inquit, terreſtris eſt (ꝑ
Beda ut Beda teſtatur) à noſtra habitatione diſtās, & ſecretus lōgo maris, ac terrę tractu. Et ſine pręiudicio credo, ꝙ ſit in oriente vltra æquinoctialē verſus meri-
Ptolem. diem. Et ſicut in Almageſti loquitur Ptolemæus, de habitantibus vltra æquinoctialē, an aliqui ibi ſint, æſtimationem habere poſſumus, non ſciam: quia ex noſtris regionibus nemo ibi peruēnit. Quidā verò philoſophi dicunt, ꝙ ſub circulo æquinoctiali ſit, quoddā mare ſalſiſſimū ob ſolis corroſionem, nec cōmendabile à nobis. Deniq; ſecundus fluuius de paradiſo egrediens, qui Gen. 2. dr̄ Geō, & à ſanctis Nilus, in Aegypto percurrens, determinato tēpore terram illā ſine pluuijs inundat ſole exiſtente in cācro, dum apud nos eſt ſolſtitium æſtiuale, illoq; tēpore ſol eſt remotiſſimus à partibus meridianis vltra æquinoctialē exiſtentibus. Cumq; remotio ſolis inducat hyemen, in quę multi eleuantur humores, nec cōſumuntur, ex illo tempore vltra æquinoctialē tempus multū eſt pluuioſum, à q̄bus pluuijs, vltra æquinoctialē veniens, accipit inundationem aquarum in Aegypto: nec alia cauſa inundationis Nili, cum tunc magis deberet diminui, pōt rationabiliter aſſignari. Et quoniā Nilus eſt fluuius paradiſi, oportet paradiſum eſſe in loco eodem. Si vero obijciatur, ꝙ tūc ſimiliter alia flumina paradiſi, vt- Obiectio ſoluitur.
potè Tigris, & Euphrates, deberent illo tp̄e inundare, dicendum ſm̄ ſanctos, ꝙ flumina illa non fluūt continuo fluxu, vt Nilus, ſed interdum diuiduntur in partes, & abſorberentur ſub terra, ac denuo quorundā mōtium mole expreſſi, partim ſine totaliter in illorum montiū radicibus oriuntur. Nilus autem continuo fluit fluxu de vltra æquinoctialem fluens per Aethiopiam, veniensq; in Aegyptum. Notiſſimum demū eſt, & per nigredinem Aethiopū probātur ipſi Aethiopes habitare verſus æquinoctialē iuxta torridam zonam, quæ ſola prohibet tranſitū habitantium in noſtro habitabili vltra æquinoctialē.
Inſuper cum Damaſceno dicendum, ꝙ pulchritu- Damaſc.
do, atq; amœnitas paradiſi excedit intellectū omnis formæ apud nos exiſtentis, ita ꝙ verè, & dignè correſpondebat pulchritudini hominis ad Dei imaginem conditi in ſtatu illo tam gratioſo. Nec enim fuit irrationalium animalium habitatio, quamuis ad breuem horulam fuerunt ibi adducta, dum Adā eis impoſuit nomina. Habitatio quippe dicit moram continuam, & erant ibi bruta ad modicum (vt legitur de ſerpente) ad virtutis, aut ſapientiæ exercitium. Hæc Albertus. Qui & per alia ſigna probat paradiſum eſſe ſituatum in loco præfato.

¶ Conſonat Thomas, dicendo: Origenes dixit pa- Th. Aqui. Origenes.
radiſum non eſſe locū corporalem, ſed omnia, quæ de paradiſo dicuntur, allegoricè de paradiſo ſpirituali debere intelligi. Quod tanquam erroneum re-
probat Epiphanius Cypri epiſcopus, in quadā epi- Epipha.
ſtola ab Hieronymo tranſlata. Simpliciter ergo eſt concedendum, ꝙ ſit locus corporeus, quem aliqui æſtimat eſſe ſub æquinoctiali ad orientem: quoniā locum illum, quidam philoſophi aiunt temperatiſſimum eſſe, atque exinde Nilus fluuius paradiſi venire videtur. Nec probabile reputatur, alia animalia illuc potuiſſe venire, niſi aut virtute diuina, ut quando adducta ſunt ad Adam, vt videret quid vocaret ea: niſi forte per interiorē repræſentationem id factum ſit, aut dæmonis operationē, vt patet de ſerpente. Nec potuit locus ille agnoſci, niſi per reuelationē diuinam: quia non valet adiri impedientibus montibus, aquis, aut intemperiē aeris in medio ſituatis. Poſitus quoq; fuit homo in paradiſo, vt cuſtodiret ipſe paradiſum ſibi, ne peccando amitteret eum, & operaretur, non quod in ſtatu innocentiæ agriculturæ fuerit neceſſaria, ac laborioſa, vt modo, ſed delectabilis ex conſideratione diuinæ prouidentiæ, & experiētia naturalis virtutis: vel vt Deus cuſtodi-

cuſtodiret hominem ibi, ſine cuius cuſtodia nemo eſt tutus, & operaretur eum ſpiritaliter ad profectũ colendo. Fons quoq; paradiſi ex oceano habet ortum, ſicut, & flumina cætera. hinc primum exordium quatuor fluminum paradiſi exta: oceanus. proxima uera eorum origo, eſt fons præfatus. Hæc Thomas in Scripto.

Artic. 1.

¶ Porro in prima parte quæſtione 102. Paradiſus, inquit, in oriente cõuenienter creditur ſitus, qa in nobiliſsimo terræ loco eſt poſitus. Oriens autem eſt dextra cæli, quoniam inde incipit motus, ut patet ſecundo cæli. Dextera uerò nobilior eſt ſiniſtra. Fuit autem primus hõ immortalis, & incorruptibilis, non quòd corpus eius in ſe incorruptibilitatem habuerit, ſed quia inerat ei vis pſeruandi corpus ſuũ à corruptione, & morte, uidelicet originalis iuſtitia &c. Corpus uero humanum corrumpi poteſt à principio interiori, & exteriori. Ab interiori, per conſumptionem humidi radicalis, ac ſenectutem; cui conſumptioni obſiſtere potuit per eſum ciborum. Porro inter exteriora corrumpentia, præcipuum eſſe uidetur aer diſtemperatus: ideo contra hoc datus fuit homini paradiſus, temperatiſsimo, tenuiſsimo, atque puriſsimo aere circumfulgens. Vnde qui dicũt paradiſum eſſe ſub circulo æquinoctiali, opinãt ſub circulo illo eſſe temperatiſsimum locum, propter æqualitatem dierum, & noctium, & quia ſol nunq̃ elongatur ab eis, non eſt ibi ſuperabundantia caloris, aut frigoris: quoniam etſi ſol ſuper illorum capita tranſeat, non tamen diu in hac diſpoſitione ibi moratur. Veruntamen Ariſtoteles in lib. meteororum, ait expreſsè, φ regio illa eſt inhabitabilis pp æſtum, quod probabilius eſſe uidetur, qm terræ per quas nunquàm ſol pertranſit in directum capitis, intemperatæ ſunt in calore, propter ſolam ſolis uicinitatẽ. Sed quicquid ſit de hoc, credendum eſt paradiſum in loco tẽperatiſsimo eſſet. Factus eſt etiã primus hõ extra paradiſũ, ad innuendũ, φ locus ille cõceſſus eſſet homini ſupernaturaliter ex liberalitate creatoris, ſicut, & originalis iuſtitia, non ex debito humanæ naturæ. Mulier tamen facta eſt in paradiſo, non quia dignior uiro, ſed ob dignitatem principij ſui: quia ex uiro ibi iam poſito, eſt formata. Hinc, & filij fuiſſent nati in paradiſo, in quo parẽtes iam fuerant conſtituti. Hæc Thomas in Summa.

Paradiſus in oriente eſt ſitus.

Circulus æquinoctialis ẽ inhabitabilis.

Adã extra paradiſum eſt factus non Eua.

Petrus.

¶ At uerò Petrus: Paradiſus, ait, eſt hortus, ſeu locus deliciarum, φ dupliciter põt intelligi, utpote deliciarum perpetuarum, aut tẽporaliũ. & ſm hoc diſtinguitur paradiſus cæleſtis, & terreſtris. Locus perpetuarũ deliciarũ dupliciter ſumitur, ſcilicet ꝓpriè pro cęlo empyreo, & impropriè pro ſtatu beatitudinis, ut in euangelio: Hodie mecũ eris in paradiſo. Locus quoq; tẽporaliũ deliciarũ dupliciter capitur, uidelicet ꝓpriè, de quo hic agitur: & metaphoricè ꝓ ſtatu beatitudinis hominis primi. Atq; ut aſſerit Damaſcenus in utroq; poſitus fuit hõ, puta in loco corporaliũ deliciarũ, ſm corpus, & in loco ſpiritualiũ deliciarũ ſm ſpiritũ, inde transferendus in locũ perpetuorũ deliciarũ tã corporalium ſecundum corpus, quàm ſpiritualium ſecundum ſpũm. Sicq; quadrupliciter ſumitur paradiſus. Hæc Petrus.

Luca. 23.

Damaſc.

¶ Veruntamen cælum empyreũ nõ eſt locus corporalium deliciarum eo mõ, quo Saraceni ponunt carnales delicias in ſuo paradiſo terreſtri ſm guſtum, & tactum, ſed ſecundum viſum, atq; auditum aut etiam odoratum: quoniam corpora glorificata ſuauiſsimè redolebunt: quemadmodum corpora damnatorum fœtidiſsima erunt.

¶ Hoc quoq; põſandũ, φ paradiſus i ſcripturis interdum accipitur quinto modo, pro quocunq; loco amœno, & pulchro; vt in Iezechiele: Fili hominis, dic Pharaoni, & populo eius, Cui ſimilis factus nes ĩ magnitudine tua? Ecce Aſſur quaſi cedrus in libano. Cedri non fuerunt altiores in paradiſo Dei. Oẽ lignũ paradiſi Dei non eſt aſsimilatũ illi. Quę ad literã dicta ſunt de rege Aegypti, & rege Aſſyriorũ.

Iezech. 31.

¶ Inſuper de altitudine paradiſi terreſtris loquitur Petrus: Cum ſola tria elementa, terra, equa, aer, ſecundum ſuperficies ſuas iungantur, paradiſus terreſtris non trãſcendebat ſpatium aeris: Cumq; interſtitium aeris triplex ſit, ſ. infimum, in quo volitãt aues: medium, in quo fiũt ſuperiores impreſsiones: & ſupremum ſerenũ, in quo nõ ſunt venti, nec pluuiæ, nec vapores, locus ille tranſcendebat interſtitium primũ, ac medium perueniens vſq; ad ſupremum aerẽ puriſsimum, in quo ex triplici cauſa fuit temperamentum maximũ. Habebat quippe calorẽ ex vicinitate ſphærę ignis, & oppoſitione directa ſolis, ac duplici tranſitu eius in anno ſuper cenith capitis eorum, id eſt, per punctum in cęlo ſuper poſitum capitibus eorum. Sed hũc calorem triplex cauſa concurrens temperabat. Vna ſubtilitas aeris; ob quam effectus radiorum ſolis minus poterat ei incorporari, ſicut ignis in panno minus fortiter agit, q̃ in ligno. Altera, impermixta puritas eius: quia uſque ad locum illum, terreni vapores non aſcendebant. Tertiò altitudo eius, quia vſq; ad locũ radij à terra non reflectebantur. Quamuis itaque paradiſus ſit ſub torrida zona, & circulo æquinoctiali, nõ tamen habet immoderatum calorem: quia intemperantia illa caloris eſt in parte aeris inferiori, non in ſuperiori. Quòd verò paradiſus dicitur pertingere vſq; ad globum lunæ, per hyperbolen dictum eſt, ad denotandum inconſuetam altitudinem eius; ſicut de nauigantibus in mari, ſeu de fluctibus maris fertur in Pſalmo: Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos.

Aeris triplex interſtitium.

Pſal. 106.

¶ Poſtremò, quamuis aqua diluuij non peruenit vſq; ad paradiſum, tamẽ ignis conflagrationis pertinget ibi. ¶ Et ſi inſtetur, quia ſecunda Petri ſecundo aſſerit gloſſa, Aſcendet ignis ille quantum aquę diluuij aſcenderunt, dicendum φ ignis ille duplicẽ habebit effectum, videlicet purgationis, & innouationis. Et quantum ad effectum purgationis, aſcendet quantum aquę diluuij: ſed quo ad innouationis effectum, magis aſcendet. Hæc Petrus.

Obiectio diluitur. Ignis conflagrationis duplex effectus.

¶ Cuius poſitio quantũ ad hoc, φ dicit paradiſũ tranſcendere mediũ interſtitium aeris, vr̃ multis incerta. Imò dicunt, q̃ plures, φ non pertingit vſque ad mediũ interſtitium aeris, quod in parte prima Sũmæ, quæſtione 102. Thomas vr̃ ſentire: dicẽdo: Quidam dicunt, φ paradiſus pertingebat vſq; ad globum lunarem, id eſt, vſq; ad interſtitium aeris medium, in quo generantur venti, ac pluuiæ: quia dominiũ ſuper euaporationes præſertim attribuit lunæ. ſed ſecundũ hoc locus ille non eſſet conueniẽs habitationi humanæ: qm ibi eſt intemperies maxima, & quia aer non eſt ibi contẽperatus complexioni humanæ, ſicut aer inferior terræ magis vicinus.

Diony.

Artic. primo ad primum.

¶ Veruntamen Richardus ait cum Petro, φ paradiſus tranſcendit medium interſtitium aeris, & ſummum interſtitium eius ſubintrat, nec tamen ſphærã lunæ attingit. Puto præterea in iſto certitudinem ſine reuelatione haberi, aut non, vel vix poſſe.

Richard.

¶ Nihilominus Bonauẽtura conſimilia ſcribit dictis Richardi, & Petri, additq;: Vniuerſitas lignorũ paradiſi, cõprehenditur differentijs tribus, ſecundũ quod ad triplicẽ hois vtilitatem ordinabantur. Aut

Bonauen. Lignorũ paradiſi triplex diuerſitas.

enim

enim ordinabantur ad commodum corporis, ut ligna fructifera, quæ ad corporis ſuſtentationem alimenta præbebant. Aut ad commodum animæ, ut lignum ſcientiæ boni, & mali, quod ordinabatur ad probationem obedientiæ hominis. Aut ad utilitatẽ coniuncti, ut lignum uitæ, quod contulit ad uitę humanæ perpetuationem. Verũ de his lignis duo ſunt tantummodo nominata, ob ſuos ſpirituales, ac ſpeciales effectus pp̄ quos Deus ea conſtituit in medio paradiſi, unum iuxta aliud, quatenus ex vno homo conciperet effectum amoris, ex alio effectũ timoris; ſicq; quaſi oppoſita iuxta ſe poſita, eluceſcerent clarius: & homo abſtinendo ab vno, mereretur refici ſufficienter ex alijs. Itaq; Deus poſuit hominem in paradiſo, ut eſſet facilitas perueniendi ad patriã: atque, ut Deus oſtenderet homini beneuolentiã ſuã, cui tam amœnum locum parauit, & ita habitaculi exterioris amœnitas correſpondet interioribus delicijs, quas habet anima, quæ templũ eſt Dei, & quales habuit anima hominis primi.

¶Pręterea extra paradiſum cõdidit hominẽ, quatenus homo magis attenderet beneficiũ creatoris, dum ſe in locum tam delicioſum uidit aliunde adductũ. Et quamuis Deus caſum hominis præcognouit: attamen eum in paradiſo locauit, ut homo inde eiectus, meliùs ſciret, quæ & quanta bona amiſit, & quanta mala incurrit peccando. Hæc Bonauentura.

Alexand. ¶Porro Alexander de his præclariſsimè ſcribit; & uniuerſa iam introducta, in eius ſcriptis contineri uidentur. Scribit autem modeſtè, nec de incertis aſſertoriè loquitur. teſtatur tamen primum hominem factum in agro Damaſceno de terra rubra, & inde translatum in paradiſum, quatenus uiſa terra extra paradiſum, ipſum paradiſum ſibi ipſi, ac poſteris diligentiùs cuſtodiret, non tranſgrediendo Dei præceptum, ac tanto beneficio lympidiùs cognito, gratior eſſet Deo.

Adam factus creditur de terra rubra agri Damaſceni.

¶Additq; Alexander: Ex probabili poſitione aliorum expoſitorum ſcripturę, oritur dubium ubi ſitus ſit paradiſus. Aeſtimant namq; ꝙ ſit in ſectione, id eſt, loco diuiſionis orientali duorum marium, puta oceani, & mediterranei. Ait quippè Iſidorus duodecimo libro etymologiarum: Oceanum Græci, & Latini dicunt circulum ambientem orbem terræ. Mare verò magnum eſt, quod ab occaſu ex oceano fluit, & in meridiem uergit, ac deinde tendit ad ſeptemtrionem: quoniam cætera maria in comparatione illius, minora ſunt. Illud etiam eſt mare mediterraneum: quia per mediam terram uſque ad orientem diffunditur. Dicunt ergo, ꝙ paradiſus ſit in ſectione marium illorum, puta in angulo orientali quartæ habitabilis. Ex quo ſitu ponunt, ꝙ paradiſus ſit in circulo æquinoctiali. quod ita perſuadet, Circulus æquinoctialis diuidit ſphæram cœleſtem in duo æqualia, qui ſm̃ quamlibet ſui partem, æqualiter diſtat a polo utroq;, hinc circulus iſte diuidit ſphæram in duo æqualia ſuper eius centrum. Si ergo mare mediterraneum tranſit in orientem per mediam terram, tranſit ſub circulo æquinoctiali in illa parte, in qua uergit in orientem. Nam teſte Iſidoro, quamuis mare magnum, quod uocatur mediterraneum fluens ab oceano a parte occaſus, aliquando tranſeat per meridiem in ſeptentrionem, nihilominus ſecando terram per medium, tranſit in orientẽ. Vnde dicit Iſidorus: In parte orientali ſecando terram in medio terræ, tranſit in oceanum. Medium autem terrę eſt ſub circulo æquinoctiali. ſicq; patet ꝙ angelus orientalis iuxta ſectionem ꝓtactã, eſt ſub circulo ante dicto, quare & paradiſus. Hæc Alexan.

Iſidorus.

Scotus. ¶Præterea a præinductis Scotus diſſentit: De altitudine, inquiens, paradiſi dicunt nonnulli, quòd pertingit uſq; ad globum lunarem. Quo ad longitudinem verò, dicunt ipſum eſſe ad orientem. Nam alia tranſlatio habet Paradiſus, quẽ plantauit Deus ad orientem. Quantum ad latitudinem, dicunt ipſi eſſe ſub æquinoctiali, & quòd locus æquinoctialis eſt maximè habitabilis: quoniam Sol uelociſsimè ibi pertranſit. ideo pauciores ibi facit reflexiones. Verum ſi ratio attendatur, videtur concludere magis oppoſitum; quia cũ motus cauſet calorem, maior, & fortior motus maiorem, ac fortiorem calorem cauſabit. Reſponſio quoq; illa in ſe non ualet, ſed eſt falſi contentiua. ideo recurrendum ad Auicennam primo Canonis, & ad Ptolemęum libro de diſpoſitione ſphærę, quantum ad hoc, quòd dicunt eſſe ad orientem in comparatione ad cœlum, uel reſpectu diuerſorum ſituum terræ, præterquam reſpectu duorum polorum, qui ſunt immobiles. Vnde per eſſe in oriente, non habetur aliqua determinatio terræ pręciſa, in qua paradiſus exiſtat. Nec poteſt paradiſus attingere uſq; ad medium interſtitiũ aeris: quoniam locus frigidiſsimus ibi eſt perpetuè ſecundum philoſuphum. Cuius cauſa poſitiua, eſt frigiditas nubium: cauſa verò priuatiua eſt duplex carentia, uidelicet carentia caloris generati per reflexionem radiorum a terra, atque carentia caloris cauſati a Sole directè. Cum ergo paradiſus ſit locus habitationi humanæ conueniens, ſequitur ꝙ non ꝑtingit tam altè, niſi ponatur locus huiuſmodi accidentaliter temperatus, ut ſunt loca ſub polo arctico, ſecundum Marcianum in uiridi deſcriptione, & Plinium ſeptimo naturalium. nec ualet argumentũ de diluuio, quia aquæ diluuij inundauerunt miraculosè, utpote aſcendentes ad puniendum peccatores. cum ergo in paradiſo non fuerint peccatores, non debebant illuc aſcendere. Quòd autem dicunt ſub ęquinoctiali eſſe regionem temperatam, non vr̃ uerum: quia dum hyems eſt frigidiſsima nobis, nõ remouetur Sol a nobis niſi per gradus triginta, & tunc eſt eis propinquior, q̃ nobis in maxima æſtate. in qua diſtat a nobis per gradus uigintiquinq;. Ergo plùs habent de calore in fortiſsima hyeme, quàm nos in fortiſsima æſtate. Dico ergo, quòd paradiſus non eſt in tanta altitudine, nec ſub æquinoctiali, ſed in regione temperata. Nec neceſſarium eſt, ꝙ ſit ad orientem, & ſi ibi eſt, tamen eſt æque temperata. Hæc Scotus.

Auicenna Ptolemæ.

Philoſop.

Plinium.

Dionyſ. ¶Cuius poſitio nullius cenſetur uigoris, utpote tot ſanctis, authenticisq; doctoribus contraria. Cuius etiam perſuaſiones ſolutæ ſunt in dictis Petri, Richardi, ac aliorum. Nec formaliter arguit. Nam contra illud, ꝙ alij dicunt habitationem ſub æquinoctiali eſſe temperatam: quoniam Sol uelociſsimè ibi pertranſit, ſic argumentatur: Quanto motus eſt maior, & fortior tanto maiorem, & fortiorem inducit calorem. quod concedendum eſt, cæteris paribus. Experientia verò pandit, ꝙ motus quantumcunq; fortis, & magnus, tanto minus calefacit, quanto recedit celerius: & tanto plùs incaleſcit, quanto diutius immoratur. Inſuper poſitio alia non dicit paradiſum eſſe in medio interſtitio aeris, idcirco ex hoc, ꝙ medium illud probatur frigidiſsimũ eſſe, non improbatur poſitio illa.

Durãdus. ¶Hinc Durandus contra opinionẽ hanc loquitur: Quæritur ubi ſit paradiſus terreſtris. Dicendum, ꝙ ſub æquinoctiali, ſed in monte eleuato ſuper cõem altitudinem montium, ubi nec aquæ diluuij attigerunt. Eſt autem locus ille temperatus, nõ ex natura

climatis

climatis,ſed ex ſitu,& altitudine loci. Reflexio. n. radiorũ ſolis in locis planis illius climatis cũ ſit ad angulos rectè,qñq; puta in puncto libræ,atq; arietis,quæ tangunt æquinoctialem,,qñq; ad angulos quaſi rectos,uidelicet omnibus temporibus aliis, cauſat ardorem nimium,& forte inflammat aerẽ: q inflammatus,& motus,forſan in Geneſi uocatus eſt gladius flammeus,& uerſatilis.ſed reflexio illa nõ pertingit uſq; ad altitudinẽ paradiſi terreſtris. Verũ iſtud quibuſdam nõ placet,imò dicunt impoſsibilẽ eſſe,ꝙ ſupra mediũ aeris interſtitiũ in quo eſt locus ꝑpetuę frigiditatis, ſit habitabilis locus cum ſm hiſtoriographos aer ſuper montẽ Olympum ob ſuam raritatem ineptus ſit reſpirationi humanę.quãto magis in paradiſo,ſi altior eſſet Olympo?Hinc dicunt,ꝙ locus tẽperatus ꝓ habitatione humana ſolum eſt ſuper terrã ſub interſtitio aeris medio,& ipſe paradiſ⁹ nõ ſub ęquinoctiali. Quod verò aqua nõ aſcenderit ſuper paradiſum,cum aſcenderet ſuper montes altiores eodem,dicunt factum miraculosè &c.ut ſupra.Sed illud non vr̃ rõnabiliter dictum:qm̃ non eſt ad miraculum recurrendum,ubi ueritas põt ſaluari naturali rõne,& curſu rerum.Nunc aũt rõnabiliter eſt oñſum qualiter ſuper medium interſtitium aeris ualeat eſſe habitabilis locus,præſertim cum contraria nõ collocentur immediatè.Cum ergo medium illud interſtitium ſit exceſsiuæ frigiditatis,non eſt probabile, quòd interſtitium ſuperius proximum ſibi, ſit exceſsiuæ caliditatis.Hęc Durandus.

Paradiſus eſt ampla regio.

¶Cuius uerba non ſunt intelligenda iuxta quorundam ſimplicium imperniam imaginationẽ, putantium paradiſum terreſtrem eſſe quaſi hortum anguſtum,aut habitationem paucorum,cum ſit regio grandis,ſeu terra latiſsima,pro totius humani generis inhabitatione ſufficiens in innocẽtię ſtatu.

Gul Par.

¶Ampliùs Parrhiſienſis primo lib. de vniuerſo: Incipiam,inquit,loqui de paradiſo terreſtri,quem Deum plantaſſe ad orientem,ſeu ab initio Moyſes ſcripſit·Sunt quoq; de eo narrationes hiſtoriographorũ,ac teſtimonia experimentatorũ,q eũ uidiſſe teſtati ſunt,& poſteris tradiderunt.Teſtant̃ hoc idẽ quatuor nobiliſsima flumina ex ipſo manantia per hoc,quòd ortus,ſeu origo eorum nec ex maribus, neq; ex fontibus totius nr̃æ habitationis inuenitur cõſiſtere.Et laboratũ eſt a regib⁹ antiquis Aegypti & oriẽtalibus in inueſtigatione originis Nili,q̃ nõdum inuenta eſt:ſed hoc ſolũ inuentũ eſt,quòd ab extremis orientis finibus fluũt. Hinc cõſtat ortum eorũ non innotuiſſe hominibus ,niſi aut per primos parentes,q ibi fuerunt, aut ꝑ ſpũm ꝓphetiæ, quo Moyſi credit̃ reuelatum . Omnis demũ rectè intelligens,intelligit paradiſum nõ minoris amplitudinis,aut latitudinis eſſe,q̃ tota eſt maior India, aut Aegyptus , utpote totius humani gñis habitationi primitus deputatam.Quidã verò dixerunt paradiſum regionem eſſe,a tota terra,q̃ in medio cœli eſt,longo tractu terræ,maris, aeriſq; diſtantem , & vſq; ad lunarem circulum eleuatã.Quod nec rõ patit̃,nec natura:qm̃ tantam molẽ ſuſtinere aer nõ poſſet,& regio iſta in igne eſſet elementari,induceretq; interdũ eclipſim Lunæ,ac Solis, ꝓſertim i partibus oriẽtalibus Armeniæ maioris,ac Indiæ,& videret̃ a ꝓximioribus terris.Manifeſtũ eſt ergo, paradiſum terreſtrem eſſe magnam partẽ totius corporis terræ,& eſſe in extremis finibus oriẽtis.eſtq; veriſimile,ꝙ ſit extremitas terræ a parte orientis.

Paradiſi cur Deus

¶Pręterea,mirũ vr̃ cum creator ꝓuiderit primos parentes tam modico tpe ibi manſuros,cur pp homines creauerit paradiſum, cum oẽs priuati ſint illo.Ad quod dico,quod habitatio paradiſi nõ conuenit hominibus ꝓ ſtatu huius miſeriæ, ac corruptionis,in quo corporales deliciæ eis non ꝓſunt, ſed obſunt. Sed in ſtatu innocentiæ aliter fuit , in quo ſenſualitas rõni fuit ſine reniſu ſubiecta.Multa quoq; ſunt pp hominem facta,q̃ in ipſius nõ ueniũt uſum,ut ſunt innumerabiles piſces,ac beſtiæ. Sunt ẽt aliæ multæ paradiſi utilitates.Nã cõfert ad decorem,& ordinẽ vniuerſi,eſtq; materia, & obiectum contemplandi altiſsimum,atq; memoriale ꝓclarũ charitatis,miſericordiæ,ac munificentiæ eius ad homines protoplaſtos,ac pueros eorũdẽ: quib⁹ tot,ac tanta bona parauit, contulit,aut cõferre diſpoſuit:& contuliſſet, niſi ex parte ipſorum fuiſſet defectus.

cõdiderit hominib⁹ mox inde pellendis.

Alia quædam ſcribit de his Gulielmus , q̃ ſinaliter ſunt inducta.Recitat quoq; q̃dam deliramenta ſtultiſsima Iudæorũ, dicentiũ quod arbor, ſeu lignum uitæ habuit in altitudine iter quingẽtorum annorũ. Groſsities verò trũci,ſeu ſtipitis eius erat groſsitię totius terræ. Quam ẽt arborẽ aſſerũt ambulaſſe.His addit:Nec mireris fructũ ligni uitæ habuiſſe uirtutem conſeruatiuã uitæ humanæ ꝑpetuo,cum myrrha,& aloe,ſal,& balſamũ corpa hominũ corrupta,& mortua,a corruptione, putrefactione,& fœtore diu ꝓſeruent. Sic & medicinę q̃dam uitam prolongant cõſeruãdo naturalẽ humorẽ,aut uitalẽ calorem,uel purgando,aut remouendo corruptiua uitæ humanę. Sunt item quædã habentia renouatiuam uirtutem,quam quidam in ſeipſis renouationẽ ſortiti ſunt, & experti, ut carnes ſerpentum,qui tyri nocantur.Hæc Gulielmus .

Nota delirãmenta Iudæorũ de paradiſo.

Lignũ uitæ fugãdę mortis virtutem habuit.

Damaſce.

¶ De hoc paradiſo loquitur Damaſcenus lib. 2. Quia ex uiſibili, & inuiſibili creatura conditurus erat hominem Deus ſm propriam imaginem, & ſimilitudinem,tanquam regem,& principem omnis terræ,& omnium,q̃ ſunt in ea,conſtituit ante eum quaſi regiam aulam,in qua conuerſans,beatam,& * omnium diuitem duceret uitam.Et hic eſt paradiſus diuinus,manibus Dei in Eden plantatus, promptuarium exultationis uniuerſæ,ac gaudij. Eden.n. uoluptas interpretat̃.In oriente eſt, oĩ terra excelſior,temperatiſsimo,puriſsimo,ac tenuiſsimo aere circũfulgẽs,plãtis floridis ſemp comatus, ac bono odore plen⁹,replet⁹ lumine pulchritudinis vniuerſę. Alia multa ſublimia inde diſſeruit Damaſce.

*Omnino

Diony.

¶In pręinductis verò uerbis Gulielmi aliqua cõtinentur, quæ pariunt q̃õnem,ut quod ait,ſeu refert experimentatores quoſdam paradiſum uidiſſe,& neminem inueniſſe ortum fluminis paradiſi. Nullus namq; mortalium naturali potentia corporeis oculis paradiſum conſpexit.nec experimentatorum quiſpiam illuc adductus eſt. Nam & ipſe Gulielmus in uerbis teſtatur præbabitis, quòd ſola primorum parentum relatione , atq; prophetica Moyſi reuelatione paradiſus innotuit.

Auguſt.

¶Porro de quibuſdam fluuijs paradiſi beat⁹ Auguſtinus in lib. de Ciuitate Dei,Beda, & alij fide digni,teſtati ſunt,quòd in certis terrę locis oriri,atq; erumpere reperiunt̃.Propter quod ẽt quidã increduli ſcripturam Geneſeos fictam fabulam reputarunt.Verũ,ſicut prætactum eſt,primus,& originalis ortus ipſorum eſt in paradiſo ex fonte in ſcaturiente,qui extrahit originem. Decurrẽdo aũt per terram alicubi in uoraginibus abſorbentur,& currunt ſub terra,iterumq; erumpunt. & hoc latuit ꝑfidos.Nilus verò continuò fluxu ſine hmõi abſorptione currere recitatur,ita ꝙ nullibi,in terra habitabili inuenitur eius origo.

Fluuiorũ paradiſi alicubi origo prima & ꝓxima.

A *De formatione mulieris.* *Diſtinctio XVIII.*

* coſta.

IN eodem quoque paradiſo mulierem formauit Deus de * ſubſtantia uiri, ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemque in eo poſitum, & poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuiſque nominibus deſignata, ſubnectit ſcriptura: Immiſit Deus ſoporem in Adam. cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

Gen. 2. d. Aug lib. 6. ſup Gene. cap 1.

B *Quare virum prius, & poſtea de viro mulierem creauit, non ſimul vtrunq;.*

Hic attendendum eſt, quare non creauit ſimul uirum, & mulierem, ſicut angelos, ſed prius uirum, deinde mulierem de uiro. Ideo. ſ. ut unum eſſet generis humani principium, quatenus in hoc, & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippè aliud a Deo principium eſſe cõcupierat. Ideoq; ut eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus ꝑuersè rapere uoluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit, quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis: Ideo etiam ex uno homine oẽs eſſe uoluit Deus, vt dum cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi unum amarent.

Aug lib. 6 ſup Gene. cap 2.

Alia ratio quare ex vno hoie oẽs hoies.

C *Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata ſit.*

Cum aũt his de cauſis facta ſit mulier de uiro, non de qualibet parte corporis uiri, ſed de latere eius formata eſt: ut oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis, ne fortè ſi fuiſſet de capite viri facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad * ſeruitutem ſubijcienda. Qua igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia: nec de capite, nec de pedibus, ſed de latere fuerat producenda: ut iuxta ſe ponendam cognoſceret, quàm de ſuo latere ſumptam didiciſſet.

Hugo li. 1. parte 6. c. 34.

* Seruiendum.

D *Quare dormienti, & non vigilanti coſta ſubtracta ſit.*

Non ſine cauſa dormienti quoq; uiro potius, q̃ vigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutorium gñationis uiro eſt formata: ſed ut nullam in eo ſenſiſſe pœnam monſtraretur, & diuinæ ſimul potentię opus mirabile oſtẽderet, quæ hominis dormiẽtis latus aperuit, nec eum tñ a quiete ſoporis excitauit. In quo ẽt opere ſacramentum Chriſti, & eccleſiæ figuratum eſt: quia ſicut mulier de latere uiri dormientis formata eſt, ita eccleſia ex ſacramentis, quæ de latere Chriſti in cruce dormientis profluxerũt, ſ. ſanguine, & aqua: quibus redimimur a pœnis, atque abluimur a culpis.

Aug lib 6 ſup Gene. cap. 6.

De ſacramento huius operis.

E *Quare de illa coſta ſine extrinſeco additamento facta fuit mulier per Dei potentiam, ſicut quinque panes in ſe multiplicati ſunt.*

Solet ẽt quæri, utrum de illa coſta ſine adiectione rei extrinſecæ facta ſit mulier: qđ quibuſdam nõ placuit. Cæterũ ſi ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinſecum augmentum addidiſſet, maius illud eſſet, q̃ ipſa coſta. Ideoq; potius de illo addito, q̃ de ipſa coſta mulier facta deberet dici, de quo plures accepiſſet ſubſtantiæ partes. Reſtat ergo, ut de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento ꝑ diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata, mulieris corpus factum dicatur: eo ſanè miraculo, quo poſtea de quinq; panibus Ieſu cęleſti benedictione multiplicatis, quinq; millia hominum ſatiata ſunt. Illud etiam ſciri oportet, ꝙ cum angelorum miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt eis tñ tribuenda creationis potentia. Angeli. n. nullã poſſunt creare naturam, ergo nec formare coſtam in mulierem, nec carnis ſupplemẽtum in locum coſtæ: non ꝙ nihil agant, ut aliquid creetur, ſed nõ ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum, vel arborum. Solus Deus, id eſt, Trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina a Deo, etiam ſi coſta miniſtrata ſit per angelos.

Hugo ubi ſupra.

Iohan. 6 a Math. 13.

Aug lib. 6. ſup Gene. cap. 15.

F *Vtrum ſecundum ſuperiores, an ſecundum inferiores cauſas ita illa facta ſit mulier, id eſt, an ratio ſeminalis id haberet, ut ita fieret, an tantum, ut ita fieri poſſet, ſed ut ſic fieret, in Deo eſſet cauſa.*

Sed quæritur, an ratio, quam Deus primis operibus concreauit, id haberet, ut

ſecundum

ſecundum ipſam ex uirili latere fœminam fieri neceſſe foret, an hoc tantum, ut fieri poſſet. Ad quod ſciendum eſt, omnium rerum cauſas in Deo ab æterno eſſe. Vt enim homo hic fieret, uel equus, & huiuſmodi, in Dei potentia, & diſpoſitione ab æterno fuit. Et hæ dicuntur primordiales cauſæ, quia iſtas aliæ non præcedunt, ſed iſtæ alias, quæ ſunt cauſæ cauſarum. Cumque unum ſit diuina potentia, diſpoſitio ſiue uoluntas, & ideo una omnium* principalis cauſa: tamen propter effectus diuerſos pluraliter dicit Auguſtinus cauſas primordiales omnium rerum in Deo eſſe: inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in Deo uniuſcuiuſque rei futuræ cauſa præceſſit. In creaturis uerò quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, ut ait Auguſtinus. Quia inſeruit Deus ſeminales rationes rebus, ſecundum quas alia ex alijs proueniunt: ut de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiuſmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales cauſæ, etſi non adeo propriè: quia habent ante ſe cauſam æternam, quæ propriè, & vniuerſaliter prima eſt. Illæ verò ad res aliquas dicuntur primæ, quæ ſcilicet ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus a Deo inſitæ ſunt: & ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt. Quæ autem in immutabili Deo cauſa eſt, mutari non poteſt.

* Primordialis.

Aug. ſuper Gen. lib. 5. cap. 5.

Aug. lib. 9. ſup Gene. cap. 17

Idem ubi ſupra.

G

Diſtinctio cauſarum, & rerum perutilis, ſcilicet, quod quædam in Deo, & in creaturis, quædam in Deo tantum ſunt.

Omnium ergo rerum cauſæ in Deo ſunt, ſed quarundam cauſæ, & in Deo ſunt, & in creaturis, quarundam uerò cauſæ in Deo tantum ſunt, & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditæ in Deo: quia ita eſt in diuina diſpoſitione, ut hoc, uel illud fiat, quod non eſt in ſeminali creaturæ ratione. Et illa quidem, quæ ſecundum cauſam ſeminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia uerò præter naturam, quorum cauſæ tantum ſunt in Deo. Hæc autem dicit Auguſtinus eſſe illa, quæ per gratiam fiunt, uel ad ea ſignificanda non naturaliter, ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam, uel ad ea ſignificanda non naturaliter, ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de coſta uiri ponit, ita dicens: Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, non in rebus conditum, ſed in Deo abſconditum erat. Omnis* creaturæ curſus habet naturales leges. ſuper hunc naturalem curſum creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet, ut ſcilicet virga arida repente floreat, fructum gignat: & in iuuentute ſterilis fœmina, in ſenectute pariat: ut aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturis, ut ex his etiam hæc fieri poſſent, non ut in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundam futurorum cauſas, quas rebus conditis non inſeruit: eaſque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ ſubſiſtunt, ut ſint, ſed quo illas adminiſtrat, ut uoluerit, quas ut uoluit condidit. Omnium ergo, quæ ad gratiam ſignificandam non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum unum erit, quòd mulier facta eſt de latere uiri dormientis. Non habuit prima rerum conditio ut fœmina ſic fieret, ſed ut fieri poſſet: ne contra cauſas quas Deus uoluntariè inſtituit, mutabili uoluntate aliquid facere putaretur.

Aug. ſuper Gen. lib. 9. cap. 17

* Natura.

Num. 17 c. Gen. 21. a. Num. 22 c.

Aug. lib. 9 ſup Gene. cap. 18.

H

De anima mulieris, quæ non eſt ex anima viri, ut quidam putauerunt, dicentes animas eſſe ex traduce.

Quemadmodum mulieris corpus de uiri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipſius animam de uiri anima propagatam, & omnes animas præter primam de traduce eſſe ſicut corpora. Alij aūt putauerunt ſimul oēs aīas ab initio creatas. Catholica aūt eccleſia, nec ſimul, nec ex traduce factas eſſe aīas docet: ſed in corporibus per coitum ſeminatis, atq; formatis, infundi, & infundendo creari. Vnde in Eccleſiaſticis dogmatibus: Aīas hoīum non eſſe ab initio inter cæteras intellectuales *creaturas, nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit, neq; in corporibus per coitum ſeminari, ſicut Luciferiani, Cyrillus, & quidam latinorum præſumptores affirmant. Sed dicimus corpus tm̄ per coniugij copulam ſeminari. Creationem uerò animæ ſolum creatorem noſſe, eiuſq; iudicio corpus coagulari in uulua, & compingi, atq; formari: ac formato iā corpore, aīam creari, atq; infundi: ut uiuat in vtero homo ex anima conſtans, & corpore, & egrediatur uiuus ex utero, plenus humana ſubſtātia. Hieronymus etiam anathematis

Aug. li. 1. ſup Gene. cap. 1.

Aliorum opinio.

Aug. in li. de eccleſiaſticis dogmat. c. 14.

* Naturas

Hierony.

Pſal. 32. c. uinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt, inducens auctoritatem prophetæ: Qui finxit ſingulatim corda eorum. Hoc ſatis, inquit, innuit propheta, quod non ipſam animam de anima facit Deus, ſed ſingulatim animas de nihilo creat.

Summa di ſtin. 18. IN duabus præcedentibus diſtinctionibus tractauit Magiſter de homine protoplaſto, uidelicet uiro: hic agitur de fœmina prima, eius uxore. Et primò oſtēdit cauſam eius materialem, deinde cauſam efficientem, quia a Deo ex coſta viri formata eſt ſupernaturaliter, ſeu miraculosè. Et circa hoc mouet dubia aliqua, utpote cur Deus non ſimul produxit utrunq;: & cur potius de coſta uiri, quàm de alia parte corporis eius ſit facta, cur item ex coſta dormientis magis, quàm vigilātis. Ampliùs circa hoc tangit duas difficultates. Prima eſt, an de ſola coſta uiri formatum ſit corpus mulieris, ſine alterius materiæ additione. Secunda, an in coſta uiri fuit rō ſeminalis ad hoc, quod ex ea formaretur fœminæ corpus. Quocirca tangit diſtinctionē inter rōnes primordiales, & ſeminales, & inter effectus naturales, ac miraculoſos. Vltimò ſciſcitatur, ac docet, quā & qualiter producta ſit anima mulieris, imò, & cæterorum, ac circa hoc excludit errores.

QVÆSTIO I.

HIc quæritur primò, *Vtrū ex ſola coſta uiri formatum, & factum ſit corpus primæ mulieris.*

Arguitur primo contra ueritatem. ¶ Vī, quod non: quā coſta illa non continebat totam ſubſtantiam corporis mulieris illius, ergo aliquid materiale eſt additum ei.

¶ Secundò, in prima rerum inſtitutione Deus vnumquodque produxit prout ſuæ conueniebat naturæ, Auguſtino ſuper Geneſim proteſtante: In rerum creatione non quæritur quid Deus ſua omnipotentia facere potuit, ſed quid rerum natura inſtituit, ſeu exegit. fœminam uero ex coſta uiri produci, non eſt naturale.

3 ¶ Tertiò, coſta illa ad uiri integritatem pertinuit: ergo ea illi ſubtracta, manſit truncatus, & imperfectus. Et quæritur, in quo amborum coſta illa reſurget.

4 ¶ Quartò, in cæteris animalibus perfectis prima indiuidua maſculus, & fœmina ſunt ſimul producta, non unum ex alio: ergo in humana ſpecie cæteris nobiliori, ſic fieri debuit.

5 ¶ Quintò, in coſta illa non potuit alia forma ſubſtantialis induci, niſi priori ſublata, ergo coſta illa corrupta fuit antequam ex ea mulier formaretur.

¶ In oppoſitum eſt ſcriptura.

In oppoſitum. Tho. aqui. ¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Secundum catholicos dubium non eſt, quin mulier de coſta viri ſit facta, quamuis Iudæi multa circa hoc fabulentur. Nō enim magis impoſsibile eſt omnipotenti, mulierem ex coſta uiri formari, quàm uirum de limo terræ produci, cum utrunque ſecundum naturam impoſsibile reputetur. Modum uerò, quo id factum eſt, diuerſimodè diuerſi aſsignant. Hugo de S. Victo. Magiſter enim in textu, & Hugo de ſancto Victore, dicunt ex coſta uiri corpus mulieris eſſe formatum ſine additione alicuius, ſeu nouæ materiæ creatione. Quod intelligibile non uidetur. Si etenim per multiplicationem dicant hoc factum, oportet multiplicationem hāc aut ſecundum quantitatem tantum attendi, aut ſecundum materiæ eſſentiam. Si primo modo, ſic oportet, ut eadem materia numero, quæ primò ſtetit ſub dimenſionibus paruis, poſtmodum maiores dimenſiones receperit. & hoc eſt rareſieri, ut quarto dicitur phyſicorum. ſicque corpus mulieris per rarefactionem eſſet formatum, quod eſt impoſsibile manifeſtè: quoniam ſic corpus mulieris fuiſſet rarius aere. Si autem multiplicatio eſſentiam attingat materiæ, cum nil aliud ſit multiplicari, quàm aliquid, quod priùs non fuit, fieri, oportet aliquid nunc eſſe ſub forma corporis mulieris, quod priùs ſub forma coſtæ non fuit, quàm neceſſariò eſt, uel per conuerſionem alterius corporis in corpus mulieris, cuius materia ſub forma corporis mulieris permaneat: aut per hoc, quòd aliquid materiæ ſit de nouo creatum, & hoc eſſet per additionem nouæ materiæ de nouo creatæ, aut aliunde acceptæ. Sic quoque panum multiplicatio accipi poteſt. Potius tamen videtur factum per additionem materiæ præexiſtentis, cum omnia ſimul eſſe creata ſaltem in materia, ſancti communiter tradant. Veruntamen corpus mulieris non dicitur factum ex illo adiecto, quia adiectum illud non uenit in materiam mulieris niſi per coſtam viri: quemadmodum menſtruum dicitur materia embryonis, quamúis oporteat ex cibis acceptis corpus embryonis augeri, ita & aqua mediante vino in corpus Chriſti tranſubſtantiatur, quamuis eſſet maior quantitas aquæ, dummodo uirtute uini fortioris poſſet abſorberi.

Ad primū. ¶ Et per hoc patet ad primum ſolutio.

Ad ſecūdū. ¶ Ad ſecundum dicendum, quòd inſtitutio naturalium rerum dupliciter poteſt conſiderari. Primò, quantum ad modum fiendi: ſecundò, quantum ad proprietates conſequentes res inſtitutas. Modus autem fiendi in principio mundi naturalis eſſe nō potuit, cum non præceſſerint aliqua principia naturalia, quorum actiones, & paſsiones ſufficerent ad effectus naturaliter producendos. idcirco oportuit per diuinam ſupernaturalem virtutem prima principia in naturis conſtitui, ut quod corpus hominis formaretur ex terra, corpus mulieris ex coſta, ſicq; de alijs. Sed proprietates conſequentes naturas inſtitutas nō ſunt miraculo aſſcribendæ, ut quod aquæ ſuper cœlos miraculosè conſiſtant.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium, quod aliquid dr̄ eſſe de perfectione alterius dupliciter. Primò, quia requiritur ad eſſe indiuidui, ſicq; coſta illa non fuit de perfectione, integritateq; viri. Secundò, quia exigitur ad conſeruationem ſpeciei, prout ſemen dr̄ ſuperfluum reſpectu indiuidui, quod tñ neceſſarium eſt ad conſeruationem ſpeciei: & ita coſta extitit de perfectione Adæ, inquantum principium generis humani. Hinc coſta illa reſurget in Eua, cum ſit de perſonali integritate corporis eius. Porro, quod reſeruatur, & ordinatur ad conſeruationem ſpeciei, non ſolum ſine dolore, ſed etiam cum delectatione deſcinditur: ideo ſine afflictione Adæ, coſta illa ſeparabatur ab eo. Vel dici poteſt, quod diuina uirtute hoc accidit, quod dolorem non ſenſit.

Ad quartū. Ad quartum ſatis reſpondetur in litera. Hæc Thomas in Scripto.

Artic. 2. Mulier cur ex uiro ſit facta. ¶ Præterea in prima parte, q̄ōne 92. Conueniens, inquit, fuit in prima rerum inſtitutione, mulierem formari ex uiro magis, quàm in animalibus alijs. Primò, ut in hoc quædam dignitas primo homini ſeruaretur, quatenus ſicut Deus eſt principium

cipium

cipium totius uniuerſi, ſic primus homo eſſet principium totius generis humani. Secundò, ut mulierem tanquam ex ſe ſumptam magis diligeret, & ei fideliùs adhæreret. Tertio, quia (ut octauo dicitur ethicorum) in genere humano uir, & uxor conueniunt non ſolum ad generandum, ſed etiam in releuamen curæ domeſticę, ac mutuæ prouiſionis, in quibus quædam aptiùs fiunt per mulierem, in quibus tamen uir caput eſt mulieris. idcirco ex uiro tanquam ex ſuo principio eſt formata. Quarta eſt rō ſacramentalis. Figurauit enim per hoc, quod eccleſia a Chriſto ſumit exordium. Vnde Apoſtolus: Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto, & in eccleſia.

Philoſop.

Ephe. 5.

¶Conuenienter demum facta eſt Eua de coſta Adæ. Primò, ad ſignificādum, quod inter uirum, & mulierem debet eſſe ſocialis coniunctio, atq; quod mulier non debet uiro dominari, neq; ab eo cōtemni. Ideo non eſt facta de capite, aut pedibus uiri. Secundò, propter ſacramentum: quia de latere Chriſto dormientis in cruce fluxerunt ſacramenta, uidelicet ſanguis, & aqua, quib⁹ eccleſia eſt formata. Fuit quoq; corpus Euæ immediatè a Deo formatum. Naturalis quippè generatio cuiuſlibet ſpeciei, eſt ex determinata materia. Materia verò ex qua homo naturaliter generatur, eſt ſemen humanum, nec ex alia poteſt materia naturaliter generari. Verū ſolus Deus, qui eſt inſtitutor naturæ, poteſt præter ordinem naturalem res ipſas producere. ideo ſicut ipſe ſolus potuit uirum de limo terræ formare, ita & mulierem de coſta Adæ. Atq; ut nono ſuper Geneſim loqtur Auguſtinus, quod miniſterium angeli Deo exhibuerunt in formatione mulieris, ignotum eſt nobis. Hæc Thomas in Summa.

Eua cur ex viri coſta ſit formata.

Iohan. 19.

Auguſt.

¶Vnde ſuper Iohannem aſſerit Auguſti. quod Deus miſit ſoporem in Adam, & tulit unā de coſtis eius, non ideo ne ipſe Adam in abſtractione coſtæ doleret. Quis.n. ſic dormit, ut ei non euigilanti oſſa euellant? An ideo Adam non ſenſit: quoniam Deus auulſit? Potuit ergo, & uigilāti ſine ipſius dolore auellere. Sed ideo miſit ſoporem in Adam, ad præfigurandum, quod ſicut de coſta dormiētis formata eſt fœmina; ita de latere Chriſti iam dormientis in cruce emanarent eccleſiæ ſacramenta, quibus formatur eccleſia. Vnus enim militum latus eius lancea aperuit, &c.

Coſta cur dormienti euulſa.

Auguſt.

Iohan. 19

¶Inſuper Petrus: Quamuis, ait, ſapientia Dei appareat in productione omnium rerum, excellentius tū declaratur in conſtitutione rationalium creaturarum. Hinc quamuis ſexus hominibus, & beſtijs ſit cōis, in hominibus tamen eſt dignior ob eminentiam animæ rationalis. Ideo congruebat differentem eſſe modum formationis eorum. Nempè in ſexu humano ex ſuperaddita ratione, eſt triplicitet addita comparationis differentia. Vna ad Deum efficientem, ſecunda ad genus humanum ex ſe producendum, tertia ad ſe inuicem, ſcilicet uiri ad mulierem, & econuerſo. Prima eſt: quoniam ſolus homo inter animalia eſt Dei imago, ad quod inſinuandum, uoluit Deus, quod ſicut ab ipſo eſt emanatio vniuerſorum, ita ex primo homine eſſet cunctorum proceſſio hominum. Secunda eſt: quoniam indiuidua ſpeciei humanæ non ſolūm confœderantur fœdere naturæ. ſed & amicitię: idcirco ut omnes maiori amicia colligentur, uoluit Deus, ut omnes ex uno procederēt homine. Tertia eſt, quia in homine ſolo ſexus uirilis, atq; fœmineus miſcentur ſecundum matrimonij legem. idcirco legē matrimonij exprimi decuit in ipſorum formatione, in qua lege principalitas regiminis eſt in uiro: ideo mulier eſt formata ex eo. ſed penes utrunque eſt æqualitas obligationi, quantum ad actum coniugalem, ideo mulier facta eſt de latere uiri: & quia a uiro firmitatem ſortitur, facta eſt de oſſe illius. Immiſit quoque dominus ſoporē contemplationis in Adam, ut eum ſupernaturaliter erudiret de horum ſignificatione: quoniam exercitiom ſenſuum a contemplatione impedit hominē. Hinc ad ſe reuerſus, mox dixit: Hoc nunc os &c. Hæc Petrus.

Petrus.

Auguſt.

¶Idem Richardus, & addit: In coniugio magnū eſt ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum unionis animæ cum Deo, & humanitatis cum verbo æterno, eccleſiæ quoq; cum Chriſto. Dicunt etiam Petrus, Richardus, & alij quidam, quod ſecundum quoſdam corpus Euæ factum eſt de ſola coſta Adæ, ſupernaturaliter multiplicata uirtute diuina, ſicut de pane ſit corpus Chriſti.

Richard⁹.

¶Ait item Albertus: Coſta os durum eſt, non habens medullam. Ideo dicit Iſidorus libro etymologiarum capitulo decimo: Deus fecit homini viginti quatuor coſtas, tanquam totidem radios ſemicirculares, de ſpina dorſi contra ſeinuicem procedentes ad uiſcerum munimentum. cumq; mulier formanda fuit de uiro, ſapienter oportuit, quod ex ea uiri parte formaretur, in qua potiſsima eſt adiutorij uirtus, & ratio æqualitatis. Hoc autē eſt latus, quia in latere dextro eſt uirtus, ex qua eſt motus, & in ſiniſtro eſt uirtus per quam regyratio fit uirtus motiuæ in dexterum, ut iterum moueat. Secunda ratio eſt, quia cor nulla corporis membra æqualiter reſpicit niſi duo latera. ſitus etenim cordis eſt in ſiniſtro. Ventriculum autem maiorem apertum porrigit in dextrū. idcirco in partem dextri lateris magis exufflat ſpiritum, & calorem, quàm in ſiniſtrum. Hinc partes laterum uicinius referuntur ad cor, quàm alia membra. ideo cum mulier facta ſit non ut ſubijcienda ancillanter, ſed ut diligenda ſocialiter in ædificationem domus, quæ conſiſtit in pueris, atq; familia, ideo potiſsimè facta eſt de latere viri. Et formatum eſt corpus eius in inſtanti diuina uirtute, quod a Deo duntaxat fieri potuit. Angeli tamen miniſtrauerunt, exhibueruntq; coſtam ad formandum ex ea. Non autem producunt effectum, niſi ſemina rerum colligendo, & adhibendo, quod inſtātaneæ fieri nequit, quamuis fiat velociùs, quàm per naturam.

Albertus.

¶Si præterea quæratur, cur Deus pro coſta ſuppleuit carnem, & non potius os, ſeu coſtam: dicendum, quod opera Dei ad inſtructionem ſunt futurorū. hinc dixerunt antiqui, quod mulier ex complexione mollis, ac fragilis, facta eſt ex oſſe uiri, ut ſciat ſe a uiro debere accipere diciplinam continentiæ, ac uirtutis. Caro autem ſuppleta eſt, & non os, ut uir ſciat ſe a muliere debere accipere emolitionem ad pietatem, ſeueritatiſq; relaxationem ad coniugem, tanquam ad infirmiùs uaſculum. Veruntamen caro illa ſuppleta eſt in uiro, in figura, & fortitudine coſtæ, quæ & uſum coſtæ accepit in uiſcerum defenſione, Hæc Albertus.

Coſtæ loc⁹ cur carne ſupp'etus eſt nō oſſe

¶Qui etiam commendat, ac ſequitur rōſionem Magiſtri, dicentis quod ſine additamento extrinſeci factum eſt corpus mulieris ex coſta uiri. Verum circa hæc oritur quæſtio, quia ſi coſta ulla fuit in viro non ad eius pertinens perſonalem integritatem, ſed ut in principio ſpeciei, videtur, quod caro pro ea ſuppleta, non ſit in coſtam mutata.

¶Præinductis etiam conſonat Bonauentura, cuius rōſionem compendioſè expreſsit Petrus. Et addit Bonauentura, & non ex ſola coſta Adæ ſum-

Bonauent.

ptum & factum eſt corpus Euæ, ſed & aliqua pars carnis ex carne Adæ aſſumpta eſt, & ædificata in carnem corporis mulieris. Ad quod innuendũ aſſeruit Adã: hoc nũc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Oium uerò prætactorũ dicta doctorũ, in Scripto excellẽtiſsimi, irrefragabilisq; doctoris Alexãdri habent, q & alia multa circa hæc ſciſcitat, ac ſcribit.

Durãdus. ¶ Poſtremò Durandus hic refert: Triplex opinio eſt de iſto, vtrum de coſta Adæ facta ſit mulier ſine additione. Vna, ꝙ non ſolum uirtute diuina, imò ẽt uirtute naturæ poteſt de paruo fieri magnum, abſq; rarefactione, & additione materiæ. Quod declarat ex ſuppoſitionibus tribus. Prima eſt, ꝙ in omnibus rebus naturalibus dare eſt minimum ſm materiam; Philoſop. ut minimam carnem, ut 1. phyſicorum hr. Secunda eſt, ꝙ elementa alternatim ex inuicem gñantur. Tertia, ꝙ ſuperiora generantur ex inferioribus ſm multiplicem analogiam. Itaque ex uno pugillo terræ fiunt decem pugilli aquæ. ſicq; ulterius, ut 2. de generatione habetur. Ex his ita arguitur: Vnum minimum aeris poteſt conuerti in aquam ex ſuppoſitione ſecunda. Aut ergo conuertitur in minimũ aquæ, aut in minus minimo. Non in minus minimo, cum illud non ſit dabile: ergo conuertitur in minimam aquam. Sed ex uno minimo aquæ poſſunt decem fieri minima aeris, & hoc abſque additione materiæ, & rarefactione: qm̃ æquè rarum eſt minimum aeris, quod primò conuertitur in minimum aquæ, ſicut decem minima aeris, in quæ minimum aquæ conuerſum eſt. Verum ratio iſta non ualet. Quamuis enim in naturalibus dare ſit minimum, hoc tñ intelligendum eſt de minimo ſeparato per ſe exiſtẽte, ita ꝙ in minori non ſaluaretur ſpecies rei. minimum autem toti coniunctum, non eſt dare. Cum ergo dr̃, ꝙ minimum aeris conuertitur in minimum aquæ, aut in minus minimo illo: dicendum, ꝙ conuertitur in aquam, & in minus ſm decuplum minimo ſeparabili. Illud tñ minus eſt coniunctum, non ſeparatum. In minus enim ſeparatum non poteſt cõuerti, quia nec illud poteſt eſſe: ſed benè poteſt cõuerti in coniunctum minus minimo ſeparato: qm̃ in coniunctis non eſt minimum dare. Et ſi illud coniunctum minus minimo ſeparato cõuerteretur rurſus in aerem, conuerteretur in decem partes aeris coniunctas, quæ non efficerent niſi unum minimũ aeris ſeparatum, & non decem minima ſeparata, ut iſti putant: & ita non fieret aer magnus ex paruo, ſed æqualis ex æquali. Alia opinio eſt, quòd nec operę naturæ, nec uirtute diuina poteſt fieri magnum de paruo, nec fieri potuit corpus Euæ ex coſta Adæ ſine rarefactione, vel additione materiæ. quod probant, ut ſupra in Thoma. Quam opinionem reprobo, nihilominus tenentes mediam uiam, dicunt, ꝙ Deus poteſt facere magnum de paruo ſine rarefactione, & additione materiæ. Deus namque facere poteſt quicquid eſt potentia materiæ non ſolum naturali, ſed etiam obedientiali. Sed quælibet materia quantum eſt de ſe, eſt æqualiter in potentia ad magnum, & paruum, ad rarum, & denſum. materia nãque ſm ſe non eſt æqualis, aut quanta, imò eſt in potentia ad quantitatem, & qualitatem ſm quamlibet earum drĩam hinc ſi materia montis magni, atq; materia lapidis parui, per intellectum ſepararentur ab omni forma ſubſtantiali, & quantitate, nulla erit differentia inter eas, quantum ad ſuſceptionem magnitudinis & paruitatis, rarefactionis, & denſitatis. idcirco æqualis magnitudo, & denſitas poteſt utriq; induci.

¶ Tertia, & medio modo ſe habens opinio eſt, ꝙ uirtute naturali iſtud fieri nequeat, ſed diuina. Hæc Durandus.

¶ Quæ recitatiuè commemoro. & ſi ritè penſent, poſitio ſancti Thomæ rõnabilior eſſe vr̃. Qui tamẽ euidenter non negat, quin diuina, & ſupernaturali id fieri valeat poteſtate.

QVAESTIO II.

SEcundò quærit, *An omnium rerum, quæ fiunt aut generantur, ſint ponẽda in materia rõnes ſeminales.*

¶ Quo circa multa occurrunt diſcutienda, videlicet quid ſint hmõi rõnes ſeminales, & utrum ſint idem, ꝙ rõnes cauſales, radicales, & naturales, ſeu primordiales, & exemplares. Et rurſum, an rõnes ſeminales, ſint ipſæ inchoationes formarum: hoc eſt, an formæ naturales gñabiliũ ſint in materia inchoatæ, & quid ſit inchoatio illa, ſeu forma ſic inchoata. Hæc eſt vna pręcipuarũ difficultatũ in philoſophia, in qua ẽt magni theologi diuerſimodè ſentiũt. ideo immorari oportet perſcrutationi iſtorum.

Arguitur primò pro parte negatiua. ¶ Videtur, ꝙ rõnes ſeminales non ſint in materia ſtatuendæ. Ratio. o. dicit quid ſpirituale, materia uerò corporeitatis eſt fundamentum.

¶ Secundò, res dupliciter, & in duobus habet eſſe, uidelicet in intellectu, & in propria ſubſiſtentia, 2 exiſtentia, ſeu natura. & eſſe in intellectu, eſt ratio rei. ergo rationes ſeminales non in materia, ſed in mente ſunt collocandæ.

¶ Tertiò, materia eſt pura potentia ſm ſe ſumpta, 3 quod de potentia paſsiua accipitur. In pura autem potentia non eſt rõ ſeminalis eorum, quæ fiunt ex ea. cum ſemen ſit actiuum principium.

¶ Quartò, omne ens eſt ſubſtantia, uel accidens, 4 quęritur ergo quid realiter ſit rõ ſeminalis. Non. n. vr̃ eſſe ſubſtantia. Aut enim eſſet ipſa materia, quod nullus admittit, aut forma, quod non apparet, cum forma ſubſtantialis non recipiat magis, & minus: nec in materia ſunt plures formæ ſubſtantiales. nec formarum latitatio Anaxagorica eſt ponenda, ut Ariſto. probat.

August. ¶ Veruntamen ſuper Geneſim quarto aſſerit Auguſtinus: Omnis iſte uſitatiſsimus naturæ curſus, quaſdam naturales habet leges, quibus ꝓgreditur. Vnde apparet, ꝙ rõnes ſeminales ſint naturales leges. & ita uidentur eſſe accidentales diſpoſitiones, & proprietates. Sed contrarium huius vr̃ ex eo, qđ August. rurſus ſuper Geneſim loquitur Auguſt. quod & ſupra diſtinctione 7. continetur. Iſta quippè originaliter, ac primordialiter in quadam elementorum textura iam cuncta creata ſunt, atq; acceptis opportunitatibus prodeunt. Talis autem textura vr̃ non aliud eſſe, q̃ ipſęmet rerum eſſentię inchoatæ, ac ipſi materiæ radicaliter concreatæ.

August. ¶ Iterum, 4. ſuper Geneſim diſſeruit Auguſtinus: Omnia hæc ex illis inſitis rõnibus, quas tanquam ſeminaliter in mundo ſparſit, prodierunt. Ergo ratio cauſalis, & ratio ſeminalis ſunt idem in re.

¶ Denique libro de Trinitate Auguſtinus fatetur. Omnium quippè rerum, quæ corporaliter, viſibiliterq; naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mundi huius elementis latent. Ipſe namq; creator uniuerſorum, creator eſt inuiſibilium ſeminum: quia quæcunq; naſcendo ad noſtros prodeũt oculos, ex occultis illis ſeminibus ſumunt progrediẽdi primordia, ac debitæ magnitudinis incrementa, & figurarum ſiue formarum diſtinctiones. Ex quibus elicitur, quòd rationes iſtæ ſeminales ſunt originales, & cauſales rerum radices, & quaſi immedi-

ati

ati,ac proprij quidam effectus,ac emanationes idealium exemplarium,atq; ſimpliciter primordialium rõnum mentis diuinæ:& uidentur realiter eſſe formæ in materia inchoatæ,cum aliud nihil in materia uideaatur poſſe aſsignari, imo nec fingi, quod ſit oium horum naſcentium cauſa ita intrinſeca,radicalis,fontana,& quaſi coelementaris.

Albertus.

¶ Ad hæc reſpondet Albertus: Quemadmodum ait gloſſa Geneſis primo ſuper illud, In principio creauit Deus cœlum,& terram,Deus quatuor mundis operatur. Primò,in uerbo æterno,in quo omnia æternaliter præfinita ſunt, diſpoſita, & præuiſa. Secũdò,in materia,& forma,iuxta illud Eccleſiaſtici: Qui uiuit in æternum,creauit omnia ſimul. Tertiò, in operibus ſex dierum nouas creaturas diſtinxit. Quartò,ex primordialibus ſeminibus non incognitæ oriuntur naturæ,& natæ ne pereant,ſępius reparantur,ſeu reformantur. Sic quatuor ſunt rationes cauſales,quæ ſub eiſdem differentijs exprimuntur. Rationes namq;, quæ ſunt in uerbo æterno ſimpliciter,primordiales,& exemplares uocant,in quibus omnia æternaliter præluxerunt,in quibus prædefinitum,eſt quid,quando, vbi,& qualiter ad eſſe perueniat unumquodq;. Illæ etenim ab æterno ſunt, & in illis primo orditus eſt Deus quicquid in operibus naturæ,& gratiæ,ac gloriæ naturaliter,aut ſupernaturaliter operatur.

Deus quatuor modis opat. Eccle. 18

Auguſt. Gene. 1.

¶ De ſecundo modo ſcribit Auguſti. ſuper illud Geneſeos. Et omne uirgultum agri antequam orire tur in terra. Intelligitur terra cauſaliter produxiſſe herbam,& lignum,id eſt, uirtutem producendi acpiſſe, in qua tanquam in radice facta erant, quæ ꝑ tpa erant futura. Fecit ergo ea Deus antequam eẽnt ſm formalitatem materiæ,quæ conſequenter erant executiuè formanda. Et iſtæ rõnes,quas Deus ſic indidit materię quatuor elementorum,ſm Auguſtinũ radicales uocantur:qm̃ aliæ.ſ.rõnes ſeminales radicantur in eis, nec uocantur primordiales ſimpliciter,ſed ſm quid,utpote,quo ad rõnes ſeminales ſequentes. Tertiæ ſunt rõnes diſtinctiuæ,& ornatiuæ, per quas unumquodq; diſtinctionem ſortitur, atq; ad ſuum locum,& actum mouetur. Quarto modo dicuntur rõnales ſeminales,quas indidit naturæ, ut ex ſimilibus ſimilia ualeat procreare,cum dixit:Producat terra herbam uirentem. Et cum dixit hominibus,ac iumentis,Creſcite,& multiplicami,&c.

Auguſt.

Rationesq; iſtæ ſunt aliquo modo efficientes in uirtute primi principij, nec ſunt primordiales niſi quo ad ea, quæ oriuntur ex eis. Verũtamen ante has tres rõnes, uidelicet ante rationes radicales,& diſtinctiuas,ac ſeminales,inſunt omni naturæ creatæ rõnes obedientiales, ſm quas (ut Auguſtinus teſtatur) nihil iuſtius,nihil rationabilius, q̃ vt omnis creatura ſuo obediat creatori in omni,quod ipſe voluerit. Quæ rationes quamuis obedientialiter ſint in creatura: cauſaliter tamen ſunt in creatore: quoniam ſolo creatore cauſante deducuntur in actum. Denique præfatæ rationes realiter coincidere poſſunt, ſed differunt ratione formali, & reſpectu diuerſorum nomina ſortiuntur diuerſa. Sed ad ea,quæ miraculosè,& ſupernaturaliter fiunt, nõ ſunt propriè in materia rationes ſeminales,ſed obediẽtiales. Sũt itaque rationes ſimpliciter primordiales,& ideales, quæ ſunt in uerbo æterno: & ſunt rationes originales,primitus inditæ mundo. ſunt quoque rationes obedientiales,quæ ſunt in creatora,prout ſm rationem debiti ad creatorem refertur. ſunt item rationes radicales,ſm quas elementata omnia radicantur in rõnibus uirtutum elementorum. Et ſunt rationes naturales, quæ è principio intrinſeco, quod eſt natura,faciunt pullare conſimile. Sunt etiam rationes cauſales,ſm quas tam ex cauſa ſupernaturali,quæ Deus eſt,q̃ ex inferiorib9, & naturalibus cauſis rationabiliter procedunt cauſata.

¶ Præterea poſsibilitates, ſeu habilitates rerum conſiderari queunt dupliciter. Primò, penes primã radicem poſsibilitatis obedientiæ, ſm quam vnicuiq; rei creatæ ineſt, non ut ex ea fiat, ſed ut ex ea fieri poſsit quicquid Deus uoluerit. Sicq; poſsibilitas tam ad conſuetum curſum naturæ,quàm ad miracula in principio conditionis inſerta eſt materiæ naturali. Poteſt etiam conſiderari ſecundum potentiam ad actum relatam uirtute educentis potẽtiã ad actum,quæ uirtus ſecundum cauſales rõnes cauſæ efficientis determinatur. & ſic quod conſueto curſu naturæ fit,materiæ naturali eſt inſitum. Quod autem miraculosè fit in diſpoſitione,ac omnipotẽtia Dei abſconditum eſt. Diſpoſuit etenim ab æterno in uerbo ſibi coæterno,quid,ex quo,& qñ aliqd ralium faceret:contra quam diſpoſitionem, ut dicit Auguſtinus,nil unquam fecit,aut faciet. Itaque potentiæ; ſeu uirtutes, uel rationes ad miracula non ſunt materiæ inditæ niſi per obedientialem potentiam. Poſtremò,omnes potentiæ ſiue ſint ſeminales, ſiue ſecundum rationes cauſales ad cauſam,quę ſuper naturam eſt, ſiue ſecundum rationes obedientiales creaturę ad creatorem, ab exordio creationis ſimul ſunt inſitę materiæ a creatore. Et quamuis potentiæ illæ ſint gñe una, diuerſæ tñ ſunt ſpecie. Potentiæ namq; præſertim paſsiuę, determinantur per actus,ut ſecundo de anima dr̃. Conformiter potentia obedientialis eſt una,& plures. Porro ſemen ſe habet & in ratione cauſæ materialis ad actum diſpoſitæ,atq; in ratione cauſæ efficientis, & in ratione formę per uirtutem formatiuam, quæ eſt in ea. Hæc Albertus in Scripto.

Auguſt.

Philoſop.

¶ Porro in libro de coæquęuis,tractatu de materia, breuiter de his aliqua tangit, quæ infra poterunt tangi. In libro quoq; de homine circa finem: Secundum Auguſtinum,inquit,tria inueniũtur differentia ſm rationem, uidelicet cauſę ſeminales,rationes cauſales,& cauſæ ſimpliciter. Et cauſę ſeminales propriè referuntur ad naturam ſeminantem, ſiue in generatione uniuoca, ſiue in generatione æquiuoca,ſiue in generatione per putrefactionem. Rationes verò cauſales ſunt ſimplices, & ſunt in materia, quo ad ea, quæ ad aliquem finem rationis educuntur de illa operatione intrinſeca, ſcilicet naturali,aut extrinſeca, ut arte, ſeu uoluntate diuina. Cauſę autem ſimpliciter,ſunt materialis cauſa, formalis,efficiens, & finalis, Auguſtinus tamen interdum ponit vnum iſtorum pro alio, & aſſerit hęc eſſe inſerta, ſeu indita, & concreata materiæ. Denique in commentario ſuo ſuper librum de cauſis, hinc inde inſinuat formas naturales educibiles eſſe in materia inchoatas, & habere ibi eſſe formale formabile, quod eſt quaſi eſſe confuſum, incompletum, ſeu indeterminatum, quemadmodum ſpecies, ſeu differentię habent in genere eſſe formale formabile indiſtinctum,ut rationale, & irrationale in animali.

Auguſt.

Auguſt.

Vdalric.

¶ Pręterea, Vdalricus in his Alberto conſentiens, multa de his ſcribit in Summa ſua lib. 4. ſatis obſcurè,& prolixè tractans de his,quod tñ planè,& breuiter exprimi potuit. Itaq; verbis ſæpe reiteratis euoluit,qualiter forma aliter habet eſſe in lumine primæ cauſæ, in qua per eſſe ideale relucet, & in luminibus intelligentiarum,quę per ſuorum orbium motus

tus formas educunt, & in materia, in qua recepta
eſt. Ponit autem inchoationem formarum, ſicut
Albertus, aſſerens formas in materia inchoatas, &
eſſe ibi in potentia habitnali formali, & in habitu
quodam formabili. Quædam, inquit, formæ ſunt
cauſæ, atq; principia, ut omnes formæ naturales, q̃
de potentia educuntur materiæ. Et hæ habent tri-
plex eſſe, videlicet eſſe priuationis, cum ſint in ma-
teria potentia confuſa habituali. Secundò habent
eſſe cuiuſdam fieri, ut dum ſunt in motu egreſſus po
tentiæ. ſicq; habent rõnem principij. Tertiò habent
eſſe quietum, & perfectum in termino motus, & ita
Plato. ſunt cauſæ eſſe compoſiti. Hinc ſecundum Platoné
materia tranſſumptiuè dicitur mater: quoniam præ
concepit in ſe formam, quæ quaſi pariendo produ-
citur, quando ex ipſa de potentia ad actum educi-
tur. Quod autem materia potentia habitus confu-
ſi habeat in ſe formam ſecundum eſſe in comple-
tum, probatur per hoc, quòd in generatione rei ex
materia, uel tota forma eſt in materia: ſed propter
diſpoſitiones contrarias non apparet, ita quòd effi
ciens cauſa non mouet ad formam, ſed tantum re
mouet a materia contrarias diſpoſitiones, ut forma
effulgeat, uel tota forma eſt ab extra datore forma
rum, ita quòd totum opus naturæ non eſt niſi præ-
paratio materiæ ad formam recipiendam, uel for-
ma eſt partim ab intra, & partim ab extra. Primum
Philoſop. eſt falſum: quia ut probat Philoſophus, ſic genera-
tio non eſſet niſi alteratio, ita quòd forma latẽs egre
deretur in publicum, quodlibet quoq; eſſet in quo-
libet. Secundum fuit Platonis poſitio, & uidetur in
terdum Auicenna ei conſentire: non tamen con-
ſentit, quia loquendo de principijs corporis, po-
nit tria principia ſicut philoſophus. Attamen a quo
cunque dicatur, falſum eſſe probatur. Aut enim di-
cere oporteret, quòd forma de eſſẽtia materiæ edu-
catur, ut dicunt, qui materiam, & formam dicunt
eſſe vnam eſſentiam: quod falſum eſt, cum ſint pri-
mo diuerſa, nec actus, & eius potentia ſunt idem
realiter. Aut dicere oportebit, quòd forma ex nihi-
lo ſuæ eſſentiæ in materiam inducatur luce datoris
formarum. ſicq; ex nihilo aliquid fieret ſecundum
naturam, quod eſt contra communem animi cõce-
ptionem apud omnes philoſophos, nec compoſi-
tum fieret per ſe, ſed per accidens: quoniam actus
datoris formarum non terminat ad eſſe compoſiti,
per ſe, ſed in exiſtentia formæ. nec ipſum compoſi-
tum eſſet unum, cum iſta ſint duo agentia non con
iuncta, ut pote intelligentia, ſeu dator formæ, & na
tura, quæ diſpoſitiones cauſat materiæ, taliumque
duorum agentium non poteſt eſſe terminus unus,
quæ omnia impoſſibilia ſunt. Ergo tertium mem-
brum eſt uerum. Vel igitur illud intelligitur de eſſen
tia formæ tantum, uel de forma ſm duo, quæ ſunt
in ipſa, uidelicet eſſentia, & eſſe. Non poteſt dici pri
mo modo: quoniam forma eſt ſimplex eſſentia, quæ
partem, & partem non habet. Ergo ſecundus ſenſus
eſt uerus, quòd. ſ. forma eſt in materia per eſſentiã,
ſecundum eſſe imperfectum, & confuſum, atq; po-
tentiale, & ipſa eadem numero eſt ab extra ſm eſſe
ſuum actuale determinatum, & perfectum per uir-
tutem formatiuam agentis immiſſam materiæ, quã
tangit agens, quemadmodum ſemen maſculi mo-
uet ſanguinem menſtruum. Cumq; utrunq; prædi-
ctorum dicat totam formam, quamuis non totali-
ter, hinc quidam ſub eodem ſenſu dicunt, quòd nõ
ſit formæ pars ab intus, & pars ab agente, ſed quòd
tota forma eſt ab intus, & tota eſt ab extra ſm eſſe
diuerſum. Hæc Vdalricus.

¶Qui in tribus, pluribusve capitulis loquendo de Dionyſ.
de his, vr̃ propemodum quaſi Platonicus factus, aſ-
firmans Platonem de his multa uera ſcripſiſſe: nec
Ariſtotelem reprehendiſſe ſenſum, aut mentem Pla
tonis, ſed verba, & modum loquendi, quia ſub tegu
mentis metaphorarum in naturalibus eſt locutus.
Fatetur quoque doctrinam iſtam de formarum eſ-
ſentia, diſtinctione, & productione, non poſſe ple-
nè exponi, niſi ad Platonicorum dogmata recur-
rendo.

¶At verò Thomas in his aliter ſentiens: Emana- Tho. aqui.
tio, inquit, creaturarum a Deo, eſt ſicut exitus artifi
ciatorum a ſuo artifice. Hinc ſicut ab arte artificis
effluunt formæ artificiales in materiam, ſic ab ideis
mentis diuinæ fluunt omnes formæ, & uirtutes na-
turales. Sed quia ſm beatum Dionyſium ſecundo Dionyſ.
de nominibus diuinis capitulo, Perfectiones cauſa-
torum præexcellenter inſunt cauſis, potiſsimè pri-
mæ cauſæ, formæ receptæ in materia, non adæquãt
perfectionem idealium rõnum mentis ęternæ. Ideo
manet in Deo uirtus aliter operandi circa creata,
quibus non eſt creatoris omnipotentia alligata.
Conformiter in poteſtate eſt Dei aliquid poſſe crea
tis addere, ſubtrahere, & mutare. Veruntñ in duo- Creatoris operatio differt duobus ab operatiõe creati artificis.
bus differt operatio creatoris ab operatione creati
artificis. Primò, ex parte materiæ: quia cum artifex
materiam non producat, ſed ex præiacente materia
operetur, non confert materiæ potentiam recipien
di formas, quas materiæ inſuit. Verum Deus oĩum
auctor non ſolum contulit rebus uirtutes natura-
les, ac formas, imò etiam potentiam recipiendi id,
quod ipſe in materia facere ualet. Secundò, ex par
te formæ: qm̃ formæ, quas artifex introducit, nõ p-
ducunt ſimiles ſibi. Nam lectus putreſcens non pul
lulat in lectum, ſed in plantam. Formæ autem natu-
rales producere ſibi ſimiles queunt. hinc proprieta-
tem ſeminis habent, & ſeminales poſſunt vocari.
Formæ itaq; rerum prout in arte diuina, & increata
conſiſtunt, primordiales vocantur. potentia verò in
dita rebus ad recipiendum, quòd diuina diſponit
uoluntas, nominantur a quibuſdam rõnes obedien
tiales, ex quibus ineſt naturæ, ut ex ea fieri queat,
quod voluerit Deus. Ipſæ autem uirtutes in mate-
ria poſitæ, per quas naturales fiunt effectus, rõnes ſe
minales dicuntur. Verum quid in re ſint rõnes hę ſe
minales, a diuerſis diuerſimodè aſsignañ. Quidam Rõnes ſeminales quid ſint.
namq; affirmant, φ forma ſpeciei non recipitur in
materia, niſi mediante gñis forma, intantum ut ſit
alia numero forma, per quam ignis eſt ignis, & per
quã eſt corpus. ſicq; formam illam gñalem, & incõ-
pletam, rõnem ſeminalem appellant: quia per talem
formam gñalem, ineſt materiæ inclinatio ad for-
mas ſpecificas. Quod eſſe non poteſt, cum ſupra p-
batum ſit plures formas ſubſtantiales in eodem ſi-
mul eſſe non poſſe. Hinc alij dicunt, quòd cum om
nes formæ (ſecundum philoſophum) de potentia Philoſop.
materiæ educantur, oportet in materia ipſas præ-
exiſtere formas ſecundum quandam inchoatio-
nem. & quia non ſunt in eſſe ſuo perfecto, non
habent uirtutem agendi completam, hinc nec exi-
re ualent in actum, niſi ſit agens exterius, quod
formam incompletam excitet ad agendum, quate-
nus cooperetur exteriori agenti. alias non eſſet ge-
neratio naturalis, ſed uiolenta: quia ut tertio dici
tur Ethicorum, Violentum eſt, cuius principium
eſt ab extra non conferente uim paſſo. Has igitur Philoſop.
uirtutes, & formas incompletas nuncupant rõnes
ſeminales, quoniam ſunt ſecundum eſſe incomple-
tum in materia, ſicut uirtus formatiua in ſemine.

Sed

ſed hoc non vł uerum.nam quamuis formæ educantur de potentia materię:illa tamen potentia nõ eſt actiua, ſed paſsiua duntaxat. Quemadmodum etenim Commentator,ait phyſicorũ decimo octa-

Auerrois. uo,in motu locali oportet aliud eſſe mouens, & aliud motum.ſimiliter in motu alterationis,ut dum corpus ſanatur, naturaliter cor eſt ſanans, & alia membra ſanata.Hinc ſicut corpora ſimplicia non dicimus a ſeipſis mota ſm locum:quoniam ignis diuidi nequit in mouens,& motum.ſic quoque non poteſt eſſe alteratum ex ſe,quaſi aliqua potentia exiſtens in materia,aliquo modo in ipſam agat materiam,in qua eſt,ipſam educendo in actum. Vtrunque verò contingit in animatis,quia ſunt mota ſm locum ex ſe, & etiam alterata:idcirco in alijs rebus ſumi non poteſt ratio ſeminalis,ſicut in animatis. Nec tamen ſequitur,ſi in materia eſt potentia tm̃ paſsiua,quòd non ſit generatio naturalis:quia materia coadiuuat ad generationem non agendo, ſed inquantum eſt habilis ad recipiendum huiuſmodi actionem:quæ habilitas appetitus materiæ nominatur,& inchoatio formæ. Non enim eodem modo omnes motus dicuntur naturales,ut ſecundo phy-

Philoſop. ſicorum,& primo cœli loquitur commentator: ſed

Motus dicitur naturalis non uno mõ. quidam,propter principium actiuũ intus exiſtens, ut motus localis grauium,ac leuium:quidam, propter principium paſsiuum,quod eſt ſm potentiam ab agente naturali natum in actum educi, ſicut in generatione,& alteratione ſimplicium corporum. Vnde & natura in materiam,ac formam diuiditur. Hinc concedo,quòd in materia nulla potentia actiua eſt,ſed tantum paſsiua,atque quòd rationes ſeminales dicuntur uirtutes actiuæ completæ in natura cum proprijs paſsiuis,ut calor,& frigus,& forma ignis,& uirtus.Dicunturq́; ſeminales, non pp imperfectum eſſe,quod habeant, ſed quia indiuiduis rerum primis primo creatis, collatæ ſunt per opera ſex dierum,quatenus ex eis tanquam ex quibuſdam ſeminibus producerent,& multiplicarentur res naturales. Hinc huiuſmodi uirtutes actiuæ in natura dicuntur rationes,non quòd ſint in materia per modum intentionis,ſed quia ab arte producuntur diuina,& manet in eis ordo,ac directio intellectus diuini,ſicut in re artificiata manet directio artificis in finem determinatum.Rationes etiam ſeminales dicuntur materiæ inditæ,non quòd præexiſtant in materia ante aduentum formæ completæ, quaſi pertinentes ad eſſentiam formę,uel ad rationem eius,ſm quod eſt in materia,ſed per modum, quo etiam formæ complerę in materia eſſe dicunt. Sub rationibus quoq; ſeminalibus comprehenduntur tam uirtutes actiuæ,q̃ paſsiuæ,quæ per agentia naturalia perfici poſſunt, ſicut & in generatione animalis ſemen extento nomine non ſolum dicitur ſperma, ſed etiam menſtruum. Hæc Thomas in Scripto.

¶Inſuper in prima parte,qõne 115. Denomina-

Artic. 2. tiones,ait,fieri conſueuerunt a perfectiori, ut fer-

Philoſop. tur ſecundo de anima.In tota autem natura corporea perfectiora ſunt corpora uiua.hinc nomen naturæ translatum eſt a uiuentibus ad omnes res naturales.Nam,& nomen naturæ, ut 5.metaphyſicæ dř,primo impoſitum fuit ad ſignificandum gñationem uiuentium,quæ natiuitas appellatur. Cumq́; uiuentia gñentur ex coniuncto principio,ut pomũ ex arbore,proles ex matre,conſequenter tractũ eſt nomen naturæ ad omne principiũ motus,quod eſt in eo,quod mouet.Principia aũt actiua, & paſsiua gñationis uiuentium,ſunt ſemina,ex qbus uiuentia gñantur:ideo Auguſtinus omnes uirtutes actiuas, Auguſt.

& paſsiuas,quæ ſunt principia gñationis,& motuũ naturalium rerum,rõnes nominat ſeminales. Hæ uirtutes primò conſiderant,ut ſunt in Deo ſm rõnes ideales:ſecundò,ut ſunt in elementis mundi,in quibus ſimul a principio mundi productæ ſunt, ut in uniuerſalibus cauſis:ac deinde tertio,ſm temporum ſucceſsiones producuntur in hac planta,& in hoc animali tanquam in particularibus cauſis,quartò ſunt in ſeminibus,quæ ex animalibus,& plantis ꝓducuntur,quæ denuo comparant ad alios particulares effect⁹,ſicut primordiales cauſę ad primos effectus productos.Hęc in Summa.

¶Præterea in Summa contra gentiles lib. ſecun- Thomas cõtra gẽt.

cap 42.probat,ꝙ prima formarum productio, & inductio in materiam,non ſit niſi a Deo.Primò, nã omne,quod ſit,ad hoc ſit,ut ſit cum fieri ut uia ad eſſe.ſic ergo unicuiq; creato conuenit fieri,ſicut ſibi conuenit eſſe:eſſe aũt non conuenit formæ tm̃, nec materiæ tm̃,ſed compoſito.materia namq; non eſt niſi in potentia,forma verò eſt,qua aliquid eſt. Solius ergo compoſiti eſt propriè eſſe,& fieri, non materiæ præter formam.Non ergo eſt aliud agens creans meteriam ſolam,& aliud formã inducens.

Formarũ prima inductio eſt a Deo.

¶Amplius,prima formarum inductio non põt eſſe ab aliquo agente per motum tm̃. omnis enim motus ad formam,eſt ex forma determinata in formam determinatam.cumq; materia eſſe non ualeat ſine omni forma,præſupponitur aliqua forma in materia. ſed oẽ agẽs ad formam ſolã materialẽ, oportet eſſe agens per motum. Cum enim formæ materiales non ſint per ſe ſubſiſtentes,ſed earũ eſſe ſit ineſſe materiæ,non poſſunt produci in eſſe, niſi uel per creationem totius compoſiti, uel p tranſmutationem materiæ ad talem,uel talẽ formã Vel prima formarũ inductio eſt ab aliquo creante formam,puta ab eo,q eſt creator totius cõpoſiti.¶Amplius,motus ad formam,eſt naturaliter poſterior motu locali,cum ſit actus magis imperfecti, poſteriora aũt in eſſentialibus ordine naturali,cauſant a perfectioribus.motus ergo ad formã,cauſat a motu ſm locum.Primus verò motus ſm locum,eſt motus cœleſtis.omnis ergo motus ad formam,ſit mediante motu cœleſti. Ea igit,quæ non poſſunt fieri mediante motu cœleſti,non pñt fieri ab agente nõ ualente agere niſi per motum.Per motum aũt cœleſtem non pñt produci multæ formę ſenſibiles,niſi mediantibus principijs determinatis ſuppoſitis, quemadmodũ animalia quędã nõ fiunt niſi ex ſemine.ergo prima inſtitutio harũ formarũ,ad quarũ ꝓductionẽ nõ ſufficit motus cæleſtis ſine preexiſtentia ſimiliũ formarũ in ſpecie,oportet, ꝙ ſit a ſolo creãte.¶Item ſicut idem eſt motus localis totius,& partis,ut totius terræ,& glebæ, ita mutatio gñationis eſt eadem totius,& partis:ſed partes gñabilium & corruptibilium horum generant, acquirentes formas in actu,a formis,quæ ſunt in materia, non ſolum a formis extra materiã exiſtentibus,cũ oporteat generans eſſe ſimile gñato, ut ꝓbat phyloſo-

Philoſop. phus 7.metaph.neq; ergo totalis,acquiſitio formarum in materia,põt fieri p motũ ab aliqua ſubſtantia ſeparata,ſed oportet hoc fieri,vel mediante agẽte corporeo,vel a cauſa creante,q̃ agit ſine motu. Hinc Geneſis primo cũ Moyſes dixiſſet Deũ in principio cœlũ,& terram creaſſe,ſubdidit quo ipſo oĩa in ꝓprijs formis diſtinxit. Alias demum rõnes ad idem ꝓbandum inducit ſanctus doctor ibidem.

Forma ſubſtantialis non inchoata in materia.

¶At verò in eadẽ Sũma 3.lib.diſſeruit. Dici non põt,ꝙ in ſemine a ſuo principio ſit aĩa ſm cõpletã

ſuam

ſuam eſſentiam. ſequeretur enim, ꝙ gñatio animalis eſſet per ſolã deciſionẽ, ſicut in animalibus anuloſis ex uno fiunt duo. Nec dici poteſt, ut aliquid dicunt, ꝙ quãuis principio deciſionis ſeminis, non ſit anima actu in ſemine ꝑꝑ differentiam organorũ, eſt tñ ibi uirtute: & primo eſt ibi anima plantæ in actu, qm̃ organizationem minorem requirit: deinde eandẽ uirtutẽ fieri animam ſenſitiuam, organizatione ſufficienti pacta. ſicq; ulterius. Sequeretur enim, ꝙ aliqua uirtus eadẽ numero, nunc eſſet anima uegetatiua, poſtmodũ ſenſitiua, &c. ſicq; forma ſubſtantialis continuè magis, ac magis pficeret; ſequeretur vlterius, ꝙ ſimul, ſed ſucceſſiuè educeretur forma ſubſtantialis de potẽtia in actum: & ultra, ꝙ generatio eſſet motus cõtinuus, ſicut alteratio, quę oĩa ſunt abſurda in philoſophia. Hinc uirtus, q̃ dr̃ formatiua, & cum ſemine peſciodit, non eſt anima, nec in proceſſu generationis fit anima: ſed eũ ipſa fundet in ſpũ corporali ut in proprio ſubiecto, cuius ſpiritus ſemen contentiuum tanquam quoddam ſpumoſum, operatur formationem corporis ꝑut agit in uirtute animæ patris, cui attribuit gñtio ut principali generanti, nõ ex uirtute, ſeu ui animæ concepit, et poſtq̃ anima ei ineſt. Non enim cõceptum gignit ſeipſum, ſed generatur à patre. Hæc ibi,

Virt⁹ formatiuã ſeminis nõ eſt anima.

¶ Et de his alibi multa cõſcribit: qa ſi forma ſubſtantialis realiter eẽt in materia inchoata, reciperet magis, & minus, & pficeret paulati, ut qualitates, &c.

Petrus.

Amplius Petrus: Quæritur, inquit, qualiter diſtinguantur rõnes primordiales, rõnes cauſales, rõnes naturales, & rõnes ſeminales. Dicendum, Nihil fit cuius ortum legitima cauſa non præcedat ſm Platonem. cauſa aũt rõ appellat̃. cauſa uerò aut eſt generalis, & indeterminata reſpectu diuerſorum effectuum, aut ſpecialis, & determinata. Si generalis, & indeterminata, aut ergo eſt primi opificis, & hęc proprie dr̃ primordialis. aut ſecundaria, quæ eſt in rebus conditis, qua Deus facit de eis, quod vult, & hæc proprie nuncupatur rõ cauſalis. Si ſpecialis, & determinata, aut ergò extrinſeca, ut homo cauſa eſt hominis, & hęc propriè rõ, ſeu cauſa naturalis: aut intrinſeca, ut ſemen hominis, & hæc eſt ratio ſeminalis. In coſta autem Adæ non fuit rõ naturalis, aut ſeminalis, ut ea ipſa fieret Eua: quia in illa coſta non fuit ad hoc actiuum principiũ, aut diſpoſitio naturalis: ideo factum eſt hoc ſcd̃m rationem cauſalem, & primordialem. Præterea aliqui dicunt, ꝙ ratio ſeminalis in materia non eſt aliqua forma actiua, ſed diſpoſitio ſolum paſſiua ad formam recipiendam: quoniam rõ ſeminalis dicit principiũ materiale, materia autem habet rationem paſſiui, non actiui, &c. Hæc Petrus proſequitur, ꝑut ex Scripto Thomæ inductũ eſt & narrat opiniones diuerſas, magiſq; conſentire videtur opinioni Alberti, ſoluendo obiecta contra eam.

Richard⁹

¶ Ricardus quoq; circa hęc ſcribit: Rõ, inquiẽs, ſeminalis poteſt accipi propriè, atq; cõmuniter. Primò modo eſt quędam uis actiua in ſemine, connaturalis eidem, per quam materia ſeminis determinatam reſpicit formam, ſeu ſpeciem: & tranſmutatur naturaliter, & per ſe ad formam, quæ in ſpecie illa reponitur.

Rõ ſeminalis accipitur dupliciter

Quòd aũt ſit uis actiua, inſinuare uꝫ Auguſtinus 5. ſuper Geneſim, ubi loquens de cuiuſcunq; arboris pulchritudine, quantum ad robur, ramos, frondes, & poma, dicit, quod in ſemine oĩa illa primitus erant non mole, ſed ui potenti, atque cauſali.

Auguſt.

Rurſus, tertio ſuper Geneſim loquẽs de animalibus, quæ gignuntur de cadaueribus mortuorum, ait hoc ideo fieri, quoniã corporibus animantiũ eſt, quædã vis naturalis, & quaſi præſeminata materia, & quodammodo initiata primordia animalium, quæ inde naſcuntur. Quòd item per eã reſpiciat materia determinatam ſpeciẽ, patet per Auguſtinum nono ſuper Geneſim, proteſtantẽ: Per rõnem ſeminalem ex grano tritici producitur triticum, & non faba: atq; ex faba oritur faba, non triticum.

Auguſt.

Ratio igitur ſeminalis propriè dicta, non eſt principiũ purè potentiale: qm̃ eſt vis actiua. Patet quoq; ꝙ ſi in ſemine fiat quandoq; aliqua impreſſio extranea, nõ connaturalis, per quã ſemen interdum degenerat, ita vt ex grano tritici producatur herba ex qua oritur granum non triticeũ, quòd talis impreſsio non eſt propriè ratio ſeminalis, grani triticei. Patet etiam ꝙ ratio ſeminalis non eſt niſi, in viuentibus aliqua vita, vel quæ vitã habuerunt, aut ex re viuente producta ſunt: quia de ſolis viuẽtibus dr̃ Geneſis primo, ꝙ habent in ſe ſementem generis ſui. & ratio ſeminalis nõ eſt propriè niſi in ſemine. Iterũ patet ꝙ non eſt, quid tranſmutabile in formã materię inducendã, quia cum ſit vis actiua, eſt quędam forma in actu, & vna forma in actu ſiue ſubſtãtialis, ſiue accidentalis, non tranſmutatur naturaliter in aliam. Nec põt dici, ꝙ ſit tota eſſentia ſub eſſe incompleto, aut aliqua portio eius in actum imperfecto, quæ introducenda ſit in materiã ſeminis. Nã quamuis poſsibilitas ad formam illam, ſit cõnaturalis materiæ ſeminis: attamẽ dici non poteſt, ꝙ dum eſt ſub forma ſeminis, alia forma introducenda, aut aliqua eius portio ſit connaturalis eidem. Patet rurſus ꝙ ratio ſeminalis non eſt ſubſtantialis formæ ſeminis: quia materia per ſuam ſubſtantialem formã non tranſmutatur ad aliam formam naturaliter per ſe. Nulla enim forma naturaliter per ſe agit ad ſui corruptionẽ: materia autem ſeminis per rationem ſeminalẽ tranſmutatur naturaliter, & per ſe ad aliã formã. Reſtat ergo ꝙ ratio ſeminalis propriè dicta, ſit vis actiua in ſemine, cauſata à creante, aut generante, iuuans ad ſeruandum in materia formam illã, ad quam determinauit, ac tranſmutauit materiã illã.

Philoſop.

Vnde philoſophus 16. de animalibus, loquens de formatiua virtute membrorum, quam aſſerit eſſe in embryone, dicit ꝙ ſermo dicentis, quòd illud quod operatur, corrumpitur, poſtq̃ fecerit omnia membra, eſt falſus. Nec eſt intelligendum, ꝙ virtus illa ſit in ſemine, ut in ſubiecto: qm̃ nulla virtus naturalis exiſtens in materia, mediante forma ſubſtãtiali, ita ꝙ ſit cõnaturalis compoſito, agit per ſe ad corruptionẽ illius formæ. ſed vis illa ſubiectiuè eſt in ſpiritu corporeo incluſo in ſemine. Hinc ſi ſpũs ille corrũperet, non maneret in ſemine rõ ſeminalis.

¶ Si verò ſumatur cõmuniter, poteſt dici etiam de principio pure potentiali, tranſmutabili in formam educibilem per natura de potentia materię. ſicq; in natura uniũs elementi, eſt ratio ſeminalis ad formã alterius elementi, atq; in elementis ad ea, quæ naturaliter producuntur ex eis. Et ſecundum hunc ſenſum aliquando loquitur Auguſtinus de ratione ſeminali.

Auguſt.

Communiter etiam accipi poteſt pro influẽtia recepta in materia vnius elementi ab alio, & itẽ pro quadam poſsibilitate obedientiali, quæ eſt in materia ad hoc, ut Deus de ea, & ex ea faciat quicquid uoluerit. Hæc Richardus.

¶ Cuius poſitio conſonat Thomę, quo ad inchoationem formarum, dempto quod rationem ſeminalem aſſerit eſſe propriè vim actiuam, non purè potentialem, ſeu paſsiuum principium.

Dionyſ.

¶ Præterea Bonau. de his ſcribit ꝓlixè, ſed q̃ ſcribit ſnialiter ꝑ maxia pte ſũt introducta. Itaq; inter

Bonauen.

cætera

æteraſcribit:Conſtat,dicens rationem ſeminalem eſſe potentiam actiuam materiæ inditam.Item conſtat rationem hanc ſeminalem, eſſe eſſentiam formæ,cum ex ea fiat forma operatione naturæ, quæ non producit aliquid ex nihilo. Hic rationabiliter ponitur,quòd ratio ſeminalis eſt eſſentia formę ſubſtantialis educendæ,differens ab illa ſecundum eſſe completum & incompletum,ſiue ſecundum eſſe in potentia,& in actu.

¶Deinde inquirit, an ratio ſeminalis ſit forma vniuerſalis,vel particularis, prout ſupra de hac duæ opiniones ſunt tactæ,quarum utranq; dicit eſſe magnorum,& ualde probabilem.

Dionyſ. ¶Sed ſupra probatum eſt opinio dicentiũ,quod ſit forma uniuerſalis,ſtare non ualet. Vnde: & Bonauentura magis declinat ad aliam.Porro quæ hic dicit de inchoatione formarum,conſonat his,quæ ſupra diſtinctione decimaſeptima,quæſtione quinta ex Scripto eius prolata ſunt. Apertiſsimè quippè ponit hanc inchoationem,intantum,ut fateatur formam eductam,& completam, formæ educendæ,& inchoatæ eſſe coelementalem, ſeu conſubſtantialem,nec differrè realiter quantum ad quidditatem, ſed quo ad eſſe completum, & incompletum, quemadmodum differunt roſa, & globus eius.ſicq; ex forma inchoata ſit forma completa, ut ly, ex, dicat conſubſtantialitatem, ſicut ex globo fit roſa. Hæc quoque opinio etiam eſt Alberti, quamuis tam expreſſe,& euidenter non dicat hæc.

Alexand. ¶Ampliùs ſuper his ſcribens Alexander, verba commemorat Auguſtini diffusè:Aliquid,inquiens, dicit eſſe in alio ſeminaliter duplici modo. Primò communiter,& ſic ratio ſeminalis uocatur, quicquid inditum eſt creaturæ a creatore ab exordio, ut de illa fieri queat,aut nequeat.ſicq; corpus Euæ fuit in coſta Adæ ſecundum rationem ſeminalem. Secundò propriè,& ſic ratio ſeminalis appellatur natura inſita rei, qua ſimile a ſimili, curſu naturali producitur, ut planta de planta, granum de grano.

Seminaliter eſt aliquid ĩ alio dupliciter

¶Inſuper quærit,utrum uita in plantis, & brutis ſit immediatè a Deo.Quo circa recitat uarias opiniones de productione formarum,de origine animarum,de participationibus uitæ. Tandem mentē ſuam humiliter exprimens,præfatis opinionibus reprobatis,quarum nihilominus una vr̃ uera,ſi benè intelligatur,ſubiungit:Aliter vr̃ inſipientię meę dicendum,uidelicet,quòd elementis a creatore indita eſt quędam natura,alia a natura elementari, utpote ſimplex,& incorporea, ut poſsit eſſe principium ſubſtantię ſimplicis.Vnde Philoſophus libro de animalibus,oĩa iſta inferiora dicit uirtute aĩę eſſe plena.Auguſtinus uerò rationes ſeminales ait inditas mundo,& partibus eius,quibus mundus eſt grauidus,ex quibus opportunitate accepta prodeunt plantę,& animalia nõ tm̃ ſm corpora,ſed quodammodo ſm animam.Hinc 3. tertio de Trinitate loquitur Auguſtinus:Aliud eſt,ex intimo, & ſummo cauſarum cardine condere, atq; adminiſtrare creaturam,quod ſolius eſt creatoris:aliud,iuxta diſtributas ab illo uires aliquam operationem forinſecus admouere,ut tunc,uel tunc,ſic aut ſic exeat quod creatur.Iſte quippè originaliter, ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata ſunt,ſed acceptis opportunitatibus prodeunt.Nam ſicut matres grauidæ ſunt fœtibus, ſic mundus cauſis naſcentiũ,q̃ in mundo non cauſant̃ niſi a ſumma illa eſſentia. ¶Præterea. uirtus primi

Philoſop.

Auguſt.

orbis, inferiorumq; orbium cooperat̃ uitæ,& productioni uiuentium.Hinc 2.de cælo,& mundo ſm ueterem tranlationem,aſſeritur q̃ primus orbis eſt principium,& uirtus,& cauſa in uita cuiuſlibet uiui, plus q̃ alij orbes:& p̃ naturam lucis ſuæ, quam ubiq; diffundit,uitam,& motũ operat̃ in oĩbus, in quibus eſt uita,& motus localis.Sed hoc ſolum põt eſſe p̃ modũ diſponentis,atq; cooperantis,ſeu adiuuantis: qm̃ quodlibeto corpus ſiue cœleſte, ſiue aliud a uirtute corporis quinti,in naturã incorpoream non attingit.Idcirco nõ põt eſſe ſicut ex quo fiat.ſubſtantia ſp̃ualis,nec ſicut a quo,cum ſit indignius illa.Ex his igitur partibus mundi, quæ plenæ ſunt uirtute animæ ſm Philoſophum, ſeu rationibus ſeminalibus ſm Auguſtinum, opportunitate accepta,ſicut dum confluunt uirtus primi orbis,inferiorumq; orbium,& uirtus generatiua,ac aĩalis; uirtus quoq; ſimplex indita elementis, fit corporis organizatio,& animæ ſenſitiuæ,ac uegetatiuæ productio.Vnde Auguſtinus: Animalium animæ non ſunt per ſe exiſtẽtes ſubſtantiæ,ſed cum carne ipſa, & carnis uiuacitate naſcuntur.Quemadmodum autem creator ab initio rerum creauit corporalium ſubſtantiarum principia,ſ. elementa:ita elementis corporalibus creauit ſimplicium ſubſtantiarum, q̃ dependent a corpore,elementa ſiue principia quædam.& ſicut corpora ex elementis g̃nantur,elementa tñ non ſunt generata,ſed creata: ſic animæ irrationales hñt principia vnde generant̃,tñ illa principia non ſunt g̃nata,ſed creata. Et iterum, ſicut corpora,quæ fiunt ex elementis,ſunt corruptibilia ſic animæ uegetabilium,& ſenſibilium ſunt corruptibiles,ſemina tñ earum incorruptibilia ſunt. Quãuis aũt uirtutes,ſeu naturæ ſimplices elementis impreſſæ modo prætacto,dici ualeant corporales:qm̃ in corporibus,ſeu naturis corporalibus radicãtur; tamen,ſunt ſimplices:qm̃ corporea carent mole,& ex tali corporali poteſt fieri ſpirituale.ſ.forma, ſeu anima,non autem ex corporali molem habente.Illam ergo naturam incorporalem,& ſimplicem, dico eſſe principiũ ex,quo eſt ipſum quod eſt animarũ huiuſmodi,& poteſt illa uirtus ſubſtantia fieri. Hæc Alexander.

Philoſop.

Philoſop.

Auguſt.

Auguſt.

Dionyſ. ¶Qui de loquitur intricatè,& opinatiuè,nec facilè innoteſcit ex uerbis eius, an uelit concedere, quod formæ ſint ſubſtantialiter in materia inchoatę,ut ponit Bonauentura,uel potentialiter tantum. Multa quoque occurerent circa opinionem hanc inquirenda,& obijcienda.ſed quia tam modeſtè, & ſobriè hæc deprompſit, ad aliorum ſcripta eſt procedendum.

Henricus. ¶Adhuc autem de iſta materia doctor ſolennis quarto quodlibeto ſcribit diffusè: Hæc, inquiens, quinque ſe habent per ordinem in eodem: Materia,potentia,ſubiectum, ratio ſeminalis, & ſemen. Materia nominat quandam ſubſtantiam abſolutam, inquantum materia per eſſentiam ſuam differt a qualibet forma, atq; a qualibet diſpoſitione formali, eſtq; fundamentum omnium ſuſceptiuum.Potentia verò nominat eſſentiam materię ſub quodam reſpectu ad formas ſuſcipiendas,ſub indifferentia ad omnes.prout non eſt in motu neque in tranſmutatione ad ullam earum,neque in actu ſub aliqua earundem,nec ut diſpoſitam ad tranſmutationem, ad aliquam formam determinatam. ſicque potentia dicit reſpectum in eſſentia materiæ fundatam. Subiectum verò appellatur ipſa materia,inquantum eſt actu ſub tali forma,quod per corruptionem illius unica tranſmutatione, & immediatè

Auerois. Philoſop.

diate traſmutari poteſt in aliam formã, quod certum eſt nou ſemper connenire materiæ. Nempe (vt aſſerit commentator, aqua non eſt materia aceti, niſi priùs muretur in uinnm, & iuxta hoc diſtinguit Philoſophus duplicem materiæ potentiam, pnta propinqnam, ſeu immediatam, & remotam, ſeu mediatam. Ratio aũt ſeminalis, ſm quod de ea omnes contentiunt, eſt aliquid in materia, aliud ab eius eẽntia, quod inclinat, atq; determinat materiam iu tranſmutationem ad actũ formæ. Semen uerò propriè appellatur ſnbiectũ, qđ eſt materia habens in ſe rationem ſeminalem per alicuius formæ determinationem, ita, ꝙ nõ niſi ſub illa forma habet ratio illa eſſe in materia, quẽadmodum ſperma eſt hominis ſemẽ. Eſt itaq; quæſtio, vtrũ rõnes ſeminales oporteat ponere, quæ ſint inchoationes formarum in materia, & per eſſentiam aliquid formæ generandæ, & vtrum neceſsè eſt ponere eas, ſi fateamur aliquid naturaliter generari, & non per violentiam neque per creationem, ſed per naturam ſicut ex materia. Si namque nil conferat paſſnm, eſt actio violẽta, non generatio naturalis. In generatione ergo aliquod confert paſſum, & id quo confert, eſt ratio ſeminalis, ac uaturale principium intra. Cum ergo ratio ſeminalis ſit principii generationis naturalis, vel tenet, ſe ex parte materię tantum, aut ex parte formę tantum, aut certe ex partè ntriuſqne. Et quamnis aliqui non attendentes nominis ſignificationem ſicut oportet, dicant, quòd pertineat ad materiam ſolum, ut nihil aliud ſit ratio ſemiualis, quam potentia, ſen habilitas in materia ad formam, aut, quod pertineat ad utrunque ſimul, ut nil aliud ſit, quàm uis potentiæ actiuę in naturalibus rebus cum ſuis paſſiuis: tamen ſi ad naturam rei ſignificatæ attendamus, plane apparet nobis, quòd ſolum pertineat ad formæ naturam. Cum enim formæ ſit proprium agere, materiæ pati, omne, quod habet rationem agentis, ad uaturam pertinet, quæ eſt forma. Tale verò eſt ratio ſeminalis. Eſt qnippè ratio ſeminalis, potentia, ſen uis actiua, ducens ad ſpeciem, ſeu formam id, in quo eſt, ut uerè dici queat natura, ſecuudum illud ſecundi Phyſicornm: Natura eſt, qno pullulans pullnlat, & eſt in eo ſecundum qnod verba reſonant Auguſtini tertio de trinitate. & ſuper Geneſim tertio. Verum, quæſtionis huius eſt difficultas, quid per rationem hanc ſeminalem ſit intelligendum, quibuſdam dicentibus, quòd ſit aliqnid formæ in materia exiſtens naturaliter per creationem, ingenerabile, & incorruptibile per naturam, ſicut, & ipſa ſubſtantia materiæ, ne generatio ſit creatio, & nec corruptio ſit annihilatio. Et dicunt, quòd ſit quiddam in potentia ad recipiendum perfectionem per agens generans, educens ipſum per trauſmutationem ad actum, ita, ꝙ ratio ſemiualis ſit eſſentia formæ imperfectæ, cui per generationem acquiritur complementnm, & eſſe in actu. Et ad hanc ſuam poſitionem adducunt, & applicant omnia uerba Auguſtini de rationibus ſeminalibus, tertio de trinitate, & ſuper Geneſim, in quibus tameu nunquam inueniunt rationem ſeminalem uocari formam, aut formæ inchoationem, imo ſemper uominat eam nim uel potẽtiam, ſeu uirtutem, aut huiuſmodi aliquid, quod actiui principij rationem importet.

Philoſop. Auguſti.

Inchoatio formarum in materia conuellitur.

¶ Verũ huic opinioni obuiant multæ difficultates. Si.n. aliquid formæ ſit in materia ante generationẽ, ex quo forma generatur, ſeu ſit, eo modo, qno ſibi conuenit fieri in eſſe cõpleto, atque in qđ per corruptionem reſoluitur, ne generatio ſit ex nihilo, & corruptio in nihilum, quæro de illo quod ita per generationem, acquiritur ſuper id, quod naturaliter eſt materiæ inditum, vtrum re ſit idem cum illo, quod inditum eſt, differens ſolum penes eſſe completum, & incompletum, an ſit aliquid aliud in re. Si primò modo, tunc generatio naturalis non eſt tranſmutatio in ſubſtantiam, ſeu in eſſe ſubſtantiale, ſed accidentale: quia ab vna forma ſubſtantiali ſecundum rem, non eſt niſi vnum eſſe ſubſtantiale, quod dat forma per ſuam ſubſtantiam ſtatim cum habet eſſe in materia. Vel ſi eſt idem eſſe ſubſtantiale priùs habitum in materia, & poſtea acquiſitum per tranſmutationem naturalem, differens penes eſſe completum, & incompletum, tunc forma ſubſtantialis ſuſciperet magis, & minus: ſimiliter ſubſtantiale eſſe ipſius: quoniam eſſe ſubſtantiale ſemper, & vniformiter ſequitur formam ſubſtantialem.

¶ Præterea ſi eſſet inchoatio formæ in materia ante generationem, tunc ſubiectum generationis, non eſſet ens in potentia, & materia pura, ſed compoſitum ex materia, & forma: ſicque eſſe ſuperueniens ei per generationem, eſſet ei accidentale. Propter quod iuxta antiquorum errorem, generatio eſſet alteratio magis, quàm generatio.

¶ Inſuper de illo eſſe, quæro an ſit res aliqua abſolutè, aut reſpectus quidam in re, quæ ſubiecta eſt, & abſoluta. Secundum dici non poteſt: quoniam cum relatio non ſit per ſe terminus motus, aut tranſmutationis, oportet aliquid aliud in materia generari ſuper quod fundatur ille reſpectus, & de illo quæretur ſicut de ipſo reſpectu, eritque proceſſus in infinitum, aut ſtabitur in abſoluto. Si ergo ponatur res abſoluta, redit quæſtio prima, an ſit idem re cum forma, quæ præcedit in materia, an aliud. Si idem, aut abſolutum eſſe ipſius, ergo idem re abſolutè priùs eſſet in re, quàm ei per generationem eſſe acquireretur, & eſſet idem in re priùs, poſteriuſque ſeipſo. Si ergo per generationem acquiritur aliqua forma, ſeu eſſe ſuper id, quod eſt ratio ſeminalis, & generationem præcedit, oportet quod ſit res abſoluta & alia, ita quod nihil ſuæ eſſentiæ præcedit in materia, atque quòd eſſentialiter differat à forma in materia præcedente, ſeminalique ratione, ſicut ab ipſa materia. Hinc rurſus quæro de illo, an generetur ex aliquo quod in ſuam cadit eſſentiam, an de nihilo. Non de aliquo, quoniam per poſitionem forma præcedens in materia, realiter differt ab iſta, ergo generatur, de nihilo, non minus, quàm ſi nulla forma in materia, præceſsiſſe dicatur. Remanet ergo & ſequitur eadem difficultas, ſi ponatur inchoatio iſta formarum, ſicut ſi non ponatur.

¶ Hanc diſputationem copioſiſsimè proſequitur doctor ille, inquirendo an forma iſta, quæ de potentia materiæ educitur, ſit eadem numero cum forma inchoata, an eadem ſpecie. Et quicqnid horum concedatur, multa ſeqnuntur abſurda. Nempè ſi omnium rerum producendarum principia ſeminalia naturaliter eſſent in materia modo præfato à creationis exordio, cum naturaliter ex qualibet materia quodlibet vniuſcuinſque rei naturalis fieri habeat, quamuis per tranſmutationes intermedias multas, qnælibet ergo forma cuiuſlibet rei ex materia generandæ, eſſet ſeminaliter in ipſa materia. ſicque innumerabilium rerum formæ inchoatæ eſſent in qnalibet parte materiæ, imò, & ea quæ Deus ſupernaturaliter in materia operatur,

quæ tamen ſecundum alium modum agendi naturaliter fieri ualent ab ipſis, & a cauſis ſecundis, ipſe Deus ex ſeminalibus rationibus, & formis iam in materia inchoatis operaretur.

¶ Amplius, ſi forma educta in rationem ſeminalē reſoluitur, idem realiter corrumperetur, & maneret, cum forma illa ſit realiter idem cum forma inchoata, ſeu ratione ſeminali. Itaq; ſecundum Auguſtinum rationes ſeminales propriè nūcupantur uirtutes in ſeminibus exiſtentes, ſeu in his, quæ loco ſunt ſeminum. Hęc Henricus.

August.

¶ Cuius poſitio eſt, quòd præter ſeminalem rationem nihil de eſſentia formæ ante eius eductionem, ſeu productionem in materia continetur: non tamen creatur, quia ad eius productionem præſupponitur materia cum ui formatiua, & alijs cauſis ſecundis cauſaliter concurrentibus, & ipſum compoſitum propriè generatur ex materia. Ratio quoque ſeminalis eſt actiuum principium.

Gulielm⁹.

¶ Præterea Gulielmus de iſtis hinc inde aliqua tangit. Siquidē prima parte de uniuerſo, exponens illud Geneſeos, Terra autem erat inanis, & uacua: Duo ſunt, inquit, plenitudinis genera, una enim plenitudo interior, & ex illa fiunt exhuberantiæ generationum, quemadmodum uides ex interna quadā plenitudine exhuberare, & quaſi eructare generationes uegetabilium, animaliumq; multorum. Plenitudo ſecunda uocatur exterior, prout terra fertur plena habitatoribus. Terra autem ex ſua natura eſt ſicca, & frigida, nec inde eſt productiua, ideo poſtea additæ ſunt ei uirtutes fœcundæ, cauſales & productiuæ.

Plenitudinis duo ſunt gña.

¶ Rurſus in eodem uolumine aſſerit: Sol per lucem ſuam colores non imprimit ſuperficiebus corporum, quæ illuſtrat, ſed iuuat colores, qui potentia inexiſtunt corporibus: quemadmodum calor arenæ, uel pulueris, non imprimit materiæ, quæ eſt in ouo ſtruthionis, formā ſtruthionis, ſed adiuuat materiam illam ad hoc, ut exeat in effectum in forma ſtruthionis. Potentia namque, quæ eſt in materia illa, eſt incompleta: nec ſufficiens per ſemetipſam educere in effectum formam ſtruthionis ſine adiutorio caloris. Sicut uides manifeſtè in ſolis calore, quod ipſe non imprimit uegetabilium formas, ſed adiuuat ſemina ad hoc, ut ex eis educātur in effectum ea, & formæ eorum, quæ potentialiter ſunt in ipſis ſeminibus. Verum, ut intelligas me de poſsibilitatibus, & receptibilitatibus rerum creatarum, & creandarum, conſidera in qualibet ſpecierum: quoniam (uerbi gratia) ſpecies leonina non eſt ſuſceptibilis perfectionis humanæ, ſiue ſit eſſentialis, ſiue accidentalis, ſiue ſpiritualis, ſeu corporalis. Nequaquam ergo intelligas, quòd poſsibilitates, ſeu receptibilitates rerum aptent ſiue modificent ſibi influentias deſcendentes a datore perfectionum: quin potius ipſe per increatam ſapientiam ſuam influit ſuper unumquodq;, & aptat, atq; præſtituit illi, quod ſibi conueniat de ſuæ influentijs largitatis. Rurſus ſcribit ibidem: Calore à Sole non recipiunt, ſed operatione ſolis iuuantur, ut quod in potentia habent, educant in actum. Sic & ſemina non a calore, aut humore recipiunt uegetabilium, aut animalium formas. Illas namque imprimere nullatenus poſſunt calor, & humor, ſed ſeminum potentialitas adiuuatur calore atque humore, & impedimenta tolluntur, quæ formas huiuſmodi prohiberent exire in effectum, ſeu actum.

¶ In his uerbis uidetur hic doctor inſinuare formas in materia præexiſtere quodammodo, prout ex Alberto, & Bonauentura inductum eſt. Porro quod ait poſsibilitates, receptibilitatesq; rerum non modificare, neque aptare ſibi influentias primæ cauſæ, ſed econtrario, uidetur multis philoſophorum, & theologorum auctoritatibus obuiare, dicentium quod cauſa prima unicuiq; influit iuxta illius capacitatem, & diſpoſitionem. Et Plato aſſeruit formas infundi iuxta merita, ideſt, diſpoſitiones materiarum, ſeu corporum. Chriſtus quoque in euangelio conteſtatur, quod dominus unicuiq; dedit iuxta propriam uirtutem, ideſt, capacitatem, ſeu dignitatem. Circa quod ait Hyeronimus: Nō pro ſua parcitate aut largitate alteri plùs, alteri minus tribuens, ſed pro accipientium uiribus. Nihilominus uerbum illud Gulielmi, ſi ritè intelligatur, eſt uerum: quoniā diuerſitas capacitatum, diſtinctio graduum, ordoq; rerum originaliter, atq; cauſaliter ex fonte infinitæ omnipotentisq; ſapientiæ Dei fluxerunt, inſtitutæ ſunt, ac dependent.

Dionyſ.

Plato.

¶ Inſuper Scotus: Quæro, inquit, an aliquid formæ præcedit in materia, an nihil. Si nihil, ergo creatur, & per corruptionem annihilatur. A quo enim res incipit eſſe, in illud reſoluitur. Ergo agens naturale poteſt creare, & annihilare. Si ergo aliquid præcedit, habetur propoſitum. Nam cum forma ſit ſimplex, ſi aliquid eius præcedit, tota præcedit. Item generatio eſt naturalis, ergo habet in ſe principium intrinſecum naturale actiuū: quia ut ſecundo dicitur Phyſicorum, natura eſt principium quietis, & motus eius, in quo eſt per ſe. Natura quoq; magis eſt forma, q̄ materia, ut dr̄ ibi, ergo oportet, quod non tantum ſit paſsiuum principium, ſed actiuum. Illud uero actiuum principium non eſt forma inducenda: quoniam nondum eſt: ergo eſt inchoatio formæ, quę eſt ratio ſeminalis.

Scotus.

Philoſop.

¶ In contrarium eſt, quia ſi eſt ratio ſeminalis ponenda, aut eſt eadem reſpectu contrariarum formarum: aut ſingulæ rationes ſeminales ſunt ſingularū ſpecificarum formarum. Non poteſt dici, quòd ſit eadem reſpectu earum, quia in iſto uō conueniunt. Si verò ſint ſingulæ ſingularum, uel ergo una earum informabit materiam, & non aliæ. Si una, ergo aliæ erunt ſubſiſtentes. Si omnes informant, & ſunt diſtinctæ ſm̄ ſpeciem, tunc illa materia eſt formata diuerſis formis ſubſtantialibus. quod eſt impoſsibile, quia non magis reputant formas remiſſas differentes ſpecie, informare materiam, quàm non remiſſas.

¶ Reſpondendum, quòd in materia tria ſunt, utpote potentia paſsiua, potentia receptiua, & actus. Potentia autem paſsiua materiæ, ſeu ipſa materia, non poteſt eſſe ratio ſeminalis, imo realiter differunt. Auguſtinus namq; decimo ſuper Geneſim ait, quod Leui fuit decimatus in Abraam, & etiā Chriſtus ſm̄ Apoſtolum ſeptimo ad Hebræos: ſed diuerſimodè, quia ſecundum Auguſtinum Leui fuit in Abraam ſecundum rationem ſeminalem, Chriſtus verò non fuit in Abraam ſm̄ rationem ſeminalem, ſed ſecundum corpulentam ſubſtantiam. Vterque tamen fuit in Abraam ſecundum paſsiuam potentiam materiæ, imo & ſecundum materiam. Non ergo materia, aut paſsiua eius potentia, eſt ratio ſeminalis. Nec ratio ſeminalis eſt receptiua materiæ potentia: quia ſecundum Auguſtinum ſuper Geneſim, & habetur in litera, Deus multa producit de materia, ad quæ non fuit ratio ſeminalis in ea: ſed Deus nihil poteſt creare, uel de materia producere

August.

Rō ſeminalis non eſt ipſa materia.

August.

ducere

ducere, ad quæ ipſa non ſit in potentia receptiua. Oportet ergò, quòd ratio ſeminalis ſit actus, & huiuſmodi actus ponitur à quibuſdam eiuſdem rationis, ſeu eſſentiæ cum forma inducenda, quæ imperfecta eſt in ratione hac ſeminali. Vel pars formæ, eſt ratio ſeminalis, & quamuis imperfecta, tamen nata eſt coagere generanti extrinſeco ſicque uolunt ſaluare, quòd non ſit ibi creatio, ſed generatio naturalis. Sed contra hæc arguo: Pars formæ de nouo adueniens, uel præfuit ibi, aut non. Si nõ, ergo creatur. Si ſic, ergo nihil nouum per generationem acquiritur. imo, & ſic quodlibet eſſet in quolibet. Idcirco dicendum, quòd non eſt ibi creatio, quamuis forma non fuerit inchoata, quia creatio eſt productio omnem aliam cauſalitatem excludens tam cauſæ materialis, quàm formalis, & efficientis creati, & talis productio non conuenit producenti creato. Patet ergo reſponſio ad argumentum de creatione, quòd licet forma iſta perfecta, ſeu noua non ſit de aliquo, prout ly de, notat circunſtantiam rei materialis: tamen ad rationem creationis requiritur, quòd nihil præceſſerit, neceſſariò requiſitum ad eſſe ſuum. Et per idẽ patet reſponſio de annihilatione.

Gñatio nõ ē creatio.

¶ Præterea conſuendum, quòd quædam producunt diſsimilia ſibi, ut agentia æquiuoca, ſicut ſol ranam. Alia producunt ſibi ſimilia, & hoc uel immediatè, ut ignis ignem: uel mediatè, ut mediante propagatione. In primis duobus non requiritur ratio ſeminalis, mediante qua forma inducatur, ſed in tertio. Nihil autem eſt dicere, quòd ignis producẽdo ignem in aqua, uel de aqua primo cauſet ibi rationem ſeminalem, qua ſibi coagit vel vniuerſali agenti: quoniam elementa ſunt imperfectiſſima entia in genere ſubſtantiæ, ſecundum commentatorem tertio cæli. Semen verò cuiuſlibet entis eſt imperfectius eo. Non ergo ratio illa ſeminalis ad perfectiſſimam ageret formam.

Auerrois.

¶ Rurſus, Philoſophus decimo ſeptimo metaphyſicæ loquitur, quòd ſicut in artificialibus, ita in naturalibus ſit aliquidantum ab extra, ut ignis ab igne. Queritur ergo, quid ſit ſemen, & quid ratio ſeminalis. Dico, quòd ſemen eſt corpus, cuius forma non eſt intenta propter ſe, ſed propter alterum, ut ex illo aliquid generetur ſimile generanti, Atq; ut hoc melius intelligatur, poteſt diſtingui duplex proceſſus in natura. Vnus aſcendendo, ut à forma ſeminis ad formam ſanguinis, & à forma ſanguinis ad formam embryonis: & iſte proceſſus eſt ab imperfecto ad perfectiùs. Alius eſt proceſſus, deſcendendo à perfecto ad imperfectius, reſoluendo videlicet in cadauer, aut in feces, ſicq; procedendo uſque ad elementa, & uſque ma teriam primam. Id demum, à quo incipit natura in primo proceſſu, eſt ſemen: conſtat autem per ſe naturam ad id non ſiſtere, ſed ultra procedere aſcendendo uſq; ad ultimam formam perfectiuã. In deſcendendo quoq; non ſiſtit citra ultimum, & tota natura inferiorum iſtorum eſt huic ordini, proceſſuiq; aſtricta. Semen ergo eſt quoddam corpus, imperfectũ, à generante productum, ut ſit uia aſcẽdẽdi ad formas ulteriores perfectas. Porro ratio ſeminalis ẽ aliqua forma ſeminis, in quantũ eſt ſemẽ: & illa uel eſt ſubſtantialis forma ſeminis, vel qualitas neceſſariò conſequens eam. Nec ſemen, nec ratio ſeminalis ſunt coæquæua materiæ: quĩ ſemen ſit ex nutrimento, in quo ſemine eſt ratio ſeminalis, ut in ſubiecto, nec ſemper eſt ſemen in ſeminante, cum ſiat de ſuperfluo alimenti: Hæc. Scotus.

Philoſo.

¶ De cuius dictis quid videatur, paulopoſt exprimetur.

¶ At verò Durandus: Videndum eſt, ait, an aliquid ſit in materia, quod conuertatur in formam; quia hoc aliqui dixerunt rationem ſeminalem. Et de hoc recitabimus opinionem magis nouam, quæ ponit purum poſsibile ſua corruptione conuerti in formam. In generatione, inquiens, naturalium eſt quatuor conſiderare per ordinem. Primò ipſum nihil, quod eſt totius entitatis negatio, ſecundò purum poſsibile, quod de proximo ſe habet ad nihil. tertiò materiam. quartò formam ſubſtantialem. generatur ergo aliquid (vt dicunt) naturaliter, per hoc, quòd purum poſsibile, quod eſt in materia, tranſmutatur in naturam formæ non ſua perfectione, id eſt, non per hoc, quòd perficiatur tanquam aliquid exiſtens ſub forma, & perfectum ſeu completum per formam: quia quod ita perficitur, eſt materia, quæ manet ſub forma rei factæ, ſed tranſmutatur in formam ſua corruptione, nec tamen annihilatur: quoniam virtualiter manet in forma. Iſtud quoque purum poſsibile dicunt multiplicari multiplicatione formarum, in quas eſt tranſmutabile, & eſſe minoris entitatis, & actualitatis, quàm materiam, quia materia manet in re facta, non illud. Cuius opinionis duplex fuit motiuum. Primum, quia timebant, quòd niſi aliquid conuerteretur in naturam formæ, forma crearetur. Aliud, quia ſuper duodecimum metaphyſicæ ait Auerrois, quòd numerus potentiarum eſt ſecundum numerum ſpecierum generabilium, & corruptibilium. quòd non poteſt de materia accipi, cum ipſa ſit vna, ſed (vt dicunt) de iſto puro poſsibili.

Durãdus.

Auerrois

¶ In iſta opinione (ait Durandus) ſunt inconuenientia tria. Primum eſt, quia quod dicunt eſt fictitium. Philoſophus namque primo Phyſicorum inquirens de principijs naturalium rerum, nunquã poſuit tale purum poſsibile niſi materiam: & tamen ſi eſſet, poſuiſſet, cum magis requiratur ad generationem, quam priuatio, de qua tractat.

Poſſibile purum nõ conuertitur in formam.

¶ Auguſtinus quoque fatetur, quòd materia facta ſit propè nihil, & infimum entium, eſtque primum ſubiectum, idcirco eſt pura potentia.

Auguſt.

¶ Secundum inconueniens eſt, quòd ſibimet contradicunt. Si enim purum iſtud poſsibile, eſt minoris entitatis, quàm materia, ergo plus diſtat à forma, quàm ipſa materia: idcirco non poteſt eſſe medium, per quod forma vnitur materiæ.

¶ Tertium inconueniens eſt, quoniam incidunt id, quod volunt vitare. Nempè ſi purum poſsibile illud corrumpitur, ergo tale ẽ ordine naturæ priùs eſt nihil, quàm forma producatur: ergo forma ſit ex nihilo, ſeu poſt nihil.

¶ Hinc dicendum, quòd ante generationem nil in materia præexiſtit, quod conuertatur in formã. Quemadmodum enim forma præexiſtit in potentia paſsiua materiæ, ſic, imò & veriùs, in potentia actiua agentis: & tamen in potentia actiua agentis, ſeu generantis, non præexiſtit forma, ita quod ipſa realiter eadem ſit in illa, aut aliquid generantis conuertatur in ipſam. minus ergo in potentia paſsiua materiæ. Porrò rationes ſeminales, ſunt virtutes actiuæ, & paſsiuæ rebus collatæ, ſecundum quas ſimile generatur ex ſimili, ſicut in generatione animalis, ſemen vocatur, non ſolum, quod ex maſculo miniſtratur, ſed etiam quod ex fœmina. Principaliùs tamen illud, in quo eſt virtus actiua. Hæc Durandus.

¶ Qui

Dionyſ.

¶Qui quamuis auctorem huius recentioris opinionis non nominet: tamen in ſcripto eius fuit annotatum, quòd eſſet opinio Scoti. Veruntamen ex præinducta Scoti opinione non uidetur hoc euidenter. Nihilominus plura ſunt ſcripta, ſeu lecturæ Iohannis Scoti ſuper Sententias, & fortan in alia ſic ſenſit lectura. Atque ut Durandus tangit, opinio illa cenſetur fictitium. In prænarrata quoq; eius opinione multa contenta ſunt, quę dictis beati Auguſtini, & communi doctrinæ præallegatorum contrariari uidentur: ut quod ait rationem ſeminalem nõ eſſe coæuam materiæ, & quòd ea non fiunt ex ratione ſeminali, quæ producuntur a ſimili in natura immediatè productione, ut ignis ex igne. Rationes namq; ſeminales ſunt innatæ, & coocreatæ materię

Auguſt.

ſm Auguſtinum, nono ſuper Geneſim proteſtatur: Horum effectuum, ac modorum rationes non tantum in Deo primordialiter, æternaliterq; conſiſtũt imo etiam ab ipſo rebus creatis ſunt inditæ, & concreatæ. Itemq;, elementa huius mundi habent definitam uim, qualitatemq; ſuam, qua unumquodque ualeat, aut non ualeat, quid de quo fieri poſsit, uel non poſsit. Ex his uelut rerum primordijs, omnia quæ gignuntur tempore ſuo, ſuos exitus ſinunt, atq; proceſſus, fines quoq;, & diſceſsiones generis ſui. Vnde fit, ut de grano tritici non naſcatur faba, ſed triticum. Huoc autem motum, curſumq; naturalem poteſtas creatoris habet apud ſe, poſſe de his omnibus facere aliud, quàm eorum ſeminales continent rõnes: non tamen quod non in eis poſuit, ut ab ipſo ex eis fieri queat. Neque enim temeraria, ſed ſapientiali uirtute omnipotens eſt, & hoc de unaquaq; re in tpe facit, quod antea in ea fecit, ut fieri poſsit. Item que ſicut præhabitũ eſt, aſſerit ipſum mundum ſeminalibus rationibus ab exordio grauidum extitiſſe, ac fœcundum: & quicquid per temporum uices producitur, ab initio rerum originaliter, cauſaliter, ac ſeminaliter præſtitutum fuiſſe, inditum, ac præfixum.

¶Rurſum, quòd in materia dicit eſſe tria, uidelicet potentiam paſsiuam, potentiam receptiuam, & actum, non uidetur ritè prolatum, cũ potentia paſsiua, & receptiua re, & ratione in materia coincidere uideantur, ſicut & ipſum recipere dicitur quoddã pati: atq; ob hoc potentia materiæ uocatur paſsiua, quia formarum eſt receptiua. Alia plura contra illam opinionem obijci poſſent, prout ex præhabitis uerbis Thomæ, Alberti, Henrici, & Richardi patet legenti. Poſtremò, inter opiniones narratas poſitio illa Thomę, Hẽrici, Richardi, Durandi, rationabilior eſſe uidetur: & quæ contra eam obijciuntur, ſatis ſoluta ſunt.

QVAESTIO III.

Tertiò quæritur hic de productione Euæ quantum ad animam. & circa hoc diuerſi uarias inferunt quæſtiones, uidelicet, *An omnium hominum ſit anima una an omnes animæ rationales ſimul productæ ſint, an animæ rationales producantur immediatè a Deo, & utrum ſint ex traduce. & an animæ irrationales ex traduce naſcantur.*

¶Verum ad has quæſtiones iam ſupra ſatis uidetur reſponſum, quia probatum eſt, & oſtenſum, quòd impoſsibile ſit in cunctis hominibus eundem numero eſſe intellectum, ſeu intellectiuum principium, quod item unumquodq; compoſitum propriam habet formam ſubſtantialem. Oſtenſum eſt inſuper, quòd intellectualis, ſeu rationalis anima creando infunditur, & infundendo creatur, & quòd in corpore, non extra corpus conueniat ei creari. Inſuper demonſtratum eſt, quod ſoli altiſsimo Deo conueniat per creationem producere, quodque erroneæ ſint opiniones dicentium, quòd una intelligentia creauerit aliam, & quòd animæ ad intelligẽtijs ſint creatæ. Iam verò oſtenſum eſt, quòd animæ irrationales, & formæ inferiores, de potentia materiæ educantur, ita quòd partim ſunt ab intra, partim ab extra: ideo non ſunt creatæ, nec anima rationalis ex traduce habet originem, & de hoc ultimò aliquid eſt addendum.

Tho aqui. Traductio duo ſignificat.

¶Quo circa in Scripto loquitur Thomas: Traductio duo deſignat, uidelicet originem, & diuiſionem. Non enim ignis generatus ab igne gñante traduci propriè perhibetur, nec ligno diuiſo dr̃ una pars eius traduci ab alia. Hinc traductio propriè in generatione eſt animatorum, quæ eſt per ſeminis deciſionem. Diuiditur autem aliquid dupliciter, puta per ſe, ut corpus: & per accidens, ut forma corporalis, impreſſa materiæ. Cumq; anima rationalis ſit ſimplex, & incorporalis, nec uirtus in corpore, neque ab ipſo dependens, conſtat eam ex traduce nullatenus eſſe: ideo anima filij non eſt traducta ab anima patris. Intellectus namque ſecundum Philoſophum eſt ab extra, cum habeat actionem a corpore ſeparatam, alienam & liberam. Nec una anima poteſt producere aliam. Nempè cum duplex ſit agens, unum quod habet cauſalitatem reſpectu totius ſpeciei, quemadmodum Sol eſt omnium generabilium, & corruptibilium cauſa: aliud, quod eſt cauſa reſpectu indiuidui tantum, ſicut hic ignis eſt cauſa illius ignis, neutro modo poteſt anima unius eſſe cauſa animæ alterius. In cauſis enim, quæ eſſentialiter habent cauſalitatem, & ordinem ad totam ſpeciem, oportet cauſam, & cauſatum ſpecie differre, ac ordine. Alioquin aliquid eſſet ſuiipſius productiuum. Nec ſecundo modo poteſt id eſſe. quod.n. aliqui in una ſpecie eſt cauſa alterius in ſpecie eadem, eſt per hoc, quòd agens mouet materiam ad talem formam, anima verò rationalis non eſt ex materia præexiſtente, nec eſt forma materialis de potẽtia materiæ educibilis. ſicut oſtenſum eſt. Idcirco principium originis eſt cauſa ſeparata, & creans. Quòd uerò in ſcripturis dicuntur animæ egreſſæ de femore Iacob, per ſynecdochem dictum eſt, per animam intelligendo hominem totum, iuxta quem modũ animæ illæ dicuntur ingreſſæ Aegyptum.

Anima rõnalis non eſt ex traduce.

Philoſoph. Agens duplex.

Aĩæ æqualiter ſint egreſſæ de femore Iacob.

Si uerò obijciatur ſicut obiecit Apollinaris hæreticus, quia ſi animæ rõnales non ſunt ex traduce, ſequitur Deum cooperari fornicarijs, atque adulteris. Qui enim dat formam, complementumq́ue operi, cooperatur agenti: ergo ſi Deus creat animas fœtuum, qui per tales uitioſos generantur concubitus, apparet, quòd Deus cooperetur ita peccantibus.

Obiectio Apollinaris hęretici.

¶Dicendum, quod actiones illæ conſiderantur dupliciter. Primò, quantum ad eſſe ſuum morale, quo procedunt a peruerſa, & impia uoluntate, & ita non cooperatur illis Deus. Secundò. quo ad eſſe ſuum naturale, prout procedunt a naturali potentia generatiua: & ita Deus illis cooperatur.

Diſſolutio.

Fornicarię gñationi q̃õ Deus cooperet.

¶Inſuper, ut dictũ eſt ſæpe, formas in materia exiſtẽtes Plato dixit a formis idealibus deriuari. Anicẽna verò, Algazel, Themiſtius, ab intelligentia agẽte ultima. Ariſtoteles aũt, & Cõmentator eius, qui dixerunt formas hmõi de potentia materiæ educi uirtute agentium naturalium, cœleſtiumq; cauſarum, animas ſenſitiuas, & uegetatiuas ex traduce eſſe dixerunt; qm̃ tales formę non ſunt per ſe ſubſiſtentes, ſed partes ſubſiſtentium compoſitorum, ideo for-

Plato.

mis

tū ſuo, lumine, ac influentia, corpora inferiorum diſponunt, ſic uirtute ſuorum motorum, uel potius motores eorum uirtute à prima cauſa eol lata, per orbes, planetas, ac ſtellas formas naturales, corruptibiles, ſubſtantiales de materiæ educunt potentia: non tamen, ut cauſæ totales, immediatæ, atque appropriatæ: ſed concauſantibus particularibus agentibus in generatione aia-

lium perfectorum. iuxta modum expreſſum. Nec obeſt, quòd operantur per modum artis, cum & Deus omnipotens omnium artifex appellatur, atque per artem increatam, & exemplarem rationibus omnium plenam operetur. Quamuis etiā ſpiritus brutorum ſint aliquo modo corporibus illis nobiliores, non tñ ipſorū motoribus, in quorum virtute tanquā inſtrumēta agūt orbes ipſi, ac aſtra,

A *De primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet qualis fuerit ſecundum corpus, & ſecundum animam. Diſtinctio XIX.*

SOlent quæri plura de primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet qualis fuerit homo priuſquam peccaret, & in corpore, & in anima, mortalis an immortalis, paſſibilis an impaſſibilis. De termino inferioris uitæ, & de trā ſitu ad ſuperiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ *Au. li. 9 ſu per Gñſim cap. 6.*
non inutiliter ſciuntur, licet aliquando * curioſitate quærantur. At priuſquam ad animi qualitatem pertinentia proſequamur, de qualitate eius ſecundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de aliis quibuſdam inſpiciamus. Primus ergo homo ſecundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit quodammodo ſecundum aliquid, quia potuit non mori: & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo ſtatu habuit poſſe mori, & non poſſe mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcilicet poſſe non mori. In ſecundo uerò ſtatu poſt peccatum habuit poſſe mori, & non poſſe non mori, quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori, & non poſſe mori: quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimoniis ciborum. Vnde, & *Au li. 6. ſu per Gñſiu cap. 24.*
homo factus dicitur in animam uiuentem, non ſpiritualem, id eſt, in animam corpus ſenſificantem: quod adhuc erat animale, non ſpirituale, quòd egebat cibis, ut per animam uiueret. Factus eſt ergo in animam uiuentem, id eſt, uitam corpori *Gene. 2.*
dantem, tamen per ſuſtentamenta ciborum, & tunc erat corpus mortale, & immortale, quia poterat mori, & poterat non mori. Poſt peccatum uerò factum eſt, mortuum, ſicut dicit Apoſtolus: Corpus propter peccatum mortuum eſt, id eſt, ne- *Rom. 8. b.*
ceſſitatem moriendi in ſe habet. In reſurrectione uerò erit ſpirituale, ſcilicet agile, & *Au. li. 6 ſuper Gñſim cap. 25.*
cibis non egens, & immortale & non ſicut in ſtatu primo fuit, ſcilicet, quod poſſit non mori, ſed etiam, quòd non poterat mori. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſim: Apoſtolus ait; Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, &c. Priùs de limo terræ *Au. ſup Geneſim li. 6. ca. 19*
formatum eſt corpus animale, non ſpirituale, cum quali reſurgemus. Renouabitur *Rom. 8. b.*
enim à uetuſtate, non in corpus animale quale fuit, ſed in meliùs; id eſt, ſpirituale, cum hoc mortale induet immortale, in quod mutandus erat Adam, niſi mortem corporis animalis peccando meruiſſet. Non ait Apoſtolus; Corpus mortale eſt propter *1. Cor. 15 g*
peccatum, ſed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale, & immortale erat, quia *Au li. 6 ſu per Gñſim cap. 25.*
poterat mori, & non mori. Aliud aūt eſt, non poſſe mori: aliud, poſſe nō mori. Ideo factum eſt per peccatum non mortale, quòd erat, ſed mortuum: quod non fieret, niſi peccaret. Animale enim non eſt hoc corpus ſicut primi hominis fuit, ſed iam deteriùs eſt. habet enim neceſſitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Auguſtinus, quòd corpus hominis ante peccatum mortale, & immortale fuit, ſed non qualiter fiet in reſurrectione. De hoc eodem Beda ſuper Geneſim ait: Non eſt credendum ante pecca- *Beda.*
tum ita fuiſſe mortua corpora ſicut modo. Ait enim Apoſtolus: Corpus propter pec- *Rom. 8. b.*
catum mortuum eſt. ſed licet fuiſſent animalia hondum ſpiritualia: non tamen mortua, quæ ſcilicet neceſſe eſſet mori.

B *Vtrum immortalitas, quam habuit homo ante peccatum, eſſet de conditione naturæ, an gratiæ beneficio.*

Solet hic quæri, cum homo primus * mortale, & īmortale corpus habuerit, utrū ex conditione naturæ ipſius corporis habuerit utrunq; an alterū beneficiū eſſet gratiæ, ſcilicet immortalitas, id eſt, poſſe non mori. Ad quod dici poteſt, quia alterum habebat in natura corporis, id eſt, poſſe mori, Alterū uerò, ſcilicet poſſe nō mori, erat ei ex ligno uitæ, ſcilicet ex dono gratiæ. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſim: Quodāmodo creatus eſt *Au li. 6. ſu per Gñſim cap. 25.*
hō immortalis, qd̄ erat ei de ligno uitæ, non de cōditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non .n. immortale erat, q

Marginal notes: * curioſe; * mortalis eſſet

QVAESTIO II.

Auguſtinus pro parte negatiua.

SEcundò quæritur, *utrum homo in ſtatu innocentiæ potuit tolerare aliquod malum pœnæ*: hoc eſt, an mala pœnalia, ut læſio, fames, ſitis, mors, &c. poterant ei accidere, ſeu ineſſe.

¶ Videtur, quòd non. quoniam pœna debetur culpę. & ut Auguſtinus ſuper Geneſim docet, ordinatio diuinæ ſapientiæ, atque iuſtitię fuit, ne aliquid talium homini ante culpam accideret.

In oppoſitum.

¶ In contrarium eſt, quia gratia non tollit naturam, ſed naturale eſt homini eſſe mortalem, cum
& mortale ſit quædam differentia eius, & omne
mixtum ex contrarijs conſtans, neceſſariò eſt corruptibile. corpora autem primorum parentum, ex
2 elementis conſtabant. ¶ Rurſus, ubi fames, & ſitis
locum non habent, non conuenit refectio corporalis: ſed primis parentibus ante ruinam peccati
conueniebat, imò, & iuſſum fuit concedere, ergo
fames, & ſitis, quæ ſunt mala pœnæ, poterant tunc
ipſis ineſſe. Rurſus, in his, qui reficiuntur, eſt altera
3 tio aſſidua, atque interior corruptio, incorporatio, deperditio, quorum, quædam ſunt mala pœnalia. ¶ Item ſi quis intruſiſſet enſem illorum cor
4 poribus, vulnerati fuiſſent. Hæc, & conſimilia argumenta poſſent multiplicari, quæ aliud non requirunt, niſi ut lucidè exponatur qualiter mortalitas, & immortalitas, pasſibilitas, & impasſibilitas ipſis conuenerunt, & quo dono.

Alexander.

¶ Ad hæc Alexander reſpondet: Homo ante peccatum non fuit penitus impasſibilis, & immortalis, neque ſimpliciter pasſibilis. vnde Hugo: Sicut immortalem non dicimus hominem primum fuiſſe ante peccatum, ut mori omnino non poſſet, ſic etiam nequaquam impasſibilem extitiſſet credere hunc debemus, quaſi nihil omnino pati potuiſſet, quia naturam in ſe pasſibilem habuit. Attamen ſi non peccaſſet, ſicut, nec mortuus, ita etiam ſiue ad moleſtiam voluntatis in mente, ſiue ad corruptionem integritatis in corpore, paſſus aliquid omnino non fuiſſet. Potentia quippè eſt multiplex. quædam obedientialis, quę in actum perducitur ſolum poteſtate diuina, ſicut in coſta Adæ fuit potētia, ut ex ea corpus fieret Euæ. Alia eſt potentia ſolum materialis, ut illa, quæ eſt tantum pasſiua, nullam habēs inclinationem ad actum ſibi correſpondentē. pôt tamen perduci ad illum actione creaturæ, multiplici medio ſubiectum diſponente. Alia eſt potētia pasſibilis, habens inclinationem, ad actū. Alia, quę eſt propinquè ad actum diſpoſita, utpote diſpoſitionem ſuapradditam habens. Alia eſt neceſſitatis, ut quæ eſt in coniunctione ad actum. Quælibet harum trium vltimarum, eſt potentia diſpoſita: ſed prima, diſpoſitione remota: ſecunda, diſpoſitione ꝓpinqua: tertia, diſpoſitione iā actuata. Hęc dico, extenſo potentiæ nomine. potentia.n. patiēdi defectus, extat potentię potius, q̄ potentia. Et quia ſm philoſophum, ſi vnum oppoſitorum multipliciter dr̄, etiam reliquum, hinc impasſibile tot dicitur modis, quot pasſibile. Et intendimus hic de paſſibilitate, & impasſibilitate, prout dicunt potentiam, uel priuationem pasſionis innaturalis, ſecundum quod ait Damaſcenus libro duodecimo, pasſio eſt motus præter naturā. eſtq; pasſio iſta cū cōtrarietate recipientis, atq; recepti. Eſt tamen, & qdā pasſio naturalis. Cum itaq; quęritur, an primus homo fuit impasſibilis ante culpam, dici poteſt, q ſi per hoc, quòd dicitur impasſibile, notatur priuatio neceſſitatis ad patiendum, ſeu diſpoſitionis, uel

Potentia multiplex.

Philoſop.

Damaſce.

poſſibilitatis, ſeu inclinationis, ſic erat impasſibilis quia non erat in eo natura diſpoſita, aut aliqua infirmitate inclinata ad patiendum, Sed prout impaſſibile dicit priuationem potentiæ primo mō ſumptæ, aut modo ſecundo acceptæ: ſic non erat impaſſibilis, quia natura eius non fuit prorſus inſuſceptibilis infirmitatis, & pasſibilitatis, ac culpæ. ſic q; aliquo modo fuit pasſibilis, & aliquo modo impasſibilis, ut uult Hugo. Hinc impasſibilitas illa non fuit dos corporis glorificati, quoniam illa omnimodam pasſibilitatis priuationem includit. Hæc Alexander.

Protoparēs quo ſenſu erat impaſſibilis.

¶ Qui etiam quærit hic, utrum homo in ſtatu innocentię fuit pasſibilis per extrinſecarum receptionem impresſionum. Reſpondet, Pasſio, ſeu paſſibilitas proueniens ex impresſione relicta ab extrinſeca duplex eſt. Vna naturalis, & conſona, conueniensq; naturæ. Alia innaturalis, ſeu deſtructiua naturæ. Prima eſt duplex. Vna concernens naturam, & ſaluatiua ipſius eſſe. Alia reſpiciens ea, quæ ſunt perfectiua ipſius. Ea quæ ſunt ſaluatiua, ſeu conſeruatiua ipſius eſſe, reſpicit pasſio, quæ relinquitur ex operibus generatiuę, & nutritiuę. Concernentia verò perfectiua ipſius, ſunt impresſiones cognoſcibilium ſpecierum. Hæ itaque pasſiones primis parentibus ante lapſum conuenerunt. ſicq; etiam cæleſtia corpora in eis agere poterant. Pasſio verò deſtructiua, & innaturalis, ipſi pro ſtatu illo ineſſe non poterat & hoc fuit ex ordine diuinæ iuſtitiæ, qua inferiora omni homini ſubdita erant, nec poteſtatem lædendi eum habebant, ex qua Deus eos præſeruauit ab omni læſiuo, quandiu ſibi manſerunt ſubiecti. Hęc idem.

Paſſio extrīſeca duplex.

Bonauent.

¶ Pręterea Bonauentura: Hęc, inquit, locutio, Aliquid eſt nunc immortale, ſecundum philoſophum duplex eſt, quia aduerbium illud poteſt determinare ly immortale ratione actus moriendi, & item ratione potentię. Conformiter iſta locutio: Verum corpus hominis fuiſſet diſſolubile ipſo non peccante: quoniam ablatiui illi poſſunt abſolutè determinare ly diſſolubile, uel quo ad poſſe diſſolutionis. & ita eſt uera, quoniam Adam in ſtatu illo habuit poſſe, ut diſſolueretur. Potuit enim peccare. quo facto potuit, imò, & oportuit eum mori. Si uerò determinet ly diſſolubile, quantum ad actum diſſolutionis, falſa eſt illa locutio, quoniam ſtatu illo durante nequiuit diſſolutio ei ineſſe, eo, q mors, & innocentia ſimul non ſtent. Ordo quippè diuinę iuſtitiæ non permiſit, ut in ſtatu illo culpam præcederet pœna. Hęc Bonauentura.

Lignū uitę peccāti mortē nō impediuiſſet.

¶ Qui rurſus interrogat, vtrū Adā peccante, corpus eius potuiſſet perpetuari in uita ꝑ eſū ligni uitę. Rñdet, Eadem lege, qua diuina iuſtitia non patit innocentem pati, ac mori, non permittit malū impunitū manere. ideo fuit dei decretum, ut ſi homo dei ꝓceptū trāſgrederetur, ſpiritus hominis dñium ſuę carnis amitteret. & ſicut uoluntas hoīs à Deo receſſit, ſic anima ſua corpus ſuum in hac uita deſereret, quatenus diſſolutum in ſuam rediret originē. Cumq; decretū dei fuerit immobile, non potuit hō poſt tranſgresſionē per eſum ligni uitę mortem euadere. potuiſſet tamen per eſum illum uita vigorari, ac prolongari. Hęc idem. ¶ Inſuper Thomas his conſonans: Ea; ait, quę ſunt ad finem, ſecundum rationem, & exigentiam finis inſtituunt, ac diſponuntur, ut ex 2. Phyſicorum habetur. Cūq; homo ad ſupernaturalem beatitudinem conditus fuerit, aliquid ſupernaturale ī ſua creatione ſibi eſt ꝓſtitū, Ex ſuis uerò naturalibus eē incorruptibi-

T. Aquin.

le, atq; perpetuum, ſibi non competebat, cũ habuerit corpus ex cootrarijs compoſitum, & materiam ſecundum ſuam capacitatem forma perficiat, atq; informet. Hinc primo homini ſupra cõditionẽ ſuæ naturæ conceſſum eſt, ut anima eius in tam ſupernaturalem, ac nobiliſſimum finem ordinata, cõicaret corpori ſuo eſſe perpetuum ſupra corporis talis naturam, niſi aliunde proueniret impedimentũ. Et qm̃ poteſtas hęc aiæ ſupra corpus, conſequebatuc ex ſua ordinatione ad huiuſcemodi finem, non poterat impediri eius effectus, niſi per deordioationẽ eius à fine, quod ſine peccato eſſe nequiuit. & quia peccare adhuc valebat, libero ſuo arbitrio nondũ confirmato in bono, potuit ille immortalitatis impediri effectus. hinc quodammodo fuit mortalis. Veruntñ, qm̃ moriendi potentia non potuit imme diate in actum reduci, quia non ſine p̃cedente mẽtis auerſione, idcirco loquẽdo ſimpliciter, hõ in ſtatu illo extitit immortalis, & ſecundum qđ mortalis: qa ut 9. metaphyſicæ dr̃, illud ſimpliciter eſt in potentia ad aliquid, quod uno motore poteſt p̃duci in actum non. n. dicimus, ꝙ ex terra valeat fieri ſtatua, ſed ex cupro, quamuis ex terra ſit cuprum.

¶ At verò quidam dicunt, ꝙ in ſtatu innocentię nulla deperditio, aut diſolutio fuiſſet in corpore Adæ, nec cibus ſumptus fuiſſet ab ipſo ad inſtaurationem deperditi, ſed contra commuuem defectũ naturæ, qui eſt uertibilitas in nihilum. Ex quo ſequeretur, ꝙ & cæleſtia corpora cibis egerent. Per cibaria quoq; non tollitur dependentia creaturæ à creatore, à quo, & ipſe cibus dependet: idcirco dicendum, ꝙ in ſtatu illo ſumptus fuiſſet cibus ad deperditi reſtaorationem, ad corporis augumentum, atq; ad multiplicationem ſpeciei per uiã ſeminalem, ſecundum quod nutritiua augmentatiuæ, & generatiuæ deſeruit. Aliqua ergo deperditio fuiſſet ĩ corpore Adæ: nec tamen ſubſequi poterat diſolotio eius in toto, p̃p uirtutem corporis regitiuam profluentẽ ex anima, ſicut, & elementa ſecundum partem, non ſm̃ totum corruptibilia perhibentur. Qđ ſi nõ comediſſet, obiſſet: non tamen aote peccatũ, quoniam iuſſum ei fuit comedere.

Cibi uſus in ſtatu innocentię.

¶ Si autem quæratur, an homo in ſtatu illo dormiſſet: dicendum, ꝙ quamuis aliqui opinentur, ꝙ non, tamen cum dictum eorum, nec ratione, nec auctoritate firmetur, p̃babilius æſtimat̃, ꝙ ſicut habuiſſet uitam animalem cibis alendam, ſic habuiſſet, & ea, quæ vitam huiuſmodi aſſequuntur, inter, quæ ponitur ſomnus, p̃ſertim, qui ex naturalibus oritur cauſis, ant ex euaporatione alimenti, humiditateve cerebri in prima ætate. Somnus uerò p̃nt ex ægritudine, fatigatione, labore, innaturalive cã procedit, tunc non fuiſſet. Somnus, quippè quãtũ eſt in ſe, eſt paſſio ad perfectioõẽ totius pertinens animalis: qa in ſomno vigorantur virtutes naturales, & quietant̃ uirtutes animales, ut poſtmodum in ſuis ſint actibus fortiores. Hæc Thomas in Scripto.

Sõnũ innocẽtia nõ excludebat.

Petrus.

¶ Concordat Petrus, dicendo: Finis neceſſitatẽ imponit medijs, corpus aũt datum eſt aiæ, ut ſit ei inſtrumentum in ſeruitio dei. hinc ſicut ſe habuit aia ad dei ſeruitium, ſic corpus ad animam. aia uerò p̃p arbitrij libertatem habuit potentiã iugiter permanendi in dei obſequio, ac etiam recedendi ab eo. ideo in corpore fuit potentia ſeparandi ab anima, ſi peccaret: & inſeparabiliter permanendi cũ anima, ſi nõ peccaret. Hæc Petrus. ¶ Thomas quoque de Argentina teſtatur: Immortalitas illa corporis Adæ, principaliter fuit ab aia eius, ſicut ab influente intrinſecẽ: & ab æquali eius cõplexione, ſicut à cauſa diſponente: à ligno uitæ, ſicut à uegetante: & à regimine diuinæ p̃uidẽtiæ, tanquã à cauſa interiùs conſeruante, atq; exteriùs protegente.

T. Argen.

¶ Ricardus demum hic refert: Dicuot, quidam, ꝙ concurreote uirtuoſitate originalis iuſtitiæ, ſimul poterat anima prohibere, ne fieret tanto conſuptio in humido radicali, nec tanta debilitatio in calido naturali: quę reſtaurari non poſſent per efficaciam ligni uitæ, cuius uirtus extitit tanta, ꝙ de illo poterat uirtus nutritiua ipſius Adæ cum adiutorio originalis iuſtitiæ generare humidũ tã uirtuoſum, ad conſeruationẽ calidi naturalis, ſicut eſt humidũ radicale. Poterat & continere uirtutem corporis, ne diſtẽperaret̃ uirtute alicuius exterioris, & naturalis influentiæ uel interioris. Hinc, ut iſtis uidet̃, hõ in ſtatu illo ſine fine uiuere potuiſſet per adiutoria iam p̃fata. Alij opinatur, ꝙ quamuis per adiutoria iſta Adam valde diu uiuere potuiſſet, nõ tñ ſine fine: nec tñ obiſſet, ſi non peccaſſet. quoniã ante finem corporis, quo ibi viuere potuiſſet, tranſlatus fuiſſet ad gloriam. Cui dicto ur̃ conſentire, quod 12. de ciuit dei. Auguſtinus diſſeruit, hominẽ cuius naturam quodammodo mediam inter angelos, beſtiasq; conſtituit Deus, ut ſi creatori ſuo tanquã uero dño eſſet ſubiectus, ioconſortium tranſiret angelicũ, abſq; media morte beatã immortalitatẽ ſine ullo termino conſecutus. Hæc Richardus.

Richard.

In innocẽtiæ ſtatu mors nõ p̃uertiſſet beatitudinẽ.

Auguſt.

¶ Albertus præterea ſciſcitatur, An Adã in ſtatu innocentiæ alterabilis fuit per ſenectutem. Rñdet, Duplex eſt alteratio talis. una accepta in menſurante, puta in t̃pre ipõ. Alia accepta in menſurato, vt in re temporali. Primò modo fuiſſet alterabilis per ætatem: nã quo ad periodum menſurantẽ, mõ iunior, mõ ſenior extitiſſet ſm̃ ætatis proceſſum. Scđm id uerò, ꝙ relinquit tempus menſurans, non fuiſſet alterabilis. hinc quaotitate, & uirtute ſubſtantiæ nõ profeciſſet, nec defeciſſet, ſed in perfectione, in qua conditus fuit, ſtetiſſet uſque ad terminum præordioatum à Deo, in quo tranſlatus fuiſſet ad vitam ſimpliciter immortalem. Hęc Albertus.

Albertus.

Alteratio qualis fuiſſet integritatis tẽpore.

¶ Porro Scotus à præinductis partim diſſentiẽs: Homo, inquit, durante innocentiæ ſtatu potuit mori. quod patet per cauſam mortis poſt lapſum, quæ cauſę ſunt duę in genere. Vna ab intrinſeco, alia ab extrinſeco. Prima eſt duplex, una ab intrinſeco per actionem mutuam contrariorum inter ſe, & infra corpus, uel p̃p actionem minus intenſam unius ad alterum, ex defectu alterius cõntingentẽ, ut ex ſubtractione nutrimenti Primo mõ accidit corruptio naturalis in animatis, nõ ex actione elementi in elementum, qa non manent in mixto, ut oſtenſũ eſt ſupra: nec p̃p aliam qualitatem naturalem actiuã, aut paſſiuã. Ponit̃ ergo ibi cauſa intrinſeca corruptionis ex actione unius partis organicę in aliã partem, corrumpendo ipſam ut corpus fiat in diſpoſitũ, atq; inhabile ad actionẽ. iſtaq; actio deputatur calori in humidũ radicale, corrumpendo illud, & conſumendo, ad cuius corruptionem ſequitur corruptio, & cõſumptio propria, ut patet in igne, & oleo, ac lychno: qa pars ſecundum ſpeciẽ habet ẽr periodũ, & determinatã, in qua põt conuertire in ſe partem nutrimenti appoſitã, & in qua non. Hæc Scotus.

Scotus.

Mortis duplex cauſa.

¶ Qui circa hæc plura conſcribit, quorum oppoſitum ex præhabitis innectcit. Nam (ut patuit ſupra) dicit corpora primorum parentũ, ac poſterorũ: non eẽ ea elementis conſtãtia, & hic ſcribit, ꝙ in paradiſo innocentiæ ſtatu potuiſſent corrumpi paulatim, non tamen fuiſſent corrupta: quoniam

Dionyſi°.

niam añ tempus corruptionis fuiſſent in paradiſũ cæleſtem tranſlata, nec oẽs fuiſſent ſimul tranſlati. alioquin præcedẽtes diutius, valde exceſſiſſent poſteriores in maritis. Verum de his infra magis dicetur. Certũ uerò cenſetur, ꝙ una pars uniuſc membrorum ſeu organũ, non agit corruptiue in aliud directè, niſi ꝑ qualitatem cõtrariã. Probabilius uẽ uī, ꝙ durante innocentiæ ſtatu, hõ non potuit mori, q̄ ꝙ tunc potuit mori, loquendo de ſtatu illo formaliter. alioquin poſſet potentia illa poni in eſſe, ſicq; ſequeretur, ꝙ durante ſtatu illo, iſta inconueniens non fuiſſet, Adam innocens moritur.

Innocẽtie ſtatus mors nõ ad mittebat.

Durandus

¶ Poſtremo, Durandus hic ait, ꝙ in ſtatu innocentiæ non fuiſſet paſſio aliqua ſenſitiui perceptibilisve doloris ex ꝑceptione læſiui, ſed bene abiectio alicuius conuenientis ſm naturam, vel deperditio, ad cuius inſtaurationẽ alimento indiguiſſet. Veruntñ, quod ita abijcit, non eſt proſus inconueniens ipſi naturæ ſm diſpoſitionẽ quã habet in ipſa abiectione. tũc. n. paulatim in diſpoſitũ factã ẽ, corruptioniq; proximũ. ¶ Verũ ñ de ſomno hoĩnũ in ſtatu innocentiæ aliter à prætactis ſentiens Alexander: Cibus, inq̃t, quo uſi fuiſſent, naturæ eorũ valde naturalis, ac cõſonus extitiſſet, quo & proxius temperatè, ac modicè extitiſſent utentes. uirtus quoq; digeſtiua erat valida valde, ita, ꝙ non requirebatur reuocatio exterioris caloris idcirco non aſcendiſſent fumoſitates ſomnum cauſantes Fumoſitates namque, quæ ſomnum cauſant, ſunt groſſæ, ac multæ, non modicæ, ac ſubtiles. Hæc Alexander.

Alexãder.

QVAESTIO III.

CОnſequenter hic quæritur, *utrum immortalitas & impaſſibilitas iam præfata conuenerunt homini in ſtatu innocentiæ ex ſua natura.* ¶ Ad quod ex iam dictis patet rñſio, ꝙ utiq; ſuꝑ naturaliter, & ex dono gratiæ inerant, atque collatæ fuerunt homini ex elemẽtis ſm corpus cõpoſito. cuius multiplici corruptibilitati, defectuoſitatiq; naturali per multiplicia dei bñficia gratioſa prouidebat, ſicut expreſſum eſt. ¶ Quærit quoq; hic, utrũ immortalitas illa fuit eadẽ cũ immortalitate corporũ glorificatorũ. Ad qđ itẽ ex ꝑinductis habet rñſio, ꝙ non nec erat dos, nec ita perfecta, nec oẽm mortalitatẽ excludens, ſicut imortalitas corporũ beatorũ, nec fuit donũ gloriæ cõſummatæ, ut erit dos immortalitatis, ſed innocentiæ, & grãæ nondũ cõpletæ. ¶ Verũ plenius ꝓſequendo Alexander rñdet: Quidã dixerunt, ꝙ immortalitas in primo hoĩe fuerit à natura, quia ex ſua natura habuit aptitudinẽ ad immortalitatẽ: quidã, ꝙ ex grã: q̃a ex dono grauito habuit cõplexionẽ, quẽadmodũ hõ ex ſua natura eſt beatificabilis, ſed non niſi per gratiã conſequit̃ beatitudinẽ. Sed aduertẽdũ, ꝙ triplex eſt hoĩs ſtatus, ſecũdũ Hugonẽ Primus innocentiæ, in quo poterat prim° hõ peccare, & nõ peccare, ſimiliter mori, & nõ mori. Secũdus eſt ſtatus naturæ lapſæ, in quo homo potuit peccare, & non potuit nõ peccare: ſimiliter poterat mori, & nõ potuit non mori. tertius eſt ſtatus gloriæ, in quo poterat non peccare, & non poterit peccare: ſimiliter poterit nõ mori, nec poterit mori. Cõformiter triplex eſt gratia, puta perfecta, & a perfecta. Et imperfecta eſt duplex, Vna gratia gratis data, q̃ reſpectu gratiæ gratum facientis eſt imperfecta. ſimiliter gratia gratũfaciens, imperfecta ẽt reſpectu gratiæ cõſummatæ, ſeu gloriæ, quæ tollit miſeriam culpę, & pęnæ. Nam gratia gratum faciens tantum aufert miſeriam culpæ. Immortalitas igitur primi ſtatus, ſeu poſſibilitas nõ moriendi, fuit à gratia gratis data, non à gratia gratificãte. immortalitas uerò ſecundi ſtatus, quæ eſt poteſtas nõ moriendi ſpiritualiter, eſt à gratia gratum faciẽte. immortalitas aũt tertia, eſt à plenitudine gloriæ, quæ eſt gratia conſummata. Hæc Alexander.

Immortalitas innocẽtie grata ita erat nõ naturalis.

Immortalitas bẽatorũ innocẽtię cedit i mortalitas

Alexãder.

Hoĩs triplex eſt ſtatus.

¶ Qui in ſuper ſcribit: Aliqui dicunt, ꝙ eadẽ ſecundum rem fuit potentia mortalitatis, & immortalitatis, differens ſecundum maiorem appropinquationem ad actum ſuũ, ac finẽ. ſicq; potentia, quę primo fuit moriendi, & non moriendi indeterminate, poſtea determinata eſt ad unum, puta ad mortem: atque hæc eadem per meritum gratiæ, ac per præmiũ ſuperuenientis gloriæ, determinatur ad uiuendũ beatifice. Sic ergo immortalitas innocentię, & immortalitas gloriæ, eſt eadem potentia in re: nõ aũt ſũt idem, prout habitum dicunt, quia quod additur potentiæ in uia, realiter differt ab eo, quod additur ei in patria. Hæc Alexander.

¶ Hinc Thomas: Immortalitas, inquit, dicit potentiam ad ſemper uiuendum, & non moriendum. quæ immortalitas dupliciter põt conſiderari. Primò, quantum ad potentiam inconpletam, ac naturalem. & ita eſt eadem. ſicut, & ipſa natura. ſecũdo, quantum ad munus grãę, quod formale eſt complementũ illius potentiæ, & ita diuerſæ ſunt. Hæc Thomas in Scripto. Veruntñ Antiſiodorenſis in Sũma ſua lib. 2. defendit, & dicit, ꝙ non fuit potentia eadem: q̃a potentia moriendi nunquam fuit in Adam potentia naturalis ſed potentia moriendi fuit in eo potentia innaturalis. Item mori eſt pura priuatio, ergo potentia moriendi non eſt aliquid poſitiuũ, ſed potentia nõ moriendi, eſt, qđ poſitiuum. vel potentia ſemper uiuendi. Nõ ergo ſunt idem. Nec ſequitur, eadem eſt potentia currendi, & non currendi: ergo eadẽ eſt potentia moriendi, & non moriendi: quia liberum arbitrium cuius actus in hoĩe eſt currere, habet ſe ad utrumlibet. mori aũt non eſt actus liberi arbitrij, ſed naturę corruptæ. Hæc Antiſiodorenſis. ¶ Veruntñ in primis parentibus in ſtatu illo, mori, & non mori ex libero pendebat arbitrio originaliter, & añ ruinam, ſicut peccare, & non peccare. ¶ At uerò Petrus: Ad actum, aſſerit, felicitatis, & immortalitatis in ſtatu gloriæ, ineſt homini aptitudo à natura· diſpoſitio autẽ remota, à gratia gratis data diſpoſitio verò propinqua à gratia gratũ faciente, & complementum à forma, ſeu habitu gloriæ. Conformiter ad actum felicitatis, & immortalitatis in ſtatu innocentiæ, inerat primis parentibus aptitudo à natura cõplexionis, diſpoſitio remota ab eſu omnium lignorum communi diſpoſitio propinqua ab eſu ligni uitæ complemẽtum à gratia innocentiæ. Nempe in corpore noſtro ex quatuor cauſat corruptio. Primum eſt inęqualitas conplexionis. Secundũ, paulatiua defectio humidi radicalis, quæ reſtauratur per humidũ nutrimentale. Tertium eſt debilitatio calidi naturalis, ex cõſumptione humidi radicalis, & admixtione extranei humidi nutrimẽtalis, ſicut, & virtus uini ex aquæ admixtione. Quartum eſt inclinatio elemẽtorum cõtrariorũ ad oppoſitas regiones. Cõtra primum iſtorum, inerat primis parentibus ꝑcipua cõplexionis æqualitas: contra ſecundum, refectio ex cibis diuerſis: contra tertium, eſus ex ligno uitę: contra quartum, gratia innocentiæ, id eſt, originalis iuſtitia: qua ſicut ratio ſubdita fuit Deo, ſic corpus animæ: cuius gubernatio plũs valebat in cõſeruando, quàm elementorum inclinatio in diſſoluẽdo Hæc Petrus, quæ & plenius ſunt in Thoma.

T. Aquin.

Antiſiod.

Dionyſius

Petrus.

Corruptio corpus ſita quatuor.

¶ Scriptura autem Bonauenturæ ad hæc, tã Thomæ, quàm Petri includunt, continentq; reſponſa.

A

De modo procreationis filiorum, ſi non peccaſſent primi parentes, & quales naſcerentur filij. Diſtinctio. XX.

Opinio quorundã falſa.

POſt hæc videndũ eſt qualiter primi parentes, ſi nõ peccaſſent, filios ꝓcreaſſent, & quales ipſi filij naſcerent. Quidã putãt ad gignendos filios primos hoĩes in paradiſo miſceri non potuiſſe niſi poſt peccatũ, dicentes cõcubitũ ſine corruptiõe uel macula nõ poſſe fieri. Sed an̄ pct̃m, nec corruptio nec macula in hoĩe eſſe poterat, qm̃ ex pct̃õ hæc cõſequuta ſũt. Ad qđ dicẽdũ ẽ, ꝙ ſi nõ peccaſſẽt primi hoĩes, ſine oĩ pct̃õ, & macula in paradiſo carnali copula cõueniſſẽt: & eẽt ibi thorus immaculat⁹, & cõmixtio ſine cõcupiſcẽtia: atq; genitalibus mẽbris ſicut cæteris ĩperarẽt, ut ibi nullũ motũ illicitũ ſentirent: & ſicut alia membra corporis alijs admouemus, ut manũ ori ſine ardore libidinis, ita genitalib⁹ uterent̃ mẽbri ſine aliquo pruritu carnis. Hæc n. lætalis ægritudo mẽbris humanis ex pct̃õ inhæſit. Genuiſſẽt itaq; filios ĩ paradiſo p coitũ ĩmaculatũ, & ſine corruptione. Vñ Auguſtinus ſup Genſi: Cur non credamus primos hoĩnes ante pct̃m genitalibus mẽbris ad ꝓcreationẽ ĩperaſſe potuiſſe, ſicut cæteris in quolibet opere ſine uoluptatis pruritu * uiũtur? Incredibile. n. nõ eſt, Deũ talia feciſſe illa corpora, ut ſi nõ peccaſſẽt, illis mẽbris ſicut pedibus ĩperarẽt: nec cũ ardore ſeminarẽt, uel cũ dolore parẽte: ſed poſt pct̃m motũ illũ illicitũ meruerunt, quẽ nuptiæ ordinãt, continẽtia cohibet. Infirmitas. n. ꝓna in ruinã turpitudinis, excipit honeſtate nuptiali: & qđ ſanis eſt officium, ægrotis eſt remedium. Emiſſi qdẽ de paradiſo, conuenerunt, & genuerunt: ſed potuerunt in paradiſo eis eẽ nuptiæ honorabiles, & thor⁹ ĩmaculatus, ſine ardore libidinis, & ſine labore pariẽdi.

* utimur

Rñſio cõtra illorũ opinionẽ.

Heb. 13.

Au. ſup Geneſiũ. li. 9. cap. 10.

B

Quare in paradiſo non coierunt, duobus modis ſoluit.

Au. li. 9. ſuper Gñſim cap. 7

Au. li. 9. ſuper Gñſim cap. 3.

Au. li. 9. ſuper Gñſim cap. 4.

Cur ergo nõ coierũt ĩ paradiſo? Quia creata muliere, mox trãſgreſſio facta eſt, & eiecti ſũt de paradiſo. Vel qa nondũ Deus iuſſerat ut coirent, & poterat diuina expectari auctoritas, vbi concupiſcentia non angebat. Deus verò non iuſſerat, qa caſũ eorũ præſciebat, de qbus homo ꝓpagãdus erat. Ecce expreſſè habes de mõ ꝓpagationis filiorũ.

C

De termino illius inferioris uitæ, vtrum natis filijs per ſucceſſiones, an ſimul omnes transferendi eſſent.

Au. li. 9. ſuper Gñſim cap. 6.

Au. li. 9. ſuper Gñſim cap. 3.

De termino uerò tp̃is, quo transferrentur ad ſpiritualem, cæleſtemq; uitã, certũ aliquid ſcriptura non tradit. Et iõ ambiguum eſt utrum * patentes geniris filijs, ꝑfectaq; humani officij iuſtitia, ad meliorem ſtatũ transferent: non p mortem, ſed p aliquã mutationẽ: an patres in aliquo ſtatu uitæ remanerentur, ligno uitæ vtẽtes, donec filij ad eũdẽ ſtatum puenirent: & ſic ĩpleto numero, oẽs ſimul ad meliora trãſferrentur, ut eſſent ſicut ſancti angeli in cælis. De quo Auguſtinus ambiguè diſſerit, ſup Geneſĩ ita inqens: Potuerunt primi hoĩnes in paradiſo filios gignere, non ut morientibus patribus ſuccederent filij, ſed in aliquo formæ ſtatu manẽtibus, & de ligno uitæ uigorẽ ſumentib⁹: & filij ad eundẽ pducerent̃ ſtatum, donec ĩpleto numero, ſine morte animalia corpora in aliã qualitatem trãſirent, in qua oĩno regenti ſpiritui deſeruirent, & ſolo ſpiritu uiuificãte, ſine corporeis alimentis uiuerẽt. Vel potuerũt parẽtes filiis cedere, ut p ſucceſſiones numer⁹ ĩpleret̃. Qui genitis filiis, ꝑfectaq; humani officii iuſtitia, ad meliora trãſferrent̃, nõ p mortẽ, ſed p aliquã mutationẽ. Ecce hic habemus de tranſitu hoĩnis ad meliora, ſed incertum nobis relinquitur, utrum ſimul transferretur, an per ſucceſſiones.

* patres

D

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem ſtaturæ, & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus.

Si uerò quæritur, quales, ſi non peccaſſet homo, filios genuiſſet: utrum vcʒ ſicut ipſe primus homo ſm̃ ſtaturã corporis, & uſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiã eius filij in ipſo natiuitatis exordio ꝑfecti exiſterent, qui ambulare, & loqui, & cuncta facere poſſent. Reſponderi poteſt, ꝙ filios paruulos naſci oportebat, pp materni uteri neceſſitatem: ſed utrum mox nati, perfectionem ſtaturæ, & mẽbrorum uſum haberent, an paruuli, & in minori ætate conſtituti, uti poſſent membrorum officiis: an p interualla temporum eo modo, quo nunc fit, perfectionem ſtaturæ, & uſum membrorum recepturi eſſent, ab auctoribus diffinitum non habemus.

E

Ambigua Auguſtini uerba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij, & paruuli poſſent membrorum vti officijs.

Et ſuper hoc Auguſtinus ambiguè loquitur. Mouet nos inquit, ſi primi hoĩnes non

peccaſ-

peccaſſent, vtrum tales filios eſſent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus uterentur. Nam propter vteri neceſſitatem forte neceſſe erat paruulos naſci ſed quamuis exigua pars corporis ſit coſta, non propter hoc paruulam viro coniugem fecit. Vñ & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed ut hoc omittam, poterat certè eis præſtare, quod multis animalibus præſtitit, quorum pulli quamuis ſint paruuli, tamen mox ut naſcuntur, currunt, & matrem ſequuntur. E contra homini nato, nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſaltem ad ſcalpendũ habiles: & iuxta ſe mammis poſitis, naſcentes magis poſſunt eſurientes flere, quàm ſugere. proprieque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His uerbis uidetur inſinuari, quòd filij etiam paruuli officij membrorum valerent uti.

F *Quibuſdã non abſurdè placuit, quòd filij parui naſcerẽtur: & per acceſſum temporis in ſtatura, & in alijs ſicut nunc proficerent, quod non eſſet uitio imputandum,*

Sed cum Auguſtinus ſub aſſertione de his nihil tradat, non irrationabiliter qbuſdã placuit, primorum parentũ filios naſcituros paruos: ac deinde per interualla tẽporum eadẽ lege, qua & nunc, natiuitatem humanam ordinatã cernimus ſtaturæ incremẽtũ & membrorum uſũ recepturos: ut in illis expectaretur ætas ad ambulãdũ, & loquendum, ſicut modo in nobis: ꝙ utiq; non eſſet vitio imputandũ, ſed cõditioni naturæ: ſicut à cibo abſtinere penit⁹ nõ valebãt: nec tñ illud erat ex uitio, ſed ex natura cõditiõis.

G *Oppoſitio quorundam volentium probare eos poſſe uiuere ſine alimonia.*

Adhoc aũt opponitur ita: Si non peccarent, non morerent: ſed non peccarent, ſi nõ comederent. poterant igitur ſine alimonia viuere. Cæterũ ſicut ſupra diximus, non ſolũ peccarent, ſi de ligno uetito ederent, ſed etiã ſi conceſſis nõ uterentur: qa ſicut erat eis pceptum non illo ligno.* uti, ita alijs ueſci. Præterea contra naturalem rõnem facerent, qua intelligebant de illis eſſe edendũ, qđ & naturaliter appetebant. Item opponitur: Cũ fames ſit pęna peccati, ſi nõ peccarent, famem non ſentirent: ſed ſine fame ſuperfluum uideretur comedere. Vñ putauit qdã eos cibis non indiguiſſe ante peccatũ, qa non poterant eſurire ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, ꝙ fames uerè defectus eſt & pęna peccati. Eſt. n. ĩmoderatus appetitus edendi, cui non ſubiacuiſſet homo ſi non peccaſſet: ſed pculdubio peccaret, niſi hũc defectũ cibo pueniret. Habebat. n. naturalẽ appetitum, & moderatũ, cui ita ſatiſfaciẽdum erat, ne defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex uitio, ſed ex naturæ cõditione erat, ꝙ ante peccatũ homo cibis ĩdigebat: ita ex uitio eſſet, ſed de natura, ſi hoĩnis conditio in principio ſuo i. in primo parente à pfecto inchoata, in ſubſequenti ppagatione à modico ad maiora pficeret, ut ſcilicet per interualla temporis ſtaturæ corporeæ incrementum, vſumq; membrorum ſuſciperet.

Alia oppoſitio circa idem.

Reſponſio

** veſci*

H *Vtrum ſicut ſtatura corporis, ita etiam ſenſu mentis paruuli naſcerẽtur: & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu, et notitia ueritatis, an mox nati in his eſſent perfecti*

Et cũ de corpore hũano non ſit abſurdum vel inconueniens hoc exiſtimare, qđ diximus, qri ſolet, utrum de ſenſu aĩæ, & cognitione veritatis eodem mõ ſentiendũ ſit: vt. ſ. hi, q ſine pctõ naſcerentur, ſenſu, & intelligentia mentis ĩperfecti exiſterent, & per acceſſum tpis in his proficerent uſq; ad perfectionem, an mox conditi perfectionem ſenſus, & cognitionis perciperent. Illi, qui ſentiunt paruulos natos in ſtaura corporis, & vſu membrorum per acceſſum temporis profecturos, non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu, & cognitione perficere uſque ad perfectum.

Reſpõſio.

Contra illorum ſententiam opponunt quidam.

I Ad qđ quidam opponunt, dicentes: Si mox nati non haberent pfectionem ſenſus, & intelligentiæ, ignorantia in eis eẽt: ignorantia autẽ peccati eſt pęna. Sed q hoc dicunt, non ſatis diligenter conſiderãt, qa non oĩs, q aliquid neſcit, uel minus pfectè aliquid ſcit, ſtatim ignorantiã habere ſiuè in ignorantia eſſe dicendus eſt: qã ignorãtia non dr̃ niſi cum id, quod ſciri, & non ignorari debet, neſcitur. Taliſq; ignorantia pæna peccati eſt cum mens uitio obſcuratur, ne cognoſcere ualeat ea, quæ ſcire deberet.

Reſpõſio.

Quõ ignorãtia dr̃ eẽ in aliquo.

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum, et de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo.

Talis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu transferendus erant cũ uniuerſa poſteritate ſua ad meliorem, digniorem〈q́〉; ſtatum, vbi cæleſti, & æterno bono in cælis ſibi parato frueretur. Sicut.n. ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: unum temporale, alterum æternum: vnum uiſibile, alterum inuiſibile: vnum carni, alterum ſpiritui. Et quia primum eſt, ꝙ eſt animale, deinde, ꝙ eſt ſpirituale, tẽporale, ac uiſibile bonum prius dedit, inuiſibile autem, & æternum promiſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius aũt cuſtodiam, ꝙ dederat, & ad illud promerendum, ꝙ promiſerat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum, & malum diſcernere, præceptum addidit obedientiæ, per cuius obſeruantiam datum non perderet, & promiſſum obtineret, ut per meritum ueniret ad præmium.

Hugo de ſacra li. 1. parte 6. c. 6.

1 Cor. 15.

Summa diſtinctionis 20.

DEterminato in præcedẽti diſtinctione quales fuerunt primi parentes ſecundum corpus, & aiam in ſtatu innocentiæ, nunc inquirit an, & qualiter genuiſſent in ſtatu illo, quales etiam proles procreaſſent. Et primò oſtendit, ꝙ qui p coitũ genuiſſent, tñ ſine inordinata libidine, & peccato. Scdò, cur in paradiſo ante culpam non conuenerunt. Tertiò quærit, an ſucceſſiuè ſuiſſent tranſlati ad gloriam, an ſimul: ad quod non datur certa reſponſio. Quartò tractat, quales fuiſſent paruuli mox nati, quantum ad membrorũ, teneritudinem, aut ſoliditatem, & vſum, ac corporis quantitatem, figuram, & incrementum. Quintò declarat, quemadmodum hoĩ ex corpore, & anima rationali compoſito, duplicem Deus paradiſum parauit, puta terreſtrem, corporeum, atque cæleſtem, perpetuum, ſpiritalem.

QVAESTIO .I.

HIc quæritur primò, *an homines fuiſſent in paradiſo multiplicati per generationem carnalẽ ſtãte in eis originali iuſtitia, ſeu innocentia ſtatu.* ¶ Videtur, ꝙ non, quia nil verecundum, & indecens, ac celandum tunc fuiſſet, ſed coitus ois etiam ille, qui ſine peccato eſt, verecundiam habet, nec ſine indecẽ
2 tia publicè exhibetur. Secundò, in illo ſtatu nulla fuiſſet corruptio: ergo, nec uirginitatis amiſsio, quę tñ per coitum neceſſariò perditur. Tertiò, nil immũ
3 dum, maculoſum, aut turpe fuiſſet in paradiſo, ſed in omni concubitu immunditia, turpitudo, ſeu ma
4 cula quædam conſiſtit. Quartò, ſecũdum phyſicos ſemen eſt ſuperfluum alimenti. tunc autem nõ fuiſ
5 ſet tale ſuperfluum. Quintò, ſi fuiſſet ibi corporalis commixtio, ergo, & talis ſuperfluitatum egeſtio, ſiue emiſsio. quod indecens tali ſtatui extitiſſet.
6 Sextò, delectatio talis commixionis à ſpiritali delectatione, & contemplatione abducit, imò, & rationem abſorbet: ergo in uita illa tam ſpiritali locũ
7 non habuiſſet. Septimò, ſanctorum quorundam, ac præcipuorum doctorum auctoritates ſic ſentire videntur, vt Gregorij Nyſeni. & Damaſceni. ¶ In oppoſitum eſt, ꝙ in litera ex Auguſtino inducitur, imò & ſcriptura Geneſis 1. quo legitur, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, quod ſine generatione carnali non agitur. ¶ Circa hæc in Summa, ſua ſcribit Antiſiodorenſis lib. 2. Poſtquam dominus poſuit hominem in paradiſo, dedit ei triplex præceptũ naturæ, & quoddam diſciplinæ. Præceptum naturę extitit triplex. unum pertinens ad ſui ſuſtentationẽ, ut illud: Ex oi ligno paradiſi comede. Scdm, ſpectãs ad multiplicationem gñis humani, ut illud: Creſcite, & multiplicamini. Tertium, ad dilectionẽ dei, & proximi. Fuiſſet ergo in ſtatu innocentiæ ſtatus matrimonij, prout eſt naturę officium: quia de hoc fuit añ tranſgreſsionem mãdati, propagationem〈q́〉; ſobolis, datũ præceptum. Si ergo q̃ratur, an Eua tunc peperiſſet ſine fractione, ſeu corruptione uirginalis ſignaculi, rñdemus, quia ſi uerbũ frangendi importet uiolentiam, ſic ſine fractione cõcepiſſet, ac peperiſſet, ſi uero importet ſeparationẽ dũtaxat, potuit mẽbrũ illud frangi ſine pęna, & tñ à menbro naturali ad hoc deputato, quemadmodũ adamas frangi põt ſanguine hircino tñ. ſic〈q́〉; Eua poſt copulã nõ manſiſſet uirgo, tũ quia fracta, tũ qm̃ cognita, quorũ neutrũ fuit in uirgine glorioſa. ¶ Præterea q̃ri põt, an in ſtatu innocentiæ locũ habuiſſet diſtinctio triplicis fructus, vt fructus cẽteſimi ſpectantis ad uirgines, fructus ſexageſimi ptinentis ad uiduas, fructus triceſimi cõcernentis cõiugatos. dicendũ, ꝙ nõ, qa tũc fuit matrimoniũ in pcepto, & ad officiũ, nõ in remediũ: poſt pctm̃ uerò fuit in officiũ, atq; remediũ, pſertim tpre patriarcharũ, dũ rarus fuit populus dei. iò cęlibatus ſanctis Iohãnis baptiſtæ non pferẽ coniugio Abrahæ. mõ aũt matrimoniũ magis eſt ad remediũ, & in permiſsione, non in præcepto: quia ubique multiplicatus eſt populus Dei. Hæc Antiſiodorenſis.

Arguitur primò contra ueritatem.

In oppoſitum.

Antiſiod.

Pceptũ naturę triplex primò datum homini.

Virginitatis nulla meritũ prerogatiua in paradiſo fuiſſet.

¶ Præterea Albertus: Bñ, inquit, dixerunt antiq doctores Præpoſitiuus, & Antiſiodorenſis, triplicẽ eſſe corruptionẽ, vt continuitatis, fœditatis, ac puritatis. Corruptio continuitatis cõſiſtit in diuiſione cõtinui. corruptio fœditatis eſt in prurigine concupiſcẽtiæ, atq; libidinis, q mentem fœdat, & carnẽ, in qua rõ ſub delectatione deſcendit. corruptio puritatis eſt in ſuſceptione alienæ naturæ, ſicut dũ aurum miſcetur argento. Si ergo Eua tũc conueniſſet cũ Adã, non incurriſſet duas primas corruptiones, Semen quippe reſolutũ à maſculo, additum genitali fœminę, mox uirtute matricis tractum fuiſſet in locũ cõceptionis, & ibi unitum ſanguini fœminæ, ſicut coagulũ lactis, uaporabiliter〈q́〉; diffuſum in fœminæ ſãguinẽ: & ſic perfeciſſet conceptũ, dum ſemẽ maſculi undiq; cõphendiſſet ſanguinẽ fęminæ, quẽadmodũ ſpũs formatiuus undiq; cõprehẽdit illud, ꝙ format, Sic nãq;, ut Ariſtoteles pteſtať, uirtutes diſiunctorum ſexuũ maris, & fęminæ uniuntur in conceptu, ſicut uirtus galli, & gallinę in ouo. Verũtñ Eua incurriſſet corruptionẽ puritatis, qm̃ cõcepiſſet ex ſemine alterius ſibi pmixtó. Hinc in lib. de Ciuit. dei loquitur Auguſtinus: Credẽdũ eſt ita tunc potuiſſe vtero coniugis ſalua integritate fœminei genitalis uirile ſemẽ immitti, ſicut nũc põt eadẽ itegritate ſaluá ex utero uirginis cuiuſcunq; emitti cruoris menſtrui fluxus. Eadẽ via qppe illud iniicif, & iſtud emittiť. Hæc Albertus. ¶ Qui ẽt q̃rit hic, utrũ Eua in ſtatu illo fuiſſet ſine grauitate, atq; grauamine grauida, & an peperiſſet ſine dolore. ¶ Ad primũ rñdet. Quędã eſt grauitas oneris, tñ, ſic fuiſſet grauida grauitate. Alia eſt grauitas grauans, ſeu pœnam inducens, nec ſic grauida extitiſſet. ¶ Ad ſecundum reſpondet, quòd ſine dolore fuiſſet puerpera, quoniam Auguſtinus apertè hoc aſſerit, cui contradicere impium eſt in his, quæ tangunt fidem, & mores Vtæ

Albertus.

Corruptio triplex.

Philoſoq

Auguſt.

Auguſt.

quoq;

Eua pepe- quoq; exitus in ſtatu illo apertę fuiſſent ſine dolo-
riſſet in pa- re, & laceratione per ſolā extenſionē, & laxationē.
radiſo ſine Hæc Albertus. ¶In libro quoq; hoīe: Generare, ait,
dolore. potuerunt per concubitū ante peccatum &c. vt ſu-
pra. Auctoritates verò, quæ in oppoſitū allegantur,
opinatiuè loquuntur ſub ſententijs aliorū. vt quod
Damaſcen. ait Damaſcenus, ꝙ Deus alio modo genus multipli
caſſet humanū, ſi homo in innocētia perſtitiſſet Au-
Auguſt. guſtinus quoq; in libro de bono coniugali, Concu
bitus non niſi mortaliū corporum eſſe pōt. Et rur-
ſus ibidē, Sine coeundi amplexu, aliquo alio modo
hō eſſet filios habiturus ex omnipotentiſsimi ſemi-
ne creatoris, q potuit & primos parentes ſine parē-
tibus cōdere, Chriſtiq; carnē de vtero virginali for
mare: atque vt quaſi infidelibus loquar, qui potuit
apibus ſine concubitu prolem dare. Hæc Albertus.
Dionyſ. In cuius verbis mirū apparet, ꝙ refert Præpoſi-
tiuū, & Antiſiodorēſem dixiſſe ꝙ genuiſſet in ſtatu
innocētię ſine corruptione cōtinuitatis, cū ex rāſio
ne Antiſiodorēſis in Sūma iā introducta habeaẽ op
poſitū. Aug. etiā ſuper geneſim euidēter inſinuat, ꝙ
corporaliter genuiſſent, prout in litera continetur.
Albertus. ¶Amplius in libro ſuo de hoīe ſcribit Albertus,
quod cibus à primis parentibus ſumptus nō fuiſſet
eis in ſtatu innocētiæ incorporatus niſi virtualiter,
nō ſubſtātialiter. imò ꝙ ſubſtantialiter fuiſſet emiſ-
ſus per egeſtiones, & euaporationes per poros oc-
cultos, ac manifeſtos. Incrementū verò corporū fi-
liorum eorū, factū fuiſſet ex multiplicatione corpo
ralis ſubſtantiæ in ſeipſa, quēadmodū multiplicati
fuerunt quinq; panes ad ſatietatē quinq; milliū ho
minū. Semen itē gñationis tūc ſēmptū fuiſſet de hu-
mido radicali, nō nutrimētali: quod qa multiplica-
tū fuiſſet virtute cibi, ſuffeciſſet ad conſiſtentiā cor
poris, & ad ꝓpagationem gñationis. Hæc Albertus.
Dionyſ. ¶Quorū tñ ꝯtrium multi tenēt, vt infra patebit. non
Albertus aſſertiuè, ſed potius opinātēr hęc ſcribit.
Th. Aqui. ¶At vero Thomas: Per pctm̄, inquit, natura ſpe-
ciei variata non eſt. hinc q̄cunq; ad perfectionē hu-
manæ pertinent ſpeciei, hoī in ſtatu innocentiæ cō
ueniſſent. In oībus verò per naturam gñabilibus, &
corruptibilibus, ad perfectionē id ꝑtinent, vt vnū-
quodq; valeat ꝓducere alterū tale quale eſt ipſum,
Philoſop. vt dr̄ 4. meteororū. idcirco oportet in humana na-
tura aliquē ponere ſtatū naturalis ꝓpagationis, quā
uis nunq̄ peccaſſet. Ad quālibet demum gñationem
oportet duo ꝯcurrere, ſ. agēs quod formā inducit,
& patiens, quod pbet materiā. hinc ad gñationē hu
iuſmodi reqriē coniunctio maris, ac fœminæ. Mas
nāq; ſe habet vt agens, & formā inducens, fœmina
virginitas vt patiens, materiāq; miniſtrans. Ad virginitatis ve-
duo inclu rò perfectionē duo cōcurrunt, q̄ ſunt integritas car
dit. nis, atq; integritas mētis. quarū prima eſt virginita-
ti eſſentialior, alia honorabilior. In oī ergo concu-
bitu virginitas ſoluiē, quantū ad carnis integritatē.
Mentis in etiā in primo ſtatu ita fuiſſet. Sed mentis integritatē
tegritas cōtingit ſolui dupliciter. primò, quantū ad habitū.
dupliciter ſicq; amittiē per illicitū coitū, quo caſtitas tollitur.
ſoluitur. ſecundò, quantū ad actū. & ita poſt pctm̄ perditē ēē
per conenbitū matrimonialē, qm̄ per vehementiā
delectationis rō abſorbeē. Porrò in primo ſtatu neu
tro mō fuiſſet ſoluta integritas mētis, ſed ſolū inte-
gritas carnis, cui ꝓponderat fœcunditas ꝓlis icien-
dō quoq; ꝙ quædā ſunt ſupfluitatis, q̄ atteſtantur
naturę defectus, ſicut putredines & ſudores, q̄ in ſta
tu innocentiæ non fuiſſent. q̄dā verò ſuperfluitates
perfectionē naturæ oſtēdunt, vt ſemē, & egeſtiones
quæ ſm̄ curſum naturæ tanto meliùs fiunt, quanto
natura extat robuſtior. pp quod ad virtutē expulſi
uā naturalē reducunē, hinc in primo ſtatu fuiſſent,
tñ abſq; fœditate oīno. Hæc Thomas in Scripto.
¶In Sūma itē, qōne 98. Hō inquit, ſecundum ſuā Art. 1.
naturā conſtitutus eſt quaſi quoddam mediū inter
incorruptibiles, & corruptibiles creaturas: qa ſm
aīam incorruptibilis, corruptibilis verò ſm carnē,
intentio autē naturæ aliter fertē, ad incorruptibiles
creaturas, q̄ ad corruptibiles: qa quod ſp eſt, atque
perpetuū, eſt per ſe de intētione naturæ. quod verò
ad certū tp̄s corruptibiliter eſt, nō vr̄ principaliter
à natura intentū, ſed potius ordinatū ad illud. alio-
qn eo corrupto, fruſtrareē, naturæ intentio. cūq; in
corruptibilibus nihil ſit perpetuū, niſi ſpecies, bonū
naturæ eſt de principali naturæ intētione, ad cuius
cōſeruationē, & multiplicationē natura in inferio-
ribus ordinaē, ac tendit. Subſtātiæ verò incorrupti-
biles, quo ad ſe, indiuidualeq; eſſe, ſunt de principa
li naturæ intētione. Hinc homini quantū ad corpus
ſuū, gñatio conuenit. Hinc in exordio ſtatuit Deus
genus humanū per gñationem multiplicari debere.
Et q̄uis corpus humanū ſtāte innocētiæ ſtatu incor-
ruptibile extitiſſet, hoc tñ ex ſupernaturali bñficio
fuit. Nā ex ſua natura corruptibile erat. ideo ſubtra
hendū ei non erat, ꝙ naturaliter cōpetit ei. Quāuis
etiā poterat conſeruari ſpecies humana in ſtatu pri
mo ſine gñatione, non tñ ſine ea quiuit naturaliter
multiplicari. Nihilominus, qdā antiqui doctores, vt
Damaſcenus lib 2. Gregoriuſq; Nyſſenus in lib. ſuo Damaſce. Gre. Nyſ.
de hoīe, cōſiderantes concupiſcentiæ fœditatē, di-
xerunt, ꝙ hoīe non peccāte, multiplicatū fuiſſet ge-
nus humanū non per gñationē, ſed eo mō quo an-
geli per oīpotentiā Dei. Concreauit tñ Deus primis
parētibus diuerſum ſexū, & mēbra gñationi deſer-
uientia, qa futurū eorū caſum ꝓuidit. Si autē obijcia Obiectio.
tur, ꝙ in ſtatu innocētiæ nulla fuiſſet corruptio, ſed
per coitū integritas corrūpiē virginalis: dicendū ꝙ
iuxta Auguſtinū 14. de ciuit. Dei, nulla corruptio- Dilutio.
ne integritatis infunderet vxori ſemē mariti &c. vt
ſupra in hac qōne. In illo etiā ſtatu voluptas rōne
moderata fuiſſet, nec rōnis exercitia impediuiſſet,
vt mō non qa tunc minor fuiſſet, vt aliq opinantur,
imò tāto maior delectatio tunc fuiſſet in coitu, quā
to natura purior tūc fuiſſet, atque viuacior, & cor-
pus magis ſenſibile. ſed cōcupiſcibilis nō ita inordi
natè ſe effudiſſet ſup delectationē rōne moderatā,
ad quā nō pertinet vt ſit delectatio minor in ſenſu,
ſed vt vis cōcupiſcibilis nō immoderatè delectatio
ni inhæreat. Et dico immoderatè, pp rōnis menſu-
rā: quēadmodū in cibo non minorē delectationē ſo
brius ſentit, q̄ gulouſus, ſed in delectatione hmōi cō-
cupiſcibilis ſua minus qeſcit. Et hoc ſonāt verba Au-
guſtini, q à ſtatu innocētiæ delectationis magnitu-
dinē nō excludit, ſed ardorē libidinis, & inquietudi-
nē aī. Hinc cōtinentia in ſtatu innocētiæ nō fuiſſet
laudabilis, q̄ mō laudaē, non qa fœcunditas mala,
ſed pp remotionē inordinatæ libidinis. In paradiſo
demū nō coierunt, vel qm̄ muliere formata paulo
poſt de paradiſo ob ſuā trāſgreſsionem electi ſunt,
vel qa expectabaē auctoritas, ſeu iuſsio Dei, q̄tū ad
tp̄s cōmixtionis, vt 9. ſup Geneſim loqtur Auguſt. Diony.
Hæc Thomas. ¶Quocirca pēſandū ꝙ Thomas in Sū
ma fateē cōmixtionē illā debuiſſe fuiſſe ſine corpo-
reę integritatis corruptionē, cuius oppoſitum vr̄ in
ſcripto ſenſiſſe, vt patuit. ¶Cōcordat Petrus. Qui in Petrus.
ſup ſciſcitaē, an vir & mulier vnquā cōueniſſent in
innocētiæ ſtatu, niſi deſiderio ꝓlis & vtrū qolibet
coitu fuiſſet cōceptio. Rñdet, In ſtatu innocētiæ vi
res inferiores fuerūt ſubiectæ ſupioribus, tā pp re-
ctum ordinem hoīs in ſeipſo, q̄ hoīs quo ad Deum:

attamen

attamen quædã vitium magis, quædam minus. Cũ .n. nutritiua pertineat ad naturã, & conſeruationẽ ĩdiuidui, & natura ad ſe recurua eſt, ideo magis appetit conſeruationẽ ſui: hinc nutritiua magis operabatur per modũ naturę, generatiua verò ordinatur ad conſeruationẽ ſpeciei multiplicandæ in altero. hinc generatiua voluntati plus ſubdebaẽ propterea appetitus nutritiuæ poterat ſurgere, & oriri ſine ꝑuio rationis iudicio, nõ ante appetitus generatiuæ. porrò ratio recta ſemper ordinat actum ad debitũ finem, ideo nunquam niſi ad generandum conueniſſent: nec in aliquo actu coniugali fuiſſent fruſtrati fine intento, videlicet prole. Hæc Petrus.

Cõmeſtionis delectatio conſurgit ex tribus.

¶Qui etiã quærit hic, an maior fuiſſet delectatio in edendo, & coendo tunc, q̃ nunc. Rñdet, Intentio delectationis in comedendo, conſurgit ex tribus, vi delicet ex appetitu naturæ inſtitutæ, ex appetit naturę deſtitutæ, & ex appetitu peccati. Ex appetitu naturæ inſtitutæ, appetitur cibus ꝑꝑ conſeruationẽ à conſumptione immoderata: ſed ex natura deſtituta appetitur cibus cũ quadã anxietate propter reparationẽ conſumptionis immoderatæ iã factæ, vt patet in appetitu famis. ex vitio autem appetitur propter delectationem gulæ. Similiter delectatio in coitu ex tribus intendiẽ.

Generationi unde ſit annexa delectatio.

Ex appetitu naturæ inſtitutæ appetentis ſpeciei conſeruationẽ, ex appetitu naturę deſtitutæ appetẽtis ſuperflui emiſsionem, ex appetitu vitij appetentis delectationem. Prima radix in paradiſo maior fuiſſet, ſecũda & tertia ibi nõ extitiſſent. Vnde tũc maior fuiſſet delectatio naturalis, ſed delectatio generaliter dicta, fuiſſet minor. Hæc idẽ.

¶Qui & de integritatis amiſsione adiungit, Vtrũ eſſet ibi integritas carnis diuiſio, dubiũ eſt. Quidam .n. dicunt, ꝙ non, & ꝙ in ſuſceptione ſeminis, emiſſioneq; prolis fieret ſolum quædã neruorum dilatatio naturalis, ſicut oris in comeſtione, non aliqua fractio. Alij veriſimiliùs dicunt, ꝙ ibi fuiſſet naturalis, non violenta, nec pœnalis diuiſio. Hæc Petrus.

Richar.

¶Idẽ Richardus, & addit: Aliqui dicunt, ꝙ quãuis, nec virtus generatiua, nec virtus cõcupiſcibilis ſint modo ita viuaces, & perfectæ, ſicut in ſtatu innocentiæ: tamen quia non ita poſſunt frenari à ratione in hoc ſtatu ſicut ſtatu innocentiæ, intenſiùs nunc delectantur: quẽadmodũ equus laſciuiens celeriùs currit ſine freno, q̃ dum freno regitur à ſeſſore. De virginitatis quoq; amiſsione recitat duas ꝑtactas opiniones, de quibus infra magis dicatur.

Bonauen.

¶Bonauentura quoq; conſentit poſitioni ex Petro inductæ de hoc, an maior tunc fuiſſet delectatio in cõmixtione cõiugali, q̃ modo. Videtur etiam non bene intelligibile, ꝙ in muliere manſiſſet integritas carnis: Si, inquit, mulier integra permaneret, nũquam eſſet viri ad mulierem carnis commixtio. Hoc idem apparet Richardo, qui opinatur, quòd ſi mulier non corrumperetur carne in tali ſtatu, vir ei ſemen infunderet ſolum ab extra, nec membrum eius introiret organum ſexus fœminei.

Alexãder.

¶At verò Alexãder circa iſta ſcribit diffusè, & tota rñſio Bonauenturæ quaſi ſub eadem forma verborũ ex Alexandro eſt ſumpta, de hoc, an fuiſſet delectatio maior in ſtatu primo in ipſo cõiugali concubitu, q̃ ſit modo. Circa quod ſcribit ꝙ non, ſicut in Petri tangiẽ rñſione. De hoc verò, an Eua perdidiſſet virginitatẽ, ſi tunc cognita fuiſſet ab Adã, ſcribit prolixè, & ſatis obſcurè, multiplici vtens diſtinctione. & tandẽ vr̃ concludere, ꝙ non amiſiſſet virginalis ſignaculi integritatẽ per ipſius realem corruptionẽ: ſed quo ad hoc, ꝙ non fuiſſet intacta vt ante, nec in ea puritate, qua priùs, admixto ei ſemine, viri. Quærit inſuper, an omnes genuiſſent, & rñdet, ꝙ imò communiter, quia præceptũ fuit parentibus primis, & poſteris, Creſcite & multiplicamini &c. Similiter poſt ruinam in ſtatu legis, naturalis ſcriptæ continere non licuit, niſi ex diſpenſatione.

¶Amplius quærit, an tunc natæ fuiſſent tot fœmellæ, quot maſculi. Et rñdet, De hac q̃ſtione diuerſi diuerſimodè ſentiunt. quidã, ꝙ æqualis fuiſſet multiplicatio virorũ, ac mulierũ. quod patet ex parte finis, q̃a diſtinctio ſexuũ eſſet ꝑꝑ multiplicationẽ generis humani, & impletionẽ numeri electorum, & multiplicatio illa ad oẽs ſpectaret, ſm̃ matrimonij legẽ, in qua vna eſſet tm̃ vnius, nullaq; fœmina viro careret, neq; vir aliq̃ muliere: oportuiſſet eſſe tot viros, quot mulieres, & econuerſo. Alia rõ datur ex parte principij, q̃a cũ multæ ſint rõnes, ꝙ vis generatiua variaẽ in actu & fructu gñationis, vna ſumitur ex parte aiæ. vis quippe gñatiua multũ conformaẽ accidentibus, & imaginationibus aiæ, vt experimẽtaliter conſtat. vnde ex memoria delectationis gñatur pruritus, atq; ex forti imaginatione venerea fit reſolutio ſeminis tã in ſomno, q̃ in vigilia.

Generatiua vnitas, cur varietur in actu & fructu.

Vis quoque formatiua exiſtens in ſemine, multũ iuuatur ab imaginatiua, vt Geneſis 30. patet in ouibus Iacob, vbi ferẽ in Gloſſa: Nec mirũ hanc in conceptu fœminarũ eſſe naturã, vt qualem cõſpexerint, aut mẽte conceperint in extremo voluptatis æſtu, quo cõceperint ſobolẽ, talem & pariant prolẽ, cũ hoc ipſum in equorum gregibus apud Hiſpanos dicaẽ. Et Quintilianus idem fateẽ, excuſando mulierem, quę Aethiopẽ peperit. Hippocrates etiã idem refert, defendendo matronã, quæ falsè de adulterio impetebatur, eo ꝙ puerum peperiſſet pulcherrimũ vtriq; parenti, generiq; diſsimilẽ. Hortabatur etenim medicus ille ſcrutari, an in cubiculo vbi fœmina illa cõcepit, haberetur pictura huiuſmodi, ſeu imago: & inuenerunt ꝙ imò. Iſtud antẽ plus potuit eſſe in ſtatu naturę inſtitutę, quia tunc aia plus dominabatur corpori ſuo: ideo parens volens maſculũ procreare, volẽdo, & imaginãdo hoc ipſum, fortiùs impreſſiſſet, efficaciùsq; momſſet ad hoc. Hæc Alexander.

Quintilia.

Hipocra.

Bonauen.

¶Hinc Bonauẽtura: Facile eſt, ait, rõnem aſsignare, cur in ſtatu innocentiæ viri, & fœminæ pari fuiſſent in numero pari ex parte finis, ſicut iã data eſt ratio. difficilè verò eſt hoc ex parte effectiui principij. põt tamen inueſtigari, deſcendẽdo ad principia ſciæ naturalis, ac medicinæ, quarum vtraq; ſeruit theologiæ. Magna quippe eſt q̃ſtio apud naturales, & medicos, cur nunc maſculus, nunc fœmina generetur, cuius reddiẽ rõ triplex. Vna ex parte vaſis ſuſcipiẽtis. ſi nãq; ſuſcipitur à parte dextra, dicũt maſculũ gigni: q̃a in parte dextra magis abundat calor. Si in parte ſiniſtra, gigniẽ mulier: qm̃ ibi minor eſt calor. Secunda ex pte cõmixtionis, q̃a ſi ſemen viri ꝑdomineẽ, maſculus generaẽ: ſi ſemen fœminę, ꝑduciẽ fœmina. Tertia eſt ex parte ſeminis viri, ꝙ ſi fuerit vigoroſum ex triplicis cõcurſu caloris, ac ſpiritus in ipſo exiſtentis, fit fortior coagulatio, atq; cõplexio, gñaturq; maſculus: ſin autẽ, pariẽ fœmina. Veruntñ ſemẽ fœminæ, nunq̃ propriẽ ꝑdominatur ſemini viri: quia ſm̃ philoſophum, ſemẽ viri in omni gñatione tam maris, q̃ fœmellæ, eſt principaliter agens, ac mouens. dr̃ tñ ſemẽ mulieris prædominari, dũ ſemẽ viri ex ſua debilitate trahiẽ ad cõformitatẽ ſeminis mulieris. Sunt, & aliæ cauſę cõferentes ad gñationẽ talis, aut talis fœtus, vt diſpoſitio mẽbri genitalis, qualitas venti, & tpis, ac alimentorũ, atq; ex parte aiæ, vis aialis, & imaginatiua, ac imperatiua. Hæc Bonauẽtura, q̃ illa diffusè proſequitur.

Maſculus cur generetur non fœmina.

Philoſop.

¶Inſuper

Durandus. ¶Inſuper circa id, quod quęſitum eſt de virginitatis amiſsione in ſtatu innocentiæ, ſcribit Durandus: Dicunt quidam, ꝙ in ſtatu innocentiæ fœminę peperiſſent ſine virginitatis amiſsione, quia virginitas maximè pertinet ad dignitatem humanæ naturæ, cum ſit portio angelica &c. Ergo in ſtatu innocentiæ nõ amitteretur. qualiter autem hoc eſſet poſſibile, dicunt, quòd ad perfectionẽ virginitatis duo concurrunt: &c. vt ſupra in Thoma ex ſcripto ſecũdi. In ſtatu demum innocentiæ neutro modo fuiſſet ſoluta integritas mentis, neq; integritas corporis, ſed fuiſſet ibi ſola membrorum dilatatio &c. vt ſupra ex Thoma in prima parte Summæ.

¶Deinde durandus cõtra iſta ſic arguit: Iſtud nõ valet: virginitas nãq; ad dignitatẽ naturæ non pertinet abſolutè, cũ ſit priuatio actus gñationis, qui eſt naturæ conueniens, & intentus ab ea ad conſeruationẽ ſpeciei. Item in ſtatu innocentiæ nõ fuiſſet virginitas licita. & dato, ꝙ licuiſſet: non tamen fuiſſet poſsibile, virginẽ concipere, aut parere ſecundum curſum naturæ: q̃a virginitas eſt inexperientia delectationũ venerearum: cõceptus autem naturaliter nõ eſt ſine eis. Porrò ꝙ dicunt, ꝙ in virginitate ſunt duo, videlicet integritas mentis, & corporis, quorũ vtrunq; fuiſſet ſaluatum in innocentiæ ſtatu: dicẽdum ꝙ neutrum, quia integritas mentis, quæ in virginitate requiritur, eſt firmũ propoſitum abſtinendi à delectatione venerea, & hęc integritas ſe habet formaliter in virginitate. immunitas verò ſeu inexperientia delectationũ huiuſmodi, hẽt ſe materialiter, quorũ neutrum potuit ſaluari in actu matrimoniali. Hinc malè accipiunt integritatem mentis pro perſiſtentia rationis in actu ſuo: quia iudiciũ rationis abſorbetur in ſomno, & ægritudinibus multis, rõne quorum nihil deperit virginitati. Malè quoq; accipiunt materiale virginitatis. non. n. hoc eſt integritas membri corporalis, imò per accidens ad virginitatem ſe habet. materia quippe virtutum moralium, eſt aliqua paſsio animæ. & non id, quod purè ad naturam corporis pertinet. Hæc Durandus.

Dionyſ. ¶Præterea contuendũ, ꝙ ſpecialiter contra Thomã diſputare videtur, cuius verba ponit in forma, imò & allegando ſic addit: In Summa, prima parte, Art. 2. quæſtione 98. Verũ ineptè, non formaliter contra Thomam procedit. & quę contra ipſum inducit, ex ipſo Thoma in Secunda Secundę quæſtione 152. accepit. Nec Thomas dicit, quòd ei imponit, hoc ſcilicet, ꝙ virginitas maximè pertinet ad dignitatẽ naturæ humanę. hoc etenim ſanctus doctor non dicit tam abſolutè, neque per hoc probat, ꝙ in paradiſo non fuiſſet amiſſa virginitas, quantum ad carnis integritatem, quamuis in ſcripto ſecundi breuiter tãgat hoc, arguẽdo ad oppoſitum ſui intenti. nempe vt patuit ibi, concedit, ꝙ quo ad carnis integritatẽ, fuiſſet amiſſa. Ibidem concedit quoq;, ꝙ in paradiſo virginitas nõ fuiſſet virtus, nec matrimonio præferẽda. Nec iterum dicit, ꝙ carnis integritas ſit materiale in virginitate. imò probat, & tenet contrarium in Secunda Secundæ quæſtione 152 dicẽdo: In delectatione venerea tria conſiderantur. Vnum, quod eſt tantum ex parte corporis, vtpote violatio ſignaculi virginalis. Aliud, in quo id, quod eſt animæ, coniungitur ei, quod eſt corporis, ſcilicet reſolutio ſeminis delectationem ſenſibilem cauſans. tertium eſt ſolum ex parte animæ, puta propoſitũ perueniendi ad delectationem huiuſmodi. Quorũ primum per accidẽs, ſe habet ad actum moralem, qui non conſiderat per ſe, niſi ea, quæ ſunt animæ. ſecũdum verò materialiter habet ſe ad actum moralẽ, quia paſsibiles paſsiones, ſunt materia moralium actuum. tertium verò ſe habet completiuè, atq; formaliter, q̃m ratio moralium in eo, quod eſt rõnis, ſeu mentis, cõpletur. Denuo quoq; ait ibidem: Integritas membri corporalis per accidens habet ſe ad virginitatẽ, inquantum ex hoc, ꝙ ex propoſito volũtatis abſtinet quis à delectatione venerea, manet integritas membri corporei, vnde ſi per aliud modũ in caſu aliquo integritas mẽbri illius perdatur, non magis p̃iudicat virginitati, q̃ ſi manus, aut pes abcidatur. Art. 2. ad 3. Hinc primo de Ciuitate Dei loquitur Auguſtinus: Mẽbra illa, vt virginalis pudoris ſignacula, diuerſis caſibus vulnerata, vim perperi poſſunt: & medici opitulantes ſaluti, aliquãdo ibi faciunt ea, quæ horret aſpectus. Obſtetrix etiã quædam cuiuſdam virginis integritatẽ manu explorans, dum inſpexit, perdidit. Nec opinor quempiam tã ſtultè ſapere, vt huic al qd putet periſſe de ſanctitate, quãuis membri illius integritate iã perdita. August. Attamen in eadem quæſtione Thomas fatetur: In virginitate eſt aliqd cõpletiuum, & formale, videlicet ipſum propoſitũ abſtinẽdi perpetuè à delectatione venerea. materiale verò in virginitate, eſt integritas carnis, abſq; omni experimẽto venereæ delectationis. in quibus verbis non ait abſolutè, ꝙ integritas carnis, ſed integritas carnis ab omni experimẽto venereæ delectationis, eſt materiale virginitatis, quod iam tactis non obuiat. Art. 3. Cætera Durãdi obiecta ſoluuntur per hoc, ꝙ virginitas in ſtatu innocentiæ, & poſt lapſum æquocè ſumitur. Virginitas quoque poſt lapſum dupliciter capitur, utpotè ſtrictè, ſeu propriè, & extẽſe. & definita illa ꝙ virginitas eſt propoſitum abſtinendi perpetuè à delectatione venerea datur de virginitate ſtrictè, ac propriè ſumpta, cui debetur aureola. virginitas poſt lapſũ accipit duplicite. Frequenter autem communius, extenſiusq; accipitur pro propoſito abſtinendi ab omni illicito coitu vnà cum carnis integritate, ſeu inexperimento. & ita puellæ incognitæ viris, quamuis nubere proponentes, virgines nuncupantur etiam in ſcripturis. Imò quandoque virginitas communiſſimè ſumitur pro inexperientia, & immunitate ſaltem exteriori ab omni concubitu, quamuis mens in venerea conſenſerit.

¶Obiectorum ſolutio ex dictis eſt euidens. Nam & ſemen quamuis ſuperfluat ſuſtentationi perſonę, non tamen propagationi conſimilis in natura. Vnde ſoluuntur argumenta initio quæſtionis adducta.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *an proles in ſtatu innocẽtiæ fuiſſent genita in robore corporis, perfectioneq; animæ.*

¶Quæ quæſtio plura complectitur. Primum eſt, an pueri nati, ſtatim fuiſſent idonei ad gradiẽdum, ad manducandum &c. Secundò, an vſum rationis protinus habuiſſent. Tertiò, an ſcientia fuiſſet eis concreata. Quartò, an etiam gratia gratum faciens, ac virtutes. ¶Quantum ad primum, apparet, quod cõfeſtim fuiſſent corpore ad exercitia corporalia ſatis fortes, & apti. Fuiſſent enim ſuis parentibus ſimiles, qui in corporali fortitudine ſunt plaſmati. Arguitur primò cõtra ueritatem. ¶Secundò, quoniam ignobilium, & irrationabilium quorũdam animalium fœtus, ſeu pulli, mox vt nati ſunt, currunt ad paſtum. ſi ergo talibus hoc naturaliter eſt conceſſum, quanto magis paruulis hominum in gratioſiſsimo illo innocentiæ ſtatu? 2

In oppoſitum. ¶In oppoſitum eſt, quod teneritudo, & mollities infantilium membrorum, hoc non permiſiſſet.

Alexãder. ¶Ad hoc Alexander rñdet: Infirmitas, propter quã paruuli in ſtatu naturæ lapſæ nõ valent aſſurgere ad membrorum officia, eſt pœna peccati. hinc ſi primi parẽtes genuiſſent pueros in ſtatu innocẽtiæ

nati

nati mox habuiſſent vſus, & officia quædam membrorũ, ita vt gradi poſſent, & matres ſequi, ac iuxta congruẽtiam opportunitatis ſtatus illius, quædam membrorũ exercere officia. Abſurdum ꝗppe videtur, ꝙ rationalis creatura nunquã vitio incuruata, imò originalis iuſtitiæ rectitudine ꝓdicta, modo beſtiali contra vſum ſuæ naturæ incederet inſtar puerorũ, qui nunc manibus, ac pedibus repunt. Poteſt itaq; dici ꝙ infirmitas iſta paruulorũ eſt pœna peccati, atque deiectioni originalis iuſtitiæ atteſtatur.

Auguſt. Quod ſenſiſſe vr̃ Auguſtinus lib. 3. de baptiſmo paruulorum, dicendo: Mouet nos ſi primi illi parentes nõ peccaſſent, vtrum tales eſſent filios habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterẽtur. Nã propter vteri capacitatem oportuit paruulos naſci, ſed poterat Deus, quod multis quoq; pecoribus ꝓſtat illis conferre. Nã fœtus illi brutorum, quamuis minutiſſimi nati protinus currũt, & matres ſequuntur: nec de ſugẽdis huberibus admonent cura opeve aliena, ſed in maternis corporibus ea requrunt, & norunt, quãuis abditis locis repoſita, vbi mira celeritate reperiunt ea. Econtra hoĩ nato, nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſunt habiles ad ſcalpendũ: & non niſi ope nutrientis admotis labijs papillæ hoberis ingeruntur, nec vbi ſint paruuli, ſentiũt: & iuxta ſe iacentibus mammis, magis poſſunt eſurientes flere, q̃ ſugere. Proinde infirmitati mentis cõgruit iſta infirmitas corporis. Ecce ꝙ planè dicit, ꝙ hæc infirmitas corporis, infirmitati congruit mentis. Nec ita ſentire de ſtatu illo, difficile debet videri, cũ multa maiori admiratione digna ibi accidiſſent, vt paruulos ætate tenerrimos ſine veſte, tegumento, ac tecto abſq; vĩ difficultate quaſi feliciter viuere, ſine ſtrato, & ſtramento ſedere, ac decubare. & multa huiuſmodi, quæ nos latent, & vix creduntur, qa contraria ſunt in vſu.

Auguſt. Vnde Auguſtinus 9. ſuper Geneſim loquens de his, q̃ accidiſſent hoĩ in ſtatu innocentiæ, ait: Qui hæc fieri potuiſſe non credunt, non aliud, q̃ conſuetudinem iam poſt culpã, pœnamq; humanam attendunt. Non aũt in eodem genere debemus conſiſtere, qui non credunt, niſi quod videre conſueuerunt. Poteſt ergo cõcedi, ꝙ paruuli in ſtatu illo naturales habuiſſent vſus manuum, ac pedum, & linguæ ad deguſtandum: an verò ad loquendũ, non definio, cum loquela per auditũ ſoleat diſci. Cum ergo obijcitur, ꝙ propter teneritudinem membrorũ non potuiſſent gradi, nec figere pedem, nec corpuſculi ſui pondus deferre, dicendum, ꝙ quãuis membra habuiſſent tenera, non tamen paſsibilia: ideo nullã ſenſiſſent læſionem, quãtumlibet fortiter figerent pedem. cũq; corpus fuiſſet aĩæ omnino ſubiectum, maiorem ab ea ſuſcepiſſet firmitatem, ita ꝙ tibię ſuffeciſſent ad corpuſculi ſuſtentationem. Hæc Alexander.

¶Qui iſtud adhuc multipliciter perſuadet. Nam in paradiſo erant fructus, diuerſi diuerſarum virtutum, quæ membra poterant roborare, & conſolidare ſimiliter oſſa.

Bonauen. ¶Porrò Bonauentura ſuper his aliter ſentit: Magiſter, inquiens, narrat hic duas opiniones, nullam pro certo affirmans: probabiliorem tamen iudicat eã, quæ dicit paruulos paulatim proficere ad vſum membrorum. Teneritudo namq; membrorum cõuenit proli propter bonitatem complexionis, congruentiamq; naturæ. Proceſſus verò & incrementum in talibus naturales, non miraculoſi tunc extitiſſent. Nec ſimile eſt de brutis, quæ durioris ſunt complexionis, & organizationis minoris. Hæc Bonauentura.

Th. Aquĩ. ¶At verò Thomas: In hominis, ait, vita eſt circulatio quædam: qm̃ à defectu incipit, tendens in naturalem, ac debitam perfectionẽ, ex qua rurſus deſcendit, & in defectu finitur. hinc principiũ hominis, quidã defectus conſequũtur in pueritia, ſimiliter & finem in ſenectute. ſed homo ante peccatum vitæ habuiſſet exordium, quãuis vitæ termino caruiſſet. ideò defectus qui ad finem, ſeu terminum tẽdunt vt ægritudines, non fuiſſent in eo: defectus verò, qui ſequũtur originem, nil prohibet fuiſſe in ipſo. Nec fuiſſent ei in pœnam: qm̃ nullum inde ſenſiſſet incommodum, diuina eum prouidentia gubernante. Aliqui verò verbis Auguſtini innitentes, aliter reſpondent, vt patet in litera. Verum cum Auguſtinus inde nil aſſerat, probabiliùs ſuſtineĩ, quod continet curſus naturæ, vbi auctoritas non repugnat ſcripturæ. Hæc Thomas in Scripto.

Hominis vita circulo abſoluitur.

q. 9e ar. ¶Porrò in Summa teſtatur: Ea, quæ ſupra naturã ſunt, ſola fide tenemus: & quod credimus, auctoritati debemus. hinc in omnibus aſſerendis ſequi debemus rerum naturam, naturalemq; rationẽ, præter ea, quæ ſupra naturam ſunt, & diuina auctoritate traduntur credenda. cumq; pueris mox natis naturale: non ſit ſtatim habere robur ad gradiendum, & operandum, nec ſcriptura docet hoc, potius eſt tenendum, quòd paulatim creuiſſent, ac profeciſſent in robore ad actus præfatos. Hæc in Summa. idem Petrus. Conſonatque Richardus.

Albertus. ¶Albertus Demũ hoc ipſum fatetur: Si, inquiẽs, primi parentes in ſtatu innocentiæ genuiſſent, nati ſic, per incrementa ætatis ad debitam quantitatem ſubſtantiæ, ac virtutis perueniſſent: vſum verò membrorum ad neceſſarios actus, à creatoris omnipotentia accepiſſent. Nec illa teneritudo fuiſſet eis pœnalis infirmitas. non enim reputatur infirmitas ipſa carentia roboris, niſi tunc quando debet ineſſe: ſicut non dicitur cæcus, niſi dum vis viſiua meritò iam ineſſet. Itaque pueri tunc nati, non confeſtim habuiſſent perfectam virtutem in membris, nec perfectam corporis quantitatem: nihilominus ad quoſdam neceſſarios vſus, ad quos ſufficit tenera ætas, imperfectaq; virtus, uſum habuiſſent membrorum. Hæc Albertus.

Scotus. ¶Conſentit & Scotus: Nerui, dicens, paruulorũ illorum non fuiſſent primo apti ad motum proceſſiuũ, ſed ſucceſsiuè Præterea veriùs reor, ꝙ infantuli tunc nati non habuiſſent ſtatim fortitudinem corporalem in neruis, oſsibus, & carnibus ſuis, in cruribus, tibijs, manibus, ac ſpiritibus, ad ambulandum, & operandũ: attamen in omnibus his multo celeriùs, & efficaciùs profeciſſent, q̃ modo. Primò, ex meliori, & fortiori complexione, atq; maiori viuacitate naturæ. Secundò, ex maiori prædominantia animæ ſuper corpus. Tertiò, virtute alimentorũ arborum paradiſi: quarum vires multiplices, efficaciſsimæ, & nobis pro maxima parte ignotæ ſunt.

QVAESTIO III.

Arguitur primò cõtra ueritatem.

TErtiò quæritur, *an paruuli fuiſſent nati in cognitione intellectuali perfecti.* ¶Videtur, ꝙ ſic, quia primis parentibus fuit connata ſcientia, ergo & poſteris connata fuiſſet. ¶Rurſus, ſicut probatũ eſt veriſimile eſſe, ꝙ mox vires corporales, & vſum habuiſſent membrorum, ſed non minus fuiſſent perfecti in anima, quàm in corpore.

In oppoſitum. ¶In oppoſitum eſt, ꝙ anima corpori ad hoc vnitur, quatenus per corpus ſcientiam, ac virtutes venetur. cum enim anima ſit corporis finis, propter bonum ſuum coniungitur corpori.

Th. Aqui. ¶Ad hoc Thomas reſpõdet: Sicut Magiſter ait in

litera, oportet poſitionē de perfectione mentis conſonare poſitioni de perfectione corporis puerorū hoīs protoplaſti. idcirco qui dicunt, quòd corpora illorum mox poſt natiuitatē habuiſſent vires, & robur ad exercitia corporalia, dicere habent, quòd intellectus ipſorum ſtatim fuiſſet repletus ſciētia. Sed q̄a iam diximus, ꝙ paulatim in viribus corporis, & motibus eius profeciſſent, etiā reſpondemus, quòd ad ſciētiā ſucceſsiuè perueniſſent. Inter alia etenim corporis membra, cerebū humidiſsimum eſt, vnde ſi pp humiditatem aliorū membrorum habere non potuiſſent officia eorundem, multo minus plenum vſum imaginatiuæ virtutis, cuius organū eſt in anteriori cerebri parte. Abundātia qppe humiditatis, confuſionē parit phantaſmatum, vt patet in ebrijs, ex multis vaporibus ad caput aſcendentibus. Phātaſmatibus verò turbatis, impedit̄ operatio rationis. Hinc pueri primò habent notitiā quandam in generali vniuerſaliū indiſtinctè, ex quo paulatim ad determinatas proficiunt cognitiones. Nam vt primo
Philoſop. phyſicorum habetur, Primò omnes viros nomināt patres, omneſq; fœminas matres, poſtea determinant vnumquodque. Hæc Thomas in Scripto.

Art. 1. ¶Porrò in Sūma quæſtione tu t. effatur: In his, q̄ ſupra rōnem ſunt, ſoli auctoritati creditur. qua deficiente, rationē ſequi debemus. Cumq; naturale ſit hoī per ſenſus adipiſci ſcientiam, pueri in ſtatu innocentiæ, non naſcerentur perfecti ſcientia, ſed eā, abſq; difficultate proceſſu tēporis acquiſiuiſſent inueniendo, ſeu addiſcendo. Primò autē parenti ſciētia fuit innata tanquam patri, ac inſtructori ſuæ po-
Pueri ante lapſum ignorātiā caruiſſent. ſteritatis. Pueri quoq; non habuiſſent ignorantiam propriè, cū ignorantia ſit priuatio ſcientiæ debitæ ineſſe. & illa in poſteris eſt pœna & effectus originalis peccati. ſed fuiſſet in illis neſcientia, quā diuinus
S. Dion. Dionyſius etiā in angelis ponit. Veruntamen pueri habuiſſent ſufficientem ſcientiam ad dirigendū ſe in actibus iuſtitię, ſm quod ad eos pertinuiſſet. Vniuerſalia quoq; principia iuris & primorum principiorum habitus, fuiſſent in eo multo præclariùs, q̄ in pueris poſt ruinam. Hæc idem in Summa.

Petrus. ¶At uero Petrus: Oēm, inquit, rectum appetitum præcedit rectum rationis iudicium. Pueri autem in ſtatu primo fuiſſent nati in originali iuſtitia, & in quadā perfectione affectus reſpectu agendorum ergo & in perfectione intellectus ad videndū agenda. ſed verū perfectio iſta eſſet in habitu tm̄, aut in actu etiam ſeu vſu, eſt duplex opinio: quia dicētes, quod mox habuiſſent perfectū vſum membrorum, dicūt ꝙ & perfectū mox habuiſſent vſum rōnis, & voluntatis. Alij dicunt cū Magiſtro, quod nec habuiſſent perfectū vſum membrorum, nec rōnis. quod probabilius reputatur. Itaq; ſicut naſcerentur in originali iuſtitia quantum ad habitum, non ſecundū vſum, ita de ſcientia eſt dicendum. Hæc Petrus.

¶Quæ reſponſio ſi intelligatur de habitu cognoſcitiuo communi, qui appellatur habitus principiorum ſpeculabilium, videtur concordare cum Thoma: ſi autem de habitu ſcientiarum in ſpeciali, plus aſſcriberet illis, quàm Thomas.

Richar. ¶Richardus verò: Aliqui, ait, affirmāt, quòd paruuli non fuiſſent nati, cum perfectione ſcientiæ, nec quo ad habitum, nec quo ad actum: ſed in proceſſu tēporis acquiſiuiſſent ſcientiā, inueniendo, vel ad-
Hugo. diſcendo ſine difficultate. Quibus videtur Hugo fauere primo libro de ſacramētis, dicendo: Id potius approbamus, vt primus homo credatur perfectus mox factus ſenſu, & corpore: naſciturus verò ex illo, per interualla temporū tam in ſenſu animi, q̄ in ſtatura corporali incrementa ſumpturos. Alij dicūt quòd ſicut pueri virtutes recipiunt, quantū ad habitum nō quo ad vſum: ſic paruuli in ſtatu innocētiæ nati fuiſſent perfecti in in ſcientia naturalium rerū, quo ad habitū, non quo ad actum. Hæc Richardus.

¶Reſponſio quoq; Alberti perbreuis, vel̄ reſpon- Albertus. Bonauen.
ſioni Thomę conformis. Sic & rſſio Bonauenturæ, qui de hac re nihil hic ſuperaddunt. Qui autem aliā opinionem ſequi eligeret, dicere poſsit, quòd naturalis humiditas in pueris illis fuiſſet celerrimè temperata, quemadmodum teneritudo; mollitieſq; mēbrorum conſolidata iuxta prætacta.

¶Præterea ſuper his ſcribit Alexander diffuſiùs: Alexāder.
Paruuli, inquiens, in ſuæ natiuitatis primordio illuminationem aliquā cognitionis, atq; ſcientiæ abſq; dubio habuiſſent. Si. n. natura non deficit in neceſſa-
rijs, prout de ea communiter ſumpta ait Philoſo- Philoſop.
phus, multo fortiùs natura illa tā ſublimiter inſtituta, nō deficit in illuminatione neceſſaria intellectui, ad iudicandum, ſicut non defuit ei rectitudo voluntatis, & æquitatis ad appetendum, & reſpuendum. Rectum enim appetitum voluntatis præcedit rectū iudicium rationis. ſic & rectitudinē iuſtitiæ præit illuminatio ſcientiæ. Quemadmodum ergo indubitāter dici oportet, quòd filij Adam affectus rectitudinē habuiſſent tam quo ad commoda, q̄ quo ad honeſta: ſic ponendum eſt, quòd reſpectu vtrorunque paruulus ſtatim cum naſceretur, haberet illuminationem ſcientiæ, per quam habilis, idoneus, & expeditus conſiſteret ad talia diſcernēda, ne per ignorantiam, aut errorem effectus in aliquo deuiaret. Verum ſi vltra procedatur ad illius illuminationis, atq; ſcientiæ vſum, & actum, difficile eſt determinare. Quibuſdam namq; videtur, quòd paruuli ſtatim habuiſſent vſum rationis, quia in eis corpus animā nō grauaſſet: profeciſſent tamen in ſcientia per experientiam, quemadmodū in virtutibus per obediētiam. Alij putant, ꝙ paruuli non ſtatim habuiſſent vſum rationis, ſicut nec in matris viſceribus, & hoc,
propter humiditatē, &c. Quid horū verius ſit, diffi- Nota epilogum.
cile eſt videre. Poſſumus tamē ſine præiudicio mediam viam tenere, dicendo ꝙ paruuli protinus cognouiſſent, quæ eorum naturæ eſſent conſona, aut nociua, & hoc per naturalem induſtriam, cum & angelis hoc ipſum conceſſum ſit. Quātum vero ad quædam, quæ ſpectant ad rōnem honeſti, vt eſt diſtinctio præceptorum & cultuū, quibus Deus eſt venerādus, apparet probabile, ꝙ vſus cognitionis horum fuiſſet in ipſis dilatus, quāuis non abſurdè poſſit concedi, ꝙ ad hæc cognoſcenda habitus fuiſſet ipſis innatus, ſeu datus. Hæc Alexander. ¶Scotus breuiter dicit, quòd primò fuiſſent neſcij.

QVAESTIO IIII.

QVarto quæritur, *An paruuli fuiſſent nati in originali iuſtitia.* ¶Quòd ſic, videntur Anſelmus & alij multi ſenſiſſe. Deus etenim infinitè ac naturaliter bonus, & pius, non eſt promior vindicare, q̄
miſericordiam exercere. imò miſerationes eius ſu- Pſal. 144.
per omnia opera eius, ſed propter tranſgreſsionem primorum parentū priuauit poſteros eorum originali iuſtitia in tantum, ꝙ naſcuntur in originali peccato, ergo multo plus propter primorum parētum obedientiam contuliſſet eorum poſteritati originalem iuſtitiam. ¶Inſuper Anſelmus libro de conce- Anſelmus
ptu virginali teſtatur: Si Adam ad eos, quos generaturus erat, nequiuiſſet iuſtitiam ſuam producere, nequaquam potuiſſet eis iniuſtitiam ſuam tranſmittere. Multa his conſimilia ait hinc inde Anſelmus, & alij quidā. Quibus obuiare videtur, quod lib. de

ſacra-

Hugo. ſacramentis aſſerit Hugo: Si primus homo in bono
perdidiſſet, generaret, & filios ſine peccato, non ta-
men neceſſariæ hæredes paternæ iuſtitiæ.

¶ Circa hæc multæ occurrunt dicenda. Primò, an
pueri nati fuiſſent in iuſtitia originali. Secundò, an
nati fuiſſent in iuſtitia gratuita, ſeu gratumfaciēte.
Tertiò, an nati fuiſſet in iuſtitia confirmata, ſeu con
firmante, an etiam in charitate, & gratia.

Alexāder. ¶ Ad quorū primū Alexander rñdet: Dici pōt ſm
Anſelmū, q ſi primi parētes ſtetiſſent, filios genuiſ-
ſent hæredes p̄ſnæ iuſtitiæ. Atq; ad auctoritatē Hu-
gonis dicendū, q p̄ſna iuſtitia nō deſcendiſſet ad fi-
lios hæreditariè. Illud nāq; ferē hæreditariè deſcen-
dere ad ꝓlē, q habent filij à pr̄e dño, & poſſeſſore
iure filiationis. illi aūt filij non hæreditarēt gratuita
dona parētū, tanquā à dñis, & poſſeſſoribus, ſed po
Anſelm⁹. tius à gr̄a cōditoris. Nēpe vt fatef Anſelmus, in hoc
apparet magnitudo bonitatis Dei, & plenitudo gr̄ę
eius, q qualis extitit primus hō iuſtitia, & felicitate,
tales genuiſſet, non q ex ſola ꝓpagatione tales exi-
ſterēt, ſed qm̄ ꝓpagati dono Dei eſſent tales. Siqui-
dē oē donū gratuitum gratūfaciens, eſt immediatè
à Deo tāquā à cauſa efficiente. Veruntñ ſunt quidā
tenentes ꝯtrium, vtpotè filios non fuiſſe futuros hæ-
Hugo. redes p̄ſnæ iuſtitiæ, quod vr̄ Hugo ſentire, ſic dicēs:
Sunt q credunt veraciter aſſerendū, q ſi primus hō
nō peccaſſet, nō niſi bonos filios genuiſſet, nemoq;
oium, qui ex eius carne naſcerenf, dānaref. Tñ hoc
meritò quærif, an primi hoīs obedientia oibus po-
ſteris eius ſufficere, debuiſſet ad meritū, an ſinguli
quippe tꝑibus ſuis poſt eū, quēadmodū ipſe primus
ꝓbatus eſt, ſiue einſdē, ſiue vlterius cuiuſq; mandati
obediētia probādi fuiſſent. Et pōt fortaſsis non ab-
ſurdè credi, q idē mandatum, q primò parēti datū
eſt, poſteri quoq; eius obſeruare debuerīt, vt ſingu
li ꝓpria obidiētia ꝓbarenf, ac pro proprijs meritis
glorificarenf. Ad ſecundū Alexander rñdet, q filij,
nō fuiſſent hæredes p̄ſnæ iuſtitiæ, de gratuita loquē
do iuſtitia. Et ſi obijciaf, q Adā tranſmiſit poſteris
demeritū dānationis peccādo, ergo ſtando miſiſſet
eis meritū ſaluationis: dicendū, q ſtando aliqd po-
ſteris meruiſſet per modū cōgrui, nō condigni. Hinc
Idem. Hugo: Credi pōt q prima obſeruata obediētia; cau
ſa fuiſſet gr̄æ. adiutricis in oēs ſequētes, & ipſā obe-
dientiā obediendo ſectātes. Deinde rñdet ad tertiū:
Si primi parētes ſtetiſſent, genuiſſent (ſm Anſelmū)
filios hæredes p̄ſnæ iuſtitiæ, quātū ad iuſtitiā confir
Anſelm⁹. matā. Vnde Anſelmus lib. cur Deus, hō, q̄uis nondū
ꝑueherentur ad illā angelorū æqualitatē, ad quam
ꝑuenturi erant, in illa tñ, qua erāt iuſtitia: ſi tentati,
ꝓualuiſſet, ita cōfirmarent cū oi ſua ꝓpagine, vt vl-
tra peccare nō poſſent, quēadmodū qm̄ victi pecca
uerunt ita ſunt infirmati, vt q̄tū in ipſis eſt, ſine pc̄tō
eſſe non valeant. Quis etem audeat dicere, plus va-
luiſſe iniuſtitiā ad ligandū in ſeruitute, quā valeret
iuſtitia ad confirmādū io ſpūs libertate? Vnde vr̄, q
ſi Adā ſteti ſſet, nullus de poſteris eius periſſet. Quod
Auguſt. non vr̄, niſi confirmati eſſent. Et hoc vr̄ ab Auguſti-
no haberi 14. de ciuitate, quo ait: Nulli de poſteris
primorū parentum fuiſſent morituri, niſi primi pa-
Boethius. rentes peccaſſent: Hinc Boethius de fide Chr̄iana:
qm̄ angelorum numerū imminutū noluit Deus cō-
ditor ꝑmanere, formauit ex terra hoiem, atq; ſpū vi
tę aīauit, eumq; præfixa lege in delicijs cōſtituit pa-
radiſi, vt ſi ſine pc̄tō manere vellet, tam eū, q̄ eius ꝓ-
geniē angelicis cœtibus ſociaret. Hæc Alexander.
¶ Quid aūt ſentiat de hoc, an primus hō, vel poſteri
eius in charitate, & gr̄a gratūfaciente formati ſint,
patuit ſupra, & infra forſan tangef. Bonauētura ve-

rò de hac qōne originalis iuſtitiæ in poſteris Adæ,
non ſcribit hic. ¶ At verò ſanctus doctor circa hæc Th. Aqui.
ſcribit: ſicut ait Philoſophus 2. de gn̄atione, eſt cir- Philoſop.
culatio q̄dā, q̄ non redit in idē numerò, ſed ad idē
ſpecie. Hō.n. gn̄at hoiem, non ſe ſed alium. hinc gn̄a Genitum
tū gn̄anti in oibus aſsimilaf, quę ad naturā pertinēt quatenus
ſpeciei, niſi adueniat impedimentū, ſicut in mōſtris: aſsimilef
non aūt aſsimilaf in proprietatibus, q̄ cōſequuntur gignendi.
indiuiduū rōne indiuidui. Et q̄uis interdū contin-
gat, quòd in aliqbus proprietatibus etiā perſonali-
bus, aſsimilef filius pr̄i: hoc tñ eſt in accidentib. cor
poralibus, vt q albus gn̄at albū, podagricus poda-
gricū, non aūt in perfectionibus aīæ gn̄at ſimilē ſibi
actu, vt grāmaticus grāmaticum, ſed forte ſm apti-
tudinē tm̄, ſm quod ex corpis cōplexione vnus eſt
aptior ad ſciam, vel virtutē ini pr̄is, q̄ alterius. Itaq;
agnoſcendū q duplex eſt iuſtitia, quę primo hoī pō
terat conuenire. Vna originalis, quæ fuit ſm ordinē
debitū corpis ſub aīa, inferiorumq; viriū ſub ſupio
re, & ſuperioris ſub Deo. Hæc iuſtitia ordinauit hu-
manā naturā in ſui primordio ex dono diuino. ideo
talē iuſtitiā in filios transfundiſſet. Alia eſt iuſtitia
gratuita, quæ meritorios elicit actus, de qua eſt du-
plex opinio. Vna, q primus hō in ſolis naturalibus
ſit creatus. ſicq; ad talē iuſtitiā requirebatur (vt ap-
paret) præparatio quædā per actus perſonales, atq;
ſm hoc talis iuſtitia fuit proprietas perſonalis, & ex
parte aīæ. idcirco in poſteros non fuiſſet transfuſa, ni
ſi ſecundū aptitudinē tm̄. Alij dicunt q hō in gratia
eſt creatus. ſicq; vr̄, q donū gratuitæ iuſtitiæ ſit col-
latū naturę humanæ. Vnde in trāsfuſione naturæ ſi-
mul transfuſa fuiſſet gratia iſta. Nec gratia, ſeu iuſti
tia ferē in poſteros propagari, quaſi per ſeminalem
virtutē filij gratiā conſequerent, ſed quia cum trāſ-
fuſione naturæ, cui ex prouiſione diuina gratia de-
bebatur, ſeu competebat, gratia ſimul infuſa fuiſſet
ſecundū vnā opinionē. Deniq; pc̄tm̄ non trāſit à pri
mo parēte in poſteros per modū demeriti quaſi ip-
ſe oibus meruerit mortē, infectionēq; culpę, ſed per
modū traductionis conſequentis traductionē natu
ræ. Nō.n. vnius vnius perſonæ actus toti naturæ me
reri pōt, aut demereri, niſi limites humanæ tranſcē-
dat naturæ, vt patet in Chriſto, qui eſt Deus, & hō.
Propterea à Chriſto naſcunf filij gratiæ non p tra-
ductionē carnis, ſed per meritū actionis: ab Adā ve
rò naſcunf filij iræ per ꝓpagationē, non per demeri
tū. Sicq; intelligitur illud Apoſtoli: Per vnū hoīem Roma. 5.
pc̄tm̄ intrauit, & per peccatū mors. ¶ Si pterea obij- Obiect. 1.
ciaf, qa impoſsibile eſt pœnā eſſe ſine culpa, ſed pę-
na originalis peccati eſt carentia viſionis diuinæ. cū
ergo in ſtatu innocētiæ hoies ſine pc̄tō originali na
ti fuiſſent, habuiſſent meritū viſionis, diuinæ, quod
haberi, neqt niſi per gratiā. ergo nati fuiſſent in gra-
tia gratificāte, atq; iuſtitia gratuita. Rurſus, hō per a
peccatū neceſsitatē peccandi incurrit, ergo ſi perſti
tiſſet in iuſtitia, confirmatus fuiſſet: quia ſm Anſel- Anſelm.
mū oportuit, vt qualis extitit ipſe, tales filios gene-
raret, ergo & oēs fuiſſent in iuſtitia cōfirmati, mox
à ſua natiuitate, vt peccare nō poſſent. Dicendū ad Ad primū.
primū, q diuinæ carentia viſionis dupliciter ſumi-
tur. Primò, negatiuē, ſicq; non eſt pœna, ſed natura
lis defectus: qm̄ cuilibet conuenit creaturæ ex ſe nō
habere virtutē ſeu meritū aſcendendi, ac pertingē-
di ad beatificā viſionē. Secundò priuatiuè, & ita eſt
pęna, prout importat obnoxietatē ad non videndū
Deum ¶ Ad aliud reſpōdēdum, q videtur probabi- Ad ſcdm
le, q Adam quāuis in prima tentatione perſtitiſſet,
nōdū ſtatim confirmationē iuſtitiæ fuiſſet adeptus,
ſed quando in ſpiritualē vitam fuiſſet translatus, ſi-
mul

mul immortalitatem accepiſſet in corpore, atq; iuſtitię confirmationem in anima. Quod ergo dicitur peccando incurriſſe neceſsitatem peccandi, intelligitur de veniali peccato, quod non opponitur charitati, ſeu gratiæ, ſed accidenti ipſius, puta feruori: neceſsitatem verò peccandi mortaliter homo, etiā in peccato mortali exiſtens, non habet: niſi peccare intelligatur in peccato eſſe, ſicut videre dicitur viſum habere. Non.n. qui in peccato eſt, poteſt per ſe non eſſe in peccato, ita vt poſsit per ſe ſine gratiæ infuſione à peccato reſurgere. Nec ſequitur, ſi homo poſt peccatum, quod habet, non poteſt in peccato non eſſe, quod & exiſtens in gratia, non poſſit in gratia non eſſe: quoniam homo per ſe poteſt peccare, nō autem reſurgere. Si tamen concedatur, quod Adam confirmatus fuiſſet in gratia, ſtatim deuicta prima tentatione, adhuc nō ſequitur quòd filios confirmatos in gratia generaſſent, quia hoc conſequebatur actus ipſius perſonales, ſicq; fuit perfectio pertinens ad perſonam, quam non oportuit in eius filios propagari: quemadmodum ſi gratiam prophetiæ, vel virtutem agendi miracula habuiſſet, non ſequitur, quòd filij eius habuiſſent huiuſmodi dona. Hæc Thomas in Scripto.

art. primo ad ſcdm. ¶Porrò in prima parte Summæ, q̄one 100. videtur de his aliter partim ſenſiſſe: Quidam, inquiens, dicunt quòd pueri non fuiſſent nati cū iuſtitia gratuita, quæ eſt merendi principium, ſed cū originali iuſtitia. Verum cum radix originalis iuſtitiæ, in cuius rectitudine factus eſt homo, conſiſtat in ſupernaturali ſubiectione rationis ſub Deo, quæ ſubiectio eſt per gratiā gratumfacientem, neceſſe eſt dicere, quòd ſi pueri nati fuiſſent in originali iuſtitia, quòd etiā nati fuiſſent in gratia, ſicut & primus homo. Inſuper nō videtur poſsibile, quòd pueri in ſtatu innocentiæ fuiſſent nati in iuſtitia confirmati: q̄a in ſua natiuitate non habebant plus perfectionis, q̄ eorum parentes in ſtatu generationis: parentes verò quandiu genuiſſent, non fuiſſent cōfirmati in ipſa iuſtitia: quia ex hoc rationalis creatura in iuſtitia confirmatur, quòd beata per apertam Dei viſionem efficitur. Quod dico ſecundum legem cōmunem: quoniam ex priuilegio ſpeciali ſecus eſſe poteſt, ut certum eſt de glorioſiſsima virgine Dei matre. Demū quàm cito Adam ad illam beatitudinem perueniſſet, qua Deum per eſſentiam cerneret, efficeretur ſpiritualis in mēte, & corpore: & animalis vita in eo ceſſaret, in qua ſola generationis vſus fuiſſet. Hinc conſtat, q̄ paruuli non naſcerentur in iuſtitia confirmati.

Obiectio. Gregor. ¶Et ſi obijciatur illud Gregorij ſuper Iob: Si primū parentem nulla putrēdo peccati corrumperet, nequaquam ex ſe gehennæ filios generaret: ſed qui nunc ſaluantur per redemptorē, ſolum ab illo electi naſcerentur: dicēdum q̄ ſi Adam non peccaſſet, non generaret ex ſe filios gehennæ, ita q̄ ab ipſo non contraherent peccatum, quod eſt cauſa gehennæ, ſed quod non fierent filij gehennę, non eſſet ex hoc, q̄ eſſent in iuſtitia confirmati, ſed ex prouidētia Dei, per quam præſeruarentur à peccato immunes. Hæc Thomas in Summa.

Diluti. (margin, beside "non peccaſſet")

Petrus. ¶Petrus verò ſequitur reſponſionem Thomæ in Scripto, non eam, quam ponit in Summa, & addit: Quamuis modo non ſit medium inter culpam, & gratiam, eo quod cum altera earum naſcimur, eſſet tamen medium in ſtatu innocentiæ, vt fuit in angelis, ſi ſcilicet dicantur in naturalibus tantum creati.

Richar. ¶His concordans Richardus: Quamuis, ait, originalis iuſtitia non fuit ex principijs naturæ, cauſata, fuit tamen primis parentibus data, non inquantum erant ſingulares perſonæ, ſed inquantum erāt in eis ſpeciei ſuæ indiuidua in virtute. ſicq; in ipſis primis indiuiduis fuit data toti naturæ humanæ, propter quod originale peccatum illi contrarium, appellatur peccatum naturæ. ideò rationabile fuit, paruulis communicari illam iuſtitiam. Nec tamen fuiſſent confirmati in ea, ſed potuiſſent peccare, & non peccare, quouſque fuiſſent tranſlati ad gloriā: forſitam tamen nullus eorum peccaſſet. Quod videtur Gregorius ſenſiſſe, dicens, quòd filios gehennæ non genuiſſent, niſi peccaſſent. Gregor. Nec obeſt, quod extitit donum ſupernaturale, ſeu habitus ſupernaturalis, per quem inferiora in homine, ſuperioribus erant ſubiecta, ſeu debitus ordo naturalium, inter ſe, & ad Deum. Hæc Richardus.

¶Idem Albertus, qui addit: Quamuis Adam non peccaſſet, nullatenus tamen iuſtitiam gratuitam in poſteros transfudiſſet: quoniam in carnali transfuſione transfundi non poteſt, quod neque per cauſam, neq; per formam in carne eſt. Gratuita autem iuſtitia nequaquam in carne eſt vt in cauſa, aut ſubiecto, imò in ſolo Deo eſt tanquam in cauſa, atq; in ſpiritu creato angelico, aut humano ſicuti in ſubiecto. Nec fuiſſent primi parentes, nec poſteri eorundem confirmati in bono, quandiu manſiſſent in ſtatu illo, in quo fuerant viatores. Nec eſt ſimile de angelo, & homine, quia in angelo confirmatio, ſequitur conuerſionem in Deum, ſed in homine ſequitur mortem in ſtatu peccati, aut tranſlationem, in cælum in innocentiæ ſtatu. Hæc Albertus. Albertus.

¶Durandus verò ſequitur poſitionem Thomę in Summa, videlicet, quòd paruuli fuiſſent nati tam in originali, quàm gratuita, ſeu infuſa iuſtitia, nec tamen in vlla earum confirmati. Durādus.

¶Hanibal autem teſtatur, quòd cum iuſtitia gratuita ex mera liberalitate diuinæ dependeat voluntatis, non poteſt efficax ratio aſsignari ad probandum aliquid horum, ut quòd fuerint, vel non fuerint nati in ea. Hanibal.

¶Poſtremò Scotus interrogat hic, vtrum in ſtatu innocētiæ fuiſſent illi ſolummodo geniti, qui nunc ſunt electi. Queſtio. Scotus. ¶Videtur quòd non, quoniam aliqui, nunc electi, ex reprobis nati ſunt, ſed tunc nō fuiſſent reprobi, ergo, nec filij eorum. Dico quod ſoli nunc electi fuiſſent in innocentiæ ſtatu nati, quia (vt ait Gregorius) ſi primum parentem nulla peccati rubigo corrumperet, nequaquam ex ſe filios, gehennæ generaret. Gregor. Et ratio huius eſt: quoniam omnis ordinatè volens, poſt volitionem finis, vult id, quod eſt immediatiùs, atq; viciniùs fini. cumq; Deus ſit ordinatiſsimè volens, qui vult ſeipſum, ſeu propriam bonitatem ut finem ſupremum, deinde vult alijs ſuæ bonitatis beatificam communicationem, deinde gratiam, quæ ordinatur, & ducit ad finem ſummum, deinceps vult ipſum beatum, ſeu beatificandum, eſſe naſciturum à tali parente: cum ergo priùs ſint beatificandi determinati, quàm q̄ à talibus naſcantur parentibus, per quoſcunq; naſcantur parentes, ex quo habent rationem poſterioris ipſi parentes in ordine volitorum, non poterunt variare beatificandos diuina auctoritate determinatos. Hinc dico, quòd homo numero idem non ſolum quantum ad animam, ſed etiam quātum ad corpus organicum, potuit eſſe filius Adæ, & filius Abraæ, & ex quocunque horum duorum fuiſſet, idem numero extitiſſet, quia ſi nihil de ſubſtantia filij ſit de ſubſtantia patris, ſed totum de menſtruo, vt vult Philoſophus ſecundo, de generatione animalium, uel ſi ibi cōcurrat ſemen viri cum ſemine Philoſop.

mulie-

mulieris : dico tamen quod eadem materia ex qua iſte generatur, quæ fuit in ſtatu naturæ lapſæ ſub forma alimenti, talis potuit eſſe in ſtatu innocentiæ ſub alia forma pomi, aut panni, ſiue huiuſmodi: nec requiritur vltra numeralis identitas cauſæ efficientis, ut declarari faciliter poteſt in multis exemplis. Hæc Scotus.

¶ Quæri etiam poteſt, an ſi primi parentes non peccaſſent, ipſi cum ſua poſteritate tam diu uixiſſent in paradiſo, quouſq; completo numero hominum electorum, omnes ſimul transferrentur in cælum empyreum, an potius ſucceſsiuè, ita quòd patribus ſuccederent filij. Quam quæſtionem Auguſtinus ſuper Geneſim relinquit ſub dubio, Magiſter quoq; in textu. ¶ Porrò Bonauentura reſpondet; probabiliùs eſſe, quod ſucceſsiuè fuiſſent tranſlati. Primò, quoniam magnum eſſet diſpendium patribus, tam diu differri gloria quouſq; electorum numerus impleretur. Secûdò, quoniam ſpes, quæ differtur, affligit animam, ſicq; ex tanta dilatione boni optati, fuiſſet in eis (ut apparet) afflictio. Tertiò, cum tam innumerabilis ſit numerus hominum electorum non videtur, quòd omnes pariter poſſent in paradiſo terreſtri decenter locari.

August. — Bonauen. — Prouer. 13.

¶ Alberto autem apparet probabilius eſſe, quòd omnes ſimul fuiſſent tranſlati, ne filij ex tranſlatione parentum deſolationem haberent. Fatetur tamen, quòd viſiones, aut reſponſiones Eſdræ 4. lib. magis videntur conſentire in hoc, quòd ſucceſsiuè fuiſſent aſſumpti. Quærit namque cur omnes homines non ſunt ſimul producti, & reſpondet, quòd terra vniuerſos ſimul non contineret.

Albertus.

¶ Videtur demum reſponſio Bonauenturæ conueniens, præſertim quoniam Deus omnipotens in prouidentia ſua æterna, quemlibet electorum ad certum elegit, ac præordinauit gradum præmij, ac ſalutis, quam felicitatis menſuram cum promeruerit homo, tollit eum Deus de ſeculo iſto: totum autem tempus conuerſationis in paradiſo fuiſſet tempus peregrinationis, ſeu uiationis, ac per conſequens tempus merendi. ſi ergo priores manſiſſent ibi uſq; ad nouiſsimos, multum vehementer tempus merendi præ alijs accepiſſent, & viderentur in præmio nimis excedere illos.

¶ Denique de tranſlatione parentum ad paradiſum cœleſtem, filij multo plus habuiſſent materiam, ac incitamentum conſolationis quàm deſolationis, cum nec ipſi parentum ſolatio indigerent, certique eſſent de tanta glorificatione patrum ſuorum.

A

De inuidia diaboli, quia ad hominem tentandum acceſsit.
Diſtinctio XXI.

Videns igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei: & qui priùs per ſuperbiam diabolus fuerat, id eſt, deorſum lapſus, zelo inuidiæ factus eſt ſathan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minus, quàm in viro rationem vigere nouit: Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggreſſa eſt: vt ſi forte illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fidutialiùs ad alteram, quæ robuſtior fuit, pulſandam, vel potius ſubuertendam accederet. Primum ergo ſolitariam fœminam explorauit, vt in ea primum omnem ſuæ tentationis vim experiretur.

Quare ad fœminam prius uenit.

B

Quare in aliena forma venit.

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem ſe conuertit, ut dolo hominem ſupplantaret, quẽ virtute ſuperare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non venit: ne apertè cognoſceretur, & ita repelleretur. Iterũ, ne nimis occulta foret fraus eius, quæ caueri non poſſet, & homo ſimul videretur iniuriam pati, ſi taliter circumueniri permitteret eũ Deus, ut præcauere non poſſet: in aliena quidem forma venire permiſſus eſt diabolus, ſed in tali, in qua eius malitia facilè poſſet deprehendi. Vt ergo in propria forma, nõ veniret, uoluntate ſua propria factum eſt: ut aũt in forma ſuæ malitiæ congruenti veniret, diuinitùs factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpente, qui fortè ſi permitteret, in columbæ ſpecie venire maluiſſet. Sed non erat dignum ut ſpiritus malignus illam formam homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat. Non ergo niſi per ſerpentẽ tentare permiſſus fuit diabolus, ut per illud, quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fœmina quiret: diabolus enim per ſerpentẽ tentabat in quo loquebatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ, quia ut ait Auguſtinus: Mali angeli, licèt ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtijs propter eminentiam rationis, quamuis ſerpẽs, non rationali anima, ſed ſpiritu diabolico poſſit ſapientiſſimus dici. Non eſt ergo mirum, ſi diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentẽ ſicut uates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omnium beſtiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus: ſed per quod animal permiſſus fuit, tentauit. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſim: Non eſt putandum, quod diabolus ſerpentẽ, per quem tẽtaret, elegerit: ſed cum decipere cuperet, non potuit niſi per quod animal poſſe permiſſus eſt. Nocendi.n. uoluntas ineſt cuiq; à ſe, ſed poteſtas à Deo. Sic autẽ loquebatur diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos

Quare nõ niſi in forma ſerpentis acceſſit — Augu. ſuper Ge. li. 11. cap. 3. — Augu. lib. 11. ſuper Gne ca. 2. — Augu. ſuper Ge. li. 11. cap. 3.

menos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo eſt uſus mouens naturam eius ad exprimendos ſonos verborum, & ſigna, quibus ſuam monſtraret voluntatem. Serpens ergo, nec uerba intelligebat, nec rationalis eſt factus: callidiſſimus tñ eſt dictus propter aſtutiam diaboli. locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. Boni enim & mali angeli ſimiliter operantur. Hinc quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem. Quia cum nouerit creatum eſſe, ipſum etiam officium loquendi à Deo accepiſſe putauit.

Hu. 22. c.

Quare mulier non horruit ſerpentẽ.

C

De modo tentationis.

Tentatio autem hoc modo facta eſt. Stans coram femina hoſtis ſuperbus, non audet in verba perſuaſionis exire metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, ut ex reſponſione colligeret, qualiter in malitia procedere poſſet. Cur, inquit, præcepit uobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier: De fructu lignorum, quæ ſunt in paradiſo, ueſcimur: de fructu uerò ligni, quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum tentandi, cum dixit: Ne forte moriamur. Vnde mox diabolus dixit ad mulierem: Nequaquam moriemini. Sic.n. Deus quod in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum, & malum. Attende ordinem, ac progreſſum humanæ perditionis. Primò Deus dixerat: Quacunq; die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne forte moriamur. Nouiſſimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. q̃ ergo dubitauit, ab affirmãte receſſit, & negãti appropinquauit.

Augu lib. 11 ſuper Geneſi.

Quare ex interrogatione exorſus eſt.

Gen. 3. a.

D

De verſutia diaboli, qui vt faciliùs perſuaderet, malum remouit, & bonum pollicito duplicauit.

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam ideſt ut malum, quod intendebat libere perſuadere, & malum, quod mulier timuit, negando remouit, & promiſſionem addidit: & ut eius perſuaſio citiùs reciperetur, promiſſionẽ duplicauit. Vnam nempe comeſtionem ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem Dei, ſcientiamq; boni, & mali ſpõdens. Vbi tribus modis hominem tentauit, ſ. gula in perſuaſione cibi, cum dixit: In quacunq; die comederitis. Inani gloria in promiſſione deitatis, cũ dixit: Eritis ſicut dij. Auaritia in promiſſione ſcientiæ, cum dixit: Scientes bonum, & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas. Vana gloria, amor propriæ excellentiæ. Auaritia, immoderata habendi cupiditas, quæ non eſt tantum pecuniæ, ſed etiam altitudinis, & ſcientiæ, cum ſupra modum ſublimitas ambitur.

Homo tribus modis tentatus eſt.

E

De duplici tentationis ſpecie.

Porro ſciendum eſt eſſe duas ſpecies tentationis, interiorem ſ. & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malum uiſibiliter ſuggeritur uerbo uel ſigno aliquo: ut ille, cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduerſario. Interior uerò tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur. Et hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliquando à carne. Nam, & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit: & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus, & titillatio praua. Illaque tentatio, quæ ex carne non eſt, fit ſine peccato: quæ autem eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, non habet peccatum, ſed eſt materia exercendæ uirtutis. Tentatio autem carnis interior difficiliùs vincitur, quia interiùs oppugnans de noſtro cõtra nos roboratur.

Quę ſit exterior tentatio, & a quo fiat.

F

Quare homo per alium ſurgere potuit, & non diabolus.

Homo ergo, qui ſola exteriori tentatione pulſatus cecidit, tanto grauiùs plectendus erat, quanto leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen, quia aliquam (licet modicã) cadendi occaſionem habuit, idcirco per Dei gratiam iuuari potuit ad ueniam: ut qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuſtè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus uero, quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium ut ſurgere, iuuari non debuit, nec per ſe potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum uerò hominis ſicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

G

Quare homo, non angelus ſit redemptus.

Præterea angelica natura, quoniã non tota perierat, ſed parte perſtiterat, non eſt redẽpta: humana verò tota perierat, & ideo ne penitus repente perderetur, ex parte eſt redẽpta, ut inde ruina ſuppleretur angelica. Vnde Auguſtinus in Enchiridio: Placuit uniuerſitatis creatori, & moderatori, ut quoniã non tota multitudo angelorum deũ deſe-

Auguſt. in Enchi. ca. 29 & 22.

rendo perierat:ea,quæ perierat,in perpetua perditione remaneret:quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat,de ſua certiſſimè cognita ſemper fęlicitate gauderet. At uerò creatura rationalis,quæ in hominibus erat,quoniam peccatis,atque ſuplicijs tota perierat,ex parte poterat reparari,unde angelicæ ſocietati suppleretur,ꝙ ruina illa minuerat. Matt. 22.c Hoc enim promiſſum eſt ſanctis,quod erunt æquales angelis Dei.

H

Quòd ſoli virò præceptum fuit datum.

Illud etiam notandum eſt,ꝙ non ſoli uiro præceptum uidetur eſſe datum,cum ipſa mulier teſtetur ſibi etiam eſſe mandatum,dicens: Præcepit nobis Deus, &c. Supra tamen legitur ante factam mulierem Deum dixiſſe uiro:De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas:Non dixit,Ne comedatis. Gene. 2.a Forte, quia facturus erat mulierem de uiro , ſic præcepit ut ꝑ uirum ad mulierē perueniret mandatum : quia mulier,quæ ſubiecta viro fuit,non niſi mediante uirò diuinum debuit accipere præceptum . Vnde Apoſtolus: Si, quid diſcere mulieres uoluerint,domi uiros ſuos interrogent. 1.Co.14.g Si quæritur,non loqui potuerunt:uel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo uel magiſterio? Dicimus,qa Deus eos tales fecerat, ꝙ poſſent loq , & diſcere ab alijs , ſi eſſēt.

Quō loq̄ potuer int, & loquentem intelligere.

Summa diſtinction. XXI.

Diſtinctione præhabita tractatum eſt de multiplicatione , & profectu hominum in paradiſo,ſi primi parentes non peccaſſent:hic agitur de ipſorum expulſione à loco illo tam amœno. Et primo oſtendit Magiſter, ex qua radice , & motione diabolus ad tentandū acceſſit,quo etiam ordine impugnauit ipſos parentes,ut pōt primò mulierē,& uirum per illā. Denido declarat cur in ſpecie ſerpentis adijt mulierem,& cur illa non horruit beſtiam illam ſe alloquentem. Conſequenter inducit formam, calorem, & modum diabolicæ perſuaſionis,qua fœminam circūuenit. Deinceps ponit tentationis duplicem ſpeciem,ex quibus infert cur hominem lapſum magis quàm angelum perditum Deus recuperauit. Vltimo pandit qualiter præceptum à Deo traditum Adæ,innotuit Euæ.

QVAESTIO I.

Hic quæritur primò. *Quid ſit tentatio.* ¶ Quocirca penſandum,quot modis in ſcripturis accipiatur, & qualiter diuerſis diuerſimode competat. ¶ Circa hæc Bonauentura conſcribit:Hoc verbum tentare,multas habet ſignificationes,ut dicūt qui ſignificationes uocum diligenter rimati ſunt. Tentare ē multa ſignificat. Propriè tamen tentare eſt probare , ſicque tentatio tactus eſt quidam,quo id,quod tangitur , probatur:quemadmodum cæcus fertur tentare , dum tangendo vult certificari de re.Sic in ſpiritualibus tentatio dicitur quidam tactus ad probandum ordinatus, quod quadrupliciter fieri poteſt. Primò , qui pulſat, ſeu tentat,intendit probare,& approbare,ſeu probatum oſtendere. ſicque probare conuenit Deo.iuxta illud Sapientiæ: Deus tētauit iuſtos, Sapient. 3. & inuenit illos dignos ſe.Secundò,quia, qui pulſat intendit probare,reprobare,ſeu reprobum facere, Actu. & ita diabolo conuenit,iuxta illud Actuum:Cur tētauit ſathanas cor tuum mentiri te ſpirituiſancto? Tertiò, quoniam pulſans intendit probare,& experimentum ſumere de eo,quod eſt in tentato,& ſic tentat cautus homo,iuxta illud Eccleſiaſtici: Eccl.13. Ex multis loquelis tentabit te,& ſubridens interrogabit te de abſconditis tuis.Quartò,qm̄ etſi pulſans nihil intendat , ad eius tn̄ pulſationem ſequitur approbatio,uel reprobatio hominis , ſicque tentat caro,& concupiſcentia eius,iuxta illud Iacobi: Iacob 1. Vnuſquiſque tentatur à ſua concupiſcentia abſtractus, & illectus. Porro,ꝙ Hugo ait, Hugo. tentare eſt callidè experiri,& quaſi conatibus blandis probare,propriè ſumitur de tentatione diaboli. Poteſt tamen extendi ad omnem tentationem inclinantem ad malum. Hæc Bonauentura.

¶ At uero Thomas: Ad perfectam , inquit , rationem tentationis tria concurrunt . T. Aqui. Primò, ut per tentationem alicuius dubij cognitio accipiatur . Secundò, ut hoc ſit à tentante intentum. Tertiò, ut ipſe,qui tentat, cognitionem illius rei accipere velit. Tentatio. ni tria cō-currunt. ſicque tentatio in hominibus inuenitur, ſecundum quod unus homo alium tentat, ut experimentum ſumat de ſcientia,aut fidelitate ipſius.Aliquando autem tentatio dicitur,in qua duo horum ſaluantur,utpote manifeſtatio ignoti,atque intentio eius . & ita Deus hominem tentat , ut patet in Abraæ tentatione, Præceptum quippè Dei factum Abraæ de ſui filij immolatione, tentatio eius uocatur : quia per hoc manifeſtabatur qualis eſſet ipſe Abraam in fide,& obedientia, quam etiam manifeſtationem alijs faciendam Deus intendebat . tertium uerò deerat . Non enim ad hoc Deus tentauit, ut ipſe alicuius rei cognitionem acciperet . Alia tentatio eſt, in qua ſolum ſaluatur unum illorum trium , puta manifeſtatio tentati , & ſic caro , ac mundus tentare dicuntur , ex qua tentatione cognoſcitur uirtus,aut infirmitas cordis. Vnde & ipſa paſſiua impugnatio uirtutis , appellatur tentatio, quod contingit vel à principio intrinſeco , ut ex carnis corruptione,concupiſcentia,ſeu fomite.& hæc uocatur tentatio à carne. Secundò , à principio extrinſeco , & hoc dupliciter.nam illud exterius, aut impugnat per modum obiecti , & ſic eſt tentatio à mundo, cuius obiectis, & materijs corda hominem alliciuntur:aut per modum agentis , quoniam trahit ad peccatum perſuadendo, terrendo, blandiendo : & hæc tentatio eſt ab hoſte , ut à diabolo. & membris ipſius . Dicitur autem ſolus diabolus tentare, non quoniam ſolus immediatè tentat,ſed quoniam primò tentauit hominem primum , ex qua tentatione aliæ ſunt ſecutæ, & quoniam ipſe ſolus cum membris ſuis intendit tentando perimere , ac nocere , & item quoniam utitur rebus mundi , ac carne ad tentandum , ut inſtrumentis. Hæc Thomas in Scripto. Diabolus quō dicatur ſolus tentare

¶ Inſuper in Summa quæſtione 114. articul. 2. Tentare , inquit , eſt propriè experimentum de aliquo ſumere . Experimentum uerò de aliquo ſumere , eſt ad hoc , ut aliquid circa ipſum ſciatur:ideo proximus finis cuiuſlibet tentantis,eſt ſcientia.Sed ex ſciētia illa interdū quæritur alius finis bonus, aut malus:bonus,ut dum,quis ſcire conat̄,

qualis

qualis ſit alius in ſcientia, aut uirtute, ut eum promoueat, malus aũt hoc quærit, ut fallat. Ex quibus patescit, qualiter diuerſis diuerſimode tentare conueniat.

Tẽtare diuerſis diuerſimodè conuenit.

Homo namq; utroq; modo hominem tentat. Diabolus ſolum, ut noceat, Deus uerò ut perſit. Nec tentat ut ſciat, niſi ſcire ſumatur pro eo ꝙ eſt alios facere ſcire. Caro autem, & mundus tentant inſtrumentaliter, ſeu materialiẽ, inquantum profectio, ſeu imperfectio eius agnoſcit ex hoc, ꝙ renititur, aut conſentit his, ad quæ caro, uel mundus inclinat. Hæc in Summa.

Alexãder

¶ Præterea Alexander: Tentatio, inquit, ſecundum Caſsiodorum, eſt aſsimilatio boni ad fallendum, ꝙ conuenit omni tentationi actiuæ hoſtili, in qua malum, ſeu falſum ſub ſpecie boni, aut ueri proponitur, ut is, cui proponitur, decipiatur.

Hugo

Deſcripto autem Hugonis præhabita, intelligit̃ de tentatione, quo ad initiũ motus ad peccandum. Accidit namq; diabolo aliqñdo ſicut cæco, qui primo tentat baculo, an inueniat uiam per quam poſsit incedere: cũmq; inuenerit, incedit ſecurè. ſi diabolus primo tentat hominem, & ſi inuenerit eum fortem ad reſiſtendum, blande conat̃, & & paulatim: ſi verò inuenit uiam, quaſi uiolentus pulſat. Procedit autem tentatio diaboli ex inuidia, ſeu rãcore, quo dolet hominem illuc per humilitatem aſcendere, unde ipſe ꝑ ſuperbiã lapſus eſt. Hæc Alexander.

Thomas Argẽtinẽ.

¶ Si uerò quæratur, cur Deus condidit hominem, quẽ ſciuit caſurum, ſeu reprobos quos præſciuit damnandos, & cur ſinit hominẽ tentari quem noſcit uincendum, reſpondet Thomas de Argentina, ꝙ primò hoc agit, quatenus creatoris perfectio in creaturis diuerſimode repreſentet̃, atque

Deus cur tẽtari ſinat hominẽ ſuperandum

reſplendeat. Scd̃ò, ut in his Dei ſapientia manifeſtetur, quæ ex malis multa elicit bona. Deus quippè tã bonus, & ſapiens eſt, ꝙ non ſineret fieri mala, niſi ſciret, & poſſet inde elicere bona. Tertio, ut pietas Dei in electis refulgeat, iuſtitia uerò in reprobis, & hoc in multiplici gradu, ac uaria differentia diſpoſitionis Dei in rebus. Quartò, ut liberũ arbitriũ exerceatur, & creatura ſuã fidelitatem ad creatorem oñdat. Quintò, q̃a non decet, ut ꝑꝑ creaturarũ ingratitudinem, ac peruerſitatem Deus omitat ꝑagere, qd̃ ſuæ eſt bonitatis. Sextò, ut maior ſit decor uniuerſi, dum oppoſita iuxta ſe poſita clariùs eluceſcunt, ac innoteſcunt, Verũ, ut ait ſcriptura, Deus, quãtũ in ſe eſt, vniuerſos, & ſingulos uult ſaluari, hoieſq; ꝑmittit tentari, ut reſiſtendo, & ꝓualendo copioſiùs mereant̃, ac glorioſiùs coronent̃. Et rurſus, ut ſuas infirmitates experiantur, atq; ad creatorem confugiant, ac ſemper magis ſoliciti, timorati, cuſtoditi permaneãt.

Durandus

¶ Amplius Durandus hic ſcribit: Tẽtatio ꝓpriè ẽ motus, ſeu actus natus inclinare in aliquod illicitum. Queadmodũ.n. ſe habet tentatio ĩ ſpeculabilibus ad uerũ, & falsũ, ſic in oꝑabilibus ad bonũ, & malũ, licitũ, & illicitũ. Sed in ſpeculabilibus nõ eſt tentatio, niſi cũ per apparentem ſyllogiſmũ, ſeu rõnẽ concludit̃ falſum, natum inclinare intellectũ ad errandum. Syllogiſmus.n. tentatiuus, eſt apparens, & non exiſtens, ſitq; ad ſumẽdũ experientiam de ſcientia. Ergo non eſt tentatio in operabilibus, niſi per actum uel motum natum inclinare uoluntatem ad aliquid illicitum, ad ſumendum experientiam de bonitate, aut prauitate tentati. Hæc Durandus.

QVAESTIO .II.

DEinde quærit̃ *de motiuo diaboli ad tentandum*, de quo etiã modicè tactum eſt, de quo ait

Bonauen.

Bonauentura. Hæc duo pc̃tã, ſuꝑbia, atq; inuidia, ꝓximẽ ꝑpoſſidẽt mentẽ diaboli, quæ & quaſi inſeparabilia ſunt, & unũ aliud cõcomitat̃. Suꝑbus quippè amat excellentiã ſui, idcirco nõ uult parẽ habere. vñ & appetit excellẽtiã ſingulariẽ poſsidere. Hic mox actu, aut habitu inuidet alijs, q̃bus nõ uult cõmunicari bonũ, qd̃ habet, aut appetit ipſe. Itaq; diabolus cernens hominẽ in paradiſo cõſtitutũ in tali ſtatu, in quo adhuc poterat uinci, & victori ſubijci, ac etiã ad felicitatẽ aſcendere, de qua diabolus ipſe corruerat, ex ſuperbia motus eſt ad ipm̃ tentandũ, quatenus ipm̃ ſibi ſubijceret: & ex inuidia, ut ipm̃ a tanta beatitudine impediret. ſicq; ſuperbia fuit mouẽs primũ, inuidia mouens proximũ. Nã dato, ꝙ non potuiſſet dñium ſuper hoiem obtinere, adhuc ſtuduiſſet eum gaudijs paradiſi priuare. Inuidia quoque non ſolum incitat inuidum, ut priuet aliũ bono, quod habet, ſed & eo, ꝙ poteſt habere. Sic ergo ſcriptura teſtante. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Hæc Bonauentura.

Diabolus quãobrẽ hominẽ tentet.

Sapien 2.

QVAESTIO .III.

QVærit̃ conſequenter, *an omnis tentatio ſit peccatum*. Et conſtat, ꝙ omnis tentatio actiua propriè dicta, quæ eſt motus, ſeu actus tentantis, ordinatus, ac tendens ad decipiendũ ſiue nocẽdũ, extat pc̃tm̃. tẽtatio uerò paſsiua, inflicta à tali tentatione, ſi ei reſiſtat̃ idoneè, non ſolum non eſt pc̃tm̃, ſed, & meritum magnum. Specialiter ergo eſt quæſtio, an omnis, tentatio, quæ eſt à carne, ſit culpa.

Tentatio qñ ſit peccatum.

Th. Aqui.

¶ Circa hæc loquitur Thomas: Motus ſenſualitatis, ſeu concupiſcibilis, dupliciter põt inſurgere. Primò ex qualitate organi, ſicut corpore calefacto inſurgit motus libidinis ſine aliq̃ imaginatione, qui motus eſt pure naturalis, nec rõnẽ habet pc̃ti, quẽ põt diabolus in nobis cauſare ex p̃tãte ſuæ naturę, q̃ põt corporalia traſmutare, niſi cohibeat̃ uirtute angelica, ſeu diuina. Scd̃ò, ex apprehenſione delectabilis. cumq; ex hac parte appetitus aliquã habeat libertatẽ in hoie, ſm̃ quod poteſt obedire imperio rõnis, ſic in concupiſcibili eſt pc̃tm̃, & tẽtatio ſic conſurgens ex carne, eſt culpa. Nã eã diabolus extorquere nõ ualet, q̃uis uehemẽter inciteṫ, & inclinet. Verũ ut dictũ eſt ſupra, diabolus habet p̃tãtem imprimendi imaginationẽ, interioreſq; ſenſus, repręſentãdo exterius ſenſibilia aliqua, ſeu turbando imaginationẽ interiùs. ſicq; imprimendo dr̃ nos tẽtare, Hæc uerò impſsio, q̃ diu eſt ſolũ in apphenſione, nõ in appetitu, nõ habet rõnẽ pc̃ti. Porro tentatio, q̃ eſt à mundo, ſeu hoſte, pc̃tm̃ nõ eſt, cũ uitari nõ queat. pc̃tm̃ quoq; vnius nõ cõſiſtit in actu alterius, ſed proprio. Cumq; in tentatione carnis ipſe appetitus illicitus, ſm̃ quẽ tẽtari quis dr̃, eſt actus eius, qui tentat̃. (Non.n. ſola caro concupiſcit, ſed totum cõpoſitum) hinc talis tentatio eſt pc̃tm̃ in illo. Tentatio aũt, quæ eſt à mũdo vel ab hoſte, eſt à principio extrinſeco, ita, ꝙ actio eſt in tẽtante, non in tẽtato: iõ non eſt pc̃tm̃ in tẽtato, niſi per eius conſenſum, aut delectationẽ: q̃a tunc incipit cooperari tentãti.

Motꝰ ſenſualitatis dupliciter oritur.

Obiectio

¶ Et ſi obijciat̃, ꝙ tentationẽ carnis in toto uitare nõ poſſumus, ergo nõ eſt pc̃tm̃, q̃a (ſm̃ Auguſtinũ) nullus peccat in eo, qd̃ uitare nõ ualet: dicẽdũ, ꝙ q̃uis oẽm talẽ vitare nõ valeamus tentationẽ, quãlibet tñ ſingulariẽ ſũptã, uitare valeamus. Hæc Thomas in Scripto.

Auguſtin. Diſſolutio.

¶ Cõcordãt Petrus, Hanibal, Durãdus, & alij plures. Verũ Richardus parumper diſſentire vr̃: In tẽtatione, inquiens, q̃ eſt carne, nõ eſt ſemper pc̃tm̃, ſumendo peccatum pro culpa, ſeu demerito, qm̃ niſi cauſa tentationis illius fuerit voluntas antecedenter, aut ei conſentiat concomitantur, imò pro poſſe ei reſiſtat, nõ video quomõ talis tẽtatio debeat culpari in homine baptizato, aut ei

Richardꝰ

pro demerito imputari. Verumtamen aduertendum, quod inter vitium, pctm, culpam, & demeritum, poteſt differentia aſsignari, quamuis vnum frequẽ
Vitiũ qd ſit. ter capiatur pro alio. Vitium quippe eſt carentia
Auguſt. habitualis diſpoſitionis, conuenientis naturæ rei. Vñ Auguſtinus tertio de libero arbitrio loquitur: Qđ perfectionis naturę de eſſe pſpexeris, id uitium voca. Pctm verò eſt actus, uel carentia rectitudinis in actu, ex quo declinat à regula ſua, quemadmodũ
Pctm qd ſit. in naturalibus monſtra dicuntur pctã, quia regula recta naturæ declinant. In artificialibus quoq; vocatur pctm, quia declinat à regula artis. In mortalibus & eſt pctm in actu, quia declinat à rectæ regula rõnis. Culpa demum eſt in actu non recto, inquã tum eſt in voluntatis poteſtate. Demeritũ uerò eſt
Culpa qd ſit. culpa in comparatione ad retributionẽ. Itaq; dici
Demeritũ quid ſit. poteſt, quod oĩs tentatio carnis eſt motus vitioſus: qm prouenit ex carentia habitualis diſpoſitionis, conuenientis perfectioni naturæ humanæ, quam habuit in prima ſua inſtitutione. Eſt item pctm, quoniam omnis motus ad illicitum, à regula rectæ rationis diſcordat, ſed non omnis tentatio carnis eſt culpa, neque de meritum, quia non eſt in poteſtate voluntatis. Hæc Ricardus.

Dionyſ. ¶ Cuius reſponſio intricata vr̃. Quicquid enim à regula rectæ rõnis diſcordat, culpabile, demeritoriumq; cenſet. Nihilominus verum reor, culpam non eſſe, neq; pctm id, cui voluntas pro poſſe reſiſtit, cum ultra vires Deus non requirat ab homine, & omne pctm, voluntarium aliquod modo exiſtat. Nec dr̃ tentatio carnis, oĩſi voluntas, & tñ queant ei aliquo modo reſiſtere, & eam uitare: nec omnis motus, ſeu ſtimulus carnis, tentatio carnis vocetur: ſed qui ex apprehenſione procedit, ſicut & Thomas de Argentina fatetur.

Quæſtio. Conſequẽter, ut vitetur proliaitas, expediẽdæ ſunt qſtiones minores ſiue argumentis. Et qritur primò, q̃ tentatio ſit grauior, ac difficilior ad vincendum. Et ait Magiſter quod illa, quæ eſt à carne,
Eph. 6. cum tñ Apoſtolus proteſtetur: Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, &c. per quod inſinuaſſe vr̃, quod multo maior, difficiliorq; inſtatio nobis fit contra ſpiritus malignos, quàm contra carnem.

Bonauent. ¶ Ad hoc Bonauentura rñdet: Quæſtio iſta põt dupliciter intelligi. Primò, reſpectu eiuſdem pcti,
Que tẽtatio ſit alia grauior. videlicet an difficiliùs ſit reſiſtere tentationi venereorũ ad, quã ſola caro inſtigat: aut tentationi venereorũ ad, quã ſolus inſtigat diabolus. Ad qđ rñdet, quod difficiliùs ſit tentationi carnis reſiſtere propter coniunctionẽ carnis ad animã, ſeu ſpũm, ob quam coniunctionẽ caro animam magis incuruat. ſicq; intelligit Magiſter in litera. Scdò, reſpectu diuerſorũ peccatorũ, ita, ut tentatio carnis intelligatur reſpectu carnaliũ: & tentatio hoſtis, reſpectu vitiorum ſpũaliũ. ſic habent ſe, ut excedẽtia, & exceſſa. Quidã namq; ſunt ad carnalia pniores, qbus difficiliùs eſt reſiſtere tẽtationibus carnis. Quidam ad ſpũalia ut ad ſuperbiã, ambitionẽ, &c. & his difficilius ẽ reſiſtere tẽtationibus hoſtis, quàm carnis. Si, quis aũt ſit indifferens ad utrunq;, ita, quod quantum ex parte ipſius eſt, æqualiter pronus ſit ad utraque vitia: huic tentatio carnis quodãmodo difficilior eſt, & quodãmodo tentatio hoſtis. Tentatio etenim carnis ei difficilior erit, pp adhærentiã maiorẽ, & magis intrinſecã, atq; cõtinuã: tentatio uerò hoſtis difficilior ei erit, pp maiorẽ boni pmiſſi apparẽtiã, & pp latẽtiorẽ inſtigantis fallaciã. Nã hoſtis uitia tegit, ac palliat colore uirtutũ. Hæc Bonauentura.

Idẽ Richardus. ¶ Porro Petrus: Vnã, ait, tẽtationẽ eſſe alia fortiorẽ, intelligi poteſt dupliciter. Primò, ſm ſe, & abſolutè, utpote ex fortitudine impugnãtis. ſecundò, in comparationẽ ad tentatũ ex debilitate impugnati. Primò modo tentatio diaboli fortior eſt, ſecundò modo tentatio carnis. Cumq; fortitudo prima ſit per comparationem agentis ad actionem, quæ comparatio eſſentialior eſt: ſcdã verò per cõparationẽ ad patiens, idcirco ſimpliciter tentatio hoſtis eſt fortior: ſed in comparatione ad tentatum, fortior eſt tentatio carnis. Hæc Petrus.

¶ Thomas quoque in Scripto: Tentatio, aſſerit, carnis ideo grauior dicitur, quia tentato proximior, ſm quod per eam homo quodammodo diuiditur in deſideria diuerſa exterioris, interiorisq; hominis. Quod dictum primę reſponſioni concordat, certumq; reor, quod abſolutè loquendo, tentatio hoſtis multo ſit fortior, niſi ptãs eius à ſuperiore reprimatur. Ipſe etenim nouit mille artes, ac modos vincendi, nocendi tentandi. ¶ Inſuper quæritur, an nna tentati onum iſtarum valeat ſeparari ab alia, Et hoc includit hanc quæſtionem, vtrum omnia pctã hominũ oriantur ex tentatione diaboli. Et poſſent ad vtrãque partem fieri argumenta, quorum ſolutiones ex reſponſione ad quæſtionem faciliter patent. Multæ etenim auctoritates affirmant, quod oĩa hominum uitia ex dæmonum ſuggeſtione, atque tentatione procedunt, quod etiam in Vitaſpatrum quidam patrum dixiſſe leguntur. Nihilominus certum eſt, quod quamuis dæmones nunquam tentarent nos, nec eſſent: homines tamen ex propria fragilitate, inſtabilitate, priuato amore ſuſtinerent ſtimulos carnis, impetus paſſionum, diſtractiones mentis, uariosque defectus culpabiles.

T. Aquin. — Quæſtio. — Tentat oĩs nõ eſt à diabolo.

¶ Itaq; Alexander, & Bonauentura reſpondent: Tentationes inferri hominibus à diabolo ſiue à carne, intelligi põt dupliciter. Primò, tanquã à primò mouente, & ſic oĩs tentatio carnis ad minus ab hoſte illo antiquo procedit, cuius inuidia mors culpæ, introiuit in mundum, atq; infecit in primis parentibus genus humanum, ex qua infectione, corruptione, ac tranſgreſsione originali cætera hominum uitia ſunt ſecuta. Secundò, tanq̃ à mouente immediato, & proximo, ſic & tẽtationes iſtæ ſeque ſtrant ab inuicẽ ſeparatiõe formali, ac diſtãtia tpali. Formalr̃, quidẽ ſeparant, qm alio mõ tẽtat caro, alio mõ diabolus, ad aliud & uitiũ mouet caro, & ad aliud hoſtis. Sed & principiũ mouens eſt aliud, atq; aliud. Separanẽ itẽ tẽporali diſtantia, qm alio tpe tentat diabolus, alio tempore caro. Veruntñ tentatio hoſtis poteſt eſſe ſine tentatione carnis, tũc maximè, qñ tentaſ is, in quo non eſt carnis corruptio, ſicut in Chro, & Adã, & qñ ex ipſa tentatione nõ ſequiẽ incuruatio ulla tẽtati. Dũ aũt tẽtatio hoſtis trahit in culpã, cum nullũ in nobis pctm ſit qđ ex aliq cõcupiſcentia nõ habeat ortũ, ſic tẽtatio dæmonis à tẽtatiõe ſeparari nõ valet carnis. Hęc illi, p quorũ diſtinctiões facile ẽ auctoritates hinc inde diuerſimodè ſonãtes, cõcordare, & ſoluere. ¶ At verò

Alexand. Bonauẽt.

Tho. 4. Thomas: Aliqd, inqt, eſt cã alteri⁹ duplici mõ, puta directè, & īdirectè. Directè, dũ qđ recto ordine cã li opaſ, & influit ad eẽ alterius, ſicut ignis eſt cã calefactiõis. Indirectè, dũ agens aliqua cauſa diſpoſitionẽ ad pducendũ effectum, queadmodũ ſiccãs ligna, eſt cauſa cõbuſtionis eorũ. ſicq; diabolus eſt cã oĩm malorũ nrõrũ, inducẽdo primos parẽtes ad trãſgreſſionẽ, ac ſuę poſteritatis infectionẽ. Atq;
S. Dion. hoc mõ ſumẽda ſũt verba B. Dionyſij, 4. c. de diuinis noĩb⁹ aſſerẽtis: multitudo dęmonũ, oĩm malorũ

Damaſce. eſt cauſa. Et quod aſſerit Damaſce. Oīs malitia, & immundicia a diabolo ſunt inuentæ, & excogitatæ. Directè uerò non eſt cauſa omnis tentationis, & Origenes. culpæ. Nempe ut Origenes teſtatur, quamuis non eſſet diabolus, homines appetitum ciborum, ac venerorum haberent, circa quæ multiplex contingit art. exceſſus. Hæc in prima parte Sūmæ, quæſtione 114. Idē Richardus in Scripto. ¶ Amplius quæritur, an Quæſtio tentatio ſit appetenda. Vr̃, q̃ ſic, quia tentatio eſt multipliciter utilis dei electis, materia quoq; exercēdæ uirtutis: & id ſine quo ſaluari, coronari, uictoreſq; effici non ualemus, dicente Apoſtolo: Nō coronatur niſi, qui legitimè certauerit. imò gaudere debemus de eius aduētu, atq; præſentia, ut S. Iacobus Iacob. 1. exhortatur: Oē gaudium exiſtimate fratres, cum in diuerſas tentationes incideritis. In oppoſitum eſt, Matth. 6. q̃ Chriſtus docuit nos orare. Et ne nos inducas in tentationem. Et rurſus, q̃ tentatio eſt periculoſa, & contra quam præualent pauci.

Tho. Aqu. ¶ Ad hoc Thomas rñdet: Cum bonum ſit appetitus, ac voluntatis obiectum, eo modo aliquid eſt volendum, quo bonum. Quoddam aūt eſt bonum ſimpliciter, & per ſe, ut bona honeſta, ſicut virtutes, quæ tanq̃ fines ſui gratia appetuntur, q̃uis ducant in aliud: quia in cunctis honeſtis utilitas honeſtati coincidit, niſi in ſummo, & vltimo, quod eſt finis finium, & tm̄ propter ſe, ac per ſe appetendum. Alia ſunt, quæ in ſe non habent un̄ appetanē, ſi abſoluere conſiderentur: tamen in ordine ad aliud, expedientia ſunt, ut ſectio membri ob ſanitatē. Verū ad finē conſequendū poteſt aliquid dupliciter ordinari, puta per ſe, & per accidens. Per ſe, qd̄ quàntū in ſe eſt, ad finē debitum eſt ductiuū, ſicut fortis pugna ad triumphū. p accidens verò, q̃ quātum in ſe eſt, ducere in aliud. ſed ex concurſu alterius cauſæ ducit in finem, ſicut, qui bibit uenenū, vt moriatur, & tn̄ inde ſanatur. Cumq; cauſa p accidens non ſit proportionata ad effectum, ſed ſolū cauſa per ſe, hinc ex ordine per accidens ad finem, non eſt aliquid bonū, nec appetibile ſimpliciter ſumptum, ſed ſolum concurrentibus oībus, quæ ad hunc effectum, ſeu finem determinant. Dico ergo, q̃ tentatio per ſe ordinata eſt ad hominis perditionem. Ad ſalutem uerò non ordinatur, niſi per accidens, per hoc, q̃ homo uincit auxilio gratiæ dei. Ideo tentari per ſe, ac ſimpliciter non eſt appeTētari nō eſt p ſe appetendum tendum, ſed tentari, & vincere ſimul ſumptū. Veruntamen, quia victoria propter noſtram fragilitatem ualde incerta eſt, idcirco tentatio ſecurius fugitur, quàm quæratur. Hæc Thomas in Scripto.

Dionyſ. ¶ Quibus obijci poteſt, q̃ quàmuis tentatio ſumpta in malo, de qua nunc ſermo, non ordinetur niſi ad hominum perditionem ex parte tentantis, tamen ex parte dei eam permittentis, ac moderantis, ordinatur ad hominum commodum, profectū, atque ſalutem. ¶ Rurſus, quamuis imperfectis ſit periculoſa, perfectis tamen valde eſt fructuoſa: quippè qui tanto inſtantiùs ſe erigunt ad uirtutū profectum, quanto acriùs impugnari ſe ſentiunt.

¶ Item tentatio valde utilis eſt electis ad uitandum inertiam, ac torporem, & ut excitentur ad diligentiam, & aſſueſcant ad Deum confugere. & itē ne quaſi ex ſuis pfectibus extollantur, propriaſq; infirmitates expianē, & ita humiliēt ſe. In ſpiritualibus quoque prælijs fiant experti, & in exercitijs virEccl. 34. tuoſis periti, atque ad cōſulendum alijs idonei, qm̄ ſcriptū eſt: Qui non eſt tentatus, quid ſcit? Quamuis ergo tentatio non ſit per ſe appetibilis, inquantum ex parte tentatis ad nocendū: ordinaē tamen inquātum ex parte dei ad tam multiplicē vtilitatē, ac ſalubritatem electorum eſt ordinata. & medium quodammodo neceſſarium ad ſalutem, appetenda vr̃: ſic tamen, ut appetens de ſe ipſo nequaquā præſumat, nec ſuis viribus, ſed gratioſo dei auxilio innitatur, cui, & quicquid in ſe fuerit boni, cum oī humilitate, gratiarumq; actione, ac iugi cordis cuſtodia ſemper aſſcribat. Tentationem etiam carnis, quæ culpa non caret, certum eſt non eſſe optandā.

Hinc Durandus: Cum bonum ſit, quod oīa ap- Durādus petunt, ſicut aliquid habet rōnem boni, ita, & appetibilis. Eſt autem aliquid bonum ſecundum ſe, & aliquid rōne adiuncti, ſiue ſequelæ. Nullus itaq; rectè eligens, appetit tentari tentatione carnis: nec ſecundum ſe, cum ſit malum culpæ: nec rōne adiuncti, quia ſecundum Apoſtolum, non ſunt facienda Roma. 3. mala, ut eueniant bona. Tentatio demum hoſtis, ac mundi, non eſt appetenda propter ſe, quia inclinat ad culpam, quantum eſt ex ſua natura: nec ex ſpe victoriȩ, cum non ſit ex ſe inductiua, ſed potius impeditiua illius &c. ſicut Thomas ſupra.

¶ Nihilominus ſecundum quod auxilio dei eſt Dio. Carā. 1. Cor. 10. occaſio obtinendi triumphum. iuxta illud, Deus faciet cum tentatione prouentum, & medium obtinendi ſalutem, appetenda eſt modo prætacto, præſertim perfectiſſimo, & ſuo modo proficientibus. Hinc aliquid ſancti patres prouocauerunt dæmones ad certādum aduerſus ſe, ut glorioſiſſimi viri, Antonius, Pachomius, Hilarion: eos quoq; quos viderunt in dei obſequio ſerioſos, ac feruidos ſtabiles, & diſcretos, docuerunt tentationes aſſumere, & eis cor aperire. Nec petierunt liberari ab illis, ſed gratiam efficaciter reſiſtendi, cum Pſalmiſta dicentes: Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Atq; Pſalm. 17. cum ſancto Iob, Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Denique ſtrenuus miles. & fidelis pugnator, contra aduerſarios regis ſui appetit præliari zelo dn̄i ſui. quanto magis idoneus Chriſti ſeruus, præſertim cum ſciat ſe auxilio domini ſui poſſe ſalubriter triumphare, à cuius inuocatione proponit firmiſſimè non ceſſare, imò in ocio, & quiete à prælis tentationum grauiùs periclitari, ac frequenter minus proficere ſe agnoſcat?

QVAESTIO IIII.

Arguitur primo cōtra veritatem. QVæritur *de ordine tentationis primorum parentum*, & videtur non fuiſſe talis, ut narratur in litera. Serpens enim non potuit loqui, nec perſuadere mulieri. Et ſi dicatur, q̃ loquebaē per ſerpentem diabolus, obijcitur, q̃ potius debuiſſet ſe trans 2. Cor. 11. figurare in angelum lucis, quàm loqui per beſtiam, quia ſic facilius perſuaſiſſet. ¶ Deniq;, poſt lapſū 2 hominibus in iſto exilio interdum apparuit in ſpecie angeli ſancti: ſciuit quoq; primos parentes, præſertim uirum, naturalium cognitione præditum eſſe, & per conſequens, ſcire, q̃ ſerpens ſit beſtia, ideoq; ſpiritum aliquem naturæ intellectualis loqui in ea, & hoc non niſi uerſutè ad decipiendū. alioquin in propria perſona, aut ſpecie appareret, nō ergo callidiſſimus ipugnator tā obtusè pceſſit.

¶ Prȩterea, ſerpens ex ſua natura uilis, & deteſtabilis eſſe uidetur, ergo per ſerpentem accedere, 3 fuit propriam nequitiam prodere. Si dicatur, q̃ nō potuit modo alio apparere, apparet hoc eſſe cōtra Gene. 3. ſcripturam, & rationem, cum in Geneſi legatur, Serpens callidior erat cunctis animantibus terræ. Ergo diabolus illum elegit tanquàm per quem facilius perſuaderet, & tāquàm ſibi magis proportionatū, præſertim, quia (ut Beda, & alij, quidam dicūt) ſer-

pés ille vultum habuit virginalem, & corpore proceſſit erecto.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum ſunt, quæ dicuntur in litera.

Auguſt.

¶ Ad hęc Alexander reſpondet: Prn eo, quod Geneſis tertio habet noſtra tranſlatio, Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, ſeptuaginta tranſtulerunt, Serpens erat prudentiſſimus beſtiarum. Quod non dicitur ratione ſuæ naturæ, ſed ratione diaboli in ipſa. Vnde Auguſtinus vndecimo ſuper Geneſim, Serpens non irrationali anima ſua, ſed alieno ſpiritu, id eſt, diabolico plenus, ſapientiſſimus dicitur beſtiarum. Veruntamen non fuit in electione diaboli, aſſumere animal, quod vellet, ſed quod ei à Deo fuit conceſſum. Vnde ſuper Geneſim loquitur Auguſtinus: Non debemus opinari, quòd diabolus ſerpentem, per quem perſuaderet, elegerit: ſed cum eſſet in ipſo diabolo peruerſa, & inuida nocendi cupiditas, non niſi per illud animal, per quod permiſſus eſt, accedere potuit, & tentare. Quamuis etiam multa animalia alia ſint humanę naturæ plus conſona, attamen per ſerpentē diabolus tentare permiſſus eſt. Etenim ſerpens ille (ſecundum Bedam) vultum habebat virgineū. & quantum ad hoc, diabolus forſans libenter in ſpecie apparuit ſerpentina, ut per ſimilē faciliùs falleret. Similitudo namq; mater eſt falſitatis. Serpens quoq; motū habet lubricum, & ſuauē, ſicq; conuenit motui tentationis interioris, qui leuis, lubricuſq; conſiſtit. Ideo Auguſtinus 12. de Trinitate eſfatur: Quomodo coluber non apertis paſſibus, ſed ſquamarū minutiſſimis niſibus repit, ſic lubricus deficiendi motus negligentes occupat minutatim, & incipiens à ꝑuerſo appetitu ſimilitudinis dei, ad ſimilitudinem peruenit pecorinā. Hæc Alexander.

Diabolus cur p ſerpētē tentauit hoiem.

Auguſtin.

Bonauen.

¶ Idem Bonauentura, & addit: Congruebat hominem tentari à diabolo in ſpecie ſerpentina, quia ad hoc tendebat tentator, ut homo ſibi conſentiēs, beſtialis efficeretur, ſimiliſq; ſerpenti, doloſus, crudelis, inficiens alios, ac terrenis inhærens. item ut homo tentatoris nequitiam deprehenderet citiùs, eo, ꝙ in huiuſcemodi animalis effigie appareret, qm̄ non permittit hominem Deus tētari ſupra id, quod poteſt ſuſtinere. Incepit demum tentatio illa à muliere, & per eam deuenit ad uirum, propter viri exercitationem, & ne mulier haberet excuſationem, atq; ob noſtram eruditionem. Propter uiri inquam exercitationem, quia tam fortis, ſpiritaliſq; mente præditus fuit, ꝙ non ſolum potuit, ac debuit reſiſtere tentationi ſerpentis, ſed, & ſuggeſtioni ſuæ uxuri. Rurſus, ſi uir primò peccaſſet, cum ipſe caput ſit mulieris, non eſſet mirandum, ſi mulier conſentiret. imo grandem haberet excuſationis colorem. Item ex illo modo tentationis viſibili, cognoſcimus progreſſum, & modum inuiſibilis tentationis. Nam ſicut illa tentatio prodiji à ſerpente per mulierem ad uirum, ſic noſtra tentatio procedit à ſenſualitate per rationem inferiorem ad ſuperiorem. ¶ Deniq; tentator verſutus à muliere exorſus eſt, quoniam vidit eam minus ſapientem, & idō faciliùs ſeducibilem: minus conſtantem, ideo magis flexibilem: importuniùs adhærentem, ideo non acquieturam donec virum ſibi attraheret. Hæc Bonauentura.

Mulier cur primo tentata.

T. Aquin.

¶ Inſuper Thomas: Dæmones, inquit, aliqua poſſunt ui ſuæ naturæ, quæ nequeunt adimplere ex diuina, ſeu angelica ꝓhibitione. ſic, & aſtutia intellectus, atq; nequitia voluntatis eorū, frequenter impeditur ab opere, ut operatio non valeant, ꝙ ſciūt eorum intentioni magis expeditus, Itaq; in tentatione primorum parentum diabolus aliquid fecit, ꝙ voluit, à muliere incipiendo, & in aliena ſpecie accedendo, ac ſuggerendo. ſed, quòd in forma ſerpentis venit, non ſponte eligit: imò in alia veniſſet libentiùs, in qua ſuam uerſutiam celaſſet doloſis. Hæc Thomas in ſcripto.

Petrus.

Conſonat Petrus, addens: Voluntas nocendi ineſt vnicuique impio à ſeipſo, poteſtas autem non niſi a Deo. In hac ergo tentatione ex diaboli electione extitit, quòd tentauit: ex coercitione uerò dei, quòd non inuiſibiliter, ſed in forma viſibili etiam beſtiali egit hoc, ut eius fraus faciliùs notaretur. ¶ Ex electione quoque fuit diaboli, quòd non in ſpecie tentauit humana, quia cum Eua ſciret pręter uirum ſuum, & ſe non eſſe hominem, mox conſideraſſet fraudem tentantis.

Demon nequibat tētare hoīē p uiolentiam.

¶ In ſuper, cum ſit duplex tentatio dæmonis, una per violentiam, alia per fraudulentiam: diabolus primos parentes per uiolentiam nequiuit tentare, quia adhuc fuerant innocentes, nec pœna præcedere potuit culpam: idcirco per fraudulentiam ipſos acceſſit. ¶ Si autem obijciatur, quia tentatio reſpicit animam, ſed, quo ad animam non eſt in hominibus diſtinctio ſexuum. ergo diabolus non debuit attendere ſexus diſtinctionem, inchoando à muliere. imò cum anima dominaretur tunc corpori, non uidetur in fœmina fuiſſe minor perfectio, quàm in utrò.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Dicendum, ꝙ q̃uis in anima ſecundum ſe conſiderata, non ſit differentia ſexus, tñ inquantū coniungitur diuerſitatem corporalis cōplexionis, cauſatur in anima diſpoſitionis diuerſitas. Hinc quamuis in anima mulieris ſ parata, æque forte uiguit ratio ſicut in anima uiri, non tñ in anima corpori iuncta. Hæc Petrus ¶ Cuius hoc ultimum vir partim obſcurum. Nec ſic accipi poteſt, quaſi anima primæ mulieris fuerit ſeparata ante, q̃ corpori uniretur, imo aīa illa ſicut, & aīa uiri, infundendo fuit creata, & creando infuſa. Maiorem quoque perfectionem ſcientiæ, ac uirtutum concreauit Deus animæ Adæ, q̃ animæ Euæ, quoniam ipſum Adam inſtituit vt eſſet caput, directorque fœminæ.

Dionyſius Carthu.

T. Aqui.

Eua fuit uiro ſuo imꝑfectior et quoad animam.

¶ Deniq; Thomas ad argumentum iſtud rñdet: In primo ſtatu corpus fuit ſic ſubditum animæ, ut nihil in corpore eſſe poſſet, quod contra animæ bonum eſſet, q̃diu anima deo maneret ſubiecta. non tñ remouebatur, quin & tunc ſecundum diuerſitatem corporum diuerſa fuiſſet dignitas animarum, cum oporteat eſſe, proportionem animę ad corpus ſicut formę ad materiā, & motoris ad mobile. Ideo mulier ēt quo ad aīam, imꝑfectior fuit uiro. in ultimo aūt ſtatu talis erit ſubiectio, ut ēt qualitas corporis ſequeretur uirtutem mentis. unde ſcdm qualitatem meritorum, erit aīa vnius dignior alia. Hæc Tho. in Scripto. ¶ In cuius uerbis, quòd ferī de dignitate aīarum, conſtat non poſſe intelligi de dignitate eſſentiali ſiue ſpecifica, qua in indiuiſibili eſt conſiſtens, in qua nec anima, Chriſti fuit maior, nec dignior anima Iudæ, ut articulus Parrifienſis ait. In ſtatu item innocentiæ fuiſſet (ut creditur) cōplexionum diuerſitas, & fœminæ quædam tam in naturalibus accidētibus, quàm in gratuitis eminentiores, atque electiores fuiſſent uiris quibuſdam. Sufficit quoque proprio ſpecifica inter corpus, & animam, nec ultra hanc exigitur proportio dignitatis indiuidualis animæ unius ſuper aliam eiuſdem ſpeciei. Reſponſio Richardi ad iſta, in dictis Bonauenturæ includitur. Reſponſio quoque Alberti in præhabitis continetur.

Dionyſi.

Quæſtio.

QVAESTIO .V.

Arguitur primò cõtra ueritatem.

POſtremò hic quæritur *de grauitate tranſgreſſionis primorum parentum, & quis eorum præ cæteris grauius. ubi & inquiretur, cur eorum peccatum remiſſibile & remediabile fuit.* ¶ Videtur autem, quòd peccatum Adæ fuit abſolutè grauisſimum. Primò; quia maximè fuit nociuum, utpote infectiuum totius poſteritatis, cui, & originalem iuſtitiam abſtulit, & ueram mouit ſalutem

2 ¶ Secundò, ob eius reatum delendum incarnari oportuit filiũ dei. Cũ ergo tanto indiguerit reconciliatore, apparet, ꝙ extitit dei grauisſimè offenſiuũ.

3 ¶ Tertiò, quia in eius peccato fuerunt multæ deformitates grauisſimæ, ut ſtatim patebit.

4 ¶ Videtur quoque plus peccaſſe, quàm Eua, tum quia ſapientior Eua fuit, & altior: atque quo gradus altior, eo ruina eſt maior.

Antiſiod.

¶ Circa hæc ſcribit Antiſiodorenſis in Summa ſua lib. 2. Quæritur, quòd fuit peccatum hominis primum? Et dicendum, ut dicunt ſancti, ꝙ ſuperbia, quia uoluit eſſe ut Deus. Veruntamen quidam dicunt, & probant, quòd infidelitas fuit. Bonum enim apprehenſum non mouet neque appetitur niſi ſub ratione boni, & tanquam poſſibile. ergo, aliquàm mulier appetijt eſſe, ut Deus ſciens bonũ & malum, æſtimauit hoc poſſibile eſſe. talis autem æſtimatio, infidelitas fuit. Alij probant, quòd fuit omisſio: quia ſi apud ſe contuliſſet, quòd creatori creatura æquari non ualeat, non appetiſſet hoc ipſum: & ita omisſio debitæ conſiderationis, fuit primum eius peccatum.

Quod fuerit primũ hominis peccatum

¶ Alij probant, ꝙ fuit dubitatio, qm̃ ipſa dixit, Ne forte moriamur. ſicque dubitaſſe vr̃ de uerbis dei, dicentis: In quacunq; die comederis, inde morieris ¶ Dicendũ ad primum, ꝙ primum illud peccatum fuit infidelitas, & idem peccatum fuit ſuperbia, prout infidelitas largè accipitur, ita, ꝙ ſe extendit ad quatuor ſpecies elationis, q̃ notat̃ hoc uerſu: ¶ Ex ſe, pro meritis, falsò, plus omnibus, inflat. Sicque non ſumitur hic ſuperbia ſtrictè pro appetitu excellentiæ propriæ.

Gen 3

Elationis quatuor ſunt ſpẽs.

¶ Ad aliud dicimus, ꝙ per ſe tenemur ad actus virtutum: ad alia quædam præcedentia, per accidens. Omisſio ergo habet locum circa principalia illa. Noſtra tamen opinio eſt, ꝙ omisſio non conſiſtit in ſola negatione, ſed in contemptu agendi, ꝙ faciendum eſt. Dicimus quoque, ꝙ primum peccatum Euæ non fuit dubitatio, ſed ſuperbia. Et cum dixit, Ne forte moriamur, non dixit hoc, prout ly forte eſt aduerbium dubitandi, ſed euentus, & libertatem deſignans arbitrij.

Gene. 3.

Quæſtio
1. Tim. 2.

¶ Quæritur inſuper, Vtrum Adam voluit eſſe ſicut Deus. Videtur, ꝙ non, quia ſecundum Apoſtolum, Vir non eſt ſeductus in p̃uaricatioñe, ſed mulier: atque, ut Auguſtinus affirmat, Adam peccauit, ut Salamon, quia non credidit idola eẽ colẽda, ſed adorauit ea, ne ſuas contriſtaret delicias, id eſt, concubinas idolatras. Sic Adam peccauit non credẽs, ꝙ poſſet eẽ vt Deus, ſed ne contriſtaret uxorẽ. Hinc iterum Auguſtinus teſtatur: Non eſt credendum, ꝙ Adam ſpiritali mente p̃ditus, voluit eẽ ſicut Deus.

Auguſti.
3. Reg. 11.

Auguſti.
Obiectio

¶ Sed obijcitur, quia ſuper illud, Quæ non rapui exoluebam, aſſerit gloſſa: Adam, & Eua uoluerunt rapere deitatem, & amiſerunt felicitatem. Et ſuper illud ad Philippenſes, Non rapinam arbitratus eſt, eſſe, ſe æqualem Deo, Gloſſa fatetur: Chriſtus Deo patri æqualis, non arbitratus eſt hoc eſſe rapinam, quemadmodum Adam arbitratus eſt, ꝙ poſſet eſſe æqualis Deo per rapinam. Ergo primus homo voluit eſſe Deo æqualis. ¶ Reſpõdemus, ꝙ caput mulieris eſt uir, idcirco tenetur regere eam, & docere, atq; arguere quãdo errat: & vbi nõ arguit, peccat: quia conſentit. ſicq; Adam uoluit eẽ, ut Deus, qm̃ mulierem hoc uolentem non reprehendit: ipſe verò non ꝓprie voluit hoc. Hinc oĩbus circonſtantijs culpam grauantibus ritè penſatis, Eua magis peccauit, q̃ uir: qa peccauit ex tanta ſuperbia, qua uoluit eſſe, ut Deus.

Pſalm. 68.

Philip. 2.

Dilutio.
Vir qualiter caput ſit mulieris

Eua peccauit grauius.

¶ Quæritur quoq; de cauſa peccati Adæ. Nam aſſerit Auguſtinus, ꝙ Adã inexpertus diuinæ ſeueritatis iudicia, ſeu rigorem, credidit eſſe veniale, quod fuit mortale. Contra hoc tñ argui poteſt, quia ignorantia illa, aut fuit culpa, aut pœna. ſi culpa, ergo primũ peccatum eius, non fuit comeſtio pomi, aut inobedientia. ſi pęna, ergo pęna pręceſſit culpam Imò, ꝙ fuit culpa probatur, quia fuit error in moribus. Quòd verò ignorantia fuit cauſa ſui peccati, probatur ex hoc, quia peccauit, ꝙ non contulit, id eſt, non diſcusſit, nec conſiderauit, ꝙ attendendum fuit. Hinc quædam ignorantia actualis, videtur fuiſſe cauſa illius peccati, quòd concedimus. Sed illa ignorantia non fuit culpa, neq; pęna, ſed pura negatio, atq; defectus de numero defectuum, de quibus B. Dionyſius dixit: Quòd malum eſt ex infinitis defectibus. Idem dicendum de ignorantia, qua neſciuit pc̃tm̃ ſuũ tam grauiter puniendum, ſicut fuit punitum Et, ꝙ ſecundum Auguſtinum credidit illud pc̃tm̃ eſſe veniale, non eſt ita intelligendum, ꝙ neſciuit illud eẽ mortale: ſed quia putauit ſe de illo veniam adepturum faciliùs, quàm inuenit, quæ erronea æſtimatio, ſeu ignorantia, nec pœna fuit, nec culpa.

Auguſtin.

Dionyſ. martyr.

¶ Præterea quæritur, An pc̃tm̃ Adæ fuit ex libidine. Videtur, ꝙ non, qa proceſſit ex quadam compasſione, & pietate, ut: ſcilicet uxori gereret mortem, nec eam contriſtaret. Et ſic, ergo non omne pc̃tm̃ ex libidine oritur: quod eſt contra Auguſtinum 1. lib. de libero arbitrio, quo affirmat, ꝙ omne pc̃tm̃ ex libidine ꝓdit.

Auguſt.

¶ Nihilominus contra hoc ipm̃ obijcitur, qm̃ ſup illud, Incenſa igni, & ſuffoſſa, loquitur Gloſſa: Oẽ peccatũ eſt ex timore malè humiliante, aut ex amore malè inflammante: ergo non oẽ peccatum eſt ex cupiditate, ergo, nec ex libidine. ¶ Dicendũ, ꝙ oẽ pc̃tm̃ eſt ex libidine, ſeu cupidine, mediatè, vel immediatè. Attamen quoddam pc̃tm̃ eſt immediatè ex timore. Quod uerò eſt ex timore immediatè, eſt ex cupiditate mediatè, qm̃ timor eſt ex cupiditate. Conſimiliter pc̃tm̃ Adę, vel mediatè, vel immediatè fuit ex cupiditate, ſeu libidine, ſuitq; ibi duplex libido, Vna, qua nimis dilexit vxorem, & eius delicias. altera, qua vetitum pomum comedit. Sic, & in peccato Euæ fuit duplex libido. Vna in appetẽdo eẽ ſicut Deus, altera in appetitu eſus pomi ꝓhibiti.

Obiectio
Pſalm. 79.

Dilutio.

Pc̃tm̃ oẽ ẽ ex libidine

Adę pc̃tm̃ ex duplici cupiditate prodijt.

¶ Quæritur demũ, An pc̃tm̃ Adæ fuit pc̃tm̃ in ſpm̃ ſanctum. Vr̃, ꝙ imò, qm̃ non peccauit patrem peccando ex infirmitate, nec in filiũ peccando ex ignorantia, ſed ex certa ſcientia, quod eſt pc̃tm̃ in ſpm̃ ſanctum. ¶ Item pc̃tm̃ Adæ fuit punitum grauisſimè, pro quo, & filius dei ſuſtinuit crucem: ergo in ſe ipſo fuit grauisſimum. Quantitati etenim culpæ correſpondet quantitas pęnæ.

¶ In contrarium eſt, ꝙ non fuit deſperatio, neque pręſumptio, nec finalis impęnitentia, nec inuidentia fraternæ gratiæ, nec impugnatio agnitæ ueritatis, ergo non fuit peccatum in ſpiritum ſanctũ. Dicendum, ꝙ non fuit peccatum in ſpiritum ſanctum, nec diuiſio illa peccati erat ſufficiens. Correſpondentia quoque pænæ ad culpam, intelligitur de pœna diffinitiuæ ſententiæ, præſertim poſt

Adã non peccauit in ſpiritũ ſanctũ.

Pœna non ſẽp correſpondet. culpę.

mortem, non de pœna tpali imò interdũ maius peccatum Deus minus punit tpaliter, prout viderit expedire. Deniq; peccatum Adæ tẽporaliter fuit punitum magis, quàm alia, duplici ratione. Primò rõne ſtatus, quia in delicijs paradiſi exiſtẽs peccauit.

Pctm̃ Adę cõrcęteris grauiꝰ ſit punitum

Alia rõ eſt generalis inſtructio hoim, quatenus ex hoc, ꝙ à principio tã dire puniuit peccata primorum parentũ, hoies diſcant, & penſent, q̃ ineffabiliter Deus oipotens iuſtus, ac metuendus, deteſtetur horreatq; peccata, ſicq; ſatagant peccata vitare. Hæc Antiſiodorenſis. Cuius dicta pro parte commemoro recitatiuè magis, quàm aſſertiuè.

Alexand.

¶ Præterea Alexander circa hæc plurima ſciſcitatur. Primò, quod fuit primum pctm̃ hominis? Ad, ꝙ reſpondẽs, auctoritatibus multis ꝓbat, & fuit ſuperbia. Appetebat qppè ſimilitudinẽ ſcientiæ dei, ſicut diabolus ſimilitudinem quoq; diuinæ potẽtię, atq; ex his ꝓceſſit ad appetitionem fructus ꝓhibiti, & ſic demum ad eius comeſtionem. Verũtñ immediatum, proximumq; pctm̃, per qđ transfuſa eſt corruptio, ſeu infectio primorum parentum in poſteros, fuit gula. Vnde cum dicitur, ꝙ pctm̃ hominis in paradiſo fuit præſumptio, vel inobedientia, totum ad ſuperbiam reducit. Nec credidit Eua, ꝙ poſſit eſſe, ut Deus, id eſt, Deo æqualis: ſed eo modo quo aliqui dicuntur dij participatiuè, & adoptiuè, ꝙ tamen voluit vltra, q̃ ei conueniebat.

Pctm̃ aliõ alio grauius multis modis.

¶ Quæritur item, An pctm̃ illud fuit grauius alio varijs modis. Primò, ratione eius, in quem peccatur, uel propter magnitudinem iniurię ei illatæ, aut ꝑꝑ magnitudinem damni, aut pœnæ conſequentis pctũ. aut propter magnitudinem cauſalitatis ad peccandũ. Primò modo pctm̃ Iudæorum occidentium CHRISTVS, extitit maximum. Secundò modo pctm̃ primorum parentum maximum perhibetur. Tertiò modo peccatum Luciferi ¶ Porro de hoc, An peccatum Adæ fuit grauius Euæ peccato, an econuerſo, reſpondet ſicut ex Antiſiodorenſi rñſum eſt. Similiter de hoc, an fuit pctm̃ in ſpiritumſanctũ, aut irremiſſibile. Item ad hoc an fuit remediabile, reſpondet, ꝙ imò, allegans illud Iſidori libro de Trinitate: Homo poſt peccatũ idcirco redit ad veniam. quia ex lutea materia pondus traxit infirmitatis, Hinc propter infirmam carnis cõditionem reditus patet homini poſt culpam ad gratiam, ac ſalutem. Et rurſus, quoniam aliunde ad peccandum fuit inductus. Et de hoc in tertio magis dicendum eſt.

Adã quo tempore peccauerit Pſal. 29.

¶ Quæritur quoq; de hora, qua tranſgreſſus eſt dei præceptum in paradiſo. Et dicit Gloſſa ſuper illud, Ad veſperum demorabitur fletus: Veſpera eſt, quando ſol in occaſum declinat, quo tpe Adam peccauit, & lux ueri ſolis ab eo receſſit.

Obiectio. Mar. 15.

¶ Verũ obijcitur contra hoc, qm̃ ſup illud Marci, facta hora ſexta tenebrę factæ, ſunt ſuper uniuerſam terrã, ait gloſſa:

Dilutio.

Qua hora primus hõ peccãdo meruit mortẽ mundo, eadẽ hora ſcđs Adã moriendo mortẽ deſtruxit. Dicendũ, ꝙ q̃uis hora ſexta tenebræ illæ factæ ſint, non tñ illa hora Chriſtus tradidit ſpũm. ſed hora nona, aut modicũ poſtea, tũcq; ſol properat ad occaſum, & tũc circiter Adã trãſgreſſus eſt. Vñ dr̃ in Geneſi,

Gene. 3.

Cũ deambularet dñs in paradiſo ad aurã poſt meridiem, abſcondit ſe Adã. ſicq; ea hora, qua Adã peccauit, Chriſtus mortem deſtruxit. Veſpera uerò ſumitur large pro tempore, quo ſol ad occaſum declinat. Hæc Alexander.

Tho. Aqu.

¶ De grauitate demum peccati Adæ reſpectu ſequentium, Thomas effatur: In peccato multa poſſunt attendi, ex quibus grauitatem ſortitur. & qđ reſpectu unius illorũ eſt grauius, reſpectu alterius leuius eſſe põt. Id tamen ſimpliciter grauius eſt, qđ ſcđm plura, & potiora grauius eſt præſertim ſecundum ſpeciem culpæ: quoniam quãtitas conſequẽs ſpeciem peccati, eſſentialior eſt peccato, q̃ quocunque circunſtantia. Itaq; quamuis peccatum Adæ, quo ad hoc, grauius extitit, ꝙ minori pulſatus tentatione ſucubuit, ꝙ itẽ faciliùs reſiſtere potuiſſet, nihilominus quantum ad ſpeciem peccati, & alias circũſtantias, quæ peccati grauitatem magis exaggerant, ſecuta ſunt multa uitia grauiora. Quod autem peccatũ illud ademit bonum tam magnũ, atq; quàm maximũ intulit damnum, fuit per accidens, puta ex hoc, ꝙ integram inuenit naturam. Vñ non ſequitur, ꝙ grauius cæteris fuit, quia hoc ipm cętera quoq; feciſſent, ſi naturam integram inueniſſent: quemadmodum, & ſecundum peccatum mortale gratiam non aufert, quia non inuenit: ſed ſi inueniret, auferret. Sic, & pœna peccati illius. eſt duplex. Vna, quæ ei inflicta eſt inquantum fuit perſonale, particulare, & actuale. ſicq; multis alijs peccatis grauior pœna debetur. Alia, quæ ei indirectè debita eſt ratione originalis infectionis, & ita pœna maxima eſt ipm ſecuta Nec ſequitur, ꝙ Adam per ſe reſurgere potuit, quoniam per ſe corruit. ſicut, & quilibet homo per ſe gratiam poteſt amittere, nec tamen poteſt eam per ſe recuperare. Gratia namq; excedit uirtutem naturæ Gratia quoq; quæ poſtea creditur reddita Adæ, non niſi ad actus perſonales ſe extendebat: idcirco naturam in id, quod ſupra ipm eſt, eleuare non potuit, neq; reducere: hoc eſt, in originalem iuſtitiam, atque impaſſibilitatem. imò hoc ſolus potuit filius dei, ſupra totam naturam exiſtens. Hæc Thomas in Scripto.

Adã p ſe peccare potuit nõ reſurgere.

¶ Inſuper de ſpecie peccati primorum parentum conſcribens: In eodem, inquit, actu contingit plurium peccatorum deformitates conſiſtere ſed alia deformitas principalior eſt, atq; formalior, cõplẽsq; ſpeciem culpæ, quæ ex principali motiuo, ſeu intentione cauſatur, in quod alia ordinantur, quoniam finis eſt id, ꝙ primum cadit in voluntate; ex qua eſt origo peccati, & ex fine actus mortales ſpecificãtur. Propter quod ait Philoſophus quinto Ethicorum: Si quis mœchatur, vt lucretur, auarus magis eſt, quàm mœchus. Iuxta hoc dico, ꝙ in primo peccato hominis multę deformitates fuerunt, Hinc Magiſter conſiderat in eo gulam, inanem gloriam, & auaritiam. ſicque vnum multiplex dici poteſt, attamen oia alia ſunt materialia reſpectu ſuperbię; quia ad excellentiam obtinendã oia ordinauit, ut pandit promiſſio dæmonis ad impietatem inſtigantis. Nam dixit, Eritis ſicut dij. & ita dæmonis, & hominis culpa à ſuperbia cœpit Aliorum etenim peccatorum occaſio ſolet eſſe, quidã defectus. ſola ſuperbia ex perfectione accipit fundamentum, ut aſſerit Auguſtinus: quia ſuperba etiã bonis operibus inſidiatur, ut pereant.

Philoſop.

Gene. 3.

Auguſt.

Peccatum primum ꝓparentũ nõ fuit infidelitas

Non ergo primorum parentum pctm̃ infidelitas fuit, quia non crediderunt Deum falſum dixiſſe, ſed putauerunt verba eius forſan alitur eſſe intelligenda, uel metaphoricè, aut myſticè dicta. Vel ex elatione, qua id, quod promittebatur appetebant, oculus mentis eorum extitit impeditus, ne actualiter ueritatem diuini attenderent uerbi, ſecundum quod omnis malus eſt aliquo modo ignorans. Verum ignorantia, ſeu dubietas talis credendorum, infidelitatẽ non facit. Fuit item in illa tranſgreſſione inobedientia, quæ eſt generale peccatum, non ut eſt uitiũ ſpeciale, quo quis ex contemptu ꝓcepti peccat. Nec Eua peccatum fuit, ꝙ ſcientiã appetebat ꝑtinẽ-

tium

ſum ſibi, qa hoc curioſitas extitiſſet: ſed ꝙ in ipſa ſcientia eminentiā cupiebat, vt in hoc Deo quodā modo æquaretur. Fuit etiam in illo peccato omiſſio, quæ eſt vitiū generale, non ſpeciale, utpotè cōſequens oē peccatum. Hoc nempè in omni peccato commune eſt, ꝙ peccans non facit, quod in ſe eſt.

Cupiditas tripliciter ſumitur.

¶Præterea aduertendum, ꝙ cupiditas tripliciter ſumitur. Primò, vt eſt ſpeciale peccatum, habēs pro ſpeciali materia bona ad vſum vitæ ſpectantia, & ſic non eſt radix oīs peccati, niſi ꝙ non eſt vllū peccatum, ꝙ non aliquando ex auaritia oriatur. Secundò, vt generale peccatum, videlicet pro immoderato appetitu habendi quodcūq; vt ſcientiam, opes, aut aliquid tale. ſicq; in peccato illo auaritia erat. 1. Tim. 6. Tertiò, non vt eſt peccatum, ſed radix omnis peccati. ſicq; deſignat pronitatem quandam habitualem appetitus, qua inclinatur ad aliquid actualiter appetendum inordinatè. Et conſtat ꝙ primus homo nō peccauit ex cupiditate primo modo accepta.

Homo qualiter appetijt eſſe vt Deus.

¶Si verò quæratur, An appetijt eſſe vt Deus, dicēdum, ꝙ homo quātū ad aliquid, appetijt eſſe Deus: & quo ad aliquid, non: quoniam non appetijt æqualitatem Dei in ſcientia, potentia, aut alio, cum hoc ſit impoſſibile, ſed quantum ad modum habendi. Nam quia inferioribus iſtis fuit præpoſitus, appetijt vt per naturæ ſuæ conditionem, & ligni vetiti vſum, tantam ſcientiæ plenitudinem conſequeretur, quatenus ex lumine propriæ rationis tam ſeipſum, quàm inferiora in omnibus regeret. Vnde loquitur Auguſtinus, (Auguſt.) quòd non voluit, vt ſeruus teneri præcepto quaſi ab alio regulatus, per lumen naturalibus ſuperadditum, & ita ſimilitudinem Dei inordinatè optauit.

¶De hoc verò, quis primorum parentum peccauit enormius, reſpondendum, ꝙ duorum vitiorum vtrunq; poteſt altero grauius eſſe diuerſis reſpectibus, circunſtantijsq; diuerſis attentis. Illud tū ſimpliciter eſt grauius, quod in potioribus, & in ſpecie culpæ præponderat, atq; in motiuo, ſeu intentione peccandi. Hinc mulier magis peccauit, quia ex ſola elatione mentis mota eſt ad peccandum. vir autem etiam ex quadam amicabili ſocietate ad vxorē. Nec tanta fuit in Adam elatio ſicut in Eua, quæ ex verbis ſerpentis tantum excellentiæ appetitum concepit, ꝙ iudicium rationis ſuæ fuit peruerſum intantum, ꝙ credidit verum eſſe, atq; poſſibile, quod ꝓtulit ſerpens. ideo ſecundum Apoſtolum fuit ſeducta. in viro autem non intm̄ excreuit propriæ excellentiæ amor, ꝙ credidit verum eſſe, & futurū quod dixerat ſerpens, ſed quia illud vellet ſi poſſibile foret: idcirco dicitur non fuiſſe ſeductus. Attamen illa eius elatio ad experiendum eum incitauit, ita ꝙ aliquam dubitationem elatio eius fecit, quæ in muliere firmam opinionem conceperat. Vir quoque peccauit cogitans de miſericordia Dei, cum propoſito pœnitendi. Cogitare autem de miſericordia Dei ſine propoſito pœnitendi, hoc præſumptionis eſt, & contemptus diuinæ iuſtitiæ, quod non fuit in Adam. Hæc Thomas in Scripto.

1. Tim. 2. Vir cur dicatur non ſeductus.

Petrus.

¶Concordat Petrus per omnia, hæc eadem alijs verbis exprimens.

Richar.

¶Richardus quoque: Lucifer, inquiens, peccauit enormiùs, q̃ primi parentes, quia in rem conſenſit magis illicitam, & lege æterna, ac naturali prohibitam. res autem prohibita primis parentibus, vtpotè de pomo ligni ſcientiæ boni, & mali comedere, nō fuit illicita in ſe, ſed ſolum prohibitione diſciplinæ. Lucifer quoq; inteſiori affectu ferebatur in malum, & minoris neſcientiæ fuit, atq; minoris pronitatis in vitium, q̃ primi parentes. Hinc peccatum Luciferi nō fuit remiſſibile, nec remediabile, ſed peccatum primorum parentum. Peccatum tamē mulieris fuit ſuperbia, quàm ſciendi curioſitas eſt immediatè ſecuta. deinde & gula, & in ipſa comeſtione ſpecialis inobedientia. Probabile namq; videtur, ꝙ ſecundum ordinem tentationis de peccato in peccatum ſit lapſa. In tentatione autem primo tangebatur excellentia, ibi: Eritis ſicut dij. Secundò promiſſio ſcientiæ, cum ſubditur: Scientes bonum, & malum. Tertiò exprimit ſcriptura aſpectum ligni illius, & quartò comeſtionē ipſius. Forſanq; mulier appetiuit pro ſtatu illo non poſſe mori, plenam etiā poteſtatem tranſmutandi, & gubernandi inferiora propria virtute, & forſitan vniuerſalem notitiā boni, & mali. Virum verò ex quadam mentis ſuæ elatione ſolicitauit quædam experiendi cupiditas, cū cerneret mulierem, guſtato pomo vetito, non eſſe mox mortuā. Deniq; cunctis penſatis, vr̄ mulier magis peccaſſe, q̃ vir, quia minori tentatione deuicta eſt, & motiuo magis illicito, intenſioriq; affectu comedit de ligno, vt patet ex dictis. Hæc Richardus.

Lucifer enormiùs peccauit quàm primi parentes.

Gene. 3.

Bonauen. Peccatum hominis cur fuerit remiſſibile.

¶Amplius ſecundum Bonauenturam, Peccatum hominis remiſſibile fuit: quoniam homo fuit carne mortalis, voluntate vertibilis, & in peccādo aliqualiter excuſabilis, vtpotè aliunde inductus. Lucifer quoque exceſſit enormiùs: quoniam ex maiori libidine, maiori ingratitudine: & plures ſcandalizauit, corrupit, deiecit: quia nō angelos ſolum, ſed & primos parentes, & in illis genus humanum. Peccatū etiam Adæ grauius fuit peccato Euæ, quantum ad ingratitudinem: quia præclariora à Deo dona fuit ſortitus. peccatum verò mulieris in hoc fuit enormius: quoniam ex maiori peccauit libidine, id eſt, intenſiori affectu. Sed quo ad corruptionem, ſeu nocumentum conſequens ex peccato, eſt diſtinguendum: quoniam aliquid poteſt corrumpere, ſeu lædere dupliciter. Primò, per modum cauſæ: ſecundò, per modum occaſionis. Et primo modo peccatum Adæ fuit magis corruptiuum, & infectiuum: quoniam fuit cauſa tranſfuſionis peccati in poſteros. Secundò, modo peccatum Euæ magis extitit corruptiuum: quoniam inſtigauit virum ad tranſgreſſionem. & ita tam viro, quàm poſteris fuit incitamētum, occaſioque ruinæ. Iterum peccatum viri fuit enormius, conſideratis conditionibus ex parte peccantis: quia prælatus fuit vxori, & excellentioribus donis ornatus. mulier autem magis eſt tranſgreſſa, penſatis cōditionibus ex parte peccati. nam Deum ſua ambitione inhonorauit, & proximum ſua ſuggeſtione deiecit. Hæc Bonauentura, qui de omnibus his ſcribit diffusè, & pulchrè, cuius ſcripta virtualiter ſunt inducta.

Albertus.

¶Concordat Albertus, & inſuper quærit hic, Vtrum tentatio primi hominis fuit vna, an multiplex. & idē quæri poteſt de eius tranſgreſſione. Reſpondet, Solutio Præpoſitiui ad hæc fuit per diſtinctionem, quòd ſcilicet peccatum poteſt dici unum ſimpliciter, & iterum poteſt dici vnum multipliciter. Peccatū ſimpliciter ſimplex eſt, quod eſt vnius actus, & vnius deformitatis, & ad unum appetibile determinatum. Cumq; actus ſubſtantia ſit peccati, hoc in ſubſtantia eſt vnum: & cum deformitas ſit forma peccati, hoc etiam in forma eſt vnum: & cū appetibile ſit finis, ac mouens, hoc etiam in fine, & mouente vnum conſiſtit. ſicq; ſimpliciter vnum eſt. Porrò peccatum unum multiplex eſt, quod in actu eſt vnum, ſed multas habet deformitates, & plura mouentia, ſecūdū quod in ipſo ſunt plura, pluresq;

Præpoſi.

habet

habet fines, quos obtinere intendit per vnum, eundemq́; actum. & talę dixit eſſe perratum primorū parentum. Mihi quoq; videtur bene dixiſſe. Idem dicendum de vnitate tentationis illius. Si ergo quæratur, Vtrum ſimpliciter dicendum ſit vnum, reſpōdet ꝙ imò iuxta illud Philoſophi: Vbi vnum eſt prōpter alterum, vtrobiq; eſt vnum. Talia enim ab vltimo denominationem, & vnitatem, ac multitudinem ſortiuntur. Si verò quæratur, quod ſint inter hæc primum peccatum: dicendum & ex parte tentati, primum fuit ſuperbia: ex parte tentantis, inuidia: attamen primum diſponens angelum malum, ad hoc, ꝙ vellet tentare, fuit ſuperbia corrumpens naturam angelicam, quando voluit eſſe vt Deus. Et niſi angelus fuiſſet hac elatione corruptus, nō fuiſſet inuidiæ ſuſceptiuos qua hominem impugnauit. Nempe vt aſſerit Auguſtinus, Superbiā ſemper comitatur inuidia, & talis regina nunquam eſt ſine tali pediſſequā. Primū verò ex parte ſuaſionis diaboli, fuit infidelitas circa verba Dei: ſed primū in intētione tentatoris, fuit homicidium primorum parētum. Hoc.n. principaliter intendebat, vt mortē corporalem, ac ſpiritualem induceret in naturam humanā Vnde ait Saluator: Ille homicida fuit ab initio, quia in veritate non ſtetit. Fuit quoq; tētatio illa ſolum exterior, quia in ſtatu illo nulla in homine fuit corruptio, nec in corpore, neq; in anima, quæ ad illicita inclinaret. idcirco non fuit inclinans ad culpā niſi exterius. quo perſuadente, acquieuit homo, & cœpit inclinatio eſſe interior: Hęc Albertus.

Philoſop.

Auguſt.

Iohan. 8.

Tentatio protoparentū fuit ſolum exterior.

Alexāder. ¶Conſonat Alexander: Vna, inquiens, fuit tentatio: quoniam vbi vnum propter alterum, ibi totum reducitur ad vnum. Tentatio autem fuit de inobedientia, motiuum verò ad illam tranſgreſsionem, fuit appetitus inordinatus ſimilitudinis Dei. & ſecundum hoc vnica fuit intentio Quòd enim Eua mouebatur ad eſum vetiti fructus, fuit ex deſiderio acquirendi, quod promiſit diabolus: Eritis, inquiēs, ſicut dij &c. Hæc Alexander.

QVAESTIO VI.

POſtremò hic quæritur, *Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuit venialiter peccare priuſquam mortaliter*. ¶Videtur quòd ſic, quoniam qui poteſt maius, poteſt & minus: ſi ergo poterat peccare mortaliter, poterat & venialiter.

Arguitur primò cōtra veritatem.

2 ¶Secundò, veniale eſt diſpoſitio ad mortale, ſed qui poteſt principale attingere, poteſt quoque prēambulum tangere.

3 Origenes. ¶Tertiò, ſecundum Origenem in Periarchon, Nullus eorum, qui in ſupremo, perfectoq; gradu extiterit, ſubito ex toto euacuatur, ſed paulatim potius, & per partes. Adam autem ſpiritali mento præditus, in magna fuit perfectione plaſmatus: ergo non potuit repente peccare mortaliter, ſed venialiter primò.

4 ¶Quartò, potuit verbum ociosum proferre, & hoc fuiſſet veniale &c.

In oppoſitum. ¶In oppoſitum eſt communis doctorum poſitio, vt patebit.

Albertus. ¶Ad hoc Albertus reſpondet: Quod quæritur, Vtrum homo tūc potuit peccare venialiter, ſophiſma eſt ex compoſitione, & diuiſione. Nempè ſi hoc quod dico primò, ſeu in primo ſtatu, componitur cum verbo hoc potuit: conſtat ꝙ potuit tunc venialiter peccare, atq; mortaliter, ſicut poſtea. Eandem quippe potentiam habuit, quamuis aliter, aliterq; diſpoſitam Si autem determinatio illa primò, vel in primo ſtatu, diuidatur à verbo hoc potuit, & coniungatur cū verbo illo peccare: conſtat ꝙ non potuit niſi mortaliter peccare. Id enim quod facit peccatum eſſe veniale, eſt circumſtantia peccatum excuſans, puta infirmitas, aut ignorantia, quæ tunc nondū erant in primis parentibus. Adhuc in primo ſtatu recta fuit ratio in primis parentibus, ſenſualitatem habens ſubiectam: ergo peccare non poterant, niſi per exitum à rectitudine rationis, non per inclinationem ſenſualitatis, quod eſt peccare mortaliter, quia ratio vir comedit. Hæc Albertus.

Alexāder. ¶Concordans his Alexander: Aliud, inquit, eſt dicere, ꝙ homo potuit primò peccare venialiter, & ꝙ homo potuit peccare venialiter primò. Concedendum eſt quippe, ꝙ primò potuit peccare venialiter, quia eandem poſsibilitatem habuit Adam in primo ſtatu, quam modo habemus, ſed aliter, & aliter diſpoſitam: quia tunc ita fuit diſpoſita, ut primus egreſſus à rectitudine eſſet mortalis, & deinde eſſe potuit venialis. nunc verò ita diſpoſita eſt, ut primus egreſſus eſſe valeat mortalis, & venialis, ꝙ totum contingit ex ſtatuum diuerſitate.

Obiectio. ¶Sed obijci poteſt, quoniam veniale ſtare poteſt cum charitate, & gratia non mortale: ergo magis repugnabat ſtatui innocentiæ, poſſe peccare mortaliter, quàm veniali.

Dilutio. ¶Dicendum ꝙ duplex eſt rectitudo. vna, quæ eſt ex ſtatu innocentiæ, & hanc ſeruare non potuit homo venialiter peccando. alia eſt rectitudo ex gratia gratum faciente, exiſtens in ratione, & motiua ſuperiori, non in alijs viribus primò, & per ſe. & iſta ſeruari poteſt cum veniali peccato, quo inferior vis à rectitudine egreditur, ſeu recedit, ſuperiore ſtante in rectitudine ſua. Prima igitur rectitudo innocentiæ fuit vniuerſalis in omnibus viribus, ſecunda verò in ratione, ac viribus ei per ſe obedientibus. Cumque rectitudo innocentiæ habuerit duplicem reſpectum, vnum ad Deum, alium ad vires inferiores, ſemper ſtetit rectitudo ad vires inferiores, ſtāte rectitudine rationis ad Deum, nec illa ſine iſta deficere potuit. ſed ratione recedenti à Deo, mox inferiores vires à rationis rectitudine, obedientia atque imperio receſſerunt. Hæc Alexander.

Peccatum veniale integritati ſtatus repugnat & gratiæ.

Th. Aqui. ¶His Thomas omnino concordat in Scripto ſecundi, & ſuper quartum, atq; in prima parte Summæ, alibiq; frequenter proteſtans, quòd primus homo per originalem iuſtitiam ſic fuerat inſtitutus, quòd ratio & voluntas erant creatori ſine rebellione, & ſine inclinatione ad illicitum prorſus ſubiectæ, ſenſualitas rationi, & caro ſpiritui. Nec in inferiori parte potuit inordinatus exurgere motus, quandiu ſuperior pars animæ manſit Deo ſubiecta. ſuperior verò pars animæ à Deo auerti non potuit ſine mortali peccato.

Petrus. ¶Hinc Petrus: Manente, inquit, conſeruantia cauſæ, neceſſe eſt manere effectum. iuſtitia vero, qua mens Adæ fuit Deo ſubiecta, ratio fuit, quòd inferiores vires rationi fuerunt ſubiectæ: ergo illa manente, non potuit vlla inordinatio eſſe in homine, ſed illa per peccatum veniale tolli non valuit: quoniam veniale non auertit à Deo. Hæc Petrus.

Bonauent. ¶Porrò Bonauent. & Richardus recitant de iſto duas opiniones. Vnā, quę modo expoſita eſt: aliam; ꝙ Adam primo peccauit mortaliter: potuit tamen peccaſſe venialiter primo peccato: veruntamen non oī genere venialis. Nam quoddam eſt veniale ex genere actus, vt verbum ocioſum proferre: & hoc eſt veniale non ſolum cum præuenit iudicium rōnis, ſed etiā dum ſequitur illud. horū; veniali dicunt Adam venialiter potuiſſe peccare. Aliud eſt veniale dictū à veniendo: qm̄ venit ex ſubreptione, aut pronitate natu-

Veniale peccatum duplex.

[illegible] corruptæ. & hoc ꝓuenit, nõ ſeqñ rõnis iudiciũ. Et tali veniali dicunt Adã peccare nõ potuiſſe in ſtatu primo, ꝑꝑ ordinẽ originalis iuſtitię, quo inferior potẽtia ita ſubdebat ſuperiori, ꝙ nihil appetiſſet ſine eius imperio, atq; dictamine. Et hæc opinio fuit ſatis ꝓbabilis. attñ non approbãt eã cõiter doctores theologiæ. Improbabilis quippe eſt, ſi qs attẽdat ad perfectionẽ ſtatus, & regulam rectitudinis in qua extitit Adã, à qua & cum nullũ haberet repellens ab ea, exire nequiuit, niſi cõtemnẽdo diuinam iuſtitiã, atq; fœdando innocentiã ſuã, ac ſuam corrumpendo naturã, quæ oïa faciunt primã culpam Adæ nõ venialẽ, ſed mortalem fuiſſe, nec aliter eſſe potuiſſe. Idcirco eſt alia opinio, quam cõiter hodie tenẽt doctores, vtpotè iã narrata. Hęc Bonauẽtura.

Richar. ¶ Eadẽ Richard⁹, q ad nullã harũ opinionẽ diuertit ſe, ſed qualiter vtraq; queat defendi, proſeqtur.

Antiſiod. 1. Cor. 3. ¶ Porrò Antiſiodorẽſis in Sũma ſua libr. 2. ſeqtur primã, dicẽdo: Super illud Apoſtoli, lignũ, fœnum, Auguſt. ſtipulã, loqtur Aug. Quidã diligunt vxores ſuas, ac filios plus debito, tñ citra Deũ, ꝙ hi venialiter peccant. alij plus, q̃ Deũ, & hi peccant mortaliter. ſed Adã plus debito poterat in ſtatu innocẽtiæ diligere filios ſuos, ac filias, tñ citra Deũ, ergo potuit peccare venialiter, ꝙ concedimus. Hæc Antiſiodorenſis. Qui cõſequenter ponit diſtinctionẽ, ſeu diuiſionẽ venialis pcti, ſicut ex Bonauẽtura iã tactum eſt.

Scotus. ¶ Idẽ tuet Scotus: Potuit, inquiens, in ſtatu primo Adã venialiter peccare. Mortale nãq; pctm̃ non diſtinguit à veniali in hoc, ꝙ mortale eſt reſpectu finis, veniale reſpectu mediorũ circa finẽ: ſed in hoc ꝙ mortale eſt deordinatio oppoſita ordinationi, ſine qua finis vltimus obtineri non valet. eſt aũt ordinatio qdã reſpectu finis adipiſcendi, q non eſt neceſſaria, ad finẽ conſequendũ, ſed vtilis ad eundẽ. ideo non cadit ſub p̃cepto, ſed conſilio. deordinatio aũt ei contraria, eſt veniale pctm̃. Itaq; dico ꝙ Adã excedere potuit, nõ tm̃ per actum deordinatũ contra præceptũ, ſed etiam contra conſilium, tm̃ vt non faciendo maximè expedientia, ſeu faciẽdo aliqua retardatiua, quamuis non faceret directè contra præceptum neceſſarium ad ſalutẽ. Hæc Scotus.

Durãdus. ¶ Poſtremò Durãdus: Hæc, ait, qõ dupliciter põt intelligi. Primò, an durãte ſtatu innocentiæ potuerit primus hõ peccare venialiter. & conſtat ꝙ non, qm̃ ille non eſt innocẽs, q eſt reus pœnę. ſed peccãs venialiter, reus eſt pœnæ non ſolũ dãni, ſed etiã ſenſus. Secundò, vtrũ primũ hoïs pctm̃ per quod caderet ab innocẽtia, potuit eſſe veniale, vel neceſſariò fuit mortale. Et rñdẽdũ ꝙ primũ hoïs pctm̃, eſſe nõ potuit veniale. Pctm̃ nãq; veniale cõtingit in nobis dupliciter. Vno mõ ex impfectione actus, vt ſubiti, ac ſubreptitij motus mortaliũ. Secũdò, ex inordinatione exiſtẽte circa media. Et horũ vtrũq; contingit ex ordinis cuiuſdã defectu, eo ꝙ inferius nõ cõtinetur firmiter ſub ſuo ſupiori. Quod. n. in nobis cõſurgit ſubitus motus ſenſualitatis, hinc accidit, ꝙ ſenſualitas nõ eſt plenariè rõni ſubiecta. Qđ ẽt inſurgit in rõne ſubitus mot⁹ nõ rectus, vt motus infidelitatis, ꝯtingit ex hoc, ꝙ non eſt pfectè rõ nr̃a deliberationi, nũc ſubdita, q̃ eſt ex altiori principio, puta ex lege Dei, vt dũ qs repente apphendit reſurrectionẽ mortuorũ tanq̃ qd impoſſibile, nõ deliberãs, ꝙ hoc nobis traditũ eſt lege Dei. Quòd aũt humanus animus deordinet circa ea, qua ſunt ad finem venit ex hoc ꝙ media illa nõ ordinant infallibiliter ſub fine. Porrò in ſtatu innocẽtiæ fuit infallibilis firmitas ordinis, vt ſemp inferius ꝯtineret ſub ſupiori, q̃diu ſuprema vis hoïs cõtineret ſub Deo, vt & 14. de ciuitate Dei diſſerit Auguſtinus. Hinc nulla inordinatio potuit eſſe in hoïe, niſi inciperet ex hoc, ꝙ ſumma vis hoïs Deo non ſubderet. quod fit per peccatum mortale. Vnde concludit, ꝙ primum peccatũ homini nullatenus eſſe potuit veniale. Hæc Durandus.

Motus ſubiti veniales vnde oriantur.

Auguſt.

¶ In cuius dictis aliqua vident cõtineri obſcura, vt ꝙ ait peccantẽ venialiter reũ eſſe ẽt pœna dãni. Dionyſi.
Etenim pœna dãni eſt diuinæ, & beatificę viſionis carẽtia, q̃ nõ veniali, ſed mortali incurrit culpa. Et rurſus, ꝙ ait innocẽtẽ non eſſe, q venialiter peccat, ſeu reus eſt pœnæ, ꝓ veniali infligẽdæ. Seqret, nãq; nullũ mortaliũ q̃uis iuſtũ, atq; heroicũ ꝯſiſtere innocẽtẽ, cũ tñ ſcriptura dicat: Innocẽs credit oï verbo. Et Saluabit innocẽs, ſaluabit aũt munditia manuũ ſuarũ. Itẽq;, Innocẽtes, & recti adhæſerunt mihi. Atq; ad qõnem hanc, Quis aſcendet in montẽ dñi? rñdet Pſalmiſta, Innocens manibus, & mundo corde &c.

Peccatoribus venialibus non debetur pœna dãni.

Prouer. 14.
Pſalm. 24.
Pſalm. 18.

A *De origine illius peccati.* *Diſtinctio XXII.*

HIc vr̃ diligenter inueſtigandũ eſſe, q̃ fuerit origo & radix illius pcti. Quidã putant quandã elationẽ in aïo hoïs p̃ceſſiſſe, ex qua diaboli ſuggeſtioni cõſenſit. Quod vr̃ Aug. innuere, ſup Geneſim ita inquens: Nõ eſt putãdũ, ꝙ hõ deijceret, niſi p̃ceſſiſſet in eo q̃dã elatio cõprimẽda, vt ꝑ humilitatẽ peccati ſciret, q̃ falſo de ſe p̃ſũpſerit: & ꝙ nõ bñ ſe hẽt natura, ſi a faciente receſſerit. Augu. ſuper Gene. li. 11 c. 5.
Itẽ in eodẽ: Quõ verbis tẽtatoris crederet mulier Deũ ſe à re bona, & vtili ꝓhibuiſſe, niſi ineſſet eius mẽti amor ille ꝓpriè ptãtis, & de ſupba p̃ſumptio, q̃ ꝑ tentationẽ fuerat cõuincẽda, aut ꝑimenda? Deniq; nõ ꝯtẽta ſuaſione ſerpẽtis, aſpexit lignũ bonũ eſu, decorũ aſpectu: nec credẽs ſe ïde poſſe mori, fortè putauit Deũ alicuius cã ſignificationis illa dixiſſe: ideo mãducauit, & dedit viro ſuo, fortaſſis, cũ aliqua ſuaſione, quã ſcriptura intelligẽdã reliqt. Vel fortè nõ fuit ſuaderi neceſſe, cũ cã mortuã eẽ ex illo cibo nõ videret vir. Sicut ergo nõ eſt ꝑmiſſus diabolus tẽtare fœminã niſi ꝑ ſerpentẽ, ita nec virũ niſi ꝑ fœminã: vt ſicut p̃ceptũ Dei ꝑ virũ venit ad mulierẽ, ita diaboli tẽtatio ꝑ mulierẽ trãſiret ad virum. In muliere verò, q̃ rõnalis erat, non eſt ipſe locutus vt in ſerpente, ſed ꝑſuaſio eius quãuis inſtinctu adiuuaret interius, quod per ſerpentẽ gerebat exterius. Ex p̃dictis tentationis modus, atq; progreſſus inſinuatur, necnon etiam quod prædiximus innui videtur, ſcilicet, ꝙ tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hoïs. Augu. lib. 11. ſuper Gen. c. 30

B *Obiectio contra illos, qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente.*

Quod ſi ita fuit, nõ ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit, cũ auctoritas tradat ideo pctm̃ diaboli incu[illegible] nõ ſuggeſtione, ſed ꝓpria ſupbia cecidit: hoïs vero pctm̃

cura-

curabile,qa non p̄ ſe,ſed per aliũ cecidit,& ideo per aliũ reſurgere potuit.Quocirca prædicta verba Auguſtini piũ,ac diligentem lectorem efflagitãt, quæ ſic intelligere ſanè q̄mus: Non deijceretur homo in actũ illius peccati, vt ſ lignum vetitum ederet,& in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet,non vtiq; tentationem,ſed opus peccati. Talis.n.fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit,Si comederitis,eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum. Quo audito,ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis, ex quo placuit ei facere, quod diabolus ſuadebat,& vtiq; fecit.Suggeſtione igitur peccauit,quia tentatio præceſſit:ex qua in mente eius orta eſt elatio,quam peccatum operis ſecutum eſt, & pœna peccati.

Vide tentationis ordinem.

C *Quæ fuit elatio mulieris.*

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo,qua credidit & voluit habere ſimilitudinem Dei cum æqualitate quadam,putans illud eſſe verum, quod diabolus dicebat.Et ideo ſpecialiter mulierem cõmemorat Auguſtinus,inquiens: Quomodo crederet mulier diabolo,niſi eſſet in mente eius ſuperbia prȩſumptio? Et quod ibi ſequitur, ſcilicet quæ per tentationem fuerat conuincenda,vel perimenda, ad mulierem referẽdum eſt; vt intelligatur,quæ mulier,non quæ elatio fuerat per tentationem &c.

Auguſt. lib. 11. ſup Ge. ca 30.

D *Quæ fuit elatio viri, an crediderit, & voluerit, quod mulier.*

Solet q̄ri, utrũ illa talis elatio & amor propriæ poteſtatis in viro fuerit ſicut in muliere? Ad quod dicimus,qa Adã non fuit ſeductus eo modo,quo mulier.Nõ n.putabat eſſe verũ,quod diabolus ſuggerebat. In eo tñ fuiſſe ſeductum credi põt,ꝙ cõmiſſum veniale putauerit, qđ peremptoriũ erat . Sed nec prior ſeductus fuit,nec in eo,in quo mulier, vt crederet Deũ illud lignũ.ideo tangere prohibuiſſe:qm̃ ſi tangeret,fierent ſicut dij. Veruntñ præuaricator fuit Adã, ut teſtatur Apoſtolus. Poterat.n.aliqua elatio menti eius ineſſe ilico poſt tentationẽ, ex qua voluit lignũ vetitum experiri,cũ mulierẽ non videret mortuã eſca illa percepta. Vnde Aug.ſuper Geneſim:Cũ Ap̄s Adã præuaricatorem fuiſſe oñdit, dicens, In ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ: ſeductũ tñ negat ubi ait, Adã non eſt ſeductus,ſed mulier. Vnde & interrogatus,non ait:mulier ſeduxit me,ſed dedit mihi,& comedi. Mulier verò dixit,Serpens ſeduxit me. Hãc aũt ſeductionẽ propriè vocauit Apoſtolus, per quã id, quod ſuadebatur,cum falſum eſſet,verum putatum eſt,ſ.ꝙ Deus lignũ illud ideo tãgere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent,ſicut Deos futuros:tanquã eis diuinitatem inuideret, q eos homines fecerat. Sed etſi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deũ latere non poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam: nec tamen eũ arbitror, ſi iã ſpirituali mente præditus erat,nullo mõ crediſſe,quod diabolus ſuggerebat.

Rom. 5 c.

Augu.lib 11. ſuper Ge. ca 42.

Roma.5.c 1.Tim.2.d

E *Quis plus peccauit, Adam, vel Eua.*

Ex quo manifeſtè animaduerti põt, quis eorũ plus peccauerit, Adam ſ.vel Eua. Plùs enim vĩ peccaſſe mulier, quæ voluit vſurpare diuinitatis æqualitatem,& nimia p̄ſumptione elata,credidit ita eſſe futurum. Adam verò nec illud credidit,ſed de pœnitentia & Dei miſericordia cogitauit:dum vxori morem gerens,eius perſuaſioni conſenſit:nolens eam cõtriſtari, & à ſe alienatam relinquere ne periret,arbitratus illud eſſe veniale, non mortale delictum. Vnde Apoſtolus ait, Adam non eſt ſeductus:Quod utiq; ita accipi poteſt,ut intelligatur nõ eſſe ſeductus,prior ſ. ut in eo,in quo mulier,ut ſcilicet crederet illud eſſe uerum, Eritis ſicut dij.ſed putauit vtrunq; poſſe fieri,& ur uxori morem gereret,& per pœnitentiam veniam haberet. Minus ergo peccauit,qui de pœnitentia, & Dei miſericordia cogitauit.Poſtquam enim mulier ſeducta manducauit, eiq; dedit, ut ſimul ederent, noluit eam contriſtari,quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & à ſe alienatam omnino interire. Non quidem carnali victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat: ſed amicali quadam beneuolentia, qua plerunque fit ut offendatur Deus,ne offendatur amicus: quod eum facere non debuiſſe,diuinæ ſententiæ iuſtus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipſe etiam deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis,in eo falli potuit,ut veniale crederet eſſe commiſſum:ſed dolo illo ſerpentino,quo mulier ſeducta eſt,nullo modo arbitror illum poſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præſumptio fuit:quæ etiam in ſe, & in proximum, & in Deum peccauit: vir autem tantum in ſe, & in Deum. Inde etiam colligitur, quòd mulier plus peccauerit, quia grauiùs punita eſt, cui dictum fuit, In dolore paries filios.

1.Tim.2.b

Augu.lib. 11. ſuper Ge. ca.42.

In quo Adam deceptus eſt.

Gene. 3 c

F *Quid prædictæ ſententiæ aduerſari videtur.*

Sed huic vĩ contrarium, quod Auguſtinus ſuper Geneſim de viro,& muliere peccatum

tum ſuum excuſantibus ait. Dixit Adam: Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alterũ, dicens: Serpens decepit me, & comedi: in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Auguſtinus, quia parem faſtum habuit mulier cum viro. Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, ut dicamus parem utriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni uetiti: ſed diſparem, & in muliere multo maiorem in eo, quod credidit, & uoluit eſſe ſicut Deus, quod non uir. Veruntamen & de uiro legitur, quòd voluit eſſe ſicut Deus. Dicit enim Auguſtinus ſuper illum locum Pſalm. Quæ non rapui, tunc exoluebam: Rapuit Adam, & Eua, præſumentes vt diabolus de diuinitate: rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Item ſuper illum locum: Deus, quis ſimilis tibi? Qui per ſe vult eſſe vt Deus, peruerſe vult eſſe ſimilis Deo, vt diabolus, qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui ut ſeruus noluit teneri præcepto, ſed uoluit ut nullo ſibi dominante eſſet, quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: quia non uſurpauit, quod ſuum non eſſet, ut diabolus, & primus homo.

Aug. ſuper Gene. li. 11. ca. 5. Gene. 3. c

Determinatio ſuperioris auctoritatis.

Auguſtin. ſuper Pſal mus 68 Pſal. 68. a

Pſal. 82. a

Philip. 2. a

G *Quorundam ſententia, quòd Adam ambierit eſſe vt Deus, ſed non crediderit poßibile.*

Ideo quibuſdam uidetur, quòd etiam Adam ambierit eſſe ſicut Deus, non tamen crediderit id fieri poſſe: & ideo falſum eſſe, quod diabolus promittebat, cognouit. Et licèt diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarſit: nec tanta eſt affectus ambitione, ſicut mulier, quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis ſubreptio mouit, ſed non ita, ut illud uerum, uel poſſibile fore putaret. Alijs autem uidetur ideo dictum eſſe, quòd Adam illud uoluerit: quia mulier de eo ſumpta illud uoluit, ſicut inquiunt. Peccatum dicitur per unum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanam naturam: cum tamen mulier ante uirum peccauerit: quia per mulierem intrauerit de uiro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere, ſi uir non peccaſſet, humanum genus minimè peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit uir, quàm mulier.

Aliorum ſententia.

Roma. 5. b

H *Obiectio contra id, quod dictum eſt, virum minus peccaſſe.*

His autem opponi ſolet hoc modo: Tribus modis (ut Iſidorus ait) peccatum geritur, ſcilicet ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauiùs eſt infirmitate peccare, quàm ignorantia, grauiuſque induſtria, quàm infirmitate. Eua autem uidetur ex ignorantia peccaſſe, quia ſeducta fuit. Adam uerò ex induſtria, quia non fuit ſeductus, ut Apoſtolus ait. Ad quod dicimus, quia licèt Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, eo quod putauit uerum eſſe, quod diabolus ſuadebat: non tamen in hoc, quin nouerit illud Dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe contra agere. Et ideò excuſari à peccato per ignorantiam non potuit.

Iſidorus li. 2. de ſũmo bo. c. 17

1. Tim. 2.

I *Quòd ignorantia alia excuſat, alia non.*

Eſt enim ignorantia, quæ excuſat peccantem, & eſt ignorantia talis, quæ non excuſat. Eſt autem & ignorantia uincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

K *De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non.*

Eſt autem ignorantia triplex, & eorum ſcilicet, qui ſcire nolunt, cum poſſint: quę non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt. Et eorum, qui uolunt, ſed non poſſunt: quæ excuſat, & eſt pœna peccati, non peccatum. Et eorum, qui quaſi ſimpliciter neſciunt, non renuentes, uel proponentes ſcire, quæ neminem plenè excuſat: ſed ſic fortaſſe, ut minus puniatur. Vnde Auguſtinus ad Valentinum: Eis aufertur excuſatio, qui mandata Dei nouerunt, quàm ſolent habere homines de ignorantia. Et licèt grauiùs ſit peccare ſcienter, quàm neſcienter, non ideo tamen confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe: quia in eis, qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in eis uero, qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia uero, quæ non eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt: nullum ſic excuſat, ut æterno igne non ardeat, ſed fortaſſe, ut minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Aug. in li. de gratia, & libe. arbi. cap. 2.

Auguſt. li. de natura, & gratia contra Pelagianos. cap. 17.

L

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta.

Solet etiam quæri, cum ſine vitio eſſet natura hoīs, vnde conſenſus mali proceſſerit. Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio propriæ voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo, qui ſuaſit. In ipſo, q̄a voluntate liberi arbitrij conſenſit: & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit, & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coaleſcat, inueſtigabitur.

M

An voluntas præceſſerit illud peccatum.

Si verò q̄ritur, utrū voluntas illud pctm̄ præceſſerit. Dicimus, q̄a peccatum illud & in voluntate, & in actu conſiſtit, & voluntas actum præceſſit: ſed ipſam voluntatē alia hoīs voluntas mala nō præceſſit, atq; ex diaboli perſuaſione, & hoīs arbitrio illa volūtas mala prodijt: qua iuſtitiā deſeruit, & iniquitatem inchoauit, & ipſa voluntas iniquitas fuit;

Summa diſtinct. 22.

DEclarato diſtinctione præhabita, qualiter hoſtis ſua malitia, fraude, inuidia ſupplantauit primos parētes: hic explanatur qualiter ipſi propria culpa, vanitate, ſtabilitate ſint victi. Demq; iſta diſtinctio præcedēti connexa eſt, & condepēdens ea propter materia huius in quæſtionibus præcedentis pro maxima parte eſt expedita, nec reſtat hic q̄ō niſi de ignorantia. Inquirit namq; Magiſter in iſto capitulo de origine originalis peccati, hoc eſt, ea qua radice, vanitate, ſeu defectibilitate primorum parentū originaliter prodijt. Deinde, an in Adam, & Eua fuit elatio, quis item eorum magis peccauit. deinceps inducit qualiter Eua peccauit ex ignorantia aliquo modo: nō tamen ſimpliciter: quia etſi credidit veram eſſe perſuaſionem diaboli: non tamen ignorauit eam eſſe contrariam Dei præcepto. Et occaſione huius de ipſa ignorantia, & eius diuiſione, excuſationeq; tractat.

QVAESTIO I.

HIc quæritur, *An ignorantia ſit excuſatoria culpæ imo & alleuiatoria tranſgreſſionis primorū parentum*. In hac quæſtione multa tanguntur. Primò, an ignorantia excuſet à vitio. Secundò, an primi parentes ex ignorantia peccauerunt. Tertiò, an ignorantia tranſgreſsionem ipſorum excuſauerit, atque minuerit partim.

Arguitur primo cōtra ueritatem.

¶ Circa primū oportet cognoſcere, quid ſit ignorantia, & vtrum ſit pctm̄. Et vr̄, q̄ ignorantia ſit ſolum neſcientia, ſeu negatio cognitionis, præſertim q̄m diuinus Dionyſius in pluribus locis ignorantiam aſſcribit angelis ſanctis, in quibus nunquā extitit culpa, neq; priuatio ſcientiæ debitæ eis ineſſe.

Dio. Mar.

In oppoſitum. 1. Cor. 14

¶ In oppoſitum eſt, quod ait ſanctus Apoſtolus: Qui ignorat, ignorabitur: Videntur quoque ſibijnuicem eſſe contraria, quæ de ignorantia proferuntur. Si enim eſt culpa, ergo grauat & auget, non excuſat peccatum. ſi verò culpam excuſat, attenuat, minuit, non videtur eſſe peccatum.

¶ Inſuper non videntur primi parentes ex ignorantia exceſsiſſe: quoniam euidenter ſuſceperunt à Deo quid obſeruarent, nec erant obliti: imò tentator in ſuæ tentationis exordio, mentionem diuini egit præcepti: Cur, inquiens, præcepit vobis Deus, ne comederetis de fructu ligni ſcientiæ boni, & mali? Nec Eua potuit ante ſuam ruinam eſſe tam imperita, quòd neſcierit Deum inuariabiliter eſſe verum, & nec falli, nec fallere poſſe.

Gene. 3.

¶ Amplius, cum peccatū illorum fuerit tam enorme, vr̄ ex grauiori peccandi radice fluxiſſe, videlicet ex induſtria, ſeu certa ſcīa. Verum hæc & conſimilia argumenta, non req̄runt niſi ſanam intelligētiā horum, q̄ hincinde de ignorantia ſunt cōſcripta.

Bonauen.

¶ Itaq; circa hæc ſcribit dominus Bonauentura: Peccatū eſſe ex ignorātia, dupliciter poteſt intelligi. Primò propriè, prout diſtinguitur ignorātia cōtra peccatum ex infirmitate, & induſtria. ſiq; ignorantia dicit priuationē ſcientiæ, quę non competit hoi ex natura, ſed demerito originalis culpæ cōtracta eſt: nec ſi primorum parentū peccatum ex ignorantia fuit, nec continetur ſub diuiſione, qua dicitur, Oē peccatum eſt ex ignorantia, vel infirmitate, aut certa ſcientia. nā illa diuiſio datur ſecundū ſtatum naturæ lapſæ. Communiter verò peccatum dr̄ ex ignorantia eſſe, quod cōmittitur aliqua neſcientia exiſtēte in peccante, rōne cuius non conſiderat grauitatem peccati, nec acerbitatem ſupplicij: quę ſi bene attenderet, non peccaret. Sicq; peccatū primorum parentum dici poteſt ex ignorātia proceſſiſſe: quoniam tam in viro, q̄ in muliere fuit neſciētia quædam, quæ non fuit pœna, ſed imperfectio naturalis, magis reperta in muliere, q̄ viro. Mulier etenim ignorauit, an ſerpēs verum, vel falſum ſuggeret, ignorauit quoq; diuinę ſeueritatem iuſtitiæ. Vir autem dicitur alterum horum neſciſſe, videlicet diuinæ rigorē iuſtitiæ, quia putauit de illa trāſgreſsione veniam inuenire, quia non fuit expertus. Vterque tamen per ſcientiam, quam habebant, ſcire potuit facere ſe male. Propriè verò ſumendo ignorantiam, dicit pœnam, vtpotè neſcientiam rei quam homo debet, atque exigitur ſcire. ſicque eorum culpa non fuit ex ignorantia.

Peccatum eē ex ignorantia dupliciter intelligitur.

H

Ignorātia quando ſit culpabilis.

¶ Præterea pro hoc, an ignorantia ſit peccatum, ſciendū, q̄ priuationes cognoſcuntur per habitus. hinc cognitio ignorantiæ dependet ex cognitione ſciæ. Quædā verò eſt cognitio rerū, quæ nec eſt neceſſaria ad ſalutē, nec ad veritatē, vt mechanicarū, & liberaliū artium. & talis cognitio non eſt virtus, nec de eſſe virtutis: & ignorātia, q̄ eſt huius cognitionis priuatio, nō eſt culpa. Alia eſt cognitio credibiliū, & operabiliū ad ſalutē neceſſaria in adulto, vt eſt cognitio fidei, atq; prudentiæ, ad quā cognitionē habendā tenemur. Cuius cognitionis priuatio dupliciter ineſt nobis. Primò manēte tentione, ſeu obligatione: ſecūdo, nō manente. Si primò mō, ſic eſt culpa: ſi ſecundo mō, ita q̄ non pōt cognoſcere illud, ſic q̄ impotentia illa excuſat ab obligatione, ſic ignorātia illa non extat culpabilis, ſicut in furioſis. Aliter pōt dici, & quaſi redit in idē, q̄ priuatio cognitionis ad ſalutem neceſſariæ dupliciter pōt ineſſe. Primò in nobis, ſed nō à nobis: & ita nō ē culpa, ſed potius pœna. Cūq; principiū eius in nobis nō ſit, ea nō meremur, nec demeremur. ſcd̄o in nobis, & à nobis, ſicq; eſt culpa, qđ pōt tripliciter eſſe. primò, dū in via veritatis exiſtētes, voluntariè ab ea re-

I

K

ea recedimus. & in erroris foueā nos ipſos ꝓcipitamus, & iſta priuatio pōt ignorātia nūcupari. ſcđo, dū ad viā veritatis valemus ꝑtingere, ſed in tñbris magis cupim⁹. ambulare, quæ ē ignorātia affectata, & vitioſa. tertiò, qa ex quadā pigritia, & negligētia nō curamus veritatē addiſcere, & hæc eſt ignorātia craſſa, & ſupina. Quælibet ignorātiarū iſtarū eſt culpa, maxie prima, deiñ ſcđa. Ex his pōt patere, qualiter ignorātia excuſatiua ſit culpæ. Oīs qppe ignorātia aliquo mō excuſat pctm̄, qa de rōne volūtarij minuit, minuit quoq; ɔtēptū. Etem̄ cęteris parib⁹, magis peccat, q ex induſtria male ſe hēt, q̄ q ex ignorātia. Rurſus, cū volūtariū cognitiōnē includat, ꝙ priuat de cognitione, priuat de volūtarij rōne. cumq; pctm̄ mētureť ſcḋm q̄titatē libidinis, & contēptus, ipſaq; ignorātia minoat rōnē iſtorū, gñaliter verū eſt, ꝙ oīs ignorātia, inq̄tū ignorātia diminuat culpam. Atq; ſi tāta eſt, ꝙ oīno priuat cōtēptū, ac volūtarij rōnē, excuſat in toto. ſi aūt nō penitus priuat horū rōnē, excuſat à tāto. Sciēdū quoq; ꝙ duplex ē ignorātia, utpotè facti, & iuris.

Ignorātia iuris, & facti.

Inorātia facti contingit dupliciter. primò, adhibita diligētia debita, & ſic excuſat à toto. ſcđo, nō adhibita, & ſic nō excuſat à toto. Ignorātia quoq; iuris eſt duplex. vna eſt vincibilis, q̄ eſt culpa, qua eſſe pōt vel ex cōſenſu, vel ex negligētia craſſa, & ſupina. & hæc q̄uis ex vna pte excuſet, videlicet inq̄tū ignorantia, tñ ex alia pte plus grauat. Ignorantia demū inuincibilis pōt ineſſe dupliciter. primò, ex culpa ꝓambula introducta. ſcđo ꝓter oēm culpā ꝓcedētē & tūc vel priuat oēm iuris cognitionē, ut in infantibus, ac furioſis q penitus carēt vſu rōnis, & hæc excuſat à toto: aut nō priuat totaliter vſum rōnis, ſicq; excuſat à tāto, non à toto. Porrò ſi ignorātia ſit inducta ꝑ ꝓpriā culpā, ſicut in ebrio, ſic nō excuſat à toto, nec à tāto, qa ut ait Philoſophus. Ebrius hēt duplicē maledictionē. unā pro culpa ꝓcedente, aliā ꝓ ſubſequēte.

Philoſop.

Verum q̄tum & qualiter excuſet à culpa ſequēte, diuerſimodè aſſignať, qbuſdā dicētibus, ꝙ ebrius nō cōmittit nouā culpā, ſed ex inordinatione ſequēte, aggrauať culpa ſua ꝓcedēs. Pōt nāq; culpa grauari ex ſequēti euentu. Alij dicūt ꝙ & nouā culpā committat, q̄uis non adeo granē, ſicut ſi faceret illā ex certa ſcia. Prima tñ opinio ꝓbabilior eſſe vř.

Ebrium ignorantia non excuſat.

Hinc cōſtat, ꝙ Lot non excuſať in toto à culpa inceſtus. Primò, qa non fuit in eo ignorātia plena. nā q̄uis legať in Geneſi, ꝙ nō ſenſerit, &c. hoc ideo dř, ꝙ nō diſcreuit. ſcđo, qa in illā ignorātiā ꝑ ebrietatē deuenit. Hęc Bonauētura.

Gene. 19. Lot inceſtus ſimpliciter inculpatus non fuit.

Th. Aqui.

¶ At uero Thomas: Quidā, inqt, dixerunt nullā ignorātiā, q̄tū in ſe eſt, eē culpabile, ſed rōne alicuius annexi, aut ꝓcedētis, aut cōſequētis. Præcedētis, ut cauſæ, vic3 negligētię addiſcēdi: ſequētis, tanq̄ effectus ſeu inordinatæ actionis. ſed cū de rōne de culpæ nō ſit plus, niſi ꝙ ſit priuatio alicui⁹ debiti haberi, ideo ignorātia priuatiuè ſumpta, pctm̄ eſt. Vnicuiq; nāq; pctm̄ eſt, ignorare ea, q̄ ad bonos pertinent mores, & ad fidei veritatē, cōſtituti vero in officijs, ſcire teneť cōcernētia ſuū officiū. ignorātia verò ſicut, & omiſsio, imputať in colpā nō ad ſemper, ſed ꝓ tpe opportuno quo qs ſcire, aut agere obligať.

Ignorātia nō eſt peccatum originale.

Ignorātia quoq; nō eſt originale pctm̄. non. n. imputať infantibus ante tp̄s determinatū, ſed eſt pctm̄ actuale eo mō, quo omiſsio, ut infra diceť. Præterea ignorātia q̄dā ex toto, excuſat pctm̄, q̄dā ex parte alleuiat, q̄dā nec ex toto, neq; in parte.

Ignorātia tripliciter diuiditur.

Diuiſio. n. ignorātiæ tripliciter ſumiť. primò, ex pte ſciētis, qm̄ eſt in ptāte ipſius, hæcq; dř ignorātia vincibilis, ſeu affectata. quædā verò nō eſt in ptāte illius, & hæc inuincibilis appellať. Ignorantia demū, q̄ eſt in ptāte ignorātis, contingit dupliciter. Primò, qm̄ eſt in ptāte eius ſcḋm ſe, ut q ignorat ꝓceptū quodcūq;, qđ ſtatim cognoſcere pōt. ſcđò, qa eſt in eius ptāte, q̄tū ad ſuā cauſam, ut patet in ignorātia ebrij, q ſuā potuit, ac debuit ebrietatē uitaſſe. ſcđò ſumiť diuiſio ignorātiæ ex pte ſcibilis. eſt. n. ignorantia q̄dā rei, quā qs ſcire teneť, q̄ ſcḋm philoſophū dř uniuerſalis, & ſcḋm iuriſpitos ignorātia iuris. alia eſt ignorātia eius, ꝙ qs ſcire nō obligať, ut ſunt circūſtātiæ pticulares, quā Philoſophus uocat pticularē, Iuriſtæ aūt ignorātiā facti.

Philoſop.

Tertiò diuiſio ſumiť ex ordine ad actū. nā q̄dam ignorātia cā eſt actus, qa niſi ignoraret, nō faceret. tūcq; per ignorātiā ferť peccare, cuius ſignū eſt pœnitendo dū ſcit. Aliqua vero ignorātia nō eſt cauſa actus, ſed ꝑ accidēs ſe hēt ad illū. & ſcḋm hāc (ut dř 3. Ethicorū) nō dř qs ꝑ ignorātiā facere, ſed ignorās. uñ talis in actu nō pœnitet, ut ſi qs crederet ad vnā accedere, accedat ad aliā: ad quā tñ accederet, ſi eā nō ignoraſſet.

Philoſop.

Alia ignorātia eſt affectus, q̄ affectum pcti conſeqť, ut qñ ex cōcupiſcētia pcti, quā uoluntas non reprimit, abſorbeť iudiciū rōnis in pticulari opabili, ut dř 6. Ethicorū, ꝙ delectatio corrūpit exiſtimatiuā prudētiæ. & hæc eſt ignorātia electionis, ſcḋm quā oīs malus uocať ignorās. Itaq; ignorātia nō excuſat, nec minuit culpā, niſi ſcḋm qđ cāt inuoluntariū. Non. n. pōt eſſe voluntariū, ꝙ eſt ignotum. Ignorātia verò, q̄ nō eſt cā actus. nō cauſat inuoluntariū, ut ait Philoſoph⁹ 3 Ethicorū. idcirco nequaq̄ excuſat, neq; diminuit culpā, ſed ſolū illa, q̄ eſt cauſa actus. Hęc qppe pōt excuſare pctm̄, uel in pte, vel in toto. Si. n. ſit talis igoorātia, cui nullatenus admiſceťrō culpæ, ex eo, ꝙ ignorātia eſt, excuſat in toto ut ignorātia inuincibilis: ignorātia quoq; pticularis, adhibita tñ diligētia debita. Ignorātia verò, q̄ rōnē culpæ hēt, excuſat q̄tū ad aliqd, ſ. inq̄tū eſt ignorantia, qa ſic hēt in ſe, ꝙ inuolūtariū cauſat: non aūt excuſat inq̄tū eſt culpa, qa ſic rōnē uolūtarij habet. Hinc ignorātia uniuerſalis excuſat pctm̄ ſequēs nō à toto, ſed à tanto. Similiter ignorantia vincibilis, ſiue ſit ex ſe vincibilis, ſiue ſcḋm ſuā cām, dum tñ rei illicitæ operā nō dedit, qñ ignorantiā incurrit. Si. n. operā rei licitę dediſſet moderatè, ignorātia ſequēs culpā non haberet: & ita per conſequens, pctm̄ ſequēs excuſaret totaliter, ut patet in his, q in exercitio ſpiritualium operū in amentiam conuertuntur.

¶ Si autē obijciatur, ꝙ teſte Ambr. ignorātia grauiſſimū eſt peccatū, & grauiſsimè peccas ſi ignoras: dicendū, ꝙ hoc eſt dictū non propter grauitatē, magnitudinēq; exceſſus, ſed periculi cōſequentis. Qui. n. morbum non cognoſcit, medicinā, non quærit. Vel ambroſius non loquitur, de grauitate peccati, ꝙ per ignorantiam ſequiť, ſed de grauitate peccati, quod eſt ignorantia beneficiorū, quod eſt grauiſſimum inter ingratitudinis ſpecies.

Obiecti o Ambroſi. Diluitio.

Quamuis etiam ebrius homicida tā ebrietate, q̄ homicidio peccet, propter quod duplices maledictiones meretur, tñ nil ꝓhibet quin quātitas ſequētis peccati per ignorantiam, ex præcedente conſequentem minuatur. Hæc Thomas in Scripto. Qui & in prima Secundæ, atq; in Secunda Secundę ſuper his plenius loquiť.

¶ Cōcordāt Petrus, Richardus, alijq; cōter, & Albertus, adijciēs eos nullatenus excuſari, q per rē illicitā dederūt ignorātiæ occaſionē, ut ebrioſi, de qbus 4. Politicorū ſcribit Philoſophus, ꝙ legiſlator iubet tales puniri dupliciter.

Petrus. Richard. Albertus.

¶ Porrò Durādus dicit nullā ignorātiā in ſe eſſe pctm̄, ſed ſolū rōne adiuncti, quod eſt negligētia addiſcēdi. pctm̄ nāq; dicit ſolā priuationē ſecūdæ pfectionis, q̄ eſt operatio, aut deoꝛę rectitudinis in opatione. ignorātia aūt ſcḋm ſe

Durādus.

dicit

dicit priuationē ſciæ, non operationis, aut pfectio-
Dio. Car. nis in opatione. ¶Sed iſta opinio eſt inepta: pſertim
Ambroſ. cū iuxta Ambroſiū, pc̄tm̄ ſit diuinæ legis tranſgreſ-
ſio. In qua vtriq; lege multa danī pcepta vitādi igno
rantiā eorū, q̄ ſunt neceſſaria ad ſalutē, & ad diſcen
di diuina pcepta. motiuū quoq; illius opinionis ꝓr-
ſus inualidū eſt. Nā dato q̄ pc̄tm̄ dicat ſolā priuatio
Ignorātia quædā per ſe peccatum eſt. nē ſcd̄æ pfectionis, q̄ eſt opatio nihilominus igno-
rātia iuris eſt culpa. Eſt. n priuatio tā habitus ſcialis
debiti, q̄ actionis ſciētificæ ꝓcedētis ex habitu. Nec
ſolū actio virtuoſa, ſed etiā habitus ipſe virtutis eſt
ſcd̄a pfectio rōnalis creaturæ. imò actio interior im
manes, ſicut eſt ſcire, diligere, magis eſt pfectio ſcd̄a
mētis creatæ, q̄ exterior actio, cuius planè bonitas
ex interioris actionis dependet, ac ꝓfluit bonitate.
quēadmodū ēt pfectio rei prima, nō ſolū ē eſſe, ſed
Albertus. & forma ſubſtātialis. ¶Hinc ſcribit Albertus: Apo-
1. Cor. 14. ſtolus loqī de ignorātia eorū, q̄ debēt ſciri, & illa ac
cuſat, & aggrauat, atq; in ſeipſa pc̄tm̄ ē. Idcirco ſm̄
Aug. ad illius latebras, nō eſt cōſugiēdū. ¶Præterea
Aug. ad Valētinū: Excuſatio, inqt, ipſis, auferī, q mā
Auguſt. data Dei nouerūt, quā de ignorātia hoīes ſolent ha
bere. Et q̄uis ſit grauius peccare ſciēter, q̄ neſcien-
ter, nō tn̄ ad ignorātiæ tn̄bras, qs dēt confugere vt
in eis, qcq̄ excuſationis reqrat. Aliud eſt. n. neſcire,
aliud ſcire noluiſſe. qa in eis, q intelligere noluerūt,
ignorātia ipſa pc̄tm̄ eſt. Iterū ad Valētinum loquiī
Aug. In eis, q potuerūt ſcire, ignorātia ē pœna pc̄ti.
ignorātia verò, q̄ nō ē eorū, q ſcire noluerūt, ſed ſim
pliciter neſciūt, nullū ſic excuſat vt æterno igne nō
ardeat, ſed fortaſsis, vt minus ardeat. Ignorātia igiī
Sacerdotium ambiens ſine ſcietia peccat. debitorū ſciri, eſt culpa. Et eſt exēplū antiquorū, de
ſacerdote ignorāte ad ſacerdotale offm̄ ſpectantia.
Vel ſi doctor ignoret ꝑtinētia ad ſuæ doctrinæ offi
ciū. Propter q̄ dicit Iacobus: Nolite pluresmgr̄i fie
Iacob. 3. ri fratres mei, ſciētes qa maius iudiciū ſumitis. Cir-
ca q̄ Aug. teſtaī q̄ offm̄ magiſterij in eccleſia Dei aſ
ſumēs, & ſcripturas ignorās, nō pōt ſi peccare. Hęc
Antiſſiod. Albertus. ¶Cōcordat Antiſſiodorēſis in Sūma ſua.
Henricus. Hinc Hēricus 15. quodlibeto: Error, inqt, & ignorā-
Ignorātia & error differunt. tia differūt. Ignorantia. n. inuincibilis, ſeu ignorātia
facti, adiūcta cautela ſufficiēti, nō eſt error. Ignorā-
tia quoq; philoſophorū, qua ignorabāt Deū vnū, ac
trinū. ac cętera, q̄ ad fidei ſpectāt articulos, error nō
fuit, neq; pc̄tm̄, q̄diu fecerūt, qd̄ in ipſis erat, ad ſciē
dū illa, nec excluſerūt à ſe radiū lucis diuinæ. Sed
poſtq̄ ſua temeritate, & rebellione excluſerūt radiū
illū à ſe, ꝯſentiētes naturalibus argumētis fallacib⁹,
facta eſt eorū ignorātia error. Deniq; dr̄ error fc̄ti,
nō qa aliqs ipm̄ ignorat, & ex hoc facit nō faciēda.
multi. n. hn̄t ignorātiā fc̄ti, licèt nō faciāt nō facien
da: ſed qa ignorāt faciēda, & ea, q̄ cōſiſtunt in facto.
Gene 20. Abimelech demū peccaſſet ſi cognouiſſet Sarā, etiā
Abimelech peccaſſet ſi Sarā cognouiſſet. ea in cōingē ſumpta: qa nō q̄ſiuit ſufficiēter an fue-
rit Abrææ vxor. Fuiſſet tn̄ excuſatus à tāto, qm̄ Sara
reqſita dixit ſe ſororē Abrææ eſſe, qd̄ verū putauit
Abimelech. & ſi aliud cognouiſſet, nequaq̄ eam co-
Auguſt. gnoſcere voluiſſet: i quo Aug. cōmēdat iuſtitiā eius
in lege naturæ, atq; in tali cordis ſimplicitate, abſtu
lit eā ſuo marito pp quod Deus cuſtodiuit eū, ne tā
geret illā. Ignorātia. n. iuris q̄ qs ſcire teneī, non ex-
cuſat. Vn̄ doctores, & plati, q ſtudere negligūt, ſeu
diſcere ea, quorū ſcia ad ipſorū ꝓfeſsionē, ſeu offm̄
ꝑtinet, nō excuſanī à culpa. imò doctores, q oēm di
ligētiā adhibēt in ſtudēdo ad ſciēdū illa, nec valent
ad illorū ſciam ꝑuenire, ex naturali incapacitate, ſi
doceāt falſa peccāt: qa nō fecerūt diligētiā debitam
ad hoc, q̄ nō ꝓmouerenī ad hmōi doctoratū. Porrò
ſi neſciat, qs ea, q̄ de neceſsitate ſalutis non ſunt, vt
ſunt multa, q̄ ad naturalē ſpectāt philoſophiā, aut ea
q̄ nō teneī ſcire nō peccat, ēt ptē falſam, tenēdo, niſi
tenere velit temerè, ꝯ pitiores ſe. Certūq; eſt q̄ i oī-
bus talibus in qbus certi oō ſumus, qd ſit tenēdū, te
nere debeamus, qd̄ tutius ē ad ſalutē, ſm̄ Aug. dicē
tē: Tene certū & dimitte incertū. ſic & io oībus de
penitus dubijs tenere debemus ptē magis piā, vtpo
tè magis vergentē ad Dei honorē, dicēte 10 Mora-
liū btō Greg. Apud miſericordē iudicē nequaq̄ ve- Gregor.
nia culpa relinqī, cū per feruorē zeli ex eius amore
peccaī. Sæpè etem̄ hoc magnis doctoribus cōtingit,
vt quo alta charitate ferueāt, lingua eorū aliqd, qd̄
non debet, dicat. Sed tāto cuius venia inde pcipiī,
q̄to ex qua radice ꝓdeat, penſatur. Hæc Henricus.
¶Inſup Scot⁹: Aliqd, inqt, ſimplex offerebaī Adæ Scotus.
qd̄ potuit apphēdi, vt bonū, vt vxorē diligere, non
tn̄ eſt vſus vt apphendit. nā ſciuit melius eē Deo pla
cere, q̄ cōiugi. Et volitio, qua voluit vxori placere,
fuit ante oēm errorē, niſi impropriè ſumēdo erro-
rē. ideo priùs peccauit, q̄ errore incurrit. Cuius ꝓ-
batio eſt, qa ſi an̄ errorē peccauit, bonū ſibi appar-
uit, q̄ nō erat bonū, & tūc circa principiū potuit eſ-
ſe error, qm̄ illud eſt principiū, q̄ apparet p ſe verū.
ſi autē dicaī, q̄ nō eſt principiū, ergo ſi apparuit fal-
ſum, ex ſyllogiſmo falſo in forma non cōcludit ſibi
neceſſariò: qm̄ nō oportet voluntatē adhærere, pp
ſyllogiſmū ſophiſticū. Hinc nō peccauit ex errore.
Similiter ignorantia facti, nō pceſsit peccatū ipſius.
Sciuit. n eſſe contra pceptū Dei comedere de ligno
ꝓhibito: ſed ex ignorantia circūſtantiarū cōſequē
tiū, ſ. verū tanta pœna ſeq̄retur. vnde potuit habere
ignorantiā illā ante pc̄tm̄. Similiter ex ignorātia po-
tuit ſeq̄ primum pc̄tm̄, inquantum ex immoderato,
appetitu placendi vxori, peccando credidit oppoſi
tum, ſ. eſſe veniale, quod fuit mortale. Hæc Scotus.
¶Cuius hoc ultimū verbū vr̄ pinductæ approba Dio Car.
tæ veritati, nō conſonare, qua dictū eſt, q̄ trāſgreſ-
ſionē diuini pcepti nō putauit eſſe veniale pc̄tm̄, ꝓ-
priè loquēdo de veniali. Spiritali qppè pdictus mē-
te, non potuit tā repēte catenus excæcari, vt patuit.
¶Præterea ei, q̄ ex Thoma inductū eſt, ſ. ignorā-
tiā Adæ nō fuiſſe originale pc̄tm̄, vr̄ ꝯtiari, quod lo-
qtur Alexāder: Ignorātia vno mō dr̄ actuale pc̄tm̄ Alexāder.
in eo, q nō curat ſcire, q̄ ſcire teneī, ſicq; cōtinetur
ſub actuali pc̄tō, put eſt à voluntate, nō curādi. Alio
mō dr̄ ignorātia originale pc̄tm̄ ſm̄ Hugonē, prout Hugo.
originale pc̄tm̄ reddit liberū arbitriū culpabile, quo
ad ignorantiā ex parte rōnis, & quo ad concupiſcē
tiā ex parte voluntatis. Et hæc eſt intētio Hugonis,
ſm̄ q̄ trahimus ex primis parētibus originalē cōcu
piſcentiā, & ignorātiā. Tertio mō dr̄ ignorātia habe
re conueniētiā: quādā cū originali pc̄tō, & aliquā cū
actuali: aliqn̄. n. tranſit reatu, & remanet actu, ut in
ſacerdote cōtrito. aliqn̄ uero trāſit actu, remanetq;
reatu, ut in illo, q voluit neſcire, & poſtea addiſcit,
ſed non cōterit de voluntate priori culpabili: ſicq;
ignorātia mediā habet rōnem, q̄uis ſub actuali pc̄tō
ſimpliciter contineaī, ſm̄ quod eſt pc̄tm̄. Hæc Ale-
xander. ¶Nec iſtud dictis Thomæ repugnat, q intē- Dionyſ.
dit aſſerere, q̄ ignorantia nō eſt originale pc̄tm̄ ꝓ-
priè, & formaliter ſumptū, ut infra clariùs exprime
tur: eſt tn̄ unum de quatuor vulneribus ꝓpter origi
nale inflictis. ¶Inſuper de hac materia ſicut de cęte
ris, Alexander ſcribit diffuſiùs: Quæritur, inqens, de Alexand.
puero ab infantia clauſo in carcere Sarraceorum,
Vtrū ignorando ea, q̄ fidei ſunt peccet, cū non ha-
beat inſtruentem. Dicēdum q̄ talis cum peruenerit
ad adultam ætatē, non habet impotentiam credēdi:
quia ſi facit, quod in ſe eſt, dominus illuminabit eū
per

per occultam inſpirationem, aut per angelum, uel hominem, vt̄r̄ per hoc, quod dicit Auguſtinus in q̄onibus noui teſtamenti, ꝙ ſi non fuit, a quo diſceret, nec ad eum rumor doctrinæ aliquo modo ꝑuenerit, ꝙ tunc non ſuo vitio ignorat, ſed immunis eſt a condemnatione. Quod intelligendum eſt de informatione exteriori, aut interiori. Oportet autem ut faciat, quod in ſe eſt, utendo ratione, per quam poteſt cognoſcere Deum eſſe, & inuocare adiutorium eius. quod ſi fecerit, uocabitur vocatione interiori, quamuis non exteriori.

Aug.

¶ Quæritur quoq;, vtrum unuſquiſq; catholicus tenetur de unoquoq; peccato mortali ſcire, ꝙ ſit mortale. Dicendum, ꝙ quilibet tenetur ſcire explicitè, uel implicitè, particulariter, uel ad minus generaliter, ſub illa. ſ. rõne generali, qua docet ſcriptura. Item de illo, cui apparet diabolus in ſpecie angeli, & ille credit, qđ ſit angelus bonus, apponitq; oēm diligẽtiam ſibi poſſibilem, ut ſciat, quòd uerum eſt, & ſic adorat diabolum, utrum peccet. Dicendum, quod non apponit omnem diligentiam talem, quã ſi apponeret, Deus ei aliquo modo reuelaret.

¶ Rurſus eſt quæſtio de cæco, a quo uxor petit debitum, & ipſe dubitat an ſit ſua. ſi eam cognoſcit, committit ſeipſum diſcrimini: ſi non, committit eã diſcrimini. Dicendum, ꝙ ſi apponit diligẽtiam poſſibilem ſibi, poteſt per ſigna cognoſcere, ꝙ ſit vxor ſua: ꝙ ſi non poteſt cognoſcere, debet eam monere vt contineat, quouſq; ipſe certificetur de ueritate. Quod ſi illa noluerit, ipſa committit ſe diſcrimini coeundo cum alio, & non ipſe. Similiter quæritur de illo, qui dubitat de aliquo an ſit ſimonia, an nõ, eo, ꝙ quidam iuriſperiti dicunt hoc eſſe ſimoniã, & quidam non, quid agendum eſt ei? Dicendum, ꝙ abſtinere debet a tali negocio, ſeu contractu, ne diſcrimini ſe committat. Hæc Alexander.

A

Quòd Deus permiſerit hominem tentari, ſciens eum eſſe cauſarum. Diſtinctio XXIII.

PRæterea quæri ſolet, cur Deus hoīem tentari permiſerit, quem decipiendũ fore præſciebat. Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo malè uiuere ſuaderet: cum in natura poſſe, & in ptãte haberet uelle non conſentire ſuadenti, Deo iuuãte: & eſt glorioſius non cõſentire, q̄ tentari non poſſe. Mouent ēt quidã, dicentes: Cur creauit Deus, quos futuros malos præſciebat? quia præuidit quid boni de malis eorũ eſſet facturus. Sic. n. eos fecit, ut relinqueret eis vnde aliqd facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe laudabiliter operantē inuenirent. A ſe habent voluntatem malã, ab illo naturã bonã & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dr̄, non deberet Deus creare, quos præſciebat malos futuros. ſciebat. n. bonis profuturos, & iuſtè pro mala voluntate puniendos. Addunt ēt talem hoīem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ oīno peccare nollet. Concedãt, & ipſi non eſſe malam, quæ talis facta eſt, ut poſſet non peccare, ſi uellet: & iuſtè punitã, quæ uoluntate, non neceſſitate peccauit. Cũ ergo hæc bona ſit, illa melior: cur non utranq; faceret, ut huberiùs laudaretur de utraq;? Illa n. de ſanctis angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt: Si Deus uellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus, ſed meliùs uoluit, ut quod vellent eſſent. Et Et boni quidem non infructuosè, mali uerò non impunè eſſent. Item inquiunt: Poſſet Deus voluntatē eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt. Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plùs ſapere, quàm oportet.

Aug. ſuper Gen. li. 11. cap. 3.

Secunda quæſtio. Aug. li. 11. ſup Gene. cap. 6.

Tertia q̄ō. Aug. li. 11. ſup Gene. cap. 7.

Quarta quæſtio. Aug. li. 11. ſup Gene. cap. 8

Quinta quæſtio. Aug. li. 11. ſup Gene. cap. 10

Roma. 12.

B

Hic qualis ſecundum animam, & agit de ſcientia hominis ante peccatum.

Et quidem ſm̄ aīam rõnalis fuit homo, habens diſcretionem boni, & mali. Sciẽtiam quoq; rerũ creatarũ, & cognitionem veritatis, q̄ primæ perfectioni congruebat, mox cõditus, non incongruè accepiſſe putat̄: & ad illam non ſtudio, vel diſciplina aliqua per interualla t̄pis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Hug. li. 1. de ſacra p. te 6. c. 12.

C

Quòd triplicem homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet, propter ſe factarum, & creatoris, & ſui.

Fuitq; homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus: rerum, ſcilicet propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippè cognitionem hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cum non ipſe creator, uel angelus aliquis, ſed homo omnibus animantibus nomina impoſuerit, ut oſtenderetur, quòd ſingulorum notitiam homo ipſe habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda, & diſponenda erant, horum omnium Deus illi, & ſcientiam tribuit, & prouidentiam, atq; curam reliquit. Quia ut ait Apoſtolus: Non eſt cura Deo de bobus. Quorum, aliorumq; animaliũ Deus homini curam reliquit, & prouidentiam, ut dominationi eius ſubijcerentur, & rõne illius gubernarentur: ut ſciret illis neceſſaria prouidere, a quibus emolimentum debebat recipere. Hanc autem ſcientiam homo peccando non perdidit, ſicut nec illam, qua carnis neceſſaria prouiderentur. Et idcirco in ſcriptura homo de huiuſmodi non eruditur, ſed de ſcientia animæ, quam peccando amiſit.

Hug. ibid. ubi ſupra. De cognitione rerũ creatarũ.

Hug. li. 1. de ſacra p. te. 6 c. 12. 1 Cor. 9. b

De cognitione creatoris.

D Cognitionem quoque creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit.n.a quo creatus fuerat.non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quo modo a credentibus abſens quæritur:ſed quadam interiori aſpiratione,qua Dei præſentiam cõtemplabatur. Non tamen ita excellenter,ſicut poſt hanc vitam ſancti uiſuri ſunt, neq; ita in ænigmate,qualiter in hac uita videmus. Hugo vbi ſupra c.14.

De cognitione ſui.

E Porro ſui cognitionem idem hõ talem accepiſſe vr̃,ut & quid deberet ſuperiori, & quid æquali,& inferiori,non ignoraret. Conditionem quoq; ſuam,& ordinem,ſ.qualis factus eſſet,& qualiter incędere deberet,quid agere,quid cauere,intellexit.Si horum notiam non habuiſſet,non eſſet reus præuaricationis,neq; ſeipſum cognouiſſet. Hug ibid. cap 15.

Vtrum homo præſcius fuerit eorum,quæ ſibi futura erant.

F Si aũt quæritur,vtrum homo ſcientiam habuerit eorum,q̃ circa eũ futura erat,ideſt, ſi ruinam ſuã præſciuerit:& ſimiliter præſcierit bona,quæ habiturus fuiſſet,ſi in obediẽtia perſtitiſſet.Rñderi põt:quòd ei magis facienda * indicia ſunt,q̃ futura reuelata. Accepit.n.ſcientiam,& præceptum eorum,quæ facienda fuerant:ſed non habuit præſcientiã eorum,quæ futura erant.Non fuit ergo homo præſcius ſui caſus,ſicut & de angelo diximus. Quod Auguſtinus ſuper Geneſim aſſerit,rõnc utens,quam ſupra poſuimus. Hæc de ſcientiã hominis quantum ad primum ſtatum pertinet,dixiſſe ſufficiant: * Indicta. * Indita. A Aug. li.11. ſup Gene. cap. 17.

Summa di ſtinct. 21. HIc mouentur aliquæ qõnes hoĩm potiùs curioſorum,& inexercitatorum,q̃ peritorum. Primò,cur creator permiſerit parentes primos tentari,quos nouit tentatione vincẽdos:cur item eos creauit,quos præuidit mox peccaturos, & his quædam ſimilia hic tanguntur. Deinde vtiliora diſcutiuntur, uidelicet qualis fuit primus hõ,quantum ad cognitionem,& grãm,ante lapſum:& an ſuã præcognouit ruinã. Horũ q̃dam iam ante expoſita ſunt,cur.ſ.Deus permiſit illos tẽtari,cur item creauit eos. Ipſe.n.ſapientiſsim⁹ Deus cuncta creauit,ut ſint,& benè ſint,& intellectualia, ut beata exiſtant. Taliter quoq; regit,diſponit,ac ordinat ea,ut ſuã ſapientiam,atq; illorum naturã,proprietateſq; decet. Cumq; hõ fuerit cõſtitutus in uita hac tanquam uiator,& miles Dei ad honorãdum creatorem ſuum in omnibus, & ad reſiſtendum aduerſarijs diuini honoris,decuit, ut creator p̃mittẽret eum ab impijs impugnari, eumq; faceret liberè reluctari. Nec ob id,quod ex creaturarum,fragilitate,abuſione,& infidelitate fuerat ſecututum,decuit infinitam bonitatem,& ſapientiam creatoris omittere,quod ipſam decebat. Ordo ẽt uniuerſi exegit eſſe creaturas libero arbitrio præditas,q̃ ſuos actus & motus liberè exequi permittantur. Sed & Deus altiſsimus tam bonus & ſapiens eſt, ꝙ non ſineret fieri mala,niſi ſciret,& uellet,ac poſſet ex illis elicere bona. In malorum ẽt iuſta punitione, debita ordinatione,pia reparatione, Deus omnipotens ſapiẽtiam ſuam prorſus immenſam,bonitatem, ac omnipotentiam glorioſè monſtrat. Sed & oppoſita iuxta ſe poſita,ex mutua comparatione euidentiùs eluceſcunt,ac innoteſcunt,ſicq; ex multiplici gradu malorum,ac miſerorum,ordo, gradus, & excellentia multiformis bonorum,ac beatorum pręclariùs emicãt:pfectio,eminẽtia,& gloria creatoris abundantiùs repræſentantur,laudantur,ac honorantur.

QVAESTIO I.

HIs ergo ſuppoſitis,ulteriùs quæritur, *An fieri potuit creaturæ intellectualis,cui ex ſua natura competeret impeccabilitas*,i.non poſſe peccare.

Arguitur primo contra veritatem. ¶Vr̃ ꝙ ſic,quia ſm philoſophos, præſertim peripateticos,ſupra ſphæram Lunæ, non põt contingere malum:ergo aĩæ nobiles, & intelligentiæ ex ſua natura hoc hñt,ꝙ non queunt peccare. Secundò,cõprehenſores per dona gloriæ,ita immobiliati ſunt in bono,ꝙ peccare non ualent.ſed perfectio gloriæ, non excedit infinitè pfectionem naturæ:ergo Deus omnipotens poſſet creare mentẽ tam altã,& excellentẽ, ꝙ pfectio illa gloriæ eſſet pfectio naturalis ſpecifica.ſicq; ex intrinſeco gradu ſuæ naturæ ſpecificæ haberet non poſſe peccare. Tertiò, nullũ creatum eſt ſimpliciter infinitum.oẽ quoq; finitũ p ablationẽ finiti tãdem conſumit:potentia ergo,ſeu aptitudò peccandi in ſeipſa,& in oĩ mente creata extat finita,ergo & conſumptibilis, ac totaliter auferibilis per naturam. Quanto.n.creatura fuerit creatori vicinior,tãto & ſimilior. Cũq; ipſe Deus ex ſua natura pꝛſus ĩpeccabilis,inuariabiliſq; cõſiſtat,poteſt creaturæ tãtã ſui ſimilitudinẽ,ac pticipationẽ naturalẽ cõferre,vt naturalis illa peccabilitas plenã tollatur. ¶Ad hæc Thomas rñdet. Nulli creaturæ cõicatũ eſt,nec cõicabile fuit,ꝙ ex cõditione ſuæ naturę nõ poſsit peccare; cum oẽ creatum a Deo dependeat tanquã a cauſa ſui eſſe: hinc ſi ſibi relinquaĩ, mox deficit;quãdiu autẽ cauſæ influẽtiã recipit,cõſeruatur. Applicatio autẽ cauſati ad ſuã cãm, põt eſſe dupliciter. Primò ſic,ꝙ ſit in ptãte cauſati a cauſa ſua recedere,quãtum ad aliqd,vel non recedere. Secundò ita,ꝙ hoc nõ ſit in ptãte ipſius. Primus horũ ad liberũ ſpectat arbitriũ,cui eẽntiale eſt poſſe facere,& nõ facere:qđ ſi ſuæ nõ adhæreat cauſæ,oportet ipm deficere. Vñ 8.ſup Gen.loqĩ Aug. Hõ pñte ſibi Deo illuminaĩ,abſente quoq; illo obtenebraĩ. Implicat ergo,ꝙ ſeruata libertate arbitrij, deĩ creaturæ non poſſe peccare. Hæc Thomas in Scripto. 2 3 Tho.aqu. B Aug. C

¶In Summa quoq; contra Gentiles 3.lib. ait: In omnibus,in quibus finis rei diſtat ab ipſa re, ita ꝙ res non eſt ſibi ipſi finis, ſed ad aliquid altiùs ordinaĩ,põt malum culpæ ex natura rei accidere,per receſſum rei a ſuo fine, niſi per dona eminentiora in ipſo ſuo beatifico fine firmetur. Cumq; creatura nõ poſsit ſibi in ſe ſufficere,neceſſariò ordinaĩ ad creatorem,tanquã ad ſummum finem,in quo ſolo ſalus creaturæ conſiſtat. Idcirco p auerſionẽ ab ipſo põt peccare. Ab ipſo autẽ poſſe auerti, conuenit ei ex ſua natura:qm̃ ex ipſo,quo ex nihilo eſt producta, conuenit ei ex ſua natura poſſe deficere, & peccare.

ré. quod etiã competit ei ex ingenita libertate. Hæc Thomas ibidem. Concordat Albertus, Petrus, Richardus, Vdalricus, & alij multi.

Alexãder. ¶Porro Alexander circa hoc ſcribit, ꝙ Deus non potuit potentia ordinata conferre creaturę impeccabilitatẽ ꝑ naturã, nec libero arbitrio naturalẽ inuertibilitatẽ ad malũ, potuit tñ hoc potẽtia abſoluta. Et dicit, inquit, potentiã ordinatã, qua influit rebus eſſe, ſm qđ ꝓuidit, & ꝓordinauit ab æterno eas fiendas, ac ordinandas. Ptãte verò abſolutã dico, qua potuit aliter ab æterno ꝓuidiſſe res fiendas, ac ordinandas, & illis naturas alias in tpe indidiſſe. Potuit nãq; ab æterno ꝓuidiſſe primũ hoiem futurũ inuertibilẽ. q̃tũ ad liberũ arbitriũ, & illũ talis naturę cõdidiſſe in tpe. Itaq; ĩpoſsibilẽ fuit primũ hoiem, ſeu aliquã creaturam rõnalem, hr̃i liberũ arbitriũ inuertibile ad malum. Si.n. naturaliter inuertibile eſſet ad malũ, hoc eſſet vel ꝑꝑ ipſius artationẽ ad bonũ, & ita non eſſet liberũ, nec mereretur: uel ꝑꝑ determinationẽ eius ad bonũ, ita ꝙ ſic potẽs eſſet ad bonũ ꝑ ſuã naturã, ꝙ nõ poſſet uerti ad malũ, quemadmodũ liberũ arbitriũ Dei. Iã tale liberũ arbitriũ carere naturaliter uanitate, & ita nõ eſſet creatura. Si aũt obijciat, ꝙ De⁹ de potẽtia abſoluta, poſſet cõtuliſſe rebus naturã ſic inuertibilẽ, & nihilominus eẽnt creaturæ: dico ꝙ De⁹ de potẽtia abſoluta nõ poſſet creaturę rõnali cõtuliſſe talẽ naturã, ꝙ .ſ. ſtare ꝓpriã ꝑ natura in tali inuertibilitate ꝑſta. *Hæc Alexander.*

Obiectio diluitur. ¶Cuius rñſionis hæc ultima clauſula nõ v3 primę parti eiuſdẽ rñſionis uniformiter cõcordare. imo ꝑin dictæ poſitioni Thomę, & aliorũ cõtraria eẽ uidet.

Durandus. ¶Durãdus verò hinc partim recedens: Pctm, ait, nunq̃ eſt uoluntate, niſi ꝑcedente aliquo deffectu .ſ. errore, neſcientia, vel inconſideratione in rõne. ſi ergo creaturæ cõicari põt, ꝙ ex naturalib⁹ ſuis ſemꝑ actualiter, & ſine errore conſideret circũſtãtias uniuerſas, ex quibus aliquid põt eligibile, aut fugibile iudicari, uel ẽt ſi hoc actu cõſideret, dũ aliquid occurrit eligendũ, aut fugiendũ, dico ꝙ talis creatura eſt impeccabilis per naturã: & ſi nõ, nõ. Dicẽdũ ergo, ꝙ eligibilia, & circunſtantia eligibiliũ, aut deducunt ſolum ex principijs legis naturæ, aut ex principijs, atq; dictamine legis ſupnaturalis, utpote fidei, aut diſciplinæ. Si primo mõ, dicendũ ꝙ Deus potuit facere, aut forſitan fecit creaturã impeccabilẽ ꝑ naturam, quia maioris ambitus ſunt ea, q̃ deducunt ex principijs ſpeculabilibus, q̃ q̃ ex principijs ꝓpractis. Plura quippè ſunt a creatura rõnali cognoſcibilia, q̃ agibilia, ſed Deus facere põt, & forſan iam fecit, creaturam actualiter cognoſcentem omnia ſpeculabilia naturalia, oẽsq; eorum habitudines naturales, & circunſtantiãs. (nam hoc de angelis dr̃) ergo hoc ſimiliter cõicari põt creaturæ de agibilib⁹. quo dato peccare non poſſet. Verum reſpectu eorum, q̃ ex principijs ſupernaturalibus deducunt, non põt creatura impeccabilis eſſe per naturã: quia ex ſua natura nõ attingit illa, nec ex ſua natura põt ei competere indeſinenter attendere ea. Hæc Durandus.

Scotus. ¶Ampliùs Scotus, quamuis primæ cõſentiat opinioni, uidelicet Deum non poſſe facere rõnalẽ creaturam ex ſua natura impeccabilem, præſertim qm̃ ad hoc ſunt expreſſæ auctoritates ſanctorum.

Hierony. Hieronymus namq; in lib. de filio prodigo, ait quòd ſolus eſt Deus, in quem non poteſt cadere peccatum.

Anſelmus. ¶Atq; Anſelmus in lib. Cur Deus homo, quærenti diſcipulo, Cur Deus non potuit facere creaturã rõnalem impeccabilem per naturam, rñdet: quia nõ potuit facere Deum. Auguſtinus quoq; in lib. contra Maximinum teſtatur: Cuicunq; creaturæ rõnali præſtatur, ꝙ peccare non poſsit, non eſt naturæ ꝓpriæ, ſed gratię Dei. Propter has auctoritates magis, q̃ aliunde, ſic tenen. Hæc Scotus.

Dio. Car. ¶Qui in hac qõnę ſatis ſubtiles tangit rõnes pro parte utraq;. Veruntñ rõnes aliorum, quas dicit nõ concludere, ſatis concludunt, quæ ab Alexandro, Antiſiodorẽſi, Thoma, Alberto, Bonauẽtura, alijsq; inducuntur. Et ſi ritè penſetur improbatio Scoti nõ triumphat aduerſus eas, quòd prolixitatem deuitans, proſequi hic omitto. Sicut & argumenta Durandi contra poſitionem primam non conuincunt. Nam dato, ꝙ non ſit peccatum in uoluntate, niſi aliquis præcedat defectus in ratione, ſeu intellectu, quod tñ Henricus, & alij quidam negant, non ſequitur adhuc Durandi intentum. Quamuis enim ex hoc ſequatur, ꝙ defectus ille rationis ſit cauſa ſine qua non in uoluntate peccatum eſſe non ualeat, nõ tamen, ꝙ ſit cauſa ſufficiens, & totalis.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *Vtrum homo in ſtatu innocentiæ habuit cognitionem ſui creatoris, & ſimpliciter cæterarumq; rerum.* ¶In qõne hac tria tanguntur. Primò, an Adam in paradiſo ꝑfectè cognouerit Deũ. Arguitur primo pro parte negatiua.

Videtur ꝙ non, quia erat uiator, & quotidiè proficere habuit, ergo non nouit per ſpeciem Deum, ſed per ſpeculum in ænigmate, quod eſt imperfectè 1.Cor.13.

cognoſcere. Secundò, potuit peccare, ut probauit effectus, quia peccauit. qui autem uident Deũ 2

clarè per eſſentiam, ſunt confirmati in bono, nec ualent peccare. Tertiò, viſio Dei per ſpeciem, eſt uera felicitas, ut aſſerit filius Dei: Hæc eſt, inquiens, 3 Iohan 17.

uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum uerum. Status autem innocentiæ, non erat ſtatus felicitatis, ſed inter ſtatum huius exilij, & ſtatum beatitudinis extitit medius.

In oppoſitum. ¶In oppoſitum videntur eſſe auctoritates ſcripturæ. Vidit enim Deum clariùs, quàm viatores huius exilij, quorum quidam Deum in hac vita faciliter vidiſſe creduntur, præſertim Paulus in raptu, & Moyſes, prout in libro de uidendo Deum Auguſtinus affirmat. Auguſt.

Iob 42. ¶Inſuper ſanctus Iob dixit: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te. Et patriarcha Iacob: Vidi, ait, dominum facie ad faciem.

Albertus. Gene. 32. ¶Ad hoc rñdet Albertus: Adam in ſtatu innocẽtiæ Deum facie ad faciem non cognouit, nec aliqs ſanctorum unquam in hac uita præſenti, ut expreſſè diuinus Dionyſius ac Beda fatentur. Dio. mar. Beda. Etenim Beda eſtatur: Deus per eſſentiam ſuam mortalibus nũquam apparuit, ſed cunctæ uiſiones, quæ in ueteri teſtamento factæ leguntur, per miniſteria angelorũ, & per creaturam aſſumptam factæ creduntur, in quibus ſicut in ſignis per uirtutem, & operationem agnoſcebatur Deus eſſe pñs, quemadmodum dixit ad Moyſen: Facies mea præcedet te. i. præſentia gratiæ meæ, ſm Gloſſam. Exodi 32. Hinc quod Deus dr̃ facie ad faciem locutus ad Moyſen, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum, intelligendum eſt modo prætacto. Moyſes quippè non aliter vidit Deum, niſi illuminatione intellectuali, quæ a beato Dionyſio theophania. i. apparitio nominatur, qua Deus apparuit ſuis amicis, quibus reuelauit ſua ſecreta. Ibidem.

Obiect. 1. Sed obijci põt, quod de Moyſe dñs teſtatur: Si qs fuerit inter vos propheta, per viſiones, & ænigmata apparebo ei. at non talis ſeruus meus Moyſes, q in omni domo mea fideliſsimus eſt. Palam enim & non per ænigmata uidet Deum. Nume. 12.

¶Inſuper quartò Sententiarum diſtinct. 1. hr̃, q̄d Adam ſine medio vidit Deum.

Reſpo.

¶Et rñdendum, ꝙ in uerbis illis Numerorum 12. ſit comparatio in modo uidendi Deum, ſm quod & Auguſt. comparationem facit 12. confeſsionũ. Quidam etenim vident uiſione non corporali, quidam viſione ſomniali, & imaginaria, ſicq; vident boni, & mali: & illi non uident clarè, ſeu palam, niſi id, quod figuratur in imagine, ſplendeat in lumine intellect⁹. & quibus ſic ſplendent, vident palam, qm̃ cernunt in lumine intellectus, in quo Deus ſm ueritatem eſt & apparet, iuxta illud ad Timotheum: Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſsibilẽ. Deniq; medium duplex eſt, puta impediens, & promouens. Medium impediens eſt, quod obſtat videnti ne clarè intelligat, ut eſt peccatum, atq; corruptio corporis, quod ſubiectum eſt uitijs, & ſine tali medio uidit Adam Deum ante tranſgreſsionem. Aliud eſt medium promouens, ut fides, & ſapientiæ donum, nec ſine huiuſmodi medio Adam Deum uidit. Hæc Albertus.

1. Timo. 6.

Mediũ cognitionis duplex.

¶In quibus ſenſiſſe vr̃, ꝙ nullus uiatorum in hac uita uiderit Deum per ſpeciem, quod dictis Auguſtini non conſonat. Sed ad hoc excludendum idem Albertus ſubiungit: Secundum Auguſtinum, ſpiritus eſt vis quædam animæ inferior mente, in quo ſpiritu rerum imagines imprimuntur. ſicq; viſio intellectualis, cœlum tertium perhibetur, in qua refulgent rerum veritates ſicuti ſunt. & hæc viſio propriè eſt prophetarum. Veruntamen qm̃ Paulus dicit ſe raptum uſque ad tertium cœlum, & exponit hoc Gloſſa quædam, quod uidit Deum ſicut angeli de tertia hierarchia, qui uident facie ad faciem: hinc cõiter dr̃, quòd rapti qñ ſic uident ui ſuperioris luminis, exaltantur in id, quod eſt patriæ, & non viæ, tuncq; uident facie ad faciem, ſed non diu permanent ibi. Ita & hoc dicunt ſenſiſſe Apoſtolum qñ dixit, Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio. Deus ſcit. Auguſtinum 10. Confeſsionum, quo loquitur: Aliqñ intromittis me dñe introrſum in quandam dulcedinem, quæ ſi perficeretur in me, neſcio quid erit, quod uita iſta non erit. Sic quoq; dicunt Adã raptum in ſopore, quo tulit Deus unam de coſtis eius, qñ reuerſus ad ſe, prophetauit, quòd eccleſia eſſet ædificanda de latere Chriſti ſicut Eua de latere ſuo. Præterea quæritur a quibuſdam, an Adam profecit in cognitione, quæ eſt per ueſtigium, atq; imaginem, & per ſpeculum creaturarum. Si profecit, ergo non eſt profectus creatus in anima, ſicut in corpore. Verum hæc qõ ſtulta vr̃, cum certum ſit, ꝙ Adam in primo ſtatu ſenſibus utebatur, per quorũ vſum ſi proficere nequiuiſſet, deterioris conditionis fuiſſet, q̄ nos in iſto exilio. Imo ſm Auguſtinum angeli longa experientia multa didicerunt, & ex prædicatione apoſtolorum, aliqua de myſterijs Chriſti nouerunt. Si ergo angeli ita proficiunt, quanto magis Adam in primo ſtatu? Et quãuis perfectus creatus fuit cognitione infuſæ ſcientiæ, nihilominus alia uia, utpote experimentali cognitione, profecit. Hæc Albertus.

Paul⁹ qualiter diuinã eſſentiã viderat.

2. Cor. 12.

Auguſt.

Gen. 2.

Auguſt.

Dio. Car.

¶Quo circa penſandum, quòd uerba illa Auguſtini 12. Confeſsionum non oportet intelligi de uiſione Dei per ſpeciem, nec etiam præfatum Adæ ſoporem, ſed de contemplatione quadam theologica per donum ſapientiæ, & reuelationem internam, ſeu de myſtica theologia, & deguſtatione ualde ſuaui, put in peregrinatione iſta poteſt haberi. Sed quod Adã in ſopore illo uiderit Deum per ſpeciem, in nullo doctore authentico recolo me legiſſe, imo ſi tunc per ſpeciem Deum uidiſſet, non puto, quòd paulopoſt tam grauiter corruiſſet.

¶Præterea Thomas: Modus, inquit, quo Adam Deum cognouit, ſicut in litera dr̃, medius fuit inter cognitionem uiæ, qua nunc Deum uidemus, & cognitionem beatorum in patria. Tripliciter quippè Deus uideri poteſt: Primò per ſuam eſſentiam. Secũdò per aliquem eius effectum effluentem in intellectum videntis. Tertiò p effectũ ꝓprium extra uidentis intellectum, in quo diuina ſimilitudo reſultat. Cuius exemplum eſt in corporea uiſione. Lux namque non vr̃ per aliquam ſimilitudinem ſui in oculo relictam, ſed oculum ipſum informans. Et huic comparatur primus modus uiſionis diuinæ, qui eſt per eſſentiam, qui modus uidendi Deum, nulli debetur naturæ ea conditione ſuæ naturæ, niſi diuinæ, & increatæ: Lapis uerò vr̃ ab oculo, per ſimilitudinem ſuam in oculo derelictam, huicq; modo comparatur ſecundus, qui eſt per affectum relictum in intellectu uidentis, qui modus conuenit angelo ex ſuæ conditione naturæ: quia ut dicitur libro de Cauſis, Omnis intelligentia ſcit id, quod eſt ſupra ſe, p hoc quod eſt cauſa ei. hinc cognoſcens lumen naturæ ſuæ, quod eſt ſimilitudo luminis increati, uidet Deũ naturali cognitione. Sed uultus hominis relucens in ſpeculo, vr̃ non per ſimilitudinem ſuam immediatè relictam in oculo, ſed per ſimilitudinem eius relucentem in ſpeculo, ex quo reſultat in pupilla: Et huic uiſioni aſſimilat̃ uiſio, qua Deus vr̃ per effectum extra intellectum uidentis, uidelicet per effectum naturalem, quemadmodum per cognitionem creaturarum naturali cognitione philoſophi deuenerunt in Deum: ſiue per effectum ſpiritualem, ut eſt in uiſione Dei, quam habet ille, qui adhæret his, quæ alijs reuelata ſunt, per influentiam luminis ſpiritualis. Ideo dicimur nunc in ſpeculo uidere ſecũdum Apoſtolum. Modus etenim iſte competit homini ſecundum ſuæ conditionem naturæ: qm̃ intellectus nr̃ nec ſeipſum intelligere põt, niſi per ſpecies rerũ, quas apud ſe habet. Per obiecta namq; venit in notitiã actuũ, atq; p act⁹ i cognitionẽ potẽtiarũ.

Tho. aqui.

Deus videri põt triplicter.

1. Cor. 13.

¶Ad primũ ergo modum videndi Deum, perducuntur homo, & angelus per gloriam. hinc illa eſt uiſio beatorum, quam homo in primo ſtatu non habuit. Porro ad ſecundum modum uidendi cognoſcendive Deum, qui naturalis eſt angelo, & ſupra naturam hominis eleuatur homo per gratiam etiã poſt lapſum naturæ, ut patet in uiris contemplatiuis, qui reuelationes merentur diuinas. & multo plùs fuit hoc in ſtatu innocentiæ per gratiam originalis iuſtitiæ. Tertius uerò modus eſt cõiter uiatorum, ſicq; conſtat, quòd modus, quo Adam in ſtatu innocentiæ Deum uidebat, medius eſt inter vtrunque. Veruntñ Adam dr̃ Deũ in primò ſtatu ſine medio cognouiſſe, quia ad Dei notitiam non ꝓceſsit p mediũ argumentationis ex ſenſibilibus creaturis.

Adã qualiter cognouerit Deũ ſine medio

¶Præterea ſi quæratur, An Adam in ſtatu innocentiæ uidit Deum in ænigmate: dicendum, quòd ænigma obſcuritatem quãdam cognitionis importat: quia ut ait Donatus, ænigma eſt quæſtio uerborum obſcuritate inuoluta. Triplex autem obſcuritas intellectui poteſt accidere. Primò ex hoc, ꝙ ex nihilo eſt, quia per hoc differt a claritate intellectus increati. ſicq; omnis intellectus creatus ænigmaticus eſt. Secundò ex hoc, ꝙ intelligit inquirendo, & per continuum, & per temporis. & talis obſcuritas conuenit intellectui hoĩs p cõparationem ad intellectũ angelicũ, q dr̃ deiformis. Intellect⁹ uerò human⁹ rõcinatiuus eſt, & acceptiu⁹ cognitionis a ſen-

Donatus.

Ænigma quid ſit.

a ſenſibilibus ſm conditionem naturæ humanæ. & ſm utrunque modum homo etiam in primo ſtatu in ænigmate cognouiſſet. Porro obſcuritas tertia conſequitur intellectum humanum ex peccato originali, & ex corruptione carnis animam aggrauantis. ſicq; in ænigmate homo nunc videt, tunc uerò non ita. Hæc Thomas in Scripto.

Artic. 1. Adam nō uidit Deū per eſſentiam niſi in raptu.

¶ Inſuper in prima parte, q̃ône 94. aſſerit: Primus homo per eſſentiam Deum non uidit, niſi fortè dicatur, ꝙ ſic uiderit eum in raptu, qn̄ Deus miſit in eum ſoporem: quia cum Dei eſſentia ſit ipſa beatitudo, ita ſe habet intellectus uidentis diuinam eſſentiam ad Deum, ſicut ſe habet quilibet homo ad beatitudinem. manifeſtum eſt autem, ꝙ nullus homo poteſt a beatitudine per uoluntatem auerti. naturaliter enim appetit eam, & fugit miſeriam. hinc nullꝰ Deum per eſſentiam uidens, poteſt uoluntate ab eo auerti, quod eſt peccare. cumq; Adam peccauerit, conſtat, ꝙ Deum per eſſentiam non conſpexit. Deniq; uiſio Dei per eſſentiam, diuiditur contra viſionem Dei per creaturam: & quanto creatura eſt altior, ac Dei ſimilior, tanto clariùs cernitur Deus ꝑ illam. hinc euidentius cognoſcitur per intelligibiles, q̃ per ſenſibiles creaturas. Verum a conſideratione intelligibilium, ſeu ſpiritualium creaturarum plena, ac lucida, impeditur homo in ſtatu præſenti per

Eccle. 7.

ſenſibilium diſtractionem. Sed ut in Eccleſiaſte ſcriptum eſt, Deus fecit hominem rectum. quæ rectitudo fuit, ut in homine inferiora ſuperioribus ſubderentur, & ſuperiora ab inferioribus non impedirentur. hinc primus homo per inferiora, & ſenſibilia non impediebatur a contemplatione intelligibiliū firma, & clara, quam ex irradiatione primæ ueritatis accepit, uel naturali, uel gratuita cognitione.

Auguſt.

Propter quod 11. ſuper Geneſim loquitur Auguſt. Fortaſsis Deus primis loquebatur parentibus ante lapſum, quemadmodum angelis, ipſa incommutabili ueritate illuſtrans mentes eorum, etſi non tanta diuinæ participatione eſſentiæ quanta capiunt angeli. Veruntn̄ in ſtatu illo non potuit homo cognoſcere angelos ſm eorum quidditates, quia & tunc fuit ei naturale per conuerſionem ad phantaſmata, intelligere, excellentiori tn̄ notitia, utpote certiori, & magis fixa eos cognouit, q̃ nos in ſtatu iſto. Pro-

Gregorius

pter quod in 4. Dialogorum dicit Gregorius: Hō in paradiſo aſſueuerat Dei uerbis perfrui, angelorum beatorum ſpiritibus cordis munditia, & celſitudine uiſionis intereſſe. Hæc Thomas in Summa.

D. Carth.

¶ Iſtud verò de cognitione angelorum recitatoriè tango. Procedit. n. iuxta imaginationem phantaſmaticorum. Rn̄ſioni aūt Thomæ, quantum ad principale, conſonant Petrus, Richardus, Hanibal.

Bonauent.

¶ Bonauentura uerò prolixè hic recitat uarias diuerſorum opiniones, quarum una fuit, Deum nunquam uideri mente creata immediatè per ſpeciem, nec in uia, neq; in patria. Alia econuerſo fuit, quòd Deus glorioſus, & excelſus uideatur immediatè per ſpeciem a mentibus depuratis, tam in patria, quam in uia, atq; in innocentiæ ſtatu ita ſit cognitus, nec differentia ſit niſi ſm gradum claritatis maioris, & minoris, ſm quod anima a ſarcina, ſeu onere, impedimentisq; corporis magis, aut minus eripit. Tertia eſt, ꝙ in patria uidebitur Deus immediatè, ac plenè, quantum eſt ex parte uidentis: in ſtatu uerò miſeriæ cernitur mediatè, & ſemiplenè. ſed in ſtatu innocentiæ uidebatur medio modo, uidelicet immediatè, & ſemiplenè. Nondum enim fuit ibi remuneratio ultimata. nulla tn̄ fuit ibi ſm iſtam opinionem velaminis interpoſitio. Et hoc uidentur ſonare verba Hugonis. Veruntn̄ non eſt putandum, ꝙ

Hugo.

homo in ſtatu innocentiæ uiderit Deum immediatè facie ad faciem. alias fuiſſet verè beatus, & confirmatus in bono. Quarta eſt ergo poſitio, ꝙ cognitio ſtatus innocentiæ, media fuit inter cognitionem patriæ, ac huius miſeriæ, ſicut & paradiſus inter cœlum, & iſtam miſeriæ uallem. & ſicut paradiſus magis ſe tenet ad huius miſeriæ incolatum, ſic cognitio Adę propinquior fuit cognitioni uiatorum, quā comprehenſorum. Quadruplex quippè eſt modus

Cognoſcē di Deum quadruplex ē modus.

cognoſcendi Deum. Vnus per fidem, qui eſt gratiæ generalis. Secundus eſt per contemplationem, qui eſt gratiæ excellentis. Tertius apparitiònis, qui eſt gratiæ ſpecialis: quartus per apertam uiſionem, qui eſt gloriæ conſummatæ. Primus modus, & ultimus ſtatui innocentiæ non competebant. non primus, pp ænigmaticam obſcuritatem, & quia cognitio fidei, ut plurimum, eſt ex auditu. nec ultimus, ob eius perfectionem. Medij duo modi ſtatui innocentiæ, ac naturæ lapſæ conueniunt, præſertim modus contemplationis, qui ampliùs uiguit ibi pp animæ puritatem, & carnis, ſenſualitatisq; ſub ratione ſubiectionem.

Cognitionis quadruplex medium.

¶ Præterea ſi quæratur, An Deus in patria conſpicietur per medium: dicendum, ꝙ quadruplex eſt medium. Primum eſt medium diſponens, & ita uidebitur per mediū, quod eſt lumē gloriæ. ſecūdū eſt medium deferens, quod nullus hic ponit, cum Deus incircunſcriptibilis ſit ubiq;. tertium eſt medium deducens ſiue contemperans, per quod aliqui dixerūt beatos Deum uidere, ut excellentia lucis immenſę,

Deus uidebitur clarè in patria.

acies mentis eorum obtunderetur. Quod ponere extat erroneum, qm̄ lux diuina eſt ſaluatiua, non corruptiua. idcirco excellentia eius ibi non obeſt, ſed confert. Pax quoq; & gaudium, & lux illa omnem ſuperat ſenſum. Idcirco beati vndiq; illis complentur, ut nil aliud quærant, imo abſorbeantur eiſdem. Pro certo ergo tenendum eſt, ꝙ Deus in patria clarè uidebitur in gloria, atq; ſubſtantia ſua, nec licet oppoſitum opinari. Imò hoc eſt unus de decem articulis reprobatis ab uniuerſitate magiſtrorum Parrhiſienſium tempore epiſcopi Gulielmi, & Odonis Cancellarij, & fratris Alexandri de Hales, patris & Magiſtri noſtri. Qui articuli, ut euitentur, ſubſcripti ſunt. Primus articulus eſt, ꝙ diuina eſſentia ab

Decē articuli parrhiſiis cōdemnati.

nec angelo, nec ab homine pōt videri. Secundus articulus eſt, quamuis diuina eſſentia ſit una in patre, & filio, & ſpirituſancto, tn̄ ut in rōne formæ eſt una in patre, & filio, & non in patre, & filio, ac ſpiritu ſancto. attn̄ forma idem eſt, quod diuina eſſentia. Tertius, ꝙ ſpiritusſanctus, ut amor, ſeu nexus, non procedit a filio, ſed tantum a patre. Quartus, ꝙ aiæ glorificatæ non ſunt in cœlo empyreo, nec corpora glorificata erunt ibi, ſed ſolum in cœlo cryſtallino, ſeu aqueo, quod eſt ſupra firmamentum. Quintus, ꝙ angelus malus in primo inſtanti ſuæ creationis fuerit malus, & nunquam extitit bonus. Sextus, ꝙ angelus uno & eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis, & etiam vbiq;, ſi uelit. Septimus, ꝙ multę ſunt ueritates æternæ, quæ non ſunt Deus. Octauus, ꝙ primum nunc, & paſsiua creatio, non eſt creator, nec creatura. Nonus, ꝙ qui habet naturalia meliora, plùs habebit de ſynceritate, & gratia, ac gloria. Decimus, ꝙ malus angelus nunquam habuit unde ſtare poſſet, nec Adam in ſtatu innocentiæ. Hæc Bonauentura.

Dio. Car.

¶ In cuius verbis vr̄ obſcurum, quod ait Adæ in ſtatu innocentiæ non conueniſſe modum cognoſcēdi Deum per fidem, cuius oppoſitum eſt inductum.

Qualiter verò uiderit in ænigmate, patuit. Veruntñ tota rñſio Bonauenturæ iam tacta, quaſi de uerbo ad uerbum ſumpta eſt ex ſcripto Alexandri. Qui ēt Alexander ſentire vř, ꝙ cognitio fidei non competebat homini in ſtatu innocentiæ, eo ꝙ fides per ęnigma in cognitionem ꝓcedat. Sed ut alibi dictū eſt, cognitio ꝑ fidem, & cognitio per contemplationē, q̄ eſt actus doni ſapientiæ, ſimul ſtant. quamuis in Adam nō fuit fides cū tali, tanta ęnigmatica cognitiōe, ſicut ī nobis, nihilominꝰ fuit ī eo fides, & ſpes.

Alexāder.

Durandus ¶ Inſuper Durandus hic aliqua ſcribit, in principali concluſione conſonans ſuperiùs introductis: Adam, inquiens, in ſtatu innocentiæ cum eſſet uiator, ſicut & nos, uidebat Deum eodem genere uiſionis, quo nos, ex creaturis ſumens cognitionem: ſed tanto perfectiùs, q̄ nos, q̄to perfectiorem habuit cognitionem de creaturis, q̄ nos. Circa quod dico, ꝙ cognitio creaturarum fuit ſibi concreata. attñ, ut eſt dictum, ex conſideratione creaturarum aliquo mō profecit, Certum, ꝙ nulla ſpūalis ſubſtantia pōt cognoſci ꝑ ſpeciem, neq; Deus, neq; angelus. Verū iſtud ſupra deſtructum eſt, & oñſum, ꝙ omnis cognitio intellectualis fit per aliquam ſpeciem, ſeu ſimilitudinem rei intellectæ, exiſtentem in intellectu intelligentis, vel per aliquid habens ſe per modum intelligibis formæ: imo & Deus adorandus, ac ſuperſublimis, tam in uia, q̄ in patria vř per ſpeciē: in patria quidem per ſpeciem increatā, q̄ eſt ſua eſſentia, q̄ eſt obiectum, & ſpecies, quod & quo, res & rō cauſa, & exemplar: in uia verò per ſpeciem creaturæ, inquantum in ea relucet creator. Intelligentia quoq; plena eſt intelligibilibus formis.

Deꝰ cognoſcibilis eſt per ſpeciē, & hic, & in patria.

QVAESTIO III.

NVnc perſcrutandum, *An homo in ſtatu innocentiæ habuit omnium rerum notitiam* Vř ꝙ nō quia, ut dictum eſt, ēt in ſtatu innocentię in ſcientia ꝓfeciſſet, & multa per experientiā didiciſſet Quod aūt ante iam ſcitum eſt, non diſcitur. Item, ſi anima Adæ fuit perfecta in ſcientijs a ſuæ creationis exordio, fruſtra fuiſſet corpori unita: quia ad hoc coniungiť corpori, ut in eo ſcientias, & uirtutes adipiſcať. Nempè cū forma ſit finis materię, non coniungiť ipſi materię niſi principaliter ſuum profectum.

¶ Ad hæc, prima rerum inſtitutio extitit naturalis, ſed naturale eſt homini ſcientiam paulatim miniſterio ſenſuum adipiſci, non ſubito per infuſionem accipere, ergo & ſic factum eſt homini protoplaſto.

¶ In contrariū eſt, ꝙ Adam mox, ut creatus eſt, & in paradiſū tranſlatus, impoſuit nomina rebus ſm ꝓprietates earū. In Eccleſiaſtico quoq; ſcriptū eſt, Creauit illis ſciā ſpiritus, ſenſu impleuit cor illorū.

Eccle. 17.

Alexāder. ¶ Ad hoc Alexander rñdet: Hō primus ab exordio ſuæ conditionis habuit ſcientiæ complementum ſm Hugonem, & magiſtrum Sniarum. Et hoc homini conueniebat tam per comparationem ſui ad ſuum principium productiuum ab ipſo colendū tam per comparationem ad genus humanum ab ipſo propagandum, tam per comparationem eius ad animalia ab ipſo gubernanda. Quantum ad primū, id decuit: quia cum Deus cætera opera ſua fecit perfecta, iuxta illud, Dei perfecta ſunt opera: quantomagis decuit Deum, illum in ſcientia rerum ad ipſum pertinentium facere perfectum, quem inſtituit eſſe debere principium totius generis ſui, & q̄ quodammodo finis eſt cęterorū? Cumq; factus fuerit ad Deū colendū, debuit ſcire leges diuinas, ſm quarū illuminationē poſſet Deo placere, atq; in uia mo-

Deut. 32.

rum virtuoſè incedere. Similiter, quo ad ſm: qm̄ factus fuit, ut principium totius ſuæ poſteritatis, opoṫtuit eum ſcire qualiter ſuā domū, & ꝓlem inſtrueret, ædificaret, præiret, ac regeret. Quo ad tertium quoq; non decuit, ut Deus cuncta hoī inferiora traderet ad regendū, & obediendū, ac nominandū, niſi eorundē ſufficientē notitiā contuliſſe hoī ipſi. Idē probať ex parte ſtatus primi, q̄a cū hō in ſtatu illo deberet eſſe ꝑfectus, & rectus in actibus affectus ne deuiaret, debuit eſſe perfectus in actibus intellectꝰ. Veruntñ ꝓficere potuit. ꝑfectus q̄ppè ſcię triplici pōt uia conſiderari. Primò, ex parte ſcibiliū. Secundo ex parte maioribus habilitatis ad intelligendū: Tertiò, ex parte modorū ſciendi. Quantū ad primū, ſciendū, ꝙ quædam ſiunt curſu naturali, q̄dam ſupnaturali, q̄dā aūt uoluntariè. In eorū ergo notitia, q̄ naturaliter fiunt, nō ꝓfeciſſe: hō ꝑ noui habitus acquiſitionem, quia ſm Hugonē, & Magiſtrū, accepit a creatore ſciam oīm generum rerum ꝓfeciſſet tñ in mō ſciendi, quia quod ſciuit ex infuſione ſimplici cognitione, agnouiſſet, & ꝓpria experientia, ac magis in particulari: & quod ſciuit intellectualiter, nouiſſet, & ſenſibiliter. Inſuꝑ ex aſſuefactione, atq; frequentia conſiderandi ꝓfeciſſet, quo ad maiorē habilitationē ſciendi, & iudicandi de rebus: quamuis ēt non habuiſſet tarditatē hebetudinis ex aggrauatione, corruptelaq; corporis ſequentē culpā tranſgreſsionis, habuiſſet tñ uelocitatē tardiorē, ſeu minorē ꝑꝑ aīalis corporis uegetabilitatē. In cognitione demū eorum, quæ ſupernaturaliter, aut uoluntariè ſiunt, ſimpliciter ꝓfeciſſet: imò ad talia cognoſcenda indiguit illuſtratio ſuperna, & ad cognoſcendum ſecreta alterius, indiguiſſet detectione ipſius. Nec talis ꝓfectus ſtatui innocentiæ derogabat, cū & angeli ſancti ī taliū cognitione ꝓficiant. ¶ Sed circa hoc quæri pōt, an in tali ſtatu decipi potuiſſet. Vř ꝙ imò, qm̄ teſte Apoſtolo, Mulier ſeducta fuit. uir quoq; putauit ueniale, quod fuit mortale, ut dictū eſt, & in hoc iudicauit erroneè. Ad hoc q̄dam rñdēt ꝑ diſtinctionē: nam quædam ſunt ꝓpriè ſcibilia, ut obiecta ſciẽ; quædam opinabilia, ut ſunt mentis ſecreta, futura cōtingentia, atq; fortuita, ac merè uoluntaria, quæ non certitudinaliter, ſed conjecturaliter agnoſcunť. In ſcibilibus Adam falli nequiuit, eo ꝙ taliū certā haberet ſciam ſibi connatā, in opinabilibus verò contingit falli dupliciter: Primò, falſis firmiter adhærendo: talis adhæſio error eſt, nec in ſtatu innocentiæ habuit locū. Secundò, qualitercunq; æſtimando, q̄ æſtimatio eſt opinio falſa ſine pleno cōſenſu, & hęc potuit eſſe ī primo ſtatu abſq; ipſius ꝑuia culpa, & pœna: ꝑſertim cū ex hmōi æſtimatione non incideret culpā, neq; incurreret damnū. Et ꝑ hanc diſtinctionē ſoluerent hinc inde auctoritates diuerſæ, q̄ videnť inuicē repugnare, aliud ve ꝑtendere. Verū: qm̄ iſta rñſio non plenè ſatisfacit rōni, nec cōcordat ſententiæ Auguſtini, ideo alij dicunt. Cum .n. ſm Auguſtinum in Enchiridio non aliud ſit errare, q̄ verū falſum putare, aut certū ꝓ incerto tenere, quod ad huius uitæ ſpectat miſeriam, conſtat, ꝙ Auguſtinus gñaliter uocat errorē omnē deceptionē, & illū nominat indecorem. Deceptio quoq; ultra neſcientiā addit iudicij obliquationē, q̄ in Adā in ſtatu inocētiæ nō fuiſſet, ſicut nec paſsio corꝑalis. Quēadmodū aūt dupliciter accidit aliquē lædi, aut pati, videlicet ab intrinſeca cauſa, & a cauſa extrinſeca, ut expreſsū eſt ſupra, nullo horū modorū fuiſſet hō in ſtatu innocētiæ paſſus: qm̄ uirtus aīæ regitiua ꝑfectè corpori ꝑſidebat, & ab extrinſeca paſsione præſeruabatur: ita dupliciter pōt, quis decipi.

Hugo.

1. Tim. 2.

Auguſt.

decipi. Primò a cauſa intrinſeca, ipſo paralogizante ſeipſum. Secundò a cauſa extrinſeca, alio ipſum circumueniente. & neutro mõ tunc accidiſſet, q̃a iudiciũ rõnis in oĩbus præſidebat perfectè inferioribus uiribus, quamdiu culpa nõ affuit. & ſi quis ab extra fallaciter pſuaderet, diuina inſpiratio, ſeu angelica illuſtratio obuiaret. Aliq oppoſitũ ſentiunt, ſed pdicta rñſio conſonat Aug. non poterat ẽt in ſtatu innocentię in eſſe homini ſomnium ex ꝑpeſſione phãtaſiarum, aut illuſione hoſtili. Hęc Alexander. Idem Bonauen. cuius reſponſio ex Alexandro eſt ſumpta.

Tho aqui. ¶ At verò Thomas: Illam, inquit, ſcientiam oportet nos attribuere homini primo in ſtatu innocẽtię. ſine qua imperfectus fuiſſet, & amplius nihil. tunc autem ſcientia alicuius dr̃ imperfecta, quando ignorat aliquid pertinentium ad ſe. hinc nulla notitia eorum, quę ad hominem pertinebat, primo homini in ſtatu innocentiæ defuiſſet. Pertinebat autem ad ipſum diſpoſitio ſuijpſius in actibus proprijs. hinc habuiſſe aſſeritur perfectam eorum cognitionem, quę ab ipſo agenda fuerãt, aut uitanda. Ad ipſum quoqꝫ pertinebant alię creaturę, inquantum factę fuerunt propter ipſum, & regerentur ab ipſo. ideo tantum de unaquaque re cognoſcebat, quantum ad uſum hominis pertinebat. nec oportet plùs cognitionis ſibi pro illo aſcribere ſtatu. Hanc demum cognitionem aliter habuit Adam, aliter poſteri eius ad eã

Boethius. Deut. 32. ueniſſent: qui natura (ut ait Boethius) a perfectis ſumit exordium, & Dei perfecta ſunt opera, ideo Adã tanquam principium totius humani generis, omnem perfectionem humanæ naturæ competentem in primordio ſui accepit, ſicut ſecundum corpus, ita ſm animam, ut eſſet potens ad ꝑpagandũ alios corporaliter, atqꝫ ad inſtruendum intellectualiter. filij verò eius quia cum originali iuſtitia nati fuiſſent, quæ ſine prudẽtia eſſe nequit, ſicut nec aliqua uirtus, ut ſexto dicitur Ethicorum, ſtatim cum nati fuiſſent, habitum habuiſſent cognitionis illius. quo eligere potuiſſent, quid agere, quid uitare deberent, quamuis forſan uſus rationis in ipſis impeditus fuiſſet propter organorum indiſpoſitionem, ſm vnam opinionem: habitum autem cognitionis aliarum rerum in ſua natiuitate non habuiſſent de neceſſitate ſed per inuentionem, & doctrinam, ut ſimul cum corporis incremento completetur cognitionis per-

Philoſop. fectio. Nam & philoſophus 6 loquitur Ethicorum, ꝙ prudẽtia, atqꝫ huiuſmodi habitus ad rerum a nobis agendarum cognitionem ſpectantes, ſunt nobis, plùs naturales, q̃ aliarum ſcientia rerum. Aliqui verò dicunt, ꝙ etiam habitus cognitionis omnium rerum accepiſſent mox nati. quod neceſſarium non uidetur, nec quantum ad intregitatem naturæ, nec quantum ad originalem iuſtitiam

Inſup, quia perfectio totius hominis primi pendebat ex pfectione ſuperioris potẽtię ſuę, qua Deo inhæſit, ideo illa durãte nec defect⁹ in corpore, atqꝫ deceptio in aĩa eius potuit eſſe. vnde ſicut iuxta prę habita Adam in ſtatu illo poterat mori, uidelicet ſi prius peccaſſet, & tamẽ fuit quodammodo immortalis, quia potentia moriendi non exiſſet in actũ, niſi pręcedente peccato: ſic in ſtatu innocentiæ poterat decipi, ſi priùs peccaret, non aliter. Hinc Euæ ſeductio, fuit ſecuta elationem ipſius, quam ex uerbis concepit ſerpentis. Conſimiliter fuit de Adam, ut pa- Nota.

tuit. Eua quoqꝫ credidit ſerpentem uſum loquendi accepiſſe diuinitus, non conditione ſuæ naturæ, ſed per ſpũalis miniſterium creaturæ. Nec contulit an hoc fieret uirtute angeli boni, aut mali, & an Deo iubente, uel permittente. Hęc Thomas in Scripto.

¶ In prima parte. q̃one 64. Naturarali, ait, ordine Artic. 3.

perfectum præcedit imperfectum, quemadmodum actus potentiam. quod enim in potentia eſt, non reducitur ad actum niſi per ens in actu. cumqꝫ res primò a Deo ſint inſtitutæ, non ſolũ, ut eſſent in ſe, ſed ut aliorum quoqꝫ eſſẽt principia, idcirco producta ſunt in ſtatu perfecto, in quo poſſent producere alia. Deniqꝫ homo poteſt eſſe aliorum principium non ſolum per corporalem generationem, ſed etiã per inſtructionem, & gubernationem: hinc primus homo a ſui exordio accepit a Deo uniuerſorum ſcientiã, in quibus in homines nati ſunt informari. Et hæc ſunt oĩa, quæ in primis principijs per ſe notis uirtualiter continentur, quæ homines naturaliter ualent cognoſcere. Ad gubernationem verò ꝓpriæ uitæ, ac aliorum, non ſufficit cognitio naturaliter ſcibilium, ſed requiritur ẽt ſupernaturalis quorundam cognitio, quia ad ſupernaturalem beatitudinẽ uita ordinat̃ humana. talium aũt cognitio ſpectat ad fidem. hinc de talibus tantam primus hõ accepit cognitionem, quantam ſibi pro ſtatu illo neceſſaria fuit ad ſuam, ac aliorum directionem, Cætera quæ nec naturali ſtudio cognoſcuntur. nec requiruntur ad gubernationem uitæ humane, primus homo nõ nouit, ut ſunt aliorũ cogitationes, contingẽtia quoque futura, & ſingularia multa. Habuiſſetqꝫ illam ſciam ꝑ ſpecies infuſas, ſeu concreatas. Nec ideo illa ſcĩa fuiſſet alteriùs rõnis, q̃ nr̃a ſcĩa. Porro de deceptione qdã dixerunt, ꝙ primus hõ decipi nequit q̃tum ad ea q̃ ſciuit, ſed bñ quantũ ad alia, deceptione largè accepta, ut dictũ eſt: qm̃ talis deceptio nec noxia fuit, neqꝫ culpabilis. Sed hoc intregitati primi ſtatus nõ conuenit, cum verũ ſit pfectio intellectus ideo falſitas ei diſconuenit. Verũ ſicut in corpore Adæ potuit eſſe carentia alicuius pfectionis, uidelicet claritatis. non tñ aliquod malum: ita in anima eius potuit eſſe neſcientia quædam, non tamen æſtimatio falſi. Hęc Thomas in Summa.

Adam uniuerſorum ſciẽtiã habuit naturaliter ſcibilium.

¶ Poſtremò qdam hic ſciſcitant̃, An Adã fuit præſcius ſui caſus. Ad quod rñdendum eſt eo mõ, quo ſupra ad ſimilẽ rñſum eſt q̃onem, utpote iſtã: Verũ angeli fuerunt pſcij ſuæ ruinę. Et dato, ꝙ Adam in raptu cognouerit Deum incarnandũ, nõ tñ ſequit̃, ꝙ ſuũ præſcierit caſum, q̃a reuelari ei poterat myſterium illud digniſsimũ ſine reuelatione cauſę ipſius.

Adã caſus ſui pſcius non fuit.

A *De gratia hominis, & de potentia ante caſum.* *Diſt. XXIIII.*

NVnc diligenter inueſtigari oportet, quam gratiam, uel potentiam habuerit homo ante caſum, & vtrum per eam potuerit ſtare, vel non. Sciendum eſt ergo, ꝙ homini in creatione (ſicut de angelis diximus) datum eſt per grãm auxilium, & collata eſt potentia, per quam poterat ſtare. i. non declinare ab eo, quod acceperat: ſed non poterat proficere intantum, ut per grãm creationis ſine alia mereri ſalutem ualeret. Poterat quidem per illud auxilium grãæ creationis reſiſtere malo, ſed non perficere bonum. Poterat tñ per illud bene uiuere quodã- Quod in grã creatus fuit, in qua potuit ſtare, ſed non proficere.

modo,quia poterat uiuere ſine peccato:ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter uiuere,quo uitam meretur æternam. Vnde Auguſtinus in Enchiridio: Sic factus eſt homo rectus,ut & manere in ea rectitudine poſſet non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri peruerſus arbitrio.utrumlibet horum elegiſſet,Dei uoluntas fieret, uel ab illo, uel de illo. Et quia ſuam maluit facere uoluntatem,quam Dei, de illo facta eſt uoluntas Dei.Item in eodem:Sic hominē priùs oportebat fieri,vt & benè poſſet uelle, & malè.Nec fruſtra,ſi benè:nec impunè,ſi malè.Idem quoq; in libro de correptione, & gratia ait: Si hoc adiutorium,uel angelo,uel homini cum primum facti ſunt,defuiſſet: quñ non talis natura facta erat,vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi uellet, non utiq; ſua culpa cecidiſſet. Defuiſſet quippè adiutorium,ſine quo manere non poſſet.Idem:Dederat Deus homini bonam uoluntatem,in illa quippè eum fecerat rectum: dederat adiutorium,ſine quo non poſſet in ea manere ſi uellet,& per quod poſſet. Vt autem hoc vellet,in eius dimiſit arbitrio.In eodem:Acceperat poſſe ſi uellet,ſed nō habuit uelle,quo poſſet.Nam ſi habuiſſet,perſeueraſſet. His teſtimonijs euidenter monſtratur,ꝙ homo rectitudinem,& bonam uoluntatem in creatione accepit,atq; auxilium, quo ſtare poterat.alioquin non ſua culpa uideretur cecidiſſe.

Au.in Enchi.c.107.
Idē in eodē ca.105.
Au.in lib. de correptione, & gra.c.11.
Ibidē ubi ſupra.

B *Qualis fuerit illa rectitudo,& bonitas voluntatis,in qua creatus eſt.*

Sed qūo rectam,& bonam uoluntatem habuit homo, ſi per eam, nec mereri uitam ualuit,nec in ea ſtare voluit:quia nec aliquid mali ea tunc uolebat, & ad tempus ſtare uoluit,ſed non perſeueranter:& ideo recta,& bona fuit tunc uoluntas hominis.

C *Oppoſitio contra illud,quod dictum eſt,hominem non potuiſſe proficere.*

Ad hoc autem, ꝙ diximus hominem non potuiſſe proficere,uel mereri per gratiam creationis,ſolet opponi ſic:Per illud auxilium gratiæ creationis potuit ſtare in bono, quod acceperat,potuit ergo reſiſtere tentationi.Sed reſiſtere tentationibus, atq; ſuggeſtionibus malis,meritum eſt,ac bonum remunerabile Omne aūt bonum meritum,profectus eſt. Per gratiam ergo creationis proficere potuit ſine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus,quia reſiſtere malo,& non conſentire tentationi,non feciſſet illi meritum,& ſi non conſenſiſſet:quia nihil in eo erat,qđ ad malum impelleret,ſicut angelis, qui non ceciderunt,non fuit meritū,ꝙ ſteterunt.i ꝙ non corruerunt.Nobis aūt meritū eſt aliqñ,ſi malum non facimus,ſed reſiſtimus: ibi duntaxat,ubi cauſa ſubeſt, quæ nos id facere mouet,quia ex peccati corruptela proni ſunt ad lapſum greſſus noſtri. Vbi autem non interuenit cauſa nos ad malum impellens,nō meremur,ſi ab eo declinamus. Declinare enim a malo,ſemper uitat pœnam, ſed non ſemper meretur palmam.

Reſpōſio.

D *De adiutorio homini in creatione dato,quo ſtare poterat.*

Hic conſiderandum eſt, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere,ſi uellet. Illud utiq;fuit libertas arbitrij ab omni labe,& corruptela immunis,atq; uoluntatis rectitudo,& omnium naturalium potentiarum,animæ ſynceritas,atq; viuacitas.

E *De libero arbitrio.*

Liberū uerò arbitriū eſt facultas rōnis,& uoluntatis,qua bonum eligitur gr̄a aſſiſtēte, vel malum eadē deſiſtente.Et dr̄ liberum, quantum ad uoluntatē, quæ ad utrumlibet flecti pōt.Arbitrium verò quantum ad rōnem,cuius eſt facultas, uel potētia illa, cuius ēt eſt diſcernere inter bonum,& malum.Et aliqñ quidem diſcretionem habens boni, & mali,quod malum eſt eligit, aliqñ verò, quod bonum eſt. Sed quod bonum eſt, niſi gratia adiuta non eligit,malum uerò per ſe eligit.Eſt.n.in anima rōnali uoluntas naturalis,qua naturaliter uult bonum,licet tenuiter,& exiliter,niſi gr̄a iuuet:quæ adueniēs, iuuat eam, & erigit,ut efficaciter velit bonum.Per ſe aūt pōt uelle malum efficaciter. Illa ergo rōnalis animæ potētia,qua bonum,uel malum pōt uelle,utrunq; diſcernens, liberum arbitrium nuncupatur:quod bruta animalia non habent,quia rōne carent: habent tamen ſenſum,& appetitum ſenſualitatis.

Bruta aīalia non habēt liberū arbitrium

F *De ſenſualitate.*

Eſt.n.ſenſualitas quædam uis animæ inferior,ex qua eſt motus,qui intēditur in corporis ſenſus,atq; appetitus rerū ad corpus ꝑtinētium.Rō uerò vis animæ eſt ſuperior, q̄ (vt ita dicamus) duas habet partes,uel differentias,ſuperiorem,& inferiorem.Secūdum ſuperiorem,ſupernis conſpiciendis,uel conſulendis intendit.Secundum inferiorem ad temporalium diſpoſitionem proſpicit.Quicquid ergo in anima noſtra nobis conſiderantibus occurrit,quod non ſit commune cum beſtijs,ad rōnem pertinet.Quod autem

De rōne.
Quid ad rōnē pertinet.

in ea

*Beſtijs.

in ea reperis commune cum * beluis,ad ſenſualitatem pertinet. Et nobis gradatim in conſideratione partium animæ progredientibus primum aliquid occurrit, quod non eſt commune cum beſtiis,ibi incipit ratio. Hoc autem Auguſtinus docet 12. lib.de Trinit.ita dicens: Videamus ubi ſit quaſi quoddam hominis exterioris,interiorisq; confinium.Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dr̃ ad exteriorem hominem pertinere.Non enim ſolum corpus exterior homo putabitur: ſed adiuncta quadam uita ſua,qua compages corporis,& omnes ſenſus uigent,quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda. Aſcendentibus ergo introrſum quibuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes,ubi incipit aliquid occurrere, quod non ſit nobis commune cum beſtijs,ibi incipit ratio,vbi homo interior iam poſſit agnoſci. Rõnis autẽ pars ſuperior æternis rõnibus conſpiciendis ,uel conſulendis adhæreſcit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur.Et illa rõnis intentio, qua contemplamur æterna, ſapientiæ deputatur: illa uerò,qua bene utimur rebus temporalibus, ſcientiæ deputat̃. Cum uerò diſſerimus de natura mentis humanæ,de vna quadam re diſſerimus:nec eam in hæc duo,quæ commemorauimus,niſi per officia geminamus. Carnalis autem, uel ſenſualis animæ motus,qui in corporis ſenſus intenditur, nobis,pecoribusq; communis eſt: qui ſecluſus eſt a rõne ſapientiæ,rõni autem ſcientiæ uicinus eſt.

Vbi incipit ratio. — August.de Trin.li 12.cap 6. — Aug.li.12.de Tri.c.8. — Aug.li.12.de Tri.c.4.

G

Quòd talis eſt ordo peccandi, vel cadendi in nobis,qualis fuit in primis hominibus.

Illud quoq; prætermittendum non eſt,ꝙ talis tunc in vno homine tentationis eſt ordo,& progreſſio,qualis tunc in primis præceſſit parentibus. Vt enim tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri,ipſaq; conſenſit: deinde viro ſuo dedit,ſicq; conſummatum eſt peccatum: ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis,pro uiro ſuperior rõnis portio. Et hic eſt uir, qui ſecundum Apoſtolum dr̃ imago,& gloria Dei: & illa eſt mulier,quæ ſecundum eundem dicitur gloria viri. Atq; inter hunc uirum,& hanc mulierem,eſt uelut quoddam ſpirituale coniugium naturaliſq; contractus,quo ſuperior rõnis portio quaſi uir debet præeſſe, & dominari. Inferior verò quaſi mulier debet ſubeſſe,& obedire. Ideo vir ſecundum Apoſtolum nõ debet habere velamen, ſed mulier. Et ſicut in cunctis animantibus non eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi,ſed de illo ſumptum,quod ei formaretur in coniugiũ; ita & in partibus animæ,quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti noſtræ ſimile eſt adiutorium. Vnde Auguſtinus in eodem: Illud noſtrum,quod in actione temporalium tractandorum ita uerſatur,ut non ſit in nobis commune cum pecore, rationale eſt quidem:ſed ex illa rationali mente,qua ſubhæremus intelligibili,& incommutabili ueritati tanquam ductum:& inferioribus tractandis,gubernandisq; deputatũ eſt. Sicut.n.in omnibus pecoribus non eſt inuentum uiro adiutorium ſimile ſibi, niſi de illo detractum in coniugium formaretur:ita menti noſtræ, qua ſupernam conſulimus veritatem,nullum eſt ad uſum rerum temporalium,quantum naturæ hominis ſatis eſt ſimile adiutorium ex animæ paritbus,quas cõmunes cum pecoribus habemus. Ideoq; rõnale noſtrum non ad unitatis diuortium ſeparatum,ſed in auxilium ſocietatis quaſi deriuatum,in ſuo diſparitur officio. Et ſicut una caro eſt duorum in maſculo, & in fœmina,ſic intellectum noſtrum & actionem ſiue rõnem,& appetitum rõnalem,uel ſi aliquo modo ſignificantiùs dici poſſunt,una mentis natura complectitur: ut ſicut de illis dictum eſt, Erunt duo in carne una,ſic & de his dici poſſit,duo in mente vna. Ecce ex his apertè intelligi põt,qualiter in anima hominis exiſtat imago illius coniugij: & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria,ſ.uir,mulier,ſerpens.

Quod in nobis eſt vir,& mulier,& ſerpẽs,& quomodo. 1.Cor.11.b. De ſpũali cõiugio viri & mulieris in nobis. — 1.Cor.11.b. — Augu lib.12.de Tri. cap 3. Gen.2.d

H

Qualiter per illa tria in nobis conſummetur tentatio.

Nunc ſupereſt oſtendere quomodo per hæc tria in nobis conſummetur peccatum: vbi agnoſci poterit,ſi diligenter intendatur,quid ſit in anima mortale,uel ueniale peccatum. Vt enim ibi ſerpens ſuaſit mulieri,& mulier viro,ita & in nobis ſenſualis motus cum illecebram peccati conceperit, quaſi ſerpens ſuggerit mulieri, ſcilicet inferiori parti rationis,id eſt,rationi ſcientiæ:quæ ſi conſenſerit illecebræ, mulier edit cibum uetitum. Poſt de eodem dat uiro,cum ſuperiori parti rationis,id eſt, rationi ſapientiæ eandem illecebram ſuggerit: * quę ſi conſentit,tunc vir ẽt cum fœmina cibum vetitum guſtat. Si ergo in motu ſenſuali tm̃ peccati illecebra teneatur, ueniale, ac leuiſſimum eſt peccatum. Si verò inferior pars rationis conſenſerit, ita ut ſola cogitationis delectatione ſine voluntate perficiendi teneatur, mulier ſola manducauit,non vir: cuius auctoritate

*Quæ.

Qđ peccatum ſit ueniale.

tate cohibetur uoluntas, ne ad opus uſque perueniat. Si uerò aſſit plena uoluntas perficiendi, ut ſi aſſit facultas, ad effectum perducatur, uir quoque manducar, quia ſuperior pars rationis illecebræ conſenſit, & tunc eſt damnabile, & graue peccatum. [Qñ mortale.] Quando autem mulier ſine uiro guſtat, aliquando eſt mortale, aliquando ueniale peccatum. Vt enim dictum eſt, tunc mulier ſine uiro guſtat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, ut faciendum non decernatur: uel cum quidam terminus, & menſura à peccato adhibetur à uirò, ut non liceat mulier effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, ſed ſtatim ut mulierē tetigit, uiri autoritate repellatur, ueniale eſt. Si uerò diu in delectatione cogitationis teneatur, etſi uoluntas perficiendi deſit, mortale eſt: & pro ea damnabitur ſimul uir, & mulier, id eſt, totus homo: quia & tunc uir non ſicut debuit, mulierem cohibuit: unde poteſt diei conſenſiſſe.

I

Repetitio ſummam perſtringens.

Itaque ut breuiter ſummam perſtringam, quando peccatum: ita in anima concipitur, ut illud facere diſponat: uel etiam perficiat aliud frequenter, aliud ſemel: uel D etiam quando delectatione cogitationis diu tenetur, mortale eſt. Cum uerò in ſenſuali non motu tautum eſt, ut prædiximus, tunc leuiſſimum eſt, quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſupra dixi, aliud frequenter, aliud ſemel: quia (ut quibuſdam placet) quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, uel facienda diſponantur, damnant: [Au lib.12. de tri.c.12.] quædam uerò non niſi ſæpius fiant., uel facienda decernantur, ut de ocioſo uerbo, & huiuſmodi. Hæc autem Auguſtinus in duodecimo libro. de Trinit. tradit ita. Sicut in illo coniugio primorum hominum ſerpens manducandum perſuaſit, mulier autem non manducauit ſola, ſed uiro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt: ita & in quodam ſecreto coniugio, quod in uno homine geritur, & dinoſcitur, cum rationi ſcientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi uiuacitate uerſatur, animalis ſenſus ingerit quandam illecebram, tunc uelut ſerpens, alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ conſentire, de ligno uetito eſt edere. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperiori uerò autoritate ita retinentur membra, [Rom 6.c.] ut nou exhibeantur arma iniquitatis peccato: ſic habendum æſtimo, uelut ſit lignum uetitum mulier ſola comederit. Si autem in conſenſu illo ita diſcernitur quodque peccatum, ut ſi ſit poteſtas, etiam opere impleatur, intelligenda eſt mulier dediſſe viro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolum cogitandum ſuauiter, uerunmentiam perpetrandum efficacitei mente decerni: niſi & illam entis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi uel ab opere cohibendi, malæ actioni cedar. [Verum ſit mortale q in ſola delectatione teneat cogitationis.] Nec ſane cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen, & uolens libenter, quæ ſtatim ut attigerunt animum, reſpui debuerunt: negandum eſt eē peccatum, ſed longe minus, quàm & ſi opere ſtatuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus uenia petenda eſt, pectusque percutiendum, & dicendum: [Mat 6.b.] Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat: & ideo ſi ſola mulier cibum ediſſer illicitum, ſola utique mortis ſupplicio plecteretur: ita dici poteſt in homine uno, ſi delectationibus illicitis, à quibus continuo ſe deberet auertere, cogitatio libenter ſola paſcatur: nec faciendo decernantur mala, ſed tantum ſuauiter in recordatione teneantur; quaſi mulierem ſine uirò H poſſe damnari. Abſit hoc credere. Hic quippè una perſona eſt, unus homo eſt, totusque damnabitur: niſi hæc, quæ ſine uoluntate operandi: ſed tamen cum uoluntate animum [August.] talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, p̄ mediatoris gratiam remittanſ. [Ephe.2.a.] Idē quoq; in libro cōtra Manichæos de hoc codē ſic ait: Apoſtolus dicit Scd̄m principem poteſtatis aeris huius, ſpiritus q nunc operatur in filios diffidentiæ. Nunquid ergo uiſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos, & operatur? Sed miris modis per cogitationem ſuggerit, quicquid pōt, quibus ſuggeſtionibus reſiſtendū eſt. [2.Cor 2.c.] [Iohā.13.a] Non.n. ignoramus aſtutias eius, Quomodo enim acceſſit ad Iudam, quando ei perſuaſit ut dominum traderet? [Luc.22.a] Nunquid in locis, aut per hos oculos ei uſus eſt? Sed utique (ut dictum eſt) in cor eius intrault. [Gene.2.b.] Reppellit aūr illum homo, ſi paradiſum mentis cuſtodiat. Poſuit.n. hominem Deus in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illū, qa ſicut eccleſiæ dr̄ in canticis canticorum, Hortus concluſus, fons ſignatus. quo utiq; non admit- [Cãt 4.d]

titur

ritur peruerſitatis ille perſuaſor, ſed tñ per mulierem decepit. Non.n.etiam ratio noſtra deduci ad * conſenſionem peccati põt, niſi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, * qua debet obtemperare rationi tanquam rectori uiro. Etiam in unoquoq; noſtrũ nihil aliud agitur nunc, cum ad peccatum quiſq; dilabitur, q̃ tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente, muliere, & viro. Nam primo fit ſuggeſtio, ſiue per cogitationem, ſiue per ſenſus corporis: vel uidendo, vel tangendo, vel audiendo, vel guſtando, vel olfaciendo. Quæ ſuggeſtio cum facta fuerit, ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccãdum, excluditur ſerpentis aſtutia: ſi autem mota fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſum erit, ſed aliqñ ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat, atq; compeſcit. quod cum fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem rõ conſentiat, & quod libido commouerit, faciendum eſſe decernat, ab omni uita beata tanquam de paradiſo expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiam ſi non ſubſequatur factum, quando rea tenetur in conſenſione conſcientia.

* Cõſenſũ
* Quæ.

K *Quare hæc de animæ partibus dixit.*

Hęc de animę partibus interſeruimus, ut ipſius animæ natura pleniùs cognoſceretur: & ſm quam ſui portionem in ea ſit liberum arbitrium, intelligatur, ſcilicet ſecundum rõnem, qua omne peccatum mortale geritur, ſed non omne ueniale. illud. ſ. quod in ſolo motu ſenſualitatis exiſtit.

L *Quòd ſenſualitas ſæpe in ſcriptura aliter, quàm ſupra accipitur, ſcilicet, ut etiam inferior rationis portio, eius nomine intelligatur.*

Non eſt aũt ſilentio prætereundum, ꝙ ſæpe in ſcriptura nomine ſenſualitatis, non id ſolum in anima, quod eſt nobis commune cum pecore, ſed ẽt inferior portio rõnis, quę temporalium diſpoſitioni intendit, intelligitur, Quod diligens lector in locis ſcripturæ, vbi de ipſa fit mentio, uigilanter annotet.

Summa di ſtinct. 24.

EXpeditis qõnibus, quæ circa tentationem & tranſgreſsionem primorum parentum a quibuſdam mouentur, & oſtenſo qualis, & quanta ſcientia fuerit in eiſdem, nũc declaratur qualiter in naturalibus uiribus erant diſpoſiti. Et primò inquirit, quale poſſe collatum fuit ipſis ante tentationem, & caſum, An ſcilicet per illud poterant ſtare, ac tentationi reſiſtere: deinde, an etiam per illud potuerunt mereri. Conſequenter incipit tractare de libero arbitrio, ac ſenſualitate quid ſint. Tandem pandit qualiter in nobis ſit modus, ordo, & gradus tentationis, conformis ordini tentationis primi parentis.

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *Utrum homo ſit creatus in gratia gratumfaciente uirtutibuſq; infuſis*. quæ quæſtio eandem penè habet reſponſionem cum ea, qua ſupra de angelis eſt quæſitum, an creati fuerunt in gratia. Et nunc ſupra ex Thoma eſt introductum, quod originalis iuſtitia ſine gratia gratumfaciente eſſe non potuit. Verum de hoc nunc pleniùs eſt ſcrutandum. tamen hæc quæſtio etiam infra capite 29. habet locum, & poteſt penè eiſdem rationibus perſuaderi, quòd non, quibus probatum eſt ſupra, angelos non fuiſſe in gratia tali creatos. Originalis quoque iuſtitia, & naturalis integritas ipſius naturæ, ac naturales uirtutes fecerunt primum hominem Deo acceptum, nec potuit condemnari cum huiuſmodi doni. ergo ſaluatus fuiſſet in eis, & cum ipſis, cum in adultis nõ ſit medium inter eſſe dignum amore, aut odio, ſimiliter nec inter ſaluari. & condemnari.

Albertus. ¶Ad hoc reſpondet Albertus: Dicendum, quòd in gratia gratiſdata ſecundum uirtutes naturales factus eſt homo. Ait quippè Magiſter in litera: homini datum eſt in creatione per gratiam auxilium, & collata potentia, qua poterat ſtare, id eſt, ab eo, quod accipit non declinare: quod probat per Auguſtinum, ut habetur in litera. Porro gratia dicitur tribus modis, ut innuit Gloſſa ſuper illud Iacobi, Omne datum optimum, & omne donum perfectum &c. quo aſſerit Gloſſa: Data optima ſunt, quæ dantur cum natura, & eleuant naturales potentias ad actus perfectos ſecundum naturam, ut bonum ingenium, ordinata uoluntas, luminoſus intellectus, clarus ſenſus, perfecta, diſcretaque ratio, naturæ habilitas ad uirtutes, ſecundum quod uirtus eſt extremum potentiæ, ut dicitur Ethicorum ſecundo. & in gratia tali creatus eſt homo, prout in textu probatur per uerba Auguſtini in libro de correptione, & gratia. Secundò dicitur gratia, quod ſuperadditur talibus adiutorijs potentiarum, & eleuat ipſas potentias ad meritorios actus. & hæc eſt gratia gratumfaciens, in qua non eſt creatus Adam, ſecundum Auguſtinum. Dederat enim ei Deus vnde poſſet ſtare, non vnde ad meritum poſſet proficere. Et huius adſignari ſolent tres cauſæ. Prima, quia in hoc relucet omnipotentia creatoris, ſapientia, & bonitas: omnipotentia, in creatione naturæ: ſapientia, in ordinatione eius ad gratiam, & utriuſque ad gloriam: bonitas, in hoc, quod perficit naturam per gratiam gratumfacientem gradatim. Hæc Albertus.

Auguſt.
Gratia dr̃ tripliciter Iacobi.
Philoſo p.
Auguſt.

¶Concordat Alexãder, q primò hic inueſtigat, An primus hõ ex acceptis in ſua cõditione, fuit Deo acceptus, & gratus: atq; poſt lõgã ad vtranq; partẽ diſputationẽ, hoc potius tenet, ꝙ nõ propriè loquẽdo de acceptatione, ſm quam nulla creatura rõnalis ſit Deo accepta, niſi per ſupernaturalia dona gratiæ gratumfacientis, & charitatis, fideiq; formatæ, p quæ dona gratuita creatura rationalis conſecratur in templum, & ſponſam, amicam & filiam creatoris. Sed ad ſatisfaciendum auctoritatibus multis, & Alexãder.

euiden-

euidentibus, quæ oppoſitum uidentur prętendere,
dicit, quod acceptatio interdum extenſiùs ſumi-
tur pro quacunq; complacentia, dilectione, uel ap
probatione. ſic enim complacent Deo opera ſua, &
Sap. 11. diligit cuncta, que fecit, nullumq; bonum etiā bo-
nitate naturalium uirtutum, nec bonum ex gene-
re dimittit irremuneratū. Deinde inquirit, Vtrū pri
mus homo ex donis acceptis in ſua conditione, ſeu
Opus ſine gr̃a nō ēst in ęternę meritorū. creatione potuit in bono proficere. Ad quod rū-
det, quod loquēdo de profectu meritorio uitæ ęter
næ non potuit hoc, quia non fuit creatus in gratia
gratumfaciente, & charitate, ſine quibus nemo po
teſt taliter promereri, ſed indiget gratia tali, & etiā
Pſal. 15. in ſtatu innocentiæ eguit ea: tum ex parte dei retri-
buentis, qui bonorum noſtrorum non eget, nec
per ea ſola obligatur nos acceptare ſecundum rō-
nem dati, & acceptitum ex parte retributionis, q̃
eſt æterna, & ſupernaturalis felicitatis, q̃ per natura
lia ſola obtineri nō valet. Idcirco ad hoc, quòd ali-
quod opus bonū creaturæ, placeat Deo ad remu-
nerandum in cælo per fruitionem beatam, neceſſe
eſt, quòd influentia ſuæ gratuitæ bonitatis in homi
ne operante præcedat, per quam creatura creatori
Gene. 4. grata exiſtat: quia nō acceptat operationē, niſi pri-
mò acceptet operantem, iuxta quod legitur Reſpe
xit Deus ad Abel, & ad munera eius. Hæc. Ale-
xander.

¶ Qui nihilominus poſt hæc dicit probabiliùs,
ac ueriùs eſſe, quod ante lapſum ſuum ipſe Adam
habuit gratiam gratumfacientem, non ex conditi-
tione, ita, ꝙ in ea creatus extiterit, ſed, ꝙ poſt crea-
tionem ſuam, & ante tranſgresſionem meruerit
Bonauēt. eam. Et de hoc infra tangetur. ¶ Deniq; ſcriptis his
Alexandri concordant per omnia dicta Bonauen
turæ infra diſtinctione 29. ubi ſub eadem pene for-
ma uerborum reſpondet ad quæſita per uerba ma
giſtri ſui Alexandri: Quidam, inquiens, dicere vo
luerunt, quòd homo fuit creatus non ſolum in
naturalibus, uerum etiam in gratuitis: tum propter
Dei liberalitatem, tū propter hominis idoneitatē.
Sed quia ſanctorum auctoritates uidentur ſonare
contrarium, alia extat communior opinio, atque
probabilior, quòd homo priùs tempore habuit na
turalia, quàm gratuita. Et iuxta opinionem hanc
in ſtatu innocentiæ diſtinguuntur tempora duo.
Vnum, in quo primus homo habuit naturalia
tantum: aliud, in quo habuit naturalia, atque
gratuita ſimul. Primum fuit ab inſtanti ſuæ crea-
tionis, uſque ad momentum, in quo gratiam gra-
tum facientem meruit, ac recepit. ſecundum
fuit ab illo momento, vſque dum per conſenſum
impietatis trangreſſus eſt. Et per diſtinctionem
huius duplicis temporis, diſſoluitur apparens
contrarietas in uerbis ſanctorum. Quidam enim
affirmare uidentur, quòd habuit gratiam, & uir-
tutes in innocentiæ ſtatu: quidam, quòd non, &
vtrique uerum dicunt pro diuerſis temporibus,
T. Aquin. Bonauentura. ¶ At uerò ſanctus doctor circa hęc
aliter ſentiens: Triplex, inquit, opinio eſt hic. Vna,
quòd homo in primo ſtatu gratiam non habuit,
nec uirtutes gratuitas. Omnes uerò auctoritates sā
ctorum, quas Magiſter adducit, ad probandū uir-
tutes in eo fuiſſe, de naturalibus exponunt uirtuti
bus, quæ propter humanæ integritatem naturę fue
runt excellentisſimæ in primo homine. Sed hoc
non ur̃ auctoritatibus conuenire, in quibus ferē, ꝙ
Adā habuit charitatem, q̃ ſine gratia non habetur.
Alij ſtatum innocentiæ, in quos diſtinguunt, ſeu di
uidunt ſtatus, dicentes, ꝙ homo in principio ſuæ
creationis in naturalibus tantū ſit productus, poſt-
modumq; ante lapſum ſuum conſecutus ſit gratiā.
atq; per hanc diſtinctionem varia dicta ſanctorum
concordare nituntur. Sed nec hoc dictis ſanctorū
doctorum conuenire videtur, qui de ſtatu innocen
tiæ quaſi de vno ſtatu indiſtincto loquuntur. Hinc
iſta opinio non magnæ extat auctoritatis. Alij ergo
dicunt, quòd homo in gratia eſt creatus, quod ſatis Auguſtin.
conſonat Auguſtino, dicenti res ſimul tempore fa-
ctas, & in materia, ac forma diſtinctas. Prima au-
tem opinio magis congruit poſitioni dicentiū crea
turas per ſucceſsionē temporum fuiſſe perfectas.
Veruntamen quæ harum opinionum ſit verior, ra-
tione nullam efficaci nequit probari, ſicut nec ali-
quid horum, quæ ex ſola Dei voluntate dependēt.
Nihilominus hoc probabilius eſt, quod cum ho-
mo creatus fuerit in naturalibus integris, quæ ocio
ſa eſſe non poterant, in primo inſtante creationis,
ſuæ ad Deum conuerſus, ſit gratiam conſecutus.
Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porrò in prima parte Summæ, quæſtione 95. Art. 1.
Aliqui, ait, dicūt quòd primus homo non fuit crea-
tus in gratia: poſtmodum tamen collata ſit ei gra-
tia antequam peccauit. Sed quòd cum gratia factus
ſit, videtur requirere rectitudo ſtatus, in quo Deus
condidit eum, ſecundum illud Eccleſiaſtis: Deus Eccl. 7.
fecit hominem rectum. Erat namque hæc rectitudo
quòd ratio ſubdita fuit Deo, inferioresq; vires ra-
tioni, ac animæ corpus. quæ ſubiectio non extitit
naturalis, alioquin poſt culpam manſiſſet, cum &
in dæmonibus naturalia manſerint dona. Fuit er-
go ſubiectio illa effectus, & donum gratiæ ſuper-
naturalis. Propter quod 13. de Ciuitate Dei diſſer-
uit Auguſtinus: Facta tranſgreſsione, confeſtim Auguſt.
Dei gratia deſerente, motum ſenſerunt carnis ino-
bedientis. Quo datur intelligi, quod ſi gratia de-
ſerente facta eſt: inobedientia carnis ad animam,
quòd per gratiam animæ inexiſtentem inferiora ei
ſubdebantur. ¶ Sed his obijci poteſt primò, quia Obiecti. 1.
in quæſtionibus veteris teſtamenti aſſerit Auguſti- Auguſt.
nus, quòd Adam non habuit ſpiritumſanctum. Ma-
giſter quoque teſtatur, quòd homini in ſua creatio-
ne datum eſt vnde poſſet ſtare, nō vnde poſſet pro-
ficere. Secundò, ad hoc, quod aliquis accipiat gra- 2.
tiam, cōſenſus requiritur ex parte recipientis, cum
per gratiæ ſuſceptionem, fiat ſpirituale matrimo-
nium inter Deum, & animam. ad matrimonium ve
rò conſenſus exigitur. conſenſus verò non eſt niſi
rei præexiſtentis. ergo homo non accepit gratiam
in primo ſuæ creationis inſtanti. Dicendum ad pri- Ad primū.
mum, quòd Auguſtinus vult dicere, quòd in Adam
non fuit ſpiritus gratiæ eo modo, quo nunc eſt in
ipſis fidelibus, qui ſtatim poſt mortem admittun-
tur ad perceptionem æternæ hæreditatis. Verun-
tamen Magiſter loquitur ſecundum opinionem di-
centium hominem creatum in naturalibus tātum.

¶ Ad aliud, quòd cum motus voluntatis non ſit Ad ſcdm.
continuus, nil prohibet primum hominem in pri-
mo inſtanti ſuæ creationis gratiæ conſenſiſſe. Hæc
idem in Summa.

¶ Præterea Petrus vr̃ hic parumper à Thoma re- Petrus.
cedere: Quidā, inquiens, dixerunt, quod tā angelus
q̃ homo in gratia conditus fuit. quod non videtur:
qm̃ Auguſtinus expreſsè dicit, ꝙ hō habuit à crea- Auguſt.
tione vnde ſtare, non vnde pedem mouere potuit.
Hinc alij probabiliùs dicunt, quòd nec angelus, nec
homo a principio ſuæ creationis habuit gratiā: ſed
creatus, in primo ſuæ volūtarię cōuerſionis actu ad
Deū, gratiam accepit. Gratia quippe cum ſit in anima
tanquam

tanquam in ſubiecto uoluntario, nõ naturali, uoluntariam diſpoſitionem requirit. Hæc Petrus. Qui in iſto Alexandrum, & Bonauenturam ſequitur.

Richard⁹. ¶ Concordat Richardus, & quælibet harum triũ opinionum, ſuos habet ſequaces. Videtur autem poſitio illa Thomæ uerior eſſe, quia doctoribus magnis & ſanctis amplius conſona: quia non ſolum dicunt primum hominem ante lapſum habuiſſe charitatem, & gratiam, imò inſuper proteſtãtur, ꝙ a ſuo creatore factus ſit uirtuoſus, ita ꝙ uirtutes ei ſunt concreatę, nec in innocentiæ ſtatu diſtinguunt tem-

Dio. Car. pora duo. Et certum eſt, ꝙ tales theologi de uirtutibus eloquendo, per uirtutes intelligunt uirtutes gratuitas, & infuſas, creaturam ſuo creatori acceptam

Adam cõditus eſt ĩ gratia. reddentes. Deniq; cum gratia nominetur: quĩ gratis datur, quanto plus alicui ſine eius præuia diſpoſitione, aut meriti congruitate confertur, tanto plus ratio gratiæ conuenit ei, nec oportet, ꝙ uoluntariam diſpoſitionem requirat in omnibus. De con-

Damaſce. creata autem uirtuoſitate primi hominibus Damaſcenus apertiſsimè ſcribit lib. 2. Fecit igitur De⁹ hominem innocentem, rectum, uirtuoſum, omni uirtute decoratum, omnibus bonis cõmatũ uelut aliũ angelum, & ſpiritum propter gratiam deificatum participatione illuminationis diuinæ, potentem in bono ꝓficere Dei gratia cooperante. Magiſter quoque infra diſtinctione 26. euidentes ponit auctoritates ad probandum, ꝙ Adã in ſtatu innocentiæ gra-

Lucæ 10 tiã habuit, ac uirtutes. Sed & ſuper illud Lucę, Qui etiam expoliauerunt eum, aſſerit Gloſſa, ꝙ hõ primus expoliatus fuit gratuitis, & vulneratus in natu-

Bernard⁹. ralibus. Sanctus item Bernardus fatetur: Cum hominum æmulus uideret patrem noſtrum Adam charitate circundatum, ac omni virtute ueſtitum, & hoc hominem accepiſſe terrenum, quod per ſuperbiam ipſe amiſit, inuidit ei inſatiabilis homicida.

¶ Quod ergo obijcitur, ꝙ Adam nõ habuit vnde pedem mouere poſſet, non eſt ita intelligendum, ꝙ non habuit grãm, quia poſſet proficere, ſed ꝙ nec illa ſibi ſuffecit ſine actuali motione ſpiritus ſancti.

Antiſiod. Nempè, ut ait Antiſiodorenſis in Summa ſua lib. 2. Opus meritorium ſemper eſt ex tribus, uidelicet ex libero arbitrio originaliter, & ex gratia elicitiuè, atque a Deo principaliter mouente.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *An homo in ſtatu innocentiæ ſine gratia gratumfaciente potuit peccata uitare, tentationibusq; reſiſtere* ¶ Videtur, ꝙ non, quia nil fa-

Arguitur primo cõtra ueritatem. cit rationalem creaturam diſplicentem Deo, & a Deo diſtantem, ſeu felicitate indignam, niſi peccatum. propter quod loquitur Iſaias: Et iſte omnis

Iſa 27. Iſa. 59. fructus, ut deleatur iniquitas. Itemq; Iniquitates ueſtræ diuiſerunt inter Deum ueſtrum, & uos, & peccata ueſtra abſconderunt faciem eius a uobis. ſi igitur homo in ſtatu innocentiæ ſine ſupernaturalibus donis charitatis, & gratiæ, potuit uitare peccata, potuit per naturalia dona ſaluari, & acceptari a

2. Tim. 2. Deo, teſte Apoſtolo: Nemo coronabitur niſi, qui legitimè certauerit, ergo legitimè certans coronari meretur. qui autem tentationibus reſiſtit, ac præualet, legitimè certat. ſi igitur homo ex naturalibus, ſeu alijs donis, non adiuncta charitate, & gratia, potuit tẽtatori reluctari, ac præualere, potuit ſine charitate, ac gratia æternam promereri, ac adipiſci co-

Apoc. 2. ronam ¶ Ad hoc ualet, quod in Apocalypſi dominus loquitur: Vincenti dabo edere de ligno, uitæ quod eſt in paradiſo.

In oppoſitum. ¶ In oppoſitum ſunt, quę habentur in litera, ut pote, ꝙ homo per dona a Deo accepta, potuit in ſtatu primo, ſtare, & malo reſiſtere, ac peccata uitare, nõ tamen in bono proficere, aut mereri.

Bonauen. ¶ Ad homo Bonauentura reſpondet: Hominem poſſe diabolicæ tentationi ſine gratia gratumfaciente reſiſtere, intelligi poteſt dupliciter. Primò ſic, ꝙ continuatio diuinæ influentiæ excludatur: ſecundo ita, ꝙ excludatur appoſitio gratiæ nouæ. Primũ ſimpliciter impoſſibile eſt. Nunquam enim liberum arbitrium malæ ſuggeſtioni reſiſteret, niſi omnipotens Deus ſuæ bonitatis influentia illud cõſeruaret in bono. Secundo modo ueritatem habet pro innocentiæ ſtatu. Quemadmodum enim habetur in litera, magna fuit in primo homine immunitas liberi arbitrij ab omni corruptione, & culpa, naturaliũq; potentiarum animæ ſynceritas, atq; uiuacitas: & ꝑ hoc euitare potuit, ac repellere diabolicam ſuggeſtionem: nec indigebat ad hoc ſibi apponi gratiam nouam, cum reſpectu huius nulla eſſet in eo diffi-

Anſelmus cultas. Vnde ſm Anſelmum liberum arbitrium eſt poteſtas ſeruandi iuſtitiam propter ſe. Veruntamen poſt tranſgreſsionem iſtud non ualet liberum arbitrium, propter infirmationem, & vulnerationem naturę, quę iam ex ſe uehementer inclinatur ad mala. Quamuis etiam liberum arbitrium ita queat tentationi reſiſtere, non tamen poteſt eam propriè ſine gratia ſuperare. quia tunc propriè aduerſarium quis ſuperat, dum oppoſitum eius aſſequitur, ad quod ille trahere nitebatur: hoc eſt, dum gratiam, aut ſalutem acquirit, ſeu meritoriè operatur; quod opponitur miſeriæ, & damnationi, ad quas perducere conabatur diabolus. Idcirco non ſequitur, quod homo ex naturalibus mereri ualeat, aut ſaluari. Per hoc obiecta ſoluuntur. Hæc Bonauentura.

Alexãder. ¶ Conſonat Alexander, ex cuius ſcripto totum quid Bonauentura inducit, ſumptum eſt. & addit

Auguſt. Alexander, ſm Auguſtinum in libro de correctione & gratia, tunc dederat Deus homini bonam uoluntatem. in illa quippè fecerat eum, qui fecit eum rectum. dedit & adiutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere: quia nõ deerat adiutorium, per quod poſſet, & ſine quo non poſſet bonum perſeuerãter tenere. Etenim primus homo conditus fuit in gratia eo modo, quo gratia communiter ſumitur, prout comprehendit quicquid eſt additũ naturalibus & quod additum eſt libero arbitrio, diſponens, ac faciens ad rectitudinem eius. Nota igitur, quod primus homo duplicem habuit gratiam in primo ſtatu, antequam habuit gratiam gratumfacientem, ut pote gratiam gratiſdatam. (gratia cõiter ſumpta, ſicut iam dictum eſt), & gratiam ſuper infuſam, quæ erat continua influentia ueritatis a prima cauſa. Itaque donum, & adiutorium per quod primus homo potuit ſtare, fuit libertas arbitrij ab omni corruptione, ac labe immunis, uoluntatiſq; rectitudo, atq; omnium naturalium potentiarum animę ſyncera uiuacitas. Hæc Alexander.

Henricus. ¶ Præterea tangi hic poſſent, q̃ Henricus in ſuis Quodlibetis inſerit. Siquidem quodlibeto 5. ſciſcitatur, Vtrum adultus ſine grã poſsit uitare peccata mortalia. Et rñdet catholice, quod in ſtatu naturæ deſtitutæ, & lapſæ non põt hñ diu, imò nec uerè pœnitere, neq; reſurgere a peccatis, ꝑut hoc infra clarius exponeret. Quodlibeto ẽt 7 quærit, Vtrũ originalis iuſtitia includebat donũ infuſum: Hoc eſt, an ſine grã gratũfaciente poterat eẽ. Circa qđ ſcribit: Iuſtitia originalis, quãtũ eſt ex natura rei, appellari

poteſt

poteſt rectitudo naturalis ipſius uoluntatis abſque omni alio dono. ſicq; nullum donum infuſum includit. Talis uerò rectitudo, eſt quid realiter diſtinctum à uoluntate. aliter uoluntas manens nō poſſet eam amittere. & eſt, ut qualitas quædā in quantite ſpirituali, quemadmodum rectitudo in linea eſt qualitas in quantitate, & incuruatio ipſa eſt præter naturalis, quēadmodū, & virgæ pullulanti ex radice. Sicq; reſpiciendo ad eſſentiam voluntatis, donū hoc fuit neceſſarium ei, quo erat in rectitudine hac creata. propterea illud cuſtodire tenebať, & eius amiſſio fuit pctm̄. Si uerò originalis iuſticia nominet illud per quod homo potuerit ſtare ſemper, & nſiquā peccare, neceſſariò includit donum gratuitū, quia ad hoc natura nuda non ſufficiebat. Cumq; originalis iuſticia donū includit, non uocatur præciſè ipſum donum, imò ipſo per intellectum ſubtracto, adhuc ſtaret natura in rectitudine. naturali. ſed donum unà cum rectitudine naturali, dr̄ ſic originalis iuſtitia, cui opponitur iniuſtitia, quæ conſiſtit in utriuſque carentia, & neceſſariò ponit in uoluntate obliquationem rectitudini naturali contrariā, ita, ut originalis iuſtitia dicat uulnerationem in naturalibus, & ſpoliationem in gratuitis. Cumq; originalis iuſtitia, ſecundum quod includit donum infuſum, neceſſariò ſimul includit rectitudinem naturalem: ſed prout dicit ſolum rectitudinem illā, non de neceſſitate includit donum. Prior, atq; ſimplicior eſt rō eius, prout denotat rectitudinem illam, q̄ prout ponit utrunq;. quære cum eſſe originale ſm̄ quod originale, includat rationem illius prioris, & ſimplicioris, videlicet naturalis rectitudinis: idcirco abſolutè loquēdo, quantum eſt ex impoſitione nominis, iuſtitia originalis donum aliud non includit: quamuis quo ad uſum, & aliquas conditiones effectus donum ſupernaturale præfatum includat hæc originalis iuſtitia. Hæc Henricus Cuius reſpōſio videtur ſatis obſcura. Verum ex infra dicendis ueritas ſuper his clariùs elucebit.

T. Aquin. ¶ Inſuper Thomas: Hominem, inquit, non poſſe vitare peccata intelligi poteſt dupliciter. Primò, ꝙ per uiolentia ad peccādum impellatur, quod libertati repugnat arbitrij, quæ coactionem non patiť. ſecundò, ꝙ liberum arbitrium ad malum inclinet per habitū aliquē aut paſſionem, cui liberum ſuccumbit arbitrium. & nullo horum modorum primus homo peccata uitare non potuit, qm̄ integrū habuit arbitrium liberū, nec paſſiones in eo fuerūt inclinantes ad malum, nec habitus malus naturam deordinans: quæ oīa ex peccato ſunt conſecuta. Hinc nō ſolum habuit, ꝙ peccato reſiſtere potuit, imò etiam, ꝙ hoc faciliter quiuit, atque ex hoc grauior fuit eius offenſa, Deniq; qđ ſcriptum eſt. Vincenti dabo edere, &c. intelligiť de uictoria, qua procedit ex charitate & gratia, cui ſoli debeť uitæ corona. Nā, & iniq: interdū quibuſdā tētationibus reſiſtunt, ac ꝑualent. Hæc Thomas in Scrip. Idē Petr⁹.

Adā pōtuit uitare potuit & tētationi reſiſtere.

Apoc. 2.

Richard⁹. ¶ Richardus quoq;. Primi, inquit, parētes in ſtatu innocentiæ per liberum arbitrium ſine gratia gratum faciente potuerunt reſiſtere omnino malo culpę. tam mortalis, quàm uenialis, quia peccare eſt recedere ab eo, quod eſt ſecundum naturam bene inſtitutam, & integram. ad quem receſſum compelli non poterant propter arbitrij libertatem, nec inclinationem ab intra habuiſſent propter naturę integritatem, & rectitudinem, quæ fuit in eis per originalem iuſtitiā: quam magis puto fuiſſe gratiā gratis datam, quàm gratiam gratū facientem. Veruntamen non puto, quòd per pura naturalia potuiſſent reſiſtere omni motui vitioſo: quoniam vires inferiores à ſuis mouerentur obiectis præter, & contra imperium rationis, ac voluntatis, quæ vires ſubiectæ fuerunt plenariè rationi, ac voluntati per donum illud ſupernaturale, quod voco originalem iuſtitiam, quam non credo fuiſſe gratiam gratumfacientēm. Hæc Richardus.

¶ Concordat Albertus, & addit: Adiutoriū creatoris multiplex eſt. Vnum per ſolam influentiā diuinæ virtutis conſeruantis in eſſe, aliud eſt gratia gratiſdata naturalibus ſuperaddita, quam etiā habuit Adam, vt in præcedenti patuit quæſtione. Nec ſine his duobus auxilijs poſſet, quid conſeruari, aut peccata cauere. tertium eſt gratia gratumfaciens. Hæc Albertus. Concordat Durandus, Hanibal, alijq; cōmuniter, & de hoc, infra tractabitur. Albert⁹.

QVAESTIO III.

Tertiò quæritur, *Quid ſit liberum arbitrium.*

¶ Cum.n. in ſuperiori parte animæ nō ſint niſi duæ potentiæ realiter ab inuicem diſtinctæ, intellectus videlicet, & voluntas: ita tamen, ꝙ intellectus in intellectum agentē, & intellectum poſsibilem, ab inuicem realiter differentes diuiditur, quod totum ſuper primum oſtenſum eſt: hinc quæritur, quid ſit liberum arbitrium. Nempe ſi nominat naturalem potentiam, aut erit intellectus, aut voluntas, aut vtraq; vis. ſicq; non eſſet, quid vnum ſimpliciter, ſed aggregatiuè. ¶ Quæritur quoque, cur philoſophi rerum natura diligenter ſcrutati, de libero arbitrio non inueniuntur locuti. & breuiter quæritur, quid ſit, hoe eſt, An ſit potentiā, an potius habitus virium prætactarum.

Antiſiod. ¶ Circa hæc ſcribit Antiſiodorenſis in Sūma ſua libro primo: Cū liberum arbitriū æquè ſe habeat ad bonum, & ad malū, quæriť cur potius dicatur bonum, q̄ malum, imò cum pronius ſit ad malum, q̄ ad bonum, videtur ꝙ malum dicēdum ſit eſt etiam principium primum malorum, non bonorum. Ad quod dicēdum, ꝙ naturaliter, & per ſe ordinatum eſt, & datum ad bonū eligendum, ac faciendum potius, q̄ ad malum. ſed cōtingit ipſo abuti, & ex hoc, ꝙ poteſt quis ipſo abuti, & tamen rectè utitur, eo amplius commendatur, ſecundū illud Eccleſiaſtici: Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: & facere mala, & non fecit. Eſt autem liberum arbitriū (ut aſſerit Auguſtinus) facultas voluntatis, & rationis, qua bonum eligitur gratia aſsiſtente, & malum gratia deſiſtente. Cum igitur duos habeat actus, videlicet velle, & diſcernere, & diuerſitas potentiarū noſcatur ex diuerſitate actuum, apparet quibuſdā, ꝙ neq; ſit ratio, nec voluntas, ſed potentia mixta ex illis, qui eodem modo dicere poſſent, quod ex illis tribus ſit quarta. Cumq; nequeant aſsignare actum proprium illius potentiæ, dicunt alij, quod ſit ſpecialis potentia, vtpotè potentia eligendi. Verū contra hoc eſt, quod ſecundum Damaſcenum liberum arbitrium liberè conſiliatur, inquirit, iudicat, vult. conſiliari autem, inquirere, iudicare, actus ſunt rationis: ergo non eſt alia à ratione potentia. Actus quoq; eligendi, neceſſariò eſt annexus his actibus, & eiuſdē potentiæ eſt. Potentiæ quippe diuerſificantur per actus tanquam per fines, ad quos ſunt, quia eſſentia potentiæ non aliud eſt, quàm habitudo ad actum. Dicimus ergo, ꝙ liberum arbitrium eſt idē, quod ratio, eſtque potentia eligendi, & eligere eſt alicui deliberatorum, aut conſiliatorum conſentire. Ideò ſubtiliſsimè loquitur Auguſtinus, quòd liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, ac rōnis. Ratio enim ſumitur pro diſcretione, voluntas pro

Eccl 31.

Auguſt.

incli-

inclinatione in alterum. Rõ aũt eſt optimum, & imperatiſsimum in aĩa, & ipſa eſt rex, & uir in aĩæ regno. Libertas demum arbitrij, eſt habilitas eligendi quod ſynderesis dictat. Eſt quippè triplex libertas in libero arbitrio. Libertas a neceſsitatè, a pctõ, & a miſeria. Libertas a neceſsitate, eſt duplex: una a neceſsitate ineuitabilitatis, & hæc nõ eſt ĩ diabolo, qa ineuitabiliter peccat: alia a neceſsitate coactionis extrinſecę, & hęc eſt in oĩ habẽte liberũ arbitriũ: At uerò libertas a pctõ, ẽ magna nobilitas, & vera libertas: quia q facit pctm̃, ſeruus eſt peccati. Et Salomõ loquiẽ, Miſeros facit populos pctm̃. Libertas verò a miſeria eſt in patria beatorũ. Hęc Antiſiodorenſis.

Liberi arbitrij triplex eſt libertas. — *Johan. 8.* — *Prou. 14.*

¶ Qui de his plura conſcribit. Sed ſcripta eius in dictis aliorũ nunc introducendis pleniùs, clariusq; habent. Etenim Alexander, q in ſcriptis ſuis ſcripta Antiſiodorenſis includit, quærit: An liberũ arbitriũ ſit habitus. & rñdet, Liberum arbitrium eſt potentia habitualis pro libito eligentis. atq; ex hoc, φ habitualis eſt, habet φ facilè exit in actum. hinc pp conuenientiam, quam habet cum habitu naturali faciliter exeundo in actum, frequentes nominatur habitus. Propter quod dicit Bernardus, φ eſt habitus animi liber ſui. Si autem obijciatur, φ potentia non exit de facili in actum, dicendum φ non eſt verum de potẽtijs uoluntarijs. imò hæ ſine habitu ſuperaddito de facili egrediunt in actũ, quia immateriales ſunt ſm philoſophum. Denique triplex eſt libertas, uidelicet naturæ, & gratiæ, ac gloriæ. Vñ quod Auguſtinus in Enchiridio loquitur: Homo malè utens libero arbitrio, perdidit ſe, & ipſum, intelligit de perditione, ſeu amiſsione libertatis gratię, & gloriæ, non naturę. Si denuo obijciat quia potentia non recipit magis, & minus, niſi rõne inclinationis ad actum, quod eſt per habitum: ergo cum liberum arbitrium recipiat magis, & minus, quia liberiùs eſt in uno, q̃ in alio, ergo nõ eſt potentia: rñdendum, φ liberum arbitrium medium eſt inter potentiam, & actum. poteſt igiẽ accipi prout ſe tenet immediatè ad eſſentiam, ſicq; non ſuſcipit magis, & minus: vel ut eſt principiũ actus, & ita liberiùs extat in uno, q ĩ alio. & ſm hoc accipi põt dupliciter. Primò, quantũ ad terminũ a quo: Secundò, quãtũ ad terminũ ad quẽ. ſm primum modum accipiẽ illa diuiſio liberi a coactione, a pctõ, a miſeria: quantũ aũt ad terminũ ad quem, diuidiẽ in liberũ confirmatũ in bono, & in non confirmatum. & quo ad hoc, ſimpliciter dr̃ magis, & minus. Tertiò quęrit, Vtrum liberũ arbitrium ſit una potentia vel plures. Vr̃ φ plures: qm̃ ſm Auguſtinum liberum arbitriũ eſt facultas voluntatis & rõnis, quæ ſunt diſtinctæ potentiæ. Damaſcenus verò ait libro 2. de libero arbitrio, liberè appetit, liberè iudicat, liberè impetum facit, liberè diſponit, liberè vult, liberè quoq; inquirit.

Alexãder. — *Bernardus.* — *Obiectio diluitur.* — *Libertas triplex.* — *Auguſt.* — *Auguſt.* — *Damaſce.*

¶ Cumq; illi ſint diuerſarum actus, potentiarũ vr̃ liberum arbitrium plures eſſe potentiæ. Ad hoc rñdendum, ex his, quæ loquitur Auguſtinus il lib. de quinq; rñſionibus: Cum loquimur de libero arbitrio, non de parte aĩæ loquimur, ſed de toto. hoc dicimus, φ liberum arbitriũ continet in ſe omnes uires, ſm quas eſt meritum ſiue demeritum. non tñ idcirco eſt plures potentiæ eſſentialiter, ſed eſt pluriũ potentiarum. Specialiter quoq; dr̃ facultas voluntatis, & rõnis, quia in his duabus potentijs primò, ac principaliter eſt libertas eſt, enim rationis, ut conſiliantis, uoluntatis tanquam mouentis, atq; per has duas uires deſcendit libertas ab alias uires. Quartò quærit, Vtrum liberum arbitrium ſit ratio, vel uoluntas, vel potentia diſtincta ab illis. Vr̃, φ ſit uoluntas, cum aſſerat Damaſcenus: Nil aliud uoco liberũ arbitrium, q̃ uoluntatem. Quod autem ſit rõ, apparet ex hoc, φ in libro quinq; rñſionum diſſerit Auguſtinus: Liberum arbitrium dicitur ab arbitrando, quia hinc nomen accepit, φ rationali parti denunciet quid eligat, quid recuſet. Et ſm Bernardum, Arbitrium idem eſt, quod iudicium. Et rñdendum, φ liberum arbitrium eſt uniuerſaliter imperans, & quẽadmodum motor cœleſtis pſidet toti orbi. ſic iſtud motor eſt uniuerſaliter imperans. verum ſicut mens interdum comprehendit totam cogitatiuam, ſicq; ait Magiſter, imò & Auguſtinus, φ memoria, intelligentia. & uoluntas ſunt una mens. quandoq; verò accipitur diſtinctè pro uno illorum. ſimpliciter ex parte motiuæ liberum arbitrium quandoq; ſumiẽ indiſtinctè, ſicq; eſt potentia animæ uniuerſalis, & actus eius ſunt actus uirium aliarum: atq; ſecundũ hoc, non aliud eſt, q̃ poteſtas animæ rationalis ad oppoſita ſicq; aſſerit Auguſtinus: Cum de libero arbitrio loquimur, loquimur non de parte animæ ſed de toto. Alio modo ſumitur diſtinctè, ſm quod actus eius eſt facere pro libito. & hæc eſt communis libertas arbitrij creaturæ rationalis, & creatori, vel Deo obtemperare, quod eſt proprium rationali creaturæ bonæ. vel eligere, quòd eſt act⁹ elicitus rationis, & uoluntatis, & actus omnis rationalis creaturæ, ſicq; ut diſtinctè accipitur, eſt potentia diſtincta a ratione, & uoluntate, & tenet imaginationem patris, ratio filij, uoluntas ſpiritusſancti. Poſtremò ex hac uaria ſumptione liberi arbitrij, patet ad auctoritates reſponſio. Hæc Alexander.

Liberũ arbitriũ cur dicat facultas voluntatis, & rationis. — *Damaſce.* — *Auguſt.* — *Bernard.* — *Auguſt.*

¶ Inſuper Bonauentura reſpondendo, an liberum arbitrium ſit potentia diſtincta a ratione, & voluntate: Super hac, inquit, quæſtione fuerunt diuerſæ doctorum poſitiones. una dicentium, φ ſicut mens dupliciter ſumitur, primò cõiter prout comprehendit memoriam, intelligentiam, & voluntatẽ: Secundò propriè, prout contra intelligentiam, & uoluntatem diſtinguitur: ſic liberum arbitrium primo accipitur communiter, & ita contra rationem, & uoluntatem non habet diſtinctionem. Secundò propriè. ſicq; contra eas diſtinguitur, eſtq; uis imperans rationi, ac uoluntati, & regens, ac mouens eas, cuius actus primus non eſt diſcernere, neq; uelle, ſed actus reflexus ſuper hæc duo, atq; hæc dum mouens, ac regens ille uidelicet, quo dr̃ quis uelle diſcernere, & uelle ſe uelle, qui actus præambulus eſt ad rõnem, & uoluntatem Et iſta potentia correſpõdet patri, eo φ actus eius maximè potẽs, & primus eſt, cum nõ moueatur, ſed moueat. propterea a ſanctis uocatur facultas, ſeu poteſtas uoluntatis, & rationis, i. poteſtas faciliter mouẽs uoluntatem, & rõnem. Et conſiſtit in his tribus ratio quædam imaginis ex parte motiuæ, quæ principaliter per gratiam in uia, & per dotes gloriæ habet in patria reformari Alij dicunt, φ cum rationis, & uoluntatis ſit reflectere ſe ſuper ſe, & illæ duæ potentiæ ſufficiant ad omnes actus animæ perficiendos, puta ad iudicandum, fugiendum, eligendũ, fruſtra poneretẽ in parte intellectiua uis alia ab illis diſtincta. Quælibet harum poſitionum multam habet probabilitatem, & diligenter inſpiciendo inueniunt non diſcordare. Nempè dum dicimus potentiam unam diſtingui ab alia, dupliciter poteſt intelligi. Primò, φ diſtinguuntur realiter, quemadmodũ intellectus, & uoluntas: Secundò, φ ſm rationem, ut ratio ſuperior, atq; inferior. ſicq; liberum arbitrium diſtinguitur a voluntate, & ratione: qm̃ liberum arbitrium ſignificatẽ in ratione mouentis, uoluntas, & ratio in ratiõe mot̃:

Bonauen.

hoc

hoc in ratione imperantis, illæ in ratione exequentis Non autem differt liberum arbitrium ab illis realiter: quoniam omnes actus, qui ei attribuuntur, per rationem, & uoluntatem ſufficienter exercentur, nec ſine neceſsitate eſt inducenda pluralitas, Nam, & uoluntas vult ſe uelle, & mouet ſe ad uolédum. ratio quoq; diſcernit ſe, & proprium actum, & ad intelligendum ſe excitat. Attamen propter rationem, ac uoluntatem, appellatur facultas rationis, ac uoluntatis. Hæc Bonauentura.

¶ Qui inſuper dicit, ꝙ liberum arbitrium rationem, ac uoluntatem complectitur. Hoc, inquiens, manifeſtat nominatio, ac notificatio eius, ſed, & inquiſitio proprietatis ſuæ. Dicitur enim liberum, & arbitrium. Arbitrium autem ſpectat ad rationem, liberum ad uoluntatem. Ideo loquitur Auguſtinus: Liberum arbitrium ab arbitrando nomen ſortitur, eo, quòd à rationali parte, quid eligat, quid recuſet.

Auguſt.

Idem patet ex eius notificatione. Nam dicitur facultas, ſeu conſenſus rationis, ac uoluntatis. Patet item hoc ipſum per inquiſitionem ſuę proprietatis. Nam ſiue nominet potentiam ſiue habitum, nominat potentiam ipſam ut dominam, vel dominium ipſius potentiæ. quod conſtat ex ipſo nomine libertatis. Dominium uerò poteſt eé dupliciter. primò reſpectu obiecti: ſecundò reſpectu actus. Reſpectu obiecti attenditur in hoc, quòd poſſit in illud, & in amplius, ut equus potens modios decem portare, habet dominium ad portandum tres modios. dominium autem potentiæ reſpectu, actus, conſiſtit in hoc. ꝙ poteſt actum exercere. & non exercere ex proprio motu, atque imperio: quod nulli poteſt conuenire, niſi ſuper ſeipsá reflexiuæ, ac ſuiipſius motiuæ. ¶ Propterea ſi quæratur, An liberum arbitrium nominet potentiam, uel habitú, poteſt quæſtio iſta dupliciter intelligi. primò, an præcisè nominet aliquid horũ. & ad hoc facile reſpondetur, quòd non, quoniam omnia ferè nomina potentiarum animæ, interdum ſumuntur pro potentijs, qñq; pro habitibus, nonnunquã pro actibus, ut patet de hoc nomine intellectus. Secundò, cui horum principaliter impoſitum ſit nomen liberi arbitrij, ſecundum quod de ipſo ſancti doctores loquuntur. & de hoc eſt triplex opinio. Vna, ꝙ deſignet potentiam, quæ ſe habet per modum uniuerſalis ad rationem, & uoluntatem, comprehenditque eas ſicut totum uniuerſale ſuas partes, ita, ꝙ ſicut potentia rationalis eſt nomen rationi, ac uoluntati commune, ſic libertas arbitrij. Sed hoc non poteſt ſaluari, quia cum ratio, & uolũtas ſint duæ diſtinctæ potentiæ rationales, iam eſsét in eis duæ libertates, duoq; libera arbitria in homine uno. Hinc alia opinio tenet, ꝙ liberum arbitriũ nominet potentiã ex ratione, & uoluntate cõſtitutam ad aliquid faciendum, ad quod neutra poterat per ſe. & qm̃ una iuncta eſt alteri, non ſolũ reddit potentiam potenté, ſed etiam facilem. Vnde et ſi ſit nomé impoſitũ potentiæ: ſignificat tamen p modum habitus. Sed quia difficile eſt uidere, quomodo ex duabus potentijs una conſtituatur, uel quomodo liberum arbitrium proprie, formaliterque loquendo ſit duæ potentiæ, maximè cum non dicatur eſſe ratio, & uoluntas, ſed utriuſq; facultas: ió tertia ait opinio, ꝙ liberũ arbitriũ principaliter impoſitũ eſt habitui, & hoc plane manifeſtat ipſa impoſitio nominis. Arbitrium quippé nõ dicit potentiã, ſed habitum. Idẽ manifeſtat notificatio, ſeu deſcriptio eius. Non n. dicitur liberum arbitriũ eſſe potentia facilis, ſed potentiarum facultas: quemadmodum autem cum dico potentiam facilem, dico potentiam habilitatam, ita cum dico facultatem potétiæ, dico habitum eiuſdem: quoniam liberum arbitrium ſecũdum propriam rationem rectè deſcribitur eſſe rationis, ac voluntatis facultas. Hinc principaliter exprimit habitum, & complectitur rõnem ac voluntatem non tanquam vna potentia conſtituta ex eis, ſed tanquam habitus vnus, qui rectè vocatur facultas, atq; dominium ex vtriuſq; coniũctione conſurgens, potensq; eſt ſuper actum vtriuſque potentiæ per ſe, & in ſe conſideratæ, quemadmodũ arbitraria poteſtas in duabus exiſtens perſonis, regimen habet ſuper actus vtriuſque perſonæ in ſe conſideratæ. ¶ Inſuper ſi quæratur, An liberum arbitriũ aliquid ſuperaddat rationi, ac voluntati. ¶ Dicendum, quoniam habitus potentiam efficit facilem; tribusq; modis potentia ſit facilis, habitus ad potétiam comparatur tripliciter.

Habitus comparatur ad potentiã tripliciter.

Nam quædam potentia per ſeipſam facilis eſt ad actum, vt dum mens nata eſt reminiſci ſui, aut aliorum: tuncq; talis habitus non differt ſecundum rem à potentia, nec aliquid ſecundum eſſentiam addit. Quædam verò eſt potentia, quæ reſpectu alicuius actus non eſt habilis per aliquid ſui, vt potétia intellectiua ad geometricarum notitiam figurarum non eſt habilis per ſeipſam, ſed per aliquod accidens, quod eſſe habet in ea: & tunc habitus talis addit ſuper potentiam etiã quid reale. Porrò alia potentia facilis eſt ad aliqué actum per ſeipſam: non tamen per ſe ſolam, ſed vna cum alia: ſicq; potentia rationalis ſine aliquo habitu ſuperaddito, ex ſola coniunctione ſui cum appetitu nata eſt in actũ conſentiendi, & eligendi exire, & hoc modo habitus, vel facultas nõ addit aliquid diuerſum ſecundum ſubſtantiam: nec addit ſolum ſecundum rationem intelligendi, ſed eſt medio modo ſecundum eſſe: quia non addit, aliquid abſolutum, ſed reſpectiuum, vt cum dico ratione per ſe, & rationem aſſociatam voluntati, nõ addo aliquid nouum ſupra rationem ſecundum ſe, ſed ſolum cõiunctionem ſui ad aliquid alterum, quantũ ad actũ aliquem conſequentem: quemadmodum dum plures concurrunt ad trahendum naué, potétia vnius reddit potentiam alterius facilem, nulla noua potétia adueniente virtuti trahentis in ſe. ſic in propoſito eſt intelligendum. ¶ Poſtremò ſi quæratur, ad quam harum potentiarum liberum arbitrium magis pertineat: dicendum, ꝙ libertas iſta arbitrij reſidet in ratione inchoatiuè, in voluntate autem cõſummatiuè.

Libertas arbitrij qualiter ſit in ratione, ac uoluntate.

Non enim mouetur, nec operatur, imò nec mouet voluntas, niſi præcedente aliquo actu rationis, quod etenim non cognoſcimus, non optamus. Præuia, itaque cognitione voluntas exequitur, & quia conſummatio eſt principalior, quàm inchoatio, idcirco ad voluntatem potiſsimè pertinet liberum arbitrium. Hæc Bonauentura.

Dionyſi.

¶ In cuius verbis quædam continere videntũ obſcura, vt ꝙ ait: Quędam potentia per ſeipſam facilis eſt ad actum, tuncq; talis habitus non differt ſecundum rem à potentia. Cõtra quod obijci poteſt, ꝙ intellectiua potentia per ſe apta, & prona eſt ad primorum apprehenſionem principiorum. nihiloſominus habitus principiorum illorum, qui & intellectus vocatur, differt realiter à vi intellectiua.

Th. Aqui.

¶ Deniq; Thomas præinductã opinioné narrans ac improbás: Hæc, inquit, opinio non rectè vtitur noie habitus, qm̃ habitus ex proprietate nominis ſui ſignificat qualitatem, quæ eſt principiũ actus informantem, atq; perficiétem potentiam. Idcirco ſi

proprię

Liberũ arbitriũ nõ ẽ habitus.

propriè accipiatur, oportet, ꝙ ſit ſuperueniens potentiæ, ſicut, & perfectio perfectibili. Præterea ſi cõſiderentur ratio, & voluntas, hoc nõ poteſt eſſe niſi tripliciter. Primò, ut utrunq; ſecundum ſe conſideretur. ſicq; vtrunq; extat potentia, & ſic quodcunque ponatur liberum arbitrium, erit potẽtia. Scdõ, ut unum conſideretur in reſpectu alterius, nec ſic poteſt dici, ꝙ vnum habitus alterius, quia potentia non eſt habitus potentiæ. Tertiò, ut ratio unius referatur ad alterum, nec hoc nomen habitus poteſt habere, hinc non videtur rationabiliter dictum, ꝙ liberum arbitrium ſit habitus. Ideo alij dicunt, qđ nominat potentiam non abſolutam, ſed habitulem hoc eſt, prout eſt per habitum quendam perfecta: non per habitum acquiſitum, aut infuſum ſed naturalem, per quem facilis eſt ad ſuum actum, ita, ut actus ſui dominium habere dicatur. Verũ, nec iſtud conueniens reputatur, quoniam uoluntati per ſe, & ex ſua natura cõuenit habere dominium ſui actus, prout alijs viribus imperat: non econtra, ſicq; hanc habet facilitatem ex ſe, non ex aliquo alio habitu. Præterea vnuſquiſq; habitus ſe habet ad actum, ut quo ipſe actus laudabiliter fiat. liberum autem arbitrium ad electionis actum ſe habet, vt quo actus ille fiat aliquando bene, aliquando malè, quandoq; indifferenter. hinc non uidetur habitum propriè ſumptum deſignare, ſed potentiã, cuius propriè actus eſt eligere: qm̃ liberum arbitrium eſt, quo eligitur bonũ, aut malũ, ut loquit̃ Auguſtinus. Vnde beatus Bernardus, dicendo, liberum arbitrium eſt habitus animi liberi ſui, ſumit habitum pro habitudine quadam. ex hoc quippè liberũ arbitriũ in hoĩe dr̃, ꝙ ita ſe habet animus eius. ꝙ actus, ſui liberã habet poteſtatem. Dr̃ quoq; arbitrium iſtud facultas: non, qđ ſit habitus propriè, ſed, quia in vſu loquentium, facultas ſignificat ptãtem, qua aliquid habetur ad nutum. pp ꝙ poſſeſſiones vocatæ ſunt facultates, quia in domino ſunt poſſidentis ſicq; liberum arbitrium facultas uocatur, qm̃ actum ſuum habet in libera poteſtate, vnde, & liberum noĩatur. Liberũ quoque iudicium in ſeipſo, ut eſt potentia, non intenditur, neq; remittitur. Sed, quia omnis potentia in ſuo actu uigoratur, aut debilitatur per habitum ſuperuenientem, vel per impedimentum adueniẽs, ideo, quo ad hoc, magis, aut minus liberum appellatur. Hæc Thomas in Scripto. ¶ Qui inquirendo ibidem, an liberum arbitrium dicat potentiam unã, vel plures, ait: Quidam dixerunt liberum arbitriũ non eſſe determinatam potentiam, ſed colligere, ſeu includere omnes uires, ſicut totum uniuerſale ſuas partes: ꝙ non uidetur, quoniam oporteret multiplicatis potentijs, liberum arbitrium multiplicari ſecundum eſſe, Multi enim homines, ſunt animalia multa, non unum. oportet etiam liberum liberũ arbitrium in ſingulis ſaluari potentijs, quod non ualet, quoniam actus, qui libero arbitrio aſſcribitur, non cuiuſlibet potentiæ eſt, ſed determinatæ. Ideo alij dicunt, quòd liberum arbitrium colligit plures potentias, ſicut totum integrale ſuas partes. Sed nec hoc videtur: quia potentiæ non queunt eſſe partes integrales alicuius unius, ſi accipiatur unũ ſimpliciter: niſi forte dicatur unum aggregatione, uel ordine. liberum autem arbitrium non eſt ſic unum, ſed unum ſimpliciter, cum ſibi attribuatur actus unus. Quidam igitur dicunt, quòd colligit rationem, & uoluntatem, ſicut habitus utriusque, Propter ꝙ rationis, & uoluntatis facultas vocatur, ꝙ uel impropriè dicitur: uel ſi nomẽ habitus propriè capiatur, non poteſt eſſe immediatus habitus unus diuerſarũ potentiarũ, quoniam vnus habitus ad unum ordinatur actum, qui eſt unius potentiæ. Hinc aliter eſt dicendum, ꝙ ſcilicet aliquid colligit, ſeu includit plura dupliciter, puta eſſentialiter, & virtualiter, eſſentialiter, ſicut totum compoſitũ partes ſuas eſſentiales: virtualiter, ut dum virtus plurium rerum in vno participatur, & ſic liberum arbitrium rationẽ, & uoluntatem includit. ſic nãq; eſt in potẽtijs animæ, quòd cum omnes ab eſſentia animæ oriantur, tanquam proprietates ab eſſentialibus rei: eſt tamẽ quidam ordo originis huius, ita, ꝙ origo, ſeu emanatio unius potentiæ originem alterius præſupponat, qua mediante, quodammodo ab eſſentia animæ fluat, ꝙ ex actibus earum poteſt attendi. Nam actus unius neceſſariò præſupponit actum alterius, ut actus appetitiuæ, actum apprẹhenſiuæ. Hinc ſicut uirtus eſſentiæ animæ relinquitur, ac relucet in eius potentia, ſic uirtus unius potentiæ pręcedentis repræſentatur, & manet in alia ſubſequente. ſicque una potentia virtutes plurium colligit, quemadmodum liberum arbitrium, ꝙ patet ex actu ipſius. Eligere enim, ꝙ eſt actus eius, importat diſcretionem, & deſiderium: eligere quippè eſt unum alteri præoptare. hęc autem ſine uirtute rationis, & uoluntatis perfici nequeunt. hinc conſtat, ꝙ liberum arbitrium uirtutem uoluntatis, rationisque colligit: nõ facultas dicitur utriuſq;. Eligere quoque eſt actus liberi arbitrij elicitus, cæterarum uerò uirium actiones poſſunt ei attribui, vt principio imperanti, atq; mouenti.

Aug. Bernar.

Liberũ arbitriũ qualiter rõnẽ & voluntatem includat.

¶ Inſuper ad id, Vtrum liberum arbitrium ſit diſtincta potentia, reſpondens: Aliqui, inquit, dixerunt liberum arbitrium eſſe potentiam à ratione, & uoluntate diſtinctam. ad quod diuerſis motiuis ſunt moti. Quidam enim dixerunt liberum arbitrium unam eſſe ſpecialem potentiam habentẽ iudicium ſuper actus omnium potentiarum: ideoque nominari liberum arbitrium, ꝙ deſignat iudiciũ. Sed hoc non uidetur, quoniam iudicare de actibus omnium potentiarum: non poteſt alicui conuenire potentiæ, quæ ſit aliud, quàm ratio, aut uoluntas, præſertim cum dicat Anſelmus, ꝙ uoluntas eſt oĩum uirium motor. Oportet enim uim, quæ liberrima eſt, ſuper alias dominiũ, imperiumq; habere. Alij uerò alia ad hoc mouentur via magis idonea, utpote ex actuum diuerſitate. Vident quippè ipm̃ eligere, ꝙ eſt liberi arbitrij actus, aliud eſſe à velle, & a rõcinari. ideo reducunt hunc actum in potentiam, a ratione, ac uoluntate diſtinctam, quam liberum arbitrium nuncupant, ꝙ ponunt quodammõ mediũ inter rõnẽ, & voluntatem, & quodammodo utroq; poſterius: quia ſm̃ ordinem naturæ, & dignitatis ſequit̃ rõnem, & uoluntatẽ. nã p̃ſuppoſitis eis, ab aĩæ procedit eſſentia, ꝙ & actus eius oſtendit: qa eligere non eſt niſi prius apprẹhenſo ſine per rõnem, ac deſiderato per voluntatẽ. A dignitate quoque deficit voluntatis, cuius obiectũ eſt principale bonũ, vel finis. obiectum verò liberi arbitrij eſt ſecũdariũ bonum, ꝙ eligibile, & ordinabile eſt ad finẽ. Sed quantum ad participationem pprietatis, habet naturam medij utriuſq;, ita, ut ex rõne habeat iudicium, & à voluntate deſiderium, ſm̃ quod uirtutes, ſeu proprietates pręcedentium potentiarum in ſequentibus relinquuntur. Attamen iſtud uidet̃ extraneũ, quamuis probabiliter ſic dicatur; quia philoſophi, q potentias animæ ſcrutati ſunt, nullam potentiam in parte intellectiua poſuerunt, p̃ter rationẽ, ſeu intellectum, & voluntatem. Ideo non uidetur mihi, quod liberum arbitrium ſit alia potẽtia à ra-

Anſelm⁹.

Liberũ arbitriũ nõ eſt aliа potentia à rõne & uolũtate Philoſ.

tione,& voluntate,ꝙ item ex actu ipſius probatur. Dicit namq; Philoſophus ſexto Exthicorum,ꝙ electio eſt,uel intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus.Id quod magis verba eius ſonare vidẽtur, ꝙ electio ſit actus appetitus,ſeu voluntatis ſecundum Damaſcenum, ſecundum quod manet in ea uirtus rationis. Quandocunq; enim aliquis actus eſt alicuius potentiæ, ſecundum quod manet in ea virtus alterius potentiæ,ſemper actus ille attribuitur illi potentiæ, ex qua immediatè producitur. verbi gratia,intellectus eſt principiorum ratio, aut (ut Iſaac conteſtatur) propriè facit diſcurrere à cauſa in cauſatum. ſicq; actus rõnis propriè eſt deducere principia in concluſiones, hoc ergo, qđ eſt concluſiones elicere,actus eſt rationis,ſm quod in ea manet uis intellectus, q̃ eſt habitus principiorũ. propter quod propriè attribuitur rationi magis, q̃ intellectui, ita electionem præcedit conſilium, ut tertio dicitur Ethicorum,ſicut diſpoſitio cõcluſionem. eſt enim electio præconſiliati appetitus,& ita eligere erit principaliter actus voluntatis: non tñ abſolutè,ſed ſecundum quod in ea manet uirtus intellectus,uel rationis conſiliantis. Vnde ſic conſideratam voluntatem nominat liberum arbitrium. Hæc Thomas in Scripto.

Iſaac.

articul.1.

Hõ ẽ liberi arbitrii.

¶ Quibus conſonant ſcripta eius in prima parte,quæſtione 83. Vbi declarat,ꝙ homo eſt liberi arbitrij. Nam quædam agunt ſine iudicio, ut non viuentia,ſicut lapis fertur deorſum,quædam verò agunt ex iudicio,ſed non libero,vt bruta,quæ naturali inſtinctu iudicant aliquid ſibi conueniens, aut nociuum,ſicq; inſequuntur,aut fugiunt illud.quædam operantur ex iudicio libero,ꝙ ſequitur rationis collationẽ,ut homo,& angelus. in quibus propria actio liberi arbitrij extat electio, quia ex hoc dicimur liberi eſſe arbitrij,ꝙ poſſumus vnum acceptare,& aliud refutare,ꝙ eſt eligere.Hinc naturam liberi arbitrij ex electione conſiderare oportet.Electio verò cum ſit vnum alteri præoptare,ad appetitiuam ſpectat potentiam:appetitiuas demum potẽtias oportet potentijs apprehenſiuis eſſe proportionatas.Quemadmodum autẽ ex parte apprehenſionis intellectiuæ ſe habent intellectus, & ratio, ita ex parte appetitus intellectiui ſe habent volũtas, liberumq; arbitrium,porro ratio nil aliud eſt,quàm intellectus,quod patet ex habitudine obiectorum, & actuum.intelligere namque importat ſimplicem rei cognitionem,ſicut prima principia dicuntur intelligi, quæ ſimplici intuitu ſine collatione naſcuntur.Ratiocinari verò propria eſt,ex cognitione vnius deuenire in cognitionem alterius. Similiter ex parte appetitus,uelle deſignat ſimplicem rei appetitionem, unde uoluntas dicitur eſſe de fine, qui ꝓꝑ ſe appetitur. eligere autem aliquid appetere propter alterum obtinendum,. id circo eſt propriè mediorum. Et ſicut ſe habet in cognitiuis principium ad concluſionem,cui ob principij euidentiam conſentimus: ita in appetitiuis ſe habet finis ad media, quæ ꝓꝑ finem appetuntur.Hinc ſicut ſe habet intellectus ad rationẽ, ita uoluntas ad uim electiuam.i. ad liberum arbitrium. Vnde ſicut eiuſdẽ potentiæ eſt intelligere,& ratiocinari, ſic eiuſdem potentiæ eſt uelle,atq; elligere.Ideo uoluntas,& liberũ arbitriũ nõ ſũt potẽtiæ duæ,ſed vna,actus habẽs diuerſos,vñ,ꝙ noĩa plura ſortiť.Hæc Thomas in Súmma.

Richard. Damaſce. Auguſt.

¶ Concordat Petrus Richardus quoque. Damaſcenus,inquit,libro tertio dicit: Liberũ arbitriũ nil aliud eſt,q̃ voluntas. Et Auguſtinus libro ſecundo de libero arbitrio conteſtatur. Non peccamus niſi libero arbitrio uoluntatis. Itaque aduertendum ꝙ ſi liberum arbitrium dicatur ab arbitratione conſiliatiua,cum talis arbitratio actus ſit intellectus, liberum arbitrium cõprehendit directè intellectũ,& uoluntatem in propria ratione, quoniam uelle liberum à voluntate elicitur, & arbitratio conſiliatiua eſt actio intellectus. ſi uerò dicať liberum arbitriũ ab arbitratione imperatiua,prout arbitratur imperatur uolendo omnino ut fiat ita, aut non fiat, ſic intellectus non eſt de ratione liberi arbitrij niſi diſpoſitiuè,imò formaliter liberum arbitrium eſt ipſa voluntas,prout conſideratur poſt deliberationem in intellectu præcedentem,uel poſt tempus in quo deliberare, quis potuit, & debuit. Nec dici poteſt, quod liberum arbitrium ſit intellectus per ſe,quoniam intellectus cogi poteſt per euidentiam ueritatis, ſed liberum arbitrium cogi non ualet. Itaque voluntas prout ab ipſa procedere poteſt elicitiuè actus eligendi, eſt formaliter liberum arbitrium. Conſilium quoque oportet electionem præcedere, ut aſſerit libro ſecundo. Idem dicit Philoſophus quarto Ethicorum,Præterea omnis actus liberi arbitrij contra diuinum præceptum,eſt peccatũ mortale:ſed nullus actus voluntatis ante deliberationem,ac tempus ſufficiens ad deliberandum,eſt peccatum mortale:ergo voluntas non ſortitur rationem liberi arbitrij,niſi conſideratam poſt deliberationem,aut tempus ſufficiens ad deliberandum. Inſuper promiſſio facta ante deliberationem, non obligat de neceſſitate ſalutis:& tamen facta ex libero arbitrio, ac firmata, obligat de neceſſitate ſalutis. Votũ quippè dicitur conceptio melioris propoſiti deliberatione firmata. Reſtat ergo, quòd uoluntas non habet rationem liberi arbitrii niſi poſt deliberationem,uel ſaltem poſt tempus ſufficiens deliberandum, quia præſuppoſita rei intellectione ſimplici,& habito tempore ad deliberandum ſufficienti,uoluntas poteſt liberè mouere, uel non mouere intellectum ad conſiderandum. idcirco ſi tũc ante conſiliationem præcipiat ſe in aliquid illicitũ, iuſtè imputatur eidem. Hæc Richardus

Liberũ arbitriũ non eſt intellectus per ſe

Philoſo.

¶ Inſuper circa hæc ſcribit Albertus:Reuera liberum arbitrium eſt potentia per habitum naturalẽ perfecta,& habitus ille libertas eius eſt, & hoc optimè oſtendit Gregorius Nyſſenus,& Damaſcenus,dicentes,quòd cui de libero arbitrio ſermo eſt,oportet eum præſcire,quid ſit eſſe in ipſo ſecundum cauſam,& completum dominium. Id enim in nobis ſecundum cauſam eſt,cuius nos perfectè cauſa,& domini ſumus:atque,quòd ita agimus,ꝙ ad hoc agẽdum nil aliud nos impellit, aut agit niſi noſipſi. Ex quo ſequitur,quòd nil niſi rationale animal habet liberũ arbitrium in inferioribus iſtis. Hæc Albertus.

Albertus.

¶ In cuius uerbis uidetur obſcurum, quod ait, libertatem eſſe habitum naturalem liberi arbitrij. Habitus etenim naturalis ad unum determinat. Liberum uerò arbitrium ad utrunque ſe habet indifferenter.nihilominus naturale multipliciter. Rurſus, libertas eſt de eſſentiali,& intrinſeca ratione liberi arbitrij,non aduentitius habitus eius.¶ Amplius ad iſtud, An liberũ arbitrium ſit potentia ſpecialis,reſpondet:Videtur ſm dicta ſanctorum,ꝙ liberum arbitrium ſit ſpecialis potentia, eiusq; virtutis in uiribus inferioribus,quas mouet diffundiť, & primo in ratione,& uoluntate,ꝓꝑ qđ facultas rõnis,ac uoluntatis vocať. Libertas quippè libero arbitrio cõuenit ꝑ ſe,uoluntati aũt,& rõni per participationem liberi arbitrij. ¶ Præterea ſi quæratur, Quid ſit liberum ſecundum diffinitionem: dicendum

dum

Clemẽs in itinerario. liberi arbitrij diffinitio.

dum ꝙ in Itinerario ſancti Clementis ita deſcribitur in ſecunda diſputatione, contra Simonem magum à beatiſsimo Petro apoſtolo: Liberum arbitriũ eſt poteſtas ſenſus animæ, habens virtutem, qua ſe poſsit ad quos voluerit actus inclinare.

Auguſt.

Auguſtinus verò, Liberum arbitrium, inquit, eſt facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſsiſtẽte, malum gratia deſerente.

Bernard⁹.

Bernardus verò, Liberum, ait, arbitrium eſt liber conſenſus ob voluntatis inamiſsibilem libertatem, & indeclinabile iudicium rationis.

Anſelm⁹.

Anſelmus autem diffinit ſic: Liberũ arbitrium eſt poteſtas conſeruãdi voluntatis rectitudinem, propter ſe, & propter ipſam rectitudinẽ. Et omnes iſtæ diffinitiones ſunt bonæ. Sed prima, quę eſt beati Petri, magis dicit ſubſtantiam liberi arbitrij. & quod ait ſecundum ſenſum animæ, intelligit de ſenſu ſpirituali, qui eſt apprehenſio faciendi, vel non faciendi. Hæc Albertus.

Dionyſi.

¶ Cuius opinio fuit, ſicut & Alexandri, quod liberum arbitriũ ſit potentia realiter diſtincta ab intellectu, & voluntate. Verior tamen, rationabiliorq́; cenſetur poſitio illa, quam ſequitur Thomas. Imò libertas conuenit voluntati ex ſua natura, & ſicut ex præinductis ſuper primum innotuit, beatus Auguſtinus, Gregorius, & cæteri ſancti, imaginem ſummæ trinitatis in anima rationali conſtituunt in intellectu, voluntate, memoria. Hasq́; potentias dicunt præſtantiſsimas eſſe in anima. nec quiſquam ipſorum loquitur de libero arbitrio tanquam de vi realiter ab illis diſtincta. Nec ſine neceſsitate eſt ponenda pluralitas.

QVAESTIO IIII.

Arguitur primò cõtra ueritatem

NVnc quæritur, *De ſenſualitate, an ſit potentia animæ.* ¶ Videtur ꝙ non, quia potentiæ animę ſunt naturales quædam proprietates, ſenſualitas autem dicit, quid uitioſum ſiue infectũ. Vnde & amor

2 ſenſualis uituperatur. ¶ Secundò, ſenſualitas non deſignat vnam vim animæ, ſed plures, videlicet cõconcupiſcibilem, & iraſcibilem, aut etiam vires apprehenſiuas in parte ſenſitiua.

Th. Aqui.

¶ Adhoc Thomas reſpondet: Senſualitas, & ſenſibilitas differunt: Senſibilitas namq; omnes virtutes ſenſitiuæ partis cõprehendit tam deforis, quàm apprehenſiuas deintus, & etiam appetitiuas.

Senſualitas, & ſenſibilitas differunt.

Senſualitas verò magis denotat partem, per quam mouetur animal in aliquid proſequendum, appetendum, aut fugiendum. Quemadmodum autem in intelligibilibus apprehenſum non mouet voluntatẽ, niſi apprehendatur ſub ratione boni, vel mali, propter quod intellectus ſpeculatiuus non dicit de imitando, aut fugiendo, ut dicitur 3. de anima:

Philoſop.

ita in parte ſenſitiua apprehenſio ſenſibilis nõ cauſat motum, niſi apprehendatur ſub ratione conuenientis vel inconuenientis. Hinc 2. de anima fertur: Ad ea quæ ſunt in imaginatione, ita nos habemus, ac ſi cõſideraremus terribilia aliqua in picturis, quæ paſſionem excitarent timoris, aut alicuius huiuſmodi, vis autem comprehendens huiuſmodi rationes cõuenientis, vel nociui, vocatur æſtimatiua, per quam agnus fugit lupum, & ſequitur matrem. Quæ ita ſe habet ad appetitum ſenſitiuum, quemadmodum intellectus practicus ad appetitum intellectiuum, ſeu uoluntatem. Hinc proprie loquendo, ſenſualitas incipit in confinio æſtimatiuæ, & appetitus ſenſitiui ſequentis, ut ſic ſe habeat ſenſualitas ad partem ſenſitiuã. ſicut voluntas. & liberum arbitriũ ad partem intellectiuam. Hoc autem cõueniens, quod ſenſualitatem mouet, aut ratio ſuę cõuenientiæ eſt apprehenſa à ſenſu, ſicut ſunt, delectabilia ſecundum ſingulos ſenſus: aut nõ eſt apprehenſa, ſicut inimicitiam lupi percipit ouis non videndo, nec audiendo, ſed ſolum æſtimando. Ideo motus ſenſualitatis tendit in duo, puta in ea, quæ ſm exteriores ſenſus delectabilia ſunt. & hoc eſt, ꝙ dicitur, ꝙ ex ſenſualitate eſt motus, qui tendit in corporeos ſenſus, & item in ea, quæ corpori nociua, aut conuenientia eſſe noſcuntur ſola æſtimatione. ſicq́; ex ſenſualitate eſt appetitus rerum ad corpus ſpectantium.

Pertinet aliqđ ad ſenſualitatem dupliciter.

Veruntamen ad ſenſualitatem aliquid dupliciter pertinet. Primò tanquam de eius exiſtens eſſentia, ſicq́; tantum appetitiuam partem includit. Secundò, tãquam præambulum ad eandem. ſicq́; uires apprehenſiuæ ſenſitiuę pertinent ad ſenſualitatem, tñ ſm ordinem quendam, quia æſtimatiua ſe proximè habet ad eam, quemadmodum ratio practica ad liberum arbitrium. Imaginatio autem ſimplex, viresq́; ſenſitiuæ præcedentes, magis remotæ ſe habent ad ſenſualitatem, quemadmodum ratio ſpeculatiua ad uoluntatem.

Senſualitas non nominat ſimpliciter vnã potentiã.

Deniq; ſenſualitas non nominat ſimpliciter unam potentiam, ſed unam ſecundum genus, videlicet appetitiuam ſenſitiuam, quæ in iraſcibilem, concupiſcibilemq́; diuidiť. ſed cõcupiſcibilis, & iraſibilis appetitũ nominãt ſenſitiuũ, ſecundũ qđ completus eſt, & per diuerſa diſtinctus, ac rationem reſpiciens. Vnde in homine concupiſcibilis, & iraſcibilis rõni obtemperant. ſenſualitas uerò ſenſitiuum nominat appetitum ut incompletum indeterminatum, ac magis depreſſum. ideo dicitur, ꝙ in ea nequit eſſe uirtus, & ꝙ eſt perpetuæ corruptionis, atq; ex ſua indeterminatione quandam habet unitatẽ, ut uis quędam dicať. Hæc Thomas in Scripto.

articul 1.

¶ Atuerò in prima parte q. 81. Nomen, inquit, ſenſualitatis ſumptum vř à motu ſenſuali, ſicut ab actu ſumitur nomen potentiæ, ut viſus à viſione. motus aũt ſenſualis eſt appetitus apprehenſionẽ conſequens ſenſitiuam. actus namq; apprehenſiuæ virtutis, non tam propriè dř motus, ut actio appetitus. apprehenſio quippè ſenſitiua pficitur in hoc, ꝙ res apprehenſæ ſunt in apprehendente. Operatio uero potentiæ appetitiuæ pficitur in hoc, ꝙ appetens in rẽ appetibilẽ inclinať. Hinc appetitiuæ apprehenſiuæ uirtutis operatio, motui aſsimilatur. vñ per ſenſualem motũ intelligiť operatio appetitiuæ uirtutis. ſicq́; ſenſualitas nõ eſt appetitus ſenſitiui Hæc Thomas in Scripto. Concordat Petrus.

Petrus. Richard.

¶ Richardus quoq;, & addit: Senſualitas non numeratur ſm numerum ſenſitiuarum potentiarum cognitiuã, qm̃ ſenſualitas eſt appetitus ſenſitiuus cõmunis, qui non diſtinguitur niſi in duas potentias, concupiſcibilem ſcilicet, & iraſcibilem. Diſtinctio namq; potẽtiarum innoteſcit per diſtinctionẽ formaliũ rõnũ obiectorũ ſuorũ. Sed qcquid p̄ſtatus appetit appetitus, appetit uel, quia delectabile ſm ſenſum, aut quia apprehendiť ſub rõne ardui. nec duo p̄dicta appetit ſub rõne cõi. idcirco nõ eſt niſi duplex potentia Hęc Richardus.

T. Aquin.

¶ De hoc etiam aſſerit Thomas: Sicut in rebus naturalibus corruptibilibus non ſolum oportet eſſe inclinationem ad cõſequendũ conuenientia, & fugiendũ nociua, ſed ẽt ad reſiſtendũ corrũpẽtibus, atq; cõtrarijs, quæ conuenientibus p̄bent impedimenta, & ingerũt nocumenta, quemadmodũ ignis non ſolũ habet naturalem inclinationẽ recedẽdi à loco inferiori ſibi inconuenienti, ſed & tendendi ad locum ſurſũ ſibi cõnaturalem, ꝙ conuenit ei per leuitatẽ: ita repugnantibus ſibi p calorẽ reſiſtit, ita in parte ſenſitiua ſunt duæ potentiæ appetitiuæ, p quarũ vnam proſequiť cõuenientia, p aliã uero, q̃ iraſcibilis ap-

pellatur, contrarijs reluctatur. ſicque iraſcibilis eſt
quaſi propugnatrix, & defenſatrix ipſius cõcupiſci
bilis. Nec iſtæ inclinationes in unum reducuntur
principium, quia interdum anima triſtibus ſe inter
git contra inclinationem concupiſcibilis: Vnde, &
paſſiones iraſcibilis repugnare videntur paſſioni-
bus cõcupiſcibilis, ſicut concupiſcētia accenſa mi
nuit irã. & econuerſo. Hinc quoq; paſſiones iraſci
bilis incipiũt à paſſionibus concupiſcibilis, & ter-
minantur ad eas. nam iratus iraſcitur, ex illata iniu
ria, qua ulta lætatur. ideo pugnę animalium ſunt de
Philoſop. cõcupiſcibilibus, ut de cibis, atq; veneris, ut dr̃ octa
uo de animalib⁹. Hæc i prima parte, q̃ſtione ptacta.

Albertus. ¶ Porro ſm Albertum ſenſualitas propriè eſt ap
petitus ſenſitiuus, & fomite infectus, & irrõnabili
ter illecebroſeve tendens in ſua obiecta Appetitus,
inquit, rerũ ad corpus pertinentium dupliciter cõ-
ſideratur. Primò, ut ſimplex, & naturalis, & ita eſt
Corpaliũ rerum duplex ẽ appetitus. eius concupiſcibilis, vel iraſcibilis, quæ naturales
ſunt uires animæ ſenſitiuæ appetitiuæ. Omne ete-
nim animal naturaliter appetit conuenientia ſibi,
& fugit contraria, ac contra ea inſurgit, ut aſſerit
Plato. Plato. Secundò conſideratur, ut improbus ad illici
ta motus. Senſualitas quippè eſt una quædã com-
munis uis, qua illecebroſo motu intenditur ad ap
petendum ea, quæ carnis ſunt. Hæc Albertus.

Alexãder. ¶ Quibus concordat Alexander, affirmans philo
ſophus ad notitiam ſenſualitatis non peruenisse,
qm̃ ſenſualitas dr̃ ſm rebellionem, quam habet cõ
Sẽſualitatis notitiã philoſophi nõ habuerunt. tra rationem ex pœna originalis peccati, q̃ cum la-
tuerit philoſophos, conſtat qđ nec pœnam illud
conſecutam, nec motum illicitum inde exortũ co-
gnouerunt ſm quod ex originali peccato, & fomi-
te prodeunt. Tñ ſenſualitas realiter eſt idem cum
ſenſitiuo appetitu, quem nouerant. ſicq; cognoue-
runt ſenſualitatem materialiter, ſeu ſecundum id,
Cõcupiſcibilis, & iraſcibilis triplex diſtĩctio. quod eſt in re, non autem formaliter. Veruntamen
concupiſcibilis, & iraſcibilis tripliciter accipiunt,
& ſecundum hoc tripliciter diſtinguuntur. Primò,
ſm appetitum boni, & fugam mali, atque ſecundũ
hunc modum bonum & malum diſtinguunt appeti-
tum concupiſcibilem, & iraſcibilem. Secundò di-
ſtinguuntur penes differentem appetitum, ut cõcu
piſcibilis ſit appetitus rei delectabilis: iraſcibilis ve
rò, rei arduæ, & honeſtę Tertiò, ſecundum bonũ
in præſenti cum ſuo oppoſito, & ſecundum bonũ
in futuro cum oppoſito ſuo. Hæc Alexander.

Antiſiod. ¶ Concordat Antiſiodorenſis in Sũma ſua lib. 2.
Durandus ¶ Durandus quoque conſonat dictis Thomæ de
realitate liberi arbitrij.

Albertus. ¶ Albertus uerò in libro de homine, de libero
arbitrio, ſenſualitate, alijsque prætactis ſcribit dif-
fuſè, quæ & in præinductis iam ſententialiter conti
nentur. Ex præhabitis etiam patet ſolutio ad obie-
Vnde ſoluuntur argumenta. cta, quia ſenſualitas ſecundum id, quod eſt in ſua
entitate, eſt potentia animæ.

QVAESTIO V.

MOdo quærendum eſt, *An ratio ſuperior, & inferior ſint una potentia, & quid ſint, ac quali ter ab intellectu diſtinguantur.* ¶ Videtur, quòd ſint
Arguitur primò cõtra ueritatem duæ diſtinctæ. Potentiæ enim per obiecta diſtin-
guuntur. Sed ratio ſuperior uerſatur circa diuina
incorruptibilia, & æterna. ratio inferior circa mu-
tabilia, & humana, ſicut iam exprimetur. Item vo-
luntatis, & rationis ſuperioris obiecta minus diuer
ſificantur, quàm obiecta rationis ſuperioris, & in-
ferioris: quoniam unum, & idem realiter eſt obie-
ctum ſuperioris rationis, & uoluntatis, uidelicet
ſummum bonum, quod eſt, & primum uerum, in
quo ſolo rõ ſuperior, ac uoluntas finaliter quietan
tantur. Ratio ergo ſuperior, & inferior plùs diſtin-
guuntur ab inuicem, q̃ ratio, & uoluntas, quæ tñ ab
inuicem diſtinguuntur realiter, ut dictum eſt, ſup
primum Præterea potentiæ differunt per proprios 3.
actus, ſed proprius actus rationis eſt diſcurrendo
ueritatem cognoſcere. proprius uerò actus ipſius
intellectus, eſt ueritatē ſimpliciter ſiplici intuitu cõtueri.

¶ In contrarium ſunt auctoritates doctorum cõ Inoppoſitum.
corditer. ¶ Ad hoc Albertus reſpondet. Secundũ Albertus.
Iſaac Iudæum philoſophum i libro de diffinitioni Iſaac.
bus, Ratio eſt uis animæ, faciens currere cauſam in
cauſatũ: ideſt ex cognitione cauſæ, diſcurrens in
cognitionem cauſati. propter quod ſecundum Da
maſcenum libro ſecundo: Homo cum ratione, & Damaſce.
libero arbitrio inquirit, ſcrutatur, diſponit, & iudi
cat, quę rõcinationis ſunt actus. Rõ ergo uirtus eſt
collatiua, per quam homo de faciendis, & argumẽ
tandis, appetandiſque regitur, & docetur lumine
uultus Dei ideſt participatione, & illuſtratione lu-
minis increati: qđ in creatione impreſſum eſt no-
bis, quantum ad prima uniuerſalia ſcibilium, ope-
rabiliumque principia, quæ cum ipſa natura inſer
ta, ſeu impreſſa ſunt nobis, nec ſine eis eſſemus ſci-
bilium, & operandorum capaces. Hinc Iſaac dixit,
qđ rõ facit currere cauſam in cauſatum. Referen-
do namq; principia talia ad ea, quæ eliciuntur ex
ipſis, fit in nobis ſcientia tam theologica, ideſt ſpe
culatiua, q̃ practica. ſicq; illa principia uno mõ di-
cuntur lumen diuinum ſuper nos ſignatũ, quo de Pſalm. 4.
agendis, ac ſciendis inſtruimur. Deniq; rõ. & intel-
lectus cõponẽas, ac diuidens, & conferens intel-
lecta, ſunt una potentia animæ, exiſtens in anima
ſecundum partem ſui ſuperiorem, Sunt igitur eſſen
tialiter una potentia, quæ ſecundum diuerſos ſuos
actus, diuerſa ſortita eſt nomina. Rõ quippè voca-
tur, inquantum pſato mõ diſcurrit: intellectus, in-
quantum ſimpliciter intuetur. Inſuper ſecundum Auguſtin.
Auguſtinum 12. de trinitate, cum de natura loqui-
mur mentis humanæ, non eam in duplicem rõnem
niſi per officia geminamos. Illa quippè ſuperior
portio mentis, quæ ad Deum extenditur, per con-
tẽplationẽ ipſius, ac rationũ diuinæ iuſtitiæ, qbus
regitur homo ſm totum ordinem uitæ ſuæ, ad for
mam diuinæ iuſtitiæ, uocatur ſuperior rõ. Hinc ſm
Auguſtinum contemplandis, & conſulendis rõni- Auguſtin.
bus æternis inhæret. Hæc ſapientiæ deputatur, ſm
qđ ſapientia eſt ſcientia per cauſas altiſſimas, quas
cognoſcere homini extat difficile. Rõ autem infe-
rior eſt, quæ ad temporalia gubernãda deflectitur.
non enim poteſt gubernari inferiùs, niſi ex pprijs
rationibus eius. Imo nihil gubernabile eſt, niſi ex
proprijs rõnibus ſuis. Nihilominus tẽporalia gu-
bernanda ſũt ad æterna, atq; ſm rões diuinę iuſti-
tiæ ęternales, tanquã ad formam, ac finem. Itaque
duplex hæc portio rationis, eſt eadẽ potentia acti
bus ſic diſtincta, & ad diuerſa obiecta relata, quæ
non cauſant diſtinctionem ſpecificã. Hæc Albertus.

¶ Hinc Thomas. Ratio, inquit, ut hic ſumi- T. Aqui.
tur, ita ſe habet ad uoluntatem, liberumque arbi-
trium, quemadmodum apprehenſio ſenſitiua ad
ſenſualitatem. Nullus equidem appetitus in ſuum
mouetur obiectum, niſi apprehendatur ſub rati-
one boni, aut mali, ſeu conuenientis, aut diſcon-
uenientis, quam homo aliter cognoſcit, quàm bru-
ta. nã brutum naturali inſtinctu, homo per collati-
onem, & inueſtigationẽ (quæ cõſilium dicitur) co-
gnoſcit huiuſmodi rõnes: hinc uis illa cognoſcens,
ratio rectè uocatur. cumque tota potentiarum ra-

tio, ac diſtinctio ex obiectis ſumantur, quorum ſpeciebus potentiæ informantur, oportet in ratione quendam conſtituere gradum iuxta ordinem rerum quibus intendit. In rebus autem, quas conſiderat ratio, talis inuenitur ordo, atque diſtinctio, ut æterna, ac neceſſaria ad ſalutem temporalibus præponantur. Hinc ratio ſuperibus illis uacando, ritè ſuperior appellatur. nam & illa inferiorum ſunt directiua, propter quòd & in tēporalibus dirigimur per æterna. ſicq; ratio inhærere æternis poteſt dupliciter. Primò, conſiderando ea in ſe. ſecundò, cōſiderando ea ſecundum quod ſunt regula temporalium per nos diſponendorum, & agendorum. Et prima illorum conſideratio ad ſpeculatiuam ſpectat ſcientiam, ſecunda ad practicam. Hinc in litera ex uerbis dicitur Auguſtini, quod ſuperioribus conſpiciendis intendit inquātum ſpeculatiua, & eidem conſulendis ut practica. Vnde ex hoc, quod ratio ſuperior contra inferiorem diuiditur, non diſtat ab ea, ut ſpeculatiuum, & practicum, quaſi ad diuerſa obiecta reſpiciant, de quibus ratiocinatio fiat, ſed potius per media diſtinguuntur, ex quibus ratiocinatio fiat. Ratio quippe inferior ad electionem tendens, conſiliatur ea rationibus temporalium rerum, ut quod eſt eſſe ſuperfluum uel diminutū, utile, aut honeſtū. ſicq; de conditionibus alijs, quas naturalis pertractat Philoſophus. Ratio uerò ſuperior ſumit conſilium ea rationibus æternis, ac diuinis, ut quod ſit contra Dei præceptum, aut ſalutis impeditiuum. Diuerſitas aūt mediorum, ex quibus ad eandē proceditur, non diuerſificat ipſam potentiam, ſed quandoq; diuerſum parit habitum. idō ratio ſuperior, & inferior non diſtinguuntur ſicut potentiæ realiter differentes, ſed magis ſecundum habitum, quem uel actualiter habent, uel ad quem naturaliter ordinantur. Rō namq; ſuperior perficitur ſapientia, inferior aūt ſcīa. ¶ Præterea aduertendum, quod non quælibet diuerſitas actuum, cauſa diuerſitatē potentiæ: imo interdum oſtendit tantum ipſius habitus diuerſitatem, ſicut geometrizare, & ſyllogizare, aliquando autem neutrum. Cum enim eſſentia uniuſcuiuſq; potentiæ eſt ſecundum quod nata eſt operari circa proprium ubiectum, ut 2. de aīa de ſenſu ait Philoſophus: ideo actiones ſm diuerſa differentes obiecta, oſtendunt diuerſitatem potentiarum, accipiendo differentiam obiectorum ſecundum id, quod ad propriam pertinet rationem obiecti. homo namq;, & lapis differunt genere, ſed conueniunt in hoc quo ſunt uiſus obiectum, uidelicet in colore. ideo uiſio hominis, & lapidis ad eandem ſpectat potentiam. Sentire autem ſonos, & colores, ad diuerſas potentias pertinet: quoniam ſonus, & color ſecundum prorias rationes, quibus ab inuicem diſtingūtur, ſunt obiecta propria ſenſuum. Quandoque autem diuerſitas actuum cauſatur ex diuerſitate medij, aut principij, ex quo peruenitur ad idem genus obiecti: taliſque diuerſitas actuum, oſtendit diuerſitatem habituum. Diuerſæ namq; ſcientiæ ex diuerſis procedunt principijs, quamuis eaſdem concluſiones demonſtrent, ſicut aſtrologus, & naturalis rotūditatem terræ demonſtrent, ſicut aſtrologus, & naturalis rotūditatē terræ demonſtrant, ut ſcdo dicitur Phyſicorū. ſimiliter uirtutes mortales diſtinguuntur ea diuerſis finibus, quia ita ſe habēt in operatiuis, ſicut principia in ſpeculabilibus. Quandoq; demū diuerſitas actuum cauſat ex eo, quod eſt accidens actionis, uel uea parte agentis, ſecundū qđ eſt potentius, aut infirmius in agendo, ut hebetudo ſubtilitasq; ingenij, quæ differunt ſecūdū uelocitatem, & tarditatē diſcendi: uel ex parte medij, ut credere, & opinari, quæ differāt ſecundum efficaciam, debilitatemq; medij, uel ex parte obiecti, ſicut uidere hominem, & lapidem. accidit enim calorato, hominē eſſe uel lapidē. & talis diuerſitas actuum, nec potentiarum, neq; habituū diuerſitatem requiret. quod enim per accidens eſt, diuerſitatem non cauſat in ſpecie. Porro officium rationis ſuperioris, & inferioris, non differt penes diuerſam rationem obiecti, cum utraque operabilia cōſideret: ſed penes diuerſam medij rationem. quia inferior rō procedit ex temporalium rationibus rerum. ratio uero ſuperior ex rationibus ęternorum, ſicq; diuerſa iſta officia, non oportet diuerſas demonſtrare potentias, ſed habitus diuerſos, ut dictum eſt. Hęc Thomas in Scripto. ¶ At uero in prima parte quæſtione ſeptuageſima nona: Ratio, ait, ſuperior, atq; inferior nullatenus queunt in homine eſſe diuerſæ potentiæ. Quod patet, ſi utriuſq; actus conſideretur. Intelligere namque eſt ſimpliciter ueritatem intueri. ratiocinari uerò eſt, de uno intellecto in aliud tendere ad ueritatem noſcendam. ſicq; ratiocinari cōparatur ad intelligere, ſicut moueri ad quieſcere, uel acquirere ad habere, quorū unum eſt perfecti, aliud imperfecti. cumq; motus ab immobili ſemp procedat, atque ad quietum aliquod terminetur: hinc rōcinatio humana ſm uiā inquiſitionis, uel inuentionis pcedit ab aliquibus ſimpliciter intellectis, q̄ ſunt prima principia, rurſuſq; in uia iudicij reſoluendo redit ad ea, per quę & inuenta examinat. Quieſcere aūt, & moueri ad eandem ſpectant potentiam, ſicut lapis per grauitatem mouetur deorſum, & quieſcit ibidem: ideo per eandē potentiā intelligimus, & ratiocinamur.

Ratio inferior et ſuperior duplicitur

Auguſt.

Rō ſuperior & inferior diſtinguūtur p media non obiecta

Actuum diuerſitas quā diuerſitatē arguat potētię aut habitꝰ

Philoſop.

Philoſop.

articul. 8.

Intellectꝰ & ratio differunt.

¶ Inſup ratio ſuperior, & inferior nō diſtinguūtur realiter abinuicem, prout de eis loquitur Auguſtinus præſertim cū tēporalia ſint medium cognoſcendi æterna, iuxta illud Apoſtoli: Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, cognoſcuntur: nempe ſecundum uiam inuentionis, per temporalia in cognitionem pertingimus æternorum: in uia uero iudicij, per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & ſecundum rationes, ac regulas æternorū, temporalia ipſa diſponimus. Poteſt tamen contingere, ut medium, & id ad quod per medium deuenimus, ad diuerſos pertineant habitus, ſicut principia prima indemonſtrabilia pertinent ad habitum intellectus: concluſiones uerò ex eis deductæ, ad ad habitum ſcientiæ. Ex principijs quoque geometriæ contingit aliquid in alia ſcientia, puta in perſpectiua concludere. ſed eadem potentia rationis, ſeu eadem ratio eſt, ad quam pertinent medium, & ultimum, quoniam actus rationis eſt quaſi quidam motus de uno in aliud. Idem uerò eſt mobile, quod pertranſiens medium, pertingit ad terminum. Vnde una, eademque potentia eſt ratio ſuperior, & ratio inferior, ſecundum officia tamen actuum, & diuerſitatem habituum diſtinguuntur ſecundum Auguſtinum, ut patuit. Hæc Thomas in Summa.

Auguſti.

Roman. 1.

¶ Idem Petrus. Concordat quoque Ricardus, & addit: Quoniam incommutabilis ueritas nobilior eſt inferioribus illis, eſtq; cauſa eorū, & intellectus noſter in cognitione effectuū maximè dirigitur, & iuuatur ex conſideratione cauſarū, idō ratio per conſiderationē incōmutabilis ueritatis regit ſeipſam in cōſideratione, & diſpoſitione inferiorum. Vnde & nono de trinitate Auguſtinus teſtatur, quod ſuper mentē impreſſę ſunt regulæ, quædam incommuta-

Petrus.

Richard.

Auguſtin.

biliter permanentes, quibus rectè iudicamus. cumque incommutabilis veritas fortior, puriorque cõſiſtat penitus infinita omni veritate creata, ideo rõ per conuerſionem ad illam uigoratur, & fortiùs illuſtratur. Denique cum vir rector ſit mulieris, & fortior, conſtantior, atq; prudentior ea communiter, ſuperior portio rationis comparatur uiro, inferior mulieri. Nec ſequitur, quòd ratio ſuperior, atque inferior ſint duæ potentiæ, quoniam intellectus reſpicit incommutabilem veritatem, & iſta inferiora ſub vna ratione communi analogica, ut pote ſub ratione veri, aut entis. Hæc Richardus.

Rõ ſuperior comparatur uiro inferior mulieri

Bonauen.

¶ Conſonat Bonauentura, de cuius uerbis circa hæc infra tangetur.

Dio Car.

¶ Porro ſecundum Durandum, & alios quoſdam, principia ex quibus diſcurit ratio ſpeculatiua, aut practica, aut naturaliter ſunt accepta, & innata, ut quòd totum eſt maius ſua parte: aut ſupernaturaliter reuelata, ut quòd Deus eſt trinus. & quia principia ſuperna naturaliter reuelata ſunt digniora, hinc ratio ex eis diſcurrens, uocatur ſuperior. diſcurrens verò ſpeculatiuè, aut pacticè ex ex principijs naturaliter notis, uocatur inferior.

¶ Sed iſtud non videtur Auguſtino conſonare, nec rationi. Nam, & vnum Deum eſſe colendum, eſt naturaliter inditum menti creatæ, ut Baſilius, & Damaſcenus fatentur. & tamen ex hoc principio ad Dei cultum procedere, eſt ſuperioris rationis dictamẽ. Imo ſecundum illam diſtinctionem multa dictamina, & decreta iuris diuini, & Deum altiſſimum concernentia immediatè, ad inferiorẽ pertinerent rationem: præſertim cum, & præcepta decalogi ſint de rationis dictamine naturalis.

Baſilius. Damaſce.

Scotus

¶ Præterea circa hæc loquitur Scotus: Duplex poteſt eſſe intellectus quæſtionis huius, Vtrum portio ſuperior ſit diſtincta potentia à ratione inferiori. Vnus eſt an portio ſuperior ſit tantum una potentia, portio quoque inferior ſit tantum una potentia diſtincta ab alia. Ad quod dico, quod nõ, imo neutra portio tantum eſt una potentia: quia (ſecundum Auguſtinum) portio ſuperior eſt reſpectu æternorum, reſpectu quorum eſt etiam memoria, intelligentia, & volũtas, quę ſunt plures, ac diſtinctæ potentiæ. Alius, eſt utrũ intellectiua uis ſuperiori & intellectiua inferior ſint diuerſę potentię. ¶ Ad quod dico, quòd non: eadem namque potentia cognoſcit principium, & concluſionem. nec enim principium noſcitur niſi ſciatur concluſio elici in illo cõtenta. ratio autem ſuperior cognoſcit principium, regulamq; ęternam, ut quod Deo ex charitate eſt obediendum, ac ſeruiendum. ratio verò inferior cognoſcit concluſionem, quæ eſt de hoc agibili tẽporali: igitur eadem erit potentia intellectiua illius portionis ſuperioris cognoſcentis principiũ, & portionis inferioris cognoſcẽtis concluſionẽ. Hæc. Scot[9]. Qui iſtud & alijs ꝓbat uijs, &c.

Auguſtin.

QVAESTIO. VI.

QVæritur conſequenter. *In quibus potentijs animæ ſit peccatum.* Et quæſtio iſta multa complectitur. Primò, an in ſenſualitate, aut ſaltem in ſenſitiuo appetitu peccatum conſiſtat, & ſi ſic, an ſolum ueniale, deinde an in ratione ſuperiori ſic peccatum mortale, an etiam veniale. Idem quæri poteſt de ratione inferiori. Quocirca ambigitur an primi motus ſint culpæ veniales, & an ſint ſemper culpabiles, de hoc tñ infra magis tractabitur. Porro, ꝙ in ſenſualitate, vel ſaltẽ in ſenſitiuo appetitu ſit peccatum tam ueniale, quàm mortale, probatur: quoniam paſſiones animæ in hoc appetitu ſunt ſubiectiuæ, quæ paſſiones quandoquè ſunt ueniales culpæ, ut primi motus ex præuia apprehenſione ſurgentes. interdum uerò mortales, ut dum impetus, aut vehementia rationis prædominantur. Idem probatur de ratione ſuperiori, in qua ſunt ſubreptiuj motus contra fidem. & contra ſapientiæ donum. Infidelitas quoque, puerilitatiſque uitium, & excæcatio mentis. Idem ratione inferiori probari poteſt faciliter.

Arguitur contra ueritatem.

In oppoſitum. Auguſti.

¶ In contrarium horum arguitur primò, quoniam omne peccatum eſt uoluntarium, Auguſtino dicente: Peccatum intantum eſt uoluntarium, quòd ſi non eſſet uoluntarium, non eſſet peccatum. ergo in ſola uoluntate conſiſtit peccatum.

¶ Secundò, ſenſualitas non eſt ratione domabilis, nec primi motus ipſius queunt uitari.

¶ Tertiò, appetitus ſenſitiuus hominibus, ac brutis communis eſt, ergo in ipſo non ponitur culpa; alioquin bruta peccarent.

Alexãder.

¶ Ad hæc Alexander reſpondet: Malum culpæ eſt in libero arbitrio, non ſolum ut in agente, ſed etiam recipiente: diuerſæ autem ſunt animæ uires. quædam ſunt uires partis irrationalis tam cognitiuæ, quàm motiuæ, ſeu appetitiuæ. Itaque ſecundum uim cognitiuam idest in potentia ſenſitiua cognoſcente, non eſt peccatum, niſi inquantum actus, ſeu motus illius potentiæ ex libero procedit arbitrio imperante. Vt ſi ex libero arbitrio uiſus figatur in mulierem, ad quod delectatio ſequatur illicita, ſed non eſt peccatum in illa potentia. De motiua autem eſt diſtinguendum. eſt enim quædam motiua, quæ reſpicit tantum ea, quæ ſenſibilis naturæ ſunt præter ordinem ad rationem: quemadmodum phantaſia dicitur eſſe motiua, & ſecundum hunc modum non eſt peccatum. Eſt quoque motiua, quæ reſpicit illicitum rationi; ſeu licitum, & in hoc contingit eſſe peccatum, non in ſe, ſed in ordine ad rationem: & hoc modo dicitur eſſe primus motus in ſenſualitate. ſenſualitas enim dicit quoddam mixtum ex motiua ſenſuali, & rationali. Sunt inſuper uires partis rationalis, quarum quædam ſunt cognitiuæ, quædam motiuæ, ſeu appetitiuæ.

¶ Rurſus, cognitiuæ ſunt duplices. quædam quarũ actibus admiſcetur actus motiuæ, quemadmodum actui credendi, ſeu aſſentiendi miſcetur actus aliquis uoluntatis. & tunc ſi ſint circa conuenientia uel diſconuenientia rationi, contingit in eis eſſe malum culpæ, ſicut in infidelitate. ſi uerò non ſint admixtæ motiuæ potentiæ, ſed purè conſideratæ in ſe. non erit malum culpæ in eis, cum earum inclinatio ſit tantum in verum. Porro ſi ſit motiua, aut ergo eſt naturalis, aut non naturalis, ſed ex præuia apprehenſione procedens. Si naturalis, tunc in ea non eſt culpa. ſi autem ex præcedẽtia apprehenſione in id, quod eſt licitum ſiue illicitũ, aut eſt motiua ꝑ modũ imperij, ſic peccatum eſt in libero arbitrio: aut per modũ appetitus, & ita eſt in voluntate: aut modũ conſilij, & hoc dupliciter, utpote deliberantis, aut per electionem diffinientis. ſi deliberãtis, põt eẽ culpa mortalis aut uenialis. ſi electiuè diffinientis, põt eſſe mortalis. In ſenſualitate demum eſt purè irrõnalis partis, nullatenus eſt pc̃tm̃. Et ſic dicatur in ea eſſe aliqua culpa, hoc eſt propter rõnẽ addiunctã. Hæc Alexander. ¶ Cuius rñſio ꝓcedit ſm ſuã opinionẽ, qua dicit liberũ arbitriũ ſpecialẽ eſſe potẽtiã à rõne, & uoluntate diſtinctam, ut patuit ſupra. Verũ quę in his uerbis minus clarè digeſta ſũt, ex cõſequẽtibus clari[9] innoteſcẽt.

Diony ſi.

¶ Itaque

T. Aquin. Philoſop.

¶ Itaque Thomas ſuper his diffusè, ac clarè conſcribeos: Motus, inquit, ſecũdum Philoſophum eſt uia in ens. unde in partibus animæ motus propriè dicitur inclinatio in aliquid. hinc quibus viribus inclinatio non conuenır, non attribuitur propriè motus. inclinatio autem eſt in appetitu, qui mouet in aliquid agẽdum. ideo actus appetitiuarũ uirtutum propriè motus uocatur, non actus virium apprehenſiuarum.

Appetitus triplex eſt homınıs

Eſt autem in nobis triplex appetitus, videlicet naturalis, ſenſitiuus, rationalis. Naturalis (utpote cibi) eſt, quem imaginatio non præcedit, nec gignit, ſed naturalium diſpoſitio qualitatum, quibus naturales uires ſuas actiones exerent. iſteq; motus rationi in nullo ſubiacet, nec obedit. hinc in eo eſſe nequit peccatum, ideo prætermittitur modo. Appetitus autem ſenſitiuus eſt, qui ex p̃cedenti ſenſu, vel imaginatione cõſequitur, & appetitus ſenſualitatis vocatur. Appetitus uerò rõnalis eſt, qui apprehenſionem aſſequitur rationis, rationisque motus cenſetur, & actus eſt voluntatis.

Rõnis duplex ẽ apprehẽſio.

Verum apprehenſio rationis eſt duplex. Vna ſimplex, & abſoluta, dum ſtatim ſine diſcuſſione apprehenſum diiudicat. & talem apprehenſionem ſequitur voluntas, quæ dicitur non deliberata. alia inquiſitiua, dum ratiocinando, quid bonum, aut, q̃d malum ſit, inueſtigat: talemque apprehenſionem ſequitur deliberata uoluntas. Ratio autem inferior, quæ terrenis diſponendis intendit, utroque modo poteſt motum uolũtatis elicere circa terrena, uidelicet ſubito apprehendendo hoc conueniens, aut inconeniẽs corpori eſſe. tuncque ſequitur motus rationis inferioris, qui delectatio nominatur: quia quod corpori delectabile eſt, accipit ut agendum. aut per inquiſitionem deliberando, & tunc ſequi non ualet appetitus ante deliberationis finitionẽ, & tunc conſentire dicitur in delectationem. Porrò ſuperior rõ, quia per ſe rebus nõ intendit terrenis, ſed ſolũ prout rationibus regulãtur æternis, nõ ſequitur ipſam aliquis motus, niſi deliberatus reſpectu terrenorum. idcirco earum delectatio non attribuitur ſibi, ſed ultimus tantum conſenſus, qui eſt executor operis. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Qui conſequenter pleniùs declarans ibidem, quomodo in ſenſualitate queat eſſe peccatum: Primi, inquit, motus, qui ſenſualitati attribuuntur, peccata ſunt, ut aſſerit Auguſtinus.

Auguſt.

Sed motus imaginationem præcedẽtes, quos iam diximus naturales, quoniam naturalium qualitatum actionem ſequũtur, peccata non ſunt. Atque ſecũdum hoc uerificatur, quòd aliqui dicunt, quòd motus primò primi non ſunt peccata, ſed motus ſecundò primi: ut motus primò primi noceutur, motus huiuſmodi pure naturales: motus uerò ſecundò primi, quæ imaginationem ſequuntur.

Motus primò p̃mi non ſunt peccata.

Peccatum quippè (prout hic eſt de ipſo mentio) non eſt niſi actus inordinatus inordinatus, ad genus pertinens moris, nullusque actus ponitur in genere moris, niſi habita conſideratione ad uoluntatem, quæ principium extat moralium, ut ſexto metaphyſicæ patet. ideo ibi incipit genus moris, vbi primò uolũtatis dominium inuenitur.

Philoſo.

Habeat autem uoluntas, in quibuſdam completum dominium, ut in actibus, qui ex uolnntatis procedunt imperio, qui ſunt actus deliberationem ſequentes, rationiq; adſcribuntur, in aliquibus uerò habet incompletum domininũ, ſicut in actibus, qui non per imperium rõnis cauſantur. attamen uoluntas eo potuit impedire, ut ſic quodãmodo uoluntati ſubiaceant, quantum ad hoc, q̃ eſt impediri, vel non impediri. ideo talium inordinatio actuum, rõnem habet peccati, ſed incompleti: hinc in actibus illis uenialis, atq; leuiſſima culpa eſt, non mortalis. Deformitas uerò cuiuſlibet actus, illi potentiæ attribuitur ut ſubiecto, quæ eſt actus principium. cumq; ſenſualitas ſit horum principium actuum, rectè dicitur in ea tanquã in ſubiecto eſſe pct̃m.

Voluntas nõ ẽ cuiuſlibet peccati ſubiectum ſed cauſa.

eſt etenim in hominibus ſenſualitas aliqualiter ſubiicibilis rationi, ſicq; aliter eſt in nobis, quàm brutis. Nec omne peccatum eſt in uoluntate, ut in ſubiecto, ſed ut in cauſa. Verũtamen uoluntatem eſſe cauſam alicuius actus, contingit dupliciter: primò directè, & per ſe, ut dũ ex uoluntate procedit elicitiuè, aut imperatiuè. ſcd̃o per accidens, & indirectè, quia non impedit cũ poſſit, & debeat, & ita primorum motuum cauſa eſt.

¶ Si, quis autem inſtet, quòd uirtus uitiumque mortale poſſunt eſſe in ſenſitiuo appetitu, qui tamen realiter eſt ſenſualitas ipſa.

Obiectio

¶ Dicendum, q̃ electio eſt principale in uirtute, ut dicitur ſeptimo Ethicorum. unde oportet omnem actum uirtutis ex electione procedere.

Dilutio.

propter quod uirtus dicitur habitus electiuus, ut ſecundo dicitur Ethicorũ. hinc uirtus eſſe nõ poteſt niſi in actibus illis, qui ex imperio profluunt uoluntatis, quamuis etiam ſenſitiuarum ſint partium.

Philoſop.

propter quod in iraſcibili, & concupiſcibili ponimus eſſe uirtutem. Conformiter eſt de eo, quòd perfectam habet rationẽ peccati, & per ſe uirtuti opponitur propterea actus iraſcibilis, ſeu concupiſcibilis põt eſſe actus uirtutis, ſeu peccati mortalis. Senſualitas uerò (ut dictum eſt) nominat partem ſenſitiuam, ut magis depreſſam ad carnem, prout in operando non ſequitur uoluntatis imperium, ſed proprio motu mouetur: idcircoq in ea non poteſt eſſe actus uirtutis, & peccati mortalis, ſed quoddam incompletum in genere moris, quod eſt ueniale peccatum. Et quamuis uenialia peccata omnia ſimul conſiderata uitare non ualeamus, quia dum uni nitimur obuiare, ex altera parte poteſt illicitus motus ſubrepere: non enim poteſt ſimul eſſe intentio voluntatis contra diuerſa renitentis in actu: tamen ſi quodlibet eorũ ſigillatim conſideretur, ſic in poteſtate noſtra ſunt, quia quodlibet eorum præueniendo impedire poſſumus. Hæc idem ibidem. ¶ Inſuper pandit ibi, qualiter in ratione queat eſſe pct̃m. Pct̃m, inquiens, rationis poteſt dici dupliciter.

Peccatum dicitur rõnis dupliciter.

primò, quoniã eſt ipſius rationis ſecundum ſe. ſicq; dicimus in ratione eſſe pct̃m, dum errat in iudicando, ſiue ſit in ſpeculatiuis, ſiue in practicis, & hoc eſt peccatum in cognitione, eo quòd male ſyllogizetur. Secundò ex parte uoluntatis, quæ per rationis iudicium regulatur, ita, ut tunc in ratione dicatur eſſe peccatum, dum ſequitur peruerſa electio. Sciendum ergo, quòd quidam philoſophi dixerunt, ſecundo modo non eſſe peccatum in ratione, niſi, & primo modo erret, dicentes omne pct̃m ignorantiam eſſe, & ſcientem non poſſe peccare: quorum primus Socrates fuit, vt dicitur ſeptimo. Ethicorũ, hac ratione inductus, q̃ nobiliſſimum, puta ſcientia, ab ignobilibus paſſionibus non ſuperet, quòd experientiæ, ſenſuiq; repugnet. Idcirco philoſophus libro prætacto oſtendit, quomodo contingit ſcientem peccare, diſtinguens ſcientiam in uniuerſali, & particulari: ſcientiãque in habitu & in actu. in habitu quoq; dupliciter, quia habitus interdũ ligatus eſt, ne egrediatur in actũ, ut patet in ebrijs, quãdoque non eſt ligatus. Itaq; ait, q̃ contingit peccãtẽ eſſe ſcientẽ in uniuerſali, & in habitu, in particulari autẽ non contingit eum eſſe ſciẽtem in actu, ſed habitu

Quomodo contingat ſcientem peccare

bitu tantum, & ligato paſſione iræ, concupiſcentię aut alio vitio, ne ratio in rectam electionem prorūpat, ſed motum paſſionis ſequatur, etiam ſi paſſioni quis ſubditus pronūciet ore, quæ iuſta, & uera ſunt in particulari: non tamen mente ſic tenet: quēadmodum ebrius poteſt ſapientium verba proferre, quæ intellectu non capit. Cumq; ratio in operandis quodammodo ſyllogizet, inuenitur iudicium rōnis rectum in propoſitione maiori, quæ uniuerſalis eſt: in minori uerò propoſitione, quæ particularis eſt, admiſcetur rō paſſioni, quę circa particulare uerſatur, & ſequitur rōnis corruptio in cōcluſione electionis: ut ſi dicatur, Nulla fornicatio eſt committenda, in hoc iudicium rōnis perfectum eſt. Item proponatur alia iſta, Oīs fornicatio eſt delectabilis. ſub quibus duabus aſſumatur hęc particularis, accedere ad hanc mulierem eſt fornicatio. Si ratio fortis ſit, ut nec particulari paſſionibus ſuperetur, inducet concluſionem negatiuam, eligens non fornicari. Si autem paſſione uincatur, eliget fornicari. ſicq; nunc ſumitur peccatum eſſe in ratione, quando poſt rationis deliberationem ſequitur praua electio, eo, quòd ratio in particulari corrumpitur paſſione. Quòd ſi deliberatio ſit per rationes diuinas, dicetur eſſe peccatum in rōne ſuperiori, ut ſi procedat ex iſto: Oē diuina lege prohibitum eſt uitandum. Si uerò per rationes creatas dicetur eſſe peccatum in ratione inferiori, ut ſi procedat ex iſto: Omne, in quo tranſcenditur mediū virtutis, uitandum eſt, uel aliquid tale. Nempe cum ratio ſit cognitiua potentia, directiua eſt uoluntatis: unde non poteſt eſſe peccatum in voluntate, niſi ſit aliquo modo in ratione, præcipuè cum voluntas non ſit niſi boni ueri, aut boni apparentis: hinc malam voluntatem aliquo modo præcedit æſtimatio falſa.

¶ In ſuper ad iſtud, Vtrum in delectione rōnis inferioris ſit peccatum mortale: reſpondet, Delectatio inferioris rationis nil aliud eſt, quàm complacentia voluntatis in eo, quod apprehenditur cōueniens per inferiorem rationem: hanc autem delectatio (ſicut in litera dicitur) ſi mox, ut mentem attigerit, auctoritate uiri, id eſt, ſuperioris rationis repellatur peccatum eſt ueniale. hoc enim eſt, dū complacentia talis ſequitur ſubitam rationis apprehenſionem. Si uerò diu teneatur, peccatum extat mortale. Sed diuturnitas iſta non ex temporis quātitate eſt iudicanda, ſed magis ex rationis deliberatione. Si enim poſt deliberationem rationis inferioris adhuc delectatio illa complaceat, delectatio moroſa dicetur. tuncq; erit conſenſus in delectationem, & culpa mortalis, ut ait Magiſter, & verba Auguſtini ſonare uidentur, quamuis quidam in hoc Magiſtro contradicant, verba Auguſtini exponentes. Vêrum Magiſtri opinio valde probabilior eſt, atq; ſecurior, quod ſic patet: Quędam operationes ex ſuo genere ſunt peccata mortalia, ut furtū, rapina, vnde, quòd aliquod horum peccatum mortale non ſit, non poteſt eſſe, niſi per accidens, inquātum uidelicet eius ſubiectum non eſt mortalis peccati capax, ut quando eſt in ſenſualitate duntaxat. Porro ſecundum Philoſophum decimo Ethicorū. Idem iudicium eſt de operatione, & eius delectatione. hinc ſi operatio eſt per ſe bona, etiam delectatio eius, & econuerſo. Quod ergo delectatio conſequens operationem mortaliter uitioſam, non ſit mortale peccatum: eſſe non valet niſi per accidens, ut ex defectu ſubiecti. hinc quandocunque talis delectatio, aut operatio reducitur in id, in quo poteſt eſſe perfecta ratio peccati, & uirtutis, neceſſariò incipit eſſe peccatum mortale. Perfecta verò ratio peccati mortalis, ac uirtutis, eſſe nequit ſine electione rationis conſiliantis, & deliberantis. ideo quicquid fornicationis ante hoc eſt, mortale non eſt: ubi uerò ad hoc peruenitur, mox incipit eſſet peccatum mortale. Vnde ſi vſus exteriorum membrorum, & delectatio eorum eſſet ſine huiuſmodi voluntate, peccatum non eſſet, ſicut beata dixit Lucia: Si inuitam me feceris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam. Conſenſus verò actui exteriori adueniens, facit peccatum mortale. Conformiter appetitus ſenſualitatis, & delectatio conſequens cum ante conſenſum rationis deliberātis, non eſt culpa mortalis, ſed poſt talem conſenſum.

Delectatio moroſa qñ cenſeatur.

Philoſop.

S. Lucię dictū nobile.

¶ Poſtremo ad iſtud, Vtrum in ſuperiori parte rationes poſſit eſſe veniale peccatum: reſpondet, Motum eſſe veniale, contingit ex duobus. primò ex generatione actus, ut verbi prolatio ocioſi: ſecundò eſt parte ſubiecti, inquantum motus ille electionem pręcedit, in qua principalitas uirtutis vitijque conſiſtit. Itaque unaquæque potentia, quam poſſibile eſt aliquo modo eleuari ad id, quod ſuper ſe eſt, habet ſubitum motum in id, quod ſibi ſecundum ſe conuenit. Alium motum poteſt habere in id, quod ſibi conuenit ratione eius ad quod eſt eleuata in aliquid altius, ſicut in appetitu patet ſenſibili, qui ſubito mouetur in id, quod conuenit ſibi ſecundum ſenſum. Sed inquantum ratione regulatur, uirtutibusque perficitur, habet motum poſt deliberationem in id, quod ſibi conuenit ſecundum rationem. Quemadmodum autem appetitus ſenſitiuus eleuatur ſuper ſe per regimen rationis, ſic ratio per fidei lumen ſupra naturalem eleuatur cognitionem. hinc ſubitus motus apprehenſiuus ſuperioris rationis, eſt ſecundum naturalem ſuam cognitionem. Qui ſi in aliquo obuiet fidei, eſt motus infidelitatis ex ſubreptione. ſicq; per defectum deliberationis eſt ueniale pctm̄. Atque ſic in hoc eſt diſtinguendum, quia aut motus ſuperioris rationis eſt in id, quod eſt ueniale ex generatione, ſicq; motus eius eſt uenialis: aut eſt in id, quod eſt mortale ex gñe, ꝙ contingit dupliciter: quia uel illud eſt propriū eius obiectū, & ſic habet circa illud duplicē motū: unū ſubitum, qui præcedit deliberationē, & iſte eſt ueniale pctm̄ alium deliberatiuum, qui eſt pctm̄ mortale, ſicut in infidelitatis motibus patet, aut eſt obiectum inferioris potentiæ, ut ſenſualitatis, ut patet in delectationibus carnis. ſicq; ſuperior rō non habet motum in illud niſi conſultationis, quaſi miniſtrans mediū, quo de illo poteſt ſyllogizari: & ita circa illud non habet motum niſi deliberatum, idcirco in talibus motus ſupioris rōnis, ſemp eſt culpa mortalis: alijs verò duobus modis nunc tactis, poteſt in ea eſſe ueniale peccatum.

Motus aliquis ẽ venialis dupliciter.

¶ Si aūt, quis inſtet, quia contemptus facit peccatum eſſe mortale. ſed non pōt eſſe, ꝙ quis poteſt deliberationem in peccatum conſentiat ſine contemptu. ergo cum ſupior ratio ſine deliberatione nō peccet, apparet ꝙ nunquam peccet niſi mortaliter. ¶ Dicendum, ꝙ deliberatus conſenſus in ueniale peccatum, non ſemper oritur ex tali cōtēptu, qui pctm̄ reddat mortale, nempe dum taliter in veniale conſentitur, quòd non conſentiretur in illud ſi eſſet mortale, manet infra limitis uenialis peccati, ēt ſi aduertatur eſſe ueniale pctm̄: ſi uerò conſentiatur ſic in illud, ꝙ & conſentiretē, quamuis eſſet prohibitum præcepto, conſenſus in veniale ex genere eſſēt mortalis. Hæc Thomas in Scripto.

Obiectio.

Diluti.

¶ Con-

Petrus.

¶Concordat Petrus in omnibus, & inſuper quærit, Vtrũ inferior ratio poſsit peccare ſine ſenſualitate. Reſpondet, Duo ſunt genera peccatorum, videlicet ſpiritualia, & carnalia: Spiritualia quandoq; contingũt circa obiectum apprehenſum à ſenſualitate, aliquando verò non. vnde in his interdũ peccat inferior ratio ſine ſenſualitate, vt in curioſitate ſciæ. quandoq; verò peccat mediante ſenſualitate, vt in odio alienæ ſelicitatis viſæ. Carnalia autẽ peccata ſemper ſunt circa ſenſualitatis obiectum, ideo in his nõ peccat ratio ſine ſenſualitate. Hæc Petrus.

Ratio inferior quando peccet ſine ſenſualitate.

¶Quis iterum ſciſcitatur, Vtrũ ratio inferior poſſit peccare mortaliter ſine conſenſu ſuperioris. Reſpondet, quemadmodum ad rationem inferiorem pertinet regere ſenſualitatem, ita ad ſuperiorem rationem pertinet regere rationem inferiorem. hinc ſicut ſenſualitas non peccat ſine conſenſu, aut negligentia rationis inferioris, ita nec ratio inferior ſine conſenſu, vel negligentia rationis ſuperioris. Hæc Petrus.

Richar.

¶Richardus quoq; præhabitis conſonat, in aliquibus tamẽ parum aliter ſentire videtur: Quibuſdam, inquiens, dicendum videtur, ꝙ voluntas poſſit deordinari non tãtum reſpectu ſpiritualium, ſed etiam carnalium obiectorum, deordinatione non habente ortum ex ſenſualitate, ita quòd homo poteſt deſiderare delectationem alicuius carnalis peccati, non præinclinatus per aliquem motum ſenſualitatis, quamuis tale deſiderium eſſe non valeat, niſi reſpectu obiecti ſenſualitatis. Nam actum luxuriæ poteſt quis eligere non incitatus aliqua præuia paſſione, imò nonnulli per electionẽ in ſe cauſant paſſionem. Hæc Richardus. Illud tamen cum poſitione Petri poteſt faciliter concordari. ¶Alia multa quærit hic Richardus, & inter cætera quærit: quod tamen alibi potius habet locum: Vtrum intellectus noſter ex creaturis ad creatorem diſcurrens argumentando, in fine diſcurſus intelligat creatoris eſſentiam. Reſpondet quòd non. Quamdiu enim res non cognoſcitur, niſi per aliud obiectum præcognitum, non cognoſcitur immediatè. ſed eſſentia creatoris non cognoſcitur à nobis etiam in fine diſcurſus, niſi per aliud obiectum præcognitum. Hæc breuiter tetigiſſe hic reor ſufficere.

¶Amplius quæris, Vtrum motus ſenſualitatis ſecundum ſuum impetum, ſit naturalior ei, quàm ille, quo mouetur frenante ratione. Reſpondet, Motus naturalis potentiæ, naturalis eſt etiam ſuppoſito, cui ineſt illa potentia. cum ergo ſenſualitas hominis comprehẽdat duas eius naturales potentias, ſcilicet iraſcibilem, & concupiſcibilem, ille motus qui naturalis eſt ſenſualitati, eſt etiam homini naturalis. Dico ergo, ꝙ motus ille, quo ſenſualitas mouetur ſecundum impetum ſuum, eſt naturalior ſibi, quàm ille, quo mouetur frenante ratione. naturalior eſt etiam homini ſub ratione, qua animal, quia conuenit ſibi in quantum per ſuam formam habet eſſe ſenſitiuum. motus autem quo mouetur frenante ratione, naturalior eſt homini inquantum homo. naturale namq; eſt homini, inquantum homo eſt, modificare ſuos motus ſecundum naturale iudicium rationis. cumq; talis motus ſit homini naturalis principaliter per naturam ſpeciei, ideo non oportet, quòd ille motus quãuis naturalior ſit homini, inquantum eſt rationalis, quòd etiam naturalior ſit ſenſualitati. Hæc Richardus.

¶Quocirca videtur, quòd de ſenſualitate hominis loqui poſſumus dupliciter: primò, inquantum eſt ſenſualitas. ſicq; vera apparet iſta reſponſio: ſecundò, inquãtum eſt ſenſualitas hominis, & ita naturaliùs, conuenientiùs, ordinatiùs, ſalubrius, magiſq; debitum ſibi eſt moueri ſecundum frenum, directionemque rationis, quàm ſecundum impetum paſsionis. nam & naturalis ordo hoc habet, vt inferiùs iuxta cenſuram feratur ſui ſuperioris.

Bonauen.

¶Præterea Bonauentura in præinductis ſatis videtur concordare Alexandro, Thomæ, & alijs iam præfatis. Veruntamen de hoc qualiter in ſenſualitate ſit peccatum, addit: Contingit loqui de peccato, inquantum habet rationem vitij, & inquantum habet rationem culpæ. Inquantum habet rationem culpæ, opponitur gratiæ, & facit vituperio dignum. ſicq; omne peccatum eſt in libero arbitrio. Sed inquantum habet rationem vitij, dicit inordinationem alicuius potentiæ, reſpectu actus ſibi debiti ſecundum ſuam naturalem inſtitutionem: cumq; deordinatio talis in ſenſualitate conſiſtat, ita quòd eſt via ad opus vituperio condignum, ſic ponitur in ſenſualitate peccatum eſſe.

¶Inſuper reſpondendo ad hanc q̃onem, Vtrum ratio pars inferior poſsit peccare mortaliter abſq; ſuperiore: Quamuis, inquit, poſsibile ſit mulierem comedere abſq; viro, id eſt, inferiorem rationẽ delectari abſq; ſuperiori: non eſt tamen poſsibile inferiorem rõnem, ſeu mulierem peccare mortaliter ſine viro, ſeu ratione ſuperiori. aliud.n. eſt peccatũ mortale committere, aliud cibum vetitum deguſtare. Peccatum quippe mortale dicit deordinationẽ à Deo cum conſenſu, atq; contemptu. & inordinatio illa eſt per auerſionem ſuperioris partis. eius etenim eſt auerti, cuius eſt conuerti. cõſentire verò ad illã ſpectat potentiam, in qua reſidet iudiciaria poteſtas, regiminiſq; auctoritas, & hæc eſt ſuperior pars rõnis ideo impoſsibile aliquod mortale peccatum eſſe in nobis, quod ſuperiori rationi non imputetur. Eſt etiam ad hoc alia ratio: Quoniam inter ſuperiorem, inferioremq; rationem lex extat coniugij, idcirco ſuperior inferiorem tenetur regere, atq; reprimere. propter quod impoſsibile eſt, inferiorẽ rationem ſine ſuperiore mortaliter peccare. Poſsibile tamen eſt vnam earum abſq; altera comedere. & hoc, quia comeſtio dicit conuerſionem ad delectationem ſecundum actum propriũ. contingit autem rationalem potentiam conuerti ad delectationem a ſenſualitate oblatam ſecundum actum inferioris portionis, ita tamen, ꝙ non conuertitur ad eam ſecundum actum ſuperioris rationis: ſicq; mulierem comedere, viro nõ deguſtãte. Quod clariùs patet, ſi attendamus progreſſum tentationis, & delectationis. Primò.n. delectabile offertur ſiue percipitur, ſecundò delectatio aduertitur, tertiò in id, ad quod trahit delectatio, conſentitur, vel diſſentitur. Delectari, eſt percipere ſenſualitatis delectationem. Aduertere, eſt inferioris partis, ac rationis interiores motus & adfectiones dijudicare, ac noſcere, ꝙ non conuenit potentiæ ſenſitiuæ. Diffinire autẽ, eſt determinare, quid ſit amplectendum, aut reſpuendum, quod ſuperioris eſt partis. Cõtingit igitur delectari ad apprehenſionem delectabilis ante aduertentiam delectationis, & hoc eſt ſenſualitatis, & abſque dubio eſt veniale peccatum. Contingit iterum delectari poſt apprehenſionem delectabilis, & perceptionem delectationis, & poſt plenum conſenſum deliberationis, & hoc eſt inferioris partis. & aliquando eſt mortale, aliquando veniale, tũcq; comedit mulier ſola. Tertiò cõtingit delectari poſt apprehenſionem delectabilis, & aduertentiam delectationis, & poſt plenum conſenſum deliberationis:

nis:

nis: & tunc dicitur comedere vir, eſtq; peccatum mortale in his generibus peccatorum, quorũ actus ſunt in prohibitione. Itaq; dum tentatio inchoatur in ſenſualitate, eſt veniale peccatum: dum conſummatur in ſuperioris parte rationis, eſt mortale: dum verò ſola mulier comedit, poteſt eſſe mortale, & veniale. Et idcirco cum dubium eſt an ſit mortale, aut veniale, poteſt ita diſcerni: Quia dum percipitur delectatio, aut ſtatim repellitur, aut retinetur. ſi ſtatim repellitur, tunc leue eſt peccatum: Si verò tenetur, hoc poteſt eſſe tripliciter: primò, quĩ placet ipſa delectatio, & operis conſummatio, ita quòd eſt voluntas delectandi in cogitatione, & itẽ in opere ſi adeſſet facultas. & ſic eſt ibi plenus conſenſus, & mortale peccatum, concurrente viri, ac mulieris comeſtione. Secundò, quia placet delectatio, & diſplicet peccati conſummatio, & ſic ſemiplenus conſenſus eſt, & dicitur comedere mulier, & nihilominus peccat mortaliter dum in illam conſentit delectationem. Aut vtrunq; diſplicet, ſcilicet interior delectatio & operis conſummatio, & tunc aut aduertit periculum, aut non aduertit. Si non aduertit periculum delectationis, nec eam repellit, peccat: non tamen mortaliter: grauiùs tamen quàm ſi ſtatim viriliter repulſiſſet. Aut aduertit periculum, & delectationem illam non repellit, imò mentem ſuam in talibus cogitationibus ſinit reuolui, & ſic (vt dicunt Magiſtri) peccat mortaliter. Nam quamuis non ſit ibi mentis formalis conſenſus: eſt tamen conſenſus interpretatiuus, & comedit mulier ſola. Attamen peccatum hoc imputatur & viro, quoniam non cõpeſcuit mulierem, vt tenebatur. Verum illud vltimũ dictum non eſt penitus certum. Negant enim aliqui eſſe peccatũ mortale in negligentia reprimendi, vbi fuerit diſplicentia, quantuncunq; quis aduertat periculum. Sed in hoc ſecurior via tenenda eſt, vt inde tanquam de mortali pœniteat. Nec loquimur hic de quacunque delectatione, quia non de ea, qua quis delectatur in muliere, quia formoſa, ſed de ea, quæ ſurgit ex cogitatione actus venerei. Hæc Bonauentura.

¶ Amplius iam inductis præſertim ex Thoma, cõ-
Albertus. cordat Albertus. qui inſuper ſciſcitatur, qualiter ſpirituale coniugium ſit inter ſuperiorem, inferioremq;
Auguſt. portionem rationis. Reſpondet, ſecundum Auguſtinum portio ſuperior eſt loco viri, portio inferior loco mulieris. eſtq; metaphoricus ſermo, fundatus
1. Cor. 11. ſuper illud Apoſtoli, Vir nõ debet velare caput ſuũ, quia imago, & gloria Dei eſt. In ſuperiori etenim portione relucet Dei imago. Hinc inter Deum, & ipſam non ponitur medium, vnde nec debet habere velamen. Portio autem inferior dicitur mulier, cum ſit imago, & gloria rationis ſuperioris, quemadmodum imago, & gloria viri vocatur vxor data ei in adiutorium generationis ſimilis ſibi, quantum ad rationabilitatem: & ſic eſt naturalis contractus in partibus animæ rationalis, in quo ſuperior pars, quæ immediatè participat imaginem Dei, formatur ex ipſo lumine ſapientiæ eius, atque eadem forma regit inferiorem. Hæc Albertus.

¶ Qui item interrogat, qualiter peccatum conſummetur in illis, puta in ſenſualitate, & inferiori, portione rationis, ac ſuperiori. Ad quod in litera datur reſponſio clara.

¶ Quærit inſuper, Cur philoſophi non deuene-
Senſualitatis notitiã cur philoſophi non attigerint. runt ad ſenſualitatis notitiam. Reſpondet, quòd theologi loquuntur de ſenſualitate, prout ex originali primorum parentum peccato infecta eſt, & prona ad mala ex fomite, quod totum philoſophos latuit. Qui nihilominus de appetitu ſenſitiuo ſcrutati ſunt, & de eius quoque diuiſione in concupiſcibilem, & iraſcibilem elocuti, ſicque de eo, quod realiter idem eſt cum ſenſualitate, effati ſunt. Hæc Albertus.

¶ Qui demum hic addit, Antiqui, ſicut Præpoſitiuus, & Gulielmus Antiſiodorenſis, dixerunt delectationem dici moroſam, non à temporis quantitate, ſed à negligentia rationis ſuperioris, dum ſuperior portio conſpicit, & aduertit, quod iniacet delectatio illecebroſa peccati in inferiori parte rationis, & non auertit, nec abſtrahit ſe ab illa. Imò diſſimulat, & permittit inferiorem rationem turpiter delectari. & hoc eſt mortale peccatum, quamuis ſit minus, quàm ſi opere compleretur.

Durãdus. ¶ Durandus quoque circa hæc loquitur: Oportet hic ſcire, quid ſit mortale, & quid veniale pec-
Peccatum mortale, & veniale cur dicatur. catum. Pro quo ſciendum, quòd omne peccatum eſt deuiatio quædam à lege diuina, aut naturali vel poſitiua. Cumq; omnis lex habeat vim coactiuam per pœnas, alioquin leges fruſtra darentur, ſi liceret impunè tranſgredi eas: idcirco ſecundum unãquamque legem illud peccatum cenſetur mortale, pro quo pœna mortis infligitur: veniale verò, quod minori, ſeu leuiori pœna punitur Quamuis autem mors propriè appelletur priuatio vitæ corporalis: ſimilitudinariè tamen priuari vita gloriæ, atq; incurrere calamitatem gehennæ, mors dicitur. Vnuſquiſque enim dicit uitam ſuam conſiſtere in eo, in quo præcipuè delectatur. ideo propter delectationem, quæ eſt in viſione beata, in ipſa dicitur conſiſtere vita æterna: & in eius priuatione cum afflictione gehennæ, mors conſiſtit: Sic ergo quantum ad theologos, quorum eſt conſiderare opera humana ſecundum quod regulantur lege diuina, peccatum mortale vocatur, quo quis beatifica viſione priuari meretur: veniale vero, quod non meretur hanc pœnam. Hæc Durandus.

¶ Qui inſuper ait, Cum delectatio voluntatis ſequatur apprehenſionem rationis, hinc ſicut eſt duplex rationis apprehenſio, utpotè ſimplex, quæ eſt in obiectum tantummodo, ac directè, ſicut quando quis cogitat de fornicatione: & reflexa, quę eſt in actum, vt dum quis cogitat ſe cogitare de fornicatione: ſic duplex eſt delectatio hos conſequens actus, quia moroſa delectatio, ſequens ſimplicem actum cogitationis de fornicatione, aliove peccato mortali, ſemper eſt pc̃tm̃ mortale. eſt.n. complacentia in actum peccati mortalis, quia in illud fertur voluntas ſolum per delectationem, quod eſt apprehenſum per rationem. Sed per actum ſimplicis cogitationis de fornicatione, nihil apprehenditur niſi fornicatio, non cogitatio de fornicatione. aliàs non eſſet actus ſimplex, ſed reflexus. ergo voluntas ſequens huiuſmodi ſimplicem actum, fertur ſolum per complacentiam in mortale peccatum, ſicque peccat mortaliter. Delectatio vero ſequens actum reflexum, poteſt eſſe de duobus, ſicut & cogitatio, videlicet de principali obiecto, puta de fornicatione, & ſecundariò de cogitatione: quia hæc duo ſe habẽt obiectiuè ad actum reflexum, uidelicet dum quis cogitat ſe cogitare de fornicatione, & ſi delectatio ſit de principali obiecto, erit peccatum mortale. Si verò de ſecundario ſit obiecto, non oportet eſſe mortale. Imò quandoque eſt ueniale, ut dum quis ſola curioſitate cogitat talia, & de cogitatione huiuſmodi delectatur. Aliquando verò nullum eſt peccatum, ſed meritum: ut dum quis de talibus utiliter cogitat, uolens cõtra ea diſputare, aut prædicare.

dicare. nec talis delectatur de peccato, ſed conſideratione, veritatum, & rationum ſalubrium. Hæc Durandus.

Henricus.

¶ Poſtremò circa hæc ſcribit Henricus quodlibeto 6. q̃one, qua quærit, Vtrum primi motus ſunt peccata: In hac quæſtione ſicut in cæteris omnibus, his q̃ ſunt fidei præſuppoſitis, oportet reſpicere ad naturam, quid recta ratio queat inueſtigare. Itaq; aduertendum, q̧ originale peccatum duo includit, puta carentiã originalis iuſtitię, ſiue fuerit donum naturale, ſiue ſuper naturale: & diſpoſitionem illi cõtrariã, vtpotè obliquationem quandam in voluntate. quapropter in pœnam peccati rebellionem habent mẽbra contra voluntatem, vt erubeſcat libertas humani arbitrij, q̧ Dei imperium contemnẽdo, amiſit propriorum membrorum dominiũ. Inſuper inflicta eſt carni diſpoſitio morbida, quę vocatur lãguor naturæ, quo in carne primo pullulat delectabilis motus, quem ſecundò apprehẽdit ſenſus. atq; per hoc tertiò vis appetitiua ſenſibilis organicè in carne exiſtens, titillatur delectatione. & præueniũt hi tres gradus, omnem penitus motum voluntatis. Conſiſtunt quoq; in illis duo motus, qui appellanẽ primò primi: quorum vnus dr̃ ſuggeſtio a carne in appetitũ ſenſitiuũ, alter vocatur delectatio, ſeu deſiderium in appetitu eodem, cũ quibus Auguſtinus libro primo de ſermone domini, in monte, aſſumit voluntatis conſenſum pro tertio, & diſtinguit alios gradus tres in progreſſu ad peccatum, dicens: Tria ſunt quibus completur peccatum, ſuggeſtio ſiue ſit per memoriam, ſiue per corporis ſenſum. ſi autem conſenſio affuerit, peccatũ iam plenum erit, quaſi à ſerpente fiat ſuggeſtio, & quædam ſuaſio. In appetitu verò carnali, ſeu ſenſitiuo tanquam in Eua, delectatio: & in ratione quaſi in Adam, conſenſio: Cũq; totus motus exiſtens in carne, appetituq; ſenſitiuo, non ſit aliud reſpectu voluntatis, niſi quædã ſuggeſtio, & titillatio ad cõdelectãdum: hinc Auguſtinus totum motũ, qui in carne, & ſenſitiuo appetitu præcedit, pro vno reputans, & cum illo annumerans tres gradus, quibus in peccatum proceditur mortale per actum voluntatis, diſtinguit tres gradus, quibus peccatũ mortale perficitur, libro de verbis domini dicens: Ad conſuetudinẽ quadripartito quodam gradu peruenit anima. Primus enim eſt titillatio delectationis in corde, ſecundus conſenſio, tertius factum, quartus conſuetudo. Præterea aduertẽdum, q̧ poſt illam titillationem, in qua conſiſtit motus primò primus ante cõſenſum volũtatis, in quo conſiſtit peccatum mortale, eſt aliquis motus delectationis in voluntate, qui eſt veniale peccatũ, prout Auguſtinus exprimit, dicẽs: Sunt qui res illicitas cogitationibus ſuis obuias ita omnino abijciunt, vt nec delectentur in eis: ſunt qui delectantur, non tamen conſentiunt, in quibus nondum perfecta eſt mors, ſed quodãmodo inchoata. Delectationi accedit conſenſio, iamq; eſt plena damnatio. poſt cõſenſionem itur in factum. Ipſum factum in conſuetudinem vertitur, & fit deſperatio quædam. Aduerte, quia quod hic dicitur, accedit conſenſio, & fit plena damnatio, idem eſt cum eo, quod dixit in libro de ſermone domini, In mente ſi conſenſio fuerit, plenum peccatum erit, id eſt, mortale, quod intelligendum eſt de conſenſione deliberatiua, non ſubreptitia. Tuncq; eſt deliberatiua, quãdo poſtquã ratio percipit delectationem, & aduertit iudicando eam eſſe illicitam, adhuc volũtas ſe tenet in ea, nec cohibet eam. In tali ergo conſenſione deliberatiua primò conſiſtit peccatum mortale, & quicquid præcedit in actu voluntatis, aut appetitus ſenſitiui, aut carnis, nullum peccatum eſt, aut veniale dũtaxat. Itaq; ante conſenſum voluntatis per iudicium rationis præcedẽtis, duo ad minus præcedunt motus in voluntate vergente in peccatum, vtpotè motus delectationis; & motus conſenſus ſubreptitij. & appellantur motus ſecundò primi: Primi inquam, reſpectu omnium motuum, qui deinde fiunt in volũtate: & ſecundò primi, reſpectu præcedentiũ in ſenſualitate, & carne. Denique poſt iſtos motus primò primos, & ſecundò primos, qui præcedunt iudiciũ rationis, dum per rationis iudicium voluntas vt eſt arbitrio libera, conſentit in delectationem, vt in ea ſe teneat, tunc eſt primus gradus peccati mortalis, in ſola conſenſione exiſtentis: ſiue in factum, vt in ipſum vlterius procedat, tunc eſt gradus ſecundus peccati mortalis exiſtentis in conſenſione. Vnde ſuper illud, Qui viderit mulierem ad concupiſcendũ eam &c. loquitur Auguſtinus: Conſiderandũ quod CHRISTVS non dixit, Qui concupiuerit mulierem, ſed qui viderit mulierem ad concupiſcendũ eam, id eſt, hoc fine, iſtoq; animo intenderit vt eam concupiſcat: quod non eſt iam ſolum titillari delectatione carnis, ſed planè conſentire libidini, ita vt non refrenetur illicitus appetitus, ſed ſi detur facultas, ſatietur. Et quod dictum eſt, poſtquam iudiciũ rationis præceſsit, intelligendum eſt, vel debuit præceſsiſſe: quia contingit conſentire dupliciter, ſcilicet verè, ſeu formaliter, & interpretatiuè. Interpretatiuè inquam, quando ex delectatione voluntatis intantum ratio abſorbetur, vt iudicio non poſsit intendere, negligitq; voluntas rationem mouere ad iudicandum: tempus quoq; permittit tranſire, in quo poſſet, & meritò deberet iudicare. Eſt igitur talis in peccatum progreſſus. Primò ex fomite fit motus quidã titillationis in carne ad libidinem, id eſt, ad carnalem concupiſcentiam, quem apprehendit ſenſus in carne extenſus, per cuius apprehẽſionem, primò mouetur appetitus ſenſitiuus ſenſui coniunctus motu delectationis, circa id, ad quod caro titillat. tertiò autem mouetur motu deſiderij, ad proſequendum illud in opus, quem motum apprehẽdit ratio ſimplicis intelligentiæ, per cuius apprehenſionem quartò mouetur volũtas motu delectationis, condelectando appetitui ſenſitiuo: & quintò mouetur motu in delectationem, & ſextò deſiderio conſenſus ſubreptitij ad proſequendũ illud in opus, & iſte eſt limes, ac terminus venialis peccati. Septimus eſt conſenſus interpretatiuus in delectationẽ. & eſt primus, & infimus gradus peccati mortalis, quod appellatur mortale ex delectatione moroſa. Octauus eſt conſenſus verus in delectationẽ. Nonò eſt conſenſus in opus. decimò eſt ꝓgreſſus in opus, ſi aſsit facultas. Vndecimò ex frequẽtia executionis oritur conſuetudo. Duodecimò ea cõſuetudine ſequit̃ deſperatio. tertiodecimò ea deſperatione obſtinatio, iuxta illud Prouerbiorum: Peccator cum in profundũ venerit malorum, contemnit. Tunc vltimò, ſ. quartodecimò ſequitur finalis impœnitẽtia, quæ eſt perſeuerans cordis duritia. ¶ At vero motus primò primos quidam dicunt eſſe culpabiles, quia in ſe deformes ſunt, & contra rectam rationẽ, à qua cohiberi debebat. Sed quæro ab his, vtrum primi motus ſint peccata omiſsionis, an commiſsionis. Non commiſsionis directè, quia non imperantur à voluntate: nec omiſsionis, quia nõ imputatur volũtati in culpam id, cuius omiſsionem nequit vitare. Si dicatur, quòd quamuis non ſit in poteſtate volũtatis, omnes vniuerſaliter prohibere, aſt

tamen

Originale peccatum duo includit.

Auguſti.

Peccatum tribus cõpletur.

Auguſti.

Deſperatio peccãdi ſequitur aſsiduitatem.

Matt. 5.

Auguſti.

Conſentire in peccatum cõtingit dupliciter.

Prouer. 18.

tamen in poteſtate eius ſingulos ſingulatim cohibere: obijcitur, ꝙ tunc non peccaret in his, quos vitare non valet, vtpote occupatus in alterius deuiatione. Verum pro horum intelligentia aduertendũ, ꝙ cum in peccato originali in non regeneratis ſint duo, quorum vnum eſt incuruatio, quæ conſiſtit in voluntatis obliquatione: ſecũdũ eſt reatus, id eſt, obligatio ad pœnam pro carentia rectitudinis originalis iuſtitiæ: ſecundũ iſtorum in baptiſmate expiatur, primum verò manet. Quibus duobus duo correſpondent in motibus primus carnalis concupiſcentiæ, vtpotè ipſius motis deformitas, & pœnę reatus debitus ei, quorum primum manet ad pœnã in regeneratis, ſicut & obliquatio manet in voluntate, & fomes in carne: ſecundum expiatum eſt, ita ꝙ ſicut neutrum iſtorum habet rationem peccati, in renatis ex parte reatus, ſed ſolũ ex parte obliquationis, ſic motus primò primi, & ſi rationem habeãt culpæ ex parte deformitatis pudendę: nullam tamẽ habent ex parte reatus. Et poteſt ex his dari iſta diſtinctio.

Motus primò primi quatenus culpæ habeant rationem. Motus primi conſiderari poſſunt dupliciter, ſicut & quilibet actus virtutis, ac vitij. vno modo ſecundum ſe, & abſolutè, quo ad diſpoſitionem & formam actus: alio modo in reſpectu in finem, quo ad præmium debitum actui. Primò modo primi motus etiam primò primi, ſine dubio ſunt peccata tam in renatis, quam in non renatis: quoniam deformitatem habent in ſe contra regulas prudentiæ, rationisq; rectæ, quæ deformitas rationem vitij habet, quemadmodum contraria informatio rationem habet virtutis. hoc modo obliquatio dicta, rationem vitij habet: & fomes in carne eo modo, quo virtutes, & vitia cõceduntur eſſe in viribus ſenſitiuis, non per eſſentiam, ſed participationem. Porrò ſecundo modo primi motus inquantum primò primi, peccata non ſunt in renatis propter baptiſmatis expiationem, ſed in non renatis, in quibus ſuper reatu nulla expiatio facta eſt, omnino habent rationem peccati etiam, quo ad illos, qui non ſunt in voluntatis poteſtate determinata ad reprimendũ, & quo ad maculam, ſeu deformitatem, & quo ad reatum. Et debet hoc peccatum in non renatis vocari non origioale, ſed actuale: quia ab actu proprio ſuę carnis, quamuis non voluntatis ſuæ perpetratur. Veruntamẽ ad hoc, ꝙ huiuſmodi motus primò primus habeat rationẽ peccati, oportet ipſum reduci, ad actum alicuius volnotatis. dicuntq; aliqui ꝙ reducitur ad actum propriæ volũtatis in eo, qui non curauit baptiſmi gratiam conſequi, vel ad actum voluntatis primi parentis, quod Auguſtinus potius ſenſiſſe videtur.

Auguſt. Aliter autem ſoluit Auguſtinus: vno modo, ꝙ primi motus dicuntur peccata, non quia in ſe peccata ſunt, ſed quoniam ex peccato proceſſerũt primi parẽtis, ſicut ab originali principio, quod manet in ratione peccati in non regeneratis in ratione maculæ, ac reatus. Alio modo, quia ſi vincunt, faciunt reum peccati. Nam modo quodam peccatum vocatur, quod peccato factum eſt, ſicut & lingua vocatur locutio, & manus ſcriptura, quæ manu eſt exarata. Hæc Henricus.

Dionyſ. ¶ In cuius dictis multa continentur, quæ ſecundum ſuas opiniones promuntur, vt quòd virtutes morales, & vitia eis contraria non ſunt realiter in appetitu ſenſitiuo. Videtur demũ hic ſequi opinionem Auguſtioi, dicentis infantulos nõ renatos pro originali etiam ſenſibiliter in inferno puniri. Communior verò opinio eſt, & rationabilior valde, ꝙ motus primò primi, prout ſunt ex cauſis purè naturalibus, nec in propria poteſtate habẽtis nullo modo habent rõnem peccati, propter cauſas à prę allegatis doctoribus inductas. nec originali peccato in infantibus aliquid debeẽ pęnę ſenſibilis in inferno.

QVAESTIO VII.

INſuper, vt videtur, prolixitas, breuiter, & ſine argumentis quæritur. *Quid ſint ſynderesis, & conſcientia.* ¶ Reſpondet Thomas: *Th. Aqui.* Quemadmodum in motu naturalium rerum omnis motus ab immobili procedit mouente, prout octauo ſuper Geneſim Auguſtinus teſtaẽ, Philoſophus quoq; ſeptimò, & octauo phyſicorum oſtendit, *Auguſt. Philoſop.* ſic in rationis proceſſu oportet, ꝙ cognitiones, inquiſitionesq; rationis ab aliquo principio cognoſcitiuo, certo, quieto, & quaſi immobili oriantur. hinc ſicut ratio in ſpeculatiuis procedit ab aliquibus per ſe notis, videlicet primis principijs: ſic ratio practica à principijs operabilium per ſe notis procedit, & ſuas conſiderationes deducit, vt quod malum ſit ſugiendum, Deo quoq; ſit obediendum, & virtutibus inhærendũ. Horum ergo principiorum habitus vocatur ſynderesis, ſicq; ſynderesis à practica diſtinguitur ratione, tanquam innatus, & connaturalis habitus eius. Synderesis ergo, aut ſolum habitum nominat, vel potentiam rationalem habitui ſubiectam. Opponitur autẽ ſynderesi fomes ſemper ad mala inclinans, ſicut ſynderesis iugiter malo remurmurat, atque ad bona inclinat.

Conſcientia multipliciter dicitur. ¶ Præterea conſcientia multipliciter dicitur. Primò enim conſcientia dicitur res conſcita, iuxta illud ad Timotheum: Charitas procedit de conſcientia bona, *1. Tim. 1.* id eſt, ſpe ſecundum gloſſam, quæ ex meritis, quæ conſcientia tenẽt, motus, & actus ſpei exurgit. Secundò vocatur habitus, quo quis diſponitur ad conſciendum. ſicq; lex naturalis, ſeu habitus rationis poteſt conſcientia appellari. Secundum quoſdam vero conſcientia dicit potentiã. ſed hoc valde extraneum, & impropriè dictum videẽ, cum nulli potentiæ competant actus, qui conſcientiæ aſcribuntur. Itaq; ſicut ſeptimo dicitur Ethicorum. *Philoſo.* Ratio in eligendis, ac fugiendis quibuſdã vtitur ſyllogiſmis. in ſyllogiſmo autem eſt triplex cõſideratio, ſecundum tres propoſitiones, quę ſunt in eo, ex quarum duabus concluditur tertia. ſic cõtingit, & in propoſito, dum ratio in operandis ex vniuerſalibus principijs circa particularia aſſumit iudicium. cumq; vniuerſalia iuris principia ad ſynderesim ſpectent, rationes vero ad opus, magis appropriatè pertinent ad habitus, quibus ratio ſuperior, atq; inferior abinuicem diſtinguuntur, ſynderesis, in hoc ſyllogiſmo miniſtrat maiorem, cuius cõſideratio eſt actus ſynderesis: minorem verò miniſtrat ratio ſuperior, vel inferior, cuius conſideratio eſt actus ipſius. ſed conſideratio cõcluſionis elicitæ, eſt conſideratio conſcientiæ. Verbi gratia, ſynderesis hanc proponit: Omne malum culpæ vitandum eſt. ratio ſuperior hanc ſubſumit: Adulterium eſt malum, quoniam lege Dei prohibitum, vel inferior ratio ſic ſubſumit, adulterium eſt malum, quia iniuſtum, & inhoneſtum. ex quibus conſcientia infert, ergo adulterium eſt vitandum, & ita indifferenter concludit de præſentibus, præteritis, & futuris.

Conſcientia quid ſit. Conſcientia namque de malis factis, remordet, & faciendis contradicit. & inde dicitur conſcientia, quaſi cum alio ſcientia, quoniam conſcientia eſt applicatio vniuerſalis notitiæ ad particularẽ, Vel etiam, quia per eam aliquis ſibi conſcius eſt eorum, quæ fecit, aut facere intendit. Propterea dicitur ſententia, vel dictamen rõnis. Vnde, & conſcientiã contingit errare non propter errorem ſynderesis, ſed propter errorẽ rationis, quemadmodum in hæreti-

hæretico patet, cui dictat conſcientia ſua, ꝙ potius ſe permittat comburi, quàm iuret, quia ſuperior ratio in eo peruerſa eſt, in eo ꝙ credit iuramétú ſimpliciter eſſe prohibitú. Itaq; ex his conſtat, qualiter differát ſynderesis, & lex naturalis, ac conſcia, quia lex naturalis noiat ipſa prima principia iuris, ſynderesis verò noiat cognoſcitiuum habitú eorúdem, potentiáve cú habitu, conſcientia autẽ dicit applicationé quádam legis naturalis ad operanda per modú concluſionis cuiuſdã. Ex præhabitis patet qualiter intelligendú ſit, quod loquit Origenes: Conſciẽtia eſt ſpiritus corrector, pædagogusq; aiæ ſibi ſociatus, quo ſeparatur à malis, & bonis adhæret. Damaſcenus verò differunt, ꝙ conſcientia eſt lex intellectus, quia videlicet ex habitu legis naturalis actus cóſcientiæ elici præcipuè ſolent, atq; vt alij aſſerunt, conſcientia eſt rõnis dictamen, quo iudicat aliquid faciendum, vel non faciendú. Veruntamen iudicare aliter ad liberum arbitriú, aliter ad ſynderesim, alterq; ad cõſcientiam pertinet. Népe ad liberum arbitriú pertinet participatiuè, qm voluntatis per ſe non eſt iudicare, ſed rationis. Iudiciú verò per ſe, vel eſt in vniuerſali, & ſic ad ſynderesim pertinet: vel in particulari: tamen infra limites cognitionis conſiſtens: & ita ad cóſcientiam ſpectat. Hinc tam conſcientia, quàm electio concluſio quædã eſt particularis agendi, ſed conſcientia eſt concluſio cognitiua, electio concluſio effectiua: tales namq; ſunt concluſiones in operatiuis, vt dicitur 7. Ethi. Interdú quoq; conſcientia pro ſynderesi ſumitur, & econtra: conſcientia tamẽ præcipitari dr̃, magis, quàm ſynderesis, quia iudiciú in vniuerſali non ita corrumpitur, quemadmodú circa particularia operanda. Hæc Thomas in Scripto.

Synderesis, lex naturalis, & conſcia differunt. — Origenes. — Damaſce.

¶ Eadem ſcribit in prima parte Summæ, quæſtione 79. vbi & Auguſtinum allegat in libro de libero arbitrio aſſerẽtẽ: In naturali iudicatorio ſunt regulæ quædã veræ, & incommutabiles, virtutumq: ſemina, & hæc ſeu habitum horú ſynderesim nuncupamus. Hæ etenim regulæ ſunt prima principia operabiliú circa, quæ non contingit errare. Vnde & Baſil. ſynderesim naturale iudicatoriú vocat, nec propriè dicit potentiã. Conſcientia verò noiat actú, vt patet ex his, quæ ei attribuunt. Dr̃ namq; conſcientia teſtificari, ligare, inueſtigare, accuſare, remordere, reprehendere, quæ oia conſequunt applicationé cognitionis, ſeu ſciæ nr̃æ, ad ea, quæ agimus. Applicatio quippe iſta tripliciter agit. Primò, ſecundú quod recognoſcimus nos aliqd feciſſe, vel non feciſſe, iuxta illud: Scit.n. conſcia tua te crebro alijs male dixiſſe, ſicq; conſcia dr̃ teſtificari. Secundò, prout per noſtram ſcientiã iudicamus aliquid eſſe agendum, & ita cóſcientia dicit, inſtigare, atq; ligare. Tertiò, prout ex ſcientia noſtra iudicamus aliquid bene factum, aut non bene, ſicq; conſcientia dicitur accuſare, excuſare, remordere, arguere. Hæc idem in Summa.

Ar. 13. argu. 3. — Conſcientiæ applicatio ſit tripliciter

¶ Super his loquitur Alexander: Synderesis non ſolum denotat habitum, ſed & potentiam habitualem.i. potentiam habitu informatam, loquendo de habitu naturali innato, nó acqſito: eumq; habitualiter includat habitum, naturalem cognoſcitiuum ſpectat ad rationem, ſeu intellectum. Nec obſtat ꝙ ſuper illud Ezechie. Facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor, ſcribit Gregorius; Dicunt plerique iuxta Platonem, rationabilitatem, & Iraſcibilitatem, & concupiſcibilitatem animæ vires, quartam ponentes ſuper hanc, quam Græci synderesim vocant: Diiudicitur enim contra rationem deliberatiuam.

Alexand. — Ezech. 1. — Gregor.

¶ Præterea ſi quæratur, an ſecundum ſynderesim contingat peccare. Vr̃ ꝙ ſic, quia nonnulli ſancti dicunt eã præcipitari. Dicendum ꝙ ſecundum ſynderesim non eſt peccare, nec in ea eſt error. Præcipitari verò dupliciter ſumitur. Primò pro ruere in peccatú. Secundò mõ pro deficere à ſuo effectu, ſeu retardari ab eo, ſicq; præcipitari põt ſynderesis, cuius effectus eſt duplex, vnus à malis retrahere murmurando aduerſus ea, alius eſt ſtimulare, & illuminare ad boní, & in his per pctã aliqualiter obnubilatur.

Præcipitari dupliciter ſumitur.

¶ Si verò quæratur, an aliquãdo vel in aliquibus totaliter extinguat. Dicendum, ꝙ nec in damnatis totaliter extinguitur, imò remanet aliqs actus eius. Sunt. n. quidam effectus synderesis, quantum ad naturalem inſtinctum, & quantum ad diſplicentiã mali. Et hoc dupliciter. Primò, in comparatione ad pœnam, & quãtum ad hoc permanet in damnatis: qm doleot, de malo culpæ inquantum eſt inductiuum tanti ſupplicij. Secundò, quantum ad diſplicentiam mali culpæ ſimpliciter, vt eſt peccatum, & ita in illis extinguitur. Hæc Alexander.

Synderesis in damnatis quidã totaliter extinguitur.

¶ Antiſiodorenſis vero lib. 2. ſuæ Summæ: Nobis (inqt) vr̃ ꝙ ſynderesis ſit ſuperior rõ. Albertus autẽ fatet: Synderesis eſt ſcintilla practicæ rõnis, ſemper micans ad bonum, & malo remurmurans. Præpoſitiuus demú, & Antiſio. dixerunt propriú eſſe ſynderesis, nó peccare ſecundú ſe. Veruntñ comparatur ad duo, puta ad legẽ æterná, cuius participatio quędam eſt: & ad inferiùs, hoc eſt ad rationẽ, & voluntatem, ſeu liberú arbitrium, ſupra quas eſt ſecundú Gregorium, & ita interdum præcipitatur, per accidens, ſicut miles equo cadente, quia caſus non eſt vitiú militis, ſed equi: nec refertur ad militem, niſi quia non tenuit equum freno ne ceſpitaret: ſic interdú imputatur ſynderesi peccatum rationis, & voluntatis, quia non tenuit eas ne caderent. Hæc Albertus.

Antiſiod. — Albertus. — Præpoſi.

QVÆSTIO. VIII.

VLtimò quærit hic: *Vtrú peccatum veniale fieri poſſit mortale.* Vr̃ ꝙ ſic, quia hoc auctoritates multę ſanctorú inſinuare videntur, vt cú aſſerit Auguſtinus: Multę guttæ implent flumium Item: Multa arena obruit. Hoc facit ſentina neglecta, quod fluctus irruens. Secundò, delectatio ante deliberationẽ eſt veniale peccatú, ſed poſt deliberationé mortale. In eodem autẽ actu, primo eſt delectatio, ante deliberationé, deinde poſt deliberationem; ſic idẽ actus primò eſt veniale peccatum, & mox mortale. 2
Tertiò, durante eodem actu, creſcere poteſt mentis auerſio, & complacentia vana, & quod fieri cępit recta intentione, proſequi poteſt, & continuari intẽtione valde peruerſa: ſicq; idem actus primò fuit culpa venialis, deinde mortalis. Quartò, diſpoſitio ſecundum Philoſophum in prædicamentis, per reiterationem actionum fit habitus, veniale autem eſt diſpoſitio ad mortale, ergo fit mortale. 3 4

Arguitur primò cótra veritatem.

¶ In oppoſitum eſt, ꝙ mortale, & veniale habent proprietates prorſus contrarias, & diſtant in infinitum vteorum punitio manifeſtat, ſpeciemq; a contrarijs finibus ſortiuntur.

In oppoſitum.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Quæſtio hæc tripliciter poteſt intelligi. Primò, an vnus numero actus primò venialis, deinde fiat mortalis: & hoc eſſe nó valet, qm vnus actus nó eſt niſi ſemel, nec põt renouari permanens numero vnus & idem. Secundò, an actus ex ſuo gñe venialis aliquo mõ fiat mortalis: & hoc fieri põt vt ſi iam immoderatè complaceat, vt in eo, ſeu eius obiecto finis vltimus ſtatuat. Tertiò, an multa venialia tantæ ſint grauitatis, vt pertingãt ad enormitatem peccati mortalis: & hoc (per ſe loquẽdo) eſt impoſsibile, quia reatus, & macula culpæ mortalis in infinitú diſtat à reatu, & offenſa venialis

Th. Aqui.

nialis peccati: quoniam per mortale peccans priuatur bono increato immenſo, per veniale autem bono creato caduco, ſed per accidens fieri pōt iſtud. Cum etenim veniale diſpoſitio ſit ad mortale, q̄to quis ſæpius, ac groſsiùs venialiter peccat, tanto ſit pronior ad peccandum mortaliter, magisq́; placet ei id, ad quod conſueſcit, ſicq́; intelligendę ſunt auctoritates prætactę & eis conſimiles.

Veniale ſit mortale per accidens.

Diluuntur argumenta.

¶ Ad ſecundū ergo, & tertiū rńdendum, ꝙ delectatio in ſenſualitate exiſtēs, nunq̄ ſit mortalis, imò conſenſus rōnis adueniens eſt alius, & alia delectatio eius, cū diuerſarū potētiarū nō ſit numero vnus actus, aut delectatio eadem. Iccirco nō ſequitur, ꝙ actus idē primò venialis, poſtmodū ſit mortalis. Deniq; actus qdā continuus, q̄uis ſit vnus ſm eſſe naturæ conſideratus, diuerſus tń eſt ſecundū eſſe morale acceptus, imò pro duobus actibus reputatur.

Ad quartum.

¶ Ad vltimū, ꝙ diſpoſitio ꝓpriè dr̄ id, quod ſe habet vt in cōpletū in motu ad perfectū, quod eſt terminus motus, ſicut addiſcens eſt in diſpoſitione ad ſciam, q̄ eſt terminus diſciplinæ. Verū terminus motus eſt duplex. Vnus, q eiuſdem eſt gńis: alius, q gńis eſt alterius: ſicut terminus alterationis eiuſdē gńis eſt qualitas, terminus verò alterationis exiſtens alterius gńis eſt forma ſubſtantialis. Diſpoſitio ergo pōt habitus fieri, loquendo de termino eiuſdē gńis, ſicut calor imꝑfectus ſit calor intenſus. Si aūt accipiat terminus motus exiſtens alterius gńis, hoc nūquā contingit: ſicut calor, quantūlibet augeatur, nū quā ſit forma ſuubſtantialis ipſius ignis. Cūq; veniale ſit diſpoſitio ad terminum tanq̄ ad bonū alterius generis, non poteſt fieri mortale, vt dictum eſt. Hæc Thomas in Scripto. Idem in 1. Secundæ, quæſtione 88. In Summa quoque contra Gentiles 3. libro.

A *Redit ad liberi arbitrij conſiderationem.*

Diſtinct. 25. Diffinitio liberi arb.

IAm verò ad propoſitum redeamus, ſ. ad liberi arbitrij tractatum. Quod philoſophi diffinientes, dixerunt liberum de voluntate iudicium: quia poteſtas ipſa, & habilis voluntatis, & rationis (quam ſupra diximus eſſe liberū arbitriū) libera eſt ad vtrumlibet, quia liberè poteſt moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dr̄ arbitrium, quantū ad voluntatem: quia voluntariè moueri & ſpontaneo appetitu ferri ad ea pōt, quę bona vel mala iudicat, vel iudicare valet.

B *Quod liberum arbitrium nō pertinet niſi ad futurū, nec ad omne futurū.*

Hoc aūt ſciendū eſt, ꝙ liberū arbitriū ad p̄ſens, vel ad p̄teritū non refert, ſed ad futura cōtingentia. Quod.n. in p̄ſenti eſt, determinatū eſt: nec in ptāte nr̄a eſt, vt tunc ſit, vel nō ſit, qn̄ eſt. Pōt.n. non eſſe, vel aliud eſſe poſtea: ſed non pōt nō eſſe dū eſt, vel aliud eſſe dū.i.qđ eſt: ſed in futuro, an hoc ſit, vel illud ad ptātem liberi arbitri ſpectat. Nec tń oīa futura ſub ptāte liberi arbitrij veniunt, ſed ea tm̄, quæ per liberū arbitrium poſſunt fieri, vel non fieri. Si quis.n. tale quid velit, ac diſponat facere, quod in eius nullatenus ſit ptāte, vel quia ſine ipſius diſpoſitione æquè fieret, in hoc ipſe liberum nō habet arbitrium.

C *Quòd ſupra poſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his, qui glorificati ſunt.*

Et qdē ſm p̄dictā aſſignationē, in his tm̄ vr̄ eſſe liberum arbitriū, q voluntatē mutare & in contraria poſſunt deflectere. In quorū videlicet ptāte eſt eligere bonū, vel malū, & vtrūlibet ſm electionē facere, vel dimittere ſcđm qđ nec in Deo, nec in his oībus, q tanta beatitudinis gratia ſunt roborati, vt iā peccare nequeāt, liberū arbitriū eſſe negt. Sed ꝙ Deus liberū arbitriū habeat, Augu. docet in lib 22. de Ciuitate Dei, ita ingens: Certè Deus ipſe nunqd qm̄ peccare non pōt, ideo liberum arbitriū habere negandus eſt? Ambroſius quoq; in lib. de Trinitate ait: Paulus dicit, q a oīa operat vnus, atq; idē ſpiritus diuidens ſingulis prout vult.i. pro liberæ uolūtatis arbitrio, non pro neceſſitatis obſequio.

Aug. li. 22. de ciuitate Dei, ca 10. Amb li 2. de fide ad Grati c 3. 1. Cor. 12.

D *Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.*

Sed aliter accipit liberū arbitriū in creatore, q̄ in creaturis. Dei etem̄ liberū arbitrium dr̄ eius ſapientiſſ. & oīpotens voluntas: q̄ nō neceſſitate, ſed libera voluntate oīa facit ꝓut vult. Ideoq; Hieronymus attēdens nō ita eſſe liberū arbitriū in Deo ſicut eſt in creaturis, ab ipſo vr̄ liberū arbitriū excludere in homilia quadā de filio prodigo dicēs: Solus Deus eſt, in quē pctm̄ nō cadit, nec cadere pōt. Cætera cū ſint liberi arbitrij, in vtrāq; partē flecti pn̄t: Dū ait, cætera: indicat liberū arbitriū ſicut eſt in cæteris, non ita eſſe in Deo.

Hierony. de filio prodigo Luc. 15. c

E *Quòd angeli, & ſancti, qui iam beati ſunt, habent liberum arbitrium.*

Angeli verò & ſancti, qui iā cum dn̄o feliciter viuunt, atq; ita gratia beatitudinis cōfirmati ſunt, vt ad malū flecti non velint, nec poſſint, libero arbitrio nō carēt. Vnde Auguſtinus in lib. viceſimoſecundo de Ciuitate Dei ait: Sicut prima immortalitas fuit, quā peccando Adā perdidit, poſſe non mori, ita primum liberū arbitriū, poſſe non peccare: nouiſſimum, non poſſe peccare. Idē in Ench. Sic oportebat priùs hoīem fieri, ut bn̄ velle poſſet, & male. Poſtea vero ſic erit, vt male velle nō poſſit, nec ideo carebit libero arbitrio. Multo qppe liberius erit arbitriū, quod oīno non poterit ſeruire pctō: neq; aut volūtas non eſt, aut libera dicēda non eſt, qua beati ſic eſſe uolumus, ut eſſe miſeri non ſolū nolimus, ſed nequaq̄ ꝓrſus velle poſſimus. Sicut ergo aīa nr̄a nunc hēt nolle infelicitatem,

Aug. de ciuitat Dei, li. 22. c. 30. Aug. in Enchir c 105.

tem,ita nolle iniquitatem ſemper habitura eſt. Sed ordo ſeruandus fuit, quo deus voluit oſtendere quàm bonum ſit animal rationale,quod etiã peccare poſſit: q̃uis ſit melius,ꝙ peccare non poſſit.Ecce his verbis euidenter aſtruitur,ꝙ poſt beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium,quo peccare non poterit,& nunc in angelis eſt, & in ſanctis, qui cum domino ſunt, & tanto vtiq; liberiùs, quanto à peccato immuniùs,& ad bonũ ꝓnius.Quo enim quiſq; ab illa peccati ſeruitute, de qua ſcriptũ eſt:Qui facit pc̃tm̃,ſeruus eſt peccati, longiùs abſiſtit,tanto in eligendo bonũ liberiùs h3 iudicium.Vñ ſi diligenter inſpiciatur,liberum videtur dici arbitrium,quia ſine coactione,& neceſitate valet appetere vel eligere,quod ex ratione decreuerit. Ioh. 8. d. Quare dicatur eſſe liberum arbitrium.

F *De libertatis arbitrij differentia ſecundum diuerſa tempora.*

Ex prædictis perſpicium fit, ꝙ maior fuit libertas arbitrj prima,q̃ ſecunda, & tertia multo maior,q̃ ſecunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit,in qua poterat peccare,& non peccare. Vltima verò erit,in qua poterit non peccare,& non poterit peccare.Media verò,in qua poteſt peccare, & non poteſt non peccare ante reparationem etiã mortaliter,poſt reparationem verò ſaltem venialiter.

G *De quatuor ſtatibus liberi arbitrij non homine.*

Et poſſunt in hoĩe notari quatuor ſtatus liberi arbitrij.Ante peccatum enim ad bonũ nil impediebat,ad malum nil impellebat.Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonũ. Tunc errore rõ indicare, & uolnntas ſine difficultate bonũ appetere poterat.. Poſt peccatum verò ante reparationem gratiæ permitur a concupiſcentia,& vincitur,& habet infirmitatem in malo,ſed non habet gratiam in bono,& ideo poteſt peccare, & non poteſt non peccare,etiam damnabiliter. Poſt reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiſcentia,ſed non vincitur, & habet quiinfirmitatem in malo,ſed gratiam in bono: vt poſſit peccare propter libertatem, & infirmitatem,& poſſit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem:nondum tamen habet poſſe omnino non peccare, vel non poſſe peccare, propter infirmitatem nõdum perfectè abſorptam,& propter grãm nondum plenè conſummatam.Poſt.confirmationem verò infirmitate penitus conſumpta,& gratia conſumma-
H ta,nec vinci poterit,nec premi,& tunc habebit non poſſe peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum.

Vnde manifeſtũ eſt,ꝙ p̃ter alias penalitates ꝑ pc̃tõ illo incurrit hõ pẽnã in corruptione,& depreſſione liberi arbitrij.Per illud nãq; pc̃m̃ naturalia bona in ipſo hoĩe corrupta ſunt,& gratuita detracta.Hic eſt em̃ ille,q̃ à latronibus vulneratus eſt,& ſpoliat⁹. Vulneratus,q̃ idẽ in naturalib⁹ bonis,q̃bus non eſt priuatus:alioquin nõ poſſet fieri reparatio.Spoliatus verò gratuitis,q̃ ꝑ grãm naturalibus addita fuerãt.Hæc ſunt data optima, & dona ꝑfecta,quorũ alia ſũt corrupta ꝑ pc̃m̃.i.naturalia,vt ingeniũ,memoria,intellectus.Alia ſubtracta.i.gratuita,q̃q̃,& naturalia ex grã ſint.Ad gñalẽ dei quippe grãm ptinent.Sæpe tñ hmõi fit diſtinctio,cũ gratiæ vocabulum ad ſpeciẽ, nõ ad genus refertur. Corrupta eſt ergo libertas arbitrij ꝑ pc̃m̃,& ex parte perdita.Vñ Aug.in Enchir.Libero arbitrio male vtens homo,& ſe ꝑdidit,& ipm̃. Cũ em̃ libero arbitrio peccaret, victore pc̃tõ,amiſſum eſt,& liberũ arbitriũ.A quo em̃,quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. Ecce liberũ arbitrium dicit hoĩem amiſiſſe, non quia poſt pc̃m̃ non habuerit liberum
I. arbitriũ:ſed,q̃a libertatẽ arbitrij ꝑdidit,nõ q̃dẽ oẽm,ſed libertatem à miſeria, & à pc̃tõ

Lucæ 10. c. — Auguſt. in Ench. c. 30. — De libertate à neceſſitate

De tribus modis libertatis arbitrij.

Eſt nãq; libertas arbitrij triplex,ſc3 à neceſſitate,à pc̃tõ,à miſeria. A neceſſitate,& ante pc̃m̃,& poſt æque liberũ eſt arbitriũ.Sicut enim tũc cogi nõ poterat,ita,nec mõ. Iõq; volũtas meritò apud deũ iudicatur,quæ ſp à neceſſitate libera eſt, & nunq̃ cogi põt: vbi neceſſitas,ibi non eſt libertas:vbi non eſt libertas,nec voluntas,& ideo nec meritũ. Hæc libertas in oĩbus eſt tam in malis,q̃ in bonis.Eſt,& alia libertas ã pc̃tõ,ſ.de qua dicit Apoſt.Vbi ſpũs domini,ibi libertas.Et veritas in euang.Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.Hæc libertas à ſeruitute peccati liberat,& ſeruos iuſtitiæ facit:ſicut econuerſo ſeruitus pc̃ĩ,liberos iuſtitiæ facit.Vnde Apoſt.Liberati à peccato, ſerui eſtis iuſtitiæ, Et item:Cũ ſerui eſſetis pc̃ĩ,liberi fuiſtis iuſtitiæ.Hanc libertatem peccãdo hõ amiſi. Ideoq; Aug. dicit, ꝙ homo male vtens libero arbi. & ſe ꝑdidit,& ipſum quia perdita eſt per peccatum libertas,non à neceſſitate,ſed à pc̃tõ. Qui enim facit pc̃m̃, ſeruus eſt peccati.

De libertate à pc̃tõ. — 2 Cor. 3. d — Rom. 6. d — Aug in Enchir ca 30. — Iohan. 8 d

Qui habent hanc libertatem,ſcilicet à peccato,& per quid.

Iſtam libertatem,quæ eſt à peccato,illi ſoli nunc habẽt, quos filius per gratiã liberat,

&

Aug. in Enchir. c. 30. & reparat:non ita, ꝙ penitus ſint ſine pctō in hac mortali carne,ſed vt in eis peccatū nō dominetur neq; regnet. Et hæc eſt vera,bona libertas,quæ bonam parit ſeruitutē,ſcilicet iuſtitiæ. Vnde Auguſtinus in Enchiridio ait: Ad iuſtitiam faciendā non erit aliqs liber,niſi à peccato libertatus,eē iuſtitiæ cœperit ſeruus,& ipſa eſt vera libertas,pp recti facti lætitiam:ſimul,& pia ſeruitus, pp præcepti obedientiam. Eſt alia libertas non vera,multæ ſeruituti adiuncta,quæ eſt ad malum faciendū,vbi rō diſſentit à volūtate,iudicans non eſſe faciendū,quod voluntas appetit. Ad bonū verò faciendum concordat ratio voluntati,& ideo ibi vera libertas eſt,& pia. De libertate aūt ad malum,& ſeruitute mala ait Auguſtinus in Enchi. Serui addicti peccato, ſcilicet quæ poteſt eſſe libertas, niſi qn̄ eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit,qui ſui domini voluntatem libēter facit,ac per hoc ad peccandum liber eſt,qui peccati ſeruus eſt.

M *Queſtio de libertate ad malum, an ſit ipſa libertas liberi arbitrij. an alia.*

Reſpōſio ſecundum quoſdam. Hic quæri pōt, vtrū hæc libertas,qua ꝗs liber eſt ad malū, ſit libertas arbitrij. Si em̄ libertas arbitrij eſt,bonū qdē eſt,quia libertas arbitrij bonū naturale eſt. Quibuſdā videt̄, ꝙ ſit ipſa libertas arbitrij,quæ ſemper bona eſt, ſed pp pctī ſeruitutē ad malū ſit liberior,& pronior, & ideo dr̄ non eſſe vera libertas,quia ad malum eſt. Alijs autem videt̄, ꝙ hæc libertas ad malum (quā ſupra commemorauit Auguſt.) non ſit ipſa libertas arbitrij ſed ſit quadam pronitas peccandi,& cturitas,quæ ex peccato eſt,& mala eſt.

N *Queſtio alia de libertate ad bonum, an ipſa eſt libertas arbitrij, an non.*

Similiter etiā,quæri ſolet,vtrū illa libertas vera eſt, quæ ad iuſtitiā faciēdā ſit ipſa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandem eſſe,ſed reparatā per grām:qua iuuāte,libera eſt ad bonū,ſine gratia verò nō eſt libera ad bonū. Vn̄ Aug. in Enchir. Iſta libertas ad bene faciendum vnde erit hoī addicto,& vēdito ſub peccato,niſi eum redimat ille, q dicit:Si filius uos liberauerit,verè liberi eritis. Quod anteꝗ̄ fieri in hoīe incipiat,quomodo,quiſꝗ̄ de libero arbitrio gloriatur, qui nondū eſt liber ad operandū bene? Ecce apertè oſtendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud benè operet̄ quis. Ideoq; dicunt illam libertatē veram,quæ eſt ad benè faciēdū,cuius ſupra meminit Auguſtinus,eſſe libertatem ipſam arbitrij,gratia dei libertatem, & adiutā. Alij verò putāt non eſſe ipſam arbitrij libertatem,ſed aliam quādam, quæ ex gratia, & libero arbitrio

Aug. l. Enchir. c. 30. Ioan. 8. d.

O in mente hominis Deo operante incipit eſſe,cum reparatus eſt.

Certa determinatio vtriuſq; queſtionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum eſſe libertas arbitrij

Verū nobis magis placet,vt ipſa libertas arbitrij ſit,& illa, qua ꝗs liber eſt ad malū, illa & qua ꝗs liber ē ad bonū faciēdū. Ex cauſis em̄ uarij ſortit̄ diuerſa vocabula. Dr̄.n. libertas ad malū faciēdū,anteꝗ̄ p gratiā ſit reparata:ſed cū p gratiā fuerit reparata, dr̄ libertas ad bonū faciendū,qa ante grām libera eſt voluntas ad malū,p grām verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hoīs aliquo mō libera eſt, ſed non ſemp bona eſt. Non em̄ eſt bona,niſi à peccato liberata,eſt tamen à neceſſitate libera. Vn̄ Aug. in li. de gratia,& libero arbitrio: Semper in nobis voluntas libera eſt,ſed non ſemper bona eſt Aut enim libera eſt iuſtitiæ,quando ſeruit peccato,& tunc eſt mala: vt à peccato libera eſt quando ſeruit iuſtitiæ,& tunc eſt bona.

Aug. in li. de gratia & libero arbit. c. 15. Rom. 8. d.

De liberate à miſeria.

Eſt iterū libertas à miſeria, de qua Apl's ait: Et ipſa creatura liberabit̄ à ſeruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū dei. Hanc libertatē habuit hō an̄ pctm̄, quia omni carebat miſeria,& nulla tāgebat̄ moleſtia,& pleniùs habebit in futura beatitudine,vbi miſer eſſe non poterit. Sed in hac uita, quæ eſt inter primum peccatum & ultima confirmationem,nemo à miſeria liber eſt,quia pœna peccati non caret.

P *Repetit de corruptione liberi arbitrij, vt addat alia*

Ex prædictis apparet in quo per peccatum ſit imminutum,uel corruptum liberum arbitrium, quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullumq; impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulſio, uel inſtigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum inſtigatur, ut non poſſit uelle & perficere bonum,niſi per gratiam liberetur,& adiuuetur,quia ait Amplius: Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum ſemper, & in ſingulis ſit, liberū non eſt: tamen pariter liberum,& in bonis,& in malis & ad bona, & ad mala. Liberiùs eſt enim in bonis ubi liberatum eſt, quàm in malis ubi liberatū non eſt. Et liberus eſt ad malum, quod p ſe poteſt, qua ad bonum, quod niſi grā liberetur & adiuuet̄ non poteſt.

De liberta

De libertate, quæ ſit ex gratia, & quæ ex natura.

Libertas ergo a peccato, & a miſeria per grãm eſt, libertas uerò a neceſſitate per naturã. Rom. 7 c
Vtranq; libertatem, naturæ .ſ. & gratiæ, notat Apoſtolus cum ex perſona hoīs non redēpti ait: Velle adiacet mihi, perficere aũt bonum non inuenio. Ac ſi diceret, habeo libertatem naturæ, ſed nõ habeo libertatem grãæ: ideo non eſt apud me perfectio boni. Nam uoluntas hoīs, quam naturaliter habet, non ualet erigi ad bonum efficaciter uolendũ, uel opere implendum, niſi per grãm liberetur, & adiuuetur. Liberetur quidem, ut uelit: Rom 9 c
& adiuuetur, ut pficiat. Quia ut ait Apoſt. Nõ eſt uolentis uelle, neq; currentis currere .i. opari, ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis uelle, & operari bona, cuius gratiam nõ aduocat hoīs uoluntas, uel operatio, ſed ipſa gratia uoluntatem præuenit præparando, ut uelit bonum, & præparatam adiuuat ne fruſtra uelit, id eſt, ut perficiat.

Diſtin 25. TRactatum de libero arbitrio præcedenti diſtinctione inchoatum, proſequitur hic Magiſter, primò oñdens qualiter a philoſophis diffiniaẽ: deinde loquiẽ de liberi arbitrij obiecto, videlicet, circa quæ verſeẽ: & oñdit, ꝙ nec præterita, nec pñtia, ſed ſolum futura concernit, atq; de eius ſubiectis, utpote quibus conueniat. Inſuper mouet dubia circa liberum arbitriũ, & triplicẽ libertatis diſtinctionem inducit, & quadruplicẽ ſtatũ, differentiamq; bimẽbrẽ, de libertate, videlicet naturæ, & grẽæ, & poſſet dr̃ia tertia addi de libertate gloriæ, q̃ & comprehendi põt ſub griatia.

QVAESTIO I.

Arguitur primo cõtra ueritatem. HIc quæritur primò, [in quibus ſit liberum arbitrium.] Vr ꝙ non in Deo, quia eius obiectũ æternum eſt, & inuariatũ, liberũ aũt arbitriũ reſpicit actus humanos, pſertim futuros, ut ferẽ in litera. Vr̃ quoq; quod nec beatis cõueniat, cum ſit maximè determinati ad uoñ, & immobilitati in bono.

Albertus. Damaſc. ¶ Ad hęc rñdet Alber. Liberum arbitrium in ſolis eſt rõnalibus ſubſtantijs, in quibus ſunt, ꝯſilium, electio, ſententia, & volũtas, vt aſſerit Damaſ. ẽm quod conſilium dr̃ appetitus inquiſitiuus in rebus, quæ ſunt fiendæ in nobis. Conſiliaẽ etenim libero arbitrio, an debeat rem perpetrare, an non, deinde iudicat quid meliùs, & uocatur iudicium: conſequẽter diſponit, quod ex conſilio iudicatum eſt, & noiaẽ ſnia, demum poſt ſniam, vel diſpoſitioné ſit electio, quæ ex duobus propoſitis unum optare prę altero. Itaq; nõ ſufficit ad liberũ arbitrium nõ cogi neceſſitate ad opus, nec hoc, ꝙ agat non ex neceſſitate naturæ, imo requiriẽ, ꝙ agat ex libera electione, liberoq; conſilio, nec feratur impetu paſſionis iccirco, nec brutis ineſt, nec inanimatis. Porro in Deo eſt liberum arbitrium, ſumma, & excellentiſſima libertate, q ſu pliberrimus facit oé, quod vult, nec neceſſitate, nec indigẽtia, nec debito obligatur ad aliquid.

Liberũ arbitriũ Deo attribuit.

Obiectio. ¶ Si autem obijciaẽ, quòd liberũ arbitrium iuxta præhabita eſt vis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtẽte, quod Deo non competit: Deo quoq; non competit cõſiliari, quia, vt aſſerit Damaſ. cõſiliũ eſt ignorãtis naturæ, imò nec electio propriè ẽm eundem.

Dilutio. ¶ Dicendum, quòd illa deſcriptio non eſt uera diffinitio liberi arbitrij, nec ſic conuenit Deo, ſed verè, & eminenter prout dicit increatam potentiã liberrimè operantem: electio quoq; aliter competit creatori, aliter creaturis ſic, & conſilium. Nempè conſilium, ut eſt ignorantis, ac dubitantis naturæ, Deo non conuenit: ſed prout a Gregorio diffinitur dicente: Conſilium eſt certa diffinitio fiẽdorum, ſic & electio prout eſt determinatio uoliti.

Gregor.

¶ Si denuò inquiratur, an vniuocè, uel æquiuocè conueniat iſta Deo glorioſo & creaturis. Dicendum, quòd neutro modo, ſed analogicè, quia per priùs, & excellentiùs conuenit conditori.

¶ Præterea tam in beatis, q̃ damnatis eſt liberum arbitrium, ẽm quod magiſter in textu illud diffinit, dicendo: Liberum arbitrium eſt liberum de uoluntate iudiciũ. In confirmatis namq;, atq; dãnatis uolũtas libera eſt ab omni coactione, cũ nec aliqd ſit, qđ cõpellat beatos ad bonũ, aut dãnatos ad malũ: ſed ſolus ſtatꝰ illorũ ſic exigit, ut beati velint bonũ, nec poſſint velle malũ: dãnati verò uelint malũ, nec valeãt velle bonũ. Verũtñ beati hñt neceſſitatẽ cõfirmationis, quę eſt ẽm exigẽtiam diuinæ iuſtitiæ, nec aliquid tollit de libertate, Hæc Albertus.

Tho. aquí. ¶ Hinc Thomas: Nil, inquit agit, niſi ẽm quod eſt in actu. Hinc oportet oẽ agens eſſe determinatum ad alteram partẽ. Quod .n. ad utrumlibet ſe habet, æqualiter eſt quodãmodo in potentia reſpectu vtriuſq;. Ideo 2. Phyſicorum loquiẽ Commentator: Ab eo quod eſt ad utrumlibet, nil ſequitur niſi determinetur. Determinationem autem agẽtis oportet eſſe ab aliqua cognitione finem actioni præſtituẽte: cognitio verò hoc faciens, in quibuſdam coniuncta eſt operanti ſicut in intellectuali ſubſtantia, in aliquibus ſeparata, ut in naturali agente. Vñ & opus naturæ dr̃ opus intelligentiæ, nec aliquid poteſt ſibijpſi præſtituere finem, niſi finem agnoſcat, & rõnem eius, ac mediorum ad finem. Hinc iudicium propriarum actionũm non conuenit niſi intellectuali ſubſtantiæ, in cuius ptãte eſt eligere iſtam, ſeu illã actionum, pp quod dñium ſui actus habere aſſeriẽ. Hinc ſoli tali ſubſtantiæ conuenit liberum arbitrium poſſidere. Hæc Thomas, qui de his plura ſcribit tã hic, q̃ in Summa, de quibus cum ſatis videantur inducta, pertranſeo. Concordant his Petrus, Richardus, alijque communiter.

Auerrois.

Bonauen. Libero arbitrio prędita eſt ſola intellectualis natura. ¶ Bonauentura quoq;: Liberum, ait, arbitrium in in ſolis intellectualibus, & rõnalibus ſubſtantijs inuenitur. Cuius rõ ſumitur tam ex parte libertatis, q̃ ex parte arbitrationis. Ex parte libertatis, quia libertas opponitur ſeruituti, hinc illa ſola potentia dr̃ libera, quæ ſui actus habet dñium plenum, tam reſpectu obiecti, q̃ reſpectu proprij actus, & hæc eſt ſola rõnalis potentia, quæcunq; appetibilia poteſt appetere, utpote bona utilia, bon delectabilia, bona honeſta, nec ad appetitionem cogitur alicuius illorũ. Hæc Bonauẽtura, qui circa hæc ſcribit multum diffusè, & plurimas mouet quæſtiones, ſicut & Alexander, qui concordat in his.

QVAESTIO II.

Arguitur primo cõtra ueritatem. SEcundò quæritur [an liberum arbitrium poſſit cogi] ſic, quia voluntas cogi poteſt, cum ſecundum philoſophus quædam ſint actiones uoluntariæ, quædam inuoluntariæ, & aliquæ mixtæ, ſed

liberum arbitrium eſt ipſa uolũtas, aut actus, uel habitus eius, nec aliquid eſt in hoīe liberius volũtate, Aug. dicẽte: Nihil ita eſt in uoluntatis pt̃ate, ut ipſa
2 uoluntas. ¶Secundò, quidam tyranni compulerunt quoſdam fidelium idola adorare, thura imponere,
3 Chr̃m negare. ¶Tertiò in ſcripturis frequenter inſinuat̃ hoc ipſum, ſicut ĩ Geneſi: Cõpulit eos oppido, i. valde, ipſe Loth angelos. In euang. quoq; coegerunt diſcipuli Ieſum.

Gen. 19. Lucæ 24.

In oppoſitum.

¶In oppoſitum ſunt auctoritates ſanctorum.

Bonauen.

Voluntatis actus interior eſt coactione ſuperior.

¶Ad hoc rñdet Bonauen. Eſt loq de libero arbit. quãtum ad actum ſuum exteriorem, & quãtum ad actum interiorem, & rurſus, quo ad actum ꝓpriũ, & quo ad actum alienum, & reſpectu actus exterioris põt interuenire coactio: põt. n. qs cõpelli, ut genua coram idolo flectat: ſed quo ad actum interiorem, q eſt uelle, eligere, ↄſentire, põt aliquo mõ induci, aut impelli, nullatenus cogi. Induci etenim põt p amorem, & ꝓmiſſionem, ꝓſperitatem, & per timorem aduerſitatum: impediri ẽt p nimiam læſionem, & furiam, non aũt cõpelli: qa hanc dignitatẽ ſortit̃, inquantum liberum, ac ſoli Deo ſubiectum. Verũtñ qa inductio vr̃ eſſe q̃dam coactio, ꝓſertim ſm̃ iura humana, q̃ dicunt illud, quod fit cã metus non eẽ ꝓ rato habendum, potiſſimè de metu, q cadere põt in virum conſtantem, qa attẽdunt opa exteriora: hinc interdum dr̃, qs compelli, tñ in ueritate nõ eſt iſtud coactio, imo ſtat cum uoluntatis libertate, ſed potiꝰ amori, & plenitudini voluntatis repugnat. Non. n. tam plenè uult aliqs, qñ uult ex conditione, ſicut dũ uult abſolutè, ut patet de mercium proiectione in mare. Nihilominus ſaluat̃ ibi uoluntatis, libertatiſq; rõ, pp ꝙ talis metus non excuſat coram Deo a culpa, ut patuit in beati Petri negatione. Hęc Bonauen. Qui inſuper quærit hic, vtrum liberum arbitrium queat a Deo cogi. Rñdet, Qõ iſta intelligi põt dupliciter. Primò, an Deus poſſit rõnali creaturæ libertatem auferre, eamq; auferendo coactionem inducere. Conſtat, quod Deus de immenſitate ſuæ potẽtiæ poſſit hoc. Secundò, an Deus hoc ualeat ſalua liberi arbitrij proprietate, atq; natura: & hoc mõ non ſolum eſt impoſſibile, imo nec intelligibile: qm̃ implicat. Nempè eo ipſo, quo liberũ eſt, liberè uult. Itaq; liberum arbitrium capax non eſt abſolutæ coactionis. Hæc idem. Conſonat Alexander.

Thom. qui. Coactio duplex.

¶At verò Thomas: Duplex eſt, inquit, coactio, quædam ſufficiens, quæ uocatur compulſio: et inſufficiens alia, & noiat̃ impulſio. In potentijs igit̃ animæ quædam queũt compelli, & hoc dupliciter. Primò, ex parte ſubiecti, ut uires organicæ, quæ cum ſine organis ſuis operari non ualeant, compulſis, aut prohibitis organis, compellunt̃, aut ꝓhibent̃ actus earũ; ſecundò ex parte obiecti, ut inorganicæ vires, ſicq; intellectus efficacia, & euidentia demonſtrationis cogit̃ ad conſenſum: uoluntas aũt neutro mõ, quia nec organo eſt affixa, neq; obiecto. Quantumcunq; etenim aliquid oſtenditur bonum, nihilominus in uoluntatis remanet poteſtate illud eligere, & non eligere, quia obiectum intellectus eſt uerum: obiectum aũt uoluntatis eſt bonum.

Intellectꝰ cur cogitur ad cõſenſum.

Inuenitur aũt aliqd uerum, in quo nulla falſitatis apparentia põt miſceri, ut patet in primis principijs, quibus neceſſariò intellectus conſentit. Inuenitur quoq; aliquod falſum quod nullam veri apparentiam habet, ut propoſitiones contrariæ primis principijs: Hinc intellectus illis aſſentire non ualet. Similiter ſi uoluntati proponat̃ aliquod bonum, quod plenam boni habeat rõnem, ut ultimus finis pp quem omnia appetunt̃, nõ poteſt hoc non uelle. Vnde nullus poteſt non uelle eſſe felix, aut uelle miſer eſſe. Porro in his, quæ ad finem ultimum ordinant̃, oil inuenit̃ tam malum, quin aliquid boni habeat ſibi admixtum: nec aliqd adeo bonum, quod in cunctis ſufficiat. Ideo quantumcunque talia præſententur, ut bona, uel mala, poteſt liberum arbitrium adhærere, & reſurgere rõne alterius, quod in ipſo eſt, idcirco in vniuerſis, quæ cadunt ſub electione, libera manet uoluntas, in hoc ſolum determinationem ſortita, quod beatitudinem naturaliter appetit: non tamen determinatè in iſto, aut illo. Sic ergo quamuis Deus ſua infinita uirtute voluntatem creatam immutet, afficiat, & multipliciter imprimat in eandem, non tñ neceſſitat eam, imo ſm̃ uoluntatis naturam, & diſpoſitionem influit ei, ita ꝙ ſpontè, & liberè agit. Nec cœleſtes cauſæ aliquid neceſſitatis influunt ei, prout hoc ſuper primum pleniùs eſt oſtenſum. Hæc Thomas.

Artic. 1. Petrus. Richardꝰ.

¶De his etiam ſcribit in prima parte quæſtione 83. Et in Summa contra Gentiles, ut ſuper primum Sententiarum eſt allegatum. Concordãt his Petrus, & Richardus.

Quæſtio. Arguitur contra veritatem.

¶Poteſt præterea quæri, utrum propoſitis ab intellectu ipſi uoluntati bono maiori, & minori, poſſit voluntas eligere minus bonum. Vr̃ ꝙ non, quia voluntas nil poteſt eligere, neq; appetere niſi ſub rõne boni, ſed minus bonum comparatione boni maioris habet ſpeciem mali, utpote deficiẽtis, ergo comparatione illius non poteſt præacceptari.

In oppoſitum. Bernar. Henricus.

¶In cõtrarium eſt, quod libro de libero arbitrio ſanctus ait Bernardus: Voluntas agit ſecundum rationem, & contra rationem.

¶Ad hoc Henricus quodlibeto primo rñdet. Quidam dixerũt, ꝙ quia in homine iudicium circa particularia operanda non eſt ex naturali inſtinctu, ſicut in brutis, ſed ex quadam rõnis collatione, quæ in diuerſa põt ferri, ideo homo dicat̃ agere libera voluntate: qm̃ poteſt in diuerſa illa ſm̃ rõnis determinationem inclinari, quamquam voluntas ipſa non ſe queat diuertere in aliud, q̃ quod determinatum, atq; decretum eſt intellectu, ac rõne, ut ſic naturam liberi arbitrij conſideremus ex electione includente liberum rationis diſcurſum. Taliter ſentientes dicerent, ꝙ propoſitis bono maiori, atque minori per iudicium rationis voluntas, ſeu liberum arbitrium nequeat præeligere minus bonum, imò neceſſe habeat eligere maius bonum, ſeu id, quod ratio reputat eſſe bonum maius. Sed huius contrarium manifeſtè dicit Boëthius, Auguſtinus quoque duodecimo de Ciuitate Dei, quo probat, quod nullo modo ex apprehenſo, inquantum apprehenſum eſt, etiam quantumcũque rationis iudicio ſit firmatum, uoluntas neceſſariò mouetur. Iccirco cum iſtis maioribus eſt tenendum, quod voluntas, ſeu liberum arbitrium vi propriæ libertatis, quam ratione non accipit, poteſt etiam minus bonum maiori bono præferre, ac contra rationem peragere. Hęc Henricus.

Auguſt. Boethius.

QVAESTIO III.

Arguitur primò cõtra, ueritatem.

TErtiò quærit̃ [an liberum arbitrium circa vniuerſa uerſet̃, circa, quæ voluntas.] vr̃ quod nõ, quia in textu hr̃, quod ſolum ſit circa futura: voluntas uerò eſt æternorum, ac temporalium rerum præteritarum, præſentium, futurarum. Secundò, liberũ arbitrium eſt poteſtas ad oppoſita, talis uerò poteſtas eſt contingentium tantum. ¶Ad hoc Alexander reſpondet: Liberum arbitium humanum de ſe

Alexand.

eſt

eſt cauſa contingentium, q aũt erit in futuro cã neceſſariorũ, hoc eſt ex ſuppoſitione determinationis, q eſt a iuſtitia cauſæ primæ retributionis. Hæc Alex. cuius rñſio nõ eſt clara. Tho. ergo plenius, clariuſq; rñdẽs.

Tho. aqui. Actus eſt habit⁹ elicitiuè, uel ĩperatiuè.

Actus, inqt, eſt alicuius potẽtiæ, ſeu habitus dupliciter, Primo elicitiuè, Secundò imperialiter. Ille actus a potẽtia elicit, q immediatè ab ipſa procedit potentia, ut intelligere ab intellectu. ſicque oẽs actus humani nõ ſunt ipſius liberi arbitrij, imo proprius eius actus eſt eligere. Verũ p imperium uoluntatis, ac liberi arbitrij mouent potentiæ aliæ ad ſuos actus, vnde uirtus appetitiua dr mouens: qm imperat motũ. Virtus uero motiua affixa neruis, & muſculis: qm motũ exeqt, ſicq; uẽs actus humani pñt eẽ a libero arbitrio, & oes cadere pñt ſub electione, inquantũ ſunt media ad ultimũ finẽ. Actus etenim, q reſpectu quorundã mediorũ eſt finis, põt eſſe & medui reſpectu finis ſublimioris. Nulla aũt opatio humana eſt ultim⁹ finis niſi per accidens, inquãtũ ultimo fini cõiungit, ideo oim operationũ humanarũ põt eſſe electio. Cumq; hõ dicat ex hoc, q rõne ſortitus eſt, illi actus propriè nominant humani, q ſunt rationalium per eſſentiam, aut per participationem rationalium, ideo actus potentiæ nutritiuæ nõ propriè ſunt humani, idcirco nec libero arbitrio ſubſunt. Hæc Thomas in Scripto. Concordant omnino Petrus, & Richardus.

Petrus. Richard⁹.

¶Porro Richardus de hoc ulterius qrit, utrũ oẽ ens ſit obiectum liberi arbitrij. Et rñdet: Noſtrum liberũ arbitrium eſt liberũ, inquantum p ipſum poſſumus liberè velle: eſt quoq; deliberatiuum, inquantum p ipſum poſſumus liberè conſiliari: eſt itẽ defectibile, inquãtum ex nihilo. Si cõſideret, ut liberum, ſic oẽ bonũ eſt eius obiectũ, quia per ipſum poſſumus omne bonũ liberè uelle, et finẽ, loquendo de libertate a coactione, quãuis finẽ ultimum, ſeu felicitatẽ in generali uelimus naturali neceſſitate, qa nolendo finẽ uoluntas ſine coactione ſe mouet, quamuis ad illum motũ determinata ſit a natura create. Si uerò conſideret, ut deliberatiuum, ſic non omne ens eſt eius obiectum primũ, ſed ſolũ eius operabile, ſeu diſponibile p nos, uel p nr̃os amicos. Nullus qppè deliberat de neceſſarijs, quia nõ ualent aliter ſe hr̃e, ſic tñ oẽ ens eſt aliqualiter eius obiectum remotum, imo quodlibet ens põt eſſe obiectum alicuius actus a libero arbitrio imperati. Si aũt conſideret, vt deuiabile, defectibilitatemq; hãbens, ſic eius obiectum eſt malum. Hæc Richar.

Bonauent.

Concordat Bonauentura, ſup his diffuſiùs ſcribens Summa verò ſuæ rñſionis in his vr̃ ſatis cõtẽta.

Albertus.

Poſtremò Albertus. Quẽadmodum, inqũit, teſtat Magiſter, liberum arbitriũ non eſt niſi de contingentibus, & futuris, qa non eſt niſi de opabilibus p nos, quæ ſunt in nobis. i. in nr̃a ptãte, quo ad facere, & nõ facere, & quorũ non dñi ſumus, & cauſa, pñtia vcrò determinata ſunt ad eẽ, pterita aũt ad neceſſe fuiſſe, ideo nec præſentia, neq; præterita habent ſe ad eſſe, & non eſſe, ſed ad eẽ tm̃. Idcirco non eſt de eis conſilium, qa nec inqſitio an ſint agenda. Conſilium (ut dicunt Damaſc. Gregorius; Nicenus) eſt de operabilibus per nos, quæ ſic & aliter fieri queunt. Sicq; conſilium non eſt niſi de contingentibus, & futuris, propter liberum arbitrium, cuius eſt eligere id, quod ex conſilio ſententiarum eſt, non niſi contingentium futurorum. Hęc Albertus.

Damaſc. Greg. Nic.

Dionyſ.

Cuius rñſio videtur a prænductis aliqualiter diſſonare, ſed faciliter concordatur per diſtinctiones prætactas: præterim per hoc quod iſta dicuntur de libero arbitrio, ut eſt deliberatiuum, & practicum.

QVAESTIO IIII.

Alber. Auguſt. Libertatis quatuor ſunt gradus.

QVartò [quæritur de ſtatibus liberi arbitrij] de quibus benè tractat Magiſter in litera. Quocirca ſcribit Albertus hic, & in libro de homine: Secundum Auguſt. quatuor ſunt ſtatus libertatis, ſeu liberi arbitrij in homine. Vnus ante peccatum, ſecundus ſub peccato, tertius ſub gratia, quartus in gloria. Atq; in omnibus his (iudicio meo) libertas a coactione, ſeu neceſſitate, æqualiter manet in homine, pp libertatem voluntatis, quam ſi homo amitteret, peccatum eius nõ eſſet peccatum. Et ſicut in verbis Auguſtini fertur in litera: In primo ſtatu nil hominem impendiebat a bono, nil impellebat ad malum, nec habuit infirmitatem inclinantem ad malum, habuitq; adiutorium ad bonum: tuncq; ſine errore ratio potuit iudicare: uolũtas quoq; ſine difficultate bonum appetere. At poſt peccatum aũ gratiæ reparationem homo premitur, ac uincitur concupiſcentia, habens infirmitatem in malum, nõ gratiam ad bonum, &c. prout habetur in litera.

Obiectio.

¶Sed contra id, quod dicitur de ſtatu iſto, quòd homo in eo exiſtens poteſt peccare, & non põt non peccare, obijcitur. Nã ſequeretur, quòd homo gratia carens haberet neceſſitatem, & coactionẽ peccandi: ſicq; peccatum nõ eſſet voluntarium, nec homini imputandum.

Dilutio.

¶Et rñdendum, quod iſtud non ſequitur: Si enim quis habeat plura deprimentia ad peccadũ, & nihil eleuans contra ea, neceſſe eſt, quod deprimẽtia vincant, & faciant eum labi deorſum: ita eſt in libero arbitrio gratiam eleuantem non habente, ſed propriam infirmitatem, & culpam trahentem inferiùs: tñ non cadit niſi electione. propriæ uoluntatis, non neceſſitate coactionis.

Gregor.

Ideo dicit Grægorius: Peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, põdere ſuo mox trahit ad aliud. Huc qñ hõ eſt in peccato mortali, nec habet gratiam adiutricẽ, ac uoluus peccati ſanantem, non ualet reſiſtere peccato pp diſpoſitionem malam, quæ eſt in eo: attamen nulla neceſſitate cogitur ad peccandum, ſed infirmitate propriæ uoluntatis ita deprimitur, ut ſit ſeruus peccati, & uoluntariè ſeruiat vitio Hæc Albertus.

Alexand.

¶Hinc Alexander liberum arbitrium fuit cõmune homini in ſtatu innocentiæ, & culpæ, ac gratiæ, quia in quolibet ſtatuum horum ineſt homini flexibilitas, ſeu uertibilitas ſm electionem. Et iſtud intelligendum eſt, ſm quod liberum arbitrium dr liberum a coactione, non ut dicitur liberum a peccato: imo & prout dr liberum libertate naturæ, quam culpa non aufert. Nam quamuis ſeruitus peccati non compatiatur ſecum libertatem gratiæ, nihilominus ſimul ſtat cum libertate naturæ. Hæc Alexander: Concordantq; alij.

Tho. aqui.

¶Inſuper a diuerſis diuerſæ hic quæſtiones mouentur. Vna eſt de diſtinctione triplicis libertatis. Circa quod loquitur Thomas: Libertas in ſua ratione negationẽ coactionis includit. Omnis autem priuatio diſtinguitur penes ea, quæ per eam priuãtur: hoc ſm ea, qua cogere poſſunt, aut impedire, oportet liberi arbitrij diſtinctionem accipere. Sed (ut dictũ eſt) duplex extat coactio. Quædm perfecta, q uocatur compulſio. Alia imperfecta, & uocatur impulſio: conſiderando ergo libertatem, ut per eam remouetur perfecta coactio ſic eſt libertas a coactione, vel neceſſitate: & hæc libertas per ſe, ac ſem per liberum arbitrium conſequitur tanquam eſſentialis eidem. Conſiderando autem libertatem per remotionem impellentis, ſiue impedientis, occur-

rit duplex dr̃ia: q̃a aut impellit, ſeu impedit liberũ arbitriũ p ſe, ſicut habitus, aut diſpoſitio, q̃ ſiunt in aia, & ita eſt libertas a peccato, vel p accidẽs, uť ſũt impotẽtiæ, & penalitates corpales vſum liberi arbitrij impediẽtes, & ſic eſt libertas a miſeria. Hęc Tho. Atq; ut addit Alexand. S. Bernardus in lib. ſuo de libero arbitr. aliã ponit diſtinctionẽ triplicis libertatis, videlicet libertatẽ arbitrij, libertatẽ cõſilij, & libertatẽ cõplaciti. In actib⁹ qppè humanis eſt aliqd licitũ, nulla lege ꝓhibitũ, & reſpectu hui⁹ dr̃ libertas arbitrij, q̃a in nr̃o cõſiſtit iudicio, an illud ſequamur aut nõ: Aliud eſt, qđ nõ ſolũ eſt licitũ, ſed ẽt vtile: q̃a vt ait Apoſt. Oĩa licẽt, non oĩa expediũt, & reſpectu huius eſt libertas cõſilij. Cõſiliũ namq; eſt de bono meliori, quod expedit ad ſalutẽ. Tertiũ ẽ, quod delectat, & circa hoc eſt libertas cõplaciti. Vñ dicit Bernar. Libertas arbitrij diſcernere habet, qđ libeat, libertas conſilij ꝓbare habet, qđ expediat: libertas cõplaciti experiri, quid libeat.

Alexand. Bernar. 1. Cor. 6. Bernar.

QVAESTIO V.

AMpliùs q̃rit̃ hic [an liberũ arbitriũ ſit in oĩbus illud hñtibus æqualiter, an potius augeat̃, & remittat̃, ita q̃ poſsit tãdẽ amitti.] Ad qđ iã ex uerbis Alberti rñſio tacta eſt, Imo cũ dictũ ſit, q̃ libertas a coactione, ſit eſſentialis, & p ſe cõueniens libero arbitrio, cõſtat, quòd amitti non valeat.

Tho. aqui. ¶Hinc Thom. planè rñdens: Libertas, inq̃t, a coactione, ſeu neceſsitate, cõſequit̃ liberũ arbitrium in oĩ ſtatu, nec auget̃, neq; minuit̃ p ſe, ſed p accidens: Oĩs. n. ꝓprietas, q̃ naturã cõſequit̃ aliquã, tãto excellẽtiùs eſt in natura illa, quãto ipſa natura in aliquo nobiliùs inuenit̃. Vñ & angelus eſt magis ſapiẽs, atq; intelligẽs, q̃ hõ, an angelus quoq; ſupior magis, q̃ inferior, & ſic de libertate arbitrij, q̃ eſt a coactione pfecta, dicẽdũ eſt, qđ pclariùs eſt in vno, q̃ in alio. Porro libertas a coactione impfecta, ſeu ab impellẽte, vel diſponẽte in diuerſis auget̃, minuit̃, acq̃rit̃, & pdit̃, ſm qđ impellentia, vel diſponentia illa augẽtur, aut minuunt̃, accedunt, aut recedunt. Vñ libertas talis p ſe auget̃, atq; minuit̃ in hoĩe ſm ſtat⁹ diuerſos. Libertas quoq; a pctõ, pctã omittẽdo, aut pęnitẽdo recuperat̃. Hæc Tho. in Scripto. ¶Additq; Alexã. Libertas arbitrij nõ eſt amiſsibilis. Libertas verò cõſilij, atq; cõplaciti pñt augeri, ac minui, aut in toto auferri. In ipſis. n. accidẽtaliter imago Dei attẽdit̃, & in inferno nulla eſt libertas cõplaciti: ſed nec ſapiẽtia, nec ſcia, nec cõſiliũ ꝓderũt apud inferos.

Alexan. Eccleſ. 9.

QVAESTIO VI.

PRęterea Richardus interrogat. An ĩ vita hac poſſumus hr̃e vſum liberi arbitrij ſine phãtaſmate. Et rñdet, qđ cũ actio liberi arbitrij ſicut & volũtatis, pſupponat actũ intellect⁹, nec abſq; phãtaſmate intelligere valeam⁹, ꝯñs eſt, qđ nec actũ liberi arbitrij ſine phãtaſmatis ſpeculatione hr̃e poſsim⁹. ¶Iterũ q̃rit, vtrũ in ſomno naturaliter hr̃e poſsimus liberi arbitrij vſũ. Rñdet, qđ nõ: q̃m vſus liberi arbitrij vſum pexigit rõnis, cuius vſus, ſeu iudiciũ p ſomnũ impedit̃. Harũ rñſionũ prima ſm opinionẽ ꝓcedit dicentiũ, qđ nõ poſsim⁹ ſine phãtaſmatis ſpeculatione in actũ intelligẽdi aſcẽdere, cui⁹ oppoſitũ ſæpe oñſum eſt. Secũdæ quoq; rñſionis ꝯriũ ſupra eſt declaratũ, cũ nõ ſolũ ſm theologicã veritatẽ, ſed & ſm philoſophicã traditionẽ pcipuæ reuelationes fiãt in ſomno, vt ante diffusè innotuit.

Richar. Cenſura Diony.

QVAESTIO VII.

POſtremò Scot⁹ hic q̃rit, utrũ aliqd aliud a uolũtate cauſet effectiuè actũ uolẽdi i uolũtate. Quo circa primò recitat, & reꝓbat opinionẽ uni⁹ doctoris, puta Hẽrici, dicẽtis, q̃ imò, pſertim phãtaſma, & addit̃: Alia eſt opinio cuiuſdã antiquoris doctoris, eã dẽ cõcluſionẽ tenentis, ex aliorũ motiuo, & partim aliũ modũ ponẽtis, utpote, q̃ uolũtas mouet̃ ab alio & aliud illud dicit eẽ obiectũ cognitũ, ſeu itellectionẽ, nã appetit⁹ ſenſitiu⁹ effectiuè mouet̃ ab obiecto ſenſibili, & ergo & intellectiu⁹ ab intelligibili. Rñdetur, q̃ obiectũ, ut cognitũ cauſat, hoc eſt dicere, q̃ intellect⁹ p ſuã intellectionẽ cauſat volitionẽ. Hæc ille. Veruntñ noſter⁹ reportat̃, q̃ ipſa uis uolitiua, mediatè ꝓducit intra ſe uolitionẽ, ſicut intellectiua vis intellectionẽ cõcurrẽte cõcauſalitate obiecti, & ſpẽi: Deo quoq; oĩpotẽti ꝓpriũ eſt imediatè in ipſam imprimere uolũtatẽ, nec ſolũ eẽ cãm potentiæ, & habitu⁹, ſed ẽt actionis, ꝓut hoc clari⁹ ſupra eſt deductũ.

Iohan. Scotus. Dionyſ.

De gratia operante, & cooperante. Diſtin. XXVI.

Diſtin. 26. Augu. de gratia, & lib. arb. Quæ ſit gratia operans, & q̃ cooperãs.

HAEc eſt gr̃a opans, & coopans. Operãs. n. gr̃a ꝓparat hoĩs uoluntatẽ, ut uelit bonũ. Gr̃a coopans adiuuat, ne fruſtra uelit. Vñ Augu. in lib. de gr̃a, & libe. arb. Coopando Deus in nobis pficit, qđ operãdo incepit: q̃a ipſe, ut uelim⁹ opat̃ incipiẽs, q̃ uolẽtibus coopatur pficiẽs. Vt ergo uelimus, opatur. Cum aũt uolumus, & ſic uolumus, ut pficiamus, nobis coopatur: & tñ ſine illo, uel opante, ut uelimus, uel cooperãte cũ uolumus bona pietatis opa nihil ualemus. Ecce his uerbis ſatis apitur, q̃ ſit opans gr̃a, & q̃ coopans. Opans. n. gr̃a eſt, q̃ pũenit uolũtatẽ bonã: ea. n. liberatur, & ꝓparatur hoĩs uolũtas, ut ſit bona, bonũq; efficaciter uelit. Coopans uerò gratia, uolũtatẽ iã bonã ſequitur adiuuãdo. Vñ Aug. ꝯ Iulianũ hæreticũ: q̃ bonã uoluntatẽ ex libero arbitrio tñ eſſe dicebat, atq; hoĩem p liberum arbitrium poſſe bonũ uelle, & opari ſine gratia aſſerebat, ait: Aptã de cõmẽdatione gratię Apo. ſñiam ꝓtulit, cum ait: Nõ eſt uolẽtis, neq; currẽtis, ſed Dei miſerẽtis. Hæc ſi attẽderes Iuliane, nõ extẽderes ꝯ gratiã merita uoluntatis humanæ. Non. n. ideo miſeretur Deus alicuius, q̃a uoluit, & cucurrit: ſed ideo uoluit, & cucurrit, q̃a miſertus eſt Deus. Paratur. n. uoluntas hoĩs a Deo: & a dño greſſus hoĩs dirigũtur. Ideoq; cõgruè ait: Nõ eſt uolẽtis neque currẽtis, ſed miſerẽtis Dei. Nõ q̃a hoc ſine uoluntate noſtra agatur, ſed q̃a uoluntas noſtra nil boni agit, niſi diuinit⁹ adiuuet̃. Vñ alibi Apoſt. ait: Nõ aũt ego, ſed gr̃a Dei mecũ. Nõ iõ dicit, q̃a nil boni agebat: ſed q̃a nihil boni ageret, ſi illa nõ adiuuaret. His teſtimonijs aptè ĩſinuat̃, q̃a uolũtas hoĩs gr̃a Dei pũenit, atq; ꝓparat̃, ut fiat bona, nõ ut fiat uolũtas: quia & ante gratiam uoluntas erat, ſed non erat bona, & recta uoluntas.

Rom. 9. c. Pſal. 36. De perfectione iuſtitiæ. 1. Cor. 15. Auguſt. ad Paulinum

Quid

B ## *Quid ſit voluntas.*

Voluntatem ipſam Aug. in lib. de duabus aīabus ita diffinit: Voluntas eſt animi mot⁹ cogente nullo, ad aliqd non admittendum, vel adipiſcendum. Hæc aūt, ut nō admittat malum, & adipiſcat̄ bonum, præuenitur, & p̄paratur Dei gr̄a. Vnde Apoſt. gr̄am p̄ueniē tem, & ſubſequentē commendans. i. operantem, & cooperantem, uigilanter dixit: Non eſt uolentis, neq; currentis, ſed Dei miſerentis: & non ēconuerſo, non eſt miſerētis Dei, ſed uolentis, & currentis. Nam ſi (ut quibuſdā placuit, quod dictum eſt) ita accipiat̄, non eſt uolentis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei: tanquā diceretur, nō ſufficit ſola uolūtas hoīs, ſi nō ſit ēt miſericordia Dei: ꝯ̄ dr̄, non ſufficit ēt miſericordia Dei, ſi nō ſit ēt volū tas hoīs. Ac p hoc ſi rectè dictū eſt illud, q a id volūtas hoīs ſola non implet: cur ēr nō a ꝯ̄trio rectè dr̄, nō miſerētis eſt Dei, ſed uolētis eſt hoīs, cū miſericordia Dei ſola non impleat? Hō. n. credere, uel ſperare non poterit, niſi uelit: nec p̄uenire ad palmā, niſi uolūtate currat. Reſtat ergo, ut ideo ita rectè dictū intelligat̄, ut totū det̄ Deo: q hoīs volūtatē bonā p̄uenit, & p̄parat adiuuandā, & adiuuat præparatā: nolētē p̄euenit, ut uelit, uolētē ſubſequit̄ ne fruſtra uelit. Ecce his uerbis, & alijs præmiſſis euidenter tradit̄, q a uoluntas hoīs præparatur, & præuenitur gratia Dei, ut uelit bonum, & adiuuatur ne fruſtra uelit.

Aug. cōtra Manichęos de duabus animabus c. 10. De gratia operāte, & cooperāte & hoīs uoluntate. Rom 9 c August. in Enchi ad Laurētiū. cap 32.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam.

C Itaq; bona uoluntas comitatur gratiam, non gratia uoluntatem. Vnde Aug. ad Bonifacium Papam ſcribens ꝯ̄ Pelagianos, inquit: Cum fides impetrat iuſtificationem, ſicut vnicuiq; Deus partitus eſt menſuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa meretur augeri, ut aucta mereatur, & perfici: uoluntate comitante, nō ducente: pediſſequa, non præuia. Ecce hic apertè habes, ꝙ gratia præuenit bonæ uoluntatis meritum, & ipſa bona uoluntas pediſſequa eſt gratiæ, non præuia.

Auguſt. ad Bonifaciū li. 4. c 6.

D ## *Quæ ſit gratia voluntatem præueniens, ſ. fides cum dilectione.*

Et ſi diligenter intendas, nihilominus tibi monſtratur, q̄ ſit ipſa gratia uolūtatē præueniens, & præparās, ſ. fides cū dilectione. Ideoq; Aug. in eodē, tractās qūo iuſtificati ſumus ex fide, & tn̄ gratis: utrunq; n. dicit Apoſt. q dicit: Iuſtificati ex fide. Et alibi ait: Iuſtificati gratis p gratiā. Hoc. n. ideo dixit: ne fides ipſa ſuperba ſit: ne dicat ſibi, ſi ex fide iuſtificati, qūo gratis? Quod. n. fides meretur, cur non potius redditur, quā donatur? Nō dicat homo iſta fidelis, quia cum dixerit, habeo fidem, ut merear iuſtificationem, rn̄detur ei: Quid habes, quod non accepiſti? Fides. n. qua iuſtificatus es: gratis tibi data eſt. Hic apertè oſtenditur, ꝙ fides eſt cauſa iuſtificationis: & ipſa eſt gratia & beneficium, quo hoīs præuenitur uoluntas, & præparatur. Vnde Aug. in 1. lib. retracta. Voluntas eſt, qua & peccatur, & rectè uiuitur. Voluntas uerò ipſa niſi Dei gratia liberetur a ſeruitute, qua peccati ſerua facta eſt, & ut uitia ſuperet, & adiuuetur: rectè pieq; uiui a mortalibus non pōt: & hoc beneficium, quo liberatur, niſi eā præueniret, iā meritis ei daretur, & non eſſet gratia: quæ utiq; gratis datur. Preuenitur ergo bona hoīs uolūtas illo gratiæ beneficio, quo liberatur, & præparatur. Et illud beneficiū fides Chriſti rectè intelligitur, ſicut Auguſt. in Ench. euidenter oñdit, dicēs: Ipſum arbitriū liberādū eſt poſt illā ruinā a ſeruitute pc̄ti. Nec oīno p ſeipſum, ſed p ſolam Dei gratiam, q̄ in fide Chriſti poſita eſt, liberatur, ut volūtas ipſa præparetur. Ecce aptè dicit gratiā, p q̄ liberatur arbitriū, & p̄paratur uoluntas, ſitam eē ī fide Chriſti. Fides. n. Chriſti (ut in eodē ait) impetrat, quod lex imperat.

Vbi ſupra Rom. 5. d Rom. 3. c 1. Cor 4. d Aug lib. 1. retract c. De bñficio quo voluntas liberat.

E ## *Quòd voluntas bona, quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona præuenit.*

Ipſa tamen eadem uolūntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Aug. in Ench. Præcedit bona uoluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia, q̄ aūt non præcedit, ipſa in eis eſt, & ipſa iuuat. Nam utrunq; legitur in ſanctis eloquijs: Et miſericordia eius præueniet me, & miſericordia Dei ſubſequetur me. Nolentem quippè præuenit, ut uelit, uolentem ſubſequitur ne fruſtra uelit. Cur. n. admonemur orare p inimicis noſtris nolentibus piè uiuere, niſi ut Deus in eis operetur, & uelle? Itemq;, cur admonemur petere, ut accipiamus, niſi ut ab illo fiat, quod volumus, a quo factum eſt, ut uelimus? Inde Apoſto. ait: Non eſt uolentis, neq; currentis, ſed Dei miſerentis. Ex his apparet, ꝙ bona hoīs volūtas quædam dona Dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans, & quibuſdā præuenitur, quia eam præuenit gratia operans. ſ. fides cum charitate.

Auguſt. in Enchir. ad Laurentiū c. 32 Pſal 58 b 22 b

F ## *Quæ prædictis videantur aduerſari, ſcilicet, quod videtur dici fidem eſſe ex voluntate.*

Non eſt tn̄ ignorandum, quod alibi Auguſt. ſignificare videtur, quòd ex uolūtate ſit

fides, de illa uerbo Apoſtoli: Corde creditur ad iuſtitiam, ita ſuper Ioannē tractās: Ideo
non ſimplr Apoſt. ait, creditur: ſed, corde creditur: qa cætera pōt hō nolens credere non Ro 10.c Aug hom.
niſi uolens: intrare eccleſiā, & accedere ad altare pōt nolens, ſed non credere. Itē ſuper 28
Gen. ubi Labā, & Batuel dixerunt: Vocemus puellā, & q̃ramus eius uolūtatem, dicit ex- Gen 24.f
poſitor: quia fides eſt uoluntatis, non neceſſitatis. Ad quod rñdentes, dicimus non hæc Rāſo cū
ita accipienda fore, ut ex uoluntate hoīs fides intelligatur prouenire, cū ipſa ſit propriè determina
Dei donū, ut ait Apoſt. ut ex ea bona hoīs merita incipiant. Per hanc.n. ut ait Augu. ſup tione.
Pſal. 61. iuſtificatur impius. i. fit de impio pius, ut deinde ipſa fides incipiat per dilectionē Ephe 2 b Pſalm. 61.
operari, unde oīa bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta ſunt, quia non eſt
fides niſi in eo, qui uult credere, cuius bonam uoluntatem fides præuenit non tpe, ſed cā
& natura. Vnde Aug. ſupra congruenter dixit, ꝙ bona uoluntas in eis donis eſt, quæ non
præcedit: & ipſa iuuat, qui ea iuuat, quibus præuenitur, dum eis conſentit ad effectū bo-
ni: & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur.

G *Quædam adhuc addit, quæ grauiorem faciunt quæſtionem, ſcilicet, quòd cogitatio boni præcedit fidem.*

Cæterum hanc q̃onem magis acuunt, & vrgent verba Auguſt. quibus in lib. de præde- Aug lib. 1.
ſtinatione ſanctorum utitur, pertractans illud uerbum Apoſt. Non ꝙ ſufficientes ſimus de prade.
cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis. Attendat, inquit, hic & uerba iſta perpendant, ſanctorū.
qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex Deo eſſe fidei ſupplementum. Commēdās c. 2.
.n. iſtā grām, q̃ non datur ſm aliqua merita, ſed efficit bona merita, inquit: Non ꝙ ſuffi- 2. Cor. 3.b
cientes ſimus cogitare aliquid boni. ſ. ex nobis. Quis aūt non uideat priùs eſſe cogitare, q̃
credere? Nullus quippe credit aliquid niſi priùs cogitauerit eſſe credendum. Si ergo co-
gitare bonum non eſt ex nobis, ut hic Apoſt tradit, nec credere: quamquam, & ipſum Quid cre-
credere nihil aliud eſt, q̃ cum aſſentione mentis cogitare. Hic vr̃ inſinuari, ꝙ cogitatio dere.
bona præcedat fidem, & ita bona uoluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod præ Determi.
dictis aduerſari vr̃. Ad hoc autem dicimus, ꝙ aliqñ cogitatio bona ſiue uoluntas præue
nit fidem: ſed non eſt illa bona uoluntas, uel cogitatio, qua rectè uiuitur. Illa.n. ſine fide
& charitate non eſt. Nam, ut ait Aug. ad Anaſtaſium, Sine ſpiritu non eſt uoluntas hoīs Auguſt.
libera, cum cupiditatibus uincatur: non eſt libera ad bonum niſi liberata fuerit. Nō aūt
liberatur, niſi per ſpiritum ſanctum diffundatur charitas in cordibus. Non eſt libera uolū Rom. 5 6.a
tas, niſi eam liberet gr̃a per legem fidei. i. non eſt libera ſine fide operante per dilectionē, Greg.
& illa ſufficienter, & uerè bona eſt. Non eſt.n. fructus bonus, q de charitatis radice non
ſurgit. Si uerò adſit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

H *De illa cogitatione boni, quæ præcedit fidem, plenè diſſeritur.*

Illa autem cogitatio ſiue uoluntas, quæ fidem, & charitatem, aliaſq; iuſtificationes p̃-
cedit, non ſufficit ad ſalutem, nec rectè ea uiuitur. Hac uoluntate concupiſcitur illa bo
na uoluntas, quæ eſt magnum bonum, iſta uerò non. Alia eſt ergo illa voluntas ſiue co
gitatio, alia iſta. Et ſicut illa iſtam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Augu. Aug. ſuper
iſtam diſtinguens ſuper illum locum Pſa. Concupiuit aīa mea deſiderare iuſti ait: Côcu Pſa. 108. c
piuit deſiderare, inquit, non deſiderauit. Videmus.n. rōne nonnunqnam, q̃ utiles ſint iu
ſtificationes Dei: ſed infirmitate præpediti, aliqñ non deſideramus. Præuolat ergo intel-
lectus, ſequitur tardus, aut nullus affectus. Scimus bonū, nec delectat agere, & cupimus,
ut delectet. Sic iſte olim deſiderare concupiſcebat, quæ bona eſſe cernebat: cupiens eo-
rum habere delectationem, quorum potuit uidere rōnem. Oſtendit itaq; quibus quaſi
gradibus ad eas perueniatur: priùs.n. eſt, ut uideatur, quàm ſint utiles, & honeſtę: deinde,
ut earum deſiderium concupiſcat: poſtremò, ut proficiente gr̃a delectet earū operatio,
quarum ſola rō delectabat. Attende hūc ordinem grārum, quem hic diſtinctè aſſignat Secūdum
Aug. qualiter. ſ. intellectus bonorum præcedit concupiſcentiam eorundem, & ipſa con verba Au-
cupiſcentia delectationem, q̃ fit per fidem, & charitatem: qua habita, uerè bona eſt uo- gu gratia-
luntas, qua rectè uiuitur. Ipſaq; fidei comes eſt, non præuia. Qui uerba Aug. præmiſſa ſm rum ordi-
hanc diſtinctionem conſiderat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit: nō igno- nē expoñ.
rans ēt ante grām præuenientem, & operantem, qua uoluntas bona præparaī in hoīe, p̃-
cedere quædam bona ex Dei gr̃a, & libero arbitrio: q̃dam ēt ex ſolo libero arbitrio, qui-
bus tñ uitam non mereī, nec grām, quā iuſtificatur. Illius enim gr̃æ percipiendæ, qua uo
luntatem hoīs ſanat, ut ſanata legē impleat, nulla merita p̃cedūt. Ipſa eſt.n. qua iuſtifica
tus impius fit iuſtus, qui priùs erat impius: meritis aūt impij non gr̃a, ſed pœna debetur: Auguſt de ſpiritu, & litera.
nec iſta eēt gr̃a, ſi nō daret gratuita. Daī aūt gratuita, qa nihil boni ante feceramus vñ
hoc mereremur. Nō negamꝰ tñ multa ante hāc grām, & p̄ter hāc gratiā ab hoīe fieri bo Auguſt. ad Sixtum.
na

na p liberũ arbitriũ,ut tradit Aug. i tũſionib⁹ ɔ̃ Pelagianos,ubi dicit hoiem p liberũ ar bitriũ agros colere,domos ædificare,& alia plura bona facere ſine gratia cooperante.

I *Utrum una, eademq́; ſit gratia, quæ dicitur operans, & cooperans.*

Hic conſiderandum eſt eum prædictum ſit,per gratiam operantem,& præuenictem voluntatem hoīs liberari,ac præparari,ut bonum uelit:& per gratiam cooperantem,& ſubſequentem adiuuari,ne ſtuſtra uelit:utrum una, & eadem ſit gratia.i. vnum munus gratis datum,quod operet,& cooperet,an diuerſa:alterum operans, & alterum cooperans.Quibuſdã non irrõnabiliter vr,q̃ una,& eadẽ ſit gratia,idem donum, eadẽ uirtus, quæ operat,& cooperat,ſed pp diuerſos eius effectus,dicitur operans,& cooperans.Operans.n.dicitur,inquãtum liberat,& præparat uoluntatem hoīs, ut bonum uelit: cooperãs,inquantum eandem adiuuat ne fruſtra,uelit,ſ.ut opus faciat bonum. Ipſa.n.gratia. non eſt ocioſa,ſed meretur augeri,ut aucta mereatur & perfici.

K *Quid ſit ipſa gratia, & quomodo meretur augeri quæritur.*

Si uerò q̃rit,q̃ſo ipſa gratia præueniẽs mereat augeri, & pfici, cum nullum meritum ſit abſq; libero arbitrio:& quid ſit ipſa gratia,an uirtus,an non: & ſi uirtus,an actus,vel non,ut hoc apertè inſinuari ualeat,pmittendum eſt tria eſſe gña bonorum. Alia nãque ſunt magna,alia minima,alia media,ut Aug. ait in 1.lib.rettact. Virtutes,inquit, quibus rectè uiuitur,magna bona ſunt. Spẽs autẽ quorumlibet corporum, ſine q̃bus rectè uiui põt minima bona ſunt.Potentiæ verò aĩe,ſine q̃bus rectè uiui nõ põt,media bona ſunt: Item:Virtutibus nemo malè utitur.Cæteris aũt bonis.i.medijs,& minimis, non ſolum benè, ſed ẽt malè quiſq; uti põt, & ideo uirtute nemo malè utitur, q̃a opus uirtutis eſt bonus uſus iſtorum, quibus etiam non benè uti poſſumus. Nemo autem benè utendo malè utitur:non ſolum autem magna,ſed ẽt media,& minima bona eſſe præſtitit bonitas Dei.Ecce habes tria genera bonorum diſtincta. Aug. li. 2. de libe ar. c. 19. & 1. li. Retract. cap. 10. Augu. Ibi.

L *In quibus bonis ſit liberum arbitrium.*

Quæritur aũt,in q̃bus bonis contineatur liberum arbitrium.De hoc Aug.in 1.lib.re tract.ita ait:In medijs q̃dem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium,quia & malè uti poſſumus:ſed tñ tale eſt,ut ſine illo rectè uiuere nequeamus. Bonus aũt uſus eius iam uirtus eſt,quæ in magnis reperitur bonis,q̃bus malè uti nullus põt. Et quia bona,& magna,& media,& minima ex Deo ſunt,ſequitur,ut ex Deo ſit ẽt bonus uſus liberę voluntatis:qui uirtus eſt,& in magnis numeratur bonis. Attendè diligẽter,quæ dicta ſunt, & confer in unum:ſic.n.aperietur,quod ſupra quærebatur.Dixit equidem opus uirtutis eſſe bonũ uſum illorũ bonorũ,q̃bus ẽt nõ benè uti poſſumus.i.mediorum,in quibus poſuit liberũ arbitrium,cuius quoq; bonum uſum dixit eſſe uirtutem. Quod ſi eſt non eſt ergo opus uirtutis,quod ſupra dixit:quia aliud eſt uirtus,aliud opus eius. Aug Ibi. Præmiſſas auctoritates conſiderari, & cõferri iubet: ut poſſit ſolui, quod quærebatur. Albertus.

Summa diſtinct. 26. COmpleto in duab⁹ diſtinctionib⁹ tractatu de lib.arbitrio nũc tractat de ſupnaturali eius auxilio,qđ eſt gr̃a pſertim gratificãs.i.ſubiectũ deo gratũ,ſeu acceptũ efficiẽs. Primò itaq; diuidit gr̃am,Secũdò q̃d ſit volũtas oñdit. Gr̃a namq; inter vires aiæ vr̃ pcipuè voluntatẽ cõcernere,q̃a in volũtate eſt radix merẽdi,ac demerẽdi,q̃ tñ ſine gr̃a nil põt mereri,loquẽdo de merito vitæ æternæ.Tertiò referat q̃uo volũtas,& gr̃a ſe habẽt adinuicẽ.Quartò circa hæc q̃ões,& difficultates inducit,easq; ſoluit.Potiſſimè verò inquirit, an in nobis ſit aliq̃d boni,hoc eſt,vlla cogitatio ſiue affectio bona ante fidem,& gr̃am, atq; an idem in re ſit gratia operans,& gratia cooperans.

QVAESTIO I.

Arguitur contra ueritatem. HIc q̃rit primò,q̃d ſit gr̃a,an ſit q̃d creatũ i aia⁹ ac realiter idẽ,q̃ virt⁹,ſeu charitas. Et q̃uis de iſta ſup primũ ſit inq̃ſitũ Diſt. 17.nũc tñ q̃d breuiter eſt tãgendũ.Qđ aũt nõ ſit q̃d creatũ,põt pbari eiſdẽ motiuis,q̃bus pbatũ eſt ſup primũ,q̃ charitas ſit ipſemet ſpũſſctũs.Effect⁹ q̃ppè,q̃ gr̃æ gratũ facienti attribuunt,tãtæ ſunt dignitatis, & eminẽtiæ,q̃ nõ niſi Deo cõuenire vident,videlicet de inimico Dei facere eius amicũ, hoiem fragilẽ facere Dei filiũ adoptiuũ,deitatis heredẽ, Chri ɔſortẽ, & aiam facere Dei ſpõſam,& eſſe principiũ pmerendi æternã beatitudinẽ,ẽt quodammõ de condigno. Ex eiſdẽ apparet, q̃ charitas,& gr̃a ſint idẽ in re.Eædẽ namq; pprietates,& actiones iã tactæ,utrinq; conueniunt, nec ſine neceſſitate eſt ponenda pluralitas. Oia quoq;, q̃ gr̃æ aſſcribunt,p charitatẽ fieri q̃unt,& ſaluari.

¶Ad hoc rñdet Alber.Gr̃a eſt aliq̃d datũ, & creatũ in aia,eſtq; habitus,infuſus,& ſimilitudo bonitatis diuinæ,q̃ Deo p id,qđ factũ eſt,& ſuũ eſt reconciliamur,& unimur.Si aũt obijciat a ſimili: q̃m gr̃a qua miles efficit regi ſuo accept⁹,nihil ponit in milite,ſed magis in rege bñuolẽtiã,quã hẽt ad militẽ,ergo gr̃a p q̃ ſit hõ Deo accept⁹,nihil ponit i hoie,ſed in Deo.¶ Dicendũ,q̃ ſimilitudo iſta nõ ualet.Nã miles ex ſe põt aliq̃d facere,& habere p qđ placeat regi:hõ aũt ex ſe nihil põt habere, aut facere,quo placeat creatori,Vñ & Plato diſſeruit i Mẽnone,q̃ uirtutes tã intellectuales,q̃ morales nõ ſũt ab hoie,nec fiunt in eo p aſſuetudinẽ.& doctrinã,ſed dona ſunt Dei.Itaq; gr̃a iſta gratũ faciens,habitus eſt.& qualitas pficiens hoiem ad pmerendũ,q̃ Deus operat in nobis ſine nobis.i.ſine nr̃a concauſalitate, q̃. informat uoluntatẽ pueniẽdo ut poſſit in meritoria opa q̃m ſicut habitus uirtutis eleuat potentiã ad hoc, q̃ poſſit in actũ uirtutis pfectũ ſic habitus gr̃æ eleuat aiam operantẽ,eiusq; operationem,ut efficiatur meritoria uitæ æternæ. De qua re dictum eſt plenius ſuper primum diſt. de temporali proceſſione ſpũſſ. Obiectio. Dilutio. Plato.

Auguſt. Gratię diffinitio. Pſal. 103. Præpoſitinum.

¶Prętерea ſi q̃raẽ, q̃d diffinitiuè ſit grã: Rñdẽdũ,
ꝙ ſm Auguſt. in lib. de correctione, & grã, grã eſt
habitus totius uitæ ordinatiuus. Gloſ. verò ſup illud
Pſal. ut exhilaret faciẽ eius in oleo: Grã, inqt, inter-
eſt aĩæ conciliãs ei ſc̃tm̃ amorẽ. Præpoſitinus aũt,
aliȷ̃que antiqui magiſtri diffinierunt ſic gratiam:
Grã eſt habitus infuſus diuinæ bonitati, ac charitati
conſimilis, gratũ Deo reddens habẽtẽ, & opus eius
gratum efficiens. Proprius. n. effectus eſt grę, totam
hoĩs uitam vniuerſaliter ordinare ad Deũ, & in hoc
differt ab vniuerſitate uirtutum: qm̃ virtus non or-
dinat niſi ad actum, & potentiam, grã aũt vniuerſa
liter ordinat hominem totum ad deum. Dr̃ demum
grã nitor, nitor. n. conſiſtit in pulchritudine ex con
formitate ad primum pulchrum, quod gratia facit.
Sanctus verò amor, præcipuè, charitas perficit grã,
ſm quod eſt conformitas ſummi boni ad bonum,
quod in anima exiſtit per grãm. Poſtremò diffinitio
illa Præpoſitini data de grã, cæteris magis propria
perhibeẽ, & per partes deſcriptionis illius grã dif-
fert. Nempè ꝑ hoc, quod dr̃ habitus infuſus, diſtin-
guiẽ ab habitibus acquiſitis: ꝑ hoc q̃d dr̃ diuinæ bo
nitati ſimilis, diſtinguiẽ ab habitibus particularib⁹,
quia non vniuerſaliter aſsimilant nos bonitati diui
næ, ſed cuidam perfectioni increatæ, ſicut ſapientia
veritati, ſortitudo potentiæ, ſicq; de aliȷs: grã uerò
vniuerſaliter nos diuinę aſsimilat bonitati, ideo gra
tum facit habentem, & opus eius Deo acceptum.
Hinc fertur in lib. de laudibus bonis: Iuſtitia eſt ha-
bitus in anima tota conſiſtens. Prudentia aũt eſt in
parte animæ poteſtatiua, puta in rõne, temperantia
in concupiſcibili, fortitudo in iraſcibili. Ita & gratia
eſt habitus vniuerſalis infuſus, qui diffunditur in to
ta anima, atque in oĩbus viribus, & operibus eius.
Hæc Albertus.

Diony.

¶Cuius uerba ex ſequentibus clariùs eluceſcent.
Gratia. n. cum realiter ſit habitus vnus in eſſentia
ſimplex, non põ: eſſentialiter eſſe in diuerſis ſubie-
ctis, ſed influentialiter, participatiueq; tm̃. Vnde &
vniuerſalis dr̃ non per quidditatem, & prædicatio-
nem, ſed uirtualiter, & per ramificationem, ut in-
fra dicetur. Rurſus obſcurum vr̃, quod dixit, virtus
non ordinat niſi ad actum, & potentiam, non autẽ
vniuerſaliter ad Deum. Ad minus equidem vir-
tutes theologicæ ordinat hominem directè, & im-
mediatè ad Deum, qui earum obiectum eſt, & pro-
xima cauſa, quod & charitas præcipuè agit.

Tho. aqui. Gratia duppliciter accipitur.

¶Præterea Thomas: Nomen, ait, grę quandam li
beralitatem importat. Vnde ex hoc, quod gratis da
tur, grã appellatur. Liberalis aũt donationis princi-
pium eſt amor. Hinc grã dupliciter ſumitur. Primò
pro acceptatione amoris, ſm quod aliquis dr̃ habe
re alterius grãm: qm̃ alter diligit eum. Secundò, ꝓ
dono, quod ex amore liberaliter datur. Sicq; grã dr̃
donum, quod gratis conferẽ. Et quocunq; horum
modorum gratia capiatur, oportet, quòd quid erea
tum deſignet. Si enim pro dilectione ſumaẽ diuina,
conſtat, quòd effectum aliquem Dei ponat in crea-
tura: nam ſicut ſcientia Dei differt a nr̃a: qm̃ ipſa eſt
cauſa rerum, noſtra verò a rebus cauſatur: ita & no
ſter amor a bonitate dilecti cauſaẽ, quæ ad ſui trahit
amorem: ſed amor Dei bonitatem rebus largiẽ, iux-
ta quod 4. cap. de diui. nomi. ſanctus Diony loquiẽ:

Dionyſius martyr.

Diuinus amor non permiſit eum ſine germine eſſe.
Vnde per hoc, quod Deus dr̃ quemquam diligere,
inſinuaẽ effectus dilectionis Dei in ipſo dilecto eſſe.
Similiter ſi ſumatur grã pro dono gratis dato, ad-
huc dicit quid creatum: eſt. n. quoddam donum gra
tis datum increatum, videlicet ſpiritusſanctus, verũ
quòd hoc donum habeatur, cum priùs non habere
tur, non ex eius mutatione cõtingit, imò ex hoc ipſo
quòd ſpũs ſanctus alicui datur, oportet, ut aliquid
creaturæ accreſcat, quod antea non habebat, ſm cu
ius acceptionem ſpiritum ſanctum hr̃e dicaẽ. Hic
grã qualitercunq; ſignificeẽ, dicit quid creatum in
aĩa, cui gratis donaẽ, quamquã & noĩe grę aliquid
increatum queat ſignari, vt acceptatio Dei, aut do-
num increatum, quod eſt ſpiritusſanctus.

¶Inſuper quamuis Deus diligat aliquo mõ om-
ne creatum, ſm quod bonum naturæ omnibus tra-
didit, & conſeruat: illa tamen eſt ſimpliciter perfe-
cta dilectio, quaſi amicitiæ ſimilis, qua non ſolum di
ligit creaturas, ſicut artifex opus, ſed & quadã ama-
bili ſocietate, ſicut amicus amicum, inquantum tra-
hit eas in ſocietatẽ ſuæ fruitionis, quatenus in hoc
ipſo conſiſtat eorum beatitudo, & gloria, quo ipſe-
met Deus beatus eſt. Et hæc dilectio, quo ſanctos, ꝑ-
deſtinatosq; diligit, quę autonomaticè dilectio nuncu
patur: ꝑꝑ quod effectus huius dilectionis autonomati
cè grã dr̃, quamuis, & omnes naturales bonitates
grę dici poſsint: qm̃ gratis danẽ a Deo. Deniq; cum
homo ad ſupernaturalem finẽ creatus ſit, q̃ eſt viſio
ſuperbeatiſsimi Dei ꝑ ſpẽm, non põt hmõi finem ni
ſi per ſupernaturalia media præſertim ꝑ grãm adipi
ſci: nec hoc eſt imperfectio ſed ꝑfectio, ac dignitas
hominis, quod hmõi medijs indiget: Dei quippè eſt
creare, & recreare, & ſicut creãdo dat formam ſub
ſtantialem, quæ ponit in eſſe naturali ſpecifico. ſic re
creando, ſeu iuſtificando dat grãm, q̃ ponit in eſſe
ſupernaturali ad promerendum idoneo.

Gratia accidens eſt animæ.

¶Præterea conſtat grãm eſſe accidens, nõ ſubſtã-
tiam, cum de nouo adueniat, valeatq; adeſſe, & ab-
eſſe, præter ſubiecti corruptionem. Verumtñ aliquid
ad alterum accidentaliter habet ſe, quod tñ in ſe ex
tat ſubſtantia, ut ueſtis ad hoiem: ſic quoq; aliquid
ſubſtantialiter ſe habet ad alterũ, quod tñ in ſe eſt ac
cidens, ut color ad albedinẽ, ſed ita non põt eſſe de
grã. Cum. n. ponatur gratia eſſe coniungens aĩam
ſuo vltimo fini hoc non ualet intelligi niſi per mo-
dum formæ, uel efficientis: non per modum efficien
tis, quia ſic oporteret aliquam ſubſtantiam creatã
eſſe mediam inter Deum, & animam, quæ eam Deo
effectiuè coniungeret: ſicq; aĩa non immediatè a
Deo gratificaretur, & glorificaretur, quod eſt alie-
num a fide. Si verò intelligaẽ formaliter, oportet, q̃d
grã ſit animæ forma, cumq; poſt cõpletum eẽ adue-

Obiectio.

niat, neceſſe eſt, quod ſit accidens. Et ſi obijciaẽ, ꝙ
accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectũ, quod

Nume. 11. Dilutio.

tñ grę conuenire vr̃, cum dñs legaẽ dixiſſe ad Moy
ſen: Tollam de ſpũ tuo, & dabo ſenioribus, &c. Dicẽ
dum, quòd grã eadẽ numero non trãſit de ſubiecto
in ſubiectũ, ſed modus ille loquendi intelligẽd⁹ eſt
ꝑꝑ ſimilitudinem gratiæ, aut ſimiles actus in ſpecie:

Diluitur obiectio.

ſi rurſus inſteẽ, quia gratia vr̃ præſtantior ſuo ſubie
cto videlicet anima, non ergo eſt accidens eius.

¶Dicendum ſicut dictũ eſt ſupra primũ de chari
tate, quod charitas, & grã quantum ad eſſe ſuũ for-
male, quo rõnalem perficiunt creaturam, ſunt ea
quodammodo præſtantiores, non tñ ſimpliciter.

¶Nunc reſtat tangendum, an grã ſit virtus, atq;
realiter idem, quod charitas. Vr̃, quod ſic, qm̃ uirtus
eſt, q̃ hñtem perficit, & opus eius bonum reddit. Et

Philoſop.

rurſus ſm Philoſ. 2. Phyſicorũ, uirtus eſt diſpoſitio
perfecti ad optimum, quod totũ potiſsimè compe-
tit grę, quæ aĩam perficiens ad ultimum beatitudi-
nis finem ipſam diſponit. Secũdò, in textu allegatur

Auguſt.

ex Auguſtino, quod gratia præueniens eſt fides per
dilectionem operans ſed fides eſt uirtus.

¶Et

¶Et rñdendum, quod circa hoc ſunt opiniones diuerſæ. Quidam etenim dicunt, quod gratia, & virtus ſunt omnino per eſſentiam idem in re, ſolaq; differant ratione, ita quòd gratia dicitur ſm quod hominem reddit Deo acceptũ: virtus verò, vt eſt principium operis recti. Sed hoc non videtur conueniens, quia ſi virtus haberet vtrunq; iſtorum, oporteret, quod omnis virtus hoc faceret. Cumq; nonnullæ virtus acquirantur per actus, ſequeretur iuxta Pelagij hæreſim, quòd homo ex libero arbitrio gratus fieret Deo. Si autem habet ab alio, quòd ſit virtus, & quòd gratum Deo efficiat, oportet quòd uirtus, & gratia non ſint oĩno idẽ in re: diuerſis namq; effectibus, qui diuiſim inueniuntur, diuerſa correſpondet principia. Hinc alij dicunt, quòd virtus, & gratia realiter differunt, non ſic quod per eſſentiam ſint diuerſa, ſed quòd ea gratia, & virtute fiat unũ, ſicut, ex forma, & eo cuius eſt forma. Dicunt enim quòd ita ſe habet gratia ad virtutem quemadmodum lumen manifeſtans colorem ad colorem. Vnde ſicut lumen efficitur quodammodo vnum cum colore exiſtens in eodem ſubiecto cum ipſo: ſic dicunt, quòd gratia vnitur virtuti in ſubiecto eodem ipſam informans. Ponunt quippè, quòd ſubiectum gratiæ propriè extat potentia. Verum nec iſta opinio videtur conueniens, quia dum ait, quod ex lumine, & colore ſit vnum, aut accipit lumen quòd eſt de compoſitione coloris, cũ hypoſtaſis coloris ſit lux: ſicq; rediret in primam opinionem, videlicet quòd gratia, & virtus ſint idem ſecundum rem non enim lumen, quod eſt de compoſitione coloris, differt re a colore. Aut accipit lumen, quod eſt in aere circumſtãte, quod conſtat in alio eſſe ſubiecto, quã color, eſſentialiter a colore differrè. Similiter, ſi ſumatur lumen prout participatur in ſuperficie corporis terminati in quo eſt color, de neceſsitate a colore per eſſentiam differt: quoniam adueniente, ac recedente lumine, idem permanet color. Similiter quoq; oportet, vt uel virtutes efficiantur deo gratæ ꝑ aliquid a Deo influxũ: ſicq; oportet illud ꝑ eſſentiam a virtute differrè, cum etiam quædam uirtutes infuſæ, ut fides, & ſpes, recedente gratia informes remaneant: uel oportet, quòd uirtutes Deo ſint gratæ, ſine hoc, quòd aliquid addatur influxũ a Deo: ſicq; gratia, aut nihil creatum ponit in anima, aut nihil realiter a uirtute diſtinctum. Ideo alij dicunt, quod gratia a uirtute eſſentialiter differt. Oportet enim perfectiones perfectibilibus eſſe proportionatas. Hinc ſicut eſſentia animæ a qua fluunt potẽtię, a potentiis differt realiter, & accidens a ſubiecto: & tamen omnes vniuntur in eſſentia animæ tanquam in radice, ita a gratia, quæ eſt perfectio eſſentiæ animæ fluunt uirtutẽs, quæ ſunt perfectiones potentiarum ab ipſa gratia eſſentialiter differentes: attamen in gratia ſunt coniunctę ſicut in ſua origine per modum, quo diuerſi radij ab eodem corpore lucente procedunt: & hoc iuxta prædicta conuenientiùs eſſe uidetur. Veruntamen gratia ad genus qualitatis reducitur, atq; ad primam ſpeciem eius: nec tamen propriè naturam habitus habet, cum non immediatè ad actum ordinet, ſed eſt velut habitudo quædã.

Chryſo. Propter quod dicit Chryſoſtomus quod eſt ſanitas mentis. Vnde nõ computatũ inter ſcientias, aut uirtutes, nec inter alias qualitates, quas Philoſophi numerauerunt, quorum non erat tractare niſi habitus naturales, aut acquiſitos.

Soluuntur obiecta. ¶Ad obiecta ergo dicendum, quòd virtus dicatur diſpoſitio perfecti ad optimum, inquantum elicit operationem, per quam res ſuum conſequitur finem, & taliter gratia non eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, quia non reſpicit primò operationem ſicut effectum proximum, ſed potiùs eſſe quoddam ſupernaturale diuinum, quod animæ confert. Bonitas quoque, quam uirtus confert habenti, eſt bonitas perfectionis in comparatione ad opus: gratia verò confert animæ perfectionem in quodam eſſe diuino, non ſolum reſpectu operis, ſed ſecundum quod gratiam habentes quodammodo deiformes conſtituuntur, propter quod tanquam filij Deo grati dicuntur.

¶At verò gratia præueniens dicitur fides, nõ quaſi realiter idem cum fide, ſed quia in iuſtificatione, quàm gratia cauſat, motus fidei primus eſt. Cumq; habitudines, & habitus nobis per ſuos innoteſcant effectus, id in quo gratia primò manifeſtatur, eſt fides. ideo fides nominatur præueniens gratia. Gratia præueniens cur fides dicatur.

¶Poſtremò, charitas alio modo dicitur forma uirtutũ, aliter gratia. Charitas quippè eſt forma virtutum ea parte actus, inquantum vniuerſos actus virtutum in ſuum conuocat finem, eo quòd ſuum obiectum eſt ultimus finis: hinc alias informat virtutes, ſicut uirtus uirtutem: gratia autem eas informat per modum originis, quia ex gratia quodammodo formaliter oriuntur habitus virtutum per potentias diuerſas diffuſi. Hinc gratia non eſt charitas præſertim cum gratia perficiat animę eſſentiam, charitas voluntatem. Iterum illud, in quo conueniunt diuerſa in ſpecie, & illud in quo eadem diſtinguuntur, nequeunt per eſſentiam eſſe idem: omnes aũt uirtutes conueniunt in hoc, quod eſt opera meritoria reddere. Diſtinguuntur aũt in hoc quod determinatos, ac diuerſos actus producunt: ergo quod eſt merendi principium, ſcilicet gratia, eſt realiter aliud ab eo, quod eſt principium diſtinctionis actuum, & ſpecies determinata virtutis, ergo gratia a qualibet virtute realiter differt. Hæc Thomas in Scripto. Gratia ꝗ virtutum forma aliter, quam charitas.

¶Præterea in prima Secundæ quæſtione 110. Artic. 1. Gratia, inquit, in communi modo loquendi tripliciter ſumitur. Primò, pro dilectione, ſicut quis dr habere gratiam regis: quoniam rex habet eum charũ, ſeu diligit eum. Secundò, pro dono datis Plato, ut cum dicitur, hanc gratiam tibi facio. Tertiò, pro recompenſatione beneficij gratis dati, ſecundũ quod dicimur gratias agere benefactori. Quorum trium ſecundum procedit ex primo, & tertium ex vtroq;. Itaq; quo ad duo vltima iſta, gratia aliquid ponit in eo, qui gratiam accipit, vtpote donum collatum & eius recognitionem: ſed quantum ad primũ, differentia eſt inter gratiam Dei, & gratiam hominis, quia dilectio Dei eſt cauſa boni in creatura, quam amat, dilectio verò hominis cauſatur a bonitate dilecti, præſupponitq; eam in toto, aut parte, nec ſemper cauſat eam totaliter. Hinc quãlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonũ in creatura, atq; ſecundum huiuſmodi boni dñam conſiderat differens dilectio Dei ad creaturas. Vna communis, qua diligit omnia, quæ ſunt, alia ſpecialis, qua diligit prędeſtinatos, &c. vt ſupra. Gratia ſumitur tripliciter.

¶Inſuper quidam dixerunt realiter idẽ eſſe gratiam, & uirtutem, quod & Magiſter ſenſiſſe uidetur. Verum ſi rectè conſideretur ratio uirtutis, patebit oppoſitum. Virtus namq; eſt diſpoſitio perfecti. Perfectum autem uocatur, quod diſpoſitum eſt bene ſecundum naturam. Virtus ergo uniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam præexiſtentem naturam, quando uidelicet res diſpoſita eſt, ut conuenit ſuæ naturæ. Porro virtutes acquiſitæ ſunt diſpo- Gratia nõ eſt realiter idẽ quod virtus.

ſiti,

ſitiones, quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt. Virtutes verò infuſæ diſponunt hominem altieri modo, & ad finem ſublimiorem, vnde oportet, quòd etiam in ordine ad aliqnam altiorem naturam, hoc eſt in ordine ad participatam diuinam oaturam, iuxta illud: Maxima, & precioſa dona uobis donauit, ut per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturę. Secundum acceptionem quoq; huius naturæ dicitur hominem regenerari in filios Dei, quẽadmodum ergo nãle lumen rõnis eſt aliquid pręter virtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine ad lumen naturale, ſic lumen gratiæ, quòd eſt participatio diuinæ naturę, eſt aliquid præter virtutes infuſas, quæ ab illo lumine deriuantur, atq; ad ipſum ordinantur. Vnde ad Epheſios dixit Apoſtolus: Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino, ut filij lucis ambulate. Quemadmodum enim uirtutes acquiſitæ perficiunt hominem ad ambulandũ congruenter naturali lumini rationis, ita uirtutes infuſæ perficiunt hominem ad ambulandum congruenter lumini gratiæ. Hæc Thomas in prima Secundæ.

2\. Petri 1.

Ephe. 5.

¶ Declarat item ibidem, qualiter gratia ſit qualitas: In eo, inquiẽs, qui gratiam Dei habet, ſignificatur quidam effectus gratuitæ voluntatis, & dilectionis Dei ad ipſum: ex gratuita autem Dei voluntate adiuuatur homo dupliciter. Vno modo inquantum anima hominis mouetur a Deo ad aliquid cognoſcẽdum, volendum, ſiue agendum, ſicque gratuitus effectus nun eſt qualitas, ſed quidam animæ motus a Deo. Actus namque mouentis in moto eſt motus, vt dicitur 3. Phyſicorum. Alio modo, aliquid habitule donum a Deo ſuſcipiendo: non enim conueniens eſt ut Deus minus prouideat eis, quos diligit amore amicitiæ ad bonum ſupernaturale, quam creaturis, quas diligit ab bonum naturale habendum: creaturis autẽ naturalibus ſic prouidet, vt non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largitur eis formas, atque uirtutes, quæ ſunt principia talium actuum, quatenus ex ſeipſis inclinentur, & tendant ad huiuſmodi motus, ſicque motus, quibus a Deo mouentur ſunt creaturis connatorales, ac faciles, iuxta illud Sapientiæ: Diſponit oia ſuauiter. Multo magis igitur his, quos mouet ad obtinẽdum bonum ſupernaturale æternum, infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſupernaturales, ſecundum quas ſuauiter, & promptè moueantur ab ipſo ad beatificum finem. Hinc gratia iſta eſt qualitas, Hæc ibi,

Gr̃a eſt aniæ qualitas.

Phil.

Sapient. 6.

¶ Concordat Petrus per omnia, addens: Eſſe creaturę eſt duplex, videlicet primũ naturale ſubſtantiale ſpecificum, quo exit a Deo, eſſe quoque morale, quo redit ad ipſum, cumque omne eſſe fluat a forma, primum eſt a forma ſubſtantiali, ſecundum a forma accidentali, qoalis gratia, idcirco eſt accidens. Item gratia reformat animam, ergo ponit in ea aliquam formam. Rurſus omnis actio egreditur a quadam forma agentis, ergo actus meritorius exit a forma merentis, aut ergo a forma naturali, ſicque natura poteſt de ſe in meritorium actum, quòd eſt hæreſis Pelagiana, aut a ſuper addita forma, ſed non a forma increata, quoniam Deus nulli vnitur ut forma, ergo a forma creata; & ipſa eſt gratia, & ſic ipſa eſt forma creata. Hæc Petrus.

Petrus Eſſe creaturę eſt duplex

¶ Porro Richardus in his a Thoma parumper recedit, narrans in primis poſitionem cum ſuis motiuis, ſicut nunc recitata eſt, quam ſanctus

Richard.

ait

ſequitur doctor: deinde aliorum refert opinionem, dicendo: Alijs videtur, quòd charitas, & gratia non differunt ſecundum aliquid abſolutum, ſed ratione tantum, & relatione: ita quòd charitas in comparationu ad animam, inqoantum eam in ſupernatorali eſſe Deo accepto conſtituit, & gratis confertur, eſt gratia gratumfaciens: in comparatione verò ad proprium ſuum actum, quo tam charè diligit Deum, vt eum prupter ſuã propriam bonitatem, omni præferat creaturæ, dicitur charitas, & habet rationem virtutis. Nẽpè vt dicunt, ſi charitas, & gratia abſolutè, atq; realiter differunt, poteſt omnipotens Deus vnum ſeparare ab alio, vel intellectus ſimplici appræhenſione appræhendere vnum ſine alio: quo conceſſo, ſequitur creaturam poſſe eſſe Deo acceptam, aut ſine gratia, aut ſine charitate: quia vtrunque iſtorum ſi inſit per ſe, efficit ſuum ſubiectum Deo acceptum: imò impoſſibile eſt, eum qui habet charitatem Deo acceptum non eſſe. Idem conſtat de eo, qui gratiam habet gratum agentem. Hinc 15. de Trinitate loquitur Auguſtinus: Sola charitas eſt, quæ diuidit inter filios regni, & Babylonis, inter filios Dei, & diaboli. Conſtat autem, quòd & gratia agat hoc. Iterum Auguſtino teſtante, nullum donum charitate præſtantius eſt, ſimiliter gratia gratum faciente nullum donum eſt dignius, aut ergo vtrunque eſt idem, aut vtrunque illud dictum eſt falſum: huic opinioni magis ſe conſentire fatetur Richardus: exponit tamen qualiter vtraque queat defendi.

Auguſt.

¶ Verum motiua opinionis, quam ſequitur, non videntur robuſta. Etenim ſimili ratione argueretur, quòd fides, & charitas eſſent idem, cum & ſine fide impoſſibile ſit Deo placere. Eadem quoque difficultas eſt de hoc, an beatitudo conſiſtat in actu ſapientiæ, an potius charitatis.

Dionyſ. Carthuſ.

¶ Amplius Bonauentura refert hic tres opiniones, vtpotè duas iam recitatas, & tertiam, quæ nũc ex Thoma breuiter eſt narrata, cui cõſentit. Opinionem verò qoam ſequitur Thomas, dicit affirmare, quod in eodem ſunt plures gratiæ gratum facientes, quod improbat ſatis ¶ Veruntamen hoc illa poſitio nun videtur ſentire, nec Thomas hoc ſenſit, imò gratiam gratum faciẽtem dicit in eſſentia vnã ac ſimplicem, & in influentia, ac virtute multiplicem: De poſitiua verò eſſentia gratiæ proteſtatur. Diuina gratia aliquid potuit circa gratificatum, qa voluntas Dei in acceptando non efficitur, diuina veritas approbando non fallitur, & neutra earum in gratificando mutatur. Quoniam ergo diuina voluntas acceptandò non afficitur, nec quemquam acceptat per nouum affectum, neceſſe eſt, quod acceptet propter aliquem effectum: ſicque aliquis effectus ponitur circa eum, qui acceptatur. Et quoniam diuina veritas in approbando nõ fallitur, idcirco non præfert vnum alteri, nec approbat vnum præ alio, niſi quia habet aliquid in ſe, quo approbatione eſt dignior: neminem verò acceptat, niſi quẽ approbat, ideo nemo eſt Deo acceptus, ſeu gratus, niſi in ſe habeat aliquid, per quod approbatione ſit dignus. Cumq; in acceptatione nulla ſit mutatio ex parte Dei approbãtis, oportet quod ſit mutatio ex parte approbati, non in hoc, quod aliquid ei auferatur, ſed quoniam aliquod donum ei confertur. Nec hoc, quod ei confertur, eſt tantum donum increatum, ſed etiam aliquid habituale creatum, quod animam per informationem decoret, reformet, actuet, & Deo aſsimilet. Quidam tamen hoc totum attribuerunt gratiæ increatę, vt principio effectiuo

Bonauent.

Dionyſ.

non

non gratiæ creatæ, ut formali principio, cuius contrarium ſentiunt piæ mentes, atq; communiter doctores Pariſienſes.

Gr̃a quomodo corrumpatur

¶Poſtremò de corruptione gratiæ in eo, qui peccat mortaliter, dicendum eſt, ſicut de corruptione charitatis. Corrumpuntur namq; per hoc, quod deſinunt conſeruari ab infundente, qui peccantis demerito auertentis ſe a Deo, abſtrahit ſuam conſeruationem a charitate, & gratia, quæ eſt in illo. Hæc Bonauentura.

Durandus

¶Verum in his aliter ſentire videtur Durandus: Operatio, inquiens, facit cognoſcere formam, gratiæ autem, & charitatis operatiu duplex eſt, prima reddere hominem Deo gratum, ſeu charum, ſecunda, perficere ad meritorium actum: quemadmodũ prima operatio albedinis eſt formaliter dealbare, ſecunda uiſum diſgregare. Porro ex prima operatione, quæ eſt facere Deo acceptum, nequit poni, aut ſciri, quòd gratia ſit aliqua forma creata in anima. impoſsibile namq; eſt, quod effectus præcedat cauſam ſuam, non ſolum efficientem, ſed item formalem, eſſe verò Deo acceptum, ſeu gratum præcedit ſaltem ordine naturæ omne donũ habituale, quod eſt, aut eſſe poteſt in anima. Principium namque cuiuſlibet liberalis donationis eſt amor: ergo priùs eſt homo a Deo dilectus, & per conſequens acceptus, & gratus, quam ei aliquid a Deo donetur. Idcirco ſi quid poſtea ei donetur, nõ eſt gratumfaciens Deo, ſed gratis datum ab eo. Verum ex ſecunda operatione, quæ eſt perficere ad meritorium actum, oportet ponere gratiam, ſeu charitatem eſſe habitum creatum in anima, ſi contingat de condigno mereri vitã æternam. Hæc Durandus,

Dio. Cart.

¶Cuius uerba videnť ſatis obſcura. Nẽpè, quod ait ex prima illa charitatis, ſeu gratiæ actione ſciri non poſſe, quod charitas, ſeu gratia ſit forma creata, videtur abſurdum. Dupliciter namq; deus diligit hominem. Primò ſecundum æternam prædeſtinationem, & iſta dilectio præcedit omne donum creatum: attamen illud includit inquantum Deus ex ſua gratuita dilectione æterna præordinauit, & dare decreuit prædeſtinato gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Secundò diligit Deus hominem ſecundum prẹſentem iuſtitiam, & ita nõ diligit niſi eum, qui charitatem habet, & gratiam. Inſuper quod dixit Durandus, Si quid poſtea a Deo homini detur, non eſt gratumfaciens Deo, primò videtur contra communem ſanctorum doctrinã, & theologicam traditionem, quia ſecundum Auguſtinum, Gregorium, & alios ſanctos, ſola charitas infuſa hominẽ efficit Deo gratum. Gratiaquoque creata diuiditur in gratiam gratumfacientem, & gratiam gratis datam. Vocaturque gratia gratumfaciens, quia ſubiectum ſuum efficit Deo gratum, & placitum, etiã antequam operetur.

Auguſt. Gregori.

Durãdus.

¶Ampliùs ſcribit Durandus: Quidam dicunt, ꝙ gratia, & uirtus per eſſentiam, ſeu realiter differunt quia principium eſſendi differt a principio operandi. Sed iſta opinio deficit, quia deſtructo principio eſſendi, deſtruitur principium operandi. Gratia autem deſtructa, non deſtruitur principium operandi: nam gratia ſublata, manent fides, & ſpes. De principio etiam eſſe accidentalis non eſt verum, quod ſit aliud a principio operandi: quoniam calor dat eſſe accidentale igni, & cum hoc eſt immediatè principium calefaciendi, gratia autem eſt principium eſſe accidẽtalis. Hæc Durãdus, qui probat hoc ipſum per alia ſuperiùs tacta.

Dio Cart.

¶Ad cuius obiecta poſsit faciliter reſideri, quòd aliud ſit de eſſe accidentali naturali, & ſupnaturali. Vnde quemadmodum oportet rẽ primo conſtitui in eſſe naturali, antequam ſit ad operationes naturales idonea, ita oportet eam primo conſtitui in eſſe quodam ſupernaturali, priùs quam efficax ſit ſupernaturaliter, & meritoriè operari.

Henricus.

¶Præterea Henricus 4 Quodlibeto circa hæc recitat quatuor opiniones, quarũ duas propter apertam earum abſurditatem nõ refero. Tertia eſt, quòd gratia, & charitas virtuteſque cæteræ abinuicem realiter ſunt diſtinctæ, ſic quòd gratia, & charitas ſunt ſemper coniunctæ, nihilominus Deo agente poſſent ab inuicem ſeparari, ita quòd homo poſſet eſſe in charitate ſine gratia, & econtra, & in vtroque ſtatu diuiſim inuentus glorificaretur. Quarta eſt, quod charitas, & gratia realiter diſtinguuntur, & neceſſariam habent connexionem. Verum vtrique huic opinioni videtur contrariari id Auguſtini: Radix omnium bonorum eſt charitas. Porrò cõtra primam earum eſt illud Apoſtoli: Si linguis angelorum loquar, & hominum, & charitatem autem non habeam. Vnde & Auguſtinus aſſerit: Adde charitatem, & proſunt omnia, detrahe charitatem, nil proderunt alia. Gratia verò qualitercumque in nobis eſt, non poteſt niſi prodeſſe, etiam ſi ſola inſit, impoſsibile eſt ergo, gratiam ponere aliud, quã charitatem, a cæteris tamen virtutibus gratia differt realiter. Charitas quippè eſt vita ſpiritualis, ſecundum quod eſt gratia, & in eſſentia animæ, eſtq; forma virtutum, inquantum charitas, & in voluntate exiſtens, atq; ut eſt perfectio eſſentię animę, dat quaſi actum primum. Vt autem eſt perfectio potentiæ volitiuæ, dat quaſi actum ſecundum, qui eſt operari propriam operationem. Nempè cum omnia pro pria operatione determinentur ſecundum Philoſophum primo Politicæ, & 4. Meteororum ita, quòd quælibet res naturalis in eſſe naturæ ab eodem habet duo, uidelicet actum primum, qui eſt eſſe ſecundum rationem illius formæ: & actum ſecundum, qui eſt operari aliquam ſibi debitam operationem, quemadmodum grauè ab eodem eſſe in ſpecie grauis, & moueri deorſum, & non ab alio, & alio: Sic ab eadem gratia habet homo eſſe ſupernaturale, deiformè, gratuitum, quod diuinæ naturæ ſupernaturaliter eſt conformis, & meritoriè operari Itaque gratia gratumfaciens de, qua loquor, eſt donum Dei ordinatum ad gratificandum ei intellectualem naturam, ut ſit digna per illam uita æterna, charitas verò uiæ, eſt principium actionum quibus natura Deo accepta, ſeu grata, meretur uitam æternam. Hæc Henricus.

Auguſt. 1. Cor. 13.

Gratia, ac charitas ſeparari nequeunt ab inuicem.

Philoſop.

Dio. Cart.

¶Cuius opinioni obijci poſſet, quòd eadem forma accidentalis numero una, nequit uerè realiter in pluribus eſſe ſubiectis, ergo nec gratia poteſt eſſe in eſſentia animæ, & uoluntate. Veruntamen hæc obiectio contra Henricum non militat, niſi vlteriùs extendatur. Imaginatur enim animam non differre realiter a ſuis potẽtijs. Cuius oppoſitum ſuper primum eſt oſtenſum.

Iohan. Scotus.

¶Poſtremò, quod de hac quæſtione ſcribit Scotus, in prærallegato continetur Quodlibeto Henrici & ſequitur opinionem Henrici, non ponendo inter gratiam, & charitatem diſtinctionem realem. Quæcunque, dicens, excellentiæ attribuuntur charitati. attribuuntur, & gratiæ, & econtra. Vtraque namque æqualiter diuidit inter filios regni, & perditionis, vtraque eſt forma virtutum, &cæt. Et ſi dicerentur diſtinctæ, ſuperflueret vna, quia ſufficeret alia. Dicitur igitur charitas, quia per eam Deum

habe

habemus charum, ita, quòd reſpicit Deum non ſub ratione diligentis, ſed diligibilis: Gratia uerò uocatur, qua Deus aliquem habet gratum, ita, quòd ipſa reſpicit Deum ut diligentem, & acceptantem, non vt dilectum, & acceptatio illa intelligitur per comparationem ad uitam æternã, quæ cõparatio eſt in correſpondentia meriti ad præmium. Hæc Scotus.

Bonauent. ¶ Bonauentura uerò in breuiloquio ſuo ſup his multa conſcribit perpulchrè, & tamen pene omnia, quæ affirmat de gratia, conueniunt charitati, niſi, quòd poſtea ſcribit de ramificatione gratiæ, & habitus uirtutum, atque donorum, & probat gratiam eſſe diſtinctam: Quemadmodum, inquiens, primum principium productiuum ſua ſumma perfectione in dando uitam naturæ, non tantum dat uiuere quantum ad actum primum, uerum etiam, quantum ad actum ſecundum, qui eſt operari: ſic neceſſe eſt, quòd idem principium reparatiuum, uitam donet ſpiritui in eſſe gratuito. tam quantum ad eſſe, quàm quantum ad operari. Cumque unius uiuentis ſm unam vitam primam multæ ſint operationes vitales ad manifeſtationem uitæ illius perfectam, cum & actus diuerſificentur per obiecta, diuerſitas quoq; actuum diuerſitatem requirat habituum: hinc quamuis ſit una gratia uiuificans: ramificari tamen habet in uarios habitus propter operationes diuerſas. Et qm̃ quædam ſunt opera moralia, primaria, ut credere: quædam media, ut intelligere credita: quædam poſtema, ut videre intellecta: & in primis anima ramificatur, in ſecundis expeditur, atque in tertijs perficitur: ideo gratia gratumfaciens ramificatur in habitus uirtutum, quarum eſt animam rectificare: in habitus donorum, quorum eſt animam expedire ideſt promptã, ac facilem reddere ad agendum: & in habitus habitudinum, quorum eſt perficere animam. Hæc Bonauentura proſequit ibi diffuſè, cuius modũ, & poſitionẽ in his ſequi videtur Thomas de Argentina.

Thomas argentin. Dionyſ.

¶ Itaque ex tot opinionibus innoteſcit, ueritatem huius materiæ infra certitudinem eſſe: ſubtilior tamen rationabiliorque uidetur poſitio illa B. Thomæ ex cuius etiam uerbis nunc introductis patet ſolutio ad obiecta. Etenim actus, qui tam gratiæ, quàm charitati attribuuntur, diuerſimode competunt eis. Similiter gratificare, ſanctificare, & cæt. aliter conueniunt Deo, aliter dono creato. Nam Deo conueniunt, ut cauſæ primæ, & principali, ac efficienti: gratiæ uerò, & charitati, ut cauſæ ſecundæ inſtrumentali, atque formali. Amplius, quod ex Thoma, atque Bonauẽtura dictũ eſt de effluxu, & ramificatioe virtutum ex gratia, non eſt intelligendum de reali, ſeu effectiua productione ipſorũ habituum uirtuoſorum a gratia, nã uirtutes infuſæ, ac dona ſunt habitus ſupernaturales a Deo immediate creati: ſed intelligendum cenſetur de emanatione, quantum ad actus ſecũdum naturalem quãdam connexionem, condependentiam, & cooperationem. ſcdm quod actus vnius uirtutis præſupponit, & exigit actum uirtutis alterius, quemadmodum actus charitatis præſupponit, & exigit actũ fidei, aut etiam ſpei in uiatoribus, ſimiliter actus ſpei actum fidei: ſicq; ſecundum Aug. in Enchiridio, fides generat ſpem, & fides, ac ſpes charitatem.

Soluũtur argumenta initio quæſtionis adducta. Virtutes quomodo ramificẽtur ex gratia.

QVAESTIO II.

Arguitur primò pro parte affirmatiua.

QVęritur conſequenter, an gratia ſit ſubiectiuè in eſſentia animæ. Videtur, quòd ſic, quoniam ipſa eſt uita hominis, & ipſam naturam decorans, ac gratam, ſeu acceptam creatori conſtituens, dicitur ſemper eſſe in actu.

¶ Iterũ gratia dicitur eſſe vna, virtutes verò ſunt plures, gratia ergo reſpicit eſſentiam animæ, quę eſt vna, virtus verò potentias, quæ ſunt plures. 2
¶ Rurſus, neceſſe eſt ipſam eſſentiam intellectualis creaturę Deo placitam, & acceptam conſiſtere, antequam operatio eius cõplaceat Deo. Propter quod in Gene. legitur, dominum reſpexiſſe ad Abel, & ad munera eius, ſed illud per gratiam agitur. 3

In oppoſitum. Auguſt. ¶ In oppoſitum eſt quod Auguſtinus teſtãte, gratia ſe habet ad liberum arbitriũ, vt ſeſſor ad equũ, ergo immediatè reſpicit lib. arbitrium tanq̃ ſubiectũ.
¶ Inſuper magiſter in litera gratiã tam præuenientẽ quã ſubſequẽtem diffinit per cõparationem ad voluntatem: ergo voluntas eſt eius ſubiectum, cum accidens per proprium ſubiectum habeat diffiniri 2
¶ Item gratia, & peccatum opponuntur: oppoſita verò habent fieri circa idem, cum ergo pctm̃ potiſſimè ſit in voluntate, uidetur, quòd & gratia. 3

Bonauen. ¶ Ad hoc Bonauẽtura reſpondet: Communis tenet opinio, gratiam primò reſpicere eſſentiam aiæ, virtutes verò potentias eius, vt ſic per gratiam, & virtutes reformatio fiat creatæ imaginis, quæ conſiſtit in vnitate eſſentiæ, & trinitate potentiarum. Verum iſta poſitio dupliciter poteſt intelligi. Primò, quòd Deus priùs influat gratiam eſſentiæ animę, deinde influentia illa redundet in animæ vires, ut ſic ſit conformitas gratiæ ad animam, ſiue prout conſideratur ſecundum rationem imaginis, ſiue ut eſt perfectio corporis. Anima namq; ut eſt perfectio corporis, ratione ſuæ ſubſtantiæ reſpicit complexionis æqualitatem: ſed ratione potentiarũ ſuarum cõcernit organorum diuerſitatem. Aĩa quoq; in ſe habet uiuere, & agere, viuere per ſe, agere per potentias: ſic & gratia per ſe reſpicit eſſentiam animæ, deinde potentias per uirtutes, & hoc non tantum per appropriationem, ſed etiã per proprietatẽ. Secundò intelligi poteſt poſitio illa per appropriationem quandam, non quòd Deus influat gratiam priùs in eſſentiam animę, quàm in eius potẽtias, ſed quia animæ ſuſcipit gratia, & uirtutes mediãte potentia, & tam gratia, q̃ uirtus inſit aĩæ per potẽtias. Aliter tamen ei ineſt gratia, aliter uirtus. Virtus nãque dicit perfectionẽ reſpectu operationis, gratia reſpectu Dei acceptantis. Cumq; reſpectu operum potentiæ diſtinguantur, hinc ipſæ uirtutes concernunt potentias, ut diſtinctas: tuncque in actu ſunt, quando potentiæ ſunt in actu. Potentiæ uero prout comparantur ad Deum acceptantem, unica acceptatione acceptantur cũ eſſentia animæ. Hinc gratia una eſt ſicut eſſentia aię, & eſt ſemper in actu cõtinuo, & primò dicitur reſpicere eſſentiam animæ, non quia ſit in illa abſq; inhęſione potẽtiæ, aut per priùs, q̃ in potentia: ſed quia habet eſſe in potentijs, ut continuantur ad unã eſſentiam animæ. Virtus uerò dicitur eſſe in potentijs, qm̃ eſt in eis ſecundum quod referunt ad operationes diuerſas. Et hic modus intelligẽdi plus conſonat Auguſtino, qui aſſerit gratiam ſe habere ad liberũ arbitriũ, ſicut ſeſſorem ad equum, gratiã, quoq; operantẽ, & cooperantem deſcribit per comparationẽ ad uoluntatem. Magis etiam conſonat rationi. Si etenim intelligamus gratiam tanquam habitum quendam, ac influẽtiam inexiſtentem animæ ad Deum conuerſæ, cum talis habilitatio, & influentię ſuſceptio, atq; conuerſio intelligi nequeant niſi per potentiam, non uidetur poſſe rectè intelligi, quomodo gratia ſit in aĩa, abſtracta potentia. Rurſus, ſi gratia dicitur, quia gratificat, & ex hoc opponitur culpæ, oppoſita demũ fiant circa idem, ergo ſicut culpatio, laus, & uituperium

Auguſt.

perium inſunt animę primo ſm liberum arbitrium, ſic & gratiæ donum. Non enim quæcunque acceptatio, gratificatio dr̃, ſed illa ſola, qua Deus animã ſic acceptat, ut æterna remoneratione eam reputet dignam, talisque acceptatio reſpicit arbitrij libertatem, ergo gratia primò ineſt animæ ſm arbitrij libertatem. Cuius ſignum eſt, ꝙ grã ad alias rm̃ potentias ſe extendit, ad quas ſe extendit libertas arbitrij.

Obiectio ſoluitur.

¶ Cumq; obijcitur quoq; gratia eſt continua in ſuo actu, & talem non habet in libero arbitrio. Rñdendum, quod duplex eſt actus formæ. Vnus quem habet per modum informantis, alius per modum efficiens, ſicut albedo ſubiectum ſuum per informationem dealbat, & uiſum quaſi efficienter diſgregat: quantum ad primum, eſt forma in actu continuò. quoniam actus ille eſt ut habitus, non autem quo ad actum ſecundum. Ita & gratia eſt in actu continuo, quo ad actum informationis, quo gratificat, non quo ad actum, quo promeretur. Hæc Bonauentura.

Tho. aqui.

¶ Porro in his Thomas aliter ſentiens: Communiter, inquit, ab omnibus dicitur, quòd gratia reſpicit eſſentiã animæ: uirtus verò potentiam, ſed hoc a diuerſis diuerſimodè intelligitur. Quidam intelligunt hoc dictum appropriate, non propriè, cum enim uirtus dicatur ſecundum quod eſt operationis principium, & operatio ſequatur potentiam conuenienter ad potentiam uirtus refertur. Gratiæ autem effectus eſt facere Deo acceptum, quod per priùs reſpicit animam, quàm eius operationem ſiue potentiam, iuxtà illud: Reſpexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Alij intelligunt hoc tanquam propriè dictum, dicentes, quòd primum, & proprium ſubiectũ gratiæ ſit eſſentia animæ, quod rationabilius eſt, & dictis diui Dioniſij conſonat.

Dio. mar. Gr̃a eſt in eẽntia aiẽ.

Cum enim nullius operatio ſupra facultatem naturæ operationis extendatur, oportet, quòd ſi operatio alicuius extendatur ſupra id, quod naturaliter habet, quod etiam natura ſupra ſeipſam quodammodo eleuetur, cumq; actus meritorij facultatem humanæ excedant naturæ, non queunt ab homine procedere, niſi natura eius ſupra ſe per gratiam eleuetur. Hinc. 2. Eccleſiaſticę hierarchię capit: ſanctus

Dio. mar.

Dionyſius proteſtatur, quod ſicut in naturalib' id, quod non habet naturam ſpecificam acquiſitam p generationem, non ualet habere operationes ſpeciei debitas: ita qui non eſt diuinum eſſe per ſpiritualem regenerationem adeptus, non poteſt operationes participare diuinas. Hinc primum donum, quod homini gratis infunditur, oportet iſtum habere effectum, ut eſſentiam animæ eleuet, atque conſtituat in quodam eſſe diuino, quatenus ad operationes diuinas exiſtat idonea, cumq; unumquodque dicatur id eſſe ſimpliciter, quod eſt per priùs, ſicut ſubſtantia ſimpliciter dicitur ens, hinc donum quod eſſentiam animæ ita nobilitat, principaliter gratia appellatur, & etiam quia non determinatur per ſpecialem aliquem actum, ex quo ſpeciale nomen ſortiatur. Hinc propriè, & per ſe gratia reſpicit eſſentiam animæ, ut ſubiectum. Veruntamen quoniam inter potentias animæ uoluntas, ſeu liberum arbitrium maximè eſt communis: quoniam eius imperio actus aliarum ſubiacent potentiarum, nec gratia determinatum reſpiciat actum, hinc gratia immediatiùs reſpicit uoluntatem, liberumve arbitrium quam alias uires: culpa uerò opponitur uirtuti magis, quàm gratiæ. Hæc Thomas in Scripto.

Artic. 4.

¶ At verò in prima Secundæ, qõne. 110. Quemadmodum, inquit, gratia eſt a uirtute diſtincta, & prior ea, ſic habet ſubiectum prius ſubiecto uirtutum, ita, quòd eſt in eſſentia animæ. Sicut enim per potentiam intellectiuam homo participat cognitionem diuinam per fidem, atq; per uoluntatem participat diuinum amorem per charitatis uirtutem, ſic per rõnalem naturam animę participat quandam ſup naturalem diuinę naturę ſimilitudinem per gratię donum. Hæc ibi.

Tho cõtra Gentiles, Petrus.

¶ In ſũma ẽt contra Gentiles lib. 3. p diuerſa cap. multa conſcribit de gratia quæ in præinductis ſententialiter continentur.

¶ Inſuper Petrus his concordat: Quemadmodũ, dicens, corpus eſt unum in multis membris, ſic anima vna eſt in multis potentijs, accidentiũ verò corporalium, quæ inſunt corpori ſecundum ſe, ut albedo; poſſunt denominare totum corpus; & ſingula membra; quædam verò inſunt corpori mediante aliquo membro, ut criſpitudo, uel ſimitas, & hæc quamuis denominent corpus, cui inſunt, per ſynecdochen, & membrum mediante, quo inſunt per ꝓprietatem, non tñ denominant alia membra, non. n. pes dicitur ſimus, aut criſpus.

Accidẽtiũ animę duo ſint gña.

Similiter ex parte animę duo ſunt accidentium genera, quędã reſpiciunt eſſentiam animæ, hæcq; denominant eam, ac vniuerſas eius potentias, ut gratia: quædam verò inſunt mediantibus potentijs, ut uirtutes, & hæc denominant eſſentiam animæ, atq; potentiam, cui inſunt, non alias uires. Hinc anima dicitur amans, itemque voluntas, ſed intellectus non dicitur amans, Gratia igitur ineſt animæ per eſſentiam, virtus verò per potentiam. Aliqui tamen dicunt, quod utrumq; ineſt potentiam, ſed gratia reſpiciat ſubiectum potentię, quod eſt unum, puta eſſentia animæ. Virtus verò actum, qui eſt multiplex ſecundum uires diuerſas, Hęc Petrus,

Richard⁹.

¶ Richardus verò ſequitur opinionem dicentiũ, quòd ſicut uoluntas non dicit potentiam ab anima diſtinctam realiter, ita nec charitas reale quid gratiæ ſuperaddat. Nihilominus gratia ſecundũ, quod ponit animam in quodam eſſe ſupernaturali Deo accepto, propriè, & priùs ordine naturæ reſpicit eſſentiam animę, & in ea conſiſtit. Hæc Richardus.

Henricus.

Idem ſentit Henricus.

Albertus.

¶ Porro Albertus, Gratia, aſſerit, uniuerſalis eſt habitus informans ſubiectum, ideſt, eſſentiam animæ, & potentias eius, ac opera Quę uerba ſi intelligantur, quòd gratia realiter Informat eſſentiam aię & influentialiter ſecundariò per uirtualẽ impreſſionem potentias, operationeſq; animę, uera cenſetur, & conſonans dictis Thomæ,

Durandus

¶ Durandus demum hic multa expreſſit: Iſtud, inquiens, puta poſitio illa, ꝙ gratia primo, & ꝓpriè ineſt eſſentiæ animæ, non ualet: qm̃ impoſsibile, eſt ꝙ habitus perficiens eſſentiam animę, maiorem colligantiam habeat cum habitu perficiente uoluntatem, quam cum habitu perficiente intellectum.

Dionyſ.

¶ Sed huius contrarium iam ex verbis Thomæ innotuit, perhibentis: qm̃ inter potentias animę uolũtas maximè eſt cõis. ¶ Deinde addit Durãdus: Eſſentia animæ non ſit nec eſt primò grata gratificatione ſupernaturali, ꝙ̃ potentiæ. Cumq; id probatur, quia reſpexit dñs ad Abel, & ad munera eius: dico ꝙ non eſt intelligendum, ꝙ dñs acceptando priùs reſpexerit ad eſſentiam animæ Abel, deinde ad opera eius: ſed ꝙ priùs acceptauit deuotionem offerentis, quæ eſt actus interior uoluntatis, deinde munera oblata. ¶ Hoc dictum Durandi nõ ſolum vr̃ contra doctores ſcholaſticos, Alexandrum Thom. Albertus. Bonauentura &c. ſed etiam contra ſctõs pa

tres

tres, Auguſtinum, Gregorium. Bedã, & alios. Auguſtinus enim, & Beda ſuper Gñſim, Gregorius quoque ſuper Iob, verba illa geneſeos ita interpretantur, vt dictum eſt ſupra. Et ſicut ex prællegatis beati Dionyſij uerbis pateſcit, quemadmodum ad exercendum naturales operationes, primo oportet ſortiri naturam ſpecificam, ſubſtantialemq; formã ita ad exercendum meritorios actus oportet in primis ſortiri diuinitus per infuſionem, ſeu regenerationem quandam formam ſupernaturalem, conſtituentem intellectualem creaturam in eſſe ſupernaturali deiformi ad promerendum idoneo, utpote gratiam gratumfacientem. Et ſicut non poteſt aliqua actio voluntatis interior Deo eſſe accepta, ac meritoria, niſi ipſa uoluntas per uirtutem charitatis ſit informata, ornata, deoq; grata, ita, nec vlla offerentis oblatio poteſt altiſſimo eſſe accepta, niſi anima eius in ſua eſſentia ſit omnipotenti per gratiam conformata, ac placita. Deniq; animæ infantulorum in ſacro baptiſmate fiunt creatori accepiæ ſupernaturali gratificatione recipiendo gratiam ex infuſione antequam vllum deuotionis habent actum ¶ Prætera ſcribit Durandus: Dicunt quidam, quòd gratia diſponit eſſentiam animæ in comparatione ad Deũ, quia per eã efficimur diuinæ conſortes naturæ. Sed illud non valet, quoniã eſſe conſortem diuinæ naturæ, aut intelligitur per aſsimilationem in eſſe, aut in operari, non in eſſe, quia hanc habet eſſentia animæ maiorem per naturalia, cum ad imaginem Dei facta, quam per quodcunq; aliud poſſit habere: præcipue, qm̃ aliud illud accidens eſſet, quod ſemper plus diſtat a perfectione diuina, quàm quæcunq; ſubſtantia. Intelligendum eſt ergo quo ad operationem: operatio verò non reſpicit eſſentiam niſi mediante potentia.

Auguſtin. Beda Gregori. Dionyſ. martyr.

¶ Hæc uerba iſtius uidentur nimis abſurda, ac rudia. Rationalis namque, ſeu intellectualis creatura multo eminentiùs, atq; ſalubriùs aſsimilatur ſuperbeatiſsimæ trinitati per dona gratuita gratificãtia, quàm per naturalia dona, imo per gratuita reformatur, ac decoratur naturalis imago, & ſimilitudo Dei in anima. Per dona uerò gloriæ adhuc multo clarius conformatur anima Deo. At quòd inſinuandum, ſanctus ait Iohãnes: Chariſsimi, nũc filij Dei ſumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus enim cum apparuerit, ſimiles ei erimus, qa videbimus eum ſicuti eſt. Quibus uerbis innuitur, ꝙ beatifica viſio, donaque gloriæ tam excellenter aſsimilant animam Deo, ut reſpectiuè loquendo, viator non ſit ſimilis domino; quamuis ei per naturalia, atq; gratuita aſsimiletur. Cumq; obijcitur, ꝙ dona iſta gratiæ, & gloriæ ſunt accidentia, puerile eſt argumentum, & paulo ante ſolutum, vbi quæſitum eſt, utrum gratia ſit ſubſtantia, vel accidẽs. Imperitiſsimum quoque eſt dicere abſolutè, quòd dona gratiæ, & gloriæ plus diſtant a Deo, quam quæcunque ſubſtantia: imo quædam illorum donorũ ſunt nobiliſsimæ, & immediatæ, uel potius immediatiſsimę, ac ſacratiſsimæ coniũctiones cum Deo, videlicet dotes gloriæ, ſuoq; modo actiones meritoriæ, ex charitate directè elicitæ. Opinio demum Scoti eadem eſt prænductæ opinioni Durandi in determinatione huius quæſiti.

Dionyſ. Carthuſ.

1. Iohan. 3

Soluitur lemma durandi.

QVAESTIO III.

IN ſuper quæritur, an [gratia gratũfaciens ſit tm̃ vna in homine vno] uidet, quòd non qm̃ gratia gratumfaciens diuiditur in gratiam operantem, & cooperantem, & rurſus in gratiam præuenientẽ, & ſubſequentẽ, diuiſio autem numerum parit i. multitudinis cauſa eſt. Apoſt. quoq; Ad Cori. Diuiſiones, inquit, gratiarum ſunt. ¶ Secundò, gratia iuxta præhabita eſt forma virtutum. Forma autem ſecundum multitudinem formatorum diuiditur, cum vnicuiq; inſit ſua propria forma. ¶ Tertiò, gratia ſacramentalis gratia gratumfaciente prima, infuſa diſtinguitur, diuerſorum quoque ſacramentorum diuerſæ ſunt gratiæ vnaq; habita, altera aliquando non habetur, ergo diuerſę ſunt gratię, cum & in hymno dicatur: Tu ſeptiformis gratia.

Arguitur primo cõtra ueritatem.

¶ In oppoſitum ſunt iam inducta. Cum.n. gratia ponatur in eſſentia aiæ, vna eſt ſicut & ipſa eſſentia.

In oppoſitum. Th Aqui.

¶ Ad hoc Thom. rñdet: Qui dicunt gratiã, & virtutẽ realiter non differre, dicere habent, ꝙ gr̃a multiplicatur ſicut, & virtus, nam q̃uis dicere valeant, quod virtus nõ multipliceiur ſcd̃m ꝙ gratia, ſed vt hẽt rationem virtutis, nihilominus dicere habent, ꝙ gratia ſecundum id, quod realiter eſt, diuerſificatur. Porrò ſecundum opinionẽ dicentium, ꝙ gratia à virtute realiter ſit diſtincta, eſt multiplex modus dicendi. Dicentes.n. gratiã non eſſe in eſſentia animæ vt in ſubiecto, dicere cõpelluntur, ꝙ plures ſint gratiæ ſecundum numerũ virtutum diſtinctæ, nõ.n. vnum numero accidens poteſt ſimul in diuerſis eſſe ſubiectis. Si autẽ ex eo, quod eſt forma virtutum dicat in eodẽ eſſe ſubiecto, in quo eſt virtus, neceſſe eſt, ꝙ ſit in qualibet potẽtia, in qua eſt virtus, aut per prius, aut per poſterius, ſecundum quod quædã virtutes per priùs à gratia informantur, quàm aliæ. Alij dicũt, ꝙ gratia ſubiectiuè eſt in eſſentia animæ, in qua omnes potentiæ eius tanquam in centro colliguntur hinc quemadmodũ lineæ, vel radij in centro vniuntur, & ſecundũ quod à centro plus elongantur, magis ab inuicẽ diuiduntur: ſic gratia ſecũdum quod in aiæ conſiſtit eſſentia, vna eſt, multiplicatur autẽ ſecundum ꝙ in potentias diuerſas diffundit, in quibus virtutis accipit rõnem. Sed iſta opinio vr̃ ſupponere, ꝙ virtus, & gratia nõ differunt ſecundum ſpeciẽ, & rõnem ſed ſolum ſ̃m ſubiecti diuerſitatẽ. Si.n. alterius rõnis eſt virtus à gratia, tunc ex multiplicatione virtutũ in potentijs nõ ſequit̃ multiplicatio gr̃æ: qa diffuſiones gratiæ in potentijs nomen & rõnem amitterent gratiæ, ſicut ſi lumen à cẽtro diffundat̃ per radios varios, q̃ diu retinet luminis rõnem, dr̃ lumen multiplicari, ac diuidi. Si verò ſecundum diuerſas lineas diffuſionis luminis, ipſæ lineę rationes, acciperent diuerſorum, diceretur, ꝙ lumen eſſet duntaxat vnum ſecundum quod eſt in centro, & colores in lineis diuerſis cauſati ſint multi, niſi forſitan dicant, ꝙ diffuſio gratiæ in potentias eſt præter virtutum eſſentiam, ſicut diffuſio lucis ſuper colores, qui per eam efficiuntur actu viſibiles, eſt ſecundum quorundam opinionem præter eſſentiam coloris, quatenus ſicut lux ſuper colores diffuſa, pſtat coloribus, quod ſunt viſibiles actu, ita diffuſiones gratię tanq̃ quidam radij eius, virtutibus prębeant efficaciã promerendi. Sic quippe radius gratiæ receptus in potẽtia, retineret rationem lucis, & differret a gratia, quæ eſt in eſſentia animæ ſicut lumen differt a luce: ſicq; gratia vt eſt in eſſentia aiæ, eſſet vna; ſed gratiæ diffuſæ in potentijs, eſſent multæ. Sed hoc ſtare non valet, qa actum meritorium, non requiruntur niſi duo. Vnum eſt, vt agens actũ dignus habeatur vita æterna, ad quod ſufficit gratia in aiæ exiſtens eſſentia, ipſam gratificans: aliud eſt, vt actus ipſe in finem debitum ſit relatus, debitiſq; circunſtantijs veſtitus, ad quod ſufficit virtus. Hic ad eliciendum meritorium actum non requirit̃ aliquid præter gratiam, quæ eſt in eſſentia animæ: &

Actui meritorio duo ſufficiunt.

virtu-

Gratia gratumfaciēs eſt tñ vna 2.Cor. 12. virtutem, quę eſt in potentia eius, quaſi aliqua diffuſio gratię ab eſſentia animę perueniat in potentiam præter virtutem. Hinc alij meliùs dicunt, quod. ſ. gratia eſt una tm̃ non multiplicata, virtutes verò ſint multæ. Porro Apoſtolus dicens, Diuiſiones gratiarum ſunt, largè accipit nomen gratiæ pro quocũque dono nobis gratis collato a Deo. Gratia quoq; operans, atq; cooperans, ſeu præueniens, & ſubſequens, non differunt realiter, ut dictum eſt, & dicetur. Sed nec gratia eſt forma virtutum per informationem, ſed efficientiam: idcirco poteſt vna permanens virtutum plurium eſſe forma. Poſtremò, gratia in diuerſis ſacramentis datur ad diuerſos, effectus, ſecundum quod plures infirmitates ex peccato ſunt conſequutę, contra quas gratiæ ſacramentales præcipuè ordinantur: ideo ſicut differt virtus a uirtute per hoc, quod ad actus ordinantur diuerſos, ſic una gratia ſacramentalis differt ab alia, ſm quod ad diuerſos ordinantur effectus. Hinc ſicut ex multiplicatione virtutum non ſequitur multiplicatio gratiæ: ita ex multiplicatione ſacramentorum & ſacramentalium gratiarum non ſequitur multiplicatio gratiæ, de qua ſermo: imo perfectiones, quæ in diuerſis ſacramentis conferuntur, emanationes ſunt gratiæ, de qua modo eſt mentio, ſicut virtutes: ſed quia non habent nomina propria, idcirco communiter nomine gratiæ nũcupãtur. Hæc Thomas in Scripto.

Diony. ¶In quibus videtur obſcurum, quod ait eos, qui dicunt gratiam nõ eſſe ſubiectiuè in eſſentia animæ dicere oportere, ꝙ plures ſint gratiæ ſm numerum virtutum diſtinctæ, quod non apparet. Quidam. n. ita dicentium, aſſerunt gratiam non eſſe q̃cunq; virtutem, ſed charitatem, vt Henricus, Richardus, & Scotus, ſicq; non conguntur gratiam multiplicare magis, quam charitatem. Hinc item, qui dicunt gratiam a virtute realiter non differre, non compelluntur gratiam multiplicare ſecundũ numerum virtutum, eum gratiam dicant non virtutem quancunq; ſed charitatem duntaxat.

Petrus. Gratia duplex ē ſm. ¶Conſonat Petrus: Duplex, dicens, eſt gratia in anima. quædam gratis data, quæ datur ad actus diuerſos, ut patet, ideſt, Cor. 1 it. c 12. ideo recipit eſſentialem diuiſionem. Quædam verò gratumfaciens, q̃ datur ad vnum actum primum, qui eſt gratificare, idcirco diuiſionem non recipit eſſentialem. Quemadmodum. n. actus primus, qui eſt viuere, vnius eſt vnus: actus verò ſecundus, qui eſt operatio, eſt multiplex, pp qood a principio multiplicabili oritur, vtpote a uirtute: ſic gratia gratumfaciens vna eſt

Gr̃a quali ter ſit forma uirtutum. uirtus aũt multiplicatur. Et gratia iſta vocatur forma virtutum, non propriè tanq̃ pars eſſet illarum, vt aliqui dicunt, ſed ſimilitudinariè: qm̃ efficit eas formoſas, quemadmodum lux colores. Gratia quoque virtutum, & donorum dupliciter dr̃, Primò, in tranſitiuè ideſt, gratia, quæ eſt virtus, & quæ eſt donum, & ſic realiter differunt ſicut virtus, & donum. Secundò tranſitiuè, i, gratia, quę eſt cauſa virtutũ, & quę eſt cauſa donorum, & ſic idem ſunt: qm̃ eodem gratia, quæ eſt cauſa virtutum, augmentata eſt cauſa donorum, inquantum uirtus, & donũ ſunt principia promerendi. In hoc quippè conueniunt quamuis in actibus differant. Hinc id, a quo habent rõnẽ merendi, eſt vnum, uidelicet gratia. Rurſus gratia dupliciter dr̃. Primò qualitas ipſa animam gratificans, ac Deo aſſimilans Secundò aliquis eius effectus, puta perfectio ab ipſa in animã profluens. Primo modo gratia ſacramentorum, quemadmodum & virtutum, eſt una, ſecundo modo, diuerſæ, ſicere nim ſacramentalis gratia nominatur, inquantum, concernit, & producit effectum contra aliquã peccati infirmitatem. Hæc Petrus.

QVAESTIO IIII.

NVnc quæritur, an gratia ſit motor liberi arbitrij] Videtur quod nõ, quia liberum arbitriũ mouetur ex ſeipſo, non ergo ab alio.

Bonauent. ¶Ad hoc rñſet Bonauentura. Quemadmodum ſancti teſtantur, lib. arbitrium a gratia mouetur, & excitatur, quia a gratia operante præuenitur, atque a gratia cooperante ad opera meritoria eleuatur, ita ꝙ reſpectu operis meritorij gratia ẽ motria ſpecialis, & uoluntas pediſſequa. Propter quod Aug.

Auguſt. comparat gratiam ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſorem ad equum. Et iſtud dupliciter põt intelligi, Primò, quod gratia dr̃ mouere liberum arbitrium, qa diſpoſitio eſt, & diſponit ad ſpiritualem motũ, cum ipſa ſit ſpirituale animæ pondus, quo aĩa habet ſurſum moueri, cumq; liberum arbitrium natũ ſit mo

Gr̃a quali ter moueat lib. arbitrium. re ſeipſum ad actus, in quos põt ea ſe, idcirco qñ adiutum eſt, & informatum per grãm, excellentiùs promptiùſq; mouet ſeipſum. ita quod cũ liberũ arbitrium ſit mouens, & motum, gr̃a diſponit ipſum ad actionem, & motionem ſub rõne mouentis: atq; pro tanto gratia dr̃ mouere liberum arbitrium, ſeu voluntatem: qm̃ liberum arbitrium gratia informatum mouet ſeipſum, iuxta quem modum amor dr̃ hoĩem ad opera magna mouere. Secundò põt intelligi ita, quod gratia eſt, quędã influentia procedens a luce prima, habens ſe pp continuationem cum luce illa fontana, ſicut lumen ſolis cum Sole: cumq; iugiter ſuo fonti iungatur, non ſolum attribuitur ei operatio rõne ſui ſubiecti, ſed & rõne ſui fontalis principij, ſeu obiecti, hinc ſicut lumẽ nõ ſolum operatur cum aere, ſed item in aerem rõne continuationis ſuæ cum Sole, ſic gratia non tm̃ agit in liberum arbitrium, ſed etiam operatur cum ipſo, hinc non eſt aliud dicere gratiam mouere liberum arbitrium quam ipſam eſſe inſtrumentum ſpiritusſancti ad mouendum liberum arbitrium. Deniq; vterq; hic modus intelligendi eſt aptus, nec vnus ſine alio ſufficit. Nam primus competit gratiæ cooperanti, ſeu ſubſequenti, ſecundus gratiæ operanti, & præuenienti. Nam gratia operans liberum arbitrium præuenit, mouet & excitat: qm̃ Deus illam infundendo, voluntatem ſanat, ac præparat: Gratia verò cooperans, ſeu ſubſequẽs fertur liberũ arbitrium mouere, quia voluntas tali gratia informata mouet ſeipſam cum ſit potentia libera, non alligata materiæ, Nihilominus conuenit ei moueri a Deo, & gratia, a quibus liberè non coactè mouetur. Sponte enim conſentit, & ita ſe mouet ad opus. Hæc Bonauentura.

Albertus. ¶Hinc Alb. Gr̃a, inquit, uoluntatẽ eſt erigens, pparans, ac adiuuans eã. Oportet tñ ut voluntas non ſtatuat obicẽ, ſed velit adiuuari per grãm, ſaltem in adultis, quia ſi nollet, non reciperet eã. Sicq; illud intelligitur Auguſt. Qui creauit ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ideo in lib. de correctione, & gratia, ex

Auguſt. Rom 9. verbis illis Apoſt. Non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ſic arguit contra Iulianum hæreticum: Hoc ideo dictum eſſe, quia non ſolius eſt voluntatis implere præceptum Dei, eo quòd hõ ſperare, & credere nequeat niſi uelit, neque ad palmam currere niſi volendo. Itaq; arguit Auguſtinus: Si ideo dictum eſt, Non eſt volentis, neque currentis, &c. quoniam ſola uoluntas non implet, ſed adiuta per gratiam, ergo & econtrario dici poteſt. Non eſt

eſt Dei miſerentis,ſed volẽtis,currentiſq; hominis & ita concludit.Reſtat igitur ut rectè ita dictum ſit relligatur,ut totum Deo detur, qui hominis uoluntatem præuenit ut uelit,& uolentem ſubſequitur, ne fruſtra uelit Hæc Albertus.

Petr.

¶ At uerò Petrus: Mouere,ait,contingit dupliciter.Primò effectiuè, ſicut ſol mouet vaporem ſurſum eleuando. Secundò diſpoſitiuè,ut pondus ſecundum quod leuitas mouet ſurſum.Primò modo Deus mouet liberum arbitrium,& etiam illud ſeipſum,præſertim dum per gratiam eſt perfectum, & adiutum ad mouendum ſemetipſum . Secundo modo gratia mouet illud.Quamuis ergo uoluntas mouet ſeipſam, imo & omnia , quæ ſunt in anima mouet efficienter, & imperialiter, nihilominus ab aliquo exiſtente in anima poteſt diſpoſitiuè moueri.Hæc Petrus.

Richard.

¶ Porro Richardus circa hæc curioſiùs,ſeu ſubtiliùs ſcribens:Gratia aſſerit,mouet liberum arbitrium per modum efficientis inſtrumentalis,atq; per modum formæ.Primo modo mouet liberum arbitriũ in inſtanti ſuæ infuſionis , quia in illo inſtanti ſpiritus ſanctus tanquam principale agens per influentiam ſuam , quæ eſt gratia tanquam per inſtrumentale efficiens in libro arbitrio,quandam cauſat excitationem,& inclinationem ad bonum uoluntatis actum,illaq; excitatio,ſeu inclinatio nõ eſt actus uolendi,ſed diſpoſitio ad eundem,ſeu aliqualis inchoatio eius,quia in eliciendo actum liberi arbitrij,ſemper cooperatur liberũ arbitrium, ſed ad cauſandam illam excitationem,uel inclinationem, quæ cauſatur in inſtanti infuſionis gratiæ,liberum arbitrium eſt paſſiuum duntaxat.Mouet autem liberum arbitrium per modum formæ , inquantum per gratiã,quæ eſt forma,poteſt ſe mouere, & eleuare ad meritoria opera de condigno,quibus motibus ſe ſine gratia mouere nequiuit . Hinc libro de gratia,et libero arbitrio, loquit̃ Auguſtinus : Deus

Auguſtin.

præparat uoluntatẽ.& cooperando perficit,ꝙ operãdo incipit,quoniam ipſe vt velimus operatur incipiens,qui uolẽtibus cooperatur perficiens Et quia per duo ſe mouet liberum arbitrium,puta per ſe,& per gratiam,ideo idem opus ſit per gratiam , & liberum arbitrium.Hinc Bernardus in lib.de libero

Bernard.

arbitrio conteſtatur,quòd a ſola gratia cœptum eſt, pariter ab utroq; perficitur:hoc eſt,a gratia,& liberò arbitrio.Hæc Richardus.

Alber. ꝓpoſiti.

¶ Vnde Albertus hic recitat uerſus Præpoſitiui. Quicquid habes meriti præuentrix gratia donat. Nihil Deus in nobis præter ſua dona coronat.

¶ Poſtremo,circa hæc diuerſi,quæſtiones mouẽt diuerſas,uidelicet utrum habens gratiam gratum facientem.certitudinaliter ſcire ualeat ſe eſſe in gratia.Item an, & qualiter gratia poſſit intendi,& remitti.Rurſus,an & qualiter ſit accidens corruptibile,& amiſſibile.Ad quæ omnia reſpondendum eſt, prout ſuper primum reſponſum eſt de cognitiõe in exiſtentiæ charitatis , de eius quoque intenſione, & remiſſione , & qualiter corrumpi ualeat , ſeu amitti .

QVAESTIO V.

Arguitur primo cõtra ueritatem.

VLtimò demum hic quæritur , an gratia operans , & cooperans, ſeu gratia præueniens, & ſubſequens,ſint realiter eadem gratia] Videtur , quòd non , quoniam habitus diſtinguuntur per actus: cum ergo diuerſi ſint actus gratiæ

2.

operantis,& cooperantis,&c ut patet in litera,ſequitur ,quòd realiter diſtinguantur.

In oppo.

¶ Item operans , & cooperans diſtinguuntur, ſicut perfectum, & imperfectum,quæ non ſunt idẽ alioquin idem eſſet ſeipſo perfectiùs .

¶ In oppoſitum eſt Magiſter in litera .

Albertus. Auguſt.

¶ In huius determinatione quæſiti concordant doctores. Vnde Albertus: Auctoritas Auguſtini à Magiſtro inducta de gratia præueniente , & ſubſequente, in libro Auguſtini contra Pelagianos habetur,qui gratiam Dei euacuabant, dicentes à libero arbitrio eſſe opus bonum ſicut à volente, & currẽte, atq; à gratia Dei ſicut ab adiuuante,& comitante. Hinc Auguſtinus volens illum errorem ſecundũ catholicam fidem corrigere , per illud Apoſtoli ad Romans. Non uolentis,neque currentis,ſed miſerentis eſt Dei:diuidit gratiam in operantem, & cooperantem,ſeu præuenientem,& ſubſequentem,vt oſtendat, quòd totum eſt ex gratia Dei,quæ primò præuenit voluntatem vt velit,atq; ſubſequitur eam opus miniſtrantem, ſeu exequentem,ne fruſtra velit:quoniam opus voluntatis fruſtra agitur,niſi gratia informetur. Deniq; ſicut magiſter in litera fatetur,hæc duplex gratia realiter vna eſt, diſtincta penes actus ſiue officia.Etenim proprius gratię actus eſt habentem facere Deo gratum, opusq́; eius facere Deo acceptum, qui actus vnius eſt rationis in generali in gratia operante , & cooperante . Gratia quoque verè, & ſimpliciter dicta à duobus nomen ſortitur, videlicet quoniam gratia confertur,gratificatq; habentem, quorum vtrunq; per eandem rationem conuenit gratiæ operanti, & cooperanti , vnus eſt ergo habitus vtrius : Et quamuis actus diuerſi conueniant eis, eadem tamen vis eſt in eis,vtpotè virtus gratificandi, ac promerendi . Vnde ſecundum aliquid ſunt eiuſdem potentiæ, & ſecundum aliquid non. Nempe in vi gratificandi,& promerendi conueniunt,differunt autem in hoc,quòd gratia operans facit hoc circa voluntatem , informando eandem , gratia verò cooperans facit hoc circa actum liberi arbitrij, ipſum actum eliciendo , dandoq; ei virtutẽ merendi. Hæc Albertus.Ex quibus verbis ſequi videtur , quòd gratia ſit ſubiectiuè in voluntate ſecundum Albertum . Sed quid ad hoc reſpondendum ſit, ſupra inductum eſt.

Th. Aqui. Auguſt.

¶ Circa hoc planiùs ſcribit Thomas: Gratia habet in nobis diuerſos effectus ordinatos. primũ nãque quod facit in nobis, eſt quoddã eſſe diuinum , ſecundus eius effectus eſt meritorius actus. Tertius eſt præmium meriti,ſeu vita æterna.In actibus quoque eſt ordo : quoniam primũ eſt opus interiùs voluntatis, ſecundum eſt opus exteriùs,quo impletur voluntas.Et ſecundum hęc quatuor Auguſtinus diuerſimodè videtur accipere gratiam præuenientẽ, & ſubſequentem: quoniam conſiderato ordine meriti ad præmium ſubſequens , vocat gratiam præuenientem , quæ eſt principium promerendi, gratiam verò ſubſequẽtem ipſum habitum gloriæ, qui in nobis beatam efficit vitam. Hinc in libro de natura,& gratia loquitur: Gratia præuenit,vt piè viuamus: atq; ſubſequitur, ut cum illo ſemper viuamus:& nunc præuenit, ut filij Dei vocemus :tuncq; ſubſequitur, vt glorificemur. Porrò ſecundum ordinem actus interioris ad exteriorem , vocat gratiam præuenientem, quæ motum cauſat bonæ uoluntatis : gratiam verò ſubſequentem , quæ opus exteriùs complet.Vnde aſſerit AVGVSTINVS Gratia præuenit uoluntatem, vt uelit bonum,ſubſequitur,ut compleat,& perficiat illud.Sicque in litera illa per totum videtur accipere gratiam pręuenientem,& ſubſequentem:ſed ſecundum ordinem ipſius eſſe ad actum, ſeu operationem, ſic nominat

gratiam

gratiã præuenientẽ, q̃ dat animæ quodda eſſe ſalubre: & ſubſequentẽ, q̃ opus meritoriũ cauſat. Vñ dicit, ꝙ ꝑuenit ut ſanemur ſubſequitur, vt ſanati negotiemur. rerũ diſtinctio gratiæ operantis, & cooperantis, propriè cũ accipiť prout ptinet ad ſtatũ vitæ pſentis, ſicq; dupliciter pōt diſtingui. Primò, ut gratia dicať operans, prout operať in anima, quod dam eẽ diuinũ, ꝙ gratum facit habentẽ: cooperãs verò vocetur, prout meritoriũ cauſat opus, & ſic illud Deo efficit gratum. Scdò, ut gratia operans appelleť, quæ actum uoluntatis producit interiorẽ: cooperans, quæ exteriorem, perſeuerãtiãve in illo: & vtroq; mō operans, & cooperans idẽ eſt, ꝙ præueniens, & ſubſequẽs. Deniq; gr̃a operans ſm vnã acceptionẽ operatur in anima formaliter, non effectiuè, ſm quod quælibet forma facit eẽ aliquid in ſubiecto, ut albedo facit eẽ albũ. Alio mō dr̃ operari effectiuè, ꝑut habitus effectiuè producit opus. Sicq; gr̃a motũ voluntatis meritoriũ operatur eliciendo, quãuis mediante virtute, ꝑꝑ quod operãs dr̃. Sed primo modo hominẽ facit formaliter Deo gratũ, imo & ſic ſola gratia agit hoc, ſcdõ aũt mō motus voluntarius nõ a gr̃a ſine libero arbitrio. Attamen quia in hoc gratia habeť ſe vt agens principale, q̃a inclinat modũ naturæ in huiuſmodi actum, iō ſola gr̃a dr̃ actum hunc operari, quemadmodum grauitas motũ deorſũ. Nec iō gr̃a dr̃. cooperans quaſi minus principaliter agens, ſed q̃a miniſtrat ſubſtantiã actus, & cõplet, ac perficit illũ, & quia cooperatur naturæ, ſic tñ ut operans principale. Hæc Thomas in Scripto. ¶ Præterea in prima ſcdæ quæſtione. 111. Gratia, inquit, uno mō vocatur diuinũ auxiliũ, quo Deus mouet ad bene volendũ, & agendũ alio mō dr̃ habituale donũ nobis diuinitùs datũ, & vtroq; mō diuiditur gr̃am per operantem, & cooperantem. Operatio quippe effectus nõ attribuit mobili, ſed mouenti: hinc in effectu, i quo mens noſtra eſt mota non mouens, ſolus aũt Deus eſt mouẽs, operatio aſcribiť Deo, atq; ſm hoc gr̃a dr̃ operans. In illo aũt effectu, in quo mens noſtra mouet, & mouet, operatio nõ ſolũ aſcribiť Deo, ſed ẽt aiæ: & iuxta hoc dr̃ gr̃a cooperans. Eſt ẽt in nobis duplex actus voluntatis, puta interior, & exterior: quantũ ad interiorẽ, volũtas ſe habet ut mota, Deus ut motus, pſerti dũ uoluntas incipit velle bonũ, q̃ primo voluit malũ, iō ſm quod Deus mouet mẽtẽ humanã ad hunc actũ, dr̃ gr̃a operãs: q̃tum verò ad actũ exteriorẽ, cũ ille a volũtate iperetur, cõſequẽs eſt, ꝙ operatio ad hõc actũ volũtati attribuať. Cũq; ẽt ad hunc actũ Deus nos adiuuet, tam interiùs cõfirmãdo volũtatẽ, ut ad actũ perueniat, quã exterius facultatẽ operãdi pbendo, iō reſpectu huius actus dr̃ gr̃a cooperans. Vñ aſſerit Auguſtinus: Vt velimus operať, & ut pficiamus, ꝙ volumus nobis cooperať. Sic ergo ſi gr̃a accipiať pro gratuita Dei motione, q̃ nos mouet ad meritoriũ bonũ, cõuenienter diuidiť ꝑ gr̃am operantẽ, & cooperantem. Si verò ſumať gr̃a pro habituali Dei dono ſic, & duplex effectus ẽ gr̃æ, ſicut cuiuſlibet formæ.

Auguſti.

Primus eſt eſſe, ſcdũs operatio: ſicq; habitualis gr̃a, inq̃tũ animã ſanat, iuſtificat, ſeu gratã Deo cõſtituit, dr̃ gr̃a operans: Inquantũ uerò eſt principiũ meritorii operis, ꝙ ex libero arbitrio ꝓcedit, nũcupať cooperans. Hæc Thomas in Sũma, de quibus, & aliqua ſcribit in Sũma contra Gentiles. ¶ Inſuper de diuiſione gr̃æ in gr̃am præuenientẽ, & ſubſequẽtẽ, addit in prima ſcdæ: Quẽadmodũ gr̃a diuiditur in operantẽ, & cooperantẽ, ſm diuerſos effectus, ita, & in ꝑuenientẽ, ac ſubſequẽtẽ. Sunt aũt quinq; effectus gr̃æ Dei in nobis. Primus eſt vt anima ſanetur, ſecundus, ut bonũ uelit, tertius, ut bonũ, ꝙ vult efficaciter operať, quartus, ut in bono perſeueret, quintus, vt ad gloriã perducať. Hinc gr̃a ſm quod cãt in nobis primũ effectum, vocať præueniens, reſpectu ſcdi effectus, & prout cauſat in nobis ſcdm effectum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effect⁹. Et ſicut vnus, & idẽ effectus ẽ poſterior uno effectu, priorq; alio: ita gr̃a põt dici ꝑueniens, & ſubſequẽs ſm eundẽ effectũ reſpectu diuerſorũ. Hoc eſt, ꝙ loquiť Auguſtinus i libro de Natura, & gr̃a: Præuenit, ut ſanemur: ſubſequiť, ut ſanati vegetemur: ꝑuenit, vt vocemur: ſubſequitur, vt glorificemur. Hæc idem ibidem, Concordat Richardus.

Artic. 3. Gr̃æ Dei ſunt in nobis quinq; effectus

Auguſti.

Richard.

¶ At verò Petrus: Gratia, ait, uno mõ ſumiť largiſſimè per oi dono gratis dato, ſicq; ſm Gregorium gr̃a diuidiť in gratiã præuenientẽ, q̃ eſt donũ naturæ, ut intellectus, ingeniũ: & ſubſequẽtẽ, quæ eſt donũ gr̃æ. ſecũdo ſumitur gr̃a minus largè pro oi dono ſuperaddito gratis naturæ, ſicq; interdũ gratia præueniens dr̃ gratia gratis data, liberũ arbitriũ ad bonum diſponens: & gr̃a ſubſequens diciť gr̃a gratum faciens, liberũ arbitriũ Deo gratificãs. Tertiò capitur gr̃a magis ſtrictè pro oi dono gratũ faciente Et ita ſm Auguſtinũ gratia ꝑueniens eſt habitus viæ, & gratia ſubſeq̃ns ẽ habitus patriæ. Quarto accipiť ſtrictiſſimè pro oi dono gr̃æ gratũ facientis, q̃ eſt principiũ promerendi. Sicq; ſm Magiſtrũ, gratia ꝑueniens dr̃, quæ mundat, & ſanat liberũ arbitrium a peccato: ſubſequens verò, quæ coadiuuat ipſum ad bene agendũ. Prima dr̃ operans, q̃m operatur in libero arbitrio, ſcdã cooperans, quia operatur cũ libero arbitrio, & gr̃a iſta una eſt ſm eſſentiam, ſed diuidiť ſecundum effectum, uelut ſi lux ſolis diuidatur in lucem conſtringentem, & diſſoluentem. Hæc Petrus. Concordat Bonauentura

Petrus. Gregori⁹

Auguſti.

Gr̃a operans & cooperans differunt effectu.

¶ Poſtremò. Vldaricus in Summa ſua libro ſexto differuit: Per ſe loquendo, gratia facit hominem formaliter iuſtum, deoque gratum, ac meritoriè bona volentem. Gratiã uerò cooperans, uoluntatem adiuuat in duobus. Vnum eſt magis facilis ſit ad bona. Secundum, quod operibus tribuit virtutem merendi. Et conſtat, ꝙ homo etiam in innocentiæ ſtatu indiguit iſtis. Quòd autem gratia operans expellat peccatum, & gratia cooperans deleat difficultatem ad bonum, per accidens eſt ex parte ſubiecti. Idcirco hos gratiæ actus primus ille ſtatus non habuiſſet. Hæc Vldaricus.

De virtute quid ſit, & quid ſit actus eius.

Diſtin. XXVII

Aug. de ſpiritu & aia

HIc uidendum eſt, quid ſit uirtus, & quid ſit actus uel opus eius Virtus eſt (ut ait Aug.) bona qualitas mentis, qua rectè uiuitur, & qua nullus male utiť q̃ Deus ſolus in hoĩe operatur. ¶ Ideoq; opus Dei tantum eſt, ſicut de uirtute iuſtitiæ. Auguſt. docet ſuper illum locum Pſal. Feci iudicium, & iuſtitiam, ita dicens: Iuſtitia magna virtus animæ eſt, quam non facit in homine niſi Deus. Ideoque cum ait propheta ex perſona eccleſiæ Fecit iuſtitiam: non ipſam virtutem, quam non facit homo,

ſed opus eius intelligi uoluit. Ecce apertè inſinuatur hic, quòd iuſtitia in homine nõ eſt opus ſed Dei: quod & de alijs uirtibus itidem intelligendum eſt.

B *De fide itidem dicit, quòd non eſt ex homine, ſed ex Deo tantum.*

Nam de gratia fidei Epheſiis ſcribens Apoſt. ſimiliter fidem non ex hoĩe, ſed ex Deo tantum eſſe aſſerit, inquiens; Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex nobis, Dei.n. donum eſt. Quòd à ſctĩs ita exponitur. Hæc ſ. fides non eſt ex ui naturæ noſtræ, quia donum Dei purè eſt. Ecce, & hic apertè traditur, quòd fides non eſt ex libertate arbitrij, ſiue ex arbitrio voluntatis: quod ſuperioribus conſonat, ubi dictum eſt gratiam præuenientẽ, vel operantem eſſe virtutem, quæ uoluntatem homnis liberat, & ſanat. Vnde Aug. in li. de ſpũ, & litera ait: Iuſtificati ſumus non per liberam uoluntatem, ſed per grãtiam Christi: non quòd ſine uoluntate noſtra fiat, ſed uoluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, ut ſanet gratia voluntatem, & ſanata voluntas impleat legem.

Ephe. 2.

De gratia, quæ liberat voluntatem, quæ ſi virtus eſt non ex libero arbitrio: & nunc non eſt motus mentis,

Auguſt. de ſpu. & litera. cap. 26.

C Si igitur gratia, quæ ſanat, & liberat uoluntatem mentis hominis, virtus eſt, uel una vel plures, cum ipſa gratia non ſit ex arbitrio uoluntatis, ſed eam potius ſanat, ac præparat ut bona ſit: conſequitur ut uirtus non ſit ex libero arbitrio, & ita non ſit motus, vel affectus mentis. Cum omnis motus uel affectus mentis ſit ex libero arbitrio, ſed bonus ex gratia eſt, & libero arbitrio, malus uerò ex libero arbitrio tñ. Vt.n. ait Aug. in li. Retractationum: Homo ſpõte, & libero arbit. cadere potuit, non etiam reſurgere. Idem in li. de duabus aĩabus: Aĩæ ſi libero ad faciendum, & non faciendum motu aĩ careant, ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo ptãs nulla conceditur, earum pctũ tenere non poſſumus. Hic apertè oñditur, quòd motus aĩ ſiue ad bonũ, ſiue ad malum, ex lib. arbitrio eſt. Ideoque ſi gratia vel uirtus motus mentis eſt, ex lib. arbitrio eſt. Si uerò ex lib. arbitrio vel ex parte eſt, iam non ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea quidam non ineruditè tradunt uirtutem eſſe bonam mentis qualitatem, ſiue formam, quæ animam informat, & ipſa non eſt motus, uel affectus animi: ſed ea liberum arbitrium iuuatur, ut ad bonum moueatur, & erigatur: & ita ex uirtute, & lib. arbitrio naſcitur bonus motus, uel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exteriùs: ſicut pluuia rigatur terra, ut germinet, & fructum faciat: nec pluuia eſt terra, nec germen, nec fructus, nec terra germen, vel fructus, nec germen fructus. Ita gratis terræ mentis noſtræ ideſt li. arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis ideſt inſpiratur gratia: quod ſolus Deus facit, non homo cum eo: qua irrigatur uoluntas homnis ut germinet, & fructificet ideſt ſanatur, & præparatur, ut bonum uelit, ſecundum quod dicitur operans: & iuuatur ut bonum faciat, ſecundum quod dicitur cooperans Et illa gratia uirtus non incongruè nominatur, quia uoluntatem hominis infirmam ſanat, & adiuuat.

Aug. li. 2. de lib. arbitrio ca. 20. & li. 1. Retr. ca. 9. Idẽ contra Manichæus de duabus aĩabus cap. 12.

D *Ex quo ſenſu dicuntur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur*

Cũ ergo ex gratia dicuntur eſſe bona merita, & incipere, aut intelligatur gratia gratis dans ideſt Deus, uel potius gratia gratis data, quæ uoluntatem hominis præuenit. Non enim eſſet magnum, ſi hæc à Deo dicerentur eſſe, à quo ſunt omnia: ſed potius eius grã gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita, quæ cum ex ſola gratia eſſe dicatur, non excluditur lib. arbitrium, quia nullum meritum eſt in homine, quod non ſit per lib arbitrium. Sed in bonis merendis, cauſæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium, & ſanatur, atque iuuatur voluntas hominis ut ſit bona.

Qualiter intelligatur cum ex ſola gratia eẽ dicuntur

E *Quòd bona voluntas gratia principaliter eſt, & etiam gratia eſt: ſicut, & omnem bonum meritum.*

Aug. ad Sixtum ep. 105.

Quæ ipſa ẽt donũ Dei eſt, & hominis meriti imo gratiæ, quia ex gratia principaliter eſt, & grã eſt. Vñ Aug. ad Sixtũ pſbyterũ: Quid eſt meritũ hoĩs ante grãm, cum oẽ bonũ noſtrũ meritũ non nobis facit niſi grã? Ex grã.n., ut dictũ eſt, q̃ p̃uenit, & ſanat arbitrium hoĩs: & ex ipſo arbitrio, pcreatur in aĩa hoĩs effectus ſiue bonus motus mẽtis, & hoc eſt primũ bonũ hoĩs meritũ: Sicut uerbi grã, ex fide, & fidei virtute, & hoĩs arbitrio gñaĩ in mẽte motus qdã bonus, & remunerabilis, ſ. ipm credere: ita ex charitate, & libero arbitrio alius qdã motus bonus prouenit, ſ. diligere, bonus ualde. Sic de cæteris uirtutibus intelligendũ eſt Et iſti boni motus, uel affectus, merita sũt, & dona Dei qbus meremur, & ipſorũ augmentationem, & alia, quæ cõſequenter hic, & in futuro nobis apponuntur.

¶ Ex

Ex qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem, & alia.

Cum ergo dicitur fides mereri iuſtificationem, & uitam æternã, ex ea ratione dictum accipitur, qa per actũ fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iuſtitia, & de aliis accipitur. Si.n. fides ipſa virtus præueniens diceret eſſe mentis actus, qui eſt meritũ, iam ipſa ex libero arbitrio originem haberet: quòd quia non eſt ſic dr̃ eſſe meritũ: quia actus eius eſt meritũ, ſi tñ aſſit charitas, ſine qua nec credere, nec ſperare meritũ eſt vitæ. Vũ apparet verè, quia charitas eſt ſpiritus . quæ aĩæ qualitates infirmat, & ſctĩficat: vt eis informetur, & ſanctificetur, ſine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet ſanare animam.

F

De muneribus virtutum, & de gratia, quæ non eſt, ſed facit meritum.

Ex muneribus itaq;, vel actibus virturum boni ſumus, & iuſtè viuimus, ex gratia, quæ non eſt meritum, ſed facit: non tñ ſine libero arbitrio proueniunt merita nr̃a, ſ. boni effectus, eorũque progreſſus, atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis, & hæc ipſa Dei dona Vnde Aug. ad Sixtum presbyterum: Cum coronat Deus merita noſtra, nihil aliud coronat, quàm munera ſua. Vnde vita æterna, quæ in fine a Deo meritis p̃cedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur non a nobis ſunt, ſed in nobis ſunt per gratiam: rectè & ipſa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur ſunt per gratiam, & ipſa merita, & quibus datur. aug. ep 18.

G

Epilogat vt alia addat.

Ex præmiſſis iam innoteſcere nobis aliquatenus põt, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia, & quid ipſa ſit, an virtus, an aliud: & ſi virtus, an ſit actus, uel nõ. Oñſum.n. eſt ſupra ex parte quorundã, ꝙ ipſa eſt virtus: & quia virtus non eſt actus, ſed eius cã non tñ ſine libro arbitrio. Vnde, ꝙ ſupra Auguſt. dixit bonũ vſum liberi arbitrij eſſe virtutem, ita accipi põt, i. actũ virtutis: alioquin ſibi contradicere videretur, quia etiam opus virtutis ſupra dixi eſſe bonum vſum eorum, quibus non bene vti poſſumus, in quibus poſuit liberum arbitrium. Si verò bonus vſus liberi arbitrij opus uirtutis eſt, iã virtus non eſt. Cũ ergo bonũ usũ eius virtutẽ eſſe dixit, noĩe virtutis ipſius usũ ſignificauit.

H

Quòd idem vſus eſt virtutis, & liberi arbitrij, ſed virtutis principaliter.

Idem nẽpe uſus bonus ex uirtute eſt, & ex libero arbitrio, ſed ex uirtute principaliter. Et bonus ille vſus in magnis bonis annumerandus eſt. Illa aũt gratia præueniens, quæ & virtus eſt, nõ vſus liberi arbitrii eſt: ſed ex ea potius eſt bonus vſus liberi arbitrii, q̃ nobis eſt a Deo, nõ a nobis. Vſus verò bonus arbitrii, & ex Deo eſt, & ex nobis: & iõ bonum meritũ eſt. Ibi.n. ſolus Deus operatur, hic Deus, & homo. Hoc meritũ ex illa puriſſima gr̃a prouenit, ꝙ Apoſt. notauit, dicẽs: Gr̃a Dei ſum id, qđ ſum, & gratia eius in me uacua nõ fuit. Super quẽ locũ Aug. ita ait: Rectè gr̃am noĩat: primum.n. ſola gratia dat Deus, & non niſi gr̃am, cũ non præcedant niſi mala merita, ſed poſt per gratiã incipiunt bona merita. Et ut oſtenderet ẽt liberum arbitriũ, addit: Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipſa voluntas ſine gratia Dei putetur aliquid boni poſſe ſubdit: Non aũt ergo ſolus, ſ. ſine gratia, ſed gratia Dei mecum, i. cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit, gratia, incipiunt eſſe noſtra merita bona, per illam tamen: quia ſi illa defuerit, cadit homo. 1. Cor. 15. b. Augu. de gratia, & lib. arbit.

I

Aliorum ſententia hic oſtenditur, qui dicunt virtutes eſſe bonos vſus liberi arbitrij, id eſt, actus mentis.

Alii verò dicunt uirtutes eſſe bonos vſus naturalium potentiarũ: non tamen oẽs, ſed tantummodo interiores, qui in mente ſunt: exteriores uerò, qui per corpus geruntur, nõ virtutes eſſe dicunt, ſed opera uirtutum. Et ideo, ꝙ Auguſt. dicit, opus virtutis eſſe bonũ vſum naturalium potentiarum, de vſu exteriori accipiunt: ꝙ verò dicit bonum vſum liberi arbitrii uirtutem eſſe, & in magnis numerari bonis, de uſu interiori intelligũt. Et uirtutes nihil aliud eſſe, quàm bonos affectus, uel motus mentis aſſerunt: quos Deus in homine facit, nõ homo: quia licet illi motus ſunt liberi arbitrii: non tamen eſſe queunt, niſi Deus ipſum liberet, & adiuuet, gratia ſua operante, & cooperante, quam Dei gratuitam uoluntatẽ accipiunt, quia Deus eſt, qui & operatur in nobis uelle, & operari bonũ. Qualiter p̃dicta verba Augu. huic ſniæ cõueniũt.

K

Quibus actoritatibus muniunt, quòd virtutes ſint motus mentis.

Quòd autem uirtutes ſint motus mẽtis, teſtimoniis ſanctorũ aſtruunt. Dicit.n. Auguſtinus ſup Iohannem; Quid eſt fides? Credere, ꝙ non uides. Credere aũt motus mentis eſt. Idem in lib. 3. de doctrina: Chriſtiana charitatem autem uoco motũ animi. Si uerò charitas, & fides motus animi ſunt virtutes, ergo motus animi ſunt. Quibus alii rñdẽtes, p̃miſſa uerba Augu. ita intelligẽda fore inquiũt; Fides eſt credere qđ nõ uides, i. fides eſt

priuam uirtutis,ſed poteſtatem productiuam ipſius. Hæc Bonauentura.

Thom. ¶ Atnerò ſanctus doctor: Effectus,inquit, pro portionatur ſuæ cauſæ. Hinc rationalis potentiæ actum oportet ſuæ cauſæ eſſe proportionatum. In actu autem virtutis non ſolum conſideratur ſubſtantia actus, ſed, & modus agendi: non enim qui caſta operatur quocunque modo, eſt caſtus, ſed qui faciliter,ac delectabiliter,vt primo Ethicorum habetur. Delectatio autem ex connementia cauſatur,utpote ex coniunctione conuenientis cum con Philoſo. uenienti:oportet ergo,quòd actus uirtutis procedat a potentia adaptata,&aſſimilata ad actū hunc: hoc autem potentia rationalis non habet ex ſeipſa, cum ſit ad utrumlibet:oportet ergo aliquid ſuperaddi potentiæ tamquam eius perfectionem, per Philoſo. quod talem actum undecumque illud cauſetur: & hoc dicimus eſſe habitum virtutis. Ideo ait Philoſophus ſecundo Ethicorum,quòd ſignum uirtutis, ſeu habitus generati oportet accipere delectationem fientem in opere. Hinc potentia per habitum virtutis perfecta tendit in actum conſimilem Cicero per modum naturæ,propter quod aſſerit Tullius, quòd uirtus eſt habitus mentis in modum naturæ rationi conſentaneus:quemadmodum enim grani tas tendit deorſum,ſic caſtitas caſta operatur.Hinc in natura completa,cuius potentia ad malum flecti non poteſt,non requiritur habitus,quo median te agat, quoniam ipſa potentia ex ſeipſa proporti-Obiectio onata eſt ad actum perfectum. ut patet in Deo. Si verò,quis inſtet,quia potentiæ naturales, quæ ſunt minus perfectæ,quàm rationales,poſſunt ſuos producere actus ſine habitibus medijs, ergo multo Dilutio. plus poſſunt hoc potentiæ rationales. Dicendum quod naturales potentiæ ex ſeipſis ſunt ad proprios actus determinatæ:non autem uires rationales, quæ ad utrumlibet ſunt, idcirco non illæ, ſed iſtæ Potentiæ nō alt ha bitibus indigent nō naturales habitibus indigent. Veruntamen, quamuis uirtus per modum naturæ inclinet potentiam ad agendum:non tamen conſequitur, quòd potentia rationalis ſit indeſinenter in actu ſecundo, qui eſt operatio, quoniam uirtus naturam potentiæ talis non tollit,natura verò talis potentiæ eſt liberè operari, Virtutes nō operāt indeſinētur non cogi.Hinc opinio dicentium,quòd uirtutes in deſinenter habent in anima quoſdam actus quamuis frequenter nos lateant, ſtare non ualet. Non .n. contingit aliquem actum, ſeu operationem ex libero arbitrio eſſe cum electione, ſine qua actus uirtutis eſſe nequit, quin percipiantur a nobis.

¶ Denique Auguſtinus in prætacta diffinitione non intendit diffinire virtutem quamlibet,ſed infuſam, hancque completiſſimè diffinit, ponendo eius formalia,utpote genus,& differentiam, dicendo,bona qualitas:& ſubiectum, cum addit, mentis,& actum ſeu finem ipſius,ſubdendo,qua nemo Virtutis duplex eſt uſus. male utitur:& cauſam efficientem,adijciendo,quā Deus operatur,&c.Contingit tamen vti virtute dupliciter Primò,ut forma, quæ eſt principium vſus ſeu actionis, & ſic nullus vtitur male ipſa uirtute. Secundò,ſicut obiecto,& ſic quidam ea male vtuntur, ut qui de ea ſuperbiunt. Hęc Thomas in Scripto.

¶ De his itidem ſcribit Thomas in prima,ſecundæ quæſtione quinquageſima quinta, & quæ ibi conſcribit,in præhabitis continentur.

Petrus Richar. ¶ Concordant Petrus, & Richardus, qui etiam quærunt hic an uirtutes ſint ſemper in actu.Ad qd̄ reſpondent,ſicut modo ex ſancto Thoma reſponſum eſt.

¶ Amplius quærit Ricardus. An aliqua virtus valeat eſſe ſine gratia gratumfaciente. Reſpondet: De uirtutibus contingit loqui dupliciter Primò ſecundum eſſe eius informe, inſufficiens,& imperfectum,ſecundum quod non faciunt habentem Deo placentem,& gratum,ut uirtutes morales acquiſitæ,& etiam quædam infuſæ, quę non ſunt charitati inſeparabiliter cōiunctę,ut fides,&ſpes:& ſic haberi poſſunt ſine gratia gratum faciente. Secundò, quantum ad eſſe uirtutis ſufficiens, firmatum,atq; perfectum:ſicque ſine gratia non poteſt haberi virtus, cum gratia ſit forma uirtutum, & eas gratificet Deo.

¶ Præterea Guilhelmus Parriſienſis circa exordium tractatus ſui de vitijs,& uirtutibus, grādem inducit diſpoſitionem de hoc. An uirtutes ſint habitus,aliquid reale ſuperaddentes potentijs:Habet inquiēs,quæſtionem, quid differt potentia ab habitu,& iam aliquid ęſtimauerunt,quòd ſubiecto unū ſunt potentiæ, & habitus, atque quòd habitus nihil addat ſuper potentiam niſi expeditionem, quæ non eſt niſi ſublatio,ſeu priuatio impedimēti,quo impeditur potentia bene agere actum ſuum, & ita deliberatè. Huius autem exemplum eſt uirtus greſſibilis in homine cōpedito, cuius pedes ligati ſunt ita ut ambulare non queat. Quemadmodum igitur iſte ambulando nouam uirutem greſſibilem non acquirit, ſed compedes confringendo, aut vincula dirumpendo auferta ſe impedimenta eundi,& expedit:ſic quicunque bonis operibus ſe exercens nil nouum acquirit,ſed naturales ſuas liberat vires ab impedimentis,& expedit. Hanc opinionem cum ſuis motiuis doctor ille diffuſè proſequitur:finaliter tamen reprobat eam,atque ut Thomas fatetur,opinio illa a dictis ſanctorum diſcordat,& Philoſophiæ non conuenit,ſed ab autoritatibus quibuſdam male intellectis habuit ortum. Nec ualet illud exemplum, & argumentum de naturali potentia introductum, propter cauſam expreſſam. Guilhel.

QVAESTIO .II.

Secundò quæritur (utrum exiſtens in gratia,valeat de condigno mereri beatitudinem ęternalem) quòd non, quoniam illa fęlicitas incomparabiliter excedit. intenſiuè, & extenſiuè omnem dignitatem, & efficaciam temporalium meritorum, pręſertim cum dicat Apoſtolus: Non ſunt condignę paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam,&c.Et Iſaias:Quaſi pannus menſtruatę, uniuerſę iuſtitię noſtrę. Condignum autem ęqualitatem dignitatis deſignat. Arguitur primò cō tra ueritatem. Rom 8. Iſai. 64

¶Secūdò,ſoluenti quòd tenetur, ampliùs nil debetur,ſed homo Deo in omnibus obediendo facit, quod debet,prout ipſe Chriſtus ait:Cum feceritis omnia,quæ præcepta ſunt uobis,dicite:Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. 2. Luca. 1.

¶ Tertiò,oīa merita noſtra ſunt Dei dona, nec aliquid Deus i nobis remunerat, niſi quod ipſe nobis conceſſit,influxit,& inſpirauit iuxta illud Apoſtoli: Quid habes, quod non accepiſti? Ad quod etiam pertinet illud primo Paralipomenon. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. ¶ Quartò, Deus nulli eſt debitor,ergo de condigno nil nobis rependit. 3. 1.Cor. 4. 1.Para 2 4. 5.

¶ Quintò,noſtro obſequio ipſe nō eget,nec proficit,neq; iuuatur, iuxta illud Pſalm: Bonorū meorum non eges.In libro Iob quoque ait quidam:Si bene egeris,quid donabis ei aut,quid de manu tua accipiet? ¶ Sextò,pro beneficijs,quę Deus iam no- Pſal. 15. Iob. 6.

bis contulit, non valeamus ei æquiualẽs reddere: ergo pro meritis noſtris nil amplius reddet nobis per modum condigni, ſed liberalitate duntaxat.

2. Tim. 4. In oppoſitum.

In contrarium eſt illud Apoſtoli: Supereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus iuſtus iudex, ergo corona illa ex iuſto iudicio redditur igitur ex condigno.

¶ Item impijs ex condigno rependitur æterna damnatio, ergo iuſtis ſalus perpetua. Etenim ſicut ſe habet culpa ad penam, ſic actio meritoria ad gloriam.

T. Aquin.

¶ Iterum principalis motor, & auctor in omni opere uirtuoſo, eſt ſpirituſſanctus cuius dignitas eſt immenſa, ergo & operi tali debetur fruitio boni infiniti. Ad hoc Thomas reſpondet: Circa hoc ſunt duæ opiniones. Vna, quòd nemo poteſt de condigno promereri vitam æternam, ſed ſolum de congruo. Alia, quòd de condigno. Porro de condigno, quis promeretur, dum inter meritum, & præmium æqualitas inuenitur ſecundum rectam exiſtimationem. De congruo autem, dum talis deeſt æqualitas, & ſolum ſecundum liberalitatem dantis, munus, ſeu merces rependitur, quòd condecet dantem.

Mereri de cõgruo, & condigno quid ſit.

Videtur autem vtraque opinio quantum ad aliquid, dicere verum, cum enim ſit duplex æqualitas, videlicet quantitatis, & proportionis, ſecundum æqualitatem quantitatis non meretur uitam æternam ex gratia de condigno: non enim tantum bonum eſt in quantitate actus virtutum, quantum eſt præmium gloriæ, quæ eſt finis illius. Secundum æqualitatem uerò proportionis etiam ex condigno meremur vitam æternam attenditur namque æqualitas proportionis, quando æqualiter ſe habet hoc ad illud, ſicut aliud ad alterum: non autem maius eſt Deo vitam æternam tribuere, quam nobis actum uirtutis exhibere, imo ſicut hoc congruit huic, ita illud illi. Ideo quædam æqualitas proportionis eſt inter Deum præmiantem, & hominem promerentem: dum tamen præmium referatur ad idem genus in quo eſt meritum, ut ſi præmium omnem facultatem naturæ humanæ excedit, ut eſt uita æterna, meritum etiam ſit per talem actum, in quo fulgeat bonum habitus, qui diuinitus funditur nos Deo conſignans.

Philoſo.

¶ Veruntamen dicentes nos ex condigno poſſe æternam mereri vitam, uerius fari videntur. Nempe cum ſecundum Philoſophum quinto Ethicorum, duplex ſit ſpecies iuſtitiæ, utpote diſtributiua, & commutatiua, quæ eſt in contractibus, ut in emptione, & venditione: iuſtitia commutatiua reſpicit æqualitatem arithmeticam, quæ ad æqualitatem pertinet quantitatis: iuſtitia verò diſtributiua æqualitatem geometricam reſpicit, quæ eſt æqualitas proportionis. In redditione autem præmij ad merita, magis ſeruatur forma diſtributionis cum Deus vnicuique ſecundum opera ſua reddet: quàm commutationis, cum Deus a nobis nihil accipiat, quamuis aliquando metaphoricè dicatur, quòd fideles bonis operibus regnum emant cælorum, inquantum Deus opera noſtra ita acceptat. Hinc uerius dicitur, quod non ex condigno.

Soluuntur argumenta initio quæſtionis adducta.

¶ Denique per hanc diſtinctionem duplicis æqualitatis, ſoluuntur quædam obiecta.

¶ Ad primum itaque dicendum, quòd Apoſtolus per dictum ſuum intendit excludere æqualitatem quantitatis: quia non eſt tanta acerbitas præſentium paſſionum, quam gaudium futuræ gloriæ

Ad ſecũ.

¶ Ad ſecundum uerò dicendum, quòd homo meretur etiam in reddendo, quod debet, cum hoc ſit actus iuſtitiæ coram Deo, atque hominibus laudabilis, meritoriuſque conſiſtens, quamuis quidam hoc aliquando negauerunt. Licet enim debitum, quod quis alteri ſoluit, non ſit reddentis, nihilominus modus agendi, in quo fundatur, & vis merendi, & laus reddentis, eſt uoluntarius, & propter iuſtitiæ bonum.

Meretur hó ſoluendo debitũ

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium, quod quamuis noſtra merita ſint Dei munera: tamen in executione, ſeu exhibitione meritorum, ſumus concauſa ſpontanea, ac liberum arbitrium cooperatur, ac ſponte ſe ſubijcit Deo, eiuſque inſpirationem obtemperanter acceptat.

Ad q̃rtum

¶ Ad quartum, quod Deus non eſt, neque efficitur debitor noſter abſolutè, ſed quodammodo ex ſuipſius gratioſa promiſſione: quoniam iuſtè agentibus promiſit regnum cælorum. Inſuper dici poteſt, quòd in iuſtitia commutatiua ille, apud quẽ quis meretur, efficitur debitor promerenti, ut pater familias mercenarijs, & operarijs ſuis: verum in iuſtitia diſtributiua non requiritur ratio debiti ex parte diſtribuentis. Poteſt enim quis ex liberalitate diſtribuere aliqua: in quorum tamen diſtributione exigitur iuſtitia aliqua, ſecundum quod diuerſis proportionabiliter tribuit, prout gradus eorum requirit.

Ad q̃ntũ

¶ Ad quintum, quod illud verum eſt in iuſtitia commutatiua, non diſtributiua.

Ad ſextũ

¶ Ad ſextum, quod illud ſatis oſtendit, quod non meremur de condigno ſecundum iuſtitiam commutatiuam, ac ſecundum æqualitatem quantitatis. Hæc Thomas in Scripto.

T. Aquin.

¶ At uero in prima ſecũda uiceſima quæſtione ultima: Opus, inquit, meritoriũ hominis, dupliciter conſiderari poteſt, primò, ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, ſecundò, prout procedit ex motione, & gratia ſpiritusſancti. Si ergo conſideretur ſecundum ſubſtantiam operis, prout ex libero arbitrio profluit, non eſt ibi condignitas propter maximam inæqualitatem: ſed eſt ibi congruitas propter quandam proportionis æqualitatem. Congruum quippè uidetur, ut homini operanti ſecundum ſuam uirtutem, Deus recompenſet, ſecundum ſuæ excellentiam poteſtatis. Si uero loquamur de opere meritorio, prout procedit ex motione, & gratia ſpiritusſancti, ita eſt meritoriũ uitæ æternæ ex condigno. Sic etenim valor meriti attenditur ſecundum virtutem, & dignitatem ſpiritusſancti mouentis nos in uitam æternam, ſecundum illud Iohan. quarto: Aqua, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. ¶ Attenditur etiam precium operis ſecundum gratię dignitatem, per quam homo diuinę factus conſors naturæ, adoptatur in filium Dei, cui ſic adoptato debetur hęreditas, iuxta illud ad Romanos octauo: Si filij, & hęredes. Hæc idem in Summa. Qui, & in Summa contra gentiles libro tertio aliqua ſuper his ſcribit. Concordant per omnia Petrus, & Richardus, Antiſiodorenſis quoque in Summa, ſua libro tertio. ¶ Pręterea Bonauentura: Quidam, inquit, dixerunt, quòd cum meritum condigni dicat quandam obligationem in retribuente, & quandam commenſurationem in ſeruitio, & retributio

Bonauen.

butione, DEVS verò non poſſit alicui obligari, nec præmio gloriæ aliquid aliud poſſit commenſurari, ideo nemo valeat gloriam illam de condigno mereri. Sed quoniam ſæpius in ſcripturis reperitur, quòd Deus vnicuique retribuet ſecundum opera ſua, & in parabola de præmio retributionis apud Matthæum legitur, Tolle, quod tuum eſt, multaque ſimilia inueniuntur: hinc aliqui dicunt, quòd de condigno mereamur ex gratia vitam beatam, non tantum de congruo, cũ hoc meritũ reperiatur in gratia gratis data. Denique gratiæ, & gloriæ eſt, quedam commenſuratio, atqui in Deo, quædam cadit obligatio, non ex neceſſitate, ſed ex mera liberalitate, quia uoluit dignanter promittere, pactumque confirmare cum diligentibus ſe, quòd ſeipſum redderet eis in præmium.

Pſal. 21. 1. Reg. 26. Ierem. 23. Apoc. 22. Matt. 20.

¶ Verum ad intuendum, quæ harum opinionum ſit verior; ſciendum, quòd opus meritorium comparari poteſt ad principium, a quo exit, & ad finem pro quo ſit, & ad quem tendit, habet autem ortum a libera voluntate, & ita non eſt meritorium de condigno: & item a gratia, & ita de condigno meretur, cum gratia ſit quid diuinum, faciens hominem Deo acceptum. Si verò comparetur opus meritorium ad eum pro quo ſit, hoc poteſt eſſe dupliciter, primò ad largitatẽ diſpenſantis, ſecundò, ad veritatem pollicentis. Si ad largitatem diſpenſantis, ſic eſt meritorium ex congruo, quia ex ſuæ liberalitatis immenſitate decet Deum pro modica ſeruitute retribuere præmium magnum. Si uerò comparetur ad ueritatem pollicentis, qui quoddammodo ſponte promiſit, & obligauit ſe, quòd tanto talique operi dabit præmium tantum, ſic eſt meritorium merito condigni. Porro ſi opus meritorium comparetur ad ſtatum, hoc poteſt eſſe dupliciter, primò quo ad temporis oportunitatem, & cum nunc ſit tempus merendi, & ſeminandi, ut ait Apoſtolus: congruum eſt ut ex ſeminatione hac obtineatur fructus grandis uitæ æternæ. Ideo Chriſtus dimittenti modicum, promiſſit reddere centuplum. Secundò, quo ad operis arduitatem, quoniam opus tale ſic eſt in voluntate facientis, ut ſit ſupra vires eius, & eleuetur ſupra ſe, ac bono proprio præponat bonum diuinum, hinc hoc modo eſt meritorium ex condigno. Hæc Bonauentura.

Eccl. 3. 2. Corin. 6. Matt. 19. Durãdus

philoſo.

¶ Præterea Durandus hinc nititur ſancti doctoris poſitionem proſternere, redarguens eam in multis. Primò in hoc, quod ait redditionẽ præmij pro meritis, ad diſtributiuam ſpectare iuſtitiam, quod Durandus ſic improbat: Et qui ſeruit communitati, redditur merces ꝑ impẽſo obſequio per iuſtitiam commutatiuam, non diſtributiuam. Sed iſtud verius negatur, quàm conceditur. Diſtributiua nãque iuſtitia reddit cuique ſecundum merita ſua, ut ſecundo dicitur Ethicorum. Secundò reprehendit prædinductam poſitionem, dicendo, quòd male accipiat æqualitatem proportionis ad diſtributiuam iuſtitiam pertinentis. In diſtributiua quippè iuſtitia non attenditur proportio rerum ſecũdum proportionem dantis, & accipientis, ſed ſecundũ proportionem accipientium perſonarum. Ad quod dicendum, quod non ſolum hoc modo, ſed alijs quoque modis ſumitur iſta proportio. Nempe de vidua offerente duo minuta dixit ſaluator, quòd plus omnibus miſit, vtique non ſecundum magnitudinem quantitatis, ſed proportionis. Deinde redarguit poſitionem ſancti Thomæ ex prima ſecundæ narratam, contra quam ſcribit: Valor actus nonquam eſt a motore niſi ratione alicuius formaliter exiſtẽtis in actu, uel in potentia actus elicitiua. Ad quod ſecundum Magiſtrum reſpondetur, quòd falſum ſit. Dixit enim Magiſter actum charitatis cauſari in nobis a ſpiritu ſancto abſque intermedio habitu charitatis. Sed quia in hoc deuiauit, aliter reſpondendum, quòd ſcilicet valor, ſeu dignitas uel precioſitas actus, & motus, ex multis penſatur, ac ſumitur. Primò, ex parte agentis, atque mouentis. Vnde beneficium a rege exhibitum, maioris eſt dignitatis, & reputationis cæteris paribus, quàm impenſum a milite. Secundò, ex cauſa formali intrinſeca, quemadmodum actus, a charitate elicitus eſt nobilior actu elicitio ex fide, & ſpe, quoniam teſte Apoſtolo, virtus charitatis maior eſt habitualiter fide, & ſpe. Tertiò, ex termino ad quem. Quartò, ex diſpoſitione ſubiecti quod agit, ſeu mouetur, ex alijs quoque circumſtantijs. Sic in propoſito valor, & dignitas, acceptabilitas, ac precioſitas meritoriæ actionis, ſunt tam ex parte ſpiritusſancti, qui ad omnem meritoriam actionem immediatè principaliter, cauſaliter operatur, actualiter mouens, excitansque mentem, & animam promerentis, intantum vt dicat Apoſtolus ad Philippenſes ſecundo: Deus eſt, qui operatur in nobis, & uelle, & perficere, tam ex parte gratiæ gratumfacientis, quæ eſt ſupernaturalis, ſimilitudo diuinæ eſſentiæ: tam ex parte charitatis, quæ eſt ſupernaturalis ſimilitudo ſpiritusſancti: tam ex parte uitæ æternæ, ad quam tendit, ac ordinatur: tam ex parte rationalis creaturæ, quæ per gratiam, & charitatem in ſupernaturali eſſe conſtituitur Deo in templum, & ſponſam, in amicam, & filiam conſecratur, unde, & iure debetur ei hæreditas, quamuis totum originaliter ex mera Dei liberalitate, præuenientique eius charitate, & pietate procedat. Et quantum ad hoc totum, diuinæ miſerationi, pietati, & gratiæ, non meritis noſtris aſcribitur.

Marc. 12. Luca. 21.

Dignitas actus humani ex multis pẽſatur. 1. Co. 13.

¶ Præterea motiuum iſtud Durandi, ad propoſitum non eſt. Non enim dicimus valorem actus meritorij eſſe ex motione ſpiritusſancti abſque concurſu, & ratione alicuius formaliter exiſtentis in actu, ſeu potentia elicitiua, cum gratiam, & charitatem eſſe formalia, & intrinſeca inhærentia, & creata principia ponamus actuum meritoriorum. Si verò diceremus eas non eſſe, quid creatum in anima, poſſet argumentatio illa alicuius apparentiæ æſtimari.

¶ Inſuper in hac quæſtione etiam alia multa ſcribit Durandus, quæ videntur inepta, uidelicet quædam uenialia peccata eſſe peccata ſimpliciter, cum tamen, (ſecundum Ambroſium) Peccatum ſimpliciter dictum, ſit tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum, quod peccato veniali non conuenit.

Durãdus Ambro.

¶ Iterum dicit, quod Spiritusſanctus mouet etiam ad actus non meritorios, ſicut ad prophetandum. Et ſi hoc intellexit de motione mediata, non eſt ad propoſitum. Si autem de motione immediata, & ſpeciali, videtur contra diuinum Dionyſium edocentem, quòd omnes reuelationes propheticæ, factæ ſunt miniſterio angelorum.

Dionyſ. martyr.

¶ Amplius negat, quòd gratia æquatur gloriæ virtualiter, cum ſit ſeminarium eius. Contra quod dicit, ꝙ ſemen non eſt niſi reſpectu eorum, quæ de potentia educuntur materiæ vel crea-

Matt.

turæ, Cui obijci poteſt, quòd (Chriſto teſtante.) ſemen eſt verbum Dei. Et certum eſt, quòd ſemen in ſcripturis valde multipliciter ſumitur.

¶ Poſtremò adiungit, quòd nec gloriam, nec aliquod bonum ſpirituale, nec temporale meremur apud Deum merito cõdigni, ſed ſolum de cõgruo Ad quod adducit quædam motiua iam ante ſoluta. Eſtque reſponſio iſta nimis extrema. Actio eteni virtuoſa, ea motiõe actuali ſpiritusſancti, & ex ſopnaturalibus præſtantisſimis donis gratiæ, & charitatis procedens, tantæ eſt dignitatis, ꝙ nullũ tpale bonum, poteſt eſſe condigna, aut ſufficiens merces eius. Ideo ſm valentiores doctores ſchol. Alexandrum, Thomam, Albertum, Bonauenturam, &

Auguſtin. Gregorii. Beda

alios, imò, & ſecundum Auguſtinum, Gregorium, Bedam, & alios ſanctos, in omnibus promisſionibus Moſaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum uirtuoſorum promittuntur ſub

Rom. 13. Pſal. 103.

promisſionibus temporalium, intelliguntur ſpiritalia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona, quæ habemus, ſint dona Dei; attamen bene, & laudabiliter vti eiſdem, eſt meritorium. Et quoniam, quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt & ipſe ſupergloriofisſimus Deus omnia in ſapientia facit, atque in cunctis operibus ſuis miſericordiam, iuſtitiamque contemperat, ipſemet ſic ordinauit, & ita inſtituit, ut rationalis creatura per uiam non ſolum miſericordiæ, ſed etiam iuſtitiæ ad ſummam, & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque, & confirmandum nos in fide, ſpe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefeſsè, ac feruidè, dignatus é hominibus dona ſua beatifica, ac diuina non ſolum afferendo, ſed & promittendo, ac iurando præ nunciare, ſicque ſeipſum quodammodo ad ita agendum conſtrinxit, &

Geneſ. 22.

debitorem conſtituit. Vnde ad Abraam loquebatur: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem,

Lucæ. 1.

benedicam tibi: Propter qood Zacharias in cantico ſuo deprompſit: Iuſiurandum, ꝙ iurauit ad Abraam patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Hinc et

Iacobi. 1.

Iacobus dixit apoſtolus: Beatus uir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Itemque Apoſtolus Paulus ad Titum. Quam

Titum. 1. Apoc. 3.

promiſsit, qui nõ mentitur Deus. In Apocalypſi etiam: Ambulabunt, inquit, mecum in albis, quoniam digni ſunt, ſicque de condigno hoc meruerũt. Nihilominus totum originaliter ex mera bonitate, & munificentia ſuperbeatisſimi Dei fluxit. Propter quod ait Apoſtolus, quia ex ſua miſericordia di-

Coloſſ.

gnos nos fecit in ſortem ſanctorum in lumine Et denuo, Repoſita eſt mihi, ait, corona iuſtitiæ. Multa omnino ſunt de his teſtimonia ſcripturarũ. Sed & de Caſſio præſule ſcribit diuus Gregorius. Eum, cui ipſe debitor fuit, uidelicet Chriſtũ, iam ex promisſione cepit habere debitorem.

QVAESTIO III.

Arguitur prio contra ueritatem.

Tertio quæritur, [Vtrum non exiſtens in gratia gratũ facient, valeat ſibiipſi, aut alteri huiuſmodi gratiam promereri.] De hac quæſtione aliqui faciunt duas: Vnam: an non exiſtens in gratia, posſit eam ſibijpſi mereri: aliam, an alteri. Videtur quod eam ſibi queat mereri. Deus enim ultra poſſe nihil requirit ab homine: ergo dum homo facit quod in ſe eſt, conando ſecundum vires naturæ ad gratiæ infuſionem uidetur ſe ad gratiam ſufficienter diſponere.

¶ Inſuper, quærere bonum alterius, præſertim bonum cõmune, potisſimè placet Deo, ergo ſi aliquis non exiſtens in gratia, taliter oret pro alijs, apparet, quòd exaudibiliter oret.

¶ Ad hæc Thomas reſpondet: In omni, qui meretur, exigitur ut actus eius ſit aliquo modo proportionatus ad id, quod promeretur: nullus enim meretur id, quod ſibi ſecundum conditionem ſuam non conuenit, quemadmodum ſeruus non meretur a domino, ut in hæreditate filiorum admittatur: ſed ut mercedem ſuam recipiat, cũq; gratia gratumfaciens omnino tranſcendat conditionem, dignitatem, gradum, & ordinem naturæ creatæ, quia in quodam ſupernaturali eſſe conſtituit, atq; ad ſupernaturalem finem perducit eam, conſtat, quòd non exiſtens in gratia, nequeat eam ſibijpſi mereri, etiam ſi in puris ſtet naturalibus. non depresſus effectu prioris peccati, multoque minus ualet alteri talem gratiam promereri. Hæc THOMAS in Scripto. Thomas Aquinas.

¶ Idem in prima ſecundæ ultima quæſtione, oſtendit, quòd homo non poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum nec merito condigni, quoniam tale meritum dependet ex gratia, & motione ſpiritusſancti, quę interumpuntur, per ſequens peccatum: nec merito congrui: ſiquidem exiſtens in gratia poteſt alteri gratiam promereri de congruo non de condigno: quoniam gratia gratumfaciens datur homini ad ſuam ſalutem, ut per eam moueatur a ſpiritusſancto ad operandum ſalubriter, ac pertingendum meritoriè ad uitam beatam. Chriſtus verò de cõdigno meruit gratiam. alijs tanquã caput, de cuius plenitudine accepimus uniuerſi. Hæc Thomas. Artic. 5.

¶ Cuius dictis ſatis concordant Petrus, & Richardus: tamen aliter loqui uidentur. Petrus namque adfirmat, quòd duplex ſit meritum, ut pote verum, quòd procedit ex charitate, & gratia: & interpretatiuum, quòd quamuis in ſe non ſit verum meritum, acceptatur tamen ab alio quaſi ſit meritum & hoc ex bonitate, & liberalitate alterius. Loquendo de tali merito is, qui non eſt in gratia, poteſt gratiam promereri faciendo, quòd in ſe eſt, & potius ſibi, quàm alij. Tale quoque meritum interdum uocatur meritum congrui. Iohan. 1. Petr. Richard. Petrus

¶ Porro Richardus: Duplex eſt, inquit, meritũ. Vnum ſimpliciter dictum, & aliud ſecundum quid. Loquendo de merito ſimpliciter is, qui non eſt in gratia, non ualet ſibi gratiam promereri. Poteſt tamen hoc loquendo de merito ſecundum quid Thomas autem dicendo, quòd homo poſt lapſum non poteſt ſibi gratię reparationem mereri, nec de condigno, neque de congruo, ſtrictiùs ſumit meritum de congruo. Richard.

¶ Inſuper quæritur hic, An exiſtens in gratia posſit ſibi mereri gratiæ augmentum. Ad quod dicendum, ſicut ſuper primum dictum eſt de charitatis augmento, decimaſeptima diſtiction. ibidem.

¶ Hinc Bonauentura teſtatur: Eodem mõ gratia, & charitas habent augeri. Nam & gratia ſecundum Auguſtinũ per actus bonus meretur augeri, vt aucta mereaſ, & perfici. Modum uerò merendi augmentum grãæ videre ſic posſumus, contingit aliquid mereri ex cõdigno, & cõtingit aliquid mereri ex congruo, tuncq; meritum ex condigno, quando meriti inuenitur ibidem pfectè, & tunc eſt quędam commenſuratio, & adæquatio meriti ad præmium, & quia hoc non poteſt eſſe, dum gratia augetur, ideirco non poteſt homo mereri augmentum gratiæ merito condigni, ſed congrui. Porro meritum congrui dicitur, in quo eſt aliqua diſpoſitio cõ Auguſtin. Bonauen.

gruitatis

gruitatis reſpectu eius ad quod illa diſpoſitio ordinatur, quæ deficit a ratione condignitatis. Aut enim eſt ibi congruitas ſine dignitate, ſicq; peccator per opera bona extra charitatem facta meretur de congruo gratiã. Eſt.n. ibi congruitas quædã, quia facit, quod in ſe eſt, ſed non eſt ibi cõdignitas, quia inimicus eſt Dei, & indignus pane, quo veſcitur. Aut eſt ibi dignitas cũ indignitate, ut quando vir iuſtus meretur peccatori gratiã plenã. Dignitas eſt.n. ibi ex parte iuſti, q eſt Dei amicus, exaudiriq; dignus: indignitas verò ex parte peccatoris: ideo non eſt ibi, perfecta rõ meriti. Aut eſt ibi dignitas cum gradus inferioritate, ſicq; habens gratiã minorẽ, meretur eius augmentum, qui modus merendi, ad meritum condigni magis propinquat. Hæc Bonauentura.

¶ Veruntamen quibuſdam apparet, quòd conſiſtens in gratia minori, meretur de condigno gratiæ incrementum, nec obſtat inferioritas illa, cum iuxta præhabita exiſtens in charitate, meretur de condigno vitam æternam, cuius gratia, ſeu gloria multo plus excedit gradum charitatis, & gratiæ viæ, q̃ minor charitas, ſeu gratia viæ augmentum eius in vita præſenti. Nec.n. minor gratia per quemcunq; actum, ſed per actum tota diligentia factum meretur augmentum, ſicut & Alexander effatur. Gratia equidem minor cum huiuſcemodi vſu commenſurantur eius augmento, quod effectiuè à Deo duntaxat eſt. Vnde Antiſiodorẽſis in Sũma ſua tertio diſſeruit libro: Meremur de condigno charitatis augmentum, ſed non quibuſlibet charitatis operibus, ſed ſolis operib⁹ ſtrenuitatis, & ſupererogationis.

Alexander.

Antiſiod.

¶ Deniq; ſanctus Thomas circa hæc loquitur: Inſufficientia cauſæ ad producendum effectum, interdum eſt ex parte cauſæ, ſicut modicus ignis calefacere nequit: quandoq; ex parte recipiẽtis, aut ſubiecti, ſiue effectus, ut quod ignis humida nequit ligna incendere. Sic quod quis alteri non poteſt primam gratiam promereri, eſt vel ex imperfectione gratiæ ſuæ, uel ex indignitate, & vitioſitate alterius.

Th. Aquì. Quare nõ poſſit quis alteri mereri gratiam.

¶ Poſtremò Durãdus: Habitus, ait, acquiſiti cauſantur ex actibus noſtris, non aũt infuſi, hinc actus noſtri habent ſe aliqualiter effectiuè ad habitus acquiſitos, & ad augmentũ eorum: ad gratiam verò, habitusq; infuſos, & ad eorum augmentũ habent ſe tm̃ diſpoſitiuè per modũ meriti. In omnibus aũt habitibus acqſitis, habitus generatur ex uno actu, & ex quolibet augmentatur, veruntamen non omnis actus ex gratia, ſeu charitate procedens, meretur gratiæ, ſeu charitatis augmẽtum, ſed ſolum illi, qui ſunt ſecundũ proportionem charitatis, aut gratiæ, aut excellentiores, puta ex toto voluntatis conatu. Cuius ratio eſt, quoniam ille ſolus dignus eſt accipiendis, qui bene uſus eſt iam acceptis. Sed habens habitũ intenſum, remiſſeq; utens eo, ſeu operans negligenter, non utitur habitu illo debito modo, cum actus huiuſcemodi nõ proportionetur ipſius habitus intenſioni, ergo per tales actus augmentũ gratiæ non meretur, imò ſolum per illos, qui excellunt habitum, vel adæquant. Hęc Durandus.

Durand.

¶ In quibus non vr idoneè dictum, quelibet habitum acquiſitũ ex vno actu generari, atq; ex quolibet actu augeri. Hoc.n. euidenter eſt contra Philoſophũ in pluribus locis: Nẽpe & in Ethicis docet virtutes nõ ex vno actu, ſed pluribus generari. Sed & vna hirundo non facit ver. Cõiter quoq; aſſeritur, quòd habitus generet ex actibus pluries iteratis. Nihilominus Guilhelmus Parriſiẽſis in tractatu ſuo de vitijs, & virtutibus vr ſentir, quod interdũ vna operatio tam vehementem, & fixam impreſſionem facit in anima, quòd habitus generatur ex ea.

Habitus acquiſiti non generantur ex vnico actu.

Philoſop.

Guilhel.

Poſtremo Bonauentura hic ſciſcitatur: Vtrum gratia, & gloria eſſentialiter differant: Reſpondet. Tã gratia gratumfaciens, quã gloria nominant diuinam influentiam, per quam aĩa habet Deum, & Deus ipſe in anima habitat. Habet aũt anima Deum dupliciter, puta, perfectè, ſicq; habet Deũ per modum quieſcẽtis, quod eſt in patria: item ſemiplenè, & per modum tendentis, quod eſt in uia. Primum eſt gloriæ, ac præmij, ſecundũ eſt gratiæ, ac meriti. Hinc gratiæ attribuitur actus merendi, gloriæ verò actus regnandi. Cumq; idem per eſſentiam poſſit eſſe magis, & minus perfectũ, hinc gratia, & gloria ſecundum quod diſtinguuntur penes modũ habendi Deum diuerſimodè, differunt ſolum ſecundum ſtatum: & qm̃ nos Deum habere, nõ eſt aliud niſi Deum habitare in nobis, ideo gratia, & gloria non ſolum diſtinguuntur ſecundum modum habẽdi Deum ſed etiam ſecundum modum habitandi Deum in nobis. Cumq; dico Deum habitare in nobis, duo dico: utpotè diuinam dignationẽ, qua hominem Deus acceptat, ac ſibi cõfœderat, & per cõſequens humanam exaltationem, ex qua homo ea, quæ Dei ſunt excellẽter participat. Hinc influentia, per quã habitat Deus in nobis, dicitur gratia ſecũdum primam comparationem, inquãtum videlicet Deus hominibus condeſcendit: vocatur quoq; gloria quo ad ſecundam comparationem, quãtum ad ſubſtãtiam, prout homo per illam inhabitationem ſublimatur: & ſecundum hunc modũ gratia, & gloria non differunt, niſi ſola comparatione, propter quod vita æterna gloria nominatur, & etiã gratia, iuxta illud ad Romanos ſexto: Gratia Dei vita æterna, non ergo eſſentialiter differunt. In Chriſto quoque, & in beatis ſunt ſimul. Hæc Bonauentura: Quocirca ſciendum, q gratia, & gloria multipliciter capiuntur: & lumen gloriæ, prout de ipſo quidam loquuntur, à gratia realiter diſtingui cenſetur. Similiter gloria: ſi tamen lumen gloriæ intranſitiuè ſumatur pro gloria. Verum iſtud ad quartum ſpectat ſententiarum, & ibi Deo agente dicetur. Quærunt etiã quidam hic, an per gratiam mereamur gratiam iã conceſſam: & reſpondent, quòd non, præſertim cũ gratia ſe habeat in ratione cauſæ reſpectu meriti ſui. Idem autem non eſt cauſa ſuiipſius.

Bonauen. Quæ ſit differẽtia gratiæ, & gloriæ.

Gratia, & gloria multipliciter capiuntur.

A

Prædicta repetit, vt alia addat, diffinitam aſsignationem ponens de gratia, & libero arbitrio contra Pelagianos.

Diſtin. 28.

ID verò inconcuſſe, & incunctanter teneamus, liberum arbitrium ſine gratia præueniente, & adiuuante non ſufficere ad ſalutem, & iuſtitiam obtinendam, nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, ſicut pelagiana hæreſis tradidit. Nam vt ait Auguſtinus in primo libro retracta. Noui hæretici pelagiani liberum ſic aſſerunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquant locum: quam ſecundum merita noſtra dari aſſerunt.

Aug. lib. 1 retract. c. 9

Quæ

B

Quæ ſit hæreſis Pelagianorum de gratia, & libero arbitrio.

Pelagianorum hæreſis oĩum recentiſſima, à Pelagio monacho exorta eſt. Hi Dei gratiæ, qua prædeſtinati ſumus, & qua meruimus de poteſtate tenebrarum erui, intantum inimici ſunt, vt ſine hac credant hominẽ poſſe facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, non eam libero arbitrio præponebat, ſed infideli calliditate ſupponebat, dicens ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Dicendo utiq; faciliùs poſſint, voluit credi & ſi difficilius, tamen poſſe homines ſine gratia facere iuſſa diuina. Illam verò gratiã Dei ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio, quod nullis ſuis præcedentibus meritis ab illo accepit noſtra natura, ipſo ad hoc tamen iuuante nos per ſuã legem, atque doctrinam, ut diſcamus quæ facere, & quæ ſperare debeamus. Non autem ad hoc per donum ſpiritusſancti, ut quæ didicerimus eſſe faciẽda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari ſcientiam confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autem negant diuinitùs dari, qua piè uiuitur, ut ſcilicet ſit donum Dei ſcientia, quæ ſine charitate inflat: & non ſit donum Dei ipſa charitas, quæ ut ſcientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes, quas facit eccleſia, ſiue pro infidelibus, & doctrinæ Dei reſiſtentibus, ut conuertantur ad Deum: ſiue pro fidelibus ut augeatur eis fides, & perſeuerent in ea. Hæc quippe non ab ipſo accipere, ſed à ſeipſis homines habere cõtendunt, gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes ſecundum merita noſtra dari. Paruulos etiã ſine ullo peccati originalis vinculo aſſerunt naſci.

C

Hic ponit ea quibus ſuum confirmant errorem, verbis Auguſtini contra ipſum vtentes.

Quod verò dicunt ſine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iuſſa implere huiuſmodi inductionibus muniunt. Si inquiunt, non poteſt ea facere homo, quæ iubentur, non eſt ei imputandum ad mortem, ſicut tu ipſe Auguſtine in libro de libero arbitrio aſſeris. Quis, inquis peccat in eo, quod nullo modo caueri poteſt? Peccatur autẽ, caueri ergo poteſt. Hoc teſtimonio Auguſtini Pelagius uſus eſt, diſputans aduerſus eum, imò aduerſus gratiam, ſicut Auguſtini in libro Retractationum illud, & alia huiuſmodi retractans commemorat, inquiens: In his itaque huiuſmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non eſt: de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani ſuam nos tenuiſſe ſententiam, ſed fruſtra hoc putant. Voluntas quippe eſt, qua peccatur, & rectè niuitur, quod his verbis egimus: ſed ipſa niſi Dei gratia liberetur, & ut uitia ſuperet, & adiuuetur, rectè à mortalibus uiui non poteſt. Ecce apertè determinat ex quo ſenſu illa dixerit inimicos gratiæ refellens.

Aug lib 3. de lib. arbi c 18 & li 5 Retra. cap. 9.

D

Aliud teſtimonium Auguſtini ponit, quo Pelagius pro ſe vtebatur.

Similiter autẽ innitebatur Pelagius verbis Auguſtini contra gratiam, quę in libro de duabus aĩabus dicit: Peccari, inquit, reum tenere quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit ſummę iniquitatis, & inſaniæ eſt. His auditis, exilijt Pelagius, dicẽs: Cur ergo paruuli, & illi, qui non habent gratiã, ſine qua non poſſunt facere mãdata diuina rei tenentur? Hoc aũt qua occaſione dixerit, in libro retractationũ Pelagio reſpondens, aperit. Id.n. contra Manichæos dixit, qui in homine duas naturas eſſe contendunt: unam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum: quæ nunquam bona fuit, nec bonũ uelle poteſt: quod ſi eſſet, non videretur ei imputantum eſſe, ſi bonum non faceret.

Aug cõtra Manichæ. de duobus animabus. cap. 12.

E

Aliud, quod videtur contradicere gratiæ Dei, addit.

Alibi etiam Auguſtinus dicit, quæ huic gratiæ contradicere videntur, qua iuſtificamur. Ait enim in libro contra Adimantium Manichæi diſcipulum: Niſi quiſq; voluntatem ſuam mutauerit, bonum operari non poteſt: quod in noſtra poteſtate eſſe positũ dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos, &c. Quod Auguſtinus in retractationibus non eſſe contra gratiam Dei, quam prædicamus oſtendit. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem: ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cum enim hoc ſit in poteſtate, quod cum uolumus, facimus nihil tam in poteſtate, quàm ipſa uoluntas eſt: ſed præparatur à domino voluntas, eo ergo modo dat poteſtatem.

Au. cõtra Adimãtũ cap. 26. Aug li 1. Retract. cap. 22.

F

Aliud teſtimonium eiuſdem, quod videtur aduerſum.

Sic etiam intelligẽdũ eſt, quod in eodem ait, ſcilicet in noſtra poteſtate eſſe, ut uel inſeri bonitate Dei, uel excidi eius ſeueritate mereamur: q̃a in poteſtate noſtra, non eſt niſi

quod

quod noſtram ſequitur voluntatem: quæ cum præparatur à domino, facile fit opus pietatis etiam illud, quod impoſſibile, & difficile fuit.

G

Aliud teſtimonium.

In expoſitione quoque quarundam propoſitionum epiſtolæ ad Romanos, quædam Auguſtinus interſerit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduerſari. Ait enim: Quod credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum. Et paulo poſt: Noſtrum eſt credere, & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi, per ſpiritum ſanctum. Quæ qualiter intelligi debeant, Auguſtinus in libro Retractatio. aperit, dicens: Verum eſt quidem à Deo eſſe, quod operamur bonum: ſed eadem regula utriuſque eſt, & volendi ſcilicet, & faciendi: & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & utrunque noſtrum eſt, quia non fit, niſi uolentibus nobis. Illa itaque profecto non dixiſſem, ſi iam ſcirem etiã ipſam fidem inter ſpiritus ſancti munera reperiri. Aug. li. 2. Retract. ca. 23.

H

Adhuc addit aliud, quod videtur contrarium.

Illud etiam diligenter eſt inſpiciendum, quod Auguſtinus in libro Sententiarum Proſperi ait, ſcilicet quod poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum: habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Quod non ita dictum eſt tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides, vel charitas, ſed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum, uel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credidit, & diligit, quod ſine gratia non valet. Determinatio.

Teſtimonio Hieronymi aſtruit, quid tenendum ſit de gratia, & libero arbitrio, vbi triplex hæreſis indicatur, ſcilicet Iouiniani, Manichæi, Pelagij.

I

Id ergo de gratia, & libero arbitrio indubitantes teneamus, quod Hieronymus in explanatione fidei catholicæ ad Damaſum papam, Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidens, docet: Liberum, inquit, ſic confitemur arbitrium, ut dicamus, nos ſemper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos, qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem ſemper, & peccare, & non peccare poſſe, ut ſemper nos liberi confiteamur eſſe arbitrij. Hæc eſt fides, quam in catholica eccleſia didicimus, & quam ſemper tenuimus, & tenemus.

Summa diſtinct. 28. in Pelagium hæreticum.

Eclarato quid de libero arbitrio, & gratia catholicè ſit tenendum, nunc recitantur, & reprobantur quidam errores hæretici contra hoc, & primò recitatur error Pelagij ſuperbi, & incorrigibilis monachi, qui tamen fuit informiter doctus, multumque eruditus. Vnde quidam exponunt de ipſo illud in Apocalypſi: Stella magna cecidit de cœlo, ita quod propter eminẽtiam ſcientiæ ſuæ ſtella vocetur, qui de cœlo, i. militanti eccleſia in foueam hæreticæ cecidit prauitatis, fuitq; tempore Auguſtini, & ex libris eius collegit quaſdam auctoritates ad ſuorũ munimen errorum, & ſcripſerunt contra ſeinuicẽ. Incidit quoque alios diuerſos errores, negãdo paruulos in originali concipi, ac naſci peccato. Itaq; motiua, & auctoritates, quas infelix, & obſtinatus Pelagius pro ſuis roborãdis erroribus allegauit, ponit communiter magiſter in textu, ſoluitq; eas. Vltimò ex verbis ſancti Hieronymi tangit, ac reprobat hæreticas falſitates Iouiniani, & Manichæi.

QVAESTIO I.

Arguitur primò ad partem affirmatiuam.

HIc quæritur [vtrum homo per liberum arbitrium, naturalemq; rationem, & dona naturæ valeat facere aliquid boni, peccata vitare, ac diuinæ legis præcepta implere.] quod ſic, Nam quidã Gentilium tam virtuoſi fuerunt, quod ab Ariſtotele vocati ſunt viri heroici, ac diuini, à Platonicis
2 autem viri purgati animi. Inſuper Hieronymus proteſtatur, quòd Deus contulit Romanis adhuc gentilibus, atq; idolatris monarchiam propter eorum virtutes. ¶ Præterea præcepta decalogi ſunt de di 3
ctamine naturalis rationis: ergo naturalis ratio poteſt ea implere, præſertim cum rõ ſecundum Philoſophum deprecetur ad optima: ſynderesis quoq; iugiter remurmuret contra mala. Adhuc ſicut in litte- 4
ra tangitur, ſi homo ex naturalibus non poſſet peccata vitare, & naturalẽ legem implere, nec peccata commiſsionis, nec peccata omiſsionis ei iuſte imputarent, & ipſi Gentiles, quibus lex diuina non patuit, nec reuelata eſt fides, excuſabiles penitus viderentur. ¶ Inſuper Hieronymus loqtur: maledictus, 5
qui aſſerit Deum hoĩbus impoſsibilia præcipiſſe, ergo omnia Dei præcepta poteſt homo implere.

¶ In contrarium ſunt ea, quæ in textu habentur, & quod ait Saluator: Sine me nihil poteſtis facere. Cui conſonat, quod per Oſeę dominus cõteſtatur: Perditio tua ex te, in me tãtummodo auxilium tuũ. Hinc Apoſto. Fiduciam, inquit, talem habemus ad Deum, quod non ſumus ſufficientes cogitare aliqd ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Item: Nemo poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in ſpirituſancto. ¶ Circa hæc ſcribit Henricus quodlibeto quinto, quæſtione, qua quærit. Vtrum adultus poſsit ſine gratia vitare peccata mortalia. Adultus ſine gratia exiſtẽs, aut eſt in ſolo originali peccato, aut etiam in mortali, & de vtroq; eſt quæſtio.

In oppoſitum Iohan. 14. Oſeæ 13. 2 Cor. 3. 1. Cor. 12.

ſtio. Quidam ergo dixerunt, ꝙ impoſsibile eſt ſolū veniale peccatum eſſe in adulto cum culpa originali: nam ante tempus diſcretionis excuſatur ab omni mortali, & veniali: mox autem vt diſcretionem ſortitur, tenetur de ſua deliberare ſalute. Vnde Tullius Cicero 1. Officiorū. 1. de officijs: Regna, imperia, honores, dignitates, diuitiæ, ac horum contraria in caſu ſita, temporibus, gubernātur: quam autem perſonam noſipſi gerere volumus, à noſtra proficiſcitur voluntate. Alij ad philoſophiam, alij ad ius ciuile, alij ad eloquentiam ſe applicant. Alius in iſta, alter in illa excellere vult virtute. Hoc igitur primò diſcutiendum, quo genere vitæ, tempus hoc pertranſire conemur, cuius rei deliberatio difficillima perhibetur. Etenim Herculem cum pubeſceret, dicunt exiſſe in ſolitudinem, & ibi diutiùs diſcuſsiſſe, quam ingredi vellet viam, virtutis, an voluptatis. Verum iſta reſponſio non videtur niſi fuga inconuenientis, aut quia non vident vbi ponendus eſſet, qui ſic moreretur in ſolo originali, ac veniali, quia non poſſet ſaluari cum originali, nec damnari cū veniali ſine mortali, nec poſſet eſſe in limbo, quia in eo non eſt niſi pęna damni, quæ originali ſoli debetur: nec in purgatorio; quia dum inde eriperetur, non poſſet intrare in regnum cælorum. Veruntamen vno modo poteſt ita teneri, ꝙ ſcilicet talis neqꝫ cauere quin primò peccet mortaliter: non tamen ob cauſam prætactā, ſed quia peccatum non habet niſi ex alieno facto, & quia peccatum præoccupauit in ipſo omnem liberi arbitrij vſum. Hinc quoq; miſericordia Dei oēm uſum liberi arbitrij ita in ipſo pręoccupat, ut in eodem inſtanti quo vti incipit ratione, liberum eius arbitriū ſuo inſtinctu excitat, & inclinat ad bonum, cui inſtinctui ſi rebellando non acquieſcat, peccat mortaliter: ſi verò obtemperet, Deus omnipotēs gratiam gratum facientem ei infundit, per quam ab originali purgatur. Poteſt & aliter reſponderi: quod tamen non aſſero, ꝙ ſcilicet exiſtens in ſolo originali, ſic poteſt vitare mortale, vt non ſit neceſſe eum primò peccare mortaliter, imò primò venialiter poſsit peccare. Cumq; obijcitur, ꝙ non eſſet locus, quo puniretur, reſponderi poteſt ſine aſſertione, ꝙ puniretur in inferiora pęna ſenſus æterna ſibi proportionabili, quali puniretur ſi veniale illud eſſet mortali coniunctum. Quamuis.n. pęna inferni non debeatur per ſe niſi mortali: per accidens tamen debetur veniali, inquantum coniunctum eſt mortali. Vel poteſt dici, ꝙ omni peccato etiam veniali inquantum peccatum eſt, debetur pęna æterna in acerbitate ei proportionabili. Sed quoniam veniale gratiam ſecum compatitur, iccirco per accidēs, vtpotè ratione gratiæ ſibi coniunctæ, temporalis ei pęna debetur, propter quod & veniale vocatur, quia ſic veniam conſequi valet. Præterea hæretici quidā, ſicut Pelagiani, dixerunt, quod exiſtens in mortali poteſt ſine gratia pęnitere, ac ſurgere viribus ſuis, atq; ꝙ gratia detur non tam vt homo reſiſtat peccato, ꝙ vt expeditius benè agat, & creſcat, quod in pluribus libris Auguſtinus reprobat ſatis. Aliorum verò opinio eſt prorſus contraria, quod ſcilicet in peccato mortali exiſtens, nullo modo poſsit, cuicunque tentationi reſiſtere. Verum ex hoc ſequeretur, ꝙ in vno exiſtens mortali, neceſſariò eſſet intemperatus intemperatione generali, quæ circuit vitia cuncta, vel ad minus incontinens: quod nō eſt dicendum. Non enim vitia neceſſe eſt in eodem eſſe connexa. Icċirco dicendum quod liberum arbitrium hominis etiam in mortali vitio exiſtentis, poteſt conſiderari dupliciter. Primò ex parte ſuæ propriæ libertatis ſecundum ſe. Secundò, prout tentationibus ipſis exponitur. Primo modo pōt cauere ſimpliciter, ne in aliud cadat mortale: qm̄ nulla neceſsitate incidit illud: imò ſi incidit, voluntariè incidit: imò niſi voluntariè incideret, incidendo nō peccaret. Si cōſideretur ſecundo modo, dico ꝙ diu ſibi cauere nō poteſt, quin neceſſe ſit, quod aut in mortale incidat ſatis citò, aut gratiam cauendi adipiſcatur à domino. Quodcunq; tamen horum cōtigerit ei, non niſi voluntate eius conſentiente continget, quemadmodū neceſſe eſt, vt cras curram, aut non curram, quodcunq; tamen acciderit mihi, voluntariè accidet. Hæc Henricus. ¶ Inſuper quodlibeto 13. quæſtione, qua quærit, vtrum adultus poſsit eſſe nec in ſtatu ſalutis, nec damnationis, diſſeruit: Quicunque non eſt regeneratus aqua baptiſmi, aut alio eius virtutē habente, eſt in ſtatu damnationis ſaltem propter originale, ſiue ſit adultus, ſiue non. Sed & aliam dānationē expectat, qui originali ſuperaddit actuale, & ille, qui iam renatus eſt non poteſt eſſe, quin determinatè ſit in ſtatu ſalutis, aut in ſtatu damnationis. *Quilibet adultus eſt in ſtatu ſalutis, aut damnationis.* Aut.n. eſt in charitate, & ita eſt in ſtatu ſalutis: aut non eſt in charitate, & ſic eſt in ſtatu damnationis. *Obiectio.* ¶ Et ſi obijciatur, quod Iudæus mox baptizatus, non eſt in ſtatu damnationis, quia in baptiſmo purgatus eſt, & charitatē ſortitus: nec in ſtatu ſalutis: qm̄ nondum agonizauit, nec operatus eſt bona: non autem coronabitur niſi, qui legitimè certauerit. *Dilutio.* ¶ Dicendum quod quamuis non agonizauit in ſe, & per ſe, agonizauit tamen in capite ſuo, & per illud. i. in Chriſto, & per Chriſtum, quod ſufficit, quando non ſupereſt tempus agonizandi in propria perſona, in qua ſine charitate, & gratia Chriſti non poteſt quis meritoriè operari. Hęc idem.

Th. Aqui. ¶ Porrò Thomas: Virtus, inquit, eſſentiam ſequitur, ideò ſecūdum diuerſitatem naturarum diuerſa eſt facultas ad operandum. Quod quidam nō attendētes, operationem liberi arbitrij, operationeſq; naturalium rerum pari modo determinauerūt, putantes, quod ſicut lapis naturaliter, & neceſſariò niſi impediatur, deſcendit deorſum: ſic homo neceſſariò operationes ſuas exerceat ſecundū congruentiā alicuius naturæ exiſtentis in ipſo. Et quia in homine eſt duplex natura. vna intellectualis, ex qua ineſt ei inclinatio ad appetendum per ſe deſiderabilia, & honeſta: alia ſenſitiua, per quam pronus eſt appetere delectabilia carnis: ideo ad hæc duo reſpicientes hęretici, ad duas contrarias hæreſes ſunt prolapſi. Nempe Iouiniani ad intellectualem naturam intendentes, dixerunt hominem peccare nō poſſe. Alij verò, vtpotè Manichæi, ſenſitiuam naturam pentantes, quam in ſe malam eſſe, & à principio tenebrarum productam fuiſſe mentiti ſunt; aſſerebant peccata non poſſe vitari, utrique libertatem arbitrij deſtruentes. Porrò Pelagiani libertatem arbitrij nimium ampliantes, dixerunt ex ipſo procedere, determinationem cuiuſlibet operis ſui, atque ob id hominem poſſe, per facultatem liberi arbitrij in quodlibet opus bonum ſine ſuperaddita gratia, etiam in opus meritorium: non attendente, quod opus meritorium non determinat genus actus, ſed efficaciam. Genera enim actuum diſtinguuntur ſecūdum diuerſitatem obiectorum, cumq; liberum arbitrium ad nullum obiectum determinatum ſit, ideo in quodlibet genus actus ex ſe poteſt, ut facere iuſta, & fortia: actus verò meritorius efficaciam habet excedentem naturalem virtutem, inquantum eſt efficax ad illud præmium conſequendum, quod facultatem excedit naturæ. Hinc

ad hoc

ad hoc, quod opus ſit meritorium, non poteſt libe-
rű arbitrium ex ſe niſi eleuetur per habitum, qui fa
cultatem naturæ excedit, qui habitus gratia nuncu-
patur. Itaq; ſecundű fidem catholicam in medio cő
trariarű hæreſum eſt tendendum, vt dicamus homi
nem per liberum arbitriű bona, & mala facere poſ
ſe; non tamen in meritorium actum exire ſine habi
tu gratię, quemadmodű, nec ſine habitu virtutis ac
quiſitæ poteſt talẽ facere actum, qualem efficit vir-
tuoſus quantum ad modum agendi: quamuis poſ-
ſet per ſe talem facere quãtum ad genus operis, ita
vt per ſe non excludat cauſalitatem diuinam, ſecun
dum ꝙ Deus in omnibus operatur ſed habitű crea-
tum naturalibus additű, ſine quo multa bona face-
re valet homo, quãuis non meritoria. Deus quoq;
non tm̃ iuuat nos ad bene agendum per habitű gra
tiæ, ſed & intus agendo in voluntate ſicut in re qua
libet operatur, imò & foris auxilia, atq; occaſiones
præbendo ad bene agendű, & ſine his omnibus ne-
mo bene facere valet. ¶ Hęc Thomas in Scripto, vbi
& conſequenter reſpondet ad iſtud. An homo ſine
gratia poſsit vitare peccata. Dicunt quidam quod
hő ſecundum naturalem ſuam virtutẽ ita eſt condi
tus, vt poſsit peccata vitare: ſed ipſa natura per pec
catű ita eſt immutata, vt homo in peccato exiſtens,
peccatum vitare non valeat, imò in aliud præcipite
tur, niſi per gratiam liberetur. Verum ne videamur
ponere peccatű omnino neceſſarium, addűt quod
homo in mortali exiſtens poteſt hoc, ſeu illud, non
tamen omnia deuitare, ſicut de venialibus dicitur.
Hæc autem opinio falſa videtur. Primò, quia pecca
tum naturalia non tollit, ſed minuit. Hinc quod ad
naturã rationalis potentiæ pertinet, homo per pec
catum amittere nequit, quamuis infirmetur in illo.
Cumq; libera electio, atq; ſpontanea fuga mali, ſeu
boni, ad naturam liberi arbitrij ſpectet, non ſubtra-
hitur homini per peccatum facultas fugiendi pec-
catum, ſed ſolum minuitur, ita quòd poſt peccatű
difficulter vitat, quod ante faciliter vitare valebat.
Nec ſimile eſt de venialibus, quia in illis nő requi-
ritur deliberatio, ſeu conſequens perfectus, quem-
admodum in mortalibus. Ideò ſicut hő poteſt vita-
re hoc, ita & aliud quodlibet Nec dici poteſt, quòd
ad tempus vitet non diu: qm̃ liberum arbitrium ad
tempus reſiſtendo peccatis, non efficitur infirmius
ad reſiſtendum deinceps, ſed fortius. Hinc dicendű
cum alijs, ꝙ vitare peccatum intelligi poteſt dupli-
Homo nő pőt à peccato mortali abſolui ſine gratia. citer. Primò, de peccato cõmiſſo: ſecundo, de com-
mittendo, ſi de commiſſo, ſic hő in mortali exiſtens,
non poteſt ſine gratia vitare peccata, qa non poteſt
ſe à pręterito peccato abſoluere, nec à reatu culpę,
niſi per gratiã liberetur. Et in hoc delirauit infelix
Pelagius putãs hominem proprijs viribus, atq; ope
ribus ſe poſſe à præteritis peccatis ſatisfaciẽdo ab-
ſoluere. Peccatű vero cõmittendű poteſt homo vi-
tare ſine gratia, ꝗtuncunq; in mortali exiſtat, ſi per
gratiã intelligatur habitus ſupernaturalis infuſus,
non diuina voluntas, quæ oĩa bona cauſantur, ma-
laq; repelluntur. ¶ Ex his patet rñſio ad hoc, an ho-
mo ſine gratia queat præcepta implere. Etenĩ de ꝓ-
ceptis poſſumus loqui dupliciter. Primò, quantű ad
illud, quod directè cadit ſub ꝓcepto. Secundò, quã-
tum ad intentionẽ legiſlatoris. Directè aűt ſub præ-
cepto cadit actus virtutis, ꝗtum ad ſubſtantiã ope-
ris, & non quantű ad modum agendi, quẽ circa ip-
ſum ponit virtus. Hoc quippe alicui directè præci-
pitur, quòd ſtatim in ipſo eſt, vt faciat illud, non au-
tẽ eſt in homine vt faciat actum virtutis eo modo,
quo virtuoſus facit priuſquam virtutem habeat in-
fuſam, vel acquiſitã. Porrò intentio legiſlatoris eſt, Philoſop.
vt ſecundo dicitur Ethicorum, ciues facere bonos,
& per aſſuefationem operum, quę iubentur induce
re ad uirtutes. Cui cõſonat illud Apoſtoli ad Timo- 1. Tim. 1.
theum: Finis præcepti eſt charitas de corde puro,
quia ad hoc data ſunt legis præcepta, vt homines
in dilectione Dei, & proximi inſtituantur. Hinc in-
tentio legiſlatoris eſt, ut non ſolum hęc opera fiant
ſed etiam vt ex charitate agantur. Itaq; reſponden
dum, quod præcepta legis quantum ad id, quod di-
rectè ſub præcepto cadit, poteſt quis per liberum
arbitrium adimplere ſine gratia gratis data, aut
gratumfaciente, ſi gratia capiatur pro habitu infu-
ſo: ſed quantum ad legiſlatoris. intentionem, ſine
gratia nequeunt adimpleri: quoniam charitatis ex
ſola infuſione habetur. Hinc hæreticus delirauit Pelagij
Pelagius, dicens ſimpliciter præcepta legis ſine gra morologia.
tia poſſe ſeruari. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Cuius poſitio quantű ad primum iſtorum, à po
ſitione diſcordat Hẽrici, cui fauere videẽ illud Gre- Gregor.
go. Peccatum, quod per pęnitentiam non deleẽ, ſuo Artic. 2.
mox pondere trahit ad aliud. ¶ Deniq; de his vide-
tur Thomas alibi aliter conſcripſiſſe, nempe in pri-
ma Secundæ quæſt. 109. Natura, inquit, hoĩs dupli-
citer poteſt conſiderari, vno modo in ſua integrita
te, ſicut fuit in ſtatu innocentiæ in primo parente,
ſecundò, vt eſt corrupta in nobis, & vtroq; modo
indiget diuino auxilio ad volendum, & faciendum
quodcunq; bonű ſicut primo mouente, eo mõ, quo
Deus operatur oĩa in omnibus. Sed in ſtatu naturę
integræ quãtum ad ſufficientiã virtutis operatiuę,
poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bo
num ſuæ naturę proportionatum, quale eſt bonum
uirtutis acquiſitæ, non aűt bonum ſuperexcedens,
quale eſt bonű virtutis infuſæ. Porrò in ſtatu natu-
ræ corruptæ deficit hő ab hoc, ita quòd per natura
lia ſua non poſsit huiuſmodi bonum implere. Verű
tamen quia natura humana non eſt per peccata to-
taliter corrupta, vt ſ. toto bono naturæ priuetur.
Poteſt adhuc in ſtatu naturæ corruptæ per virtutẽ
ſuæ naturæ aliquod agere bonum, vt domű ædifi-
care, vineamq; plantare, & conſimilia agere: nő ta-
men totum bonű ſibi connaturale, ita quòd in nul-
lo deficiat. Quẽadmodű homo infirmus poteſt per
ſe aliquem motű habere: non tamen poteſt perfectè
moueri motu hoĩs ſani, niſi ſanetur. Sic ergo virtu
te gratuita ſuperaddita virtuti naturæ indiget ho-
mo in ſtatu naturæ integræ quãtum ad vnum, vi-
delicet ad volendű, & operandum bonum ſuperna
turale: in ſtatu verò naturæ corruptæ, quantum ad
duo, vtpotè vt ſanetur: & vlteriùs, vt bonum ſuper
naturalis virtutis operetur, quod eſt meritoriű. Vl-
teriùs quoq; in vtroq; ſtatu indiget homo diuino
auxilio, quo moueatur ad bene agendum. Hæc Tho
mas in Summa, de hoc an homo poſsit velle, & fa-
cere bonum abſq; gratia. ¶ Demum, de hoc, an poſ- Articul 1.
ſit præcepta legis ſine gratia adimplere, ſcribit ibi-
dem. Implere præcepta Dei contingit dupliciter.
Primò, quantum ab ſubſtantiam operű, ſicq; in ſta- Præcepta legis contingit impleri dupliciter.
tu naturæ integræ potuit cuncta legis mandata im-
plere, alioquin non potuiſſet in ſtatu innocentiæ nő
peccare, cum nil aliud ſit peccare, quàm Dei præce-
pta violare. In ſtatu verò naturæ corruptæ non po-
teſt homo omnia diuina implere præcepta ſine gra
tia ſanante. Secundò, quantű ad modum, vt ſcilicet
fiant ex charitate, ſicq; in nullo ſtatu hoc fieri valet
ſine gratia gratificante, ſine qua nec charitas poteſt
ineſſe. Indiget itidem homo in ſtatu vtroq; auxilio
Dei mouentis ad mandata implenda. Nihilominus
poſſu-

poſſumus aliquo modo Dei præcepta implere etiã
mò ſecondò, inquãtũ hoc poſſumus Deo nobis au-
xiliante, qui certiſsimè auxiliatur facientibus, quod
Philoſo. in ipſis eſt. Vnde tertio dicitur Ethicorũ: Hoc dici-
mur poſſe, quod poſſumus per noſtros amicos, &
ita intelligitur illud Hierony. ꝙ Deus non præcepit
Hierony. nobis quicquã impoſsibile. Nã & Hieronimus ad-
dit ibidem: Sic liberum arbitriũ confitemur, vt nos
Obiectio diluitur. Dei auxilio indigere iugiter fateamur. ¶ Nec obſtat
prælibatis, quòd homo dicitur dominus actuum
ſuorum. Hoc etenim dicitur propter deliberatio-
nem rationis, quæ flecti poteſt ad partem vtranq;,
ſed quod deliberet: vel nõ deliberet: ſi etiam huius
ſit dominus, oportet, quod hoc fiat per deliberatio
nem præcedentem: & cum hoc non procedat in in-
finitum, oportet ad hoc finaliter deuenire, quòd li-
berum arbitrium hominis moueatur ab aliquo pri-
cipio exteriori, quod eſt ſuprà mentem humanam,
Philoſop. puta à Deo, vt etiam probat philoſophus lib. de bo
na fortuna. Hæc Thomas in Summa.

Petrus. ¶ Concordat Petrus reſponſionibus Thomæ in
Scripto. Narrat tamen vtramq; opinionem de hoc,
an homo poſsit ſine gratia facere bona, & magis
declinat ad illam, quæ habetur in Scripto Thomæ,
addens, quod aliqui dicunt hominem non poſſe fa
cere bona meritoria niſi ex gratia gratumfaciente:
nec opera bona ex genere, niſi ex gratia gratis data,
quæ reſponſio quanto breuior, tanto obſcurior.

Richard. ¶ Porrò Richardus reſpondendo ad iſtud, an ho
mo valeat vitare caſum in nouum peccatum mor-
tale, ſequitur poſitionem ſupra ex Henrico narra-
tam. Reſpondendo autem ad id, an ſine gratia poſ-
ſit implere præcepta, ſequitur reſponſionem Tho-
mæ in prima ſecundæ.

Albertus. ¶ Quę item Albertus circa hanc ſcribit diſtinctio
nem, ſatis in ducta ſunt, & expreſſa, quantũ ad præ-
ſentem ſpectat materiam. Aliqua verò addit de er-
roribus Iouiniani etiam in hoc, quod matrimoniũ
prætulit virginitati: quòd alibi habet locum, & re-
Hierony. citat qualiter ſanctus Hierony. contra Iouinianum
Theophr. inter cætera induxit auctoritatem Theophraſti, Phi
Philoſop loſophi, qui in libro, qui dicitur Aureolus, vel in li.
de nuptijs ſcripſit, quod ſapienti non eſt vxor ducẽ
da: quoniam plurima affert impedimẽta in ſpiritua
libus, philoſophiæq; ſtudijs. Verum hæc ſuper quar-
Bonauen. tum habent locum. ¶ Inſuper Bonauentura. Manda
ta, ait, quantum ad genus operis, impleri queũt per
gratias gratis datas, ſicut mandatum de ad oratio-
Per quid poſſit liberum arbitriũ à peccato reſurgere. ne vnius Dei per fidem: mandatum quoq; de hono
ratione parentum, per naturalem pietatem. Si autẽ
quæratur, an liberum arbitrium, abſq; omni gratia
gratumfaciente poſsit à culpa reſurgere, dicendũ,
quod de hoc aliter ſenſerunt philoſophi, aliter hæ
retici, aliterq; catholici. Philoſophi namq; ignoran
tes, qualiter per peccata offendat diuina maieſtas,
minuatur potentiarum habilitas, ac lædatur natu-
ra peccantis, dixerunt, quòd homo per exercitatio-
nes ſit iuſtus ſicut per inordinationes iniuſtus. Hære
tici autem aliquid fidei cognoſcentes: non tamẽ cõ
ſiderantes qualiter natura vitijs infirmetur, dixe-
runt liberum arbitrium ſine gratia poſſe à culpa re
ſurgere, atq; à vitijs abſtinere. Catholici verò deſu
per illuſtrati, ſcientes Deum per peccata offendi na-
turam lædi, & damnificari, dum homo ſe transfert
de obſequio Dei ad iugum diaboli, faſsi ſunt, libe-
Tentationem ſuperare plus eſt, quàm eidem reſiſtere. rum arbitrium ſine gratia non poſſe à culpa reſur-
gere. ¶ Si denuo quæras, an liberum arbitrium ſine
gratia poſsit tentationi reſiſtere. Dicendum quod
tentationi reſiſtere, eſt ei non conſentire, quod po-
teſt homo per gratiam gratis datam, tentationẽ ve-
rò ſuperare, eſt ei ſic reluctari, quod effectus ſibi cõ
trarius obtineatur. Tentator namq; intendit hominẽ
à virtutibus impedire, Dei inimicum efficere, atque
perpetuæ damnationi immergere, ideo tentationũ
victoriam adipiſci, eſt ei ſic diſſentire, quod tenta-
tus in virtutibus creſcit, Deo plus placet, finaliterq;
ſaluatur, quod conſtat ſine gratia gratumfaciente:
non poſſe compleri, ideo ſine ea non valemus ten-
tationis triumphum acquirere. Hæc Bonauentura.
Concordant Thomas, Richardus, & alij.

QVAESTIO II.

Amplius quæritur, an homo ſine gratia poſsit
ſe ad gratiæ infuſionem diſponere.] Videtur Arguitur ad partem affirmatiuam.
ꝙ ſic, quia ſi facit homo, quod in ſe eſt, Deus, non
deſerit eum, ſed gratiam infundit. Hinc quoq; hoc
ipſum inſinuans ſcriptura, hortatur: Appropinqua
te Deo, & appropinquabit vobis.

¶ Ad hoc Bonauentura reſpondet: Vix aut non- Iacob 4. Bonauen.
quam libertas arbitrij deſtituitur omni gratia gra-
tis data, per quã hic intelligitur omne, quod ſuper-
additur naturalibus, adiuuãs aliquo modo, ac prę-
parans voluntatem ad habitum vſumve gratiæ, ſiue
ſit habitus, vt timor ſeruilis, aut ingenita pietas: ſi-
ue inſtinctus diuinus, aut allocutio interior excitãs
animum hominis ad conuerſionem: & vix aliquis
ſine his inuenitur, nec ſine huiuſmodi gratia aliq̃s
ſed diſponit: imò nec diſponere poteſt ad gratiam
gratumfacientem, vt expreſsè ait Bernardus in lib. Bernard.
de libero arbitrio capitulo 17. Conatus, inquiens, li
beri arbitrij ad bonum, ſunt caſsi, ſi à gratia nõ iu-
uentur: & nulli, ſi non excitentur. Cuius ratio eſt, ꝙ
gratia gratumfaciens neceſſariò prærequirit diſpoſi-
tionem gratiæ gratis datæ, nẽpe cum gratia gratum
faciens ſit quid diuinum, ſupra liberum arbitrium,
& ſupra iudicatorium naturale exiſtens, ideò nun-
quam aſſurgit liberum arbitrium ad ipſam cogno-
ſcendam, appetendam, aut petendam, niſi deſuper
excitetur per gratiam gratis datam: quæ cum omni
bus prẽſto ſit, Dñs in ſcripturis ſic loquitur, quaſi in
nobis ſit conuerti ad ipſum, videlicet præſuppoſito
huiuſcemodi gratiæ dono: & q agit, quod in ſe eſt,
habet in promptu hoc donum, & per illud gratiam
gratumfacientem ſortitur. Hæc Bonauentura.

¶ Hinc Thomas: Gratia, inq̃t, Dei dupliciter ſumi Th. Aqui. Gr̃a Dei dupliciter ſumitur.
tur. Primò, pro diuina prouidentia gratis omnibus
prouidente. Secundò, pro dono habituali in mẽte
recepto. Et certũ eſt, quod ſine gratia primo modo Philoſop.
ſumpta, nullus ſe poſsit ad gratiã gratumfacientem
diſponere. Vt enĩ. 8 Phyſicorum oſtenditur: Muta-
tio voluntatis effici neq̃t ſine aliquo mouente per
modũ excitantis: oẽ etenim motũ neceſſe eſt moue
ri ab aliquo nec refert, quicq̃d ſit illud, quod huius
variationis pꝛbet occaſionẽ, excitando videlicet vo
luntatẽ, ſiue ſit admonitio hoĩs, ſiue ægritudo cor
poris, aut aliq̃d huiuſmodi, quæ oĩa conſtat diuinæ
prouidentiæ eſſe ſubiecta, atq; in bonũ electorũ or-
dinata. Hinc q̃cq̃d excitat hoĩem ad emendationẽ,
& gratiæ ſalutaris ſuſceptionem, gratia gratis data
põt vocari: nec ſine ea q̃s præparat ſe ad gratiã ob-
tinẽdam etiã ſi motus liberi arbitrij, quẽ Deus cau-
ſat in nobis, dicatur gratia gratis data, quo pꝑpara-
mur ad gratiam. Porrò ſi gr̃a capiatur pro dono ha
bituali infuſo, tũc eſt de illo duplex opinio, vna, ꝙ
ſine lumine menti infuſo, ꝙ & donum gratiæ nũcu-
patur, nemo ſe valet ad gratiã gratumfacientẽ para
re. Sed hoc non vr̃: qm̃ præparatio ad gratiam non
eſt per actus ipſi gratiæ adæquandos æqualitate p-
portionis, quemadmodũ meritũ æquatur præmio:
ideò

Ideò non oportet proportionẽ hanc fieri per actus naturam tranſcendẽtes humanam. Quẽadmodum .n. natura humana ſe habet in potentia naturali ad gratiã, ſic uirtutum naturalium actus ſe habent, vt diſpoſitiones materiales ad ipſam, propter quod non exigitur ad præparationem hanc aliquod gratiæ lumen præcedens: imò ſecundum hoc videtur eſſe proceſſus in infinitum, quia nec illud lumen daretur niſi præparâti ſe ad illud, aliàs cunctis dareẽ, quod nõ poteſt intelligi, niſi forſan gratia gratis data dicatur naturale lumen rationis, quæ ad naturalia, nõ ad gratuita pertinet dona, niſi largè accepta. Si autem gratia talis gratis data indiget præparatione, redibit quæſtio de iſta præparatione, vtrũ homo poſsit in eã ex ſe, vel non, ſicq; ibitur in infinitum, aut erit deuenire ad aliquam gratiam, ad quam homo per ſe præparare ſe poteſt: nec eſt ratio efficax, quare hoc magis ſit in gratia vna, q̃ alia. Hinc alijs conſentiendo, dicimus ꝙ ad gratiã gratumfacientẽ habendam homo ex ſolo libero arbitrio præparare ſe valet. Faciendo namq; quod in ſe eſt, gratiã à Deo conſequitur: hoc autẽ ſolũ in nobis eſt, quod in poteſtate conſtitutum eſt noſtri liberi arbitrij.

Obiectio diluitur.

¶Nec his obuiat, ꝙ homo non poteſt ſe ad gratiam præparare, nec aliquid boni facere ſine Dei auxilio, propterea exorãdus eſt Deus, vt nos ipſos, & alios ad ſe dignetur conuertere. Attamen non oportet, quòd illud auxilium ſemper ſit per habitũ infuſum, ſed poteſt eſſe per multa, quæ exteriùs occaſio ſunt ſalutis, atq; per interiorem actum, quem Deus cauſat in nobis. Deniq; etiam ad fidem aliquis præparare ſe poteſt per id, quod in naturali eſt ratione. Vnde dicitur, quòd ſi aliqs in barbaris nationibus, natus, quod in ſe eſt, faciat, Deus ſibi reuelabit id, ꝙ neceſſarium eſt ſaluti, inſpirando, aut docentẽ mittendo. Ideo non oportet, quòd fidei habitus præparationẽ præcedat ad gratiam gratumfacientẽ, ſed ſimul præparare poteſt ſe homo ad fidem, & gratiã, aliasq; virtutes. Hæc Thomas in Scripto. Quæ ritè

Th. Aqui.

intellecta non diſcrepant à Bonauen. ¶Præterea in 1. Secundæ quæſtione 109. duplex eſt, ait, præparatio voluntatis humanæ ad bonũ. Vna, qua præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum, quæ præparatio fieri nequit ſine habituali gratiæ dono, quod ſit principium meritorij actus. Alia ad obtinendum habitualis gratiæ donum, ad quã nõ oportet præſupponere aliquod habituale donum in anima, q̃a procederetur in infinitum: ſed oportet præſupponi auxilium gratuitum Dei interiùs mentem mouentis, ſeu bonũ propoſitum inſpirãtis. His quippe duobus modis diuino indigemus auxilio. Quod verò indigemus auxilio iſto, hinc cõſtat. Cum omne agens agat propter finem, oportet ꝙ omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad finem ipſorum. cumq; ſecundum ordinem agentium, ſiue mouentium ordo ſit finium, oportet quòd ad vltimum finem cõuertatur homo per motionem primi mouentis, ad proximum aũt finem per motionem alicuius inferiorum mouẽtium: quemadmodum miles conuertitur ad quærendam victoriã ex motione ducis exercitus, ad ſequẽdum verò vexillum alicuius aciei ex motione tribuni, ſicq; ex motione Dei primi motoris omnia conuertuntur in ipſum ſecundum cõmunem boni intentionem, per quam vnumquodq; ſecundum ſuum modũ intendit Deo aſsimilari. Pro-

Dionyſi⁹ Areopa.

pter quod ſanctus Dionyſius libro de diuinis nominibus loqtur, ꝙ Deus conuertit omnia ad ſeipſum, homines verè electos, & prædeſtinatos conuertit ad ſe, tanquam ad finem beatificum ſpecialem: ideò ꝙ homo conuertatur ad Deum, non poteſt eſſe niſi à Deo ipſum conuertente, & hoc eſt ſe ad gratiam præparare. Hæc idem in Summa.

Petrus.

¶Concordat Petrus: Diſpoſitio dicens, ad gratiã duplex eſt. Vna remota, per quodcunq; opus de genere bonorũ, taliq; diſpoſitione poteſt ſe homo per ſeipſum diſponere. Alia diſpoſitio eſt propinqua, &c. ut ſupra in Bonauentura. Idem Richardus.

Durãdus.

¶Inſuper Durandus hic recitat prænductã Thomæ reſponſionem ex Summa, & addit: Alij dicunt quod ſi ſpeciale adiutoriũ vocetur immediata motio volũtatis à Deo, ſine tali adiutorio poteſt ſe homo præparare ad gratiam: quoniam bonum quod habet ordinem immediatum ad gratiam, præparatorium eſt ad eam: hoc autem eſt bonum moris, in quod poteſt homo ſine huiuſmodi motione ſpiritus ſancti: ſi verò ſpeciale adiutorium appellatur ſpecialis prouidentia, quam Deus habet de his, qui

Heb. 1.

hæreditatem capiunt ſalutis: ſic prædeſtinati interdum peccãtes, nequennt ad gratiam ſe parare ſine Dei adiutorio ſpeciali. Quemadmodũ .n. ſub generali ordine diuinæ prouidentiæ, quam habet de omnibus rebus, cadit quicquid promouet rem in finẽ: ita ſub ordine prouidentiæ ſpecialis, quã habet dominus de electis, cadit quicquid promouet eos ad ſalutem, ſiue ſit exterior admonitio, ſiue infirmitas corporis. Et ſi hoc dicatur gratia, non poteſt ſe homo ſine gratia ad gratiam præparare. Nã & infimũ agens poteſt ad ſupremum finem diſponere. Hæc Durandus. ¶Ad quod poterit reſponderi, quòd infimum agens non diſponit diſpoſitione propinqua & immediata, de qua Thomas loqui videtur.

QVAESTIO III.

Arguitur primo cõtra veritatem.

Roma. 1.

POſtremò hic quæritur, [An homo in hac vita ſine gratia Dei poſsit aliquã cognoſcere veritatẽ.] ¶Vr ꝙ non, cum de philoſophis dicat Apoſtolus ad Rom. Deus illis reuelauit. ¶Dicendum ſm Thomã, ꝙ verorum quædã ſunt naturaliter cognoſcibilia, naturaliq; lumini proportionata, & hæc naturaliter queũt cognoſci ſine altioris luminis infuſione. Aliqua verò rõnem tranſcendunt vt ea, quæ ſunt fidei futurorũ purè contingentium præcognitio certa, & hæc ſine fide, & grã prophetiæ, aut reuelatione nõ queunt agnoſci. Veruntñ ſicut præhabitum eſt, quidã dixerunt intellectum agentem eſſe ſubſtãtiam ſeparatã, ut Deum vel intelligentiam, nec intellectũ noſtrum poſsibilẽ aliquid de nouo poſſe intelligere ſine irradiatione illius intellectus agentis, ſicut nec color põt videri ſine lucis perfuſione, & ita nõ poſſe nos q̃cq̃ de nouo intelligere ſine emiſſione huiuſmodi radij ſpiritualis, qui eſt grã gratis data. Verum iſta opinio reprobata eſt ſupra, intellectuſq; agens eſt quædã potentia aĩæ ad cuius naturalẽ cognitionem non oportet concurrere ſuperaditũ lumen. Apoſtolus verò in verbis prællegatis ſumit reuelationẽ multum extensè pro quacũq; intellectuali manifeſtatione, naturaliſq; luminis communicatione. Hæc Thom. in Scrip. ¶Porrò in 1. Se-

Artic. 1.

Th. Aqui.

cundæ, quæſt 109. ſcribit de hac re parũper profundiùs, & ni fallor obſcuriùs: Videmus, ingens, in corporalibus ad omnem motũ requiri motũ primi mouentis, ſ. cæli, ita ꝙ quantũcũq; ignis eſt calidus, nõ alteraret, niſi p cæleſtis corporis motũ, & ſicut oẽs motus corporales reducuntur in motũ cæleſtis corporis ſicut in primũ mouens: ſic omnes motus, & actus reducuntur in primũ agens, & mouens ſimpliciter, quod eſt Deus. Hinc omnis actio, & motio, atq; cognitio intellectus humani dependent à Deo, nec põt intellectus in actum niſi Deo mouente, ſic

quod

quod ad cognitionē cuiuſcūq; veri indiget homo diuino auxilio, vt intellectus à Deo moueat̃ ad ſuū actum. Sed in his, quæ naturaliter poteſt ſcire, non indiget ſemper noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuminationi. Hæc Thomas in Summa.

Dionyſi. Car. ¶Quibus obijci poſſet. hoc eſſe articulū Parriſijs à domino Stephano epiſcopo, & doctore damnatum, q̄ ignis non poſſet incendere ſtuppam ſibi applicatam motu cœli ceſſante, & verum eſt, quod dominus Stephanus ille fuit diu poſt Thomā, & tempore magiſtri Henrici. Præterea verum eſt, quemadmodum in prima propoſitione libri de cauſis, & in eius commentario habetur, q̄ in omni operatione cauſa prima plus influit, imò intimiùs, & inſeparabiliùs agit, q̄ quæcunq; cauſa ſecunda: quod qualiter intelligendum ſit, elucidatum eſt ſuper primū. Vnde q̄ ſanctus Thomas hic ſcribit de motione intellectus humani à Deo ad actum in omni cognitione, certum eſt poſſe verificari de generali influētia Dei, qua agit in omni agente. In multis autem etiā ſpecialiter, & ſupernaturaliter operatur. ¶At uerò

Petrus. Cognitio duplex. Petrus breuiter, hic reſpōdet: Duplex eſt cognitio, vna ſimplex, informis, & nuda, ad ſciendum, quæ non procedit ex gratia: alia affectiua ad approbandum, ſeu operandum, hæc eſt à gratia gratumfaciente, aut gratis data. Hinc ſecundum Alexandrū,

Alexand. ſcientia practica, & formata boni approbatiua, & amoroſa procedit ex gratia.

Richard. ¶Dictis demum ex Thoma concordat Richardus, dicendo: Eſt quędam veri cognitio, ac boni volitio ſupra naturam, & quædam infra eandem, & reſpectu vtriuſque cognitionis, ac volitionis, indiget mens humana generali motione primi mouentis. Quemadmodum enim nulla creatura poſſet ſubſiſtere niſi conſeruaret virtute primi entis, ſic conſer-nata operari non poſſet, niſi virtute primi mouētis. Hæc eſt generalis influentia primi agentis, ſine qua nulla creatura procedere valet in actum, vltra quā neceſſariū nobis eſt ſupernaturale adiutorium Dei in cognitione veri, dilectioneq; boni, quæ naturalē facultatem tranſcendunt, &c. vt ſupra in Thoma.

Durādus. ¶Durandus demū hic aliqua ſcribit: Si accipiatur, inquiens, gratia pro habituali dono, aut illud eſt gratumfaciens, aut gratis datum. Si gratumfaciens, ſic ſine gratia poſſumus quodcunq; verū intelligere: tum, quia non eſt dare gratiam ſic acceptam; tum, quia ſi eſt, conſiſtit in voluntate, quæ eſt intellectu poſterior: perfectio autem prioris non depēdet à perfectione poſterioris, ergo intellectus ad intelligendum verum non exigit gratiam, quæ ponitur perfectio voluntatis. Hæc Durandus.

Dionyſi. cōtra Durandum. ¶In quibus primo erroneum eſt, quòd dicit gratiam non eſſe donum habituale creatum, vt ſupra oſtenſum eſt. Secundò, quòd dicit gratiā ſi eſt, eſſe in voluntate, quod q̄uis aliqui dicant: veriùs tamē putatur q̄ ſit in eſſentia aīæ, prout diffusè probatū eſt. Tertiò, q̄ dicit perfectionē prioris non depēdere a perfectione poſterioris. Cognitio.n. intellectus informis eſt imperfecta, & nuda, nec meritoria, niſi per charitatē formetur, & perficiat̃. Accidēs quoq;, vt ſcientia, virtus, & conſilia quædā ſunt perfectiones, & ornamēta ſubſtantiæ, ſeu animæ, quę non eſt ipſis poſterior. Alia quædā ſcribit Durandus cōtra præallegatos doctores, vt q̄ homo conſentire poſſit his, quæ ſunt fidei ſine habitu fidei. Sicut hæreticus diſcedēs in vno articulo fidei, credit in alijs. Verū hæc & conſimilia impertinentia ſunt, nec contra mentē doctorum, quia æquiuocè ſumitur credere, quod ſi propriè capiatur, certum eſt, quòd ſit elicitus, fidei actus, ipſamq; fidem præſuppo nens.

A *Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante.*

Diſtin. 29. De poteſtate liberi arbit. primi hominis. POſt hæc conſiderandum eſt, utrum homo ante peccatū eguerit gratia operante, & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantum, ſed etiam operante gratia indigebat, non quidem ſecundum omnem operandi modum operantis gratiæ Operatur enim liberando, & præparando voluntatem hoīs ad bonum: egebat itaq; homo ea, non ut liberaret voluntatem ſuam, quæ peccati ſerua non fuerat, ſed ut præpararet ad uolendum efficaciter bonum, quod per ſe non poterat. Non.n. poterat bonum mereri ſine gratia, ut Augu in

Auguſt. in Enchirid. cap 71. Enchiridio euidenter tradit. Illā (inquit) immortalitatem, in qua poterat non mori, natura humana non perdidit per liberū arbitrium. Hanc verò, in qua non poterat mori, acceptura eſt per grām, quam fuerat, ſi non peccaſſet acceptura per meritum. Quāuis ſine gratia nec tunc ullum meritum eſſe potuiſſet, qa etſi ipſum peccatum in ſolo erat arbitrio conſtitutū: non tamen iuſtitiæ habendæ, vel retinendæ ſufficiebat liberum arbitriū, niſi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis ſatis oſtenditur, q̄ ante peccatum homo indigebat gratia operante, & cooperante. Nō enim habebat quo pedem mouere poſſet ſine gratiæ operantis, & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat ſtare.

B *Quòd homo ante lapſum virtutes habuerit.*

Præterea quæri ſolet, utrum homo ante lapſum virtutem habuerit. Quibuſdam videtur, q̄ non habuerit, id ita probare conantibus: Iuſtitiā (inquiunt) non habuit, quia præceptum Dei contempſit: nec prudentiam, quia ſibi non prouidit: neque temperantiam, quia aliena appetijt: neque fortitudinem, quia prauæ ſuggeſtioni ceſſit. Quibus reſpondentes, dicimus eum quidem non tunc habuiſſe has virtutes quando peccauit, ſed ante, & tunc amiſiſſe. Quod multis ſanctorum teſtimonijs comprobatur. Ait enim Auguſtinus in quadā homilia: Adam perdita charitate malus inuentus eſt. Item Princeps vitiorum dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, tēperantia compoſitum, charitate ſplendidum, primos parentes illis donis, ac tātis bonis

Ambro. expoliauit, pariterq; peremit. De hoc eodē Ambro. ad Sabinum ait: Quando Adam ſolus erat, non eſt præuaricatus, quia eius mens Deo adhærebat. Super pſal. quoq; dicit, q̄

homo

hō añ pc̄tm̄ beatiſſimus aurā carpebat æthereā. Sed quõ ſine uirtute beatiſſimus erat? Aug. quoq; ſup Gen. Adā ante pc̄tm̄ ſpiritali mente pditū fuiſſe. Non eſt ergo dubitandum hoīem ante pc̄tm̄ uirtutibus fulſiſſe, ſed illis per peccatum expoliatum fuiſſe.

C *De eiectione hominis de paradiſo.*

In illius quoq; peccati pœnam eiectus eſt de paradiſo in iſtum miſeriarum locum, ſicut in Geneſi legitur: Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & uiuat in æternum: emiſit eum Deus de paradiſo uoluptatis. His uerbis Inſinuari vr̄, ꝙ nunquam moreretur, niſi poſtea de illo ligno ſumpſiſſet. Gen. 3.

D *Quõ intelligendum ſit illud, Ne ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.*

Sed qa ꝑ pc̄tm̄ iā mortuū corpus hēbat, illa uerba ex tali intellectu accipi pn̄t Deus mō irati loquēs, de hoīe ſupbo ait: Videte ne forte mittat manū ſuā, &c. i. cauete vos angeli ne comedat de ligno uitæ, quo indignus eſt: de quo, ſi pſtetiſſet, comederet, & uiueret in æternum. Sed mō pp inobedientiam indignus eſt comedere. Et ſicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emiſit. n. eum Deus de paradiſo voluptatis in locum ſibi cõgruum, ſicut plerunq; cum malus inter bonos uiuere cœperit, ſi in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ conſuetudinis preſſus.

E *De flammeo gladio ante paradiſum poſito.*

Ne uerò ad illud poſſet accedere, collocauit Deus ante paradiſum Cherubin, & flammeū gladiū, atq; verſatilē ad cuſtodiēdā uiā ligni uitæ. Quod iuxta literā pōt hoc mō accipi, qa per miniſteriū angelorū ignea cuſtodia ibi cõſtituta fuit. Hoc. n. per cœleſtes ptātes in paradiſo viſibili factū eē credēdū eſt, ut per angelicū miniſteriū ibi eſſet q̄dam ignea cuſtodia: nō tn̄ fruſtra, ſed qa aliqd ſignificat de paradiſo ſpūali. Cherubin. n. interpretaṙ plenitudo ſcīæ, hæc eſt charitas, qa plenitudo legis eſt dilectio. Gladius aūt flammeus pœnæ tpales ſunt, q̄ verſatiles ſunt, qa tpa uolubilia ſunt. Illa ergo ad cuſtodiam ligni uitæ ideo poſita ſunt ante paradiſum, qa ad uitā non redit̄ niſi per Cherubin, ſ plenitudinē ſcīæ. i. charitatem, & ꝑ gladiū uerſatilem. i. tolerantiā paſſionum temporaliū.

F *An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ.*

Pōt aūt q̄ri, utrū de ligno vitæ ante pc̄tm̄ comederit hō. De hoc Augu. in lib. de bapt par. ſic ait: Rectè ꝑfectò intelligunt̄ primi hoīes añ malignā diaboli ꝑſuaſionē abſtinuiſſe a cibo uetito, atq; vſi fuiſſe cõceſſis. His uerbis oſtēdit̄, ꝙ de ligno uitæ ante pc̄tm̄ ſum pſerint: qbꝰ pceptū erat, ut de oī ligno paradiſi comederēt niſi de ligno ſcīæ boni, & mali August. de bapt. par. uul. epiſto la 31.

G *Quare non ſunt facti immortales, ſi comederunt de ligno vitæ.*

Quare ergo perpetua ſoliditate, & beata immortalitate veſtiri non ſunt, ut nulla infirmitate, uel ætate in deterius mutarent̄? Hanc. n. uirtutem naturaliter illud lignum habuiſſe dr̄. Sed forte hoc non cõferebat, niſi ſæpe de illo ſumeret̄. Potuit ergo fieri, ut de illo ſumeret ſemel, & nō ſæpius: qui ꝑ aliquanī moram in paradiſo ſ fuiſſe intelligit̄, cum ſcriptura dicat eum ibi ſoporatum fuiſſe, qñ coſta de latere eius aſſumpta eſt, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina impoſuit.

Summa Diſtin. 29.

SVperiùs cępit magiſter tractare de primis parentibus, & occaſione hinc ſumpta, induxit tractatum de his, quæ cõiter gn̄s cõcernunt humanum, uidelicet de potētijs aīæ, præſertim de libero arbitrio, de gr̄a, & uirtutibus: nunc redit ad pertractandum de pertinentibus ad primos parentes, de quibus aliquas inſerit qõnes, videlicet an indiguerint gr̄a tam operante, q̄ cooperante, an etiam virtutes eis cõcreatæ fuerint. Inſuper tractat de pęnis origiṅale pc̄tm̄ ſecutis, utpote de eiectione eorum ex paradiſo, & iuſta eorū irriſione, ac prohibitione reditionis in paradiſum. Vltimò quærit, an primi parentes añ tranſgreſsionē vſi ſint fructu arboris uitæ: & ſi ſic, cur ex illius eſu non fuerunt immortalitatem adepti.

QVAESTIO I.

CIrca hæc multa quærunt̄, quorum quædā iam ſupra ſunt expedita, videlicet, an primi parentes fuerunt creati in ſcientijs, atq; uirtutibus, & itē in gr̄a, & de multiplici perfectione eis per creationem collata. Patuit quoq; ꝙ per naturalia ſine ſupernaturalibus chariſmatibus gratiæ nec mereri potuerunt, neq; ſaluari.

¶ Sed vltra nunc quæritur: [An maior fuiſſet perfectio parentum primorum, & poſterorum ipſorū, ſi in paradiſo ſine tranſgreſsione manſiſſent, quam fuit poſt tranſgreſsionem.] Alexand.

¶ Circa hoc Alexander plurima ſciſcitat̄. Primò, an habuerunt fidem. Sed cum fuerint viatores fideles, certum ꝙ fidem habuerunt, imo & fidem formatam: qm̄ charitatem ante lapſum habebant, & erant in ſtatu merendi. Secundò an habuerunt uniuerſitatem virtutum, vr̄ ꝙ ſic, quia 2. lib. aſſerit Damaſce. Deus fecit hominem omni uirtute circūdatum, & omnibus bonis ornatum. Pręterea ſicut tūc abundauit ſcīa præ oībus nobis, ſic & uirtute: ergo fuit ipſo abundantia maior uirtutum tunc, quam poſtea in ipſo, aut alijs. Argu. pri. ad partem affirmatiuam.

diuerſas ꝯdōnes reperit̃ maior, & minor idoneitas
in hoīe ſuſcipiente, &c. vt ſupra in Alexandro.

Tho. aqui. ¶At verò rñſio Thomę ad præinducta a præindi-
ctis vr̃ aliquantulum diſcrepare: Donorum (inquis)
gratuitorum q̃dam ordinant̃ abſolutè ad ꝑfectionē
eius, cui donant̃, q̃dam ad aliorum vtilitatem. Vtili-
tas verò quædam eſt, defectibus ꝓximorum ſuccur
rere, ſicut per ſigna infidelitati medetur: & quia de
fectus huiuſmodi in primo ſtatu non extitiſſent, ic-
circo nec dona cōtra eos collata fuiſſent in illo: do-
na verò abſolutè in perfectionem recipientis ordi-
nata, quibus ſm̃ corpus animamve ꝑficitur, vt gr̃a
gratumfaciens, charitas, impaſsibilitas corporis, in
ſtatu innocentiæ ampliùs abundaſſent. Sed iſte ex-
ceſſus conſiderari pōt dupliciter, utpote intenſiuè,
& extenſiuè: & extenſiuè plura de hmōi donis ho-
mo in primo ſtatu habuiſſet. Habuit. n. impaſsibilita
tem, obedientiamq; perfectam virium interiorum
ad rōnem, & conſimilium, q̃ in hoībus poſt lapſum
non ſunt. Verum eſt quoq;, ꝙ q̃dam dona ſunt poſt
pctm̃, q̃ imperfectionem hñt annexã, q̃ vel in primo
ſtatu non fuiſſent, aut ſi fuiſſent, hoc ſm̃ alium mo-
dum, ac alios actus fuiſſet: intelligendo tñ hoc ipm
non de imperfectione, q̃ naturam conſequit̃, ſed q̃
ex peccato eſt conſecuta. Nempè, & fides ex ſua na
tura eſt imperfecta, cum eius ſit per ſpeculũ in ęnig
mate intueri, quod ēt in primo ſtatu hoī conuenit-
ſent non tam multum, vt mō. Continentia verò pro
ut includit imperfectionem ex repugnantia paſsio-
num, nō fuiſſet in innocentiæ ſtatu, nec pęnitentia,
ut eſt uirtus ſpālis ſm̃ eoſdem actus ad minus. Por-
rò ſi iſte exceſſus intenſiuè conſideret̃: ꝑſertim quã
tum ad gratumfacientia dona, ſic cōſiderãdo, ſeu
cōparando ſtatum ad ſtatum cōiter, hō ante pctm̃
maiori gr̃a præditus fuiſſet, q̃ poſtea. Nihilominus
aliqui poſt peccatũ maiorem gratiam hr̃e poterãt,
quàm aliqui ante peccatum. Hæc Thomas.

Alexand. Bonauen. ¶Rōnabilior aũt vr̃ rñſio Alexandri, & Bonauē.
Deus etenim copioſiora, & eminentiora gratiarum
chariſmata hoībus eſt largitus, virtute, & merito
ſuæ incarnationis, uirtuoſiſsimæ in mundo hoc cō
uerſationis, benedictæq; paſsionis, quàm ſi hō factꝰ
eſſet. Nec dubium, qn hoī Chr̃o, ac glorioſiſ. Virgi-
ni data ſit gr̃a ineffabiliter maior rōne hypoſtaticæ
vnionis naturæ humanæ cum uerbo æterno, & gr̃a
tionis filij Dei ex Virgine alma.

¶Aſſerit quoq; hic Thomas: Ex quo indigentia
dr̃ reſpectu finis, non eſt dicēdũ, ꝙ hō poſt peccatũ
magis indiget gr̃a, quam ante. Illud. n. ad quod per
ſe gr̃a ordinat̃, videlicet gloria, ſup naturales eſt vi-
res tam ante pctm̃, quã poſtea: ſed quantum ad id
ad quod gratia ꝑ accidens ordinat̃, quod eſt remo
tio mali, hō plus indiget gratia poſt pctm̃. Per reſpe
ctum aũt ad gloriam attendit̃ menſura gratiæ: qm̃
per maiorem gr̃am maiorem gloriam quis meretur
Non aũt attenditur menſura gratiæ per reſpectum
ad remotionem pcti, uel infirmitatis, cũ minima ſuf
ficiat gratia ad delendum uniuerſa peccata: vnde
non maiora gratia indiget homo poſt pctm̃, quàm
anteã, ſed uer eſt, quòd ad plura indiget hō gratia
poſt peccatum, quàm ante. Hæc Thomas.

¶Contra, quæ obijci pōt, quòd cum gratia dire-
ctè ordinetur ad gloriam, & gratia iuxta Tho. ma-
ior fuiſſet in ſtatu innocentiæ: ergo gratia illa per
pctm̃ amiſſa, hō i ſtatu corruptionis magis indiguit
gratia: & tanto plùs, q̃to ampliùs diſtabat a gloria,
& quãto ſuperiores vires, cuius, intellectꝰ, videlicet
& uoluntas, ꝑ quas capax eſt gloriæ, infirmiores fa-
ctæ fuerũt, & paupiores, utpote gratuitis ſpoliatæ,

atq; in naturalibus læſæ. Deniq; q̃uis minima gratia
ſicut, & minima charitas ſufficiat ad delendũ cũcta
pctã, quantum ad neceſsitatē ſalutis requirit: non tñ
quantũ ad reatũ, nec quãtũ ad expurgationem reli
quiarum pcti, ſicq; magis indiguit gr̃a poſt pctm̃ tã
intenſiuè, q̃ extenſiuè. Et iſtud affirmãt non ſolum
doctores magni ſcholaſtici, Antiſiodorenſis, Alexã.
Bonauēt. ſed & ſancti patres, Aug. Bernardus Beda.
Nec verũ apparet ꝙ indigētia ſit tm̃, uel determina
tè reſpectu finis. Indigemus. n. ēt cibo, potu & ueſti
bus. Sicut & in Canonica S. Iacobi legitur: Indigeãt Iacobi 2.
uictu quotidiano.

¶Porro in 1. par. Summę, qō. 95. Hō, inquit, in ſta Art. 3.
tu innocentiæ aliqualiter habuit oēs uirtutes, talis
etenim extitit rectitudo ipſius, ꝙ rō ſua fuit Deo
ſubiecta, inferioreſq; vires rōni, uirtutes aũt nō ſunt
niſi quædam perfectiones, quibus aīa ordinatur ad
Deum, & inferiores vires diſponuntur ſm̃ regulã
rōnis: hinc rectitudo primi ſtatus exegit, ut hō uni-
uerſas quodammō virtutes haberet. Veruntñ uirtu
tes quædam ſunt, q̃ in ſui rōne nullã imperfectionē
important, &c. ut ſupra in Scrip. De efficacia aũt me
rendi maiori tpe innocentiæ, ſubbit in Sum. Quan- Arti. 4 Meriti quãtitas pēſat ex duobꝰ.
titas mereri ex duobus penſatur. Primò ex radice
charitatis, & gr̃ę, cui merito corrñdet præmiũ eēn-
tiale. Qui. n. ex maiori charitate aliquid facit, perfe
ctiùs Deo fruetur. Secundò ex q̃titate operis, q̃ du-
plex eſt, utpote abſoluta, & ꝓportionalis. Vidua. n.
q̃ obtulit duo æra minuta, minus obtulit, q̃ diuites
quãtitate abſoluta, q̃titate verò proportionali obtu
lit plùs, q̃ illi. Et utriq; huic quãtitati corrñdet præ-
mium accidentale, quod eſt gaudium de bono crea
to. Itaq; opa hoīs in ſtatu innocētiæ efficaciora fuiſ
ſent ad ꝓmerendum primo mō, videlicet quãtũ eſt
ex radice charitatis, & gratiæ, q̃ copioſior tunc fuiſ
ſet: ſimiliter quãtũ ad abſolutam operis quãtitatē;
qa cũ hō maioris tunc eſſet virtutis, opa feciſſet ma
iora. Si aũt attendatur quantitas ꝓportionalis, ma-
ior fuit rō meriti poſt pctm̃ pp hoīs imbecilitatem:
magis. n. excedit paruum opus poteſtatem eius, qui
cum difficultate operatur illud, q̃ magnũ opus po-
teſtatem eius, qui ſine difficultate operatur. Hæc idē
in Summa, q̃ conſonant dictis eius in Scripto. Ideo
de utriſq; par eſt iudicium.

¶Alber. aũt de his non ſcribit in iſta diſtinctione,
ſed ſupra, ut patuit. Petrus verò. Veriùs, inqt, credo,
ꝙ dona gr̃æ gratũfacientis in ſtatu innocentiæ, ſta-
tuq; culpæ eſſent æqualia, qa ſm̃ eſſentiã gr̃æ mētu-
rat̃ gloria: eſſet aũt gñaliter æqualis gloria electorũ
vtriuſq; ſtatus. Erimus. n. æquales angelis ſanctis.
Gr̃a tñ ſm̃ efficatiam maior tunc fuiſſet, quãtum ad Matth. 22.
bonũ agēdũ, quia voluntas tunc prōptior eſſet, pp
quod frequentiùs, & faciliùs moueret̃ in Deũ, gra-
tia verò ſm̃ efficientiam contra malum nũc maior
eſt, quia in illo ſtatu non eſſent culpa, & pęna. Quē-
admodum ēt fuiſſet æqualis gr̃a, ita & æqualis effi-
catia, quantũ ad p̃mium eſſentiale, non quãtum ad
præmiũ accidentale, qđ attenditur penes genus, &
circumſtãtias operis, ut p̃mium aureolę, uirginum,
doctorum, ac martyrũ: nunc quippè maior eſt diffi-
cultas in benè agendo, ac patiendo, ideo maius eſt
modo præmium accidentale. Hęc Petrus.

¶Quibus obijci pōt, quòd præmium eſſentiale
non corrñdet eſſentiæ, ſed efficientiæ gratiæ in no-
bis. Si ergo in ſtatu innocentiæ fuiſſet maior efficiē
tia gr̃æ, q̃ poſt culpã, ergo & maius p̃miũ eſſentiale.

¶Richardus demũ præinductas refert opiniones
cũ ſuis motiuis, ad nullã earũ ſe multũ diuertēs: ſed
qualiter q̃libet ꝓbabiliter queat defendi. declarans,

Durandus ¶Durandus verò ſequitur poſitionem Petri de æqualitate gratiæ in ſtatu utroq;, & de æqualitate efficaciæ ad merendum.

QVAESTIO II.

Arguitur primò cōtra veritatem. Dio. Areo. AMpliùs quæritur, [An originale peccatũ conuenienter punitum ſi per eiectionem peccātium de paradiſo: & prohibitionem redeundi, ac mortem.] Vr̃ quòd non, quia ut diuus Dionyſius loquitur. Peccatum non tollit naturalia, ſed paradiſus terreſtris fuit naturalis locus primorũ parẽtũ originali iuſtitia ornatorũ: ergo ꝑ peccatum auferri non debuit. ¶Secundò, Deus non punit vltra, ſed citra
2 condignum, ergo unum, & ſimplex peccatum non fuit tam multiplici pœna puniendum.

Albertus. August. Nahū 1. ¶Ad hoc rñdet Albertus: Quemadmodum ſuper Geneſim aſſerit Aug. De⁹ iuſto iudicio eiecit Adam de paradiſo in hunc locum miſeriæ. Nec derogat his illud Nahum, Non ſurget duplex tribulatio, quia hæc omnia pro condigna punitione computantur, & ſunt unũ aggregatiuè, & ſicut paradiſus fuit congruus locus primorum parentum ꝑꝑ multiplex donum gratiæ eis collatum, ſic donis illis amiſsis inde fuerunt expellendi. Rurſus, cum neceſsitati moriendi eſſent addicti, non competebat eis manſio paradiſi, qui eſt habitaculum beatorum beatitudine innocentiæ. Deniq; vt ſancti ſuper Geneſim protellātur,
Pſal. 76 Deus puniendo ſic primos parentes, non continuit in ira ſua miſericordias ſuas: quia in ipſa promulgatione pœnæ eiectionis, ſignauit modum, quo poſſent reuerti meliorem ad paradiſum, puta cœleſtē. Nempè cum Cherubim, & flammeũ gladiũ cōſtituit, añ paradiſum ad cuſtodiendum viam ligni vitę, ꝑ Cherubim, quod interpretaꝭ plenitudo ſcientiæ, charitas deſignaꝭ: ꝑ flammeum, atq; verſatilem gladium, ſignanꝭ pœnæ huius mortalis vitæ, q̃ ſcindũt, ut gladius, atq; ut flamma exurunt, verſatiliſq; ſua uariatione conſiſtũt. Hinc quāuis ad literā fuit ibi ange-
Auguſt. lorum cuſtodia ſm̃ Auguſt. tñ ipſo modo loquendi miſericorditer deſignauit, quod per tpalium tollerantiam paſsionum, & charitatem, ſpes ſit redeũdi ad paradiſum ſupremum, Vnde & ignis ibi in ſpecie corporali eſt conſtitutus ceu igneus gladius.

Gen. 3. ¶Prætereà ſi quæraꝭ, an primi parentes ante ſuam eiectionem comederunt de fructu ligni vitæ, vr̃ qđ ſic: qm̃ mulier dixit ſerpenti, de lignis, quæ ſunt in paradiſo, veſcimur, quod ſi concedaꝭ, q̃rit̃ cur per eſum primum non fuerint protinus immortalitatē adepti? Ad hoc Magiſter ex verbis Auguſtini, & Strabi modeſtè ſine temeraria aſſertione rñdet, qđ eſus fructus illius forſan non contulit immortalitatem, niſi frequenter reiteratus.

Obiectio. ¶Et ſi obijciatur, quia quod ſæpe comeſtum confert aliquid, vt ex ſua natura, hoc ēt ſemel comeſtũ confert idem, quamuis forſitan non intantum.

Dilutio. ¶Dicendum, quod ſolutio Magiſtri eſt bona, & iuxta dicta Auguſtini, Ambroſij, Strabi, ac Bedæ, Lignum vitæ habuit hanc virtutem, quod comeſtum ſemel aut ſæpius præſtitit immortalitatem: ſed quod parentibus primis non contulit ſm̃ Ambroſ. in ſuo Ambroſ. Hexameron, ideo fuit: qm̃ Deus ꝓuidit eos caſuros, moriendiq; neceſsitudinē incurſuros. Hinc immortalitatis effectũ non ſenſerũt, ne pęna eis cōminata a Deo ꝑꝑ peccatum, impediretꝭ ꝑ lignum. Dixerat namq; eis De⁹: Quacũq; die comederitis ex eo morte moriemini. i. moriendi neceſsitatem incurretis. Gen 2. Hāc rñſionē Ambroſij credo cæteris ꝓbabiliorē. Si uerò ſeq. qs uelit rñſionē Magiſtri ſumptā ex Auguſtino, dicere pōt, qđ lignũ uitæ ſæpe comeſtũ, fortiorē habuit impreſsionē, q̃ ſemel ſumptũ, idcirco non ſequi, quod aſſumit obiectio. Hęc Albertus.

Tho. aqui. ¶Hinc Thomas: Ad felicitatē, inquit, aliq̃d ꝑtinet tanquā de ſubſtātia eius, ut uiſio: aliq̃d uerò ꝑ modũ cōgruentiæ, ſicq; ſicut beatitudini electorũ corrñdet cœlum empyreũ, ſic ſtatui innocētiæ paradiſus. Itaq; ad illā vitæ beatitudinē aliqua tāquā eſſentialia ꝑtinebant, ſicut inferiorũ obediētia uiriũ, immortalitas corporis, tēperatiſsimus verò locus, utpote paradiſus, ꝑ congruentiā quādā. Ideo ſicut ꝑ tranſgreſsionē perdidit innocentiæ ſtatũ, ita & locũ tā trāq̃llũ, & gaudioſum. Impedimēta verò accedēdi paradiſum forſitā ꝑ flāmeũ gladiũ deſignanꝭ. Nam locus ille innaceſsibilis ꝓcipuè æſtimaꝭ, ꝑꝑ intemperatũ calorem in intermedijs locis. Inſuꝑ, quāuis hō añ pc̄tm̃ de ligno vitæ ſumpſiſſet: non tñ immortalitatē cōſecutus fuiſſet, quā fructus illius ligni cōferre nequit niſi frequēter ſumptus. Nec. n. arbor illa fuit ꝑ ſe cā immortalitatis, ſed potius diſpoſitio q̃dā ad hoc, diſpoſitio aũt nō perducit ad effectũ, niſi multiplicata. Nō. n. vna applicatio medicinæ per ſe efficit ſanitatem. Hæc Thomas in Scripto.

Petrus. Richard⁹. ¶Cōcordāt Petrus, & Richard. qualiter aũt mors ſit inflicta ꝑꝑ originale pc̄tm̃, ſequēti diſt. tractabitũ.

¶De his ēt ſcribit Thomas in ſecunda ſecundæ, qō. 164 In Summa quoq; contra gentiles lib. 4.

Bonauen. ¶Porrò Bonauent. Deus, ait, hoīem de paradiſo eiecit æquo iudicio, ita, ꝙ miſericordia fuit ibi admixta, quatenus hō in terrā huius miſeriæ pulſus, reminiſcaꝭ, q̃d peccādo amiſerit, peregrinũ, & exulē ſe agnoſcat, atq; ad paradiſum reſpiret cœleſtem.

¶Quærit item de hoc, ꝙ magiſter ex Auguſtino affirmat, ipſum Adā tunc non habuiſſe virtutes, qñ peccauit, vr̃. n. hoc falſum, quia ſi nō habuit eas, qñ peccauit, ergo anteq̃ peccauit eas amiſit: ſed nō amiſit eas niſi peccādo, ergo peccauit añquā peccauit.

Dicendũ, ꝙ tp̄s commiſsionis peccati, dupliciter pōt cōſiderari primo ſm̃ inchoationē. Secondò penes cōſummationē. Si primò mō, ſic non habuit virtutes quātũ ad actũ earũ, qñ peccare cœpit, habuit tñ eas quātũ ad habitũ. Si ſecundo mō, ſic nec actu nec habitu habuit eas, ſed in pc̄tō fuit mortali. Probabiliter quoq; pōt teneri, qđ eius ligni vitæ vna comeſtione ꝯtulit immortalitatē, & ꝙ Adā ea vſus nō fuit: quia ꝓceptum illud. Ex omni ligno paradiſi veſceris, fuit affirmatiuum, ideo obligauit non ad ſemper, ſed tp̄e opportuno, ante quod Adam peccauit. Gen 2. Pōt etiam alia pars defendi, vt dictum eſt Hæc Bonauentura: Concordat Alexander.

Quòd per Adam peccatum, & pœna tranſit in poſteros.

IN ſuperioribus inſinuatum eſt, licet ex parte (non. n. perfectè ſufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam Diſtin. 30. ſubierit: quibus adijciendum eſt, peccatum ſimul, ac pœnam per eũ trāſiſſe in poſteros, ſicut Apoſt. oſtendit, inquiens: Sicut per unum hoīem peccatũ Rom 5. d. in hunc mundum intrauit, ita oēs homines mors pertranſijt.

Vtrum

B *Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale.*

Hic primò videndũ eſt, quod fuit illud peccatum, originale, ſ. an actuale: & ſi de originali intelligaẽ, conſequenter, quid ſit originale peccatũ, & quare dicaẽ originale, & quõ tranſierit, uel pertranſeat in oẽs, diligenter inueſtigandum eſt. Quibuſdã placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, aſſerentibus hoc Apoſtolum ſenſiſſe, cum inferiùs ait: Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita, &c. Euidẽter (inquiunt) etiam ipſo nomine exprimit Apoſtolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mundum, ſ. inobedientiam. Inobedientia uerò peccatum actuale eſt.

C *Quomodo intraſſe in mundum dicunt.*

Hoc aũt dicunt intraſſe in mundum, non traductione originis, ſed ſimilitudine præuaricationis, omneſq; in illo vno peccaſſe dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exẽplum extit. Hoc malè ſenſerunt qdam hæretici, q dicti ſunt Pelagiani, de quibus Augu. in lib. de baptiſmo paruulorum commemorat dicens. Sciendum eſt (inquit) hæreticos quoſdam (qui nominati ſunt Pelagiani) dixiſſe peccatum primæ trãſgreſſionis in alios hoĩes non propagatione, ſed imitatione tranſiſſe. Vnde ẽt paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatum, quod in naſcentibus nullum eſſe omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia ſi Apoſt. peccatum, imitationis non propagationis intelligi uoluiſſet, eius peccati principem non Adam, ſed diabolum diceret. De quo in libro Sapientiæ dr̃: Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non uult intelligi hoc eſſe factum propagatione, ſed imitatione, continuo ſubiunxit ſcriptura: Imitanẽ autem eum, qui ſunt ex parte ipſius. Imitantur quidem Adam, quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud eſt, quod exemplum eſt uoluntate peccantibus: aliud, quod origo eſt cum peccato naſcentibus. Nõ eſt igitur accipiendũ pctm̃ Adę trãſiſſe in oẽs poſteros imitationis tm̃ exẽplo, ſed ꝓpagationis, & originis uitio.

Aug. lib. 1 de pctõ͂ꝝ meritis, & remiſſione. cap. 9.

Sap. 2. d

Hic aperit illud eſſe peccatum originale, quod tranſit in poſteros.

Et eſt illud peccatum originale (ut apertè Auguſtinus teſtatur) quod per Adam tranſiuit in omnes per eius carnem vitiatam concupiſcentialiter generatos.

D *Quid ſit originale peccatum hic inquiritur.*

Quod diligenter inueſtigandũ eſt qd ſit. De hoc. n. ſancti doctores ſub obſcuritate locuti ſunt, atq; ſcholaſtici doctores uaria ſenſerunt. Quidã. n. putant originale peccatum eſſe reatum pœnæ pro peccato primi hoĩs. i. debitum, vel obnoxitatem, qua obnoxij, & addicti ſumus pœnæ tꝑali, & æternæ ꝓ primi hoĩs actuali pctõ: qa ꝓ illo (ut aiunt) oĩbus debetur pœna æterna, niſi ꝑ grãm liberentur. Iuxta horum ſñiam oportet dici originale pctm̃ nec culpam eſſe, nec pœnam. Culpam non eſſe ipſi fatentur, pœna quoq; ſm̃ eos eſſe non põt: quia ſi debitum pœnæ originale peccatũ eſt, cũ debitũ pœnæ non ſit pœna, nec originale pccatũ eſt pœna: quod ẽt quidã eorum admittunt, dicẽtes in ſcriptura originale peccatũ ſæpe noĩari reatum: & reatũ ibi intelligũt, ut dictũ eſt, obnoxitatẽ pœnæ: & ea rõne aſſerũt peccatũ originale dici eẽ in paruulis, qa paruuli ꝓ illo primo pctõ rei ſunt pęnæ, ſicut ꝓ peccato iniqui parentis aliqñ exulant filij ſm̃ iuſtitiam fori.

Qđ grũdã de peccato originali opinio ſal ſa.

E *Quòd originale peccatum ſit culpa auctoritatibus probat.*

Sed ꝙ originale peccatum culpa ſit, pluribus ſanctorum teſtimonijs edocetur. Super Exodum, vbi dr̃: Primogenitum aſini mutabis oue. Grego. ait: Oẽs in peccatis nati ſumꝰ, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiſcum traximus: vnde & uoluntate nr̃a peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere. Vnde cõſtat originale peccatum culpam eſſe. Aug. quoq; in lib. de natura, & grã de hoc eodem ſic ait: Oẽs (ut ait Apoſtolus) peccauerunt, utiq; uel in ſe ipſis, uel in Adam, quia ſine pctõ non ſunt, uel quod originaliter contraxerunt, uel quod malis moribus addiderũt. Peccatum. n. primi hoĩs non ſolum ipſum, ſed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem ſimul, & culpam ſuſcepimus. Idem ſuper pſalmum 50. Quod de corpore mortuo ſeminatur, cum uinculo peccati originalis naſcitur, & mortis. Ideo igitur ſe in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & uinculum mortis. Nemo. n. naſcitur, niſi trahens pęnam, & meritum pęnæ. Meritum aũt pęnæ peccatum eſt. Omnis ergo, qui naſcitur per carnis concupiſcentiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa eſt, quam omnes concupiſcentialiter cõcepti trahunt. Vnde in eccleſiaſticis dogmatibus ſcriptum eſt: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum uiri, & mulieris concipitur, cũ originali peccato naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum: & ob hoc natura iræ naſci filium, a qua nullus liberatur niſi per fidem mediatoris Dei, & hominum. His & alijs

Exodi 14. Grego.

Auguſt.

Rom 5. d.

Aug. li. de fide ad Petrum dia. conũ c. 26 de con. di. 4 cap. Firmiſſimè.

auctoritatibus euidenter oſtenditur, peccatum originale cu̇lpam eſſe, & in omnibus concupiſcentialiter genitis trahi a parentibus.

G *Quid ſit, quod dicitur peccatũ originale. ſ. fomes peccati, i. concupiſcentia.*

Nunc ſupereſt videre, quid ſit ipſum originale peccatũ, quod cum non ſit actuale, nõ eſt actus, ſiue motus aĩæ, vel corporis Si.n. actus eſt animæ, uel corporis, actuale vtriq; peccatum eſt: ſed actuale non eſt, non eſt ergo actus, uel motus. Quid ergo originale peccatum dr̃ fomes peccati, ſ. concupiſcentia, uel concupiſcibilitas, quæ dr̃ lex membrorum, ſiue languor naturæ, ſiue tyrãnus, qui eſt in membris noſtris, ſiue lex carnis. Vnde Aug. in lib. de baptiſmo paruulorum: Eſt in nobis concupiſcentia, quæ non eſt ꝑmittenda regnare. Sunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ: quæ ſunt arma diaboli, q̃ ueniunt ex lauguore naturæ. Languor autem iſte tyrannus eſt, qui mouet mala deſideria. Si ergo uis eſſe uictor tyranni, atq; inermem inimicum inuenire, non obedias cõcupiſcentiæ malæ. His uerbis ſatis oſtenditur fomitem peccati eſſe concupiſcentiam. Alia opi-nio.

H *Quòd nomine concupiſcentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes peccati.*

Noĩe aũt concupiſcentiæ, non actum cõcupiſcendi, ſed uitium primum ſignificauit, quum eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de uerbis Apoſtoli ait: Semꝑ pugna eſt in corpore mortis huius, quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri nõ põt quãdiu viuimus, quotidie minui põt, finiri non põt. Quæ autem eſt concupiſcentia cum qua nati ſumus? Vitium vtiq; eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit, adultum etiam concupiſcentem reddit. Sicut.n. in oculo cæci in nocte uitium cæcitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernitur inter uidentem, & cæcum niſi luce ueniente, ſic in puero uitium eſſe non apparet, donec ætatis prouectioris tp̃s occurrat. Ex his datur intelligi, quid ſit originale peccatum, ſ. uitium concupiſcentiæ, quod in oẽs concupiſcẽtialiter natos per Adam intrauit, eosq; uitiauit. Vnde Aug. in lib. de baptiſmo paruulorum Adam præter imitationis exemplum, occulta ẽt trabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe uenturos. Vnde Apoſtolus rectè ait: In quo omnes peccauerunt. Circunſpectè & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſt. Siue.n. intelligatur, in quo hoĩe ſiue in quo peccato, ſanum eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, ut in materia, non ſolum eius exemplo, ut dicunt Pelagiani. Omnes enim ille unus homo fuerant. i. in eo materialiter erant. Manifeſtum eſt itaq; omnes in Adam peccaſſe quaſi maſſa. Ipſe enim per peccatum incorruptus, quos genuit, omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illo uno peccato, quod intrauit in mundum, rectè oẽs dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo unus hoĩe, ſic ab eodem uno peccato immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur. Alia ergo ſunt propria peccata, in quibus tantum peccant, quorum peccata ſunt. Aliud hoc unum, in quo omnes peccauerunt. i. ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt.

Ser 90. & eſt 1 lib. de bap. paru. cap 5.

Quod per Adam peccatũ orig. in oẽs ſtra-uit. i. con-cupiſcẽtia

Rom 5.

I *Quid ſit peccatum, in quo omnes peccauerunt, ſcilicet originale, quod ex inobedientia proceſſit.*

Hoc eſt originale peccatum, quo peccatores naſcuntur omnes concupiſcentialiter geniti, quod ex Adam ſiue ex eius inobedientia emanauit, & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter per inobedientiam unius hoĩs multos dicit conſtitutos eſſe peccatorrs, q̃ eſt actuale peccatũ. Cum aũt dixerit per vnum hoĩem peccatũ intraſſe in mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi. Rom. 5.

K *Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedientiam unius multi conſtituti ſunt peccatores.*

Quod ergo ait per inobedientiam unius multi conſtituti ſunt peccatores, eo ſenſu dictum eſſe intelligendum eſt, quia ex inobedientia Adæ, ſcilicet ex peccato actuali Adæ proceſſit originale peccatum, quo omnes peccatores naſcuntur, ut & in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

L *Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis eſt.*

Vnde Auguſt. Iuliano hæretico, nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti, reſpondens: Apertè aſſerit peccatum originale ex uoluntate Adæ proceſſiſſe, ac per eius inobedientiam in mundum intraſſe. Quærit enim Iulian. per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens: Non peccat ille, qui naſcitur. Non peccat ille, qui genuit. Non peccat ille, qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia inno-

Aug lib. 2 de nupt. & concupiſ. cap 28.

centiæ

centiæ peccatum fingis ingreſſum?Et reſpondet ſancta pagina:Per unum hoīem pecca tum intrauit in mundum? per unius inobedientiam,ait Apoſto.Quid quærit ampliùs? quid quærit apertiùs? Item,inquit,Iulianus:Si per hominem peccatum intrauit in mūdum,peccatum,uel ex uoluntate eſt,uel ex natura eſt.Si ex uoluntate eſt, mala uolūtas eſt,quæ peccatum facit.Si autem ex natura eſt,mala eſt natura.Cui reſpondeo:Ex uolūtate peccatum eſt.Quærit forte,utrum originale peccatum ex uolūtate ſit. Reſpondeo, prorſus,& originale peccatum ex uoluntate eſſe:quia hoc ex uoluntate primi hominis ſeminatum eſt,ut in illo eſſet,& in omnes tranſiret. Auguſt. Iulianus. Auguſt.

M *Obiectio quorundam contra id,quod ſupra dictum eſt omnes in Adam fuiſſe homines.*

Ad hoc autem,quod diximus in Adam fuiſſe omnes homines,quidam uerborum ſe ctatores ſic obijciunt,dicentes:non omnis caro,quæ ab Adam traducta eſt, in eo ſimul exiſtere potuit:quia multo maioris quantitatis eſt,quam fuerit corpus Adæ.In quo nec tot etiam atomi fuerunt,quot ab eo homines deſcenderunt.Quo circa uerum non eſſe aſſerunt ſubſtantiam vniuſcuiuſq; in primo fuiſſe parente.

N *Reſponſio,vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam ſecundum rationem ſeminalem,& quomodo ex eo deſcenderunt,ſcilicet lege propagationis.*

Quibus rñderi pōt,quod materialiter,atq; cauſaliter,non formaliter dr̄ fuiſſe in primo hoīe oē,quod in humanis corporibus naturaliter eſt, deſcenditq; a primo parente lege propagationis,& in ſe auctum,& multiplicatum eſt, nulla exteriori ſubſtantia in id tranſeunte,& ipſum in futuro reſurget.Fomentum quidem habet a cibis, ſed nō conuertuntur cibi in humanam ſubſtantiam,quæ.ſ.per propagationem deſcēdit ab Adam Tranſmiſit.n. Adam modicum quid de ſubſtantia ſua in corpora filiorum:qn̄ eos procreauit.i.aliquid modicum de maſſa ſubſtantiæ eius diuiſum eſt, & inde formatum eſt corpus filij,ſuiq; multiplicatione ſine rei extrinſecæ adiectione auctum eſt:& de illo ita augmentatio aliquid inde ſeparatur,unde formantur poſterorum,& corpora:& ita progreditur procreationis ordo lege propagationis uſq; ad finem humani generis. Itaq; diligenter,ac perſpicuè intelligentibus patet,omnes ſm̄ corpora in Adam fuiſſe per ſeminalem rationem,& ex eo deſcendiſſe propagationis lege. Quō ꝓ pagationē deſcēdit.

O *Auctoritate,& ratione probatur,nihil extrinſecum conuerti in humanam ſubſtantiam, quæ ab Adam eſt.*

Quod uerò nihil extrinſecū in humani corporis naturam tranſeat,ueritas in Euāgelio ſignificat,dicens:Omne,qđ intrat in os,in uentrem uadit,& in ſeceſſum emittiť. Qđ etiam rōne oſtendi pōt hoc modo:Puer,qui ſtatim poſt ortum moritur, in illa ſtatura reſurget,quam habiturus erat,ſi uiueret vſq; ad ætatem triginta annorum , nullo uitio corporis impeditus.Vnde ergo illa ſubſtantia,quæ adeo parua fuit in ortu mortua,in reſurrectione tam magna erit,niſi ſui in ſe multiplicatione? Vnde appatet, qđ etiā ſi uiueret,nō aliūde,ſed in ſe augmentaretur illa ſubſtantia,ſicut coſta,de qua facta eſt mulier & ſicut euangelici.Nō inficiamur tñ quin cibi,& humores in carnem,& ſanguinē tranſeunt,ſed non in ueritate humanæ naturæ,quæ a primis deſcendit parentibus,quæ ſola in reſurrectione erit : reliqua verò caro,in quam cibi tranſeunt , tanquam ſuperflua in reſurrectione deponetur,quę tamen ciborum,aliarumq; rerum formentis coaleſcit. Magiſter hic non tenetur. Matt. 15 b Gen. 2. Iohan 6. Matth. 14.

Diſtin. 30. Poſtquam tractauit Magiſter de originali peccato pro parte,iam proſequitur de eodem,primò inquirens qualiter trāsfundať in poſteros,ſecūdò, quid ſit ipſum originale peccatū,& cur originale dicať.Quo circa inducit quorūdā errores hæreticos , tertiò principaliter manifeſtat,atqs exponit q̄dā ſanctorū patrum dicta difficilia intellectu,uidelicet quo ſenſu peccatū originale dicať fomes peccati,qualiter ēt cōcupiſcētia noieť originale peccatū,ſeu fomes peccati. Quocirca exponit quaſdā ſcripturæ auctoritates ad ꝓpoſitū ptinentes.Et circa hoc introducit qōnē difficilē,ſ.qualiter oēs poſteri Adæ fuerunt in eo:atqs hoc diſcutiendo,incidit ſpālem opininnē,puta qđ nihil extrinſecum cōuertať in ueritatem naturæ humanæ.

QVAESTIO I.

Hic quæritur primò,[quid ſit,propriè,formaliterq; loquēdo,originale peccatum] Vř, quòd nihil ſit.Non.n.eſt peccatum,cum peccatū ſit tranſgreſsio legis diuinæ , quæ tranſgreſsio non eſt ſine vſu rōnis,ac ꝓpria voluntate,originale aūt peccatū in paruulis eſt,in quibus nec vſus eſt rōnis , nec voluntatis libertas. Arguitur primo cōtra ueritatem.

¶Secundò,baptiſmus delet culpā, & pęnam,ergo in baptizato,nihil manet de originali peccato,ergo nec illud trāsfūdit i poſteros ſuos. 2

¶Tertiò ſi ambo parētes ſint baptizati,nihil in eis remanet originalis peccati, ergo nec illud trāsfundūt,cum nemo influat alteri , quod ipſe non habet. 3

¶Quartò ſi originale peccatum neceſſariò eſt in 4

proſe, vr̃ quòd nuptiæ malæ ſint, ex quibus ſequiť p̃les in ſecta, imo priùs damnata, quam nata.

¶ Quintò, originale pctm̃ ante aiæ infuſionẽ non poteſt ſubiectiuè eſſe in carne, quæ cum ſit corpulenta ſubſtantia, non eſt culpæ ſubiectum, ſicut nec gratiæ nec virtutis, nec poteſt eſſe ex parte animæ, quę eſt immediatè a Deo, non ergo poteſt deuenire ad prolem.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum eſt auctoritas ſcripturarum, & fides eccleſiæ.

Alexand. Originale peccatum eſſe oſtenditur. Gen. 1. 2.

¶ Ad hoc Alexander rñdet: Originale peccatum eſt, quòd primò oſtẽditur per timorem beſtiarum. timor etenim hominis, atq; dominium, ante peccatum fuit ſuper omnia genera beſtiarum, ſm illud in Geneſim. Dominamini piſcibus maris, & beſtijs terræ, præſertim quòd timet hõ ſerpentem, quem ante non timuit. Et hoc vnde? Nam timor iſte cunctorũ eſt hominum. Dicit equidẽ Tullius: Quod oim eſt, naturale eſt, ergo pœna iſta eſt naturalis, aut ergo hõ nõ eſt naturaliter purè innocens, aut Deus iniuſtus eſt: qm̃ ſine peccato punit innocentes. Si ergo Deus eſt iuſtus, originale pctm̃ eſt. Secundò patet hoc p̃ dolorem parientium mulierem, q cum ſit omnium mulierum, naturalis conſiſtit. Tertiò p̃ mala, q pueri patiuntur, qui cum actu nihil commiſerint mali, & nihilominus patianť combuſtiones, febres, variaſq; ęgritudines, quod iniuſtũ eſſet, ſi innocentes p̃ oia eſſent. Aliquod ergo pctm̃ in eis præceſsit, & non actuale: ergo originale. Quartò p̃ pugnã ſanctorũ, quã hñt contra malũ concupiſcentiæ carnis, & pugnam hanc oẽs hñt, eſtq; bona, & non eſt contra bonum, ſed contra malum, ergo gñale oini malum, eſt originale pctm̃. Quintò p̃ circumciſionem Iſaać, q filius fuit p̃miſsionis, & tñ niſi circumciſus fuiſſet, periſſet & non niſi pp̃ originale peccatum. Sextò p̃ hoc, quod primi parentes fecerunt ſibi perizomata, & quòd quædam membra dicta ſunt pudibunda, & non niſi pp̃ corruptionem in porta originis apparentem. Idem patet auctoritatibus multis.

Cicero. Gen. 17.

Soluuntur quædã argumenta. Ad ſecũdũ Ad tertiũ.

¶ Ad obiecta dicendum, quòd originali culpę duplex pœna debita fuit, una quæ eſt carẽtia uiſionis diuinæ: & qm̃ hæc non fuit p̃uocans, ſed ſuffocans, ideo remoueť in baptiſmo cum culpa. Alia pœna eſt pronitas ad peccandũ, & hęc non fuit pœna ſuffocans, ſed promouens illum, cui infligebatur: ideo in baptiſmo non tollitur, ſed relinquitur homini ad exercitum, contra quam efficaciter prælıando coronari meretur. Deniq; quamuis proles ſit bonum matrimonij, prolemq; cõiter malum peccati originalis: non tñ ad nuptias directè ſequitur malum culpæ: qm̃ aliunde eſt proles, aliunde originale pctm̃. Proles enim a Deo eſt, originale verò pctm̃ a defectu, aut carentia iuſtitię debitę. Nuptiæ aũt ordinantur ad prolem, & ad eius profectum. Dr̃ autem peccatũ traduci in poſteros non idem numero, ſed ſpecie. Ad cętera infra patebit ſolutio. Hæc Alexander.

Ad quartũ

Originale peccatum diffinitur.

¶ Qui de quidditate originalis peccati ſubiungit: Multæ ſunt diffinitiones originalis peccati. Vna eſt Peccatum originale eſt carentia, ſeu immunitas debitæ iuſtitiæ in potentia debendi eam, per inobedientiam Adæ contracta. Quo circa ſciendum, quod duplex eſt iuſtitia, una gratię gratum facientis, & de illa nõ intendimus modo. Alia eſt iuſtitia naturalis & illa eſt duplex. Vna, quæ fuit in ſtatu innocentiæ. alia remanens adhuc in ſtatu naturæ corruptæ. De illa, quæ fuit in ſtatu innocentiæ, ferť in Eccleſiaſte Deus fecit hominem ab initio rectũ. Hanc rectitudinem, ſi Adã ſtetiſſet, eius poſteri habuiſſent, nunc verò curuitatem, quam ex peccato contraxit ad poſteros ſuos tranſmiſit, ideo appellatur nuditas, ſeu carentia debitæ iuſtitiæ, per inobedientiam Adæ cõtracta. Et iſta deſcriptio datur p̃ cauſam efficientẽ.

Eccleſ.

¶ Alia diffinitio eſt: Peccatum originale eſt uitiũ ex corruptione ſeminis in homine natum, quæ diffinitio datur per cauſam materialem. Tertia eſt: Peccatum originale, eſt concupiſcentia ex vitioſa conditione originis noſtræ contracta. Quæ datur formaliter. Concupiſcentia verò, non ſumitur hic ſpecialiter pro affectu, motu, ſeu actu ipſius cõcupiſcibilis, ſed generaliter prout eſt cuiuſlibet appetitiuæ rationalis, ex coniunctione primaria cũ carne corrupta. Eſt autem alia concupiſcentia, quæ eſt partis ſenſibilis, & hæc dicitur eſſe pœna, illa verò, quæ rationalis eſt, aliquando dicitur eſſe culpa. Vtraq; verò propriè loquendo pœna eſt, conſequens ex corruptione naturæ. Hæc Alexander.

Bonauen.

Natura humana cur deiecta ſit in has tentationes atque miſerias.

¶ Bonauentura quoq; his conſonans: Natura, inquit, humana in has tentationes, miſeriaſq; eſt deiecta, merito primæ præuaricationis, non inſtituta a primordio ſuæ conditionis. Hoc etenim prædicat fides, ſcripturarum confirmat auctoritas, rationis p̃babilitas manifeſtat. Fides quippè teſtatur, Dei filiũ incarnatum, ac paſſum, ut nos a morte eriperet, in quam nos primus pareos induxerat. Scriptura docet, quòd homo per inobedientiæ culpam, mortalitatis incidit pęnam. Ratio quoq; id probat, tam ex ordine diuinæ iuſtitiæ, quàm ex ordine diuinæ ſapientiæ, atq; ex ordine bonitatis ſupremæ. Differt quidem hic triplex ordo, quia per iuſtitiam fit ordinatio remunerationum, & meritorum, per ſapientiã verò ordinatio partium adinuicem, per bonitatem autem ordinatio in ultimum finem. Ex parte diuinæ iuſtitiæ arguitur ſic: Nulli infligitur pœna, niſi p̃cedat culpa. Nã nil aliud eſt pœna, quàm paſsio inuoluntaria in rationali creatura, ergo nullo modo talis paſsio fuit in homine, anteqnam præceſsiſſet culpa in eo, talis igitur corruptio non uenit in humana natura a primordio ſuæ conditionis, ſed ex merito tranſgreſsionis.

¶ Inſuper a ſumma iuſtitia curuitas nulla procedit, humana aũt natura corrupta eſt non ſolum corruptione pœnalitatis, verumetiam curuatione obliquitatis: quia uidemus homines a corruptione ſibi indita, inclinari ad uitia. Hoc ergo ex praua tranſgreſsione proceſsit.

¶ Ex ordine diuinæ ſapientiæ arguiť ita: Vbicunque eſt ſumma ſapientia, ibi eſt ſumma pulchritudo, a ſumma autem pulchritudine nihil p̃cedit turpe, & fœdũ, nihil, quod rõnalem offendat aſpectũ: ſed in hoie rõne vtente ſunt aliquæ paſsiones connaturales, de qbus rõnabiliter erubeſcit, ut experimur: ergo tales paſsiones non inſunt homini a ſua origine, ſed tranſgreſsione. ¶ Præterea ubicunq; eſt ſumma ſapientia, eſt & ueritas ſumma, imo & ſumma æqualitas, a ſumma aũt æqualitate nulla procedere debet improportionalitas, duratio aũt, & conſeruatio corporis ſm ſtatum præſentis miſeriæ, eſt improportionabilis aiæ, quæ eius eſt forma, cũ corpus ſit temporale, anima verò perpetua, ergo humana natura non fuit a ſui primordio ſic producta a ſapientia ſumma, ſed in hoc ex ſua cecidit culpa.

¶ Ampliùs ex ordine diuinæ arguitur bonitatis: A ſumma bonitate nihil procedit, quod ex ſua natura ſit magis propinquum, & pronum ad mala, q̃ ad bona: ſenſus autem, & cogitationes cordis humani, pronæ ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua, hoc ergo non ex creatore, ſed tranſgreſsione creaturæ proceſsit. Item nihil procedit a ſumma bonitate, Gen. 8.

quod

quod dignum ſit maledictione,multę aũt ſunt in nobis paſsiones,& defectuoſitates maledictione cõdignæ,pp quod Iob, & Ieremias maledixerunt diei ſuæ natiuitatis,& in lege ſteriles maledicebant: ergo non vr̃,quod humana natura in ea corruptione qua nunc eſt creata ſit a ſumma bonitate, vr̃ ergo, quòd in hanc corruptionem, & ſtatum deuenit merito culpæ.

¶ Præterea ſi his obiiciatur, quòd mortalitas,paſſiones,defectuoſitates oriuntur ex naturalibus cauſis,& naturalem ſequuntur elementorum commixtionem,ac variam complexionum diſpoſitionem. Vnde & in animalibus etiam mitibus inueniũtur, & a Philoſophis ſufficientes horum cauſæ aſsignantur.Non ergo repugnant diuinæ ſapientiæ,nec bonitati,neq; iuſtitiæ Dei.

Dilutio.

¶ Et rñdendum,q Philoſophi in conſideratione, atq; notitia defecerunt,nec ſimile eſt de rõnali,irrõnaliq; creatura, neq; de homine,cuius anima eſt ex ſua natura immortalis,ac uerè capax ſalutis. Hinc ſapientia,bonitas,& iuſtitia omnipotentis id exegerunt,ut rõnalis creatura inſtitueretur ordinata, ac benè diſpoſita ſm ſui exigentiam finis. Veruntñ aduertendum,quòd ratio in inquirendo dupliciter poteſt procedere. Primò,ut adiuta radio fidei,ſicq; pcedit aſpiciendo ad cauſas ſuperiores.Secundò, put proprio iudicio eſt relicta, & ita procedit aſpiciendo ad cauſas,& naturas inferiores, prout acquirit ſcientiam per uiam ſenſus,& experientiæ. Primo modo procedunt catholici, ſicq; prætactæ rõnes inductæ ſunt. Secundo modo proceſſerunt Philoſophi,qui in hominis conditione non aſpexerunt ſuũ principalem auctorem,ſed ad principia componẽtia,ac operationes,quas habet per virtutem naturæ, hinc catholicæ fidei ueritates non attigerunt. Hæc Bonauentura de hac quæſtione: Vtrum corruptio, quæ eſt in humana natura, inſit ei ex ortu ſuæ conditionis,vel ex demerito primæ tranſgreſsionis.

Rõ dupliciter procedit i inquirendo.

¶ Præterea quærit utrum originale peccatum ſit concupiſcentia,uel ignorantia.Et reſpondet: Quẽadmodum actuale peccatum non dicit omnimodã priuationem,quia non ſolum dicit auerſionem, ſed & quandam conuerſionem,nec omnimodam dicit priuationem boni,imo relinquit aptitudinem quãdam,& aliquem actum priuando cũ cunſtantiã circa ipſum. Sic ſuo modo intelligendum eſt in originali peccato. Hinc ſicut non dicitur actuale peccatum in aliquo eſſe ex hoc ſolo, quòd caret iuſtitia (ſic enim lapis haberet peccatum)ſed ex hoc,quod inclinationem habet ad aliquid, in qua cum deberet eſſe iuſtitia,non eſt. Sic originale peccatum dicitur eſſe in aliquo, non ſolum, quia caret originali iuſtitia: ſed etiam quoniam curuitatem ſortitus eſt, & neceſsitatem habet concupiſcendi. Hinc ſicut uidemus in ægritudine corporali, ut in paralyſi,quòd morbus talis ineſt ex quadam diſſolutione uirtutis, ita tamen,quòd non penitus tollitur uirtus motiua ſicut in mortuo,imo aliquo modo manet,non potens membrum mouere, ſicq; ſequitur partim ex defectu potentiæ,partim ex defectu manus tremulatio,conformiter intelligẽdum eſt,tam in actuali, quàm in originali peccato. Quemadmodum ergo ſi quis quæreret, quid eſt peccatum carnis, poſſet ei dupliciter notificari,uidelicet ratione inclinationis deordinatæ,dicendo quòd ſit immoderatus appetitus rei tractabilis ſecundum carnem, & item rõne priuationis boni,ut dicatur eſſe priuatio caſtitatis: ita dum quęritur,quid ſit originale peccatum,rectè reſpondetur,quòd ſit immoderata concupiſcentia, & iterum rectè reſpondetur carentia iuſtitiæ debitæ: imò in una reſponſionum iſtarum clauditur alia,quamuis una earum notificet originale peccatum,quantum ad id,quod in ipſo ſe habet per modum conuerſionis, ut cum dicitur concupiſcentia: altera uerò,quo ad id,quod in ipſo ſe habet per modum priuationis,ſeu auerſionis, ut cum dicitur carentia: Vnde ab Auguſtino,& Magiſtro uocatur cõcupiſcentia,ab Anſelmo autem in libro de virginali conceptu,debitæ iuſtitiæ carentia. Et iſta ſtant ſimul: dr̃ namq; concupiſcentia non quæcunq;,ſed put concupiſcentia includit in ſe debitæ iuſtitiæ carẽtiam. Hæc demum concupiſcentia tam immoderata eſt,& intenſa,vt ſit carnis ad ſpiritum prædominatiua,taliſq; ſemper coniuncta eſt carentiæ iuſtitię debitæ,& prout nobis ineſt ab origine, nuncupat originale peccatum. Hoc eſt,quod dicit Gloſa ſup illud: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates: Iniquitatem nominat fomitem, qui eſt ante baptiſmum, & non tantum eſt pęna,ſed etiam culpa,poſt baptiſmum verò pena eſt ſolum,non culpa. Cum enim deletur originale, deletur non ut omnino non ſit, ſed ut non ſit peccatum.

Auguſt. Anſelm.

Originale peccatum uocat, & cõcupiſcẽtia, & carẽtia debitæ iuſtitiæ.

Pſalm. 31.

¶ Denique per hæc ſoluuntur argumenta, quæ fieri ſolent, ut ſi arguatur: Concupiſcentia eſt unum de quatuor vulneribus, quæ inflicta ſunt nobis pp originale peccatum, quæ ſunt infirmitas, concupiſcentia,ignorantia,malitia. Item cõcupiſcentia manet poſt baptiſmum, & ſtat ſimul cum gratia, ſicq; non excludit iuſtitiam.

Obiectio

¶ Ad q̃ dicendũ,q in his cõcupiſcentia æquiuocè ſumit. Nẽpè,ut remiſſa ſtat cum grã: ceſtq; ſequela concupiſcentiæ intenſæ, q̃ eſt originale peccatum.

Dilutio.

¶ At uerò de hoc,an peccatum originale ſit ignorantia,ſcribit hic doctor. In adultis ignorantia peccatum non eſt,niſi ut habet uoluntatem concomitãtem', ſic eſt cognitio non eſt uirtus niſi ei ſit iuncta affectio. Ita ſi ignorantia dicat neſcientiam ſolam, non eſt culpa,ſi uerò dicat neſcientiam, ut eſt cõcupiſcentiæ coniuncta,ſic eſt culpa, quia oppoſitio nõ ſic habet ad gratiam, & uirtutes. Gratia quippè in animam ueniens, non ſolum rectificat affectionem per charitatem,ſed & cognitiuam per fidem: non poteſt uoluntas dirigi, niſi pariter dirigatur, & rõ: libertas quoq; arbitrij ſimul in ratione,& uoluntate conſiſtit. Si ergo concedi poteſt,originale peccatum eſſe ignorantiam. Vnde Hugo libro de ſacramentis parte ſeptima, ait: Originale peccatum eſt vitium,quod naſcendo contrahimus per ignorantiam in mente, & per concupiſcentiam in carne. Et quamuis originale peccatum ſit formaliter vnum, deordinat tamen,ac uitiat animam totam,non ſolum ſecundum affectiuam, ſed etiam cognitiuam: attamen principaliter affectiuam, propter quod magis propriè originale notificatur per concupiſcentiam, & carentiam iuſtitiæ debitæ, quàm per ignorantiam: quia tam concupiſcentia,quam debitæ iuſtitiæ carentia, notificãt originale,ut eſt culpa. Hæc Bonauentura.

Quatenus originale peccatũ eſſe dici poſſit ignorãtia.

Hugo.

¶ Porrò ſanctus doctor: In quolibet, inquit, peccato eſt aliquid materiale, & aliquid formale: vt in actuali peccato ſubſtantia actus deordinati, materialiter ſe habet: deordinatio autem ab ultimo fine,eſt formale peccati: quia ex hoc præcipuè habet rationem peccati. Hinc dr̃, quòd conuerſio mentis ad bonum cõmutabile,eſt ſicut materiale in peccato: atq; auerſio ab incõmutabili bono,quaſi formale. Quod cõtingit ex hoc, quod ẽt in actu uirtutis perfecto, ex ordine ad finem eſt forma actus.

Tho. aqui. In quolibet peccato eſt materiale, & formale.

Quem-

Quemadmodum aût peccatum actuale conſiſtit in deordinatione actus, ſic originale in deordinatione naturæ, pp quod deordinatio virium eſt, quaſi materiale in ipſo, deordinatio verò a fine, eſt quaſi ſormale. Vis aût per ſe apta coniungi fini vltimò, eſt voluntas: quæ habet ordinem finis omnibus alijs imponere uiribus, ſicq; deſtitutio voluntatis a rectitudine ad finem, quam habet in inſtitutione naturæ, eſt formale in originali peccato, hoc eſt, priuatio originalis iuſtitiæ. Vires demum appetitus ſenſitiui, ſunt natæ recipere ordinationem ad finem a voluntate, ſm quod ei ſubiectæ ſunt, & ita ſubtractio vinculi, quo refrenantur a voluntate, eſt materiale in originali. Ex qua ſubtractione conſequiť, quod vnaquæq; uis, io ſuum ſeruit obiectum, inordinatè illud concupiſcendo, ideo concupiſcentia, qua proni ſumus ad malè concupiſcendũ, eſt originale pctm̃ tanquã materiale in ipſo. In actibus quippè moralibus, conſiderantur materiale, & formale, ſicut in artificialibus, in quibus materia prædicatur de toto, ſicut cultellus eſt ferrũ, & coocupiſcentia dr̃ originale pctm̃, noo ipſe actus concupiſcendi, ſed pronitas ad eundem. Concupiſcentia quoq; hæc, q̃ eſt originale pctm̃, nô denominatur a concupiſcibili, q contra iraſcibilem diuiditur, ſed ab appetitu ſenſualitatis, qui in concupiſcibilem, iraſcibilemq; partitur.

Philoſop.

¶Deniq; ignorantia non per ſe reſpicit voluntatem, ideo ſi ignorantia inueniať dici origioale peccatum, intelligendum eſt de ignorantia priuante ſcientiam, quæ includitur in originali iuſtitia. Nullus enim iuſtus, eſt aut temperatus, niſi ſit prudens, ut ſexto Ethicorum habetur. Quod Socrates intuens, dixit omnem uirtutem eſſe ſcientiam, & omne vitiũ ignorantiam, ut narratur ibidem.

Socrates.

Obiectio.

¶Si aût objiciatur, quia ſicut per concupiſcentiã, per iracundiam perturbatur iudiciũ rõnis, multiq; alij defectus, quam actus concupiſcentię ex originali ſequuntur: ergo non ſolum concupiſcentia, ſed & iracũdia, & ignorantia, ac malitia originale pctm̃ diceuť. eruntq; in eodem multa originalia peccata.

Dilutio. Philoſop.

¶Et rñdendum, quod ſicut 2. aſſeritur Phyſicorũ. Peccatum contingit in his quæ ad finem ſunt ordinata, ſm quod a fine ſuo deficiunt, Hinc in illis viribus animæ præcipuè eſt peccatum, ſm quas homo ordinatur ad finem, cumq; appetitus tendat io finem, in ipſo præcipuè eſt peccatum, voluntas verò ordinatur in finem hominis immediatè, appetitus autem ſenſitiuus mediante voluntate, prout ab ipſa ordinationem ad finem capit, hinc defectus ordinis in appetitu, eſt formale: defectus verò ordinis in appetitu ſenſitiuo, eſt materiale, quod eſt concupiſcentia. Ideo nullus alius defectus, nec ex parte rationis, nec ex parte ſenſitiui appetitus, originale peccatum vocatur, niſi concupiſcentia, ſicut materiale, & priuatio originalis iuſtitiæ ſicut formale. Hæc Thomas in Scripto.

Originale pctm̃ eſt habitus.

¶Præterea in prima 2. quæſtione 82. Primò ſciſcitatur, an peccatum originale ſit habitus. Rñdet: Duplex eſt habitus, vnus quo inclinatur potentia ad agendũ, ut ſciæ & uirtutes, ſicq; origioale non eſt habitus. Secundò habitus dr̃ diſpoſitio alicuius naturæ, ex multis compoſitæ, ſm q̃ benè, aut malè ſe habet ad aliquid, præſertim cum uerſa fuerit diſpoſitio talis quaſi in naturam, ut de ſanitate, & ægritudioe patet: ſic originale peccatum eſt habitus. Eſt enim inordinata diſpoſitio proueniens ex diſſolutione harmoniæ illius, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ, quemadmodum ægritudo corporalis eſt quædam iuordinata diſpoſitio corporis ſm quam diſſipatur æqualitas, in qua conſiſtit bonitas ſanitatis. ¶Porrò vt dictum eſt, peccatum originale in homine vno eſt vnum. Nec obſtat illud Pſalmi: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum. Ibi enim ponitur plurale pro ſingulari. Vel quia in originali peccato virtualiter præexiſtuot actualia vitia, aut quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, plures fuerunt deformitates, videlicet, ſuperbiæ, inobedientiæ gulæ: ſeu quoniã multæ vires aoimæ originali peccato inficiuotur: Inſuper tota ordinatio originalis iuſtitiæ, fuit ex hoc, quòd uoluotas hominis fuit Deo ſubiecta, idcirco ex voluotatis auerſiooe cooſecuta eſt inordinatio io alijs viribus animæ, hinc priuatio originalis iuſtitiæ, per quam voluntas fuit Deo ſubiecta, eſt formale originalis peccati, inordinatio verò aliarum virium animæ, pręcipue attenditur in hoc, quòd inordinatè ad bonum commutabile conuertuntur, quæ inordioatio communi nomine concupiſcentia nomioatur. ¶Præterea ſi quæratur, an originale peccatum omnibus inſit æqualiter. Dicẽdum, quòd in originali peccato ſunt duo. Vnum eſt carentia, ſeu defectus originalis iuſtitiæ. Aliud eſt relatio huius defectus, ad peccatum primi parentis: Et quantum ad primum, originale peccatum non recipit maius, & minus: quoniam totum donum originalis iuſtitiæ eſt ſublatum, ſimiliter, nec quantum ad ſecundum. Aequaliter enim omnes relationem habent, ad primum principium vitiatæ originis, relationes quoque non recipiunt magis, & minus ſecundum Philoſophum.

Pſalm 50. Originale peccatum eſt tãtum vnum in uno homine.

Originale peccatum ineſt omnib⁹ æqualiter.

Obiectio.

¶Si verò objiciatur, quia ſecundum Auguſtinum libro de nuptijs, libido tranſmittit originale peccatum: ſed maior eſt libido in actu vnius, quàm alterius, ergo peccatum origioale eſt maius in vno, quam alio.

Dilutio.

¶Dicendum, quòd libido, quæ tranſmittit peccatum hoc, non eſt actualis libido, etenim dato, q generans nullam libidinem in actu illo diuina virtute ſentire, nihilominus originale in prolem tranſmitteret. Ideo libido illa eſt habitualiter intelligẽda, ſecundum quod appetitus ſenſitiuus non continetur ſub ratione vinculo originalis iuſtitiæ, & talis libido in omnibus eſt æqualis. Hæc Thomas in Summa. ¶ Concordat per omnia Petrus. Richardus, & alij. Nam, & Albertus circa hæc ſcribit diffuſè, ea quæ ex Alexandro inducta ſunt tangens, quæ iterare ſuperfluum eſt. Ponit quoque argumenta Pelagij, & Iuliani hæreticorum. Dixit quippè Pelagius, nullum eſſe originale peccatum, ſic arguens AVGVSTINO: Sexus a Deo diſtinctus eſt, anima a Deo creata, corpus a Deo factum, atque formatum, matrimonium diuinitus inſtitutum, actus generationis a Deo præceptus eſt, cum dictum eſt: Creſcite, & multiplicamini, per quas igitur rimas, inter tot præſidia innocentiæ fingis ingreſſum originale peccatum, o Auguſtine? Alia quædam conſimilia argumenta ſceleratiſſimi hæreſiarchæ Pelagius, & eius complices fecerunt, ad quæ ſupra reſponſum eſt, quæ & Thomas in Summa contra gentiles libro quarto diligenter exequitur, ac diſſoluit. Prætactum quoque Pelagij argumentum beatus Auguſtinus ſoluit, dicendo: Impudicus ille cõcupiſcentiæ prædicator, cum ſingula diceret, concupiſcentiam tacuit, quæ in cõcupiſcibili corrupta eſt, infecta. & Quod qualiter intelligendum ſit, ſuper aliam patuit, clariuſq; patebit. Dixerũt aũt Pelagius, & Celeſtinus, quòd pctm̃ originale non tranſit in paruulos, niſi fuerint

Argumentum Pelagii aduerſus originale peccatum.

imita-

imitatores effecti peccati parentum. Contra quam hæreſim Auguſtinus multoties diſputat.

¶Antonio, demum in Summa ſua lib. 2. Libido, ait nil aliud eſt quam concupiſcentia, voluntaſve improba, qua diligitur res tranſitoria, ut in ea hō ꝓpter ſe delectetur. Vnica vero eſt radix peccati, puta libido, ſm Auguſtinum libro de libero arbitrio.

August.

¶Inſuper de originali peccato ſcribit Vdalricus in Summa ſua lib. 6. Primus pater noſter, non ſolum conditus fuit, ut ſingularis perſona, ſed & ut principium totius poſteritatis, in quo omnes ſumus, ſm rationem ſeminalem, ſm Auguſtinum, idest, ſicut in principio efficiente ſm uiam generationis naturalis, nō materialiter, ut quidam malè ſenſerunt. Hinc gratia innocentiæ in duplici rōne ei fuit collata, uidelicet ut perfectio perſonalis, & ut donum naturæ omnibus datum, ſeu dandum, qui fuerunt in primo parente. Ideo ſicut perfectionem prædicti habitus innocentiæ omnes habuiſſent, ex ipſo actu naturæ, qui deſcendiſſent a primo parente in quo habuit rationem gratiæ, atq; iuſtitiæ: ſic quoq; defectum, qui eſt priuatio huius perfectionis, omnes contrahunt, qui per actum naturæ ab ipſo deſcendunt. Et quamuis iſte defectus prout ex neceſsitate naturæ inest natis, non habeat rationem peccati: tamen omnes fuerunt in Adam, ſic iſte defectus eſt carentia iuſtitiæ, quæ deberet in eſſe, quemadmodum quilibet tenetur conſeruare, utiliterq; impendere donum dñi ſui. Et ſic eſt defectus uoluntarius, quia cauſatus eſt ex uoluntate eius, in quo omnes ſumus, ut aſſerit Auguſtinus contra Iulianum, & in quo ipſum defectum omnes incidimus. Ideo habet rōnem culpæ: qm̄ uoluntaria obiectio debitæ iuſtitiæ, eſt peccatū. Vnde ait Apoſtolus: In ipſo ſ. Adam omnes peccauerunt. Vel in ipſo peccato Adæ. Vtroq; etenim modo exponit hoc Auguſtinus. Sic ergo originale peccatum traducitur, ſm traductione proprij ſui ſubiecti, quod eſt anima: quia natura per actum ſuum ſe communicat talem, qualis eſt ipſa. Patet etiā quare hoc peccatum corrumpit naturam, cum nullum aliud peccatum corrumpat naturam. Non enim corrumpit naturam, prout in ſuis conſiſtit principijs, ſed, ſecundū quod gratia innocentiæ fuit perfecta. Hæc Vdalricus.

Vdalricus.

August.

Gr̄a innocentię collata fuit ꝓ ꝓparentis in duplici ratione.

August.

Rom. 5.
August.

¶Præterea Egidius de Roma, Epiſcopus, de hac materia tractatum edidit ſpecialem, puta de originali peccato, quem deuotionaliter inchoat ab allocutione altiſsimi: Ego, inquiens, cum ſim puluis, & cinis, loquor ad dominum Deum meū, dicens: Domine Deus iuſtus iudex, ſi omnes animæ tuæ ſunt, ſicut anima patris, ita & anima filij, portabitne filius iniquitatem patris? Vertetur ne inter nos illud uulgare prouerbiū: Patres comederunt uuas acerbas, & dentes filiorum obſtupeſcunt? Quod ſi ſic nō eſt ſed iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & anima quæ peccauerit, morietur, quare innocentibus, & paruulis liberi arbitrij uſum nondum habentibus, protoplaſtorum noxa imputatur ad culpam? Nonne fateri cogimur, eſſe peccatum aliquod, quod non uoluntate, ſed neceſsitate contrahitur? Quod ſi huic culpæ ideo ſubditur anima: quoniam carni corruptæ infunditur, decet ne bonitatem tuam, animam bonam, a te bono Deo creatam infundere corpuri, ꝙ fœditati obnoxium eſſe cognoſcis? Finito huiuſmodi prologo, partim iam introducto, ſubiungit: Putauerunt quidam originale peccatum eſſe pœnæ reatum, non culpam, cuius oppoſitum pandit Pſalmiſta, dicendo: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, &c. Inuenimus autem a ſanctis, præſertim ab

Egidius.
Gen. 18
Pſalm. 7.
Ezech. 18.
Ibidem.

Originale peccatum culpa eſt non tantū reatus.
Pſal. 50.

Auguſtino, in libro de baptiſmo paruulorum, hoc peccatum quinq; nominibus appellatum. Dr̄ enim concupiſcentia, fomes peccati, lex membrorum, ſeu carnis, languor naturæ, tyrannus. Deus quippè fecit hoīem ab initio rectum, quia inferiora in eo ſuperioribus erant ſubiecta: quorum coordinatio iuſtitia dicebatur, cum iuſtum ſit inferiora ſuperioribus ſubdita eſſe. Dicebatur quoq; iuſtitia illa originalis, primò: qm̄ Adam a ſua origine eā acceperat. Secundò, quia in poſteros ꝑ originem fuerat tranſfundenda. Itaq; ſm inſtitutam naturam hic erat ordo ſalutis, quòd homo haberet originalem iuſtitiā: porro ipſo Adam ſe auertente a ſuo ſuperiori per tranſgreſsionē, mox cępit in eo caro rebellare ſpiritui, inferioreſq; uires rōni, ſic amiſſa originali iuſtitia, nequit eam in ſuos transfundere poſteros. Hoc eſt ergo pctm̄, quod vocamus originale: qm̄ ex origine ipſum contrahimus, utpote carentiam huius rectitudinis, i. originalis iuſtitiæ, cum debito eā habendi. Quia ut tactum eſt, ſm ordinem inſtitutæ naturæ, neceſſaria fuit originalis iuſtitia ad ſalutē: etenim qm̄ ea caremus, eamq; inquantum ſumus membra Adæ, haberi tenemur: rectè priuatio, ſeu carentia eius cum debito habendi, uocata eſt originalis iuſtitia.

August.

Eccleſ. 7.

Iuſtitia originalis vñ dicatur.

¶Ex quibus patet, cur tam diuerſimodè nuncupatur. Dr̄ namq; languor naturæ, quia per originale peccatū uulneratus eſt homo in naturalibus, ac neceſsitatem moriendi contraxit, ipſa quoq; natura facta eſt inepta, atque inhabilis ad bona agenda. Dr̄ item tyrannus, quia per ipſum originale pctm̄ homo ſpoliatus eſt gratuitis. Tyranni enim eſt, ſpoliare ſubiectus. Rurſus dr̄ lex membrorum ſeu carnis, quia ea ipſo cōſequitur rebellio ſenſualitatis, & carnis aduerſus uires ſuperiores, iuxta illud Apoſtoli: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Dr̄ etiam concupiſcentia, quia ex ipſo eſt pronitas cōcupiſcendi inordinatè. Quinto, & vltimo dr̄ fomes peccati, cum ſit corruptela, ex qua eſt habilitas ad peccandum.

Originale peccatum quinq; uocatur nominibus.

Rom. 7.

¶Inſuper ad uidendum qualiter hoc pctm̄ paruulis imputetur ad pœnam, ſciendum, ꝙ ſicut duplex eſt peccatum, puta originale, & actuale, ita duplex eſt pœna, ſ. damni, & ſenſus: Pœna damni correſpōdet originali, pœna ſenſus pctō actuali. Et ꝗuis pœna ſenſus eſſe non ualeat ſine pœna damni: attū pęna damni poteſt eſſe abſq; pœna ſenſus, qñ per pœnam damni priuatur, quis bono ſupernaturali, aut ſibi improportionato. Non enim rationabiliter triſtatur, quis, quod nequit uolare. Hinc defuncti in ſolo originali, de amiſsione æternæ, ac ſupernaturalis felicitatis, non dolent. Itaq; quantum ad pœnam ſenſus, filius non portabit iniquitatem patris, nihilominus quantum ad pœnam damni, pręſertim ſi damnum ſit carentia ſupernaturalis boni, iniquitas patris iuſtè filio imputatur: Vt ſi rex terrenus det caſtrum alicui militi, quatenus filij militis ſuccedant patri in caſtri poſſeſsione, dummodo miles ille fidelis ſit regi, ſi tunc miles rebellis ſit regi, iuſtè priuatur caſtro illo in ſeipſo, ac poſteris ſuis, quibus in hoc nulla irrogatur iniuria, potiſsimè quoniam caſtrum illud liberaliter fuit militi datum, & filij eius per ipſum debebant conſequi illud. Sic quia originalis iuſtitia liberaliter fuit Adæ collata, ut ſi ſtaret, in poſteros eam transfunderet, idcirco dum cecidit, eam ſibi ipſi, ac poſteris perdidit, nec in hoc poſteris derogatur, quia eorum naturæ, ſeu meritis originalis iuſtitia illa non debebatur. Cumq; ſecundum ordinem naturæ inſtitutæ, iuſtitia illa

Originale peccatum qualiter paruulis imputetur ad pœnam.

Filiꝰ qualiter portet patris iniquitatē

ad ſalutem

ad ſalutem neceſſaria fuit, & amiſſa ab homine primo recuperari, ſibi ac ſuis non ualuit, indiguit genus humanum Saluatore, & iuſtè priuatum fuit viſione beatifica. ¶ Nunc reſtat attendere, qualiter iuſto dei iudicio originale peccatum imputetur poſteris, paruuliſque ad culpam. Ad quod intelligendum ualet prætactum exemplum. Ad cuius intelligentiam intuendum, quòd filij huiuſmodi militis conſiderari queunt dupliciter. Primò, ut ſunt quædam perſonæ in ſe, & ita non puniuntur per caſtri amiſsionem pro patris exceſſu. Secundò, ut ſunt quaſi membra, & filij militis, & aliquid eius, ſicque puniuntur, & quodammodo peccant in patre. Sic poſteri Adæ conſiderantur dupliciter. Primò ut quædam perſonæ ſecundum ſe, & in ſe, & ita non puniuntur pro peccato Adæ, quoniam propter illud nullo bono priuaotur, quod eis ſit debitum ſecundum ſe, & in ſeu eorum naturæ ac meritis debito Secundo conſiderantur, ut membra, & filij, ac aliquid primi parentis, in quo originaliter, virtualiterque fuerunt, & ſic modo præhabito puniuntur. Et in ſuo peccauerunt parente, non actualiter, ſed radicaliter, & uirtualiter tantũ. Vnde nec actualis ſenſibilis pęna eis debetur, ſed pęna danni, quæ eſt priuatio boni, ꝙ nec naturali dignitati, nec meritis eorum, debitum erat. Iſta eſt doctrina Apoſtoli, ad Romanos, quo ait: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Itemq; Sicut per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, &c.

Originale pctm̃ qualiter imputetur paruulis ad culpam.

Roma 5.
Ibidem

¶ Amplius diligenter conſiderandum, quòd paruulus in originali cõceptus, tripliciter poteſt conſiderari. Primò, ut eſt aliquid in ſe: ſecundò, vt refertur ad parẽtes proximos: tertiò, vt comparatur ad hominem protoplaſtum. Secũdum hanc triplicem conſiderationem, triplex hic oritur difficultas. Prima eſt, quomodo originale peccatum pertingat ad animam, quæ nõ eſt ex traduce, nec ex potentia materiæ, ſed immediatè a deo. Secũda, quomodo a parentibus proximis baptizatis, & ab originali purgatis, deriuetur hoc peccatũ ad prolem. Tertia, quo ex carne iſecta anima inquinatur, cum caro omniũ poſterorum non fuerit realiter in homine primo, & tamen caro infecta aſſeritur, quia in primo parente fuit corrupta. Ad ſoluendam primam difficultatem, quidam dixerũt animas eſſe ex traduce, quod certum eſt philoſophicæ rationi ac theologicæ ueritati obuiare. Ad ſoluendam ſecundam dixerunt Pelagiani, peccata parentum non redundare in filios niſi per actualem imitationem, quòd fidei contrariatur. Ad ſoluendam tertiam. Magiſter ſententiarum, ſingularis fuit opinionis, dicens, quòd nihil de ueritate carnis exiſtat in poſteris, niſi, quod a primis contraxerunt parentibus: quod, vt dicitur, ſtare nõ poteſt. ¶ Aliter ergo dicendum ſicut iam tactum fuit, quòd poſteri inq̃antum membra, & filij, inquinantur originali peccato primi parẽtis, quod in ipſo non fuit proprie originale, ſed actuale. Porro in originali peccato tria conſiderantur Primum eſt carẽtia originalis iuſtitiæ, ſecundum infectio animæ, tertium naturalis origo, per quã infectio ipſa contrahitur. Verum ſi primi parentes nõ peccaſſent, generaſſent ſine libidine: ſicq; originalem iuſtitiã in poſteros trãsfudiſſent, ita, quòd animæ poſterorũ coniunctæ carni conceptæ ſine libidine, originalem habuiſſent iuſtitiam, hinc adhoc, quòd cõtrahat originale peccatum, nõ oportet eam eſſe ex traduce, ſed ſufficit eam eſſe coniunctam carni, conceptę ex corruptione, & libidiuosè. ¶ Secunda difficultas prætacta ſic ſoluitur. Nam duplex generatio competit homini, vna carnalis, qua accipit eſſe naturæ, alia ſpiritualis, ac baptiſmalis, qua ſuſcipit eſſe gratiæ. In omnibus igitur conſiderandum, quid ſit per ſe; & quid per accidens. Iſte ergo baptizatus generans filium, vel generat ipſum vnde carnaliter natus, vel vnde ſpiritualiter regeneratus. Cumq; ꝑ regenerationem abſoluatur ab originali, ſi generat filium, vnde ſpiritualiter regeneratus gignet filiũ ſine originali peccato, ſi vero generat eum, vnde carnaliter natus, cum ſecundum hoc in origioali naſcatur, ideò quantumcunq; ſit ipſe baptizatus, generabit filium in originali peccato, certumque eſt, quòd patres generent carnali, & naturali gñatione, qua geniti ſunt, idcirco gñant filios originali infectos. Et hæc eſt ſolutio Auguſtini in libro de baptiſmo paruulorum. Vbi, & loquitur: Quemadmodũ hoẽs circuncisi gñant filios incircuncisos, & ſicut granũ à palea purgatũ gñat granũ à palea non purgatum, ſic homo baptizatus, & ab originali mundatus, gignit filiũ ab originali non mundatũ. Quẽadmodũ enim granum generat granum, non ex eo quòd à palea eſt excuſſum, ſed quia eſt cum palea ortum, & homo circunciſus gñat non ex eo, quod eſt poſtea circunciſus, ſic homo baptizatus generat non ex eo quòd eſt ſpiritualiter regeneratus, ſed ex eo quòd eſt carnaliter natus, & in originali conceptus.

Qualiter pctm̃ originale pertingat ad animam.

Qualiter purgatus ab originali põt ipſũ trãsfundere.

¶ At vero tertia difficultas, ſic ſumitur: Quoniam non debemus imaginari animã inquinari ex carne infecta, per appoſitionem turpitudinis alicuius, ſed per ſubtractionem alicuius decoris. Dupliciter quippe poſſet deturpari corporalis imago. Primò, per appoſitionem, & ſuperlinitionẽ rei immunda, vt luti. Secundo per ſubtractionem ornatus. Anima ergo inficitur, & deturpatur originali peccato, non ſicut imago ex luto, cum anima ſit ſimplex, & ſpiritalis, ſed ꝑ carentiam originalis iuſtitiæ, quam haberet ſi coniungeretur carni non infectæ, nec ꝯceptę ex libidine, & corruptione. Hinc nõ oportet totam carnẽ poſterorum carnaliter, & materialiter fuiſſe in Adam, ſed ſufficit quòd ꝑ propagationem carnis ſic libidinoſe ſit concepta. Hæc Egidius. Qui conſequenter in illo tractatu declarat, qualiter peccatum originale dimittitur in baptiſmo, & quomodo decet bonitatem diuinam infundere animã corpori maculoſo, de quibus infra dicetur, imò de his, q̃ nunc breuiter dicta ſunt, infra clariùs exprimetur.

Qualiter ex carne iſecta inq̃nari q̃at anima.

QVAESTIO II.

SECVNDO, quæritur. [An aliquis defectus, in poſteros Adæ per generationem deſcendens, rationem habeat culpæ] Videtur quod non, quoniã culpa non eſt, niſi ea voluntate peccantis, ſed quia de iſto iam plura formata ſunt argumenta, breuiter reſpondendum.

Arguitur cõtra veritatem.

¶ Itaque ſecundum Thomam, circa iſtud duplex tangitur error in litera. Vnus hæreticorum negantium originale peccatum, vt Iuliani, Pelagiani, Cæleſtini, quorum hæreſis ſacramentorum neceſsitatem, & redemptionis opportunitatem excludit, quæ contra ſeruitutem originalis peccati, in qua naſcimur, ordinatæ ſunt. Alius error eſt quorundã, qui peccatũ originale nomine tenus concedentes, illud ſecundum rem negabant, dicentes in puero nato nullam conſiſtere culpam, ſed tantum obligationem ad pęnã. Quod manifeſtè repugnat diuinæ iuſtitiæ, vt ſcilicet aliquis obligetur ad pęnam, qui culpam non habet. Concedendum eſt ergo ſimpliciter, culpam originalem deriuari in poſteros.

Tho. ag.

¶ Sciendum

¶Sciendum eſt ergo, quòd tria hæc, defectus, malum, ac culpa, ex ſuperadditione ſe. hñt: quia defectus ſimplicem negationē alicuius boni importat. Malum verò eſt nomen priuationis. Vnde carentia boni, quamuis non ſit natum haberi, defectus pōt vocari, ſed malum non pōt dici, niſi ſit natum haberi. Hinc carentia vitæ in lapide, pōt nominari defectus, ſed non malum. Culpa aũt ſuperaddit voluntarij rōnem. Ex hoc etenim quis culpatur, quia nō habet, quod pōt, & debet habere. Quemadmodum verò eſt quoddam bonum, quod concernit naturam, & quoddam concernens perſonam, ita eſt quędam culpa naturæ, & quædam perſonæ, hinc ad culpam perſonæ, requiritur voluntas perſonæ, ut patet in actuali peccato, quod per actum perſonę, committitur: ad culpam vero naturæ non requirit niſi voluntas in illa natura. Sic ergo dicendum, quòd defectus illius originalis iuſtitiæ, quæ homini in ſua creatione collata eſt, ex voluntate primi hominis accidit, & ſicut illud iuſtitię donum fuiſſet in totam naturā propagatum homine primo in iuſtitia perſiſtente, ſic priuatio boni illius in totam deriuatur naturam tanquam priuatio, vinumve naturæ. Nempè ad idē genus habitus, atq; priuatio referuntur. Et pręfatus defectus in quolibet homine rōnem culpæ ſortitur ex hoc quod per voluntatem naturæ, ideſt primi hominis eſt inductus. Vnde peccatum originale cum non ſit vitium perſonæ vt perſona eſt, ſed quaſi per accidens, inquantum perſona talem habet naturā ideo non oportet, quòd ſit in poteſtate huius perſonę, hanc culpam habere, aut non habere, ſed ſufficit quòd fuerit in poteſtate alicuius, qui extitit in illa natura: quia ex hoc, quòd primus habens ipſam naturā peccauit, natura infecta eſt, & per conſequens inficit in omnibus, qui ab illo trahunt naturā. Ideo pōt dici culpa naturę: qm̄ quidam in natura iſta ſubſiſtens, ſua voluntate cauſauit in totam naturam defectum hunc. Deniq; non traducitur hoc peccatum per traductionem ſui ſubiecti, videlicet animæ, ſed ſeminis. Nam cū aīa patris per originale infecta ſuit ſequit̄ inordinatio in corpore eius, ordine illo ſubtracto, quem natura inſtituta priùs acceperat, ſic quoq; ex ſemine illo, generatur corpus tali origina lis iuſtitiæ ordine deſtitutum. Hinc anima, quæ corpori tali infunditur, deordinationē incurrit ex hoc ipſo, quòd corporis huius efficitur forma, cum perfectionem ſuo perfectibili oporteat eſſe proportionatum: ſicut frequenter ob ſeminis corruptionem contingit defectus non tm̄ in corpore prolis ut Lepra, aut podagra: ſed item in anima, ut patet in naturaliter ſtolidis. ¶Verum obijciatur, quod ſemen nō habet in ſe culpæ infectionem, cuius ſubiectum eſſe non ualet, ergo nec ipſo contrahitur.

Obiectio

¶Dicendum, quòd quamuis ſemen non habeat actu in ſe culpam originalem, aut eius infectionem virtualiter tñ habet eandem: quod conſtat ex hoc, quòd ex ſemine leproſi generatur leproſus, quamuis in ſemine non ſit actualiter lepra. Eſt namque in ſemine aliqua virtus deficiens, per cuius defectum contingit lepra in prole. Conſimiliter ex hoc quod in ſemine eſt diſpoſitio priuata impaſsibilitate, & ordinabilitate ad animam, quam in Primò ſtatu corpus habebat humanum, ſequitur quòd in prole originalis peccati ſuſceptiua, efficiatur originale peccatum in actu. Hæc Thomas in Scripto.

¶Præterea in prima ſecundæ, qōne. 81. Secundū fidem, inquit, catholicam eſt tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros. Propter quod infantuli nati, mox deferunt ad baptiſmum, tanquam ab aliqua culpæ infectione abluendi. Et huius contrarium Pelegiana eſt hæreſis, ut patet per Auguſtinum in pluribus locis. Ad inueſtigandum verò qualiter peccatum primi parentis originaliter queat tranſire in poſteros, diuerſi diuerſimodè ſunt ſcrutati. Quidam etenim cōſiderantes, quod peccati ſubiectum eſt aīa rōnalis, dixerunt eam traduci cum ſemine, ut ſic ex infecta anima infectæ animæ deriuari videantur. Alij hoc oñdere conati ſunt ꝑ hoc. quòd corporis defectus traducunt̄ a parente in prolem ſicut oñſum eſt. Verum hmōi uiæ inſufficientes probãtur Nā dato hoc ipſo, tñ ex origine defectum habere, vr̄ rōnem culpæ excludere, de cuius rōne eſt voluntariam eſſe: Hinc dato, quòd anima traduceretur, attñ ab hoc, quòd infectio animæ prolis non eſſet in eius voluntate, amitteret rōnem culpæ obligantis ad pœnam, cum & 3. Ethic. dicat Philop. ꝙ nullus improperabit ſed potiùs miſerebitur cæco nato. ¶Aliter ergo dicendum, quòd cuncti poſteri Adæ poſſunt conſiderari vt unus homo, inquantum conueniunt in natura, quam a primo habent parente, ſm̄ quod tota ciuitatis cōitas dr̄ vnum corpus, tota quoque cōitas quaſi unus homo, iuxta quod dixit Porphyriùs Participatione vnius ſpeciei, plures homines ſunt unus homo. ſic igitur multi homines ex Adam deriuati ſunt, tanquam multa vnius corporis membra Actus vero unius membri corporalis, non ſunt vòluntarij uoluntate membri, ſed animæ membra mouentis. ſic ordinatio hominis huius ex Adam progeniti, uoluntaria eſt, nō uoluntate hominis huius, ſed primi parentis, qui motu generationis mouet omnes, q ex eius origine gñrantur, quemadmodū voluntas animæ mouet omnia corporis mēbra ad actum. Hinc pctm̄ a primo parente ita ad poſteros deriuatum, vocatur originale, ſicut pctm̄ ab anima deriuatū ad membra dr̄ actuale Et ſicut pctm̄ actuale hmōi membri, non eſt membri illius niſi inquantum membrum illud eſt aliquid hominis, ſic pctm̄ originale non eſt pctm̄ huius perſonæ inquantū eſt iſta perſona, ſed prout naturam recipit a primo parente Hinc vocatur pctm̄ naturæ, iuxta illud ad Epheſ. Eramus natura filij iræ. Hæc Tho. in Summa.

Originale peccatum quō traducatur in poſteros.

¶At verò in Summa contra gentiles lib. 4. cap. 5. & duobus ſequentibus, de his egregiè ſcribit. Primò per auctoritates, & probabilia ſigna declarans, quòd de originali peccato tenet eccleſia, & iſta, iā ſupra pro magna parte ſunt habita. Allegat quoq; ꝙ in Gene. legitur Deus dixiſſe homini primo Quacunq; die comederis de ligno ſciæ boni, & mali, morte morieris. Cumq; Adā die, quo huius egit cōtrarium non obierit, oportet ita exponi, morte morieris, i, neceſsitati moriendi eris addictus Quod fruſtra diceret̄, ſi hō ex inſtitutione ſuæ naturæ, neceſsitatē moriendi haberet. Mors ergo, atq; neceſsitas moriendi, ſunt pœnæ homini pro pctō inflictæ, cū pœna non infligat̄ niſi ꝑ culpa. Cumq; hæ pœnæ ſint in poſteris. Adę, mox qñ ſunt nati, conſtat in eis tunc alīq̄ eē culpā nō actualē, ſed originalē. ¶Iterū in Iob dr̄. Quis pōt facere mūdū, de inmundo conceptū ſemine &c. Vñ clariſsimè innoteſcit, ꝙ ex immunditia humani ſeminis aliquid immunditiæ ad hoīem ex ſemine tali, conceptū deriuet̄, ꝙ non niſi de originali culpa pōt verificari. Hinc denuo ſcriptū eſt: Nemo mūdus a ſorde, ēt ſi unus diei uita eius fuerit ſup terrā. Deinde ibidem oñdit, ſicut ex Prima Scdæ inductū eſt, qualiter originale pctm̄ in poſteros deriuet̄. Et q̄ ſcribit ibi, ſnialiter ſatis iā ſupra expreſſa ſūt. ¶Cōcordat Petrus, & addit Natura dat

Gen. 2.

Iob 14.

inſtrumenta ut competit fini, ut vngues defenſioni, manus operationi, pedes ambulationi: multomagis diuina prouidentia ita agit, quæ cum produxerit hominem ad ſui perpetuam cõtemplationẽ, nunc imperfectam in futuro perfectam, dedit ei corpus impaſſibilè, immortale, id eſt, potens non mori, nec pati, ne retardaretur in cõtemplatione. Hæc Petrus. ¶ In præhabitis ẽt continentur, quæ Albertus, Vldaricus, Richardus, & alij quidã ſcribunt de iſta materia. Albertus tamen, Petrus ac alij quidam affirmant peccatum originale ſumi dupliciter, puta actiuè, ſicq; vocari originale originans, & ita fuiſſe in Adam, à quo in alios deriuatur. Scđò paſſiuè, & vocari originale originatũ, id eſt in poſteros deriuatũ, & ita non fuit in primis parẽtibus.

¶ At verò Bonauentura, diffusè hic ſcribit, ſed ꝓlixitas eſt uitanda, nec introducta iteranda ſunt,

Bonauent.

Originalis, inquit, peccati transfuſionem oſtendit diuinæ uiſionis carentia, rationalis erubeſcentia, & concupiſcentiæ prædominantia. Nullus enim ſine demerito, & peccato, priuatur beatifica uiſiõe, ad quam diuinitus eſt creatus, nec aliquis rationabiliter erubeſcit de paſſionibus, quas habet natura, niſi inſint ei per aliquam culpam, omnes uerò naturaliter erubeſcunt de genitalium motu membrorum. Similiter prędominãtia paſſionum hoc euidentiſſime oñdit, quæ eſt in ordinatio magna ſubuerſio grauis, iniuſtitia dura detrahens animam in profundum, Cumq; hæc ab origine homini inſint, non eſt hoc ſine malo contracto, ac præuio vitio.

Iohan. 3.

Hinc apud Iohannem dixit ſaluator: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum cœlorum. ergo omnis non baptizatus tam paruulus, quàm adultus inde excluditur, aliquam habet culpam non cõmiſſam, cum & ante rationis uſum huic ſubdatur ſententię, ut ẽt patuit in paruulis incircunciſis, de quibus in Geneſi

Gene. 17.

dominus eſt teſtatus, Maſculus cuius ꝑputij caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo. Potuit autem Adam totam ſuam poſteritatem originali inficere, conditione triplici cõcurrente.

Adam potuit poſteritatẽ ſua originali inficere.

Prima eſt, quia non tantum humanę naturę ſuppoſitum ſed totius quoq; humanę naturę principium. Secunda, quia mandatum ſibi non extitit datum vt ſingulari perſonæ, ſed tanquam ſtipiti totius naturæ humanæ, & hoc bene indicat textus. Geneſeos, qa mãdatũ illud deſcendit a uirò in mulierẽ. Tertia qm̃ Adã ĩmortalitatẽ innocentiamque ſuſceperat pro ſe, ac tota ſua poſteritate, hinc ipſe ĩmortalis, & innocens, ĩmortales, & innocẽtes genuiſſet. Ipſe quoque ꝑ tranſgreſſionẽ mortalis, & reus effectus, mortales, ac originali inectos generauit Hæc Bonauentura. ¶ Conſonat Alexander.

Alexãder.

Qui ẽt q̃rit hic, cũ in peccato Adę fuerint plures deformitates, puta ſuperbię, gulę, auaritię, inobedientię, ob quam harum deformitatum transfuſũ eſt illud peccatum in poſteros. Et reſpondet: Originale peccatum contractum eſt per inobedientiam primorũ parentũ, principaliter Adę. Vñ anſelmus:

Anſelmus

Originale peccatũ nil aliud intelligere queo, niſi nuditatẽ iuſtitię debitę per inobedientiam Adę factã, per quam oẽs ſunt filię iræ. Ratio itaq; transfundẽdi fuit, quia prohibitio eſus ligni facta fuit Adę, in quantum erat habens naturam totam in ſe. Superbia uerò, & gula, ſeu auaritia largè ſũpta, corrupit naturã in Adam, ut in certo ſuppoſito, non vniuerſaliter, ut in primo gñationis principio. ¶ Iterũ ſciſcitatur, An originale peccatum traducatur ſm ſolam carnẽ, an ſecundũ ſolam animam, an ſecundũ utrumq;. Et reſpondendum, quòd cum peccatum originale ſit pœna, & culpa, ab alia cauſa trahit rationem culpæ, & ab alia rationem pœnę. Etenim rationem pœnæ trahit à fœditate vitioſa, quæ eſt in carne, quàm cito eum infunditur carni fœdatur, ſicut à vitio vaſis vinum corrumpitur. Rationem autem culpę trahit à carentia debitæ iuſtitię. Multa cõſimilia q̃rit hic Alexander, ſed breuitati ſtudẽdũ eſt:

Originale traducitur & ſecundũ carnẽ, & ſecundũ animam.

¶ Præterea ad intelligendũ huius articuli veritatẽ, confert, quod ſcribit Scotus: Cõiter, inquiens, dr̃ quòd voluntas peccãs, cauſauit in carne quandam morbidã qualitatem, conſequentem curuitatẽ voluntatis, quæ morbida qualitas dr̃ fomes, lex membrorum, &c. Et eſt quaſi quoddã pondus in aĩa, excitans motus ſenſuales, inclinanſq; aĩam ad condelectanctũ carni, ſicq; reprimens a delectationibus, ſpiritualibus virtuoſis, iuxta illud libri ſapientiæ.

Scotus.

Corpus, quod corrũpitur, aggrauat aĩam. Nempe in inſtanti creationis, infuſioniſq; aĩæ, ipſamet maculatur à carne infecta, ita quòd q̃uis infectio carnis non fuit culpa formaliter, ſed culpæ ſequela, eſt tñ occaſio culpæ in aĩa carni vnita: quia dũ anima carni vnit̃, infectio eius talis eſt, qualis nata eſt eſſe in aĩa Exemplificatur de pomo dato mundo à manu recipientis fœdata.

Sapien. 9.

Et quia ſm Anſelmũ Adã accepit originalẽ iuſtitiã pro ſe, & tota natura, q̃ tunc erat in eo, ideo Deus iuſtè requirit à tota natura in quocũq; eſt, iſtã iuſtitiam. Nec perſonas excuſet recuperãdi impotentia: qm̃ ipſæ ſibi impotentiã fecerunt in primis parentibus deſerendo iuſtitiã, ſeu ipſa natura in illis, hãc ſibi ipſi impotentiã fecit iuſtitiã relinquendo.

Anſelmus.

Sed cõtra iſtud obijcit̃: qm̃ hæc natura numero, quæ eſt in Petro, nõ fuit in Adã, licèt ibi fuerit natura eiuſdẽ ſpeciei, ergo iſta natura nõ accepit illam iuſtitiã, nec eſt debitrix eius.

Obiectio.

Si dicas, quòd fuit in Adã cauſaliter, ita etiam hæc perſona fuit in Adã cauſaliter: ergo idem eſt loqui de perſonis propagatis, & de naturis propagatorũ quantũ ad propoſitũ. Eodem n. modo oportet oſtẽdere, ꝙ perſona ſit debitrix, quẽadmodũ hęc natura, qa eodẽ modo fuit in Adam cauſaliter, quãdo ipſe iuſtitiã accepit formaliter. Qualiter ergo ſufficit modus accipiẽdi iuſtitiã, ad debere iuſtitiã acceptum? ſi. n. non fuit in Adã ſm uoluntatem, ſed tm̃ ſecundum carnẽ, & non põt eſſe debitor iuſtitiæ, niſi ſecũdum voluntatẽ, ſecundum q̃ põt habere iuſtitiã, non ergo eſt debitor iuſtitiæ, qa fuit in Adã cauſaliter, ut in principio ꝓpagatiuo.

Dilutio.

Rñſio. Non faciendo mentionẽ de hac ꝑſona, & de hac natura, oſtẽdo quòd iſte debitor ſit iuſtitię, qa iuſtitiã accepit formaliter ipſe Adã, & ipſe in illo. Probo hoc ſic, Omne donũ eſt debitũ, qm̃ datur a Deo donãte volũtate antecedente, quãuis non voluntate conſequente i. quantũ eſt ex ꝑte Dei ſine ſpeciali gr̃a, & meritò eius, cui datũ eſt, ſed ipſo Adã accipiente iuſtitiam, ẽt filijs eius data eſt ipſa iuſtitia volũtate Dei antecedẽte, vtpotè quantũ fuit ex parte Dei, qa daret, & filijs niſi eſſet ex parte ipſorum, ſeu patris ipſorum impedimẽtũ. ergo ex iſta collatione facta patri, filij quoq; debitores conſtituuntur eiuſdem iuſtitiæ. Hęc Scotus.

¶ Porrò durãdus, hic latiùs refert opinionẽ dictũ, quòd originale pctm̃ non ſit niſi reatus. i. obligatio q̃dã ad pœnã. Sed cum ſit cõtra pręallegatos doctores, cõcorditer aſtruẽtes, hoc repugnare diuinæ iuſtitię, ut aliquẽ priuet beatificã viſione, & pœnę addijciat ẽt poſt hanc uitam, niſi pro aliqua eius culpa: idcirco Durãdus nõ audet ſimpliciter opinioni illi aſſentire: quã tamen vr̃ non minimè approbare. Idcirco ad ſatisfaciendũ oẽlũnię, dicit quòd iſta

Durãdus.

opi-

opinio,& aliorum poſitio, qui affirmãt originale peccatum.uerè conſiſtere culpam,non diuerſificãtur niſi in verbis.quod non videtur poſſe defendi, niſi quis penitus abuſiuè, atque impropriè vtatur noibus culpę. & pęnæ. Verum eſt equidem,ꝙ vnũ & idem diuerſis reſpectibus eſt pęna,& culpa,imo & originale peccatum eſt tale,ſicut ex Alexandro iam patuit. Sed prima illa opinio accipit pęnã pro eo,ꝙ ita eſt pœna,ꝙ non eſt culpa,ſicq; dicere,ꝙ originale eſt pœna tantum,ſeu reatus ad pœnã,& affirmare,ꝙ etiam ſit culpa, nequeunt ſimul ſtare. Quòd uerò pro erronea illa opinione inducit Durandus. Peccatum actuale ipſius Adæ, non potuit traduci in nos per originẽ,ſeu generationem, quo ad actum,in quo formaliter ratio culpæ conſiſtit, ſed ſolum quantum ad reatum,iſtud(inquam)inidonei vr̃ prolatum. Dico enim,ꝙ traducitur quantum ad carentiam originalis iuſtitiæ, cum debito habendi eandem, quod conſtat eſſe peccatum.

Pharhiſſentis ¶ Præterea Gulielmus libro de vitijs,& virtutibus, atque tractatu cur Deus homo, multa de iſta conſcribit materia:Introitum,inquiens, animæ ad corpus, caſum dico, & incarcerationem ex alto ſuæ rectitudinis, deiectionemq́ue libertatis, & propter animæ vulnerationem, & inquinationem ita ſe habet. Rectè quippè dixerunt antiqui theologi, lapſum hunc animæ,eſſe ſicut lapſum cadentis in lutum lapidoſum, vbi cadens immergitur,inquinatur, & vulneratur. Inquinantur etenim animæ noſtræ per receſſum a ſua puritate, vulnerantur quoque multiplici infirmitate virium ſuarum,immerguntur in profundo laci, ita, ꝙ niſi adiutorio gratiæ Dei ſuam dexteram porrigentis,extrahi nequeunt. Cadit anima in ſolicitudinem prouidendi neceſſitatibus corporis,& in diuerſas miſerias, ac moleſtias vitæ præſentis:& ita obruitur,ꝙ ſpiritualia,& diuina ei non ſapiunt:imo ad carnales delicias,ad perituras diuitiaſſe totam effundit. De his multa hic doctor proſequitur, in quibus,& aliqua inſerit,quæ a communi traditione doctorum aliena videntur,de quibus breuitati ſtudens pertrãſeo. Verum,quod ait de ingreſſu,& lapſu animæ in corpus,velut in lutum ſaxoſum, conſonat ei, quod glorioſus pater Bernardus teſtatur,animã in vnione ſua cum corpore, quaſi in aceruum acutarum teſtàrum,lapidumve lædentium corruiſſe.

Bernard⁹.

¶ Inſuper ſuper his ſcribit Henricus,quodlibero ſecundo quæſtione 11. Paruuli incurrunt culpam, non ſolum pœnam pro culpæ reatu, vt Auguſtinus prolixè pertractat in libro contra Donatiſtas, qui originale peccatum negabant. Pro quorum intellectu ſciendum, quod originalis iuſtitia in primo parente,nil aliud fuit,quàm ſupernaturalis gratia,quæ naturalem iuſtitiam roborabat,& pronitatem inclinandi ſe ad bonum quaſi ad dexteram,dabat:qua per inobedientiam perdita, in rectitudine naturali voluntatis debilitatus eſt, & pronitatem contrariæ inclinationis ad ſiniſtram peccati incurrit. Ab hac autẽ deordinatione voluntatis in ſeipſa conſecuta eſt ſtatim in pęnam,quaſi naturalis diſcraſia in carnem, qua caro cum appetitu ſuo, ac ſenſibus cępit cõtra ſpiritum rebellare. Caro verò ſic infecta, dum ſemen uirtute ſua informare debuit ad prolis procreationẽ,ſemini morbidam ſuã qualitatem impreſſit, quæ ſemper remanſit in anima. Cumq; ſemen completæ diſpoſitionis eſſet, & organizatum ad animam, & hæc ei infunderetur ex ipſius animę cõnexione cũ tali carne.ipſa qnoq; anima mox pronitatẽ ad cõſentiendũ carni in peccatum, concepit, quo paruulus ſtatim pronus fuit ad concupiſcendum, & factus adultus concupiſceret actu. Et diſpoſitio talis ad culpam, non eſt niſi culpa. in ea namque conſiſtit formalis ratio omnis culpæ tam actualis, q̃ originalis. Hæc Henricus.

Henricus August.

QVAESTIO III.

TErtiò quæritur, *An mala pœnalia, quæ ſentimus aſſiduè, ſint effectus, & pœna originalis peccati.* ¶ Videtur quòd non,quoniam omnia iſta, videlicet mors. fames,ſitis,timor,preſſura,labor,& conſimilia, ſunt purè naturalia,vtpotè complexionem mixtorum ſequentia. Naturale quoque eſt ſenſualitati in ſuum ferri obiectum,mox vt ſibi offertur, ſicut & parere cum dolore non ſolum hominibus. ſed beſtijs quoq; naturale eſt, & commune. Conformiter naturale eſt, fœminam ſubijci viro. Imò omnium horum naturales, & rationales cauſas ſignauerunt Philoſophi. Ergo in his non eſt confugiendum ad ea, quæ naturalem rationem tranſcendunt, & fidem concernunt. Hæc non niſi breuiter tango: quoniam competenter extant præhabita.

Arguitur contra ueritatem.

¶ Ad hæc Alexander rñdet: In Geneſi ponuntur tres pęnę ex parte mulieris. Prima eſt multiplicatio ærumnarũ in multiplicatione conceptuum. Secunda eſt,dolor in partu. Tertia,ſubiectio ſub poteſtate mariti. Duplex qppe eſt cognoſcitiua vis aię. Vna rõnalis,alia ſenſitiua. Quantum ad rationalem, ſumitur pœna ſubiectionis:quantũ ad ſenſitiuam, ſumitur duplex pœna. Vna ſm multitudinem, cum dicit:Multiplicabo ærumnas tuas. Alia ſecundũ magnitudinem, cum dr̃:In dolore paries. Vel ſic, Indiuiduum tendit ad duo, videlicet ad conſeruationẽ ſui ſecundum tempus determinatum,& ad conſeruationem ſpeciei ſimpliciter, mulier verò eſt ſexus paſſiui, & iuxta vtrunq; contrahit pœnã ex peccato Nempe quantum ad actum generationis, qui eſt ad cõſeruationem ſpeciei, duplicem contrahit pœnã, vnam in portando, alterã pariendo. In initio autẽ actus generatiui, eſt delectatio, & ibi videtur eſſe ſine pœna. Et fortaſſe hoc voluit deſignare nomine conceptus, vel tacuit hoc propter delectationem, in qua non videtur pœna. Sed ex parte actus, qui eſt ad conſeruationem indiuidui,eſt ſubiectio, præfata ſub viro, quamuis etiã non exiſtente peccato, fuiſſet mulier aliquo modo ſub viro ratione ſexus,& corporis. attamẽ poſt peccatũ ſubiecta eſt ei ſubiectione pęnali,ita ut velit nolit viro ſubijciatur. Et cõiter,ac naturaliter eſſe ſic debet,q̃uis interdum ex abuſu,peruerſitate,aut alia cauſa aliter fiat.

Alexãder. Mulier triplicitet eſt punita ꝓpter tranſgreſſionẽ. Gene. 3.

¶ Deinde in Gen. tanguntur pœnæ viri,cum dicit: Quia audiſti vocem vxoris tuæ, maledicta terra in opere tuo. Quarũ pœnarũ quædã cõſiſtunt in ablatione boni,vt cum dr̃: Videte ne forte mittat manũ ſuã. & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Quædã autẽ conſiſtunt in exhibitione, inflictioneq; mali, cum dicit:Maledicta terra in opere tuo. Verũ vniuerſę hę pęnæ in ſpeciali poſſunt faciliter ex textu Gen. cõſiderari. Hęc Alexander. De his præcedẽti diſtinctiune introducta eſt Bonauẽturæ reſpõſio.

Ibidem.

Ibidem.

¶ At verò Thomas: Ea, inquit, quæ ſunt ad finem, diſponuntur ſecundũ neceſſitatẽ, & exigentiam finis. Cumq; ad ſupernaturalẽ finẽ factus ſit hõ, data ſunt ei in prima ſua inſtitutione non tm̃ naturalia, ſed & ſupnaturalia dona, per q̃ ad ſupernaturalẽ fęlicitatẽ faciliùs pueniret. Et qm̃ ultimo fini ꝑ amorẽ non potuit inhærere, niſi ſuperior pars ſua,q̃ eſt mens, liberè eleuaretur in Deum, ſubiectæ ei fuerũt vires inferiores, vt nihil in eis poſſit accidere, per quod mentem retardarent ad eleuationẽ in ſummũ

Thomas.

bonum

bonũ Hinc quoq; corpus ita fuit diſpoſitũ, vt nulla in eo poſſet accidere paſsio, p q̃ mentis contemplatio impediret. Rurſus, q̃a hæc oĩa inerãt hoĩ ex ordĩne ad ultimum finem, hunc mente p inobedientiam a Deo auerſa, ſublata ſunt p̃ſata ſupernaturaliã dona, ſicq; relictus eſt hõ in naturalibus ſuis. Quod 4. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ capite diuinus Dionyſius expreſſè fatetur. Veruntñ iſti defectus pñt ad naturã humanam dupliciter comparari. Primò p reſpectũ ad naturalia ſua principia, put ex elementis eſt conſtitutus, & ita ſunt ei naturales, quemadmodũ ex nihilo eſſe, & dependere, cõſeruationeq; indigere, eſt defectus oẽm conſequens creaturã, nec ulli pœnalis, i, in pœnam p culpa inflictus. Secundo comparãtur ad hoiem ut primo in ſupernaturalibus inſtitutum, & ita ſunt ei pœnæ. q̃a ẽt ex priuatione eius, q gratis conceſſum eſt, punitur is, cui illud aufert. Ex his patet ſolutio ad obiecta breuiter tacta. De his diffuſiùs ſcribit Thomas in Secunda Secundæ qõne 164. & in Summa cõtra Gentiles lib. 4. Sed quia materia ſpecialem nõ habet difficultatem, & doctores in ea concordant, pertranſeo.

QVAESTIO IIII.

QVartò quæritur. *Utrum quis a Deo miraculoſè formatus ex digito aliave materia, contraheret originale peccatum.* ¶ Vr̃ q ſic, quia & taliter genit[9] fuit uirtualiter i hoĩe primo, in quo ẽt tota caro vr̃ infecta. ¶ Ad hoc rñdet Heñ. quodlibeto primo qõne 20. In ſemine, de quo format corpus humanum non eſt originale pctm̃, niſi ut in materiali radice, & quaſi infectio morbida exiſtens in ſemine, cõtracta a parentibus pp fomitem manentem in ipſis, ẽt poſt originalis peccati ablutionẽ: in aĩa verò coniuncta corpori tali, eſt quaſi incomplemẽto formali. Verũ illam morbidã infectionẽ dicunt aliq non pcedere a voluntate primi parentis, niſi mediante patris proximi uoluntate, & hoc dupliciter. Vno mõ, ut ex uoluntate primi parentis dicat pcedere dicta infectio morbida exiſtens in ſemine, inquantũ oẽs, q ab ipſo procedunt, ipſe mouet motu gñationis p uirtutem actiuam in gñatione, q̃ principaliter procedit a patre, ita q fœtus non contraheret pctm̃ originale a matre, patre non infecto. Alio mõ, ut q̃a ex voluntate libidinoſa primus parens poſt pctm̃ ſuũ gñauit, gñatus quoq; libidinosè, ſimiliter libidinosè gñauit: p hoc ex libidine gñati, contrahunt originale pctm̃. Vñ ſm̃ iſtas poſitiones, generatus miraculosè ex carne digiti, non contraheret originale. Sed modus ponendi traductionẽ originalis peccati taliter, non vr̃ conueniens. Pctm̃. n. originale uocat naturę iuxta illud Apoſt. Eramus natura filij iræ. Simile aũt quodammõ eſt de traductione naturæ humanæ ex primo parente, & de traductione originalis pcti, ita q ſicut ſecũdo gñrãtes nõ traducũt naturã ut natura eſt, niſi q̃a talẽ receperunt a parente primo, nec eam ppria actione immutare ualẽt in aliquo, ſic & pctm̃ originale non traducunt, niſi ut ipſum in natura a primo acceperint parẽte, ita ut ppria actione i ipſa originalis pcti natura immutare nil q̃ant. In q̃buſcunq; ergo inuenit natura ab Adã p pximos parẽtes traducta obnoxij ſũt radici originalis pcti, q̃a natura infecta quaſi materialiter in ſe hẽt originalis pcti radicẽ, ita q q̃cquid de illa formatur, neceſſe eſt, q aĩa eius ex coniunctione cũ illo contrahat originale. Hinc Apo. traductionẽ originalis nõ niſi primis aſſcribit parentibus ad Roma, Vñ & de pœnalibus diſpoſitionibus in nobis ex originali conſe-

-quentis, loquit Aug. lib. 3. de libero arbitrio, q ideo dicunt peccata: qm ſunt de pctõ illo primo liberę uoluntatis, Volũtati aũt, & actioni alicui[9] pximi parẽtis nõ attribuit eas. Dicendũ ergo, q traductio originalis peccati, eſt pp morbidã diſpoſitionẽ naturæ, ex voluntate peccatrice primi parentis pductæ, nõ ex aliqua actione proximi gñrantis, ita q quacũq; ſubſtantia materiali traducta, p naturalẽ gñationem p medios gñantes, ex primo parente, ſiue ſubſtantia illa traducta ſit in ſemine vnius parentis, ſiue amborũ, ſiue in ſubſtantia membri, ut in manu, vel pede, vel q̃cquid ex illa gñetur ſiue miraculosè, aut quocunq; alio mõ, niſi ſubſtantia illa prius purget ab infectione p̃ſata, contrahit aĩa originale pctm̃, ex coniunctione cũ corpore formato ex illa materia: uelut ſi quis lepra eſſet infectus, quicquid ex eius corpore gigneret, eſſet leproſum. Porro ſi quis miraculose gñaretur de materia ex primo parente non traducta, aut certè ab ipſo traducta, ſed ab illa infectione priùs purgata, nullum contraheret originale. Si aũt obijciatur, nullus contrahit originale, niſi fuerit in Adam ſm̃ ſeminalem rõnem. ideo etenim Chriſtus non contraxit illud, ſm̃ Aug. 10. ſuper Geneſim, gñatus aũt miraculosè non fuit in Adam ſm̃ rõnem ſeminalem, quæ eſt uis naturalis gñationis in ſemine.

¶ Rñdendum, quòd illud generatum dr̃ fuiſſe ſm̃ ſeminalem rõnem in Adam, quod ex ſuo principio formali ſub eadẽ rõne, & diſpoſitione exiſtente formatur, ſub qua erat in Adam, atq; ex ipſo traductũ, vt ſicut ſub morbida diſpoſitione in illo fuit, & ab ipſo traductum eſt, ſic ſub eadẽ diſpoſitione aliud gñetur ex ipſo, alias non eſt generatum ab eo ſm̃ rõnem ſeminalem, ſicq; Chriſtus fuit in Adam ſm̃ corpulentam ſubſtantiam, quia ſubſtantia uirginei ſanguinis, de qua corpus Chriſti formatum eſt, fuit ſubſtantialiter traducta de Adam, nõ tñ ſm̃ ſeminalem rõnem: qm̃ non ſub eadem extitit diſpoſitione cum Chriſtus formatus erat de illa ſubſtãtia, ſub qua deſcẽdit de Adam, imo vel ſacratiſsima mater Chriſti priùs purgata fuit, & ſanctificata a fomite originalis peccati, quàm Chriſtus conciperetur ab ea, ut nõ haberet niſi ſemen purum, & mundum, aut ipſum purificatum fuit omnino in uirgine. Miraculose verò põt q̃s gñari ex morbida ſubſtantia, q̃ ſm̃ ſeminalem rõnẽ fuit in Adã, p ſeminalẽ quoq; rõnẽ, quãuis nõ naturaliter nec ſeminaliter ex illo ſit gñatũ. ¶ Hęc Henricus. ¶ Verũ de hoc vr̃ ſanctus Thomas in prima Secundæ qõne 81. art. 4 aliter ſenſiſſe, dicendo: Originale pctm̃ a primo parente traducitur in poſteros, inquantum poſteri mouentur ab Adam per gñationem, quemadmodum membra mouẽtur ab aĩa ad actuale peccatum. Non aũt eſt motio ad gñationẽ, niſi per uirtutem in generatione actiuã, Hinc illi duntaxat contrahunt originale, qui ab Adã deſcẽdũt per virtutem actiuam in gñatione ab Adã originaliter deriuatam, quod eſt ſm̃ ſeminalem rõnem ab eo deſcendere. Ratio quippè ſeminalis nil aliud eſt, quã uis actiua in gñatione. Si aũt quis formaretur virtute diuina ex carne humana, conſtat q uis actiua non deriuaretur ab Adam, ideo nõ cõtraheret originale, ſicut nec opatio, ſeu actiua pcuſſio manus, pertineret ad pctm̃ humanum, ſi manus non moueretur ab hoĩs uoluntate, ſed ſolum a mouente extrinſecus. Hinc ſm̃ Aug. ſup Gene. fuiſſe in Adam ſm̃ ſeminalem rõnem, ſolũ cauſat originalis pcti traductionẽ, Hæc Tho. in Sum. ¶ Durand[9] ſeq̃ poſitionẽ Henri. Bona. verò in qõnibus circa literã, narrat poſitionẽ utramq;, & addit ſecuriùs eſſe ſeq̃ rñſionẽ iſtã ſecundã, quam & Tho. ſecutus eſt: q̃a &

hoc

hoc magis concordat Magiſtro, & quod plùs eſt & Auguſtino in libro contra Pelagium.

QVAESTIO. V.

Matth. 15. Arguitur contra ueritatem. QVintò quæritur. *Vtrum aliquid tranſeat in veritatem humanæ naturæ per actum nutritiuæ, aut generatiuæ potentiæ.* ¶ Videtur, quòd non, per illud Matthæi, Omne, quod intrat per os, in ventrē vadit, & in ſeceſſum emittitur. Secundò veritas uniuſcuiuſq; rei conſiſtit in hoc, ꝙ ſecundū ſpeciem eſt, ſeu, ꝙ ſpecificè eſt, ꝙ aūt per modū aduenit nutrimenti, habet ſemper modū materiæ, ut ſcdo de
Philoſo. gñatione habetur, ſed caro ſm materiam: non fit caro ſm ſpeciem, vt ex prima de gñatione probatur, ergo nutrimentum in veritatē non tranſit humanæ naturæ. Tertiò, illud ad veritatē humanæ naturæ ſpectat, in quo calor conuertens humidū, radicatur: ſed tale humidum conſumptū non reſtauratur ſm medicos, ut patet in laborantibus tertia ſpecie Ethicæ, quæ idcirco incurabilis eſt, quia non reſtauratur humidum tale. Cum igitur oē illud, in, ꝙ alimentū conuertitur, poſt conſumptionē valeat reſtaurari, apparet, ꝙ nutrimentū in id, qđ propriè veritatē humanæ naturæ pertinet: non mutetur. Quartò, omne illud, in qđ cibus conuertitur, etiam per calorem continuo agentē diſſoluitur, ut fluēs, & refluens, idem iudicetur. ſed impoſſibile eſt, ꝙ eſt in corpore, ſit vt totum, & refluens fluens, ſicut probabitur. ergo oportet aliquid in corpore eſſe manens, in quod alimentum non conuertatur, & hoc præcipuè ad humanæ naturæ pertinet veritatem, ergo alimentum in id, quod per ſe eſt de veritate humanæ naturæ, nequaquam mutatur. Probatio minoris, ſi non eſſet aliquid fixum manens in corpore humano, contingeret quamlibet partem eius euaneſcere poſſe, aliquo alio in loco eius ſubſtituto. per eandē quoq; rōnem, contingeret ſic in toto, ſicut in qualibet eius parte, contingeret ergo, ꝙ de tota materia illa, q̄ primò fuit in corpore hominis alicuius, nil remaneret in fine. Cūq; vnitas indiuidui ſit ex vnitate materiæ, non eſſet idem hō numero in principio infantiæ, & in fine, ꝙ eſt abſurdū. Quintò, nulla virtus naturalis debilitatur, multiplicata materia ſibi conueniente, ſed ſolum per admixtionem extranei: virtus autem conuerſiua in homine debilitatur in fine uitæ, aliàs homo in infinitum poſſet augeri, ac viuere. Hoc ergo contingit per admixtionem extranei. Nihil vero admiſcetur naturæ, in qua virtus conuerſiua priùs fundabatur, niſi, ꝙ ex alimento eſt generatum. id ergo, ꝙ ex nutrimento eſt generatum, extat extraneum ei, in quo veritas fundatur naturæ. Sextò, natura facit unum, quodq; faciliori mō, quo fieri poteſt, Deus aūt multo ordinatius agit, quam natura, cū ergo facilior modus augendi, quid, ſit per multiplicationē materiæ, q̄ per conuerſionē alterius in id, quod augetur: ergo in homine ita ſit. Septimò, quæ unius ſunt ſpeciei, uno mō ſuum ſortiuntur complementum, ſed paruuli quidē defuncti, in reſurrectione exurgent in quantitate completa, non per additionem nutrimenti, ſed per multiplicationē materiæ in ſeipſa,
Philoſo. ergo, & cæteri homines, ita ad congruā perueniūt
In oppoſitum. quantitatem. ¶ In oppoſitū eſt, ꝙ ſm Philoſophū primo de generatione, Nihil nutrit carnem niſi, ꝙ potentia caro eſt. Rurſus ſecundum eundem, nutri
Thomas. mentū in principio diſſimilè eſt nutrito, in fine cōſimile. ¶ Ad hoc Thomas rñdet: Circa hoc ſūt multæ opiniones, quidā dicunt quēadmodū, & Magiſter in litera ſentire videtur, ꝙ id, quod ex parentibus deciſum eſt, id in quo ueritas naturæ corporalis huius nati conſiſtit, id quoq; in maiorem excreſcere quantitatem, ſaluatum omnino, ſeu integrum manens, ita, ꝙ nihil ei adiungitur, ut in quantitatē ſurgat maiorē, Et hoc ſolum ſic auctum, dicunt reſurrecturum. Ponunt demū alimenti ſuſceptionem neceſſariam eſſe: non ad augmentū, quatenus nutritiua augmentatiuæ deſeruit, neq; ad reſtaurationē deperditi, ſed tantum ad fomentum naturalis caloris, quemadmodum liqueſcēti auro miſcetur plūbum, ne aurum conſumatur calore, ſed ſolum plūbum. Verum illa opinio vr̄ irrationabilis ex duob', videlicet tam ex parte eius, ꝙ nutritur, quā ex parte alimenti, quod aduenit: Non enim fieri pōt augmentum, niſi ſecundum hoc, ꝙ materia, quæ primò eſt terminata ſub dimenſionibus paruis, poſt ad maiores perducitur, ꝙ fieri nequit niſi dupliciter, Primò, quòd tantum de materia fiat ſub dimenſionibus magnis, quantum ſub paruis, taliſq; mutatio de paruo in magnum rarefactio appellatur, & per eam efficitur. In hoc enim differunt denſum, & rarum, quòd in raro eſt parū de materia ſub dimenſionibus magnis, atque in denſo multum ſub paruis, ut quarto dicitur Phyſicorum. Secundò, ꝙ Philoſo.
plùs de materia ſit ſub magnis dimenſionibus, quā ſub paruis. Quod nequit contingere, niſi, quia vel materia eſt de nouo creata, vel per hoc, ꝙ id, quod fuit materia alterius corporis, efficitur huius, corpore illo tranſmutato in iſtud. Vnde, & Auguſti- Auguſtin.
nus 10. ſuper Geneſim ad literam, ait: Nil irrationabilius eſſe, quam putare uiſum eſſe corpus, ꝙ manente ſuę quantitate naturæ undiq; creſcat. ¶ Porro augmentum corporis humani non fieri per ra- Augmētū humani corporis quomodo fiat.
refactionem, neque per materiæ de nouo creatæ additionem, eſt euidens: quia materiam omnium ſimul creauit Deus, ut ſancti teſtantur, reſtat ergo augmentum hoc fieri per conuerſionem alterius corporis, in corpus humanum verè conuerſi. Ex parte etiam alimenti hoc patet; quia ſecundum præfatam opinionem ſumptio alimenti non eſſet natura per ſe intenta, ſed per accidens, ut ſcilicet alicui nociuo occurreret, puta calori naturali digerenti, & ſic tranſmutatio cibi non eſſet neceſſaria per ſe ad corporis humani augmentum, tunc calor conuertens eſſet ſuperfluus, ſicq; in operibus naturæ diuinitùs inſtitutæ multa inuenirentur ſuperflua. Veruntamen ſuſtinentes opinionem hanc, inuenerunt tres modos pro ea, quorum quilibet refutatur, Quidam eorum dicunt, ꝙ talis multiplicatio fit mi- Iohan. 6.
raculosè virtute diuina, quēadmodum panes quoq; legunt in euāgelio multiplicari. Sed iſtud expreſsā continet falſitatem, dum opus naturæ in miraculū uertitur. nec certum eſt illam panum multiplicationem eſſe factam, ut dicunt, imo forſan oportet fateri, quod facta ſit per aliorum corporum conuerſionem in panes virtute diuina. Hanc autem conuerſionem cibi in carnē natura facere poteſt, quæ tranſmutat id, quod eſt in potentia in actum. quod autem naturæ poſſibile eſt, Deus committit illi, q vnicuiq; perfectionem largitur ſm quod capax eſt. Hinc non oportet ad miraculum confugere. Alij dicunt, quòd cum corpore humano ſit multum de quinta eſſentia, multiplicatio corporis humani eſt inſtar multiplicationis quintæ eſſentię, ita, quòd ſicut lux ſolis multiplicatur in ſeipſa diffuſa in aere, ſic corpus humanum multiplicetur ſine additione extrinſeci. Quę adinuētio duas continet falſitates. Prima, qm̄ corpus quītę eſſentiæ nō venit in cōpoſitionē corporis humani niſi uirtute tm̄, cū nō ſit rōnis

miſcibilè, nec diuiſibilè, nec extra proprium locum ualeat eſſe. Secunda eſt, quia diffuſio lucis non eſt per multiplicationem materiæ, cum lumen non ſit corpus, ſed eſt multiplicatio tantum formalis, ſicut in qualibet alteratione, aut generatione agens multiplicat ſuam formam in materia. ¶ Tertij dicunt, ꝙ materia prima in ſe caret omni quantitate, & forma, ſicq; æqualiter habet ſe ad recipiendam omnẽ quantitatẽ, ſicut, & quamlibet formã, Ideo quantulibet parũ ſit de materia prima ĩ quouis corpore paruo, põt ad eo recipere quantũlibet quantitatẽ, ut ex grano milij fieri ualeat totus mundus. Nec mirũ, cũ ex punctali materia mundus ſit factus. Cum enim materia careat q̃titate, indiuiſibilis ẽ inſtar puncti. Verũ, & iſte modus multipliciter deficit. Primò, qm̃ imaginatur materię indiuiſibilitatẽ ad modũ pũcti, ut ſic ex materia punctali mũdus ſit factus, quaſi ꝑ quandã extenſionẽ, ac ſi res parua extẽdant in magnã, ꝙ non eſt uerum. Materia nãq; dr̃ indiuiſibilis, per negationẽ totius generis quantitatis punctus uerò indiuiſibilis eſt tanq̃ quantitatis principiũ, ſitũ habens determinatũ. Hinc ea materia res ſit quãta: non per extenſionem loquendo de materia prima, cum extenſio non ſit niſi eius, ꝙ alicuius extiit quantitatis, ſed per quãtitatis ſuſceptionem. Scd̃ò, quia etſi materia prima prout in ſe conſideratur, non habeat quantitatem: non tñ ſequitur, quòd ſit in potentia ad quamcunq; quantitatẽ imaginabilem. Cum.n. materia recipiat alia accidentia quantitate determinante, ſecũdum exigentiã formæ, qa ſubiecta materia cũ forma, eſt cauſa eorũ, q̃ inſunt, ut primo Phyſicorum habet, oportet, ꝙ materia prima ad nullã quantitatẽ ſit in potentia, niſi quę ſit formæ naturalis, q̃ certã in ſua materia exigit quantitatẽ. Tertiò, qa ſi materia, quæ fuit ſub dimẽſionibꝰ paruis, fiat ſub maioribus, hoc eſſe non põt niſi per rarefactionem, qui modus augmentationi corporis humani non competit. Quartò, quia dum loquimur de materia exiſtente in hac re, iam dimittimus cõſiderationem materiæ abſolutæ, ideo, ꝙ conuenit materiæ abſolutè cõſideratæ, non oportet huic conuenire materiæ. Hinc materia, q̃ eſt in hac re: non eſt in potentia ad quãtitatẽ totius mundi, ſed ad determinatũ qd̃ quãtũ per rarefactionem cõſequi poteſt. Et hoc non excedit raritatẽ ignis, quia ut aſſerit Cõmentator ſuper quartũ Phyſicorum, maior eſſe non ualet. Hinc aliorũ poſitio eſt, qd̃ in corpore humano, & alijs, q̃ aluntur, aliquid fixum eſt manens in toto tempore uitæ, in quo ueritatem humanæ naturæ dicunt conſiſtere: aliquid quoq; aliud fluẽs, & refluens, ꝙ aduenit, atq; conſumitur, ꝙ ex cibo ẽ generatũ. Differunt tamen a primis in hoc, ꝙ ſumptionem cibi dicunt neceſſariã non ſolum in caloris fomentum, ſed in augmentum etiã quantitatis. Non enim poſſet, ꝙ primò a generantibus deciſum eſt, ꝙ, & permanens dicit, in tantam quantitatem extendi, ut eſt, quãtitas corporis humani, niſi alia materia adderetur, quę ſimul cũ ꝑexiſtente materia totam reciperet quantitatem ſine rarefactione. Hoc quoque, ꝙ permanet dicunt diffundi per totum. conſimiliter, quòd aduenit, & recedit, ſicut in admixtione uini, & aquæ, q̃ in uinum conuertitur, ꝙ ſic uirtus uini fortior manet in parte materiæ, quæ ante permixtionem aquæ ſub forma uini fuit. Sic igit̃ ponunt hi illud quod ex alimento eſt generatum non eſſe penitus alienum a ueritate naturæ humanæ, ut primi dicunt, ſed ſecundario pertinere ad eã, ſm̃ ꝙ neceſſariũ eſt ad debitæ neceſsitatis cõplementum. Idcirco non totũ in reſurrectione dimittetur, ꝙ ex alimento conuerſum eſt, ſed reſeruabitur tantum, quantum expedit ad perfectionem quantitatis corporis reſurgentis. Deniq; autor huiꝰ opinionis extitit Alexander, Commentator, ut libro de generatione ait Auerrois. ¶ Sed, nec illud uĩ̃ ueritatẽ habere. Cum.n. de natura caloris ſit, humorẽ conſumere, ignei inquam caloris, oportet, ꝙ calor ignis eſt inſtrumentum aĩæ uegetatiuæ, ut ſecundo de Aĩa dr̃, indifferenter quantum in ſe eſt, humidum omne conſumat. hinc non põt efficax rõ aſsignari, cur aliquod humidum ſignatum in tota permaneat uita. Præterea ſm̃ hanc poſitionẽ, ſumptio alimenti primò, & per ſe non eſſet ad reſtaurationẽ deperditi, ſed ſolum ad augmentum. conſtat autem, quòd opus augmẽti præſupponit opus nutrimenti, & illud tñ nutritum, in quo perditio facta eſt, ꝙ per nutrimentum reſtauratur. Vnde ſi nõ eſſet conſumptio, niſi eius, ꝙ per augmentum principaliter aſſumitur, nutrimentum eſſet niſi propter augmentum. ¶ Tertia opinio eſt, quam primo de Generatione ponit Auerrois, ꝙ nihil põt accipi in copore ſignatum, ꝙ ſit fixum, permanens. ſed totũ, quod in corpore eſt, cõſiderari põt dupliciter. Primo ex parte materiæ, & ſic non eſt permanens. Secundò ex parte formæ, & ſpeciei, & ita ex permanens. Comparat.n. Ariſtoteles primo de generatione tranſmutationem cibi in carnẽ aduſtioni lignorum: uidemus.n, quòd ſi ignis accendatur, & continuè ei ligna immittantur ſecundum, quod alia cõſumuntur, quòd forma ignis ſemper remanebit in lignis, attamen materia qualibet cõſumet, alia ſibi ſuccedente materia, in qua ſpecies ignis manebit, quãuis illud, qd̃ recipit formã cõtinuè conſumat, & reſtauret. ¶ Hæc poſitio a duobus primis differt in hoc, quòd ſecundum eam non põt aliquid materię deſignari, quod maneat ſemꝑ, ſed quælibet pars ſignata ex hoc, quòd eſt materiæ, in ipſa hẽt, qd̃ fluat, & refluat, ita tñ, qd̃ illud, qd̃ ẽ formæ ſemꝑ maneat. Primæ uero poſitiones, ponebant aliquid materiæ ſignatum, ſꝑ eſſe ꝑmanens, in quo primo, ac principaliter ueritas humanæ cõſiſtat naturæ, atq; in hoc differunt inter ſe, qd̃ prima opinio ait alimẽtum nullo mõ in ueritatẽ naturæ conuerti: ſecũda uero opinio dixit illud conuerti in id, qd̃ ſecundariò eſt de ueritate naturæ humanæ, nõ primò: ſed 3. opinio dicit nutrimentum conuerti in id, qd̃ primò ac principaliter ẽ de ueritate naturæ humanæ. Quamuis.n. id, quod primò in carnem conuerſum eſt ex ſemine perfectius ſit ſpeciẽ carnis aſſecutum, quã, quòd ex cibis adgeneretur: tamen adueniente cibo, in fine digeſtionis fit permixtio, ut totum uniformiter ueritatẽ ſpeciei recipiat ſine aliqua diſtinctione. Et ſecundum hoc ẽ, patetq; in reſurrectione oportet tm̃ de eo, qd̃ gñratum eſt reſurgere, quãtum ꝑtinet ad cõplemẽtũ debitę quãtitatis. Et huic 3. opinioni magis cõſentio ſine ꝑiudicio aliarũ. Ad primũ rñdeo, ꝙ in auctoritate illa ly, totũ, non deſignat totũ integrale, ſed totũ in quãtitate. Nõ ergo totũ integraliť in ſeceſsũ emittiť, ſed de quolibet aliqd, cũ oporteat purũ ab ĩpuro ſecerni. Ad ſcd̃m dicendũ, qd̃ ſm̃ tertiã opinionẽ, caro ſm̃ materiã, & caro ſm̃ ſpeciẽ, nõ differunt re: ſed dr̃ caro ſm̃ ſpeciẽ, prout participat formam, & proprietates conſequentes ſpeciẽ. dr̃, quoq; caro ſm̃ materiã, in quãtum ex materia cõſtat. Ad tertium, qd̃ ſm̃ medicos humidũ, qd̃ ex primis gñãtibus trahitur, non oportet ideo radicale uocari, quia ſemper permaneat diſtinctum ſm̃ materiam, & humiditatem ab humido ex alimentis ad gñato; ſed qm̃ calor naturalis

in humido illo priùs exiſtit,& illud,quod permiſcet, non participat ſpeciẽ,niſi virtute humidi,cui miſcetur, ſicq; eſt radix totius,ꝙ poſtea ex alimẽto cõuertit:Nõ qđ vtrunq; humidũ poſt finẽ vltimę digeſtionis diſtinctũ remaneat, ſed vnã accipit proprietatẽ. Nec dicitur cõſumi humidũ radicale pp diſceſſum talis materiæ, ſed qa non manet ꝓprietas, quã totũ miatũ habebat ex virtute humidi primi. tunc.n.non põt reſtaurario fieri. Ad quartũ,ꝙ cũ illud,qđ aduenit ea alimento ad gñatũ,ꝑmiatum fit ei, ꝙ priùs erat,atq; ex ambobus ſimpliciter vnũ effectũ fit, ſupſit deperditio in vtroq; proportionabiliter,ideo nũquã cõtingit, ꝙ totũ illud,quod priùs erat,abſcedat ita quòd nihil prioris materiæ maneat, imo ſup aliqd manet:& illud,quod aduenit,eſt vnũ cum eo, ꝙ præerat.Ideo eſt materia vna, vnumq; indiuiduum per totã vitã, vt patet in igne,qui lignis nutritur.ſp enim manet vnus numero ignis, q̄uis quibuſdam lignis appoſitis, alia cõſumantur: qm̃ illud,quod aduenit,ſemper efficitur vnũ cum illo, quod præerat. Magis quoq; ſimile eſſet, ſi fieret cõmiatio ſm totũ, vt eſt in nutrimento: ſecus eſſet ,ſi ex materia adueniente generaretur ignis,aut caro ſeorſum.Tunc.n. pp omnimodam diuerſitatẽ materiæ, eſſet diuerſitas ſm numerum.Ad quintum,quòd,illud ex nutrimẽto adgeneratur,nõ ita perfectè naturã cõſequitur ſpeciei,vt illud,quod primò per virtutẽ formatiuã in carnẽ,aut os eatat cõuerſum:tũ,qm̃ prima generatio erat carnis ſm ſe,ſecunda aũt eſt carnis quaſi per commiationem:tũ,quia quo virtus animæ magis diffunditur, ac ſpargitur, eo debilior redditur, vt patet in corde, quod quanto fuerit maius, tanto minus eſt calidum,pp ꝙ animalia,cor magnũ habẽtia, naturaliter ſunt timida, vt 13. de Aĩalibus ſcribit Philoſo. Ad ſextũ, quod multiplicatio materiæ nõ eſt poſsibilis per naturã, qua cũ nõ agat ſm ſe totã,ſed ſm formã ſuã tm̃, multiplicat ſolũ formã.Ad ſeptimũ,ꝙ oĩa, qua eiuſdẽ ſunt ſpeciei, operatione naturali vno mõ ſuam conſequunť perfectionem:ſi tñ vnus naturaliter id conſequatur,& alius per miraculũ,non erit idem modus. Hæc Tho.in Scripto.

Cor magnum minus eſt calidum. Philoſo.

¶ Inſuper de hac reſcribit in prima parte Sũmæ, quæſt 119. Iuxta Philo.2. Metaph.ita ſe habet vnũquodq; ad veritatẽ,ſicut ſe hẽt ad eſſe ſeu entitatẽ. Id ergo pertinet ad veritatẽ naturę,ꝙ eſt in cõſtitutione naturæ ipſius Natura verò dupliciter põt cõſiderari. Primò in cõi ſm rationem ſuam ſpecificã. Secundò, vt eſt in hoc indiuiduo. Itaq; ad veritatẽ naturæ primo modo acceptæ, pertinent forma, & materia cõiter ſumptæ. Ad veritatem aũt naturæ in hoc particulari acceptæ, pertinent materia indiuidualis ſignata,& forma per eam indiuiduata. Porrò nonnullæ ſunt formę,quæ ſaluari non queũt niſi in vna ſignata materia,vt forma ſolis. Et iuxta hũc modum aliqui poſuerunt, quòd anima humana nõ poteſt ſaluari niſi in materia, cui in exordio ſui fuit vnita, &c. vt ſupra. Sed hæc poſitio irrationabilis comprobatur: Primò, quia eiuſdem eſt rationis, ꝙ forma fieri poſsit in alia materia,& quòd propriam materiam poſsit relinquere. hinc omnia generabilia,ſunt corruptibilia.Cumq; anima hominis poſsit ab hac ſua materia ſeparari, alioquin corpus humanum non eſſet corruptibile, ſequitur quòd alij materiæ queat vniri, quæ in veritatẽ naturæ humanæ conuertitur. Secundò: qm̃ impoſsibile eſt multiplicari materiam,niſi vel ſm quantitatem tãtum,ſicut in rarefactis, vel etiam ſecundum ſubſtantiam materiæ: ſola autem eadem ſubſtantia materiæ permanente,non põt dici,quod ſit multiplicata: qm̃ idem ad ſeipſum nõ conſtituit multitudinem, cũ neceſſe ſit omnem multitudinẽ ex aliqua diuiſione cauſari. vnde oportet aliquam aliã materiæ ſubſtantiã addi per creationem, aut per conuerſionem alicuius in ipſam. Tertiò, quia in omnibus,quorum materia tota eſt in vno ſuppoſito,nõ eſt, niſi vnum indiuiduũ in ſpecie vna, vt patet in ſole,& luna. ſicq; non eſſet niſi vna ſpeciei humanæ perſona. Quartò cũ homo quantũ ad partem vegetatiuam, nõ differat à plantis & animalibus,ſequeretur,quod in ipſis quoq; nõ fieret cõuerſio alimenti in corpus nutriti. Hæc Tho. in Summa, vbi præfatas recitat opiniones partim ſub alijs verbis,& addit ibidem: Si vno ligno combuſto,aliud paulatim in ignem mutatur,ſicq; deinceps quouſque omnia prima ligna conſumantur, remaneret ignis numero idem: quia ſemper quod additur, tranſit in præexiſtens. Idem dicendum de corporibus viuis,in quibus ex nutrimento reſtauratur, quod per naturalem calorem conſumitur.

¶ Præterea has opiniones iam tactas Petrus quoque hic recitat,ad nullã earum, ſpecialiter ſe diuertens: ſed qualiter vnaquæq; earum poſsit, defendi, declarãs: Quẽadmodũ,inquiens,in ſua Metha. loquitur Auicẽna: veritas vniuſcuiuſq; rei eſt proprietas ſui eſſe,quod ſtabilitum eſt ei. hinc illud de veritate naturæ humani eſt corporis, quòd manet in ipſo, non quòd continuè fluit,ac refluit. Alioquin non eſſet veritas naturæ humani corporis eadem,à principio vitæ vſq; in finem, ſi nihil in fine maneret, quod in principio fuit: Et quod manet eſt id, cuius virtute à principio conuerſio alimenti aduenientis efficitur. id verò,quod non manet, eſt ꝙ per conuerſionẽ aduenit. Quid aũt ſit id,ꝙ manet, eſt triplex opinio,&c. ſicut narratũ eſt. Et de tertia opinione ſubiungitur. Alij dicunt,quod nihil in actu, de ſubſtantia primorum, vel proximorum parentum trahimus,ſed ex ſuperfluo alimenti proximorum parentum,quod alimentum fuit ſubſtantia parentũ in potentia, generamur:& corpus inde formatũ, ex conuerſione alimenti,in ipſum augetur,atq; in ſpeciem corporis verã conuertitur. Tota quoq; materia continuè fluit,ac refluit, ita quòd parum,aut nihil eius, ſignatũ manet à principio vſq; in finem: ſed ſucceſsiuè,non ſimul tota,vel ferè tota renouatur. Humido enimq; ſeminali humidum nutrimentale totaliter miſcetur, & æquè verè participat ſpeciem ſicut ipſum. Porrò ſecundum primam opinionem, multiplicatio iſta materiæ in ſe cum adminiculo naturæ, non eſt miraculum, ſed illa, quæ ſine adminiculo ſit naturæ, ſicut infundere animam corpori,non organizato,eſſet miraculum,non autem infundere eam, corpori organizato, quamuis vtrumque ſolius ſit Dei,ſic & multiplicatio iſta materiæ, Dei dumtaxat eſt effectiuè: attamen quando ſit adminiculo naturæ,tunc eſt opus naturæ diſpoſitiuæ. Sicq; augmentum tale,poteſt dici naturale, ſicut infuſio animæ in corpus bene diſpoſitum.

Petrus.

Auicenna

¶ Richardus demum: Quidã,inquit, vt Magiſter, opinantur,quòd quamuis cibi,& humores in carnẽ & ſanguinem conuertantur: non tamen in veritatẽ naturæ humanæ Dicunt quippe, quòd primi parentes, in generatione filij deciderunt aliquam partem ſubſtantiæ ſuæ, & illa per naturam multiplicata eſt in ſeipſa, ſine conuerſione alicuius in ipſum. Conformiter dicunt de filio,illo reſpectu,prolis ipſius, idque ſolum dicunt pertinere ad carnem, quæ eſt de veritate naturæ humanæ. Contra hoc arguo: Hugo primo libro de Sacramentis teſtatur: De nihilo aliquid facere,& de aliquo aliquid in maius,

Richard⁹.

& de aliquibus aliquid in minus, ſiue de aliquo nihil, ſolus deus põt, hinc quòd illa parua portio a primis deciſa parentibus, eſſet multiplicata intm, quòd de illa ſit facta oĩum hoĩum caro, qui ab Adam per illũ filium naturaliter deſcẽderunt, ſine alicuius alimenti conuerſione in carnem, non potuit eſſe opus naturæ. Vt ergo mihi dicendũ, certũ eſſe alimentum non poſſe conuerti in veritatẽ naturæ humanæ ratione ſuæ formæ completiuæ, quæ eſt aïa intellectiua: idcirco ſi conuertitur in veritatẽ naturæ humanæ, oportet quod cõuertatur in carnẽ, quæ eſt de eſſentia naturæ humanæ. Porrò caro indiuidui huius ſignati, dupliciter põt intelligi eſſe de eſſentia eius. Primò, tanq̃ neceſſaria a repoſitionẽ eius in ſpecie humana. Secundò, tanq̃ neceſſaria ad conſeruationẽ eius per ſuã periodũ, ac perfectã quãtitatẽ ipſius. Primò modo nulla caro in iſto indiuiduo, eſt de ſua eſſentia, niſi quæ formata eſt ex ſemine a parentibus miniſtrato. Secundo modo, caro, in quam conuertit nutrimẽtũ in indiuiduo iſto, eſt de eſſentia ſuæ naturæ, qa ex ea, & anima fit vnũ ſimpliciter. Hæc Rich.

Caro qualiter ſit de eſſentia particularis hominis.

Bonauen.

¶ Atuero bona Bona. Opinio, inquit. Magiſtri hoc modo multũ rationabilis, eſſe apparet, ſi verba attẽdantur ſanctorũ, conditio reſurrectionis, lex quoq; cognationis. Hanc opinionẽ quidã ſuſtinentes, dixerunt præfatã multiplicationẽ ſobolis humanæ ſine extrinſeci appoſitione fieri ſupernaturali virtute: alij quòd ſuper cœleſti poteſtate. Tertij, quòd virtute elementari. Primi dixerũt, quòd ſicut Deus omnipotens reſeruat, ſibi animarũ creationẽ pp earum immortalitatẽ, ſic ſubſtantiam corporũ humanorũ multiplicat, & augmentat ſine additione extrinſeca quẽadmodum multiplicauit quinq; panes, & coſtã, de qua formata eſt Eua. Et hoc: qm̃ corpora humana ad immortalitatẽ ſunt ordinata. Veruntñ ſic multiplicando, non dicitur operari miraculo, quia hoc facit quaſi faceret per naturam. Natura quippe alendo quaſi fouet extrinſecus, Deus verò eſt, qui nutrimentum, vel incrementũ præſtat intrinſecus, Huic aũt opinioni obuiãt ſenſus, & ratio, atq; auctoritas. Senſus, quia videmus hoïem produci ex hoïe, ſicut æquũ ex æquo, & plantã ex planta: ergo ſi alia corpora naturalia ſunt ex materia addita, & ſenſus non fallitur, videtur de humanis corporibus ſimiliter iudicandũ. Ratio etiã obuiat: qm̃ nõ eſt gñatio naturalis niſi ea, in qua natura eſt verè agens ac ſimile ſibi producens. Si ergo multiplicatio hominum ex hominibus eſſet per ſuperna naturalẽ virtutẽ, non virtute naturæ, generatio hoĩs ex homine naturalis nõ eſſet, & per conſequens nec gñatio vera Obuiat itẽ auctoritas: qm̃ Aug. 10. ſuper Geñ. proteſtatur: Nos fuimus in Adam ſecundum corpulentã ſubſtantiã, & ſecundum rõnẽ ſeminalẽ, Chriſtus tm̃ ſecundum corpulentã ſubſtantiam, ſed ſi corpora noſtra educerentur ex ſemine Adæ ſupernaturali virtute, dici deberent fuiſſe in Adam (ſicut & Chriſtus) ſolum ſecundũ corpulentã ſubſtantiã, non ſecundũ ſeminalem rationem, cũ ſeminalis ratio vim dicat actiuam.

Gen. 2.

Hominũ multiplicatio non eſt per ſolam virtutem ſuper naturalẽ.

Auguſt.

¶ Alij dicũt multiplicationẽ hanc fieri virtute ſupercœleſti. Corpus namq; quintæ eſſentiæ, ſeu luminoſum, aptum eſt ex ſeipſo emittere lumẽ, & multiplicare ſeipſum, nõ adducendo naturã huius ex corpore illo, quod illuminat, imò ſimul multiplicat formã, atq; materiã. Sic dixerunt, quòd qa in corpore humano multũ eſt de quintæ eſſentiæ natura, põt in ſeipſo multiplicari. Verũ his quoq; obuiant ſenſus, ratio, auctoritas. Sẽſus, qa vt cernimus nullũ corpus cœleſtè multiplicat lumẽ ſuũ in ſe, ſed ſolũ extra ſe, & in materia extra ſe, Videmus etiam, quòd ſol lumen ſuũ multiplicando nõ gñrat ſolẽ. Obuiat itidẽ rõ, qa multiplicatio per virtutẽ creatã, eſt ab aliquo ſimul actiuo: cumq; agere ſolius ſit formæ, quæ non aſſimilatur materiæ, impoſsibile eſt aliquid multiplicari. quo ad materiale principium virtute cœleſti. Obuiat rurſus auctoritas: qm̃ lumen ex lumine egrediens, non eſt corpus, nec in ſe habet materiam.

¶ Tertij dicunt, id fieri ũirtute inferioris naturæ, concurrente ſimul potentia ſuſceptiua ex parte materiæ, & actiua ex parte formæ. Materia nanq; de ſe non habet extenſionẽ: ſed quòd extendatur tm̃, aut plus, eſt ratione formæ ſibi adiunctæ. hinc quantũq; parum ponatur de materia in aliquo corpore, capax eſt valde magnæ extenſionis, ſi ſit agens, formã tantæ extenſionis imprimere valens Porrò ex parte formæ eſt ibi potentia multiplicãdi ſibi ſimile, cũq; ſemen iuuetur, & conſoueatur per alimentum extrinſecum, vis illa ſeminalis ſua materia põt ſeipſam multiplicare, & creſcere nullo repugnante. ideo nõ oportet aliquod extrinſecum in veritatem humanæ naturæ tranſire. Hoc videtur Auguſtinus ſenſiſſe, dicendo: Ex vno ſemine ſegetes ſegetum, ſiluæ ſiluarum, populi populorum poſſunt educi, ita quòd nihil reperitur poſtea in omnibus illis, quod prius nõ fuerit inuiſibiliter in ſemine illo primo.

¶ Attamen huic quoq; poſitioni, quamuis rationabilior cæteris videatur obuiãt ſenſus, ratio, auctoritas. Senſus, quia ſecundum eam mundus eſſet multo maior, quàm fuit ab initio, creſceretq; quotidie. Non, n. poſſet dici, quòd per reſolutionẽ grana decem frumenti reducuntur ad vnum. Ratio etiam repugnat, qa materia non eſt ſubiectum tranſmutationis, niſi ſub aliquo eſſe, vnde etſi materia corporaliũ per intellectũ abſtrahi poſſet a forma: nunquam tamen virtute creaturæ, poteſt expoliari omni extenſione, & forma corporea. Propter quod in pluribus locis loquitur Auguſtinus, quòd impoſſibile eſt ex corpore fieri ſpiritum. Si ergo hæc materia ſub tali eſſe habet ſtatum, & determinationem in ſua extenſione, vltra quam natura non poteſt procedere, iuxta illud Philoſophi: Omnium natura conſtantium, terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti: & iterum quòd ex vno pugillo terræ poteſt generari ignis in mille cupla proportione: Ex vno tñ pugillo terræ non valent generari, niſi 10. pugilli aquæ: ſi itaquam hoc ita eſt, impoſſibile eſt, quod aliqua res corporalis in ſeipſa augeatur abſque ſua rarefactione, & alterius appoſitione. Et hoc dico operatione naturæ. Et attendendum eſt hic, quod longè aliter loquendum eſt de materia ſecundum eius eſſentiã, quàm ſecũdum eſſe ipſius nec dicendum, quòd tm̃ de materia ſit in lapide paruo, ſicut in monte magno loquendo ſecundũ eſſe materiæ, quãuis in materia ſecundum eſſentiam, nõ ſit conſiderare tm̃, & quãtũ. Obuiat quoq; auctoritas. Hugo. n. in 6. parte, diſtinguit ſex opera, quorum primum eſt, de nihilo aliquid facere, ſecũdũ eſt, de aliquo facere aliquid, ſecundũ ſubſtantiã, & quantitatem in maius. Tertiũ opus eſt, de aliquibus aliquid facere ſecundum ſubſtantiam, & quantitatẽ in minus. Quartũ opus eſt, de aliquo vel aliquibus aliqua facere, non tamen ſecũdum ſubſtantiam, ſed ſm quantitatẽ in maius, Quintum opus eſt, de aliquibus aliqua facere, non tamen ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum quantitatẽ in minus. Sextũ eſt, de aliquo facere nihil. Et addit, Primũ opus, & ſm, ac tertium, & vltimũ, ſolius Dei ſunt. Cũ ergo talis multiplicatio, vt ibidẽ dicit, ad ſecundũ pertineat operis genus, fieri nequit virtute naturæ interioris. Quòd ſi auctoritas illa non ſufficit.

Auguſt.

oſten-

oſtenditur idem hoc anctoritate Auguſtini quinto ſuper Geneſim, quo fatetur. Quæ producuntur ex ſemine, omnia primitus in ſemine extiterunt non mole corporeæ magnitudinis, ſed cauſali potentia. nam illa magnitudo, copia humoris terrę cōgeſta eſt. Verum illa in exiguo grano mirabilior, præſtantiorque valuit adiscens humor terræ, commixtus terræ tanquàm materies, verti in ligni illius quantitatem, in ramorum diffuſionē, in foliorum viriditatem. Non ergo ſemen in ſeipſo augetur ſine alterius appoſitione. Vnde 10. ſuper Geneſim, clariùs ait: Quid abſurdiùs, quàm putare nullum eſſe corpus, ꝙ manente naturæ ſuæ quātitate vndiq; creſcat, niſi rareſcat? Hinc multi recusāt hāc opinionē Magiſtri. ¶ Scđa quorundā circa iſta opinio eſt ſequentium verba naturalium, ac medicorū, dicētiū ꝙ mediante vi generatiua non ſolū aliquid tranſit in ueritatem naturæ humanæ, imo tota veritas corporis prolis gñrātę, ſit extrinſecus addita, utpote ex ſupſluo alimenti. Hoc dicunt; quoniam operandi modus eſt ordinatus, & delectabilis, ac expeditus. Ordinatus, quoniam ibi incipit operatio generatiue vbi deſinit operatio nutritiuē. Natura quippè pri⁹ intendit ſibi, quā alij. Hic materia gñationis eſt ſuperfluitas vltimi cibi. Quæ, quāuis ſuperflua ſit nutritiuę, neceſſaria tñ eſt gñatiuæ. Modus quoq; eſt delectabilis, qꝛ natura delectatur in emiſſione ſupflui. Eſt ēt expeditus, qm̄ cibus tertius eſt in diſpoſitiōe proxima, ut conuertatur in ſingula membra. Cōuenit ēt iſtud diſpoſitioni diuinæ, ordinationiq; corporum ad reſurrectionē. Nempe cū ſemen non reſurgat in gñante, ſed in gñato, non vr̄ humor ille fuiſſe de gñantis veritate, ſed potius de humidi ſuperfluitate. Quāuis aūt iſta opinio multi ū pbabilis videatur, obuiat tñ ēt ei ſenſus, rō, auctoritas. Senſus, quia videmus prolem aliqñ aſſimilari proauo, imo & ei, q præceſſit, & hoc vſq; ad decimā gñationē, ſicq; ſurſum deinceps; ergo in prole illa vr̄ aliquid eſſet traductum a primo parēte. Rurſus, cum videamus hominem, ex coitu attenuari, & ex frequentia coitus mortē accelerari, vr̄ in emiſſione illa nō ſolum ſuperfluum, ſed, & aliquid humidi radicalis effundi, ſicq; proles non tñ eſt de ſuperfluitate alimēti, ſed de ueritate ēt generantis. Inſuper obuiat rō, quia ſi eſſet proles ſolum de ſuperfluitate cibi parentis, non eſſet generatio vera, cum generatio ſit de ſubſtantia generantis. Nec eſſet uera cognatio, imo magis attineret homo porco, de quo ſumptū eſt nutrimentum, quàm patri. Repugnat deniq; auctoritas Auguſtini dicentis. Omnes fuimus in Adā ſm̄ corpulentā ſubſtantiā, & ſm̄ ſeminalem rōnē, & quod maius, eſt ſm̄ Apoſtolum, Oēs in Adā peccauimus. Leui quoque erat in lumbis patris ſui Abrahæ, quando decimatus eſt. Hinc neceſſe eſt, inter opiniones iſtas extremas mediā eligere, dicēdo, ꝙ aliquid de ſuperfluo alimenti manſit in ſemine, nec tñ ſemen omnino eſt de ſuperfluo alimenti, imo aliquid eſt in eo de humido radicali, & ex vtroque ſemen propagatur. Vnde ſicut videmus circa nutritiuam, quod eſt humiditas radicalis, & nutrimentalis, vcꝫ illa, quę fluit, ſic in generatiua eſt aliqua humiditas radicalis, & ēt aliqua fluens, ac refluēs, atq; in gñatione plꝰ vna currit cū alia. Itaq; Adā dum genuit primū filiū ſuū, trāsfudit aliquid de humiditate radicali, illudq; modicū uirtute naturæ toti corpori filij fuit commixtum cōmixtione perfecta, qm̄ nullā corporis partem erat ſignare in corpore filij, in quo non eſſet aliquid de humido illo. Si ergo filius Adę in generando prolem ſimiliter aliquid diffudit de ſuo humido radicali, neceſſe fuit, quòd tranſmitteret aliquid de eo, quod a ſuo habuit patre, ſicque deinceps, & pro tanto omnes dicuntur fuiſſe in Adam, non quod ibi fuerit totaliter materia omnium corporum noſtrorum, ſed quoniam ibi erat aliquanta materia, ratio ſeminalis, ſeu potentia conuertendi in ſe aliam materiam, ita, ut ſufficeret ad omnem procreationem, addito ſibi filio, in quo poſſet ſe multiplicare. Et eſt exēplum: Si quis haberet fermentum, commiſceretq; illud toti paſtę commixtione perfecta, nihil fieret de paſta illa commixta, quòd non diceretur fieri de ipſa paſta. Similiter, ſi paſta illa adhuc miſceretur paſtæ maiori, & ſic procedendo quaſi innumerabiles panes fierent fermentati ex modico fermēto per oppoſitionem rei feremen tabilis, ſic in propoſito, ex modico ſemine per appoſitionem humoris ſuſceptibilis rationis ſeminalis, poſſunt innumerabiles homines propagari. Huic ergo poſitioni tanquam magis conſonę philoſop. ac ſer pturis magis adhæreo. Et ſi obijciatur, quòd Magiſter Sententiarum, & Hugo de ſancto Victore Sexta parte de Sacramentis dicunt contrarium (de Magiſtro etenim patet in textu) Hugo autem loco præfato teſtatur, quòd de coſta Adæ in ſeipſo multiplicata, formatum eſt ſine adiuncto extrinſeco corpus Euæ, quemadmodum propagatum uidemus genus humanum ex modico illo, quod fuit in Adam &c. dico quod in hac parte poſitioni eorum magiſtri communiter non aſſentiunt. Nec ego benè intelligo eos: non tamen dico eos falſum dixiſſe. Si rurſus obiicias, quia ſi primo parente traducitur in ſingulos aliquid de humido radicali, pari rōne poſſit totum traduci, & quod neceſſe ſit illud multiplicatum eſſe in ſe, præſertim cum nec tot atomi fuerint in corpore Adæ, quod geniti ſunt ex eo, & quot humida huiuſmodi ſunt deciſa. Dicendum, ꝙ ſemen eſt quantum mole, & quantū uirtute, quātitas uerò virtutis ſe tenet ea parte formæ poteſtq; dici rō ſeminalis, quæ cū ſit forma multiplicabilis poteſt in materiam ſibi oppoſitam inducere ſimilē ſibi. Quantitatis uerò molis, quamuis parua, adeò tñ poteſt extendi, ut commiſceatur valde magnæ quantitati per naturam, qua omne corpus in infinitum diuiſibile eſt, ſicq; magnæ quātitati poterit cōmiſceri, & totum trahere ad ſuam naturam, atque ex illa totali quantitate poteſt aliquid fieri per ſe, ꝙ non fieret de ipſo ſemine per ſe. Et quotcunq; fiāt de illa quantitate totali, dicuntur facta per ſe: nec tamen oportet ibi diſtinguere diuerſas partes, ex quibus diuerſi fiunt in illo ſemine primordiali, ſed ſolū proximo ſemine pro eo, ꝙ illud per additionē ſuperflui nutrimenti adauctum eſt. Hæc Bonauentura. ¶ Præterea Alexander Totū, ait tripliciter dr̄, ut quintò Metaphyſicæ ſert. Primò, idē eſt, ꝙ perfectum. Scđò, prout totum dicitur aliquando vnum continēs naturaliter partes, quæ uniuntur in eo in aliqua forma una ſubſtantiali, prout totū uniuerſale nominat cōtenta in una forma. Tertiò dicitur totū aliquod unū continens plures partes, quæ exiſtētes in toto, potentia uniuntur in una quantitate, uel ſecundum naturam, aut ſm̄ artificium: ſicq; dr̄ totū in quantitate correſpondens parti in quātitate. Primo modo erat tota natura in Adam, q perfectus erat hō ex anima, & corpore. Similiter ſecūdo mō erat in eo tota natura humana, inquantum hoc, ꝙ dico humana natura, erat quædā forma cōtētis ſub ſe, vtpote indiuiduis, ſm̄ illud Boethij: Species ē totū eē indiuiduorū in qua omnia ſūt, ſm̄ illud Prophirij

participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Tertio modo erat materia omnium corporum humanorum in corpore Adam in potentia ſolum, & non in actu per diſtinctam materiam. Tripliciter ergo dicitur tota natura humana fuiſſe in Adam, quia fuit in eo perfectè, & quia quandoq; fuit in eo ſolo, & quia aliquid in ipſo erat, ꝙ per propagationem eſt de conſtitutione corporum omnium hominum. ¶ Cum igitur quæritur quomodo tota natura humana fuit in Adam, dicendum ꝙ ſecundum materiam. Quocirca notandum, ꝙ in corpore Adæ fuit quantitas molis cum ratione ſeminali, & ratione quantitatis molis poterat extendi, & diffundi, ſecundum extenſionem corporis quaſi improportionabiliter maioris, quemadmodum gutta uini fuſa in magno uaſe aquæ, materia illius diffundit ſe per totum uas aquæ: imo ut ponunt aliqui, aliquid paruæ quantitatis ſenſibile eſt ad diffuſionem quaſi infinitam ratione quantitatis ſuæ materiæ, ſicut quantum ratione, qua quantum eſt diuiſibile eſt in infinitum. Ratione igitur quantitatis molis corporis Adæ, partes ipſius deciſæ generatione, quantacunque eis facta fuerit additio per ſuſceptionem alimenti, diffundebat ſe ſecundum extenſionem quantitatis additæ. Denique ratio ſeminalis in Adam virtutē actiuam habebat, qua poterat multiplicare in materia ſuſceptibili, ſicut poteſt virtus lucis, & ignis. Quoniam ergo portio deciſa a corpore Adæ ratione quantitatis materialis poterat ſe extendere ſecundum extenſionem corporis cuiuſcunque quantitatis additæ. virtus autem ſeminalis multiplicare ſe ſufficiebat in materiali addito ad omnia corpora humani generis ſeminanda. poteſt equidem humor modicus commiſceri ſic magno, quòd nulla eſt poſt commixtionem diſtinctio, ita, ꝙ nihil dici poſſit factum de illo magno, quod non ſit factum de illo paruo. ſatis rationabiliter uideri poteſt, etiam ſecundum operationem naturæ omnes homines materialiter fuiſſe in Adam, & de Adam, quamuis modicum fuerit ab ipſo deciſum, Et niſi ſic eſſet, quomodo verificaretur illud Auguſtini, Quòd Chriſtus fuit in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, niſi aliquid deſcendiſſet de corpore Adę uſque ad Chriſtum? & illud Iſaiæ, Egreditur uirga de radice Ieſſæ Ergo in Chr̄o aliquid fuit de radice Ieſſæ. Cum ergo obijcitur, quòd in corpore Adæ non erant tot atomi, dicendū qđ quamuis nō erant actu, & ſm formam, erant tamen in potentia, & ſm materiā, ſicut expoſitum eſt Hæc poſitio dictis Bonauenturæ concordare uidetur. ¶ Durandus in his poſitionem ſequitur ſancti Thomę, & q̄ ſcribit, in dictis Thomæ contenta ſunt. ¶ Porro Henricus quodlibero ſecundo, quæſtione decima, de hac ipſa quæſtione ſe expedit breuiē, & difficultates prætactas trāſiliens, atq; per autoritatē Auguſtini in libro de uera religione, elucidans, quod nutrimentum conuertitur in ueritatem naturæ humanæ in nutrito, cū libro de uera religione aſſerat Auguſtinus: Alimenta corrupta, id eſt, amittentia ſuam formam, in membrorū iſtorum fabricā migrant. Inter tot opiniones, uīr poſitio illa Alexandri philoſophi rationabilior eē quātum ad philoſophicę ueritatis pertinet forū. Quātum uerò ad theologicę ueritatis ſpeciat ſynceritatē, poſitio illa Alex. theologi, ac Bona. amplius placet, quanquā in ea, quædā contineantur, q̄ difficilè eſt ſaluare, p̄ſertim quod dicunt ſemen illud hoīs protoplaſti poſſe per quantūlibet multos diffundi, cōmunicari, ac diuidi: quia inquantū eſt continuū quid, eſt diuiſibile in infinitū. Quamuis enim hoc uerum eſt, non tamen eſt diuiſibile in infinitū, nec in quantumlibet multa, ita, ꝙ ſub qualibet eius particula maneant natura, & ratio ſeminis, quoniam omnium natura conſtantium, certus eſt terminus, & finis, ac ratio magnitudinis, ſm Philoſophum.

Humana natura iſt in Adā tripliciter

Auguſt.

Iſaie. 11.

Obiectio diluitur.

Durand⁹.
Henricus

Auguſtin.

Dion.

¶ Denique contra opinionem, quam Thomas defendit, inſtat Richardus: Quia ſi uera eēt, poſſet tota prima caro defluere, ut ſupra argutum eſt, nec queūt euadere p exemplū, qđ adducunt, dicētes, quod ſi igni radicato in multitudine lignorum, addantur ſucceſſiuè ligna, ſicq; continuè nutriatur, manet idem numero ignis etiam poſtquam combuſta fuerint prima ligna. Contra, ꝙ arguitur, quia ſi aſſer vnus putridus eſſet in naui, & alius ſanus ſubſtitueretur, ſicque deinceps quouſq; omnes primi eſſent remoti, & alij noui ſubſtituti, non maneret eadem nauis in numero, quantuncunq; primæ naui aſſimilaret̄ in forma. ¶ Amplius, circa hęc uerba Thomæ, Totum, ꝙ eſt in corporę hominis, conſiderari poteſt dupliciter. Primò ex parte materię, & ita non manet: ſecundò, ex parte formæ, & ſpeciei, & ita eſt permanens, ſic argui poteſt: Materia, quę eſt in corpore hominis, utpote caro, quæ eſt de ueritate naturæ ipſius, formā ſubſtantialem, atque ſpecificam non habet, niſi animam rationalem, de qua nulli eſt dubium, quin maneat eadem. ſed huius formæ permanens vnitas, ſeu fixa identitas non ſufficit ad hoc, ꝙ maneat eadem numero caro, quia hæc forma immortalis poteſt ſucceſſiuè plures informare materias. Si verò intelligatur de forma accidentali, illa nō poteſt eadē nūero permanere, ſublato, & corrupto eius ſubiecto, ꝙ ē materia informata forma ſubſtantiali, ſeu ipsū compoſitū, cuius materia (ut tactū eſt) defluit. & ſic accidentalis forma non maneret niſi ſpecie eadem, ſicut, nec caro, & ita non eſſet idem corpus per totam periodum, ſicut, nec ēſdē Rhenus, aut riuus toto anno decurrēs. ¶ At uero Alber. hanc q̄ſtionem nō mouet hic, ſed in libro de hoīe ſciſcitatur, Vtrū nutriens trāſeat in ſubſtantiā nutriti. Ad qđ breuiter ibi rn̄det: De hoc diſputatū eſt in quæſtione de reſurrectiōe, Vtrū cibus tranſit in ueritatē naturę hūanæ breuiter nos abſoluimus hic, dicentes, ꝙ cibus tranſit in ſubſtantiā corporis, & quodāmodo in ueritatem naturæ hūanę. Cur aūt dicit, ꝙ tranſit quodammō in ueritatē naturę humanę, uidet̄ aperire, quęſtione ibi ſequente, qua quęrit, Vtrū nutritum nutriat̄ ſm ſpeciē, & materiā, uel ſm materiam tm̄. Ad qđ rn̄det ſm oēs intelligentes nutrimentum non eſt niſi ſm materiā, q̄uis quidā ex ignorantia dicāt cōtrariū, & id, qđ additur, non efficitur in alia ſpecie, quam priùs fuit idcirco nutritum non nutritur ſm ſpeciē illā, quāuis aliquid ei addatur. Sed quia aliquas accipit partes materiales, iō mutatur in partibus materię, & nutritur. Cumq; perditur, & defluit pars materię, non deſtruitur ꝓpter hoc ſpecies mēbri corporis aīati pars. namq; de perdita non fuit neceſſaria ſpeciei, ſine qua eſſe non poſſet: iō pōt efluere illa, & influere alia ſicut p ſimile oſndit Philo. in uaſe, & aqua Hęc Alb. Qui, & ſequenti diſtinctione ait: Sequendo dicta ſanctorum, dicimus, ꝙ tota natura gñeris hūani fuit in Adā tripliciter, puta perfectè, & materialiter, ac integraliter, imo, & quartò modo, ſcilicet formaliter. Adam enim fuit homo in corpore, & anima pfectus, & in eo ſm corpulētam ſubſtantiam oēs extitimus, oēſq; in eo fuimus vnū, & unitim ipſo mēbra in toto, & in eo ſolo fuit ad tps natura humana. Hæc Alber. ¶ Cur⁹ dicta sūt

T. Aquīas.
Richard⁹.

Alber.

Philoſo.

oſtenditur

ſatis obſcura, nec queũt intelligi, niſi cognita diffe-
rentia inter carnẽ ſcd̃m materiam, & carnem ſcd̃m
ſpeciẽ, de qua re ſcd̃m Henricum magna eſt diffi-
Richard⁹ cultas, q tñ ex ſcripto Richardi eluceſcit, dicentis.
De diſtinctiõe inter carnem ſm ſpeciem, & carnem
ſm materiam, ſunt quatuor expoſitiones, atq; opi-
niones. Vna eſt, ꝙ caro ſcd̃m ſpeciẽ eſt tñ illa, q̃ eſt
Quę ſit caro ſecũdũ ſpeciẽ, & quæ ſcd̃m materiã. a parentibus tracta ꝑ opus generatiuæ: quia, in illa
fundatẽ ſpecies, & caro in quã cõuertiẽ nutrimẽtũ
eſt caro ſm materiã, & non ſm ſpeciẽ, qm̃ aduenit
poſt conſtitutionẽ hoĩs in ſpecie. ¶ Secũda opinio
eſt, ꝙ caro ſm ſpeciẽ diciẽ illa, q̃ per ſe põt in opus
carnis: & caro ſm materiã q̃ non põt in hoc, & ta-
lis caro, in quã conuertiẽ nutrimẽtũ, q̃ tñ contũcta
Philoſo. carni a parẽtib⁹ tractæ hoc põt. Videẽ tñ magis eſſe
intentio Philo. ꝙ ẽt in carne tracta a parẽtibus ſit
caro ſcd̃m materiã, & ſcd̃m ſpeciẽ. Hinc tertia opi
nio eſt, ꝙ caro ſm materiã tã modica portio eſt, ꝙ
per ſe non põt in opus carnis, & caro ſm ſpeciẽ, eſt
portio carnis tã magna, ꝙ per ſe põt in hoc. Quar-
ta opinio eſt, ꝙ carnẽ ſm ſpeciẽ uocat Philoſophus
formã carnis, & carnem ſm materiã, ipſius materiã
carnis. Et materiã dicit diſfluere, formã manere: quia
dum tantum eſt de materia ſub vna parte formæ, ꝙ
inde fieri valeant plures partes defluente una par-
te, ſaluari poteſt forma in alia, quouſq; alia pars ma
teriæ per nutrimentum ſubſtituaẽ loco partis mate
riæ, quæ defluxit. Quinta quoq; fuit opinio, ꝙ ſicut
Philoſ. homo ſecundum ſpeciem dicitur homo in commu
ni, & homo ſecundum materiam homo ſignatus
ſeu indiuidium, & ſicut homo in communi manet,
indiuidua verò fluunt: ſic Philoſophus carnem ſm
ſpeciem noĩet carnẽ in cõi, carnẽ uero ſecũdũ ma-
teriam, q̃cunq; carnis partẽ ſignatã, q̃ dicit deflue-
re, ſicq; caro ſm ſpeciem, eſt compoſitum ex forma
carnis, & materia in communi, & caro ſm materiã
cõpoſitũ ex forma carnis, & materia ſignata. Hæc
Richardus. ¶ Porro prætactis ſcriptis Alberti, con
ſonãt ſcripta. Vldarici in Sũma ſua libro quarto ca-
pitulo de generatione, & augmẽtatione, vbi fatetur
Vldaricus nutritum conuerti in ſubſtantiã aliti, ad ditq; par-
tes formales augeri nõ partes materiales, iuxta Phi-
loſophum. Poſtremò ad intelligẽtiã, & cõfirmatio
nem præhabitorum nunc valet, ꝙ in prouerbijs ſuis
ſanctus Cirillus doctor, & præſul libro primo diſ-
Cyrillus. ſeruit. Quatuor, inquiens digeſtionibus cibus ꝓco
quitur, ut deinde mẽbris purior, atq; veracior tri-
Cibus quatuor digeſtionibus præcoquit buatur. Primò vadit ad ſtomachum, & ibi digereẽ,
& ſeparatur ſequeſtraẽ purũ ab ĩpuro, & impurũ
emittiẽ per ſeceſsũ. Deinde purũ relictũ ad hepar
emittitur, ac ibi digeritur, & fit ſanguis, ſequæſtra-
turq; purum ab impuro. Impurum emittiẽ per uri-
nam. Deinde relictum purum a uenis attrahitur, &
tertiò ibi digeritur, ac ſequeſtratur purum ab im-
puro. Impurum emittitur per ſudorem & ſputum,
deinde purum relictum per mẽbra diffunditur, atq;
in membris, quarto digeritur, & ſequeſtratur purũ
ab impuro Et illud impurum, ꝙ quaſi purũ eſt re-
ſeruatur in uaſis ſpermaticis, & in gñatione emittiẽ.
Puriſsimum aũt relictum, conuerſum in membrorũ
ſubſtantiã, finaliter animę copulatur, factũ vnũ, &
ſubſtantia uitæ. Hæc Cyrillus. ¶ Ex qbus ꝓbatur nu-
trimentum tandem conuerti quarta digeſtione in
ueritatẽ naturæ nutriti. ¶ At uero Magiſter hiſtoria
Petrus Tomeſtor hiſtoriæ euãgelicę c. 7 Math. 15. rum magnus cantor Pariſienſis, frater Magiſtri Sẽ-
tentiarum, in Scholaſtica hiſtoria tractans euan-
gelicum illud, Omne quod in os intrat, uadit in
ſeceſſum etiam præinductam opinionem Ma-
giſter tuetur.

QVAESTIO. VI.

Sextò q̃riẽ, Vtrũ deciſio ſeminis, & ꝓductio ꝓ- Iohã Damaſcenus.
lis ſint ſubſtantia gñantis. ¶ Vĩ, ꝙ ſic, qa ſm Da-
maſcenũ gñatio eſt opus naturæ ex ſubſtantia gñan
tis producentis id, qd̃ gñatur. Superfluum uero ali- Arguitur primò cõtra ueritatem.
menti, non eſt aliquid ſubſtantiæ generantis. Con-
tra, quoque aſſeritur, quòd pater eſt res ex ſua ſub-
ſtantia generans filium, atque, ꝙ filius ſit res genita
ex ſubſtantia patris. Secundo, teſte Auguſtino, Om-
nes fuimus in Adam ſecundum corpulentam ſub- Auguſtin⁹
ſtantiam. Corpulenta autem ſubſtantia non deſcen
dit, parentibus niſi ſemine mediante, ergo ſemen a
proximo parente traductum, non eſt ex alimenti
ſuperfluo, nec ex eo, ꝙ ex alimento cõuerſum eſt,
ſed ex eo, quòd generans a ſuo accepit parente. Ter
tio, ſi ſemen eſſet ex ſuperfluo alimenti, non ſeque-
retur ex eius deciſione debilitatio generantis, ſed
alleuiatio potius, cuius oppoſitum experientia pan
dit. Quartò, idcirco filius patri ſuo frequenter po-
tiſsimè aſsimilatur, quia ex eius ſemine natus eſt. in-
terdum uero aſsimilatur non ſolum patri, ſed, & a-
uo ac proauo, & attauo, ergo ex omnibus illis ſe-
men ſucceſsiuè deſcendit, & tamen in illis non fuit
ſuperfluum alimenti patris proximi. Quintò, ſi ex ſu
perfluo alimenti ſit ſemen, ſequeretur quòd proles
ſæpe plus attineret boui aut porco, quam progeni
toribus ſuis: ex alimento enim carnis brutorum il- Philoſo.
lorum generatum eſt ſemen. ¶ In contrarium ſunt In oppoſitum.
auctoritas, & rationes Philoſophi quinto de anima
libus, ubi dupliciter probat, quòd ſemẽ ſit ſuperfluũ
alimenti. Primò, quoniam ſemen naturaliter eſt in Semen eſt alimẽti ſuperfluum
corpore animalis. ſed quicquid naturaliter eſt ĩ cor
pore animalis, aut eſt pars eius, vt caro, pes, manus:
aut eſt ſuperfluum eius, ut lac, & urina, ſemen autẽ
non eſt pars organica cum ſimile ſit in toto, & par
te, quod organicis nõ conuenit partibus: nec eſt de
partibus conſimilibus cum in conſtitutionem mem
brorum non ueniat: quemadmodum partes organi
cæ in organicorum conſtitutionem membrorum, re
ſtat ergo, quòd ſit ſuperfluum alimenti. Secundò,
quoniam ſi ſemen non eſt tale ſuperfluum, oporret
quòd reſoluatur a membris, & ita per deciſionẽ a-
mitteret ſuam naturam ac formã, & corrumpere-
tur, ſicq; ꝑderet virtutẽ, & naturã mẽbrorũ, ex qb⁹
deſciſcitur, ergo nõ eſſet principiũ gñandi cõſimi
le: cũ generatũ uirtualiter cõtineatur in ſemine, ac
gignẽte. ¶ Adidẽ ponit Philoſophus tria ſigna. Vnũ Philoſo.
eſt, quòd nullum diſſolutum a corpore, habet in eo
locum determinatum, ſed vagatur per corpus. Se-
men aũt habet determinatum locũ in corpore, ſci-
licet vias ſeminales, ergo ſuperfluum eſt, non deci
aũ de membrorũ ſubſtãtia. Secundũ ſignum eſt, ꝙ
natura alleuiatur per emiſsionẽ ſuperflui, nunquã,
autem per diſſolutionẽ eius, ꝙ eſt de ſubſtantia mẽ- Pingues ac pderi pauci ſunt ſeminis.
bri, ſed natura, quãq; per ſeminis effuſionẽ alleuia
tur, non ergo membris diſoluitur. Tertiũ ſignũ eſt
quòd ubi minus inueniẽ de ſuperfluo alimenti, ibi
& minus de ſemine. hinc in pueris nõ eſt ſemen, qa
ſuperfluum nutrimenti in augmẽtũ conuertit. Vñ
& homines pingues, pauci ſunt ſeminis, & medicæ
generationis, quia ſuperfluũ alimenti in pinguedi-
nẽ uertitur Hinc, quoq; animalia quãtitatis maio-
ris minus habent de ſemine ſm proportionẽ cor-
poris ſui, & paucæ ſunt generationis, qm̃ multo in-
digent nutrimento, vt patet in elephãte. Si aũt ſemẽ
eẽt diſolutũ, eſſet cõtrario mõ, qm̃ ex maiori corpo Alexãder.
re fieret diſſolutio maior. ¶ Ad hæc Aleſãder reſpõ
det: De hac quæſtione diuerſę ſunt opiniones, quas
propter difficultatem materiæ expedit declarare.

Quidam Magiſtro conſentientes, dicunt, ꝙ Adam tranſmiſit de ſua ſubſtantia modicum, quid in corpora poſterorum, ꝙ ſine extrinſeca additione multiplicatum eſt in ſeipſo, per modum in præcedenti quæſtione expreſſum. Deniq; ad oſtendendũ quomodo hoc exiſtat poſſibilè, dicunt, ꝙ materia, quæ eſt in minimo aeris, hoc mõ ſufficiens eſt, ut ex ea fiat quaſi infinitum, non ſolum alterius ſpeciei, ut terræ, aut ignis, ſed itẽ eiuſdem, ut aeris eadem rõne cum ſemen deciſum ab Adã habuerit in ſe quatuor elementa in minimo terræ, ꝙ fuit in ſemine illo, fuit materia ſufficiens quaſi ad infinitam terrã, atq; minimo aquæ, quaſi ad finitam aquam, & ſimiliter de aere, & de igne, ſicq; in ſemine illo fuit materia ſufficiens quaſi ad homines infinitos. Non dico materia nuda, ſed materia cum rationibus ſeminalibus. Materia namque (ut dicunt) quæ eſt ſub modico aere, eſt poſſibilis ad tantam extenſionẽ, quanta eſt totus aer; imo ꝙ tantus aer inde fieri poſſet, quantus eſt aer vniuerſi. ut tactum eſt in quæſtione præcedenti. Dicitur ergo ſecundum iſtam opinionem, quòd in ſemine a parentibus deciſo ad procreationem prolis, eſt duplex natura. Vna ad id, ꝙ requiritur ad partes ſecundum materiam, & illa habet vim augmentatiuam per nutrimenti ſuſceptionẽ. Alia ad id, ꝙ requiritur ad partes ſecũdũ ſpeciem, & illa habet uim augmentatiuam per multiplicationem. Quantũ ergo ad id, ꝙ nobis eſt partium, ſm ſpeciem eſt deſcenſus ſecundum propagationem a primo homine: quantum uerò ad id, ꝙ in nobis eſt ſecundum materiam eſt augmentatio ſecundum multiplicationem. Alii ſunt contrariæ opinionis, dicentes ſemen multiplicari non poſſe, ſine extinſeca additione. Hæc Alexander. Qui de iſta quæſtione ſcribit proluxè. & cuncta, que inde conſcribit, ad præcedentem pertinent quæſtionẽ. Nam ex illius ſolutione, huius dependet ſolutio pro maxima parte. Nempe ſm Magiſtri opinionẽ, ſemen, ꝙ eſt ueritas naturæ corporalis in prole, non eſt ex alimenti ſuperfluitate, ſed ex ſubſtãtia Adæ. ¶ At uerò Thomas clariùs ſcribens: Hinc inquit, ſunt tries opiniones. Vna, ꝙ ſemen eſt pars deciſa ab eo, ꝙ eſt de ſubſtantia membri, ita, ꝙ tota ſubſtantia ſeminis eſt ea humido radicali, ea quo primo, principaliterq; ſubſtantiam mẽbrorũ dicũt cõponi, ꝙ ex generatis ſubſtantia tractũ eſt. Et qa ſupra ſubſtantiã ſeminis in gñato nil addit̃, ꝙ ſit ad veritatem naturæ ipſius pertinens, vt dicunt, idcirco ſm eos totũ, ꝙ eſt de ueritate naturæ in filio, fuit in patre, de veritate eius exiſtẽs, ſicq; aſcẽdendo conſequitur, ꝙ quicquid eſt de veritate naturę in cunctis hominibus, totũ actualitèr fuit in Adam. ¶ Deniq; iſta opinio a qbuſdã Philoſophis antiquitus poſita fuit, & a qbuſdã theologis, ut a Magiſtro diuerſimode tñ motis. Quidã enim antiquorũ Philoſophorũ, præſertim Anaxagoras dixerunt gñationẽ non fieri niſi per congregationẽ ſimilium partiũ, q̃ priùs inerant gñanti, ita, ꝙ nihil in naturã carnis trãſiret, ꝙ pri⁹ caro nõ fuerat, ſic ꝙ ad generationẽ carnis, & oſſis in prole exigeretur aliqd de carne, & oſſibus patris reſolui, ſicq; de aliis mẽbris, ac partibus corporis. Quidã uerò totã virtutẽ agendi attribuens materiæ, quã ſolã rerũ totã ſubſtantiã eſſe putabãt, inuenire nequibant cãm aſſimilationis filii ad patrem in ſingulis partibus, niſi p hoc ꝙ materialiter aliqd de ſingulis mẽbris reſolueret. Verũ harũ opinionũ radices ac rõnes a philoſophis ſequẽtibus ſufficienter ſũt reprobatæ p hoc, ꝙ materia tranſmutat̃ de forma in formã, ut ſic, ꝙ priùs naturã carnis nõ habuit, poſtea habeat eã. Similiter virtus actiua ex parte formalis principii, vñ & cãa aſſimilationis filii ad patrẽ, eſt uirtus formatiua in ſemine. ¶ Magiſter aũt, & ei cõſentiẽtes, ad hãc poſitionẽ inducti ſũt, ex traductione originalis peccati, quaſi in ſimilem errorem cũ prioribus declinantes, quaſi traductio originalis peccati eſſe non poſſit, niſi materia poſterorum in primis parentibus fuerit dum peccabãt, ut ſic aſſimilatio in peccati corruptiõe ſit ſm conuenientiã in materia, non ſm rõnem virtutis actiuæ. Cuius oppoſitum Aug. expreſsè aſſerit, dicens, ꝙ non pp hoc in nobis originale peccatum eſt, ꝙ ex Adã ſm corpulentã ſubſtantiã propagati ſumus. Sic. n. etiam in Chriſto originale fuiſſet, ſed quia ſecundum ſeminalem rationẽ concupiſcẽtialiter ex ipſo deſcendimus. Vnde opinio illa in quæſtione præhabita ſatis eſt improbata. ¶ Alia opinio eſt, ꝙ ſemen non ſolum ſit ex humido radicali, ex parentibus deciſo, ſed ex ipſo ſimul humido nutrimentali, ꝙ fuit ſuperfluum alimenti in patre. & ꝙ totũ hoc erit humidũ radicale in filio pertinẽsque ad veritatem naturæ humanæ in ipſo primo modo, ſicq; aliquid eius, ꝙ in nobis eſt de ueritate naturæ humanæ, fuit etiam de veritate humanæ naturæ in patre, & eius parente. & ſic uſque ad Adam, per quem modum omnes in ipſo & extitimus ſm corpulentam ſubſtantiam. Sed quamuis opinio iſta euadat incõuenientia aliqua contra primã inducta: non tñ poteſt euadere omnia. Primò qm̃ præinductę rõnes, & ſigna Philoſophi euidenter conuincunt, ꝙ ſemen nullo mõ ex membris ſit reſolutum. Vnde eiſdem rationibus iprobatur opinio, ponens totum ſemen eſſe aliquid reſolutũ vel partem ipſius. Itẽ iuxta opinionẽ iſtorum, augmentatio fieret per admixtionem, ſicq; minus de veritate humanæ naturæ eẽt in filio, quã in patre, velut ſi uino aqua cõmiſceatur, & parti uini diuiſæ ab illo vino admiſceatur iterũ aqua, ſicq; deinceps cõſtat, ꝙ uirtus vini ſemp minor erit in ſequẽti vino, quouſque omnino deficiat.

¶ Tertia opinio eſt Philoſophi, quod ſemen ſit totaliter de ſuperfluo alimenti. Vult enim, ꝙ ſemen non ſit aliquid reſolutum à toto, ſed illud, quod eſt diſpoſitum, & habens naturam, ut conueniat toti. Agens quippè aſſimulat ſibi patiens pro poſſe, hinc alimentũ poſt ultimam digeſtionem antequam conuertatur in membra quaſi perfectam ſimilitudinem totius corporis, cõſecutum eſt uirtualiter: etſi non actu. ideo virtus eſt in eo, per quã totum corpus prolis poteſt formari. Cumque vis nutritiua ex alimento ita aſſimilato, aſſumpſerit tantum, quantum ad nutrimentum membrorum requiritur ſiue ad augmentum, tunc reſiduum, ꝙ vocatur digeſtionis ſuperfluum, uis nutritiua, miniſtrat generatiuæ, atq; ex hoc reſultat ſeminis ſubſtantia. Huic opinioni cõſentio, qm̃ rationabilior cæteris eſſe uĩ. ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ generatio in viuentibus dicitur eſſe ex ſubſtantia generantis, id eſt ex deciſione eius, ꝙ fuit conueniens conuerti in ſubſtantiam generantis, imò in proxima diſpoſitione ad hoc. Nam, & ſanguis dicitur eẽ, aliquo mõ de ſubſtantia generantis, & multo plus, ꝙ eſt ad vlteriorem digeſtionẽ perductũ.

¶ Ad ſecundum, ꝙ oẽs fuimus in Adam ſecundum corpulentam ſubſtãtiã: non ꝙ corpora nr̃a fuerint in actu in ipſo, ut corpulẽta ſubſtantia, ſed quia materia ex, qua formatũ ẽ corp⁹ vniuſcuiuſq; virtualiter fuit in Adã tãquã in principio originali-

ter

ter effectiuo. Vñ ſecundũ hoc patet qualiter differe inAdam fuiſſe ſecundum corpulentã ſubſtantiã tñ, & ſecundum rationem ſeminalẽ. Ad conſtitutionẽ namq; corporis humani duo exiguntᷣ, vt ꝫ materia ex qua corpus formetᷣ, q̃ dr̃ corpulenta ſubſtantia, & virtus formans, quæ dr̃ ratio ſeminalis, quorum vtrumq; eſt originatũ ab Adã, & qui ꝑ coitũ deſcendunt ab ipſo, fuerunt vtroq; modo in eo. Chriſtus verò ex virgine natus, cuius vtiq; corpus ſpiritus S. formauit ex materia à beatiſs. virgine miniſtrata fuit in Adam ſolum ſecundũ corpulentã ſubſtantiã.

Philoſo. ¶ Ad tertium, ꝙ ex immoderato coitu debilitatio oritᷣ, quia non ſolum emittitᷣ ſuperfluum ſed etiã, ꝙ neceſſarium erat ad nutrimentum membrorũ, imò vt 15. de Animalibus dr̃, ex immoderantia coitus, ſanguis loco ſeminis emittitᷣ. ¶ Ad quartũ reſponſio

Philoſo. patet ex dictis. Cauſa namq; aſsimilationis prolis ad patrem, eſt ex virtute actiua agentis. Et ex eadem cã actiua ſumitᷣ rõ cognationis, non ex parte materiæ. Propter, ꝙ quinto Metaphiſicæ ſcribit Philoſophus, ꝙ homo eſt magis de genere ſui patris, quã matris cũ à patre recipiat formã, quia vis formatiua eſt in ſemine patris, à matre aũt materiã. Per quod hrᷣ ad

Petrus. quintum ſolutio. Hæc Thomas in Scripto, & eadem ſcribit in prima parte, q̃ſtione vltima. ¶ Concordant, Richardus, Durandus, & alij multi, Petrꝰ vero ponit, qualiter quælibet harum opinionẽ, quæat defendi.

¶ Albertus autem in aliquibus locis conſcribit, ꝙ ſemen ſit de ſubſtantia gñantis. Et in ſequenti diſtinctione ad iſtã quæſtionẽ reſpondens. In veritate inquit, oẽs doctores ſancti, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius, Beda Strabꝰ, & Magiſter in Sententijs, in hoc ɔueniunt, ꝙ ſecundũ corpulentam ſubſtantiã ꝓpagatio hominũ facta eſt ex Adam, ita quòd modicũ corporis Adę deciſũ ab ipſo, tranſiuit in generationem filiorum ſuorum, ꝙ multiplicatum in ſeipſo virtute diuina, eſt augmentatũ in totã quantitatem corporum omnium poſterorũ ipſius. Et qm̃ credimus tantos patres ꝑ inſpirationẽ hoc dixiſſe, non licèt contradicere eis. De hoc Albertus plura, quæ in ꝓbabiliis Alexandri verbis hñr, conſcripſit, q̃ ſi ita ſe haberent, videretur præinducta reſponſio Thomæ minus idonea. Veruntamen idem Albertus diſtinctione 31. ſub quæſtione hac præcedente. Quòd Magiſter, ait, in Sententijs dicit, quòd ꝑ multiplicationẽ corporis, ſeu ſeminis Adę in ſeipſo facta eſt propagatio omninm poſterorũ eius ab ipſo. Sed quia ex hoc ſequitur, ꝙ totũ opus naturæ, quod fit ꝑ generationem, ſit miraculoſum, probabilius dicitᷣ iuxta Auguſtinũ, quòd hoc fiat ꝑ diuiſionẽ corpulentæ ſubſtantiæ in infinitum. Quod dictũ Alberti, nõ videtur prædictis ipſius verbis concordare &c.

Albertus.

Auguſtin.

Quomodo peccatum originale à patribus tranſeat in filios, an ſecundum animam, an ſecundum carnem.

NVNC ſupereſt inueſtigare, qualiter illud peccatum à patribus traducatᷣ in filios. ſ. an ſecundũ ſolã animam, an ſecundum carnẽ, ſiue ſecundũ vtrunq; Putauerunt quidã ſecundũ animã trahi pctm̃ originale, non ſolũ ſecundũ carnẽ: quia nõ ſolũ, carnẽ ſed, & aĩam ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut em̃ in gñatione ꝓlis de carne pr̃na ſubſtantia ſr trahitᷣ caro, ita etiã de gignentis aĩa aĩam geniti eſſentialitᷣ deduci ab his exiſtimabatᷣ. Ideoq; ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatᷣ, ita etiã de aĩa peccatrice aĩa peccatrix corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Opinio quorundã male credẽtiũ aĩas eſſe ex traduce.

Prædictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo, oſtendit.

Hoc autẽ fides catholica reſpuit, & tanquã veritati aduerſum damnat, q̃ non animas, ſed carnẽ ſolã (ſicut ſuperiùs diximus) ex traduce eſſe admittit. Non ergo ſecundũ aĩam, ſed ſecundũ carnẽ ſolã pctm̃ originale trahitᷣ à parentib. Eſt em̃ pctm̃ originale (vt ſupra diximus) ɔcupiſcentia, non quidam actus, ſed vitiũ. Vnde Auguſtinus: Ipſa ɔcupiſcentia eſt lex membrorũ, vel carnis, q̃ eſt morbidus quidã affectus, vel languor: qui commouet illicitũ deſiderium. i. carnalem ɔcupiſcentiam, q̃ lex peccati dr̃. Quæ dicitur manere in carne, non quin in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.

Aug. cõtra epiſt. Iuliani lib. 4. c. 1.

Quare cõcupiſcẽtia dr̃ eſſe in carne.

Cauſam corruptionis carnem oſtendit, ex qua in anima peccatum ſit.

Caro em̃ ꝓpter pctm̃ corrupta fuit in Adam adeo, vt cũ ante pctm̃ vir, & mulier ſine incentiuo libidinis, & ɔcupiſcentiæ feruore poſſent ɔuenire, eſſetq; thorus immaculatus iam poſt pctm̃ non valeat fieri carnalis copula abſq; libidinoſa ɔcupiſcentia, q̃ ſemper vitium eſt, & etiam culpa, niſi excuſetur ꝑ bona ɔiugij. In ɔcupiſcentia ergo, & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa, quæ concipitur in vitioſa ɔcupiſcentia, ɔcupiſcentia polluitur, & corrumpitᷣ, ex cuius contactu aĩa cum infunditᷣ, maculam trahit, qua polluitur, & fit rea. i. vitium ɔcupiſcentię, quod eſt originale pctm̃.

Quòd propter corruptionem carnis, quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne.

Ideoq; ipſum peccatum dr̃ manere in carne. Caro ergo quæ in ɔcupiſcentia libidinis ſeminatᷣ, nec culpa habet, nec actũ culpę, ſed cauſam. In eo ergo, quod ſeminatᷣ corruptio eſt in eo autẽ, quòd naſcitᷣ, ɔcupiſcentiæ vitiũ eſt. Vñ Ambroſi. de verbis Apoſtoli ſic, ait, Quõ habitat pctm̃ in carne, cũ non ſit ſubſtantia, ſed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum eſt ꝑ pctm̃, ipſaq; corruptio per condictionem offenſionis manet in

Amb. in epiſt. Ro. cap. 7.

corpore

corpore robur tenens diuinæ ſententiæ datæ in Adã cuius ↄſortio aĩa maculat̃ peccato.
Per id ergo quod facti cauſa manet,inhabitare dr̃ peccatum in carne, hæc eſt lex carnis.
Idẽ(Non habitat pct̃m in aĩa, ſed in carne,quia peccati cauſa ex carne eſt,nõ examinat,
Amb ibi. quia caro eſt ex origine carnis peccati,& ꝑ traducẽ omnis caro,fit cauſa peccati: aĩa vero
non traducit̃, & ideo in ſe cauſam peccati non habet. Auguſtinus quoq; ex carne pct̃m
Auguſt. aĩam ↄ̃here in ſermone quodã de verbis Apoſtoli oſtendit,dicens. Vitiũ ↄcupiſcentiæ.
eſt,quod anima non ex ſe,ſed ex carne contraxit. Natura quippe humana nõ opere Dei
cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti
vitio eſt ſauciata,ita vt non ſit in carne bonum;ſed vitium quo inficitur anima.

De cauſa originalis peccati,quæ eſt in carne,vtrum ſit culpa,an pœna.

Hic q̃ri ſolet,vtrũ cauſa peccati originalis,q̃ dicta eſt eſſe in carne, culpa ſit, vel pęna,
ſiue aliquid aliud. Culpa eſſe non poteſt,quia culpa non eſt in re irrationali. Si em̃ culpa
eſſet in carne ante infuſionem animæ,actualis eſſet,vel originalis. Sed actualis ibi nõ eſt,
Quod nõ ſit culpa probat. nec originalis culpa eſt,quia ipſa cauſa eſt originalis peccati. Si autem pęna eſt,q̃ eſt illa?
paſſibilitas,vel mortalitas,vel alia corruptio. Hos enim defectus carni in eſſe conſtat.

Hic aperitur quid ſit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium, vel corruptio dici poteſt.

Ad quod dici poteſt,quòd multiplex defectus carnis, & ꝓcipuè pollutio q̃dam,quã ex
feruore coitus parentum, & ↄcupiſcentia libidinoſa ↄ̃hit caro dum ↄcipitur, cauſa eſt
originalis peccati,q̃ rectè vitiũ ſiue corruptio carnis appellari poteſt. Quæ fęditas maior
vr̃ eſſe in carne ↄcupiſcentialiter traducta,quã in ea vnde traducit̃. Et quòd vitium ſiue
corruptio ſit in carne ante ↄiunctionem animæ,effectu ꝓbatur cum aĩa infunditur,q̃ ex
corruptione carnis maculat̃,ſicut in vaſe dinoſcit̃ vitiũ eſſe,cum vinũ infuſum aceſcit.

Inductu ſimilium oſtendit,non abſurdè dici filios trahere peccatum à parentibus etiam mundis.

Ne autẽ miremur,& intellectu turbemur,audientes pct̃m originale filios traducere à
parentib. iã ꝑ baptiſmũ ab illo pct̃õ mundatis diuerſarũ ſĩlitudinum inductione id fieri
Auguſt. poſſe inſinuat Aug. ĩ li. de bap. paruu,inquiens. Q̃uo ꝓputiũ ꝑ circunciſionẽ auſert̃,manet
tñ in eo,quẽ genuerunt circunciſi,q̃uo et palea q̃ operæ humano tãta diligentia ſeparat̃,
manet tñ in fructu,q̃ de purgato naſcit̃ tritico,ita pct̃m,quod in parentib. ꝑ baptiſmum
mundat̃,manet ĩ eis,quos genuerunt. Ex hoc.n.gignunt,ꝙ adhuc vetuſtũ trahunt,nõ ex
hoc,ꝙ lex in nouitate ꝓmouit eos inter filios Dei. Nõ.n.gñant parẽtes filios ſecundũ illã
gñationẽ,qua denuo nati sũt,ſed potius ſecũdũ illã,qua carnal̃r,& ipſi primũ ſunt gñati.

Quare dicatur originale,hic dicitur cum epilogo.

Iam oſtenſum eſt,quid ſit originale pct̃m,& qualiter à parentib. in filios, & ꝑ carnẽ in
animã tranſeat. Ex quib. et innoteſcit,quare dicat̃ originale pct̃m:ideo.ſ.quia ex vitioſa
lege originis carnis nr̃æ in qua ↄcipimur.ſ.carnis libidinoſa ↄcupiſcentia traducit̃, vt ſ.
dictum eſt. Non enim,quia ex carne tracta ab Adam ↄcepti ſumus,ideo pct̃m traximus,
quia & Chriſti corpus ex eadẽ carne formatũ eſt,q̃ ab Adã deſcendit, ſed eius ↄceptus eſt
celebratus non lege pctĩ,id eſt ↄcupiſcentia carnis,vñ & caro eius peccatrix nõ fuit,imò
operatione ſpiritusſancti. Noſter vero ↄceptus nõ fit ſine libidine,& iõ non eſt ſine pct̃õ.
Augu. de fide ad Petrum c. 2. Quòd euidenter Auguſtinus oſtendit in li. de fide ad Petrũ,dicens: Quia dũ ſibijnuicẽ vir,
mulierq; miſcent̃,ſine libidine non eſt parentũ ↄcubitus,ob hoc filiorũ ex eorum carne
naſcentiũ nõ põt ſine pct̃õ eſſe ↄceptus, vbi pct̃m in paruulos nõ tranſmittit ꝓpagatio,
ſed libido, nec fęcunditas humanæ naturæ facit homines cũ pct̃õ naſci, ſed fęditas libi-
dinis,quã homines habent ex illius iuſtiſſima ↄdemnatione pctĩ. Ideo beatus Dauid ꝓꝑ
originale pct̃m,quo natural̃r obſtricti ſunt filij iræ,dicit: In iniquitatib. ↄceptus ſũ,& in
Pſal. 50. pct̃is ↄcepit me mr̃ mea. Ex hoc itaq; apparet ex lege ↄceptionis traduci originale pct̃m,
q̃a niſi ↄceptio ſic fieret ĩ carne,aĩa ex carnis ↄiunctione ↄcupiſcentiæ vitiũ nõ traheret.

Obiectio quorundã nitentiũ probare peccatũ non traduci ex lege coitus.

Sed adhoc opponitur hoc modo: In ipſo ↄceptu vbi dr̃ tranſmitti peccatũ,ꝓpagatur
caro: nec tñ tunc infunditur aĩa ſecundum phyſicos,ſed iam effigiato corpore, ꝙ etiam
Moiſes ĩ Exo. apertè ſignificat,vbi ait de ꝑcuſſura mulieris ꝑgnantis: Si q̃s,inquit,ꝑcuſſe-
Exod. 21. rit mulierẽ ꝑgnantẽ, & abortũ fecerit: ſi adhuc informe fuerit puerꝑeriũ, mulctabit̃ pe-
cunia: ſi aũt formatũ fuerit,reddat animam ꝓ aĩa. Formatũ vero intelligit̃,ꝓpria aĩa ani-
matũ:& ĩforme,ꝙ nondũ habet aĩam. In ipſo ergo ↄceptu cũ caro ꝓpagat̃, nondũ ĩfun-
ditur

ditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum tranſmittitur, cum peccatum nõ poſſit eſſe, ubi anima non eſt? Ad quod dici poteſt, quia in illo conceptu dicit peccatum tranſmitti, non quia peccatũ originale ibi ſit, ſed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et utrunq; vocatur conceptus, ſ. cum & caro propagatur, formamq; corporis humani recipit, & cum anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde, Quod natũ eſt in te. Propriè autem natiuitas dicitur in lucẽ editio. Reſponſio cum ſolutione. Lucæ. 1.

Summa di ſtinct. 31. PRæhabita diſtinctione diſcuſſum eſt, quid ſit originale peccatum, & qualiter contrahatur. Hic pleniùs inquiritur, qualiter traducatur, & circa hoc primò narratur falſa, imò & hæretica quorundam opinio, qui dicebãt originale peccatum ſecundũ animam, & carnẽ traduci, putantes animã prolis propagari, atq; cauſari ab anima patris, quemadmodum caro ex carne deſcendit. Deinde declarat carnem eſſe infectã, & in ea radicaliter eſſe originale peccatũ, quod contrahit anima ex carne, iuxta ſenſum præhabitũ in vnione, & infuſione ſua cum carne. Verũ de materia huius diſtinctionis iã dicta ſunt multa, atq;, vt patuit, Magiſter hic in quibuſdam cõiter non tenetur, præſertim de modo traductionis per carnem, ita quòd caro poſterorũ quantum ad id, quod ad veritatem ſpectat naturę humanę, fuit ſubſtantialiter, realiter actualiterq; in primò parente, & per eius traductionẽ originale deriuetur, & traducatur in poſteros.

QVAESTIO I.

CIrca hęc aliqui quærunt, Vtrum per traductionem carnis traducatur originale peccatum.] Magiſter quoq; mouet in litera, An originale peccatum ſit pœna, uel culpa. Ad quæ iam ſupra reſponſum eſt, & oſtenſum, qualiter originale peccatũ vocetur libido, & concupiſcentia, & qualiter nomina hæc diuerſimodè capiantur. ¶ Deniq; ad intelligẽdum hęc clariùs confert, quod Thomas, hic ſcribit: Thomas Libido, inquiens, tripliciter ſumitur. Primò, vt conſiſtit in actu voluntatis illicitæ, deſiderantis aliquid inordinatè, & ſic eſt actuale peccatum. Secũdò, prout conſiſtit in delectatione ſenſualitatis. præſertim in actu generatiuæ, vbi prædominatur, & ita eſt qđ ex peccato relictum, non quia delectatio non eſſet, niſi peccatum præceſſiſſet. ſed quia inordinata non eſſet, quod nomen importat libidinis. Tertiò ſumitur libido, quaſi habitualiter pro illa inordinatione nimia, ex qua ineſt nobis pronitas ad concupiſcendum. A prima libidine mens iuſti generantis liberatur, ſeu præſeruatur, cum contingat actum illum exerceri ſine omni culpa mortali, ac veniali: imò illa libido non tranſmittit originale peccatum in prolẽ, nec illa, quæ eſt inordinata delectatio ſenſualitatis. Etenim quãuis per miraculum à tali delectatione inordinata coitus aliquorum purgarentur, nihilominus eorum, nati peccatum originale contraherent. Hinc libido tertio modo dicta, eſt originalis peccati cauſa. Omne namque generans gignit ſibi ſimile in natura. Vnde cum hæc ſit conditio humanæ naturæ originali iuſtitia deſtitutę, vt talis inordinatio, virium animæ in ea exiſtat, conſtat, quod etiam talis conditio in prole remanebit, & ſi feruor coitus inuenitur dici cauſa originalis peccati, hoc non dicitur propter ſe, ſed inquantum eſt ſignum eius, quod verè eſt cauſa, quia ex virium inordinatione delectatio coitus inordinata procedit, tanquam ſignum, & effectus ſuam indicans cauſam. In hoc quippe peccato perſona, videlicet primus homo, infecit naturam per actum peccati, vtpotè per primam ſuam tranſgreſſionem, quæ naturæ infectio ſecundariò tranſiuit in perſonam, à perſona peccante propagatam. Hæc Thomas in Scripto.

QVAESTIO II.

AMplius quæritur, In quo ſit originale peccatũ tanquam in immediato ſubiecto. ¶ Et videtur, quod in potentia generatiua, quia (ut infra dicetur) illa potiſsimè eſt infecta: cum ergo originale peccatum ſit innata infectio, videtur ad generatiuã maximam pertinere, ac illi ineſſe. Secũdò, quia per generatiuam traducitur ergo in ea eſt tanquam in cauſa, & ſubiecto, ac inſtrumento. Accidens, namque denominat ſuum ſubiectum. Secundò prçhabitum eſt in textu, quòd originale peccatum ſit lex carnis, & concupiſcentia, ſicque ad ſenſualitatem, & appetitum ſenſitiuum ſpectat præcipuè, ac ſubiectatur in eo. Tertiò, quia oſtenſum eſt, quod ex carne infecta inficitur anima, ergo peccatum originale per priùs in carne eſt.

¶ Sed in oppoſitũ eſt, quod iuxta inducta peccatum originale non eſt in carne ante infuſionem aię realiter, ſed radicaliter tm̃. Virtus quoq;, & vitium non ſunt niſi in rõnali, intellectualiq; creatura. Rurſus, peccatũ originale infectio eſt naturæ, ergo potiſsimè eſt in natura, ſeu in eſſentia aiæ. ¶ Ad hoc Bonauen. rñdet: Quæſtio eſt, ſecundum quid originale primò ineſt aiæ, an ſ. ratione ſubſtãtiæ, an ratione potentiæ. Et ſi rõne potentiæ, vtrum, aut vegetatiuæ, aut ſenſitiuæ, vel intellectiuæ. Itaq; quidã dixerunt originale peccatũ primò ineſſe animę, quod nõ vř, cum originale peccatum ſit carentia debitę iuſtitiæ, quã conſtat eſſe in voluntate. Iterum, originale peccatũ eſt concupiſcentia, cuius actus eſt cõcupiſcere, qui non ineſt aiæ, niſi mediante appetitiua potentia. Dictum eſt quoq;, quod originale peccatum eſt deordinatio animæ. Deordinatio verò non ineſt aiæ, niſi per potentiam, per quam poteſt deordinari Hinc ſicut gratia reſpicit eſſentiam animæ, non quod anima ſit eius ſubiectum circũſcripta potentia, ſed quia ineſt potentijs, prout cõtinuantur ad vnam eſſentiam, ſic originale peccatum dicitur reſpicere ſubſtantiam animæ: quoniã eſt in potentijs animæ, non ex actibus proprijs, ſed ut continuantur in vna eſſentia animæ, prout vnita eſt carni infectæ, ita tamẽ, vt primò inſit deordinatio potentiæ, quàm eſſentiæ. Quo poſito, ſciendum, quòd dupliciter loqui cõtingit de originali peccato. Primò, ut eſt culpa reddẽs animam Deo odioſam. Secundò, ut eſt vitium deordinans potentiam. Primò modo propriè ineſt animæ ſecundum liberum arbitrium: præſertim ſecundum voluntatem. Solũ quippe liberum arbitrium eſt ſecundum ꝙ anima culpatur, & laudatur dum eſt in actu, atq; inquantum culpabiliſsimè laudabilis eſt ab actu ſuo. Secundò modo ineſt animæ ratione partis ſenſitiuæ, quæ ſicut, & caro fomentum eſt deordinationis animæ in parte ſuperiori, ac trahit deorſum. Hæc bonauẽ. Bonauen.

¶ Alexander verò breuiter ait, qđ originale eſt in carne cauſaliter, in aĩa ſubiectiuè. ¶ Albertus quoq;: Fomes, inqt, in aĩa eſt. ſed dř eſſe in carne, qa delectabilia ſunt in carne, & ad mẽbra corporalia ſe extendunt, ꝗ habẽt deſeruientia ſibi tanquã arma iniquitatis peccato. ¶ At verò Thomas originale, ut, peccatum

Thomas. Philoſo. catum eſt in eſſentia animæ. Nam ſicut octauo Metaphyſicæ oſtendit Philoſophus.. Vnio materiæ, & formæ nõ eſt p aliquod vinculum mediũ, imo vnũ alteri per ſe vnitur, aliter non eſſet vnio eſſentialis, ſed accidentalis, cumq; anima ſit corporis forma, oportet, quod per ſuam eſſentiã immediatè corpori coniungatur, & ex ambobus efficiatur vnum per ſe quemadmodũ ex ſigillo, & cera, vt ſecundo de Anima Philoſo. dicitur. Et quoniam originale cauſatur in anima ex cõiunctione eius ad tale corpus, vt eſt forma illius: ſic enim ex vtriſq; coniunctis talis natura reſultat, oportet, quòd in eſſentia animæ primò, principaliterq; vt in ſubiecto, originale conſiſtat, in potentijs autem ex conſequenti, vt ſupra de gratia dictũ eſt. Deniq; per originale omnes potentiæ animæ inficiuntur, quæ non vniuntur niſi in eſſentia, ergo originale peccatum per prius eſſentiã reſpicit. Itaq; quamuis originale peccatum per vim generatiuam traducatur: non tamen in ea, ſed in eſſentia animæ originale fundatur. Anima quoque agit per potentiam tanquam per inſtrumentum, & inter potentias generatiua potiſſimè dicitur infecta: non tamen magis, quàm anima. Per quæ patet ſolutio ad duo prima obiecta.

¶ Ad ſecundum vero dicendum, quòd iuxta præhabita concupiſcentia, & lex carnis eſt velut materiale in originali, carentia autẽ iuſtitiæ, eſt formale in ipſa, ſicq; partim in ſuperioribus viribus præſertim in voluntate, partim in inferioribus ſitũ eſt, & hoc ſecundariò, vnde primò, & immediatè ſecundũ ſe totum ad eſſentiam animæ pertinet. Ad tertium, quòd anima inficitur ex carne, nõ quòd caro ante infuſionẽ animæ ſit ſubiectũ peccati, ſed radicaliter eſt in ea, ſicut expoſitũ eſt. Hæc Thomas in Scripto, Amplius in prima ſecundæ quæſtione 83. ſuper his pleniùs ſcribens. Aliquid, inquit poteſt eſſe in aliquo dupliciter. Primò, ſicut in cauſa principali, vel inſtrumẽtali. Secundo, vt in ſubiecto. Peccatũ igitur originale omniũ hominũ, ſicut in Adam, ſicut in prima cauſa Roman. 5. principali iuxta illud Apoſtoli. In quo oẽs peccauerunt: in ſemine autem, ſicut in cauſa inſtrumentali, quoniam per virtutem ſeminis actiuam traducitur originale in plẽ, ſed in carne eſſe nõ valet vt in ſubiecto, ſic ſolum imo in aĩa eſt. Nempe ex voluntate primi hominis originale peccatum traducitur in poſteros Originale peccatum eſt in anima ſubiectiuè. per generatiuã motionẽ, ſicut à voluntate alicuius hominis deriuatur actuale peccatũ ad quamcunque ipſius partẽ, in qua quidẽ deriuatione poteſt attendi, quòd quicquid peruenit ea motione voluntatis ad quamcunq; partem hominis, quæ aliquo mõ poteſt eſſe, capax particepsq; peccati, ſiue p modũ ſubiecti, ſiue p modum cauſæ, habet rationem culpæ, quemadmodum ex voluntate gulæ peruenit concupiſcentia cibi ad cõcupiſcibilem, & ſumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantũ à voluntate mouentur ad culpam, ſunt inſtrumenta peccati. Quòd vero vlteriùs mouetur ad vim nutritiuã, interioraq; membra, quæ non ſunt nata à voluntate moueri, rationem non habet culpæ. Sic ergo cũ anima queat eſſe ſubiectũ culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animã, rationẽ culpæ ſortitur, quod autẽ pertingit ad carnẽ, nõ rationẽ habet culpæ, ſed pœnæ. Præterea in infectione originalis pcti duo cõſiderantur. Primũ eſt adhærẽtia eius ad ſubiectũ, ſicq; cõcernit eſſentia aĩę. Scdm eſt inclinatio eius ad actũ, & ſic reſpicit aiæ vires, & primò illã, quæ primã habet ad pctm inclinationẽ, vt pote volũtatẽ. Veruntñ vis gñatiua, & poſt eã ſenſus tactus, dicuntur pſerti infectæ originali pctõ. Illa quippe corruptio ſpecialiter noiatur infectio, quæ nata eſt transferri in aliũ Hinc morbi cõtagioſi infectiones vocantur, vt lepra, corruptio autẽ originalis pcti per actus gñationis traducitur, vñ potentiæ ad hunc actũ amplius cõcurrentes, magis corruptę dicuntur, vt ſunt gñatiua, tactus concupiſcibilis, vel voluntas. Peccatũ nanq; originale ex ea parte, qua ad actualia peccata inclinat, potiſſimè ſpectat ad voluntatem, ſed ex parte, qua in plem traducitur, pertinet propinquè ad generatiuam & tactum, remotè ad voluntatem. Hæc Thomas in Summa. Ex quibus patet reſponſio ad quæſtionem, qua quæritur, quę vires ſint magis infectæ, & an generantia potiſſimè. De qua re etiã ait in Scripto. Infectio pcti aſcribitur tribus potentijs: Nam inter partes animæ attribuitur generatiuæ, & O iginalis peccati infectio tribus potentijs aſcribitur. inter ſenſus tactui. & inter vires operatiuas concupiſcibili. Peccatũ etenim originale eſt ipſius naturę, propterea eius infectio ad illas vires principaliter pertinet, quæ aliquem ordinem habent ad actum, quo natura traducitur, qui actus duo continet, puta ſubſtantiam actus, & delectationem: delectatio autem illa ad ſenſum pertinet tactus, ſubſtantia vero actus attribuitur generatiuæ virtuti, vt exequenti, virtuti quoq; concupiſcibili, vt imperanti, quoniam eius eſt tendere in delectabilia ſecundum ſenſum, ſicq; diuerſis rationibus his tribus potentijs aſcribitur iſta infectio. ¶ Verum ſi obiciatur, quod vis gñatiua Obiectio. rationi non obedit, ſed pura naturaliter agit, ergo nec virtute poteſt perfici, nec vitio infici. ¶ Dicendũ quòd peccatũ actuale conſiſtens in actu peccandi, eſſe nequit in parte, quæ rationi nõ obedit: attamen Diſlutio. in parte, ſeu potentia, quæ eſt principium naturalis operationis, infectio naturæ poteſt conſiſtere, imo, & actuale peccatum in gñatiua vi eſt materialiter, non ſubiectiuè, inquantum concupiſcibilis actum generatiuæ includit. Hæc Thomas, in Scripto.

¶ Conſonat Petrus, & addit, Virium, quæ ſunt Petrus in anima, quædam deſeruiunt perſonæ, id eſt, conſeruationi indiuidui, vt nutritiua, quædam communi naturæ, vtpote conſeruationi ſpeciei, vt generatiua: peccatum autem originale defectus eſt naturæ potius, quã perſonæ, hinc magis corrumpit vim, quæ deſeruit propagationi naturæ. ¶ At vero Richardus Richardus vtranque hic narrat opinionem de originalis peccati ſubiecto, ad nullam diuertens, ſed qualiter quælibet probabiliter poſsit defendi, elucidans. Et quòd ſit in eſſentia animæ, probat hac ratione. Peccatum originale contrahitur per originem, ergo quod priùs, atque immediatiùs cõcernit originem, eſt immediatum, proximumq; originalis peccati ſubiectum. Sed origo priùs attingit animã vt terminum generationis, inquantum eſt corporis forma, quàm vt potens eſt operari: eſt autem corporis forma immediatè per ſuam eſſentiam, & potens eſt operari per ſuas potentias, ergo origo priùs attingit eam ſub ratione formæ, ſicque vt forma per ſuam eſſentiam, eſt originalis peccati ſubiectum.

¶ Poſtremò ei, quod dictum eſt, originale peccatum non contrahi ex libidine, ſeu feruore coitus proximorum parentum, videtur contrarium quod ſcribit hic Bonauentura. Expreſsè, inquiens, loquitur Bonauent. Auguſtinus in libro de fide ad Petrum, & Magiſter Auguſtin. hoc dicit in litera, quòd fœditas carnis, atq; contractio originalis peccati, nõ ſolum eſt ea lege propagationis, ſed item ea fœditate libidinis. Veruntamen horum concordia patet ea diuerſa acceptione libidinis, quam ponit, tam Thomas, quam Bonauentur. Multa alia hic poſſent induci, niſi pauloante inducta eſſent, aut parum poſt inducenda &c.

Quo

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptiſmo, cum & poſt ſit illa concupiſcentia, quæ dicitur originale peccatum. Diſtin. 32.

Qualiter peccatum originale deleat, ſeu caretur.

QVONIAM ſupra dictum eſt, originale pctm̃ eſſe vitiũ ɔcupiſcentiæ, aſſignatumq́; quõ à parentib. trahatᷣ, & originale dicatur: ſupereſt inueſtigare quõ in baptiſmo dimittatᷣ, cũ etiã poſt baptiſmũ remaneat ɔcupiſcentia. q̃ añ fuerat. Vñ vr̃, vel pctm̃ originale nõ eſſe ɔcupiſcentiã, vel nõ remitti in baptiſmo. Manet q̃ppe (vt ait Aug.) in corpore mortis huius carnalis ɔcupiſcentia, cuius vitioſis deſiderijs nõ obedire ꝑcipimur: q̃ tñ ɔcupiſcentia quotidie minuitᷣ in ꝓficientibus, & ɔtinentibus, ſed licet remaneant ɔcupiſcentia poſt baptiſmũ: nõ tñ dñatur, & regnat ſicut añ: imò ꝑ grãm mitigatᷣ, & minuitᷣ, vt poſt dñari nõ valeat, niſi q̃s reddat vires hoſti eundo poſt ɔcupiſcentias. Nec poſt baptiſmum remanet ad reatũ, q̃a non imputatᷣ in pctm̃, ſed tm̃ pœna peccati eſt: añ baptiſmũ verò pœna eſt, & culpa. — Auguſt.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, ſcilicet extenuatione ſui, & ſolutione reatus.

Duplici ergo rõne pctm̃ originale dr̃ dimitti in baptiſmo, quia ꝑ grãm baptiſmi vitiũ ɔcupiſcentiæ debilitatᷣ, atq́; extenuatᷣ, ita vt iã nõ regnet, niſi ɔſenſu reddant ei vires, q̃a & reatus ipſius ſoluitur. Vñ Aug. ĩ lib. de baptiſmo paruulorũ: Grã ꝑ baptiſmũ id agitur, vt verus hõ crucifigatᷣ, & corpus pctĩ deſtruatᷣ, nõ ita vt in ſemetipſa viuente carne ɔcupiſcentia reſperſa, & innata repente abſumatur, & non ſit, ſed ne obſit mortuo, q̃ inerat nato. Nã ſi poſt baptiſmũ vixerit, in carne habet ɔcupiſcentiã, cũ qua pugnet, eaq́; adiuuante Deo ſuperet, ſi tñ nõ in vacuũ grãm eius ſuſcepit. Nõ itaq́; hoc pſtatᷣ in baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex pctĩ, q̃ eſt in membris, ꝓrſus extinguatᷣ, & nõ ſit, ſed vt quicquid mali ab homine factũ, dictũ, cogitatumq́; eſt, totũ aboleatur, ac velut factũ non fuerit, habeatur. Ipſa verò ɔcupiſcentia, ſoluto reatus vinculo, quo per illã diabolus aĩam retinebat, & à ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine. Ecce hic apertè oſtendit, ea rõne dimitti in baptiſmo, nõ q̃a nõ maneat poſt baptiſmũ, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idẽ ipſe oſtendit eo mõ ẽt dimitti in baptiſmo, q̃a baptiſmi grã ɔcupiſcentia ipſa mitigatᷣ, & minuitᷣ, in eodẽ lib. ita dicens. Lex carnis, quã Apo. appellat pctm̃, cũ ait. Non regnet pctm̃ in veſtro mortali corpore, nõ ſic manet in membris eorũ, q̃ ex aqua, & ſpirituſancto renati ſunt, tanq̃ nõ ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena fit remiſſio peccatorũ, ſed manet in vetuſtate carnis tanq̃ ſuperatum, & ꝑemptũ, niſi illicito ɔſenſu quodammodo reuiuiſcat, & in integrũ ꝓpriũ, dnationemq́; reuocetur. Hic apertè inſinuatᷣ, ĩ baptiſmo ɔcupiſcentiã debilitari, ex quo, & dr̃ dimitti, nõ ſolũ iõ, q̃a reatus ibi ſoluitᷣ. Quẽ remiſſionis modũ alijs ẽt plurib. teſtimonijs ſcriptura edocet. Ait. n. Aug. ɔ̃ Iulianũ: Lex q̃ in membris eſt, vitiũ carnis eſt, ꝙ ex pęna pctĩ, & ex traduce mortis ꝓuenit. Sed lex iſta, q̃ eſt in membris, remiſſa eſt regñatione ſpũali, & manet in carne mortali. Remiſſa eſt, q̃a reatus ſolutus eſt ſacramento, quo renaſcuntᷣ fideles. Manet aũt, q̃a operantᷣ deſideria, ɔ̃ q̃ dimicant ẽt fideles. Idẽ in ſermone quodã de ɔcupiſcentia carnis. Per grãm baptiſmatis, & lauacrũ regñationis ſolutus eſt, & ipſe ɔcupiſcentiæ reatus, cũ quo eras natus, & quicquid antea ɔſenſiſti malæ ɔcupiſcentiæ, ſiue cogitatione, ſiue locutione, ſiue actione. Idem in lib. de nuptijs, & concupiſcentia. Concupiſcentia carnis licet in gñatis iã nõ deputetur in pctm̃: quęcunq́; tñ ꝓles naſcitᷣ, obligata eſt originali peccato. Item, dimittitᷣ ɔcupiſcentia carnis in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt non imputetᷣ in pctm̃. Hoc eſt. n. non hr̃e pctm̃, non eſſe reũ pctĩ. Quõ ergo alia pctã prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium, & ſimilia, ita econuerſo fieri poteſt, vt concupiſcentia prætereat reatu, & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monſtratur quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

Eccl. 18.

Auctoritates de vno modo remiſſionis. Auguſt.

De fœditate, quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptiſmo diluatur.

Solet aũt hic q̃ri, vtrũ & ipſa caro ĩ baptiſmo ab illa fęditate purgetᷣ, quã ĩ ɔceptione ex ɔcupiſcentia libidinoſa ɔ̃xit. Quibuſdã vr̃, quod ſicut aĩa à reatu purificatᷣ: ita & caro ab illa pollutione purgatᷣ, vt ſicut duobus completᷣ myſteriũ baptiſmi. ſ. aqua, & ſpiritu: ita ibi duo purgentur, aĩa. ſ. à reatu, & caro ab illa ɔtagione, quod quidẽ ꝓbabile eſt. Alij verò putant tm̃ aĩam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si verò remanent illa fęditas vſq́; ad ꝓcreationẽ filiorũ, q̃ fit in ɔcupiſcentia carnis, vr̃ natura carnis magis, ac magis corrumpi, & magis corrupta vr̃ caro ꝓlis, quàm parentis, quia de carne pollutionẽ, quã habuit à ɔceptu retinente trahitᷣ polluta, & ĩ ɔcupiſcentia ɔcipitᷣ,

Quidã dicunt carnẽ mundari ab illa pollutione, alij non.

vnde

vñ & polluit̃,& ita ex duplici cã ꝯtaminatur. Vñ & maior vr̃ pollutio carnis in ꝑle,quã
Reſponſio fuerat in parente.Ad quod illi dñt,qa licet caro ꝑlis ex carne fęda ſeminet̃,& in ꝯcupiſcentia ꝯcipiatur: non tñ fęditatẽ maiorem trahit,quàm caro vnde ſeminatur habuit. Quamuis ẽt ſi fędior, atq; immundior ſit caro ꝑlis,& ideo magis corrupta, quàm caro parentis: non tñ (vt aiunt) fit p̃iudiciũ veritatis,qa nec abſurdũ eſſe dñt, ſi carnis natura magis in poſteriorib. corrupta trahat̃,neq; ex ipſa magis corrupta aĩa amplius inficiat̃.

Ex quo auctore ſit illa concupiſcentia, Deo ſcilicet, vel ab alio.

Præterea quæri ſolet, vtrum concupiſcentia, q̃ poſt baptiſmum remanet, & tantum pœnalitas eſt:ante baptiſmum verò pœna erat,& culpa, ex Deo auctore ſit,vel ex alio. Ad quod breuitur reſpondentes,dicimus,quia inquantũ pęna eſt,Deum habet auctorẽ, inquantum vero culpa eſt, Diabolum,ſiue hominem habet auctorem.

Qua iuſtitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cum non poßit vitare.

Reſponſio quorundã falſa. Solet ẽt q̃ri,qua iuſtitia teneatur illo peccato aĩa innocens à Deo creata,cũ non ſit in poteſtate ſua illud vitare. Non.n.ꝑ liberũ arbitrium illud committitur,quia non priùs eſt aĩa,quã illi peccato eſt obnoxia. Ad hoc quidã dicunt,ideo aĩam reã eſſe illius pc̃ti,
Congrua reſponſio, & vera. licet munda à Deo ſit creata,qa cũ infundit̃ corpori,ꝯdelectat̃ carni, ex quo pc̃m̃ ꝯ̃hit. Quod ſi eſſet,iã nõ originale,ſed actuale diceret. Potius ergo iõ rectè põt dici imputari aĩæ illud pc̃m̃,quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit, qa vt ait Aug. in lib.
Auguſt de Ciuit. Dei cap. 1. de ciuit. Dei. Non fuit corruptio corporis,q̃ aggrauat aĩam,cã primi pc̃ti, ſed pœna,nec caro corruptibilis aĩam peccatricem fecit, ſed peccatrix aĩa carnem corruptibilẽ fecit.

Vtrum illud peccatum ſit voluntarium, vel neceſſarium.

Quod voluntarium põt,& dici neceſſariũ Pſal 24. Auguſt. Illud etiã non immeritò q̃ri poteſt, vtrum pc̃m̃ originale debeat dici voluntariũ, vel neceſſarium. Et neceſſarium poteſt, dici,qa vitari non poteſt. Vnde & ꝑpheta dicit. De neceſſitatib. meis erue me. Et voluntariũ nõ incongruè appellat̃,qa ex voluntate primi hoĩs proceſſit. Vt Aug. in 1. lib. retra. oſtendit, dicens: Illud quod in paruulis dr̃ originale pc̃m̃, cũ adhuc non vtantur libro arbitrio voluntatis, non abſurdè vocat̃ voluntariũ, quia ex prima hominis mala voluntate ꝯ̃ctum, factum eſt quodammodo hr̃ditarium.

Quare Deus aĩam corpori iungit ſciens eã inde maculari, et iõ damnari.

Si verò quæritur, cur Deus, qui fecit aĩam ipſam ſine macula,& ſcit eam ex corporis ꝯiunctione maculam peccati ꝯ̃here,& aliq̃n ante baptiſmum ſeiungi ab ipſo corpore, & ſic damnari,eã corpori iungit. Reſpondemus, ex altitudine iudiciorũ Dei id ꝑuenire, & nec iniuſtæ hoc à Deo fieri. Ipſe.n non incongruè humanæ ꝯditionis modũ,quem à principio inſtituit,licet pc̃ã hominum interceſſerint,ſine immutatione ꝯtinuè ſeruat, corpora de materia à principio ſine vitio facta fingens, animaſque de nihilo creans, eorumq; ꝯiunctione hominẽ ꝑficiens. Cum ergo vtraq; hoĩs natura à Deo ſine vitio ſit inſtituta, licet à ſe peccato ſit vitiata, non ideo immutabilis Deus humanæ ꝯditionis primariam legem mutare debuit,ſiue ab hominum multiplicatione deſiſtere.

An anima ſit talis, qualis à Deo creatur.

Hic à quibuſdã q̃ri ſolet, vtrũ aĩa talis ſit ante baptiſmũ, qualis à Deo creatur. Quod non eſſe, ꝑbare conant̃ hoc modo: Aĩa in corpore creatur, in cuius ꝯiunctione peccato maculatur. Quam cito ergo eſt pc̃m̃ habet, nec priùs fuit, quã pc̃m̃ habuit, non eſt ergo talis qualis à Deo creatur. Creatur.n. à Deo innocens,& ſine vitio,& nunquã talis eſt. Ad
Solutio. quod dici poteſt, quia non oĩno talis eſt, qualẽ eã Deus fecit. Deus.n. bonam eã fecit,& bonitatẽ ei ſine corruptione indidit. Et dr̃ illa naturalis bonitas, quã in creatione à ꝯditori ſuſcepit, quam bonitatẽ ꝑ pc̃m̃ pęnitus non amiſit, ſed vitiatã habuit, quã Deus tñ ſine vitio fecit. Si.n. res bona non eſſet aĩa, ĩ ea malũ eſſe nequiret, cũ nõ poſſit malũ eſſe niſi ĩ bono, vt poſt dicet̃. Nõ ergo oĩno talis ẽ aĩa, qualis à Deo ẽ creata. Sicut q̃s pollutas habẽs manus, nõ tale habuit pomũ, quale ego dedi mundis manib. Ego.n. dedi mundũ.

An animæ ex creatione ſint æquales in donis naturalibus.

Illud quoq; non incongruè q̃ri ſolet, vtrum oẽs aĩæ ex creatione æquales ſint, an aliæ alijs excellentiores. Pluribꝰ non irrationabil̃r vr̃, quod ex ipſa creatione aliæ alijs excellant in naturalib. donis, vt ĩ eſſentia alia alijs ſit ſubtilior,& ad intelligendũ, memorandumq; habilior, vtpotè acutiori ingenio,& ꝑſpicaciori intellectu p̃dita. Qđ nõ improbabiliter dr̃, cũ in Angelis ita fuiſſe ꝯſtet. Et licèt naturalib. donis aliæ p̃ alijs polleant: tñ ante baptiſmum à corpore diſcendentes parẽ pœnã, & poſt baptiſmum ſtatim æqualẽ coronã ſortiunt̃, qa ingenij acumen, vel tarditas, p̃miũ, vel pęnã in futuro nõ collocat.

Poſt

Summa di ſtinctionis XXXI. POSTQVAM iã tractauit Magiſter, quid ſit originale peccatum, & qualiter ꝯhatur, nunc docet qualiter curetur, ac remittaſ, & ſuam reſponſionem teſtimonijs multis Auguſtini ꝯfirmat. Deinde circa hæc dubitationes adducit. Prima eſt: an, ſicut anima ab originali purgatur in fonte baptiſmatis, ſic caro in eodem mundeſ à fœditate, quam ex libidinoſa ꝯcupiſcentia in conceptu attraxit. Secundò ſciſcitatur, quæ ſit cauſa potiſsimè effectiua concupiſcentiæ, quæ remanet poſt baptiſmum. Tertiò inueſtigat, qualiter originale peccatum à iuſto Deo iuſtè imputetur animæ, mox vt corpori eſt infuſa, cum non ſit in eius poteſtate illud euadere, ſeu non contrahere, & vitare. Ad quod iam ſupra clarè reſponſum eſt. Quartò quærit, an originale peccatũ ſit voluntariũ, vel neceſſarium, ad quod item reſponſum eſt ſupra. Quintò inquirit, cur bonus, ac ſapiens Deus animas rationales infundit corporibus, quas mox in ipſa infuſione ſcit maculari, ac ſibi odibiles fieri. Sextò perſcrutatur, an anima quandoque ſit talis, qualis à Deo creatur. Septimò, an rationales animæ, ex creatione, æquales ſint in naturalibus donis.

QVAESTIO I.

HIC quæritur primò. *An originale peccatum in baptiſmo deleatur, curetur, ac dimittatur.*

¶Videtur quòd nõ, quia poſt baptiſmum realiter manet concupiſcentia, vel concupiſcibilitas, tam in infantulis, quàm adultis actu, aut habitu. Nec geniti ex Chriſtianis parentibus, ac loti vnda baptiſmatis, ſunt minus proni ad concupiſcendum, quàm ex infidelibus orti, & non baptizati. Adulti quoq; dum baptizantur, ita procliues ad libidinem inueniuntur poſt baptiſmum, vt ante. Secundò, actus prauus non progreditur, niſi ex praua radice, ſeu habitu vitioſo, ſi procedit ex habitu, ſed actus concupiſcendi, ſeu ꝯcupiſcentia actualis in baptizato extat culpabilis poſt baptiſmum, ſicut, & ante, & ſicut in non baptizato: ergo concupiſcentia illa habitualis, quæ vocaſ originale peccatũ, remanens poſt baptiſmũ, ex qua actualis concupiſcentia oritur, eſt vitioſa poſt baptiſmum quemadmodum ante. Tertiò, originale peccatum formaliter eſt priuatio, quæ non aufertur niſi habitus ei contrarius condoneſ, ſicut cæcitas non auferſ ab oculo, niſi viſus præſteſ, ſed in baptiſmo non confertur originalis iuſtitia, quæ eſt habitus originali peccato contrarius, cum non remaneat debitus ordo inferiorum virium ad rationem, ergo non tollitur illa priuatio. Quartò, ſicut in actuali peccato actus materialiter ſubſtat deformitati, ita in originali ꝯcupiſcentia habitualis ſubeſt deformitati culpabili: ergo ſicut deformitas peccati actualis auferri nõ valet ipſo actu manente, ita nec deformitas originalis peccati, ꝯcupiſcentia habitualiter inexiſtente. Quintò, ſi iuxta verba
Auguſt. Magiſtri in litera, quæ tamen verba ſunt Auguſtini, ita deletur originale, quòd non imputatur: ergo nulla pœna pro ipſo ſic deleto infligeretur: cum tamen, & in hac vita pro ipſo variæ pœnæ ſequantur. Etenim reatus, deformitatem conſequitur culpæ, & ad hoc pœna infligitur, quatenus deformitas culpæ tollatur, aut ordinetur. Si ergo in baptiſmo dimittiſ originale peccatum, quo ad culpæ deformitatem, nulla reſtaret pro eo pœna, nec obligatio, ſeu reatus ad pœnam.

In oppoſitum. ¶In contrarium eſt, quòd in baptiſmo homines renaſcuntur, & ex filijs iræ, filij gratiæ ſtatuuntur.

Aegidius. ¶Ad hoc reſpondet Aegidius in tractatu de originali peccato. Vehemens difficultas oritur ex prædictis quomodo originalis noxa dimittitur in baptiſmo. Dictum eſt enim quòd originale peccatũ eſt languor naturæ, lex membrorũ, concupiſcentia, & fomes peccati. Cumque homines experiantur iſta in ſe poſt baptiſmatis fontem, vt ante, non videtur in fonte baptiſmi hoc peccatũ deleri. Ideo aduertendum, quòd originale peccatũ eſt carentia originalis iuſtitiæ cum debito habendi eam, & quia in ꝓtoparente peccauimus, ac perditi ſumus iuxta modum expoſitum, oportuit vt per alium modum conſequeremur ſalutem. Hinc conſideramus naturã humanam in triplici ſtatu, videlicet vt innocentem, vt corruptam, vt reſtauratam. A Deo innocens eſt creata, in Adam corrupta, per Chriſtum reſtaurata, per cuius inſtitutionem originale peccatũ dimittiſ in baptiſmo, non quia nobis reſtituatur originalis iuſtitia, ſed quia dimittitur nobis debitum habendi eandem. In ſtatu quippe naturæ corruptæ tenemur eam habere. Cum vero per baptiſmum efficimur membra Chriſti, qui naturam reparauit humanam, abſoluimur à debito habendi illam iuſtitiam. Per Coloſſ. 2
baptiſmum etenim conſepulti ſumus Chriſto, atque in alio ſtatu, ac ordine naturæ conſtituti, vt iam non dicamur de ordine Adæ terreni, ſed de ordine Adæ cœleſtibus, vtpotè Saluatoris. Deniq; factis, & conſiſtentibus nobis membra Chriſti, datũ eſt donũ ſupernaturale in baptiſmo, ſcilicet grã baptiſmalis, quæ eſt efficatior ad ſalutem, quã originalis iuſtitia. Hinc de conſecutione ſalutis quodammodo ſimile eſt, ſicut de tranſitu magnæ aquæ, ad quam pertranſeundam neceſſaria eſt nauis, præſertim neſcienti natare, & ponte ſuper eam non facto, ſed ponte facto, nauis non requireretur. Ita quamdiu eramus in ordine Adę terreni, ſeu naturę corruptę, originali iuſtitia tanquam naui indigebamus ad pertranſeundum hoc ſeculum, & attingendum portum ſalutis. Nunc verò renati in Chriſto, habemus gratiam 1. Petri 3
baptiſmalem vt pontem, ad permeandum mare ſeculi huius, & obtinendum portum fœlicitatis. Et hæc gratia potior eſt ad ſalutem, quia (ſecundum Magiſtrum) per originalem iuſtitiam ſolum habuit Adam, quòd potuit ſtare, ſed per gratiam iſtam vltra hoc valemus proficere. Vnde apparet, quòd gratia baptiſmalis ſimpliciter loquendo, quantum ad ꝯſequendam ſalutem, ſit potior quàm originalis iuſtitia: attò habent ſe ſicut excedentia, & exceſſa. Nam quantum ad ſtandum, potior erat originalis iuſtitia, quia non ſolum tollebat peccatum, ſed etiã pronitatem ad peccandum, gratia verò baptiſmalis quamuis tollat omne peccatum: non tamen pronitatem peccandi, ſed ſolum eã minuit, atq; debilitat. Ex quibus innoteſcit intellectus verbi Auguſtini,
Auguſt. dicentis: Carnalis concupiſcentia, ſeu originale peccatum dimittitur in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt non imputetur in culpam. Per baptiſmum ergo non tollitur concupiſcentia, ita vt non ſit, quia non reſtituitur nobis originalis iuſtitia, ſed ſic tolliſ, vt in peccatum nobis nõ imputeſ, quia abſoluimur à debito eam habendi, ex quo debito originale peccatum rationem habuit culpæ. Hæc Aegid.

Albertus ¶Præterea circa verbum Auguſtini iam allegatum, quod & in textu habetur, Albertus tria hæc ſciſcitaſ. Primum, an fomitem ꝯtingat extingui. Secundum, quid ſit extinguere fomitem. Tertium, in quibus ſanctis extinctus ſit. ¶Ad primum reſpondet, quòd in nullo fomes totaliter eſt extinctus niſi in virgine glorioſa. Hinc etenim Auguſtinus in libro de natura, & gratia: Excepta, inquit, virgine ſancta Maria, de qua ꝓpter Chriſti honorẽ, cũ de peccatis agitur

Fomes nõ paſſim extinguit in renatis.

agitur, nullam prorſus volo fieri mentionem, hac, inquam excepta, ſi vniuerſos alios ſanctos, & ſanctas congregare, & interrogare poſſemus, vtrum haberent peccatum, quid reſponſuros putamus, niſi

1. Iohã. 1. quòd vna voce clamarent, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus &c. Fomitem namque habentes, inclinationem ad peccan-

Bernard. dum habebant. Bernardus quoque ſuper Cantica: Quantumlibet, ait, in hoc corpore manens profeceris, erras ſi vitia penitus mortua putas. Velis nolis, intra fines tuos habitat Iebuſæus. Subiugari poteſt, non exterminari. Per Iebuſæum autem, fomitem concupiſcentiamve intelligit.

Ioſue 15. Hierony. ¶ Ad ſecundum reſpondet, quòd fomitem extinguere, eſt omnem eius inclinationem penitus eradicare, ac tollere, quod poſt ſacratiſsimam virginem nulli creditur ſanctorum conceſſum. Nam & Hieronymus ad Marcellam de ſeipſo teſtatur: Pallebant ora ieiunijs, laxa cutis oſsibus adhærebat, & in omnibus his cor huius miſerabilis ſenis choris interfuit puellarum. Inſuper ſacerdos ille timora-

Gregor. tus, de quo quarto Dialogorum ſcribit Gregorius, in extremis poſitus, propinquante ſibi muliere, clamauit: Recede ô mulier, adhuc viuit igniculus. Quamuis autem fomes maiori gratia magis debilitetur: nunquam tamen in alijs in toto extinguitur.

Obiectio. ¶ Et ſi dicatur, quòd imò, quia omne finitum ablatione finiti tandem omnino conſumitur: dicendum quòd verum eſt in his, quæ eſſentialiter minuuntur, non in his, quæ virtualiter tantum. Virtus quippe eſt quodammodo infinita, prout ad infinita quodammodo ſe extendit.

Dilutio. ¶ Porrò ad tertium ſic reſpondet: In nullo ſanctorum poſt virginem beatiſsimã in toto extinctus eſt fomes. Sciendum verò, quòd fomes tria habent in ſe, videlicet inſtigationem ad mortale, inſtigationem ad veniale, & pœnam, quæ eſt fœditas carni adhærens. In Apoſtolis itaq; extinctus fuit, quantũ ad inſtigationem ad mortale, non quo ad inſtigationem ad veniale. Manet ergo fomes, ſeu concupiſcentia poſt baptiſmum, prout eſt pęna, & ſequela originalis peccati. Hæc Albertus.

¶ Hinc ſcribit Vdalricus in Summa ſua ſexto libro:

Vdalricus. Vigor rationis ad vires inferiores, per originale peccatum emarcuit, vt non queat de facili eas ſub regulis ſuis conſtringere, ideo ſuæ naturæ relictæ, licentioſè, ac ſine honeſtate rectitudinis rationis, in ſua feruntur obiecta. Et quoniam magis percipimus ſenſibilia, quã intelligibilia, hinc (vt in pluribus) appetitus ſenſitiuus appetitum ſuperat rationis.

Gene. 8. Hæc pronitas (de qua in Geneſi aſſeritur. Proni ſunt ſenſus hominis in malum ab adoleſcentia ſua) eſt concupiſcentia habitualis, ſeu fomes. & à quibuſdam dicitur originale peccatum. Nam dicit totam animæ deordinationem conſequentem primum peccatum, & illa materialiter idem eſt, quod originale peccatum. Formaliter vero ratio peccati conſiſtit in auerſione ab eo, qui lux eſt, & vita, per carentiam iuſtitiæ debitæ. Propter quod dum per iuſtitiam gratiæ recompenſatur hoc debitum, tunc deletur originale peccatum. Tunc namque reſurgit natura ad ſtatus perfectionem, ideo adhuc manet fomes, ſeu concupiſcentia. Et hoc eſt, quod à quibuſdam dicitur, quòd actuale peccatum tranſit actu, & manet reatu. Solum autem originale peccatum econuerſo tranſit reatu, permanetq; actu. In quibus verbis æquiuocè ſumitur actus. Primò, enim capitur pro opere. Secundò, p̃ præſentia eius, quod eſt eſſentiale originali peccato; nõ tamen ſub ratione peccati, ſed ſecundum quod eſt in ſubiecto. Debitum quippe habendi originalem iuſtitiam, in baptiſmo dimittitur.

¶ Poſtremò, infectio originalis peccati non cauſat à libidine generantium actuali, quia ſic non contraheretur à parentibus primis, ſed proximis, imò cauſatur ea propagatione, inquantum illa eſt actus naturæ corruptæ. Veruntamen quia corruptio iſta oſtenditur in libidine coitus, eſtq; in ea ſicut ſignatũ in ſigno, ideo Auguſtinus in libro de fide ad Petrũ fatetur: Quoniam ſine libidine non eſt parentum concubitus, idcirco ſine peccato eſſe non poteſt filiorum conceptus, quod in paruulos tranſmittit non propagatio, ſed libido. Ibi etenim accipis propagationem ſimpliciter, & ſecundum ſe qualitercunque fiat, ſicque includit etiam Chriſti generationem. Libidinem vero vocat corruptionẽ naturæ, q̃ eſt habitualis libido, ex qua omnis libido pullulat actualis. Hæc Vldaricus. Auguſt.

¶ At vero Thomas: De remiſsione, aſſerit culpæ originalis, oportet nos loqui proportionabiliter ad remiſsionem culpæ actualis. Nempe ex actu peccati duplex effectus in peccante relinquiť, puta priuatio gratiæ ratione auerſionis à fine, diſpoſitio quoq; ad ſimilem actum, quam actus peccati inducit ex conuerſione ad commutabile bonum, atq; ex hoc, quòd gratia eſt priuatus, propria voluntate reatum pœnæ incurrit. Hinc gratia ſibi reſtaurata macula tollitur, quæ in defectu gratiæ conſiſtebat, & obligatio ad pœnam, quæ obligatio vocatur reatus. Diſpoſitio autem ex actu peccati inducta, non mox totaliter tollitur, ſed minuitur, ſecundum quod gratia ad contrariũ diſpoſitionis illius inclinat. Poſtmodum vero p̃ bonorum conſuetudinem operũ diſpoſitio illa aufertur. Conformiter ex actu naturæ, qui eſt propagatio carnis, relinquitur diſpoſitio inclinans ad malum in ipſa generati natura, quæ fomes, aut concupiſcentia nominatur, & ex hoc ipſo, quòd illa naturæ corruptio vim peccati (ex quo cauſata eſt) continens, attingit perſonam, reddit eam gratia Dei indignam. Vnde relinquitur macula defectus gratiæ in anima, & per hoc ad reatum pœnæ tenetur, vt ſcilicet careat præmio, quod gratię debebať. Verum per baptiſmũ gratia donatur, cuius virtute infectio illa ab homine tollitur, quæ ex natura, in perſonam deuoluebatur. Sicq; anima purgať à macula culpæ, ac per conſequens reatus ſoluitur pœnæ. Aquinas. Ex actu peccati duplex effectus relinquitur.

¶ Porrò diſpoſitio ad malum, quæ fomes, ſeu concupiſcentia eſt, non ex toto aufertur, quoniam diſpoſitio illa ſequiť p̃dictionem naturæ, baptiſmus autem non purgat naturam, niſi quantum pertinet ad infectionem perſonæ, ideo diſpoſitio illa ex toto non tollitur ante beatitudinis ſtatum, in quo natura perfectè curabitur. Attamen diſpoſitio illa per baptiſmum minuitur, inquantum gratia, quæ in baptiſmo confertur, ad contrarium eſt inclinans, & ita vis fomitis per auxilium gratiæ minoratur. Hæc Thomas in Scripto. Qui & in Scripto quarti hinc pleniùs loquitur. ¶ Conſonat Petrus: In peccato, dicens, originali duo ſunt. Puta carentia iuſtitiæ loco formæ, & concupiſcentia loco materiæ. Gratia ergo opponitur carentiæ ſecundum ſe, non enim compatiť ſecum iuſtitiæ carentiam. Concupiſcentiæ vero opponitur ſecundum effectum, inquantum gratia ipſa inclinat ad oppoſitum concupiſcentiæ. Hinc in baptiſmo culpa originalis tollitur totaliter ſecundum formam, vnde definit eſſe peccatum. Sed nõ remittitur quo ad materiam. Non tamen retinet rationẽ peccati, niſi ſynecdochicè, ſicut nec corpus Fomes nõ tolliť ſtatim à baptiſmo. Petrus. Qualiter fomes opponitur gratiæ.

ratio-

ratinnem hominis anima ſeparata. Hæc Petrus.

¶ Idē Richardus, adijciens, Originale peccatum, quātū ad ſuū materiale, quod eſt cōcupiſcentia, nō totaliter tollitur, ſed per quandā gratiam gratis datam, vt forſan eſt baptiſmalis character, & per gratiam gratum facientem debilitatur: propter quod cæteris paribus, in non baptizatis eſt fortior.

Alexand. Bonauent. ¶ Circa hæc Allexander & Bonauentura ſcribūt diffusè, quorum dicta ſententialiter, virtualiterque expreſſa ſunt in iam dictis.

Durādus. ¶ Inſuper Durādus: Duo, inquit, vidēda ſunt hic. Primum eſt, qualiter omne peccatum gn̄aliter remittatur. Secūdum, qualiter originale remitti dicatur. Itaq; peccatum remitti non eſt aliud, quàm ipſum non imputari ad pœnā. Peccatū namq; remitti non pōt, niſi vel quò ad offenſam vel quantū ad maculā, aut quò ad pœnā. Nec. n. aliud occurrit conſiderandū circa peccatū. Remiſſio aūt peccati quantum ad offenſam, eſt ipſum non imputari ad pœnā: q̄m ſicut deus dicitur offenſus, non ſecundum affectum, cū prorſus inuariabilis ſit, ſed effectum ſm, prout inſtar offenſi pœnam infligit, aut præparat, ita offenſa remitti dicitur ſolum, q̄m non infligitur pœna, nec præparatur. Idē patet de remiſſione peccati quantum ad maculam: cum macula non ſit niſi priuatio gratiæ habitualis. Macula ergo remittitur, dum gratia redditur. Relinquitur ergo tertium, in quo præcedentia incidunt, vtpotè, quòd peccatum remitti, eſt ipſum ad pœnam non imputari. Nec valet, ſi dicatur, quòd præter hæc tria, eſt in peccato actuali deordinatio actus. Quēadmodum.n. actus pertranſit, ſic & inordinatio eius. Conformiter peccatum originale remitti, non eſt niſi ipſum non imputari ad pœnam originali debitam. Deniq; pœna originali debita, duplex eſt. Vna ex parte animæ, ſ. carentia gratiæ in præſenti, ac gloriæ in futuro. Alia pertinet ad vires interiores & corpus, videlicet carentia rectitudinis virium inferiorum ad rationē, & paſſibilitas: atq; mortalitas corporis. Quo ad primam pœnam, originale dimittitur in baptiſmo, in quo infunditur gratia. Secūda vero pœna in baptiſmo non tollitur. Cuius rationem quidam (ſcilicet Alexander, & Bonauentura) aſſignant, dicentes. Quoniam in baptiſmo non tollitur niſi infectio perſonæ, non naturæ, vnde & pater baptizatus generat filium in originali, quia in patre purgata eſt pſona, non natura. actus aūt ſunt ſuppoſitorum, nō naturæ, ſiue ſint actus meriti, ſiue præmij, ideo gratia, & gloria, quæ hos actus perficiunt, per baptiſmū reſtituuntur. Gratia in re, gloria in ſpe. Paſſibilitas autē & neceſſitas moriendi, & rebellio carnis ad ſpiritū, ſunt conditiones naturæ, totam ſpeciē conſequentes, & ex principijs naturę cauſantur, ideo in baptiſmate non tolluntur, ſed in reſurrectione generali penitus auferentur. Verum quamuis iſtud probabiliter dictum ſit: non tamen videtur ſufficere, cum in eodem idem ſint perſona, & natura.

Cur culpa originalis remiſſa, non ſimul condonetur & pœna.

¶ Iam reſtat quærendum, cur defectus naturæ iſtius non reparantur, quo ad eius perſonam, quatenus ſicut in baptiſmo gratia reſtituitur: baptizato pro ſe, & non pro ſua poſteritate, ſic reſtitueretur immortalitas pro ſe, non pro poſteritate. Hinc reſpondendum, quòd ſacramenta reſtituunt id, quod eſt neceſſitas abſolutè, non quod eſt dignitatis. ſunt enim ſacramenta medicamenta ſalutis animæ, non corporis. Sicut per ſacramentum pœnitentiæ recuperatur gratia neceſſaria ad ſalutem, nō virginitas ſpectans ad dignitatem. Similiter per baptiſmum redditur rectitudo voluntatis per gratiam, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem, non impaſſibilitas, quæ ad ſtatus dignitatem, eſt pertinēs. Nec decuit plus, ſed potius minus conferri reparatis, quàm reparatori, qui venit per paſſionem, & mortem redimere mundum. Atuero ſicut defectus hi fuerunt in Chriſto in ſua reſurrectione ſublati, ſic tollentur à nobis in reſurrectione communi, virtute & merito Chriſti, qui poteſt inter connexa diuidere, & vnum ſine altero redonare. Et quamuis interim hi defectus non auferantur, nihilominus originale peccatum poteſt ſimpliciter dici in baptiſmo remiſſum: quia (vt dictum eſt) peccatum remitti, eſt ipſum ad pœnam non imputari. Quemadmodum ergo peccatum actuale dicitur ſimpliciter remiſſum, quādo ſolutus eſt reatus pœnæ æternæ, quamuis homo maneat obligatus pęnæ temporali, ita originale peccatum ſimpliciter remittitur per baptiſmum: quoniam ſoluitur ibi reatus pœnæ æternæ, vtpotè carentia viſionis diuinæ, quamuis pœnæ remaneant temporales: quia ſecutæ ſunt ex peccato originali, ſicut à cauſa remouente prohibens. Hæc Durandus.

Scotus. ¶ Præterea Scotus: Peccatum, inquit, formaliter non dimittitur, niſi id, quod in peccato formale eſt deleatur, non quòd materiale: debitum autem iuſtitiæ originalis non eſt formale in originali peccato. Qualiter enim fuit debitum in ſtatu innocentiæ, niſi quia habens eam debuit eam habere. Ergo non videtur remitti formaliter, niſi tollatur deformitas ſeu carentia iſta, aut in ſe, aut ſaltem per aliquem habitum communem, habitui huius rationis formalis æquiualentem. Hinc dico, quòd formale originalis peccati non eſt debitum iuſtitiæ huius, quia hoc fuit in innocentiæ ſtatu, ſed carentia iuſtitiæ: ergo hoc in baptiſmo deletur per poſitiuum ei proprium oppoſitum, vel per aliud virtualiter continens illud. Et hoc eſt gratia gratum faciens, quę quamuis non coniungat vltimo finita ita perfectè, quantum ad aliquid fini accidentale ſicut originalis iuſtitia: ſimpliciter tamen loquendo coniungit perfectiùs vltimo fini ſicut oſtēſum eſt, cum charitatem includat. Hinc originale in baptiſmo perfectiùs dimittitur, quàm ſi in eo originalis iuſtitia redderetur. Nam ſoluitur debitum habendi eā, quoniam commutatur in debitum habendi donum gratiæ huius, quæ in baptiſmate datur. Hæc Scotus.

¶ Et ſi obijciatur, quòd aliqui ſancti dicere videntur, quòd concupiſcentia ſit peccatum originale: Dicendum, quòd concupiſcentia poteſt accipi vel prout eſt actus, vel habitus, vel pronitas in appetitu ſenſitiuo, & nullum iſtorum formaliter eſt peccatum: quia peccatum non eſt in appetitu ſenſitiuo ſecundum Anſelmum. Secundò accipitur vt eſt pronitas in appetitu rationali ad concupiſcendum delectabilia immoderatè, quæ nata eſt condelectari appetitui ſenſitiuo, cui coniuncta eſt. Et ita eſt materiale originalis peccati. Hæc idem.

Dionyſ. ¶ Cuius verba videntur obſcura, quia (vt patuit) prællegati doctores concorditer dicunt, quòd originale peccatum formaliter eſt debitum habendi originalem iuſtitiam, cum non habeatur, ſeu ipſa eius carentia cum debito eam habendi. Nempè carentia originalis iuſtitiæ ſecundum ſe non eſt peccatum, cum ſit in Angelis & in rebus inanimatis. Materiale vero originalis peccati (vt aſſerit Scotus) non eſt debitum huius iuſtitiæ, ſed concupiſcentia, iuxta ſenſum expoſitum, imo ſecundum Auguſtinum, Bedam, Magiſtrum, & prællegatos doctores.

Nec verum eſt, quod in ſtatu innocentiæ fuit debitum huius iuſtitiæ, ſecundum quod doctores præfecti dicunt debitum tale, eſſe originalis peccati formale. Etenim debitum, quod vocant formale originalis peccati, eſt debitum eam habendi cum non habeatur, quod non fuit in ſtatu innocétiæ, quamuis tunc fuit debitum habendi imo potius conſeruandi, cuſtodiendique eam.

¶ Nunc obiecta ſoluenda ſunt, atq; ad primũ dicendum, quòd concupiſcentia in baptizatis minuitur, & debitum habendi eam dimittitur. ideo multa in illa inſtantia continentur, nõ vera. Attamen fieri poteſt, quòd aliquis adultus baptizatus poſt ſuũ baptiſmũ fiat & ſit libidinoſior, quam ante, quemadmodum, & ſuperbior ſiue guloſior, non ex defectu ſacramenti baptiſmatis, ſed ex ingratitudine, negligentia, & incuſtodia ſua: qm̃ gratiã in baptiſmo ſortitam nõ cuſtodit, imo Deo ingratus eſt: & ſic vitia eius grauiora redduntur, & eum trahunt quotidie ad peiora: quia vt ait Saluator, Cui plus datum eſt, plus requiretur ab eo. Seruus quoq; ſciens voluntatẽ domini ſui, & non faciens, vapulat plagis multis.

¶ Ad ſecundũ, quòd non oportet ſemper actum malum procedere ex radice culpabili, q̃a non eſſet deuenire ad primũ peccatum: ſed ſufficit, quòd procedit ex radice defectuoſa in ſe, prout defectus dicit quamcunq; imperfectionẽ ſeu labilitatẽ ad malũ. Nã & in actualibus peccatis frequenter manet diſpoſitio, pronitaſq; ad culpã poſt gratiæ infuſionem. Et quamuis ex illa diſpoſitione ſequatur actus culpabilis: non tamen illa in ſe culpa conſiſtit. Sic licet concupiſcentia quæ actus eſt fomitis, exiſtet culpabilis, nõ tñ oportet fomitem, ex quo progreditur, manere poſt baptiſmum ſub ratione peccati.

¶ Ad tertium patet rñſio, quia priuatio non aufertur, niſi habitus ei oppoſitus aut æquiualens ſeu præualens rependat. ¶ Ad quartum, quod non eodem modo ſe habet fomes, ſeu concupiſcentia ad maculam originalẽ, ſicut actus peccati ad maculã actualem. Concupiſcentia namq;, quamuis ad maculam orginalẽ materialiter ſe habeat, nõ tñ eſt cauſa ipſius, ſecundum quod in eodẽ inueniũtur ſubiecto. ſed actus peccati cauſat maculam actualem. ið actu illo manente, nequit macula ſeu reatus eius auferri. ſed in originali tranſit & ceſſat reatus ſeu macula, manente cõcupiſcentia iam præfata. Ad quintũ, quod peccatũ dr̃ dimitti, & nõ imputari, qñ reatus ſeu obligatio ad pœnam æternam, aufertur, vt iam dictum eſt plenius. Attamen de hoc puncto eſt alia quæſtio, ſeu potius alia pars q̃õnis iſtius, An. ſ. originale dimittatur in baptiſmo etiã quo ad pœnã. Ad quod Alexander rñdet: Gratia baptiſmi delet originale peccatum quantum ad culpã, & quantum ad pœnã ſuffocantem, & non quantum ad pœnam promouentem: q̃a ad idem tendunt gratia baptiſmi, & promouens pœna, id eſt, ad conſecutionẽ æternæ ſalutis. Additur etiã a quibuſdam, quòd in baptiſmo dimittitur omne peccatum quantum ad pœnam, vt nulla debeatur poſt baptiſmũ pro originali: & ſi qua manet, quod eſt ad exercitium bonũ. Dimittitur ergo originale in baptiſmo quantũ ad culpam, & quantum ad dominium concupiſcentię, quæ eſt pęna ſuffocans in præſenti: & quantum ad carentiã viſionis dei, quæ eſt pœna in futuro. Sunt demum aliæ pœnæ, vt fames, mors, cõcupiſcentia, quæ pœnæ remanent ad exercitium ſalutare: quia reducunt ad memoriam, Deum in tribulationibus inuocare in adiutorem, faciuntq; cogitare de miſerijs incolatus huius exilij, vt ſic defleat homo ſua peccata, ſeque in cunctis humiliter. Reprimunt etiã concupiſcibilem, ne defluat per concupiſcentiam. & ſic valent ad diuinæ, & internæ reformationem imaginis. Hæc Alexander. Bonauen.

¶ Conſonat Bonauentura in q̃õnibus circa textũ. Cõcupiſcentia, inquiens, quæ permanet poſt baptiſmum, non eſt pœna ſuffocans. Non.n. præcludit aditum vitæ, ſtatq; ſimul cum gratia. Et ſi incitet ad illicita: non tamen præualet: quoniam ſubtus nos eſt appetitus noſter, & poſſumus dominari illius. Gen. 4. Hæc pęna eſt promouens, atque materia bonæ exercitationis, quod in libro iudicum ſignificatum videmus, quo legitur, quòd filijs Iſrael terram promiſſionis poſt Iordanis tranſitum introgreſſis, reliquit deus Iebuſæos in exercitium, quatenus in ipſis experiretur Iſraelem, an ſeruaret mandata domini, an non. Hæc Bonauentu.

¶ Circa hoc Thomas diſſeruit: Peccatum originale, eſt per ſe, ac primò naturæ infectio, & ex conſequenti inficit perſonam, ſecundum quod diſpoſitio naturæ in perſonam redundat, atque per hoc duplex pœna originali debetur. Vna inquantũ perſonam inficit, puta carentia beatificæ viſionis, quæ eſt actio quædam pertinens ad perſonam. Alia pœna ei debetur, prout inficit naturam, ſicut neceſſitas moriendi, rebellio carnis ad ſpiritum, & conſimilia, quæ ex principijs naturæ cauſantur, totamq; ſpeciem conſequuntur, niſi miraculosè impediantur. Baptiſmus itaque infectionem originalis mundat, ſecundum quod infectio naturæ in perſonam redundat. Tollitur nanque per baptiſmum diuinæ viſionis carentia, non autem remouet infectionem naturæ, ſecundum quod ad naturã refertur per ſe, ſed hoc erit in patria, qñ natura noſtra perfectæ libertati, ac immortalitati reſtituetur. Hæc Thomas in Scripto. Concordantq; alij, nec in his videtur difficultas conſiſtere, ideo pertranſeundum. Aquinas.

QVAESTIO II.

QVæritur quoq; hic. *An fomes ſeu concupiſcentia, & ſpecialia penalitates ex originali peccato ſecutæ, & poſt baptiſmum manentes, omnibus in ſint æqualiter.*

¶ Ad quod Thomas rñdet. Cum corruptio fomitis ſit per ſe infectio naturæ humanæ, oportet idem eſſe iudiciũ de eius intenſione ſeu augmento, & de intenſione humanæ naturæ. Natura aũt humana cõſideratur dupliciter. Primò, ſecundum rationẽ ſuã ſpecificam, ſicq; in cunctis hominibus æqualiter inuenitur. Secundò prout naturæ perfectio redundat in indiuiduorum perfectionẽ, per modum, quo ex principijs ſpeciei ſequuntur indiuiduorũ operationes, ſicq; vnus homo aptior eſt, atq; potentior alio ad exercendũ operationes naturales, ſicut ad ratiocinãdũ, ad intelligẽdũ. Cõformiter de fomitis corruptione dicẽdũ. Qui ſi cõſideretur ſecundũ quod per ſe naturam concernit, ſic omnibus ineſt æqualiter, & hæc eſt abſoluta conſideratio eius. Nempè quod ſubtrahebatur rectitudo illa, quæ vniuerſas animę vires reſpiciebat, ac in vnum tenebat, hoc omnibus æqualiter conuenit, quia priuatio quantũ in ſe eſt, non recipit magis, & minus. Si verò conſideretur fomes ſecundum, quod infectio originalis redundat in infectionem perſonæ, inquantum potentiæ rectitudine ſua carentes inclinant in fœdas affectiones turpeſque operationes, ita in vno eſt maior corruptio fomitis, quã in alio, puta ex naturali complexione, ſeu aſſuefactione concupiſcibilis

aut

aũt iraſcibilis vis vnius efficatior, atq; feruẽtior, eſt ad ſuos actus, quàm alterius. Et iuxta hunc modum fomes dicitur minui poſt baptiſmũ, ſecundũ quod gratia retardat, ac reprimit impetũ ſenſualitatis, in contrarios actus inclinans. ¶ Prçterea ſi quis inſtet, ꝙ ex fœditate, ardoreq; coitus cauſatur infectio fomitis, cũq; fœditas illa, & ardor libidinis plus abundent in gñatione vnius, q̃ alterius, vr̃ idem dicendũ de fomite & eius corruptione. ¶ Rurſus aliç pœnalitates ex originali ſecutæ, magis abundant modo q̃ olim, & in vno, q̃ alio: nam vt fertur cõiter, homines ſunt modo breuioris vitæ, ac minoris virtutis, q̃ olim: ergo idẽ dicendum de fomite. ¶ Rñdendũ ꝙ cauſa inducens peccatum originale, nõ eſt actualis delectatio coitus, ſed habitualis concupiſcentia generantis, quæ non inducit maiorẽ cõcupiſcentiá proli, q̃ fuit in ipſo. Ad aliud rñdetur, ꝙ aliæ pœnalitates, non ſunt magis in homine modo, q̃ antiquitus à tempore diluuij, cum, & Dauid de hominibus ſui tp̃is dicat: Dies annorum noſtrorũ in ipſis ſeptuaginta anni. Veruntamẽ ante diluuium hoĩes vixerunt diutiùs virtute diuina, ad humãni generis multiplicationẽ, & ob alias cauſas. Mortalitas quoque, & paſsibilitas ſecundum qđ naturã reſpiciunt, non intenduntur, nec remittuntur. Vnde mortale prout, eſt differentia hominis non ſuſcipit magis & minus, ſed ſolum ꝓut ad cõſiſtentiá & operationes indiuidui cõparatur. Hæc Thomas in Scripto. Hinc quoq; in prima Secundæ q̃ône 82. In originali inquit peccato ſunt duo. Vnũ eſt defectus originalis iuſtitiæ. Aliud, relatio eiuſdem defectus ad peccatũ primi parentis, á quo per originem viciatam deducitur. Quantum ad primum, nõ ſuſcipit magis & minus, cum totum donum originalis iuſtitiæ ſit ſublatũ. Priuationes aũt, q̃ totaliter aliquid priuant, vt tenebra, & mors, nequaq̃ magis, & minus recipiunt, Similiter, nec ſecundo modo, quia æqualiter oẽs relationẽ hñt ad vitiatã originem, ex qua peccatũ originale rationem accipit culpæ. Relationes namque non ſuſcipiunt magis, & minus. Hinc originale non eſt magis in vno, q̃ alio. Hæc idem in Summa.

Obiectio (beside "contrarios actus inclinans"); *Pſalm. 89.* (beside "ſeptuaginta anni")

Petrus. ¶ Circa hæc quærit Petrus, Vtrum fœditas carnis in baptiſmo aufertur. Reſpondet, Peccatum originale corrumpit perſonam, atque naturam: quia vtriq; aufert iuſtitiam originalem: gratia vero infuſa pertinet ad perſonam, non ad naturam: non. n. poteſt cum natura transfundi, ideo ſanat perſonã; non naturam: ſicq; ſanat fœditatem animæ, & carnis quantum ad corruptionem perſonæ: non quò ad corruptionem naturæ. Vnde ſanat perſonam cui confertur in ſe abſolutè, non inquantum alterius eſt origo. Hæc Petrus.

Richar. ¶ Porrò Richardus videtur parumper à præhabitis diſſentire, dicendo: aliquit dñt, ꝙ cã originalis peccati, quæ eſt in carne, ꝑ baptiſmum deſtruit quo ad hoc, ꝙ in eadem perſona nequit amplius peccatum originale cauſare: non tñ ſic, quin poſſet illud cauſare in prole. Quòd non vr̃ ſufficienter prolatum. Adhuc. n. reſtat quærendum, cur caro hæc ſi manet infecta, non valet cauſare originale peccatũ in anima ſibi coniuncta: cum tamen caro ab ea genita cauſabit illud in anima ſibi iungenda. Hinc mihi vr̃ dicendum, quòd cum orginale peccatum ſit formaliter carentia originalis iuſtitiæ debitæ, nihil ad plenum eſt cauſa originalis peccati, niſi ſit cauſa carentiæ illius originalis iuſtitiæ, præſuppoſito debito habendi eandem. Quamuis. n. debitum illud ſecundum ſe non ſit peccatum, nec pars peccati, cum ſit res aliqua, & à Deo: attamen carentia originalis iuſtitiæ non eſt peccatum, niſi præſuppoſito debito iſto illo. Infectio demum, quæ eſt in carne, etſi ſit cauſa carentia originalis iuſtitiæ in anima: non tamen eſt cauſa debiti eam habendi, ſed illa iuſtitia, quæ fuit data Adæ, imò pòtius toti naturæ i Adã. Caro ergo infecta, cauſare originalẽ iuſtiũ nõ valet in pſona cuius eſt caro, niſi pſona illa ſit debitrix originalis iuſtitiæ: & debitũ illud remittitur in baptiſmate: idcirco in aĩa baptizati de cætero cauſari nequit originale peccatũ a carne ſua infecta. Sed qa hoc debitũ non eſt dimiſſum nõ baptizato, ideo caro á baptizato propagata, põt aĩam ſibi coniunctã originali peccato inficere. Hæc Richardus. ¶ Verùm ea prçinductis patet ad iſtud ſolutio melior. Similiter ex quçſtione, qua infra quæretur, An deus ſit cauſa cõcupiſcẽtiæ, quæ remanet poſt baptiſmum. Iuſtitia verò data primo homini, non eſt propriè cauſa debiti iam præfati, ſed potius inſtitutio creatoris ſeu vnitas, qua omnes in primo homine vnum quodãmodo fuimus, vt ſupra eſt declaratum.

Bonauen. ¶ Hinc ſcribit Bonauentura rñdendo ad id, Vtrũ originale peccatum deletur per baptiſmũ quãtum ad cauſam. Dupliciter, inquiens, cõtingit loqui de cã originalis peccati. Primo per reſpectum vnius hominis in ſe. Secundò per cõparationẽ eius ad alterum ex ipſo propagandum. Primo modo ſemper deletur cauſa originalis peccati cum ipſo, quia non valet amplius eundem inficere: nõ autem ſecundo modo, qm̃ ratione vitiatæ originis, & vt eſt infectio quædam naturæ, transfunditur in prolem, vt iam diffusè expoſitum eſt, Et conſonat Alexander. Vdalricus quoque in Summa ſua libro quarto.

QVAESTIO. III.

AMplius quæritur, An fomes ſeu concupiſcentia, vel originalis infectio ſit a deo. ¶ Videtur quòd non, quia in ſe mala ſunt, & directè inclinant ad malum. ¶ Secundò, filius dei per incarnationem aſſumpſit quicquid in nobis plantauit, vt tertio lib. Damaſcenus teſtatur: non autem aſſupſit originalem infectionem, fomitem aut concupiſcentiam.

Arguitur contra veritatem. Iohan. Damaſcenus in oppoſitum.

¶ In contrarium eſt, ꝙ omne ens poſitiuũ extat á Deo, & tale eſt concupiſcentia. Rurſus omnis pœna iuſtè inflicta, eſt á deo: ſed talis eſt fomes, & concupiſcẽtia iſta. Iterũ; aĩa primo inſtanti ſuæ creationis infunditur, & eodẽ inſtãti peccato originali inficitur: quod aũt primo ſuæ creationis inſtanti ſortitur, non niſi à creatore ſortita videtur: præſertim quoniã ſupra dixit Magiſter de angelo lapſo, quia ſi primo inſtanti ſuæ creationis fuiſſet malus, a Deo habuiſſet malitiam. Ergo idem dicendum de anima & eius infectione. ¶ Ad hoc Bonauẽtura rñdet: De concupiſcentia eſt loqui dupliciter. Primò, vt eſt pœna, id eſt, prout eſt aliquid conſecutum & iuſtè inflictum pro originali culpa. Secundò, vt eſt concupiſcentia. Primo modo ordinẽ dicit ad culpam. ſicq; habet cauſam promerentem & ordinantem. Meretur etenim homo habere, ac ſuſtinere talem rebellionem ex culpa & inobedientia ſua. Deus verò ex ſua ſapientia, atq; iuſtitia ordinat hoc malum ad aliud præexiſtens. Secundo modo concupiſcentia dicit duo, videlicet appetitũ, & appetitus exceſſum. Et appetitus in ſe quoddã bonũ, eſt & a Deo: exceſſus verò in appetendo quamuis videatur elleptio: eſt tñ magis priuatio, & habet cãm deficientem magis, quàm efficientẽ. Quòd enim affectus excedit in tẽporalium dilectione, venit ex defectu virtutis; quæ ſe inde meritò refrenaret: ſicut ꝙ membrũ paralyticum velociſsimè mouetur ac tremulat, non eſt ex virtutis motiuæ cõfortatione, & incremento,

Bonauen. (beside "& eius infectione"); *Concupiſcentia habet cauſã promerentem & ordinantem.*

ſed potius diſſolutione,& detrimento. Et per hanc diſtinctionem obiecta ſoluunt,& auctoritates ſanctorum,qui ſibi inuicem repugnare uidentur,faciliter concordantur.Hæc Bonauentura in Scripto.

Alexan.

Quæ pœna fit a Deo.

¶At verò Alexander circa hoc duplicem tangit opinionem: Pœna, inquiens, cuius effectus non eſt peccatum,ut fames,ægritudo,& omnis talis, a Deo eſt,pęna verò,cuius effectus non eſt niſi pctm̄, non eſt a Deo:ut pronitas ad ſuperbiendum,ad inuidendum,non eſt a Deo,& talis eſt fomes.Alij dicunt,ꝙ fomes,& omnis pæna, inquantum eſt, & inquantū eſt agens,ſit a Deo: inquantum verò corruptio eſt, & inclinans ad malum,a diabolo eſt,vel ab homine. Et iuxta primam opinionem,dicendum,quòd iuſtū poteſt reſpicere ordinationē,ſicq́; omnis pœna ſm quod iuſta eſt,id eſt,ordinata, a Deo eſt: pōt quoq; reſpicere id,quod iuſtè ordinatur,& ita non eſt uerum,ꝙ omnis pæna iuſtè inflicta,a Deo ſit. Hæc Alexander.¶Cuius poſitioni concordare vr̄, quod ait

Albertus.

Albertus ad iſtud rn̄dendo quæſitum:Fomes conſideratur dupliciter. Primò ſm ordinem ad peccatū originale,ex quo eſt ut ꝓpria ſequela eius,ac pæna. Secundò,quo ad ordinem ad peccatū ſequens, ad ꝙ inſtigat,atq; inflammat,& ita eſt cauſa mali,& in iſtis cōſiderationibus a Deo eſſe nō ualet: qm̄ Deus cauſa mali non eſt,attn̄ ordinator eſt mali, & ordinat illud. Vnde ordinatio fomitis hoc modo a Deo eſt,quod.ſ.fit in pęnam peccati præteriti,& in exercitium ſanctorum in pugna cōtra futurum:qa ſi fomes non eſſet,nō eſſet contra incontinentiā pugna. Hinc ſancti diuerſimodè de iſto loquuntur. Quidam etenim dicunt,ꝙ fomes nō ſit a Deo, quidam ꝙ ſit. Nā ordinatio eius a Deo eſt,& ita eſt iuſta pæna ordinatione diuina inflicta,tn̄ ſm ſe nō eſt a Deo. Hæc Albertus. Veruntamen de iſto infra pleniùs differetur,ubi quæret,An Deus ſit cauſa actionis iniuſtę.

Vdalricus.

¶Cōcordat Vldaricus in ſumma ſua libro 5. affirmans: Infectio culpæ originalis, inquantum culpa non eſt a Deo:hoc eſt,inquantū eſt deformitas conſecuta ex inordinata uoluntate primi parentis. Illiꝰ.n.nolitionis iniquæ Deus cauſa non fuit. Inquantū vero eſt pęna.i.defectus alicuius ꝑfectionis, ita eſt iuſta pęna,& eſt ex Deo,a quo eſt omne iuſtū. Nec tn̄ eſt pœna inflicta,q̄ fiat Deo agente,ut eſt pœna ſenſus,ſed eſt pęna damni,q̄ nō fit Deo aliquid ꝑpetrante,ſed ſuā influentiā reprimēte. Hæc Vldaricus.

Thomas.

¶His Thomas concordans,addit: Non eodē mō eſt Deus cauſa omnis pęnæ. Quædam namq; eſt pœna per inflictionem alicuius contrarij affligentis,vel corrumpentis,& talis pæna eſt a Deo agente,a quo omnis actio,ſm quod ordinata eſt,& ꝑ conſequens paſsio,ſumit principium,omnis autē pœna,inquantum iuſta,eſt ordinata. Quædā vero pęna ſimpliciter eſt in ablatione,vel defectu conſiſtens,ſicut ſubtractio grāæ:& hæ pænæ a Deo ſunt non tanquā agēte,ſed ſicut a non influente,quia in ipſo eſt influere, & non influere,& utriuſq; cauſa eſt ſua uoluntas.

¶Cum autem arguitur, quòd anima eodem inſtante,quo creatur,fœdatur: dicendum,quòd quāuis creatio,& infuſio ſimul ſunt reſpectu animæ:attamen differunt:quia creatio dicitur per reſpectum ad terminum a quo eſt anima tantum,infuſio verò per reſpectum ad duo,uidelicet ad principiū a quo anima procedit,& ad materiam,quam perficit. Cū itaque dicitur,anima creatione maculatur, ablatiuus poteſt denotare habitudinem alicuius cauſæ,& ſic falſum eſt, quia creatio animæ non eſt cauſa, ꝙ maculetur. Anima quippè ex creatione nil habet, ꝙ a Deo non ſit. Vel pōt concomitantiam deſignare, ſicq́; uerum:quoniam dum creatur, maculatur. Ex hoc tamen non ſequitur, quod Deus auctor ſit maculæ. Porro dum dr̄,anima infuſione maculatur, ſi ablatiuus deſignet habitudinem cauſæ: duplex eſt quia uel intelligit̄ infuſio eſſe maculæ cauſa ex parte principij a quo, & ita falſa: uel ex parte termini ad quē,& ſic eſt uera. Nec ſimile ē de aīa,& angelo. Angelus nāq; creatus eſt,nō ut corpis forma quēadmodum anima: ideo non ille,ſed iſta potuit ex parte corporis incidere maculam. Per quod alterius patet obiecti ſolutio. Hæc Thomas in Scripto.

Petrus. August.

¶At Petrus his conſentiens: Omne,ait,peccatum eſt priuatio modi,ſpeciei ac ordinis,ſm Auguſtinū. Duplex eſt autem priuatio boni. Vna boni iam habiti,ut cęcitas excęcati. Alia boni habendi,ut cæcitas illuminandi. Conformiter duplex eſt ſpiritualis priuatio,ſm quod duplex eſt genus peccati, utpote actualis,& originalis,Peccatum actuale eſt priuatio boni iam habiti,& quia non poteſt idem ſimul haberi,& non haberi,idcirco non poteſt rationalis creatura in primo ſuæ creationis inſtanti peccare. Peccatum verò originale eſt priuatio debiti nunquam habiti,ideo poteſt ineſſe in primo inſtanti creationis,non ex creatione,aut creatore,ſed corpore, cui infunditur anima. Hęc Petrus.

QVAESTIO IIII.

CONſequenter quæritur, *An decuit Deum infundere animam rationalem carni infectę.*

Arguitur primò cōtra ueritatem.

¶Videtur quòd non: quoniam hoc uidetur derogare infinitæ ſapientiæ Dei,utpote tam præclarum theſaurum tam fœdo infundere uaſculo: item diuinæ iuſtitiæ,animam innocentem inficienti,& quaſi uenenoſæ unire materiæ: diuinæ etiam pietati, immunē.ſ.animam tot,& tantis calamitatibus implicare. Secundò, ſpiritualis infectio peior, & uitabilior eſt corporali infectione,cū ergo leproſis conſulatur a coitū abſtinere, ne infectā generent prolem, apparet,ꝙ Deus potiùs conſulere debuerit hominibus a tali copula abſtinere, ex qua damnabilibus naſcitur proles. ¶Tertiò, ſapiens actor ſuum producit effectum iuxta exigentiam, & congruentiam finis. Cum ergo finis creationis hominum ſit æterna fęlicitas, cuius adeptio per originale impeditur pctm̄, vr̄,quòd nequaquam ſapientiſsimum deceat Deum animas unire corporibus, ex quorum unitionibus certiſsimè inficiuntur,& impediuntur a ſuæ conſecutione ſalutis.

¶Quartò,ſi Deus innoxium poneret in infernū, reputaretur iniuſtum: ergo & pari rōne vr̄ iniuſtū, quòd animam puram coniungit ſordido corpori, ex cuius coniunctione incidit in reatum damnationis perpetuæ.

AEgidius.

¶In contrarium eſt atteſtatio fidei Chriſtianæ,& ea q̄ iā dicent. Ad hoc rn̄det AEgidius in opuſculo de originali pctō. Sunt nonnulli de ſua intelligentia ꝑſumentes,ac diuina iudicia metiri nolentes,dicentes bonitatē,clementiamq́; diuinā nō dedere aīam corpori infundere maculato. Et qm̄ humana rō nō quieſcit,niſi dictorum rō aſsignetur,triplici uia oſtū do Deū iſtud decere, iuxta quod triplex bonū in rebus conſiſtit,uidelicet bonū uniuerſale, ſpeciale,& ꝑſonale. Prima uia hęc eſt: Ad ſummam,& uniuerſalem cauſam pertinet,principaliter procurare,intendere,ꝓſequi bonū uniuerſale,ꝙ eſt decor,& complementū uniuerſi,ad cuius ornatū,& cōplementū ſpectat uniuerſitas ſpērū,inter quas ſpes humana eſt de eminētioribꝰ una,ergo eiꝰ gn̄atio,& cōtinuatio nō

fuit

ſuit deſerenda pp originalis peccati diſpendium.

¶Secunda uia eſt: qm̃ toti ſpeciei humanæ noluit & potuit Deus prouidere contra originalis peccati incommodum, copioſum, ac ſalubre medium, utpote unigeniti filij incarnationem, paſsionem: ac cætera myſteria, ſacramentaq́;, atq: in Chriſto exaltauit naturam humanam ſuper omnem penitus creaturam, & de remedio cõtra originale ab exordio prouidit hominib⁹, quibus, & multa, ac maxima ſuper naturalia dedit chariſmata. ¶Tertia uia eſt, quia & originale peccatum eſt factũ diuerſis perſonis ſpeciei humanæ occaſio amplioris gratiæ, ac ſalutis, q̃bus diuerſa, & eminentia dona gratiæ gratumfacientis, ac gratiæ gratis datæ collata ſunt, prout in epiſtolis ſuis tangit Apoſtolus. Hinc exclamat Gregorius: O felix gratia, quæ talem, ac tm̃ meruit redemptorem. Et quamuis multi tantarũ non fiant participes gratiarum, hoc ex eorum negligentia contingit culpa, non ex redemptoris defectu, q̃ uniuerſos ad ſuam gratiã multipliciter conuocauit. Hoc Egidius.

Gregor.

Thomas.

¶In idem redit, ꝙ ſcribit Thomas, dicendo: Sicut bonum gentis diuinius eſt, quam bonum unius hominis, ſic bonum uniuerſi præpollet bono particularis naturę, ac ſingularis perſonæ, idcirco defectus in uniuerſum redundans, deterior eſt, ſi aũt multiplicatio humani generis tolleretur, in totius uniuerſi redundaret defectum. ¶Præterea ordo iſte naturalis eſt rebus, ut poſteriori ſublato, id quod prius eſt maneat, ut in commento primæ propoſitionis libri de cauſis habetur. Bonitas autem naturalis præexiſtit omni bonitati ſuperadditæ, tam acquiſitæ, quam gratis collatæ. Hinc ſubtracta bonitate gratuita originalis iuſtitiæ collata hominibus, ceſſare non debuit propagatio hominum naturalis, pręſertim cum Deo omnipotenti facultas ſuppeteret recuperandi hm̃oi damnum. ¶Et per hoc prima inſtantia ſoluitur, quia in iſto, quòd Deus naturalia conſeruauit, & gratuita tam copioſè recuperauit, maioraq́; gratiæ dona largitus eſt, atq; tam mitè, ac gratioſè redemit genus humanũ, ipſe omnipotentiam, pietatem, iuſtitiam, ſapientiam ac miſericordiam ſuam multo præclarius declarauit, & communicare dignatus eſt. ¶Ad ſm̃ dicendum, quod lepra eſt incurabilis morbus, originalis verò peccati languorem Deus fęliciſsimè ſanare, & inſtaurare decreuerat. ¶Ad tertium, quod Deus primò inſtituit genus humanum, prout conuenientius fuit eidẽ; ſed qm̃ primi parentes illum ſtatum corruperunt, prouidit Deus de alio modo ſalutis, nec opus inchoatum debuit omnino omittere, ſed miſericorditer reparare. Vnde & melius fuit animam infundi carni corruptę, ſed reintegrabili, quàm prorſus non fieri: ſicut, & melius eſſet theſaurum p̃tioſum collocare, in uaſe immundo, quàm penitus illum diſperdere.

¶Ad quartum, quod in inferno duplex eſt pœna. Videlicet pęna ſenſus, quæ eſt corruptio, & afflictio naturalis boni, ideo eſſet iniuſtum aliquem ſine demerito proprio illam pęnam inferri. Alia eſt pęna damni, quæ & pro originali peccato infligitur, quæ nihil ſubtrahit horum, quæ naturæ ex proprijs principijs ſuis debentur, ſed aliquid ſupernaturale, ad q̃ natura fuerat ordinata per donum gratuitum. Hinc iniuria nulla fit homini dum ſibi non datur: quod ſuæ naturæ non debetur, ut beatifica viſio Dei. Hęc Tho. in Scripto. Concordant Petrus, Richar. & alij.

Pœna damni abſque demerito proprio infligitur, nõ pœna ſenſus.

Bonauent.

¶Bonauentura quoq; Iuſtitia, inquit, dupliciter ſumitur. Primò, pro condecentia diuinæ bonitatis; Secundò, p̃ æquitate in meritorum retributione. Primo modo ſumendo iuſtitiam decuit diuinam iuſtitiam unire aiam carni infectæ, ne opus creatum, & læſum dimitteret irreparatum, nã & hoc decuit Deum ut conſeruatorem, cuius eſt opus ſm̃ capacitatem ipſius ſeruare in eſſe, & aliquid melius prouidere pro ipſo. ſic & ſummo uniuerſorum gubernatori iuſtum, & condecens, fuit calamum conquaſſatũ non prorſus cõfringere, ſed in melius renouare. Si aũt iuſtitia ſecundo mõ ſumatur, iuſtum non fuit aiam, quę adhuc nil boni, aut mali commiſerat, corpori ſic infecto coniungi. Hæc Bonauentura. Concordant in his Albertus, Vlricus alijq; communiter nec immorari oportet.

Eſai 41.

QVAESTIO V.

ADhuc quæritur hic, *Vtrum animæ rationales ex ſua creatione habeant æqualitatem in omnibus.* ¶Vr̃ quod non, quia in lib. Sapientiæ fertur de Chananeis, quod naturalis fuit eorum malitia. Ecõtra in libro eodem quidam fatetur, Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam. Quorundam ergo animæ naturalem, atq; ingenitam habent bonitatem. quorundam verò naturalẽ, innatamq́; prauitatem. ¶Secundò, quidam in naturalibus ſunt multo elegantiores, q̃ alij, utpote magis ingenioſi, ac in dolis meliores, & hoc ab exordio ipſis innatum eſt. ¶In oppoſitũ eſt, ꝙ uniuerſę animę rõnales eiuſdem ſunt ſpeciei, ſpecies verò rerum in indiuiſibili conſiſtunt.

Arguitur primo cõtra ueritatem.

In oppoſitum.

Aquinas.

¶Ad hoc Thomas rñdet. Quidam in angelis, & animabus poſuerunt materiam, & hi forſan aliquo mõ poſſent ſaluare differentiam animarũ in dignitate. Et huius opinionis vr̃ fuiſſe Magiſter, dicendo ꝙ eo modo differentia ſit in animalibus ſicut in angelis. Sed qm̃ ſupra probatum eſt, neque in angelis, neq; in animabus materiam eſſe, non poteſt inter animas rõnales eſſe diſtinctio penes dignitatem naturæ, aut ſm̃ gradus eſſentialis perfectionis, imò oẽs ſm̃ ſe nudè, & abſolutè conſideratæ, in natura ſunt pares atq; æqualis perfectionis. Diuerſitas verò & gradus eminentiæ, quibus quædam quibuſdam in naturalibus eminentiores cenſentur, uenit ex diuerſa corporis diſpoſitione. Vnde (ſm̃ Phyloſoph.) molles carne, apti ſunt mente. Quod. n. in aliquo recipitur, recipitur in illo ſm̃ modum, & diſpoſitionem recipientis. Hæc Thomas in ſcripto, ſm̃ quem de iſto ſupra plenius eſt tractatum.

Philoſop.

¶At vero Petrus circa hæc aliter vr̃, dicendo. Sicut Magiſter hic dicit, quemadmodum eſt diuerſitas attributorum, ac naturalium donorum in angelis, ita in animabus: quoniam erimus ſimiles angelis Dei in cœlo, hinc ſicut in angelis eſt inæqualis aptitudo naturæ ad gloriam, ita uidetur eſſe in nobis, Vnde uerò inæqualitas hæc ueniat, diuerſi diuerſimodè tradunt. Nam aliqui dicunt, quòd animæ rõnales habent quaſi ſpiritualẽ materiam, ex qua ſunt, & ſm̃ quod plus, vel minus de tali habent materia, ſm̃ hoc ſunt ſubtilioris naturæ, vel minus ſubtiles: Alij dicunt, ꝙ nõ habent materiam, niſi in qua ſunt, utpote corpus. & hi dicunt, quò ſm̃ diuerſitatem corporum prouenit a Deo diuerſitas animarum, qm̃ nobiliori perfectibili nobilior ſemper perfectio infunditur, ac debetur. Horum primum uerius eſſe vr̃, quia frequenter in corpore fragiliori melior anima inuenitur.

Petrus.

Matth 19.

¶Cumq; obijcit, ꝙ drĩa formalis diuerſificat ſpeciem: Rñdendum quod duplex differentia formarũ eſt. Vna formalis ſm̃ principia formalia, & hæc diuerſificat ſpeciem. Alia materialis ſecundũ diuerſitatem

tem materię, & hęc non diuerſificat ſpeciem. prima eſt differentia formæ ſecundum eſſentiam, ſecunda verò penes eſſe, ꝙ in materia habet. Hæc Petrus.

Richard⁹. ¶ Deniq; huic opinioni conſentit Richardus, & eam magis explanat, dicendo: Siue aīę rationales habeant materiam, ſiue non, credo ꝙ aliquæ ſiot alijs nobiliores ex creatione non ſolum in grīs ſupernaturalibus gratiſdatis, ſed itē in naturalibus donis. Conſtat nempè in aīa eſſe principium quoddā paſſiuū ſiue poſsibile, ſeu quod eſt, ēt ſi materia careat, ꝑ quod poteſt a Deo diuerſimodè tranſmutari. Videmus aūt in duobus indiuiduis eiuſdē ſpeciei, quod quamuis eſſentia materiæ non ſit in uno nobilior, quàm in alio, tñ qm̄ aliter paſſa eſt ab agente in uno quàm in altero, cauſantur per naturam materiæ, diuerſæ proprietates naturales in indiuiduis eiuſdem ſpeciei, ut in maſculo patet, & fæmina, & in hoībus diuerſarum complexionum. Ergo a ſimili quamuis animæ ſimiles ſint in eſſentia, attñ ratione ſui poſsibilis diuerſimodè tranſmutatæ ſiue diſpoſitę a creāte, poſſunt in eis cauſari proprietates diuerſæ naturales indiuiduis, non ſpeciei. Nam ꝗuis ſint ſupernaturaliter & voluntariè datæ: tamen inquantū ſunt inſeparabiles ab anima illa, & concordātes eius naturæ, nec eleuantes eā ſupra ſpeciem ſuam ſunt illi animæ quodammodo naturales. Hæc Richardus, qui de his multa conſcribit, quæ non uidentur philoſophiæ Ariſtotelis conſona.

Veruntamen Bonauentura quoque vr̄ huic opinioni plùs cōſentire: Quæritur, inquiens, utrum ſubtilitas ingenij, & habilitas memorandi, ueniant ex parte corporis, an ex parte animæ. Et ꝙ vero ex parte aīæ, vr̄ ſentire Magiſter: quod verò ex parte corporis: qm̄ anima, quæ ſm̄ ſe, & per ſe non uariatur per tempora, modo dementior eſt ad intelligendū, modo acutior, quod non vr̄ poſſe eſſe, niſi ex uaria corporis diſpoſitione. Dicendum, quod dictum Magiſtri ſatis probabile eſt, & quòd animæ dicunt̄ conſiſtere pares, non intelligitur per priuationem ordinis naturalium in præcellentia, ſed quantum ad priuationem ordinis in domino, & ſeruitute. Cumque corpus ſit ꝓꝑ aīam, non econtra, excellentia illa in naturalibus ex parte animæ uenit: non rōne principij, ex quo cū ſit ex nihilo, ſed rōne principij a quo hoc eſt a ſapientia conditoris, omnia ſm̄ congruū ordinem producentis. Nihilominus diſpoſitio corporis, multum confert ad exercitium habilitatum illarum, quamuis principalis cauſa non ut diuerſitatis habilitatum illarum: præſertim quia uidemus frequēter homines peioris complexionis eſſe ingenioſiores. Vnde cum uideamus quoſdam ad metaphyſicalia, quoſdam ad phyſica, quoſdam ad mathematica aptiores, ſi ratio horum quæratur, reſpondebit theologus hoc eſſe ex diſtributione donorum Dei, quæ omnia gratiæ appellant̄ a ſanctis. Philoſophus aūt diceret hoc eſſe ex uaria corporis diſpoſitione, & uterq; diceret bene, Sed theologus meliùs, utpote principaliorem cauſam aſsignans. Vnde Philoſophus libro de animalibus, aſsignando cauſas diſpoſitionis membrorum, ubi non inuenit cauſam principalem ex parte naturæ, recurrit ad diſpoſitionem conditricis ſapientiæ. Hæc Bonauentura.

Durand⁹. ¶ Porrò Durandus poſitionem ſequitur ſancti Thomæ: Aequalitas, dicens, ſeu inæqualitas animarum, poteſt attendi: primò, quo ad diſpoſitiones gratuitas, & ſic non ſunt ex creatione, ſeu ab origine æquales, cum animæ primorum parentum in originali iuſtitia ſint creatæ, & anima Chriſti i ſumma perfectione gratiæ, & gloriæ. Secundò, quantum ad perfectiones naturales, & hoc dupliciter. Primò. n. eſt quæſtio, an animæ, quo ad ſuas eſſentias ſint inæquales. Et vr̄, ꝙ non, cum forma ſubſtantialis non recipiat magis, & minùs. Secundò, an quantū ad ſuas potentias, ſeu naturales ꝓprietates, & ſic rurſus eſt diſtinguēdum. Nam quædam ſunt proprietates, ſeu uires cōes toti compoſito, ut potentiæ uegetatiuæ, ac ſentitiuæ, quædam ſunt ꝓpriæ ipſi animæ, ut potentiæ inorganicæ. Potentiæ illæ communes toti cōpoſito, nobiliores, & perfectiores ſunt in uno, quā in altero eiuſdem ſpeciei ſuppoſito ex diuerſa diſpoſitione ſubiecti, ſeu organi, de potentijs autem inorganicis ut ſunt intellectus, & uoluntas maior eſt difficultas, quia immediatè reſpiciunt eſſentiam aīæ, ex qua fluunt, & cui inſunt. Et ita ex parte animę nō poteſt eſſe inæqualitas uirium harum in diuerſis indiuiduis ſpeciei eiuſdem, nec ēt ex parte creantis, ꝗ quamuis animabus eiuſdem ſpeciei, & in eſſentia æqualibus poſſet concreare, ſeu dare inæquales proprietates, ſeu uires: non tamen hoc agit, quia ſm̄ Auguſt. in rerum creatione, non quæritur, quid Deus poſsit, ſed quid competat rerum naturis. Hinc inæqualitas uirium inorganicarum, contingit ex uaria corporis diſpoſitione. Nā corpore, & ſenſitiuis potentijs utuntur, ut inſtrumentis. Hæc Richardus. Auguſt.

Hinc ſm̄ Albertum, qui abundant in bonitate ſenſus communis, aptiores extant ad Phyſicā: qui in bonitate imaginatiuæ, ad mathematicā: qui aūt in bonitate cogitatiuæ, ad Metaphyſicā. Videmus quoq; ꝙ in infantulis, & obſeſsis, ac naturaliter ſtolidis, vſus rōnis totaliter ipedit̄ ob corpis indiſpoſitionē. Albertus.

QVAESTIO VI.

RVrſus quæritur. *Si ſola Eua peccaſſet, utrum originale peccatū, ſeu aliud quid trāſfuſum fuiſſet.*

¶ Vr̄ quod ſic, quia in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt, A muliere initiū peccati factū ē, & ꝑ illā oēs morimr. Eccleſ 25.

¶ Secundò, mr̄ miniſtrat ſubſtātiā, ſeu materiā carnis, ergo ad eam⁹ defect⁹, ac pœnę carnis trāſfunderent. ¶ Tertiò, a uaſe corrupto corrūpit̄ ꝯtētū in eo. Eua aūt fuit uas primū totius ſobolis propagatæ.

¶ In oppoſitum eſt illud Apoſtoli ad Romanos: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

Rom 5. Albertus. Anſelm. ¶ Ad hoc Albertus reſpondet: Hæc qō ſoluta eſt ab Anſelmo, dicente: Si Eua ſola peccaſſet, peccatū, ut perſonale in ea ſola māſiſſet, & Deus de corpore Adæ aliam fœminam produxiſſet, per quam cōmixtione mediante cum Adam, propoſitum Dei de hominum multiplicatione perficeret. Verum antiqui doctores Præpoſitiuus, & Gulielmus, Antiſioderenſis, dixerūt, quòd ſi ſola Eua peccaſſet, & Adam poſt peccatum eius per eam generaſſet, pœnam corporeæ fœditatis trans fudiſſet, non peccatum originale. Sed dictum Anſelmi probabilius mihi vr̄, ꝓꝑ uerbum Augu. dicentis: Diuinæ iuſtitiæ non cōgruit, ꝙ eos teneat pœna, quos ad pœnā nō obligat culpa. Hinc videret̄ iniuſtū, quod a matre reciperent fœditatē pœnalē, ꝗ non accipiunt culpā. Hęc Albertus.

¶ At verò circa hoc aliter Tho. ſenſiſſe vr̄: Pctm̄, dicens originale a primo parente traducitur inquantum ipſe mouet ad gn̄ationem natorum, ita quòd ſi materialiter tantum quis ex carne gn̄aret̄ humana, non cōtraheret originale peccatum. Cumq; ſm̄ Philoſophos principium actiuum in gn̄atione eſt a patre, materiam aūt mater miniſtrat: hinc peccatum originale non contrahitur a matre, ſed patre. Et ſm̄ hoc ſi Adam non peccante Eua peccaſſet, filij pctm̄

originale

originale non contraherent. Econtrario aũt eſſet, ſi Adã peccaſſet, & non Eua. Veruntñ quibuſdam, vr̃ quòd Eua peccante, ſi Adam nõ peccaſſent, filij fuiſſent immunes a culpa originali, contraherent tñ neceſſitatem moriendi, aliasq; paſſibilitates, & pœnalitates prouenientes ex parte materiæ, quàm mater miniſtrat: habuiſſent inquam illas nõn ſub ratione pœnæ, ſed ut quoſdam naturales defectus. Quod nõ vr̃ conueniens. Immortalitas.n. & impaſſibilitas primi ſtatus, non erat ex conditione naturæ, ſed ex dono originalis iuſtitiæ, ꝑ quam corpus ſubdebat aiæ, quamdiu aia fuiſſet Deo ſubiecta, defectus aũt originalis iuſtitiæ, eſt originale peccatum. Si ergo Adã non peccante, peccatum originale non transfunderetur in poſteros propter peccatum Euæ, manifeſtum eſt, quod in filijs non fuiſſet defectus originalis iuſtitiæ, ergo nec paſſibilitas, neq; neceſſitas moriendi. Hæc Thomas.

¶Ad auctoritatem verò Eccleſiaſtici reſpondet Albertus: A muliere fuiſſe initium peccati perſonalis, ſed non originalis in natura. Secundũ obiectũ ſolutũ eſt. Ad tertiũ rñdeť, ꝙ Eua nunq̃ fuit uas, in quo vnquã ſimul fuerit tota natura humana, in quã ſerpit originale peccatũ, ſed Adã fuit uas tale, in cuius lũbis oẽs hoĩes erant ſm corpulentam ſubſtantiam. Præterea uteros mulieris extrinſecum uas eſt ad paruulũ, ſemẽ uerò uiri formãs, uas extat intrinſecũ, ideo corruptio ſeminis uiri ſerpit in paruulũ, nõ corruptio utero matris. Hæc Alber. Aũt opinionẽ illã Antiſiodorẽ, & Præpoſitiui plurimi tenent.

¶Inſuper quidam hic quærunt, An Deus animas, quas creat quotidiè, faciat bonas, uel malas, mundas, aut immundas, iuſtas, aut iniuſtas. Ad ꝙ breuiter reſpondetur, ꝙ facit eas bonas bonitate naturali, non morali. Similiter creat mundas immaculatas, ſeu ſine labe peccati, prout ab ipſo egrediuntur: non autem facit iuſtas, nec tñ iniuſtas niſi iniuſtum purè negatiuè ſumatur.

A

An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahant, ut peccatum Adæ.

PRædictis adijciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos tranſeant, ſicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundaſſe: & ſi peccata parentum tranſeunt in paruulos, utrum omnium, qui fuerunt ab Adam vſque ad ipſos, an aliquorum, & non omnium.

Vtrũ originale peccatum ꝑ peccata priorũ parẽtũ multiplicetur & intẽdatur.

C

Quid ſuper hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur.

Aug. in Enchir. c. 47.

De hoc Auguſtinus in Enchiridio ambiguè diſſerit: videtur enim approbare, peccata parentum præcedentium imputari paruulis: non omnium tamen, qui fuerunt ab Adam, nec importabili & nimia ſarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: ſed tantũ eorum parentum, qui eos a quarta generatione præceſſerunt. Quod confirmat illis uerbis, quibus in Exodo dominus ait: Ego ſum Deus viſitans iniquitates patrum vſque in tertiam & quartam generationem: quaſi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia, quod eſt per moderationem diuinæ miſerationis. Exodi 20.

D

Eorum ponit documenta, qui dicunt tranſire in paruulos parentum delicta.

Et quod nõ illud ſolũ primi hoĩs delictũ paruulos teneat, ſed ẽt alia: illi quibus ita vr̃, ex eo cõfirmant, ꝙ ẽt paruuli, non modo maiores dicunť baptizari in remiſſionẽ peccatorum, per pluralem numerum: non per ſingularẽ, in remiſſionẽ peccati. Et Dauid de legitimo mr̃imonio ꝓcreatus, dicit. In iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis cõcepit me mr̃ mea. Non dicit, iniquitate, uel peccato. Vñ putant nõ tãtũ illud vnum pctm̃ originale, ſed ẽt plura, q̃ in peccato Adæ reperiri pñt, & alia parẽtũ pctã paruulis imputari:

Aug. ibidẽ c. 44
Pſalm. 50.

B

Quòd in illo uno primo peccato plura reperiuntur.

Quòd uerò in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Augu. in Ench. inſinuat. Pñt (inquit) intelligi plura peccata in una tranſgreſſione Adæ, ſi in ſua quaſi membra diuidať. Nam & ſuperbia eſt illic, quia hõ in ſua potius eſſe, quàm Dei ptãte dilexit: & ſacrilegium, qa Deo non credidit: & homicidium, qa ſe in mortem præcipitauit: & fornicatio ſpũalis, qa integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt: & furtum, quia cibus prohibitus vſurpatus eſt. & auaritia, quia pluſquam ſufficere illi debuit appetiuit, & ſi qd aliud in hoc vno pctõ inueniri põt. Deinde de parentũ ꝓcedẽtiũ peccatis, vtrũ paruulis imputenť, magis opinãdo, q̃ aſſerẽdo diſceptat, ita inquiens. Parentum peccatis paruulos obligari, nõ ſolũ primorũ hoĩum, ſed ẽt ſuorũ, de qbus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dr̃. Illa quippe diuina ſnĩa, Reddã peccata patrũ in filios, tenet eos ante regñationem vſq; adeo, ut etiã de legitimo mr̃imonio ꝓcreatus, dicat. In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mr̃ mea. Non dixit, in iniquitate, vel in peccato, cum & hoc rectè dici poſſet, ſed iniquitates, & peccata dicere maluit, qa & in illo uno, quod in omnes hoĩes ꝑtranſijt, atq; tam magnum eſt, ut eo mutareť humana natura, reperiunť (ſicut ſupra diſſerui) plura peccata, & alia parentum, q̃ non ita pñt mutare naturã, reatu obligãt filios, niſi gr̃a Dei ſubueniat. Sed de peccatis aliorũ parentum,

Aug. ibidẽ c. 45.
De parẽtũ peccatis ꝗ paruulos teneãt.
Exod. 20.
Pſalm. 50.

quibus ab ipſo Adã vſq; ad patrẽ ſuũ ꝑ gñationibus ſuis qſq; ſuccedit,nõ immeritò diſceptari põt,vtrũ oĩum malis actibus,& multiplicatis delictis originalibus,q naſcit̃,implicet̃,ut tãto peiùs,quanto poſterius quiſq; naſcat̃? An ꝓpterea Deus in tertiã,& quartã gñationem de peccatis parentũ poſteris eorũ cõminet̃,qa irã ſuã quantũ ad ꝓgenitorũ culpas,nõ extẽdit ulteriùs moderatione miſerationis ſuæ, ne illi,quibus regñationis gr̃a non ꝯfert̃,nimia ſarcina in ipſa æternã dãnatione ꝑmerent̃, ſi cogerent̃ ab ipſo initio gñis humani,oĩm ꝑcedentiũ parentũ ſuorũ originaliter peccata ꝯhere, & pœnas ꝓ eis debitas pendere.An aliqd aliud de re tanta ſcripturis ſanctis diligentiùs ꝑſcrutatis ac tractatis valeat,vel nõ,valeat reperiri,temerè affirmare nõ audeo. Ecce ꝑſpicuũ ſit, lectori Aug.ſuperiora dixiſſe,non aſſerendo,ſed diuerſorum opiniones referendo. Vide opiniones varias.

E *Oſtendit Auguſtinum ſibi fore contrarium,ſi id ſentiret.*

Alioquin ſibiipſi ꝯdicere oñderet̃,qui in eodem libro oĩum mitiſſimã dicit eẽ pœnã paruulorũ,q originali tñ tenentur peccato,his verbis: Mitiſſima ſanè pœna eorũ erit,q ꝑter pctm̃,q originale ꝯxerunt,nullum inſuꝑ addiderunt,& in cęteris,qui addiderunt, tanto quiſq; ibi tolerabiliorẽ hẽbit dãnationẽ,quanto hinc minorem habuit iniquitatẽ. Ecce hic apertè dicit,paruulorũ pœnã,oĩm aliarũ pœnarũ eẽ leuiſſimã. Quod ſi eſt,nõ ergo peccatis patrũ ꝑcedentiũ obligant̃ niſi Adæ. Si.n.ꝓ peccatis parentũ actualib.æternaliter punirent̃,& ꝓ ſuo originali,nõ iã minus,ſed fortè magis,q̃ ipſorũ parentes punirent̃. Nõ ergo ꝓ pctis parentũ actualib.nec ẽt ꝓ actualib⁹ primi parentis,ſed ꝓ originali quod a parentibus trahit̃,paruuli dãnabunt̃,ꝓ eo nullã aliam ignis materialis,vel ꝯſciẽ vermis pœnã ſenſum,niſi q Dei viſione carebũt in ꝑpetuũ. Vno ergo,& nõ pluribus peccatis paruuli obligati ſunt. Vñ ẽt a qbus illa opinio muniri vr̃,ſ q pctã,& iniquitates in paruulis aliqñ ſcriptura eſſe ſignificat,vtẽs plurali numero,ita determinat Aug ĩ eo.lib. Quia in ſcriptura ꝑ ſingularẽ numerũ pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet,ut ibi: Orã ergo ad Deũ,ut auferat a nobis ſerpentẽ,nõ ait,ſerpentes,quos patiebat̃ popul⁹. Et econuerſo ꝑ pluralẽ ſignificat̃ ſingularis numerus,ut in Euãg. Mortui ſunt.n.qui q̃rebãt aĩam pueri. Nõ ait,mortuus eſt,cũ loqueret̃ de Herode. Et in Exo.fecerũt Deos aureos,cũ vnũ fecerũt uitulũ,de quo dixerũt: Iſti ſunt dij tui Iſrael. Ita & illud originale vnũ plurali numero ſignificatur,cum dicimus paruulos in pctõrum remiſſionem baptizati,& in peccatis,vel iniquitatibus concipi.

Aug. in Enchir. c. 93. — Ar q. 1. ca. firmiſſimè & de conca. firmiſſimè. — Aug in Enchi. c. 44. — Num. 21. — Matth. 2. — Exod. 32. Pſal. 90.

F *An actuale peccatum Adæ ſit grauius cæteris.*

Hic q̃ri ſolet,vtrũ pctm̃ Adæ trãſgreſſionis, ex quo ꝑceſſit originale, & in quo pluræ ſupiùs notata ſunt pctã,grauius fuit cæteris peccatis. Quibuſdã ita eẽ vr̃, quia illud pctm̃ totam humanam naturam mutauit,ſicut Aug.dicit in Enchi. Illud vnũ pctm̃ in loco, & habitu tantæ fęlicitatis admiſſum,tam magnũ eſt,ut in vno hoĩe originał̃r, & (ut ita dixerim) radicaliter totũ genus humanũ dãnaret̃. Idem in lib.de Ciui.Dei: Tanto maiori iniuſtitia violatũ eſt illud mandatũ,q̃to faciliori poterat obſeruantia cuſtodiri. Nõdũ .n.ipſi volũtati cupiditas reſiſtebat,q de pœna tranſgreſſionis poſtea ſecutũ ẽ. His,alijſq; vtunt̃ auctoritatibus,qui illud pctm̃ cæteris aliorũ hoĩum peccatis grauius eſſe dicunt. Quod ẽt rõne oſtẽdere laborant,hoc mõ: Magis nocuit illud pctm̃, quàm aliquod aliorum,quia totũ humanum genus vitiauit,ac morti vtiq; ſubdidit, q nullo alio pctõ factum eſt. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum,quàm aliquod aliud.

Aug in Enchir. c. 48. — Aug li. 4. de ciu. Dei cap. 15.

G *Reſponſio contra illos,vbi alia peccata oſtenduntur illo maiora.*

Ad quod dici põt,quia licet illud pctm̃ humanam naturam mutauerit in neceſſitatem mortis,& in totũ genus humanũ reatũ diffuderit:non eſt tñ putandũ,grauius fuiſſe pctõ in ſpm̃ ſctm̃,q neq; hic,neq; in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quod verò totam humanam naturam corrupit,non ideo eſt,qa grauius fuit cũctis alijs peccatis: ſed quia ab hoĩe commiſſum eſt,qñ in vno hoĩe tota humana natura ꝯſiſtebat, & ideo tota ĩ eo corrupta eſt,maioremq; effectum mali ĩtulit,q̃tum ad multiplices defectus, q ex eo manauerunt: ſed non quantum ad pœnã æternã,quã grauiorẽ nõ meruit,quã plures poſtea meruerũt ꝑ alia pctã: imo alios grauiorẽ ꝓmeruiſſe credim⁹ irã,quam Adam meruerit. Matth. 12.

H *An illud peccatum ſit primis dimiſſum parentibus.*

Si verò quæritur,an illud peccatum fuerit dimiſſum primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam conſecutos. Vnde Augu.in lib.de bapt.paruulo.ait, Sicut illi primi parentes poſtea iuſtè viuendo creduntur per domini ſanguinem ab extremo liberati ſupplicio: non tamen in illa uita meruerunt ad paradiſum reuocati: ſic caro peccati etiam remiſſis peccatis,ſi homo in ea iuſtè vixerit,non continuò meretur eam mortem non perpeti,quam traxit de propagine peccati. Aug.

I *Quòd peccata parentum viſitantur in filios, & quòd non ſunt aduerſa, quæ Deus dicit in Exo. & in Ezech:*

Et licet peccatis parentum niſi Adæ paruuli non obligentur: non eſt tñ diffitendum,
peccata parentum in filios redundare, ſicut Dñs in Exo. ad Moyſen ait; Ego ſum Deus Exodi 20.
fortis zelotes, viſitans iniquitates in filios vſq; in tertiam, & quartam gñationem, his q
oderunt me. His uerbis aptè inſinuat, ꝙ Deus reddit peccata patrum ſuper filios tertios
& quartos. Huic autem vr̃ aduerſari, ꝙ Dominus ait in Ezech. Quid eſt, ꝙ inter vos para
bolam uertitis in prouerbium iſtud, dicentes: Patres comederunt uuam acerbam, & dē
tes filiorum obſtupeſcunt? Viuo ego dicit Dñs, ſi erit uobis ultra parabola hæc ꝓuerbiũ Iezec. 18.
in Iſrael. Ecce omnes aĩæ meæ ſunt: ut aĩa patris, ita & aĩa filij mea eſt: & aĩa, q̃ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquita
tem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. His verbis vr̃ Deꝰ
corrigere per prophetam, ꝙ maledixerit in lege. Si.n. peccata patrum reddit in tertiam,
& quartam generationem, iuſtitia vr̃ Dei eſſe, ut alius puniatur. Quomodo.n. iuſtum eſt
alium peccare, & alium peccata *lugere? *Luere.

K *Determinatio præmiſſarum auctoritatum conuenientiam oſtendens.*

Sed ut ait Hiero. Ne lex, & ꝓphetæ.i. Exo. & Iezech. imo ipſe Deus, qui & hic, & ibi lo Hiero. lib. 6. ſuper Iezech. c. 18.
cutus eſt, in ſnĩa diſcrepare videbantur, attẽdamus finẽ illius auctoritatis Exo. Dicto.n.
reddã iniquitates patrũ in filios, addit, his q oderũt me. p ꝙ euidenter oſtendit, nõ ideo
puniri filios, qa peccauerunt pr̃es, ſed qa eis ſiľes quodã hr̃ditario malo Deum oderũt.
Illud ergo, ꝙ in Exo. Dñs dicit, ſicut Hierony. tradit, non id ſonat, ꝙ multi æſtimant;
nec eſt ſimile huic prouerbio, patres comederunt uuam acerbam &c. Illud.n. Exo. Hie- Hiero ibi. Augu ſup. Pſal. 108.
rony. ſuper Ezechie. & Aug. ſuper Pſalm. Deus laudem meam ne tacueris, de filijs pc̃tã
patrum imitantibus accipiendum cẽſent, ſuper quos dr̃ Deus reddere peccata patrum,
quia punit eos, eo quod imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non
itaq; corrigit Deus in propheta, ꝙ ante dixerat in lege, ſed quomodo intelligendum ſit,
aperit. Vnde & illos, qui prauè intelligebant, arguit, q dicebant: Patres comederunt & c.

L *Quare dixerat in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauit.*

Veruntamen ſi de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam
generationem tantum commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur,
qui peccata patrum imitantur: & quare patres commemorauit, cum & illi omnes mali
ſint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur. Sed ideo patres ſpecialiter nomina Solutio.
uit, quia maximè patres filij imitari ſolent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quar-
tam generationem ideo commemorauit, quia ſolent parentes interdum tamdiu uiue-
re, donec filios tertios, & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum im-
pietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligi-
tur ad literam, quod in Exodo dicitur.

M *Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundum myſterium.*

Quod etiam myſticè intelligendm eſſe oſtenditur, ex eo, quod parabola dicitur. Si.n.
parabola eſt, vt ait Hieronymus. aliud verbis ſonat, aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita
ediſſerunt. Patrem in nobis eſſe dicunt, leuem punctum ſenſuum, ſ. primum motum Aug lib 6. ſup Iezec. cap 18.
ſuggeſtionis, vel cogitationis. Filium uerò, ſi cogitatio conceperit peccatum: in quo no
tatur conſenſus & delectatio mulieris. Nepotem, ſi quod cogitaueris, atq; conceperis,
opere compleueris, uel complere decreueris: in quo notatur conſenſus uiri ſiue patra-
tio peccati. Pronepotem autem, ſi non ſolum feceris, ſed in eo glorieris: & hæc eſt quar-
ta generatio, non quia tres præceſſerint: ſed quarta dicitur, quia quarto loco a primo
motu, qui eſt quaſi pater, enumeratur: Deus ergo primos & ſecundos ſtimulos cogita-
tionem, quos græci propatheos vocant, ſine quibus nullus hominum eſſe poteſt, nõ pu
niet ęternaliter: ſed ſi cogitata, quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, q̃
ſunt mortalia peccata, & tertia, & quarta generatio.

N *Per quid probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter.*

Ad probandum verò, ut ait Hieronymus, quòd primus pulſus cogitationis non pu- Hiero, ubi ſupra Gen 2.
niatur æternaliter a Deo, illud de Geneſi aſſerendum eſt. Cham enim peccauit irridens
nuditatem patris, & ſententiam non ipſe, ſed filius eius Chanaan accepit: Maledictus
Chanaan, ſeruus erit fratrum ſuorũ. Quæ enim iuſtitia eſt, ut pater peccauerit, & filius
punitus ſit? Sed in miſterio illud dictum eſt.

Summa diſtinctionis 33.

PRæhabita diſtinctione tractatum eſt. Verũ & qualiter originale peccatum in baptiſmate deleatur: iam inueſtigatur, an etiam actualia proximorum parentum peccata, vna cum originali traſfundantur in prolem. Et circa hoc inducit, atque exponit beati Auguſtini reſponſionem. Quo circa oſtendit, quòd in primò Adæ peccato fuerunt plures vitiorũ deformitates. Augustin. Deinde circa expoſitionem reſponſionis Auguſtini tractat de pœna ſoli originali peccato debita, ac reddenda. Conſequẽter inquirit, an primũ Adæ peccatum fuit grauiſſimum. Quo circa duas ponit opiniones, verioremque eligit, ac confirmat. Oſtendit quoq; primos pœnituiſſe parentes. Poſt hæc redit ad primam quæſtionem, elucidãdo qualiter peccata parentum puniantur in filijs eis vè imputentur. Et circa hoc ponit verum intellectum auctoritatum ſcripturæ, quas allegauit.

QVAESTIO. I.

Arguitur contra veritatem, Exo. 20. HIc quæritur primò. *Vtrum peccata proximorum parentum, imo, & propinquorum progenitorum, tuſtè imputentur dimittes, poſteris, & puniantur in poſteris ipſis*. ¶ Videtur, quod ſic, quoniam in Exodo dominus proteſtatur. Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios uſque in tertiã, & quartam generationem. Rurſus, Moyſes loquitur Deo: Exod. 34 Dominator domine, qui reddis iniquitatem patrum filijs, ac nepotibus in tertiam, & quartam generationem. Idem habetur apud Ieremiã. Ierem. 31.

¶ Secundò, cauſa remotiua non operantur in cauſatum niſi per cauſas ſecundas, & proximas, ergo, nec originale peccatum deriuatur in poſteros, niſi per actuali proximorum, ac propinquorum peccata parentum.

In oppoſitum Ezech. 18. ¶ In oppoſitum ſunt auctoritates ſcripturæ, vt quod per Iezechielem dominus ait, Filius non portabit iniquitatem patris.

Alexãder. ¶ Ad hoc Alexander reſpondet: Originale peccatum non tranſmittitur niſi á primis parentibus, nec proximorum, aut intermediorum parentum peccata in poſteros transferuntur, alioquin quãto filij eſſent poſteriores, tanto eſſent miſerabiliores, iniquiores, ac magis dãnabiles. ¶ Præterea cum in Exod. 20. Exodo dicitur, Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, additur terminus per hæc verba, vſque in tertiam, & quartam generationem. Ergo ex peccatis aliorum parentum non contrahitur peccati corruptio, quamuis contrahatur aliqua pęna, iuxta illud Ieremiæ in Threnis: Thren 5. Patres noſtri peccauerunt, & non ſunt, & nos iniquitates eorum portauimus. Anſelmus Anſelmus quoque libro de cõceptu virginali: Proximorum, inquit, parẽtum peccata ad originale arbitror non pertinere. Si enim Adam nequiſſet ad eos, quos gñaturus erat, originalem iuſtitiam producere, nequaq̃ potuiſſet eis iniuſtitiam originalem tranſmittere, cũq; nullus poſt Adam valeat poſteris originalem communicare iuſtitiam, patet, quod, nec originale peccatũ. Qđ ſi dicatur, ꝙ originale peccatũ augetur in poſteris à parentibus proximis, hoc ſtare non valet. Nã vbi nulla iuſtitia eſt, nulla, põt auferri, & ubi nulla põt auferri, nulla põt iniuſtitia addi, ſaltem originalis, quæ nõ eſt niſi carẽtia iuſtitiæ debitæ. Ad auctoritates ergo dicẽdũ, ꝙ intelligunt de viſitatione iniquitatum in prole, quantũ ad pęnas nonnullas ꝑferri in prole, peccata parentũ ſectante. Propter quod Exod 20. dominus addit in Exodo, His q oderunt me. Sic verò nõ eſt in originali peccato, ꝙ poſteri contra hũc quamuis paterni ſceleris non exiſtant imitatores.

Vnde ſuper illud ad Romanos, quinto. Sicut per Roma. vnum hominẽ aſſerit Auguſtinus: Quẽmadmodum Auguſt. Chriſtus præter imitationis exemplum, dat occultiſsimam, fidelibus gratiã, quam latenter infundit, & paruulis, ita & Adam præter imitationis exemplum, occulta tabe carnalis concupiſcentiæ tabificauit in ſe omnes ea ſua ſtirpe gignendos.

¶ Denique, quoniam primi parentes poterant poſteris ſuis originalem conſeruare iuſtitiã, quòd alij parentes non poterant, ideo ipſi ſoli poterant poſteris tranſmittere culpam originalem. Nec ꝗunt proximi parentes in ſobole ſua originale peccatum augere, ſed quod effectus ex illa corruptione celerius eliciatur, ſuis poſſunt demeritis procurare. Hæc Alexander, cuius reſponſio ex ſequentibus fiet euidentior. Hæc namque materia difficilis eſt.

Bonauen. ¶ Circa quam ſcribit doctor deuotus: Peccata parentum tranſire ad prolem intelligi poteſt tripliciter, vtpotè punitione, imitatione, transfuſione. Peccatum parentum tranſit in filios tripliciter. Primò autem eſt duplex, videlicet temporalis, & æternalis; Punitione æterna non tranſit ita, vt quis damnetur ꝑ ſolo parentis peccato. Vnde Anſelmus Anſelmus. libro de virginali ↄceptu. Paruuli ait, non damnant pro culpa Adæ tantummodo, ſed ꝑ propria culpa, quamuis non agendo, ſed contrahendo habeant eam. Punitione autem temporali patitur punitur in filio, ſicut ſcriptura oſtendit, atq; videmus. Vnde tranſit peccatum parentis in prolem, ſiue volentẽ, ſiue nolentẽ, & hoc eſt de ſeueritate diuinæ iuſtitiæ. Imitatione demum tranſit peccatum diaboli in genus humanum, peccatumq; Adæ in poſteros, & peccata proximorum parentũ in filios frequenter, Sed iſta tranſitio non eſt, niſi in volentes. Transfuſione vero tranſit originale peccatum in poſteritatem, quia in Adam tota natura obligabatur ad originalem iuſtitiam filij autem in proximis parentibꝰ ita, nõ obligantur noua obligatione ad æquitatem: quibus tamen quandoque meritis parentum ſuorũ multa deſuper beneficia condonauẽ, ſicut & illorũ demeritis interdum temporalia incommoda proueniunt proli. Hinc libro de conceptu virginali Anſelmus. fatetur Anſelmus: Non negõ, propter merita bona parentum, filijs multa, & magna beneficia animæ, corporisq; ↄferri: Propter peccata quoq; parentũ, filios, ac nepotes, vſq; in tertiam, & quartam generationem, & forſitan vltra diuerſis in hac vita tribulationibus flagellari, eaq; perdere bona corporis, & animæ, q̃ forſitan conſequerentur, ſi iuſti fuiſſent eorum parentes. Hæc Bonauentura. ¶ Cuius reſponſio adhuc ſtudioſum animum non quietat. Quod eñ ꝑles ꝑ peccatis parentum temporaliter Dio. Car. affligatur, ac multis bonis priuetur in corpore, cum nequaquã communicet, nec particeps ſit culparum parentum non vr̃ diuinæ conſonare iuſtitiæ, imò mirabilius ſonat, quòd etiam multis bonis priuetur in anima, maximè cum proles ſecundum animam ſit ſolum à Deo, nec aliquid ſuorum parentum.

Thomas. ¶ Itaq; circa hęc pleniùs, ac planiùs ſcribit Thomas: Proles, inquiens, dupliciter poteſt ↄſiderari. Primò, Qualiter tẽporaliter ꝑles poſſit pleᵭi ꝑ pctõ parentum. vt eſt quædam perſona. Secundò, vt eſt res quædã parentum, quoniam ad fœlicitatem ciuilem inter alia bona fortunæ, quæ ꝑſunt organicè, ꝑles eſt, vt dicitur primo Ethicorum: eſt autem res parentum quantum ad id, quod trahit a parente, & quantum ad res mundi, de quibus filius patrem iuuare tenet. Sed quantum ad animã, q̃ immediatè à Deo creat̃, non eſt res parentis carnalis, ſed creatoris, iuxta illud Iezechielis: Sicut anima patris mea eſt, ita & anima filij. Porrò culpam conſequitur duplex pęna.

Vna

Vna per ſe, quæ ad animam pertinet, & in præſenti, ut amiſsio gratiæ, perturbatio cóſcientiæ, & conſimilia: & in futuro, ut pęna inferni. Talibus ergo pęnis proles pro peccatis parentum nunquam punit, quia hæc pœna prolem non attingit, quo ad id, quod eſt res patris. Alia pœna cóſequitur peccatum quaſi per accidens, ut corporales infirmitates, pœnæq; temporales. unde nec ſemper, nec omnibus peccatoribus infliguntur, ſed ſecundum moderamen diuinæ prouidentiæ exhibentur. Et tali pœna proles pro peccato parentis interdum punitur, niſi ex parte filij fiat obſtaculum, ut quando eſt contrarius peccatis parentum uirtuoſè uiuendo. Hæc quippe pœna prolem attingit, quantum ad id, quod eſt aliquid patris, ſeu res aliqua ſui parentis, quemadmodum etiam, quandoque pro exceſsibus hominis, occiduntur pecora eius, effodiunturque domus, in quibus nulla eſt culpa. Et de huiuſmodi pęnis intelliguntur præallegatæ autoritates, atque de his qui imittando peccata parentum non præbent obicem ultionis. ¶ Denique in filio peccata patris ſequente, duplex eſt ratio, cur temporaliter puniatur. Prima, quoniam ipſemet peccat, patrem peccantem ſequendo. Secunda, quia eſt res patris, ſicque etiam pater punitur in eo. Itaque iuxta hæc, imitatio illa non eſt prima cauſa pro qua filio pœna infligitur, ſed quaſi media cauſa, per quam influentia primæ cauſæ ad effectum coniungitur. Vis enim, ſeu reatus peccati parentis, non peruenit in filium, ſi peccato parentis reſiſtat, ſed per mutationé quodammodo continuatur. & ſic filius pro peccato parentis aliquo modo punitur, imo, & ſic ſecundum humaná iuſtitiam, filij pro peccatis patris rei criminis læſę maieſtatis, exhęredantur, truncantur, ac alijs modis grauantur. Non tamen humana iuſtitia punit in hoc caſu filiú in bono iam accepto, ſed accipiendo. Non enim ſi pater peccat, filius iam natus truncatur: nec filius emancipatur, exhæredatur, ſed per accidens pœna patris redundat in filium, dum patri auſertur id, quod ex patre tráſire debebat in filium. Notandumque, quòd po-

Gregori.

pulus eſt res aliqua ſui regis, idcirco interdum pro peccato regis punitur, ut patet 2. Regum de Dauid, & populo eius. Quod ſecundum Gregorium præcipue accidit, quando populus promeretur re-

Dionyſi.

um regem habere, uel ut rex permittatur in culpam cadere, Hæc Thomas in Scripto.

¶ Quibus obijci poſſet, quòd in ſubuerſione Sodomitarum innocentes paruuli fuerunt ſulphureo igne combuſti. Similiter in egreſſu filiorum

Ioſue. 21.

Iſrael in terram promiſsionis, innumerabiles infantes fuerunt occiſi. Inſuper per Iezechielem dominus dixit, Occidam in te iuſtum, & impium, quod ad literá dictum eſt, de occiſione Iudeorum in Ieruſalem à Chaldæis. Item in captiuitate Iudæorum a Babilonijs, Daniel, & ſocij eius, ac alij

Dan. 1.

quidam iuſti fuerunt in captiuitatem tranſducti,

Tobiæ. 2.

quemadmodum, & Thobias in captiuitatem decé tribuú ab Aſſyrijs, Vnde elicitur, quòd non ſolum filij peccata patrum ſequentes, ſed etiam innocentes, imo, & parentum uitijs reſiſtentes, ac iuſti, temporaliter affliguntur pro ſuorum uicinſitate parentum. Nempe ſi auctoritates illæ ſolum loquerentur de filijs peccarentum ſequentibus, dominus nó addidiſſet, uſq; in tertiam, & quartam generationem, quia in filijs uitia progenitorum ſequentibus, uiſitantur peccata parentis in generationes multo ulteriores.

¶ Igitur pro horum ſolutione péſandum, quòd Thomas ſcribit in prima ſecúdæ, quæſtione 87. Pœna, inquiens, dupliciter ſumitur. Primo modo ſimpliciter, vt eſt pœna, & ita pro propria culpa infligitur. Secundò, inquantum eſt ſatisfactoria, quæ eſt voluntaria. Et loquendo de hac ſatisfactoria pœna, contingit quòd vnus portet pœnam alterius, inquantum ſunt quodammodo vnum, ſicut inter homines ſeinuicem amantes videmus, quòd vnus transſert in ſe debitum alterius. Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquantum habet rationem pœnæ, ſic vnuſquiſque ſolum pro ſuo peccato punitur, quoniam actus peccati eſt aliquid perſonale. Vbi ſciendum; quod interdum aliquid videtur pœnale: quòd tamen ſimpliciter loquendo non habet rationem pœnæ. Pœna quippe eſt ſpecies mali, malum vero eſt priuatio boni. Cumque ſint plura hominis bona, vtpotè animæ, & corporis, exteriarumque rerum, contingit interdum, quòd homo patiatur detrimentum in bono minori, vt augeatur in bono maiori, vt dum patitur detrimentum pecuniæ propter corporis ſanitatem, aut detrimentum in vtroque illorum propter gloriam Dei, ac animæ ſuæ ſalutem. Et tale detrimentum non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundum quid, idcirco non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Nam, & medici propinant infirmis potiones amaras, quatenus conferant ſanitatem. Sic ergo loquendo de pœna, vt habet rationem medicinæ, vnus interdum punitur pro peccato alterius. Nempè vt tactum eſt, detrimenta corporalium rerú, aut etiam corporis, ſunt medicinæ pœnales, ordinatæ ad animarum ſalutem. Vnde nil prohibet aliquem talibus pœnis puniri à Deo, vel homine pro peccatis alterius, ſcilicet filios pro patribus, & ſubditos pro dominis ſuis, inquantum ſunt res quædam illorum: ita tamen, quòd ſi filius, aut ſubditus eſt particeps culpæ huius, pro qua infligitur talis pœna medicinalis, habet ipſa afflictio rationem pœnæ tam quo ad eum qui punitur, quam quo ad illum, pro quo punitur. Si verò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ, quantum ad eum pro quo punitur: quantum verò ad eum qui punitur, rationem medicinæ tm̃. Ordinatur namq; ad bonú animæ ſuæ, ſi patienter ſuſtineat. Pœnæ autem ſpirituales non ſunt tm̃ medicinales, qm̃ bonum aiæ (quod Deus eſt, ſeu animæ ſalus) non ordinatur ad aliud melius bonum. Hinc in bonis animæ nullus patitur detrimentum, niſi pro propria culpa, nec vnus punitur pro alio. Nam quantum ad animam, filius non eſt res patris. Ideo dominus huius rei cauſam aſsignans, dicit per Iezechielem: Omnes animę meæ ſunt. Specialiter quoq; dicuntur peccata parentum puniri in filijs, qm̃ filij in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandum propter cóſuetudinem, & exemplum parentum. Ideo etiam additur, vſq; in tertiam, & quartam generationem, quia tam diu conſueuerunt homines viuere, vt vſq; in tertiam, vel quartam generationem videant, & ſic mutuo videre poſſunt, & filij peccata patrum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum. Hæc Thomas in Summa.

¶ Ex quib. patet ad pṫacta ſolutio. Nam, & paruulis illis per mortem medicinaliter eſt prouiſum, ne ad adultam ætatem venientes, grauiorib. inuoluerent ſceleribus, ſicq; non ſolú pęná damni, ſed & pęnam ſenſus æternalit paterent. Iuſtis item ita occiſis fuit paſsio mortis corona gloriæ amplioris. Hinc innoteſcit quòd homo nó ſemp affligit pro ppria culpa, &

quòd

Quòd pœna infligitur non ſolum pro culpa patientis, ſed interdum pro ipſius exercitatione, profectu & gloria ampliori, proximorumve ædificatione, aut pro gloria Dei, ut patuit in Iob, Tobia, & multis glorioſis martyribus. Hinc de cœco nato dixit Saluator: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ſed ut

Johan. 9. Johan. 11.

manifeſtent opa Dei in illo. Atq; de Lazaro: Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius hominis per eam.

¶ At uerò in præinductis ſcriptis Tho. ſn̄ taliter cõtinentur, & eis concordant ſcripta Petri, Richardi, & plurium aliorum, rñſiones quoq; Alberti, & Durandi. A diuerſis ẽt doctoribus hic multa quærunt, q̃ & in textu tangunt: uidelicet, An peccatum originale ſit unum, uel plura, Et utrum æqualiter ſit ĩ omnibus. Vtrum fuerit grauiſsimũ, An multa uitia in ſe contineat. Et de pœnis ipſum ſecutis: De quibus cum præinducta modo ſint multa, pertranſeo.

QVAESTIO II.

SEcundò hic principaliter quærit. *De pœna originalis peccati, uidelicet an puniatur dolore ſenſibili,*

Arguitur primò cõtra ueritatem.

¶ Et continet hæc q̃ô duo. Primùm, an animæ in originali peccato ſeparatæ a corpore, habeant pœnam ſenſus, habituræ poſt reſurrectionem finalem hmôi pœnam in corpore quoq;. Secundùm eſt, an interiore dolore, ſeu mœrore afficiantur de amiſſione felicitatis æternæ. Quod autem ſenſibilem habeant pœnam, imo ignis punitionem, vr̃ beatus Auguſt. in multis locis ſenſiſſe, quamuis dicat pœnam eorum mitiſsimam, comparatiuè loquendo. Deniq; in lib. de Fide ad Petrum. Firmiſsimè, inquit, tene, & nullatenus dubita, paruulos, qui ſine ſacramento baptiſmatis de hoc ſeculo tranſierunt, æterno ſupplicio puniendos. Secundò, pœna poſt hanc uitam, excedit pœnam vitæ præſentis. ſed pro originali infligũtur multæ pœnæ ſenſibiles in hac uita, ut patuit, ergo multo plùs in futuro. Tertiò, ſicut in peccato actuali eſt conuerſio, atq; auerſio, ita in originali loco auerſionis eſt carentia originalis iuſtitiæ, & loco conuerſionis concupiſcentia, ſeu libido. Sed peccato actuali rõne conuerſionis debetur pœna ſenſibilis, ergo & originali rõne libidinis. Quartò originale peccatum eſt grauius ueniali, cum ſubtrahat gratiam, & æternam recipiat pœnam. cum ergo ueniali debeatur pœna ſenſibilis, multa plùs originali. Quæritur quoq; an reſurgent, & qualia corpora deinceps habebunt.

¶ Inſuper quidam ſic arguunt, In paruulis nõ baptizatis manent originale, & quatuor uulnera animæ pro illo inflicta, uidelicet, malitia, ignorantia, cõcupiſcentia, ira, Et per hæc ſunt animæ illæ a Deo auerſæ, & ad creata inordinatè conuerſæ.

Thomas. Iſai. 27.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Culpam oportet pœnam eſſe proportionatam, ſm̃ illud Iſaiæ: In menſura contra menſuram, cum abiecta fuerit, iudicabo eam. Defectus aũt originalis peccati non eſt per ſubtractionem alicuius, q̃ humanam naturam conſequitur ex naturalibus ſuis principijs, ſed per ſubtractionem ſuperadiuncti: nec culpa illa ad hunc hominem pertinet, niſi ſm̃ quod talem habet naturam, quæ deſtituta eſt hoc bono, quod in ea potuit eſſe & conſeruari: ideo nulla alia pœna ei debetur, niſi ſubtractio finis, ad quem ordinauit hoc donum ſubtractum, uidelicet ſubtractio ſupernaturalis beatificæ viſionis. Quod ſi aliqua pœna ſenſibilis poſt mortem pro originali infligeretur peccato, puniretur iſte non ſm̃ hoc, quod habuit culpam: q̄m pœna ſenſibilis pertinet ad id, quod perſonæ eſt propriũ, quia per paſsionem huius particularis pœna eſt talis. Hinc ſicut culpa non fuit per actionem eius, ita nec pœna debet eſſe per paſsionem ipſius, ſed ſolũ per ſubtractionem illius, ad quod natura per ſe inſufficiens erat. In alijs uerò perfectionibus, & bonitatibus, quæ humanam ſequuntur naturam, nullum ſuſtinebunt detrimentum damnati pro ſolo originali peccato. Idcirco in prætactis auctoritatibus Auguſtini, per ſupplicium pœna intelligitur damni, ſicut & nomine ignis quælibet pœna ſolet in ſcripturis deſignari. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porrò de hoc, an habebũt interiorem dolorem ſiue triſtitiam de tantæ fęlicitatis amiſsione, reſpondet: Circa hoc eſt triplex opinio. Vna, quòd nullum ſuſtinebunt dolorem, quia rõ intm̃ erit obtenebrata in eis, q̃ non cognoſcent ſe amiſiſſe, quod amiſerunt. Quod probabile non vr̃, quod. ſ anima a corporis onere ſeparata, non ea cognoſcat, q̃ ſaltem rõne inueſtigari poſſunt, & etiam multo plura. Hinc ſecunda opinio eſt, quod in ipſis eſt perfecta cognitio eorum, quæ cognitioni ſubiacent naturali, & Deum agnoſcent, ſcientq; ſe eſſe priuatos beatifica viſione, & dolorem inde aliquem ſentient, qm̃ tñ in eis mitigabitur, inquantum non propria uoluntate eam demeruerunt. Sed nec hoc vr̃ probabile: qm̃ dolor ille paruus eſſe non poſſet de tanti boni amiſsione, & præcipuè ſine ſpe reparationis. Vnde pœna eorum non eſſet mitiſsima. Præterea eadem rõne, qua dolore ſenſibili exteriùs non punientur, etiam dolorem interiorem non ſentient: qm̃ dolor pœnæ, delectatio culpæ correſpondet. Hinc remota delectatione a culpa originali, omnis dolor ab eius pœna excluditur. Hinc 3. opinio eſt, quod in naturali cognitione erunt perfecti, & ſcient ſe eſſe priuatos uita æterna: nec tñ inde dolebunt. Nempè ex

Paruuli non dolebunt de felicitatis carentia.

hoc, quòd aliquis caret eo, quod ſuam proportionem excedit, non cruciatur, ſi rectè ſit rõnis, quemadmodum ſapiens homo non contriſtatur de hoc, quod non poteſt uolare, uel quia non eſt Imperator, aut rex, cum hoc ſibi debitum non ſit Sed affligitur, ſi eo priuetur, ad quod aptitudinem habet. Dico ergo, quòd omnis homo vſum liberi arbitrij habens, proportionatus eſt ad obtinendum uitam æternam: quoniam poteſt ſe ad gratiam præparare, per quam uitam æternam merebitur. Ideo qui in hoc deficiunt, maximum habebunt dolorem: qm̃ id amittunt, quod poterant obtinere. Pueri autem vſum rõnis nondum adepti, ad adipiſcendum gloriam æternalem non fuerunt aptati, nec apti, idcirco de eius carentia non dolebunt, imo magis gaudebunt de hoc, quod multum participabunt de bonitate diuina in perfectionibus naturalibus. Nec poteſt dici, quod fuerunt proportionati ad ſalutem, quia ab alijs poterant baptizari, ſicut & alijs multis factum eſt pueris hoc quippè ſuperexcedentis eſt grę, ut aliquis ſine actu ꝓprio præmietur. Hinc defectus gratiæ talis non magis cauſat triſtitiã in pueris illis, quam in ſapientibus, q̃ gr̃as illas non habent, quas ſimiles eis habuiſſe cognoſcunt.

¶ Inſuper, ſi de ſua pœna, ſeu carentia viſionis diuinæ dolerent, cũ pęna illa ſit eis iuſtè a Deo inducta, uolũtas eorũ diuinæ cõtrariaretur iuſtitiæ, ſicque actualiter eſſet deformis, quod non conceditur.

¶ Sed obijci poteſt, quia (ut ait Chryſoſtomus) hoc in damnatis eſt pœna grauiſsima, quod viſione carent diuina, imo hoc grauius eſt, quàm igne torqueri gehennæ. ergo & pueri pœna damni damnati, inde dolebunt.

Iterum,

Iterum, immunitas à culpa, dolores non minuit, ſed augmentat, ut ſi quis ſine demerito ſuo exhæredatur, aut mutiletur, grauiùs contriſtatur. Pueri ergo, qui ſine proprio demerito tanta ſalute priuātur, ea hoc grauiùs affligentur. Rurſus, naturali amore Deum ſuper oīa diligunt, ergo cupiunt eo frui, imo aliàs actualiter eſſent deordinati. ¶ Reſpōdendum ad primum, ꝙ auctoritas illa eſt intelligēda de damnatis, in quibus fuit aptitudo promerendi, ſeu vſus liberi arbitrij. ¶ Ad ſecundum quod voluntas ordinata, & ſapientialis non eſt niſi ad ea, ad quæ, quis ordinatus, aptus, & proportionatus exiſtit. Alia autē non vult ſimpliciter, ſed vellet ſi poſſibile eſſet. ¶ Ad tertium, ꝙ ſicut cognoſcunt, & diligunt Deum naturali amore, ita, & proportionabiliter eo fruuntur, & naturalem beatitudinē habent: ideo nō ſunt prorſus ſeparati a Deo, ſeu Chriſto, ſed per naturalium participationem donorum ei iunguntur. Hæc Thomas in Scripto.

Petrus. ¶ Quibus per omnia conſonant ſcripta Petri, atque Ricardi. Aitq; Petrus: Cōtenti ſunt paruuli illi bono, ꝙ habent, videlicet delectatione, quā habent ex eo, ꝙ ſcient ſe perpetuo eſſe, uiuere, intelligere, multo plus, quàm aliquis in uita hac ærumnoſa, in qua multi ſunt, qui nollent eam unquam, finire, quatenus ad beatitudinem peruenirent.

Richard⁹. ¶ Richardus quoq; : Plùs, inquit, gaudent, q̄ aliqui forſan in hac uita: qui tamen in hoc ſtatu ſēper manere vellent. Veruntamen non credo prætactam tertiæ opinionis rationem ſufficere ad hoc, ꝙ non dolent, ſine ſpeciali prouidentia Dei excludēte ab eis dolorem. Hæc Richardus.

Albertus. ¶ Circa hoc ait Albertus: Pœna damni non eſt propria pœna originalis peccati, ſed cōmunis originali, & etiam actuali ratione auerſionis exiſtentis in eo. Ignis uerò non eſt pœna originalis ratione adultionis, ſed tenebroſitatis ¶ In quibus uerbis Alberti uidetur inſinuari, quod paruuli illi erunt tenebroſo in loco, quod & Thomas alicubi uidetur ſentire, cum in eis ſit fœditas carnis ex originali ſecuta. Alijs magis apparet, ꝙ tenebroſitas loci eſſet priuatio naturalis perfectionis, & cauſa mœroris, quæ in ipſis non erunt. Vnde Petrus de Aquila, & quidam alij, imaginantur, quòd ambulabunt ſpaciando per terram, & conferendo: Richardus verò effatur. Quoniam fœditatem in carne habuerunt, locum habebunt ignobilem, quamuis aliqui dicant, ꝙ habitabunt in ſuperficiē terræ. Veriùs autē putatur, ꝙ naturalis loci conuenientia non carebunt. Thomas etiam ſuper quartum ſententiarum teſtatur, ꝙ reſuſcitati comparebunt in generali iudicio, non ut iudicentur, ſed ut gloriam iudicis incarnati in forma aſſumpta conſpiciant.

Tho.aqui.

Vldaricus ¶ Vldaricus demum in Summa ſua lib. 6. Pęna, inquit, originalis peccati non eſt dolor ſenſibilis, neq; afflictio ſpiritualis ex carentia beatitudinis. Nec enim omnipotens Deus vlciſcitur ſcelus hoc valde, ſed cū iratus fuerit, miſericordiæ recordaē, puniens citra condignum, quamuis ſecundum proportionem, ſeu medietatem geometricam, reducat exceſſum culpæ ad mediū per pœnā, ut ſcilicet maiori culpæ correſpondeat maior pęna, & minor minori. Non tamen ſeruat medietatem arithmeticā, ut tantum puniat quantum meremur, qm̄ ſm̄ multitudinem iræ ſuæ non quæret. Cum ergo originale peccatum ſit peccatū naturæ, & nō perſonæ niſi per naturam, nec ſit actum, ſed contractum, ſi pęna ſenſibili puniretur, quæ non pertinet ad naturam, ſed perſonā, & pertinet ad reducendum actū peccati, cum delectatione in actu ad medium per tormentū, in quo actu peccans plus debito ſibi vſurpat de bono delectabili, cui opponiē dolor ſenſibilis, ſecundū illud Apoca. Quantū glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tm̄ date illi luctum, & tormentum. Hinc pœna hæc pueris illis nō infligeē. Nec ſentiunt dolorē ea carentia viſionis diuinæ, ſed magis gaudebunt de multimoda participatione bonitatis diuinæ in naturalibus perfectionibus. Et pœna in eis manet ſolum in rōne damni, ad quod duo cooperantur. Vnum, quia non habent fidē, q̄ eſt ſubſtantia rerum ſperandarū, ſed ſolū naturalē cognitionem, credo, quòd de eius amiſsione nil ſciant, quàm nec poſsibilem fore cognoſcunt. Secundum eſt, quòd ſi in die iudicij ex ſeparatione electorum à reprobis aliquid coiecturant: tamen quia ex ſuo demerito eā non perdiderunt, uermen remorſionis conſcientiæ non habebunt. Hæc Vdalricus.

Iob.35.

Pſalmus

¶ Verum ea præhabitis ſatis patet, quòd paruuli illi utique ſciuot ſupernaturalem beatitudinem, & infernalem miſeriam eſſe, quod, & in die iudicij certiſsime noſcent, & experimentaliter intuebuntur.

Bonauen. ¶ Atuero Bonauentura ſcribit de his diffusè: Quidā, inquiens, attendentes diuinę rigorē iuſtitię, qua deus glorioſus, & ſanctus hominem pro uno breui peccato mortali, in quo momētanea, & modica delectatio fuit, æternaliter cruciat, dicunt, quòd paruuli cremabuntur igne materiali: attamē multo minus, quàm illi, qui actualiter peccauerunt, quatenus ſicut in originali peccato erat carentia debitæ iuſtitiæ cum concupiſcentia, ita in pœna eius ſit carentia beatificæ uiſionis, & ignis afflictio. Sed cum durum ualde ac aſperum uideatur, quòd deus ſic agat cum paruulis, qui nec mortē naturæ, nec mortem culpæ potuerunt uitare, præſertim cum uideamus Deum cum impijſsimis, & ſceleratiſsimis peccatoribus in multis miſericorditer agere, hinc eſt alia poſitio, pietati, fidei, ac iudicio rationis plus cōſona, quòd cum paruuli careāt iuſtitia, & gratia ſpiritus ſancti, priuantur beatifica uiſione. Et quia in carne eorum fuit fœditas, ponentur in loco uili, utpote infernali, ſeu limbo quodam inferni. Sed quia non habuerunt delectationem, nec actum peccati, non ſentient ignis acerbitatem. Hanc poſitionem Magiſtri communiter approbant, & item Magiſter in litera, dicens: Pro originali peccato nullam aliā materialis ignis, aut conſcientiæ uermis pœnam ſenſuri ſunt paruuli, niſi, quòd uiſione dei carebunt. ¶ Præterea iniuſtum eſt, plus exigere in pęna, quàm commiſſum eſt in culpa, cumque paruulus nullo actu proprio contempſerit diuinum imperium, uidetur, quòd nullum ei debeatur ęternale tormentum. Rurſus horribiliùs eſt cōtinuè, & æternaliter in tormentis eſſe, quàm omnino nō eſſe. Si ergo Deus, animam, quàm creauit æternis deputaret ſupplicijs abſque perpetratione alicuius peccati, nullum ei præſtari beneficium uideretur, nec miſericordia ſimul cum iuſtitia curreret. ¶ Inſuper de hoc, an interiorē habeant dolorem, tres extant opiniones: & patuit de duabus, ꝙ non uideantur idoneæ. Ideo dico, ꝙ aīæ paruulorū tenent mediū inter eos, q̄ ſunt in charitate, & grā, & inter exiſtētes in actuali pctō. Cūq; ſtatus retributionis corrūdeat ſtatui uitæ pn̄tis, aīæ paruulorū ſunt in ſtatu medio inter ſtatū beatorū, ſtatumq; dānatorum. Beati aūt carent omni pœna, & ſunt in plenaria luce, damnati econuerſo ſunt in graui dolore ſenſibili atq; in tenebris. hinc paruuli cū utriſq; in aliquo cōmunicāt, quia cū beatis carēt dolore ſenſibili interiori, & exteriori, & cū dā-

natia

natis carẽt viſione diuina, & nec corporea. Cumq́; ex vna conſideratione, videlicet ex hoc, quòd tanta mala euaſerunt, habeant conſolationẽ, & ex amiſſione æternæ fęlicitatis deſolationẽ, ita æqua lance diuino iudicio eorum cognitio, affectioq́; libratur, & in ſtatu tali perpetuat, vt nec triſtitia eos deijciat, neq; lætitia reficiat. In quo ordo diuinæ ſapientiæ mirabiliter refulget, ita quod ſicut in beatis potiſſimè manifeſtatur miſericordia, & in damnatis iuſtitia, ſic in iſtis vtrunq;. Vnde ſi quæras, quid faciunt paruuli illi, vtrum addiſcant, aut conferant, vel aliquod aliud opus exerceant? Dico quòd inuariabilitas diuinæ æquitatis in eodẽ illos ſtatu conſeruat, quantum ad corpus, & animam, & quantum ad cognitiuam, & affectiuam, vt nec proficiant, nec deficiant, nec lætentur, neq; triſtentur, ſed ſemper ſic vniformiter maneant, vt ſint materia laudandi diuinũ iudiciũ, quod nullũ malũ deſerit impunitũ, nec vllum bonum irremuneratum, perfectiſsimè tenens medium inter ſuperfluum, & diminutum. Hæc Bonauen. Cuius poſitio à paucis tenetur.

Durandus ¶ Porrò Durandus: Concors, inquit, doctorum ſententia eſt, quòd pueri non baptizati non dolebunt de carentia viſionis diuinæ, diuerſificantur tñ in aſsignando cauſam. Nam aliqui dicunt hoc ideo eſſe: quoniã ſciunt ſe non propria culpa, ac voluntate illam demeruiſſe. Sed hoc nihil eſt, imò hoc magis augeret eorum dolorem, quòd non ſua, ſed aliena tranſgreſsione ſcirent ſe tãto bono priuatos. Alij dicunt, quòd ideo, quia non fuerunt proportionati ad beatificam viſionem, quod non videtur ſufficere: quoniam beatitudinem illã habuerunt in ſua radice, puta in Adã, ideo ſicut filius militis, cui gratis collatum eſſet imperium pro ſe, ac ſua poſteritate, doleret ſi ob culpam patris ſui priuaretur imperio, ſic paruuli triſtarent ſciendo ſe demerito primi parentis, eſſe ſalute priuatos. Idcirco dicendum, quòd non dolent, quia de ſupernaturali illa beatitudine nil agnoſcunt, nec ipſis reuelatur, quia hoc cederet ad eorum afflictionem. Veruntamen etiam iſtud calumniam patitur, quia in die iudicij aderunt, & iuſtum eſſe Dei iudicium noſcent. Ideo dici põt, quòd ideo non dolebunt, quia in naturali cognitione erunt perfecti nec erit in eis aliqua voluntatis obliquitas, ita vt irrationabiliter de aliquo doleant, dolerent aũt irrationabiliter, ſi de carentia fęlicitatis dolerent, quia non habuerunt id, quod per gratiam Chriſti datur baptizatis, adultis verò pro proprijs meritis. Et forte non ſciunt, quòd careant viſione beata propter peccatũ primorum parentum, quia hoc ſcire, eſſet forſitan ei cauſa doloris. Hæc Duran.

Dio.Car. ¶ Sed cum limbus puerorum ſit pars quædam inferni extenſè accepti, & iuxta purgatorium, ac ſupra infernum, nõ vr̃ putandum, quòd deſcenſus, ac manſio damnatorum in inferno, & purgandorũ in purgatorio lateant eos, & certum eſt, quòd poſt diem iudicij non latebit eos exilium damnatorum, & gloria electorum, nec Chriſti maieſtas, nec incarnatio eius, incarnationisq́; ratio.

Scotus. Auguſtin. ¶ Inſuper Scotus: Communis, ait, opinio eſt, quòd nullam habebunt triſtitiam, quia (ſecundum Auguſtinum) triſtitia eſt de his, quæ accidunt nobis inuitis, ſicque triſtarentur de ſuo ſtatu, & vellent contrarium, ac murmurarent contra diſpoſitionem diuinam. Hinc ſine aſſertione poteſt concedi, quòd cum habeant modo intellectum non impeditum à corpore, aut tormentis, habebunt naturalem rerũ cognitionem, & hanc de nouo acquiſitam, cum hoc non repugnet immobilitati ſtatus eorum, imò nec immobilitati ſtatus beatorũ, quos conſtat de nouo poſſe intelligere contingentia aliqua. Hinc vr̃ mihi probabile, quòd omnium naturaliter cognſcibiliũ poſsint intelligere veritatem excellentiùs, quàm philoſophi aliqui in ſtatu iſto nouerunt. Si verò quæratur, an ſupernaturalis beatitudinis habebunt notitiam, dico, quòd illa haberi non valet, niſi mens ſupernaturaliter eleuetur. Aut ergo nõ dabitur eis, quia cognitio illa eſſet ad triſtitiam ipſis: quoniam eam non demeruerunt, ſicut pagani adulti, qui de eius amiſsione triſtantur grauiſsimè, & de eius recuperatione deſperant. Aut ſic dabitur eis, quòd de ipſius carentia non dolebunt, ſcientes Deum, ita de ipſis diſpoſuiſſe, nec ſe eam ſuo actu demeruiſſe, ideo de ſtatu ſuo erunt contenti. Diuina quoque diſpoſitione, ac poteſtate corpora eorum impaſsibilia erunt, non dote impaſsibilitatis, ſed præſeruatione, quemadmodum etiam fomes nullum inordinatum motum ſuſcitauit eis in vita præſenti, ita nec ibi aliquando ſuſcitabit. Hæc Scotus. Cuius opinio videtur opinioni Durandi propinqua.

¶ Ad primum itaque reſpondendum, quòd in auctoritate Auguſtini prællegata per æternum ſupplicium, intelligitur pœna damni, loquiturque Auguſtinus extremè, & quaſi p̃ hyperbolen exceſſiuè ad reuocandum legentes omnino ab errore Pelagij, peccatum originale prorſus negantis. Auguſtin. Sic quoq; intelligenda ſunt verba Gregorij ſuper illud Iob, in turbine conteret me, & multiplicabit vulnera mea, etiam, ſine cauſa, vbi repetitis aſſerit vicibus, Gregor. Iob 6. quòd paruuli non baptizati ſuſtinent æterna tormenta, id eſt perpetuã pęnã damni, ita vt p̃ plurale intelligatur ſingulare. ¶ Ad ſecundum, quòd non eſt eadẽ ratio de pęna ſenſibili originalis peccati, in hac vita, & poſtea: nam ante mortẽ pœna ſenſibilis conſequitur virtutem naturæ agentis, ſiue ſit pœna ſenſibilis interior, ſicut febris, ſiue exterior, vt inciſio. Poſt mortem verò naturale agens non agit, niſi ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ. ¶ Ad tertium, quòd conuerſioni actualis peccati correſpondet pęna ſenſibilis, inquantũ conuerſio illa eſt actualis, & actualem delectationem habens annexam. Talis autem non eſt concupiſcentia, q̃ eſt quaſi conuerſio in originali peccato, quæ concupiſcentia non eſt actualis, ſed quaſi habitualis. ¶ Ad quartum, quòd omnium peccatorum minimum eſt originale in poſteris, qm̃ minimum habet de voluntario: non enim eſt voluntarium voluntate huius perſonæ, ſed primi parentis, peccatum aũt veniale, voluntarium eſt voluntate cuiuſcunque perſonæ, ideo maior ei pœna debetur, quàm originali. Nec obſtat, quòd originale nõ compatitur gratiam ſecum, priuatio namq; gratiæ, rationẽ non habet culpæ, ſed pœnæ, niſi inquantũ conſiſtit ex voluntate, ideo vbi minus eſt de voluntario, ibi minus de ratione culpæ. Nec denuo obſtat, quòd peccato veniali actuali debetur pœna temporalis. Hæc namque per accidens eſt, inquantum decedens in veniali, gratiam habet ratione cuius pœna eſt purgatiua. Si verò veniale peccatum ſine gratia eſt, perpetuam recipit pœnã. Pro ſolutione vltimi aduertendum, quòd quidam quamuis pauci, his contradicunt, quos ſequitur Hubertinus in 4. imò, & 3. libro de vita Saluatoris. Hubertin. Nempè in quarto aſſirmat: Inſanum, atq; erroneum eſt, quærere medium, & inuenire illud inter ſupplicium ignis æterni, & inter poſſeſsionem regni cœleſtis, quoniam Ieſus iudex omnes ſententias diuidens, medium aliud non inuenit. Et rurſus ibidem

Auguſtin. Auguſtino teſtante, inter omnes pœnas afflictiuas damnatorum, mitiſsima eſt, quæ decedentes in ſolo originali affligit. Habuerunt quippe, & iſti omnes improbas delectationes, & faſtidiũ, in delectationes æternas in omnium radice malorum, ſcilicet originalibus habitibus malis, actu ipſorũ animas deturpantibus, deordinantibus, ſeparantibusque à Deo. Et quãmuis eorũ voluntates actu nõ concupierint, hoc nõ fuit niſi, quia impediente infirmitate ætatis, in nullũ actum potuerunt exire, iõ affligunt ab igne. Hæc Hubertinus. Qui in tertio libro de vita Chriſti, plura ſuper his ſcribit, in quibus multa deliraſſe vr̃, & inconſideratè loquutus in materia iſta, vbi tot ſolemnes doctores ante eum concorditer determinauerunt contrarium. Et mirum, quod nõ aduertit euangelicæ ſeriem veritatis, quam allegat, in qua Dominus, & Saluator aſſerit ſe dicturum his, qui à Mat. 25. dextris erunt. Venite benedicti patris mei: alijs verò, q̃ à ſiniſtris conſiſtent. Ite maledicti in ignẽ æternũ. Et de quibus id dixerit, pandit, quod ipſemet de electis illis ſubiungit. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare &c. De alijs, Eſuriui, & nõ dediſtis mihi manducare. Quo conſtat, quod de adultis loquat, qui proprijs meritis, ſeu demeritis pręmia illa ſuſcipient, nec inter illos Ieſus repperit medium. Quod verò Hubertinus adiecit, ꝙ paruuli iſti habuerunt omnes improbas delectationes, faſtidium quoque æternalium deliciarum in radice malorum, dico quòd ſic habuiſſe improbas delectationes, non eſt eas habuiſſe ſimpliciter, nec actualiter, ſed potentialiter, habitualiter, & radicaliter, hoc eſt, ſecundũ quid. Et pro tali inexiſtentia conſequuntur incommodum ſatis magnum, vtpotè pęna damni æterni, immenſi, & maximi, quod eſt carentia digniſsimæ viſionis deificæ, ac diuinæ: præmium autem non correſpondet habitui ſoli, ſed actui potius, ſic & pœna ſenſus actuali delectationi, in qua quis ꝓpriæ voluntati relaxauit habenas, contra dictamen, & æquitatem voluntatis diuinæ, quàm inordinationẽ oportet recompenſari per pęnam ſenſibilẽ. Rurſus, quod ait, quòd actu deturpant voluntates eorum, falſum eſt, ſi ita intelligatur, ꝙ actualẽ turpitudinẽ inferunt eis, ſed habitualiter ſuo modo eas deturpant, abſque omni cooperatione, conſenſu, & ſcitu eorum.

¶ Præterea reor, ꝙ paruuli naturali amore diligunt Deum pluſquàm ſeipſos, & ꝓportionabiliter ipſo fruuntur, ipſumque in ſuis effectibus contemplant, laudant, & gratias agunt ei. Veruntñ de his non eſt aliquid aſſerendũ incautè, niſi quantũ ex ſcripturis, & doctrina, ſeu determinatione eccleſiæ, innoteſcit.

Alexan. ¶ Poſtremò doctor irrefragabilis ꝓteſtatur: Pęna originalis pc̃ti, eſt carentia viſionis diuinę, ꝓſertim ratione priuationis originalis iuſtitiæ, & quamuis in originali præter priuationem illam ſit etiam concupiſcentia: tñ concupiſcentiæ illi non debetur aliqua alia pœna. Non enim eſt concupiſcentia actualis, ſicut in pc̃tõ eſt actuali, cui correſpondet actualis afflictio. Hæc Alexander. Quod aũt dictum eſt, pc̃tm̃ originale minus habere de ratione culpæ, quàm pc̃tm̃ veniale, ex Thoma acceptũ eſt. Aliqui verò vr̃ ſentire oppoſitum, imò nonnulli vocant illud mortale: quod tamen impropriè, & propter ſimilitudinem dictum vr̃: quoniam conuenit cum mortali in hoc, ꝙ gratiam Dei excludit, atq; æternã pœnam ſortitur. Diuiſio autem peccati ꝑ mortale, & veniale, de peccato traditur actuali.

Deniq; vt præhabita clariùs capiantur, tangenda ſunt aliqua, q̃ quidam doctores circa expoſitionem textus huius ſcribunt diſtinctionis. Itaque Thomas. Sciendum inquit, ꝙ in aliquo peccato q̃unt notari deformitates plurium vitiorum, dupliciter. Primo propriè, ſicq; in pc̃tõ Adæ apparet deformitas gulæ, ſuperbiæ, inobedientiæ, & hmõi 2. metaphoricè, & ſic in illo pc̃tõ conſideratur deformitas homicidij: qm̃ ſpiritualiter ſeipſum occidit, & fornicationis, quia ſpiritualiter fornicabatur à Deo recedens. Attñ vnum ſolum pc̃tm̃ eſt, has deformitates ea diuerſis circunſtantijs habens, ſpeciẽ verò peccati ex vltimo fini ſuſcipiens. Ideo non oportet, quòd originale peccatum ex primo peccato Adæ cauſatũ, ſit multa. Amplius, quamuis Adam potuit ſua tranſgreſsione naturam humanam corrumpere: non tamen potuit eam ſua pœnitentia reintegrare, ſeu reparare, nec ſatisfacere pro eadem. Primum etenim Adæ pc̃tm̃ interrumpere potuit ordinem rectum rationis humanæ in Deum, ex quo interrumpere eſt ordo corporis ad animam, ſicq; vitiũ perſonæ in naturã potuit redundare, ſed pœnitentia eius non potuit facere, vt ordo ſuæ naturæ non ſit interruptus: quia quod factum fuit, nequiuit pro non facto haberi, vnde non potuit reſtitui, quòd per peccatum fuit ablatũ naturæ, ſed ſolum, quod ablatũ fuit perſonæ, quæ ab actuali reatu per pœnitentiam purgabatur. Non enim poteſt natura in ſtatum altiorẽ reuocari, niſi per id, quòd totam naturam excedit.

¶ Præterea Bonauentura hic ſcribit: Vnum pc̃tm̃ Bonauen. dicitur maius, ſeu grauius alio, multis modis. Primò Sapien. 2. cauſalitate, & ſic peccatum diaboli maximum fuit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Secundò generalitate, ſicque peccatum Adæ fuit maius, quia in totum ſe diffudit genus humanum. Tertiò enormitate, & ita pc̃tm̃ Iudæ fuit maximum, quia vendidit Deum ad occidendum. Quartò ingratitudine, & ſic illius peccatum eſt grauius, qui maiora, & plura beneficia à Deo eſt ſortitus. Quintò periculoſitate, vt ignorantia. Sextò inſeparabilitate, vt auaritia, q̃ in ſenibus iuueneſcit, cum cætera vitia cum homine conſeneſcant. Septimò importunitate, vt ſuperbia, q̃ ex bonis quoq; conſurgit operibus. Octauo pronitate, ſicut luxuria. Nono, maioris grãæ impugnatione, vt peccatum in ſpiritum ſanctum. Decimò, ratione maioris offenſæ, vt idolatria. Vndecimò rõne facilitatis reſiſtendi, & ita ſecundũ Magiſtrum peccatum Adæ grauiſsimum fertur. Duodecimò, ratione maioris improbitatis, atque libidinis, & ſic cuiuſlibet generis peccatum poteſt eſſe altero maius, ex parte peccantis.

¶ Quęritur quoq;, an Adam corrupiſſet naturã, & originale tranſfudiſſet, ſi alio genere pc̃ti peccaſſet, quam illo, quod in Geneſi legitur ꝯ obedientiam perpetraſſe. Et reſpondendum, quòd circa hoc eſt duplex opinio. Vna, ꝙ imò: quoniam omne peccatũ mortale eſt præuaricatio legis diuinæ, & cęleſtium inobedientia mandatorũ, & ita per illud ſit anima Deo rebellis, ſicq; caro ſpiritui. Rurſus, omne pc̃tm̃ eſt iniuſtitia q̃dam: ergo quodcunq; mortale Adam commiſiſſet, fuiſſet priuatus ſua iuſtitia. Item omne pc̃tm̃ tale eſt mors, & ita per illud Adam incurriſſet mortalitatem. Per hæc autem tranſfundit originale peccatum.

¶ Alij dñt contrarium, quia ꝓ ſola tranſgreſsione illius mandati comminatus eſt ei Deus mortem. Prima reſponſio probabilior eſſe videtur: quoniam comminatio illa non abſurdè intelligit ſe ad omnẽ mortalem extendere culpam. Quid horũ ſit verius ignorat, nec eſt vis magna i hoc facienda, cũ in hoc ſit parua vtilitas, & nulla ſciendi neceſsitas. Hęc Bo.

Diſtin.

A. *Diſtin. 34. Quæ de peccato actuali animaduertenda ſint.*

De peccato actuali ſecundum eius cauſalitatem

POST ꝑdicta de pctō actuali diligenti indagine, q̃dam ꝯſideranda ſunt .ſ. q̃ fuerit origo, & cã primi pcti, vtrũ res bona, an res mala: poſtea in qua re ſit pctm̃: deinde, qd ſit pctm̃, & quot modis fiat, & de differentia ipſorũ pctõrũ.

B. *Quæ fuit origo, & cauſa peccati prima.*

Cauſa, & origo prima pcti, res bona extitit, qa ante primũ pctm̃ non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum em̃ originem, & cauſam habuerit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum ante non erat, ex bono ergo ortum eſt. Prius enim in Angelo ortum eſt pctm̃, & poſtea in homine. Et quid erat Angelus, niſi bona natura Dei? Non ex Deo ortũ eſt malũ, quod fuit in Angelo, nõ ex alio, q̃ ex Angelo, ex bono ergo ortũ eſt. Vñ Auguſtinus in reſponſionibus ꝯ Iulianum hæreticũ, q dixerat: Si ex natura pctm̃ eſt, tunc mala eſt natura, ait: Quæſo vt ſi põt reſpondeat. Manifeſtum eſt, ex voluntate mala tanquã ex arbore mala, fieri oĩa opera mala tanquã fructus malos, ſed ipſã malã voluntatem vñ dicit exortã, niſi ex bono? Si.n. ex Angelo, qd eſt Angelus niſi bonũ opus Dei? Si ex homine, qd erat ipſe homo niſi bonũ opus Dei? Imò qd erat hæc duo anteq̃ oriret̃ in eis mala voluntas, niſi bonũ opus Dei, & bona, & laudanda natura? Ergo ex bono orit̃ malũ, nec fuit vñ oriri poſſet, niſi ex bono. Dico ergo, qa voluntatẽ malã nullũ malum præceſſit, ſed ex bono originem habuit. Hic apertè dr̃, primã cauſam, & originem mali, bonã fuiſſe naturã. Et nihilominus oſtenditur, cuius peccati fuerit cã .ſ. malæ voluntatis.

Aug. li. 2. de nuptijs & concu. c. 28.

C. *Quòd mala voluntas ſecundaria cauſa fuit malorum.*

Mala aũt voluntas illa Angeli, vel hominis, cã eſt ẽt malorũ ſubſequentiũ .ſ. malorum operũ, & malarum voluntatum. Vnde Auguſtinus in Enchiridio: Nequaquã dubitare debemus, rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, cauſam non eſſe niſi bonitatem Dei. Malarum verò, ab immutabili bono deficientẽ boni mutabilis voluntatẽ: prius Angeli, poſtea hominis, hoc primum eſt creaturæ rationalis malum, id eſt, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id eſt, Angeli, vel hominis, deficientẽ ab immutabili bono, id eſt, à Deo, cauſam eſſe malarum rerum ad nos pertinentiũ, quia cauſa eſt, tam peccatorum, quàm pœnarum, quibus premitur humana natura. Prima ergo origo, & cauſa peccati, bonum fuit, & ſecunda, malum quod ortum eſt ex bono.

Auguſt. in Enchiridi. c. 23.

D. *In qua re ſit peccatum, an in bona, an in mala: & dicitur, quia in bono tantum.*

Oſtenſa origine mali ſupereſt videre, in qua re ſit malum .ſ. an in re bona, an re mala. Qui rectè, acuteq; ſapit, non niſi in bono malũ eſſe intelligit .i. in natura bona. Malum.n. eſt corruptio, vel priuatio boni: vbi autem bonum nõ eſt, non poteſt eſſe corruptio, vel priuatio boni. Peccatum ergo nõ poteſt eſſe niſi in re bona. Sicut.n. morbis, ac vulnerib' corrumpuntur corpora, q̃ (vt ait Auguſtinus in Enchir.) ſunt priuationes eius boni, quod dr̃ ſanitas, ita & animorum quæcunq; ſunt vitia, naturalium ſunt priuationes bonorũ. Quid eſt.n. aliud, quod malum dr̃, niſi priuatio boni? bonum .n. minui malum eſt: quis quantumcunq; minuat̃, neceſſe eſt, vt aliquid remaneat, ſi adhuc natura eſt. Non enim ꝯſumi põt bonum, quod eſt natura, niſi & ipſa natura ꝯſumatur. Cum verò corrumpit̃, ideo malum eſt eius corruptio, quia eã qualicunq; priuat bono. Nã ſi nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet aũt adimendo, ergo bonum. Quamdiu itaq; natura corrumpit̃, ineſt ei bonum, quo priuetur. Ac per hoc nullum eſt, quod dr̃ malum, ſi nullum ſit bonum, ſed bonum oĩno malo caret, integrum bonum eſt. *Cum verò ineſt malum, vitiatum, vel vitioſum bonum eſt, nec malum vnquã põt eſſe vllum, vbi eſt nullum bonum. Vñ res mira ꝯficitur, vt quia omnis natura, inquantum natura eſt, bonũ eſt, nihil aliud dici vr̃, cum vitioſa natura, mala natura eſſe dr̃, niſi malum eſſe, quod bonum eſt, nec malũ eſſe niſi, quod bonum eſt. Hac ꝯtextione euidenter inſinuatur, malum nõ poſſe eſſe niſi in re bona, vbi etiam, licet abſurdum videatur, manifeſtè dr̃ eſſe malum, quod bonum eſt.

Auguſt. in Enchiridi. c. 11.

Au. ib. c. 12.

Au. ib. c. 13.

*Col.

E. *Quòd ex præmiſſis ſequitur, ſcilicet, quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.*

Ex quo colligitur, nihil aliud ſignificari cum dr̃ homo malus, niſi bonum malum. Vñ Auguſtinus in eodẽ ſubdit. Quid eſt malus hõ niſi mala natura? quia homo natura eſt. Porrò ſi hõ aliquod bonum eſt, qa natura eſt, quid aliud eſt malus hõ, niſi malũ bonum? Tamen cum duo iſta diſcernimus, inuenimus, nec ideo malum, quia homo eſt, nec ideo bonum, quia iniquus eſt, ſed bonum, quia homo: malum; quia iniquus. Omnis itaque natura, ẽt ſi vitioſa ſit, inquantum natura eſt, bona eſt, inquantum vitioſa eſt, mala eſt.

Aug. c. 13.

Quod

F *Quòd regula dialecticorum de cõtrarijs ſallit in his, ſcilicet bono, & malo*

Ideoq; in his contrarijs, quæ mala, & bona vocãtur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus.n. potus, aut cibus ſimul dulcis eſt amarus. Nullum ſimul ubi album ſimul ibi, & nigrum: & hoc in multis, ac pene in oĩbus repetitur contrarijs, ut in una re ſimul eſſe non poſſint. Cum autem bona, & mala nullus ambigat eſſe contraria, non ſolum ſimul eſſe poſſunt, ſed mala oĩno ſine bonis, & niſi in bonis eſſe non poſſunt. Et hæc duo contraria ita ſimul ſunt, ut ſi bonum non eſſet malum, prorſus, nec malum eſſe potuiſſet: quia non modo ubi conſiſteret, ſed unde oriretur corruptio, non haberet niſi eſſet, ꝙ corrumperetur: quoniã nihil eſt aliud corruptio, quàm mali exterminatio. Ex bonis ergo mala orta ſunt, & niſi in bonis nõ ſunt: nec fuit prorſus vnde oriretur vlla mali natura, niſi ex angeli, & hominis natura bo- Au. ibidē cap. 14.
G na, unde primitus orta eſt voluntas mala.

Epilogum facit ad alia tranſiturus.

Ex his aperitur, ꝙ primò, & ſecundò ſupra inueſtigandum diximus, ſcilicet, quę fuerit origo mali, & in qua re ſit. Ex bona enim reꝑortum, & in re bona conſiſtere, præmiſſis teſtimonijs comprobatur.

H *Sententia illi qua dictum eſt bonum eſſe malum, opponitur de prophetia, quæ ait: Væ his, qui dicunt bonum malum.*

Ad hoc autem, ꝙ dictum eſt malum eſſe, ꝙ bonum eſt, quidam ſic opponunt: Si bonum malum eſſe dicimus, incidimus in illam ſententiam propheticam, vbi legitur: Vę his, qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur ſi hãc maledictionem vitare Iſai. 5. volumus, nullatenus dicere debemus bonum eſſe malum, & econuerſo. Hoc autem Auguſtinus in eodem libro determinat, dicens: Id, quod dictum eſt in prophetia, intelligẽdum eſſe de ipſis rebus, quibus homines mali ſunt, non de hominibus. Au. ca. 19 Vnde, qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica deteſtatio: & in eum, qui dicit malũ hominem, vel bonũ eſſe iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum hõ eſt, malũ eẽ, & bonitatẽ eſſe iniquitatẽ, opus Dei culpa, qđ eſt hõ: & uitium hõis laudat, qđ ẽ iniqtas.

Sũma diſtinctiõis 14.

Ompleto tractatu de pctõ originali, nũc tractat de actuali pctõ. Et circa hoc qnq; inquirit. Primũ eſt, q̃ fuit cauſalis origo primi illius pcti. Scdm, qđ ſit pcti actualis ſubiectum. Tertiũ, q̃ diffinitio ſit pcti, Quartũ, quot dis fiat. Quĩtũ đ cõparatiõe pctõrũ, quo ad grauitatẽ. De horũ qnq; duob⁹ primis tractat i iſta diſtĩctiõe.

QVAESTIO L.

Circa hæc quæritur, *An bonum ſit origo, & cã mali culpæ, & an ſubiectiuè ſit in eo à quo procedit.* ¶ Nec oportet hic immorari: quĩ circa exordiũ huius ſecũdi introducta ſunt multa de iſtá materia. Arguitur cõtra ueritatem. Itaq;, ꝙ bonũ non ſit cã mali, primò probat: Productio ſit per ſimilitudinẽ, qm̃ oẽ agens producit ſimile ſibi, iõ vnum oppoſitorũ non eſt directè cauſa alterius. Bonum aũt, & malum opponunt, ergo bonũ eſt cauſa mali. Dionyſ. Secundò S. Dionyſius loquitur, ꝙ malum non habet cauſam effectiuã, ſed defectiuã. Tertiò, qcqnid eſt cauſa cauſæ, eſt cã cauſati, oẽ quoq; cauſatũ cauſæ ſcdæ, in cauſã reducit primã. ſi ergo bonũ creatũ eſt cã mali, oportet, ꝙ bonũ increatũ ſit prima, principaliſq; cauſa mali illius. Quartò, ſi bonũ eſt cã mali, aut inquantũ bonũ, & in actu, ac perfectionale, aut inquantũ malũ defectiuũ, ac potẽtionale. Non primũ, qa affectus eſt participata ſimilitudo ſuæ cauſæ: iõ bonũ ut bonũ, & pfectionale, nõ efficit niſi bonũ, & perfectũ. Nec ſcdm, quia ſic malũ non eſſet à bono, ſed magis à malo, imò ireẽ i infinitum. Cum.n. malum ſit defectiuũ, oportet, ꝙ in cã eius ſit aliquis defectus, & hoc, uel actu vel potẽtia. Quòd aũt deficit actu, eſt malũ, & ſic non bonũ, ſed malũ eſt cauſa prima mali. Nec adhuc hoc erit primum malũ, cuius quærimus cãm. Si verò defectus ſit in bono in potentia tm̃, non poteſt educere aliquid in actu cum nihil agat, niſi ſecundum quod exiſtit in actu. ¶ In oppoſitum eſt Auguſtinus in litera, ut circa principium huius ſecundi præhabitũ eſt: Non ſunt duo prima principia rerum, ſed vnum duntaxat: nec malum poteſt fundari niſi in bono, eſtq; bono annexũ, & concomitat illud. Ad hoc rñdet Albertus. Albertus Hæc quæſtio diſputata eſt ſupra in principio huius operis diſtinctiõe de principio mali, iõ breuiter eſt tranſeundũ, & dicimus cum Magiſtro ex verbis auguſtini, ꝙ malũ nõ eſt niſi ex bono: quia vt aſſerit auguſtinus libro reſponſionũ contra Iulianũ Hæreticum, qui dicebat, ſi pctm̃ eſt ex natura, ergo natura illa eſt mala. Ad, ꝙ auguſtinus, Reſpondeat, quæſo ſi poteſt. Manifeſtum eſt oia opera mala ex mala voluntate fieri, veluti fructus malos: ſed ipſam malam voluntatem vnde dicit exortam niſi ex bono? Nã ſiue ex angelo, ſiue ex homine prodijt malũ, quid eſt angelus niſi bonum opus Dei? & quid hõ, niſi bonum opus Dei? imò quid erant hęc duo anteq uã oriretur in eis malum, ſeu mala volũtas, niſi opus Dei bonũ, & bona, ac laudãda natura? Inſuper beatus Dionyſius libro de Diuinis noĩbus, ait: Malũ non agit niſi in bono, in quo eſt, nec coaleſcit niſi in bono Verũ tñ malũ nõ oritur ex bono, S. Dio. inq̃tñ eſt bonũ: ſed inquantũ deficit à ſpecie, mõ, & ordine, qbus bonũ determinatur. Bonũ quippè, vt diuin⁹ Dionyſi⁹ cõteſtat quarto capi đ Diuinis noib⁹, ẽ a bono plãtatũ i bono, & ad bonũ. Hinc ſi auertit a bono, a quo ẽ, auertit a ſuo pricipio: & ſi auertit a ſpecie boni i qua plãtatũ eſt, tũc p auerſionẽ a bono, i quo ẽ, caret debito mõ, quo dẽt eẽ bonũ. Per auerſionẽ quoq; a ſpẽ boni, in qua plãtatũ, ẽ caret ſpecie: atq; p amiſſionẽ ordinis ad bonũ caret ordine: ſicq; caret oib⁹ his, qb⁹ bonũ determinat, & rõnẽ boni ſortit, & ſi retinet niſi id, ꝙ ẽ, boni ſubiectũ, qđ eſt iẽs, qđ dã a Deo cratũ. Et ita ex eo orit malũ culpę

tam in angelo, quam in homine: quoniam ita proce
dens in actum, non poteſt procedere niſi in actum
defectuoſum, qui vocatur peccatum, ac malũ. Pro-
pter qđ in Enchiridio differuit Auguſtinus: Pctũ eſt
actus ex defectu incidens boni, ſicq́ꝫ oritur malum
ex bono. hoc eſt, ex eo, ꝙ bonum eſt, non inquantũ
eſt bonum, ſed inquantum eſt à ratione boni defi-
ciens. Vnde conſtat, ꝙ contraria non oriuntur ex in
uicem, imo magis ſe deſtruunt qm̃ vnum non pro-
cedit ex alio, vt eſt tale, ſed vt oppoſito mõ ſe ha-
bens. ſicq́ue, unum cõtrarium ſp̃ oritur ex alio, ſicut
ex cõtinua abiectione albi orit̃ nigrum, & ita in a-
lijs vniuerſis. ¶ Præterea ſi obijciatur, ꝙ in euange-
lio legitur. Non põt arbor bona fructus malos face
re, &c. Itẽ, Dñe, nõne bonũ ſemen ſeminaſti in agro
tuo? vnde ergo habet zizania? Rñdit dñs. Inimic⁹
homo hoc fecit, ergo bonum ſemen a Deo eſt. Ma-
lum aũt, ꝙ per zizania deſignatur, ab inimico, per
quem ſm̃ gloſſam diabolus denotat̃, producitur.
Rñdendũ, ꝙ arbor bona ſm̃ quod bona, non poteſt
fructus facere malos ſic quoq́ꝫ arbor mala vt talis,
nequit bonos producere fructus, ſic et ſemẽ bonũ.
Semẽ verò malum, inquantum malum, eſt ab inimi
co: ſed inquantũ bonum, procedit à Deo, Confor-
miter intelligendum eſt illud Matthęi. Nunquid col
ligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? ¶ At ue-
rò, ꝙ in littera dr̃, regulam dialecticorum deficere
in iſtis contrarijs, quæ ſunt bonũ, & malum, eò, ꝙ
vnum eorum ſit in alio, cum logici dicant vnũ cõ-
trariorum non poſſe in alio eſſe, nec ambo ſimul in
eodẽ: dicendum, ꝙ regula illa dialecticorũ non fal-
lit hic, ſi rectè intelligatur, quia dum dr̃, ꝙ duo con
traria non poſſunt eſſe pariter in eodem, intelligen
dum eſt hoc ſm̃ idẽ, & per ſe. Malum aũt non eſt in
bono, nec econtra, ſm̃ idẽ. nã malũ ineſt ſm̃ defectũ
eorum, qbus bonũ determinat̃, Hoc eſt, ſm̃ receſſũ
à ſpecie mõ, & ordine, ſicut expoſitũ eſt. bonum aũt
ſm̃ quod eſt natura, & ſubſtantia a Deo creatum,
Quòd verò loquit̃ Eſaias Væ, qui dicis bonũ ma-
lum, & malum bonũ, exponitur de virtutibus, &
vitijs, ſeu de bonis, & malis, moraliter, ſeu formali
ter loquẽdo de eis. Et ſi dicatur, ꝙ eidẽ nõ inſunt cõ
trariæ formę, dicendum, ꝙ verum eſt ſecundũ idẽ,
& ſecđm eſſe cõpletum. Hæc Alb. & ↄcordat Vlric⁹.

¶ Præterea Thomas. Nihil, inquit, agit niſi ſecun
dum quod eſt in actu. Nihil quoque in actu eſt, niſi
ſecundum quod formam, aut perfectionem aliquã
habet. vnde oportet ut omne, quod agit, agat inquã
tum aliquo mõ perfectum eſt, & ita inquantum
bonum. Intentio quoque omnis agentis, eſt ſimili-
tudinem ſuam in altero facere, ideo ab agente per
ſe, intentum eſt, ut aliquod bonum efficiatur. Hinc
bonũ per ſe cauſam habet, ſed defectus incidit præ
ter intẽtionem agentis Quòd contingit tripliciter.
Primò, ex parte eius, ꝙ intentum eſt ab agente, ꝙ
dum non cõpatitur ſecum aliam quãdam perfectio
nem, ſeu formam, excludit illam, vt patet in genera
tione naturali. Nam ignis formam ſuam intendit in
materiã ſibi applicatam inducere. Sed quoniam for
ma ignis non cõpatitur ſecum formã aeris. ſequitur
præter intentionẽ agentis priuatio formæ aeris. Se
cundò, ex parte materiæ recipientis actionem, indi-
ſpoſitè ad conſequendam perfectionẽ, quam agens
intendit inducere, ut patet in naturalibus in partu-
bus monſtruoſis, in artificialibus quoq́ꝫ in ligno no
doſo, ꝙ non flectit̃ ad actionem artificis, propterea
in artificiato manet defect⁹, aut ex parte inſtrumẽ
ti ut patet in claudicatione, quoniam a virtute greſ
ſiua procedit greſſus diſtortus ꝓpter curuitatẽ cruris.

Porrò malum culpæ ex duobus horum modorum
poteſt contingere puta ex parte intenti, ac inſtru-
menti. Ex defectu namque materię malũ culpæ non
accidit, quia operationes morales non ſunt factio-
nes, ut per eas aliquid in materia conſtituatur, vt
ſexto Ethicorum habetur, ſed ſunt actiones in ipſis
agentibus permanẽtes. In omnibus enim peccatis,
quæ per deliberationem rõnis contingunt, malũ in
cidit ex parte intenti. Quemadmodum. n. in natura
libus nequeunt eſſe duæ formæ ſubſtantiales vltimę
in eodem, ita non valent eſſe duo vltimi fines volũ
tatis. Hinc ſicut agens naturale inducendo vnam
formam, cauſa eſt defectus alterius formæ: ita uolũ
tas adhærendo uni, ut vltimo fini, qui tñ non eſt de
bitus ei finis, à debito fine auertitur, in quo comple
tur ratio culpæ præter voluntatis intentionem. Pec
cata autem præcedentia rationis deliberationem,
vt primi motus, incidunt ex defectu inſtrumenti, id
eſt virium inferiorum, quæ ſunt ſicut inſtrumenta
rationis, aut voluntatis, ut patet in motibus primi.
Sic igitur patet, ꝙ malum eo modo, quo cauſam ha
bere poteſt, bonum efficiens eſt per accidens cauſa
eius, non utiq́ꝫ ſummum bonum. Ex quibus innote-
ſcit ſolutio ad obiecta. Bonum quippè, vt tale, eſt
cauſa boni: ꝑ accidẽs aũt, vel inquantũ defectibilẽ,
eſt cauſa mali, ſicq́ꝫ producit ſimile ſibi, & ita malũ
non habet cauſam effectiuam, ſed defectiuam, quia
non habet cauſam per ſe, & cauſa eius effectiua, ut
peccans, eſt defectiua. Ad tertium rñdetur, ꝙ quic-
quid agit cauſa ſecunda per ſe, & vt manens ſub in
fluentia, & ordine primę cauſæ, agit, & prima cauſę
non aũt, ꝙ agit per accidens, atq́ꝫ ut defectiua, & re
cedens ab ordine primæ cauſæ. Ad quartum, ꝙ in
uoluntate creata eſt duplex defectus. Vnus, qui eſt
potentialis cauſa mali, videlicet eſſe ex nihilo: ex
hoc. n. poteſt deficere peccando per vertibilitatem
electionis. Non tñ iſte defectus eſt actualis cã mali,
nam ſequeretur, ꝙ voluntas ſp̃ deficeret, ſicut crus
claudi claudicat in omni inceſſu. Alius eſt defectus
eius actualis, ſecundum quod actu deficit, & quic-
quid procedit ab ea, ut ſtat ſub tali defectu, totum
eſt malum. Illius autem defectus, qui eſt in actu uo
luntatis, non oportet, ꝙ cauſa ſit aliquis alius defe-
ctus in uoluntate actualiter præexiſtens, quia ire-
tur in infinitum, ſed ipſamet uoluntas ſecundum ſe
conſiderata, illius defectus eſt cauſa. Ille quippè de
fectus in uoluntate eſt, ſecundum quod ipſa volun
tas aliquid indebito modo conuertitur, & ad
hoc uoluntas eſt libera, & quaſi dominium habens.
Nec enim eſt ſimile de voluntate, & naturali agen-
te, quòd ex ſua natura determinatur ad unum. pro-
pter quod non poteſt eſſe cauſa actionis inordina-
tæ, niſi per hoc, quòd aliquis defectus in ipſo eſt:
voluntas uerò per ſeipſam determinat liberè, ſecũ-
dum quod huic, vel illi adhæret, & in tali adhæſio-
ne primum voluntatis malum conſiſtit. Sicque res
bona, ſcilicet uoluntas ipſa eſt cauſa primi mali cul
pæ exiſtens in actu ipſius, ſed per accidens, quemad
modum dictum eſt: ſecundi verò mali, quod in a-
ctu exteriori. ipſa voluntas iam mala per actum in-
teriorem eſt cauſa. Hæc Thomas in Scripto. Cõcor-
dant Petrus, Richardus, Alexander quoq́ꝫ, Bonauẽ
tura, & alij, qui circa hęc multa pulchra conſcribũt.
Sed nequeo immorari, quia materia ſupra plenarì ẽ
tractata. Nempe Magiſter eadem aliquoties reperit,
vnde, & contigit, ut quæſtiones, quas unus doctor
mouet in una diſtinctione, alius moueat in alia. A-
lexander uerò in ſuo proceſſu magis obſeruat ordi Philoſo
nem materiæ, quàm Magiſtri.

Diſtin-

A

Diſtinctio 35. Quid ſit peccatum.

POST hæc videndũ eſt, quid ſit pctm̃. Pctm̃ eſt (ut ait Aug.) oẽ dictum, vel factum, vel cõcupitũ, qđ fit contra legem Dei. Idẽ in li. de duabus aĩabus: Pctm̃ eſt volũtas retinendi, vel cõſequẽdi, qđ iuſtitia vetat. In utraq; aſſignatione de actuali pctõ agit, & mortali, nõ veniali. Ex prima deſcriptione oſtenditur pctm̃ eſſe voluntas mala, ſiue locutio, & operatio praua, i. actus malus iam interior, quàm exterior, ex altera verò tm̃ oſtendit eſſe actus interior. Volũtas.n. (vt in ſuperioribus dictũ eſt) motus animi eſt actus: ergo interior eſt. Ambro quoq; in li. de paradiſo ait: Quid eſt pctm̃, niſi legis diuinæ ꝑuaricatio, & cœleſtiũ inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante pctm̃ eſt, ſed in mandante culpa non eſt. Non.n. cõſiſteret pctm̃, ſi interdictio non fuiſſet. Non cõſiſtente aũt pctõ, nõ ſolũ malitia, ſed ẽt virtus fortaſſe nõ eẽt. Quæ niſi aliqua malitiæ fuiſſet ſemina, vel ſubſiſtere, vel eminere nõ poſſet. Ecce ꝑuaricationẽ legis, & iobediẽtiã diffinit Amb. eſſe pctm̃. H

Aug contra Manichæos de duabus animab. c. 11. & li. 1. Retrac. c. 15.

Amb. in libro de paradiſo c. 8.

B

Diuerſorum ſententias de peccato ponit.

Quocirca diuerſitatis huius uerborũ occaſiõe, de pctõ plurimi diuerſa ſẽſerũt. Alij. eñ dixerũt, volũtatẽ malã tm̃ eſſe pctm̃, & non actus exteriores. Alij voluntatem, & actus, alij neutrũ, dicentes, oẽs actus eſſe bonos, & a Deo, & ex Deo auctore eẽ, malũ aũt nihil eẽ, ut ait Aug. ſup. Iohan. Oĩa ꝑ ipſũ facta ſũt, & ſine ipſo factũ ẽ nihil. i. pctm̃, ꝙ nihil ẽ, & nihil fiũt hoĩes cũ peccãt. Supra ẽt dixit Aug. qđ malũ ẽ priuatio boni, vel corruptio boni, qui ẽt in libro. lxxxiii. q. ait. Sũmũ malũ nullũ modũ habet: caret. n. oĩ bono. At modus aliquid boni eſt, non igit̃ eſt, q̃a nulla ſpecie continet̃, totũq; hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertũ eſt. Item in dogmatibus eccleſiaſticis dr̃ malũ, uel malitiam non eſſe a Deo creatã, ſed a diabolo inuentam, qui & ipſe bonus creatus eſt. Idẽ etiam in libro contra Manichæos, qđ ſit peccatum oſtendit, dicens. Peccare, quid aliud eſt, niſi in veritatis ꝓceptis, uel in ipſa ueritate errare? Quod ſi non volũtate faciunt peccatores iniuſtè iudicant. Quid ergo in hac tãta varietate tenẽdũ? q̃dve dicendũ?

Triplex opinio de peccato.

Aug. ſup. Iohãnem tractatu 1. Iohan. 1.

Aug in enchir. ca. 11.

Aug in li. quæſt. 83. quæſtiõe 6.

Au. de dogmatibus eccleſiaſticis cap. 57

C

Vera ſententia de peccato proponitur.

Sane dici põt, & liberè tradidẽt, pctm̃ eſſe actũ malũ interiorem, & exteriorem. ſ. malã cogitationem, locutionem, & operationẽ: præcipuè tñ in uoluntate conſiſtit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Traditio quorundam, qui dicunt voluntatem malam, & actum, inquantum ſunt eſſe, naturas, & iõ bona, inquantũ verò mala ſunt eſſe, peccata.

D

Quidã aũt diligenter attendentes verba Auguſtini q̃bus ſupra, & in aliis ſcripturæ locis utitur, non ſindoctè tradunt volũtatẽ malã, & actus malos, inquantũ ſunt, uel inquantum actus ſunt, bona eſſe: inquantũ uerò mala ſunt, peccata eſſe: quia voluntatẽ, & actũ quẽcũq; bonam Dei naturã eſſe dicunt, inquantum actus eſt, uel uoluntas, & ex Deo auctore eſſe: inquãtum verò iordinatè, & contra legẽ Dei fit, & fine debito caret, pctm̃ eſt: & ita inquantum peccatum eſt, nihil eſt. Nulla enim ſubſtantia eſt, nulla natura eſt. K

Auctoritatibus probat voluntates, & actus oẽs eẽ bona, inquantũ ſunt.

E

Quod aũt volũtas oĩs, & actio bonũ ſit, ĩquãtũ ẽ, ex eo ꝓbãt, ꝙ ait Aug. ĩ li. de. lxxxiii. q. Deꝰ boni tm̃modo cã eſt. quocirca mali auctor nõ eſt. q̃a oĩm, q̃ ſũt auctor eſt, q̃ ĩquãtũ ſũt, ĩ tm̃ bona ſunt. Idẽ ꝓbãs nihil caſu fieri ĩ mũdo, ait ĩ eodẽ: Quicq̃d caſu fit, temere fit: q̃cquid temere fit nõ fit Dei ꝓuidẽtia. Si ergo caſu aliqua fiũt in mũdo, nõ ꝓuidẽtia vniuerſus mũdus adminiſtrat̃. Si nõ ꝓuidẽtia vniuerſus mũdus adminiſtrat̃, aliqua natura, vel ſubſtãtia ẽ, quæ ad opus ꝓuidẽtiæ nõ pertinet. Oẽ aũt, qđ eſt, ĩquãtũ eſt bonũ eſt. Sũmũ.n. eſt illud bonũ, cuius ꝑticipatiõe ſũt cętera bona: & oẽ, qđ mutabile eſt, nõ ꝑ ſe, ſed boni illius ꝑticipatiõe, ĩquãtũ eſt, bonũ eſt: qđ diuinã ẽt ꝓuidẽtiã vocamus. Nihil ergo fit caſu ĩ mũdo. His teſtimoniis innitunt̃, ad oſtendẽdũ oẽ, qđ ẽ, ĩquãtũ eſt, bonũ eẽ. I
Vñ idẽ Aug. in. 1. li. de doc. Chr̃a ait. Ille ſũmè, ac primitus eſt, q oĩno incõmutabilis eſt, & cætera, q̃ ſunt, niſi ab illo eſſe nõ poſſunt: & intm̃ bona ſunt, inquãtũ acceperũt, ut ſint.

Aug. in li. quæſt 83 quæſt. 21. lib. Retrac. c. 28.

Au. ibidẽ quæ. 24.

Augu. de doctrina chriſtiana lib. 1. c. 31.

F

Quid ex prædictis ſequatur.

Ex prædictis colligitur, atque infertur, quia ſi mala uoluntas, & mala actio eſt: inquantum eſt, bona eſt. Sed quis eſt, qui diffitetur malam voluntatem eſſe, & malã actionem? M
Mala ergo voluntas ſiue actio inquantum eſt, bonum eſt: & inquantum voluntas eſt, vel actio, bonum ſimiliter eſt, ſed ex uitio mala eſt, quod vitium a Deo non eſt, neque aliquid eſt. Quod Auguſt. notaſſe uidetur in li. lxxxiii. q. dicens: Vitium eſt * voluntas, quo eſt homo deterior: quod vitium longe abeſt a uoluntate Dei, ut ratio docet. Ex

**volũtatis*

hoc loco ꝓbat, voluntatē īquātū vitioſa eſt, non eſſe a Deo: & inquantū vitioſa eſt, peccatum eſt. Et peccatum eſt, vt aiunt, inquantum non habet ordinem, nec finem debitum. Ita, & actio inquantum ex malo procedit, & ordinem nō habet, & malum tendit.

G *Alia probatio, quòd omnis actus in quantum eſt, bonus eſt.*

Item, & aliter probāt oēm actū interiorem, vel exteriorē, inquantum eſt, eē bonū: qa nō eſſet actus malus, niſi eſſet res bona: qa nō eſt aliqua res mala, niſi eadē res bōa ſit. Vñ Augu. in Ench. Oīs natura bonum eſt, nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa, q̄ mala eſt, natura non eſſet. Non ergo pōt eſſe malum, niſi eſſet aliquod bonū. Qđ cum dicit videat̄ abſurdè, ꝯnexio tñ rōcinationis nos cōpellit hoc dicere. Ex p̄miſſis teſtimoniis aſſerunt oēs actus inquantum ſunt, eſſe res bonas: nec aliqd eſſe malum. i. pct̄m, niſi idem quoq; ſm aliquid bonum ſit; & oīum, quæ ſunt, inquantum ſunt, Deum autorem p̄dicant: & eius voluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquantum ſunt, naturæ ſunt.

Augu. in Ench. c. 13

Sũma prædictorum pſtringit.

H *Obiecto contra illos, qui dicunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe bonos.*

Quibus opponit̄: Si oīa, q̄ ſunt inquātum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt: ergo adulteriū, & homicidium, & ſiſa, inquantū ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt, & Deo uolente fiunt. Qđ ſi eſt, tunc illi, q faciunt illa, bona agunt, qđ penitus abſurdū eſt. His verò ſic illi rñdent: Dicunt ꝗdē adulterium, homicidiū, & hmōi, non ſīpliciter actus de notare, ſed actuū vitia, actuſq; ipſos adulterii, & homicidii, inquātum ſunt, vel inquantū actus ſunt a Deo eſſe, & bonas naturas eē, ſed non inquātū adulteriū, & hoīcidiū sūt. Et iō non ſeq dicūt, ſi act⁹, q hoīcidia, & adulteria ſunt, à Deo sūt, qđ hoīcidia, & adulteria a Deo sūt.

Reſponſio aliorum.

I *Alia illorum oppoſitio contra eoſdem.*

Item aliter eis opponit̄. Si aliquid non eſt malū, qđ non ſit natura, vel res bona, qūo ergo pctā ſunt, non credere ī Deū, non ire ad eccleſiā, & hmōi, cum iſta non ſīt naturę, imo oīno non ſit? Non eſt. n. aliqd, vel res aliq̄, non ire ad eccleſiā, vel nō credere ī Deū, & hmōi. Ad qđ dicunt, his, atq; hmōi dictionibus, q̄ vñr priuationes ſīpliciter notare, & nihil ponere, qa p negationē dicunt̄, verè aliqua poni, actuſq; p eas ſignificari. Non credere. n. in Chriſtū, incredulitatē dicūt, & noīe īcredulitatis, malū mentis actū ſignificari. Ita ēt cum dr̄, non ire ad eccleſiā, malū eſt; non euntis ꝯtemptus ſignificat̄. i. voluntas mala, uel ꝓpoſitum: hoc eſt. n. declinare à bono, & iō malum eſt; ſicut econuerſo declinare à malo, bonū eſt. Sicut ergo declinatio à malo aliqd ponit. ſ. voluntatem, & propoſitū vitādi malū. Non. n. poteſt eſſe bonū, qđ oīno nihil eſt, ita declinatio a bono, qđ eſt, ſignificat. ſ. volūtatem, & ꝓpoſitū mali. Et ſcđm hoc vera eſt, & gñalis illa pctī mortalis deſcripto, quam ſuprapoſuit Auguſtinus, ſcilicet peccatum eſt dictum, &c.

Reſpōſio.

K *Vtrū malus actus inquantū peccatum eſt, ſit priuatio vel corruptio boni.*

Poteſt etiā, q̄ri ab eiſdem, cum pctm̄ ſit (vt ſ̄. dictum eſt) priuatio, vel corruptio boni, & oīs actus malus ſit pctm̄, utrum ſit priuatio, uel corruptio boni inquantum pctm̄ eſt, vel non. Si. n. inquantum pctm̄ eſt, corruptio boni eſt, cum corruptio, vel priuatio boni pęna ſit homini: īquantum ergo pctm̄ eſt, pęna eſt. Qđ ſi eſt, tunc inquantum pctm̄ eſt, bonum eſſe vr̄, & à Deo eſſe. Si aūt non, inquantum pctm̄ eſt, corruptio boni eſt. Quærit̄ ergo ſcđm qd corruptio ſit? Si. n. corruptio boni eſt, & non īquātū pctm̄ eſt, cū non niſi bonum, p̄terquā in eo, qđ pctm̄ eſt, ergo inquantū bonū eſt, corruptio, uel priuatio boni eſt. Ad qđ ēt ipſi dicunt, actum malum non inquātū eſt, neq; īquantū bonum eſt, eſſe priuationem, uel corruptionē boni, ſed inquantū pctm̄ eſt. Non tñ inquātū pctm̄ eſt, pęna eſt, vel aliqd, qđ à Deo ſit. Vt. n. ex verbis p̄miſſis Aug colligit̄, pctm̄ dr̄ corruptio, uel priuatio actiuè, non paſſiuè. Nā iō malum, vel pctm̄ dr̄ corruptio boni, qa naturā bonā qualicūq; priuat bono. Nā ſi non priuat aliquo bono, non nocet, ut ſ̄. Aug. ait. nocet autem adimit ergo bonum. Non autem nocet, niſi inquantum peccatum eſt, ergo īquātū pctm̄ ē, priuat bono. Itaq; inquant pctm̄ eſt priuatio eſt, uel corruptio boni.

L *Quomodo in quantum peccatum eſt poſsit corrūpere bonm, cum nihil ſit.*

Sed cum nihil ſit inquantum pctm̄ eſt, quomodo poteſt bonum corrumpere, uel adimere? Augu. te hoc docet in lib. de natura boni, dicens: Abſtinere à cibo, non eſt aliqua ſubſtantia, tamen ſubſtantia corporis, ſi oīno abſtineatur à cibo, langueſcit, & frāgitur; ſic non eſt ſubſtantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Reſponſio Auguſtini per ſimile.

M *Quòd peccatum propriè corruptio eſt animæ, & quomodo.*

Pctm̄ uerò id ē culpa, ꝓpriè aīæ corruptio ē. Si aūt, q̄rit̄ in quo poſſit corrūpi aīa? In parabola illius, q incidit in latrones, q eū uulnerauerūt, & ſpoliauerūt, clareſcit. Incidit enim homo in latrones, qñ per pctm̄ in poteſtatem diaboli trahitur: & tunc p pctm̄ expolliatur gratuitis bonis, id eſt, uirtutibus, & in naturalibus bonis vulneratur, quæ ſunt

ſuo

ratio intellectus, memoria, & ingenium, & huiuſmodi, quæ per peccatum obtenebrantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona ſunt, quo tanto magis priuatur, quanto magis ſe ab eo elongat:

N *Qualiter homo ſe elongat a Deo, ſcilicet per diſſimilitudinem, quam facit, hoc eſt, peccatum.*

Ab eo autem ſe elongat homo per peccatum, non loci diſtantia, quia ubique totus, & præſens eſt oībus, & omnia in ipſo ſunt, ſunt, ut ait Auguſtinus in libro de. 83. q. & ipſe locus non eſt: Locus tamen Dei abuſiuè dicitur templum Dei: nō, ꝙ eo continEatur, ſed, ꝙ ei præſens ſit, & in habitans, id aūt aīa munda intelligitur. Per peccatum ergo nō ſecundum locū aliquis lōgè fit a Deo, ſed in eo longè fit, ꝙ ab eius ſimilitudine recedit; & tanto longiùs, quanto fit diſſimilior. Illa aūt, ut ait Aug. in li. de lxxxiij q. quæ participatione ſimilia ſunt Deo, recipiūt diſſimilitudinē. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte pōt eſſe diſſimilis. Vñ fit, ut cum ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla parte pōſſit eſſe diſſimilis, cuius participatione ſimilia ſunt, quæcunque Deo ſimilia ſunt, & illa poſſunt recipere diſſimilitudinem. Nihil eſt autem, ꝙ hominem adeo Deo diſſimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum ſit priuatio, uel corruptio boni, quæ eſt in aīa, eſt etiam priuatio, uel corruptio boni corporis: ſicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis, & impaſſibilitatis, quā habuit ante peccatum. Aug. l. 83. quæſtio. 8. q. 20. Au. ibidē q. 23.

O *An pœna ſit priuatio boni.*

Quæri autem ſolet, utrum, & pœna ſit priuatio, uel corruptio boni. Ad qđ facile reſponderi poteſt, ſi prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim ſupra, priuationē uel corruptionem boni accipi actiuè, uel paſſiuè. i. ſcđm efficientiam, uel corruptio boni dr̄, & peccatum, & pœna: ſed peccatū ſcđm efficientiā, quia priuat, uel corrumpit bonum. Pœna autem ſecundum effectum ideſt ſecūdum paſſionem, quæ eſt effectus pcti. Aliud eſt. n. culpa, aliud pœna. Alterū ē Dei. i. pœna: alterū diaboli, vel hoīs ē, i. culpa.

Summa diſtinctio. 35. Præcedenti diſtinctione tractauit Magiſter de pcti origine, & ſubiecto nunc tractat de eius diffinitione. Quo facto tangit diuerſas diuerſorū opiniones, qbus ꝯueniant deſcriptiōes peccati. Quocirca inducit difficultatem, qualiter peccatū ſit nihil: cum tamen uocet actus malus. Oſtenſo aūt, ꝙ peccatum formaliter non ſit aliquid poſitiuum, ſcrutatur quomodo poſſit corrūpere bonū. Poſtremò diſcutit qualiter peccatum elongatio ſit a Deo, & elōgans ab eo, & utrū ſit non ſolum culpa, ſed etiam pœna, quam quæſtionem ſequenti diſtinctione proſequitur.

QVAESTIO I.

Hic qrit primò. *Quid ſit peccatum.* Ad hoc Alexander rñdet: Cum plures ſint diffinitiones actualis peccati datæ a ſanctis, quaſdā tangemus Dicit equidē Auguſtinus: Peccatum eſt conuerſio indebita uoluntatis ad bonū cōmutabile. In li. aūt de libero Arbitrio: Peccatū inquit, ē ſpreto in cōmutabili bono, adhærere bono mutabili. In libro verò de vera religiōe: Pctm̄, ait, eſt appetere, quæ Chriſtus cōtēpſit, uel fugere, q̄ Chriſt⁹ ſuſtinuit. Et iterū loquitur, Pctm̄ eſt, cōcupitū, uel dictū, vel factū ꝯ legem Dei. Itēq; Pctm̄ ē affectio volūtaria mala Et denuo, Pctm̄ eſt actus incidens ex defectu boni. Porro Ambroſius: Pctm̄, aſſerit, eſt præuaricatio legis diuinæ, & cœleſtiū inobedientia mandatorum. Anſelmus verò diffinit ſic: Pctm̄ eſt carentia iuſtitiæ debitæ, ex propria volūtate procedēs. Sic nāq; diſtinguit contra originale, q eſt carentia debitę iuſtitię aliunde cōtracta. Hæ deſcriptiones poſſunt diſtingui ſcđm cōparatiōes ad cauſas diuerſas peccati, vel ſui oppoſiti, pctm̄ namq; in priuatione cōſiſtit. Diffinitur autē peccatū actuale pęnes materiā multipliciter. Eſt quippe materia, in qua & eſt materia circa quā, & ē materia, ex qua. Materia in qua, determinaī cū dr̄: Peccatum eſt affectio voluntaria mala. Affectio. n. uolūtaria eſt id, in quo primò fundaī actuale peccatū

Alexand. Peccatum diuerſimode diffinit. Ambroſ⁹ Anſelmus

Materia uerò circa quam, tangitur cum dr̄: Peccatum eſt, dictū, uel factum, uel concupitū, &c. ¶ Circa hæc enim cōtingit eſſe peccatum: Porro materia ex qua, tangitur cū dicitur. Peccatum eſt actus incidens ex defectu boni, quia cum dicitur ex defectu boni, notatur defectus potentiæ, uel ſcientiæ, aut bonitatis, prout dicimus peccatū aliud eſſe ex infirmitate, aliud ex ignorantia &c. Diffinitur quoque peccatum pęnes formam ſuam, puta priuationem, cum dicitur: Peccatum eſt carentia debitę iuſtitiæ. Adiungitur item cauſa efficiens, cū additur, ex propria volūtate procedens. ¶ Inſuper diffinitur reſpectu cauſæ finalis, a qua deficit, cum dr̄. Peccatum eſt auerſio ab incōmutabili bono, ſeu ſpreto in cōmutabili, &c. Diffinitur itidem reſpectu efficientis a quo retrahit, dum dr̄: Pctm̄ eſt præuaricatio legis diuinæ. Diffinitur quoq; reſpectu exemplaris, a quo recedit, cū dr̄: Peccatū eſt appetere ea, q̄ Chriſtus contempſit: Sicq; diffiniri pōt per cauſas proprias, & per defectus cauſarū ipſius boni. Amplius, quædam diffinitiones cōmunes ſunt peccato mortali, & ueniali, ut illa, Pctm̄ eſt affectio mala uoluntaria, & illa, Peccatum eſt actus incidens ex defectu boni. Quædā verò ſunt propriè actuali mortali, ut illa, Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ. Et hæc, Pctm̄, eſt concupitū, aūt dictū, uel factū cōtra legē Dei. Hæc Alexander. Contra diffinitiones has obijcit, & ſoluit, quod longum eſt proſequi, & ex aliorum dictis patebit. At uerò Bonauentura: De peccato inquit eſt loqui dupliciter, puta formaliter, & materialiter. Et quia formaliter eſt priuatio, materialiter uerò actus ſubſtratus, idcirco aliquando diffinitur per priuationem, aliquando per poſitionem. Quædam enim ſunt diffinitiones formales, quædam materiales, & utroque modo multipliciter diffinitur. Si enim conſideremus peccatum, ut dicit priuationem, hoc poteſt eſſe tripliciter. Primò, in quantum ſimpliciter dicit receſſum

Bonauen.

eſt voluntarius, ſiue ſit voluntarius, ſicut a voluntate elicitus, ſicut velle, & amare: ſiue, ut a voluntate imperatus, vt loqui, & exteriùs operari. Quòd uerò actus humanus ſit malus, habet ex hoc, quòd caret debita cōmenſuratione. Omnis quoq; cōmenſuratio ſumitur per reſpectū ad aliquā regulā, à qua ſi diuertat, ſit incōmenſurata. Deniq; regula volūtatis humanæ eſt duplex. Vna homogenea, & propinqua, utpote rō ipſa. Alia uerò prima, & ſumma, vz. lex æterna. Hic Aug. in diffinitiōe peccati poſuit duo: unū pertinens ad ſubſtantiam actus humani, quòd eſt quaſi materiale in peccato cū ait: Dictū, vel factū, aut concupitū. aliud pertinēs ad rationē mali, quòd eſt quaſi formale in peccato, cū ſubdit: Contra legem Dei. ¶ Verum obijci poteſt, quia non omne pctm̄ conſiſtit in actu, ut pctm̄ omiſſionis; ergo non oē peccatum eſt dictum, vel factum, uel concupitū, &c. Dicendum, quòd affirmatio, & negatio ſecundum Philoſophum reducuntur ad idem genus, quemadmodum in diuinis genitum, & ingenitum ad relationem ſm Auguſtinum 5 de Trinitate. ideo pro eodem ſumendum eſt, Dictum, & nō dictum, factum, & non factum, &c. Hæc Thomas in Summa.

Voluntatis humanæ duplex eſt regula.

Philoſo.

Albertus.

¶ Circa hanc diſtinctionem multa ſcribit Alber. & multo plura, quæ circa ſeptē reſiduas, tractans de ſeptem peccatis mortalibus, & eorū ſpeciebus, filiabus, effectibus, & motiuis. Et ea, quæ de diffinitionibus peccati conſcribit, iam ſatis præhabita ſunt.

Scotus.

¶ Scotus quoq;: Pctm̄, ait, formaliter eſt priuatio boni, quoniam agens inferiùs tenetur ſe conformare in agendo agenti ſuperiori: quia ſi in poteſtate eius ſit conformare ſe illi, nec ſe confirmat, non conformari eſt culpa. Ideo loquendo de peccato ſiue contra legem diuinam ſiue humanam, aliquid dr̄ peccatum: quoniam peccans potuit concordare legi ſuperioris agentis, & diſcordare. Iſte ergo actus, qui eſt in poteſtate diſcordātis, & per hoc voluntarius extat, formaliter eſt peccatum: quia ſi iſte eſſet cōcors regulæ ſuperiori, nō eſſet pctm̄ præciſè: ergo in iſto actu rō peccati eſt priuatio iſtius concordiæ, & eſt corruptio rectitudinis in actu, ſicut priuatio dicitur formaliter corruptio ſui habitus. Hæc Scotus.

Gulielm⁹.

Prou. 24.

¶ Præterea Gulielmus Parrhi. in tractatu ſuo de vitijs, & uirtutibus, parte ultima, de natura, qualitate, vilitate, enormitate, & fœditate peccati non ſolum ſubtiliter, ſed, & deuotionaliter valde diſſerit: In primis, inquiens, ſcire debes, quòd peccata nominantur caſus, iuxta illud: Septies cadit iuſt⁹, & reſurgit. Cadit enim, qui peccat, ex alio gratiæ in uitiorum profundum, & ex ſublimitate virtutum in lacū, inferni in fauces, ac ventrem diaboli, atq; in imunditiæ foueam, & cloacam, ubi totus inquinatur, extinguitur, ſuffocatur, ſicut lampas ardens, & lucēs in latrinam diuerſa, dum ei non reſtat alius caſus, niſi, quo in gehennæ profundum caſurus eſt. Scdō peccata nominantur debita, & hoc non ſolū mortis æternæ, cui auctores ſuos obligant, & aſtringūt, imo etiam ſunt vſuraria debita. Pro illis enim exactiſſimus fœnator diabolus alia peccata ſemper exigere, & extorquere non ceſſat, dum una iniquitas ſuo pondere, & exceſſu trahit ad aliam. Sunt quoq; debita irreparabilium malorum, non habentiū numerum neque menſuràm, maximè quædā, ut vitia mulierum turpitudinis publicæ, & eorum, qui indignos, & malos præficiunt, ſeu prælatos, principes, iudicesvè efficiunt. In immenſum enim extenditur corruptela, quæ ab hmōi hoībus deriuatur in eccleſias, ſeu ſubiectos. Quis ergo dānatorū milliū animas, Deo reſtituet, dū animæ ipſæ damnatæ nequeūt reparari, aut redimi? Tertiò peccata nominantur inquinationes, ex quibus peccatores in ſcripturis immundi, ac ſordidi nuncupantur. Cuius inquinationis fœtor, eſt praui rumoris infamia. Quantum ergo inquinatus eſt, cujus fœtor iam longe, lateque diſpergitur? Quartò peccata vocantur cruentationes. Vñ Eſaias. Manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Hinc deprecatus eſt Dauid, Libera me de ſanguinib⁹ Deus De⁹ ſalutis meæ. Quītò vocanē putrefactiones ex fluxu ſaniei interioris, iuxta illud: Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ. Sextò dicuntur opa tenebrarū: quoniam ſiūt in tenebris cordis, & ab hoībus obtenebratis, nō aduertentibus, quid faciant, & quàm dirè ſe lędant. Opera. n. dementiæ, & furioſitatis, ſunt oīa peccata mortalia: quoniam nemo videns corde, talia faciet. Obtenebrant quoq;, & excæcant peccantes. Hanc materiā doctor iſte diffusè proſequitur, exprimens alia noīa multa, quibus peccata pp ſuos effectus i ſcripturis uocatur, utpote faſciculi deprimētes, laquei mortis, rete diaboli, pocula mortis, ifernale venenū, & ꝯſimilia multa. Hęc Gu.

QVAESTIO. II.

SEcundò hic quæritur. *Vtrum peccatum ſit priuatio, & præſertim, vtrum peccatum, ſeu malum ſit priuatio modi, ſpeciei, & ordinis.* ¶ Et apparet primò, quòd non ſit priuatio, per illud in prima ſancti Iohannis canonica. Nolite diligere mundū, neq; ea, quæ in mundo ſunt. Sed diligere mundum nō eſt priuatio, imo potiùs, quid poſitiuum. Secundò, comedere carnes in quadrageſima, eſt peccatum, nō tamen priuatio. ¶ Ad hoc rńdet Antiſio. in Summa ſua libro 2. Malum, ſeu pctm̄ formaliter extat priuatio, & ad inſtantias rńdemus, quòd triplex eſt dilectio: Vna gratuita, quæ dr̄ charitas. Alia naturalis, qua Deus diligitur pro aliqua neceſſitate, ut quia beneficus. Tertia libidinoſa, de qua loquitur S. Iohan. Hęcq; dilectio realiter habet in ſe priuationē modi, ſpeciei, & ordinis. Nimis. n diligit creaturā, qui diligit eā ad fruendū, & in hoc cōſiſtit priuatio modi, priuatio quoq; ſpeciei, quoniam talis amor priuationem habet debiti finis. Eſt etiā ibi priuatio ordinis, quoniam tpalia diligēda ſunt in ordine ſuo, ſeu ordinatè, & infimo loco, atq; in relatione ad ultimum finem, ita ut eis vtamur, & ſolo Deo fruamur. Conformiter, comedere in quadrageſima carnes, non pōt facere Chriſtianus, excepto caſu neceſſitatis, niſi ex magna libidine, & ſi fieret ex timore, timor ille ex libidine orīretur, eſſetq;, ibi priuatio modi, ſpeciei, & ordinis. ¶ Præterea ſi quærat, Vtrū pctm̄ ſit auerſio a deo, vel cōuerſio ad creaturā. Dici pōt, quòd ſit utrūq; & quòd realiter idē ſunt auerſio, & cōuerſio illa. Sed cum dicimus, malum eſt auerſio, tangimus cauſā formalem peccati eo modo peccatum poteſt habere cauſam, cum aūt dicimus, malum eſt conuerſio ad creaturas, tangimus cauſam efficiētē. Cōuerſio etenim illa, eſt amor creaturæ libidinoſus, qui priuatur modo, ſpecie, & ordine. Hæc Altiſiodorenſis.

¶ Inſuper quærit, cuiuſmodi priuatio ſit peccatum, & cur potius dicatur corruptio horum trium, uidelicet modi, ſpeciei, & ordinis, quàm aliorum bonorum hominis, quæ enumerat Auguſtinus in libro de natura boni, dicendo: Vita, ſalus, memoria, tranquillitas, uirtus, pax, lumen, ſanitas, pulchritudo, menſura. Cur ergo non dicitur, Peccatum eſt corruptio uitæ, & pacis, & cętera. Imò Beatus Dionyſius ait, Peccatum eſt defectus ſcientię, & uirtutis. Dicendum, quòd malum, ſeu peccatum eſt corruptio modi, ſpeciei, & ordinis naturalis, ut loquitur Auguſtinus.

Præcipuè aũt perhibetur corruptio modi, ſpeciei, & ordinis, quia in his tribus generaliter conſiſtit perfectio cuiuſlibet rei. Cumq; peccatum ſit corruptio perfectionis, rectè aſſeritur priuatio, & corruptio trium iſtorũ. Species quippè, ſeu decor creatæ, ſubſtantiæ eſt habitudo, ſeu habitus naturalis, quo perficitur ad agẽdũ, qđ ei naturaliter cõpetit, per ꝙ imitatur operationẽ diuinã, ac Deũ. Et ob hoc dicitur harmonia, quia per hoc conſonat operationi diuinæ, cæteriſq; creatis, q̃ tendunt ad utilitatem uniuerſi, & ad gloriam creatoris, atq; ad ultimũ ſuũ finẽ. Hanc ſpeciem habet creatura qualibet cũ menſura, cum ſolius Dei perfectio ſit immẽſa. Et per hoc habet eã in mõ, & item in ordine, id eſt ad utilitatem uniuerſi, ad gloriã Dei, & ad ꝓprium finẽ: ſicq; in his conſiſtit rerum perfectio, & in

Alexand. horum corruptione, & priuatione ſita eſt rerũ culpa, turpitudo, miſeria. Hæc Antiſiodorenſis.

Bonauen. ¶ Idẽ Alexan. qui, & in ſcriptis ſuis dicta Antiſ. cõiter inſerit. vnde, & ipſum Antiſiodorenſem minus allego. ¶ Porro Bonauentura circa hæc ſcribit diffusè: Triplex, inquit, fuit modus diſtinguẽdi, & aſſignandi modũ, ſpeciem, & ordinẽ, quia, aliq acceperunt hæc tria ſm diuerſas proprietates in eadem re conſideratas, ita, quo modus dicat aliqd pertinens ad quantitatem, & ſpecies aliquid pertinens ad qualitatẽ, & ordo aliquid pertinens ad rõnem. Quæ aſſignatio non conſonat Auguſtino, qui uult, quòd in quolibet quãtum cunq; paruo bono: non ſolum ſubſtantia, ſed ẽt in proprietate ſubſtan-

Auguſt. tiæ ſit inuenire hæc tria, ita, ꝙ ſe extendunt ad oĩa entia, prædicamentorumq; genera. Hinc alij diſtinguuntur hæc tria per comparationem ad diuerſa. Quælibet namq; res tripliciter conſideratur, utpote in ſe, & per reſpectum ad alias res, & per cõparationẽ ad finem. Scđm primã conſiderationẽ ponitẽ in re modus, qm̃ q̃libet res in ſeipſa eſt modificata & menſurata, ut aũt cõparatur ad alia, ponitur in ea ſpecies, ſicut attenditẽ pulchritudo partium ſm ſitum, quẽ habent in toto. Scđm reſpectũ uerò ad finem, conſiſtit in ea ordo. Hæc aſſignatio quãuis ex uerbis uideatur elici Auguſtini: non tamen attigit ueritatẽ cõpletè. Nẽpe una tm̃ anima exiſtẽte, adhuc poſſet peccare, & inuenirentẽ in ea hæc tria. Idcirco eſt tertia poſitio rationabilior, ꝙ tria hæc conſiderantẽ in eadem re ſm diuerſas cõparatiões; ſeu relationes ad idem. Attenditur namque in vnaquaq; creatura veſtigium creatoris, ſm quod ipſa eſt, ꝙ veſtigiũ conſiſtit in reſpectu ad creatorem ſm triplex genus cauſæ, ſicq; modus attenditur in creatura, prout refertur ad creatorem acceptum in rõne cauſæ efficientis: Species, prout refertur ad ipſum ſicut ad cauſam exemplarem: ordo, inquantum comparatur ad ipſum tanquam ad cauſam finalem. Cumq; quodlibet ens, quantumcunq; modicũ, habeat hanc triplicẽ comparationẽ ad Deũ, in unoquoq; creato inueniuntẽ hæc tria. ¶ Porro rõnalis creatura eſt nõ ſolũ quædã natura, ſed ẽt per volũtatẽ operans, atq; utroq; modo cõparatur ad Deũ, & utroq; mõ ſunt in ea hæc tria. Vtroq; etiã mõ reperitur in ea malum corruptiuũ horũ trium. ſed malum culpæ propriè eſt in ea, prout eſt uolũtariè agens, & corrumpit in ea hæc tria, ut uoluntate operante: Voluntas verò in ſe habendo modũ, ſpeciem, & ordinem, prout debet, eſt bona. Tuncq; bona eſt, cum in agendo vnitur diuinæ uirtuti, ut principio, mouetur, & conformatur ei, ut regulæ dirigenti, & unitur eidem, ut fini quietanti. Atq; in primo horum attẽditur modus, in ſecũdo ſpecies, in tertio ordo, ſm comparationem ad triplex genus cauſæ. Quamtuncũq; demum aliquis peccat, neceſſariò diſcontinuatur à Deo tanquã a mouẽte principio: qm̃ Deus numquã mouet ad peccatum. Diſcordat item à Deo tanquam a regula dirigẽte, & deordinat, & elongat ſe ab eo tanquã a fine quie-

Auguſt. tante, quæ tria in oĩ peccato concurrunt, ſicq; oẽ peccatum corrumpit hæc tria, circa uoluntatẽ communiter, & inſeparabiliter. Propter qđ aſſerit Auguſtinus, ꝙ malum eſt priuatio modi, & ſpeciei, ac ordinis. Nec enim unũ horum põt ineſſe, aut abeſ-

Obiectio. ſe ſine alio, imo inſeparabilius ſunt connexa, q̃ uirtutes, q̃ tñ oẽs dicuntur auferri, dum una auferuntur.

¶ Verum his obiici poteſt, qm̃ creatura auerſa a Deo ſicut a fine, adhuc non auertitur ab eo ut a cã

Dilutio. efficiente, & exemplari. alioquin deſineret eſſe, ergo poteſt auferri a creatura modus, non ſublatis ab ea ſpecie, & ordine. ¶ Reſpondendum, quòd verum eſt illud de uoluntate, ut res quædam, ſeu na-

Quæſtio. tura: non prout eſt uoluntas, & uirtutis, uitijque ſubiectum. Hæc Bonauentura. Concordant Petrus, & Richardus per omnia.

Petrus. ¶ Qui inſuper circa hæc quærunt, Vtrum modus ſpecies, & ordo, ſint in omnibus æqualiter, & an in omnibus æqualiter, aut totaliter corrumpantur per malũ. Quocirca loquitur Petrus: Hec tria in creatura attẽduntur per comparationẽ ad creatorem ſub triplici genere cauſæ, ut patuit. quæ cõparatio ſemper æqualis eſt. Nam quantum habet creatura à Deo efficiente, tantum habet de eius

Quatenus modus ſpecies & ordo tollantur peccatum. exemplaritate. tantumq; tendit in ipſum tanquam in finem ordine naturali. Idcirco hæc tria in omnibus extant æqualia inter ſe, & æqualiter minuuntẽ. Si uerò interrogas, an valeant per peccatum totaliter tolli, dicendũ, ꝙ in ſubiecto peccante tria conſiderantur, puta natura peccantis, gratia, q̃ perficit, habilitas quoq; naturæ ad gratiam. Horũ primum non tollitur per peccatum, nec in toto, nec in parte, qa naturæ ſubiecti nihil eſt contrariũ. Scđm per mortale peccatum omnino corrumpitur, qm̃ gratia eſſentialiter peccato opponitur. idcirco nequeunt ſimul ineſſe eidem. Tertium corrũpitur in parte, non in toto Non enim corrumpitur ſm id, qđ eſt, ſed ſecundum reducibilitatem ad actum, & ſm actus participationem. Illa namq; habilitas media comparatur ad naturã, in qua radicatur, & a qua oritur. quæ habilitas cum ſit incorruptibilis, nec habens contrarium ex illa parte, nec corrumpitur, nec augetur. Comparatur quoque ad gratiam, ad quam inclinat tanquam ad actum ſuum, ſeu complementum, quo perficitur, quę uariabiliter animę ineſt, & peccato opponitur. Hinc ex hac parte illa habilitas minuitur, & augetẽ per effectum. Virtus quippè uniuſcuiuſque in coniunctione cum ſuo complemento perficitur, & in elongatione ab illo

Dionyſ. Areopagita minuitur. Dico ergo, quòd habilitas illa ſecundum eſſentiam ſuam per comparationem ad ſubiectum non minuitur, ut beatus Dionyſius proteſtatẽ, ſed ſecundum efficatiam ſuam per comparationẽ ad ad actum. Quemadmodum enim per actum bonũ voluntas ad gratiam præparatur, ita per oppoſitũ a gratia elongatur. Habilitas etenim illa ſm id, qđ eſt a uoluntate non dependẽt: ſed ſecundum cõparationem ſui ad actum dependet ab ea. Nec enim a ſubiecto voluntate mediante oritur attñ ad actũ, & cõplementum ſuũ mediante voluntate reducitur. Ideo ex parte actus per opera uoluntatis, & diſpoſitiones ex operibus gñatas minuitẽ, aut augetẽ, ſm quod magis, aut minus propinquat ad gratiam,

quæ

quæ eſt eius perfectio, aut elongat ab ea, nõ autem ex parte ſuæ eſſentiæ. Exemplũ huius diminutionis ponitur in ſole, cuius fulgor in aere minoratur, non claritas in ſe, per nubis interpoſitionem, ſecundum quod nubes denſior, aut rarior fuerit, atq; in fonte, cuius effluentia non pulchritudo per obſtaculum impeditur. Et in pondere leui, cuius per additionẽ alicuius grauis non eſſentia, ſed actualis inclinatio impeditur.

¶Si dixeris. Nonne inclinatio actualis habilitatis illius finita eſt, ſicut & eius eſſentia? & pſtat quòd ſic: ergo per plures diminutiones totaliter corrumpit. Ad hoc quidam dixerunt, ꝙ quantum per maliciam actionis minuitur, tñ per genus actionis, ꝙ bonum eſt roborat. Quibus obijcitur, quia ſecundum hoc natura peccantis eſt tã bona poſt peccatũ, vt ante. Alij dixerunt, quòd iſta habilitas continuè ſcaturit inſtar fontis. Idcirco totaliter nunquã corrumpit. Sed ex hoc ſequeretur, quòd deperditio habilitatis per culpam effecta, poſſet ſine gratia reparari. Alij ergo dixerunt, quòd habilitas minuitur ſecundum proportionem arithmeticam, non geometricam; quia per æqualia peccata tollitur æquale in ꝓportione, ideſt duplum, vel triplum eius, quod inuenit non æquale in quantitate.

¶ Sed ꝯ; quia ſecundum hoc peccatum ſequens minus damnificaret, quàm præcedens, qñ minor eſt portio, quæ per illud tollitur. Alij dicunt, quòd illa habilitas, quamuis ex parte ſubiecti finita ſit, tñ ex parte obiecti eſt infinita, quia per ipſam animæ ordinatur ad bonum infinitum; videlicet Deum: ideo nunquam tota corrumpitur. Sed ꝯ hoc eſt, qui quamuis obiectum ſit infinitum: tñ natura ordinat ad illud finitè. Hinc alij dixerunt, ꝙ illa habilitas ſit finita, atñ æqualis potentiæ peccandi, propter quod nunquam per illam conſumitur tota. Quibus obijcit, ꝙ peccatum eſt infinitum: ergo & poteſtas peccandi. Nec enim vnquam in tñ peccat homo in carne, quin plus poſſit peccare, ſicque illa habilitas conſiſteret infinita. Alij ergo dixerunt, ꝙ à Deo determinatum eſt vſq; quo queat corrumpi. Sed ꝯ; ſi tota illa habilitas eiuſdem eſt generis: ergo tota æqualiter valet corrumpi. Idcirco communiꝰ dr̃, quòd quamuis illa habilitas ſit finita in ſe: attamen quia ex ea infiniti actus elici poſſunt, infinitæque diſpoſitiones gñari, ideo illa habilitas quaſi infinita eſt, & improportionabilis reſpectu cuiuſlibet actus, ſeu diſpoſitionis gñatæ ex actu. Cumq; per actum malum tollatur bonum improportionabile bono, quòd remanet, tota bonitas habilitatis illius nunquam conſumitur: qm̃ non ſecundum eſſe naturæ, q finita eſt, ſed ſecundum efficientiã, q quodammodo infinita eſt, ꝓpter perpetuitatem naturæ, p ſingulos actus malos minuit, & p bonos auget. Hæc Petrus.

¶Præterea Thomas hic ſciſcitat. Vtrum p peccatũ corruptio aliqua in potentijs animæ fiat? Vr̃ quod non, qm̃ (teſte diuino Dionyſio) etiã in dæmonibus naturalia integra permanſerunt. Peccatum quoq; non ꝑriat potentiæ, ſed potius virtuti eiusve actui. Et rñdet. Dũ aliquid eſt in potentia ad diuerſa, hoc contingit dupliciter. Primo ſic, quòd vtrunq; illorũ ad quod in potentia, æqualiter competat ei, & pfectiuũ ſit eius, quemadmodũ ſitus ad quos corpus cœleſte in potentia eſt, iõ acquirendo aliquẽ talem ſitum, nõ dr̃ ſimpliciter perfici, nec amittendo corrumpi. Vñ in tali amiſſione nõ ꝯſiſtit malũ: pſertim cũ ſupra orbẽ lunę malũ ꝯſiſtens in defectu naturali eſſe nõ poſſit. Secundò ſic, ꝙ vnũ ſimpliciter conuenit ei, aliud diſconuenit, tuncq; in acquiſitione conuenientis eſt pfectio eius, & illius amiſſio vocat corruptio, ſic, vt in acquiſitione ſcientię, & virtutis conſiſtit rationalis creaturæ perfectio, & in acquiſitione vitij corruptio, quia p vitiũ alteri, & viliori aſſimilat, vt iracundus in ꝓprietatem canis mutat. Hinc ſecundũ Boethiũ, homines quando peccant, naturã humanã quodammodo exuunt, & in bruta vertuntur, partem ſenſitiuã, non rationẽ ſequendo. Ad primũ: ergo dicendũ, ꝙ perfectiones naturales conſiderantur dupliciter, vtpotè quo ad eſſe ſuum primũ, & ita non corrumpuntur: etem intellectus, & voluntas remanent poſt peccatũ. Et item quo ad ordinẽ in ſuũ finem, ſicq; p peccatum modo pfacto corrumpunt, dũ earũ ſecundaria pfectio, vt habitus, ſeu actus bonus auferẽ, & quantum ad hoc eſſe ſecundum, potentia ꝑriatur peccatõ. Hæc Thomas. Qui inſuper in prima ſecundæ q̃ſtione 85. Modus, inquit, ſpecies, & ordo conſequunt vnumquodq; bonum creatũ, inquantũ huiuſmodi, imò & vnumquodq; ens. Cuiuſlibet namq; rei natura, & bonitas, conſiſtit per aliquam formã, à qua ſumitur ſpecies. Forma quoq; cuiuſlibet rei, tam ſubſtantialis, quàm accidentalis, eſt ſecundum quandã menſurã. Vñ 8. Metha. dr̃, quòd formæ rerum ſe habent vt numeri, & ex hoc res ſuſcipit modũ, qui concernit menſurã. Vnumquodq; demũ ex forma ſua ordinat ad aliud, ſiue ad finem: ſic ergo ſecundum diuerſos gradus bonorũ, diuerſi ſunt gradus modi, ſpeciei, ac ordinis. Eſt enĩ quoddã bonũ, pertinens ad ſubſtantiam ipſius naturæ, quòd habet ſuũ modum, ſpeciem, & ordinẽ, & illud, nec priuat, nec diminuitur p pctm̃. Eſt etiam quoddam bonũ naturalis inclinationis, quod etiã habet ſuũ modũ, ſpeciẽ, & ordinẽ, & hoc diminuitur per Pctm̃, non tñ totaliter tollitur. Eſt item quoddã bonũ, quod eſt ipſe actus ordinatus, quod itidem habet modũ, ſpeciẽ, & ordinẽ, huiusq; priuatio eſt eſſentialiter culpa, ſicq; patet qualiter pctm̃ eſt priuatio ſpeciei, & ordinis, & priuat ſpeciẽ, modum, & ordinem. Hæc Thomas in Summa.

¶Poſtremò Scotus hic loquit. Pctm̃ corrumpit bonum, non corruptione, quæ eſt tranſmutatio, ſed formaliter corruptione, q eſt priuatio, & hoc non boni, quod inſuit, ſed quod deberet ineſſe. Et ſi obijcias, quòd peccatum vulnerat in naturalibus, quod non eſt verum, ſi nihil auferat à perfectione naturę. Dico quòd corrumpit minus habilẽ faciendo, ſeu bono vſu priuando. Nec poteſt effectiuè corrumpere gr̃am, ſed demeritoriè tñ. Hęc Scotus. Quibus obijcitur, quod pctm̃ ratione ſui materialis frequenter corrumpit bonum corruptione, quæ eſt tranſmutatio, vt patet in fornicatione, qua corrumpitur caſtitas. Inſuper peccatum ſæpe corrumpit bonum, quod inſuit, vt in virginitatis amiſſione, in infidelitate, qua ad perfidiã à fide labitur. Amplius pctm̃ corrumpit ſecundariã perfectionem naturæ, vtꝫ actũ, habitumq; virtutis, & rõne ſui materialis ad hoc effectiuè videt concurrere, ſicut iam patuit.

QVAESTIO III.

TERTIO quærit. *An omne peccatum conſiſtit in actu, etiam peccatum omiſſionis, ita quòd in omni omiſſione ſit actio, ſeu commiſſio quædam.*

¶Videtur quòd non, quia peccatum omiſſionis per hoc diſtinguit à peccato commiſſionis, quia in omiſſionis peccato non agit, quod eſt agendũ, ſed in peccato commiſſionis agit, quod nõ eſt agendũ. Secundò, Aug. teſtatur: Duobus modis peccat, ſeu duabus de cauſis peccamus. Primò, dum nondum videmus quid facere debeamus. Secundò, dum videmus, quid facere debeamus, nec facimus.

Sed primum horum vr̃ eſſe peccatum omiſsionis, & in ipſo nulla eſt actio, ſed ſolum non videre, ſeu noſcere, & nõ facere. Tertiò, *Leuit. 30.* in Leuitico diſtinguunt̃ ab inuicem delictum, & peccatum, quia delictum dr̃ quaſi derelictum, id eſt, deſertio boni agendi. Peccatũ verò eſt perpetratio mali, & ita in delicto, quod eſt peccatum omiſsionis, nulla eſt actio.

¶ In oppoſitum eſt, ꝙ in omni peccato, præſertim mortali, dr̃ eſſe à ſummo bono auerſio, & ad bona caduca conuerſio, q̃ conuerſio actus quidam exiſtit.

¶ Rurſus, pœna ſenſus (vt fertur) debetur peccato ratione libidinoſæ conuerſionis ad creata, ſeu inordinatæ delectationis in illis, delectatio autem, ſine actu conſiſtere nequit, ſicque in omni peccato etiam omiſsionis eſt aliquis actus.

¶ Circa hæc multa diſſeruit Alexander: Et primò interrogat, an omiſsio ſit actuale peccatum. Et *Alexan.* reſpondet. Peccatum dicitur actuale, quia ex actu propriæ voluntatis ꝑcedit, cum enim tenetur quis aliquid facere, potens etiam illud facere, ſi illud nõ facit, peccatum dicitur actuale. Simili modo cum tenetur velle, & nõ vult, quia in voluntate eſt nolle, ſicut & velle, eſt actuale peccatum. Non ergo ab hoc exteriori actu nominatur actuale peccatum, ſed ab actu interiori. Et ita quamuis in omiſsione ſit remotio actus exterioris, nihilominus eſt in eo interioris actus poſitio. Itaq; omiſsio atq; cõmiſsio penes alium, & alium actum determinantur. Velle enim non facere, quòd tenet̃ facere, & velle facere, quod tenetur non facere, actus ſunt diſparati. Sicq; omiſsio eſt actuale peccatum aliud à commiſsione, & in ipſo eſt actus interior. Hæc Alexander. Qui inſuper ſciſcitatur. An omiſsio ſit pctm̃ ſeparatum à tranſgreſsione, an ſeſe concomitent̃. Reſpondet, *Auguſt. Quæſtio.* diuiſio peccati, quam ponit Auguſtinus, dicendo. Duobus modis peccamus, aut non videndo quid agere teneamur, aut non agendo, quod agendum conſpicimus, tendit ad hoc, vt oſtendat̃ differentiã inter defectum ex parte cognitiuæ potentiæ, & ex parte operatiuæ. Propterea propriè loquendo ſeparat peccatum omiſsionis à peccato ignorantiæ. Peccatum namq; ignorantiæ eſt, dum nõ videmus, quid facere debeamus. Peccatum omiſsionis, cum non facimus, quod videmus. Poſſet tamen largè accipi membrum illud, vt non facere communiter accipiatur, & debitum ſimiliter, atq; ſecundum hoc ſub membro illo continerent̃ omiſsio ꝓpriè dicta, & tranſgreſsio. Qui enim tranſgreditur, non facit, quod fieri debet. Denique, dum quis tenetur non *Obiectio.* fornicari, & fornicatur: tranſgreditur, & ſimul omittit, quia tenet̃ tentationi reſiſtere, nec reſiſtit: ergo eodem actu peccat peccato tranſgreſsionis, & omiſsionis, ſicque vnum aliud concomitatur.

¶ Ad quod dicendum, quòd omiſsio ſumitur *Dilutio.* propriè, & communiter. Si propriè, diſtinguitur à tranſgreſsione, ſi cõmuniter, ſic ad tranſgreſsionẽ ſumitur omiſsio non vt genus, ſed vt concomitans. Hæc idem. Qui denuo quærit, quando contingat *Quæſtio.* omiſsio. Verbi gratia. De eo, qui dormit, quando tenetur ire ad matutinas. Non enim omittit dum ſurgit, neque dum dormit, quia à dormiente nulla ſit culpa. Dicendum, quod tunc quis omittit, qñ ſe applicat ad actum incompoſsibilem actui ad quem tenet̃: Vt ſi iſte, qui tenetur ire ad matutinas, inebriet ſe, ſeu infructuoſo interſit colloquio, propter quod non ſurgit, tunc omittit. Si verò applicat ſe actui bono, ad quem tenetur, & ex illo feſſus obdormit, non omittit. Si autem fuerit actus indifferens: tamen quia impeditiuus eſt eius ad, quod tenetur, omittit. Sed dato quod obligatus ſurgere non ſurgat: non tamen ex aliqua cauſa præcedente, quæ ſit in ipſo, ſed tantum qm̃ ligata eſt vis ſenſitiua in ipſo, nunquid dormiendo omittit? Dicendum, quod non ſubintelligendum eſt enim, quod tenetur ſurgere, cum audierit ſignum. Si verò non ſurgit ex cauſa, quæ fuit in ipſo, tunc omittit dum perpetrat cauſam. Hæc idem.

¶ Porrò Bonauentura ſuper his breuiter ſcribens: *Bonauen. Auguſt.* Omne, inquit, pctm̃ (vt aſſerit Auguſtinus) radicem habet amorem malum, hinc quamuis in peccato omiſsionis ſit priuatio alicuius actus principalis: attamen quoniam illa priuatio ortum habet ex amore commutabilis boni, vt quod quis non vult ad matutinas ꝯſurgere, quia vult in lecto quieſcere, ideo peccatum omiſsionis reducit̃ ad ꝯcupiſcentiæ motum, & actum appetitionis videtur includere. Hæc Bonauentura.

¶ Atuero de his pleniùs loquitur Thomas. Omne, *Thomas.* inquiens, peccatum oportet aliquo modo in actu conſiſtere: non tñ eodem modo. Quemadmodum enim originale peccatum rationem peccati ſortitur ex hoc, quòd eſt voluntarium, nõ voluntate ꝓpria, ſed aliena, ita & rationem peccati habet ex eo, quòd per alterius actũ inductũ eſt. Peccata verò actualia in proprio actu illius, in quo ſunt, conſiſtunt, quod planum eſt in his, quæ per commiſsionem aguntur. Vtrum autẽ in peccato omiſsionis ſit aliquis actus à potentia elicitus, ſuper hoc eſt duplex opinio. Vna, quòd in peccato omiſsionis ſemper oportet aliquem eſſe actum, per quem ab executione ꝑcepti quis retardat̃, ſiue interiorem voluntatẽ, ſicut dum quis vult non obedire, ſiue exteriorem, vt dum quis actum exercet, per quem ab impletione impeditur mandati, vt qui nimiũ vigilat, ita quòd debita hora ſurgere nequit. Sed iſta opinio neceſſaria non vr̃. Cũ enĩ voluntas ſit libera, nec ad aliquid faciendũ, ſeu non faciendum determinet̃, poteſt ſic ꝑmittere aliquid, quòd nõ velit eius contrarium, nec de eius contrario cogitet, neque de aliquo alio, quòd ſit impeditiuum eius, quod facere obligatur. Nempè ſi aliquid velit, quòd quantum eſt in ſe, non eſt impeditiuum expletionis ꝑcepti tanquã oppoſitũ, ꝯſtat, quòd ex hoc, quòd vult illud, non peccat: qm̃ illud poteſt ſecundum ſe licitum eſſe, ſed peccat in hoc, quòd ꝑtermittit illud, quod facere debet. Hinc conſtat, quòd actus ille interior, ſiue exterior, ſe habet ꝑ accidens ad omiſsionis peccatum, ſicq; in eo omiſsionis deformitas non fundatur, nec rurſus in actu præcepti ꝯ̃rio. Nam poſitum eſt, quod actus ille non ſit determinatus, cum voluntas in neutrum oppoſitorũ valeat ferri, ſicut & Deus, nec vult mala fieri, nec vult mala non fieri. Nec dubium, quòd aliquis ſic ſe habens ꝑ omiſsionẽ peccat, quia iuſtè punitur ex hoc, quòd præceptum non implet. Vnde patet, quòd peccatum omiſsionis in ſola negatione debiti actus ꝯſiſtit. Et hæc eſt opinio alia. Sed quia oppoſita in idem genus reducunt̃, omiſsio actus rõnem peccati conſequit̃, eo quòd voluntaria ſit, ſicut & actus voluntarius rationem peccati habet. His conſonant dicta Philoſophi 3. Ethicorum, vbi oſtendit negligentiã ſciendi, ac faciendi, à legibus iuſtè puniri, ex hoc, quòd ſicut in poteſtate hominis eſt facere aliquid, ita nõ facere. ¶ Deniq; omiſsio eſt actuale pctm̃, non quia in actu ꝯſiſtit, ſed quia ad genus reducitur actus, cuius negatio eſt. Opponit̃ quoq; ꝑcepto affirmatiuo, quod obligat ſemper, ſed non ad ſemper, id tunc reus hõ omiſsionis tenet̃, qñ quid facere obligat̃, nec facit. Hæc Tho. in Scripto.

Petrus. ¶ Petrus quoq; hæc recitat, & qualiter vtraq; poſſit defendi opinio, pandit. De peccato, dicens, omiſſionis duplex eſt opinio. Vna, quòd conſiſtit in actu omiſſo. Alij dicunt quod in actu commiſſo incompoſſibili actui debito, in quo actu peccatum omiſſionis fundatur materialiter, atq; in defectu debiti actus formaliter. Hæc Petrus. Richard⁹. ¶ Porro Rich. peccatum, ait, cōſiſtere in actu, tripliciter pōt intelligi. Primò, quod ſit aliquis actus formaliter. Secundò, ꝙ ſit aliquis actus materialiter. Tertiò, ꝙ de neceſſitate ꝑſupponat aut includat aliquē actū, tanq̄ ſui cauſam vel occaſionem. Primo modo nullū peccatū, nec omiſſionis, nec cōmiſſionis, cōſiſtit aliquo actu, q̄a (vt patuit) nullū peccatū quantū ad ſuū formale, eſt actus, ſed alicui⁹ priuatio boni, ſeu auerſio à bono altiſſimo. Scđo mō, quāuis pctm̄ cōmiſſionis ſemp cōſiſtat in aliquo actu, nō pctm̄ omiſſionis, alioqn non diſtinguerent. Præterea pctm̄ omiſſionis eſt carētia act⁹ debiti, quā nō op3 cōſiſtere in aliquo actu ſubſtrato illi carentiæ, nō ergo op3, ꝙ omiſſionis pctm̄ materialiť cōſiſtit in aliquo actu, aūt cōſiſtere in aliquo actu ſumať pro ꝑſupponere, vel includere aliquē actū, tanq̄ cām, vel occaſionē, ſic ēt dico, ꝙ pctm̄ omiſſionis pōt nō ꝯſiſtere in aliquo actu, hoc ita itelligēdo, ꝙ nō neceſſe ꝓcedere aliquē actu in volūtate, q̄ ſit illi⁹ omiſſionis cā ſiue occaſio. Aut eñ ad actū illū de neceſſitate ſequeretur illa omiſſio, aut nō. Si ſic, tūc eſſet act⁹ malus, q̄a ad bonū actū non ſequiť de neceſſariò act⁹ mal⁹, & ſic ſequereť, ꝙ aut pctm̄ omiſſionis formaliter nō eēt pctm̄. aut ꝙ nō poſſet homo peccare pctō omiſſionis, q̄n peccare duob⁹ peccatis quorū vtrūq; eſt falſum. Si nō, aut ille act⁹ eſſet bon⁹ ſeu mal⁹ mortaliter, ſequereturq; incōueniēs mox ꝓtactū. Si bon⁹, tūc malū culpę depēderet neceſſariò à bono morali, quòd falſū eſt, quāuis depēdeat ab aliquo bono naturæ, ergo pctm̄ omiſſionis nō ꝑſupponit neceſſariò, nec includit aliquē actū, tāquā ſui occaſionē vel cām. Hæc Richardus, q̄ ꝯſonant dictis Thomæ. Similiter dicta Alberti, rēſio quoq; Durādi, quorū poſitio ꝓbabilior eſſe vř. Alia aūt opinio cōſonant Alexandro. Henricus ¶ Verū Henricus Quodlibeto duodecimo, ſuper his loquiť. In pura negatione abſq; oī poſitiuo, non conſiſtit rō peccatū, quia peccatū nō habet rōnē negationis, ſed potius priuationis modi, ſpeciei & ordinis. Priuatio aūt neceſſariò requirit ſubiectum, quia ſecundum Philoſophum quarto, Philoſo. & nono Metaphyſicæ, In hoc priuatio differt à negatione, ꝙ requirit & ꝑſupponit ſubiectū, nō ipſa negotio, ſicq; pctm̄ omiſſionis neceſſariò requirit aliquod poſitiuum. Vñ qui omnino nil cogit, nihilq; vult aut agit, ſeu forte nō habet liberi arbitrij vſum pro illa hora & tpe, nil omnino poteſt peccare, niſi ex ordine ad actū aliquē poſitiuum, in quo ſicut in radice peccauit, atq; demeruit. Quòd ſi in tali tēpore, aut hora aliquid faceret non faciendū, vel omitteret faciendum, ei imputaretur: quemadmodum ſuffragia viuorum proſunt defunctis, pro quanto meruerunt adhuc viuētes, vt talia eis poſſent prodeſſe. Nec tamē dico, ꝙ ratio peccati omiſſionis eſt in actu poſitiuo, niſi ſicuti in radice, ſed ſolummodo in actus negatione, ſeu omiſſione, & ab illa radice traxit omiſſio actus, quod rationem hac peccati, quemadmodū pctm̄ homicidij in ebrietate cōmiſſum, put ī ſubiecto, ꝯſiſtit formaliter ī actu occidendi, vt in radice, aut in actu potationis, quo ſe inebriauit, in qua radice eſt cā illius omiſſionis. Cumq; radix non ſit cā actus vitioſi, niſi, & ipſa in ſe ſit vitioſa, nec eſſe eſt, quod ſit pctm̄ in omiſſione quo ad actum omiſſum, quod etiam ſit pctm̄ in cōmiſſione, quo ad actum exercitum, vt ſecūdū hoc nūquam poſſit eſſe vnum peccatū omiſſionis, ſine alio cōmiſſionis. Hinc ſi aliq̄s nullo exercito actu delinqueret aut ille non eſſet cauſa, & radix omiſſionis, aut illa omiſſio non eſſet omittenti imputanda in culpam, ſed excuſaretur per inuoluntariū ex ignorantia inuincibili. Veruntamen aduertendum, quòd actus ille poſitiuus, in quo ſicut radice eſt cā omiſſionis, poteſt eſſe actus volendi terminatus ad negationem ſeu omiſſionem eius, ad quod quis tenetur, quamuis non ſine alio termino, puta dū quis omittit honorare parētes, quia vult hunc actū omittere, ſiue, quia non vult honorare parentes, quoniā vult ſeruare pecuniā, qua eos honoraret. Talis q̄ppe ex eo, quod vult hoc, cōmittit, & ex eo, quod nō facit hoc terminat negatiuè actum volendi, omittit. Vel actus ille, qui eſt radix omiſſionis, eſt actus principaliter exercitus, aut imperatus à voluntate, vt ſtudiū, per quod intellectus determinetur circa vnum intentus, ita vt nō poſſit ſe conuertere ad cogitandum de faciēdo id, ad ꝙ quis tenetur, & quādo tenetur. Qui actus ſtatuēdi licèt ſit licitus in ſe, & pro aliquo tpe, ita quòd in ipſo non eſſet omiſſio aliqua: committit tamen voluntas in eo, quòd intellectum tenet in tali attentione ꝑꝑ circunſtantiam tpis, in quo deberet eſſe attenta ad faciēdum id, ad quod tenetur dimittere pro tunc actum ſecundum ſe licitū, ad quē non tenetur. Iō ſimul cum iſto actu poſitiuo, incidit in alio peccatum omiſſionis. Nempe in hoc, quod volūtas vult intellectū tam intentū ſtudio eſſe, quòd ſe non valet ꝯuertere ad conſiderandū quid aliud ſit agēdum, vult interpretatiuè omittere faciendum. Hæc Henricus.

QVAESTIO. IIII.

QVæritur quartò. *An etiam in actu exteriori ſit culpa.* ¶ Videtur, quòd nō, quia vt dictum eſt, virtus, & vitium ſunt in anima, non in corpore, actus vero exterior eſt actio corporalis. Arguitur contra veritatem. ¶ Secundo. in eodem ſunt actus, & habitus eius, ſeu virtus, & actus bonus ex ea procedēs, ſimiliter habitus vitioſus, prauaq; actio eius, prout in libro de ſomno, Philoſo. & vigilia docet Phyloſophus, ſed virtus, & habitus vitioſus non conſiſtunt in corpore, ſed tantum in anima, ergo, & actio vitioſa ſeu culpa. ¶ Tertiò, cōmuniter dicitur, Deus reſpicit cor, & interiora, non exteriora, ergo in exterioribus vitium non conſiſtit. In oppoſitum. Mat 25.

¶ In opoſitum eſt, quod deus exteriora multa ꝓhibuit, vt furtum, rapinā. Rurſus, in euangelio loquitur Chriſtus, Quæ procedunt de ore, coinquinant hominem. De ore enim procedunt mendacia, blaſphemię, adulteria & cætera. Thomas.

¶ Ad hoc rńdet Thomas: In oībus agentib⁹ ordinatis cōe eſt, quòd res mota ab aliquo vt inſtr̄m à primo agente, ſequitur in ſuo actu ꝯdōnem primi agentis, quantum pōt. Cumq; in oībus hominis voluntas principalitatem obtineat eo, quòd ipſa tanquam liberrima cunctas potētias in ſuos actus inclinet, oportet, quòd in actibus humanis conditio voluntatis ſaluetur, puta in his, quæ ſiunt ad imperium voluntatis. Hinc cum voluntati ſit propriū habere ſui actus dominiū, hoc quoq; in cæteris q̄ à voluntate mota ſunt inuenitur, ſecundū quod eius cōditionē ſeu proprietatē ꝯſequi poſſunt. ſicut intellec⁹ pōt cōſiderare, & nō cōſiderare, put à volūtate eſt mot⁹. Cōformiť eſt de cōcupiſcibili, & iraſcibili, idq; vſq; ad actus exteriores extendiť, ſcđm quod homo pōt ambulare, & loqui, & non loqui.

log. Cũq; hoc cõſiſtat rõ meriti, & demeriti, laudis ac vituperij, quod malum ſeu bonum, quod ſit, eſt in poteſtate agentis, hinc actus volũtatis primò ſortitur rationem peccati, & culpæ, conſequenterq; alij actus à voluntate imperati, atq; hoc modo etiã in actibus exterioribus conſiſtit deformitas culpæ. Deniq; cum actus potius aſſcribatur primo agenti, quàm inſtrumẽto, ſicut ſecare artifici magis quàm ſecuri: ideo quidam cõſiderantes, quòd actus à voluntate imperati, rationem culpæ non habent niſi à voluntate, dixerunt peccatum non eſſe niſi in actu voluntatis interiori. Alij verò conſiderantes tam id in quo primò eſt ratio culpæ, quàm id, in quo eſt ſecundò, dixerũt tam actus interiores quã exteriores eſſe peccata. Vtriq; quoq; conſiderauerunt peccatum nõ ſolum quo ad id, quod eſt formale in ipſo, vnde rationem mali habet, puta auerſionem, ſed ẽt quantum ad cõuerſionẽ, quæ eſt materiale in peccato. Aliqui verò conſiderantes ſolũ id vñ rationẽ mali ſortitur, dixerunt, nec actus interiores, nec exteriores eẽ peccata. Inter quas verior extat opinio media, dicens in vtroq; eſſe peccatum. Et plenam conſiderationem peccati habuit prima opinio, cõſiderans peccatum quo ad id, quod eſt formale in ipſo, & quo ad id, quod eſt materiale in ipſo, nõ ſolum, quod primò deformitatẽ peccati continet, ſed ẽt, quod ſecundò. Itaq; plenè, propriè, & immediatè virtus, vitium ſunt in anima: ſecundariò aũt, & participatiuè, in actu exteriori, in quo tanquam in effectu manifeſtatur actus interior, & quãtitas eius, ſicq; deus reſpicit actũ exteriorem, prout ab interiori procedit, & eius qualitatem participat. Hæc Thomas in ſcripto. Qui de hac re ſcribit in prima ſecundæ quæſtione 74. & ſcripta ibidem in his ſentẽtialiter cõtinentur. Concordãt Petrus, Richardus, cæteriq; communiter. ¶ Durandus quoq; Actus, dicens, exterior poteſt comparari ad immediatum principium, eliciens ipſum. & item ad voluntatem imperantẽ. Primo modo poteſt eſſe culpa in actu exteriori ſecundũ ſe ſed ſolum ut comparatur ad voluntatẽ iubentem. In eſſentialiter enim ſubordinatis vltimum non refertur ad primum niſi per medium: ratio autem, voluntas, & actus exterior, eſſentialem ordinem habent, ita, quòd actus voluntatis medius eſt inter actum rationis, exterioremq; actũ, ergo opus exterius non eſt natum regulari per rõnem, niſi mediãte voluntate. Rurſus opus exterius non eſt nobis imputabile, neq; in noſtra poteſtate, niſi prout à voluntate procedit: imo per reſpectũ ad proximum principium eliciens, eſt pœnitus naturale. Hæc Durandus.

QVAESTIO.

AMplius quæritur hic, *Vtrũ peccatum ex bono quòd corrumpit bonum contrarietur bonũ in creato.* ¶ Vñ, quòd ſic, quia formaliter eſt à ſummo bono auerſio, facitq; rationalẽ creaturam ſummo bono rebellem, contrariam, inimicam, cõtrariam quoq; diuino præcepto Vñ, & Auguſtinus vndecimo de Ciuitate dei diſceruit: Vitium eſt ɔ̃trarium deo, ſicut bonum malo. naturæ verò, quam vitiat, non ſolum eſt contrarium, ſed etiam noxium.

¶ In propoſitum eſt, quòd cõtraria habent fieri circa idem, & corrumpunt ſe inuicem, ac ſub eodem genere continentur, quorum nullum conuenit bono increato, & peccato.

¶ Ad hoc Bonauentura rñdet: Aliquod bonum contrariari alicui malo, intelligi põt dupliciter. Primò in ſe, ac propria forma: Secundò, in ſuo effectu. Primo mõ malum ɔ̃riari non valet. ſummo bono, cum illud ſit per eſſentiã bonũ, cui nihil omnino extat contrarium. Secundo aũt modo, malum quodã modo ɔ̃riatur ſummo bono, & quodãmodo non. Dupliciter namq; poteſt vnum alteri repugnare in ſuo effectu. Primò, quia repugnat ex parte virtutis ipſius agentis. Secundò, quia repugnat ex parte idoneitatis ipſius ſuſcipientis. Primo mõ nihil põt repugnare deo in opere ſuo, qm̃ virtus dei eſt omnipotens, quæ nullũ poteſt inuenire obſtaculum. In ſecundo modo eſt ſub diſtinguendum, qm̃ nocumẽtũ inferre effectui contingit dupliciter. Primò, ſimpliciter, & vniuerſaliter: ſecundò, in parte. Primo modo nihil põt deo contrariari in opere ſuo. Talis namq;, & tantus eſt ordo vnitatis, vt quem conditor ei dedit, à nullo malo valeat perturbari, vt in pluribus locis aſſerit Auguſtinus. Verũ vltimo mõ põt aliquid repugnare Deo in opere ſuo, quia per malum contingit aliquem dei effectum reddi minus habilem ad diuinæ influẽtiæ ſuſceptionẽ, & ad obtentũ perfectionis, beatitudiniſq; finalis. ¶ Si aũt quæratur, qualiter pctm̃ ſeu malum faciat hominẽ dei inimicum, ac aduerſariũ, cũ dei volũtas impleatur ex omnibus, & cunctæ ſubiaceant eius volũtati: ac nutui: dicendum, diſtinguenda de voluntate dei. Eſt enim voluntas beneplaciti, & eſt voluntas ſigni, quæ dicit aliquem effectum creatũ, & primæ voluntati, quæ eſt ipſemet deus volens, nemo dicitur aduerſari, aut inimicari; quoniam ſemper impletur, ſed voluntati ſigni, id eſt, diuinis præceptis, conſilijs, monitis, faciendo contraria illis. Hæc Bonauentura.

RVrſus hic quæritur, *An malum ſufficienter diuidatur per malum culpæ, et malum pœnæ.* ¶ Vr, quòd non, quia ſunt multa mala, quæ non cõprehenduntur ſub hac diuiſione videlicet malum naturæ, malum fortunæ, &c. ¶ Ad hoc Thomas rñdet: Malum, per ſe loquendo, eſt priuatio boni, bonum vero rei in perfectione, & actu conſiſtit, ideo ſecũdum diſtinctionem perfectionũ, oportet eſſe diſtinctionẽ malorũ. Eſt aũt duplex actus ſiue perfectio, vtpotè primus, & ſecundus. Actus primus eſt ipſa forma, actus ſecundus eſt operatio. Hinc ex priuatione vtriuſq; pfectionis diuerſæ differẽtiæ mali conſurguet. Si enim priuet ſeu auferat ur aliqua forma aut pfectio alicuius rei naturalis, dicetur eſſe malũ naturæ, ſi autẽ priuetur perfectio operationis dicetur eſſe peccatum, vt in ſecundo dr̃ Phyſicorũ. peccatum, quippe eſt in his, quæ nata ſunt conſequi finem, dum eum non conſequuntur, quælibet verò res per ſuam operationem nata eſt conſequi ſuum finem, vñ oportet, quod peccatum in operatione conſiſtat, ſecundum quod non eſt directa, vt exigit finis. Sed vt ſeptimo Metaphyſicæ dicitur, quodam ſpeciale mõ ſunt in his, quæ per electionem agunt, & rõnẽ finis cognoſcunt, finemq; ſibi poſſunt determinare, idcirco pctm̃ in illis quandam ſpecialẽ mali accipit rationem, ita, quòd peccatum in eis dicitũ culpa. Vñ peccatum in pluribus eſt, quàm culpa. Nam vt ſecundò Phyſicorum probatur. Peccatum eſt ẽtiã naturalibus, ac artificialibus. culpa verò non eſt niſi in his, q̃ voluntariè fiunt. Nil etenim rõnẽ obtinet culpæ, niſi, quod vituperabile extat, nec vituperium debetur alicui propter actum inordinatum, niſi actus ille ſubiaceat ſuo dominio. Similiter malum naturæ in electionem habentibus mali accipit rationem, vt pote rationem pœnę inquantum voluntas diſſentit defectui. Hinc omnis pœna, malum naturæ eſt. Pœna equidem ſecundum Auguſtinum dicitur malum, quia bonæ nocet

cet

cet naturæ, inquantũ ſubtrahit ei id, per ꝙ natura perficitur, uel in ſuo eſſe naturali, ut cæcitas: uel in ſuperadditis naturæ, ut ſubtractio gratiæ. Veruntñ aliquid dicũt, ꝙ ẽt in brutis naturalis defectus rõnẽ pœnæ ſortit, ſed melius uř, ut pœna non fit, niſi ubi culpa conſiſtit. Itaq; patet, ꝙ malũ rõnalis creaturę ſufficienter, & conuenienter per pœnã, & culpã diuiditur. Propter quod pœna, & culpa nõ ſunt differentiæ mali abſolutæ ſumpti, ſed mali ꝓut eſt in habentibus electionem. Hoc quoq; ſciendum, quòd paſſio dupliciter ſumitur. primò quo ad naturam rei, prout logicus, & naturalis paſsionem conſiderant, & ita nonoportet omnem pœnam eſſe paſsionem, ſed quandam, uidelicet pęnam ſenſus. Vel quantũ ad modũ ſignificandi, prout grãmaticus ꝯſiderat, ſicq; paſsiuè id dř, quod à uerbo paſsiuo deriuař. Vñ priuatio, qua aliquis priuatur aliquo, uocař paſsiua priuatio, & priuatio, qua aliqs priuat, priuatio noĩatur actiua: ſicq; ſumendo paſsionẽ, oĩs pœna eſt corruptio, aut paſsiua priuatio. Hæc Thomas in Scripto. In prima ẽt parte Summæ quæſtione 48. ſcribit hæc ipſa. Durandus quoq; in ſcripto. Obiecti item ſolutio patet ex dictis. Mala enim fortunę reducuntur ad mala naturæ.

Quòd quædam ſimul ſunt peccata, & pœna peccati, quædam peccata, & cauſa peccati, alia verò peccata, & cauſa, & pœna peccati. Diſtin. 36.

Verũ peccatũ ſic pęna pecc ati

SCiendum eſt tamen, quædã ſic eſſe peccata, vt ſint ẽt pęnæ peccatorũ. Vnde Auguſtinus ſuper illum locũ Pſalm. lvij. Supercecidit ignis, & nõ viderunt ſolẽ, ait: Ignis ſuperbiæ, & concupiſentiæ, & iræ intelligiř. Iſtas pœnas pauci vident, iõ eas maxime cõmemorat Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, & enumerat multa, q̃ peccata ſunt, & pœna peccati. Inter primũ eñ peccatum apoſtaſię, & vltimam pęnam ignis ęterni, media quę ſunt, & peccata ſunt, & pœna peccati Gregorius quoq; ſuper Ezechielem ait: Contemnenti, qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vbi ſcilicet grauiùs impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum eſt, aut cã peccati, aut peccatũ, & pęna peccati, aut peccatũ ſimul, & cauſa, & pœna peccati. Vnde Moyſes: Nõdũ ſunt cõpleta peccato Amoreorum. Et Dauid inquit Apone inquitatem. ſuper inquitatẽ eorũ. Et alius propheta. Sanguis ſanguinem tetigit, id eſt, pctm̃ peccato additũ eſt. Paulus quoq; ait: Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominię. &c. Et itẽ. Vt impleãt pctã ſua ſp. Iohanni quoq; per angelũ dř: Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Ex his teſtimonijs colligitur, peccatum aliquod, & peccatum eſſe, & pœnam peccati.

Aug. ſup. pſalm. 57.
Roma 1.
Gene. 15.
Pſalm. 68.
Oſee 4.
Roman. 1.
2. Theſſ 2.
Apoca. 22.

Ex prædictis quæſtio oritur, ſ3, an inquantũ peccatũ eſt, ſit pœna peccati.

Et iõ meritò quęritur. vtrum inquantum peccatũ eſt, ſit pęna peccati. Quod non vř, cum omnis pęna peccati iuſta ſit. Vñ Auguſtinus in libro retrac. Omnis pęna pctĩ iuſta eſt, & ſupplicium noĩatur. Si ergo peccatum, quod eſt pctm̃, & pęna peccati, inquantũ peccatum eſt, pęna peccati eſt, cũ oĩs pęna iuſta de iuſtitia Dei veniat, vř inquantũ peccatũ eſt, iuſtum eſſe, & a Deo prouenire. Ad quod illi rñdet, peccatum ſic dici pęnã peccati, qa per pctm̃, in quod meritò p̃cedentis peccati hõ labitur, deſerente Deo corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dř pęna malorum, quia ea cruciantur, nec tñ ipſe cruciatus malorum ignis eſt, ſed per ignem fit in hoĩe. Ita per pctm̃ corumpiř natura, & imminuiř bonũ naturæ, & ẽ ipſa imminuitio, & corruptio boni, paſſio, & pęna, & nõ eſt eſſentialiter ipſum pctm̃ per quod fit, ſed iõ peccatum dř, vt præmiſſum eſt, qa per pctm̃ ilico vt peccat hõ, fit in hoĩe illa corruptio, quæ tñ fit Deo autore Illa. n. pęna ſiue paſſio, quæ eſt boni corruptio, a Deo eſt. Illius tñ, vt ſic dicam, materia, & cã eſt peccatũ, quod a Deo non eſt. Quod vř Auguſtinus notaſſe, & iuxta hũc ſenſum intellexiſſe, cũ ait in libro de prædeſtinatione ſanctorũ. Prædeſtinatione Deus ea præſciuit, q̃ fuerat ipſe facturus. Sed præſciuit Deus ẽt, quæ non eſt ipſe facturus. i. oĩa mala, qa etſi ſunt, q̃dam, q̃ ita peccata ſunt, ut ẽt pœnæ ſint peccati, ſm illlud Appoſtoli. Tradidit illos Deus in paſſiones, & cætera. non tamen pctm̃ Dei eſt, ſed iudiciũ, ſ3 pęna. In ſcriptura. n. ſæpe noĩe iudicij pęna ĩtelligiř hic diligẽter intẽdẽtib' ĩſinuare vř, ea q̃ pctã ſunt, & pęnæ pctĩ, non inquantũ pctã ſunt, ſed inquantũ pęnæ Dei eſſe dicunř. Nã cũ dixiſſet Deũ non eſſe facturũ mala aliqua, id eſt, peccata, qa poſſet ei obijci, quædã pctã eſſe ẽt pęnas pctĩ, & pęna pctĩ oĩs iuſta eſt, & iõ a Deo eſt, quaſi determinãdo ſm quid facit ea, uel ſm qd non faciat, addidit reliqua. Iuxta uerò p̃dictã intelligentiã pctã ſane dicunř pęnæ. Vnde Apoſt. appellat ea paſſiones ignominiæ, qa ut ait auctoritas, licèt quædam pctã ſint quæ delectant ſunt, tamẽ paſſiones naturæ nominandæ, quia per ea corrumpitur natura.

Aug. li. 1. Retrac. caput. 9.
R ſſio illo rũ vbi docent ea q̃ ſenſu peccatũ dicit pœna peccati vel pęna.
Aug lib 1 de prædeſtinatione ſctõrum cap 10.
Roma 1.
Roma. 1.

Quòd cum oẽ peccatum poſſit dici pœna, non tamen omne eſt pœna pctĩ.

Et licet ex hoc ſenſu oẽ pctm̃ mortale poſſit dici pœna, nõ tamen oẽ põt dici pœna peccati. pœna enim pctĩ (ut p̃dictũ eſt) eſt illud, cuius cauſa eſt aliud p̃cedens pctm̃. Nã pctm̃ ſic dř pœna pctĩ reſpectu p̃cedentis, ſicut dř cauſa peccat reſpectu ſequentis. Quo fit ut idẽ pctm̃, & cauſa ſit & pęna pctĩ: ſed alterius pctĩ pęna, & alterius cauſa: ut. n. Grego.

go.

Grego. li. 25 Moral. ca. 18.

go. in moralibus. ait. peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit, Vnde fit vt non ſolum peccatum ſit, ſed, & cauſa peccati. Ex illo quippè culpa ſubſequens oritur. peccatum verò, quod ex peccato oritur, non ſolum peccatum, ſed, & pęna peccati eſt, quia iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati meritò etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deferendo percuſſit. ꝓinde vt Augu. ait, præcedentis eſt hæc pęna peccati, & tamen etiam ipſa peccatum eſt.

Aug. lib. 5. contra Iulianum Rom. 1.

Iudicio enim iuſtiſſimi Dei traditi ſunt, vt ait Apl̃s de quibuſdam, ſiue deferendo, ſiue alio mō explicabili, ſiue inexplicabili, in paſſiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & ſupplicia peccantium non tantum ſint tormenta, ſed, & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata, quę enumerat Apl̃s, quia de ſuperbia ſunt: non ſolum pc̃tã, ſed etiam ſupplicia ſunt. Ecce ex his iam fit perſpicuum, quædam peccata etiam pœnas, & cauſas peccati eſſe, & illud peccatum eſſe pęnam peccata, ꝙ cauſam p̄cedẽtẽ habet peccatum: atq; illud peccatum eſſe cauſam peccati, ꝙ eſt meritum ſequentis culpæ,

D *Ex prædictis videtur ſignificari. ipſa eadem, quæ peccata ſunt, eſſe & pœnas peccati.*

Hilarius. li. 25.

Sed cũ ait crimina criminibus vindicari, vĩ inſinuare, ea ipſa, quæ peccata ſunt, eſſentialiter eſſe pęnas peccati. i. punitiones peccati. Ad hóc autem inquiunt illi, hęc & ſimilia dicta eſſe ſecundum rõnem prædictam, & ideo intelligenda fore ſcd̃m p̄miſſam expoſitionem. Intelligentia enim dictorum. ex cauſis ęſt aſſumenda dicendi.

E *Quòd nõ obuiat veritati. ſi quis dicat ipſa pc̃tã eſſe pœnas pc̃ti eſſẽtialiter.*

In nullo rñ p̄iudiciũ factũ veritati putat̃, ſi quis dicat ipſa eadẽ, q̃ pc̃tã ſunt, eſſentialr̃ (vt ita dicã) eſſe pęnas i. punitiones pc̃tõrũ p̄cedentiũ, q̃ iuſtę ſunt, a Deo ſunt, nec tñ inquãtũ pc̃tã ſunt, a Deo ſunt: nec inq̃tũ pc̃tã ſunt, pęnæ pc̃ti ſunt, & tñ inquantũ pc̃tã ſunt, priuationes boni ſunt, ſed vt ſupra dictum eſt, cauſaliter, & actiuè dicuntur priuationes.

F *Apertè oſtẽdit, pc̃tã. quędã eſſe pœnã pc̃ti, & pœnã ipſam iuſta eſſe a Deo.*

Aug. li. 1. retrac. c. 9 Roma 7.

Quòd aũt q̃dã pc̃tã pęnæ ſint, & ipſa pęna iuſta ſit, & a Deo ſit, euidẽter tradit Augu. in li. retrac. 1. dicens q̃dã neceſſitate fieri ab hoĩe, q̃ mala ſunt, & eadẽ iuſta pęna pc̃ti ſũt, Sunt inq̃t, q̃dã neceſſitate facta improbãda, vbi hõ vult rectè facere, & nõ p̃ot, Vñ, & illud Apl̃i, Nõ ꝙ volo facio bonũ, ſed ꝙ odi malũ, hoc ago. Et illud, Caro ꝯcup ſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Hæc. n. inuicẽ ſibi aduerſant̃, vt nõ ea, q̃ vultis faciatis, ſed hæc oĩa ex illa mortis dãnatione ſunt. Nã ſi nõ eſt iſta pęna hoĩs, ſed natura, nulla iſta pc̃tã ſunt. Si. n. non recedit̃ ab eo mõ, quo natural̃r fact' eſt hõ, cũ hæc facit, ea vtiq; facit, q̃ dẽt. Si autẽ hõ, q̃a ita eſt, non eſt bonus, neq; h̃z in poteſtate vt ſit bonus, ſiue non vidẽdo qualis eſſe debeat, ſiue vidẽdo, & non valẽdo eſſe qualẽ eſſe debere videt, pœnã iuſtã eſſe q̃s dubitet? Oĩs aũt pœna ſi pc̃ti pęna eſt, iuſta eſt, & ſuppliciũ noĩatur, Si aũt iniuſta eſt pœna, q̃m pœnã eſſe nemo ambigit, iniuſto aliquo dominante, hoĩ impoſita eſt. Porro q̃a de omnipotẽtia Dei, & iuſtitia dubitare dementis eſt, iuſta eſt hæc pœna, & ꝓ pc̃tõ aliquo impẽdit̃. Non eñ quiſquã iniuſtè dominãs, aut ſurripere hoĩem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanq̃ inualidiori, vt hoĩem iniuſta pœna cruciaret, Relinquitur ergo, vt hæc pœna iuſta de damnatione hoĩs veniat. His atq; alijs pluribus teſtimonijs docetur, quædam eſſe peccata, & pœna peccati eſſentialiter.

G *De quibuſdam quæ ſine dubio peccata ſunt, & pœnæ, vt ira, inuidia.*

Præterea nullatenus ambigendum eſt, quædam peccata abſq; vllo ſcrupulo pœnas eſſe, vt inuidia, quæ eſt dolor alieni boni, & ira, quæ etiam non inquantum pœnæ ſunt, peccata ſunt: ita etiam de cupiditate, & amore, & alijs huiuſmodi ſentiendũ eſt. Vndè Aug. in libro. lxxxiij. q. ait. Omnis perturbatio, paſſio, oĩs cupiditas, perturbatio. Oĩs ergo cupiditas paſſio, Oĩs verò paſſio cum eſt in nobis, ipſa paſſione patimur. Oĩs ergo cupiditas cum eſt, in nobis, ipſa cupiditate patimur, & inquantum cupiditàs eſt, patimur ea. Oĩs autem paſſio, inquantum ipſa, patimur, non eſt pc̃tm̃, ita, & de timore. Non enim conſequens eſt, vt ſi patimur timorem, ideo non ſit peccatum, quia multa ſunt

H peccata, quæ patimur, ſed non inquantum patimur eis.

Quòd verbis Aug. præmiſſis quædã ſentẽtia Hieronymi obuiare videtur.

Auguſtin. li. Retractat. ca. 9.

Illud aũt diligenter eſt annotandũ, ꝙ. s̃. poſitis verbis. dicentis. q̃dã neceſſitate facta eſſe improbanda, & mala, vĩ obuiare, ꝙ Hiero. ait in exemplanatione fidei, ꝙ l3 ſupra ſit poſitum, tñ vt p̄fectiùs ſciat̃, iterare non piget. Exercamus inquit, eorum blaſpemiam, qui dicunt impoſſibile aliquid hoĩa Deo eſſe p̄ceptum, & mãdata Dei non a ſingulis, ſed ab oĩbus in commune poſſe ſeruari, Et paulo poſt. Et tã illos errare dicimus; q cum Mani-

chæo

chęo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe:quàm illos,qui cum Ioniniano aſſerunt, hominem non poſſe peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem eſſe, ſi quis dicat hominem uitare peccatum non poſſe. Qui autem dicit quædam neceſſitate fieri, quædam dicit non poſſe uitari. Cum ergo id Augu. dicat, uidetur aut erroris eſſe quod tra-
I dit,aut non eſſe uerum,quod Hieronymus ait.

Determinatio contrarietatem ſubmouens de ſanctorum medio. Aug.in l. 3 de libe. de libero arbitrio, c. 48.

Ad quod dici pōt,q̄a Auguſtinus ſcd̄m ſtatū huius miſerię(ad q̄ pertinet ignorātia, difficultas, ut idē ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iuſta dānatione deſcenderūt) illud tradidit,ubi,& uenialia peccata incluſit. Hieronymus uerò tm̄ de mortalib⁹ peccatis loquitur,quæ unuſquiſque gratia illuminatus ualet uitare,uel de homine ſecun-
K dum ſtatum liberi arbitrij ante peccatum,illud ait.

Epilogum facit, ad alia tranſiturus.

Satis diligenter eorum poſuimus ſnīam, qui dicunt omnes actus naturas eſſe, & in quantū ſunt,bonos eſſe:in quo tractatu quædam interſeruimus, quæ non ex eorū tm̄ ꝑſona accipienda ſunt,quia ab oībus catholicè ſapientibus abſque hæſitatione tenent̄:atq; autoritatū teſtimonijs,& rōnibus eorum traditionem muniuimus,q̄ dicunt oēs actus eſſentia ſui,id eſt,inquantū ſunt,eſſe bonos,quoſdā uerò inquantum inordinatè fiunt, peccata eſſe. Addunt quoque quoſdā non tantum eſſentia, ſed ēt genere bonos eſſe, ut reficere eſurientē,qui actus eſt de genere operū miſericordiæ,quoſdā uerò actus abſolutè,ac perfectè bonos dicunt,quos non ſolum eſſentia,uel genus,ſed etiam cā,& finis cōmendat:ut ſunt illi,qui ex bona uoluntate proueniunt,& bonum finem metiuntur. Mat. 25.

Summa diſtinctionis. 56.

Præhabita diſtinctione induxit Magiſter quod ſit peccatum, hic diſcutit an idem poſsit eſſe peccatum, & pœna peccati. Quæ quæſtio habet ortum ex dictis in fine præcedentis diſtinctionis. Primo itaq; manifeſtat, quòd vnum,& idem in plurimis ſit peccatum, & pęna peccati, atq; ex hoc aliam inſerit quæſtionem, videlicet, vtrum peccatum inquantum peccatum, ſit pœna peccati. Quo circa declarat, quòd omne peccatum valeat dici pœna: non tamen pœna peccati. Et circa hoc pendit quomodo peccata quæ ſunt pœnæ peccati, ſint a Deo inquantum ſunt pœnæ, & hoc ſuperiùs eſt expreſſum. Deinde docet, quædam peccata ſpecialiter eſſe pœnas, vt irā, impatientiam, inuidiam, Vltimo concordat, & exponit verba ſanctorum Hieronymi, & Auguſtini, quæ prima facie videntur inuicem repugnare.

QVAESTIO I.

Hic quæritur primo *Vtrum vnum peccatum ſit cauſa alterius, ita quòd aliud illud ſit effectus & pœna, ac vltio quadam peccati illius prioris.*

¶ Videtur, quòd non, quia peccatum formaliter nihil eſt,& ad minus non ens poſitiuum, ſed priuatio quædam, vt patuit, cauſare autem præſupponit eſſe. Secundò, virtutes connexè ſunt, non peccata, ergo vnum non eſt cauſa alterius, quoniam cauſa,& cauſatum connexionem habent præcipuum. Tertiò, peccata non neceſſariè, ſed voluntariè fiunt, cum ergo cauſa ſit ad cuius eſſe de neceſsitate ſequitur aliud, peccatum vnum non eſt cauſa alterius. In oppoſitum eſt, quòd deus iuſtus, de merito vnius exceſſus permittit peccantem in alium etiam enormiorem labi exceſſum, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos: Propterea (id eſt, propter ſuperbiam præcedentem) tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ,& in reprobum ſenſum. Vnum quoque peccatum vocatur mater alterius,& experimur, quòd ex ſuperbia generat̄ ira, ex ira inuidia, Item, quòd deus omnipotens rebelles, ingratos, & induratos permittit in grauiſsima cadere vitia propter præcedentes iniquitates, ſicut teſtatur in pſalmo: Non audiuit populus meus vocem meam. Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. ibunt in adinuentionibus ſuis. Ad hæc reſpondet Albertus: Duplex eſt pęna, videlicèt pęna damni, & pęna ſenſus. loquendo de pœna dāni, omne peccatum eſt pœna eo ipſo peccatum, cum ſit corruptio modi, ſpeciei,& ordinis, q̄ corruptio maximū dānū eſt. Loquēdo aūt pęna ſenſus, pc̄m̄ eſt tm̄ cā pęnę. Relinquit. n. ꝓnitatē in anima ſuo pōdere inclinantē ad culpā. Vn̄ ſecundo Confeſsionē loquitur Auguſtinus: Iuſsiſti dn̄e,& ſic eſt, vt ſibijpſi ſit pęna animus inordinatus. Et alibi: Inter primū pc̄m̄ apoſtaſiæ, & vltimā pęnā ignis inferni, media, q̄ ſunt, & pc̄tā ſunt & pęna peccati, Gregorius quoq;: Cōtēnenti, inquit, nec pęnitęre volēti ponit offendiculū deus, vt grauiùs impingat. Pc̄m̄ nāq;, quod ꝑ pęnitentiā citiùs non delet̄, aut peccatum eſt, & cauſa peccati, aut pc̄m̄,& pęna peccati, aut peccatum ſimul,& cauſa,& pęna peccati. Verum ſi inſtes: quoniam oīs pęna eſt iuſta, atq; à Deo, quod non conuenit pc̄tā, nō ergo eſt pęna. Dicēdū q̄d nil ꝓhibet vnū,& idē ſcd̄m diuerſas rōnes, quas h̄z, a iuſtitia dei ꝓcedere,& ab eo nō ꝓcedere. Et illius de⁹ eſt cā rō impertiendo malitiā, ſed gratiā ſubrahēdo. Præterea, ſi q̄rat̄ An pc̄tō eſſentialit̄ iūctū ſit eſſe pęna. Dicēdū, quòd ex ordine diuinæ iuſtitiæ pęna ip comitatur culpam, imò quadruplex eſt pęna. Prima eſt amiſſio dei ſummi, & incommutabilis boni. Secunda, ſpoliatio gratuitorū, per quæ Deus in hoīe commoratur. Tertia, vulneratio naturalium. Quarta, inordinatio ſeu ꝯfuſio in regno animæ, in qua ſuperiores vires, vt ratio,& voluntas, per pc̄m̄ fiunt inferioribus ancillantes, per quod totus homo ſubuertitur. Et ſi obijciat̄ de Chriſto,& Iob. q̄ ſine culpa ſua paſsi ſunt pęnas Dicendū, quòd pęna non ita ſe habet ad culpam, ſicut culpa ad pęnā. Culpa quippe eſt cā pęnę. Pœna verò expiatiua eſt culpę. Ideo pœna tam Chriſto, quàm membris eius inflicta eſt. Nam pęna comparatur ad culpam, vt medicina ad morbum. Vnde,& innocētibus infligit̄ vt ſatisfaciant pro alijs: cum tamen nō infligat̄ niſi ꝓ peccatis proprijs, aut alienis. Inſuper vnū peccatū eſt pęna alteri⁹ tribus modis. Primo, ex parte ſpoliationis

Margin notes: In oppoſitum. Roman. 1. — Albertus. — Auguſtin. — Gregorius. — Dilutio. — Quæſtio. — Soluitur obiectio.

peccatum eſt pœna alteri⁹ tribus modis

tionis gratuitorum. Secundò, ex parte amiſsionis boni increati. Tertiò, ex parte corruptionis boni naturæ, quia per incommutabile bonum, & p gratuita eius dona, atq; per naturalium integritatem, hō continetur in gratia, & virtute ne peccet. deſtitutusq; illis, faciliter cadit. Additur quoq; tertius modus, q͞a peccata cōmiſſa diſpoſitionem, & habitum relinquunt in anima, ex quibus fit hō pronior ad pc̄tm̄. Propter quod fatetur Gregorius pc̄tm̄, quod per pœnitentiam non deletur, mox ſuo pondere trahit ad aliud. vnde fit vt nō ſolū pc̄tm̄ ſit, ſed, & cā peccandi, quia ex ipſo ꝯſis culpa oritur. Peccatum aūt, quod ex peccato oritur, non ſolum peccatum eſt, ſed, & pœna peccati, qm̄ iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati demeritò, etiā in alia ruat. Sic ꝙ ſecundum Auguſtinū, Deus omnipotens peccata peccatis vlciſcitur, ac per hoc ſupplicia peccantium nō ſolū ſunt tormēta, ſed, & incrementa vitiorum. Hæc Albertus.

Grego.

Auguſti.

Dionyſi.

¶ Veruntamen contra id, quod ait, pœnas non infligi niſi pro proprijs aut alienis peccatis, obijci pōt, quia communiter dicitur, quòd quidam tribulantur, & puniuntur à Deo, vt probentur, & alijs in exemplum patientiæ proponuntur, vt Iob, & Thobias: Alij, vt humilientur, vt Paulus. alij, vt in eis Dei gloria manifeſtetur, ſicut de cæco nato dixit ſaluator: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ſed vt opera Dei manifeſtentur in eo. Alij, vt in præſenti purgentur, vt ſoror Moyſi Alij vt eorum damnatio in præſenti incipiens, perpetuè pertrahatur, vt Herodes, & Dathan, ac Abiron. Alij, vt copioſiùs coronentur, vt martyres ſancti. Alij vt ſuis pœnis alios redimant à pœnis, vt potiſsimè Chriſtus.

Iob 1 2. Tobiæ 2 Act. 9. Iohan 9. Nu 12. Act 12. Nu. 16.

Aquin. Thomas.

¶ Aduerò Thomas: Vnum, inquit, peccatum poteſt eſſe cauſa alterius in triplici genere cauſæ, vt pote per modum cauſæ efficientis, dupliciter & finalis, ac materialis. Per modū cauſæ efficiētis. Primò per ſe, Secundo per accidens. Per accidens, quidem ex parte auerſionis, vnde ipſum peccatum habet rationem mali. Etenim malum non habet cauſam niſi per accidens. Et dico per accidens, ſicut remouens, prohibens dicitur mouēs per accidens. Prohibens vérò peccatum eſt gratia, quæ cōſeruat animam in rectitudine ſua, & tollit peccata. ſicq; per accidens cauſa eſt vitiorum, quæ ſiūt, ea ſubtracta. Atq; per hunc modum quolibet peccatū mortale poteſt eē cauſa cuiuslibet peccati mortalis gratiam auferendo. Poteſt quoq; hic modus cauſandi aliquo modo reduci ad genus cauſæ formalis Quemadmodum enim gratia eſt formale principium actus gratia informati, ita priuatio gratiæ, ex qua peccatum procedit, eſt quaſi forma peccati. Sed per ſe cauſa quaſi efficiens eſt vnum peccatum alterius ex parte conuerſionis, inquantum ex actu peccati relinquitur in anima diſpoſitio, ſeu habitus inclinans iterum ad peccandum. Attamem hoc mō peccatum non eſt cauſa cuiuſcunq; peccati, ſed tm̄ eius, quod eſt ſimile ſibi ī ſpecie, vt luxuria luxuriæ. Per modum autem cauſæ finalis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquantum aduocat aliud in finem ſuum, vt dum vnus interficit alium, vt vindicet ſe de illo, ſicq; quodlibet peccatum cauſari poteſt ex quolibet. Nam, & actū prodigalitatis exercere quis poteſt ad tempus. vt poſtea finem auaritiæ cōſequatur, Nihilominus hoc mō quædam peccata magis nata ſunt conſequi ex quibuſdam, vt homicidium ex ira, & mendacium ex auaritia. Hinc peccata, quæ ex alijs frequentiùs ſolent oriri, dicuntur illorum filiæ. Per modum demum cauſæ materialis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, dum vnum alteri miniſtrat materiam, vt gula luxuriæ, & auaritia diſſentioni, multiplicando terrena, quæ litis, ac diſſentionis materia ſunt. Itaq; ſicut peccatum ex parte auerſionis nihil eſt, ſic non eſt cauſa niſi per accidens. ex parte verò conuerſionis eſt aliquid, & ita eſt cauſa modis præfatis, & per hoc patet ſolutio primi. ¶ Ad ſecundū, quòd etiam quædam peccata prætacto mō, cōnexa ſeu ſibi propinqua ſunt, quamuis non tam inſeparabiliter, atq; conſequenter, vt virtutes. ¶ Ad tertium, quòd non ad quamlibet cām ſequitur effectus de neceſsitatē, ſed ad cām naturalem, non impeditam, non ad cām contingentem, & ſpontaneam, ac liberè operantem Nō autem oportet quodlibet peccatum cauſari ex alio aliàs iretur in infinitum. Imo accidit peccato vt cauſetur ex alio, ſicut & motui, vt vnus ſit cauſa alterius idcirco eſt dare primum motum. Hæc Thomas in Scripto.

Solutum Argumē.

Art. 4.

¶ Præterea in prima Secundæ, quæſtione 75. Peccatum ait cum habeat cauſam ex parte actus, ita vnum peccatū poteſt eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus pōt eſſe alterius cauſa Contingit ergo vnū peccatum eſſe cauſam alterius, ſecūdum quatuor genera cauſarū Primò, ſm̄ modum cauſe efficientis ſeu mouentis, vel per ſe ſiue per accidens. Sicut dum homo per unum peccatum amittit charitatem, gratiam, aut verecundiām, ſeu quodcūq; aliud retrahens a peccato, & incidit ex hoc in aliam culpam, &c. vt ſupra.

Peccatum

¶ Concordat Petrus, & addit: Aliquid dicitur eſſe pœna dupliciter. Primò, cauſaliter, vt pote inſtrūm quo læſio infertur, quemadmodum ignis dicitur pœna cōdēnatorū. Secundo eſſentialiter ipſa læſio: peccatum autem eſt inſtrumētum, quo læſio infert, & eſt læſio ipſa. Vnde vtroq; mō poteſt pœna vocari. Sed primo modo omne peccatum eſt pœna, qm̄ læſionem infligit. Secundo mō peccatum ſequens, pœna eſt præcedentis, quia eſt læſio contingens pmiſsione diuina merito præcedentis peccati. Pœna nāq; eſſentialiter dicta, duo includit, vt pote læſionē, & ordinem ad cauſam læſionis præcedētis. peccatum verò ſequens eſt læſio, & odinem habet ad cauſam præcedentem, tāquam ad ſui cauſam. Hinc peccatum ſequens pœna vocatur, non tantum ratione conſequentiæ, vt infamiæ vel hmōi, ſed etiā ratione eſſentiæ. Hæc Petrus.

Petrus

¶ In hac re nō videtur ſpecialis difficultas, idcirco, nec arbitror immorandū. Et ſicut Bonauentura ꝑſequitur de hac quæſtione. Vtrū peccatū ſit pœna peccati, ſunt duæ opiniones, quas in litera narrat Magiſter, magiſq; probat ſecūdā. Et intētio Bonauenturæ in reſponſione Petri breuiter continetur.

QVAESTIO. II.

SEcundò quæritur, *An paſſiones animæ ſint peccata.* ¶ Videtur quòd ſic, quoniā hoīes paſsionati dicuntur vitioſi, quoniam homo tenetur paſſiones reprimere, ergo in ſe ſunt indomitæ, & iniquæ. Secūdò, inuidia, ira, triſtitia, ſunt animæ paſsiones, & ſunt inordinatæ, & prauæ affectiones, quemadmodum Salomon loquitur: Ira in ſinu ſtulti requieſcit. Itemq;, Putredo oſsium inuidia.

¶ In oppoſitum eſt, quòd paſſiones ſunt naturales motus, affectusq; animi, propter quas (ſecundum Philoſophum) non laudamur, nec vituperamur. ¶ Ad hoc Bona. reſpondet. Sicut Magiſter expreſsè dicit in litera, & auctoritate Auguſt. id probat, multæ ſunt aiæ paſsiones non ſolum pœnales, ſed item culpabiles, vt ira, inuidia.

Quamuis autẽ huiuſmodi paſsiones peccata ſint, non tamen inquantum paſsiones, vt idem aſſerit Auguſtinus, & habetur in litera. Omnis aũt paſsio inquantum ipſa patitur aliquis non eſt peccatum, ſed huiuſmodi paſsiones peccata ſunt ratione inordinationis voluntatis coniunctæ antecedenter: vel conſequenter. Hinc notandum, quòd quædam eſt paſsio ab extrinſeco illata, & circa hanc non conſiſtit meritum: neque demeritum, niſi inquantum à uoluntate reſpuitur, aut acceptatur. Nẽpe occidi pro Chriſto, non eſt meritorium, niſi vt uolitum ab eo, qui trucidatur. Eſt alia paſſio, quæ ab intrinſeco habet ortum, & hoc dupliciter. Quædam enim oriũ ex corruptione naturæ, quędã ex liberæ uolũtatis cõuerſione. Illa quoq;, quæ oriũ ex corruptione naturæ, in duplici eſt differentia: quoniam natura corrupta eſt in ſe corruptione concupiſcentiæ, corruptione quoque pœnali per mortem inflicta. Illæ igitur paſsiones, q̃ oriũtur ex corruptione naturæ, ut corrupta pœnali corruptione, habent rationem pœnæ duntaxat, ut fames, & ſitis. Illæ aũt quæ oriuntur ex ea; ut corrupta eſt corruptione uitioſa, non tantum habent rationem pœnæ, ſed & etiam culpæ, vt ſunt inordinatæ affectiones animæ, quæ conſurgunt ex morbo concupiſcentiæ, ſicut ira, inuidia.

Auguſtin.

Multiplex eſt paſsio.

¶ Porrò prout huiuſmodi paſsiones oriuntur ex conuerſione ad aliquod bonum amabile, ſic ſunt in duplici genere, ſecundum quod voluntas dupliciter poteſt conuerti ad aliquid. Aliquando quippe conuertitur ad bonum ſimpliciter, tuncque deteſtatur & odit, quòd aduerſatur huiuſmodi bono, puta peccatum: & paſsiones inde ſurgentes, iuſtæ, ac meritorię ſunt. Conuertitur etiam voluntas interdum ad aliquod bonum propoſitum ſibi, & ad bonum vt nunc: & paſsiones inde ſurgentes, extant culpabiles, ſimiliter voluntas, à qua oriuntur: attamen non habent plenam rationem mali & culpæ, niſi dum voluntate pſumantur, vt dũ aliquis vult iraſci, & contriſtari ira per uitium, & inordinata, ſeu ſæculari triſtitia. Sicque patet, qñ hmõi paſſiones animæ ſint peccata, & quantum oriuntur ex corruptione concupiſcentię & inquantum naſcuntur ex inordinato amore voluntatis deliberatiuæ. Ex quibus patet ſolutio ad obiecta. Conſonat Alexander. ¶ At uerò Thomas: Homo, inquit, nõ inquinatur culpabiliter niſi per id, quod ab ipſo eſt, iuxta illud Matthæi: Quæ pcedũt de homine, hæc coinquinant hominem. Hinc paſsio, ſecũdum quod paſſio non eſt peccatum, cum non ſit à patiente, ſecundum quod huiuſmodi, ſed ab alio in patientẽ inducitur. Per accidens tñ contingit paſsionẽ eſſe peccatũ, ſecundum quod operatio voluntatis, per quã ſumus actuum noſtrorum principium, aliquo modo ad paſsionem ſe habet. Verum ad diuerſas paſsiones diuerſimodè hꝫ ſe. Sunt etenim aliquæ paſsiones, q̃ ſunt paſsiones tantùm, ut in paſsionib. corporalibus patet, q̃ ab exteriori infliguntur, vt aduſtio, ſectio: aut à principio intus agente etiam naturali, vt febris. Et ad has paſsiones ſe habet uoluntas, ut cauſans eas, ut eſt in paſsionibus ſponte aſſumptis, vel ut ſubſtinens eas libenter ob aliquem finem, ſicque contingit in paſsionib. iſtis meritum, ſi ſint decentes: vel demeritum, ſi ſint indecentes. Quædam demum ſunt paſsiones, quæ non ſolum ſunt paſsiones, ſed etiam operationes, vt ſentire, quòd (ſecundum Philoſophum, ſecundo de anima) eſt quoddam pati, ſecũdum qđ uis uiſiua mouetur ab obiecto recipiẽdo ſpeciẽ eius, qua informata opationẽ ſuã exercet, & ita eſt ĩ cũctis potẽtijs paſsiuis, quales ſunt omnes uires partis ſenſitiuæ, & etiã intellectiuæ præter intellectum agentem, & præter virtutes motiuas organis affixas. Vñ & intelligere, quoddã pati eſt, & velle, atq; apparere. Hinc ira, inuidia, & cõſimiles affectiones dicunũ aĩæ paſsiones, q̃uis in his magis, minusve pprie nomẽ paſsionis ſumaũ, put magis aut minus ad corporalẽ trãſmutationẽ accedit, q̃ tranſmutatio conſequiũ in ira, & inuidia eſtq; etiam ſecundũ materiales qualitates calidi, & frigidi, in ſenſu aũt ſecundũ ſpecies in organo corporali quodãmodo ſpiritualiter, non materialiter receptas: in intellectu autem eſt ſecundũ receptionẽ purè ſpiritualẽ. Hinc paſsiones, q̃ plus de rõe paſſionis ſortitæ ſunt, minus in noſtra ſunt poteſtate. propter quod ſpecialiùs paſsiones uocãtur. Veruntamen in omnibus his non eſt peccatum niſi ſecundùm quod uoluntas aliquo modo, circa eas ſe habet, vel eas imperando in quantum ſunt operationes: vel acceptando, prout ſunt paſsiones.

Aquinas.

¶ Præterea aduertendum, quod nomen irę ſecũdùm primam impoſitionem, paſsionem quandã ſignificat. poſtea verò tranſſumptum eſt ad deſignandum uitium quoddam. Cum enim uirtutes quædã, quãuis ſint medietates inter uitia duo extrema, magis opponantur, uni extremo, quàm alteri ſicut mãſuetudo magis opponitur iræ, quàm defectui eius, cõtingit, quòd vitia virtutibus illis oppoſita, noĩantur noĩe paſsionum, ad quarum refrenationẽ virtutes illæ præcipuè ordinantur. ſicq; ira prout vitium noĩat. nõ eſt nomẽ paſsionis, ſed actus, aut habitus. Hoc itẽ penſandũ, qđ paſsio non pugnat ꝯ rationẽ. quaſi per ſe oppoſitũ, qđ virtuti, qua rõ perficitur: ſed qa p ſe opponitur medio, qđ virtus, & ratio in paſsionibus ſtatuũt & obſeruant Hęc Tho. Scripto,

Ira pro uitio poſita, habitus eſt non paſſio.

¶ Præterea in prima 2. q̃ſtione 24. de his pleniùs ſcribit, primò inquirens. An aliqua paſsio animæ ſit bona, uel mala moraliter, hoc eſt vtrum bonum & malũ moral a valent in paſsionibus animæ inueniri. & rñdet. Paſsiones aĩæ dupliciter queunt conſiderari. Primò, ſecundùm ſe: ſecundò, vt ſubiacent imperio rationis, ac uoluntatis. Primo modo nõ eſt in eis bonum, aut malum morale, quod dependet à ratione. Secundo modo eſt in eis malitia, bonitas ve moralis. Propinquior, namque eſt appetitus ſenſitiuus rõni, ac uoluntati, quàm membra: exteriora: quorum tamen motus, & actus ſunt boni, aut mali moraliter, ſecũdum quod uoluntarij: multo magis paſsiones ſecundum quod voluntariè, ſunt bonæ aut malę moraliter. Dicuntur quoque uoluntariè, quia uoluntate imperantur: uel quia ab ea non prohibentur pro poſſe. Siquidem motus primò primi non ſunt in noſtra poteſtate.

Quæſtio.

¶ Deinde ſciſcitatur ibidẽ. Vtrum paſsiones animæ ſint moraliter malę. Reſpõdet, Circa hoc diuerſa fuit Stoicorum, & Peripatericorum ſententia. Stoici quippe dixerunt omnes paſsiones eſſe malas Peripatetici uerò dixerunt paſsiones moderatas, conſiſtere bonas. Quorum diſcrepantia quamuis ſecundum uocem appareat magna: tamen ſecundùm rem eſt nulla, aut parua, ſi vtrorumque penſetur intentio. Stoici enim non diſcernebant inter ſenſum & intellectum, & per conſequens nec inter appetitum ſenſitiuum & intellectiuum, hinc nõ diſcernebãt paſsiones animæ à motibus volũtatis, ſecundùm hoc, qđ paſsiones animæ in appetitu ſint ſenſitiuo. Simplices aũt motus uoluntatis ſunt in intellectiuo appetitu, ſed omnem rõnalem motum appetitiuę partis vocabãt uoluntatẽ. Paſsiones

Quæſtio.

verò dicebant motum progredientẽ extra limites rationis. Hinc eorum ſniam ſequens Tullius 3. libro de Tuſculanis q̃onibus, vniuerſas paſsiones appellat animæ morbos, ex quo argumẽtatur, ꝙ qui morboſi ſunt, ſani non ſunt: & qui ſani non ſunt, inſipiẽtes ſunt. Propter quod inſipientes nominamus inſanos. Peripatetici verò oẽs motus appetitus ſenſitiui, nuncupant paſsiones, eaſq; reputant bonas, cũ fuerint moderatæ per rationem: malas verò, cum rationiſ moderationem excedunt. Vnde patet, quòd Iullius in eodem libro Peripatiticorum ſniam approbantium paſsionum mediocritatem, inconueniẽter reprobat, dicens, quòd omne malum etiã mediociter vitãdum eſt. Quemadmodum .n. corpus mediocriter ægrum, non & ſanum: ſic mediocritas horũ morborum, videlicet paſsionum, non eſt ſana. Verum (vt dictum eſt) paſsiones non ſunt morbi, aut ægritudines animę, niſi dum careot moderamioe rationis. Tertiò quærit Thomas: An paſsio ſemper diminuat de bonitate actus moralis. Rñdet, Sicut Stoici poſuerũt omnem paſsionem animæ, eſſe malam, ita dixerunt eam, actionis minuere bonitatem. Sed ponendo, quòd paſsiones ſint ſimpliciter motus appetitus ſenſitiui in ſe nec boni, nec mali moraliter, ſic ad perfectionem humani pertinet boni, ꝙ etiam ipſæ paſsiones per rationem ſunt moderatæ. Cum bonum hominis conſiſtat in ratione, vt in radice, tanto boc bonum extat perfectius, quanto ad plura, quæ coouenit hominí, deriuatur. Vnde nemo dubitat, quin ad perfectionem moralis boni pertineat, ꝙ actus exteriorum membrorum, per rationis regulam dirigãtur. Cumq; appetitus ſenſitiuus obedire ualeat rationi, ad bumanam pertinet perfectionem, quòd paſsiones animæ per rationem ſint regulatæ. Queadmodum igitur meliùs eſt, quod homo non ſolum velit, ſed etiam extrinſecus faciat bonũ, ſic ad perfectionem pertinet boni moralis, ꝙ homo afficiatur, & moueatur, ad bonum morale, non ſolum per volnntatem, ſed & per ſenſitiuum appetitum, iuxta illud Pſalmiſtæ: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, intelligendo per cor appetitũ intellectiuum, per carnem appetitum ſenſitiuũ. Si aũt obijciatur, ꝙ paſsiones ſemper impediunt iudicium rationis, dicendum, quòd paſsiooes dupliciter habẽt ſe, ad rationis iudicium. Primò antecedenter, præueniendo iudicium rationis, & ſic illud, aliquo modo obſcurant, bonitatemq; actus diminuunt. Secundò cooſequenter, & hoc dupliciter. Primò, per modũ redundantiæ, vt dũ ſuperior pars aĩæ intenſe mouetur in aliquid, pars inferior ſequitur motũ eius, ſicq; paſsio conſeqnenter exiſtens in appetitu ſenſitiuo, ſignũ eſt intentionis in voluntatis affectu, & ſic indicat bonitatem moralẽ eſſe maiorem Alio modo per modum electionis, qñ videlicet homo, ex præuio rationis iudicio eligit, & vult affici aliqua paſsione, vt promptiùs operetur, quod boonm eſt, appetito ſenſitiuo cooperatione, ſicq̃ne paſsio addit ad operis bonitatem. Sic quoq; paſsio præcedens iudicium rationis, in malis, diminuit culpam: qm̃ minus peccat peccans ex paſsione, quàm ex induſtria. Sed conſequens aliquo prædictorum modorum auget eam, aut ſignum eſt talis augmenti. Hæc Thomas, cuius dicta gratioſæ probara ſunt.

Quæſtio. Thomæ. Paſsiones non ſemper minuunt bonitatẽ actus moralis.

Pſalm. 83. Soluitur obiectio.

¶ Veruntamen contra id, quod ait diſcrepantiã illam inter Stoicos, & Peripateticos eſſe paruã, aut nullam, obijci põt. Nam, quod pro ratione aſsignat vtpotè, quod Stoici inter ſenſum, & intellectum nõ, diſcernebãt, diſcrepantiam augmentaſſet, cum certum ſit Peripateticos inter ſenſum, & intellectũ diſtinguiſſe. Sed ad hoc forſan, quis faciliter rñderet. Quòd aũt affirmat Stoicos inter ſenſum, & intellectum nõ diſtinxiſſe, non vr̃. Cõiter namq; dicuntur tres philoſophorum ſectæ fuiſſe, videlicet Epicurei, Stoici, Peripatetici Et quamuis nonnulli Epicurei tã indocti fuerunt, & rudes, quòd intellectum a ſenſu ſaltem interiore non diſcuterent, præcipui tñ Stoicurum inter has vires differentiam poſuerunt, ſicut & Tullius ipſe, & Seneca, atq; Macrobius, imò, & Plato, & Socrates Stoici fuiſſe feruntur, ſaltem pro parte, & præſertim quantum, ad philoſophiam moralem. Concordant Petrus, Richardus, alijque communiter etiam Antiſiodoreñ.

Dio. Car.

QVESTIO. III.

TErtiò quæritor. *Vtrum omnis pœna inflogatur pro culpa.* ¶ Videtur, quòd ſic, quia beatus Maaimus præſul loquitur in ſermone de beatiſsimo Iohanne Baptiſta: Quicquid virium in hoſtibus eſt, quicquid aduerſitatis ab illis infertur, noſtra impietate nutritur, noſtris cõtingit demeritis. Gregorius quoque in collecta effatur: Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas.

Arguitur contra veritatem. Gregorius Hierony.

¶ Itemq; Hieronymus: Quicquid patimur, noſtra meruere peccata.

¶ Illud etiam videtur exigere iuſtitia, quoniam innocenti non debetur pœna, ſed reo. Et pœna debetur culpæ, non innocentiæ nec virtuti.

¶ In oppoſitum eſt illud Auguſtini ſuper Canticũ Deuteronomij. Quinq; modis flagella cõtingũt. Primò, vt iuſtis merita per patientiã augeantur, vt Iob. Secundò, ad virtutũ cuſtodiã, ne ſuperbia tentet, vt Paulo. Tertio, ad corrigenda peccata, vt Mariæ ſorori Moſi lepra. Quartò ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur, quod in inferno ſequatur. Quinto, ad gloriam Dei manifeſtandam, vt in cæco nato. Sed tres horum modorum non oſtendunt pœnam pro peccato inflictam.

In oppoſitum Auguſtinus. 2. Corri 12. Ioan. 9.

¶ Ad iſtud paulo ante dictum eſt aliquid, ex Alberto. Thomas verò pleniùs rñdens: Nullus, inquit, punitur, niſi in hoc, quod aliquo priuatur, quod ei eſt bonum. Aliquid autem eſt homini bonum dupliciter. Primò ſecundum propriam eius naturam, inquantum eſt homo. Secundò penes naturam eius communem, inquantum eſt animal, aut viuum. Cumq; homo ſit id, quod eſt, inquantum rationalis, ideò principalia bona eius ſont, quæ ei conueniunt ſm rationem, & intellectum. Hinc per talium priuationem non punitur, niſi pro propria culpa. Secũdariò quoq; ſunt bona rationis, quæ ad opus virtutis, ac ſapientiæ organicè, inſtrumentaliterve deſeruiunt, vt ſanitas corporis & terrenorũ poſſeſsiones quę non ſunt ſimpliciter bona rationis, ſed ſm quãdam menſurã, inquãtum cooperantur ad opus virtutis. Propter, quod decimo Ethicorum ait Philoſophus: Per ſuperabundantiam diuitiarum, quæ bonũ opus impedit, fortuna oon eſt bona dicenda, ſed mala. Vnde ſi quis priuatur his bonis quantum ad id, quod non proficiunt, ad opus virtutis, ſed magis officiunt, illa priuatio nõ eſt pęna hominis, in quãtum eſt homo, ſed quando priuator his, quibus indiget ad opus virtutis. Propter quod dicitur: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi. Hinc nullus niſi pro culpa ſua punit̃ in horũ ſubtractione bonorũ, ſm qđ neceſſaria ſunt virtuti. Vñ Pſalmiſta, Iunior fui, etenĩ ſenui, & nõ vidi iuſtũ derelictũ Si aũt cõſideretur hõ ſm naturã cõem, ſic oia bona corporis ẽt exteriora, ſunt bona ſibi, ſicq; quælibet horũ honornm

Thomas. Philo.

-torum priuatio, quædam pœna eſt ei. Non aũt oĩs talis pœna inducitur pro proprio eius peccato, attamen ſemp aliquod peccatũ, ſequit̃ ad minus peccatum naturæ: qm̃ niſi humana natura per peccatum originale eſſet infecta, nullam moleſtiã aut defectũ

Soluũtur argumenta. homo in his pateret. Hinc patet ad obiecta ſolutio. Quòd.n.homo, ad augmentum meriti flagellatur, nõ eſt pęna ei, inquãtũ eſt hõ, ſed inquãtũ hẽt cõem ſeu animalẽ naturã, iõ talis pœna non ſequitur ſemper propriam culpam eius, qui peccat, aut patitur, ſed culpam naturæ infectæ, quæ ſi infecta non eſſet, hoĩes ſine hmõi moleſtijs, ad profectum meriti peruenirent. Deniq; Chriſtus nullo modo habuit pœnam hoĩs inquãtum homo, quia in bonis rõnis nuſquam paſſus eſt detrimentũ, ſed habuit pœnas quãtum ad naturam cõem Non ergo oportuit, quod in eo fuerit propria culpa, ſed quod culpa præceſſit in natura humana. ¶ Iterum ſicut principale præmiũ actuum virtuoſorum nõ eſt opulentia tẽporalis, ſic principale ſuppliciũ vitiorũ nõ eſt damnũ temporale, ſed carentia beatificæ viſionis, pęnaq; infernalis. Impij quoq; ad maiorẽ ſuã dãnationẽ tẽporaliter proſperantur, ſicut & iuſti ad plenioré ſuã ſalutẽ aduerſitatibus exercentur. Hæc Thomas in ſcripto.

¶ Inſuper in prima ſecundæ, qõne 87. ſcribit de hac qõne, & illa iam ſupra ſunt allegata. Pœna, inquit, dupliciter cõſideratur, puta ſimpliciter, & itẽ vt eſt ſatisfactoria, & quodammodo voluntaria. Et hanc vnus interdũ ex charitate ſuffert pro culpa alterius. Pœna verò ſimpliciter dicta, prout rõnẽ pęnæ hẽt, ſemper dicit ordinem ad propriam culpam, atq; interdum ad culpã actualem: vt dũ quis à Deo, vel hoĩe pro peccato à ſe cõmiſſo punitur: qñq; ad culpam originalem, & hoc, vel principaliter, vel cõſequenter: principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, ꝙ natura ſibi ipſi relinquitur, deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ: verumtamen aliquid qñq; videtur pœnale, ꝙ tñ ſimpliciter rationem nõ hẽt pœnæ. Pœna namq; eſt ſpecies mali. Malũ verò eſt priuatio boni, cũq; ſint plura hoĩs bona, videlicet animæ, & corporis, exteriorumq; rerum, aliqñ homo ſuſtinet detrimentum in bono minori, vt proficiat in maiori: vt dum patitur detrimẽtum pecuniæ pp corporis ſanitatem, vel in horum vtroq; ob animæ ſuæ ſalutem, tuncq; tale detrimentum nõ eſt ſimpliciter hominis malum, ſed ſm quid, idcirco non hẽt ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Ideo nõ reducuntur ad culpam, ſicut ad cauſam, niſi pro tãto: quia hoc ipſum, quod oportet naturæ humanæ medicinas adhibere pęnales, eſt ex corruptione naturæ, quæ eſt pœna originalis peccati. Vnde & quædã infirmitates, ac pœnę qñq; apparent in pueris baptizatis, vt febres, & dęmonũ opreſſiones, quæ nihilominus, ex diuina ꝓuidentia ad patientiã, & ſalutẽ, & ad intuẽtiũ admonitionẽ cõtingunt. Hęc Thomas in Summa. Qui etiam in ſecunda ſecundæ, & in Sũma contra gẽtiles, de his in pluribus locis loquit̃.

Petrus. ¶ Præterea Petrus circa hæc ſcribit: Omne nocumentum ex peccato proueniens, pęna vocatur, nullum verò peccatum, caret nocumento ex ſe proueniente, hinc nullum peccatum caret pœna. Duplex quippe eſt nocumentũ ex peccato proueniens. Vnũ effectiuè, quod peccatũ facit peccanti, quem lædit, & hæc dicitur pœna acta, vt naturalium bonorum corruptio, & nunq̃ caret hac pęna. Aliud diſpoſitiuè, ꝙ ab altero inferri promeretur. Hæcq; vocatur pœna inflicta, & hæc aliqñ caret ad tps Deo, ſeu homine vltionem differente, iuxta illud in Iob: Nunc enim Deus nõ infert iram, nec vlciſcitur ſcelus valde. Hæc Petrus ad qõnẽ, qua quæritur. Vtrum culpa põt eſſe ſine, aliqua pœna. Cõcordat Richardus per Iob. 35 oĩa, eadẽ parũ prolixus ſcribens. At verò Bonauen- Richard. tura ſcribens: Malum, inquit, pœnę dupliciter põt Bonauen. ordinari. Vno mõ ad malũ culpæ, quod puniendo ordinat. Alio mõ ad bonũ, quod Deus ex culpa ſeu pœna elicit. Itaq; dico, ꝙ ſi aliqua pœna infligitur, cuius ordinatio principaliter conſiſtat in cõparatione ad malum, dico inquã, quod pœna neceſſariò requirit malum culpæ præceſſiſſe: nec tñ præceſſiſſe, ſed etiam aliquo, modo inſeparabiliter concomitari. Pœna nanq;, aut eſt directè ordinata ad puniendum, aut eſt principaliter ordinata, ad malũ excludendum. Primo modo, eſt pœna infernalis; Secundo modo, purgatorij pœna. Primo quoq; modo pęna requirit præſentiam culpæ, ſm deformitatẽ, & maculam. Secundo modo requirit culpæ præſentiã ſecundum reatum, & ſequelam. Si autem pœna infligitur principaliter propter ordinem, quem habet ad bonum, quod inde elicitur, aut ergo propter bonum proprium, aut propter bonum alienum.

¶ Si pp propriũ bonũ, ſic exigit, qđ in ſubiecto illo aliquãdo fuerit culpa, poſſitque eſſe in futuro.

Si verò pp bonũ alienum, tunc ſufficit vt fuerit culpa in alio, quàm in eo, qui punit̃, puta in eo pro quo punitur, ſicut in Chriſto. Sic igitur patet, quòd oĩs pęna aliquo modo reſpicit culpã, ſed quędã vt pſentẽ in ſe, vtpote pœna infernalis: qdã vt præteritã in ſe, ſed præſentẽ reatu, atq; ſequela, vt purgatorij pœna: quędã ſolũ, vt præteritam in eo, qui punit̃, vt eſt omnis pęna iuſtorum Chriſto excepto. Quædam verò reſpicit culpam non in ſe, ſed in alio, vt in Chriſto. Cum itaq; quæritur. Vtrũ omnis pœna ſit cauſata a culpa, dicendum, qđ ſi intelligatur de cã meritoria de condigno, ita non habet veritatem.

Si verò intelligatur de cã ſine, qua nõ, ſic aliquo modo verificatur. Nulla quippè eſſet pœna, niſi præceſſiſſet aliqua culpa. Hæc Bonauẽ. Qui inſuper ſci- Quæſtio. ſcitatur, Vtrũ in aliquo ſit culpa ſine omni pęna ſub Petrus. ſequente. Ad quod iã ſm Petrũ, & Richardum eſt re Bonauen. ſponſum, Bonauent. verò diffuſiùs ſcribens. Impoſſibile, ait, eſt in aliquo eſſe culpã, quin ad ipſam inſeparabiliter pœna ſequatur. Cuius ratio ſumitur ex pfectione diuinę iuſtitię, ea pulchritudine vniuerſi, ex corruptione, inordinationeq; culpę, & ea conditione peccantis naturæ. Ex perfectione diuinæ iuſtitiæ ſumitur ratio, qm̃ tanta eſt iuſtitia Dei, ꝙ nõ patitur dedecus culpæ ad modicum eſſe ſine decore iuſtitiæ. Omnimodè.n.debet iniuria in iuſtitiam ſuperare. Ex pulchritudine etiam vniuerſi, ꝙ ex ordine ſortitur decorẽ, vnde requirit inordinationẽ peccati per ordinationem ſupplicij reparari. Sic & ex corruptione culpę ſumitur ratio. Nunquam.n.peccatur, quin modus, ſpecies, & ordo circa actionem voluntatis tollantur: quod magnum eſt damnum, quod inſtaurari oportet per ſuũ cõtrariũ. Culpã ergo inſeparabiliter ſequit̃ pœna, q̃ eſt dãnificatio, læſio, ſiue corruptio, q̃ peccãs ingerit ſibimet ipſi. Hęc Bonauent. ¶ Circa hãc demũ diſtinctionẽ aliq quę- Quæſtio. runt, An aliqua pœna ſit a Deo. Et rurſus, Vtrũ oĩs pœna a Deo ſit. Ad quæ Alexander, & Bonauentura prolixe rñdẽt, Petrus verò, & Richardus ſuccinctè. Sed cũ de his iã dicta ſint multa, ptranſeo. Nã pe cũ pœna includat ordinẽ quendã ad culpã, aliquo modo a Deo eſt. Et qm̃ dictũ eſt, ꝙ & ipſum peccatũ ſit pœna, conſtat, ꝙ pœna inquantum peccatum, nõn cauſat̃ a Deo ſaltẽ, quo ad ſuũ formale. Eſt ẽt pœna ſenſus, quæ eſt quid poſitiuũ, q̃ cõſtat effectiuẽ eſſe a Deo. Pœna verò damni, quæ eſt carentia beatificæ

viſionis a Deo eſt, non effectiuè, cum ſit priuatio quędam: nec effectiuã hñs cãm, imò ex demerito hominis eſt. Nihilominus inquantum eſt iuſta pœna, dicitur eſſe a Deo, eo modo, quo cauſam põt habere, quẽadmodum ſubtractio gratiæ. Talia nanque a Deo ſunt non influente, ſed influentiam retrahente.

QVESTIO. IIII.

Poſtremò hic, quæritur. *An conuenienſ ſit bonorum diuiſio, quam in litera aſſignat Magiſter.*

Thomas. Aquinas. Dionyſius Areopa.

¶ Rñdet Thomas, Quẽadmodum ſanctus Diony. vndecimo Cœleſtis Hierarchię ait capitulo, In omni ſubſtãtia inuenitẽ eſſentia, virtus, & operatio: quorũ iſtæ eſt ordo, ꝙ virtus ab eſſentia oritur, operatio a virtute. Et qm̃, quod a bono (inquantum bonum) procedit, non põt eſſe niſi bonũ, iõ ſicut eſſentia, & virtꝰ bona ſunt, ita & operatio ſm ꝙ a virtute agẽte procedit. Cumq; virtus in voluntarijs agentibus ad multa ſe habeat, iõ actiõ ex virtute agentis talis determinationem non hẽt, ſed propria determinatio actus eſt ab obiecto. Vnde ſi obiectum proportionatum ſit actui, ex ipſo obiecto vlteriorem recipiet bonitatem. Et qm̃ prima determinatio, qua aliquid determinatur, eſt determinatio per formã gñris: ideo huiuſmodi actus ex determinatione obiecti bonitatem habentes, dñr boni ex genere, Verum cùm circa idem obiectum cõtingat aliquem actum diuerſi modè ſe hr̃e, ideo actus, ex obiecto determinatus, eſt adhuc determinabilis per alias circunſtantias: quæ ſi fuerint conuenientes, vlteriorem bonitatem recipiat ex eijſdem, diceturq; actus bonus ex circunſtantijs, quouſq; perueniatur ad bonitatẽ actus perfectam, quę eſt per informationem habitus, & dicetur bonũ virtutis. ¶ Hæ quoq; bonitates adinuicẽ cõperantur. Etenim prima bonitas, quę eſt ex eſſentia actus, cõis eſt actibus vniuerſis, pp quod ſubſternitur bonitatibus cæteris, inter quas primo ſuperuenit ei bonitas, ex materia debita, cui ſuperinducitur bonitas ex fine, ac circunſtantijs alijs, atq; ex forma habitus. Et ſecunda bonitate ſubtracta, non põt eſſe tertia: attamẽ ſecunda poſita bonitate, non neceſſariò tertia ponitur: ideo contingit actum: ex materia bonitatem habere, & tñ pp indebitas circunſtantias fieri male. Deniq; bonitas illa ex genere manet, quãtumcũq; per circunſtãtias alias actus de ordinetur. Actus quoq; hẽt duplicem finem, vtpotè proximũ, qui eſt eius obiectum, & remotum, quẽ agens intendit, idcirco dum bonum, ex fine diſtinguitur contra bonum ex genere, intelligitur de fine remoto. Hæc Thomas in Scripto. Qui ſuper his pleniùs ſcribit in prima ſecundæ, ſuperiùs quoq; de his facta eſt mentio. At uero Bonauentura in q̃ſtionibus circa literam: Magiſter, inquit, hic diuidit bonum, non quocunq; modo ſumptum, ſed bonum in genere actus. Quod ſi cõſideretur i ſe, & ſm ſe, vocat bonũ naturæ. Si verò cõſunderetur, quo ad materiam debitã dr̃ bonũ ex genere. Conſideratur etiã ſm alia genera tria cauſarum, puta efficientem, formã, & finẽ, & ita eſt bonũ perfectũ, ſicq; patet ſufficiẽtia, qm̃ omnis actus, aut comparatur ad ſuũ principiũ efficiens ſolũ, aut cõparatur ad ſuum principiũ efficiens, prout debitũ cõcernit obiectũ: aut cõparatur, ad ſuũ principiũ efficiens, prout reſpicit debitũ obiectũ, & congruũ finem. Porrò bonum ſm quod reſpicit materiã debitã, dr̃ bonũ ex genere: qm̃ ſicut genus dicit eſſe potentiale ad eſſe cõpletũ, ꝙ cõpletur ꝑ aduentũ differentiarũ, ita in actu tranſeunte ſup materiã debitã, inchoatur quodãmodo bonitas moris, qua per aduentũ circunſtãtiarũ cõpletur, & ſpecificatur. Vnde põt fieri bene, & male. Hęc Bonauentur. Concordat Richardus. Quidam, inquiens, actuũ hñt bonitatem efficientis, vt leuare feſtucam: quidam bonitatem materiæ moralis, vt reficere eſurientem: quidam bonitatem circunſtantiæ informantis, vt dare eleemoſynam ex compaſſione, quidam habent bonitatem finis, & veræ formæ, vt dare eleemoſinam propter Deum ex charitate. Hæc Richardus. Idem Petrus, adijciẽs hoc vltimum: Eſt bonũ perfectum, horumque duo media Magiſter compræhendit ſub vno:

Bonauen. Richard.

A *Aliorum ponit ſententiam, qui dicunt malos dictus, nullo modo eſſe a Deo, nec eſſe bonos, ſiue in eo, quod ſunt, ſiue alio modo. Diſt. 37.*

Ioan. 1.

SVNT aũt, & alij plurimi lõgè aliter de peccato, & actu ſentiẽtes, aſſerũt n. voluntatẽ malã, & actũ malũ, peccata eſſe, & nulla rõne bona, nec ſm aliquã rõnẽ ex Deo auctore eſſe, qa ſine Deo fiunt. Sine eo nãq; (vt ait euangeliſta) factũ eſt nihil. i. pc̃m̃, ꝙ dr̃ eſſe nihil, nõ qa nõ ſit actio, vel voluntas mala, q aliquid eſt: ſed qa a verò eſſe ſeparat hoĩes, & ad malũ trahit, & ſic ad nõ eſſe deducit. Qui.n. à ſummi boni participatione recedunt, qđ ſolũ verè, ac propriè eſt, meritò nõ eſſe dñr. Ideoq; Aug. dicit ſup Ioh. Pc̃m̃ nihil eſſe, nihilq; fieri cũ peccãt hoĩes. Hac ergo rõne aſtruũt pc̃m̃ nihil eſſe, qa a verò eſſe hoĩem elongat. Voluntatẽq; malã atque actionem, ſiue locutionẽ malam, peccatũ eſſe dñt: quia præuaricatio, & inobedientia hæc ſunt, & contra legẽ Dei fiunt, quæ tñ ſunt, ſed ab hoĩe vel diabolo, non à Deo. Nullatenus. n. hęc à Deo eſſe dicunt, ſiue inquantum ſunt, ſiue alio modo.

Quare peccatum dicitur eſſe nihil. Augu. ſuper Iohan. tractatu 1.

B *Qualiter determinent verba Aug. præmiſſa, quibus ait: omne quod eſt, inquantum eſt bonum eſt.*

Auguſtin.

Illa quoq; Aug. verba, qbus dicit, oẽ qđ eſt: inquãtũ eſt bonũ eſſe, & Deũ hr̃e auctorẽ, de naturis, ſiue de ſubſtantijs tm̃ accipienda forè, tradunt. Subſtantiæ verò noĩe atq; naturæ dñt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea, quæ naturaliter hñt, ſ. quæ cõcreata ſunt eis, ſicut aĩa naturaliter habet intellectũ, & ingenium & voluntatem, & hmõi, ꝙ ex verbis Aug. p̃miſſis colligitẽ, vbi bonũ hoĩem appellat bonam naturam, & malũ hoĩem malã naturã. Secundum hanc ergo aſſertionẽ, vel acceptionẽ, mali actus non ſunt naturæ vel ſubſtantiæ, nec etiã boni actus: ꝙ vtiq; videtur Aug. innuere in li. retractionum, diſtinguens inter ſubſtãtias ſiue naturas, & bonas actiones, ſiue malas. Aperiens. n. quomodo intelligendũ ſit quiddã in li. de vera religione ab eo traditum, ait: Hoc de ſubſtãtijs atque

que naturis dictũ eſt,Inde.n.diſputabaẽ,nõ de bonis actionibus atq; peccatis. Aperte hic vr̃ diuidere inter naturas ſiue ſubſtãnias,& actiones ſiue pctã.Ideoq; aſſerũt p̃ſati doctores,actiones interiores,vel exteriores non eſſe naturas,vel ſubſtãtias: quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt,neque à Deo ſunt. Quòd verò mali actus,non ſint naturæ, Augu.videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos,ita dicens: Opera diaboli,quæ vitia dicuntur,actus ſunt,non res.Idem in quarta reſponſione:omne malũ natura non eſt, ſed actus accidẽs,alicui ex defectu boni.Quamobrẽ,qđ natura nõ eſt,De⁹ nõ fecit:qa natura eſt omne,qđ fecit.Itẽ Omne,qđ natura bonũ eſt,Deus ex nihilo fecir, non diabolus.

Secũdum quod act⁹ mali non ſunt naturæ vel ſubſtantiæ. Auguſtin. li. 1. Retractã ca. 11. & de uera religione, ca. 10.

C *Secundum hos, res aliquæ ſunt, quæ a Deo nõ ſunt, quibus hoĩes mali ſunt.*

Ex,quo colligiẽ,res aliquas eſſe,quæ a Deo nõ ſunt,eiſque hoĩes mali ſunt. Quod nihilominus,& ipſi cõcedũt,innitẽtes verbis Aug.ſuperiùs poſitis,q in Ench.determinãs, illa verba ꝓphetæ,Væ his,q dñt bonũ malũ:dicit de ipſis rebus,qbus hoĩes mali ſunt,nõ de hoĩb⁹ hoc eſſe ĩtelligẽdũ.Sũt ergo aliquę res,qbus hoĩes mali ſunt.Id aũt, quo hõ fit deterior, a Deo nõ eſt:qa vt ait Aug.ĩ li.de.lxxxiij.q.Deo,autore nõ fit hõ deterior. Nõ eſt ergo De⁹ auctor rerũ,qb⁹ hõ deterior fit.At ſunt aliquę res,vt dictũ eſt,qb⁹ hoĩes mali fiunt.Sũt ergo aliquæ res,quæ a Deo nõ ſunt,qa peccata ipſæ ſunt. Ideoq; ſcriptura in pluribus conteſtatur locis,Deũ non eſſe auctorẽ malorum.i eorum,quæ peccata ſunt.

Aug. lib. hypognoſtic. contra Pelagianos circa finẽ. 11. 1. Idem li 4. ad 4. arti. Ibidem in principio libri. 4.

D *Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententia in illo verbo, Deus auctor malorum non eſt.*

August. in Enc. ca. 19 Iſaia. 5.

In hoc aũt,verbo ſuperiorũ ſñiæ rectè opponiẽ,q dñt Deũ nõ eſſe auctorẽ eorũ,q̃ mala ſunt,inquantũ mala ſunt:ſed inquãtũ ſunt,& inquãtum mala ſunt,dñt ea,nihil eſſe. Quid ergo mirũ,ſi Deus dr̃ nõ eſſe auctor eorũ inquantũ,nihil ſunt,cũ nihilo nullus auctor exiſtere queat? Ideoq; cũ dr̃,Deus eſſe auctor oĩm,q̃ ſunt, bonorũ iſti ſubintelligi volũt.Bona aũt illa eſſe dñt,q̃ naturaſr̃ ſunt.Ea verò naturaliter eſſe dñt,nõ ſolũ,q̃ ſubſtãtiæ ſunt,vel cõcreata ſubſtãtijs,qualiter ſupra acceperũt, ſed & oĩa, q̃ naturã nõ priuãt bono.Et ita ſm eoſdẽ, multiplex in ſcripturis fit intelligentia,vbi de natura ſiue de ſubſtãtia,vel de his,q̃ naturaſr̃ ſunt,ſermo oceurrit,Sed ſuper illũ locũ pſal. Nõ eſt ſubſtantia,ita Aug.de ſubſtantia diſſeruit,vt p̃miſſæ ſñiæ videaẽ cõſentire,dicens:Subſtãtia intelligiẽ illud,ꝙ ſumus:q cqd ſumus hõ,pecus,terra, ſol, oĩa iſta ſubſtãtiæ ſunt,eo ipſo, quo ſunt naturæ ipſę,ſubſtãtiæ dñr.Nã qđ nulla eſt ſubſtãtia, nihil oĩno eſt:ſubſtãtia ergo eſt aliquid eſſe.Deus fecit hoĩem ſubſtãtiã, ſed ꝑ iniqtatẽ lapſus eſt hõ à ſubſtãtia,in qua factus eſt:iniquitas quippe ipſa non eſt ſubſtantia.Non.n.iniquitas eſt natura, q̃ formauit Deus,ſed iniquitas eſt peruerſio,q̃ fecit homo. Naturæ oẽs per ipſum factæ ſunt, iniquitas ꝑ ipſum facta non eſt,qa iniquiras nõ eſt ſubſtantia. In illo hymno triũ puerorum vniuerſa creatura,laudans Deũ commemoratur. Laudãt.n.oĩa Deũ, ſed quæ fecit Deus. Laudat ibi ſerpens Deũ,ſed nõ auaritia.Omnia reptibilia ibi nominata ſunt,ſed non aliqua vitia. Vitia.n. ex nobis,& ex noſtra volũtate habemus,& vitia non ſunt ſubſtantia. Intendant diligentur his verbis præmiſſarũ aſſertores ſñiarũ, & percipere poterunt rationẽ,& cãm dictorũ,vbi ſcriptura de natura,vel ſubſtãtia mẽtionẽ facit. Illarũ verò ſñiarum iudicium,prudentis lectoris(cui vtriuſq; ſententiæ notitiam plenariè dedimus) arbitrio relinquimus,ad ea,quæ adhuc nobis ſuperſunt tractanda feſtinantes.

Aug li q. 83. quę. 1. alias. 3. ipſa. Augu. ſup. Pſalm. 68. Dan. 3.

E *Quod de peccato, non de pœna intelligitur, cum dicitur: Deus non eſt auctor mali.*

Cũ igiẽ in hoc oẽs cõſentiãt catholici tractatores,ſ.ꝙ Deus nõ eſt auctor malorũ: cauẽdũ eſt tñ:ne malorũ noĩe pœnas ſicut pctã gñaliter includas. Pęnarũ.n. Deus auctor eſt,ſicut ipſe ꝑ prophetã ait.Nõ eſt malũ in ciuitate,qđ dñs nõ fecerit.Itẽ alibi ex ꝑſona ſua ait:Ego ſum Deus creans malum,& faciẽs bonũ.Ecce hic dr̃ creaſſe, & feciſſe malũ. ſed mali noĩe pęna intelligiẽ,nõ peccatũ:ſicut econuerſo cũ dr̃ Deus nõ eſſe auctor malorũ,noĩe mali peccata intelligunrur.Ideoq; Auguſtinus,q dixerat in libro, de. lxxxiij. quæſtion.quòd Deus auctor mali non ſit,in primo libro retrac.q̃o intelligendũ ſit,aperit dicens: Videndũ eſt ne male intelligatur,quod dixi, Deus auctor mali non eſt,qui & oĩum,quæ ſunt auctor eſt:quia inquantũ ſunt,intantũ bona ſunt, & ne hinc puteẽ nõ ab illo eſſe pęnã malorũ,q vtiq; malũ eſt his,qui puniunẽ,ſed hæc ita dixi,ſicut dictum eſt, Deus mortẽ nõ fecit,cum alibi ſcriptum ſit mors,& vita a dño eſt.Malorum ergo pęna q̃ a Deo eſt,malum eſt quidẽ malis,ſed in bonis Dei operibus eſt:qm̃ iuſtum eſt vt mali puniant,& vtiq; bonum eſt omne,qđ iuſtũ eſt.Sic ergo dr̃ Deus nõ feciſſe mortẽ, quia nõ fecit illud,pro quo mors infligiẽ.id eſt,peccatum.Audiſti lector cãm dictorũ.ex qua ſana intelligentia formaẽ,cũ dicitur,Deus nõ eſt,auctor mali,& Deus mortẽ nõ fecit.

Amos 3. Iſa 45. Aug. in li. q 83 q 21. Idem. li. 1. Retract. cap 26. Sap. 1. Eccl 11. Quod pœne malorũ Deo eſt.

Summa diſtinctionis XVII.

IN præcedenti diſtinctione Magiſter induxit opinionẽ, & rationes dicentium peccata, quãtũ ad id, quod poſitiuum in eis eſt, eſſe a Deo efficienter, non autem, quo ad deformitatem peccati. Hic aliam introducit opinionem cum rationibus, & auctoritatibus ſuis, & ad nullam earum declinat, ſed tantæ difficultatis determinationem prudenti relinquit lectori. Deinde fatetur mala pœnæ eſſe à Deo.

QVAESTIO I.

Arguitur contra veritatem.

HIc quæritur. *Vtrum actio vitioſa inquantum actio, ſit a Deo* ¶ Vr̃, quòd non, quia actuum fornicationum, furtorum, blaſphemiarum, odiorũ, deſperationum, Deus nequaquam eſt cauſa, nec ipſe aliquẽ mouet, aut dirigit ad huiuſcemodi actus. Secundò, liberum hominis arbitrium, eſt mouens, & agens ſub Deo, & aliquando cõtinuatur cum eo, qui eſt agens vniuerſale, interdum diſcontinuatur, & ſeparatur ab eo. cumq; in actione ſua continuatur cum primo agente; procedit ab ipſo libero arbitrio actio bona: cum verò diſcontinuatur in actione ſua ab illo, dicitur ab ipſo procedere actio mala. Ex hoc ita arguitur, quòd procedit a libero arbitrio per diſcontinuationem ſuam, a primo agente, non poteſt dici procedere ab ipſo primo agẽte: ſed actio mala eſt huiuſmodi. Quicquid. n. procedit a libero arbitrio, inquantum eſt deficiens, procedit ab ipſo per diſcontinuationem, & ſeparationem a Deo. Cũque talis ſit actio praua, ſequitur, quòd nullatenus ſit à Deo. Tertiò, qui cooperatur agenti, & pręſtat ei virtutem agendi, adiuuat eum. eſtq; ei in facto communicans, & ſecum participat. Si ergo actio vitioſa eſt nõ ſolum a peccatore, ſed item à Deo: erit Deus peccatori cooperans, communicans, imò & prima, principaliſq; cauſa peccati. Quartò, ſcriptum eſt in Geneſi: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. ergo ſi opera vitioſa inquantum opera, ſunt à Deo, ſunt valde bona. Scriptum eſt quoque in Matthæo: Non poteſt arbor bona fructus malos facere, quomodo ergo Deus naturaliter, totaliter, infiniteque bonus, erit cauſa operum iniquorum, quę ex propria ratione ſunt mala. Quintò, omne agens producit ſimile ſibi. Deus igitur nihil producit, niſi bonum. imò cum ipſe ſit ſumma menſura, primaq; regula vniuerſæ bonitatis, & æquitatis, quicquid ab ipſo procedit eo ipſo, quo procedit ab ipſo, eſt bonum, & æquum.

Gene. 1. Matth. 7.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum eſt, quòd omne eſſe, omne agere, omne bonum, omniſq; actualitas a primo vniuerſitatis principio fluxit. Ad quod ſunt multæ auctoritates, & probationes, quæ partim habentur in litera. Nempè, vt in principio fertur libri de Cauſis, Cauſa prima plus influit, quàm quæcunq; cauſa ſecunda. Ruſus, vnus eſt fons eſſendi, & vt dicunt: nõ ſolum philoſophi, ſed etiam ſancti, quicquid eſt verum ſeu poſitiuum eſſe habens, eſt etiam vnum, & verum, ac bonum. Idem oſtenditur per exempla. Legitur nanque apud Iohannem, ꝙ Caiphas a ſemetipſo non dixit, Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, ſed a ſpiritu ſancto, & conſtat, quod fuit mortale peccatum, quia hoc dixit, ad perſuadendum, quòd Chriſtũ occiderent. Itẽ Iſaias loquitur Deo: Induraſti corda noſtra ne timeremus te. In prophetis etiã paſſim deſcribitur, ꝙ Deus adduxit, mouit, inſtigauit, Chaldæos, Aſſyrios, Philiſtęos Aegyptios ad vaſtandum filios Iſrael. nihilominus illi increduli peccauerunt mortaliter filios Iſrael perſequendo, imò & ob hoc meruerunt exterminari.

Johan. 11. Iſai. 63.

Alexand. 1.

¶ Ad hoc Alexander rñdet: Mala actio ſecundum quod actio, eſt à Deo: ſed non vt mala, imò vt mala, eſt a mala voluntate creata. Cumque dico à mala voluntate, dico duo: videlicet ipſam voluntatem ſeu volitionem, quæ eſt motus potentiæ: & defectum ipſius, quæ eſt malitia. Voluntas ergo ratione potentiæ in primam reducitur cauſam, ac ſummam potentiam. Quòd autem dico, in ea malum, ſiſtit in ipſa, ſecundum quod eſt deficiens, nec vltra procedit. Hoc namque non habet à Deo, ſed inquantum ex nihilo, propter quod vertibilis eſt ad malum. Ideo quamuis voluntas ſit à Deo, & malum a voluntate: non tamen malum culpæ à Deo eſt: quoniam malum non eſt a voluntate, prout ad Deum refertur, ſed ad nihil. Similiter actio procedit a voluntate ſecundum quod eſt potentia à Deo deſcendens: ſed inquantum mala, eſt a voluntate, vt eſt deficiens. Deniq; dum dico diſcõtinuationem à Deo, dico duo, dico. n. ſeparationẽ liberi arbitrij à Deo, quantum ad effectum, vel effectum. Dico quoq; coniunctionem ipſius, quantum ad eſſe. Separatio ergò illa inducit deformitatem, ſed coniunctio cum ſummo bono quantum ad eſſe, inducit actionem. Hinc conſtat, ꝙ Deus nõ adiuuat, nec confortat liberum arbitrium ad male agendum, ſed ad agendum. Dat enim potentiam ad actionem, inquantum eſt actio, non autem dat potentiam voluntati, aut libero arbitrio, ad defectum ſeu malum: quoniam hoc non eſt poſſe, ſed non poſſe. Ex his patet ad obiecta ſolutio. Nam cuncta, quæ fecit Deus, id eſt, omnia ſimul accepta, ſunt valde bona, inquantum ab ipſo ſunt, quæ tamen ex ſe, & inquantum ex nihilo prodierũt, defectuoſitatem, & pronitatem ad malum habent admixtas. Mala etiam actio inquantum actio, non eſt fructus malus. Conformiter, quod in verbis Caiphæ fuit de veritate, & reali prolatione, fuit à Deo. Frequenter etiam Deo attribuuntur aliqua permiſſiuè, & ipſe Deus inſpirauit præfatis incredulis voluntatem impugnandi inobedientes incredulos, inquantum id meruerunt, & iuſtiſſimum fuit, vt vaſtarentur, non autem inſpirauit ipſis, vt facerent hoc praua intentione, & ex vitioſa radice, puta ex odio, ambitione, cupiditate, crudelitate ſicut egerunt hoc. Hæc Alexander.

Gene. 1. Soluuntur argumenta.

Antiſiod.

¶ Concordat Antiſiodorenſis. Hic eſt, dicens, triplex opinio. Vna, ꝙ omnis actio mala eſt ſolum ab homine, vel diabolo. Alij dicunt, quòd omnis actio mala, eſt a Deo, qm̃ ſolus Deus largitur potentiam exercendi illam. Tertij dicunt, quòd actio mala, inquantũ actio, eſt à Deo: ꝙ verum eſſe, probatur per illud Iſaiæ, Nunquid glorìabitur ſecuris cõtra eum, qui ſecat in ea? id eſt, Nunquid tu Sennacherib debes in te, & de tua potentia gloriari, quaſi propria virtute ſis fortitus victoriam cõtra eos, quos per te tanq̃ per flagellum meæ iuſtitiæ caſtigaui? Hæc Antiſiodorenſis, in Summa ſua, libro ſecundo, vbi diſputationem iſtam, prolixè, ſubtiliterq; proſequitur, & inter cætera quærit, Quid faciat actionem malã eſſe, an ſcilicet ſola prohibitio. Vr̃ quòd ſic, quoniã actio bona eſt in ſe, cum ſit a Deo, ergo ſola prohibitio facit eam malam. Rñdet, quamuis nulla facta eſſet prohibitio, adhuc eſſet aliqua actio mala: quia vt Auguſtinus teſtatur, Anima poſita eſt inter Deum, & creaturas, vnde ſi per amorem cõiungat ſe Deo, tanquam ſuo ſuperiori, illum imatur, cunctiſque bonis perficitur: Si verò per amorem coniungat ſe inferioribus ad fruendum, obtenebratur, & omnibus bonis Dei minuitur, atque abutitur. Hinc quamuis nulla prohibitio, eſſet facta: attamen frui creatura eſſet homini malum, quia voluntarium, ideoque

Iſaiæ. 10. Quæſtio. Auguſtin.

Etiã ſi nulla eſſet prohibitio adhuc tamẽ eſſet actio aliqua malitaria.

peccatum

peccatum.Sed ad vitandum tale malum, data eſt ra
tioni cognitio talis mali à Deo, qui ſcripſit legem
naturæ in ratione,per quam caueat tale malũ. Hinc
fornicari, adulterari, & conſimilia ſunt prohibita,
Dionyſ. quia mala,nun econtrario.Hæc Antiſiodorenſis.

Ambroſ. ¶ Quibus obijci poteſt illud Apoſtoli, Vbi nõ eſt
lex,nec prçuaricatio.Vnde ſecundum Ambroſium,
Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ, & cçleſtiũ
inobedientia mandatorum. Ex quibus videtur,
quòd niſi hominibus Deus dediſſet præcepta bene
agendi,prohibitiones quoque male agendi, non re
putarentur ei in culpam.

¶ Veruntamen iuxta præhabita, Deus eſt inſtitu-
tor omnis iuſtitiæ: & quod ipſe cenſet iniquum ve-
rè iniquum eſt.

Bonauen. ¶ Atuero Bonauentura. Circa hanc,inquit,quæ-
ſtionem fuerunt opiniones diuerſæ, adeo magno-
rum virorum,tamque rationabiles, vt nec Magiſter
auſus fuerit diffinire, quæ earum ſit rationabilior.
Attamen,quia per multam diſcuſſionem dubitabi-
lia ducuntur ad manifeſtationem, modo commu-
niter tenetur, quòd opinio illa ſit verior, quæ dicit,
quòd omnis actio ſiue ſubſtrata peccato, ſiue non,
ſit à Deo.Sic quippe oportet fateri,ſi conſideretur
eſſentia diuinæ potentiæ, & indigentia creaturæ.
Cum enim Deus ſit primordialiſſima cauſa,ideo eſt
influentiæ maximæ in cauſas ſecundas, vt nec modi
cum quid quãtumlibet paruum, dummodo ſit ens,
procedat à cauſa ſecunda niſi cooperante omnipo
tentia cauſæ primæ. Omnis quoque potentia crea-
ta,quantum eſt de ſe,defectiua eſt,non purè actiua,
idcirco in omnibus adiuuari indiget potentia illa,
quæ eſt purus actus. Hæc Bonauentura.

Quæſtio. ¶ Qui rurſus interrogat, Vtrum fortuita & caſua
lia ſecundum quod talia, ſint à Deo. Reſpondet;
Quamuis fortuita ſint à Deo, quantum ad id,quod
ſunt:non tamen inquantum fortuita: quia fortuitũ,
& caſualia aliquid ponunt, puta effectum ea con-
curſu cauſarum ob aliud attẽtatarum. Aliquid quo
que priuant, dicunt enim defectum intentionis, &
præcognitionis, quod non conuenit Deo. Cum-
que tam caſuale, quàm fortuitum,vt ſic, eſt nomen
impoſitum a priuatione intentionis, ideo ſecun-
dum quod priuatio intẽtionis dupliciter poteſt in-
telligi,ſecundum hoc caſuale & fortuitũ dupliciter
capiuntur.Vno.n.modo, põt intelligi priuatio intẽ-
tionis vniuerſaliter reſpectu cuiuſcunq; agentis, ſi-
ue particularis,ſiue vniuerſalis, ſiue operantis, ſiue
cooperantis,ſiue exequentis ſiue gubernantis: ſicq;
nihil eſt caſuale,imò fortuna, & caſus ſic nihil ſunt.
Et tamen ſic quidam philoſophi poſuerunt caſum,
Auguſt. quod reprobat Auguſtinus libro 83. quæſtionum,
per hoc quòd prouidentia totus mũdus adminiſtra
tur, ita quòd nihil ſit, quod non pertineat ad opus
prouidentiæ Dei.Secundò intelligi põt priuatiu in-
tentionis,reſpectũ particularis agẽtis, videlicet par
Boethius. ticularis naturæ, & intellectus creati, ſicq; caſuale
eſt aliquid Et Boethiùs caſum diffinit, oſtendens
qualiter,quis caſualiter operetur.Hæc idem.

Quæſtio. ¶ Qui denuo ſciſcitatur, Vtrum enunciatio falſa,
ſecundũ quod falſa, ſit a Deo. Quo circa declarat,
ꝙ ſicut actio vitioſa ſecundũ quod actio, eſt à Deo,
nõ vt vitioſa,ita enũtiatio falſa,vt enũciatio, a Deo
eſt,nõ vt falſa. De hac verò materia qualiter fortui-
ta,& caſualia cadant ſub prouidentia Dei, & quali-
ter per reſpectum ad Deum nihil ſit caſuale,pleniſſi
mè ſcribit Gulielmus prima parte libri de Vniuer-
ſo, quòd ad primum pertinet librum Sẽtentiarum.

¶ Inſuper Thomas:Opinio,inquit,dicentiũ,quòd
actio mala ſecundum quod actio,nõ eſt a Deo,mo-
du a paucis, aut nullis tenetur. Eſt.n.propinquiſſi-
ma duplici errori.Nam primo vr̃ ex ea ſequi, quòd
ſint plura prima principia,cũ hoc ſit de ratione pri-
mi principij,vt agere valeat ſine auxilio, & influen-
tia prioris agentis. Ideo ſi voluntas humana actio-
nem aliq̃ poſſet producere, cuius Deus auctor non
eſſet,voluntas humana rationẽ haberet primi prin-
cipij:quamuis conentur hoc ſoluere, dicentes quia
non habet eſſe ex ſe, idcirco non conuenit ei primi
principij ratio. Sed & hoc inconueniens eſſe vr̃, vt
quòd ex ſe non habet eſſe,ex ſe agere queat, cũ nec
durare poſsit ex ſe. Deniq; cũ virtus ſit ab eſſentia,
& operatio ex virtute, id cuius eſſentia eſt ab alio,
virtutem, & operationem ab alio, habere oportet.
Quamuis etiam per illam reſponſionem euitaretur,
quòd non eſſet primum ſimpliciter: non tñ quin eſ-
ſet primum agens, ſi eius actio non reduceretur in
aliquod prius agens ſicut in cauſam, ſequeretur ꝙ
Deus nõ eſſet vniuerſalis cauſa totius realis,& poſi-
tiuæ entitatis.Idcirco dicendum, quòd actus malus
inquantum actus,eſt a Deo,nõ aũt ſecundum quod
deformitatem habet.quod qualiter ſit,ſic põt conſi
derari.In omnibus,in quibus, incidit defectus ex cã
ſecunda,& nõ ex cã prima, oportet quòd quicquid
eſſentiæ,& bonitatis eſt in effectu deficiente,totum
a cã prima procedat:quod verò eſt defectionis, re-
ducatur in cauſam ſecundam deficientem, vt patet
in claudicatione,quæ eſt a virtute greſſiua,median-
te tibia curua, per cuius curuitatem obliquitas in
claudicãtis greſſu relinquitur,vnde quicquid eſt ibi
de greſſu,totum eſt a virtute greſſiua: defectus au-
tem ſeu obliquitas greſſus,nõ eſt a virtute greſſiua,
ſed ex tibia tm̃.Conſimiliter verò eſt ordo Dei ad vo
luntatem creatam ſicut cauſæ primæ ad cãm ſecun-
dam. Cumq; in Deo nullus defectus ſit, & voluntas
creata defectibilis extet, ideo quicquid de rõne en-
tis,& actus eſt in actu deficiente,vcʒ in peccato,to
tum a primò agente ſeu Deo procedit, ſed defectus
actionis eſt a volũtate creata, ꝙ nõ procedit a Deo.

Hinc quicquid deformitatem ſimul cum actu ſi-
gnificat,ſiue in generali,ſiue in ſpeciali, non põt ſim
pliciter dici a Deo eſſe. Ideo dici non poteſt, quòd
homicidium,furtum,ſeu peccatum,ſit a Deo, niſi cũ
iſta, aut ſimili additione, inquantum eſt actus, vel
inquantum eſt ens. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porrò in prima ſecundæ, quæſtione 76 eadem
ſcribit,& addit: Homo dupliciter eſt cauſa peccati
proprij,ſeu alieni. Vnu modo directè, vtpotè volun
tatem ſuam,vel alteriùs inclinando ad peccandum.
Alio modo indirectè, non retrahendo alios a pec-
cato dum poteſt, & debet. Vnde per Iezechielem
ait dominus ſpeculatori:Si non dixeris impio, mor-
te morieris,ſanguinem eius de manu tua requiram.
Deus autem non eſt directè cauſa peccati cum om-
ne peccatum ſit per receſſum ab ordine qui eſt Deũ,
ſicut in finem, Deus verò omnia inclinat, & con-
uertit in ſeipſum ſicut in vltimum finem, vt ſanctus
Dionyſius ſecundo capitulo de diuinis nominibus
proteſtatur. Similiter nec indirectè eſt alijs cauſa
peccandi. Contingit quippè, quòd aliquibus non
præbet auxilium ad vitandum peccata, quòd ſi præ
beret, non peccarent. Verum hoc facit ſecundum
ordinem ſapientiæ atque iuſtitiæ ſuæ,idcirco ei non
imputatur,quòd tales peccant,quem àdmodum gu
bernator non dicitur cauſa ſubmerſionis nauis ex
hoc,quòd nauem non regit, niſi dum ſubtrahit gu-
bernationem potens, & debens gubernare. Hæc
Thomas in Summa.

¶ Conſonat Petrus, addiq;: Quidam conſiderantes actionem malam ſecundum eſſe morale, dicunt quòd non eſt à Deo, quia deordinat à fine vltimo. Vnde vt dicunt, non eſt à primo principio, nec ſecundum, quòd actio, nec ſecũdum, quòd mala. Alij melius conſiderantes actionem malam ſecundum abſolutum eſſe naturæ, dicunt quòd eſt à Deo, vt a primo principio, & tendit in ipſum, vt in finem naturalem, non moralem: non tñ eſt a Deo, in quantũ mala, quia ſic finem ac principium priuat. Hinc Augustinus diſſeruit, quòd Dei voluntas, eſt prima cauſa omnium ſpecierum atq; formarum, actionũ atq; motionum. Præterea quęcunq; habent idem genus, hñt eadem principia generis ſui: ſed actus fornicationis, & actus matrimonij hñt idem genus naturæ, & vterq; eſt actus partis vegetatiuę. cũ ergo actus matrimonij ſit à Deo, ſimiliter & act⁹ fornicationis.

Auguſtin.

¶ Item a primo motore dependet omnis motus: quoniam eo ceſſante à mouendo, ceſſat omnis motor, cumque actio praua ſit motus, dependet à primo motore, eſtq; à Deo.

¶ Amplius, Si deus nõ eſt cauſa omnis malæ actionis, ergo nec paſsionis, ſeu effectus, ergo non eſt cauſa prolis, quæ generatur ex fornicatione, nec redemptionis, quæ conſecuta eſt ex Chriſti paſsione.

¶ Poſtremo actio mala, eſt a libero arbitrio, aut ergo ſecundum quod illud eſt ex nihilo, aut ſecundum qđ eſt a Deo. Si ſecũdum qđ eſt ex nihilo, ergo & ipſa eſt nihil. Si ſecundum qđ eſt a Deo, ergo & ipſa ex Deo eſt. Hæc Petrus. Concordant Albertus. Vlric Rich. cæteriq; cõiter, nec vllum modo doctorẽ inuenio, qui ſequatur opinionem dicentium, quòd actio mala etiã inquantũ actio, nõ ſit a Deo. Veruntamen Sanctus Fulgentius ait, & habetur in gloſſa ad Romanos ſuper illud. Tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ: Deus inclinat voluntatem creatũ in omne, quod voluerit, ſiue bonum ſiue malum. Ad quod rñdet Albertus, quòd non eodem modo deus hoc facit, quia directè, atq; cauſaliter inclinat ad bonum, permisſiuè verò ſeu gratiam non præſtando vel retrahendo, inclinat ad malum.

Dio. Car. Fulgẽtius epiſcopus Roman. 1.

Albertus.

Durand⁹.

¶ Porrò Durandus ſcribit aliquid ſpeciale, Deus, inquiens, eſt cauſa vniuerſalis & prima actionis peccati: non tñ eſt cauſa immediata, & proxima eius. Nempè à quo eſt eſſentia rei, ab eo eſt virtus, & operatio eius ſaltem mediatè, ſed omnis eſſentia eſt a Deo, ergo & actio peccati Quòd aũt deus nõ ſit immediata & proxima cauſa actionis peccati, probatur. Nam impoſsibile eſt eandem numero actionem eſſe a duobus aut pluribus, ita quòd a quolibet ſit immediatè, atq; perfectè, niſi in illis ſit eadem numero virtus: in Deo autem, & creaturis nequit eſſe eadem numero virtus: actio verò creaturæ immediatè, & perfectè eſt a creatura, cum non excedat virtutem propriæ ſpeciei, ergo eadem actio, nõ eſt immediatè a Deo. Contingit quippe, quòd eadem actio numero ſit a duobus, & a quolibet perfectè, ſed ab vno immediatè, ab alio mediatè: quia eandem actionem, quam facit cauſa propinqua perfectè & immediatè, facit cauſa vniuerſalis remota perfectè inquãtum cauſæ proximæ dat virtutem & conſeruat eandem, & hoc eſt mediatè duntaxat, Secundò contingit eandem numero actionem eſſe a pluribus immediatè, ſed a nullo perfectè, vt patet in trahentibus nauem. Veruntamen Deo imputari non valet hominis culpa. Actio namq; imputari non debet agenti, niſi ſecundum quod ab ipſo procedit. Actiones verò liberi arbitrij nõ procedunt a Deo, niſi ſecũdum indifferentiã boni, ac mali: qm̃ deus nõ cauſa actionum liberi arbitrij, niſi quia ab ipſo eſt liberum arbitrium, & conſeruatur, & per hoc eſt indifferens ad eliciendum bonum, & malũ. Hæc Duran. In quibus primò videtur erroneum, quòd ait deum eſſe cauſam vniuerſalem, & primã actionis peccati, quia ſicut ex verbis Thomæ iam patuit, quicquid de formitatem ſimul cum actu ſignificat, non poteſt ſimpliciter dici eſſe a Deo, niſi cum iſta additione, inquãtum eſt ens, aut actus. Sed actio peccati includit deformitatẽ ſimul cum actu. Secundò, quod dicit. Impoſſibile eſt eãdem numero actionẽ eſſe a duobus, aut pluribus, ita quòd a quolibet ſit immediatè, & perfectè, niſi in ambobus ſit eadem numero virtus. Iſtud. n. vr̃ pati inſtantiam, cum duo illa agentia, nõ ſunt cauſa in eodem modo ſeu genere productionis. Tertiò, quòd ait actionem creaturę, non eſſe immediatè a Deo. Vt enim in cõmentario primæ propoſitionis libri de Cauſis aſſeritur, Cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ, antequã agat in illud cauſa ſecunda, & ita per priùs attingit, & influit. Quartò, quòd ait deum, non eſſe cauſam actionem liberi arbitrij, niſi quia ab ipſo eſt, & conſeruatur liberũ arbitriũ. Nã & deus influit, & imprimit in liberum arbitriũ, mouens, & exercitans illud ad operandum, præſertim in meritorijs actibus. Denique de his ſuper primum dictũ eſt pleniùs, hæcq; breuiter tango, vt veritas perſcrutatiùs inquiratur.

¶ Præterea Scotus hic ſciſcitatur, An voluntas creata ſit totalis & immediata cã reſpectu ſui velle, ita ꝙ deus reſpectu huius nõ habeat aliquã efficientiã immediatã, ſed tñ modo mediatã. Quo circa cõſcribit: Ad iſtam, inquiens, quæſtionem poſſet dici, quòd imò. Primò, qm̃ aliter voluntas non eſſet libera, nec aliter poſſet cauſare aliquid contingenter, nec aliter poſſet peccare, nec liberam aliquam actionẽ haberet. Iſta prolixè proſequitur, quod omitto, quia perſuaſiones modici, aut nullius extãt vigoris. Idẽ allegat illud Eccleſiaſtici. Deus ab initio conſtituit hoiem, & reliquit eũ in manu cõſilij ſui, adiecit ei mandata, & præcepta: ſi volueris mandata ſeruare, cõſeruabunt te, appoſuit ante te aquã, & ignẽ, & ad quod volueris porrige manum tuã. Ante hominem bonum & malũ, vita & mors, quòd placuerit ei dabitur illi. Auguſtinusquoq; fatetur: ſic deus res, quas cõdidit adminiſtrat, vt eas agere proprios motus ſinat. Item Anſelmus de Concordia: Deus nẽs efficit actiones, omneſq; motus, qm̃ fecit res a quibus & in quibus, & ex quibus fiunt, & nulla res habet vllam poteſtatem volendi, aut faciendi, niſi ipſo dãte,

Scotus. Quæſtio.

Auguſtin.

Anſelmus

Vnde & Commentator nono Metaphyſicę loquitur. Moderni ponunt vnũ agens, oia agens ſine medio, & cõtingit illis, vt nullũ ens habeat naturaliter propriã actionem. Et cum entia nõ habuerunt proprias actiones, nõ habebunt eſſentias proprias: actiones nanq; nõ diſtinguuntur niſi ꝑ diuerſas eſſentias. Hæcq; opinio à natura hominis eſt valde extranea. Hæc Scotus. Qui cõſequenter aliã tangit opinionẽ, dicendo: Sed ſi hæc via eſſet vera, poſſet ſecundum eam faciliter aſsignari, qũo deus non ſit cauſa peccati. Loquendo. n. ſiue de materiali, ſiue de formali in peccato, totum eſſet a volũtate creata, ſicut cau. totali, & ideo nullo modo a Deo niſi mediatè, quia deus voluntatem produxit talẽ, quæ poſſet ſic & ſic velle. Verum contra hanc viam obijcitur, quia ſecũdũ eam ſaluari non poſſet, Deum eſſe cauſam meriti hominum, cum meritum ſit tã liberũ ſicut peccatũ. Similiter nõ ſaluaret ordinem eſſentialem cauſarũ, ſecundum quem iuxta primam propoſitionẽ libri de Cauſis. Omnis cauſa primaria plus influit, quàm

Scotus, quæcunque cauſa ſecunda. Deinde Scotus tangit, qualiter iſta poſſent ſolui. Ad primũ, inquiens, dici poteſt, quòd Deus aliquo modo eſt cauſa meriti, quomodo nõ eſt cauſa peccati: quoniã immediatè cauſat in anima gratiam, ſeu charitatem, quæ per modũ naturę inclinat ad merendũ. Et quandocunq; forma ꝑ modũ naturæ actiua eſt ab aliquo agente, tunc actio formæ eſt ab eo.

Dio.Car. ¶Sed contra iſtam Scoti ſolutionem inſtatur, qm̃ Deus non ſolum eſt cauſa meritorum noſtrorum ꝑ hoc, quòd habitualem charitatem, & gratiã creat in anima, imò etiam per hoc, quòd actionem meritoriam ꝓducendã immediatè, cauſaliterq; concurrit. Atq; vt ſancti, & catholici tradunt doctores, ad oẽm meritorium actũ exigitur, ac neceſſaria eſt actualis motio ſpiritusſancti, qui eſt immediata cauſa in ſuo modo, ac genere producendę vniuerſæ meritoriæ actionis. Ad quod inſinuandum ſcripſit Apoſtolus.
2 Cor. 3. Fiduciã talẽ habemus ad Deũ, nõ quod ſufficientes
Phil. 2. ſimus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis.
Pſal. 26. Itemq; Deus eſt, q operaẽ in nobis velle, & ꝑficere. Iſaias quoq; Omnia, inquit, opera nr̃a operatus es
Aquinas. in nobis. Hinc Thomas in Summa contra Gentiles
Origenis error. ſubtiliter, & efficaciter diſputat contra talẽ errorẽ, aſſerens hunc fuiſſe errorẽ Origenis in Periarchon, quòd Deus ꝓ tanto dicatur cauſa actuũ, operumq; noſtrorũ, quia eſt cauſa virium, & virtutũ, ex quibus procedunt. Alias Scoti ſolutiones dimitto, quia patent calumniæ. Ipſe tñ ſatis moderatè, ac ſobriè videtur hic loqui, imò adhuc fortiter contra primã arguit opinionem. Ex ipſa, inquiens, ſequitur, quòd Deus nõ ſit naturaliter præſcius futurorũ. Secundò, quòd nõ ſit omnipotens. Deus em̃ nõ habet ſcientiã de futuris contingentibus, niſi quia certitudinaliter nouit determinationem voluntatis ſuæ, reſpectu eorũ, ad q̃ voluntas ſua immutabilis, impaſsibiliſq; conſiſtit. Si autem voluntas creata eſt totalis cauſa reſpectu ſui velle, & ipſa contingenter ſe habet ad ſuum velle, ergo quantumcunque voluntas diuina ponatur determinata ad vnam partem eorum, quæ dependent à voluntate creata, poterit voluntas creata aliter velle, & ita non ſequitur certitudo ex cognitione determinationis voluntatis diuinæ. Iſtã diſputationem proſequiẽ, quam dimitto, quia nec iſtæ rationes demonſtratiuæ concludunt, nec facilè innoteſcit, cui opinioni plùs faueat. Sed ſubiungit. Propter iſtas rationes de omnipotentia, & omniſcientia Dei non tenendo viã iſtam, reſtat inquirere qualiter peccatũ ſit à voluntate creata, & nõ à Deo. Etenim in pctõ concurrunt actus poſitiuus tanquã materiale, atq; priuatio iuſtitiæ debitæ vt formale, & reſpectu huius priuationis nulla eſt cã efficiens, ſed ſolũ deficiens. Voluntas namque, q̃ debitrix eſt dandi rectitudinẽ actui ſuo, & non dat, deficiendo peccat. Iſtud autẽ deficere, ſeu non dare rectitudinẽ debitam actui ſuo, eſt à cauſa, quæ liberè poſſet hoc tempore ſuo, & hoc eſt peccare formaliter. Hæc Scotus, qui de his prolixè diſceptat.

¶Poſtremò Henricus. Quodlibeto 14. q̃ſtione qua
Henricus Quæſtio. q̃rit. Vtrum agens ſecundum agens in virtute primi agentis habeat in ſe virtutem illius manſiuam. Hic, inquit, oportet primò videre, quid ſit virtus primi agentis, exiſtens in agente. Secundò, quid inquã ſit in ſe, & in effectu, quẽ agit agens ſecundum ꝑ illam. Dicuntq; aliqui, quod ſit forma agentis ſecundi, qua ſubſiſtit, & ꝑ quã operaẽ opus debitũ ꝓpriæ formæ, cuiuſmodi eſt forma ignis, inquantũ ignis, q̃ vocaẽ igneitas, qua ignis generat ignem, & forma calidi, inquantum eſt calidum, quæ vocatur caliditas, qua calidum producit calidum. Et dicitur virtus primi agentis eſſe in agente ſecundo, quia à primo habet eſſe in ſecundo. Attamen hoc non poteſt generaliter eſſe verum, in cauſis ordinatis, quarum vna eſt prima, & altera ſecunda. Non enim ſemper in illis ſecunda cauſa habet eſſe, & virtutem à cauſa priori, ſeu prima in ordine ſuo, ſed ſolum verũ eſt hoc de cauſa ſimpliciter prima, & de quacunq; cã ſecunda niſi ſecundum errorem quorundam philoſophorũ,
præcipuè Auicennæ, q poſuit cœlũ ab intelligentia Auicenna.
eſſe creatũ, & elementa à cœlo. Vnde ſi à tali cauſa prima aliqua vis eſſet in cauſa ſecunda, neceſſariò eſt aliquid ꝑter ea, q̃ ſunt de natura agentis ſecundi, & præter quod eſt ipſum agens ſecundũ: quamuis forte à cauſa prima, quæ Deus eſt, non ſit aliquid in cauſa ſecunda, quo agit ſuam ꝓpriam operationẽ, præterquã id, quod eſt ipſe, vel ipſa cauſa ſecunda. Propter, quod aliqui dicunt, quòd in ſingulis alijs cauſis à Deo non eſt niſi id, quod naturaliter inditũ eſt ipſis à Deo, quo quælibet earum agit propriam operationem, vt quòd ignis ſola forma igneitatis generat ignem, ita quòd Deus nil aliud influat igni, vt generet ignẽ, neq; calori, vt gignat calorem, ꝑter hoc, quod cauſat in iſto formam igneitatis, atque caloris, ita quod quicquid agit in eo, quod ſit, & procedit ab agente creato mediatè, ſeu immediatè, hoc agit virtute naturæ ſuæ ſubſtantialiter ꝑſentis, non per aliud à Deo influxum ipſi agenti ſecundo. Inſuper quidã affirmant, ꝙ Deus non aliter operaẽ opera ignis, q̃ agit vi igneitatis, aut caloris, quàm inquantum operatus eſt iſta in igne, ita quod nõ ſit ponendum, quod immediatè operatur in opere quolibet creaturæ, ꝑter hoc, quòd mediatè operaẽ inquantum id, quo illa operetur, habet eſſe ab ipſo. Quomodo aũt, & qualiter neceſſariũ ſit ponere, ꝙ aliter, quam modo tactum eſt, Deus mediatè, vel immediatè cooperetẽ in omni opere eius, nõ video, nec tñ dico contrarium. Forſitan enim illud diuinæ congruit maieſtati, ideoq; ponendum eſt. Quoniã quicquid maieſtati eius congruit, hoc neceſſariò congruit ei, quia in ipſo nihil eſt contingenter. Nã & cauſæ ſecundariæ in elementis, & elementatibus ſupra formã eis à Deo naturaliter inditã, indigent
virtute influxa à cœlo, dicente Philoſopho: Homo Philoſo.
generat hominem, & ſol. Hanc diſputationem Henricus diffusè proſequitur: non tñ deſcendit ad hoc, an praua actio ſit à Deo, ſed circa iſtud verſaẽ ꝑcipuè, an in omni operatione cauſæ ſecundę Deus immediatè cooperetur, & aliquid influat ſpeciale, ſicut immediatè vnamquamq; rẽ conſeruat in eſſe. De qua re nil audet determinare. Quid aũt videaẽ ſuper hoc ſentiendum, ſupra primum expreſsi.

¶Prętereà quidam circa hanc diſtinctionẽ varias inſerunt q̃ſtiones, videlicet. An peccatũ ſit aliquid, An ſit natura, aut ſubſtantia, & conſimilia q̃dam, cũ tñ hæc ſupra frequenter ſint expedita: ꝑſertim circa ſecundi huius exordium. Si aũt peccatum ſecundũ ſuum materiale dicaẽ ſubſtantia, hoc eſt ſumendo ſubſtantiam multum extensè ꝓ quacunq; poſitiua eſſentia, prout dici ſolet, quòd hoc, aut illud eſt bonum ſecundum ſubſtantiam actus, & ꝓut nomen dicitur ſignificare ſubſtantiam.

QVAESTIO II.

Richard. QVæritur quoq; hic. *Vtrum malum principalius dicatur de culpa, an de pœna.* ¶Ad quod
Culpa eſt maximum hominis malum. quamuis ex ꝑinducta patet reſponſio, aduertenda eſt tñ Richardi ſolutio, aſſerentis. Optimũ hominis

bonum

bonum p̄ſertim ɔſiſtit in actu perfecto intellectus, & voluntatis, quia in hoc ɔſiſtit hominis beatitudo: ergo maximum hominis malum ɔſiſtit in defectiuo intellectus, voluntatiſq; actu, qui defectus eſt culpa, ſicq; culpa eſt maximum hominis malum.

¶ Præterea pęna ſub ratione, qua pęna, eſt à Deo, nō
Culpa eſt maximum hominis malum. autem culpa: ergo in pœna eſt aliqua participatio bonitatis, cū in effectu ſit aliqua ſuæ cauſæ ſimilitudo. Iuxta illud Sancti Dioniſij capitulo ſecundo de
Dionyſius Areopa. diuinis nominib. Cauſata habent cauſaliū receptas imagines, in culpa autē loquendo formaliter, vt eſt culpa, nulla eſt participatio bonitatis. Rurſus, malū pęnæ directè opponitur bono creaturę, inquantum per ipſum creatura aliquo bono temporali priuat̄, quemadmodum p̄ deſtructionem oculorū priuat̄ viſu, vel inquantum in creatura eſt, q̄dam carentia boni p̄petui, vt carentia beatificæ viſionis, ſed malū culpæ ɔ̈triatur directè diuino honori, quo Deus eſt honorandus ſecundum ſe, ac diuino amori, quo ſm̄ ſe Deus amandus eſt. Amplius, bonum creaturæ
Anſelmus maximè ɔſiſtit in recto ordine eius ad vltimū finē, cui ordini maximè ɔ̈triatur peccatū, quod eſt ipſa à ſummo bono auerſio, p̄ pœnā aūt quandoq; homo refertur, reparatur, & ordinat̄ ad Deum. Nam qui p̄ culpā auerſus eſt, p̄ pœnā reducitur, & reconciliat̄. Tanta demum eſt grauitas mali culpæ, vt dicat Anſelmus primo libro. Cur Deus homo. Pro ɔſeruanda tota creatura nihil facere deberemus ɔ̈ Dei voluntatē, ēt ſi eſſent plures mundi creaturis repleti, ſicut eſt iſte, ēt ſi infinito numero multiplicarent̄, idē reſponderē. Hæc Richardus. Deniq; planum eſt iſtud, quia p̄ malum culpæ efficimur Deo odibiles, rebelles, & hoſtes, fœdè diſsimiles, maximè viles, at ipſa culpa eſt mors peſsima.

Diſtin. 38. De voluntate, & eius fine, ex quo, & ipſa iudicatur.

A

Quid ſit finis bon. Finis mal. POST p̄dicta de voluntate eiuſq; fine differendū eſt. Sciendū ergo eſt, quòd ex fine ſuo (vt ait Aug.) voluntas cognoſcit̄, vtrum recta, an praua ſit. Finis aūt bonæ voluntatis, beatitudo eſt vita æterna, ipſe Deus. Malæ verò finis,
Pſal. 118. eſt aliud .ſ. mala delectatio, vel aliquid aliud, in quo non debet voluntas qeſcere. Finē bonū inſinuat p̄phæta, dicens: Omnis ɔſumationis vidi finē &c. Charitas ergo cuius latum mandatū eſt, finis omnis ɔſumationis eſt .i. omnis bonæ voluntatis, & actionis, ad quā oē p̄ceptum referendum eſt. Vnde Aug. in Ench. Omnia
Auguſt. in Enc. c. 121. p̄cepta diuina referunt̄ ad charitatem, de qua dicit Apoſt. Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & ɔſcientia bona, & fide non ficta. Omnis itaq; p̄cepti finis, charitas eſt .i. ad
1. Thim. 5. charitatē referī oē p̄ceptum. Quod verò ita ſit, vel timore pœnę, vel aliqua intentione carnali, vt nō referat̄ ad charitatē, q̄ eſt dilectio Dei, & p̄ximi, nondū fit quemadmodū oportet fieri, quamuis fieri videat̄. Tunc enim rectè fiunt, q̄ mandat Deus, & q̄ ɔſilio monet, cum referunt̄ ad dilectionem Dei, & p̄ximi. His verbis apertè inſinuatur, quis ſit rectus finis voluntatis, ſiue actionis bonæ .ſ. charitas, q̄ & Deus eſt, vt ſupra oſtendimus.

B *Quòd Deus eſt finis omnis bonæ actionis, quia charitas eſt: nec tantum*
1. Ioh. 1. *Spiritusſanctus, ſed ēt Chriſtus, & Pater, nec hi ſunt tres fines, ſed vnus.*

Qui ergo charitatē ſibi ponit finē, Deum ſibi ponit finē, vn̄ & Chriſtum finē legis ad
Roma. 10. iuſtitiā dicit Apoſtolus eſſe oī credenti. Et rectè dr̄ Chriſtus finis legis ad iuſtitiā, q̄a vt
Auguſt. ait Auguſtinus in libro ſententiarum. Proſperi, in Chriſto lex iuſtitię non ɔſumitur, ſed implet̄. Omnis.n. p̄fectio ex ipſo, & in ipſo eſt, & vltra quē non eſt, quo ſpes ſe extendat. Finis fideliū Chriſtus eſt, ad quē cū p̄uenerit currentis intentio, non habet, quo amplius poſſit venire, ſed habet id, in quo debeat permanere. Finis ergo rectus, atque ſupræmus, Deus pr̄ eſt, & filius, & Spiritusſanctus: nec hi tres, ſunt tres, ſed vnus finis, q̄a nō tres Dij, ſed vnus Deus.

C *Quòd omnes bonæ voluntates vnum habent finem: & tamen quædam bonæ diuerſos fines ſortiuntur.*

Aug. li. 11. de Trini. cap. 6. Sed quæritur, vtrum omnes bonæ voluntates vnum tm̄ habeant finem. De hoc Aug. in 11. lib. de tri. ita ait: Aliæ, atque aliæ voluntates ſuos proprios fines habent: qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam, quæ non referatur ad aliud, ſed amanti per ſe ipſam ſufficiat: quemadmodum voluntas videndi finem, habet viſionem, & voluntas videndi feneſtram finem habet feneſtræ viſionem. Altera verò eſt voluntas per feneſtrā videndi tranſeuntes, cuius item finis eſt viſio tranſeuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ
Aug ibid. ſunt voluntates, & omnes ſibimet religatæ, ſi bona eſt illa, ad quam cunctæ referuntur: ſi autem praua eſt, prauæ ſunt omnes, & ideo rectarum voluntatum connexio, iter quoddam eſt aſcendentium ad beatitudinem, quod certis velut paſſibus agit̄. Prauarū autem, & diſtortarum voluntatum implicatio, vinculum eſt, quo alligabitur, qui hic agit, vt p̄iiciatur in tenebras exteriores. His auctoritatū teſtimonijs euidenter monſtrat̄, plures infidelibus rectas eſſe voluntates proprias, ac diuerſos fines habentes, & tamen vnum, eundemque, quia omnes referuntur ad vnum, qui eſt finis finium, de quo paulo ante diximus: ita econuerſo forte eſt, & in malis.

D *Quedam huic ſententiæ videntur aduerſari.*

Veruntñ huic ſententiæ,qua dictũ eſt,fideliũ quaſdã rectas voluntates diuerſos fines
ſortiri,& tñ ad vnum referri,vr̃ obuiare,quod alibi Aug admonet,ne.ſ.nobis duos fines Aug. lib. de ſermo. dñi in monte.
ↄſtituamus,ita inquiens ĩ lib.de ſer.dñi ĩ monte: Nõ debemus iõ euangelizare,vt man-
ducemus,ſed iõ manducare,vt euangelizemus,vt cibꝰ non ſit bonum,quod appetĩ.ſed
neceſſariũ,quod adijcir̃,vt illud impleat̃:Quærite primũ regnũ Dei,& hæc oĩa adijcient̃ Mat 6.
vobis.Nõ dixit,primũ q̃rite regnum Dei,& deinde q̃rite iſta,q̃uis ſint neceſſaria, ſed ait,
hæc oĩa adijcient̃ vobis.id eſt,hæc ↄſequent̃ ſi illa q̃ratis,ne cum iſta q̃ritis,illinc auerta-
mini,aut ne duos fines ↄſtituatis,vt & regnum pp ſe appetatis,& iſta neceſſaria pp illud:
ergo pp regnum Dei tñ debemus operari oĩa,nec ſolum, vel cum regno Dei mercedẽ
corporalem meditari.Ecce hic apertè dicit, ne duos fines nobis ↄſtituamus, ſed vnum
tm̃,id eſt,regnum Dei:cũ ſupra dixerit,bonas voluntates alias, & alias,ꝓprios hr̃e fines.

E *Hic oſtenditur quomodo licet videatur,non repugnent prædicta.*

Hæc aũt ſibi non repugnare animaduertit,q verbis p̃miſſis ſimplici oculo diligenter
intendit,q.n.dixit,ne duos fines nobis ↄſtituamus,ſed oĩa pp regnum Dei faciamus,ipſe
p̃miſit,quod debemus manducare,vt euangelizemus. Cũ aũt hoc ita facimus, actionis
illius finẽ euangeliũ ↄſtituimus,ſed & hunc finẽ ad regnũ Dei referimus. Manducamus
enim pp euangelium,& manducamus,& euangelizamus pp regnum Dei. Duos igitur
fines nobis in manducando ↄſtituimus. Sed iſta facientes,nunquid peccamus?abſit: Nã
& ipſe ſic facere ſuadet,ſi diligenter eius verba inſpiciamus. Cum ergo ait,ne duos fines
nobis ↄſtituamus,fines in diuerſa tendentes intelligi voluit.ſ.quorũ alter ad alterũ non
referatur,ita & cum dicit pp regnũ Dei:tm̃ oĩa agenda,nec cũ ipſo mercedẽ temporalẽ
meditandã, ita intelligendũ eſt, vt nõ apetendo mediremur cũ regno mercedẽ tempo-
ralem,ita q̃ nõ pp regnũ,ſed ꝓpter ſe,vt.ſ.regnũ pp ſe appetamus,& iſta pp illud, ſicut
ipſe docet.Si.n.petimus vitã æternã,petimuſq; ẽt temporalia à Deo: ſi ea petimus ꝓpter Luca 1.
vitã æternã,nõ oſtendimus,neq; ſiniſtra tunc ſcit,q̃d faciat dextera,q̃a mercedẽ tempo- Math. 6.
ralem nõ ꝓpter ſe meditamur,ſed ꝓpter regnũ Dei:vt ſit læua ſub capite, & dextera in Cant. 2.
amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia pp ſe q̃rimus ſicut æternã,miſcet̃ dextera ſiniſtra. Math 5.
Ideoq; cum dominus dixerit : Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis corã hominibus,
vt videamini ab eis,alibi ait:Sic luceant opera veſtra bona coram hominibus, vt glori- Math. 5.
ficent patrem veſtrum,qui cœlis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſunt, vt oĩa,
quæ facimus,omniumque fines ad eum referamus.

F *De differentia voluntatis,intentionis,& finis.*

Solet ẽt q̃ri,quid diſtet inter voluntatem,& intentionem,ac finẽ. Ad quod dici põt,
inter voluntatem,& finem certo,atq; euidenti modo diſtinguitur, q̃a voluntas eſt,qua
volumus aliquid.Finis verò voluntatis eſt,vel illud,quod volumus, per quod impletur Quid voluntas.
ipſa voluntas,vel potius aliud ꝓpter,q̃d illud volumus.Intentio verò interdũ ꝑ volun-
tate,interdum ꝑ fine voluntatis accipitur,q̃ diligens,ac pius lector in ſcriptura vbi hæc Intentio quomodo accipitur.
occurrunt,diſcernere ſtudeat.Finis verò voluntatis ẽ delectatio bona,vel mala, ad q̃ã
nitit̃ quiſq; ꝑuenire. Vñ Aug.ſuper illum locum pſalmi:Scrutans corda,& renes, ſic ait.
Deus ſolus ſcrutat̃ corda.i.q̃d quiſq; cogitet,& renes.i.q̃d quemq; delectet,q̃a finis curæ, Aug ſuper pſal 7.
& cogitationis eſt delectatio,ad quam cura,& cogitatione nititur quiſq; peruenire. Et
paulò poſt.Opera nr̃a,q̃ ſunt in dictis,& factis,põt homines videre,ſed quo animo fiant,
& quo venire cupiant,ſolus Deus videt,q cũ videt cor eſſe in cęlo, & non delectari nos
in carne,ſed in dño.i.cum bonæ ſunt cogitationes,& earũ fines,dirigit iuſtum.Idẽ ſuper
alterius pſalmi locũ,illũ.ſ.In laqueo iſto,quẽ abſconderunt,comprehenſus eſt pes eorũ, Auguſt. in expoſitione pſal.
dicit. Pes aĩæ amor eſt,qui ſi prauus eſt dr̃ cupiditas,vel libido,ſi rectus,dr̃ charitas. Eo
mouet̃ aĩa quaſi ad locũ,quo tendit.i.ad delectationẽ bonã, vel malã, quo ſe perueniſſe Repetit
per amorem lętat̃. Finis ergo voluntatis(vt p̃miſſum eſt)dr̃, & illud,quod volumus, & prædicta
illud ꝓpter quod volumus,& intentio ad illud reſpicit ꝓpter,quod volumus,& volun- ſubdens exemplũ
tas ad illud,quod volumus,vt verbi gr̃a,ſi velim eſurientem reficere,vt habeam vitam
æternam, voluntas eſt , qua volo reficere eſurientem,cuius finis eſt refectio eſurientis.
Intentio verò eſt,qua ſic ad vitam peruenire volo. Finis verò ſupremus eſt ipſa vita ad
G quam, & alius finis refertur.

An illa intentio ſit voluntas.

Sed q̃ritur,vtrum intentio talis ſit voluntas,& ſi voluntas eſt,an in hoc opere ſit vna,
eademq; voluntas, qua volo reficere eſurientem, & qua volo hr̃e vitam æternam. Vr̃
nempè talis intentio voluntas eſſe:vt.n.voluntas eſt,qua volo reficere pauperem,ita &

voluntas

voluntas eſt, qua ꝑ illud volo hr̃e vitã. Et alia quidẽ vr̃ voluntas eſſe, qua volo hr̃e vitã, & alia, qua pauperi ſubuenire volo, ſed iſta ad illã refert̃. Nã & ſi hoc ita placeat, vt in eo cũ aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondum eſt tñ illud, quo tendit̃, ſed hoc ad illud refert̃, vt illud deputet̃ tanquã patria ciuis, iſtud verò tanquã refectio, vel manſio viatoris. Et ſunt iſtæ voluntates affectus, ſiue motus mentis, quibus quaſi greſſibus, vel paſſibus tendet̃ ad patriã. Sicut ergo altera eſt voluntas videndi feneſtras, vt s̃ docente

Aug. li. 11. de Trinit. cap 6.

Aug. didicimus, altera, q̃ ex iſta nectitur voluntas. ſ. ꝑ feneſtras videndi tranſeuntes, ita nonnullis alia vr̃ eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitã. Alij aũt putant, ꝙ vna ſit voluntas, & hic, & ibi, ſed ꝓpter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memorat̃ voluntatum. Cęterum quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrum recta ſit, an praua, pctm̃, an gr̃a, & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

Summa di ſtinctionis XXX.

POSTQVAM de entitate, & cauſa actionum malarum perſcrutatus eſt Magiſter, nunc inquiſitionem inducit, à quo formaliter actiones bonitatem, ſeu malitiã ſortiant̃, puta à fine. Et hac occaſione tractat de hominis vltimo fine, oſtendens, quod ille ſit Deus. Et itẽ, ꝙ charitas ſit finis omnium exercitiorum, ſtuumque bonorũ, id eſt, actualis dilectio, iuxta illud Apoſtoli:

1. Thim. 1.

Finis præcepti eſt charitas. Deinde declarat, quòd quamuis omniũ ſit vnus vltimus finis, nihilominus tam vnius eiuſdemque hominis, quàm hominum diuerſorum, diuerſi ſunt fines ſubordinati, ac ſpeciales. Et pro ampliori declaratione contra hoc obijcit, atque in vnam reducit concordiam, quæ ab inuicem diſſonare vñr. Vltimò ponit diſtinctionem inter voluntatem, intentionem, & finem.

QVAESTIO I.

HIC quæritur primo. *Vtrum omnium hominum bonorum, ſit vnus vltimus finis, & quis ſit ille.*

Arguitur contra veritatem.

¶ Videtur quòd non, quia in litera dicitur, ꝙ Deus eſt omnium, finis vltimatus, & item, quòd charitas, & rurſus, quòd beatitudo, hæc autem ab inuicem realiter differunt. Secundò, vltimus finis hominis, eſt ſumma perfectio eius, ſed omniũ bonorũ nõ eſt vna, eademque perfectio, cum vnus ſit alio multum ꝑfectior: ergo nec idẽ vltimus finis. Tertiò, videmus ꝙ diuerſæ nationes, & ſectæ diuerſos ſibi ꝯſtituunt vltimos fines. Quartò, interdũ fertur, quòd vltimus finis hominis eſt viſio deitatis, interdũ quod fruitio eius, nec iſta ſunt vnum, ſed dotes diuerſæ.

In oppoſitum.

¶ In contrarium eſt, quòd omnium hominum eſt vna natura ſpecifica: ergo & vnus vltimus finis. Nam ſuperſapiens Deus ad eundem finem inſtituit totum genus humanum.

Aquinas.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Eodem ordine res referunt̃ in finem, quo ꝓcedunt à cauſali principio: qm̃ agens vnuſquiſque ordinat ſuum effectum in aliquem finem. Hinc ſecundũ ordinem agentium, ordo eſt finium. In progreſſu, aũt rerũ à principio, inuenit̃ vnum rerum omnium primũ principium, quod commune eſt omniũ, ſub quo ſunt alia rerũ principia ꝓpria, diuerſorũ diuerſa. Sic in relatione rerum ad finem, eſt vnus omniũ vltimus finis, fines verò ꝓprij, ſunt diuerſorũ diuerſi. Bonum quippe inuenitur in rebus ſecundum duplicem ordinem,

Philoſo.

vt 11. Metaphyſicæ dr̃. Primò ſecundum ordinem vnius rei ad aliam, qui ordo eſt ſimilis ordini, quem vna pars exercitus hʒ ad aliam, ſeu partes exercitus eiuſdem adinuicẽ. Alius ordo eſt rerũ ad vltimum finem, ſimilis ordini exercitus ad regẽ, ſeu principẽ. Cumque res referant̃ ad finem communẽ vltimum, mediante ꝓprio fine, ideo ſecundum diuerſitatem ꝓprij finis efficitur diuerſa rerum relatio ad vltimũ finem. Itaqꝫ ſicut rerum omnium eſt vnus vltimus finis, videlicet Deus, ita & voluntatum omnium vltimus finis eſt Deus, nihilominus ſunt alij ꝓximi fines, & ſi ſecundum illos fines ſeruet̃ relatio debita voluntatis in vltimũ finem, eſt recta voluntas: ſi nõ, erit peruerſa. Debita quoque relatio voluntatis ad vltimum finem, ſaluat̃ ſecundum illum finem, quo voluntas nata eſt vltimũ finem participare, in quo ab alijs rebus diſtinguitur, quæ vltimum finem alio modo participant. Porrò finis, quo voluntas nata eſt participare vltimum finem, vtpotè Deum, eſt beatitudo, ſeu charitas, idcirco nõ ſolum Deus, ſed etiã charitas finis eſt omniũ voluntatum rectarum. Charitas verò nõ eſt omnium rerum, ſed omnium voluntatũ vltimus finis, nõ obiectalis, ſed formalis. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Inſuper prima parte Summæ, quæſtione 44. Omne, inquit, agens agit propter finem, alioquin ex actione agentis nõ magis ſequeret̃ hoc, quàm illud, niſi à caſu. Idem autem eſt finis agentis, & patientis, inquantum huiuſmodi, ſed aliter, & aliter. Vnum quippe, & idẽ eſt, quod agens intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Deniqꝫ quædam ſimul agunt, & patiuntur, ſicut agentia imperfecta, quæ & agendo intendunt aliquid acquirere, quòd Deo non conuenit: imò intendit ſuam perfectionẽ, ſeu bonitatem communicare. Vnaquæque verò creatura intendit ſuam perfectionem adipiſci, ſeu conſequi, quæ eſt quædam participata increatæ perfectionis ſimilitudo. Itaque omnia ſuo modo appetunt Deum vt finem, appetendo quodcunque bonum, vel appetitu intellectuali, vel ſenſitiuo, aut naturali, qui caret cognitione; quoniam nihil ſortit̃ rationem boni, aut appetibilis, niſi ſecundum quod ſimilitudinẽ Dei participat. Hęc Thomas in Summa.

¶ Atuero in Summa contra gentiles 3. libro: Omnia ait, ordinant̃ in vnum finem, qui eſt Deus, cum enim nihil tendat in aliquid ſicut in finem, niſi inquantum eſt bonum: ergo bonum eſt finis, & maximum bonum vltimus eſt omnium finis: ſic tñ, quòd rebus omnibus præexiſtit. Aliquis verò finis eſt, qui quamuis primatum habeat in cauſando, atqꝫ monendo, ſecundum quod eſt in intenſione: eſt tñ poſterior in eſſendo, quod ꝯtingit in quolibet fine, quẽ agens ſua actione ꝯſtituit, vt medicus ſanitatẽ. Aliquis verò eſt finis, qui ſicut ꝑcedit in cauſando, ita in eſſendo, quemadmodum id, quod aliquid ſuo actu, aut motu intendit acquirere, vt ignis locum ſurſũ. Deus verò eſt finis, ſicut aliquid ab vnaquaqꝫ re ſuo modo obtinendũ. De his per diuerſa capitula conſcribit multa ibidem: imò & alibi, vt in prima, ſecundæ, & ſuper quartum.

¶ Conſonat Petrus: Finis, dicens, eſt id, ad quod

voluntas principaliter conuertitur, & eſt duplex, vtpotè principalis, in quo quieſcit, & finis ſub fine, quo quieſcitur. Finis in quo quieſcitur, eſt bonum vltimitate intentũ. Finis aũt quo in illo quieſcitur, eſt operatio qua iungimur illi fini: ſicut in eo qui magiſtrari appetit ꝓpter honorẽ, finis quo quieſcit, eſt adeptio magiſterij: ſed finis in quo quieſcit, adeptio eſt honoris. Itaque charitas increata, ſeu Deus eſt finis in quo quieſcit mens bona: quoniam vltra nõ ꝓcedit intentio. Charitas verò creata, tam viæ, quam patriæ, eſt finis quo quieſcitur in ſummo obiecto, ac vltimo fine. Sed charitate viæ quieſcitur quiete imperfecta, charitate vero patriæ quiete perfecta. Hæc Petrus.

Richard. ¶ Concordat Richardus, addens quãdam cõmunia, vtpotè quod charitas tripliciter ſumitur. Primò, ꝓ charitate increata. Secundò, pro actu charitatis creatæ. Tertiò, ꝓ habitu, atque vt actus magis ſortit rationem fœlicitatis, & finis, ac finalis perfectionis. Fœlicitas namque eſt optima operatio potentiæ optimę.

Quæſtio. Malarum voluntatũ nõ ẽ vnus finis vltimus. ¶ Inſuper quærit. An ſicut omnium bonarum voluntatũ eſt vnus, & idem vltimus finis, ſic omniũ voluntatum malarũ ſit idẽ vltimus finis. Ad quod, tam ipſe, quã Petrus reſpondent, quòd non. Voluntates enim peruerſæ, finẽ ſibi cõſtituunt in reb. variabilib. imperfectis, & vanis, in quarum nulla ſufficientiam reperiunt, ideò vnus iniquus in iſto, alter in alio ſtatuit ſibi finẽ, vt patet de ſuperbis, auaris, laſciuis. Iuſti autem in ſummo bono, totius bonitatis ſufficientiam plenam inueniunt. Hæc illi.

Bonauen. ¶ Præterea circa hæc Bonauentura: Bonę, inquit, voluntatis vnus ſolus eſt principali finis. Ideo aduertendũ quod plures fines ſtatuere, poteſt eſſe tripliciter. Primò ſic, quòd ſit finis ſub fine, & ꝓpter finem. Secundò ita, quod vnus ſit finis principalis, alter nõ, nec etiam ad finem principalẽ actualiter referat. Tertiò ſic, quòd vterq; ſit finis principalis, vt ſi quis intret eccleſiã ad percipiendũ diſtributiones. Hoc namque facere poteſt tripliciter. Primò ad decantandum horas ad laudem, & gloriam Dei, atq; vt ipſas diſtributiones pauperibus largiat, aut in alios pios vſus conuertat. Secundò poteſt ire ad eccleſiam, intendens Deo ſeruire, pecuniamq; acquirere, ſic quod eam ad Deum non refert: nec tñ eam finem ſtatuit principalem: qm̃ ipſam nõ diligit ꝓpter ſe. Tertiò quis ad eccleſiam pergit duplicata intentione, ita quod vult Deo placere, pecuniam quoq; adipiſci, quã appetit, vt auarus, vt augeat ſuũ theſaurũ, & delectet in ea ꝓpter ſe. Primus horum modorum meritorius, ac bonus eſt. Secundus verò modus ſtatuendi duos fines, nõ eſt bonę voluntatis; nec tñ ſic ei repugnat formaliter, vt nequeat ſtare in ea: qm̃ non eſt niſi veniale peccatum. Hinc in libro

Auguſtin. Confeſſionum Aug. loquit Deo: Minus te amat, qui aliquid tecũ amat, quòd ꝓpter te non amat. Tertius modus eſt pctm̃ mortale, duobusque dominis velle ſeruire. Hæc Bonauentura. Concordant his ſcripta Antiſiodorenſis, & Alexandri.

Durandus ¶ Præterea Durandus vr̃ hic aliquid introducere ſpeciale: Omnium voluntatum bonarũ, atq; malarũ vnus eſt finis in gñali conſideratus. Omnes etenim appetunt eſſe ſuo modo beati, carendo oĩ nociuo, & habendo, omne proficuum ſecundum rationem cõem. Veruntñ, quia voluntas non dr̃ ſimpliciter bona ex hoc, quòd appetit finem bonum in generali, ſed ſolum ſecundũ quid: ideo reſponſio iſta cenſet

Dionyſius inualida. In his aliorũ dicta ſatis virtualiter ꝑtinent. Veruntñ recitat Aug. in libro de Trinitate, quòd quidã poeta omnib. conuocatis diſſeruit: Iam dicã vobis verbũ, in quo omnes concordatis, & dixit: Omnes vultis care vendere, & viliter emere. Verum vt Aug. Aug. addit ibidẽ, nõ hoc tenet in omnibus, cũ quidã ſint adeo iuſti, vt nec citra, nec vltra iuſtũ cupiunt ꝑciũ.

QVAESTIO II.

SEcundò quęritur. *An voluntas ſit bona, ac commendabilis ex ordine ſuo ad bonum, & commendabilẽ finem.* ¶ Vr̃ quòd non, quia ſi quis cum hæretica fornicet, vt trahat eam ad fidem catholicam, bonus eſt finis, & tamen actus eſt vitioſus. Similiter ſi quis inimicum, & perſecutorẽ ſuũ occidat, quatenus eo occiſo viuat quiete, & pacẽ habeat, bonus eſt finis, ſed actio peſſima. Secundò, aliq̃ actiones ex ꝓpria, atq; intrinſeca ratione ſunt bonæ, non ex relatione ad extraneũ aliquid. Sed finis eſt extra rem, & extra formã ipſius, & differt à forma. Tertio, eadem ſunt principia eſſendi, & diſtinguendi ſm̃ Philoſophum. Philoſo. Finis autem eſt poſterior re, & per agentem in ipſo producitur: non ergo diſtinguit, neque ſpecificat actionem. In oppoſitum ſunt, quæ dicunt in litera.

Bonauen. In oppoſitum. Ad hoc Bonauentura reſpondet. Magiſter in litera, rectè dicit, aſſerendo charitatem eſſe finem omnis bonæ, ac laudabilis actionis. In hoc enim ſequitur Roma. 13. Apoſtolũ, conteſtantẽ quòd charitas eſt conſummatio Aug. præcepti plenitudoq; legis. Auguſtinus quoque in Enchiridio faſſus eſt, quod ad charitatis impletionem, ordinantur omnia diuina præcepta, & tota ſcriptura, etiam euangelica conſilia ad charitatis impletionem ordinant perfectam. In quæſtionibus etiam circa textũ effatur. Cognitio beatitudinis eſt duplex, vide licet in vniuerſali, & particulari. Cognitio beatitudinis in vniuerſali omnibus nota eſt, ſed cognitio ejus in particulari, vtpotè in quo ſit ponenda, non eſt omnibus cognita: imò ꝑ fidem iã nobis innoteſcit, & quamuis ꝑ fidẽ nõ innoteſcat clarè, & plenè, ſed ꝑ ſpeciem, & experientiã magis, nihilominus ꝑ fidem cognoſcimus, quod ſit bonũ perfectum in Dei viſione, ac fruitione conſiſtens. Porrò de voluntate noſtra nõ ſumus pęnitus certi, ſed coniecturaliter tñ, an ſit bona, aut mala, cum ignoremus, an ſimus in charitate, quæ voluntatem abſolutè efficit bonam. Hæc Bonauentura.

Aquinas. ¶ Hinc Thomas: Actus inquit, voluntatis poteſt ferri in finem dupliciter. Primò immediatè in ipſum finem, ſicque actus voluntatis manifeſtè bonitatem malitiamq; ſortitur ex fine: quoniam velle bonum finem, eſt bonum, & velle malum finem, eſt malum. Bonitas etenim finis non dependet vltra ex aliquo, ſicut bonitas eius, quod eſt ad finem, dependet ex fine. Et talis actus propriè dr̃ voluntas finis, vt velle beatitudinem. Alio modo fertur voluntas in finem, mediante eo, quod eſt ad finem, & hoc propriè dr̃ intendere finem, ſicque diſtinguendum eſt, quia in malis, actus habet ex fine maliciam abſolutè, quia ſi finis intentus eſt malus, voluntas eſt mala quantumcunq; ſit bonũ, quod ad talem finẽ ordinat, qm̃ vnus particularis defectus ſufficit ad malitiã actus. In bonis verò eſt diſtinguendũ, quia aut loquimur de fine volentis, aut de fine actus voluntatis. Et dr̃ finis volentis, quẽ ipſe volens ſibi ꝯſtituit, tuncq; nõ ſequit, ſi finis bonus eſt, quod voluntas ſit bona: qm̃ id quod volitũ eſt, põt eſſe malũ. Et vnũ tm̃ ſufficit ad malitiã voluntatis, ſiue finis ſit malus, ſiue volitũ. Et quamuis vno modo idẽ ſit actus voluntatis, qui fert in finem, & in id quod eſt ad finem: tñ intentio nominat actum ſecundũ ordinem actus ad finem. Voluntas verò nominat eundẽ actum, ſm̃ ordinem ad proximum obiectum, quòd ad finem ordinatur.

Idcirco

Idcirco in tali caſu voluntas é mala, intentio bona. Porrò finis actus eſt, ad quem ipſe actus eſt proportionatus, ſic quoque ſi finis eſt bonus, & actus: qm̃ actus malus nõ eſt propoctionatus ad finem bonũ, vt dicit Philoſophus 6. Ethicorum, de his, qui per actus malos intendunt conſequi fines bonos, quòd quærunt ſortici finem medio inconuenienti. Quemadmodum enim non qualiber materia eſt diſpoſita ad quamlibet formam, nec quodlibet inſtrumentum ad quemlibet effectũ, nec quodlibet mediũ ad quamcunq; ꝯcluſionem, ita nec quilibet actus ad quemlibet finem. Hæc Thomas in Scripto. Præterea in prima ſecundæ 18. quæſtione: eadem, ait, eſt diſpoſitio rerum in bonitate, & in eſſe. Sunt enim quædam, quorum eſſe ex alio non dependet, & in his ſufficit ꝯſiderare ipſum eſſe eorũ abſolutè, quædam verò ſunt, quorum eſſe dependet ab alio, idcirco conſiderandum eſt per comparationem ad cauſam, à qua dependent. Quemadmodum autem eſſe rei dependet ab agente, & forma, ita & bonitas rei dependet à fine. Hinc in diuinis perſonis, quæ non habent bonitatem dependentem ab alio, non conſideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actiones autem humanæ, & alia quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine, à quo dependent, præter bonitatem abſolutam, quæ in eis exiſtit. Sic ergo in actione humana quadruplex bonitas conſideratur. Vna ſm̃ genus, inquantum eſt actio. Nam quantum habent de actione, & entitate, tantum habent de bonitate. Alia ſecundum ſpeciem, quæ accipitur ſecundũ obiectũ ꝯueniens. Tertia ſecundum circunſtantias, quaſi ſecundum accidentia quædam. Quarta ſecundum finem, quaſi ſecundum habitudinem ad cauſam bonitatis. Hæc Thomas in Summa.

Philoſo.

In actione humana quadruplex bonitas cõſiderat.

¶ Conſonat Petrus: Bonum, inquiens, dicit rationem complementi, malum verò complementi defectum: complementum autem rei ex fine eſt. Vnumquodque etenim eſt perfectum, cum finem ſuum attingit. Bonum ergo in rebus ex ordine eſt ad finem: malum autem principaliter eſt ex defectu ordinis huius. Hinc bonitas actus, tam interioris, quàm exteriocis, extat ex ordine ad debitum finem. Ad perfectionem quoque ordinis huius quatuor requirunt. Duo ex parte actus ordinabilis, & duo ex parte finis, ad quẽ fit ordinatio. Nempè ex parte actus exigit, ꝙ ipſe ex ſua natura ordinabilis, exiſtat ad talem finem, ita quòd per talem actum finis huiuſmodi conuenienter poſsit acquiri, ſecundum quod actus de genere ſit bonorum. Requiritur aũt, quòd actu ordinetur in finem ſecundum operantis intentionẽ. Ex parte ẽt finis duo concurrunt. Primũ, vt finis ſit debitus ſecundum id, quod eſt finis, id eſt bonus. Secundum, quòd ſit debitus inquantũ finis, vtpotè magis bonus quã id, quod fit ꝓpter ipſum: qm̃ finis eſt melior his, quæ ſunt ad finem. Vbi ergo hæc quatuor ſimul ꝯcurrunt actio bona eſt ex hoc, quòd ordinat ad debitum finem, atque quocunque horum deficiente, actio mala eſt: qm̃ bonum eſt ex integra cauſa. Hæc Petrus. Idem Richardus. Sed & reſponſio Alberti in prætactis Thomæ verbis virtualiter continetur. Imò & omniũ horum dicta in Alexandro ſententialiter comprehenduntur, qui de his plurimas inſerit quæſtiones.

Petrus.

¶ Præterea Henricus 13. Quodlibeto ſuper his aliqua ſcribit, quæ à præhabitis diſſonare videntur: Nempè inter cætera proteſtatur: Non reſtat: ex quo actio ſit moraliter bona, niſi circunſtantia ex parte agentis, quæ circunſtantia duplex eſt. Vna ꝓcedens ex principio naturaliter indito, quod eſt, libertas arbitrij. Alia profluens ex principio ſupernaturali infuſo, vt eſt fides ſyncera. Ex quorum primo actio habet, quòd ſit bona bonitate morali, ex ſecundo, ꝙ ſit bona bonitate gratuita, ac meritoria. Hinc dico, ꝙ actio volitionis moralis ſpeciẽ moris, ac bonitatis moralis ſortitur, non ab obiecto, neque à fine, ſed potius ab agente, videlicet à libero arbitrio volente ſponte bonum agere bene. Hæc Henricus. Sed qm̃ iſta reſponſio vr̃ manifeſtè repugnare Magiſtro, atq; Sanctorum auctoritatibus, quas allegat, aduertenda ſunt adhuc aliqua alia verba. Henrici, p̃tacto loco dicentis. Bonum circa actionem dr̃ quinque modis. Primò enim dicitur bonum ſimpliciter, & ſic quæcunque actio dicitur bona bonitate entis, inquantum eſt quædam natura. Secundò dr̃ bonum ex genere, & talis eſt quælibet actio ex circunſtantia ſui obiecti, qua nata eſt eſſe virtutis materia. Vnde vocari poteſt bonũ ex circunſtantia finis gñaliter, vt paſcere ægrum. Tertiò dr̃ bonũ ex circunſtantia, & talis eſt q̃libet actio ſpecialiter ex circunſtantia finis boni, atque honeſti, propter quod dici poteſt bonum ex fine, vt paſcere pauperem ꝓpter Deum. Quartò dr̃ bonum ex circunſtantia agentis, quàm habet à natura, & talis eſt quælibet actio moralis, & inde nominatur moralis. Et in hoc conſiſtit ratio virtutis moralis, inquantum moralis eſt. Et hoc bonum poteſt dici bonũ ex libero arbitrio. Quintò dr̃ bonum ex circunſtantia agentis, quam habet ex gr̃a. Taliſque eſt actio vnaquæque gratuita. Actio quoque propriè appellatur laudabilis, inquantum modo præfato eſt, ex libero arbitrio, rationẽ verò virtutis habet ſimpliciter ex circunſtantia finis. Hęc Henricus.

Henricus.

Bonũ circa actionẽ dr̃ q̃nque modis.

¶ Pręterea Durandus circa hęc loquitur: Bonitas actus moralis maximè eſt actus voluntatis, & eius ꝯformitas ad rectam rationem. Ratio enim boni eſt ratio conuenientis: bonitas ergo actus humani, eſt conuenientia eius ad id, per hoc, quòd homo eſt homo, ſed homo eſt homo per rationem, quæ non eſt ratio, niſi ſit recta: ergo bonitas cuiuſlibet actus moralis, qui propriè dicitur actus humanus eſt conformitas, ſeu ꝯuenientia eius ad rectam rationẽ. Idem probatur ex comparatione actus rationis ad actum voluntatis. Sicut ſe habet veritas rationis ad rerum entitatem, ſic bonitas actus voluntatis ad veritatem rationis. Nam ſicut obiectum intellectus ſunt res exteriores, ſic bonum à ratione voluntati propoſitum, eſt obiectum voluntatis, ſed veritas rationis eſt conformitas eius ad entitatem rerum; propter quod veritas diffinitur, quòd ſit adæquatio intellectus ad rem: ergo ſimiliter bonitas actus voluntatis eſt conformitas eius ad rectã rationem. Quibus concordat dictum iſtud commune, quòd bonitas cuiuſlibet rei conſiſtit in conformitate ad regulam ſuam: ratio autem eſt regula voluntatis. Semper namq; nõ cognoſcentia, nata ſunt à cognoſcentibus regulari. Deniq; cum ad relationem non ſit per ſe motus, aut actio, ſed ratione fundamenti duntaxat, conformitas aũt voluntatis ad rationem eſt quædam relatio, non eſt inquirenda alia cauſa dictorum, niſi fundamentũ, aut cauſa fundamenti relationis. Fundamentum aũt ſm̃, quòd attenditur conformitas inter voluntatẽ, & rationẽ, eſt ſolum obiectũ, vel quod ſub ratione continet obiecti: quia ſecundũ hoc attendit conformitas inter voluntatẽ & rationem, quod voluntas vult, quod ratio dictat. Omne aũt, quod eſt à ratione dictatũ, vel à voluntate volitum, eſt obiectum, aut cadit ſub obiecto voluntatis,

Durand.

voluntatis, ſeu intellectus'. Nam quamuis plurium volitorum vnum poſsit eſſe circunſtantia finis, aut finis alterius: omnia tñ reſpectu voluntatis habent rationem obiecti ſicque oſtenditur, quod bonitas, atq; conformitas voluntatis ad rationem, eſt totaliter ex obiecto ſicut ex fundamento, nec oportet aliã q̃rere cauſã.' Hæc Durandus. Solutio obiectorũ innoteſcit ex dictis. Primum quippe obiectum eſt Præpoſitiui, & ſoluit̃ ab Alberto, quia mediũ illud, vtpotè fornicari, non eſt ꝓportionatum huiuſmodi fini. Finis quoq; ſecundum eſſe, quo præconceptus eſt, antecedit & quaſi intrinſecus eſt, vnde & dicitur primum in intentione.

Soluuntur argumẽta initio quæſtionis adducta.

QVAESTIO III.

TErtiò q̃rit̃. *De intentione, quid ſit, & in qua vi animæ ſit, & qualiter differt à voluntate, atque an bonitas actionis dependeat ab intentione.*

¶In hac quæſtione multa tanguntur, quorũ quia ſolutio ex declaratione nominis huius intentio, pendeat: aduertenda ſunt hic verba Alexandri, dicentis: Primò conſiderandum quid ſit intentio. Secundò, an ſit voluntas, ſeu actus ipſius. Tertiò, an ſecundum ipſum meritũ, & demeritum attendat̃. Quartò, an reputetur pro ſacto. Itaque intentio dr̃ ab eo, quod eſt tendere & in, quaſi in aliquid tentio, ſeu perrectio. Sed quoniam tendere in finem, quod eſt bonum verum, vel apparens, dr̃ communiter de voluntate, & ratione: hinc nomen intentionis vno modo communiter ſumitur, ſicq; dici poteſt, quod intentio imponit operi nomen, & quod ſuper Matthæum legitur. Theſaurus eſt cordis intentio ad quã dñs iudicat opera. Alio modo intentio poteſt appropriari rationi, ſeu voluntati, ſecundum quod vtraq; diuerſimodè tendit in bonum. Tendit enim ratio in cognoſcendo, & diffiniendo, atq; ꝓeligendo, voluntas verò in appetendo non habitum, aut perſeuerando in habito. Id ergo, quod intentio dr̃ eſſe oculus cordis, ad rationem plùs pertinet: cuius eſt præuidere, itemque dirigere. Vnde Auguſtinus fatet̃, quòd fides dirigit intentionem, intentio verò vltra dirigit in finem.

Alexan.

Intentio quid ſit.

Matth. 22.

Auguſtin.

¶Demum quod aſſerit Damaſcenus, intentionem eſſe intelligentiam circa aliquid determinatam, pertinet ad cognitiuam potentiam. Interdum autẽ intentio ſumitur pro actu voluntatis tendentis in aliquid, vt dum ait Sanctus Bernardus ad Papam Eugeniũ: Vt ſimplex ſit oculus, duo ſunt neceſſaria: charitas ĩ intentione, veritas ĩ electione. Voluerunt autem quidam inter voluntatem, & intentionẽ ita diſtinguere, vt voluntas ſit rationalis appetitus in ſe conſideratus: & idem appetitus cum ꝯſideratione finis, diceret̃ intentio. Sed videmus in vtroque noĩe reſpectũ ad finem, ſeu bonũ ſignari. In textu quoq; hr̃ voluntas verò id, ꝙ volumus intentio reſpicit id ꝓpter quod aliquid volumus. Verbi gratia. Si velim eſurientẽ reficere vt habeã vitam æternã, voluntas eſt eſurientem reficere: intentio autem, qua vitam æternam cupio obtinere. Per quod vr̃ innuere, ꝙ voluntas reſpicit id, quod eſt ad finẽ, intentio verò ipſum finem. Veruntamen differentia iſta non vr̃ dari niſi per quandam appropriationem, quia vt ait Philoſophus, voluntas eſt, iam ipſius finis, quã eius, quod eſt ad finem, ſed magis ipſius finis.

Bernar.

¶Præterea menſura meriti, atq; demeriti attendit̃ penes intentionem vno modo acceptam, videlicet ꝓut intendere eſt in aliquid tendere per aliquid. Sic enim intentio non tantum reſpicit finẽ, ſed & illud per quod venitur ad finem, ſicq; complectit̃ genus operis cum circunſtantijs. Si autem intentio tantũ reſpiciat finẽ, nõ omnino, ſed principaliter, attendit̃ meritum, ſeu demeritum, penes intentionem. Ex quibus patet qualiter intelligendum ſit, quod ait Iſidorus: Ex intentione bonum probatur, malumq; reprobatur, nec rurſus obuiat iſtis, quod loquitur Auguſtinus. Non diuturnitas temporis, nec numeroſitas operis, ſed maior charitas, meliorq; voluntas auget meritum, quia in voluntate cointelligitur ipſa intentio. Hæc Alexander.

Iſidorus.

¶ De hoe demum. An intentio reputetur pro facto, infra dicetur.

¶Concordat Bonauentura, dicendo: Frequenter ad cognitionem rei per vocabulorum conſiderationem perducimur. Qui enim impoſuerunt vocabula, proprietates rerũ potiſsimè conſiderauerunt. Intendere autem compoſitum eſt ab in, & tendere. Hæc quoq; præpoſitio, in, duplicem poteſt habitudinem importare, videlicet vt ad obiectum, & vt ad terminum. Primò modo deſignat ſolã conuerſionẽ potentiæ ad obiectum. Secundò deſignat cum hoc quandam collationem, atq; coniunctã quietationẽ. Et ſecundum hanc duplicem acceptionem, habet verbum intendere duplicem conſtructionem. Differt etenim dicere, intendo in hoc, & intendo hoc: quia dum dico, intendo in hoc, intendere dicit conuerſionem potentię ad obiectũ: cum verò dico, intendo hoc, intendere dicit conuerſionẽ potentiæ ad aliquid tanquam in vltimum finem, quẽ, intendit aſſequi, & cui vult copulari. Hinc in prima acceptione inter hoc verbum, & eius caſuale cadit præpoſitio, quatenus per hoc deſignetur directio, & conuerſio potentiæ ad id, tanquam ad obiectum ſupra quod. In altera autẽ ſignificatione non cadit præpoſitio media, quia hoc verbum tendere, de ſe dicit inclinationem, & ordinationem ad aliquid. Hæcq; præpoſitio, in, ſibi adiuncta, ſuperaddit quietationem, ita quòd ſenſus eſt. Intendo beatitudinẽ, ideſt tendo in beatitudinem. Et hoc vltimo modo eſt de intentione hic mentio. Cumq; vocabulum iſtud duo importet, puta collationem, & conuerſionem cum collatione, imò & quandam cum quietatione tendentiam, quorum vnum puta collatio eſt rationis, alterum voluntatis, idcirco in nomine intentionis, ſimul clauditur actus voluntatis, & rationis, ſicut in nomine hoc ꝯſenſus, quod deſignat concordiam rationis, & voluntatis. Intentio etiam propriè nomen eſt actus, quamuis interdum ſumat̃ pro habitu, aliquando pro potentia, nonnunquam pro re intenta. Itaq; intentio duos actus importat, & quo ad hoc, quod notat collationẽ, principalius eſt in ratione: quantum verò ad hoc, quod deſignat tendentiam, principaliùs ponitur in voluntate. Hæc Bonauentura.

Bonau.

Intendere in hoc, & intendere hoc non idem.

Intentio duo importat.

¶Atuero Thomas ſtrictiùs loqui vr̃ de intentione: Ex ipſo, inquiens, nomine intentionis accipi poteſt, ad quam potentiam pertineat. Intendere namq; dr̃, quaſi in aliud tendere: tendere verò ĩ aliquid illius, extat potentiæ, ad quam pertinet ꝓſequi, ſeu fugere aliquid, hoc autẽ eſt appetitus, ſeu voluntatis, non intellectus. Attñ verũ eſt, quòd intellectus practicus dicit aliqd de fugiendo, aut ꝓſequendo, vt ꝑ de aia dr̃, ſicq; iudiciũ de fuga, & ꝓſecutione, ad intellectũ ꝑtinet practicũ, nõ ꝓſecutio ipſa, ſeu fuga. Hinc intentio nõ eſt actus potentię cognitiuę, ſed appetitiuæ. Vtrũ ꝑ hoc, quod dr̃ in aliquid tendere importat̃ q̃dam diſtantia tendentes ab eo in, quod tendit, ideo quando appetitus fertur immediatè in aliquid

Aquinas.

non

non dr̃ eſſe illius intentio, ſiue hoc ſit finis vltimus, ſiue aliquid ad vltimum finem, ſed qñ per vnum, quod vult, in aliud peruenire nititur, intentio dicit̃ illius, in quod nitit̃ peruenire. Hoc autem eſt finis, Idcirco intentio dr̃ eſſe de fine, non ſecundũ quod voluntas abſolutè fert̃ in finem, ſed ſecundũ quod ex eo, quod eſt ad finem, tendit in finẽ ipſum. Hinc intentio in ſua ratione ordinem quendam vnius ad alterũ ſignat. Ordo quippe vnius ad alterũ, non eſt niſi ꝑ intellectum, cuius eſt ordinare. In aliquib. aũt intellectus ordinans in finẽ, appetitui eſt ꝯiunctus, vt in intellectualib. creaturis: in alijs, vt ĩ naturalib. eſt ſeparatus. Naturalia enim diriguntur in finem ab intellectu naturam inſtituente, & finem ſingulis ꝑfigente. Hinc intentio primò, & ꝑ ſe actũ nominat voluntatis, ſecundum quod in ea eſt vis intellectus ordinantis. Hæc Thomas in Summa.

¶ Atuero in prima ſecundæ 12 q̃ſtione: Intentio ait, ꝓut nomen deſignát, dr̃ quaſi in aliud tendere, in aliquid aũt tendit, tã actio mouentis, quã motio mobilis. Verũ quòd motus mobilis ĩ aliquid tendit, habet ab actione mouentis. Hinc intentio primò, ac principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finem. Propter quod dicimus architectorem omnemque præcipientẽ, mouere ſuo imperio alios ad id, quod ipſe intendit. Voluntas verò mouet oẽs cęteras aïæ vires ad finem: vnde manifeſtum eſt, quòd intentio ꝓpriè act⁹ ſit voluntatis reſpectu finis, ſed voluntas reſpicit finẽ tripliciter. Primò abſolutè, ſicq; vocat̃ voluntas, prout abſolutè volumus ſanitatem, aut aliquid tale. Secundò conſideratur finis, ꝓut in ipſo quieſcit̃, & ita fruitio reſpicit finẽ. Tertiò ꝯſiderat̃ finis, vt eſt terminis alicuius, quod ordinat̃ ĩ ipſum, ſicque intentio reſpicit finem. Neque enim ex hoc ſolum dicimur intendere ſanitatem: qm̃ volumus eam, ſed item, quia volumus ad eam ꝑ aliquid aliud peruenire. Hæc Thomas in Summa.

(margin: Voluntas reſpicit finẽ tripliciter.)

¶ Veruntñ controuerſia ꝑtacta vr̃ in diuerſo vſu terminorum conſiſtere, idcirco nec immorandum eſt ei. Videtur tñ poſitio Bonauenturæ aptior eſſe. Certũ eſt namque, quòd oĩs potentia tendat in ſuũ obiectum, etiã intellectus ſpeculatiuus, & ſæpius in ſcripturis intendere ſumit̃ ꝓ ꝯſiderare, aduertere intueri, ſicut in Pſalmo: Intende deprecationi meæ.

(margin: Dionyſ. — Pſalm. 15.)

¶ Petrus vr̃ hic rñſionem Bona. ſequi potiſſimè, Richardus Thomæ, ſimiliter Dur. q addit: Intentio reſpicit finẽ, & differt ab electione: electio. n. directè eſt de his, q̃ ſunt ad finẽ, q̃uis in habitudine ad finẽ, intentio aũt eſt directè de fine, licet ĩ habitudine ad ea, q̃ ſunt ad finem. Et forſitan non differunt, niſi ſm rõnem. Nempè dũ ſimul, & eodẽ actu voluntas fert̃ in finẽ, atq; in ea, q̃ ſunt ad finẽ, ſimul & eodem actu finẽ intendit, & ea, q̃ ad finẽ ſunt eligit. Idẽ atq; act⁹ vocat̃ intentio, quo ad finẽ, & electio, quo ad illa, q̃ ſunt volita ꝑꝑ finẽ. Hæc Duran.

(margin: Petrus. — Duran.)

¶ Poſtremò Scotus: Intendere, inquit, dicit in aliud tendere, ꝙ gñaliter accipi põt, ſiue res à ſe habeat, ꝙ tendat ĩ aliud, ſiue ab alio. Põt quoq; tendere in aliquid, vt in obiectũ pñs, vel, vt in terminũ diſtantẽ, aut abſentẽ. Primò mõ ꝯuenit oĩ potentię reſpectu ſui obiecti. Secundò mõ ꝓpriè ꝯuenit illi, quod tendit in aliud, nec dr̃ in id, ſed ducit ſe in illud. Sicq; nõ conuenit potentiæ naturali, ſed liberæ. Cumque liberè velle ſit totius liberi arbitrij, quod iuxta præhabita intellectum, ac voluntatem includit, ſm hoc intendere conuenit toti: & hoc, ſi ꝓpriiſſimè capiat̃: & non erit alicuius reſpectu ſui obiecti, ſed reſpectu finis. Cumq; in oĩ volitione ſm Anſel. ſit accipere, quid & cur, intendere nõ reſpicit qd, ſed cur, ꝓut. ſ. dicit tendentiã in aliquid, vt diſtans ꝑ aliquid tanq̃ per medium. Hæc Scotus.

(margin: Scotus. — Anſel.)

¶ Amplius q̃rit̃ hic. An idẽ numero ſit mot⁹, ſeu actus, quo qs fert̃ in finẽ, & in mediũ: hoc eſt, in id, quod ordinat̃ in finẽ. Ad quod Tho. rñdet: Dum aliquid dr̃ ſm relationem ad alterũ, põt dupliciter conſiderari. Primò vt eſt res, q̃dam ſm ſe abſolutè, & ſic nõ eſt eadẽ conſideratio eius, & illius, ad quod refert̃, ſeu dr̃, ſed diuiſim conſideratur vtrumque. Secundò, ꝓut refert̃ ad alterũ, ſicq; eſt vtriuſq; conſideratio eadẽ: qa q nouit vnũ relatiuorũ, nouit & reliquũ. Vt ſi quis conſideret imaginẽ, vt eſt alicuius imago, eadẽ erit ꝯſideratio imaginis, & eius, cuius imago conſiſtit. Sic & in ea, q̃ ſunt ad finem, poteſt voluntas ferri dupliciter. Primò ſm quod ea vult ꝓpter aliud, & ita eſt idẽ motus voluntatis, q eſt ad finẽ, & ad id, quod eſt ad finẽ. Secundò, ꝓut res q̃dã ſunt ꝑ ſe appetibiles, ſicq; eſt alia vtriuſq; volitio, & ſunt diuerſa obiecta. Sed primò mõ ſumunt̃ vt vnũ, & idẽ obiectũ. Hæc Tho. in Scripto. Porrò in prima 2. q̃ſt. 12. addidit: Cũ dico volo medicinã ꝑꝑ ſanitatẽ, nõ de ſigno niſi vnũ motũ voluntatis. Cuius rõ eſt: qm̃ finis eſt rõ volendi ea, q̃ ſunt ad finẽ, idẽ aũt actus cadit ſuꝑ obiectũ, & ſuꝑ rõnem obiecti, ſicut eadẽ eſt viſio coloris, & luminis, eſtq; ſimile de intellectu, qui ſi abſolutè principiũ, & concluſionem conſideret, diuerſa eſt conſideratio vtriuſq; in hoc, aũt ꝙ concluſioni aſſentit ꝓpter principia, eſt vnus actus ipſius intellectus dumtaxat. Hæc Thomas in Summa. Quibus reſponſiones doctorum ad hanc quæſtionem concorditer conſonant.

(margin: Thomas. Quæſtio.)

Cum voluntas ſit de his, quæ homo naturaliter habet, quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturæ peccatum ſit. Diſt. 39.

(margin: Quare voluntas magis deprauet in ſuo actu q̃ aliqua alia potentia.)

HIC autẽ oritur q̃ſtio ſatis neceſſaria, ex ſuperiorib. cauſam trahens. Dictum eſt. n. ſupra, voluntatem ineſſe naturalr̃ homini, ſicut intellectus, & memoria. Quæ autem homini naturalia ſunt, quantumcunq; vitientur, bona tñ eſſe nõ deſinunt, qa nõ valet vitium bonitatem, ĩ qua Deus eã fecit, penitus *ꝯſumere. Vt verbi gratia. Intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, & ſi vitijs, ac peccatis obnubilentur, & corrumpantur: bona tamen ſunt, nec peccata nominantur, ſicut Auguſtinus de ratione, quæ eſt imago Dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in xv. libro de Tri. Hæc eſt, inquit, imago, in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt, q̃ creatura in rebus creatis excellentiſſima eſt, cum à Deo iuſtificatur, à deformi forma in formoſam mutat̃ formam. Erat. n. etiã inter vitia natura bona, hæc aũt imago, rõ eſt, vel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalib. ſit, quare ipſa non ſemper bonum ſit, & ſi aliqñ vitijs ſubiaceat. Ad hoc facile reſpondent, q

(margin: *deſtruere. — Aug. lib. 15. de Tri. cap. 8.)

dicunt oĩa, quæ ſunt, inquantum ſunt, bona eſſe: qa, & ipſam voluntatem inquantũ bona eſt, vel inquãtũ volũtas eſt, vt ſ. poſuimus, bonũ eſſe aſſerunt, ſed inq̃tũ inordinata eſt, mala eſt, & pctm̃. Vbi põt ab eis rõnabiliter, quęri. Si volũtas inquantum inordinata eſt, pctm̃ eſt: quare ergo intellectus, rõ & ingeniũ, & hmõi, cũ inordinata ſunt, pctã nõ ſunt. Inordinata verò ſunt ſicut voluntas, cũ ad rectũ finem non tendunt, eorumq; actus ꝑuaricatiões exiſtũt. Ad qđ illi dicũt, volũtatis noĩe aliqñ vĩ, ſ. naturalẽ potẽtiã volẽdi, aliqñ actũ ipſius vis ſignificari. Vis aũt ipſa naturaliter aĩę ĩſita, numq̃ pctm̃ ẽ, ſicut, nec vis memorãdi, vel ĩtelligãdi: ſed actus hui⁹ vis, q & volũtas dr̃, tũc pctm̃ ẽ, qñ inordinat⁹ eſt.

B *Quare actus volũtatis ſit peccatũ, ſi actus aliarũ potentiarũ nõ ſũt pctã.*

Sed adhuc, quęrit̃ quare huius naturalis potẽtiæ actus pctm̃ ſit, ſi aliarũ potentiarum actus pctã non ſunt, ſ. potentiæ memorandi, cuius actus eſt memorare: & potẽtiæ intelligendi, cuius actus eſt intelligere. Ad qđ, & ipſi dicũt, qa alterius gñris ẽ actus ille uolũtatis, q̃ actus memoriæ, vel intellectus. Hic.n. actus eſt ad aliquid adipiſcẽdũ, uel nõ admittendum, q non põt eſſe de malis, qn ſit malus. Velle.n. mala, malũ eſt: ſed intelligere, vel memorari mala, malũ non eſt: q̃uis eorum, q dã ẽt, hos actus malos eſſe interdũ, non ĩprobẽ aſſerant. Memorat.n. interdum, quis malum, vt faciat: & quærit intelligere verũ, ut ſciat ĩpugnare. Ecce qualiter ſoluitur ꝓmiſſa quæſtio ab his, qui tradunt oĩa eſſe bona inquantũ ſunt. Qui verò dicunt volũtates malas pctã eſſe, & nullo mõ bona, breuius rñdẽt, dicentes actum uoluntatis non eſſe de naturalibus, ſed vim ipſam, & potentiam volendi, quę ſemper bonum eſt, & in oĩbus eſt etiam in paruulis, in q̃bus nondũ eſt eius actus.

d. 37. ca. legim⁹, & c. ſeturba, & c. quæ demenſa.

C *Quomodo intelligendum ſit illud, & homo etiam, qui ſeruus eſt peccati, naturaliter vult bonum.*

Pręterea, q̃ri ſolet, quo modo ĩtelligendum ſit, qđ ait. Ambroſius exponẽs illud verbũ Apoſtoli. Non, qđ uolo illud ago, ſed, qđ nolo illud facio. Dicit.n., qđ homo ſubiectus pctõ, facit, qđ non vult, quia naturaliter vult bonũ. Sed voluntas hęc ſp̃ caret effectu niſi gratia Dei adiuuet, & liberet. Si hõ ſubiectus pctõ eſt, uult quidem malũ, & operat̃, qa ſeruus eſt pcĩ, & eius voluntatẽ (ſicut ſ. dixit Aug.) libenter facit, q̃uo ergo naturaliter vult bonũ? An eſt eadẽ uolũtas. i. idẽ motus, quo libenter pctõ ſeruit, & quo naturaliter vult bonũ? Si nõ eſt eadẽ volũtas, q̃ ergo iſtarũ eſt, qua cũ hõ iuſtificat̃, à ſeruitute pcĩ liberat̃? Vt.n. diſſeruimus ſuperi⁹, gr̃a Dei uolũtatem hoĩs liberat, & adiuuat, q̃ volũtatem hoĩs ꝓparat ad iuuãdã, & adiuuat ꝓparatã. Sed q̃ eſt illa uolũtas, an illa, q̃ naturaliter uult bonũ? an illa, q̃ libenter ſeruit pctõ, ſi tñ duæ ſunt volũtates? Propoſita eſt, q̃ſtio ꝓfunda, q̃ varia a diuerſis expoſitiõe determinat̃. Alii.n. dicũt duos eſſe motus, unũ, quo vult bonũ naturaliter, & quare naturaliter, & quare naturalis dr̃. Quia talis fuit mot⁹ naturę hũanę ĩ prima ꝯditione, ĩ qua creati ſine vitio ſumus, q̃ ꝓpriè natura dr̃. Fuit.n. hõ creatus in volũtate rectus. Vñ ĩ eccl. dogma. ſcriptũ eſt. Firmiſſimè tene primos hoĩes bonos, & rectos eſſe creatos cũ libero arbitrio, quo poſſent ſi uellent, ꝓpria uolũtate peccare, eosq; non neceſſitate, ſed ꝓpria voluntate peccaſſe. Rectè ergo dr̃ hõ naturaliter uelle bonũ, quia in recta, & bona voluntate ꝯditus eſt. Superior.n. ſcintilla rõnis, quæ ẽt (ut ait Hieronymus) in Cain non potuit extingui bonum ſemper uult, & malum ſemper odit. Alium autem dicunt motum eſſe mentis, quo mens relicta ſuperiorũ lege, ſubiicit ſe pcĩs, eisq; oblectatur, iſte motus, ut aiunt, antequã aſſit alicui gr̃a, dñatur, & regnat in hoĩe, alterumq; deprimit motum, uterq; tñ ex libero arbitrio eſt. Veniente autem gr̃a, ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur, ut efficaciter bonũ velit. Ante gr̃am verò licet naturaliter hõ velit bonum, non tñ abſolutè concedi oportet, bonã hr̃e uoluntatẽ, ſed potius malã. Alii autem dicunt vnam eſſe uoluntatem, id eſt unum motũ, quo naturaliter uult homo bonum, & ex vitio uult homo malum, eoq; delectatur, & inquantum vult bonũ naturaliter, bonus eſt inquantũ malũ vult, malus eſt.

Ambroſi⁹ ſuper epiſtolam ad Rom. c. 7.

Auguſtin. An eadem voluntate velit homo naturaliter boni, & libenter pctõ ſeruiat.

Aug de fidẽ ad Petrũ, c. 21.

Hierony.

Sũma diſtinctionis. 39.

IN ꝓcedẽti diſtictiõe ꝓſuppoſitũ ẽ, virtutẽ, & vitiũ eẽ in volũtate: Hic ꝑſcrutat̃, qualiter ꝑuerſitas culpæ in volũtate valeat eẽ, quo circa arguit, & ſoluit, Deide mouet aliã q̃ſtionẽ, qualiter. ſ. itelligẽda ſint uerba, q̃dã ſanctorum, q̃ intricata vr̃, & qualiter volũtas humana naturaliter velit bonũ, cũ tã frequẽter appetat mala.

QVAESTIO. I.

HIc q̃rit̃ primò, *Vtrũ volũtas hũana poſſit p pctã ſubuerti* ¶ Verũ de hoc ſ. iã tãta ſũt introducta, ut nõ videat̃ hic imorãdũ. Sed de hoc aliqd eſt tãgẽdũ, An naturaliter uelit bonũ. & vr̃, ꝙ non, qa ꝙ naturaliter ꝯuenit rei, ꝯuenit ei ſp̃, nec oppoſitũ põt ei cõpetere, ſicut riſibilẽ ꝯuenit hoĩ, ſed volũtati nõ ſp̃ ineſt bonũ velle, imò frequẽti⁹ ꝯuenit ei oppoſitũ, ĩſup naturale, & liberũ, ſeu deliberatiuũ ex oppoſito diſtiguñt Cũ ergo uolũtati ſit ꝓpriũ, & maximè ĩgenitũ, ſpõtè moueri, liberè affici, & ex rõnis de liberõne ĩ actũ ꝓcedere ñ apparet, ꝙ liberè velit bonũ, ĩ ꝯriũs ſũt, q̃ ꝯtinẽt ĩ litera. Circa hęc ſcribit Alb. Beat⁹. Dion. 3. c de diuinis noĩb⁹. & Aug. ꝯteſtant̃, ꝙ oĩs hõ naturaliter uult bonũ, atq; qđ malũ ẽ ĩuolũtariũ, ĩfęcũdũ, & pigrũ. Et hoc ĩtelligũt ſm ſuã primã inſtitutionẽ, vel ꝓut bõa ẽ bõitate ꝯuertibili cũ ẽte.

Ineſt etiam ei ex ſua natura habilitas, quædam ad bona. Præterea duplex eſt ratio, cur voluntas in actu potius dicitur bona, aut mala, quàm cæteræ vires. Prima eſt, quoniam ipſa ſola eſt libera propriè ex ſe, & quicquid liberatis extat in anima, diriuatur ab ea, propter, ꝙ ipſa præcipuè cauſa eſt actionum ſuarum. Vnde primo Metapyſicæ dicitur. Liberum dicimus hominem, qui cauſa ſui eſt. Socrates quoq; (ut in Politicis refert Philoſophus) dixit: Seruus eſt qui nullam habet virtutem, niſi ad domum ſuam reſpiciens. Voluntasq; domini ſui eſt virtus ſua, vltra quam nihil poteſt. Secunda ratio eſt, quam Anſelmus tangit in libro de libero arbitrio, dicens: Voluntas, vniuerſalis motor eſt in toto animæ regno. Nempè ſi dixero, Poſſum ambulare: ſubintelligitur, ſi volo. Ideo bonum, & malum vitium cæterarum, ſunt in voluntate ſicut in cauſa. Hinc virtus diffinitur per voluntatem, dicente Tullio in fine primæ Rhetoricæ: Virtus eſt habitus voluntatis in modũ naturæ rationi conſentaneus. Hæc Albertus.

¶ Atuerò Thomas hæc pleniùs ſcribens: Hoc, inquit, naturale eſt rei, qđ conuenit ei ſecundum conditionem, ſuæ formæ, per quam conſtituitur in tali natura, quemadmodũ ignis naturaliter tendit ſurſum. forma autem per quam homo eſt homo, eſt ratio, vel intellectus, hinc in illud, qđ ſibi conuenit ſecundum rationem, vel intellectum, naturaliter tendit. Bonum verò cuiuſlibet virtutis eſt homini conueniens ſecundum rationem: quoniam talis bonitas eſt ex quadam commenſuratione actus ad circunſtantias, & ad finem, quem efficit ratio. Vnde, & quædam inchoationes virtutum, ſeu aptitudines naturaliter præexiſtunt in rõnali natura, quæ virtutes naturales dicuntur, etiam antequam per exercitium, deliberationemq; compleantur, vt 6 Ethicorum aſſeritur. Hinc homo naturaliter tendit in bonum. Verum motus naturalis à forma progreditur ſecundum formæ conditionem. cumque ratio, & voluntas non ſint formæ determinatæ ad vnum, ita vt in aliud nequeant flecti, ideo quamuis velle bonũ ſit homini naturale, nihilominus põt malũ velle, non inquantum malum, ſed inquantum æſtimat illud bonũ. Hæc Thomas in Scripto. Qui in prima ſecundæ, quæſtione 8. ſuper his pleniùs ſcribit.

¶ Concordat Petrus, Richardus, alijq; communiter, quorum diuerſi diuerſa hic ſciſcitantur. Primũ, an voluntas naturalis, & deliberatiua ſint vna potentia: Ad quod Petrus reſpondet: Obiectum volũtatis eſt bonum, qđ conſiderari poteſt dupliciter. Primò, ſecundum ſe abſolutè. Secundò, in comparatione ad aliud. Primo modo inuariabilis eſt bonitas eius in ſe, ſicque vniformiter mouet, eſt, que obiectum voluntatis naturalis. Secundò bonitas eius variis modis concipitur, & eſt obiectũ voluntatis deliberatiuæ: ſicut ſecari eſt malum in ſe, bonum eſt tamen ob ſanitatem. Bonum autem ſic, aut ſic acceptum, non differt per eſſentiam: imò eſt unum, & idem obiectum ſecundum ſpeciem, ſed differenter mouens, idcirco non diuerſificat voluntatem ſecundum ſpeciem, atq; eſſentiam, ſed ſecundum mouendi modum. Cumque duæ qualitates eiuſdem ſpeciei non ſint in eodem, oportet voluntatem naturalem, & deliberatiuam eſſe vnam numero potentiam.

¶ Concordat Richardus, & addit: Regula motus voluntatis naturalis, eſt naturalis cognitio intellectus, & voluntas ſub rõne, qua eſt natura, eſt eius principium. Regula verò motus voluntatis deliberatiuæ eſt cognitio intellectus acquiſita, ſeu infuſa, & ſequitur conſiliationem deliberationemq; intellectus. Hæc Rich. ¶ Ampliùs quæritur hic, An ſit eadem voluntas, qua homo vult naturaliter bonum, & qua vult malum. Quocirca certum eſt, & facilè eſt reſpondere, ꝙ ſit eadem potentia volitiua, quæ eſt utriuſque actus principium. Si autem uoluntas ſumatur pro actu volitiuo: non eſt utique utriuſq; una uoluntas. Verum ſi uoluntas ſumatur pro ſenſualitatis affectu ſic non eſt illorum una, eademque uoluntas: quia uoluntas inclinans ad mala, dicitur ſenſualitas, appetitusve ſenſitiuus. uoluntas verò inclinans ad bonum, eſt uoluntas rationalis. In iſto conſiſtit rñſio Thomæ, Petri, Richardi, & plurium. Veruntamen non ſenſualitas ſolum, ſed & voluntas ipſa intellectiua, inquantum ex nihilo, & per originale peccatum corrupta inclinat, mouet, & trahit ad mala. Quod, & in angelis patuit, in qbus originale pctm̃ nõ fuit. In his facilib' nequeo immorari.

QVAESTIO II.

PRæterea quæritur, *An ſola voluntas ſit peccati ſubiectum*. ¶ Videtur, quòd non: quoniam in eodem ſunt uirtus, & uitium. Sed uirtutes morales pro maxima parte in appetitu ſunt ſenſitiuo, quemadmodum, & paſſiones, quas reprimunt, & refrenant. Secundò fides donumq; ſapiẽtiæ, & alia, quędam dona in intellectu conſiſtunt, ergo & uitia eis oppoſita. Contraria namque nata ſunt fieri circa idem. Tertiò, in confuſione quotidiè dicimus: Peccaui nimis cogitatiõe, locutione, opere, & omiſſione, nec ibi ſit mentio de peccato affectionis, ſeu uoluntatis, ergo in intellectu, in uerbis, atque operibus eſt peccatum.

¶ In oppoſitum ſunt, quædam præhabita, & qđ uirtus dicitur eſſe habitus uoluntatis.

¶ Ad hoc Thomas reſpondet: Cum in peccato ſit ratio mali, & ultra hoc ratio culpę, utrumque diuerſimode reperitur in actibus intellectus, & uoluntatis. Malum namque in actu uoluntatis eſt ex obiecto: non autem in actu intellectus. Nam uelle mala, eſt malum: ſed intelligere mala, malum non eſt. Cuius ratio ſumitur ex, utriuſq; obiecto. Obiectum quippè uoluntatis eſt bonum, intellectus verò obiectum eſt uerum. Porrò bonum, & malum, ut 6. Metaphyſicę dicitur, ſunt in rebus, uerum autem, & falſum in anima. hinc uoluntas in ſuum fertur obiectum, ſecundum quod eſt in re. propterea, ex bonitate, & malitia uoliti, actus uoluntatis cenſetur bonus, ſeu malus. Verum intellectus tendit in rem, ut eſt in anima, cumque ratio bonorum, & malorum in intellectu ſit bonũ, cognoſcere bona, & mala eſt bonum. Propter quod ait Boethius: Mali cognitio non poteſt deeſſe bono. Malum autem accidit in actu intellectus ex proportione indebita intellectus ad rem, puta ea hoc, quòd intellectus aliter appręhendit rem, quàm eſt. Intelligere enim rem falsè, eſt malum in actu intellectus, ſicut uerũ eſt bonum eius. Actus quoq; intellectus non habet rationem culpæ eodem modo, quo actus uoluntatis: quoniam ratio culpæ primò in actu uoluntatis inuenitur. in actibus autem intellectus, & aliarum potentiarum: non niſi ſecundum quod imperati ſunt a uoluntate. Ratio enim culpæ in actu deformi eſt, ex hoc, ꝙ procedit ab eo, quod habet dominum ſui actus, hoc autem in homine eſt ſm̃ illam, potentiam, quæ ad plura ſe habet, nec ad aliquid eorum determinatur niſi ex ſeipſa, ꝙ tantum conuenit uoluntati. Potentiæ enim organis affixæ, coguntur ad aliquẽ actum per immutationem organorũ, ſine qbus in actu exire non ualẽt Intellectus quoq;

quamuis non ſit vis organica, cogitur tñ euidentia argumentationis, & deficit in aliquo in qđ non poteſt ex defectu demonſtrationis, intellectualisve luminis. Voluntas uerò poteſt in appræhenſum quodcunq; , nec ab eo per aliquam rationem violenter poterit prohiberi. Nempe cũ intellectus feratur in rem ſm quod res eſt in anima, rationemq; veri habet, indiget intellectus ad intelligendam rẽ aliquo medio, ſeu lumine, aut demõſtratione, per quod rẽ deducat ad hoc, ꝙ ad intelligendum ſit ſibi proportionata. Vnde, & per argumenta poteſt à conſenſu auelli. Voluntas verò cum feratur in ſuum obiectũ ſm quod illud eſt in re, non oportet, ut habeat aliquam operationem in re ad hoc, ꝙ fiat ſibi proportionata, expoliando eam à materia, ſed directè ferẽ in rem appræhenſam ut eſt, ideo impediri non põt quin feratur in quodcũq; voluerit, neq; aliquo prohibente, neque per quẽcunque defectum. Itaque in

In cogitatione põt eſſe peccatum bifariam.

cogitationibus poteſt eſſe peccatum dupliciter. Primò, inquantum cogitationes ſunt: & ſic non eſt in eis peccatum, niſi peccatum vanitatis, ſecundũ qđ intellectus vtilioribus cogitationibus occupari deberet, atq; inutilibus occupatur: nec hoc imputatur ad culpam, niſi ſecundum quod intellectus à uoluntate natus eſt imperari. Secundò, inquantum cogitationes propter delectationem rei cogitatæ, quæruntur, ſicque potius eſt peccatum in delectatione rei cogitatę ſecundum memoriam, uel ſpeciem, quàm in ipſa cogitatione: Illa quoque delectatio non eſt in intellectu, ſed in concupiſcibili, aut iraſcibili, cuius eſt actus cogitatus. Hinc tale peccatũ reducitur ad idem genus, ut fornicationis, aut homicidij, in quo eſt actus peccati exteriùs perpetratus. Per quod patet ſolutio tertij.

Soluuntur argu.

¶ Ad alia reſpondetur, quòd peccatum de quo nunc loquimur, quod rationem habet demeriti, nõ opponitur virtuti quocunque modo acceptæ, ſed ut eſt principiũ meritorij, ac remunerabilis actus. Et quamuis perfectio intellectus, ut ſapientia, & ſcientia poſſit habere rationem virtutis, ex hoc ſolo, qđ eſt pfectio intellectus, actionẽ eius bonam efficiens, ſecundum quod facit rem intelligere, non tamen facit, quod actus eius meritorius remunerabiliſque exiſtat niſi ſecundum quod à voluntate eſt imperatus. ¶ Denique infidelitas non eſt peccatum in uoluntate exiſtens, niſi, quòd actus intellectus eſt imperatus a voluntate. Sic enim, & fides in intellectu eſt, quia ſecundum Auguſtinum credere nõ poteſt homo niſi volens. Conformiter niſi hõ, voluntariè omittat, ꝙ facere debet, in infidelitatem non incidit. Et rurſus. Quia ſi hoc, ꝙ in ſe eſt facere, Deus ei veritatem reuelaret, & quid credere deberet.

Auguſt.

Obiectio.

¶ Si autem obijciatur, ꝙ quædam artes, ut nereomantia prohibentur, ergo in ſeipſis ſunt vitioſæ, cũ nil prohibeatur niſi peccatum: dicendum, ꝙ artes

Diſſolutio.

illę non ſunt prohibitæ, ſecundum quod tantum in cognitione conſiſtunt, ſed per accidens, inquantũ ſunt peccandi occaſio, ſecundum quod notitia artis diſponit, ſeu inclinat ad uſum ipſius, quod ſine peccato eſſe non ualet. Quòd ſi etiam ipſa ſpeculatio artis peccatum nocetur, hoc nõ eſt niſi ex parte ſpeculantis, qui alijs tenetur intendere, ſi tamen ab illis per conſiderationem huiuſmodi retrahatur. Hæc Thomas in Summa.

Thomas Aquinas.

¶ Atuero de hac materia pleniùs ſcribit doctor ſanctus in prima ſecundæ quæſtione 74. Oẽ, inquiens, ꝙ eſt principiũ volũtarij actus, eſt ſubiectũ peccati, actus autem uoluntarij nominantẽ non ſolum qui eliciuntur à uoluntate, ſed etiam illi, qui imperantur ab ea, hinc non ſolum uoluntas pcti ſubiectũ eſt, ſed, & vniuerſæ potentiæ, quæ ad ſuos actus poſſunt moueri, ac reprimi ab eiſdem per voluntatem.

Volũtas ſubiectũ peccati.

Eædem quoque potentiæ ſunt moralium ſubiecta bonorum habituum, quia eiuſdem eſt actus, & habitus. Itaque, quod in libero de duabus animabus loquitur Auguſtinus, ꝙ non niſi uoluntate peccatur intelligendum eſt, ꝙ ſola voluntate peccatur, ut primo mouente, alijs autem, quibuſdam potentijs tanquam ab ea motis.

Auguſt.

¶ Præterea peccatum cuiuslibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius. Ratio autem duplicem habet actum Vnum ſecundum ſe in comparationem ad proprium obiectum, ꝙ eſt cognoſcere aliquod uerum. Alius actus rationis eſt, inquantum directiua eſt virtum aliarum, & utroque modo contingit eſſe peccatum in ratione. Primò, inquantum errat in ueri cognitione, quod ei ad peccatum tunc imputatur, quando habet ignorantiam, aut errorẽ circa id, ꝙ debet, & poteſt ſcire. Secundò, dum inordinatos inferiorum virium actus imperat, uel poſt deliberationem non arcet. Hæc Thomas in Summa.

Ratio eſt peccati ſubiectum

¶ Conſonat Petrus. Voluntas, dicens, eſt inſtrumentum mouens ſeipſum ſecundum Anſelmum, imo. & omnia, quę exiſtũt in anima. Sola ergo volũtas eſt libera, cæteræ verò vires non niſi inquantũ voluntati iunguntur. Cumque peccatum, & meritum in libero motu conſiſtant, actus voluntatis per ſe poteſt eſſe peccatum. Actus autem virium aliarum, non niſi inquantum uoluntati vniuntur, uel imperanti, uel omittenti, id eſt, non reprimenti. Hæc Petrus.

Petrus.

¶ Præterea contra rationem illam, quam Thomas aſſignat, cur intelligere malum, malum non ſit, inſtat Richardus, dicendo: Hoc non ſufficit. Intellectus enim per ſimilitudinem rei aliquo mõ conformatur rei ipſi extra animam exiſtenti aliter ipſam, & ſuũ eſſe reale non intelligeret. Deinde Richardus obijcit contra rationẽ, quam Bonauẽtura, & alij quidã tradunt: Alij, inquiens, dicunt, ꝙ etſi intellectus per ſimilitudinem rei aſſimiletur, non tñ transformatur in eam, quemadmodum uoluntas transformatur in volitũ propter maiorẽ vim vnionis ex parte voluntatis, quàm intellectus. Sed neq; hoc ſufficit, quia per hoc non redditur ratio, quare intelligere malũ non eſt malũ, ſed tñ, quare non eſt ita magnum malum, ut velle malum. Iden dici põt, ꝙ quamuis intellectus feratur in rem intellectã, attamen qm̃ res ſub ratione, qua bona, non eſt obiectum intellectus, ſed ratione, qua ens, uel vera: nec eſt obiectum uoluntatis ſub ratione, qua vera, ſed ſub ratione, qua bona, ideo actio intellectus reſpectu ipſius rei non dicitur bona, ſed uera. Et actio voluntatis reſpectu eiuſdem rei non dicitur uera, ſed bona. Sic dicit, qđ malũ eſt obiectũ intellectus per accidens ſub ratione, qua oppoſitum enti, vel uero, per cuius ſpeciẽ ex cõſequenti intelligit, ſicq; patet, ꝙ eſt obiectũ intellectus ſub rõne, qua falsũ. Eſt quoque obiectum voluntatis per accidens ſub rõne, quà bonũ apparens: id ſicut uoluntas in uolẽdo malũ non dr̃ falſa, ſed mala: ſic intellectus intelligẽdo malũ non dr̃ malus, ſed verus, ſi intelligat ſicut eſt: uel falſus, ſi aliter iudicat, quã eſt iudicandũ. Eſt namq; de actibus iudicandum ſm rõnem obiecti formalẽ. ¶ Inſup dici põt, ꝙ per ſimplicẽ appręhenſionẽ mali, nõ determinatur intelligẽs ad aliquã reałẽ coniũctionẽ cũ malo, ſed p appræhẽſionẽ dictãtẽ malũ eſſe proſequẽdũ, inclinatur appræhendens ad realẽ cũ malo coniunctionẽ ſicut p velle malũ,

ita,ut hanc realem coniunctionem exequatur, niſi aſſit impedimentum. Hinc primus horum trium actuum non eſt malus, ſed ſecundus malus,& tertius peior. Hęc Richard. ¶ Porro Durandus obiectionem illam contra rationem Thomæ inductam, cur intelligere mala non ſit malum, prolixè proſequitur, ac reprobat, dicens. Qm̃ ſicut obiectum voluntatis eſt res extra animam, ſic ipſa met res, vt eſt extra animam, eſt ob iectum intellectus. Et ſicut rō rei intellectæ eſt anima, quæ ratio nō eſt id, q intelligitur, ſed tm̃, quo aliquid intelligitur: ſic ratio rei volitæ eſt in anima. Hæc Durandus. Veruntamen rō illa ſancti Thomæ vr̃ idonea, ac ſubtilis Conſtat.n. quod uoluntas ſit vis profectiua in ſuum obiectū, ita, q eius natura, proprietas, atq; perfectio, aut certè defectio conſiſtit in hoc q tēdit in rem,& ei realiter iungitur ſicuti eſt: intellectus verò potius ē vis ſuſceptiua rei in ſe, non quidem omnino eo modo quo res cōſiſtit in ſe, ſed ſpiritualiùs, put in ipſo intelligente receptibilis eſt, ac ſuſcipi poteſt. Propter

Philoſo.
Boethius.

quod ſecundum Ariſtotelē tertio de Anima, & Bœthium, Cognitio rei eſt ſm modum cognoſcētis, non cogniti. Vnde eandem rē aliter cognoſcit ſenſus, aliter imaginatio, aliter intellectus, ut etiam in cōmentario libri de Cauſis habetur. idcirco, nec omniſariè verum eſt q res, ut eſt extra animam, eſt intellectus obiectum: ſed magis prout per ſpeciem ſuam eſt in anima actu, uel aptitudine, Nec inde cōſequitur, q res non intelligatur ſicuti eſt, & ſm ſuū eſſe reale: qa quod cognitio dicitur eſſe ſm modū cognoſcentis, non cogniti, refertur ad modum actus, non ad rei naturam. ¶ Deinde addit Durādus: Hic uidenda ſunt duo. Primum, quod ſcire malū non eſt peccatum, nec culpa. Secundò, qualiter in actu intellctus valet cōſiſtere culpa. Primum patet: quoniam in ſciendo malum nullus eſt defectus, ſiue deformitas in operatione intellectus. Cum enim obiectum intellectus ſit ens, perfectio eius cōſiſtit in attingendo,& cognoſcendo rem ſicuti eſt, nec in hoc eſt peccatum. Ex iſto pātet ſecundum quia dū res neſcitur, aut aliter, quàm eſt appręhenditur, accidit error, ſeu defectus, deformitas, & ignorantia in intellectu etiā eorum, quæ quis ſcire tenetur, q non caret peccato, Hæc Durandus, quæ ſtare videntur.

QVAESTIO III.

NNnc, quæritur, *Vtrum conſcientia liget, ſeu obliget, ſiue ſit recta, ſiue erronea*. ¶ Videtur, qđ ſic, quoniam Damaſcenus ait libro ſecundo: cōſciētia eſt lex intellectus noſtri. cum ergo obtemperandum ſit legi, ergo, & conſcientiæ. Secundò ſuper illud ad Romanos, Cum gentes, quæ legem non habent, ait Gloſſa: Etſi non habent legem ſcriptam, habent tamen legem naturalem, qua intelligunt, & ſibi conſcii ſunt, qđ ſit bonum, & qđ malum. Et ſicut ſcientia ligat intellectum ſpeculatiuum ad ea, quæ egrediuntur à primo ſcibili, ita, & conſcientia ligat intellectum practicum ad ea. quæ ſciuntur ab ipſo. ¶. Tertiò, cōſcientia ē iudex, iuxta illud Eccleſiaſtes. Scit.n. conſcientia tua, &c. ſed iudex ligat, & obligat ſubiectos ſuo iudicio. ¶ Quartò illud ad Romanos, Oē, q non eſt ex fide, peccatū eſt: exponitur, q eſt cōtra cōſcientiā: ergo cōſciētia ligat ad faciēdū, & nō faciendū. Idem uř de conſcientia erronea. Nā ſuper illud, Oē, q non eſt ex fide, aſſerit Gloſſa: Oē, quod ad conſcientiam pertinet, ſi aliter fiat, peccatum eſt. Quamuis enim fiat qđ bonū eſt, etſi non eſſe faciendum credatur, vel non ſic faciendum, vt ſit, peccatū eſt. Rurſus ad Corinthios ſcribit Apoſtolus: Quidam cum conſcientia idoli quaſi idolothytum manducant. & conſcientia eorum cum ſit infirma polluitur, Non autem eſt pollutio niſi per culpam Nec hoc erat quia idolothythum comederunt, ſed quia eorum conſcientia dictauit id idolis cōſecratū. Dictabat ergo cōſcientia nō eſſe licitū qđ in ſe licitū fuit, ideoq; peccabāt ſic faciēdo, ergo cōſcientia errans ligat. ¶ In contrariū eſt, q conſcientia eſt in ratione, ratio autem eſt conſiliaria voluntatis, ſed conſilium non eſt ad obligatorium. Item oē erroneū eſt refutandum, ergo, & cōſciētia errās.

Iohan Damaſcenus.
Arguitur contra ueritatem.

Roman.

1. Corin. 8.

In oppoſitum.

Alexand.

¶ Ad hoc Alexander reſpondet: Quinq; ſunt genera operum. Quædam ita ſunt bona, q nullo malo fine fieri queunt, vt Deum diligenter propter ſe, & ſuper oīa. Quædam verò ita ſunt mala, ut nullo bono fine fieri valeant, ut fornicari, furari, mentiri. Alia ſunt opera bona ex genere, quæ tamen fieri poſſunt animo malo, ut eleemoſynam dare, q fieri pro gloria uana poteſt. Quædam verò ſunt mala ex genere, ut tendere ad lupanar: quod tamen fieri poteſt fine bono, videlicet ad conuertendam meretricem. Aliqua uerò indifferentia ſunt omnino. Itaque in primis duobus ligat conſcientia ad agendū, quod agendum eſt, atq; ad non agēdum, q non eſt agendum. In alijs aūt non ligat. Nec eſt lex intellectus noſtri in alijs, niſi inquātū ad duo hæc prima reducuntur, ſicut ligat ad dandum eleemoſynam, in quantum formatur circunſtantijs debitis. Conſciētia uerò erronea nō ligat, quo ad duo prima membra, ſed conſcientiæ error eſt deponendus, ut ſi cōſcientia dictet aliquid eē agendū contra legē Dei. In alijs uerò, etſi cōſcientia erronea inquantū erronea, non liget, tamen ligat ſub conſcientiæ rōne dū non deponitur: imo ad hoc principaliter ligat, & homo ligatur, ut error deponatur. Hæc Alexāder, atq; ex iſta diſtinctione pōt reſponderi ad obiecta.

Quæſtio.
Obiectio.

¶ Scđō, quæritur, vtrum conſcientia magis liget, q̃ prælati præceptum Vř, q ſic, quia ſm Gloſſam ad Romanos, Quicquid fit contra conſcientiam, ædificet ad gehennā. In oppoſitum eſt illud Apoſtoli, Oīs anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Gloſſa, Mandatū ſuperioris abſoluit à mandato inferioris. Spirituales aūt p̄lati aīabus p̄ſidēt ſubditorū, ut ad Heb. dř. Ipſi peruigilant quaſi rōnē pro aīabus veſtris reddituri. Ergo p̄ſunt conſcientijs eorūdē. ¶ Dicendū, Obediendū eſt p̄lato magis, q̃ cōſciētiæ in indifferentibus. Vnde Gloſſa ſup illud ad Romanos, Non ſolum pp iram. ſcilicet principis, aut Dei uitandā, ſed etiam pp conſcientiam, ſcilicet, ut munda ſit mens noſtra: ergo conſcientia noſtra ordinat ad hoc, q obediamus p̄latis in indifferētibus. De talibus.n. loquit Apoſtolus: Loq.n. de diſcernentibus cibos, cōſequent, & de his, quæ debent p̄latis. Veruntñ aliť eſt in ſecularibus, & in religioſis. Seculares nāq; tenent ad ſnīam p̄latorū i his, q̃ reſpiciūt cathedrā, prout dř ſuper illud Matthæi. Quæ dicūt vobis, facite. Religioſi uerò, qui renunciauerūt propriæ uolūtati, ac proprio ſenſui, tenent ſeq mādatū ſuperioris in his, q̃ non ſunt p̄cepta, vel cōtrario prohibita à Deo, uel in regula ſua, aut in conſtitutionibus obligatorijs ad culpam, quę fiūt ab eccleſia ſup ipſos, uel à capitulo Gn̄ali cum p̄latorū conſenſu. Cauere aūt debēt p̄lati, ne indiſcretè, p̄cipiāt pp cōſciētiarū piculū. ¶ Ad obiectū dicendū, q ſicut, q agit ꝯ cōſciētiā, ædificat ad gehennā, ita, q agit cōtra diſcretū p̄lati præceptū. conſciētia demū ſubditi dēt formari ſm directionem prælati in dubijs. Prælatus verò non tenetur in agendis formari ſecundum conſcientiam quamcunque ſubditi ſui.

Rom. 9.

Matt. 23.

Diſtinctio.

Ideo

Ideo ſtandum eſt mandato diſcreti prælati. Nam, & hoc conſcientia dictat. Hæc idem.

Bonauen.

¶ Inſuper circa hæc Bonauentura conſcribit: Cõſcientia aliquando dictat aliquid, ꝙ eſt ſecundum legem Dei. Et loquimur hic de dictamine ſecundum modum præceptionis, aut prohibitionis. Non per modum conſilij, aut perſuaſionis. In primis cõſcientia ſimpliciter ligat, videlicet in præceptis: quia ad illa homo ligatus eſt per legem diuinam, & conſcientia illis concordans, ligatum oſtendit. In ſecundis verò conſcientia ligat, quamdiu manet, idcirco tenetur homo conſcientiam deponere, aut id, ꝙ dictat conſcientia adimplere, vtpote ſi faciendum dictet, ꝙ neceſſarium ſit ad ſalutem, feſtucam de terra leuare. In tertijs verò conſcientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum, ſed ligat ad ſe deponendum pro eo, ꝙ cum talis conſcientia ſit erronea, errore repugnante legi diuinæ, neceſſariò, quãdiu manet, ponit hominem extra ſtatum ſalutis idcirco oportet eam deponere: quoniam ſiue homo faciat, ꝙ illa dictat, ſiue non faciat, peccat mortaliter. Si enim agit, ꝙ conſcientia dictat, & illud eſt cõtra legem Dei, ſine dubio mortaliter peccat: ſi verò faciat oppoſitum eius, ꝙ conſcientia dictat, ipſa manente, peccat mortaliter, non rõne operis, ꝙ facit, ſed quia malo mõ facit. Facit enim in Dei contẽptum, dum credit dictãte ſibi conſcientia, Deo hoc diſplicere, quamuis ei complaceat. Cuius ratio eſt, quia non tantum attendit Deus, qđ faciat homo, ſed, quo animo faciat. Hæc Bonauentura.

Guli elm⁹ Antiſiod.

¶ Præterea de his non niſi breuiter tangit Antiſiodorenſis in Summa, ſua libro tertio circa finem: Conſcientia inquantum conſcientia, obligat: ſed inquantum erronea non obligat: nec debet eam aliqs ſequi inquantum erroneam, ſed inquantum eſt conſcientia. Attamen totum coniunctum obligat, ſcilicet conſcientia erronea, & tenetur eam, quis ſequi, eſtq; ſimile de actione mala. Actio etenim mala nõ corrumpit bonum, inquantum mala, nec inquantũ actio, ſed totum permixtum, Nec ſine permixtione boni, malum poteſt corrumpere bonum, & hoc nõ niſi in in bono. Ideo loquitur Auguſtinus: Tanta eſt ſuperexcellens boni magnitudo, ꝙ malum non poteſt pugnare contra bonum niſi virtute boni. Hæc Antiſiodorenſis.

Auguſtin.

Aquinas.

¶ Præterea Thomas à præinductis videtur aliqualiter diſſentire. Recitata nãq; opinione ex Alexandro narrata, ſubiungit: Si diligenter conſideretur qualiter conſcientia ligat, inuenietur ligare in omnibus, vt alia dicit opinio. Conſcientia enim dictamen quoddam eſt rationis, voluntas aũt nõ mouetur in aliquid appetendum, niſi præſuppoſita aliqua apprehenſione. Cũq; actus voluntatis ex obiecto ſpecificetur, oportet vt ſm iudicium rõnis, aut conſcientiæ, iudicandus ſit actus voluntatis: atque per hunc modũ conſcientia fertur ligare, quia aliquis fugiat per voluntatem, ꝙ ratio dictat bonũ, eſt ibi fuga boni: quę fuga eſt malũ, quia voluntas fugit illud, ac ſi eſſet bonum ſm rationem ꝑꝑ triſtitiam aliquam ſm ſenſum. Conformiter, ſi rõ dictet aliquod bonum eſſe malum, voluntas non põt illud tendere, quin ſit mala. Tendit namq; in illud, vt oſtenſum eſt à ratione, & ita, ut in malum ſimpliciter, ꝑꝑ apparens bonum ſecundum ſenſum. Ideo ſiue ratio ſiue conſcientia rectè iudicet, ſiue non: voluntas obligatur hoc modo Quod ſi uolũtas iudicium, ſeu dictamen rationis, ꝙ eſt conſcientia, non ſequatur, actus voluntatis inordinatus conſiſtit: & hoc eſt ligare, ideſt, aſtringere voluntatem, vt nequeat ſine deformitatis nocumento in aliud tendere, ſicut ligatus non valeat ire. Veruntamen aliter ligat conſcientia errans, & aliter conſcientia recta. Conſcientia etenim recta obligat ſimpliciter, & per ſe, nẽpe, quod iudicat bonum eſt, bonum in ſe, & ex rationis iudicio bonum apparet. Hinc ſi non fiat, malum eſt: & ſi fiat bonũ eſt. Conſcientia verò erronea nõ obligat, niſi per accidens, & ſm quid. Si.n. dictet aliquid faciendũ, id fieri in ſe conſideratum, non eſt bonum neceſſarium ad ſalutem, ſed inquantum apprehenditur tanquam bonum. Iõ cum non liget niſi ſm quod bonum non obligatur voluntas per ſe ad hoc, ſed per accidens, utpote ratione appręhẽſionis, qua iudicatur bonum, idcirco ſi fiat aliquid, ꝙ eſt ſecundum ſe malum, ꝙ ratio errans iudicat bonum peccatum non euitatur. Si aũt non fiat, peccatum incurritur: quoniam vnus bonitatis defectus ſufficit hoc, ꝙ aliquid dicatur malum, ſiue uidelicet deſit bonitas, quę eſt per accidens, ſiue bonitas per ſe. Hęc autem ſolutio ſumiť ex uerbis Philoſophi ſeptimo Ethicorum, quo quærit an aliquis dicatur incontinens ex hoc, ꝙ propter paſſionem diſcedit à qualicunq; ratione recta, uel non recta. Vel dicatur incõtinens propter hoc, ꝙ diſcedit à ratione recta: & ſoluit, ꝙ vocatur in continens per ſe & ſimpliciter propter hoc, ꝙ à recta ratione diſcedit. Per accidens uerò fertur incontinens ob hoc, ꝙ diſcedit à qualicunque ratione ſiue recta, ſiue non recta.

Cõſcientia erronea obligat ſecundũ quid.

Philoſop.

Queſtio.

¶ Deniq; conſcientia errans obligat non uirtute propria, ſed virtute diuini præcepti. Non enim dicit aliquid faciendum, quia ſibi videtur, ſed, quia à Deo præceptum eſt, ſicq; per accidens obligat pręcepti diuini uirtute, inquantum dictat hoc, ut præceptum à Deo: ideo dictamen cõſcientiæ plus obligat, quàm præceptum prælati, quemadmodum, & præceptum diuinum, in cuius virtute ligat. Velut ſi præceptum regis non perueniret ad populũ niſi mediante aliquo principe, ſi princeps diceret, hoc eſt eſt præceptum à rege, quamuis dictum ſuum non eſſet uerũ, obligaret vt præceptum regis, ita, ꝙ contemptores pœnã mererentur. ¶ Si verò, quis inſtet, quia ſi conſcientia errans ligat, ſequeretur hominẽ eſſe perplexum. Nã ſiue agat, ꝙ conſcientia illa dictat, peccat, ſiue nõ agat illud. Dicendum, ꝙ nullus eſt perplexus, abſolute loquendo ſed quodam poſito, non eſt inconueniens illo ſtante aliquẽ fore perplexum: quẽadmodũ mala intentione ſtante, ſiue fiat actus pręcepti, ſiue non peccatur. Similiter ſtãte cõſciẽtia erronea, quicquid fiat, pctm̃ incurritur. Sed põt, & debet hõ conſcientiam errantẽ, ſicut, & prauam intentionẽ, deponere, ideo ſimpliciter non eſt perplexus. Hæc Thomas in Scripto.

Obiectio

Dilutio.

Dionyſ.

¶ Inſuper in prima ſecundæ quæſtione 19. eandẽ tenet poſitionem: Verum in hac ſua reſponſione hoc potiſſimè mouet me, quòd ait, dictamen cõſciẽtiæ plus obligare, quàm præceptũ prælati, cuius cõtrarium (ſicut iã patuit) Alexander, & Bonauẽtura, imo, & alij multi dicunt, & rationabiliter ꝓbãt. Nã, & oppoſitum dicere periculoſum vr̃. Si enim dicatur dictamen conſcientiæ plus ligare, quàm præceptum prælati, poſſent ſubditi etiam religioſi ab obedientia ſuorum ſuperiorum ſe excuſare, dicendo: Dictamẽ conſcientiæ meæ dictat mihi cõtrariũ, nõ audeo in hoc obedire, ſicq; dareť dyſcolis color excuſationis iniquæ. Idcirco de iſto infra dicetur.

Petrus.

¶ Circa hæc loquitur Petrus. In regno tẽporali duplex ẽ lex, ſcȝ diuina ĩmobilis, ſemperq; ligans, atq; humana mobilis, nõ ingiť ligãs, ſed ſolum quã diu

Iſidorus.

diu manet. Humanum enim genus duobus regitur, vt dicit Iſidorus, vtpote iure diuino, & humano, ita in regno animę ſpirituali duplex eſt lex, puta diuina immobilis ſp ligans, videlicet lex naturaliter impreſſa, altera humana poſitiua mobilis, non ſemper ligans, ſed quamdiu manet ſcilicet conſcientia. Præterea tria ſunt genera operum, de quibus eſt cōſcientia. Quædam, quæ præcipit lex diuina, & in his conſcientia ligat nos quantum eſt de ſe temporaliter, ſed ratione materiæ ligat immobiliter. Quędam verò ſunt opera, quæ lex, nec ꝑcipit, nec prohibet, & in his cōſcientia ligat mobiliter, ſcilicet, quādiu ſtat: materia verò non ligat, ideo depoſita conſcientia, ad ea non tenetur, quis. Quędam aūt ſunt cōtra legem, & in his conſcientia ligat ad unum mobiliter ſed materia ligat ad oppoſitum immobiliter. Vñ magis peccat, qui ſequitur conſcientiam in talibus quam, qui non ſequitur. Itaq; conſcientia erronea ligat, quamuis aliquid dicant contrariū. Hæc Petrus.

Durādus.

¶ Rūſio demum Richardi per oia conſonat. Thomę: tamen de hoc, an ſubditus magis tenetur ſtare iudicio conſcientiæ ſuæ, q̄ præcepto prælati ſui. nil ſcribit. ¶ Durandus quoq; multa ſcribit, inter cætera dicens: Aliud eſt ligari, aliud obligari. Qui enim obligatur, tenetur illud facere ad, ꝙ obligatur. Nullus autem ad illicitum obligatur, Ligari autem moraliter dicitur, q ita diſpoſitus eſt circa aliquod agibile, qđ in neutram partem poteſt licitè declinare. Idcirco dicendum, quòd conſcientia erronea neminem obligat, ſed ligat. Sed dictum iſtud Durandi vſu terminorum conſiſtit, ideo de hoc diſputare ꝓlixiùs reputatur inutile. Præallegati quippè doctores pro eodem, indifferenterq́ue ſumunt ligare, & obligare. Et quamuis abſolute loquēdo nullus obligetur ad illicitum, ſub ratione illiciti appręhenſum: per accidens tamen, & ſecundum quid, atq; in caſu obligatur ad illud iuxta ſenſum expreſſum.

Ligari & obligari non ſunt idem.

Henricus

¶ Præterea Henricus primo quodlibeto conſentit his, diſtinguit tamen de ignorantia. Nam, quædam eſt facti, & inuoluntarium cauſans, idcirco, nec imputatur ad culpam, & rationem, ſeu conſciētiam erroneam, ex ignorantia tali perhibet non eē culpabilem, idcirco voluntas diſcordans ab illa excuſatur, nec mala cenſetur. Alia eſt ignorantia iuris non excuſans, ſed affectata, & uitioſa. Hinc volūtas ab illa diſcordans, eſt praua. In hac quęſtione ponit Henricus opinionem ſuam de conſcientia, atq; ſynderiſi. affirmans vtranq; eſſe in voluntate: Sciendū, inquiens, quòd non idem ſunt in operandis ratio recta, & conſcientia. Ex uniuerſalibus enim regulis operandorum, quæ ſunt de dictamine legis naturæ, quaſi ex præpoſitione maiori, & particularibus operandis ſumptis ſub vniuerſalibus regulis illis, conſilio rationis, qua ſi minori ꝓpoſitione formatur rō particularium operandorum. Sed nondum ex hoc habetur operandi conſcientia, alias oīs habens operandorū notitiam, haberet ſtrictiorē conſcientiam de operandi cuius oppoſitum ſæpe videmus, qm̄ conſcientia ſpectat ad partem animæ affectiuam. non cognitiuam. Quemadmodū enim in partę cognitiua ſunt naturalis lex tanquam vniuerſalis regula operandorum, & ratio recta tanquam regula particularis, ita ea parte voluntatis eſt, quidam motor vniuerſalis ſtimulans ad opus ſecundum regulas vniuerſales legis naturæ, & vocatur ſynderesis, eſtque in uoluntate, quædā naturalis electio, ſp cōcordās naturali dictāmini legis naturæ, iō noīat ſynderesis, a ſyn, ꝙ eſt con, & hæreſis electio. Eſt quoq; in voluntate, qdā motor particularis ſtimulans ad opus ſm dictamen rectę rōnis, ideo dr̄ conſcientia, id eſt, cum ſcientia. Quędā eſt electio in uoluntate deliberatiua, concordans cum ſcientia in rōne recta, & ſp formatur conſcientia à conſenſu, & electione liberę voluntatis, iuxta iudiciū, atq; ſciētiam rōnis. vt ſit rō recta, recta eſt cōſcientia: ſi verò rō eatet erronea, erronea eſt cōſcientia. Cūq; conſcientia nō formet niſi ex uolentis libera electione, quāuis iuxta notitiā rōnis, ex hoc cōtigit, ꝙ aliqd multā notitiā operādorū habentes, nullā, aut modicā habent cōſcientiā de agendis: vel quia de agēdis nihil deliberāt, ſed ꝑcipitanter oia agunt, aut non deſiderant eā, liberè tñ contra conſcientiā eligunt, iō reſpuunt eā, aut certe debiliter in eligendo eā ſequunt, aguntq́; cōtraria his, quæ nouerunt. Vñ oēs tales cōtra ſuā ſcientiā agunt ſine conſcientia remordente, aut modicū tm̄ habentes remorſum ſynderesis, quæ omnino extingui non pōt. Hæc Henricus. Ex quibus pateſcit, quid ipſe conſcientiā, ſynderesimq́; appellet, & inqua vi animæ eas conſtituat.

Scotus.

¶ Circa hoc loquit Scotus in primis diligent recitās ꝑtactā Henrici opinionē. Deinde ita arguēs ꝯtra eam: Si ſynderesis habeat actū elicitū neceſſariò tendentē i bonū, reſiſtētemq́; malo, ergo nō eſt in volūtate: qm̄ prima diſtinctione primi libri ꝓbatū eſt, ꝙ uoluntas non neceſſariò fruit ſine obiecto, nec aliqua vis, aut habitus pōt eſſe in ea principiū neceſſario fruēdi: ergo, nec principiū neceſſariū cōcordiē volēdi principijs practicis, q̄ ſumunt a fine. Præterea ſcđm illā opinionē, ſynderesis eēt ſupmū in volūtate, atq; reſpiceret finē vltimū, a quo ſumunt prima principia practica: ergo in eiꝰ pōtate eēt volūtas ſcđm q̄libet vi, & portionē ſuā inferiorē, ita, ꝙ ipſa mouēte, portio inferior ei obediret, & ꝯformiter moueret, ergo ipſa impediret oē pc̄tm̄ in uolūtate. Etenim ſicut ipſa neceſſariò moueret, ſic & neceſſariò moueret totā uolūtatē. Hæc, & cōſimilia, quędā inducit. Scotus ꝯtra Henricū, quæ tñ ſatis faciliter ſoluerent. Nihilominus poſitio Scoti hoc loco uerior reputat, quippè quæ cōſonat poſitioni. Thomæ, & aliorū doctorū, ſupra diſtinctione 16. innotuit. Imò doctrinæ Magiſtri litera, & qđ maius eſt, verbis ſancti Hieronymi ſuper Ezechielē dicentis, ꝙ ſuperior portio rōnis eatat ſynderesis, q̄ ſm horum reſponſionē eſt habitus primorū principiorū in operandis iugiter rectus, ut ꝙ bonū eſt faciendū, malum vitandū, quēadmodū ſm philoſophos intellectius eſt habitus primorū in ſpeculabilibus. De his doctores multa conſcribunt in iſta diſtinctiōe, quorū nonnulli teſtantur ſynderesim, & conſcientiam in uoluntate eſſe, ut Bonauentura. de quibus modo pertranſeo qm̄ ſupra diſtinctione 16. inde tractatum. ¶ Poſtremò de eo, ꝙ tactū eſt ſupra ex Thoma, ꝙ ſubditus magis debeat ſtare iudicio conſciētię, q̄ præcepto prælati, ſentio ſicut iam tetigi, uipote magis conſentiēdū eſſe. Alex. & Bona. oppoſitum docētibus, ꝙ ēt ſentire vr̄. Hen. 8. aſſerēs, qđ libeto: Si conſtet, & certū ſit, ꝑceptum ſuperioris eē contra Deum, cōtēpendum eſt penitus. Quāuis n. q. iuret, aut uoueat gn̄alr̄ obedire in oibus, nō tñ intelligit niſi de licitis, iuſtis, & hōeſtis. In dubijs uerò, an ſit ꝯtra ꝑceptū Dei, ſtandū eſt præcepto p̄lati, ꝙ et ſi ſit ꝯ Deū, attñ ꝑꝑ obediētiæ bonū nō peccat ſubditus, ſ; prælatus. Multo magis ſi bonū eſt, qđ ꝑcipit, obedire oportet, ꝓpriumq́; ꝓpoſitū de faciēdo bono maiore dimittere, atq; ſuppōere, ꝙ rōnabilis cā ſit, quare ſic ꝑcipit. Et ita ꝑꝑ bonū obediētiæ recōpēſat ſubdito i bono minori, ꝙ amittit i maiori. Vñ loquit Aug. Melior ē una obediētia, q̄ cūctę uirtutes

Dionyſius

Henrici.

Bonauen.

Henricus

hoc

hoc eſt, quam quęcunque opera uirtutum contra obedientiam facta: quæ ex hoc uitia ſunt, quamuis aliunde de genere eſſent uirtutum. Et ſicut eſt de uno, ita de omni, ad quod quis uoto aſtringitur, quod ei non debet præponi aliud uoluntarium, quamuis in ſe meliùs uideatur. Hæc Henricus ad quæſtionẽ, qua, quæritur. Vtrum religioſus ꝑp ſui ſuperioris præceptũ debet omittere maius bonum, & facere minus. Ad quòd reſpondet, quod imo.

A *An ex fine omnes actus penſari debeant, vt ſimpliciter boni, vel mali dicantur. Diſtin. XL.*

POſt hæc de actibus adijciendum videtur, vtrum, & ipſi ex fine ſicut uolũtas penſari debeant boni, uel mali. Licet.n. ſecundum quoſdam omnes boni ſint, inquantum naturaliter ſunt: non tñ abſolutè dicendi ſunt oẽs boni, nec oẽs remunerabiles, ſed quidam ſimpliciter mali dicunť, ſicut, & alij boni. Nam ſimpliciter, ac uerè ſunt boni illi actus, qui bonam habent cauſam, & intentionem, id eſt, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonũ finẽ tẽdũt. Mali uero ſimpliciter dici debent, qui peruerſam habent cãm, & intentionẽ. Vnde Ambroſius ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Aug. ſuper. Pſal. xxxi. Nemo cõputet bona opera ſua ante fidem. Ita.n. videntur mihi eſſe ut magnæ uires, & curſus celerrimus præter viã: qa ubi ipſa fides non erat, bonũ opus nõ erat. Bonũ.n. opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non ualde attendas, quid hõ faciat: ſed, quid cum facit attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. His teſtimonjis inſinuari vř, ex affectu: & fine opera bona eſſe, uel mala. Quibus conſonat, ꝙ ueritas in euangelio ait: Nõ poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, ſed uolũtas intelligitur: quę ſi mala fuerit, non bona, ſed mala opera facit. Si uerò bona fuerit, bona: non mala opera facit.

Ambro. li. 1. Officio. cap. 30. ; ſuper pſal. 31. — Math. 7.

Vtrum omnia opera hominis ex affectu, & fine ſint bona, vel mala.

B Sed quæriť, utrũ oĩa opa hominis ex affectu, & fine ſint bona, uel mala. Quibuſdã ita uř eſſe, q dicũt oẽs actus eſſe indifferẽtes: ut, nec boni, nec mali ꝑ ſe ſint, ſed ex intentiõe bona, bonus, & ex mala, malus ſit oĩs actus. Secundum quos quilibet actus poteſt eẽ bonus, ſi bona intentione geratur. Alijs aũt, uř, ꝙ quidam actus in ſe mali ſint: ita ut non poſſint eſſe niſi peccata, etiam ſi bonũ habeãt cãm: & quidã in ſe boni, ita, ut etſi malã habeant cãm, non tamen boni eſſe deſinant. Quod teſtimonio Auguſtini cõfirmãt, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod.n. quis inuitus, uel neceſſitate facit, non bene facit. qa non bona facit intentione, ut ait Aug. ſuper Iohan. Seruilis, ingt, timor nõ eſt in charitate, in quo quãuis credatur Deo, non tñ in Deũ, & ſi bonũ fiat, non tñ bene. Nemo.n. inuitus bene facit, ẽt ſi bonũ eſt, ꝙ facit. Ecce habes, qđ aliquis non bene facit illud, ꝙ bonum eſt, Facit ergo, ꝙ bonum eſt intentione non bona. Ideo aſſeruňt illi, quędam opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, ꝙ mala eſſe non poſſunt quocunq; mõ fiant: ſicut econuerſo, quædã ſic ſunt mala, ut non poſſint eſſe bona, quacunq; ex cã fiant. Alia autẽ eẽ opera, q̃ ex fine, uel cã, bona, uel mala: & ad illa referunt ſanctorũ teſtimõia, qbꝰ, uel ex affectu, uel ĩtẽtiõe iudiciũ operũ pẽſari dicũt. Tripartitã edũt iſti differẽtiã actuum.

Auguſt. — 20. q. 3. preſ. & 1. q. 5. ad ſi item Auguſt. ad nem 8. ſ. Iohan 4

Aliter Auguſtinus ſentire videtur, qui dicit opera hominis eſſe bona, vel
C *mala ex intentione, & cauſa, præter quædam, quæ per ſe peccata ſunt.*

Sed Auguſtinus euidentiſſimè docet in libro contra mendacium, omnes actus ſm intentionem, & cauſam iudicandos bonos, uel malos, præter quoſdam, qui ita ſunt mali, ut nunquam poſſint eſſe boni, etiam ſi bonam videantur habere cauſam. Intereſt inquit plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intentione, quid fiat. Sed ea, quæ conſtat eẽ peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla uelut bona intentione facienda ſunt. Ea quippè opera hominũ cauſas habuerint bonas uel malas, nũc ſunt bona, nũc mala: quæ nõ ſunt ꝑ ſeipſa pctã, ſicut uictum prebere pauperibus bonum eſt, ſi fit cã miſericordiæ cum recta fide: & concubitus coniugalis: qñ fit cã generandi, ſi ea fide fiat, vt gignantur regerãdi. Hæc rurſus mala ſunt, ſi malas habeant cauſas, uelut ſi iactãtię cã paſcitur pauper, aut laſciuiæ cã cum uxore concumbitur: aut filij generantur, non ut Deo, ſed ut diabolo nutriantur. Cũ uerò opera ipſa per ſe pctã ſunt, ut furta, ſtupra, blaſphemiæ: qs dicat cauſis bonis eſſe facienda, uel pctã non eſſe, uel quod eſt abſurdius, iuſta pctã eſſe? Quis dicat, furemur diuitibus, ut habeam, quid demus pauperibus: aut falſa teſtimonia proferamus, non vt inde innocẽtes lędanť, ſed potius ſaluentur? Duo.n. bona hic ſunt, ut inops alatur, & innocens non puniatur. Aut, qs dicat adulteriũ eſſe faciendum, ut per illã cum qua fit, hõ de morte liberetur? Teſtamenta ẽt uera cur non ſupprimimus, & falſa ſupponimus, ne hrẽditates habeant, q nihil boni agunt, ſed hi potius, qui

Aug contra menda cio ad Conſentiũ, c. 7 — 12. q. 4. uir cũ ꝑpitia. — 14 q 5. furte aliquas, & a. Scriptum eſt 1 q. 1. nõ eſt putanda,

indigentes adiuuant: Cur non fiat illa mala propter hæc bona, ſi pp hęc bona, nec illa ſunt mala? Cur non ab immundis meretricibus quas ditant ſtupratores, rapiat diuitias vir bonus, ut indigētibus eas largiatur, cum nullum malum malum ſit ſi pro bono fiat? Quis hoc dicat bonum, niſi, qui res humanas, moresq; conatur, & leges ſubuertere? Qđ enim facinus non dicatur rectè fieri poſſe, nec impunè tñ, verumetiam glorioſe, vt in eo nō timeatur ſupplicium, ſed ſperetur, & præmium. ſi ſemel conſenſerimus in malis actibus, non quid fiat, ſed quare fiat eſſe quærendum, vt quæcunq; pro bonis fiunt cauſis, nec ipſa mala eſſe iudicentur? At iuſtitia meritò punit eum, qui dicit ſe ſubtraxiſſe ſuperflua diuiti, ut præberet pauperi: & falſarium, qui alienū corrumpit teſtamentum, vt is eſſet hęres, qui faceret eleemmoſynas largas: non ille, qui nullas: & eū, qui ſe feciſſe adulterium oſtendit, ut per illam cū, qua fecit, hominem de morte liberet: Sed diceret aliquis: ergo ęquandus eſt fur, quilibet furi, qui voluntate miſericordię furatur: quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quiſquam eſt bonus, quia peior eſt unus. peior .n. eſt, qui concupiſcendo, quā qui miſerando furatur. Sed ſi furtum oē pctm̄ eſt, ab oī furto abſtinendum eſt. Quis .n. dicat eſſe peccandū, etiā ſi aliud ſit grauius, aliud leuius pctm̄? Nunc aūt, quærimus, quis actus peccatum ſit, uel non, non quod grauius ſit, vel leuius.

Hō tm̄ q̄ re ſed etiā q̄ fiat attēdēdū, &.

Auguſti. ibidē ca. 8.

Peior qui cōcupiſcēdo quā qui miſerando furatur.

Intende lector propoſitis verbis tota mentis conſideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dinoſces, quis actus ſit peccatum, qui ſcilicet malam habeat cauſam: nec ille tantum, quia ſunt nonnulli actus, qui etſi bonam habeant cauſam: tamen peccata ſunt, ut ſupra poſitum eſt. Ex, quo cōſequi videtur, ꝙ non ſemper ex fine iudicatur uoluntas ſiue actio, mala, ſicut in illis, quę per ſe peccata ſunt. Illa enim cum, quis geſſerit pro aliqua bona cauſa, bonum * videntur habere finem: nec ex fine voluntas eſt mala, nec ex volunrate actio fit mala, ſed ex actione uolunras fit praua. In quibus aliqui bonum actum Iudęorum, qui crucifigendo Chriſtum arbitrabantur ſe obſequium pręſtare Deo: quia bonum finem dicunt eos ſibi poſuiſſe, ſcilicet Dei obſequium: & tamen voluntatem eorum, & actionem peruerſam fore aſſerunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmiſſis verbis Auguſtini, quin omnis uoluntas bona, ex fine ſit bona, & ex fine, & noluntate omnis actio bona, bona eſt. Sed non omnis mala uoluntas ex fine mala eſt, nec omnis mala actio ex fine, & uoluntate mala eſt, & omnis, quæ habet malam cauſam, mala eſt, ſed non omnis, quæ bonam cauſam habet, bona eſt. Ideoq; cum ex affectu dicitur nomē imponi operi, in bonis operibus generaliter vera eſt hæc regula, ſed in malis excipiuntur illa, quæ per ſe mala ſunt. Omnia ergo hominis opera ſecundum intentionem, & cauſam iudicantur bona, uel mala, exceptis his, quæ per ſe mala ſunt. i. quæ ſine præuaricatione fieri nequeunt.

Intra ea q̄ actus mali ſūt quidā ponunt, actum Iudeorum.

alias

D

Quidam dicunt hæc prædicta non poſſe fieri bono fine.

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bona cauſam. Qui enim aliena furatur, ut pauperibus tribuat, non bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum eſt, aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina ſacrificium Deo offert, idem facit, vt ait auctoritas, ac ſi filium in cōſpectu patris victimet, uel ſacrificium carnis Deo offerat. Abominabilis nempe Deo eſt impiorum oblatio. Ita etiam, & hominem per adulterium a morte liberare, malum eſſe dicunt. Et ſi enim bonum ſit hominem a morte liberare, tñ ſic hominem liberare, malum eſſe aſſerunt. Ideoque Auguſtinum in ſuperioribus dicūt temperaſſe ſermonem, cauteque locutum, ubi ait: Ea, q̄ conſtat eſſe peccata, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim ſimpliciter dixit, bono fine, & bona intentione, ſed addit, quaſi, & uelut, quia talia nō fiunt bono fine, & bona intētione, ſed intentione, quæ uidetur bona, & fine, qui putatur bonus, ſed non eſt. Nec ideo excepit Auguſtinus iſta, ut aiunt, quin cauſas habeant malas, ſed, quia cauſas habēt, quę videntur bonæ, ſunt tamen malæ.

Iſaia. 66. Eccl. 34.

Aug. ad Conſentium cōtra mendaciū cap. 7.

Summa diſtinctionis. 40.

Præinducta diſtinctione tractatū eſt de actibus, præſertim interioribus, in quib9 rō meriti, demeritive exiſtit, hic de exterioribus actionibus inueſtigatꝰ, qualiter, & ex quibus cauſis ſint mortaliter bonæ, aut malæ. Et penè tota diſtinctionis huius materia iā paulo ante ꝑhabita eſt, idcirco, nec immoderātius inſiſtēdum. Quærit quippè Magiſter, An opera ipſa exteriora de quibus iam mentio, ſint bona ex affectu vnde procedunt, & ex fine propter quem fiunt.

QVAESTIO. I.

Hic quæritur primò, *Utrum exterior actio, ex voluntatis affectu ſit bona cenſenda.* ¶ Vř, ꝙ nō qm̄ ſcelera multa ex bona procedunt uoluntate, ut ſi homo compaſſiuus furetur, quatenus indigentibus largiatur. Verum de iſto prorſus pertranſeo, quia ex dictis in diſtinctionibus immediatè præhabitis patet rńſio. Nempe cū actus exteriores ab interioribus actionibus, ex q̄bus emanant, bonitatē, & malitiā ſortiunꝰ, idē iudicium eſt de exterioribus, & interioribus actibus, q̄dem, ꝙ eſt eā cauſę, eſt cauſa cāti. ¶ Præterea circa hæc, quæritꝰ: An bonum, & malū ſint differentiæ actus humani. Ad quod Thomas: Actiones, inquit, differunt ſpecie ſecundum diuerſitatē formarum, quæ ſunt principia actionū, quamuis & agentia non differant ſpecie, quemadmodum

calo-

calefacere, & infrigidare differunt ſpecie, ſicut calor, & frigus. Forma autem volũtatis eſt finis, & bonum, ꝙ eſt obiectũ eius, ac volitum, hinc in actibus humanis opꝫ differentiā inueniri ſpecificā, ſecundũ rõnem finis. Cumq; actus ſint in genere moris ex hoc, quòd ſunt voluntarij, idcirco in genere moris eſt diuerſitas ſpeciei, ſecundum finis diuerſitatem, qm̃ bonum, malum ſecundum ordinem ad finem ſumuntur. Hinc neceſſe eſt, quòd bonũ, & malũ ſint eſſentiales differẽtiæ in genere moris. Porro aliqua reducuntur ad genus dupliciter. Primò per ſe, vt ꝙ per eſſentiam ſuam in illo genere cõtinentur, ſicut albedo, & nigredo reducuntur, & pertinent ad genus coloris. Secundo per accidens, ratione alicuius exiſtentis in ipſis, vt res alba, & nigra ad colorem. Ea ergo, quæ ſimpliciter ſunt in genere, differunt ſpecie per differentias generis eſſentiales, quæ verò reducuntur ad genus per accidens, non differunt generis ſimpliciter, ſed ſecundum quid tm̃, ſecundũ, quod ad illud pertinent genus, prout præcipuè in artificialibus patet. Formæ autẽ artificiales ſunt accidentiales, ſicq; cultellus, & clauus differunt ſpecie, ſed quo ad ſubſtantiam eiuſdem ſunt generis, quia ſubſtantia vtriuſq; eſt ex materia naturali. Et quia (vt dictũ eſt) ita aliquid ad genus pertinet moris, quo voluntarium extat, ideo actus voluntatis immediatè, & per ſe ad voluntatem pertinentes, ꝓ ſe genere moris ſunt. Hinc ſimpliciter ſpecie diſtinguuntur interiores actus voluntatis per bonum, & malum, tanquam per differentias eſſentiales. Actus imperati autem à voluntate, aliquando per alias potentias pertinent ad genus moris per accidens, ſecundum ſcilicet, quod ſunt à voluntate imperati, ideo actus illi ſecundum ſubſtantiam non diſtinguuntur ſpecificè per bonum, & malum, ſed per accidens, ſecundum, quod ad genus pertinens moris. Veruntamen malum vt eſt differentia actionis voluntariæ, non ſumitur pro ſola priuatione, ſed vt fundatur in aliquo fine voluntatis poſitiuo, & ſic dicit aliquam entitatem. Hæc Thomas in Scripto. ¶ At verò Petrus: Quemadmodum, ait, tangit Magiſter, quidam dixerunt, quòd omnia opera ſiue bona, ſiue mala, iudicantur ex tentione: alij verò, quòd ſola indifferentia, quarum opinionum concordia hæc eſt, quia intentio dupliciter ſumitur. Primò, pro motu voluntatis ordinantis opus in finem. Secundo pro fine intento, ad quem voluntas ordinat opera. Primo modo intentionem accipiendo, omnia opera ſiuè mala, iudicantur ex intentione. Nam ille motus voluntatis ordinantis, nunquam eſt bonus, niſi ordo ſit rectus, ita, quòd extrema conuenienter ordinetur. Sed accipiendo intentionem ſecundo modo, non omnia opera ex intentione iudicantur, ſed illa quæ de ſe bona ſunt, uel indifferentia. Hinc Ambroſius dicens, quòd affectus, operi nomen imponit, affectum uocat intentionem primo modo ſumptam. Similiter in Matthæo ubi habetur, Non poteſt arbor bona fructus malos facere, arbor appellatur intentio primo mõ, quæ eſt ordinatio operis in finem opus autem dicitur fructus. Hæc Petrus.

Dupliciter reducitur aliqd ad genus.

Petrus.

Ambroſ⁹.

Matth. 7.

Richard.

Quæſtio.

¶ Concordat Richadus per omnia, reſpondendo ad hanc quæſtionem, Vtrum omnis actus exterior bona intentione factus ſit meritorius, & ait, quòd ſumendo intentionem pro motu voluntatis ordinantis actum exteriorem in finem, ſic omnis actus exterior bona intentione facta eſt meritorius. Si autem ſumatur intentio pro fine intento ſic ſolum actus exteriores qui de genere ſunt bonorum, aut indifferentes, ſunt meritorij ex bona intentione. Hæc Richardus. ¶ Albertus demum de hac quęſtione, & de pertinentibus ad diſtinctionẽ præſentem, parum, aut nihil ſcribit, præter ea, quæ habentur in textu. Reſponſio quoque Bonauenturæ in reſponſo Petri ſententialiter continetur, atq; in idem coincidit ſolutio Alexandri.

¶ Porro Scotus primo, inquit, dicendum eſt de naturali actus, ſeu operis bonitate, ſecundò de bonitate morali, De primò dico, ꝙ ſicut in corpore pulchritudo eſt ex congregatione omnium conuenientium corporis, & inter ſe, utpote quantitatis, & coloris, atque figuræ, vt aſſerit Auguſtinus quinto de Trinitate, ſic bonitas naturalis, non illa, quæ cũ mente conuertitur, ſed, quæ habet malum oppoſitum, eſt perfectio ſecunda alicuius rei integratæ, ex omnibus conuenientibus ſibi, & adinuicem oĩbus quoq; illud cõcurrentibus, ꝑfecta eſt bonitas, iuxta illud diuini Dionyſij: Bonum eſt ex ꝑfecta, & integra cã. Oĩbus verò illis deficientibus, ac ſtante natura, q̃ nata eſſet ꝑfici illis, eſt ꝑfecta malitia, quibuſdam verò ſubtractis, eſt malitia non perfecta, ſicut eſt de pulchritudine, & turpitudine corporis. Actus aũt naturaliter natus eſt cõuenire, ſuæ cauſæ efficienti, & obiecto, ac fini, & formæ. Tũc ergo bonus eſt naturaliter, qñ habet oĩa conuenientia, quātum ad iſta, quæ nata ſunt ad eſſe eius cõcurrere. De ſecundo dico, ꝙ bonitas actus moralis eſt ex aggregatione omnium conuenientium actui, non abſolutè ex natura actus, ſed, quæ cõueniunt ei ſm̃ rectā rõnẽ. Cũq; recta ratio dictet actui determinatũ cõuenire obiectum, determinatũq; modũ, & circũſtantias alias, non eſt tota, & plena bonitas eius ex fine ſolo: ſed prima ratio bonitatis eius eſt cõueniẽtia actus ad efficiens, a quo actus vocaẽ moralis, qa liberè elicitus Et illud actui tã bono, quã malo commune eſt, cũ neq; laudabilis, nec uituperabilis exter niſi ſit ex voluntate. Scđa conditio ex obiecto eſt, ꝙ ſi cõueniat, tũc actus eſt bonus ex genere. Poſt illud prima circunſtãtia eſt primus finis, nec iſta ſufficit ſine circunſtantijs alijs, ut eſt circunſtantia formæ, ut pote, quòd debito modo fiat, quæ ẽ circunſtantia quarta, Deinde ſequuntur circunſtantiæ magis extrinſecæ, utpote quando, & ubi, Sequitur ergo, ꝙ ſola bonitas finis, ẽt ut ſecundum rectam intenditur rõnem non ſufficit ad actus bonitatem, ſed requirunẽ aliæ circũſtãtiæ ſcđm ordinẽ ꝑdictũ, ad hoc, qđ bonitas ſit moralis. Bonitas quoq; meritoria, addit ſuper bonitatẽ moralẽ: qm̃ bonitas meritoria principaliter eſt ex fine: quia præſuppoſita, ſeu cõpleta bonitate morali, ſuperaddit bonitas meriti ex debita relatione actus illius in finẽ, quę relatio debita ſit, ꝑut ex charitate eliciẽ. Hæc Scotus. Cuius dicta uidentur a præhabitis aliqualiter diſſentire. Nihilominus per diſtinctionẽ concordanẽ. Bonitas nãq; ſufficiens ad hoc, quod actus vocẽ bonus, ex fine eſt, & medijs ꝓportionatis iuxta ſenſũ ꝓhabitũ. Bonitas verò ꝑfecta, ẽt illa requirit, q̃ tetigit Scot. ¶ Præterea Durãdus circa hoc nitiẽ cõprobare, ꝙ bonũ, & malũ nõ ſint differentiæ eſſentiales actus moralis, probans hoc, eo quòd præſupponãt actum moralem cõſtitutũ in eſſe ſpecifico, Quod ſi ita eſſet, haberens ſe actua liter ad actũ mortalẽ, nec oporteret actũ mortalem eſſe bonũ, aut malũ, cuius oppoſitũ infra dicetur. Multa quoq; circa hæc ſcribit, in quibus occupari vr̃ infructuoſum.

Io. S. co.

Auguſt.

Diony. Areop.

Durãdus.

QVAESTIO II.

SEcundò quæritur, *Vtrum actus exterior aliquid bonitatis, aut prauitatis ſuperaddat actui interiori,*

Arguitur primò cótra veritatem.

ex quo elicitiue imperialiter vt procedit. ¶ Videtur quod non; quia tota perfectio cauſati continetur, & præexiſtit in cauſa, atq; ab ea deriuatur, & cauſato communicatur. Actus autem exterior ab interiori ꝓcedit, ſicut effectus à ſua cauſa, vnde, & dicitur, quòd tota bonitas actus exterioris ab interiori dependet. Secúdo, totú premiú correſpondet interiori radici ſeu internæ charitatis ꝑfectioni, premiú verò dat̃ ſcd̃m quantitaté bonitatis act⁹ virtuoſi, ergo tota bonitas ei⁹ in interiori cóſiſtit. ¶ Idem vr̃ ꝑ auctoritates.

Philoſo.

Bernardus

Philoſophus náq; teſtatur decimo Ethicorum, quod act⁹ exteriores ſunt ad virtutum manifeſtationem. Et concordat illud Bernardi: Bona voluntas ſufficit ad meritum, ſed actio bona requiritur ad exemplum.

Matth. 12

Gloſſa quoq; ſuper Matthęú loquitur. Quantum intendis, tm̃ facis. Tota ergo bonitas, ac ratio promerédi in interioribus ſita eſt.

¶ In oppoſitum eſt, quod ét opera bona exteriora præcipiútur, & ſpecialiter remunerantur à Deo, & commendabilia extant. Bonum autem creatú additum bono creato finito, efficit illud maius.

In oppoſitum.

Bonauen. Quæſtio

Opus exterius augeat bonitatem actus interioris.

¶ Circa hæc Bonauen. mouet tres quæſtiones. Prima. Vtrum opera exteriora róne ſuæ priuilegiatæ dignitatis, & eminentiæ, aliquis addat bonitatisq;, & excellétiæ, ac meriti ſupra interiorem bonitaté voluntatis, & intentionis ſeu actionis. Et rñdet. Aliquid dici pót maius bonum dupliciter. Primo intéſiué, videlicet qm̃ amplius placet Deo. Secundo extenſiuè, vt pote qm̃ plurib⁹ placet, & iuxta hoc dupliciter pót quæſtio iſta itelligi. Primò, an opus priuelegiatum aliquid addat quantú ad proximorum ędificationem. Secundo, quantú ad Dei approbationem. Primo modo attenditur augmentum hoc bonitatis quantú ad exemplú. Secundo quantú ad meritú. Itaq; primo mó addit, quia interior bonitas non lucet, nec innoteſcit hominibus, niſi per oſtenſionem operum bonorú præſertim priuilegiatorú. Loquendo autem de augméto ſecundo mó, diſtinguendum eſt. quia eſt loqui de augmento præmij ſubſtantialis, & item de augmento præmij accidentalis, & reſpectu præmij accidentalis, opus priuilegiatum addit aureolam. Sed loquendo de merito præmij ſubſtantialis, adhuc oportet diſtinguere cú duplex ſit meritú, vtpote congrui, & ꝯdigni. Quátú ad meritú ꝯgrui, opus priuilegiatú addit, qa volútas in opere illo diſponit̃ ad ſuſceptioné maioris charitatis, & gratiæ, per q̃ digna ſit retributione p̃mij eſſentialis maiori. Si verò loquamur de merito ꝯdigni, non addit: qm̃ quantitas meriti ꝯdigni penſat̃ ex quantitate radicis, & tm̃ placet Deo, qui plenam h3 voluntatem, nec pót habere opus quátú, q̃ h3 voluntatem, & opus, quantú ad præmiú eſſentiale, ſi ſint in charitate equali. Sic patet rñſio primi

Quæſtio.

¶ Secundò quærit, An opus exterius, quo ad quátitaté dati, aliquid bonitatis ſuperadat actioni bonę interiori Rñdet de quátitate dati eſtloq; dupliciter. Primò cóparádo datú ad datú ſolú. Scd̃o, cóparádo ea ad inuicé, atq; ad dantis facultaté. Primò mó maior quátitas doni aliquid ſuperadit, nó quo ad præmiú eſſentiale directè, ſed qa aliquo mó diſponit hoiem ad ꝓficiendú in bono, & ad recedédú à malo.

Luc. 16.

Nempe, q̃ maius tribuit muo⁹, vt faciat ſibi amicú mámona iniquitatis, plus obligat recipienté ad orandú ꝓ ſe.

Luce 11.

In hoc quoq;, ꝙ eleemoſyná facit maioré, abſolui meret̃ à pęna maiori, iuxta illud: Date eleemoſyná, & ecce oia munda ſunt vobis. Daniel quoq; ait: Pctá tua redime eleemoſynis pauperú.

Dani. 4.

Similiter ſi cóparem⁹ quátitates datorú ad inuicem, & facultaté donátium, maior quantitas non addit quo ad meritú præmij ſubſtátialis directè, ſed quodámodo diſpoſitiué. Qui eñ pẽſatis virib⁹ ſuis plus largit̃, q̃ alter pẽſatis virib⁹ ſuis, magis ad donú gr̃æ ſe diſponit, & magis à pctó recedit.

Mar. 12. Luc. 21.

Porro dú ex vna parte datú vnú excedit aliud in ſe, & ecótra excedit̃ ab alio in comparatione ad facultatem donátis, ſecúdú quod dñs dixit, quod paupercula vidua plus miſit, q̃ diuites: túc ſe habét ſicut excedétia excessa, qa ſm̃ diuerſas ꝯdónes vnum donú plus promouet quàm reliquum. Maior etenim quantitas dati, plus promouet ad pęnam euadendum, iuxta illud. Prouerbiorú: Redemptio animæ viri, ſunt propriæ diuitiæ. Maior verò quantitas dati ſecundum facultaté dãtis, plus valet ad gr̃am acquirédã. Ná dás magis diſponit ſe ad beatitudinem paupertatis, de qua dicitur: Beati pauperes ſpiritu. Hæc idé.

Prouc. 12.

Mat. 5.

Quæſtio.

¶ Tertiò quærit. Vtrum opus bonum, quantú ad ſuam numeroſitaté, videlicet ſæpius iteratú, ſuperaddat interiori bonitati, ita vt reddat operanté maiori gloria eſſentialis præmij dignú Rñdet, dupliciter proficitur in merito, vt pote in præmio ſubſtantiali, & p̃mio accidentali, quòd cóſiſtit in gaudio, quòd hr̃ de bono creato vel de liberatione a malo. Ita loquendo de merito reſpectu p̃mij eſſentialis, aliquid valet ad ꝓfectum meriti tripliciter.

Ad meriti profectú valet aliquid tripliciter.

Primò, qa per illud meretur hó gloriam maiorem, & talia ſunt opera perfectionis, quæ dicunt̃ facere ad meriti ꝓfectum. Secúdò, quia conſeruat id, per quod hó gloriam promeretur. ſicq; oia opera bona proficiunt ad meritum, quia in ipſis charitas exercetur, cóſeruat̃, & radicatur, vt hó finaliter perſeueret in illa, quod non eſt parum, cum ſola perſeuerantia coronetur. Non tñ operum multitudo meretur maiorem gloriam præmij principalis de cóndigno. Conformiter ad profectum maioris præmij accidentalis, pót aliquid valere tripliciter Primò, róne adeptiòis aureolę, ſicq; opera ſpecialis excellentiæ, conferunt ad profectú meriti bonæ voluntatis. Secundò, ratione adeptionis alicuius delectationis internæ, & ſic oia opera quæ fiunt ex gratia, quodammodo valent ad profectum præmij accidentalis, quia ſecundum quod homo plura opera bona facit, ſecundum hoc de pluribus iucundabitur in conſcientia ſua. Tertiò, ratione diminutionis pœnæ, & ſic opera difficilia, atq; pœnalia, faciunt ad profectum meriti, & ad bonæ meritum voluntatis, quia remiſſionem alicuius pœnæ meretur homo ex voluntate cum opere, quam non mereretur ſola voluntate. Hæc demum diſtinctio non ſolum vale, ad determinandú, quod dictum eſt, ſed etiam ad præcedentia duo. Generaliter enim verum eſt, quòd operum dignitas, & dati quantitas, & operationum numeroſitas, ad profectum meriti facit reſpectum præmij accidentalis, quamuis differentur. Generaliter quoq; verum eſt, ꝙ iſta non faciunt ad profectum meriti reſpectu præmij ſubſtantialis, niſi diſponendo, & conſeruando. Hæc Bonauentura. Cócordat Alexander Antiſiodoren quoq; in Summa ſua libro 3 : dicés: Multitudo operú bonorum, nó facit ad maius p̃miú, ſimple eſſentiale: qm̃ opa à radice virtutis habent, ꝙ ſint meritoria.

Gelielmus Antiſiod.

Vnde ſi duo in pari charitate decedát, eq; boni ſút, & ęquale p̃miú ſortiét, quáuis vn⁹ plura fecerit opa bona. Hinc rurſus eodé aſſerit libro. Opa bona reuiuiſcút quátú ad tria. Primú eſt, q̃ maior charitas dat̃ reſurgenti, quá daretur ſi nó ꝑceſſiſſent in eo opera bona.

opera bona obo remiuiſcát.

Scd̃m eſt, quòd charitas citiùs augetur in eo. Tertium, quod firmiùs ꝓmeretur. Verum eſt enim, quod ſi ex eadem charitate non creſcéte, fiant multa opa bona, nó maius

præmium

ꝓmiũ mereť hõ omnibus illis ſimul ſumptis, q̃ vno tãtũ eorũ:attamẽ omnibus ſimul firmiùs promeretur. Veruntamen nõ ideo minus multiplicãda ſunt opera bona, quoniam valent ad octo. Primum eſt, quòd, per ipſa vitantur negligentia, atq; omiſſio. Secundum eſt, quia per ea charitas radicatur in homine. Tertium eſt charitatis augmentum. Nam charitas occaſionaliter augetur per hmõi opera. Quartum eſt dimiſſio pœnæ temporalis. Quantum eſt debilitatio fomitis. Sextum repulſio dæmonis, qui vulneratur, & tabeſcit, dum videt hominem ſalubriter occupari, beneq; operari. Septimum eſt iucunditas mentis. Octauum, quia ſtabiliùs, certiùsq; meremur multis operibus bonis, quam vno Hæc Antiſiodorenſis. Qui etiam addit, non expedire, quòd iſtud publice prædicetur, ne ſimplices retrahantur à bonis operibus. Nihilominus quidam dicunt horum oppoſitum, aſſerentes hominem remunerari ſecundum opera ſua, & ſecundum ſuus laboret, Sed de iſto ſuo loco dicendum eſt.

Opera bona valent ad octo.

Incaute dictum.

Anquinas,

¶ Amplius Thomas. Actus, inquit, exterior, & actus voluntatis interior, ita comparantur adinuicem, quod vterq; eſt alteri cauſa quodãmodo bonitatis, & vterq; quãdã in ſe cõtinet bonitatẽ alteri præſtat. Actus nãq; exterior bonitatẽ ſortitur ex circunſtantiarũ cõmenſuratione, ſecundum quã ꝓportionatus eſt ad finem hominis conſequendum. Cumq; actus exterior comparetur ad voluntatem, ſicut obiectum ad potentiam, ideo hanc bonitatẽ voluntatis actus interior ab interiori hʒ, non ſecũdum quod eſt exercitus ſecundum quod eſt intentus, ac volitus, quia inquantum exercitus, ſequitur actum voluntatis. Quædam autem ratio bonitatis conſiſtit in actu interiori ſecundũ ſe, prout voluntas eſt ſuorũ dñã actuum ſecundum quam bonitatem actus habet rationem meriti ſiue laudabilis. Hæcq; bonitas ab actu interiori ad exteriorem procedit. loquendo ergo de illa bonitate, q̃ actus interior præbet exteriori, actus exterior nihil adijcit bonitatis, dummodo voluntas æqualiter ſit intenſa. Quod addo, quoniam quidam actus ita delectabiles ſunt, quòd voluntas non poteſt in eis eſſe ita intenſa ante actum, ſicut in actu, vt patet in actu fornicationis. Ideo non æqualiter demeretur, qui vult fornicari, & qui fornicatur. Quidam verò ſunt actus difficiles, in quibus voluntas in actu remittur, atq; in his voluntas poteſt eſſe magis perfecta ante actum quàm in actu, vt patet in actibus fortitudinis, qui ſunt in bello. Si autem loquamur de bonitate actus, quàm actus exterior ſecundũ ſe habet, ſic actus exterior complet interiorem in bonitate, aut prauitate, quemadmodum terminus motus complet motum. Comparatur enim ad voluntatem vt obiectum. Et quia ad præmium eſſentiale ordinatur actus per bonitatem quam habet a voluntate, prout liberaliter redditur, & ex more, ideo actus exterior nihil adiungit ad præmium eſſentiale, Tantum namq; meretur hoc modo, qui habet perfectam voluntatem aliquid faciendi, quantum ſi faceret, & tantum ſi facit vnum actum, quantum ſi faceret multos voluntate æquali manente. Frequenter quoq; exeundo in opus bonum, magis habilitatur ad benè agendum & ad proficiendum in charitate. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Hinc in prima Secundæ, quæſtione 20. Loquendo, ait, de bonitate exterioris actus, q̃ habet ex bonitate finis, ſic actus exterior nihil addit ad bonitatẽ niſi cõtingat ipſam voluntatẽ ſecundũ ſe fieri meliorem in bonis, aut peiorem in malis, quod videť tripliciter poſſe cõtingere. Primo ſecũdũ numerũ, vt dum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, & tunc quidem non facit, poſt modum autem vult, & facit, duplicaturq; actus voluntatis, & fit duplex bonũ, ſeu duplex malum. Secundò, quantum ad extenſionem, puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine, aut malo, ſed propter aliquod impedimentum deſiſtit, alius verò continuat motũ voluntatis quouſq; perficiat opere, cõſtat, quòd huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono vel malo, & ſecundum hoc eſt peior, aut melior. Tertiò, ſecundum intenſionem. Sunt enim, quidã, actus exteriores, qui inquantum delectabiles, aut pęnales, nati ſunt intendere ſiue remittere uoluntatẽ, & certum eſt, ꝙ quando uoluntas inteſiùs tendit in bonum, aut malum, tanto melior eſt, aut peior. Si aũt loquamur de bonitate actus exterioris, quã habet ſecundum materiam, & circunſtantias debitas, ſic comparatur ad voluntatẽ, ut finis, & terminos. ſicq; addit ad bonitatem, aut malitiam uoluntatis, quoniã omnis motus, ſeu inclinatio perficitur in hoc, ꝙ conſequitur finem, terminumve attingit. Vñ non eſt perfecta uoluntas, niſi ſit talis, quæ data opportunitate operetur. Si uerò poſſibilitas deſit, uoluntate exiſtente pefecta ad operandum, ſi poſſit, defectus perfectionis, qui eſt ex actu exteriori, eſt ſimpliciter inuoluntarius. Inuoluntarium autem ſicut non meretur pęnam, aut præmium in operando bonum, aut malum, ita non aufert aliquid de præmio, vel de pœna, ſi ſimpliciter inuoluntariè homo deficiat ad faciendum bonum, aut malum. Sicque intelligendum eſt, ꝙ ſuper Matthæum ait Chryſoſtomus: Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera uerò ſunt teſtimonia uoluntatis. Non ergo, quęrit Deus opera propter ſe, ut ſciat quomodo iudicet, ſed propter alios, ut omnes intelligant, ꝙ iuſtus eſt Deus. Quod totum intelligendum eſt, quando uoluntas hominis eſt conſummata, nec ceſſatur ab actu niſi propter impotentiam faciendi. Hæc Thomas in Summa. Præinductis ex Bonauentura, & Thoma, concordant per omnia ſcripta Petri, & Richardi, quæ & continentur in illis.

Iohannes Chryſoſt.

Arguitur primò contra veritatem.

QVAESTIO. III

Tertio quæriť, *An in actibus humanis ſit aliquis indifferens, id eſt, nec bonus, nec malus moraliter.* ¶ Videtur, ꝙ ſic, quia ſunt mali hominum actus, nec boni, nec mali, videlicet, nec ex uirtute, nec ex uitio procedẽtes, ſed uel ex ſola imaginatione, aut naturali ratione, qui non ſunt in ſe mali, nec demeritorii, ut honorare parentes, nec ſemper ex uirtute procedunt.

¶ Secundò, peccatoribus prædicator, ut quamuis in peccato perſiſtant, non tamen penitus ab actibus abſtineant ex ſuo genere bonis, ut ſunt ieiunare, orare: quia actus ab ipſis facti, nec boni, nec mali ſunt moraliter. ¶ Tertiò, opera non ſunt meritoria niſi propter Deum facta. aut ergo exigitur actualis in Deum relatio, & ſic nunquam, quis meretur, niſi cogitaret actualiter de Deo, quòd eſſet viam ſalutis nimis actare: aut ſufficit relatio habitualis, ſicq; ſufficeret ſemel in menſe aut anno actum referre in Deũ, quod eſſet viã ſalutis nimiũ relaxare.

In oppoſitum.

¶ Quarto, bonum & malum ſunt contraria media, vt in prædicamentis habetur. Nec videtur aliquod medium inter ea niſi indifferens. Quinto, feſtucam de terra leuare, barbam fricare, ſunt actus humani indifferentes, & poſſunt referri in finem

indifferen-

indifferentem, videlicet vt alius videat illos actus.

1. Cor. 10. ¶ in oppoſitum videtur illud Appoſtoli: Siue mãducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et ſi homo hoc implet, benè, & meriturie operatur. Si non, peccat ergo actus hominis meriturius, demeritorius ve conſiſlit. Rutſus loqui ocioſè peccatum eſt, ergo & fruſtra ſeu inaniter operari, quod eſt actum in finem debitum non referre: prætertim cum plus ſit facere quàm dicere tantum.

Albertus, ¶De huius quæſtionia ſolutioue breuiter expedit ſe Albertus, dicẽdo: Ocioſum, & indifferẽs nõ ſunt idem. *Ocioſum & indifferens non ſunt idem* Ocioſum nãq; redimit inutiliter ips. Indifferens autem æqualem habet diſpoſitionem, ſeu potentiam ad bonum, & malum. Indifferens verò nõ. Hæc reſponſio incumpleta eſt, & obſcura, innuit tamen quod ſecundum theologos aliquis actus indifferens ſit.

¶ Thomas verò ſuper hoc penitus ſcribens. Tres, *Aquinas.* inquit, opiniones circa hoc ſunt. Nam aliqui dicũt, quòd in actis non poteſt eſſe aliquid indifferens, ſed in factis. Verbũ namq; ordinat ad aliquid, cum ſit ſignum rei. Factum verò cum non ſit ſignum, non eſt ordinatum ad aliud. idcirco in verbo deformitas incidit, ſi ocioſè proferatur, non autem in facto, ſi ſine cauſa legitima fiat. Verum hæc ratio nulla eſt. Quamuis enim factum non ſit ordinatum ad aliud. ſicut ſignum ad ſignatum: eſt tamen ordinatum ad aliquid ſicut ad finem: quoniam omne, quod à principio eſt, ad aliquem tendit finem. Ocioſum verò opponitur ordini illi, qui eſt eius, quod ordinatur in finem ipſum: Non ordini, qui eſt ſigni ad ſignatum. Hinc alij dicũt, quòd tam in dictis, quàm in factis contingit aliqua indifferentia eſſe, quæ nec bona, nec mala ſunt, vt illa quæ ordinantur ad præceptorum impletionem. vt ſic propter Deum fiant, neq; diuinis contrarientur præceptis, ſiue ſit in dictis, ſiue in factis vt ſi quis loquaẽ alicui ex amicitia quadã ciuili, aut amicabile quoddam opus ad ipſum exerceat. Sed nec iſtud vẽ, quoniam actus virtutis politicæ non extat indifferens, imò de ſe bonus eſt, & ſi gratia informetur, meritorius reddiẽ. Nec eſt accipere aliquid, in quod ordinetur actus humanus, quòd vel ſecundum politicam virtutem rectũ nõ ſit, aut rectitudini aduerſum: quia non poteſt eſſe aliquis rectus ab aliquo deliberante ſine intẽtione finis, vt ſecundo Metaphyſicæ dicitur. Porrò finis ille eſt homini conueniens vel ſecundum animam, vel ſecundum corpus, aut ſecundum res exteriores, quæ ad vtrumq; ordinantur, quod bonum niſi contrarietur bono conueniẽti homini ſecundum rationem, rectitudinem habet uirtutis ciuilis, quoniã virtus ciuilis dirigit in oibus, quæ ſunt corporis, & etiam quæ pp corpus quæruntur. Hinc ſiquis mediocriter his vtaẽ, vſus eſt rectus. Si antem ſecundum abundantiam, vel defectum, vſus eſt vitioſus virtuti contrarius. Ideo aliter ſecundum alios eſt dicendũ, quod nullus actus a voluntate deliberatiua procedens, poteſt eſſe, qui non ſit bonus, aut malus, non tantum ſecundum theologum, ſed etiam ſecundum moralem philoſophum. Et vltra non poteſt eſſe aliquis actus a deliberatiua virtute procedens in habente gratiam, qui meritoriùs non ſit. Veruntameu in non habente gratiam, poteſt eſſe aliquis actus deliberatiuns, qui nec meritorius, nec demeritoriùs ſit, attamẽ bonus, aut malus eſt. Cuins ratio eſt, quoniam malum inquantum malum, non opponitur bono, niſi ſicut priuatio habitui. oppoſitio autem contrarietatis eſt ex eo, quòd id ſuper quod fundatur priuatio talis, non compatitur ſecum aliquod bonum, quod ſi ſimpliciter bonum: quemadmodum delectatio immoderata in cibis, non compatitur ſecum bonum ſobrietatis, quod eſt ſimpliciter bonum. Hinc immoderata delectatio adiungitur priuationi boni, ſicq; mala vocatur. Si ergo in actionibus inuenitur medium inter bonum, & malum, hoc non erit niſi inquantum bonum, & malum conſiſtunt contraria. In priuatiuis verò oppoſitis non inueuitur medium niſi per hoc, quòd ſubiectum non eſt habitus ſuſceptiuum. Propter quod lapis, qui viſionis ſuſceptiuus non eſt, nec videns, nec cæcus aſſeritur. Atq; per hunc modum oportet accidere medium inter bonum, & malum. Vt ſi aliquid eſt, quod alicuius bonitatis ſuſceptiuum non eſt, nec malitia oppoſita interit ſibi, vnde relinqnetur indifferens. Hoc autem contingit dupliciter. Primò per modum abſtractionis, ſecundum quod vniuerſale aliquid ſignificatur vel abſtractum à differentijs contrarijs diuidentibus ipſum. ideo in ſua communitate ſumptum, ſignificatur vt indifferenter ſe habens ad vtramlibet differentiarum: vt animal non ſignificatur vt rationale, neq; vt irrationale, & tamen oportet, vt omne particulare animal, rationale, aut irrationale exiſtat, & ita eſt hic. Si enim ſignificetur actus in eo, quod eſt agere, habet naturalem bonitatem inquantum eſt ens. Sed indifferenter ſe habet ad bonitatem, malitiamue moralem. Conformiter bonum ex genere indifferenter ſe habet ad bonum, & malum ex circunſtantia, & ex fine, quamuis non inueniatur aliqnid in genere particulare, quod non ſit circunſtantia quadam veſtitum, & ad finem aliquẽ ordinatum. Atq; ſecundum hanc conſiderationem quidam dixerũt omnes actus eſſe indifferentes, inquãtum ſunt actus Quidam autem dixerunt, quòd non oẽs actus, ſed aliqui, accipientes nomina actuum magis in ſpeciali, quæ non exprimunt aliquid ex quo actus ad bonitatem, vel malitiam determinetur, vt materiam, aut finẽ vel circunſtantiam, vt comedere, ambulare. Alio modo contingit hoc ſecundum quod particulare ſignatum deficit à ſuſceptibilitate alicuius perfectionis vt lapis a ſuſceptibilitate viſus: ſicq; aliqui actus deficientes a ſuſceptibilitate perfectionis moralis, non morales dicuntur, Actus demum ſuſceptibilis eſt bonitatis moralis, ſecundum quod moralis eſt: humanus autem eſt, ſecundum quod aliquo modo a ratione deducitur, quod contingit tantum in actibus illis, qui à voluntate imperantur qui rationis deliberationem ſequuntur. Actus verò qui ſequitur appræhenſionem ſubitæ imaginationis, vt confricatio barbæ, hoc modo indifferens eſt. Sed nullus rationem deliberatiuã ſequẽs, erit indifferens, imò neceſſariò bonus, aut malus bonitate, aut prauitate ciuili. Attamen actus bonitate ciuili perfectus, non eſt ſuſceptibilis efficaciæ ꝑ merẽdi, niſi in eo, qui gratiam habet. Hic in eo, qui gratia caret, indifferens eſt ad meritum ſiue demeritũ, ſed in eo, qui gratiam habet, oportet vel meritorium vel demeritoriũ eſſe, quia ſi eſt malus, erit demeritorius: ſi bonus, meritorins erit, quia cum charitas imperet cunctis virtutibus ſicut voluntas vniuerſis potentijs, oportet, quòd quicquid ordinatur in finem alicuius virtutis, odinetur in finem charitatis, & ita cum omnis actus bonus ordinẽtur in finẽ alicuius virtutis, ordineẽ in finem charitatis, ſicq; meritorius eſt, ſicut bibere, & comedere, ſeruato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem.

nem, ſeruato modo eutrapeliæ in eo, qui charitatē
habet, qua Deum vltimum finem vitæ ſuæ conſti-
Quæſtio tuit: Hæc Thomas in Scripto. ¶ Inſuper in prima ſe
Quæſtio ſecunda quæſtione 18. mouet ſuper hac re dubia
duo. Primū an aliquis actus ſit indifferens ſecun-
dum ſpeciem. Secundum, vtrum aliquis actus in-
differens ſit ſecundum indiuiduum Ad primum rñ-
det. Omnis actus habet ſpeciem ex obiecto, actus
quoq; humanus, qui vocatur moralis, ſpeciem ſu-
ſcipit ex obiecto relato ad principium actuum hu-
manum, quod eſt ratio. vnde ſi obiectum actus in-
cludat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit
actus bonus ſecundum ſpeciē ſuā vt dare elleemo-
ſynam indigenti Si autem includat aliquid, quod
ordi. rationis repugnet ſicut furari, erit actus ſecun-
dum ſpeciem malus. Interdum autem obiectum
actus non includit quicquam ad ordinem pertinēs
rationis, vt leuare feſtucam, ſeu ire ad indifferētes.
campum, & tales actus ſecundum ſpeciem ſuā ſunt

Obiectio ¶ Cum ergo obijcitur, quod malum, & bonum
ſunt immediatè oppoſita, ſicut habitus, atq; priua-
Dilutio. Priuatio duplex. tio: reſpondendum, quòd duplex eſt priuatio. Vna
conſiſtens in priuatum eſſe, & hæc nihil relinquit,
ſed totum tollit, vt mors, cæcitas. Et inter hanc, &
habitum oppoſitū non eſt medium circa ſuſcepti-
bile proprium. Alia conſiſtens in priuari, quemad-
modū ægritudo eſt priuatio ſanitatis, non quaſi to-
tum mox auferens, ſed vt via ad totalem ſanitatis
ablationem, quæ ſit per mortem, ideo talis priuatio
cum aliquid relinquat, non ſemper eſt immediata
cum oppoſito habitu. ſicq; malum eſt priuatio bo-
Simplicius ni, vt in commentario ſuo ſuper liberum prædica-
mentorum ait Simplicius. hic poteſt eſſe medium
Nullus eſt actus in differēs in indiuiduo. inter bonum, & malum. ¶ Ad ſecundum rñdet: Cō-
tingit interdum aliquem actum ſecundum ſpe-
ciem eſſe indifferentem: qui tamen eſt bonus, aut
malus in indiuiduo. conſideratus, quoniam actus
moralis non ſolum ſortitur bonitatē ex obiecto à
quo ſpeciē habet, ſed etiā ex circunſtantijs quæ ſunt
quaſi accidentia quædam, ſicut aliquid conuenit ho-
mini ſecundum accidentia indiuidualia, quod non
conuenit ei ſecūdum rationem ſpeciei. Oportet au-
tem quemlibet actum indiuidualem habere circun-
ſtantiam aliquam, per quam trahatur ad bonū vel
malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum
enim actus rationis ſit ordinare actus à ratione de-
liberatiua procedens, ſi non ſit ad finem debitum
ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet
rōnē mali, eſtq; neceſſe vt vel ordinaretē vel nō ordi-
neē ad debitū finem. Vnde neceſſe eſt, omnem hoīs
actum à ratione deliberatiuè procedentem, in diui-
Obiectio duo conſideratū, eſſe bonum, aut malū. Cum ergo
Dilutio. obijcitur, quòd nulla eſt ſpecies quæ non contineat
aut continere valeat aliq indiuiduum ſub ſe, ergo
ſi actus ſecundum ſpeciem poteſt eſſe indifferens.
ergo, & actus indiuidualis. Dicēdum quòd actum eſ-
ſe indifferentē ſecundū ſpeciē. poteſt intelligi du-
pliciter Primò, q ex ſua ſpecie debeatur ei eſſe in-
indifferententem, ſicq; nullus actus ex ſua ſpecie
extat indifferens. Nō .n. eſt aliq humani actus obie-
ctum, quod ordinari non queat ad bonum, vel ma-
lum per finem, aut circunſtantiam. Secundò, quia
ex ſpecie ſua non habet, q ſit bonus vel malus, nihi-
lominus poteſt per aliquid aliud fieri bonus, aut
malus, ſicut homo ex ſpecie ſua non habet, quod
ſit albus, aut niger, nec tamen habet ex ſpecie ſua,
quòd non ſit albus, aut niger: quoniam aliunde po-
teſt hoī ſuperuenire albedo, vel nigredo, quā ex prin-
Petrus. cipijs ſpeciei. Hæc Thomas in Summa. ¶ Petr' verò

hic tangit duas opiniones, vnam iam dictam, & aliā
plenius infra ponendam, nec declinās ad aliquam,
ſed breuiter depromens qualiter vtraque poſsit ſal-
uari. ¶ Richardus quoque ea, quæ Petrus ſcribit, Richard.
proſequitur magis diffusè, ambas referens opinio-
nes, & ad eam, quam Thomas tuetur, magis decli-
nans. Ad quod allegat, q quarto cap de Diuinis no-
minibus ſactus Dionyſius proteſtatur: Dæmonis
malum eſt eſſe contra deiformem intellectum. ma- Dionyſi. Areopa.
lum verò animę eſſe contra rationem: corpori, cō-
tra naturam. Sed omnis actus deliberatiuæ volun-
tatis in nobis eſt, aut ſecundum rationem, & ſic eſt
moraliter bonus aut contra eam, ſicq; cōſiſtit mo-
raliter malus. Quod ſi fuerit præter rationem, ad-
huc eſſet moraliter malus, quia ſecundum Damaſ-
cenum libro ſecundo manendo in eo, quod ſecun-
dum naturam eſt in virtute manemus: declinan- Ioan. Da.
tes verò ab eo, quod eſt ſecundum naturam ad id,
quod eſt præter naturam, in malitia ſumus. Et per
naturam intelligit rationem. Hæc Richardus. Præte-
rea Bonauentura circa hæc ſcribit diffusè, Hæc, in- Bonauen.
quiens, quæſtio intelligitur de actione voluntatis
deliberatiuæ, ſecundum quod deliberatiua eſt. De
qua ēt actione eſt loqui dupliciter, vtpote per com-
parationem ad genus operationis, & in compara-
tione ad operantem. Et hoc vltimo mō intelligitur
quæſtio, ſuntq; diuerſæ opiniones de iſta materia.
Nam aliqui dicunt, quod nihil faciat homo ex de-
liberatione, quod Deus non reputet ei ad pręmiū
vel ad pœnam, ita quòd in Dei iudicij, de oī actu Lucæ. 12.
deliberatiuo rōnem reddemus. Et huic opinioni vi- Bernardus
dentur conſonare verba ſanctorum, dicentiū, q ſi- Anſelmus
cut non peribit capillus de capite ſic, nec momen- Matth. 12.
tū de tpe, de quo rōnē non reddemus, vt dicit Ber-
nardus. Et idē dicere vr̄ Anſelmus. Exigetur dicens,
à nobis oē tps nobis inpenſum qualiter ſit expen-
ſum. Quibus conſentire vr̄, quod veritas ipſa teſta-
tur, De omni verbo ocioſo &c. Verum iſta opinio,
aut multum ampliat viam ſalutis, aut multum an-
guſtat. Nempe ad hoc, quod opus ſit meritorū, aut
dicerent exigi actualem relationē operis in Deū, &
in particulari, aut dicerent ſufficere relationē in ha-
bitu, atque in vniuerſali. Et ſi dicant primū, nimis
coartant viā ſalutis Sic enim in oī opere, quod hō
non referret actualiter in Deū, peccaret, ac de me-
reē qđ valde durū eſt dicere. Si aūt ſufficit intentio
habitualis, & in vniuerſali, ſic dū, qs ſemel in prin-
cipio anni, aut mēſis uel diei ſeptimanæ ꝓponerat
Deo ſeruire, omnia opera bona, quę poſtea faceret,
etiā nihil de Deo recogitans, meritoria ſibi eſſent,
quod eſſet uiam ſalutis ualde laxare. Hinc eſt alia
poſitio magis temperata, uidelicet, quòd quædam
ſunt actiones uoluntatis deliberatiue, quæ reſpi-
ciunt ipſam directè, quædam uerò concernunt eā
ſecundum, quod regit potentias naturalis. Prima
operatio eſt locutio, quæ eſt potētiæ rationalis, ſe-
cūdum quod utitur ratione: ſecunda eſt comeſtio,
ambulatio Dicunt ergo, quod circa illas operatio-
nes, quę concernunt uoluntatem rationalem ſecun-
dum quod rationalis eſt, non inuenitur medium
neque indifferens, ſed circa alias inuenitur. Hinc
concedunt, quòd non omnis actio deliberatiua eſt
bona uel mala, locutio aūt omnis uel bona eſt uel
mala. Aut em eſt utilis, aut ocioſa, & ſi ocioſa ergo, Matth. 12
& mala: ſi utilis tunc eſt bona, Ideo, & dominus di- Iacob 3
xit. De omni uerbo ocioſo rationem eſſe redēdā,
non de omni facto. Beatus quoq; Iacobus. Si qs in
uerbo nō offendit, hic ꝑfectus eſt uir. ¶ Verunt
iſta poſitio non uidetur adhuc ſatisfacere plenē.

Nam

Nam velle cogitare de veritate, actus eſt voluntatis ſecundum quod rationabiliter mouetur: & tamen homo frequenter cogitat de veritate non referendo ad Deum, & durum eſt dicere, quòd túc peccet. Vlterius quoq; poteſt loqui ex naturali pietate, aut ciuili vrbanitate. vt hominem ſalutando in via, & valde durum eſt dicere, quòd ſic peccet, nec dici poteſt, quòd omnis talis locutio ſit meritoria. Deniq; ſi plus eſt facere, quàm dicere, potius reddemus rationem de facto ocioſo, q̃ de huiuſcemodi verbo. Propter, quod ſancti concludunt hoc a minori ex verbo Chriſti. Hinc eſt poſitio tertia, quòd in operibus voluntatis deliberatiuæ, ſit medium inter bonitatem, & prauitatem. Quædá etenim actio à voluntate deliberatiua procedit, ordinata in debitum finem, puta in Deum, & iſta eſt bona, & ſi ſit ex charitate, eſt meritoria vitæ æternæ. Si verò fiat extra charitaté, eſt meritoria merito congrui. Quædá aút actio ea voluntate deliberatiua procedens non eſt ordinata. Et hæc eſt diuiſio per immediata procedens, Sed non omnis actio non ordinata ad Deum, ſicut ad finem, eſt mala. Nam quædam ita non ordinatur propter inordinatam conuerſioná ad creaturam, quædam verò non ordinatur pp negligentiam operantis. Quædam verò non ordinaí pp operantis infirmitatem, atq; miſeriam. Prima diuiſio actionis non ordinatę, eſt mala, malitia commiſſionis. Secunda eſt mala, malitia omiſſionis. Tertia verò neutro modo eſt mala, ſed eſt indifferens; hoc, dũ quis facit aliquam operationem, ita, quòd circa creaturá non afficitur inordinate, nec tñ operationem illá refert ad Deum, ſed facit eam nã aliquem finem, qui indigentiam concernit naturæ, ſicut dum ambulat vt recreetur, vel comedit, vt reficiatur. Talis actio reputatur indifferens, quia, nec Deus remunerat, nec imputat ad peccatum. Et hoc, quia in tali actione non eſt malitia commiſſionis, cum non ſit inordinata delectatio, nec ét omiſſionis. Non enim ſemper omittit homo quando actiones ſuas non refert in Deum. Oportuit enim indulgere naturæ infirmæ, ac fragili, vt poſſit facere alia multa, Nec Deus requirit ab homine in ſtatu diſtractionis, & miſeriæ, quod omnia dum facit referat ad ſe, requirit tamen aliquando, quando videlicet eſt locus, & tempus, & ſi homo tunc non referat, peccat omittendo. ¶ Præterea aduertendum, quòd ad hoc, quod aliqua actio ſit meritoria, non oportet, quod ſemper referat actualiter eam in Deum, ſed ſufficit habitualis relatio. Habitualem autem relationem appello, non quia habeat charitatem, per quam ſit habilis ad referédum, ſed, quia in primordio illius operationis vel alterius, ex qua illa conſequenter ſe habet, intentionem habet ad Deú directam. Vt ſi quis intendat dare pro Deo centum marcas, & incipit dare, cogitatq; de Deo in prima marca, & in alijs non cogitat, nihilominus omnes dationes illæ ſunt meritoriæ. Si autem opus alterius generis inchoet, oportet, quod intentio renouetur ad hoc, quòd opus hoc eſſet meritoriú. Sic quoq; intelligitur in viris religioſis: quoniam in principio voluerunt ex charitate portare pondus religionis, quicquid enim faciunt, quod ad ſuæ religionis obſeruantiam ſpectat, ex prima intentione fit eis meritorium ad ſalutem, niſi forte (quod abſit) contraria intentio ſuperueniret. In alijs autem, quæ ad religionem non ſpectant, ſecus eſt quia illa intentio non ſe extendit ad alia habitualiter. Ideo non eſt paruæ ſecuritatis, & vtilitatis, religionem intrare. Attamen quidam dixerunt, quòd ſola habitualis

Habitualiter aliqd refertur in Deum.

intentio ſufficit ad meritum ſatisfactionis. opus enim ſatisfactorum eſt, ſi fiat in charitate. ad hoc verò, quòd opus ſit meritorium vitæ æternæ, dicunt requiri actualem intentionem, ita quòd nullú opus ſit meritorium, niſi veniat ea charitate actualiter monente. Probabiliùs eſt tamen dicere, quemadmodum dictum eſt, quòd ad vtrumq; ſufficiat relatio habitualis. Relationem autem vocó habitualé, non qua quis in generali refert ad Deú omnia opera diei, vel anni, ſed qua quis refert aliquod opus ad Deú, ita quod opus ſequens directam habet ad opus primum ordinationem, & conſequentiam, vt eſt in illo, qui dat pro Deo centum marcas, vel intendit ad ſanctum Iacobum ire. In alijs autem locú non habet. Inſuper habitualem inténtionem relationemue voco, qñ non præcogitato de actu, vt tunc vel aliter fiat, ex ſola boni operis conſideratione charitas ſeu alia virtus charitate informata, prompta eſt, & ad bonum opus inclinat, vt dum ſubditus meretur obediendo ſuo prælato ſibi iubenti, ét ſi nihil cogitet de Deo, ſed ſolum conſideret, quòd bonum eſt obedire. Hæc Bonauentura. Io. Sco.

¶ Præterea Scotus mouendo hác quæſtionem remittit ad Bonauenturam, additq; aliqua aliter, inquiens, poſſe eſſe de bonitate, & malitia morali, & de bonitate meritoria, ac malitia demeritoria. In prima bonitate, & malitia cóparando ad actú naturalem videtur poſſe inueniri actus indifferens, qui habeat determinatam ſpeciem in genere naturæ per comparationem ad omnes cauſas ſuas: & tamen poſſit indifferenter habere bonitatem, malitiam ve moralé, quia ſecundum Philoſophum, habitus virtutiſq; generantur ex operibus iuſtis: non tñ iuſtè factis, & iſte actus, ex quo generatur virtus, non eſt bonus moraliter, quia non eſt ex virtute: ſimiliter de actibus poſt acquiſitam virtutem: quoniam non videtur neceſſe, q̃ voluntas habens virtutem, vtatur ea: ſed ſolum quando occurrit tam uehemens paſſio, quæ ſubuertat rationem niſi utatur uirtute. Secundò enim modo loquendo de bono, & malo, uidetur eſſe medium inter actum bonum, & malum. Suppoſita nãq; bonitate morali, meritum uidetur eſſe ex relatione ad ultimum finem, quæ relatio fit a charitate inexiſtente. Poteſt aút actus referri ex charitate in debitum finem tripliciter. Primò actualiter, quemadmodum actualiter cogitans de fine, appetit, ſeu diligit illum, uultq; aliquid propter ipſum. Secundò uirtualiter, ut dum ex cognitione, & dilectione finis deuenitur ad uolitionem entis huius ad finem. Tertiò habitualiter quoq; poteſt actus non referri. Primò penitus negatiuè, quia nec actualiter, nec habitualiter refertur in finem: Secundò priuatiuè, quoniam non tamen natum eſt referri, ut ueniale peccatum, quòniam licet cum charitate, non tum natio eſt a charitate referri in finem. Tertiò contrariè, quia corrumpit principium referendi uidelicet charitatem, ut peccatú mortale. De his duobus ultimis mébris, certú eſt, quòd actus illi ſint mali, puta peccatum mortale, & ueniale. Porrò de tribus primis certum eſt, quòd primus actus eſt meritorius, & de duobus alijs, qui ſcilicet referuntur uirtualiter, idem ſatis probabiles eſt. De actibus uerò qui purè negatiuè, id eſt, nec actualiter, nec uirtualiter referuntur, dubium eſt an ſint meritorij, an uenialiter mali, an indifferentes. Si ponatur alterum horum duorum primorú membrorum, uidetur, quòd exiſtens continuè in gratia, mereatur continue, aut peccet uenialiter ſaltē: quia multos tales elicit actus

Philoſo.

Actus refertur ex Charitate in debitú finem triſariam,

tus

tus, qui, nec actualiter, nec virtualiter referuntur in Deum. Vnde videtur probabile, ꝙ ſint indifferẽtes: quia non habent ſufficientem malitiam peccati venialis, cum poſſibile ſit nullam eſſe in eis inordinationem, nec videtur in eis eſſe ſufficiens ratio meritoriæ bonitatis, ad quã videt̃ ad minus requiri relatio virtualis, qualis in iſtis non eſt. Sunt ergo multi actus indifferentes, non ſolũ ſecundum eſſe, ꝙ habent in eſſe naturæ, ſed etiam ſecũdum eſſe, ꝙ habent in eſſe morali. Et ſunt indifferentes ad bonũ meritorium, & malum demeritorium quoniam vnum indiuiduũ pōt eſſe tale, & aliud tale. Multi ẽt ſingulares actus eliciti ſunt indifferentes, qui non ſunt tales, nec tales, & non ſolum actus non humani, de quibus non eſt ſermo vt barbam fricare, ſed ẽt de actibus liberè elicitus. Hęc Scotus, q in his ſequit̃ Bonauen. ¶ Inſuper Durandus p̃fatas opiniones hic tangit, & ad nullã multũ declinat. Opinionẽ quoq;, quã ſequit̃ Thomas, ſic probat: Ratio deliberans ſicut deliberando ꝑcedit ex fine ad ꝯſiliandũ de his, quæ ſunt ad finem, ſic imperãdo executionẽ eius, ꝙ deliberatũ ẽ, ordinat actũ imperatũ ad aliquẽ finẽ. Ex hoc ita arguitur. Omnis actus imperatus à rõne, ordinatus eſt ad finem debitũ, vel non: ſi ordinatus eſt, non eſt differens, ſed bonus: ſi non, ergo eſt malus. Nec dici pōt, ꝙ ordinet̃ ad finem indifferentem, quia impoſsibile eſt rõnẽ boni non includi in rõne finis. ¶ Secũdò ſi eſſet aliquis actus indifferẽs, oporteret dare habitũ indifferentem, quia habitus determinat potentiam, vt dicitur ſecundo Ethicorum, vbi, & dicitur, ꝙ habitus eſt quo bene, aut male poſſumus: ſicq; per habitum diſponitur potentia, & determinatur ad bene vel male, ergo nullus habitus poteſt indifferens eſſe. Cumq; ex actibus generetur habitus, ſicut ex actibus bonis frequentatis generatur habitus bonus, ita ex malis malus, & ex indifferentibus indifferens.

Durãdus.

Durãdus.

¶ Deinde Durandus obijcit contra aliqua contenta in Thoma, & ait. Dicitur, ꝙ in habente grãm, nullus actus ex deliberatione procedens, eſt indifferens, ſed meritorius, aut demeritorius, ſed in non habente gratiã poteſt eſſe aliquis actus deliberatus, nec meritorius, nec demeritorius, &c. ob cauſam in poſitione Thomæ expreſſam. In quo dicto eſt aliquid ſatis clarum, videlicet, ꝙ in habente gratiam, & in non habente gratiã, omnis actus malus à deliberatione procedens, eſt demeritorius, & aliquid dubium, vt pote, ꝙ omnis actus moraliter bonus, eſt meritorius Oppoſitum quippè ũr probabile. qm̃ circunſtantia, quę eſt ſolum concomitans actum, & nõ informans, nullam bonitatẽ, aut malitiã ponit circa ipſum, vt pꝫ in actibus tam bonis, quàm malis. In malis, nam infidelitas non ponit malitiam aliquam circa actum moralem, niſi dum actus ille ex infidelitate ꝑcedit. tunc.n. eſt ꝯditio informans, non ſolũ concomitans. ſed in alijs, puta in eo, ꝙ eſt dare eleemoſynã ex naturali pietate, vel honorare parentes ex naturali pietate, reſpectu quorũ infidelitas eſt ſolum conditio comitãs, nullã ponit deformitatẽ. Similiter eſt in bonis. Conſtat aũt, ꝙ charitas, & gratia frequenter eſt ſolũ circunſtantia concomitans actum bonum moralem, nequaq̃ informans, vt dum, quis ſolo dictamine naturalis rationis reddit alteri, ꝙ ſuum eſt. Charitas ergo, gratia non ponit in tali actu aliquam bonitatẽ p̃ter ſimplicem bonitatem moralem ¶ Deniq;, ꝙ in habente charitatẽ oīs actus moralis debeat ordinari in finem charitatis, non apparet. Nam q̃uis quilibet teneatur vitare malũ, nullus tñ tenetur facere oẽ bonum, ꝙ poteſt: alioquin vnuſquiſq; teneretur ad opera ſupererogationis. Hinc quilibet ſolum tenet̃ ad bonum, cuius omiſsio in ipſo eſt mala, & pœnã meretur. De numero aũt talium non vr̃ eſſe ordinatio vniuſcuiusq; actus moralis in finem charitatis in eo, qui gratiã habet. Quod patet, qui ad omne illud ad qđ tenetur fidelis exiſtens in gratia, tenetur fidelis gratia carens, quia defectus culpabilis nullum abſoluit ab eo ad qđ tenetur. Ideo cum fidelis habens gratiam, niſi amittat ipſam per culpã ſuam, ad omne illud tenetur. amiſſa gratia, ad qđ tenebatur gratiam habens. Fidelis aũt gratia carens, non tenetur omnem actum moralem bonũ ordinare in finem charitatis, vt patuit. Hæc Durandus. Qui ꝯtra præiactum verbum diffuſiùs arguit, & (vt apparet) idoneè. Poſitio demum Bonauenturę rationabilior eſſe videtur, & ex dictis eius innoteſcit reſponſio ad motiua alteriùs opinionis.

QVAESTIO.

Arguitur primò p parte affirmatiua

QVartò quæritur, *An eadem numero actio, poſſit eſſe bona, & mala moraliter.* ¶ Non enim dubium eſt de bonitate naturæ, ſeu entis, qua omnis actio poſitiua eſt bona, & ꝙ eadem actio poſsit bona eſſe, & mala, probatur. Nam eadem actio poteſt incipi recta intentione, & continuari, ac finiri intentione peruerſa. Secũdò aliquis in mortali exiſtẽs, facit ſuffragia pro deſuncto, & operatio illa eſt meritoria mortuo, non ipſi agenti, cum charitatem nõ habeat, defuncto tamen meretur pœnæ minorationem, & ſatisfactoria eſt pro ipſo: ſicque eadem actio eſt meritoria, & non meritoria. Tertiò, ſi dominus aliquis ex charitate percipiat ſeruo ſuo eleemoſynam dare, & ſeruus inuitus hoc faciat, uidetur eleemoſynæ illius largitio eſſe bona per reſpectum ad dominum, & mala per cõparationem ad ſeruum, Quartò, ſecũdũ Philoſophum tertio Phyſicorum, idem motus eſt, qui in agente eſt actio, & in patiente paſsio: quemadmodum eadem eſt uia ab Athenis ad Thebas, & econtrario: ſed contingit actionẽ eſſe malã, paſsionemq; bonã ſicut mala fuit actio crucifigentiũ Chriſtũ, & optima paſsio eius, &, ſic idẽ actus, ſeu motus eſt bonus, & malus.

Secundo

Tertio.

Quartò Philoſo.

In oppoſitum.

¶ In contrarium eſt, ꝙ bonum, & malum contraria ſunt, & differentiæ oppoſitæ actus humani. Contraria verò nequeunt ſimul ineſſe eidem.

Alexand.

¶ Circa hoc, Alexander ſcribit: Oppoſitio inter bonum ex genere, & malum ex genere eſt oppoſitio diſparata, qm̃ ſeparantur ab in uicem ſecundũ rationem ſeu formam, & ſubiectum: non aũt ẽ propriè contraria, cum non ſint nata fieri circa idẽ ſubiectum, nec ſub eodem genere continentur, imò ſunt diſparata. Quemadmodum aũt bonitas, & malitia diſparata ſunt inter ſe, ita, & actiones, quibus conueniunt. Nihilominus bonum, & malum poſſunt eidem accidere actioni. Nam bona actio ex genere, pōt eſſe mala ex intẽtione, aut bona: & ita hoc eſt per reſpectũ ad diuerſa. Simpliciter aũt nõ pōt eadẽ actio numero eſſe bona, & mala Hinc aliter ſe habent bonum, & malũ circa actionẽ, & circa agentẽ, Poſſunt enim eidem numero agẽti ineſſe, ſed nõ ſimul. vni aũt, & eidẽ numero actioni nequeũt ſimul ſm priùs, & poſteriùs conuenire. Cuius ratio eſt, ꝙ agens numeratur propriæ numeratione præter malum, & bonum, quæ ei accidunt: actio verò cum non ſit in ſe ſtans, ſed transſiens numeratur cum conditionibus ſuis. unde alia numero eſt actio bona, & alia numero actio mala. Hæc. Alexander

dor cuius reſponſio intricata videtur.

A quinas. ¶ Porro Thomas clarius ſcribens, teſtatur. Cum vnum, & ens conuertatur ſecundum hoc, quod res ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad vnitatem. Eſt autẽ in re duplex eſſe conſiderare, videlicet eſſe ipſius ſecundum ſe, quod eſt eſſe ipſius primum, & ſubſtantiale, & eſſe ſuperueniens, quod eſt ſecundum, & accidentale, idcirco contingit, quod aliquid ſecundum ſe conſideratum, eſt vnum: quòd tamen ſecundum aliquid ſibi accidentale, quandam habet pluralitatem, vt lignum cuius vna pars eſt alba, & alia nigra in ſe vnũ eſt lignum: ſed quo ad eſſe coluratum, eſt quodammodo plura. Cum ergo actus exteriores participẽt bonitatem, malitiamve moralem, tanquam quoddã ſuperueniens, inquantum ſunt imperati a voluntate, contingit talem actum eſſe vnum ſecundum ſe conſideratum, & tamen eſſe multa, prout ad genus moris refertur, ſecundum quod moraliter bonus, aut malus vocatur. ¶ per quod patet ad primum ſolutio. Talis etenim actio ſecundũ eſſe naturæ eſt vna, ſed prout diuerſa intentione, ac varia volũtate exercetur, eſt moraliter alia, & alia, & bona, ac mala.

Soluuntur Argumen.

¶ Circa ſolutionem aũt ſecundi, eſt duplex opinio Vna, quod ſuffragia, quæ facit, quis in mortali exiſtens, quantum ad opus operans non ſunt meritoria agẽti, nec ei pro quibus fiunt, ſi verò cõſidereť opus operatum, vt ſacrificium, aut aliquid tale, ſunt meritoria ei pro quo fiunt, nõ operanti. Et ſic operatio eadem non eſt meritoria, & non meritoria, quoniam operatio ipſa, nullo modo meritoria extat. Sed quoniam efficacia ſuffragiorum menſuratur ſecundũ charitatẽ eius pro quo fiunt: nam tñ vnicuiq; valent, quantũ meruit vt ſibi valerent, vt teſtatur Aug. idcirco ab alijs verius dicitur, quod ẽt ipſa operatio ſine charitate facta, valet ei pro quo fit, virtute charitatis illius, & non operantis. Nec tñ ſequitur, quod illa operatio bona eſſet ſimpliciter, ſed, quod eſt bona hoic, pro quo fit. Simpliciter enim bonum eſt, quod facienti bonũ eſt. Nec eſt inconueniens, quod aliquid ſimpliciter malum ſit, quòd tamen alicui bonum eſt.

Nota de ſuffragijs ac ſacrificio criminoſi ſacerdotis.

Auguſt.

¶ Ad tertium reſpondeť, quod ſeruus agit vt inſtrumentum dñi ſui, atq; vt motus domino, alia aũt eſt actio mouentis, & alia moti. Nec enim ſecundũ eundem motum, poteſt idem eſſe moues, & motũ, ſicq; alia numero eſt actio dñi, alia ſerui. ¶ Ad quartum, quod cum actio ſit in agente, & paſsio in patiente, non poteſt eſſe idem numero accidẽs, quod eſt actio, & quod paſsio, cum idem accidens nequeat eſſe in diuerſis, ſubiectis. Vnde, & Auicenna affirmat, quod non eſt eadẽ numero æqualitas in duobus, ſed ſpecie tantũ ſed, quia eorum differentia, non eſt niſi penes terminos, vtpote penes agens, & patiens, motusq; ab vtroq; abſtrahat termino, hinc motus ſignificať vt ſine differentia iſta, propter, quod dicitur, quod motus eſt vnus. Meritum quoq; non conſiſtit in paſsione vt paſsio eſt, ſed in operatione patientis, qua paſsionem voluntariè ſuſtinet propter Deum, quę operatio alia eſt ab operatione agentis. Hęc. Tho. in Scrip.

Auicenna

Petrus.

¶ Hæc eadem ſcribit in Prima Secundæ, quæſtione, 20. quibus concordat. Petrus, & addit: Duplex eſt actio quædã ſimplex, & indiuiſibilis, vt actio interior, & hęc non põt eadem eſſe bona, & mala. Quædã verò ſucceſsiua, atq; exterior, & hæc eadem põt eſſe bona, & mala, ſed non ſecundum eãdẽ partẽ, quemadmodũ eadẽ ſuperficies ſecũdum vnam partem eſt alba, ſecundũ aliã nigra. Nã ſicut hæc actio habet duplex eſſe, videlicet eſſe naturæ, prout procedit naturali potẽtia, vt ambulatio, a vi greſsiua, & eẽ moris prout procedit a volũtate, ſic habet duplex eſſe morale, inquantũ inchoať ex charitate, & continuať ex vnitate. Hęc Pe. ¶ Conſonat Bonauentura, & Richardus. ¶ Verũ contra illud dictum Petri de actione interiori ſimplici, & indiuiſibili, quòd eadẽ numero nequeat eſſe bona, & mala obijcit ſic Durãdus: Sicut ſe habet intellectus ad verum, & falſum, ita voluntas ad bonum, & malum. Sed idem actus ipſius intellectus quamuis ſit ſimplex, & indiuiſibilis: attamen ſucceſsiuè põt eſſe verus, & falſus, vt dum aliquis credit Socratẽ ſedere, qui veraciter ſedet, & in eadem actuali credulitate perſeuerat Socrate ſurgente, ergo idem actus voluntatis ſimplex, & indiuiſibilis poteſt ſucceſsiuè eſſe bonus, & malus. Nec valet, quod dr̃, quòd actus non eſt bonus, & malus, quia nõ habet ſucceſſionem. Nam idem ſecundum idem, põt ſucceſsiuè oppoſita ſuſcipere, non per ſui ſucceſsionem: ſed per ſucceſsionem oppoſitorum circa ipſum, dummodo cõtingit, ipſum pluries ſumere, ſicut corpus ſecundum eandem partem poteſt ſucceſsiuè calidum eſſe, & frigidum. Actus aũt voluntatis quamuis ſit ſimplex, & indiuiſibilis, poteſt tñ pluries ſumi, quia nõ ſolũ habet eẽ ſeu per inſtãs tpis, ſed pluribus partibus tpis coexiſtit: iõ actus voluntatis põt ſucceſſiuè eẽ bonus, & malus vt dũ bona volũtate vult publicè celebrare: & ipſo perſeuerante in eodẽ velle, a ſuperiore ei legitimè prohibeť, nihilominus in eodẽ velle perſiſtit. Hæc Durandus. Cuius obiecta videntur procedere, niſi Petrus loquatur de actu ſimplici indiuiſibili, & inſtanneo tantum.

Durandus

POſtremò hic quæritur, *An bene agens, tantum bene agit ac promeret, quantũ intendit*, Ad hoc Alexãder rñdet breuiſsimè. Petrus verò, & Richardus reſponſionem eius clarius ſcribunt, dicendo: Secus eſt in bonis, & malis, quia ad bonum non ſufficit bonitas generis ſiue bonitate intentionis. Ad malũ verò ſufficit tã malitia, generis quàm malitia intẽtionis. Hinc in malis augmentum mali menſuratur ſecundum intentionem, quoniam qui intendit multum peccare, multum peccat. Sed non diminutio. Non enim parum peccat, qui intendit parum peccare. In bonis verò diſtinguendũ eſt, quoniam quantitas intentionis põt cõſiderari dupliciter. Primò, ſecundum quantitatem affectus ipſius intendentis. Secundò, penes quantitatem effectus intenti. Primò modo intentio menſurat opus, quia tam bonum eſt opus quàm bonus eſt affectus ex quo fit. non autem ſecũdo modo imò aliquando qui credit facere maius bonũ, facit minus, & econuerſo. Hæc Petrus, & Richardus.

Quæſtio. Petrus. Richardus

Vnde penſatur meritum, aut demeriti quãtitas.

An oĩs intentio, vel actio eorum, qui carent fide ſit mala. Diſtinctio. 41.

Qualiter ex obliquitate intentionis habeat fieri opus malũ Roma. 14.

CVmq; intentio (vt ſupradictum eſt) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat non immeritò quæri põt, vtrũ oĩs intentio omneq; illorũ opus malũ ſit, qui fidem non habent: Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non eſt fides, nec intentio bona, nec opus bonum eſſe videtur. Quod a quibuſdam non irrationabiliter aſtruitur, qui dicunt omnes actiones, & voluntates hominis ſine fide malas eſſe, quę fide habita bonæ exiſtunt. Vnde Apoſtolus ait: Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quod exponens, Augu. ait: Omnis

ait. Oīs īfideliū vita pctm̄ eſt,& nihil bonū ē ſine ſūmo bono, vbi deeſt agnitio ęternę ve
ritatis, falſa virtus ē ēt in optimis morib⁹. Et Iacobus ī epiſtola cano. ait: Qui offendit ī v- Aug in li. ſententiarū Proſpri ca 106.
no, .i. in charitate, factus eſt oīum reus. Qui ergo fidē,& charitatē nō habet, oīs eius actio
pctm̄ eſt, qa ad charitatem non refert: Qđ .n. ad charitatem non refert, ut ſupra memi-
nit. Aug. non fit quemadmodū fieri oportet: ideoq; malū eſt. Non ergo mādata cuſtodit Iacob. 2.
qui charitate caret, qa ſine charitate nullū mādatorū cuſtodit. Vñ Aug. ſuper epiſtolā Auguſti.
ad Gal. ait: Cuſtoditionē legis dicit Apoſt. nō inebriari, nō occidere, nō mechari, & alia
hmōi ad bonos mores ptinētia, q̄ ſine charitate, fide, & ſpe īpleri nō poſſunt. Nullū ergo Quod ſine charitate nō cuſtodiūtur mandata.
mādatū īplet, nullū bonū op⁹ facit, q. fidē, & charitatē nō hēt. Impoſſibile ē .n. (vt ait. A-
po.) ſine fide aliqd placere Deo. Quę ergo ſine fide fiūt, bōa ñ ſūt, qa oē bonū placet deo. Heb. 11.

B

Quæ præmiſſa ſententiæ obyciuntur ex verbis Auguſtini.

His aūt obijcit, qđ .s. dixit Augu. .ſ. qđ in ſeruili timore etſi bonum fiat non tñ bene. Aug ſup. Iohannē.
Nemo .n. inuitus bene facit, etiā ſi bonū eſt, qđ facit. Hic .n. dicit bonū fieri, ſed non bene
ab illo, qui charitatē nō habet. Qui .n. ſeruiliter timet, charitate vacuus ē, de quo tñ hic
dicit, qa bonū facit, ſed non bene. Qui etiā ſup illum locum Pſal. Turtur inuenit ſibi ni- Pſalm. 83.
dum vbi reponat pullos ſuos: dicit, qđ Iudęi, & hæretici, pagani, opera bona faciunt, qa
veſtiunt nudos, & paſcūt paupes, & hmōi, ſed non in nido eccleſię .i. in fide, & iō concul
cant pulli eorū. Quibus illi rndent dicentes bona opera appellari hmōi, q̄ ſine charitate
fiunt, non qa bona ſint, qñ ſic fiunt, qđ euidenter ſupra Auguſtinus docuit: ſed quia bo-
na eſſent ſi aliter fierent, quæ etiam in ſuo genere ſunt bona, ſed ex affectu fiunt mala.

C

Aliorū ſententia de præmiſſa quæſtione, qua quærebatur, ſi oīs actio eorum mala eſt, qui fidem non habent.

Alij verò, q. trifariā diſtinctionē actuū faciūt, opa cūcta, q̄ ad naturę ſubſidiū fiunt, ſp Determinat prædicta uerba Auguſti.
bona eē aſtruūt. Sed, qđ Aug. mala eſſe dicit, ſi malas habeāt cās, non ita accipiendū eſt
quaſi ipſa mala ſīt, ſed qa peccāt, & mali ſūt, q ea malo fine agūt. Itē, & illud aliud .ſ. bo-
nū op⁹ intētio facit, & ītētionē fides dirigit, determināt, dicētes ibi bonū vocarū, qđ re-
munerabile ē ad uitā. ñ qa illud ſit ſolū bonū opus imò ēt alia plura, licet ñ ea rōne, qua
illud, ſīt bōa. Bonū .n. multipliciter accipit, .ſ. p utili, p remunerabili, p ſigno boni, p ſpe- Quibus modis dicatur bonum.
cie bōi, p licito, & aliis forte mōis. Solaq; illa ītētio remunerabilis ē ad vitā, quā, fides diri
git, ſed non illa ſola bona eſt, ut aiūt. Nam ſi, qs Iudęus, uel malus Chrianus neceſſitatē
pximi reuelauerit naturali pietate ductus, bonū fecit: & bōa fuit uolūtas, qua illud fecit.

D

Hic ponit quedam Aug. capitula, quæ tractauit, non quaſi prauè dicta, ſed quo ſenſu dixerit inſinuans.

Poſt hæc inueſtigari oportet, qualiter ītelligēdū ſit, qđ Aug. ait ī li. de uera religione.
Vſq; adeo inqt pctm̄ volūtariū malū ē, ut nullo mō ſit pctm̄, ſi nō ſit volūtariū. Huius Aug. in li. de uera religione. c. 14. & lib. 1 Retrac. ca 13.
dicti rōnē Aug. aperiēs ī l. retrac. dicit: Pōt videri falſa hæc diffinitio, ſed ſi diligenter di-
ſcutiat, inuenit eē uerīſſima, pctm̄ qppe illud cogitādū ē, qđ tārūmō pctm̄ eſt, nō qđ ē ēt
pęna peccati, .ſ. pctm̄ primi hoīs, qđ fuit pctm̄, & cā pcti, ſed nō pęna, Quāuis, & illa, q̄ nō
voluntaria pctā non īmerito dicunt, qa uel a neſciētibus, uel a coactis ppetrant, non oī
mō poſſūt ſine uoluntate cōmitti: qui & ille, q peccat ignorās, uolūtate utiq; facit: qđ
cū faciendū non ſit puta eē faciendū: & ille, q ɔcupiſcēte aduerſus ſpiritū carne, nō ea, q̄
vult facit, ɔcupiſcit, qdā nolens, & ī eo non facit, qđ uult: ſed ſi vincit, ɔcupiſcentię uo-
lens, & iō non facit niſi, qđ uult: & illud, qđ ī paruulis ē originale pctm̄ (cū adhuc nō u-
tant uolūtatis libero arbitrio) ñ abſurdè uocat uolūtariū, qa ex primi hoīs volūtate ma
la ɔctū eſt. Non itaq; falſū eſt, qđ dixi, uſq; adeo pctm̄ volūtariū ē &c. Ecce qualiter ac-
cipiēdū ſit illud, .ſ. vel de pmo pctō hoīs, uel de oībus gñaliter peccatis mortiferis: quo-
rū licet, quędā dicant non uolūtaria, q̄ .i. per ignorantiam, uel per infirmitatem fiunt: ea-
dem tamen ratione ea poſſunt dici voluntaria, quia ſine uoluntate non committūtur.

E

Quòd nunquam niſi in voluntate peccatum eſt.

Illius ēt intelligētia pquirenda eſt, qđ in li. de duabus aīabus edidit, inquiens. Nuſquā Augu. de duabus animabus. ca. 10 & lib. Retractatio cap. 19.
niſi in uolūtate pctm̄ eſt. Qđ ēt in libro retrac. plane determinat, dicēs: Pōt putari iſta
falſa eſſe ſnīa, qua diximus: Nuſquā niſi in uolūtate eſſe pctm̄, cum Apoſt. dicat Qđ nolo
hoc facio &c. Sed pctm̄, quód nuſquam eſt niſi in voluntate, illud pcipuè intelligendū
eſt, qđ iuſta dānati conſecuta eſt .l. primū hoīs pctm̄: In eodē quoq; li. de duabus aīabus Roma 7.
aliud tradidit ɔſideratione dignū, ait .n. Non niſi volūtate peccat, ipſamq; volūtatē dif-
finit, dicēs, Volūtas eſt animi motus cogēte nullo ad aliqd, vel ñ admittēdū, uel adipi-
ſcēdū. Hui⁹ dicti cām aperiēs, & ītelligētiā pādēs ī li. retra. ait, Hoc pptérea dictū ē, vt hac

inquantum omne ens eſt bonum, ſed in aliquibus actibus ſuperaditur bonitas ex proportione actus ad debitum obiectum, & ſecundum hoc dicitur actus bonus ex genere, vlteriùs verò ex commenſuratione debitarum circunſtantiarum, dr̃ bonus ex circunſtantia, & ita deinceps, quouſq; perueniatur ad ultimam bonitatem, cuius humanus actus eſt ſuſceptiuus, quæ eſt ex ordine in ultimum finẽ per habitum gratię, vel charitatis. Hinc actus illorum, qui gratiã, & charitatẽ non habent, hoc modo nequeunt eſſe boni, & hæc eſt bonitas, ſecundum quã actus meritorius appellatur: remanet tamen bonitas alia, puta uirtutis politicæ, uel ex circunſtantia ſiue ex genere. Subtracto namq; poſteriore, nihilominus remanet priùs, ut in libro de Cauſis habetur. Hinc nõ oportet, quòd omnis actus infidelium malus ſit, ſed, quòd ſit deficientis, imperfectęq; bonitatis. Omnis uerò actus, quem ex infidelitate exercẽt, uel ad finem ſuæ perfidiæ referunt, eſt iniquus. Actus verò, quos faciunt, ex acquiſita uirtute, aut naturali pietate, intantum complacent Deo, inquãtum de bonitate participant. Nõ autem ſimpliciter placent Deo, quaſi remunerabiles præmio ſempiterno. Poſtremò, infideles non ſemper ex infidelitatis ſuæ errore finem ſibi præſtituut, ſed interdũ ex vero, & recto rationis iudicio. ideo non ſemper præfigunt ſibi finem erroneum. Hæc Tho. in Scriptò. Cõſonat Petrus. Porrò Richardus refert quorundam opinionẽs: vnã dicentium, quòd oĩs operatio infidelium non baptizatorum. eſt peccatum, cum ipſis non ſit remiſſum originalis iuſtitiæ debitum, qđ remiſſum eſt baptizatis. Ideo illi manẽt ad originalis iuſtitiæ rectitudinem obligatis, nec ullus actus eorum habet rectitudinem per relationem ad ultimum finem. Verum iſta opinio eſt nimis dura, quia ad finem naturalem, & proximum, poteſt actus eorum eſſe congruenter relatus, qui finis ultra ordinabilis eſt ad ultimum finem, quamuis actu non ordinẽt, nec in ſeipſo eſt curuus. Hinc alij opinati ſunt, quòd omnes inordinati motus, & actus infidelium non baptizatorum, ſunt peccata mortalia: qm̃ ad originalem tenentur iuſtitiã, a qua huiuſmodi actus, motusq; diſcrepant. Infidelium verò baptizatorũ, puta hæreticorum, non omnis motus inordinatus eſt pct̃m mortale: qm̃ ad originalem iuſtitiam nõ tenentur. Tertia poſitio eſt, quæ modo eſt recitata, & uerior reputatur. Nihil enim eſt in homine mortale peccatum, ſine deliberatiuæ uoluntatis, omiſſione, aut commiſſione. Hæc Richardus.

Petrus. Richard.

Quęſtio.

¶ Amplius quærit Richardus, Vtrum ad meritum ſufficiat intẽtio ſecundum habitum. Reſpondet, Intentio ſcd̃m habitum tripliciter poteſt intelligi. Primò, ꝙ conſiſtit in ſolo habitu, tam quo ad operationis inchoationem, tam quo ad eius continuationem uſq; in finẽ, ſicq; non credo, quòd ob talem intentionem habitualem, operatio ſit meritoria, ſic namq; intentio non eſt illius operationis principium. Secundò, qđ intentio ſit actualis reſpectu principij operationis, non tamẽ reſpectu totius continuationis eius uſq; in finem. Et ſic aliqui dicunt, quòd tota operatio meritoria eſt virtute actualis intentionis, per quam fuit incepta. Tertiò, qđ ſit in actu reſpectu principij operationis explicitæ, ita, quòd explicitè intendit actionem inchoare, & conſummare: Tamen reſpectu totius continuationis operationis, non manet in actu explicito, ſed implicito.

Intentio triplex ſecũdum habitum.

Quæ intentio ſufficiat ad meritũ

¶ Quemadmodum, quis volendo quicquid eſt ad finẽ actualiter, iã implicitè vult ipſum, & ſic aliqui dicũt neceſſarium eſſe ad hoc, ꝙ tota operatio ſit meritoria, quòd tota intentio ſit in actu explicito per totam operationem, à principio eius uſque in finem. Hæc Richardus. Media verò via videtur de mente ſancti doctoris.

Durãdus. Quæſtio.

¶ De hoc ſcribit Durandus. Quæritur qualis intentio in Deum directa per fidem, ſufficit ad meritorium actum. Credo, quòd non ſufficiat habitualis, quia habitibus non meremur, ſed actibus, ideo requiritur actualis intentio, non quidem actu manens per totum proceſſum, & in ſingulis partibus eius, ſed virtute, quod fit dum opus inchoatur intentione in Deum directa, & proceditur in opere ſic inchoato, intentione in contrarium non mutata. Hæc Durandus.

Nota pro timoratis.

¶ Veruntamen probabiliter æſtimatur, quòd ſiuè in principio, ſiue in proſecutione actionis aſſit intentio ex charitate, actio meritoria redditur, & totum à parte vigoratur, & viuificatur. Imò ſi ex humana fragilitate ſine attentione inchoetur, & in proceſſu mens inattentionem, & negligentiam ſuã aduertens, de eiſdem intimè doleat, & cum aduertentia proſequatur, totum ſit meritorium. Imò ſi feruidè, & intentè continuet, poteſt actio magis meritoria eſſe, quàm ſi in principio eius mediocris, & minus feruida fuiſſet attentio. Nihilominus cæteris paribus, ſpecialiter expedit, ut ĩ principio actualiter attendat, cũ uirtus principij in ſequẽtib⁹ maneat. Sed & ſpecialiter ſatagendũ eſt, ut & feruidè, ac attentè finiat, cũ & à fine denominatio aſſumat.

QVAESTIO II.

IN ſuper quæritur. *An omne peccatum ſit voluntarium.* ¶ Videtur, quòd non: quoniam originale peccatum in poſteris non eſt voluntarium.

Arguitur primò contra ueritatem.

¶ Secundò: quoniam primi motus ſæpe ſunt inuoluntarij, & penitus improuiſi, & tamen venialia ſunt peccata. ¶ Tertiò, omne uoluntarium eſt aliquo modo cognitum, ſed multa peccata per ignorantiam fiunt, ergo illa uoluntaria non ſunt.

¶ Quartò malum (diuinus Dionyſius conteſtatur) eſt præter uoluntatem, non ergo uoluntariũ, Philoſophus quoq; tertiò loquitur Ethicorum, Dũ quis habitualiter malus effectus eſt, non eſt in ipſo malum, uel non malum eſſe, talis ergo neceſſariò malus eſt. ¶ In oppoſitũ ſunt uerba Auguſtini frequenter præhabita. De hac quæſtione dictum eſt ſupra, vbi diſcuſſum eſt, an originale peccatum uoluntarium ſit dicendum, Ad quod ex Alexandro, & alijs eſt reſponſum. ¶ Thomas quoq; reſpondens hic Peccatum, inquit, propriè ſumptum, locum nõ habet niſi in habentibus actuum ſuorum dominium, quibus ſolis malum culpæ imputatur in vituperium, & tormentum, & bonum uirtutis in laudem, & præmium. Dicitur autem malum eſſe præter uoluntatem, quia per ſe, & ſub ratione mali: non appetitur, neq; intenditur. Qualiter aũt primi motus ſint peccata, expreſſum eſt ſupra, qui & aliquo mõ volũtarij perhibentur. qa uoluntas, & rõ poterãt per pręuentionem eos particulariter impedire. Pct̃m verò per ſe loquendo, eſt pct̃m naturæ, nõ perſonæ, niſi mediante natura. Iõ voluntarium eſt uoluntate naturæ, nõ uoluntate perſonæ cuiuſlibet, in qua ẽ, ſed Adæ tantum, qui naturam infecit. ¶ Ad auctoritatẽ demũ Philoſophi reſpondetur, ꝙ ſicut habitus virtutis politicæ non acquirit ſubito: qm̃ vna dies nõ facit uer, ita, nec repente corrumpitur. Hinc inhabitualiter uitioſo non eſt habitũ ipſum mox extinguere. Attamen poteſt actum prauum reprimere. ¶ Hinc Petrus. Duplex, ait in nobis defectus ẽ ſecũ-

Dionyſius Areopa. Philoſo.

Aquinas.

Petrus.

dum Auguſtinum in libro de libero arbitrio. Quidam inuoluntarius, vt corporalis infirmitas, & hic defectus prouocat ad compaſsionẽ magis, quàm ad vindictam, cum non exiſtat culpabilis. Alius eſt defectus voluntarius, quem vitare potuit hõ, ſed noluit. ideo vltionem meretur. Omne ergo pctm̃, voluntarium eſt: ſed hoc dupliciter accidit. Primò à voluntate, vt à cauſa prima remota, ſicq; peccatũ originale in poſteris voluntarium nuncupatur. Secundò, vt à cauſa proxima, & ſic pctm̃ actuale uoluntarium fertur, ꝙ rurſus contingit dupliciter. Nã quoddam eſt uoluntarium in vniuerſali, & particulari, ut mortale. quoddam in particulari, non in uniuerſali, ut veniale. Hæc Petrus ¶ Eandem ſolutionem ponit Richardus prolixiùs, partimq; clariùs. Veniale quippè peccatum dicitur eſſe voluntarium in particulari: quoniam quolibet veniali aſsignato, verum eſt, ꝙ voluntas potuit illud vitare, non tamen omnia in communi: imò dum circa vnum vitandum intenta eſt, in aliud.

Qd pctõ ſ voluntariũ. — Richard⁹.

¶ Poſtremo Bonauentura hæc ſoluit: Nonẽ ſunt, dicens gradus voluntarij, ſecundum quos peccata dicuntur voluntariè fieri magis, aut minus. Primus, & principalis gradus, dum uoluntas iniquè ſe habet ex ſola, nullo inſtigante exteriùs, neq; interiùs inclinante, ſicq; peccatum primi apoſtatæ, puta luciferi, voluntarium fuit. Secundò voluntarium dicitur, ꝙ eſt a voluntate aliquo exteriùs ſuggerente, ſed nullo interius inclinante. ſicq; voluntarium fuit Adæ peccatum. Tertiò, quòd eſt à voluntate aliquo exteriùs, atq; interiùs inclinante, & ita voluntaria ſunt peccata mortalia, quæ fiunt a poſteris ex deliberatiõe, & intẽtione eorũ. Quartò, ꝙ eſt à voluntate non directè mouente ad illud, mouẽte tñ ad incompoſsibilè, ut eſt pctm̃ omiſsionis, quo quis omittit ad matutinas ſurgere, quia inebriauit ſe ſponte, Quintò, quia eſt à voluntate non ad illud directè mouente, nec appetente. ſed aliud refugiente, vt dũ, qs peccat mortis timore. Sextò, quia eſt a volũtate nõ plenè, qđ ait cognoſcente, ut pctm̃ ex ignorãtia: in quo cognoſciẽ, ꝙ agit, quamuis ignoreẽ eſſe pctm̃. Septimò, qa conſequitur ad aliquid, quod voluntariè factũ eſt ab eodem, à quo fit illud ſicque peccata ſequentia ebrietatem, quã quis ſciẽter incidit, dicuntur aliquo mõ uoluntaria. Octauò, qa eſt ab aliquo prohibere potente, nec prohibente, & ſic primi motus dicuntur culpabiles. Nonò: quoniam introductum eſt à uoluntate aliena, ſicut à prima cã, vt peccatum originale. Hæc Bonauentura.

Bonauen. Nouem ſunt gradus voluntarij.

¶ Præterea quæritur hic, An in ſola voluntate ſit peccatum ſubiectiuè. Ad quod reſponſum eſt ſupra. Quidam etiam quærunt, An ſola volũtas punitur. Ad quod Bonauentura reſpondet: Pœna nominat duo, videlicet nocumentum perſonæ, & inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Primum, ut materiale, ſecundũ tanquam formale. Ideo pœna eſt ultio, & paſsio. Cum ergo pœna cõparatur ad aliquid, hoc eſt, uel ut ultio, uel ut paſsio, ſicut ultio, ſic propriè comparatur ad voluntatem. Deus namque nõ ulciſciturſe de manu, vel de pede, aut de aliqua potentia ſenſitiua, ſed de uoluntate deliberatiua, de qua ſe ulciſcitur Deus non ſolam affligendo ipsã in ſe, ſed item in membris, & uiribus, per quæ peccauit. Si uerò comparetur pœna ad aliquid, ut paſsio, ſic dicendum, quòd cum non quæcunque paſsio pœna ſit ſecundum completam rationem pœnę, ſed paſsio lædens, paſsio affligens, paſsio diſplicens: Sic pęna propriè ſumpta, quæ ſcilicet facit hominem miſerum, reſpicit uoluntatem. Nemo enim ſecundum Auguſtinum, miſer eſt, quoniam patiẽ, ſed, quia contra uoluntatem ſuam ſic patitur. Si autem ſumatur pęna ſecundum rationem ſuam ſemiplenam, uidelicet pro pœna lædente, & affligente in eo: in quo non eſt nata eſſe ſecundũ primam, ſuę naturæ inſtitutionẽ, ſic non pertinet ſolum ad uolũtatem, ſed etiam ad animæ uires, & omnia corporis membra. Non tamen ſpectat ad ea ſine uoluntate, quia in nullo eſt propriè pœna, niſi in quo eſt rationalis uoluntas. Quamuis enim bruta affligantur, non tamen puniunẽ. Hæc Bonauentura. ¶ Petrus verò, & Richardus reſpondet: In pœna ſunt duo unum quaſi materiale, uidelicet damnum, ſeu paſsio: alterum quaſi formale, videlicet ſenſus, ſeu perceptio, aut diſplicentia illius. Quo ad primum, pœna eſt in omnibus membris corporis, ac viribus animæ, quo ad ſecundum, eſt præcipuè in uoluntate. Hæc illi. Veruntamen ſenſus, ſeu perceptio pœnę, ſeu doloris, eſt etiam in membris corporis, atque in potentiis ſenſitiuis. tam cognitiuis, quã appetitiuis: quod in tractatu de gaudio ſpirituali, & pace interna clarè oſtendi, quamuis quidam aliter opinentur.

Quæſtio Bonauen. Quæſtio. — Sola uoluntas punitur. — Auguſtin. — Petrus Richard.

A

An voluntas, & actio mala in eodem homine, & circa eandem rem ſint vnum peccatum, an plura. Diſtinctio. XLII.

Deſcẽdit ad ſpeciales differẽtias pctĩ in communi. — Quæſtio Reſpõſio.

Cvm autem uoluntas mala, & operatio ſint pctm̃, q̃ri ſolet: utrum ĩ eodem hoĩe, & circa eãdem rem hęc duo vnum ſint pctm̃, uel diuerſa: ut ſi qs uoluntate furaẽ, uoluntatem habuit malã, q̃ pctm̃ eſt, & actum malũ, q item pctm̃ eſt. Hæc aũt duo diuerſa ſunt, ſ. voluntas, & actio. Sed nunqd diuerſa ſunt pctã an unum? Quidã dicunt vnum eſſe pctm̃, alij uerò dicunt diuerſa eſſe pctã, qa cum ꝯſtet hęc duo eſſe diuerſa, aut diuerſæ duo pctã eſſe dicunẽ, aut duo diuerſa non pctã. Quibus alij reſpondent, hæc duo diuerſa eſſe pctã, non plura. Non. n. plura pctã ſunt, ſed pctm̃ unũ: quia una præuaricatio, uel inobedientia in utroque admittitur, ſiue quando uult, ſiue quando agit: & unus eſt ibi ꝯtemptus, ſed minor cum in uoluntate ſolum peccatum ꝯtinetur: maior uerò, cum uoluntati etiam operatio additur: & ideo maius ſit peccatum, ſed non plura, cum voluntas operi mancipatur.

B

Alia contra eoſdem oppoſitio.

Sed adhuc eiſdẽ objiciẽ: Si vnum tm̃ illa duo pctã ſunt, cũ qs uoluntate mala priùs concepta deĩde opus patrauerit, non ꝑ aliquo reus eſt, niſi ꝑ quo ante opus reus erat,

cum

cũ adhuc in ſola voluntate pctm̃ ↄſiſtebat. Nullus.n.reus eſt æternæ mortis niſi ꝓ pctõ, ſed pctm̃ aliud nõ eſt admiſſũ actione,q̃ prius admiſſũ erat voluntate.Nõ ergo ꝓ aliquo alio iſte fit damnabilis actu peccando,q̃ ante fuerat cũ ſola voluntate delinquebat. Ad hoc etiã, & illi reſpondent, dicentes propter pctm̃ quidem tm̃ illum furem reum ↄſtitui, Reſponſ. quis eius voluntas,& actio vnũ ſint pctm̃: ꝓ alio tñ reus factus eſt actu peccando,q̃ prius erat ſola voluntate delinquendo:qa ꝓ actu,q eſt aliud,q̃ voluntas,licet non aliud pctm̃.

C *Alia aduerſus eoſdem obiectio.*

Itẽ & adhuc q̃ſtioni inſtant,dicentes, hæc duo iõ diuerſa eſſe pctã, qa diuerſorũ legis Exod. 20. mandatorum p̃uaricationes ſunt. Alio.n.mandato legis prohibetur actio furti.ſ. Non furaberis:alio furandi voluntas.ſ.Non ↄcupiſces rem ꝓximi tui.Cũ aũt hęc duo diuerſa mandata ſint, quib. illa duo ꝓhibenť, patet illa duo diuerſas eſſe p̃uaricationes, diuerſa igiť pctã.Ad qđ ẽt illi dñt,diuerſa quidem eſſe mandata,quib.illa duo diſtinctim ꝓhibenť, Reſponſ. vt Aug.docet ſup Exodũ.Veruntñ in illis non obſeruatis vna tm̃ p̃uaricatio incurritur, Aug. lib. 4. q. 1. vnumq; ↄ̃hitur peccatum,licet duo diuerſa illis ꝓhibeantur.Sicut econuerſo duo ſunt Exo. 97. mandata charitatis,quib. duo p̃cipiunť diligi:vna tñ in eis nobis commendať charitas.

D *Si peccatum ab aliquo admiſſum in eo ſit, quo vſque pœniteat.*

Prętetea quęri ſolet,cum ab aliquo perpetrato voluntate pctõ voluntas id agendi,& actio tranſierit:nõ dum tñ vera habita pęnitentia,vtrum illud pctm̃,vſq; quo pœniteat ſit in eo.Quod non eſſe vř,qa voluntas illa, q̃ prius fuit,non eſt, neq; actio: qa non vult Reſponſ. quæ determinatiua. illud,vel agit,quod ante voluit,& egit.Sed non eſt ignorandum pctm̃ duob. modis dici eſſe in aliquo,& tranſire.ſ.actu,& reatu. Actu eſt in aliquo,dũ ipſum, quod pctm̃ eſt,vt actio,vel voluntas,ĩ peccante eſt. Reatu verò,cũ ꝓ eo,ſiue tranſierit,ſiue aſſit,mens hoĩs polluta eſt,& corrupta:totuſq; homo ſupplicijs obligať perpetuis, nec vnq̃ eſt in aliquo pctm̃ actu p̃ter originale,quin ſit etiã reatu,ſed eſt reatu interdum poſtquã tranſit actu.

E *Quibus modis dicitur in ſcriptura reatus.*

Reatus ĩ ſcriptura multipliciter accipiť.ſ.ꝓ culpa,ꝓ pęna,ꝓ obligatione pęnę tp̃alis, ſuper Io. ho 41. vel æternæ. Si.n.mortale eſt,obligat nos pœnæ æternæ:ſi veniale,obligat nos pęnæ tp̃ali. Duo.n.ſunt gña pctõrũ,mortaliũ.ſ.& venialiũ.Mortale ẽ, ꝑ qđ hõ mortẽ ęternã mereť. Quid ſit mortale peccatũ. Crimen.n.vt ait Aug.eſt qđ eſt dignum accuſatione,& damnatione. Veniale aũt,quod hoĩem vſq; in reatũ ꝑpetuæ mortis nõ grauat,veruntñ pęnã mereť,ſed facilè indulgeť. Quid ſit veniale pctm.

F *De modis peccatorum, qui multipliciter aſsignantur.*

Modi autẽ pctõrum varias ĩ ſcriprura habent diſtinctiones,in q̃ dř pctm̃ duob. modis committi.ſ.cupiditate,& timore: vt Aug.tradit ſup illũ locum Pſalmi. Incenſa igni,& Pſal 79. ſuffoſa.His.n.duob.modis dicit oĩa pctã mortalia includi.Et incenſa ea dicit ea,q̃ ex cupiditate malè incendente oriunť:ſuffoſa verò, q̃ ex timore malè humiliante ꝓueniunt, quod eſt qñ qs cupit nõ cupienda,vel timet non timenda. Alibi verò dř pctm̃ fieri trib. modis.ſ.cogitatu,verbo,& ope. Vnde Hieronymus ſup Ezec. Tria gñalia delicta ſunt, quib.humanũ ſubiacet genus. Aut.n cogitatione,aut ſermone,aut ope peccamus. His aliqñ ẽt addiť quartus modus.ſ ↄſuetudinis, qđ ĩ quatriduano Lazaro ſignificatum eſt. Ioh. 11. Dicitur quoque homo peccare in Deum,in ſe,& in proximum. In Deum,cum de Deo malè ſentit, vt hæreticus, vel quæ Dei ſunt, vſurpare præſumit, indignè participando ſacramentis, vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat,cum proximum iniuſtè lædit.In ſe vero,cum ſibi,& non alij nocet.

G *Quomodo differant delictum, & peccatum.*

Vatiã quoq; appellationẽ hʒ. Dř.n.pctm̃ ẽt delictũ.Et delictũ fortaſſe eſt,vt ait,Aug. Aug lib. 3 quæſt. Leuitic. quæ. 22. in q̃ſtionib.Leuitici.Declinare à bono:pctm̃ eſt,facere malum. Aliud eſt n.declinare à bono:aliud eſt,facere malum.Pctm̃ ergo eſt,perpetratio mali, delicium,deſertio boni, quod & ipſum oſtendit nomen. Quid.n.aliud ſonat delicium,niſi derelictum, & quid dereliquit,q delinquit,niſi bonũ? Vel delictũ eſt, qđ ignoranter fit, pctm̃,quod ſcienter committit.Indifferenter tamen,& peccatum noĩe delicti,& delictũ noĩe pctĩ appellať.

H *De ſeptem principalibus vitijs.*

Præterea ſciendum eſt ſeptem eſſe vitia capitalia,vel principalia,vt Greg. ſuper Exo: Greg lib. 31 Moralium c. 31. io Chriſ. ait.ſ.inanem gloriam,iram,inuidiã, acediam,vel triſtitiam,auaritiam, caſtrimargiam, luxuriam,quæ vt ait Ioha.Chryſoſtomus ſignificata ſunt in ſeptem populis,qui terram promiſſionis Iſraeli ꝓmiſſam tenebat. De his quaſi ſeptem fontibus cunctæ animarum mortiferę corruptelę emanant.Et dicuntur hęc capitalia,quia ex eis oriuntur oĩa mala. Nullum enim peccatum,vel malum eſt,quod etiã nõ ab aliquo horum originẽ trahat.

De Superbia, quæ eſt radix omnis mali.

I Ex ſupbia tñ oīa mala oriunẗ,& hæc alia, q̃a vt ait Greg. Radix cuncti mali ē ſupbia. De qua dr̃: Initiũ oīs pc̃tī ē ſupbia,q̃ ē amor ꝓpriæ excellentiæ. Cuius quatuor ſunt ſpẽs, vt Greg. ait. Prima eſt, cum bonum, qđ hꝫ qs ſibi attribuit. Secunda, cũ credit à Deo eſſe datum: ſed tñ ꝑ ſuis meritis. Tertia, cum ſe iactat hr̃e, quod non hꝫ. Quarta, cum cæteris deſpectis, ſingulariter vult videri. Meritò ergo radix oīs mali dr̃ ſuperbia. Huic autem vr̃ obuiare, quod Ap̃ls ait. Radix oīum malorum eſt cupiditas: quia ſi radix oīum malorum eſt cupiditas: ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt, & initium omnis peccati.

Greg. li. 31. Moralium cap. 31. Eccl. 10. De quatuor ſpeciebus ſuperbiæ. Quod cupiditas eſt radix oĩũ malorum.

Quo ſenſu vtrumque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet, & ſuperbia, & cupiditas.

K Sed vtrũq; rectè dictũ eſſe intelligiẗ, ſi gñа pc̃tōrũ ſingulorũ, non ſingula gñum vtraq; locutione ĩcludi intelligant. Nullũ q̃ppe genus pc̃tī eſt, ꝙ interdũ ex ſupbia nō ꝓueniat: nullũ ẽt, qđ ex cupiditate aliqñ non deſcendat. Sunt.n. nonnulli hoīum, q ex cupiditate fiunt ſuperbi, & aliq ex ſuperbia fiunt cupidi. Eſt.n. (vt ait Aug.) homo, q nō eſſet amator pecuniæ, niſi ꝑ hoc putaret ſe excellentiorē eſſe: idcoq; vt excellat, diuitias cupit, tali hoī ex ſuperbia oborit̃ cupiditas. Et eſt aliquis, q nō amaret excellere, niſi putaret ꝑ hoc diuitias maiores hr̃e. Ideo ergo excellere laborat, q̃a diuitias hr̃e amat. Huic innaſcit̃ ſuperbia, id eſt, amor excellentię ex cupiditate. Patet ergo, qđ ex ſuperbia aliqñ cupiditas, & ex cupiditate aliquando ſuperbia orit̃: & ideo de vtraq; rectè dr̃, quòd ſit radix omnis mali.

Auguſt.

Summa diſtinctionis XXXXII.

HIC circa præhabita duas mouet q̃ſtiones Magiſter. Prima eſt. An actus interior vitioſus, & actus exterior malus ex ipſo procedens, ſint duo peccata, an vnum duntaxat. Secunda eſt. An peccatum pertranſiens actu, perſeueret reatu. Horum quoque occaſione tangit de peccato mortali, ac veniali.

QVAESTIO I.

Arguitur primo contra veritatem.

HIC q̃rit̃ primò, *An actus interior vitioſus, & operatio, ſeu locutio praua ex ipſo procedens, ſint duo, ac diſſimilia peccata.* ¶ Videtur quòd ſic: q̃m quodlibet eorum per ſe ſumptum, eſt vnum pc̃m̃: ergo ſimul ſunt duo peccata. ¶ Secundò, actus interior eſt actus in ſe vitioſus loquendo de actu prohibito, ſimiliter actus exterior, & diſtinguuntur ab inuicem realiter, ſicut cauſa, & effectus: ergo ſunt duo act⁹ vitioſi: ergo & duo peccata. ¶ Tertiò, actus interior frequenter prior ẽ tempore actu exteriore, differunt quoq; ſubiecto, non ergo ſunt idem malũ. ¶ Quartò, diuerſis prohibentur præceptis, cum dr̃. Non ꝯcupiſces rem proximi tui, &: Non furaberis.

In oppoſitum.

¶ In oppoſitum eſt, quòd eadem pęnitentia iniungit̃ ꝓ vtroque, & eadem pęna debet̃ vtrique. ¶ Ad hoc Alexander reſpondet: Peccatũ duas habet rationes.

Alexan.

Eſt enim peccatũ actus incidens ex boni defectu, & rurſus: Peccatum eſt voluntarium malum. Itaq; ſm̃ primam diffinitionem, ſunt duplex peccatũ: q̃m eſt defectus duplicis boni. Vtrobique quoq; eſt actus, ſed vnus interior, alter exterior. Bonitas enim actus exigit, quod ſit in materia debita, & debitis circunſtantijs. Cumq; ita nō ordinat̃, eſt ibi defectus boni, vt ſi vir miſceat̃ cũ aliena. Voluntas etiã deficit ibi ꝑ auerſionẽ à ſummo bono. Iuxta aliam diffinitionẽ reſpondeo, quòd ſunt vnum pc̃m̃, quia in illa diffinitione attendit̃ radix peccati, q̃ eſt voluntas, tuncq; intelligendum eſt de voluntate .i. voluntatis intentione, ſeu actione, q̃ tempore non p̃cedit opus ex ea ꝓgrediens. Nempè de voluntate, q̃ prior eſt tempore, conſtat quòd aliud ſit pc̃m̃. Hæc Alexander.

Quæſtio.

¶ Qui inſuper quærit, ſi puniatur peccator pro mala intentione, & ꝓ actu prauo ſequente, quæ eſt pœna correſpondens vtrique. Cum .n. ſit alterum pc̃m̃ intentionis, & alterũ actus, pęna differens eis debet correſpondere. Dicendum, quòd quædam eſt pęna vermis, & illa poteſt eſſe duplex, vtpotè ꝓ voluntate ꝑuerſa, & ꝓ opere prauo exorto. Pęna verò gehennalis afflictionis debetur vtrique, aut vna pęna cōis indiſtincta illis debetur. Nam ſiue quis peccet actu exteriori, ſiue non, nihilominus corpore, & anima punietur in inferno, ſi in interiori peccato decedat.

¶ Iterum q̃ritur. Iſte intendit adulterari, & ſimplicẽ fornicationem committit: alter intendit ſimpliciter fornicari, & adulteratur: quis eorũ grauiùs peccat. Dicendũ, qđ habent ſe ſicut excedentia, & exceſſa. Vbi namq; deterior eſt intentio, eſt quantũ ad radicem pc̃ti grauior culpa: Vbi verò peior eſt actus, deteriùs eſt pc̃m̃, quantum ad genus peccati, quod attenditur ſecundum operis genus. Hæc Alexander. Quæſt. 2.

¶ Porrò Bonauent. reſpondens diffuſiùs: Dupliciter, inquit comparant̃ ad inuicẽ pc̃m̃ operis exterioris, & culpa volũtatis interioris. Primò, ꝓut ita ꝯiuncta ſunt, & ordinata, quòd vnum oritur ex altero, & ſic ſunt vnum pc̃m̃, cum ibi ſit vnus Dei contemptus, & vna auerſio, vna quoq; ꝯuerſio. Voluntas, namq; eſt, q̃ ꝯtemnendo auertit̃, dũ ad commutabile bonũ conuertit̃, nō ſolũ quantũ ad ꝓprium actum, ſed ẽt quantũ ad actum inferioris potentiæ, q̃ ibi ſubijcit̃. Cumq; pc̃m̃ ſecundũ quod huiuſmodi, dicat deordinationem, ꝑ contemptum, & auerſionẽ à Deo, & ꝯuerſionẽ ad creaturã, hinc duo illa ſunt vnũ pc̃m̃ formaliter, ſm̃ ꝙ ita ꝯiuncta ſunt. Et quamuis ſit ibi deordinatio vna: plura tñ materialiter ſunt ibi deordinata: iō quamuis ſit vnũ pc̃m̃ formaliter: plura tñ ſunt materialiter. Si aũt ꝯſideremus voluntatem, & actũ exteriorem, vt ſunt ſeparata, ita quòd vnus peccet voluntate duntaxat, alius voluntate, & opere, ſic ſunt diuerſa pc̃tã formaliter, & materialiter. Bonauen.

¶ Magiſter verò, q̃rit ĩ litera. Vtrũ voluntas interior, & act⁹ exterior ſm̃ quod vnũ ex alio orit̃, & ei coniungit̃, ſint vnũ pc̃m̃. Ad quod dicendũ, quod q̃uis ſunt plura culpabilia, & deordinata: attñ q̃m vna eſt ibi rō deordinationis, & vnus eſt ibi actus voluntatis, nec actus exterior extat culpabilis, niſi ꝑꝑ illũ: ideo vnum eſt ibi pc̃m̃, ſicut & Magiſter tenet alijs reſpondendo, & rectè. Nam quamuis interdum aliquid numeretur ex parte materialis principij ex quadã improprietatè: ꝓpriè tñ non numerat̃, quod ex parte materialis principij, niſi ꝯcurrente numera

tione

tione ex parte formalis principij. Et per iſtam diſtinctionem ſoluuntur auctoritates, atque obiecta. Hęc Bonauent.

Tho. 24.

¶ Inſuper Thomas reſpõdens, Quoniam, ait, vnũ & ens conuertuntur, oportet vt ſecundum hoc, a quo res habet eſſe, iudicium de eius vnitate & multiplicatè accipiatur, ſicut in naturalibus, vbi res habet eſſe per formam, habet, & unitatem à forma. Hinc diuerſarum rerum diuerſæ ſunt formæ, quãuis fortaſsis principium multiplicationis formæ, ſit materiæ diuiſio. Actus verò nõ ponitur in gñe moris niſi per voluntatem inquantum à voluntate procedit elicitiuè, aut imperatiuè. hinc ſecundum voluntatis vnitatem iudicium ſumit de unitate actus moralis. Vnde actus quantum ad eſſe naturæ vnus, poteſt moraliter eſſe plures, vt dictum eſt, & contra: Vt ſiquis furetur ut gulę, & luxuriæ vacet. Sic & voluntas coniuncta actui exteriori, & actus ille, ſunt unum peccatum: quia non multiplicatur actus voluntatis interior, & cætera, ut ſupra. Hinc iſto præcepto. Non concupiſces rẽ proximi tui, prohibetur uoluntas ſeparata ab actu, quæ autem coniuncta eſt actui prohibetur eodem præcepto quo furtum. Hoc quoque penſandum, quod intentio & remiſsio in his, quæ ſecundum magis, & minus dicuntur, non eſt per additionem, ſicut in his, quæ ſecundum quantitatem augentur. Non enim additur calor calori, vt aliquid fiat calidius, nec curuitas curuitati, ut fiat plus curuum, ut 4. dicitur Phyſicorum, ſed ex hoc cauſatur intenſio, quòd illud, quod intenditur, magis perfectum inuenitur ac impermixtius ſuo contrario. Hęc Thomas in Scripto.

Exo. 20.

Philoſo.

Vnũ ẽ ſpecie pctm̃ cordis oris, & operis.

¶ Atuerò in prima Secundæ, quęſtione 72. teſtatur: Peccatum diuiditur in peccatum cordis, & oris ac operis, non ſicut per ſpecies diuerſas completas. Peccatum enim inchoatur in corde, manifeſtatur ore, & opere conſumatur: ſicq ue diſtinguuntur hæc tria ſecundum diuerſos gradus peccati. Pertinent tamen ad vnã completam peccati ſpeciem, cum ab eodem motiuo procedunt. Iracundus quippe ex hoc, quòd appetit vindictam, primò turbatur in corde, ſecundò in uerba contumelioſa prorumpit, tertiò vſque in facta iniurioſa procedit. Hæc Thomas in Summa.

Albertus.

Propoſi.

¶ Concordat Albertus: Actus, inquiens, & uoluntas duo quædã ſunt, ſed vnũ peccatum, per maluiã duplex, ut ait magiſter Præpoſitiuus, rationemque tradit: quaſi quilibet actus interior, atq; exterior deberet reputari pro diuerſo peccato nimis graue eſſet opus, & onus peccatorum. Et dedit exemplum. Siquis ſurgat ad furandũ, vel occidendum, quilibet paſſus eſſet ei ſic ſpeciale peccatũ. Ideo vixit, quod totum à principio voluntatis malæ, vſq; ad finem conſumationis operis, eſt unũ peccatum multiplex unũ ſecundum ſubſtantiam operis, duplex ſeu multiplex prauitate, Hec Albertus.

QVAESTIO II.

Arguitur contra veritatem.

SEcũdò quæritur, *An tranſeunte, et ceſſante peccato, manet reatus peccati.* ¶ Videtur quòd nõ: qm̃ ceſſante cauſa, ceſſat effectus. Cum: ergo peccatum ſit cauſa reatus, ceſſante peccato, ceſſabit reatus.

In oppoſi. Albertus.

¶ In contrariũ eſt, quod ceſſante actu peccati, manet homo obligatus ad pęnã. ¶ Ad hoc rñdet Albertus: Reatus fundatur in malitia culpæ, qa ex culpę malitia obligat hõ ad pęnã æternã. Pctm̃ quoq; relinqt habitũ, & diſpoſitionẽ in aĩa, & põdere illius trahit ad aliud pctm̃ ſimile illi, vt dicit Greg. Sed ex hoc nõ obligat ad pęnam. Quocirca notanda eſt diſtinctio Magiſtri, quã ponit in litera de reatu, vt potẽ qđ reatus in ſcripturis interdũ accipitur ꝑ macula, interdũ pro pęna, qñq; pro obligatione pęnæ æternæ, aut temporalis. Per quam diſtinctionem argumenta quædam ſoluuntur. Hæc Albertus.

Gregori.

Tho. 89.

Reatus qđ

¶ Thomas autem de hoc pleniùs ſcribit: Reatus, inquiens, dicitur ſecundum qđ aliquis eſt reus pœnæ, hinc reatus propriè nil aliud eſt, quã obligatio ad pœnã. Cũq; obligatio iſta ſit media inter culpã & pœnã, eo quòd propter culpã homo obligetur ad pœnã ferendã, ideo nomen medij huius interdum tranſſumitur ad extrema, ut qñq; ipſa culpa ſeu pœna dicatur reatus. Cumq; pœna ſit medicina quædã, ut 2. dicitur Ethico. medicina verò non niſi contra aliquem eſt defectum, oportet, quòd homo ad pœnã pro aliquo obligetur defectu, non qđ ille defectus ſemper ſanetur per pœnam in eo, in quo eſt, vt certũ eſt in damnatis, ſed pęna recompẽſat defectum in ſtatu vniuerſi ſiue reipublicæ per ordinẽ iuſtitiæ, qui in pœna apparet. Defectus aũt ad pœnã obligans non eſt niſi qui oritur ex voluntarijs actibus, ſeu omiſsionibus. Et qm̃ tranſeunte actu remanet talis defectus, oportet reatum manere poſt actum. Hæc Thomas in Scripto.

Philoſo.

¶ Porrò in prima 2. quæſt. 87. In peccato, inquit, duo conſiderantur, videlicet actus culpæ & macula ſequens. Et planum eſt ꝙ ceſſante actu peccati, remanet reatus in cunctis actualibus peccatis. actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum tranſgreditur ordinem diuinæ iuſtitiæ, ad quẽ non redit niſi per recompenſationem aliquam pœnæ, quæ ad æqualitatem reducit iuſtitię, ut qui plus indulſit ſuæ uoluntati, quàm debuit, contra Dei mãdatũ agẽdo, aliquid patiatur ſpontaneus, ſeu inuitus ſecundùm ordinẽ diuinæ iuſtitiæ, cõtra illud qđ vellet ſimpliciter. Qđ & obſeruatur in iniurijs, q irrogantur hominibus, vt per recõpenſationem pęnæ reintegretur æquitas iuſtitiæ. Vñ patet, quòd ceſſante actu peccati, ſeu illatæ iniuriæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Si uerò loquamur de ablatione peccati quantum ad maculam, manifeſtum eſt, quòd peccat, macula auferri nequit ab anima, niſi ꝑ hoc qđ anima Deo coniungitur, à quo diſtando detrimentũ incurrit ſui nitoris, qđ eſt macula: coniungitur aũt Deo per voluntatẽ. Hinc macula peccati tolli non valet, niſi voluntas hominis ordinẽ diuinæ acceptet iuſtitiæ, pœnã ſibi ſpontaneè aſſumendo in recompenſationem culpæ præteritæ, vel à Deo illatã patienter ſuſtineat. Vtroq; etenim modo pœna rõnem ſatisfactionis ſortitur. Pęna autem ſatiſfactoria, aliquid de ratione pœnæ diminuit, qa de ratione eſt pœnæ, quòd ſit quodammodo contra voluntatem. Hæc Thomas in Summa, & in his reſponſiones Petri & Richardi continentur.

Qualiter peccati aboleatur macula.

Bonauen.

¶ Bonauentura quoque hic loquitur: Tria ſunt in peccato, quæ ſunt actus peccandi & habitus, pronitas ſeu macula peccati, & defectus, ſeu boni priuatio, quæ deformitas appellatur. Iuxta hæc fuit hic triplex poſitio: Quidam namque dixerunt, quòd reatus peccati fundatur ſuper actum, nec tamen ſequitur, quòd tranſeat cum actu; quoniam pro peccato præterito manet homo obligatus ad pęnam. Verum huic poſitioni obuiat poſsibilitas abſolutionis à reatu. cum enim actum ꝑteritũ neceſſe ſit eſſe pręteritũ, reus nõ poſſet nõ eſſe reus, quod manifeſtè eſt falſus. Alia poſitio fuit, qđ reatus fundatur ſuper pronitatem, quæ pronitas dicitur eſſe macula peccati, reddẽs animam punitione condignã. Et ratione amotionis illius maculæ dicimur

lauari in ſanguine Chriſti à noſtris peccatis. Sed huic reſponſioni obuiat paſsibilitas amutionis pro bitatis illius abſque gratiæ infuſione, vt dum auarus ſit prodigus. Tertia opinio eſt, quòd reatus fundatur ſuper deformitatem. deformitas autem non ſolum dicit boni priuationem, ſed & debitum id habendi, cumque peccator debeat Deo iuſtitiam, & honorem, dum illis per peccatum priuatur: deformatur, atque ex hoc ad pœnam obligatur. Sed & huic opinioni obuiat reatuum multiplicitas: quot enim peccata quis perpetrauit, tot pœnis eſt reus, ex multis verò peccatis eiuſdem ſpeciei, vna deformitas reſultat in anima. Præterea carentia boni in homine obligat ad carentiam ſummi boni, non ad paſsionem ſupplicij, vt patet in originali peccato. Iterum remota deformitate per gratiam, adhuc remanet obligatio ad pęnam. Ideo dici poteſt quòd obligatio ad pęnã eſt duplex. Vna reſpectu pœnæ æternæ, alia reſpectu pœnæ temporalis. Obligatio ad pœnam temporalem, non ſemper requirit culpam præſentem, ſed ſufficit culpam eſſe præteritam, nec ſubſecutam eſſe plenam ſatisfactionem, ſiue emendam. Obligatio demum ad pęnam æternam, fundatur ſuper culpam, quę non eſt propriè pronitas, ſed deordinatio conſiſtens in actu vel in anima ex conuerſione, & auerſione, & ratione auerſionis uocatur deformitas, ratione conuerſionis macula. Itaque dico, quòd reatus pęnæ æternæ fundatur ſuper peccatum, & inquantum eſt deformitas, atq; inquantum eſt macula, ſed differenter: quoniã ratione ↄuerſionis dignus eſt ſupplicio ſenſus, rõne euerſionis carentia beatificę viſionis. Fundatur autem reatus ſuper deformitatem & maculam per comparationem ad actum, per quem inductæ ſunt. Hæc Bonauentura.

Obligatio duplex ad pęnam.

Ad argu.

¶ Veruntamen prima illa poſitio verior eſſe videtur, nec obſtat obiectum: quoniam reus omni poteſt pœnitere momento. Atuero regula illa, ceſſante cã ceſſat effectus, locum habet in cauſis eſſentialibus, nõ uolũtarijs, ut patet in fabro, & cultello, prout in Summa ſua libro tertio ait Antiſiodorenſis.

QVESTIO. III.

Arguitur. primò contra veritatem.

TErtiò quæritur. *An per mortale, & veniale peccatum congrue diuidatur, & qualiter hæc membra diuidentia ab inuicem diſtinguantur.* ¶ Videtur quòd mortale, & veniale non diuidant peccatum. Diuiſum enim de diuidentib. prædicatur, ſicut animal de animali rationali, & irrationali. Sed peccatum non prædicatur de veniali peccato. Peccatum namque ſecundum Ambroſium, eſt tranſgreſsio legis diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorũ, quòd certum eſt veniali peccato non conuenire. Secundò, bene ſequitur eſt homo mortuus: ergo non eſt homo; ergo à ſimili ſequitur, eſt peccatum veniale: ergo non eſt peccatum: quoniam determinatio diminuens de ratione eius, cui adiungitur, infert oppoſitum eius. Nam ſequitur, eſt homo pictus: ergo non eſt homo. Tertiò, peccatum eſt auerſio à Deo, mors animæ, ianua inferni, quorum nullum inconuenit veniali.

Ambroſi⁹

In oppoſitum.
Iob 14.
Iob 27.
Iacob. 3.
Iob 1.

¶ In oppoſitum eſt communis doctrina, & quod veniale peccatum in ſcripturis frequenter vocatur peccatum, ẽt abſolutè loquendo, vt cũ ſanctus Iob loquitur Deo: Parce peccatis meis, qui nihilominus proteſtatur Neq;.n.reprehẽdit me cor meũ in omni uita mea, vc; de mortali. Iacobus quoq;: In multis offendimus omnes. Et beatus Iohãnes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, & cætera: & tamen ſine mortalibus fuit.

Alexan.

¶ Ad hæc Alexander reſpondet: Multæ ponuntur diuiſiones actualis peccati. Vna eſt: Aliud mortale, aliud veniale. Alia, peccatum aliud eſt cordis, aliud oris, aliud operis. Item, aliud ſuperbia, aliud inuidia, aliud ira, & cætera. Item, aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex induſtria, ſeu certa malitia. Item, aliud ex timore malè humiliante, aliud ex amore malè inflammante. Item, Aliud concupiſcentia carnis, aliud concupiſcentia oculorum, aliud ſuperbia vitæ. Item, Peccatum aliud commiſſum, aliud delictum. Item, Aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in ſeipſum. Harum diuiſionum quædam accipiuntur penes materiam aliquæ penes formam, quædã ſecundum affectiones, quæ reſpiciunt finem, ſecundum quod eſt principium motus, quædam penes conditionem eius, in quem peccatur, quædam verò ex parte efficientis. Ex parte materiæ accipiuntur tres diuiſiones. Eſt enim materia, circa quam, & penes illam accipitur duplex diuiſio. Vna, quæ communis eſt veniali, atque mortali, cum dicitur: peccatum cordis, oris, & operis. Alia quæ propria eſt mortali, cum dicitur, delictum & commiſſum: quia delictũ eſt non facere, quod quis facere obligatur: commiſſum verò, facere quod facere prohibetur, alia diuiſio eſt penes materiam ex qua, cum dr̃: Peccatum aliud ex infirmitate. Diuiſio quoq; ſecundum ſpeciẽ attenditur dupliciter. Primò ſecundum ſpeciem formalem, cum dicitur, mortale, & veniale. Hæc enim differentia eſt ſecundum reatus. Secundò penes ſpeciem materialem, cum dicitur: Aliud ſuperbia, aliud inuidia. Porrò diuiſio reſpectu finis, eſt: Peccatum aliud concupiſcentia carnis, & cætera. Quæ diuiſio ſumitur ſecundum diuiſionem concupiſcentię, vt aſſerit Auguſtinus. Omnis etenim peccans, vt conuertitur ad bonum exterius, vel ad bonum interius. & huiuſmodi bona apparentia dicuntur fines peccati. Ex parte efficientis accipitur illa diuiſio, Peccatum aliud ex amore eſt male inflammante, & cætera. Amor quippe, & timor ſunt diſpoſitiones peccantis, ex quibus oritur culpa. Ex parte verò eius, in quem peccatur, capitur, illa diuiſio; peccatum aliud in Deum, & cætera.

1. Ioh. 2.

Auguſt.

Quæſtio.

Macula dupliciter ſumitur.

¶ Præterea de veniali quęritur. Primò, An ſit macula. Reſpondetur, quòd macula dupliciter ſumitur. Primò cõmuniter. Sic veniale peccatum eſt macula, quia per ipſum diminuitur rectitudo imaginis Dei, quo ad aliquem actum. Secundò propriè, prout tollit nitorem gratiæ, & ſic veniale peccatum macula non eſt. Et poteſt poni tale exemplum: Interdũ denigratur imago depicta, vt videri nõ valeat: Quãdoque ſic obſcuratur, vt plenè diſcerni non poſsit. Hinc Gregorius. Inter mortale, & ueniale talem differentiam ponit, quod veniale obſcurat, mortale obtenebrat. Diſtinguũtur rurſus ab inuicem: quoniam veniale eſt libido, ſeu in creatura citra Deum voluptas, mortale autem eſt libido, ſeu voluptas, in creatura ſupra Deum, aut æque Deo. Cumque valde vicina fuerint in eodem genere materiæ, difficile eſt determinare, vſque ad quid extenditur ueniale peccatum, & quando incipit mortale eſſe.

Gregor.

Quæſtio.
Auguſt.

¶ Inſuper ſi quærat, An libido ſit radix peccati venialis, dicendum quod libido ſecundum Auguſtinũ decimoquartò de Ciuitate Dei, tripliciter ſumitur. Primò pro omni inordinata cõcupiſcentia, ſiue reſpectu venialis, ſiue reſpectu mortalis peccati, ſicque libido eſt radix venialis peccati.

Secun-

Secundò prò inordinata concupiſcentia contra Deum,& ita eſt radix mortalis peccati dũtaxat. Tertiò pro inordinata concupiſcentia circa vim generatiuam, ut cum loquitur Auguſtinus: Originale peccatum tranſmiſit ad poſteros non propagatio, ſed libido Hæc Alexander.

Auguſtin.

Bonauentu. Quæſtio.

¶ Præterea Bonauentura circa hæc ſciſcitatur. Vtrũ peccatũ mortale, & veniale cõueniant in auerſione. Reſpondet quòd propriè non communicant in auerſione à Deo.auerſio nãq; propriè importat Dei contẽptũ, qui irã meretur, & mortem,q non conuenit niſi mortali. Aut enim auertitur homo à Deo,quoniã facit contra diuinum præceptum, aut quia bonum creatum ponit ſibi tanquam vltimum finem. In hoc namq;, quod facit ꝯ diuinum præceptum,directè à Deo auertitur, quia mandatum eſt uia rectè pertingẽdi ad Deũ. Similiter cum ſtatuit ſibi creaturã pro ultimò fine prorſus à Deo auertitur,declinãs faciẽ ſuam à ſummo bono,& eã adinferiora diuertens magis, quuq; appreciatur creaturam,quàm creatorem. Veniale autem non eſt cõtra præceptum,nec per illud præponitur creatura creatori, & ſummo bono. Sed quoniam veniale ſit præter Dei præceptum,& in ipſo creatura non refertur in Deum, hinc per veniale quodammodo recedit homo à Deo,& quaſi moroſè adhæret ei,per quod deberet tranſire, eſtque in ueniali peccato elongatio, & retardatio quædã in Deo. Amplius mortale, & veniale differunt in reatu, quia mortali debetur pœna æterna,cum auferat principium vitæ, & veniæ, utpotè charitatem, & gratiam. Veniali autem ſecundum ſe, & per ſe non debetur niſi pœna temporalis,cum charitatem nõ tollat.Cum verò veniale peccatum coniungitur ei,quod ſeparat à uita, & ſeparatum tenet ab ea, puta peccato mortali, tunc ratione adiuncti,& imò, & infligitur ei pœna æterna in his,qui in mortali decedunt.Nec enim nullum peccatum deletur ſine gratia,& quamdiu durat culpa, durare debet & pœna. Multæ quoque rationes aſſignantur, cur peccato mortali pœna debetur æterna, vt alibi habet declarari nunc ſufficit tangere. Nempe iſta præcipua eſt; quia dum homo peccat mortaliter,ſeparat ſe à vita gratiæ, & perpetuæ impotentiæ exeundi de culpa, quantum eſt in ſe. Nemo eñ põt à peccato mortali reſurgere, niſi per creationem, & infuſionem gratiæ, nouæ nouæque vitæ. Hinc ratione impotentiæ huius annexa eſt peccato mortali obligatio pœnæ æternæ,nihil minus auxilio gratiæ poteſt homo præueniri, releuari,reſugere.Hæc Bonauentura, qui ſuper quartum de his pleniùs ſcribit.

Mortali. peccato. cur debeatur pœna æterna.

Thomas.

Thomas quoque circa hæc loquitur: Duplex eſt modus diuidendi cõmune in ea, quæ ſub ipſo ſunt quemadmodum duplex eſt modus communitatis. Vna eſt diuiſio vniuoci in ſpecies ſuas. Alias eſt per Analogiam, qua commune perfectè de vno, & de alio prædicatur,ſicut ens diuiditur in ſubſtantiã & accidens. Hæcque diuiſio quaſi media eſt inter vniuocum & æquiuocum,talis extat diuiſio peccati in mortale, & veniale, quoniã ratio peccati perfectè inuenitur in peccato mortali, imperfectè verò, & ſecundum quid in veniali. Porrò venia alicui debetur dupliciter.Primò, vt ei,quod indulgetur, & ſic conuenit veniali peccato, nec conuenit niſi culpæ,quia nil indulgetur niſi,quod pœnã meretur.Secundo,vt ei,qđ eſt ratio indulgẽdi,& ita nõ debetur peccato,ſed alicui, qđ facit imperfectionẽ in gñe peccati,vt infirmitati, ſeu ignorãtiæ inuincibili. Vñ per hoc qđ dicitur peccatũ ueniale nõ tollitur ratio tota pc̃ti, ſicut per mortuum tollitur ratio hoĩs. Atuerò peccatum tripliciter dr̃ ueniale. Primò ex cauſa, quia cauſam ueniæ habet, & facile idulgetur, vt quæ ex infirmitate, aut ignorãtia fiũt. Secundò ab euẽtu, quia per aliquid peccato ſuperueniens efficitur pœna eius citò ſolubilis,ſicut confeſſio mortali ſuperueniens facit pœnam eius tẽporalem, & uiribus confitentis proportionatam. Tertiò, quando actus per ſe faciliter remiſſibilis eſt, utpotè non pertingens ad rationem peccati perfectã: & hoc propriè dicitur veniale,de quo nunc ſermo. Nam alia duo poſſunt eſſe mortalia in ſe. Imperfectio quoque peccati poteſt eſſe dupliciter. Primò ex parte peccantis.Secundò ex genere actus. Genus autem peccati ſumitur ex materia vel obiecto. Vnde quemadmodum dicitur bonum ex genere propter materiam debitam, ita malum ex genere propter indebitam materiã, & ueniale ex genere propter materiam, in qua peccatur. In illa demum materia,perfectè conſiſtit peccatum, in qua ſi peccetur,charitas ad Deũ,proximumq; diſſoluit.Idcirco dum aliquis peccat in his.ſine quibus rectè ſeruatis non manet hominis ad Deum ſubiectio, & fœdus ſocietatis humanæ, eſt peccatum mortale ex genere. Et talia peccata Philoſophus appellat malitias. Societas quoque humanæ uitæ ſeruari non poſſet; niſi vnicuique ſeruaretur, quod ſuum eſt.ideo quæ ſunt directè contra iuſtitiam; cenſentur mortalia.Si autem in eo,quod ex genere eſt ueniale, aliquis tam immoderatè delectetur, vt in eo ſibi conſtituat finem, peccat mortaliter: quoniam debita ad Deum reuerentia non ſeruatur, qui eſt vltimus finis, citra quem ſunt omnia diligenda. Ex parte autem peccantis imperfectio eſt peccati, propter imperfectionem potentiæ actũ elicientis, vt primi motus ſenſualitatis,qui deliberationẽ præcedũt, quamuis ſint in materia mortalis peccati. vnde ſunt uenialia per accidens, propter quod aduenientẽ conſenſu rationis deliberatæ, efficiuntur mortalia.

Peccatũ dicitur ueniale tripliciter.

Philoſo.

¶ Præterea ex tribus ſumitur ratio,cur peccatum mortale ad æternam obliget pœnam.Primò ex parte Dei,q infinitæ eſt maieſtatis & dignitatis,idcirco eius offenſa digna eſt pęna infinita:quia quo maior eſt is, in quem peccatur, eo enormiùs eſt peccatum,& maior pœna debetur. Secundò ex uoluntate peccantis,qui finem ſuæ dilectionis ſibi conſtituit, in eo in quo mortaliter peccat, pro quo etiam Deum contemnit. Quicunque autem aliquod ſummę diligit tanquam finem,uellet illi ſemper inhærere. ideo peccans mortaliter, illo actu voluntatis, eligit peccatum mortale, eligit peccato ſemper adhærere, niſi retrahatur per accidens timore pœnæ aut huiuſmodi aliquo: imò ſi inulte adhærere poſſet,ſemper adhæreret ideo peccat in ſuo æterno,eſtque dignus æterno ſupplicio: Tertiò ex ſtatu peccãtis.q peccando mortaliter gratia ſpoliatur, ſine qua non remittiť culpa &c.ut ſupra. Et qa peccator peccat in Deũ immenſum,meretur pęna acerbitate immenſam,cũq; in creatura eſſe nõ valeat qualitas intenſiuè infinita,recompenſatur per infinitã durationem acerbitas illa.Hæc Thomas Scripto.

Mortale. peccatum. cur obliget ad pœnã æternã.

¶ De his pleniùs ſcribit in prima 2.q 87. & ſup 4. atq; in Summa cõtra gentiles, vbi & aptiorẽ habet locum.idcirco hic tantundem tetigiſſe ſufficiat.

¶ Cõcordant Petrus,qui etiam quærit, Vtrũ auerſio, & 2uerſio ſint duo pc̃tã. Rñdet,auerſio à ſũmo bono, dupliciť ſumiť. Primò ſpãliter vt ab obiecto, put ſupra dixit Magiſter,qđ auertũ in Angelis, ſunt odio habere, ac inuidere, & talis eſt ſpãliter pc̃tũ.

Petrus. Quæſtio.

Alio modo generaliter, vt à fine, & ſic nominat formam peccati, quæ cum actu conuerſionis ad creaturam tanquàm cum materia ꝓpria facit vnum peccatum: quia conuerſio ad creata. non eſt pctm̄ niſi, inquantum priuat ordinem ad vltimum finem. Hæc Petrus.

Richar.

¶ Conſonat, & Richardus, adijciens, quòd in omni peccato mortali eſt conuerſio ad creaturam, intrinſeca peccato, vel præſuppoſita ab eodem, atque à Deo auerſio, non prout auerſio dicit inordinatum motum in Deum ſicuti in obiectum, cum talis auerſio ſit ſpecialis motus, & ſpeciale peccatū, vt Deum odire, & ei inuidere: ſed prout dicit receſſum, & elongationem à Deo, ſicut à termino à quo.

Richard. Quæſtio.

¶ Inſuper quærit Richardus, cum in peccato mortali ſint conuerſio, & auerſio, quid horum ſit priùs ordine naturæ. Reſpondet: Motus voluntatis, quo ad creaturam conuertitur, & à Deo auertitur, inordinatus eſt amor, reſpiciens creaturam vt terminum ad quem, & Deum vt terminum a quo, hinc ordine naturæ prior eſt comparatio illius amoris ad creaturam amatam, ſicut in terminum in quem tendit, quàm ad Deum, à quo ſub ratione, quæ eſt terminus à quo, voluntas ꝑ illum amorem recedit. Acceſſus quippe voluntatis ad creaturam per amorem, eſt cauſa receſſus à Deo. Qui etiam amor inordinatus, inquantum tendit in creaturam, eſt conuerſio: & inquantum voluntas per ipſum recedit à Deo, eſt auerſio, nec ſunt duo motus diſtincti realiter, ſed vnus diuerſimodè relatus, & ſumptus; ſicque in eodem actu peccati conuerſio ad creaturam, prior eſt ordine naturæ, quàm à Deo auerſio. Hæc Richardus.

Durand.

Pœna non ſemp commenſurat culpæ ſecundū durationem.

¶ Circa hæc etiam ſcribit Durandus. Quamuis ex culpa oriatur reatus pœnæ, vt iuſtitia reparetur per pœnam, quæ læſa fuit per culpam: tamen commenſuratio pœnæ ad culpam non attenditur quantum ad durationem, nec in diuino, nec in humano iudicio. Non enim, quia homicidium, ſeu adulteriū in breuiſsimo tempore committitur, propter hoc pœna momentanea puniť, ſed quandoq; perpetuo carcere, aut exilio, & aliquando morte: in qua non conſideratur mora occiſionis, ſed potius vt in perpetuum auferatur à ſocietate viuentium. Nec etiam proportionatur pœna culpæ, quantum ad acerbitatem ſic, vt ſolùm, tam intensè affligatur quis in pœna, quam intensè delectatus eſt in culpa. Nam multoplùs affligitur, qui propter homicidij crimen occidit, quàm homicidium committendo delectabatur: ideo illud in Apocalypſi.

Apoca. 18.

Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tm̄ date illi tormentum, & luctum: non eſt ſic intelligendum, quòd dolor pęnæ debet æquari delectationi culpæ, ſed quòd in generali ſicut excedit culpa culpam, ſic pęna pęnā: imò interdum quis magis delectatur in veniali, quàm in mortali. Itaque commenſuratio pœnæ ad culpam, attenditur ſecundum quantitatem iniurię, ſeu offenſæ illius, in quem peccatur, ſiue ſit perſona, ſiue res publica: quoniam culpæ debetur pœna, inquantum eſt iniuſta, culpa autem iniuſta eſt non ratione delectationis, aut morę, ſed ratione iniurię, lęſionis, ſeu oſtenſæ redundantis in alterū. Mortali ergo, non veniali, debetur pœna æterna. Quemadmodum enim in ciuilitate mundana is, qui totaliter ſubuertit, quantum in ſe eſt, pacem, & amicitiā ciuium, meretur totaliter extirpari à ciuilitate per mortem, exilium, carcerem, ſeu alio modo, q̄ pœna perpetua eſt ſecundum capacitatem ſubiecti, ſeu legis intentionem, ita vt talis nunquam reuocet ad

Pœna debet ęquari culpæ exponitur.

communitatis ſocietatem, in quam deliquit: ſic & in ciuilitate diuina, in qua homines congregantur per fidem, & charitatem, ille, qui quantum in ſe eſt, ſubuertit ordinem charitatis ad proximum, aut ſubiectionis ad Deum, meretur totaliter à ciuilitate hac extirpari per mortem damnationis æternæ, talis autem ſubuerſio fit per peccatum mortale. Verum in ciuilitate mundana mox pœna infligitur: in ciuilitate autem diuina miſericorditer expectatur, & vſque ad mortem pœnitentiæ locus conceditur. Hæc Durandus.

Durand.

¶ In cuius verbis aliqua continentur, quę patiunť inſtantiam, vt quòd ait culpam eſſe iniuſtam non ratione delectationis, aut moræ: imò delectari in malis eſt peſsimum, & præſertim grauat peccatum, vt Sanctus ait Bernardus.

Bernard.

Vnde de valde vitioſis fatetur ſcriptura. Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſsimis.

Prouer. 2.

Mora quoque aggrauat culpam, ꝓpter quod loquitur Ieremias: Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Et Iſaias aſſerit: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum.

Ierem. 4. Iſaias 5.

Porrò culpa eſt iniuſta, potiſsimè quia ꝯ increatæ iuſtitiæ rectitudinem agitur, ſeu contra diuinum præceptum. Imò ex valdè multis cauſis iniuſtitia culpæ penſatur, vt in libello de Enormitate peccati oſtendi.

¶ Sequiť textus; modi aūt, id eſt, ſpecies pctõrum, varias in ſcripturis habent diſtinctiones. In quo loco quidam incipiunt ſequentem diſtinctionem; quæ tñ communiter inchoatur infra, quo ſcriptum eſt, diſt præterea quoddam genus peccati. Quæ autem in paſſu præſto habentur, iam ſupra tractata ſunt pro maxima parte.

QVAESTIO IIII.

PRO maiore tamen elucidatione hic quæritur. *De diſtinctione ſeptem capitalium vitiorum. Vtrum conuenienter ſeptem eſſe dicantur.*

August. Arguitur primo contra veritatem.

¶ Videtur quòd non. Primò, quia ſecundum Auguſtinū libro de ciuitate Dei: Amor ſui creſcens, vſque ad contemptum Dei, eſt omnium vitiorum origo: quemadmodum amor Dei creſcens, vſq; ad contemptum ſui, eſt omnium bonorum origo.

¶ Secundò, capitale peccatum vocatur, ex quo plura alia oriunť, ſed vt teſtatur Sanctus Gregorius. Superbia eſt regina, caput & fons omnium vitiorū: ergo ipſa ſola eſt vitium capitale.

¶ Tertiò, fides eſt fundamentum omnis meritorię actionis: ergo infidelitas ei contraria eſt caput, fundamentum, & origo omnium vitiorum, quod etiam videmus ad oculum. Nempè qui fidem non habent prouidentiæ Dei, ac diuini iudicij, ſine freno grauiſsimè peccant. Vñ & in libro Sapientię legiť: Infandorum idolorū cultura, omnis mali principiū eſt, & origo.

Sapien. 14.

¶ Quartò, in Prouerbijs habetur: Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, atq; vt aſſerit Gloſſa, tanguntur ibi ſeptem capitalia vitia: quæ tamen ſunt alia à poſitis in hoc loco.

Prouer. 6.

In oppoſitum. Aquinas.

¶ In oppoſitum eſt, quod in textu habetur. Ad hoc Thomas reſpondet: Capitale vitiū appellať, ex quo alia oriunť, & in hoc differt capitale vitiū à radice peccati: qm̄ capitale peccatum eſt quoddam pctm̄. Radix aūt peccati propriè ſumpta, ſecundum quod radix huiuſmodi, non eſt peccatum. Porrò pctm̄ ex peccato oritur quatuor modis. Vnus modus eſt ex parte auerſionis, prout peccatum gratiam priuat, qua ſublata, homo mox ruit in culpam. Sed iſta

Peccatum oritur ex peccato quatuor modis.

origo

origo non eſt niſi per accidens, qm̃ primum pctm̃ cauſat ſecundũ, remouens prohibendo. caput verò deſignat originem per ſe. hinc vitiũ capitale nõ põt ꝓpriè dici hoc mõ. Alio mõ ex parte conuerſionis, ſecundũ qđ ex actu peccati relinquitur habitus, & ex habitu rurſum procedit actus. Nec ſecundũ iſtã originẽ vitiũ dr̃ capitale, quia hic nõ eſt origo peccati ex peccato directè, ſed habitu mediante. Tertiò vnum pctm̃ oritur ex alio, inquantũ vnũ alteri miniſtrat materiã, ſicut luxuriæ gula. Cumq́; res nõ habeat eſſe ſecundũ materiã, ſed ſecundum formã, ideo non complere oritur pctm̃ ex illo qđ ei materiã præſtat. Vñ nec in hoc mõ perfecta eſt ratio uitij capitalis Quartò oritur pctm̃ ex pctõ, qđ ordinatur ad finẽ illius ex quo oritur: vt cũ quis ad habendã pecuniã furatur, furtum ex auaritia naſcitur. Et qm̃ in moralibus ſpecies eſt à fine, ideo hęc eſt formalis & cõpleta origo peccati ex pctõ. Et ſecundũ hanc originẽ uitiũ propriè dr̃ capitale, ſaluaturq́; ibi metaphora capitis, ſecundũ qđ principẽ exercitur, caput exercitius appellamus: qm̃ princeps exercitius eſt, ad cuius bonũ totus exercitus ordinatur, ut 12. Metaphy. dr̃, Et ſic vitiũ illud ad cuius finem

Gregorius alia ordinantur, caput eorũ vocatur. Hinc Grego. uitia capitalia ponit quaſi duces exercitus; uitia verò q̃ naſcuntur ex illis, uocat illorũ exercitus, expo-

Iob 39. nens illud Iob: Audit clamorẽ ducum & vlulatũ eorum. Cumque fines appetibilior ſit his, quæ ſunt ad finẽ, oportet vt illa peccata præcipue capitalia nuncupenť, in quorũ fines appetitus corruptus eſt pronior tẽdere. huiuſmõi verò ſunt peccata, quæ circa principalia ſenſitiuarũ potentiarum obiecta verſanť, qa ex ſenſualitatis corruptione peccata in nobis naſcũtur. Porrò appetitus ſenſitiuus, in cõcupiſcilem, eſt delectabile, atque conueniens ſecundum ſenſum. Iõ peccatũ capitale in concupiſcibili exiſtens, aut ex hoc, ꝙ inordinatè deſiderat delectabile ſecundũ ſenſum, aut ex hoc, ꝙ inordinatè fugitiuus delectationis impedimentum. Si primo modo, hoc eſt dupliciter. Primò ex hoc ꝙ appetitus tendit in hoc quod eſt inordinatum ad delectabile, vt ſunt bona exteriora, & ita eſt auaritia. Secundò ex hoc ꝙ appetitus inordinatè tendit in ipſum delectabile ſenſus: perfecta aũt delectatio ſecundum ſenſum, eſt ſecundũ tactũ & guſtũ, prout guſtus eſt quidã tactus, quia eſt ſecũdũ applicationẽ rei ad ſenſum: iõ circa delectabile tactus, abſolutè eſt vnus vitiũ capitale puta luxuria. Et circa delectabilia guſtus, vt eſt tactus quidam, eſt aliud, ſcilicet gula. Verum ex eo, ꝙ inordinatè fugiť impeditiuũ delectationis ſenſibilis, q̃ eſt acedia, quæ ad ſpiritualis tædium boni, ſecundum qđ bonum illud impedit delectationẽ aliquam diſſolutam. At uerò obiectum iraſcibilis propriè eſt arduũ, magnũve aliquid, ad qđ nititur hõ: hinc capitale vitium in iraſcibili põt eſſe dupliciter. Primò ex hoc, ꝙ iraſcibilis inordinatè fertur in arduũ: & propriè eſt ſuperbia, vel inanis gloria. Secũdò ex eo, quòd contra tendit ad id, qđ eſt ardui impeditiuum: quod põt eſſe dupliciter, qm̃ impedimẽtum contra quod tendit, vel impedit directè in contrarium agendo, ſicut impugnans aliquem impedit eũ, ſicq́; eſt ira: vel indirectè, & ſic eſt inuidia, quæ eſt dolor de bono alterius, ſecundum quod æſtimatur impeditiuum excellentiæ propriæ. Præterea ad-

Auaritia trifariã ſumitur. uertendum quòd cupiditas ſeu auaritia tripliciter ſumitur. Primò pro paſsione ſeu pronitate ad paſſionem ex originali peccato relictam, & ſic non eſt peccatum, ſed radix peccati. Scđò pro inordinato appetitu cuiuſcunq; cõmutabilis boni ſiue ſciẽtiæ, ſiue honoris, ſiue pecuniæ aut cuiuſcunq; alterius, & ita eſt genus omnium uitiorũ, & idẽ, quod amor priuatus. Vñ ſuper illud ad Rom. Concupiſcentiã neſciebam loquitur Gloſſ. bona eſt lex, quæ dũ concupiſcentiam prohibet, omnia mala vetat. Tertiò pro inordinato appetitu exteriorum. ad vſum vitæ ſpectantium, & ita eſt ſpeciale peccatum. Superbia quoque tripliciter ſumitur. Primò pro habituali contemptu præcepti, ac præcipientis ex corruptione naturæ proueniens, ſeu ex quocunque creaturæ defectu. & ſic nõ eſt peccatum, ſed peccati initium. Secundò dicitur appetitus excellentiæ in quibuſcunque, & quia quicunq; appetit aliquid inordinatè, uult quodammodo in illo excellere, hinc ſuperbia ſic ſumpta, ferè ad omnia peccata eſt communis, prout eſt deſiderium excellentiæ cuiuſcunque. Tertiò, pro inordinato appetitu excellentiæ, cui honor debetur ſeu reuerentia, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Itaque ſi primo modo cupiditas, atque ſuperbia capiantur, ex ipſis oriuntur oĩa uitia tanquã ex initio ſeu radice, non ſicut ex capitali peccato. Secundo modo oriunť ex ipſis cũcta peccata, ſicut ſpecies ex genere. Sed tertio modo naſcũtur ex eis ſpecialia q̃dam peccata. Interdũ tñ oriũtur ex eis vniuerſa peccata, atq; frequentiùs ex aliquo eorũ omnia gignũtur peccata, quã ex aliquo aliorum, cuius ratio eſt communitas obiectorũ ipſorum, qa obiectũ auaritię, qđ eſt pecunia, promittit ſufficientiã in omnibus, quæ ſunt neceſſaria homini, hinc affectus facillime ĩclinatur ad eã. Similiter excellentia, q̃ eſt obiectũ ſuperbiæ, vr̃ eſſe bonũ homini magis ꝓpinquũ, ꝓp quod appetitus facilè inclinať in illã; imò magis, q̃ in auaritiã, quia pecuniã nemo diligit niſi ob aliud, quod per eam adipiſci intendit, vt 1. Ethico. dicitur: excellentia verò eſt quoddam ꝓp ſe deſideratum. Et per hæc patet ad primũ ſolutio, & etiam ad ſecundũ. ¶ Ad tertium reſpondeť, ꝙ fides eſt fundamentũ, inquantũ includit cognitionem, ex qua generať affectio infidelitas verò eſt cognitionis priuatio, idcirco nõ valet per ſe affectionem cauſare, ſed per accidens, ſicut remouẽs cognitionẽ, q̃ prohibet peccatũ per modũ quo ignorantia cã ẽ pcti, ſicq́; idolorũ coltura dr̃ oĩum malorum origo. Sed iſte non eſt modus, quo uitia ex capitalibus oriuntur. ¶ Ad quartum, quod vitium capitale ſumitur ibi pro uitio graui, quod pœna capitis eſt plectendum, & ita eſt æquiuocatio de capitali. Hæc Thomas in Summa. 1 Timo 6.

¶ Inſuper de his ſcribit diffuſiùs in prima ſecundæ q̃ſtione 84. primò quærens, Vtrum cupiditas radix ſit omnium peccatorum. Secundò, An ſuperbia ſit initium omnis peccati. Tertiò, An pręter hæc duo uitia ſint alia capitalia vitia. Quartò, q̃ & quot ſunt illa. Ad quorum primum reſpondens, narrat qualiter quidam cupiditatem accipiant tribus modis præfatis, & addit: Quamuis iſta ſint vera; tñ non videntur eſſe ſecundum intẽtionem Apoſtoli, qui ad Thimotheum dixit cupiditatem eſſe radicẽ omniũ vitiorum. Manifeſtè. n. loquitur contra eos, Qui cũ uolunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ laqueumq́; diaboli, eo quòd radix omnium malorum eſt cupiditas. Quo conſtat, eũ loqui de cupiditate, ſecundũ quod eſt inordinatus appetitus diuitiarum Hinc dicendum, quod cupiditas, prout eſt ſpeciale peccatum, radix eſt omnium uitiorum, ad ſimilitudinẽ radicis arboris, quæ alimentũ toti arbori præſtat. Videmus enim, qđ per diuitias homo facultatẽ acquirit perpetrandi quęcunq; peccata, Eccliã. 10.
iuxta illud. Eccleſiaſtis: Pecuniæ obediunt omnia.

¶ Inſuper

catum in ſpiritū ſanctū. Quidā dicunt oēm obſtinationē, & oēm deſperationē eſſe pec-
catum ī ſpiritū ſanctū. Quod ſi eſt, aliqn̄ illud pc̄m̄ remittit: q̄a multi ēt obſtinatiſsimi,
& deſperatiſſimi ꝯuertunt, vt Auguſtinus ait ſuper illū locum pſalm. Conuertam in ꝓ-
fundū in profundū maris i. eos, qui erant deſperatiſſimi. Et ibi: Mittit cryſtalū ſuū ſicut [Aug ſup. pſalm. 67.]
fruſtra panis i. obſtinatos facit aliorū doctores. Taliū conuerſio ibi ēt euidenter oſtendi
tur, vbi ait: Qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter, & eos, q̄ exaperant, q̄ habitant in [Pſalm. 147.]
ſepulchris. Secundū iſtos illud pc̄m̄ dr̄ irremiſſibile, nō quin aliqn̄ remittat, ſed, q̄a vix, [Pſal. 67.]
& rarò, & difficulter dimittit. Non. n. ſoluitur chryſtallus, niſi vehementi ſpiritus impe-
tu. Alij verò tradunt, non quālibet obſtinationē vel deſperationē appellari pc̄m̄ in ſpi-
tū ſanctum, ſed illā tm̄, quā comitat̄ īpœnitentia, q̄ ēt impœnitentiā dicūt eſſe pc̄m̄ in ſpi
ritū ſanctum. Sed q̄a Auguſtinus dicit impœnitentiā eſſe pc̄m̄ in ſpiritum ſanctū, cum ſic
obſtinatus eſt aliquis vt non pœniteat: diſcuti opꝫ, an aliud ſit obſtinatio, aliud impœni- [Aug de fi. de ad Petrum ca 3.]
tentia ſit in eo pc̄m̄, an idē, ſed diuerſis modis cōmiſſum. Secundū iſtos pc̄m̄ illud dr̄ ir-
remiſſibile, eo, quòd nūquā dimittatur. Vnde Auguſtinus ēt dicit, quòd hoc ſolū pecca-
tum veniā mereri nō poteſt. Et Hiero. quòd taliter peccans dignè pœnitere non pōt. Et
ideo rectè Iohānes dicit, vt non pro eo oret quis: quia qui ſic peccat, orōnibus eccleſię [Aug. ad Bon facūe epiſtol. 50.]
hic velim futuro iuuari non poteſt, habens cor induratum tāquam lapis, ſicut de diabo- [Hiero ſup. Marc. c 31.]
lo legitur. Poſt hanc vitam qui valde mali ſunt, meritis eccleſiæ iuuari non poſſunt. [1. Iohan. 5.]

C *Qualiter accipitur peccatum in ſpiritum ſanctum.*

Eſt ēt alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim pc̄m̄ Auguſtinus diffniens in li. de ſer [Aug lib 1. de termone dñi in monte.]
dñi in mon. ait; Pc̄m̄ ad mortē eſt, cū poſt agnitionē Dei ꝑ grām Chriſti oppugnat aliq̄s,
fraternitatē, & aduerſus ipſam grām, qua reconcillatus eſt Deo, inuidiæ facibꝰ agitat̄, ꝙ
fortaſsè eſt peccare in ſpiritum ſanctum, quod pc̄m̄ dr̄ non remitti, non q̄a non ſit igno
ſcendū peccanti, ſi pœniteat: ſed, q̄a tanta eſt labes pc̄ī illius, vt deprecādi humilitatem [Matt. 27.]
ſubire non poſſit, etiā ſi pc̄m̄ ſuū mala ꝯſcientia agnoſcere, & enunciare cogat̄: vt Iu-
das cū dixit, peccaui: facilius deſperās cū currit ad laqueū, q̄ humilitate veniā peteret,
ꝙ ꝑꝑ magnitudinē peccati iā ex dānatione pc̄ī talis habere credendū eſt. Ecce q̄dā aſſi
gnatio pc̄ī in ſpiritū ſanctū vel ad mortē, hic poſita eſt, q̄a illud pc̄m̄ eſſe tradit oppu- [Aug. lib retr. c. 19.]
gnatio fraternitatis poſt agnitionē, & inuidentia gratię poſt reconciliationē, ꝙ ſpecies
q̄dā obſtinationis intelligi pōt. Illā tn̄ diffinitionē Auguſtinus in li. Retrac. rememorās,
aliq̄d adijcendū ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperit, ita dicens; Qđ q̄dem non ꝯfirma
ui, q̄m̄ hoc putare me dixi Sed tn̄ addendū fuit, ſi in hac ſcelerata mentis ꝑuerſitate fi-
nierit hāc vitā, q̄m̄ de quoq; peſſimo in hac vita ꝯſtituto nō eſt deſperādū, nec ꝓ illo im
prudenter orat̄, de quo non deſperat̄. His verbis inſinuatur, pc̄m̄ p̄miſſa definitione de-
ſcriptū, tūc ſolū debere dici ad mortem, vel in ſpiritū ſanctū, cū nō habet comitem pœ [1. Iohan.]
nitentiā, nec de aliquo peccatore deſperādū eſt in hac vita, & iō ꝓ oī eſſe orandū. Vn̄ il
lud Iohannis, Non ꝓ eo dico, vt, q̄ oret: ſic accipiendū vr̄, vt ꝓ aliquo peccante ad mor-
tem, vel in ſpiritū ſanctū, poſtquā finierit hanc vitam, nō oremus. Dū aūt in hac vita eſt,
nec pc̄m̄ illius iudicare, nec de illo deſperare, ſed ꝓ illo orare debemus. Vn̄ Auguſt. de
verbis dñi de impœnitentia, q̄ eſt blaſphemia in ſpiritū ſanctū, ſic ait: iſta impœnitentia [Auguſt.]
quandiu q̄ſq; in carne viuit, non pōt iudicari. De nullo. n. deſperādū eſt, quandiu ad pę
nitentiā patientia Dei adducit. Paganus eſt hodie, Iudæus infidelis eſt hodie, hr̄ticus eſt
hodie, ſchiſmaticus eſt hodie: q̄d ſi cras amplectat̄ catholicam ſidē vel pacem, & ſequat̄
catholicam veritatem? Quid ſi iſti quos in quocunq; gn̄e erroris notas, & tanquam de-
ſperatiſſimos damnas, an̄ quàm finiant iſtam uitā, agunt pn̄iam, & inueniunt ueram re [1 Doc. 4.]
quien, & vitam in futuro? Nolite ergo an̄ tp̄s iudicare quemquam. Ex his oñdit̄, pro ſin
gulis peccatorib. in hac vita eſſe orandū, nec de aliquo eſſe diffidendū q̄a ꝯuerti poteſt,
dū in hac vita eſt, q̄a nō pōt ſciri de aliquo, vtrū peccauerit ad mortem vel in ſpiritū sā
ctū, niſi ab hac vita diſceſſerit, niſi forte alicui ꝑ ſpiritū ſanctū mirabiliter reuelatū fue-
rit. Ex p̄dictis aliquatenus capi pōt, qūo accipiat̄ pc̄m̄ in ſpiritū ſanctum, ſ. inuidentia
gratiæ fraternitatem īpœnitenter oppugnans, q̄ vtiq; obſtinatio eſſe vr̄, & oīs īmpœniten
tis obſtinatio, atq; deſperatio. Nontandum verò eſt, quòd nō oīs, q̄ non pœnitet, īpœni-
tens dici pōt, q̄a impœnitentia ꝓpriè obſtinati eſt, & ut q̄dam volunt, etiam deſperati,

D *Alia aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctum.*

De hoc quoq; pc̄ō in ſpiritū ſanctū Ambroſius ī li. de ſpū ſc̄tō, differens, diffinitā aſſigna [Ambr li. 1. de ſpū ſancto cap 3. Matt. 12.]
tionē tradit, dicēs, Cur dn̄s dixerit, Qui blaſphemauerit in filium hominis, remittetur
ei: qui autem blaphemauerit in ſpiritum ſanctum, neque hic neque in futuro remit-
tetur ei, diligenter aduerte, nunquid alia eſt oſtenſio filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut
vna* dignitas, ſic vna iniuria. Sed ſi q̄s corporis ſpecie deceptus humani, remiſſius aliq̄d [*diuinitas]

ſentit

ſentit de Chriſti carne, quã dignũ eſt, habet culpã: non eſt tñ excluſus à venia. Si qs verò ſancti ſpũs dignitatẽ, maieſtatẽ, & prãtẽ abneget: ſempiternã, & putet non in ſpiritu Dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub. nõ pôt ibi eſſe * exortatio veniæ, vbi ſacrilegij plenitudo eſt. Satis hic aperte explicaẽ, qd ſit pctm̃ ĩ ſpũm ſctũ. Qđ illi Aug. deſcriptiõi ɔgruere vr̃, qua illud pctm̃ dr̃ eſſe inuidentia grẽ oppugnãs frnitatẽ. Qui eñ poſt cognitionẽ veritatis ſctĩ ſpũs veritatẽ negat, eiusq; opa dicit eſſe Beelzebub, pţãri, bonitati, & gratiæ Dei inuidere nõ dubitaẽ. Nõ itaq; diſtinctio illa verborũ ſic accipiẽda eſt, quaſi triũ pſonarũ diuiſæ ſp ſint offenſæ, ſed ibi peccatorũ gña diſtincta ſunt. Pctm̃ .n. in patrẽ id intelligiẽ, qđ fit p infirmitatẽ, qa patri ſcriptura frequenter attribuit potentiã. Pctm̃ in filiũ, qđ fit p ignorantiã, qa ſapientia filio attribuiẽ. Tertiũ expoſitum eſt. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facile veniam adipiſcitur, ſed non ille, qui peccat in ſpiritũ ſanctum. Cum aũt vna ſit potentia, ſapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas ſæpius aſſignetur, ſuperiùs dictum eſt.

* exortatio.

Aug. lib. 1. de ſermone dñi in

Summa diſtinctionis 41.

POST quã in quibuſdã diſtinctionibus iã actũ eſt de peccato in gñali, & de vitiorũ initio & radice, diuiſionibusq; pcti: hic nunc agiẽ de grauiſſimo gñe pcti, & de ſpecieb⁹ ipſius, hoc eſt, de pctõ in ſpm̃ ſctm̃, de quo in litera diffuſè tractat, primò ex ſcripturis pbãdo, eſſet tale pctm̃. Deinde inquirit, q̃ & quot ſint illa, qualiter ẽt diuerſimode dicaẽ peccatũ in ſpm̃ ſctm̃, atq; de varia aſſignatione huius peccati.

QVAETIO. I.

HIc q̃rit, *An aliqđ ſit peccatũ in ſpũm ſanctũ, & q̃ ſint huius vitia.* ¶ Vr̃, ꝙ nullũ ſit pctm̃ in ſpm̃ ſctm̃, qa pctm̃ in ſpm̃ ſctm̃ irremiſſibile noĩatur: oẽ aũt pctm̃ pñtis vitæ, remiſſibile eſt: aliqn deſpandũ eſſet, nec mors eſſet termin⁹ merendi, ac demerendi: ɔ̃, quod loquiẽ Damaſcen⁹. Quòd in angelis fuit caſus, hoc in oĩbus mors. Si rñdeaẽ, ꝙ pctm̃ tale vocaẽ irremiſſibile, qm̃ valde difficulter, ac raro dimitteẽ: ɔ̃ hoc apparet eſſe, ꝙ p Iezechielẽ dñs pteſtaẽ: In quacunq; hora peccator ingemuerit, oĩum iniquitatũ ei⁹ non ampli⁹ recordabor. ¶ Secundò, qcũque verã habet cõtritionẽ, veniã, ac grãm à Deo cõſequitur: nullum ergo peccatũ irremiſſibile eſt cenſendũ. Tertiò, dictũ eſt, ꝙ peccatũ grauitatẽ ſortitur ex parte eius, in quẽ peccatur, ſed ſpũs ſctũs non eſt maior pr̃e, aut filio, ergo non eſt grauius peccare in ſpm̃ ſctm̃, q̃ in pr̃em, aut filiũ: imò cum ſup glorioſiſſimæ trinitatis ſit vna maieſtas, qcunq; peccat in vnam increatam pſonam, peccat in totã ſuper digniſſimã trinitatẽ, & ita nõ erit aliquod ſpãle pctm̃ in ſpm̃ ſctm̃. ¶ Quartò, in litera dr̃, ꝙ pctm̃ in ſpm̃ ſctm̃ eſt, dũ qs ex certa peccat malitia, ita, ꝙ ſibi placet ipſa malitia in ſe, & ſm̃ ſe: ſed taliter nemo peccat, cũ bonũ ſi appetitus obiectum, atq; vt diuinus Dionyſius teſtaẽ. Nullus reſpiciens ad malũ operaẽ.

Arguitur primo cõtra veritatem.

Matth. 12.

¶ In oppoſitũ ſunt q̃ hñtur in textu. Ad hęc Alexãder rñdet. Peccatũ in ſpm̃ ſctm̃ dupliciter dr̃. Primò ſcđm quoddã gen⁹ pcti. Primo mõ pctm̃ ĩ ſpm̃ ſctm̃, eſt quocunq; mortale pctm̃ ex certa malitia e ũ priuatia mẽtis: Alio mõ ſcđm. Auguſtinũ, non quodcunq; peccatũ eſt in ſpm̃ ſctm̃; ſed non quo p ſe ipugnaẽ grã ſpũs ſancti, in qua, & per quam ſit peccatorum remiſſio. ſicq; peccata quædam dicuntur ſpecialiter eſſe in ſpiritum ſanctum, vt impugnatio agnitæ veritatis, & inuidẽtia fraternæ grẽ, ac alia quædam, & ita videtur loqui. Auguſtinus de peccato in ſpiritũ ſctm̃ in libro de Blaſphemia. Hinc, & alibi loquitur Auguſtinus: Peccatum in ſpm̃ ſctm̃, ẽ perſeuerans duritia cordis impœnitentis, Et rurſus, Peccatum in ſpm̃ ſctm̃ eſt conſuetudo peccãdi, qua D i metus amittitur. Intelligendũ eſt de peccato in ſpiritum ſanctum prout ſupponit aliud genus peccati, cum aditione ſuper addita. Obſtinatio aũt dupliciter ſumitur. Primò vt conditio quædã mortalis peccati, cum quis perſeuerat, aut induratur in illo, ſicq; peccatum in ſpiritum ſanctum pront addit ſuper aliud genus peccati, dicit obſtinationem cum certa malitia, quæ eſt cauſa illius, nec tota ratio peccati in ſpm̃ ſanctum eſt pſeuerans duritia, nec peccans ex ĩfirmitate, ſi obdureẽ neq; pœniteat pſeuerantẽ hẽt duritiã cordis impęnitentis, Sed peccatum in ſpiritum ſanctũ put diuiditur ɔ̃ pctm̃, ex infirmitate, & ignorantia, dicit induſtriã, ſeu certã malitiã tanq̃ cãm peccati. Scđo obſtinatio appellaẽ propoſitũ, ſeu voluntas pſeuerandi in duritia cordis impęnitentis, ſicq; eſt diſtincta ſpecies pcti in ſpm̃ ſcm̃, & pôt eſſe cũ alijs pctis, & ſine illis. ¶ Scđo q̃rit, An pctm̃ in ſpm̃ ſctm̃ ſit idem, ꝙ pctm̃ ad mortẽ. Dicendũ, ꝙ pctm̃ ad mortẽ multipliciter dr̃. Primò vt ſit idẽ, ꝙ pctm̃ mortale, ſcđm illud. 1. Iohannis: Oĩs iniquitas eſt pctm̃ ad mortẽ. Scđo p oĩ peccato, in quo qs moriẽ. Tertiò p pctõ, qđ diſponit ad inexcuſabilitatem, vt dum poſt veritatis agnitionem quis impugnat fraternitatem, gratiamve fraternam. Dicendum ergo, ꝙ primo mõ peccatum in ſpiritum ſanctum, eſt peccatum ad mortem, non econuerſo. Si verò peccatum ad mortem ſumatur ſcđo modo, poteſt dici peccatum in ſpiritum ſanctum, ſecundum aliam rationem peccati in ſpiritũ ſanctum, ſed non omne peccatum in ſpiritum ſanctum dicetur peccatum ad mortem. Si verò tertio modo accipiatur peccatum ad mortem, ſic videntur realiter eſſe idem, q̃uis differãt ratione. Dicitur namq; peccatum in ſpiritumſanctum propter impugationem gratiæ qua fit peccati remiſſio. Peccatum verò ad mortem, qm̃ quaſi irremediabiliter diſponit ad pœnam. Deniq; ſex ponuntur differentię ſeu ſpecies peccati in ſpm̃ ſctm̃, videlicet: Deſperatio, præſumptio, inuidentia frnæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, obſtinatio, & impœnitentia. Quod enim deſperatio ſit peccatum in ſpiritũ ſanctum, habetur in Gloſſa ad Romanos ſuper illud, Secundum duritiam, &c. Idem patet de præſumptione, & deſperatione per Auguſtinum in lib. de fide ad Petrum, quo dicitur. Sicut miſericordia ſuſcipit, abſoluitq; cõuerſos, ita iuſtitia repellit, punit obſtinatos, quidam verò deſperant de indulgentia peccatorum, quidam autem ſperant ſine meritis de mia Dei pſumentes: peccant in ſpiritũ ſanctũ. Ex quo habetur, ꝙ pſumptio eſt pctm̃ in ſpm̃ ſanctum. Quòd itẽ inuidentiã, ſeu impugnatio fraternæ grẽ ſit peccatũ in ſpm̃ ſctm̃, patet per Auguſtinum in libro de ſermone dñi in monte: quo ait: Paulus apoſtolus non orauit pro Alexandro, quoniam inuidẽtiæ facibus fraternitatem impugnãdo peccauerat, Et denuo, Hoc eſt peccare in ſpm̃ ſctm̃, per malitiã, & inuidẽtiã impugnare frnã charitatẽ poſt ac-

ceptam

ceptam ſanctis ſpiritus gratiam. Demũ, quòd impu-

Mat. 12. gnatio agnitæ veritatis ſit peccatũ in ſpiritum ſanctũ, aſſerit Auguſtinus in libro de vnico baptiſmo. De obſtinatione quoq; idẽ teſtat̃ in Enchiridio hoc ipſum aſſeritur in Gloſſa ſuper Matthæum de impœnitẽtia, ſuper illud. Spiritus blaſphemiæ, non dimittur. &c. ¶ Præterea ratio, quod hæc ſex aſsignantur peccata in ſpiritum ſanctum, eſſe poteſt. Peccatum enim in ſpiritum ſanctum opponitur gratiæ ſpiritusſancti, per quã eſt vnitas eccleſiæ, in qua fit peccatorum remiſsio, ſed ad hoc, quod iſte effectus ſequatur ex gratia illa, multa ſunt per ſe adiuuantia, duo videlicet ex parte Dei remittentis, alia ex parte eius, cui fit remiſsio, duo quoq; alia ex parte proximi. Ex parte Dei remittentis, eſt miſericordia cũ iuſtitia. Contra iuſtitiã Dei extat præſumptio, cõtra miſericordiam Dei, ſeparatio. Qui enim præſumit cum ſuis demeritis, ponit Deum eſſe iniuſtum, qui verò in hac vita deſperat, ponit Deum eſſe immiſericordem. At verò ex parte eius, cui fit remiſsio, duę requiruntur diſpoſitiones, quæ ſunt, commiſſa deflere, & deflenda non committere. Contra quæ duo ſunt, duæ ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum, vtpote impœnitentia, & obſtinatio: quia per impœnitentiam proponit deflenda committere, & per obſtinationem commiſſa non plangere. At contra ea, quæ reſpiciunt proximum, eſt inuidentia fraternæ gratiæ, qua deordinatur affectus: & impugnatio agnitæ veritatis, qua deordinatur intellectus. Motiuum enim ad remiſsionem, eſt amor agnitæ veritatis, per quam ordinat̃ intellectus: amorq; fraternæ gratiæ, per quam ordinatur affectus. Aliter quoq; poſsũt hæ ſpecies accipi; Vt pugnatio veritatis agnitæ reſpicit effectũ ſpiritus ſancti in intellectu, inuidẽtia fraternæ gratiæ impugnet effectũ ſpiritſancti in voluntate. Motiuum autem ad remiſsionem peccatorum, eſt vt diligamus per fidem operantem, & per dilectionem, per quam eſt vnitas membro-

Quæſtio. rum eccleſiæ. ¶ Amplius, ſi quæratur, cui gratiæ ſe opponatur peccatum in ſpiritum ſanctum, an ſcilicet gratiæ innocentiæ vel gratię baptiſmali: dicendum, quòd gratiæ pęnitentiali, per quam fit reparatio a lapſu peccati actualis mortalis. Verum huic gratiæ opponitur aliquid dupliciter. Primò, quia expellit eam, ſicq; omne peccatum mortale actuale, perpetratum poſt iniunctam pœnitentiam, aut prę habitam contritionem, opponitur gratiæ illi. Secundò, quoniam maximè contrariatur, & impedit, vt homo non conuertatur ad pœnitẽtiam, nec ad gratiam illam pertingat, & ita peccatum in ſpiritumſanctum opponitur gratiæ illi. ¶ Poſtremo peccatũ in ſpiritumſanctum aliquo modo remiſsibile eſt, & aliquo modo irremiſſibile. Remiſsibile quippè eſt ex parte omnipotentiæ Dei remittentis, & etiam quoniam poteſt homo inde pœnitere, excepta finali impęnitentia. Remiſsibile quoq; vocatur, quia ſecundum eſſe finibile eſt, niſi fuerit cauſa in alio, vtpote vt voluntate peccatoris. Dicitur autem irremiſsibile, quòd per ſe contrariatur gratię remiſsionis, ſicq; finalis impęnitentia irremiſſibilis nuncupatur. Et item, quòd inhabile eſt remitti, & ſic obſtinatio irremiſſibilis perhibetur. Rurſus irremiſſibilé dicitur, quod indignum eſt remitti, quoniam tollit adminiculans remiſſioni, ſicq; inuidentia fraternæ gratiæ eſt irremiſſibilis, vel quia non habet colorem excuſationis ſicut, quæ ſiunt ex infirmitate, aut ignorantia, & ita peccatum in ſpiritum ſanctum eſt, quod eſt ex certa malitia, aut induſtria Quod verò dixit ſaluator, quòd peccatum in ſpiritumſanctum non habet remiſſionem in hoc ſeculo; neq; in futuro, non eſt intelligendum, quòd Mat. 12.

peccatum mortale poſt vitam hanc dimittatur, quo ad culpam: poteſt tamen quo ad pœnam, imò ſic ignoſcit ei, q pœnitet, & nõ ſatisfacit, ſatisfaceret in ſe- Bonauen.

culo iſto. Hæc Alexander in quibus, & dicta Antiſiodorenſi. continentur. ¶ Denlq; Bonauentura eadem exprimit alijs verbis: Peccatum inquiens, in ſpiritum ſanctum, eſt genus diſtinctum ab alijs generibus peccatorum triplici ratione. Primò ratione ſui principij. Secundò, ratione ſui oppoſiti. Tertiò, ratione ſubſtrati actus. Ratione principii, quia peccatũ in ſpiritumſanctũ dicendũ eſt omne illud quod procedit ex certa malitia ſeu induſtria. Ratione ſui oppoſiti, quia opponitur gratiæ pœnitentiali. Ratione actus ſubſtrati, quia cum ſit gratiæ impugnatiuum, & malitia ſit in ſpiritu ſecundum ſe, peccatum in ſpiritumſanctum conſiſtit circa actum ſpiritus ſeu mentis, vt patet in deſperatione, & obſtinatione. Hinc peccata carnalia, quæ in actibus carnis conſiſtunt, dici nequeunt peccata in ſpiritumſanctum. Eſt quoq; peccatum iſtud grauiſſimum, quia natura maximè lædit, non ſolum ei auferens ſanitatem ſpiritualem, imò, & viam pręcludens, nec vllum excuſationis habens colorem: præſertim cum ſit ex malitia atq; induſtria, quia tunc peccat quis in ſpiritum ſanctum, quando mouetur ad malum ſcienter, ſciens ſe moueri ad malum. Hinc peccatum in ſpiritum ſanctum, eſt malitia cõflata ex concurſu malitiæ ex originali peccato contractæ, actualis quoq; malitiæ coniunctè induſtriæ: propter quod dicitur eſſe non ſolum ex malitia, ſed ex certa malitia. Malitia verò ex originali contracta, nõ excuſat nec minuit hoc peccatum, ſicut ignorantia, & infirmitas: quia malitia illa extat in voluntate, & ſuadet ei, nec minuit rationem volũtarij. Hinc iſtud peccatum maximè oculos Dei offendit, vnde, & irremiſſibile dicitur: quia vix, & rarò, ac difficulter dimittitur. Et vt aliqui dicunt, irremiſſibile eſt: quoniam ex ſe ineptitudinem habet ad hoc qđ remittatur. Porrò impœnitentia dupliciter ſumitur. Primò propoſito non pęnitendi, & hoc aliquo modo poteſt remitti, quia propoſitum poteſt mutari. Secundò pro continua permanentia in peccato vſq; in finem vitæ incluſiuè, & ſic ſimpliciter eſt irremiſsibilis. Amplius, quoniam fere omnes, actus, qui procedunt ex certa malitia queunt procedere ex infirmitate, & ignorantia, & nomina peccatorum imponuntur ab actibus, homo nullum nomen ſpecierum peccati in ſpiritumſanctũ, impoſitũ eſt alicui earum, ſecundum quod eſt præcisè pctm̃ in ſpiritumſanctum. Vñ in omnibus illis neceſſaria eſt generalis iſta diſtinctio, quod ſex noĩa iſta deſignant peccata in ſpiritumſanctum, prout ex certa malitia oriuntur, & non ſecundum quod ex infirmitate vel Ignorantia naſcuntur. Verbi gratia: deſperatio interdum venit ex paſſ laomitate, ita q deſperans, in ipſa deſperatione non habet, nec inuenit cõplacentiã, imò dolet, ac vlcitur p eam, & ita non eſt peccatũ in ſpũm ſanctũ, ſed prout quis diffinitiuè diffidit, inſtar Caio, quaſi abſcondens ſe a facie domini. Nam hoc eſt in contumeliam miſericordiæ Dei, cui ſuam præfert, ac præponderare putat iniquitatem. Inſuper veritas poteſt tripliciter intelligi impugnari. Primò propter ipſam veritatem, & ſic nemo eam impugnat, cum omnes homines naturaliter ſcire deſiderent Secundò propter dicentem. Tertiò propter effectum ſequentem hisq; duobus modis poteſt impugnari

gnari

gnari non ſolum ex malitia certa, ſed idem ex infirmitate, & ignorantia, ſiue ad ſui excuſationem, ſiue ad alterius confuſionem. Item dupliciter poteſt inuidere gratiæ alienæ. Primò, prout æſtimatur minoratiua proprij boni, ſeu propriæ famæ, laudis, aut gloriæ, & ita eſt peccatum capitale. Secundò, quoniam oculus animæ ita eſt deprauatus, vt ſicut non videt bonum in ſe, ſic, nec in alio velit videre, & ſic eſt peccatum in ſpiritumſanctum, oriturq́; ex mera corruptione, atq́; malitia voluntatis, quæ intantum guſtum eius peruertit, vt bonum apparere faciat malum, & malum bonum. Sic, & impœnitentia dupliciter dicitur, vtpote priuatiuè, & contrariè. Priuatiuè non eſt peccatum in ſpiritumſanctũ, qa non ponit nouum peccatum, ſed dicit conditionem ſeu circunſtantiam præcedẽtis peccati. Contrariè verò ſumpta, eſt peccatum in ſpiritum ſanctum ſecundũ modum expreſſum. Hæc Bonauentura in diuerſis quæſtionibus, quas hic mouet.

¶ Circa hęc ſcribit Thomas. Peccare in ſpiritum ſanctum cõtingit dupliciter. Primò, quia Peccatur contra eius perſonam. Secundò, quia contra attributum ipſius. Peccat autem ꝯ perſonam ſpiritusſancti, qui male ſentit de ipſo, vt qui dixerunt eum patre, filioq́; minorem, ac creaturam, quòd infidelitatis eſt vitium. Peccare verò ꝯ attributũ ſpiritusſancti, quod eſt bonitas, eſt peccare ex certa malitia: ſicut peccare in patrem, eſt ex infirmitate peccare. Peccare in filium, eſt ex ignorantia trãſgredi. Quorum differentia accipi poteſt ex quinto Ethicorum, quo ait Philoſophus, quòd tribus modis contingit peccatum. videlicet ex ignorantia, eſt paſſione, ſeu infirmitate, & ex electione. Veruntamẽ malitiã ſub ratione malitiæ nemo vult, ſed ſecundũ quod peccatum putatur bonum peccanti, quaſi quietans appetitum eius corruptum, pp hoc, quod ſecundũ ſe deſideratur. Hoc ergo peccatum in ſpiritum ſanctum, eſt ſpeciale genus peccati. Nempe, quod aliquis ex certa malitia electione, ſeu deliberatione eligat actum peccati, nulla paſſione impulſus, cõtingere poteſt dupliciter. primò per poſitionem alicuius in eligente, Per quod inclinatur in talem actum, vt qui peccat ex habitu vitij, aut virtutis. Secundò, quando volũtas reijcit illud, per quod à peccato retrahi poſſet, vt qui abijcit ſpem futuræ remunerationis, aut timorem futuræ dãnationis. Sumendo aũt peccatum ex electione primo mõ, non eſt ſpeciale peccatum, ſed circunſtantia quædã peccati, vt qđ peccatum procedit ex habitu, quod in oĩ vitiorum genere contingit, Secundo aũt mõ eſt ſpeciale peccatũ, quoniã ſpeciale peccatũ vocatur ex ſpeciali obiecto. Hoc verò eſt ſpeciale voluntatis obiectũ in quo peccatur, videlicet, quod natum eſt à peccato retrahere, cui voluntas diſſentit ſponte ab ipſo diſcedẽs. Peccatum itaq́; in ſpiritumſanctum, non propriè dr̃ illud, quòd ex electione ꝓcedit primo mõ, ſed mõ ſecundo, quia peccata. ſpecificantur, ac noĩantur ab obiectis, habetq́; hoc peccatum obiectum, vt patuit ſpeciale. Cum autem, quis peccat hoc ſecundo mõ ex electione, quod eſt propriè peccatum in ſpiritum ſanctum, ſunt ibi duo actus, quorum vterq́; peccatum eſt, & primus eſt cã ſecundi, verbi gratia. Aliquis vno actu volũtatis ꝓmia æterna contemnit, eorum ſpem abijciens a ſe, atq́; in hoc ipſo eſt peccans. Et quia deſperat de præmio, incidit in actũ fornicationis, qui actus prouenit in eo ex certa electione pp actum pręcedentem. Vnde cum dr̃ peccatum ex induſtria, ipſa induſtria, quæ notatur cã eſſe peccati, eſt quoddam peccatũ, & eſt determinatũ genus peccati, & propriè peccatum in ſpiritum ſanctũ, & actus ſecundus ex illa proueniens, nõ eſt peccatũ in ſpiritum ſanctum niſi forte ſecundum quod actus primus manet in eo. Præterea ſicut ex textu colligitur de peccato in ſpiritũ ſanctum, eſt duplex opinio. Quidã namq́; ſumentes impœnitentiam ꝓut eſt circunſtantia peccati, aſsignant quinque ſpecies peccati inſpiritum ſanctũ, quæ ſupra annumeratæ ſunt impœnitentiæ, dicentes nullam illarũ habere completè rationem pcti in ſpiritũ ſanctum, niſi ei iungatur impœnitentia illa, ſicq́; dicunt pctm̃ in ſpiritum ſanctum, ſimpliciter, & oĩno irremiſſibile eſſe. Quæ opinio non vr̃ idonea eſſe, quia ſic oẽ peccatum vſq́; ad mortem continuatum incluſiuè, eſt irremiſſibile. Ideo alia poſitio eſt ſex eſſe ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum, ſicut præhabitum eſt, quę poſitio verior, reputatur Hæc Thomas in Scripto. Concordant Albertus, Petrus. Richardus. Præterea quæritur, An peccatum in ſpiritum ſanctum, exiſtat grauiſsimum. Ad qđ Petrus: Quemadmodum morbus corporalis, ita, & ſpiritus poteſt dici vnus alio grauior dupliciter. Primò ratione maioris lęſionis, ſecundo ratione difficilioris reparationis. Ratione maioris lęſionis dupliciter. Primò intenſiuè, quia plus tollit de bono intenſiuè. Secundò extenſiuè, quoniam plura bona tollit, ſic ergo tripliciter poteſt peccatum peccato grauius dici. Primò ratione maioris læſionis, ſecundo ratione læſionis vniuerſalioris, tertiò ratione difficlioris reparationis. Primo modo peccatum in ſpiritum ſanctum grauiſſimum eſt, quia plus opponitur bonitati, vnde plus priuat de bono naturali. Tertio quoq́; modo grauiſſimum eſt, quoniã nihil, aut minus habet excuſabilitatis, plusq́; habet adhæſionis, quia voluntas pertinaciter illi malo adhæret. Secundo modo quædam alia peccata ſunt grauiora, vt malum infidelitatis, quod auſert fundamentum totius boni, & ex conſequenti omnia bona Similiter peccatum primorum parentum, quod iñ non fuit peccatum in ſpiritum ſanctum, quod nõ habet locum in ſtatu naturæ corruptæ. Hæc Petrus.

Rurſus hic quæritur, *An peccatum in ſpiritũ ſanctum neceſſariò præſupponat aliud peccatum.* Ad quod idem Petrus reſpondet: Sicut in alijs contingit peccatis, ita, & in peccato in ſpiritum ſanctũ in alijs quippè peccatis, quædam ſunt peccata per ſe, vt fornicari: quædam verò peccata ſunt, quæ ſuper alia fundantur, tãquam ſuper materiam, vt gloriari de fornicatione. Similiter peccata in ſpiritum ſanctum quædam ſunt ſpecies per ſe ſicut præſumptio, inuidentia fraternæ gratiæ, impugnatio agnitæ veritatis. Quædam autem, quæ alia peccata pro materia habent, vt deſperatio, obſtinatio, impœnitentia: quæ tria præexigunt aliam culpam, non prima tria. Hæc Petrus. In cuius cõpendioſo reſponſo, continetur Richardi reſponſio.

¶ Porrò Thomas plenius Inquens: In peccatis, ait quorũ vnum ex alio naſcitur, cõſideratur non quid ſemper, ſed quid ut inpluribus fiat, propter aptitudinem quandam, quam vnum peccatum habet, ut ex alio frequentius oriatur, ſicut fraus dicit auaritiæ filia, quæ tamen ex fornicatione, aut alio uitio poteſt oriri, illud uerò peccatum aptitudinem habet ut aliud exipſo gignatur, cuius obiectum eſt amplius appetibile, utpote, quod maiorem habet apparentiam boni. Hinc peccatum cuius obiectum maximè recedit a ratione boni, minime poteſt eſſe primum, ſed quaſi ſemper, aut frequentius ex alio oritur, & tale eſt. peccatum in ſpiritum ſanctum

ctum.Hinc ſæpius, & quaſi ſemper alia peccata ſeqtur attñ non ſic,quin poſſibile ſit hoiem in primo actu in ſpiritũ ſanctũ peccare,p̃cipuè in duabus ſpeciebus huius peccati,videlicet i impugnatione agnitæ ueritatis, atque in inuidentia gratiæ, qua ſumus reconciliati,quia hæ ſpecies maiorem videntur habere diſtinctionem ab alijs.Nihilominns qnoq; hoc contingit in alijs peccatis,quæ ſunt in ſpiritum ſanctum,ſi diligenter conſiderẽ.Poteſt etenim aliquis inſpectis diuerſorũ hominum ſtatibus. abijcere ſpẽ futuræ gloriæ pp difficultatem pertingendi ad eã, & pp delectationes eorũ,qni de ipſa non curant:cõſimiliter in hnc firmare animum ſuum , ut ſuam in omnibus uoluntatem ſequatur,quod eſt obſtinationis,& ita de alijs.Hæc Thomas in Scripto. ¶ Porrò

Bonauen. Bonauentura conſentit primæ poſitioni a Petro inductæ,Quædam ſnnt,inquit,ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum,quæ nullo modo poſſunt eſſe ſine peccato præambulo,ut obſtinatio, deſperatio , finalis impœnitentia. Hæc namque reſpiciunt peccatum præambulum,ſicut materiam,circa quam, & ut cauſam.Nemo enim deſperat de uenia,niſi, qui peccauit.Nemo obſtinatur in maln,niſi, qui incidit malum.Nemo impœnitens eſt,niſi,qui habet vnde pœniteat.Hæc Bonauentura.

Dio. Car. Et iſtud uerius eſſe nidetur. Nec enim aliquis diuerſis hominum ſtatibus conſideratis.ſpem gloriæ poteſt abijcere modo prætacto,niſi ante hoc multipliciter peccet , per inconſiderationem eorum , quæ conſiderare tenetur , & per uilipenſionem eorum , quæ præcipuè diligere obligatur,quod etiam manifeſtè patet de firmatione animi in hoc,quòd propriam in omnibus ſequatur volnntatem.

Scotus. Quæſtio. ¶ Inſuper circa hæc quęrit Scotus:An uolnntas creata poſſit peccare ex certa malitia , volendo aliquid non oſtenſum ſibi ſub rõne boni ueri,aut apparentis.Ad quod non r̃ndet directè,& aſſertiuè:attamen dicit,quòd qnamuis dicatnr, quòd non , nihilominns poteſt teneri, quòd peccatum in ſpiritum ſanctum ſit ex certa malitia, quia non uenit ex hoc, quòd uoluntas appetitui ſenſitiuo condeſcendit, condolet,& condelectatur ſiue aſſentit,ſicnt in peccato ex infirmitate:nec ex hoc,quòd voluntas erroreratіonis abducitnr ut in peccato ex ignorantia, ſed ex propria libertate,ac prauitate, non aliunde impulſa fertur in malum, in quo maximè conſiſtit ratiò malitiæ,& peccati.Nec tamen fertur in malũ ſub ratione,qua malũ,quamuis feratur io id, quod totaliter malũ eſt,ſed ut apparẽs bonũ.Hæc Scotus.

Quæſt. 6. Thomas. POſtremò hic quærітur, An peccatum Adę fuit in ſpiritum ſanctnm:Et iam ex Petro tactum, eſt quòd non.Thomas verò reſpondet:Quidam dicũt, ꝙ peccatum dæmonis,& peccatum primi hominis, non fuit in patrem,neq; in filium,nec in ſpiritũ ſanctum.Hæ namq; non ſunt differentiæ peccati abſolutè accepti ſed pcti, qđ contingit in ſtatu naturę corruptæ.Infirmitas quippè,& ignorantia,& malitia ex peccato,conſequũtur naturã corruptã, Sed, ſciendũ,quòd quãuis infirmitas in natura integra inueniri nequiuit,& ita , nec peccatum in patrem, ignorantia tñ aliquo modo in natura integra potuit inueniri, non prout ignorantia dr̃ priuatiuè, ſed negatiuè.Sic enim eſt defectus conſequens intellectnm creatum,inquantum creatus eſt. Ex hoc eñ deficiat a perfecto lumine intellectus increati,ut nõ omnia ſciat,vel ſaltem non omnia actu ſimul conſideret, atque peccatum ex tali neſcientia proueniens peccatum in filium dici pnteſt. Malitia quoque ex qua peccatum in ſpiritum ſanctum procedit,non oportet,quòd ſi pœna,ſed eſt aliquis actus peccati.Vñ ẽt natura iotegra potuit eſſe peccatum in ſpiritnm ſanctum.Veruntamen primus actus peccati hominis,& angeli,non fuit peccatnm in ſpiritum ſanctum,prout peccatum in ſpiritum ſanctum eſt ſpeciale peccatum, quod patet ex obiecto peccati.Vterque enim peccauit altitudinem propriam immoderatè appetendo. ideo quantum ad genus peccati,fuit peccatum in ſpiritum ſanctum : quantum verò ad circunſtantiam peccati , vtrumque peccatnm fuit in filium , quia uterque peccauit ex hoc, quòd non conſiderauit ea,quæ conſideranda erant ad euitationem peccati.Non autem fuit primum peccatum eorum ex hoc,&c.ꝙ propria uoluntate repugnanerũt ſpei,aut alicui tali, ſicut fit in peccato in ſpiritum ſanctum.Hæc Thomas in Scripto. ¶ Nihilominus reor infirmitatem etiam propriè accipi poſſe pro defectu quodam conuenienti omni naturæ intellectuali creaturæ quantũ creata eſt,quę ex ſe imbecillis eſt non ſolum inceſſabiliter indigens manutenentia creatoris,ne labatur in nihilum,imò etiam prona ex ſe,fragilibusque ad peccandum ſi gratuitis deſtituatur.

De potentia peccandi , an ſit homini a diabolo, vel a Deo. Di. XLIIII.

Vnde habet ortũ potentia peccandi. POſt prædicta conſideratione dignum occurrit, utrum peccandi potentia ſit nobis a Deo,a diabolo , vel à nobis. Putant quidam potentiam rectè agendi,nobis eſſe a Deo: potentiam verò peccandi, non a Deo, ſed a nobis , uel à diabolo :eſſe: ſicut male uoluntas non à Deo nobis eſt, ſed à nobis & diabolo : bona autem,a Deo tantum nobis eſt. Bonę namque voluntatis,& cognitionis initium non homini ex ſeipſo naſci, ſed diuinitus parari, & tribui, in eo Deus euidenter oſtendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem ſunt detruſi,bonam potuit, vel poterit reſumere voluntatẽ, qui ſi poſſibile foret,vt humana natura poſtquam à Deo auerſa bonitatem perdidit voluntatis,ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſſibilius hoc natura haberet angelica q; quãto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prędita facultate.Non ergo homo, vel angelus a ſe voluntatem bonam habere poteſt , ſed malam.Similiter,& de potentia inquiunt per ſimilitudinem voluntatis boni,vel mali diſſerentes,quòd illa ſit a Deo,non iſta.

Auctoritatibus, aſtruit potentiam peccandi eſſe a Deo.

Sed pluribus ſanctorum teſtimonijs indubitanter moſtrãt,qđ poteſtas mali à Deo eſt à quo eſt oĩs ptãs.Ait eñ Apl̃s:Nõ eſt ptãs niſi a Deo.Qđ nõ de ptãte boni tm̃,& ſed mali intelligi oportet, cum Pilato ẽt veritas dicat:Non haberes in me poteſtatem,niſi da-

tum eſſet tibi deſuper. Malitia nempè hoim(vt ait Aug.) cupiditatem nocendi per ſe habet,poteſtatem aũt,ſi ille non dat,non habet. Ideoq; diabolus antequã aliqd tolleret Iob,dicebat dño: Mitte manũ tuã.i.da poteſtatẽ, quia ẽt nocentiũ ptãs non eſt niſi à Deo,ſicut ſapientia ait: Per me reges regnant,& tyranni per me terrã tenent. Vñ Iob de domino ait: Qui facit regnare hypocritam pp peccata populi. Et de populo Iſrael dicit Deus: Dedi eis regẽ in ira mea. Nocendi enim voluntas põt eſſe ab *homine omnino,ptãs autẽ non,eſt niſi a Deo,& hoc addita, atque iuſtitia. Nã per ptãtem diabolo datam,iuſtos Deus facit ſuos. De hoc ẽt Gregori. in moral. ait: Tumoris elatio,non ptãtis ordo in crimine eſt. Potentiam Deus tribuit,elationem verò potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit. Tollamus ergo,quòd de noſtro eſt, quia non potentia iuſta, ſed actio praua damnatur. His auctoritatibus,alijsque pluribus euidenter oſteuditur,quòd non eſt poteſtas boni,vel mali,cui cumque niſi a Deo æquo,etſi te lateat æquitas.

Iohan. 19
Aug. ſup Pſalm. 85
Iob. 34.
Aug. in li. de natura boni. c. 32
Prouer. 18
Iob. 3
vi Oſee. 13
Gregori.
*homini anima.

An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati.

Hic oritur quæſtio non tranſilienda ſilentio. Dictũ eſt enim ſupra,quod poteſtas peccandi,vel nocendi non eſt hoĩ, vel diabolo niſi a Deo. Apoſtolus aũt dicit,quod,qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Cum ergo diabolo ſit poteſtas mali Dei ordinatione.eius poteſtati non eſſe reſiſtendum vr̃. Sed ſciendum eſt,Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate,ſcilicet rege,& principe,& hmõi,quibus non eſt reſiſtendum in his, quę iubet Deus eis exhiberi,ſcilicet in tribus,& hmõi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iuſſerit,vel ſuaſerit conrta Deum,tunc reſiſtendum eſt. Vnde Auguſtinus determinans * qualiter reſiſtendum ſit poteſtati,in libro de natura boni ait. Si aliquid iubeat poteſtas, quod non debeas facere, hic ſane contemne poteſtatem, timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte. Si qd iuſſerit procurator, nunquid faciendum eſt ſi contra proconſulem iubeat: Rurſus ſi qd ipſe proconſul iubeat, & aliud iubeat imperator: nunqd dubitatur, illo contẽpto, illi eſſe ſeruiendũ, Ergo ſi aliud imperator,aliud iubeat Deus,contẽpto illo, obtemperandum eſt Deo. poteſtati ergo diaboli,vel hominis,tunc reſiſtimus, cum aliquid contra Deum ſuggeſſerit,in quo Dei ordinationi non reſiſtimus,ſed obtẽperamus, Sic eñ Deus pręcepit,ut in mali nulli poteſtati obediamus. Iam nunc his intelligendis,atque pertractãdis, quę ad verbi incanati miſterium pertinent,integra mentis conſideratione intendamus, vt de ineffabilibus, vel modicum aliquid fari Deo reuelante valiamus.

Roma. 13
Quod aliquando reſiſtendum eſt ptati.
* quando

Summa di ſtinctiõis. 44

COmpleto tractatu de peccato,hic ultimo ſciſcitat̃ de peccãdi potentia, an ſit à Deo Quo circa arguit ad partem vtranq;,& ſoluit. Deinde quærit an aliquando reſiſtendum ſit poteſtati, & ſoluit queſtionem eandem.

QVAESTIO I.

HIc quæritur primò, *An potẽtia peccãdi ſit a deo.* ¶ Vr̃,quòd nõ, qa potẽtia peccandi formaliter dicit aliquid imperfectionis,quod eſt origo,cauſaq; mali. Sed qđ,eſt cã cauſę eſt cã cauſati. Imò prima cã plus influit,quàm quæcunq; cã ſecunda: ergo ſi Deus eſt cã potentiæ peccandi, eſſet cauſa peccati, imò prima,atq; præcipua cã eius. Cumq; in Deuteromio ſcriptum ſit,Dei perfecta ſunt opera : non vr̃ talis,potentia eſſe Dei effectus. Secundò, Boethius ait: Cuius uſus malus eſt,ipſum quoq; malũ eſt. ſed vſus potentiæ peccãdi eſt prauus ergo,& ipſa potentia. non ergo a Deo oẽ opus bonũ eſt,dicente Apoſtolo. Oĩs creatura Dei bona eſt. Verũ iſta quæſtio ſoluta eſt ſupra,& rñſio Alexandri ibi inducta eſt. Albertus uerò primo hic quærit,Vtrum potentia à peccandi ſit potentia. Ad quod reſpondet, Potentia peccandi ſeu mali,duobus dicitur modis,videlicet ad actũ & ad actũ malũ, q dupliciter põt ꝯſiderari puta ut actus,& ut actus ſub deformitate peccati. Si conſideretur ut actus,certum eſt,quòd potentia ad actum illum ſit potentia. Si autem conſideretur ſub deformitate culpæ, cum malum defectus ſit,& non ens,non poteſt habere niſi cauſam deficientẽ,quæ non eſt potentia ſimpliciter. Inſuper potentia peccandi ſecũdum quod potentia,eſt a Deo: ſed ſecundum quod eſt potentia mali, eſt ex defectu boni,ſeu à bono deficiente,nõ à Deo.. Propter quod aſſerit Auguſtinus: Mali nocendi cupiditatẽ habent ex ſe,poteſtatem uerò non niſi à Deo. Hæc Albertus. ¶ At uerò Thõmas: Potentia, inquit, per actus ſuos cognoſcitur, hinc ex conſideratione actus peccandi,iudicium eſt ſumendum de peccãdi potentia. In actu autem peccandi ſunt duo, videlicet ſubſtantia actus. atq; deformitas. Iõ in potentia peccandi,duo ſunt attendenda,puta ipſa potentia,quæ eſt principium actus,& hæc una, eademq; eſt principium actus ordinati,& inordinati,eſtque a Deo. Conſideratur quoque in ea defectus,ſecundum quem poteſt producere actum deficientem. Potentiæ uerò perfectiſſimę nunquam deficiunt ab eo,ad quod ordinatæ ſunt, ut patet in neceſſarijs. Ideo,quod potentia impediatur, aut retrahat̃ ab eo,ad qđ naturaliter ordinata eſt,oportet, ꝙ ſit ex defectu ipſiùs, inquantum agenti impedienti ſuccũbit. Cũq; potentia uoluntatis hũanę ſit p ſe ordinata ad bonũ. defectus bono in actus ipſius cauſat̃ ex aliquo defectu in ipſa, p quẽ ab aliquo uinci põt,uel delectatione,uel ſuggeſtiõe, uel quocũq; alio,ut ab eo,qđ eſt naturale ſibi. ad id,qđ eſt innaturale,trahat̃. Hic aũt defectus. ineſt ei, ſcđm qđ ex nihilo eſt. Huius quoque defectus, quod ſc; creatura ex nihilo ẽ, Deꝰ nõ eſt cã: cũ hoc ꝯueniat creaturæ ex ſeipſa, nec ſit aliqd poſitiuũ, ut ꝓbat Auicenna. Poſſet tñ dici, ꝙ iſte defectus a Deo eſt non ſicut ab agente,ſed ſicut a nõ agẽte: quẽadmodũ dr̃ cauſa priuationis gr̃æ,qa nõ influit eã, niſi creatura eſſet incapax huius perfectiõis, q eſt nõ eẽ ex nihilo Hinc dicẽdũ,ꝙ iſte defectus nullo modo a Deo eſt, nec directè,nec indirectè, Itaq; potẽtia

Arguitur primo cõtra veritatem.

pec-

peccãdi quãtũ ad id, quod potẽtię ẽ, eſt à Deo quã tũ verò ad defectum, qui implicatur, non eſt à Deo. Per q̃ patet ad obiecta ſolutio. Nam uſus, ad quem ordinaẽ directè, bonus eſt peccare uerò abuſus eſt. Hæc Thomas ĩ Scripto Ex cuius dictis de his multa introducta ſunt ſupra. In his ↄcordant Bonauentura, Petrus, Richardus, alij quoque communiter.

QVAESTIO II.

DEniq; ꝑhabitæ, q̃ſtioni ſimilis eſt, quæſtio iſta. *Vtrum s ĩs ꝑlatio, oĩſque poteſtas ꝑſidẽtia a Deo ſit*: ¶Vẽ, ꝙ non, quia ſi ſic, Deus uidereẽ inordinatè egiſſe, cũ tot indignisſimi pręſint, quibus non vẽ data à Deo poteſtas pręſidentialis ſiue prælatica, præſertim cũ per Oſee dicat, Ipſi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Rurſus, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Sed ĩ ordinationibus uitæ præſentis ſunt multæ inordinationes, & deformitates, ut quòd inſipientiores præſunt ſapientioribus, iuuenes ſenibus, uitioſi iuſtis.

¶Ad hoc Thomas reſpõdet: Cum Deus ſit auctor oĩum bonorum, nec auctor ſit mali, oportet ut ſi in prælationibus aliquid boni, & aliquid mali inueniaẽ prælatio ſit à Deo, quantum ad bonum, quod in ipſa conſiſtit: quantum uerò ad malũ adiunctum non ſit ab eo, In prælatione autem tria conſiderantur, puta prælationis principium, modus, & uſus. In quibuſdam ergo quodlibet horum bonum eſt, ut in his qui ad prælationẽ ordinatè perueniunt, debitè quoque prælationis actũ exercent. In quibuſdam verò principiũ malũ eſt, ſed uſus bonus, ut in his, qui indebitè, & indignè ad ꝑlationẽ perueniũt, ſiue ex inſufficientia ſua, aut ꝑꝑ modũ perueniendi ad eã: attamẽ actum ſeu officium prælationis debito modo exercent. In quibuſdam aũt eſt cõuerſo. In aliquibus aũt vtrunque eſt malum. Modus demum ſeu forma prælationis in omnibus bonus eſt. conſiſtit namque in quodam ordine vnius tanquam regentis, & alterius tanquã ſubiacentis. Cumque iudiciũ de re ſimpliciter dandum ſit ſecundum illud, quod eſt forma ſe in ea, idcirco ſimpliciter eſt dicendum. omnem ꝑlationẽ eſſe a Deo: Sed quaſdam pręlationes nõ eſſe a Deo ſecundum quid, vtpotè quantum ad abuſum, ſeu quo ad modum obtinendi indebitum, ſicque reges, & principes iudæorum dicuntur non regnaſſe ex Deo, inquantũ contra Samuelis conſilium reges ſibi præfici uoluerunt, uel quantum ad illos, qui impiè præfuerunt. Sic quoq; indigni dicuntur vſurpatam poteſtatem habere, inquantum inordinatè peruenerunt ad eam, quamuis ſubditi merentur ꝑ eos opprimi, & affligi, atq; ſecundum hoc eorum prælatio eſt a Deo in pœnam ſubditorum, iuxta illud in Iob: Qui regnare facit hominem hypocritã propter peccata populi. Et quantum ad hoc, non eſt penitus inordinatum, quod indigni præficiuntur: Dabo tibi regem in furore meo, & principes in indignatione mea. Hæc Thomas in Scripto. Idem Petrus, & Richardus.

¶Præterea contra reſponſionem Thomæ, & aliorum iam habitam, multa ſcribit Durandus, quæ nullius uidentur uigoris, præſertim cum non ſolum Auguſtinus, Gregorius, Damaſcenus, Anſelmus, ſed Auicenna quoque, & meliores philoſophi dicant, quòd in illa reſponſione expreſſum eſt utpotè creaturam, inquantum ex nihilo eſt, habere deficere, & peccare. Quòd item deformitas actionis, & defect⁹ potentiæ, non ſint a Deo tanquam cauſa efficiente, imò deformitas culpæ a Deo nequaquam eſt niſi permisſiuè. Veruntamen ſi quid efficaciæ ſortiunẽ obiecta Durandi, non eſt ꝯ pręfactos doctores defectũ rei eſſe aliquo mõ, a Deo, eo modo quo nauta per ſuam abſentiam fertur cauſa naufragij. ſicut, & in reſponſione ipſorum eſt tactum, & item ex ipſa re, inquantum eſt ex nihilo: quemadmodum, & naufragium etiam eſt ex imperitia, negligentia, & impotentia horum, qui ſubmerguntur.

¶Ampliùs ad dubiũ illud. Vtrũ potẽtia peccandi ſit a Deo, reſpondet Scotus: Aut potentia peccandi dicit immediatum ordinem ad actum peccãdi, aut dicit ipſum fundamentum ordinis huius, ratione cuius is, qui habet hoc fundamentum, puta potentiam, quæ põt peccare, dẽ peccare poſſe. Si primo mõ, aut ordo eſt ad actum ſubſtratum, aut ad ipſam deformitatẽ, q̃ cõſiſtit ĩ actu. Si primo mõ iſte ordo eſt a Deo ad utrũque extremũ ordinis, ad iſtud quoque ſubſtratũ Deus habet potentiam, Secundo mõ iſte ordo ad peccare nihil ẽ, ſicut, & terminus eius, puta peccatum, nihil conſiſtit. Si verò loquamur de fundamento ordinis huius, dico, quòd hoc eſt aliquid poſitiuum. ¶Verum ſi obijciatur, ꝙ uoluntas ſemper deficit inquantum ex nihilo eſt, non per aliquid poſitiuum in ea: rñdeo, ꝙ eſſe defectibile. i. eſſe uertibile in nihil, conſequitur omnem creaturã, inquantum eſt ex nihilo. Sed eſſe defectibile per peccatum, eſt proprium huic intellectuali naturę, & conſequitur eã ſub rõne, qua hæc natura ſpecifica poteſt eſſe principium oppoſitorũ, agẽdo videlicet, & deficiendo. Hæc Scotus. ¶Reſponſio demũ Alexan. & Bon. imò, & Antiſi. prorſus concordant ꝑinductæ reſponſioni Tho. ad iſtud quæſitum, Vtrum omnis prælatio, ac præſidendi poteſtas ſit a Deo.

QVAESTIO III.

INſuꝑ quærit hoc, *Vtrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet principatus atq; prælatio vnius hominis ſuper alium.* ¶Vẽ, ꝙ non: qm̃ omnes fuiſſent confirmati in gratia, & ita unus non indiguiſſet directione alterius. Secũdò, Aug. 19. de Ciui. Dei teſtatur: Hominem ad Dei imaginem factum, voluit dominus dominari non niſi irrationabilibus creaturis. Grego. quoque: Natura, inquit, homines fecit æquales, ſed pro uarietate meritorum diſpenſatio Dei occulta, ſed iuſta, alios alijs ſubdidit. ¶In oppoſitum eſt, ꝙ vnus alio ſapientior, ꝑfectioq; fuiſſet, & ita fuiſſet idone⁹ regere illũ. Rurſus ꝑlatio eſt ꝓprietas dignitatis, & participatio quædã diuinitatis, ergo eminentiori modo tũc in hominibus extitiſſet, quàm poſtea, pręſertim cum, & in angelica Hierarchia, & triumphanti eccleſia habeat locum, imò, & naturale eſt parẽtes præeſſe pueris ſuis. ¶Ad iſtud Bona. rñdens: Ptãs, inquit, dñandi, ſeu pręſidendi, tripliciter dẽ, Puta largisſimè, & cõiter, ac propriè. Largisſimè dominandi poteſtas dẽ reſpectu omnis rei, qua hõ poteſt uti ad uotum, ac libitum ſuum. ſicq; eſt homo dominus poſſesſionũ ſuarũ. Cõiter aũt poteſtas dñandi dẽ excellentia ptãtis in imperando ei, q̃ capax eſt rõnis, atque ꝑcepti. Propriè verò dẽ ptãs coercẽdi ſubiectos eſtq; quędã artatio libertatis in ſubiecto, & propriè appellatur dñiũ, cui ſeruitus corrñdet. Primo mõ ptãs dñandi omni ſtatui eſt cõis, vcʒ ſtatui naturæ inſtitutæ, naturæ lapſæ, & naturæ glorificatæ. excellẽtioriq; mõ fuit in ſtatu naturę inſtitutę, quàm lapſæ. Secundo modo competit ſtatui uiæ pro ſtatu eius utroque. Nam, & in ſtatu innocentiæ uir potuiſſet imperare uxori, paterq; filio, quod & in angelis reperitur, quamdiu ſunt adminiſtratorij ſpũs. Nam quantum adhoc, ſunt quaſi in uia. Hæc tamen præſidentia non manebit in gloria. Tertio modo poteſtas dominandi conuenit homini ſolum ſecundum

ſtatum naturæ lapſæ in punitionē,& ſeruitus ei cor neſpondens, eſt pœna peccati. Et ꝑ hanc diſtinctiorem eſt facilè ſoluere argumenta. Hæc Bonauentura Conſonat Alexander.

¶Concordat, & Thomas. Duplex eſt, inquiens, modus prælationis. Vnus ordinatus ad regnū, alius ad dominandnm. Domini autē ad ſeruū extat prælatio, ſicut tyranni ad ſubditum, ut 8. dicitur Ethicorum, atque nt ibi Philoſophus, differt rex à tyranno, qm̄ ſuam prælationem ordinat ad gentis ſibi ſubiectæ bonum commune, tyrannus uerò ad propriam utilitatem. Itaq; ſecundns ille modus prælationis in ſtatu naturę non fuiſſet, niſi reſpectu irrationabilium creaturarnm, quarū finis eſt hō: quia ad eius commodum ordinantur. Vna uerò rationalis creatura, quarnm de ſe eſt, nō ordinatur ad aliam ſicut ad finem. Et ſi hoc fiat, hoc non erit niſi inqnantū per peccatum aſſimulatus eſt irrationabilibus creaturis. Vnde,& Philoſophus ſeruum uocat animatū organū dn̄i ſni. Porrò prima prælatio quantum ad aliquem uſum, fuiſſe in innocentiæ ſtatu. Eſt enim ꝑlatio ad dirigendū ſubditos in his, quæ agenda ſunt, ad ſupplendum eorum defectus, ut quòd populi a regibus defenduntur. Et rurſus corrigendum mores, dum mali puniuntur, atq; coactæ ad actus inducuntur uirtutum. Sed qm̄ ante peccatum nihil fuiſſet, quòd nocere homini potuiſſet, nec uoluntas alicuius contradiceret bono: ideo quantum ad iſtos uſus ſeu actus, prælatio in ſtatu innocentiæ non fuiſſet: ſolum quantum ad primum vſum, qui eſt dirigere in agendis ſeu cognoſcendis, ſecundum quod vnus alio munere ſapientiæ, maiorique lumine intellectus naturalis præditus fuiſſet. Hęc Thomas in Scripto.

¶Inſuper iu prima parte Summæ, quæſtione 96. Dominum, inquit, dupliciter ſumitur. Primò, ut opponitur ſeruituti: Secundò, prout cōiter refertur ad alium qualitercunq; ſubiectum. ſicq; dn̄s appellatē etiam, qui officium habet gubernandi, ac dirigendi filios ſuos ſeu liberos,& ſic, nō primo modo fuiſſet dominum in innocentiæ ſtatu Homo namq; naturaliter eſt animal ſociale. ideo hoīes ſocialiter in paradiſo uixiſſent. Socialis uerò uita eſſe non poſſet, niſi aliquis præſideret cōe bonum intendens. Secundò, quia cum unus homo habuiſſet tunc ſuper aliū eminentiam ſcientiæ, ac uirtutis, inconueniens extitiſſet ſi eas alijs non communicaret, iuxta illud beati Petri: Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes. Hæc Thomas in Summa. Petrus autem poſitionem Bonauenturæ compendio narrat, ac ſequitnr.

QVAESTIO IIII.

Amplius quæritus, *Vtrum Chriſtiani teneantur ſecularibus poteſtatibus obedire, etiam tyrannis.* ¶Vr̄, quòd non, quia tyranni,& infideles, ac uitioſi ſunt indigni præeſſe. ¶Secundò, ſaluator loquitur, Ergo liberi ſunt filij. Et ut recitatē ibidem, hoc dixit ad probandum, quòd non eſſet obligatus tributum perſoluere. Cum ergo Chriſtiani ſint filij adoptiui regis altiſſimi, liberi eſſe videntur a dominio principum terrenorum. Tertiò, Tullius laudat eos, qni Iulium imperatorem occiderunt: quoniam vſurpauit ſibi imperium, ergo ſubditus licet tyrannum occidere, ergo non tenentur ei obedire.

¶In oppoſitum eſt, quod Petrus apoſtolus iubet: Serui, obedite dominis ueſtris, non ſolum bonis, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.

¶Circa hęc diſſeruit Alexander: Beatus Ambroſius ait: Iulianus imperator, q̄uis eſſet apoſtata, habuit tn̄ ſub ſe milites Chriſtianos. quibus cū dixit Producite aciē pro defenſione reipublicæ obediebant. Similiter legit̄ de alijs ſanctis uiris, qui ſub infidelibus principibus militabat. ¶Verū his obuiare vr̄, quod de fidelibus principibus ſcribit Gregoius: Nos ſanctorū prædeceſſorum noſtrorum ſtatuta ſeruantes, eos, qui excōicatis ſacr̄o, aut fidelitate aſtricti ſunt, apoſtolica auctoritate, & a ſacr̄o abſoluimus,& ne illis fidelitatē obſeruant, modis oībus ꝓhibemus, quouſqne ad ſatisſactionē ueniant. ¶Verum ad hæc dici poteſt, qnòd quàm cito princeps excōicatus eſt nominatim ꝑꝑ apoſtaſiam, ſubditus abſoluit̄ ab executiōe obnoxietatis ſacr̄i. Quod aūt de Iuliano inductum eſt, reſponderi poteſt, quòd tunc non fuit excommunicatus,& adhuc tolerabatur, diſtulitque eccleſia ab eo remouere obedientiam ſubditorum propter ſcandalum euitandnm. Vbi enim princeps delinquit, uel multitudo eſt in cauſa, aliquando detrahendum eſt iuris rigori, ne maior fiat ruina. Aliter tamen videtur eſſe dicendū, dum aliqui Chriſtiani ſubſunt principibus, qui nunquam fuernnt fideles. tunc enim eum poſſunt iuuare in bello iuſto. Hæc Alexander. Qui alibi diffusè declarat, qualiter in eccleſia ſit duplex poteſtas, videlicet ſecularis,& ſpiritalis,& qualiter ſecularis ſpirituali debeat eſſe ſubiecta, non econuerſo.

¶At uerò Thomas; Obedientia, ait, reſpicit in ꝓcepto, quod ſeruat debitum obſeruandi, quod debitum cauſatur ex ordine prælationis, qua coactiuam habet virtutem, non temporaliter tantum, ſed ſpiritualiter etiam propter cōſcientiam, nt ad Romanos ſcribit Apoſtolus. Ideo ſecundnm hoc, quod a Deo eſt illa prælatio, obediendum eſt ei à Chriſtianis. non autem ſecundum id, quod a Deo non eſt. Et iuxta iam dicta, poteſt a Deo non eſſe dupliciter, vtpotè quantum ad modum adipiſcendi prælationem,& quantum ad eius abuſum, Quo ad primum, contingit dupliciter, Primò propter defectum perſonæ, quia indigna eſt. Secundò propter defectum in ipſo modo acquirendi, ut quia per violentiam, aut ſimoniam, aut ſimili modo illicito obtinet eā. Ex primo defectu non impeditur quin ius prælationis ei acquiratur. Cumque prælatio ſecundum ſuam formam ſemper à Deo ſit, quod debitum obedientiæ cauſat, ideo talibus prælatis quamuis indignis obedire tenentur ſubiecti. Secundus verò defectus impedit ius prælationis. Qui enim per uiolentiam dominium talem ſubripit, non efficitur uerè prælatus, aut dominus. ideo data facultate, pōt quis dn̄m tale repellere, niſi ille ſit poſtea dn̄s uerus effectus per ſubdictorum conſenſum, aut per ſuperioris auctoritatem. Abuſus quoq; prælati poteſt conſiſtere duplex. Primò ex hoc, ꝙ præceptū prælati contrarinm eſt ei ad quod ordinatur prælatio, ut ſi iubeat peccare, tuncque ſubditus non ſolnm non tenentur obedire, imò etiam tenetur non obedire, quemadmodum ſancti martyres maluerunt occidi, quàm tyrannorum contra Deum parere. Vel quia cogunt ad hoc, ad quod non extendit ſe ordo ſeu auctoritas prælationis, ut ſi princeps requirat tributa, ad quæ ſeruns non obligatur,& tunc quoqne ſubditus non tenetur obedire: nec tamen tenetnr non obedire. Deniq; iſta prælatio, qnæ ad utilitatē ſubditorū ordinatur, libertati eorū ſpirituali non derogat. Vel dicendum, quòd Chriſtus loquitur de ſeipſo, ac ſuis diſcipnlis, qui nec ſeruilis erant conditionis, nec res temporales habebant, propter quæ obligarentur principibus dare tributa. idcirco non ſequitnr, quòd omnis Chriſtianus huius liberalitatis ſit particeps

ceps ſed ſolũ, qui apoſtolicã vitam ſequuntur, nihil in mundo hoc poſſidentes, & à conditione ſeruili immunes. Per quod patet ad primũ ſolutio. ¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd Tullius loquitur in caſu illo dũ quis per uiolentiam ſubripit ſibi dominium, nolentibus ſubditis, uel ad conſenſum coactis, & qñ non eſt recurſus ad ſuperiorem, per quẽ de inuaſore iudicium fieri valeat. Tunc enim, qui ad liberationem patriæ occidit tyrannum, laudatur, & præmium accipit. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Porrò in ſecunda 2. quæſtione 104. idem affirmat: Fides, inquit, Chriſti eſt iuſtitiæ principium, & cã, iuxta illud Apoſtoli ad Rom. Iuſtitia Dei per fidẽ Ieſu Chriſti. idcirco per fidẽ Chriſti non tollitur ordo iuſtitiæ, ſed magis firmatur. Ordò autem iuſtitiæ exigit, ut inferiores ſuperioribus ſuis obediant, aliter non ualent humanarũ rerũ ſtatus pacificè obſeruari. Hinc per fidem Chriſti nõ excuſantur fideles, quin principibus ſecularibus teneantur obedire, inquantũ ordo requirit iuſtitiæ. Idõ ſi non habeãt iuſtum principatum, ſed vſurpatũ, ſiue iniuſta præcipiant, non tenentur eis ſubditi obedire, niſi forte per accidens propter ſcandalũ, periculumve uitandum. Hæc Tho in Sum.

¶ Verum de hoc, quod ait in Scripto in ſolutione auctoritatis ſumptæ ex Tullio, commedante eos qui Iulium occiderunt, aliter, & forſam conſultiùs ſcribit in libro de Regimine regum, dicendo: Curandum eſt, ſi rex in tyrãnidem diuerteret, qualiter poſſit occurri, & quidem ſi nõ fuerit magnus exceſſus tyrannidis, utiliùs eſt remiſſam tyrannidem tolerare ad tẽpus, quàm contra tyrannum agendo, multis implicari periculis grauioribus ipſa tyrannide. Porrò ſi intolerabilis ſit exceſſus, quibuſdã uiſum fuit, ad fortiorum uirorum pertinere uirtutem, tyrannum perimere, ſeque pro multitudinis liberatione exponere mortis periculis, quemadmodum Ahud in libro Iudicum feciſſe deſcribitur, qui Eglon regem Moab occidit. Sed hoc apoſtolicę doctrinæ non congruit, non ſolum dominis bonis, atq; modeſtis, ſed etiam diſcolis obedire docenti. Vnde cũ multi Romanorũ imperatorum, Chriſtianos perſequerentur tyrannicè, magna, quoque multitudo tam nobilium, q̃ populi eſſet ad fidem conuerſa. non reſiſtendo, ſed mortem pro Chriſto patienter ferendo, ſunt coronati à Chriſto. Hinc contra tyrãni ſæuitiam procedendum videtur nõ priuata quorundam præſumptione, ſed publica auctoritate. Hæc ibi, ubi de hoc tractat diffusè.

¶ Concordat Petrus, & Richardus. ¶ Bonauentura quoq;, & addit: Quia ſeruitus opponit̃ libertati, idõ ſicut eſt triplex libertas, uidelicet à coactione, à culpa, à miſeria: ſic triplex eſt ſeruitus, quæ conſiſtit in libertatis artatione, Secundum enim artationem libertalitatis à culpa attenditur ſeruitus peccati, de qua in Iohãne habetur: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Secũdum uerò artationem libertalitatis à miſeria, attenditur ſeruitus pœnæ, & mortis, de qua ad Romanos dr̃: Chr̃s reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dñabitur. Secundũ aũt artationem libertatis à coactione, attenditur ſeruitus conditionis, de qua ad Corinthios dr̃: Seruus uocatus es? non ſit tibi curæ. Cumq; triplex ſit ſeruitus, una ortum habet ab alia. Non enim eſſet ſeruitus pœnæ, niſi præceſſiſſet ſeruitus culpæ, nec ſeruitus conditionis ſequeretur, niſi utraque illa præceſſiſſet. Cum autem quis regeneratur in Chriſto, liberatur à ſeruitute peccati, non tamẽ à prauitate peccandi, & recidiuo. Hinc Chriſtiani, ſicut, & aliæ gentes, indigent rege, & principe gubernari terreno, ſuntq; ſerui in eis. Propter quod Chriſtus præcipit. Reddite Cęſari, quæ ſunt Cæſaris Hoc ipm̃ docet, & aliter dogmatizantes repræhendit Apoſtolus, ad Timotheũ dicendo: Quicunq; ſub iugo ſunt ſerui. dños ſuos oĩ honore dignos arbitrentur, ne nomẽ dñi, & doctrina blaſphemetur. Si quis aũt aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus dñi noſtri Ieſu Chriſti, ſuperb' eſt, nihil ſciens. Hoc idẽ docet in pluribus locis in ſuis epiſtolis. Hæc Bonauentu.

QVAESTIO V.

VLtimò quæritur, *An religioſi, ac cæteri ſubditi teneantur ſuperioribus ſuis in omnibus obedire.* ¶ Vr̃, quòd ſic, quia beatus Bernardus in Sermonibus ſuis, ac libris plurimũ reprehendit religioſos, qui diſcernunt in quibus obediant, & in quibus nõ, & docet ut nequaquã ſuperiorum ſuorũ iuſſa, & facta diiudicent, ſed in ſimplicitate ouiũ, obtemperantes, quocunq; paſtor tetenderit baculũ, atq; direxerit, illuc mox eãt. ¶ Secundò: quoniã ſancti patres obedientiam indiſcretam valde commendant, etiã in his, quæ ſunt ſupra, ſeu etiam contra naturam, quod & quidam ſubditi ſancti impleſſe leguntur. ut, quod ſanctus Maurus ad præceptũ beatiſsimi Benedicti cucurrit ſuper aquas. Et alius quidam proprium filium proiecit in fornacem ardentẽ. Diſcipulus quoq; Pauli abbatis ligauit draconem. Et talem obedientiã Deus omnipotens per multa præclara approbauit miracula, ſicut in Vitaſpatrum, & alibi eſt conſcriptum. Hinc, & Benedictus in ſua regula loquitur: Quòd ſi prælatus etiam impoſſibile aliquid iuſſerit, ſubditus conari debet, & acceptare ut impleat. multo plus in cunctis poſſibilibus debet parere. ¶ Tertiò, ſicut religioſi tenentur ſuæ uoluntatis affectum, & libertatem iudicio ſui ſuperioris ſubijcere, ita, & proprię rationis iudicium. Vñ, & ſupra oſtenſum, quòd magis tenentur ſtare iudicio pſidentis, quàm conſcientiæ ſuę non ergo poſſunt in aliquo licitè non obedire, pręſertim cum inferior non habeat ſuum ſuperiorem iudicare, aut reprobare. Quartò religioſi tenentur in omnibus caſtitatẽ, & paupertatem, ergo, & obedientiam. Nam ſicut illa duo, ita, & hanc uouerunt, ¶ Quintò, Apoſtolus ad Coloſſenſes iubet: Filij, obedite parẽtibus ueſtris per omnia. religioſi autem patribus ſpiritualibus magis tenentur obedire, quàm filij ſuis parentibus.

¶ Ad hęc, Thomas: Triplex eſt, inquit, obedientia Vna indiſcreta, ſecunda imperfecta, tamẽ diſcreta, tertia verò perfecta. Indiſcreta, quę nec obedientia eſt dicenda, dum quis obedit in his, quæ diuinę legis regulis contrariantur, quam legem oportet inuiolabiliter obſeruari, uel etiam in his, quę contrariantur regulę, quàm religioſus ipſe profeſſus eſt, in his duntaxat, quę diſpenſationi pręlati non ſubduntur. Et ad hanc obedientiam nullus tenetur, imò quilibet tenetur eam non habere. Imperfecta autem obedientia, ſed ſufficiens ad ſalutem profitentibus obedientiam, eſt, qua aliquis obedit in his, quę ſeruare promiſit, & non in alijs. vnde Bernardus dicit: Cęterum ſubditus huiuſmodi obedientiam, quę uoti finibus continetur, noueris imperfectam. Et ad hanc obedientiam profitentes obedientiã, ex neceſsitate tenent̃. Obediẽtia uerò perfecta eſt, qua ſubditus ſimpliciter obedit in his, q̃ nõ ſunt ꝯ̃ria legi diuinę ſeu regulę ſuę profeſſionis. Vñ ibidem dicit Bernar. Perfecta obedientia legem neſcit, terminis non artatur, non cocinetur proceſſionis anguſtijs, largiori voluntate fertur id latitudinẽ

charitatis, & ad nē, quòd iniungitur, ſpōtaneo uigore liberalis alacriſq; animi, modū noo cōſiderans, in infinitū extenditur. Et ad hanc obedientiā nullus tenetur debito neceſsitatis, ſed ſolum ex quadā neceſsitate, vel congruitate, ſicut tenemur ſemp̄ ęmulari chariſmate meliora. [1 Cor. 12.] Hinc in libro de diſpēſatione, & p̄cepto ait [Bernard'.] Bernardus: Nihil mihi ꝓhibeat prælatus eorum, quæ promiſi, nihil plùs exigat, quàm [Idem.] promiſi. Denique obedientiam profitentes, noū profitentur niſi, quæ continentur in regula ſuæ profeſſionis. pp̄ quod libro prællegato ſcribit Bernard': Io hucooo parum prælati præſcribitur uoluotati, quod is, qui profitetur, uouet obedientiam nōn tñ omoimodam, ſed determinatè ſecundum regulam pręfixam ſibi. Prælatus ex regula ſciat menſuram, & ſic demum ſua moderetur imperia, circa id ſolū, quòd rectum eſſe cunſtiterit, nec quodlibet rectū, ſed hoc taotum, quòd regula ſtatuit. Veruntamen quidam aliter dicunt, videlicet, qoòd profeſſi tenētur obedire in omnibus, quæ regulæ non contrariātur ſiue ſint differentia, ſiue de genere bonorum, dommodo non ſint altiora, quàm proprij ordinis requirit profeſſio, ſed quod ad æqualia, ac faciliura prælatus cogere poteſt, quamuis ſecundum præcepta regulæ non ſint. Verom prima upinio lōge eſt melior, quia cum debitum obedientiæ ex ordine prælatioois cauſetur, ad illa tantummodu ex obedientiæ voto ſubditus obligatur, ad quæ prælatio ordinatur. ad hoc autem prælatiooes in religionibus ordinantur, ut ſtatus prælationis ſecundum inſtituta regulæ cooſeruetur. idcirco io his ſolum, quæ ad regulam pertioent, debitum obediētiæ cauſatur. ¶ Ad regulam quoque aliquid dupliciter ſpectat, puta directè, & indirectè. Directè, ut ea, quæ in ſtatotis regulæ continentur, ut non comedere carnes, tenere ſilentium. In directè, ut ea, q̄ pertinent ad obſequia mutua, ſine quibus ſtatus religionis noo poſſet ſeruari, uel quæ ſpectant ad pœnam trāſgreſſionum, etſi de eis nolla fiat ſpecialis mentio in regula. Hæc Thomas in Scripto.

¶ Præterea in ſecuoda Secundæ, quæſtione 104. Obediens, ait, mouetur ad præcipientis imperium quadam neceſsitate iuſtitię, ſicut res naturalis mouetur ex uirtute ſui moturis neceſsitate naturæ. Quòd autem res aliqua naturalis non mouetur á ſuo mutore, dupliciter poteſt contingere. Primò, ex impedimentu, qnòd pruuenit ex fortiori uirtute mouentis alterius, ſicut lignū non comburitur ab igne, ſi fortior uis aquæ impediat. Secundò ex defectu urdinis ipſius mobilis ad motorem: qm̄, & ſi ſubijciatur eius actioni, quantum ad aliquid, noo tn̄ quantum ad omnia: quemadmudum humor interdum ſubijcitur actioni caloris qoantum ad caleſieri, non tn̄ quantum ad deſiccari ſiue cooſumi. Similiter ex duobus poteſt accidere, quòd ſubditus nō teneatur ſuo ſuperiori in omnibus obedire. Primò, propter præceptum poteſtatis maioris. Nempè ut dicitur ſuper illud ad Romanos. Qui reſiſtont, damnatiunem ſibi acquirunt. Si quid iuſſerit curator, nuoquid ageodum eſt, ſi contra proconſulem iubeat: rurſus, ſi proconſul aliquid iubeat contra imperaturis præceptum, non dubitatur contempto præconſule, imperaturi iu omnibos eſſe obediendum. ergu ſi aliud imperator, aliud Deus præcipiat, cootempto illo, obtemperandum eſt Deo. Aliu modo non tenetur ſubditus ſuu obedire ſuperiori, ſi aliquid ei præcipiat, in quo ſuperiori non ſubditur. Dicit namque Seneca 3. de Beneficijs. Erat, ſiquis exiſtimat ſeruitutem in totum deſcendere hominem pars eius melior excepta eſt. corpora obnoxia, & aſcripta ſunt dominis, mens ſui iuris eſt. Idcirco in his, quæ pertinent ad ioteriorem mutum voluntatis, homu non tenetur humini obedire, ſed tantum Deo. Tenetur uerò homo homini obedire in his, quę exterius per corpus ſunt facienda. In quibus tamen ſecundum ea, quæ ad naturam corporis pertinent, non tenetur hō hoī obedire, ſed Deo ſolum. Nam omnes homines pares ſunt in his, quę concernunt naturam, puta in his, qoæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, proliſq; generationem. Vn̄ non tenentur ſerui dominis, nec filij pareotibos obedire de matrimoniu contrahendo, aut uirginitate ſeruanda, aut aliquu tali. Sed in his, quæ pertinent ad diſpoſitiooem actuum rerumq; humanarum, tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſecundum rationem ſuperioritatis, ut miles duci exercitus in his, quæ ſpectant ad bellum, ſeruus domino in pertioentibus ad ſeruilia opera exequenda, filius patri in his, quæ pertinent ad diſciplinam uitæ, & curam domeſticam, ſicque de alijs: Cumque homo ſecundum omnia interiura, & exteriora Deo ſubdat̄, debet ei in omnibus, & ſuper omnia ubedire. Hæc Thomas in Summa.

¶ Verum cōtra id, qoòd, ait, Hominem non ſubijci homini niſi in his, qoæ exterius per corpus agenda ſunt, ita, quòd mens ſui permanet iuris, & pars melior ſeo ſuperior a ſubiectiooe, & ſeruitute humana excepta eſt: ubijci poteſt, quòd religioſi per uutum obedientię propriam uoluntatem ſubijciūt non ſolum creatori, ſed, & vicario eius prælato, etiam quantum ad motum voluntatis interiorem, quia prelatu ſuo ubedire tenentur ex animo, prout obedire eſt actus uirtutis, quę obedientiam nuncupatur. Vnde, & ſancti patres, Benedictus, Bernardus, Euſebius Emiſſenus, Climacus, Caſſianus, ſanctus quoque Baſilius, & glorioſos, Hieronymus in regulis ſuis fatentur, noo ſufficere forinſecus obtemperare, niſi ex prōptu corde hoc fiat. Inſuper dictū eſt, quòd religioſus ex uoto obedientiæ ſuæ teneatur iudicium ſui ſuperioris proprio pręferre iudicio, maliſque ſtare commiſſioni ſui ſuperioris, quàm conſcientiæ ſuæ dictamini. Hinc iuxta pręallegatorum patrum doctriozm, religioſi rebelles cenſeotur, ſacrilegi, ac rei ſpiritualis peſſimi fures: quoniam uoluotatem ſuam Deo, & eius uicario ſolenni uoto oblatam iniuſtę ſibi reſumunt, vſurpant, ac retrahunt Atuerò in pręioducta reſponſione Thomæ in Scripto, concordant ui-no Alexander, Bonauentura. Petrus, & Richardus.

¶ Inſuper contra id, quod Magiſter ait textu, magis eſſe obediendum poteſtati ſuperiori, qoàm inferiori, ſic obijcit Thomas: In quiboſdā magis ubeditur ſuperiori poteſtati, & in quibuſdam minus; quemadmodum in quibuſdam plùs obeditur patri carnali, quàm duci exercitus, & in quibuſdam econtra, ut 9. Ethicorum habetur. Secundò, poteſtas archiepiſcopi maior eſt poteſtate epiſcopi. ſed ſubditi in quibuſdam magis tenentor ubedire epiſcopo ſuo, quàm archiepiſcopo. Tertiò monachus tenetur magis obedire ſuu abbati, qnam præſuli, quo tamen abbas inferior eſt. Quarto, poteſtas ſpiritualis, eſt altior ſeculari. Si ergo maiori poteſtati magis eſt obediendum ſpiritualis prelatus ſemper abſoluere poſſet ſubditum ſuum a ſecularis poteſtatis pręcepto, quòd falſum eſt.

¶ Ad hęc reſpundet Thomas: Poteſtas ſuperior, atque inferior dupliciter ſe habeot ad inuicem. Pirmò ſic, quòd inferior poteſtas in toto oria-

tur

tur ex ſuperiori, tűcq; tota virtus inferioris fundatur ſuper virtutem ſuperioris. Idcirco in oĩbus magis obediédum eſt poteſtati illi ſuperiori, q̃ inferiori, ſicut ẽt in naturalibus cauſa prima plùs influit ſuper cauſatű cauſæ ſecundę, q̃ ipſa cauſa ſecunda, vt in lib. de Cauſis aſſerit, & ita ſe habet poteſtas Dei ad omné poteſtaté creatá, poteſtas quoq; imperatoris ad poteſtaté proconſulis. Sic itẽ ſe habet poteſtas papæ ad oẽm ſpiritualé in eccleſia poteſtaté, quia a papa gradus dignitatű diuerſi in eccleſia diſponnnť, ac ordinanť, ꝑp quod eius poteſtas eſt quaſi quoddá eccleſiæ fundamentú, prout in Matth. pa-
Mat. 16. tet. Idcirco in oĩbus magis tenemur obedire papæ, q̃ epiſcopis, aut archiepiſcopis, & ẽt monachus, q̃ abbati, abſque ulla diſtinctione. Sedò poteſtas ſuperior, & inferior ita cõparanť adinnicem, quod ambæ oriuntur ex vna quadá ſuperiori poteſtate, q̃ vná alteri ſubdit ſm quod vult, & tunc vna nõ eſt ſuperior alia, niſi in illis, in quibus vna ſupponitur alteri à poteſtate illa ſuperiori, atq; in illis tm̃, magis eſt obediendű ſuperiori, quam inferiori, & ita ſe habent poteſtas epiſcopi, & archiepiſcopi, deſcẽdentes à poteſtate papæ. ¶ Ad primam dicendum, quòd non eſt inconueniens, patrem carnalem eſſe ſuperiorem in rebus familiaribus, & ducẽ in bellicis rebus. ſed ei, q in oĩbus ſuperior eſt, vtpotè Deo eſt in oĩbus magis obediendű, & ei, qui vices eius in terra plenariè gerit, ſcilicet papæ. Ad ſecundum, quòd in illis in quibus magis obediendű eſt epiſcopo, quam archiepiſcopo, archiepiſcopus non eſt ſuperior epiſcopo, ſed tm̃ in caſibus determinatis à iure, in quibus ab epiſcopo ad archiepiſcopű habẽt recurſus. ¶ Ad tertium, ꝙ monachus magis tenetur obedire abbati, quàm epiſcopo in pertinentibus ad ſtatuta regulæ. In his verò, quæ ad eccleſiaſticã pertinent diſciplinã, magis tenetur obedire epiſcopo, quia in his abbas eſt epiſcopo ſubditus.

¶ Ad quartum, quòd poteſtas ſpiritualis, & ſecularis vtraq; diuina deducitur poteſtate. Hinc in tm̃ ſecularis eſt ſub poteſtate ſpirituali, inquantű ei à Deo ſuppoſita eſt, ſcilicet in his, q̃ ad ſaluté aĩæ pertinẽt. Vñ in his magis eſt obediendű poteſtati ſpirituali, quàm ſeculari: in his autem quæ ad ciuile pertinent bonum, magis obediendum eſt poteſtati ſe-
Mat. 22. Marc. 12. Luc. 20. culari, quàm ſpirituali, iuxta illud, Reddite, q̃ ſunt Cæſaris cæſari, & quę ſunt Dei Deo, niſi forte poteſtati ſpirituali ſecularis quoq; poteſtas iungatur, ſicut in papa, qui vtriuſq; poteſtatis apicem tenet, videlicet ſpiritualis, & ſecularis. Hęc Thomas in Scripto. Quibus per omnia cõcordant Alexander, Bonauentura, Petrus, Richardus, alijq; cõmuniter.

Durandus ¶ Nihilominus Durandus circa hæc cauillationé inducit. Non vř, inquiens, verum, quòd monachus tenetur plùs obedire papæ, q̃ ſuo abbati, etiam in his, q̃ ad regulá, & ſtatuta ſuæ ſpectant religionis. Quáuis em̃ oĩs ptás eccleſiaſticę iuridictionis deriuetur à ptãte papæ, quo ad illa, ad quæ Chriſtiani tenentur, etiamſi propria ſponte non obligarent ſe, quia intentio hæc eſt ex ordine eccleſiaſticæ ꝑlationi, tñ vbi tota ptás ꝑlati ſup ſubditű eſt ex ſpõtanea obligatione ſubditi, quo ad illa, in quibus eſt ſubditus ita liber, ꝙ contra ꝑceptű papæ põt ea facere licitè, nõ vř, quòd talis ptás aliquo mõ ex ptãte depẽdeat papæ. Ex quo em̃ adeo liber ſuű, ꝙ ꝯ ꝑceptű papæ poſſű hoc licitè facere ſiue omittere, poſſű me licitè obligare ꝓut volo vni ita, ꝙ nõ alteri. Ptás aűt religioſi ꝑlati ſup ſubditű ſuű, quo ad vota religiõis, & obſeruãtias regulæ, ac ſtatuta, oriť ex ſpõtãea obligatione ſubditi, quo ad illa, in q̃bus ſubdit⁹ eſt taliter, ꝙ ꝯ ꝑceptű papæ põt ea facere, vel omittere, vt ſunt paupertas, caſtitas: ergo talis ptás in nullo depẽdet à ptãte papæ. Idcirco in talibus ſi abbas aliquid ꝑcipiat monacho, puta, ꝙ non comedat carnes, & papa ꝯriű iubeat, vř, ꝙ regulariter loquẽdo eſſet abbati obediendű. Atñ in caſu cõtingere poſſet ꝯriű vt ſi papa ꝑp cõmunẽ vtilitaté eccleſiæ indigeat ꝑ aliqua legatione diſcreto monacho, & præcipiat ei vt vadat, tenetur ire, non obſtante abbati ꝑcepto, ꝙ in clauſtro reſideat, quia ſpontanea obligatio monachi huius, nõ abſoluit eű ab obligatione, qua erat priùs obligatus eccleſiæ. Sed ſi papa volẽs ſolű oſtẽdere poteſtaté ſuá, dicat monacho, volo, ꝙ eas ad forű, & poſſis ire per villá ſine licentia quotieſcũq; volueris, & ſimilia, q̃ ꝯ ſtatuta ſunt ordinis, & abbas dicat contrarium, videtur probabiliter, quòd abbati eſſet obediendum. Hæc Durandus. Diony.

¶ Qui in his non vř conſideraſſe, quod ſummi põtificis eſt oẽm religionem monaſtichá approbare, ratificare, authenticare, ita, ꝙ tota auctoritas religioſorű prælatorű ſuper ſubditos ſuos, ex hmõi cõfirmatione, ratificatiõe, ac auctoritate dñi papæ oritur, ac dependet. Idcirco ptás talis prælati ſuper monachű ſuű, non eſt ex ſola obligatione ſpõtanea ſubditi, quáuis monach⁹ ſpõte ſe tradiderit, atq; aſtrinxerit regulæ. Rurſus, pręfati doctores loquunť de actu obedientiæ, qui ꝓpriè põt cadere ſub præcepto, & ſup debitam fertur materiam, non de quocunq; actu irrationabiliter iuſſo: Et tñ quantum ad ſubſtantiam facti, ẽt in talibus plùs eſſet obediẽdű papæ, quá abbati in his, q̃ nõ ſunt per ſe mala.

¶ Præhabitis conſonat rñſio Hẽrici ad q̃ſtionem hãc, q̃ quarto qđlibeto proponit, Verű religioſus inſtitutus in cura pl⁹ dꝫ epiſcopo remanendo in cura, q̃ abbati recedẽdo ab ea. vnicuiq; inquit, ſuperiori obediendű eſt, q̃tű ad eius iuriſdictionẽ, & obediẽtiã pertinet. cű ergo q̃tű ad regimen aiarű exercendű q̃libet curatus, ſiue religioſus, ſiue ſecularis, ad iuriſdictioné, obedientiãq; epiſcopi ſpectet, a ta, ꝙ de iure cõi nullus curatus põt curã ſuã ſine epiſcopi licẽtia dimittere, vt extra de Renunciatione, Admonet: Abbate monachum reuocante à cura, atque epiſcopo præcipiente, vt in cura permaneat, obedire debet epiſcopo. Hæc Henricus.

¶ Ad primű ergo i principio q̃ſtionis obiectű, dicendű, ꝙ verba ſancti Bernardi accipiuntur de verbis, & factis ſuperiorű, nõ exiſtentibus euidenter cõtra diuinum præceptű, loquiturq; Bernardus hmõi verba, hortando ad obedientiá plená, & eorũ puſillanimitaté, ac negligentiá increpando, qui ad perfectoria, ac viciniora ſaluti non extenduntur.

¶ Ad ſecundum, quòd ſancti patres non videnť laudaſſe obedientiam, quæ dicitur indiſcreta per veræ diſcretionis excleſionem, cum virtutum directrix, & auriga exiſtat diſcretio, ſed eam, quæ humaná diſcretionem tranſcendit, & vnctionem, ac motionem ſpiritusſancti, aſſequitur. Veruntamen talis obedientia viris heroicis eſt exhibenda, quos cõſtat in omnibus moueri a ſpiritu ſancto, quorum geſta, ſunt frequenter admiranda magis, quàm imitanda. Talium quoque obedientias omnipotens Deus interdum per miracula commendat, in ſignum, quòd in ſpiratione ſua moti fuerűt præcipiendo, aut obediendo, atque pro noſtra ędificatione, ut in minoribus obedire diſcamus, & ad declarandű quanta ſit obedientiæ virtus. ¶ Denique de lege communi talia non licerent, quę expreſsè prima fronte ſunt cõtra ius diuinum, ac naturale, ſed ex ſpeciali Dei diſpenſatione licita extiterunt.

¶Ex his patet ſolutio tertij Ad qoartú,quod caſtitas,& paupertas habent determinata obiecta,& ſatis artatam materiam.ideo in omnibos ſunt tenendæ. Obedientia verò latisſimam habet materiam, ideo nec obſeruari poteſt in omnibus quẽadmodú illæ. ¶Ad quintum, quod apoſtolos loquitur de omnibus nõ abſolutè,ſed quæ auctoritatem, cathedramque reſpiciunt patris,& diſciplinam domeſticam,ſicut inductum eſt,quateous ſic om nia ordinate agantur ad laudem,& gloriam omnipotentis qui eſt ſuper oĩa Deus ſublimis,& bñdictus Amen.

Cõcluſio ex Alberto Magno.inqua per modum orationis breuiſimè tractatur materia libri Secundi Sententiarum.

DOmine Ihesu Chriſte,q̃ io principio ſimul creaſti tempus cœlú emphyreũ,angelos,& materiã quatuor elementorũ,nõ ab æterno, vt oſtenderes te nõ indigere creaturis ad perfectam tui bonitatẽ, vt gratuita diuina voluntate res eſſe muoſtrares,& ut nullæ res eſſe ſuum ſibi attriboant,ſed ſoli Deo. Ne igitur natos diligamus ꝓ te,concede, ut qui dilectione inuoluntaria,brutali ſiue humaoa nihil meremur volũtaria coocupiſcentia,ſiue amicitia,gratuitè putios q̃ naturaliter te diligamus, vt vis noſtra concupiſcilis,quæ pp cæcitatẽ ignurãtiæ errorẽ iudicij impotẽtiã bene agendi,& fomitẽ magis ſe hẽt ad diligẽdũ tpalia q̃ Deũ,purgetur,per cãme ſficientẽ,& inducendũ,cũ dilectio oĩa alterius fuerit ſpeciei,licet ſit eiuſdẽ actus cũ naturali ꝓmoueat nos pœna purgans,inſtruẽs,& cõſeruans:& nõ ſuffocet ꝑ deſperatiooẽ,ut ꝑ ſimilitudinẽ naturæ, & gratiæ pueniamꝰ ad ſimilitudinẽ gloriæ tuę,nõ æqparãtiæ. Et ne liberũ arbitriũ ꝑ defectũ ſit oobis cã mali,infunde nobis grãm tuã, q̃ ſꝑ paratus es dare, ut boni ſiẽtes bñ agamꝰ potius,q̃ male agẽtes maleficium. ¶Dñe Ieſu Chri, q̃ dei formẽ intellectũ angelo dediſti,vt videat oĩa faciẽdaĩ ioſtãti ſioe ſucceſiõe, & medio,ſine collatiooe,& rõcinatiooe,pp qđ pctm̃ dæmonis io inſioitum maius pctõ bois,& irremisſibile eſt,& caſus eius ſpiritalis,& localis,q̃ oi motu ſuo,& operibus liberi arbitrij ſoi peccat,q́ exeũt à libero arbitrio liberè,& oõ per violentiam,cuſtodi oos ab inſidijs diaboli, qui oaturali delectione diligit,& odio voluntario odit Deũ,qoi vult in hoibꝰ malam actionẽ: in ſeipſo aſit oec bonã,nec malã, cũ ooo velit corroptiooẽ ſui eſſe. In quo extincta, eſt ſynderiſis,qa nõ ꝓmeret cũ ad booũ, ſic nec aliquẽ hoiem dãnatũ.Inſuper:qa ex ſuperbia vult agere ꝯ Deũ,licet ſciat, quod cõtingat ꝯ ſoũ ꝓpoſitũ, & inde ſequat ſuũ nocumentũ.Et qa vult ſe potius eſſe,quã nõ eſſe,ut pogner ꝯ Deum.¶ Domine Ieſu Chriſte,qui hierarchiã rerum ſacrarum,& rõnabiliũ ordinatam poteſtatẽ io ſubditis retineotem dominatum diſtinctã io epyphaniã,hyperphaniam,& hypophaniã,id eſt,ſuperceleſtem,cæleſtem, & ſubcæleſtem,à principio datis,& poſtea dooit cõfirmaſti ſcd̃m menſurã naturaliũ,ut omnes angeli mittãtur,ſuperiores ad medios,medij ad inferiores, inferiores ad nos. Cõcede ut ſicut oos exercemur à malis angelis,ita à boois,propter meritũ angelorũ propter mutuum amorem hominis,& aogeli.Et vt homo intelligat ſuam dignitatem,ſemper cuſtodiamur, & nonq̃ ab ipſis deſeramur,licèt quandoque nos exponant tentationibus, & tribulationibus, vt reſipiſcamus. Et cum omoibus modis dñm imitemur, cuſtodiant oos cooſulendo oobis bonum faciendũ,& iuuãdo ad facieodum, & noo permittendũ malum angelom excedere metas ſuas, qui permiſſus oocet bonis quantum ad violentiam tãtum,malis vero hominibus quantum ad violentiã, & ſuggeſtionem,qui immittãt cogitationẽ mali ſed nõ malam per imagines rerum ſenſibilium delectabilium, qoas imprimit inſtrumento imaginationis vel per modum conſolẽtis,ſicut,& booi angeli,qui deſideraot ſalotem ooſtram,vt numerus eorũ reſtaureẽ.Et quia ſumus eorũ amici,eiuſdẽ beatitudinis fratres.Et quia augmẽtabitur eorum gloria cũ impleta fuerit hominibos curia cœleſtis.Qui cognoſcũt res melius i verbo,qoàm in propria natura eo quod in demonſtrationis multa ſupponatur,de quibus ooo eſt certa cognitio. Et quia in naturalibus eſt viſus noctuæ ſimilis.Et quia cauſa neceſſaria diuina magis eſt cauſa omni ſuo effectui, quàm aliqua cauſa naturalis, quantumque ſit neceſſaria. Et cum res ſiot io Deo per cauſam,per gratiam,& ab æterno per cognitionem, quicquid vident in verbo vident in proprio genere,& econuerſo,licèt nõ videant in verbo omnia actu,oiſi ſecundum quod tanguntur,& illuminantur a prima luce,nec ſeipſis nec per rerum imagines vidẽt creaturas,ſed intelligentijs ſuis per hoc,quod ſunt io luce decus rerũ. ¶Domine Ieſu Chriſte cum propbetæ tui diuinitus inſpirati rerum euentus immobili veritate deouocient,eo, quòd ſicut angeli ea,quæ vident, vident in ſpeculo æteroitatis, licet donum prophetiæ uirtus non ſit, vt quia ſecondnm ſe ooo teoet, medium aliquod laudabile,nullam habẽs difficultatem.Et quia prophetia,vt in pluribus, ooo eſt in his,quæ pertinent ad cultum Dei,quare,& artes liberales non ſunt virtutes. Ioſuper quia oitunẽ rationibus naturalibus,& principijs, quæ per ſe humanus cognoſcit intellectus,da oobis propheniam præſcientiæ largè,quæ ſemper à Dei præſentia, & comminationis,quæ oon ſemper deſcendit, diſcernere, vt cum ſalſum dici poſſit ſpirito operante,nõ reoelante, veros pruphetas per vitam,euentus, & correctionem eugnoſcamus.Et talibos etiã ſequi,legem Dei in ſe, & oon ſecundum ſe præcipiant,licèt tamen timore,& expectatiooe credamus. ¶Domioe Ieſu Chriſte,qoi muodum noo intempore, ſed ĩ inſtanti creaſti,qui oõ ſubiacet mutabilitati priorum mobilium,cum ipſum ſit primum mobile. Et homioem ad imagioem, & ſimilitodinem tuam nõ cooſormitatis proprietatis proprietatum,vel repreſentatioois,ſed imitationis in operibus diſcretis,libera nos à peccato per gratiam,à miſeria per gloriam,& à neceſſitate ineuitabilitatis, & coactionis ſufficientis,& efficieotis.Et cõcede,vt ratio oĩa diſcretionẽ ſuã iocipiat a prima forma potius,qoàm à ſenſibilibus,ne per rationes ſenſibiliũ apparẽtes decipiamur, ne oculum cognitionis eruat imaginatio corrupta per errorem,vel oculum amoris ſenſualitas per cõcupiſcẽtiã, ut aĩa,q́ eſt remediũ iter creaturas,per amorẽ Dei illuminet,& melioreẽ nõ ꝑ amorẽ creaturarũ obtenebreẽ,& peioretur, nec cũ per peccatum ſpretè incommotabili bono rebꝰ motabilibus adhæret,gratiam tuam ei ſubtrahas id eſt nõ apponas.¶Domine Ieſu Chr̃e,mũda à peccato,qđ eſt auerſio à Deo,qđ naſcitur ex corruptiõe vitij,nõ paſſibilitatis,quod oihil eſt, quia facit noa recedere à vero eẽ,& trahet ad nõ eẽ. Et qđ nõ eſt ꝑ

feſta-

ſectares alicu ius ſpeciei compo ſita ex ente, & non ente, ad quod ſequatur ſubtractio gratię, corruptio naturalium per modum deficiendi, & pœna materialis primos motus, qui ſunt in cohibitione non prohibitione, qui ſunt peccata, quia ducunt ad illicitum, & obdurant animam, & peiorãt, quos in uniuerſali non poſſumus vitare, fac nos ſaltem, in particulari vitare, ne ſubitum conſenſum in illecebram carnis incidamus in peccatum veniale, qđ eſt maius originali, vel per liberationẽ rõnis in peccatũ mortale vt per punctũ præſentis pœnæ, deuitemus lineã purgatorij, ſuperficiẽ, ſolidũq; gehẽnæ.

¶Domine Ieſu Chriſte, ne per delictum contrariemus tuo (quod ſemper obligat) præcepto, vel p̃ ommiſſionem tuæ prohibitioni, quę obligat ad ſemper. Et quia plura exiguntur ad eſſe uirtutis, q̃ ad eſſe vitij, & ne pro priuatione, qua nihil meremur, damnemur, purga iudicium rationis noſtræ ob ignorantia ſimplicis negationis, priuationis, ne ignoremus expediens, quod tenemur ſcire, vel, quod tenemur opinari, ne aliter opinemur de re, quàm ſit per ignorantiam facti, quæ eſt ex toto, vel iuris, quæ neminem excuſat à ſimplici, quę ex parte à craſſa, & ſupina, quæ minus ab effectu, quæ neminem, vel quę excuſet à tanto, licet non à toto. A vincibili, & inuincibili per naturam, vel culpam, vt bonum diſcernat, & imperet faciendum, vt ſic declinemus à mortali. Fac nos reprimere motum venialem, licet non teneamur ad impoſſibile per ſe, ſiue per accidens. Et quàmuis nõ teneamur ad uirtutes, ſed ad opera vertutum: quia tamen vniuerſaliter quicquid facere tenemur, tenemur facere ex charitate. Da nobis cum virtutibus appræhenſiones generatiuas motuum virtutum, ne per omiſſionem priuemur à bono actu, aut ne incidamus in negligentiã operis circunſtãtiæ, vel modi ne ſimus in mora, per quam ẽt in mortali exiſtens emittit, & qñ cogitat de Deo, & de peccatis toleratiuè, ſi nõ dolet, licèt talis nihil ex charitate facere teneamur.

¶Domine Ieſu Chriſti libera nos à pctõ, motu ſcilicet interiori, vel exteriori contrario legi Dei à concupiſcentia ſiue mala voluntate, quæ eſt radix omnium malorum actionũ per modũ cãę efficiẽtis, & ab infidelitate, quæ per modum defectus, & ẽt quãdoq; per modũ cauſæ efficientis. A cupiditate & ſuperbia, quæ compræhendunt genera ſingulorum, non ſingula generum, à tribus originibus peccatorũ, à ſeptem capitalibus vitis, & à duabus portis mortis, amore ſcilicet, & timore mundano. Et quia omne peccatum eſt volontarium, libera nos à mala voluntate abſoluta, vel collatiua vniuerſali, vel particulari ad mota ſiue remota, vt comedam⁹ & bibamus ex charitate, & omnem actionem noſtram referamus ad debitum finem pro loco, & tempore, ponentes finem temporalem ſub ſpirituali, nõ econuerſo. Non duos fines vltimos non in pretiabilẽ vendamus. Charitas moueat virtutẽ motiuam, imperatiuam, quæ eſt in corpore, & illa lacertos, neruos, & de omnibus motibus procedẽtibus ex imperio charitatis præſentis vel præeuntis mereamur, fac nos dignè adminiſtrare verbum Dei arare in ſpe, & non pro ſpe, vt nõ admittamus malum, quia prohibitum eſt, ſed prohibitum, qa malũ, quod nulla neceſsitas excuſat. Excutiamus puluerẽ inanis gloriæ, ut ſimus paſtores, ampleĉtendi potius, quàm mercenarij tolerãdi, vel ſures abijciẽdi. Vitemus opus excellẽs in mortali, & mediũ exiſtẽtes in criminali; ſed opus neceſſitatis nunq̃. Dirigẽ intẽtionẽ nrãm, vt per uerã charitatẽ mereamur vitam æternam dimiſſionem verò pœnæ per charitatem intentionem, & ſtatum. Et quoniam voluntas progreſſiua in actum pro facto reputatur, euentus ſequens non aggrauat peccatum, licet pœna accidentalis, quæ eſt apud inferos poſſit creſcere ſine augmento peccati, quemadmodum, & accidentale gaudium beatorum. Cuſtodi nos à peccato voluntatis, & operis, q̃ paria ſunt, & idem peccatum, quãtum ad finem, & effectum, licèt ſint diuerſa in ſubſtantia per rationem, & intellectum propter colligantiam animæ ad corpus, ita mala actio corporalis agat in aĩam, & augmentũ habitum mali agẽdi & per eandẽ viam corrumpat bonũ naturale animæ. Libera nos à contemptu, ne appretiemur rem minus iuſto, ne aſpernemur quaſi viles, ne negligamus vel non curemus, aut per malã uoluntatem ab ipſis auertamur, quamuis circunſtantia, quæ eſt ꝓprietas, vel negotij ex ſe pertinens ad laudem, & vituperium, minuendo vel augmentando intus nõ augeat meritum, quod tantummodo in conuerſione conſiſtit. Quia tamen auget peccatum, quod tamen non habet aliquam certam radicem, ſecundũ, quam menſuretur. Cuſtodi nos ne veniamus contra maiorem obligationem, ex genere, ſtatu, proportione, commiſſo, dimiſſo, conſuetudine, ſcientia, fortitudine, infirmitate, paupertate, uel quacũque de cauſa maius, minuſue motiua. Munda nos à pctõ hypocriſis, ne uelimus uideri boni pro munere cordis, linguæ, vel manus, ne decipiamus proximum, ne uſurpemus nobis gloriã ſoli Deo debitam, ne bonũ opus minus debito appretiemus, ne ſimulemus bona, qđ eſt grauiùs, quã apertè peccare, cũ tamen occultè peccare leuius ſit in genere, q̃ apertè licèt in ſingulari velut excedentia, & exceſſa ſe habeant, vt de manifeſtis bene iudicemus indicio certitudinis. Fac nos vitare iudicium ſuſpicionis; ne ſecretè bonos malos æſtimemus, ne malos obſtinatos, vel incorrigibiles eſſe credam⁹, & aſſeram⁹; cũ null⁹ ſine pctõ determinatẽ poſſit dicere de aliquo q̃ ſit malus. Iraſcimur vitio, actu, aut habitu charitatis ira per zelũ, quæ eſt virtus ex ſe delectãs, turbãs ex ſoſpitione nõ p ſe. Ira per vitiũ ꝑnitare; vel motu ſubito ſurgenti, quaſi veniale, vel ea deliberatione rationis, quæ pctm̃ mortale. Cuſtodi nos ab acceptione perſonarũ, ne aliquam perſonã ex cauſa indebita honoremus, vel inhonoremus, cũ hõ tãtum debeat honorari inquantum eſt ſimilis Deo: qa intãtũ eſt nobilis, & altigeneris. Honoremus p̃latos magis, qa in eis magis relucere dẽt ſimilitudo Dei p verã doctrinã, & bonã vitã. Et diuites honoremus tãtũ pp ſcandalum vitandũ, & nõ intuitu diuitiarum. Cuſtodi nos ne per certam malitiam, cũ obſtinatione ſiue pertinacia mentis p genus peccati, ſcilicet præſumptionis, deſperationẽ impugnationẽ veritatis agnitæ ſocietatis fraternæ, & p finalẽ impœnitentiã peccemus in ſpiritũ sãctũ, qđ peccatũ irremiſſibile dr̃ propter impotentiam abilitãdi ad grãm, propter finalem impœnitentiam annexam. Et quia de pœna eius nihil demeritur, ne pro pctõ æterno, vel tpali æternaliter, vel temporaliter puniamur, aut ne peccatũ fiat nobis pęna, vel cã peccati p ſubtractationẽ gratię, nec pctõ puniamur p modũ efficiendi, vel deficiẽdi ſed ab omni pœna cõtracta, vel in natura, vel illata liberemur. Per tè domine Ieſu Chriſte, qui cũ patre, & ſpiritu es ſup omnia Deus ſublimis, & bñdictus in ſecula Amen.

DIVI
DIONYSII CARTHVSIANI
QVAESTIONVM PRINCIPALIVM ET MINVS PRINCIPALIVM,
in hoc ſecundo ſenten. libro expeditarum.

INDEX.

DISTINCTIO I.

Creationem rerum inſinuans ſcriptura.

1 CVR Magiſter primò tractet de creatore, q̃ creaturis, 5 b, idem columna ſecũda.
Vtrum vnum tantum principium ſit increatum. 5 b
2 An omnia profluxerunt à Deo per creationem. 12 a
3 An cuncta, quæ creata ſunt, à Deo.ſint creata: 15 a
4 An mundus ſit æternus. 19 b
5 An Plato poſuit tria principia increata. 30 b
An ſecundum intentionem Platonis Deus dicendus ſit mundi creator. 31 b
Quomodo Ariſtoteles poſuit duo principia, ſcilicet, materiam, & ſpeciem. 33 a
Quid ſit operatorium principium. 33 a
6 An tantum ſit unus mundus. 33 a
An ſoli conueniat Deo res ipſas producere. 34 b
7 An Deus cuncta conſeruet, & quid ſit conſeruatio illa. 34 b
An Deus immediatè omnẽ conſeruet creaturã. 35 b
8 An Deus oĩa agat propter finẽ, & qũo bonitas eius ſit omnium finis. 37 b
An omnia facta ſint propter hominem, & an homo ſit omnium finis. 38 b
9 An aĩæ rõnali immortali naturale, atq; conueniens fuerit vniri corpori. 39 b
Quid ſit cauſa multitudinis, diſtinctionis, & ordinis rerum. 41 a
10 An angelus ſit dignior homine, & an angelus, & anima differant ſpecie. 42 a
Vtrum relatio creaturæ ſi eodem. 42 b

DISTINCTIO II.

De angelica itaque natura.

1 An angeli ante ſenſibilem mũdum ſint creati. 47 a
2 An æuum menſura ſit angelorum. 49 a
An in angelo ſit actualiter poni aliquid menſurans exiſtentiam eius. 53 a
An ſit alia menſura creata pręter tp̃s, & æuũ. 55 a
An æuum incepit ante tempus. 55 b
An in æuo ſit vera, & realis ſuceſsio. 59 a
Quomodo ſine neceſsitate poſsit eſſe priùs, & poſteriùs. 59 a
An æui nunc idem ſit quod æuum. 62 a
An eſſe corporis alicuius habeat menſuram unigeneam cum æuo angeli. 62 b
3 Quid ſit celum empyreum, & quare ſit conditum. 62 b
An cęlum empyreum ſit ſtellatum. 63 b
4 An cęlum empyreum agat in inferiora corpora. 67 a
5 An angeli creati, & collocati fuerunt in cęlo empyreo. 69 b
An angelus poſsit eſſe vbiq; ſimul, & ſemel. 70 b
An angelus poſsit eſſe in pluribus locis. 71 a
An angelus ſimul, & ſemel ſit ĩ pluribus locis. 71 b
An angelus ſit in punctali. 71 b
An angeli plures poſſunt eſſe in loco eodem. 77 a
Quantam partem cęli empyrei vnuſquiſque occupet angelorum. 74
An angelus ſit ĩ loco illo, aut iſto determinatẽ. 74 b
An angelus vnus ſimul poſsit eſſe in pluribus locis. 75 a
An duo angeli poſſunt eſſe ĩ eodẽ loco ſimul. 75 b
6 An angelo cum extat moueri. 75 b
An angelus ex ſe moueatur localiter. 76 b
An angelus poſsit moueri de loco ad locum motu continuo. 78 a
An angelus poſsit ſe mouere. 78 b
An angelus poſsit in inſtanti moueri. 78 b
7 An angelus poſſit moueri de extremo in cxrrcınũ non pertranſeũdo mediũ. 78 b

DISTINCTIO XXX.

Ecce oſtenſum eſt ubi angeli.

1 An angeli ſint puræ, & immateriales eſſentiæ in ſe ſubliſtentes. 28t a
2 An in angelis ſit perſonalis diſcretio. i. perſonalıras, ſeu ſuppoſitalis diſt. 91 a
An pſonalis ꝓprietas ſit ĩ angelis accidẽtalis. 93 a
An diſcretio perſonalis ſit ex parte formę vel materię, ſeu principij formalis, aut materialis. 93 b
Quomodo ſubſtantijs immaterialibus indiuiduatio competat. 95 a
3 An oẽs angeli ſint eiuſdẽ ſpeciei. 98 b
An ordo naturaliter inſit angelis uel accidentaliter tantum. 98 b
An in angelis ſub vna ſpecie ſint plures pſonę. 98 b
An numerus angelorũ certus ſit ipſis angelis. 99 b
An plures angelos ẽẽ ſub vna ſpecie ĩplicat. 101 a
4 An angelus in primò inſtanti ſuæ creationis fuerit malus. 109 b
Quale bene agere precesſit in angelis male agere. 113 a

5 An angeli cognoſcāt per ſpecies vniuerſales tam communia, quam particularia, diſtinctè, ac ſimul. 113 a
An angeli per ſpecies innatas vel acquiſitas intelligunt. 116 b
Quomodo angeli noſcunt ſingularia. 117. A
An intelligentia cognoſcat per ſpecies. 117. b
An omnia, quæ angelus cognoſcit per ſpecies cognoſcat per ſpecies concreatas. 117. b
An unus angelus alium noſcat tripliciter. 118. b
Quomodo angelus cognoſcat corporalia, & inferiora. 119. a
Quomodo angelus bonus, & malus noſcāt habitus naturales, & acquiſitos, atq; gratuitos. 119. a
An angeli cognoſcant per eſſentiam ſuam, an per ſpecies. 119. a
An ad hoc ꝙ *angelus diſtinctè cognoſcat qdditates creatas alias à ſe neceſſariò reqratur qđ hēat ꝓprias, ac diſtīctas rōnes cognoſcēdi illas.* 121 a
An angeli plura intelligant actu ſimul. 122 b
6 An angelus cognitione naturali nouit diuinā eſſentiā in ſeipſa abſque omni medio, & creaturæ adminiculo 124. a
An angelus habeat naturalem notitiam diſtinctā diuinæ eſſentiæ. 124. b
An ad formam, ſeu eſſentiam Dei inſpiciendam per ſcientias ſpeculatiuas poſſit pueniri. 127 a
An actus intelligendi, quo mens angelica, ſeu humana intelligit ſe ſit ei eſſentialiter, quàm ille quo intelligit Deum. 127. b
7 An angelus dilectione naturali magis dilexerit Deum, quàm ſeipſum, & proximos ſicut ſuos ſeipſum. 127. b
An angelus naturali dilectione fruatur ſe. 128. B.
An angelus illa dilectione fecit de via finem, & de creatura Deum ſuum. 128. B
An dilectio illa angeli naturalis in primo ſtatu fuerit ſimoniaca. 128. B
An dilectio naturalis angelorum fuerit ordinata vel inordinata. 149. A
Quomodo angelus unus habeat, ſe circa angelorum dilectionem. 130. A

DISTINCTIO IIII.

Poſt hæc videndum eſt.

1 An angeli creati ſint beati, ita ꝙ beatitudo ſeu gloria eis ſit cōcreata. 133. A
An qlibet angelus prius ordine naturæ naturali cognitione intellexerit ſe, quam Deum. 134. A
2 An angeli in gratia gratum faciente creati ſint 134. B
3 An angeli boni ſuam prouiderunt fęlicitatem, & gloriam, & an reprobi ſuū prouiderint caſum. 138. A
An angelus malus ante caſum ſuum ſciuit, ſe non debere deflecti à bono in quod erat. 139. B
An angelus ſciuit tantam pœnam eſſe infligendam pro tanta culpa ſi fieret. 136. B
4 Quomodo cognitio matutina, & veſpertina diſtinguūtur in Angelis. 140. B
An in angelis ſit cognitio veſpertina poſt eorū glorificationem. 141. A
Cur cognitio angeli non uocetur diuina. 141. B
An tertia ſit cognitio angelorum, quæ dicatur meridiana. 141 B
An cognitio angelorum matutina vel veſpertina ſit naturalis. 141. B
An diuiſio cognitionis angelicę in matutinam, & veſpertinam ſit ſufficiens. 142. A
Quæ harum cognitionum ſit dignior. 142. A
An cognitio, quæ angelus intelligit increatum obiectum ſit matutina. 142. A
An dæmones habeāt cognitionē veſptinā. 142. A

DISTINCTIO I.

Poſt hæc conſideratio adducit inquirere.

1 An angeli potuerunt peccare, & qualiter, ac qua ſpecie peccati tranſgreſſi ſunt. 145 A.
An peccatum dæmonis fuit ſuperbia. 147. B
Quæ cauſa ſit illius primi peccati. 151. B
An ab initio ſuæ creationis diabolus ambierit cultum, & honorificentiam creatoris. 156. B
An angeli alij lapſi ex inſtigatione Luciferi peccauerunt, an proprio motu, & conceptu. 156. B
Cur potius peccauerunt aliqui angeli, quàm ſimul omnes. 157. A
Cur auerſio angelos potius quoſdam induxit, quàm alios in culpam. 157. A
2 An angeli indiguerunt gratia ad hoc quod conuerterentur ad Deum. 139 A
3 An angeli ſuā beatitudinē meruerunt ita, ꝙ meritū in eis pceſſit pmiū. 160 B

DISTINCTIO VI.

Præterea ſciri oportet.

1 An Lucifer fuit omnium angelorum ſupremus. 166 A
2 An de quolibet ordine angelorum aliqui lapſi ſint. 168 B
An plures angeli peccauerunt, q̄ ſteterunt. 168. B
3 An angeli trāſgreſſores in aerem caliginoſum ſunt detruſi, & collocati ineo vel potius in inferno. 168 b
An dæmones crucientur vbicunq; exiſtunt. 171. a
Quomodo dęmones puniantur in aere iſto. 171. B
An caſus tantum localis ſit dæmonibus in pœnam. 171. B
An omnes dęmones ceciderunt in habitationem aeris caliginoſi. 171. B
4 An in dæmonibus ſit ordo, atque prælatio. 173 A
An demonibus ſit diſtinctio ordinum. 157. A
An dæmones gaudere poſſint de vitijs hoīum, aut de uitioſis hoībus, aut de tormētis eorū. 186 B
Quomodo cruciatus dæmonum permittant eos tā ſtudioſè intendere inſidijs tentationibus, & flagellationibus hominum. 177. A
5 An dæmon ſemel victus ab homine de cætero a tentatione deſiſtat, & in infernum mox retrudatur. 177 B

DI-

DISTINCTIO VII.

Supra dictum eſt.

1 An angeli obſtinati ſunt in vitiis ita, vt nec pœnitere nec bñ agere ualeât. 182 a

Quid borum ratio ſit defectus alterius. 181 a

An angelus malus neceſſario velit male. 186 b

An culpa' diaboli aliquid ſecum compatiatur virtutis. 188 b

An diabolus iugiter in ſuo pſeueret peccato. 188 b

An diabolus in omni motu, ſeu actu peccet. 189 a

An omnis actio diaboli ſit peccatum. 189 b

An diabolꝰ velit ſe eē malũ, et an velit Deũ eē. 190 a

2 An angeli boni ita ſint in gr̃a confirmati ut peccare non ualeant, & tñ in ipsis uerè permaneant liberum arbitriũ. 161 b

An confirmatio uel obſtinatio minuat liberum arbitrium. 193 a

An in demonibus ſit male nolũtatis augmẽtũ. 193 a

An ĩ demõibus sit male nolũtatis cõtinuatio. 193 a

An obſtinatio demonibus auferat liberi arbitrij vſum. 193 b

An confirmatio, vel obſtinatio minuat libertatis dominium. 193 b

An demones uelint deum non eſſe. 193 a

An diabolus babeat ſpem. 193 b

An demones velint ſe non eſſe. 193 b

An demones nunc tantum puniantur ſicut poſt diẽ iudicij. 194 a

3 An dæmones ſint acuti ſcientijs, ita qđ in ipſis ſit triplex ſcientia. 195 b

An demones ſint priuati notitia Dei. 196 a

An demones cognouerint miſterium ſapientię Dei; de ĩcarnatione, aduẽtuq; Chriſti eſſe ĩpletũ. 196 b

An demones cognoſcant uirtutes. 196 b

An demones priuati ſint cognitione rerum in proprio genere. 196 b

An ĩ demonibus conceptio cadat vel errorᷓ. 196 b

An ĩ demonibus cadat obliuio circa pterita. 197 a

Quæ ex cã vis affectiua iuuat apprœbenſiuã. 200 a

An demones cognoſcant cogitationes noſtras occultas. 200.

4 An demones pnoſcant futura, ita ut ex eorum reuelatione diuinatio, pphetia ſeu prænoſticatio fieri queat. 201 b

An poſsit eſſe illuſio ab angelo bono in ſenſibili, aut imaginaria viſione. 202 a

An angeli boni, & mali poſsint ſuper intellectum humanum. 202 b

An demones valeãt ſup appetitũ ſenſitiuum. 203 a

An dæmones naturali uirtute poſſint miracula facere. 208 a

An demones poſſunt vera miracula facere ad ſeducendum. 208 b

An angeli boni, vł mali poſsĩt miracula facere. 209

An demões poſsint aliq̃s rerũ ſpẽs pducere. 209 b

An magi Pharaonis cooperatione demonum produxerint veros ſerpentes &c. 210 a

Quomodo ab inuicem diſcernantur miracula ſanctorum vera, & ſigna magorum. 210 b

An introductio omnis formę ſubſtantialis ſit à datore formarum. 210 b

An dracones magorum redierint in virgas. 211 b

Quomodo fiant illuſiones, & præſtigia in operibus magicis. 212 a

Quid ſit publica iuſtitia. 212 b

Quomodo demones portent, uel iaceant lapides, & alia ſine corporeo inſtrumento. 213 a

An de canna dæmones poſsint facere equum per inſcriptiones. 213 a

Quõ demones poſsint nobis aliquid reuelare. 215 b

An angelus moueat cœlũ, aut aliud corpus quodcũque per intellectum, & voluntatem, an per aliã potentiam aliquam. 215 b

An angelus moueat cœlũ per priùs, & immediatiùs per intellectum, quàm voluntatem. 215 b

6 An liceat demonum auxilio, uel conſilio vti in diuinationibus &c. 216 a

An liceat vti magicis artibus ad preſcientiam futurorum. 217 a

DISTINCTIO VIII.

Solet etiam in quæſtione verſari.

1 An angeli habeant corpora naturaliter & inſeparabiliter ſibi unita. 218 a

An angelus corpus aſſumat ſecundum veritatem naturæ. 221 a

Quale sit boc corpus ſecundum materiam. 221 a

An angelus ualeat immutare ſenſũ humanũ. 222 a

An corpora, quæ dæmones aſſumunt ſint perfectibilia ſeu informabilia ab anima intellectiua. 222 b

2 An angeli boni ſeu mali in aſsũptis corporibus uerè exerceãt opera uitę. 224 a

An angeli boni, ſeu mali moueantur in corporibus aſſumptis. b

An dæmões feminis cõmiſceãtur ac generẽt. 223 b

An angeli boni, vel mali verè aſſumant corpora in quibus apparent. 227 a

An angeli boni, vel mali volent, aut gradiantur ſi mouentur. 227 a

3 An angeli boni, ac mali intra hoĩes eſſe queant, & an illabant̃ animarũ corporũ ui eſſentiis, & qũo intrẽt obſeſſos. 229 a

4 An Deus in formis viſibilibus, corporalibusq; figuris unquam apparuit. 230 b

An dæmones ſciant cordium cogitationes. 231 b

An dæmones cogitationes immittunt. 231 a

An demones ſint inuentores malorum. 231 b

DISTINCTIO IX.

Poſt prędicta ſupereſt cognoſcere.

1 Hierarchia quid ſit. 233 a

2 An in angelicis ſpiritibus ſolũ ſint tres hierarchiæ, & ordines nouem. 238 a

An in uno ordine plures ſint angeli. 241 a

3 De ordinum angelorum diſtinctione, appellatione, proprietate. 243 a

Cur magis vocentur Seraphin, illi angeli, quàm incenſi calefacti. 246 a

4 An angelis conueniat inuicẽ purgare illuminare, perficere. 250 a

Quomodo lumen ĩ uno angelo indiuiduatum in aliũ deriuatur. 251 b

An

An angelus ſuperior illuminat inferiorem de uniuerſis quę nouit. 253 a
An angeli inferiores illuminent ſuperiores. 253 b
5 An angeli eiuſdem hierarchię, aut eiuſdem ordinis ſunt æquales. 254 b
6 An animæ rationales poſt hanc uitam ſeu hoı̃es poſt reſurrectionem gn̄alem ad angelorum ordines aſſumentur. 255 a
An tot hoı̃es ſaluabunt̃ ꝙ angeli ꝑſtiterūt. 257 a
7 An ordines angelorum manebunt poſt diem iudicii 257 a
Quid ſit angelus. 257 a

DISTINCTIO X.

Hoc etiam inueſtigandum eſt.

1 An omnes angeli miniſtrent: ſeu in miniſterium mittantur. 260 a
An angeli à ſolo Deo mittantur. 261 a
An tā boni, q̃ mali angeli mittātur à Deo. 261 a
An angeli mittantur de quolibet ordine. 261 b
Ad quid principaliter mittantur angeli. 261 b
An ſinguli angeli mittātur ad determinata officia ı̄plenda, an ſinguli indifferenter ad omnia. 261 b.
An angeli mittantur ad homines. 261 b
An omnium angelorum ſit mitti. 261 b
An quid angelus mittatur, an inflammandum affectum. 262 b
An anima ab angelo illuminetur. 262 b
An angeli omnes aſsiſtant. 262 b
An oēs angeli in minſterium mittantur. 262 b
An uniuerſi angeli ordinum media hierarchia mittantur. 263 a
An quid angeli mittantur. 264 a
An omnes angeli mittantur in miniſterium. 265 a
Qūo unꝰ angelus illuminet aliū, & ei loquat̃. 265 b
2 An angelus vnus loquatur alteri. 267 a
An loqui conueniat angelis. 267 a
An locutio ſumatur uni uocè, aut ſecundū eandem rōne dum Deus dicitur loqui angelo, ſeu animæ, & dum angelus dicitur loqui Deo, atque dum angelus dicitur loqui animę uel angelo. 267 b
An vna locutio Dei, & angeli quando deus per angelum loquitur. 267 b
Quid dicitur locutio ſecundum quod angeli mutuo loquuntur. 268 a
An angelo idem ſit locutio, & cognitio. 278 a
Quomodo intelligentia vnius angeli poſsit trasferre ad aliud, & cętera. 268 a
An eadem locutio poſsit eſſe à deo, & ab angelo ſancto. 269 a
An angelus inferior loquatur ſuperiori. 274

DISTINCTIO XI.

Illud quoque ſciendum eſt.

1 An angelus competat cuſtodire hoı̃es.
An angelus habet poteſtatem cuſtodiendi hominē ſecundum animam. 273 b
2 Quorū hominum ſit cuſtodiri. 274 b
An quilibet homo cuſtodiatur ab angelo. 275 a
An ſingulos homines cuſtodire ſolum pertineat ad infimum chorum. 275 b
Quando angelus incipiat hominem cuſtodire. 275 b
3 An angelus bonus ſeu malus interdū deſerāt hoı̃em, quē cuſtodit, ſeu tētat. 276 b
4 An angeli doleant de dānatione ſuorū an gaudium angelorum cuſtodientium augeatur. 279 a
5 An inter angelos ſanctos ſint pugna atque concordia. 280 b
6 An angeli exteriùs miniſtrando proficiant in premio eſsentiali, uel Dei cognitione. 281 b
An Chriſtus ſecundum quod homo illuminet angelos. 283 a
An angeli per homines proficiant in diuinorum cognitione myſteriorum. 284 b

DISTINCTIO XII.

Hæc de angelicę naturæ conditione dicta ſufficiant.

1 An omnia corporalia ſint ſimul creata. 286 b
An informitas materia pręceſsit tempore eius formationem. 286 a
An conueniebat corporalem naturam primo ı̄ maſſa confuſa, & informi produci. 288 a
An materia corporalium creata ſit in omnimoda informitate. 289 b
An materia illa producta ſit in actualitate perfecta. 289 b
An materia illa corporalium creata ſit ſub aliqua formarum diuerſitate. 290 a
An elemementa ſint diſtincta per corpora cæleſtia. 290 b
2 An materia ualeat ſtare nuda. 291 b
3 An omnium ſpiritualium, & corporalium ſit una materia. 293 b
An materia ſpiritualium, & corporalium ſit numero una. 294 a
An caleſtiū, atq; terreſtrium corporū ſit una materia quantum ad eſſe. 294 a
Materia illa quando, & ubi fuerit creata. 294 b
An materia angelorum, & corporalium ſit unigenea. 294 b
An angelorū materia ſit actualior, quàm forma corporum quorumcunque. 295 a
An corporum incorruptibilium, & corruptibiliū ſit una, & unigenea materia. 295 a 296 a
An omnium corruptibilium ſit materia numero una. 295 a b
4 An ſint tantum quatuor coquęua. 297
Cur tempus magis connumeretur inter coęquęua quàm motus. 298 b
5 An ſecundū expoſitionē Auguſtini ſaluetur ſex dierum diſtinctio. 298 b
6 An materia ſit de eſsētia cōpoſiti. 299 b

DISTINCTIO XIII.

An ſubſtantia dei generabilis, & corruptibilis ſit aliqua entitas poſitiui realiter diſtincta à forma. 49 b 399 a

D I-

An corpus Adę formari poterat ab angelo. 361 b
An corpus Adę formari poterat à cęleſti natura.
An corpus Adę compoſitum fuit ex qua (361 b
tuor elementis. 322 a
An in cōpoſitione corporis humani ſit aliquid de natura cęleſti. 361 a
An corpus ipſius Adæ fuit immediatè à Deo productum. 361 b
An ea, quæ de paradiſo terreſtri leguntur, ſint uera ad literam corporaliter intelligenda. 365 b

DISTINCTIO XVIII.
In eodem quoque paradiſo.

1 An ex ſola coſta viri formatum ſit corpus primę mulieris. 372 a
Quare Deus pro coſta ſuppleuit carnem, & non potius os, ſeu alium coſtam. 372 b
2 An omniũ rerũ, quæ fiunt, aut generant ſint ponēdæ in mã rōes ſeminales. 376 b
Quid ſit ratio ſeminalis. 374 b
An uita ĩ plãtis, et brutis ſit ĩmediatè à deo. 376 b
3 An omnium hominũ ſit vna aĩa. 383 a

DISTINCTIO XIX.
Solent quæri plura.

1 An anima rationalis ex ſua natura ſit immortalis. 386 a
2 An homo in ſtatu innocentiæ fuit poſſibilis per extrinſecarum recētionem impreſſionum. 387 b
An Adam peccante corpus eius potuiſſet perpetuari in uita per eſum ligni uitæ. 387 b
An homo in innocentia dormiſſet. 388 a
An Adam in ſtatu innocentiæ alterabilis fuiſſet per ſenectutem. 388 a
3 An immortalitas, & impaſſibilitas conuenit homini in ſtatu innocentiæ ex ſua natura. 389 a

DISTINCTIO XX.
Poſt hæc uidendum eſt.

1 An hoēs in Paradiſo fuiſſent multiplicati per generationem carnalem ſtante in eis originali iuſtitia. 392 a
An in ſtatu innocētiæ locum habuiſſent virginitas viduitas, & coniugalitas. 392 b
An Eua in illo ſtatu fuiſſet ſine generatione grauida, an peperiſſet ſine dolore. 392 b
An uir, & mulier unquã conueniſſent in innocentię ſtatu niſi deſiderio prolis, an in quolibet coitu fuiſſet conceptio. 393 b
An maior fuiſſet delectatio in edendo tunc, quam nunc. 394 a
An nati tũc fuiſsēt tot fęminę, quot maſculi. 394 b
2 An proles in ſtatu innocentiæ fuiſſent genitæ in robore corporis, perfectioneque animæ. 395 b
3 An paruuli fuiſſent nati in cognitione intellectuali perfecti. 396 b
4 An paruuli nati fuiſſent in originali iuſtitia. 397
An in ſtatu innocentię ſolum illi fuiſſent geniti qui modo ſunt electi. 399 b
An ſi primi parētes non peccaſſent ipſi cum ſua poſteritate tam diu vixiſſent in Paradiſo quouſque cōpleto numero hominũ electorũ oēs ſimul transferrentur in cœlum empyreum &c. 400 a

DISTINCTIO XXI.
Videns igitur Diabolus hominem.

1 Quid ſit tentatio. 402 a
Quare Deus creauit hominē, quem ſciuit caſurũ, & reprobos, quos ſciuit damnados. 403 a
2 Quod fuit motiuum diaboli ad tentandum hominem. 403 b (404 b
Quæ tētatio grauior, & difficilior ſit ad vincendũ.
An una tentatio carnalium poſſit ſeparari ab alia.
An tentatio ſit appetenda. 405 a (404 b
4 Quis fuerit ordo tentationis primorum parentum. 405 b
Vter primorum parentũ peccauerit grauiùs. 407 a
An Adam voluit eſſe ſicut Deus. 407 a
Quę fuerit cauſa peccati Adę. 407 b
An peccatum Adę fuit ex libidine. 407 b
Quod fuit hominis primum peccatum. 408 a
An peccatum illud fuit grauiſſimum. 408 a
An peccatum Adę fuit grauius peccato Euę, an econuerſo. 408 a (408 a
An peccatum hoc irremiſſibile, ac irreparabile.
Qua hora tranſgreſſus eſt hõ Dei pręceptum 408 a
An primus homo appetijt eſſe ſicut Deus. 409 a
Quis primorũ parentum peccauit enormiùs. 409 a
An primi hoīs tētatio fuit una uel multiplex. 409 b
6 An hõ in ſtatu innocentię potuit uenialiter peccare priuſquã mortaliter. 410 a
Veniale peccatum quare dictum. 410 b

DISTINCTIO XXII.
Hic uidetur diligenter inueſtigandum.

1 An ignorãtia ſit excuſatoria culpæ, an alleuiatoria tranſgreſſionis primorum parentum. 414 a
An ignorantia ſit peccatum. 414 b
An unuſquiſque catholicus tenetur de unoquoque peccato mortali ſcire, quod ſit mortale. 417 a
An cęcus à quo uxor ſua petit debitum dubitans ſit ſua, eam cognoſcens cōmittat ſe diſcrimini, ſi non, committant eam diſcrimini. 417

DISTINCTIO XXIII.
Præterea quæri ſolet.

1 An fieri potuit creatura ĩtellectualis, cui ex ſua nã ꝯpeteret impeccabilitas. 418 a
2 An hõ in ſtatu innocētię habuit cognitionē ſui creatoris, ſuiipſius, cęterarumque rerum. b
An Adam in ſtatu innocentiæ uidit Deum in ænigmate. 420 b
An deus in patria conſpiciatur per medium. 421 b
3 An homo in ſtatu innocentiæ habuit rerum notitiam. 422 a
An primus hõ ĩ ſtatu ĩnocētiæ decepi potuiſſ. 422 b
An Adam fuit preſcius ſui caſus. 422 b

DISTINCTIO XXIIII.
Nunc diligenter inueſtigari.

1 An homo creatus ſit in gratia gratum faciente virtutibusque infuſis. 427 a
2 An homo in ſtatu innocentię ſine grã

gratum

gratū faciente potuit uitare peccata, ten tationibusque reſiſtere. 429 a
3 Quid ſit liberum arbitrium. 430 b
An liberum arbitrium ſit diſtinctū a potentia, a rōne, & uoluntate. 431 b
An liberum arbitrium aliquid ſupperadat rationi & uoluntati. 432 b
Ad quā potentiā liberū arbitrium magis pertineat 432 b.
An liberū arb. dicit unā potentiā vel plures. 423 a
An liberū arbitrium ſit potentia ſpecialis. 434 b
Quid ſit liberū arbitriū ſecūdū diffinitionē. 434 b
4 An ſenſualitas ſit potentia animæ. 435 a
5 An ratio ſuperior, & inferior ſint una potentia. 436 a
6 In quibus aīę potentijs ſit pctm̄. 438 a
Q̄uo in ſenſualitate queat eſſe peccatum 439 a
Quomodo in ratione queat eſſe peccatum. 439 b
An in delectatione rationionis inferioris ſit peccatum mortale. 440 a
An in ſuperiori parte rationis poſsit eſſe veniale peccatum. 440 b
An rō īferior poſsit peccare ſine ſenſualitate. 441 b
An ratio inferior poſsit peccare mortaliter ſine cōſenſu ſuperioris. 441 a
An ītellectus noſter ex creaturis ad creatorē diſcurrens argumentando, in fine diſcurſus intelligat creatoris eſſentiam. 441 a
An motus ſenſualitatis ſecundum ſuum impetum ſit naturalior ei, quàm ille, quo mouetur frenante ratione. 441 a
An ratio inferior poſsit peccare mortaliter ſine ſuperiore. 441
Q̄uo ſpirituale coniugium ſit inter ſuperiorem, inferioremque portionem rationis. 442 a
Q̄uo conſumetur peccatum in ſenſualitate, & inferiori portione rationis, ac ſuperiori. 442 a
Quare philo. non deuenerunt ad ſenſualitatis notitiam. 442
7 Quid ſit ſynteresis, & conſcientia. 444 b
An ſecundum ſynteresim contingat peccare. 445 a
An ſynteresis in aliqbus totaliter extinguat. 445 b
8 An peccatum ueniale fieri poſsit mortale. 445 b

DISTINCTIO XXV.

Iam uerò ac propoſitum redeamus.

1 In quibus ſit liberum arbitrium. 449 a
An electio uniuocè vel equiuocè cōueniat Deo glorioſo, & creaturis. 449 b
2 An liberum arbitrium poſsit cogi. 439 b
An ꝓpoſitis ab intellectu ipſi uolūtati bono maiori & minori poſsit volūtas eligere min⁹ bonū. 450 b
3 An liberū arbitrium uerſetur circa vniuerſa, circa quæ uoluntas. 450 b
An omne ens ſit obiectum liberi arbitiȷ. 451 a
4 Qui, & quot ſīt ſtat⁹ liberi arbitrii. 451 b
5 An liberū arbitriū ſit in omnibus habētibus illud æqualiter. 452 a
6 An in hac uita poſſimus vſum liberi arbitrij ſine phantaſmatè. 452 b
7 An aliquid aliud cauſet à uolūtate effectiuè actum uolendi in uoluntate. 452 b

DISTINCTIO XXVI.

Hæc eſt gratia operans, & cooperans.

1 Quid ſit gr̄a, an ſit quid creatum in aīa an idem ſit, qđ uirtus, vel charitas. 455 a
Quid diffinitiuè ſit gratia. 455 b
An gratia ſit uirtus idemque, quod charitas. 456 b
2 An gr̄a ſubiectiuè ſit ī eſſentia aīæ. 460 a
3 Gratia gratum faciens an tantū ſit una in homine uno. 462 a
4 An gr̄a motrix ſit liberi arbitrii. 463 b
5 An gr̄a operans, & cooperans ſint realiter eadem gratia. 464 a

DISTINCTIO XXVII.

Hic uidendum eſt, quid ſit virtus.

1 Quid ſit uirtus. 468 a
An aliqua uirtus poſsit eſſe ſine gratia gratum faciente. 469 b
2 An exiſtēs in gr̄a valeat de cōdigno mereri beatitudinem æternalem. 469 b
An gratia, & gloria eſſentialiter differant. 473 b

DISTINCTIO XVIII.

At uerò concuſſe.

1 An homo per liberum arbitrium, naturalemq; rationē, & dona naturæ valeat facere aliquid boni. 475 a
An adultus poſsit eſſe nec in ſtatu ſalutis, nec damnationis. 476 b
An homo ſine gratia poſsit vitare peccata. 477 a
An hō ſine gratia poſsit implere pręcepta. 477 a b
An liberum arbitrium ſine gratia poſsit tentationi reſiſtere. 478 a
An adultus ſine gratia poſsit uitare peccata mortalia. 475 b
2 An homo ſine gratia poſſit ſe diſponere ad gratiæ infuſionem. 478 b
3 An hō ī hac vita poſſit aliquam cognoſcere ueritatem ſine gratia. 479 b

DISTINCTIO XXIX.

Poſt hæc conſiderandum eſt.

1 An primi parentes fuerunt creati in ſciētiis, atque uirtutibus. 481 à
An maior fuiſſet primorum parentum, & poſteriorum perfectio si in paradiſo ſine tranſgreſsione māſiſſent, quàm fuit poſt trāſgreſsionem. 481 b
An uirtutes in ſtatu innocentiæ habuerunt tantam efficaciam promerendi ut modo. 482 a
An primus homo habuit tot uirtutes ante lapſum quot poſtea. 482 b
2 An originale pctm̄ ſufficiēter punitū ſit per eiectionē peccātiū ex paradiſo. 484 a
An primi parētes ante ſuam a iectionem commederunt de fructu ligni uitę. 484 a
An Adā habuit uirtutes antequā peccauit. 484 b

DISTINCTIO XXX.

In ſuperioribus inſinuatum eſt.

1 Quid originale pecctum. 487 b
An originale peccatum ſit cōcupiſcentia, uel ignorantia. 489 a
An peccatum originale ſit ignorantia. 489 b
An peccatum originale ſit habitus. 490 a
An peccatū originale oībus ęqualiter inſit 490 b
Quomodo iuſto imputetur iudicio paruulis originale peccatum culpam. 492 a

1 An

2 An aliqs defectus ī posteros Adę p gnātionē deſcēdēs habeat rōnē culpę. 492 b
Ob quam deformitatem peccatum Adę tranſiit in poſteros. 494 a
3 An mala pęnalia, quę ſentimus ſint effectus, & pœnæ originalis peccati. 495 b
4 An aliquis miraculoſè formatus à Deo contraheret orignale peccatum. 496 a
5 An aliquid tranſeat in ueritatem naturę humanæ per actum nutritiuę, ac generatiuæ potentiæ. 497 a
Quomodo tota natura humana fuit in Adā. 502 a
An nutriens tranſeat in ſubſtantiam nutriti. 502 b
6 An productio prolis, & deciſio ſeminis ſint ex ſubſtantia generantis. 503 b

DISTINCTIO XXXI.
Nunc ſuper eſt inueſtigate.

1 An per traductionem carnis, traducatr originale peccatum. 507 a
2 In quo ſit originale peccatum tanquam immediato ſubiecto. 507 b
Secundū quod originale peccatū inſit animæ. 507 b

DISTINCTIO XXXII.
Quoniam ſupra dictum eſt.

1 An originale peccatum deleatur, ac curetur in baptiſmo. 511 a
An contingat extingui fomitem. 511 b
Quid ſit extinguere fomitem. 511 b (511 b
In qbus ſanctis extinguatur fomes vel extincta ſit.
Quare defectus originalis peccati non tollatur poſt baptiſmum quoad ipſam perſonam. 513 a
2 An fomes eiuſq; infectione poſt baptiſmum omnibus inſint ęqualiter. 514 b
An fœditas carnis aufertur in baptiſmo. 515 a
An originale peccatum per baptiſmum deletur quoad cauſam. 515 b (515 b
3 An fomes eiuſq; īfectiones ſint à Deo.
4 An deum decuit animam rationalem infundere carni infectę. 516 b
5 An animæ rationales ex ſua creatione habeant ęqualitatem in omnibus. 517 b
6 Si Eua ſola peccaſſet originale peccatū ſeu aliud, quod transfuſum fuiſſet. 518 b
An Deus animas, quas creat quotidie faciat bonas uel malas. 519 b

DISTINCTIO XXXIII.
Prædictis adijciendum.

1 An peccati primorum parentum iuſte puniantur in ipſorum poſteris. 522 a
2 An nati in originali culpa puniantur dolore ſenſibili. 525 a

DISTINCTIO XXXIIII.
Poſt prædicta de peccato actuali.

1 An bonū ſit origo, & cā mali culpæ, & an ſubiectiuè ſit in eo, à quo pcedit. 529 a

DISTINCTIO XXXV.
Poſt hęc uidendum eſt.

1 Quid ſit peccatum. 533 a
An peccatum ſit ipſa corruptio. 534 b
2 An peccatum, ſeu malū ſit priuatio modi, ſpeciei, & ordinis. 535 b
Cuiuſmodi priuatio ſit peccatum. 535 b
An peccatum ſit auerſio à Deo, uel conuerſio ad creaturam. 535 b (536 b
An modus ſpēs, & ordo ſint in oībus ęqualiter.
An per peccatum corruptio aliqua in anima fiat potentijs. 537 a
3 An omne peccatum conſiſtat in actu, etiam peccatum omiſſionis. 537 b
An omiſſo ſit actuale peccatum. 538 a
An omiſio ſit peccatum ſeparatū à trāſgreſſione.
Quando contingat omiſſio. 538 a (538 a
An in omiſſionis peccato ſit aliquis actus à potentia elicitus. 538 b
4 An ēt in actu exteriori ſit culpa 539 a
5 An peccatum ex hoc, quod corrūpit bonum contrarietur bono increato. 540 a
Quō peccatū faciat hominem Dei inimicum. 540 b
6 An malum ſufficienter diuidatur p malum culpæ, & malum pœnæ. 540 b

DISTINCTIO XXXVI.
Sciendum eſt tamen.

1 An vnū peccatū ſit cauſa alteriùs. 543 b
An pctō eſſentialiter iniūctum ſit eſſe pœna. 543 b
2 An paſſiones animę ſint peccata. 544 b
An aliq paſſio aīę ſit bōa vl mala moraliter. 545 b
An paſſiones animæ ſint moraliter malę. 545 b
An paſſio ſemper diminuat de bonitate actus moralis. 546 b
3 An omnis pęna infligatr p culpa. 546 b
An culpa poteſt eſſe ſine aliqua pœna. 547 b
An omnis pœna cauſata ſit à culpa. 547 b
An ī aliquo ſit culpa ſine oī pęna ſubſequēte. 547 b
An aliqua pœna ſit à Deo. 548 a
An omnis pœna ſit à Deo. 549 a
4 An bonorum diuiſio ſit conueniens quam aſſignat Magiſter. 549 a

DISTINCTIO XXXVII.
Sunt autem, & alii plurimi.

1 An actio uitioſa inquantum actio, ſit à Deo. 550 a
Quid faciat actionem eſſe malam, an ſcilicet ſola probatio. 550 b
An fortuita, & caſualia ſecundum quod talia ſint à Deo. 551 a (551 a
An enunciatio falſa ſecundum quod falſa, ſit à Deo.
An uoluntas creata talis ſit, & immediata cauſa reſpectu ſui uelle. 552 b
Quomodo peccatum ſit a uoluntate creata, & non à Deo. 553 a
An agens ſecundum agens in uirtute uirtute primi agentis, habeat in ſe uirtutē illius māſiuā. 553 a
An peccatum ſit aliquid. 553 b
An peccatum ſit ſubſtantia vel natura. 553 b
2 An malum principaliùs dicatur de culpa, quàm de pœna. 553 a

DISTINCTIO XXXVIII.
Poſt pdicta de uoluntate eiuſque fine.

1 An omnium hominum bonorum ſit unus vltimus, & uis ſit ille. 556 a (557 a
An omnium uoluntatū malorū ſit idē vltimus finis
2 An uoluntas ſit bona ex ordine ſuo ad bonum

bonũ, & commendabilem finem. 557 b
3 Quid ſit intẽtio, in qua vi animæ ſit quo modo differt à uolun. an bonitas actionis dependeat ab intentione. 557 a
An idem numero ſit motus, ſeu actus, quo quis fertus in finem, & in medium ad finem. 560 b

DISTINCTIO XXXIX.

Hic autem oritur quæſtio.

1 An uoluntas humana poſsit per peccata ſubuerti 561 a
An uoluntas naturalis, & deliberatiua ſit una potẽ (tia. 562 a
An ſit eadem uoluntas, qua homo vult naturaliter bonum, & qua uult malum. 562 b
2 An ſola uolũtas ſit pc̃tĩ ſubiectum. 562 b
3 An conſcientia liget, ſeu obliget, ſiue ſit recta ſiue erronea. 564 a
An conſcientia magis liget, quàm prelati prece (ptum 564 b
An aliquis dicatur incõtinens ex hoc quod propter paſsionẽ diſcedit à qualicunque rõne recta uel nõ recta uel dicatur incontinens propter hoc quod diſcedit a ratione recta. 565 b
An religioſus propter ſui ſuperioris praceptum dẽt omittere magis bonum, & facere minus. 567 b

DISTINCTIO XL.

Poſt hęc de actibus adiiciendum.

1 An actio exterior ex uoluntatis effectu ſit bona cenſeenda. 548 a
An bonum, & malum ſint differentię actus humani (568 b
An omnis actus exterior bona intẽtione factus, ſit meritorius. 569 a
2 An act⁹ exterior aliqd bonitatis, aut prauitatis ſuperaddat actui interiori, ex quo elicitiuè, imperialiterve procedit. 569 b
An opera exteriora rõne ſuæ priuilegiatæ dignitatis & eminentię aliquid addant bonitatis, & excellentiæ, ac meriti ſuper interiorem bonitatem uoluntatis, intentionis, ſeu actionis. 570 a
An opus exteriùs quoad quantitatẽ dati, aliqd bonitatis ſuperaddat actioni bonæ interiori. 570 a
An opus bonũ q̃tũ ad ſuã numeroſitatẽ ſuperaddat interiori bonitati ita; ut reddãt operantem maiori gloria eſſentialis pramy dignum. 570 b
3 An in actibus humanis ſit aliqs ĩdifferẽs actus. i. nec bon⁹ nec mal⁹ moraliter. 571 b
An aliquis actus ſit indifferẽs ſecundũ ſpeciẽ. 573 a
An aliquis actus indifferens ſm̃ indiuiduũ. 573 a
4 An eadem numero actio poſsit eſſe bona, & mala moraliter. 575 b
An bene agens, tantum bene agit, ac promeretur quantum intendit. 576 b

DISTINCTIO XLI.

Cumque intentio vt ſupra dictum eſt:

1 An fides ſit ita neceſſaria intẽtionis directrix, ꝙ oĩs infidelium actio ſit indirecta inordinata, & aliquo mõ culpabilis. 578 a
An ad meritũ ſufficiat ĩ tẽtio ſecũdũ habitũ. 579 a
Qualis intentio in Deum directa per fidem ſufficiat meritorium actum. 579 b
2 An omne peccatũ ſit uoluntariũ. 570 b
An in ſola uoluntate ſi peccatum ſubiectiuè. 580 b
An ſola uoluntas punitur. 580 b

DISTINCTIO XLII.

Cum autem uoluntas mala.

1 An actus interior uitioſus, & operatio, ſeu locutio praua ea ipſo procedens, ſint duo, ac diſtincta peccata. 592 a
An puniatur peccator pro mala intentione, & pro actu praua ſequente 582 a
Quis grauiùs peccet an intendens adulterari, & fornicationem ſimplicem committit, uel intẽdẽs fornicari, & adulterium committit. 582 b
An uoluntas interior, & actus exterior ſint unum peccatum. 582 b
2 An ceſsãte pc̃tõ maneat reat⁹ pc̃tĩ. 583 a
3 An peccatum per mortale, & veniale, congruè diuidatur. 584 b
An peccatũ veniale ſit radix pc̃tĩ venialis. 584 b
An peccatum mortale & ueniale conueniant in auerſione. 585 a
Cur pc̃tũ mortale ad æternam obliget pænã. 585 b
An auerſio, & conuerſio ſint duo peccata. 585 b
Cum in mortali peccato ſint auerſio, & conuerſio quid horum ſit priùs ordine naturę. 586 a
An conuenienter ſeptem dicuntur eſſe capitalia uitia. 586 b
An cupiditas ſit radix omnium peccatorum. 587 b
An ſuperbia initium ſit omnis peccati. 587 b
An ꝑter hæc duo uitia ſĩt alia capitalia vitia. 587 b
Quæ, & quot ſint alia capitalia uitia præter cupiditatem, & ſuperbiam. 587 b

DISTINCTIO XLIII.

Eſt præterea quoddam peccati genus.

1 An ſit aliquod peccatum in ſpiritũ ſanctum; quæ ſint huiuſmodi uitia. 590 a
An peccatum in ſpiritum ſanctum ſit idem quod peccatum ad mortem. 590 b
Cui gratię per ſe opponatur peccatum in ſpiritum ſanctum. 591 a
An peccatũ in ſpiritum ſanctum ſit peccatum grauiſsimum. 592 b
An peccatum in ſpiritum ſanctum neceſſariò preſupponat aliud peccatum. 592 b
An uoluntas creata poſsit peccare ex certa malitia uolendo aliqđ nõ oſtenſum ſibi ſub ratione boni, vel veri, vel apparentis. 593 a
2 An pc̃tm̃ Ade fuit in ſpiritũ ſc̃tm̃. 593 b

DISTINCTIO XLIIII.

Poſt ꝑdicta ꝯſideratione dignum occurit.

1 An potentia peccandi ſit à Deo. 595 a
An potentia peccandi ſit potentia. 596 a
2 An omnis prælatio, omniſque poteſtas præſidendi ſit à Deo. 595 a
3 An in ſtatu innocentiæ fuiſſet principatus, uniuſq; hoĩs prælatio ſuꝑ aliũ 595 a
4 An Chriſtiani teneantẽ ſecularibus poteſtatibus obedire, etiã tyrannis, 696 a
5 An religioſi, ac ſubditi cęteri teneantẽ ſuperioribus ſuis in oĩbus obedire. 597 b
An religioſus inſtitutus in cura plus debeat obedire epiſ. remanendo in cura quàm Abatti recedenti ab ea. 599 a

FINIS.

Diſtinctionum omnium Libri Tertij Sententiarum, index ſeu argumentum.

- **Tertius Sētentiarū liber: ĩ quo magiſter agit đ deo inquantū relucet eius ſapiētia ĩ opere, reparatione lapſi hominis. Et diuiditur in duas partes principales**
  - *In prima agitur đ ſolo capite eccleſia Chriſto. ſ. reparatore quoad*
    - *Miſteriū incarnationis eiuſdem*
      - *De natura humana aſſumptione*
        - *In ſe*
          - *Veritatē pandit de*
            - *Natura aſſumente, diſt. 1.*
            - *Aſſumptionis modo & ordine, diſt. 2.*
            - *Conditione natura aſſumptę, diſt. 3.*
            - *Aſſumptionis cauſa efficiente, diſt. 4.*
          - *Dubia ſoluit, diſt. 5.*
        - *Quātum ad idiomatū cōicationem ꝑ propoſitiones*
          - *Vnionem exprimentes*
            - *Opiniones recitat diſtin. 6.*
            - *Ad propoſitum applicat, diſt. 7.*
          - *Cōſequētia vnionē cōcernētes de conueniētibus*
            - *Naturę*
              - *Diuinę, ratione naturę aſſumpta diſt 8.*
              - *Humanę, ratione perſona aſſumentis diſt. 9.*
            - *Perſona*
              - *Sonantes indignitatem, diſtin. 10.*
              - *Sonātes in defectum*
                - *Quantum ad idioma, quod eſt creatura, diſt. 11.*
                - *Quantum ad conſequentia creaturam, diſt. 12.*
      - *De collata ſibi perfectiōe*
        - *In ſe quantum ad perfectionis plenitudinem, diſt. 13.*
        - *Comparatiuè, quantum ad perfectiones diuinas, diſt. 14.*
    - *Miſteriū paſſiōis quātum ad eius*
      - *Initium & progreſſum*
        - *Veritatē determinat*
          - *In ſe, quo ad eius*
            - *Poſſibilitatem, diſt. 15.*
            - *Neceſſitatem, diſt. 16.*
            - *Meriti principium, quod eſt voluntas diſt. 17.*
          - *Quantum ad eius effectum de paſsionis merito quantum ad*
            - *Chriſtum, diſt. 18.*
            - *Nos, diſt. 19. & 20.*
      - *Terminū de*
        - *Animæ, corporis & deitatis ſeparatione, diſt. 21.*
        - *Separatorum conſequente denominatione, diſt. 22.*
  - *In ſcđa dc Chriſto capite ſimul & membris eius ſ. quātū ad perfectiones eorundē in*
    - *Habitibus*
      - *Virtutum*
        - *Theologicalium*
          - *Fidei*
            - *Secundum ſe, quantum ad eius ſubſtantiam, diſt. 23.*
            - *In ordine ad*
              - *Obiectum, diſt. 24.*
              - *Subiectum, diſt. 25.*
          - *Spei, diſt. 26.*
          - *Charitatis*
            - *Secundum ſe & eius pręcepta, diſt. 27.*
            - *Obiectio, diſt. 28.*
            - *Ordine, diſc. 29.*
            - *Merito comparatiuè. diſt. 30.*
            - *Creata permanentia, diſt 31.*
            - *Increatæ ſufficientia, diſt. 32.*
        - *Cardinalium, diſt. 33.*
      - *Donorum*
        - *In genere, & de dono timoris in ſpecie, diſt. 34.*
        - *In ſpecie, de eorundem*
          - *Diſtinctione, diſt. 35.*
          - *Connexione, diſt. 36.*
    - *Actibus ꝑceptorū reſpicientiū.*
      - *Executionē operis*
        - *Quo ad octo prima pręcepta generaliter veritatem oſtendit, diſt. 37.*
        - *Quo ad octauum pręceptum ſpecialiter dubia abſoluit circa*
          - *Mendaciū, diſt. 38.*
          - *Periurium, diſt. 39.*
      - *Concupiſcentiam cordis, diſt. 40.*

Locatio in Tertium Sententiarum.

Tertius Sententiarum Liber, eſt de incarnatione verbi, ac reparatione humani generis, atq; de virtutibus, habens diſtinctiones quadraginta.

Diſtinc. 1	2	3	4	5
ſ. filius tẽpore plenitudinis humanã naturã, nõ pr̃. nõ ſpũſanctus.	ſ. humanitatem aſſumpſit. carnem, & animã, ſ. Deus.	ſ. purgata in ſua conceptione...	ſ. Chriſtus de ſpiritu ſan cto.	ſ. humanã aſſumpſit Deus, non perſonam.
Aſſumpſit	*totam*	*in matre*	*conceptus*	*naturam.*
6	7	8	9	10
ſ. Deus eſt hõ, quod per hominem intelligitur.	ſ. ſcdm triplicem opinionem illa propoſitio Deus factus eſt hõ,	ſ. Chr̃m, ſ. de patre, & mr̃e, ſcdm duas nãs.	ſ. adoranda eſt caro Chriſti non nuda;	ſ. reduplicatio verificat ꝓpoſitiones aliquas.
Factus	*Exponitur*	*bisnatum*	*latria*	*plicat.*
11	12	13	14	15
ſ. non dicitur Chriſtus ſimpliciter.	i. non potuit peccare Chriſtus.	gratia, & ſapientia, vt caput.	ſ. omnium habitualis fuit in Chriſto.	i. defectus pęnales aię & corporis accepit Chr̃s, put ꝯueniẽs fuit.
Creatus	*nec peccat*	*plenus*	*ſcientia*	*pœnali.*
16	17	18	19	20
ſ. fuit Chr̃s, & paſſibilis in corpore, & aïa.	ſ. non pro ſe, ſed pro ſua ſenſualitate.	ſ. ſibiipſi, & nobis, aliter, & aliter.	ſ. alligauit Chr̃s vinculis paſſionis ſuę.	ſ. nos liberãdo nõ potentia, ſed iuſtitia.
Mortalis	*orauit*	*merendo*	*ſathanam*	*vicit.*
21	22	23	24	25
ſ. Chr̃m fuiſſe ꝑ ſeparationẽ aïæ a carne confitemur, nõ ꝑ ſeparationẽ deitatis ab anima.	ſ. hoĩem in ſepulchro tenet Magiſter.	ſ. homo fide formata, & quid ſit.	ſ. eſt exauditu, de nõ viſis oculo exteriori.	ſ. eadem eſt fides, & noſtra.
Moriturum	*Chriſtum*	*credidit*	*fides*	*antiquorum.*
26	27	28	29	30
ſ. eſt de bonis ęternis futuris non viſis.	ſ. dilectio Dei, & proximi, quæ eſt eadem.	ſ. homines ſicut ſeipſum.	ſ. vt primo diligatur Deus.	ſ. diligere, & amicos ſimul eſt maioris meriti q̃ amicos tantum.
Spes	*amat*	*proximos*	*ordineque*	*inimicos.*
31	32	33	34	35
ſ. dilectio pfecta ĩ viatore: ſed incipiens poteſt amitti.	ſ. eſt Dei ad omnes creaturas.	ſ. virtutes quatuor fuerunt in Chriſto, & manent in patria.	ſ. ſunt ſeptem ſpirituſſancti.	ſ. ſunt dona ſapiã, & ſcientia, & intellectus.
Manet	*dilectio*	*Cardinales*	*dona*	*diſtincta.*
36	37	38	39	40
ſ. oẽs gratuitas cõnexas hꝫ ſimul, q̃ vnã habet.	ſ. Deus decẽ mandata.	ſ. vtię triplici mẽdatio.	ſ. fit tripliciter.	ſ. malus contra dus vltima pręcepta.
Virtutes	*præcipit*	*mendax*	*periurium*	*cupit.*

EPITOMAE SINGVLARVM
DISTINCTIONVM LIBRI TERTII SENTENTIARVM,

CVM VERSIBVS MEMORALIBVS clariſſimi viri Arnoldi Veſalienſis, theologiæ & trium linguarum peritiſſimi, canonici quondam metropolitanę eccleſiæ Colonienſis: paucis, quos ille morte præuentus non abſoluerat, à ſtudioſo quodam adiectis.

Liber Sententiarum Tertius complectitur. Diſtinctiones XL.

DISTINCTIONIS PRIMAE QVAE incipit, Cum uenit igitur plenitudo temporis, &c. epitome.

SEcundum apoſtolicam auctoritatē, Deus miſit filium ſuum in temporis plenitudine, quod eſt tempus gratiæ, & ueritatis, in quo per charitatē legis fiat impletio, & uerificetur patribus de ſaluatore facta promiſsio. Eſt. n. hæc miſsio filij incarnatio. Quæ quidē filio magis, q̄ alijs perſonis congruebat, ut ſic quemadmodum in ſapientia patris omnia condita ſunt, ſic & per eandem omnia reſtaurarentur: & ille qui eſt à ſolo patre primo mitteretur. ſicq; is qui in deitate filius, erat, fieret, & filius hominis. Per qđ tamen non abnuitur, quin, & pater, & ſpiritusſanctus incarnari potuerint, ac poſſint. Qui, & cum filio aſſumptionem carnis fecerunt. ſed ea ad ſolū filium terminata eſt, qui ſolus homo factus eſt.

Impleto tandem decreti tempore, miſſus
E gremio patris filius ipſe ſui eſt.

DISTINCT. II. QVAE INCIPIT, Et quia in homine, epit.

¶Naturam humanā filius Dei totam aſſumpſit, ut ſic eam totam curaret, quæ protoparentis peccato tota corrupta fuit. Totam inquā, cōtra quorundam hæreſes. i. corpus, & animam cū proprietatibus eorundem. Quod enim eſt inaſſumptibile, eſt incurabile. Attamen carnem mediante anima aſſumi cōgruebat ob diuinæ ſimplicitatis ſubtilitatem, quo non debet intelligi ordine temporis, ſed naturæ. Tametſi autem inueſtigabilis ſit, & inexplicabilis unio naturæ humanæ ad uerbū error tamen deteſtandus eſt eorum. qui dicebant nō veram Dei filium carnem aſſumpſiſſe, & ſimulatione quadam oſtendiſſe, ignauiter ſuſpicantes alioquio à carne humana diuinitatem inquinari, cum nec ſolis corporalis radij à ſordibus, quas contingunt, maculantur.

Totum ut curares hominem Deus optimè, totum.
Crederis à nobis aſſociaſſe tibi.

DISTINCT. III. QVAE INCIPIT, Quæritur ēt de carne verbi &c. epit.

¶Iuxta ſanctorum atteſtationis conuenientiā, caro Chriſti in uirgine peccato vt reliqua uirginis caro obnoxia fuiſſe dr̄. Operatione uerò ſpūſſancti omnino mundata, anteq̄ ab eo aſſumeret: patiendi tñ poſſibilitate, non neceſſitate, ſed libera ipſius uoluntate, inexiſtente. Nam & ipſam uirginem, ſpūſſanctus prę ueniens, à peccato ſic purgauit, ꝙ & à fomite peccati, aūt ipſum totaliter auferendo, quod magis vr̄. aut ipſum ſic attenuando ut nullius poſtea peccati occaſio ſibi eſſet, eā liberauit. Inſuper &, vt euangelica docet lectio, potētiam generandi abſque viri ſemine ſibi contulit. Quamuis autem Chriſtus ſecundum corpulentam ſubſtantiam in lumbis Abrahæ ſicut, & Leui, fuerit: tñ nō in eo decimatus eſt, ut ille, q̄a nō vt ille ſecūdū ſeminalē ronē ab eo deſcendit, neque ſecundum legem communem, ſed ſupra naturæ uires, & ſine peccato. Vnde, & primitiua noſtræ maſſæ aſſumpſiſſe dr̄. Hinc, & caro eius ſimilis fuit carni nr̄æ nō in culpa, ſed pœnalitate. Quæ ēt mox in ꝯceptionis ſuæ initio mēbrorū debita diſtinctione formata eſt ſimul, & aīata, atq. aſſumpta quāuis ꝑ ſucceſſum tēporis ſumpſerit corporis icremētū

In lumbis Abrę quanquam piè Chriſte fuiſti,
Vt Leui tamen es non decimatus ibi.

DISTINCT. IIII. QVAE INCIPIT Cum uerū incarnatio verbi &c. epito.

¶Tametſi incarnatio opus ſit trinitatis, in ſcripturis tñ ſpūiſancto attribuit, ꝑ eo, ꝙ ſpūſſanctus patris, & filij charitas eſt, & donū, & ex ineffabili Dei charitate uerbū caro factū eſt. ſicq; ꝑ hoc ab incarnationis opere pater, & filius nō excludunt. Neq; tñ ob id Chr̄s filius eſt ſpūſſancti. Nō enī de eo ſicut de prē genit⁹ eſt. Virginis aūt filius rectè dr̄ eo ꝙ de ipſa genitus eſt ut matre. Neq; uerò q̄cq̄d ex alio naſcit, fili⁹ eſt, ut patet de pilis hoīs, & baptiſmate renatis reſpectu aq̄. Dr̄ aūt Chr̄s incarnatus ſpūſctō, eo ꝙ icarnatio ipſa nō ꝓmerita, ex Deido no eſt, uirtute vc3 ſpūſſcti effecta. Hinc nec ſpūſſāctus quaſi ſeminalis materia ipſius accipi pōt. Et ſi ēt de virgine Chr̄s natus ſit factus tamē per Apoſtolum dr̄ ex muliere, & ex ſemine Dauid ꝑ uta per uirginē q̄ de Dauid ſemine fuit. Et hoc dr̄ ad ſignificandam eius ſingularem conceptionem. quæ opere ſpiritusſancti facta eſt quod alijs non competit.

Diuini flatus fuit incarnatio donum,
Quamuis non deerant filius, atq; pater.

DISTINCT. V. QVAE INCIPIT. Præterea inquiri &c. epit.

¶ In incarnationis myſterio nec perſona aſſumpſit pſonã, nec natura perſonam, ſed perſona diuina naturam ſcilicet humanam. An aũt diuina natura humanã naturã aſſumpſerit, uidetur eſſe in auctoribus contrarietas. Cõcilium namq; Toletanum dicit. ꝙ ſolus filius carnẽ, ſeu naturam aſſumpſit humanã. Auctoritates aũt quædã aliæ dicere uident̃, naturam diuinam aſſumpſiſſe naturam humanam: tenendum tamen eſt, perſonam diuinam naturam aſſumpſiſſe humanam. Vnde illę auctoritates capiendę ſunt, ꝙ diuina natura humanæ naturæ in perſona filij ſit unita. & ſecundum hũc intellectũ diuina natura dicatur incarnata ſcilicet in filij perſona. Vnde, & cum dicitur ſolum filium carnem aſſumpſiſſe, natura quidem non excluditur, ſed incarnationem ad pſonam aut patris, aut ſpiritus ſancti terminatam nõ eſſe, deſignatur. Nec tñ ꝑ hoc dici debet diuina natura caro facta, ne conuerſio naturæ in naturam ſignificari putetur Neq; ẽt natura diuina homo facta uel eſſe dr̃, quia nõ ſic in unitatẽ, & ſingularitatẽ ſui ut pſona uerbi, humanam aſſumpſit naturã. manet enĩ ſingularitate pſonæ naturarũ diſtincta proprietas. Porrò pſonã hois verbum nõ aſſumpſit, ſed aſſumendo ſibi naturam uniuit, & uniẽdo aſſumpſit. ſicq; perſonalitatem ꝑuenit. Quod uero Auguſtinus dicit verbũ aſſumpſiſſe hominem, intelligitur per hominẽ non perſona, ſed natura. Quod etiã Magiſter dicit animã ſeparatam eſſe perſonã, non tenetur.

Ne credas aliam, quòd ſumat hypoſtaſis una,
Etſi naturas contineat una duas.

DISTINCT. VI. QVAE INCIPIT Ex præmiſſis autem epitome.

¶ Prouidè loquẽdũ eſt in expreſſione eorum, quæ cõcernũt incarnationẽ uerbi gratioſiſſimam Nã de propoſitionibus illis, Deus factus eſt homo Deus eſt hõ, & hõ eſt Deus factus & ſimilib⁹, atq; an ꝑ hoc Deus ſit aliquid, uel non factus: tres ſunt modi dicendi, ſeu opiniones ad experimendum modum unionis prætactæ Quarum prima inter alia effectualiter dicit in Chriſto duo eſſe ſuppoſita, & unam tantum pſonam, & hæc eſt falſa. Secunda, ꝙ in Chriſto unũ eſt ſuppoſitũ tm̃, perſona. Nam corpus, & aĩa Chriſti ſimul tp̃e unita fuerũt, & aſſumpta, atq; ꝑ hoc vnũ ſuppoſitum ſeu una perſona in ipſo, in duabus ſubſiſtit naturis. Hinc, & propter unionem duplicis ipſius naturæ in uno uerbi ſuppoſito, noĩa utriuſq; naturæ, ꝓprietates ſignificantia, de Chriſto pręḋicari poſſunt, ita ut uerè dicatur, Deus paſſus eſt, ac homo iſte eſt ęternus. Ex hoc quoque infertur, poſt incarnationem pſonã uerbi eſſe compoſitã, cum prius ſimplex fuerit, non qdem compoſitione quaſi ex partibus, unde totum reſultet: ſed quia perſona uerbi, q̃ ante in una tm̃ ſubſiſtebat natura, poſt incarnationem in duabus ſubſiſtit, & hęc bene intellecta, habetur uera Tertia dehĩc dicit, uerbum humanam naturam ut habitum, ſeu indumentum aſſumpſiſſe. Sed hæc hæretica à doctoribus reputatur, & abiiciẽda, quã tñ magiſter ꝑ lõgũ ſicut primã ꝓſequit̃, & indeterminatã tãdẽ relinquit. Quod etiã Magiſter in hac diſtinctione animam ſeparatam dicit̃ eſſe perſonam, ab aliis non tenetur.

Corporis, ac animæ qualis foret unio Chriſti,
Prendere doctores non potuere prius.

DISTINCT. VII. QVAE INCIPIT, Secundum primam uero dicitur. epito.

¶ Locutiones illæ, de qbus diſtinctione ꝓcedẽti dictũ eſt, ſcd̃m tres dicẽdi modos ſimiliter habitos diuerſimode determinant̃. Nã iuxta primũ, Deus factus eſt hõ, & ecõuerſo &c. eo, ꝙ Deus ſubſtãtia rõnalis eſſe cępit, q̃ añ nõ fuerat, & ſic factus eſt aliqd, ac illa ſubſtãtia cœpit eſſe Deus, qđ ex gratia habuit, non ex meritis nec natura. Qđ cũ ab æterno præuiſum fuerit, ideo Chriſtus prædeſtinatus eſſe filius Dei dr̃. Iuxta ſcd̃m uero modum, Deus eſt hõ, & ecõuerſo: quia incarnatione ex duabus naturis, & tribus ſubſtãtiis ſubſiſtens eſſe cœpit: ac ſic quia humanam aſſumpſit naturam, ſecundũ hanc hõ dr̃ à Deo aſſumptus. Vñ, & ſcd̃m hũc modum Chr̃s ẽt inquãtũ hõ, eſt aliqd. ſcilicet ex corpore, & aĩa ↄſtitutũ. Et ſcd̃m ꝙ hũana natura unita eſt deitati in tp̃e, quo unio ex gratia facta eſt, & ab æterno à Deo prædeſtinata, & ſic ẽt eſt ꝓdeſtinatus cognitus. Sed iuxta tertiã Deus hõ factus dr̃. & eↄ̃: qa Deus hoĩem accepit, & hõ aſſumptus eſt à Deo, ita, ꝙ habens hoĩem, eſt Deus. Per hoc aũt Chr̃s nõ eſt aliqd ſecũdũ quod hõ, ſed aliquo mõ ſe habens. Scd̃m quod ẽt hõ. prædeſtinatus dr̃ eẽ filius Dei, eo, ꝙ ab æterno præuiſum ſit, & in tẽpore per gr̃am collatũ, ut ipſe ens hõ, ſit filius Dei. neq; verò Chr̃s dr̃ homo dominicus, cum, & Auguſtinus olim ſic locutus, poſtea hoc retractauit.

Quæſtio multiplici uerſans ambage magiſtros,
Quod parte ex aliqua ſectio ſexta docet,
Quid ueri teneat, diſpectis omnibus, iſthæc.
Septima, demonſtrat, ſatisq; ſuperq; tibi.

DISTINCT. VIII. QVAE INCIPIT, Poſt prædicta inquiri debet &c. epitom.

¶ Cõcedi nõ dẽt nã diuina nata de virgine, niſi inquãtũ pſona nata de eadẽ dr̃. Nã ĩquãtũ natura ſtat ꝑ eſſentia, nec de uirgine, nec de patre nata dici põt. Quo ẽt mõ ſupra dictũ eſt diuina natura ĩcarnata. nõ niſi ꝑ quãto ĩ pſona incarnata dr̃. Affirmat̃ aũt Chr̃s bis natus, ſeu duas habuiſſe natiuitates, diuinã ſcilicet ea patre, & temporalẽ, ea matre ob diſtinctas illarum natiuitatũ proprietates.

In Chriſto natura Dei ne nata uocetur,
Ni modo perſonam ſignificare uoles.

DISTINCT. VIIII. QVAE INCIPIT, Præterea inueſtigari oportet &c. epito,

¶ Opinione quorũdã caro, vel aĩa Chr̃i, ſeu eius humanitas adoratione illa, q̃ latria dr̃, & diuinitati debet̃, q̃ in dilectiõe cordis. & ſacrificiorũ exhibitione &c. ↄſiſtit, nõ eſt adorãda, ne idololatria cõmittat. Honorãda aũt eſt Chr̃i hũanitas, ſeu adorãdã dulia excellẽti, ac ſup oẽm creaturã uenerãda & diligẽda. Scd̃m alios aũt ſine oĩ periculo eadẽ, Chr̃i hũanitas latria rectè adorat̃, nõ qdẽ rõne ſui ſed ſuppoſiti ĩ quãtũ ſ. à Deo ĩ unitatẽ ſuppoſiti eſt aſſumpta. nec ab ea unquã ſeparata. Quæ qdẽ ſola vera eſt & dictis ſanctorum in litera confirmata.

Nunquam ſacra Dei uerbum caro deſerit abſens,
Obq; id culta pari ſemper honore fuit.

DISTINCTION. X. QVAE INCIPIT Solet etiam à quibuſdam inquiri &c. epi.

¶ Nõ eſt concedendum Chriſtũ ſecundum qđ homo, eſſe perſonam. alioq verbũ non naturã, ſed

perſonam

pſiſſe ſequeretur, quod ſupra eſt improbatom. Sequeretur etiam, quòd ſecundum quod homo, eſſet tertia in trinitate perſooa, quod patet eſſe falſum. Nec oppoſitum argui poteſt, eo quòd eſt ſubſtantia rõnalis. Non eñ hoc ſufficit ad ratioñe perſonæ, ꝙ dicitur quaſi ꝑ ſe ſooãs, nec alteri coniuncta, ſicut tñ eſt natura humana in Chriſto. Neque ẽt vulgaris perſonæ definitio pſonis diuiois conueoit, ſed alijs. Sed, & oec impedit eum ſcd̃m qđ hoiem prędeſtinatũ eſſe filiom Dei, qui eſt perſona Nõ eñ quo eſt. eo hõ filius Dei eſt, ſed per gr̃am hoc accepit. Denlq; nec filius adoptiuus. Chr̃s dici dẽt, ſed natuealis. Non eñ prius eẽ cœpit, & poſthac in filiũ adoptatus eſt, ſed ſemper fuit filius æteroi patris. Virginis quoque filius eſt per naturam, & gratiam, nõ quidem adoptionis, ſed unionis. Põt aũt dici, perſooam quę ſemper fuit, prædeſtinatem eſſe ſcd̃m hominẽ aſſumptum, ut ſcilicet ipſa ens homo, eẽt filius Dei. Item, & naturã humanã, vt verbo patris pſonaliter uniretur.

Quod Chriſto nomen perſonę conuenit, hoc ſit
Ipſius haud hominis, ſed ratione Dei.

DISTINCTION. XI. QVAE INCIPIT.
Solet etiam quæri &c. epitome.

¶ Simpliciter. & abſq; determioatione dici ooo debet Chriſtus factus, creatos, uel creatura: quippè per quam omnia facta ſunt. atq; ꝑ hoc ipſe factus abſolutè dici nõ põt. Et alioq ipſi euangeliũ prædicatũ diceret, eſſetq; ſubiectus uanitati. Hæc etem ſcd̃m ſcripruras omi cõueninnt creaturæ. At de Chriſto eã abſolutè dici eſt abſurdum. Verũ tñ cõcedi poteſt addita determinatiooe. Eſt eñ creatura, inquantũ hõ, & inquantũ talis, eſſe cœpit. Per quod quidem ooo ſeqoitor, eũ ſimpliciter eſſe creaturam, aut cœpiſſe. Nam hoc eſſet procedere tropice à parte ad totum.

Non quit ſimpliciter Chriſtus factura uocari.
Quamuis hoc certa conditione queat.

DISTINCT. XII. QVAE INCIPIT,
Poſt prædicta quæritur &c. epitome.

¶ Ad hãc vel ſimilem, an ille hõ, ſcilicet Chr̃s eſſe cœperit, oon eſt ſine diſtinctiooe reſpondendum. Nempè ſi ad perſonã reſpicias, uerum eſt eũ ſemꝑ fuiſſe. ſi uerò ad oaturam humanam conceditur eum cœpiſſe. Per quam diſtinctionem. & auctoritates, quæ cootrariæ uideotur, ut ꝙ Chr̃s eſt recens homo, & ꝙ puer iſte creauit ſtellas, abſolui poſſunt. Notuit aũt Chriſtus hominem aliũde aſſumere. quàm de genere Adam: ſed ita fieri magis congruebat, ut ſic diabolus uinceretur per aliquem de genere, eius, qui victus fuerat. Tametſi autem de genere Adam aſſumptus ſit homo, tameo nec perſona, ipſius oec natura aſſumpta ut uerbo unita, peccare potuit, q̃uis ut io ſe conſiderata. Nec obſtat liberum eum arbitrium habuiſſe, cum oec in angelis cõfirmatis hoc peccabilitatẽ arguat. Quòd etiam ſcriptum eſt. qui potuit trãſgredi, & non eſt tranſgreſſus, de membris Chriſti potius intelligeodum eſt totum, aut ſolum pro ultima parte de Chriſto, Qui & ſexum muliebrẽ aſſumere qoidem potuit, ſed uirilem ex fœmina eum aſſumere magis erat congruum, ot ſic utriuſque ſexus liberatio per eum fienda oſtenderetur.

Non potuit Chriſtus quamuis committere culpã,
An potuit fieri fœmina factus homo.

DISTINCT. XIII. QVAE INCIPIT,
Pręterea ſcieodum, epito.

¶ Plenus fuit ſapieotia, & gratia, ac omoibus donis Chriſtus ſecuodum hominem, moa ab inſtãti quando conceptus eſt, adeo, ꝙ nec amplius accipere poſſet. Nõ enim eſt ei datus ſpiritus ad mẽſuram, & de plenitudi oe ipſius, utpota capitis, ſecundum quandam ſimilitudinem omnes acceperuot. Nec contra hoc eſt, ſcripturas dicere eum in his profeciſſe. Nam hoc fiebat noo per augmẽtom taliom ſucceſſiuè accipiendum, ſed ſecundũ exteriorem, & ampliorem manifeſtationem. Quo etiam modo intelligendum eſt, quod, Ambroſius dicere vr̃ eum ſecundum ſenſum hominis profeciſſe, iuxta quod ſcriptura inſiouat eum pareotes ignoraſſe. id eſt, ſic ſe ad eos habuiſſe, quaſi agnitionis eorũ tunc expers eſſet. Vel extra teaũ dici põt, de experimentali hoc ſcientia accipiendom.

Chriſtum virginea quàm mox cõceptus in aluo eſt
Sic, nihil ut ſupra, cuncta habuiſſe ſimul.

DISTINCT. XIIII. QVAE INCIPIT,
Hic quæri opus eſt &c. epitome.

¶ Omnia quæ Deus ſcit, anima Chriſti per ſcientiam: ſibi collatam in uerbo cognoſcit: oec tñ per hoc ſcientiæ Dei ęquatur, quando nnn ita perſpicuè, ot Deus ea intelligit. Nouit igitur omnia quæ Deus, quo ad numerum ſcitorom, non tamẽ quo ad ſciendi modum. Ex hoc autem noo ſequitor, eam creare quid poſſe Quamuis enim creandi habeat ſcientiam agnoſcens quomodo muodus eſt creatus: noo tamen creaodi habet potentiam, cum ſit creatura, quæ capax non eſt omnipotentiæ, qualis in creatione requiritur. Veruntamẽ iuxta Ambroſium, Chr̃s omnipotentiã, quã filius Dei ſemꝑ habet naturaliter, hanc dũ filius hoĩs factus eſt, ex tempore accepiſſe dr̃, pro eo ꝙ perſona, quæ uerbi ſemper fuit, futura quoque erat perſona hoĩs.

Omnia Chriſti animam nouiſſe fatebimur, omnes
Non tamen omnipotens ipſa fuiſſe datur.

DISTINCT. XXV. QVAE INCIPIT,
Illud quoque prætermittendum noo eſt &c. epi.

¶ Verã hominis naturã tã quo ad corpus, qoàm aĩam, paſſibilẽ Chr̃s aſſumpſit cũ utriuſq; defectibus pœnalibus, noo quidẽ oĩbus, ſed ijs, quos ipſum ſoſcipere decuit. & ſaluti noſtræ expediuit: ſecundum quod, & iotelligendæ ſunt, ſi quæ ſcripturæ occurũt, q̃ eũ oẽs defectus pter pcı̃m aſſumpſiſſe aſſerunt. Hinc dicere dolorem, in carne, & in aĩa triſtitiã uerã paſſionis tẽpore. Chr̃m nõ ſenſiſſe, a ueritate alienũ eſt, & hæreticũ: ac ſi dicar̃ ipſum non hoiem uerũ, ſed eius tãtũ ſimilitudinem aſſumpſiſſe Hinc uerba Hilarij, q̃ oppoſitũ dicere videnr̃ ſaoè intelligi oportet Quus tñ defectus pęnales nõ coactè aſſumpſit, ſed uoluntariè, ſcd̃m quãdã ꝑ paſſionẽ, quo. ſ. mẽs ipſius à rectitudine, Dei cõtẽplatione eiſdẽ paſſiunibꝰ nõ ſit dimota.

Suſtinuit noſtrę Chriſtus diſcrimina uitę,
Quæ ſibi pro nobis congrua uiſa pati.

DISTINCT. XVI. QVAE INCIPIT
Hic oritur quæſtio &c. epito.

¶ Nedum moriẽdi aptitudioẽ, verũ, & patiẽdi in anima, & moriẽdi in corpore Chr̃s aſſumpſit neceſſitatem, nõ quidẽ aliqua coactione, ſed ſpõtanea uolnntate. Nã nec oobis hęc neceſſitas ꝑue

nit ex natura, ut primò inſtituta eſt, ſed ut uitiata ē ex peccato, quod Chriſtus nō habuit. Accepit autē de omni ſtatu hominis aliquid ipſe Chriſtus, vt de innocentiæ ſtatu, peccati immunitatem: de ſtatu poſt peccatum defectus, & pœnam: de ſtatu ſub gratia, eiuſdem plenitudinem: & de ſtatu gloriæ, impeccabilitatem, & Dei cōtemplationē perfectā.

Sint tua Chriſte neci quamuis abnoxia membra,
Hęc tamen inuitus non capis, imo libens.

DISTINCT. XVII. QVAE INCIPIT, Poſt prædicta, &c. Epi.

Secundū duas in Chr̄o naturas plures in eo fuiſſe uoluntates oſtenditur, ſecundum quarū aliquā a patre petiuit, quod nō impetrauit, ac nō ſe impetraturum præſciuit, cū & nec ſecundum aliā hoc uoluit, In eo namque uolūtas diuina erat, & humana, & hęc vltima duplex, rōnis ſcilicet, & ſenſualitatis, ſecundū quā pati, & mori refugiebat, quod tamen ſecundum diuinā uoluntatem, & rationis humanæ uolebat. Nec tamen per hoc in eo rebellio carnis ad ſpiritum erat ulla, quia nulla concupiſcētia. Erat autem in eo ſenſualitatis, ut in ipſo naturæ humanæ ueritas comprobaretur. Hinc, & orauit, ut nobis orandi in neceſſitate exemplum relinqueret. Quanquam autem à patre ſub conditione aliquid petierit, & ob id quaſi dubitaſſe à ſanctis dictus uideatur hoc tamen intelligi ſane debet: id eſt, admodum dubitantis ſe habuiſſe.

Exoraſſe patrem ſemper ne credito Chriſtum,
Quando nec horroris tranſiit iſte calix.

DISTINCT. XVIII. QVAE INCIPIT, De merito etiam Chriſti prætermittendum &c. epi.

¶Meruit Chriſtus per paſſionē ſuā nedum nobis, ut quidam dicebant, ſed ēt ſibi: nobis q̄dē redēptionem, & regni apertionem &c. ſibi uerò corporis immortalitatem, & animæ impaſſibilitatem, ac numinis clarificationem, quā, & animæ impaſſibilitatem mox poſt ipſius à corpore ſeparationē adeptum eum eſſe, quamuis magiſter ſub dubio relinquat: per alios tamen aſtruitur. Hæc autem prædicta nō tātū in paſſione, uerū, & a cōceptionis ſuæ initio meruit: quod ita poſſe, ex gratiæ, & virtutū habuit plenitudine. Vnde nec ī merito ꝓficere potuit, quo ad meriti efficaciam, ſed ſolum quo ad numerum meritorum, idē ſcilicet pluribus modis merendo. Hinc, & licet accepit impaſſibilitatē poſt mortem: ante tamen abſolutè loquendo, non minus fuit, quamuis ſecundum aliquid, ſcilicet ſecūdum omnis miſeriæ immunitatem. Hinc etiam, ꝙ Deus uocetur an mortem habuit. Et ꝙ Apoſtolus hoc ſibi ꝑ paſſionis humilitatē collatū dicit, quo ad innoteſcentiā intelligi debet. Quod etiā Ambroſius dicit idipſum nomen donatū ſibi Deo, Auguſtinus aūt homini, diuerſo id dicunt reſpectu. Primus namq; loquitur reſpectu naturæ, alter gratiæ. Ea aūt, quę ſibi Chriſtus meruiſſe dictus eſt, ſine merito, (ſuppoſita mortaliter, & paſſibilitate, quam aſſumpſerat) habere non potuit: q̄uis talē naturam, ſumere poterat, ubi illa ſimul accepiſſet, & ſic nec meruiſſet, & nomē ſuū aliter potuerat clarificare Sic, & redēptionē noſtrā itelligēdū eſt ipſū alia via q̄ ꝑ paſſionē ꝓcurare potuiſſe, illa tñ vr̄ ꝯgruētior.

Cum tibi, tum nobis meruiſti Chriſte, nec ortu,
Quàm nece crediderim te meruiſſe, minus.

DISTINCT. XIX. QVAE INCIPIT, Nunc ergo quęramus &c. epito.

¶Per paſſionem, & mortem ſuam Chriſtus nos a peccato, & diabolo redemit, quo, & charitatis ſuæ magnitudine charitatem in nobis uiciſſim, accendi uoluit, ut ꝑ fidem paſſionis, & mortis eius q̄ ſe ſacrificium pro nobis obtulit dictorum malorum euaſionem adiſpicamur. Factus enim eſt hō, ut per mortem ſuam diabolum iuſtè uinceret in natura priùs victa. ſicq; & à pœna æterna nos liberauit: quia culpam pro qua pœna debetur, ſua morte deſtruxit, tpalem quoq; tandem ablaturus. Eſt proinde ob uſū poteſtatis, & operis expletionē Chr̄s propriè humani generis redēptor, q̄uis primum, & patri, & ſpirituſancto conueniat, q̄ propter uel pater uel ſpirituſſanctus redemptor qn̄q; nūcupatur. At mediator Dei hoim ſolus ipſe eſt, non pater nec ſpirituſſanctus, ſm qđ ēt nec Chr̄s dr̄, ſm diuinitatē, ſed ſm naturā aſſumptā. q̄ & minor patre, & caput hominum eſſe, probatur.

Cur uoluit Chriſtus ſoboles ęterna parentis,
Factus homo, mortis uincere morte ducem?
Victa in natura ſuperaret ut ęquius hoſtem,
Et nobis tanto charior inde foret.

DISTINCT. XX. QVAE INCIPIT, Si uerò quęritur. Epi.

¶Alio quidem mō, quā ꝑ Chr̄i paſſionē, Deus cuius ptāti oīa ſubſunt, hoiem liberare potuiſſet, ſed nullus alius infirmitati nr̄æ ſanandæ fuerat cōuenientior. Hoc eñ mō uoluntas hominis ꝑ amorē magis in Deū dirigit, & iuſtitia manifeſtius eſt obſeruata in victoria diaboli, qui cū Chr̄m occiderit, nullā in eo mortis cām reperiens, ptāē uſurpatā in oēs fideles iure amiſit. Neq; tñ ēt ſi Deus (qđ potuit) uno nutu hominē redemiſſet, iniuria alicui eſſet illata, quippè in cuius manu uniuerſa cōſiſtunt. Chr̄s ergo hoſtiā, & p̄ciū redēptionis nr̄æ ſeipſum offerēs, ꝑ paſſionē ſuā cā fuit effectiua, & auctor reconciliationis humanæ pro oībus quidē ſufficienter, efficienter verò pro electis tantum, Qui & cū ad paſſionē traditus ſit à ſeipſo, a patre, à Iuda, & Iudæis; hi tñ ultimi q̄uis opus eorū operatum bonū eſſet, at habito reſpectu ad operantiū intentionem, peſſimum egerunt facinus, innocētiſſimū dn̄m ex iniquitate offerētes, quem pater, ac ipſemet ſeipſum ex maxima obtulerant charitate.

Quanquam humana ſalus alio pacto eſſe ualebat,
(E nihilo quod enim cuncta creauit, idem
Omnia lōgè aliter potuit) modus haud tamē ullus
Qui mage quàm tua mors Chriſte quadraret, erat.

DISTINCT. XXI. QVAE INCIPIT, Poſt prędicta conſiderandum Epi.

¶In Chriſti paſſione diuinitas ab anima ipſius ſiue etiam à carne ſeparata non fuit, quod autem Chriſtus in cruce derelictum ſe clamat à Deo, intelligendum non, ꝙ unio perſonalis ſoluta fuerit ſed quia auxilium defenſionis humanitate ad tempus erat ſubtractum. Et hoc etiam modo capiendum eſt dictū Ambroſii, quod oppoſitum videtur ſonare. Quod etiam Athanaſius dicit hominem reſſumptū in reſurrectione, & ſic in morte depoſitum, dicitur non quaſi unio perſonalis fuerit ſoluta, ſed quia anima à corpore per mortem fuit ſeparata. Vnde, & uerè mortuus, probatur. Hinc, & filius Dei paſſus dicitur, & mortuus propter proprietatum, utriuſque naturę cōicatio-

nem:

nem: qui tamen ſecundum diuinitatem tmpasſibilis eſt,& immutabilis Ex quo etiam paſſus, & non paſſus,mortuus,& non mortuus dici poteſt, diuerſorum reſpectu.

Quanquam mors animam Chriſti de corpore truſit
Ipſa tamen deitas manſit vtrique comes.

DISTINCT. XXII. QVAE INCIPIT, Hic quæritur vtrum, &c.Epi.

¶In triduo mortis ſuæ Chriſtus ſecundum Magiſtri ſenteutiam fuit uerus homo, vera ipſius morte non obſtante:nec tamen dicendus fuit tunc homo mortalis, vel immortalis, quod iple ſolum in puris bominibus tenere dicit. Ex quo & concedit, quod in ſepulchro,& limbo Chriſtus tunc fuit homo,quia tbi erat ſecundum hominem: non tamen per hoc vbicunque fuit homo,eo quòd non ſecundum quod homo, ſed ſecundum quod Deus eſt nbiq;.Hæc autem vult lequi ad inſeparabilem unionem humanitatis Chriſti ad perſonam nerbi, reſpondens ad rationes in oppoſitum.Sed in his non tenetur ab alijs, qui & ut veras rationes illas aſſumunt,ſcilicet quia Chriſtns inquantum homo,uerè mortuus erat: homo autem mortuus, non eſt homo,& ſic de alijs . In illo tamen triduo Chriſtus totus fuit in ſepulchro,& totus in limbo, quamuis non totum.Per ly totus enim repræſentatur perſona,per totum autem natura. Perſona autem ipſius cum ſit indiuiſibilis, non fuit maior coniunctis inter ſe anima,& corpore,quàm ſeparatis, quæ tamẽ ipſa per mortem non reliquit.Sed & filius hominis ſeu ille homo,ſcilicet Chriſtus , venit de cœlo, & eſt vbique,& filius Dei crucifixus eſt,&c.per communicationem idiomatum, reſpiciendo ſcilicet ad perſonæ unitatem. Et tantum, de uerbi incarnatione.

Non tibi uerum hominẽ perſuadeat ipſe Magiſter
Chriſtum ſub tumuli colle fuiſſe ſacri.

DISTINCT IXXIII QVAE INCIPIT, Cum verò ſupra perhibetum ſit,&c.Epi.

¶Occaſione dictorũ de plenitudine gratiæ Chriſti,inquirendũ eſt de fide,ſpe,& charitate.De quarum prima aduertendum,quòd ipſa eſt uirtus qua creduntur,quæ non uidentur : quæ quidem capta, uel pro credibili,vel habitu informi, non eſt virtus ſed dum eſt habitus charitate informatus,quomodo eſt in ſolis iuſtis.Cum etiã aliud ſit,credere Deũ & credere Deo , ac credere in Deum,primis duobus modis etiam peccatoribus,imo & dæmonibus credere competit , & eſt nihilominus donum Dei. Tertio, autem modo non competit niſi fidem formatam habentibus.Hoc enim modo credere, eſt p opera bona in Deum ire , At in habente fidem informem charitate ſuperueniente, vtrum ea maneat & formetur,vel ea depulſa alia ſuccedat , primum magis dicendum uidetur . Eſt autem una tantum confitenda eſſe fides,ſiue pro credibili fides capiatur,ſi .e pro habitu . Hic enim eſt in uno idem numero,in diuerſis autem ſaltem idem ſpecie.Quamuis autem ea , quæ credimus apertè non uidemus, credere tamen nos intellectualiter cognoſcimus. Eſt enim fides(ſecundum Apoſtolum)de ſperandis & non apparentibus. Quæ etiam fides conuenientiam quidem aliquam babet cum ſpe, magis tamẽ ab ea differt. Vnde & definitio fidei , ſpei propriè non conuenit . Quod autem Magiſter inducit de charitate hominis,quòd ſit ſpirituſſanctus, non tenetur:ut & ſupra in primo habitu eſt.

Quicquid ad æterna ſpectat decreta ſalutis,
Hoc ſi oculi nequeant,judicat alma fides.

DISTINCT. XXIIII. QVAE INCIPIT, Hic quæritur ſi fides.Epi.

¶Fides etſi iuxta prædicta propriè non ſit niſi de non uiſis:eam tamen largè ſumendo , quandoque etiam credere dicimur. quæ uidemus, quo modo Chriſtus ait:Vt cum factum fuerit,credatis,Verum hic agitur de fide propriè dicta. Quod etiam Auguſtinus dicit fidem eſſe de rebus pręſentibus,accipit ipſe fidem pro mercede fidei in patria accipienda. Hinc Petrus fidem paſſionis Chriſti habuit , non quia hominem mori uidit , ſed quod hunc Deum eſſe credidit,ſicut nec nobis per hoc fides meretur quod credimus hominem crucifixum mortuum, ſed quod eum credimus eſſe. Quamuis autem fides non ſit de cognitis uiſu exteriori,oportet tamẽ credita(ſecundum Auguſtinum, per intellectum aliquo modo appręhendi:quòd tam de his, quæ ſciri non poſſunt niſi credita, quàm etiam de bis , quæ niſi ſcita aliquo modo non credunt , uerum eſſe probatur.Creditur ergo, quòd ignoratur , non tamen penitus.

Credita,ſint oculis quamuis incognita noſtris,
Nota aliquo certum eſt attamen eſſe modo.

DISTINCT. XXV. QVAE INCIPIT, Prædictis adijciendum. Epi.

Omni tempore mundi, fides homini ad ſalntem fuit neceſſaria, nec ſufficiebat credere Deũ eſſe,& in ſe ſperantium remuneratorem fore,ſed & de mediatore fidem babere oportuit : quæ tamen fides, & articulorum diſtincta cognitione, & credentiũ conſtantia,& deuotione creuiſſe, probatur : Quæ & veteris teſtamenti hominibus intelligi debent, quorum nullus ſine fide mediatoris ſaluari poterat, qnamuis quod nos in hoc factum credimus ipſi credebant ſiendum. Veruntamen ſimplices implicitè hoc credebant in fide maiorum,quibus hoc expresſiùs erat reuelatum , ſicut & modo maiores ea espresſiùs credere oportet . Credi autem tunc ſecundum quoldam eapreſsè oportuit mediatoris natiuitatem,mortem,reſurrectionem, & iudicium cũ fide trinitatis.Quam fidem, & Cornelius centurio habuit vñ,& Deo acceptus erat , quãuis Chriſtum iam ueniſſe neſciret, pro quo & denunciando Petrus ei miſſus fuit. Vbi & aduertendum , fidẽ ſpem, & charitatem ſecundum operationem interiorem in præſenti æqualiter intendi: inter quas tamen charitas maior dicitur, qnia alijs euacuatis in futuro,ipſa manet, & eſt mater aliarum . Dicuntur autem fides , & ſpes charitatem præcedere, non quidem cauſa aut tempore , ſed quia illa ſine ipſis eſt,& non contra.

Quiſquis ad æthereas ſedes conſcenderit uſquam,
Hunc mediatoris iuuit aperta fides.

DISTINCT. XXVI. QVAE INCIPIT, Eſt autem ſpes virtas,&c. Epi.

¶Spes inquantum uirtus eſt,ſpiritualia , & ęterna reſpicit bona , cum ſit certa expectatio futuræ beatitudinis,ex Dei gratia , & meritis pcedentibus prouenlens.Nam ſine meritis eam ſperare,nõ ſpes,

bea-

ſed præſumptio eſt. Et hæc cum fide quidem conuenit, eo quòd eſt de inuiſibilibus, de quibus tamẽ fides eſt, vt non viſis: ſpes autem, ut non habitis, in quo differunt ſicut et in hoc, quòd fides indifferenter eſt de bonis, & malis, præſentibus præteritis, & futuris, de ſuis, ac alienis, ſpes vero de bonis tantũ & futuris, ac ad ſe pertinentibus. Porro in Chriſto etiam pro huius vitæ ſtat neutra harum fuit, cum clariſſimè Deum uiderit, & bona æterna comprehenderit, qua & ratione, nec ſunt in beatis, Chriſtus autem quædam ſperaſſe, & crediſſe dicitur, quia firmiter eis aſſenſit. Ad patres in limbo eas virtutes habebant, quouſque Deum non uidebant.

Spes ſacrata fidem comitatur paſsibus æquis,
Quam de non uiſis rebus habere ſoles.

DISTINCT. XXVII. QVAE INCIPIT,
Cum autem Chriſtus, Epi.

¶Cum tam eximiam, & incomparabilem Chriſtus charitatem habuerit, qua maior eſſe non poſſit, qua & animam ſuam pro nobis poſuit, & ad dilectionem nos prouocauit: ideo de charitate primo ſciendum, quòd ea eſt, qua Deum diligimus, & proximum propter Deum: quæ quamuis una ſit: geminatur tamen ob duo dilecta, Deum ſcilicet, & hominem, unde & duo de ea dantur pręcepta, quę & duo ſunt propter motum duplicem in ipſa dilecta. Hoc tamen, quod Magiſter dicit dilectionem eſſe ſpiritum ſanctum, accipitur ut ſupra. Præcipitur autem nobis, & charitas habenda, & modus ipſius ſeruãdus inſinuatur, qui eſt ut toto corde, &c. Deum diligamus, & proximum propter Deum: qui licet rebellione carnis impediente in hac vita impleri perfectè non poſſit, non tamen fruſtra datũ eſt mandatum. Neque enim aliquis curreret, niſi ſciret, quo currendum eſſet. In patria ergo hic inchoatum implebitur. Ambo denique charitatis præcepta adeo connexa ſunt, quod unum abſque altero impleri non poteſt. Vnde & vnum pro vtriſque quandoque ponitur.

Quæ duo præcipue tibi ſint adamanda, doceris
Iſthic, & uirtus quanta ſit ipſius amor.

DIST. XXVIII. QVAE INCIPIT,
Hic poteſt quæri, &c. Epi.

Quicquid diligi ex charitate oportet, in dictis duobus de dilectione mandatis continetur. Quatuor enim ex ea diligenda tradit Auguſtinus? Quę ſunt, Deus ſupra nos, proximus iuxta nos, anima noſtra, & corpus, quod eſt infra nos: de quibus tamen ultimus duobus, præcepta dari non oportuit quia in alijs implicantur, & ipſa diligere naturaliter homini inſertum eſt. Neque enim uiri iuſti corpus macerantes, ipſum ob id, ſed corruptiones ipſius oderunt. Nomine autem proximi, quilibet, cui beneficium conferendum eſt, atque per hoc omnis homo intelligi debet, quod & ex parabola domini de ſemiuiuo patet. Inſuper & à quo accipitur Hinc angeli, qui multa nobis bona impendunt, ꝓximi noſtri cenſendi ſunt, ac diligendi. Quamuis autem à Deo omnia habeamus; ipſe tamen proximus noſter non eſt, ſed incomparabiliter excellentior. Hinc dilectio ſupra noſmetipſos, & maxima ſibi debetur. Homo etiam Chriſtus quamuis nomine proximi contineatur: magis tamen eum, quàm nos pro ſui excellentia diligere debemus, minus tamen, quàm Deum: quia in hoc eo minor eſt. Aduertendum quoque, quòd alter alterius proximus dici poteſt, aut ſcilicet conditione primæuæ originis ut ſunt omnes homines: aut ſpe conuerſionis, & ſaluationis, ut ſunt nõdum ad fidem conuerſi, ſed etiã conuertibiles; aut propinquitate cognationis, ut ſunt nobis ſanguine ſpecialiter iuncti: & ratiõe beneficę ſubuentionis, quales ſunt ſancti angeli.

Demandata foret quamuis dilectio nulla,
Corporis, ac animę certa tenenda tamen.

DISTINCT. XXIX. QVAE INCIPIT,
Poſt prædicta de ordine, &c. Epi.

¶Dilectionis ordo depoſcit, vt diligantur diligenda, alijs poſt habitis. In diligendis quoque plus diligatur, quod plus diligibile eſt, ſic quod primo, & ſuper omnia diligatur Deus, dehinc anima propria, deinde proximus, & ultimo proprium corpus. De proximis autem opinantibus quibuſdam, quod affectu quidem omnes æqualiter diligendi ſunt, non aũt effectu: alijs vero, tã affectu, q̃ effectu æqualiter eos diligendos dicẽtibus, Magiſter tertiã amplectitur uiã, ut ſ., nec affectu, nec effectu æqualiter ſint diligendi, cum ordo abſque inæqualitate eſſe non poſſit, & effectus affectui cæteris paribus reſpondere debeat. Ea autem, quæ in oppoſitũ uidentur, intelligenda ueniunt, pro quanto ad idem beatitudinis bonum omnes diligere debemus; nõ tamen æquali oportet affectu id fiat, ſed meliores amplius. Sunt proinde boni extranei in hac uita plus diligendi, quàm parentes mali, cum uinculo charitatis ſint nobis coniunctiores, Inimicos, quoque dominus nos diligere iubet ob bonum naturę quod in omnibus diligẽdum eſt, ut ad bonum moris conuertantur: uitium autem in eiſdem, imo & in parentibus odiendum. Itaque ſunt hi charitatis gradus quatuor.

Quemlibet affectu ſimili deamare, vel ęquo
Quemlibet effectu, lex data nulla iubet.

DISTINC. XXX. QVAE INCIPIT.
Hic ſolet quæri. Epi.

Amicorũ dilectio ſimul cum inimicorum dilectione magis eſt meritoria, quàm ea, quę eſt amicorum, ad utraſque comparata, ſi tamẽ quælibet per ſe conſideretur, magis meritoria eſt ea, quæ eſt amicorum, quia feruentior. Quod autem Auguſt. eam quæ inimici, dicit eſſe meliorem, intelligendum eſt ſimul cum amicorum dilectione acceptam. Neque ualet opinio, qua quidam putabant charitatem haberi poſſe abſq; inimicorum dilectione, occaſionẽ ſumentes ex uerbis Auguſtini, qui dicere uidetur inimicorum dilectionem eſſe perfectorum, &c. Pręceptum enim de dilectione, extendit ſe ad omnes generaliter. Et quod Auguſtinus, dicit, intelligẽdũ eſt de perfecta inimicorum dilectione, per quod non excluditur, quin & alij ſuo modo eos diligere poſſint, & teneantur,

Maius habet meritum chari dilectio fratris,
Quàm tenet aduerſi frigidus hoſtis amor.

DISTIN. XXXI. QVAE INCIPIT,
Illud quoq; non prætereundum, &c. epi.

Non enim neceſſarium, charitatem ſemel habitã ſemper permanere ſcilicet habita amitti poteſt, & amiſſa recuperari, ſicque à damnandis quandoque habetur, & a prædeſtinatis quandoque temporaliter

potaliter

poraliter amittatur, non autem finaliter, quin gratia Dei recuperetur. Quæ uero ex Apoſtolo, & alijs contra allegari poſſunt, intelligi debent de charitate perfecta, & ſecundum finalem charitatis effectũ. Licet autem, & fides, & ſpes in patria tam, quo ad habitum, quàm actum, ſint euacuandæ, ſicut & ſciẽtia, quo ad actum deſtrueretur, ſubſtãtia ipſius manente, charitas tamen, quo ad utrunque manebit. Quæ & charitas ſecundum modũ propriæ in Chriſto fuit. Vnde & modum charitatis eorũ, qui ſunt patria, ipſe adhuc in uia ſeruauit, ita ſcilicet ut electos ſicuti ſe ſcilicet ad uitam æternam dilexerit, eorumque ſalutem iuxta diuinam optauit uoluntatem.

Sæpius in terris diuinum perdit amor,
Quem tamen in cęlis perdere neſcit homo.

DISTINCT. XXXII. QVAE INCIPIT, Præmiſſis adijciendium eſt, &c, Epi.

¶De dilectione Dei dicere uolens Magiſter, ponit eandem eſſe charitatem increatã, qua ipſe Deus nos diligit, & qua nos eum diligimus, ſcilicet diuinam uſiam, ſeu eſſentiam, quòd quidem ex parte Dei certum eſt: ex parte autem noſtra, niſi & habitum eſſe concedat charitatem in mente diligentis a ſpirituſſancto infuſum, non conceditur, de quo & ſupra dictum eſt. Præfata autem dilectione Deus una, eademq; omnia creata ab æterno æqualiter dilexit, ipſam in ſe conſiderando, ut puta, quæ eſt æterna, & immutabilis Dei eſſentia: quæ nec magis nec minus ſuſcipere poteſt. Secundum efficientiam autem id magis ab æterno dilexiſſe dicitur, cui in tempore abſque ſui mutatione plus boni impartitur. Vnde & ſecundum effectum unum plus vno tempore, quàm alio diligere dicitur. Quod autem de electis aſtruitur, abſolutè Deum eos ab æterno dilexiſſe de reprobis non conceditur niſi cum additione, ſcilicet inquantum opus eius erant futuri.

Non eſt unus amor, licet aſſerat ipſe Magiſter,
Quo calet omnipotens, & pius ardet homo.

DISTNCT. XXXII. QVAE INCIPIT, Poſt prædicta de quatuor uirtutibus, &c. Epi.

¶Virtutes cardinales, ſeu principales quatuor ſunt, ſcilicet iuſtitia, quæ (ut Auguſti. loquitur) eſt in ſubueniendo miſeris: prudentia, quæ eſt in præcauendis inſidijs: fortitudo, in perferendis moleſtiis: temperantia, in coercendis delectationibus prauis: quibus quidem in hac uita bene uiuitur, & poſt ad uitam peruenitur æternam. Et hæ in Chriſto pleniſſimè fuerunt ſecundum uſum, quem habent in patria, atque etiam ſecundum eum, quem habent in uia, quo ad paſſiones ab extrinſeco illatas. Quæ ẽt uirtutes in patria remanebunt, quãtum ad habitũ, quamuis alium ibi uſum ſint habituræ.

Quatuor egregias ſanctæ moderamina uitę
Virtutes, Chriſtum nemo habuiſſe negat.

DISTINC. XXXII. QVAE INCIPIT, Nunc de ſeptem donis, &c. Epi.

¶Secundum Ambroſij ſententiam de donis, ſpirituſſancti, dicendum ea uirtutes eſſe, operationẽ uidelicet humanam perficientes: quæ ſunt ſeptem ſcilicet donum ſapientiæ, intellectus, conſilij, fortitudinis, ſciẽtiæ pietatis, & timoris. Quę & in patria nedum defutura non ſunt, ſed imo abundantius à beatis, ſecundum alios tamen actus, quàm in uia habentur. Quæ & ipſæ in Chriſto erant iuxta Iſa. vaticiniũ: Requieſcet, inquit, ſuper eum ſpiritus ſapientiæ. Ea autem in patria præmãſura, cũ de alijs minus dubij habeat, de timore ſpecialiter oſtenditur, de quo tamen & ſcriptura dicit: Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi. Vnde & ipſe ibi erit, nedum per effectum, uerum & ſecundum habitum. Sed eſt timor multiplex. Nẽpe alius mundanus ſiue humanus dicitur, et hic malus eſt & deuitandus. Eo enim contra Deum timẽtur carnis pericula, & temporalis amiſſio bonorũ. Alius autem dicitur ſeruilis, quo ſcilicet a peccato ſe qs cohibet ad pœnam uitandam: qui bonus quidem eſt, ſed inſufficiens. Initialis, quo quis iam amare incipit, quòd durum uidebatur, & ſic pro Deo peccata deuitat: reſpectum tamen ei ipſe ad pœnam habet. Et ille eſt cum charitate, quæ ſeruilem timorem excludit. Eſt deinde timor caſtus, & filialis, ſeu amicabilis, qui de amore procedit, quo ne dilectũ, quoquo modo offendat, quis timet. Hæc ergo ſunt quatuor timoris genera, quamuis auctores quidã pauciora diſtrinxerint. Hinc & diuerſus loquendi modus prouenit. Etſi autẽ timor ſeruilis cum charitate non ſit: ei tamen locum præparat ei cedit, ut in ſimili de ſeta, & filo apperet. Sub hac diſtinctione id, quod Iohannes Apoſtolus ait timorẽ in charitate non eſſe. Dauid autem dicit timorem in ſeculum permanere, aperta eſt utrinſque ueritas, ſi primum de ſeruili, alterum autẽ de caſto accipiatᷣ, timore. Quorum etiam diſtinctio accipi poteſt a ſimili do muliere una adulterium deuitante, ne a uiro deprehendatur: & altera, ne ab ipſo deſeratur. Initialis autem timor inter hos medius eſt quodãmodo. Nam peccare cauet partim peccati horrore partim & uirtutis amore: qui etiam una cum ſeruili initiũ ſapientiæ dici poteſt: alio tamen reſpectu: quia ſcilicet cum ſapientia, ſeu charitate venit, quàm ſeruilis, ut tactum eſt, inducit. Porrò donum timoris in patria, ut præſatum eſt permanſurum in Chriſto fuit ſecundum actum reuerentiæ. Qui & quamuis pœnam timuerit, non tamen per hoc mũdanus, vel ſeruilis, vel etiam initialis in eo eſſe potuit, ob perfectiſſimam ipſis charitatem. Pœnas autẽ timuit naturali quodam timore, qui ex peccato inoleuit, quem ipſe ſicut, & alios defectus, ſine tamen peccato, uoluntariè nobis pro aſſumpſit.

In Chriſto patrię caſtum uiguiſſe timorem,
Flaminis, ut ſacri cætera dona, reor.

DISTINC. XXXV. QVAE INCIPIT, Poſt præmiſſa diligenter, &c Epi.

¶Etſi tam ſapientia, quàm ſcientia, prout dona ſunt ſpirituſſancti, diuinarum, humanarumque notitia dici poſſint: propriè tamen ſapientia diuinarum, ſcientia autem eſt rerum humanarum. Quæ ẽt ſapientia theoſebia appellatur, hoc eſt Dei cultus, quo uidelicet Deum agnoſcimus & amamus, ſcientia uerò a malis abſtinemus. Hinc ad ſupernorum contemplationem illa pertinet, iſta vero ad temporalium actionem. A ſapientia etiam intellectus per hoc diſtinguitur, quod cum hæc de rebus ſit æternis iſta de rebus eſt ex tempore ortis, quodque ſapientia de cognitis per eam delectamur, at non ſic intellectu, quo res tantum apprehendimus. Sic igitur ſcientia ualet ad temporalium rerum rectam adminiſtratione, & ad bonam inter malos conuerſationem, intelligentia uero ad creatoris, & creaturarum inuiſibilium ſpeculationem, ſapientia uero

ad ſo-

ad ſolius æternæ veritatis contemplationem, ac delectationem. Quæ quidem ut dona ſunt ſancti ſpiritus, ab eis, quæ à natura ſunt nominibus eiſdem appellatis, ex hoc ipſo differunt, & ea præficiunt. Nec dicta ſapientia Deus eſt, ſed magis donum eſt ipſius.

Eſt diſtantia alijs præclara ſcientia donis,
Numine, quam ſacro dicimus eſſe datam.

DIST. XXXVI. QVAE INCIPIT, Solet etiam quæri, &c. Epi.

In charitate, quæ uirtutum omnium mater eſt, & totius plenitudo legis, uirtutes reliquæ, infuſæ videlicet, ita connexæ ſunt, ut qui unam habuerit habeat omnes: & omnibus careat, qui caret una. Nec tantum hoc modo connexæ ſunt uirtutes, uerum, & ſunt æquales, ita ut una intenſa, & reliquę proportionabiliter intendantur, ita ut, qui pares ſunt in aliqua, in alijs quoque pares eſſe comprobentur. Quæ tamen accipi debent, quo ad habitum in animo exiſtentem. At in actu exteriùs hoc fieri non oportet. Hinc quod Abraam in fide, in patientia Iob, in manſuetudine Moyſes, & ſic de alijs excelluiſſe, quo ad uſum, & per comparationem ad alios, uenit intelligendum: non autem, quaſi ſingulas has uirtutes intẽſiùs, quàm alias habuerint. Hæc tamen extra textum de æqualitate proportionis oportet intelligere: unde per hoc non excluditur, uirtutem unam alia eſſe maiorem, & charitatem omnium primam. Neque per hoc peccata paria eſſe oportet, cum unum charitati amplius contrarium inueniatur. porro ad Dei, & proximi charitatem omnia decalogi præcepta reducuntur, ad quę & moralia omnia ex decalogo manantia, ceremonialia quoque legis ueteris ſpiritualiter intellecta, referri habent.

Iunguntur ualido uirtutum germina nexu,
Iam periere omnes, ſi perit una tibi.

DISTINC. XXXVII. QVAE INCIPIT, Sed iam diſtributio decalogi. &c. Epi.

Decem ſunt decalogi præcepta, quorũ tria (ſcilicet primæ tabulæ mandata) ad Deum, reliqua uero ſeptem (quæ ſunt ſecundę tabulę) ad proximum nos habent ordinare. Vnde proximum primæ tabulæ præceptum (quod de cultu unius Dei exiſtẽs quamuis Origenes diuidat, Auguſtinus tamen unũ eſſe oſtendit) ordinat ad patrem, in quo eſt unitas, auctoritas, Alterum autem, quod eſt de nõ aſſumẽdo in vanum nomine Dei allegoricè filium patri æqualem ſignificans, ordinat ad filium, in quo eſt ęqualitas. Tertium uero, quod eſt de ſabbato ſanctificando, & ſignificat abſtinentiam à uitijs ſiendam pro futura quiete, ordinat ad ſpiritum ſanctum, cuius charitate eam obtineamus, per quem & ſanctificamur. Secundæ vero tabulæ primum præceptũ, honorem, & in caſu prouiſionem parentibus exhibendam indicit. Secundò prohibetur corporale, & ſpirituale homicidium. Tertiò mœchia excluditur & omnis membrorum genitalium abuſus. Quartò cauetur furtum, & rapina, & omnis iniurioſa alienæ rei uſurpatio. Quintò crimen mendacij. & periurij interdicitur. De duobus reliquis Magiſter poſteriùs dicit.

Nil præcepta iubent tabulis conſcripta duabus,
Quam tibi perpetuus ritè celatur amor.

DISTIN. XXXVIII. QVAE INCIPIT, Sciendum tamen, &c. Epi.

Tria ſunt mendacij genera, officioſum ſcilicet, quod ſalute, aut commodo ſit alicuius abſque malignitate: quale fuit illud obſtetricum, & Rahab Iericuntinę. Iocoſum, quod nec fallit, ſed ſcitur cauſa ioci dictum Et pernicioſum, quod ſcilicet ex malignitate, & fallendi animo procedit, quod omnimodis fugiendum eſt. prima autem duo etſi leuia ſunt, non tamen ſunt ſine culpa. Quod autem dominus obſtetricibus, & ipſi Rahab benefeciſſe legitur, hoc non fiebat propter mendacium, ſed ob miſericordiam populo Dei exhibitam. Neque uerò idcirco hoc de alijs peccatis in conſequentiam trahendum eſt. alioqui deteſtanda ſequi manifeſtum. eſt. Aug. autem octo mendaciorum genera diſcernit, quæ tamen omnia ad tria reducuntur præfata Eſt autem differentia inter mentiri, & mendacium dicere, cum id quidem ſine falſitate, illud autem nequaquam fieri poſſit. Sed & quiſquis mendaciũ loquitur, mentitur, & non econtra. Hinc falſum loquens, uerax eſſe poteſt, cum ſcilicet loquitur, quod credi ſibi eſt. Hinc & econtra Iudæus Chriſtum dicens eſſe Deum, mentitur quidem, quia non credit: non tamen loquitur mendacium, quia uerum eſt quod dicit. Omne igitur mendacium peccatum eſt unum tamen altero grauius: qui grauitatis ordo per comparationem ad id, quod ſit in doctrina fidei, accipi poteſt. Ex his etiam patet, non idem eſſe mentiri, & errare, cum abſque peccato quandoque eſſe poſſit.

Impia ſe pandunt octo mendacia ramis.
Crimine, quæ ſemper corda ferire ſolent.

DISTINC. XXXIX. QVAE INCIPIT. Nunc de periurio uideamus &c. epi.

Comites ſuos Iuſiurandum, ſeu iuramentum habere debet, veritatem ſcilicet, iudicium, & iuſtitiam. qui ſi defuerint, iuramẽtum ſit periuriũ. Hinc peierare eum conſtat, qui fallendi voluntate falſum iurat: eumque qui iuramento falſum firmat, quamuis ipſe uerum putet: eum quoque, qui cum verum ſit, quod iurat, putat tamen falſum eſſe, vbi quamuis mentiatur iurans non tamen eſt mendacium, ut ex ſupra dictis patet. periurat autem nihilominus talis. Iuramentum enim facit fallendi intentione. Qui autem iurat ſe aliquid præſtiturum, quod tamen non dat, periurus non eſt, niſi mutando propoſitum, aut terminum tranſgrediẽdo. Quã quam autem iurare nõ ſemper ſit malum. ſeu illicitum, iurare tamen falſum eſt grande peccatum, nec ſine peccato eſt, citra neceſſitatem etiam verum iurare. Ex neceſſitate autem ſuper aliquo licito iurare, bene licet, ut eũ innocentis probitas per hoc oſtendi debet, & ſic de alijs per creaturas autem iurare, perfectis quidem Magiſter dicit licitum, nõ autem imperfectis. per quas tamen iurans minus obligatur, quàm iurans per Deum. per falſos quoque deos etiam uerum iurans infidelis peccat, quo tamen eius iuramento ſine peccato ad bonum fidelis uti põt. Iuramenta autem in malum exitum uergentia, obſeruanda non ſunt. Neque tamen callida arte uerborum deceptoriè iurans, neque alterũ peierare ſcienter cogens, a mortali excuſatur, ſecus aũt, ſi exigat ideo, ut fidẽ de re iurata habeat. Hoc em̃ hũana eſt tẽtatio. Eſt aũt iuxta eccleſiæ decretũ, ad iuramẽtũ ſolẽne ieiunio ſtomacho accedẽdũ, niſi pro pace fiat, aut periculum ſit in mora

Qui

Qui iuramententis mendacia dicta tuetur,
Is periuro animam polluit ore ſuam.

DISTINC. XL. QVAE INCIPIT, Sextum præceptum eſt,&c. Epi.

¶Sextum vltimæ tabulę præceptum,& in ordine decalogi nonum,quod eſt de non concupiſcenda proximi vxore,& præceptum finale de non appetenda qualibet re alterius,differunt à duobus prioribus mœchiam, & furtum prohibentibus. In his enim prohibita ſunt opera, in illis verò concupiſcentia, ac per hoc actus interiores. Quod autem lex vetus manum tantum comprimere dicitur, non animum, quæ ad ceremonialia intelligi poteſt, vel etiam,quòd non ita generalis ſit prohibitio concupiſcentiæ,ſicut in lege noua,quæ & ideo vtrumque comprimere dicitur.Litera autem occidens lex vetus dicitur,eo quòd concupiſcentiam quidem mandato occaſionaliter auget,nec gratiam tribuit, quæ per euangelium datur abundantiùs.Hinc,& litera legis ab euangelio diſtare dicitur, quia in eis diuerſa promiſſa, ſacramenta diuerſa, diuerſa quoque non quidem moralia, ſed ceremonialia inueniuntur præcepta.

Furti, & adulterij prohibet lex edita factum,
Quum deſiderium lex vtriuſque uetat.

FINIS.

TITVLI SEV RVBRICAE LIBRI TERTII Sententiarum, ab ipſo magiſtro primum ſic Digeſti.

Diſtinctio. 1. QVare filius carnem aſſumpſit, non pater, vel ſpiritusſanctus.

Vtrum pater, vel ſpiritusſanctus potuerit incarnari. An filius, q̄ tm̄ carnē accepit, aliq̄d fecerit, q̄ non pr̄, vel ſpiritusſanctus.

Diſt. 2. ¶Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine naturæ intelligitur.

De vnione verbi, & carnis mediante aīa.

Quod ſimul aſſumpſit aīam, & carnē verbū, neq; caro priùs eſt ꝯcepta, q̄ aſsūpta.

Diſt. 3. ¶De carne aſſumpta qualis ante fuerit.

Q̄d nullus ē ſine pc̄ō hic, excepta virginē.

Quare Chriſtus non fuit decimatus in Abraam ſicut Leui.

Quare caro Chriſti non dicta eſt pecatrix, ſed ſimilis.

Diſt. 4. ¶Quare ſpirituiſancto tribuatur incarnatio, cum ſit opus trinitatis.

Quare dicatur Chriſtus conceptus, & natus de ſpiritu ſancto.

Quare Apoſtolus dicit Chriſtum factum, quem nos fatemur natum.

Diſt. 5. ¶Si perſona, vel natura perſonam, vēl naturam aſſumpſit, & ſi natura Dei ſit incarnata.

An diuina natura debeat dici caro facta.

Quare non accepit perſonam hominis, cū aſſumpſerit hominem, quòd quidam probare nituntur.

Diſt. 6. ¶De intelligentia harum locutionum, Deus eſt homo, Deus factus eſt homo, &c. vbi tres ſententias ponit.

Prima eſt eorum, qui dicunt in carnatione hominem quendam ex anima, & carne conſtitutum, & illum hominem eſſe factum Deum, & Deum illum hominem, & auctoritates quibus ita eſſe aſſerunt, ponit.

Secunda eſt eorum, qui dicunt hominem illū ex tribus ſubſtantijs, vel duabus naturis conſtare, & hunc fatentur vnam eſſe perſonam ante incarnationem ſimplicem tantum, ſed in incarnatione compoſitam, & auctoritates, quibus ſe muniunt, proponit.

Tertia eſt eorum, qui nō ſolum perſonam ex naturis cōpoſitam negant, ſed ēt aliquem hominem, vel aliquam ſubſtantiam ibi ex aīa, & carne cōpoſitam diffitentur, & ſic duo illa, ſ. carnem, & animam, verbo vnita dicunt, vt non ex illis aliqua ſubſtantia, vel perſona componeretur, ſed illis duobus velut indumento Deus veſtiretur, vt mortalibus oculis appareret, qui rationem incarnationis ſecundum habitum accipiunt.

Deinde auctoritates inducit, quibus hæc ſententia roboratur.

¶Quatuor ſpecies habitus diſtinguuntur.

Deinde, quæ ſingulis ſententijs aduerſari videntur, ponit Diſt. 7.

Ex quo ſenſu dicitur. Chriſtus prædeſtinatus

Quod non debet dici homo dominicus.

¶An diuina natura debeat dici nata de virgine De gemina natiuitate Chriſti quibus natus eſt. Diſt. 8.

¶De adoratione exibenda humanitati Chriſti. Diſt. 9.

¶An Chriſtus ſecundum quod homo, ſit adoptiuus filius. Diſt. 10.

An perſona, vel natura prædeſtinata ſit.

¶Vtrum Chriſtus ſit creatus, vel factus. Diſt. 11.

De perfidia, & pęna Arrij.

¶An homo ille ſemper fuerit. Diſt. 12.

An Deus alium ſumere potuerit, vel alium de, quàm de genere Adæ.

Si homo ille potuerit peccare, vel non eſſe Deus.

Si Deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri.

¶De ſapientia, & gratia Chriſti hominis, an in eis proficere potuerit. Diſt. 13.

¶Si anima Chriſti habuit ſapientiam parem cum Deo, & ſi oīa ſcit, quæ Deus. Diſt. 14.

Quare Deus non dedit illi animæ potentiam omnium, vt ſcientiam.

¶De hominis defectibus, quos aſſumpſit Chriſtus. Diſt. 15.

De propaſſione, & paſſione timoris, vel triſtitiæ.

De quibuſdam capitulis Hilarij obſcuris, quibus à carne Chriſti dolores paſſionis ſubmoueri videntur.

De triſtitia Chriſti, & eius cauſa ſecundum eundem.

¶An in Chriſto fuerit neceſſitas patiendi, & moriendi, quæ eſt defectus generalis Diſt. 16.

De ſtatibus hominis, & quid Chriſtus de ſingulis acceperit.

¶Si omnis Chriſti oratio, vel voluntas impleta ſit. Diſt. 17.

De voluntatibus Chriſti ſecundum duas naturas.

De capitulis quibuſdam Ambroſij, & Hilarij, vbi de dubitatione, & timore Chriſti agitur.

¶Si Chriſtus meruit ſibi & nobis, & quid ſibi, & quid nobis. Diſt. 18

Quod à conceptu meruit ſibi id, quod per paſſionem.

De eo, quod ſcriptum eſt, Donauit illi nomen, quòd eſt ſuper omne nomen.

Si Chriſtus ſine omni merito habere valuit

luit, quod merito obtinuit.
De cauſa paſſionis, & mortis Chriſti.
Diſt. 19. ¶ Qualiter à diabolo, & à peccato redemit nos Chriſtus per mortem.
Cur Deus homo, & mortuus.
Quomodo à pęna non nos redemit Chrs.
Quomodo pœnam noſtram portauit.
Si ſolus Chriſtus redemptor, & mediator debet dici.
De mediatore.
Secundum quam naturam ſit mediator.
Diſt. 20. ¶ Quòd alio modo potuit liberare, & qua re iſto modo potius.
Qua iuſtitia ſit victus diabolus.
De cauſa inter Deum, & hominem & diabolum.
De traditione Chriſti facta à Iuda, à Deo, & à Iudæis.
Vtrum Chriſti paſſio ſit opus Dei, vel Iudeorum.
Diſt. 21. ¶ Si Chriſti morte ſeparata fuit aīa, vel caro à verbo.
Qua ratione dicitur Chriſtus mortuus, vel paſſus.
Diſt. 22. ¶ Si Chriſtus in morte fuit homo.
Si Chriſtus vbicunque eſt, ſit homo.
Quod Chriſtus vbique totus eſt, ſed non totum: vt totus eſt homo, vel Deus, ſed non totum.
Si ea, quæ dicuntur de Deo, uel filio Dei, poſſint dici de homine illo, uel filio hominis.
Diſt. 23. Si Chriſtus habuerit fidem, ſpem, & charitatem.
Quid ſit fides.
Quot modis dicitur fides.
Quid ſit credere Deum, uel Deo, vel in Deum.
De informi qualitate mētis, quæ in malo Chriſti eſt.
Quomodo dicatur vna fides.
Quod fides eſt de his, quæ non videntur ꝓprié, ipſa tñ videtur ab eo, in quo eſt.
Deſcriptio fidei.
Quare ſola fides dicitur fundamentum.
Diſt. 24. ¶ Q̄uo intelligatur, quod ſcriptum eſt, Cū factum fuerit, credatis.
Si Petrus habuit fidem paſſionis, qñ uidit hominem Chriſtum pati.
Si aliqua ſciantur, quæ creduntur,
Diſt. 25. ¶ De fide antiquorum.
De fide ſimplicium.
Quę ante aduentum Chriſti de mediatore credere ſufficiebat.
De fide Cornelii.
De qualitate fidei, ſpei, & charitatis, & operis.
Diſt. 26. ¶ De ſpe quid ſit.
De quibus ſit ſpes.
Quomodo differant fides vel ſpes.
Si in Chriſto fuerit fides, & ſpes.
Si iuſti in inferno fidem, & ſpem habuerunt.
¶ De charitate Dei, & proximi, q̄ in Chriſto, & in nobis eſt. Diſt. 27
Quid ſit charitas.
Si eadem charitate diligitur Deus, & proximus.
Qua dicuntur duo mandata charitatis.
De modo diligendi.
De impletione illius mandati, Diliges Deum ex toto corde.
Quòd alterum mandatum in altero eſt.
Qua charitate diligenda ſint.
¶ Si iubemur totum proximum diligere, & nos totos. Diſt. 28.
Quòd in dilectione proximi includitur dilectio angelorum.
Quid ſit proximus.
Quibus modis dicitur proximus.
¶ De ordine diligendi, quid priùs, quid poſteriùs.
An oēs homines pariter diligendi ſint.
De gradibus charitatis.
¶ Si meliùs eſt diligere inimicos, quàm amicos. Diſt. 29
¶ Si charitas ſemel habita amittatur. Diſt. 30.
Quare fides, ſpes & ſcientia dicuntur euacuari, & non charitas, cum ipſa ſit ex parte.
¶ Si Chriſtus ordinem diligendi ſeruauit quæ nos. Diſt. 31.
¶ De charitate Dei. Diſt. 32.
Quomodo dicitur Deus magis diligere, vel minus hunc vel illum.
Quòd dupliciter inſpicienda eſt dilectio Dei.
Si quis magis uel minus diligitur à Deo uno tempore, quam alio.
Si Deus ab æterno dilexit reprobos.
¶ Da quatuor uirtutibus principalibus. Diſt. 33.
Vtrum hę virtutes in Chriſto fuerint, & in angelis ſint.
De vſibus earum.
¶ De ſeptem donis ſpiritusſancti. Diſt. 34.
Vtrum ſint virtutes, & ſint in angelis
Vtrum in Chriſto fuerint.
De timorum diſtinctione.
De timore caſto, & ſeruili, & initiali.
Quomodo differant caſtus, & ſeruilis, vel initialis.
Quod timor ſeruilis, & initialis dicuntur initium ſapientiæ, ſed differenter.
Quomodo caſtus timor permanet in æternum.
Si timor pęnæ qui fuit in Chriſto, fuit ſeruilis, vel initialis.
¶ De ſapientia & ſcientia q̄ō differant. Diſt. 35.
In quo diſcrat ſapientia ab intellectu.
Vtrum intellectus & ſcientia, quæ inter dona numerantur, ſint illa, quæ naturaliter habet homo.

ſepa-

Diſt. 36. ¶ De connexione virtutum quæ non ſeparantur, an cunctæ uirtutes pares ſint in quocunque ſunt.
Diſt. 37. Quomodo in charitate tota lex pendet.
¶ De decem mandatis, quomodo continentur in duobus.
Quare idolum nihil eſſe in mundo dicitur.
Quare in ſpiritu ſancto proprie dicitur fieri remiſſio peccatorum.
De ſenſu ſpirituali & carnali legis.
De furto.
De mendacio.
Diſt. 38. ¶ De triplici genere mendacij.
De octo ſpeciebus mendacij.
Quid ſit mendacium.
Quid mentiri.
Quod omne mendacium peccatum ſit ſiue proſit, ſiue non, & quare.
In quibus rebus cum periculo erratur, uel non.
Diſt. 39. ¶ De periurio.
An ſit periurium quod non eſt mendaciū.
De triplici modo periurij.
An iuratio ſit malum.
De iuramento quod fit per creaturas.
Quæ iuratio ſit grauior: an quæ fit per Deum, an quę fit per creaturas, vel per euangelium.
Quid ſit dicere, Per Deum iuro.
De illis qui iurant per falſos deos.
Quod iuramentum vel promiſſio contra Deum facta, non eſt tenenda.
Si eſt periurus, qui non facit, quod incautè iurat.
De illis qui verborum caliditate iurant.
De illo, qui cogit aliquem iurare.
Diſt. 40. ¶ Quare lex dicitur conprimere manum non animum.
Quæ ſit litera occidens.
De legis & euangelij diſtantia.

FINIS.